ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΓΡΑΜΜΑΣΙ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ,

ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑΣ.

(1453—1821)

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΣΑΘΑ,

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩ ΤΟΥ 1867.

« Τοιούτους δή τινας φιλοσοφίας καρπούς, ἀθλίως
» καίτοι ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκβαρβαρωθεῖσα, ἐκ δια-
» λειμμάτων ἡ Ἑλλὰς ὤφθη φέρουσα· ἐφ' ὧν μηδεὶς
» ἡμῖν τῶν ἀλλογενῶν νεμεσήσειεν ἐπικαυχωμένοις.
» Οὐδὲ γὰρ ὥςτινες τῶν ἀρτιπλούτων ἀγροίκως τοῖς
» παροῦσιν ἡμεῖς ἐπιδεικτιῶμεν, ἀλλ' ὡς ἐκ πλου-
» τούντων ἤδη πενόμενοι, τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐπα-
» γαλλόμεθα, ἅμα μὲν τῆς πάλαι ἀφθονίας τὴν
» μνήμην φέροντες, ἅμα δὲ κἀπὶ τὴν πρώτην ἐπανε-
» λεύσεσθαι οὐκ ἀπελπίζοντες εὐετηρίαν, εἴποτε
» τοῖς καθ' ἡμᾶς εὐμενῶς ἡ πρόνοια ἐπιβλέψειεν ».

(ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ,
(Ὁδῷ Ἑρμοῦ, Ἀριθ. 291)

1868.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ μετὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου 1453 πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν ἠξιώθη παρ' ἡμῖν τῆς προσηκούσης ἐρεύνης.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος Γεώργιος Ζαβίρας ὁ Σιατιστεὺς συνέγραψε βίους τῶν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀκμασάντων λογίων, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ ἀνδρὸς τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ πολλὰς ὑποστὰν περιπετείας ἐλιμενίσθη ἐπὶ τέλους ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, καὶ ἐν αὐτῇ ἀνέκδοτον κατάκειται.

Ἐν ἔτει 1812 ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία *ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθῃ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων τῆς μαθήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς ἀνατολικῆς μοναρχίας ἄχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ἐπρόβαλεν εἰς τοὺς περιηγητὰς καὶ πεπαιδευμένους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τότε σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους Γραικοὺς τὰ ἀκόλουθα ζητήματα.*

Α'. *Ποῖα καὶ πόσα σχολεῖα, βιβλιοθῆκαι καὶ ἄλλα τοιαῦτα πρὸς κοινὴν μάθησιν ἀποβλέποντα συνεστήθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων;*

Β'. *Ποῖα σχολεῖα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀποβλέποντα πρὸς παιδείαν καὶ μάθησιν τῶν ὁμογενῶν συνέστησαν οἱ Γραικοὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος;*

Γ'. *Ἆρά γε αἱ μόναι τυπογραφίαι τῆς Μοσχοπόλεως, τοῦ Ἰασίου, καὶ Βουκουρεστίου εὑρίσκονται ἐν τῇ Ἑλλάδι; Ἀληθεύει ἆρα ὅτι ὑπῆρχε τυπογραφία εἰς τὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Πόσον διήρκησεν ἐκείνη, ἥτις ὑπῆρχεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας;*

Δ'. *Ζητεῖται ἡ Βιογραφικὴ εἴδησις τῆς ζωῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων ὅλων τῶν πεπαιδευμένων Γραικῶν, ὅσοι ἤκμασαν ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων* (1).

(1) Λόγιος Ἑρμῆς 1812, σελ. 193—4.

Ἐπὶ τέλους δ' ἐν ἔτει 1865 τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον προέτεινεν ὡς θέμα τῆς Δ' περιόδου τοῦ ὑπὸ τοῦ φιλογενοῦς Κ. Θεοδ. Π. Ῥοδοκανάκη ἱδρυθέντος φιλολογικοῦ διαγωνισμοῦ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῆς παρ' Ἕλλησι παιδείας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821, ζητῆσαν ν' *ἀνευρεθῶσι καὶ προσηκόντως βεβαιωθῶσι διὰ τῶν δυνατῶν μαρτυριῶν*·

α) *Τίνα σχολεῖα ἑλληνικὰ ἐσώζοντο μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τίνα νέα καὶ ποῦ κατεστάθησαν· τίνα τὰ ἐν αὐτοῖς διδασκόμενα, καὶ τίς ἡ τῆς διδασκαλίας μέθοδος.*

β') *Τίνες οἱ νέα σχολεῖα συστήσαντες, οἱ εἰς βιβλίων ἔκδοσιν γενναίως συνδραμόντες, ἢ καὶ ἄλλως τὰ γράμματα προστατεύσαντες.*

γ') *Τίνες οἱ κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ἀναφανέντες ἐξοχώτεροι λόγιοι ἐν πάσῃ παιδείᾳ καὶ ποῦ ἐξεπαιδεύθησαν καὶ τίνα τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐκπονηθέντα συγγράμματα.*

δ') *Τίνες αἱ δόξαι τούτων περὶ τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης. Ἐπὶ τούτοις ἐζητήθη ἔτι νὰ ἐξετασθῶσι.*

1) *Πότε καὶ ποῦ κατὰ πρῶτον εἰσήχθη ἡ τυπογραφία καὶ τίνα τὰ πρῶτα τυπωθέντα βιβλία.*

2) *Ποῦ καὶ παρὰ τίνων ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, καὶ τελευταῖον*·

3) *Πόσον ἐπενήργησαν πάντα ταῦτα εἰς τὴν ἠθικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.*

Ὑπὸ πολλῶν φίλων προτραπεὶς ἀπεδύθην καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἀγῶνα, καίτοι γνωρίζων πάσας τὰς δυσχερείας τοῦ θέματος, ὅπερ, ὡς ὕστερον ὡμολόγησαν οἱ ἀγωνοδίκαι, *ἐκτὸς τῆς ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ ἐγκειμένης μεγάλης δυσκολίας, διότι περιέχει στοιχεῖα οὐκ ὀλίγα, ὧν ἡ ἔρευνα συντελεῖ εἰς ἀκριβῆ διαφώτισιν τοῦ ὅλου, καθίσταται δι' αὐτὸ τοῦτο ἔτι ἐπιπονώτερον. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι αἱ δυσχέρειαι αὐτοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦσαν πᾶσαι καταφανεῖς· διότι ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς ἡ φύσις καὶ ἔκτασις αὐτοῦ ὅπως γινώσκεται νῦν, ὅτε αἱ γενόμεναι λύσεις, ὅσον ἀτελεῖς καὶ ἂν ὑποτεθῶσι, δεικνύουσιν ὅμως τό τε μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Ἀληθῶς, ὅπως πρόκειται νῦν ἡ λύσις τοῦ θέματος τούτου, ἔπρεπε ν' ἀναλυθῇ εἰς πλείω τοῦ ἑνὸς θέματα.*

Τῇ 7 Μαΐου 1867 ἐβραβεύθη τὸ ἡμέτερον ἔργον, ἐξ οὗ ἀφαιρέσας τὰ περὶ σχολείων, ὡς πραγματευθέντος τοῦ θέματος τούτου λίαν ἐπιτυχῶς

ὑπὸ τοῦ Κ. Μ. Παρανίκα, καὶ τὰ περὶ ἑλληνικῶν τυπογραφιῶν, ὡς ἐξαντληθείσης σχεδὸν πάσης τῆς πρὸς τοῦτο ὕλης ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Λάμπρου, καὶ ἀναβάλλων ἐς ἄλλοτε τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ ἑλληνικῆς γλώσσης προτεταγμένης πολυσελίδου πραγματείας, ἐκδίδωμι τὸ βιογραφικὸν μέρος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, διότι, ὡς ἀποφαίνεται ἀνὴρ δυνάμενος ἀσφαλέστατα νὰ κρίνῃ περὶ τῶν τοιούτων, *οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἀπὸ τῆς ἀπαισίας ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου γενομένης δορυκτησίας μέχρι τῆς αἰσιωτάτης τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν δύνανται νὰ χορηγήσωσιν ὕλην εἰς γραμματολογικὴν ἱστορίαν, ἀλλ' εἰς βιογραφίας λογίων ἀνδρῶν. Αἱ βιογραφίαι αὗται πρέπει νὰ διαταχθῶσιν ἢ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἢ κατὰ τὸ εἶδος τῶν σπουδασμάτων ἑκάστου, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὰς τρεῖς γενικὰς διαιρέσεις, τῆς φαντασίας, τοῦ λόγου, τῆς μνήμης* (1).

Μὲ ὅλην ὅμως τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ ἔργου μου δὲν δύναμαι νὰ καυχηθῶ ὅτι παρουσιάζω τέλειόν τι· τοὐναντίον μάλιστα θεωρῶ αὐτὸ ἁπλοῦν σχεδίασμα πολλὰς δυνάμενον νὰ ὑποστῇ προσθαφαιρέσεις ὑπὸ διαφόρων (2), καὶ μάλιστα ὅταν ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Μουστοξύδης, *ἡ ἐθνικὴ κυβέρνησις εὐδοκήσῃ νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ τῆς προσηκούσης ἐνισχύσεως εἰς ἄνδρας ἔχοντας τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα, οἵτινες νὰ συνάξωσιν ὥσπερ ναυάγια ἀπὸ τρικυμίας ὅσα μνημεῖα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εὑρίσκονται ἀφθονώτερον εἰς βιβλιοθήκας ἢ χαρτοφυλάκια τῆς Εὐρώπης, ἢ κατὰ τύχην ἀγαθὴν περιεσώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μεταξὺ τῶν βαθυτάτων δυστυχιῶν αἱ ὁποῖαι κατέθλιψαν τὴν κοινὴν πατρίδα.*

Ἐν Ἀθήναις, 10 Ἰουλίου 1867.

Κ. ΣΑΘΑΣ.

---

(1) Μουστοξύδου, βίος Θ. Διπλοβατάτση.

(2) Πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλειτέρου ὄγκου τοῦ βιβλίου ἠναγκάσθην νὰ παραλείψω τὴν τύπωσιν τοῦ ἐν τέλει παραρτήματος περιέχοντος ἀπαρίθμησιν συγχρόνων λογίων ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινοῦ, Δημητρίου Προκοπίου, Σεργίου Μακραίου, καὶ Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, ὡς καὶ ἀτελῶν τινων βιογραφιῶν ἐπισήμων λογίων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, οἷον Γοβδελᾶ, Ψαλίδα, Δούγκα, Φιλιππίδου κλπ. προτρέπων τοὺς δυναμένους ἵνα ἐργασθῶσι πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐθνεγερσίας.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ ΑΙΩΝ
1453—1500.

Γεώργιος Πλήθων.

Γεώργιος Γεμιστὸς, ὁ ἐπονομαζόμενος Πλήθων, ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος ἐν Σπάρτῃ (1). Ἀγνοεῖται ὑπὸ τίνας διδασκάλους καὶ ποῦ ἐξεπαιδεύθη· ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν τὸν Σχολάριον, ὁ Γεμιστὸς φυγὰς ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἕδραν τότε τῶν Τούρκων, καὶ δεξιωθεὶς ὑπό τινος Ἰουδαίου Ἐλισσαίου, μέγα δυναμένου ἐν τῇ τῶν βαρβάρων αὐλῇ, ἐδιδάχθη παρὰ τούτου τὴν πολυθεΐαν, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ζωροάστρου (2).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐλισσαίου, καέντος ζωντανοῦ, ὁ Γεμιστὸς ἐλθὼν εἰς Σπάρτην διέτριψε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μακροῦ βίου του, ἀσχολούμενος περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, τὰς ὁποίας καὶ ἐδίδασκε.

---

(1) Ὁ Βησσαρίων (De nat. et arte) Βυζάντιον λέγει αὐτόν· « Plethon Constantinopolitanus ».—Ἑρμώνυμος δὲ ὁ Σπαρτιάτης ἐν τῷ εἰς Πλήθωνα ἐπιταφίῳ λέγει: « Οὐκέτι λοιπὸν περιώνυμος Σπάρτη, οὐκέτι Λακεδαίμων εὐδαίμων, οὐκέτι Πελοπόννησος ζηλουμένη »· καὶ ἀλλαχοῦ « ὦ πατρὶς ἐμὴ κακοδαίμων, ἡ τἄλλα μὲν δυστυχὴς, ὡς πάντων ἄμοιρος οὖσα τῶν χρηστῶν, ἐνὶ δὲ τούτῳ μόνῳ ζηλουμένη τε πᾶσι καὶ ᾀδομένη ». Καὶ Δούκας (Ἱστορ. κεφ. 31). « Ὁ Γεμιστὸς ὁ ἐκ Λακεδαιμονίας ». Παραβληθήτω καὶ ἡ ἐν σελ. 2 σημ. 1.

(2) « Τοῦτον (τὸν Ζωροάστρην) ἐγνώρισέ σοι πρόσθεν ἠγνοημένον ὁ τῷ δοκεῖν μὲν Ἰουδαῖος, πολύθεος δὲ Ἐλισσαῖος· ᾧ μέγα δυναμένῳ τότε παρὰ τῇ τῶν βαρβάρων αὐλῇ παρεσιτοῦ τὴν πατρίδα φυγὼν, ἵνα τὰ καλὰ παρ' ἐκείνῳ μάθῃς διδάγματα. (Σχολάριος περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ κλπ.).

Ἐν πρώτοις συνέγραψε φιλοσοφικά τινα πονημάτια, ἐν οἷς ἐμφαίνεται ὑγιὴς διδασκαλία ἄσχετος τῶν παραδοξολογιῶν τοῦ γήρατός του· πρὸς δὲ ἱστορικὰ, γεωγραφικὰ, καὶ ἀστρονομικὰ, καταδεικνύοντα εὐρεῖαν μάθησιν, καὶ κοπιώδη μελέτην. Ἀφιερωθεὶς δ' εἶτα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξεπόνησέ τινα ἀφορῶντα ἰδίως τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου, προβάλλων καὶ σχέδια τολμηρὰ ἀναμορφώσεως, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐκηρύσσετο ἐκτελεστής.

Ἐν τοῖς συγγράμμασι τούτοις ὁ Γεμιστὸς ἀναντιῤῥήτως καταδείκνυται οὐ μόνον ὁ ἐξοχώτερος φιλολόγος καὶ φιλόσοφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ὁ μᾶλλον πεπειραμένος πολιτικός. Ἡ φήμη του ὁσημέραι αὐξανομένη περιήρχετο τὴν Αὐτοκρατορίαν, θριαμβευτικῶς εἰσελθοῦσα καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα. Οἱ δεσπόται τῆς Πελοποννήσου διαφοροτρόπως ἐξεδήλωσαν τὴν πρὸς τοῦτον ὑπόληψιν (1). Τῷ 1428 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος (2), περιοδεύων τὴν Χερσόννησον, συνεβουλεύθη τὸν θρυλλούμενον τῆς Σπάρτης σοφὸν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτέρου τῆς ἐποχῆς πολιτικοῦ ζητήματος, τῆς ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, καὶ ἐν ἔτει 1437 ὁ Γεμιστὸς ἀπετέλει, ὡς συγκλητικὸς, μέρος τῆς συνοδείας τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ σύνοδον.

Ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ ὁ Γεμιστὸς διωρίσθη μέλος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκλεχθείσης ἑξαμελοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς κατάρτησιν τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν ἑκάστου τμήματος.

Ἔκτοτε ἄρχεται τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον τοῦ Γεμιστοῦ. Ὁ νεοπλατωνισμὸς ἀπ' αὐτῆς τῆς γεννήσεώς του κηρυχθεὶς τοῦ χριστιανισμοῦ πολέμιος, συνεμάχησε τῷ ἐθνισμῷ, καὶ ἐνισχύσας τοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὺς τῶν τελευταίων ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων, ἐθριάμβευσε πρὸς στιγμὴν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ, εἶτα δ' ἐκπεσὼν ἐξηκολούθησε τὰς ὑποκεκρυμμένας προσβολάς του μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτ' ἐφάνη σβεννύμενος ἐν τῇ ἐξορίᾳ καὶ τῇ σιγῇ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα μόνος ὁ Ψελ-

(1) Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1427 Θεόδωρος ὁ δεσπότης δι' ἀργυροβούλλου ἔδωκε τιμάριον τῷ Γεμιστῷ τὰ ἐν Λακεδαίμονι Κάστρον καὶ χώραν Φαναρίου καὶ Βρύσεως· κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1428 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐπεκύρωσε τῷ Γεμιστῷ διὰ χρυσοβούλλου τ' ἄνω κτήματα· δι' ἀργυροβούλλου δὲ Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος ἐπεκύρωσε κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1450 ταὐτὰ κτήματα τοῖς υἱοῖς τοῦ Γεμιστοῦ Δημητρίῳ καὶ Ἀνδρονίκῳ (Miklosich, Acta et Diplomata, σελ. 173, καὶ 225).—

(2) Ἐν κώδηκι τῆς Μόσχας εὕρηται ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου—Πρὸς τὸν φιλόσοφον Γεμιστόν. (Matthaei, Catalogus. σελ. 168.)

λὸς θελήσας ν' ἀναζωπυρήσῃ τὸν ἐν τῇ τέφρᾳ τοῦ φαινομένου ναυαγίου ἐγκρυπτόμενον σπινθῆρα, ὑπεχρεώθη ἵνα συνθέσῃ ποίημα πρὸς διάλυσιν τῶν κατ' αὐτοῦ ὑπονοιῶν. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἀντιμέτωπος παραταχθεῖσα κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἐχθροῦ, ἐπάταξεν αὐτὸν μέχρις ἐξοντώσεω;, καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐνσωματισθεῖσα ἐπίσημον μετ' αὐτοῦ ἐποίησε τὸ διαζύγιον. Ἡ Σχολαστικὴ φιλοσοφία εἶχεν ἤδη ἐκθρονίσει τὴν Ἀκαδημαϊκήν, καὶ οὐδεὶς λόγος πλέον περὶ Πλάτωνος ἐγένετο.

Ὁ Γεμιστὸς δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ ἐγκαταλείψει τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, πρὸ πολλοῦ εἶχε συλλάβει τὸ παράτολμον σχέδιον οὐ μόνον τῆς ἐμφανίσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἐφαρμογῆς, διερρυθμισμένης κατὰ τοὺς νεοπλατωνικούς, καὶ τὰς νέας αὐτοῦ δοξασίας. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ἔπρεπε ν' ἀρθῶσιν αἱ κατὰ τῆς φιλοσοφίας ταύτης προλήψεις, ὑποστηριζόμεναι καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀφοῦ γίνῃ ἐν θεωρίᾳ γνωστὸς ὁ τέως ἀπόβλητος Πλάτων, νὰ ἐφαρμοσθῇ εἶτα σύστημα, τοῦ ὁποίου αἱ βάσεις ἦσαν πάντη ἄγνωστοι.

Ἐπὶ τὸν μέγαν τοῦτον ἀγῶνα ἀπεδύθη ὁ Γεμιστός.

Δεξιωθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπὸ Κόσμου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ἤρξατο ν' ἀναπτύσσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλους τὴν τέως ἄγνωστον Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Κόσμος ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν ἐνθουσιασθῆ ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Γεμιστοῦ, ὥστε ὁ Πλατωνισμὸς ἠρίθμει ἤδη εἰς τὰς ἠραιωμένας τάξεις του ἕνα μέγαν καὶ ἐπίσημον πρόμαχον. Ἔκτοτε συνέλαβεν ὁ περιφανὴς ἐκεῖνος ἡγεμὼν τὸ ἀργότερον πραγματοποιηθὲν σχέδιον ἱδρύσεως Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, συστήσας καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ πεφιλημένου ἰατροῦ του Μαρσίλιον Φικῖνον τὴν μελέτην καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν νεοπλατωνικῶν (1).

Κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονήν του ὁ Γεμιστός, τῇ αἰτήσει πολλῶν, καὶ πιθανῶς τοῦ Μεδίκου, συνέγραψε τὸ πονημάτιον « Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται »., χρησιμεῦσαν ὡς προανάκρουσμα τῆς ὕστερον μεταξὺ τῶν δύο φιλοσοφικῶν σχολῶν πάλης, καὶ τῆς παταγώδους ἐκείνης κινήσεως, ἥτις ἐν πρώτοις μὲν ἐσάλευσε ῥιζηδόν, εἶτα δ' ἐν θριάμβῳ κατέρριψε τὸ οἰκοδόμημα τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας.

(1) « Magnus Cosmus, philosophum Graecum nomine Gemistum, de mysteriis Platonicis disputantem frequenter audivit. Et cujus ore fervente sic afflatus est protinus, ut inde academiam quamdam alta mente conceperit, hanc oppurtuno primo tempore pariturus ». (Ficinus, Præf. Plotini).

Τότε πιθανῶς μετέτρεψε τὸ πρῶτον ὄνομά του ὁ Γεμιστὸς εἰς τὸ τοῦ Πλήθωνος, ὡς μᾶλλον ὁμοιάζον τῷ Πλάτωνι. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη τοῦ ὀνόματος ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν ἐθνισμόν (1). Ὑπόνοιαι πρὸ πολλοῦ εἶχον ἐγερθῇ περὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν φρονημάτων τοῦ Γεμιστοῦ, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ ἦτο γνωστόν, ὅτι συνέγραφε βιβλίον προτιθέμενον τὴν ἀνατροπὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς εἰδωλολατρείας. Ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν παράφορον Τραπεζούντιον ἐν Φλωρεντίᾳ ἤδη ὁ Πλήθων διεκήρυξε τὸ τολμηρὸν σχέδιόν του περὶ πολινορθώσεως τῶν θεῶν τῆς ἀρχαιότητος (2).

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς συνόδου ὁ Πλήθων ἐπανέστρεψεν εἰς Σπάρτην, ὅπου τὸν ἐπεσκέφθη τῷ **1441** ὁ περιφανὴς Φραγκίσκος Φίλελφος, γέροντα ἤδη καὶ περί τινα ἀρχὴν ἀπησχολημένον (3).

Ἐκεῖ ἐπεξειργάσθη τὸ περὶ Νόμων σύγγραμμά του, ὅπερ τοσαύτην ἔμελλε νὰ διεγείρῃ ταραχήν, καὶ ἀνάξιον ὑποστῇ τύχην. Γεώργιος ὁ Σχολάριος προγνωρίζων τὴν συγγραφήν, καὶ ὡσεὶ θέλων ν' ἀναγκάσῃ τὸν Πλήθωνα νὰ ἐκφράσῃ δημοσίᾳ τὰς μυστηριωδῶς θρυλλουμένας ἰδέας του, ἔγραψε κατὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους· ὁ Πλήθων ἀπήντησε, καὶ σπουδαία συζήτησις ἠνοίχθη μεταξὺ τῶν προμάχων τῶν δύο διαμαχομένων φιλοσοφικῶν σχολῶν· ἐπὶ τέλους ὁ Σχολάριος, ὡσεὶ θέλων νὰ προλάβῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐπιφόβου ἐκείνου συγγράμματος, ἔγραψεν αὐτῷ ἀπειλητικῶς· «Ἀλλ' εἴ τινες νῦν τὰ σαπρὰ Ἑλλήνων ἀνανεοῖεν λῃρήματα, τούτοις φασὶν ἐν ἀσυγγνώστῳ καλινδεῖσθαι τῷ ψεύδει. Μετὰ γὰρ τὴν λαμπρὰν τῆς μοναρχίας ἀπόδειξιν, ἣν ἐκεῖνοι μέν, ταῖς εἰσαγωγαῖς τῶν ψευδωνύμων ἀναιροῦντες θεῶν, τοῖς λόγοις μόνοις ἐτίμων, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ συμφυὴς καὶ οὐσιώ-

---

(1) «Plethonem quasi Platonem». Ficinus, αὐτ. — Ὁ Καμαριώτης λέγει, ὅτι ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐδιδάχθη ὁ Γεμιστὸς νὰ προσλάβῃ τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο ὄνομα· «ὑφ' ὧν, ὡς εἰκός, καὶ Πλήθων ἑλληνικώτερον δῆθεν ἐκ Γεμιστοῦ τὴν ἀρχὴν ὀνομασθῆναι δεδίδακται». — Μανουὴλ δὲ ὁ ῥήτωρ «ὡς τῇ τοῦ Πλάτωνος λογικευθεὶς ἤδη ψυχῇ, καὶ ἀντὶ Γεμιστοῦ Πλήθωνα ἑαυτὸν κεκληκώς». Καὶ Γεώργιος Τραπεζούντιος. «Is vulgo Gemistus a se ipso Plethon est agnominatus... credo, ut se facile de coelo lapsum crederemus, et citius doctrinam et legem ejus susciperemus». (Comparatio Plat. et Aristot.).

(2) «Audivi ego ipsum Florentiæ asserentem unam eamdemque religionem uno animo, una mente, una prædicatione, universum orbem paucis post annis esse suscepturum; Cumque rogassem, Christiane an Machumeti? Neutram, inquit, sed non a gentilitate differentem». (αὐτόθι).

(3) «Est enim admodum senex, quinque magistratum gerit».

δης λόγος μετὰ τῶν ἀνθρώπων γεγενημένος ἀναμφισβήτως καὶ καθαρῶς πιστεύειν ἐδίδαξε, ποῦ νῦν ὅσιον αὖθις θεοποιεῖν, καὶ τὴν ἀλόγιστον ἐκείνην θεοποιΐαν ἀναζωπυρεῖν ἀπεσβεσμένην πειρᾶσθαι, καὶ θεῶν τινων ἀναγνωρισμοὺς ἐκ φιλοσοφίας ὑπὲρ τὴν ποιητῶν διάστροφον γνώμην, καὶ ἁγιστείας εὐσταλεῖς, ὡς αὐτοί φασι, καὶ νόμους ἠθῶν καὶ διαίτης ὑφ' ἡγεμόνι Ζωροάστρῃ καὶ Πλάτωνι καὶ τοῖς ἐκ στοᾶς, καὶ τοιαύτην τινὰ λόγων ὁμίχλην αὖθις συνάγειν; ἧς ταῖς τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας ἀκτῖσι θείως ἐσκεδασμένης, πρὸς τὰς τῆς ὑπερφυοῦς ἀληθείας αὐγὰς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἀνέλαμψεν. Ἐκεῖνα μὲν οὖν εἰ συμβαίη μοι ἐς χεῖρας πάντα ἐλθεῖν φλυαρίαν ὄντα δείξω μακράν, καὶ πολλοὶ δείξουσιν· ἀλλὰ γένοιτο κἀμοὶ τοῦτον ἐνστήσασθαι τὸν ἀγῶνα, καὶ μὴ πῦρ, ἀλλὰ λόγους μᾶλλον ἀληθείας ἐπαφεῖναι τοῖς γράμμασιν, ὡς τοῖς γράψασι μᾶλλον πρέποντας τοῦ πυρός » (1).

Ὁ Πλήθων ἐν τῷ θρυλλουμένῳ συγγράμματί του συνέπτυξε τὰς *ἰδέας τοῦ Πλάτωνος*, μετὰ τῶν τοῦ Ζωροάστρου, τῶν Στωϊκῶν, τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ ἄλλων, προσθεὶς και ἰδίας. Βάσις τούτου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ πολυθεΐα ὀλίγον διεῤῥυθμισμένη, καὶ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναδιοργάνωσις. Συνέκειτο ἐκ τριῶν βιβλίων, ἀποτελουμένων ἐξ ἑκατὸν ἑνὸς κεφαλαίων. Προλογίζεται δ' ὡς ἑξῆς: « Τάδε συγγέγραπται περὶ νόμων καὶ πολιτείας τῆς ἀρίστης, ᾗ ἂν διανοούμενοι ἄνθρωποι καὶ ἅττ' ἂν καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ μετιόντες τε καὶ ἐπιτηδεύοντες, ὡς δυνατὸν, ἀνθρώπων κάλλιστά τε καὶ ἄριστα βιῷεν, καὶ εἰς ὅσον οἷόν τε εὐδαιμονέστατα ». Ἐν ἀρχῇ δ' εὕρηται ἡ ἑξῆς συγκεφαλαίωσις· « Ἡ βίβλος ἥδε περιέχει, θεολογίαν μὲν τὴν κατὰ Ζωροάστρην τε καὶ Πλάτωνα, ὀνομαζομένων τῶν διὰ φιλοσοφίας ἀναγνωριζομένων θεῶν τοῖς πατρίοις τοῖς Ἕλλησι θεῶν ὀνόμασιν, ἑλκομένοις ἑκάστοις ἐκ τοῦ οὐ πάνυ τοι συνῳδοῦ φιλοσοφίᾳ, διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ποιητῶν διαστροφὰς, ἐπὶ τὸ ὡς μάλιστα δὴ φιλοσοφίᾳ συνῳδόν. Ἠθικὰ κατά τε τοὺς αὐτοὺς σοφοὺς καὶ ἔτι μὴν τοὺς Στωϊκούς. Πολιτείαν δὲ Λακωνικὴν, ἀφῃρημένου μὲν αὐτῆς τοῦ ἄγαν τῆς σκληραγωγίας καὶ τοῖς γε πολλοῖς οὐκ εὐπαραδέκτου, προστιθεμένης δὲ τῆς ἐν τοῖς ἄρχουσι μάλιστα φιλοσοφίας, τοῦ κρατίστου δὴ τούτου τῶν Πλατωνικῶν πολιτευμάτων. Ἁγιστείας εὐσταλεῖς, καὶ οὔτε περιέργους, οὐδ' αὖ τοῦ δέοντος ἐκλιπεῖς. Φυσικὰ δὲ δὴ κατὰ Ἀριστοτέλην

(1) Πρὸς Πλήθωνα, κατὰ Ἑλλήνων.

τὰ πολλά. Ἅπτεται δέ πως ἡ βίβλος καὶ λογικῶν ἀρχῶν, ἀρχαιολογίας τε Ἑλληνικῆς, καί πη καὶ ὑγιεινῆς διαίτης ».

Τὸ αὐτόγραφον τοῦ Πλήθωνος ληφθὲν, μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπὸ τῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου παρεδόθη εἰς τὸν Σχολάριον, τότε πατριάρχην, ὅστις ἀναγνοὺς καὶ θεωρήσας κινδυνώδη τὴν διάδοσιν, δὲν ἀνεσκεύασεν, ὡς προέγραφεν, αὐτὸ, ἀλλὰ τὸ παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ δημοσίᾳ, ἐξορκίζων πάντας νὰ συντελέσωσι πρὸς καταστροφὴν οἱουδήποτε ἀντιγράφου (1).

Ἕνεκα τῆς πράξεως ταύτης ὁ Σχολάριος ἐπέσυρε τὴν κατακραυγὴν πολλῶν· καὶ ἀνώνυμός τις μαθητὴς τοῦ Πλήθωνος προσφωνεῖ τῇ σκιᾷ τοῦ διδασκάλου· « Εἰ δὲ φθονερός τις καὶ ἀπαίδευτος ἔφθειρε τὸ σὸν ἔργον, ὃ κατέλιπες, πάτερ, πρὸς ἔνδειξιν σοφίας καὶ μνήμης τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν νῦν καὶ ὕστερον γενησομένων ἀνθρώπων, τόγε μὴν σὸν κλέος, ὦ γενναῖε, ἔσται ἄτρεπτον, μὴ δειλιῶν βασκανίαν . . . Καὶ γὰρ οἱ ἄριστοι τῶν νῦν Ἑλλήνων μισοῦσιν ἐκεῖνον ὥσπερ ἱερόσυλόν τινα, ἢ τυμβωρύχον, καὶ ἀλιτήριον ».

Δὲν ἀπωλέσθη ὅμως ὁλόκληρον τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλήθωνος. Δημήτριος ὁ Ῥάλλης διέσωσεν ἀρκετὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὁ Ἄρυτιος, καὶ ἐπ' ἐσχάτων, ἐξ ἄλλων μεταγενεστέρων ἀντιγράφων συμπληρώσας, ὁ **C. Alexandre**· εἰσὶ δὲ ταῦτα, ἐκ μὲν τοῦ Α'. βιβλίου τὰ κεφάλαια ά, β', γ', δ', έ, κά· ἐκ τοῦ Β', κβ', κς', κζ'· καὶ ἐκ τοῦ Γ'. γ', ιδ', ιέ, λά, λβ', λδ', λέ, λς', μγ'.

Ὁ Πλήθων ἀπεβίωσεν ἑκατονταέτης σχεδὸν ἐν Σπάρτῃ τὴν **26** Ἰουνίου, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, καὶ ὥρᾳ πρώτῃ τῆς ἡμέρας, ὡς σημειοῦται εἴς τι χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου, παραλειπομένου ὅμως τοῦ ἔτους, ὅπερ ὁ **Alexandre** ὁρίζει μεταξὺ τοῦ **1450**, καὶ **1456**.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐξύμνησαν τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Πλήθωνος· πρὸ πάντων δὲ διὰ δύο μονῳδιῶν ὁ προσφιλὴς μαθητὴς καὶ συμπολίτης αὐτοῦ Ἑρμώνυμος, δημοσιευθεισῶν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου.

---

(1) « Ἐπεὶ δὲ καὶ λίαν εἰκὸς ἄλλοθί που τὸ ἴσον ὑπάρχειν ὑπὸ τοῦ τῶν ἐκείνῳ φοιτησάντων ἢ ζῶντος ἢ τελευτήσαντος ἐκγραφὲν, παρακελευόμεθα πᾶσιν ὡς ἀπὸ Θεοῦ, εἴποτε καὶ ὁπουδήποτε εὑρίσκοιτο ἢ ὅλον τὸ βιβλίον ἢ μέρος ἐκγεγραμμένον ἔν τινι τῶν Χριστιανῶν, πυρὶ μὲν φθείρειν αὐτὸν τὸν ἔχοντα, κρύπτοντα δὲ καὶ ἑαλωκότα, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίνεσιν, εἰ μὴ παῤῥησίᾳ βούλοιτο καίειν, εἴργειν τὸν τοιοῦτον ἁπάσης τῶν Χριστιανῶν κοινωνίας » (Γεννάδιος, πρὸς Ἰωσὴφ τὸν ἔξαρχον).

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀνακράζει μεθ' ὑπερβάλλοντος στόμφου· « Οἴχεται νῦν τὸ κοινὸν φιλοτίμημα, τὸ πολυτίμητον καὶ πολύζηλον τῆς φύσεως ἄγαλμα, ἡ μεγίστη καὶ θαυμασία τοῦ γένους φιλοτιμία· ὦ φρικτῆς ἐκείνης ἡμέρας, ἣ τοσοῦτον ἐπεῖδε δεινόν! Ποῦ νῦν τὸ τῆς ὄντως σοφίας ἄπειρον πέλαγος; Ποῦ κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ ἡ ὑπὲρ ἄνθρωπον τῶν λόγων ἰσχὺς καὶ λαμπρότης; Σεσύληται νῦν ὁ κοινὸς θησαυρός. Ἔσβεσται λόγων δύναμις. Οἴχεται, φεῦ, ἐξ ἡμῶν τὸ πάντων τῶν καλῶν κάλλιστον, ἡ λαμπρὰ τοῦ γένους εὐδαιμονία, ὁ τῆς ὑψηλῆς σοφίας καθηγεμὼν, ὁ τῶν λόγων πατὴρ, ἡ τῶν ἀρετῶν κορωνὶς, τὸ κοινὸν ἁπάντων ἐντρύφημά τε καὶ καύχημα, ὁ τῶν ἀποῤῥήτων καὶ θείων μυσταγωγός. Τῷ γὰρ ὄντι θείας οὗτος ἐπὶ γῆς ἔλαχε μοίρας τῷ πάντα εἰδέναι· κἄν τις καὶ τῆς προσηγορίας ἐκείνης αὐτὸν ἀξιώσειεν, οὐκ ἂν οἶμαι τοῦ προσήκοντος ἀποπέσειεν. Ὅσα τε γὰρ ἐκεῖθεν παρήχθη θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, καὶ ὅσα εἰς βουλὴν, καὶ ὅσα εἰς πρᾶξιν ἥκειν, ὅσα τε ἐν στρατιωτικοῖς, καὶ ὅσα ἐν πολιτικοῖς, φυσικοῖς τε καὶ πρακτικοῖς οὐδὲν αὐτὸς ἠγνόει· πάντα δὲ ᾔδει, πάντα διηρευνήσατο, καὶ τοὺς ἁπάντων λόγους ἐπίστατο· καὶ οὐδὲν οὕτως ἀπόῤῥητον, ὡς μὴ σαφὲς παραχρῆμα τῷδε γενέσθαι, εἰς νοῦν τινος ὅλως ἐλθόν. Τούτου τὴν σοφίαν Ἕλληνες ὁμοῦ τε καὶ βάρβαροι διὰ θαύματος ἦγον, οὐ καθένα τε καὶ δύο καὶ πλείους, ἀλλ' ἡλικία πᾶσα, καὶ πόλις, καὶ γένος, καὶ φύσις. Τούτων δὲ μάλιστα οἱ πρὸς ἑσπέραν οἰκοῦντες, καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς σοφίας ἱκανῶς παραθέντες ». Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνακράζει. « Ἔδυ, φεῦ, ὁ διαφανώτατος καὶ λαμπρότατος τῆς οἰκουμένης ἀστὴρ, ὁ πρότερον μὲν τῷ οἰκείῳ κάλλει κοσμῶν τὴν ὑφ' ἥλιον πᾶσαν, νῦν δ' ἀκοσμίαν πᾶσαν καὶ σκότος βαθὺ τῇ δύσει καταχεάμενος . . . Νῦν, οἴμοι, σιγῶσα κεῖται ἡ σάλπιγξ ἡ ἔνθεος, ἡ καλλικέλαδος χελιδὼν, ἡ τῶν χαρίτων ἑστία, ἡ φιλοτιμία τῆς φύσεως, ἡ θεσπεσία φύσις καὶ λαμπροτάτη, ὁ τῶν δυστυχεστάτων Ἑλλήνων διαφανώτατος καὶ λαμπρότατος κόσμος, μᾶλλον δὲ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους κοινῇ, ἡ θαυμασία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσία, ὁ τῶν ἱερῶν ψυχῶν φωτισμὸς, ὁ πᾶσαν μὲν γνῶσιν, πᾶσαν δὲ σοφίαν, πᾶσαν δὲ ἐπιστήμην ὑπερφυῶς διελθὼν, καὶ διὰ τοῦτο κανὼν καὶ τύπος καὶ στάθμη πᾶσιν ἀναδειχθεὶς τῶν καλῶν καὶ τιμίων ἁπάντων, μᾶλλον δὲ ὅσην ὑπ' ἀγαθότητος ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία πεποίηκεν ἢ παρήγαγε κτίσιν, νοητήν τε καὶ αἰσθητὴν, ταύτην ὁ μέγας οὗτος ἐξηπακὼς πᾶσαν μὲν μετὰ Θεοῦ καὶ ἀναλαβὼν, ἐπιστήμην θείαν καὶ

ἀνθρωπίνην μόνος συνείληφε, καὶ πάνθ' ὅσα πάντες ᾔδεσαν ἐν τῷ μέρει συνειλοχὼς ὑπὲρ πάντας, ἔργον τι θεῖον καὶ τελεώτατον καὶ τῆς ἀπείρου τοῦ Θεοῦ σοφίας ἄξιον ἑαυτὸν ἀποδέδειχεν ».

Καὶ οὕτω μὲν βαρυπενθῶν μαθητὴς ἔκλαυσε πολυθρύλλητον καὶ ἀξιάγαστον διδάσκαλον. Βησσαρίων δὲ ὁ καρδινάλιος, ἀνὴρ μετριόφρων καὶ ἐν ἐπαίνοις καὶ ἐν ψόγοις, γράφει ταῦτα περὶ τοῦ πάλαι ποτὲ διδασκάλου του· « Ἐγὼ μὲν οὖν χαίρω τοιούτῳ ὡμιληκὼς ἀνδρί, οὗ μετὰ Πλάτωνα (ἐξῃρήσθω δὲ λόγου Ἀριστοτέλης) σοφώτερον οὐκ ἔφυσεν ἡ Ἑλλάς. Ὥστ' εἴ τις τοὺς περὶ τῆς ἀπείρου τῶν γε ψυχῶν ἀνόδου τε καὶ καθόδου Πυθαγορείων καὶ Πλάτωνος ἀποδέχετο λόγους, οὐκ ἂν ἀποκνήσω καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ὡς ἄρα Πλάτωνος τὴν ψυχήν, τοῖς τῆς εἱμαρμένης ἀῤῥήκτοις θεσμοῖς δεῆσαν δουλεῦσαι καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀποδοῦναι περίοδον, ἐπὶ γῆς κατιοῦσαν τὸ Γεμιστοῦ σκῆνος καὶ τὸν ἐκείνου βίον ἑλέσθαι . . . Μέγα κλέος Ἑλλάδι πάσῃ γέγονεν ἐκεῖνος ἀνήρ, μέγας αὐτῇ κόσμος εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐσεῖται. Τούτου κλέος οὔ ποτ' ὀλεῖται, ἀλλὰ οἱ τὸ ὄνομα καὶ ἡ φήμη μετ' εὐκλείας ἀϊδίου εἰς τὸν ἐσαεὶ παραπεμφθήσεται χρόνον » (1).

Ὁ αὐτὸς δὲ πρὸς Νικόλαον τὸν Σεκουνδινὸν λέγει καὶ ταῦτα περὶ τοῦ Πλήθωνος· « Ἀνὴρ ἐκεῖνος φιλοσοφίας τῳόντι καὶ παντοδαπῆς σοφίας εἰκὼν γέγονεν, οὐ τοῖς ἐν λόγοις μόνον, καὶ ὅση περὶ τὴν τῶν ἄστρων φοράν, καὶ περὶ ἁρμονικοὺς λόγους τάς τε γεωμετρικὰς ἀναλογίας καὶ ἀριθμητικὰς μεσότητας καταγίνεται, οὐδ' ὅση μόνον Πλατωνική τε καὶ τῶν τὰ θεῖα ἐρευνησαμένων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὅση τε περὶ τὴν τῶν φυσικῶν ἔρευναν καὶ τὰς τούτων αἰτίας τε καὶ ἀρχὰς τὴν πραγματείαν ποιεῖται, ἃ πάντα ὡς οὐδεὶς οὐδὲ ἕν, ἐξήσκησεν ἀκριβέστατα· ἀλλὰ καὶ ὅση περὶ πρᾶξιν σχολάζουσα, τὰ ἤθη καὶ τοὺς τρόπους ἑκάστου κοσμεῖ· ᾗ οὕτω τὸν ἴδιον ἐλάμπρυνε βίον, ὡς μηδὲ πρὸς αὐτὸν Διογένην καὶ τοὺς ὁμοίους, μηδὲ τοὺς Στωϊκοὺς ἐκείνους εἶναι. Τὴν γὰρ σεμνότητα καὶ τὸ κόσμιον, καὶ τὸ αὔταρκες αὐτῶν ἀσπασάμενος, τὴν ἀλαζονείαν τε καὶ οἴησιν, καὶ ἐπίδειξιν αὐτῶν ἐπαύσατο. Δι' ἃ πάντα τοῦτον αὐτὸν τεθαύμακα ὅσον, εἰρήσθω γὰρ τὸ ἀληθές, οὐδέπω οὐδένα ὧν ἐς δεῦρο εἶδόν τε καὶ ὡμίληκα. Οὔτε γὰρ ὃς περὶ ἐλάττονος ἐποιεῖτο τὰ παρόντα πάντα, οὔθ' ὃς μᾶλλον, τῆς σοφιστικῆς ἀπεχόμενος ἀδολεσχίας καὶ πάγης, τῆς περὶ τὰ ἐν φιλο-

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς παῖδας Γεμιστοῦ Δημήτριον καὶ Ἀνδρόνικον.

σοφίᾳ δόγματα ἀληθείας ἐρευνητικώτερός τε καὶ εὑρετικώτερος γέγονεν, οὔπω ἐνέτυχον οὐδενί, καίτοι πολλοῖς ἐντυχὼν ἀνδράσι σοφοῖς· ὧν ἕνεκα πολλὰ μὲν καὶ μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς βραχέσιν ἐκείνοις εἰρήκαμεν ῥήμασιν· οὐδέποτε δ' ἂν εἴποιμεν οὐδὲ μακροῖς λόγοις τά γε εἰκότα, ἀλλ' ἀρκεῖ, ὥς τινα τῶν ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ ἡρωϊκῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, θαύματι καὶ σιγῇ μᾶλλον ἢ λόγῳ κοσμεῖν. »

Ὁ αὐτὸς Βησσαρίων ἐποίησε τῷ Πλήθωνι καὶ τὰ ἑξῆς δύο ἐπιγράμματα·

Γαῖαν σώματι, ψυχὴ δ' ἄστρα Γεώργιος ἴσχει,
Παντοίης σοφίης σεμνότατον τέμενος.

Πολλοὺς μὲν φῦσεν ἀνέρας θεοειδέας Ἑλλὰς,
Προὔχοντας σοφίῃ, τῇ τε ἄλλῃ ἀρετῇ,
Ἀλλὰ Γεμιστὸς, ὅσον Φαέθων ἄστρων παραλλάσσει,
Τόσσον τῶν ἄλλων ἀμφότερον κρατέει

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, τοῦ Χαριάνδρου, Γυράλδου, Ἀλλατίου, καὶ ἄλλων, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμείλικτοι ἐχθροί του, Σχολάριος καὶ Τραπεζούντιος (¹), ὁμολογοῦσι διαῤῥήδην τὴν ἔξοχον τοῦ Πλήθωνος παιδείαν· ὥστε οὐδόλως ἐσμὲν ὑπερβολικοὶ παραδεχόμενοι, ὅτι ὁ Πλήθων ἐγένετο ὁ πολυμαθέστερος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀνήρ, ἐπίσημον κατέχων θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων Νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων· ἐὰν δὲ ἡ δούλη Ἑλλὰς δύναται νὰ ἐγκαυχηθῇ ἐπὶ σοφίᾳ, ὁ Γεμιστὸς εἶναι τὸ ἐπισημότερον τῆς τοιαύτης αἴγλης σημεῖον.

Σπουδαῖον τῳόντι κίνδυνον διέτρεξεν ὁ χριστιανισμὸς ἔν τε Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ· καὶ εἰ μὴ ἐπήρχοντο οἱ Τοῦρκοι, ὁ θάνατος τοῦ Πλήθωνος, καὶ ἡ διασπορὰ τῶν ὀπαδῶν του ἀναγκασθέντων εἰς ξένας χώρας νὰ ζητήσωσι τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον ἡ κατάκτησις τοῖς ἀφήρεσε, κύριος οἶδεν ὁποίαν φάσιν ἤθελε λάβει ἡ Πληθωνικὴ ἀναμόρφωσις· ἐπανελθὼν ἐξ

(¹) «Gemistus vir in omni scientiarum genere eminentissimus». Chariandrus. —«Est Pletho stylo accurato, eleganti, presso, Attici succi pleno, sententiis gravi, argumentis vehemento, eruditione vero etc.» Allatius—«Illem dico Gemistum, quem son solum Graecia, sed universus fere terrarum orbis ob variam atque multiplicem divinarum humanarumque rerum scientiam admiratus». Gyraldus—«Plethon habitus est in primis philosophus, et quidem excellentissisus» ὁ αὐτός—«Platonis æmulus et defensor». Βησσαρίων. —Σχολάριος «εὐφραδίας δ' ἐπεμελήθη μὲν καλῶς τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' ἐν ἀσεβεστάτῳ καὶ ἀφρονεστάτῳ συγγράμματι.»—Καὶ Τραπεζούντιος «Non minor eleqirentia Platone, non inferior illi.»—

Ἰταλίας ὁ Γεμιστὸς συνέστησεν εἰς Σπάρτην, ἐν εἴδει Ἐλευσινίων μυστηρίων, σχολὴν, ἔνθα προνομιοῦχοι μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ ἀναμορφωτοῦ τὴν νέαν θρησκείαν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον διαφθαρῆ, ὥστε ἐλάτρευον ἀγάλματα ἑλληνικῶν θεῶν, παῤῥησίᾳ διακηρύσσοντες τὰς ἐθνικὰς δοξασίας των· ἡ πίστις καὶ αὐτοῦ τοῦ Βησσαρίωνος ὕποπτος φαίνεται. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ὀλιγοχρόνιος διαμονή του εἶχε ῥίψει τὰ πρῶτα τοῦ πολυθεϊσμοῦ σπέρματα. Πέτρος ὁ Καλαυρὸς, εἷς τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, μαθητὴς δὲ τοῦ Πλήθωνος χρηματίσας, παρίσταται ὡς ἀληθὴς πλέον εἰδωλολάτρης, εἰς τοσοῦτον προβὰς θράσους, ὥστε οὐ μόνον ἐν Ῥώμῃ ἱδρύσατο Νεοπλατωνικὴν ἀκαδημίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῶν παπῶν διεκήρυττεν ὅτι θὰ καταστρέψῃ τὸν χριστιανισμόν. Ἀναμφιβόλως ἐν τῇ Πλατωνικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Φλωρεντίας μεταξὺ τοῦ ἐπὶ τῶν βωμῶν τοῦ Πλάτωνος καιομένου ἐθνικοῦ λιβάνου ὀλίγοι κόκκοι ὑπῆρχον καὶ διὰ τὸν ἀνακαινιστὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου φιλοσόφου· διότι, ἂν ὁ Πλάττων ἦτον ὁ θεὸς τῆς νέας θρησκειας, ὁ Πλήθων ἀναντιῤῥήτως ἦτο ὁ προφήτης.

Ἀφοῦ ὅμως ἡ νέα θρησκεία δὲν κατώρθωσε ν' ἀναδείξῃ νέον θεὸν καὶ νέον προφήτην, ἀπέδωκεν ὅμως τιμὰς ἁγίου εἰς τὸν Γεμιστόν. Τῷ 1475 Σιγισμόνδος ὁ Μαλατέστας, ἄρχων τοῦ Ῥιμινίου, ἐξέθαψεν ἐκ Πελοποννήσου τὸ πτῶμα τοῦ Πλήθωνος, καὶ ὡς ἅγια λείψανα παραλαβὼν μετήνεγκεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ ὀστᾶ τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφου (¹).

Συγγράμματα.

—Ἐκ τῶν Διοδώρου καὶ Πλουτάρχου περὶ τῶν μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην ἐν κεφαλαίοις διάληψις. Venetiis 1503 (ὑπὸ Ἄλδου σὺν Ξενοφῶντι), καὶ Basiliæ 1540, Rostochii 1575, Sipsiæ 1770.

—Περὶ Πελοποννησιακῶν λόγοι δύο· Antwerpiæ 1575, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Καντέρου, καὶ μετὰ γερμανικῆς ὑπὸ Ellissen, Analecten IV.

—Διαγραφὴ ἁπάσης Πελοποννήσου παραλίου τε καὶ μεσογείου.

—Ἱστορία τῆς τῶν Περσῶν μοναρχίας (μεταφρασθεῖσα ἱσπανιστὶ ἐτυπώθη ἐν Βαλλαδολίδῃ 1604).

(¹) Πηγαί. C. Alexandre Notice préliminaire—Gass, Gennadius und Pletho, Breslau 1844.—Allatii de Georgiis (Bibliotheca Greca, Tom. XII).—Ellissen, Analecten, IV.—Boivin (Mémoires de l'Académie Royale, 1736, Tom. II. σελ. 715)—Tiraboschi, Storia della litteratura italiana—Sieveking, Geschichte des Platonischen Academie in Floranz. Gottingen, 1812.

—Ἐπιτομὴ ἐξ Ἀππιανοῦ, Στράβωνος, Ἀριστοτέλους, Ξενοφῶντος, Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως, Προδίκου κτλ.

—Περί τινων οὐκ ὀρθῶς κατὰ τὴν γεωγραφίαν Στράβωνος διορισθέντων.

—Χωρογραφία Θεσσαλίας.

—Περὶ ἀρετῶν. Antwerpiæ 1552 καὶ Basiliæ 1586.

—Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται. Venetiis 1540. Basiliæ 1574.

—Περὶ ἀρετῶν, προοιμίων ῥητορικῶν, Ἀριστοτελικῶν ζητημάτων.

—Ζωροαστείων καὶ Πλατωνικῶν δογμάτων συγκεφαλαίωσις (ἐξεδόθη ἐν Bibliotheca Græca Fabricii).

—Νόμων συγγραφῆς τὰ σωζόμενα· par C. Alexandre, Paris 1858.

—Κεφάλαι' ἄττα λόγων μουσικῶν — (αὐτόθι).

—Περὶ σχήματος γῆς.

—Μέθοδος εὑρέσεως ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ τῆς ἀστέρων ἐποχῆς ἀπὸ κανόνων οὓς αὐτὸς συνεστήσατο.

—Προθεωρία εἰς τὸν λόγον τοῦ βασιλέως Ἐμμανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐπιτάφιον εἰς τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν.

—Προσφωνημάτιον εἰς τὸν δεσπότην Δημήτριον Παλαιολόγον.

—Πρὸς τὸ ὑπὲρ τοῦ λατινικοῦ δόγματος βιβλίον (¹).

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ ἀοιδίμῳ δεσποίνῃ Ὑπομονῇ (ἐξεδόθη ἐν Ἀνεκδότοις Μουστοξύδου).

— Ἐπιτάφιος εἰς Κλεώπην σύζυγον Θεοδώρου τοῦ δεσπότου (ὑπὸ Fülleborn 1795).

—Ἑρμηνεία εἰς τὰς φωνὰς Πορφυρίου, καὶ εἰς τὰς δέκα κατηγορίας Ἀριστοτέλους.

—Πρὸς τὰς Σχολαρίου ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις· (ἐδημ. ὑπὸ Gass καὶ Alexandre).

—Μηνῶν καὶ ἐτῶν τάξις καὶ ἡμερῶν ἀπαρίθμησις.

—Περὶ Θεοῦ φυσικαὶ ἀποδείξεις.

—Περὶ τοῦ ὄντος ἐπωνυμίας.

— Φιλοσοφικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς Βησσαρίωνα· ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Ὀρελλίου ἐν Ζυρίχῃ 1824.

—Κατὰ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου περὶ τῶν λατινικῶν δογμάτων.

—Περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

—Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου πνεύματος (²).

(¹) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τόμῳ Ἀγάπης σελ. 316.

(²) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ C. Alexandre. Εἰ καὶ κατὰ Λατίνων γραφὲν δὲν ἤρεσε τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ· διὸ Μανουὴλ ὁ Πελοποννήσιος γράφει· «Ὅρα γάρ μοι τὸν ἀθεώτατον Γεμιστὸν ἐν τῷ σφετέρῳ τῷδε συγγράμματι κριτὴν καθεστῶτα ἑαυτὸν πράγμασιν, ὧν τῆς ἀκριβοῦς καταλήψεως ἐπίσης φαινόμενον ἐπιτυγχάνοντα. Δεληθότως δὲ τὴν μὲν Χριστιανικὴν σοφίαν διαχλευάζειν, τὴν δὲ Ἑλλήνων μιαρὰν δογματίζειν θεοπλαστίαν πειρώμενον· ὧν γὰρ αἱ δυνάμεις, φησί, διάφοροι, καὶ αὐτὰ ἂν

—Διασάφησις τῶν ἐν τοῖς Ζωοράστρου λογίοις ἀσαφέστερον εἰρημένων. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ὀψοποιοῦ).

—Εὐχὴ εἰς τὸν ἕνα Θεόν· (ἐξεδόθη ὑπὸ Alexandre).

—Πρὸς τὰς παρὰ τοῦ Βησσαρίωνος ἀντιλήψεις (ὑπὸ Alexandre) ([1]).

— Προλεγόμενα ῥητορικῆς τέχνης.

—Σχόλια εἰς τὰ ἀναλυτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους.

—Ἐπικήδειος εἰς Θεοδώραν σύζυγον Θεοδώρου τοῦ Δεσπότου.

—Ἐπιτάφιος εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ πεσόντας ([2]).

Γεώργιος Σχολάριος.

Γεώργιος Κουρτέσιος, ὁ ἐπιλεγόμενος Σχολάριος, ἐγεννήθη, ὡς πιθανολογεῖται, περὶ τὸ 1400 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ Χίον. Ἠκροάσατο τῶν μαθημάτων τῶν ἐν Βυζαντίῳ διδασκάλων, καὶ ἰδίως Ματθαίου Καμαριώτου Θεσσαλονικέως, καὶ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ([3]).

Μετ' ὀλίγον διωρίσθη διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας, καὶ εἶτα γενικὸς βασιλικὸς κριτής, καὶ καθολικὸς σεκρετάριος τοῦ βασιλέως ([4]). Διάσημος νομολόγος, εὔγλωττος ῥήτωρ, ἔξοχος θεολόγος καὶ φιλόσοφος ὁ Γεώργιος ἀπελάμβανε μεγάλης φήμης καὶ ὑπολήψεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ. Ἦτο τὰ μάλα οἰκεῖος τῷ μεγάλῳ δουκὶ

εἴη διάφορα ... ὁ δὲ ματαιόφρων Πλήθων μόνον διασύραι βουλόμενος τὰ ἡμέτερα, αὐτὴν τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ῥῆσιν γυμνὴν λαμβάνων εἰς τοὐναντίον οἴεται ἀπάγειν τὸν λόγον λυσσῶν ἀκρατῶς κατὰ τῆς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν θεοσοφίας· καὶ ἁπλῶς δὲ εἰπεῖν ὅλον τὸ τοιοῦτον σύγγραμμα καθ' ἡμῶν ὑπούλως συντεταχὸς φαίνεται, οὗπερ ἡ σαθρότης τε καὶ παχύτης δήλη παντὶ τῷ λογικῆς εὐμοιροῦντι παιδείας ἀμηγέπη καθέστηκε, τοῖς δὲ κατ' ἐκεῖνον, καὶ μάλιστα τοῖς ἐκείνου ἀλόγως τε καὶ κτηνωδῶς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνδραπωδῶς παρεπομένοις δόξειεν ἀνπλέγειν».

([1]) Ὁ Γυράλδος (de poetis sui temporis σελ. 549) λέγει, ὅτι ὁ Πλήθων ἔγραψε καὶ ποιήματα «Aliquando versibus lusit, dignis quidem tanto philosopho, sed paucis admodum». Πιθανῶς δ' εἰσὶ ταῦτα οἱ πρὸς τοὺς θεοὺς εἴκοσιν ἑπτὰ ὕμνοι ἀποτελοῦντες τὸ 35ον κεφάλαιον τοῦ Γ'. βιβλίου περὶ Νόμων, δημοσιευθέντες ὑπὸ Ἀλεξάνδρου (σελ. 202—28).

([2]) Miller, Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escurial. σελ. 359, 379, καὶ XIII.

([3]) Ἔν τινι σημειώσει παρὰ Κρουσίῳ (Turcograecia σελ. 187) ἀναφέρεται ἡ παρὰ Καμαριώτῃ μαθήτευσίς του.—Γράφων ὁ Σχολάριος πρὸς Μάρκον τὸν Εὐγενικόν, διδάσκαλόν του προσαγορεύει τοῦτον· «ὡς γὰρ ἐκεῖνοι (οἱ γονεῖς) τῆς φύσεως, οὕτως σύ μοι λόγων τε καὶ ἠθῶν τὰ σπέρματα κατεβάλου. Κἀκεῖνοι μὲν ἅπαξ, σὺ δὲ πολὺν ἡμᾶς ἐγεώργεις τὸν χρόνον· ὥστ' ἐπιγινώσκοις ἂν τὰ σαυτοῦ, τὰς ἐν ἡμῖν εἰκόνας τούτων γινώσκων.»

([4]) Turcograecia, σελ. 107.—Δούκας κεφ. 31.—Alexandre, Pléthon, σελ. XXIII—IV.

Νοταρᾶ, Κωνσταντίνῳ Παλαιολόγῳ, τῷ ὕστερον αὐτοκράτορι, μεθ' ὧν διετήρει φιλικὴν ἀλληλογραφίαν, καὶ Θεοδώρῳ τῷ δεσπότῃ, εἰς ὃν ἐξεφώνησεν ἐπικήδειον λόγον. Ὁ περιφανὴς Φίλελφος(¹), γαμβρὸς τοῦ Χρυσολωρᾶ συνεδέθη αὐτῷ φιλικώτατα· οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ Ἰταλίᾳ περιφανῶν σχετικοὶ ἦσαν αὐτῷ.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος βλέπων ὁσημέραι κινδυνεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕνεκα τῆς προσεγγίσεως τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη ἵνα πραγματοποιήσῃ τὴν τοσοῦτον ποθουμένην ὑπὸ τῶν Λατίνων ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, εὐελπιζόμενος βοήθειαν ἀπὸ τῆς Δύσεως πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου. Ὅθεν ἀπερχόμενος εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῇ ἡ πρὸς συζήτησιν τῶν ὅρων τῆς ἑνώσεως σύνοδος παρέλαβε τοὺς ἐπιστημοτέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἄνδρας, Γεώργιον Σχολάριον, Γεμιστόν, Ἀργυρόπουλον καὶ ἄλλους. Γενομένης τῆς συνόδου ἐν Φεῤῥάρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ, μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὁ αὐτοκράτωρ συνήνεσεν εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ περιβοήτου ὅρου περὶ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου πνεύματος. Μάρκος ὅμως ὁ Εὐγενικός, ὁ Σχολάριος, καὶ ἄλλοι ἀρνηθέντες νὰ ὑπογράψωσιν ἀπῆλθον εἰς Βενετίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐπαναστρέψας ἄπρακτος εἰς Κωσταντινούπολιν ἀνέβαλλεν ἐς ἄλλοτε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ψευδοσυνόδου· καὶ ὡσεὶ τηκόμενος ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἐλέγχου ἔζησεν ἐλεεινῶς, παρὰ πάντων ἀποστρεφόμενος. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1449 ἀπεβίωσε καὶ διάδοχος ἐξελέχθη ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ὁ Δράγασης, τέως δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Μόλις ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ τότε πάπας Νικόλαος Ε' ἔγραψεν αὐτῷ ἐξορκίζων τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ἑνώσεως.

Ἡ θέσις τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορος οἰκτρὰ ἦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίαζον· οἱ Ἐνετοὶ τὸν ἠνόχλουν διὰ φορτικῶν ἀπαιτήσεων, ὑποσχόμενοι βοήθειαν ἐὰν ἐνυμφεύετο τὴν θυγατέρα τοῦ δόγη Φόσκαρη· καὶ ὁ Πάπας μόνον μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑνώσεως, τῷ ὑπέσχετο αὐτήν. Συναισθανόμενος, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ κολακεύσῃ τὴν Δύσιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀποστολῆς ἐπικουριῶν, ἐφάνη ὁπωσοῦν ἐνδίδων εἰς τὰς περιστάσεις. Συνεκάλεσε σύνοδον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἣν ὁ Σχολάριος καὶ ἄλλοι συνεζήτησαν μετὰ τῶν ἐλθόντων Λατίνων καὶ κατέδειξαν τὸ ἐσφαλμένον τοῦ περιβοήτου

(¹) Ἐν Κωνσταντινουπόλει νέον γνωρίσας ἀπηύθηνε ποίημα.

τῆς ἑνώσεως ὅρου [1]. Ὁ Αὐτοκράτωρ βλέπων τὰ ἀδύνατα ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ εἰς τὸν πάπαν ἵνα στείλῃ ἀνθρώπους μᾶλλον πεφωτισμένους πρὸς συζήτησιν τῆς ἑνώσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλως ἐφημίζετο ἐν τῇ Δύσει διὰ τὰς θεολογικὰς γνώσεις του Ἰσίδωρος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, ὅστις ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐξωμοσίας πῖλον καρδιναλίου. Τοῦτον ὁ πάπας ἔπεμψεν ἐν 1452 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συζήτησιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς ἑνώσεως. Πάντες σχεδὸν καθορῶντες τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον συνήνεσαν, πλὴν τοῦ Σχολαρίου, ὅστις τότε, φαίνεται, ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἐκ Γεωργίου Γεννάδιος μετονομασθείς, ἐμόναζεν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Παμμακαρίστου. Πρὸ ὀλίγου γράψας ποίημα « Κατὰ τῆς Σιμωνιακῆς αἱρέσεως » ἔστειλεν αὐτὸ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἵνα τὸν ἀποτρέψῃ τῆς ἑνώσεως. Ἐρωτώμενος δὲ ἤδη περὶ τῆς ἑνώσεως, ἐκλείσθη εἰς τὸ κελλεῖόν του καὶ λαβὼν χάρτην ἔγραψε τὴν γνώμην του ὡς ἑξῆς· « Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι εἰς τί ἐπλανήθητε, καὶ ἀπεμακρύνατε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ πόλει ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι, ἐσχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; Ἱλεός μοι κύριε· μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιούτου πταίσματος. Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐσχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν; οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνασθαι! » Ταῦτα γράψας καὶ προσηλώσας εἰς τὴν θύραν τοῦ κελλείου του ἐκλείσθη ἔνδον.

Ἡ προκήρυξις αὕτη τοῦ Γενναδίου μεγίστην ἀλλοίωσιν ἐπήνεγκεν εἰς τὰ πνεύματα· αἱ μοναχαὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἕνωσιν καὶ τοὺς αἰτίους· οἱ δὲ τοῦ ἀγοραίου λαοῦ διασπαρέντες εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ καπηλεῖα, ἐκράτουν φιάλας ἀκράτου, καὶ ἀναθεματίζοντες τοὺς ἑνωτικοὺς ἔπινον εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκόνος τῆς θεομήτορος, παρακαλοῦντες ἵνα γίνῃ ἀῤῥωγός, καὶ ἀναβοῶντες, « Τὴν Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε τὴν ἕνωσιν χρῄζομεν. Ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν ἀζυμιτῶν λατρεία! »

Ἐνῷ ταῦτα διεδραματίζοντο, ὁ ἀτυχὴς αὐτοκράτωρ προσεπάθει ἵνα τελέσῃ τὴν ἑνωτικὴν λειτουργίαν. Πολλοὶ τῶν ἱερομονάχων, ἱερέων, ἡγουμένων καὶ λοιπῶν οὐ μόνον δὲν παρεδέχοντο νὰ συλλειτουργήσωσι

---

[1] Τὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης συνταχθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τόμῳ Καταλλαγῆς, σελ. 457 κ' ἑπ.

μετὰ τῶν ἐλθόντων Λατίνων, ἀλλὰ καὶ ἀπεχωρίζοντο ὡς ἀσεβῶν· ἄλλοι δὲ παρῃτήθησαν. Ἐν τέλει κατωρθώθη μετὰ μυρίας δυσχερείας ἵνα τελεσθῇ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ κοινὴ μυσταγωγία, καθ' ἣν ἐμνημονεύθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πάπα Νικολάου. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ χάριν ἀβροφροσύνης πρὸς τὸν βασιλέα παρευρεθέντες δὲν ἔλαβον προσφορὰν ἀντιδώρου, ὡς *βδελυκτὴν θυσίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἑνωτικῇ λειτουργίᾳ*.

Μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθε μέγα σχίσμα μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς βασιλευούσης, *καὶ ἐγένετο ἡ ἕνωσις ἀληθὴς διαίρεσις*. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρχεν ἡ κατὰ τῶν ἑνωτικῶν καταφορά, ὥστε οἱ ἱερεῖς ἠρνοῦντο νὰ λειτουργήσωσιν ἢ ἐκπληρώσωσι τ' ἄλλα τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἐάν τις τῶν ἱερέων προσεκαλεῖτο εἰς κηδείαν νεκροῦ ἢ μνημόσυνον τεθνεῶτος, καὶ ἐφαίνετο ἐκεῖ πού τις ἱερεὺς ἑνωτικὸς παρευθὺς ὁ πρῶτος ἐκδυόμενος τὸ φελώνιον ἔφευγε σπεύδων, ὡς ἀπὸ πυρός. Ἡ Ἁγία Σοφία ἐθεωρεῖτο βέβηλος, *καταφύγιον δαιμόνων καὶ βωμὸς ἑλληνικός*· τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἦσαν σκοτεινά· μήτε κηρίον, μήτε λυχνάψία· *ἔρημον τὸ ἅγιον τέμενος ἐφαίνετο προσημαῖνον τὴν ἐρημίαν, ἣν ὑποστῆναι μέλλει διὰ τὰς παραβάσεις καὶ ἀνομίας τῶν κατοίκων*.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Γεννάδιος ἔγκλειστος ἐδίδασκε τὰ πλήθη, προλέγων τὴν ἅλωσιν, καὶ ἐκσφενδονίζων τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῶν ἑνωτικῶν. Ἡ πολιορκία ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ καὶ ὁ τρομερὸς οὗτος δημαγωγὸς δὲν ἔπαυε διεγείρων τὸν λαόν, γράφων κατὰ τῶν ἑνωτικῶν, καὶ πλέκων συλλογισμοὺς καὶ ἀντιφάσεις.

Ὁ Μωάμεθ γενόμενος κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρετήρησε μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἐν τῇ τέως βυζαντινῇ πρωτευούσῃ λειψανδρίαν. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἔπεσαν μαχόμενοι παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μάρτυρος βασιλέως, ἄλλοι ἔφυγον ἅμα ἰδόντες τὴν ἡμισέληνον κυματίζουσαν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἱ δ' ἐπιμείναντες ἐκρύφθησαν. Κατανοῶν ὁ ὀξύνους πορθητής, ὅτι μόνον ἐλατήριον συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐρημωθείσῃ Κωνσταντινουπόλει ἦτο τὸ Πατριαρχεῖον, ὡσεὶ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν κέντρον θεωρούμενον, εἰσηγήσει καὶ τῶν παρακολουθούντων αὐτῷ χριστιανῶν γραμματέων, προσεκάλεσε τοὺς ἀπάτριδας Ἕλληνας πρὸς ἐκλογὴν πατριάρχου τῆς ἀρεσκείας αὐτῶν, ὡς διαδόχου τοῦ κατὰ τὴν ἅλωσιν πεσόντος τελευταίου πατριάρχου τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Ἀθανασίου τοῦ Β'. ὑποσχόμενος ἅμα

ἵνα καθιδρύσῃ τὸν νέον τῆς ὀρθοδοξίας ποιμενάρχην κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα.

Τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο πλουσίαν παρήγαγεν ἄγραν· κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀθρόοι ἐπαρουσιάσθησαν, ὡσεὶ λησμονήσαντες τὴν ἁλωθεῖσαν πατρίδα, ἀπέναντι τῆς πατρίου θρησκείας. Τὸ ὄνομα τοῦ Σχολαρίου ὁμοθύμως ἐπροτάθη, καὶ ἄνευ ἀντιλογίας παρεδέχθη. Ὁ δὲ μοναχὸς Γεννάδιος, ὑπὸ τὸ ῥάσον ἀρετὰς ἀναχωρητοῦ ἐξασκῶν, ἀπεποιήθη τὴν ἔξοχον ἐκείνην τιμήν· μετὰ πολλὰς ὅμως παρακλήσεις συνήνεσεν ἵν' ἀναδεχθῇ τὸν φόρτον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀξιώματος, θαῤῥῶν, ὅτι διὰ τῶν φώτων, τῆς εὐγλωττίας, καὶ τῆς ἀγωγῆς του μεσολαβῶν μεταξὺ τοῦ ξίφους τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῆς δυστυχίας τῶν συμπατριωτῶν του ἐλαφρώτερα ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ τὰ δουλικὰ δεσμά. Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐτελέσθη ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἅλωσιν χριστιανικὴ λειτουργία· ὁ μητροπολίτης Ἡρακλείας, μετ' ἄλλων ἀρχιερέων, καὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος, ἐχειροτόνησε τὸν Γεννάδιον Σχολάριον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ῥώμης· αὐτὸς δὲ ὀλίγον ἀρεσκόμενος εἰς πομπώδεις τίτλους, κενοὺς σημασίας, ηὐτοκλήθη *Πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ Πενήτων* (1).

Μετὰ τὴν χειροτονίαν συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξοχωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μετέβη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρὸς προσκύνησιν. Ὁ Μωάμεθ ὑπεδέχθη τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀρθοδοξίας εὐμενέστατα· καὶ ἀφοῦ συνωμίλησαν περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, τῷ ἐνεχείρισε, κατὰ τὸ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἔθος, δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργαριτῶν ἐγκεκοσμημένον, ἐπειπών, « Πατριάρχευε ἐπ' εὐτυχίᾳ καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς θέλεις, ἔχων πάντα τὰ σὰ προνόμια, ὡς καὶ οἱ πρὸ σοῦ πατριάρχαι εἶχον ». Μετὰ τοῦτο κατῆλθεν

(1) Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας ἐν τῷ Χρονογράφῳ (σελ. υς' ἔκδ. Βενετίας 1681) λέγει, ὅτι εἰς τὸ διάδημα τοῦτο προέβη ὁ Πορθητὴς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1462 ἅλωσιν τῆς Μιτυλήνης· «Ἐπῆρε ὁ Μωάμεθ τὴν Μιτυλήνην, ταὶς δύο Φώκαις χωρὶς πο-»λέμου· ἔπειτα ἐπῆρε τὴν Καστάμονην, τὸ Σινόπι· καὶ ἤφερε τὸν λαὸν ὅλον εἰς »τὴν Πόλιν, καὶ ἐρώτησε περὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ εἶπαν δὲν ἔχουν, καὶ ὥρισε νὰ »κάμουν τεχνηέντως διὰ νὰ γεμίσῃ ἡ Πόλις ἀνθρώπους· καὶ ἐσυνάχθησαν οἱ ἀρχιε-»ρεῖς καὶ ὅλος ὁ λαός, καὶ ἔκαμαν στανικῶς τὸν σοφώτατον καὶ λογιώτατον κύριον »Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, ἄνθρωπον ἅγιον καὶ φρόνιμον». Τοῦτο ὅμως φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀνυπόστατον, διότι τῷ 1459 ὁ Γεννάδιος, μετὰ πενταετῆ πατριαρχεῖαν παραιτηθείς, διεδέχθη ὑπὸ Ἰσιδώρου.

ἕως κάτω τῆς αὐλῆς συνοδεύων τὸν πατριάρχην, τὸν ὁποῖον καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ ηὐπρεπισμένου ἵππου, προστάξας ἵνα πάντες οἱ μεγιστᾶνες τῆς αὐλῆς του ἐξέλθωσιν εἰς συνοδείαν τοῦ πατριάρχου. Ὁ Γεννάδιος παρακολουθούμενος ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδίας περιῆλθε τὴν πόλιν εὐλογῶν.

Ὁ Σουλτάνος ἐξέδωκε καὶ διάταγμα ἵνα μηδεὶς ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ τῷ πατριάρχῃ, ὅστις ἀφίετο ἀκαταζήτητος καὶ ἀδιάσειστος, ἐλεύθερος παντὸς τέλους καὶ δόσεως αὐτός τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ διάδοχοι πατριάρχαι. Δι' ἑτέρου δὲ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὸν εἰς τσαμία μετασχηματισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν, ὁρίσας ἵνα οἱ γάμοι, ἐνταφιασμοί, καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐκπληρῶνται ἀκωλύτως, κατὰ τὰ προϋπάρχοντα ἔθιμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας· κατὰ δὲ τὴν πανήγυριν τοῦ Πάσχα αἱ θύραι τῶν ἐκκλησιῶν νὰ ὦσιν ἀνοικταὶ τριήμερον.

Ἐπειδὴ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶχε μεταβληθῆ εἰς τσαμίον, ὁ σουλτάνος ἐχορήγησε τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὡς πατριαρχεῖον· ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, διὰ τὸ ἔρημον τῆς συνοικίας, ὁ πατριάρχης ἐζήτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, κειμένην ἐν τῇ χριστιανικῇ συνοικίᾳ, ἥτις καὶ τῷ ἐχορηγήθη, μεταβληθέντος τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τσαμίον.

Ὁ Μωάμεθ, ὀξύνους καὶ περίεργος, περιήρχετο συνεχῶς τὴν πόλιν ἀναθεωρῶν πολλά, καὶ ἐρωτῶν καὶ μανθάνων. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἰσῆλθεν ἔνδον τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχείου, καὶ ἀφιππεύσας εἰσέβη εἰς τὸν ναόν, ἔνθα καταβὰς ὁ πατριάρχης προσηγόρευσε καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ἐκάθησεν ἐπὶ θρόνου ἐντὸς τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας, ἀπηύθυνε διὰ διερμηνέως, πολλὰς ἐρωτήσεις πρὸς τὸν Σχολάριον περὶ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. Ὁ Γεννάδιος, εἰ καὶ ἀπροετοίμαστος, ἐξέθηκε μετὰ παῤῥησίας καὶ σαφηνείας τὰ κυριώτερα τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ὁ σουλτάνος οὐ μόνον ἀπεδέχθη εὐλαβῶς, ἀλλὰ καὶ κατευχαριστηθεὶς ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τοῦ ἀνδρός, τὰ μέγιστα καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοδόξους ἔκτοτε ὑπερηγάπησεν. Ἀποχωρῶν δὲ παρήγγειλεν εἰς τὸν πατριάρχην ἵνα καὶ ἐγγράφως ἐκθέσῃ τὴν διάλεξιν, ἥτις μεταφρασθεῖσα ἀραβιστὶ ὑπὸ Ἀχμὲτ κριτοῦ τῆς Βεῤῥοίας ἐνεχειρίσθη αὐτῷ ἀναγνώσαντι μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἔδειξεν ὁ Μωάμεθ ἀκατανόητον εὔνοιαν

πρὸς τὸν Γεννάδιον, πέμπων αὐτῷ συνεχῶς δῶρα, καὶ πᾶσαν παράκλησίν του προθύμως ἐκπληρῶν. « Καὶ ἐλέγετο περὶ τοῦ σουλτάνου, ὅτι ἐνωτισθεὶς καὶ πληροφορηθεὶς τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἦν περὶ τῆς ἑαυτοῦ. »

Ὁ Σχολάριος εὐδοκίμως πατριαρχεύσας ἐπὶ πέντε ἔτη καί τινας μῆνας, συνεκάλεσε σύνοδον ἵνα ὑποβάλλη τὴν παραίτησίν του. Πάντες οἱ κληρικοὶ καὶ ὁ λαὸς παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα διαμείνῃ. Ἀλλ' ὁ Γεννάδιος ἀπαυδήσας πλέον ἐπεθύμει ἵν' ἀπομακρυνθῇ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνῃ τὸ πνεῦμά του· ἔγραψε τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν κώδηκα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐγγὺς τῶν Σεῤῥῶν μονὴν τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει Μενοικέως, ὅπου μελετῶν, γράφων, καὶ προσευχόμενος, παρέδωκε τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα περὶ τὸ 1460 (1).

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰσέτι δὲν ἀντήμειψε τὴν μνήμην τοῦ Σχολαρίου, ὅστις πρὸς οὐδὲν λογισάμενος σωτηρίαν καὶ πατρίδα ἔσωσε τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὕστερον δ' ἐνώπιον τοῦ τρομεροῦ πορθητοῦ μετὰ καταπληκτικῆς παῤῥησίας τὰ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως ἐκθέμενος, τὸν φανατισμὸν αὐτοῦ εἰς ἀγάπην καὶ σέβας μετέτρεψε. Διὰ περιπαθοῦς μονῳδίας ἐθρήνησεν, ὡς ἄλλος Ἱερεμίας, τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνακράζων· « Ἦν σοφὸν τὸ γένος ἡμῶν, ἔνδοξον, γενναῖον, φρόνιμον, ἀνδρεῖον, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑποτάξαν εἰς μοναρχίαν· καὶ μὴν, καὶ τῇ κατ' ἀρετὴν σπουδῇ τε καὶ ἁγιωσύνῃ καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀπομαξάμενον τὴν καθόλου ἀρετὴν, καθάπερ σπόγγος τὰ νάματα· ἀλλὰ νῦν, φεῦ τῶν κακῶν, ἀπώλετο πᾶν· ἑάλω γὰρ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς μόνον ἐν τῷ μνησθῆναί ἐστιν ἐκρῆξαι φωνὴν μετὰ κραυγῆς καὶ ὀλολυγμοῦ, καὶ πνεῦσαι τὰ λοίσθια· ἁλούσης γὰρ, ἐμιάνθη θυσιαστήρια, κατεπατήθη τὰ ἱερὰ, χύσις αἵματος πολλὴ γέγονεν· ἐμιάνθησαν μονάστριαι, ἐφθάρησαν παρθένοι, ἀπεκεφαλίσθησαν βρέφη· ἀπέθανον μαχαίραις τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄνδρες, γυναῖκες, ἡλικία πᾶσα· οἴμοι τῷ ταλαιπώρῳ τε καὶ ἀθλίῳ· τίς ἱκανὸς ἐκτραγῳδῆσαι τὸ μέγα τοῦτο πάθος, καὶ τοῖς εἰς ἔπειτα ἀναγγεῖλαι

(1) Κ. Σάθα, Βίος Γενναδίου (Χρυσαλ. φυλ. 67)—Παραβ.—Allatii, de Georgiis (Bibliotheca Fabricii, Tom. XII)—Renaudoti, Vita Gennadii—Gass, Gennadius und Pletho.—Μαλαξοῦ, Πατριαρχικὴ ἱστορία—Μαθᾶ, Κατάλογος Πατριαρχῶν—Δούκας—Lebeau—Hammer κλπ.

τὴν συμφοράν; φεῦ! ποῦ ἡ βασιλικὴ παράστασις, καὶ παράταξις; ποῦ ἡ τῶν παλατίων σύνταξις; ποῦ ὁ τοσοῦτος ἑσμὸς τῶν ἀρχόντων; ποῦ τὰ παιδευτήρια τῆς σοφίας; οἴμοι τῷ τάλανι! ποῦ ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις; ποῦ ἡ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καλλονή; πόῦ ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος; κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ! Καὶ οὐκ ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ μόνῃ τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὴν ἔτι πλείω καὶ χείριστα. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὅταν δὲ πρὸς ταῦτα ἀποβλέψω ἡ ψυχή μου ταράττεται, καὶ ἰλιγγιᾷ μου τὸ πνεῦμα» (¹).

Ὁ Σχολάριος ἀνεδείχθη εἷς τῶν σοφωτέρων καὶ πολυγραφοτέρων Ἑλλήνων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὰ ὑπὸ τοῦ χαλκεντέρου ἐκείνου ἀνδρὸς συγγραφέντα εἰσὶ τὰ ἑξῆς·

—Λόγοι—Εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν—Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου—Εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ—Ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου—Περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως—Ἐπὶ τῇ παραβολῇ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου—Ἐπὶ τῇ παραβολῇ τοῦ Ἀσώτου καὶ περὶ μετανοίας—Ὁμιλία ῥηθεῖσα τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ ἐν τῷ Παλατίῳ—Θεωρία περὶ τῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ παραβολῇ ταλάντων—Ὁμιλίαι σχεδιασθεῖσαι ἵνα μετὰ τὰς ἀπὸ στόματος γενησομένας ὁμιλίας τῷ λαῷ ἀναγινώσκωνται αὗται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καθ' ἑκάστην κυριακήν—Περὶ διαφορᾶς τῶν συγγνωστῶν καὶ θανασίμων ἁμαρτημάτων—Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι νῦν θαύματα ὡς πρότερον—Τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ἐπὶ τῇ κοιμήσει τῆς ἀοιδίμου δεσποίνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς παραμυθητικός—Ἐπιτάφιος Θεοδώρου δεσπότου—Μονῳδία ἐπικήδειος ἐπὶ τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ Κυρίῳ Μάρκῳ Ἐφέσου, κατὰ κόσμον Εὐγενικοῦ—Ἐπιτάφιος τῷ μακαρίῳ Θεοδώρῳ τῷ Σοφιανῷ, ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Βατοπαιδίου ταφέντι—Ὅτε ἀνεχωρήθη τοῦ παλατίου καὶ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἐν ᾗ πρῶτον ᾤκει κοσμικός, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Χαρδιανήτου κοινόβιον, καὶ ἡτοιμάζετο πρὸς τὸ μοναχικὸν σχῆμα—Ἐπὶ τὴν δι' ἐγκατάλειψιν Θεοῦ ματαίαν καὶ ἄλογον καὶ ἀσύνδετον καινοτομίαν τῆς πίστεως—Θρηνητικός—Συμβουλευτικὸς ὃν ἀνέγνω ἐν τῷ Παντοκράτορι ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὅλης τῆς πόλεως, περὶ ἱλεώσεως τοῦ θείου καὶ τῆς οἴκοθεν παρασκευῆς—Λόγος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα—Λόγοι ἐν τῇ Φλωρεντινῇ συνόδῳ—Μονῳδία ἐπὶ τῇ ὑπὸ Τούρκων ἁλώσει—καὶ ἕτεροι τρεῖς ἀνεπίγραφοι.

—Γενναδίου μοναχοῦ καὶ πατριάρχου τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· ἐξεδόθη δὲ τῷ Σουλτάνῳ αἰτή-

(¹) Crusii, Turcograecia, σελ. 100.

σαντι μετὰ τὰς ἐνώπιον αὐτοῦ διαλέξεις ἐν τῷ πατριαρχείῳ τότε γεγενημένας. (ἐξεδόθη μετὰ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀχμὲτ ἐν Turcograecia lib. II. μεταφρασθὲν δὲ λατινιστὶ ὑπὸ Γρηγ. Σπαρτάνα, ἀνετυπώθη πολλάκις).

—Ἔλεγχος τῆς Ἰουδαϊκῆς πλάνης ἔκ τε τῆς γραφῆς καὶ τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθειαν παράθεσις ἐν σχήματι διαλόγου.

—Ἐκ τῶν περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητειῶν αἱ σαφέστεραι.

—Κατὰ αὐτοματιστῶν καὶ Ἑλληνιστῶν, ἤτοι πολυθέων, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἷς ἐστι καὶ δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἐν τριάδι ὑποστάσεων· (ἐξεδόθη ὑπὸ Gass ἐν Gennad. und Pletho).

—Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

—Περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ λατρείας, ἢ νόμος Εὐαγγελικὸς ἐν ἐπιτομῇ. (ἐτυπώθη πολλάκις).

—Περὶ τῆς θείας προνοίας καὶ προορισμοῦ.

—Περὶ προορισμοῦ δεύτερον· (ἐξεδόθη ὑπὸ Ἑσχελίου 1603· καὶ ἑλληνογαλλιστὶ ὑπὸ Μορελλίου 1681).

—Περὶ τοῦ θείου προορισμοῦ τρίτον.

—Περὶ τοῦ θείου προορισμοῦ τέταρτον.

—Ὅπως ἡ θεία πρόνοια καὶ ὁ θεῖος προορισμὸς οὐκ ἀναιρεῖ τὸ χρήσιμον τῶν εὐχῶν.

—Περὶ τῆς ἐν τῷ δεσπότῃ ἡμῶν Χριστῷ ἀνθρωπότητος.

—Περὶ ἀναστάσεως.

—Περὶ τοῦ δεσποτικοῦ καὶ θείου αἵματος.

—Περὶ ἀγγέλων, πρὸς τὴν τοῦ Ἀργυροπούλου γνώμην ἀντιφερόμενον.

—Εἰς τὸ Ἀποστολικὸν ῥητόν: Ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών.

—Σύνταγμα ἐπιγραφόμενον ὀρθοδόξου καταφύγιον. (ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ).

—Λύσις διαφόρων εὐαγγελικῶν ἀποριῶν.

—Περὶ τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματος.

—Ἔκφρασις τοῦ, Μάρτυρες στεφανῖται.

—Ἔμμετροι εὐχαί.

—Περὶ τοῦ πῶς διακρίνονται αἱ θεῖαι ἐνέργειαι πρὸς ἀλλήλας καὶ τὴν θείαν οὐσίαν ἧς εἰσὶν ἐνέργειαι.

—Περὶ τῶν φαῦλα πραττόντων, πότερον ἄκοντες πράττουσιν ἢ ἑκόντες.

—Ὕμνος μετὰ δεήσεως.

—Εὐχὴ εἰς τὸν ἕνα καὶ τρισυπόστατον Θεόν.

—Περὶ τοῦ καιροῦ καὶ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν νοερῶν καὶ ἀθανάτων ψυχῶν.

—Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας.

—Περὶ τῶν ψυχῶν μετὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάλυσιν.

—Περὶ τῆς ῥήσεως Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ, καὶ ὧν Ἀκινδυνισταὶ θορυβοῦσι περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος—Ἔκθεσις τῆς ὀρθῆς περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑποστάσεως—Κατὰ τῆς προσθήκης, ἣν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως προσέθηκαν οἱ Λατῖνοι—Περὶ τῆς σιμωνιακῆς αἱρέσεως ἢ ἀπιστίας—Κατὰ τῆς Λατίνων ἐν σαββάτῳ νηστείας—Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ λει-

τουργεῖν καθ' ἡμέραν—Περὶ τοῦ γάμου τῶν ἱερέων—Περὶ κουρᾶς γενείων. (ἐδημοσιεύθησαν ταῦτα πάντα ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τόμῳ 'Αγάπης σελ. 239—316).

—Πρὸς τὸν πανιερώτατον Μηδείας κύριον Θεοφάνην περὶ τῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς δεύτερον. (ἐτυπώθη ὑπὸ Εὐγ. Βουλγάρεως μετὰ Βρυεννίου).

—Περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ, καὶ κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς πολυθείας. (ἐξεδόθη ὑπὸ 'Αλεξάνδρου).

—'Απάντησις πρὸς Πλήθωνα περὶ 'Αριστοτέλους.

—'Απάντησις εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

—'Επιστολὴ εἰς 'Ιωσὴφ ἔξαρχον, περὶ τοῦ Πληθωνικοῦ συγγράμματος.

—Κατὰ τῶν Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' 'Αριστοτέλει. (τὸ Α'. μέρος ἐξεδόθη ὑπὸ Μηνᾶ Μηνωΐδου ἐν Παρισίοις 1858).

—Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς λόγοι δύο.

—Κεφαλαιώδης ἀπόκρισις πρὸς τοὺς παρὰ Λατίνων λόγους περὶ τοῦ αὐτοῦ Πουργατορίου.

—Πρὸς 'Ιωάννην Θεσσαλονικέα, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

—Σύντομον κατὰ τῆς δόξης τῶν Λατίνων.

—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων, τόμοι δύο.

—Δεύτερος Τόμος κατὰ Λατίνων περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

—Διάλογος κατὰ Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως.

—Ἕτερος διάλογος περὶ τοῦ αὐτοῦ.

—Περὶ διαφόρων κεφαλαίων πρὸς Μιχαὴλ Σοφιανόν.

—Τὰ ἐν τῇ συνόδῳ πραχθέντα τῇ ὀγδόῃ ἱστορικῶς.

—Ἱστορία τῶν ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ.

—Περὶ ψυχῆς.

—Ἐξήγησις εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Πορφυρίου τὸ περὶ τῶν πέντε καθόλου.

—Εἰς τὸ περὶ εἱμαρμένης ἐξήγησις.

—Περὶ ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, 'Αριστοτέλους καὶ Πλωτίνου συμβιβαστικόν.

—Σύνοψις τῶν 'Αριστοτέλους Φυσικῶν μετὰ τῶν σχολίων τοῦ Σιμπλικίου.

—Πολλαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους.

—Περὶ Τούρκων. (μετεφράσθη λατινιστὶ ὑπὸ Ἑρμολάου Βαρβάρου: Gennadii tractatus adversus Turcos).

—Ἐκ τῶν τοῦ Σιμπλικίου ἐξηγήσεων ἐπιτομὴ μετὰ σαφηνείας καὶ ἰδίως ἐπιστάσεως Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου.

—Πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος.

—'Επιχείρημα Γραικῶν.

—Εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

—'Απάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων.

—Διάλογος Νεόφρων ἢ ἀερομυθία.

—'Απόκρισις πρὸς τὸ ἐρώτημα κυροῦ 'Ιωσὴφ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ (1).

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν δύο συγγράμματα Θωμᾶ

(1) Miller, Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escurial, σελ. 389.

τοῦ ἐξ Ἀκυτανίας, πλουτήσας μεθ' ὑπομνημάτων καὶ σημειώσεων, καὶ—Ἐκ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ μαγίστρου Πέτρου τοῦ Ἱσπανοῦ (¹).

Ἔγραψε προσέτι ὁ Σχολάριος καὶ τὰ ἑξῆς, ἐν οἷς σημειοῦται μὲ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα αὐτοῦ Γεώργιος Κορτέσης.

—Περὶ στοιχείων ἤτοι γραμμάτων, προσῳδιῶν καὶ τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν, ἤτοι εἰς γραμματικὴν πρώτη εἰσαγωγή.

—Περὶ τῆς κλίσεως τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων.

—Περὶ σταχείων.

—Ἐπιστολαὶ 48 (²).

Λουκᾶς Νοταράς.

Ὁ οἶκος τοῦ Νοταρᾶ ἦτο ἐκ τῶν περιφανεστέρων τοῦ Βυζαντίου. Νικόλαος ὁ Νοταρᾶς, τετιμημένος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου τῷ ἀξιώματι τοῦ Μεγάλου Διερμηνευτοῦ, ἐγέννησε δύο υἱούς, ὧν νεώτερος ἦτο ὁ Λουκᾶς· ὁ πρεσβύτερος, ἀξιωματικὸς τοῦ ἡγεμονόπαιδος Ἰωάννου τοῦ ὕστερον βασιλεύσαντος, φιλοπόλεμος καὶ ῥιψοκίνδυνος νέος, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀποκόψαντες τὴν κεφαλήν του ἀπέδωκαν ὕστερον ἀντὶ πολλῶν χρημάτων εἰς τὸν δυστυχῆ πατέρα πρὸς ταφήν.

Ὁ ἐπιζήσας Λουκᾶς ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων, Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου, διὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἀξιωμάτων. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1424 ἐστάλη μετὰ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ καὶ Μανουὴλ Μελαχρηνοῦ πρὸς τὸν σουλτάνον Ἀμουράτην εἰς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Τὴν 24 Ἰουλίου 1441 συνώδευσεν, ὡς ναύαρχος, τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον εἰς Λέσβον, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς νήσου συνοικεσίου. Ὕστερον δὲ προήχθη εἰς τ' ἀξιώματα συμβούλου (μεσάζοντος), καὶ μεγάλου δουκός.

Ὅταν ὁ πάπας Νικόλαος ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐν τῇ Φλωρεντινῇ συνόδῳ συνομολογηθείσης ἑνώσεως, ὁ Νοταρᾶς, ἔχων συνεργὸν καὶ τὸν Σχολάριον, ἐξανέστη κατὰ τῶν λατινοφρονούντων, διεγείρων κατ' αὐτῶν τὸν λαόν, καὶ πάντα λίθον κινῶν πρὸς ματαίωσιν τῆς ἑνώσεως· δεικνύων

(¹) Fabricii, Bibliotheca Græca XI, σελ. 369—79.

(²) Matthæi, Codices Mss. bibliothecarum Mosquensium· (σελ. 24, 253, 299). Ἡ εἰς τὰ συλλογιστικὰ κεφάλαια Μάρκου τοῦ Ἐφέσου ἀτελὴς ἀπάντησις, ἡ δῆθεν αἰτήσει τοῦ πρωτοσυγγέλλου Γεωργίου Μάμα (τοῦ ὕστερον πατριαρχεύσαντος) ὑπὸ Σχολαρίου γραφεῖσα, ᾗ ἔπειτα ὑπὸ Βησσαρίωνος συντελεσθεῖσα, εἶνε πλάσμα λατινόφρονός τινος· ᾗ ἄλλα δέ τινα συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου πονημάτια δῆθεν τοῦ Γενναδίου, νόθα εἰσί, πλαστουργηθέντα ὑπὸ Ματθαίου Καρυοφύλλη καὶ ἄλλων.

τοὺς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεστηνωμένους Τούρκους ἀνέκραζε μετὰ παραφορᾶς, « κρειττότερον ἐστὶν εἰδέναι ἐν μέσῃ » τῇ Πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκου, ἢ καλύπτραν λατινικήν! »

Κατὰ τὴν πολιορκίαν φρουρῶν πρὸς τὰ μέρη τοῦ Πετρίου μέχρι τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἠγωνίσθη γενναίως κατὰ τῶν Τούρκων· μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν αἰχμαλωτισθεὶς ἤχθη ἐνώπιον τοῦ πορθητοῦ, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς, ὑποσχόμενος ἵνα τὸν προάξῃ εἰς μεγαλείτερα ἀξιώματα. Ἐπισκεφθεὶς ὅμως ὁ ἀκόλαστος σουλτάνος τὴν οἰκογένειαν τοῦ μεγάλου δουκός, ἐτρώθη τὴν καρδίαν ἐκ τῆς καταπληκτικῆς καλλονῆς τοῦ νεανίου Ἰσαακίου Νοταρᾶ. Τὴν ἀκόλουθον τῆς ἁλώσεως ἡμέραν ὁ Μωάμεθ συμποσιάζων ἔστειλε τὸν ἀρχιευνοῦχον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λουκᾶ, ἵνα ζητήσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ὁ δυστυχὴς πατὴρ ἀπεκρίθη, ὅτι ζῶν δὲν ἠδύνατο νὰ συναινέσῃ εἰς τὸ ἀνοσιούργημα, ὁ δὲ σουλτάνος, ὡς ἀπόλυτος κύριος, ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς τιμῆς τοῦ παιδός. Ὁ ἀρχιευνοῦχος ματαίως προσπαθήσας νὰ καταπείσῃ αὐτὸν ἐπανῆλθε καὶ ἀνήγγειλε τὰ διατρέξαντα εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅστις ἐξαγριωθεὶς διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐπαναστρέψῃ καὶ λάβῃ τὸ παιδίον, παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ δημίου, διαταχθέντος ἵνα συλλάβῃ τὸν Νοταρὰν μετὰ τῶν ἄλλων υἱῶν του. Ὁ Λουκᾶς ἀσπασθεὶς τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του ἠκολούθησε τὸν δήμιον μετὰ τῶν δύο υἱῶν του, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του Καντακουζηνοῦ. Ὁ ἀρχιευνοῦχος παρέδωκε τὸ παιδίον εἰς τὸν σουλτάνον, ὅστις διέταξε τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Νοταρᾶ καὶ τῶν δύο υἱῶν του. Ὁ δήμιος παραλαβὼν τοὺς δυστυχεῖς ἱσταμένους πρὸ τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων διεκοίνωσεν αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν καὶ ἡτοιμάσθη πρὸς ἐκτέλεσιν. Τὰ παιδία ἀκούσαντα τὴν ἀπάνθρωπον προσταγὴν ἤρχισαν νὰ κλαίωσιν, ὁ δὲ δυστυχὴς πατήρ, κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην στιγμήν, ἀξιομνημόνευτον δείξας καρτεροψυχίαν, ἐξώρκισε τοὺς παῖδας ἵνα μετὰ χριστιανικῆς ὑπομονῆς ὑποστῶσι τὸ μαρτύριον. Ὁ δήμιος κατὰ παράκλησίν του ἀπέσφαξε πρώτους τοὺς υἱούς, καὶ ἀφοῦ ὁ πολύτλας εἶδε τὰς κεφαλάς των πιπτούσας, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν παρακείμενον ναὸν διὰ νὰ προσευχηθῇ. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χριστιανικοῦ τούτου καθήκοντος ὁ Νοταρὰς παρεδόθη εἰς τὸν σφαγέα, καὶ ἡ κεφαλή του ἐκυλίσθη ἐν μέσῳ τῶν ἔτι ἀσπαιρόντων πτωμάτων τῶν τέκνων αὐτοῦ. Ὁ δήμιος λαβὼν τὰς κεφαλὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸ συμπόσιον καὶ ἐπέδει-

ξεν αὐτὰς εἰς τὸν σουλτάνον, ὅστις διέταξεν ἵνα γυμνὰ καὶ ἄταφα μείνωσι τὰ πτώματα τῶν Νοταράδων (¹).

Ἰωάννης ὁ Μόσχος, ἀνὴρ σύγχρονος, περιπαθέστατα περιγράφει τὴν τραγικὴν ἐκείνην σκηνήν. « Ὡς δὲ ὁ δήμιος ἤδη παρὼν τὸ πρόσταγ-
» μα τοῦ βαρβάρου τυράννου ἐζήτει ποιεῖν, τό τε ξίφος ἔφερε τῇ χει-
» ρὶ, καὶ ἀνελεῖν ἕτοιμος ἦν αὐτὸν ἅμα καὶ τοὺς παῖδας, ἔχαιρέ τε
» καὶ ἠγαλλιάσατο (ὁ Νοταρᾶς) ἀντὶ τούτου τοῦ ἐπικήρου βίου τὸν
» αἴδιον ἐκεῖνον μέλλων βιοῦν. Ὡς δ' ἕνα τούτων ἑώρα πρὸς τὸν θά-
» νατον ἀποδειλιῶντα καὶ δέει, ὥσπερ εἰκὸς, κατεχόμενον, πρὸς μὲν
» τὸν δήμιον — ὢ γενναιοτάτης ἐκείνης ψυχῆς! ὢ φρονήματος στε-
» ῤῥωτάτου καὶ μυρίων ἐπαίνων καὶ θαυμάτων ἀξίου! — *ἐπίσχες,*
» ἔφη, *μικρόν·* πρὸς δὲ τὸν ὀκνοῦντα καὶ δεδιότα υἱὸν, *ποῦ σοι,* ἔλε-
» γεν, *ὦ φίλτατε, ἡ πρὸς τὸν πατέρα αἰδώς; ποῦ ἡ στοργὴ καὶ*
» *διάθεσις; ποῦ αἱ πολλαὶ ὑποσχέσεις, ἃς ὑπέσχου πολλάκις,*
» *ὑπὲρ ἐμοῦ προθύμως ἀποθανεῖν; ποῦ τὸ φίλτρον; ποῦ τίθης τὸ*
» *μαρτύριον τῶν ἀκουσάντων σου ταῦτα; Ἢ τοὺς ἀνθρώπους μό-*
» *νον ὑπολαμβάνεις ἐκεῖνα ἀκηκοέναι, Θεὸν δὲ μὴ εἰδέναι, μηδὲ*
» *παρὰ σοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ἥν μοι πολλάκις ὑπέσχου, ζητεῖν ἐν*
» *τῇ τῆς φρικτῆς αὐτοῦ παρουσίας ἡμέρᾳ; ποῦ πατρὶς, τέκνον;*
» *ποῦ περιφάνεια γένους; ποῦ βασιλεία Ῥωμαίων; ποῦ ἠθῶν εὐ-*
» *κοσμία; καὶ σεμνότης καὶ εὐταξία; οὐχ ὁρᾷς ὡς ἀπώλωλε πάν-*
» *τα; Φρόνημα τοίνυν εὐσταθὲς καὶ γενναῖον καὶ σοὶ προσῆκον ἀνα-*
» *λαβὼν, φάνηθι θανάτου καταφρονῶν. Ἐγγὺς ὁ κοινὸς δεσπότης*
» *ἀμείψεταί σε δωρεαῖς ἀγαθαῖς, τὰς πρὸς ἐμέ σου τὸν πατέρα ὑπο-*
» *σχέσεις ἀποπληροῦντα.* Τοιαῦτα εἰπὼν, καὶ τὸ τοῦ νέου φρόνημα
» νεανικὸν καὶ ἀπτόητον καταστήσας, τούτους, φησὶ τῷ δημίῳ, *πρό-*
» *τερον ἀνελὼν, ὕστερον ἐμὲ δράσεις ταῦτα.* Ὢ θείας καὶ μεγα-
» λοπρεποῦς ἐκείνης ψυχῆς! ὢ γενναιότητος! ὢ φιλοτεκνίας! ὢ πα-
» τρικῆς διαθέσεως. Συνεφείλκετο καὶ τοὺς παῖδας ἀποθανεῖν, ἢ ζῶν-
» τας καταλιπεῖν καὶ ἀντὶ τῆς εὐσεβείας ἄλλο τι βουλεύσασθαι, δε-
» διὼς, ὡς ἔοικε, μήπως φανῇ κἂν τῷ τέλει τοῦ βίου τῆς ἐκείνων
» κηδεμονίας ὀλιγωρεῖν. Ὡς οὖν ἐκείνους πρώτους ἀνεῖλεν δρῶντος
» ὁ δήμιος, *δόξα σοι,* χαίρων εἶπε, *Χριστὲ βασιλεῦ·* καὶ τὰς χεῖρας

(¹) Δούκα, Ἱστορία, σελ. 93, 196, 264, 295, 303—6. Φραντζῆ Χρονικὸν, σελ. 118, 193, 221—30, 254, 262—3, ϗ 291. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Φραντζῆς, ἕνεκα τῶν μετὰ τοῦ Νοταρᾶ διενέξεων, δὲν ἐκτίθησιν ἀμερολήπτως τὰ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

» ἀνατείνας μετὰ δακρύων, δέξαι μου, ἔλεγε, τὴν ψυχὴν καὶ δώρη-» σαί μοι τὸ μέγα σου ἔλεος, καὶ δεῖξόν με κληρονόμον τῶν σῶν » ἀγαθῶν, καὶ μέτοχον ἐκείνης τῆς μακαρίας ζωῆς. Εἶτα τῷ δη-» μίῳ νεύσας τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο » (¹).

Ἐκ τῶν τέκνων τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ ἐπέζησεν ἡ Ἄννη, σταλεῖσα πρὸ τῆς ἁλώσεως μετὰ πολλοῦ πλούτου εἰς Ῥώμην (²), καὶ ὁ Ἰσαάκιος, ὅστις κατώρθωσε ν' ἀποδράση ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Μωάμεθ καὶ μεταβῇ εἰς Ῥώμην παρὰ τῇ ἀδελφῇ του (³).

Ἡ ταλαίπωρος σύζυγος τοῦ μεγάλου δουκὸς παραληφθεῖσα μετ' ἄλλων συγγενῶν εἰς ἐπικόσμησιν τῆς θριαμβευτικῆς περιοδείας τοῦ πορθητοῦ, ἀπέθανε καθ' ὁδὸν (18 Ἰουνίου 1453).

Ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς ἦτο οὐ μόνον ἔξοχος πολιτικός, ἀλλὰ καὶ τῶν μουσῶν τρόφιμος οὐκ εὐκαταφρόνητος· μαρτύρια δὲ τῆς παιδείας τοῦ ἀνδρὸς σεσώθησαν ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς Θεόδωρον τὸν Καρυστηνὸν καὶ Γεώργιον τὸν Σχολάριον, δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Βοισσονάδου (⁴).

Βησσαρίων.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1389, κατὰ Νικέφορα 1393, κατὰ δὲ Βανδίνην καὶ Βαίγναρον τῷ 1395, ἐν Τραπεζοῦντι. Νέος ἦλθεν εἰς Βυζάντιον καὶ ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα (30 Ἰανουαρίου 1425) ἐγένετο ὑποτακτικὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δοσιθέου Δωριέως, ἀνδρὸς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ θρυλλουμένου· αὐτὸς ἐδίδαξεν ἐνζήλως τὸν νεαρὸν Βησσαρίωνα, καὶ κατήρτισεν ἐπὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν. Ὁ ἐνάρετος ἐκεῖνος Δωριεὺς βλέπων ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ μαθητοῦ του κεχαραγμένην τὴν σφραγῖδα τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς μαθήσεως, ἔστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν μητροπολίτην Σηλυβρίας, ὅστις ἐδίδαξε τὸν Βησσαρίωνα τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν (⁵). Ὕστερον δὲ μεταβὰς

(¹) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀλλατίου (De Perpetua Consensione lib. II), καὶ τοῦ Μουστοξύδου (Ἑλληνομνήμων σελ. 388)· ὁλόκληρος δὲ ἡ μονῳδία τοῦ Μόσχου ἀποτεθησαύρισται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐσκουριάλ (Miller, Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escurial, σελ. 290).

(²) Πολιτικὴ Ἱστορία Κωνσταντινουπόλεως.

(³) Δούκα Ἱστορ. σελ. 314.

(⁴) Anecdota Græca, Tom. V. σελ. 117—158.

Σημ. Οἱ ἐν Κορινθίᾳ Νοταράδες ἀνάγουσι τὴν καταγωγὴν εἰς Λουκᾶν τὸν Νοταρᾶν.

(⁵) Christianam militiam secutus, Dositheo Archiepiscopo Doriensi (*), unici

---

(*) Κατὰ λάθος ὁ Alexandre (Notice prélim· sur Plethon, XI, not. 1) καλεῖ τὸν Δοσίθεον ἐπίσκοπον Σπάρτης.

εἰς Πελοπόννησον διήκουσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τοῦ περιλαλήτου Πλήθωνος, ὑφ' οὗ τακτικῶς ἐπαιδεύθη πάσας τὰς ἐπιστήμας, καὶ ἰδίως τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά (1).

Ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Βησσαρίων ἐθαυμάζετο παρὰ πάντων καὶ διὰ τὸ σεμνὸν τῶν ἠθῶν, τὸ ἀπέριττον τοῦ βίου, καὶ ἰδίως τὰς γνώσεις καὶ τὴν στωμυλίαν. Ἐκήρυττεν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ πλήθη συνωθούμενα ἠκροῶντο τοῦ νεαροῦ μοναχοῦ. Ἡ φήμη προτρέχουσα διεσάλπιζε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ μετ' οὐ πολὺ δύο αὐτοκράτορες, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ τῆς Τραπεζοῦντος, ἔστειλαν εἰς Πελοπόννησον πρεσβευτὰς ἐξαιτούμενοι παρ' αὐτοῖς τὸν περιθρυλλούμενον μοναχόν.

Ὁ Βησσαρίων μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδεξιώθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος· χειροτονηθεὶς δὲ τῷ 1437 ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας (2), συνώδευσε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας μεταβάντα πατριάρχην. Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν συνόδου ἐκείνης διέπρεψαν ἰδίως Μάρκος ὁ Εὐγενικός, καὶ ὁ Βησσαρίων· ὁ μὲν διὰ τῆς δυνάμεως τῆς διαλεκτικῆς, ὁ δὲ διὰ τὰς χάριτας τῆς στωμυλίας. Ἀντίπαλοι ἐκεῖσε κατὰ τὰ προτερήματα ἀναδειχθέντες, ἐγένοντο ὕστερον πολέμιοι κατὰ τὰς ἀρχάς· καὶ ὁ μὲν Εὐγενικὸς ἀμείλικτος τῆς καινοτομίας ἐχθρὸς ἀπῆλθε καταψηφίζων καὶ ἀναθεματίζων τὴν ἕνωσιν· ὁ δὲ Βησσαρίων συνηγορῶν τῷ λατινισμῷ, διέψευσεν ἐκ προοιμίου τὴν περὶ αὐτοῦ ἀγαθὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἰδέαν. Κηρυχθείσης τυπικῶς τῆς ψευδοενώσεως ἐπανέστρεψε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Βησσαρίων εἰς Βυζάντιον (3), ἀλλὰ μὴ δυνάμενος παραμεῖναι διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ εὐλόγους ὑπονοίας

---

exempli moribus et sanctitate viro, in primo tyrocinio, tante expeditionis duce usus est; cujus virtutem, religionem, doctrinam adeo imbibit, ut idem brevi factus videretur. Bessarionis ingenium, et mentem propre divinam ad cognitionem rerum occultarum et admirabilium vir sanctissimus contemplatus, adolescentem ipsum ad Archiepiscopum, Sylembriensem, virum optimum atque doctissimum, misit, unde et oratoriam artem, et philosophiam disceret . . . (Platinæ, Panegyricus in laudem Bessarionis).

(1) Ὁ Νικέρων, ἄδηλον ποῦ στηριζόμενος, ἀντιλέγει τῷ Πλατίνᾳ ἐπιλέγων ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βησσαρίων διήκουσε τοῦ Πλήθωνος.

(2) Ἐν 1426 εἶχε χειροτονηθῆ διάκονος, καὶ τῷ 1431 πρεσβύτερος.

(3) Πολλοὶ παραδίδουσιν, ὅτι δὲν ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ τούτου πρὸς Λάσκαριν Φιλανθρωπινὸν τοὐναντίον πληροφορούμεθα. «Μετὰ τὴν γενομένην ἁγίαν σύνοδον, ᾗ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡμῶν ἐπάνοδον ».

τῆς ἐκκλησίας, ἐπανέστρεψε μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπισήμως κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐξωμοσίας πορφύραν καρδιναλίου (1439).

Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἐπὶ τοσοῦτον ηὐδοκίμησεν, ὥστε ὁ Πλατίνας λέγει « ita brevi homo ingeniosus et acutus Latinorum mores et litteraturam imbibit, ut ex nostribus unus, et non alibi natus videretur. »

Ὑπὸ πάπα Νικολάου Ε'. ἐπίσκοπος Σαβίνης καὶ εἶτα Τουσκούλων προχειρισθείς, ἐστάλη μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας εἰς Βονωνίαν, σπαραττομένην τότε ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, καὶ ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν ἀπειλουμένην. Κατὰ τὸ πενταετὲς διάστημα τῆς διοικήσεώς του ὁ Βησσαρίων ἀνεδείχθη ἔμπειρος πολιτικός, ἀτρόμητος στρατιωτικός, καὶ ἔνθερμος τῆς παιδείας προστάτης· κατέπαυσε τὰς ἐμφυλίους ἔριδας, ἰσχύρωσε καὶ ἐξησφάλισε τὴν πόλιν, ἀνήγειρε τὸ ἠμελημένον Γυμνάσιον, καὶ παρώτρυνε τοὺς νέους εἰς παιδείαν, βραβεύων τοὺς ἐπιμελεστέρους, καὶ ἐξεγείρων φιλοτίμως τὴν ἅμιλλαν τῶν ὀκνηρῶν.

Οἱ Βονωνιεῖς εὐγνωμονοῦντες ἐχάραξαν ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἐπιγραφήν: Bessarioni episcopo Tusculano, cardinali Niceno, benefactori nostri, ἀνακηρύσσοντες, ὡς λέγει ὁ Πλατίνας, ὅτι δὲν ἐστάλη παρὰ τοῦ πάπα, παρ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (1).

Ἀποθανόντος τοῦ Νικολάου Ε'. (1455) ὁ Βησσαρίων προσεκλήθη εἰς Ῥώμην ἵνα παρευρεθῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου· προταθεὶς ὡς ὑποψήφιος πάπας παρ' ὀλίγον ἐπετύγχανεν, εἰ μὴ ἐφρύαττε κατ' αὐτοῦ ὁ καρδινάλιος Ἀλάνος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀβινιῶνος, ὅστις ἐν τῷ ἀκαταλογίστῳ φανατισμῷ του δὲν ἠννόει πῶς Ἕλλην, πρώην σχισματικός, ἠδύνατο νὰ γίνῃ κεφαλὴ τοῦ καθολικοῦ κόσμου. Ὁ Βησσαρίων γενόμενος καρδινάλιος διετήρησε παρὰ τὰ κεκανονισμένα τὴν γενειάδα καὶ τὸν μύστακα, ὡς ἐθνικὴν ἴσως ἀνάμνησιν· ὁ δὲ Ἀλάνος ἔλαβεν ὡς ἐπιχείρημα τῶν κατ' αὐτοῦ Φιλιππικῶν τὴν τήρησιν τῶν σχισματικῶν ἐκείνων σημείων, ἀναβοῶν « Ergo ecclesiæ Latinæ Græcum pontificem dabimus, et in capiti libri neophytum collocabimus? Nondum barbam rasit Bessarion, et nostrum caput

(1) « Quem enim videbant justissimum, quem modestissimum, hunc tanquam de coelo missum, ea præsertim tempestate, venerabantur, colebant, et observabant. » (Platina). « Ἐν ταύτῃ τε τῆς πόλεως ἐν στάσει ὡς τὰ πολλὰ γενομένης, καὶ τῶν στασιωτῶν ἐπὶ διαφορὰν σφίσιν ἀφικνουμένων, δαιμόνιόν τινα τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιφανῆναι », Χαλκοκονδ. Ἱστορ. VI.

erit? En paupertas ecclesiæ latinæ, quæ virum non reperit summo apostolatu dignum, nisi ad Græcos recurrat. Sed agite, patres, quod libet; ego, et qui mihi credent, in Græcum præsulem nunquam consentiemus» (1).

Πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ Βησσαρίωνος συνετέλεσε καὶ ἡ πρόσφατος ἀνάμνησις ἑτέρου Ἕλληνος πάπα, ψεύσαντος τὰς περὶ ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν προσδοκίας τῆς ῥωμαϊκῆς αὐλῆς. Φίλαργος ὁ Κρὴς διελθὼν τὴν νεότητά του ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ, ἐξελέχθη πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρου Ε΄. (26 Ἰουνίου 1409) ἐπ' ἐλπίδι ὑπαγωγῆς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανε δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Κόσσα, διαδεχθέντος τὸν Ἕλληνα Φίλαργον ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ὁ ἐκλεχθεὶς πάπας Κάλλιστος Γ΄. διετέλεσε τιμῶν καὶ ἄκρως σεβόμενος τὸν Βησσαρίωνα, ὅστις καὶ τὸν κατέπεισε νὰ προκαλέσῃ σταυροφορίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποτυχοῦσαν ὅμως ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων διενέξεων τῶν εἰς τοῦτο προσκληθέντων ἡγεμόνων. Ὁ Βησσαρίων σταλεὶς πρὸς Ἀλφόνσον βασιλέα τῆς Ἀῤῥαγῶνος, ὑπεδέχθη ὑπὸ τούτου εὐμενέστατα· ὁ δὲ πάπας ἐτίμησεν αὐτὸν τῷ τίτλῳ προστάτου τοῦ τάγματος τῶν Ἐλασσόνων Ἀδελφῶν.

Ἀποθανόντος Καλλίστου (1458) ὁ Αἰνείας Σίλβιος ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίου Β΄. Καὶ πρότερον ἐργασθεὶς πρὸς συγκρότησιν σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων, ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην ἐκείνην τοῦ καθολικισμοῦ περιωπήν, συνεκάλεσε σύνοδον τῶν ἡγεμόνων εἰς Μαντούην, καθ' ἣν ὅ τε πάπας καὶ ὁ ἐπιστήθιος φίλος του Βησσαρίων ἠγόρευσαν θαυμασίως, ἐξορκίζοντες τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας διὰ τὴν σταυροφορίαν, τὴν ὁποίαν καὶ αὖθις ἐματαίωσαν οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὁ Βησσαρίων ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ποντίφηκος εἰς Γερμανίαν, ἵνα ἐξορκίσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους εἰς εἰρήνην, καὶ συνασπισμὸν διὰ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Ὁ πυρετώδης καρδινάλιος ἐν πρώτοις ἐπορεύθη εἰς Βενετίαν, καὶ συνηγόρησε παρὰ τῇ Δημοκρατίᾳ ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας· ἐκεῖθεν, κατὰ Φεβρουάριον, πρὸς οὐδὲν λογιζόμενος παγετούς, καὶ βροχάς, πλημμύρας καὶ τόσους ἄλλους κινδύνους, ὁ ἀκάματος πατριώτης ἐῤῥίφθη εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐκ Νυρεμβέργης ἀπέστειλεν ἐγκυκλίους προσκαλῶν τοὺς ἡγεμόνας εἰς συνέλευσιν· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προσεπάθησε δι' ἐνθέρμων καὶ πολε-

(1) Gobellini, Commentar. Pii papæ II, lib. I, σελ. 24.

μικρῶν ἀγορεύσεων νὰ διεγείρῃ τὸν λαὸν ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας. Συνελθόντων μετ' οὐ πολὺ διαφόρων ἡγεμόνων, ὁ Βησσαρίων ἠγόρευσε λαμπρότατα καὶ περιπαθέστατα συνιστῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἐξορμῶν πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων. Τὰ πάθη ὅμως εἶχον φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα, καὶ αἱ μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων διενέξεις παρέλυον πᾶσαν ἐνέργειαν, σύμπνοιαν ἀπαιτοῦσαν, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς καρδίας πεπωρωμένας ὑπὸ τοῦ μίσους. Ὁ Ἕλλην καρδινάλιος ἱκετεύων, δακρυρροῶν, μάτην ἀνέμνησε τοῦ κινδύνου (¹). Ἀποτυχών, πλὴν μὴ ἀπελπιζόμενος, ἦλθεν εἰς Βορματίαν, καὶ ἐξαπέστειλε πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς πέριξ ἡγεμόνας διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν· οὐδὲν δὲ κἀκεῖ κατορθώσας ἦλθεν εἰς Βιένναν, καὶ παρουσιασθεὶς τῷ αὐτοκράτορι ἐξήντλησεν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα πυρετώδους εὐγλωττίας, ἀναζωπυρουμένης ὑπὸ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ, ἵνα πείσῃ τὸν Φριδερίκον Γ'. Εἰ καὶ ὅλα τὰ παρεμβληθέντα προσκόμματα ἀνυπόστατα κατέδειξε, δὲν ἠδυνήθη νὰ παρασύρῃ αὐτὸν ὑπὲρ ἀλλοτρίου πολέμου, ἀφοῦ τοσοῦτον ἦν ἀπησχολημένος περὶ τὰ ἐσωτερικά. Μετὰ διετῆ ἐν Γερμανίᾳ περιοδείαν ὁ Βησσαρίων σωματικῶς ἐξηντλημένος, καὶ ψυχικῶς τεταραγμένος ἐπανέστρεψεν εἰς Ῥώμην ἄπρακτος.

Ὁ καρτερόψυχος πάπας μὴ ἀποθαρρυνθεὶς ἐξώπλισε τὸν στόλον καὶ τὸν στρατόν, καὶ μετ' ὀλίγον ἡτοιμάσθη ν' ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Ὡσεὶ δὲ βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας ὠνόμασε τὸν Βησσαρίωνα ἀπὸ τοῦδε πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς Βενετίαν ἵνα διευκολύνῃ τὰ κατὰ τὸν στόλον. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ μὲν Πίος διὰ ξηρᾶς, ὁ δὲ Βησσαρίων ἐκ Βενετίας, ἐπιβαίνων τριήρεως ἰδίᾳ δαπάνῃ ναυπηγηθείσης καὶ ἐξοπλισθείσης, διηυθύνοντο πρὸς τὸν Ἀγκῶνα ἵν' ἀναλάβωσι τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκεῖ συναθροισθέντος στόλου καὶ στρατοῦ, καὶ αὐτοπροσώπως ὁδηγήσωσι τὰς χριστιανικὰς σημαίας κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ κατ' ἐκείνην ὅμως τὴν κρίσιμον ὥραν ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ πυρετώδους Πίου ἐματαίωσε τόσα ὄνειρα, καὶ διέψευσε τόσας ἐλπίδας.

Μετὰ τὸν θάνατον Παύλου Β'. (1471), ὁ Βησσαρίων καὶ αὖθις ἐπροτάθη ὑποψήφιος πάπας· περὶ τῆς ἐπιτυχίας του οὐδεμία πλέον

(¹) «Tum Bessarium, lacrymabundus, ac vicem christianæ reipublicæ gemens, breviter clades omnes, nostris illatas, commemorat, imminens periculum ostendit, pacem et concordiam proponit, quo liberius et tutius, conjunctis armis et copiis ire in hostem ferocem, et recenti victoria exultantem, liceat, κλπ. (Platina).

ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἤδη διεθρυλλεῖτο ὡς πάπας· ἀλλ' ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκλογῆς ὁ καρδινάλιος Ὀρσίνης τῷ προέτεινεν, ὅτι ἂν τῷ ὑπέσχετο, γενόμενος πάπας, ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ ἐπικυρώσῃ οἰκογενειακά τινα προνόμια, τῷ ἔδιδον τὴν ψῆφον καὶ αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του· ἐπειδὴ δὲ ὁ Βησσαρίων δὲν κατεδέχθη νὰ ἐξευτελισθῇ ἐξαγοράζων ἀνοικείως ψήφους προπετῶν καρδιναλίων ([1]), ὁ Ὀρσίνης ὀργισθεὶς ἐχορήγησεν αὐτὰς εἰς Φραγκίσκον τῆς Ῥοβέρας, ὅστις τῷ ἐνεχείρισεν ἐνυπόγραφον χάρτην, ὅτι ἐκτὸς τῆς ζητουμένης ἐπικυρώσεως τῶν προνομίων, ἤθελε πράξει καὶ πλειότερα ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ μολαταῦτα, ἡ ἀπατυχία τοῦ Βησσαρίωνος, κατὰ Ἰόβιον, ὀφείλεται κυρίως εἰς πλαστογραφίαν τοῦ συνέδρου Νικολάου Περότη, πρὸς ὃν, μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀνέκραξεν, «Αὐτὴ ἡ ἀπάτη, Νικόλαε, ἀφαιρεῖ ἀπὸ ἐμὲ τὴν τιάραν, ἀπὸ ἐσὲ δὲ τὰ κάτεργα» ([2])!

Οὕτω δὴ ὁ Φραγκίσκος τῆς Ῥοβέρας, πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, καὶ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν Ἐλασσόνων Φραγκισκανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διορισθεὶς, ἐξελέχθη παρ' ἐλπίδα πᾶσαν πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Σίξτος Δ΄.

Ἀλλὰ καὶ οὗτος διεγειρόμενος ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος πατριώτου, ἀνέλαβε, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ, τὴν κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίαν· ὅθεν ἀπέστειλε τὸν Βησσαρίωνα εἰς Γαλλίαν ἵνα συμβιβάσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους Λουδοβῖκον ΙΑ΄. καὶ Κάρολον Δοῦκα τῆς Βουργωνίας. Ὁ Λουδοβῖκος, καθαρὸς καθολικὸς, ἅμα εἶδε τὸν Ἕλληνα καρδινάλιον, φέροντα, παρὰ τὰ ἔθιμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, γενειάδα καὶ μύστακα, ὑπὸ τοσαύτης κατελήφθη παραφορᾶς ὥστε λαβὼν τὴν γενειάδα ἀνέκραξε· «**Barbara Græca genus retinent, quod Barbara solebant**» ([3]).

Ἀποτυχὼν ὁ Βησσαρίων ἀνεχώρησε περίλυπος ἐκ Γαλλίας, καὶ ἐν Ῥαβέννῃ φθάσας ἀπεβίωσε τὴν 19 Νοεμβρίου 1472.

Ὁ Βησσαρίων ἦν εἰς τὸ ἄκρον φιλελεήμων, καὶ μεγαλόδωρος· τὸ

([1]) «Ille (Βησσαρίων) ut erat homo sanctissimus et intergerrimus severe admodum, et quasi jam pontificatum teneret, respondit, si ea ipsa privilegia majestatem pontificiam et honorem sanctæ fedis continerent, omnia facturum. Indignatus Orsinus etc. (Gyraldi, de poetis sui tempor. Tom. II).

([2]) Hæc tua, Nicolæ, intempestiva sedulitas et tiaram mihi, et tibi galeram eripuit!»

([3]) Κατὰ Παπαδόπουλον Κομνηνὸν (Histor. Gymn. Patav.) ὁ Λουδοβῖκος εἶπε «Græca per Ausonios fines sine lege vagantur».

ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου μέγαρόν του ἦτο γενικὸν καταφύγιον τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διαπρεπόντων Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, καθημερινῶς περὶ σπουδαίων συζητούντων ἐνώπιον τοῦ πολυθρυλλήτου καρδιναλίου, πατριαρχικῶς ἐν μέσῳ καθημένου, προσεκτικῶς ἀκροωμένου, καὶ ἀνασκευάζοντος ἢ ἐπικυροῦντος τὰ λεγόμενα (¹). Ἦτο φιλαναγνώστης μέχρι θαύματος, καὶ συγγραφεὺς χαλκέντερος, ἔχων καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην, ἐκτιμωμένην περὶ τὰς 30,000 χρυσῶν νομισμάτων, ἣν ἐν ἔτει 1468 ἐδωρήσατο τῇ Ἑνετικῇ Γερουσίᾳ (²).

Ἰδίως δὲ διετέλεσεν ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τῶν ἐκπατρισθέντων ὁμοεθνῶν του, ἐξ ὧν οἱ πλείους ἰδίοις αὐτοῦ ἀναλώμασιν ἐσπούδασαν εἰς διάφορα τῆς Ἰταλίας πανεπιστήμια. Ἰδοὺ τί ἔγραφε πρὸς Φιλανθρωπινὸν ὁ φιλόπατρις οὗτος Ἕλλην. « Εἰσὶ παρ' αὐτοῖς (τοῖς Ἰταλοῖς) Ἀκαδημίαι πολυτελεῖς, καὶ μαθημάτων παντοίων ἐξαίσια φροντιστήρια, ἐν οἷς οἱ καθ' ἡμᾶς, εἴπερ ἂν βούλοιντο, τὰ τῶν Λατίνων μαθεῖν, καίγε τῆς αὐτῶν γλώσσης μετασχεῖν, οὐ μὴν αὐτοὶ πρὸς τὸ κορυφαῖον τῆς τε Φιλοσοφίας καὶ Φιλολογίας ἀνήξουσιν, ἀλλὰ καὐτοῖς τοῖς Λατίνοις ἔσονται πρὸς τὰ τοιαῦτα ὁδηγοὶ πανυπέρτατοι. Καὶ δὴ ὅ τε Χρυσολωρᾶς καὶ Γαζῆς, καὶ ὁ δριμὺς Τραπεζούντιος, ἐν

(¹) Bessarionis domus quasi nutrix quædam fuit omnium, magnarum artium. Disputabant eruditi homines toto die maximis de rebus. Ipse, grandis natu, in utramque partem, cum refellendo, tum probando, respondebat. Nec enim tanta mens, nec tanta vis ingenii quotidianis quæstiunculis satiari poterat; legebat ipse multum, scribebat, meditabatur. (Coresii, Dialogus de hominibus doctis).

(²) Ἐπέγραψε δ' ἐπ' αὐτῆς· « Τῶν ἐνταῦθα ἐγκειμμένων λόγων οἱ μὲν, ἔτι νέῳ ὄντι, καὶ ἄρτι πρώτης ἡμμένῳ τῆς περὶ τὸ συγγράφειν γυμνασίας, ἐκδέδονται, μήτε τινά πω βαθμὸν ἱερωσύνης ἔχοντι, πάνυ τε τὴν ἡλικίαν ἁπαλῷ ἔτι μοὶ ὄντι, τῷ πρὶν μὲν τῆς Νικαιέων ἀρχιερεῖ γενομένῳ, νῦν δ' εἰς Καρδινάλιον τῆς ἁγίας Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας τελοῦντι, τοὔνομα Βησσαρίωνι, τὸ γένος ἐκ Τραπεζοῦντος, ἐν Κωνσταντινουπόλει τραφέντι καὶ παιδευθέντι· οἱ δὲ καὶ ἐφεξῆς, τοῦ χρόνου προβαίνοντος ἐν τῷ τῆς χρείας ἑκάστοτε παρισταμένῳ, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, ὑπηγορεύθησαν, οἱ μὲν ἐν ἱερεῦσι τελοῦντός μου, οἱ δ' ἤδη καὶ γενομένου ἀρχιερέως· ὁ δὲ τελευταῖος περὶ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως, πρὸς τῇ μακρᾷ εἰς Κωνσταντῖνον τὸν δεσπότην ἐπιστολῇ, ἤδη δὲ εἰς τὸ τῶν Καρδιναλίων ἀνηγμένου ἀξίωμα· οὓς, εἰ καὶ μὴ πολλοῦ τινος ἄξιοι λόγου εἰσίν, ὡς οἰκεῖα ὅμως γεννήματα φιλοῦντες, ἐν τούτῳ αὐτοὺς τῷ βιβλίῳ πρὸς ὑπόμνησιν ἡμῶν αὐτῶν μᾶλλον, ἢ ἑτέρων ὠφέλειαν ἐξεθέμεθα ». (Villoison, Anecdota Græca, Tom. II. σελ. 246). Κατάλογον τῆς πολυτίμου ταύτης βιβλιοθήκης ἐδημοσίευσεν ὁ Montfaucon (Bibliotheca Bibliothecarum). Ὁ Villemain ἐν βίῳ Λασκάρεως ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βησσαρίων ἐδωρήσατο τὴν βιβλιοθήκην ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ἀποδόσεως τῇ Ἑλλάδι ἐλευθερουμένῃ ποτέ· ἀλλὰ τοῦτο ὑπ' οὐδενός πιστούμενον, καὶ ἐν τῇ δωρητηρίῳ ἐπιστολῇ μὴ ἀναφερόμενον, πλάσμα μᾶλλόν ἐστι.

Πατάβίῳ διατρίψαντες ἀρκετῶς, οἱ σοφοὶ ἁπλῶς ἐν Ἰταλίᾳ νομίζονταί τε καὶ λέγονται. Πρὸς ὧν τὸ παράδειγμα ἡμεῖς παλινοστήσαντες ἐκ Ἑνετίας, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπεμελήθημεν τοὺς ἀνερχομένους εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἄνδρας σοφούς τε καὶ ἐπιστήμονας εἰς Πατάβιον, διὰ τὸ πλησίον, μεταπέμψαι, ἵνα τοῖς ἡμῶν ἀναλώμασι τὰ τῶν Λατίνων μεμαθηκότες, οὐ μὴν τῶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν Λατίνων διδάσκαλοι γένωνται τὸ καθ' ἑξῆς ».

Τὸ σῶμά του μετακομισθὲν ἐκ Ῥαβέννης εἰς Ῥώμην ἐτάφη πομπωδῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων· κατὰ τὴν κηδείαν παρευρέθη καὶ ὁ πάπας, παράδειγμα οὗ ὅμοιον οὐδέποτ' ἐγένετο. Κατετέθη δ' ἐντὸς μνημείου, ὅπερ ζῶν (1466) εἶχε κατασκευάσει ἐπιγράψας·

Τοῦτ' ἔτι Βησσαρίων ζῶν ἤνυσε σώματι σῆμα,
Πνεῦμα δὲ φεύξεῖται πρὸς Θεὸν ἀθάνατον.

Τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Βησσαρίωνος διεκήρυξαν δι' ἰδίων ἐγκωμίων ὁ Πλατίνας, καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης· πολλοὶ δὲ ἄλλοι δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκθειάσωσι τὴν σοφίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Græcia me genuit, fovit Italis ora; galero
Roma colit; vita sum Numa, et arte Plato.

Ὁ Βάλλας λέγει περὶ τῆς κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας δεινότητος τοῦ Βησσαρίωνος· « Latinorum Graecissimus fuit, et Graecorum Latinissimus »· καὶ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ἐν μετριοπαθείᾳ πάντοτε ἐπαινῶν καὶ ψέγων, λέγει « Περὶ μὲν οὖν Βησσαρίωνος τοσόνδε ἐπιστάμενος μνείαν ποιήσομαι, ὡς ξυνέσει τε τῇ ἀπὸ φύσεως, πολλῶν δὴ ἐς τοῦτο εὐδοκιμούντων Ἑλλήνων, μακρῷ γενόμενος καὶ κρίνειν τε ἐφ' ὅτι ἂν γένοιτο κράτιστος δοκῶν γενέσθαι, τὰ δὲ ἐς σοφίαν τὴν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων οὐδενὸς δεύτερος » (1).

Διετήρει ἄπειρον σέβας πρὸς τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του Γεμιστοῦ· ζῶντα τὸν ἐτίμησε διὰ τῶν σεβασμάτων του, ἀποθανόντα δὲ τὸν ὑπερησπίσθη κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπάλων του. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ἡ πάλη περιωρίζετο μεταξὺ Σχολαρίου καὶ Πλήθωνος, ὁ Βησσαρίων, εἰ καὶ ἔνθερμος τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας θιασώτης, ἀπεῖχε τοῦ ἀγῶνος, θεωρῶν ἴσως τὸν διδάσκαλόν του ἱκανὸν πρὸς ἀντιπαράταξιν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Γεμιστοῦ, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς

(1) Χαλκ. ἱστορ. κεφ. VI.

ἐπιχειρηματιζόμενος τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἔγραψεν ἐν μετριοπαθείᾳ κατὰ Πλάτωνος καὶ Πλήθωνος. Ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίωνος ἔγραψε κατὰ Γαζῆ καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπισωρεύων ὁρμαθοὺς ὕβρεων κατὰ τοῦ πρώτου, καὶ τολμηρῶς ἀποφαινόμενος περὶ γεγονότων, ἅπερ σχεδὸν ἠγνόει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γαζῆς βλέπων τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἀπεμακρύνθη τῆς πάλης, ὁ συμπολίτης του Ἀνδρόνικος Κάλλιστος, θεωρῶν μὲν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπερτέραν, μὴ ἀπορρίπτων ὅμως καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, ἀνεσκεύασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀποστόλη ἐν τάχει, διὰ λογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶχε πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ τὸν Βησσαρίωνα, κεκηρυγμένον ὑπὲρ τοῦ πλατωνισμοῦ, ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν τοῦ νεανίου μαθητοῦ του μετὰ τῆς ἀνασκευῆς, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν αὐθεντικὴν [illegible] τοῦ σοφοῦ καρδιναλίου, ὅστις ἀφοῦ ἐπισταμένως ἀνέγνωσεν ἀμφότερα, κατεδίκασε τὸν μαθητήν του, καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀνδρονίκου.

Ἀφοῦ ὅμως ὁ παράφορος Γεώργιος Τραπεζούντιος ἀναδεχθεὶς τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτελισμοῦ πάλην, ἐδημοσίευσε « Σύγκρισιν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους », καὶ θρασέως δι' αὐτῆς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἐπισώρευσεν ὕβρεις ἀμέτρους κατὰ τῶν πλατωνικῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Πλήθωνος μετὰ τοιαύτης χολῆς, ὥστε ἀδιστάκτως τοὺς [illegible] ἐνόχους παντὸς ἐγκλήματος, πᾶσαν δημοσίαν συμφορὰν ἀποδίδων εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος, ὁ Βησσαρίων ἀπεδύθη πλέον εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ δημοσιεύσας τὴν πολυθρύλλητον « Πρὸς τὸν συκοφαντοῦντα τὸν Πλάτωνα » ἀπάντησιν, προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος συνάδει πρὸς τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας. Ἡ εὐγλωττία τοῦ Βησσαρίωνος ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ πλατωνισμὸς ἐκέρδησεν ἐντελῆ νίκην (¹).

Εἰ καὶ εἰς τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα ὁ Βησσαρίων ἁπλῶς [illegible] μνημονεύει τοῦ Πλήθωνος, καταδεικνύεται ὅμως ἔκ τινος ἐπιστολῆς (²) ὅτι εἶχεν ἀρμοδίως [illegible] τὰς πολυθεϊστικὰς ἰδέας τοῦ διδασκάλου [illegible]

(¹) [illegible] Λαυρεντίου [illegible] Παρμενίδου) σελ. [illegible]. — [illegible] οἱ Νεοπλατωνικοὶ τοῦ ΙΕ΄ [illegible] σελ. [illegible].

(²) Γράφων πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Γεμιστοῦ λέγει [illegible] τὸν κοινὸν πατέρα τε καὶ καθηγεμόνα, τὸ γεῶδες πᾶν ἀποθέμενον εἰς οὐρανὸν καὶ τὸν ἀκραιφνῆ μεταστῆναι χῶρον, τὸν μυστικὸν [illegible] Ὀλυμπίοις θεοῖς συγχορεύσοντα ἴακχον».

του, καὶ ἐπομένως ἀμφίβολος καθίσταται ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν πίστις τοῦ περιδόξου καρδιναλίου (1).

Συγγράμματα.

ά. Ἑλληνιστί.

—Λόγος περὶ ἑνώσεως.

—Δογματικὸς λόγος περὶ ἑνώσεως.

—Λόγος περὶ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου.

—Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.

—Λόγος πρὸς Παῦλον Γ΄.

—Πρακτικὰ τῆς ἐν Φεῤῥαρίᾳ συνόδου.

—Κατὰ συλλογιστικῶν κεφαλαίων Μάρκου Ἐφέσου.

—Ἀπολογία κατὰ Γρηγορίου Παλαμᾶ, καὶ ὑπὲρ Ἰωάννου Βέκκου.

—Πρὸς Ἀλέξιον Λάσκαριν Φιλανθρωπινὸν, περὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καὶ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

—Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

—Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ περὶ Ἀζύμων.

—Κατὰ Μαξίμου Πλανούδη περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

—Πρὸς Γεμιστὸν περὶ τοῦ αὐθυποστάκτου, περὶ τοῦ μεθεκτοῦ καὶ ἀμεθέκτου, περὶ τῆς τῶν ὄντων συνωνυμίας ἢ ὁμωνυμίας, καὶ περὶ εἱμαρμένης.

—Φυσικαὶ ἀποδείξεις περὶ Θεοῦ.

—Ἐπιστολὴ πρὸς παιδαγωγὸν Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου.

—Λόγος εἰς τὸν κατὰ Τούρκων στόλον.

—Ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Γερμανῶν.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον Γ΄. περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ Α΄. Φιλιππικοῦ τοῦ Δημοσθένους.

—Ἔκθεσις Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ πασῶν αἱρέσεων.

—Περὶ πρωτείου τοῦ πάπα.

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ θανῇ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου.

—Πρὸς τὰ Πλήθωνος πρὸς Ἀριστοτέλη περὶ οὐσίας.

—Περὶ τοῦ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας μυστηρίου, καὶ ὡς τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται.

—Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Ἀππιανοῦ, καὶ Διοδώρου.

—Παρασημειώσεις εἰς Θουκυδίδην, Ἡρόδοτον κλπ.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Βενετοὺς περὶ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως.

---

(1) Πηγαί. Platina Panegyricus in Bessarionem—Μιχαὴλ Ἀποστόλη Ἐγκώμιον Βησσαρίωνος—Bandini, vita Bessarionis—Niceroni, commentaria, Tom. XXI—Nicol. Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini—Iovii, Elogia—Volaterrani commentaria—Bzovii, Annal. Eccles. Tom. XVII—Gyraldi, dialog. poster. de poetis—Ciaconii, histor. pontif et cardin. Tom. II—Hodii, de Graecis illustribus, lib. I, cap V.—Boerneri, de Doctis Graecis—Bayle Dictionnaire—Brantôme, Vie des hommes illustres—Mabillon, itiner. Italic.—Gobellinus. κλπ.

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ βασιλίσσῃ Κλεόπῃ. (Müller, Bibliothèque de l'Escurial σελ. 372).

—Ἐγκώμιον ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ ἐρημίτου.

—Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος.

—Ἐγκώμιον ἰσθμοῦ Πελοποννήσου.

—Παραμυθητικοὶ τρεῖς λόγοι πρὸς αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως.

—Πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν, περὶ τοῦ κατὰ Πλέτωνος συγγράμματος τοῦ Τραπεζουντίου.

—Εἰ ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη βουλεύονται ἢ οὔ.

—Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Θεοδώραν πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

—Ὁμιλία ἐν τῇ κοιμήσει τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Κορωνᾶ.

—Περὶ τῶν ἐμφερομένων τῇ θείᾳ εὐχῇ ῥημάτων.

—Ἐπιτελεύτιος ὁμιλία παρούσης τῆς τῶν ὀρθοδόξων συνάξεως καὶ πολλῶν τῆς συγκλήτου καὶ πολιτείας.

—Διάφορα ἐπιστολαὶ πρὸς—Γεώργιον Γεμιστόν—Φιλανθρωπινόν—Γεννάδιον Σχολάριον—Θεόδωρον Γαζῆν—Παλαιολόγους—Μηχαὴλ Ἀποστόλην—Ἀνδρόνικον Κάλλιστον—Υἱοὺς Γεμιστοῦ—Ἀμιρούτζην—Θεόδωρον Πορφυρογέννητον—Παῦλον Σοφιανόν—Δημήτριον Πεπαγωμένον—Νικόλαον Σεκουνδῖνον—Νικηφόρον Χιλάν—Διονύσιον ἱερομόναχον—Ἰωάννην Νομοφύλακα τὸν Εὐγενικόν—Ματθαῖον καὶ Ἰσίδωρον ἱερομονάχους—Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον—Γρηγόριον πρωτοσύγγελον κλπ.

δ'. Λατινιστί.

—Adversus Calumniatorem Platonis libri V, et liber de natura et arte adversus Georgium Trapezuntium. Romæ 1469.

—Correctio librorum Platonis de Legibus Georgio Trapezuntio interprete. (Ἐξεδόθησαν μετὰ τοῦ ἀνωτέρω παρ' Ἄλδῳ 1502).

—Declaratio aliquorum, quæ in oratione dogmatica continentur.

—De processione spiritus S. et de errore paschalis.

—In illud Ioannis: Si eum volo manere. (ἐξεδόθη ὑπὸ Βρασικάνυ 1532).

—Latina versio Basilii Magni in illud: Attende tibi ipsi.

—*Libri* quatuor Xenophontis de dictis et factis Socratis. 1516.

—Aristotelis Metaphisicorum libri XIV (Parisiis 1516).

—Theophrasti Metaphysica.

—Epistolæ et orationes de bello Turcis inferendo. Parisiis 1471. (Μετάφρασις ἰταλικὴ ἐτυπώθη ταὐτὸ ἔτος).

—Ad dicta Plethonis in Aristotelis de substantia scriptum.

Ἐπιστολαὶ πρὸς Χριστόφορον Μόρον, Φραγκῖσκον Βάρβαρον, Πάπαν Πίον, Μαρσίλιον Φικῖνον, Ἀββᾶν Βησσαρίωνα (¹), Γουλιέλμον Φιχέτον κλπ.

(¹) Πρόσφυξ Κωνσταντινουπολίτης εἰς Νεάπολιν, προχειρισθεὶς ἀββᾶς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδεκτίνων.

Ἰσίδωρος.

Ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος ἐν Πελοποννήσῳ (¹)· περὶ τὸ 1435 ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ἐδέχθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ΄., καὶ ὑπ' αὐτοῦ συστηθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον, καὶ Ἰωσὴφ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, καὶ μητροπολίτης τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ διατεθειμένος ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα προτεινομένην σύνοδον ἔστειλε τὸν Ἰσίδωρον εἰς Μόσχαν ὅπως συνοδεύσῃ τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Ῥωσσίας, καὶ διαθέσῃ τὸν κλῆρον εἰς παραδοχὴν τῆς μελετωμένης ἑνώσεως. Δεχθεὶς εὐμενέστατα ὑπὸ Βασιλείου Δ΄. ἀνεχώρησε τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1437 μετὰ πολλῶν Ῥώσσων δι' Ἰταλίαν, καὶ τὴν 18 Αὐγούστου 1438 ἔφθασεν εἰς Φεῤῥάραν, ὅπου τόσον ἀνυπομόνως περιεμένετο ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὰς ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του γενομένας συνεδριάσεις εἶχεν ἀφεθῇ ἕδρα κενὴ δι' αὐτόν. Ὁ Ἰσίδωρος καὶ ὁ Βησσαρίων εἰργάσθησαν ἐνζήλως πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν· καὶ ἅμα ὑπεγράφη τὸ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα, ὁ Ἰσίδωρος ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ἐκδουλεύσεών του πῖλον καρδιναλίου (6 Σεπτεμβρίου 1439). Μὲ τίτλον ἀποστολικοῦ *Λεγάτου* ἀπῆλθεν ἐκ Φλωρεντίας ὁ Ἰσίδωρος, καὶ διελθὼν τὴν Δαλματίαν, Κροατίαν, ἔγραψεν ἐκ Βούδας πρὸς τοὺς ἐν Λιθουανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὀρθοδόξους ἀγγέλλων τὴν ἕνωσιν· σπεύδων μετέβη εἰς Κίεβον, καὶ τῷ 1440 φθὰς εἰς Μόσχαν ἐνεχείρισε τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῆς Ῥωσσίας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα· ἀλλ' ὁ Βασίλειος μετὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ κλήρου κατεδίκασε τὸ νόθον ἐκεῖνο ψήφισμα, καὶ ὁ Ἰσίδωρος συλληφθεὶς ἐγκαθείρχθη εἰς μοναστήριον, μέχρις οὗ μετανοήσας ἀποκηρύξῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλήν· δραπετεύσας δ' ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Ῥώμην, καὶ ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν Ῥώσσων ἐπισκόπων ὠνόμασε τὸν Ἰωνὰν μητροπολίτην τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας, πέμψας καὶ πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα

(¹) Τινὲς λέγουσιν ὅτι ὁ Ἰσίδωρος ἦτο Θεσσαλονικεὺς, καὶ ἄλλοι Βυζάντιος. Ὁ Ὄδιος ὅμως ἐπὶ τῇ βάσει συγχρόνων μαρτυριῶν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐμαθήτευσε μετὰ Βησσαρίωνος παρὰ τῷ κλεινῷ Πλήθωνι. «Fuisse »Græcum ex Peloponneso, fidem facit certissimam Io. Gobellinus, ejusdem »ævi scriptor, in Commentariis Pii II, nec dubium, quim æque ac Bessarione »Plethonis schola Peloponnesia prodierit». Hodii, De Græcis illustribus. Londini 1742, σελ. 178.

καρχιεπισκοπή εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ λατινόφρονος Ἰσιδώρου.

Ἐπειδὴ δὲ μεγάλαι δυσχέρειαι ἀνεφάνησαν ἐν Βυζαντίῳ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἑνώσεως, ὁ Ἰσίδωρος, φημιζόμενος τότε διὰ τὴν μάθησιν καὶ τὴν εὐγλωττίαν του, ἅμα φθὰς εἰς Ῥώμην ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1451), ἵνα παρασκευάσῃ τὸν ἐξανιστάντα κλῆρον πρὸς παραδοχὴν τῆς ψευδοσυνόδου. Ἐλθὼν ὑπεδέχθη καλῶς ὑπὸ τοῦ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου· οὐδὲν δὲ κατορθώσας διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἁλώσεως, ὅτ' ἐνδυθεὶς πενιχρὰ ἐνδύματα μετέβη εἰς Πέραν· ἀλλ' αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπωλήθη ὡς δοῦλος, ἀντὶ πεντήκοντα δουκάτων· ὕστερον μετέβη εἰς Ἀσίαν ἐπὶ τουρκικῆς γαλέρας, προσποιούμενος ὅτι ἐζήτει πρὸς ἐξαγορὰν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν αἰχμαλωτισθέντα τέκνα του· ἐκεῖθεν δ' ἦλθεν εἰς Χίον, Πελοπόννησον, καὶ Κρήτην, ὅθεν μετὰ πολλὰς κακουχίας ἔφθασεν κείως εἰς Ῥώμην (¹). Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν βασάνων, καὶ τῶν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ὑπηρεσιῶν του ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποβιώσας ἐξ ἀποπληξίας τῷ 1464 εἰς Ῥώμην, ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, «ἀφοῦ, ὡς λέγει ὁ Καραμζῖνος, καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔκλαυσε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς προσφιλοῦς πατρίδος του, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας ἐθυσίασε τὴν ἁγνότητα τῆς πίστεως τῶν πατέρων του» (²).

Ὁ Ἰσίδωρος ἔγραψε λατινιστὶ περιπαθεστάτην ἐγκύκλιον πρὸς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ἐξορκίζων ἵνα ἐξοπλισθῶσι κατὰ τοῦ Μωάμεθ, *προδρόμου τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ υἱοῦ τοῦ Σατανᾶ* (³).

Θεόδωρος Γαζῆς.

Ἐγεννήθη εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τὸ 1370· μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν

(¹) Ὁ Αἰνείας Σίλδιος λέγει, ὅτι ὁ Ἰσίδωρος μετὰ τὴν ἅλωσιν, εὑρὼν μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἄνθρωπον τοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος ἐνέδυσεν αὐτὸν τὴν στολὴν τοῦ καρδιναλίου· τούτου δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν ἤγαγον ἐν θριάμβῳ κεκαλυμμένην διὰ τοῦ ἐρυθροῦ πίλου.

(²) Hodii, De Græcis illustribus.—Gregory, Vie d'Isidore (Supplèment de la Biographie Universelle, Tom. 67. σελ. 576).—Karamsin, Histoire de l'Empire de Russie, trad. par Thomas. Paris, 1820. Tom. V. σελ. 488, καὶ 502.

(³) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Rainald (Annales Eccles. Tom. XVIII N° 5)· ἄρχεται δ' ὡς ἑξῆς· «Audite omnes gentes; auribus percipite, qui habitatis orbem . . . universi quoque reges et principes christocolæ ac universus domini populus cum religionis cunctis, audite!

[illegible] ζωσιν τῆς πατρίδος του (1429) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ [illegible] τὴν λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης, ἐχρημά- [illegible] μᾶλλον συντελέσας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων [illegible] Βερόνῃ, ὅπου ὀλίγα ἔτη πρὸ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ [illegible] εἶχε φυτεύσει τὰς πρώτας αὐτῶν ῥίζας.

[illegible] διδάξας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Σιένῃ τῆς Τοσκάνης, [illegible] εἰς Φερράραν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἡρακλέους, ὡς καθηγητὴς [illegible] ἀρτισύστατον Γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης· μετὰ τοσαύτης [illegible] καὶ ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν, ὥστε, ὅτε ὕστερον ἀπῆλθεν, ἔθιμον [illegible] ἵνα πᾶς πεπαιδευμένος διερχόμενος τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατῴκει [illegible] καθηγητής, ἀποκαλύπτῃ τὴν κεφαλὴν μετ' εὐλαβείας.

Ἐν ἔτει 1455 προσκληθεὶς εἰς Ῥώμην ὑπὸ πάπα Νικολάου Ε΄., ἐσχολήθη εἰς μεταφράσεις διαφόρων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἐκεῖσε διατρίβων Τραπεζούντιος εἶχε πρότερον μεταφράσει ἐπιπολαίως τὰ Προβλήματα τοῦ φιλοσόφου τῶν Σταγείρων· ἀλλ' ἡ μετάφρασις τοῦ Γαζῆ κατέδειξε τὰς ἀσχημίας αὐτῆς, καὶ διήγειρε τὸ μῖσος τοῦ ὀξυχόλου Τραπεζουντίου, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ παλαίσῃ πρὸς μαχητήν, ἔχοντα ἐκτὸς τοῦ δώρου συστηματικωτέρας παιδείας, καὶ τὸ προτέρημα μεγάλης εὐνοίας τοῦ πάπα καὶ τοῦ παντοδυνάμου Βησσαρίωνος, ἀνέβαλλεν ἐς ἄλλοτε τὸν κατὰ τοῦ Γαζῆ πόλεμον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Ε΄. ὁ Γαζῆς μετέβη μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος παρ' Ἀλφόνσῳ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως. Θανόντος δὲ καὶ αὐτοῦ, μετὰ δύο ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὁ πάπας Σίξτος τῷ προσέφερεν ἐφημερίαν τινα εἰς Καλαυρίαν, ἀποφέρουσαν ἱκανὸν εἰσόδημα· ἀλλ' ὁ Γαζῆς προὐτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ μᾶλλον ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐφημερίαν του. Ἠναγκάσθη ὅμως μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἐκ Ῥώμης, διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν· μεταφράσας λατινιστὶ τὴν περὶ Ζώων ἱστορίαν τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὅση ἐπεκράτει καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ χρυσοδέσας ἓν ἀντίγραφον αὐτῆς προσέφερε δῶρον μετ' ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ῥηθέντα πάπαν, ἐλπίζων ὅτι καὶ ἐκεῖνος πλουσίως ἤθελε τὸν φιλοδωρήσει· ἀλλ' ὁ Σίξτος ἠρκέσθη νὰ ἐρωτήσῃ μόνον πόσον ἐδαπάνησεν ὅπως χρυσοδέσῃ αὐτό, καὶ τοῦ Γαζῆ ἀποκριθέντος τετρακόσια χρυσᾶ, ὁ πάπας διέταξε παραχρῆμα νὰ τῷ πληρωθῶσι· κατ' ἄλλους δ' ἔλαβε μόνον πεντήκοντα χρυσοῦς, οὓς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν,

Η ἀχάριστος αὕτη γλισχρότης ἐξηρέθισε τὸν Γαζῆν, ὅστις εἶπε τότε, « Ἂς φύγωμεν ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄριστος σῖτος εἶναι ῥυπαρὸς εἰς τὰς ῥῖνας τῶν παχέων ὄνων » (1).

Καὶ κατέλιπεν οὕτω τὴν Ῥώμην, εἰς τοσαύτην ὅμως ἔνδειαν, ὥστε ἤθελεν ἀποθάνει πραγματικῶς τῆς πείνης, εἰμὴ τὸν συνέτρεχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Φεῤῥάρας Ἡρακλῆς ὁ ἐξ Ἔστης, προσκαλῶν αὐτὸν ἐκεῖ.

Διατρίψας δ' αὖθις ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη εἰς τὴν ἐφημερίαν αὐτοῦ ἐν Βρουτίοις, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν ὑπερεκατοντάέτης (1478, ἢ 1484) (2).

Τὸν Γαζῆν ἐπῄνεσαν οἱ Φίλελφος, Κάρδων, Λαῖτος, Σκάλας, Βάρβαρος, Σαβέλλικος, Κρίνιτος, Παῤῥάσιος, Ἄλδος, Ἔρασμος, Βουδαῖος, καὶ ἄλλοι τότε σοφοὶ τῆς Εὐρώπης (3).

Ἄγγελος δ' ὁ Πολιτιανὸς ἐποίησεν αὐτῷ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Κεῖτο μέγας ποτὶ ἀγὼν Γαζῆ Θεοδώροιο ἀμφὶ
Μούσαις τ' Αὐσονίαις, ἠδ' Ἑλικωνιάσι·
Ταῖς μὲν γὰρ γενεὴν, ταῖς δ' αὖ θρεπτήρι' ὤφειλεν,
Ἑλλὰς γὰρ τέκε τόν γ', Αὐσονίη δ' ἔτραφεν,
Ἶσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ, γλώττῃ τ' ἐκέκαστο.
Τὸν, οὔτ' αὐτὸς ζῶν, οὔτ' ἄρ' ἔκρινε θανὼν,
Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίης μεγάλῃ ἔπι Ἑλλάδι κεῖσθαι
Εἵλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ᾖ ἀμφοτέραις (4).

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Ἑλληνική. (ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις 1516, Φλωρεντίᾳ 1520, Βενετίᾳ 1525, Βασιλείᾳ 1522, 1529, 1554, πλειστάκις ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ. Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἔγραψε χιλιοσέλιδον ὑπόμνημα εἰς ταύτην).

—Περὶ μηνῶν. (συνεξεδόθη τῇ γραμματικῇ· καὶ ὕστερον ὑπὸ Πεταβίου ἐν Οὐρανολογίῳ, καὶ Γρονοβίου ἐν Θησαυρῷ Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων).

—Περὶ ἀρχαιογονίας Τούρκων. (συνεξεδόθη τῇ ἱστορίᾳ Χαλκοκονδύλου ἐν Βασιλείᾳ 1556 μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως Καστελλένου· καὶ τῷ 1653 ἐν Συμμίκτοις μεθ' ἑτέρας Λατινικῆς μεταφράσεως Ἀλλατίου).

—Παράφρασις Βατραχομυομαχίας Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Φοντάνη).

---

(1) « Effugere hinc lubet, postquam optimæ segetes in olfactu præpinguibus asinis sordescunt ».

(2) Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ· παρὰ πάντων ὅμως ὁμολογεῖται, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πολιτιανοῦ, ὅτι ἐτάφη ἐν Καλαυρίᾳ.

(3) Iovii, Elogia—Hodius lib. I, cap. III.—Gyraldi, dialog. de poetis temp. —Pier. Veleriani, de infelicitate litteraratorum, 70.—Boernerus—Boissonade (Biogr. Univ).

(4) Miscellanea cap. XC.

—Παράφρασις Ἰλιάδος Ὁμήρου (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Νικολάου Θησέως, Φλωρεντίᾳ 1812, παρὰ Νικ. Κάρλη).

—Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος.

—Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου.

—Ὑπομνήματα εἰς Φιλόστρατον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Δημήτριον Σγουρόπουλον—Ἀνδρόνικον τὸν Κάλλιστον—Βησσαρίωνα—Φιλέλφον—Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον τοὺς ἀδελφούς—Παῦλον Καρτέσην—Δημήτριον Χαλκοκονδύλην κλπ. ([1]).

—Habentur hoc volumine hæc, Theodoro Gaza interprete. Aristotelis de natura animalium lib. IX, fol. 1—56. Eiusdem de partibus animalium libri III, 56—79. Eiusdem de generatione animalium lib. V. 79—108. Theophrasti de historia plantarum lib. IX, 109—156. et decimi principium duntaxat. Eiusdem de causis plantarum lib. VI, 157—204. Aristotelis problemata in duas de quatraginta sectiones etc. 205—256. Alexādri Aphrodisiēsis problemata duobus libris nū unquā āte īpressa eodē Theodoro Gazæ īterprete. 256—73). Venetiis, mense Martio MDIIII· εἰς φύλλον. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τῶν Λατινικῶν μεταφράσεων τοῦ Γαζῆ εὕρηνται καὶ τέσσαρα γλωσσάρια τῶν εἰς Ἀριστοτέλη καὶ Θεόφραστον ἑλληνικῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθέντα. Ἀνετυπώθη παρὰ τῷ αὐτῷ Ἄλδῳ τῷ 1513, προταχθείσης καὶ μακρᾶς ἐπιστολῆς Γαζῆ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε'. Πρότερον ἐξεδόθη παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν 1498 ἡ Λατινικὴ μετάφρασις ἐξ βιβλίων τῆς Ἱστορίας τῶν Φυτῶν τοῦ Θεοφράστου, καὶ ἡ τῶν προβλημάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισέως 1499).

—Aeliani de instruentis aciebus librum.

—Dionysii Halicarnassei, de oratione nuptiali, et natalitia præcepta.

—Chrysostomi de incomprehensibus dei natura homiliæ V.

—Aphorismi Hippocratis.

Μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν—Κικέρωνος Κάτωνα Πρεσβύτερον ἢ περὶ Γήρως, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ 1507, Ἐνετίησιν 1519 καὶ 1523, ἐν Βασιλείᾳ 1520, 1524, καὶ 1525, ἐν Λουγδούνῳ 1536, 1540, 1549, ἐν Παρισίοις 1566, ἐν Ἰγγολστάδη 1596. Εἰς τὸν Γαζῆν δὲ κατὰ λάθος ἀπεδόθη ἡ ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη μετάφρασις τοῦ Ὀνείρου τοῦ Σκηπίωνος συνεκδοθεῖσα τῷ ἀνωτέρῳ, ὡς μετάφρασις τοῦ Γαζῆ—Προσέτι μετέφρασε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Νικολάου Ε', καὶ τὰ περὶ λουτρῶν τῆς Ἰταλίας δύο βιβλία τοῦ Σαβοναρόλα ([2]).

([1]) Ἐκ τούτων ἐδημοσίευσέ τινας ὁ Βουασονάδος, Anecdota Græca, Tom. V, σελ. 402—19.

([2]) Ὁ Γαζῆς φαίνεται λατινοφρονῶν «Ἐγώ, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφούς του Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον, θαυμάζω τί δὴ παθόντες οἱ ἡμέτεροι σώζειν μὲν τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπρονοήτως ἔχουσι, θεολογοῦντες δὲ καὶ διαφερόμενοι Ἰταλοῖς πάντα τὸν χρόνον διατελοῦσι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ δόγματος, οὗ χάριν ἄμφω συνελθόντα τὰ μέρη καὶ διαλεξάμενα ἱκανῶς διετάξαντο ὅ,τι χρὴ λέγειν καὶ δοξάζειν.»

Γεώργιος Τραπεζούντιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1396 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐκ γονέων Τραπεζουντίων. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν (1430), προσκλήσει τοῦ περιφανοῦς γερουσιαστοῦ Φραγκίσκου Βαρβάρου, ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης καὶ τοῦ Βερωναίου Γουαρίνη. Διδάξας ἐπ' ὀλίγον τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βικεντίᾳ, μετέβη ὕστερον εἰς Βενετίαν, προσκληθεὶς ὡς καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Φιλέλφου. Ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ τὸ ὄνομά του ἐθρυλλήθη καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πάπας Εὐγένιος προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν διώρισε γραμματέα του. Ἐδίδαξε δὲ κἀκεῖ τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν (1). Ἰταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἱσπανοὶ συνέρρεον πρὸς ἀκρόασιν, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ φήμη τοῦ Τραπεζουντίου, ὡς καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως, ὁσημέραι ἐμεγεθύνετο. Ἀποθανόντος τοῦ Εὐγενίου ἀπήλαυσεν ὁ Γεώργιος τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ πάπᾳ Νικολάῳ Ε', ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν εἰς τὸ Λατινικὸν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Περὶ τὸ 1450 ὁ Βάλλας ἀνέλαβε δημοσίᾳ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κιντιλιανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Τραπεζούντιος ἀδίκως διέσυρεν· ἡ φιλολογικὴ διένεξις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ τὰς δημοσίους παραδόσεις. Ἔκτοτε ἡ φήμη του ἤρξατο ἐκπίπτουσα, καὶ ἡ ἐπίθεσις τοῦ Γαζῆ συνετέλεσε πρὸς παντελῆ καταστροφὴν αὐτῆς. Ταὐτοχρόνως δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ Τραπεζούντιος, πρὸς ὃν, ὡς ἐρρέθη, ὁ πάπας εἶχεν ἀναθέσει τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ· μεταφράζων ἐπιπολαίως παρέλειπεν ὁλοκλήρους σελίδας, καὶ πολλάκις βιβλία· ἡ δὲ ἀμέλεια αὕτη ἀπεδίδετο εἰς ὑπερβολικὴν βίαν, καὶ ἡ βία εἰς ζῆλον, ἥκιστα ἔντιμον, ταχείας ἀποπερατώσεως τῆς μεταφράσεως πρὸς πληρωμὴν τῆς ταχθείσης ἀμοιβῆς. Οὕτως ἐπιπολαίως μετέφρασε τὴν Εὐαγγελικὴν Παρασκευὴν τοῦ Εὐσεβίου, ὥστε ὁ Βίγερος λέγει « ὅτι ὁ Τραπεζούντιος ἔκλεψε τὸν Εὐσέβιον ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου, καὶ ἐν τῇ μεταφράσει μᾶλλον ἔχομεν τὸν Τραπεζούντιον, ἢ τὸν Εὐσέβιον » (2). Ἡ μετά-

(1) « G. Trapezuntius, bonus sane rhetor, aliquot annos populo Romano utilissimam operam praebuit, et docuit eum multos; tum etiam multa scripsit de artificio dicendi » (Cortesius, Dialog. de doctis hominibus).

(2) « Georgium suo ex sensu vultum Eusebio, speciemque finxisse, ut illic Trapezuntium verius, quam Eusebium haberemus. »

φρασις τοῦ θησαυροῦ τοῦ Κυρίλλου πληροῦται κενῶν, μεταθέσεων, καὶ παντοειδῶν σφαλμάτων, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ὁ ὕστερον ἐργασθεὶς ἐπὶ τοῦ πατρὸς τούτου Βουλκάνιος· καὶ ὁ Βησσαρίων εἶπε περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Νόμων τοῦ Πλάτωνος « Ἐάν τις εἶχε καιρὸν νὰ συγκρίνῃ τὴν μετάφρασιν τῷ πρωτοτύπῳ, θὰ εὕρισκε τόσα λάθη, ὅσαι καὶ αἱ λέξεις ».

Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ πάπα ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ὁ Γεώργος ὑπεχρεώθη ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Ῥώμης (1453). Κατέφυγεν εἰς Νεάπολιν μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἔνθ' ἀθλίως καὶ ἐν καθημεριναῖς στερήσεσιν ἔζη, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ (¹). Φραγκίσκος Φίλελφος, φίλος τοῦ Τραπεζουντίου ἰδὼν τὴν δυστυχίαν του, ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ πάπα ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου ἐκείνου, ὅστις ἀνακληθεὶς ἀνέλαβε τὴν προτέραν θέσιν του (²).

Ἐν ἔτει 1464 ὁ Τραπεζούντιος μετέβη εἰς Κρήτην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βυζάντιον· κατὰ τὸν πλοῦν δὲ παθὼν ὑπὸ κλήδωνος, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἔγραψε τὸ μαρτύριον Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Χίου, τῇ ἀντιλήψει τοῦ ὁποίου ἐσώθη.

Ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1486, ἢ τῷ 1485, κατὰ Πετάβιον, Λαμβέκιον, κλπ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Hac urna Trapezuntii quiescunt
Georgii ossa, parum Diis amici,
Quod acri, et nimium procaci lingua
Platomem, superis parem, petivit.

Ἐγκατέλιπεν υἱὸν, Ἀνδρέαν, γράψαντα τὰ προλεγόμενα τῆς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1528 ἐκδόσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατρός του γενομένης μεταφράσεως τοῦ Πτολεμαίου (³).

(¹) « Senex, ægrotus, magno laborum numero et paupertate opressus. — Sed si authoritate non persuasero, Græcus a Græcis, Cretensis a Thracibus aut a Scythis, voluptatis inimicus a voluptatis amicis, veritatis filius a falsitatis parentibus, tenuis a locupletibus amicis, privatus a summa dignitate, notatus, oppugnatus ». Compar. Plat. et Aristot. Lib. III, cap. 18, 19.

(²) Roemini, Vita di Francesco Filelfo, Tom. III, σελ. 128.

(³) Εἶχε καὶ ἀδελφὸν, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἵνα γίνῃ μοναχὸς, ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐτελεύτησε· περὶ τούτου λέγει ὁ Γεώργιος ἀπαντῶν πρὸς Γουαρίνον. « Fratrem habuisse me multi sciunt; is clericorum spe illectus a Creta abiit invito patre, ut Romam iret; venit ad me priusquam Romam isset, hoc quoque multi. Discedendi pecunias tenuis ego conferre ad iter non potui; fraterna charitate motus nonnullos codices græcos dedi, quos ut venderet Ferrariam

Ὁ Τραπεζούντιος ἐπῃνέθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του· καὶ τῳόντι ἐγένετο πολυμαθὴς καὶ ἀκάματος συγγραφεύς, ἀναγκαζόμενος ὅμως ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας του νὰ μὴ δίδῃ εἰς πάσας τὰς συγγραφάς του τὴν δέουσαν προσοχήν. Κατηγορεῖται πρὸ πάντων διὰ τὸ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του τραχὺ καὶ λοίδορον ὕφος· διὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν κατάκρισιν τῶν συγχρόνων, καὶ ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ὑβρίζων καὶ ἀνθυβριζόμενος. Πικρῶς δ' ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ἀνώνυμός τις (πιθανῶς ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης) ἐπικρίνας δριμέως τὰ εἰς Πτολεμαῖον ὑπομνήματα τοῦ Τραπεζουντίου· ἡ πρὸς τὴν ὑβριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ἀπάντησίς του φαίνεται ὁπωσοῦν μετριωτέρα καὶ κατὰ τὰς λοιδορίας μὴ ἰσοσταθμίζουσα (¹).

Ἐκτὸς τῶν Πλατωνικῶν, τοῦ Γαζῆ καὶ Βάλλα, ὁ Τραπεζούντιος περιεπλέχθη καὶ εἰς σπουδαίας ἔριδας πρὸς Γουαρίνον τὸν Βερωνέζον. Εἰς τὸ προοίμιον τῆς ῥητορικῆς του ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, ὅστις μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον τοῦ Ἀνδρέου Ἀγαζόνη ἀπήντησεν· ὁ Τραπεζούντιος ἀνταπήντησε μετὰ τῆς συνήθους πικρίας (²), καὶ ὁ δυστυχὴς Γουαρίνης ἀδυνατῶν ἵνα παλαίσῃ πρὸς τόσον ἀθυρόστομον ἀντίπαλον ἐζήτησε συνδιαλλαγήν (³).

---

iter faciens venit ad Guarinum qui minimo pretio adolescenti libros eripuit, ad ideo mendicare per alienas urbes putas eum, qui eodem ipso anno diem suum obiit». (Rosmini, Vita di Guarino Veronese).

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου ἔλαβε σύζυγον τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν Φαῦστον Μαγδαληνήν, φονευθέντα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου.

(¹) Fabricii, Bibliotheca, XII, σελ. 177—8.

(²) Χάριν περιεργείας παρετιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπήν, ἐν ᾗ μετὰ ἀκατανομάστου στόμφου περιαυτολογεῖ ὁ Τραπεζούντιος. «Si audisse me, Guarine, aut si saltem ab iis qui audierunt quærere voluisses (dicam aperte non ut me laudem, sed ut injuria circumvectum defendam) tam vocem, quam spiritum, quam latinitatem laudares, nec me in Græcia ortum, sed Romæ, his temporibus, sed Ciceronis ætate prædicares. Nam suavitate compositionis permulsus, verborum gravitate contusus, sententiarum oppressus pondere, pronuntiatione attritus, vi denique argumentorum perterritus, etiam si tacere cuperes, tremore tamen genuum, trepidatione vocis et vultus confusione, quid sentires animo, spiritu, stentore conclamantius exclamare».

(³) Πηγαί. Cortesii, de doctis hominibus σελ. 25.—Volaterrani, Commentar. lib. XXI, σελ. 775.—Reganati, vita Poggii, σελ. 23.—Iovii, Elogia, σελ. 46.—Allatii, de Georgiis—Hodius lib. I, cap. 5.—Papadopoli, Histor. Gymnas. Patav. II, σελ. 180—Boissardi, icones vir. illustr.—Lambecii, Comment. in Biblioth. Vindobon., lib. VI—Rosmini Vita di Vittorino da Feltre — Biographie universelle, Tom. XVII.

Συγγράμματα.

α. Λατινικά.

—Rhetorica, libr. V. Venetiis 1478: Lugdun. 1527.

—De octo partibus orationis ex Prisciano compendium. Mediol. 1470. August. 1537.

—Dialectica. (ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1509, δεκάκις ἀνατυπωθεῖσα μέχρι τοῦ ἔτους 1536).

—Acta beati Andreæ Chii. (ἐτυπώθη ὑπὸ Σουρίου ἐν De probatis Sanctorum vitis, 1618, καὶ ὑπὸ Βολλάνδου εἰς Acta Sanctorum Tom. VII).

—Comparatio Platonis et Aristotelis. Venetiis 1516.

—De antisciis, in quorum rationem fata sua rejicit; cur astrologorum judicia plerumque falluntur. Venetiis 1525.

—Expositio illius loci Evangelii Ioannis: si eum volo manere donec veniam. Basileæ 1543. Ἀνετυπώθη ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1555 καὶ 1566 εἰς Orthodoxographa, καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1576 εἰς Biblioth. Patrarum, Tom. VI.

—Quatenus credendum sit astrologis. ἐν Κολωνίᾳ 1544.

—In Claudii Ptolemæi centum sententias, seu centiloquium commentarius. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ποντάνου).

—Commentaria in plerasque Ciceronis orationis et præcipue Philippicas. Parisiis.

—De artificio Ciceroniane orationis pro Q. Ligario. Venetiis, 1477, καὶ 1522.

—Oratio in funeris Michælis Veneti, ad Turcarum Imperatorem.

—Exhortatio de recuperanda terra sancta.

—Contra Theodorum Gazam.

—Ad Leonardum Estensem, et responsio in invectivam Guarini.

—Oratio pro Q. Ligario. Venetiis 1522.

—Dialogus de Fide.

—De divina substantia secundum Aristotelis.

—De veritate fidei christianæ

—Epistolæ in Psalmum 44.

—Carmina—Orationes—Epistolæ.

β'. Λατινικαὶ μεταφράσεις.

—Cyrilli commentaria in Evangelium Ioannis. Paris. 1520.

—Cyrilli Thesaurus Parisiis 1514.

—Homiliæ Chrysostomi super Matthæum (ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ Χρυσοστόμου).

—Gregorii Nysseni, vita Moysis. Viennæ 1527.

—Basilii Magni contra Eunomium. Antwerpiæ 1570.

—Chrysostomi, de laudibus et excellentia Sancti Pauli (Λειψίᾳ 1590).

—Eusebii, de praeparatione evangelica libros 14. Venetiis 1470, καὶ 1473.

—Rhetorica Aristotelis, Venetiis 1523. Parisiis 1530, [illegible].
—Historia Sanctorum Barlaam et Iosaphat. (ἐτυπώθη μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν Βασιλείᾳ 1548).
—Almagesti Ptolemaei libros XIII. Venetiis 1515, καὶ 1517.
—Cyrilli in Evangelium Ioannis. Parisiis 1508.
—Aristotelis, de anima. Physica. De generatione et corruptione. De animalibus. Problemata.
—Basilii adversus apologiam Eunomii Antirrheticus. Basiliae.
—Gregorii Nysseni, de perfecto homine.
—Basilii (sic) de laudibus Basilii magni.
—Platonis, de Legibus—Parmenides.
—Interpretatio librorum quorum Diodori Siculi.

γ'. Ἑλληνιστί.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμουρὰν τὸν κατακτητήν. (ἐδημ. ἐν Συμμίκτοις Ἀλλατίου. bib. VI καὶ VIII).
—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην Παλαιολόγον. (ἑλληνο-λατινιστὶ τῷ 1640).
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Πτολεμαίου σύνταξιν.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἡσαΐαν μοναχὸν, εἰ φύσις βουλεύεται. (μεταφράσας λατινιστὶ ἐξέδωκεν ὁ Βησσαρίων).
—Ἀντιρρητικός.
—Πολεμικὴ καὶ παραινετικὴ θεολογία.
—Περὶ ἐλεημοσύνης.
—Πρὸς Ἰωάννην τὸν Κουβουκλέσιον, κατὰ Γραικῶν. (ἐξεδ. ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν Orthodoxa Graeca Tom. I. σελ. 469—536).
—Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἱερομονάχους καὶ ἱερέας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ περὶ τῆς μιᾶς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας. (αὐτόθι σελ. 537—82).
—Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως.
—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἰωάννην Παλαιολόγον, (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ποντάνου ἐν Ἰγγολστάδη 1604).
—Περὶ εἰρήνης Χριστιανῶν.
—Ἑλληνικὴ γραμματική.
—Περὶ Μανουὴλ βασιλέως.
—Πρὸς Ἰάκωβον Ἀντώνιον Μαρκέλλον (¹).

Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ εὐγενῶν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· τῷ 1434 ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν, ἐμαθήτευσε δαπάνῃ τοῦ Βησσαρίωνος εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου· ὀλίγα δ' ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως

(¹) Fabricii, Bibliotheca Græca XII σελ. 70—84. Κατὰ λάθος μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γεωργίου καταλέγεται καὶ τὸ ἐν Ἰασίῳ τυπωθὲν Ἑορτολόγιον Σεβαστοῦ τοῦ Τραπεζουντίου.—Biographie Universelle Tom II.

ἐπαναστρέψας εἰς Βυζάντιον ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ διασωθέντα τέκνα τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ λαμπρῶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐφιλοξενήθησαν ὑπὸ τῶν Μεδίκων. Μεταξὺ τῶν προσφύγων τούτων καὶ τῶν Ἰταλῶν καθηγητῶν ἐνεφύη πνεῦμα ἁμίλλης, πρόξενον ἀγαθῶν προϊόντων εἰς τὴν πολιτείαν τῶν γραμμάτων. Δημόσια σχολεῖα συνεστήθησαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἡ εὐκολία τῆς διαδόσεως τῶν φιλοπονημάτων διὰ τῆς νεωστὶ ἐφευρημένης τυπογραφίας παρεκίνει τοὺς λογίους εἰς νέους πόνους, καὶ εἰς ὀλίγους ἐνιαυτοὺς αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἡμιλλῶντο εἰς τὴν διὰ τῆς τυπογραφίας ἔκδοσιν συγγραμμάτων κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν κομψότητα τῆς ἐκδόσεως.

Ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐδιδάσκετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ Ἑλλήνων προστατευομένων καὶ γενναίως ἀμειβομένων ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ὅστις πρῶτος καθίδρυσε τὴν ἐκεῖσε Ἀκαδημίαν, ἐξ ἧς, ὡς ἐκ τοῦ Δουρείου ἵππου, ἐξετινάχθησαν τοσοῦτοι ἔνδοξοι ἀγωνισταί, καὶ ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ διεδόθη οὐ μόνον κατὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ μετέβη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων τῶν χωρῶν πολυάριθμοι σπουδασταὶ συνέρρεον εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἐντεῦθεν μετέδιδον τὰ φῶτα τῆς παιδείας εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου καθιδρύματος πρῶτος δημόσιος καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὅστις διατελέσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη προστατευόμενος καὶ τιμώμενος παρὰ τῷ Κόσμῳ καὶ Πέτρῳ τοῖς Μεδίκοις, καὶ συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Λαυρεντίου, ἐξελέχθη παρ' αὐτοῦ ὡς ὁ καταλληλότερος διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Μετὰ τοσούτου δὲ κρότου καὶ τηλικαύτης ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν ὁ Ἀργυρόπουλος, ὥστε ἀνὴρ τῶν περιφανῶν συγχρόνων, καὶ μαθητεύσας παρ' αὐτῷ, ὁ Ἀκαζουόλης, λέγει, ὅτι « ὁπόταν ἐδίδασκεν, οἱ καιροὶ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἐφαίνοντο ἀναγεννώμενοι ».

Ἀφοῦ ἐνέσκηψεν ἡ πανώλης ἐν Φλωρεντίᾳ, ὁ Ἀργυρόπουλος κατέφυγεν εἰς Ῥώμην (1471), καὶ ἐδίδαξε τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν· ἀπεβίωσε δ' ἐνταῦθα περὶ τὸ 1486.

Ὁ Ἀργυρόπουλος κατὰ τὴν μακρὰν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονήν του προσεκτήσατο ἐκτεταμένην γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἀριθμοῦνται ὁ Δονάτος Ἀκαζουόλης, Πανόνιος, Ματθαῖος Παλμέριος, Κεϋτερβέργιος, ὁ Γερμανὸς ἐπίσκοπος Ῥευχλῖνος (1), καὶ ὁ Ἄγγελος Πολιτιανός· ὁ τελευταῖος, εἰ οὐχὶ ὁ ἐπιμελέστερος, ὑπῆρξεν ὅμως ὁ εὐμαθέστερος τῶν ὁμιλητῶν του. Ἀρυσθεὶς τὰ νάματα τῆς παιδείας ἐκ τοιαύτης πηγῆς, ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἰς ταύτην, καὶ τὰ συγγράμματά του φέρουσι πολυάριθμα μαρτύρια σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης εἰς τὸν ἄνδρα, ὅστις πρῶτος ἤνοιξεν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Τοῦ ἀπεριορίστου ὅμως ἐπαίνου τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον μία ὑπάρχει ἐξαίρεσις· ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν φήμην τοῦ Κικέρωνος, διότι ἐθεώρει αὐτὸν ἡμιμαθῆ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ μὴ κατανοοῦντα τὰ δόγματα τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν σχολῶν περὶ ὧν πολλὰ ἔγραψεν. Ἡ βαθύνοια τοῦ Ἀργυροπούλου καὶ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ σοφοῦ λόγου αὐτοῦ κατεβίβασεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ὁμιλητῶν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ῥωμαίου ῥήτορος, καὶ ὁ Πολιτιανὸς προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν φρίσσει ἀναπολῶν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἀμάθεια τοῦ Κικέρωνος ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα εὐπρόσδεκτον καὶ παρ' αὐτοῦ, καὶ παρὰ τῶν συμμαθητῶν του.

Τὸν Ἀργυρόπουλον ἐπῄνεσαν οἱ Φίλελφος, Κορτέσιος, Ἀλκυόνιος, Πολιτιανὸς κλπ.

Εἶχε δύο υἱοὺς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ Ἰωάννην, οὗ μέμνηται Γέσνερος ἐν Βιβλιοθήκῃ, καὶ τὸν Βαρθολομαῖον ἐκπαιδευόμενον ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Βησσαρίωνος, καὶ ἐκεῖ τελευτήσαντα.

Δημήτριος δὲ Ἀργυρόπουλος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου, ἀναφέρεται ἐν ἔτει 1451 εἰς ἐπιστολὴν Φιλέλφου πρὸς Ἀνδρέαν Ἀλεμάνον.

Συγγράμματα.

—Εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια εἰς Πορφύριον καὶ Ἀριστοτέλους ὄργανον.

—Ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα.

—Περὶ συλλογισμοῦ.

—Παραμυθητικὸς πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἑαυτοῦ μητρός.

---

(1) Λέγεται, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τοῦ διασήμου τούτου ἑλληνιστοῦ συνεντεύξει, ὁ Ἀργυρόπουλος στενάξας ἀνέκραξε «Eheu, nostro exilio resolvavit Alpes».

Τούρκων ἅλωσιν τῆς πατρίδος του (1429) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ διδαχθεὶς τὴν λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης, ἐχρημάτισεν ὁ μᾶλλον συντελέσας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ὅπου ὀλίγα ἔτη πρὸ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ Χρυσολωρὰς, εἶχε φυτεύσει τὰς πρώτας αὐτῶν ῥίζας.

Ὁ Γαζῆς διδάξας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Σιένῃ τῆς Τοσκάνης, προσεκλήθη εἰς Φερράραν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἡρακλέους, ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ ἀρτισύστατον Γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης· μετὰ τοσούτου δὲ κρότου καὶ ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν, ὥστε, ὅτε ὕστερον ἀπῆλθεν, ἔθιμον κατέστη, ἵνα πᾶς πεπαιδευμένος διερχόμενος τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Ἕλλην καθηγητὴς, ἀποκαλύπτῃ τὴν κεφαλὴν μετ' εὐλαβείας.

Ἐν ἔτει 1455 προσκληθεὶς εἰς Ῥώμην ὑπὸ πάπα Νικολάου Ε'., ἠσχολήθη εἰς μεταφράσεις διαφόρων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἐκεῖσε διατρίβων Τραπεζούντιος εἶχε πρότερον μεταφράσει ἐπιπολαίως τὰ Προβλήματα τοῦ φιλοσόφου τῶν Σταγείρων· ἀλλ' ἡ μετάφρασις τοῦ Γαζῆ κατέδειξε τὰς ἀσχημίας αὐτῆς, καὶ διήγειρε τὸ μῖσος τοῦ ὀξυχόλου Τραπεζουντίου, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ παλαίσῃ πρὸς μαχητὴν, ἔχοντα ἐκτὸς τοῦ δώρου συστηματικωτέρας παιδείας, καὶ τὸ προτέρημα μεγάλης εὐνοίας τοῦ πάπα καὶ τοῦ παντοδυνάμου Βησσαρίωνος, ἀνέβαλλεν ἐς ἄλλοτε τὸν κατὰ τοῦ Γαζῆ πόλεμον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Ε'. ὁ Γαζῆς μετέβη μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος παρ' Ἀλφόνσῳ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως. Θανόντος δὲ καὶ αὐτοῦ, μετὰ δύο ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὁ πάπας Σίξτος τῷ προσέφερεν ἐφημερίαν τινα εἰς Καλαυρίαν, ἀποφέρουσαν ἱκανὸν εἰσόδημα· ἀλλ' ὁ Γαζῆς προὐτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ μᾶλλον ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐφημερίαν του. Ἠναγκάσθη ὅμως μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἐκ Ῥώμης, διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν· μεταφράσας λατινιστὶ τὴν περὶ Ζώων ἱστορίαν τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὅση ἐπεκράτει καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ χρυσοδέσας ἓν ἀντίγραφον αὐτῆς προσέφερε δῶρον μετ' ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ῥηθέντα πάπαν, ἐλπίζων ὅτι καὶ ἐκεῖνος πλουσίως ἤθελε τὸν φιλοδωρήσει· ἀλλ' ὁ Σίξτος ἠρκέσθη νὰ ἐρωτήσῃ μόνον πόσον ἐδαπάνησεν ὅπως χρυσοδέσῃ αὐτὸ, καὶ τοῦ Γαζῆ ἀποκριθέντος τετρακόσια χρυσᾶ, ὁ πάπας διέταξε παραχρῆμα νὰ τῷ πληρωθῶσι· κατ' ἄλλους δ' ἔλαβε μόνον πεντήκοντα χρυσοῦς, οὓς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν,

Ἡ ἀχάριστος αὕτη γλισχρότης ἐξηρέθισε τὸν Γαζῆν, ὅστις εἶπε τότε, « Ἄς φύγωμεν ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄριστος σῖτος εἶναι ῥυπαρὸς εἰς τὰς ῥῖνας τῶν παχέων ὄνων » (1).

Καὶ κατέλιπεν οὕτω τὴν Ῥώμην, εἰς τοσαύτην ὅμως ἔνδειαν, ὥστε ἤθελεν ἀποθάνει πραγματικῶς τῆς πείνης, εἰμὴ τὸν συνέτρεχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Φεῤῥάρας Ἡρακλῆς ὁ ἐξ Ἔστης, προσκαλῶν αὐτὸν ἐκεῖ.

Διατρίψας δ' αὖθις ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη εἰς τὴν ἐφημερίαν αὐτοῦ ἐν Βρουτίοις, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν ὑπερεκατονταέτης (1478, ἢ 1484) (2).

Τὸν Γαζῆν ἐπῄνεσαν οἱ Φίλελφος, Κάρβων, Λαῖτος, Σκάλας, Βάρβαρος, Σαβέλλικος, Κρίνιτος, Παῤῥάσιος, Ἄλδος, Ἔρασμος, Βουδαῖος, καὶ ἄλλοι τότε σοφοὶ τῆς Εὐρώπης (3).

Ἄγγελος δ' ὁ Πολιτιανὸς ἐποίησεν αὐτῷ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Κεῖτο μέγας ποτὶ ἀγὼν Γαζῇ Θεοδώροιο ἀμφὶ
Μούσαις τ' Αὐσονίαις, ἠδ' Ἑλικωνιάσι·
Ταῖς μὲν γὰρ γενεὴν, ταῖς δ' αὖ θρεπτήρι' ὤφειλεν,
Ἑλλὰς γὰρ τέκε τόν γ', Αὐσονίη δ' ἔτραφεν,
Ἶσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ, γλώττῃ τ' ἐκέκαστο.
Τόν, οὔτ' αὐτὸς ζῶν, οὔτ' ἄρ' ἔκρινε θανὼν,
Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίης μεγάλῃ ἔπι Ἑλλάδι κεῖσθαι
Εἵλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ᾖ ἀμφοτέραις (4).

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Ἑλληνική. (ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις 1516, Φλωρεντίᾳ 1520, Βενετίᾳ 1525, Βασιλείᾳ 1522, 1529, 1551, πλειστάκις ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ. Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἔγραψε χιλιοσέλιδον ὑπόμνημα εἰς ταύτην).

—Περὶ μηνῶν. (συνεξεδόθη τῇ γραμματικῇ· καὶ ὕστερον ὑπὸ Πεταβίου ἐν Οὐρανολογίῳ, καὶ Γρονοβίου ἐν Θησαυρῷ Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων).

—Περὶ ἀρχαιογονίας Τούρκων. (συνεξεδόθη τῇ ἱστορίᾳ Χαλκοκονδύλου ἐν Βασιλείᾳ 1556 μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως Καστελλάνου· καὶ τῷ 1653 ἐν Συμμίκτοις μεθ' ἑτέρας Λατινικῆς μεταφράσεως Ἀλλατίου).

—Παράφρασις Βατραχομυομαχίας Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Φοντάνη).

---

(1) « Effugere hinc lubet, postquam optimæ segetes in olfactu præpinguibus asinis sordescunt ».

(2) Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ· παρὰ πάντων ὅμως ὁμολογεῖται, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πολιτιανοῦ, ὅτι ἐτάφη ἐν Καλαυρίᾳ.

(3) Iovii, Elogia—Hodius lib. I, cap. III.—Gyraldi, dialog. de poetis temp. —Pier. Veleriani, de infelicitate litteraratorum, 70.—Boernerus—Boissonade (Biogr. Univ).

(4) Miscellanea cap. XC.

—Παράφρασις Ἰλιάδος Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Νικολάου Θησέως, Φλωρεντίᾳ 1812, παρὰ Νικ. Κάρλη).

—Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος.

—Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου.

—Ὑπομνήματα εἰς Φιλόστρατον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Δημήτριον Σγουρόπουλον—Ἀνδρόνικον τὸν Κάλλιστον—Βησσαρίωνα—Φιλέλφον—Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον τοὺς ἀδελφούς του—Παῦλον Κορτέσην—Δημήτριον Χαλκοκονδύλην κλπ. ([1]).

—Habentur hoc volumine hæc, Theodoro Gaza interprete. Aristotelis de natura animalium lib. IX, fol. 1—56. Eiusdem de partibus animalium libri III, 56—79. Eiusdem de generatione animalium lib. V. 79—108. Theophrasti de historia plantarum lib. IX, 109—156. et decimi principium duntaxat. Eiusdem de causis plantarum lib. VI, 157—204. Aristotelis problemata in duas de quatraginta sectiones etc. 205—256. Alexādri Aphrodisiēsis problemata duobus libris nū unquā āte īpressa eodē Theodoro Gazæ īterprete. 256—73). Venetiis, mense Martio MDIIII· εἰς φύλλον. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τῶν Λατινικῶν μεταφράσεων τοῦ Γαζῆ εὕρηνται καὶ τέσσαρα γλωσσάρια τῶν εἰς Ἀριστοτέλη καὶ Θεόφραστον ἑλληνικῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθέντα. Ἀνετυπώθη παρὰ τῷ αὐτῷ Ἄλδῳ τῷ 1513, προταχθείσης καὶ μακρᾶς ἐπιστολῆς Γαζῆ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε′. Πρότερον ἐξεδόθη παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν 1498 ἡ Λατινικὴ μετάφρασις ἐξ βιβλίων τῆς Ἱστορίας τῶν Φυτῶν τοῦ Θεοφράστου, καὶ ἡ τῶν προβλημάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισέως 1499).

—Aeliani de instruentis aciebus librum.

—Dionysii Halicarnassei, de oratione nuptiali, et natalitia præcepta.

—Chrysostomi de incomprehensibus dei natura homiliæ V.

—Aphorismi Hippocratis.

Μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν—Κικέρωνος Κάτωνα Πρεσβύτερον ἢ περὶ Γήρως, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ 1507, Ἐνετίῃσιν 1519 καὶ 1523, ἐν Βασιλείᾳ 1520, 1524, καὶ 1525, ἐν Λουγδούνῳ 1536, 1540, 1549, ἐν Παρισίοις 1566, ἐν Ἰγγολστάδῃ 1596. Εἰς τὸν Γαζῆν δὲ κατὰ λάθος ἀπεδόθη ἡ ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη μετάφρασις τοῦ Ὀνείρου τοῦ Σκηπίωνος συνεκδοθεῖσα τῷ ἀνωτέρῳ, ὡς μετάφρασις τοῦ Γαζῆ—Προσέτι μετέφρασε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Νικολάου Ε′, καὶ τὰ περὶ λουτρῶν τῆς Ἰταλίας δύο βιβλία τοῦ Σαβοναρόλα ([2]).

([1]) Ἐκ τούτων ἐδημοσίευσέ τινας ὁ Βρυασονάδος, Anecdota Græca, Tom. V, σελ. 402—19.

([2]) Ὁ Γαζῆς φαίνεται λατινοφρονῶν «Ἐγώ, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφούς του Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον, θαυμάζω τί δὴ παθόντες οἱ ἡμέτεροι σώζειν μὲν τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπρονοήτως ἔχουσι, θεολογοῦντες δὲ καὶ διαφερόμενοι Ἰταλοῖς πάντα τὸν χρόνον διατελοῦσι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ δόγματος, οὗ χάριν ἄμφω συνελθόντα τὰ μέρη καὶ διαλεξάμενα ἱκανῶς διετάξαντο ὅ,τι χρὴ λέγειν καὶ δοξάζειν.»

Γεώργιος Τραπεζούντιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1396 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐκ γονέων Τραπεζουντίων. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν (1430), προσκλήσει τοῦ περιφανοῦς γερουσιαστοῦ Φραγκίσκου Βαρβάρου, ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης καὶ τοῦ Βερωναίου Γουαρίνη. Διδάξας ἐπ᾽ ὀλίγον τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βικεντίᾳ, μετέβη ὕστερον εἰς Βενετίαν, προσκληθεὶς ὡς καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Φιλέλφου. Ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ τὸ ὄνομά του ἐθρυλλήθη καθ᾽ ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πάπας Εὐγένιος προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν διώρισε γραμματέα του. Ἐδίδαξε δὲ κἀκεῖ τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν (¹). Ἰταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἱσπανοὶ συνέῤῥεον πρὸς ἀκρόασιν, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ φήμη τοῦ Τραπεζουντίου, ὡς καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως, ὁσημέραι ἐμεγεθύνετο. Ἀποθανόντος τοῦ Εὐγενίου ἀπήλαυσεν ὁ Γεώργιος τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ πάπᾳ Νικολάῳ Ε΄, ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν εἰς τὸ Λατινικὸν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Περὶ τὸ 1450 ὁ Βάλλας ἀνέλαβε δημοσίᾳ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κιντιλιανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Τραπεζούντιος ἀδίκως διέσυρεν· ἡ φιλολογικὴ διένεξις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ τὰς δημοσίους παραδόσεις. Ἔκτοτε ἡ φήμη του ἤρξατο ἐκπίπτουσα, καὶ ἡ ἐπίθεσις τοῦ Γαζῆ συνετέλεσε πρὸς παντελῆ καταστροφὴν αὐτῆς. Ταὐτοχρόνως δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ Τραπεζούντιος, πρὸς ὃν, ὡς ἐῤῥέθη, ὁ πάπας εἶχεν ἀναθέσει τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ· μεταφράζων ἐπιπολαίως παρέλειπεν ὁλοκλήρους σελίδας, καὶ πολλάκις βιβλία· ἡ δὲ ἀμέλεια αὕτη ἀπεδίδετο εἰς ὑπερβολικὴν βίαν, καὶ ἡ βία εἰς ζῆλον, ἥκιστα ἔντιμον, ταχείας ἀποπερατώσεως τῆς μεταφράσεως πρὸς πλήρωσιν τῆς ταχθείσης ἀμοιβῆς. Οὕτως ἐπιπολαίως μετέφρασε τὴν Εὐαγγελικὴν Παρασκευὴν τοῦ Εὐσεβίου, ὥστε ὁ Βίγερος λέγει « ὅτι ὁ Τραπεζούντιος ἔκλεψε τὸν Εὐσέβιον ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου, καὶ ἐν τῇ μεταφράσει μᾶλλον ἔχομεν τὸν Τραπεζούντιον, ἢ τὸν Εὐσέβιον » (²). Ἡ μετά-

(¹) « G. Trapezuntius, bonus sane rhetor, aliquot annos populo Romano utilissimam operam praebuit, et docuit cum multos; tum etiam multa [illegible] de artificio dicendi. » (Cortesius, Dialog. de doctis hominibus.)

(²) « Georgium suo ex sensu vultum Eusebio, speciemque [illegible], ut [illegible] Trapezuntium verius, quam Eusebium haberemus. » [illegible]

Παταβίῳ διατρίψαντες ἀρκετῶς, οἱ σοφοὶ ἁπλῶς ἐν Ἰταλίᾳ νομίζονταί τε καὶ λέγονται. Πρὸς ὧν τὸ παράδειγμα ἡμεῖς παλινοστήσαντες ἐκ Ἐνετίας, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπεμελήθημεν τοὺς ἀνερχομένους εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἄνδρας σοφούς τε καὶ ἐπιστήμονας εἰς Πατάβιον, διὰ τὸ πλησίον, μεταπέμψαι, ἵνα ταῖς ἡμῶν ἀναλώμασι τὰ τῶν Λατίνων μεμαθηκότες, οὐ μὴν τῶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν Λατίνων διδάσκαλοι γένωνται τὸ καθ' ἑξῆς ».

Τὸ σῶμά του μετακομισθὲν ἐκ Ῥαβέννης εἰς Ῥώμην ἐτάφη πομπωδῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων· κατὰ τὴν κηδείαν παρευρέθη καὶ ὁ πάπας, παράδειγμα οὗ ὅμοιον οὐδέποτ' ἐγένετο. Κατετέθη δ' ἐντὸς μνημείου, ὅπερ ζῶν (1466) εἶχε κατασκευάσει ἐπιγράψας·

Τοῦτ' ἔτι Βησσαρίων ζῶν ἤνυσα σώματι σῆμα,
Πνεῦμα δὲ φεύξεται πρὸς Θεὸν ἀθάνατον.

Τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Βησσαρίωνος διεκήρυξαν δι' ἰδίων ἐγκωμίων ὁ Πλατίνας, καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης· πολλοὶ δὲ ἄλλοι δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκθειάσωσι τὴν σοφίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Græcia me genuit, fovit Italis ora; galero
Roma colit; vita sum Numa, et arte Plato.

Ὁ Βάλλας λέγει περὶ τῆς κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας δεινότητος τοῦ Βησσαρίωνος· « **Latinorum Graecissimus fuit, et Graecorum Latinissimus** »· καὶ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ἐν μετριοπαθείᾳ πάντοτε ἐπαινῶν καὶ ψέγων, λέγει « Περὶ μὲν οὖν Βησσαρίωνος τοσόνδε ἐπιστάμενος μνείαν ποιήσομαι, ὡς ξυνέσει τε τῇ ἀπὸ φύσεως, πολλῶν δὴ ἐς τοῦτο εὐδοκιμούντων Ἑλλήνων, μακρῷ γενόμενος καὶ κρίνειν τε ἐφ' ὅτι ἂν γένοιτο κράτιστος δοκῶν γενέσθαι, τὰ δὲ ἐς σοφίαν τὴν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων οὐδενὸς δεύτερος » (1).

Διετήρει ἄπειρον σέβας πρὸς τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του Γεμιστοῦ· ζῶντα τὸν ἐτίμησε διὰ τῶν σεβασμάτων του, ἀποθανόντα δὲ τὸν ὑπερησπίσθη κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπάλων του. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ἡ πάλη περιωρίζετο μεταξὺ Σχολαρίου καὶ Πλήθωνος, ὁ Βησσαρίων, εἰ καὶ ἔνθερμος τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας θιασώτης, ἀπεῖχε τοῦ ἀγῶνος, θεωρῶν ἴσως τὸν διδάσκαλόν του ἱκανὸν πρὸς ἀντιπαράταξιν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Γεμιστοῦ, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς

(1) Χαλκ. ἱστορ. κεφ. VI.

[illegible]ζόμενος τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἔγραψεν ἐν μετριοπαθείᾳ κατὰ Πλάτωνος καὶ Πλήθωνος. Ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίωνος ἔγραψε κατὰ Γαζῆ καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπισωρεύων ὁρμαθοὺς ὕβρεων κατὰ τοῦ πρώτου, καὶ τολμηρῶς ἀποφαινόμενος περὶ γεγονότων, ἅπερ σχεδὸν ἠγνόει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γαζῆς βλέπων τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἀπεμακρύνθη τῆς πάλης, ὁ συμπολίτης του Ἀνδρόνικος Κάλλιστος, θεωρῶν μὲν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνωτέραν, μὴ ἀπορρίπτων ὅμως καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, ἀνεσκεύασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀποστόλη [illegible], διὰ λογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ ἵν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶχε πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ τὸν Βησσαρίωνα, κεκηρυγμένον ὑπὲρ τοῦ πλατωνισμοῦ, ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν τοῦ νεανίου μαθητοῦ του μετὰ τῆς ἀνασκευῆς, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ σοφοῦ καρδιναλίου, ὅστις ἀφοῦ ἐπισταμένως ἀνέγνωσεν ἀμφότερα, κατεδίκασε τὸν μαθητήν του, καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀνδρονίκου.

Ἀφοῦ ὅμως ὁ παράφορος Γεώργιος Τραπεζούντιος ἀναδεχθεὶς τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτελισμοῦ πάλην, ἐδημοσίευσε «Σύγκρισιν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους», καὶ θρασέως δι' αὐτῆς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἐπεσώρευσεν ὕβρεις ἀμέτρους κατὰ τῶν πλατωνικῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Πλήθωνος, μετὰ τοσαύτης χολῆς, ὥστε ἀδιστάκτως τοὺς θεωρήσεν ἐνόχους παντὸς ἐγκλήματος, πᾶσαν δημοσίαν συμφορὰν ἀποδίδων εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος, ὁ Βησσαρίων ἀπεδύθη πλέον εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ δημοσιεύσας τὴν πολυθρύλλητον «Πρὸς τὸν συκοφαντοῦντα τὸν Πλάτωνα» ἀπάντησιν, προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ δι' ἀναντιρρήτων ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος συνάδει πρὸς τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας. Ἡ εὐγλωττία τοῦ Βησσαρίωνος ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ πλατωνισμὸς ἐκέρδησεν ἐντελῆ νίκην (1).

Εἰ καὶ εἰς τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα ὁ Βησσαρίων ἁπλῶς που μνημονεύει τοῦ Πλήθωνος, καταδεικνύεται ὅμως ἔκ τινος ἐπιστολῆς (2) ὅτι εἶχεν ἁρμοζόντως ἐκτιμήσῃ τὰς πολυτιμοτάτας ἰδέας τοῦ διδασκάλου [illegible]

(1) Κώδικος [illegible] Λαυρεντίου τοῦ ἐν [illegible] Παρμενίδου) σελ. 22—23. — Κ. Σάθας, οἱ Νεοελληνικοὶ [illegible] (Χρυσαλὶς σελ. [illegible]).

(2) Γράφων πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Γεμιστοῦ λέγει· «Πέπυσμαι τὸν κοινὸν πατέρα τε καὶ καθηγεμόνα, τὸ [illegible] πᾶν [illegible] οὐρανὸν καὶ τὸν [illegible] μεταστῆναι [illegible] τὸν μυστικὸν [illegible] θεοῖς συγχορεύοντα ἴακχον».

του, καὶ ἐπιφανῶς ἀμφίβολος καθίσταται ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν πίστις τοῦ περιδόξου καρδιναλίου (1).

Συγγράμματα.

ά. Ἑλληνιστί.

—Λόγος περὶ ἑνώσεως.
—Δογματικὸς λόγος περὶ ἑνώσεως.
—Λόγος περὶ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου.
—Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.
—Λόγος πρὸς Παῦλον Γ'.
—Πρακτικὰ τῆς ἐν Φεῤῥαρίᾳ συνόδου.
—Κατὰ συλλογιστικῶν κεφαλαίων Μάρκου Ἐφέσου.
—Ἀπολογία κατὰ Γρηγορίου Παλαμᾶ, καὶ ὑπὲρ Ἰωάννου Βέκκου.
—Πρὸς Ἀλέξιον Λάσκαριν Φιλανθρωπινόν, περὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καὶ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.
—Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Ἕλληνας.
—Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ περὶ Ἀζύμων.
—Κατὰ Μαξίμου Πλανούδη περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.
—Πρὸς Γεμιστὸν περὶ τοῦ αὐθυποστάκτου, περὶ τοῦ μεθεκτοῦ καὶ ἀμεθέκτου, περὶ τῆς τῶν ὄντων συνωνυμίας ἢ ὁμωνυμίας, καὶ περὶ εἱμαρμένης.
—Φυσικαὶ ἀποδείξεις περὶ Θεοῦ.
—Ἐπιστολὴ πρὸς παιδαγωγὸν Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου.
—Λόγος εἰς τὸν κατὰ Τούρκων στόλον.
—Ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Γερμανῶν.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον Γ'. περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ Α'. Φιλιππικοῦ τοῦ Δημοσθένους.
—Ἔκθεσις Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ πασῶν αἱρέσεων.
—Περὶ πρωτείου τοῦ πάπα.
—Μονῳδία ἐπὶ τῇ θανῇ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου.
—Πρὸς τὰ Πλήθωνος πρὸς Ἀριστοτέλη περὶ οὐσίας.
—Περὶ τοῦ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας μυστηρίου, καὶ ὡς τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται.
—Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Ἀππιανοῦ, καὶ Διοδώρου.
—Παρασημειώσεις εἰς Θουκυδίδην, Ἡρόδοτον κλπ.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Βενετοὺς περὶ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως.

---

(1) Πηγαί. Platina Panegyricus in Bessarionem—Μιχαὴλ Ἀποστόλη Ἐγκώμιον Βησσαρίωνος—Bandini, vita Bessarionis—Niceroni, commentaria, Tom. XXI—Nicol. Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini—Iovii, Elogia—Volaterrani commentaria—Bzovii, Annal. Eccles. Tom. XVII—Gyraldi, dialog. poster. de poetis—Ciaconii, histor. pontif et cardin. Tom. II—Hodii, de Graecis illustribus, lib. I, cap V.—Boerneri, de Doctis Graecis—Bayle Dictionnaire—Brantôme, Vie des hommes illustres—Mabillon, itiner. Italic.—Gobellinus. κλπ.

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ βασιλίσσῃ Κλεόπῃ. (Miller, Bibliothèque de l'Escurial σελ. 372).

—Ἐγκώμιον ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ ἐρημίτου.

—Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος.

—Ἐγκώμιον ἰσθμοῦ Πελοποννήσου.

—Παραμυθητικοὶ τρεῖς λόγοι πρὸς αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως.

—Πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν, περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνος συγγράμματος τοῦ Τραπεζουντίου.

—Εἰ ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη βουλεύονται ἢ οὔ.

—Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Θεοδώραν πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

—Ὁμιλία ἐν τῇ κοιμήσει τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Κορωνᾶ.

—Περὶ τῶν ἀμφερομένων τῇ θείᾳ εὐχῇ ῥημάτων.

—Ἐπιτελεύτιοι ὁμιλίαι παραίσεις τῆς τῶν ὀρθοδόξων συνάξεως καὶ πολλῶν τῆς συγκλήτου καὶ πολιτείας.

—Διάφορα ἐπιστολαὶ πρὸς—Γεώργιον Γεμιστόν—Φιλανθρωπινόν—Γεννάδιον Σχολάριον—Θεόδωρον Γαζῆν—Παλαιολόγους—Μηχαὴλ Ἀποστόλην—Ἀνδρόνικον Κάλλιστον—Υἱοὺς Γεμιστοῦ—Ἀμιρούτζην—Θεόδωρον Πορφυρογέννητον—Παῦλον Σοφιανόν—Δημήτριον Πεπαγωμένον—Νικόλαον Σεκουνδῖνον—Νικηφόρον Χιλάν—Διονύσιον ἱερομόναχον—Ἰωάννην Νομοφύλακα τὸν Εὐγενικόν—Ματθαῖον καὶ Ἰσίδωρον ἱερομονάχους—Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον—Γρηγόριον πρωτοσύγγελον κλπ.

δ'. Λατινιστί.

—Adversus Calumniatorem Platonis libri V, et liber de natura et arte adversus Georgium Trapezuntium. Romae 1469.

—Correctio librorum Platonis de Legibus Georgio Trapezuntio interprete. (Ἐξεδόθησαν μετὰ τοῦ ἀνωτέρω παρ' Ἄλδῳ 1502).

—Declaratio aliquorum, quae in oratione dogmatica continentur.

—De processione spiritus S. et de errore paschalis.

—In illud Ioannis: Si eum volo manere. (ἐξεδόθη ὑπὸ Βρασικάνυ 1532).

—Latina versio Basilii Magni in illud: Attende tibi ipsi.

—*Libri* quatuor Xenophontis de dictis et factis Socratis. 1516.

—Aristotelis Metaphisicorum libri XIV (Parisiis 1516).

—Theophrasti Metaphysica.

—Epistolae et orationes de bello Turcis inferendo. Parisiis 1471. (Μετάφρασις ἰταλικὴ ἐτυπώθη ταὐτὸ ἔτος).

—Ad dicta Plethonis in Aristotelis de substantia scriptum.

Ἐπιστολαὶ πρὸς Χριστόφορον Μόρον, Φραγκῖσκον Βάρβαρον, Πάπαν Πίον, Μαρσίλιον Φικῖνον, Ἀββᾶν Βησσαρίωνα (1), Γουλιέλμον Φιχέτον κλπ.

(1) Πρόσφυξ Κωνσταντινουπολίτης εἰς Νεάπολιν, προχειρισθεὶς ἀββᾶς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδεκτίνων.

Ἰσίδωρος.

Ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος ἐν Πελοποννήσῳ (1)· περὶ τὸ 1435 ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ἐδέχθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ΄., καὶ ὑπ' αὐτοῦ συστηθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον, καὶ Ἰωσὴφ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, καὶ μητροπολίτης τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ διατεθειμένος ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα προτεινομένην σύνοδον ἔστειλε τὸν Ἰσίδωρον εἰς Μόσχαν ὅπως συνοδεύσῃ τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Ῥωσσίας, καὶ διαθέσῃ τὸν κλῆρον εἰς παραδοχὴν τῆς μελετωμένης ἑνώσεως. Δεχθεὶς εὐμενέστατα ὑπὸ Βασιλείου Δ΄, ἀνεχώρησε τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1437 μετὰ πολλῶν Ῥώσσων δι' Ἰταλίαν, καὶ τὴν 18 Αὐγούστου 1438 ἔφθασεν εἰς Φερράραν, ὅπου τόσον ἀνυπομόνως περιεμένετο ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὰς ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του γενομένας συνεδριάσεις εἶχεν ἀφεθῇ ἕδρα κενὴ δι' αὐτόν. Ὁ Ἰσίδωρος καὶ ὁ Βησσαρίων εἰργάσθησαν ἐνζήλως πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν· καὶ ἅμα ὑπεγράφη τὸ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα, ὁ Ἰσίδωρος ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ἐκδουλεύσεών του πῖλον καρδιναλίου (6 Σεπτεμβρίου 1439). Μὲ τίτλον ἀποστολικοῦ *Λεγάτου* ἀπῆλθεν ἐκ Φλωρεντίας ὁ Ἰσίδωρος, καὶ διελθὼν τὴν Δαλματίαν, Κροατίαν, ἔγραψεν ἐκ Βούδας πρὸς τοὺς ἐν Λιθουανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὀρθοδόξους ἀγγέλλων τὴν ἕνωσιν· σπεύδων μετέβη εἰς Κίεβον, καὶ τῷ 1440 φθὰς εἰς Μόσχαν ἐνεχείρισε τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῆς Ῥωσσίας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα· ἀλλ' ὁ Βασίλειος μετὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ κλήρου κατεδίκασε τὸ νόθον ἐκεῖνο ψήφισμα, καὶ ὁ Ἰσίδωρος συλληφθεὶς ἐγκαθείρχθη εἰς μοναστήριον, μέχρις οὗ μετανοήσας ἀποκηρύξῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλήν· δραπετεύσας δ' ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Ῥώμην, καὶ ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν Ῥώσσων ἐπισκόπων ὠνόμασε τὸν Ἰωνᾶν μητροπολίτην τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας, πέμψας καὶ πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα

(1) Τινὲς λέγουσιν ὅτι ὁ Ἰσίδωρος ἦτο Θεσσαλονικεὺς, καὶ ἄλλοι Βυζάντιος. Ὁ Ὅδιος ὅμως, ἐπὶ τῇ βάσει συγχρόνων μαρτυριῶν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐμαθήτευσε μετὰ Βησσαρίωνος παρὰ τῷ κλεινῷ Πλήθωνι. «Fuisse » Græcum ex Peloponneso, fidem facit certissimam Io. Gobellinus, ejusdem » ævi scriptor, in Commentariis Pii II, nec dubium, quin æque ac Bessarione » Plethonis schola Peloponnesia prodierit». Hodii, De Græcis illustribus. Londini 1742, σελ. 178.

καρχτονισθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ λατινόφρονος Ἰσιδώρου.

Ἐπειδὴ δὲ μεγάλαι δυσχέρειαι ἀνεφάνησαν ἐν Βυζαντίῳ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἑνώσεως, ὁ Ἰσίδωρος, φημιζόμενος τότε διὰ τὴν μάθησιν καὶ τὴν εὐγλωττίαν του, ἅμα φθὰς εἰς Ῥώμην ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1454), ἵνα παρακινήσῃ τὸν ἐξανιστάντα κλῆρον πρὸς παραδοχὴν τῆς ψευδοσυνόδου. Ἐλθὼν ὑπεδέχθη καλῶς ὑπὸ τοῦ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου· οὐδὲν δὲ κατορθώσας διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἁλώσεως, ὅτ' ἐνδυθεὶς πενιχρὰ ἐνδύματα μετέβη εἰς Πέραν· ἀλλ' αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπωλήθη ὡς δοῦλος, ἀντὶ πεντήκοντα δουκάτων· ὕστερον μετέβη εἰς Ἀσίαν ἐπὶ τουρκικῆς γαλέρας, προσποιούμενος ὅτι ἐζήτει πρὸς ἐξαγορὰν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν αἰχμαλωτισθέντα τέκνα του· ἐκεῖθεν δ' ἦλθεν εἰς Χίον, Πελοπόννησον, καὶ Κρήτην, ὅθεν μετὰ πολλὰς κακουχίας ἔφθασεν αἰσίως εἰς Ῥώμην ([1]). Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν βασάνων, καὶ τῶν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ὑπηρεσιῶν του ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποβιώσας ἐξ ἀποπληξίας τῷ 1464 εἰς Ῥώμην, ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, «ἀφοῦ, ὡς λέγει ὁ Καραμζῖνος, καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔκλαυσε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς προσφιλοῦς πατρίδος του, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας ἐθυσίασε τὴν ἀγνότητα τῆς πίστεως τῶν πατέρων του» ([2]).

Ὁ Ἰσίδωρος ἔγραψε λατινιστὶ περιπαθεστάτην ἐγκύκλιον πρὸς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ἐξορκίζων ἵνα ἐξοπλισθῶσι κατὰ τοῦ Μωάμεθ, *προδρόμου τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ υἱοῦ τοῦ Σατανᾶ* ([3]).

Θεόδωρος Γαζῆς.

Ἐγεννήθη εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τὸ 1370· μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν

([1]) Ὁ Αἰνείας Σίλβιος λέγει, ὅτι ὁ Ἰσίδωρος μετὰ τὴν ἅλωσιν, εὑρὼν μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἄνθρωπον τοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος ἐνέδυσεν αὐτὸν τὴν στολὴν τοῦ καρδιναλίου· τούτου δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν ἤγαγον ἐν θριάμβῳ κεκαλυμμένην διὰ τοῦ ἐρυθροῦ πίλου.

([2]) Hodii, De Græcis illustribus.—Gregory, Vie d'Isidore (Supplèment de la Biographie Universelle, Tom. 67. σελ. 576).—Karamsin, Histoire de l'Empire de Russie, trad. par Thomas. Paris, 1820. Tom. V. σελ. 488, καὶ 502.

([3]) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Rainald (Annales Eccles. Tom. XVIII N° 5)· ἄρχεται δ' ὡς ἑξῆς· «Audite omnes gentes; auribus percipite, qui habitatis orbem . . . universi quoque reges et principes christocolæ ac universus domini populus cum religionis cunctis, audite !.

Τούρκων ἅλωσιν τῆς πατρίδος του (1429) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ διδαχθεὶς τὴν λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης, ἐχρημάτισεν ὁ μᾶλλον συντελέσας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ὅπου ὀλίγα ἔτη πρὸ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ Χρυσολωρὰς, εἶχε φυτεύσει τὰς πρώτας αὐτῶν ῥίζας.

Ὁ Γαζῆς διδάξας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Σιένῃ τῆς Τοσκάνης, προσεκλήθη εἰς Φεῤῥάραν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἡρακλέους, ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ ἀρτισύστατον Γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης· μετὰ τοσούτου δὲ κρότου καὶ ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν, ὥστε, ὅτε ὕστερον ἀπῆλθεν, ἔθιμον κατέστη, ἵνα πᾶς πεπαιδευμένος διερχόμενος τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Ἕλλην καθηγητὴς, ἀποκαλύπτῃ τὴν κεφαλὴν μετ' εὐλαβείας.

Ἐν ἔτει 1455 προσκληθεὶς εἰς Ῥώμην ὑπὸ πάπα Νικολάου Ε΄., ἠσχολήθη εἰς μεταφράσεις διαφόρων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἐκεῖσε διατρίβων Τραπεζούντιος εἶχε πρότερον μεταφράσει ἐπιπολαίως τὰ Προβλήματα τοῦ φιλοσόφου τῶν Σταγείρων· ἀλλ' ἡ μετάφρασις τοῦ Γαζῆ κατέδειξε τὰς ἀσχημίας αὐτῆς, καὶ διήγειρε τὸ μῖσος τοῦ ὀξυχόλου Τραπεζουντίου, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ παλαίσῃ πρὸς μαχητὴν, ἔχοντα ἐκτὸς τοῦ δώρου συστηματικωτέρας παιδείας, καὶ τὸ προτέρημα μεγάλης εὐνοίας τοῦ πάπα καὶ τοῦ παντοδυνάμου Βησσαρίωνος, ἀνέβαλλεν ἐς ἄλλοτε τὸν κατὰ τοῦ Γαζῆ πόλεμον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Ε΄. ὁ Γαζῆς μετέβη μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος παρ' Ἀλφόνσῳ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως. Θανόντος δὲ καὶ αὐτοῦ, μετὰ δύο ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὁ πάπας Σίξτος τῷ προσέφερεν ἐφημερίαν τινα εἰς Καλαυρίαν, ἀποφέρουσαν ἱκανὸν εἰσόδημα· ἀλλ' ὁ Γαζῆς προὐτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ μᾶλλον ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐφημερίαν του. Ἠναγκάσθη ὅμως μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἐκ Ῥώμης, διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν· μεταφράσας λατινιστὶ τὴν περὶ Ζώων ἱστορίαν τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὅση ἐπεκράτει καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ χρυσοδέσας ἓν ἀντίγραφον αὐτῆς προσέφερε δῶρον μετ' ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ῥηθέντα πάπαν, ἐλπίζων ὅτι καὶ ἐκεῖνος πλουσίως ἤθελε τὸν φιλοδωρήσει· ἀλλ' ὁ Σίξτος ἠρκέσθη νὰ ἐρωτήσῃ μόνον πόσον ἐδαπάνησεν ὅπως χρυσοδέσῃ αὐτὸ, καὶ τοῦ Γαζῆ ἀποκριθέντος τετρακόσια χρυσᾶ, ὁ πάπας διέταξε παραχρῆμα νὰ τῷ πληρωθῶσι· κατ' ἄλλους δ' ἔλαβε μόνον πεντήκοντα χρυσοῦς, οὓς ἔῤῥιψεν εἰς τὸν Τίβεριν,

Η ἀχάριστος αὕτη γλισχρότης ἐξηρέθισε τὸν Γαζῆν, ὅστις εἶπε τότε, « Ἄς φύγωμεν ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄριστος σῖτος εἶναι ῥυπαρὸς εἰς τὰς ῥῖνας τῶν παχέων ὄνων » (¹).

Καὶ κατέλιπεν οὕτω τὴν Ῥώμην, εἰς τοσαύτην ὅμως ἔνδειαν, ὥστε ἤθελεν ἀποθάνει πραγματικῶς τῆς πείνης, εἰμὴ τὸν συνέτρεχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Φερράρας Ἡρακλῆς ὁ ἐξ Ἔστης, προσκαλῶν αὐτὸν ἐκεῖ. Διατρίψας δ' αὖθις ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη εἰς τὴν ἐφημερίαν αὐτοῦ ἐν Βρουτίοις, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν ὑπερεκατοντάέτης (1478, ἢ 1484) (²).

Τὸν Γαζῆν ἐπῄνεσαν οἱ Φίλελφος, Κάρβων, Λαῖτος, Σκάλας, Βάρβαρος, Σαβέλλικος, Κρίνιτος, Παῤῥάσιος, Ἄλδος, Ἔρασμος, Βουδαῖος, καὶ ἄλλοι τότε σοφοὶ τῆς Εὐρώπης (³).

Ἄγγελος δ' ὁ Πολιτιανὸς ἐποίησεν αὐτῷ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Κεῖτο μέγας ποτὶ ἐγὼν Γαζῆ Θεοδώροιο ἀμφὶ
Μούσαις τ' Αὐσονίαις, ἠδ' Ἑλικωνιάσι·
Ταῖς μὲν γὰρ γενεὴν, ταῖς δ' αὖ θρεπτήρι' ὤφειλεν,
Ἑλλὰς γὰρ τέκε τόν γ', Αὐσονίη δ' ἔτραφεν,
Ἶσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ, γλώττῃ τ' ἐκέκαστο.
Τὸν, οὔτ' αὐτὸς ζῶν, οὔτ' ἄρ' ἔκρινε θανὼν,
Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίης μεγάλῃ ἔπι Ἑλλάδι κεῖσθαι
Εἵλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ᾖ ἀμφοτέραις (⁴).

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Ἑλληνική. (ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις 1516, Φλωρεντίᾳ 1520, Βενετίᾳ 1525, Βασιλείᾳ 1522, 1529, 1554, πλειστάκις ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ. Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἔγραψε χιλιοσέλιδον ὑπόμνημα εἰς ταύτην).

—Περὶ μηνῶν. (συνεξεδόθη τῇ γραμματικῇ· καὶ ὕστερον ὑπὸ Πετοβίου ἐν Οὐρανολογίῳ, καὶ Γρονοβίου ἐν Θησαυρῷ Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων).

—Περὶ ἀρχαιογονίας Τούρκων. (συνεξεδόθη τῇ ἱστορίᾳ Χαλκοκονδύλου ἐν Βασιλείᾳ 1556 μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως Καστειλόνου· καὶ τῷ 1653 ἐν Συμμίκτοις μεθ' ἑτέρας Λατινικῆς μεταφράσεως Ἀλλατίου).

—Παράφρασις Βατραχομυομαχίας Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Φοντάνη).

(¹) « Effugere hinc lubet, postquam optimæ segetes in olfactu præpinguibus asinis sordescunt ».

(²) Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ· παρὰ πάντων ὅμως ὁμολογεῖται, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πολιτιανοῦ, ὅτι ἐτάφη ἐν Καλαυρίᾳ.

(³) Iovii, Elogia—Hodius lib. I, cap. III.—Gyraldi, dialog. de poetis temp.—Pier. Veleriani, de infelicitate litteraratorum, 70.—Boernerus—Boissonade (Biogr. Univ).

(⁴) Miscellanea cap. XC.

—Παράφρασις Ἰλιάδος Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Νικολάου Θησέως, Φλωρεντίᾳ 1812, παρὰ Νικ. Κάρλῃ).

—Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος.

—Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου.

—Ὑπομνήματα εἰς Φιλόστρατον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Δημήτριον Σγουρόπουλον—Ἀνδρόνικον τὸν Κάλλιστον—Βησσαρίωνα—Φίλελφον—Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον τοὺς ἀδελφούς του—Παῦλον Κορτέσην—Δημήτριον Χαλκοκονδύλην κλπ. (¹).

—Habentur hoc volumine hæc, Theodoro Gaza interprete. Aristotelis de natura animalium lib. IX, fol. 1—56. Eiusdem de partibus animalium libri III, 56—79. Eiusdem de generatione animalium lib. V. 79—108. Theophrasti de historia plantarum lib. IX, 109—156. et decimi principium duntaxat. Eiusdem de causis plantarum lib. VI, 157—204. Aristotelis problemata in duas de quatraginta sectiones etc. 205—256. Alexādri Aphrodisiēsis problemata duobus libris nū unquā āte īpressa eodē Theodoro Gazæ īterprete. 256—73). Venetiis, mense Martio MDIIII· εἰς φύλλον. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τῶν Λατινικῶν μεταφράσεων τοῦ Γαζῆ εὕρηνται καὶ τέσσαρα γλωσσάρια τῶν εἰς Ἀριστοτέλη καὶ Θεόφραστον ἑλληνικῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθέντα. Ἀνετυπώθη παρὰ τῷ αὐτῷ Ἄλδῳ τῷ 1513, προταχθείσης καὶ μακρᾶς ἐπιστολῆς Γαζῆ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε΄. Πρότερον ἐξεδόθη παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν 1498 ἡ Λατινικὴ μετάφρασις ἐξ βιβλίων τῆς Ἱστορίας τῶν Φυτῶν τοῦ Θεοφράστου, καὶ ἡ τῶν προβλημάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισέως 1499).

—Aeliani de instruentis aciebus librum.

—Dionysii Halicarnassei, de oratione nuptiali, et natalitia præcepta.

—Chrysostomi de incomprehensibus dei natura homiliæ V.

—Aphorismi Hippocratis.

Μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν—Κικέρωνος Κάτωνα Πρεσβύτερον ἢ περὶ Γήρως, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ 1507, Ἐνετίῃσιν 1519 καὶ 1523, ἐν Βασιλείᾳ 1520, 1524, καὶ 1525, ἐν Λουγδούνῳ 1536, 1540, 1549, ἐν Παρισίοις 1566, ἐν Ἰγγολστάδῃ 1596. Εἰς τὸν Γαζῆν δὲ κατὰ λάθος ἀπεδόθη ἡ ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη μετάφρασις τοῦ Ὀνείρου τοῦ Σκηπίωνος συνεκδοθεῖσα τῷ ἀνωτέρω, ὡς μετάφρασις τοῦ Γαζῆ—Προσέτι μετέφρασε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Νικολάου Ε΄, καὶ τὰ περὶ λουτρῶν τῆς Ἰταλίας δύο βιβλία τοῦ Σαβοναρόλα (²).

(¹) Ἐκ τούτων ἐδημοσίευσέ τινας ὁ Βουασονάδος, Anecdota Græca, Tom. V, σελ. 402—19.

(²) Ὁ Γαζῆς φαίνεται λατινοφρονῶν «Ἐγὼ, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφούς του Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον, θαυμάζω τί δὴ παθόντες οἱ ἡμέτεροι σώζειν μὲν τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπρονοήτως ἔχουσι, θεολογοῦντες δὲ καὶ διαφερόμενοι Ἰταλοῖς πάντα τὸν χρόνον διατελοῦσι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ δόγματος, οὗ χάριν ἄμφω συνελθόντα τὰ μέρη καὶ διαλεξάμενα ἱκανῶς διετάξαντο ὅ,τι χρὴ λέγειν καὶ δοξάζειν.»

Γεώργιος Τραπεζούντιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1396 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐκ γονέων Τραπεζουντίων. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν (1430), προσκλήσει τοῦ περιφανοῦς γερουσιαστοῦ Φραγκίσκου Βαρβάρου, ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης καὶ τοῦ Βερωναίου Γουαρίνη. Διδάξας ἐπ' ὀλίγον τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βικεντίᾳ, μετέβη ὕστερον εἰς Βενετίαν, προσκληθεὶς ὡς καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Φιλέλφου. Ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ τὸ ὄνομά του ἐθρυλλήθη καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πάπας Εὐγένιος προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν διώρισε γραμματέα του. Ἐδίδαξε δὲ κἀκεῖ τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν (1). Ἰταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἱσπανοὶ συνέρρεον πρὸς ἀκρόασιν, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ φήμη τοῦ Τραπεζουντίου, ὡς καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως, ὁσημέραι ἐμεγεθύνετο. Ἀποθανόντος τοῦ Εὐγενίου ἀπήλαυσεν ὁ Γεώργιος τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ πάπᾳ Νικολάῳ Ε', ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν εἰς τὸ Λατινικὸν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Περὶ τὸ 1450 ὁ Βάλλας ἀνέλαβε δημοσίᾳ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κιντιλιανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Τραπεζούντιος ἀδίκως διέσυρεν· ἡ φιλολογικὴ διένεξις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ τὰς δημοσίους παραδόσεις. Ἔκτοτε ἡ φήμη του ἤρξατο ἐκπίπτουσα, καὶ ἡ ἐπίθεσις τοῦ Γαζῆ συνετέλεσε πρὸς παντελῆ καταστροφὴν αὐτῆς. Ταὐτοχρόνως δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ Τραπεζούντιος, πρὸς ὅν, ὡς ἐρρέθη, ὁ πάπας εἶχεν ἀναθέσει τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ· μεταφράζων ἐπιπολαίως παρέλειπεν ὁλοκλήρους σελίδας, καὶ πολλάκις βιβλία· ἡ δὲ ἀμέλεια αὕτη ἀπεδίδετο εἰς ὑπερβολικὴν βίαν, καὶ ἡ βία εἰς ζῆλον, ἥκιστα ἔντιμον, ταχείας ἀποπερατώσεως τῆς μεταφράσεως πρὸς πλήρωμὴν τῆς ταχθείσης ἀμοιβῆς. Οὕτως ἐπιπολαίως μετέφρασε τὴν Εὐαγγελικὴν Παρασκευὴν τοῦ Εὐσεβίου, ὥστε ὁ Βίγερος λέγει «ὅτι ὁ Τραπεζούντιος ἔκλεψε τὸν Εὐσέβιον ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου, καὶ ἐν τῇ μεταφράσει μᾶλλον ἔχομεν τὸν Τραπεζούντιον, ἢ τὸν Εὐσέβιον» (2). Ἡ μετά-

(1) «G. Trapezuntius, bonus sane rhetor, aliquot annos populo Romano utilissimam operam præbuit, et docuit eum multos; tum etiam multa scripsit de artificio dicendi.» (Cortesius, Dialog. de doctis hominibus).

(2) «Georgium suo ex sensu vertisse Eusebium, speciemque fecisse, ut ubi Trapezuntium verius, quam Eusebium haberemus.»

φρασις τοῦ θησαυροῦ τοῦ Κυρίλλου πληροῦται κενῶν, μεταθέσεων, καὶ παντοειδῶν σφαλμάτων, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ὁ ὕστερον ἐργασθεὶς ἐπὶ τοῦ πατρὸς τούτου Βουλκάνιος· καὶ ὁ Βησσαρίων εἶπε περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Νόμων τοῦ Πλάτωνος « Ἐάν τις εἶχε καιρὸν νὰ συγκρίνῃ τὴν μετάφρασιν τῷ πρωτοτύπῳ, θὰ εὕρισκε τόσα λάθη, ὅσαι καὶ αἱ λέξεις ».

Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ πάπα ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ὁ Γεώργιος ὑπεχρεώθη ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Ῥώμης (1453). Κατέφυγεν εἰς Νεάπολιν μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἔνθ' ἀθλίως καὶ ἐν καθημεριναῖς στερήσεσιν ἔζη, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ (¹). Φραγκίσκος Φίλελφος, φίλος τοῦ Τραπεζουντίου ἰδὼν τὴν δυστυχίαν του, ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ πάπα ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου ἐκείνου, ὅστις ἀνακληθεὶς ἀνέλαβε τὴν προτέραν θέσιν του (²).

Ἐν ἔτει 1464 ὁ Τραπεζούντιος μετέβη εἰς Κρήτην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βυζάντιον· κατὰ τὸν πλοῦν δὲ παθὼν ὑπὸ κλήδωνος, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἔγραψε τὸ μαρτύριον Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Χίου, τῇ ἀντιλήψει τοῦ ὁποίου ἐσώθη.

Ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1486, ἢ τῷ 1485, κατὰ Πετάβιον, Λαμβέκιον, κλπ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Hac urna Trapezuntii quiescunt
Georgii ossa, parum Diis amici,
Quod acri, et nimium procaci lingua
Platonem, superis parem, petivit.

Ἐγκατέλιπεν υἱόν, Ἀνδρέαν, γράψαντα τὰ προλεγόμενα τῆς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1528 ἐκδόσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατρός του γενομένης μεταφράσεως τοῦ Πτολεμαίου (³).

(¹) « Senex, ægrotus, magno laborum numero et paupertate opressus. — Sed si authoritate non persuasero, Græcus a Græcis, Creticensis a Thracibus aut a Scythis, voluptatis inimicus a voluptatis amicis, veritatis filius a falsitatis parentibus, tenuis a locupletibus amicis, privatus a summa dignitate, notatus, oppugnatus ». Compar. Plat. et Aristot. Lib. III, cap. 18, 19.

(²) Rosmini, Vita di Francesco Filelfo, Tom. III, σελ. 128.

(³) Εἶχε καὶ ἀδελφόν, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἵνα γίνῃ μοναχός, ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐτελεύτησε· περὶ τούτου λέγει ὁ Γεώργιος ἀπαντῶν πρὸς Γουαρῖνον. « Fratrem habuisse me multi sciunt; is clericorum spe illectus a Creta abiit invito patre, ut Romam iret; venit ad me priusquam Romam isset, hoc quoque multi. Discedendi pecunias tenuis ego conferre ad iter non potui; fraterna charitate motus nonnullos codices græcos dedi, quos ut venderet Ferrariam

Ὁ Τραπεζούντιος ἐπῃνέθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του· καὶ τῳόντι ἐγένετο πολυμαθὴς καὶ ἀκάματος συγγραφεὺς, ἀναγκαζόμενος ὅμως ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας του νὰ μὴ δίδῃ εἰς πάσας τὰς συγγραφάς του τὴν δέουσαν προσοχήν. Κατηγορεῖται πρὸ πάντων διὰ τὸ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του τραχὺ καὶ λοίδορον ὕφος· διὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν κατάκρισιν τῶν συγχρόνων, καὶ ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ὑβρίζων καὶ ἀνθυβριζόμενος. Πικρῶς δ' ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ἀνώνυμός τις (πιθανῶς ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης) ἐπικρίνας δριμέως τὰ εἰς Πτολεμαῖον ὑπομνήματα τοῦ Τραπεζουντίου· ἡ πρὸς τὴν ὑβριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ἀπάντησίς του φαίνεται ὁπωσοῦν μετριωτέρα καὶ κατὰ τὰς λοιδορίας μὴ ἰσοσταθμίζουσα (1).

Ἐκτὸς τῶν Πλατωνικῶν, τοῦ Γαζῆ καὶ Βάλλα, ὁ Τραπεζούντιος περιεπλέχθη καὶ εἰς σπουδαίας ἔριδας πρὸς Γουαρῖνον τὸν Βερωνέα. Εἰς τὸ προοίμιον τῆς ῥητορικῆς του ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, ὅστις μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον τοῦ Ἀνδρέου Ἀγάζονη ἀπήντησεν· ὁ Τραπεζούντιος ἀνταπήντησε μετὰ τῆς συνήθους πικρίας (2), καὶ ὁ δυστυχὴς Γουαρῖνος ἀδυνατῶν ἵνα παλαίσῃ πρὸς τόσον ἀθυρόστομον ἀντίπαλον ἐζήτησε συνδιαλλαγήν (3).

---

iter faciens venit ad Guarinum qui minimo pretio adolescenti libros eripuit, ad ideo mendicare per alienas urbes putas eum, qui eodem ipse anno diem suum obiit». (Rosmini, Vita di Guarino Veronese).

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου ἔλαβε σύζυγον τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν Φαῦστον Μαγδαληνὴν, φονευθέντα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κάρολου.

(1) Fabricii, Bibliotheca, XII, σελ. 177—8.

(2) Χάριν περιεργείας παρατιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπὴν, ἐν ᾗ μετὰ ἀκατανοήτου στόμφου περιαυτολογεῖ ὁ Τραπεζούντιος. «Si audisse me, Guarine, aut si saltem ab iis qui audierunt quærere voluisses (dicam aperte non ut me laudem, sed ut injuria circumvectum defendam) tam vocem, quam spiritum, quam latinitatem laudares, nec me in Græcia ortum, sed Romæ, nec his temporibus, sed Ciceronis ætate prædicares. Nam suavitate compositionis permulsus, verborum gravitate contusus, sententiarum oppressus pondere, pronuntiatione attritus, vi denique argumentorum perterritus, etiam si tacere cuperes, tremore tamen genuum, trepidatione vocis et vultus confusione, quid sentires animo, spiritu, stentore conclamantius exclamare».

(3) Πηγαί. Cortessii, de doctis hominibus σελ. 25.—Volaterrani, Commentar. lib. XXI, σελ. 775.—Reganati, vita Poggii, σελ. 23.—Iovii, Elogia, σελ. 46.—Allatii, de Georgiis—Hodius lib. I, cap. 8.—Papadopoli, Histor. Gymnas. Patav. II, σελ. 180—Boissardi, icones vir. illustr.—Lambecii Comment. in Biblioth. Vindobonæ, lib. VI—Rosmini Vita di Vittorino da Feltre — Biographie universelle, Tom. XVII.

του, καὶ ἐπιφανὴς ἀμφίβολος καθίσταται ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν πίστις τοῦ περιδόξου καρδιναλίου (1).

Συγγράμματα.

ά. Ἑλληνιστί.

—Λόγος περὶ ἐνώσεως.
—Δογματικὸς λόγος περὶ ἐνώσεως.
—Λόγος περὶ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου.
—Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.
—Λόγος πρὸς Παῦλον Γ΄.
—Πρακτικὰ τῆς ἐν Φεῤῥαρίᾳ συνόδου.
—Κατὰ συλλογιστικῶν κεφαλαίων Μάρκου Ἐφέσου.
—Ἀπολογία κατὰ Γρηγορίου Παλαμᾶ, καὶ ὑπὲρ Ἰωάννου Βέκκου.
—Πρὸς Ἀλέξιον Λάσκαριν Φιλανθρωπινὸν, περὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου καὶ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.
—Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Ἕλληνας.
—Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ περὶ Ἀζύμων.
—Κατὰ Μαξίμου Πλανούδη περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.
—Πρὸς Γεμιστὸν περὶ τοῦ αὐθυποστάκτου, περὶ τοῦ μεθεκτοῦ καὶ ἀμεθέκτου, περὶ τῆς τῶν ὄντων συνωνυμίας ἢ ὁμωνυμίας, καὶ περὶ εἱμαρμένης.
—Φυσικαὶ ἀποδείξεις περὶ Θεοῦ.
—Ἐπιστολὴ πρὸς παιδαγωγὸν Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου.
—Λόγος εἰς τὸν κατὰ Τούρκων στόλον.
—Ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Γερμανῶν.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Παῦλον Γ΄. περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ Α΄. Φιλιππικοῦ τοῦ Δημοσθένους.
—Ἔκθεσις Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ πασῶν αἱρέσεων.
—Περὶ πρωτείου τοῦ πάπα.
—Μονῳδία ἐπὶ τῇ θανῇ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου.
—Πρὸς τὰ Πλήθωνος πρὸς Ἀριστοτέλη περὶ οὐσίας.
—Περὶ τοῦ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας μυστηρίου, καὶ ὡς τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται.
—Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Ἀππιανοῦ, καὶ Διοδώρου.
—Παρασημειώσεις εἰς Θουκυδίδην, Ἡρόδοτον κλπ.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Βενετοὺς περὶ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως.

---

(1) Πηγαί. Platina Panegyricus in Bessarionem—Μιχαὴλ Ἀποστόλη Ἐγκώμιον Βησσαρίωνος—Bandini, vita Bessarionis—Niceroni, commentaria, Tom. XXI—Nicol. Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini—Iovii, Elogia—Volaterrani commentaria—Bzovii, Annal. Eccles. Tom. XVII—Gyraldi, dialog. poster. de poetis—Ciaconii, histor. pontif et cardin. Tom. II—Hodii, de Graecis illustribus, lib. I, cap V.—Boerneri, de Doctis Graecis—Bayle Dictionnaire—Brantôme, Vie des hommes illustres—Mabillon, itiner. Italic.—Gobellinus. κλπ.

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ βασιλίσσῃ Κλεόπῃ. (Miller, Bibliothèque de l'Escurial σελ. 372).

—Ἐγκώμιον ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ ἐρημίτου.

—Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος.

—Ἐγκώμιον ἰσθμοῦ Πελοποννήσου.

—Παραμυθητικοὶ τρεῖς λόγοι πρὸς αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως.

—Πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν, περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνος συγγράμματος τοῦ Τραπεζουντίου.

—Εἰ ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη βουλεύονται ἢ οὔ.

—Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Θεοδώραν πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

—Ὁμιλία ἐν τῇ κοιμήσει τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Κορωνᾶ.

—Περὶ τῶν ἀμφερομένων τῇ θείᾳ εὐχῇ ῥημάτων.

—Ἐπιτελεύτιοι ὁμιλίαι παραινέσεως τῆς τῶν ὀρθοδόξων συνάξεως καὶ πολλῶν τῆς συγκλήτου καὶ πολιτείας.

—Διάφοροι ἐπιστολαὶ πρὸς—Γεώργιον Γεμιστὸν—Φιλανθρωπινὸν—Γεννάδιον Σχολάριον—Θεόδωρον Γαζῆν—Παλαιολόγους—Μηχαὴλ Ἀποστόλην—Ἀνδρόνικον Κάλλιστον—Υἱοὺς Γεμιστοῦ—Ἀμιρούτζην—Θεόδωρον Πορφυρογέννητον—Παῦλον Σοφιανὸν—Δημήτριον Πεπαγωμένον—Νικόλαον Σεκουνδῖνον—Νικηφόρον Χιλὰν—Διονύσιον ἱερομόναχον—Ἰωάννην Νομοφύλακα τὸν Εὐγενικὸν—Ματθαῖον καὶ Ἰσίδωρον ἱερομονάχους—Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον—Γρηγόριον πρωτοσύγγελον κλπ.

β'. Λατινιστί.

—Adversus Calumniatorem Platonis libri V, et liber de natura et arte adversus Georgium Trapezuntium. Romæ 1469.

—Correctio librorum Platonis de Legibus Georgio Trapezuntio interprete. (Ἐξεδόθησαν μετὰ τοῦ ἀνωτέρω παρ' Ἄλδῳ 1502).

—Declaratio aliquorum, quæ in oratione dogmatica continentur.

—De processione spiritus S. et de errore paschalis.

—In illud Ioannis: Si eum volo manere. (ἐξεδόθη ὑπὸ Βρασικάνυ 1532).

—Latina versio Basilii Magni in illud: Attende tibi ipsi.

—*Libri* quatuor Xenophontis de dictis et factis Socratis. 1516.

—Aristotelis Metaphisicorum libri XIV (Parisiis 1516).

—Theophrasti Metaphysica.

—Epistolæ et orationes de bello Turcis inferendo. Parisiis 1471. (Μετάφρασις ἰταλικὴ ἐτυπώθη ταὐτὸ ἔτος).

—Ad dicta Plethonis in Aristotelis de substantia scriptum.

Ἐπιστολαὶ πρὸς Χριστόφορον Μόρον, Φραγκῖσκον Βάρβαρον, Πάπαν Πίον, Μαρσίλιον Φικῖνον, Ἀββᾶν Βησσαρίωνα (1), Γουλιέλμον Φιχέτον κλπ.

(1) Πρόσφυξ Κωνσταντινουπολίτης εἰς Νεάπολιν, προχειρισθεὶς ἀββᾶς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδεκτίνων.

Ἰσίδωρος.

Ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος ἐν Πελοποννήσῳ (¹)· περὶ τὸ 1435 ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ἐδέχθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ'., καὶ ὑπ' αὐτοῦ συστηθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον, καὶ Ἰωσὴφ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, καὶ μητροπολίτης τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ διατεθειμένος ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα προτεινομένην σύνοδον ἔστειλε τὸν Ἰσίδωρον εἰς Μόσχαν ὅπως συνοδεύσῃ τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Ῥωσσίας, καὶ διαθέσῃ τὸν κλῆρον εἰς παραδοχὴν τῆς μελετωμένης ἑνώσεως. Δεχθεὶς εὐμενέστατα ὑπὸ Βασιλείου Δ'. ἀνεχώρησε τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1437 μετὰ πολλῶν Ῥώσσων δι' Ἰταλίαν, καὶ τὴν 18 Αὐγούστου 1438 ἔφθασεν εἰς Φερράραν, ὅπου τόσον ἀνυπομόνως περιεμένετο ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὰς ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του γενομένας συνεδριάσεις εἶχεν ἀφεθῇ ἕδρα κενὴ δι' αὐτόν. Ὁ Ἰσίδωρος καὶ ὁ Βησσαρίων εἰργάσθησαν ἐνζήλως πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν· καὶ ἅμα ὑπεγράφη τὸ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα, ὁ Ἰσίδωρος ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ἐκδουλεύσεών του τίτλον καρδιναλίου (6 Σεπτεμβρίου 1439). Μὲ τίτλον ἀποστολικοῦ *Λεγάτου* ἀπῆλθεν ἐκ Φλωρεντίας ὁ Ἰσίδωρος, καὶ διελθὼν τὴν Δαλματίαν, Κροατίαν, ἔγραψεν ἐκ Βούδας πρὸς τοὺς ἐν Λιθουανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὀρθοδόξους ἀγγέλλων τὴν ἕνωσιν· σπεύδων μετέβη εἰς Κίεβον, καὶ τῷ 1440 φθὰς εἰς Μόσχαν ἐνεχείρισε τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῆς Ῥωσσίας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα· ἀλλ' ὁ Βασίλειος μετὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ κλήρου κατεδίκασε τὸ νόθον ἐκεῖνο ψήφισμα, καὶ ὁ Ἰσίδωρος συλληφθεὶς ἐγκαθείρχθη εἰς μοναστήριον, μέχρις οὗ μετανοήσας ἀποκηρύξῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλήν· δραπετεύσας δ' ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Ῥώμην, καὶ ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν Ῥώσσων ἐπισκόπων ὠνόμασε τὸν Ἰωνὰν μητροπολίτην τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας, πέμψας καὶ πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα

(¹) Τινὲς λέγουσιν ὅτι ὁ Ἰσίδωρος ἦτο Θεσσαλονικεύς, καὶ ἄλλοι Βυζάντιος. Ὁ Ὅδιος ὅμως, ἐπὶ τῇ βάσει συγχρόνων μαρτυριῶν ἰσχυρίζεται ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐμαθήτευσε μετὰ Βησσαρίωνος παρὰ τῷ κλεινῷ Πλήθωνι. « Fuisse » Græcum ex Peloponneso, fidem facit certissimam Io. Gobellinus, ejusdem » ævi scriptor, in Commentariis Pii II, nec dubium, quim æque ac Bessarione » Plethonis schola Peloponnesia prodierit ». Hodii, De Græcis illustribus. Londini 1742, σελ. 178.

καρατομηθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ λατινόφρονος Ἰσιδώρου.

Ἐπειδὴ δὲ μεγάλαι δυσχέρειαι ἀνεφάνησαν ἐν Βυζαντίῳ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἑνώσεως ὁ Ἰσίδωρος, φημιζόμενος τότε διὰ τὴν μάθησιν καὶ τὴν εὐγλωττίαν του, ἅμα φθὰς εἰς Ῥώμην ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1451), ἵνα παραμερίσῃ τὸν ἐξανιστάντα κλῆρον πρὸς παραδοχὴν τῆς ψευδοσυνόδου. Ἐλθὼν ὑπεδέχθη καλῶς ὑπὸ τοῦ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου· οὐδὲν δὲ κατορθώσας διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἁλώσεως, ὅτ' ἐνδυθεὶς πενιχρὰ ἐνδύματα μετέβη εἰς Πέραν· ἀλλ' αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπωλήθη ὡς δοῦλος, ἀντὶ πεντήκοντα δουκάτων· ὕστερον μετέβη εἰς Ἀσίαν ἐπὶ τουρκικῆς γαλέρας, προσποιούμενος ὅτι ἐζήτει πρὸς ἐξαγορὰν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν αἰχμαλωτισθέντα τέκνα του· ἐκεῖθεν δ' ἦλθεν εἰς Χίον, Πελοπόννησον, καὶ Κρήτην, ὅθεν μετὰ πολλὰς κακουχίας ἔφθασεν αἰσίως εἰς Ῥώμην ([1]). Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν βασάνων, καὶ τῶν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν ὑπηρεσιῶν του ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποβιώσας ἐξ ἀποπληξίας τῷ 1464 εἰς Ῥώμην, ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, «ἀφοῦ, ὡς λέγει ὁ Καραμζῖνος, καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔκλαυσε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς προσφιλοῦς πατρίδος του, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας ἐθυσίασε τὴν ἁγνότητα τῆς πίστεως τῶν πατέρων του» ([2]).

Ὁ Ἰσίδωρος ἔγραψε λατινιστὶ περιπαθεστάτην ἐγκύκλιον πρὸς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ἐξορκίζων ἵνα ἐξοπλισθῶσι κατὰ τοῦ Μωάμεθ, *προδρόμου τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ υἱοῦ τοῦ Σατανᾶ* ([3]).

Θεόδωρος Γαζῆς.

Ἐγεννήθη εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τὸ 1370· μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν

([1]) Ὁ Αἰνείας Σίλβιος λέγει, ὅτι ὁ Ἰσίδωρος μετὰ τὴν ἅλωσιν, εὑρὼν μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἄνθρωπον τοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος ἐνέδυσεν αὐτὸν τὴν στολὴν τοῦ καρδιναλίου· τούτου δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν ἤγαγον ἐν θριάμβῳ κεκαλυμμένην διὰ τοῦ ἐρυθροῦ πίλου.

([2]) Hodii, De Græcis illustribus.—Gregory, Vie d'Isidore (Supplèment de la Biographie Universelle, Tom. 67. σελ. 576).—Karamsin, Histoire de l'Empire de Russie, trad. par Thomas. Paris, 1820. Tom. V. σελ. 488, καὶ 502.

([3]) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Rainald (Annales Eccles. Tom. XVIII N° 5)· ἄρχεται δ' ὡς ἑξῆς· «Audite omnes gentes; auribus percipite, qui habitatis orbem . . . universi quoque reges et principes christocolæ ac universus domini populus cum religionis cunctis, audite!»

Τούρκων ἅλωσιν τῆς πατρίδος του (1429) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ διδαχθεὶς τὴν λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης, ἐχρημάτισεν ὁ μᾶλλον συντελέσας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ὅπου ὀλίγα ἔτη πρὸ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ Χρυσολωρᾶς, εἶχε φυτεύσει τὰς πρώτας αὐτῶν ῥίζας.

Ὁ Γαζῆς διδάξας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Σιένῃ τῆς Τοσκάνης, προσεκλήθη εἰς Φεῤῥάραν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἡρακλέους, ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ ἀρτισύστατον Γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης· μετὰ τοσούτου δὲ κρότου καὶ ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν, ὥστε, ὅτε ὕστερον ἀπῆλθεν, ἔθιμον κατέστη, ἵνα πᾶς πεπαιδευμένος διερχόμενος τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Ἕλλην καθηγητὴς, ἀποκαλύπτῃ τὴν κεφαλὴν μετ' εὐλαβείας.

Ἐν ἔτει 1455 προσκληθεὶς εἰς Ῥώμην ὑπὸ πάπα Νικολάου Ε'., ἠσχολήθη εἰς μεταφράσεις διαφόρων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἐκεῖσε διατρίβων Τραπεζούντιος εἶχε πρότερον μεταφράσει ἐπιπολαίως τὰ Προβλήματα τοῦ φιλοσόφου τῶν Σταγείρων· ἀλλ' ἡ μετάφρασις τοῦ Γαζῆ κατέδειξε τὰς ἀσχημίας αὐτῆς, καὶ διήγειρε τὸ μῖσος τοῦ ὀξυχόλου Τραπεζουντίου, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ παλαίσῃ πρὸς μαχητὴν, ἔχοντα ἐκτὸς τοῦ δώρου συστηματικωτέρας παιδείας, καὶ τὸ προτέρημα μεγάλης εὐνοίας τοῦ πάπα καὶ τοῦ παντοδυνάμου Βησσαρίωνος, ἀνέβαλλεν ἐς ἄλλοτε τὸν κατὰ τοῦ Γαζῆ πόλεμον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Ε'. ὁ Γαζῆς μετέβη μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος παρ' Ἀλφόνσῳ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως. Θανόντος δὲ καὶ αὐτοῦ, μετὰ δύο ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὁ πάπας Σίξτος τῷ προσέφερεν ἐφημερίαν τινα εἰς Καλαυρίαν, ἀποφέρουσαν ἱκανὸν εἰσόδημα· ἀλλ' ὁ Γαζῆς προὐτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ μᾶλλον ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐφημερίαν του. Ἠναγκάσθη ὅμως μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἐκ Ῥώμης, διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν· μεταφράσας λατινιστὶ τὴν περὶ Ζώων ἱστορίαν τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὅση ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ χρυσοδέσας ἓν ἀντίγραφον αὐτῆς προσέφερε δῶρον μετ' ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ῥηθέντα πάπαν, ἐλπίζων ὅτι καὶ ἐκεῖνος πλουσίως ἤθελε τὸν φιλοδωρήσει· ἀλλ' ὁ Σίξτος ἠρκέσθη νὰ ἐρωτήσῃ μόνον πόσον ἐδαπάνησεν ὅπως χρυσοδέσῃ αὐτὸ, καὶ τοῦ Γαζῆ ἀποκριθέντος τετρακόσια χρυσᾶ, ὁ πάπας διέταξε παραχρῆμα νὰ τῷ πληρωθῶσι· κατ' ἄλλους δ' ἔλαβε μόνον πεντήκοντα χρυσοῦς, οὓς ἔῤῥιψεν εἰς τὸν Τίβεριν,

Ἡ ἀχάριστος αὕτη γλισχρότης ἐξηρέθισε τὸν Γαζῆν, ὅστις εἶπε τότε, « Ἃς φύγωμεν ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄριστος σῖτος εἶναι ῥυπαρὸς εἰς τὰς ῥῖνας τῶν παχέων ὄνων » (1).

Καὶ κατέλιπεν οὕτω τὴν Ῥώμην, εἰς τοσαύτην ὅμως ἔνδειαν, ὥστε ἤθελεν ἀποθάνει πραγματικῶς τῆς πείνης, εἰμὴ τὸν συνέτρεχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Φερράρας Ἡρακλῆς ὁ ἐξ Ἔστης, προσκαλῶν αὐτὸν ἐκεῖ. Διατρίψας δ' αὖθις ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη εἰς τὴν ἐφημερίαν αὐτοῦ ἐν Βρουτίοις, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν ὑπερεκατοντάέτης (1478, ἢ 1484) (2).

Τὸν Γαζῆν ἐπήνεσαν οἱ Φίλελφος, Κάρβων, Λαῖτος, Σκάλας, Βάρβαρος, Σαβέλλικος, Κρίνιτος, Παῤῥάσιος, Ἄλδος, Ἔρασμος, Βουδαῖος, καὶ ἄλλοι τότε σοφοὶ τῆς Εὐρώπης (3).

Ἄγγελος δ' ὁ Πολιτιανὸς ἐποίησεν αὐτῷ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Κεῖτο μέγας ποτὶ ἐγὼν Γαζῆ Θεοδώροιο ἀμφὶ
Μούσαις τ' Αὐσονίαις, ἠδ' Ἑλικωνιάσι·
Ταῖς μὲν γὰρ γενεήν, ταῖς δ' αὖ θρεπτήρι' ὤφειλεν,
Ἑλλὰς γὰρ τέκε τόν γ', Αὐσονίη δ' ἔτραφεν,
Ἶσον δ' ἀμφοτέρων σοφίη, γλώττῃ τ' ἐκέκαστο.
Τόν, οὔτ' αὐτὸς ζῶν, οὔτ' ἄρ' ἔκρινε θανών,
Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίης μεγάλῃ ἔπι Ἑλλάδι κεῖσθαι
Εἴλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ᾖ ἀμφοτέραις (4).

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Ἑλληνική. (ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις 1516, Φλωρεντίᾳ 1520, Βενετίᾳ 1525, Βασιλείᾳ 1522, 1529, 1551, πλειστάκις ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ. Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἔγραψε χιλιοσέλιδον ὑπόμνημα εἰς ταύτην).

—Περὶ μηνῶν. (συνεξεδόθη τῇ γραμματικῇ· καὶ ὕστερον ὑπὸ Πεταβίου ἐν Οὐρανολογίῳ, καὶ Γρονοβίου ἐν Θησαυρῷ Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων).

—Περὶ ἀρχαιογονίας Τούρκων. (συνεξεδόθη τῇ ἱστορίᾳ Χαλκοκονδύλου ἐν Βασιλείᾳ 1556 μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως Καστελλόνου· καὶ τῷ 1653 ἐν Συμμίκτοις μεθ' ἑτέρας Λατινικῆς μεταφράσεως Ἀλλατίου).

—Παράφρασις Βατραχομυομαχίας Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Φοντάνη).

---

(1) « Effugere hinc lubet, postquam optimæ segetes in olfactu præpinguibus asinis sordescunt ».

(2) Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ· παρὰ πάντων ὅμως ὁμολογεῖται, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πολιτιανοῦ, ὅτι ἐτάφη ἐν Καλαυρίᾳ.

(3) Iovii, Elogia—Hodius lib. I, cap. III.—Gyraldi, dialog. de pœtis temp. —Pier. Velerìani, de infelicitate litteraratorum, 70.—Boernerus—Boissonade (Biogr. Univ).

(4) Miscellanea cap. XC.

—Παράφρασις Ἰλιάδος Ὁμήρου. (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Νικολάου Θησέως, Φλωρεντίᾳ 1812, παρὰ Νικ. Κάρλη).

—Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος.

—Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου.

—Ὑπομνήματα εἰς Φιλόστρατον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Δημήτριον Σγουρόπουλον—Ἀνδρόνικον τὸν Κάλλιστον—Βησσαρίωνα—Φιλέλφον—Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον, τοὺς ἀδελφούς του—Παῦλον Κορτέσην—Δημήτριον Χαλκοκονδύλην κλπ. (¹).

—Habentur hoc volumine hæc, Theodoro Gaza interprete. Aristotelis de natura animalium lib. IX, fol. 1—56. Eiusdem de partibus animalium libri III, 56—79. Eiusdem de generatione animalium lib. V. 79—108. Theophrasti de historia plantarum lib. IX, 109—156. et decimi principium duntaxat. Eiusdem de causis plantarum lib. VI, 157—204. Aristotelis problemata in duas de quatraginta sectiones etc, 205—256. Alexādri Aphrodisiēsis problemata duobus libris nū unquā āte īpressa eodē Theodoro Gazæ īterprete. 256—73). Venetiis, mense Martio MDIIII· εἰς φύλλον. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τῶν Λατινικῶν μεταφράσεων τοῦ Γαζῆ εὕρηνται καὶ τέσσαρα γλωσσάρια τῶν εἰς Ἀριστοτέλη καὶ Θεόφραστον ἑλληνικῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθέντα. Ἀνετυπώθη παρὰ τῷ αὐτῷ Ἄλδῳ τῷ 1513, προταχθείσης καὶ μακρᾶς ἐπιστολῆς Γαζῆ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε΄. Πρότερον ἐξεδόθη παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν 1498 ἡ Λατινικὴ μετάφρασις ἐξ βιβλίων τῆς Ἱστορίας τῶν Φυτῶν τοῦ Θεοφράστου, καὶ ἡ τῶν προβλημάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως 1499).

—Aeliani de instruentis aciebus librum.

—Dionysii Halicarnassei, de oratione nuptiali, et natalitia præcepta.

—Chrysostomi de incomprehensibus dei natura homiliæ V.

—Aphorismi Hippocratis.

Μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν—Κικέρωνος Κάτωνα Πρεσβύτερον ἢ περὶ Γήρως, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ 1507, Ἐνετίῃσιν 1519 καὶ 1523, ἐν Βασιλείᾳ 1520, 1524, καὶ 1525, ἐν Λουγδούνῳ 1536, 1540, 1549, ἐν Παρισίοις 1566, ἐν Ἰγγολστάδῃ 1596. Εἰς τὸν Γαζῆν δὲ κατὰ λάθος ἀπεδόθη ἡ ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη μετάφρασις τοῦ Ὀνείρου τοῦ Σκηπίωνος συνεκδοθεῖσα τῷ ἀνωτέρω, ὡς μετάφρασις τοῦ Γαζῆ—Προσέτι μετέφρασε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Νικολάου Ε΄, καὶ τὰ περὶ λουτρῶν τῆς Ἰταλίας δύο βιβλία τοῦ Σαβοναρόλα (²).

(¹) Ἐκ τούτων ἐδημοσίευσέ τινας ὁ Βοασονάδος, Anecdota Græca, Tom. V, σελ. 402—19.

(²) Ὁ Γαζῆς φαίνεται λατινοφρονῶν «Ἐγώ, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφούς του Ἀνδρόνικον καὶ Δημήτριον, θαυμάζω τί δὴ παθόντες οἱ ἡμέτεροι σώζειν μὲν τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπρονοήτως ἔχουσι, θεολογοῦντες δὲ καὶ διαφερόμενοι Ἰταλοῖς πάντα τὸν χρόνον διατελοῦσι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ δόγματος, οὗ χάριν ἄμφω συνελθόντα τὰ μέρη καὶ διαλεξάμενα ἱκανῶς διετάξαντο ὅ,τι χρὴ λέγειν καὶ δοξάζειν.»

Γεώργιος Τραπεζούντιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1396 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐκ γονέων Τραπεζουντίων. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν (1430), προσκλήσει τοῦ περιφανοῦς γερουσιαστοῦ Φραγκίσκου Βαρβάρου, ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν ὑπὸ Βικτωρίνου τοῦ ἐκ Φέλτρης καὶ τοῦ Βερωναίου Γουαρίνη. Διδάξας ἐπ' ὀλίγον τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βικεντίᾳ, μετέβη ὕστερον εἰς Βενετίαν, προσκληθεὶς ὡς καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Φιλέλφου. Ἐδίδαξε μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ τὸ ὄνομά του ἐθρυλλήθη καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πάπας Εὐγένιος προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν διώρισε γραμματέα του. Ἐδίδαξε δὲ κἀκεῖ τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν (¹). Ἰταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἱσπανοὶ συνέῤῥεον πρὸς ἀκρόασιν, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ φήμη τοῦ Τραπεζουντίου, ὡς καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως, ὁσημέραι ἐμεγεθύνετο. Ἀποθανόντος τοῦ Εὐγενίου ἀπήλαυσεν ὁ Γεώργιος τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ πάπᾳ Νικολάῳ Ε', ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν εἰς τὸ Λατινικὸν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Περὶ τὸ 1450 ὁ Βάλλας ἀνέλαβε δημοσίᾳ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κιντιλιανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Τραπεζούντιος ἀδίκως διέσυρεν· ἡ φιλολογικὴ διένεξις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ τὰς δημοσίους παραδόσεις. Ἔκτοτε ἡ φήμη του ἤρξατο ἐκπίπτουσα, καὶ ἡ ἐπίθεσις τοῦ Γαζῆ συνετέλεσε πρὸς παντελῆ καταστροφὴν αὐτῆς. Ταὐτοχρόνως δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ Τραπεζούντιος, πρὸς ὅν, ὡς ἐῤῥέθη, ὁ πάπας εἶχεν ἀναθέσει τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ· μεταφράζων ἐπιπολαίως παρέλειπεν ὁλοκλήρους σελίδας, καὶ πολλάκις βιβλία· ἡ δὲ ἀμέλεια αὕτη ἀπεδίδετο εἰς ὑπερβολικὴν βίαν, καὶ ἡ βία εἰς ζῆλον, ἥκιστα ἔντιμον, ταχείας ἀποπερατώσεως τῆς μεταφράσεως πρὸς πλήρωμα τῆς ταχθείσης ἀμοιβῆς. Οὕτως ἐπιπολαίως μετέφρασε τὴν Εὐαγγελικὴν Παρασκευὴν τοῦ Εὐσεβίου, ὥστε ὁ Βίγερος λέγει «ὅτι ὁ Τραπεζούντιος ἔκλεψε τὸν Εὐσέβιον ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου, καὶ ἐν τῇ μεταφράσει μᾶλλον ἔχομεν τὸν Τραπεζούντιον, ἢ τὸν Εὐσέβιον» (²). Ἡ μετά-

(¹) «G. Trapezuntius, bonus sane rhetor, aliquot annos populo Romano utilissimam operam præbuit, et docuit cum multos, tum etiam æmulos ... ait de artificio dicendi.» (Cortesius, Dialog. de doctis hominibus).

(²) «Georgium suo ex sensu vultum Eusebio, speciemque finxisse, ut alium Trapezuntium verius, quam Eusebium haberemus.»

φρασις τοῦ θησαυροῦ τοῦ Κυρίλλου πληροῦται κενῶν, μεταθέσεων, καὶ παντοειδῶν σφαλμάτων, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ὁ ὕστερον ἐργασθεὶς ἐπὶ τοῦ πατρὸς τούτου Βουλκάνιος· καὶ ὁ Βησσαρίων εἶπε περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Νόμων τοῦ Πλάτωνος « Ἐάν τις εἶχε καιρὸν νὰ συγκρίνῃ τὴν μετάφρασιν τῷ πρωτοτύπῳ, θὰ εὕρισκε τόσα λάθη, ὅσαι καὶ αἱ λέξεις ».

Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ πάπα ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ὁ Γεώργιος ὑπεχρεώθη ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Ῥώμης (1453). Κατέφυγεν εἰς Νεάπολιν μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἔνθ' ἀθλίως καὶ ἐν καθημεριναῖς στερήσεσιν ἔζη, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ (¹). Φραγκίσκος Φίλελφος, φίλος τοῦ Τραπεζουντίου ἰδὼν τὴν δυστυχίαν του, ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ πάπα ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου ἐκείνου, ὅστις ἀνακληθεὶς ἀνέλαβε τὴν προτέραν θέσιν του (²).

Ἐν ἔτει 1464 ὁ Τραπεζούντιος μετέβη εἰς Κρήτην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βυζάντιον· κατὰ τὸν πλοῦν δὲ παθὼν ὑπὸ κλύδωνος, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἔγραψε τὸ μαρτύριον Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Χίου, τῇ ἀντιλήψει τοῦ ὁποίου ἐσώθη.

Ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1486, ἢ τῷ 1485, κατὰ Πετάβιον, Λαμβέκιον, κλπ. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον·

Hac urna Trapezuntii quiescunt
Georgii ossa, parum Diis amici,
Quod acri, et nimium procaci lingua
Platonem, superis parem, petivit.

Ἐγκατέλιπεν υἱόν, Ἀνδρέαν, γράψαντα τὰ προλεγόμενα τῆς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1528 ἐκδόσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατρός του γενομένης μεταφράσεως τοῦ Πτολεμαίου (³).

(¹) «Senex, ægrotus, magno laborum numero et paupertate opressus.— Sed si authoritate non persuasero, Græcus a Græcis, Cretensis a Thracibus aut a Scythis, voluptatis inimicus a voluptatis amicis, veritatis filius a falsitatis parentibus, tenuis a locupletibus amicis, privatus a summa dignitate, notatus, oppugnatus ». Compar. Plat. et Aristot. Lib. III, cap. 18, 19.

(²) Rosmini, Vita di Francesco Filelfo, Tom. III, σελ. 128.

(³) Εἶχε καὶ ἀδελφόν, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἵνα γίνῃ μοναχός, ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐτελεύτησε· περὶ τούτου λέγει ὁ Γεώργιος ἀπαντῶν πρὸς Γουαρῖνον. «Fratrem habuisse me multi sciunt; is clericorum spe illectus a Creta abiit invito patre, ut Romam iret; venit ad me priusquam Romam isset, hoc quoque multi. Discedenti pecunias tenuis ego conferre ad iter non potui; fraterna charitate motus nonnullos codices græcos dedi, quos ut venderet Ferrariam

Ὁ Τραπεζούντιος ἐπῃνέθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του· καὶ τῷόντι ἐγένετο πολυμαθὴς καὶ ἀκάματος συγγραφεὺς, ἀναγκαζόμενος ὅμως ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας του νὰ μὴ δίδῃ εἰς πάσας τὰς συγγραφάς του τὴν δέουσαν προσοχήν. Κατηγορεῖται πρὸ πάντων διὰ τὸ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του τραχὺ καὶ λοίδορον ὕφος· διὸ καὶ ἐπέσυρε τὴν κατάκρισιν τῶν συγχρόνων, καὶ ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ὑβρίζων καὶ ἀνθυβριζόμενος. Πικρῶς δ' ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ἀνώνυμός τις (πιθανῶς ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης) ἐπικρίνας δριμέως τὰ εἰς Πτολεμαῖον ὑπομνήματα τοῦ Τραπεζουντίου· ἡ πρὸς τὴν ὑβριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ἀπάντησίς του φαίνεται ὁπωσοῦν μετριωτέρα καὶ κατὰ τὰς λοιδορίας μὴ ἰσοσταθμίζουσα (¹).

Ἐκτὸς τῶν Πλατωνικῶν, τοῦ Γαζῆ, καὶ Βάλλα, ὁ Τραπεζούντιος περιεπλέχθη καὶ εἰς σπουδαίας ἔριδας πρὸς Γουαρῖνον τὸν Βερωνέα. Εἰς τὸ προοίμιον τῆς ῥητορικῆς του ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, ὅστις μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον τοῦ Ἀνδρέου Ἀγαζόνη ἀπήντησεν· ὁ Τραπεζούντιος ἀνταπήντησε μετὰ τῆς συνήθους πικρίας (²), καὶ ὁ δυστυχὴς Γουαρίνης ἀδυνατῶν ἵνα παλαίσῃ πρὸς τόσον ἀθυρόστομον ἀντίπαλον ἐζήτησε συνδιαλλαγήν (³).

---

iter faciens venit ad Guarinum qui minimo pretio adolescenti libros eripuit, ad ideo mendicare per alienas urbes putae eum, qui eodem ipso anno diem suum obiit». (Rosmini, Vita di Guarino Veronese).

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου ἔλαβε σύζυγον τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν Φαῦστον Μαγδαληνὴν, φονευθέντα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κάρολου.

(¹) Fabricii, Bibliotheca, XII, σελ. 177—8.

(²) Χάριν παριεργείας παρετιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπὴν, ἐν ᾗ μετὰ ἀκατανομάστου στόμφου περιαυτολογεῖ ὁ Τραπεζούντιος. «Si audisse me, Guarine, aut si saltem ab iis qui audierunt quærere voluisses (dicam aperte non ut me laudem, sed ut injuria circumvectum defendam) tam vocem, quam spiritum, quam latinitatem laudares, nec me in Græcia ortum, sed Romæ, his temporibus, sed Ciceronis ætate prædicares. Nam suavitate compositionis permulsus, verborum gravitate contusus, sententiarum oppressus pondere, pronuntiatione attritus, vi denique argumentorum perterritus, etiam si tacere cuperes, tremore tamen genuum, trepidatione vocis et vultus confusione, quid sentires animo, spiritu, stentore conclamantius exclamare».

(³) Πηγαί. Cortessii, de doctis hominibus σελ. 25.—Volaterrani, Commentar. lib. XXI, σελ. 775.—Reganati, vita Poggii, σελ. 23.—Iovii, Elogia, σελ. 46.—Allatii, de Georgiis—Hodius lib. I, cap. 5.—Papadopoli, Histor. Gymnas. Patav. II, σελ. 180—Boissardi, icones vir. illustr.—Lambecii Comment. in Biblioth. Vindobone, lib. VI—Rosmini Vita di Vittorino da Feltre—Biographie universelle, Tom. XVII.

Συγγράμματα.

α. Λατινικά.

—Rhetorica, libr. V. Venetiis 1478: Lugdun. 1527.

—De octo partibus orationis ex Prisciano compendium. Mediolani 1470. August. 1537.

—Dialectica. (ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1509, δεκάκις ἀνατυπωθεῖσα μέχρι τοῦ ἔτους 1536).

—Acta beati Andreæ Chii. (ἐτυπώθη ὑπὸ Σουρίου ἐν De probatis Sanctorum vitis, 1618, καὶ ὑπὸ Βολλάνδου εἰς Acta Sanctorum Tom. VII).

—Comparatio Platonis et Aristotelis. Venetiis 1516.

—De antisciis, in quorum rationem fata sua rejicit; cur astrologorum judicia plerumque falluntur. Venetiis 1525.

—Expositio illius loci Evangelii Ioannis: si eum volo manere donec veniam. Basileæ 1543. Ἀνετυπώθη ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1555 καὶ 1566 εἰς Orthodoxographa, καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1576 εἰς Biblioth. Patrarum, Tom. VI.

—Quatenus credendum sit astrologis. ἐν Κολωνίᾳ 1544.

—In Claudii Ptolemæi centum sententias, seu centiloquium commentarius. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ποντάνου).

—Commentaria in plerasque Ciceronis orationis et præcipue Philippicas. Parisiis.

—De artificio Ciceroniane orationis pro Q. Ligario. Venetiis, 1477, καὶ 1522.

—Oratio in funeris Michælis Veneti, ad Turcarum Imperatorem.

—Exhortatio de recuperanda terra sancta.

—Contra Theodorum Gazam.

—Ad Leonardum Estensem, et responsio in invectivam Guarini.

—Oratio pro Q. Ligario. Venetiis 1522.

—Dialogus de Fide.

—De divina substantia secundum Aristotelis.

—De veritate fidei christianæ

—Epistolæ in Psalmum 44.

—Carmina—Orationes—Epistolæ.

β΄. Λατινικαὶ μεταφράσεις.

—Cyrilli commentaria in Evangelium Ioannis. Paris. 1520.

—Cyrilli Thesaurus Parisiis 1514.

—Homiliæ Chrysostomi super Matthæum (ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ Χρυσοστόμου).

—Gregorii Nysseni, vita Moysis. Viennæ 1527.

—Basilii Magni contra Eunomium. Antwerpiæ 1570.

—Chrysostomi, de laudibus et excellentia Sancti Pauli (Λειψίᾳ 1520).

—Eusebii, de praeparatione evangelica libros 14. Venetiis 1470, καὶ 1473.

—Rhetorica Aristotelis, Venetiis 1523. Parisiis 1530, [illegible]
—Historia Sanctorum Barlaam et Iosaphat. (ἐτυπώθη μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν Βασιλείᾳ 1548).
—Almagesti Ptolemæi libros XIII. Venetiis 1515, καὶ 1517.
—Cyrilli in Evangelium Ioannis. Parisiis 1508.
—Aristotelis, de anima. Physica. De generatione et corruptione. De animalibus. Problemata.
—Basilii adversus apologiam Eunomii Antirrheticus. Basilius.
—Gregorii Nysseni, de perfecto homine.
—Basilii (sic) de laudibus Basilii magni.
—Platonis, de Legibus—Parmenides.
—Interpretatio librorum quorum Diodori Siculi.

γ'. Ἑλληνικά.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμυρὰν τὸν κατακτητήν. (ἐδημ. ἐν Συμμίκτοις Ἀλλατίου. bib. VI καὶ VIII).
—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην Παλαιολόγον. (ἑλληνο-λατινιστὶ τῷ 1640).
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Πτολεμαίου σύνταξιν.
—Ἐπιστολὴ πρὸς Ἡσαΐαν μόναχον, εἰ φύσις βουλεύεται. (μεταφράσας λατινιστὶ ἐξέδωκεν ὁ Βησσαρίων).
—Ἀντιρρητικός.
—Πολεμικὴ καὶ παραινετικὴ θεολογία.
—Περὶ ἐλεημοσύνης.
—Πρὸς Ἰωάννην τὸν Κουδουκλέσιον, κατὰ Γραικῶν. (ἐξεδ. ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν Orthodoxa Græca Tom. I. σελ. 469—536).
—Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἱερομονάχους καὶ ἱερέας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ περὶ τῆς μιᾶς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας. (αὐτόθι· σελ. 537—82).
—Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως.
—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἰωάννην Παλαιολόγον, (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ποντάνου ἐν Ἰγγολστάδῃ 1604).
—Περὶ εἰρήνης Χριστιανῶν.
—Ἑλληνικὴ γραμματική.
—Περὶ Μανουὴλ βασιλέως.
—Πρὸς Ἰάκωβον Ἀντώνιον Μαρκέλλον (¹).

Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ εὐγενῶν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· τῷ 1434 ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν, ἐμαθήτευσε δαπάνῃ τοῦ Βησσαρίωνος εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου· ὀλίγα δ' ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως

(¹) Fabricii, Bibliotheca Græca XII σελ. 70—84. Κατὰ λάθος μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γεωργίου καταλέγεται καὶ τὸ ἐν Ἰασίῳ τυπωθὲν Ἑορτολόγιον Σεβαστοῦ τοῦ Τραπεζουντίου.—Biographie Universelle Tom II.

ἐπιστρέψας εἰς Βυζάντιον ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ διασπαρέντα τέκνα τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ λαμπρῶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐδεξιώθησαν ὑπὸ τῶν Μεδίκων. Μεταξὺ τῶν προσφύγων τούτων καὶ τῶν Ἰταλῶν καθηγητῶν ἀνεφύη πνεῦμα ἁμίλλης, πρόξενον ἀγαθῶν προϊόντων εἰς τὴν πολιτείαν τῶν γραμμάτων. Δημόσια σχολεῖα συνεστήθησαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἡ εὐκολία τῆς διαδόσεως τῶν φιλοπονημάτων διὰ τῆς νεωστὶ ἐφευρημένης τυπογραφίας παρεκίνει τοὺς λογίους εἰς νέους πόνους, καὶ εἰς ὀλίγους ἐνιαυτοὺς αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἡμιλλῶντο εἰς τὴν διὰ τῆς τυπογραφίας ἔκδοσιν συγγραμμάτων κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν κομψότητα τῆς ἐκδόσεως.

Ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐδιδάσκετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ Ἑλλήνων προστατευομένων καὶ γενναίως ἀμειβομένων ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ὅστις πρῶτος καθίδρυσε τὴν ἐκεῖσε Ἀκαδημίαν, ἐξ ἧς, ὡς ἐκ τοῦ Δουρείου ἵππου, ἐξετινάχθησαν τοσοῦτοι ἔνδοξοι ἀγωνισταί, καὶ ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ διεδόθη οὐ μόνον κατὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ μετέβη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων τῶν χωρῶν πολυάριθμοι σπουδασταὶ συνέρρεον εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἐντεῦθεν μετέδιδον τὰ φῶτα τῆς παιδείας εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου καθιδρύματος πρῶτος δημόσιος καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὅστις διατελέσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη προστατευόμενος καὶ τιμώμενος παρὰ τῷ Κόσμῳ καὶ Πέτρῳ τοῖς Μεδίκοις, καὶ συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Λαυρεντίου, ἐξελέχθη παρ' αὐτοῦ ὡς ὁ καταλληλότερος διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Μετὰ τοσούτου δὲ κρότου καὶ τηλικαύτης ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν ὁ Ἀργυρόπουλος, ὥστε ἀνὴρ τῶν περιφανῶν συγχρόνων, καὶ μαθητεύσας παρ' αὐτῷ, ὁ Ἀκαζουόλης, λέγει, ὅτι « ὁπόταν ἐδίδασκεν, οἱ καιροὶ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἐφαίνοντο ἀναγεννώμενοι ».

Ἀφοῦ ἐνέσκηψεν ἡ πανώλης ἐν Φλωρεντίᾳ, ὁ Ἀργυρόπουλος κατέφυγεν εἰς Ῥώμην (1471), καὶ ἐδίδαξε τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν· ἀπεβίωσε δ' ἐνταῦθα περὶ τὸ 1486.

Ὁ Ἀργυρόπουλος κατὰ τὴν μακρὰν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονήν του προσεκτήσατο ἐκτεταμένην γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἀριθμοῦνται ὁ Δονάτος Ἀκαζουόλης, Πανόνιος, Ματθαῖος Παλμέριος, Κεστερβέργιος, ὁ Γερμανὸς ἐπίσκοπος Ῥευχλῖνος (¹), καὶ ὁ Ἄγγελος Πολιτιανός· ὁ τελευταῖος, εἰ οὐχὶ ὁ ἐπιμελέστερος, ὑπῆρξεν ὅμως ὁ εὐμαθέστερος τῶν ὁμιλητῶν του. Ἀρυσθεὶς τὰ νάματα τῆς παιδείας ἐκ τοιαύτης πηγῆς, ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἰς ταύτην, καὶ τὰ συγγράμματά του φέρουσι πολυάριθμα μαρτύρια σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης εἰς τὸν ἄνδρα, ὅστις πρῶτος ἤνοιξεν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Τοῦ ἀπεριορίστου ὅμως ἐπαίνου τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον μία ὑπάρχει ἐξαίρεσις· ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν φήμην τοῦ Κικέρωνος, διότι ἐθεώρει αὐτὸν ἡμιμαθῆ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ μὴ κατανοοῦντα τὰ δόγματα τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν σχολῶν περὶ ὧν πολλὰ ἔγραψεν. Ἡ βαθύνοια τοῦ Ἀργυροπούλου καὶ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ σοφοῦ λόγου αὐτοῦ κατεβίβασεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ὁμιλητῶν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ῥωμαίου ῥήτορος, καὶ ὁ Πολιτιανὸς προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν φρίσσει ἀναπολῶν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἀμάθεια τοῦ Κικέρωνος ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα εὐπρόσδεκτον καὶ παρ' αὐτοῦ, καὶ παρὰ τῶν συμμαθητῶν του.

Τὸν Ἀργυρόπουλον ἐπήνεσαν οἱ Φίλελφος, Κορτέσιος, Ἀλκυόνιος, Πολιτιανὸς κλπ.

Εἶχε δύο υἱοὺς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ Ἰωάννην, οὗ μέμνηται Γέσνερος ἐν Βιβλιοθήκῃ, καὶ τὸν Βαρθολομαῖον ἐκπαιδευόμενον ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Βησσαρίωνος, καὶ ἐκεῖ τελευτήσαντα.

Δημήτριος δὲ Ἀργυρόπουλος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου, ἀναφέρεται ἐν ἔτει 1451 εἰς ἐπιστολὴν Φιλέλφου πρὸς Ἀνδρέαν Ἀλεμάνον.

Συγγράμματα.

—Εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια εἰς Πορφύριον καὶ Ἀριστοτέλους ὄργανον.

—Ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα.

—Περὶ συλλογισμοῦ.

—Παραμυθητικὸς πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἑαυτοῦ μητρός.

(¹) Λέγεται, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τοῦ διασήμου τούτου ἑλληνιστοῦ συνεντεύξει ὁ Ἀργυρόπουλος στενάξας ἀνέκραξε «Eheu, nostro exilio resolvavit Alpes».

—Περὶ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

—Παραμυθητικὸς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ λαμπροτάτου υἱοῦ τοῦ μεσάζοντος τοῦ Καντακουζηνοῦ. (Βιβλιοθήκη Ἐσκουριάλε Μίλλερ σελ. 81).

—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν μέγαν δροῦκα Λουκᾶν Νοταρᾶν. (Ἐξεδόθη ἑλληνολατινιστὶ ὑπὸ Ἀλλατίου Orthodoxa Græca σελ. 400—18).

—Μονῳδία εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην.

—Περὶ βασιλείας πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν αὐτοκράτορα.

—Λόγος περὶ Φλωρεντινῆς συνόδου.

—Μονῳδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ Ἰωάννου Παλαιολόγου, καὶ παραμυθητικὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον.

—Λύσεις φιλοσοφο-ἰατρικαὶ πρὸς τοὺς ἐν Κύπρῳ προτείναντας.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Νικόλαον Ε΄. Τραγκεδῖνον καὶ Βησσαρίωνα.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ λατινικόν: Aristotelis de moribus. De interpretatione. Acroases Physicæ. De Cœlo. De Generatione. Meteorologia. De anima. De sensu et sensatu. De memoria et reminiscentia. De somno et vigilia. De longitudine et brevitate vitæ. ἐκδοθέντα ἐν Αὐγούστῃ (Aug. Vindelicorum 1518—20).

—Aristotelis predicamenta posteriorum analyticorum libros II. De naturali ausculatione lib. VIII. Ethicorum Nicomachorum libr. X. τυπωθέντα ἐν Βασιλείᾳ.

—Basilii Magnii in Hexæmeron homiliæ. Basiliæ 1565.

Συνέγραψε λατινιστὶ ὁ Ἀργυρόπουλος — Commentaria in Ethica Nicomachea, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Παρισίοις 1541· καὶ τινας ἐπιστολὰς ὡς πρὸς τὸν καρδινάλιον Ῥοδόριον κλπ. (1).

Κωνσταντῖνος Λάσκαρις.

Καταγόμενος ἐκ περιφανοῦς οἴκου τοῦ Βυζαντίου, μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐζήτησεν οἰκογενειακῶς ἄσυλον εἰς Ἰταλίαν, ὅπου εὐμενῶς ἐδεξιώθη ὑπὸ Φραγκίσκου Σφόρτζα, δουκὸς τοῦ Μιλάνου, ἀναθεμένου αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς θυγατρός του Ἱππολύτης, συζευχθείσης ὕστερον (1465) τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως. Μετὰ ἑξαετῆ ἐν Μιλάνῳ γόνιμον διδασκαλίαν μετέβη εἰς Ῥώμην (2), καὶ διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον οἰκεῖος τῷ καρδιναλίῳ Βησσαρίωνι. Ἐκεῖθεν ἦλθεν

(1) Hodii, de Græcis illustribus, lib. II, cap. I.—Iovii, Elogia—Papadopoli Historia Gymnasii Patavini, σελ. 179—Fabricii, Bibliotheca Græca, ἐκδ. Harles, tom. XI, σελ. 60—61.—Boerneri, de Doctis Græcis, σελ. 137—151. —Biographie Universelle, ἐκδ. Michaud, tom. I.—Ῥόσκου βίος Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων (μετάφρ. Χ. Παρμενίδου, σελ. 26, 240—2).

(2) Ὁ Ῥεῦνας λέγει, ὅτι προσκλήσει Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων μεταβὰς ἐδίδαξεν εἰς Φλωρεντίαν· ὁ δὲ Ῥαγούζης καὶ ἄλλοι, ὡς πιθανώτερον, εἰς Ῥώμην.

εἰς Νεάπολιν, προσκλήσει τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου Α΄, ἵνα διδάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν Ῥητορικήν (¹). Δυσχεραίνων δ᾽ ὡς φαίνεται, ἐπὶ τῇ μετὰ φανατικῶν ἑτεροδόξων ἐπικοινωνίᾳ, ἀπεφάσισεν ἵνα μεταβῇ καὶ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας του εἴς τινα Ἑλληνικὴν γῆν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ πλοῖον προσέπλευσεν εἰς Μεσσήνην, οἱ προύχοντες παρεκάλεσαν αὐτὸν θερμῶς ἵνα διδάξῃ ἐκεῖσε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν (1463). Ἡ φήμη τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου προσείλκυσε πανταχόθεν πολλοὺς μαθητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἠριθμοῦντο Πέτρος Βέμβος ὁ ὕστερον καρδινάλιος, Μαυρόλυκος, Ἄγγελος Γαβριήλ, Βολζάνιος καὶ ἄλλοι τῶν ὕστερον ἐπιφανῶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1493, δωρησάμενος διὰ διαθήκης εἰς τὴν κοινότητα τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ συνισταμένην ἐκ πολυτίμων χειρογράφων, μετενεχθέντων ὕστερον εἰς Ἱσπανίαν καὶ κατατεθέντων ἐν Ἐσκουριάλῃ.

Μαρμάρινος τάφος ἀνηγέρθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς πόλεως, ὅστις καταστραφεὶς ὕστερον δὲν ἀνεκαινίσθη.

Ὁ Λάσκαρις ἀναντιῤῥήτως ὑπῆρξεν εἷς τῶν περιφανεστέρων γραμματικῶν, καὶ πολυμαθεστέρων Ἑλληνιστῶν τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος. Ἡ Μεσσήνη ἐκλήθη, ὡς λέγει Ἄλδος, ἕνεκα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ Νέαι Ἀθῆναι· ὑπῆρξε δὲ ἀνὴρ ἁγνῶν ἠθῶν, λιτοῦ βίου, ὡς λέγει ὁ Βέμβος « omnino nihil illo sene humanius, nihil sanctius », ταὐτὰ καὶ τοῦ Μαυρολύκου ἐπιλέγοντος (²).

Συγγράμματα.

—Erotemata cū interpretatione latina. De lris græcis ac diphthōgis et quē-admodū ad nos veniāt. Abreviationes quibus frequentissime græci utuntur. Oratio dominica et duplex salutatio Beatæ Virginis. Symbolum Apostolorum. Evangelium Divi Joannis Evangelistæ. Carmina āurea Pythagoræ. Phocylidis viri sapientissimi moralia. Omnia suprascripta habent ē regione interpretatione latinā de verbe advērbū. Εἰς 4, φύλ. 166. (Ἡ Γραμματικὴ αὕτη τοῦ Λασκάρεως γραφεῖσα διὰ τὴν μαθήτριάν του Ἱππολύτην, προετυπώθη τῷ 1476 (³) ἐν Μεδιολάνοις, ἐπιστασίᾳ Δημητρίου Δούκα τοῦ Κρητός· ἀλλ᾽ ἐντελεστέρα ἐστὶν ἡ ἀνωτέρω ἔκδοσις γενο-

(¹) Τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φερδινάνδου, δι᾽ ὧν προσεκλήθη ὁ Λάσκαρις εἰς Νεάπολιν, ἐδημοσίευσεν ὁ Ῥεῦνας.

(²) Πηγαί. Hieronymi Raguse, Lascaris—Placidi Reynæ, Urbis Messanæ notitia historica—Hodii de Græcis illustribus—Bœrnerus, σελ. 170—80—Fabricii, Biblioth. græc. XI—Weiss (Biographie Universelle).

(³) Ἀνετυπώθη αὐτόθι τῷ 1480 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν—Compendium de octo partium orationis, cum versionis Ioanni Crestoni· καὶ ἐν Βικέντιᾳ τῷ 1488 —

μένη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου, ἐπιστασίᾳ καὶ διορθώσει αὐτοῦ τοῦ Λασκάρεως. Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ περιφανοῦς Ἄλδου Μανουτίου ἐκδοθὲν, καὶ ἐτυπώθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1494, ὡς ἐν τέλει ἀναγινώσκεται: « Impressum est Venetiis sũmo studio litteris ac impensis Aldi Manucii Romani anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCCCCLXXXXIIII, Vltimo Februarii »· περιέχει δύο προλόγους λατινιστὶ τοῦ σοφοῦ τυπογράφου, καὶ περιγράφεται λεπτομερέστερα ὑπὸ Ῥενουάρδου (Annales de l'Imprimerie des Alde· tom. I). — Ἀνετυπώθη τῷ 1509 ἐν Ῥώμῃ, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἄλδου 1515, ἐν Λοδανίᾳ 1516, Παρισίοις 1535, Βενετίᾳ 1521, 1540, καὶ 1557· μετὰ νέας δὲ λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Τρικαιλλίου ἐν Φεῤῥάρᾳ 1510, καὶ πολλάκις μετέπειτα ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ).

—Περὶ τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν. (συνεκδοθὲν τῇ γραμματικῇ ἐτυπώθη ἰδίᾳ παρ' Ἄλδῳ ἄνευ ἔτους, ἐν Βασιλείᾳ 1547, ἐν Βενετίᾳ 1539, 1555, καὶ ὑπὸ Ἰω. Πατούσα 1711).

—Vitæ illustrium philosophorum Siculorum et Calabrorum. MCCCCXCIX. (προσφωνοῦνται ὑπὸ Λασκάρεως τῷ δον Φερδινάνδῳ δὲ Κουνίῳ· ἀνετυπώθησαν τῷ 1562 ὑπὸ Μαυρολύκου· ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Ζαχαρία (Bibliotheca di storia litteraria), καὶ Φαβρικίου (Bibliotheca Græca)· ἰδίᾳ δ' ἐξεδόθησαν οἱ βίοι τῶν Σικελῶν ὑπὸ Ῥαγούζα (Elogia Siculorum. Avignon. 1690), καὶ ὑπὸ Ἀμίκου (Memor. Letter. di Sicilia, 1756).

—Παρεκβολὴ περὶ Ὀρφέως. (ἐτυπώθη εἰς τὸν Α΄. τόμον τῶν Ταυρινενῶν Μαρμάρων).

—Ἐπισημειώσεις εἰς τὴν γραμματικήν.

—Περὶ προσῳδίας ῥημάτων.

—Ἐπιτομὴ Ἡρωδιανοῦ μεγάλης προσῳδίας.

—Σημειώματα ἐκ τοῦ πρώτου τοῦ Μοσχοπούλου.

—Περὶ βαρυτόνων καὶ περισπωμένων.

—Προλεγόμενα ῥητορικῆς.

—Ἐπιτομὴ ῥητορικῆς Ἑρμογένους.

—Περὶ τόνων τῶν ὀνομάτων.

—Μῆνες Ἀθηναίων, Βιθυνῶν, Κυπρίων, Καππαδόκων, μετὰ λεξικοῦ καὶ σημειώσεων.

—Τί ὀρθογραφία καὶ πόσα μέρη αὐτῆς.

—Ἐτυμολογίαι.

—Περὶ ὑπογραφομένων φωνηέντων, καὶ ἀντωνυμιῶν. (Συνεξεδόθησαν τῇ Γραμματικῇ ἐν Βενετίᾳ 1550).

—Ὀρθογραφικά.

—Προοίμιον εἰς Γραμματικήν.

—Περὶ τόνων εἰδικῶς τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν.

—Περὶ προσγεγραμμένων φωνηέντων.

—Περὶ σχηματισμοῦ ῥημάτων.

—Βίος Ἁγίου Δημητρίου.

—Προλεγόμενα εἰς Ὀρφικὰ καὶ περὶ ποιητοῦ.

—Σύνοψις ἐκ Πλουτάρχου, Σουΐδα, Ἀθηναίου, Διογένους Λαερτίου, Ἀνθολογίας, κλπ.

—Περὶ ὀφφικίου καὶ ὀφφικιαλίου.

—Περὶ εἰδῶν καὶ νοννῶν καὶ καλενδῶν.

—Σύνοψις ἱστοριῶν.

—Ἐπίτομος ἔκθεσις αὐτοκρατόρων ἀπὸ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

—Ἐπιγράμματα ἐπικήδεια εἰς Φανούριον Ἱέρακα Ῥόδιον, Γεώργιον Ῥάλην, Ἰωάννην ἰνφάντην Ἱσπανίας, Φερδινάνδον Κούνιον, καὶ Θεόδωρον Γαζῆν.

—Ἔκθεσις Χοσρόη τοῦ Περσῶν βασιλέως περὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

—Τρία ἐπιγράμματα εἰς Καλλίμαχον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Βησσαρίωνα, Γαζῆν, Ἰάνον Λάσκαρην, Ἰωάννην Πάρδον, Ἀνδρέαν Κρεμονέα, Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Λοκρῶν, Γεώργιον Βάλλαν, Γάτον ἐπίσκοπον Κατάνης (¹).

Μετέφρασε δ' ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ λατινικόν.—B. V. Mariæ ad Messinenses epistola.

—Acta SS. Apostolorum Petri et Pauli. (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Φαβρικίου).

—Vita S. Agathæ Virginis et martyris.

—Sergii Patriarchæ hymni in laudem B. V. Mariæ.

Σημ. Ἔγραψε δὲ πρὸ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐλεύσεώς του—Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὑστάτης συνόδου, μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου Παλαιολόγου, δημοσιευθέντα ὑπὸ Βοισσονάδου ἐν τόμῳ Καταλλαγῆς.

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης (²).

Νικόλαος τὸ πρὶν, μετωνομάσθη κατ' ἀναγραμματισμὸν Λαόνικος. Ὁ πατήρ του εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, συγγενεύων τῇ χήρᾳ Ἀντωνίου Ἀκκιόλη δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἐστάλη ὑπ' αὐτῆς πρὸς Ἀμουράτην Β', ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ οἱ λοιποὶ προὔχοντες τῶν Ἀθηνῶν καταλαβόντες δι' ἀπάτης τὴν ἀκρόπολιν ἐξεδίωξαν τήν τε χήραν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς καὶ τοῦ Χαλκοκονδύλου, καὶ κατέλαβον τὴν ἀρχήν. Ὁ Χαλκοκονδύλης ἀγνοῶν τὰ διατρέχοντα ἦλθε παρὰ τῷ σουλτάνῳ καὶ συλληφθεὶς

(¹) Iriarte, Codices Græci MS. Bibliothecæ Matritensis tom. I. Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ ἀπαριθμοῦνται καὶ τὰ ἐν Μαδρίτῃ περισωζόμενα χειρόγραφα τοῦ Λασκάρεως.

(²) Περὶ τοῦ ὀνόματος ὑπάρχουσι πολλαὶ διαφωνίαι· διότι χειρόγραφα ἄλλα μὲν Χαλκονδύλην, ἄλλα Χαλκοκανδύλαν, καὶ ἄλλα Χαλκοκονδύλην σημειοῦσι· τὸ βέβαιον, ὅτι Χαλκοκονδύλης ὀρθότερον, ὡς ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἱστορίας του ὁ αὐτὸς γράφει τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα· τὸ Χαλκονδύλης οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ αὐτὸ ὄνομα, συμπτύξει τῶν δύο συλλαβῶν κο, παραλειφθέντος τοῦ σημείου τῆς συμπτύξεως εἴς χειρόγραφά τινα, δι' ἄγνοιαν τοῦ ἀντιγραφέως.

ἐῤῥίφθη εἰς τὰ δεσμά, κελευόμενος ἵνα παραδώσῃ τὰς Ἀθήνας. Ἀποδρὰς δὲ καὶ πορευόμενος εἰς Πελοπόννησον συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ δέσμιος ἐστάλη πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅστις τὸν συνεχώρησεν. Ὕστερον σταλεὶς ὑπὸ Κωνσταντίνου Δράγαση, δεσπότου τῆς Πελοποννήσου, τοῦ ὕστερον αὐτοκράτορος, ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν σουλτάνον, διαμένοντα εἰς Φεῤῥάς, συνελήφθη αὖθις καὶ ἐφυλακίσθη.

Ὁ ἐν λόγῳ υἱός του κατέφυγε μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἤκμαζε περὶ τῷ 1470, κατὰ Φαβρίκιον, καὶ τῷ 1490 κατὰ Βόσσιον. Ἐκεῖ δ' ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς εἰς Εὐρώπην εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς δέκα βιβλία ἐν ἐπιτετηδευμένῃ ἰωνικῇ διαλέκτῳ, ἀρχόμενος, κατὰ τὸ Θουκυδίδειον· « Λαονίκῳ Ἀθηναίῳ τῶν κατὰ τὸν βίον οἱ ἐς θέαν τε καὶ ἀκοὴν ἀφιγμένων ἐς ἱστορίαν ξυγγέγραπται τάδε, ὥστε δὴ τοῦτο χρεὼν ἐκτιννύναι τῇ φύσει, ἅμα οἰόμενος καὶ μηδὲν αὐτῶν ἀκλεῶς ἔχειν ἐς τοὺς ἐπιγιγνομένους, ξυνενεχθέντων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδαμῇ ἐλασσόνων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ποτὲ γενομένων μνήμης ἀξίων· τῆς τε Ἑλλήνων φημὶ τελευτῆς τὰ ἐς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐπισεσυμβηκότα, καὶ Τούρκων ἐπὶ μέγα δυνάμεως καὶ ἐπὶ μέγιστον τῶν πώποτε ἤδη ἀφικομένων· ἀφ' ὧν δὴ τὴν τοῦδε τοῦ βίου εὐδαιμονίαν ἐπὶ τἀναντία φερομένην ἐπιλεγόμενος ἴσχειν αὐτῇ καὶ ἄλλοτε ἄλλως, θέμις ἡγοῦμαι εἶναι περὶ ἀμφοῖν τούτοιν μνήμην ποιεῖσθαι οὐκ ἀεικῆ ».

Ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ ἀπεθησαύρισεν ὁ Χαλκοκονδύλης πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κυριεύσεως τῆς Στερεᾶς ἰδίως καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μαρβίλιος (Miscellanea historico-litteraria, tom. III) ἐκφράζεται οὕτω περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Λαονίκου « Comme on a joint Calcondyle, qui a traité l'histoire des Turcs, aux Auteurs de la Byzantine, on peut assurer qu'il ne les déshonore pas de se trouver à leur suite; il a le don de reveiller notre attention, en nous donnant de la curiosité, et de nous pas laisser dormir sur son livre ».

Ἡ ἱστορία τοῦ Χαλκοκονδύλη μεταφρασθεῖσα λατινιστὶ ὑπὸ Κονράδου Καυσέρου ἐτυπώθη ἐν Βασιλείᾳ 1556· καὶ γαλλιστὶ ὑπὸ Βλαισίου Βιγενερίου, ἐν Παρισίοις 1577.

Τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς ἄνω λατινικῆς μεταφράσεως ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ἐν Γενεύῃ 1615, εἶτα δ' ἐν Παρισίοις 1650, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐν Βόννῃ 1843.

Μανουὴλ Μοσχόπουλος.

Ἀνεψιὸς τοῦ ὁμωνύμου Κρητὸς (¹), ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς ὁποίας προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἔγραψε:

—Συλλογὴν Ἀττικῶν ὀνομάτων. (ἐξεδόθη μετ᾽ ἄλλων ὑπὸ Φραγ. Ἀζουλάνου ἐν Βενετίᾳ 1524 παρ᾽ Ἄλδῳ, καὶ ὑπὸ Μιχαὴλ Βασκολάνου ἐν Παρισίοις 1532. Ὁ Δουκάγγιος ἀναφέρει τὸ ἐν λόγῳ πόνημα χειρόγραφον ἐν τῇ Παρισιανῇ βιβλιοθήκῃ, ἐπιγραφόμενον· « Τοῦ σοφωτάτου Κυρίου Μανουὴλ τοῦ Μοσχοπούλου Βυζαντίου (τοῦ Κρητὸς ἀνεψιοῦ) ἐκλογὴ κατὰ στοιχεῖον ὀνομάτων Ἀττικῆς, οἷς οἱ δοκιμώτατοι χρῶνται τῶν παλαιῶν »).

—Περὶ ἰδιωμάτων, ἢ ἀττικῆς διαλέκτου.

—Γραμματικήν.

—Ἀττικὰς φωνάς.

—Ἀττικισμούς. (ἐκδοθέντας κατὰ λάθος ἐπ᾽ ὀνόματι Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου.

—Γραμματικὴν ἐξήγησιν εἰς τὰς δύο πρώτας ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος. Ἐν Οὐτρέχτῃ 1712 (²).

Νικόλαος Σεκουνδινός.

Ἐγεννήθη ἐν Εὐβοίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ´. αἰῶνος, καὶ ἐξεπαιδεύθη πιθανῶς εἰς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολεῖα. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς συγκρότησιν τῆς περὶ ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν συνόδου παρέλαβεν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τὸν Εὐβοέα Σεκουνδινόν, γιγνώσκοντα τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἄριστα. Ἐπίσημος διερμηνευτὴς τῆς συνόδου διορισθεὶς ὁ Νικόλαος ἐδικαίωσε καθ᾽ ὁλοκληρίαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ πρὸς μετάφρασιν ἐκ τοῦ προχείρου καταπληκτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἀνδρὸς ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν ἀλλοεθνῶν, καὶ ἄνδρες ἐπίσημοι ἔπλεξαν τὸν στέφανον τοῦ Εὐβοέως. Ὁ πάπας Πίος λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Σεκουνδινοῦ· « vir Graecae et latinae historiæ peritissimus. ».

(¹) Ὁ Κρὴς Μανουὴλ Μοσχόπουλος ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος ἐπὶ Μανουὴλ Παλαιολόγου, καὶ ὄχι ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ὡς Δουκάγγιος, καὶ Φαβρίκιος, τὴν ὁποίων ὁ Ἀρλέσιος δὲν διώρθωσε (Weiss. Biographie Universelle).

(²) Ἕνεκα τῆς ταὐτωνυμίας τοῦ τε θείου καὶ ἀνεψιοῦ μεγάλη ἐπικρατεῖ σύγχυσις περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν συγγραμμάτων· τὰ σχόλια εἰς Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέρας, ἅτινα ὁ Τριγγαβέλλης ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου Βυζαντίου ἐδημοσίευσε, κατὰ χειρόγραφον τῆς Μαδρίτης ἀποδίδονται εἰς τὸν Κρῆτα. Τὰ ἑξῆς ἀποδίδονται εἰς ἀμφοτέρους—Σύνοψις Βίου Εὐριπίδου—Περὶ εἰδώλου—Σχόλια εἰς Πινδάρου Ὀλύμπια—Περὶ Πνευμάτων—Περὶ σολοικισμοῦ, καὶ παροιμιῶν—Σχόλια εἰς τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα—Αἰνίγματα—Ἀριθμητική, κλπ. (Fabricii Bibliotheca Græca VI, σελ. 324).

καὶ ἀλλαχοῦ « interpres Seguntinus utraque linguæ disertissimus » illustre nomen adeptus est ». Καὶ ὁ Ματθαῖος Παλμέριος « Nicolaus Euboicus latinæ et græcæ linguæ atque elegantiæ » princeps laudatissimus habetur » (¹).

Ὕστερον ἐλθὼν ὁ Νικόλαος εἰς Βενετίαν διωρίσθη δουκικὸς γραμματεύς. Ἀναχωρήσας δ᾽ ἔπειτα διὰ τὴν πατρίδα του ἔλαβε τὸ δυστύχημα νὰ ἴδῃ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καταποντιζόμενα μεθ᾽ ἁπάσης τῆς περιουσίας του. Ἀπαρηγόρητος ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ἐπανέστρεψεν εἰς Βενετίαν, καὶ ἡ Δημοκρατία ἐδωρήσατο αὐτῷ ἑξακόσια δουκάτα.

Τῷ 1453 διέτριβεν ἐν Νεαπόλει, ὅθεν χρονολογεῖται ἡ πρὸς Ματθαῖον Ἀσάνην ἐπιστολή του. Τὴν 7 Μαΐου 1469 εὑρισκόμενος εἰς Παδούην μετέφρασε λατινιστὶ τὸν Ὀνήσανδρον, τὸν ὁποῖον προσεφώνησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ὑφ᾽ οὗ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχεν εὐεργετηθῆ. Μεταβὰς ἐπὶ τέλους εἰς Ῥώμην προσελήφθη εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ πάπα Πίου Β΄. καὶ ἐνταῦθα ἀπεβίωσε τὴν 26 Μαρτίου 1463.

Συνέγραψεν ὁ Σεκουνδινὸς ἑλληνιστὶ μὲν—Γενεαλογίαν τῶν Τούρκων σουλτάνων, τυπωθεῖσαν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1556—Περὶ χρησμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς διατρύπησιν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου—Ἐπιστολὰς πρὸς Ἀνδρόνικον Κάλλιστον, καὶ Ματθαῖον Ἀσάνην· λατινιστὶ δὲ—Gubernaculum Consiliorum—καὶ 44 ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους.

Πρὸς τούτοις δὲ μετέφρασεν ἀπὸ μὲν τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ λατινικόν—Ὀνησάνδρου Στρατηγικόν—Ἀῤῥιανοῦ Ἀνάβασιν Ἀλεξάνδρου—καὶ τὰ πολιτικὰ τοῦ Πλουτάρχου, τυπωθέντα ἐν Βριξίᾳ τῇ 1485· ἀπὸ δὲ τοῦ λατινικοῦ μετήνεγκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν—Ζητήματα Ἰουλιανοῦ καρδιναλίου, τυπωθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1762 (²).

Γεώργιος Φραντζῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 30 Αὐγούστου 1401 ἐξ ἐπιφανῶν γονέων, ἀναδεχθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι ὑπὸ τῆς ὁσίας Θωμαΐδος. Νέος ἀπελάμβανε τῆς εὐνοίας τῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ καὶ Ἰωάννου τῶν Παλαιολόγων. Τῷ 1427 συνοδεύσας τὸν Ἰωάννην εἰς Πελοπόννησον παρέμεινε παρὰ Κωνσταντίνῳ Δραγάσῃ, δεσπότῃ τῆς

(¹) Hodii, de Græcis illustribus, lib I, cap. VI.—Καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου σημειοῦνται ταῦτα περὶ τοῦ Σεκουνδινοῦ, « ἀνὴρ ἄριστος, καὶ ἀξιολογώτατος, καὶ ἄκρως μὲν ἐν τῇ τῶν λατίνων γλώσσῃ ἐξησκημένος, καλῶς δὲ λίαν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπιστάμενος. »

(²) Hodius—Feller, Biographie Universelle, tom. XI, σελ. 203—Fabricii, Bibliotheca Græca, tom. XI, σελ. 375, καὶ 705.

Πελοποννήσου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου κατέλαβε τὰ παραδοθέντα φρούρια τῆς Σπάρτης καὶ Κυλλήνης· εἶτα συστρατεύων τῷ Κωνσταντίνῳ κατὰ τῶν Πατρῶν ἐγένετο αἴτιος τῆς σωτηρίας αὐτοῦ· διότι πληγωθέντος τοῦ ἵππου του, καὶ πεσόντος χαμαί, ὁ Φραντζῆς προκινδυνεύσας ἐλύτρωσεν αὐτόν· πληγωθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Πατρέων καθείρχθη εἴς τινα πύργον, ἔνθ' ἀρκετὰς ὑπέστη κακουχίας καὶ στερήσεις (1). Διέμεινεν αἰχμάλωτος ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα· εἶτα δὲ λυτρωθεὶς ἀντημείφθη ἐπαξίως ὑπὸ Κωνσταντίνου, ὅστις τὸν ἀπέστειλε πρὸς σουλτάνον Ἀμουράτην Β'. πρὸς διεξαγωγὴν διαφόρων τινῶν ζητημάτων. Τῷ 1430 ἐστάλη εἰς Ἀκαρνανίαν ἵνα συμφιλιώσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους υἱοὺς Καρόλου Τόκου τοῦ ἡγεμόνος· ἐπιστρέφων δὲ συνελήφθη περὶ τὰ νησίδρια τῆς Λευκάδος ὑπὸ Καταλάνων πειρατῶν, καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Κυλλήνην ἐπωλήθη μετὰ τῶν συναιχμαλωτισθέντων ἀντὶ πέντε χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων.

Κατὰ Σεπτέμβριον 1431 διωρίσθη διοικητὴς Πατρῶν, καὶ κατὰ Ἰανουάριον 1432 ἐστάλη πρέσβυς πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην, παρ' οὗ καὶ ἐτιμήθη τῷ ὀφφικίῳ τοῦ πρωτοβεστιαρίου. Ἐπαναστρέψας εἰς Πελοπόννησον ἐστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου πρὸς Ἀντώνιον Ἀκκαϊόλην, τὸν αὐθέντην τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὕστερον ἐπρέσβευσεν αὖθις παρὰ τῷ σουλτάνῳ καὶ Ἰωάννῃ τῷ αὐτοκράτορι. Ἀποθανόντος τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ χήρα του Μαρία Μελισσηνὴ ἐξῃτήσατο παρὰ Κωνσταντίνου ἵν' ἀνταλλάξῃ τὴν ἡγεμονείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἀντὶ ἄλλων ἐν Πελοποννήσῳ χωρῶν· πρὸς συνομολόγησιν τοῦ ἀνταλλακτηρίου ἐστάλη ὁ Φραντζῆς τῷ 1435· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ὀθωμανὸς στρατάρχης Τουραχάνης προλαβὼν κατέλαβε τὰς Θήβας, διετάχθη ἵνα μεταβῇ παρὰ τούτῳ καὶ διαπραγματευθῇ τὸ ζήτημα. Εὐμενῶς δεξιωθεὶς ὑπὸ Τουραχάνου, γνωρίμου ὄντος, ἐπανέστρεφεν ἄπρακτος, διότι ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ὁ Ὀθωμανὸς ἀπέφυγε πᾶσαν διαπραγμάτευσιν. Ἐκ Θηβῶν ἀναχωρήσας ἐπορεύετο εἰς Εὔβοιαν, ἀλλ' ἀρθείσης τῆς γεφύρας, διενυκτέρευσεν εἰς τὸ ἀντίπεραν, ἐκτεθειμένος εἰς ὑπερβολικὸν ψῦχος,

(1) «Καὶ ἀναγαγόντες με ἐμβάλησαν εἰς τὸν γουλάν, ἤτοι τὸν πύργον, ἐν οἴκῳ σκοτεινῷ, ἔνθα ἦσαν μύρμηγκες καὶ σιτόφθειρες καὶ μύες, διὰ τὸ εἶναί ποτε σίτου ἀποθήκην, καὶ χειροπέδας σιδηρᾶς περιέθεσαν τοῖς ποσί μου καὶ σειρὰν ἄλλην βαρυτάτην καὶ στερεὰν μετὰ πασσάλου μεγάλου κατὰ γῆς πεπηγότος· ἔνθα [illegible] πυρῶς διαφυγὼν ἀπό τε τῶν πληγῶν καὶ τῶν δεσμῶν, καὶ τῶν ἄλλων.»

καὶ διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν λῃστῶν καὶ τῶν Τούρκων. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1436 ἀναχωρήσας τῆς Εὐβοίας ἔφθασεν εἰς Βυζάντιον, ὅπου τὴν 26 Ἰανουαρίου 1438 ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ βασιλικοῦ καγκελλαρίου Ἀλεξίου Παλαιολόγου τοῦ Τζαμπλάκωνος, συμβουλευθεὶς ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐκ ταύτης ἐγέννησεν Ἰωάννην, Θάμαρ... δεχθέντας ἐν τῷ βαπτίσματι ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου καὶ Ἀλεξίου καὶ Ἀνδρονίκου.

Τὴν 6 Δεκεμβρίου 1441 σταλεὶς εἰς Λέσβον, διεπραγματεύθη τὸ συνοικέσιον Κωνσταντίνου μετὰ Αἰκατερίνης θυγατρὸς τοῦ κυρίου τῆς νήσου Κατελουζίου, τελέσας καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστείαν· τῷ 1442 ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τὴν 20 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλη πρέσβυς πρὸς σουλτάνον, καὶ Δημήτριον τὸν δεσπότην. Τὴν 1 Νοεμβρίου 1443 ἐπέμφθη διοικητὴς Σηλυβρίας, τὴν ὁποίαν κατὰ Μάρτιον 1444 παρέδωκεν εἰς Θεόδωρον, κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν συνομολογήσεις· ὕστερον ἀπεστάλη πρεσβευτὴς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τὸν σουλτάνον. Τῷ 1437 εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐξιδιασμένων ὑπηρεσιῶν του ὠνομάσθη ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης καὶ πάντων τῶν πέριξ ὑπὸ Κωνσταντίνου εἰπόντος «ἕνεκα τῆς σῆς χρηστῆς δουλοσύνης καὶ τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ ἀναδοχῆς καὶ ἀγάπης εὐεργετήσαμέν σοι τὴν τῆς Σπάρτης διοίκησιν, καὶ οὕτω θέλω εἶναι καὶ αὕτη ὡς τῆς Κορίνθου καὶ Πάτρας, ὧν τὴν μὲν ἔχει ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος ὁ Λάσκαρις».

Κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλη πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ πολλῶν ὑποθέσεων, καὶ ἰδίως δευτέρου συνοικεσίου τοῦ Κωνσταντίνου, χηρεύσαντος ἤδη.

Ὁ Κωνσταντῖνος γενόμενος αὐτοκράτωρ ἐξηκολούθησε τιμῶν τὸν Φραντζῆν διὰ σπουδαίων πρεσβειῶν. Ἀποσταλεὶς δ' εἰς Τραπεζοῦντα καὶ Ἰβηρίαν, μετὰ διετῆ ἀπουσίαν, ἐπανερχόμενος, ἐκοινώνησε περὶ τοῦ Ἀμουράθ.

Ἁλούσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡρωϊκῶς πεσόντος τοῦ προστάτου του, ὁ Φραντζῆς συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπενεγκὼν ἐξηγοράσθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1454, καὶ κατέφυγεν εἰς Σπάρτην· τὰ τέκνα του ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἐχρησίμευσαν εἰς ἐκπλήρωσιν σοδομίας.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλθὼν εἰς Λεοντάριον εἰσῆλθεν

εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Θωμᾶ τοῦ δεσπότου, δωρησαμένου αὐτῷ δι' ἀργυροβούλλου τὴν Κερτίζην. Εἶτα διορισθεὶς πρέσβυς εἰς Σερβίαν, ἕνεκα τῆς τότε συγχύσεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Σερβίᾳ, δὲν ἐξετέλεσε τὴν ἀποστολήν του.

Κατὰ Σεπτέμβριον 1455 μετέβη εἰς Ἀδριανούπολιν παρὰ τῷ σουλτάνῳ, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὴν οἰκογένειάν του· ὁ υἱός του Ἰωάννης, λίαν εὐειδὴς, εἶχε σφαγῇ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου μὴ ἐνδίδων εἰς τὰς ἀκολάστους αὐτοῦ ὀρέξεις· ἐξαγοράσας μόνον τὴν σύζυγόν του βαρυαλγῶν ἐπανέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον. Τῇ 23 Ὀκτωβρίου 1456 ἐστάλη πρέσβυς εἰς Βενετίαν, καὶ εὐμενῶς δεξιωθεὶς ἐπανῆλθε τὴν 6 Ἀπριλίου 1457.

Οἰκτρὰ ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ κατάστασις τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Τουρκικὸς χείμαρρος ἀπροσκόπτως ἐπήρχετο παρασύρων αὐτοκρατορίας καὶ βασίλεια, οἱ δὲ μικρόψυχοι ἡγεμονίσκοι τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης τοῦ καταρρέοντος ἑλληνισμοῦ χώρας εὗρον πρόσφορον τὴν ὥραν νὰ διεκδικήσωσι παλαιὰ μίση, ἀντὶ συσσωματούμενοι περὶ μεγάλων νὰ βουλευθῶσιν. Ὁ προκάτοχός των εἶχε τοὐλάχιστον τὸ θάρρος νὰ πέσῃ νεκρὸς ἐπὶ αὐτοκρατορικῆς πορφύρας. Ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ πεσόντος αὐτοκράτορος, καὶ τελευταῖος τῆς Πελοποννήσου δεσπότης αἰσχρῶς ἐγκαταλιπὼν τὸ κράτος του ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου (¹)· μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Φραντζῆς συνοδεύων τὴν οἰκογένειαν τοῦ δραπέτου ἡγεμονίδου, ἦλθεν εἰς Ῥώμην, ὅθεν ἀναχωρήσας κατέ-

(¹) Ἀπεβίωσεν ἐν Ῥώμῃ 1466. Τῶν υἱῶν τούτου ὁ μὲν Ἀνδρέας συνοικήσας μετὰ χαμαιζήλου προστάδος κατέστρεψεν ἐν Ῥώμῃ τὸν ἄδοξον βίον (1502)· ὁ δὲ Μανουὴλ βαρέως φέρων τὴν ἐν Ῥώμῃ διαμονὴν κατέφυγε πρὸς αὐτὸν τὸν Μωάμεθ καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Βαγιαζίτου διετέλεσε πάντα τὸν χρόνον τιμώμενος, ἂν καὶ ἀπαρατρέπτως ἐφύλαξε τῶν πατέρων αὐτοῦ τὴν ἀμώμητον πίστιν. Ἐκεῖ ἐτέκνωσε τὸν ἔτι νήπιον ἀποβιώσαντα Ἰωάννην, καὶ τὸν Ἀνδρέαν, ὅστις ὑπὸ Σελὶμ εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον μετακομισθεὶς ἐδέχθη τῶν Ἀγαρηνῶν τὴν πίστιν καὶ τὸ ὄνομα Μωάμεθ μετέβαλεν. Εὐμενεστέρα ὑπῆρξε πρὸς τὰς θυγατέρας τοῦ Θωμᾶ ἡ τύχη, ὥστε ἡ μὲν Ἑλένη συνεζεύχθη μετὰ Λαζάρου τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας (1460), ἡ δὲ Ζωὴ, εἴτε Σοφία κατ' ἄλλους, πανουργοτάτη γυνὴ, ἁρμοσθεῖσα τῷ τσάρῳ τῆς Μοσχοβίας Ἰωάννῃ τῷ Βασιλίδῃ, ἔφερεν αὐτῷ προῖκα τὴν σημαίαν τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ καὶ ἴσως τὰς περὶ ἀνακτήσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐλπίδας. Δημήτριος δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θωμᾶ παρεχώρησεν ἑκουσίως τῷ Μωάμεθ καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν μονογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα (1460), καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει μετενδυσάμενος τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ εἰς τὸ Δαβὶδ μεταλλάξας τὸ ὄνομα μετήλλαξε καὶ τὸν βίον (1471). Μουστοξύδου, Ἑλληνομνήμων, σελ. 398.

πλευσεν εἰς Κέρκυραν (5 Σεπτεμβρίου 1457)· τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος προσκλήσει τῆς βασιλίσσης Ἑλένης πενθερᾶς τοῦ δεσπότου Λεονάρδου Τόκκου ἦλθεν εἰς Λευκάδα.

Πάσχων ἐκ δεινοῦ ῥευματισμοῦ ὁ ἀτυχὴς πρωτοβεστιάριος, ἀνέτεινε πλέον πρὸς οὐρανὸν τὴν ψυχὴν, ἀφοῦ κακὴ μοῖρα εἶχεν ἐκκενώσει εἰς τὴν καρδίαν του μέχρις ὑποστάθμης τὸ ποτήριον τῶν κοσμικῶν πικριῶν. Ὅθεν ὑπενδυθεὶς τὸ μοναχικὸν τριβώνιον μετωνομάσθη Γρηγόριος· τὸ δὲ παράδειγμά του ἀκολουθοῦσα καὶ ἡ συμμέτοχος τῶν θλίψεων ἐνάρετος σύζυγός του Ἑλένη, μετωνομάσθη Εὐπραξία.

Τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1465 προσεβλήθη δεινῶς ὑπὸ τοῦ ῥευματισμοῦ εἴς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα· τὴν δὲ προσβολὴν ἐκείνην, καὶ τὴν πενίαν, ἐν ᾗ εὑρίσκετο ὁ τέως εὐδαίμων Φραντζῆς, περιγράφει ὁ ἴδιος ὡς ἑξῆς: « Καὶ ἐξῆλθέ μου τοῦ στόματος καὶ ῥινὸς καὶ ὠτίων τοσοῦτος χυμὸς, ὥστε ἀπελπίσθην παρὰ πάντων, καὶ τρὶς τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετέλαβον· ὅπερ καὶ εἴθε μοι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ἡ θεραπεία πάντων τῶν ἐμοὶ δυσχερῶν, γήρους τε καὶ ἀσθενείας, καὶ τῆς ἐνδείας· οὐ μόνον γὰρ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων τῶν ἐκ νεότητος ὑστερημένος ἤμην, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἀναγκαίων τῆς καθημερινῆς τροφῆς· ὅμως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου κωφὸς ἐναπέμεινα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσθενείας μέχρι πολλοῦ, ὡς οὐδὲ τὰ πλησίον μου σωματικὰ ἤκουον ».

Τὸ ἐπόμενον ἔτος διατρίβων ἐν Κερκύρᾳ ἔγραψεν, αἰτήσει τινῶν εὐγενῶν τῆς νήσου, τὸ Χρονικὸν περαιωθὲν τὴν 29 Μαρτίου 1468· ἐκεῖ δὲ πιθανῶς μετ' οὐ πολὺ παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Τὸν Φραντζῆν ἐπῄνεσεν ὁ Ποντάνος λέγων « Vir ſuit agendarum scientissimus, de tribus autem imperatoribus ita meruit, ut nemo magis ».

Τὸ Χρονικὸν τοῦ Φραντζῆ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Ποντάνου σὺν τῷ Σιμοκάττῃ ἐν Ἰγγολστάδῃ 1604, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου ἐν Βόννῃ 1838. Μόνον δὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐξέδοτο ὁ Κάρολος Ἄλτερ ἐν Βιέννῃ 1796.

Γρηγόριος Μάμμας (¹).

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει· τὸν

(¹) Ἐπωνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς μητρός του, μαίας οὔσης, τὸ δὲ κύριον αὐτοῦ ὄνομα ἦν Μελισσηνὸς καὶ Στρατηγόπουλος.

μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον διωρίσθη πνευματικὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεστάλη ἐν ἔτει 1437 ὡς πρέσβυς πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμονεύοντας ἀδελφούς του ([1]). Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Γρηγόριος ἀνεδείχθη θερμὸς τῆς ὀρθοδοξίας ὑπερασπιστὴς, εἴτ' ἐκ πεποιθήσεως ἢ καὶ ὑποκρινόμενος· παρευρεθεὶς ὅμως εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ἐκηρύχθη φανατικὸς τοῦ παπισμοῦ θιασώτης, παραπείθων μὲν τότε καὶ ἄλλους δολίως, ἀπροκαλύπτως δὲ καὶ ὕστερον ὑπηρετῶν τὰ συμφέροντα τῆς Ῥώμης. Ἐπανελθὼν εἰς Βυζάντιον προεβιβάσθη οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1445). Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τὴν στέψιν τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου τοῦ Δράγαση συνεκροτήθη ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ σύνοδος πρὸς συζήτησιν τῶν ἐν τῇ Φλωρεντινῇ Συνόδῳ ἀποφασισθέντων (1450). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην παρῆσαν οἱ τρεῖς πατριάρχαι, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, καὶ Ἀντιοχείας, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ, οἵτινες καὶ ἀποστείλαντες πρὸς τὸν Μάμμαν τὸν οἰκονόμον Μιχαὴλ καὶ τὸν μέγαν ῥήτορα Θεόδωρον Ἀγαλλιανὸν ἐζήτησαν ἐπισήμως τὴν παρουσίαν του. Ἐλθόντες οἱ ἀπεσταλμένοι ἐξέθηκαν αὐτῷ, ὅτι ἡ συγκροτηθεῖσα Σύνοδος *ἀξιοῖ καὶ παρακαλεῖ ὅπως παρεσόμενος τῇ συνόδῳ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῶν ἐν τῇ Φλωρεντινῇ συναγωγῇ δεδογμένων*. Ὁ δὲ λατινόφρων Γρηγόριος ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὡς ἑξῆς: *Ἐγὼ συνεθέμην ταῖς ὑπογραφαῖς ἡγησάμενος μηδὲν ἐκείνην τὴν σύνοδον τῶν προγεγενημένων οἰκουμενικῶν συνόδων διαφέρειν, μηδὲ τοὺς Ἰταλοὺς τῶν Γραικῶν οὐσιωδῶς διαφέρειν κατὰ τὰ δόγματα· Χριστιανοὺς γὰρ ὀρθοδόξους εἶναι ἄμφω... φαίητε τὸν αὐτὸν ἐμὲ τῷ πάπᾳ τῆς δόξης σκοπὸν δεικνύειν καὶ μηδὲν ἀπῳδὰ τῇ συνόδῳ ἐννοεῖν.*

Οὕτως ἀπαντήσας τοῖς ἀπεσταλμένοις ἔπεμψεν ἀνθ' αὐτοῦ τὸν δυτικὸν φράτερ Λεονάρδον, λαβόντα μέρος εἰς τὰς ἐγερθείσας συζητήσεις. Τότε οἱ ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ συνηθροισμένοι ἀπεκήρυξαν τὸν Μάμμαν, ὡς *οἰόμενον τὸν Φλωρεντινὸν σύλλογον οἰκουμενικὸν εἶναι καὶ μηδὲν τῶν προγεγενημένων οἰκουμενικῶν συνόδων διενηνοχέναι*, ἀνακράζοντες: *Ἐκβαλλέσθω τοῦ θρόνου Γρηγόριος καὶ ἀντεπαχθήτω Ἀθανάσιος.*

Τότε δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς συνόδου ταχθέντες εἰς ἐκλογὴν τοῦ νέου πατρ-

([1]) Φραντζῆ Χρον. σελ. 162. ἐκδ. Βόννης.

τριάρχου, Μακάριος ὁ Νικομηδείας, Νεόφυτος ὁ Νικαίας, καὶ Παρθένιος ὁ Κυζίκου διεκήρυξαν, *Καθείλομεν ὀλιγωρητέον Γρηγόριον, τὸν ἀλι- γνωροῦντα τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ ἀντεισηξάμεθα τὸν συντροφον τῇ εὐσεβείᾳ κύριον Ἀθανάσιον, ὃς παρέσται ἤδη τῇ συνόδῳ* (1).

Ὁ Γρηγόριος μετὰ τὴν καθαίρεσιν διατρίψας ἐπ' ὀλίγον ἐν Βυζαντίῳ, ἀνεχώρησε τῷ 1452 ὡς φυγὰς (2), καὶ ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ὑπεδέχθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ πάπα τοῦ ὁποίου τὰ συμφέροντα φανατικῶς εἶχεν ὑποστηρίξει. Ἐνταῦθα δὲ ἀπεβίωσεν ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου.

Συγγράμματα.

—Πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραπεζοῦντος περὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων.—Ἀντιῤῥητικὸς εἰς τὴν ἐπιστολὴν Μάρκου τοῦ Ἐφέσου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Καρυοφύλλη).

—Ἀπολογία πρὸς τὴν Μάρκου Ἐφέσου ὁμολογίαν.

—Ἀνατροπὴ τῶν συλλογιστικῶν κεφαλαίων Μάρκου Ἐφέσου κατὰ Λατίνων.

—Ἔκθεσις πίστεως.

—Ἀπολογία περὶ τῶν πέντε κεφαλαίων τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου (3).

Ματθαῖος Καμαριώτης.

Ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδος ἐκ πατρὸς ἱερέως, πανοικὶ μεταναστεύσαντος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων. Ἐνταῦθα ἐδίδαξεν εὐδοκίμως τὴν φιλοσοφίαν εἰς πολλούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγεται καὶ ὁ ὕστερον πατριαρχεύσας Γεννάδιος ὁ Σχολάριος (4). Αὐτόπτης τῆς μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλωθείσης πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐθρήνησε περιπαθέστατα τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ γένους, καὶ τὴν ἀπώλειαν πάντων τῶν συγγενῶν. Περὶ τοῦ πατρός του, σφαγέντος ἢ ἐξανδραποδισθέντος, λέγει ταῦτα ἔν τινι ὑπὸ Κρουσίου δημοσιευθείσῃ ἐπιστολῇ· « Οὐ θρηνήσω μου τὸν πατέρα· τῆς γὰρ τελευτῆς ἡγοῦμαί τε καὶ ὀνομάζω μακάριον· ἐθρήνησα δ' ἂν αὐτὸν καὶ μάλα εὐλόγως, εἰ τοῖς βαρβάροις, τῆς πατρίδος ἐκπολιορκηθείσης, ζῆν τε περιελέλειπτο, καὶ γεγενημένος αἰχμάλωτος, τοῖς λοιποῖς εἵλκετο παραπλησίως τῶν πολιτῶν, ἐκεῖνα ὁρᾶν τε καὶ ὑπομένειν ἀναγκαζόμενος, ἅτινα οὐκ ἄν, καὶ λιθίνην ἔχοντα ψυχήν, ἀνέ-

(1) Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Συνόδου, δημοσιευθέντα ὑπὸ Δοσι[illegible] Καταλλαγῆς.

(2) Φραντζῆς, σελ. 217.

(3) Fabricii, Bibliotheca Græca, tom. XI. σελ. 393.

(4) Crusii, Turco-Græcia, σελ. 177.

πειθεν· ἥδιον μυρίους καὶ χαλεπωτάτους αἱρεῖσθαι θανάτους ἢ ζῆν οὕτως ἀτίμως καὶ δυστυχῶς· εἰ δὲ μαχαίρας ἔργον γεγένηται, καὶ σφαγεὶς ᾤχετο, καὶ τοῖς πεσοῦσι συνηριθμήθη, οὔπω τοῦτο σφόδρα δεινόν, ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ πάνδεινον, τὸ ζῆν! . . Ἐμαυτὸν δὲ ἀποδύρομαι μὴ κεκοινωνηκότα τῆς τελευτῆς τῷ πατρί, μηδὲ ἄξιον κριθέντα παραπλησίως ἐκείνῳ τοῦ ζῆν ἔξω γενέσθαι . . »

Ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ὁ Ματθαῖος ἀπώλεσε τὴν μητέρα, τὴν ἀδελφὴν καὶ τρεῖς τῶν ἐξ ἀδελφοῦ ἀνεψιῶν του· καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συγγενῶν του ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν κατὰ τὴν ἅλωσιν· « Ἐπιτείνει δέ μοι τὸ πάθος καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς οἰκείοις καὶ συγγενέσι γεγενημένον· ἄλλος γὰρ ἄλλῃ οὐκ οἶδ' ὅπῃ γῆς διεσπάρησαν ἕκαστος ».

Συστηθείσης ὕστερον ὑπὸ τοῦ Σχολαρίου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς σχολῆς πρῶτος αὐτῆς διδάσκαλος ἀνεδείχθη ὁ Ματθαῖος, διδάξας τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ γραμματικὰ εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους, μεταξὺ τῶν ὁποίων μνημονεύεται ὁ ὕστερον διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐν τῇ σχολαρχίᾳ Μανουὴλ ὁ Κορίνθιος.

Ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ Καμαριώτης ὀλίγα μετὰ τὴν ἅλωσιν ἔτη(¹).

Συγγράμματα.

—Συνοπτικὴ παράδοσις τῆς ῥητορικῆς. (ἐξεδόθη τῷ 1597 ἐν Αὐγούστῃ ὑπὸ Δαβὶδ Ἑσχελίου).

—Σύνοψις ἐκ τῆς ῥητορικῆς Ἑρμογένους. (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων τοῦ Ἰωάννου Σχέφφερ εἰς τὸ Liber Lectionum Academicarum ἐν Ἀμβούργῳ 1675).

—Λόγοι δύο πρὸς Πλήθωνα περὶ Εἱμαρμένης. (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Ῥέϊμαρ ἐν Λεύδῃ 1721).

—Ἐξήγησις εἰς τὰς ἐπιστολὰς Συνεσίου.

—Ῥητορικὰ Γυμνάσματα.

—Ἐγκώμιον εἰς τοὺς τρεῖς ἱεράρχας.

—Ἐξήγησις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

—Στίχοι ἰαμβικοί.

—Ἐπιστολαί. (Μίαν τούτων περιγράφουσαν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν ἐπισυμβάντα αὐτῷ δυστυχήματα ἔστειλεν ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς πρὸς Μαρτῖνον τὸν Κρούσιον δημοσιεύσαντα ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ σελ. 76—83) (²).

(¹) Μάξιμος ὁ Μαργούνιος γράφων τῷ Ἑσχελίῳ λέγει ταῦτα περὶ Καμαριώτου « ἀνδρὸς τά τε ἄλλα εὐσεβοῦς καὶ περὶ λόγους οὐκ ἀγενοῦς· προσπεφοιτηκέναι δὲ τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, ὁ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς αὐτῆς τοὺς οἴακας καταπιστευθείς, ἀκμάσαντι μὲν πρὸ τῆς ἁλώσεως, ὀλίγον δὲ ὕστερον ἀπολειπόντι τὸν βίον ».

(²) Ῥεϊμάρου πρόλογος εἰς τοὺς κατὰ Πλήθωνος δύο λόγους τοῦ Καμαριώτου. Γα-

Γεώργιος Ἀμιρούτζης.

Ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος ἐν Τραπεζοῦντι, καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ Βυζαντίου κατέγινεν ἰδίως εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο καὶ *φιλόσοφος*. Παρευρέθη εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ὡς καὶ εἰς τὴν ὕστερον ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ συγκροτηθεῖσαν, ἀναδειχθεὶς ἐν ἀμφοτέραις εἷς τῶν ἐπισημοτέρων προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐδεξιώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Δαυῒδ τοῦ Κομνηνοῦ, ὑφ' οὗ καὶ ἐτιμήθη τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοβεστιαρίου. Κατὰ Δωρόθεον τὸν Μονεμβασίας(1) ὁ Ἀμιρούτζης ἀγνωμονῶν τῷ εὐεργέτῃ ἐγένετο αἴτιος τῆς τε ὑποδουλώσεως τῆς πατρίδος του καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐν αὐτῇ βασιλευόντων Κομνηνῶν· μετὰ τὴν ὑπὸ Μωάμεθ Β'. κατάλυσιν τῆς ἐν Τραπεζοῦντι αὐτοκρατορίας (1461) ὁ Γεώργιος αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τοῦ μεγάλου μεσάζοντος Ἀλταμουρίου καὶ ἄλλων ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁμολογήσας μετὰ τῶν τέκνων τὸν μωαμεθανισμὸν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐξωμοσίας, ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἀπεβίωσε τῷ 1475.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Δωρόθεον ὁ Ἀμιρούτζης ἦτο ἐγγονὸς τοῦ Ἰάγαρη ἐκ θυγατρὸς καὶ πρωτεξάδελφος τοῦ Μαχμοὺτ πασᾶ, *πεπονηρευμένος, εὔμορφος, ἐπιτήδειος, ὑψηλὸς, καὶ εἰς τὸ δοξάρι θαυμαστός*(2).

Συγγράμματα.

—Περὶ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ συμβεβηκότων πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ναυπλίου Δημήτριον.

—Διάλογος περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Τούρκων.

—Περὶ πολιορκίας καὶ ἁλώσεως Τραπεζοῦντος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν καρδινάλιον Βησσαρίωνα. (ἐδημοσιεύθη εἰς Boissonade Anecdota Græca tom. V. σελ. 389—401).

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη ἐξωμόσας ἐλήφθη ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ σουλτάνου, παρὰ τῷ ὁποίῳ μεγάλως ἴσχυεν. Ἡ Πατριαρχικὴ ἱστορία(3) λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «λογιώτατος καὶ σοφώτατος εἰς

---

bricii, Bibliotheca Græca tom. VI, σελ. 118—20. Sax, Onomasticon Litterarium—Miller Catalogue des Manuscrits Grecs de l'Escuriel, σελ. 342, 343, 445. Μ. Παρανίκα, Σχεδίασμα, σελ. 15.

(1) Χρονογράφος, σελ. 409—10, ἐκδ. Βενετίας 1681.

(2) Allatii de consensu, σελ. 379—Biographie Générale tom. 20, σελ. 126.

τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα καὶ τὸ ἀραβικόν· τόσον γὰρ ἦτο σοφώτατος, ὅτι τὰ βιβλία τὰ ἰδικά μας τῶν χριστιανῶν τὰ ἐμεταγλώττισεν εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν διὰ ὁρισμοῦ τοῦ σουλτάνου· ὁ γὰρ σουλτάνος δὲν ἔπαυε ποτὲ νὰ μὴ δὲν ἐρωτᾷ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμιρούτζη ὡς σοφὸν ἄνθρωπον . . » (1). Ὁρμητικὸς καὶ βίαιος τὸν χαρακτῆρα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιρούτζη κατεπίκρανε τοὺς τότε πατριάρχας διὰ τῶν παραλόγων ἐπαιτήσεών του, ἐπὶ τέλους δ' ἐξ ἀποπληξίας προσβληθεὶς ἐλεεινῶς κατέστρεψε τὸν βίον (2).

Δημήτριος Χαλκοκονδύλης.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1424 ἐν Ἀθήναις, καὶ οὐχὶ ἐν Βυζαντίῳ ὡς ἔγραψεν ὁ Βουασάρδος καὶ ἄλλοι, καὶ ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀδελφὸς τοῦ Λαονίκου. Ἐγένετο μαθητὴς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ, τῇ συστάσει τοῦ ὁποίου Λαυρέντιος ὁ ἐκ Μεδίκων προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Φλωρεντίαν ὡς διάδοχον τοῦ Ἀργυροπούλου. Διδάσκων ὁ Δημήτριος ἐπέσυρε τὸν φθόνον τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ, παραδιδόντος ὁμοίως τὴν Ἑλληνικήν (3)· ὁ Λαυρέντιος ἐπεμβὰς διέλυσε τὰ σκάνδαλα διαμοιράσας ἐξ ἴσου τοὺς ἀκροατάς. Προσκλήσει τοῦ ἡγεμόνος Λουδοβίκου Σφορτίου ὁ Χαλκοκονδύλης ἦλθεν εἰς Μιλάνον, ἔνθα ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν μέχρι τέλους. Μετὰ τὴν ἐκ Τοσκάνης ἀπέλευσίν του προσεκλήθη ἐπανειλημμένως, καὶ ὁ Πολιτιανὸς ἵνα τὸν ἀναγκάσῃ πρὸς ἐπάνοδον, ἔγραψε τὸ ἑξῆς ὡραῖον ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπίγραμμα·

ἐξ οὗ δὴ Θεόδωρος οὐρανόνδε
βῆ, καὶ ὥς γε χελιδόνος νεοσσούς,
μητρὸς χερσὶ βρεφυλλίου θανούσης,
ἀπτῆνας λίπεν ὧδ' ὑπὲρ καλιᾶς
μὰψ δὴν μάστακα τοῦδε προσδοκοῦντας,
ὦ Δημήτριε, πάντες ἄθλιοί γε
νῦν γουνούμεθα· σὺ δὲ πρῷος ἐλθὼν
κοινῶσιν σοφίης ἐδητὺν ἡμῖν
δός· σὺ νῦν μόνος εἶ γλυκὺς τιθηνός (4).

---

(1) Ἔκδοσις Βόννης σελ. 379.

(2) Χρονογράφος σελ. 410.

(3) Sed mansit Demetrio honestus gratiæ locus Laurentium, vel infeste et oblique semper incessente Politiano, qui, cum neminen e Latinis sibi parem pateretur, Græcis ipsus eruditior existimari volebat. Dividit munera Laurentius et æmulationes lites derimaret, et filii, præceptorem contentione, ad discendum accederentur. (Iovii, Elogia, σελ. 56).

(4) Hodii, de Græcis illustribus lib. I.

Ὁ Χαλκοκονδύλης ἀπεβίωσεν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1511 ἄγων τὸ 87 ἔτος τῆς ἡλικίας.

Νυμφευθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἀπέκτησε θυγατέρα ἣν ἡρμόσατο Ἰωάννῃ τῷ Παρρασίῳ. Οἱ γεννηθέντες τρεῖς ἔγγονοι τοῦ Χαλκοκονδύλου Θεόφιλος, Βασίλειος καὶ Σέλευκος, προώρως ἐξεμέτρησαν τὸ ζῆν· ὁ πρῶτος σφαγεὶς τέθνηκεν, ὁ τρίτος ἐπνίγη εἰς τὸν Τίκινον, καὶ ὁ δεύτερος Βασίλειος μαθητεύων εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Λέοντος Ι΄. ἱδρυθὲν Ἑλληνικὸν γυμνάσιον προώρως ἐτελεύτησε.

Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων μαθητῶν τοῦ Δημητρίου ἀναφέρονται οἱ ἐπιφανεῖς Λαόνικος Τομαῖος, Βενέδικτος Ἰόβιος, Στέφανος Νίγρος, Ἰωάννης ὁ Τρισσίνιος, καὶ οἱ Βρεττανοὶ Θωμᾶς Λίναγερ καὶ Γουλιέλμος Γρόκινος, πρῶτοι μετενεγκόντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς Ἀγγλίαν, ἐξ ὧν ὁ εἷς εὐδοκίμως τὴν ἐδίδαξεν ἐν τῇ Ὀξωνίῳ Ἀκαδημίᾳ.

Ὁ Τρισσίνιος σεβόμενος τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του ἤγειρεν αὐτῷ μνημεῖον ἐν τῷ ναῷ τῶν Παθῶν ἐπιγράψας·

P. M.
Demetrio Chalcondylæ Atheniensi
in studiis litterarum Græcarum
eminentissimo,
qui vixit annos LXXVII Mens. V.
et obiit anno Christi MDXI,
Ioannes Trissinus Gasp. filius
præceptori optimo et sanctissimo
posuit.

Ὁ Ἄλδος προσφωνήσας τῷ Χαλκοκονδύλῃ τὴν ἐν 1503 ἔκδοσιν τοῦ Εὐριπίδου λέγει περὶ αὐτοῦ, « Græcorum ætatis suæ facile principem, et doctrina sua Athenas veteres solum eum representasse ». Ὁ Γυράλδος « vir profecto in interpretandis auctoribus celeberrimus », καὶ ὁ Ἀλκυόνιος « Atticæ eloquentiæ facile princeps ». Ὁ Ἰόβιος ἐπαινεῖ σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ σεμνὸν τῶν ἠθῶν του, καὶ ὁ Νίγρος τὴν λιτότητα, τὸ ἀπέριττον, καὶ τὴν ἁγνότητα τοῦ βίου τοῦ Χαλκοκονδύλου ἐκθειάζει.

Ὁ Zeltnerus (Theat. corect. typogr. erudit. σελ. 155) λέγει, ὅτι ὁ Χαλκοκονδύλης διαμείνας εἰς Βενετίαν ἐχρημάτισε διορθωτὴς τῶν ὑπὸ Ἄλδου ἐκδιδομένων Ἑλλήνων συγγραφέων· πλὴν τοῦτο μὴ εἰκότως ἀποδεικνύμενον ἀμφίβολον καθίσταται. Ὁ Montfaucon (Palæogr. Græc. σελ. 98) καταλέγει μεταξὺ τῶν καλλιγράφων

ἰδὼν Χαλκοκονδύλην. Ἡ εἰκὼν τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Βοερνέρου (¹).

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ ἢ ἐρωτήματα συνοπτικὰ τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν μετά τινων χρησίμων κανόνων. (Ἄνευ τόπου καὶ χρόνου ἐξεδόθη τὸ πρῶτον κατὰ Μαιτταίρον," Annales Typogr. IV. σελ. 753, ἐν Μεδιολάνοις τῷ 1493, ἀνατυπωθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1525, ἐν Βασιλείᾳ 1546.

—Περὶ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων. (συνεξεδόθη τοῖς ἐρωτήμασι Χρυσολωρᾶ παρ' Ἄλδῳ 1512, καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1516.)

—Ἐπίγραμμα εἰς Θεόδωρον Γαζῆν.

Ὁ Χαλκοκονδύλης τιμᾶται ὡς πρῶτος κριτικὸς ἐκδότης τῶν ἑξῆς.

—Ὁμήρου Ἰλιάς, Ὀδύσσεια, Βατραχομυομαχία, ὕμνοι. Ἐν Φλωρεντίᾳ 1488. (Εἰς τὴν πρώτην καὶ πολυτελῆ ταύτην ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου ὁ Χαλκοκονδύλης παρέβαλλε τὰ κείμενα διαφόρων χειρογράφων, καὶ πρὸς τὰς Παρεκβολὰς Εὐσταθίου, προτάξας καὶ προλεγόμενα. Ἐγένετο δ' ἐπιστασίᾳ Δημητρίου τοῦ Κρητὸς ὡς ἐν τέλει ἀναγινώσκεται· « Ἡ τοῦ Ὁμήρου ποίησις ἅπασα ἐντυπωθεῖσα πέρας εἴληφεν ἤδη σὺν Θεῷ ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀναλώμασι μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ περὶ λόγους ἑλληνικοὺς σπουδαίων, Βερνάρδου καὶ Νηρίου Τανάϊδος τοῦ Νερλίου, Φλωρεντίνοιν· πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Δημητρίου Μεδιολανέως Κρητός· τῶν λογίων ἀνδρῶν χάριν καὶ λόγων ἑλληνικῶν ἐφιεμένων· ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ, μηνὶ (sic) Δεκεμβρίου ἐννάτῃ ». Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἐπαινεῖ τὰ μάλα ὁ Μαιτταῖρος διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν κομψότητα. Ὁ Βερνάρδος Νέρλιος, εἷς τῶν καταβαλόντων τὸ ἀνάλωμα ἀδελφῶν ἐν τῇ πρὸς Πέτρον Μέδικον προσφωνητικῇ λέγει τάδε περὶ τοῦ διδασκάλου του Χαλκοκονδύλου, καὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐκδόσεως. « Id in primis mihi opportunum fuit, maximeque optatum, quod ad hanc rem Demetrium Chalcondylem Atheniensem, nactus eram, virum profecto tempestate nostra doctissimum, praeceptoremque meum, a quo ejusmodi opus accuratissime recognosci posset. Itaque ex illius consilio, Homerum, ut vetustate primum, ita etiam divino quodam ingenio summum poetam, ac litterarum fontem elegi: qui quidem ob incuriam atque negligentiam librariorum ita sui perveteri, integer agnosceretur. Quam ob rem eruditissimi sane viri opera qualem Demetrium nactus est, summopere indigebat, qui, et amore, quo me non mediocri prosequitur, et communis utilitatis gratia maxime adductus, ipsa Homeri opera, singulari diligentia, summoque studio, cum Eustathii commentariis conferens, examinavit atque emendavit: Cujus quidem viri diligentiam aut nihil arbitror praeteriisse, aut si qua praetereisse videbuntur, ea certe vel

(¹) Hodii, de Græcis illustribus—Boerneri, de doctis Græcis—Boissonade (Biographie Universelle tom. VII)—Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 407.

dubia quædam sunt, vel ejusmodi, ut ea in tali tantoque opere justus aequusque rerum æstimator non magni faciat ».

—Ἰσοκράτους λόγοι, ἐπιμελείᾳ Δημητρίου Χαλκοκονδύλου. Mediolani, per Henricum Germanum. M. CCCC. L. XXXXIII (¹). Ἐν τέλει τῆς πρώτης ταύτης τοῦ Ἰσοκράτους ἐκδόσεως ἀναγινώσκεται· « Ἐτελειώθη σὺν Θεῷ τὸ παρὸν βιβλίον Ἰσοκράτους, ἐν Μεδιολάνοις, διορθώσει μὲν ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Χαλκονδύλου, τυπωθὲν δὲ καὶ συντεθὲν ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Γερμανοῦ καὶ Σεβαστιανοῦ τοῦ Ἐκποντρεμοβλου (sic). Τὸ δ' ἀνάλωμα πεποιήκασιν οἱ τοῦ λαμπροτάτου ἡγεμόνος Μεδιολάνου γραμματεῖς, Βαρθολομαῖος Σκύασδε, Βικέντιος Ἀλίπραντος, Βαρθολομαῖος Ῥόζωνος. Ἔτει ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἐννενηκοστῷ τρίτῳ, μηνὸς Ἰανουαρίου εἰκοστῇ τετάρτῃ ».

—Σουΐδα λεξικόν. Ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Δημητρίου Χαλκονδύλου. Τετύπωται ὑπὸ Βενεδίκτου Μάζου καὶ Ἰωάννου Βισέλου (²). Ἐν τέλει σημειοῦται· Anno ab incarnationem M. CCCC. LXXXXVIIII die XV novembris. Impressum Mediolani, impensa et dexteritate D. Demetrii Chalcondyli, Ioannis Bissoli, Benedicti Mangii, Carpensium. Εὕρηνται δὲ στίχοι λατινικοὶ Ἰω. Σαλένδου πρὸς Χαλκονδύλην καὶ ἀναγνώστην. Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁ Ἰωάννης Κατανναῖος λέγει ἐν τῇ προσφωνηματικῇ ἐπιστολῇ· « Latebat in tenebris paucorum factus tam pretiosus auctor, et ad omnibus in dies desiderabatur. Nullus opem ferebat, nec poterat. Tandem ad hanc provinciam reservatus vir Atticæ facundiæ princeps, non ut cæteri Græcorum studiosis tantam felicitatem invidit, sed ducem se constituens, egregius hujus artis et industrios artifices, Ioannem Bisolum, et Benedictum Maugium, Carpenses, accersivit, et, præter conditionem et ætatem suam, pluribus multoties collatis, et renovandum Suidam aggreditur, tanto studio, et diligentia usus, ut obscura detexerit, inversa correxit, manca suppleverit, et, ut demum, quod sentio dicam, in illo explicando auctorem ipsum superavit ». Καὶ τῷ ὄντι ἡ ὑπὸ Χαλκοκονδύλου φιλοπονηθεῖσα πρώτη αὕτη ἔκδοσις τοῦ Σουΐδα ἐστὶν ἡ ἀρίστη· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δημήτριος σημειοῖ ἐν τέλει τὰς ἐπ' αὐτοῦ κοπιώδεις ἐργασίας του, λέγων· « ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου πεποιηκὼς Δημήτριός ἐστιν ὁ Χαλκονδύλης, ὃς πλείοσιν ἀντιγράφοις χρησάμενος κἂν τούτοις πᾶσιν οὐ σμικρ' ἄττα ἁμαρτήματα εὑρηκώς, ὧν τὰ πλείω ἐν ἅπασιν ὡσαύτως ἐτύγχανεν ὄντα, πολλὰ μὲν φιλοπονήσας καὶ διασκεψάμενος, ἐπανώρθωσεν· ἔστι δ' ὧν οὐχ οἷός τ' ἐγένετο τῆς προσηκούσης διορθώσεως τετυχηκέναι· ἀλλὰ τὴν μὲν τῆς λέξεως ἑρμηνείαν διὰ σπουδῆς ἔσχε διαφυλάξαι· τὴν μέντοι παρεισαγομένην ῥῆσιν πρὸς σαφήνειαν τῆς λέξεως ἡμαρτημένην οὖσαν, ὡς

(¹) Κατὰ λάθος σημειοῦται παρὰ Παπαδοπούλῳ (Νεοελλ. Φιλολογία Β'. ἀρ. 5) ἐν τίτλῳ καὶ τὸ ἔτος MCCCCLXXXXIV.

(²) Ἄγνωστον πῶς ὁ Κ. Παπαδόπουλος (αὐτόθι ἀρ. 11) προσέθηκεν ἐν τίτλῳ ἐν τέλει σημειούμενον ἔτος, ὡς καὶ τόπον τυπώσεως.

εἶχεν, ἀφῆκεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λέξεις ἐνίας αἵτινες τὰ πρότερον οὐχ ὑπῆρχον ἐν Σουΐδᾳ, ἄλλοθέν ποθεν συλλέξας προσέθηκεν, ὡς ἂν οἱ ζητοῦντες τὸ σημαινόμενον αὐτῶν ἔχοιεν ἀπονώτερόν τε καὶ ἑτοιμότερον ἐντεῦθεν πορίζεσθαι· καὶ λέξεις δέ τινας ἀνερμηνεύτους, ἔνθα ἐνεχώρει, ἐπιμελὲς αὐτῷ γέγονε σαφηνίσαι».

Ὁ τὴν λατινικὴν διδάξας τὸν Χαλκοκονδύλην Ἀντώνιος Μόττος προσέθηκεν ἐπὶ κεφαλίδος τῆς ἐκδόσεως τοὺς ἑξῆς ἐπαινετικοὺς στίχους.

Demetri, æternos debet tibi mundus honores,
Quod dignum, quod tam nobile tradis opus.
Debet Motta magis, cari cui tanta resultat
Gloria discipulo, te duce quanta datur.

Δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Χαλκοκονδύλου ἐκ Μεδιολάνων χρονολογούμεναι 1491, ἡ μὲν ἑλληνιστί, ἡ δὲ λατινιστί, πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Ἰω. Ῥευχλῖνον, κατεχωρίσθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν πρὸς τοῦτον ἐπιστολῶν, τῇ τυπωθείσῃ τῷ 1519.

Ἑρμώνυμος ὁ Σπαρτιάτης.

Γεώργιος Ἑρμώνυμος, ἢ Χαριτώνυμος (1), ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Πλήθωνα (2). Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐπ' ὀλίγον διδάξας μετέβη εἰς Γαλλίαν, βασιλεύοντος Λουδοβίκου ΙΑ', καὶ πρῶτος ἐδίδαξεν ἐν Παρισίοις συστηματικῶς τὰ Ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα ἀκροθιγῶς ὀλίγον πρότερον εἶχε παραδώσει Γρηγόριος ὁ Τιφέρνας (3).

---

(1) Ἕνεκα τοῦ τότ' ἐπικρατοῦντος συρμοῦ τῆς μετωνυμίας, ὁ Γεώργιος διαφοροτρόπως μετέτρεψε τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ αὐτοκαλούμενος Ἱερώνυμος, Ἑρμώνυμος, Χαριτώνυμος, καὶ Χριστώνυμος.

(2) Ἔγραψε δύο μονῳδίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ διδασκάλου του· ἐκ τῆς δευτέρας ἀποσπῶμεν τὴν ἑξῆς περικοπήν: «Ἀλλ' ὢ τῆς κοινῆς δυστυχίας, μᾶλλον δὲ ἰδίας » ἐμῆς, ὢ πικρᾶς ὀρφανίας, ὢ βασκάνου τύχης καὶ πονηρᾶς! ὃν ἐτύγχανον ἔχων » μόνην ψυχαγωγίαν, μόνην ἐν ἀλλοδαπῇ διατριβῇ παραμυθίαν, ὀφθαλμὸν νοητόν, » φῶς τῆς ἐμῆς ἀθλίας ψυχῆς, καθηγεμόνα θειότατον, μᾶλλον δὲ προστάτην καὶ » κηδεμόνα, ἐφ' ᾧ καὶ μόνῳ τὰς τῆς ἐμῆς ἐσάλευον ὠφελείας ἐλπίδας, οὗ ταῖς χρυ» σέαις πτέρυξι τῆς σοφίας ὡς νεοττὸς ἐπετάμην, καὶ τοῖς ἀδαμαντίνοις λόγοις ἐκεί» νου, μᾶλλον δὲ οὐρανίοις καθοπλιζόμενος, ταῖς τῶν ἄλλων σοφιστῶν λόγχαις μηδέ» ποτε περιτραπήσεσθαι πεποιθώς, τοὐμὸν ἐγκαλλώπισμα, τὴν εὐδαιμονίαν, τὸ κλέος, » τοῦτον, φεῦ, ἀφήρημαι παρ' ἐλπίδα . . . . »

(3) Γρηγόριος Τιφέρνας ἐκ τῶν περιφανῶν ἑλληνιστῶν καὶ λατινιστῶν τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, ἐγεννήθη τῷ 1415 ἐν Τιφέρνῳ τῆς Οὐμβρίας, καὶ ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ περὶ τὸ 1466· ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὴν πατρίδα του, Νεάπολιν, Μιλάνον, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς Παρισίους. Ὁ Νωδαῖος Ἕλληνα τοῦτον θεωρῶν λέγει, «primus » Græcorum ab expugnata Constantinopoli Lutetiam venit, et sistens se coram » rectore academiam dixit». Ὁ Weiss ὅμως (Biographie Universelle tom. 46) δὲν παραδέχεται, ὅτι εἰς τὸν Τιφέρναν ἐδόθη ἕδρα τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων. Κατὰ λάθος ὁ Matthäus (Historia Lodovici XI, lib. XI) καὶ

Ἐν ἔτει 1472 ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ὑόρκης ἐῤῥίφθη εἰς τὰ δεσμὰ διαταγῇ Ἐδουάρδου Δ'· ὁ πάπας Σίξτος Δ'. γιγνώσκων τὴν ἐξιδιασμένην ἱκανότητα, καὶ στωμυλίαν τοῦ Ἑρμωνύμου, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀγγλίαν ἵνα κατορθώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκείνου (¹). Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1476 ὁ Σπαρτιάτης ἐπανελθὼν ἐξ Ἀγγλίας ἐπορεύθη εἰς Ῥώμην, καὶ ἔλαβεν οὐχὶ ἀνάλογον τῶν κόπων του ἀμοιβήν· μετ' ὀλίγον δὲ διὰ χρέος ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἀνδρόνικος ὁ Κάλλιστος γράφων πρὸς Γεώργιον Παλαιολόγον τὸν Δισύπατον (²), ἵνα μεσιτεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, ἐκτίθησιν οὕτω τὰ κατὰ τὴν φυλάκισίν του· « Γεώργιος Ἑρμώνυμος, ἀνὴρ εὖ ἔχων καὶ παι- » δείας καὶ ἀρετῆς, καὶ φίλος ἐμὸς καὶ σαυτοῦ τὰ μάλιστα, ἀφίκετο » μὲν Ῥώμης πεμφθεὶς ὑπὸ μεγίστου ἀρχιερέως ἐπ' ἐλευθερίᾳ τοῦ ἀρ- » χιεπισκόπου τῆς Ὑόρκης, σπουδάσας δὲ πολλὰ καὶ κινδυνεύσας οὐ » μικρὰ, καὶ κατωρθωκὼς πρᾶξιν τοιαύτην, οἵαν οὐδεὶς ἄλλος ἤλ- » πισεν ἂν κατορθώσειν, καὶ ἐλευθερώσας τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἔτυχε » μὲν δώρων ἱκανῶν παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, οὐ μὴν ἀξίων τε τοιαύ- » της τε καὶ τοσαύτης πράξεως, καὶ τῶν κινδύνων οὓς ὑπέστη· τέ- » λος δὲ καιροῦ προϊόντος κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ἰταλικῶν » ἐμπόρων διὰ τὸ πεπομφέναι γράμματα πρὸς σὲ τὸν Γεώργιον καὶ » ἐξαγγεῖλαι τὰ ὑπ' αὐτῶν πραττόμενα κατὰ σοῦ, καὶ ἅμα οἰομέ- » νων τῶν ἐμπόρων καὶ τὰς ἄλλας αὐτῶν πράξεις γράμμασι μηνύειν » πρὸς σὲ τὸν Γεώργιον, ὥστε ῥᾳδίως ὑπὸ σοῦ κατ' αὐτῶν συμπλέ- » κεσθαι μηχανὰς καὶ ἐνέδρας, καὶ συλλαμβάνειν αὐτούς· ἐμβληθεὶς » οὖν διὰ ταῦτα εἰς δεσμωτήριον ἐπὶ τιμήματι χιλίων λιτρῶν, καὶ » καταναλώσας πάντα ὅσα τε παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἔλαβε καὶ » ὅσα ἤνεγκεν ἐκ Ῥώμης, καὶ γενόμενος ὀφειλέτης χρυσίου πολλοῦ, » μόλις ἐλευθερωθεὶς τοῦ δεσμωτηρίου, μὴ δυνάμενος ἀποδοῦναι τὸ » χρέος, ἐμοῦ γενομένου ἐγγυητοῦ, ἔρχεται ἤδη πρὸς σὲ θαῤῥῶν εἰς

ἐξ αὐτοῦ ἄλλοι παραλαβόντες ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Τιφέρνας ἐχρημάτησε μαθητὴς Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ, ὅστις τὸ αὐτὸ τῆς γεννήσεως τούτου ἔτος εἶχεν ἀποθάνει.

(¹) Ἐν ἰδιογράφῳ κώδικι ἀναγινώσκεται ἡ σημείωσις· « Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βι- » βλίον ποίησιν περιέχον Κοΐντου Καλαβροῦ ἐπιστρέψαντός μοι ἐξ Ἀλβιώνης τῆς » Βρεττανικῆς νήσου ἐν πόλει τοῦ Παρισίου ἐν τῇ Γαλλίᾳ, χειρὶ Γεωργίου Ἑρμωνύμου » τοῦ Σπαρτιάτου, πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως Σίξτου τετάρτου ἐπ' ἐλευ- » θερίᾳ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὑόρκης, ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ͵αυος'. τρίτῃ » φθίνοντος ἑκατομβαιῶνος μηνὸς κατὰ Ἀθηναίους, ὃν Ἰούνιον ῥωμαϊστὶ καλοῦσι ».

(²) Στρατηγὸς Λουδοβίκου ΙΑ'. Βλέπε Ducange, Familiæ Byzantinæ, σελ. 266.

» σὲ μετὰ Θεόν, καὶ διὰ σοῦ εἰς τὸν γαληνότατον βασιλέα τῶν
» Φράγκων ([1]). »

Ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Ἑρμώνυμος ἔγραψεν ἱκετευτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς Βησσαρίωνα, ἐξαιτούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ παντοδυνάμου καρδιναλίου, μεθ' οὗ ὡς φαίνεται δὲν διέκειτο πρότερον εἰς φιλικὰς σχέσεις. Ἐπὶ τριμηνίαν δὲ σιδηροδέσμιος μείνας πολλὰς ὑπέστη ταλαιπωρίας « ἐν τῇ φρικτῇ εἱρκτῇ ταύτῃ, καὶ τῷ φοβερῷ τῷδε » τάφῳ καὶ ᾅδῃ, καὶ λιμῷ, καὶ δυσωδίᾳ καὶ πάσῃ ταλαιπωρίᾳ καὶ » κακοπαθείᾳ παλαίων, καὶ ὑπὸ ἀπείρων φθειρῶν καὶ κορέων τὰς » πλευρὰς ὀρυττόμενος, καὶ σπανιώτατα γενόμενος ὕπνου ([2]). » Εἰς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, συνετέλεσε καὶ ὁ Βησσαρίων, πρὸς ὃν καὶ λόγον ἐγκωμιαστικὸν ἔγραψεν ὁ εὐγνωμονῶν Σπαρτιάτης.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἑρμώνυμος τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον μετωνομάσθη Γρηγόριος, τότε δὲ πράγματι κατέστη *πολυώνυμος*.

Ἄδηλον πότε ἀπεβίωσεν· τῷ 1478 ὅμως ἔζη ἐν Παρισίοις, ὅθεν ἔγραψε δύο ἐπιστολάς, τὴν μὲν ἑλληνιστί, τὴν δὲ λατινιστί, πρὸς Ῥευχλῖνον.

Μαθηταὶ τοῦ Ἑρμωνύμου ἐγένοντο πολλοὶ τῶν ὕστερον ἐπιφανῶν, ὡς Φίλιππος Μελάγχθων, Ῥευχλῖνος, καὶ Γουλιέλμος Βουδαῖος.

Τὸν Σπαρτιάτην Γεώργιον πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐπῄνεσαν καὶ διὰ τὴν ἔξοχον παιδείαν, καὶ τὴν ἐν Γαλλίᾳ γόνιμον διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ Ῥέγιος λέγει ταῦτα· « Hic quia solus in Gal- » lia ea tempestate græce scire videbatur, initio fuit nostris » hominibus summae admirationi ». Ὁ αὐτὸς ἀναφέρων, ὅτι ὁ περίφημος Βουδαῖος ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Ἑρμωνύμου, ἐπιφέρει περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἑξῆς: « Neque enim praeceptor ille plura docere, » quam sciret, poterat, et graecas litteras calentus noverat, quod » convenit sermoni litterato cum vulgari; et nisi quod legere » optime, et e more doctorum pronuntiare videbatur, expersè- » ret omnis eruditionis; et qui pingendis litteris Græcis victum » quærere tantumodo nosset » ([3]).

([1]) Boissonade, Anecdota Græca, tom. V, σελ. 420—26.

([2]) Αὐτ. σελ. 427—34. Ἐν ταύτῃ ἀναφέρει ὅτι καὶ πρότερον ἐφυλακίσθη ἐν Φλωρεντίᾳ, καὶ Μεθώνῃ.

([3]) Hodii, de Græcis illustribus, lib. II cap. 3—Boerneri de doctis Græcis, σελ. 192—8.—Regii, Vita Gulielmi Budæi—Bulæi, Histor. Univers. Parisi-

Συγγράμματα.

—Ἱερωνύμου Χαριτωνύμου, Ὑμνῳδία τῷ σοφωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Γεωργίῳ τῷ Γεμιστῷ.

—Γρηγορίου μοναχοῦ, μονῳδία τῷ σοφῷ διδασκάλῳ Γεωργίῳ τῷ Γεμιστῷ ([1]).

—Ἐπιστολὴ πρὸς Βησσαρίωνα.

—Λόγος ἐπικήδειος εἰς Παλαιολόγον.

—Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Βησσαρίωνα ([2]).

—Ὀκτὼ κεφάλαια σὺν ἄλλοις τισὶν ἀποδεικνύοντα, ὡς ὁ Χριστὸς ἐστὶν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ἀναντιῤῥήτως καὶ ἀναμφιβόλως καὶ ὅλως ἀδύνατον. (ἐξεδόθη μετ' ἄλλων ἐν Αὐγούστῃ 1608).

—Βίος Μωάμεθ. Basiliæ 1541.

—Ἐπιστολαὶ λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστί.

Πρὸς τούτοις ὁ Ἑρμώνυμος μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ λατινικὸν τὸ περὶ Σωτηρίας σύγγραμμα Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου. Vita salutis hominum. Basiliæ 1656.

Μιχαῆλος Ἀποστόλης ([3]).

Ἐγεννήθη εἰς Βυζάντιον· μετὰ τὴν ἅλωσιν μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἐδεξιώθη ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος, νέος ἤδη, καὶ δαπάνῃ τούτου συνεπλήρωσεν εἰς Ἰταλίαν τὰς σπουδάς του, ἐκμαθὼν καὶ τὴν λατινικήν. Ἐν Βυζαντίῳ διαμένων εἶχεν ἀρκούντως ποτισθῆ τὰ δόγματα τῆς Πληθωνικῆς φιλοσοφίας· ἐκεῖ δὲ κατορθώσας ὑπεξήρεσε δύο λόγους τοῦ Σχολαρίου κατὰ τοῦ Πλήθωνος, οὓς ἀπέστειλεν αὐτῷ προσεπιλέγων· « Ὅτι μέν εἰμι σός, καὶ θανεῖν ἥδιστα ἂν αἱροίμην ὑπὲρ σαυτοῦ, εἴ τι ἂν οὐκ ἄξιόν σου ἀκούοιμι, ἔργοις μᾶλλον, οὐ λόγοις δίκαιον δὲ τὸ τοιοῦτο φαίνεσθαι ἔγνωκας, ἐατέον μοι φάναι ἐν τῷ παρόντι οἴομαι δή. Τὴν δ' αἰτίαν ἥ με σοι γράφειν μάλιστα ἐπεπείχει, νῦν εἰπεῖν, ὡς οἷόν τε, ἔρχομαι. Ἐμοὶ τὴν καρδίαν εἰσέδυ θείου Πλάτωνος ἔρως, εἴτε τοῦτο παθόντι τῷ τιμᾶσθαι τοῖς ἀρίστοις τὸν ἄνδρα, εἴτε τῷ ἐκείνου μετρίως διδάσκεσθαι· καὶ ἣν ἂν ἐκείνου δόξαν οὐκ ὀρθῶς τισι κρινομένην ἀκούοιμι, οὐχ ὅσον ἂν βουλοίμην ὑπεραπολογεῖσθαι δυνά-

---

...Naudé, ... Ludovici Fabricii, Bibliotheca Græca tom. XI, σελ. 593, 635. XII, σελ. 102—3.

([1]) Ἀμφότεροι οἱ λόγοι οὗτοι ἐξεδόθησαν ὑπὸ Alexandre ἐν παραρτήματι τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης τῷ 1858 συγγραφῆς τοῦ Πλήθωνος περὶ Νόμων σελ. 375—403.

([2]) Ἡ πρὸς Βησσαρίωνα ἐπιστολή, ὡς καὶ ὁ ἐγκωμιαστικὸς λόγος ἐξεδόθησαν ὑπὸ Βουασονάδου, Anecdota Græca V, σελ. 427—61.

([3]) Εἰς χειρόγραφά τινα γράφεται Μιχαὴλ Ἀποστόλιος· ἐπροτιμήσαμεν ὅμως τὴν ἄνω γραφήν, διότι οὕτω σημειοῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ υἱός του Ἀριστόβουλος εἰς τὰ ἐν τῇ Παρισινῇ βιβλιοθήκῃ αὐτόγραφά του.

μενος, ἐγκαλυψάμενος ἄπειμι. Σὺ δ' εἰ Πλάτωνος κήδῃ, καὶ οἷς ἃ ἐκείνῳ ὀρθὰ ἐφάνη ἀρέσκει, τούτων ὄντα με καὶ αὐτὸν ταχέως μετάπεμψον, ὡς ἂν δυνηθείην τε ὑπεραπολογεῖσθαι τἀνδρός, καὶ ἣ ἂν ἐγὼ κρίνω εὐδαιμονία. Ἄλλοις μὲν οὖν ἄλλα νομιζέσθω εὐδαιμονία· ἐμοὶ δὲ, καὶ οἷς ἃ ἐμοὶ δοκεῖ, σέ τε ἰδεῖν καὶ ἐμφορηθεῖναι τῶν σῶν».

Ὅταν ὁ Γαζῆς ἔγραφε κατὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Πλήθωνος, ὁ Ἀποστόλης ἀπαντῶν ἐπετέθη βαναύσως κατ' αὐτοῦ· Ἀνδρόνικος ὁ Κάλλιστος ἀνέτρεψε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀποστόλη, καὶ στείλας ἀμφότερα εἰς Βησσαρίωνα ὑπέβαλλετο εἰς τὴν εὐθυκρισίαν τοῦ σοφοῦ καρδιναλίου, ὅστις ἔγραψεν ἐπιτιμητικὴν τῷ Μιχαήλῳ ἐκ Βιτέρβου (9 Μαΐου 1462). «Ἀφίκετο ὡς ἡμᾶς ἃ κατὰ Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ Πλήθωνι συνιστάμενος συνέγραψας· τὴν μὲν οὖν ὁρμήν σου, καὶ ὅτι Πλάτωνί τε καὶ τοῖς περὶ ἐκεῖνον εὐνοϊκῶς ἔχεις, ἠγάσθημεν, τὸν δὲ τῆς συνηγορίας τρόπον οὐκ ἐπῃνέσαμεν· οὐ γὰρ λοιδορίαις τοῦ ἀντιδίκου, ἀλλ' ἀποδείξεσι καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῷ τε φίλῳ συνηγορητέον, τόν τ' ἐχθρὸν ἀμυντέον· ὥστε καὶ εἴ τι Πλήθων Ἀριστοτέλει προσεπηλάκισεν, εἴτέ τι Θεόδωρος Πλήθωνα, εἴτε σὺ Θεόδωρον κακῶς εἴρηκας, πάντα ἡμῖν παρὰ τὸ δέον τε καὶ εἰκὸς εἰρημένα δοκεῖ· οὔτε γὰρ Ἀριστοτέλης ἄξιος λοιδορεῖσθαι, τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν ὑπάρξας, οὔτε Πλήθων, σοφός τε καὶ μέγας τῷόντι εὐφυΐας ἀνήρ, εἴ μή πού τις εἴποι τὸ λοιδοριῶν ἄρξαι, καὶ τοῖς ἀμυνομένοις συγγνώμην τινα παρασχεῖν· Θεόδωρός τε τῶν νῦν Ἑλλήνων ἐν τοῖς πρώτοις ὤν, ἥκιστα κακῶς ἀκούειν παρὰ σοῦ ἄξιος, καὶ ταῦτα νέου τε ἔτι ὄντος, ἤδη πρεσβύτης, καὶ μήπω λογικῶν ἀποδείξεων καὶ ἐπιστημῶν κατὰ τρόπον ἡμμένου, διὰ πάσης ἥκων σοφίας τε καὶ ἐπιστήμης ἀνὴρ . . . Ἀνδρονίκῳ τε τὰς πρὸς τὰς σὰς ἀντιῤῥήσεις σὺν νῷ τιθέμενος καὶ καθεστηκότι φρονήματι ἐπιὼν, τήν τε τῶν λόγων ἀλήθειαν αὐτοῦ αἰδέσθητι, καὶ κατ' ἐκεῖνον περὶ γραμματικὴν καὶ ὀρθογραφίαν καὶ κυριολογίαν τῶν λέξεων, περί τε ῥητορικὴν καὶ τὸ εἰδέναι ὀρθῶς τε καὶ μετὰ κάλλους συντιθέναι πρῶτα σχολάσας ἱκανῶς, εἶθ' οὕτω καὶ τῶν μειζόνων, ἐπίβαινε καὶ τῆς σοφίας αὐτῆς. Εὖ πράττοις καὶ φιλοῦντος παραίνεσιν τὰ εἰρημένα ἡγησάμενος ἕποιο τῇ συμβουλῇ».

Μετὰ ταῦτα ὁ Μιχαῆλος, ἕνεκα τοῦ ἀνηρέμου χαρακτῆρός του ἐκπεσὼν τῆς εὐνοίας τοῦ Βησσαρίωνος, μὴ δυνάμενος νὰ ζήσῃ εἰς Ἰταλίαν ἀνεχώρησε διὰ Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν μεταβὰς ἐγκατέστη εἰς Κρήτην, ἔνθα νυμφευθεὶς συνεστήσατο σχολεῖον πρὸς τὸ-

μετρίων τῶν βιωτικῶν, ἀντιγράφων καὶ χειρόγραφα πρὸς πώλησιν. Τοσαύτῃ δὲ πενίᾳ συνέζη, ὥστε εἰς πολλὰ τῶν χειρογράφων ὑπεγράφετο « βασιλεὺς τῶν πενήτων » (1). Εἰς τὴν ἑξῆς πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον ἐπιστολὴν περιγράφει τὰ κατ' αὐτὸν μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἀναχώρησιν. « Ἑσπέρας, ὅτε δὴ συνεσκόταζεν, ἄραντες ἐκ Βυζαντίου, τὸ τῆς Προποντίδος διεπλέομεν πέλαγος, γαληναίων ἡμῖν ἀνέμων τοῦ Ποσειδῶνος ἐμπνεύσαντος, ἅτε νέον αὐτὸν ἐγνωκόσι καὶ τὸν αὐτοῦ γε πατέρα, μηδέν τι τοιοῦτον, νὴ Δία, πρῶτον ἰδοῦσιν, ὅτε τούτων ἦμεν ἐν ἀγνωσίᾳ. Καὶ πρὶν τέτταρας ἡμέρας ἐκτελεσθῆναι, μηδενός του τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ πειραθέντες δεινῶν, ἣν Μίνως Διὸς παῖς ἐκόσμει τῇ εὐνομίᾳ, κατήρκαμεν, πάντ' ἄνω καὶ κάτω τὰ τῆς πόλεως εὑρηκότες, πόλεμόν τε κακὸν, καὶ ἀφορίαν τῆς Δήμητρος, ταῦτα δὴ τὰ γινόμενα, οἷς δὴ, καὶ οὗ ἕνεκεν ἐγεγόνειμεν, ἀπωλέσαμεν. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰσὶν οἱ παρ' ἐμὲ φοιτῶντες τῶν τεττάρων ἐπέκεινα, τοῖς τε ἄλλοις ἃ ἡμῖν προκατείλεκται, καὶ μάλισθ' ὅτι τὰ Ῥωμαίων εἰώθασιν ἐκπαιδεύεσθαι· οἱ δέ γε ἡμῖν ὄντες, μόλις ἂν ἀρκοῖεν, ἃ πίνομεν, ὕδατι. Κακὸν οὖν φυγόντες εὕρομεν ἄμεινον, τὰ τοῦ λόγου, εἰ δὴ κακὸν ἐκεῖνο κλητέον πρὸς τόδε παρατιθέμενον. Καὶ εἰ μὲν παρόντες ἡμῖν ἐτύγχανον, Ἀπόλλωνος καὶ Διὸς μεγάλου τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ Πολυδεύκης σὺν Ἀλκινόῳ. Οὐδὲν ἂν τὸ κωλῦον εἰς τὸ σύννομον ἄστρον ἡμᾶς ἀφικέσθαι, ἢ τάχα που καὶ εἰς γυναικὸς βίον ἐλεύσεσθαι. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν οὐκ ἄνευ Θεῶν ἡμῖν ἡμαρτήκει, μή τινος τῶν θυραίων ἀγαθῶν ἀπολελαυκότες, τάχιστά τε ἐντεῦθεν ἀπίωμεν πρὶν τὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς σηκὸν κατιδεῖν, καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν ἀσπάσασθαι τὰ ἀγάλματα. Πάντα μὲν οὖν ἡμῖν ὑποιστέα, τούτους ἔχουσί τε συμμάχους, καὶ οὕσπερ ἔφημεν γράφουσιν. Οὐδὲ γὰρ μεταβαίημεν ἂν, ἕστ' ἂν διδοίη Θεὸς ἃ ἂν βουλώμεθα διανύσαι. Εἶτ' αὖθις δεισίθεος ἡμᾶς διαδέξεται Πλήθων, σοὶ καὶ τοῦτ' εἰ δοκοίη ».

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ ἄλλων καταδείκνυται, ὅτι ὁ Ἀποστόλης ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν ἐνστερνισθῆ τὰς πληθωνικὰς δοξασίας, ὥστε ἐγένετο ἀληθὴς Ἕλλην, λατρεύων τ' ἀγάλματα, καὶ ἐπικαλούμενος τοὺς θεοὺς τοῦ Πλάτωνος εἰς ἀντίληψιν (2). Ἐπὶ τὰ θεω-

(1) Ἐν ἄλλοις χειρογράφοις σημειοῖ, « Μηχαῆλος Ἀποστόλης Βυζάντιος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος πενίᾳ ζῶν, καὶ τήνδε βίβλον μισθῷ ἐν Κρήτῃ ἐξέγραψε ».

(2) « Ζεὺς, ᾧ πάντα δουλεύει, θεοὶ καὶ δαίμονες καὶ ψυχαὶ, καὶ ἃ θεῶν ἔργα, ἢ θεῖος ὁ Πλάτων διαλελέχεται, Ἑρμῆς τε, ᾧ λόγον ἐνέταξεν ὁ. καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστῳ.

θῆναι δ' ἐν μὲν Ἰταλίᾳ προσεποιεῖτο τὸν δυτικὸν, ἐν δὲ Ἑλλάδι τὸν ὀρθόδοξον. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως ἐφαίνετο ἐπαμφοτερίζων. Ὁ Σμίθιος παραδίδει, ὅτι εἰς τὸν ἐν ἔτει 1440 προσφωνηματικόν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φριδερίκον ὡμολόγει ὁ Μηχαῆλος τὴν ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, πέμπων συγχρόνως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον ὁμολογίαν πίστεως, κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἀναχώρησίν του ὅμως ἔγραψε δριμέως κατὰ τῶν Λατίνων καὶ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων.

Ἄδηλος ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του. Ἐγκατέλιπε δὲ υἱὸν, ἐπίσης λόγιον, Ἀριστόβουλον, τὸν καὶ ὕστερον Ἀρσένιον ψευδο-Μονεμβασίας (¹).

Συγγράμματα.

—Μενέξενος, ἢ περὶ Ἁγίας Τριάδος διάλογος.

—Πρὸς τὰς ὑπὲρ Ἀριστοτέλους περὶ οὐσίας κατὰ Πλήθωνος Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ ἀντιλήψεις.

—Προσφώνημα εἰς τὸν διδάσκαλον Ἰωάννην τὸν Ἀργυρόπουλον, ὅτε ἤρξατο διδάσκειν ἐν τῷ τοῦ ξενῶνος μουσείῳ.

—Λόγος συμβουλευτικὸς πρὸς τὸν αὐτοῦ κηδεστὴν, μηνυθέντα ὅτι εἰς δευτέρους ἀφίκετο γάμους.

—Λόγος συμβουλευτικὸς πρὸς Ἀμιρούτζην Φιλόσοφον.

—Λόγος παραινετικὸς πρὸς Ἰταλούς.

—Ἐπιδιόρθωσις τῶν ποιητικῶν τρόπων.

—Μονῳδία τῷ σοφῷ Βησσαρίωνι. (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Füllebora).

—Ἐπικήδειον Γαλατινοῦ.

—Ἐπιτάφιον Καλοτερᾶ.

—Μονῳδία ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Καλέργην.

—Προσφώνημα εἰς Βησσαρίωνα. (μνημονεύεται ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν Συμμίκτοις Lib. V, καὶ VII).

—*Στίχοι ἰαμβικοί.*

—Συλλογὴ Ἑλληνικῶν παροιμιῶν ἐν Βασιλείᾳ 1538. (ἡ πρώτη αὕτη

τάξεις τε ἀϊδίους καὶ ἐνεργείας διανειμάμενος, καὶ οἳ τοῦ γένους ἡμῶν εἰλήχασι κήδεσθαι, καὶ τῆς ἐμῆς, εἰ οἷόν τ' εἰπεῖν, σωτηρίας καὶ ὠφελείας ἀντιποιούμενοι, εἰς τὸ ἱρὸν τέμενος τοῦ Διὸς, ὃ Μίνως ἐχόσμει τε καὶ Ῥαδάμανθυς, κατηνέγκασιν ἀρχεῖσθαι. Δήμῳ γὰρ παλαιῶν ἐντετυχηκὼς φιλοσόφων, Θεόν τε ἔγνων τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν καὶ, ὅτε δεῖ, προνοούμενον, οἷς τε λόγοις κυβερνᾶται τὸ πᾶν, καὶ ὅπως γένος ἀνθρώπων διατετάχαί τε καὶ διῄρηται ». (Ἑτέρα ἐπιστολὴ πρὸς Ἰω. Ἀργυρόπουλον).

(¹) Boerneri, de Doctis Graecis, σελ. 152—163.—Hodii de Graecis illustr.—Fabricii, Bibliotheca græca, XI, σελ. 189—91.—Füllebora. κλπ.

ἔκδοσις ἐστὶν ἐπιτομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1619 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τὸν τίτλον. — Apostolii parœmiæ nunc demum, post epitomen Basiliensem, integraæ cum P. Pantini versione, ejusque et doctor. notis in lucem editæ. Lugd. Batavorum Elzevir. 1619. ἀνετυπώθησαν δ' ἐν 1653).

—Περὶ ῥητορικῆς. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀλλατίου μετ' ἄλλων ἐν Ῥώμῃ 1643).

—Μονῳδία ἐπὶ θανάτῳ Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ αὐτοκράτορος.

—Στίχοι ἡρωϊκοὶ, καὶ ἰαμβικοὶ, καὶ ἐλεγειακοὶ εἰς διαφόρους ἑορτάς.

—Πολιτικοὶ στίχοι ἐγκωμιαστικοὶ Βατραχομυομαχίας.

—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ Λατίνων.

—Προσφώνημα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον.

—Ὁμολογία τῆς αὐτοῦ πίστεως ὑποπτευομένης.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Μανουὴλ Χρυσολωρᾶν, Πλήθωνα, Βησσαρίωνα, Μανουῆλον, Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον, Μάρκον Μουσοῦρον, Ἄγγελον, Ἀμιρούτζην, Μιχαὴλ Μάρουλλον, Ἡσαΐαν, Δαρεῖον, Γαβριὴλ, Πατρίκιον, Λαόνικον Χαλκοκονδύλην, Ἰωάννην Χρυσολωρᾶν, Πέτρον Καλέργην, Παχώμιον, Νικόλαον, Κυρῖνον, Θωμᾶν, Ἀνδρόνικον, καὶ ἄλλους (¹).

—Disceptatio adversus eos qui occidentales orientalibus superiores esse, contendebant, quod philosophiam et in declarando modo generationis Christi.

Πρὸς δ' ἔγραψε — Συλλογὴν ἀποφθεγμάτων, ὡς λέγει ὁ υἱός του Ἀριστόβουλος· «Ἐφ' ἣν (τὴν Ἰωνιὰν) πολλὴν σπουδὴν ὁ ἐμὸς πατὴρ κατεβάλλετο· τὰς γὰρ διατριβὰς ἐν Ῥώμῃ πάλαι ποιούμενος Γασπάρει τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἐπισκόπῳ τοῦ Ὄσμου συναγωγὴν παροιμιῶν συνθῆναι ὑπέσχετο. Ἀρξάμενος δὲ τῶν παροιμιῶν συνεπεμνήσθη καὶ γνωμῶν, ἀποφθεγμάτων τε καὶ ὑποθηκῶν ἀρχαιοτάτων καὶ σοφωτάτων ἀνδρῶν· ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις εἰσι παροιμίαι, καὶ γνῶμαι, καὶ ἀποφθέγματα».

Ἀνδρόνικος Κάλλιστος.

Γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀνετράφη ἐν Βυζαντίῳ (²)· μετὰ τὴν ἅλωσιν προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἐδίδαξε τὰ Ἑλληνικὰ κατὰ πρῶτον ἐν Βολωνίᾳ (1464), ὕστερον ἐν Ῥώμῃ (1469)· ἐντεῦθεν μεταβὰς εἰς Φλωρεντίαν (³) ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς ἐπί τινα ἔτη κατ' ἰδίαν εἰς πολυαρίθ-

(¹) Miller, Catalogue de l'Escurial, σελ. 71—2.

(²) Ὁ Βολατεῤῥανὸς (Comment. Urban. XXI, σελ. 775) τὸν λέγει ῥητῶς Θεσσαλονικέα· ὁ δὲ Φίλελφος Βυζάντιον· ἀλλ' ὁ αὐτὸς γράφων τῷ Γαζῇ λέγει ἐκεῖνον συγγενῆ (necessarium) τούτου· τὸ πιθανώτερον, ὡς παραδέχεται ὁ Βαίγνερος, εἶναι ὅτι γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνετράφη ἐν Βυζαντίῳ. Ὁ Κάλλιστος συγχέεται ὑπὸ Νωδαίου, Μορερίου, Βουλαίου καὶ ἄλλων πρὸς Ἀνδρόνικον τὸν Δαλματόν.

—(³) Ὁ Φραγκίσκος Βαίγνερος καταλέγει τὸν Κάλλιστον μεταξὺ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ δημοσίᾳ διδαξάντων.

μους μαθητάς. Μετὰ τὸν θάνατον Ἑρμωνύμου τοῦ Σπαρτιάτου προσεκλήθη ὁ Ἀνδρόνικος εἰς Παρισίους, καὶ ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν· μετὰ τοσαύτης δ' ἐπιτυχίας ἐδίδαξεν ἐκεῖσε, ὥστε ὁ Κλαβιέρος λέγει, ὅτι εἰς τοῦτον ὤφειλε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γαλλικῆς μητροπόλεως τὴν ἀποκατάστασιν συστηματικῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκεῖ δὲ ὑπέργηρως ἀπεβίωσε (1486)(¹).

Τοῦ Ἀνδρονίκου ἡ μάθησις ἐπαινεῖται ὑπὸ πολλῶν συγχρόνων· ὁ Βολατεράνος λέγει « unus omnes græci sermonis evolnerat auctores, ac scientiam, quam eydiicam vocant, collepat; præter ea vero etiam Aristotelicam omnem disciplinam probe tenebat »· καὶ ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ « fuisse eum alioquim pronuntiatione ineptum, et qui, præter studium litterarum, nihil omnino rerum gerebat ». Καὶ Φίλελφος γράφων ἐκ Μεδιολάνων (21 Ἰανουαρίου 1469) πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν « Gaudeo equidem, plurimum, eruditissimum virum, mihique amicissimum, Andronicum Kallistum, necessarium tuum, apud vos agere, id est, in musarum et sapientiæ domicilio; quem ut meis verbis salvere jubeas, meque τοῖς περὶ Βησσαρίωνα τὸν δεσπότην, quem diligentissime commenda »· ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ « eloquentissimum » καλεῖ τὸν Κάλλιστον.

Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ἀριθμοῦνται καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Πολιτιανὸς, Πανόνιος, Βάλλας, κλπ(²).

Συγγράμματα.

—Μονῳδία ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Ἀντιῤῥητικὸς πρὸς Μιχαῆλον Ἀποστόλην.

—Ἐπίγραμμα εἰς αἶνον Βησσαρίωνος.

—Περὶ παθῶν. (ἐξεδόθη ὑπὸ Δαβὶδ Ἑσχελίου ἐν Αὐγούστῃ τῷ 1593, ἀνετυπώθη τῷ 1617 καὶ 1679 εἰς ἐπίμετρον τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων).

—Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν. (ἐξεδόθη ὑπὸ Δαυὶδ Ἑσχελίου).

—Περὶ ποιήσεως.

—Σχόλια εἰς Ὅμηρον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Βησσαρίωνα, Σεκουνδινὸν, Γρηγόριον Παλαιολόγον καὶ Θεόδωρον Δημητρίου.

—Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Γρηγόριον Παλαιολόγον.

(¹) Κατά τινας ὁ Κάλλιστος ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐκεῖ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

(²) Hodius, lib. II, cap. 8 — Boernerus, σελ. 164—9. — Fabricius, XI, σελ. 463, καὶ 561. — Biographie Universelle, tom. 2. — Biogr. Nouvelle, Vie de Callistos.

—Ἐπιστολὴ περὶ Ἑρμωνύμου πρὸς Γεώργιον Παλαιολόγον τὸν Δισύπατον (ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βοισσονάδου, τομ. 5 σελ. 420—6).

—Περὶ ψυχῆς.

—Περὶ τύχης.

Μετάφρασις λατινιστὶ — Aristotelis de generatione et corruptione libri duo.

Ὁ Βερούνιος ἐν προοιμίῳ τῆς ἐν ἔτει 1509 ἐκδόσεως τῶν Ἐρωτημάτων τοῦ Γουαρίνου καταλέγει μεταξὺ τῶν γραψάντων κανόνας περὶ ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸν Κάλλιστον.

Ῥάλλης.

Δημήτριος Ῥάλλης, ὁ ἐπιλεγόμενος Καβάκης, ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ ὁμωνύμου περιφανοῦς οἴκου([1]). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ὑπηρέτησε διαφόρους ἡγεμόνας ὡς ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων ἱππέων. Ἐννενηκονταέτης δ' ἀπεβίωσεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανίλιος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ τάφου τὸ ἑξῆς λατινικὸν ἐπίγραμμα.

Demetrio Cabacio Rhallo
equiti Spartano
qui nullum corporis incommodum expertus
nonagesimum ætatis annum menses II diem
XXI superavit, Manilius ex Thomaide
Theodori Bochali filia suspectus parenti
sanctissimo ac B. M. sibique posuit ([2]).

Ὁ Δημήτριος, ἐκτὸς τῆς στρατιωτικῆς δεξιότητος, ἐκοσμεῖτο καὶ διὰ μαθήσεως οὐκ εὐκαταφρονήτου. Εἰς τοῦτον ὀφείλεται ἡ διάσωσις τοῦ περὶ Νόμων περιλαλήτου συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος. Τὸ δὲ ἀνῆκον εἰς τοῦτον χειρόγραφον ἀποτεθησαυρισμένον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μοναχοῦ, κοσμεῖται καὶ δι' ἰδιογράφων σημειώσεων, καταδεικνυουσῶν τὴν πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρός([3]). Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανό-

---

([1]) Ὁ Φραντζῆς μνημονεύει Γεωργίου Ῥάλλη σταλέντος ἐν ἔτει 1461 ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν ἐν Βεῤῥοίᾳ τότε διατρίβοντα σουλτάνον, καὶ μετὰ τῆς ἀκολουθίας του ῥιφθέντος εἰς τὰ δεσμά· καὶ Μιχαὴλ Ῥάλλη, τοῦ ἐπιλεγομένου Ἴσηθ, ὅστις μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, συμμαχῶν τοῖς Ἑνετοῖς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Πατρῶν, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀμὰρ ὑπέστη τὸν δι' ἀνασκολοπισμοῦ μαρτυρικὸν θάνατον. (Περὶ τοῦ τελευταίου βλέπε καὶ Spandugini Commentari).

([2]) Hodii, de Græcis illustribus, σελ. 292.

([3]) Πλήθωνος Νόμοι, ἔκδ. Ἀλεξάνδρου, σελ. 2, σημ. 1. καὶ σελ. 136—7, σημ. 43.

-ττα. ὁ ἐν λόγῳ Ῥάλλης ἐστὶν ὁ ποιήσας τέσσαρα ὡραῖα ἐπιγράμματα εἰς Ἀβίραν ἀδελφὴν Λεονάρδου Β'. Τόκου τοῦ δουκὸς Λευκάδος καὶ Ἀκαρνανίας, ἐξ ὧν ἐπισυνάπτομεν τὸ πρῶτον ἡρωελεγεῖον.

Τείρεα παμφανόων καὶ ἠελίου ἀκάμαντον
φῶς, Ἑκάτας θ' ἱερὸν φέγγος ἀπ' οὐρανόθεν,
οὔρεα βουνοί τε σκιόεντες καὶ νάπαι ἱρῶν,
σμήνεα νυμφάων ἠδέ τε Νηϊάδων,
ἔθνεα Μουσάων Χαρίτων τε θεαίνων, κλῦτε,
ἔλθετε θρῆνόν τ' οἰμωγὴν τοῦ θανάτου
στησάμεν', Αἰβιέρας ἕνεκεν παΐδος βασιλῆος,
ὅς ῥά ποτ' ἦρχεν Ἀκαρνάνων ὑπερφυέων,
Καὶ κασιγνήτης δεσπότου οὔσης τοῦ Λεονάρδου·
Δεῦρ' ἴτ' ἀοιδῶν φῦλ' ἱερὰ Καλλιόπης,
ἀμύμονες μύσται πολυΐστορες ἡρώων τε
καὶ ἡρωΐδων ὑμνηταὶ στῆτ' ἄρ' ἅμα
πάντες κύκλῳ, τὴν λύραν Ἑρμείου πλήττοντες,
χρηστά τε πολλ' ἐπαείδοντες καὶ ἀρετάς,
ἔργα τε εὐσεβίης καὶ παρθενίης ἐρατεινῆς,
σωφροσύνης τε πρήξιας καὶ εὐφροσύνης (1).

Νυμφευθεὶς ὁ Δημήτριος τὴν Θωμαΐδα, θυγατέρα τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Θεοδώρου Μπόχαλη, ἐγέννησε δύο υἱούς, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος Νικόλαος θεραπεύων τῷ Ἄρει ἀνεδείχθη εἷς τῶν ἐπισήμων στρατιωτικῶν· ὁ δ' ἕτερος Μανίλιος, τρόφιμος τῶν Μουσῶν, κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Γυράλδου, Ἰοβίου, καὶ Πολιτιανοῦ μεταξὺ τῶν τότε πρωτευόντων λατινιστῶν(2). Ἐπὶ Λέοντος Ι'. ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας προχειρισθεὶς ὁ Μανίλιος Ῥάλλης ἀπεβίωσε τῷ 1517, διαδεχθεὶς ἐν τῷ ἀξιώματι ὑπὸ Μάρκου τοῦ Μουσούρου(3). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα υἱὸς τοῦ ἄνω Νικολάου ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ Ῥάλλης, τρόφιμος τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου.

Μιχαὴλ Μάρουλος ὁ Ταρχανιώτης.

Ἐγεννήθη ἐκ Μανιλίου Μαρούλου καὶ Εὐφροσύνης Ταρχανιώτου, εὐγενῶν τοῦ Βυζαντίου προσφυγόντων μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς Ἰταλίαν· σταλεὶς εἰς Βενετίαν παρὰ τῷ συγγενεῖ του Ζα-

(1) Miller, Catalogue des Manuscrits de l'Escurial, σελ. 84—6.

(2) Manilius Rallus Græcus homo, sed latinis litteris adprime excultus» λέγει ὁ Πολιτιανός. Κατὰ Ἰόδιον ὁ Μανίλιος ἐποίησε λατινιστὶ διάφορα κομψὰ ἐπιγράμματα.

(3) Hodius, lib. II, cap. 6.

χαρίᾳ Σκορδύλῃ τῷ Κρητί, ἐδιδάχθη παρὰ μὲν τούτου τὴν Ἑλληνικήν, παρὰ δὲ τῷ περιφανεῖ Σαβελλίκῳ τὴν λατινικήν· πεμφθεὶς ὕστερον εἰς Πατάβιον, ἀναλώμασι τοῦ Βησσαρίωνος, ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν. Ὡραῖος τὴν μορφήν, καὶ ἱπποτικὸς τὸν χαρακτῆρα, ὁ Μιχαὴλ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του καρδιναλίου, διῆγε πλάνητα βίον, καταγραφεὶς ἐπὶ τέλους μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην ὁπλαρχηγὸν Νικόλαον Ῥάλλην μισθοφόρων Ἑλλήνων· ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν τοῦ στρατιωτικοῦ βίου ὁ Μάρουλος δὲν ἔπαυσε θεραπεύων ταῖς Μούσαις· τότε συνέγραψεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν θαυμασίως κατεῖχε, τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Ἐπιγραμμάτων, καὶ τὰ τρία τῶν ὕμνων του.

Παραιτηθεὶς μετ' οὐ πολὺ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἦλθεν εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐδεξιώθη εὐμενέστατα ὑπὸ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ἰταλίᾳ ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα· εἰς ταύτην δέ, παρὰ τοὺς ἄνδρας, ἐπεδόθησαν καὶ γυναῖκες εὐγενοῦς καταγωγῆς καὶ ἐξόχων προσωπικῶν πλεονεκτημάτων· μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ἡ Ἀλεξάνδρα, θυγάτηρ τοῦ Βαρθολομαίου Σκάλα γραμματέως τῆς Φλωρεντινῆς Δημοκρατίας, τὴν προσωπικὴν τῆς ὁποίας ὡραιότητα ὑπερέβαινον τὰ δῶρα τοῦ πνεύματος· νέα ἔτι ἐγίνωσκεν οὐ μόνον τὴν λατινικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, σπουδάσασα ταύτην ὑπὸ τὸν Ἰάνον Λάσκαριν, καὶ Δημήτριον Χαλκοκονδύλην, καὶ γράψασα Ἑλληνικά τινα ποιήματα. Τοιαύτη ἕνωσις δώρων εἶχεν ἑφελκύσει τὴν προσοχὴν διαφόρων, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ γράψαντος πολλάκις ἐρωτικοὺς στίχους πρὸς τὴν ὡραίαν Ἀλεξάνδραν, ἥτις ἐπὶ τέλους ἔδωκε τὴν χεῖρα εἰς τὸν ὡραῖον Ἕλληνα ἱππότην. Ἐντεῦθεν διηγέρθησαν μεταξὺ Πολιτιανοῦ καὶ Μαρούλου διενέξεις καὶ ἀντεγκλήσεις, μνημονευόμεναι εἰς τὰ συγγράμματά των.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους **1499** ὁ Ταρχανιώτης ἐπανερχόμενος ἔφιππος ἐκ Βολτέῤῥας, ἔνθα εἶχε μεταβῆ εἰς ἐπίσκεψιν φίλου του, ἔπεσεν εἰς τὸν Κεκίναν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη· μετὰ δ' ἓξ ἔτη ἀπεβίωσεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἡ σύζυγός του Ἀλεξάνδρα.

Ὁ Μάρουλος ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων ὡς εἷς τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων Ἑλλήνων τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος, ἁμιλλώμενος διὰ τὸν γλαφυρὸν λατινισμόν του καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς τότε ἐξέχοντας Ἰταλούς. Ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ποντάνου καὶ

συνεδέετο σφιχτῶς μετὰ τοῦ Σαννάζάρου, ὅστις τὸν ὑπερησπίσθη κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Πολιτιανοῦ διαμάχην.

Ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς Θεοὺς Ὕμνων του ὁ Μάρουλος ἐθεωρήθη ὑπό τινων, καὶ ἰδίως τοῦ Ἐράσμου([1]), πράγματι εἰδωλολάτρης· ἡ πρὸς τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα λατρεία του ἴσως ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ γράψῃ, μιμούμενος ἁπλῶς ἐκείνους, τὰ τοιαῦτα ποιήματα· οὐδαμοῦ ὅμως τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διαφαίνεται ἀντιχριστιανική τις ἰδέα δυναμένη ἐπ' ἐλάχιστον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν περὶ τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ γνώμην.

Τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Μαρούλου ἀποτελοῦνται ἐκ μικρῶν ποιημάτων γεγραμμένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ Μαρσιάλου· εἰς ἓν ἐκ τούτων, τὸ μεγαλείτερον πάντων, ἐπιγραφόμενον *Ἐλεγεία εἰς Νέαιραν*, ἐξιστορεῖ ὁ ποιητὴς τινὰς τῶν περιπετειῶν καὶ δυστυχημάτων του. Οἱ Ὕμνοι, ἐπονομάζονται Φυσικοί, διότι ἐν αὐτοῖς ἐξυμνεῖται ἡ φύσις καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ Θεοί· εἰς τὸν ἐπισημότερον τούτων ἀποτεινόμενον *Πρὸς τὸν Ἥλιον*, ὁ Μάρουλος ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος τοῦ Λουκρετίου.

Συγγράμματα.

—**Epigrammata, Roma 1493.** (μνημονεύεται καὶ προγενεστέρα ἔκδοσις τοῦ **1490**).

—**Hymni Naturales.** (ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ **1497** μετὰ τῶν ἐπιγραμμάτων. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐδημοσιεύθη τῷ **1515** ἐν Φάνῳ παράρτημα—**Maruli Neniæ; ejusdem epigrammata nunquam alias impressa.** Ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν Βολωνίᾳ τῷ **1504**, ἐν Στρασβούργῳ τῷ **1509**, καὶ ἐν Παρισίοις τῷ **1529**).

Πληρεστέρα τῶν ἐκδόσεων τῶν ποιημάτων τοῦ Μαρούλου θεωρεῖται ἡ ἐν Βριξίᾳ γενομένη τῷ **1532**, (**Epigrammatum libri quatuor. Hymnorum libri quatuor, Neniæ quinque et alia quædam epigrammata**), ἀνατυπωθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ **1561**.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἔγραψεν ὁ Ταρχανιώτης καὶ—**De Principum Institutione**([2]).

([1]) Ὁ Ἔρασμος λέγει περὶ τῶν ποιήσεων τούτου «**Marulli pauca legi tolerabilia, si minus haberent paganitatis**».

([2]) **Iovii, Elogia—Hodii, De Græcis illustribus lib. II, cap. 6.—Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini.** σελ. **184**—Ῥόσκου, βίος Λαυρεντίου ἐκ Μεδίκων, μετάφρ. Χ. Παρμενίδου, σελ. **249—Michaud, Biographie Universelle, tom. 44**—**Didot, Biographie Générale, tom. 34.**

Μάρχος Μουσοῦρος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1470 εἰς Ῥέθυμνον τῆς Κρήτης· κομιδῇ νέος ἤχθη εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τοῦ πατρός του, πλουσίου ἐμπόρου, καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἰάνου τοῦ Λασκάρεως, παρ' ᾧ ταχέως προώδευσεν εἰς κατάληψιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων(1). Εἶτα σταλεὶς εἰς Πατάβιον πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν, ἐπανέστρεψεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἡ φήμη προδραμοῦσα εἶχε διασαλπίσει τὴν παιδείαν τοῦ νεαροῦ Ἕλληνος, ὅστις ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐγίνωσκε καὶ τὴν λατινικὴν μέχρι θαύματος(2). Ὁ περιφανὴς Ἄλδος Μανούτιος ἐμισθώσατο αὐτὸν πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἐκ τῶν πιεστηρίων του ἐξερχομένων Ἑλλήνων συγγραφέων· ἀπετέλει δὲ καὶ μέλος τῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τοῦ περιφήμου ἐκείνου τυπογράφου συνερχομένης ἀκαδημίας. Ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν εἰς Πατάβιον, καὶ ἡ φήμη του εἵλκυσεν ἐκεῖ πλῆθος ἀκροατῶν πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τοσαύτης δ' εὐσυνειδησίας ἐξεπλήρου τὸ καθῆκον τῆς διδασκαλίας, ὥστε μόλις τέσσαρας ἡμέρας καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν δὲν παρέδιδε (3). Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ εἰσβολὴ τῶν Γάλλων ἠνάγκασε τὸν Μουσοῦρον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ Πατάβιον, καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενετίαν (1509), ἔνθα ἐδίδαξε μετὰ τοσούτου κρότου τὴν Ἑλληνικήν, ὥστε παμπληθεῖς συνέρρεον ἐκεῖσε ἀκροαταί, καὶ ἡ Βενετία, ἕνεκα τῆς γονίμου καὶ πατα γώδους διδασκαλίας του, ἐπωνομάσθη Νέαι Ἀθῆναι(4).

(1) Αὐτὸς ὁ Μουσοῦρος εἰς τὸ πρὸς Πλάτωνα ποίημά του ἀναφέρει, ὅτι ἐδιδάχθη ὑπὸ Λασκάρεως·

Λασκαρέων γενεῆς ἐρικυδέος ἄκρον ἄωτον,
Καὶ τριπροσωποφανοῦς οὔνομ' ἔχοντος θεοῦ·
Ὅς μ' ἔτι τυτθὸν ἐόντα πατὴρ, ἅτε φίλτατον υἱὸν
Στεργόμενος περὶ δὴ στέρξεν ἀπὸ καρδίης,
Καί μοι στεῖνος ὁδοῦ πρὸς Ἀχαιΐδα μοῦσαν ἀγούσης
Δεῖξεν ἀριγνώτως μοῦνος ἐπιστάμενος.

Καὶ Ἄλδος Μανούτιος προσφωνῶν τῷ Ἰάνῳ Λασκάρει τὸν Σοφοκλέα « Marcus Musurus noster est tui studiosissimus et perquam gratus discipulus· nam, quantum bonis litteris moribusque proferit autem plurimum, id omne tibi acceptum refert ».

(2) « Latinæ linguæ usque ad miraculum doctum eum fuisse, quod vix illi Græco contigerit, præter Theod. Gazam, et Io. Lascarem (Erasmi epistolæ III).

(3) « Totio anno vix quatuor intermittebat dies, quin publice profiteretur » (Iovius).

(4) Ὁ Ἄλδος γράφει ἐν προλόγῳ τῆς ἐν 1512 ἐκδόσεως τῶν ἐρωτημάτων τοῦ Χρυ-

Τῷ 1516 μετέβη εἰς Ῥώμην (¹), καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους προεχειρίσθη ἐπίσκοπος Μονεμβασίας, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος Μανιλίου Ῥάλλη. Ἐξαισία δ' ἐπικρατεῖ σύγχυσις μεταξὺ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων, διότι οἱ μὲν Ἰόβιος, Κρούσιος, καὶ Βάϊλος γράφουσιν, ὅτι Μονεμβασίας ἀρχιεπίσκοπος ἐξελέχθη ὁ Μουσοῦρος, οἱ δὲ Βαριλλάσιος, καὶ Νικόλαος Παπαδόπουλος ὁ Κομνηνὸς, ὅτι οὐχὶ Μονεμβασίας ἀλλ' Ἐπιδάμνου τῆς Δαλματίας. Πᾶσαι ὅμως αἱ ἀντιφάσεις αὗται διαλύονται σήμερον. Ἐν τῇ Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν εὑρηνται δύο ἀνέκδοτοι περγαμηναὶ περὶ τοῦ Μουσούρου, ὡς ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἱεραπέτρας, δωρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Λάμπρου, ἐξ ὧν ἀντιγράψαντες τὴν μίαν παρεντίθεμεν.

In Nomine Domini Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis evidenter pateat et sit notum, quod anno Nativitate domini Millesimo Quingentesimo decimo septimo, indictione quinta, die verò secunda mensis Februarii, Pontificatus sanctissimi in Χριστῷ patris et domini nostri domini Leonis divina providentia Pape decimi anno quarto; in mei Notarii publici testiumque infrascriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia, personaliter Constitutus Reverendissimus in Cristo pater et dominus Marchus Musurus electus Monembasiensis et Episcopus Hierapetrensis principalis principaliter pro se ipso, extra tamen quorum cumque procuratorum suorum per eum hactenus quomodolibet constitutorum revocationem, omnibus melioribus modo via jure causa et forma, quibus melius et efficacius de jure potuit et debuit, fecit, constituit, creavit, nominavit, et solemniter deputavit suum verum certum legitimum et indubitatum procuratorem actorem, factorem, negotiorumque suorum infrascriptorum gestorem ac nuncium specialem et generalem, itaque specialitas generalitati non deroget, nec e contra videlicet, venerabilem et egregium virum dominum Manussum, saschellarium Cretensem, ejusdem domini constitu-

---

colaphū « Marcus Musurus, vir doctissimus nunc publice profiteretur Venetiis, frequenti semper ac gravi auditorio litteras Græcas ». Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν τῷ 1514 ἔκδοσιν τοῦ Πινδάρου « Venetias, alteras hoc tempore possumus dicere Athenas cum propter alios plurimos singulari doctrina præditos viros, tum propter Musurum nostrum ». Καὶ Φραγκίσκος Φαζέολος γράφων τῷ 1513 « Venetiæ hoc tempore Athenæ alteræ vere dici possunt, propter litteras Græcas, quarum studiosi undique concurrunt, quemtu publico stipendio conducentum curasti, cuique faves plurimum ». Ταὐτὰ καὶ πρὸς Ἰωάννην Εὐρθεσίνιον ἐπαναλαμβάνει ὁ Ἄλδος τῷ 1514, καὶ Αἴλιος Τύρδαλδος.

(¹) Ὁ Βάϊλος λέγει, ὅτι ἐδίδαξεν ἐν Ῥώμῃ τὰ Ἑλληνικά· ὁ δ' Ἔρασμος « Musurum fortuna retraxit a Musis, Leonis favore Romam ascitum. (Ciceronianus).

entis ex sorore nepotem, absentem tanquam presentem, solum et insolidum specialiter et expresse ad ipsius domini constituentis nomine, et pro eo, quandam gratium reserve in tota insula Cretensium et Cypro existen . . . sibi per sanctissimum dominum nostrum Leonem papam decimum concesse, prout in eadem reserva in forma brevis expedita ac processus desuper fulminata omnibus et singulis personis, quibus opus fuerit presentandum intimandum et notificandum et quecumque beneficia ecclesiastica sub dicta gratia reserve vacantia acceptandum, nec non corporalem realem et actualem possessionem quorumcumque beneficiorum vacantium capiendum intrandum apprehendendum et manutenendum, ac possessionem sibi conferri petendum et oblitendum, necnon quorumcumque fructus redditus et proventus quorumcumque beneficiorum petendum levandum exigendum et recuperandum ac de illis habitis et receptis quictandum et quictantiam seu quictantias faciendum cum solenni pacto de re habita ulterius non petendo, necnon attendandum locandumque seu ad firmam vel annuam pensionem dandum et concedandum, ac illis beneficiis landabilite in divinis deserviendum et deserviri faciendum. Et si necesse fuerit pro premissis omnibus et singulis in quocunque fore sive judicio coram quibuscunque judicibus et commissariis tam ordinariis quam extraordinariis comparendum et agendum ac ipsum dominum constituentem et ejus jura defendendum, libellum seu libellos et quascunque petitiones summarias dandum et recipiendum darique et recipi videndum; litem seu lites contestandum et contestari videndum; calumnie et quodcunque alterius generis licitum et honestum juramentum in animam ipsius domini constituentis ac ipsius nomine prestandum et ex adverso prestari videndum, ponendum et articulandum ponique et articulari videndum, ac eos [illegible] et observandum; sententiam seu sententias tam interlocutorias quam diffinitivas ferri petendum et audiendum, et ab ea vel eis et a quocunque alio gravamine ipsi domini constituendi illato vel inferendo provocandum et appellandum, appellatosque semel et pluries debita cum instantia petendum et obtinendum, appellationemque et appellationes hujusmodi intimandum et prosequendum, ipsasque ad Romanam curiam, si opus fuerit, deducendum et amoliri faciendum, expensas, damna et interesse, taxandum et taxari petendum et [illegible], ac super ipsis, si necesse fuerit, jurandum; unum quoque vel plures procuratorem seu procuratores loco ipsius cum simili aut limitata potestate substituendum, eumque vel eos revocandum et onus procurationis hujusmodi in se reassumendum totiens quotiens opus fuerit et sibi videbitur expedire, presenti procuratorio nichilominus in suo robore duraturo; et generaliter omnia alia et singula faciendum dicendum gerendum exercendum et procurandum que in premissis et circa ea necessaria fuerint, seu quomodolibet oportuna et

que ipse dominus constituens faceret et facere posset, si premissis omnibus presens et personaliter interesset, etiam si talia forent que mandatum exigerent magis specialem quam presentibus est expressum, promittens insuper idem dominus Constituens sibi a me notario publico infrascripto tanquam publice et auctentice persone solenniter stipulans et recipiens vice ac nomine omnium et singulorum quorum interest intererit aut interesse poterit quomodolibet in futurum se ratum gratum atque firmum perpetuo habiturum totum id et quicquid per dictum procuratorem constitutum ac substituendum ab eo actum dictum gestum vel procuratum fuerit in premissis seu quomodolibet premissorum, relevans nichilominus ex nunc et relevare volens eundem procuratorem ab omni onere satis dandi ac judicio sisti et judicatum solvi cum omnibus et singulis ejus necessariis et opportunis, sub hypotheca et obligatione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium presentium et futurorum et qualibet alia juris et facti renunciatione ad hoc necessaria pariter et cautela. Super quibus omnibus et singulis premissis idem dominus constituens sibi a me Notario publico infrascripti unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Rome in domo habitationis ejusdem domini Constituendis sub anno indictione die mense et pontificatu quibus supra, prosentibus ibidem domino *Leonillo Leonus* catolico Paduano et Aloysio Vallo catolico, Græco *natione*, testibus ad premissa vocatis atque rogatis.

† Ιῶς Ego Ioannes Theobaldus Clericus Lingonensis publicus apostolica et imperiali auctoritatibus Notarius ac in officio Archivii Romane Curie descriptus et annotatus, quia premissis omnibus interfui eaque omnia sic fieri vidi, ideo hoc præsens instrumentum suscripsi signoque meo signavi in fidem omnium premissorum rogatus et requisitus.

Io. Theobaldus Notarius ([1]).

Διὰ τῆς συμβολαιογραφικῆς ταύτης πράξεως ὁ Μουσοῦρος (electus Monembasiensis et episcopus Hierapetrensis) διορίζει γενικὸν καὶ εἰδικὸν ἐπίτροπον καὶ πληρεξούσιον ἐπὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ δωρηθέντων αὐτῷ κτημάτων τὸν ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιόν του Μανοῦσον τὸν Κρῆτα. Ἡ δ' ἑτέρα περγαμηνή ἐστιν αὐτὸ τὸ δωρητήριον τῶν ἄνω κτημάτων, ἐκδοθὲν ὑπὸ πάπα Λέοντος Ι'. τὴν 20 Ἰαννουαρίου 1517, καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφήν: « Dilecto filio Marcho Musuro electo Monembasiensis ([2]) ».

([1]) Ἐτηρήθη ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἀρχετύπου ἀναπληρωθεισῶν μόνον τῶν συγκεχωρημένων λέξεων.

([2]) Δὲν καταχωροῦμεν καὶ τοῦτο, ὡς διαν ἐχοντα τινάς, καὶ διότι ἕνεκα τῆς ἐφθαρμένης διφθέρας, ἐλλείπουσιν ὁλόκληροι περίοδοι.

Ἐκ τούτων ἄρα πειθόμεθα, ὅτι ὁ Μουσοῦρος Μονεμβασίας καὶ οὐχὶ Ἐπιδάμνου ἀρχιεπίσκοπος προεχειρίσθη.

Δὲν μετέβη ὅμως εἰς τὴν θέσιν του, διότι ὁ θάνατος προλαβὼν ἔκοψε τὸ νῆμα τοῦ βίου του. Ἀσθενήσας ἐξ ὕδρωπος (1), ἀπέθανε κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1517 ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας De la Pace. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁ Ἀντώνιος Ἀμιτέρνος ἔγραψε·

Musure, o mansure parum, properata tulisti
Præmia; namque citò tradita, rapta cito.
Antonius Amiternus
Marco Musuro Cretensi
exactæ diligentiæ grammatico
et raræ felicitatis poetæ
posuit.

Καὶ ὁ Λατόρνος·

Arma Pelasgiacas quaterent dum Turcica terras,
Inveherent culto barbariemque solo.
Qui fecerunt Musæ? fugere Helicone relicto;
Phocim et Ascræum deservere nemus,
Regna latina petunt, et erat Musurus in illis.
Hospicio ictuntur hospitis ante sui.
Nunc etiam bustum, grata pietate sepulti,
Officii quamvis sedulitate colunt.
Thespiacas frontes circum et Parnassida laurum,
Ex sacro spargunt ex Helicone thymum:
Castalias nymphas aliæ, et cape munera dicunt,
Musure Aonii factus Apollo chori.

Ὁ Μουσοῦρος θαυμάζεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὡς ποιητὴς ὑψιπέτης, Ἑλληνιστὴς καὶ Λατινιστὴς ἄριστος καὶ κριτικὸς διάσημος. Ὁ Ἔρασμος λέγει περὶ αὐτοῦ « totiæ philosophiæ studiosissimum, virumque summis rebus natum . . . eruditione græcissimum . . . virum eruditum in omni disciplina-

(1) Παῦλος ὁ Ἰόβιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μουσοῦρος δυσανασχετῶν διότι δὲν συμπεριελήφθη τοῖς νεωστὶ [illegible] τριάκοντα Καρδινάλλοις ἀθυμήσας τέθνηκεν· ἀλλὰ ταῦτ' ἀνυπόστατα καταδείκνυνται ὑπὸ Βαρνέρου ἐπικαλουμένου τὰς μαρτυρίας πολλῶν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐξιδιασμένης μετριοφροσύνης τοῦ διασήμου Ἕλληνος, περὶ οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Βαλεριανὸς λέγει· « Non dignitatem ullam aut beneficii commodum in eo vitæ colore duxerit, qui hominum opinione judicatur amplissimus, sed sibi, summa in libertate versari solito, summam deformitatem, et miseriam arbitratus sit ».

rum genere ». Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς ἐξανίσταται φθορῶν τοῖς Ἕλλην ἐγίνωσκε τὴν λατινικὴν εἰς τοιοῦτον βαθμόν. (Ciceronianus tom. I. σελ. 1010). Καὶ ὁ Ῥενάνος, « nihil in græcis auctoribus erat tam reconditum, quod non aperilet, nec tam involutum, quod non expediret Musurus, vere Musarum custos et antistes. Omnia legerat, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc tam consummatam eruditionem etiam insignis pietas commendabat ».

Ὁ Μουσοῦρος ἦτο μέλος τῆς Ἀλδιανῆς Ἀκαδημίας μετά τινος συνωνύμου Ἰωάννου, πιθανῶς ἀδελφοῦ του.

Ὁ Ἄλδος προσεφώνησεν αὐτῷ τὸν Β΄. τόμον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1509 ἐκδοθέντων Ἑλλήνων ῥητόρων, ἐπιστασίᾳ τοῦ Κρητὸς Δημητρίου Δούκα. Εἰς τὸν Α΄. τόμον τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως προσφωνούμενον εἰς Ἰάνον Λάσκαριν εὕρηται ἑλληνιστὶ πρόλογος τοῦ αὐτοῦ Δούκα πρὸς Μουσοῦρον.

Συγγράμματα δὲν ἔγραψεν ὁ περιφανὴς οὗτος Ἕλλην, ἐκτὸς ἐπιστολῶν τινων, ἐπιγραμμάτων καὶ ποιημάτων συνεκδοθέντων τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κριτικῶς ἐπεξεργασθεῖσιν Ἕλλησι συγγραφεῦσιν. Ἓν τῶν ποιημάτων τούτων καὶ μόνον ἤρκει ν' ἀποθανατίσῃ τὸν Μουσοῦρον· εἶνε δὲ τοῦτο τὸ εἰς ἔπαινον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ φιλέλληνος πάπα Λέοντος Ι΄. ποιηθέν. Ἡ ἐξαισία αὕτη ᾠδὴ ἀποπνέουσα τὸ μῦρον τοῦ πατριωτισμοῦ καταδείκνυσι τὴν περὶ τὸν Ἕλληνα λόγον δεινότητα ὡς καὶ τὸ γόνιμον τῆς φαντασίας τοῦ Μουσούρου· ἀποτελουμένη δ' ἐκ διακοσίων στίχων προετάχθη τῆς ὑπὸ Ἄλδου τῷ 1513 ἐκδόσεως τῶν ἁπάντων τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου, καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς ὁμοιαρίθμους λατινικοὺς ὑπὸ Ζηνοβίου Ἀκαϊόλη μετετυπώθη ἰδίᾳ ὑπὸ Μουγκέρου τῷ 1676 ἐν Ἀμστελοδάμῳ, καὶ μετὰ νέων σημειώσεων ὑπὸ Βουτλέρου ἐν Καντάβριγίᾳ τῷ 1797· ὕστερον δὲ μετὰ νέας Ἑλληνικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Φοστέρου.

Ἐπειδὴ δ' αἱ ἐκδόσεις αὗται εἰσὶ λίαν δυσεύρετοι ἐπισυνάπτομεν καὶ ἡμεῖς αὐτὴν ἐνταῦθα.

Ὠδὴ εἰς Πλάτωνα.

Θεῖε Πλάτων, ξυνοπαδὲ θεοῖς καὶ δαίμοσιν ἥρως,
Πασσυδίῃ μεγάλῳ Ζηνὶ παρεσπομένοις,
Ἅρμα κατ' οὐρανὸν εὐρὺν ἀελλοπόδων ὅτε πώλων
Κεῖνος ἐλᾷ, πτηνῷ δίφρῳ ἐφεζόμενος,
Εἰ δ' ἄγε νῦν κατάβηθι, λιπὼν χορὸν οὐρανιώνων

Ἐς γᾶν ψυχοφαῶν εἰρεσίῃ πτερύγων,
Καὶ λάζευ τόδε τεῦχος, ὃ Σωκρατικὴν ὀαριστὺν
Ἀμφὶς ἔχει, καὶ σῆς κεδνὰ γένεθλα φρενός.
Ὦ ἐνὶ κοσμοτέχνης, ὀκτὼ πτυχὰς Οὐλύμποιο
Ἐξ ἰδίων ἕλκων ἀρχέτυπον πραπίδων,
Δείματο καρπαλίμως· ὑπάτην σελάεσσιν ἀπείροις
Δαιδάλλων, τήν περ κλείομεν ἀπλανέα.
Τάς δ' ἄρ' ἐφεξείης μονοφεγγέας ἐξετόρευσεν,
Αὐτόθεν ἀκροτάτης ἀντία κινυμένας·
Ἡ σφέας ἁρπάζουσα παλιμπλάγκτοιο κελεύθου
Σύρει ἀναγκαίῃ· ταὶ δὲ βιηζόμεναι
Οὐκ ἀέκουσαι ἕπονται· ὅμως ἑὸν οἶμον ἑκάστη
Ἔμπαλιν ἐξανύει βάρδιον ἢ τάχιον.
Ὦ ἐνὶ κυδρὸς Ἔρως ἀπὸ γαίης ὑψόσ' ἀείρων
Ἱμέρῳ ἄμμε φλέγει κάλλεος οὐρανίου·
Ὦ ἐνὶ σὺ ψυχᾶς φύσιν ἄφθορον, οὐδ' ἀμενηνοῦ
Σκήνευς ὀλλυμένου, δεῖξας ἀπολλυμένην·
Ἄλλοτε διογενῶν πόλιν οὐρανογείτονα φωτῶν
Κτίζεις, οἷσι μέλει πότνια Δικαιοσύνη,
Ἠδὲ καὶ Εὐνομίη κουροτρόφος· οὐδ' ἀπ' ἐκείνου
Νόσφιν ἀπετραπέτην ἄστεος ὅσσε πάλιν,
Αἰδὼς καὶ Νέμεσις· Τίς ἕκαστά κε μυθολογεύει
Ὅσσα θεσπνεύστοις ταῖσδ' ἐνέθου σελίσι;
Τάς γε λαβὼν ἀφίκοιο πόλιν βασιληΐδα πασέων,
Ὅσσας οὐρανόθεν δέρκεται ἠέλιος,
Ῥώμην ἑπτάλοφον, γαίης κράτος αἰὲν ἔχουσαν·
Ἧς διὰ μεσσατίης Θύμβρις ἑλισσόμενος
Κοίρανος Ἑσπερίων ποταμῶν κερατηφόρος εἶσιν,
Οὖθαρ πιαίνων βώλακος Αὐσονίης·
Ἐλθὼν δ' οὐ Σικελῶν ὀλοόφρονα κεῖθι τύραννον
Ὠμοφάγον Σκύλλης λευγαλέης τρόφιμον,
Ὑβριστὴν Μουσέων Διονύσιον, ἀλλά γε δήεις,
Ὦ τόθ' ὅμοιον ἰδεῖν φῶτα μάτην ἐπόθεις.
(Ἀμφότερον σοφίης τε πρόμον καὶ ποιμένα λαῶν,
Ὁππόσοι Εὐρώπην ναιετάουσιν ὅλην),
Λαυριάδην ἐρατῆς Φλωρεντίδος ἀστέρα πάτρης
Λαμπρόν· ἀτὰρ Μεδίκων τῶν ὀνομαστοτάτων
Τηλοθόωσε καλὸν ἔρνος, ἀειθαλὲς, ἀγλαόκαρπον·
Τὸ πρὶν Ἰωάννην, νῦν δ' ἄρ' ἀπειρεσίων
Γαιάων ἐσσῆνα Λέοντα, κράτιστον Ὀλύμπου
Κλειδοῦχον, τοῦ νεῦμ' ὡς Δίος ἀζόμεθα·
Πᾶς ὃν ἄναξ σέβεται γουνούμενος, οὐδέ τις αὐτῷ
Τολμᾷ σκηπτούχων ἀντιφερεξέμεναι.

Εἰσβὰς δ' ὀλβιόδαιμον ἀνάκτορον, εὐθὺς ἐραστὰς
Σεῖο, Πλάτων, πολλοὺς ὄψεαι ἐν μεγάροις,
Παντοίαις ἀρεταῖσι μεμηλότας, ἠδ' ὀαριστὰς
Τερπνοὺς καὶ πινυτοὺς Ζηνὸς ἐπιχθονίου.
Πάντοθεν οὖν αὐτὸς μετεπέμψατο, καὶ σφίσι χαίρει,
Τιμήεντα διδοὺς καὶ πολύολβα γέρα.
Ἔξοχα δ' αὖ περὶ κῆρι φιλεῖ δύο· τὸν μὲν ἀφ' ἱρῆς
Ἑλλάδος οὐχ ἕνα τῶν οἳ πελόμεσθα τανῦν,
Ῥωμαῖοι Γραικοί τε καλούμενοι, ἀλλὰ παλαιοῖς
Ἀτθίδος ἢ Σπάρτης εἴκελον ἡμιθέοις·
Λασκαρέων γενεῆς ἐρικυδέος ἄκρον ἄωτον,
Καὶ τριπροσωποφανοῦς οὔνομ' ἔχοντα Θεοῦ·
Ὅς μ' ἔτι τυτθὸν ἐόντα, πατὴρ ἅτε φίλτατον υἱὸν
Στεργόμενος, περὶ δὴ στέρξεν ἀπὸ κραδίης,
Καί μοι στεινὸς ὁδοῦ πρὸς Ἀχαιΐδα μοῦσαν ἀγούσης
Δεῖξεν ἀριγνώτως, μοῦνος ἐπιστάμενος.
Τὸν δ' ἕτερον τριπλαῖσι κεκασμένον εὐεπίῃσι,
Καὶ πλασθέντα τριῶν χερσὶ σοφαῖς χαρίτων,
Βεμβιάδην ἥρωα· πατὴρ δὲ συνίστορα πάντων
Θῆκεν ἀποῤῥήτων οὔατα τοῦδε μέγας,
Πάντα οἱ ἐξαυδῶν μελεδήματα πορφύροντος
Θυμοῦ, ἀναπτύσσων τ' ἦτορ ἔνερθεν ὅλον.
Κεῖνοι δὴ σ' ἐσίδοντες ἀγινήσουσιν ἐς ὦπα
Πατρός· ὁ δ' ἀσπασίως δέξεται· ἀλλὰ σύ περ,
Ἦ θέμις, ἀχράντου δράξαι ποδός· Ἵλαθι, λέξας,
Ὦ πάτερ, ὦ ποιμὰν, ἵλαθι σαῖς ἀγέλαις·
Δέχνυσο δ' εὐμενέως δῶρον, τόπερ Ἄλδος ἀμύμων,
Δεψηταῖς ἐρίφων γραπτὸν ἐν ἀρνακίσι,
Πρόφρων σοι προΐησι, διοτρεφές· αὐτὰρ ἀμοιβὴν
Τῆς δ' εὐεργεσίας ᾔτεε κεῖνος ἀνὴρ,
Οὐχ ἵνα οἱ χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, οὐδ' ἵνα πέμψῃς
Ἐμπλείην ῥηγέων λάρνακα πορφυρέων,
Ἀλλ' ἵν' ἀποσβέσσῃς μαλερὸν πῦρ ἀλλοπροσάλλου
Ἄρηος· τῷ νῦν πάντ' ἀμαθυνόμενα
Ὄλλυται. Οὐκ ἀΐεις ὡς Εὐγανέαις ἐν ἀρούραις,
Πάντα πλέω λύθρου πάντα πλέω νεκύων;
Παίδων δ' οἰμωγὴν καὶ θηλυτερῶν ὀλολυγὴν
Ὤκτισε μὲν Κύκλωψ, ᾤκτισε δ' Ἀντιφάτης.
Φλὸξ δ' ὀλοὴ τεμένη τε θεῶν, οἴκους τε πολιτῶν
Δαρδάπτει, μογερῶν τε ἀγρονόμων καμάτους,
Ὅσσων δ' αὖθ' Ἥφαιστος ἐφείσατο, ταῦτ' ἀλαπάζει
Βάρβαρος, οὐ στοργὴν οὐδ' ἔλεητὺν ἔχων.
Παῦσον, ἄναξ, χάρμην ἐμφύλιον· ἔνθεό σοῖσιν

Υἱάσιν εἰρήνην καὶ φιλότητα, πάτερ,
Σχέτλιος ἣν τεταγὼν Ἄρης πολυβενθὲς ἐς ἄντρον,
Ὦσε, λίθοις φράξας πῶμα κατωρυχέσιν·
Ἀλλὰ σύ μιν μοχλοῖσιν ἀνέλκυσον, ἠδὲ Λόγοιο
Δεῖξον ἰδεῖν Θείου λάτρισιν, ἀρτεμέα
Εἰρήνην, πολύκαρπον, εὔφρονα, βοτρυόδωρον,
Εἰρήνην κόσμῳ παντὶ ποθεινοτάτην.
Αὐτὰρ ἀριθμηθέντας ἐπιπροΐαψον ἅπαντας,
Τουρκογενῶν ἀνόμοις ἔθνεσιν αἰνολύκων,
Οἵ χθόνα δουλώσαντες Ἀχαΐδα νῦν μεμάασι
Νεῶσι διεκπεραᾷ γῆν ἐς Ἰηπυγίην,
Ζεῦγλαν ἀπειλοῦντες δούλειον ἐπ' αὐχένι θήσειν
Ἄμμιν, ἀϊστώσειν δ' οὔνομα θειοτόκου.
Ἀλλὰ σὺ δὴ πρότερος τεῦξον σφίσιν αἰπὺν ὄλεθρον,
Πέμψας εἰς Ἀσίης μυρία φῦλα πέδον
Χαλκεοθωρήκων Κελτάων θοῦριν ἐνυώ
Ἵππους κεντώντων πρωόσιν εἰδομένους,
Αἰθώνων μετέπειτα σακέσπαλον ἔθνος Ἰβήρων,
Καὶ μέλαν Ἑλβετίης πεζομάχοιο νέφος,
Γερμανῶν τε φάλαγγας ἀπείρονας ἀνδρογιγάντων,
Τοῖς δ' ἐπὶ Βρεττανῶν λαὸν ἀρηϊφίλων,
Πάσης τ' Ἰταλίης ὅσ' ἀλεύατο λείψανα κόσμον,
Οὐδὲ διερραίσθη δούρεσιν ἀλλοθροῶν·
Ἄλλοι μὲν τραφερῆς δολιχῆς ἀναμετρήσαντες
Ἀτραπετούς, ἀν' ὄρη καὶ διὰ μεσσόγεων,
Καὶ ποταμῶν διαβάντες ἀειχελάδοντα ῥέεθρα,
Δυσμενέεσι γένους κῆρα φέροιεν ἐμοῦ·
Θωρηχθέντες ὁμοῦ σὺν Παίοσιν ἀγκυλοτόξοις,
Τοῖς θαμὰ Τουρκάων αἵματι δευομένοις.
Αὐτὰρ χιλιόναυς Βενέτων ἁλὸς ἀρχιμεδόντων
Οὐλαμὸς, ὠκυάλοις ὁλκάσι μαρνάμενος,
Καὶ νέες Ἱσπανῶν μεγακήτεες οὔρεσιν ἶσαι,
Αἵ κορυφὰς ἱστῶν ἐντὸς ἔχουσι νεφῶν,
Εὐθὺς ἐς Ἑλλήσποντον (ὑπὲρ καρχήσια δὲ σφέων
Αἰὲν ἀειρέσθω σταυρὸς ἀλεξίκακος)
Ὁρμάσθων· ἦν γάρ τε πόλει Βυζαντίδι πρώτη
Νόστιμον ἀστράψῃ φέγγος ἐλευθερίης,
Αὐτὴν κεν θλάσσειας ἀμαιμακέτοιο δράκοντος
Συντρίψας κεφαλήν· τἄλλα δὲ τοῖο μέλη
Ῥεῖ' ἀλαπαδνὰ γένοιντο· λεὼς ὅτι θάρσος ἀείρας
Γραικὸς, ὁ δουλείᾳ νῦν κατατρυχόμενος,
Ἀρχαίης ἀρετῆς, ἵν' ἐλεύθερον ἦμαρ ἴδηται,
Μνήσεται, οὐτάζων δήϊον ἐνδομύχως·

Αὐτὰρ ἐπεὶ κτείνωσιν ἀλαστόρας, ἢ πέραν Ἰνδῶν
Φεύγοντας κρατερῇ γ' ἐξελάσωσι βίῃ,
Αὐτῆμαρ σὺ θεοῖς ἐπινίκιον ὕμνον ἀείδων,
Καὶ μεγάλως χαίρειν εἵνεκα καμμονίης,
Ἀνδράσι νικηταῖς στεφανηφόρα κρατ' ἔχουσιν,
Ἀοίδος ἀφνειῆς πλοῦτον ἀπειρέσιον,
Τουρκάων ἀφενός τε, ῥυηφενίαν τε καὶ ὄλβον,
Ἑξηκονταετὴς ὃν συνέλεξε χρόνος,
Χερσὶ τροπαιούχοις διαδάσσεται ἀνδρακάς· οἱ δ' αὖ,
Σκυλοχαρεῖς, πάτρης μνησάμενοι σφετέρης
Μέλψονται καθ' ὁδὸν Παιηόνα καὶ πρόλιν ὅπλοις
Ὀρχήσονται, ὅλα ψυχῇ ἀγαλλόμενοι·
Καὶ τότε δὴ ποτὶ γαῖαν, ἀπ' οὐρανοῦ εὐρυόδειαν,
Πτήσεται Ἀστραίου πρέσβα Δίκη θυγάτηρ,
Μηκέτι μηνίουσα βροτοῖς· ἐπεὶ οὐκ ἔτ' ἀλιτρὸν,
Ἀλλ' ἔσται χρυσοῦν, πᾶν γένος ἡμερίων,
Σεῖο θεμιστεύοντος ὅλῃ χθονὶ, καὶ μετ' ὄλεθρον
Δυσσεβέων, οὔσης πανταχοῦ ἠρεμίης.
Καὶ τὰ μὲν εἴθε γένοιτο· μαθήμασι δὲ νῦν παλαιῶν
Ἑλλήνων, ὦ 'ναξ, ἄρκεσον οἰχομένοις.
Θάρσυνον δ' Ἑκάτοιο φιλαγρύπνους ὑποφήτας,
Δωροῖς μειλίσσων καὶ γεράεσσι Θεῶν
Παντοδαπούς τε, πάτερ, ξυνεγείρων ἡμὶν Ἀχαιῶν,
Ἠδὲ πολυσπερέων υἱέας Ἑσπερίων,
Πρωθήβας, καὶ μήτε φρενῶν ἐπιδευέας ἐσθλῶν,
Μήτε φυῆς, μήτ' οὖν αἵματος εὐγενέος,
Ἐν Ῥώμῃ κατάνασσον· ἐπιστήσας σφίσιν ἄνδρας
Οἳ σώζουσι λόγων ζώπυρον ὠγυγίων·
Ναίοιεν δ' ἀπάνευθε πολυσκάρθμοιο κυδοιμοῦ,
Νηϊάδων προχοαῖς γειτονέοντα δόμον·
Τῷ δ' Ἐκηδημείης ὄνομ' εἴη κυδιανείρης,
Ζήλῳ τῷ προτέρῳ, ἥν ποτ' ἐγὼ νεμόμην
Κούροις εὐφυίεσσιν ἐπισταμένως ὀαρίζων,
Τούς γ' ἀναμιμνήσκων ὧν πάρος αὐτοὶ ἴσαν.
Ἀλλ' ἡ μὲν δὴ ὄλωλε· σὺ δ' ἣν καινὴν ἀναζήνῃς,
Ἔνθεν ἄρ' εὐμαθίης πυρσὸς ἀναπτόμενος
Βαιοῦ ἀπὸ σπινθῆρος, ἀναπλήσει μάλα πολλῶν
Ψυχὰς ἠϊθέων φωτὸς ἀκηρασίου·
Ἐν Ῥώμῃ δέ κεν αὖθις ἀναβήσειαν Ἀθῆναι,
Ἀντί τοι Ἰλισσοῦ Θύμβριν ἀμειψάμεναι.
Ταῦτά τοι ἐκτελέσαντι κλέος, πάτερ, οὐρανόμηκες
Ἐσχατιὰς ἥξει μέσφ' ἐς Ὑπερβορέων.
Ποία γάρ ποτε γλῶσσα τεὴν ποῖον στόμα φήμην

Ἢ ἀγορητάων, ἢ καὶ ἀοιδοπόλων,
Οὐκ ἂν ἐφυμνήσειεν; ἀμαυρώσει δέ τις αἰὼν
Τηλεφανῆ τοίης πρήξιος ἀγλαΐην;
Ταῦτα τεοῦ γενετῆρος ἀοίδιμον, ἠδὲ προπάππων
Πάντας ἐπ' ἀνθρώποις οὔνομα θῆκεν, ἄναξ.
Τῶν δὲ σέθεν προτέρων ῥέξις κακὴ ἀρχιερήων
Καχχέχυται, ἅτε δὴ πάμπαν ἀρειμανέων,
Καί τε φίλη δούντων ἀνδροκτασίαις ἐλεγεινοῖς;
Καὶ κεραϊζομένοις ἄστεσι τερπομένων,
Τοῖα σὺ παρφάμενος, πείσαις σπεύδοντα παρορμέων,
Θεῖε Πλάτων· ἐπεὶ οἱ πάτριόν ἐστιν ἔθος
Εἰρήνην φιλέειν, ἐκὰς Αὔσονος ὠθέμεν αἴης,
Ῥίμφα ταλαύρινον βαρβαρόφωνον Ἄρη·
Ἠδ' Ἑλικωνιάδων Ἑλληνικὸν ἄλσος ὀφέλλειν,
Ὀρπήκεσσι φυτῶν ἄρτι κυϊσκομένων·
Ναὶ μάν, εὐμεγέθους σέο μορφῆς εὐπρεπὲς εἶδος,
Καί τε θεοῖς ἰκέλην ἀθανάτοισι φυήν,
Καὶ γεραροὺς ὤμους, βαθυχαιτήεντά τε κόσμον
Παλλεύκου κορυφῆς, κεῖνος ἀγασσάμενος,
Αἰδεσθείς τε σέβας πολιῶν, καὶ σεμνὰ γένεια,
Οὐ νηκουστήσει σῶν ὑποθημοσυνῶν,
Πειθοῖ θελξινόῳ κηλούμενος. Ἀλλά τοι ὥρα
Πτηνὸν ἐῶν σε θεῶν ἅρμα καθιπτάμεναι.

Ἐκδόσεις Μουσούρου.

Καὶ ἐν Παταβίῳ καὶ ἐν Βενετίᾳ διαμένων ὁ Μουσοῦρος πολὺ ἐβοήθησε τὸν λόγιον τῆς Βενετίας τυπογράφον, κριτικῶς ἐπιθεωρῶν τὰ χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἐγένοντο αἱ περίφημοι Ἀλδιαναὶ ἐκδόσεις, καὶ σημειῶν τὰς καλλιτέρας γραφάς. Ἀπὸ τοῦ 1503, ὡς εἰκάζει ὁ Renouard (¹) συνῳδὰ τῷ Μαιτταίρῳ, ὁ Μουσοῦρος ἐπεφορτίσθη, διάταγῇ καὶ μισθώματι τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας, τὴν λογοκρισίαν τῶν ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ Ἄλδου ἀπολυομένων συγγραμμάτων.

—Aristophanes comœdiæ novem. Plutus, Nebulæ, Ranæ, Equites, Acharnes, Vespæ, Aves, Pax, Contionantes. Venetiis apud Aldum MIID. idibus Quintilis. (ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκδόσει, ἣν μετὰ σχολίων καὶ προλεγομένων ἐπλούτησεν ὁ Μουσοῦρος, λαλεῖ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης).

—Ἐπιστολαὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Λιβανίου τοῦ Σοφιστοῦ· Χίωνος τοῦ Πλατωνικοῦ· Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους τῶν ῥητόρων· Φαλάριδος τοῦ τυράννου· Βρούτου Ῥωμαίου· Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως· Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Venetiis apud Aldum, mense Martio MID. (ἐν τέλει σημειοῦται ὡς ἑξῆς ἡ ἀπαρίθμησις τῶν φύλλων· «ἅπαντά ἐστι τετράδια πλὴν τοῦ α. β. γ. δ. ε. ς. ἑξαδίων, καὶ θ. πενταδίου, καὶ ττ. τριαδίου, καὶ Δ δυαδίου.» Περὶ τῆς

(¹) Annales de l'imprimerie des Aldes· tom. I.

ἐκδόσεώς του ταύτης λέγει ὁ Μουσοῦρος. « Εἰ δέ τις τῶν ἀκριβῶς τοῖς τῶν πόλλας ἐλλείμμασιν ἐπεξιόντων, ἀηδῶς ἔχει πρὸς ἣν ἔκκεινται τάξιν αἱ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαὶ, ἐνθυμείσθω καὶ ἡμᾶς οὐκ ἂν οὕτως αὐτὰς ἀγνοήσαντας διαθέσθαι, ὡς ὁ χρόνος ἀπῄτει καθ' ὃν τῶν ἐπιστειλάντων ἕκαστος ἤνθηκεν, εἴγε πασῶν ηὐποροῦμεν ἐπιχειρήσαντες ὀλίγαις οὔσαις, τὰς ἑκάστοτε μνηστευομένας ἡμῖν, ὁποιασοῦν ἀξιῶσαι προειλόμεθα λήξεως, ἢ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν ἀφελέσθαι τοὺς φιλολόγους. Ἔτι κἀκεῖνο πάντας εἰδέναι βουλόμεθα, μάλιστα μὲν ἡμῖν τῆς ἄριστα διορθώσεως τὴν πραγματείαν ἕξειν μελῆσαν, εἰ δέ τι που παραδεδραμήκαμεν, ἢ διεστραμμένον εἶναι γράμμα, ἤ τι τοιοῦτον, οἷον οὐδὲ τοῖς ἄκρῳ φασὶ δακτύλῳ τῆς ἑλληνικῆς γευσαμένοις φωνῆς, ἐμποδὼν ἂν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου γενέσθαι. Ἐν μέντοι ταῖς Ἀλκίφρονος ἐστιν οὗ τὰ τῆς οὐσίας διημαρτῆσθαι, μηδὲν ἡμῶν παρὰ τὰ ἐν ἀντιγράφοις ἀνηκέστως, οὖσι διεφθαρμένοις, ῥιψοκινδύνως καινοτομεῖν τολμησάντων. Ὅθεν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἂν, εἰ καὶ μάλα φορτικὸν εἰπεῖν ὑποστειλαίμην, μηδένα τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ τοιάδε μεταχειριζομένων, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οἷς ἡμεῖς ἐντυχόμεν ἀντιγράφοις, ὑγιέστερον ἂν ταύτην ἐπανορθῶσαι τὴν βίβλον· εἰ δ' ὁμοίως ἡμῖν οὐ φθονῶ· ὥστε τὸν ἐφ' ἅπασι σκωμμάτων εὐποροῦντα μῶμον, ἐνταῦθα μηδὲν ἔχειν μωμήσασθαι τέλεον, ὃ δικαίως ἂν ἡμῖν προστριβείη, ἐκτὸς εἰμὴ τυχὸν, αὐτά γε ταῦτα τὰ κατὰ τὴν κορωνίδα δυσχεραίνοι στωμύλα ».

—Ἅπαντα τὰ τοῦ Πλάτωνος. Venetiis, mense Septembri MDXIII. (εἰς φύλλον· διῄρηται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν Α'. ἀπαρτίζεται ἐκ σελίδων 502, τὸ δὲ Β'. ἐκ 439. Ἡ πρώτη αὕτη τοῦ Πλάτωνος ἔκδοσις προσφωνεῖται εἰς Πάπαν Λέοντα Ι', ὑπὲρ οὗ συνέθετο ὁ Μουσοῦρος καὶ τὸ συνεκδιδόμενον ποίημα εἰς Πλάτωνα).

—Ἡσυχίου λεξικόν. Venetiis in ædibns Aldi et Andreæ Soceri MDXIV. εἰς φύλλον. (Α'. ἔκδοσις).

—Gregorii Nazianzeni Theologi Orationes lectissimæ XVI. Venetiis, mense Aprili, MDXVI. 8ον· (εὕρηται καὶ ἐπιστολὴ Μουσούρου).

—Παυσανίου περιήγησις τῆς Ἑλλάδος. Venetiis, mense Iulio, MDXVI. εἰς φύλλον (Α'. ἔκδοσις μετὰ προλεγομένων Μουσούρου).

—Oppiani de natura seu venatione piscium. Florentiæ, apud Iuntam, 1515. 8ον.

Πρὸς δ' ἐπεμελήθη καὶ παρέβαλε τὰ κείμενα τῶν ὑπὸ Ἄλδου ἐκδόσεων Ἀλεξάνδρου Ἀφροδισιέως (¹) (1513), καὶ Ἀθηναίου (1514).

Ἀποθανόντος τὴν 8 Φευβρουαρίου 1515 Ἄλδου τοῦ Μανουτίου ὁ Μουσοῦρος ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἐκείνου συνταχθεῖσαν ἑλληνικὴν γραμματικὴν, προτάξας πρόλογον λατινιστὶ πρὸς Ἰωάννην Γρόλιον, ὃν ὁλόκληρον ὁ Renouard μετετύπωσε· (σελ. 173—5).

Ἐκτὸς τούτων ἐξέδωκεν ὁ Μουσοῦρος ἐν Ῥώμῃ τῷ 1517—Δημητρίου Πεπαγωμένου συνταγμάτιον περὶ ποδάγρας, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, ὅπερ ἀνετύπωσεν Ἑρρῖκος ὁ Στέφανος (Medicæ artis principes 1567).

(¹) Ὁ Ἄλδος γράφει ἐν προλεγομένοις « Musurus noster eos cum antiquis conferens exemplaribus accuratissime recognovit ».

Τοῦ Μουσούρου εὕρηνται ἐπιγράμματα εἰς τὸ ὑπὸ Ἄλδου Dictionarium Græcum 1497—εἰς τὸ ὑπὸ Καλλέργη Μέγα ἐτυμολογικὸν—δύο εἰς τιμὴν τῆς Ἡροῦς καὶ Λεάνδρου, καὶ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μουσαίου (1517) (¹). Ἐπιστολὴ δὲ ἰταλιστὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Πίνου.

Ὁ Παῦλος Ἰόβιος ἔγραψεν ἔπαινον τοῦ Μουσούρου δημοσιευθέντα σὺν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ ( ).

Νικόλαος (³) Τομαΐος.

Ἐγεννήθη τῷ 1456 ἐν Βενετίᾳ ἐκ γονέων Ἠπειρωτῶν. Μετὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκπαίδευσίν του μετέβη εἰς Φλωρεντίαν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Γενόμενος μαθητὴς Δημητρίου Χαλκοκονδύλου, κατέγινεν ἰδίως εἰς ἐμβριθεῖς μελέτας τῶν συγγραμμάτων τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ νέος ἤδη ἐξέδωκε τὴν πρώτην λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ τε Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Πεπροικισμένος μὲ νοῦν γόνιμον καὶ εὐρείας γνώσεις, φιλοσοφικάς τε καὶ φιλολογικάς, προσεκλήθη ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. Ἐδίδαξεν ἐκεῖ πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν, καὶ ἐμόρφωσε πλῆθος ἐπιφανῶν ὁμιλητῶν διαχύσας ἐφ' ὅλων διά τε τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ἔσχεν ὁμοίως τὴν δόξαν πρῶτος νὰ κατάδείξῃ τὸν Ἀριστοτέλη ἐν ὅλῳ τῷ παρθενικῷ αὐτοῦ μεγαλείῳ, ἀποβαλὼν πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ ὀθνεῖον τῶν Ἀράβων καὶ σχολαστικῶν ὑπομνηματιστῶν, χωρὶς ὅμως νὰ διασύρῃ καὶ τὸν Πλάτωνα ἀντὶ νὰ δείξῃ ἀποκλειστικὴν συμπάθειαν, ὡς τότε ἦτο συρμὸς, πρὸς ἕνα τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων, ὁ Τομαΐος ἐκτιμῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέρους, συνεκέρασε πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς καλὸν, καταδεικνύων καὶ διὰ κριτικῆς ὑψηλῆς τὰς ἐν αὐτοῖς ἀληθείας, τὰς ὁποίας οἱ προγενέστεροι σχολιασταὶ ἐκ πνεύματος μονομεροῦς συμπαθείας τερατωδῶς εἶχον παραμορφώσει.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ σοφοῦ Ἠπειρώτου ὑπῆρξεν ἀπαρεγκλίτως ἐπαξία τῆς ἐπιστήμης του, τὰ δὲ ἤθη αὐτοῦ ἤθη ἀληθοῦς φιλοσόφου.

(¹) Κατὰ Νικόλαον Παπαδόπουλον (Histor. Gymnas. Patavini, σελ. 250) Μιχαὴλ ὁ Μαργούνιος ἐξέδοτο ἐν Συμμίκτοις συλλογὴν τῶν ἐπιγραμμάτων καὶ ποιημάτων τοῦ Μουσούρου.

(²) Πηγαί. Iovii Elogium Musuri—Papadopoli, Histor. Gym. Patav. lib. III—Hodius—Bœrnerus — Zeltner, Theatr. vir. erudit. — Bayle—Rousset—Weiss, Biogr. Univer. tom. XXX.—Phil. Munckerus, Vita Musuri—Gyraldus de poetis sui temporis tom. II—Erasmi, Ciceronianus.

(³) Κατ' ἀναγραμματισμὸν Λεόνικος.

Ἀγαπῶν τὴν φιλομαθῆ τοῦ σπουδαστηρίου ἡσυχίαν, οὐδέποτε ἀνεμίχθη εἰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς διαμάχας· ἀρκούμενος δ' εἰς τὸν μέτριον καρπὸν τῆς φιλοπονίας του, διῆγε λιτότατα, καὶ μείνας ἄγαμος, ἔζησε καὶ ἀπέθανε φιλοσοφῶν. Ἡ κηδεία του ἐγένετο ἐν Παταβίῳ μετὰ πομπῆς πρωτοφανοῦς.

Ὁ διάσημος καρδινάλιος Πέτρος Βέμβος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐπίγραμμα λατινιστὶ, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου προσετέθη καὶ τὸ ἑξῆς δίστιχον ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τομαίου, ζῶντος ἤδη.

Νῦν ὄντως ἀδεὴς καὶ ἄελπις ὑπὸ πλακὶ τῇδε
Ὕπνον ἐκοιμήθην πᾶσιν ὀφειλόμενον.

Οἱ Ἔρασμος, Σαδολέτος, Ἰόβιος, Βέμβος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὡμίλησαν περὶ τοῦ Τομαίου ἐνθουσιωδῶς. Ὁ Ἰόβιος ἀναφέρει, ὅτι μία τῶν ἀθώων διασκεδάσεων αὐτοῦ ἦτο καὶ ἡ διατροφὴ γεράνου, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἰδίᾳ χειρὶ ἔτρεφεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν ὑπέρογκον εἰς τὴν ἡλικίαν ἐπλήρωσε τὸν εἰς τὴν φύσιν ὀφειλόμενον φόρον, ὁ γέρων φιλόσοφος ἐθεώρησε τὸν θάνατόν του, ὡς προάγγελμα τοῦ ἰδικοῦ του· εἰ καὶ καλῶς ἔχων προεῖπεν, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπιζήσει τοῦ προσφιλοῦς του πτηνοῦ· καὶ τῳόντι μετ' ὀλίγον ἐν ἄκρᾳ ψυχικῇ γαλήνῃ καὶ μετὰ φιλοσοφικῆς καρτερίας παρέδωκε τὸ πνεῦμα, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1531, ζήσας ἔτη 75, 1 μῆνα, καὶ 27 ἡμέρας.

Ὁ Ἔρασμος λέγει περὶ Τομαίου «vir non minus integris moribus quam eruditione recondita». Ὁ Βέμβος «filosofo rarissimo et dotissimo nelle latine e nelle greche lettere.» Καὶ ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων λέγει περὶ τούτου. «Primus ordinariam philosophiam, peripateticam apud nos, docuit, eamdemque horis promeridianis domi privatim explicavit, et uberius, et suavius, plerunque etiam non latine tantum, sed et graece; vir, ut a Iovio et aliis describitur, modestus, assabilis, comis, qui procula contentione et ambitu, in moderato cultu, mediocri censu, mole ac studiosum otium transegit».

Κατὰ Γάδδιον ἐγράφη περὶ Τομαίου λατινιστὶ ποίημα ἐγκωμιαστικὸν, οὗτινος ἡ ἀρχή.

Hic sophismata vana barbarorum
Chimæras Arabumque ineptientum
A veræ sophiæ scholis fugata
Ablehavit ad otiiores

entis ex sorore nepotem, absentem tanquam presentem, suum et insolidum specialiter et expresse ad ipsius domini constituentis nomine, et pro eo, quandam gratium reserve in tota insula Cretensium et Cypro existen . . . sibi per sanctissimum dominum nostrum Leonem papam decimum concesso, prout in eadem reserva in forma brevis expedita ac processus desuper fulminata omnibus et singulis personis, quibus opus fuerit presentandum intimandum et notificandum et quecumque beneficia ecclesiastica sub dicta gratia reserve vacantia acceptandum, nec non corporalem realem et actualem possessionem quoruncumque beneficiorum vacantium capiendum intrandum apprehendendum et manutenendum, ac possessionem sibi conferri petendum et oblitendum, necnon quoscunque fructus redditus et proventus quorumcumque beneficiorum petendum levandum exigendum et recuperandum ac de illis habitis et receptis quictandum et quictantiam seu quictantias faciendum cum solenni pacto de re habita ulterius non petendo, necnon arrendandum locandumque seu ad firmam vel annuam pensionem dandum et concedandum, ac illis beneficiis laudabilite in divinis deserviendum et deserviri faciendum. Et si necesse fuerit pro premissis omnibus et singulis in quocunque fore sive judicio coram quibuscunque judicibus, et commissariis tam ordinariis quam extraordinariis comparendum et agendum ac ipsum dominum constituentem et ejus jura defendendum, libellum seu libellos et quascunque petitiones summarias dandum et recipiendum darique et recipi videndum; litem seu lites contestandum et contestari videndum; calumnie et quodcunque alterius generis licitum et honestum juramentum in animam ipsius domini constituentis ac ipsius nomine prestandum et ex adverso prestari videndum ponendum et articulandum ponique et articulari videndum, ac eos tenendum et observandum; sententiam seu sententias tam interlocutorias quam diffinitivas ferri petendum et audiendum; et ab ea vel eis et a quacunque alio gravamine ipsi domini constituendi illato vel inferendo provocandum et appellandum, appellatosque semel et pluries debita cum instantia petendum et obtinendum, appellationemque et appellationes hujusmodi intimandum et prosequendum, ipsasque ad Romanam curiam, si opus fuerit, deducendum et amoliri faciendum, expensas, damna et interesse, taxandum et taxari petendum et finiendum, ac super ipsis, si necesse fuerit, jurandum; unum quoque vel plures procuratorem seu procuratores loco ipsius cum simili aut limitata potestate substituendum, eumque vel eos revocandum et onus procurationis hujusmodi in se reassumendum totiens quotiens opus fuerit et sibi videbitur expedire, presenti procuratorio nichilominus in suo robore duraturo; et generaliter omnia alia et singula faciendum dicendum gerendum exercendum et procurandum que in premissis et circa ea necessaria fuerint, seu quomodolibet oportuna et

que ipse dominus constituens faceret et facere posset, si premissis omnibus præsens et personaliter interesset, etiam si talia forent que mandatum exigerent magis specialem quam presentibus est expressum, promittens insuper idem dominus Constituens sibi a me notario publico infrascripto tanquam publice et auctentive persone solenniter stipulans et recipiens vice ac nomine omnium et singulorum quorum interest intererit aut interesse poterit quomodolibet in futurum se ratum gratum atque firmum perpetuo habiturum totum id et quicquid per dictum procuratorem constitutum ac substituendum ab eo actum dictum gestum vel procuratum fuerit in premissis seu quomodolibet premissorum, relevans nichilominus ex nunc et relevare volens eundem procuratorem ab omni onere satis dandi ac judicio sisti et judicatum solvi cum omnibus et singulis ejus necessariis et opportunis, sub hypotheca et obligatione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium presentium et futurorum et qualibet alia juris et facti renunciatione ad hoc necessaria pariter et cautela. Super quibus omnibus et singulis premissis idem dominus constituens sibi à me Notario publico infrascripti unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Rome in demo habitationis ejusdem domini Constituendis sub anno indictione die mense et pontificatu quibus supra, prosentibus ibidem domino Leonillo Leonus catolico Paduus et Aloysio Vallo catolico, Græco natione, testibus ad premissa vocatis atque rogatis.

† Ιῶς Ego Ioannes Theobaldus Clericus Lingonensis publicus apostolica et imperiali auctoritatibus Notarius ac in officio Archivii Romane Curie descriptus et annotatus, quia premissis omnibus interfui eaque omnia sic fieri vidi, ideo hoc præsens instrumentum suscripsi signoque meo signavi in fidem omnium premissornm rogatus et requisitus.

Io. Theobaldus Notarius (¹).

Διὰ τῆς συμβολαιογραφικῆς ταύτης πράξεως ὁ Μουσοῦρος (electus Monembasiensis et episcopus Hierapetrensis) διορίζει γενικὸν καὶ εἰδικὸν ἐπίτροπον καὶ πληρεξούσιον ἐπὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ δωρηθέντων αὐτῷ κτημάτων τὸν ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιόν του Μανούσον τὸν Κρῆτα. Ἡ δ' ἑτέρα περγαμηνή ἐστιν αὐτὸ τὸ δωρητήριον τῶν ἄνω κτημάτων, ἐκδοθὲν ὑπὸ πάπα Λέοντος Ι'. τὴν 20 Ἰανουαρίου 1517, καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφήν· «Dilecto filio Marcho Musuro electo Monembasiensis (²) ». [illegible]

(¹) Ἐτηρήθη ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἀρχαιοτύπου, συμπληρωθεισῶν μόνον τῶν συγκεχωρημένων λέξεων.

(²) [illegible] κατεσχισμένης [illegible], ὡς [illegible] καὶ αὐτῆς [illegible] ἐφθαρμένης διφθέρας, ἐλλείπουσιν ὁλόκληροι περίοδοι.

Ἐκ τούτων ἄρα πειθόμεθα, ὅτι ὁ Μουσοῦρος Μονεμβασίας καὶ οὐχὶ Ἐπιδάμνου ἀρχιεπίσκοπος προεχειρίσθη.

Δὲν μετέβη ὅμως εἰς τὴν θέσιν του, διότι ὁ θάνατος προλαβὼν ἔκοψε τὸ νῆμα τοῦ βίου του. Ἀσθενήσας ἐξ ὕδρωπος (1), ἀπέθανε κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1517 ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας De la Pace. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁ Ἀντώνιος Ἀμιτέρνος ἔγραψε·

Musure, o mansure parum, properata tulisti
Præmia; namque citò tradita, rapta cito.
Antonius Amiternus
Marco Musuro Cretensi
exactæ diligentia grammatico
et raræ felicitatis poetæ
posuit.

Καὶ ὁ Λατόρνος·

Arma Pelasgiacas quaterent dum Turcica terras,
Inveherent culto barbariemque solo.
Qui fecerunt Musæ? fugere Helicone relicto;
Phocim et Ascræum deservere nemus,
Regna latina petunt, et erat Musurus in illis.
Hospicio ictuntur hospitis ante sui.
Nunc etiam bustum, grata pietate sepulti,
Officii quamvis sedulitate colunt.
Thespiacas frontes circum et Parnassida laurum,
Ex sacro spargunt ex Helicone thymum:
Castalias nymphas aliæ, et cape munera dicunt,
Musure Aonii factus Apollo chori.

Ὁ Μουσοῦρος θαυμάζεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὡς ποιητὴς ὑψιπέτης, Ἑλληνιστὴς καὶ Λατινιστὴς ἄριστος καὶ κριτικὸς διάσημος. Ὁ Ἔρασμος λέγει περὶ αὐτοῦ «totiæ philosophiæ studiosissimum, virumque summis rebus natum... eruditione græcissimum... virum eruditum in omni disciplina-

(1) Παῦλος ὁ Ἰόβιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μουσοῦρος δυσανασχετῶν διότι δὲν συμπεριελήφθη τοῖς νέοις ἐκλεχθεῖσι τριάκοντα Καρδινάλιοις ἀθυμήσας τέθνηκεν· ἀλλὰ ταῦτ' ἀνυπόστατα καταδείκνυνται ὑπὸ Βαιρνέρου ἐπικαλουμένου τὰς μαρτυρίας πολλῶν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐξιδιασμένης μετριοφροσύνης τοῦ διασήμου Ἕλληνος, περὶ οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Βαλεριανὸς λέγει· «Non dignitatem ullam aut beneficii commodum in eo vitæ colore duxerit, qui hominum opinione judicatur amplissimus, sed sibi, summa in libertate versari solito, summam deformitatem, et miseriam arbitratus sit».

rum genere ». Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς ἐξανίσταται φοβερῶς πῶς Ἕλλην ἐγίνωσκε τὴν λατινικὴν εἰς τοιοῦτον βαθμόν. (Ciceronianus tom. 1. σελ. 1010). Καὶ ὁ Ῥενάνος, « nihil in græcis auctoribus erat tam reconditum, quod non aperiret, nec tam involutum, quod non expediret Musurus, vere Musarum custos et antistes. Omnia legerat, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc tam consummatam eruditionem etiam insignis pietas commendabat ».

Ὁ Μουσοῦρος ἦτο μέλος τῆς Ἀλδιανῆς Ἀκαδημίας μετά τινος συνωνύμου Ἰωάννου, πιθανῶς ἀδελφοῦ του.

Ὁ Ἄλδος προσεφώνησεν αὐτῷ τὸν Β'. τόμον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1509 ἐκδοθέντων Ἑλλήνων ῥητόρων, ἐπιστασίᾳ τοῦ Κρητὸς Δημητρίου Δούκα. Εἰς τὸν Α'. τόμον τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως προσφωνούμενον εἰς Ἰάνον Λάσκαριν εὕρηται ἑλληνιστὶ πρόλογος τοῦ αὐτοῦ Δούκα πρὸς Μουσοῦρον.

Συγγράμματα δὲν ἔγραψεν ὁ περιφανὴς οὗτος Ἕλλην, ἐκτὸς ἐπιστολῶν τινων, ἐπιγραμμάτων καὶ ποιημάτων συνεκδοθέντων τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κριτικῶς ἐπεξεργασθεῖσιν Ἕλλησι συγγραφεῦσιν. Ἓν τῶν ποιημάτων τούτων καὶ μόνον ἤρκει ν' ἀποθανατίσῃ τὸν Μουσοῦρον· εἶνε δὲ τοῦτο τὸ εἰς ἔπαινον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ φιλέλληνος πάπα Λέοντος Ι'. ποιηθέν. Ἡ ἐξαισία αὕτη ᾠδὴ ἀποπνέουσα τὸ μύρον τοῦ πατριωτισμοῦ καταδείκνυσι τὴν περὶ τὸν Ἕλληνα λόγον δεινότητα ὡς καὶ τὸ γόνιμον τῆς φαντασίας τοῦ Μουσούρου· ἀποτελουμένη δ' ἐκ διακοσίων στίχων προετάχθη τῆς ὑπὸ Ἄλδου τῷ 1513 ἐκδόσεως τῶν ἁπάντων τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου, καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς ὁμοιαρίθμους λατινικοὺς ὑπὸ Ζηνοβίου Ἀκαϊόλη μετετυπώθη ἰδίᾳ ὑπὸ Μουγκέρου τῷ 1676 ἐν Ἀμστελοδάμῳ, καὶ μετὰ νέων σημειώσεων ὑπὸ Βουτλέρου ἐν Καντάβριγίᾳ τῷ 1797· ὕστερον δὲ μετὰ νέας Ἑλληνικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Φοστέρου.

Ἐπειδὴ δ' αἱ ἐκδόσεις αὗται εἰσὶ λίαν δυσεύρετοι ἐπισυνάπτομεν καὶ ἡμεῖς αὐτὴν ἐνταῦθα.

Ὠδὴ εἰς Πλάτωνα.

Θεῖε Πλάτων, ξυνοπαδὲ θεοῖς καὶ δαίμοσιν ἥρως,
Πασσυδίῃ μεγάλῳ Ζηνὶ παρεσπομένοις,
Ἅρμα κατ' οὐρανὸν εὐρὺν ἀελλοπόδων ὅτε πώλων
Κεῖνος ἐλᾷ, πτηνῷ δίφρῳ ἐφεζόμενος,
Εἰ δ' ἄγε νῦν κατάβηθι, λιπὼν χορὸν οὐρανιώνων

Ἐς γᾶν ψυχοφόρων εἰρεσίῃ πτερύγων,
Καὶ λάζευ τόδε τεῦχος, ὃ Σωκρατικὴν ὀαριστὺν
Ἀμφὶς ἔχει, καὶ σῆς κεδνὰ γένεθλα φρενός.
Ὦ ἐνὶ κοσμοτέχνης, ὀκτὼ πτυχὰς Οὐλύμποιο
Ἐξ ἰδίων ἕλκων ἀρχέτυπον πραπίδων,
Δείματο καρπαλίμως· ὑπάτην σελάεσσιν ἀπείροις
Δαιδάλλων, τήν περ κλείομεν Ἀπλανέα.
Τὰς δ' ἄρ' ἐφεξείης μονοφεγγέας ἐξετόρησεν,
Αὐτόθεν ἀκροτάτης ἀντία κινυμένας·
Ἣ σφέας ἁρπάζουσα παλιμπλάγκτοιο κελεύθου
Σύρει ἀναγκαίῃ· ταὶ δὲ βιηζόμεναι
Οὐκ ἀέκουσαι ἕπονται· ὅμως ἑὸν οἶμον ἑκάστη
Ἔμπαλιν ἐξανύει βάρδιον ἢ τάχιον.
Ὦ ἐνὶ κυδρὸς Ἔρως ἀπὸ γαίης ὑψόσ' ἀείρων
Ἱμέρῳ ἄμμε φλέγει κάλλεος οὐρανίου·
Ὦ ἐνὶ σὺ ψυχᾶς φύσιν ἄφθορον, οὐδ' ἀμενηνοῦ
Σκήνευς ὀλλυμένου, δεῖξας ἀπολλυμένην·
Ἄλλοτε διογενῶν πόλιν οὐρανογείτονα φωτῶν
Κτίζεις, οἷσι μέλει πάντα Δικαιοσύνη,
Ἠδὲ καὶ Εὐνομίη κουροτρόφος· οὐδ' ἀπ' ἐκείνου
Νόσφιν ἀπετραπέτην ἄστεος ὄσσε πάλιν,
Αἰδὼς καὶ Νέμεσις· Τίς ἕκαστά κε μυθολογεύει
Ὅσσα θεσπνεύστοις ταῖσδ' ἐνέθου σελίσι;
Τάς γε λαβὼν ἀφίκοιο πόλιν βασιληΐδα πασέων,
Ὅσσας οὐρανόθεν δέρκεται ἠέλιος,
Ῥώμην ἑπτάλοφον, γαίης κράτος αἰὲν ἔχουσαν·
Ἧς διὰ μεσσατίης Θύμβρις ἑλισσόμενος
Κοίρανος Ἑσπερίων ποταμῶν κερατηφόρος εἶσιν,
Οὖθαρ πιαίνων βώλακος Αὐσονίης·
Ἐλθὼν δ' οὐ Σικελῶν ὀλοόφρονα κεῖθι τύραννον
Ὠμοφάγον Σκύλλης λευγαλέης τρόφιμον,
Ὑβριστὴν Μουσέων Διονύσιον, ἀλλά γε δήεις,
Ὦ τόθ' ὅμοιον ἰδεῖν φῶτα μάτην ἐπόθεις.
(Ἀμφότερον σοφίης τε πρόμον καὶ ποιμένα λαῶν,
Ὁππόσοι Εὐρώπην ναιετάουσιν ὅλην),
Λαυριάδην ἐρατῆς Φλωρεντίδος ἀστέρα πάτρης
Λαμπρόν· ἀτὰρ Μεδίκων τῶν ὀνομαστοτάτων
Τηλεθόωσε καλὸν ἔρνος, ἀειθαλές, ἀγλαόκαρπον·
Τὸ πρὶν Ἰωάννην, νῦν δ' ἄρ' ἀπειρεσίων
Γαιάων ἐσσῆνα Λέοντα, κράτιστον Ὀλύμπου
Κλειδοῦχον, τοῦ νεῦμ' ὡς Δίος ἀζόμεθα·
Πᾶς ὃν ἄναξ σέβεται γουνούμενος, οὐδέ τις αὐτῷ
Τολμᾷ σκηπτούχων ἀντιφερεξέμεναι.

Εἰσϐὰς δ' ὀλϐιόδαιμον ἀνάκτορον, εὐθὺς ἐραστὰς
Σεῖο, Πλάτων, πολλοὺς ὄψεαι ἐν μεγάροις,
Παντοίαις ἀρεταῖσι μεμηλότας, ἠδ' ὀαριστὰς
Τερπνούς καὶ πινυτοὺς Ζηνὸς ἐπιχθονίου.
Πάντοθεν οὖν αὐτὸς μετεπέμψατο, καὶ σφίσι χαίρει,
Τιμήεντα διδοὺς καὶ πολύολϐα γέρα.
Ἔξοχα δ' αὖ περὶ κῆρι φιλεῖ δύο· τὸν μὲν ἀφ' ἱρῆς
Ἑλλάδος οὐχ ἕνα τῶν οἳ πελόμεσθα τανῦν,
Ῥωμαῖοι Γραικοί τε καλούμενοι, ἀλλὰ παλαιοῖς
Ἀτθίδος ἢ Σπάρτης εἴκελον ἡμιθέοις·
Λασκαρέων γενεῆς ἐρικυδέος ἄκρον ἄωτον,
Καὶ τριπροσωποφανοῦς οὔνομ' ἔχοντα Θεοῦ·
Ὅς μ' ἔτι τυτθὸν ἐόντα, πατὴρ ἅτε φίλτατον υἱὸν
Στεργόμενος, περὶ δὴ στέρξεν ἀπὸ κραδίης,
Καί μοι στεινὸς ὁδοῦ πρὸς Ἀχαιΐδα μοῦσαν ἀγούσης
Δεῖξεν ἀριγνώτως, μοῦνος ἐπιστάμενος.
Τὸν δ' ἕτερον τριπλαῖσι κεκασμένον εὐεπίησι,
Καὶ πλασθέντα τριῶν χερσὶ σοφοῖς χαρίτων,
Βεμϐιάδην ἥρωα· πατὴρ δὲ συνίστορα πάντων
Θῆκεν ἀποῤῥήτων οὔατα τοῦδε μέγας,
Πάντα οἱ ἐξαυδῶν μελεδήματα πορφύροντος
Θυμοῦ, ἀναπτύσσων τ' ἦτορ ἔνερθεν ὅλον.
Κεῖνοι δὴ σ' ἐσίδοντες ἀγινήσουσιν ἐς ὦπα
Πατρός· ὁ δ' ἀσπασίως δέξεται· ἀλλὰ σύ περ,
Ἦ θέμις, ἀχράντου δράξαι ποδός· ἵλαθι, λέξας,
Ὦ πάτερ, ὦ ποιμὰν, ἵλαθι σαῖς ἀγέλαις·
Δέχνυσο δ' εὐμενέως δῶρον, τόπερ Ἄλδος ἀμύμων,
Δεψηταῖς ἐρίφων γραπτὸν ἐν ἀρνακίσι,
Πρόφρων σοι προΐησι, διοτρεφές· αὐτὰρ ἀμοιϐὴν
Τῆς δ' εὐεργεσίας ᾔτεε κεῖνος ἀνὴρ,
Οὐχ ἵνα οἱ χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, οὐδ' ἵνα πέμψῃς
Ἐμπλείην ῥηγέων λάρνακα πορφυρέων,
Ἀλλ' ἵν' ἀποσϐέσσῃς μαλερὸν πῦρ ἀλλοπροσάλλου
Ἄρηος· τῷ νῦν πάντ' ἀμαθυνόμενα
Ὄλλυται. Οὐκ ἀΐεις ὡς Εὐγανέαις ἐν ἀρούραις,
Πάντα πλέω λύθρου πάντα πλέω νεκύων;
Παίδων δ' οἰμωγὴν καὶ θηλυτερῶν ὀλολυγὴν
Ὤκτισε μὲν Κύκλωψ, ὤκτισε δ' Ἀντιφάτης.
Φλὸξ δ' ὀλοὴ τεμένη τε θεῶν, οἴκους τε πολιτῶν
Δαρδάπτει, μογερῶν τε ἀγρονόμων καμάτους,
Ὅσσων δ' αὖθ' Ἥφαιστος ἐφείσατο, ταῦτ' ἀλαπάζει
Βάρϐαρος, οὐ στοργὴν οὐδ' ἐλεητὺν ἔχων.
Παῦσον, ἄναξ, χάρμην ἐμφύλιον· ἔνθεο σοῖσιν

Υἱάσιν εἰρήνην καὶ φιλότητα, πάτερ,
Σχέτλιος ἣν τεταγὼν Ἄρης πολυβενθὲς ἐς ἄντρον,
Ὦσε, λίθοις φράξας πῶμα κατωρυχέσιν.
Ἀλλὰ σύ μιν μοχλοῖσιν ἀνέλκυσον, ἠδὲ Λόγοιο
Δεῖξον ἰδεῖν Θείου λάτρισιν, ἀρτεμέα
Εἰρήνην, πολύκαρπον, εὔφρονα, βοτρυόδωρον,
Εἰρήνην κόσμῳ παντὶ ποθεινοτάτην.
Αὐτὰρ ἀριθμηθέντας ἐπιπροΐαψον ἅπαντας,
Τουρκογενῶν ἀνόμοις ἔθνεσιν αἰνολύκων,
Οἵ χθόνα δουλώσαντες Ἀχαΐδα νῦν μεμαάσι
Νεῶσε διεκπεραὰ γῆν ἐς Ἰηπυγίην,
Ζεῦγλαν ἀπειλοῦντες δούλειον ἐπ' αὐχένι θήσειν
Ἄμμιν, ἀϊστώσειν δ' οὔνομα θειοτόκου.
Ἀλλὰ σὺ δὴ πρότερος τεῦξον σφίσιν αἰπὺν ὄλεθρον,
Πέμψας εἰς Ἀσίης μυρία φῦλα πέδον
Χαλκεοθωρήκων Κελτάων θοῦριν ἐνυώ
Ἵππους κεντώντων πρωόσιν εἰδομένους,
Αἰθιόνων μετέπειτα σακέσπαλον ἔθνος Ἰβήρων,
Καὶ μέλαν Ἑλβετίης πεζομάχοιο νέφος,
Γερμανῶν τε φάλαγγας ἀπείρονας ἀνδρογιγάντων,
Τοῖς δ' ἐπὶ Βρεττανῶν λαὸν ἀρηϊφίλων,
Πάσης τ' Ἰταλίης ὅσ' ἀλευάτο λείψανα πότμον,
Οὐδὲ διεῤῥαίσθη δούρεσιν ἀλλοθροῶν·
Ἄλλοι μὲν τραφερῆς δολιχῆς ἀναμετρήσαντες
Ἀτραπετούς, ἀν' ὄρη καὶ διὰ μεσσόγεων,
Καὶ ποταμῶν διαβάντες ἀεικελάδοντα ῥέεθρα,
Δυσμενέεσι γένους χεῖρα φέροιεν ἐμοῦ·
Θωρηχθέντες ὁμοῦ σὺν Παίοσιν ἀγκυλοτόξοις,
Τοῖς θαμὰ Τουρκάων αἵματι δευομένοις.
Αὐτὰρ χιλιόναυς Βενετῶν ἁλὸς ἀρχιμεδόντων
Οὐλαμὸς, ὠκυάλοις ὁλκάσι μαρνάμενος,
Καὶ νέες Ἱσπανῶν μεγακήτεες οὔρεσιν ἶσαι,
Αἵ κορυφὰς ἱστῶν ἐντὸς ἔχουσι νεφῶν,
Εὐθὺς ἐς Ἑλλήσποντον (ὑπὲρ καρχήσια δὲ σφέων
Αἰὲν ἀειρέσθω σταυρὸς ἀλεξίκακος)
Ὁρμάσθων· ἦν γάρ τε πόλει Βυζαντίδι πρώτη
Νόστιμον ἀστράψῃ φέγγος ἐλευθερίης,
Αὐτήν κεν θλάσσειας ἀμαιμακέτοιο δράκοντος
Συντρίψας κεφαλήν· τἄλλα δὲ τοῖο μέλη
Ῥεῖ' ἀλαπαδνὰ γένοιντο· λεὼς ὅτι θάρσος ἀείρας
Γραικὸς, ὁ δουλείᾳ νῦν κατατρυχόμενος,
Ἀρχαίης ἀρετῆς, ἵν' ἐλεύθερον ἦμαρ ἴδηται,
Μνήσεται, οὐτάζων δήϊον ἐνδομύχως·

Αὐτὰρ ἐπεὶ κτείνωσιν ἀλαστόρας, ἢ πέραν Ἰνδῶν
Φεύγοντας κρατερῇ γ' ἐξελάσωσι βίῃ,
Αὐτῆμαρ σὺ θεοῖς ἐπινίκιον ὕμνον ἀείδων,
Καὶ μεγάλως χαίρειν εἵνεκα καμμονίης,
Ἀνδράσι νικηταῖς στεφανηφόρα κρατ' ἔχουσιν,
Ἀείδος ἀφνειῆς πλούτοιο ἐκπερέσιον,
Τουρκάων ἀφενός τε, ῥυηφενιάν τε καὶ ὄλβον,
Ἑξηκονταετὴς ὃν συνέλεξε χρόνος,
Χερσὶ τροπαιούχοις διαδάσσασθαι ἀνδρακάς· οἱ δ' αὖ,
Σκυλοχαρεῖς, πάτρης μνησάμενοι σφετέρης
Μέλψονται καθ' ὁδὸν Παιήονα καὶ πρόλιν ὅπλοις·
Ὀρχήσονται, ὅλᾳ ψυχῇ ἀγαλλόμενοι·
Καὶ τότε δὴ ποτὶ γαῖαν, ἀπ' οὐρανοῦ εὐρυόδειαν,
Πτήσεται Ἀστραίου πρέσβα δίκη θυγάτηρ,
Μηκέτι μηνίουσα βροτοῖς· ἐπεὶ οὐκ ἔτ' ἀλιτρὸν,
Ἀλλ' ἔσται χρυσοῦν, πᾶν γένος ἡμερίων,
Σεῖο θεμιστεύοντος ὅλῃ χθονὶ, καὶ μετ' ὄλεθρον
Δυσσεβέων, οὔσης πανταχοῦ ἠρεμίης.
Καὶ τὰ μὲν εἴθε γένοιτο· μαθήμασι δὲ νῦν παλαιῶν
Ἑλλήνων, ὦ 'ναξ, ἄρκεσον οἰχομένοις.
Θάρσυνον δ' Ἑκάτοιο φιλαγρύπνους ὑποφήτας,
Δωροῖς μειλίσσων καὶ γεράεσσι Θεῶν
Παντοδαπούς τε, πάτερ, ξυνεγείρων ἡμὲν Ἀχαιῶν,
Ἠδὲ πολυσπερέων υἱέας Ἑσπερίων,
Πρωθήβας, καὶ μήτε φρενῶν ἐπιδευέας ἐσθλῶν,
Μήτε φυῆς, μήτ' οὖν αἵματος εὐγενέος,
Ἐν Ῥώμῃ κατάνασσον· ἐπιστήσας σφίσιν ἄνδρας
Οἳ σώζουσι λόγων ζώπυρον ὠγυγίων·
Ναίοιεν δ' ἀπάνευθε πολυσκάρθμοιο κυδοιμοῦ,
Νηϊάδων προχοαῖς γειτονέοντα δόμον·
Τῷ δ' Ἑκηδημείης ὄνομ' εἴη κυδιανείρης,
Ζήλῳ τῷ προτέρῳ, ἥν ποτ' ἐγὼ νεμόμην
Κούροις εὐφυίεσσιν ἐπισταμένως δαρίζων,
Τούς γ' ἀναμιμνήσκων ὧν πάρος αὐτοὶ ἴσαν.
Ἀλλ' ἡ μὲν δὴ ὄλωλε· σὺ δ' ἣν καινὴν ἀναζήνῃς,
Ἔνθεν ἄρ' εὐμαθίης πυρσὸς ἀναπτόμενος
Βαιοῦ ἀπὸ σπινθῆρος, ἀναπλήσει μάλα πολλῶν
Ψυχὰς ἠϊθέων φωτὸς ἀκηρασίου·
Ἐν Ῥώμῃ δέ κεν αὖθις ἀναβήσειαν Ἀθῆναι,
Ἀντί τοι Ἰλισσοῦ Θύμβριν ἀμειψάμεναι.
Ταῦτά τοι ἐκτελέσαντι κλέος, πάτερ, οὐρανόμηκες
Ἐσχατιὰς ἥξει μέσφ' ἐς Ὑπερβορέων.
Ποία γάρ ποτε γλῶσσα τεὴν ποῖον στόμα φήμην

Ἠ ἀγορητάων, ἢ καὶ ἀοιδοπόλων,
Οὐκ ἂν ἐφυμνήσειεν; ἀμαυρώσει δέ τις αἰὼν
Τηλεφανῆ τοίης πρήξιος ἀγλαΐην;
Ταῦτα τεοῦ γενητῆρος ἀοίδιμον, ἠδὲ προπάππων
Πάντας ἐπ' ἀνθρώποις οὔνομα θῆκεν, ἄναξ.
Τῶν δὲ σέθεν προτέρων βέξις κακὴ ἀρχιερήων
Κακκέχυται, ἅτε δὴ πάμπαν ἀρειμανέων,
Καί τε φίλη δούντων ἀνδροκτασίαις ἐλεγειναῖς,
Καὶ κεραϊζομένοις ἄστεσι τερπομένων.
Τοῖα σὺ παρφάμενος, πείσαις σπεύδοντα παρορμέων,
Θεῖε Πλάτων· ἐπεὶ οἱ πάτριόν ἐστιν ἔθος
Εἰρήνην φιλέειν, ἑκὰς Αὔσονος ὠθέμεν αἴης,
Ῥίμφα ταλαύρινον βαρβαρόφωνον Ἄρη·
Ἠδ' Ἑλικωνιάδων Ἑλληνικὸν ἄλσος ὀφέλλειν,
Ὀρπήκεσσι φυτῶν ἄρτι κυϊσκομένων·
Ναὶ μὰν, εὐμεγέθους σέο μορφῆς εὐπρεπὲς εἶδος,
Καί τε θεοῖς ἰκέλην ἀθανάτοισι φυὴν,
Καὶ γεγαροὺς ὤμους, βαθυχαιτήεντά τε κόσμον
Παλλεύκου κορυφῆς, κεῖνος ἀγασσάμενος,
Αἰδεσθείς τε σέβας πολιῶν, καὶ σεμνὰ γένεια,
Οὐ νηκουστήσει σῶν ὑποθημοσυνῶν,
Πειθοῖ θελξινόῳ κηλούμενος. Ἀλλά τοι ὥρα
Πτηνὸν ἐῶν ἐς θεῶν ἅρμα καθιπτάμεναι.

Ἐκδόσεις Μουσούρου.

Καὶ ἐν Παταβίῳ καὶ ἐν Βενετίᾳ διαμένων ὁ Μουσοῦρος πολὺ ἐβοήθησε τὸν λόγιον τῆς Βενετίας τυπογράφον, κριτικῶς ἐπιθεωρῶν τὰ χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἐγένοντο αἱ περίφημοι Ἀλδιαναὶ ἐκδόσεις, καὶ σημειῶν τὰς καλλιτέρας γραφάς. Ἀπὸ τοῦ 1503, ὡς εἰκάζει ὁ Renouard (¹) συνῳδὰ τῷ Μαιτταίρῳ, ὁ Μουσοῦρος ἐπεφορτίσθη, διαταγῇ καὶ μισθώματι τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, τὴν λογοκρισίαν τῶν ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ Ἄλδου ἀπολυομένων συγγραμμάτων.

—Aristophanes comœdiæ novem. Plutus, Nebulæ, Ranæ, Equites, Acharnes, Vespæ, Aves, Pax, Contionantes. Venetiis apud Aldum MIID. idibus Quintilis. (ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκδόσει, ἣν μετὰ σχολίων καὶ προλεγομένων ἐπλούτησεν ὁ Μουσοῦρος, λαλεῖ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης).

—Ἐπιστολαὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Λιβανίου τοῦ Σοφιστοῦ· Χίωνος τοῦ Πλατωνικοῦ· Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους τῶν ῥητόρων· Φαλάριδος τοῦ τυράννου· Βρούτου Ῥωμαίου· Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως· Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Venetiis apud Aldum, mense Martio MID. (ἐν τέλει σημειοῦται ὡς ἑξῆς ἡ ἀπαρίθμησις τῶν φύλλων· «ἅπαντά ἐστι τετράδια πλὴν τοῦ α. ϐ. γ. δ. ε. ς. ἑξαδίων, καὶ θ. πενταδίου, καὶ ττ. τριαδίου, καὶ Δ δυαδίου.» Περὶ τῆς

(¹) Annales de l'imprimerie des Aldes· tom. I.

ἐκδόσεώς του ταύτης λέγει ὁ Μουσοῦρος. « Εἰ δέ τις τῶν ἀκριβῶς τοῖς τῶν πόλλας ἐλλείμμασιν ἐπεξιόντων, ἀηδῶς ἔχει πρὸς ἣν ἔκκεινται τάξιν αἱ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαί, ἐνθυμείσθω καὶ ἡμᾶς οὐκ ἂν οὕτως αὐτὰς ἀγνοήσαντας διαθέσθαι, ὡς ὁ χρόνος ἀπῄτει καθ' ὃν τῶν ἐπιστειλάντων ἕκαστος ἤνθηκεν, εἴγε πασῶν ηὐποροῦμεν ἐπιχειρήσαντες ὀλίγαις οὔσαις, τὰς ἑκάστοτε μνηστευομένας ἡμῖν, ὁποιασοῦν ἀξιῶσαι προειλόμεθα λήξεως, ἢ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν ἀφελέσθαι τοὺς φιλολόγους. Ἔτι κἀκεῖνο πάντας εἰδέναι βουλόμεθα, μάλιστα μὲν ἡμῖν τῆς ἄριστα διορθώσεως τὴν πραγματείαν ἕξειν μελῆσαν, εἰ δέ τι που παραδεδράμαμεν, ἢ διεστραμμένον εἶναι γράμμα, ἤ τι τοιοῦτον, οἷον οὐδὲ τοῖς ἄκρῳ φασὶ δακτύλῳ τῆς ἑλληνικῆς γευσαμένοις φωνῆς, ἐμποδὼν ἂν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου γενέσθαι. Ἐν μέντοι ταῖς Ἀλκίφρονος ἐστιν οὗ τὰ τῆς οὐσίας διημαρτῆσθαι, μηδὲν ἡμῶν παρὰ τὰ ἐν ἀντιγράφοις ἀνηκέστως, οὖσι διεφθαρμένοις, ῥιψοκινδύνως καινοτομεῖν τολμησάντων. Ὅθεν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἄν, εἰ καὶ μάλα φορτικὸν εἰπεῖν ὑποστειλαίμην, μηδένα τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ τοιάδε μεταχειριζομένων, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οἷς ἡμεῖς ἐντύχομεν ἀντιγράφοις, ὑγιέστερον ἂν ταύτην ἐπανορθῶσαι τὴν βίβλον· εἰ δ' ὁμοίως ἡμῖν οὐ φθονῶ· ὥστε τὸν ἐφ' ἅπασι σκωμμάτων εὐποροῦντα μῶμον, ἐνταῦθα μηδὲν ἔχειν μωμήσασθαι τέλεον, ὃ δικαίως ἂν ἡμῖν προστρίβειη, ἐκτὸς εἰμὴ τυχὸν, αὐτά γε ταῦτα τὰ κατὰ τὴν κωρωνίδα δυσχεραίνοι στωμύλα ».

—Ἅπαντα τὰ τοῦ Πλάτωνος. Venetiis, mense Septembri MDXIII. (εἰς φύλλον· διῄρηται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν Α'. ἀπαρτίζεται ἐκ σελίδων 502, τὸ δὲ Β'. ἐκ 430. Ἡ πρώτη αὕτη τοῦ Πλάτωνος ἔκδοσις προσφωνεῖται εἰς Πάπαν Λέοντα Ι', ὑπὲρ οὗ συνέθετο ὁ Μουσοῦρος καὶ τὸ συνεκδιδόμενον ποίημα εἰς Πλάτωνα).

—Ἡσυχίου λεξικόν. Venetiis in ædibns Aldi et Andreæ Soceri MDXIV. εἰς φύλλον. (Α'. ἔκδοσις).

—Gregorii Nazianzeni Theologi Orationes lectissimæ XVI. Venetiis, mense Aprili, MDXVI. 8ον· (εὕρηται καὶ ἐπιστολὴ Μουσούρου).

—Παυσανίου περιήγησις τῆς Ἑλλάδος. Venetiis, mense Iulio, MDXVI. εἰς φύλλον. (Α'. ἔκδοσις μετὰ προλεγομένων Μουσούρου).

—Oppiani de natura seu venatione piscium. Florentiæ, apud Juntam, 1515. 8ον.

- Πρὸς δ' ἐπεμελήθη καὶ παρέβαλε τὰ κείμενα τῶν ὑπὸ Ἄλδου ἐκδόσεων Ἀλεξάνδρου Ἀφροδισιέως (¹) (1513), καὶ Ἀθηναίου (1514).

Ἀποθανόντος τὴν 8 Φευβρουαρίου 1515 Ἄλδου τοῦ Μανουτίου ὁ Μουσοῦρος ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἐκείνου συνταχθεῖσαν ἑλληνικὴν γραμματικὴν, προτάξας πρόλογον λατινιστὶ πρὸς Ἰωάννην Γρόλιον, ὃν ὁλόκληρον ὁ Renouard μετετύπωσε· (σελ. 173—5).

Ἐκτὸς τούτων ἐξέδωκεν ὁ Μουσοῦρος ἐν Ῥώμῃ τῷ 1517—Δημητρίου Πεπαγωμένου συνταγμάτιον περὶ ποδάγρας, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, ὅπερ ἀνετύπωσεν Ἑρρίκος ὁ Στέφανος (Medicæ artis principes 1567).

(¹) Ὁ Ἄλδος γράφει ἐν προλεγομένοις « Musurus noster eos cum antiquis conferens exemplaribus accuratissime recognovit ».

Τοῦ Μουσούρου εὕρηνται ἐπιγράμματα εἰς τὸ ὑπὸ Ἄλδου Dictionarium Græcum 1497—εἰς τὸ ὑπὸ Καλλέργη Μέγα ἐτυμολογικὸν—δύο εἰς τιμὴν τῆς Ἡροῦς καὶ Λεάνδρου, καὶ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μουσαίου (1517) (¹). Ἐπιστολὴ δὲ ἰταλιστὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Πίνου...

Ὁ Παῦλος Ἰόβιος ἔγραψεν ἔπαινον τοῦ Μουσούρου δημοσιευθέντα σὺν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ ( ).

Νικόλαος (³) Τομαῖος.

Ἐγεννήθη τῷ 1456 ἐν Βενετίᾳ ἐκ γονέων Ἠπειρωτῶν. Μετὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκπαίδευσίν του μετέβη εἰς Φλωρεντίαν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Γενόμενος μαθητὴς Δημητρίου Χαλκοκονδύλου, κατέγινεν ἰδίως εἰς ἐμβριθεῖς μελέτας τῶν συγγραμμάτων τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ νέος ἤδη ἐξέδωκε τὴν πρώτην λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ τε Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Πεπροικισμένος μὲ νοῦν γόνιμον καὶ εὐρείας γνώσεις, φιλοσοφικάς τε καὶ φιλολογικάς, προσεκλήθη ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. Ἐδίδαξεν ἐκεῖ πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν, καὶ ἐμόρφωσε πλῆθος ἐπιφανῶν ὁμιλητῶν διαχύσας ἐφ' ὅλων διά τε τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ἔσχεν ὁμοίως τὴν δόξαν πρῶτος νὰ καταδείξῃ τὸν Ἀριστοτέλη ἐν ὅλῳ τῷ παρθενικῷ αὐτοῦ μεγαλείῳ, ἀποβαλὼν πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ ὀθνεῖον τῶν Ἀράβων καὶ σχολαστικῶν ὑπομνηματιστῶν, χωρὶς ὅμως νὰ διασύρῃ καὶ τὸν Πλάτωνα· ἀντὶ νὰ δείξῃ ἀποκλειστικὴν συμπάθειαν, ὡς τότε ἦτο συρμός, πρὸς ἕνα τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων, ὁ Τομαῖος ἐκτιμῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέρους, συνεκέρασε πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς καλόν, καταδεικνύων καὶ διὰ κριτικῆς ὑψηλῆς τὰς ἐν αὐτοῖς ἀληθείας, τὰς ὁποίας οἱ προγενέστεροι σχολιασταὶ ἐκ πνεύματος μονομεροῦς συμπαθείας τερατωδῶς εἶχον παραμορφώσει.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ σοφοῦ Ἠπειρώτου ὑπῆρξεν ἀπαρεγκλίτως ἐπαξία τῆς ἐπιστήμης του, τὰ δὲ ἤθη αὐτοῦ ἤθη ἀληθοῦς φιλοσόφου,

(¹) Κατὰ Νικόλαον Παπαδόπουλον (Histor. Gymnas. Patavini, σελ. 250) Μιχαὴλ ὁ Μαργούνιος ἐξέδοτο ἐν Συμμίκτοις συλλογὴν τῶν ἐπιγραμμάτων καὶ ποιημάτων τοῦ Μουσούρου.

(²) Πηγαί. Iovii Elogium Musuri—Papadopoli, Histor. Gym. Patav. lib. III—Hodius—Bœrnerus—Zeltner, Theatr. vir. erudit.—Bayle—Reuscher—Weiss, Biogr. Univer. tom. XXX.—Phil. Munckerus, Vita Musuri—Gyraldi, de poetis sui temporis tom. II—Erasmi, Ciceronianus.

(³) Κατ' ἀναγραμματισμὸν Λεόνικος.

Ἀγαπῶν τὴν φιλομαθῆ τοῦ σπουδαστηρίου ἡσυχίαν, οὐδέποτε ἀνεμίχθη εἰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς διαμάχας· ἀρκούμενος δ' εἰς τὸν μέτριον καρπὸν τῆς φιλοπονίας του, διῆγε λιτότατα, καὶ μείνας ἄγαμος, ἔζησε καὶ ἀπέθανε φιλοσοφῶν. Ἡ κηδεία του ἐγένετο ἐν Παταβίῳ μετὰ πομπῆς πρωτοφανοῦς.

Ὁ διάσημος καρδινάλιος Πέτρος Βέμβος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐπίγραμμα λατινιστὶ, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου προσετέθη καὶ τὸ ἑξῆς δίστιχον ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τομαίου, ζῶντος ἤδη.

> Νῦν ὄντως ἀδεὴς καὶ ἄελπις ὑπὸ πλακὶ τῇδε
> ὕπνον ἐκοιμήθην πᾶσιν ὀφειλόμενον.

Οἱ Ἔρασμος, Σαδολέτος, Ἰόβιος, Βέμβος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὡμίλησαν περὶ τοῦ Τομαίου ἐνθουσιωδῶς. Ὁ Ἰόβιος ἀναφέρει, ὅτι μία τῶν ἀθώων διασκεδάσεων αὐτοῦ ἦτο καὶ ἡ διατροφὴ γεράνου, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἰδίᾳ χειρὶ ἔτρεφεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν ὑπεῖκον εἰς τὴν ἡλικίαν ἐπλήρωσε τὸν εἰς τὴν φύσιν ὀφειλόμενον φόρον, ὁ γέρων φιλόσοφος ἐθεώρησε τὸν θάνατόν του, ὡς πρόαγγελμα τοῦ ἰδικοῦ του· εἰ καὶ καλῶς ἔχων προεῖπεν, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπιζήσει τοῦ προσφιλοῦς του πτηνοῦ· καὶ τῷ ὄντι μετ' ὀλίγον ἐν ἄκρᾳ ψυχικῇ γαλήνῃ καὶ μετὰ φιλοσοφικῆς καρτερίας παρέδωκε τὸ πνεῦμα, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1531, ζήσας ἔτη 75, 1 μῆνα, καὶ 27 ἡμέρας.

Ὁ Ἔρασμος λέγει περὶ Τομαίου «vir non minus integris moribus quam eruditione recondità». Ὁ Βέμβος «filosofo rarissimo et dotissimo nelle latine e nelle greche lettere.» Καὶ ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων λέγει περὶ τούτου. «Primus ordinariam philosophiam, peripateticam apud nos, docuit, eamdemque horis promeridianis domi privatim explicavit, et uberius, et suavius, plerumque etiam non latine tantum, sed et græce; vir, ut a Iovio et aliis describitur, modestus, assabilis, comis, qui procul a contentione et ambitu, in moderato cultu, mediocri censu, mole ac studiosum otium transegit».

Κατὰ Γάδδιον ἐγράφη περὶ Τομαίου λατινιστὶ ποίημα ἐγκωμιαστικὸν, οὗτινος ἡ ἀρχή.

> Hic sophismata vana barbarorum
> Chimæras Arabumque ineptientum
> A veræ sophiæ scholis fugata
> Ablegavit ad otiosores.

Συγγράμματα.

—Commentaria in Aristotelis Naturalia parva, et Quæstiones Naturales, et Amatoria Problemata.

—Aristotelis historia animalium et alia opuscula. Florent. 1527.

—De morbo Galico.

—De varia Historia. Venetiis 1521, καὶ 1531. (opus, λέγει ὁ Παπαδόπουλος erudissimum et eloquentissimum),

—De Alica farre noto, et inde alimento.

—De Astragalo, seu significationibus variis vocis hujus.

—Dialogi nunc primum lucem editi. Venetiis 1524, καὶ Λουγδούνῳ 1532. (Οἱ διάλογοι οὗτοι, δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἐγράφησαν κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀκαδημαϊκῶν, περὶ σπουδαίων καὶ περιέργων θεμάτων, ὡς de divinationibus, de nominum inventione, de lucidatatio, de precibus, de animorum immortalitate etc. Σύγγραμμα ὄντως πολύτιμον καὶ περιζήτητον, ὡς καὶ τὸ κατωτέρω).

—Opuscula. Parisiis 1530.

Ὁ Τομαῖος ἐν ὥραις σχολῆς ἔγραψε καὶ ποιήματα, ἐξ ὧν τινα κατεχωρήθησαν εἰς Rime di diversi poeti.

Ἄλλων συγγραμμάτων τοῦ Τομαίου οἱ τίτλοι κατεγράφησαν ὑπὸ Γεσνέρου, καὶ Φαβρικίου (Bibliotheca mediæ latinitatis)(¹).

Γεώργιος Ἀλεξάνδρου.

Ἐκ κώμης Κοριλιάνης τῆς Κρήτης χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἤδη ἔγγαμος ὢν καὶ χηρεύσας μετά τινα χρόνον ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν (²). Περὶ τὸ 1490 μεταβὰς εἰς Ῥώμην διωρίσθη καθηγητής. Εἶτα ὁ πάπας ἀνέδειξεν αὐτὸν ἐπίσκοπον, εἴτε πρὸς μόνην τιμήν, εἴτε καὶ ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸν συγκατατάξῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, διότι, κατά τινὰς ἐπισήμους ἑορτάς, ὁ Γεώργιος συνετέλει τὰ τῆς ἀκολουθίας μετὰ τοῦ πάπα, ὡς ἐπίσκοπος τῆς Κρητικῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ Εὐαγγέλιον Ἑλληνιστί.

Ἔγραψεν ὁ Γεώργιος—Περὶ Μετανοίας—Περὶ Φιλίας, ἅτινα διετήρησαν μετὰ τῆς ἑξῆς μεταφράσεως;— «Γεωργίου ἀπὸ κώμης Κοριλιάνης Ἑρμηνεία

(¹) Iovii Elogia — Tiraboschi Storia della Litter. Italian.— Bayle Dictionnaire — Papadopoli, Histor. Gymnas. Patav. σελ. 301—2. Fabicii bibliotheca mediæ latinitatis — Daru, Histoire de Venise — Blondeau, Biogr. Univers. Suppl. tom. LXXXIV.

(²) Ὁ Μουστοξύδης λέγει, ὅτι ἐξ Ἑλλάδος ἀφίχθη ὁ Γεώργιος τὸ πρῶτον εἰς Ῥώμην περὶ τὸ 1490· ἀλλὰ πολλὰ πείθουσιν, ὅτι πρότερον ἐν Ἰταλίᾳ εἶχε μεταβῆ. Ἐν τῇ Λαυρεντινῇ Βιβλιοθήκῃ εὑρηται χειρόγραφον ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν «͵αυπϛʹ. Ἐτελειώθη ἡ Ἰλιὰς τοῦ Ὁμήρου παρ' ἐμοῦ Γεωργίου ἱερέως τοῦ Ἀλεξάνδρου»· πρὸς δὲ ὁ υἱός του τῷ 1486 ἦν ἀποκαταστημένος ἐν Βενετίᾳ.

γα τῆς Λατινικῆς διαλέκτου εἰς τὴν τῶν Γραικῶν. Γάλλενος (sic) δε Μόντε Ρεγιέν. Περὶ Φόβου, θείων κριμάτων». (Τὴν τελευταίαν μετάφρασιν ὁ συμπολίτης καὶ σύνοικός του Φραγκίσκος Ὀλιβέριος Κορελιανὸς, medicus non incelebris, εἶχεν ἐπιδιορθώσει πρὸς τύπωσιν. Προσφωνεῖται δ' ὑπὸ Γεωργίου «Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἱερεῖ Ἀντωνίῳ ἀπὸ χώρας Μελεπιννιάνης(¹)» —Χωρογραφίαν Κρήτης. (Volaterranus Commentarii lib. IX.—Corner; Creta sacra. I, 67, καὶ II, 134, 454).

Ἀλέξανδρος Γεωργίου.

Υἱὸς τοῦ προρρηθέντος· μετήρχετο ἐν Βενετίᾳ τὴν τέχνην τοῦ τυπογράφου, τυπώσας τὴν 15 Νοεμβρίου 1486 τὸ Ψαλτήριον(²) φέρον ἐν τέλει τὴν σημείωσιν, « Σύνθεσις ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ Χάνδακος τῆς Κρήτης, υἱοῦ δὲ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Γεωργίου ἱερέως τοῦ Ἀλεξάνδρου ».

Ἰωάννης Μόσχος.

Ἐγεννήθη εἰς Λακεδαίμονα, καὶ διδάξας ἐν Ἰταλίᾳ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πολλοὺς ἀνέδειξε τῶν ὁμιλητῶν αὐτοῦ ἐπισήμους ἄνδρας, οἵτινες ἐκλέϊσαν ἔπειτα τὰς ἰδίας πατρίδας. Κατὰ τὸν Κράσσον ἔχων πολλὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τὴν εὐφράδειαν, καὶ πολλὴν ἐν τῇ ποιήσει τὴν γονιμότητα, ἐποίκιλλεν ἀμφότερα ταῦτα, καὶ προσεκόσμει ἀπὸ τοῦ πλούτου τῶν ἐπιστημῶν τὰς ὁποίας κατεῖχεν. Ἀλλ' ἐνῷ ποθούμενος ὑπὸ τῶν περιφανεστάτων ἀκαδημιῶν, ἔσπευδε ν' ἀνταποδώσῃ πρὸς τὴν κοινὴν ἀγάπην ἴσην φιλοφροσύνην, ἀνηρπάσθη ὑπὸ τοῦ θανάτου, συντεμὼν, ὡς ἡ φήμη ἐκήρυττε, τὸν βίον αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑπερμέτρου μελέτης.

Μάρκος ὁ Ἀντίμαχος, μαθητὴς τοῦ Μόσχου χρηματίσας λέγει παρὰ Γυράλδῳ « ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ἀνὴρ εἰς πᾶσαν καὶ ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην, ὄχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην ἐμοῦ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐν γένει τῆς Ἑλλάδος, ἀληθῶς διαπρέψας, παρ' ᾧ καὶ πενταετίαν διέτριψα μαθητεύων. Οὕτω δὲ περὶ ἐμὲ διαφερόντως ἐσπούδασεν, ὥστε πατὴρ μᾶλλον ἐφαίνετο ἢ διδάσκαλος. Ἀλλ' ὅτε διὰ τὸ ἔξοχον τῆς παιδείας καὶ τὸν ἐν πεζῷ καὶ ἐμμέτρῳ λόγῳ γλαφυρὸν αὐτοῦ

(¹) Ἑλληνομνήμων, φυλλ. Ε'.—Fabricii, Bibl. Gr. XII. σελ. 114, 136.

(²) Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας πρῶτον Ἑλληνικὸν βιβλίον ἐτυπώθη ἡ Γραμματικὴ τοῦ Λασκάρεως (1476)· εἶτα οἱ Αἰσώπειοι Μῦθοι (1480)· τὸ Λεξικὸν Ἰωάννου Χρυσολωρᾶ· καὶ τὸ Ψαλτήριον (1491)· τὰ ἐρωτήματα Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶ (1484)· καὶ πέμπτον ἡ ἐν λόγῳ ἔκδοσις τοῦ Γεωργίου.

χαρακτῆρα, προσκληθεὶς παρὰ τῶν Θεσσαλονικέων ἵνα τὴν πολυάνθρωπον ἐκείνην καὶ πλουσιωτάτην πόλιν ἐκπαιδεύσῃ ἐπὶ μισθῷ ἀπὸ τοῦ δημοσίου, παρεσκευάζετο πρὸς ὁδοιπορίαν, καὶ ἐγὼ ἔμελλον νὰ συναποδημήσω μετ' αὐτοῦ, ἵνα καὶ πλείονα ἔτι ἐκμάθω καὶ ἐπισκεφθῶ τὰς ἐν τῷ Ἄθωνι περιβοήτους βιβλιοθήκας, καταληφθεὶς ὑπ' ὀξυτάτης νόσου, ἐτελεύτησε πενθούμενος ὑπὸ πάντων, τῇ πέμπτῃ ἐπὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ (¹)».

Ἀπέθανε δὲ ὁ Μόσχος, ὡς εἰκάζεται, περὶ τὰ μέσα τῆς τελευταίας δεκάδος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐγκαταλιπὼν δύο υἱούς, Γεώργιον καὶ Δημήτριον ὁμοίως ἐν τοῖς γράμματι διαπρέψαντας (²).

Συγγράμματα.

—Ἐπιτάφιος λόγος ἐπὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ μακαρίτῃ μεγάλῳ δουκὶ Λουκᾷ τῷ Νοταρᾷ

—Ἀπάντησις πρὸς τοὺς ἐκ πατρὸς (³).

Μάξιμος Πελοποννήσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐκαλεῖτο Μανουὴλ ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Ἐπὶ Ἰωάσαφ Α'. τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐτετίμητο τῷ ἀξιώματι τοῦ ἐκκλησιάρχου· ἀπαρεγκλίτως δ' ἐμμένων εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, ἐκινδύνευσε τὴν ζωήν του· διότι μὴ θελήσας νὰ συναινέσῃ εἰς παράλογον ἀπαίτησιν Τραπεζουντίου τινος ἄρχοντος, μέγα ἰσχύοντος παρὰ τῷ σουλτάνῳ, ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ ὑποστῇ καταδιωγμοὺς καὶ βασάνους· τότε, διαταγῇ τοῦ σουλτάνου, ἐσχίσθη ἡ ῥὶς τοῦ γενναίου ἐκκλησιάρχου εἰς τὰ δύο πλάγια.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Ῥαφαὴλ, κοινῇ γνώμῃ τῆς συνόδου ἐψηφίσθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μανουὴλ, καὶ τότε τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς Μάξιμος μετωνομάσθη· ὁ γράψας τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τούτου. «Πατριαρχεύοντος τοῦ κυροῦ Μαξίμου τοῦ λογίου ὅλα τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπερνοῦσαν εἰρηνικὰ καὶ ἀσκανδάλιστα· ἐποίμαινε γὰρ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου, καὶ δὲν ἔπαυε καθ' ἑκάστην κυριακὴν νὰ διδάσκῃ ἐπὶ ἄμβωνος τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἦτον λογιώτατος καὶ γλυκὺς εἰς τοὺς λόγους του, ὁποῦ ἐδίδασκε καὶ ὡμίλιε· εἶχε δὲ γλῶτταν θαυμαστὴν, καὶ ἅπλωνε τοὺς λόγους του μὲ πολλὰ παρα-

(¹) Gyraldi, de poetis sui tempor.

(²) Ἑλληνομνήμων, σελ. 385—7.

(³) Miller, Catalogue des Manuscrits Grecs del'Escurial, σελ. 290.

δείγματα τῆς θείας γραφῆς εὐμορφώτατα, ὁποῦ ἐκατανύγετον πᾶσα ψυχὴ ἀνθρώπου· ὁποῦ τινὰς ἄλλος σοφώτατος τοῦ καιροῦ ἐκείνου δὲν ἔσωσεν αὐτὸν εἰς τὰς χάριτας· τόσος γὰρ μέγας ἦτον εἰς τὴν θεολογίαν, ὅτι τὸ ὄνομά του καὶ ἡ φήμη του ἠκούσθη εἰς τὸν σουλτάνον καὶ ἐν τῷ ἅμα ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ὅπως νὰ τοῦ γράψῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἁγίου συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν· λοιπὸν ὁ πατριάρχης ἔκαμε τὴν ἐξήγησιν, καὶ ἔγραψεν αὐτὴν θεολογικὰ καὶ τεχνικὰ ὡς σοφώτατος ὁποῦ ἦτον, καὶ τὴν ἀπέστειλε τοῦ σουλτάνου, καὶ ὡς τὴν ἔλαβεν, ἐχάρη πολλά (¹)».

Ὁ Μάξιμος πατριαρχεύσας ἐπὶ ἓξ ἔτη (1482—88) παρέδωκε τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα, διαδεχθεὶς ὑπὸ Νήφωνος τοῦ Πελοποννησίου.

Συνέγραψεν ἐκτὸς τῆς Ἑρμηνείας τοῦ Συμβόλου, καί,

—Κατὰ τοῦ Πληθωνικοῦ συγγράμματος.

—Περὶ Μάρκου Ἐφέσου, Φλωρεντινῆς συνόδου, Γεμιστοῦ ϗ Βησσαρίωνος (²).

Νήφων ὁ Πελοποννήσιος.

Γεννηθεὶς ἐν Πελοποννήσῳ ἐξ εὐγενῶν, καὶ τὴν μοναχικὴν ποθήσας πολιτείαν μετέβη εἰς Ἄθωνα καὶ ἐκουρεύθη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου· χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ἀπεσύρθη ὕστερον εἰς Βατοπαίδιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, οἱ κάτοικοι ἀποστείλαντες πρεσβείαν προσέφερον τὸ ἀξίωμα εἰς τὸν Νήφωνα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία περιλάλητος εἶχε καταστῆ. Ἐνδίδων εἰς τὰς θερμὰς τῶν Θεσσαλονικέων παρακλήσεις ἐχειροτονήθη μητροπολίτης· ἐν δ' ἔτει 1498 ἐκδημήσαντος πρὸς Κύριον Μαξίμου Β΄. συνοδικῶς ἐψηφίσθη οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ Νήφων.

Εἰς τὴν ὑψίστην τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν ἀνελθὼν ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων· κηρύττων ἐπ' ἐκκλησίας προσεκάλει τὸ χριστεπώνυμον ποίμνιον εἰς θεοσέβειαν, ἐλέγχων ἅμα καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν κληρικῶν. Διαβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξωμότου Ἀμιρούτζη, διὰ θεσπίσματος τοῦ σουλτάνου Βαϊαζίτου Β΄. ἐξώσθη τοῦ θρόνου καὶ ἐξωρίσθη εἴς τι νησίδριον τοῦ Εὐξείνου Πόντου. ἀντι-

(¹) Πατριαρχικὴ ἱστορία σελ. 116—7.

(²) Fabricii, Bibliotheca Græca XI, 669. Ὁ Φαβρίκιος συγχέων τὸν Μάξιμον Μανουὴλ Ὀλοβόλῳ ἀκμάσαντι ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, καὶ Μανουὴλ Κορινθίῳ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις καταριθμεῖ ἐπ' ὀνόματι τοῦ δευτέρου τὰ πονήματα καὶ τῶν τριῶν.

πρὸ τῆς Σωζοπόλεως· ἀναζητηθεὶς μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῆς Συνόδου ἀνε-κλήθη καὶ ἀνέλαβε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον· ὑποπεσὼν ὅμως καὶ αὖθις εἰς δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου ἐξεβλήθη (1490) καὶ καταδικασθεὶς εἰς ἰσόβιον εἱρκτὴν ἐξωρίσθη εἰς Ἀδριανούπολιν.

Ἡ φήμη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μελιῤῥύτου διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ Νήφωνος ἐθρυλλεῖτο καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν· ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ῥάδουλος Α΄, ὁ ἐπιλεγόμενος Μέγας, διερχόμενος ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ προσωπικῶς τὸν περιλάλητον ποιμενάρχην· ὅθεν φιλοδωρήσας τοὺς φύλακας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν εἱρκτὴν προσεκύνησε τὸν δεσμώτην πατριάρχην.

Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ῥάδουλος κατώρθωσε καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἵνα συμπαραλάβῃ τὸν Νήφωνα εἰς Βλαχίαν. Μεταβὰς ἐκεῖ καὶ ἰδὼν τὰ τῆς ἐκκλησίας κακῶς ἔχοντα συνεκρότησε συνέλευσιν ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος ἤρξατο νὰ διδάσκῃ τοὺς θείους νόμους καὶ ἐντολάς, νουθετῶν πολυτρόπως καὶ προτρέπων τοὺς πάντας εἰς εὐσέβειαν· ἐκανόνισε πρῶτος τὰ τοῦ κλήρου, καὶ ἐχειροτόνησε τοὺς δύο ἐπισκόπους Ῥιμνίκου καὶ Μπουζαίου(¹)· ὡδήγησε τὸν ἡγεμόνα ἵνα διαθέσῃ τὰ ἡγεμονικὰ ἀξιώματα, κατὰ τὴν τάξιν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὀνομάσας καὶ τοὺς μέχρις ἐσχάτων περισωθέντας τίτλους τοῦ Σπαθάρη, Βεστιάρη, Λογοθέτου κλπ.

Μὴ θελήσας ν' ἀναγνωρίσῃ παράνομον συνοικέσιον τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἡγεμόνος ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ. Ἐπιπληχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥαδούλου καὶ ἀπειληθεὶς ἔδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ συνάξας τὸν λαὸν ἐνεδύθη τὴν πατριαρχικὴν στολήν, ἐδίδαξε καὶ ἐνουθέτησε πάντας, καὶ ἐν τέλει ἀφορίσας τὸν γαμβρὸν τοῦ ἡγεμόνος καὶ προλέγων δυστυχήματα, ἐξεδύθη τὴν στολὴν καὶ καταθέμενος αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐξῆλθε τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἡγεμὼν μαθὼν ταῦτα διέταξεν ἵνα μηδεὶς τιμᾷ καὶ εὐλαβῆται αὐτόν, νὰ τῷ κλεισθῶσιν αἱ οἰκίαι καὶ τῷ ἀρνηθῇ ὁ ἄρτος, ἀπειλήσας θάνατον εἰς τὸν παραβάτην.

Ὁ Νήφων ἀπομακρυνθεὶς εἰς ἔρημόν τινα καλύβην ἐν χριστιανικῇ καρτεροθυμίᾳ ὑπέμεινε τὴν ἄδικον καταδίκην. Ὁ Ῥάδουλος φοβούμενος τὴν κατακραυγὴν τοῦ λαοῦ προσεκάλεσε τὸν Νήφωνα, καὶ διὰ λόγων κολακευτικῶν, ὑποσχέσεων, καὶ δώρων προσεπάθησε νὰ καταπείσῃ τὸν

(¹) Περὶ τῆς ὑπὸ Νήφωνος εἰσαχθείσης ἐν Βλαχίᾳ κληρικῆς διατάξεως, βλέπε Ἱστορίαν τῆς Βλαχίας Πολιτικὴν καὶ Γεωγραφικὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1806 δαπάνῃ τῶν ἀδελφῶν Τουνουσλῆ. Κεφάλ. Ζ΄.

γέροντα ἵνα συγχωρήσῃ τὸν γαμβρόν του, τοῦ ὁποίου τὸ συνοικέσιον ἄλλως τε καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία εἶχεν ἀναγνωρίσει. Ὁ Νήφων εἰς ἀπάντησιν τῷ εἶπε τοὺς ἑξῆς ἀξιομνημονεύτους λόγους.

« Ῥάδουλε! Ῥάδουλε! οὔτε ἀνάγκην καμμίαν ἔχω, οὔτε τῶν χρη-» μάτων σου ἔχω χρείαν, οὔτε τὰ δῶρά σου μοὶ χρησιμεύουν, ἀλλ' » οὔτε καμμίαν τιμὴν θέλω ἀπὸ σέ· μή μοι γένοιτο, Κύριε! ἐνθυμοῦ » ὅμως ὁποίους τρόπους μετῆλθες εἰς τὸ νὰ μὲ φέρῃς ἐδῶ διὰ νὰ » διδάξω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἂν ἐδίδαξα τὰ ἐναντία τῆς πίστεως » καὶ τοῦ νόμου ἀπόδειξον· ἂν κακῶς ὡδήγησα μαρτύρησον· ἐγὼ » παρὰ Θεοῦ διωρίσθην ν' ἀποφεύγω τ' ἄνομα, καὶ ἤδη νὰ ὑποπέσω » εἰς τὸ παράνομον; μὴ γένοιτο νὰ συμμεθέξω ἐγὼ τοῦ κακοῦ, καθό-» τι οὐδεὶς νόμος μὲ ἐπιτρέπει. Σὺ μόνος μ' ἔφερες ἐνταῦθα, καὶ σὺ » μὲ διώκεις ἐντεῦθεν· ἐγὼ λοιπὸν ἀπέρχομαι, ἀλλὰ καὶ σὺ ἤξευρε, » ὅτι μὲ πολλὰς θλίψεις καὶ πόνους θέλεις ἀποθάνει ἐν ἀπιστίᾳ· » ἀναρίθμητα κακὰ θέλουν ἐπιπέσει εἰς τὸ κράτος σου, καὶ τότε θέ-» λεις μὲ ἀναζητήσει, χωρὶς νὰ μάθῃς ποσῶς ποῦ εὑρίσκομαι ».

Ταῦτα εἰπὼν ἀνεχώρησε, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ δύο τῶν μαθητῶν του ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν, ἀποστολικῶς διερχόμενος τὰς κώμας καὶ κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Φθάσας δ' ἐπὶ τέλους εἰς Ἄθωνα ἐπαρουσιάσθη ἀγνώριστος εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, καὶ διωρίσθη ἐπιστάτης τῶν ζώων τῆς μονῆς· γνωρισθεὶς ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἔτυχε τοῦ δικαίου σεβασμοῦ, καὶ τῆς προσηκούσης περιποιήσεως.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Νήφωνος, ξηρασία καὶ λιμὸς ἐμάστιζον τὴν Βλαχίαν· ὁ Ῥάδουλος προσβληθεὶς ἐκ τρομερᾶς λέπρας, καὶ θεωρῶν ὡς μόνην αἰτίαν τῶν κακῶν τὴν πρὸς τὸν Νήφωνα κακότροπον διαγωγήν του ἔστειλε πανταχοῦ ἀνθρώπους πρὸς ἀναζήτησιν(¹).

Ἡ μνήμη τοῦ σοφοῦ κληρικοῦ ἐπέζησεν ἐν Ἄθωνι, καὶ τὰ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου φυλαττόμενα λείψανά του σέβονται ἄχρι τοῦδε ὡς λείψανα ἁγίου. Ἐκ τῶν πολλῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦσαν καὶ ὁ ὁσιομάρτυς Ἰάκωβος ὁ ἐκ Καστορίας μαρτυρήσας τῷ 1520, ὁ ὅσιος Μακάριος μαρτυρήσας τῷ 1527, καὶ ὁ Ἰωάσαφ μαρτυρήσας τῷ 1536.

(¹) Κατὰ Φωτεινὸν (Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας. Τόμ. Β'. 61—73) ὁ Νήφων ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον πρὸ τοῦ 1508, ὅτε ὁ εἰς ἀναζήτησίν του πέμψας Ῥάδουλος ἀπεβίωσε. Κατὰ τὸ Νέον ὅμως Μαρτυρολόγιον (Βίοι Μακαρίου καὶ Ἰωάσαφ) φαίνεται, ὅτι οὗτος ἐτελεύτησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔτους 1530.

Ἄγνωστον δ' ἐὰν ὁ σοφὸς Νήφων ἐγκατέλιπεν ἐκτὸς τῆς φήμης καὶ ἄλλα μνημεῖα τῆς παιδείας αὐτοῦ.

Λεονάρδος Χῖος.

Ἀσπασθεὶς ἐν τῇ γενεθλίῳ νήσῳ τὸν μοναστικὸν βίον, μετέβη εἰς Πατάβιον πρὸς ἐκπαίδευσιν, δαπάνῃ τῶν δεσποζόντων τῆς Χίου Ἰουστινιανῶν, τῶν ὁποίων προσέλαβε καὶ τὸ ὄνομα, εἴτε πρὸς εὐγνωμοσύνην, εἴτε διὰ νὰ θαυμαστώσῃ τὸ πενιχρὸν τῆς καταγωγῆς του. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του, διδάξας ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ τὴν Θεολογίαν, ἐπανέστρεψεν εἰς Χίον, προχειρισθεὶς τῷ 1444 ἀρχιεπίσκοπος Μιτυλήνης εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος Δωροθέου. Τὴν 12 Δεκεμβρίου 1452 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ καρδιναλίου Ἰσιδώρου πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ψηφισθείσης ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἧς μάρτυς αὐτόπτης ἐγένετο, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του περιέγραψε τὰ κατ' αὐτήν. Ἁλωθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Λέσβου, ὁ Λεονάρδος αἰχμαλωτισθεὶς μετ' ἄλλων ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν· λυτρωθεὶς δὲ τῷ 1463, ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1482 ἐν Χίῳ ἢ Ἰταλίᾳ.

Ὁ Λεονάρδος ἦν ἐκ τῶν φανατικῶν καθολικῶν, καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ λυσσᾷ φρυάττων κατὰ τῶν σχισματικῶν.

Συγγράμματα.

—Sermo dum esset lector Ianuensis conventus prædicatorum.

—Historia Cp. a Turco expugnata. Nyrenbergæ 1544 (1).

—Tractatus Apologeticus de vera nobilitate adversus Carolum Poggium Eugenii IV secretarium. Avellino 1658.

—De Lesbo a Turcis capta epistola Pio papæ II missa. Reginonti 1866. (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ διασήμου μεσαιωνοδίφου Καρόλου Χοπφίου, προτάξαντος καὶ βιογραφίαν τοῦ Λεονάρδου, ἐξ ἧς ἠρανίσθημεν τὰ ἐκτεθέντα).

Διονύσιος ὁ ἐξ Ἀγράφων.

Ἱερομόναχος καὶ ζωγράφος, τὰς διατριβὰς ἐν Ἄθωνι ποιούμενος. Συνέγραψεν ἐκεῖ τῷ 1458 πραγματείαν περὶ Ἁγιογραφίας, μνημεῖον ὄντως πολύτιμον διά τε τὴν ἐν τῷ μεσαιῶνι Ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν, καὶ τὴν κατάστασιν τῆς τότε λαλουμένης νεοελληνικῆς γλώσσης.

Πρῶτος ὁ Γάλλος Διδρὼν ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ μετάφρασιν τοῦ συγγράμματος τοῦ Διονυσίου (Manuel d'Iconographie Chretienne

---

(1) Ἐδημοσιεύθη πολυτελῶς καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1823 εἰς 25 μόνον ἀντίτυπα ὑπὸ τοῦ λόρδου Stuard de Rothsay.

Grecque et Latine, Paris 1845), μετὰ δὲ ὀκτὼ ἔτη ἐδημοσιεύθη αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν

—Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ζωγραφίαν, ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἱερομονάχου καὶ Ζωγράφου, τοῦ ἐκ Φουρνᾶς τῶν Ἀγράφων (συγγραφεῖσα ἐν Ἄθωνι τῷ 1458)· νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς ἡμετέρας τυπογραφίας καὶ Ἀθανασίου Γ. Ζωσιμᾶ. Ἀθήνησι τύποις Φ. Καραμπίνη, καὶ Κ. Βάφα 1853. 8ον, σελ. 1—266.

Ἰουστίνος Δεκάδυος.

Κερκυραῖος, ἐπίσημος μελῳδός. Ἐλθὼν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἄλδου εἰς Βενετίαν ἵνα ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐδημοσίευσε περὶ τὸ 1495 τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαυὶδ μετὰ προοιμίου, ἐν ᾧ λέγει, ὅτι ὅσον οὔπω ἐκδώσει καὶ τὸ Τριώδιον, τὸ Πεντηκοστάριον, καὶ τὴν Παρακλητικήν. Ἐν τέλει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπάρχει ἐπίγραμμα τοῦ Δεκαδύου εἰς Δαυίδ. Ἦτο μέλος τῆς Ἀλδιανῆς Ἀκαδημίας, καὶ ἀπεβίωσε μετὰ τὸ ἔτος 1526.

Συνέγραψεν—Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νεομάρτυρος τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων μαρτυρήσαντος τῷ 1526, τυπωθεῖσαν εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθὲν Ἀνθολόγιον τῷ 1792.

—Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Μετζόβου.

—Κανονικὴν ἔκθεσιν.

—Ἐπιστολὰς πρὸς Δημήτριον Φωτεινὸν, Ἀμφιλόχιον, Τιμόθεον καὶ Ἐμμανουὴλ τὸν Ῥήτορα.

Πρὸς τὸν Δεκάδυον διευθύνεται ἐπιστολὴ Ἑρμολάου Βαρβάρου δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Πολιτιανοῦ (¹).

Ἐμμανουὴλ Γεωργιλάς.

Ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ· νέος ἔγραψε διὰ στίχων Βίον τοῦ Βελισαρίου· ὕστερον δ' ἐθρήνησε τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προτρέπων τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας ἵνα ὁμονοήσαντες συγκροτήσωσι νέαν σταυροφορίαν πρὸς διωγμὸν τοῦ *ἀσεβοῦς σκυλοτούρκου*, ἐπιλέγων αὐτοῖς,

Τὸν Τοῦρκον ἂν ἀφήκετε τὴν Πόλιν νὰ κρατήσῃ,
θέλει γὰρ πάλιν τὸ θεριὸν καὶ θέλει δυναμώσει,
καὶ θέλει καταπιεῖ πολλοὺς ὁ σκύλος ὡσὰν δράκος.
Λοιπὸν, πανυψηλότατοι αὐθέντες μου ῥηγάδες,
ἀγάπην ὅλοι κάμετε νὰ πάτε στοὺς ἐχθρούς σας·
Καὶ τὸν σταυρὸν σηκώσατε σημάδι στ' ἅρματά σας,

(¹) Ἑλληνομν. φυλ. Δ'.—Fabricii, Biblioth. Gr. XI, 661.

νάνεν ἔμπρὸς καὶ πίσω σας σημάδι στὰ χορμιά σας.
Νὰ βγάλλετε τοὺς ἀσεβεῖς ἀπὸ τὰ γονικά σας,
μέσα ἀπὸ τὰ σπίτια σας, κ' ἀπὸ τὰ γονικά σας...

Μετὰ παρέλευσιν ἀρκετοῦ χρόνου ὁ Ῥόδιος στιχουργὸς ἐθρήνησε τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἐν ἔτει 1498 εἰς τὴν πατρίδα του συμφορὰν διὰ τὴν ἐνσκήψασαν πανώλη. Πολλοὶ τῶν οἰκείων τοῦ Γεωργιλᾶ ἐγένοντο θύματα τῆς θεομηνίας ἐκείνης, καὶ ἐπὶ τῇ στερήσει ἰδίως αὐτῶν ὁ ποιητὴς ἀνακράζει βαρυπενθῶν,

Αἴ, πικραμὸς, αἴ συμφορὰ, πόσονε τὸ κακό μου!
ἀφῆκέ με τὸν Γεωργιλᾶν, καὶ Γεώργι τὸν υἱόν μου.
κ' ἔπινον, πίνω, καὶ νὰ πιῶ ὀλονῶν ταῖς πικράδαις
καὶ δύο καὶ τρία ὀρφανὰ ἀπὸ κύρην καὶ μανάδες.
παιδιὰ ἀπὸ τὰ μέλη μου, καὶ ἀπ' ταῖς ἀδελφάδες.
Καὶ κλαίω πῶς ἐγδέχουνται μῆνες καὶ ἑβδομάδες.
Τέτιαις ταῖς δὲν θέλουν ναδιοῦν ἀλλ' οὐδὲ νὰ γευθοῦσι,
διότι ὥστε νὰ λυπηθοῦν, πολλὰ νὰ πικραθοῦσι (¹).

Συγγράμματα.

— Διήγησις εἰς τὰς πράξεις τοῦ περιβοήτου στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων μεγάλου Βελισαρίου· (ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1554 ὑπὸ Φραγγίσκου Ῥαμπατσέτου εἰς 4).

— Θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἕλλισσεν Analekten vol. III).

— Τὸ θανατικὸν τῆς Ῥόδου φυλή· (ἀνέκδοτον ἐν τῇ Παρισιανῇ βιβλιοθήκῃ).

Δούκας.

Ἐγεννήθη, ὡς πιθανολογεῖται, εἰς Λέσβον ἢ Φώκαιαν (²) ἐξ ἐπιφανῶν γονέων, καὶ διετέλεσεν, ὡς φαίνεται, γραμματεὺς τοῦ διοικητοῦ Φωκαίας Ἰωάννου Ἀδούρνου τοῦ Γενουηνσίου (³).

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰσῆλθεν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ κυρίου τῆς Λέσβου Δορίνου Γατελουζίου, ὑφ' οὗ ἐστάλη τῷ 1455 μετὰ δώρων εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ καταπλεύσαντος Ὀθωμανοῦ ναυάρχου Χαμουζᾶ (⁴).

Ἀποθανόντος τοῦ Δορίνου (30 Ἰουνίου 1455) παρέμεινεν ὁ Δούκας καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ Δομενίκῳ Γατελουζίῳ, ὑφ' οὗ ἐστάλη κατ'

(¹) Κοραῆ Ἄτακτα Β', προλεγ. καὶ σελ. 20.
(²) «Ἐν ᾗ καὶ οἴκησιν κέκτημαι». Ἱστορ. κεφ. 23.
(³) «Γραφὰς τὰς ἐγὼ γέγραφα» αὐτ.
(⁴) Κεφ. 42, καὶ 43.

Αὔγουστον εἰς Ἀδριανούπολιν κομίζων τῷ σουλτάνῳ τὸν νενομισμένον τῆς νήσου φόρον (¹).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα διαλύσῃ τὰς ἐπὶ τῆς Λέσβου αἰτιάσεις τῶν Τούρκων, καὶ κατ' Αὔγουστον τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1456) ἐκόμισεν αὖθις εἰς Ἀδριανούπολιν τὸν ἐτήσιον φόρον.

Ἔγραψεν Ἱστορίαν, ἐν ᾗ ἀπεθησαύρισε πλείστου λόγου γεγονότα, ὧν ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτόπτης, συνεκδοθεῖσαν τῇ σειρᾷ τῆς Βυζαντίδος.

Γεώργιος Κωδινός (²).

Πιθανῶς Βυζάντιος, ἐπιζήσας τῇ ἁλώσει. Ἔγραψε

—Περὶ πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Περὶ σχηματογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Περὶ ἀγαλμάτων, στηλῶν, καὶ θεαμάτων.

—Περὶ κτισμάτων.

—Περὶ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας.

—Περὶ τῶν βασιλευσάντων ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ταύτης ἁλώσεως.

—Περὶ τῆς τάξεως τῶν ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων τοῦ παλατίου, καὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Ἐκ τούτων τὸ μὲν 1, 5, 7, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τρίτου πονήματος ἐξεδόθησαν ὑπὸ Γεωργίου Δούζα, Φραγγίσκου Ἰουνίου, καὶ Ἰακώβου Γρετζέρου· τὰ δὲ ὑπόλοιπα ὑπὸ Λαμπεκίου· καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἅπαντα ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Βυζαντίδος ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου.

Δανιὴλ Ἐφέσου.

Δανιὴλ μητροπολίτης Ἐφέσου, καὶ εἶτα Σμύρνης. Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου (1482—88) εἰς τὰ τρία τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχεῖα, διῆλθε διὰ τῆς Ἀσίας, καὶ Φρυγίας, καὶ ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν εἰς Πεντάπολιν τῆς Αἰγύπτου· ἀνελθὼν διὰ τοῦ Νείλου εἰς Κάϊρον, καὶ ἐντεῦθεν ὁδοιπορήσας ἐπὶ καμήλων δεκατέσσαρας ἡμέρας δι' ἐρήμου καὶ ἀνύδρου χώρας, ἀνέβη εἰς τὸ Σίναιον ὄρος καὶ τὸ Χωρήβ· ἀπὸ τῶν ἄκρων δὲ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐπανέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον. Ἐξελθὼν αὖθις διὰ τῆς πόλεως Γάζης ἀνέβη μετὰ δεκαὲξ ἡμερῶν ὁδοιπορίαν εἰς Ἱερουσαλήμ,

(¹) Κεφ. 44.

(²) Τὸ ἐπώνυμον Κουροπαλάτης σημειοῦται μόνον εἰς τὸ περὶ ὀφφικίων σύγγραμμά του· περὶ δὲ τούτου ὁ Λαμβέκιος λέγει « facilius multo credam impositum ei fuisse curopalatæ cognomen, quia de officiis palatii scripsit, quam quod ipse curopalatæ dignitatem obtinuerit ».

καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βηθλεέμ, καὶ τὰ περίχωρα, καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἰορδάνην, τὴν Ἱεριχώ, καὶ τὴν Νεκρὰν Θάλασσαν, κατέβη εἰς Καισάρειαν, καὶ Ἰόππην, ἕως οὗ ἐκεῖθεν ἐπιβὰς εἰς πλοῖον ἦλθε διὰ Κύπρου, Ἀμωρίου, Σίδης, καὶ τῶν τοιούτων εἰς Ἀττάλειαν, ὑπομείνας πολλοὺς κινδύνους, καὶ μυρίους φόβους ληστῶν, καὶ ζημίας ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ ταύτῃ.

Περὶ τούτου λέγει ἡ Πατριαρχικὴ ἱστορία· « ἦτον δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (1488) ἀρχιερεὺς χρησιμώτατος ὁ Ἐφέσου, κύριος Δανιήλ, ὁ ὁποῖος ἦτον πολλὰ λογιώτατος ».

Συνέγραψε—Διήγησιν καὶ περιήγησιν τῶν ἁγίων τόπων, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Μιγγαρέλη ἐν Καταλόγῳ τῶν Νανιανῶν Κωδίκων (σελ. 282—97) (¹).

Ἀντώνιος Πυρόπουλος.

Ἐκ Κορώνης· διατρίψας, ὡς φαίνεται, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ, εἶτα δὲ μοναχὸς γενόμενος παρέμεινεν εἰς Ἄθωνα (1494) ἐν τῇ Μονῇ τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ Βατοπαιδίου.

Συγγράμματα.

—Περὶ τοῦ βήχα.

—Συναγωγὴ τῶν θεοφθόγγων ῥημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων πατέρων, ἀπὸ πάσης γραφῆς θεοπνεύστου συναθροισθεῖσα καὶ οἰκείως καὶ προσφόρως ἐκτεθεῖσα εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων παρὰ Ἀντωνίου Πυροπούλου τοῦ ὁσιωτάτου μοναχοῦ καὶ κτήτορος μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος (²) ».

Πρὸς τὸν Πυρόπουλον εὕρηται ἐπιστολὴ τοῦ περιφανοῦς Ἑρμολάου Βαρβάρου.

Ἱλαρίων Μοναχός.

Ἄγνωστον ποῦ ἐγεννήθη καὶ ἐξεπαιδεύθη ὁ Ἕλλην οὗτος, ἀκμάζων μέχρι τοῦ 1494. Παρευρεθεὶς εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, καὶ πρὸς τὸν λατινισμὸν κλίνας ἔγραψε κατὰ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του.

Συγγράμματα.

—Λόγος Διαλεκτικὸς περὶ Ἀζύμων. (ἐξεδόθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Ἰωάννου Μεουρσίου ἐν Λουγδούνῳ 1649).

—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

—Ἐπίμετρον εἰς τοὺς ἐν ἔτει 1494 ἐκδοθέντας βίους τῶν ἁγίων. (λατινιστί).

(¹) Ἑλληνομνήμων φυλ. Γ'.

(²) Matthæi, Codices MSS. bibliothecarum Mosquensium σελ. 24, 25, 27. Εὕρηνται τούτου δύο ἀντίγραφα χειρογράφων ἐν Μόσχᾳ· ἐπὶ ἑνὸς τούτων σημειοῦται· « Τοῦτο τὸ βιβλίον ἡ Φυσικὴ Ἀκρόασις τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ ἀδιαδόχου καὶ εὐτελοῦς, καὶ ἁμαρτωλοῦ Ἀντωνίου τοῦ Πυροπούλου· καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν σεβασμιωτάτην, ἁγιωτάτην, καὶ βασιλικωτάτην μονὴν τοῦ Βατοπαιδίου· ἔτος ζϛ' ».

Πρὸς τούτοις ὁ Ἱλαρίων μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ—Dialecticam S. Io. Damasceni—Doctrinas XXIV Dorothei archimandritæ. (ἐτυπώθησαν ἀμφότερα ἐν Παρισίοις 1579 εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Πατέρων τομ. Α'. καὶ Β').—Compendium Rhetoricæ Hermogenicæ.—Vitam S. Symeonis. Ὁ Ἀρμελῖνος (Bibliotheca Benedicto-Casainensi I, σελ. 223) ἀποδίδωσιν εἰς τοῦτον καὶ τὰς ἑξῆς δύο μεταφράσεις—De translatione S. Georgii —De translatione brachii ejusdem Sancti· ὁ Μάφφιος ὅμως, ἄγνωστον ποῦ στηριζόμενος, ἀποδίδωσι ταῦτα εἰς τὸν ἐκ Μεδιολάνων Ἀββᾶν Ἰσίδωρον (¹).

Θεοφάνης Μηδείας.

Μέγας ῥήτωρ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ μητροπολίτης Μηδείας προχειρισθείς. Ἦτο σύγχρονος καὶ οἰκεῖος Γενναδίῳ τῷ Σχολαρίῳ, μεθ' οὗ διετήρει ἐπιστημονικὴν ἀλληλογραφίαν.

Συγγράμματα.

—Λόγος ἀποδεικνύων ὅτι τοῦ ἀνθρωπείου σπέρματος ἀψύχου καταβληθέντος, τῇ δὲ πραγματικῇ αὐτοῦ δυνάμει συμπλέξαντος ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ ἔμβρυον ἐνίησιν αὐτῷ τὴν ψυχήν. (Συνεξεδόθη τῇ λογικῇ τοῦ Βλεμμύδου ἐν Λειψίᾳ τῷ 1784 ὑπὸ Παναγιώτου Χατζῆ-Νίκου).

—Πρὸς τὸν πανευγενέστατον κύριον Γεώργιον Ῥαοῦλ ἀποβαλόντα τὸν φίλτατον υἱὸν αὐτοῦ Μιχαήλ.

—Πρὸς τὸν αὐτὸν Ῥαοὺλ περὶ φιλοπτωχίας.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους (²).

Νικόλαος Ἀκτιακός.

Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι, καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς νήσου καὶ τὸν ὄλεθρον πάντων τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν· καὶ πρῶτον μὲν διέτριβεν ἐν Φλωρεντίᾳ, εἶτα δ' ἐν Φερραρίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκτικός, ταφεὶς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἁγίου Δομενίκου. Ποντικὸς ὁ Βερούνιος, ἐπίσημος πολλῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ποιημάτων συγγραφεύς, μαθητὴς τοῦ Ἀκτιακοῦ διατελέσας, ἀποτείνεται πρὸς τὸν διδάσκαλόν του διὰ τῆς ἑξῆς ἐνστόργου ἀποστροφῆς (³):

«Φεῦ, διδάσκαλε ποθεινότατε, σὲ μὲν ἀεὶ Μοῦσαι πενθήσουσιν,
» ἐμὲ δὲ ἀπ' Ἠλυσίων, ἢ ἀπὸ κύκλου Σελήνης πρόσβλεψον, ὡς τὴν
» σαυτοῦ μνήμην οὐ παύσομαι περιάδων (⁴)».

(¹) Fabricii, Bibliotheca Græca, XII, σελ. 222.

(²) Fabricii, XII, σελ 222. Lambecii Commentaria Biblioth. Vindobonnæ.

(³) Μουστοξύδου, Ἑλληνομνήμων. σελ. 580.

(⁴) «Heu præceptor clarissime, Musæ semper te lugebunt. Aspice me ex Elysiis vel orbe Lunæ, qui tuam memoriam non cesso prædicare. (Declitat. σελ. 167).

Ἀντώνιος Δαμιλᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου εἰς Ἰταλίαν προσφυγὼν, διέτριβεν ἰδίως ἐν Μεδιολάνοις, ὅθεν καὶ ἐπωνομάσθη Μεδιολανεύς. Διέπρεψεν ὡς καλλιγράφος ἔξοχος, καὶ λόγιος οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων, συγγράψας Σχόλια εἰς Θουκυδίδην.

Ἀντέγραψε διάφορα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, οἷον τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, προσθεὶς ἐν τέλει, « Ἀντώνιος Δαμιλᾶς, Κρὴς τὸ ἔθνος, καὶ τοῦτο ἐξέγραφα, οὐκ ἄνευ μέντοιγε μισθοῦ, συνδρομῇ καὶ ἀναλώμασι, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ μαγίστρου Λαυρεντίου τοῦ καὶ ἐκ Φλωρεντίας ». Εἰς ἕτερον κώδικα περιέχοντα τὸ Ἱεροκλέους ὑπόμνημα ἀναγινώσκονται· « Τέλος εἴληφε τὰ παρόντα γράμματα χειρὶ ἐμοῦ Ἀν-
» τωνίου Μεδιολανέως, ἔτι καὶ Κρητὸς τὸ ἔθνος δυναμένου λέγε-
» σθαι διὰ τὸ τῶν γονέων πρότερον οἰκητόρων ἐν Κρήτῃ γενομένων,
» καὶ αὐτὸν ἐν ταύτῃ γεννηθῆναι καὶ τραφῆναι καὶ ἀνδρωθῆναι, καὶ
» τῶν παρ' αὐτῆς δωρεῶν οὐκ ἔλαττον ἢ τοὺς ἄλλους Κρῆτας ἀπο-
» λαῦσαι, ἄνευ τοῦ ψεύστην εἶναι (1) ».

Τῷ 1489—95 διατρίβων ἐν Κρήτῃ ἀντέγραφε διάφορα χειρόγραφα ἀποτεθησαυρισμένα ἐν Ἐσκουριάλῃ (2).

Λουκᾶς Σπαντώνης.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1481. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ κεχάρακται τὸ ἑξῆς ὑμνοῦν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς ἐπίγραμμα·

Αὔχημα δειχθεὶς τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους,
τῷ προϊόντι τοῦ τῶν ἀρετῶν κύκλου,
καὶ τὴν πατρίδα ἀποβεβληκὼς, οἴμοι,
τῆς βαρβαρικῆς οὐ μετέσχες κηλῖδος.
Τῶν γὰρ πατρίων ἀρετῶν ἐξημμένος,
χρυσὸς ὥσπερ τις ἢ ἀστὴρ ἑωσφόρος
ἔλαμψας λαμπρῶς τῷ τῶν ἀρετῶν κάλλει.
Σωφροσύνην γὰρ καὶ ἀνδρείαν ἀσκήσας,
τήν τε φρόνησιν, καὶ τὴν ἰσονομίαν,
ἃς βάθρον ἔθου ἀρετῶν τῶν ἐνθέων,
ἄγαλμα θεῖον τοῖς πᾶσιν ἀνεδείχθης.
Θέλγων δὴ πάντας τῇ τῶν λόγων σειρῆνι,

(1) Σ. Οἰκονόμος. Πανδώρα φυλ. 298.
(2) Miller, Catalogue des Manuscrits de l'Escurial σελ. 93, 94, 157 κτλ.

καὶ τῇ γλαφυρᾷ τοῦ κάλλους ἀγλαΐᾳ,
καὶ τοῖς γενναίοις τῶν ἔργων καταπλουτῶν,
ἐν τῇ ἀκμῇ, φεῦ, τῶν μεγίστων ἐλπίδων
οἴχῃ μοι, τὸ φῶς καὶ κλέος τῆς ζωῆς μου,
τὸ κοινὸν κλέος, ἡ σειρὰ τοῦ χρόνου, ἐν οἷς
ἡ τῆς φύσεως λαμπρὰ φιλοτιμία.
Αἴ, αἴ, τῆς ἐμῆς καὶ κοινῆς δυστυχίας!
Οἷα ὑπέστην (σοῦ πέρι)· φεῦ τοῦ πάθους,
Φίλη κεφαλή, ἐλπίς, ζωή, φῶς, τέρψις,
τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Ἑλλήνων ὄρπυξ.

Ἐκοιμήθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Λουκᾶς ὁ Σπαντωνῆς ἐν ἔτει αφπά, μηνὸς Ἰανουαρίου κ»(1).

Μαρίνος Βαρλέτας.

Ἐγεννήθη ἐν Σκόδρᾳ τῆς Ἀλβανίας, μετὰ δὲ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἠπείρου προσέφυγεν εἰς Νεάπολιν καὶ Ῥώμην. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς.

—De vita et laudibus Scanderbergii, sive Georgii Castriotæ Epirotarum principis, libri XIII. Argentorati 1537. (Μετεφράσθη γερμανιστί, ἰταλιστί, καὶ πορτογαλλιστί).

—De expugnatione Scodrensi a Turcis libri tres. Venetiis 1504. Ἀνετυπώθη ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1556, μεταφρασθὲν δὲ ἰταλιστὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Σανσοβίνου (Storia dell'origine et imperio de Turchi), καὶ γαλλιστὶ ἐν Φραγκοφόρτῃ 1575.

—Chronicum Turcicum. Francoforti 1578. 3 τόμοι.

Εἰς τὸν Βαρλέταν ἀποδίδοται καὶ ἱστορία τῶν παπῶν μέχρι Μαρκέλλου Β' τυπωθεῖσα ἐν Ῥώμῃ τῷ 1555(2).

Θεόδωρος Ἀγαλλιανός.

Διάκονος καὶ ἱερομνήμων, εἶτα δὲ μέγας ῥήτωρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ σύνοδον, καθ' ἣν κατεπολέμησε μετὰ Μάρκου Εὐγενικοῦ, Πλήθωνος, Σχολαρίου, Ἀμιρούτζη καὶ ἄλλων τὰς καινοτομίας τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς.

Ἐγένετο μάρτυς τῆς ἐπελθούσης ἁλώσεως, καὶ ἔγραψε *Χρονικὸν σημείωμα περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπενεχθέντων κακῶν*, καὶ *Κατὰ Λατίνων*. (Τὸ τελευταῖον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τόμῳ Καταλλαγῆς). Πρὸς τούτοις διαφόρους *ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους*, καὶ *περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς* (3).

(1) Paul Lucas Voyage en Grèce.—Φιλολογικὸς Συνέκδημος.
(2) Rodotà, Istoria del rito greco in Italia tom. III, σελ. 24.
(3) Miller, Catalogue de l'Escurial, σελ. 115.

Ἰωάννης Γρηγορόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ πρόσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ἐπίγραμμα εἰς τὴν ὑπὸ Ζαχαρίου Καλλιέργου τῷ 1499 γενομένην ἔκδοσιν τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ, καὶ ἕτερον σωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας (¹). Ἀπετέλει μέλος τῆς Ἀλδιανῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας καὶ τὸν κανονισμὸν συνέταξε μετὰ Σκηπίωνος τοῦ Καρτερομάχου. Εὕρηται ἐπιστολὴ Μουσούρου πρὸς τὸν λόγιον τοῦτον συμπατριώτην του (²).

Θεόδωρος Σπανδουγῖνος.

Καταγόμενος ἐκ τοῦ περιφανοῦς οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν, προσέφυγε καὶ οὗτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα περὶ τῶν Τούρκων, (I Commentari di Theodoro Spandugino Cantacusino, gentilhuomo Constantinopolitano, dell' origine de prencipi Turchi, et de costumi di quella natione. Firenza 1551), καὶ *Χρονικὸν τῆς Ἠπείρου*, ἐκδιδόμενον ἤδη νῦν ὑπὸ τοῦ φίλου Hopf.

Ἰωσὴφ Θεσσαλονικεύς. Ἀκμάζων μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἐτετίμητο τῷ ἀξιώματι πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἐπὶ Γενναδίου Σχολαρίου, μεθ' οὗ διετήρει ἐπιστημονικὴν ἀλληλογραφίαν. Ἐν τῇ περὶ πυρπολήσεως τοῦ συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος πατριαρχικῇ ἐγκυκλίῳ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ὁ Σχολάριος προσεπιλέγει « Σοὶ δὲ εὐσεβὴς καὶ λο- » γία ψυχή, καὶ ἡμῖν πλείστου ἀξία εὐχόμεθα καὶ παρὰ Θεοῦ εὐ- » ζωίαν μὲν ἐνταῦθα, εὐδαιμονίαν δὲ μετὰ ταῦτα, πρὸς ἣν τὸν βίον » συντείνεις πάντα σοφῶς ».

Θεόδωρος ὁ Καρυστηνός· παρευρέθη μετὰ Ἰωάννου Παλαιολόγου εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ἐπὶ δὲ τῆς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου ταχθεὶς ἵνα φρουρῇ εἰς τὰ Καλυγάρια ἐφονεύθη πιθανῶς κατὰ τὴν ἅλωσιν. Κατὰ τὸν Φραντζῆν ὁ Καρυστηνὸς ἦτο *ἀνὴρ πολεμιστής*,

---

(¹) Matthæi, Codices Biblioth. Mosqu.

(²) Cicogna, Insrizioni Veneziane tom III, σελ. 43. Ὁ Ῥενουάρδ (Annales de l'imprimerie des Aldes tom I) ἀναφέρει Δημήτριον Γρηγορόπουλον, πιθανῶς ἀδελφὸν τοῦ Ἰωάννου, διατελέσαντα διορθωτὴν τῶν ὑπὸ Ἄλδου ἐκδιδομένων Ἑλλήνων συγγραφέων. Γρηγόριος δὲ Γρηγορόπουλος καταγράφεται ὑπὸ Τορρίανου μεταξὺ τῶν καλλιγράφων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. (Miller, Catalogue des Manuscrits de l'Escurial, XXIV).

καὶ δραστήριος, καὶ τοξότης ἠσκημένος ὑπὲρ ἄνθρωπον (¹). Ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν περισωζομένων ἐπιστολῶν Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ φαίνεται, ὅτι οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων λογίων ἦτο ὁ Θεόδωρος.

Ἰωάννης Μουζάκης καταγόμενος ἐκ τῶν ἐν τῇ ἄνω Ἀλβανίᾳ ὁμωνύμων ἡγεμόνων κατέφυγε, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἠπείρου, εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἀποθανὼν ἐτάφη εἰς τὴν ἐν Νεαπόλει Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν. Ἔγραψε — Breve memoria della nostra casa Musachi, δημοσιευόμενον μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου φίλου Κ. Χόπφ.

Γερμανὸς Αἰτωλὸς ἱερομόναχος· συνέγραψεν ἐν ἔτει 1480 Ἱστορίαν τῆς τότε ἀνευρεθείσης εἰκόνος τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτζης, δημοσιευθεῖσαν μετὰ προσθηκῶν ἐν Βενετίᾳ 1794.

Ἀνώνυμος Κρὴς (Creticus), διδάξας εὐδοκίμως τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Παταβίῳ. Ὁ Σαβέλλικος γράφει περὶ τούτου πρὸς τὸν Τριβιζάνον « Audio hic pro collegio sapientum de salario et mercede Cretico augenda agitaris philosophatur is Græce et Latini, multa celebritate nominis in isto clarissimo gymnasio. Πρὸς τὸν Κρῆτα τοῦτον εὕρηται ἐλεγεῖον Σαβελλίκου καὶ ἐπιγράμματα Στρότζα καὶ Βίγου (²) ».

Ἀνδρόνικος Κοντοβλάκας· ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν ἐν Βασιλείᾳ. Τοῦ λογίου τούτου Ἕλληνος εὕρηται λατινιστὶ ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην Ῥευχλῖνον (1478) (³).

Ἰωάννης Πόλος ἐξ Ἀλποκάστρου (Albo-Castro?)· ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Γερμανίᾳ, μεταξὺ δὲ τῶν μαθητῶν του καταλέγεται καὶ ὁ Ἰωάννης Δαρβούργιος ἐπίσκοπος Βορματίας. Τούτου εὕρηται ἐπιστολὴ καταχωρηθεῖσα εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1556 ἐκδοθεῖσαν Αἱρεσιολογίαν (⁴).

Ἀγαπητὸς Κασσιανός· ἐγεννήθη ἐν Ῥόδῳ καὶ διετέλεσε διὰ βίου ἱερακοτρόφος τῶν μεγάλων μαγίστρων τοῦ ἐν τῇ πατρίδι του ἐγκατεστημένου τάγματος Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἱεροσολυμίτου. Ἔγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ Ἱερακοτροφίας (Ἱερακοσόφιον), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὁ φίλος αὐτοῦ Jean de Francières (1469) συνέ-

(¹) Χρονικὸν σελ. 284.
(²) Hodii de Græcis illustribus, lib. II, cap. 8.
(³) Αὐτόθι, σελ. 232.
(⁴) Ὁμοίως.

ταξε τὸ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀνέκδοτον πόνημά του (Traité de fauconnerie([1]).

Ἰωάννης Καραβούτζης ὁ Μάγιστρος τοῦ Αἰγαιοπελαγίτου τούτου λογίου εὕρηται ἀνέκδοτος πραγματεία Περὶ Λίνου καὶ Σαμοθράκης καὶ τῶν Τρωϊκῶν θεῶν. Ἀνάλυσιν τοῦ τελευταίου χειρογράφου ἐδημοσίευσεν ὁ βαρόνος Σαίν-Κρουά ([2]).

Ἐμμανουὴλ Ἀδραμυττηνὸς Κρής· ἐγένετο διδάσκαλος Ἰωάννου Πίκου ἡγεμόνος τῆς Μιρανδόλης, καὶ οἰκεῖος τοῦ Ἄλδου ([3]).

Γρηγόριος Χῖος διάκονος καὶ εἶτα ἱερεύς· ἔγραψεν — Ἱστορικὸν ὑπομνημάτιον τοῦ ἔτους 1456, δημοσιευθὲν ὑπὸ Λουδοβίκου Ῥοσσίου, καὶ ἐπ' ἐσχάτων μετὰ πολλῶν σημειώσεων ἐν Πανδώρᾳ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου φίλου Ἰω. Σακελλίωνος. Τινὰ τῶν εἰς τὸν λόγιον τοῦτον ἀνηκόντων χειρογράφων ἀποτεθησαύρηνται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Δημήτριος Φράγγος ὁρμώμενος ἐξ Ἠπείρου προσέφυγε μετὰ τὴν Τουρκικὴν εἰσβολὴν εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἔγραψε λατινιστὶ Πολέμους Γεωργίου τοῦ Καστριώτου. Τὸ σύγγραμμά του τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1541 ἀνεδημοσιεύθη πολλάκις ([4]).

Στέφανος Σαχλήκης Κρής· φυλακισθεὶς ἔγραψεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ δύο στιχουργήματα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν — *Γραφαί, καὶ στίχοι, καὶ Ἑρμηνεῖαι, ἔτι καὶ ἀφηγήσεις*· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ θρηνεῖ ὅσα κακὰ ἔπαθεν εἰς τὴν φυλακήν, παραπονεῖται διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν φίλων του, καὶ στηλιτεύει τὰς ἑταίρας τῆς Κρητικῆς Κυδωνίας· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου νουθετεῖ τὸν υἱὸν φίλου του, ὀνομαζόμενον Φραντζεσκῆν ([5]).

Μιχαὴλ Χρυσολωρᾶς ὁ ἐπιλεγόμενος Δρομοκάτης, συγγενὴς τοῦ ὁμωνύμου Μανουήλ· μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἐδεξιώθη ὑπὸ Φιλέλφου, καὶ συνεστήθη ὑπὸ τούτου μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν, ὡς Δημητρίου καὶ Μιχαὴλ Ἀσάνη, Ἀνδρονίκου Τριχᾶ

(1) Mas Latrie, Histoire de Chypre, tom. III, σελ. 93.

(2) Notices et Extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi, tom I, σελ. 538—41.

(3) Hodius σελ. 315—6.

(4) Rodotà, Storia del rito Greco, tom. III, σελ. 24. Ἕτερος ἀνώνυμος Ἀλβανὸς ἔγραψε ὁμοίως λατινιστὶ τὰ κατὰ τὸν Καστριώτην, τυπωθέντα Ἑνετίῃσι 1580. αὐτ. σελ. 26.

(5) Κοραῆ Ἄτακτα Β' προλεγ.

Σπανδώνη, καὶ Γεωργίου Δούκα εἰς Λουδόβικον μαρκήσιον τῆς Μαντούης (1).

Ἰωάννης Κοβουκλέσιος σύγχρονος Γεωργίῳ τῷ Τραπεζουντίῳ, ἔγραψε κατὰ Παπαδόπουλον (Praenot-Mystagogicae) λόγον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Δανιὴλ Κοβουκλέσιος ἔγραψε κατὰ τὸν αὐτὸν Παπαδόπουλον λόγον εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους.

Βαρθολομαῖος Ἀβράμιος Κρής· μετέφρασε Λατινιστὶ τὰ ὑπὸ Βησσαρίωνος συνταχθέντα πρακτικὰ τῆς ἐν Φερραρίᾳ συνόδου (2).

Ἠλίας μοναχὸς ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης· ἔγραψε Περὶ τῶν ἐν τοῖς στίχοις παθῶν, Περὶ διαφόρων μέτρων, καὶ Ἀνθολόγιον (3).

Ἰωάσαφ Χιλάς, πιθανῶς Πελοποννήσιος· συνέθετο — Μονῳδίαν ἐπὶ τῇ βασιλίσσῃ Κλεόπῃ (4).

Ἰωάννης Ῥῶσος, πρεσβύτερος, ὁ Κρής· ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τὸν καλλιγράφον ἐπαγγελλόμενος (1455—99) διέτριψεν ἐν Ῥώμῃ, Βενετίᾳ, Φλωρεντίᾳ, Βονωνίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας· οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφέντες ἀπειροπληθεῖς συγγραφεῖς κατακοσμοῦσι τὰς Εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας (5). Τῷ 1501 ἐν Βενετίᾳ διαμένων ὁ Ῥῶσος συμπεριελήφθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἄλδου, ἧς καὶ διωρίσθη ὁ καλλιγράφος.

Παῦλος Σκορδύλιος Κρής· ἐδίδαξεν ἐν Φερραρίᾳ τὴν ἑλληνικήν, καὶ συνέγραψε συνέχειαν τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥαβέννης.

Κωνσταντῖνος Ῥεσινὸς Κορίνθιος, ἔγραψε — Διδασκαλίαν καὶ ἐξήγησιν εἰς τὴν ἑξαήμερον κτίσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς βίβλον καλουμένην Ὁδηγόν, καὶ ἑτέρους λόγους, σωζομένους ἀνεκδότους ἐν τῇ Δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν.

Μιχαὴλ Κριτόπουλος Ἴμβριος· γραμματεὺς τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β' (1453—68), γράψας Χρονογραφίαν περὶ τῶν πράξεων τοῦ Πορθητοῦ (6).

Κύριλλος Χῖος· ἱερομόναχος καὶ ζωγράφος, μαθητὴς τοῦ ἐξ Ἀγρά-

(1) Philelphi, Epistol. lib. XII.—Boernerus, σελ. 20.
(2) Fabricius VI, σελ. 338.
(3) Αὐτόθ., XI, σελ. 425.
(4) Miller, Catalogue de l'Escurial, σελ. 372.
(5) Πανδώρα, φυλ. 298.
(6) Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 12, σημ. Γ.

φων Διονυσίου, μεθ' οὗ συνειργάσθη εἰς συγγραφὴν τοῦ περὶ Ζωγραφικῆς συγγράμματος.

Ἀλέξανδρος Ζῆνος πρεσβύτερος· ἐδίδαξεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τὰ ἑλληνικὰ ἐν Φεῤῥαρίᾳ μετὰ Δημήτριον τὸν Χαλκοκονδύλην.

Ἰωάννης Μουσοῦρος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου· περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἀπετέλει μέλος τῆς Ἀλδιανῆς Ἀκαδημίας.

Ἰωάννης Σοφιανός· μετὰ τὴν ἅλωσιν προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἔγραψε **De machinis bellicis.**

Δημήτριος Καντακουζηνὸς Βυζάντιος· ἔγραψεν Excerpta ex Herodoti. Τῇ χειρὶ τούτου εὕρηνται ἀντιγεγραμμένα διάφορα χειρόγραφα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης (1).

Λαόνικος Κρὴς· τὰς διατριβὰς ἐν Βενετίᾳ ποιούμενος ἐξέδοτο τῇ 22 Ἀπριλίου 1486 τὴν Βατραχομυομαχίαν τοῦ Ὁμήρου μετὰ γλωσσημάτων ἐν τοῖς μεσοστιχίοις.

Νικηφόρος ἱερομόναχος, γεννηθεὶς ἐν Εὐβοίᾳ ἐκ πατρὸς Ἀθηναίου· μνημονεύεται μεταξὺ τῶν καλλιγράφων τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος (1486) (2).

Ἰωάννης Χῖος· ἐδίδαξεν ἐν Μεσσήνῃ τὰ ἑλληνικά (3).

Λεπάκολος Κύπριος· rector scolarum τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ Πανεπιστημίου (1480) (4).

Κυπριανὸς Κύπριος (1493)· juristarum rector τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου.

Μάρκος Κρήτης· καθηγητὴς τοῦ ἐν Φεῤῥαρίᾳ Πανεπιστημίου.

Γεώργιος Καῤῥέριος Κύπριος· promotor ad medica examina τοῦ ἐν Παταβίῳ Πανεπιστημίου.

Ἐμμανουὴλ Κύπριος (1489), rector τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου (5).

Νικόλαος Βλαστὸς Κρής· λόγιος καὶ καλλιγράφος (1484). Πιθανῶς ὁ αὐτός ἐστιν ὁ εἰς ἔκδοσιν διαφόρων συγγραφέων γενναίως καταβαλών.

Δημήτριος Λεντάρης (1475).

Δημήτριος Σέρβος (1475) (6).

---

(1) Fabricii XI, σελ. 407.

(2) Miller, Catalogue de l'Escurial, σελ. 215.

(3) Βλαστοῦ Χιακὰ Β'.

(4) Ἑλληνομνήμων σελ. 584, σημ. 5.

(5) Facciolati, Fasti Gymnasii Patavini.

(6) Fabricii, Bibliotheca græca.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ ΑΙΩΝ.

1500—1600.

Ἰάνος Λάσκαρις

Ἐπονομαζόμενος ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ Ῥυνδακηνός (1), ἦν ἀδελφὸς τοῦ γραμματικοῦ Κωνσταντίνου, καταγόμενος ὡσαύτως ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Λασκάρεων (2). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου Θεόδωρος, ὁ πατὴρ τοῦ Ἰάνου, κατέφυγε μετὰ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του εἰς Πελοπόννησον· ἐκεῖθεν δὲ Θωμᾶς Κέλσος, ὁ τῶν Ἐνετῶν ναύαρχος, μετήγαγεν αὐτοὺς εἰς Κρήτην, ὅθεν, προσκλήσει τοῦ Βησσαρίωνος, μετέβησαν εἰς Βενετίαν.

Ὁ Ἰάνος, ἀναλώμασι τοῦ φιλογενοῦς καρδιναλίου, εἰς Πατάβιον σταλείς, ἐξεπαιδεύθη τὴν λατινικήν, διδάξας ἅμα καὶ τὴν ἑλληνικήν. Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ προστάτου του, ἦλθεν εἰς Φλωρεντίαν, καὶ εὐμενῶς ἐδεξιώθη ὑπὸ Λαυρεντίου τοῦ πάνυ, ὅστις φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ πλουτίσῃ ἐξ ἑλληνικῶν χειρογράφων τὴν βιβλιοθήκην, ἔπεμψε τὸν Λάσκαριν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν σουλτάνον Βαϊαζίτην· λαβὼν ὁ Ἰάνος τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἀνατολῆς μέρη συλλέγων πολύτιμα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄγνωστα χειρόγραφα, ἅτινα ἐπιστρέψας παρέδωκεν εἰς τὸν Λαυρέντιον (3).

Δεύτερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀποσταλείς, ἔφερεν ἐπιστρέψας περὶ τὰ διακόσια χειρόγραφα, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα παρέλαβεν ἐκ τῶν βιβλιοθη-

(1) Ἐκ Ῥυνδακος, πόλεως μεταξὺ Ἑλλησπόντου καὶ Φρυγίας.

(2) Ὁ Ἄλδος εἰς τὴν πρὸς Λάσκαριν προσφωνητικὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων, λέγει. «Es enim tu, non solum ex antiqua illa Græcia, ingeniorum, doctrinarumque omnium parente, oriundus, sed etiam ex stirpe nobilissima et imperatoria Lascarorum».

(3) «Miserat enim ipsum (Λάσκαριν) Laurentius ille Medices in Græciam, adim quirendas simul, et quantovis emendos pretio, bonos libros: unde Florentiam et cum iis ipsis orationibus, et cum aliis, tum raris, tum pretiosis voluminibus rediit». (Aldus).

κῶν τοῦ Ἄθωνος· ἀλλ' ὅμως οἱ θησαυροὶ οὗτοι ἔφθασαν μετὰ θάνατον τοῦ Λαυρεντίου, ὅστις ἐν ταῖς τελευταίαις στιγμαῖς ἐξέφρασεν εἰς τὸν Πολιτιανὸν καὶ τὸν Πίκον τὴν λύπην του ὅτι ἀπέθνησκε χωρὶς νὰ συμπληρώσῃ συλλογήν, τὴν ὁποίαν ἐγκαρδίως ἐπεθύμει([1]).

Ὁ θάνατος τοῦ Λαυρεντίου καὶ αἱ ἐν Φλωρεντίᾳ διεγερθεῖσαι ταραχαὶ ἠνάγκασαν τὸν Λάσκαριν ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν δεχόμενος τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η'. Τῷ 1495 ἦτο εἰς Παρισίους, καὶ αὐτὸς ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τὸν Βουδαῖον καὶ ἄλλους περιφανεῖς. Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ'. ἔστειλε τὸν Λάσκαριν τῷ 1503 πρεσβευτὴν εἰς Βενετίαν, καὶ ὁ σοφὸς Ἕλλην ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν του μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος πεπειραμένου πολιτικοῦ([2]). Ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ῥήξεως μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ὁ Ἰάνος ἐπαναστρέψας εἰς Παρισίους, ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν.

Ἅμα ὁ υἱὸς τοῦ μεγαλοπρεποῦς Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων ἀνέλαβε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν, μετονομασθεὶς Λέων Ι'. διασώζων ἔτι τὴν ἀρχαίαν φιλίαν ἐκάλεσε τὸν Λάσκαριν εἰς Ῥώμην, ὅστις ἐλθὼν ἐπροσπάθησε νὰ συστηθῇ γυμνάσιον πρὸς διατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν γενναίων καὶ εὐφυῶν νεανίσκων ἐκ διαφόρων τῆς Ἑλλάδος μερῶν, ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν ἀνδρῶν εἰδημόνων τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων. Τὸ εὐγενὲς τοῦτο σχέδιον ἔλαβε καὶ εὐτυχῆ τὴν ἔκβασιν, διότι ὁ Λέων, ὡς εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἐκληρονόμησεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων πατρικῶν ἀρετῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀγάπην. Οὕτω δὲ ἠγέρθη τὸ Ἑλληνικὸν γυμνάσιον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κυρίνου λόφου. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ πάπας καὶ ὁ Λάσκαρις ἠξιώθησαν τῶν ἐπαίνων τῶν συγχρόνων, καὶ μάλιστα Ἱερωνύμου τοῦ Βίδα, καὶ τοῦ Κρητὸς Μάρκου Μουσούρου([3]).

([1]) Ῥόσκου, Βίος Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων, σελ. 232, καὶ 438.

([2]) Ὁ Wicquefort ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Λάσκαρις δὲν ἥρμοζεν εἰς ἀποστολὴν ἀπαιτοῦσαν πρὸ πάντων βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἡγεμονικῶν συμφερόντων, καὶ πλῆθος ἄλλων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν διατυπώσεων, βεβαιῶν, ὅτι καὶ οἱ Βενετοὶ δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τοιαύτῃ ἀποστολῇ παρεπονέθησαν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας, ἀποστείλαντος ἀντὶ πρέσβεως, ἕνα διδάσκαλον· πλὴν ταῦτα πάντα ἀναιροῦνται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν περὶ τούτου πραγματευθέντων Γάλλων ἱστορικῶν καὶ βιογράφων.

([3]) Προσφωνῶν εἰς τὸν Λάσκαριν ὁ Μουσοῦρος τὴν ἐν ἔτει 1516 ἔκδοσιν τοῦ Παυσανίου ἀποτείνει πρὸς αὐτὸν τοὺς ἑπομένους λόγους· «Καὶ νῦν ἐν Ῥώμῃ διατρίβων, τιμώμενός τε καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκεῖ, πρόξενος ὡς ἀληθῶς γέγονας τῶν Ἑλλήνων, τοῖς μὲν ἀφικνουμένοις, πολλάκις ὑπὲρ δύναμιν δωρούμενος, τῶν δ' ἀπόντων ἐπιμελούμενος, τοὺς δὲ φιλτάτους τοῖς περὶ τὸν κρατοῦντα συνιστάς. Θαυμαστὰ μὲν

Ἐκ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Λασκάρεως Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, εἰς ὃ καὶ ἀλλοεθνεῖς ἐφοίτων χάριν μαθήσεως, ἐξῆλθον ἐπίσημοι ἄνδρες, οἵτινες ὄχι περὶ θεολογικὰς ἀμφισβητήσεις, ἀλλὰ περὶ τὴν μελέτην διέτριβον τῶν δοκίμων συγγραφέων. Διὸ καὶ τὸ Γυμνάσιον, ὥσπερ ἀπαρχὴν τῶν παιδευμάτων τούτων ἐξέδωκε « Σχόλια παλαιὰ τῶν πάνυ δοκίμων εἰς τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα (1517)— Σχόλια παλαιὰ τῶν πάνυ δοκίμων εἰς τὰς σωζομένας τῶν Σοφοκλέους Τραγῳδιῶν (1518)—Πορφυρίου φιλοσόφου Ὁμηρικὰ ζητήματα, καὶ περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου (1518) ». Φέρουσι δὲ ταῦτα ὡς τόπον ἐκδόσεως τὸ Γυμνάσιον, καὶ εἰς τὸ τεῦχος τὸ περιέχον τὰ Σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα προσετέθη καὶ τὸ προνόμιον τοῦ Λέοντος (7 Σεπτεμβρίου 1517), ὁ ὁποῖος « πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀγαπητῶν αὐτοῦ τέκνων τῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ παιδευομένων » τάσσει ἀφοριστικὰς καὶ χρηματικὰς ποινὰς εἰς τὸν ὅστις ἤθελε μετατυπώσει καὶ πωλήσει, πρὶν ἢ παρέλθωσι δέκα ἔτη, τὰς εἰρημένας ἐκδόσεις, ἄνευ ἀδείας τοῦ γυμνασίου ἢ τῶν κηδεμόνων αὐτοῦ(1).

Ὁ Λέων Ι΄. ἐπεφόρτισε τὸν Λάσκαριν τῷ 1517 ἀποστολὴν παρὰ Φραγκίσκῳ Α΄. βασιλεῖ τῶν Γάλλων· καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἡγεμὼν θελχθεὶς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῶν γνώσεών του παντοιοτρόπως προσεπάθησε νὰ τὸν κρατήσῃ παρ' αὐτῷ. Ὁ Λάσκαρις ἐν τούτοις ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀλλ' ἐπανέστρεψε κατὰ

οὖν καὶ ταῦτα σημεῖα δόξειεν ἂν τῆς σῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας εὐνοίας, ὃ δ' ἐρεῖν μέλλω πᾶσαν ὑπερβέβληκε καλοκἀγαθίας εὐφημίαν. Ὁρῶν γὰρ ἐνίους τῶν ἡμεδαπῶν διὰ τὴν πολυετῆ δουλείαν οὕτω μὲν ἐπιλαθομένους ἑαυτῶν, ὡς μηδέποτ' ἀνανήφειν καὶ μηδεμίαν ὅλως τῶν προγόνων ἔχειν ἔννοιαν, ἀλλ' ἐθελοκακοῦντας πολιτικοῦ βίου, παιδεύσεώς τε καὶ ἀγωγῆς ὀλιγώρως ἔχειν· οὕτω δὲ κακοδαιμονᾶν, ὡς αὐτοὺς μὲν ἀπαιδευσίᾳ συζῆν καὶ τετυφῶσθαι... τοῖς δὲ παιδείας ἐρασταῖς φθονεῖν, ἐκ τῶν προφανοῦς τῶν ποιηταῖς ἢ φιλοσόφοις ἐνασχολουμένων εὐθὺς καταγινώσκοντας πολυθείαν, τοιοῦτό τι πρὸς τὴν θεήλατον ταύτην ἡμῶν μεμηχάνησαι συμφοράν. Ὡς γὰρ μὴ παντάπασιν ἀποσβεσθῇ τὸ σωζόμενον ἔτι τῶν Ἑλληνικῶν λόγων, οὐκ ὀλίγους ἔκ τε Κρήτης ἔκ τε Κερκύρας καὶ τῶν παραθαλασσίων τῆς Πελοποννήσου μετεπέμψω νεανίσκους τῶν μήτε φύσιν ἀγεννῶν, μήθ' ὑπὸ χάσμης καὶ νωθρότητος ἐκνενευρισμένων, ἀλλ' ἀγχινοίᾳ τε περισσῶν καὶ τὸ ταλαίπωρον ἐχόντων ἐν τῇ ψυχῇ· οἳ νῦν ἐν Ῥώμῃ μήτε στέγης, μήθ' ἱματισμοῦ, μήτε τροφῆς ἀποροῦντες, μήτε σοφιστῶν ἐστερημένοι τῶν διδάσκειν καὶ βουλομένων, καὶ εἰδότων, θαυμαστὸν ὅσον περὶ ἄμφω προκόπτουσι τὼ λόγω, τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ μεγίστου Ῥώμης ἀρχιερέως Λέοντος δεκάτου χορηγοῦντος. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν αὐξηθέντες καὶ παιδευθέντες, εἰ μὴ μέλλοιεν δίκην ἀγνωμοσύνης ὀφλήσειν, τὴν ἐπίδειξιν ὧν ἐμμεμελετηκότες ἔσονται λόγων ἐκ τῶν ἐγκωμίων ἐνστήσονται τῶν κατὰ σοῦ ».

(1) Ἑλληνομνήμονος, σελ. 231—35.

τὸ ἐπόμενον (1518), καὶ ἐπεφορτίσθη μετὰ τοῦ φίλου καὶ μαθητοῦ του Βουδαίου τὸν καταρτισμὸν τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φοντανεβλώ.

Μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἀποχώρησιν τοῦ Λασκάρεως, καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Λέοντος (1521) φαίνεται, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πλέον(¹).

Λουδοβῖκος ὁ ΙΓ' ὠνόμασε τὸν Λάσκαριν πρέσβυν τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Ἑνετικῇ Δημοκρατίᾳ· ἔμεινε δ' ἐν Βενετίᾳ ὡς τοιοῦτος ἐπὶ πενταετίαν, ὅτε ὁ πάπας Παῦλος ἐξέφρασεν αὐτῷ ἐπανειλημμένως ἄκραν ἐπιθυμίαν ἵνα τὸν ἴδῃ ἐν Ῥώμῃ. Εἰ καὶ πάσχων ἐκ ποδάγρας ὁ Λάσκαρις, ὑπακούσας εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ποντίφηκος, ἀπεφάσισεν ἵνα μεταβῇ· ἀλλ' οἱ κόποι τῆς ὁδοιπορίας ἐπηύξησαν τοὺς πόνους του, καὶ ἀπέθανε ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἄφιξίν του ἐν ἡλικίᾳ ἐνενήκοντα ἐτῶν (1535).

Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐγερθέντος ἐν τῷ γοτθικῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐν τῇ ζωῇ ἤδη ὄντος, καὶ ἀποπνέον τὸ ἱερὸν μῦρον ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ·

Λάσκαρις ἀλλοδαπῇ γαίῃ ἐπικάτθετο, γαίην
οὔτε λίην ξείνην, ὦ ξένε μεμφόμενος.
Εὕρετο μειλιχίην· ἀλλ' ἄχθεται, εἴπερ Ἀχαιοῖς
οὐδ' ἔτι χοῦν χεύει πατρὶς ἐλευθέριον.

Ὁ Λάσκαρις διέπρεψε καὶ ὡς φιλολόγος ἄριστος, καὶ ὡς πολιτικὸς ἔξοχος, καὶ ὡς ποιητὴς ὑψιπέτης, θαυμαζόμενος ὡς τοιοῦτος ὑπὸ Ἐράσμου, Βουδαίου, Μουσούρου, Τουζάνου, Ἰοβίου, Παῤῥασίου, καὶ λοιπῶν· ἦν δὲ ἄγαν φιλόπατρις, οὐ μόνον δαψιλῶς χορηγῶν τοῖς δεομένοις τῶν συμπατριωτῶν του, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος πολλὰ ἐνεργήσας, καὶ ἐνώπιον τῶν ἡγεμόνων διακαῶς συνηγορήσας. Κατὰ τὰς

(¹) Ἀρσένιος ὁ Μονεμβασίας γράφων τῷ 1521 πρὸς Λάσκαριν λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς. « Ἐπὶ Λέοντος τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως αἴτιος ἐγένου τοῖς τῶν Ἑλλήνων βουλομένοις, μὴ δυναμένοις δὲ τῇ πενίᾳ τῆς περὶ τοὺς ἑλληνικοὺς λόγους σπουδῆς, πείσας τὸν ἀρχιποίμενα Γυμνάσιον ἐν Ῥώμῃ ἀναδεῖξαι δύο καὶ δέκα μειρακίων ἑλληνικῶν, ὃ δὴ καὶ ἀνέδειξε σοῦ καταβαλόντος τὰ σπέρματα· ὁ δὲ τὰ σπέρματα καταβαλών, ὡς ὁ καλός φησι ῥήτωρ, οὗτος τῶν φύντων αἴτιος. Μέχρι μὲν οὖν ἐκεῖνος διετέλει τοῖς ζῶσι συναριθμούμενος, καὶ αὐτὸς παρὼν ἐτύγχανεν ὁ τὰ καλὰ σπέρματα τοῖς ἐκείνου ὑποσπείρων ὠσίν, ἐπίδοσις οὐ μετρία τῷ γυμνασίῳ ἐγίγνετο· ἀποιχομένου δ' ἐκείνου, κακοδαιμονίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ συναπέσβη καὶ τὸ Γυμνάσιον. Ἀλλ' ὦ θειότατε ὑπερίστασο καὶ αὖθις τοῦ γένους, ἐν σοὶ γὰρ μόνῳ τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἐξήρτηται ».

εἰς Ἀνατολὴν ὑπὸ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων φιλολογικὰς ἀποστολάς του, ὁ Λάσκαρις ἐμβριθῶς ἐξήτασε καὶ διηρεύνησε τὴν κατάστασιν τῶν τε Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, συνεννοηθεὶς μετὰ πολλῶν πατριωτῶν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1489, παραδοθέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου τοῦ Ζίζιμ, ἀποβλήτου ἀδελφοῦ τοῦ σουλτάνου πρὸς τὸν πάπαν Ἰνοκέντιον Η', ὁ Λάσκαρις μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἐξώρκισε τὸν πάπαν ἵνα κινήσῃ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον. Ὅταν ὁ Κάρολος Η'. εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ Λάσκαρις λαβὼν συνέντευξιν ὡμίλησεν αὐτῷ διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀποθανόντος δὲ τούτου, δὲν ἔπαυσε νὰ συνηγορῇ τῷ Λουδοβίκῳ ΙΒ'. ὑπὲρ τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του. Διερχομένου ἐκ Παρισίων τοῦ Ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας, Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, ὁ Ἕλλην παρουσιασθεὶς ὡμίλησε θερμῶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Τῷ 1508 πυρετωδῶς ἐλάλησε Φερδινάνδῳ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἀραγῶνος· ἐπὶ τέλους ἐξώρκισε τοὺς πάπας Ἰούλιον Β'. καὶ Λέοντα Ι'. ἵν' ἀναλάβωσι τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Ὁ τελευταῖος τὸν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα σπουδάσῃ ἐκ νέου τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου.

Ἅμα ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε'. κερδήσας τὴν ἐν Παταβίῳ μάχην (1525) καθ' ἣν ἠχμαλωτίσθη ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκίσκος Α', ὁ Λάσκαρις, τετιμημένος ἐπισήμῳ ἀποστολῇ τοῦ πάπα Κλήμεντος Ζ', μετέβη παρὰ τῷ νικητῇ, καὶ ἐξεφώνησε λατινιστὶ λαμπρότατον πανηγυρικὸν ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ ὀνείρου τοῦ βίου του. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀποσπῶντες παρεντιθέμεθα τὸ ἑξῆς τεμάχιον ἐξεικονίζον τὰ αἰσθήματα ὑφ' ὧν ἐκαίετο ἡ ἱερὰ τοῦ Λασκάρεως ψυχή.

« Ὄχι μόνον ὁ Πάπας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, Μεγαλειότατε, μὲ στέλλει ἐνταῦθα, διὰ νὰ σᾶς καθικετεύσω καὶ λάβητε ἔλεος ὑπὲρ αὐτῆς. Λέγων ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐννοῶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἡ γῆ αὐτὴ παρήγαγε, καὶ οἵτινες καθωράϊσαν καὶ ἐδίδαξαν εἰς τὸν κόσμον πᾶσαν ἀρετήν, καὶ πολιτισμόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἥρωες Ἡρακλῆς, Θησεύς, Ἰάσων, καὶ ἄλλοι ὅμοιοι τούτοις· οἱ νομοθέται Μίνως, Λυκοῦργος καὶ Σόλων· οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ πολῖται Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Ἐπαμινώνδας· οἱ βασιλεῖς Ἀγησίλαος, Φίλιππος καὶ Ἀλέξανδρος· οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τῆς ἀνθρωπίνου ἐπιστήμης, ποιηταί, καὶ ἱστορικοί, Ὅμηρος, Πίνδαρος, Ἡσίοδος, Ξενοφῶν, Θουκυδίδης, Πλούταρχος· οἱ ἐρευνηταὶ τῆς φύσεως καὶ πα-

ραγωγοὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων γνώσεων, Πυθαγόρας, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, καὶ ἕτεροι· οἱ μαθηματικοὶ καὶ γεωγράφοι Στράβων, Πτολεμαῖος· οἱ κληροδοτήσαντες εἰς τὸν κόσμον τὴν ὑγείαν Ἱπποκράτης καὶ Γαληνός· ὁ χορὸς τῶν Θεολόγων, καὶ πλῆθος ἄλλων περιφανῶν εἰς πάντα κλάδον τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐφεῦρον καὶ ἐδίδαξαν τὰς ἐπιστήμας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ ἰδίως τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης, ὡς τοὺς Ἰταλούς, Γερμανούς, Ἱσπανούς, Γάλλους, καὶ ἄλλους. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἐδωρήσαντο τῷ κόσμῳ τοὺς νόμους, τὴν θρησκείαν, καὶ τὰ τελειοποιοῦντα τοὺς ἀνθρώπους ἤθη.

» Ὅθεν δύνασθε, Μεγαλειότατε, νὰ λάβητε ὑπ' ὄψιν πόσας ὑποχρεώσεις ἔχουσιν ὅλοι οἱ λαοὶ οὗτοι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, οἵτινες ὤφειλον ν' ἀναγνωρίζωσι τὴν Ἑλλάδα ὡς μητέρα των, καὶ τοὺς Ἕλληνας ὡς κυρίους καὶ προστάτας των.

» Πάντες οὗτοι μὲ στέλλουσιν εἰς τὴν Καισαρικήν σας Μεγαλειότητα. Μὴ νομίσατε, Μεγαλειότατε, ὅτι εἶναι ὄνειρον.

» Ὅλοι οὗτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, περιϊπτάμενοι ἐδῶ εἰς τὸν ἀέρα, δηλαδὴ τὰ πνεύματά των, σᾶς παρακαλοῦσι καὶ σᾶς καθικετεύουσι, Μεγαλειότατε, νὰ ἐλευθερώσητε τὴν Ἑλλάδα! . . . »

Ἀλλὰ τόσαι προσπάθειαι εἰς οὐδὲν κατέληξαν· καὶ ὁ Λάσκαρις κατερχόμενος εἰς τὸν τάφον ἔγραψε τὸ ἄνω ἐπίγραμμα ἐξεικονίζον τὴν πικρὰν ἀπελπισίαν τῆς μεγάλης ἐκείνης ψυχῆς δυσφορούσης ἐπὶ τῇ μετ' ἀναλγήτων Χριστιανῶν συμβιώσει.

Συγγράμματα.

—De veris Græcarum litterarum formis et causis apud antiquos. Parisiis 1536.

—Epistola critica de Moria Erasmi.

—Orationes. Francoforti, 1537.

—Epigrammata Græco-Latina, edente Jac. Tusano. In Calcographeio Iod. Badii Ascensii, in Parisiorum academia, ad cal. Jul. 1537. (Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα τοῦ Λασκάρεως ἀνετυπώθησαν αὐτόθι 1544. Τινὰ τούτων ὁ Ἀγνσιος θεωρεῖ duriuscula et obscura)».

Ὁ Λάσκαρις ἦτο καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐγκρατέστατος, (vir jure Græco consultissimus, ὡς λέγει Φαβρίκιος), καὶ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν ἀπαρεγκλίτως ἐμμείνας ἔγραψε πολλὰ περὶ τούτου, ἐξ ὧν ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς·

—Defensio rituum Græcorum.

—De dignitate sacerdotum.

—De ordinatione Græcorum.

—De sacramento Græcorum.

—De jure Græco et Latino.
—Collectanea juris Græcii.
—In Nili synopsim canonum commentaria.
—Explanatio canonum Apostolicorum.
—Notæ ad synodales sententias.
—Explanatio regularum Nicephori Cpolitani.
—Expositio Liturgiæ.
—Notæ ad prochiron Harmenopuli.
—De LXX interpretibus.

Ὁ Λάσκαρις ἔγραφε τὴν λατινικὴν μετὰ τοσαύτης εὐκολίας ὅσης καὶ κομψότητος. Μετέφρασε δὲ τὸ ἑξῆς—Polybii de castrametione, Basiliæ 1537.

Ἐξέδοτο δ' ἐκτὸς τῶν ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἐπιστασίᾳ αὐτοῦ ἀπολυθέντων, ἃ ἀνωτέρω ἀναφέρομεν, καὶ τὰ ἑξῆς·

—Ὀκτώηχον, ἐν Ῥώμῃ 1520.

—Anthologia Epigrammatum Græcorum, cura Io. Lascaris. Impressum Florentiæ in ædibus Francisci de Alopa III idibus augusti MCCCCLXXXXIIII.—(Ἡ πρώτη αὕτη καὶ σπανιωτάτη ἔκδοσις τῆς ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας ἐγένετο διὰ κεφαλαιωδῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων πρῶτον τότε ὑπὸ Λασκάρεως ἐφευρεθέντων. Ἐν τῇ πρὸς Πέτρον τὸν ἐκ Μεδίκων προσφωνητικῇ ὁ Ἰάνος ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν ἐπινόησιν ταύτην, γενομένην κατὰ μίμησιν τῶν ἐπὶ ἀρχαίων νομισμάτων ἐπιγραφῶν).

—Callimachi hymni cum scholiis Græcis. Florentiæ 1492. (Καὶ ἡ πρώτη αὕτη ἔκδοσις τοῦ Καλλιμάχου ἐτυπώθη διὰ τῶν αὐτῶν κεφαλαιωδῶν γραμμάτων).

Ἐκτὸς τούτων ὁ Λάσκαρις ἐξέδωκε—Ἀργοναυτικὰ Ἀπολλωνίου, ἐν Φλωρεντίᾳ παρ' Ἀλόπᾳ 1496.—Ἀδιχένναν ἐν Λουγδούνῳ 1498, εἰς τόμους 3.—Εὐριπίδην, Φλωρεντίᾳ 1496.

Εὕρηνται διάφορα ἐπιγράμματα τούτου εἰς Σοφοκλέα, εἰς Πορφυρίου ζητήματα, εἰς τὸν Ὅμηρον, καὶ τοὺς Σχολιαστὰς αὐτοῦ, εἰς Καλλίμαχον, εἰς τὸ ὑπὸ Φαβωρίνου ἐκδοθὲν Μέγα Ἐτυμολογικὸν κλπ. Πρὸς δ' ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί.

Ὁ Ἄλδος προσεφώνησεν αὐτῷ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας Ἕλληνας Ῥήτορας (1508—9), καὶ τὰς Τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους (1502).

Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐνεκωμίασαν τὴν εὐρυμάθειαν, τὴν πολιτικὴν περίνοιαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Λασκάρεως. Ὁ περιφανὴς Βουδαῖος γράφων πρὸς τὸν Φορεστάνον λέγει « λασκαρίζειν τοίνυν ἐστὶν ἐν λόγοις μὲν καὶ φράσεσι τὸ δεινῶς λέγειν καὶ κομψῶς· τὸ δὲ ἦθος λασκαρίζειν ἐστὶ τὸ ἐπιεικῆ καὶ χρηστὰ καὶ εὐαρεστούμενα φρονεῖν (1).

(1) Hodius de Græcis illustribus — Bœrnerus — Fabricius, Bibl. Gr. XI, 646—8.—Weiss, Biographie Universelle, tom. XXIII.

Ἄγγελος Λάσκαρις, υἱὸς τοῦ Ἰάνου ἐλευθερίως ζήσας, καὶ κατὰ Παπαδόπουλον ἐπιβαρύνας τὴν οἰκογένειαν δι' ἀσκόπων καὶ νεανικῶν παρεκτροπῶν, ἐγένετο οὐχ ἧττον λόγιος καὶ ἐξέδοτο ἐν Παρισίοις παρ' Ἰακώβῳ Ὀπωρινῷ Συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ πατρός του (1537) καὶ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν κεφαλαίων τινῶν τοῦ Πολυβίου (Περὶ τῆς τῶν ὁπλιτῶν κατακαταστάσεως). Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιγραμμάτων εὕρηται ἐπιστολὴ Ἰακώβου Τουζάνου μαθητοῦ τοῦ Ἰάνου πρὸς τὸν ἐν λόγῳ Ἄγγελον.

Ἰωάννης Λάσκαρις, ἀνεψιὸς τοῦ Ἰάνου, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τρόφιμος. Κατὰ Παπαδόπουλον ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἀρραγώνιον περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ πατρός του.

Φραγκίσκος Λάσκαρις, υἱὸς ἢ ἔγγονὸς τοῦ Ἰάνου, ἐπίσης λόγιος· ἔγραψε σημειώσεις εἰς Ἡλιόδωρον, ἐκδοθείσας ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1534 (1).

Ζαχαρίας Καλλιέργης.

Κρὴς τὴν πατρίδα· διατρίβων ποτὲ μὲν ἐν Βενετίᾳ, ποτὲ δ' ἐν Ῥώμῃ, καὶ τιμηθεὶς μεγάλως ὄχι μόνον διὰ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους του.

Ἐν ἔτει 1499 ἐξέδωκεν εἰς μέγα φύλλον ἐκ σελίδων 233, τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν, φέρον ἐν τέλει τὴν ἑξῆς σημείωσιν. « Τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἐντυπωθὲν πέρας εἴληφεν ἤδη σὺν Θεῷ ἀναλώμασι μὲν τοῦ εὐγενοῦς καὶ δοκίμου ἀνδρὸς κυρίου Νικολάου τοῦ Κρητὸς, παραινέσει δὲ τῆς λαμπροτάτης καὶ σωφρονεστάτης κυρίας Ἄννης θυγατρὸς τοῦ πανσεβάστου καὶ ἐνδοξοτάτου κυρίου Λουκᾶ Νοταρᾶ ποτὲ μεγάλου δουκὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλλιέργου τοῦ Κρητός ». Προλεγόμενα τοῦ κειμένου τῆς ἐκδόσεως ταύτης εὕρηνται Μάρκου τοῦ Μουσούρου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Τοῖς ἐν Παταβίῳ σχολαστικοῖς », ὡσαύτως καὶ δύο ἐπιγράμματα τὸ μὲν τοῦ αὐτοῦ Μουσούρου, τὸ δ' ἑτέρου Κρητὸς, Ἰωάννου Γρηγοροπούλου.

Ἐν τοῖς προλεγομένοις ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς περὶ Καλλιέργου. « Φιλοπόνως τὰ περὶ τὴν τέχνην, εἴπερ τις ἄλλος ἐκμελετήσας, οὕτω τραχεῖάν τινα καὶ μεστὴν ἱδρῶτος ὁδοιπόρησεν, ὡς πολλοὺς ὑπάρξαι πότε τοὺς ἐλπίσαντας ἐκ μέσης αὐτὸν ἀναστρέψειν καμόντα, ἀλλ' ὅμως ἤνυσε καὶ πρὸς τὸ τέρμα χαίρων ἀφῖκται, καὶ μονονοὺ παρὰ τοῖς πλείοσιν ἡμῶν ἀνηγόρευται στεφανίτης· λέγω δὲ δι' οὓς ἐξεπό-

(1) Hodius, lib II, cap. 5.

ναῦτε τύπους, μηδαμῶς κατ' ἴχνη χωρῆσαι τολμήσας, δίχα τῆς παρωνύμιον γραφῆς· ἐπὶ δὴ τούτοις οὐ κατεῤῥαθύμησεν, ἀλλὰ χρυσέας ὑποστήσας κατὰ Πίνδαρον, εὐτυχεῖ θαλάμῳ κίονας τοὺς χαρακτῆρας ὑπέχθη καὶ θεατὸν πῆξαι τάχιστα μέγαρον· ἀρχὴν δὲ πασῶν ἐπικαιροτάτην ἐποίησε, καὶ πρὸς ἣν τὰ ἑκάστοτε τυπωθησόμενα καθιστάμενος ἥκιστα ἂν ἁμάρτοι· ἐκείνης γὰρ τῆς βίβλου κατήρξατο, ἥτις παρὰ τὰ προπύλαια τῆς ἀληθινῆς ἑστῶσα παιδείας, ἵνα τι καὶ κωμικεύω, τοῖς μαθητιῶσι τὼ χεῖρε φιλοφρόνως προτείνει εἰς ὑποδοχήν ».

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαινεῖται τοῦ Ζαχαρίου ἡ ἐπιστασία ἐν τοῖς ἑπομένοις· « Ἡ διόρθωσις περὶ ἧς οὐ χεῖρον οὐδὲ τοῦ λόγου πάρεργον εἰπεῖν, ἐργώδης ὑπῆρξε καὶ χαλεπὴ διενεγκεῖν, κατ' ἔνδειαν ὑγιῶς ἐφ' ἅπασιν ἔχοντος ἀντιγράφου· ὧν γὰρ ἦν εὐπορία, ταῦτ' εἰ καὶ ἄλλως παλαιὰ καὶ ἀξιόπιστα, ἀλλ' οὖν σαφῆ καὶ γρίφων ἀνάμεστα, καὶ διὰ τοῦτό τινος εἰκαστοῦ, Οἰδίποδι παραπλησίου δεόμενα ».

Τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα παραθέτομεν ἐνταῦθα ὄχι μόνον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ εὐφυῆ νοήματα, καὶ δι' ὃν ἀποπνέει πάτριον ἔρωτα, ἀλλὰ καὶ ὡς συμβάλλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τυπογραφίας, καὶ τῶν καθ' ἃ οἱ Κρῆτες καὶ ὑλικῶς συνήργησαν ἀσκοῦντες τὴν τέχνην, δι' ἧς ἡ παιδεία ἡ Ἑλληνικὴ ἐπλατύνθη ἐν τῇ Ἰταλίᾳ.

Ἔκ ποθεν ἀφράστοιο φανείς, φυγάδ' ἔτραπεν ἄφνω
αἰετὸς οἰωνῶν ὑψιπέτης ἀγέλην.
Τεθρίππων ἐπιβὰς, σέλας ἠμάλδυνεν ὁμαίμου
ἥλιος, ἡ δ' ἄστρων φροῦδον ἔθηκε φάος·
Τὼς δὲ χαρακτήρων ἀπεχάσσατο τῶνδε τὰ πρόσθεν
γράμματα, καὶ ῥίνης ἔκγονα καὶ δονάκων
Θηεῦμαι γλυφανῆς πῶς τις σμίλης κοπίδεσσι
ξέσσε περιπλέκτων ὄρχατον ὧδε τύπων,
Πῶς δὲ μεταξὺ τόνους γραμμῶν στήριξεν ἀάπτους
ἰθυτάτων, φθόγγοις πάντα ἐπικρεμάσας.
Ἀλλὰ τί θαυμαίνω Κρητῶν φρένας, οὓς ποτ' ἐφετμαῖς
πατρὸς Ἀθηναίη δαίδαλα πολλὰ δάεν.
Κρὴς γὰρ ὁ τορνεύσας, τὰ δὲ χαλκία Κρὴς ὁ συνείρας,
Κρὴς ὃ καθ' ἓν στίξας, Κρὴς ὁ μολυβδοχύτης,
Κρὴς δαπανᾷ νίκης ὁ φερώνυμος· αὐτὸς ὁ κλείων
Κρὴς τάδε, Κρησὶν ὁ Κρὴς ἤπιος αἰγίοχος.
Τοὶ γὰρ ἅμ' εὐχόμεθα, πέλει γενετῆρα χορηγοῦ
μὴ δίχα μαντοσύνης οὔνομα παιδὶ θέμεν.
Νικᾷ δ' ἀντιπάλους· νεῦσε Ζεύς· οἱ γὰρ ἀφ' Ἴρης
Ἑλλάδος Ἑλλάνων παισὶ πρέπουσι τύποι.

δαπάνῃ τοῦ ἐπαινουμένου τούτου Νικολάου (Βλαστοῦ) ἐδημοσίευσεν ὁ Καλλιέργης ἐν Βενετίᾳ δύο ἄλλας ἐκδόσεις, τὴν μὲν τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1499 εἰς φύλλον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ὑπόμνημα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους, » τὴν δὲ τῷ ἐχομένῳ ἔτει 1500 εἰς φύλλον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ὑπομνήματα εἰς τὰς πέντε φωνὰς ἀπὸ φωνῆς Ἀμμωνίου μικροῦ τοῦ Ἑρμείου, » μετὰ ἐρυθρῶν, καὶ ἔν τινι τῶν ἀντιτύπων, μετὰ χρυσῶν ἀνθεμίων. Εἶναι δὲ ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις πρωτότυποι, καὶ συνίστανται ἡ μὲν ἐξ 170, ἡ δὲ ἐκ 36 φύλων.

Ἡ ἀρχιερωσύνη τοῦ δεκάτου Λέοντος, ἥτις τόσον ἐχαρίζετο πρὸς τὰς Ἑλληνίδας μούσας, ἴσως δὲ καὶ ἡ ἐν ἐκείνῃ τῇ πρωτευούσῃ παρουσία τοῦ Λασκάρεως καὶ ἡ καθίδρυσις τοῦ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου, παρακίνησαν τὸν Καλλιέργην νὰ μεταβῇ εἰς Ῥώμην. Ἐκεῖ δ' ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς, ὧν ἔνια φέρουσιν ὡς σύμβολα τὸ κηρύκιον μετὰ ἀστέρος ἄνωθεν, καὶ τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἐστεμμένον καὶ φέροντα ἐπὶ τοῦ στήθους τ' ἀρκτικὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γράμματα Ζ Κ.

—Ἀγαπητοῦ διακόνου παραινετικὰ κεφάλαια πρὸς Ἰουστινιανόν. 1509 (1).

—Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου, κατ' ἀλφάβητον Ἀττίδος (sic) διαλέκτου ἐκλογαί, αἷς οἱ δοκιμώτατοι χρῶνται τῶν παλαιῶν, καί τινες αὐτῆς παρασημειώσεις καὶ διαφοραί. 1515 (2).

—Πινδάρου Ὀλύμπια, Νέμεα, Πύθια, Ἴσθμια, μετὰ ἐξηγήσεως παλαιᾶς πάνυ ὠφελίμου καὶ σχολίων ὁμοίων. 1515. Αὐγούστου 13 (3).

—Θεόκριτον, 1516, Ἰανουαρίου 15. (Ἡ ἐν Μεδιολάνοις πρώτη ἔκδοσις (1481) τοῦ Θεοκρίτου, δὲν περιεῖχεν εἰμὴ δεκαοκτὼ εἰδύλλια, καὶ ἡ τοῦ Ἄλδου (1495) τριάκοντα· ὁ δὲ Καλλιέργης προσέθηκεν ἕτερα ἓξ τὰ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἐννάτου ἐμπεριεκτικῶς, καὶ τὰς ὑποθέσεις, καὶ προσέτι δεκαεννέα ἐπιγράμματα, καὶ τὴν σύριγγα, τὸν πέλεκυν, τὰ πτερύγια καὶ τὸν βωμόν, ἂν καὶ εἰς τὸν Σιμμίαν ἀνήκωσι ταῦτα, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Συρακούσιον).

—Ἀποφθέγματα φιλοσόφων, συλλεχθέντα ὑπὸ Ἀρσενίου Μονεμβασίας. (1515).

—Μέγα καὶ πάνυ ὠφέλιμον λεξικόν, ὅπερ Γαρῖνος ὁ Φαβωρῖνος Κάμηρς ὁ Νικαιρίας ἐπίσκοπος ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων βιβλίων κατὰ στοιχεῖον συνελέξατο (1523).

Ὀκτώηχον, διορθώσει Ἰάνου τοῦ Λασκάρεως. 1520.

Ὁ Καλλιέργης ἐπαινεῖται ὑπὸ Ἐράσμου ὡς λίαν πεπαιδευμένος,

---

(1) Clavier, Biographie Universelle, tom. I[er]. Agapetus.

(2) Maittaire, Annal. Typogr. II, σελ. 308.

(3) Λεπτομερέστερον περιγράφεται ἡ ἔκδοσις αὕτη ὑπὸ Ι. Σακελλίωνος· Πανδώρα φυλ. 354.

ποιήσας, κατὰ φράσσον, ᾠδὰς, ἐπιγράμματα, καὶ ἄλλα τῆς φαντασίας συνθέματα. Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρεται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν λόγῳ Ζαχαρίου ἐπιτομή τις γραμματικῆς, ἄγνωστον ἢ ἐκδοθεῖσα, ἢ συγγραφεῖσα ὑπ' αὐτοῦ.

Τὰ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεοκρίτου σχόλια δὲν ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ; ἀλλὰ συνελέχθησαν, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς προλεγομένοις λέγει « ἐν πολλοῖς διεσπαρμένα εὑρὼν ἀντιγράφοις πόνῳ πολλῷ εἰς ἓν συνήγαγον ». Κατὰ λάθος δ' ἐπ' ὀνόματι τοῦ Καλλιέργου ἐτυπώθησαν πολλάκις, ὡς ὠφελιμώτατα· ἐκ τούτου δὲ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Κρήσσος διεκήρυξεν ὅτι ὁ Ζαχαρίας, « ἦτο καλὸς τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ἑρμηνευτής, καὶ ὅτι ὁσημέραι ἀναγινώσκονται ὑπὸ τῶν φιλολόγων τὰ πλήρη πολυμαθείας σχόλια αὐτοῦ εἴς τε τὸν Πίνδαρον καὶ τὸν Θεόκριτον, καὶ ὅτι ἄλλα εἰς ἄλλους ποιητὰς ἀπωλέσθησαν ».

Ὡς ποιητὴν δὲ τὸν Καλλιέργην, ἢ ἐκδότην τῶν ποιητῶν, ἀνώνυμός τις ἐπῄνεσε διὰ τῶν ἑξῆς στίχων·

> **Hic ita Parnessi pertingit labra bicornis**
> **Fonte, et sic sumptas inde ministrat aquas**
> **Gloria; quod cantus non solum fertur ad ipsum,**
> **Illa sed Vatum cœtera turba nitet** (¹).

Μανουὴλ ὁ Κορίνθιος.

Ἐγένετο μαθητὴς Ματθαίου τοῦ Καμαριώτου, διδάξας μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ· ἐχρημάτισε μέγας ῥήτωρ καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν Παχωμίου Α', Θεοληπτου, καὶ Ἱερεμίου Α'. (1505—21) (²). Τοῦτον ἡ Πατριαρχικὴ ἱστορία καλεῖ σοφώτατον καὶ θεολογικώτατον.

(¹) Ἑλληνομν. σελ. 328. Αἱ ὑπὸ Καλλιέργου ἐκδόσεις τοῦ Ἀγαπητοῦ καὶ Θωμᾶ Μαγίστρου εἶχον διαφύγει τὰς ἐρεύνας τοῦ πολυμαθοῦς συντάκτου τοῦ Ἑλληνομνήμονος. Καὶ ὁ Μορέλλιος ἀποδίδει εἰς τὸν Ζαχαρίαν Καλλιέργην τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐν Βενετίᾳ ἢ Ῥώμῃ γενομένην ἔκδοσιν τῶν ἐρωτημάτων τοῦ Χρυσολωρᾶ (Fabr. Bibl. Gr. VI, σελ. 227).

(²) « Ματθαῖος Καμαριώτης ἔζη ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῆς ἁλώσεως καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος Μανουὴλ Κορινθίου, τοῦ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ πάλαι πατριάρχου Θεοληπτου, καὶ Ἱερεμίου τοῦ μετὰ τοῦτον, ἔχοντος τὸ ὀφφίκιον τοῦ μεγάλου ῥήτορος· οὗτος δὲ ἐδίδαξεν Ἀντώνιον Καρμαλίκην ἐπιλεγόμενον, καὶ Ἀρσένιον οὗτος τὸν Μονεμβασίας· οὗτος δὲ τὸν ἐμὸν πατέρα Ἰωάννην ». (Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς ἐν Τουρκογραικίᾳ σελ. 90)

Ὁ Φαβρίκιος (1) συγχέων τοῦτον πρὸς Μανουὴλ τὸν Ὁλόβολον, καὶ Μάξιμον τὸν πατριάρχην, καταριθμεῖ ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρώτου καὶ τῶν τριῶν τὰ συγγράμματα. Ἀπεβίωσε τῷ 1551, καὶ ἔγραψε·

—Ἀπολογίαν πρὸς τὰ ἐρωτήματα Φραγκίσκου τινος ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Κηρύκων, (ἐδημοσιεύθη ἑλληνολατινιστὶ μετὰ τῶν δέκα ἐρωτημάτων τοῦ Φραγκίσκου, ὑπὸ Le Moyne, Varia Sacra, tom. I).

—Ἀκολουθίας στιχηρῶν καὶ κανόνων.

—Ἀκολουθίαν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ.

—Κατὰ δύο συλλογισμῶν τῶν λατίνων περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

—Πρὸς τὸν φρέτρε Φραγκίσκον ἐπιστολή, ἐν ᾗ περὶ τῶν τριῶν καινοτομιῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς.

—Περὶ ματαιότητος κόσμου, ἢ πρὸς Γεράσιμον ἱερομόναχον κατὰ Λατίνων.

—Περὶ τοῦ ἱεραρχικοῦ πνεύματος, καὶ πότε τεθέωται ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ.

—Περὶ τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματος (2).

—Μανουήλου ἱεροδιακόνου καὶ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἔκθεσις ἁπλουστέρα τε καὶ συντομωτέρα, συντεθεῖσα παρ' ἡμῶν ἀρτίως καὶ ἐκδοθεῖσα ὁρισμῷ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἱερεμίου. (συνεξεδόθη τῇ ὑπὸ Ζαχαρίου Σκορδυλίου τῷ 1563 ἐκδόσει τοῦ Ὡρολογίου) (3).

—Ὠδὴ πρὸς Θεοτόκον.

Πρὸς τὸν Μανουὴλ τοῦτον φέρεται ἐπιστολὴ Ἰουστίνου Δεκαδύου ἀνέκδοτος ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ.

Μάξιμος ὁ Ἁγιορίτης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παρισίοις, Φλωρεντίᾳ, καὶ Βενετίᾳ ἐπεσκέφθη πολλὰς τῆς Εὐρώπης πόλεις πρὸς ἐντελεστέραν κατάρτισιν. Εἰδήμων ἤδη πολλῶν γλωσσῶν, καὶ τῆς κοσμικῆς τύρβης τὸν μονήρη βίον προελόμενος, ἐλθὼν ἐμόναζεν ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἄθωνα μονῇ τοῦ Βατοπαιδίου. Βασίλειος Ἰβάνοβιτζ, ὁ ἐπιλεγόμενος Μέγας, ἅμ' ἀναγορευθεὶς ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας (1505), ἔγραψε πρὸς τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξαιτούμενος τὴν ἀποστολὴν ἀνδρὸς γιγνώσκοντος ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Μετὰ πολλὰς ἐρεύνας εὑρέθησαν ἐν τῷ Ἄθωνι δύο ἱερομόναχοι, Σάββας, καὶ ὁ ἐν λόγῳ Μάξιμος, γιγνώσκοντες καλῶς τὴν ἔτι ἀμόρφωτον ἐκείνην διάλεκτον· καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ὑπέργηρος ἤδη ὤν,

---

(1) Bibliotheca Græca, XI, σελ. 269.

(2) Παρανίκα σχεδίασμα σελ. 17. σημ.

(3) Ἑλληνομνήμων σελ. 311—Κατὰ λάθος ὁ Μουστοξύδης δέχεται τὸν Ἱερεμίαν τοῦτον ὡς Β', ἀντὶ Α', ἐκτὸς εἰ ἕτερός τις ἐστὶν ὁ ἐν λόγῳ Μανουήλ.

δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ πλόον μακρὸν καὶ ἐπίπονον ἐθεραπεύθη· ὁ δὲ Μάξιμος ἐδέχθη τὴν αἴτησιν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐλθὼν εἰς Μόσχαν (1518) ὑπεδέχθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου εὐμενέστατα. Ἐμπιστευθείσης αὐτῷ τῆς ἐκεῖ σωζομένης πολυτίμου καὶ πολυτόμου βιβλιοθήκης, ἤρξατο τὴν τακτικὴν καταγραφὴν τῶν χειρογράφων. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὸ Ῥωσσικὸν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ψαλτηρίου, καὶ ἡ μετάφρασις αὕτη ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βαρλαάμ, διεδόθη καθ' ὅλον τὸ κράτος, καὶ ἐφήμισε τὸ ὄνομα τοῦ Μαξίμου. Τόσον δὲ ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὥστε οὐδέποτε οὗτος συνῄνεσε νὰ τὸν ἀφήσῃ καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁ σοφὸς Ἕλλην δὲν ἔπαυσε καθικετεύων ἵνα τῷ συγχωρήσωσι τὴν εἰς τὸ ἐρημητήριόν του ἐπάνοδον, λέγων πρὸς τὸν Βασίλειον· «Ἐκεῖ θὰ δοξολογῶ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ διακηρύττω εἰς τοὺς συμπατριώτας μου, ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς χριστιανὸς μονάρχης τόσον μεγαλοπρεπὴς καὶ ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, Θεοῦ ἐνδοχοῦντος, ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν ἀπίστων». Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τῷ ἀπεκρίνετο διὰ νέων ἐνδείξεων εὐνοίας, καὶ ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐκράτησεν αὐτὸν εἰς Μόσχαν.

Εἶτα φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥώσσων διεβλήθη παρὰ τῷ Βασιλείῳ ὡς αἱρετικὸς, καὶ ἐχθρὸς τῆς δυναστείας του· ἐκπεσὼν δὲ τῆς εὐνοίας ἐφυλακίσθη εἴς τι μοναστήριον.

Ὁ Μάξιμος μετέφρασεν εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν πολλὰ βιβλία, διώρθωσε τὰ εἰς χειρόγραφά τινα λάθη, καὶ συνέγραψε πάμπολλα, θεολογικῆς πρὸ πάντων ὕλης, ἐξ ὧν ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρα εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐν Ῥωσσίᾳ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος ([1]).

Διάσημος Ῥῶσσος λέγει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ Μαξίμου. «Ἡ ὀρθόδοξος Ἑλλὰς ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ παρέσχε τῇ

([1]) Karamsin, Histoire de l'Empire de Russie, trad. par Thomas et Jauffret. Paris 1820. tom. VII, σελ. 224—26, καὶ 384.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου εὑρίσκετο ἐν Μόσχᾳ καὶ ἕτερος Ἕλλην, ὁ ἰατρὸς Μάρκος, ἀπολαμβάνων μεγάλης φήμης. Ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του ἔμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ Σουλτάνος τιμῶν ἐξ ἴσου τὴν περὶ τὸ θεραπεύειν ἱκανότητα τοῦ Μάρκου ἔγραψεν ἀπαιτῶν αὐτὸν παρὰ τοῦ Βασιλείου, ὅστις ἀπαντῶν ἔλεγε «Πρὸ πολλοῦ ὁ Μάρκος μὲ ὑπηρετεῖ εὐχαριστημένος· ἐπὶ τοῦ παρόντος θεραπεύει τὸν ἐν Νοβγορόδῳ τοποτηρητήν μου. Στείλατε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του». Μεγάλη βεβαίως θὰ ἦτο ἡ ἐπιστημονικὴ ἱκανότης τοῦ Ἕλληνος, ἀφοῦ προετιμᾶτο αὕτη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βασιλείου καθ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εὑρισκομένων δύο διασήμων Γερμανῶν ἰατρῶν, τοῦ Λοῦεφ, καὶ τοῦ ἐκ Λυβέκης Θεοφίλου. (Αὐτόθι. σελ. [illegible]

ἡμετέρα ἐκκλησίᾳ τὴν κυριωτέραν σύμπραξιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως, ἣν παρέδωκε μὲν ἡμῖν, ἀλλ' ἥτις ἐν τοῖς χαλεποῖς τούτοις καιροῖς ἤρξατο καθυποβαλλομένη ὑπὸ τοσούτους κινδύνους· ὁ Ἕλλην Μάξιμος ἦν ὁ σταθερώτατος καὶ θερμότατος ζηλωτὴς τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνοανατολικῆς πίστεως. Ὑπερασπίζετο τὴν Ῥωσσικὴν ἐκκλησίαν κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ῥωμαϊκῆς... Ἔγραφε κατὰ τῶν ὀρθολογιστικῶν διδασκαλιῶν τῆς δυτικῆς Μεταρρυθμίσεως, κατὰ τῶν Ἰουδαίων, τῶν Ἐθνικῶν, καὶ Μασσαλιανῶν· διώρθου τὰ ἱερουργικὰ βιβλία, ἐπολέμει τὰς ἐκκλησιαστικὰς δεισιδαιμονίας, ἀνεσκεύαζε διαφόρους ψευδεῖς καὶ δεισιδαίμονας ἑρμηνείας περιφερομένας ἐν τῷ λαῷ, ἐνουθέτει τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς... οὕτω δὲ ἐνεργῶν ἐμόρφωσε πολλοὺς ἄνδρας, οἵτινες τὸ παρ' αὐτοῦ ἀρξάμενον μέγα ἔργον τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ τῆς Ῥωσσίας ἠδύναντο μετὰ θάνατον αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι» ([1]).

Ἀρσένιος ([2]) Ἀποστόλης.

Υἱὸς τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀκμάσαντος Μιχαὴλ Ἀποστόλη· ἐγένετο μαθητής, κατὰ Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν, Ἀντωνίου Καρμαλίκη· ἐκ τῆς γενεθλίου νήσου (Κρήτης) μεταβὰς περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος εἰς Ῥώμην καὶ τὸν καθολικισμὸν ὁμολογήσας, ἔζη ἀπὸ τὰ ἐλέη, ἃ ὁ φιλέλλην πάπας Λέων Ι'. ἐχορήγει τῷ ὀχληρῷ τούτῳ, ὅστις οὐδέποτε τὴν πενίαν ἐν στόματι ἔχων οὐδένα ἀφῆκεν ἀφορολόγητον, ἐπάξιος ὄντως υἱὸς ἀναδεχθεὶς τοῦ «βασιλέως τῶν τῇδε πενήτων» αὐτοκληθέντος ([3]). Ἐπὶ τῆς δευτέρας πατριαρχείας Παχωμίου Α', ὁ δραπετίδης οὗτος τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐλθὼν εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς τελοῦσαν Μονεμβασίαν ἐξωθεῖ βιαίως τὸν ἀπ' ἀρχῆς νόμιμον καὶ ὀρθόδοξον αὐτῆς ποιμένα, καὶ αὐτοχειροτονεῖται Μητροπολίτης Μονεμβασίας. Ἡ Πατριαρχικὴ ἱστορία διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὴν παράνομον τοῦ Ἀρσενίου ἐπίβασιν.

«Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τούτου (1506—11) ἦτον καὶ ὁ παρά-

([1]) Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 178, σημ.

([2]) Ἐκαλεῖτο τὸ κατ' ἀρχὰς Ἀριστόβουλος· ἄδηλον δὲ πότε ὁριστικῶς μετωνομάσθη Ἀρσένιος.

([3]) Κατ' Ἀντώνιον Φραικῖνον ἐδίδαξεν ὁ Ἀρσένιος τὰ ἑλληνικὰ εἰς τοὺς ὑποτρόφους Ἕλληνας Λέοντος Ι'. »Is Florentiæ adolescentulos illos, quos Leo Pont. Max. ad reparandam Græcæ linguæ jacturam, ex media Græcia accersiverat, instituit».

νομιῦς Ἀρσένιος, τὸ γένος Ἀποστόλης, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας παρανόμως καὶ ἔξω κανόνων... τοῦτος λέγω ὁ Ἀρσένιος, ἦτον διάκονος, καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Βενετίαν εἰς τὴν Μονεμβασίαν μετὰ μεγάλης δυνάμεως, τῶν Βενετίκων δηλονότι τῆς αὐθεντίας, ἔσοντας ὅπου ὥριζαν αὐτὴν τότε· καὶ εἶχε θέλημα παρ' αὐτῶν, καὶ παρὰ τοῦ λεγάτου τοῦ πάπα, ὅτι, ἀφοῦ γένη ἀρχιερεὺς, νὰ ἔχη τὸν θρόνον τῆς Μονεμβασίας ἀνεμποδίστως, καὶ ὅποιος τῶν ἱερωμένων ἢ τῶν κοσμικῶν φανῇ αὐτοῦ ἐναντίος καὶ ἀπειθὴς, νὰ παιδεύεται μεγάλως καὶ νὰ ἐξορίζεται ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἕως ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ· ὅμως ἦλθεν εἰς Μονεμβασίαν, ἔδειξε τοὺς ὁρισμοὺς τῆς αὐθεντίας τῶν Βενετίκων πρὸς τὸν αὐθέντην τοῦ τόπου καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τὸν λαόν· ὡς δὲ εἶδαν οἱ Μονεμβασιῶται τοὺς ὁρισμοὺς, ἐπροσκύνησαν αὐτὸν καὶ ἐτίμων μεγάλως καὶ εὐλαβοῦντο, ὅτι ἦτον καὶ σοφώτατος μέγας· λοιπὸν τοῦτος ὁ Ἀρσένιος, ὡς ὑπῆγεν ἐκεῖ διάκων, ἔστειλε καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἕλους· καὶ ἐχειροτόνησεν αὐτὸν πρεσβύτερον· τότε συμβούλιον ἔκαμαν, ὅπως νὰ χειροτονηθῇ ὁ αὐτὸς Ἀρσένιος μητροπολίτης Μονεμβασίας· καὶ οὕτως ἔκαμαν τὸν Ἕλους τὸν ἐπίσκοπον εἰς τόπον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ δύο ἱερεῖς ἔβαλαν εἰς δύο μητροπολιτῶν, τοῦ Λακεδαιμονίας καὶ τοῦ Χριστιανουπόλεως· καὶ οὕτως ἔκαμαν αὐτοὶ τοὺς ψήφους, καὶ ἔδωκαν αὐτοῦ τὸ μικρὸν μήνυμα, καὶ τὸ μέγα μετὰ τὸ ἑσπερινόν· καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον λειτουργίας γενομένης ἐχειροτόνησαν αὐτὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας, καὶ ἔνδυσαν αὐτὸν μετὰ τῶν ἱερῶν ἐνδυμάτων τῶν ἀρχιερατικῶν, τοῦ τε πολυσταύρου σάκκου, καὶ ὠμοφορίου, καὶ τῶν ἐπιλοίπων· ὢ τῆς παρανομίας, ὢ τῆς κολακίας τῶν ἐλεεινῶν· ὁ γνήσιος μητροπολίτης Μονεμβασίας, ὁ νομίμως χειροτονηθεὶς παρὰ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, εὑρίσκετον ὑγιής· καὶ διὰ νὰ ἀφενδεύουν οἱ Βενέτικοι τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἀπεδίωξαν αὐτὸν καὶ τοὺς προτητέρους ἀπ' αὐτόν· καὶ αὐτὸς μὴ ἔχων ποῦ νὰ καθίσῃ, νὰ κάμῃ θρόνον, ὑπῆγεν εἰς μίαν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἦτον ἡ Κορώνης, καὶ ἐκεῖ ἔκαμε θρόνον, ὅτι τότε ἡ αὐτὴ Κορώνη εἶχε πλῆθος λαοῦ, ἄρχοντας μεγάλους καὶ ἄλλους χρησίμους ἄνδρας καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ παρανομώτατος Ἀρσένιος, ζῶντος αὐτοῦ τοῦ γνησίου ἀρχιερέως, ἔλαβε τὸν θρόνον αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως τῶν Λατίνων, καὶ ἐμοίχευσε τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

« Ὅμως καθὼς ἔλαβεν ὁ αὐτὸς Ἀρσένιος τὸν θρόνον τῆς Μονεμβασίας ἔξω κανόνων, ὡς εἴπομεν, ἐλειτούργει μετὰ τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ὡς μητροπολίτης, καὶ χειροτονίας ἔκαμνε, ἀναγνώστας, ὑποδιακόνους διακόνους καὶ ἱερεῖς, καὶ πάντα ὅλα τὰ ἀρχιερατικά· καὶ μαθὼν τοῦτο ἡ μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν ἡ καθολικὴ καὶ μεγάλη, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τίμιον πατριαρχικὸν γράμμα ἵνα παύσῃ τῆς ἀρχιερατικῆς ὑπηρεσίας ὡς παρανόμως ὅπου ἐχειροτονήθη, καὶ μοιχεύει πνευματικῶς, καὶ αὐτὸς χειροτονία δὲν ἔλαβεν οὐδὲ χάριν τοῦ παναγίου πνεύματος...

» Λοιπὸν ὁ αὐτὸς Ἀρσένιος, ὡς ἐδέξατο τὸ τίμιον καὶ προσκυνητὸν γράμμα τὸ πατριαρχικὸν, ἀντὶ οὐδενὸς ἐλογίσατο αὐτό· ἀμὴ ἀντέγραφε πρὸς τὴν καθολικὴν μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς πλάτος ὑβρίζοντα τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς τιμιωτάτους κληρικοὺς, καὶ ἀτιμίας πολλὰς ἐφλυάρει ὁ τετυφωμένος, καὶ δὲν ἐπρόσδραμεν εἰς τὸν ἰατρὸν, νὰ λάβῃ θεραπείαν καὶ ἰατρείαν, εἰς τὸν κοινὸν αὐθέντην καὶ δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, τὴν ἔμψυχον εἰκόνα Χριστοῦ, τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων· ἀμὴ ἔσοντας νὰ ἐπαρθῇ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀπ' αὐτοῦ καὶ νὰ τόνε κυριεύσῃ ὁ διάβολος, ἔπεσεν εἰς ἀπόγνωσιν, καὶ ἐδιαφεύνδευεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅτι καλῶς ἔκαμε.

» Ὡς δὲ εἶδεν ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ συνόδου τὴν ἀναισχυντίαν αὐτοῦ καὶ τὴν παρακοὴν καὶ τὸ ἀπειθὲς, ἔπεμψαν γράμμα τίμιον πατριαρχικὸν εἰς τὴν Μονεμβασίαν, καὶ ἐκάθηραν αὐτόν.

» Ὅμως ὁ πατριάρχης δὲν ἔγραψε μόνον ταύτην τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἀρσενίου· ἀμὴ καὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Κυθηρία καὶ εἰς ἄλλους τόπους τῶν Βενετίκων, ὁποῦ ἦσαν ὀρθόδοξοι, ἔγραφε καθαίρεσιν εἰς τοὺς ἱερεῖς ὁποῦ ἐχειροτόνησε, καὶ ὅσοι ἔχουν αὐτὸν διὰ ἀρχιερέαν, νὰ ἦναι ἀφωρισμένοι· ἔδιδε γὰρ ἄδειαν τῶν χειροτονηθέντων ἱερέων καὶ διακόνων νὰ ὑπάγουν εἰς ἄλλους ἀρχιερεῖς νομίμους νὰ χειροτονήσουν αὐτοὺς δευτέραν φορὰν κατὰ νόμους, ἐπειδὴ καὶ ἡ πρώτη δὲν ἦτον χειροτονία διὰ τὸ εἶναι ἔξω κανόνων.

» Λοιπὸν ὡς ἔμαθε τοῦτος ὁ παραβάτης ὅτι τοιοῦτα γράμματα ἀπέστειλεν ὁ πατριάρχης κατ' αὐτοῦ, δὲν ἐδυνήθη ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του νὰ σταματήσῃ πλέον εἰς τὴν Μονεμβασίαν· ἀμὴ ἐμίσευσεν ἀπ' ἐκεῖ ἐν τῷ ἅμα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν πάπαν, καὶ ἀνέφερεν εἰς αὐτὸν λόγους σκληροὺς καὶ φοβεροὺς, καὶ εἰς τοὺς καρδιναλίους, καὶ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τὸν πάπαν τὸν ἔχουν διὰ αἱρετικὸν, καὶ τοὺς καρδιναλίους· ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ πάπας, ἠξεύροντα ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀρσένιος εἶναι

πολλὰ σοφώτατος καὶ μέλος τῆς ἐκκλησίας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἔγραψε πολλὰ πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῆς Βενετίας κατὰ τῶν Ῥωμαίων τῶν Χριστιανῶν· καὶ ἔλαβεν αὐτὴν ὁ αὐτὸς Ἀρσένιος καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὴν αὐθεντίαν· καὶ ἐγένετο πολλὴ σύγχυσις καὶ ταραχὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸν μέγαν Γεώργιον, καὶ ἐκινδύνευσαν πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων νὰ θανατωθοῦν ἀπὸ ἀναγκασίας τοῦ αὐτοῦ Ἀρσενίου· ἀμή, ὡς ἐλόγιαζε, δὲν ἐπέτυχε· καὶ ἀπὸ τὸ πικρόν του ἀπέθανεν ἀμετανόητος εἰς τὸν ἀφορισμόν· καὶ ὑπῆγεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ὁποῦ τοῦ Νεστορίου τοῦ αἱρετικοῦ καὶ τῶν ἐπιλοίπων· καὶ εὑρέθη μετὰ καιρὸν τὸ ἐλεεινὸν αὐτοῦ κορμὶ μαῦρον, τυμπαναῖον· καὶ ἦτον φόβος καὶ τρόμος νὰ τὸ ἰδῇ ἄνθρωπος » (1).

Ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1535.

Ὁ Ἀρσένιος ἦν ἐκ τῶν διασημοτέρων ἑλληνιστῶν τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος. Ὁ Ἀντώνιος Φραγκῖνος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ἔκδοσιν τῶν σχολίων τοῦ Ἀριστοφάνους λέγει περὶ αὐτοῦ « **Recognovimus Aristophanis Comœdias ad hoc Arsenii Cretensis, archiepiscopi Monembasiæ, magna eruditione viri, acerrimo judicio usi ....** »

Συνέγραψε δέ, ἢ μᾶλλον συνέρραψε:

—Ἀποφθέγματα φιλοσόφων καὶ στρατηγῶν, ῥητόρων τε καὶ ποιητῶν, συλλεγέντα παρὰ Ἀρσενίου Ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας, καὶ ἀφιερωθέντα τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Μακαριωτάτῳ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ ἡμετέρῳ Κυρίῳ Λέοντι τῷ δεκάτῳ, τῆς τοῦ Θεοῦ Ῥωμαϊκῆς καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ. Ἐν Ῥώμῃ, παρὰ Ζαχαρίᾳ Καλλιέργῃ τῷ Κρητί (1515).

—Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνην. Ἐν Φλωρεντίᾳ 1525.

—Σχόλια τῶν πάνυ εὐδοκίμων εἰς ἑπτὰ τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου συλλεγέντα ἐκ διαφόρων παλαιῶν βίβλων καὶ συναρμολογηθέντα παρὰ Ἀρσενίου Ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας. Basiliæ, 1544· εἰς 8ον. σελ. 580. Προετυπώθησαν τὰ σχόλια ταῦτα συλλεχθέντα ἐκ διαφόρων παλαιῶν σχολιαστῶν εὑρισκομένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις Κρήτης, Ἐνετίας καὶ Φλωρεντίας ἐν ἔτει 1534. Προσφωνοῦνται δ' εἰς πάπαν Παῦλον Γ').

—Ἀλκινόου λόγος διδασκαλικὸς τῶν τοῦ Πλάτωνος δογμάτων. Ἐνετίῃσιν, παρὰ Στεφάνῳ τῷ Σαβιέῳ, ͵αφλέ. εἰς 8ον. (ὁ Ἀρσένιος προσφωνεῖ τὴν ἔκδοσιν ταύτην εἰς Πῶλον Ῥινάλδον).

—Σύνταγμα Λογικόν, ἐκ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Νικηφόρου Βλεμμύδου, καὶ Γεωργίου Παχυμέρη. Ἐν Παρισίοις 1540.

—Συλλογὴ ἐκ τῶν τοῦ Ψελλοῦ. (Προσφωνῶν τῷ καρδινάλῃ Ῥεδούλῳ λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς· « Πλὴν ἐν τοσοῦτ' ἄπειρον ἔχω τοῦ ὅθεν βιώ-

(1) Crusii, Turcogræcia, σελ. 146—151.

σαιμι· ἐπεί μοι καὶ τὰ ἐφόδια, ἃ ἔτυχον κομισάμενος, ἐφ' ᾧ τρέφειν λοιπὸν τουτὶ τὸ σωμάτιον, δύο μικρωτάτω γυναίω, ποδάγρα λέγω καὶ πενία κατεδηδόκασιν· ἀλλ' οὖν αἱ τρώσασαι δήπου με, καὶ παρεμυθήσαντο, διδασκάλω καὶ γὰρ ἐστὸν, ἡ μὲν κατατολμᾷν τῶν πόνων, ἡ δὲ καρτερεῖν αὐτοὺς ἐπιδιδάσκουσα· συμμιγεῖσαι γάρ μοι ἐν φιλότητι, ἀηδεστάτω περ οὖσαι, οὐχ ὅπηνέμια καὶ οὔρια, καθάπερ τὸν τοῦ μύθου πᾶνα ἡ Πηνελόπη, μιγεῖσα ἅπαξάπασι τοῖς ἑαυτῆς μνηστῆρσιν, ἀλλ' ἐς ἄκρον ὡραῖα δύο θυγάτριά μοι ἀπέτεκον, γάμου ὥραν ἤδη ἐπίκαιρον ἔχοντα· ταὐτί σέ μοι λέγουσαι τὰ θυγάτρια, ἐν γήρᾳ γηροβοσκήσουσιν, εἴ γε περ περιφανεστάτοις ἀνδράσιν ἐς γάμον ἐκδώσειας· ἢ οὐκ οἶσθ' ὅτι σὺν μυρίοις τἀγαθὰ γίγνεται πόνοις, τὰ καλὰ δὲ τοῖς σοφοῖς εὐπρόσιτα. Ἐθέμην δ' οὔνομα τῇ μὲν Ἰωνιὰν, τῇ δ' ἑτέρᾳ Ἀσκητικὸν Λειμωνάριον· γνώμαις γὰρ καὶ ὑποθήκαις καὶ παραγγέλμασιν ἐπὶ διαφόροις ὑποθέσεσιν, ἡ μὲν τῶν ἔξω, ἡ δὲ τῶν σῶν κωμῶσι σοφῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλην παῖδα εἶχον ἐπίκτητον, κτῆμα τοῦτο καὶ μόνον ὑπόλοιπον πατρικὸν, ὡραίαν μὲν, ἔξωρον δὲ, προειλόμην εἰκότως προεκθέσθαι ταύτην ἐκείνων· καὶ ταῦτα τῷ ταύτης πατρὶ, εἴτε Ψελλὸς ἦν, ὡς τοῖς πλείοσι δοκεῖ, εἴτε Εὐθύμιος, χαριζόμενος ».

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἄνω ἐπιστολῇ μνημονευομένων Συλλογῶν τοῦ Ἀρσενίου (Ἰωνιᾶς, Ἀσκητικοῦ Λειμωναρίου), ἡ Ἰωνιὰ ἐξεδόθη τῷ 1832, ὑπὸ Walz ἐν Στουτγάρδῃ.

Ἔγραψε πρὸς τούτοις διαφόρους ἐπιστολὰς, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν Πανδώρᾳ (τόμ. ΣΤ'. σελ. 493), καὶ

—Σχόλια εἰς Πίνδαρον.

Ὁ αὐτὸς Ἀρσένιος, ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν ὄνομά του Ἀριστόβουλος, ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς.

—Ἐπίγραμμα εἰς Κῆπον Ἀδώνιδος, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1496.

—Προλεγόμενα εἰς Γαλεομυομαχίαν.

Πολλοὶ κώδηκες τῇ χειρὶ τοῦ Ἀριστοβούλου τούτου γεγραμμένοι εὕρηνται ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῶν Παρισίων, Ἐσκουριάλης, Βυρτεμβέργης κλπ. (βλ. **Boerner**, σελ. 155. **Montfaucon, Palæographia Græca. Miller**).

Ὁ Φαβρίκιος ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Ἀρσενίου πονήματα·

—Ἐπίγραμμα εἰς Ἱερώνυμον Δονάτον, διοικητὴν Κρήτης.

—Περὶ ποιητικῆς.

—Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ πατρός του Συλλογὴν Παροιμιῶν.

—Ἐπίγραμμα ἑλληνολατινιστὶ εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια.

—Λεξικὸν φιλολογικόν. (**Bibliotheca Græca. XI**, σελ. 489, 580, κλπ.).

Εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκην εὕρηται ἀνωνύμου—Βίος καὶ θάνατος Ἀρσενίου Μονεμβασίας.

Δημήτριος Μόσχος,

Υἱὸς Ἰωάννου, περὶ οὗ προλαβόντως ἐλαλήσαμεν. Ἐλθὼν εἰς Ἐνετίαν, ἤδη ὑπὸ τοῦ πατρὸς πεπαιδευμένος, ἐδίδαξε καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Φερ-

ῥάρᾳ, καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ προσαριθμητέοι εἶναι ἴσως καὶ οἱ Ῥαγγῶνοι, ἐξ ἐπιφανοῦς τῆς Μοδένης οἴκου, οἵτινες τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐπαγγελλόμενοι ἠξιώθησαν μεγίστων ἐπαίνων, καὶ ταῦτα πάλιν προάγοντες καὶ περιθάλποντες φιλοτίμως, ἀπέδειξαν ἐλευθεριότητα πρὸς ἡγεμονικὴν ἀντερίζουσαν μεγαλοδωρίαν. Εἰς δὲ τὴν Μάντουαν μετέβη ὁ Δημήτριος πρὸ τοῦ 1478, ὁπότε καὶ ἐτελεύτησεν ὁ ἀπὸ τοῦ 1444 ἡγεμονεύσας αὐτῆς Δουδοβίκος Γονζάγας, διότι εἰς τοῦτον προσεφώνησεν ἓν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ποιημάτων. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἐν Φεῤῥάρᾳ ἐγένετο γνώριμος εἰς Ἰωάννην τὸν Πῖκον, ἡγεμόνα τῆς Μιρανδύλης, εἰμὴ καὶ οὗτος προσλογιστέος εἰς τοὺς ἄλλους αὐτοῦ μαθητάς. Ὁπωσδήποτε ἐκ Φεῤῥάρας μετέβη ἔπειτα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πίκου, ἔνθα ὅμως ἐπὶ βραχὺν χρόνον διέμενεν ἀναμφιβόλως, διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος γονιμώτατος εἰς παντοίαν ὕλην συγγραφεύς, καὶ ἄρχων ἅμα, συνάπτων τὴν μὲν δύναμιν μετὰ τοῦ λόγου, τὴν δὲ θρησκείαν μετὰ τῶν ὅπλων, εὐρυμάθειαν δὲ μετὰ τῆς ἀόκνου περὶ τὰ κοινὰ ἐπιμελείας, διετέλεσε πάντα τὸν βίον, ὡς ἂν ὑπὸ μοίρας τινος, ἐν μέσῳ ἀστασιῶν καὶ θορύβων, ἀπελαυνόμενος πολλάκις καὶ τοῦ ἰδίου κράτους ὑπὸ τῶν ἐξ αἵματος αὐτοῦ συγγενῶν, ὑφ' ὧν καὶ ἐσφάγη τελευταῖον, ἐνῷ ἔκλινε γόνυ ἐνώπιον τοῦ ἐσταυρωμένου.

Ὁ Δημήτριος Μόσχος ἔγραψεν·

—Ὑπομνημάτιον εἰς τὸ περὶ λίθων ποίημα τοῦ Ὀρφέως.

—Δημητρίου Μόσχου τοῦ Λάκωνος τὰ καθ' Ἑλένην καὶ Ἀλέξανδρον. (ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Ποντικοῦ Βιρουνίου περὶ τὸ 1508 ([1]), μετατυπωθὲν τῷ 1823 ὑπὸ Βεκκέρου (Miscellanea in maximam partem Critica), καὶ τῷ 1833 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Ἀναστασίου Λευκίου).

Πρὸς τούτοις ἐποίησεν ὁ Δημήτριος, κατὰ Γυράλδον, ἐλεγείας, ἐπιγράμματα, καὶ κωμῳδίας. Καὶ τῶν μὲν ἐλεγειῶν οὐδεμία διεσώθη, τῶν δ' ἐπιγραμμάτων εἴκοσι κεῖνται ἀνέκδοτα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Περουσίας, ἑνὸς ἐξ αὐτῶν (εἰς γαληνιῶσαν θάλασσαν) δημοσιευθέντος ὑπὸ Βεκκέρου. Ἐκ τῶν κωμῳδιῶν δὲ μία μόνη (ἡ Νέαιρα) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Μουστοξύδου, μετατυπωθεῖσα ὑπὸ Ellissen ἐν Ἀννοβέρῳ 1859.

Ἐπαινεῖται τοῦ Μόσχου ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν δεινότης καὶ ἡ τέχνη ἅμα, δι' ἧς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν τὰς φράσεις καὶ τοὺς τρόπους, ὥσπερ ἰδίους μίτους ἐπιτηδείως συγκρέκων ἐξυφαίνει τὸν ἑαυτοῦ ἱστόν ([2]). Ἀλλὰ καὶ ὡς γραμματικὸς καὶ ῥήτωρ ἐπαινεῖται ὑπὸ Φαβρικίου ([3]).

([1]) Διὰ μακρῶν ἐκτίθησι τὰ περὶ τῆς σπανίας ταύτης ἐκδόσεως ὁ κλεινὸς Μουστοξύδης Ἑλληνομν. σελ. 392—400.

([2]) Ἑλληνομν. αὐτόθι.

([3]) «Grammaticus, orator et poeta non contemnendus». Μὴ ὁ Μόσχος ἐστὶν

Ὁ Βιρώνιος λέγει, ὅτι ἔγραψε—Κανόνας περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Εἶχε δὲ ὁ Δημήτριος καὶ ἀδελφόν, Γεώργιον ὀνομαζόμενον, ὅστις κατὰ Γυράλδον, ἐχρημάτισεν ἐν Κερκύρᾳ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ ῥητορικῆς.

Θωμᾶς Διπλοβατάτζης.

Υἱὸς Γεωργίου καὶ Μαρίας, ἐκ τῶν ἐπιφανῶν προσφύγων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῇ 25 Μαΐου 1468. Ὁ πατήρ του ἀπελθὼν εἰς Νεάπολιν ἵνα ζητήσῃ βοήθειαν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς Ῥώμην ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀντίληψιν τοῦ πάπα, τυχὼν ἐπικουρίας μὴ ἀναλόγου πρὸς τὴν χρείαν, κατέλιπε τὴν Ἰταλικὴν χώραν καὶ μετέβη εἰς Ἱσπανίαν· εἰσαχθεὶς ἐνταῦθα δ' εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μονάρχου, ἔπεσεν ὕστερον κατὰ τὸν ἐν Γρενάδᾳ πρὸς τοὺς Μαυριτανοὺς πόλεμον.

Ἅμα ἤκουσε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις, ἐξάδελφος τῆς συζύγου τοῦ φονευθέντος, μετέβη εἰς Νεάπολιν, καὶ ἠθέλησε νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀνεψιόν του Θωμᾶν· ἀλλ' ἡ φιλόστοργος μήτηρ δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκατανεύσῃ, καὶ τὸ παιδίον παρέμεινε μαθητεῦον ἐν Νεαπόλει. Κατὰ μὲν τὴν γραμματικὴν λοιπὸν διήκουσεν ὁ Θωμᾶς Καρόλου τοῦ Συῤῥεντινοῦ, περὶ δὲ τὴν λογικὴν ἐσπούδασεν ἐν Σαλέρνῳ, καὶ δωδεκαέτης ἤδη ὑπεδύσατο δημοσίᾳ φιλοσοφικοὺς ἀγῶνας.

Διά τε τὴν δυστυχίαν τῆς ἰδίας οἰκογενείας, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, εὐνοούμενος ἤδη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σαλέρνου, παρεκινήθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰς νομικὰς μελέτας. Ἐπιδοθεὶς δ' ἐν Νεαπόλει εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην μετέβη τῷ 1486 εἰς Παταύιον, ἔνθα ἐπὶ τριετίαν ἠκροάσθη τοὺς ἐπισημοτέρους νομοδιδασκάλους. Ἡ δούκησσα Καμίλλη Σφορτίου, ἡγεμονεύουσα τότ' ἐν Πισαύρῳ, ἐκάλεσε τὸν Θωμᾶν ἐκεῖ, καὶ ἀνέδειξε τοποτηρητὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλήσεων (appellazioni) καὶ τῶν τελωνείων. Μόλις δ' ἐπιβὰς τοῦ εἰκοστοῦ τῆς ἡλικίας ἔτους ἐστάλη ὑπὸ τῆς αὐτῆς δουκήσσης εἰς Περουσίαν (1489) ἵν' ἀκροασθῇ καὶ τοὺς ἐκεῖ φημιζομένους καθηγητάς· ὕστερον, παραιτηθείσης τῆς Καμίλλης ὑπὲρ τοῦ προγόνου αὐτῆς Ἰωάννου, ὁ νεανίας Θωμᾶς ἀνεδείχθη αὐλικὸς αὐτοῦ, καὶ λαβὼν ἐν Φεῤῥάρᾳ (1490) τὸ δίπλωμα διωρίσθη τῷ 1492, ἀντὶ τοῦ θανόντος περιφήμου νομοδι-

---

ὁ αὐτὸς Δημήτριος Σπαρτιάτης, ὅστις κατὰ Maittaire (Annal. Typog. II, part. I) ἐχρημάτισε διδάσκαλος Φραγκίσκου τοῦ Τισσάρδου;

Τασκάλου Ἀλμερίκου, κώλικὸς συνήγορος τοῦ ταμείου, νυμφευθεὶς τότε τὴν Αἰκατερίνην Δελλακόρτε, θετὴν θυγατέρα Φραγκίσκου Βεκκίου, φυλάρχου τοῦ ἡγεμόνος, καὶ προβιβασθεὶς εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα.

Καῖσαρ ὁ Βόργιας κυριεύσας τῷ 1500 τὸ Πίσαυρον κατέστησε τὸν Διπλοβατάτζην δημόσιον συνήγορον πάσης τῆς Ῥωμανίας· πεσὼν δ' εἶτα εἰς δυσμένειαν τοῦ θηριώδους ἐκείνου τυράννου παρῃτήθη τῆς δικηγορίας (1505).

Πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Πισαύρῳ πρεσβευτὴς πρὸς τὸν πάπαν Ἰούλιον Β', καὶ εὐνοηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀνεδείχθη τοποτηρητὴς ἐν Γουβίῳ, ἀποσταλεὶς τῷ 1511 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάπα εἰς τὴν ἐν Πίζῃ τότε συγκροτουμένην σύνοδον περὶ ἐκκλησιαστικῆς μεταῤῥυθμίσεως.

Τῷ 1515 ὁ Θωμᾶς διωρίσθη ὑπὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος τοῦ Πισαύρου, δουκὸς Οὐρβίνου, εἷς τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς νομοθεσίας, καὶ μετ' ὀλίγον εἷς τῶν τριῶν τοῦ ὑπερτάτου συμβουλίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔκειτο πᾶσα ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας ἐκείνης. Ἕνεκα τῶν ὕστερον ἀναφυεισῶν κατὰ τὰς χώρας ἐκείνας ταραχῶν ὁ Διπλοβατάτζης ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα μετήρχετο τὸν δικηγόρον παρ' ἐκκλησιαστικῷ δικαστηρίῳ, ἀποποιηθεὶς τὴν ὑπὸ τῆς Δημοκρατείας προσφερθεῖσαν ἕδραν καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου.

Μετὰ τὴν εἰρήνευσιν ὁ Θωμᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Πίσαυρον (1532), ἀναλαβὼν ἐν ἔτει 1538 τὸ ἀξίωμα τοῦ πολιτάρχου, ἀνατεθείσης αὐτῷ καὶ τῆς μεταῤῥυθμίσεως τῆς νομοθεσίας.

Ἐν Πισαύρῳ δὲ ἀπεβίωσεν ἑβδομήκοντα τριῶν ἐτῶν τὴν ἡλικίαν (1541).

Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη ὑπὸ τῆς πόλεως τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

D. O. M. Thomae Diplovatatio philosopho, theologo, J. U. doctori, magistratib. legationib. claro Reipubl. Venetæ, Pisauren. ducis Sfortiae ac Rovereis dilecto P. P. P. P.

Ἀναντιῤῥήτως ὁ Θωμᾶς Διπλοβατάτζης ἐγένετο εἷς τῶν ἐπισημοτέρων νομοδιδασκάλων τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, δικαίως ὑπὸ ὁμοεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν ἐγκωμιασθείς. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὸ ἐπισημότερον ἦτο «Περὶ νομοδιδασκάλων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (De praestantia doctorum),» ὅπερ τῷ 1508 ἦτο σχεδὸν συντετελεσμένον, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιστολῆς Γαβαόρδου πρὸς Διπλοβατάτζην ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τῆς Ἀῤῥιανοῦ Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου, ἐκδοθείσης ἐν Πισαύρῳ τῷ 1508. Συνέκειτο δὲ, κατὰ Μιχαὴλ Νέανδρον, ἐκ δώ-

δεκα μεγάλων βιβλίων, ἐξ ὧν μόνον τὸ Θ' περισωθὲν ἀνέκδοτον τηρεῖται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βονωνίας, περιέχον πεντακοσίους βίους νομοθετῶν καὶ Ἑρμηνέων νόμων ἀπὸ Μωϋσέως, Φορωνέως, Μίνωος, μέχρις Ἰωάννου Βαπτιστοῦ τοῦ Νοδαμάλλου ἀκμάσαντος τῷ 1453. Εὐχῆς δ' ἔργον ἤθελεν εἶσθαι εἴ τις τῶν ἡμετέρων ἀναδιφῶν ἐξεύρισκεν ὁλόκληρον καὶ ἐδημοσίευε τὸ περισπούδαστον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Ἕλληνος νομοδιδασκάλου, ἢ τουλάχιστον τὸ περισωθὲν ἔννατον Βιβλίον, καθότι καὶ διὰ τούτου κτησόμεθα συνεχῆ βιογραφίαν πάντων τῶν Βυζαντινῶν νομοδιδασκάλων ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου.

Συγγράμματα.

Ἀνέκδοτα.

—De Jure Græcorum.

—In controversiam Græcorum.

—Notæ ad sententias synodales.

—Ectesis canonum Apostolorum.

—Explicatio regularum Nicephori Cpol. et notæ ad epistolam orthodoxam Bessarionis.

—Ἀνάλεκτα μετὰ σχολίων εἰς τὸν Τυπόκιτον καὶ Γρηγόριον Πατσὴν νομοδιδασκάλους Ἕλληνας.

—Ἀποσπάσματα καὶ σημειώσεις εἰς Πολύβιον.

—Ἐπιτομὴ τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου (ἑλληνολατινιστί).

—Σχόλια εἰς τὴν ὑπὸ Πλήθωνος περιγραφὴν τῆς Πελοποννήσου.

—Ἑλληνικαὶ διατριβαὶ δύο (περὶ Πλάτωνος, καὶ Ἀριστοτέλους).

—Σημειώσεις εἰς πάσας τὰς ἐπιγραφὰς τῶν διαταγμάτων Ἰννοκεντίου.

—De præstantia doctorum, seu de claris jurisconsultis.

—Περὶ τῶν κοσμικῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος.

—Περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν προνομίων τῶν Ἑνετῶν. (1).

—Χρονικὰ Πισαύρου (2).

Ζῶν ὁ Διπλοβατάτζης ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ ἐξόχου νομοδιδασκάλου Βαρτόλου, κοσμήσας ταῦτα διὰ σχολίων καὶ διορθώσεων· προέταξε δὲ

(1) Ὁ ἀναφέρων τοῦτο Βίνιας λέγει, ὅτι ἀφοῦ ὁ Διπλοβατάτζης τὸ ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν Ἑνετικὴν σύγκλητον, ἡ μεγαλοδωρία αὐτῆς, διὰ ψηφίσματος τῆς 2 Δεκεμβρίου 15[illegible], ἀπένειμεν εἰς τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν τὴν προσδοκίαν ἐπετείου εἰσοδήματος 150 δουκάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄωρος θάνατος ἀφήρπασε τὸν προσδοκῶντα, ἡ χάρις ἐτελειώθη τῷ 1581 ὑπὲρ τοῦ Βαλερίου ἐγγονοῦ τοῦ Θωμᾶ.

(2) Τὸ πόνημα τοῦτό ἐστιν ἐναργέστατον τεκμήριον τῆς ἀπεράντου μελέτης καὶ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ ὑπομονῆς περὶ τὴν ἔρευναν συγγραφέων, χρονικῶν, καὶ ἰδιωτικῶν χειρογράφων. Ἀνιχνεύων ὁ Διπλοβατάτζης τὴν ἀρχεγονίαν τῶν ἐν Πισαύρῳ ἀνάγει αὐτὴν εἰς τοὺς ἐκ Πελοποννήσου Σικελιώτας.

καὶ λαμπρὰν βιογραφίαν τοῦ συγγραφέως, μετατυπωθεῖσαν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1572 δευτέραν, καὶ τὴν ἐν Κολωνίᾳ τῷ 1596 τρίτην ἔκδοσιν τοῦ Βαρτόλου· ἰδίᾳ δ' ἐτυπώθη ὁ ὑπὸ Διπλοβατάτζη συγγραφεὶς βίος τοῦ Βαρτόλου ὑπὸ Φαβρικίου ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1724, καταχωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ του βιβλιοθήκῃ.

Μετὰ θάνατον δ' ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς πονήματά του.

—Βίος Ἀγγέλου τοῦ Ἀῤῥετίνου (ἐπισυναφθεὶς τῇ πραγματείᾳ τούτου de maleficiis) Βενετίᾳ 1551.

—Βίος Ἰννοκεντίου Δ'. Βενετίᾳ 1552.

—Βίος Παύλου Δαχάστρου. Κολωνίᾳ 1596.

—Commentaria in lecturam Alexandri Tartagni, super Cod. et Dig. Lugd. 1553.

—Tractatus de tertibus. Coloniæ 1556.

—Sulle raggioni (1).

Νικόλαος Λουκάνης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙϚ'. αἰῶνος, μετέφρασεν, ἢ μᾶλλον συνοπτικῶς μετέβαλε, τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν διὰ στίχων ὀκτωσυλλάβων ἀνομοιοκαταλήκτων. Πότε δὲ ἀπεβίωσεν ὁ Λουκάνης, μὲ τίνας τῶν λογίων συνεσχετίζετο ἢ ἐὰν συνέγραψεν ἕτερόν τι, ἀγνοοῦμεν.

Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἡ ἐν λόγῳ μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον·

—« Ὁμήρου Ἰλιὰς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς κοινὴν γλῶσσαν, νῦν δὲ διορθωθεῖσα καὶ διατυπωθεῖσα συντόμως καὶ κατὰ βιβλία, καθὼς ἔχει ἡ τοῦ Ὁμήρου Βίβλος παρὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου. Ἔστι μὲν ἡ βίβλος πάνυ ὠφέλιμος καὶ ὡραία τοῖς ἀναγνωσομένοις. Καὶ ἐπειδή εἰσιν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ πολλαὶ λέξεις δειναί, ἤγουν ὁμηρικαί, ἐγένετο καὶ πίναξ, ἐν ᾧ πίναξι εὑρήσεις ταύτας τὰς ὁμηρικὰς λέξεις ἁπλῶς ἐξηγημένας· λάβετε τοιγαροῦν πάντες τὴν βίβλον ἵνα εἰδῆτε τὰ ποικίλα κατορθώματα τοῦ Ὁμήρου. Stampata in Venetia per Mæstro Stefano da Sabbio ad instantia di Misser Damian di Santa Maria da Spici MDXXVI. (μετετυπώθη ἐν Βενετίᾳ 1640).

Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται καὶ ξυλογραφίαι, παριστῶσαι γελοίους ἀναχρονισμούς· δηλ. τὸν ἱερέα Χρύσην ἐνδεδυμένον, ὡς δυτικὸν ἱερέα κλπ. Ἐν τέλει προσήρτηται « Ἔπαρσις τῆς Τροίας » στιχούργημα τοῦ αὐτοῦ Λουκάνου.

Τῷ 1836 ὁ Κύριος Κ. Ἀσώπιος προεκήρυξε τὴν μετατύπωσιν τῆς στιχουργίας ταύτης τοῦ Λουκάνου μετὰ σχολίων καὶ προλεγομένων (2).

---

(1) Ἑλληνομνήμονος, σελ. 96—114 —Tiraboschi, Storia della litteratura Italiana, tom. VII, lib. II.

(2) Π. Χιώτου, Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ζακύνθου, Β'. σελ. 550—1.

Φραγκίσκος Μαυρόλυκος.

Ὁ περιφημότερος μαθηματικὸς τοῦ ΙϚʹ. αἰῶνος, ἐγεννήθη ἐν Μεσσήνῃ τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1494 ἐκ γονέων Ἑλλήνων προσφυγόντων ἐκεῖσε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς πρώτας σπουδάς του ἐνηγκαλίσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, καὶ ἀποβαλὼν τὴν φιλολογίαν, ἥτις τέως ὑπῆρχεν ἡ μόνη τέρψις του, ἐπεδόθη ὅλως εἰς τὰ μαθηματικά, μόνον διδάσκαλον ἔχων τὸν πατέρα του· ἡ νυχθημερὸν μελέτη ἐπήνεγκεν ἀσθένειαν κλονήσασαν τὴν ὑγείαν του· ἀλλὰ μόλις ἀναῤῥώσας ἐπανέλαβε τὰς σπουδάς του, μετὰ πλείονος ζήλου ἐξακολουθήσας αὐτάς· ἡ καρτερικὴ ἐκείνη ὑπομονὴ ἐστέφθη μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς λαμπροτάτης ἐπιτυχίας. Ἡ φήμη διεκωδώνισε τὸ ὄνομά του καθ' ὅλην τὴν Σικελίαν, καὶ ὁ Μαυρόλυκος, εἰ καὶ προτιμῶν τὸν ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του βίον, ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους παρακλήσεις τοῦ ἀντιβασιλέως Ἰωάννου Βέγια καλοῦντος αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ του. Ἐλθὼν ὁ Φραγκίσκος ἐπεφορτίσθη νὰ διδάξῃ τὴν γεωμετρίαν εἰς τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ ἀντιβασιλέως, συντρώγων καὶ συγκατοικῶν, ἐνόσῳ διέμενεν εἰς Πάλερμον. Μεταξὺ τῶν ἐν αὐλῇ τοῦ ἀντιβασιλέως μεγιστάνων διέπρεπεν ὁ μαρκήσιος Γεράκης καὶ διὰ τοὺς εὐμενεῖς τρόπους, καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἀγάπην. Οὗτος συνέλαβε πρὸς τὸν Μαυρόλυκον τοιαύτην κλίσιν, ὥστε ἀδύνατον μετ' ὀλίγον κατέστη ὁ διαχωρισμός· καὶ ἐπειδὴ τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας ἦτον ἀμοιβαῖον, ὁ Μαυρόλυκος συνώδευσε τὸν μαρκήσιον εἰς τὰς ἐν Νεαπόλει καὶ Ῥώμῃ περιοδείας, ἔνθα ὁ περιφανὴς γεωμέτρης ἐδεξιώθη εὐμενέστατα παρὰ τοῦ καρδιναλίου Ἀλεξάνδρου Φαρνεσίου. Ὁ Γεράκης φοβούμενος μὴ ὁ Μαυρόλυκος δελεαζόμενος ἐκ τῶν ἐν Ῥώμῃ προτάσεων ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ, ἔσπευσε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς Σικελίαν· καὶ ἵνα τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ τὴν θυσίαν, τῷ ἐδωρήσατο τὸ πλούσιον μοναστήριον τῆς Ἁγίας Μαρίας τοῦ Πάρτου, καὶ σύνταξιν ἰσόβιον διακοσίων χρυσῶν σκούδων, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα παραδίδῃ τὰ μαθηματικὰ εἰς τὸ Λύκειον τῆς Μεσσήνης. Πάντες οἱ ἐκεῖ ἐρχόμενοι ξένοι ἔσπευδον νὰ τὸν ἐπισκεφθῶσιν· οἱ πλείονες δ' ἤρχοντο ἐπίτηδες ἵνα ἴδωσιν ἢ συμβουλευθῶσι τὸν θρυλλούμενον μαθηματικόν. Οἱ μεγαλείτεροι τῆς Ἰταλίας ἐπιστήμονες προσέτρεχον εἰς τὰ φῶτά του, καὶ οὐδέποτε μάτην συνεβουλεύθησαν αὐτόν. Ὁ Μαυρόλυκος, ὡσεὶ πλέων ἐντὸς τῶν τιμῶν, καὶ τοῦ δημο-

σίου θαυμασμοῦ, ἔφθασεν εἰς ἄκρον γῆρας. Ὁ θάνατος τοῦ μαρκησίου Γεράκη ἦν ἡ πρώτη λύπη, τὴν ὁποίαν ζωηρῶς ᾐσθάνθη· ἀπεμακρύνθη εἴς τινα ἔπαυλιν ἵνα παρασκευασθῇ διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς προσευχῆς εἰς τὸ ἐγγίζον τέλος του. Διεπέρανε δὲ τὸ μακρὸν καὶ ἔντιμον στάδιον τοῦ βίου του τὴν 21 Ἰουλίου 1575. Τὸ λείψανόν του μετακομισθὲν εἰς τὴν ἐν Μεσσήνῃ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κατετέθη ἐντὸς μνημείου, ἐφ' οὗ λαμπρὰ ἐπιγραφὴ ἐξύμνει τὴν σοφίαν καὶ τὰς ἀρετάς του.

Ὁ Μαυρόλυκος ἐφεῦρε νέαν θεωρίαν τῶν κωνικῶν τομῶν, ἐτελειοποίησε τοὺς γνώμονας, καὶ ἐπλούτισε τὰς μαθηματικὰς θεωρίας. Ἔγραψε περὶ ἀστρονομίας, περὶ φύσεως στοιχείων, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων φυσικομαθηματικῶν ἀντικειμένων. Προσεπάθησε ν' ἀναπληρώσῃ τὸ πέμπτον βιβλίον τοῦ μαθηματικοῦ Ἀπολλωνίου, κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ Πάππου· εἰ καὶ ἡ τολμηρὰ αὕτη ἐπιχείρησις δὲν ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, πᾶς τις ὅμως ἀναγνωρίζει, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο μόνον ὑπὸ μεγάλου γεωμέτρου ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ.

Μετέφρασε λατινιστὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Θεοδοσίου, Μενελάου, Αὐτολύκου, Εὐκλείδου, Ἀπολλωνίου καὶ ἄλλων, συνοδεύσας μετὰ σοφῶν παρεκβολῶν, αἵτινες πολὺ ὠφέλησαν τοὺς μεταγενεστέρους ἐκδότας.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Μαυρόλυκος ἔγραψε περὶ Ἱστορίας, καὶ διάφορα ποιήματα.

Συγγράμματα.

—Cosmographia de formà, situ, numeroque cœlorum et elementorum. Venetiis 1543.

—Rime. 1552.

—Theoremata de Lumine et umbrà ad perspectivam radiorum incidentium. Venetiis 1575.

—Admirandi Archimedis monumenta omnia mathematica quæ extant, ex traditione D. Francisci Maurolyci, opus præclarissimum, non prius typis commisum. Panormi 1685 (1).

Ἐκτὸς τούτων συνέγραψεν ὁ Μαυρόλυκος καὶ ἄλλα πολλὰ καταγραφόμενα ὑπὸ Νικέρωνος (Memoires tom. XXXVII). Κατάλογον δὲ τῶν χειρογράφων διατριβῶν του ἐδημοσίευσεν ὁ Μογγιτόρης (Bibliotheca Sicula), καὶ ὁ Κράσσος (Elogi d'uomini illustri (2).

(1) Κατὰ λάθος ὁ Schoell (Histoire de la Litterature Grecque, tom. III, σελ. 362) ὡς ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀρχιμήδους ἀναφέρει τὴν λατινικὴν ταύτην μετάφρασιν τοῦ Μαυρολύκου.

(2) Vita di Francesco Maurolyco. Messina 1613—Teissier, Eloges des hom-

Ἰάκωβος Τριβώλης.

Κερκυραῖος· τοῦτον ὁ Σοφιανὸς λέγει «ἱλαρώτατον καὶ χαριέστατον ποιητήν.» Ποιήματα αὐτοῦ εἶνε δύο χυδαιόφραστα συνθέματα εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, τὰ ὁποῖα πρὸς μεγαλειτέραν αὐτοῦ δόξαν κάλλιον ἦτο ἐὰν εἶχον ἀπολεσθῆ καὶ μόνα περιεσώζοντο τὰ ἐπίθετα δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς παρὰ τοῦ συμπολίτου του Σοφιανοῦ ὑπὲρ ἀξίαν κατηγλαΐσθη. Τὸ πρῶτον τῶν συνθεμάτων τούτων εἶνε «ἡ Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα,» καὶ τὸ δεύτερον «Ἡ ἱστορία τοῦ ρὲ τῆς Σκοτζίας μὲ τὴν Ῥήγισσα τῆς Ἐγγλιτέρας.» Ἐτυπώθησαν δὲ ἀμφότερα τῷ 1528 τὸ μὲν ὑπὸ Στεφάνου Σαβίου, τὸ δὲ ὑπὸ Ἀντωνίου Πινέλλου, ἐκδοθέντα αὖθις τῷ 1577, 1779, 1782, 1795, καὶ 1813.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα ἐξυμνεῖ τ' ἀνδραγαθήματα Ἑνετοῦ τινος τριηράρχου ἀριστεύσαντος ἀπέναντι τοῦ Δυῤῥαχίου, ὅστις

Δὲν ψηφάει ταῖς σαΐταις,
Σὰν ὁ φούρναρης ταῖς πήτταις,
Ἀλλὰ οὐδὲ τὰ σκουτάρια,
Μουσουλμάνων τὰ κοντάρια.

Ἡ δ' ἑτέρα λαμβάνει τὴν ὑπόθεσιν ἔκ τινος μυθικοῦ διηγήματος ἀναγινωσκομένου ἐν τῷ Δεκαημέρῳ τοῦ Βοκκακίου, ἐν ᾧ ὁ Λουδοβίκος ἀποκαλύπτει εἰς τὴν Βεατρίκην τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτά του. Τὴν ἱστορίαν ταύτην φαίνεται ὅτι συνέταξεν ἐκ νέου ἐν Βενετίᾳ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ τέλους.

Καὶ ὅπου θελήσῃ νὰ ἰδῇ ποῖος εἶναι ὁ γραφέας,
Τριβώλης ὁ Ἰάκωβος υἱὸς τῆς Καλογραίας.
Εἰς χιλίους πενταχόσιους καὶ ἀρχὴ μὲ τοὺς σαράντα,
Ἐ τὴν Βενετιὰν τὴν φουμιστήν, ὅπου νὰ στέκῃ πάντα.

---

mes illustres.—Weiss, Biographie Universelle, tom. XXVII—Biographie Générale, tom. 34.

Σιλβέστρος Μαυρόλυκος, ἀνεψιός τοῦ Φραγγίσκου, κομιδῇ νέος μεταβὰς εἰς Ἱσπανίαν διωρίσθη τῷ 1583 ὑπάλληλος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἐσκουριάλης· ἐστάλη ὑπὸ Φιλίππου Β'. πρὸς συλλογὴν χειρογράφων, καὶ ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἓν μοναστήριον· τῷ 1588 ὠνομάσθη ἐλεοδότης τοῦ βασιλέως. Ἐπανελθὼν μετ' ὀλίγον εἰς Σικελίαν ἔλαβεν ἐν ἔτει 1592 τὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Μαρίας (de Roccamatore), ὅπερ ἀνενέωσε καὶ καθωραΐσεν. Ἀγνοεῖται τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε πολλὰ ἐξ ὧν ἐδημοσιεύθη,

Istoria sagra intitolata Mare Oceano di tutte le religioni del Mondo. Messina 1613.

– Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Καντῖνος κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ Σοφιανοῦ διὰ τῶν ἐπιθέτων τοῦ *σώφρονος καὶ σπουδαιοτάτου* » (¹).

Γεώργιος Κορίνθιος.

Ἐγεννήθη ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ ἦν ἀνεψιὸς Ἀρσενίου Ἀποστόλη, ὑφ' οὗ καὶ ἐπροπαιδεύθη, διατελέσας ὕστερον μαθητὴς Ἰωάννου Λασκάρεως. Ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος, καὶ ἦν ἀνὴρ λίαν φιλόπατρις, καὶ ὄντως πεπαιδευμένος, τηρῶν ἐπιστολικὴν κοινολογίαν μετὰ τῶν τότε σοφῶν. Μαρτύριον δὲ τῆς ἀληθινῆς αὐτοῦ σοφίας εἶνε ἡ οὐδεμία σπουδὴ περὶ τὴν κτῆσιν τῆς ἐπὶ πολυμαθείᾳ φήμης, εἴτε διὰ συνθέσεως εἴτε δι' ἐκδόσεως βιβλίων· καὶ εἰκότως ἐκάλεσεν ὁ Σοφιανὸς αὐτὸν *σεμνὸν καὶ μέγαν*, ὡς τὸν ἀνακηρύττει ἡ σύμφωνος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀλλοεθνῶν μαρτυρία.

Πρὸς τοῦτον διευθυνόμεναι σώζονται τέσσαρες ἐπιστολαί, δύο Μιχαὴλ Παραστάτου, καὶ ἀνὰ μία Γεωργίου Βαλσαμῶνος καὶ Παύλου Μανουτίου, δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Λαμίου, καὶ Μουστοξύδου.

Ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν Μιχαὴλ Παραστάτου καὶ Παύλου Μανουτίου ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς μαρτυροῦντα τὴν σοφίαν καὶ τὴν μετριοφροσύνην τοῦ ἀνδρός.

« Οὕτω τοίνυν ἔγωγε, φίλτατε, γνώμης ἔχων διατελῶ, ἐπαινεῖν ἀεὶ καὶ ἐγνωμιάζειν τὰς περὶ ἀρετὴν μελέτας σου καὶ ἱδρῶτας πολλούς, μηδέποτ' ὀλιγωρήσειν, εἰ καὶ ἐνδεῶς ἐμαυτὸν ἔχοντα πρὸς τοῦτο αἰσθάνομαι, δεῖν καὶ ἄλλως οἰόμενος ἐπαινεῖν μὲν τοὺς ἀγαθούς, τοὺς δὲ σκολιοὺς ψέγειν, ὥπερ διηνεκῶς ἀρδεύων τὴν ἄρουραν, ἀποδείξειν οἶμαί σ' οὐκ εἰς μακρὰν παντοδαπῶν λειμῶνα καρπῶν καὶ κῆπον Ἀδώνιδος ταῖς τῶν λόγων σου ζωηραῖς καὶ φωτιστικαῖς ἀκτῖσιν· ὅθεν ἔμοιγε πρώτῳ, ὡς τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας προκατάρξοντι, μεταλαβεῖν ἐξέσται καὶ τοῖς περὶ τοὺς λόγους τῶν ἡμετέρων σπουδάζουσι μεταδοῦναι οὐκ ἔλαττον. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς, εἴγε τῶν ἀμοιβαίων μὴ ἀξιώσῃς ἡμᾶς γραμμάτων καθωραϊσμένων τῇ πολυτρόπῳ ποικιλίᾳ τοῦ ὑγιοῦς σου ἑλληνισμοῦ, ἐφιεμένους τὰ μέγιστα καὶ ἰδεῖν ἐπιμελῶς καὶ προσπτύξασθαι εὐλαβῶς, ὡς ἱερὸν ἀποκύημα ἀνδρὸς ἱεροῦ καὶ πάντ' ἀρίστου καὶ τῶν ἱερῶν Πιερίδων τροφίμου; Τότε γὰρ τότ' ἔσται ἡμῖν τὴν περὶ τοὺς λόγους σπουδήν σου ἀνακηρύττειν λαμπρότερον, οἵ σε κλεινὸν καὶ ἀρίδηλον τοῖς πᾶσι δεικνύασι

(¹) Ἑλληνομνήμονος, σελ. 321—2.

νέαι γὰρ μέριμναι σὺν πόνοις ἑλισσόμεναι κλέος, κατὰ τὸν εἰπόντα εὑρίσκουσι· λάμπει δὲ χρόνῳ ἔργον μετ' αἰθέρα λαμπετόωντα. Ἀλλ', ὦ βέλτιστε, ἐν εὐμενείᾳ ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις τὴν εὐκταίαν ἡμῖν ἀντηχῶν ᾠδὴν τῇ παναρμονίῳ λύρᾳ τῶν λόγων σου, εἴ σοι τὰ ἡμέτερα ἐν ἀριθμῷ καὶ οὐχ ὡς τὰ τῶν μεγάλων καθέστηκεν, εὐτυχοίης . . . ».

Καὶ ὁ Μανούτιος ὡσεὶ ἐλέγχων τὴν ἀδράνειαν τοῦ κόμητος ἀναφωνεῖ « Τί γὰρ βουλόμενος ὁ πάντ' ἄριστος ἐκεῖνος σὸς θεῖος, ὁ Μονεμβασίας ἐπίσκοπος, φύσιν οὕτω δεξιὰν καὶ εὐγενῆ παραλαβὼν ἐπαίδευσε καὶ τοῖς καλλίστοις τῶν μαθημάτων ἐπήσκησεν· ἆρα ποθ' ἵνα ἐν σχολῇ ἀφανεῖ βίον ἀνώνυμον διάγων καταγηράσκῃς, ἢ πολὺ μᾶλλον, ὃ καὶ πιθανώτερόν ἐστιν, ἵνα ἐς ἄκρον παιδοτριβηθεὶς, τὴν αὐτὴν ἐκείνων τοῖς θείοις ἀνδράσι, τῷ Βησσαρίωνι, καὶ Θεοδώρῳ, καὶ Γεμιστῷ, δόξαν διὰ καλῶν ἀγώνων σαυτῷ περιάπτῃς; Ὁ δύνασαι μὲν, εἰ βούλει, ῥαδίως . . . Τόλμα, Κορίνθιε, τόλμα, θαυμάσιε· ἅπαντα προχωροῦσι· τὰς ἐπιστήμας ἔχεις ἐν τῇ ψυχῇ, τὴν σεμνολογίαν ἐν τῷ στόματι, τὴν ἀξίαν ἐν τῷ εἴδει ».

Καὶ μ' ὅλας ὅμως τὰς ἐνθέρμους προτροπὰς τούτων ὁ Κορίνθιος οὐδόλως ἐξῆλθε τοῦ ἐν μελέτῃ ἁπλῶς περιστρεφομένου κύκλου του· ἡ εὐρυμάθειά του ἐτάφη σὺν αὐτῷ, καὶ εἰμὴ ἐσώζοντο αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ ἤθελε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπολέσει καὶ αὐτὴν τὴν μνείαν ἑνὸς ὄντως πεπαιδευμένου.

Τοῦ Κορινθίου οὐδὲν ἕτερον σώζεται, ἐκτὸς μιᾶς ἐπιστολῆς πρὸς Ἑρμόδωρον χρονολογουμένης ἐκ Γορτύνης τῷ 1539, καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ Μουστοξύδου([1]).

Φόρτιοι.

Α'. *Ἄγγελος Φόρτιος*· διατρίβων ἐν Ἰταλίᾳ ἀνεδείχθη, ὡς λέγει ὁ Σοφιανὸς « ἄριστος καὶ διασημότατος ἰατρὸς, καὶ ὄντως ἄλλος Ἱπποκράτης ».

Β'. *Λεονάρδος*· σύγχρονος καὶ πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Ἀγγέλου· ἔγραψεν εἰς στίχους τῆς καθομιλουμένης περὶ στρατιωτικῆς, ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον—Ποίημα νέον, πάνυ ὡραῖον καὶ ὠφέλιμον τοῖς ἀναγινωσκομένοις περὶ στρατιωτικῆς πραγματείας, συνθεμένον παρὰ Λεονάρδου Φορτίου, Ῥωμαίου, Κόμητος Παλατίνου. Venetia 1531.

Γ'. *Ἀλέξανδρος Φόρτιος*, Κερκυραῖος. Τούτου ἔχομεν πέντε ἑλλη-

([1]) Ἑλληνομνήμων σελ. 336—46.

νικὰ ἐπιγράμματα, καὶ δύο δεκατετράστιχα ἰταλικὰ μελύδρια δημοσιευθέντα ἐν τῷ συγγράμματι **Tempio della Divina Signora Giovanna d'Aragona fabricato da tutti i più gentili spiriti. Venetia, 1555.**

Εκτὸς δὲ τούτων ἔγραψεν ὁ Ἀλέξανδρος — Σχόλια εἰς Πίνδαρον, δημοσιευθέντα ὑπὸ Σακκελίωνος(¹).

Φαίνεται ὅτι ὁ Φόρτιος διέτριψε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἦλθεν εἰς διενέξεις μετὰ τῶν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καθ' ὧν ἔγραψε πικρὰν σάτυραν, ἧς ὁ πρόλογος εὕρηται ἐν χειρογράφῳ παρὰ τῷ σοφῷ φίλῳ Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ· ἐπιγράφεται δὲ οὕτω·

—Κωμῳδοδιδάλογος ὁ ἐπικληθεὶς φιλαλήθης, ὃν ξυνέγραψε κατὰ τοῖν δυοῖν ἀθέοιν καὶ μιαρωτάτοιν ἀνδροῖν, εἰ θέμις τοιούτοιν ἄνδροιν καλεῖν, μηδεμίαν ἀνδρὸς ἐμφέρειαν ἐχόντοιν, τοῦ τε πατραλοίου καὶ μητραλοίου Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ τοῦ παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν τοῦ πρωτονοταρίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κλῆσιν λαχόντος, οἴμοι, καὶ Μανουήλου τοῦ Τζετζεκᾶ τοῦ ἐξ Ἀλβανῶν ἑλκόντος τὸ γένος, τοῦ παιδείας καὶ ἐπιστήμης γραμμάτων τὸ παράπαν ἀμετόχου, οἵ ποτε φθόνῳ βληθέντες καὶ τὸν ἐξ Αἰτωλίας γραψάμενοι Γεώργιον, κατεψεύσαντο ἐκείνου ἀτεχνῶς, ὃς δείκνυσι καὶ τίνες μὲν τῶν μητροπολιτῶν βίον βιῶσι σεμνὸν, καὶ τοὺς ξένους ξενίζουσι γνώμῃ φιλοξενίᾳ, τίνες δ' αὖ τούτους τῇ φειδωλίᾳ προσηνέχοντες ὑπὸ πάντων μισοῦνται. Ὁ ἐκ Κερκύρας Ἀλέξανδρος Φόρτιος».

Νικόλαος Σοφιανός.

Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον, ἔνθα εὐδοκιμήσας προσείλκυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ καρδιναλίου Νικολάου τοῦ Ῥοδολφίου, οὗτινος ὁ οἶκος ἠδύνατο δικαίως νὰ ὀνομασθῇ ἐνδιαίτημα σοφίας· διότι ποικίλης μαθήσεως ἄνδρες εἶχον ἐκεῖ τὴν διατριβήν των, ἐν οἷς μετὰ τοῦ Σοφιανοῦ καὶ ἕτεροι Ἕλληνες συνετέλουν αὐτόθι, ὡς Κωνσταντῖνος ὁ Ῥάλλης, Χριστόφορος ὁ Κοντολέος, καὶ Ματθαῖος ὁ Δεβάρης

Ὁ Σοφιανὸς διατρίβων ἔτι ἐν Ῥώμῃ παρίσταται κατὰ πρῶτον, ὡς ἀντιγραφεὺς Ἑλληνικῶν χειρογράφων· καὶ ὄχι ὀλίγα ἰδιόχειρα αὐτοῦ ἀντίγραφα σώζονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων φέροντα περίπου τὸ ἔτος 1534.

Τότε δὲ συνέγραψε—Περὶ κατασκευῆς καὶ χρήσεως κρικωτοῦ ἀστρολάβου, τυπωθὲν ἄγνωστον κατὰ ποῖον ἔτος (ὀλίγον ὅμως μετὰ τὸ 1539), καὶ προσφωνηθὲν τῷ πάπᾳ Παύλῳ Γ'. φιλοπονήσας καὶ τοὺς

(¹) Πανδώρα, φυλλ. 334.

ἐν ἔτει 1540 τυπωθέντας πίνακας τῆς Ἑλλάδος, προσθεὶς παρὰ τ' ἀρχαῖα καὶ τὰ σύστοιχα τῆς νέας Ἑλλάδος (1).

Καὶ τῷόντι πολὺ ἀξιέπαινος εἶνε ὁ Σοφιανός, διότι πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδίαν νὰ συνάψῃ, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῶν νέων, διὰ τῆς ἀναπολητικῆς τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων δυνάμεως, τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς δόξης.

Ἐκ Ῥώμης ὁ Σοφιανὸς μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου τῷ 1543 γνωρίσας αὐτὸν ὁ Ἱσπανὸς Ἰάκωβος Μενδόζας ἀπέστειλεν εἰς Ἄθωνα πρὸς συλλογὴν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἐν τῇ περιοδείᾳ ἐκείνῃ ὁ Νικόλαος ηὐτύχησε ν' ἀνεύρῃ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ χειρόγραφον τοῦ Ἰσοκράτους πληρέστερον τοῦ τετυπωμένου.

Βλέπων τὴν Ἑλλάδα βεβυθισμένην εἰς παχυλὴν ἀμάθειαν, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων πρὸς διδαχὴν τοῦ λαοῦ βιβλίων, ὁ Σοφιανὸς συνέλαβε τὴν ἀξιέπαινον ἰδέαν ἵνα περιγράψῃ καὶ τυπώσῃ σειρὰν βιβλίων εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν. Συνέταξεν ὅθεν Εἰσαγωγὴν Γραμματικῆς, ἐπαγγελλόμενος νὰ συγγράψῃ ῥητορικήν, λογικήν, γεωμετρίαν, ἀστρονομίαν, καὶ τ' ἄλλα τῆς φιλοσοφίας μέρη, ὡς καὶ ἁπλοελληνικὸν λεξικόν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην τὸ—Περὶ παίδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ἐτύπωσεν αὐτὸ « ἐν οἰκίᾳ Βαρθολομαίου τοῦ Καλλιγράφου αφμδ', μηνὶ Ἰανουαρίου ϛ'. » Προσφωνεῖ δὲ τὴν μετάφρασίν του ταύτην ὁ Σοφιανὸς εἰς Διονύσιον ἐπίσκοπον Χεῤῥοννήσου καὶ Μυλοποτάμου, λέγων ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ, ὅτι ἂν ὑπεδέχετο εὐμενῶς τὸ ἐν λόγῳ, ἤθελεν ἐκδώσει καὶ τὰ ἐπίλοιπα βιβλία τοῦ Πλουτάρχου, τοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, καὶ ἄλλα τῆς ἱερᾶς Θεολογίας, πάντα εἰς τὴν καθομιλουμένην.

Ὁ Σοφιανὸς ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαδώσῃ εὐχερέστερον ὅσα ὑπὲρ τῆς στοιχειώδους παιδεύσεως προὐτίθετο νὰ δημοσιεύσῃ, συνέστησεν ἐν Βενετίᾳ τυπογραφεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἓν μόνον γνωρίζεται τυπωθέν, τὸ Ὡρολόγιον (1545 μηνὶ Μαΐῳ 6) (2).

Ἔγραψεν ὁ Σοφιανὸς καὶ—σημειώσεις εἰς Πτολεμαίου Γεωγραφίαν, ἀνεκ-

(1) Ὁ Γερβέλιος γράψας εἰσαγωγὴν καὶ λατινικὴν ἐξήγησιν τῶν πινάκων τοῦ Σοφιανοῦ εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1545 γενομένην ἀνατύπωσιν, ἐγκωμιάζει τὸν Σοφιανὸν διὰ τὸ φιλοπόνημά του. Οἱ Πίνακες οὗτοι πολλάκις ὕστερον ἐπὶ τὸ κομψότερον ἀνετυπώθησαν.

(2) Τὸ Ὡρολόγιον ἐξεδόθη πρότερον μὲν τῷ 1535, εἶτε δ' ἐν 1563, καὶ 1568.

δότους (¹). Ἐπιμελήθη δὲ μετὰ τῶν ἄλλων τροφίμων τὰς ὑπὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου γενομένας ἐκδόσεις.

Λήσταρχος.

Μιχαὴλ τὸ πρότερον ὀνομαζόμενος, μετεκλήθη εἶτα Ἑρμόδωρος· νέος δὲ μεταβὰς ἐκ τῆς γενεθλίου νήσου (Ζακύνθου) εἰς Ἰταλίαν ἐγένετο ὑπότροφος τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φεῤῥάρας, καὶ διήκουσε Μάρκου τοῦ Ἀντιμάχου. Ἐκπαιδευθεὶς ἐκεῖ τὴν ἰατρικὴν ὁ Λήσταρχος μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν Χίῳ μετήρχετο τὸν ἰατρόν. Ἐνταῦθα διατρίβων συνέγραψεν ἐπιστολὰς πρὸς Βουδαῖον, Ματθαῖον Δεβάρην, Λάζαρον Βοναμίκον, Γεώργιον Κορίνθιον, Ἰωάννην Ζυγομαλᾶν, καὶ Θεοφάνην Ἐλεαβοῦλκον, δημοσιευθείσας ὑπὸ Κρουσίου, Λαμίου, καὶ Μουστοξύδου.

Ἐν Χίῳ διατρίβων ὁ Λήσταρχος ἐπαίδευε νεανίσκους. Μεταβὰς δὲ πάλιν εἰς Ἰταλίαν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Φεῤῥάρᾳ (1546—7), ὅθεν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ πατριάρχου Διονυσίου ἐπαναστρέψας ἐδίδασκεν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱδρυθὲν Ἑλληνικὸν σχολεῖον, γράψας ἐκεῖ κατὰ Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν, Προτρεπτικὸν τοῖς σπουδάζουσι νέοις.

Ἐπανακάμψας εἰς Χίον ἐνυμφεύθη ἐκεῖ, μετερχόμενος τὸν ἰατρόν, καὶ διδάσκων τοὺς παῖδας μέχρι τοῦ 1560. Ἐν τῇ νήσῳ δὲ ταύτῃ πιθανῶς καὶ ἀπεβίωσε.

Συνέγραψεν ὁ Ἑρμόδωρος, κατὰ Κράσσον, καὶ ποιήματα ἐν ἀμφοτέραις ταῖς γλώσσαις, καὶ κατά τινας, παρατηρήσεις εἰς τὰ τοῦ Δημοσθένους (²).

Ὁ Λήσταρχος ἦν εἷς τῶν ἐπιφανῶν λογίων τοῦ ΙϚʹ. αἰῶνος. Παχώμιος ὁ Ῥουσάνος λέγει « Καὶ οὐκ ἔστι χώρα εἰς ἣν τις ἀφικόμενος οὐκ ἀκούει Ἑρμόδωρον ἐπὶ σοφίᾳ τε καὶ ἐπιεικείᾳ θρυλλούμενόν τε καὶ ὑπερθειαζόμενον ».

Τῶν παρ' αὐτῷ μαθητευσάντων τέσσαρες μὲν ἠριθμοῦντο ἐν Χίῳ περὶ τῷ 1580· δέκα δὲ ἀλλαχοῦ (³)· μεταξὺ τούτων ἦτο καί τις Δημήτριος χρηματίσας νοτάριος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας, « συμφοιτήσαντος τῷ Ἑρμοδώρῳ παρὰ Ἰωάννῃ τῷ Λασκάρει ».

Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνονται διάφοροι ἐπιστολαὶ Ἐλεαβούλκου, Ῥου-

---

(¹) Ἑλληνομν. φυλ. 4, καὶ 5.
(²) Ἑλληνομ. φυλ. 10.—Π. Χιώτη, Ἱστορ. Ζακύνθου τόμ. Βʹ.
(³) Θεοδ. Ζυγομαλᾶς ἐν Turcogræcia.

ἀνου, Διονυσίου πατριάρχου, Ματθαίου Δεβάρη, Γεωργίου Κορινθίου, Λασκάρεως κλπ.

Ὁ Λήσταρχος διεσύρθη πικρῶς, δι' ἄγνωστον ἡμῖν αἴτιον, παρὰ Θωμᾶ Ἐλεαβούλκου.

Ἐλεαβοῦλκος.

Θωμᾶς Ἐλεαβοῦλκος, ὁ Νοταρᾶς, ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙϚ΄. ἑκατονταετηρίδος ἐν Κορώνῃ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος τὸ πρὶν καλούμενος, μετὰ τὴν ἐν 1500 ἅλωσιν τῆς πατρίδος του αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπήχθη μετ' ἄλλων εἰς Βέῤῥοιαν τῆς Μακεδονίας, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς μετωνομάσθη Νεῖλος. Ὁ υἱός του Θωμᾶς ὁμοίως τὸ μοναχικὸν ὑπενδυθεὶς τριβώνιον μετεκλήθη Θεοφάνης. Ἐχρημάτισεν ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ περίφημος διδάσκαλος. Περὶ αὐτοῦ Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας διεσώσατο ἡμῖν τὰ ἑξῆς. « Τότε (ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου 1543-51) ἦτον καὶ ὁ πολὺς καὶ μέγας ἄνθρωπος ὁ κὺρ Θεοφάνης, .. μέγας ῥήτωρ, καὶ ἐκαθέζετο εἰς τὴν Χρυσοπηγήν, καὶ ἐδίδασκε καθ' ἑκάστην κυριακὴν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔβγαλε μαθητὰς πολλοὺς καὶ θαυμαστούς, Θεωνὰν τὸν Θεσσαλονίκης, Ἀρσένιον Τορνόβου, Δαμασκηνὸν τὸν Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, Μεθόδιον τὸν Μελενίκου, Ἱερόθεον τὸν Μονεμβασίας· ἦτον καὶ ὁ Σίλβεστρος Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Κυζίκου Ἰωάσαφ, καὶ Λακεδαιμονίας Δωρόθεος, καὶ ἄλλοι πολλοί(¹). Ὁ Θεωνᾶς, ὁ Ἀρσένιος, ὁ Δαμασκηνός, ὁ Μεθόδιος, ὁ Ἱερόθεος ἦσαν πολλὰ καλοί, λόγιοι, καὶ προκομμένοι· οἱ δὲ ἄλλοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἀλεξανδρείας, ἐνάρετοι καὶ νηστευταί, καὶ πολλὰ καλογερικοί· τότε γοῦν ἔπεσαν οἱ ἄρχοντες μὲ τὸν κὺρ Θεοφάνην καὶ ἔγινε πάλιν Σύνοδος . . . τότε γοῦν ἡ Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων εἶπαν, ὅτι ἂς εἶναι συγχωρημένος ὁ κὺρ Διονύσιος διὰ τὸ γράμμα ὅπου ἔκαμε, καὶ τοῦ κὺρ Θεοφάνη εἶπαν πλέον νὰ μὴ λαλῇ· καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, εἰς τῶν Ἰβήρων τὴν Μονήν, ὅτι ἐκεῖ ἦτον κουρεμένος, καὶ ἐκεῖ ἄφηκε καὶ τὰ βιβλία του· καὶ μετὰ ταῦτα ὑπῆγεν εἰς τὴν Βέῤῥοιαν, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, καὶ ἔθαψάν τον οἱ Βεῤῥοιῶται ἐντίμως, διότι καὶ ὁ κὺρ Θεοφάνης Βεῤῥοιώτης ἦτον ἐκ μητρός (²) ».

Ἔγραψεν ὁ Θεοφάνης—Διαίρεσιν μετὰ συλλογισμῶν κατὰ τὴν θεοπαράδο-

(¹) Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς γράφων πρὸς Κρούσιον λέγει « Εἰσὶ Θεοφάνους μαθηταὶ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ 30 ».

(²) Δωροθέου Χρονογράφος σελ. 441—2 (ἐκδ. 1681).

τὸν ἡμῶν διαστρέφειν τὰς πίστεις, καθάπερ δὲ τὰς ἡμετέρας ἐκκλησίας πνευματοφόροι διδάσκαλοι παρέδωκαν, ἰσχυρίζοντι περὶ Θωμᾶ Ἐλεαβουρκοῦ (¹).

Πρὸς δὲ καὶ πέντε ἐπιστολὰς πρὸς Ἑρμόδωρον Λήσταρχον, Ἰγνάτιον, καὶ Μητροφάνην τὸν μητροπολίτην (²).

Ἰωάννης Ταρχανιώτης.

Ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος εἰς Γαέταν ἐξ ἐπισήμων γονέων, συγγενευόντων τοῖς Παλαιολόγοις, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντίου εἰς Νεάπολιν προσφυγόντων. Πενόμενος καὶ δυστυχῶν ὁ Ἰωάννης ἠναγκάσθη ἀπὸ μόνων τῶν πνευματικῶν του κεφαλαίων νὰ προσπορισθῇ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ἐπεχειρίσθη πολλὰς περιηγήσεις πρὸς ἀπόκτησιν νέων γνώσεων· διέτρεξε τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Σικελίαν, μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας, διατρίψας ἐπί τινα χρόνον ἐν Βενετίᾳ. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου τὸ ὄνομά του δὲν ἦτο ἄγνωστον, κλεϊσθὲν ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του Μαρούλλου τοῦ Ταρχανιώτου. Εὐμενῶς δὲ δεξιωθεὶς ὑφ᾽ ἑνὸς τῶν γραμματέων Κόσμου τοῦ ἐκ Μεδίκων ἠξιώθη μετ᾽ οὐ πολὺ τῆς ἡγεμονικῆς μεγαλοδωρίας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐρευνῶν του· διότι πρὸ πολλοῦ εἶχε συλλάβει σχέδιον, ὄντως τολμηρὸν διὰ τῆς ἀτελείας τῆς ἐποχῆς, νὰ συναθροίσῃ δηλονότι καὶ ἐκδώσῃ πάντα τὰ διεσπαρμένα μνημεῖα τῆς ἱστορίας ὅλων τῶν λαῶν. Μεγάλη βεβαίως ἦτο ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις, καὶ τῆς ὁποίας τὸ τεράστιον ἠδύνατο νὰ δειλιάσῃ πάντα ἄλλον, ἐκτὸς τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ Ἕλληνος· κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος αἱ ἱστορικαὶ ἔρευναι ἦσαν τόσον ἀτελεῖς, καὶ τὰ μέσα τόσον ὀλίγα, ὥστε νοῦς ἔκτακτος ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν συγγραφῆς τῆς Παγκοσμίου ἱστορίας· ὅθεν ἀξιέπαινος ἐθεωρήθη ὁ Ταρχανιώτης διὰ τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην, εἰ καὶ τὸ σύγγραμμά του παρέχει ὅλα τὰ κενὰ τῆς πρωτοτυπίας.

Ὁ Ταρχανιώτης ἀπεβίωσεν ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1566· ἐθαυμάσθη ζῶν καὶ ἐγκωμιάσθη μετὰ θάνατον διὰ τὴν εὐρυμάθειάν του.

Συγγράμματα.

—L'Adone. Venezia 1550. (συλλογὴ ποιήσεων).

—Del sito e lodi della città di Napoli, con una breve istoria de' re suoi, e delle cose più degne altrove ne' medesimi tempi avvenute. Napoli 1566.

(¹) Fabricii Bibliotheca Graeca XI, σελ. 719.

(²) Ἑλληνομνήμων, φυλ. 10.

—Dell' Istorie del mondo, le quali con tutte quelle particolarità che bisognano, contengono quanto dal principio del mondo fin à tempi nostri e successo. Venetia 1562. 4 vol. ('Ανετυπώθη τῷ 1573, 1585, 1592, 1598, 1606.

Μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ.

Alcuni opuscoletti delle cose morali di Plutarco. Vinetia 1543, 2 vol. (Πολλάκις ἀνετυπώθη).

—A che guisa si possano e conoscere e curare la infermità dell' animo. Vinetia 1549.

—De mezzi che si possono tenere per conservare la sanità. Vinetia 1549. ('Αμφότερά εἰσι μεταφράσεις ἐκ τῶν τοῦ Γαληνοῦ).

Μετέφρασε καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Βιόνδου.

—Roma ristaurata, ed Italia illustrata. Venetia 1542.

—Roma trionfante. Ven. 1548 (1).

Ἰωάννης Μαυρομμάτης.

Κερκυραῖος, ἐν Βενετίᾳ καὶ Νεαπόλει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ζήσας. Διετέλεσε βιβλιοθηκάριος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως, γράψας καὶ κατάλογον τῶν ἐν αὐτῇ ἐντύπων καὶ χειρογράφων. Ἐπὶ κώδηκος περιέχοντος διάφορα τοῦ Μαυρομμάτου ἀνέκδοτα ποιημάτια ἀναγινώσκεται· «Τέλος εἴληφε τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἰωάννου Μαυρομμάτου τοῦ ἐκ Κερκύρας, κατὰ μῆνα Δεκέμβριον ᾳφνε', ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως». Προλογίζεται δὲ οὕτω. «Ἔδει μὲν, ὦ ἄνδρες φιλομαθεῖς καὶ φιλέλληνες, πρὸ πολλοῦ τὴν τῶν ἐνταῦθα Ἑλληνικῶν βιβλίων τάξιν ὑμᾶς ζητῆσαι, τοῦτο ὁσημέραι δηλαδὴ χρήζοντας ἵνα ῥᾳδίως ὧν ἂν αἰίποτε δεόμενοι τυγχάνοιτε εὑρόντες, πλείστην ὅσην ἀρυσάμενοι τὴν ὠφέλειαν, ὡς ἂν ἀπὸ ἀειθαλλοῦς λειμῶνος τὰ κάλλιστα τῶν ἀνθέων δρεψάμενοι ἀπέλθοιτε. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐδεὶς τῶν πάλαι οὐδέπω καὶ νῦν τῆς οὕτως ἄγαν κοινῆς ὠφελείας τοῖς σπουδαίοις ἐφρόντισε, Παῦλος ὁ τρίτος ἀρχιερεὺς, θεῖος τὴν φύσιν καὶ τῷ ὄντι φιλάνθρωπος, καὶ πάσης ἀρετῆς πατὴρ, διὰ Μιχαὴλ τοῦ Ῥωσαίτου (2), Ἕλληνος ἀνδρὸς καὶ αὐτῷ οἰκείου, τὰ συγκεχυμένα ταῦτα

(1) Tafuri, Scrittori Napoletani, tom. III — Angelis, Biographie Universelle, tom. XLIV.

(2) Τὸν Ῥωσαῖτον τοῦτον «γλυκὺν καὶ σπουδαῖον» κηρύττει Νικόλαος ὁ Σοφιανός. Πιθανῶς δ' ἦν Κορωναῖος τὴν πατρίδα, υἱὸς Ἰωάννου Ῥωσαίτου, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος εἰς Νεάπολιν καταφυγόντος κἀκεῖ θανόντος· ἐπὶ τοῦ μνημείου αὐτοῦ ἐχαράχθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή. «Ἰωάννῃ Ῥωσαίτῳ εὐπατρίδῃ Κορωναίῳ ψυχῇ

καὶ ἄτακτα βιβλία εἰς τάξιν μετήνεγκε, δεῖγμα μὲν τῆς ἑαυτοῦ καλοκἀγαθίας, τοῖς δ' ἐντευξομένοις τὴν εἰς ἀεὶ χρόνον ὠφέλειαν ἔῤῥωσθε. » ἀμέσως δ' ἕπεται, « Πίναξ σὺν Θεῷ πάντων τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων τοῦ παλατίου κατὰ Ἀλφάβητον » (¹).

Ἰωαννίκιος Καρτάνος.

Κερκυραῖος, ἱερομόναχος καὶ μέγας πρωτοσύγκελος, ὡς αὐτοφημίζεται. Ἐν Βενετίᾳ διατρίβων ἐφυλακίσθη, τῇ ἐνεργείᾳ Ἀρσενίου Ἀποστόλη(²)· ἐν δὲ τῇ φυλακῇ, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, « διὰ ν' ἀπερνάγῃ ὁ λογισμός του, εὔγαλεν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν διαθήκην τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς » καὶ συνέγραψεν ἐν τῇ καθομιλουμένῃ διαλέκτῳ « Τὸ ἄνθος » βιβλίον, πλῆρες βλασφημιῶν, καὶ ὅπερ, κατὰ Ῥουσάνον « κατεῖχον πολλοὶ ὡς Εὐαγγέλιον εἰ καί τι περισσότερον, οὐ μόνον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ δήπου τοῦ βήματος, καὶ οὐ μόνον τῶν κοσμικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μοναχῶν ».

Ὁ Καρτάνος ἀπολυθεὶς τῆς φυλακῆς δὲν ηὐχαριστήθη νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐζήτει ν' ἀνταμειφθῇ διὰ τὸ πόνημά του, μὲ προβιβασμὸν εἰς ἀρχιερατικὸν θρόνον, ὅμως ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, ἑτερόδοξος κριθεὶς καὶ ἀνάξιος τοῦ προΐστασθαι χριστιανικοῦ ποιμνίου· καὶ ἐντεῦθεν « ἐντραπεὶς πρὸς τοὺς ὁμόφρονας » αὐτοῦ ἔδραμε, καὶ τὴν ἀπευκταίαν οὕτω καὶ οὐλομένην ἐκράτυνε » μῆνιν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτῷ· καὶ ὅθεν πλεῖστοι τῶν χριστιανῶν » διεφθάρησαν καὶ ἔτι ἐν διαφθορᾷ τὰ τούτων κεῖται ». Ταῦτα ὁ Ῥουσάνος, ὅστις καὶ συμβουλεύει τὸν Ναυπάκτου μητροπολίτην Ἀθανάσιον, ἐπειδὴ τότε ὁ Καρτάνος διέτριβεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνου,

---

τὰ μέγιστα περὶ τὴν πατρίδα ἐσπουδακότι, οἱ παῖδες αὐτοῦ δακρυῤῥοοῦντες τόνδε τὸν τάφον εὐσεβείας ἕνεκεν κατεσκεύασαν. ͵αφοδ' ». (Ἑλληνομν. σελ. 187, ἢ 295).

(¹) Catalogus MSS. Græc. Biblioth. Burbonianæ.

Πολλοὶ κώδηκες ἀντιγραφέντες ὑπὸ Μαυρομμάτου (1542—48) σώζονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἐσκουριάλης. (Miller Catalogue des MSS. σελ. XX).

(²) Ὁ Κρούσιος λέγει τὰ ἑξῆς μεταφράζων ἐκ προλόγου τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Ἄνθους » Ab hoc Arsenio in Venetorum carcerem conjectum se fuisse, non propter aliquot peccatum, sed ob studium pietatis et veritatis ». (Turcogræc. σελ 190). Ἀλλ' ὁ Ῥουσάνος ἀναιρῶν τὰ ὑπὸ Καρτάνου γραφόμενα τῆς φυλακίσεώς του τὰ αἴτια λέγει· « Καρτάνος δι' ἐμπορίαν εἰς Ἀκυληΐαν στελλόμενος, κἀνταῦθα εἰς αἰσχρουργίας ἐμπεσὼν ἐνεβλήθη εἰς φυλακὴν, ὅπου συνέταξε βίβλον τινα κακὴν, καὶ τὴν φράσιν βάρβαρον, καὶ τὰ πολλὰ ἀσαφῆ, εἰ καὶ αὐτὸς διὰ σαφήνειαν φρυάττεται οὕτως ἐπετήδευσε ».

νὰ δηλώσῃ καὶ διαμαρτυρηθῇ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς, καὶ «τηρῇ καλῶς ὅπως μή τις ἁλώσιμος τοῖς τούτου παγίσι γένοιτο».

Αἱ αἱρέσεις τοῦ Καρτάνου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναμαθέντων ἀπαιδῶν, καταριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 'Ρουφάνου ὡς ἑξῆς:

» Καρτανῖται, οἱ καὶ Ἰωαννικιανοὶ οὗτοι, τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δοκοῦσιν ὑποκεῖσθαι, δέχονται δὲ οἱ μὲν λαθραίως, οἱ δὲ καὶ φανερῶς τὰ τοῦ Ἰωαννικίου τοῦ Καρτάνου συγγράμματα, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον· ὃς ἐκ Κερκύρας μὲν ὥρμητο, ἐδογμάτισε δὲ πλεῖστα τῶν τε προδιεφθαρμένων αἱρέσεων καὶ τῶν μηδέπω ἐξευρημένων. Καὶ γὰρ τὸν Θεὸν χάριν ὀνομάζει· φησὶ δὲ τὸν Θεὸν κατάρχὰς πεποιηκέναι ὕλην τινὰ παχεῖαν μὲν, ἀτύπωτον δὲ καὶ ἄστατον, ἐξ ἧς ἄνθρωπον καὶ τὰ λοιπὰ ἐδημιούργησεν ἐν τύπῳ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις κρατούμενα, κατὰ δὲ τὴν πλείω ἐπικράτειαν ἑκάστου στοιχείου, τὸ μὲν τῶν ζώων εἶναι μέλαν, τὸ δὲ λευκὸν, καὶ τὸ μὲν μεῖζον, τὸ δὲ ἔλαττον, καὶ τὸ μὲν θυμῶδες, τὸ δὲ πρᾷον. Πανταχοῦ δὲ ἀντὶ δημιουργίας τὴν προσηγορίαν γεννήσεως λαμβάνει, κἀντεῦθεν ὅμοια τῷ ποιήσαντι εἶναι τὰ ποιήματα ἀποφαίνεται. Ἄνθρωπόν τε καὶ ψυχὴν ἐξ οὐδενὸς ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ φησὶ τὸν Θεὸν πεποιηκέναι· πῶς δὲ τοῦτο διασαφηνίζων, φησίν· ὅτι διὰ τοῦ ἀγγελικοῦ λόγου συνέλαβε τὸν Θεὸν ἡ Παρθένος, καὶ ἐποίησε τοῦτον Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ἔργου φύσεως ἄνευ, καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνον τὸν αἰώνιον καὶ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον ἄνθρωπον. Ἔτι φησὶν, ὅτι διωχθέντες ὑπὸ Θεοῦ οἱ ἁμαρτήσαντες ἄγγελοι, ἦλθον εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐφ' οἷς καὶ ἔβρεχε διὰ τὴν αὐτῶν αὐθάδειαν ἡμερόνυκτα ἐννέα, καὶ τοῦτο, φησὶν, ἐστὶν ὃ λέγει ἡ γραφὴ καὶ *διεχώρησεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους*· ἤτοι τοὺς καλοὺς ἀγγέλους ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἔτι φησὶν ὅτι ζῶον ἅπαν συλλογίζεται, καὶ τὸ παράδειγμα ἐκ τοῦ μύρμηκος· πᾶν δὲ πρᾶγμα, ἤτοι δένδρον, πέτραι, λάχανα, ὕδωρ, πῦρ, γῆ, μιμούμενα καὶ μεταφυτευόμενα αὔξει, ἐπεὶ καὶ ἔμψυχα. Ἔτι φησὶ κατά τινας ἐν τῷ οὐρανῷ πλασθῆναι τὸν Ἀδὰμ, καθ' ἑτέρους δὲ φησὶν, εἰς τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου, ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Δαμασκοῦ, κἀκεῖθεν μετατεθεῖναι εἰς τὴν Ἰνδίαν, ὅπου καὶ ὁ παράδεισος. Ἔτι φησὶν, ὅτι ὁ διάβολος γέγονεν ὄφις ἔχων ἀνθρώπου πρόσωπον, καὶ οὕτως ἠπάτησε τοὺς προπάτορας· καὶ ὅτι, ὥσπερ ὁ διάβολος γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἠπάτησε τὴν Εὔαν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος ἐκ γυναικείας μήτρας

καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς ἅπαντας· ἔτι φησὶν ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἐξορίαν, βουληθέντες οἱ πρωτόπλαστοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας νηστεῦσαι, ἐπειράθησαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ διάβολος ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ τίνος χάριν πειράζει αὐτοὺς, ἀπελογήσατο, ὅτι σοῦ πλασθέντος ὑπὸ Θεοῦ, προσετάχθησαν παρ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἄγγελοι μετὰ τοῦ Μιχαὴλ, ἔμπροσθέν σου στῆναι εἰς προσευχὴν καὶ προσκυνῆσαί σε ὡς εἰκόνα αὐτοῦ, ὃ καὶ ἐποίησαν. Προσταχθέντος δὲ κἀμοῦ τοῦτο ποιῆσαι μετὰ τῶν σὺν ἐμοὶ καὶ μὴ ποιήσαντος, ἀλλὰ τοὐναντίον ζητήσαντος τὴν παρὰ σοῦ προσκύνησιν, ἐπεὶ καὶ πρότερός σου ἐγεννήθην, καὶ ὅμοιος γενέσθαι Θεῷ καυχησάμενος, ἐδιώχθην παρὰ Θεοῦ διὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἐκ προσώπου τῆς γῆς εἰς τὸν ᾅδην. Ἔτι φησὶν ὅτι ἀποσταλεὶς ὁ Μιχαὴλ μετὰ ἅρματος ἐξ ἀνέμου, οὗ οἱ τροχοὶ πύρινοι, ἔλαβε τὸν Ἀδὰμ ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ πρόσωπον λίαν ἀνήπτετο. Ἔτι φησὶν ὅτι τῷ Χριστῷ γεννηθέντι κατῆλθεν οὐρανόθεν ἱμάτιον, καὶ τοῦτο, φησὶν ἐστὶν ὃ λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς *χιτῶνα ἄῤῥαφον*, ἐφ οὗ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἔπεσεν· ἔτι φησὶν ὅτι ἔσω τοῦ φαινομένου οὐρανοῦ εἰσιν αἱ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων· εἰς τὸν ἀφανῆ δὲ μόνον εἰσελθεῖν τὸν Χριστόν. Ἔτι φησὶν ὅτι ἔκ τινων βιβλίων τῶν ἐν τῷ δεσποτάτῳ τῆς Ῥωμανίας παρά τινων πεφυλαγμένων, ἐχόντων τὰς γενεαλογίας ἁπάντων, ἔλαβον οἱ εὐαγγελισταὶ τὴν γενεαλογίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ἔτι φησὶν ὅτι ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον, γίνωσκε ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα *ἔνε* μετὰ σοῦ, καὶ αὐτὸ σαρκωθήσεται ἐν σοὶ, καὶ γεννήσεται ἄνθρωπος, καὶ καλέσεις αὐτὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ σώσει τὸ γένος τῶν χριστιανῶν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διαβόλου· καὶ ὅτι ὅλη ἡ ἁγία Τριὰς ἐσαρκώθη διὰ τὸ ὅμοιον τῶν τριῶν καὶ ἀχώριστον. Ἔτι φησὶν ὅτι οἱ ἐξ Ἀνατολῆς ἐλθόντες μάγοι εἰς προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ μὲν ἐθεάσατο αὐτὸν ὡς νήπιον ἐνιαυτοῦ, ὁ δὲ ὡς ἄνδρα τριακονταετῆ, ὁ δὲ ὡς γέροντα πεπαλαιωμένον· καὶ ὅτι, ἔτι παιδίον ὢν ὁ Κύριος, σημεῖα ἐποίησε, νεκρὸν γὰρ ἀνέστησε, καὶ ἐπάνω τῶν ἀκτίνων ἐπωχεῖτο τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱματίου ὕδωρ προσέφερε τῇ μητρὶ, καὶ ξύλον τανύσας, μεῖζον ἐποίησε, χρείας οὔσης, καὶ στρουθία ἔμψυχα ἐκ πηλοῦ κατεσκεύασεν. Ἀλλὰ τίς ἂν ἕκαστα τὰ τοῦ Καρτάνου καταλέγοι βλάσφημα; σχεδὸν γὰρ οὐδὲν ὀρθὸν ἐν τῇ λαοπλανεῖ αὐτοῦ βίβλῳ φέρεται. »

Ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τὸ ὑπὸ Καρτάνου συνοψισθὲν Ἄνθος καὶ ἀναγ-

καῖον τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας διαθήκης Ἐνετίῃσι 1536 παρὰ Ζανετίῳ μετατυπωθὲν αὐτόθι ἐπιδιωρθωμένον τῷ 1567.

Ἐκτὸς τούτου ἔγραψεν ὁ Καρτάνος—Λόγους συνεκδοθέντας τῷ Ἄνθει καὶ μετατυπωθέντας μετὰ τοῦ Θησαυροῦ Δαμασκηνοῦ (Ἐνετίῃσι 1628).

—Ἔκθεσιν τοῦ θείου καθήκοντος.

—Ἰατροσόφιον συνταχθὲν καὶ ἐκλεχθὲν ἀπὸ τῶν τριῶν ἰατρῶν Ἱπποκράτους, Γαληνοῦ, καὶ Μελετίου (¹).

Παχώμιος Ῥουσάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ (²), καὶ ἐκουρεύθη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν. Ἐξελθὼν τῆς πατρίδος του, περιηγήθη πολλὰς τῆς Ἑλλάδος χώρας, μετέβη εἰς τὸν Ἄθωνα, καὶ ἐπροσκύνησε τοὺς Ἁγίους τόπους. Εἶτα δ' ἐπεσκέφθη τὴν Βενετίαν καὶ συνεσχετίσθη μετὰ πολλῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων, ἱερέων, μοναχῶν, καὶ προὐχόντων.

Λιτῶς ἀποζῶν ὁ Παχώμιος, ὁ καὶ *ῥακενδύτης* ἐπονομαζόμενος ἐγένετο οὐ μόνον ἔνθερμος τῶν πατρῴων δογμάτων ζηλωτής, ἀλλὰ καὶ γόνιμος καὶ φιλόπονος συγγραφεύς, θεράπων ὄχι εὐκαταφρόνητος τῆς ἰδίας γλώσσης, ἐπαγγελλόμενος γραμματικὴν καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον μετερχόμενος· καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὡς λέγει ὁ Φιλητάς, ὅτι κατὰ σύγκρισιν ἔχει τὸν πρῶτον τόπον μεταξὺ τῶν λογίων Ἑλλήνων, ὅσοι κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἐπαιδεύθησαν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔζων ἐντὸς αὐτῆς.

Ἰδίᾳ ὁ Ῥουσάνος ἠγέρθη δριμὺς ἐπιτιμητὴς τοῦ Καρτάνου, πολλὰ γράψας καὶ ἐνεργήσας πρὸς καταστροφὴν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀθλίου ἐκείνου αἱρεσιάρχου ἐνσπειρομένων ζιζανίων.

Πρὸς τούτοις δὲ εἰς τὸν Ῥουσάνον ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία τῆς συγκριτικῆς διερευνήσεως τῶν κατὰ τόπους ἰδιωμάτων τῆς καθομιλουμένης γλώσσης, ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐπ' ἐσχάτων διὰ μακρῶν ἀναπτυχθείσης.

Ὁ Παχώμιος ἀπεβίωσεν, ἀγνοουμένου τοῦ ἔτους, ἐν Ζακύνθῳ ἐν τῇ μονῇ τῶν Κρημνῶν, ἔνθα κατετέθησαν καὶ τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ συγγράμματα, ὕστερον μεταχθέντα εἰς Βενετίαν.

(¹) Φιλητᾶ, Παρέργων φυλ. Α'.—Ἑλληνομν. σελ. 442, καὶ 449.

(²) Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ῥουσάνου περισωθεῖσα μέχρι τοῦ 1688 παντελῶς ἐξέλιπε κατὰ τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἐνσκήψαντα τρομερὸν λοιμὸν τῆς 24 Νοεμβρίου, ὡς λέγει ὁ Μάτεσης ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του: «Ἐγροικήθηκε ἡ πανοῦκλα στὴ Ζάκυνθο, καὶ ἐξεκλήρισε ὁ Ῥουσάνος καὶ ὁ Κουρουμάλης». Βλ. Κ. Σάθα Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα, τόμ. Α'. σελ. 217.

Συγγράμματα.

—Πρὸς τοὺς ἀγροίκους τὴν θείαν γραφὴν διασύροντας.

—Πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας, καὶ ὅτι οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς πολλοῖς ἀσεβέσιν, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβέσι κἂν ὀλίγοι ὦσι.

—Περὶ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν ὠφελείας, καὶ ὅτι οὐκ αἴτιοι οἱ ταύτας συγγραψάμενοι τῆς ἀσαφείας, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἀμάθεια καὶ ἀμέλεια, καὶ περὶ διδασκάλων.

Λόγοι δογματικοί.

—Ὅτι ἐστὶ Θεός.

—Περὶ τῆς θείας δημιουργίας.

—Περὶ τῶν μετὰ τὴν παράβασιν.

—Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνσάρκου οἰκονομίας.

—Ἔτι περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνσάρκου οἰκονομίας.

—Παραλειπόμενον τῷ αὐτῷ λόγῳ.

—Πρὸς Διονύσιον ἱερομόναχον τὸν ἀναχωρητήν.

—Περὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν Σαρρακηνῶν πίστεως πρὸς τὸν Λέσβιον.

—Κατὰ μονοφυσιτῶν.

—Περὶ Καρτανιτῶν αἱρετικῶν.

—Περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἱρέσεως.

—Πρὸς Λατίνους, ἁρμόσειε δ' ἂν καὶ κατὰ Ἀριανῶν καὶ Σαρρακηνῶν βλασφημούντων περὶ τὴν υἱότητα.

—Ἀπολογία διαλεκτικὴ πρὸς τοὺς Λατίνους.

— Κατὰ ἁγιοκατηγόρων ἤτοι τῶν κωλυόντων τοὺς ἀπερχομένους εἰς προσκύνησιν τῶν σεβασμίων καὶ ἱερῶν τόπων, καὶ κατὰ τοῦ Φρὰ Μαρτὶ Λούτερη.

—Περὶ εἰκόνων καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα· ἔτι κατὰ Ἀριανῶν καὶ Νεστοριανῶν.

—Λόγος ὑπεραπολογητικός τε καὶ ἠθικὸς πρὸς τοὺς δυσανασχετοῦντας πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπαγομένας ἡμῖν θλίψεις, καὶ τὴν θείαν πρόνοιαν λοιδοροῦντας.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον ἱερομόναχον τὸν ἀναχωρητήν.

—Ὁμιλία λεχθεῖσα εἴς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδείαν, προτροπῇ τοῦ ἀββᾶ.

—Ὑπόμνημα εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα παρὰ τῆς σεβασμίας καὶ προσκυνητῆς εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κασσιοπαίας.

—Ὁμιλία εἴς τινα τῶν ῥητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.

—Περὶ τῶν ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τιθεμένων ὀνομάτων, καὶ τῶν μὴ τοιούτων.

—Λύσεις.

—Κεφάλαιά τινα περὶ ἱερωσύνης.

—Ἐρωτήματα μερικὰ μετά τινων σχολίων.

—Κανόνες κατ' ἦχον.

—Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Βησσαρίωνα Λαρίσσης.

—Ἑρμηνεία σύντομος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικήν.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀθανάσιον Ναυπάκτου, Παΐσιον Δράμας, τοὺς ἐν Εὐκ-

τία χαλκογραφεῖς, Μακάριον τὸν ποτὲ Θεσσαλονίκης, Ἰγνάτιον Ἀντίσσης, Μιχαὴλ τὸν καὶ Ἑρμόδωρον τὸν φιλόσοφον, Μανουὴλ ἄρχοντα, Δοσίθεον Ξανθίας καὶ Περιθεωρίου, Κυριακὸν πρεσβύτερον, Φίλιππον καλλιγράφον, Λαυρέντιον Ἀθηνῶν, Κάλλιστον νεωστὶ χειροτονηθέντα Ἀθηνῶν, τοὺς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Μελετίου, τοὺς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σταυρονικήτα.

—Ἀκολουθία εἰς Βησσαρίωνα Λαρίσσης.

—Κανὼν εἰς τοὺς ἁγίους Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον Ἀλεξανδρείας.

—Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον, καὶ ἕτεροι πέντε εἰς ἑτέρους ἁγίους.

—Ἐκ τῶν Πτολεμαϊκῶν Ἀχαΐας θέσις.

—Εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ θάνατος, καὶ πῶς εἰσῆλθε.

—Συναγωγὴ διαφόρων κεφαλαίων, ὅτι δεῖ τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ μοναχοὺς βιοῦν κατὰ πάντα καὶ ἀρκεῖσθαι τοῖς ἀναγκαίοις.

—Προθεωρία εἰς τὴν Γραμματικήν.

—Σχόλια Γραμματικῆς.

—Γραμματικὰ ἐρανίσματα.

—Μαρτύριον καὶ ἀκολουθία τῶν ἐν Στροφάσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων φονευθέντων μοναχῶν.

—Σχόλια εἰς Ὅμηρον, Πίνδαρον κλπ. (¹).

Δαμασκηνὸς Στουδίτης.

Θεσσαλονικεὺς τὴν πατρίδα· καταλέγεται ὑπὸ Δωροθέου μεταξὺ τῶν *θαυμαστῶν μαθητῶν* τοῦ Ἐλεαβούλκου· χειροτονηθεὶς ὑποδιάκονος (²), προεχειρίσθη εἶτα ἐπίσκοπος Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης (³), καὶ βραδύτερον μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Ἐνταῦθα δ' ἐτελεύτησε ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ἑξῆς ἐπιγράμματος Συμεὼν τοῦ Καβάσιλα.

Τὸν πάρος εἴκελον Ἀθανάτοις γράψαντα τάδ' ἄνδρα,
Φεῦ κόνις Αἰτωλῶν κρύψεν ἄδηλον ἅλις·

(¹) Ἑλληνομνήμων, φυλ. 10—11.—Φιλητᾶ, Φιλολ. Πάρεργα Α'.—Π. Χιώτου ἱστορία Ζακύνθου, Β'.—Κ. Οἰκονόμου, περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν, Δ' σελ. 797.

Τῶν ἀπαριθμηθέντων τοῦ Ῥουσάνου συγγραμμάτων, ἐδημοσιεύθησαν: τὸ ὑπόμνημα εἰς τὸ θαῦμα τῆς Θεοτόκου Κασσιοπαίας, ἐν Βενετίᾳ 1679 μετ' ἄλλων ἀκολουθιῶν τῶν πολιούχων τῆς Κερκύρας ἁγίων, καὶ ἐν 1717 μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος· τὰ δὲ—Περὶ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν ὠφελείας—Περὶ Καρτανιτῶν αἱρετικῶν καὶ περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἱρέσεων, καὶ προθεωρία εἰς τὴν γραμματικὴν, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Μιγγαρέλη (Codices Naniani), ἀνατυπωθέντα ὑπὸ Μουστοξύδου, δημοσιεύσαντος καὶ πάσας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ῥουσάνου. (Ἑλληνομν. σελ. 631—712).

Εἰς τὸν Παχώμιον ἀποδίδεται ἡ παράφρασις στιχηρὰ τῶν χρησμῶν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

(²) Ὑποδιάκονος ὁ Δαμασκηνὸς συνέγραψε τὸν Θησαυρὸν, ἐκδοθέντα τῷ 1527.

(³) Ὡς Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης ἐπίσκοπος γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καταχωρηθεῖσαν ἐν Τουρκογραικίᾳ, ὑπογραφόμενος ὡς τοιοῦτος καὶ ἐν τῇ ἐν 1564 καθαιρέσει τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ· πρὸς δ' εἰς τὸ ἐν 1567 σιγίλλιον περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν Σιμοπετριτῶν, καὶ ἐν ἔτει 1575, εἰς τὸ σημειωτάριον Στεφάνου Γερλαχίου. (Turcograec. σελ. 174).

Ἑλλήνων μὲν τὴν σοφίαν βαθρῆς ὤλεσεν σοφῶς.
Ὃς δὲ φιλέλληνας πάντας ἀπωρφάνισεν.

Ὁ Στουδίτης ἐγένετο εἷς τῶν λογιωτέρων καὶ ἐνεργητικωτέρων κληρικῶν τοῦ καιροῦ του, πολὺ ὠφελήσας τὴν πατρίδα διὰ τῶν συγγραφῶν του, καὶ τὰς καταχρήσεις τοῦ κλήρου ἐξελέγξας.

Ὁ Lequien (Oriens Christianus II, σελ 97—98) διχοτέμνει τὸν Στουδίτην· τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ Φαβρίκιος· καὶ ἐκ τούτων παραλαβὼν ὁ Μισαὴλ Ἀποστολίδης (Εὐαγγελ. Κήρυξ).

Συγγράμματα.

—Βιβλίον ὀνομαζόμενον Θησαυρὸς, ὅπερ συνεγράψατο ὁ ἐν Μοναχοῖς Δαμασκηνὸς ὁ ὑποδιάκονος καὶ Στουδίτης ὁ Θεσσαλονικεύς. (ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ 1528, 1603, 1618, 1628, καὶ πολλάκις μέχρι τοῦ 1844).

—Ἐξήγησις τοῦ Πάτερ ἡμῶν. (συνεξεδόθη τῷ Θησαυρῷ).

—Παραίνεσις πρὸς τοὺς θέλοντας σωθῆναι μοναχοὺς ὡς ἐν συνόπτῳ τοῦ ἐπισκόπου λογιωτάτου κυρίου Δαμασκηνοῦ Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης καὶ προέδρου Πολυανῆς.

—Δαμασκηνοῦ Ἀρχιερέως Στουδίτου συνάθροισις ἀπὸ τῶν βιβλίων τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὅσα εἶπον περὶ τῶν πετεινῶν, ὀρνέων καὶ τῶν χερσαίων ζώων, καὶ περὶ τῶν θαλασσίων, καὶ μετάφρασις ἐπὶ τὸ κοινότερον. (Κατ' Ἀλλάτιον τὴν συλλογὴν ταύτην ἔπεμψεν ὁ Δαμασκηνὸς δῶρον πρὸς Μιχαὴλ Καντακουζηνὸν μέγαν δομέστικον, ἀπαγχονισθέντα τῷ 1574 διὰ προσταγῆς Σουλτάνου Ἀμουράτου. (συνεξεδόθη τῷ Εἱρμολογίῳ).

—Λόγος πεζῇ τῇ φράσει εἰς τὸν δεκάλογον τοῦ Μωϋσέως. (συνεξεδόθη τοῖς Μαργαρίταις ἐν Βενετίᾳ 1630).

—Προγνωστικὰ σημεῖα περὶ βροχῆς, ἀνέμου, ἐκ τῶν ἀστέρων, καὶ ἐκ τῆς σελήνης ἐκ διαφόρων ποιητῶν καὶ διδασκάλων, ποίημα κυροῦ Δαμασκηνοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, περιέχον καὶ ἄλλα τινά.

—Στίχοι Ἡρωελεγεῖοι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερευλογημένης Θεοτόκου Μαρίας ἐν εἴδει ἀφηγήσεως. (συνεξεδόθησαν τῷ Θησαυρῷ).

—Κωμῳδοδιάλογος Δαμασκηνοῦ Ῥενδίνης κατὰ Ἀρχιερέων. (ἔχει πρόσωπα δύο Δαμασκηνὸν καὶ Γαβριὴλ τὸν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἡγούμενον· προλογίζει δὲ ὁ Γαβριήλ).

—Κατάλογος χρονολογικὸς τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως μέχρις Ἱερεμίου. (1573).

Ἄγγελος Βεργίκιος (¹).

Κρὴς· ἐπὶ τῆς βασιλείας Φραγκίσκου Α' ἐλθὼν ἀποκατέστη εἰς Γαλλίαν, καὶ ἐπορίζετο τὰ πρὸς ζωάρκειαν ἀντιγράφων κώδηκας· ἦν

(¹) Τὸ ὄνομα τοῦ Βεργικίου διαφοροτρόπως παρηλλαγὲν φέρεται. Ὁ ὁλλανδὸς Ῥουτιγέζιος, Βεργέριον, ὁ Βάϊλος Βεργέκιον, ἡ Γραφικὴ Ἀποθήκη καὶ ὁ Νούκιος Βεργίκιον, καὶ ἄλλοι Βερβίκιον ὀνομάζουσι τὸν Βεργίκιον.

δὲ θαυμάσιος καλλιγράφος, καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ ἐθαυμάσθη ὑφ' ὅλων τῶν τότε λογίων· ἡ φήμη του κατέστη Εὐρωπαϊκὴ, καὶ ἐθεωρεῖτο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὁ ἄριστος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του· ὁ περίφημος Ἄγγλος καλλιγράφος Ἐῤῥίκος Στέφενς συγκατηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Βεργικίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατήντησε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἰδέαν τῆς καλλιγραφικῆς τελειότητος, ἐντεῦθεν προκληθείσης τῆς παρὰ Γάλλοις συνήθους φράσεως « Ecire comme un Ange » ([1]). Ὁ βασιλεὺς Φραγκίσκος διώρισεν αὐτὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν ἀποτεθησαυρισμένων Ἑλληνικῶν βιβλίων ἐπὶ ἀδρῷ μισθῷ. Ὁ Βεργίκιος ἦτο οὐ μόνον καλλιγράφος ἄριστος, ἀλλὰ καὶ φιλολόγος δόκιμος. Ἀντέγραψέ τινα τῶν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ τῆς κακῆς χρήσεως βλαβέντων χειρογράφων, προσαπέκτησε νέα, καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Φραγκίσκον τὸν εὐγενῆ ζῆλον τῆς διὰ τύπου ἐκδόσεως πολλῶν ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὸν Ἄγγελον ὀφείλεται ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου διάδοσις τῶν Ἑλληνικῶν, Λατινικῶν, καὶ αὐτῶν τῶν Ἑβραϊκῶν βιβλίων ἐν Γαλλίᾳ, αὐτοῦ ἐπιτυχέστατα χαράξαντος τὰ πρῶτα τυπογραφικὰ στοιχεῖα.

Ἀξιόλογα τοῦ Βεργικίου καλλιγραφήματα γραφέντα ἀπὸ τοῦ 1535—1566 κοσμοῦσι τὰς βιβλιοθήκας τῆς Γαλλίας, Ἰταλίας, καὶ ἄλλων μερῶν.

Μετέφρασεν ὁ Ἄγγελος Λατινιστὶ τὸ « Περὶ ποταμῶν καὶ ὀρῶν ἐπωνυμίας » τοῦ Πλουτάρχου ([2]).

Νίκανδρος ὁ Νούκιος γνωρίσας αὐτοπροσώπως τὸν Βεργίκιον λέγει περὶ αὐτοῦ ταῦτα· « Ἀλλὰ δὴ καὶ Ἄγγελον ἐκεῖνον τὸν Βεργίνιον (sic) καλούμενον, Κρήτηθεν ἀφικόμενον, ἐπιμελητὴν τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἐφέστηκε, σιτηρέσιόν τε δοὺς αὐτῷ ἐνιαύσιον, ἐπάξιον τῆς αὐτοῦ ἐπιμελείας καὶ ἐπιστήμης· καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἀμελείας τῶν πρώην κατεχόντων διεφθαρότα τῶν βιβλίων ἀνακτᾶται καὶ ἀντιγράφει, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν βασιλέα πρὸς ζῆλον οὐ τὸν τυχόντα ἠρέθισεν, ὡς καὶ πάμπολλα ἐκ τούτων ἐκτυπῶσαι καὶ χαλκογραφεῖν κατασκευάσαι. Καὶ τὰ δυσπόριστα καὶ σπάνια τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν, ἀλλὰ καὶ Ἑβραϊκῶν, εὐπόριστα καὶ εὔωνα τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην καταστῆσαι· ἔνθεν τοι καὶ χαρακτῆρα γραμμάτων Ἑλληνικῶν αὐτὸς συνεγράψατο, ἄριστα συνδεδεμένον καὶ κάλλιστα

([1]) Magasin Pittoresque, 1840, σελ. 104.

([2]) Σ. Οἰκονόμου, Πανδώρα, φυλλ. 398.

συνηρμοσμένον, ὡς ὁρᾷν ἔξεστιν, εἰς κάλλος δὲ γράφειν μελετήσας ἄριστος τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἡμεῖς ἴσμεν, ἐν Λευτεκίᾳ (sic) τῶν Παρισίων ἄριστος ἐντάττεται. »

Καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἀγγέλου Νικόλαος, τῷ 1540 ἐκ Κρήτης εἰς Γαλλίαν ἀποδημήσας, ἦν τῶν γραμμάτων θεράπων, γράψας στίχους εἰς Ἀνδριανὸν τὸν Τούρνεβον.

Συγγενὴς δὲ αὐτοῦ φαίνεται ὢν καὶ Ἰωάννης Βεργίκιος ὁ Κρὴς, γράψας Ἰταλιστὶ ἱστορίαν τῆς νήσου ἐν βιβλίοις δέκα ἑπτὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1597 (1).

Ἀλλὰ καὶ Γεώργιος Βεργίκιος συγγενὴς πιθανῶς ἦν τῶν ἄνω· τούτου δ' εὕρηται τὸ ἑξῆς χειρόγραφον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Δουβλίνου· « Μιχαὴλ τοῦ Λυγίζου ἐξήγησις κατὰ πλάτος εἰς τὸν Θουκυδίδην κατὰ λέξιν καὶ κατὰ νοῦν, παρὰ τοῦ ἐντίμου Γεωργίου τοῦ Βεργικίου (sic) (2) ».

Νίκανδρος Νούκιος (3).

Κερκυραῖος. Καταλιπὼν τὴν πατρίδα ἕνεκα πλείστων δυστυχημάτων, διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα ἐξέδωκε τῷ 1545 τὸ Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, δι' ἐξόδων Δαμιανοῦ φιλοχρίστου τινος ἀνδρός. Ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως ταύτης, πρώτης θεωρουμένης, ὁ Νούκιος ὑπογράφεται μὲ τὸ πρωτόθετον ὄνομά του Ἀνδρόνικος, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ κατ' ἀναγραμματισμὸν εἰς Νίκανδρος ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν τῶν λογίων, μετέτρεψε.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀφίχθη ἐν Βενετίᾳ ὁ Γεράρδος Βελτουρύκος, ἀνὴρ εἰδήμων τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, πεμπόμενος ὑπὸ Περρενότου τοῦ ἐκ Γραμβίλλης, πρωθυπουργοῦ Καρόλου Ε' ὡς πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν μετὰ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάνου.

Γνωστὸς γενόμενος ὁ Νούκιος εἰς τὸν Γεράρδον ἐξενάγησεν αὐτὸν

(1) Αὐτόθι.

(2) Fabricii Bibliotheca Græca.

(3) Τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ὄνομα ἦν Νούντζιος, ὅπερ ἐν ἔτει 1542 ἐξελλήνισεν εἰς Νούκιος. Τῷ 1541—43 διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἀντέγραψε, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μενδόζα διαφόρους κώδηκας χειρογράφων σωζομένων ἐν Ἐσκουριάλῃ. Ἐφ' ἑνὸς τούτων ἀναγινώσκεται « Ἀνδρόνικος Νούντζιος Κερκυραῖος μετὰ τὴν πυρπόλησιν καὶ λαφυραγωγίαν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Ἑνετίῃσι διατρίβων καὶ πενίᾳ συζῶν μισθῷ καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐξέγραψε ». Miller, Catalogue des Manuscrits de l'Escurial, σελ. 110, 111, 116, 150.

ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δεχθέντος τοῦ πρέσβεως τὴν πρότασιν, ἐπορεύθη ὁ Ἕλλην ἐν τῇ συνοδίᾳ αὐτοῦ διὰ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Θράκης.

Ὁ Νίκανδρος ὠφελούμενος τῆς εὐκαιρίας ἀνέλαβε τὸ ἀξιέπαινον σχέδιον τῆς συγγραφῆς τοῦ Ὁδοιπορικοῦ του, ὅπερ Ἀποδημίας ἐπιγράφει. Προτιθέμενος νὰ γράψῃ διὰ μόνους τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς, ἀρκούντως γινώσκοντας τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τοὺς Τούρκους, ἐπιτροχάδην περιγράφει τὴν πρὸς τὸν Βόσπορον ὁδοιπορίαν του καὶ τὴν εἰς Βενετίαν ἐπάνοδον. Διὰ τούτους ὅμως τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ, ἀγνοοῦντας τὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, ἄρχεται ἀπὸ Ἐνετίας τὸ περιγραφικὸν μέρος τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ, καὶ διερχόμενος διὰ Παταβίου, Φερράρας, Μαντούης, καὶ Βερόνας, καὶ σημειώσας ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν πόλεων τούτων, περὶ τοῦ Πάδου, καὶ τοῦ ῥεύματος αὐτοῦ, παραγίνεται ἐν Τριδέντῳ, ἔνθα εὑρίσκει συγκεκροτημένην τὴν περίφημον σύνοδον. Διαβὰς δ' ἔπειτα τὰς Ἄλπεις διὰ τῆς Βρεννερίου διόδου κατέρχεται εἰς τὴν Γερμανίαν· ἀφιχθέντος δὲ αὐτοῦ εἰς Αὐγούσταν ἐφελκύει τὴν προσοχήν του ἡ νέα θρησκεία, ἡ διαδιδομένη ὑπὸ Μαρτίνου τοῦ Λουθήρου καὶ Φιλίππου τοῦ Μελάγχθωνος. Ἐκθέτει μετὰ ταῦτα συντόμως, τὴν λατρείαν, τὰ ἔθιμα τῶν Εὐαγγελικῶν, προχωρῶν δὲ διὰ τῆς Οὔλμης λαμβάνει ἀφορμὴν ὅπως περιγράψῃ τὸν ῥοῦν τοῦ Δουνάβεως. Ἐκεῖθεν περάσας τὰς πεδιάδας τῆς Σουηβίας, διέρχεται ἀλληλοδιαδόχως τὰς πόλεις Σπίρας, Βορματίας, Μαγουντίας, Κοβλεντίας καὶ Κολωνίας, ὧν ἑκάστην ἰδίως περιγράφει, μάλιστα δὲ τὴν τελευταίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πολυάριθμα λείψανα. Εἴς τινα τῶν παρεκβάσεων αὐτοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἀναβαπτιστῶν, καὶ περὶ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Μύνστερ, ἀρχηγοῦ αὐτῶν, περὶ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ, περὶ τοῦ θαυμασμοῦ ὃν διήγειρε καὶ τοῦ θανάτου ὃν ὑπέστη. Ἐκ Κολωνίας μεταβαίνει ὁ Νίκανδρος εἰς Ἀκουΐσγρανον, καὶ τοῦτο καὶ τὴν ἐν αὐτῷ γενομένην στέψιν τῶν Αὐτοκρατόρων περιγράφει κατ' ἔκτασιν· ἐντεῦθεν δὲ ἀπελθὼν εἰς Λουάνιον, περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ περιφήμου καὶ ἀκμάζοντος Πανεπιστημίου ἀναφέρει, περαιοῦται δὲ τέλος εἰς Βρυξέλλας, ἔνθα Κάρολος ὁ Ε' διέτριβε μετὰ τῆς ἰδίας Αὐλῆς. Ἐνταῦθα ὁ Γεράρδος τὴν ἔκβασιν τῆς ἰδίας ἀποστολῆς ἐκτίθησι τῷ αὐτοκράτορι, καὶ ὁ Νίκανδρος συνοδεύει αὐτὸν εἰς τὰς πρὸς ὑψηλῆς περιωπῆς ἄτομα ἐπισκέψεις, ἐξαιρέτως δὲ πρὸς Μαρίαν ἀδελφὴν Καρόλου τοῦ Ε', καὶ χηρεύουσαν ἄνασσαν τῆς Οὐγγρίας. Ὁ Αὐτοκρά-

τῶρ ἀπέρχεται καὶ περιοδεύει τὴν Βραβαντίαν καὶ τὴν Φλάνδραν, καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ Μεχλίνου καὶ Ἀντβέρπίας. Καὶ ὁ Γεράρδος συνοδεύει τὸν αὐτοκράτορα, ὁ δὲ Νούκιος τὸν Γεράρδον. Εἶναι δὲ σπουδαία ἡ ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου περιηγητοῦ γιγομένη περιγραφὴ τῆς Ἀντβερπίας, τὴν ἐμπορίαν τῆς ὁποίας ἰδὼν διστάζει νὰ ἐκτιμήσῃ ὡς ἀνωτέραν τῆς ἐμπορίας πάσης ἄλλης πόλεως. Ἐκεῖθεν μεταβαίνει μετὰ τῆς αὐλῆς εἰς Γάνδαυον, ἀνάστατον ἤδη κατὰ Καρόλου, δαμασθὲν δὲ ὑπὸ τούτου, ἐναλλὰξ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἠπιότητα μεταχειρισθέντος. Ἀπολείπων δὲ τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Βραβαντίαν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, καὶ ἐπισκεπτόμενος τὸ Ῥοτερδάμον δὲν παραλείπει νὰ ἀναμνήσῃ, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔγινε περιφανὴς ὡς πατρὶς τοῦ Ἐράσμου, καὶ τούτου ὑπερυψοῖ τὴν σοφίαν, καὶ δίδει βιογραφικάς τινας εἰδήσεις. Διατρέξας τὴν Ὀλλανδίαν ἐπιστρέφει εἰς Βρυξέλλας, πεμφθέντος δ' ἐντεῦθεν τοῦ Γεράρδου εἰς Λεόδιον, ἕνεκα ὑποθέσεων τοῦ κράτους, ὁ συνοδοιπόρος αὐτοῦ ἐκπεπληγμένος ἐκ τῆς θέας τῶν γαιανθρακωρυχείων, περιγράφει ἡμῖν ταῦτα περιέργως. Ἐντεῦθεν βλέπει αὖθις τὴν Ἀμβέργην. Διορισθέντος δὲ τοῦ προστάτου αὐτοῦ ν' ἀπέλθῃ πρέσβευτὴς ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Νούκιος διὰ Βρουγῶν, Δουγκέρκης καὶ Καλαὶ ἕπεται αὐτῷ.

Καὶ ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Ἀποδημιῶν.

Τὸ δεύτερον βιβλίον περιέχει τὰ ἑξῆς κεφάλαια—Ὅσα οἱ μοναχοὶ δι' ἰδίαν αἰσχροκέρδειαν εἰργάζοντο—Περὶ τῆς θαυματοποιοῦ γραφῆς—Δημηγορία Ἐρρίκου βασιλέως κατὰ τῶν μοναχῶν—Περὶ τῆς τῶν Ἄγγλων ἀποστασίας ἐκ τοῦ τῆς Ῥώμης ἀρχιερέως—Περὶ τῆς Ἐρρίκου πρὸς τὸν βασιλέα Γαλλίας Φραγκίσκον μάχης—Περὶ τῆς ἐν Πικαρδίᾳ πόλεως Βολωνίας—Περὶ τοῦ πρεσβευτοῦ Γεράρδου—Περὶ τῆς μεγίστης νηός—Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ—Δημηγορία Θωμᾶ πρὸς τοὺς στρατιώτας—Καμέρακον πόλις ἐπίσημος.

Καὶ τὸ τρίτον βιβλίον τῶν Ἀποδημιῶν τοῦ Νουκίου περιέχον τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ περιήγησίν του, καὶ τινα ἱστορικὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ συμβεβηκότα περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς κεφάλαια—Περὶ τῆς βασιλίδος Πανονίας Μαρίας—Περὶ Λευτεκίας τῶν Παρισίων—Περὶ τῆς Γαλλίας κατὰ μέρος—Περὶ τῶν ποταμῶν Γαλλίας—Περὶ τῶν καλουμένων βαρόνων—Περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων Φραγκίσκου—Φραγκίσκου πρὸς Μεδιολάνων ἐκστρατεία—Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου ἁλώσεως—Περὶ τῆς ἐπανόδου Φραγκίσκου καὶ τοῦ γάμου—Περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Ῥωμαίας πόλεως ὑπὸ Βορβώνου—Ὅσα οἱ στρατιῶται τοῖς Ῥωμαίοις κακὰ ἐνεδείξαντο—Πολιορκία Νεαπόλεως—Περὶ Χαϊρατίνεω τοῦ καὶ Βαρβαρώσσα—Περὶ Τύνητος πόλεως ἐν Λιβύῃ—Περὶ τοῦ Ἀνδρέου δ' Ἀπούρια—Περὶ τῆς λυτρώσεως τῶν αἰχμαλώτων εἰς Τύνητα—Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεως Κορώνης—Περὶ τῆς Πάτρας πόλεως

λεηλασίας—Περὶ τῆς Φραγκίσκου καὶ Σουλεϊμάνεω φιλίας—Περὶ τῆς ἁλώσεως Ἰανούζη ἐκ τῶν Χυμάρης—Περὶ τῆς μάχης Σουλεϊμάνεω κατὰ τῶν Οὐενετῶν—Περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ πολιορκίας Τούρκων—Ὅσα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει μισθοφόρων ἐπράχθη κακά—Λεηλασία τῆς Κερκυραίων νήσου—Περὶ τοῦ ὀφθέντος ἐν Κερκύρᾳ τέρατος—Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ναυπλίας πολιορκίας—Περὶ τῆς Οὐενετῶν καὶ Σουλεϊμάνεω συμβάσεως—Περὶ τῆς πρὸς Ἀργυέρην αὐτοκρατορικοῦ ἀφίξεως—Περὶ τοῦ συμβάντος ναυαγίου ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στόλῳ—Περὶ τῶν καλουμένων Γουέλφων καὶ Γιβελλίνων—Περὶ τῆς Λιπαρέων νήσου λεηλασίας—Ἔκφρασις τῆς ἐν Γαλλίᾳ καλιρρόου πηγῆς—Περὶ Ἀγγέλου Βεργηνίου ἐκ Κρήτης—Περὶ τοῦ εἴδους ἡλικίας Φραγκίσκου βασιλέως—Λούγδουνον πόλις ἐν Γαλλίαις ἐπίσημος—Περὶ τῆς Ταυρίνης πόλεως διασήμου—Περὶ τῆς μεγίστης πόλεως Μεδιολάνων—Περὶ Βονωνίας πόλεως ἐπισήμου—Περὶ τῆς Φλωρεντίας πόλεως περιφανοῦς—Περὶ Σιένης πόλεως ἐπισήμου—Περὶ Οὐϊτέρβου πόλεως.

Περὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης τοῦ Νουκίου, ὁ κ. Μουστοξύδης: ἐξ οὗ μεταγράφομεν τὰ περὶ τοῦ συμπολίτου του λεχθέντα, λέγει οὕτω· «Ῥέον καὶ σαφὲς κρίνει δικαίως ὁ Κράμερ τὸ ὕφος τοῦ Νικάνδρου. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀποδημιῶν αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι τὴν ἐν τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ πεῖραν ἀπέκτησε κυρίως οὐχὶ ὡς συνείθιζον οἱ πλεῖστοι ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, ἀλλὰ ποτισθεὶς τοὺς κομψοτέρους τρόπους τῶν δοκίμων τῆς Ἑλλάδος συγγραφέων» ([1]).

Τὸ Α' καὶ Β' βιβλίον τῶν Ἀποδημιῶν τοῦ Νουκίου ἀποτεθησαύρισται ἐν τῇ Βοδλεϊνῇ Βιβλιοθήκῃ, τὸ δὲ τρίτον μετὰ μέρους τοῦ Β' ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ.

Τούτων τὸ μὲν Β'. ἐδημοσιεύθη μετ' Ἀγγλικῆς μεταφράσεως καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Ι. Κράμερ (The second Book of the travels of Nicander Nucius of Corcyra, London 1841) παραλειφθέντων τῶν τριῶν τελευταίων κεφαλαίων, ἐν οἷς λόγος γίνεται περὶ τοῦ ἐκ Πελοποννήσου στρατηγοῦ Θωμᾶ μετὰ τάγματος ἀνδρείων Ἑλλήνων μισθοφοροῦντος τότε τῷ βασιλεῖ τῶν Ἄγγλων, καὶ περὶ Καμεράκου, ἅτινα ὁ Μουστοξύδης συμπληρωτικῶς ἐδημοσίευσε ([2]).

Ἐκ δὲ τοῦ Γ' βιβλίου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μουστοξύδου τὸ πρῶτον καὶ τριακοστὸν τρίτον κεφάλαιον ([3])· ἐπ' ἐσχάτων δ' ἐξ ἀντιγράφου τοῦ πατρός του ὁ Μιχαὴλ Α. Μουστοξύδης ἐξέδωκε τὰ κεφάλαια ΟΗ'—ΠΓ' τοῦ Γ' λόγου, ἐν Κερκύρᾳ 1865.

Ματθαῖος Δεβάρης.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ, καὶ ὀκταέτης κατετάχθη ὑπότροφος τοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Λέοντος Ι' ἱδρυθέντος Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου. Ἐκεῖ δ' ἐδι-

---

([1]) Πανδώρα, τόμ. Ζ', φυλ. 154.
([2]) Αὐτόθι, σελ. 221—24.
([3]) Αὐτ., σελ. 224.

δάχθη ὑπὸ Ἰάνου Λασκάρεως ([1]), καὶ ἀνεδείχθη εἷς τῶν ἐπιμελεστέρων τροφίμων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ διδακτηρίου. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Γυμνασίου προσελήφθη μετ' ἄλλων Ἑλληνοπαίδων ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος καρδιναλίου Νικολάου Ῥουδολφίου, ὁ οἶκος τοῦ ὁποίου ἦτο γενικὸν ἐντευκτήριον τῶν τότε λογίων. Ὁ πάπας Παῦλος Γ' διώρισε τὸν Δεβάρην διορθωτὴν τῶν κωδήκων τῆς Βατικανῆς χορηγήσας καὶ ἰσόβιον σύνταξιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του Ῥουδολφίου, ὁ Κάμιλλος Κολούμνας παρέδωκε τῷ Ματθαίῳ τὸν υἱόν του Ἀντώνιον, ὕστερον καρδινάλιον, πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν, οὗτος δὲ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὰ ἐν Πίζῃ καὶ Παταβίῳ πανεπιστήμια. Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἐδεξιώθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ φιλομούσου καρδιναλίου Ἀλεξάνδρου Φαρνεζίου.

Ἀπέθανεν ὁ Δεβάρης ἐν Ῥώμῃ ἑβδομηκονταέτης ὀλίγον πρὸ τοῦ 1588.

Μαθητεύων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Γυμνασίῳ ὁ Ματθαῖος ἐπεμελήθη μετὰ τῶν ἄλλων συμφοιτητῶν του τὰ ὑπὸ τοῦ Γυμνασίου ἐκδοθέντα σχόλια τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Σοφοκλέους (1517—8).

Συνέγραψε διεξοδικὸν καὶ πολυμαθῆ πίνακα τῶν εἰς Ὅμηρον παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου τυπωθέντα ἐν Ῥώμῃ τῷ 1550 σὺν τῇ ὑπὸ τοῦ Μαγιοράνου ἐκδόσει τοῦ σοφοῦ σχολιαστοῦ, καὶ ἀνατυπωθέντα ἐν Βερολίνῳ τῷ 1765, καὶ μετὰ τῆς ὑπὸ Σταλβάουμ ἐκδόσεως τοῦ Εὐσταθίου ἐν Λειψίᾳ 1830. Τὸν πίνακα τοῦτον τοῦ Δεβάρη λέγει πληρέστατον ὁ Φαβρίκιος (« Index completissimus » Biblioth. Gr. VI, σελ. 673).

Ἐποίησε πολλὰ κομψὰ ἐπιγράμματα (epigrammata Græca quam multa, quam eleganter ornateque conscripsit) ».

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως τῶν ἔργων τοῦ λογίου Κερκυραίου εἶνε τὸ περὶ μορίων τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης (Liber de Græcæ linguæ particulis), ὅπερ μετὰ θάνατον τοῦ συγγραφέως ἐξέδωκεν ὁ ἀνεψιός του Πέτρος Δεβάρης ἐν Ῥώμῃ 1588 προτάξας λατινιστὶ προσφωνηματικὴν εἰς τὸν καρδινάλιον Φαρνέσιον, ἐν ᾗ διέσωσεν ἡμῖν τὰς ἄνω βιογραφικὰς περὶ τοῦ θείου του εἰδήσεις. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἔκδοσις ἀνετυπώθη ἐν Νυρεμβέργῃ, Ἀμστελοδάμῳ, Λονδίνῳ 1657, καὶ τελευταῖον ἐν Λειψίᾳ τῷ 1775 μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Ῥεουσμάννου. Κατὰ τὸν ἀνεψιόν του συνέγραψεν ὁ Ματθαῖος καὶ πολλὰ ἕτερα (multos quidem libros reliquit, octo ac viginti annis a se conscriptos).

([1]) « Ibi igitur Devarius a tanto Doctore, summa docentis atque discentis cura litteris Græcis eruditus, obscura quæque ac recondita ejus linguæ mysteria ita celeriter arripuit, ut ipse deinde per se ex veteribus Græcis oratoribus, historicis, poetis, philosophis, tanquam ex fontibus, omnem hauserit non modo linguæ cognitionem atque verborum, verum etiam rerum scientiam pulcherrimarum ». Præfatio in tractatum de particulis.

Ἐπιταγῇ Πίου Ε' καὶ τοῦ διαδεξαμένου Γρηγορίου ΙΓ' ὁ Δεβάρης μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τοὺς Κανόνας τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, καὶ ἐτύπωσε τὴν μετάφρασιν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ σκοπῷ προσηλυτισμοῦ, ὡς λέγει ἐν προλόγῳ καὶ ἐπιλόγῳ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συμπατριώτας του. « Ἐκεῖνο τοίνυν ἐνθυμηθέντες, ὡς ἀφ' οὗ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀπε» σχίσθητε, παντοίαις κακοῖς, ὡς μήποτ' ὤφελε, περιεπέσετε· οἷς καὶ νῦν ἔτι » τὸ πλεῖστον τοῦ γένους ὑμῶν ἐλεεινῶς συνέχεται. Σύνετε δή, ὦ ἄνδρες, καὶ » φρονήσατε ποτέ, καὶ τὴν σκληροκαρδίαν ἀποθέμενοι ἐπάνιτε ὅθεν ἀποκεχω» ρήκατε, καὶ μὴ περαιτέρω τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τοῦ τὴν ὑμετέραν ἐπιστρο» φὴν μακροθύμως περιμένοντος παραπικραίνετε ».

—Κανόνες καὶ δόγματα τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγίας οἰκουμενικῆς ἐν Τριδέντῳ γενομένης συνόδου ἐπὶ Παύλου τρίτου, Ἰουλίου τρίτου, καὶ Πέτρου τετάρτου, ἄκρων ἀρχιερέων, ἐκ τῆς Λατίνων φωνῆς εἰς τὴν τῶν Γραικῶν μεταφρασθέντα ἐκδοθέντα τε, προστάξαντος τοῦ σοφωτάτου κυρίου ἡμῶν Γρηγορίου ΙΓ' ἄκρου ἀρχιερέως. Ἐν Ῥώμῃ διὰ Φραγκίσκου τοῦ Ζανέτου ͵αφπγ' (εἰς 4, σελ. 143, μετὰ προλεγομένων, ἐκ σελίδων 4, ἄνευ ἀριθμήσεως (¹).

Κατὰ τὸν ἀνεψιόν του, ὁ Ματθαῖος ἐπιταγῇ τοῦ αὐτοῦ πάπα Πίου Ε' μετέφρασεν ὁμοίως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὴν Κατήχησιν (Catechismum), μὴ ἐκδοθεῖσαν, καὶ ἐπεμελήθη τὴν ἐν Ῥώμῃ πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου.

Ὁ Δεβάρης διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ πολλῶν σοφῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, καὶ διάφοροι ἐπιστολαί του εὕρηνται ἐκδεδομέναι ἢ μή.

Ἀντώνιος Ἔπαρχος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1491 ἐν Κερκύρᾳ ἐκ Γεωργίου Ἐπάρχου, ἀνδρὸς ἐλλογίμου καὶ ἐπισήμου, καὶ τῆς θυγατρὸς Ἰωάννου Μόσχου τοῦ Λάκωνος.

Ἐν ἔτει 1536 ὁ Ἀντώνιος ἐπέμφθη μετὰ Ἰωάννου Καρτάνου παρὰ τῶν Κερκυραίων πρεσβευτὴς εἰς Ἐνετίαν, ἔνθα ἔτυχε πλείστων ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν προνομίων. Ἐπανακάμψας δ' ἠναγκάσθη, ἕνεκα τῆς κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκστρατείας τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάνου, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Δημοκρατίας, ὡς φυγὰς καὶ πλάνος. Ἐκεῖ συνέστησε διδακτήριον ἑλληνικῶν γραμμάτων ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Τὸ Συμβούλιον τῶν δέκα ἐκτιμῶν τὰς γνώσεις καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ διακεκριμένου Κερκυραίου ἐξέδοτο ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ἑξῆς ψήφισμα. « Ἕνεκα τῆς πίστεως, τῆς ἐξαιρέτου παι» δείας, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἡμέτερον κράτος εὐεργετημάτων τοῦ ἐξόχου

(¹) Κατὰ λάθος ὁ Βρετὸς (Κατάλογος Νεοελλ. Φιλολ. Α', ἀριθ. 19) λέγει μεταφραστὴν τῶν κανόνων τούτων τὸν κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ἀκμάσαντα Ματθαῖον Καρυοφύλλην, ἀφοῦ καὶ ἐν προλεγομένοις προτάσσεται τὸ ὄνομα τοῦ Δεβάρη.

» Ἀντωνίου Ἐπάρχου πιστοῦ πολίτου τῆς ἡμετέρας πόλεως Κερκύρας, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Συμβουλίου ταύτου χορηγοῦνται ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου τοῦ Συμβουλίου ταμείου δουκάτα ὀκτὼ κατὰ μῆνα, μέχρις οὗ λαβὼν ἀνακούφισίν τινα ἐκ τῆς ζημίας καὶ βλάβης, ἣν ὑπέστησαν τὰ ἑαυτοῦ κτήματα, φθαρέντα παντάπασι καὶ ἀφανισθέντα κατὰ τὴν οἰκτρὰν λεηλασίαν τῆς νήσου, ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα, ἐφ' ὅρῳ ὅμως νὰ διδάσκῃ ἐν τοσούτῳ κατὰ τὴν ἐνταῦθα αὐτοῦ διατριβὴν δημοσίᾳ καθ' ἑκάστην τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐν τόπῳ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ὁρισθησομένῳ ».

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1537 ἐν Βενετίᾳ διαμένων ὁ Ἔπαρχος ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν διάσημον καρδινάλιον Βέμβον ἐν ᾧ λίαν ζωηρῶς περιγράφων τὴν πενίαν αὐτοῦ καὶ λέγων ὅτι « οὐκ ἔχει ὁπόθεν διατρέψαι τὰ παιδάρια » καταφεύγει εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ λογίου καὶ ἐλεήμονος καρδιναλίου, ὅστις θαυμαστὴς ὢν καὶ φίλος τοῦ Ἐπάρχου ἔγραψεν ἐκ Ῥώμης ὑπὲρ αὐτοῦ Ἰταλιστὶ πρὸς τὸν καρδινάλιον Φαρνέσιον τῇ 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 1540 συνιστῶν αὐτὸν θερμότατα.

Ἐντεῦθεν ἔγραψε, πιθανῶς κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1538), καὶ ἄλλην ἐπιστολὴν πρὸς Ἀρσένιον τὸν ψευδο-Μονεμβασίας.

Ταλαιπωρηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης ὁ Ἔπαρχος ἐβιάσθη νὰ πωλήσῃ ἑκατὸν κώδηκας χειρογράφων, οὓς εἶχε, καὶ ὧν τὸν κατάλογον μετέδωκαν ἡμῖν οἱ Λεμοΐνος, Βανδούρης, καὶ Φαβρίκιος. Πιθανῶς δ' ἕνεκα πενίας ἀντέγραψε καὶ διάφορα πονήματα, διότι συγκαταριθμεῖται ὑπὸ Μονφωκὸν μεταξὺ τῶν ταχυγράφων. Τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἐπάρχου πωλουμένους κώδηκας ἐπεθύμησε ν' ἀγοράσῃ Κάρολος ὁ Ε', ἵνα δι' αὐτῶν πλουτίσῃ τὴν Καισαρικὴν βιβλιοθήκην, ἀλλ' ὕστερον, εἴτε διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ ταμείου, εἴτε δι' ἄλλους λόγους μετέβαλε γνώμην, καὶ ἠγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ἀντίγραφά τινα ἠγόρασε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Αὐγούστης ἀντὶ ὀκτακοσίων δουκάτων, καὶ Μάρκελλος ὁ Β' καὶ Πίος ὁ Δ' οἱ ποντίφηκες, ἐπεφόρτισαν αὐτὸν ἵνα συλλέξῃ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα, κοσμήσαντα οὐχὶ τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην, ἀλλὰ τὴν τῆς Φλωρεντίας, ἕνεκα τῶν πρὸς τοῦτο γενομένων παρὰ τοῦ μεγάλου Δουκὸς Κόσμου παρακλήσεων πρὸς τὸν καρδινάλιον Σιρλέτον.

Ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἐχορηγεῖτο τῷ Ἐπάρχῳ μέχρι τοῦ 1541, ὅτε παρὰ τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας ἔλαβε καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν

τιμῆς καὶ μεγαλοδωρίας. Μεταξὺ τῶν τιμαρίων, εἰς ἃ οἱ δορυκτήτορες Ἀνδηγαυοὶ διήρεσαν τὴν νῆσον Κέρκυραν, ὑπῆρχε καὶ τὸ λεγόμενον τῶν Ἀθιγγάνων, διότι πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν ἐκείνην καὶ ἐν Κερκύρᾳ, Πάργῃ, Βαστίᾳ, Βουθρωτῷ, Συβότοις, καὶ Χιμάρᾳ κατοικοῦντες ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ βαρόνου τοῦ τιμαρίου ἐκείνου. Τελευτήσαντος τοῦ τελευταίου τιμαριούχου, ὁ Ἔπαρχος ἐζήτησε τὸ τιμάριον τοῦτο. Ὅθεν τῇ 15 Ἰανουαρίου 1541 διὰ δόγματος τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα ἐχορηγήθη αὐτὸ εἰς τὸν διάσημον Κερκυραῖον *ἕνεκα τῆς ἐξαιρέτου πίστεως, παιδείας, καὶ τῶν εὐεργετημάτων αὐτοῦ.*

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν καρδινάλιον Γάσπαριν Κονταρηνόν, καὶ τῷ 1543 πρὸς Φίλιππον τὸν Μελάγχθωνα. Κατὰ δὲ τὸ ἐπιὸν (1544) ἐδημοσίευσε τὸν θρῆνον εἰς τὴν Ἑλλάδος καταστροφὴν μετὰ τῶν ἄνω δύο ἐπιστολῶν καὶ τρίτης πρὸς Ἀντώνιον τὸν Ἀντίμαχον.

Τὸν Ἔπαρχον διατρίβοντα ἐν Ἐνετίᾳ εἶδεν ἐν ἔτει 1545 ὁ Γεσνέρος, ὅστις συγκατατάσσει τὸν λόγιον ἄνδρα μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἐχορήγησαν αὐτῷ εἰδήσεις. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἔτει 1548 διέτριβεν εἰσέτι ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Δημοκρατίας, γράψας καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Διονύσιον, ἥτις προετάχθη ὡς πρόλογος τῆς τότε ὑπὸ Σπινέλλου γενομένης ἐκδόσεως τῶν Μηναίων.

Τῷ 1550, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐκδώσῃ εἰς γάμον *θυγάτριον ὡραῖον* ἀπεφάσισε νὰ πωλήσῃ πεντήκοντα ἀρχαιότατα χειρόγραφα, καὶ γράφει ἐπὶ τούτῳ ἐξ Ἐνετίας ἐπιστολὴν πρὸς Ἀντώνιον Πινερότον, σύμβουλον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐν ᾗ θρηνῶν τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος, παρακινεῖ τὸν ἄνδρα ἵνα μεσιτεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν, ὡς φαίνεται, ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πατρίδα του, διότι ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1551 ἐπέμφθη ἐκ νέου εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὡς πρέσβυς τῶν Κερκυραίων ἵνα τύχῃ προνομίων τινῶν. Ἐν ἔτει 1564 ὁ Ἔπαρχος ἦτο ἐν Κερκύρᾳ· ἀλλὰ κηδόμενος τὰ μέγιστα περὶ τῆς ἐντελοῦς ἐκπαιδεύσεως τῶν δύο αὐτοῦ ἀρρένων τέκνων, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀξιέπαινον αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ μεταναστεύσῃ. Ὅθεν ἐν ἔτει 1565 ἱκέτευσε τὸν πάπαν Πίον Δ' ἵνα πρὸς τοῦτο βοηθήσῃ αὐτὸν χρηματικῶς. Οὗτος δὲ οὐ μόνον ἔπεμψεν αὐτῷ ἱκανὰ ἀργύρια, ἀλλὰ καὶ μηνιαίαν σύνταξιν ὥρισεν ἐκ δέκα χρυσίνων. Ἐπὶ τούτοις πεποιθὼς ὁ Ἔπαρχος ἀνεχώ-

ρησεν ἐκ τῆς πατρίδος τῷ 1566, ἀγαγὼν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύο υἱοὺς ἵνα παιδευθῶσιν ἐν Παταβίῳ, καὶ πλεῖστα κομισάμενος ἑλληνικὰ ἀντίγραφα. Ἐπειδὴ δὲ ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν εὗρε τὸν πάπαν ἀποθανόντα, ἐδήλωσε τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πῖον τὸν Ε΄. Οὐδεμίαν ὅμως λαβὼν ἀπάντησιν καὶ καταπονούμενος ὑπὸ τῶν χρεῶν, καὶ τόκων καὶ τῆς δαπάνης, ἠναγκάσθη νὰ καθικετεύσῃ δι' ἐπανειλημμένων ἐπιστολῶν τοὺς καρδιναλίους Φαρνέσιον, Σιρλέτον, καὶ Τράνης, ἵνα μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ ποντίφηκι, ὅπως τύχῃ τῆς πρώην ὑπὸ Πίου Δ΄ ὁρισθείσης αὐτῷ τοσούτον ἀναγκαίας συντάξεως.

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἐπάρχου, γραφείσης ἐν ἔτει 1568, ἐξάγεται, ὅτι ἦγε τότε τὸ ἑβδομηκοστὸν ἕβδομον ἔτος, πιεζόμενος ὑπὸ ποδάγρας. Ἔπειτα οὐδεμίαν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ εἴδησιν. Κατέλιπε μίαν θυγατέρα καὶ δύο υἱούς, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐκαλεῖτο Νικηφόρος.

Ὁ Ἔπαρχος ἦν ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἑλληνιστῶν τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, γράψας διαφόρους ἐπιστολὰς δημοσιευθείσας ὑπὸ Κρουσίου, Λαμίου, Μαυροφρείδου, Μουστοξύδου.

Ὁ Γυράλδος συναριθμεῖ αὐτὸν μεταξὺ τῶν περιφανῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Περὶ τούτου δὲ καὶ περὶ τῆς πατρίου αὐτοῦ ἀγάπης τεκμήριον ἔχομεν τὸν θρῆνον εἰς τὴν τῆς Ἑλλάδος καταστροφήν, ὃν ἀσμένως ἐπισυνάπτομεν (¹).

Θρῆνος εἰς τὴν Ἑλλάδος καταστροφὴν
Ἀντωνίου τοῦ Ἐπάρχου.

Νῦν ὀλοφυδνῆς, Πιερίδες, νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
 Δάκρυα νῦν Ἑλικὼν λεῖβ' ἅμοτον γοόων.
Νῦν χάριτες τρισσαὶ Ζηνὸς περικαλλέα τέκνα,
 Ἑλλάδος οὐλομένην συντυχίην κλάετε.
Ἄγχει θὴρ ὀλοὸς γναμπτοῖς ὀνύχεσσι κιχήσας
 Πρόρριζον Δαναῶν ἱμερόεντα δόμον.
Δεινὸν ἐπιβρωμᾶται δ' ἄλλοις αἰὲν ὀρούων,
 Οὐδέποτε ἀφρικτὶ δέρκεται ἄν κεν ἴδοι.
Ἄθρει, Ζεῦ, περίσημον, ἄθρει, γένος οἷον ὀλεῖται.
 Μύρεο σήν, Ἑλλάς, μύρεο δυσμορίην.
Ἀλκείδην κικλήσκω, ποῦ νῦν παῖς ἀγέρωχος
 Ἀλκμήνης· ἦ γὰρ τοῦδ' ἄποθεν προσιδὼν

(¹) Μιχαὴλ Μουστοξύδου, Ἀντώνιος Ἔπαρχος ἐν Πανδώρᾳ φυλ. 407, 409, 410, 411· Εἰς τὸν Ἔπαρχον ἀποδίδεται λατινικὴ μετάφρασις βιβλίων τινῶν τοῦ Πολυβίου (Weiss, Biographie Universelle, tom. 63.—Fabricius XI, 566).

Οὐκ ἂν μεῖνεν, ἐπισχύνιον καὶ χεῖρα βαρεῖαν,
  Θὴρ ὁ τόδ' ὑβρίζων ἔθνος ὑπερφιάλως.
Ἀλλ' ἀστοῖσιν φάνηθι ἀνήμερα φῦλ' ἀπελαύνων
  Ἀμφιτρυωνιάδη σοῖσιν ἀπ' οὐρανόθεν.
Καδμηὶς γὰρ Θήβη κεδνὴ σεῖο τιθήνη,
  Ῥίγιαν ἔνδον ἔχει γηροβνοια κύνα.
Τίρυνθος περιδώτου δέδμηται μέγα δ' ἄστυ,
  Δούλειον τ' ἦμαρ δίψιον Ἄργος ἴδεν.
Οἱ δὲ Μυκήνας καὶ Πέλοπος χθόνα πᾶσαν ἐπεῖχον,
  Αἴ, αἴ βαρβαρικὰ νῦν ζυγόδεσμ' ἔλαβον.
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
  Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Ἔγρεο ταρταρίων ποτὶ κευθμώνων ἄπο Θησεῦ,
  Ὄμμασι μυδαλέοις Κεκροπίην δ' ἔσιδε
Μυρίον αὖθις πέμπουσαν κρατερᾶς ὑπ' ἀνάγκης
  Οὐχ ἕνεκ' Ἀνδρέγεω δασμὸν ἀπ' ἠϊθέων.
Δέρκεο δ' ἐξ Οὐλύμπου σὺν Πολυδεύκεϊ Κάστορ
  Ἄλγεα δουλοσύνης, οἷα Λάκωνας ἕλον.
Ἀλκαθόοιο βίη νῦν ἄλλον βάλλε λέοντα,
  Ὅς λόφον ἀστερίου Μεσσαπίοιο ἔχει.
Οὐ ταύροισιν ἀναιδέα θυμὸν ἱέντα μόνοισιν,
  Ἀλλὰ βροτῶν σαρξὶν φεῦ! ἐπιμαινόμενον.
Ὄρσε', Ἀχιλλεῦ, δεῦρ' ἐπάμυνον σοῖσι Πελασγοῖς
  Τειρομένοις ὀλοῶν ἔγχεϊ δυσμενέων.
Λαμβανε δ' ὤμοις τὰ κλυτοτέχνης κυλλοποδίων
  Εἵνεκα Πατρόκλου ἔντεα τεύξατό σοι.
Ἤριπε νῦν προθέλυμνον Φθίης, ἤριπεν ἄστυ·
  Αἴ, αἴ, Θετταλίη δ' ἄλγεα πολλὰ φέρει.
Ἄρχετε, Πιερίδες γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
  Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Ἤδη κλεινὸν ἁπάσας ὕβρισθ' Ἑλλάδος οὖδας,
  Ἔκποθεν ἀλλ' οὔ τις φαίνετ' ἀμυνόμενος.
Οὔτις ἀπὸ χθονὸς, οὔτις Ὀλύμπου ἀπ' ἀστερόεντος,
  Δύσμορε νῦν Ἑλλὰς, σεῖο δέδορκε τύχας.
Φύτλην εὐόρκων γὰρ θοῦρις ἐβρόχθισεν Ἄρης,
  Λοιπὰ δὲ μοῦν' ἐν γῇ πήματα ἐλέγχεά τε.
Τῶν αἰδὼς εἰν ὀφθαλμοῖς, οὔτ' ἄλλο τέθηλε
  Σύμβολον εὐσεβέων, Ζεὺς γὰρ ἀφεῖλε πρόφρων.
Οὐ γάρ τοι Ζηνὸς μέλλει ἀέκητι τάδ' εἶναι,
  Φῦλον ὄφρ' ἐσθλῶν μὴ κύρμα γένοιτο κακοῖς.
Τίς νεμέσητε βροτὸς, τίς τοσσάδ' ἐχώσατο δαίμων,
  Παισὶν ὃς ἡμιθέων τοῖον ἔοργε κακόν.
Βάσκανος ἦν δήπου ὅς τίς ποτ' ἄρ' ἔπλεθ' ὁ βλάστων

Νύχθ' ὃς ἀμορβαίην Ἀονίην δ' ἄγαγεν.
Ἵλαθι δήμοισι, Ζεῦ, ἵλαθ' ἀποφθινύθουσι,
Πολλὰς ἐπάρκει νῦν οἷον ὑπέσχεό που.
Ἀφραδίην ἄπο πέμπε μελάθρων, ὦ πολιοῦχε
Μητέρα δυσπραγίης αἰὲν ἰαπτομένην.
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Τίς πραπίδεσι κακὰς Δαναῶν ἄπο κῆρας ἀλάλκων,
Οἷα Λεωνίδεω δεξιτερὴν ὁπλίσει.
Μειλίχια φρονέων δέ τις ἀγρομένοις ἀγορεύσει,
Οἷα Θεμιστοκλέης σὺ κτεάνων ἀλέγων.
Τίς δ' οἴσει ψῆφον σαοσίμβροτον οἷα Περικλῆς
Ἐξ ἀπόροιο πόρον πλήθεσιν εὑράμενος.
Πηγαὶ μὲν παύσαντο φρενῶν, φεῦ! καὶ ῥαθάμιγγες
Ἑλλάδος ἐν δαπέδῳ δαίμονος ἐξέλιπον.
Πάντα δ' ἔρημ' ἠύφρονος ἀνδρὸς ἐγερσινόοιο,
Ἀγλαΐης προτέρης ᾤχετο πᾶσα χάρις.
Δευκαλίων, λάας νῦν ἤδη βάλλεο ἄλλους,
Λήθη γὰρ κωφὴ Ἑλλάδα πᾶσαν ἔχει.
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Θρέπτειραι ψυχῶν νοὸς ἡγεμονῆες ἄτρεστοι
Μοῦσαι Μνημοσύνης ἔκγονα καλλικόμου,
Εἴπατε λυσσομένῳ μοι ποῦ αὔλι' ἔθεσθε,
Κασταλίης γάρ τοι γνώριμον οὐδ' ὄνομα.
Μῶν ἔχεθ' Ἑσπερίην; ἢ καὶ κρυμώδεας Ἄλπεις
Πάμπαν ὑπερβάμεναι χαίρετε Λευκετίῃ;
Φεῦ! ὡς ἠλλάχθη πάντ', ἢ καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Κεκροπιδῶν ἄστυ προὔλιπ' ἀποιχομένη.
Καὶ μάκαρες τὰ σφῶν ἀέκοντες προὔλιπον ἄλλοι,
Ἄχθος ἀναινόμενοι βαρβαρικῶν θορύβων.
Μοῦνος ἀν' Ἑλλάδα λυσιμέριμνος νῦν ὑπόλοιπος,
Καὶ Μῶμος τρισὶ σὺν ταρταρίαισι Κόραις.
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Δισσὰ φάει κόσμου τρίτατον φάος ἄλλο βροτοῖσι·
Δεῦτ' ἀποπαυόμενον λοίσθιον εἰσίδετε.
Αἴγλην δ' ὑμετέρην σκιεροῖς κρύψαντα νέφεσσι
Πένθιμα δυσμορίην οὐρανόθεν στένετε.
Εἴπατε δ' Ἡλιάδεσσιν ὀδυρομέναις Φαέθοντα,
Ἠλέκτροιο πάλιν δάκρυα βαλλέμεναι.
Ἦ γὰρ ἀπειρέσιον φέγγος ψυχαῖσιν ἰάλλων,
Ἄλλος νῦν ἀστὴρ ὤλετο παμφανόων.

Ἤπειροι τόνδ' ὠδύραντο, ξὺν δ' ἅμα τῇσιν,
  Εἰνάλιαι νῆσοι νωλεμέως ἴαχον.
Τέμπεα δ' ἤσθοντ' ἄλγεος, οὐρεά τ' ἠνεμόεντα,
  Καὶ λειμῶνας ὁμοῦ πένθος ἐπεσκέπασε.
Κρυψίδρομοί τε κρῆναι καὶ ποταμοὶ γοόωνται·
  Ὤμοι! τοῖον Ζεῦ, κάλλος ἀπολλύμενον!
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς ἄρχετ' ἀοιδῆς,
  Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Ἄστεα πάνθ' ὁπόσα πρὸς ἠῶ καὶ ὅσ' ἕσπερον ἀγνὸν,
  Ὅσσα τε πρὸς Βορέην καὶ Νότον οἰκί' ἔχει,
Ὑμετέρης μύρεσθε τιθήνης αἰπὺν ὄλεθρον,
  Κειράμενα πλοκάμους, ὡς ἐπέοικε, κάρης.
Οἴσατε δὲ στεφάνους στυγνῷ, πλεκτοὺς ὑακίνθῳ
  Οἴσατε μητέρι νῦν δῶρον ὀφειλόμενον.
Μειλιχίη γὰρ ἁπάντων χείλεσι μαζὸν ἐνῆκεν,
  Ἡδύπνοα ψυχαῖς σπέρματ' ἐρευγόμενον.
Πρώτη δ' ἀμφήκει σοφίης Ζηνὸς παρέδροιο
  Ἔγχεϊ, ἀμαθίης αἶσχος ἀπεσκέδασε.
Δειλοῖσι θνητοῖσι δ' ἀλωομένοις κατὰ βένθος
  Νυκτὸς ἀπειρεσίης λαμπρὸν ἔδειξε φάος.
Ὑψιφόρητον ἀταρπὸν δ' ἀθανάτων ἐπέδωκε,
  Στέλλεσθ' ἀστροθέτοις βήμασιν εὐνομίης.
Φαύλων τ' ἀνδρῶν πρῶτον ἐπαυνάζειν μέγα κῦμα
  Κᾶτα δὲ μάρνασθαι μήσατ' ἐπισταμένως
Τίς κεν μυθήσαιτο εὐφρονέους ὅσα μήτηρ
  Παισὶ φίλοισι διδοῖ εὐμενίη φύσεως;
Ἄρχετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν ἄρχετ' ἀοιδῆς,
  Δακρυχέων δ' Ἑλικὼν αἴλινα νῦν στονάχει.
Κεῖται δῆθ' Ἑλλὰς μὴ θαύματν' οἷον ἐτύχθη·
  Πάντα κάτω βάλλει αἶψα διχοστασίη.
Τὴν δὴ Ζεὺς ἐφίησι μακρὸν τοῖς ἂν κοτέσσοιτο,
  Τεύξουσαν θνητοῖς πήματ' ὀλεθρογόνα.
Ἀλλ' ἠπείρων ὦ βασιλῆες ὑπέρτατοι ἄλλων,
  Ἤδη κλύεθ' ἅπερ θυμὸς ἄνωγε λέγειν.
Μοῦσαι γάρ μ' ἐδίδαξαν ἀληθέα πάντ' ἀγορεύειν
  Αἰγιόχοιο Κόραι Ζηνὸς ἐριβρεμέτα.
Θὴρ ὀλοφώϊος αὖθις ἐπασσύτερον ποσὶν ἕρπων,
  Αἰεὶ τοῦ πρόσθεν μεῖζον' ὄλεθρον ἄγει.
Φράζεο Ἰταλίη, καὶ Γερμανῶν ἀγέρωχον
  Φῦλον, φράζεό μοι Παννονίων δάπεδον.
Φραζέσθω Κέλτης μεγαθύμων τ' ἔθνος Ἰβήρων,
  Ὅττι μεταστρέφεται πάντα διχοστασίη.
Οὔτε πόλις, ναὶ μὰ Ζῆν', οὔτ' ἔθνος, οὐδὲ μὲν οἶκος,

Ἄρδην ἐκ θεμέθλων ἤριπε τῆσδε δίχα.
Λήγετε, Πιερίδες, γοερῆς νῦν λήγετ' ἀοιδῆς·
Κέκλαυται γὰρ ἅδην πήματα Κεκροπίης.
Ὅσα μὲν Αὐσονίων ἀρειμανέων ἔθνεα ἀνδρῶν,
Ὅσσα δὲ Γερμανῶν, ὅσσα τε Παννονίων,
Φῦλά τε Κελτῶν, ἠδ' ἔτ' Ἰβήρων βόσκετ' ἐπ' αἶαν,
Οἶκον ἕνα φράζει πᾶς θεράπων σοφίης.
Παῦλον δ' οἴκου τοῦδ' αὖθις πατέρ' εὐμενέοντα,
Χαῖρε Φράγκισκόν τ', ἠδὲ κάρην Κάρολον.
Οὐενετῶν βαθυόλβων δῆμον ἐμῶν δ' αὖ ἀνάκτων,
Πᾶς ἰθὺ φρονέων οἶδ' ἔμεναι ταμίην.
Ἵλαος αὐγάζου, Ζεῦ, οἶκον τηλεθόοντα,
Σύμφωνα δ' ἐνναέταις πάντεσι νοῦν παρέχου.
Παῦε δ' ἐπισταμένως ἀμφοῖν μέγα νεῖκος ἀνάκτοιν,
Ἀχλὺν ἑκὰς θυμοῦ μήνιδος ἐκσκεδάσας.
Σαῖς δ' ὑποθυμοσύναις δὸς βουλὴν ἥτις ἐρύκοι,
Ῥιγεδανοῦ Δακέτου ἐξ ὀνύχων μέλαθρον.
Παννονίην δὲ γὰρ αὖθις ὀρούων θὴρ ὅδ' ἀπηνὴς,
Οἴκῳ παντὶ φέρει κῆρα τανηλεγέα.
Νῦν θηρὸς, Κάρολ', ἄντα πελώριον ἔγχος ἄειρε,
Βάλλε δράκοντ' ὀλοὸν πνεύμωνα βάλλε μέσον.
Μηδ' ἐντόσθιον ἔχθος ἔχων, ὃν ἔοικε σαώζειν,
Οἶκον ἀπ' ἐκ βάθρων σκάπτεο ληθόμενος.
Λάζεο καὶ σὺ, Φραγκίσκ' ἀσπίδος ὀμφαλοέσσης
Ἕδρανα ῥυόμενος, θῆρα βάλ' αἱμοχαρῆ.
Μὴ παίδων κάτα χειρὶ τινάξαις ὄμβριμον ἔγχος,
Καίνων οὓς εἰκὸς ῥυέμεναι θανάτου.
Ἀμφοτέροισι, λέγω, μὴ μέσσης ὥσπερ ἀήτης,
Πνεῖτε νέφος κεφαλὴ σπώμενοι ὑμετέρη.
Μὴ Κάδμοιο ἕκαστος νίκης κάρτ' ἐφιέσθω,
Ἀλλὰ μάλ' ἀμφὶς ὁρῶν, τόξον ἐπαντινέτω.
Μουσάων ἱεραῖς νῦν εἴκετε ἐννεσίῃσιν,
Ὀψιγόνων ἀνδρῶν μῶμον ἀλευόμενοι.
Ἴστρος ὁδὸν δεικνύει, καὶ πλοῦς πόντον ἐφ' Ἕλλης,
Νίκης αὐτοκράτορα σφῶν μάλ' ἐριπρεπέος.
Οὔτις μνήσεθ' ὑμῶν, οὐδὲ λόγῳ βασιλῆας
Οὔτ' ἔργοισιν ἐρεῖ, ἄλλον ἰδὼν πόλεμον.
Οὔτις ἀοιδῶν εὐκλείσει γένος, οὔτε τοι ἔργα,
Φόρμιγγ' ἀμφὶ χέρας μειλιχόγηρυν ἔχων.
Τύμβος δ' ἀράσιμος μερόπεσσι μετεσσομένοισι,
Ζεὺς δ' ἄρ ἀνέραστος αὖ κἂν φθιμένοις ἔσεται.
Οὕνεχ' ἑοῖο ἐφετμῶν οὐκ' ἀλέγοντες ἔθεσθε
Ἔγχος ἐπ' ἀλλήλους λυγρὸν ἐνυαλίου.

'Αμφαδίην τεύχοντες νίκην ἀλλοφύλῳ,
 Αἵμασιν ὑμετέροις, αἰδέομαι δὲ λέγειν.
'Αλλ' ἐρέω μούσαισι πιθήσας ἀρτιεπείαις,
 Οὐδέτερος νίκην ἱμερόεσσαν ἀρεῖ.
Τρίτατος ἀμφοτέροιν γὰρ καίπερ ἀγῶνα δ' ἰόντοιν
 Νίκης λαμπρὰ γέρα ληψόμενος τροχάει.
Κλῦτέ μεν, ὦ βασιλῆες· ἐμὸς λόγος ἐν φρεσὶ δ' ἔστω,
 Μηδ' ἄνεμος φορέοι τῶν ὅ,τι περ λελάκω.
Μάντις ἐτώσια βάζων ὑμῖν εἴθε γενοίμην,
 Πνεύμασιν ἁρπαχθεὶς, ἢ κορυβαντιάων!
'Αλλὰ δέδορκ' ἄποθεν, φεῦ! Λυγκεὺς, οἷά περ ἄλλος,
 Ἴχνεσι λαιψηροῖς πῦρ ἐπιμαιόμενον.
Λήγετε Πιερίδες γαερῆς νῦν λήγετ' ἀοιδῆς,
 Κέκλαυται γὰρ ἅλις πήματα Κεκροπίης.
Ζεῦ πάλιν ἵλαθι δὴ σοῖσι προτέροισιν ἐδέθλοις,
 Οὐχ ἕτερον γὰρ ἔγνων κηδόμενον χθονίων.
Νῦν ἱερῆς ποτὲ χώρης μνήσασθ' οὐρανίωνες,
 Καὶ λύσατε κακῶν ἄστε' ἀπειρεσίων.
Σώφρονα νοῦν τε δότ' ἀστοῖς, χρῆμα βροτοῖσιν ἄριστον,
 Νύκτα δ' ἄπο δνοφερὴν Ἑλλάδος ἐξέλετε.
Ἴσχεο μηνυθμαῖο δίκη παλιδερκέα γλήνην,
 Ἱμερόεν δὲ δίδου τέρμα κακοπραγίης (¹).

Στυλιανὸς Ῥίκης.

Κερκυραῖος. Σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ διέτριψεν ἐκεῖσε, ἐξ ἀντιγραφῆς Ἑλληνικῶν κωδήκων ἀποζῶν. Συνέγραψεν

Ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Στυλιανοῦ τοῦ Παφλαγόνος, ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Θεοδώρου Προσαλέντου, τῷ δὲ 1690 ἀνατυπωθεῖσαν δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης Θ. Προσαλέντου, ὁμωνύμου καὶ δισεγγόνου τοῦ πρώτου, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν,

—Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Στυλιανοῦ τοῦ Παφλαγόνος ψαλλομένη τῇ κς' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ἐν ᾗ τελεῖται ἡ αὐτοῦ μνήμη, πρὶν μὲν συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ποτὲ ἐλλογιμωτάτου κυρίου Στυλιανοῦ Ῥίκη, καὶ ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ ποτὲ εὐγενεστάτου κυρίου Θεοδώρου Προσαλέντη· νεωστὶ δὲ δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων τοῦ νῦν ἐκλαμπροτάτου κυρίου Θεοδώρου Προσαλέντη, τοῦ αὐτοῦ δισεγγόνου, χάριν εὐλαβείας μετατυπωθεῖσα. Ἐνετίῃσιν, αχϞ. Παρὰ Μιχαὴλ Ἀγγέλῳ τῷ Βαρβωνίῳ. 8ον. σελ. 23.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Τουρίνῳ βασιλικοῦ Ἀθηναίου σώζεται χειρόγραφον ἀνῆκον πάλαι εἰς Γαβριὴλ τὸν Σεβῆρον, καὶ περιέχον μετ' ἄλλων τῆς

(¹) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Ἀντωνίου Ἐπάρχου τοῦ Κερκυραίου, εἰς τὴν Ἑλλάδος καταστροφὴν θρῆνος. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαί τινες πρὸς ὁμόνοιαν συντείνουσαι τῆς χριστιανῶν πολιτείας. Venetiis 1544».

ἐκκλησίας ἡμῶν καμένων, καὶ τὴν περὶ συγγενείας βαθμῶν συνοπτικὴν συλλογὴν Ζαχαρίου τοῦ Σκορδυλίου· φέρει δ' ἐν τέλει « Συνεγράφη (ἴσως ἀντεγράφη) παρ' ἐμοῦ Στυλιανοῦ Ῥίκη τοῦ Κερκυραίου ἐν ἔτει αφλή ὀκτωβρίῳ ιγ' ». Εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὑπάρχουσιν ἑπτὰ ζεύγη ἱκετηρίων πρὸς τὸν Ἰησοῦν στίχων, πιθανῶς ποιηθέντων ὑπὸ τοῦ Ῥίκη.

Θεοφάνης καὶ Νεκτάριος οἱ Ἀψαράδες.

Οἱ αὐτάδελφοι οὗτοι ἱερομόναχοι, ἐξ Ἰωαννίνων κατάγόμενοι, ἤκμασαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙϚʹ αἰῶνος· τὸν ἀσκητικὸν ποθοῦντες βίον, ἀπηλλαγμένον τῆς τύρβης καὶ ματαιότητος τῶν κοσμικῶν, κατέφυγον εἰς τοὺς ἀποκρήμνους βράχους τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Μετεώρων, καὶ ἔκτισαν τὴν ἀπρόσιτον μονὴν τοῦ Βαρλαάμ, ἐν ᾗ σχεδὸν ὑπερεκατοντούτεις τὸν βίον κατέλυσαν. Καὶ ὁ μὲν Θεοφάνης ἀπεβίωσε τὴν 17 Μαΐου 1544, ὁ δὲ Νεκτάριος τὴν 7 Ἀπριλίου 1550. Ἡ μνήμη αὐτῶν πανηγυρίζεται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας.

Ἔγραψαν αὐτοβιογραφίαν συμπεριληφθεῖσαν εἰς τὴν ὑπὸ Ματθαίου μητροπολίτου Μύρων ποιηθεῖσαν ἀκολουθίαν αὐτῶν.

—Ἀκολουθία τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν καὶ αὐταδέλφων Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους τῶν κτιτόρων τῆς Σεβασμίας καὶ Βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Βαρλαὰμ τῆς ἐν τῷ Μετεώρῳ, τῶν ἐξ Ἰωαννίνων, τὸ γένος Ἀψαράδες. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσά καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἁγίου Σταγῶν Κυρίου Γαβριὴλ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ἐκ χωρίου Μοζέτζι, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ ἵνα δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι διανέμηται. Ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων 1815 (4ον. σελ. 39).

Φραγκίσκος Πόρτος.

Εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων κριτικῶν τοῦ ΙϚʹ αἰῶνος· ἐγεννήθη ἐν Ῥεθύμνῳ τῆς Κρήτης, καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ. Ὀρφανισθέντα τῶν γονέων συνήγαγον αὐτὸν οἱ προσήκοντες τῷ γένει, καὶ ὕστερον ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Γεώργιος Καλλιέργης ἀπελθὼν εἰς Βενετίαν συμπαρέλαβε χάριν ἐλέους τὸν Φραγκίσκον, ὄντα ἤδη περὶ τὸ δέκατον ἕκτον τῆς ἡλικίας του ἔτος, καὶ ἔπεμψεν ὕστερον εἰς Πατάβιον, ἔνθα ἐφ' ὅλην σχεδὸν πενταετίαν ἐπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ ἐδιδάχθη προσέτι καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπανακάμψαντος δ' εἰς Κρήτην τοῦ προστάτου του, ὁ Πόρτος γενόμενος ἐν ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων ἐπέστρεψεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα ζῶν ἀπὸ τῆς ἐλευθεριότητος τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, καὶ ἀσχολούμενος εἰς τὰ γράμματα, ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν τόσην ἔδειξε προ-

κόπτην, ὥστε καὶ διωρίσθη καὶ ἀρχιδιδάσκαλος καὶ πρωτοκαθηγητὴς τῶν Ἑλλήνων· ἐκλεχθεὶς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου διευθυντὴς, ἅμα διελθόντος τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ, ἀπεψηφίσθη παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ προσπάθειαν καὶ καθῃρέθη· διότι λάλος ὢν καὶ φιλοσκώμμων ἐνέβαλλεν εἰς γέλωτα, καὶ δεισιδαίμονας ἀπεκάλει τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ, διὰ τὰς νηστείας καὶ τὰς ἐνώπιον τῶν ἁγίων εἰκόνων μετανοίας, καὶ οὐδὲ τἄλλα διῆγε σεμνὸν καὶ πρὸς τὴν δικαίαν τοῦ κοινοῦ ἐπιθυμίαν ῥυθμιζόμενον βίον.

Καταλιπὼν δὲ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἑνετῶν, ἐπὶ σκοπῷ νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν, πενόμενος καὶ θυροκοπῶν, ἀνεγνωρίσθη ἐν ᾧ διήρχετο τὴν Φερραρίαν ὑπό τινος τῶν μαθητῶν του, ὅστις δεξιωθεὶς καὶ ξενίσας τὸν Πόρτον, εἰσήγαγεν ἔπειτα αὐτὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς συζύγου τοῦ δουκός. Ἔζη δὲ τότε κατ' ἐκείνην τὴν πόλιν ἐνάρετός τις πολίτης, ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ὀνόματι Γριλενζόνιος, ὅστις διὰ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν πατρίδα του ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις προτοῦ ὄχι μόνον δὲν ἐνοεῖτο ἢ ἐμελετᾶτο, ἀλλ' οὐδὲ ὠνομάζετο. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τύχη ὡδήγησεν ἐκεῖ Κροτωνιάτην τινὰ, Μάρκον Ἀντώνιον, ἔχοντα ὁπωσοῦν βαφὴν Ἑλληνικῆς παιδείας, συνέταξεν αὐτῷ μισθὸν μέρος μὲν ἐξ ἰδίων, μέρος δὲ καὶ ἐξ ἀλλοτρίων κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ. Ἐδίδαξεν ὁ Κροτωνιάτης ὀλίγους μῆνας τὰ στοιχειώδη μαθήματα, ἀλλ' ἀντὶ νὰ θεραπεύσῃ ἀνέφλεξεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γλώσσης ἐκείνης, ὥστε ὁ Γριλενζόνιος, συνεργοῦντος καὶ Λουδοβίκου τοῦ Καστελβέτρου, ἀγχινουστάτου καὶ πολυμαθοῦς γραμματολόγου καὶ συμπολίτου αὐτοῦ, κατώρθωσε περὶ τὸ 1537 νὰ δοθῇ ἀπὸ τοῦ δημοσίου μισθὸς εἰς τὸν Πόρτον, ὡς ἄνδρα καὶ τῆς ἰδίας καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐγκρατέστατον.

Καὶ ἰδίᾳ λοιπὸν καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς κοινότητος ἐδίδασκεν ὁ Φραγκίσκος, καὶ τοσοῦτον εὐδοκίμει, ὥστε ὄχι μόνον παμπληθεῖς συνέῤῥεον περὶ αὐτὸν οἱ νέοι τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ξένοι ὄχι εὐάριθμοι προσήρχοντο πολλαχόθεν.

Συνέστη κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Μοδένῃ σύλλογος ἐκ τριάκοντα ἀνδρῶν καὶ φιλομαθῶν νέων, ὅστις ἐκαλεῖτο Ἀκαδημία. Μέλος δὲ ταύτης ἐγένετο καὶ ὁ Πόρτος. Διέτριβον δ' ἐκεῖ περὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν συγγραμμάτων, καὶ συνεζήτουν ἐπιστημονικὰς ἀληθείας ἐξασκούμενοι πρὸ πάντων καὶ κατὰ παντοίους τρόπους περὶ τὴν κριτικὴν τῆς γραμματολογίας.

Κατὰ τὴν ἐν Μοδένῃ διαμονὴν αὐτοῦ ἐπολιτογραφήθη ὁ Πόρτος καὶ ἐνυμφεύθη.

Ὁ τότε δοὺξ Ἡρακλῆς Β'. θέλων ν' ἀναστήσῃ τὴν πεσοῦσαν δόξαν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φερράρας, πρωτευούσης τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἐπλούτισε τὸ καθίδρυμα τοῦτο ἐπισήμων ἀνδρῶν, καὶ εἰς τὸν χορὸν τούτων συγκατέλεξε καὶ τὸν Πόρτον, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσε ἐπὶ μισθῷ ἀδροτάτῳ εἰς τὴν καθηγεσίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἐγκαταλιπὼν ὁ Φραγκίσκος τὴν ἐν Μοδένῃ ἕδραν, ἀφ' ἧς πολλοὺς ἐμύησε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἦλθεν εἰς Φερράραν, καὶ ἔτυχεν εὐμενεστάτης δεξιώσεως παρὰ τῇ δουκίσσῃ Εἰρηναίᾳ, θυγατρὶ Λουδοβίκου ΙΔ' βασιλέως τῆς Γαλλίας, καὶ γυναικὶ ἀκμαίου νοός, πολλῆς παιδείας, καὶ ἐπαινουμένῃ μάλιστα ὡς ἐμπειροτάτῃ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, τὰς ὁποίας θέλουσα νὰ παιδευθῶσιν αἱ δύο αὐτῆς θυγατέρες ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Πόρτον τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνίδος. Ὅθεν ταχέως εἰς μεγίστην ὑπόληψιν ἐλθὼν, προσεγράφη καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Φιλαρέτων, συγκροτουμένην ἐκ τῶν μάλιστα εὐδοκίμων.

Ὕστερον ἀποδημήσας ἐκ Φερραρίας μετέβη εἰς Βενετίαν, Ῥώμην, καὶ Φριούλιον, καὶ ἐκεῖθεν σκοπεύων νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους χάριν ἰδίων ὑποθέσεων, διευθύνετο εἰς Λούγδουνον· ἀλλ' ὅτ' ἔφθασεν εἰς Γενεύην παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς πόλεως ἵνα καταμείνῃ ὡς δημόσιος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καθηγητὴς, ἀπεδέχθη τὴν προσφορὰν, καὶ κατῴκησεν ἐνταῦθα μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς οἰκογενείας (1562).

Ἐνταῦθα καὶ ἀπέθανεν ὁ Πόρτος ὑπὸ τετραημέρου πλευρίτιδος τῇ 7 Ἰουνίου 1581, σχεδὸν ἑβδομηκονταέτης.

Ὁ περικλεὴς Θεόδωρος Βέζας, ἐξύμνησε τὸν Πόρτον ἀποθανόντα διὰ τῶν ἑξῆς ἐπιταφίων ἐπῶν.

Cretensem patria Portum, non moribus oras
Traxerat in Venetas quem pietatis amor:
Nec satis in Venetis nactum feliciter oris,
Quærere suadebat quod pietatis amor;
Hospitio profugum excepit fovitque Geneba.
Exulibus portus tutus, et ora piis
Nec solum excepit, sed et illum hinc inde secutas
Et porti assiduas Pieridas comites.
Exuvias cujus matura ætate sepulti
Hoc portu manibus composuere suis
Pars autem melior portu meliore potita
Quæ pietas illum quærere jussit, abest.

Μαθηταὶ τοῦ Πόρτου ὑπῆρξαν διάσημοι, ὡς ὁ Σιγόνιος διαδεχθεὶς αὐτὸν εἰς τὴν ἐν Μοδένῃ διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν, ὁ Πίγνας ποιήσας λατινικὴν ᾠδὴν εἰς τιμὴν τοῦ διδασκάλου του, καὶ ἄλλοι· πάντων ὅμως ὑπερεξάρχει ὁ υἱός του Αἰμίλιος, περὶ οὗ κατωτέρω.

Συγγράμματα.

—Responsio ad P. Carpentarii epistolam plenam calumniis in viros bonos (¹).

—Commentarii in Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Genevæ, 1583.

—Commentarius in varia Xenophontis opuscula, et in Thucydidem. Morgiis 1586. (Ἀνετυπώθη ἐν Γενεύῃ τῷ 1594 εἰς φύλλον).

—In omnis Sophoclis Tragœdias prolegomena. Vita Sophoclis. De Tragœdia, ejusque origine. Sophoclis et Euripidis collatio. Morgiis 1598.

—Apollonii Dyscoli de constructione libri IV, a F. Porto correcti et suppleti. Lat. redd. et illustr. Francofurti 1598 (εἰς μέγα 4ον).

—Λεξικὸν Ἑλληνικόν, τυπωθὲν ἐν Γενεύῃ τῷ 1562 εἰς τόμους δύο, καὶ ἀνατυπωθὲν τῷ 1592.

—Σημειώσεις εἰς Ἐπιστολὰς Συνεσίου, τυπωθεῖσαι τῷ 1605 ἐν Παρισίοις ὑπὸ Φριδ. Μορελλίου.

—Λατινικὴ μετάφρασις τῶν δέκα τοῦ Συνεσίου ὕμνων, καί τινων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ᾠδῶν, δημοσιευθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1568 ὑπὸ Ἐῤῥίκου Στεφάνου.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Παῦλον Μανούτιον, καὶ Μαρτῖνον Κρούσιον.

—Ἐπιγράμματα εἰς διάφορα τότ' ἐκδοθέντα συγγράμματα.

Ἐξέδωκε τὸν Ἑρμογένη, Ἀφθόνιον καὶ Λογγῖνον, μετὰ σημειώσεων, ἐν Γενεύῃ 1569.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔγραψεν ὁ Πόρτος καὶ τὰ ἑξῆς μὴ ἐκδοθέντα.

—Λόγον ἐπαινετικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

—Ὑπομνήματα εἰς τοὺς Ὀλυνθιακούς, τοὺς Φιλιππικοὺς καὶ ἄλλους τοῦ Δημοσθένους λόγους, καὶ εἰς δύο τῶν Σοφοκλέους τραγῳδιῶν.

—Σχόλια εἰς Ὅμηρον, Εὐριπίδην, Ἀριστοτέλους Ῥητορικὰ καὶ Ποιητικά, Ἑρμογένην καὶ εἰς τὰ τρία τῆς Ἀνθολογίας βιβλία (²).

Ἰωάννης Ἀλβάνης.

Ἰωάννης Ἱερώνυμος, ἐκ τοῦ περιφανοῦς οἴκου τῶν Ἀλβανῶν, μετα-

---

(¹) Ὁ Πέτρος Καρπεντάριος, ἄλλοτε συγκαθηγητὴς τοῦ Πόρτου ἐν Γενεύῃ, καὶ παραδίδων τὰ νομικά, ἀπελθὼν ἐκεῖθεν ἔγραψε μετά τινα χρόνον ἐπιστολὴν πρὸς τοῦτον, δι' ἧς ἐξύβριζε τοὺς Καλβινιστάς. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καρπενταρίου καὶ ἡ ἄνω ἀπάντησις τοῦ Πόρτου γαλλιστὶ μεταφρασθεῖσαι ἐξεδόθησαν ἐν Mémoires de l'Estat de France sous Charles IX, τόμ. I. σελ. 600.

(²) Ἑλληνομνήμων, σελ. 364—36.

ναστευσάντων ἐξ Ἠπείρου κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα εἰς Ἰταλίαν, διὰ τὴν τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίας, ἐγεννήθη τῷ 1504 ἀπὸ τὸν κόμητα Φραγκίσκον Ἀλβάνην. Προωρίσθη ἄμα γεννηθεὶς διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον· ἀλλ' ὁ πατήρ του, ἀνὴρ φιλομαθής, ἐπεμελήθη νὰ διδαχθῇ ὁ Ἰωάννης σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, ὡς καὶ τὸ ἀστικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον. Διαπρέπων ἤδη κατ' ἀμφότερα τὰ δίκαια, κατετάχθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν, εἰ καὶ ἀρεσκόμενος εἰς μόνα τὰ γράμματα. Ὑπηρέτησεν ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, καὶ εἰς τὴν Βενετικὴν δημοκρατείαν προσήνεγκεν ἐξιδιασμένας ὑπηρεσίας, ἀνταμειφθείσας διὰ τοῦ διορισμοῦ του ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ τῆς Βεργάμου ἀρχῇ, ἣν ἐντίμως διεχειρίσθη. Νυμφευθεὶς ἐκεῖ ἀπώλεσεν ὕστερον τὴν σύζυγόν του, ἀφήσασαν αὐτῷ πολλὰ τέκνα. Ὁ καρδινάλιος Ἀλεξανδρίνης, ἱερεξεταστὴς τότ' ἐν Βενετίᾳ, ᾠκειώθη μετὰ τοῦ Ἀλβάνη, καὶ ἐξετίμησε δεόντως τὰς περὶ τὸ δίκαιον βαθείας γνώσεις αὐτοῦ καὶ τὸν πρὸς τὴν θρησκείαν ζῆλον, ἀναδειχθέντα τρανώτατα εἰς περίστασιν δύσκολον, καθ' ἣν ὁ ἀμερόληπτος Ἰωάννης καταπνίξας τὴν φωνὴν τοῦ ἰδίου αἵματος ἤκουσε μόνον τὴν τοῦ καθήκοντος· διότι εἷς τῶν ἐγγυτέρων συγγενῶν του κατηγορήθη ὡς αἱρετικὸς, καὶ ὁ Ἀλβάνης δὲν ἐδίστασε νὰ ἐφαρμόσῃ κατ' αὐτοῦ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου.

Ὅταν ὁ Ἀλεξανδρίνης ἐξελέχθη πάπας (1566) ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίου Ε΄, προσεκάλεσεν εἰς Ῥώμην τὸν Ἀλβάνην, καὶ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ τρανὰ καὶ διαρκῆ δείγματα ἐξιδιασμένης φιλίας καὶ ὑπολήψεως. Τῷ 1583, μετὰ τὸν θάνατον Γρηγορίου ΙΓ΄ ὁμόθυμος εὐχὴ ἐκάλει τὸν Ἀλβάνην ὡς διάδοχόν του· ἀλλὰ τὰ περικυκλοῦντα τὸν ὑποψήφιον πάπαν τέκνα ἐναυάγησαν τὴν καλὴν τῶν ἐκλογέων πρόθεσιν.

Ἀπεβίωσε τὴν 23 Ἀπριλίου 1591.

Ὁ Ἀλβάνης ἔγραψε πολλὰ, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα περὶ κανονικοῦ δικαίου πραγματευόμενα, εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

—De immunitate ecclesiarum. 1553.
—De potestate Papæ et consilii. Lugduni, 1558. Venetiis, 1561.
—De cardinalibus. De donatione Constantini, 1584 (1).

Διονύσιος Ζαννεττῖνος.

Κρὴς τὴν πατρίδα, λατινόφρων τὸ θρήσκευμα. Ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον ὡς δυτικὸς ἐπίσκοπος τῶν ἡνωμένων ἐκκλησιῶν Κέω καὶ Κῶ

(1) Monteloux-La-Villeneuve, Biographie Universelle, tom. I, σελ. [illegible]

θνου (Zianensis Firmensi unitis ecclesiis episcopus). Παραιτησάμενος δὲ τὰς δύο ταύτας ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις ἀνέλαβεν ἄλλας δύο ἐν Κρήτῃ (1538), καὶ ταύτας ἡνωμένας ἐπισκοπὰς, τὴν Χεῤῥονήσου καὶ τὴν Μυλοποτάμου.

Διέπρεπεν ὁ Διονύσιος διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ περὶ τοὺς ἱεροὺς λόγους πολυμάθειαν. Παρευρέθη ἐν τῇ Τριδεντινῇ συνόδῳ, εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ὁποίας ὑποσημειούμενος δὲν ἐλησμόνει νὰ προσυπογράφῃ μετὰ τοῦ κυρίου καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ὄνομα Graecus (Ἕλλην). Ὁ ἱστορήσας τὰ κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην Παλλαβιτζῖνος σημειόνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸ παράστημα. Τὴν δὲ περὶ τὰ θεολογικὰ αὐτοῦ ἱκανότητα ἐπέδειξεν ὁ Διονύσιος τότε ἀγωνιζόμενος ν' ἀνασκευάσῃ δόξας τινὰς περὶ τῆς ἀσεβῶν δικαιώσεως, καὶ ἐξ ἐπιστήμης διαλεγόμενος περὶ τῶν ἐκτάκτων τῶν ἐπισκοπῶν εἰσοδημάτων. Πολὺς δὲ καὶ μέγας ἐγένετο κατ' ἐκείνην τὴν συνέλευσιν τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ μαθήσεως ὁ ἔπαινος· διότι ὁ Καβήνσιος ἐπίσκοπος, ἀντιδοξῶν τῷ Διονυσίῳ, καὶ εὑρὼν αὐτὸν μετ' ἄλλων ἐπισκόπων περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων διαλεγόμενον, ἀναφλεχθεὶς ὑπὸ σφοδρᾶς καὶ αἰφνιδίου ὀργῆς, ἐπέβαλε χεῖρας εἰς τὸν πώγωνα τοῦ Κρητὸς, καὶ κατασπάσας παρέτιλε πολλὰς τρίχας. Οἱ πρεσβευταὶ καὶ πατέρες ἐταράχθησαν πρὸς τὸ ἀσεβὲς ἐκεῖνο καὶ ἀπροσδόκητον ἔργον· καὶ ὁ ὑβριστὴς μὲν ἐτιμωρήθη κατ' ἀξίαν, ὁ δὲ Διονύσιος γονυπετὴς ἐμεσίτευσεν ὑπὲρ ἐκείνου, πληθούσης ἤδη καὶ συγκαθημένης τῆς συνόδου.

Ἀποθέμενος δὲ τὴν μὲν Χεῤῥονήσου ἐπισκοπὴν τῷ 1549, τὴν δὲ Μυλοποτάμου τῷ 1555, ἀνεχώρησεν εἰς Βενετίαν, ὅπου καὶ ἐτελεύσε τῷ 1566.

Ὁ Νικόλαος Σοφιανὸς προσφωνῶν τῷ Διονυσίῳ τὴν μετάφρασιν τοῦ περὶ Παίδων Ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου, πλέκει ὡς ἑξῆς δίκαιον ἔπαινον τοῦ ἐναρέτου καὶ πεπαιδευμένου ἐκείνου ἀνδρός. « Εἶχα πέσει εἰς μεγάλην ἀπορίαν πῶς ἔναι δυνατὸν νὰ πιστεύσουν οἱ πολλοὶ τὰ λόγια τοῦ Παιδαγωγοῦ, ἂν καὶ δὲν ἔχουσι καὶ παράδειγμα τὸ ποίας λογῆς πρέπει νὰ ἔναι ὁ πεπαιδευμένος ἄνθρωπος, ἂν οὐδὲν τοὺς παραστήσωμεν τὸν βίον καὶ τὴν διαγωγὴν τῆς ἀρχιερωσύνης σου, καὶ ὅλοι ὁμοῦ νὰ σπουδάζουσι νὰ μιμοῦνται τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν ἐλευθερότητα ὁποῦ δείχνεις καθ' ἑκάστην εἰς ὅλους, κοντολογίᾳ τὰς ἄλλας ἀρετὰς, ὁποῦ στολίζουσι τὴν ἱεράν σου καὶ γενναίαν ψυχὴν, ὁποῦ οὔτε αὐτὸς ὁ Πλούταρχος μετὰ εὐκολίας τὰς ἤθελεν ἀφηγηθῇ· ἂν

γένη τοῦτο καὶ ὅλοι, ἢ οἱ περισσότεροι πιάσουσι τοῦτον τὸν δρόμον, εὔκολα καὶ ἀπὸ τὴν δουλοσύνην καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλὰ πάθη, ὁποῦ ἔναι χειρότερα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλοσύνην, ἤθελαν λυτρωθῇ.. »

Τοῦ Διονυσίου ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Τριδεντίνης συνόδου μνημονευομένων λόγων, οὐδὲν ἄλλο πόνημα γνωρίζομεν (¹).

Γεώργιος Καλύβας.

Ῥόδιος τὴν πατρίδα, παρευρεθεὶς κατὰ τὴν ὑπὸ Σουλεϊμάνου ἅλωσιν τῆς νήσου (1522), τὴν ὁποίαν καὶ περιέγραψε.

Ἐκτὸς τῆς πολιορκίας καὶ ἁλώσεως τοῦ Ῥόδου, ἔγραψεν ὁ Καλύβας—Λόγον εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ.—Ἐρωταποκρίσεις πεντήκοντα περὶ διαφόρων θεολογικῶν ζητημάτων.—Σύμμικτα—Ἐπιστολὰς δέκα ἑπτὰ πρὸς διαφόρους. (Ἅπαντα περιεσώθησαν ἀνέκδοτα μέχρι τοῦδε ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης (²).

Πρὸς τοῦτον δ' εὕρηνται ἐξ ἐπιστολαὶ ἀπευθυνόμεναι πρὸς αὐτὸν ὑπὸ Ἰωάννου Ἀβραμίου, Ἀντωνίου, Ἐξάρχου, Ἰωάννου Ναθαναὴλ, Νικολάου, καὶ Μαθουσάλα τοῦ μοναχοῦ (³).

Ἀντώνιος Καλλιέργης.

Ἐπαινεῖ τὸν Κρῆτα τοῦτον ὁ Σοφιανὸς εἰς τὴν πρὸς Διονύσιον προσφωνητικὴν τοῦ περὶ Παίδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου, ὀνομάζων *ἐνδοξότατον καὶ δοχεῖον τῶν ἀρετῶν*. Καὶ ὁ Γυράλδος, ὡς ἐκ στόματος Φραγκίσκου Πόρτου, ἐπιφέρει «ὑπάρχει ἐν ταῖς ἡμετέραις Κρησὶν ὁ εὐγενέστατος τῶν Καλλιεργῶν οἶκος, ὧν καὶ ἄλλοι ἤκμασαν κράτιστοι ἄνδρες καὶ νῦν ὁ περιφανὴς Ἀντώνιος πᾶσαν ἀρετὴν τῇ εὐγενείᾳ συνάπτων καὶ ὑπὸ τῆς γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν πολιτείας τὰ μάλιστα εὐνοούμενος ».

Τὸ χωρίον τοῦ Γυράλδου παραθέτων καὶ Λαυρέντιος ὁ Κράσσος ἐπαινεῖ πρῶτον τὸν Ἀντώνιον, ὡς ἄνδρα ποικίλης μαθήσεως, ποιητὴν ἀνθηρὸν τὴν λέξιν, εὔστοχον τῶν ἀρχαίων λυρικῶν μιμητὴν, καὶ θαυμασίως συζεύξαντα μετὰ μὲν τῆς γλυκύτητος τῆς ποιήσεως τὴν γλυκύτητα τοῦ ἤθους, μετὰ δὲ τῆς παιδείας τὴν φρόνησιν.

Ἔγραφεν ὁ Ἀντώνιος ἱστορίαν τῆς Κρήτης μέχρι τοῦ 1303, τὴν ὁποίαν ὡς

(¹) Ἑλληνομν. σελ. 225—6.—Cornelii, Creta Sacra, tom. II.

(²) Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 627 καὶ XII, σελ. 134.

(³) Τοῦ Μαθουσάλα τούτου φέρονται, ἐκτὸς τῆς πρὸς Καλύβαν ἐπιστολῆς, καὶ ταῦτα — Ἐπίγραμμα εἰς Ἰωάννου Γεωμετρίαν. — Ἐπικήδειον εἰς Γεώργιον Κριτόπουλον. (αὐτόθ. XI, σελ. 679).

περιέχουσαν εἰδήσεις καὶ ὑπομνήματα πολλοῦ λόγου, ἀναφέρουσιν οἱ Εὐρωπ. ἱστοριογράφοι, καὶ μάλιστα Βίκτωρ ὁ Σάνδος ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (¹).

Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς.

Κατήγετο ἐξ οἰκογενείας μεταναστευσάσης ἐξ Ἄργους εἰς Ναύπλιον, κἀκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ περὶ τούτου ἐκτίθησιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος, γράφων τῷ 1581 πρὸς Κρούσιον·

« Ὡς ἐν ταῖς εὐεργετικοῖς ἀρχοντικοῖς γράμμασι τὸ γένος ἡμῶν » ὁρῶ, πρὸ τριακοσίων ἤδη ἐνιαυτῶν ὅτε Γουϊδὼν τις Ντεβὶν λεγό- » μενος Γάλλος, καὶ ὁ μετὰ τοῦτον Ἰάκωβος Ντὲ λὰ Ῥόχας, ἦσαν » ποτε κύριοι Ἀθηνῶν, καὶ ἐνωτίζοντο, ὅτι ἡ νέων Ῥωμαίων, εἴτε » Γραικῶν βασιλεία, ἀσθενεῖν ἄρχεται, καὶ εἰς Ἄργος μετῴκησαν· τό- » τε Μιχαὴλ Καγομαλᾶν θυσαυροφύλακα εἶχον· καὶ πᾶν ὅ,τι ζυγῷ » διεδίδετο ἦν ἐπ' ἀδείας αὐτῷ· ὅθεν, ὡς οἶμαι, καὶ τὸ Ζυγομαλᾶς » ὠνομάσθη, ζυγοστατεῖν ὡρισμένος, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀρχῆς διευθε- » τεῖν· καὶ μετὰ Μιχαῆλον Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς, ὃς καὶ μετῴκισεν » εἰς Ναύπλιον· Ἀργεῖοι γὰρ τὸ ἀνέκαθεν ἡμεῖς· καὶ μετὰ Ἰωάννην » Εὐστάθιος ὁ ἐμὸς πάππος· εἶτα πατὴρ Ἰωάννης ὁ ἐμὸς, καὶ ἐγὼ » σὺν Θεῷ, ἔχων ἀδελφὸν ἕνα καὶ ἀδελφὰς δύο, μετοικήσαντες αὖθις » ἀπὸ Ναυπλίου πρὸ κς' ἐτῶν ἐνταῦθα, αἰτίου ὄντος καὶ ἀξιώσαν- » τος τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάσαφ, τῶν μαθημάτων » ἕνεκα, ἵνα μεταδῷ ταῦτα· οὐδεὶς γὰρ ἦν τότε ὁ διδάσκων γράμ- » ματα· καὶ ἐδίδασκε τὴν Ἑλλήνων φωνὴν καὶ τέχνην εἰς μαθητάς » τε ἐξ ὧν εἰσιν οἱ πλείους. . . Εὐχὴν Σολομώντιον εἶχε καὶ ἔχει τὸ » γένος ὑμῶν οὔτε πλοῦτον, οὔτε πενίαν, ἀλλὰ τὰ δέοντα, καὶ οὔτε » τῶν περιβλέπτων οὔτε τῶν ἀφανῶν, μούσαις συνόντων καὶ ὑπηρε- » τούντων αὐταῖς καὶ τῇ μεταδόσει τούτων, καὶ ταῖς ἐπιστήμαις » βοηθούμενοι καὶ τρεφόμενοι (²) ».

Ὁ Ἰωάννης παιδευθεὶς ὑπὸ Ἀρσενίου Ἀποστόλη (³), μετέβη ὡς διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσκλήσει, τοῦ μαθητοῦ του (⁴) πατριάρχου Ἰωάσαφ Β', κατὰ τὸν τέταρτον χρόνον τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ (1555). Τιμηθεὶς τῷ ὀφφικίῳ τοῦ ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐδίδαξε τήν τε Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν εἰς πολλοὺς μαθητάς,

(¹) Ἑλληνομν. σελ. 327.

(²) Turcogræcia, σελ. 92.

(³) Ἐπιθ. Βίον Μανουὴλ Κορινθίου, σελ. 123. σημ. 1.

(⁴) Δωροθέου Χρονογράφος.

ἐξ ὧν δεκαπέντε ἔζων τῷ 1581, καὶ δέκα ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ([1]).

Τοῦ λογίου τούτου μνημονεύονται περισωθέντα τὰ ἑξῆς συνταγμάτια.

—Ἐγχειρίδιον Γραμματικῆς γραφὲν τῷ 1544. (ἐν τέλει ὑπάρχει τοῦ αὐτοῦ Ζυγομαλᾶ λατινιστὶ ἐπιστολὴ πρὸς Ἰω. Φορίστην, καὶ Φρ. Βαδοάριον. Ἀνέκδοτον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Τουρίνου) ([2]).

—Σημειώσεις εἰς Δημοσθένην.

—Λόγος εἰς ἔπαινον Λουκᾶ Μιχαὴλ διαικητοῦ Κύδωνος ([3]).

—Ἐπίγραμμα εἰς αἶνον τῆς λαμπροτάτης ϗ ὑψηλοτάτης Βουλῆς τῶν Δέκα.

—Ἐπιστολαὶ διάφοροι, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Κρουσίου ἐν Τουρκογραικίᾳ.

Μιχαὴλ Σοφιανός.

Χῖος, σπουδάσας καὶ διδάξας ἐν Παταβίῳ. Ἐπαναστρέψας δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπανῆλθεν εἶτα περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης δεκάδος τοῦ ΙϚʹ αἰῶνος εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Τῷ 1563 ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάνης Βʹ ἀποφασίσας ν' ἀφαιρέσῃ τὴν νῆσον Κύπρον ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν, μεθ' ὧν συνθῆκαι εἰρήνης τὸν συνέδεον, ὑπέβαλε τὸ βούλευμα εἰς τὸ συμβούλιον, πρὸς εὕρεσιν ἀποχρώσης προφάσεως· οἱ σύμβουλοι τῷ προέτειναν ἵνα ὁπωσδήποτε λάβῃ τὰ ἐπὶ τῆς νήσου δικαιώματα τοῦ Σαβοϊκοῦ οἴκου· ὅθεν ἐπεφορτίσθη ὁ μέγας βεζίρης Σουλεϊμάν-πασᾶς ἵνα προσκαλέσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὸν Νικόλαον Πετροκόκκινον, εὐπατρίδην Χῖον, καὶ ἀντιπρόσωπον τότε τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας· παρὰ τοῦ Χίου τούτου ἔμαθεν ὁ μέγας βεζίρης λεπτομερῶς τὰς ἐπὶ τῆς Κύπρου ἀξιώσεις τοῦ οἴκου ἐκείνου.

Ὁ Πετροκόκκινος ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς μεταβιβάσεως τῶν δικαιωμάτων, ἦλθε τὴν 20 Φεβρουαρίου 1564 εἰς Νίκαιαν, ὅθεν μεταβὰς εἰς Πεδεμόντιον διεκοίνωσεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας τὸ αἴτιον τῆς ἀποστολῆς του· μετὰ πολλὰς ὅμως συζητήσεις ἀπεφασίσθη ν' ἀναβληθῇ ἡ διαπραγμάτευσις.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ δοὺξ, ἵνα μᾶλλον φωτισθῇ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ πραγμάτων, προσέλαβε, συστάσει πιθανῶς τοῦ Πετροκοκκίνου, τὸν Μιχαὴλ Σοφιανὸν, ἐξάδελφον τούτου, ἀναθέμενος αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του. Ἐνεργετικὴ ἔκτοτε ἀλληλογραφία ἐτηρήθη μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τῆς Πύλης, διὰ μέσου τοῦ Σοφια-

([1]) Ὁ αὐτὸς Θεοδόσιος ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκογραικίας.
([2]) Fabricii Bibliotheca Græca XI, σελ. 685.
([3]) Αὐτόθι σελ. 274.

νοῦ καὶ τοῦ τότε πανισχύρου Ἑβραίου Ἰωσὴφ Νάζη, εὐνοουμένου τοῦ σουλτάνου Σελίμη. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνεργὸν μέρος ἔλαβε καὶ ὁ Χῖος Νικόλαος Ἰουστινιάνης, ἀντὶ τοῦ Πετροκοκκίνου, σταλέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας ὡς διοικητοῦ τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ κτήσεων· οὐδὲν ὅμως τέλος παρήχθη, διότι μετ' οὐ πολὺ ἡ Κύπρος ἐγένετο Ὀθωμανικὴ ἐπαρχία, ὁ δὲ δοὺξ τῆς Σαβοΐας, φασὶ ἀντεκδικούμενος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων φοβερὰν ἐκείνην συμμαχίαν, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν ἐν Ναυπάκτῳ καταστροφὴν τῶν Μουσουλμάνων (¹).

Ὁ Σοφιανὸς ἀπεβίωσεν ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἑξῆς ἐπιγράμματος, ὅπερ ὁ Οὐόλφιος ἐξυμνῶν τὴν παιδείαν του ἐποίησε.

Τὸν σοφὸν αἶσα βαρεῖα ὑφείλετο, αἲ! Σοφιανὸν,
Ἀνθοῦνθ' ἡλικίῃ, σώματι, φρεσσὶ, τύχῃ.
Πενθείτω δὲ τὸν ἄνδρα Χίος, σύμπασά θ' Ἑλλὰς,
Ἣν πάλιν ἐξ Ἀΐδου φῶς προσέηκεν ἰδεῖν.
Πενθούντων χάριτες, Μοῦσαι, Κυθέρια, Ἀπόλλων.
Πενθούντων ἀρετῆς οἷς σοφίης τε μέλει,
Καὶ σὺ μάλιστα φίλη Σειρὴν, μέγ' ὀδύρει τ' ἀνδρὶ,
Θ' ἥμισυ τῆς βιοτῆς συγκαταθαπτομένη.

Ὁ Σοφιανὸς ἐξέδωκε, τῷ 1570, Σχόλια εἰς τὸν Αἰσχύλον, καὶ μετέφρασε λατινιστὶ τὸ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, τυπωθὲν ἐν Λειψίᾳ 1569 (²).

Πρὸς τούτοις ἔγραψε καὶ τάδε.

—Ὑπομνήματα εἰς Ἀριστοτέλη.

—Ἐπιστολαὶ περὶ Ἀριστοτέλους.

—Διάφορα ἐπιγράμματα (³).

—Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου (⁴).

Τινὰ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιχαὴλ μετεκομίσθησαν τῷ 1606 εἰς τὴν Ἀμβροσιανὴν ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Σοφιανοῦ, πιθανῶς ἀπογόνου αὐτοῦ (⁵).

Ἐλευθέριος Ῥόδιος.

Μοναχὸς ἀκμάζων κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος του (1522), καὶ ἀποθανὼν τῷ 1545. Ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἄγνωστον δ' εἰ περισωζομένην τανῦν. Τῷ 1825

(¹) Mas-Latrie, Histoire de l'île de Chypre, tom. III, σελ. 557—8.

(²) Βλαστοῦ Χιακὰ Β'.

(³) Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 714.

(⁴) Κατεχωρήθη εἰς τὸ περὶ Συνοικεσίων σύγγραμμα Ζαχαρίου Σκορδυλίου.

(⁵) Ἑλληνομν. σελ. 263. Τοῦ Μανουὴλ τούτου σώζεται ἐν τοῖς χαρτοφυλακείοις Μεδιολάνων ἐπιστολὴ ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς αὐτῆς πόλεως.

ὁ συνταγματάρχης Ῥοττιέρος ἰδὼν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐλευθερίου ἐν Ῥόδῳ εἰς χεῖρας Παπαευθυμίου τινος, περιγράφει ὡς ἑξῆς τὸ χειρόγραφον.

« Ἦτο χειρόγραφον μικροῦ τετάρτου σχήματος ἐκ σελίδων 80, εὐαναγνώστου γραφῆς, περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου εἰς τὴν καθομιλουμένην τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν. Τὸ χειρόγραφον ὅπερ εἶδον εἶνε μεταγενέστερον ἀντίγραφον ἐκ παλαιοτέρου χειρογράφου, ἀντιγραφὲν τῷ 1676 ὑπὸ ἑτέρου Ῥοδίου, Λαζάρου Χρυσοπούλου ὀνομαζομένου. Ὁ κάτοχος μοὶ εἶπεν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον δύο ἕτερα ἀντίγραφα, ἐξ ὧν τὸ ἓν πιθανῶς ἦτο τὸ πρωτότυπον » (1).

Ὁ **Lacroix** πολὺ ἐρευνήσας πρὸς εὕρεσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐλευθερίου, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ (2).

Ἰάκωβος Βασιλικός.

Ἐγεννήθη κατά τινας εἰς Κρήτην, κατ' ἄλλους εἰς Σάμον, καὶ κατ' ἄλλους εἰς Κερασσοῦντα. Γραμματεὺς χρηματίσας Ἰακώβου τινος Ἡρακλείδου, τιτλοφορουμένου δεσπότου Σάμου, Πάρου, καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὑπεξήρεσεν, ἐκείνου θανόντος, διάφορα χρυσόβουλλα, πλείστην ὅσην τὴν ὑπόνοιαν δολιότητος παρέχοντα, καὶ προσελθὼν εἰς Κάρολον Ε' τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, παρέστη ὡς ἐξ οἴκου αὐτοκρατορικοῦ καταγόμενος· ὁ δὲ μονάρχης ἀπατηθεὶς ἐπεκύρωσεν εἰς τὸν Βασιλικὸν τὸν τίτλον δεσπότου τῆς Σάμου καὶ Πάρου, ἐν ᾧ πρὸς τοῦτο οὐδεμίαν ἐκέκτητο ἁρμοδιότητα, τῷ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν νὰ ὀνομάζῃ δόκτορας, πρωτονοταρίους, καὶ ἐστεμμένους ποιητάς, καὶ τῷ ἀπένειμε πολλοὺς τίτλους δι' ὧν ἐκεῖνος πομπωδῶς ἐκοσμεῖτο γραφόμενος « Μαρκέτιος, Δεσπότης Σάμου καὶ Πάρου, ἱππεὺς τοῦ » ἀνωτάτου Καίσαρος καὶ κόμης Παλατῖνος. » Διὰ τῆς Πολωνίας εἰσῆλθεν ὁ Ἰάκωβος εἰς Μολδαβίαν, ἔνθα κατὰ πρῶτον μὲν παρέστη ὡς συγγενὴς Ῥοξάνδρας συζύγου τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος Ἀλεξάνδρου τοῦ Λεπουσνάνου, βραδύτερον δὲ δι' ὑποθετικῆς γενεαλογίας παρέστη ὡς ἀπόγονος τῆς ἀρχαίας Μολδαβικῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ εἰς Τρανσυλβανίαν, μετέβη ἐκεῖθεν εἰς Πολωνίαν καὶ ἐζήτησεν ἄσυλον παρ' Ἀλβέρτῳ, παλατίνῳ τῆς Σιραδίας, ὅστις τῷ ἐδάνεισε καὶ δεκακισχίλια δουκάτα ὅπως

(1) Rottiers, Monuments de Rhodes, σελ. 359.
(2) Iles de la Grèce, σελ. 158.

στρατολογήση· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ὁ Βασιλικὸς ὑπῆρξεν ἀτυχής, ἀλλὰ τῇ συνδρομῇ Φερδινάνδου τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγρικῆς Βασιλείας, συναγαγὼν χιλίους ἱππεῖς, κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς τὴν 10 Νοεμβρίου 1562 τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὁ τότε μέγας βεζίρης σφοδρῶς ἐπέπληξε τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρέσβυν τοῦ ἀρχιδουκὸς Φερδινάνδου, διὰ τὴν πρὸς τὸν Βασιλικὸν χορηγηθεῖσαν συνδρομήν, καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος παρεπονέθη εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα δι' ἐπιστολῆς· ἀλλ' ὁ Βασιλικὸς πέμψας πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπαυξήσας κατὰ δεκακισχίλια δουκάτα τὸν ἐτήσιον τῆς Μολδαβίας φόρον, ἐπέτυχε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ὀργὴν τῆς Πύλης, καὶ ἀπεσταλμένος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ ἐκόμισε τὴν *κούκαν*, καὶ τ' ἄλλα τῆς ἡγεμονικῆς ἀξίας ἐν Μολδαβίᾳ σύμβολα.

Ἀλλ' ὅμως ἡ διοίκησις τοῦ ἐπιβάτου, τυραννικοῦ καὶ λίαν φιλαργύρου ἀναδειχθέντος, δὲν ἔλειψεν ἐντὸς μικροῦ νὰ τῷ παρασκευάσῃ πολυαρίθμους ἐχθρούς. Ἥρπασε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν ναῶν, καὶ ἔκοψεν ἴδια νομίσματα, ἐπέβαλε φόρον ἑνὸς δουκάτου εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, ἐψήφισε ποινὴν θανάτου εἰς τὴν διγαμίαν, προσεκάλεσεν ὡς διδασκάλους τοὺς Γερμανοὺς Σόμμερον καὶ Πευκῆρον, καὶ δι' ὀπαδῶν του ἐκήρυξεν ὅτι τὴν πρωΐαν τῶν Χριστουγέννων τῷ ἐφάνησαν τρεῖς ἄγγελοι κρατοῦντες τρία χρυσᾶ στέμματα, ὡς σύμβολα τῆς μελλούσης κυριαρχίας του ἐπὶ τῶν τριῶν κρατῶν, Μολδαβίας, Βλαχίας, καὶ Τρανσυλβανίας, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἐφάνη φορῶν χρυσοῦν στέμμα, μεταλλάξας συνάμα τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰάκωβος εἰς τὸ προσφιλὲς τοῖς Μολδαβοῖς Ἰωάν. Ἐν τούτοις οἱ εὐγενεῖς τῆς Μολδαβίας συνομόσαντες κατ' αὐτοῦ, προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν ἀξιωματικόν τινα, καλούμενον Τόμσαν, πρὸς ὃν προσέφερον καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἡγεμόνος. Κλεισθεὶς λοιπὸν ὁ Βασιλικὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Σουτζάβας, ὑπέστη τρίμηνον πολιορκίαν· ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους νὰ ἐξέλθῃ κατέφυγε πρὸς τὸν Τόμσαν, ὅστις τὸν ἐφόνευσε πατάξας διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου. Καὶ ἡ μὲν σύζυγος αὐτοῦ κατεκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον, τοῦ δὲ υἱοῦ του Δημητρίου ἐφείσαντο μὲν τῆς ζωῆς, ἀπέταμον δέ, κατὰ τὸ τότε παρὰ τοῖς Μολδαβοῖς ἔθος, τὸν δεξιὸν ῥώθωνα, ὡς σημεῖον τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μολδαβίας ἀξίωσις ἐναυάγησε πλέον.

Ὁ Βασιλικὸς εὐπαίδευτος ὤν, ἱδρύσατο τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὴν

βιβλιοθήκην τοῦ Κοτνὰρ, συνέδεσεν ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν περικλεῆ Φίλιππον Μελάγχθωνα, καὶ δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ἀπονεμηθείσης αὐτῷ ἐξουσίας ἔστεψε καὶ δύο ποιητάς.

—Ἔγραψε λατινιστὶ καὶ ἐξέδοτο ἐν Βυρτεμβέργῃ σύγγραμμά τι περὶ ἱστορίας (1).

Ζαχαρίας Σκορδύλιος.

Ὁ ἐπιλεγόμενος Μαραφαρᾶς, ἐκ Κύδωνος τῆς Κρήτης· σπουδάσας ἐν Παταβίῳ διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ (2). Εἰς κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Βιβλιοθήκης, περιέχοντα ἐξηγήσεις τοῦ Ζωναρᾶ εἰς τοὺς κανόνας, ἀναγινώσκεται·

« Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ Ζαχαρίου ἱερέως πόνος τοῦ Κρητὸς τοῦ κατὰ κόσμον Σκορδυλίου, τὸ δὲ παρεπίκλην Μαραφαρᾶ.

« Ῥίζα φεῦ τοῦ φόνου φθόνος,
» Καὶ καρπὸς τοῦ φθόνου πόνος.
» αφξδ', Ἐνετίῃσιν ».

Ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσεν ἐν ἔτει 1563 τὸ ἐκδοθὲν Ὡρολόγιον, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται. « Τὸ παρὸν Ὡρολόγιον ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίαις ἐν οἰκίᾳ Ἀνδρέου » τοῦ Σπινέλου, Μονεταρίου τῆς ἐκλαμπροτάτης τῶν Ἑνετῶν, ἐπιμελείᾳ τε » καὶ διορθώσει Ζαχαρίου ἱερέως Σκορδυλίου Κρητὸς τοῦ ἐπιλεγομένου Μαρα» φαρᾶ, καὶ ἐπιτρόπου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου » κυρίου Ἰωάσαφ. Ἔτει τῇ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν » Ἰησοῦ Χριστοῦ, αφξγ' ». Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ πρόκειται ἑκάστου μηνὸς ξυλογραφία παριστῶσα τὰ προσπίπτοντα κατ' αὐτὸν ἀγροτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἔργα, καὶ δίστιχον ἐπίγραμμα αἰνιττόμενον αὐτά.

Ἐν τέλει προσήρτηται τοῦ αὐτοῦ Ζαχαρίου, Σύνταγμα ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων τῶν ἁγίων πατέρων· καὶ περὶ τῶν Τεσσαρακοστῶν καὶ Νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τίνα ἔννοιαν ἑκάστη ἔχει.

Τῷ 1588 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Πέτρου Τζανέτου καὶ ἐπιμελείᾳ Γεωργίου ἱερέως Βλαστοῦ Κρητὸς, τοῦ ἐπονομαζομένου Πουναλέτου—Περὶ συγγενείας βαθμῶν ἢ συνοικεσίων. Εἰς τὸ προμετώπιον τῆς ἐκδόσεως, κάτω τοῦ ὀνόματος τοῦ Ζαχαρίου, εὕρηται τὸ ἑξῆς δίστιχον·

Χαρτοφύλαξ πάρος ἀγχιστειῶν πείσματα λῦσεν
Ἑρμείῃ τέχνῃ, νῦν δ' ἱερεὺς ἀλιτρός.

Εἰς δὲ τὴν ἀκόλουθον σελίδα ὁ ἑξῆς τίτλος. « Περὶ τῶν τῆς συγγενείας » βαθμῶν συνοπτικὴ συλλογὴ ἐκ διαφόρων συντεθεῖσα παρὰ Ζαχαρίου ἱερέως

(1) Antonii Mariæ Gratiani, de Ioanne Heraclide Despote Valacorum—Kohne, Revue d'Archeologie—Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman—Engel, Histoire de Moldavie—Σταματιάδου, Σαμιακὰ τόμ. Β'.—Crusii, Turcogræcia.

(2) Inscrizioni della Università di Padova.

» Σκορδυλίου Κρητὸς, τοῦ ἐπονομαζομένου Μαραφαρᾶ, καὶ ἐπιτρόπου τοῦ » τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἰωάσαφ, σὺν τοῖς » ἄλλοις κατεστρώθη Μανουήλου ἱεροδιακόνου καὶ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς » μεγάλης ἐκκλησίας ἔκθεσις ἁπλουστέρα τε καὶ συντομωτέρα, συντεθεῖσα » παρ' ἡμῶν ἀρτίως καὶ ἐκδοθεῖσα ὁρισμῷ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότου τοῦ » οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἱερεμίου ».

Ἐν τέλει καταχωροῦνται — Σχόλιον διασαφητικὸν « περὶ τῶν τοῦ θείου » βαπτίσματος Βαλσαμῶν (γρ. βαθμῶν) τοῦ αὐτοῦ Ζαχαρίου ἱερέως—Στίχοι » ἰαμβικοὶ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ ἕτεροι εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ Ἑνε- » τίῃσι ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Γραικῶν ».

Εἰς τὸν Σκορδύλιον ἀποδίδονται—« Ἀνταποκρίσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς » ἐρωτήσεις ιβ' τοῦ Κλαυδίου (γρ. Καρόλου) τῆς Γουίσης, καρδινάλεως » Λουθιραγγίας », δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Λαμίου ἐν Φλωρεντίᾳ 1738 (Deliciæ Eruditorum).

Μετ' ἐπαίνου ἀναφέρει τὸν Ζαχαρίαν ὁ Φραγκίσκος πρεσβύτερος ὁ Τουῤῥιανὸς εἰς τὰ ἑλληνικὰ προλεγόμενα τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἐν Βενετίᾳ τῷ 1563 διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων λέγων, « Ζαχαρίας ἱερεὺς Κρὴς ὁ Σκορδύλιος, » ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ λόγου ἔμπειρος ».

Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Τουῤῥιανοῦ εὕρηται ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα τοῦ Ζαχαρίου δωδεκάστιχον (¹).

Λεόντιος Εὐστράτιος.

Ἐγεννήθη εἰς Κοιλάνιον τῆς Κύπρου, καὶ ἐχρημάτισεν ἄξιος μαθητὴς Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου. Διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσκολληθεὶς εἶτα τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης Ματθαίῳ. Ἐπεσκέφθη, χάριν ἴσως διδασκαλίας τὴν Κέρκυραν καὶ Ζάκυνθον, ὅθεν ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Μαργούνιον. Ἱεροδιάκονος ἤδη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐδίδαξεν ἐπ' ὀλίγον τὰ ἑλληνικά· ἀπεβίωσεν ἡγούμενος τῆς ἐν Λευκοσίᾳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Πίπη ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Ὁ μαθητὴς καὶ συμπολίτης αὐτοῦ Νεόφυτος Ῥοδινὸς λέγει περὶ τούτου· « σοφὸς ἄνθρωπος, διδακτὴς καλοπίχερος, διδάσκαλός μου· εὑρίσκονται κάποιαι ἐπισταλαί του τυπωμέναις ».

Ἀλέξανδρος Νερούλης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὸ 1520· ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ, καὶ εἶτα μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν γραμμάτων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, καὶ ἐξεπαίδευσε τοὺς νέους, πρὸς χρῆ-

(¹) Ἑλληνομν. σελ. 306—29.

σιν τῶν ὁποίων καὶ συνέγραψε Λεξικὸν Ἑλληνογραικικὸν, Γυμνασίας Γραμματικὰς, καὶ Ἐπιστολάριον.

Προσκληθεὶς εἰς Πατάβιον ὡς καθηγητὴς, ἐδίδαξεν ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ συνέγραψε·

—Χρονογραφίαν μερικήν.
—Μέθοδον τοῦ εὑρίσκειν τὴν ἀρχὴν ἑκάστου μηνός.
—Εἰδήσεις πῶς εὑρίσκεται τὸ νομικὸν Φάσκα τῶν Ἑβραίων.
—Πασχάλιον.
—Συλλογὴν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων.
—Κεφάλαια διάφορα περὶ ἱερωνύνης.
—Πραγματείαν περὶ μοιχείας.
—Σκέψεις περὶ θεολογίας καὶ περὶ τὰ παλαιὰ ἱστορικά.
—Πόσα ἀριθμοῦνται τὰ πταίσματα τοῦ Κάϊν.
—Ἔκθεσιν τῆς ἐν 1534 ἁλώσεως τῆς Κορώνης,
—Μικρὸν χρονικὸν περὶ Ἀλιτζέρης.
—Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πῶς ἔκτισε ναοὺς ἕξ.
—Κανόνας περὶ παρθενίας.
—Περὶ δισυλλάβων, τρισυλλάβων, τετρασυλλάβων, πεντασυλλάβων καὶ ἑξασυλλάβων ποδῶν μετρική.
—Προοίμιον εἰς Ῥητορικὰ γυμνάσματα.
—Ἐξήγησιν Σικελικῆς σημαίας.
—Ἀποφθέγματα καὶ νουθεσίας.
—Σημειώσεις ἐξ Ἀλεξάνδρου Τραλλιανοῦ, καὶ Γαληνοῦ.

Ὁ Νερούλης διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ Λησтάρχου, Δεκαδύου, Δεβάρη, καὶ Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ.

Κατάκεινται δὲ τὰ χειρόγραφά του ἀνέκδοτα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ταυρίνου (1).

Θεοδόσιος Ζυγομαλάς.

Ἐγεννήθη τῷ 1544 ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ Ἰωάννην, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος ἐγένετο. Ἀφιχθεὶς μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1555, διωρίσθη μετ' οὐ πολὺ πρωτονοτάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1576 ἐστάλη ὑπὸ Ἱερεμίου Β', ὡς πατριαρχικὸς ἔξαρχος, εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς εἴσπραξιν τῆς ζητείας· μυρίας ταλαιπωρίας ὑποστὰς ἐν τῷ ταξειδίῳ προσωρμίσθη, ἕνεκα τρικυμιῶν εἰς Τῆνον, ὑποκειμένην τότε τοῖς Ἑνετοῖς, καὶ ῥαδιουργίᾳ τοῦ ἐκεῖ λατίνου ἐπισκόπου συνελήφθη. Μετὰ εἴκοσι μηνῶν ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην Μοσχίνην (1578).

---

(1) Π. Χιώτου, Πανδώρα ΙΔ', σελ. 407.

Ἦν δὲ ἐπιστολογραφίας συνήθης Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ, πρὸς ὃν ἔπεμψε διαφόρους ἐπιστολὰς, σπουδαίας διὰ τὴν τότε κατάστασιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ζωήν.

Συγγράμματα.

—Περὶ ἐπισήμων πόλεων καὶ μητροπόλεων ἔκθεσις.

—Περιοδεία εἰς τὸ Αἰγαῖον.

—Θέματα.

—Ἱστορικὸν νέον.

—Παραινετικὸν πρὸς τοὺς νέους.

—Περὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ τοῦ Ἄθωνος, καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν.

—Ἐπιτάφιον εἰς τὴν μητέρα του Γρατζιόλαν.

—Περὶ τῶν πολιορκιῶν καὶ τῆς παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς τωρεσινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος.

—Βίος Διονυσίου Ἀρειοπαγίτου.

—Ἀπόκρισις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἐν Τυβίγγῃ Θεολόγων, γραφεῖσα κελεύσει τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου.

—Ἐπιστολαί.

Ἐκ τῶν πονημάτων τοῦ Ζυγομαλᾶ τὰ μὲν πλείω ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κρουσίου, καὶ Δαβὶδ Χυτραίου, τὰ δ' ἀνέκδοτα περισώζονται ἐν Τυβίγγῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γερμανίας. Τὸ δὲ κατ' Αἰγαῖον ὁδοιπορικόν του ὁ Δουκάγγιος παραλαβὼν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Οὐλρίκου Ὀβρέχτ, μνημονεύει ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ.

Μαλαξοί.

Νικόλαος Μαλαξός. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη, πιθανῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὸν σοφὸν Ἀντώνιον τὸν Μέγαν Ῥήτορα. Νυμφευθεὶς μετὰ τῆς θυγατρὸς ἱερέως τινος καὶ σακελλίωνος τοῦ κλήρου Ναυπλίου ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐτιμήθη ὕστερον τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1533 ἐνσκήψασαν εἰς Ναύπλιον πανώλη ὁ Μαλαξὸς ἀπώλεσε δύο υἱοὺς, καὶ προσβληθεὶς ἐκ τοῦ μολύσματος διὰ θαύματος διέφυγε τὸν θάνατον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς πατρίδος του ὁ Νικόλαος μετῴκισε πανοικεὶ εἰς Βενετίαν κινδυνεύσας κατὰ τὸν πλοῦν ἐκ λαίλαπος.

Ὕστερον ἦλθεν εἰς Κρήτην, καὶ ἐνταῦθα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Συνέγραψεν ὁ Νικόλαος κατὰ πλάτος τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ

ἐξ Ἰωαννίνων, μαρτυρήσαντος τὴν 18 Ἀπριλίου 1526 (¹), διὰ τῶν λειψάνων τοῦ ὁποίου ὁ εὐσεβὴς πρωτοπαπὰς ἐθεράπευσε πολλὰς νόσους. (²).

Ἐκτὸς τούτου μνημονεύονται ϗ τὰ ἑξῆς συγγράμματα τοῦ ἐν λόγῳ Μαλαξοῦ. —Ἀκολουθίαι εἰς διαφόρους ἁγίους, ὅταν οὐκ ἔστι μηναῖον ψαλλόμενον εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ εἰς ἕνα ἢ εἰς πολλούς. Εἰς τὸ ὑποσέλιδον τοῦ χειρογράφου κεῖνται δύο αὐτοῦ Ἰαμβικὰ ῥυθμικὰ ἐπιγράμματα, τὰ ἑξῆς.

Ἀποστόλοισιν ὑποφήταις τ' ἐνθέοις
καὶ ἱερομάρτυσι καὶ ἀσκουμένοις
ὁσιάθλοις γυναιξὶ καὶ ἀσκητρίαις
ὁ Πρωτοπαπᾶς τόδ' ἀνωνύμως φέρει.

Μάρτυσι θείοις σὺν σοφοῖς ἀρχιθύταις
σὺν ὁσιομάρτυσι τοῖς ἀθληφόροις
θύτης Μαλαξὸς Νικόλαος νῦν μέλπει.

Καὶ τὴν αὐτὴν δὴ ταύτην μετρικὴν εὐφυΐαν δὲν λείπει νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῶν ἀκολουθιῶν του, διεξάγων πάντοτε αὐτοὺς μὲ ἔμμετρόν τινα ἀκροστιχίδα τελευτῶσαν εἰς τὸ ὄνομά του.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀκολουθιῶν τούτων, εἰς εἴκοσιν ἀριθμουμένων, ἐφιλοπόνησεν ὁ Νικόλαος—Ἀκολουθίαν Μητροφάνους ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· καθὼς καὶ τροπάρια ἰδιόμελα, εἱρμοὺς κτλ. συχνάκις παρένειρεν εἰς τὰ Μηναῖα καὶ τὸ Πεντηκοστάριον.

Πρὸς δέ—Περὶ σημασίας τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν χριστεπώνυμον λαόν. (συνεξεδόθη τῷ Εἱρμολογίῳ).—Κανόνα ἱκετήριον, μνημονευόμενον ὑπὸ Φαβρικίου (in lactuosissimum ab urbe Nauplio discessum), καί—Διήγησιν περὶ τοῦ γεγονότος θαύματος ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου, καὶ Ὀρέστου, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Χίου ἐν τῷ Κτιτορικῷ τῆς ἐν Χίῳ Νέας Μονῆς (σελ. 113—17).

Μανουὴλ Μαλαξός. Ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Ναυπλίῳ ἐκ Δημητρίου Μαλαξοῦ, ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἄργους, καὶ ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Νικολάου.

Ἐν ἔτει 1563 ὢν νοτάριος τῆς μητροπόλεως Θηβῶν τῆς Βοιωτίας, συνέλεξεν ἐκ διαφόρων καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην τὸν Νομοκάνονα, τῷ δὲ 1577 εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραψεν, ἢ μᾶλλον μετέφρασεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὴν Πατριαρχικὴν Ἱστορίαν.

(¹) Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου συνωψίσθη ὁ ἐν τῷ Νέῳ Μαρτυρολογίῳ βίος τοῦ αὐτοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου ἀκολουθίαν, ὡς προεῤῥέθη, ἔγραψεν Ἰουστῖνος ὁ Δεκάδυος, καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας Ῥήτωρ διδάσκαλος τοῦ Μαλαξοῦ.

(²) Μαρτύριον ἁγίου Ἰωάννου ἐν Νέῳ Μαρτυρολογίῳ—Φιλητᾶς ἐν Πανδώρᾳ φυλ. 162.

Συγγράμματα.

—Νόμιμον συλλεχθὲν ἐκ διαφόρων ἀναγκαίων κανόνων τῶν θείων καὶ ἱερῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ ἑτέρων ἁγιωτάτων ἀρχιερέων, καί τινων Νεαρῶν βασιλικῶν Νόμων καὶ ἄλλων τινῶν μεταφρασθὲν εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μανουὴλ Μαλαξοῦ τοῦ Ναυπλίου ἐκ τῆς Πελοποννήσου. (Ἐν τοῖς προλεγομένοις γράφει τὰ ἑξῆς «Ἤνυσται αὕτη ἡ βίβλος ἐν τῇ περιφήμῳ ἁγιωτάτῃ Μητροπόλει Θηβῶν τῆς Ἑπταπύλου, ἥτις ἐστιν ὁ ναὸς τοῦ αὐτοῦ ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐπὶ τοῦ καλῶς καὶ θεαρέστως ταύτην ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καὶ θεοκοσμήτου Μητροπολίτου ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βοιωτίας, καὶ τὸν τόπον ἀπέχοντος τοῦ Σίδης, κυρίου Ἰωάσαφ, οὗ οἱ γεννήτορες, θεοφιλεῖς, ἐλεήμονες, καὶ ἱερεῖς τίμιοι καὶ θεοσεβεῖς Μακρεῖς αὐτῷ τὸ ἐπίκλην, καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν ἡ θεοφύλακτος νῆσος Ζακύνθου, παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἐλαχίστου δούλου αὐτοῦ Μανουὴλ νοταρίου τοῦ Μαλαξοῦ τοῦ ἐκ Ναυπλίου τῆς Πελοποννήσου, ἐν ἔτει ζοά ἰνδ. ς' ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ ͵αφξϐ' Ἀπριλίῳ 12». Μετὰ τοῦ Νομοκάνονος συνέχεται καὶ Κοσμικὴ χρονογραφία συνεχιζομένη μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Ῥόδου (1522) καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν παραχωρήσεως εἰς Σουλεϊμάνην Β' τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας (1529), γραφεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μαλαξοῦ).

—Πατριαρχικὴ Ἱστορία Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1454 μέχρι τοῦ 1578. (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ (σελ. 107—184), καὶ ἐπ' ἐσχάτων (1849) μετετυπώθη ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Βυζαντινῶν τῆς Βόννης.

—Βιβλίον γνωμικόν.

—Στιχηρὰ ἰδιώματα.

—Πελοποννησιακά (1).

Γρηγόριος Μαλαξός, Ναυπλιεὺς καὶ οὗτος συγγενεύων τοῖς ἄνω, ἔγραψε —Κανόνα εἰς τὴν ἁγίαν ὁμοούσιον, ἀδιαίρετον, καὶ ζωοποιὸν Τριάδα, οὗ ἡ ἀκροστοχίς,

Τὸ τρισήλιον τῆς θεότητος φάος
σὺν ἀρχαγγέλοις ἀσιγήτως δοξάζω
Γρηγόριος ὁ Μαλαξὸς κατὰ πόθον.

Ἱερεμίας Β'.

Ἐξ Ἀγχιάλου, ὁ ἐπονομαζόμενος Τρανός. Ἐξεπαιδεύθη πρῶτον παρ' Ἱεροθέῳ Μονεμβασίας, Ἀρσενίῳ Τορνόβου, καὶ Δαμασκηνῷ Ναυπάκτου, εἶτα δὲ καὶ παρὰ Ματθαίῳ Κρητικῷ, μαθητῇ τοῦ Ἀρσενίου (2).

(1) Fabricii Biblioth. Græca, XI, σελ. 668—Φιλητᾶς ἐν Πανδώρᾳ φυλ. 162 & 165.

(2) Δωροθέου, Σύνοψις ἱστοριῶν.

Προχειρισθεὶς Μητροπολίτης Λαρίσσης, προσεκλήθη εἶτα εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ὡς διάδοχος τοῦ Μητροφάνους Γ' (1572). Μεγαλοπρεπὴς φύσει, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἅμ' ἀνελθὼν εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν, συνεκάλεσε σύνοδον, « καὶ » ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου καθίσας ὡς κοινὸς δεσπότης ὅλης τῆς οἰ» κουμένης, φορῶν τὸ ἱερὸν μανδύον μετὰ τῶν ποταμῶν, καὶ τὸ πα» τριαρχικὸν δεκανίκιον ἐπὶ χεῖρας ἔχων », ἀπεφάσισε μετ' αὐτῆς τὴν ἀπαρεγκλίτως τήρησιν τῶν κανόνων, οἵτινες πρότερον δὲν ἐφηρμόζοντο δεόντως· ὅθεν ἀπηγορεύθη, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως, ἡ διὰ χρημάτων χειροτονία, καὶ τὰ διδόμενα ἐμβατίκια. Ηὐπρέπισε δὲ καὶ καθωράϊσε τὸ πατριαρχεῖον δι' οἰκοδομῶν μεγαλοπρεπῶν, καὶ πολυτελῶν ἀνακαινισμῶν, ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν.

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἱερεμίου οἱ ἐν Τυβίγγῃ θεολόγοι ἔπεμψαν τρεῖς ἐπιστολὰς μετὰ τῶν λουθηρανικῶν δογμάτων ἐξαιτούμενοι ἀποκρίσεις παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· ἀπαντῶν ὁ πατριάρχης ἐξήλεγξε τὰς περὶ τὴν εὐσέβειαν καινοτομίας τῶν Ἀναμορφωτῶν, νουθετῶν ἅμα καὶ εὐαγγελικώτατα.

Μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν καὶ ἓξ μηνῶν πατριαρχείαν, ῥαδιουργίᾳ τῶν ὀπαδῶν τοῦ προκατόχου, ἐκβάλλεται, καὶ ἐπανέρχεται ὁ Μητροφάνης, ὅστις μόλις ἐννέα μῆνας προστὰς ἀποθνήσκει.

Εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ προσεκλήθη τὸ δεύτερον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Ἱερεμίας (1580).

Ἀλλ' ὁ ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιὸς τοῦ Μητροφάνους, Θεόληπτος μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, ἐποφθαλμῶν εἰς τὸν θρόνον, ἐφ' οὗ δὶς εἶχε καθήσει ὁ θεῖός του, μετὰ φατρίας δυσηρεστημένων κληρικῶν δὲν ἔπαυσε πάντα κινῶν λίθον, καὶ διαβάλλων καὶ συκοφαντῶν τὸν Ἱερεμίαν « πῶς ἔκαμε Γενιτζάρους καλογέρους, καὶ Τούρκισσαις Χριστιαναῖς, καὶ » πῶς στέλνει γραφαῖς εἰς τὸν πάπαν κατὰ τῶν Τούρκων ». Καθ' ἑκάστην ὁ αοίδιμος ἐκεῖνος ἱεράρχης προσκαλούμενος ὑπὸ τῶν κρατούντων εἰς ἀπολογίαν, διέλυε τὰς κατ' αὐτοῦ μυσαρὰς συκοφαντίας τῶν περὶ τὸν Θεόληπτον, οἵτινες ἐν τέλει δωροδοκήσαντες ἀρνησίθρησκόν τινα Λέσβιον, ἰσχύοντα παρὰ τῇ Πύλῃ, κατώρθωσαν ἵνα συλληφθεὶς ὁ Ἱερεμίας ῥιφθῇ εἰς τὰ δεσμά. Πανταχοῦ διεδίδετο ἡ ἀπαισία φήμη, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τῇ ζωῇ, πνιγεὶς εἰς τὴν εἱρκτὴν, καὶ ὁ Θεόληπτος ἔσπευδεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐνεργήσῃ διὰ δωροδοκιῶν τὴν ἐπίβασιν. Οἱ ἀρχιερεῖς διετέλουν ἐν ἀδημονίᾳ, καὶ ἐπὶ

περιέχουσαν εἰδήσεις καὶ ὑπομνήματα πολλοῦ λόγου, ἀναφέρουσιν οἱ Εὐρωπ. ἱστοριογράφοι, καὶ μάλιστα Βίκτωρ ὁ Σάνδος ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (¹).

Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς.

Κατήγετο ἐξ οἰκογενείας μεταναστευσάσης ἐξ Ἄργους εἰς Ναύπλιον, κἀκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ περὶ τούτου ἐκτίθησιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος, γράφων τῷ 1581 πρὸς Κρούσιον·

« Ὡς ἐν τοῖς εὐεργετικοῖς ἀρχοντικοῖς γράμμασι τὸ γένος ἡμῶν » ὁρῶ, πρὸ τριακοσίων ἤδη ἐνιαυτῶν ὅτε Γουϊδών τις Ντεβὶν λεγό- » μενος Γάλλος, καὶ ὁ μετὰ τοῦτον Ἰάκωβος Ντὲ λὰ Ῥόχας, ἦσάν » ποτε κύριοι Ἀθηνῶν, καὶ ἐνωτίζοντο, ὅτι ἡ νέων Ῥωμαίων, εἴτε » Γραικῶν βασιλεία, ἀσθενεῖν ἄρχεται, καὶ εἰς Ἄργος μετῴκησαν· τό- » τε Μιχαὴλ Καγομαλᾶν θησαυροφύλακα εἶχον· καὶ πᾶν ὅ,τι ζυγῷ » διεδίδετο ἦν ἐπ' ἀδείας αὐτῷ· ὅθεν, ὡς οἶμαι, καὶ τὸ Ζυγομαλᾶς » ὠνομάσθη, ζυγοστατεῖν ὡρισμένος, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀρχῆς διευθε- » τεῖν· καὶ μετὰ Μιχαῆλον Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς, ὃς καὶ μετῴκισεν » εἰς Ναύπλιον· Ἀργεῖοι γὰρ τὸ ἀνέκαθεν ἡμεῖς· καὶ μετὰ Ἰωάννην » Εὐστάθιος ὁ ἐμὸς πάππος· εἶτα πατὴρ Ἰωάννης ὁ ἐμὸς, καὶ ἐγὼ » σὺν Θεῷ, ἔχων ἀδελφὸν ἕνα καὶ ἀδελφὰς δύο, μετοικήσαντες αὖθις » ἀπὸ Ναυπλίου πρὸ κϛʹ ἐτῶν ἐνταῦθα, αἰτίου ὄντος καὶ ἀξιώσαν- » τος τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάσαφ, τῶν μαθημάτων » ἕνεκα, ἵνα μεταδῷ ταῦτα· οὐδεὶς γὰρ ἦν τότε ὁ διδάσκων γράμ- » ματα· καὶ ἐδίδασκε τὴν Ἑλλήνων φωνὴν καὶ τέχνην εἰς μαθητὰς » ιεʹ ἐξ ὧν εἰσιν οἱ πλείους. . . Εὐχὴν Σολομώντιον εἶχε καὶ ἔχει τὸ » γένος ὑμῶν οὔτε πλοῦτον, οὔτε πενίαν, ἀλλὰ τὰ δέοντα, καὶ οὔτε » τῶν περιβλέπτων οὔτε τῶν ἀφανῶν, μούσαις συνόντων καὶ ὑπηρε- » τούντων αὐταῖς καὶ τῇ μεταδόσει τούτων, καὶ ταῖς ἐπιστήμαις » βοηθούμενοι καὶ τρεφόμενοι (²) ».

Ὁ Ἰωάννης παιδευθεὶς ὑπὸ Ἀρσενίου Ἀποστόλη (³), μετέβη ὡς διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσκλήσει, τοῦ μαθητοῦ του (⁴) πατριάρχου Ἰωάσαφ Βʹ, κατὰ τὸν τέταρτον χρόνον τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ (1555). Τιμηθεὶς τῷ ὀφφικίῳ τοῦ ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐδίδαξε τήν τε Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν εἰς πολλοὺς μαθητὰς,

(¹) Ἑλληνομν. σελ. 327.

(²) Turcogræcia, σελ. 92.

(³) Ἐπιθ. Βίον Μανουὴλ Κορινθίου, σελ. 123. σημ. 1.

(⁴) Δωροθέου Χρονογράφος.

ἐξ ὧν δεκαπέντε ἔζων τῷ 1581, καὶ δέκα ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει (1).

Τοῦ λογίου τούτου μνημονεύονται περισωθέντα τὰ ἑξῆς συνταγμάτια.

—Ἐγχειρίδιον Γραμματικῆς γραφὲν τῷ 1544. (ἐν τέλει ὑπάρχει τοῦ αὐτοῦ Ζυγομαλᾶ λατινιστὶ ἐπιστολὴ πρὸς Ἰω. Φορίστην, καὶ Φρ. Βαδοάριον. Ἀνέκδοτον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Τουρίνου) (2).

—Σημειώσεις εἰς Δημοσθένην.

—Λόγος εἰς ἔπαινον Λουκᾶ Μιχαὴλ διοικητοῦ Κύδωνος (3).

—Ἐπίγραμμα εἰς αἶνον τῆς λαμπροτάτης καὶ ὑψηλοτάτης Βουλῆς τῶν Δέκα.

—Ἐπιστολαὶ διάφοροι, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Κρουσίου ἐν Τουρκογραικίᾳ.

Μιχαὴλ Σοφιανός.

Χῖος, σπουδάσας καὶ διδάξας ἐν Παταβίῳ. Ἐπαναστρέψας δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπανῆλθεν εἶτα περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης δεκάδος τοῦ ΙϚ' αἰῶνος εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Τῷ 1563 ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάνης Β' ἀποφασίσας ν' ἀφαιρέσῃ τὴν νῆσον Κύπρον ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν, μεθ' ὧν συνθῆκαι εἰρήνης τὸν συνέδεον, ὑπέβαλε τὸ βούλευμα εἰς τὸ συμβούλιον, πρὸς εὕρεσιν ἀποχρώσης προφάσεως· οἱ σύμβουλοι τῷ προέτειναν ἵνα ὁπωσδήποτε λάβῃ τὰ ἐπὶ τῆς νήσου δικαιώματα τοῦ Σαβοϊκοῦ οἴκου· ὅθεν ἐπεφορτίσθη ὁ μέγας βεζίρης Σουλεϊμάνπασὰς ἵνα προσκαλέσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὸν Νικόλαον Πετροκόκκινον, εὐπατρίδην Χῖον, καὶ ἀντιπρόσωπον τότε τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας· παρὰ τοῦ Χίου τούτου ἔμαθεν ὁ μέγας βεζίρης λεπτομερῶς τὰς ἐπὶ τῆς Κύπρου ἀξιώσεις τοῦ οἴκου ἐκείνου.

Ὁ Πετροκόκκινος ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς μεταβιβάσεως τῶν δικαιωμάτων, ἦλθε τὴν 20 Φεβρουαρίου 1564 εἰς Νίκαιαν, ὅθεν μεταβὰς εἰς Πεδεμόντιον διεκοίνωσεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοίας τὸ αἴτιον τῆς ἀποστολῆς του· μετὰ πολλὰς ὅμως συζητήσεις ἀπεφασίσθη ν' ἀναβληθῇ ἡ διαπραγμάτευσις.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ δοὺξ, ἵνα μᾶλλον φωτισθῇ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ πραγμάτων, προσέλαβε, συστάσει πιθανῶς τοῦ Πετροκοκκίνου, τὸν Μιχαὴλ Σοφιανὸν, ἐξάδελφον τούτου, ἀναθέμενος αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του. Ἐνεργετικὴ ἔκτοτε ἀλληλογραφία ἐτηρήθη μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τῆς Πύλης, διὰ μέσου τοῦ Σοφια-

(1) Ὁ αὐτὸς Θεοδόσιος ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκογραικίας.

(2) Fabricii Bibliotheca Graeca XI, σελ. 655.

(3) Αὐτόθι σελ. 274.

νοῦ καὶ τοῦ τότε πανισχύρου Ἑβραίου Ἰωσὴφ Νάζη, εὐνοουμένου τοῦ σουλτάνου Σελίμη. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνεργὸν μέρος ἔλαβε καὶ ὁ Χῖος Νικόλαος Ἰουστινιάνης, ἀντὶ τοῦ Πετροκοκκίνου, σταλέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας ὡς διοικητοῦ τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ κτήσεων· οὐδὲν ὅμως τέλος παρήχθη, διότι μετ' οὐ πολὺ ἡ Κύπρος ἐγένετο Ὀθωμανικὴ ἐπαρχία, ὁ δὲ δοὺξ τῆς Σαβοΐας, ὡσεὶ ἀντεκδικούμενος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων φοβερὰν ἐκείνην συμμαχίαν, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν ἐν Ναυπάκτῳ καταστροφὴν τῶν Μουσουλμάνων (¹).

Ὁ Σοφιανὸς ἀπεβίωσεν ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἑξῆς ἐπιγράμματος, ὅπερ ὁ Οὔόλφιος ἐξυμνῶν τὴν παιδείαν του ἐποίησε.

Τὸν σοφὸν αἶσα βαρεῖα ὑφείζετο, αἴ! Σοφιανὸν,
Ἀνθοῦνθ' ἡλικίῃ, σώματι, φρεσσί, τύχῃ.
Πενθείτω δὲ τὸν ἄνδρα Χίος, σύμπασά θ' Ἑλλὰς,
Ἣν πάλιν ἐξ Ἀΐδου φῶς προσέηκεν ἰδεῖν.
Πενθούντων χάριτες, Μοῦσαι, Κυθέρια, Ἀπόλλων.
Πενθούντων ἀρετῆς οἷς σοφίης τε μέλει,
Καὶ σὺ μάλιστα φίλη Σειρὴν, μέγ' ὀδύρει τ' ἀνδρί,
Θ' ἥμισυ τῆς βιοτῆς συγκαταθαπτομένη.

Ὁ Σοφιανὸς ἐξέδωκε, τῷ 1570, Σχόλια εἰς τὸν Αἰσχύλον, καὶ μετέφρασε λατινιστὶ τὸ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, τυπωθὲν ἐν Λειψίᾳ 1569 (²).

Πρὸς τούτοις ἔγραψε καὶ τάδε.

—Ὑπομνήματα εἰς Ἀριστοτέλη.

—Ἐπιστολαὶ περὶ Ἀριστοτέλους.

—Διάφορα ἐπιγράμματα (³).

—Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου (⁴).

Τινὰ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιχαὴλ μετεκομίσθησαν τῷ 1606 εἰς τὴν Ἀμβροσιανὴν ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Σοφιανοῦ, πιθανῶς ἀπογόνου αὐτοῦ (⁵).

Ἐλευθέριος Ῥόδιος.

Μοναχὸς ἀκμάζων κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος του (1522), καὶ ἀποθανὼν τῷ 1545. Ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἄγνωστον δ' εἰ περισωζομένην τανῦν. Τῷ 1825

(¹) Mas-Latrie, Histoire de l'île de Chypre, tom. III, σελ. 557—8.

(²) Βλαστοῦ Χιακὰ Β'.

(³) Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 714.

(⁴) Κατεχωρήθη εἰς τὸ περὶ Συνοικεσίων σύγγραμμα Ζαχαρίου Σκορδυλίου.

(⁵) Ἑλληνομν. σελ. 263. Τοῦ Μανουὴλ τούτου σώζεται ἐν τοῖς χαρτοφυλακείοις Μεδιολάνων ἐπιστολὴ ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς αὐτῆς πόλεως.

δ. συνταγματάρχης. Ῥοττιέρος ἰδὼν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐλευθερίου ἐν Ῥόδῳ εἰς χεῖρας Παπαευθυμίου τινος, περιγράφει ὡς ἑξῆς τὸ χειρόγραφον.

« Ἦτο χειρόγραφον μικροῦ τετάρτου σχήματος ἐκ σελίδων 80, εὐαναγνώστου γραφῆς, περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥόδου εἰς τὴν καθομιλουμένην τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν. Τὸ χειρόγραφον ὅπερ εἶδον εἶνε μεταγενέστερον ἀντίγραφον ἐκ παλαιοτέρου χειρογράφου, ἀντιγραφὲν τῷ 1676 ὑπὸ ἑτέρου Ῥοδίου, Λαζάρου Χρυσοπούλου ὀνομαζομένου. Ὁ κάτοχος μοὶ εἶπεν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον δύο ἕτερα ἀντίγραφα, ἐξ ὧν τὸ ἓν πιθανῶς ἦτο τὸ πρωτότυπον » ([1]).

Ὁ **Lacroix** πολὺ ἐρευνήσας πρὸς εὕρεσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐλευθερίου, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ ([2]).

Ἰάκωβος Βασιλικός.

Ἐγεννήθη κατά τινας εἰς Κρήτην, κατ' ἄλλους εἰς Σάμον, καὶ κατ' ἄλλους εἰς Κερασσοῦντα. Γραμματεὺς χρηματίσας Ἰακώβου τινος Ἡρακλείδου, τιτλοφορουμένου δεσπότου Σάμου, Πάρου, καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὑπεξήρεσεν, ἐκείνου θανόντος, διάφορα χρυσόβουλλα, πλείστην ὅσην τὴν ὑπόνοιαν δολιότητος παρέχοντα, καὶ προσελθὼν εἰς Κάρολον Ε' τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, παρέστη ὡς ἐξ οἴκου αὐτοκρατορικοῦ καταγόμενος· ὁ δὲ μονάρχης ἀπατηθεὶς ἐπεκύρωσεν εἰς τὸν Βασιλικὸν τὸν τίτλον δεσπότου τῆς Σάμου καὶ Πάρου, ἐν ᾧ πρὸς τοῦτο οὐδεμίαν ἐκέκτητο ἁρμοδιότητα, τῷ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν νὰ ὀνομάζῃ δόκτορας, πρωτονοταρίους, καὶ ἐστεμμένους ποιητάς, καὶ τῷ ἀπένειμε πολλοὺς τίτλους δι' ὧν ἐκεῖνος πομπωδῶς ἐκοσμεῖτο γραφόμενος « Μαρκέτιος, Δεσπότης Σάμου καὶ Πάρου, ἱππεὺς τοῦ » ἀνωτάτου Καίσαρος καὶ κόμης Παλατίνος. » Διὰ τῆς Πολωνίας εἰσῆλθεν ὁ Ἰάκωβος εἰς Μολδαβίαν, ἔνθα κατὰ πρῶτον μὲν παρέστη ὡς συγγενὴς Ῥοξάνδρας συζύγου τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος Ἀλεξάνδρου τοῦ Λεπουσνάνου, βραδύτερον δὲ δι' ὑποθετικῆς γενεαλογίας παρέστη ὡς ἀπόγονος τῆς ἀρχαίας Μολδαβικῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ εἰς Τρανσυλβανίαν, μετέβη ἐκεῖθεν εἰς Πολωνίαν καὶ ἐζήτησεν ἄσυλον παρ' Ἀλβέρτῳ, παλατίνῳ τῆς Σιραδίας, ὅστις τῷ ἐδάνεισε καὶ δεκακισχίλια δουκάτα ὅπως

(1) Rottiers, Monuments de Rhodes, σελ. 359.

(2) Iles de la Grèce, σελ. 158.

στρατολογήσῃ· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ὁ Βασιλικὸς ὑπῆρξεν ἀτυχής, ἀλλὰ τῇ συνδρομῇ Φερδινάνδου τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγρικῆς Βασιλείας, συναγαγὼν χιλίους ἱππεῖς, κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς τὴν 10 Νοεμβρίου 1562 τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὁ τότε μέγας βεζίρης σφοδρῶς ἐπέπληξε τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρέσβυν τοῦ ἀρχιδουκὸς Φερδινάνδου, διὰ τὴν πρὸς τὸν Βασιλικὸν χορηγηθεῖσαν συνδρομήν, καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος παρεπονέθη εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα δι' ἐπιστολῆς· ἀλλ' ὁ Βασιλικὸς πέμψας πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπαυξήσας κατὰ δεκακισχίλια δουκάτα τὸν ἐτήσιον τῆς Μολδαβίας φόρον, ἐπέτυχε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ὀργὴν τῆς Πύλης, καὶ ἀπεσταλμένος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ ἐκόμισε τὴν *κούκαν*, καὶ τ' ἄλλα τῆς ἡγεμονικῆς ἀξίας ἐν Μολδαβίᾳ σύμβολα.

Ἀλλ' ὅμως ἡ διοίκησις τοῦ ἐπιβάτου, τυραννικοῦ καὶ λίαν φιλαργύρου ἀναδειχθέντος, δὲν ἔλειψεν ἐντὸς μικροῦ νὰ τῷ παρασκευάσῃ πολυαρίθμους ἐχθρούς. Ἥρπασε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν ναῶν, καὶ ἔκοψεν ἴδια νομίσματα, ἐπέβαλε φόρον ἑνὸς δουκάτου εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, ἐψήφισε ποινὴν θανάτου εἰς τὴν διγαμίαν, προσεκάλεσεν ὡς διδασκάλους τοὺς Γερμανοὺς Σόμμερον καὶ Πευκῆρον, καὶ δι' ὀπαδῶν του ἐκήρυξεν ὅτι τὴν πρωΐαν τῶν Χριστουγέννων τῷ ἐφάνησαν τρεῖς ἄγγελοι κρατοῦντες τρία χρυσᾶ στέμματα, ὡς σύμβολα τῆς μελλούσης κυριαρχίας του ἐπὶ τῶν τριῶν κρατῶν, Μολδαβίας, Βλαχίας, καὶ Τρανσυλβανίας, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἐφάνη φορῶν χρυσοῦν στέμμα, μεταλλάξας συνάμα τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰάκωβος εἰς τὸ προσφιλὲς τοῖς Μολδαβοῖς Ἰωάν. Ἐν τούτοις οἱ εὐγενεῖς τῆς Μολδαβίας συνομόσαντες κατ' αὐτοῦ, προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν ἀξιωματικόν τινα, καλούμενον Τόμσαν, πρὸς ὃν προσέφερον καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἡγεμόνος. Κλεισθεὶς λοιπὸν ὁ Βασιλικὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Σουτζάβας, ὑπέστη τρίμηνον πολιορκίαν· ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους νὰ ἐξέλθῃ κατέφυγε πρὸς τὸν Τόμσαν, ὅστις τὸν ἐφόνευσε πατάξας διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου. Καὶ ἡ μὲν σύζυγος αὐτοῦ κατεκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον, τοῦ δὲ υἱοῦ του Δημητρίου ἐφείσαντο μὲν τῆς ζωῆς, ἀπέταμον δὲ, κατὰ τὸ τότε παρὰ τοῖς Μολδαβοῖς ἔθος, τὸν δεξιὸν ῥώθωνα, ὡς σημεῖον τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μολδαβίας ἀξίωσις ἐναυάγησε πλέον.

Ὁ Βασιλικὸς εὐπαίδευτος ὤν, ἱδρύσατο τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὴν

βιβλιοθήκην τοῦ Κοτνὰρ, συνέδεσεν ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν περικλεῆ Φίλιππον Μελάγχθωνα, καὶ δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ἀπονεμηθείσης αὐτῷ ἐξουσίας ἔστεψε καὶ δύο ποιητάς.

—Ἔγραψε λατινιστὶ καὶ ἐξέδοτο ἐν Βυρτεμβέργῃ σύγγραμμά τι περὶ ἱστορίας (1).

Ζαχαρίας Σκορδύλιος.

Ὁ ἐπιλεγόμενος Μαραφαρὰς, ἐκ Κύδωνος τῆς Κρήτης· σπουδάσας ἐν Παταβίῳ διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ (2). Εἰς κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Βιβλιοθήκης, περιέχοντα ἐξηγήσεις τοῦ Ζωναρᾶ εἰς τοὺς κανόνας, ἀναγινώσκεται·

« Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ Ζαχαρίου ἱερέως πόνος τοῦ Κρητὸς τοῦ κατὰ κόσμον Σκορδυλίου, τὸ δὲ παρεπίκλην Μαραφαρᾶ.

« Ῥίζα φεῦ τοῦ φόνου φθόνος,
» Καὶ καρπὸς τοῦ φθόνου πόνος.
» αφξϐ', Ἐνετίῃσιν ».

Ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσεν ἐν ἔτει 1563 τὸ ἐκδοθὲν Ὡρολόγιον, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται. « Τὸ παρὸν Ὡρολόγιον ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίαις ἐν οἰκίᾳ Ἀνδρέου » τοῦ Σπινέλου, Μονεταρίου τῆς ἐκλαμπροτάτης τῶν Ἐνετῶν, ἐπιμελείᾳ τε » καὶ διορθώσει Ζαχαρίου ἱερέως Σκορδυλίου Κρητὸς τοῦ ἐπιλεγομένου Μαρα- » φαρᾶ, καὶ ἐπιτρόπου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου » κυρίου Ἰωάσαφ. Ἔτει τῇ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν » Ἰησοῦ Χριστοῦ, αφξγ' ». Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ πρόκειται ἑκάστου μηνὸς ξυλογραφία παριστῶσα τὰ προσπίπτοντα κατ' αὐτὸν ἀγροτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἔργα, καὶ δίστιχον ἐπίγραμμα αἰνιττόμενον αὐτά.

Ἐν τέλει προσήρτηται τοῦ αὐτοῦ Ζαχαρίου, Σύνταγμα ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων τῶν ἁγίων πατέρων· καὶ περὶ τῶν Τεσσαρακοστῶν καὶ Νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τίνα ἔννοιαν ἑκάστη ἔχει.

Τῷ 1588 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Πέτρου Τζανέτου καὶ ἐπιμελείᾳ Γεωργίου ἱερέως Βλαστοῦ Κρητὸς, τοῦ ἐπονομαζομένου Πουνιαλέτου—Περὶ συγγενείας βαθμῶν ἢ συνοικεσίων. Εἰς τὸ προμετώπιον τῆς ἐκδόσεως, κάτω τοῦ ὀνόματος τοῦ Ζαχαρίου, εὕρηται τὸ ἑξῆς δίστιχον·

Χαρτοφύλαξ πάρος ἀγχιστειῶν πείσματα λῦσεν
Ἑρμείῃ τέχνῃ, νῦν δ' ἱερεὺς ἀλιτρός.

Εἰς δὲ τὴν ἀκόλουθον σελίδα ὁ ἑξῆς τίτλος. « Περὶ τῶν τῆς συγγενείας » βαθμῶν συνοπτικὴ συλλογὴ ἐκ διαφόρων συντεθεῖσα παρὰ Ζαχαρίου ἱερέως

(1) Antonii Mariæ Gratiani, de Ioanne Heraclide Despote Valacorum—Kohne, Revue d'Archeologie—Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman—Engel, Histoire de Moldavie—Σταματιάδου, Σαμιακὰ τόμ. Β'.—Crusii, Turcogræcia.

(2) Inscrizioni della Università di Padova.

» Σκορδυλίου Κρητὸς, τοῦ ἐπονομαζομένου Μαραφαρᾶ, καὶ ἐπιτρόπου τοῦ » τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἰωάσαφ, σὺν τοῖς » ἄλλοις κατεστρώθη Μανουήλου ἱεροδιακόνου καὶ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς » μεγάλης ἐκκλησίας ἔκθεσις ἁπλουστέρα τε καὶ συντομωτέρα, συντεθεῖσα » παρ' ἡμῶν ἀρτίως καὶ ἐκδοθεῖσα ὁρισμῷ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότου τοῦ » οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Ἱερεμίου ».

Ἐν τέλει καταχωροῦνται — Σχόλιον διασαφητικὸν « περὶ τῶν τοῦ θείου » βαπτίσματος Βαλσαμῶν (γρ. βαθμῶν) τοῦ αὐτοῦ Ζαχαρίου ἱερέως—Στίχοι » ἰαμβικοὶ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ ἕτεροι εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ Ἐνε- » τίησι ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Γραικῶν ».

Εἰς τὸν Σκορδύλιον ἀποδίδονται — « Ἀνταποκρίσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς » ἐρωτήσεις ιϛ' τοῦ Κλαυδίου (γρ. Καρόλου) τῆς Γουίσης, καρδινάλεως » Λουθιραγγίας », δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Λαμίου ἐν Φλωρεντίᾳ 1738 (Deliciæ Eruditorum).

Μετ' ἐπαίνου ἀναφέρει τὸν Ζαχαρίαν ὁ Φραγκίσκος πρεσβύτερος ὁ Τουρβιανὸς εἰς τὰ ἑλληνικὰ προλεγόμενα τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἐν Βενετίᾳ τῷ 1563 διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων λέγων, « Ζαχαρίας ἱερεὺς Κρὴς ὁ Σκορδύλιος, » ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ λόγου ἔμπειρος ».

Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Τουρβιανοῦ εὕρηται ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα τοῦ Ζαχαρίου δωδεκάστιχον ([1]).

Λεόντιος Εὐστράτιος.

Ἐγεννήθη εἰς Κοιλάνιον τῆς Κύπρου, καὶ ἐχρημάτισεν ἄξιος μαθητὴς Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου. Διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσκολληθεὶς εἶτα τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης Ματθαίῳ. Ἐπεσκέφθη, χάριν ἴσως διδασκαλίας τὴν Κέρκυραν καὶ Ζάκυνθον, ὅθεν ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Μαργούνιον. Ἱεροδιάκονος ἤδη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐδίδαξεν ἐπ' ὀλίγον τὰ ἑλληνικά· ἀπεβίωσεν ἡγούμενος τῆς ἐν Λευκοσίᾳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Πίπη ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Ὁ μαθητὴς καὶ συμπολίτης αὐτοῦ Νεόφυτος Ῥοδινὸς λέγει περὶ τούτου· « σοφὸς ἄνθρωπος, διδακτὴς καλοπίχερος, διδάσκαλός μου· εὑρίσκονται κάποιαι ἐπισταλαί του τυπωμέναις ».

Ἀλέξανδρος Νερούλης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὸ 1520· ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ, καὶ εἶτα μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν γραμμάτων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, καὶ ἐξεπαίδευσε τοὺς νέους, πρὸς χρῆ-

---

([1]) Ἑλληνομν. σελ. 306—29.

σιν τῶν ὁποίων καὶ συνέγραψε Λεξικὸν Ἑλληνογραικικὸν, Γυμνασίας Γραμματικὰς, καὶ Ἐπιστολάριον.

Προσκληθεὶς εἰς Πατάβιον ὡς καθηγητὴς, ἐδίδαξεν ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ συνέγραψε·

—Χρονογραφίαν μερικήν.

—Μέθοδον τοῦ εὑρίσκειν τὴν ἀρχὴν ἑκάστου μηνός.

—Εἰδήσεις πῶς εὑρίσκεται τὸ νομικὸν Φάσκα τῶν Ἑβραίων.

—Πασχάλιον.

—Συλλογὴν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων.

—Κεφάλαια διάφορα περὶ ἱερωνύνης.

—Πραγματείαν περὶ μοιχείας.

—Σκέψεις περὶ θεολογίας καὶ περὶ τὰ παλαιὰ ἱστορικά.

—Πόσα ἀριθμοῦνται τὰ πταίσματα τοῦ Κάϊν.

—Ἔκθεσιν τῆς ἐν 1534 ἁλώσεως τῆς Κορώνης,

—Μικρὸν χρονικὸν περὶ Ἀλιτζέρης.

—Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πῶς ἔκτισε ναοὺς ἕξ.

—Κανόνας περὶ παρθενίας.

—Περὶ δισυλλάβων, τρισυλλάβων, τετρασυλλάβων, πεντασυλλάβων καὶ ἑξασυλλάβων ποιῶν μετρικῇ.

—Προοίμιον εἰς Ῥητορικὰ γυμνάσματα.

—Ἐξήγησιν Σικελικῆς σημαίας.

—Ἀποφθέγματα καὶ νουθεσίας.

—Σημειώσεις ἐξ Ἀλεξάνδρου Τραλλιανοῦ, καὶ Γαληνοῦ.

Ὁ Νερούλης διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ Ληστάρχου, Δεκαδύου, Δεβάρη, καὶ Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ.

Κατάκεινται δὲ τὰ χειρόγραφά του ἀνέκδοτα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ταυρίνου (¹).

Θεοδόσιος Ζυγομαλάς.

Ἐγεννήθη τῷ 1544 ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ Ἰωάννην, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος ἐγένετο. Ἀφιχθεὶς μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1555, διωρίσθη μετ' οὐ πολὺ πρωτονοτάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1576 ἐστάλη ὑπὸ Ἱερεμίου Β', ὡς πατριαρχικὸς ἔξαρχος, εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς εἴσπραξιν τῆς ζητείας· μυρίας ταλαιπωρίας ὑποστὰς ἐν τῷ ταξειδίῳ προσωρμίσθη, ἕνεκα τρικυμιῶν εἰς Τῆνον, ὑποκειμένην τότε τοῖς Ἑνετοῖς, καὶ ῥαδιουργίᾳ τοῦ ἐκεῖ λατίνου ἐπισκόπου συνελήφθη. Μετὰ εἴκοσι μηνῶν ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην Μοσχίνην (1578).

(¹) Π. Χιώτου, Πανδώρα ΙΔ', σελ. 407.

Ἦν δι' ἐπιστολογραφίας συνήθης Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ, πρὸς ὃν ἔπεμψε διαφόρους ἐπιστολὰς, σπουδαίας διὰ τὴν τότε κατάστασιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ζωήν.

Συγγράμματα.

—Περὶ ἐπισήμων πόλεων καὶ μητροπόλεων ἔκθεσις.

—Περιοδεία εἰς τὸ Αἰγαῖον.

—Θέματα.

—Ἱστορικὸν νέον.

—Παραινετικὸν πρὸς τοὺς νέους.

—Περὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ τοῦ Ἄθωνος, καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν.

—Ἐπιτάφιον εἰς τὴν μητέρα του Γρατζιόλαν.

—Περὶ τῶν πολιορκιῶν καὶ τῆς παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς τωρεσινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος.

—Βίος Διονυσίου Ἀρειοπαγίτου.

—Ἀπόκρισις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἐν Τυβίγγῃ Θεολόγων, γραφεῖσα κελεύσει τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου.

—Ἐπιστολαί.

Ἐκ τῶν πονημάτων τοῦ Ζυγομαλᾶ τὰ μὲν πλείω ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κρουσίου, καὶ Δαβὶδ Χυτραίου, τὰ δ' ἀνέκδοτα περισώζονται ἐν Τυβίγγῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γερμανίας. Τὸ δὲ κατ' Αἰγαῖον ὁδοιπορικόν του ὁ Δουκάγγιος παραλαβὼν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Οὐλρίκου Ὀβρέχτ, μνημονεύει ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ.

Μαλαξοί.

Νικόλαος Μαλαξός. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη, πιθανῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὸν σοφὸν Ἀντώνιον τὸν Μέγαν Ῥήτορα. Νυμφευθεὶς μετὰ τῆς θυγατρὸς ἱερέως τινος καὶ σακελίωνος τοῦ κλήρου Ναυπλίου ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐτιμήθη ὕστερον τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1533 ἐνσκήψασαν εἰς Ναύπλιον πανώλη ὁ Μαλαξὸς ἀπώλεσε δύο υἱοὺς, καὶ προσβληθεὶς ἐκ τοῦ μολύσματος διὰ θαύματος διέφυγε τὸν θάνατον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς πατρίδος του ὁ Νικόλαος μετῴκισε πανοικεὶ εἰς Βενετίαν κινδυνεύσας κατὰ τὸν πλοῦν ἐκ λαίλαπος.

Ὕστερον ἦλθεν εἰς Κρήτην, καὶ ἐνταῦθα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Συνέγραψεν ὁ Νικόλαος κατὰ πλάτος τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ

ἐξ Ἰωαννίνων, μαρτυρήσαντος τὴν 18 Ἀπριλίου 1526 (¹), διὰ τῶν λειψάνων τοῦ ὁποίου ὁ εὐσεβὴς πρωτοπαπὰς ἐθεράπευσε πολλὰς νόσους. (²).

Ἐκτὸς τούτου μνημονεύονται ϗ τὰ ἑξῆς συγγράμματα τοῦ ἐν λόγῳ Μαλαξοῦ. —Ἀκολουθίαι εἰς διαφόρους ἁγίους, ὅταν οὐκ ἔστι μηναῖον ψαλλόμενον εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ εἰς ἕνα ἢ εἰς πολλούς. Εἰς τὸ ὑποσέλιδον τοῦ χειρογράφου κεῖνται δύο αὐτοῦ Ἰαμβικὰ ῥυθμικὰ ἐπιγράμματα, τὰ ἑξῆς.

Ἀποστόλοισιν ὑποφήταις τ' ἐνθέοις
καὶ ἱερομάρτυσι καὶ ἀσκουμένοις
ὁσιάθλοις γυναιξὶ καὶ ἀσκητρίαις
ὁ Πρωτοπαπᾶς τόδ' ἀνωνύμως φέρει.

Μάρτυσι θείοις σὺν σοφοῖς ἀρχιθύταις
σὺν ὁσιομάρτυσι τοῖς ἀθληφόροις
θύτης Μαλαξὸς Νικόλαος νῦν μέλπει.

Καὶ τὴν αὐτὴν δὴ ταύτην μετρικὴν εὐφυΐαν δὲν λείπει νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῶν ἀκολουθιῶν του, διεξάγων πάντοτε αὐτοὺς μὲ ἔμμετρόν τινα ἀκροστιχίδα τελευτῶσαν εἰς τὸ ὄνομά του.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀκολουθιῶν τούτων, εἰς εἴκοσιν ἀριθμουμένων, ἐφιλοπόνησεν ὁ Νικόλαος—Ἀκολουθίαν Μητροφάνους ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· καθὼς καὶ τροπάρια ἰδιόμελα, εἱρμοὺς κτλ. συχνάκις παρένειρεν εἰς τὰ Μηναῖα καὶ τὸ Πεντηκοστάριον.

Πρὸς δέ—Περὶ σημασίας τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν χριστεπώνυμον λαόν. (συνεξεδόθη τῷ Εἱρμολογίῳ).—Κανόνα ἱκετήριον, μνημονευόμενον ὑπὸ Φαβρικίου (in lactuosissimum ab urbe Nauplio discessum), καί—Διήγησιν περὶ τοῦ γεγονότος θαύματος ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου, καὶ Ὀρέστου, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Χίου ἐν τῷ Κτιτορικῷ τῆς ἐν Χίῳ Νέας Μονῆς (σελ. 113—17).

Μανουὴλ Μαλαξός. Ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Ναυπλίῳ ἐκ Δημητρίου Μαλαξοῦ, ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἄργους, καὶ ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Νικολάου.

Ἐν ἔτει 1563 ὢν νοτάριος τῆς μητροπόλεως Θηβῶν τῆς Βοιωτίας, συνέλεξεν ἐκ διαφόρων καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην τὸν Νομοκάνονα, τῷ δὲ 1577 εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραψεν, ἢ μᾶλλον μετέφρασεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὴν Πατριαρχικὴν Ἱστορίαν.

(¹) Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου συνωψίσθη ὁ ἐν τῷ Νέῳ Μαρτυρολογίῳ βίος τοῦ αὐτοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου ἀκολουθίαν, ὡς προεῤῥέθη, ἔγραψεν Ἰουστῖνος ὁ Δεκάδυος, καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας Ῥήτωρ διδάσκαλος τοῦ Μαλαξοῦ.

(²) Μαρτύριον ἁγίου Ἰωάννου ἐν Νέῳ Μαρτυρολογίῳ—Φιλητᾶς ἐν Πανδώρᾳ φυλ. 162.

Συγγράμματα.

—Νόμιμον συλλεχθὲν ἐκ διαφόρων ἀναγκαίων κανόνων τῶν θείων καὶ ἱερῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ ἑτέρων ἁγιωτάτων ἀρχιερέων, καί τινων Νεαρῶν βασιλικῶν Νόμων καὶ ἄλλων τινῶν μεταφρασθὲν εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μανουὴλ Μαλαξοῦ τοῦ Ναυπλίου ἐκ τῆς Πελοποννήσου. (Ἐν τοῖς προλεγομένοις γράφει τὰ ἑξῆς «Ἤνυσται αὕτη ἡ βίβλος ἐν τῇ περιφήμῳ ἁγιωτάτῃ Μητροπόλει Θηβῶν τῆς Ἑπταπύλου, ἥτις ἐστὶν ὁ ναὸς τοῦ αὐτοῦ ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐπὶ τοῦ καλῶς καὶ θεαρέστως ταύτην ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καὶ θεοκοσμήτου Μητροπολίτου ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βοιωτίας, καὶ τὸν τόπον ἀπέχοντος τοῦ Σίδης, κυρίου Ἰωάσαφ, οὗ οἱ γεννήτορες, θεοφιλεῖς, ἐλεήμονες, καὶ ἱερεῖς τίμιοι καὶ θεοσεβεῖς Μακρεῖς αὐτῷ τὸ ἐπίκλην, καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν ἡ θεοφύλακτος νῆσος Ζακύνθου, παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἐλαχίστου δούλου αὐτοῦ Μανουὴλ νοταρίου τοῦ Μαλαξοῦ τοῦ ἐκ Ναυπλίου τῆς Πελοποννήσου, ἐν ἔτει ζοά ἰνδ. ς' ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ αφξϐ' Ἀπριλίῳ 12». Μετὰ τοῦ Νομοκάνονος συνέχεται καὶ Κοσμικὴ χρονογραφία συνεχιζομένη μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Ῥόδου (1522) καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν παραχωρήσεως εἰς Σουλεϊμάνην Β' τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας (1529), γραφεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μαλαξοῦ).

—Πατριαρχικὴ Ἱστορία Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1454 μέχρι τοῦ 1578. (ἐδημοσιεύθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ (σελ. 107—184), καὶ ἐπ' ἐσχάτων (1849) μετετυπώθη ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Βυζαντινῶν τῆς Βόννης.

—Βιβλίον γνωμικόν.

—Στιχηρὰ ἰδιώματα.

—Πελοποννησιακά (1).

Γρηγόριος Μαλαξὸς, Ναυπλιεὺς καὶ οὗτος συγγενεύων τοῖς ἄνω, ἔγραψε —Κανόνα εἰς τὴν ἁγίαν ὁμοούσιον, ἀδιαίρετον, καὶ ζωοποιὸν Τριάδα, οὗ ἡ ἀκροστοχίς,

Τὸ τρισήλιον τῆς θεότητος φάος
σὺν ἀρχαγγέλοις ἀσιγήτως δοξάζω
Γρηγόριος ὁ Μαλαξὸς κατὰ πόθον.

Ἱερεμίας Β'.

Ἐξ Ἀγχιάλου, ὁ ἐπονομαζόμενος Τρανός. Ἐξεπαιδεύθη πρῶτον παρ' Ἱεροθέῳ Μονεμβασίας, Ἀρσενίῳ Τορνόϐου, καὶ Δαμασκηνῷ Ναυπάκτου, εἶτα δὲ καὶ παρὰ Ματθαίῳ Κρητικῷ, μαθητῇ τοῦ Ἀρσενίου (2).

(1) Fabricii Biblioth. Græca, XI, σελ. 668—Φιλητᾶς ἐν Πανδώρᾳ φυλ. 162 κ 193.

(2) Δωροθέου, Σύνοψις ἱστοριῶν.

Προχειρισθεὶς Μητροπολίτης Λαρίσσης, προσεκλήθη εἶτα εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ὡς διάδοχος τοῦ Μητροφάνους Γ' (1572). Μεγαλοπρεπὴς φύσει, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἅμ' ἀνελθὼν εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν, συνεκάλεσε σύνοδον, « καὶ » ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου καθίσας ὡς κοινὸς δεσπότης ὅλης τῆς οἰ» κουμένης, φορῶν τὸ ἱερὸν μανδύον μετὰ τῶν ποταμῶν, καὶ τὸ πα» τριαρχικὸν δεκανίκιον ἐπὶ χεῖρας ἔχων », ἀπεφάσισε μετ' αὐτῆς τὴν ἀπαρεγκλίτως τήρησιν τῶν κανόνων, οἵτινες πρότερον δὲν ἐφηρμόζοντο δεόντως· ὅθεν ἀπηγορεύθη, ἐπὶ κοινῇ καθαιρέσεως, ἡ διὰ χρημάτων χειροτονία, καὶ τὰ διδόμενα ἐμβατίκια. Ηὐπρέπισε δὲ καὶ καθωραΐσε τὸ πατριαρχεῖον δι' οἰκοδομῶν μεγαλοπρεπῶν, καὶ πολυτελῶν ἀνακαινισμῶν, ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν.

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἱερεμίου οἱ ἐν Τυβίγγῃ θεολόγοι ἔπεμψαν τρεῖς ἐπιστολὰς μετὰ τῶν λουθηρανικῶν δογμάτων ἐξαιτούμενοι ἀποκρίσεις παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· ἀπαντῶν ὁ πατριάρχης ἐξήλεγξε τὰς περὶ τὴν εὐσέβειαν καινοτομίας τῶν Ἀναμορφωτῶν, νουθετῶν ἅμα καὶ εὐαγγελικώτατα.

Μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν καὶ ἓξ μηνῶν πατριαρχείαν, ῥαδιουργίᾳ τῶν ὀπαδῶν τοῦ προκατόχου, ἐκβάλλεται, καὶ ἐπανέρχεται ὁ Μητροφάνης, ὅστις μόλις ἐννέα μῆνας προστὰς ἀποθνήσκει.

Εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ προσεκλήθη τὸ δεύτερον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Ἱερεμίας (1580).

Ἀλλ' ὁ ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιὸς τοῦ Μητροφάνους, Θεόληπτος μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, ἐποφθαλμῶν εἰς τὸν θρόνον, ἐφ' οὗ δὶς εἶχε καθήσει ὁ θεῖός του, μετὰ φατρίας δυσηρεστημένων κληρικῶν δὲν ἔπαυσε πάντα κινῶν λίθον, καὶ διαβάλλων καὶ συκοφαντῶν τὸν Ἱερεμίαν « πῶς ἔκαμε Γενιτζάρους καλογέρους, καὶ Τούρκισσαις Χριστιαναῖς, καὶ » πῶς στέλνει γραφαῖς εἰς τὸν πάπαν κατὰ τῶν Τούρκων ». Καθ' ἑκάστην ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος ἱεράρχης προσκαλούμενος ὑπὸ τῶν κρατούντων εἰς ἀπολογίαν, διέλυε τὰς κατ' αὐτοῦ μυσαρὰς συκοφαντίας τῶν περὶ τὸν Θεόληπτον, οἵτινες ἐν τέλει δωροδοκήσαντες ἀρνησίθρησκόν τινα Λέσβιον, ἰσχύοντα παρὰ τῇ Πύλῃ, κατώρθωσαν ἵνα συλληφθεὶς ὁ Ἱερεμίας ῥιφθῇ εἰς τὰ δεσμά. Πανταχοῦ διεδίδετο ἡ ἀπαισία φήμη, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τῇ ζωῇ, πνιγεὶς εἰς τὴν εἱρκτὴν, καὶ ὁ Θεόληπτος ἔσπευδεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐνεργήσῃ διὰ δωροδοκιῶν τὴν ἐπίβασιν. Οἱ ἀρχιερεῖς διετέλουν ἐν ἀδημονίᾳ, καὶ ἐπὶ

κεφαλῆς ἔχοντες Ἱερόθεον τὸν Μονεμβασίας, ἐκίνουν πάντα λίθον καὶ ἔκρουον πᾶσαν θύραν ὀρθοδόξων καὶ δυτικῶν, ἐξαιτούμενοι τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ποιμενάρχου· μετ' οὐ πολὺ δὲ κατώρθωσαν, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, ἵν' ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν.

Ἀλλὰ μόλις ἠλευθερώθη, καὶ ἕτερος θρασύτερος ἐπαρουσιάσθη ὑποψήφιος τοῦ θρόνου. Παχώμιός τις ἱερομόναχος, Πατέστας τὸ ἐπίκλην, Λέσβιος τὴν πατρίδα, ταμεῖον πάσης κακοηθείας καὶ φαυλότητος, πρὸ πολλοῦ ἐζήτει τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Τορνόβου· ὁ ἐξωμότης συμπατριώτης αὐτοῦ, μάτην ἐκοπίασεν ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου ὁ Παχώμιος· διότι ὁ Ἱερεμίας οὐ μόνον ἐκώφευσεν εἰς τοὺς κρωγμοὺς τῶν φαυλοβίων τούτων διορίσας Τορνόβου ἀρχιεπίσκοπον τὸν Διονύσιον Ῥάλλην, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσεν ἵνα ἐκδοθῇ διάταγμα ἐξορίας τοῦ Πατέστου. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ὁ Παχώμιος μετημφιεσμένος εἰς κοσμικὸν ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς μερίδος τοῦ Θεολήπτου, καὶ τῶν ἐν Πύλῃ, πρὸς οὓς ἀφειδῶς διενεμήθησαν ὑποσχέσεις λαφύρων, κατώρθωσεν ἵνα ὀνομασθῇ διάδοχος τοῦ Ἱερεμίου· « καὶ » φέρνουν τον μὲ τὸ θέλημα τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ πατριαρχεῖον, καὶ » τζακίζουν τὰ κελλία, καὶ βαίνουν τον μέσα, καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ » ὑπάρχοντα τοῦ κὺρ Ἱερεμίου, καὶ τῶν ἄλλων.. καὶ ὁ Παχώμιος » ἐκάθισε χωρὶς θέλημά τινος καὶ Πατριάρχης καὶ ἐξουσιαστής, καὶ » συναθροίζει τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ τὸν χειροτονήσουν· καὶ οἱ Κληρικοί, » ἄλλοι ἦσαν βοηθοί, καὶ ἄλλοι ἐναντίοι εἰς τὸ φαινόμενον· τότε » γοῦν ὁ Μονεμβασίας Ἱερόθεος ἐλάλησε θαυμαστὰ καὶ ἐναντιώθη, » καὶ ὕβρισέ τον, καὶ εἶπέ τον παράνομον καὶ κατεγνωσμένον, καὶ » πῶς χωρὶς θέλημα Θεοῦ κάθεται. ». Ὁ Ἱερόθεος μετ' ἄλλων ἀρχιερέων καὶ προὐχόντων ἐκόπτοντο βοῶντες κατὰ τοῦ ἀχρείου Παχωμίου, καθ' οὗ καὶ ἐξεδόθη πρᾶξις καθαιρέσεως, ἐν ᾗ ἀπηριθμοῦντο τ' ἀνομήματά του (1). Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ἐκ Φιλιππουπόλεως ὁ Θεόληπτος, ὅστις διὰ τῶν ἰσχυρῶν φίλων του κατώρθωσεν ἵνα ὁ μὲν Ἱερεμίας ἐξορισθῇ εἰς Ῥόδον, αὐτὸς δὲ διορισθῇ πατριάρχης ἀντὶ τοῦ Παχωμίου, πατριαρχεύσαντος ἐπὶ ἓν ἔτος (1584), καὶ θέαμα οἰκτρὸν εἶτα γενομένου, διότι « τὸν ἐδέσμευσαν μὲ δύο ἀλυσίδας, καὶ ἐμαζώχθη » ὁ κόσμος, καὶ τὸν εἶχαν παίγνιον καὶ γέλοιον. »

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεόληπτος ἐπὶ πολὺ δὲν ἔμεινεν ἐν τῇ ἀξίᾳ· διότι

(1) Ἡ καθαίρεσις τοῦ Πατέστου, μετ' ἄλλων πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἀφορώντων τὸν Ἱερεμίαν ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν ἐν Χρυσαλλίδι φυλ. 83—4.

οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἱερεμίου, ὠφεληθέντες τῆς εἰς Βλαχίαν περιοδείας ἐκείνου, κατώρθωσαν ἵνα ἐκδοθῇ βασιλικὸν διάταγμα ἀπολύον αὐτὸν (1585). Ὅθεν παρεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας ὁ Ἱερεμίας, καὶ τρίτον ἤδη ἐκόσμησε τὸν τότε καταφρονηθέντα καὶ πολλοὺς κλονισμοὺς ὑποστάντα οἰκουμενικὸν θρόνον.

Ἐλεεινὴν εὗρε τότε τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ « ἐκαταφρονήθη, λέγει ὁ » Χρονογράφος, τὸ γένος τῶν χριστιανῶν πολλὰ καὶ ἀτιμάσθησαν » ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, πλὴν δικαία ἡ κρίσις σου, Κύριε· διότι καμμία » δικαιοσύνη ἐκεῖ μέσα δὲν ἦτον, μόνον σιμωνιακά, θεοκάπηλοι, ἀδι- » κίαις, πλεονεξίαις, καὶ ἄλλα μυρία ἀτοπήματα ... καὶηὗρεν ὁ κὺρ » Ἱερεμίας τὴν ἐκκλησίαν σμαγίδι, καὶ ἔκλαυσε πολλά, καὶ ἐὰν τὸ » ἤξευρε δὲν ἤρχετο ».

Τὸν θρόνον εὑρὼν βεβαρυμένον μὲ χρέη τῶν προκατόχων του ἀφόρητα, ἀνέπτυξεν ἀπερίγραπτον δραστηριότητα, ἐξοικονομῶν, καὶ ἐπαιτῶν τὰ ἐλέη τῶν χριστιανῶν.

Τῷ 1588 ὁ Ἱερεμίας συνοδευόμενος ὑπὸ Ἱεροθέου Μονεμβασίας καὶ Ἀρσενίου Ἐλασσῶνος ἦλθεν εἰς Μόσχαν καὶ ἐχειροτόνησε πρῶτον πατριάρχην τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὸν Ἰώβ (1). Ἐπιστρέψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ποιμάνας θεαρέστως, ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον (1594).

Ὁ Ἱερεμίας ἦν ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐγκωμιάζεται ὑπὸ Μελετίου, Προκοπίου, καὶ ἄλλων. Ὁ Μαλαξὸς λέγει ταῦτα· « νύκτα καὶ ἡμέραν ἐσπούδαζε καὶ σπουδάζει θεολογικά, φι- » λοσοφικά, καὶ ἄλλα πολλὰ μαθήματα, καὶ ἐκκλησιαστικά· καὶ ὡς » οἰκουμενικὸς πατὴρ καὶ διδάσκαλος δὲν ἔπαυσεν οὐδὲ παύει νὰ δι- » δάσκῃ καὶ νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας τοὺς εὐ- » σεβεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, καθὼς ἔκαμναν οἱ σοφώτατοι πα- » τριάρχαι » (2).

Διετήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν τότε περιφανῶν τοῦ ἔθνους λογίων, Μαργουνίου, Σεβήρου, κλπ.

Ὁ Μαργούνιος προσφωνῶν τῷ Ἱερεμίᾳ τὴν μετάφρασιν Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, ἐποίησεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

---

(1) Βλέπε τὰ περὶ τούτου εἰς Ζαμπελίου Καθίδρυσιν Πατριαρχείου ἐν Ῥωσσίᾳ.

(2) Δωροθέου, Σύνοψις ἱστοριῶν—Πατριαρχικὴ ἱστορία — Μελετίου Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία—Κατάλογος τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως.

Νεκταρέης πίθακος προχοὰς μάκαρ οὐρανολαμπεῖς
Δέχνυσο, θεσπεσίων δράγματα μυστοπόλων
Δαιτυμόνες τὰ κράτιστοι ἀπίτμαγον ἐκ παραδείσου
Τερπνῆς φυταλιχῆς, δῶρον εὐφρόσυνον.
Τοῖς δ' ἄρα γηπονίης μεληδήματα ἔνθεο σεῖο,
Καρπὸν ὅπως προφέρῃ ἐργατίναις τρόφιμον.
Ναὶ πάτερ, ἠδ' ἀρότροιο τεχνήμονος ἀμειτέρας γᾶς
Αὔλακα ἐκτέμνοις νεύσεσιν ὀξυδρόμοις.
Ἐνσπείροις δὲ σίτοιο καλὸν σπόρον, ὄφρ' ἀποθήκαις
Εὔσταχυν οὐρανίαις σὸν κάματον τορίσῃς.

Ἔγραψεν ὁ Ἱερεμίας—Ἔκθεσιν περὶ ἑλληνικῶν ἐθίμων, ἣν ἐπαινεῖ ὁ Ν. Παπαδόπουλος (Prenot. Mystag.) ὡς πολυμαθῆ —Ἔκθεσιν δογμάτων τῆς ἐκκλησίας—Παραίνεσιν πρὸς Γερμανοὺς περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστείας.—Κρίσιν τοῦ Γρηγοριανοῦ καλενδαρίου—Διαφόρους ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Γερμανοὺς θεολόγους, καὶ ἄλλους (¹).

Δανιὴλ Φουρλάνος.

Ἐγεννήθη εἰς Ῥέθυμνον τῆς Κρήτης· ἐπὶ ὀκταετείαν σπουδάσας τὴν φιλοσοφίαν, νομικὴν, καὶ ἰατρικὴν εἰς Πατάβιον, ἔλαβε καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν σχολῶν τὴν δάφνην τοῦ διδάκτορος. Ἐπαναστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπανῆλθεν ἕνεκα λόγων πολιτικῶν εἰς Βενετίαν, καὶ ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν εἰς διαφόρους εὐγενεῖς· εἶτα διορισθεὶς καθηγητὴς εἰς Πατάβιον, ἀπέθανε τῷ 1596.

Ὁ Φουρλάνος ἦν ἐκ τῶν τότε ἐν τοῖς γράμμασι διαπρεπόντων· ὁ Μαργούνιος γράφων περὶ τὸ 1598 πρὸς Δαβὶδ Ἑσχέλιον λέγει· « Δανιὴλ ὁ Φουρλάνος Κρὴς ἦν ἀνὴρ, εἰς ἄκρον παιδείας ἐληλακὼς, ἀλλὰ φεῦ κακῇ τύχῃ μετήλλαξε τὸν βίον ἀπαραμύθητον θρῆνον τοῖς ξυνήθεσι καταλιπὼν ». Ὁ αὐτὸς ἐποίησεν εἰς τὰ ὑπὸ Φουρλάνου ὑπομνήματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Ἡ πάρος ἀγλαΐῃσι κεκασμένη Ἑλλὰς,
ἐξ ἧς παντοδαπῆς βλάστε γένος σοφίης,
ἥπερ ἀπειρεσίῃσιν ἀεὶ θαλέθους ἀρεταῖσι
μουσάων τροφίμους ἧεν ἀειδομένη,
φεῦ ὑπὸ μηχανίῃσι φθόνου ἀμειψαμένη,
καὶ νῦν ἀργαλέης ὑπὸ μοίρης σφόδρα δαμεῖσα
βαρβαρικῆς μεθέπει ὄργι' αἰδμοσύνης (²).

Ἔγραψεν ὁ Φουρλάνος ἑλληνολατινιστὶ, ὑπομνήματα εἰς Ἀριστοτέλους

(¹) Fabricii, Biblioth. Gr. XI, σελ. 630—1.
(²) Turcograecia, σελ. 538.

περὶ ζώων μορίων, τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους — De judiciis, καὶ ἄλλα, ἐξ ὧν τινα ἐξεδόθησαν ἐν Παταβίῳ (¹).

Ἐκ τῆς πρὸς Ἐσχέλιον ἀνωτέρω ἐπιστολῆς τοῦ Μαργουνίου μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὑπόμνημα εἰς τὰ τοῦ Θεοφράστους ἔγραψεν ὁ Δανιήλ.

Σωζόμενοι.

Α'. *Ἰωάννης Σωζόμενος* Κύπριος. Ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων ὑπερασπίσθη τὴν Λευκοσίαν κατὰ τῶν Τούρκων· ἱστορεῖται δὲ περὶ αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἄγων ἱππικά τινα, καὶ πεζὰ τάγματα καὶ βλέπων τὴν πόλιν πανταχόθεν στενοχωρουμένην, ἐπενόησεν ἀνθρωποκτόνον μηχάνημα, ὑπολαβὼν τοῦτο θεμιτὸν ὡς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος γενόμενον· ἔρριψε λοιπὸν εἰς τὰ φρέατα, ἐξ ὧν οἱ Τοῦρκοι ὑδρεύοντο σάκκους τινὰς φαρμακώδους μίγματος· ἀλλὰ τὸ σόφισμα ἐματαιώθη, διότι οἱ ἐχθροὶ ἐγκαίρως εἰδοποιηθέντες ὤρυξαν νέα φρέατα. Κυριευθείσης δὲ καὶ λεηλατηθείσης τῆς Λευκοσίας, τῶν σωθέντων ἀπὸ τῆς ἀπανθρώπου σφαγῆς ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης. Ὁ Μουσταφὰς Πασᾶς, ὅστις εἶχε τὸ πᾶν κράτος τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης, συλλαβὼν ἀπήγαγεν αὐτὸν αἰχμάλωτον εἰς Ἀμμόχωστον· καὶ ἐπειδὴ ὁ σατράπης οὗτος δὲν ἤθελε νὰ περιπλεχθῇ εἰς νέους κινδύνους δυναμένους ἴσως ν' ἀμαυρώσωσι τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει πορθήσας τὴν Λευκοσίαν, καὶ προτιμῶν τὴν διὰ συνθηκῶν μᾶλλον ἢ τὴν διὰ πολέμου κυρίευσιν τῆς πόλεως, ἔπεμψεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Ἰωάννην, ὡς ἄνδρα ἔχοντα ἱκανὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοὺς πολιορκουμένους, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐζήτει δῆθεν χρήματα πρὸς ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀπολύτρωσιν.

Τοιουτρόπως ἀναλαβὼν τότε ἢ ἔπειτα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ Κύπρος ἦτο ἤδη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Σελὶμ, εὗρε καὶ περίθαλψιν εἰς τὴν τῶν Ἐνετῶν πολιτείαν. Ἐκεῖ δὲ τὰ πράγματα ὅσων ἐγένετο αὐτόπτης ἢ αὐτήκοος καὶ ὅσα προσέτι ἔπαθεν ἰδίως συνέγραψεν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, εἰς γλῶσαν ὅλως ἀνεξέργαστον, καὶ τὸ βιβλίον αὐτοῦ μεταποιηθὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον ὑπὸ Φραγκίσκου τοῦ Ἀλταμίρου, ἐτυπώθη ἐν Βονωνίᾳ τῷ 1576 εἰς 4ον μετ' ἐπιγραφῆς—**Narratione della guerra di Nicosia fatta nel regno di Cipro da' Turchi l'anno 1570.**

Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ θρηνεῖ ὁ Ἰωάννης τὸν θάνατον ἀνηλίκου αὐτοῦ θυγατρὸς γενομένης ὑποχειρίου τῶν πολεμίων, καὶ ἄλλης πρε-

---

(¹) Papadopoli, Histor. Gymnasii Patavini, σελ. 324—5.

δευτέρας καείσης ἔν τινι κατέργῳ. Παρέχει δὲ καὶ εἰδήσεις περὶ ἄλλων τινῶν Σωζομένων κατ' ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἀπολεσθέντων.

Β'. *Ἰάσων Σωζόμενος*, πιθανῶς ἔγγονὸς τοῦ προῤῥηθέντος, περὶ οὗ λέγει ὁ συμπολίτης καὶ μαθητής του Νεόφυτος 'Ροδινός· « φιλόσοφος » καὶ διδάσκαλος εἰς τὴν θεολογίαν· ῥήτορας ἄριστος· ἐδίδαξε ῥητο- » ρικὴν εἰς τὸ ἐν 'Ρώμῃ 'Ελληνικὸν φροντιστήριον, καὶ ἄλλα μαθή- » ματα· ἔγραψεν ἐξήγησιν εἰς τὴν ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, λό- » γους ἐγκωμιαστικοὺς καὶ ἄλλα· ἔγινεν ὕστερα θησαυροφύλαξ εἰς » τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κερκύρας » (¹).

Γ'. *Ἰωάννης Σωζόμενος*, ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας· παιδίον ἔτι προσέφυγεν ἐκ Κύπρου εἰς 'Ενετίαν, ὁπόθεν μεταβὰς εἰς 'Ρώμην εἰσήχθη τρόφιμος εἰς τὸ ἐκεῖ 'Ελληνικὸν Γυμνάσιον, καὶ τόσον ἐπιμελῶς καὶ φιλοπόνως ἐσπούδασε περὶ τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, ὥστε οὐδεὶς ἄλλος τότε, κατ' ἐκείνην τὴν πόλιν, οὔτε προχειρότερον, οὔτε μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἡρμήνευε καὶ ἐμιμεῖτο τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς· οὗτος λοιπὸν καὶ ἐπετράπη τὴν ἐν τῷ Γυμνασίῳ τῆς 'Ελληνίδος διδασκαλίαν, καὶ συνέταξε γραμματικήν, ἐξ ἧς λέγεται, πολλὰ ἐρανισθεὶς μετήνεγκεν ὁ Γρέτζερος εἰς τὰ τέσσαρα αὐτοῦ βιβλία τῶν **institutionum Græcæ linguæ.**

Διατρίψας ἔτη τινὰ εἰς 'Ρώμην ἐπανῆλθεν εἰς 'Ενετίαν διδάκτωρ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ, ὡς λέγει ὁ Παπαδόπουλος, καὶ πέντε περίπου ἔτη ἐσχόλασεν εἰς τὰ νομικὰ ἐν τῷ Παταβινῷ πανεπιστημίῳ, καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τῷ 1596. Κατῴκησεν ἔπειτα ἐν Ἐνετίᾳ καὶ ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν διδάσκων τὴν 'Ελληνικὴν γλῶσσαν, καὶ δικηγορῶν ἐπὶ Συγκλήτου (²).

Ὁ Ἰωάννης ἔλαβε γυναῖκα κόρην τινὰ Τρεβιζιανὴν τῆς ὁποίας τὴν προῖκα σοφὸς ὢν καὶ ἐραστὴς τῶν περὶ τοὺς λόγους διατριβῶν, παρεῖδε πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δικομαχῶν, καὶ διετέλει διδάσκων τὴν 'Ελληνικὴν γλῶσσαν. Ὅθεν εὐδοξῶν ἤδη καὶ εὐνοούμενος ἅμα ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τῆς πολιτείας, μάλιστα δὲ Ἀνδρέα τοῦ Μοροζίνου, ἱστοριογράφου καὶ τῆς παιδειονόμου τριανδρίας ἑνός, καὶ ὑπὸ Ἀλουσίου τοῦ 'Ενετοχρῆτος, ἀνεδείχθη ἐπιστάτης τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης.

(¹) Περὶ 'Ηρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων κλπ. σελ. 150.

(²) Ὁ 'Ροδινὸς γράφει, ὅτι ὁ Ἰωάννης Σωζόμενος, ἴσως ἕτερος ὁμώνυμος, «ἐστάθηκεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς ἰατροὺς τῆς θεοσώστου πόλεως Βενετίας », καὶ ὁ Παπαδόπουλος συγχέει τὸν υἱὸν καὶ ἰατρὸν μετὰ τοῦ πατρός, πιθανῶς Ἰουλίου, τοῦ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς δικαίοις διδάκτορος.

Συνέταξε καθ' ὅλην τὸν κατάλογον τῶν βιβλίων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν δωρηθέντων ὑπὸ Βησσαρίωνος χειρογράφων, καὶ συμπεριλαβὼν τελευταῖον καὶ τὰ διὰ τύπου ἐκδεδομένα. Ὁ κατάλογος οὗτος εἶνε, κατὰ πιθανὸν λόγον, ὁ ἐν Ἑνετίᾳ ἄνευ τόπου καὶ χρόνου δημοσιευθείς. Διωρίσθη προσέτι λογοκριτὴς τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκδεδομένων βιβλίων, καὶ καθηγητὴς τῶν Ἠθικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ Ἰωάννης ἀφαιρέσας τὸ σχοινοτενὲς καὶ δυσπερίληπτον τοῦ διαλόγου μετέβαλεν εἰς συνεχῆ καὶ εὐσύνοπτον λατινικὸν λόγον, καὶ διὰ σχολίων καὶ σημειώσεων διεφώτισε τὰ δέκα τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος βιβλία, καὶ προσεφώνησε τὸ σύνταγμα, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1626, πρὸς τὸν δοῦκα Κορνήλιον καὶ τὴν Σύγκλητον, εἰς τεκμήριον εὐγνωμοσύνης, διότι οἱ πατέρες αὐτοῦ εὗρον ἐν Ἑνετίᾳ καταφυγὴν καὶ προστασίαν. Μετέφρασε λατινιστὶ τὰ δύο τοῦ Γαληνοῦ ὑπομνήματα εἰς τὸ περὶ Ἐπιδημιῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ἐκδοθέντα τῷ 1617, Ἑνετίῃσι, καὶ ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὸ περὶ ὕψους τοῦ Λογγίνου, ἐν οἷς καὶ πολυμάθεια ἱκανὴ καὶ ὠφέλεια ἴση.

Ἀπεβίωσε δὲ περὶ τὸ 1626 ([1]).

Δ'. *Κλαύδιος Σωζόμενος*, υἱὸς τοῦ πρώτου Ἰωάννου προχειρισθεὶς τῷ 1583 ἐπίσκοπος Πόλης, παρῃτήθη τῷ 1605, καὶ ἕτερος Σωζόμενος, ὀνόματι *Κλαύδιος*, ἐκάθησε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἕδρας. Τοῦ πρώτου Κλαυδίου φέρεται ἡ ἑξῆς λατινικὴ ἐπιγραφὴ εἰς τὸν πρῶτον Ἰωάννην, καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, ὧν εἷς ἦτο καὶ ὁ Κλαύδιος.

D. O. M. Ioanni Sozomeno Equiti Feudatio Regni Cypri, in expugnatione Nicosiae capto et redempto bene de Republica merito, et Iulio filio I. U. D. et Equiti, cum tribus filiolis, Claudius Sozomenus Polae episcopus parenti optimo, fratri dilectissimo, nepotibus ac posteris hoc Monumentum posuit, Altare erexit atque dotavit, anno jubilei MDC ([2]).

Φιλοθέη Βενιζέλου.

Φιλοθέη θυγάτηρ Ἀγγέλου Βενιζέλου, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ὅσον ἐλεήμων, τόσον καὶ πεπαιδευμένη, θεαρέστως βιώσασα ἐτελεύτησεν ἐν κακουχίαις τῇ 19 Φεβρουαρίου 1589· αἱ μὲν ἀρεταὶ αὐτῆς ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας,

([1]) Ἑλληνομν. σελ. 439—41. Παραβλ. Papadopoli, Histor. Gymn. Patav. σελ. 121—2.

([2]) Αὐτόθι.

συγκαταριθμησάσης ἐν χορῷ τῶν ὁσίων τὴν Φιλοθέην, τῆς δὲ μαθήσεως αὐτῆς ἀρκοῦν μνημεῖον ἔστω ἡ ἑξῆς γλαφυρὰ ἐπιστολή, κατοπτρίζουσα καὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν κατοίκων τῆς νῦν πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, καὶ ἣν ὡς ἀνέκδοτον παρενεθέμεθα.

Ἐπιστολὴ Φιλοθέης Μοναχῆς πρὸς Ἱέρακα τὸν μέγαν λογοθέτην.

Σωρὸς ἀγαθῶν ὤφθης ἡμῖν, καθά που παροιμία φησίν· ἤδη γὰρ ἐνιαυτὸς ἦν, ὅτ' ἤλυθες εἰς πόλιν τοῦ Κέκροπος ἐκ τῆς βασιλευούσης· τότε δὴ κατ' ἐμοῦ σφόδρα ἐλύττησαν Ἀττικοί, μάτην σπουδάσαντες· οὓς ἐξουδένωσας ὡς εὐήθεις καὶ ὀνηλάτας καὶ πρὸς κέντρα λακτίζοντας· τό τε φρύαγμα αὐτῶν ἀνδρείως κατέβαλες, ὡς ὁ Δαβὶδ τὸν ἀλλόφυλον, ὡς δὲ κανθάρους ἐρράπισας τῇ πτέρυγι τοῦ λόγου, καὶ φυγάδες ᾤχοντο ἐκ τῆς θέας σου, λογιώτατε· εἶπας γάρ, εἶπας δίκην ἐμήν· ἐβούλοντο γὰρ οἱ μάταιοι τὸν ἄριστον νικῆσαι, μὴ εἰδότες ἐκεῖνο τὸ παροιμιῶδες ῥητόν, ἀετὸς ἐν νεφέλαις ἱπτάμενος· εἴπω σοι παροιμίαν, θεσπέσιε· δικάζεσθαι Βίαντος κρείσσων, καὶ δικαιότερος πρυτάνης· πρὸς δὲ τοσούταις καλοῖς, ποία σοι ἀμοιβὴ πρὸς ἐμοῦ ἀξία γενήσεται; εὐχή μοι ἐστιν ἐκτενὴς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ σοῦ, καίπερ ἀναξίᾳ οὔσῃ, ἵν' ὑγιαίνῃς τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ σὺν τῷ ἔξω, τῆς θείας του χάριτος ἀεὶ ἐνεργούσης, καὶ ἅπαν ἀβούλητον τιθεμένης ἀτέλεστον· χαίρω μὲν ἐπὶ τῇ σῇ ἀγάπῃ, ἧς οὐδὲν ἂν ἐν ἐμοὶ γένοιτο ἱερώτερον· λυποῦμαι δὲ λίαν, ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἤδη καιρὸν στεροῦμαι τῆς χρυσῆς σου ψυχῆς, καὶ τῶν ἀδόλων ἠθῶν· ἀλλ' εὔχομαι τυχεῖν τοῦ ποθουμένου, ὃ δοίη ποτὲ Χριστός, καὶ ἴδοιμί σε, καὶ καταπολαύσαιμι τῆς ἡδίστης σου ὁμιλίας καὶ τερψιθύμου, καὶ ἐμοὶ δηλώσαις τινὰ κρύφια καὶ μυστηριώδη ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, ἃ ποθῶ ἐρωτῆσαι τὴν σὴν ἀγχίνοιαν.

Ἀβουλίᾳ φερόμενοι Ἀττικοὶ οὐκ οἴδασι διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ· διὸ τὰς μὲν ἀρετὰς μισοῦσι, τὰς δὲ κακίας φιλοῦσι· τοῖς γὰρ ἀνοήτοις ἐπίμεμπτα καλά, φησί πού τις τῶν σοφῶν· διὰ τοῦτο οὖν καὶ αὐτὴ σιωπῶ πολλὰς ὕβρεις ἀκούουσα, ὡς ἤχους θαλάττης κλύδωνι μαινομένης· ἀλλ' ἔγωγε τὸν ἄνω δέχομαι Κριτήν, ὅστις οἶδε τὰ φαῦλα ἐντελῆ ἀποδώσειν· οὐχ' ὡς νομίζουσιν οὗτοι, αὐτοὶ ἐσμέν, ἀλλ' ὡς οἶδεν ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης Κύριος, καὶ ὁ ἀλάθητος αὐτοῦ καὶ παντέφορος ὀφθαλμός· ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν παγὰν ἀεννάου φωτός· εἰ δὲ καὶ μαρτύρων χρεία, οὐκ Ἀθηναῖοι στήσονται, ἀγοραῖον γένος, ἀχρεῖον, καὶ ἄτιμον· τοῦτο δὴ τὸ γένος ἀβούλευτον, ἀνόσιον, ἀναίσχυντον, βδελυρόν, ἀπονενοημένον, τὸ στόμα εὔλυτον ἔχον πρὸς λοιδορίαν, μεμψίμοιρον, καὶ κερδαμογλύφον, βαρβαρόφωνον, φιλαίτιον, φιλοτάραχον, μικρολόγον, μικρόψυχον, στωμύλον, ὑπερφίαλον, ἀθέμιστον, δολερόν, περίεργον, ἄγρυπνον ἐπὶ συμφοραῖς ἑτέρων· καὶ γὰρ τί ἄλλο εἰπεῖν, ἐξ αὐτῆς τῆς νεότητος διῶκον ἡμιόνους, καὶ αὐτῶν ἐπιμελούμενον, κατὰ τὸν Ἰδουμαῖον Δωήκ, ὃν ἀρᾶται Δαβὶδ ἐν να' ψαλμῷ; Πῶς δὲ οὗτοι ὀρθὰ νοήσουσιν; ὧν γὰρ τὸ ἔργον βάρβαρον τούτων καὶ ἡ γνώμη βάρβαρος· οὐδαμῶς οὗτοι τῆς δίκης μάρτυρες στήσονται, ἀλλ' ἔντιμοι ἄνδρες, ἢ ἐλλόγιμοι, συνιέντες ἀλήθειαν. Νηλέες ἄνωθεν Ἀττικοί, οἵ τοὺς ἀρίστους ἀπώλεσαν. Σωκράτης ἀδίκως ἀπέθανε συκοφαντηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, καὶ Θεμι-

στοκλῆς ὁ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερώσας ἐξηλάθη, καὶ Μιλτιάδης γέρων ὢν ἐν δεσμωτηρίῳ ἀπέθανε. Τοιοῦτοι πολλάκις Ἀττικοί.

Τὴν πρὸς ἐμέ σου εὐσπλαγχνίαν τεθεαμένη, θαῤῥήσασα ἔγραψα ὡς φιλτάτῳ μοι πατρὶ κατὰ τῶν ἀλαζόνων.

Βοήθει τοῖς ἐξ ἡμῶν αὐτόθι παραγενομένοις κοινοῖς φίλοις σοί τε κἀμοί.

Μαΐου ἱσταμένου. Φιλόθεος μοναχή(¹).

Ἰάκωβος Παλαιολόγος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1520 εἰς Χίον, ἐκ γονέων σεμνυνομένων ἐπὶ τῇ ἐκ τῶν ὁμωνύμων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καταγωγῇ. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν, ἐνηγκαλίσθη τὰς τότε ἐπικρατούσας νέας θρησκευτικὰς ἰδέας, καὶ θεωρῶν ἐπικίνδυνον τὴν ἐκεῖ διαμονὴν, κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν, εὐελπιζόμενος ὅτι ἐνταῦθα ἤθελεν εὕρει ἐλευθερίαν συνειδήσεως. Ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον διήγαγε πλάνητα βίον, ἀποκατέστη εἰς Τρανσυλβανίαν, διαδεχθεὶς τῷ 1569 τὸν Ἰωάννην Σόμμερ εἰς τὴν θέσιν ἐφόρου τοῦ γυμνασίου τοῦ Κλαουζεμβούργου.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤκμαζεν ὁ Σίμων Βουδναῖος, περίφημος αἱρεσιάρχης, ὅστις ἀναπτύξας τὰς ἀρχὰς τοῦ Λαιλίου Σοκίνου μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν, ἐθεωρεῖτο ἀρχηγὸς τῶν ἡμιεβραϊζόντων τῆς Λιθουανίας· ὁ Βουδναῖος μετέβαλλε τὴν τάξιν τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἱστορουμένων, ἠλλοίωσε, διέφθειρε, καὶ ἐξήλειψε διάφορα τῆς Νέας Διαθήκης μέρη, πρὸς τὸν σκοπὸν ἵνα τὰ πάντα συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τοῦ συστήματός του. Μὴ περιορισθεὶς, ὡς οἱ Σοκιανοὶ, εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔπρεπε νὰ λατρεύηται, μήτε νὰ ἐπικαλῆται τὸ ὄνομά του εἰς τὰς προσευχάς. Εὐῤῥοια λόγου θαυμάσιος συνετέλεσεν ἵνα ὁ Βουδναῖος προσηλυτίσῃ πολλοὺς ἐν Λιθουανίᾳ, Πολωνίᾳ, Πρωσσίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ.

Μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βουδναίου ἐνθερμότερος καὶ ἐπικινδυνωδέστερος ἐγένετο ὁ Παλαιολόγος, ὅστις ἐφάμιλλος τῷ αἱρεσιάρχῃ καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν κατετάραξε πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Τόσον δὲ αἱ συνέπειαι τῆς πορετώδους διδασκαλίας τοῦ Ἕλληνος ἐκλόνησαν τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, ὥστε ὁ Σοκῖνος, ὃν ἡ νέα αἵρεσις ἐθεώρει ἀρχηγὸν, ἠναγκάσθη ν' ἀποκηρύξῃ τὰ διδασκόμενα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξουσία δὲν ἐβράδυνε ν' ἄρῃ ἐκ μέσου τὸν Παλαιολόγον, ὅστις

(¹) Ἐχαρητήθη φιλοκάλως ὑπὸ τοῦ Κ. Σοφ. Οἰκονόμου. Ἡ ἀκολουθία τῆς ἁγίας Φιλοθέης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1775 ἐκδοθεῖσα, ἀνετυπώθη Ἀθήνησι.

κρατηθεὶς ὡδηγήθη εἰς Πάπαν Γρηγόριον ΙΓ', πρὸ πολλοῦ αἰτήσαντα τὴν σύλληψίν του. Ἀχθεὶς εἰς Ῥώμην παρεδόθη εἰς τὸ ἱεροδικεῖον, ὅπερ κατεδίκασεν αὐτὸν ἵνα καῇ ζῶν. Ὁ Παλαιολόγος ὡδηγήθη εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης τὴν 22 Μαρτίου 1585. Ὁ δὲ Κιάππης (¹) ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν θέαν τῆς παρεσκευασμένης πυρᾶς ὁ Ἰάκωβος ἐκήρυξεν μετάνοιαν διὰ τὰ ὑπὸ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας του προξενηθέντα κακά, ζητήσας καὶ προθεσμίαν εἰς σκέψιν· καὶ ὅτι οἱ ἱεροδικασταὶ βεβαιωθέντες περὶ τῆς εἰλικρινείας τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν φυλακήν, ἔνθα συνέγραψεν ἔργα τινα ἀποπνέοντα εὐλάβειαν ἱκανὴν καὶ σοφίαν ἴσην. Ἀλλ' οἱ λογοι τοῦ Κιάππη μὴ ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ ἄλλων θεωροῦνται αὐτόχρημα μῦθος (²).

Τὸ σπουδαιότερον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Παλαιολόγου εἶναι—De magistratu politico, τυπωθὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ Σίμωνος Βουδναίου ἐν Λόσκῃ τῆς Λιθουανίας 1573. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὁ Ἰάκωβος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν κατήργησε τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, καὶ ἑπομένως ἐπιτρέπεται εἰς πάντα χριστιανὸν ἡ ἐκπλήρωσις πολιτικοῦ ὑπουργήματος. Ὁ Γρηγόριος Παύλης ἀπήντησεν ἐν ὀνόματι τῆς συνόδου τῆς Ῥακοβίας, καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀνταπήντησεν ἐμμένων εἰς τὰς ἰδέας του. Τὴν ἀνταπάντησιν ταύτην ἀνέτρεψεν ὁ Σοκῖνος ἐν ὀνόματι τῆς συνόδου, γράψας—Responsionem ad Iacobi Paleologi librum. Ὁ Παλαιολόγος ἔγραψεν ἀναιρετικὴν τῆς ἀνατροπῆς τοῦ Σοκίνου—Defensionem veræ sententiæ de magistratu politico. Losci, 1580 (³).

Στέφανος Λουζινιάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Λευκοσίᾳ Κύπρου τῷ 1537. Νέος εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Δομινίκου μετήλλαξε τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα Ἰάκωβος εἰς Στέφανος. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πατρίδι του ὑπὸ Ἰουλιανόν τινα Ἀρμένιον ἐπίσκοπον, καὶ μόλις τριακονταέτης ἐξελέχθη βικάριος τῆς ἐν Κύπρῳ Δυτικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ διέτρεξε πολλοὺς τόπους ἐξαιτούμενος λύτρα εἰς ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλωτισθέντων συγγενῶν του. Εἰς Ῥώμην οἰκειωθεὶς τῷ πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας ἐστάλη εἰς Παρισίους (1577) ἔνθα ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς διδασκαλίας. Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην, ἀπεβίωσε τῷ 1590 (⁴).

(¹) Compendio dela vita di papa Gregorio.

(²) Ἐπίσης ἀποῤῥιπτέοι καθίστανται καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ῥιχεόμου, ἢ Ῥαϋνώδου, ὅτι δῆθεν ὁ Παλαιολόγος νέος εἶχεν ἐνδυθῆ τὸ μοναχικὸν τριβώνιον τῶν Δομινικανῶν.

(³) Weiss, Biog. Univ. tom. XXII—Βλαστοῦ, Χιακὰ Β. 73.—Biogr. Nouv. 39.

(⁴) Ὁ Φοντάνας (Theatr. Dominic), λέγει, ὅτι ἐπὶ Σίξτου Ε' (1585—90) ἐτιμηθη...

Συγγράμματα.

—**Corografia o breve istoria Universalle dell'isola di Cipró principiando al tempo di Noe per irsino al 1572.** (Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐκδοθὲν ἐν Βονωνίᾳ μετεφράσθη καὶ ἐξεδόθη γαλλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον, Description abregée de l'ile de Chypre, depuis le temps de Noé, jusqu'en 1572. Paris 1580. Εἰ καὶ περιέχον πολλὰ ἀπίθανα καὶ ἀνύπαρκτα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ὡς τότ' ἐγράφοντο πᾶσαι αἱ ἀρχαῖαι ἱστορίαι, περιλαμβάνει ὅμως λίαν ἐνδιαφέροντα γεγονότα περὶ τῶν τελευταίων ἐν Κύπρῳ πολέμων).

—**Corone. Padova. 1577.** (Περιέχονται πέντε λόγοι ἰταλιστὶ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἡγεμόνων, προσφωνούμενοι πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Ἑρρίκον Γ').

—**Histoire générale des royaumes de Hierusalem, Cypre, Arménie, et lieux convoisins etc. depuis le déluge universel, jusqu'en l'an 1572. Paris 1579.**

—**Genéalogie de la Royale maison des Bourbons. Paris 1580.** (Ἐν πίναξιν εἰς φύλλον).

—**Genealogie de soixante-sept maisons très-nobles partie de France, partie étrangères, issues de Mérovée fils de Theodoric II, roi d'Austrasie, avec armoiries. Paris 1586.**

—**Βασιλικὸν Φυλακτήριον.** (Τὸ ἑλληνιστὶ γραφὲν τοῦτο πόνημα περιέχει μακρὰν ἀπαρίθμησιν ἐπισήμων προσώπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀσπασθέντων τὸν μοναχικὸν βίον. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ δεύτερον μέρος τριμεροῦς συγγράμματος τοῦ Λουζινιάνου γραφέντος πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ ἐξόχου τοῦ μοναχικοῦ βίου· τὸ τρίτον μέρος περιέχει ἀπαρίθμησιν μονασάντων ἡγεμόνων. (De imperatoribus, Regibusque, qui in familias religiosorum adsciti sunt).

Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει καὶ τὰ ἐφεξῆς φιλοπονήματα τοῦ Στεφάνου.

—Catalogus virorum illustrium veteris et novi Testamenti.

—Arbor Lusignanæ familiæ.

—Genealogia Valesiorum, et Lusignanorum.

—Arbor machinæ mundi.

—Affinitates fere omnium principum Christianorum (²).

Ἰάσων Δενόρες.

Ἐγεννήθη ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου, καὶ σπουδάσας τὴν φιλοσοφίαν εἰς Πατάβιον, μετὰ τὴν διδακτορικὴν ἀναγόρευσιν ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του· μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου ἐλθὼν εἰς Βενετίαν, ἐχρημάτισε διδάσκαλος, καὶ τῷ 1577 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς Πατάβιον. Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του συμβάντος τῷ 1590 ἐξ ὑπερβολικῆς λύπης· διότι ὁ μονογενὴς

(¹) Adolphe Duplessis, Biographie Universelle, tom. XXV.

(²) Papadopoli, Histor. Gymn. Patav.

υἱός του φονεύσας ἐν μονομαχίᾳ εὐγενῆ Ἑνετὸν ἐξωρίσθη. Κατέστησε κληρονόμον τὸν ἀδελφόν του Δίδιον ἐπίσης ἐν Παταβίῳ παιδευθέντα, καὶ ἐν τοῖς γράμμασι διαπρέποντα (¹).

Συγγράμματα.

—Institutio in Philosophiam Ciceronis.

—Epitome præceptorum de arte dicendi ex Ciceronis.

—Librum de constitutione partium humane, et civilis philosophiæ.

—Institutio Reipublicæ optimæ.

—Oratio ad ducem Venetiarum.

—De principiis causis et incrementis quæ comœdia, tragœdia, et carmen heroicum sibi conciliant, ex morali philosophiæ et civili.

—De sphæra, cum dissertatione de Geographia.

—De mundo, ejusque partibus, tum simplicibus, tum mistis.

—Isagoge in III libros Aristotelis Rhetoricorum.

—Poetica.

Ἐν τῷ τελευταίῳ περὶ Ποιητικῆς συντάγματι ὁ Δονόρες ἐπετέθη δριμέως κατὰ τῶν ποιμενικῶν τραγικοκωμῳδιῶν, ἃς καλεῖ τερατώδη ἐξαμβλώματα ἀνθρώπων μηδεμίαν τῆς ἀρχαιότητος γνῶσιν ἐχόντων. Ὁ Γουαρίνης πεπεισμένος, ὅτι ταῦτα γράψας ὁ Ἰάσων προσέβαλε τὸν πιστὸν ποιμένα (pastor fido), ἐδημοσίευσε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ποιήματός του, Il Verato. Ὁ Δενόρες ἀπαντῶν ἔγραψε Apologia contra l'autore del Verato τυπωθεῖσαν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Γουαρίνης συνέγραφε il Verato secondo, τόσον δηκτικὴν σάτυραν, λέγει ὁ Βάϋλος, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς καὶ μόνης ἤθελε θανατώσει τὸν ἐπικριτὴν τῶν ποιμενικῶν.

Καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰάσωνος, Πέτρος Δενόρες, ἦν ὁμοίως ἀνὴρ γραμμάτων· διετέλεσε γραμματεὺς διαφόρων καρδιναλίων, καὶ ἀποθανὼν ἐγκατέλιπε πολλὰ ποιήματα χειρόγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαμνημονεύεται ὁ βίος Παύλου Δ΄.

Ἰωάννης Μορζῆνος (²).

Κρὴς τὴν πατρίδα· πρῶτος αὐτὸς διετέλεσε διδάσκαλος τῆς ἐν Χάνδακι Σιναϊτικῆς σχολῆς (³). Πρὸς τὸν λόγιον τοῦτον γράφων τῷ 1582 Μαρτῖνος ὁ Κρούσιος λέγει. « Συχνά μοι καλὰ περὶ σοῦ διηγή» σατο γλυκέως κύριος Σαλομὼν ὁ Σκυπικὸς, ἐπανελθὼν δεῦρο τῇ ί » τοῦ ἔναγχος νοεμβρίου εὐτυχῶς. Διὰ τοῦτο νῦν ἀνεπτερώθην

(¹) Papadopoli, Histor. Gymn. Patavin. σελ. 332—3.—Beuchot, Biographie Universelle, tom. XXXI.

(²) Πιθανῶς συγγενὴς τούτου ἦν ὁ Μάρκος Μορεζῖνος, οὗτινος δύο ἐπιστολὰς πρὸς Καστηλιανὸν ἐδημοσίευσεν ὁ Λάμιος (Deliciæ Eruditorum).

(³) Κωνσταντίου, περὶ τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς.

« προσφωνεῖν σε, τῆμιε Μορζῆνε, καὶ ποιεῖν σε φίλον μοι, εἰ καὶ ἀνά-
» ξιος ἔγωγε· ὅμως γε μὴν φιλῶ τὸ Ἑλληνικὸν παιδιόθεν, τὴν φω-
» νὴν ταύτην καὶ παιδείαν ἐν τῇ ὑψηλῇ Τυβίγγης Ἀκαδημίᾳ, κατὰ
» τὸ ὀλιγοδύναμόν μου, διδάσκων Γερμανὸς τοὺς Γερμανούς. Δέομαι
» τοίνυν σου εὐνοϊκῶς τὸ παρὸν ἐμοῦ νῦν πραττόμενον δέχεσθαι, κἀμοὶ
» τὰ φιλικὰ ἀντεπιστέλλειν. Καταγράφοις δὲ τὴν λαμπράν σου πα-
» τρίδα, καὶ ὅλην τὴν Κρήτην, καὶ τὰς αὐτόθι νήσους, κἀμοὶ τὴν
» περιήγησιν πέμποις, ὅτι αὐτὴν ἐνθήσομαι τῇ σήμερον Ἑλλάδος, ἣν
» ξυγγράφω ἱστορίᾳ, μετὰ τιμῆς τοῦ ὀνοματός σου, ὥσπερ καὶ παρ'
» ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τοῦτο βοηθοῦμαι . . . » (¹).

Ἀγνοοῦμεν εἰ ὁ Μορζῆνος ἔπεμψε τῷ Κρουσίῳ τὴν ζητουμένην περιήγησιν.

Ἀνδρέας Εὐδαιμονογιάννης.

Ἐγεννήθη εἰς Κύδωνα τῆς Κρήτης ἐκ γονέων σεμνυνομένων ἐπὶ τῇ ἐκ Παλαιολόγων καταγωγῇ, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου ἐκεῖ προσφυγόντων. Περαιώσας ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἦλθεν εἰς Πατάβιον, μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Κωνσταντίνου Παλαιόκαπα, καὶ ἠκροάσθη τὴν ῥητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου (1574) ἦλθεν εἰς Ῥώμην μετὰ τοῦ ἐπιζήσαντος ἀδελφοῦ τοῦ Παλαιόκαπα, καὶ τὸν καθολικισμὸν ὁμολογήσας, κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀπεβίωσε ἐν Ῥώμῃ ἑβδομηκοντούτης, μὴ προφθάσας νὰ φέρῃ τὴν δι' αὐτὸν προορισθεῖσαν πορφύραν καρδιναλίου.

Συγγράμματα.

—Castigatio Lamberti Danecci Calviniani ministri pro Card. Bellarmini controversis.

—De antichristo libri III.

—Epistola monitoria ad Ioannem Baletaium.

—Apologia pro R. P. Henrico Garneto.

—Confutatio Anticotoni

—Castigatio Apocalypsis.

—Parallelum torti et tortoris.

—Responsio ad epistolam Isaaci Casauboni.

—Responsio ad caput IV primæ exercitationis Casauboni, et ad Antilogiam Roberti abbati adversus apologiam P. Garneti.

—Refutatio exercitationum Casauboni.

(¹) Tucogræcia, σελ. 532.

—Epistola ad amicum Gallum super dissertatione politica Leidgresseri.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί.

Ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος ([1]), ἐξ οὗ ἐρανιζόμενα τὰ περὶ Εὐδαιμονογιάννη, λέγει, ὅτι κατεγίνετο οὗτος εἰς συγγραφὴν διεξοδικοῦ πονήματος ἑλληνιστὶ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐξ οὗ εἶδεν αὐτὸς εἰς Ῥώμην τρεῖς τόμους.

Συμεὼν Καβάσιλας.

Ἐξ Ἀκαρνανίας σπουδάσας εἰς Πατάβιον, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἱεροδιάκονος χειροτονηθεὶς διέμενεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, διδάσκων καὶ τοῖς βουλομένοις. Ἠσχολεῖτο ἰδίως εἰς τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. «Τοιοῦτος γὰρ ἔρως ταύτης (τῆς ἀστρολογίας) μὲ κατεπείγει ὥστε τὴν ἐμὴν ψυχήν, τὸν Ἀριστοτέλην φημί, πολλάκις καταλιμπάνειν, κἂν τοῖς ἐκείνοις ἀσχολούμενον ἐφευρήμασιν, ἐφ᾿ οἷς οὐδέτερον τῶν τοῦ Πτολεμαίου κανονίων ἀσχάλλει». Πρὸς Κρούσιον δὲ συχνῶς ἐπέστελλε τὴν λύσιν διαφόρων τοιαύτης φύσεως ζητημάτων.

Περὶ Καβάσιλα γράφει πρὸς Κρούσιον ὁ Γερλάχιος «Antea Patavii D. Suartzii conturbernalis, nunc Constantinopolin pueros rudimenta Graecae linquae docet. Bonus et modestus est, nec eruditione Graecorum prostremus».

Τούτου φέρονται ἐπιστολαὶ δύο ἐκ Παταβίου (1582) πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Λαμίου· καὶ ἕτεραι τέσσαρες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Κρούσιον καὶ Γερλάχιον, δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ. Ἐν μιᾷ τούτων περιγράφει τὴν τότε κατάστασιν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τῶν κατοίκων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν.

Μετέφρασεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὸ εἰς Ἰωάννην Νίγρον ἐπιθαλάμιον τοῦ Κρουσίου δημοσιευθὲν ἐν Τουρκογραικίᾳ (lib. VI).

Κατεγίνετο, ὡς γράφει πρὸς Κρούσιον, εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Αἰσωπείων μύθων, καί τινων λόγων τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὴν ἁπλοελληνικήν· καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐν Βενετίᾳ πολλάκις δημοσιευθεῖσα ἁπλοελληνικὴ μετάφρασις τῶν Αἰσωπείων Μύθων, ἐστὶν ἡ τοῦ Καβάσιλα.

Πρὸς τούτοις ἔγραψε δύο ἐπιγράμματα εἰς Δαμασκηνὸν Ναυπάκτου, Γεώργιον Πηγάν, καὶ μίαν ἐπιστολὴν πρὸς Μάξιμον Μαργούνιον, χρηματίσαντα διδάσκαλόν του.

Πρὸς τὸν Καβάσιλαν ἀπευθύνεται ἐπιστολὴ Φραγκίσκου Κόκκου, περιλαμβανομένη εἰς τὸ ἐπιστολάριον τοῦ Κορυδαλλέως.

([1]) Patav. Gymnas. 281—2. Παράβαλλε καὶ Cornelii, Creta Sacra, I, σελ. 262—4, II, σελ. 139. Ὁ Κορνήλιος μνημονεύει ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Εὐδαιμονογιάννη πρὸς τοὺς Κρῆτας.

Κορέσιοι.

Α'. *Ἰωάννης Κορέσης* Χῖος ἰατρός, περὶ οὗ λέγει ὁ Κρούσιος ([1]), « doctissimus Chii medicus erudite scribit, et litteras bene pingit ». Ἀναφέρεται ὡς μάρτυς εἰς διαθήκην συνταχθεῖσαν ἐν Χίῳ τῇ 10 Νοεμβρίου 1550.

Τούτου φέρονται δύο ἐπιστολαὶ ἐκ Χίου πρὸς Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν, δημοσιευθεῖσαι ἐν Τουρκογραικίᾳ ([2]). Ἐπιστολὴ δὲ τοῦ Μαργουνίου ἀπευθύνεται πρὸς τοῦτον.

Β'. *Μιχαὴλ Κορέσης* Χῖος ἰατρὸς καὶ οὗτος, καὶ πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος· εὕρηνται καὶ τούτου δύο ἐπιστολαὶ ἐκ Χίου πρὸς τὸν αὐτὸν Ζυγομαλᾶν, καὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Μητροφάνην, δημοσιευθεῖσαι ὁμοίως ὑπὸ Κρουσίου ([3]).

Γ'. *Νικόλαος* δέ, *Ἀντώνιος*, καὶ *Λουκᾶς Κορέση*, καὶ οἱ τρεῖς ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὑπογράφονται εἰς ἀναφορὰν ἐκ Χίου πρὸς τὸν πατριάρχην Μητροφάνην 15 Αὐγούστου 1590.

Μινδόνιοι.

Α'. *Λεονάρδος Μινδόνιος*, ἢ Μεντόνιος, ἢ Μεντώνης, Χῖος καὶ οὗτος ἰατρός. Τῷ 1576 διέτριβεν ἐν Ἀγχιάλῳ, ὅθεν ἐπιστέλλει πρὸς Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν· τῷ δὲ 1580 εὑρίσκετο εἰς τὴν πατρίδα του, διότι εἰς διαθήκην γενομένην ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τὴν 10 Νοεμβρίου 1580, ὑπογράφεται καὶ « Λεονάρδος Μεντώνιος ».

Πρὸς τὸν λόγιον τοῦτον φέρεται ἐπιστολὴ Κρουσίου τῷ 1578 καὶ ἑτέρα Μαξίμου Μαργουνίου.

Κατὰ Κρούσιον ὁ Λεονάρδος εἱρμήνευσε commentaria Ammonii in organon Aristotelis, Rhetoricam Hermogenis » ([4]).

Β'. *Ἰωάννης Μινδόνιος*, ἀδελφὸς ἢ συγγενὴς τοῦ Λεονάρδου· τοῦ λογίου τούτου εὕρηται ὡραῖον ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα τῷ πατριάρχῃ Διονυσίῳ, εἰς τὴν ὑπὸ Γλυζωνίου γενομένην τῷ 1595 ἔκδοσιν τοῦ Μηναίου τοῦ Αὐγούστου.

Σολομὼν Ῥοδινός.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1516 εἰς Πλαταμῶνα τῆς Κύπρου, καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἀμμόχωστον· αὐτόπτης τῆς ἁλώσεως τῆς πατρίδος του

([1]) Turcograecia σελ. 308.
([2]) Αὐτόθι σελ. 307, 314.
([3]) Ὁμ. 238.
([4]) Turcograecia σελ. 203, 309, 313, 479.

ἔγραψεν ἡμερολόγιον ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Τουρκικοῦ στόλου μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου, προσθεὶς καὶ περιγραφὴν τῶν γενομένων σεισμῶν, βροχῶν, ἀκρίδων, λοιμοῦ, καὶ ἄλλων θανατικῶν. Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του ἐθρήνησε τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος του διὰ στίχων καὶ εἰς πεζὸν λόγον. Ἀπέθανε τῷ 1586, ἑβδομηκονταέτης τὴν ἡλικίαν ([1]).

Ἦτο πατὴρ Νεοφύτου τοῦ Ῥοδινοῦ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ἱέραξ.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τὸν πρεσβύτερον Θεόδωρον, χρηματίσαντα μέγαν οἰκονόμον τοῦ πατριαρχείου. Πεπειραμένος τὸ κανονικὸν δίκαιον, ἐχρημάτισε ὁ Ἱέραξ πρωτοκανονάρχος ἐπὶ Διονυσίου, καὶ μέγας λογοθέτης ἐπὶ Μητροφάνους καὶ Ἱερεμίου. Ἐνυμφεύθη εὐγενῆ τινα Καντακουζηνήν, ἐξ ἧς ἐγέννησεν υἱόν, Ἀλέξανδρον, ἐφάμιλλον αὐτοῦ κατὰ τὴν παιδείαν καὶ τὰς θεολογικὰς γνώσεις.

Ἔγραψε χρονικὸν Βυζαντίδος πεζῇ τῇ φράσει, ἀναμίξας καὶ ἔμμετρά τινα πολιτικῷ τῷ στίχῳ. Κατὰ τὸν Κ. Παρανίκαν εὕρηται τούτου—Συλλογὴ ἐκ διαφόρων πατέρων ἐδαφίων ἀφορώντων ζητήματα Θεολογικὰ καὶ ἄλλων 282 τὸν ἀριθμόν· καὶ—Ἐξακολούθησις τῶν Συλλογῶν. (Σχεδίασμα σελ. 18 σημ.).

Τὰ ὑπ' αὐτοῦ συντεθέντα πατριαρχικὰ σιγίλλια ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος συνῆψεν ἐπιγράψας—Σημειώματα πατριαρχικῶν γραμμάτων συντεθέντων ὑπὸ τοῦ ποτὲ μεγάλου Λογοθέτου Ἱέρακος, καὶ καταστρωθέντα ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Λογοθέτου, καὶ ἕτερα παλαιγενῆ ὑπομνήματα. (χειρόγραφον παρὰ Σοφ. Οἰκονόμῳ).

Ὁ Ἱέραξ μνημονεύεται ὑπὸ Νεκταρίου ([2]), Δοσιθέου ([3]), καὶ ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ ([4]). Ἦν φίλος Στεφάνου Γερλαχίου, χάριν τοῦ ὁποίου ὑπογράφεται εἰς τὸν ἐν Τουρκογραικίᾳ δημοσιευθέντα κατάλογον «Ἱέραξ ὁ μέγας Λογοθέ» της τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀξιωθεὶς παρὰ τοῦ σοφωτάτου κυρίου Στεφάνου, » φιλίας ἕνεκα σημειώσασθαι ἐνταῦθα τὸ ἐμὸν ὄνομα ἀκολούθως τοῖς προγε» γραφόσιν, ἔτει ζπέ, μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ε΄».

Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνονται τέσσαρες ἐπιστολαὶ Κρουσίου, Φιλοθέης Ἀθηναίας, Λεοντίας μοναχῆς, καὶ Κυρίλλου Λουκάρεως.

Ἀλούσιος Λολλῖνος.

Ἐγεννήθη εἰς Γόρτυνα τῆς Κρήτης τῷ 1557. Μεταναστευσάσης τῆς οἰκογενείας του εἰς Βενετίαν, ὁ Ἀλούσιος, νέος ἤδη, ἦτο ἐγκρατὴς

([1]) Ν. Ῥοδινοῦ, περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων Κύπρου. σελ. 154.

([2]) Ἱεροκοσμικὴ ἱστορία Γ' σελ. 216.

([3]) Δωδεκάβιβλος, σελ. 1153.

([4]) Σελ. 332. Εἰς σιγίλλιον περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀνδρούσης, κατὰ Μάϊον 1570, ὑπογράφεται «Ἱέραξ ὁ μέγας λογοθέτης, καὶ ἐπίτροπος τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων».

τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης· φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναστρέψῃ εἰς Κρήτην, ἀλλ' ἰδὼν οἰκτρὰν τότε τῆς νήσου τὴν κατάστασιν ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βενετίαν, ἔνθα πλέον ἐπεδόθη εἰς τὰ γράμματα· μεταβὰς εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου πρὸς ἐκτελεστέραν ἐκπαίδευσιν, διήκουσε τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, ἐκμαθὼν καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν καὶ Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Εἶτα κατέγινεν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νόμων καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Ἀπολαμβάνων τῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως τῶν συγχρόνων, καὶ τῆς φήμης ἀνδρὸς σοφοῦ, ἀπεβίωσεν ἑβδομηκονταέτης τῷ **1626**.

Ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως τοῦ Δολλίνου ἔχει τι ἐξαιρετικόν· καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς πολλάκις διασυρθέν, ὁ Ἀλοΰσιος ἐνθέρμως ὑπερασπίσθη. « **Inter egregia**, λέγει ὁ Κορνήλιος, **ingenii sui monumenta, enumerantur plurima, quae in Cretensium laudem cadunt, satisque indicant, in pio humanissimi viri animo delectionem patriae insulæ ex diuturna absentia nullo modo imminutam fuisse** ».

Ἔγραψεν ὁ Δολλῖνος—Vitam Andreæ Mauroceni, τυπωθεῖσαν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ (1623) ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Μαυροκηνοῦ.

—Ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους ([1]).

—*Vario Musarum numero apud antiquos etc.* Bononiæ, 1640 ([2]).

Ἐκ τῶν ὑπὲρ Κρήτης γραφέντων ὁ Κορνήλιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς—Apologeticus, seu adversus coloniæ Cretensis calumniatores—Epimenides redivivus—Elucubratio de Creta ([3]).

Γεώργιος κόμης Παλαιόκαπας.

Κρὴς· σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ, διωρίσθη ἔφορος τοῦ Παταβινοῦ Γυμνασίου (**1544**)· ἐπιστρέψας εἶτα εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον, μετωνομάσθη Γεράσιμος, καὶ ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγγαράθου· χειροτονηθεὶς ὕστερον ἐπίσκοπος Κισσάμου διέθετο τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα πέμπῃ κατ' ἔτος εἴκοσι τέσσαρας Ἕλληνας, ἐξ ὧν τοὺς δεκαέξ Κρῆτας, εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἀπέθανε τῷ **1590**.

« Vir, λέγει ὁ Παπαδόπουλος, sanctimonia vitae, prudentia, doctrina, et in rebus agendis dexteritate apud indigenes maximi habitus, et ex eadem carus Reipublicæ Venetae ».

([1]) Papadopoli, Histor. Gymn. Pat. σελ. 122—3.

([2]) Saxii, Onomasticon litterarium IV, σελ. 111.

([3]) Cornelii, Creta Sacra II, σελ. 441—2.

Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία παρέμβᾶσα διέταξεν, ἵνα δαπάνῃ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κισσάμου στέλλωνται δώδεκα μόνον νέοι, πρῶτον μὲν εἰς Ῥώμην, εἶτα δὲ εἰς Πατάβιον, πρὸ ἐκπαίδευσιν (¹).

Ἐμμανουὴλ Γλυζώνιος.

Χῖος διατρίψας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα καὶ ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ ἀπεβίωσε (1596). Ἐπεφορτίσθη ὑπὸ Καρόλου τῆς Ἱσπανίας τὴν συλλογὴν ἑλληνικῶν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἐγκατέλιπεν ἀποθνήσκων διὰ διαθήκης, μετὰ τῆς ἄλλης βιβλιοθήκης του συνισταμένης ἐξ ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐκδόσεων καὶ χειρογράφων εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ, ἑλληνικὴν κοινότητα, μὲ τὴν παραγγελίαν ἵνα παραδοθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον, διάδοχον τοῦ Καρόλου. Ἐχρημάτισε φίλος Μαργουνίου, Σεβήρου, καὶ ἄλλων τότε διαπρεπόντων ἐπὶ παιδείᾳ Ἑλλήνων.

Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τῷ 1568 «Βιβλίον πρόχειρον τοῖς πᾶσι περιέχον » τήν τε πρακτικὴν ἀριθμητικὴν, καὶ περὶ τοῦ πῶς εὑρίσκειν ἕκαστος τὸ ἅγιον » πάσχα, καὶ τέλειον πασχάλιον ἀεὶ καὶ πάντοτε, καὶ περὶ εὑρέσεως σελήνης » ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ γίνεται ἡ γέννα αὐτῆς».

Τὸ συνταγμάτιον τοῦτο ἐπὶ πλέον τῶν δύο ἑκατονταετηρίδων συνεχῶς ἀνατυπούμενον ὑπῆρχε τὸ μόνον βοήθημα διὰ τοὺς θέλοντας λαβεῖν ἰδέαν ἀριθμητικῆς (²). Ἐν τοῖς προλεγομένοις ὁ Γλυζώνιος ἀναφέρει καὶ ταῦτα. «Νῦν » δὲ ἐπειδὴ τὸ πᾶν τῆς σοφίας ζημιωθέντες, εἰς τοσοῦτον ἀπαιδευσίας προήχθημεν, ἅμα μὲν τῆς βασιλείας στερηθέντες, ἅμα δὲ πάσης σοφίας τε καὶ » ἐπιστήμης γυμνωθέντες (οἷς κρίμασι Κύριος οἶδε), δεῖν ἔγνων μὴ παριδεῖν, » ἀλλὰ κἂν ἐκείνων, ἅπερ τῶν ἀναγκαίων ἐστι, καὶ ἐπὶ ταῖς ἡμῶν ἐμπορίαις » χρώμενα, πᾶσι δῶρόν τι κοινὸν καὶ ἐπωφελὲς ἐκτυπώσας χρήσασθαι».

Τῷ 1588 ἐξέδοτο τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ προσήρτηται,

«Εὐαγγελιστάριον περιέχον τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν, πόθεν ἄρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσιν, ἔτι δὲ καὶ κανόνας λέ, οἷς εὑρίσκεται ἀείποτε » τὸ Εὐαγγέλιον τῶν Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸ ἑωθινὸν, » καὶ ποῖος ἦχος ψάλλεται ἐν ἑκάστῃ Κυριακῇ, καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα περὶ τοῦ » εὑρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πασχα, καὶ Πασχάλιον διηνεκὲς, συντεθὲν καὶ » ἐκδοθὲν παρ' ἐμοῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ Γλυζωνίου, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. In Venezia, apresso di Missier » Manoli Glinzoni, MDLXXXVIII (³)».

(¹) Histor. Gymn. Patav. I, σελ. 39.

(²) Ὁ Θεσσαλὸς Ἑλλάδιος λέγει περὶ τοῦ εὐμεθόδου τῆς ἀριθμητικῆς ταύτης «Simplici quadam arti absque ulla difficultate resolvat». (Status praesens Ecclesiæ Graecae).

(³) Ἀνετυπώθη τὸ Εὐαγγελιστάριον τοῦ Γλυζωνίου ἐν 1671 παρὰ Ν. Γλυκῇ.

Ἀφιεροῖ τὸ εὐαγγελιστάριον ὁ Γλυζώνιος Γαβριὴλ Σεβήρῳ λέγων «ἐπειδὴ
» τοίνυν οὐκ οἶδ' ὅπως ξυμβὰν τοῖς πρὸ ἡμῶν οὐκ εἰς τὸ ἀκριβέστερον ἐξείρ-
» γαστο, τῶν προὔργου εἶναι ᾠήθην τὸ μετὰ χεῖρας εὐαγγελιστάριον εἰς κοι-
» νὴν ἐκδοῦναι ὠφέλειαν, ὃ δὴ καὶ πεποίηκα, πολλοῖς γὰρ καὶ ἄλλοις τοῦτο
» συγκρούσας, ὧν παρὰ τῆς σῆς πανιερότητος καὶ παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου
» ἐπισκόπου Κυθήρων κυρίου Μαξίμου, καὶ ἄλλων ηὐπόρησα, ἀνασκοπήσας τε
» εἰς τὸ ἐπιμελέστερον, ὡς οἷόν τ' ἦν καὶ τελειότερον, τὰς κατ' αὐτὸ ἑρμηνείας
» αὐτός τε εὐσκόπως συνηρμοσάμην, καὶ τὴν κυκλικὴν τῶν κανόνων περίοδον
» προστέθεικα πρὸς τούτοις καὶ τὴν τῶν κυριακῶν συναρμογὴν ἀπὸ τῆς τῶν
» Φώτων κυριακῆς ἕως τῆς ἀποκρέω, ἥτις ἐν ἐκείνοις οὐχ ἅλις τεθεώρηται,
» ἀνεπλήρωσα διά γε τὸ ἀρχὴν λαμβάνειν ἐκεῖνα ἀπὸ τῆς τοῦ πάσχα κυριακῆς.

Ὑπὸ τὴν προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν φέρεται τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα Μαργουνίου εἰς Γλυζώνιον.

Ὑψιθρόνου σοφίης πολύκρατα δόγματα τεύχει
τῇ δ' ἐνὶ μυστοπόλοις κάττεθο οὐρανίοις
Γλυζώνιος καμάτοις περικυδέσι λάτρισι Χριστοῦ,
ἔξοχ' εὐφρονέων, πᾶσιν ἴδ' εὐσεβέσι,
Ἀμβροσίης τρόφιμος κομίσασθ' αὖ, ἀντὶ δὲ τούτων
Εὔχεσθαι οἱ ζωῆς ἠδ' ἐν ἀποιχομένοις.

Ὁ Γλυζώνιος ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1590 ἔκδοσιν τῶν ὑπὸ Μαργουνίου μεταφρασθέντων εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν λόγων Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, ὡς ἐν τῷ τίτλῳ σημειοῦται, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ Μαργούνιος γράφει εἰς τὴν πρὸς Ἱερεμίαν τὸν πατριάρχην προσφωνητήριον ἐπιστολήν. «Εἰς φῶς ἐκδοῦναι προεθυ-
» μήθημεν συνεργῷ χρησάμενοι τῇ Μανουήλου τοῦ Γλυζωνίου ἐπιμελείᾳ, ἀν-
» δρὸς τά τε ἄλλα καλοῦ κἀγαθοῦ, καὶ οὐδενὸς δευτέρου τῶν τὴν τοῦ ἡμε-
» τέρου γένους ἐπὶ τοῖς καλοῖς ποιούντων βελτίωσιν».

Τῷ 1595 ἐξέδωκε παρὰ Φραγκίσκῳ Ἰουλιανῷ δύο ἐκ τῶν Μηναίων, τὸν Σεπτέμβριον, καὶ Ὀκτώβριον, καὶ τὸ ἁγιασματάριον ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον—
« Σύνταγμα τῶν ἀναγκαίων ἀκολουθιῶν καθ' ἑκάστην ἀνηκουσῶν τῷ ἱερεῖ,
» ἐπιμελείᾳ Ἐμμανουὴλ Γλυζωνίου. Venetiis apud Franciscum Julia-
» num, 1595 (¹)».

Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ Φιλητᾶ ἀναφερομένων τούτων, ὁ Γλυζώνιος ἐξέδωκε τὸ Ψαλτήριον (1586), καὶ τὸ Ἀνθολόγιον (1587) προσφωνήσας ἀμφότερα εἰς Γαβριὴλ Σεβῆρον.

Τοῦ Γλυζωνίου φέρονται καὶ δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Σεβῆρον (Ἐνετίηθεν, ἐλαφοβολιῶνος έ αφπς', καὶ ἀνθεστηριῶνος ς' αφπζ). Πρὸς δὲ καὶ τὸ ἑξῆς χάριεν ἐπίγραμμα πρός τινα κακῶς λέγοντα τοὺς Ἕλληνας, ὅπερ, ὡς ἀνέκδοτον, προστίθεμεν.

προστεθέντος προλόγου τοῦ λογίου Μιχαὴλ Γλυκέως· προσφωνεῖται δ' εἰς Μελέτιον Κορτάκιον μητροπολίτην Φιλαδελφείας· ἀπαραλλάκτως δ' ἐξεδόθη αὖθις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τυπογράφου τῷ 1680.

(¹) Χ. Φιλητᾶς, Πανδώρα τομ. Θ'.

Τίπτε ἀτασθαλίῃσι μεμιγμένα ῥήματα βάζεις;
Τίπτε τε τοσσατίη εὖχε' ἐπ' ἀφροσύνῃ;
Ἐσθλὰ λέγειν ἐπέοικεν οἰήσιμα τοῖς ἀγαθοῖσιν,
Αὐτὸς δ' οὐδ' ᾗ χρὴ φαῦλα λαλεῖν ἐδάης.
Ἠρέμα γραμματίοισι διδάσκεο κάμμορε μίμνων
σοῖσιν, καὶ κενεοῖς τέρπεο δοξαρίοις,
Μή τις σῇ θρασύτητι κινούμενος ἔγχι παραστὰς
δείξῃ σ' ἀμφαδὸν μηδὲν ἐπιστάμενον.
Εἰ δὴ τόδ' οὐκ ἐθέλησθα, ἐτώσια μήτ' ἀγόρευε
ῥήματα, ἰδ' Ἑλλήνων φείδεο εὐγενίης.
Φράζεο μὴ σ' ἀλάθητος ἐπὶ ψόγος ὦκα κιχείη,
εὖ τε ψευδοσύνης μέμφε' ἐμὴν γενεήν.
Ταῦτά γε παιδαρίων ἔη παίγνια, εἰ δὴ σὺ βούλει
ἀτρεκέειν μαθέειν, ἡμετέροις μέτιθι.
Τόγρα γὰρ εἰ νοέεις λέγουσιν, ἃ τοὔμπαλιν εἴσῃ
μᾶλλον ψευδοσύνῃ τῇδέ σ' ἐνισχόμενον.
Ἡρόδοτος μούσῃσιν ἐν ἐννέα ἦ ῥα τοσαῦτα
Ψεύδε' ἐνιστορέει; Ἡρόδοτον νοέοις;
Οὐ μὰ τὸν ἀτρεκίῃσιν ἐφήμενον, οὔτε γ' ἐκεῖνος
Ψεύδεται, οὔτε τεὸς νοῦς ὑγιὴς τελέθει.
Κρῆτες ἐφημερίους μετὰ πᾶσαν ψεύδεα τεύχειν
οἴδασι; τεθναίην εἰ νοέεις ἃ λέγεις.
Εἰ δὴ τάδ' οὐ νοέειν μεμάθηκας, δεῦρο διδάσκευ
Πῶς νοέειν σε, εἴ γ' ἐθέλεις τι λέγειν.

Ἀρσένιος Ἐλασσῶνος.

Ὁ λόγιος οὗτος ἀρχιεπίσκοπος συνοδεύσας τῷ πατριάρχῃ Ἱερεμίᾳ τῷ 1580 εἰς Ῥωσσίαν διὰ τὴν ἐνεῖσε καθίδρυσιν πατριαρχείου, συνέταξεν ἐκτεταμένην εἰς δεκαπεντασύλλαβον στίχον περιγραφὴν τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ διατριβῆς, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν—« Κόποι καὶ διατριβὴ τοῦ ταπεινοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρσενίου, γράφει καὶ τὴν προβίβασιν τοῦ πατριάρχου Μοσχοβίας ».

Τὸ τόσον πολύτιμον διὰ τὴν Ῥωσσικὴν Ἱστορίαν ποιημάτιον τοῦτο, ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον (1749) μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὸν κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ταυρίνου, Παζίνη, Ῥιβοτέλλα, καὶ Βέρτα (1).
Ἡ λατινικὴ μετάφρασις ἐξεδόθη κατὰ μέρος τῷ 1809 ὑπὸ τοῦ Βέκμαν, καθ' ὁλοκληρίαν δὲ μετέπειτα ὑπὸ τοῦ Βίχμαν, καὶ τοῦ Σταρκζέβσκη. Ὁ παπολάτρης Ῥῶσσος πρίγκηψ Αὐγουστῖνος Γαλιτσῖνος ἐδημοσίευσε τῷ 1857 καὶ μετάφρασιν γαλλικήν.

Τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ἀθλία, καὶ πλήρης πλείστων

(1) Codices manuscripti Bibliothecæ Taurinensis Athenæi I, σελ. 433.

ἴσων ἐλαττωμάτων· οἱ ἐκδόται τοῦ καταλόγου τῆς Ταυρινῆς βιβλιοθήκης ἐκλαβόντες αὐτὸ ὡς σύγγραμμα πεζὸν, καὶ εἰς σχῆμα πεζοῦ συγγράμματος ἐπεσύναψαν αὐτὸ εἰς τὸν κατάλογον, ἀντὶ νὰ διαιρέσωσι τὴν διήγησιν κατὰ τοὺς δεκαπεντασυλλάβους στίχους, ἐν οἷς ὁ λόγος συνετέθη. Τῷ 1859 ὁ Κ. Σπυρίδων Ζαμπέλιος, διορθώσας καὶ στιχηδὸν διατάξας ἐδημοσίευσε τὸ ποίημα τοῦ Ἀρσενίου, ὅπερ θεωρητέον «οὐχὶ βέβαια ὡς δεῖγμα ποιητικῆς εὐφυΐας, » ἢ τεκμήριον τέχνης διηγηματικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μνημεῖον σπουδαῖον ἅμα » δὲ καὶ δυσεύρετον, διαφέρον τά τε χρονικὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ » τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας γραμματολογίας μας » (1).

Κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ῥώσσου ἐπισκόπου Γεδεὼν καὶ προτροπὴν τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου ἐπανελθὼν ὁ Ἀρσένιος ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ νέα σχολῇ τῆς Λβόβης, καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ δύο ἔτη (2) Ὕστερον διωρίσθη ἐπίσκοπος Σουσδαλίας (3). Ἄγνωστον ἂν μέχρι τέλους τοῦ βίου παρέμεινεν ἐν Ῥωσσίᾳ ὁ λόγιος Ἕλλην.

Ἱερόθεος Μονεμβασίας.

Ἐχρημάτισε μαθητὴς Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου, καὶ διδάσκαλος τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄. ὑπὲρ οὗ θαυμασίως εἰργάσθη καὶ συνηγόρησεν ἐν τοῖς δεινοῖς τοῦ διωγμοῦ χρόνοις· ὅταν ὁ Θεόληπτος, ἐξορίσας τὸν Ἱερεμίαν, ἐπέβη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ὁ Ἱερόθεος ἐξανέστη κατὰ τῆς ἀνομίας, καὶ διήγειρε τὰ πλήθη· ὁ ἐπιβάτης, φοβηθεὶς τὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς του προετοιμαζομένην θύελλαν ἐνήργησεν ἵνα ἐξορισθῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μονεμβασίας, ὅστις διὰ συνδρομῆς τῶν φίλων τοῦ Ἱερεμίου ἐπανῆλθε μετ' οὐ πολύ.

Ὁ Χρονογράφος γράφει οὑτωσὶ περὶ Ἱεροθέου· « αὐτὸς ἦτον πνευ» ματικὸς τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς πόλεως, καὶ ἐλάλει καθ' ἑκάστην » Κυριακὴν ἐπὶ ἄμβωνα, καὶ ἐκ βάθρων ἀνέκτισε τὴν ἐκκλησίαν του » τὴν Καστελιώτισσαν, καὶ ἦτον λόγιος καὶ προκομμένος παρὰ ὅλους » τοὺς τότε Ἀρχιερεῖς, καὶ ἤκουσέ του ὁ λαὸς πολλὰ, καὶ διὰ νὰ » μὴν κάμῃ σύγχυσιν τὸν ἐδίωξαν, καὶ εἶπάν του πολλάκις νὰ τὸν » κάμνουν Πατριάρχην καὶ αὐτὸς εἶπε, καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐὰν γένῃ, » παράνομος εἶναι, ἐὰν δὲν κάμῃ παραίτησιν ὁ Ἱερεμίας ».

Ὁ Ἱερόθεος συνώδευσε τῷ Ἱερεμίᾳ ἀπελθόντι εἰς Ῥωσσίαν πρὸς καθίδρυσιν πέμπτου ἐκεῖ πατριαρχείου· ὁ δὲ Ἀρσένιος ὀνομάζει πολλαχοῦ τῆς διηγήσεώς του αὐτὸν « σοφὸν, θεῖον, ἔμπειρον σοφίας, » ἀρχιθύτην μέγιστον τῆς Πελοποννήσου ».

(1) Ζαμπελίου, Καθίδρυσις Πατριαρχείου ἐν Ῥωσσίᾳ.
(2) Παρανίκα, σελ. 181.
(3) Καραμζίνου Ἱστορία Ῥωσσίας, τόμ. 10, βιβ. Γ'.

Συγγράμματα τοῦ Ἱεροθέου, συγκεχυμένως ὀνόμασιν, ἀναφέρει ὁ Χρονογράφος, θαυμασθέντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων.

Μελέτιος Πηγάς.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ μεταξὺ τοῦ 1535 καὶ 1540 ἐξ ἐπισήμων γονέων καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τά τε ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ παρὰ τῷ ἱερομονάχῳ Βλαστῷ μετέβη εἰς Πατάβιον πρὸς ἐντελεστέραν ἐκπαίδευσιν. Περαιώσας δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰς σπουδὰς ἐπανέκαμψεν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ τὸ μοναχικὸν ὑποδυθεὶς σχῆμα κατετάχθη εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ ἀρχαίαν μονὴν τοῦ Ἀγγαράθου, ἡγουμενεύοντος τότε Σιλβέστρου τοῦ μετέπειτα πατριάρχου Ἀλεξανδρείας· ἐκεῖθεν μετ' οὐ πολὺ ἐξελθὼν ἐκήρυττεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ Κρῆτες ἐκτιμῶντες τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν εὐρεῖαν μάθησιν τοῦ συμπατριώτου των παρεκάλεσαν τὸν Μελέτιον νὰ διδάξῃ εἰς τὸ σχολεῖον· ἀκολούθως μεταβὰς παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Σωφρονίῳ προήχθη εἰς τὸ τοῦ πρωτοσυγγέλου ἀξίωμα.

Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνεφάνη ἡ περὶ τὸ καθιερωμένον Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον καινοτομία τοῦ πάπα Γρηγορίου, ὁ Μελέτιος, κατὰ προτροπὴν τοῦ Σιλβέστρου, συνέγραψε περὶ τοῦ πάσχα, καὶ ἕτερον *Ἀλεξανδρινὸν τόμον* ἐπονομάσας πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐκδοθέντος, ἀπέστειλεν ἀμφότερα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας Θεόδωρον μετὰ προτεταγμένης λατινιστὶ ἐπιστολῆς.

Ἐν ἔτει 1585—6, ἐπειδὴ ὁ οἰκουμενικὸς θρόνος ἔπασχε τὰ πάνδεινα, ὁ Μελέτιος, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ἐπιβάτου πατριάρχου Θεολήπτου, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διέμεινε τρία ἔτη διδάσκων κατ' οἶκον μέν τινας τῶν φίλων τὴν ἔξω σοφίαν, ἐπ' ἐκκλησίας δὲ κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πατριάρχης Σίλβεστρος εἰς βαθὺ φθὰς γῆρας προσεκάλεσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Μελέτιον ἵνα τὸν ὁρίσῃ διάδοχον ἐν τῷ πατριαρχείῳ. Ὁ Πηγὰς ἠρνήθη, πλὴν ἀλλ' ὅμως αἱ μέχρι δακρύων παρακλήσεις τοῦ ἐναρέτου γέροντος ἔπεισαν αὐτὸν ἵν' ἀναδεχθῇ τὸ βαρὺ φορτίον, καὶ τὴν 5 Ἰουλίου 1590, ἀποθανόντος τοῦ Σιλβέστρου, ἐχειροτονήθη ὁ Μελέτιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.

Τῷ 1597, ἀποθανόντος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Θεοφάνους τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς προσεκάλεσαν

τὸν Μελέτιον ἵνα δεχθῇ τὸν θρόνον· ὁ Πηγὰς ἔγραψεν ἐξ Ἀλεξανδρείας πρὸς τοὺς ἐν Ἐνετίᾳ Γαβριὴλ Σεβῆρον, καὶ Μάξιμον Μαργούνιον ἵνα δεχθῶσιν ἀντ' αὐτοῦ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν, μὴ λαβὼν δ' ἀπάντησιν ἐφαίνετο μὴ στέργων νὰ δεχθῇ τὴν πατριαρχείαν· τῆς δὲ ἀμφιβολίας ταύτης ὠφελούμενος Καρύκης τις παρανόμως ἐπέβη τὸν θρόνον γράφων τῷ Μελετίῳ « Σοὶ μὲν, μακαριώτατε πάτερ, ἡδέως » ὑπαναχωρῶ καὶ παρακαλῶ δέξασθαί σε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, » ἑτέρου γὰρ ὅλως τῶν ἁπάντων οὐκ' εἰμὶ ἀναξιώτερος ».

Ὁ Πηγὰς καθορῶν τὴν ἐλεεινὴν τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν, ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα, *ἐπιτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου* σεμνοπρεπῶς ἐπιγραφόμενος.

Τῷ 1599 παραιτηθεὶς ἀντικατέστη ὑπὸ Ματθαίου Β', καὶ ἐπανελθὼν εἰς Αἴγυπτον παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῷ κυρίῳ ἐν 1602, ἐγκαταλιπὼν παρὰ πᾶσι μνήμην ἁγίου ([1]).

Ὁ Μελέτιος Πηγὰς ὑπῆρξεν ἐνάρετος, ζηλωτὴς τῶν πατρίων παραπαραδόσεων, καὶ ἔνθερμος πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, ὑπὲρ ἧς εὐθαρσῶς ἠγωνίσθη. « Ἐγὼ μὲν, ἔγραφε πρὸς τὸν διαδεχθέντα Λούκαριν, ἐγὼ » μὲν καὶ καμάτοις καὶ πόνοις, καὶ κινδύνοις καὶ φροντίσι καὶ τη» κεδόσιν ἀντλούμενος, καὶ νοσῶν ἤδη νόσον ἄπαυστον, θνήσκω πάνυ » ἡδέως, τέλος ταῖς ἐμαῖς θέμενος ἁμαρτίαις καὶ τῇ καματώδει βιο» τῇ· ἓν δὲ συνεισφέρω, τὸν πολύτιμον θησαυρὸν τῆς ὀρθοδόξου πί» στεως, μεθ' ἧς ἐλπίζω παριστάμενος τῷ Χριστοῦ βήματι μετὰ » τῶν Πατέρων ἔλεος εὑρεῖν καὶ βοήθειαν. Τοῦτό σοι παραινῶ, ἀγω» νίζου τὴν πίστιν τηρῆσαι. Ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία πρώτη μετέσχε, » πρώτη μετέδωκε τοῦ θείου φωτός· ταύτης ἡμᾶς παῖδας εἶναι ἠθέ» λησεν ὁ Θεός· ταύτης οἱ πατέρες τὰ δόγματα κυρώσαντες παρα» δεδώκασι· μὴ ἀποστατήσωμεν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ ». Τὸν

([1]) Γερμανοῦ Γρηγορᾶ, Βίος Μελετίου Πηγᾶ, ἐν Πανδώρᾳ, Θ' σελ. 265.—Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, Βίος τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας—Papadopoli, Histor. Gymn. Patav, I, σελ. 279—80.—Fabricii, Biblioth. Græca, XI, σελ. 475—78.—Κ. Οἰκονόμου, περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν, Δ'. σελ. 803.

Πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Μελετίου ἦν ὁ Γεώργιος Πηγὰς, ἀποβιώσας ἐν Βενετίᾳ (;). Συμεὼν ὁ Καβάσιλας ἐποίησε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα ὅπερ ἐπέστειλε Μαξίμῳ τῷ Μαργουνίῳ, λέγων « φροντίσαις ἂν ἐπιγραφῆναι τῷ τάφῳ, φιλίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ».

Θεσμὸν ἀριπρεπέοις φιλίης Πηγᾶ συνόλεσσας,
Τοῖος γὰρ Πηγὰς ἔην φιλίης ἀκρέμων,
ὥστε μιν ἀθανάτους μετ' ἀμύμονας ἤγαγεν Οἴτη·
φεῦ, τοῖον φιλίης ἔρνος ἀποιχόμενον.

πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ζῆλον καὶ αὐτὸς ὁ φανατικῶς λατινοφρονῶν Ἀλλάτιος ἐπαινεῖ. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ προτερημάτων ὁ Πηγὰς εἶχε καὶ τὸ πλεονέκτημα εὐρυμαθείας, καὶ γνώσεως τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἀξιομνημονεύτου. Ὁ Εὐγένιος ἐν τῇ Λογικῇ λέγει « οὗ τὸ περὶ τὴν ἔσω καὶ ἔξω μάθησιν κλέος οὐχ ὅπως τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ τῶν ἀν' Εὐρώπην ἐθνῶν καὶ τὰ πορρωτάτω διῆλθεν διαπεφοιτηκός ».

Συγγράμματα.

—Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας περίοδος. (Συλλογὴ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκφωνηθέντων λόγων).

—Περὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων. (Ἐπιστολαὶ πρὸς Κυριακὸν Φωτεινὸν ἰατρὸν καὶ Γαβριὴλ Σεβῆρον, ἐκδοθεῖσαι ἐν Παρισίοις τῷ 1709 ὑπὸ Ῥεναυδότου μετ' ἄλλων).

—Περὶ Πάπα. (Πρὸς Σιγισμόνδον βασιλέα τῆς Πολωνίας).

—Κατὰ Ἰουδαίων. (ἐξεδόθη ἑλληνορωσσιστὶ ἐν Λεοπόλει 1739).

—Κατήχησις ἐν εἴδει διαλόγου, Πανδοχεὺς ἐπιλεγομένου.

—Ὀρθόδοξος χριστιανός· ἐν Βίλνᾳ 1596· ἀνετυπώθη, δαπάνῃ Ἐφραὶμ Ἱεροσολύμων, ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου τῷ 1769 ἐν Ἰασίῳ.

—Ἐγχειρίδιον.

—Στρωματεῖς.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους πλέον τῶν τριακοσίων, ἐξ ὧν τινες ἐξεδόθησαν. Πρὸς Μελέτιον Πηγὰν ἤδη πρωτοσύγγελον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διευθύνεται τῷ 1582 ἐπιστολὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Τουρκογραικίᾳ.

Ἰάκωβος Διασωρῖνος.

Ἄδηλον ποῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγεννήθη, καθὼς καὶ διὰ τίνα λόγον ἐτιτλοφορεῖτο *κύριος τῆς Δωρίδος*. Ἐν ἔτει 1555 διατρίβων μετὰ Ἰακώβου τοῦ Βασιλικοῦ ἐν Βρυξέλλαις ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Φίλιππον τὸν Μελάγχθωνα, ἐν ᾗ προσεπιλέγει,

« Ἐκ τῆς πάλαι εὐτυχοῦς καὶ μακαρίας Ἑλλάδος, νῦν δὲ ἀθλίας, » βιβλίων τῶν δυσευρέτων πέμψαι σοι βούλομαι, ἵν' αὐτά ποτε διερ» χόμενος τοῦ τῆς Δωρίδος κυρίου μνησθείης, Ἕλληνος ἀνδρὸς καὶ » φίλου εὐσεβέσιν ». Ἐξ ὀνόματος τοῦ Μελάγχθωνος ἀπαντήσας Ἰωσὴφ ὁ Καμεράριος λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ Διασωρίνου καὶ ταῦτα· « τὰς ἐπιστολὰς ἀναγνοὺς τό τε τῆς λέξεως καθαρὸν ἐθαύμασα, » καὶ ἠγάπησα τὸ φιλοφρονητικὸν τῆς διανοίας (1) ».

Ὁ Διασωρῖνος ἦν οὐχὶ ἐκ τῶν εὐκαταφρονήτων λογίων τοῦ Ἑλλη-

(1) Crusii, Turcogræcia, σελ. 53.

νικοῦ ἔθνους, πρὸς τούτοις ποιητὴς εὐφάνταστος, καὶ πατριώτης ἔνθερμος· ἀντιγράψας διαφόρους κώδηκας ἑλληνικῶν χειρογράφων προσήνεγκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φίλιππον Β', προτάξας καὶ ὡραῖα τινα ἐπιγραμματικὰ ποιημάτια, δι' ὧν προσκαλεῖ τὸν Ἱσπανὸν μονάρχην πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ κώδηκος περιέχοντος τὰ τοῦ Αἰλιανοῦ ἀναγινώσκονται οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ Ἰακώβου.

Αἰλιανοῦ βίβλος εἰμὶ πολύστονα ἔργματ' Ἄρηος
κεύθουσ' Ἑλλήνων πρόχνυ ἀπολλυμένων.
Ἤδη Ἑσπερίηνδε λιποῦσ' ἐναγῆ βασιλῆα
ἤλυθον ἐς πιστοῦ δώματα ἡγεμόνος.
Οὔτε διδαξομένη στίχας ἔρχομαι ἡγεμονῆα,
πολυπλόκους τε τρόπους Ἄρεος αἱμοβόρου,
Οὔτε φαλάγγων δήνεα, πολλὰ γὰρ ἥρανος οἶδεν
εἴδη τῶν πατρικῶν δαιμαλέων πολέμων,
Ἀλλά μιν ἐξερέουσα πολύστονα πήματα θυμοῦ,
Τοῦρκος ἅπερ δραίνει υἱέσιν εὐσεβέων.
Ἄνδρας μὲν καίνυσι βαθυζώνους δὲ γυναῖκας,
τέκνα δὲ τουρκίζει, ποίμνια πάντα δ' ἄγει.
Τῶνδε μνήσθητ' ὦναξ, καὶ τάσδε στίχας ἀνδρῶν
ὠγυγίαν ἀθρῶν, μνώεο Κεκρωπίης.
Καὶ γὰρ ἅπασα Φίλιππε, Μακεδονική σε Φιλίππου
γῆ καλέει θαμινῶς Φίλιππον εὐσεβέα.
Ἥκω γὰρ τούτων, μοιρηγενὲς ὀλβιόδαιμον·
καὶ σύ με τὴν ξείνην δέχνυσο εὐμενέως.

Καὶ εἰς κώδηκα περιέχοντα τὰ Πολυαίνου Στρατηγήματα·

Ἑλλαδικῶν χαρίτων τὸ κλέος ὤλεσεν αἰών,
βαρβαρικῆς ἐφόδου συχνὰ ἐπερχομένης.
Ἔμπης ἐν βιβλίοις κεῖται πάνθ' ὅσσα ἔρεξαν
Ῥωμαίων υἱεῖς καὶ Δαναοὶ μάκαρες·
Πάντα δὲ ἐν ταύτῃ τῇ δέλτῳ ὄλβιε δήεις
Ἔργματα Ῥωμαίων καὶ Δαναῶν καμάτους (¹).

Θεωνάς.

Ἄδηλον ποῦ γεννηθείς, ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ὁσιομάρτυρος Ἰακώβου, κατὰ σύστασιν τοῦ ὁποίου διωρίσθη ἐν ἔτει 1520 ἡγούμενος τῆς ἐν Τρεκεβίστῃ τῆς Μακεδονίας μονῆς. Μετὰ τὸ μαρτυρικὸν τέλος τοῦ ὁσιομάρτυρος ὁ Θεωνὰς μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων συμμαθητῶν ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς ἐν Τρεκεβίστῃ μονῆς καὶ ἐλθὼν εἰς Ἄθωνα κατῴκησε πλησίον ἑνὸς μετοχίου τῆς μονῆς Σιμοπέτρας. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς

(¹) Miller, Catalogue de l'Escurial, σελ. 96, 132, 133, 487, 491, 495.

τὸ πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης χωρίον Γαλατίσταν καὶ εὑρὼν ἐκεῖ μονύδριόν τι πεπαλαιωμένον, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, ἀνεκαίνισε καὶ κατῴκησεν ἐν αὐτῷ μετὰ τῶν συμμαθητῶν του. Μετ' ὀλίγον συνήχθησαν ἐκεῖ μέχρις ἑκατὸν πεντήκοντα μοναχοί, οἵτινες ἐξέλεξαν τοῦτον ἡγούμενον (¹).

Ὕστερον μαθητὴς καὶ Θεοφάνους τοῦ Ἐλεαβούλκου ὁ Θεωνᾶς γενόμενος προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔγραψεν ἐπιστολὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Κρουσίου ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ. Τῷ 1560 ὠνομάσθη πατριαρχικὸς ἔξαρχος, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔγραψε τὸ εἰς τὰς διδαχὰς τοῦ Ῥαρτούρου προοίμιον. Ὕστερον προεβιβάσθη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπογράφεται εἰς τὴν ἐν ἔτει 1565 καθαίρεσιν τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ.

Κατὰ τὸ Νέον μαρτυρολόγιον μετὰ θάνατον ὁ Θεωνᾶς κατελέχθη ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων

Ἔγραψε προοίμιον εἰς τὰς ἐν ἔτει 1560 τυπωθείσας ἐν Βενετίᾳ διδαχὰς τοῦ Ῥαρτούρου, κλπ.

Ὁ Δωρόθεος ἐν τῷ Χρονογράφῳ καταλέγει τὸν Θεωνὰν μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν μαθητῶν τοῦ Θεοφάνους· Δημήτριος δὲ ὁ Θεσσαλονικεὺς γράφων ἐν ἔτει 1560 πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καλεῖ αὐτὸν ἄνδρα σοφόν, καὶ τἀληθὲς κρῖναι δυνάμενον (²).

Μάξιμος Μαργούνιος.

Ἐμμανουὴλ (³) πρὸ τῆς μοναχικῆς μετωνυμίας καλούμενος, ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ (⁴) τῷ 1530, ἐκ πατρὸς ἐμπόρου, ὅστις ἀπελθὼν εἰς Βενετίαν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος παρέλαβε καὶ τὸν υἱόν του, κομιδῇ νέον, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Πατάβιον πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἐπὶ τετραετείαν διακούσας φιλολογίαν καὶ νομικά, ἔλαβε τὸν στέ-

---

(¹) Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἄθλησις ὁσιομάρτυρος Ἰακώβου.

(²) Turcogræcia.

(³) Κατὰ λάθος ὁ συμπολίτης του Παπαδόπουλος (Histor Gymn. Patav. I, σελ. 264) λέγει αὐτὸν Μιχαὴλ ἐν τοῖς κοσμικοῖς· αὐτὸς ὁ Μαργούνιος, πρὸ τῆς μετωνυμίας, εἰς τὰς ἐκ Παταβίου ἐπιστολάς του πρὸς Ῥινάλδον Μονελέτον (1569) καὶ Ἱερεμίαν τὸν πατριάρχην (1574), ὡς καὶ ἐν τῷ εἰς Φαυλάνον ἐπιγράμματι Ἐμμανουὴλ ὀνομάζεται. Καὶ Κρούσιος δὲ γράφων τῷ 1582 πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ Μορζῆνον «ἀσπάζου δ' ἔτι, λέγει, τὸν κύριον Ἐμμανουὴλ Μαργούνιον». Ἐμμανουὴλ δὲ καὶ ἐν σελ. 527 τῆς Τουρκογραικίας ὁμοίως οὗτος καλεῖται.

(⁴) Ὁ Φαβρίκιος (Biblioth. Gr. X, σελ. 538) συγχέων τὴν πατρίδα μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς, Κυθήριον καλεῖ τὸν Μαργούνιον, ὅστις εἰς τὴν πρὸς Δαβὶδ Ἑσχέλιον ἐπιστολὴν ὑπογράφεται «Μάξιμος ταπεινὸς ἐπίσκοπος Κυθήρων ὁ Κρής».

φανού τοῦ νομοδιδασκάλου καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν (1551). Ἀποθανόντος τοῦ πατρός του, ἔμεινεν ἐνταῦθα καὶ συνέστήσατο Ἑλληνικὴν τυπογραφίαν ἐγγὺς τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐξ ἧς ἀπελύθησαν πολλὰ βιβλία· πυρποληθέντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ τυπογραφείου, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἤθελε τύχει βοηθημάτων πρὸς ἀνανέωσιν αὐτοῦ. Χειροτονηθεὶς δ' ἐνταῦθα μοναχὸς μετωνομάσθη Μάξιμος. Ἐπαναστρέψας εἰς Βενετίαν κατεγίνετο περὶ τὴν ἔκδοσιν διαφόρων συγγραμμάτων, καὶ τῷ 1585 προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ἐπίσκοπος Κυθήρων (¹). Ῥαδιουργίᾳ τῶν Λατίνων ἐπῆλθε ψυχρότης μεταξὺ Μαξίμου καὶ Γαβριὴλ Σεβήρου, τέως φίλων, καὶ ἀμφοτέρων ἐξ ἴσου προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀμειλίκτων ἐπικριτῶν τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν. Ὁ Μαργούνιος προτραπεὶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Ἱερεμίου ἐζήτησε τὴν μετὰ τοῦ Σεβήρου συμφιλίωσιν, καὶ δι' ἐπιστολῶν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γαβριὴλ αὐτοπροσώπως μεταβάς, καὶ ἐν τέλει ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου. Οἱ περὶ τὸν Σεβῆρον εἶχον διαβάλλει τὸν Μαργούνιον ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ· οὗτος δὲ συνειδὼς τὴν ἀθωότητά του προσεκάλεσε τὴν ἔκδοσιν πατριαρχικοῦ ἀφορισμοῦ κατὰ τῶν κρυφίως συκοφαντούντων αὐτόν, καὶ πρὸς Διονύσιον πρωτοσύγγελον τοῦ πατριαρχείου γράφων τῷ 1591, ἐπιφωνεῖ « Ἀπαιτείσθω μοι ὁ τῆς πίστεως λίβελλος, συγκροτηθήτω σύνοδος, πᾶν ὅ,τιοῦν διαπραττέσθω, καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνος ἀποφανθείην ἐγώ, εἰσπραττέσθωσαν παρ' ἐμοῦ αἱ δίκαι, γενέσθω τις ἐμοῦ καὶ ἀποκήρυξις, καὶ εἴ τι ἄλλο ἡ σύνοδος ἐπικυρώσει ».

Ὅθεν συνέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ προκληθεῖσα σύνοδος (1592), πρὸς ἣν ὁ Μαργούνιος ἀπολογούμενος, καὶ διὰ μακρῶν ἀναιρῶν τὴν

(¹) Ὁ Παπαδόπουλος Κομνηνός, ἀμείλικτος τοῦ Μαργουνίου ἐχθρός, γράφει, ὅτι οὗτος δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ μονοτονίᾳ τοῦ μοναστικοῦ βίου, μετέβη εἰς Ῥώμην φέρων διάφορα πονήματά του περὶ τῶν διαχωριζόντων τὰς δύο ἐκκλησίας ὅρων, ὑποσχόμενος καὶ σύμπραξιν πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἑνώσεως. Τὰ συγγράμματά του ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν Ἴνδηκα, καὶ τῶν κριτῶν εὐνοϊκῶς ἐκφρασθέντων, ὠνομάσθη ὁ Μαργούνιος ὑπὸ τοῦ πάπα ἐπίσκοπος Κυθήρων, λαβὼν καὶ παρὰ Γρηγορίου ΙΓ' σημαντικὴν σύνταξιν. Σίξτος ὁ Ε', συλλαβὼν ὑπονοίας περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ Κρητός, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα προσαγάγῃ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ὁ δὲ Μαργούνιος κρύφα φυγὼν ἦλθεν εἰς Βενετίαν καὶ ἐπιβὰς τοῦ πρώτου διὰ τὴν Ἀνατολὴν πλοίου μετεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διαμείνας ἐπί τινα χρόνον ἠσχολήθη εἰς ἀναζήτησιν ἀρχαίων χειρογράφων, ἅτινα ἔπεμπε πρὸς τὸν φίλον του Ἑσχέλιον. Καὶ ταῦτα ὁ φανατικὸς δραπετίδης πλάττων ἐξιστορεῖ, οὐδεμίαν φέρων ἀπόδειξιν εἰς βεβαίωσιν.

συκοφαντίαν, ἐπιλέγει, « Μάρτυς δέ μοι τούτων τὸ πάντεφορον ὄμμα,
» τὸ καρδίας ἐτάζον καὶ νεφρούς· καὶ συμμαρτυρεῖ μοι τὸ συνειδὸς,
» καὶ αὐτὰ σχεδὸν φωνὴν ἀφιέντα τὰ πράγματα, τὰ περὶ ταύτης
» μοι τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ προβεβαιώσει τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος πονη-
» θέντα συγγράμματα, ὁ πρὸς πολλοὺς καὶ κατὰ στόμα, καὶ διὰ
» γραμμάτων ἀγὼν, καὶ σκοπὸν ἔχων πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ἧς οὐ-
» δὲν τοῖς γε κατὰ Χριστὸν βιοῦσι γένοιτ' ἂν προτιμότερον, ἡ πρὸς
» Νικόλαον τὸν τῆς τάξεως τῶν Σταυροφόρων, μετὰ δὲ ταῦτα Μηλο-
» ποτάμου ἐπίσκοπον, ἡ πρὸς Πέτρον τὸν Ντάβιλαν τὸν τῆς τάξεως
» τῶν Φραγκισκάνων, νῦν δὲ ἐπίσκοπον Μηθύμνης ἀπολογία, καὶ ἡ
» ἐκ Ῥώμης μοι παρὰ Σπυρίδωνος τοῦ Βρούδου πεμφθεῖσα ἐπιστολὴ,
» ἡ πρὸς Ἀντώνιον τὸν Τεμώνιον ἰατρὸν Χῖον, τινῶν ἐξ ἡμῶν πα-
» ρασχόντων τὰς ἀφορμὰς, μετὰ ταῦτα ἀπόκρισις ».

Ἡ σύνοδος τῳόντι ἀνεκήρυξε τὴν ἀθωότητα τοῦ διαβληθέντος Μαργουνίου, καὶ ὁ Ἱερεμίας γράφων κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1594 πρὸς τὴν Ἑνετικὴν δημοκρατείαν, διεκήρυττε τὴν πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀκράδαντον πίστιν αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον δ' ἐπῆλθε, προτροπῇ ἐπανειλημμένῃ τοῦ πατριαρχείου, ἡ μεταξὺ Σεβήρου καὶ Μαργουνίου συμφιλίωσις· ὁ δὲ τελευταῖος ἐποίησεν ἐπὶ τῇ ἑνώσει καὶ ὁμιλίαν ἐπ' ἄμβωνος, ἀρχομένην· « Εὐ-
» φρανέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· σκιρτησάσθωσαν
» τὰ ὄρη, ὅσοι τε θεοειδεῖς νόες, καὶ οὐράνιοι, καὶ ὅσοι ἐπίγειοι, καὶ
» τούτων ὅσοι αἰθέριον καὶ μακάριον τὸ ἐνδιαίτημα ἔχουσι, καὶ τῶν
» χαμερπῶν τούτων τῷ προσεγγισμῷ τῷ πρὸς τὸ θεῖον ἀνώτεροί τε
» καὶ ὑψηλότεροι καθεστήκασιν »· καὶ τελευτῶσαν· « Τί γὰρ τοῦ πει-
» ρασμοῦ τηλικοῦτον καθ' ἡμῶν ἀνῆψας τὸ πῦρ, ὦ πολέμιε; τί δε-
» σμοὺς ἱερᾶς ἀγάπης διασπάσας ἀποτετόλμηκας; τί πατέρα φιλό-
» στοργον, καὶ τέκνον οὐκ ἄνισον ἀποδιδοὺν τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον
» ἀλλήλους ἐκπολεμῶσαι ἀπηρυθριάσας; διατί γὰρ ἄλλο; ἢ τοῦθ' ὅτι
» ἡμῶν πεφθόνηκας τῷ ἡμετέρῳ τῆς καταστάσεως; ἔνθεν τοι τὸ τῆς
» εἰρήνης καλὸν μυσαττόμενος, τοὺς τῆς ἔχθρας ὑπανακαίειν σπινθῆρας
» ἀναιδῶς παρεσκεύασας· ἀλλὰ γὰρ ἀπέσβεσταί σου τὸ πῦρ, καὶ οἱ
» σπινθῆρες ἀπεμαράνθησαν, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης πυρσὸς λαμπρότερος
» ἤδη διέλαμψέ τε καὶ ἀναπέφηνε, καὶ διελύθη ἡ ἔχθρα, καὶ ἀσθε-
» νής σου, τοῦθ' ὅπερ ἐστι, πεφώραται ἡ ἐπήρεια, καὶ ἡνώμεθα μὲν
» ἡμεῖς ἀλλήλοις σφοδρότερον, συνήνωνται δὲ δι' ἡμᾶς καὶ ἄλλοι τῇ

» ὁμονοίᾳ καὶ ὁμοφροσύνῃ, καὶ τῇ συμπνοίᾳ τοῦ θεαρέστου θελή-
» ματος ».

Μετὰ τὸ 1600, ἐλθὼν εἰς Κρήτην, ἐμόνασεν εἰς τὸ ἐκεῖσε Σιναϊτικὸν μετόχιον, διδάσκων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε τῷ 1602 ὀγδοηκοντούτης σχεδόν.

Ἀθανάσιος Σκληρὸς ὁ ἐκ Πικρίδων ἐποίησεν αὐτῷ τὸ ἑξῆς τετράστιχον ἐπιτύμβιον·

Οὐ μαργὸς ἐνθάδ' ὕστατον δρέπει,
Ἀνὴρ δὲ θεῖος, σωφροσύνης ἔμπειρος,
Καὶ προστάτης ἄριστος τῆς πρὸς Μαλέᾳ
Νήσου Κυθήρων, Μάξιμος Μαργούνιος,
Ἐὼν θεοπνεύστων μέγα Μουσέων κλέος,
Γόνος δὲ Κρητῶν, ἠδ' εἶλαρ τῆς πίστεως (¹).

Ὁ Μαργούνιος ἐγένετο εἷς τῶν εὐρυμαθεστέρων καὶ πολυγραφικωτέρων τοῦ αἰῶνος τούτου Ἑλλήνων· ἡ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν δεινότης αὐτοῦ ἐθαυμάσθη, καὶ Εὐγένιος ἐν Λογικῇ λέγει, « Μαρ-
» γούνιος ὁ τὸν Ἕλληνα λόγον ἐπιτηδεύσας τῶν παλαιῶν οὐ πάνυ
» τι ἀποδέοντα ». Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ θεωροῦνται πρότυπα καλλιεπείας καὶ ἔνια τῶν ποιημάτων ἁμιλλῶνται πρὸς τὰ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ περὶ τὸ κηρύττειν εὐγλωττία αὐτοῦ τὸν ἀνέδειξεν ἐφάμιλλον τῶν περιφανεστέρων ἱεροκηρύκων, καί τις τῶν Γάλλων παραβάλλει τοῦτον πρὸς τὸν **Massillon**· ἡ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀφοσίωσις, ἠρέθισε τὸν λατινόφρονα συμπατριώτην του Παπαδόπουλον, ὅστις ἔγραψεν ὀγκῶδες σύγγραμμα (**Praenotiones Mystagogicæ**) πρὸς ἀναίρεσιν ἰδίως τῶν ὑπὸ Μαργουνίου γραφέντων κατὰ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὕστερον δ' ἐν ἑτέρῳ συγγράμματί του (**Histor. Gymnas. Patavin**) ἐπενόησε παχυλὰ ψεύδη πρὸς κλονισμὸν τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ Μαξίμου. Ὁ Κορνήλιος ὅμως, εἰ καὶ ἐκ συστήματος ἐχθρὸς τῆς ὀρθοδοξίας, δὲν λείπει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἔξοχον τοῦ Μαργουνίου πολυμάθειαν, καὶ τὴν περὶ τὰ

(¹) Papadopoli, Histor Gymn. Patavini.

Καὶ Κωνσταντῖνος Λαύκαρις, ἐποίησε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα εἰς Μαργούνιον, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ μετάφρασιν Ἰωάννου τῆς Κλίμακος·

Ὀρθοτάτην πορέην κλίμακος νοερᾶς ἀναβαίνειν
Μάξιμος ὀρθοβάτης προὔθετο εὐθυβάταις·
Ἄλλους θ' εὐσεβίας τὴν βήμεναι ἠδὲ γ' ὁδεῦσαι
Ὀτρυνέει, βίβλον τήν δε χαριζόμενος.
Ἧς πρόγραμμα Κλίμαξ, πρεσθήσω δ' ὅττι καὶ Ἱερὰ,
Ἑρμήνευσεν γὰρ Μάξιμος ἱρότατος.

θεολογικὰ σπουδαιότητα λέγων « Vir fuit graece et latine doctus,
» prosa et versu valens, scripturae sacrae, et historiæ ecclesia-
» sticae peritus » (1).

Συγγράμματα.

—Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου καθηγουμένου τῶν ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει Μοναχῶν, Κλίμαξ τοῦ Παραδείσου, ἢ λόγοι ἀσκητικοὶ μὲ τοὺς ὁποίους διδάσκεται κάθε εἰς χριστιανὸς πῶς χρεωστεῖ νὰ πολιτεύεται διὰ νὰ ἀνέβῃ εἰς τὴν τελειότητα τῆς μοναχικῆς καὶ χριστιανικῆς ζωῆς, νῦν πρῶτον εἰς ὠφέλειαν τοῦ χριστωνύμου λαοῦ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς κοινὴν φράσιν μεταγλωττισθέντες παρὰ Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου. In Venezia apresso Francesco de Giuliani ad instantia del Reverendissimo vescovo di Cerigo, e di Misier Glinzoni, 1590. εἰς 8ον. (Προτέτακται ἐπιστολὴ Μαργουνίου πρὸς Ἱερεμίαν τὸν πατριάρχην ἐξ Ἐνετίας ιδ' πυανεψιῶνος· ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν· ὅμοιον Κωνσταντίνου Λουκάρεως εἰς Μαργούνιον· προλεγόμενα τοῖς κατὰ Θεὸν πολιτευομένοις καὶ εὐσεβέσι χριστιανοῖς. Βίος ἐν ἐπιτομῇ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ καθηγουμένου τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ, τοῦ λεγομένου σχολαστικοῦ, τοῦ καὶ συγγραψαμένου τὰς πνευματικὰς ταύτας πλάκας ἤγουν τὴν ἁγίαν Κλίμακα, συγγραφεὶς παρὰ Δανιὴλ Ταπεινοῦ μοναχοῦ Ῥαϊθοῦ (σελ. 1—16 ἄνευ ἀριθμήσεως). Εἶτα τὸ κείμενον σελ. τμέ. ἐν τέλει πίναξ τῶν περιεχομένων, μαρτυριῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ διορθώσεως παροραμάτων ἄνευ σελιδαριθμήσεως).

—Panegyricus in Ioannis Cantacuzeni.

—Κανόνες Ἀποστόλων, συνόδων, καὶ πατέρων, μετὰ σχολίων.

—Ἀντιῤῥητικὸς ὑπὲρ Μάρκου Ἐφέσου.

—Ἑλληνικαὶ παροιμίαι.

—Μηνολόγιον. Ἐνετίῃσι 1529.

—Συνοδικὴ ἱστορία.

—Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων, ὕμνοι Ἀνακρεόντιοι· cum interpretatione latina Conradi Ritterhusii, Augustæ 1601. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ περιέχονται δύο ἐπιστολαὶ Μαργουνίου εἰς Ῥιττερχούσιον ἐξ Ἐνετίας 1599, καὶ 1600· καὶ ἐννέα ὕμνοι, ἐξ ὧν δύο πρὸς Θεόν, εἷς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, τρεῖς πρὸς ἑαυτόν, εἷς πρὸς Ναθαναῆλον ἱεροδιάκονον, καὶ εἷς εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα· ἀνετυπώθησαν ἐν Corpus veterum pœtarum Græc. II. ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον 1592 ἐν Λουγδούνῳ ὑπὸ Ἐσχελίου).

—Πεντηκοστάριον.

—Ὁμιλία σύντομος γενομένη ἐπὶ τῇ διαλλαγῇ Γαβριὴλ τοῦ πανιερωτάτου Φιλαδελφείας ἀρχιεπισκόπου καὶ Μαξίμου ἐπισκόπου Κυθήρων.

—Λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

—Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ἐπιφανίων τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ λόγοι ἐγκωμιαστικοί.

—Βίοι ἁγίων, μεταφρασθέντες εἰς τὴν καθομιλουμένην. Ἐνετίῃσιν 1620.

—Κατὰ τῶν οἰομένων μὴ ἂν σωθήσεσθαι τοὺς μὴ τῇ τῶν εὐαγγελικῶν

(1) Cornelii, Creta Sacra, I, σελ. 233.

προστεταγμάτων ἐκπληρώσει, καὶ τὰς εὐαγγελικὰς συνεκπληροῦντας βουλὰς καὶ εὐαγγελικὰ προστάγματα συγχέοντας καὶ ταὐτίζοντας.

—Δύο λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς Μελέτιον Πηγὰν, ὀλίγον προτελευτήσαντα.

—Ἐπιγράμματα.

—Ἐπιστολαὶ διάφοροι. Χειρόγραφον περιέχον τὰς ἐπιστολὰς Μαργουνίου εὕρηται παρὰ Σοφ. Οἰκονόμῳ· ἀπευθύνονται δ' ἐκ τούτων, εἴκοσι μία πρὸς Ἱερεμίαν Κωνσταντινουπόλεως (1584—91)· ἓξ Μελετίῳ Ἀλεξανδρείας (1590—7)· Τῷ σοφωτάτῳ ἐν ἰατροῖς κυρίῳ Λεονάρδῳ τῷ Μεντονίῳ· Ῥινάλδῳ τῷ Μολινέτῳ· ἓξ Θεοφάνει Φιλιππουπόλεως τῷ Καρύκῃ (1590)· Τῷ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ τῷ Σεβήρῳ (6)· Τῷ λογιωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν κυρίῳ Νεοφύτῳ· Μονεμβασίας Ἱεροθέῳ· Χίου Ἱππολύτῳ· Ἡρακλείας Διονυσίῳ (2). Διονυσίῳ μεγάλῳ πρωτοσυγγέλῳ πατριαρχείου (12)· Θεωνᾷ καθηγουμένῳ· —Ἀρσενίῳ καθηγουμένῳ· Μητροφάνει Γρηγοροπούλῳ καθηγουμένῳ Βαλσαμονέρου· Πνευματινῷ Ἰωάσαφ Δοριανῷ (3)· Γερασίμῳ τῷ οἰκονόμῳ, ϗ Ἰωάσαφ τῷ Δοριανῷ· Νικολάῳ Ῥοδίῳ, Δοριανῷ, καὶ Ἰωάννῃ τῷ Μουρζίνῳ· Λαυρεντίῳ (4)· Μελετίῳ τῷ Βλαστῷ (4)· Τοῖς ὑπὸ τὴν ἁγιωτάτην ἐπισκοπὴν (Κυθήρων) διάγουσιν ὁσιωτάτοις πνευματικοῖς, καὶ εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσι· Σαμουὴλῳ τῷ Πριμπέτῳ ἱερομονάχῳ (3)· Ἀρσενίῳ τῷ Μαρίτζῃ· Ματθαίῳ Χαλικοπούλῳ (6)· Ναθαναὴλῳ ἱερομονάχῳ· Νικηφόρῳ Ῥοδίῳ (2)· ἱερεῖ Ἰωάννῃ Μουρζίκῳ (3)· ἱερεῖ Ἰωάννῃ Ἁρμάκῃ (2)· Νικολάῳ Ῥοδίῳ (6)· Νικολάῳ τῷ Κοσμᾷ· ἀρχιδιακόνῳ Νικηφόρῳ· Ναθαναήλῳ Ἐμπόρῳ ἱεροδιακόνῳ (2)· Προχώρῳ ἱεροδιακόνῳ· Σωφρονίῳ Παπαδοπούλῳ τῷ μοναχῷ· Δαβίδῃ Ἐσχελίῳ (29)· Ἀνδρέᾳ τῷ Σχότῳ· Φιλίππῳ τῷ Σιμινέλλῳ (3)· Γεωργίῳ Μαξίμῳ (4)· Ἀχαχίῳ Περσίῳ (3)· Μητροφάνει τῷ ἀδελφῷ· Λεοντίῳ Εὐστρατίῳ· Φριδερίκῳ Σιλπουργίῳ (3)· Ἰωάννῃ Κορέσῃ (3)· Κωνσταντίνῳ Λουκάρει (2)· Πέτρῳ τῷ Πιγγρῇ (2)· Γεωργίῳ Ξένῳ λογοθέτῃ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· Ἀλοϋζίῳ Λολίνῳ· Μανουήλῳ Μοσχέτῃ· Κωνσταντίνῳ Σέρβῳ ἰατρῷ· Σωφρονίῳ Ἱεροσολύμων· Θεολήπτῳ Κωνσταντινουπόλεως (1591) (¹).

—Ἐπιστολὴ τῇ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐν Χριστῷ συναθροισθείσῃ ἱερᾷ συνόδῳ, πατράσι πανaιδεσιμωτάτοις, καὶ κυρίοις ἐντιμοτάτοις.

Ὁ Μαργούνιος μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὸ πόνημα Λαυρεντίου Καπουκίνου περὶ τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ ἀριθμῶν (²).

Ἔν τινι τῶν πρὸς Ἐσχέλιον (Hœschel) ἐπιστολῶν, λέγει, ὅτι προὐτίθετο τὴν ἔκδοσιν Συναγωγῆς ὑπὲρ τῶν διακοσίων θεολογικῶν διαφόρων παλαιῶν ϗ νεωτέρων διδασκάλων εἰς τὰς κατ' ἐνιαυτὸν ἀγομένας δεσποτικάς τε καὶ θεομητορικὰς ἑορτάς.

Πρὸς τούτοις ἔγραψεν ἐπίγραμμα καὶ προλεγόμενα εἰς τὴν ὑπὸ Ἐσχελίου ἔκδοσιν τοῦ Φωτίου.

(¹) Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας κατέλεξα πάσας, ὡς μνημονευούσας ὀνομάτων λογίων, περὶ ὧν μνήμην ἰδίᾳ δὲν ποιοῦμεν, ὡς οὐδὲν περὶ τούτων γινώσκοντες· αἱ πλείους αὐτῶν εἰσὶν ἀνέκδοτοι, τινὲς δ' ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Λαμίου (Deliciæ Eruditorum, V. καὶ VI).

(²) Fab. Bibl. G. XI, 693—7.

Ὁ ὑπὸ Πετριτζοπόύλου (¹) ἀναφερόμενος τίτλος ἀγνώστου τινὸς συγγράμματος τοῦ Μαργουνίου (Εἰδήσεων Ἕνωσις), εἶναι πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ τερατολόγου Λευκαδίου.

Γαβριὴλ Σεβῆρος.

Ἐγεννήθη εἰς Μονεμβασίαν, ἐν Βενετίᾳ δὲ διατρίβων ἐψηφίσθη τῷ 1573 ἐφημέριος τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ἀπελθὼν δ' εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη τὴν 18 Ἰουλίου 1577 ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐν Λυδίᾳ Φιλαδελφείας. Ἐπαναστρέψας εἰς Βενετίαν διέμεινεν ἐκεῖ, μάτην ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του ζητούμενος, καὶ προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν ἕδραν του. Μετὰ πολλὰς διενέξεις, ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ ἕδρα τοῦ Φιλαδελφείας μετατεθῇ εἰς Βενετίαν, καὶ χάριν τῶν ἐκεῖσε διαμενόντων πολυαρίθμων Ἑλλήνων, καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας συνεχῶν προσβολῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβῆρος ἀνεδείχθη εἷς τῶν λογιωτέρων Ἑλλήνων τοῦ αἰῶνός του, καὶ τετριμμένος περὶ τὰς γραφὰς καὶ τὴν ἔξω σοφίαν· ὡς μητροπολίτης διῴκησε θεαρέστως, καὶ διὰ τῶν συγγραφῶν του ἐτίμησε τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Τῷ 1616 μεταβὰς εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Δαλματίᾳ ὀρθοδόξων, ἀπεβίωσεν ἐν Λεζίνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἑβδομήκοντα πέντε ἤδη ἐτῶν γεγονώς. Οἱ ἐν Βενετίᾳ Ἕλληνες ἐξύμνησαν τὰς ἀρετὰς τοῦ ποιμενάρχου των διὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιτυμβίου ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Ἀλεξάνδρου Συγκλητικοῦ.

Τῷ ἐν ἀρεταῖς ἁπάσαις εὐδοκιμήσαντι
διὰ βίου παντὸς, περὶ μέντοι τὰ θεῖα εὐσεβείᾳ,
πρὸς δὴ τὴν γαληνοτάτην τῶν Ἐνετῶν ἀρχὴν πιστοσύνῃ.
Εὐσπλαγχνίαν δὲ τοῖς πένησιν ὑπερφυῶς ὑποδείξαντι,
Γαβριήλῳ Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας τῷ Σεβήρῳ
Οἱ τῶν Ἑλλήνων ἔνοικοί τε καὶ ἔποικοι.

Συγγράμματα.

—Κατὰ τῶν Ε' κεφαλαίων τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου.
—Διαφοραὶ τῶν δύο ἐκκλησιῶν (²).
—Περὶ πρωτείου τοῦ πάπα.
—Περὶ καθαρτηρίου πυρός.
—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

(¹) Saggio Storico sull' età di Leucadia, σελ. 24, not. 29.
(²) Τὸ περὶ διαφορῶν, ἐπέκρινεν ὁ Κορέσιος λέγων « ἀνέγνων Σεβήρου τὰς διαφορὰς, πολλὰ λέγει, τὰ πλείω φορύνει, οὐδὲν δ' ἀποδείκνυσιν ».

—Περὶ Μυστηρίων. Ἐνετίῃσι 1600. (προσφωνεῖ τοῦτο διὰ πατριωτικοῦ προλόγου τῇ πατρίδι του Μονεμβασίᾳ).

—Κατὰ τῶν λεγόντων τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας υἱοὺς κτλ.

—Περὶ κολύβων.

—Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας λειτουργίας. (ἐξεδόθη μετά τινων ἐκ τῶν ἄνω ὑπὸ Ῥιχάρδου Σίμωνος 1671) (¹).

Ὁ Σεβῆρος διετέλεσεν εἰς συνεχῆ ἐπιστολιμαίαν κοινολογίαν Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ, κατὰ παράκλησιν τοῦ ὁποίου καὶ συνέγραψε Γλωσσάριον τῆς καθομιλουμένης ἑλληνικῆς κατ' ἀντιπαραβολὴν πρὸς τὰς ἀρχαίας λέξεις (²).

Διάφοροι ἐπιστολαὶ τοῦ Σεβήρου ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Λαμίου, καὶ Κρουσίου.

Ἰωάννης Φωκάς.

Περίφημος θαλασσοπόρος, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙϚ' αἰῶνος ἐν Κεφαλληνίᾳ· κατὰ πρῶτον ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στόλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας διορισθεὶς μετ' οὐ πολύ, καὶ ναυηγὸς (piloto) τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν· εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο διετέλεσεν ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη, ἀποκτήσας καὶ μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀπώλεσε λῃστευθεὶς περὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου.

Κατὰ τὸ 1500 ὁ διάσημος θαλασσοπόρος Κορτερεὰλ πρῶτος ἐπροχώρησεν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς, καὶ φθὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου περιέπλευσε τὴν παρακειμένην ἤπειρον, ἐπονομάσας αὐτὴν γῆν τῶν Γεωργῶν (terra de Labrador)· προσεγγίσας δὲ καὶ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Οὔδσωνος, καὶ ὑποθέσας, ὅτι τοῦτο ἦτο ἡ ζητουμένη διάβασις ἡ ἑνοῦσα τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, ὠνόμασε στενὸν τοῦ Ἀνιάν. Ἐπιστρέφων ὅμως εἰς Πορτογαλλίαν διὰ νὰ φέρῃ τὴν χαροποιὸν εἴδησιν τῆς ἀνακαλύψεως ἐπνίγη καθ' ὁδόν.

Ἡ διαδοθεῖσα φήμη, ὅτι τὸ στενὸν ἐκεῖνο ἦτο ἡ θρυλλουμένη ἐπιθυμητὴ διάβασις, ἡ ἀνοίγουσα εἰς τοὺς κερδοσκόπους τοὺς τέως ἀγνώστους θησαυροὺς τῆς Ἀρκτικῆς Ἀμερικῆς, ἦναψεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐρεύνης. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τοῦ Μεξικοῦ γνωρίζων τὸ ῥιψοκίνδυνον τοῦ Ἕλληνος θαλασσοπόρου, ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ταξειδίου ἐκείνου. Ὁ Φωκὰς εὐτόλμως ἀποδεξάμενος τὴν πρότασιν ἔλαβε τρία πλοῖα καὶ ἀνεχώρησεν· ἡ ἀναξιότης ὅμως τῶν πλοι-

(¹) Fabricii, Biblioth. Græc. XI, 525—6.

(²) Turcogræcia σελ. 684.

άρχων, καὶ ὁ πανικὸς φόβος τῶν ναυτῶν ἠνάγκασαν τοῦτον ἄκοντα νὰ ἐπαναστρέψῃ· λαβὼν δὲ καὶ πάλιν, διαταγῇ τοῦ ἀντιβασιλέως, δύο πλοῖα μὲ ἐπιτηδειοτέρους καὶ εὐπειθεστέρους ναύτας, ἀνεχώρησε κατὰ τὸ 1592 ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Ἀκαλπούκου, καὶ ποντοπορῶν ἀφόβως ἐπροχώρησε μέχρι τῆς 47 καὶ 48 μοίρας βορείου πλάτους· θαῤῥαλέως δ' εἰσελθὼν εἰς τὸ ἄγνωστον στενὸν ἐταξείδευσεν ἐντὸς ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας, περιεργασθεὶς λεπτομερέστατα τοῦτο· ἐξακολουθῶν τὸ ταξείδιον ἔφθασεν μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἀνετώτερον τότ' ἐξηρεύνησε τὸν πολυθρύλλητον πορθμόν.

Ὅθεν ἐκπληρώσας τὸν σκοπόν του ἐπέστρεψεν αἰσίως εἰς Ἀκαλποῦκον. Παρ' ἐλπίδα ὅμως μηδεμιᾶς τυχὼν παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως ἀμοιβῆς ἦλθεν εἰς Ἱσπανίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες του.

Προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν ὁ Φωκᾶς, καὶ δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ ἀχαριστίᾳ, ἀπεφάσισε ἵνα ἐπανακάμψῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς πεφιλημένης πατρίδος του, καὶ πρὸς τοῦτο διηυθύνθη εἰς Φλωρεντίαν· ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μετά τινος Ἄγγλου, Δούγλα ὀνομαζομένου, καὶ κατέβη μετ' αὐτοῦ εἰς Βενετίαν, ἔνθα ᾠκειώθη, διὰ τούτου, τῷ Μιχαὴλ Λοκκίῳ, προξένῳ τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀλεπίῳ χρηματίσαντι, καὶ τότ' ἐκεῖ διατρίβοντι.

Εἰς τὸν Λόκκιον ὁ Φωκᾶς ἐξέθηκε τὰ τοῦ ταξειδίου του, καὶ δείξας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντας χάρτας τῶν μερῶν ἐκείνων, προσεφέρθη ἵνα ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐξακολουθήσῃ τὰς θαλασσίους ἐκδρομάς του· ὑπέσχετο δὲ, ὅτι ἐὰν τῷ ἐχορηγεῖτο ἓν μόνον πλοῖον τεσσαράκοντα τόνων, καὶ ἕτερον μικροτέρας χωρητικότητος, ἠδύνατο νὰ διαπλεύσῃ ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ στενοῦ.

Μετὰ χαρᾶς ἀνεκφράστου ἀκούσας ὁ Λόκκιος τὰς προτάσεις τοῦ Ἕλληνος ποντοπόρου, ἔγραψεν ἄνευ ἀναβολῆς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πρὸς τὸν μέγαν θησαυροφύλακα Βουρλέϊγγ, καὶ τὸν κοσμογράφον Χάκλεϋτ, παριστάμενος πόσον ἐπωφελὲς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἦτο νὰ ἐγκολπωθῇ τὸν Φωκᾶν, ὑπὲρ οὗ ἐζήτει ἑκατὸν λίρας στερλίνας πρὸς πληρωμὴν τῶν μέχρις Ἀγγλίας ὁδοιπορικῶν ἐξόδων.

Ἡ ὑπόθεσις εὐμενῶς προσεδέχθη· ἀλλ' ἕνεκα τῶν τότε ἀπασχολουσῶν τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν θρησκευτικῶν ἐρίδων ἐβράδυνεν ἡ ἀπάντησις, καὶ ὁ Φωκᾶς μὴ δυνάμενος ἐπὶ πολὺ νὰ περιμένῃ ἀνε-

χώρησε διὰ Κεφαλληνίαν, ὅθεν διατήρει συνεχῆ πρὸς τὸν Λόκκιον ἀλληλογραφίαν, ἐκφράζων τὴν προθυμίαν του εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς του, καὶ τὴν ἀνυπομονησίαν μεθ' ἧς ἀνέμενε τὴν ἐξ Ἀγγλίας πρόσκλησιν.

Τῷ 1602 ὁ Λόκκιος λαβὼν τὴν ἀπάντησιν τῆς κυβερνήσεώς του ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἑπτάνησον πρὸς παραλαβὴν τοῦ Φωκᾶ· φθὰς ὅμως εἰς Ζάκυνθον ἔμαθε τὸ ἑτοιμοθάνατον αὐτοῦ, καὶ δυσφορῶν ἐπὶ τῇ δυσμενείᾳ τῆς τύχης, περίλυπος ἀνεχώρησε καὶ μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν ἐξέδωκεν ἀμέσως διὰ τοῦ τύπου τὴν ἔκθεσιν τοῦ περιωνύμου ταξειδίου, καὶ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ διασήμου Ἕλληνος.

Ἡ διήγησις τοῦ Φωκᾶ, εἰ καὶ ἔχουσα ἐνιαχοῦ τὸ τερατῶδες, ἀνεδημοσιεύθη ὕστερον ὑπὸ Πούρχα· πολλοὶ δὲ διάσημοι γεωγράφοι, ὡς ὁ **Delisle, Buache, Darymple**, καὶ ἄλλοι, ἐσημείωσαν διὰ σχημάτων εἰς τοὺς γεωγραφικούς των πίνακας τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Κεφαλλῆνος θαλασσοπόρου, ἐπιγράψαντες τὸ παρ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν στενὸν *Θάλασσαν τοῦ Φωκᾶ, καὶ Στενὸν τοῦ Φωκᾶ* (1).

Ἐκτὸς τῆς ὑπὸ Λοκκίου δημοσιευθείσης περιηγήσεώς του οὐδὲν ἕτερον ἔγραψεν ὁ Φωκᾶς.

Κατὰ λάθος εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Βρετοῦ συνταχθέντα κατάλογον τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας (Μέρ. Β', ἀρ. 65) σημειοῦται ὡς συγγραφεὺς τῆς περιληπτικῆς περιγραφῆς τῶν κάστρων καὶ πόλεων ἀπ' Ἀντιοχείας μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων κλπ. ὁ ἐν λόγῳ Κεφαλλὴν Ἰωάννης Φωκᾶς, ἐνῷ πραγματικῶς τοιοῦτος εἶνε ἕτερος ὁμώνυμος, Κρὴς τὴν πατρίδα, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, τοῦ ὁποίου τὸ σύγγραμμα ἐκδοθὲν κατὰ πρῶτον ὑπὸ Ἀλλατίου (Opuscula) ἀνετυπώθη τῷ 1680 ἐν Ἀντβερπίᾳ.

Αἰμίλιος Πόρτος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1550 ἐν Φεῤῥάρᾳ ὑπὸ Φραγκίσκου Πόρτου τοῦ Κρητός, περὶ οὗ ἀνωτέρω λόγος ἐγένετο. Παιδευθεὶς ὑπὸ μόνου τοῦ πατρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἠκολούθησεν εἰς τὰ ἴχνη ἐκείνου, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐγκαταλιπὼν τὴν Γενεύην, διωρίσθη καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Λαυσάνῃ (1581)· ἐνταῦθα ἔμεινε διδάσκων ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀφιερῶν τὰς ὥρας σχολῆς πρὸς παρασκευὴν νέων ἐκδόσεων τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων, ἃς ἐπλούτησε μὲ σημειώσεις καὶ ὑπομνήματα. Ἡ φήμη τοῦ ὀνόματός του ἐκλέϊσε τὸν περιφανῆ Ἕλληνα, προσκληθέντα τῷ 1592 εἰς Ἑϊ-

(1) Ἀνθίμου Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐπισήμων Κεφαλλήνων.

Σελβέργην ὡς καθηγητὴν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ· τὴν δ' ἕδραν ταύτην διετήρησε μέχρι θανάτου συμβάντος τῷ 1610.

Ὁ Κρούσιος νέον ἤδη τὸν Αἰμίλιον ἐκάλεσε « καλλίστου δένδρου » κάλλιστον κλάδον ». Καὶ ζῶν δὲ καὶ ἀποθανὼν ὁ Πόρτος ἐκλείσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς κριτικὸς ἄριστος, καὶ ἑλληνιστὴς οὐδενὸς τῶν τότε δεύτερος.

Ὁ Αἰμίλιος ἐξέδωκε μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ διαφωτίσεων τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου (Lugduni 1595)· τὸν Θουκυδίδην (1597)· τὸν Εὐριπίδην (Heidelbergæ)· Πίνδαρον· Ἀριστοφάνην· Ξενοφῶντα· Ἀριστοτέλους Ῥητορικήν· Ὀνήσανδρον.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὴν λατινικὴν, Πρόκλου περὶ Πλάτωνος Θεολογίας, Σουΐδα λεξικὸν, Θουκυδίδην, καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν Διονυσίου Ἁλικαρνασέως.

Ἔγραψε δὲ—Orationem de variarum linguarum usu, necessitate, præstantiaque etc. Cassel, 1611.

—Dictionarium Ionicum Græco-latinum, quod indicem in omnes Herodoti libros continet. Francofurti 1603. (ἀνετυπώθη ἐν Ὀξφόρδῃ 1815, ἐν Λονδίνῳ 1823, καὶ ἐν Λειψίᾳ 1825).

—Dictionarium doricum Græco-latinum quod Theocriti, Moschi, Bionis, et Simmiæ Rhodii variorum opusculorum interpretationem continet. Francofurti 1603, (ἀνετυπώθη Hanoniæ 1606).

—Pindaricum Lexicon, in quo non solum dorismi Pindaro peculares sed etiam verba, phrasesque non vulgares, et in aliis Lexicis omissæ declarentur. (Hanoniæ 1605, καὶ 1606).

—De prisca Græcorum compotatione. Heidelbergi, 1604.

—De nihili antiquitate et multiplici potestate. Cassel 1609.

Διάφοροι ἐπιστολαὶ τοῦ Πόρτου πρὸς Κρούσιον (1580) κατεχωρήθησαν ἐν Τουρκογραικίᾳ (¹).

Δωρόθεος Μονεμβασίας.

Μαθητὴς Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου, προχειρισθεὶς τὸ πρῶτον Λακεδαιμονίας, εἶτα δὲ Μονεμβασίας μητροπολίτης· ἐλθὼν εἰς Μολδαβίαν, ἐδεξιώθη εὐμενῶς ὑπὸ Πέτρου Πέρκλου τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Ζώτου, τὸ ἐπίκλην Τζιγαρᾶ, νέου χρηστοῦ καὶ φιλογενοῦς, ἐξ Ἰωαννίνων ἕλκοντος τὸ γένος, καὶ διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ εὐφυΐαν ἀξιωθέντος τῆς χειρὸς τῆς περιζητήτου ἡγεμονίδος (1589). Κελεύσει τοῦ ἡγεμόνος Πέτρου συνέγραψεν ὁ Δωρόθεος τὸν πασίγνω-

(¹) Weiss, Biographie Universelle, tom. XXXV—Fabricii, Bibliotheca Græca, VI, σελ. 193, 674, καὶ VII σελ. 553—Turcogræcia, σελ. 516—24.—Ἑλληνομνήμων σελ. 380.

στον Χρονογράφον, ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου, καὶ τελευτῶντα τῷ 1629, μέχρι τῆς θανῆς Ἰωάννου Κορνάρου δουκὸς τῶν Ἐνετῶν.

Ἡ συγγραφὴ τοῦ Δωροθέου εἰς ἁπλοῦν ἐκτεθειμένη ὕφος ἐχρησίμευσεν ἐπὶ διακόσια ἔτη ὡς τὸ μόνον ἱστορικὸν βιβλίον εἰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· διὸ καὶ πολλάκις ἀνετυπώθη μετὰ μεταγενεστέρων προσθηκῶν· ἐκ δὲ τῆς ἀπροσεξίας τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδοτῶν ἐπῆλθεν ἐξαισία τφόντι σύγχυσις.

Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον περὶ τὰ 1630· ὁ τίτλος τῆς πρώτης ἐκδόσεως διαφεύγει ἡμᾶς· ἐκ τῶν πολλῶν δ' αὐτοῦ ἀνατυπώσεων ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἑξῆς·

—Βιβλίον ἱστορικὸν, περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέκεινα· συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων ἀκριβῶν ἱστοριῶν, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταγλωττισθὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Δωροθέου· ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν γεγονότων πολέμων, καὶ βασιλέων καὶ πριγγίπων τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις μὴ ὄντων, σύντομος διήγησις αὐτῷ προστεθεῖσα· περιέχον καὶ πίνακα πλουσιώτατον πάντων τῶν ἀξιομνημονεύτων πραγμάτων· νεωστὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν, καὶ μετατυπωθὲν καὶ ἀφιερωθέν. Ἐνετίῃσιν, 1681. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ αχπά.

Ἡ ἔκδοσις αὕτη γενομένη οὐχὶ μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστασίας γέμει παροραμάτων ἀλλοιούντων τὴν ἔννοιαν, καὶ ἔστιν ὅτε ἀκατάληπτον καθιστῶντα τὴν σειρὰν τοῦ λόγου· περιέχει δὲ σελίδας φμζ', σχήματος ὀγδόου, καὶ ἑτέρας 42 περιλαμβανούσας βραχεῖάν τινα εἴδησιν τοῦ ἐκδότου, τὴν εἰκόνα τοῦ Ζώτου, καὶ ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν περιεχομένων.

Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ ἡ διήγησις τοῦ Δωροθέου τελευτᾷ ἐν σελίδι φλδ'· εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἐννενηκοστοῦ ἐννάτου δόγη Ἰωάννου Κορνάρου· ἀπὸ δὲ τῆς σελίδος ταύτης μέχρι τῆς φλθ' ἐπισυνάπτεται συνέχεια τῶν δουκῶν τῆς Βενετίας, μέχρι Μάρκου Ἀντωνίου Ἰουστινιάνου, γραφεῖσα ὑπὸ συγχρόνου, μιμουμένου τὸ ἁπλοϊκὸν τῆς διηγήσεως ὕφος τοῦ Δωροθέου. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἔκδοσις φέρει ἐν τῷ προμετωπίῳ ὡς χρόνον τυπώσεως τὸ ἔτος 1681, περιέχονται παραδόξως ἐν ταύτῃ μεταγενέστερα ἱστορικὰ γεγονότα, ὡς ἡ ἐν ἔτει 1685 ἅλωσις τῆς Λευκάδος καὶ Πρεβέζης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κλπ. τὸ δὲ περιεργότερον εἶναι ὅτι ἐν σελ. φμς' σημειοῦται «κατὰ τὸν παρόντα χρόνον αχλζ'» καὶ ἐν σελ. φμζ' «εἰς τὸν ἐρχόμενον χρόνον ὁποῦ εἶναι αχλή».

Ἐκ τούτων δ' ἐξάγεται ὅτι ὁ χρονογράφος τοῦ Δωροθέτου ἐκδοθεὶς τὸ πρῶτον, δαπάνῃ Ζώτου Τσιγαρᾶ, τῷ 1629—30, ἀνετυπώθη μετά τινων προσθηκῶν τῷ 1637· καὶ τῷ 1681 μετὰ νέων προσθηκῶν ὑπὸ Σάρου ἐκδοθεὶς, ἀνετυπώθη τῷ 1685 παρὰ τῷ αὐτῷ· ἡ δὲ ἔκδοσις, ἧς ἄνω ὁ τίτλος, δὲν εἶναι τοῦ 1681, ὡς σημειοῦται, ἀλλὰ τοῦ 1685, κατὰ λάθος ἢ ἐπίτηδες, μὴ διορθωθέντος τοῦ ἔτους τῆς προγενεστέρας παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ ἐκδόσεως (1).

(1) Φίλος τις μοὶ ἐχορήγησε καὶ τὸν ἑξῆς τίτλον ἄλλης τινος ἐκδόσεως τοῦ Δωροθέου, ἐξ οὗ λείπει τὸ ἔτος, ὅπερ εἰκάζομεν 1670—80. «Ὁ Χρονογράφος τουτέστι βιβλίον ἱστορικὸν συνοπτικὸν, ὅπερ συλλεχθὲν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου μητροπολίτου

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Δωροθέου, πολύτιμον ὑπό τε ἱστορικὴν καὶ γλωσσικὴν ἔποψιν θεωρούμενον διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων ἡμετέρων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ξένων, οἵτινες δεόντως ἐξετίμησαν αὐτὸ, καὶ ὁλόκληρα κεφάλαια ἀνεδημοσίευσαν, ὡς ὁ Buchon μεταγράψας ἐξ αὐτοῦ τ' ἀφορῶντα τὴν ἐν Πελοποννήσῳ φραγγοκρατείαν.

Μανουὴλ Πελοποννήσιος.

Μαθητὴς Μελετίου Πηγᾶ· εἰς ἀναφορὰν ἐκ Χίου τῆς 5 Αὐγούστου 1590 ὑπογράφεται καὶ οὗτος, πρωτοσύγγελος τῆς μητροπόλεως Χίου ἤδη ὤν. Ἦν περὶ τὰς γραφὰς τετριμμένος, καὶ ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν ἀρκετὰ εἰδήμων.

Ἔγραψεν ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν παπιστῶν, τυπωθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Δοσιθέου ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1690 ἐπὶ τὸ διαδίδοσθαι δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετὰ πολλῆς γεγραμμένον πολυμαθείας καὶ ὀρθότητος ἐγράφη εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν πρὸς εὐχερεστέραν τῶν πολλῶν κατάληψιν.

Μετέφρασε τοὺς ἀσκητικοὺς λόγους τοῦ Μεγάλου Βασιλείου συνεκδοθέντας τῷ Κατηχητικῷ τοῦ Στουδίτου.

Ἀνέκδοτα δὲ τοῦ Μανουὴλ ὑπάρχουσιν—Ὁμιλίαι εἰς πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ —Συλλογὴ χρήσεων πολλῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς μαρτυρουσῶν τὴν ἔνσαρκον τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαν ([1]).

Θεοσκόπολις.

Κυριακὸς (Domenicus), διάσημος ζωγράφος, γλύπτης, καὶ ἀρχιτέκτων, ἐγεννήθη ἐν Ἑλλάδι τῷ 1548. Ἐλθὼν εἰς Βενετίαν εἰσήχθη εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Τιτιανοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀριστοτέχνου τούτου διδασκόμενος προώδευσε θαυμασίως εἰς τὴν ζωγραφικήν· ἀλλὰ καταγινόμενος ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὴν ξυλογραφίαν, ἀκμάζουσαν τότε καὶ εὐδοκιμοῦσαν τὰ μέγιστα, τοσοῦτον ἐπέδωκεν, ὥστε ὁ Τιτιανὸς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν χάραξιν πολλῶν τῆς γραφικῆς ἰδιοχείρων του ἔργων·

Μονεμβασίας κυρίου Δωροθέου ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑλληνικῶν ἱστοριῶν, εἰς κοινὴν ἐπεζεύθη γλῶσσαν παρ' αὐτοῦ τοῦ πανιερωτάτου. Καλεῖται Χρονογράφος, διότι γράφει τοὺς χρόνους καταλεπτῶς καὶ καιροὺς πασῶν τῶν παρελθουσῶν ἱστοριῶν ἀπὸ δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ πλέον ἐπέκεινα· ἐτυπώθη μὲν ἤδη ἐκ πολλῶν ἀλλὰ χωρίς τινος ἐπανορθώσεως καὶ ἐπιμελείας ὡς ἔθος· νῦν δ' ἀκριβῶς διορθωθὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου κυρίου Ἀμβροσίου τοῦ Γραδενίγου Ἀββᾶ καὶ βιβλιοφύλακος τῆς τῶν Ἑνετῶν Γαληνοτάτης Ἀριστοκρατείας, ἐκδίδονται ἐξ ὑπαρχῆς παρ' ἐμοῦ Ἀνδρέου Ἰουλιανοῦ φιλέλληνος τοῦ τυπογράφου ἰδίῳ τῷ μόχθῳ καὶ δαπάνῃ καὶ εὐλαβῶς ἀφιεροῦται. Ἑνετίῃσιν, ἔτει χριστογονίας... Παρὰ Ἀνδρέᾳ τῷ Ἰουλιανῷ ».

([1]) Προκόπιος Μοσχοπολίτης—Δοσίθεος—Οἰκονόμος περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν, Δ'.

ἑτέρα δὲ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης τοῦ Θεοσκοπόλιδος ἱκανότητος περὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας, εἶνε ἡ ξυλογραφία ἡ ἐπὶ δώδεκα μεγάλων φύλλων παριστῶσα τὸν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ καταποντισμὸν τοῦ Φαραώ.

Ὁ Κυριακὸς κατὰ τὸ τριακοστὸν πέμπτον περίπου τῆς ἡλικίας του ἔτος ἐξ Ἰταλίας μεταβὰς εἰς Ἱσπανίαν παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τέλους, ἐργασθεὶς πολλοὺς πίνακας, ἐξ ὧν ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς·

1. Ἐν Ἐσκουριάλῃ. Ἐν τῷ τεμένει τῆς Παρθένου, πινακίσκος παριστῶν τὴν Δευτέραν Παρουσίαν.

2. Ἐν Μαδρίτῃ. Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Δεσποίνης, διάφοραι ζωγραφίαι.

3. Ἐν Τολέδῳ. Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τῆς μητροπόλεως, ὁ περιβόητος πίναξ τῆς Σταυρώσεως, καὶ τῶν Ἀποστόλων.

4. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ ἡ κηδεία τοῦ ἐκ Τολέδου Orgaz Don Gonzalo Ruiz.

5. Ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ἐπαγγελίας τῶν Ἰησουϊτῶν, διάφοροι πίνακες.

6. Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν Ἱεροσολυμιτίδων, ὁ Χριστὸς καὶ δύο ἀπεικάσματα, τὸ μὲν κληρικοῦ, τὸ δὲ λαϊκοῦ τινος.

7. Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἀλόχας, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐν φυσικῷ μεγέθει.

8. Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Σιόλας καὶ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς Ἀτδέρας, πολλαὶ ζωγραφίαι.

9. Παρὰ τῇ μεγάλῃ κλίμακι τοῦ ἀρχείου τῆς κοινότητος, μέγας πίναξ παριστῶν τὸ Τολέδον καὶ τὰ περίχωρα αὐτοῦ.

10. Ἐν Ἰλλέσκῃ. Ἡ κορωνὶς τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεήμονος, τινὲς ἀλληγορικαὶ ζωγραφίαι τῆς Παρθένου, καὶ ἀξιοθαύμαστος πίναξ τοῦ ἁγίου Ἰλδεφόντου.

11. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Φραγκισκανῶν ὡραία εἰκὼν τῆς Θεομήτορος.

12. Ἐν Βαϊόνῃ. Ἐν τῇ μητροπόλει, ἡ Μαγδαληνὴ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (1).

13. Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος d'Assisi, ἐν Ῥώμῃ.

Ὁ Θεοσκόπολις ἦτο καὶ ἔξοχος ἀρχιτέκτων, καὶ ᾠκοδόμησεν ἐν Μαδρίτῃ τὸ φροντιστήριον τῆς Δεσποίνης, σύμμετρον κτίριον ἄνευ ἐπικοσμημάτων. Ἐν Τολέδῳ κατεσκεύασε τὸν ναὸν καὶ τὸ μοναστήριον τῶν Δομηνικανῶν καλογραιῶν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου. Ὁ ναὸς προσέτι καὶ τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐλέους ἐν Ἰλλέσκῃ εἶνε εὕρεσις τοῦ Θεοσκοπόλιδος, ἔνθα βλέπει τις ὡραίαν καὶ

(1) Ἂν καὶ ἐν γένει τοῦ Θεοσκοπόλιδος αἱ ζωγραφίαι ἐζητοῦντο πολλαχόθεν καὶ ἑπομένως ἐπωλοῦντο βαρυτίμως, τοσοῦτον ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἐφημίσθη ἡ Μαγδαληνή, ὥστε ὁ καρδινάλιος Πορτεκαρρέρος ἵνα λάβῃ αὐτὴν ἐπρόσφερεν ἀντάλλαγμα μίαν εἰκόνα Λουκᾶ τοῦ Ἰορδάνου, ὄχι ὑποδεεστέρου ζωγράφου, καὶ πέντε χιλιάδας σκούδων.

μεγαλοπρεπῆ σειράν. Ἔγλυψε προσέτι ὁ Θεοσκόπολις καὶ ἵδρυσεν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ δύο προφητῶν ἀγάλματα. Ἐν τῇ τῶν Φραγκισκανῶν ἐκκλησίᾳ φαίνονται δύο μνημεῖα, ἔργα καὶ ταῦτα τοῦ Θεοσκοπόλιδος, ἐγερθέντα εἰς τιμὴν Γεδεὼν τοῦ Κινοζόζα καὶ Αἰκατερίνης Βελάσκου, συζύγων καὶ κτιτόρων τοῦ μοναστηρίου. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα εἶνε συνήθη πάρεργα μετωπίων καὶ ὀρθοστατῶν, οἱ δὲ ἀδριάντες τῶν κτιτόρων, οἵτινες παρίστανται ἐν φυσικῷ μεγέθει καὶ γονυπετεῖς, εἶνε μαρμάρινοι καὶ θαυμασίως ἐξειργασμένοι.

Ἀλλὰ τῶν φιλοπονημάτων αὐτοῦ τὸ μέγιστον εἶνε ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ μοναστήριον τῶν καλογραιῶν τοῦ Ἁγίου Δομηνίκου τοῦ Σίλου. Πάντα ἐκεῖ εἶνε ἔργα τοῦ Θεοσκοπόλιδος, καὶ ἀρχιτεκτονική, καὶ γλυπτική, καὶ ζωγραφία.

Ἐτελεύτησεν ὁ Κυριακὸς Θεοσκόπολις τῷ 1625, διαβιώσας τὰ πάντα ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη. Εἰς τοῦτον ὀφείλει ἡ Ἱσπανία πέντε ἐπισήμους τεχνίτας μαθητὰς αὐτοῦ, τὸν Μάϋνον, τὸν Τριστάνον, τὸν Πιζάῤῥον, τὸν Δοάρτην, καὶ τὸν Κιρίνον. Οἱ δὲ ζωγράφοι τῆς Ἱσπανίας ὁμολογοῦσιν ἀπείρους πρὸς τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην τὰς χάριτας· διότι, ἐν ᾧ πρότερον ὑπέκειντο, ὡς οἱ ἀσκοῦντες βάναυσον τέχνην, εἰς ἀπαγωγὴν φόρου τινος ἀπὸ τῆς τιμῆς τῶν πωλουμένων ἔργων, ὁ Θεοσκόπολις ἠρνήθη τὴν ἀπότισιν τῆς ἐπιβολῆς ταύτης, καὶ ἵνα μὴ βιασθῇ, ἀφῆκεν ἀπώλητα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἅτινα καὶ ἐνστησάμενος δίκην πρὸς τὸν ἐν Ἰλλέσκῃ ἀποδέκτην, ἐνεχύρασε θαῤῥούντως πρὸς ἀπαίτησιν τῶν δικαστικῶν ἐξόδων, ἕως οὗ κρατήσας καὶ νικητὴς ἐξελθὼν τοῦ ἀγῶνος, ἐτίμησεν ἑαυτὸν καὶ τὴν τέχνην, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐλευθέριον, ἀπέδωκεν οὕτω διηνεκῆ τὴν ἀτέλειαν.

Συνέγραψεν ὁ Θεοσκόπολις πόνημα περὶ ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφίας, ἐν ᾧ μετὰ πολλῆς καὶ ὀρθότητος καὶ ἀκριβείας φιλοσοφῶν καταδεικνύει τὰ καλὰ τῶν τριῶν ἀδελφῶν τεχνῶν (¹).

Τζάνες Κορωναῖος, ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ. Τῷ 1519 διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἔγραψεν ἐποποιίαν εἰς τὸ νεοελληνικὸν ὁμοιοκατάληκτον ἰδίωμα, ἐν ᾗ ἐξυμνεῖ τὰ στρατιωτικὰ κατορθώματα τοῦ Ἠπειρώτου ἡγεμονίδου Μπούα Γρίβα, διαπρέψαντος ὡς ἀρχηγοῦ μισθοφόρων Ἑλλήνων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διαφόρων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Τὸ αὐτόγραφον τοῦ Ζακυνθίου στιχουργοῦ ἀποτεθησαυρισμένον ἐν τῇ βιβλιο-

(¹) Ἑλληνομνήμον. φυλλ. Ε΄.

θήκῃ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας διεκοινώθη ἡμῖν καὶ ἀντιγραφὲν ἐδημοσιεύθη μετὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ δύο χρωματογραφιῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων.

Λουδοβίκος Ποδοκάταρος, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1430 ἐν Κύπρῳ ἐξ εὐγενῶν, καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, τοῦ ὁποίου ὕστερον ἐχρημάτισε καὶ πρύτανις (rector). Ἐλθὼν εἰς Ῥώμην καὶ ὁμολογήσας τὸν καθολικισμὸν ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Καπύης, εἶτα δὲ προήχθη καρδινάλιος. Ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1505 (¹).

Δημήτριος Δούκας, ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν, προσεκλήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ὑπὸ Ἄλδου εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἐξέδωκε τὰ Ἠθικὰ τοῦ Πλουτάρχου (1509), καὶ τοὺς Δέκα Ῥήτορας. Κατὰ πρόσκλησιν τοῦ καρδιναλίου Ξιμένους ἐλθὼν μετὰ τοῦ φίλου του Νικήτα Φαύστου (²), καὶ ἄλλων λογίων εἰς Ἰσπανίαν ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῆς πολυγλώττου Διαθήκης (Biblia Comptutensis). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπεβίωσεν ἐν Μαδρίτῃ.

Γεώργιος Βάλσαμος, Ζακύνθιος τὴν πατρίδα, καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικὸν Γυμνάσιον, καὶ δοκιμώτατος ἐγένετο ἑλληνιστὴς καὶ λατινιστής. Ἠριθμεῖτο μεταξὺ τῶν οἰκείων τοῦ καρδιναλίου Σαλβιάτη μέχρις ἀποβιώσεως, καὶ ἔγραψεν, κατὰ Γυράλδον, διάφορα εἰς ἔμμετρον καὶ πεζὸν λόγον, ἐξ ὧν, ὡς λέγει ὁ Κράσσος, δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ ὅσην εἶχεν ὁ ἀνὴρ ἱκανότητα εἰς τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Σώζεται μόνον ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς Γεώργιον Κορίνθιον δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Δαμίου καὶ Μουστοξύδου (³).

Δημήτριος Θεσσαλονικεύς, διέτριβεν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ Β′ εἰς Μέμφιν τῆς Αἰγύπτου· περιηγηθεὶς ὕστερον τὴν Γερμανίαν συνέδεσε σχέσεις μετὰ τοῦ περιφανοῦς Μελάγχθωνος, ὅστις γράφων πρὸς Κρακόβιον λέγει περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Δημητρίου, «οὐ κρίνομεν τὸν ἄν-» δρα ἀνεμώλιον· ἔστι γὰρ χρηστοήθης καὶ περὶ τὰς διδασκαλίας τῆς » ἐκκλησίας εὐσεβῶς λαλεῖ ». Τούτου εὕρηται ἐπιστολὴ πρὸς Μελάγχθωνα (⁴).

(¹) Papadopoli, Histor, Gymnas. Patavini, σελ. 323.

(²) Κατὰ λάθος ὁ Ὅδιος καταγράφει μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τὸν Ἐνετὸν τοῦτον ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ἐξελληνίσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ (Vettore Fausto). Οὗτος ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1522, δαπάνῃ Ἀνδρέου Κουνάδου, τὴν Παρακλητικήν.

(³) Ἑλληνομν. σελ. 341. Tiraboschi, Storia della litteratura Italiana libro 3.

(⁴) Crusii Turcogræcia.

Ἠσαΐας καὶ Σωφρόνιος οἱ Μεγαλοσπηλαιῶται, συμμονάζοντες ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔγραψαν ἐν ἔτει 1510 κτιτορικὸν τῆς Πελοποννησιακῆς ταύτης μονῆς, ὅπερ εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν μετέφερεν ὁ Λακεδαιμονίας Θεοδώρητος, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἀθηναῖος Ἀργυρὸς Βερναρδῆς, κόμης καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, ὅστις καὶ ἐτύπωσεν αὐτὸ Ἑνετίῃσι τῷ 1705 (¹).

Ἄγγελος Καλεπιανὸς, Κύπριος μοναχὸς σύγχρονος τῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσει τῆς πατρίδος του ἔγραψεν ἑλληνιστὶ τὰ κατ' αὐτὴν εἰς δύο ἐκθέσεις, τὰς ὁποίας μεταφράσας ἰταλιστὶ ὁ συμπατριώτης του Λουζινιάνος ἐξέδωκε μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γραφείσης ἱστορίας τῆς Κύπρου.

Μιχαὴλ Παραστάτης, Κερκυραῖος. Τοῦ λογίου τούτου σώζονται δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Γεώργιον τὸν Κορίνθιον καταδεικνύουσαι αὐτὸν λίαν τρίβωνα περὶ τὸν Ἕλληνα λόγον· ἐν μιᾷ τούτων ἀναφέρει, ὅτι μεταβαίνων εἰς Ἰταλίαν συνελήφθη ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ ὑπὸ πειρατῶν καὶ ἀπεγυμνώθη μετὰ τῶν συμπλεόντων (²).

Νικόλαος Νησιώτης, Χῖος. Ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Ἰταλίας, καὶ ἔγραψε, κατὰ Κράσσον, μετὰ πολυμαθείας ποιήματα εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικήν, δείξας ἅμα καὶ εὐμήχανόν τινα ἀγχίνοιαν εἰς τὰ ἔργα του (³).

Νικόλαος Σοφιανὸς, ἕτερος τοῦ προμνημονευθέντος ὁμωνύμου Κερκυραίου, Κρής, ὡς λέγει ὁ Μουστοξύδης, τὴν πατρίδα. Μετήρχετο ἐν Ἱσπανίᾳ τὸν ἰατρόν. Τούτου ὑπάρχει ἐπιστολὴ αὐτόγραφος ἐκ Μαδρίτης (28 Σεπτεμβρίου 1585) πρὸς Ἰωάννην Βικέντιον Πινέλλον, ἀνέκδοτος ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ (⁴).

Ἰωάννης Γεμιστὸς, πιθανῶς ἔγγονος τοῦ Πλήθωνος. Διέτριβε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς Ἰταλίαν καὶ ἔγραψε λατινιστὶ ποιημάτιον—Protrepticon et prouosticon ad Leonem X pontificem maximum, τυπωθὲν ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1516, εἰς 4 (⁵).

Μιχαὴλ Σοφιανὸς, ἤκμαζε τῷ 1550 ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα καὶ ἐδίδα-

(¹) Κ. Οἰκονόμου Κτιτορικὸν τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

(²) Ἑλληνομνήμ. φυλ. Ε'.

(³) Αὐτόθι. Ὁ Βλαστὸς (Χιακά, τόμ. Β') ἀναφέρει Μιχαὴλ Νησιώτην, ποιητὴν καὶ αὐτόν.

(⁴) Ἑλληνομν. σελ. 263.

(⁵) Brunet, Manuel du Libraire.

ξεν εὐδοκίμως· διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ Παύλου τοῦ Μανουτίου, καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ Γουάλδου (Vita del Pinelli) (¹).

Νικόλαος Πέτρος, Κερκυραῖος· διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ καὶ μνημονεύεται ὑπὸ Γαυρίκου ἐν προλεγομένοις τοῦ Πτολεμαίου (1528). Ὁ Ὅδιος λέγει περὶ αὐτοῦ « Vir latinis graecisque litteris erudissimus » (²).

Πέτρος Σόρτιος Κερκυραῖος· παρετήρησε καὶ περιέγραψε τὸν κατὰ τὸ 1582 ἀπὸ τῆς 22 Σεπτεμβ. μέχρι τῆς 4 Δεκεμβρ. ἀναφανέντα κομήτην. Ἦτο φίλος τοῦ περιβοήτου Ἱερωνύμου Φρακαστόρου (³).

Ἀνδρέας Κουνάδης ἐκ Πατρῶν. Διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ὁ λόγιος οὗτος Πελοποννήσιος, ἐδαπάνησε πρὸς ἔκδοσιν τῆς Παρακλητικῆς (1522), Θησέως καὶ Αἰμιλίας γάμων (1529), διδακτικῶν λόγων (1543), Ἄνθους χαρίτων (1546), Τριωδίου (1565), τοῦ Ἄνθους τοῦ Καρτάνου (1566) κλπ. Ὡς φαίνεται ὁ Κουνάδης συνέστησε καὶ ἴδιον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον πρὸς ἔκδοσιν πρὸ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

Ἀλέξιος Ῥαρτοῦρος, Κερκυραῖος ἱερεὺς, χρηματίσας καὶ χαρτοφύλαξ τῆς μητροπόλεως τῆς πατρίδος του καὶ ἱεροκήρυξ. Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ διδαχὰς μετενεχθείσας ὕστερον εἰς τὸ ἁπλοῦν ἰδίωμα καὶ τυπωθείσας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1560.

Ἰωάννης Βροντόπουλος, ἀρχίατρος Κερκύρας, ἔγραψεν — εὐχὴν ἣν ὀφείλει ὁ χριστιανὸς εὐχαρίστως ποιεῖν ἐν ὀξεῖ νοσήματι ὑποπεσὼν, δημοσιευθεῖσαν ἐν τέλει τῶν διδαχῶν τοῦ Ῥαρτούρου.

Ἀντώνιος Μέγας Ῥήτωρ, τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ πιθανῶς προστὰς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς. Συνέγραψεν ἀκολουθίαν τοῦ νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ὁ Νικόλαος Μαλαξὸς ἦτο μαθητής του (⁴).

Θεοφάνης ὁ Θεσσαλονίκης, διδάσκαλος τοῦ νεομάρτυρος Μιχαὴλ Μαυρουδῆ μαρτυρήσαντος τῷ 1544. Ὁ Θεοφάνης συνέγραψε τὸ μαρτύριον τοῦ μαθητοῦ του (⁵).

Ἰωάννης Κασιμάτης, ἀνεψιὸς Φραγκίσκου τοῦ Πόρτου· τοῦτον ὁ

(¹) Tiraboschi, tom. VII, σελ. 396. Ὁ αὐτὸς ἐν βιβλίῳ τρίτῳ ἀναφέρει καὶ ἕτερον λόγιον Σοφιανὸν Ἰωάννην.

(²) Hodii, de graecis illustribus, σελ. 323.

(³) Μουστοξύδου περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν.

(⁴) Νέον Μαρτυρολόγιον.

(⁵) Αὐτόθι.

Τιραβόσκης καταλέγων μεταξὺ τῶν λογίων Ἑλλήνων λέγει giovane di grandi speranza (1).

Ἀλέξανδρος Ἰουστινιάνης Χῖος, ἐξέδοτο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1560 σχόλια Φιλοπόνου εἰς τ' Ἀναλυτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (2).

Κωνσταντῖνος Τέμενος Κρής, ἐστιχούργησεν ἢ μᾶλλον μετέφρασεν ἐν ἔτει 1500 τὰ κατὰ τὸν ἐν Τύρῳ Ἀπολλώνιον, (Ῥεμάδα Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ), πολλάκις τυπωθέντα.

Ἀντώνιος Καλοσύνας, ἰατρός· διατρίβων τῷ 1586 ἐν Τολέδῳ ἀντέγραφε κώδηκας κατατεθέντας ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἐσκουριάλης· ἔγραψεν ἑλληνιστὶ βίον Χαλκοκονδύλου, καὶ μετέφρασε λατινιστὶ τὸ εὐχολόγιον (3).

Βασίλειος Βάλερις Κερκυραῖος, ἀκμάζων περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙϚ'. αἰῶνος, ἔγραψε — Πασχάλιον τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, περιέχον τὰ ἀπὸ κτίσεως ἔτη, τὴν ἰνδικτιῶνα, τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου, τὸν κύκλον τῆς σελήνης, καὶ τὸ θεμέλιον αὐτῆς, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστοῦ γεννῶν, τὴν κρεωφαγίαν, τὸ τριώδιον πότε ἄρχεται, κλπ. (Συνεξεδόθη τῇ ὑπὸ Νουκίου πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ Τυπικοῦ).

Ἰωάννης Βοναφεὺς Κύπριος· τούτου εὕρηνται δύο ἐπιστολαί, ἡ μὲν ἐκ Παταβίου πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον, ἡ δὲ ἐκ Πατρῶν πρὸς Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν (3 Ἰανουαρίου 1556) (4).

Γεώργιος Δευτερεῦος ἱερομόναχος καὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱερομνήμων, ἐκ Κύδωνος τῆς Κρήτης, ἤκμαζε τῷ 1583. Τούτου μνημονεύονται ὑπὸ Φαβρικίου (5) τὰ ἑξῆς—Ποίημα τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀχρείου ἱερομνήμονος Γεωργίου πνευματικοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ Δευτερεύου, λόγοι διάφοροι ιέ.—Εἰς τὰ βαθμῶν συγγενείας διαγράμματα—Διάφοροι ἐπιστολαί.

Γεώργιος Σκορδύλιος Κρής, ἔγραψε—Σχόλιον εἰς ἐπίγραμμα Ἰωάννου Γεωμέτρου, συνεκδοθὲν ἐν Παρισίοις 1595.

Χριστόφορος Καμπάνης Χῖος, κανονάρχης, ἔγραψε Συλλογὴν καὶ ὑπομνήματα εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας (6).

Κωνσταντῖνος Παλαιόκαπας Κρής, διέπρεψεν ἐν Παταβίῳ ἐν τοῖς

(1) Storia della Litter. Italiana, libro III.
(2) Hodius, σελ. 325.
(3) Miller. Catalogue de l' Escurial, σελ. 52 κλπ.
(4) Turcogræcia, σελ. 270.
(5) Bibliotheca Græca, XII, 115.
(6) Αὐτόθι σελ. 208.

γράμμασι καὶ τῇ τῶν ὡραίων τεχνῶν ἐπιμελείᾳ, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Τσελεπῆς. Τοῦ Κωνσταντίνου ἀναφέρεται συλλογή τις ἀνέκδοτος (¹).

Ἀνδρέας Δημητρίου, ἔγραψε βελγιστὶ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι μεγάλου Ἀλεξάνδρου, **Der Griecken opganck en oderganck. Dordraci 1599**, καὶ τὸ ἑξῆς μὴ τυπωθὲν—**Andreæ Demetrii, de proœmiis concinnandis rhetoris** (²).

Ἀντώνιος Ἀρχούδιος, Κερκυραῖος, δυτικὸς ἐπίσκοπος Σολέτου ἐξέδοτο—Νέον Ἀνθολόγιον πληρέστατόν τε καὶ ἀκριβέστατον εἰς τὰς νυχθημέρους κανονικὰς ὥρας τε καὶ δεήσεις, συντεθὲν καὶ συλλεχθὲν, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ παλαιοῦ καὶ καθολικοῦ τυπικοῦ τῆς παραδόσεως τῶν ἁγίων Πατέρων, τοῦ τε ἁγίου Σάββα καὶ τοῦ Στουδίτου, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἁγίου Ὄρους, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς παραδόσεως τοῦ ὁσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Ἰωσὴφ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων, ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ, αφλή ἐκ τῆς Βατικανῆς Τυπογραφίας. Τοῦ Πέτρου τούτου εὕρηται ἐπιστολὴ πρὸς Σεβῆρον (**Lamii, Deliciæ eruditorum**).

Ναθαναὴλ Χύχας, Ἀθηναῖος, διατρίβων περὶ τὰ τέλη τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς Κέρκυραν ἐν τῷ προαστείῳ Ποταμῷ, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησεν· ἐνταῦθα ἔγραψεν εἰς ἁπλοελληνικὴν—Κατὰ Λατίνων πεντήκοντα καὶ τρεῖς· ὁ δυτικὸς μοναχὸς Αἰγίδιος **a Cesaro** ἀνεσκεύασεν αὐτὰς διὰ τοῦ ἑξῆς τριγλώσσου πονήματός του — Ἀπολογίαι φρὰ Αἰγιδίου τοῦ ἐκ Καισαροῦ ἐκ τῆς τάξεως τῶν λεγομένων Μινώρων τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου εἰς τὸ κατὰ Λατίνων Ναθαναὴλ Χύχα Ἀθηναίου. **Venetiis 1678** (³).

Ἰωάννης Ναθαναὴλ, μέγας οἰκονόμος Κρήτης, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρόντος αἰῶνος· ἔγραψεν ἀπάντησιν πρὸς τὰ ζητήματα Βιβιανοῦ, Οὐρβινάτου κλπ. Ἐπιστολὴ τούτου ἐκ Ῥώμης 1572 πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον ἐξεδόθη ὑπὸ Λαμίου (⁴).

Γεώργιος Αἰτωλὸς, διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ πατριαρχείῳ· τοῦτον Ἰωάννης ὁ Βεναφεὺς « σοφὸν καὶ ἐλλόγιμον » καλεῖ (⁵).

(¹) Papadopoli, Histor. Gymn. Patav—Παρανίκα Σχεδίασμα σελ. 158, σημ. 10.
(²) Fabricius XI, 406.
(³) Φιλητᾶ, ὑπεράσπισις τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας σελ. ις'.
(⁴) Fabricius, XI, 648.
(⁵) Turcogræcia, σελ. 270.

Χριστόφορος Κονταλέος, ἴσως Κύθήριος, ὑπότροφος καὶ αὐτος τοῦ ὑπὸ Λέοντος Ι'. ἱδρυθέντος Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ τὴν παιδείαν αὐτοῦ συναξιωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιστήμων ἀνδρῶν τῆς οἰκειότητος τοῦ καρδιναλίου Ῥοδολφίου. Ἔγραψε λατινιστὶ περὶ ψυχῆς (1).

Κωνσταντῖνος Ῥάλλης, Σπαρτιάτης· ἐπαιδεύθη ἐν τῷ αὐτῷ Γυμνασίῳ, καὶ τῶν οἰκείων ἐγένετο τοῦ Ῥοδολφίου. « Καλὸς καὶ συνετώτατος » λέγεται ὑπὸ Σοφιανοῦ τοῦ Κερκυραίου, καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ παρὰ Γυράλδῳ καλούμενος Κωνσταντῖνος Ἕλλην. Συνεπώνυμοι καὶ σύγχρονοι τούτῳ καὶ τρεῖς ἄλλοι, περὶ ὧν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν (2).

Φράγκος Τελούντας, « μεγαλοπρεπέστατος καὶ πολυμαθέστατος « ῥήτωρ » ὡς λέγει ὁ Σοφιανός. Ἴσως ἐδικηγόρευεν ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἐκτήσατο φήμην, ἥτις μετὰ τῶν λόγων καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ συναπέπτη (3).

Νεῖλος Χῖος, ἔγραψεν ἐγκώμιον τῆς συμπολίτιδός του Ἁγίας Ματρώνης.

Θεοφάνης Λογαρᾶς Κύπριος. Ἐπεμελήθη τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1575 παρὰ Χριστοφόρῳ Τζανέτῳ ἔκδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται· « Τὸ παρὸν εὐαγγέλιον, ἐτυπώθη νεωστὶ, Ἐνε» τίῃσιν· παρὰ Χριστοφόρῳ τῷ Ζανέτῳ, ἐπιμελείᾳ δὲ πολλῇ Θεοφά» νους ἱερομονάχου Λογαρᾶ τοῦ Κυπρίου, ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου » οἰκονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιῦ Χῦ, αφοέ ».

Μητροφάνης Ἱερομόναχος Ἑπτανήσιος, μονάζων ἐν Κεφαλληνίᾳ· τοῦ λογίου τούτου γνωσταί εἰσι δύο ἐπιστολαὶ ἐκ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας (1596) ἐν αἷς ὑπογράφεται « Μητροφάνης ὁ τῶν ῥακενδυτῶν καὶ μελανειμόνων οἰκτρός ». (Lamii, Deliciæ Eruditorum).

Μελέτιος Βλαστὸς ἐκ Ῥεθύμνου Κρήτης, ἱερομόναχος· τούτου φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς Μαργούνιον (1590)· φαίνεται δ' ὅτι ὁ Μελέτιος διατρίβων ἐν τῇ πατρίδι ἐδίδασκε τοὺς ἐκεῖ παῖδας.

Μανουὴλ Βλαστὸς, συγγενὴς ἴσως τοῦ ἀνωτέρω. Τῷ 1592 ἐσπούδαζεν ἐν Παταβίῳ, ὅθεν μεταβὰς εἰς Βενετίαν τὰς διατριβὰς ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τῷ πολὺ ἐποιεῖτο· φέρονται παρὰ Λαμίῳ τοῦ Μανουὴλ τούτου ἐπιστολαὶ πρὸς Διονύσιον Κατηλιανὸν, ἱερομόναχον Παχατούρην, ἐπί-

---

(1) Ἑλληνομν. σελ. 291—2.

(2) Ἑλλην. 292—Παρανίκα, σελ. 153. Βλέπε καὶ σελ. 76—77 τοῦ παρόντος.

(3) Allatii, de consensu, σελ. 871, καὶ Βλαστοῦ Χιακὰ, Β'.

σκοπον Μονεμβασίας κλπ. Πρὸς τοῦτον δὲ γράφουσι Λεόντιος ὁ Κύπριος, καὶ ὁ Κατηλιανός.

Γεώργιος Βλαστὸς, ὁ ἐπιλεγόμενος Πουναλέτος, Κρὴς καὶ οὗτος· ἐν Βενετίᾳ διατρίβων ἐπεμελήθη τὰ ὑπὸ Χριστοφόρου Τζανέτου ἐκδοθέντα Μηναῖα τοῦ Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου, Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου (1592—96).

Διονύσιος ἱερομόναχος, διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει (¹) φίλος τοῦ Μαργουνίου, καὶ πιθανῶς μαθητής· κατεγίνετο ἰδίως περὶ φυσικομαθηματικὰς καὶ θεολογικὰς μελέτας, καὶ ἦν οἰκεῖος τῷ δικαιοφύλακι Ζυγομαλᾷ. Ἐπιστολὴ τούτου εὕρηται πρὸς Μαργούνιον ἐκ Γαλατᾶ (βοηδρομιῶνος τετάρτῃ ἐπὶ εἰκάδι, αφ^ι^α).

Ἀνδρέας Σπίζας Κρής, νομοδιδάσκαλος.

Νικόλαος Σπίζας, πρωτοπαπᾶς Κερκύρας τῷ 1576.

Ἰωσὴφ Λαύμπινας Κρής, (1580), σχετικὸς Μαργουνίου καὶ Σεβήρου.

Νικόδημος Μεταξᾶς, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. (²).

Καῖσαρ Σάμιος ἰατροφιλόσοφος, καθηγητὴς τοῦ ἐν Φεῤῥάρᾳ πανεπιστημίου (1588).

Θεόδωρος Ῥένδης Χῖος, εὐκλεῶς διδάξας διὰ πολλὰ ἔτη τὴν ἑλληνικὴν πρῶτον εἰς Τουρῖνον, ἔπειτα εἰς Ῥώμην, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε.

Φίλιππος Μορέτος Χῖος· μοναχὸς καὶ θεολόγος πολυμαθής.

Καὶ οἱ ἑξῆς Χῖοι ἦσαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι σπουδάσαντες ἢ διδάξαντες εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γυμνάσιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Γεώργιος Μορέτος· Γεώργιος Σέῤῥας· Φραγκίσκος Ῥόκας· Σίμων Πόρτιος· Ἀνδρέας Σταυρινός· Ἰωσὴφ Μαϊνέριος· Δομένικος Καστέλης· Βαβεστρέλος· Βαλσαρίνης· Τέβιν Δομένικος (³).

Μακάριος Τσεχούλης ἱερομόναχος διδάσκων ἐν Ἰωαννίνοις μέχρι τοῦ 1543.

Μανασσῆς Πλίσσας διδάσκων ὁμοίως ἐν Ἰωαννίνοις μέχρι τοῦ 1555 (⁴).

Νικόλαος Λάσκαρις διδάσκων ἐν Βενετίᾳ (1593) (⁵).

(¹) Πρωτοσύγκελος καὶ ἔξαρχος Γαλατᾶ ὑπογράφεται παρὰ Γερλαχίῳ.

(²) Lamii, Deliciæ Eruditorum

(³) Βλαστοῦ Χιακῶν Β'. Καὶ οἱ ἑξῆς Χιογενεῖς Ἰουστινιάναι. Ἀνσάλδος (1502—96) Τιμόθεος· Βικέντιος· Ἄγγελος· Μιχαήλ· Ἀντώνιος· Βενεδέτος· Ἰωσήφ· Ἰωάννης. Περὶ τῶν λογίων ταύτων βλέπε Βλαστὸν κατὰ πλάτος βιογραφοῦντα.

(⁴) Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 62.

(⁵) Veludo, Colonia Greca di Venetia.

Ἰωάσαφ Δορυανὸς Κρὴς, διδάσκαλος Μαργουνίου (1580).

Νικόλαος Ῥόδιος, διδάσκων ἐν τῇ πατρίδι του.

Γεώργιος Ῥόδιος, ὁμοίως διδάσκαλος.

Σίμων Σιμωνίδης διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς ἐν Ῥωσσίᾳ (1595).

Ἠλίας Ἀνδρέου Κρὴς, διατρίβων ἐν Παρισίοις μετέφρασε τῷ 1556 τὸν Ἀνακρέοντα (1).

Κωνσταντῖνος Ζερβὸς Κρής· διατρίβων ἐν Παταβίῳ (2).

Ἀνδρέας Γεωργίου Δαρμάριος, Ἐπιδαύριος καλλιγράφος « d'une fécondité surprenante, et l'on trouve des manuscrits de sa main dans beaucoup des bibliothèques » λέγει ὁ Μίλλερ. Τριάκοντα πέντε κώδηκες ἀντιγεγραμμένοι ὑπ' αὐτοῦ εὕρηνται ἐν Ἐσκουριάλῃ (3).

Νικόλαος Τοῤῥιάνος (de la Torre) Κρὴς, καλλιγράφος διάσημος. Ἐπὶ Φιλίππου Β' διωρίσθη *βασιλικὸς ἀντιγραφεὺς* (escriptor de la real libreria), ἐπιφορτισθεὶς καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν ἐν Ἐσκουριάλῃ χειρογράφων, ὃν ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Μίλλερ (4).

Μιχαὴλ Κρὴς ἐκ Κυδωνίας καλλιγράφος (1567).

Νικόλαος Μάρκος Γαετάνος Ἐπιδαύριος καλλιγράφος (1541—43).

Νικόλαος Μόρμουρης Ναυπλιεὺς (1542).

Πέτρος Καρναβάκης ἐκ Μονεμβασίας (1542—46)

Κορνήλιος Μόρμουρης (1548—59).

Θεόληπτος Μοναχὸς (1562—64).

Σοφιανὸς Μελισσηνὸς Κρής· (1569—85).

Βενέδικτος Ἐπισκοπόπουλος Κρής (1571).

Ἰωάννης Δαλασσηνός.

Γεώργιος Σπηλαιώτης.

Γρηγόριος Σπηλαιώτης.

Βαλεριανὸς, καλλιγράφος ἐν Ἰσπανίᾳ

Κωνσταντῖνος Αὐσδίλιος Κρής (5).

Ἐν καταλόγῳ Στεφάνου Γερλαχίου, δημοσιευθέντι ἐν Τουρκογραικίᾳ (σελ. 506—7), φέρονται καὶ οἱ ἑξῆς λόγιοι (docti et clari viri hodiernæ Greciæ) ἀκμάζοντες τῷ 1575—78.

---

(1) Παρανίκας, σελ. 155, 171, 179, 194.

(2) Crusii Turcogræcia.

(3) Catalogue de l'Escurial σελ. XIX.

(4) αὐτόθι.

(5) Περὶ τῶν λογίων τούτων καλλιγράφων ὅλ. Miller Catalogue de l' Escurial, σελ. XX, κλπ.

Σίλβεστρος πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.

Κύριλλος Νικαίας.—Σωφρόνιος Φιλαδελφείας.

Γαβριὴλ ἱεροδιάκονος καὶ διδάσκαλος τοῦ εὐαγγελίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Πορφύριος ἱερομόναχος καὶ ἐφημέριος τοῦ πατριαρχείου.

Φωκᾶς λαμπαδάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Κωνσταντῖνος ὁ πρωτοαποστολάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Ὁ Ἐφέσου Σωφρόνιος.—Ὁ Σμύρνης Γαβριήλ.

Ὁ Περιθεωρίου Γρηγόριος.

Ὁ Αἴνου Ματθαῖος.

Ὁ Δαυλίας καὶ Ταλαντίου Σωφρόνιος.

Ὁ Ἀμασείας Ἰωάσαφ.

Ὁ Σοφίας Παχώμιος.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἱερεμίας.

Ἀθανάσιος Σηλυβρίας.

Νεόφυτος Δράμας.

Σισίνιος Νικομηδείας.

Ἰωάσαφ Νεοκαισαρείας.

Ἱερεὺς Ἰωάννης Ἡρακλειανὸς καὶ νομοθέτης Χίου.

Παπᾶ-Ἰωάννης οἰκονόμος Μιτυλήνης.

Μανουὴλ ὁ νοτάριος Μιτυλήνης.

Γεώργιος λογοθέτης τῶν Ἀθηνῶν.

Κωνστάντιος νοτάριος.

Ἰσχανίου Ἰωάσαφ.

Κύριλλος ὁ Θαυμακοῦ.

Ὁ Λυκέων Νεόφυτος.

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Ἀρσένιος.

Δημήτριος ὁ Λαρίσσης.

Ὁ Βεῤῥοίας Μητροφάνης.

Ὁ Μεζῶν Προκόπιος.

Διονύσιος ὁ Βιζύης.

Ὁ Γάνου Παχώμιος.

Κάλλιστος Ῥόδου.

Καρπάθου Μακάριος.

Κῶ Νίκανδρος.

Χίου Ἱππόλυτος.

Μιτυλήνης Γρηγόριος.
Νεόφυτος Μηθύμνης.
Ὁ Λήμνου Ἰωάσαφ.
Θεόδωρος δομέστικος Λήμνου.
Ὁ Παροναξίας Ἀθανάσιος.
Ἰωακεὶμ ὁ Ἴμβρου.
Ὁ Ἄνδρου Ἀρσένιος.
Ὁ Λέρου Κάλλιστος.
Μακάριος ἱερομόναχος καὶ ἡγούμενος Πάτμου.
Κάλλιστος σύγγελος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.
Μεθόδιος Αἰτωλὸς ἱερομόναχος καὶ ἐφημέριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.
Ἕτερος Μεθόδιος ἱερομόναχος.

Ἰωάσαφ ὁ Θεσσαλονίκης. (εἰς τὸ ὄνομα τούτου ὁ Γερλάχιος προστίθησι καὶ ταῦτα. Non sua, sed Calogeri manu; quia post cladem Turcarum ad Echinades navalem, a Calogero quodam delatus fuerat: tanquam Christianos litteris contra Turcas excitasset, et quanquam apud Mehemetem Bassam, a Michæle Cantacuzeno defensus esset: tamen 2 millia Ducatorum dare coactus erat Monacho, ad triremes propter sycophantiam damnato ».

Πρὸς τούτοις καταλεκτέοι καὶ οἱ ἑξῆς, διδάξαντες ἢ ἁπλῶς φοιτήσαντες (1572—1600) εἰς τὸ τότε κλεϊζόμενον πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὧν τὰ ὀνόματα εὕρηνται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ πανεπιστημίου ([1]).

Νικόλαος Σαγγινάτιος Κρής, νομικὸς καὶ θεολόγος.

Ἰωάννης Κλάδιος Κρής, ἐπὶ διετείαν « rector medicinæ benemeritus ».

Βαρθολομαῖος Βότζας Κρής· ἱππεὺς καὶ juristarum rector.

Ἰωάννης Κόμης Παλαιόκαπας Κρής· διδάκτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς δικαίοις (doctor juris utriusque).

Πέτρος Δάβιλας Κύπριος, συγκλητικὸς τοῦ πανεπιστημίου.
Ἀδριανὸς Σπιέρας Κρής.
Θεόδωρος Εὐδαιμονογιάννης Κρής.
Ἰωάννης Κλόδιος.
Γεώργιος Καπίσκας.
Ἰωάννης Λομβάρδος, ἱππεὺς καὶ rector.

([1]) Cenni ed inscrizioni della università di Padova, 1841.

Ἀντώνιος Βλαστὸς, Κρής· διδάκτωρ ἀμφοτέρων τῶν δικαίων, ἱππεὺς, καὶ rector meritissimus.

Ἀλέξανδρος Συγκλητικὸς, Κύπριος, σύνδικος τοῦ πανεπιστημίου, καὶ κατὰ Παπαδόπουλον (Gymn. Pat. σελ. 12) καθηγητὴς τοῦ κανονικοῦ δικαίου.

Νικόλαος Σχορδύλιος, Κρὴς, σύνδικος τοῦ πανεπιστημίου.

Γεώργιος Μαυρίκιος.
Προκόπιος Μουσοῦρος.
Ἀνδρέας Καλαφάτης.
Ἰωάννης Λίμας.
Μιχαὴλ Αἴλιμος.
Φίλιππος Τάνδης, σύνδικος Πανεπ.
} Κρῆτες.

Ἐν τῷ Β'. τμήματι τῶν ἐπιγραφῶν.

Πέτρος Πατίχας ἐκ Λευκοσίας Κύπρου.

Βενέδικτος Φλαγγίνης, Κύπριος.

Φραγκίσκος Βασίχιος Κρής.

Ἡρακλῆς Κασιμάτης Κρής.

Ἰωάννης Καρυοφύλλης (Βυζάντιος;).

Ἰάκωβος Σαβογιάνος ἐκ Ναυπλίου τῆς Πελοποννήσου· κατὰ Παπαδόπουλον ὁ Σαβογιάνος (Gymn. Patav. σελ. 26) σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν, διέπρεψεν εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις (1586).

Ἱερώνυμος Λομβάρδος Κρής.

Γεώργιος Μάξιμος Χῖος.

Εὐστάθιος Πατελλάρος Κρής.

Πέτρος Κατάνης Κρής.

Θεόφιλος Ἔπαρχος, Κερκυραῖος.

Ἐμμανουὴλ Μοσχέτης Κρής.

Νικόλαος Κουϊρίνος »

Ἕκτωρ Ἀγαπητὸς Κύπριος.

Φλωριανὸς Κλόδιος Κρής.

Ἰάκωβος Σαλομὼν »

Μάρκος Βάλσαμος »

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ ΑΙΩΝ.

1600—1700.

Κύριλλος Λούκαρις.

Κωνσταντῖνος Λούκαρις ἐγεννήθη τῷ 1572 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐξ οἰκογενείας πάλαι ἐξ Ἠπείρου μεταναστασάσης ἐν τῇ νήσῳ(¹)· τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ πατρίδι παιδευθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν καὶ Πατάβιον πρὸς τελειοτέραν μάθησιν. Ἐγένετο μαθητὴς τοῦ συντοπίτου του Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, καὶ ἄλλων τῆς Ἰταλίας περιφανῶν, ἐν οἷς καὶ Παύλου Σάρπα, τοῦ φοβεροῦ τῶν παπῶν ἀντιπάλου. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Γενεύην, Ὁλλανδίαν, καὶ Γερμανίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ὅθεν μεταβὰς παρὰ τῷ συγγενεῖ Μελετίῳ Πηγᾷ, πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας, ἐχειροτονήθη μοναχὸς, Κύριλλος μετονομασθεὶς, καὶ μετ' ὀλίγον προήχθη εἰς τὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου ἀξίωμα.

Τῷ 1595 μεταβάντος τοῦ Μελετίου εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς ἀναλαβὴν τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Κύριλλος, καὶ ἐγνωρίσθη αὐτόθι καὶ ἐθαυμάσθη ὡς ἱεροκήρυξ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου ἀκατασχέτως προοδεύουσα ἐν Εὐρώπῃ, ἀφήρεσεν ἤδη ἀπὸ τοῦ παπισμοῦ τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ συνειδυῖα τὸν ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον, ὡπλίσθη ἐπὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἀγῶνα, πᾶν ὅσιον καὶ ἀνόσιον ἐκμεταλλευομένη. Ἵνα δὲ καιριώτερον κατὰ τῆς αἱρέσεως ἐπιφέρῃ κτύπημα, ἀνενδότως ἤρξατο ἐργαζομένη πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ προαιωνίου πόθου, τῆς συγχωνεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Εἰς τοὺς Ἰησουΐτας ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μεγάλου ἐπιχειρήματος· οὗτοι, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἔφερον εἰς μέσον σχέδιον πολὺ ἐπιτηδειότερον καὶ τοῦ ὀνόματος αὐ-

(¹) Papadopoli, Historia Gymn. Patav.

τῶν ἀξιώτερον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδος, ὑποτεταγμένος ἄλλοτε εἰς τὰ νεύματα τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐφαίνετο πρόθυμος ἵνα συμπράξῃ πρὸς ὑποταγὴν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Ῥώμης τῶν ὀρθοδόξων ὑπηκόων του. Ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία προβλέπουσα τὸν κίνδυνον ἔστειλεν εἰς Πολωνίαν τὸν Νικηφόρον, ὡς ἔξαρχον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, καὶ Κύριλλον τὸν Λούκαριν, ὡς ἔξαρχον τοῦ Ἀλεξανδρείας. Ἐλθόντες οὗτοι εὗρον τὸ καταχθόνιον τῶν Ἰησουϊτῶν σχέδιον ἐφηρμοσμένον. Σύνοδος συγκροτηθεῖσα τῷ 1595 ἐν Λιθουανίᾳ ὑπὸ Λατίνων καί τινων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων εἶχε πρὸ μικροῦ ἀνακηρύξει τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου· Ἰγνάτιος δὲ καὶ Κύριλλος, δύο ἀποστάται τῆς Ἑλληνορρωσσικῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοποι εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Ῥώμην ἵνα καταθέσωσιν εἰς τοὺς πόδας Κλήμεντος Η'. τὴν διαβεβαίωσιν τῆς εὐλαβείας τῶν νέων αὐτοῦ ὑπηκόων. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν πράξεων τῆς συνόδου ἐκείνης, ἀποφηνάμενοι αὐτὴν ἔργον βίας καὶ ἀπάτης. Νέα Σύνοδος συνῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ πλειοτέρων ἢ ἡ προηγουμένη ἐπισκόπων· εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην παρέστησαν οἱ δύο πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι Νικηφόρος καὶ Κύριλλος, ζητοῦντες ἵνα παρακαθήσωσιν ὡς ἐπίτροποι τῶν πρεσβυτέρων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκκλησιῶν. Ἡ Σύνοδος διηρέθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς παραδοχῆς αὐτῶν, καὶ μετὰ πολλὰς ἔριδας οἱ μὲν ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι συνελθόντες ἰδίᾳ ἀνεθεμάτισαν τοὺς ἀποστάτας, οἱ δὲ Λατῖνοι ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ εὐάριθμοι τῶν Λατινοφρονούντων ὀρθοδόξων ἐπικυρώσαντες τὰς πράξεις τῆς προηγουμένης συνόδου ἀνταπέδωκαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν τὸ ἀνάθεμα· ὥστε ἡ Ἑλληνορρωσσικὴ ἐκκλησία διηρέθη τοιουτοτρόπως εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα, τοὺς ἡνωμένους (Οὐνίτας), καὶ τοὺς ὀρθοδόξους.

Ὁ ἀγὼν δὲν ἦτον ἴσος· διότι οἱ πρῶτοι εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν δύναμιν κυβερνήσεως ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιδιωκούσης τὸν σκοπὸν αὐτῆς, καὶ παρεκτὸς τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, τὴν μεγαλοφυΐαν τῶν Ἰησουϊτῶν. Πάντες οἱ μὴ στέρξαντες εἰς τὴν ἕνωσιν ἐστερήθησαν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων· οἱ ναοὶ ἀφῃροῦντο διὰ τῆς βίας ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἵν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Οὐνίτας, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ προχείρισις τῶν τεθνεώτων τοῦ Ἑλληνικοῦ δόγματος ἐπισκόπων. Ὁ Σιγισμόνδος φοβούμενος ν' ἀνάψῃ διὰ περαιτέρω διωγμῶν θρησκευτικὸν πόλεμον, ἐδοκίμασε νὰ προσοικειωθῇ τὸν Λούκαριν, καὶ γινώσκων οἵας

ὑπολήψεως ἐτύγχανεν ὁ νέος ἔξαρχος παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας, παρέδωκεν αὐτῷ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μελέτιον, δι' ἧς ἐζήτει νὰ προσαγάγῃ τοῦτον εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος ἐκώφευσεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βίλναν, ὅπου οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς καὶ εὐπατρίδαι συνήρχοντο ἵνα βουλευθῶσι πῶς ἤθελον ἀντιστῆ εἰς τὴν καταδρομήν. Ἐν Βίλνᾳ ὁ Λούκαρις, τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκεῖ Ῥωσσικῆς ἀκαδημίας τῷ τίτλῳ τοῦ ῥέκτορος, ἐδημοσίευσεν, ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ τὸν Ὀρθόδοξον Χριστιανὸν Διάλογον Μελετίου τοῦ Πηγᾶ (1596).

Οἱ διαμαρτυρόμενοι τῆς Πολωνίας κατεδιώκοντο ἀπηνέστερον καὶ αὐτῶν τῶν ὀρθοδόξων ὑπὸ τοῦ ὀργάνου τῶν Ἰησουϊτῶν, Σιγισμόνδου τοῦ βασιλέως, ὅστις τιμωρῶν ἐκείνους διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ στέμματος τῆς Σουηδίας, ἄσπονδον πόλεμον εἶχε κηρύξει κατὰ τούτων. Καὶ δή, ἅμα παρετήρησε τὰ κατ' αὐτοῦ σωρευόμενα νέφη, δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὰ καιρὸν νὰ σχηματίσωσι καταιγίδα, ἀλλὰ προσέλαβε διὰ τῆς βίας τοὺς ἀντιπάλους. Καὶ οἱ μὲν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἄραντες τὰ ὅπλα Κοζάκοι κατετροπώθησαν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διεσφενδονίσθησαν ἐν Βαρσοβίᾳ· καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος, ὁ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἔξαρχος, συλληφθεὶς ἀπηγχονίσθη, ὁ δὲ συνάδελφος αὐτοῦ Λούκαρις διὰ τῆς φυγῆς διεσώθη.

Ἡ ἐπιτηδειότης, ἣν ἔδειξεν ὁ Κύριλλος κατὰ τὴν ἐν Πολωνίᾳ ἀποστολήν του, καὶ οἱ κίνδυνοι οὓς αὐτόθι διέτρεξεν, ηὔξησαν ἀναγκαίως τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς· ὥστε, μικρὸν μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀποθανόντος τοῦ γέροντος Μελετίου, προεχειρίσθη τῷ 1602 ὁ Λούκαρις πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Καθαιρεθέντος τῷ 1614 τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεοφύτου, τοῦ πρώην Ἀθηνῶν μητροπολίτου, καὶ ταραχῆς καὶ συγχύσεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐπικρατούσης, προσεκλήθη ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἀνεδείχθη τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου, μέχρι τῆς ἀναγορεύσεως Τιμοθέου Α'. τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτου· ἀπελθὼν ὁ Κύριλλος ἐκ Βυζαντίου, μετὰ μικρὰν διαμονὴν εἰς Βλαχίαν, καὶ εἰς τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους τὰς μονάς, ἐπέστρεψεν εἰς Κάϊρον, ὅπου ἦν τότε ἡ ἕδρα τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Μετ' ὀλίγον γενομένης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, παρευρέθη καὶ ὁ Λούκαρις μετὰ τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, πρὸς καθαίρεσιν Λαυρεντίου τοῦ Σιναίου Ὄρους ἐπισκόπου.

Ἀποθανόντος δ' εἶτα τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου Α', ἀνεδείχθη ὁμοψήφως τὴν 5 Νοεμβρίου 1621 οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ Λούκαρις, ἐπὶ δεκαεννέα ἔτη κοσμήσας τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον. Οἱ Ἰησουῖται μεγάλως ἐταράχθησαν ἐπὶ τῇ προαγωγῇ εἰς τὴν ὑψίστην τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ των· ὅθεν δωροδοκήσαντες τὸν μέγαν βεζίρην Χουσεΐν, ἐπέτυχον τὴν καθαίρεσιν τοῦ Λουκάρεως, καὶ τὸν ἀντ' αὐτοῦ διορισμὸν τοῦ παπολάτρου Γρηγορίου τοῦ Ἀμασείας, ὅστις συνεργοὺς ἔχων δύο καθῃρημένους ἀρχιερεῖς, τὸν Ἀχριδῶν Μητροφάνην, καὶ τὸν Σερρῶν Ἰωάσαφ, δὲν ἔπαυε καταφλυαρῶν καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς Τούρκους τὸν Κύριλλον, ὡς φίλον τῶν Εὐρωπαίων, καὶ προδότην τῶν συμφερόντων τῆς αὐτοκρατορίας. Οὐδεὶς ὅμως τῶν ἐπισκόπων ἠθέλησε νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ Γρηγορίου, ὁμολογήσαντος ἤδη τὴν πρὸς τὸν πάπαν ὑποταγήν· ἵνα δὲ τηρηθῇ πρόσχημά τι νομιμότητος συνεκλήθησαν ἐπίσκοποι, ἄλλοτε ἐπὶ κακῇ διαγωγῇ καθαιρεθέντες, καὶ κατωρθώθη οὕτως ἡ παράνομος ἐκλογὴ τοῦ ἐπιβάτου Γρηγορίου, Στραβοαμασείας ἐπονομαζομένου διὰ τὸ μονόφθαλμον.

Ἀλλ' ὁ Κύριλλος δὲν ἐπτοήθη, καὶ ἐν συνοδείᾳ τεσσάρων ἀρχιεπισκόπων καὶ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ κλήρου, προσελθὼν ἐτόλμησε ν' ἀφορίσῃ τὸν ἐπιβάτην τῆς πατριαρχείας, ὑποψήφιον τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τοῦ μεγάλου βεζίρου, ὅστις μετὰ τρίμηνον ἀθλίαν διοίκησιν, καθαιρεῖται καὶ σιδηροδέσμιος ἐξορίζεται εἰς Ῥόδον. Ὁ Λούκαρις ἐφαίνετο ἕτοιμος ν' ἀναλάβῃ τὸν θρόνον· ἀλλ' οἱ Ἰησουῖται ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας δεινὴν ἔπλεξαν κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαν, καταπείσαντες τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Κύριλλος συνώμοτε μετὰ τῶν Φλωρεντινῶν πρὸς παράδοσιν μιᾶς τῶν ἐν Αἰγαίῳ νήσων. Τὴν συκοφαντίαν ἐνίσχυσε καὶ δῶρον 20,000 ταλλήρων προσφερθὲν εἰς τὸν ἄπληστον μέγαν βεζίρην· ὅθεν ὁ ἀτυχὴς Κρὴς συλληφθεὶς αἴφνης ἀπάγεται εἰς ἐξορίαν ἀναπολόγητος.

Ἀλλ' ὁ κλῆρος, καίτοι στερηθεὶς τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, ἐπέμεινε μὴ θέλων νὰ ἐκλέξῃ ἕτερον, ἐπὶ τῷ ὀρθοτάτῳ λόγῳ, ὅτι ὁ θρόνος δὲν εἶχε χηρεύσει. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, διὰ πολλῶν μέσων, προεχειρίσθη πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ Β'. πρώην Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτης· ὁ δὲ ἑλληνικὸς κλῆρος ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων κακῶν.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ οὐ μόνον ἐπολέμει τὸν Λούκαριν, ὡς ἀντιπα-

χθέντα εὐθαρσῶς εἰς τὴν τεκταινομένην ὑποδούλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἐφαντάζετο αὐτὸν, ὡς κλίνοντα πρὸς τὴν Μεταῤῥύθμισιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὗτος νέος ὢν, χάριν σπουδῆς καὶ μελέτης, εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὰς χώρας ἐν αἷς τὸ θρήσκευμα τοῦ Λουθήρου πλήρη εἶχεν ἐνεργήσει τὴν κατάκτησιν.

Ὅθεν μέγα ἐθεωρήθη τὸ κατόρθωμα τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ. Ταχυδρόμος ἐπίτηδες ἐκ Βυζαντίου σταλεὶς ἀνήγγειλεν εἰς Ῥώμην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Ἰησουϊτικῆς ῥαδιουργίας· καὶ ὁ πάπας Οὐρβανὸς χαιρεκακῶν ἀνήγγειλε τὴν χαράν του πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας, εὐχαριστῶν διὰ τὰ γενόμενα, καὶ προτρέπων εἰς ἐπαγρύπνησιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄνθιμος, γνήσιον τέκνον τῆς ὀρθοδοξίας ἀναδειχθεὶς, διέψευσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἰησουϊτῶν. Σύνοδος ἀθροισθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει καθῄρεσε καὶ ἀφώρισε τὸν προεπιβάντα Γρηγόριον· καὶ αὐτὸς δὲ μετὰ πεντηκονθήμερον πατριαρχείαν, βλέπων τὴν ἀθλίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κατάστασιν, παρῃτήθη καὶ ἀπελθὼν εἰς Ἄθωνα ἡσύχασε. Πάντα λίθον ἐκίνησεν ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας πρὸς ἀναστολὴν τῆς παραιτήσεως τοῦ Ἀνθίμου, ὡς καὶ οἱ Ἰησουῖται· εἰς μάτην ὅμως· ὁ κλῆρος θωρακισθεὶς διὰ τῆς πίστεως ἀντέστη εἰς τὰ μηχανοῤῥαφήματα αὐτῶν, καὶ στάσις τῶν γιανιτζάρων ἐκρήμνισε τὸν μέγαν βεζίρην Χουσεῒν, προσφορώτατον τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς ὄργανον.

Ὅθεν ὁ Λούκαρις μετακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας, προχειρίζεται κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1623, τὸ δεύτερον οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἐταράχθη εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ὁ καθολικὸς κόσμος· Ἕλλην μοναχὸς ἐστάλη ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ προπαγάνδας ἵν' ἀναγγείλῃ ὅτι εἴκοσι χιλιάδες ταλλήρων ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐὰν κατώρθουν τὴν καθαίρεσιν τοῦ Λουκάρεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στόλος Κοζάκων εἰσελθὼν εἰς τὸν Βόσπορον ἐλεηλάτησε τὴν Εὐρωπαϊκὴν παραλίαν, καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας διάφορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως προάστεια, μετὰ δὲ τὸ κατόρθωμα ἀπῆλθεν ἐν θριάμβῳ, ἐνσπείρας τρόμον ἀπερίγραπτον. Οἱ Ἰησουῖται συνέλαβον πρόσφορον συκοφαντίας ἐπιχείρημα· καὶ ἐκμεταλλευθέντες τὸν φόβον τῶν Τούρκων παρέστησαν εἰς τὴν Πύλην, ὅτι προσκλήσει τοῦ Κυρίλλου οἱ Κοζάκοι εἶχον ἔλθει· ἀλλ' ἡ καταχθόνιος ἐκείνη συκοφαντία, ὑπὸ τῶν πραγμάτων διαψευσθεῖσα, ἀπέτυχε.

Τοσαῦται ἀπόπειραι ναυαγήσασαι, τηλικαῦται προσβολαὶ ἀποκρουσθεῖσαι, κατέστησαν σεβαστὸν τὸν Λούκαριν εἰς τοὺς Ἰησουΐτας, οἵτι-

τὰς ἐννόησαν ἐπὶ τέλους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἐφημέρων ἐκείνων πατριαρχῶν, οὓς ἡ Γαλλικὴ πρεσβεία ἠδύνατο, κατὰ τὸ δοκοῦν, ν' ἀνατρέπῃ· ὅθεν ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης μὴ δυναμένη νὰ τὸν καταβάλῃ ἀπεφάσισε νὰ τὸν προσοικειωθῇ· καὶ στείλασα τὸν ἐκ Ναυπλίου Κονάκιον Ῥόσην μὲ ὁδηγίας πρὸς τὸν Κύριλλον ὑπογεγραμμένας ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Βανδίνη, ἔλεγεν, ὅτι τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλήματα ὡς λουθηροκαλβίνου ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ πέμπων εἰς Ῥώμην ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του· ἀνωμολόγει δ' ἐν αὐταῖς ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία τὸν Λούκαριν ὡς τὸν πρῶτον, μετὰ τὸν πάπαν, πατριάρχην τῆς χριστιανοσύνης, καὶ ὑπέσχετο τὴν συνδρομὴν τῆς δύσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἀλλ' ὁ Κύριλλος ἐννοῶν κατὰ βάθος τὸ πνεῦμα τῆς ἀλωπεκώδους ἐκείνης πολιτικῆς εἶπεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον, ὅτι οὐδεμίαν ἀπόκρισιν καὶ ἐξήγησιν εἶχε νὰ δώσῃ.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ῥόσα, ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ ἐνεδύθη τὴν λεοντὴν, ἀντὶ τῆς στιγμιαίως περιβληθείσης ἀλωπεκῆς. Οἱ Ἰησουΐται διαμένοντες εἰς τὸν Γαλατὰν καὶ τὸ Σταυροδρόμιον, καὶ σχολεῖα συστήσαντες ἐδίδασκον τοὺς ἑλληνόπαιδας δωρεὰν, καὶ τοὺς πτωχοὺς αὐτῶν γονεῖς ἔτρεφον, ἀγοράζοντες διὰ τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας τὰς ἁπλοϊκὰς καὶ ἀθώας ψυχὰς, εἰς τὰς ὁποίας διέσπειρον ἠρέμα τὰς παπικὰς καινοτομίας. Νέαν ἐπενόησαν καὶ τότε κατὰ τοῦ Λουκάρεως συκοφαντίαν, ὥστις ἐθεώρησε φρόνιμον ν' ἀποχωρήσῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ μικρὸν, μέχρις οὗ παρέλθῃ ἡ τρικυμία· καὶ τῳόντι μετά τινας ἡμέρας ἐπανήρχετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἰσχυρότερος παρά ποτε.

Ὁ Κύριλλος ἐξ ἀνάγκης δεχθεὶς τὴν προστασίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν διαμαρτυρομένων δυνάμεων, ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ θρόνου, πρὸς μεγίστην ἀγανάκτησιν τῶν καθολικῶν. Ἵνα δὲ καιριώτερον τραῦμα ἐπιφέρῃ πρὸς τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ προσηλυτίσεις τῶν Δυτικῶν, συνέστησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὴν τυπογραφίαν, διὰ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ, ἐξ ἧς ἀπελύοντο καὶ μετεδίδοντο καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν βιβλία ὑπὸ ὀρθοδόξων γραφέντα, καὶ τὰς παπικὰς καινοτομίας ἐλέγχοντα. Τότε πλέον μανιώδεις οἱ Ἰησουΐται ἐκίνησαν πάντα λίθον, καὶ πᾶσαν μυσαρὰν συκοφαντίαν ἐπενόησαν, πρὸς ματαίωσιν τοῦ ἔργου τούτου· ἐπὶ τέλους δ' ἔλαβον τ' ἀντίποινα, σιδηροδέσμιοι ἀποδιωχθέντες τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Κύριλλος ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀπαλλαγέντα τῶν δεινοτέ-

ρων αὐτοῦ ἐχθρῶν, εἶδεν ἀπερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἰσχυρότερον τῶν προστατῶν του, τὸν Θωμὰν 'Ρούην, πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις δὲν ἔδειξε τὴν αὐτὴν, ὡς πρότερον, πρὸς τὸ θῦμα τοῦτο τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ ὑπεράσπισιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, προσκλήσει τοῦ πρέσβεως τῆς Ὁλλανδίας Κορνηλίου Ἄγα, ἀπεστάλη ἐκ Γενεύης ὁ ἱερεὺς Ἀντώνιος Λήγηρ, τὸ γένος Πεδεμόντιος, ὅστις κατασταθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1628 προσηλώθη ἔκτοτε εἰς τὸν Κύριλλον ὡς καλός τις αὐτοῦ δαίμων. Ὁ Ἄγας καὶ ὁ Λήγηρ καταχρώμενοι τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Λουκάρεως, ἐθεώρουν ἤδη ἑαυτοὺς κυρίους τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπεχείρησαν νὰ προσοικειωθῶσι καὶ τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας· ὅθεν ἔγραψαν πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Γεράσιμον τὸν Σπαρταλιώτην, προτείνοντες τὴν δαπάναις τῆς Ὁλλανδίας ἵδρυσιν σχολῶν καὶ τυπογραφείων ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν δημοσίευσιν τῆς τε Βίβλου καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ τῆς παραδοχῆς τῶν καλβινιστῶν εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας· ἀλλ' ὁ Γεράσιμος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ ἑνότης τῆς πίστεως εἶναι μὲν χρῆμα σωτήριον καὶ οὐράνιον, ἀλλὰ δέον πρὸ πάντων νὰ ἦνε εἰλικρινής.

Τότε συνετάχθη ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἡ εἰς Λούκαριν ἀποδοθεῖσα ὁμολογία τῆς πίστεως (1629), δημοσιευθεῖσα εἰς Γενεύην καὶ προσφωνηθεῖσα Κορνηλίῳ τῷ Ἄγᾳ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ βιβλίου τούτου ἐπροξένησε τρομερὸν ἐν Εὐρώπῃ θόρυβον.

Ἡ 'Ρωμαϊκὴ αὐλὴ καὶ θεοὺς καὶ δαίμονας ἐπικαλεσθεῖσα πλέον ἐπεδίωξε λυσσωδῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐπιφόβου τούτου ἐχθροῦ, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐνήργουν οἱ λουθηροκαλβῖνοι καταχρώμενοι τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν ὁ Κύριλλος ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς, διὰ τὴν ὑπεράσπισιν κατὰ τῆς φανερᾶς ἀντιδράσεως τῶν καθολικῶν. Κύριλλος ὁ Κονταρῆς ἐκ Βεῤῥοίας, ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ ἐν Γαλατᾷ σχολεῖον τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ ὄργανον δεξιώτατον καὶ φανατικὸν ἀναδειχθεὶς τῆς 'Ρωμαϊκῆς θρησκείας, παρέστη ὡς ἀντίπαλος τοῦ Λουκάρεως, καὶ πᾶσαν δολοπλοκὴν μετῆλθε πρὸς κατάληψιν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, τῇ ὑποστηρίξει καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς πρεσβείας· ὅθεν ἐν ἔτει 1632, καθαιρεθέντος τοῦ Λουκάρεως, ἐπιβαίνει τῆς πατριαρχείας ὁ Κονταρῆς, ὅστις ἓξ μόνον ἡμέρας διοικήσας (5—11 ὀκτωβρίου), ἐξωθεῖται βιαίως ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐξορίζεται εἰς Τένεδον. Μετακληθεὶς δὲ ὁ κλεινὸς Λούκαρις τὸ τρίτον ἀναγορεύε-

ται οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ μῆνας ἓξ διακοσμήσας τὸν θρόνον, καθαιρεῖται καὶ πάλιν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεται ὁ συμπατριώτης του Ἀθανάσιος Πατελλάριος (1633).

Ἡ μερὶς τῶν Ἰησουϊτῶν θεωροῦσα, ὅτι αἱ συνεχεῖς ἐκεῖναι καθαιρέσεις εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔφερον εἰμὴ εἰς τὸ νὰ πολυπλασιάζωσι τοὺς θριάμβους τοῦ Κυρίλλου, εἶχε προνοήσει περὶ ἀσφαλεστέρας τινὸς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀπαλλαγῆς. Διωργάνισε δηλονότι τὴν σύλληψιν τοῦ Λουκάρεως, ἐν Χίῳ τότ' ἐξορισθέντος, ὑπό τινος τῶν κατὰ τὸ Αἰγαῖον πολυαρίθμων πειρατῶν καὶ τὴν διὰ βίου φυλάκισιν αὐτοῦ εἴς τι τῶν γαλλικῶν ἢ παπικῶν φρουρίων. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος εἶχε προΐδει τὸν κίνδυνον, ὁ δὲ ἀντιναύαρχος Βεκίρ-πασάς, κατ' αἴτησίν του, ἐπέτρεψεν ἵνα μεταβῇ εἰς Ῥόδον, ἔνθα διέτριβεν ἐν ἀσφαλείᾳ ἀπὸ τῶν πειρατῶν.

Ὁ Ἀθανάσιος, μετὰ τεσσαρακονθήμερον πατριαρχείαν ἐκπίπτει τοῦ θρόνου, καὶ ὁ Λούκαρις μετακληθεὶς ἀναγορεύεται ἐν πομπῇ τὸ τέταρτον (1633). Μετὰ ἑνὸς ὅμως ἔτους καὶ μηνῶν δύο διοίκησιν, ῥαδιουργίᾳ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐκβάλλεται αὖθις ὁ Κύριλλος, διαδεχθεὶς ὑπὸ τοῦ προκατόχου Ἀθανασίου (1634)· ἀλλὰ καὶ οὗτος μὴ δειχθεὶς ὄργανον τῶν Ἰησουϊτῶν, μετὰ ἐνιαύσιον πατριαρχείαν καθαιρεθεὶς, διαδέχεται ὑπὸ τοῦ παπολάτρου Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ, ὅστις μετὰ ἑνὸς ἔτους καὶ ἓξ μηνῶν ἄδοξον καὶ οἰκτρὰν διοίκησιν, κρημνισθεὶς ἐξορίζεται εἰς Ῥόδον. Τὸν Κονταρῆν διεδέχθη Νεόφυτος Γ'. ὁ πρώην Ἡρακλείας· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μὴ δυνάμενος ν' ἀντέχῃ πρὸς τὰς γενομένας ταραχὰς, οἰκειοθελῶς παραιτεῖται, καὶ ὁ Λούκαρις τὸ πέμπτον προσκαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον (1637).

Οἱ Ἰησουῖται δὲν ἀπηύδων ἐργαζόμενοι κατὰ παντὸς μὴ ὁμολογοῦντος τὴν Λατινικὴν θρησκείαν πατριάρχου, πολλῷ δὲ μᾶλλον κατὰ τοῦ κεκηρυγμένου αὐτῶν ἐχθροῦ Λουκάρεως. Ἐξαναστάντες διὰ τὸ κατ' αὐτῶν πέμπτον ἤδη κτύπημα τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, ἐπενόησαν φρικτὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ πολυπαθοῦς καὶ ἀπροστατεύτου Ἕλληνος. Ὅθεν παρέστησαν εἰς τὸν μέγαν βεζίρην Βαϊρὰμ-πασὰν, ὅτι εἰσηγήσει δῆθεν τοῦ Κυρίλλου οἱ Κοζάκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν Ἀζόφ, καὶ ὅτι, ἅμα ἐμφανιζομένων αὐτῶν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριάρχης ἔμελλε νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς ἐμοθρήσκους αὐτοῦ· ἡ κατηγορία αὕτη τὸ δεύτερον ἤδη ἐπινοηθεῖσα τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε

ὁ Βαϊράμ-πασᾶς ἔπεμψε κατεσπευσμένως πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐκστρατεύοντα τότε κατὰ τῆς Περσίας, ἐξαιτούμενος τὸ διάταγμα τοῦ θανάτου τοῦ Λουκάρεως· ὁ ταχυδρόμος ἐπανέστρεψε κομίζων τὸ τρομερὸν φερμάνιον.

Οἱ Τοῦρκοι μὴ τολμήσαντες νὰ τὸν ἀπαγχονίσωσι δημοσίᾳ, συνέλαβον αὐτὸν καὶ ἐπεβίβασαν εἰς πλοιάριον, ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ σταλῇ εἰς ἐξορίαν· ἅμα δὲ μακρυνθέντες ἀπὸ τῆς στερεᾶς εἶπον αὐτῷ οἱ γιαντσάροι ὅτι δέον ν' ἀποθάνῃ. Τότε ὁ μάρτυς γονυπετήσας προσηυχήθη ἐνθέρμως, καὶ εἶτα παρέδωκε τοῖς δημίοις τὸν τράχηλον, τὸν ἐπὶ τριάκοντα πέντε ἔτη βαστάσαντα τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ διασώσαντα ἀπὸ παντὸς ῥύπου αἱρέσεως, καὶ παντὸς ἀντιχριστιανικοῦ μολύσματος. Ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο τὴν 27 Ἰουνίου 1638. Τὸ σῶμα τοῦ Λουκάρεως ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀνευρεθὲν ὑπὸ ἁλιέων ἐνεταφιάσθη. Ἀλλ' ἡ μανία τῶν ἐχθρῶν του οὔτ' ἐν τῷ τάφῳ ἀφῆκεν αὐτὸν ἥσυχον· ἐκθάψαντες τὸν νεκρὸν ἔρριψαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἧς τὰ κύματα φιλανθρωπότερα ἀναδειχθέντα, ἐπέδωκαν τὸ πτῶμα εἰς χεῖρας φιλίας, δι' ἐπιμελείας τῶν ὁποίων εὗρεν ἐν τέλει τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ τάφου εἰς τὴν παραλίαν μιᾶς τῶν νήσων τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας. Καὶ ἡ ἱστορία, πρὸς αἶσχος τοῦ καθολικισμοῦ, ἀπεμνημόνευσε καὶ τῆς τιμῆς τοῦ αἵματος τοῦ μάρτυρος τῆς ὀρθοδοξίας, πληρωθείσης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Rycaut εἰς 50,000 κορώνας ἀναβιβάζει, ὁ δὲ Σαγρέδος εἰς 40,000 σκούδων(¹).

Ἡ εἰς τὸν Λούκαριν ὑπὸ τῶν παπιστῶν καὶ τῶν λουθηροκαλβίνων ἀποδοθεῖσα μομφὴ, εἶναι πλάσμα οἰκτρὸν, τῶν μὲν ἵνα δικαιολογήσωσι τὸν κατὰ τοῦ φαεινοῦ τούτου τῆς ὀρθοδοξίας ἀστέρος καταχθόνιον πόλεμον, τῶν δὲ ἵνα προσλάβῃ ἡ αἵρεσις τίτλον τινὰ ἐπισημότητος, ὑπὸ τῆς πρεσβυτέρας τῶν ἐκκλησιῶν δῆθεν ἀναγνωριζομένη. Θεοφάνης ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀνεσκεύασεν ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 1630 εἰς δεκαὲξ κεφάλαια τὰς κατὰ Λουκάρεως συκοφαντίας, διακηρύττων ὅτι « ὁ οὖν σοφώτατος πατριάρχης Κύριλλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοσοῦτον » ἀπέχει αἱρέσεως, ὥστε καὶ θαῤῥούντως τολμᾷν λέγειν ὡς αὐτός » ἐστιν ὁ κατὰ ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς ἐν τοῖς νῦν, κατὰ Παῦλον, ὅσιος, » ἄκακος, ἐλεήμων, εὐσεβὴς, διδάσκαλος, καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν

(¹) Μάρκου Ῥενιέρη, βίος Κυρίλλου Λουκάρεως—Πατρ. Μελετίου, Ἐκκλ. Ἱστορία.

» πιστοῦ λόγου ἀντεχόμενος (¹). » Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει συστᾶσα τῷ 1635 ἀνεθεμάτισε τὴν ψευδωνύμως ἐπ' ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως ὑπὸ τῶν λουθηροκαλβίνων ἐκδοθεῖσαν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως. Ταύτην δὲ καὶ δι' ἄλλης Συνόδου, ἐν Ἰασίῳ συγκροτηθείσης, ἐπεκύρωσεν ὕστερον καὶ Παρθένιος ὁ Γέρων. Ἀλλὰ καὶ τρίτη Σύνοδος ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ Δοσιθέου συγκροτηθεῖσα (1672) ἀνεθεμάτισε τὸ ῥηθὲν κακόδοξον βιβλιάριον καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ φαινόμενον *ψευδοκύριλλον*, συνάγουσα διὰ τρανῶν ἀποδείξεων, ὅτι δὲν ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ τοῦ δυσσεβοῦς συντάγματος πατὴρ, καὶ διακηρύττουσα ὅτι « Κύριλλον » τοιοῦτον, Καλβινόφρονα, οὐδέποτ' ἐγνώρισεν ἡ ἐκκλησία ». Φέρει δὲ ἡ Σύνοδος αὕτη ὡς πειστήρια τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ Λουκάρεως τεσσαράκοντα περικοπὰς ἐκ τῶν ἔτι τότε σωζομένων ἰδιογράφων αὐτοῦ διδαχῶν, δι' ὧν ὁ μακάριος Κύριλλος ἐκήρυττεν, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, πάντα τὰ παρὰ τοῦ Καλβίνου ἀθετούμενα κεφάλαια τῆς εὐσεβείας (²).

Πρὸς τούτοις καὶ ἀνὴρ, ἄκρος τῆς ὀρθοδοξίας ἀγωνιστὴς, Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς συνέγραψε βίον καὶ ἀκολουθίαν τοῦ Λουκάρεως, ὡς ἁγίου.

Ἀλλ' ἴσως τινὲς ἀντιτάξωσι τὴν σιωπὴν τοῦ Λουκάρεως ἐπὶ βιβλίου φέροντος τὸ ἴδιον ὄνομα· ἀλλὰ καὶ τὸ σόφισμα τοῦτο λύεται, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ἐξεδίδετο τὸ βιβλίον, ὁ Κύριλλος κατεπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν πανισχύρων Ἰησουϊτῶν, καὶ ἐκ μόνων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει λουθηροκαλβίνων πρέσβεων ἤλπιζεν ἀρρωγὴν ἵν' ἀντιταχθῇ πρὸς τόσον ἐπιφόβους ἐχθρούς· ὅθεν ἵνα μὴ παροργίσῃ καὶ τούτους, καὶ διακινδυνεύσῃ μετὰ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ τὴν κυμαινομένην ὀρθοδοξίαν, ἐσιώπησεν ἀναβαλὼν εἰς καιροὺς αἰσιωτέρους τὴν διαμαρτύρησιν.

Ἔγραψεν ὁ Λούκαρις ἐπίγραμμα εἰς τὴν ὑπὸ Μαργουνίου μετάφρασιν Ἰωάννου τοῦ Κλίμακος, ἐπιστολὰς, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἐπιστολαρίῳ Κορυδαλλέως, λόγους κλπ.

Γεώργιος Κορέσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Πίζῃ τῆς Ἰταλίας, ἔνθα καὶ ἀπὸ

(¹) Δοσιθέου προλεγόμενα εἰς Μογίλα ὁμολογίαν.

(²) Δοσιθέου, περὶ Καλβινικῆς φρενοβλαβείας — Ζ. Μαθᾶ, Κατάλογος πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Λούκαρις ἐπετίμησε τὴν λουθηροκαλβινικὴν αἵρεσιν, ἐν τῇ πρὸς τὸν Βέλγον Βυτενγογάρτιον ἐπιστολῇ του.

τῆς ἕδρας ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν, διαδεχθεὶς τὸν Κρῆτα Μοσχέτην. Ἐπανελθὼν ἐν τῇ πατρίδι μετήρχετο τὸν ἰατρόν. Ἠγωνίσθη εὐκλεῶς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὑπερέχων δὲ μάλιστα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν σοφίαν, ἐτιμᾶτο τόσον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὥστε καθ' ἣν ἐποχὴν ἐδιώκετο συκοφαντούμενος ὁ Λούκαρις, προσεκλήθη ἐκ Χίου ὁ Κορέσιος διὰ νὰ διαλεχθῇ πρὸς τὸν Λουθηρανὸν Λήγηρ. Κατὰ τὸν Ἱεροσολύμων Νεκτάριον ὁ Γεώργιος ἔγραψε τοὺς κατὰ Λήγηρ λόγους του, καὶ παραδοὺς εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον, ὡς ὅπλον ὑπερασπίσεως, ἐπανέστρεψεν εἰς Χίον, ἔνθα διδάσκων καὶ θεραπεύων ἀπεβίωσεν ὑπέργηρως καὶ ἄγαμος ([1]).

Ὁ Κορέσιος ἐγένετο εἷς τῶν ἐπισήμων τῆς ὀρθοδοξίας ἀγωνιστῶν, ἐλέγξας τὰς Ῥωμαϊκὰς καινοτομίας· διὰ τοῦτο λάβρως ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ λατινόφρονες Καρυοφύλλης καὶ Ἀλλάτιος. Ὁ πρῶτος διὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιγράμματος ἐμυκτήρισε τὸν Κορέσιον μετὰ τῶν ἄλλων λατινομαστίγων, ὧν τὰ συγγράμματα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ.

Χείρων Βαρλαὰμ Βαλαὰμ μαντισκόπου·
Ἀνθρωποφώνου Βαρλαὰμ χείρων ὄνου.
Νεῖλος Παλαμᾶς, πηλαμᾶς ἰλὺς νόων.
Σχολάριος δ' αὖ εἰς σχολὴν εἴρει λόγους.
Πρόσθες Σεβῆρον, τὸν Σαβουραδελφέα.
Πηγὴ κακίστων Πηγαδᾶς ἦν ναμάτων.
Νοῦς μάργος ἢ νοῦ εἰργὸς ἦν Μαργούνιος.
Κορέσσιος ζῶν ἐν κάρῳ σείει λόγους,
Λαλῶν ἃ μὴ γνοὺς ἰατρὸς ψυχοφθόρος.
Μία ξυνωρὶς, ὀγδοὰς λαοπλάνων,
Σκότους ὁδηγοὶ, σχισμάτων διδάσκαλοι.

Ὁ αὐτὸς Καρυοφύλλης εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς κατηχήσεως τοῦ Γεργάνου λέγει καὶ ταῦτα περὶ Κορεσίου. « Τρίτον ἄτοπον, ὅτι ἀπὸ » τούτου οἱ τολμηρότεροι, οὐχὶ μόνον ἔχουσι γνώμαις ἀλλόκοταις, οὔτε » μόνον παρομιλοῦσιν ἄκαιρον καὶ ἀνόητα, ἀλλὰ βάλλονται καὶ γρά- » φουσιν ὡσεὶ σεσοφισμένοι, ἀγαπῶντας ταὶς πρωτοκαθεδρίαις, καὶ νὰ » κράζωνται ῥαββί· καὶ τὸ κακὸν τοῦτο ἐπλήθυνε τόσον εἰς τὸν καιρόνε » μας, ὅτι εἴδαμεν γραψίματα τινῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχοντας ἐπάγγελμα » ἰατροῦ, ἀπὸ ἰατροὶ ἔγιναν αὐτοχειροτόνητοι θεολόγοι, καὶ χρεω- » στῶντας νὰ θεραπεύσωσι τὰ σωματικὰ, φονεύουσι ταὶς ψυχαὶς, καὶ

([1]) Βλαστοῦ, Χιακὰ Β'. σελ. 88.

» τὰ γραψίματά τους εἶναι τόσον ἀσύστατα, ὁποῦ μὲ ἀληθοσύνην » ἠμπορεῖ τινας νὰ εἰπῇ, πῶς καὶ αὐτοὶ ὁποῦ τὰ ἐσύνθεσαν εἶναι » ἀδύνατον νὰ τὰ γρυκοῦσιν ».

Ὁ συμπολίτης του Ἀλλάτιος λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ Γεωργίου. « pie- » tate amphibius, religione ex schismate, improbus, cum schis- » matis venina evomat (1) ». Ὁ αὐτὸς δ' ἀλλαχοῦ πλάττει, ὅτι ὁ Κορέσιος ἐπὶ τέλους ἀναγνωρίσας τὴν ἀλήθειαν, ἐγένετο φίλος τῶν Λατίνων (2).

Καὶ ὁ Κομνηνὸς Παπαδόπουλος λέγει, ὅτι ὁ Κορέσιος ἐγένετο « Latinorum calumniator egregius (3). »

Ὁ Γοάριος ἐν προλεγομένοις τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος Ἑλληνικοῦ Εὐχολογίου μετ' ἐπαίνων μνημονεύει τοῦ Κορεσίου.

Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ μαθητῶν μνημονεύονται οἱ Γρηγόριος Χῖος, πρωτοσύγγελος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, Κλήμης, Λαυρέντιος ἱερομόναχος, καὶ Νικόλαος ἱερεύς, διαπρέψαντες ἐπὶ παιδείᾳ (4)

Συγγράμματα.

—Διήγησις τοῦ λαμπροῦ ἀγῶνος τῶν Φλωρεντίνων. Βενετίᾳ 1611, παρὰ Πινέλῳ. (Ἡ διήγησις αὕτη γέγραπται δι' ἑλληνικῶν στίχων).

—Περιγραφὴ Ἄθωνος. (ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης πολλὰ ἠρύσθη ὁ Ἰω. Κομνηνός).

—Μετεωρολογικὰ, καὶ διάφορα ζητήματα καὶ λύσεις.

—Σχόλια εἰς τὴν σύνοψιν τῶν κανόνων Νείλου τοῦ Χίου.

—Ἀνᾶῤῥητικὸς πρὸς Βελλαρμῖνον.

—Ἐξήγησις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

—Θεολογίας Σύνταγμα.

—Περὶ ἁγίας Τριάδος.

—Περὶ μυστηρίων, ἢ κατὰ Λατίνων βιβλίον Β'.

—Ἀπάντησις κατὰ τῆς Τάργας (5)

—Περὶ εὐχαριστείας. Διάλεξις μετά τινων τῶν φράρων. (ἐτυπώθη ἐν Λονδίνῳ μετ' ἄλλων ὑπὸ Ν. Μεταξᾶ).

—Περὶ ἀνθρωπίνων ἔργων.

—Ἀπάντησις εἰς Πανοπλίαν.

—Περὶ τεθνεώτων.

---

(1) Allatii, de Georgiis.

(2) Allatii, de consensione. σελ. 1113.

(3) Prænotiones Mystagogicæ, σελ. 117.

(4) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σελ. 1170.

(5) Ἡ Τάργα τῆς Ῥωμαϊκῆς πίστεως σύγγραμμα εἰς χυδογραικικὴν γραφὲν ὑπὸ τοῦ Ἰησουΐτου Ῥιχάρδου Φραγκίσκου.

—Περὶ διωγμῶν τῆς ἐκκλησίας.
—Διαλέξεις ἓξ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
—Περὶ ἀρχῆς τοῦ πάπα.
—Περὶ τοῦ ἐν δόξῃ καθαρτηρίου πυρός.
—Περὶ ἀπολαύσεως τῶν ἁγίων.
—Συντομία τῶν ἰταλικῶν ἁμαρτημάτων.
—Ἐγχειρίδιον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. (ἐξεδόθη ὑπὸ Δοσιθέου ἐν τόμῳ Καταλλαγῆς).
—Διαλέξεις πρὸς Λήγηρ.
—Περὶ προορισμοῦ, χάριτος, καὶ αὐτεξουσίου.
—Περὶ ἑλληνικῶν ἐθίμων.
—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος πρὸς Λεονάρδον τὸν Χῖον.
—Ἀκολουθία ἀσματικὴ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοφίλου τοῦ Ζακυνθίου, μαρτυρήσαντος ἐν Χίῳ. (ἐξεδόθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1856 ὑπὸ Σεργίου Χ. Ῥαφτάνη).
—Ἐπιγράμματα καὶ ποιήματα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί.
—Ἐπιστολαὶ πρὸς Γοάριον, Κορυδαλλέα κλπ.

Ἔγραψεν ὁ Κορέσιος καὶ λατινιστί—Libellum de impietatis, καὶ ἰταλιστὶ, Contra le galleciantі del Galileo. Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ἕτερον σύγγραμμα τοῦ Κορεσίου κατὰ Λατίνων, ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Οὐρβανοῦ Η' τῷ πυρὶ παραδοθέν. (Prænot. Mystag. σελ. 14).

Θεόφιλος Κορυδαλλεύς.

Γεννηθεὶς εἰς Ἀθήνας ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ καὶ Παταβίῳ τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν· ἐλθὼν εἰς Ζάκυνθον ἐξήσκει τὴν ἐπιστήμην, διορισθεὶς καὶ σχολάρχης τοῦ ἐκεῖ σχολείου· ἐντεῦθεν ἔγραψε πρὸς Κύριλλον τὸν Λούκαριν τῷ 1624 συγχαιρόμενος ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ πατριαρχείᾳ. Ἐκ τοῦ γράμματος τούτου ἀφορμὴν δραξάμενος ὁ πατριάρχης, ὅστις ἐκ φήμης προεγνώριζε τὴν παιδείαν τοῦ Κορυδαλλέως καὶ τὴν περὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν πολλὴν αὐτοῦ ἀκρίβειαν, διὰ γραμμάτων προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐλθόντα καθίστησι σχολάρχην τῷ 1626 ἐν τῇ τότε ἱδρυθείσῃ πατριαρχικῇ σχολῇ, δοὺς εἰς ζωάρκειαν τὴν ἐν τῷ Κοντοσκαλίῳ ἐκκλησίαν. Ἐνδυθεὶς τότε τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετωνομάσθη Θεοδόσιος. Ἀνὴρ ἀνηρέμου καὶ ἀστάτου φρονήματος ὁ Κορυδαλλεὺς, ἀποβαλὼν τὸ μοναχικὸν τριβώνιον ἐπανέλαβε τὸ κοσμικὸν ὄνομα Θεόφιλος, καὶ ἐκ Βυζαντίου ἀπελθὼν ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἐδίδασκε τοῖς βουλομένοις.

Ὀλίγον πρὸ τῆς πατριαρχείας Παρθενίου τοῦ Γέροντος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπαναστρέψας, ἐδέχθη εὐμενῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐκτιμῶσα τὰς γνώσεις ἐλησμόνησε τὴν θρασύτητα τοῦ πρώην μοναχοῦ. Οἱ λουθηροκαλβῖνοι θέλοντες ἵνα εὕρωσι καὶ μεταξὺ τῶν

Ἑλλήνων συνήγορον τῆς αἱρέσεώς των, ἥτις πανταχόθεν ἀπεκηρύσσετο, καὶ εὐθαρσῶς ἐπατάσσετο, εὗρον πρόσφορον ὄργανον τὸν ἄστατον Κορυδαλλέα, ὅστις κρύφα μετὰ τῆς διδασκαλίας ἐπέρριπτεν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἁπλοϊκωτέρων τὸ δηλητήριον τῆς αἱρέσεως. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐνεθρονίσθη ὁ Παρθένιος, ὁ Κορυδαλλεὺς ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἐξεφώνησε πανηγυρικόν, ἐν ᾧ κακοβούλως ἀνέμιξε καὶ αἱρετικὰς δοξασίας, διακηρύξας ἐν τέλει, ὅτι τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ψευδοκυρίλλου φερόμενα καλβινικὰ κεφάλαια, ἦσαν ἡ εἰλικρινὴς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὁμολογία. Ἡ θρασύτης αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον διηρέθισε τὸν κλῆρον, ὥστε ἐντολῇ τοῦ πατριαρχείου ὁ ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, Μελέτιος ὁ Συρίγος, ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκεραυνοβόλησε τὰ αἱρετικὰ τοῦ Κορυδαλλέως δόγματα. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου μεταγράφομεν τὴν ἑξῆς περικοπήν.

« Κάποιος φιλόσοφος Θεόφιλος μὲν πρότερον ὀνομαζόμενος, ὕστερον » δὲ διὰ τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος Θεοδόσιος, καὶ πάλιν τοῦ σχήματος ἀποστατήσας, Θεόφιλος μείνας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μισόθεος, ἀνέβηκεν ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὸν ἴδιον ἄμβωνα τοῦ πατριαρχείου, τὴν » ἡμέραν ὁποῦ ἐνεθρονίσθη ὁ παρὼν πατριάρχης Παρθένιος πρώην » Ἀδριανουπόλεως, καὶ εἶπε πῶς τὰ τοῦ Κυρίλλου κεφάλαια εἶναι » στήλη τῆς εὐσεβείας, καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία μας εἰς αὐτὰ θεμελιοῦται, » καὶ ὅποιος δὲν τὰ ὁμολογεῖ εἶναι ἀσεβής· καὶ μάλιστα ἀπὸ ὅλα » διακρατῶν τὸ ιζ'. κεφάλαιον τὸ ἀρνούμενον τὴν ἀληθῆ παρουσίαν » τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις, σπέρνει » ζιζάνια εἰς τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, φιλονεικεῖ μαζὴ μὲ τοὺς μαθητάς του παντοιοτρόπως νὰ ἁρπάσῃ τὴν τροφὴν ὅπου ἄφηκεν ὁ » καλὸς ποιμὴν ἀπὸ τὰ πρόβατά του, μὲ λογισμοὺς ἀνθρωπίνους, » προσθεὶς καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτῷ μᾶλλον πειστέον, φιλοσόφῳ ὄντι, ἢ » ἄλλῳ τινὶ τῶν μὴ ἴσα τούτῳ τὴν φιλοσοφίαν πεπαιδευμένων· περὶ » τῶν τοιούτων φημὶ τὸν Παῦλον εἰρηκέναι, βλέπετε μή τις ὑμῖν » ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας· ἡ πίστις ἡμῶν οὐχὶ ὑπὸ » φιλοσόφων ἐκηρύχθη, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ· μάλιστα τὴν λέγω » ἐναντιωτάτην εἰς ἄμετρα πράγματα μὲ τὴν θεολογίαν· ποῦ γὰρ » τὰ κατὰ φύσιν τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἁρμόσουσιν; ὅθεν οὐκ ἀκολουθεῖν » δεῖ ὑμᾶς αὐτῷ πείθεσθαι, πολλὴν τριβὴν περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἔχοντι· » ἤδη γὰρ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς θεολογίᾳ καὶ τοῖς μυστηρίοις τῆς πίστεως » πολλὴν ἔχει τὴν ἀπειρίαν καὶ ἀπιστίαν, κατὰ Πορφύριον βλασφη-

» μῶν τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ κατὰ Σιμπλίκιον, καὶ κατὰ Ἰωάννην » τὸν Γραμματικὸν, ἀποστατήσας τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβοῦς πίστεως· » μάλιστα δὲ πάντων αὐτῷ οὐ πειστέον διὰ τὰς ἀντιθέσεις, ἃς ἑαυτῷ » ποιεῖ· τότε γὰρ εἴρηκεν ὅτι τὰ κεφάλαια ταῦτα διορθώσεώς τινος » δέονται, καὶ αὐτὸς ἀντίῤῥησίν τινα ἐποίησε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἐκ » Βεῤῥοίας, εἰς σύνεσιν τούτου· λοιπὸν οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ἔχει » καθαρὰ ὅλως αἱρέσεως· διατί λοιπὸν νὰ τὰ συγχωροῦμεν τῶν ἀκά» κων καὶ ἁπλῶν ἀνθρώπων νὰ τὰ διαβάζουσιν ὁποῦ εἶναι κίνδυνος » νὰ φαρμακευθοῦσιν; ἕνα μόνον νὰ ἦτο κακὸν δὲν εἶνε χρεία νὰ διαβά» ζουνται, διατὶ ἁπλοῦν θέλει τὸ ἀγαθὸν ἡ πίστις καὶ ὄχι ἐπίμικτον.

« Ὅταν ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἀνέβη ἐπ' ἄμβωνος τούτου καὶ ἐκύρωσε » τὰ κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου, δὲν ἤξευρεν ὁ Παναγιώτατος οὔτε ἡ » Σύνοδος τί θέλει νὰ εἰπῇ· καὶ ὡσὰν τὰ ἤκουσαν, μὲ πολλήν τους » ἀηδίαν καὶ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν τὰ ἤκουσαν· μὰ δὲν τὸν ἐφίμωσαν » νὰ τὸν καταβάσουσι κάτω βλάσφημα λαλοῦντα; διατὶ ἦτον ἡ ἡμέρα, » καθ' ἣν ἐνεθρονίσθη ὁ Παναγιώτατος· καὶ τῷ πάθει τῆς βίας βε» βλημένος ἦν ὡς ἄφωνος νεύων εἰς ἑαυτὸν, καὶ διατὶ ἤλπιζεν ὕστερον » νουθετηθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος· μὰ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς » μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν εἰς τὰ αὐτὰ μένει· ἰδοὺ ἐκ » στόματος τοῦ Παναγιωτάτου καὶ πάσης τῆς Συνόδου προσταχθεὶς » ἐγὼ φανερόνω τὴν βουλὴν τῆς ἐκκλησίας ἡ ὁποία εἶναι, τὰ κεφά» λαια ταῦτα τοῦ Κυρίλλου νὰ μὴ διαβάζουνται οὔτε νὰ πιστεύωνται » ὀρθόδοξα, διότι εἶνε μακρὰν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας καὶ εὐσεβείας· » καὶ ὅποιος τὰ διαβάζει καὶ ἔχει τα εὐσεβῆ ἢ προστατεῖ αὐτὰ, νὰ » εἶνε ἔξω τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας . . » [1].

Ὁ Κορυδαλλεὺς παρὼν ἐν τῷ πατριαρχείῳ ἐζητήθη ἵνα κατασπαραχθῇ ὑπὸ τοῦ πλήθους, καὶ φεύγων ἐκρύβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος Δημητρίου Ἰουλιανοῦ, παρ' ᾧ καταλύων ἤρχισε μετ' οὐ πολὺ διδάσκων ἐν μὲν τῇ φιλοσοφίᾳ, ὡς λέγει ὁ Δοσίθεος, τὸν ἀθεϊσμὸν, ἐν δὲ τῇ θεολογίᾳ τὸν καλβινισμόν. Ὕπουλος δὲ φύσει προσῆλθεν εἶτα εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ὁμολογῶν μετάνοιαν, καὶ συγχωρηθεὶς ὑπεδύθη αὖθις τὸ μοναχικὸν τριβώνιον Θεοδόσιος μετονομασθείς. Τὴν **14** Νοεμβρίου **1640** [2] ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, ἐκβαλὼν

---

[1] Ἐκ τῶν ἀνεκδότων λόγων Συρίγου. Ἐξεφωνήθη δ' οὗτος τῇ **27** ὀκτωβρίου **1639**.

[2] Οὕτω γράφει Συρίγος, σημειῶν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας του Σάββατον· ἑπομένως λανθάνεται Κωνστάντιος ὁ πατριάρχης ὁρίζων τὸ ἔτος **1639**.

τοῦ θρόνου τὸν πρώην Βελλᾶς· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο ἔκπτωτος ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς ἀρχιερωσύνης, διότι ἀπεδείχθη ἐπαμφοτερίζων τοῖς δόγμασιν. Εἰς ἐσχάτην περιπεσὼν πενίαν περιήρχετο τῇδε κἀκεῖσε τὴν ἰατρικὴν μετερχόμενος, καὶ τὰ πρὸς λιτὸν βίον συντελοῦντα μόλις πορίζόμενος. Ἐλθὼν δ' ἐπὶ τέλους εἰς Ἀθήνας ἡσύχασε διδάσκων τοὺς προσερχομένους, μεταξὺ τῶν ὁποίων μνημονεύεται καὶ Νεκτάριος ὁ Σιναΐτης, ὅστις τὴν Πελοπόννησον καὶ Ἀττικὴν περιερχόμενος, χάριν ὑποθέσεων τοῦ Σινᾶ, ἠκροάσατο ἐν Ἀθήναις τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων παρὰ Κορυδαλλεῖ (1645). Ὁ Θεόφιλος λῃστευθεὶς ὕστερον ὑπὸ κακούργων καὶ πάντων ἀπεκδυθεὶς, ἐκ λύπης ἀκατασχέτου ὑποπεσὼν εἰς δεινὴν μελαγχολίαν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν μετὰ τὸ 1645 (1).

Ὁ Κορυδαλλεὺς, ἀσχέτως τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν ἐν Ἑλλάδι τὰς νεωτέρας φιλοσοφικὰς ἐρεύνας, καὶ πολὺ ὠφέλησε διὰ τῆς διδασκαλίας τὴν πατρίδα· ὅθεν δικαίως ἐπέσυρε τὸν ἔπαινον πολλῶν, καὶ ἰδίᾳ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως λέγοντος περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Λογικῇ, « οὐκ ἀμυδρὸν φιλοσοφίας » φῶς ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀπέστιλβε. » Ταὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ συμπατριώτης του Καδρικὰς ἐν τῇ περὶ Γλώσσης Μελέτῃ, πρὸς δὲ καὶ Προκόπιος ὁ Μοσχοπολίτης ἐγκωμιάζει τὸν Κορυδαλλέα.

Μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο πολλοὶ τῶν τότε περιφανῶν, ἐν οἷς μνημονεύονται Μελέτιος Συρίγος, Διονύσιος μητροπολίτης Ναυπλίου, Νεκτάριος ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ἰωάννης ὁ Καρυοφύλλης, Γερμανὸς ὁ Λοκρὸς, καὶ Θεοφάνης Ξενάκιος ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας.

Ἔγραψε πολλὰ ἐξ ὧν τινα μὲν τύποις ἐξεδόθησαν, ἄλλα δὲ ἀνέκδοτα παρὰ διαφόροις κατάκεινται.

—Περὶ ἐπιστολικῶν τύπων. (Τὸ συνταγμάτιον τοῦτο ἐπὶ δύο αἰῶνάς ἐχρησίμευσεν ὡς κανὼν ἐπιστολογραφίας, αἱ δ' ἐν αὐτῷ ἐπιστολαὶ, κατὰ τὰς ἐκδόσεις αὐξομειούμεναι, ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστολικῆς κοινολογίας. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ τῷ 1624 ὑπὸ Νικοδήμου Μεταξᾶ, προσφωνήσαντος τὴν ἔκδοσιν τῷ συγγραφεῖ· ἀνετυπώθη δ' ὕστερον ἐν Μοσχοπόλει, καὶ πολλάκις ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐξ αὐτοψίας γνωρίζω τὴν ἐν ἔτει 1786 ὑπὸ Κυπριανοῦ τοῦ Κυπρίου ἐν Βενετίᾳ γενομένην, ἥτις περιέχει τὰς ἑξῆς ἐπιστολάς. α') Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως πέντε ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ζακύνθου (1646—21)

(1) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σελ. 1171—2.—Κωνσταντίου, ὑπόμνημα περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς.—Papadopoli, Histor. Gymn. Patavini.—Ὁ τελευταῖος ἡμαρτημένως τίθησιν ἐν ἔτει 1626 τὴν τελευτὴν τοῦ Καρυδαλλέως, ὃν κατὰ λάθος Νικηφόρον ὀνομάζει.

πρὸς Κύριλλον Λούκαριν, Νικόδημον Μεταξᾶν, Σοφιανόν, καὶ Διονύσιον Μα- κρὴν δύο· ϐ') Μαξίμου Μαργουνίου (1590—1600) πρὸς Ἱερεμίαν τὸν πατριάρχην, καὶ Σαμουῆλον ἀνὰ μία, πρὸς Δαβὶδ Ἑσχέλιον τέσσαρες, καὶ Κάρολον Ῥιττερούσιον δύο· γ') Κυρίλλου Λουκάρεως δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Ἑσχέλιον· δ') Λεοντίου Εὐστρατίου, Κυπρίου, μία πρὸς Ἑσχέλιον· ε) Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου, (1602) ὀκτὼ πρὸς Ματθαῖον, Ναθαναὴλ, καὶ Ἀϐϐακοὺμ ἱερομονάχους· Γεώργιον οἰκονόμον Ῥόδου· Ἀρσένιον καὶ Ἄνθιμον ἱερομονάχους· Μιχαὴλ Κράλην· καὶ ς') Νικηφόρου καθηγουμένου Πάτμου, ἐκ Πάτμου (17 Μαρτίου 1607) πρὸς Μάξιμον ἱερομόναχον τὸν Πελοποννήσιον).

—Ἔκθεσις Ῥητορικῆς. (συνεξεδόθη τοῖς ἐπιστολικοῖς τύποις).

—Εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα καὶ ζητήματα. (Ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1729 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, ἐπιμελείᾳ Ἀλεξ. Καγκελλαρίου).

—Εἴσοδος Φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην. (ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους ἐν Βενετίᾳ παρὰ Γλυκεῖ 1779—80, δι' ἐπιμελείας Κυπριανοῦ ἀρχιμανδρίτου τοῦ Κυπρίου).

—Ἀντίῤῥησις εἰς τὰ κεφάλαια Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (μνημονεύει ταύτης Μελέτιος ὁ Συρίγος).

—Ἔκθεσις κατ' ἐπιτομὴν τῆς λογικῆς πραγματείας.

—Ἐπιστολὴ δογματικὴ πρὸς Σωφρόνιον Ποκζάσην, πρώην τῆς ἐν Κιαιβίῳ σχολῆς, τότε δὲ ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας ἡγουμενεύοντα. (ἐξεδόθη τῷ 1797 ὑπὸ Εὐγενίου Βουλγάρεως ἐν Β' τόμῳ Ζορνικαβίου).

—Γεωγραφικά. (χειρόγραφον παρὰ Σ. Κρίνῳ).

Νικόλαος Κούρσουλας.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ ἐκ γονέων εὐπατριδῶν, πάλαι ἐκ τῆς ὁμωνύμου Δαλματικῆς νήσου μεταναστευσάντων. Προπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐγένετο τρόφιμος τοῦ ἐν Ῥώμῃ σπουδαστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου· ἐπιδοθεὶς εἰς τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σπουδὰς ὑπέστη τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας καὶ φιλολογίας (1625). Ἡ διδακτορικὴ αὐτοῦ ἀναγόρευσις καὶ ἐπίδοσις τοῦ διπλώματος ἐγένετο ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ λογίων Ἑλλήνων διατριβόντων τότ' ἐν Ῥώμῃ σπουδῆς χάριν, καὶ τοιοῦτοι μνημονεύονται ἐν τῷ πτυχίῳ ὁ Νικόλαος Μαρμάτουλος Ἀθηναῖος, Μάρκος Λίμας Ῥεθύμνιος, Νικόλαος Μαρτελάος Ζακύνθιος, Ἰάκωβος Μέδικος Σπαρτιάτης, Μιχαὴλ Κορέσιος Κρής.

Ἐκ Ῥώμης μετέβη ὁ Κούρσουλας εἰς Πατάβιον, παροτρυνόμενος, ὡς λέγει ὁ Παπαδόπουλος, ὑπὸ τῶν γονέων ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μάθησιν τῶν νομικῶν. Ὡς δὲ σημειοῦται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ πανεπιστημίου διωρίσθη δὶς ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατείας σύμβουλος

τῶν ἔργων τῆς γυμναστικῆς καὶ ταμίας τῶν ὑπερθαλασσίων ἐθνῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς Ζάκυνθον μετέβη μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Στροφάδων καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον διετέλεσε πολιτευόμενος ἀμέμπτως, καὶ τὰ θεῖα μελετῶν, μακρὰν τῆς τύρβης τῶν κοσμικῶν ματαιοτήτων. Εἶτα ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Μεταξᾶς ἐκτιμῶν τήν τε παιδείαν καὶ σεμνότητα τοῦ ἀνδρὸς κατέστησεν αὐτὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον ἐν Ζακύνθῳ (1630). Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (3 Σεπτεμβρίου 1631) οἱ σύνδικοι τῆς Ζακύνθου κατήργησαν τὸ ἀξίωμα τοῦ Κουρσούλα, ὅστις ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κατὰ τὸν Παπαδόπουλον, ὁ λόγιος Ζακύνθιος λίαν ὠφέλησε διὰ τοῦ κηρύγματος τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ παροικοῦντας Ἕλληνας, διδάσκων αὐτοῖς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἕλληνα λόγον ἑρμηνεύων ἐν τοῖς σχολείοις αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὸν Ἀλλάτιον οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χάριν ἐμπορείας παρεπιδημοῦντες Ὁλλανδοὶ προσήνεγκον τῷ Κουρσούλᾳ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐὰν ἐξομνύωσι τὰ πάτρια δόγματα ὡμολόγει τὸν Καλβινισμόν. Αὐτὸς δὲ οὐ μόνον ἀπέῤῥιψε τὴν προσφορὰν, ἀλλὰ καὶ φοβούμενος τὰς ἐπιβουλάς των ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐπεδόθη εἰς μελέτην καὶ συγγραφὴν θεολογικῶν πραγματειῶν. Ἐν ἔτει 1646 ἀποθανόντος τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ ἐπαρουσιάσθη μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ Κούρσουλας, λαβὼν δώδεκα μὲν ψήφους καταφατικὰς, καὶ 198 ἀρνητικάς (¹). Ἀκολούθως μεταβὰς εἰς Ἄθωνα καὶ ὁσίως βιώσας ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1652.

Συγγράμματα.

—Σύνοψις τῆς ἱερᾶς θεολογίας φιλοπονηθεῖσα εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων φιλομαθῶν. (ἐξεδόθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Ἠπειρώτου Σεργίου Ῥαφτάνη εἰς τόμους δύο).

—Ὑπομνήματα καὶ ζητήματα εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους.

—Ὑπομνήματα καὶ ζητήματα εἰς τὸ Ἀριστοτέλους Α' καὶ Β'.

—Ῥητορικὴ μετὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους (²).

Μελέτιος Συρίγος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1586(³) εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης, καὶ ὠνομά-

(¹) Βλ. Βιογραφίαν Νικοδήμου Μεταξᾶ.

(²) Π. Χιώτου, βίος Κουρσούλα ἐν Α' τόμῳ τῆς ἱερᾶς θεολογίας.

(³) Ἡμαρτημένως ὁ Παπαδόπουλος τάσσει τὴν γέννησιν τοῦ Συρίγου τῷ 1624.

ζετο Μάρκος ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Παιδευθεὶς τὴν ἐγκύκλιον μάθησιν παρὰ τῷ συμπατριώτῃ Μελετίῳ ἱερομονάχῳ τῷ Βλαστῷ, ἀπεδήμησεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν μάθησιν. Ἐδιδάχθη ἐν Βενετίᾳ τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν, ἀκροασάμενος καὶ τὴν λογικὴν παρὰ Θεοφίλῳ Κορυδαλλεῖ. Ἐντεῦθεν μεταβὰς εἰς Πατάβιον διήκουσε τὴν ῥητορικὴν καὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐν τῷ περικλεεῖ τῆς πόλεως ταύτης Γυμνασίῳ (¹). Κατηρτισμένος ἤδη μὲ ἀρκετὴν εὐρυμάθειαν ἐπανέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα, καὶ ἐκουρεύθη ἐν Κυθήροις ἱερομόναχος, Μελέτιος μετονομασθείς. Μεταβὰς εἰς Χάνδακα ἤρξατο διδάσκειν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς παρὰ τῷ Ἐνετῷ διοικητῇ, ὡς ταραξίας διεγείρων τὸ ἐθνικὸν τῶν συμπατριωτῶν του φρόνημα, κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον. Ὁ Μελέτιος μαθὼν τ' ἀποφασισθέντα ἀπέδρα εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅθεν, προσκλήσει τοῦ συμπατριώτου του Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, μετέβη εἰς Βυζάντιον (1630). Διορισθεὶς ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, συνεστήσατο καὶ σχολὴν ἐν ᾗ ἐδίδασκε τοῖς βουλομένοις τὰ γραμματικὰ καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλως ἐτάραττον τὴν ἐκκλησίαν τὰ ὑπὸ τῶν Λουθηροκαλβίνων ἐπ' ὀνόματι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἐκδοθέντα κεφάλαια, ἅτινα διαμαρτυρόμενοι καὶ καθολικοὶ ἀφειδῶς διένειμον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν, οἱ μὲν ἵνα προσηλυτίσωσιν, οἱ δὲ ἵνα διαβάλλωσι τὸ πατριαρχεῖον ὡς καλβινίζον. Μεγάλην ἰδίως ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἐπήνεγκεν ἡ διασπορὰ τοῦ δυσσεβοῦς τούτου συντάγματος ἐν Ῥωσσίᾳ πρὸ πάντων, ἔνθα Ἰησουῖται καὶ ἄλλοι τῆς παπικῆς αὐλῆς ῥασοφοροῦντες κατὰ λεγεῶνας συῤῥέοντες ἐβόων καὶ κατεξανίσταντο κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ πατριαρχείου. Προσήλυτοι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἁπλοϊκωτέρων ἐνέπεσαν εἰς τὰ δίκτυα τῆς Ἰησουϊτικῆς ῥαδιουργίας. Πέτρος ὁ Μογίλας τῷ 1620 μητροπολίτης Κιέβου καὶ Ἀλιχίας ὑπὸ Θεοφάνους Ἱεροσολύμων χειροτονηθεὶς, θαῤῥαλέως ἀντεπάλαιε κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Λουθηροκαλβίνων, ἀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνα. Συνέγραψε κατὰ τῶν ἄνω Καλβινικῶν κεφαλαίων ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἣν μετερχόμενοι οἱ ὀρθόδοξοι Ῥῶσσοι ἐστηρίζοντο ἐν τῇ πίστει· ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν τινες λαλοῦντες διεστραμμένα κατεδίκαζόν τινα τῆς Ὁμολο-

(¹) Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει, ὅτι ὁ συμπατριώτης του οὗτος μετὰ τετραετῆ ἐν Παταβίῳ σπουδὴν ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν τῇ πατρίδι ἐξήσκησε.

γίας, καὶ οὕτω πάλιν ἐλάμβανον οἱ ἀντικείμενοι ἰσχύν τινα κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, ὁ Μογίλας παρεκάλεσε τὸν τότε ἡγεμονεύοντα Μολδαβίας Βασίλειον ἵνα ἐνεργήσῃ καὶ συνέλθωσιν εἰς Ἰάσιον ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας καί τινες λόγιοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς συγκρότησιν συνόδου εἰς διευκρίνησιν τοῦ ζητήματος. Δεχθεὶς τὴν πρότασιν ὁ Βασίλειος ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ Κράλῃ καὶ τοῖς ἄρχουσι τῆς Λεχίας, καὶ ἐπέμφθησαν κληρικοί τινες σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι καὶ ἦλθον εἰς Ἰάσιον· ὁ αὐτὸς ἔγραψε περὶ τούτου καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἡ δὲ τότε ἱερὰ σύνοδος θεωροῦσα καταλληλότατον τὸν Συρίγον, ἀπέστειλεν αὐτὸν μετ' ἄλλων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν. Συγκροτηθείσης ἐν Ἰασίῳ τοπικῆς συνόδου ἐθεωρήθη ἀκριβῶς καὶ διϋλίσθη ἡ ὑπὸ Μογίλα ἐκτεθεῖσα ὁμολογία· καὶ ἄλλα μὲν ἀφαιρέσαντες, ἕτερα δὲ προσθέσαντες ἀνεκάθηραν αὐτὴν πάσης μέμψεως, καὶ ὥρισαν ἵνα ᾖ καὶ λέγηται ὁμολογία τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Συναθροισθείσης δὲ μετὰ ταῦτα μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, παρόντων καὶ τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, ἐπεκυρώθη αὕτη ὡς πάντῃ ὀρθόδοξος, καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Συρίγου ([1]).

Ἐκτὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθείσης Ὁμολογίας, ὁ Συρίγος ἔγραψε καὶ ἴδιον σύγγραμμα κατὰ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων, ὅπερ ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ ὁ Δοσίθεος, μετέφρασε δὲ γαλλιστὶ ὁ Ῥιχάρδος Σιμῶν (Créance de l' Eglise Orientale), καὶ ὁ Ῥεναουδότος ἐν ταῖς Ὁμιλίαις τοῦ Γενναδίου.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐξ Ἰασίου ἐπιστροφὴν ὁ Συρίγος πεσὼν εἰς δυσμένειαν τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Νέου, ἔφυγεν (1 Ἰουνίου 1645) εἰς Μολδαβίαν καὶ Κῶν, ὅθεν μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐκείνου (1646) ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν· μετὰ δὲ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου (1648) ἐξωρίσθη εἰς Τρύγλιαν τῆς Βιθυνίας ([2]) μέχρι τοῦ 1650, ὅτε ἀπαγχονισθέντος τοῦ Παρθενίου, ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον. Ὁσίως δὲ καὶ θεαρέστως ἐπὶ πλέον βιώσας ὁ μακάριος Μελέτιος ἀπεβίωσεν ἐν Γαλατᾷ τὴν 17 Ἀπριλίου 1664, γεγονὼς ἐτῶν 74

([1]) Ἡ Ὁμολογία τοῦ Μογίλα ἀνετυπώθη τῷ 1688 ἐν Βελγίῳ, διὰ δαπάνης Παναγιώτου Νικουσίου, καὶ τῷ 1699 ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Ἰασίῳ. (Βλ. βίον Νικουσίου).

([2]) Οὕτω γράφει Δοσίθεος· Προῦσαν δὲ ὁ Συρίγος αὐτὸς ἐν σημειώματι εὑρισκομένῳ ἐν τῷ πίνακι τῶν λόγων αὐτοῦ, ἔχοντι οὕτω· « λόγος ὅτε ἐνεθρονίσθη ὁ κὺρ Παρθένιος ὁ Νέος, ἐκβαλὼν τὸν Γέροντα, καὶ ὕστερον ἡμᾶς ἐξορίσας, Ἰουνίου ά. ͵αχμέ. » ἐξωρίσθη δὲ καὶ αὐτὸς ͵αχμς'. Νοεμβρίου ιά. ἀποφυγὼν δὲ τῆς ἐξορίας πάλιν ἦλθεν » εἰς τὸν θρόνον ͵αχμή. Ὀκτ. 29, καὶ εὐθὺς ἐξώρισεν ἡμᾶς εἰς Προῦσαν τὸ δεύτερον, » καὶ τρίτον εἰς . . . . Νοεμβρίου ί. Ἀπεκτάνθη τῇ ις'. Μαΐου ͵αχν'».

Ὁ Συρίγος ἦν ἐκ τῶν ὀλίγων πεπαιδευμένων τοῦ ἔθνους, τρίβων περὶ τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, καὶ εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν, ἀνὴρ δὲ χριστιανικῶν ἐθνῶν· ὁ Δοσίθεος λέγει, « εἴ τις βούλεται τὴν ζωὴν αὐτοῦ γνῶναι ὁποία τις ἦν, συγκρίνας » αὐτὴν μεθ' ὅτου ἂν βούλοιτο τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν, ἴσην αὐτῇ, καὶ » εἰς οὐδὲν ἔλαττον γεγενημένην εὑρήσει ».

Μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο πολλοὶ ἐν διαφόροις ἀξιώμασι διαπρέψαντες, ὡς Παναγιώτης Νικούσιος ὁ μέγας διερμηνεὺς, Εὐγένιος Αἰτωλὸς, Ἀρσένιος Ἱερομόναχος, πνευματικὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐγενῶν, καὶ Ἰωαννάκης Πορφυρίτης, πρῶτος διερμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γερμανικῆς πρεσβείας (¹).

Συγγράμματα.

—Ἑρμηνεία τῆς ἁγίας γραφῆς, εἰς τόμους τρεῖς.

—Μαρτύρια πολλῶν μαρτυρησάντων ἐν τοῖς κατ' ἐκεῖνον χρόνοις.

—Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστείας. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ῥενχουδότου μετ' ἄλλων ἐν Παρισίοις 1709).

—Κατὰ τῶν Καλβινικῶν κεφαλαίων ϗ ἐρωτήσεων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. (ἐξεδόθη τῷ 1690 κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐν Ἰασίῳ ὑπὸ Δοσιθέου εἰς φύλλον, ἐκ σελ. 163. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ πρόκεινται ἐπιγράμματα Χρυσάνθου Νοταρᾶ ἱερομονάχου καὶ ἀρχιμανδρίτου τοῦ ἱεροῦ τάφου εἰς Κωνσταντῖνον Μπασαράμπαν καὶ εἰς Μελέτιον Συρίγον, καὶ ἕτερον πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὸ Σπαντωνῆ δικαιοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ διδασκάλου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς).

—Λόγοι ἐκκλησιαστικοί, ἀριθμούμενοι ὡς ἑξῆς·

1. Εἰς τὸ, Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, δι' ἐμοῦ ἄν τις κλπ.
2. — Βίβλος γεννέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.
3. — Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός.
4. — Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα.
5. — Ἐπιστράφητε πρὸς ἐμὲ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας.
6. — Ἄγουσιν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισσαῖοι γυναῖκα.
7. — Ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.
8. — Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν Σαμαρείας.
9. — Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου.
10. — Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν οἰκοδεσπότῃ.
11. — Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων.
12. — Ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν.
13. — Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.
14. — Ποιήσατε οὖν καρποὺς τῆς μετανοίας.

(¹) Δοσιθέου βίος Συρίγου, ἐν προοιμίῳ τῶν Ἀντιρρήσεων.—Papadopoli, Histor. Gymn. Patavini. σελ. 309—Biographie Universelle tom. XXVIII.

15. Εἰς τὸ "Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσε.
16. — Καθὼς θέλετε νὰ ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι.
17. — Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον.
18. — Ἐξελθόντι τῷ Ἰησοῦ ἐπὶ τὴν γῆν.
19. — Καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος.
20. — Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου.
21. — Εἰσερχομένου τοῦ Ἰησοῦ εἴς τινα κώμην.
22. — Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου.
23. — Ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης.
24. — Εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς κώμην τινα.
25. — Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανοῦ ἀνδρί.
26. — Διδάσκαλε ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ κόσμῳ;
27. — Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν.
28. — Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.
29. — Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀρνησάσθω.
30. — Προοίμιον εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.
31. — Ἀναπλήρωσις τῶν διδαχῶν τοῦ ποιμένος.
32. — Αἱ ἑπτὰ εὐσπλαγχνίαι τοῦ Κυρίου.
33. — Τῇ πρώτῃ κυριακῇ τῶν νηστειῶν, περὶ εἰκόνων.
34. — Τί σημαίνει ἡ ἀντίτυπος φωνή.
35. — Περὶ μετανοίας.
36. — Ὅτι θυσία ἀληθῶς ἐστι κυρίως τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ μυσταγωγίᾳ προσφερόμενον.
37. — Ποῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ λειτουργοῦ.
38. — Εἰς τὸν ἱερὸν νιπτῆρα.
39. — Ἐπιτάφιος εἰς Κανταχουζηνήν.
40. — Προοίμιον εἰς τὸν ἐκ Βεῤῥοίας μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ Γαλατᾶ.
41. — Κατὰ Κορυδαλλέως φιλοσόφου ἀρνουμένου τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις.
42. — Προοίμιον εἰς τὸν παναγιώτατον Παρθένιον τὸν Γέροντα.
43. — Σημειώσεις εἰς τὸ « ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ».
44. — Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς.
45. — Περὶ γυναικὸς ἀγαθῆς.
46. — Προοίμιον εἰς τὴν πρώτην λειτουργίαν τοῦ κὺρ Παρθενίου τοῦ Νέου.
47. — Εἰς τὴν Πέτρου ἄρνησιν.
48. — Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου.
49. — Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν.
50. — Ὅτε ἐνεθρονίσθη ὁ Κὺρ Παρθένιος ὁ Νέος ἐκβαλὼν τὸν Γέροντα, καὶ ὕστερον ἡμᾶς ἐξορίσας.
51. — Κατὰ πόσους τοὺς τρόπους τὰ ἁμαρτήματα.
52. — Περὶ τοῦ Ζακχαίου.
53. — Προοίμιον εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων ἀπαγγελθέντων ἐν τῷ πατριαρχείῳ εἰς ἁπλῆν

φράσιν, διὰ τὸ εὔληπτον τῶν ἐκκλησιαζομένων ([1]), ἔγραψεν ὁ Συρίγος καὶ ταῦτα·

—Σημειώσεις εἰς ἐπιταφίους λόγους.

—Σημειώσεις περὶ θλίψεων.

—Τὰ τῶν Ἀρχιερέων ὀνόματα.

—Σημειώσεις εἰς τὰ Πανάρια, καὶ ὅτι ἡ κόλασις αἰώνιος.

—Ἐπιστολὴ Ἱπποκράτους περὶ ματαιότητος ἐκ στόματος Δημοκρίτου. Μετέφρασεν ἀπὸ τὸ λατινικὸν εἰς τὸ ἁπλοελληνικόν.

—Ἑρμηνείαν Ὠριγένους τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνίδος εἰς τὴν τότε λαλουμένην.

—Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ κατὰ Μωαμεθανῶν.

—Ἰνστιτοῦτα Ἰουστινιανοῦ.

—Νομικὴν ἐπιτομὴν Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου τῶν βασιλέων. (Τὴν Ἐπιτομὴν ταύτην μετήνεγκεν ὁ Συρίγος εἰς τὴν ἁπλοελληνικήν, προτροπῇ Κωνσταντίνου Βασαράβα τοῦ βοεβόνδα).

Πέτρος Ἀρκούδιος.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ παντοῖα ἐτεχνάσθη πρὸς ὑποταγὴν τῶν ἀτιθάσσων σχισματικῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες ἀντὶ νὰ προσκυνῶσι τὰ πέδιλα ἑνὸς θνητοῦ, ἐλάτρευον τὸ ἰδανικὸν θεότητος, ἥτις ἐνανθρωπισθεῖσα δὲν ἀνυψώθη ἐπὶ θρόνου, ἀλλ' ἐξήπλωσε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐξέπλυνε τὸν ῥύπον τῶν ἀνομημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Καταχρωμένη τῆς ἰσχύος, ἣν κοσμικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξουσία τῇ ἔδιδε, θρασεῖα ἐπέπεσε κατ' ἀδελφῶν, οἵτινες ἀντὶ τοῦ ξίφους τὸν σταυρὸν εἶχον ὡς μόνον ὅπλον· πολλάκις ἐκδικουμένη ἐκλόνησε καὶ εἰς τὸ χεῖλος ἔφερε τῆς καταστροφῆς τὴν δυστυχῆ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατορίαν, καθ' ἧς ἀπὸ τοῦ Θ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος εἶχον συνωμόσει ὅλα τοῦ καθολικισμοῦ τὰ βασίλεια ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντα τοὺς διαδόχους τῶν ἁλιέων, οἵτινες ἀντὶ τοῦ πνευματικοῦ δικτύου ἔφερον ἀνὰ χεῖρας ὅπλα κακοῦργα, τὰ ὁποῖα λεγεῶνες ῥασοφόρων καθ' ἑκάστην ἐφεύρισκον ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν κατακομβῶν τῆς Νέας Βαβυλῶνος. Ἀντιμέτωπος ἐπάλαιεν ἡ ὀρθοδοξία, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως περιεζωσμένη, καὶ ἀπὸ τῆς θεότητος, ὑπὲρ ἧς ἐπρομάχει, μυστηριωδῶς βοηθουμένη. Ἀπεκρούσθησαν θαυμασίως αἱ ἀλλεπάλληλοι τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς ληστρικαὶ ἐπιδρομαί, διελύθησαν στρατοὶ ἀπειραπληθεῖς, καὶ συνετρίβησαν τὰ ξίφη τῶν ἐπιδρομέων ἀπέναντι τῆς λάμψεως τοῦ φωτὸς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τῆς ἀθώου βακτηρίας τοῦ ποι-

([1]) Οἱ λόγοι οὗτοι φέροντες χρονολογίαν ἐκφωνήσεως 2 Δεκεμβρίου 1633—27 Δεκεμβρίου 1639, εὕρηνται ἀνέκδοτοι μετὰ τῶν κατωτέρω, εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου, ὅθεν ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Κυρ. Σοφ. Οἰκονόμου.

μενάρχου τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' οἱ κλονισμοὶ ἐκεῖνοι, εἰ καὶ πρὸς οὐδὲν βλάψαντες τὴν θρησκείαν, διέῤῥηξαν ὅμως τὰ ῥάμματα τοῦ κοσμικοῦ κράτους, ἐν ᾧ αὕτη ἐξησκεῖτο. Ἡ αὐτοκρατορία ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ ὀρθοδοξία ἀνεδείχθη νικήτρια. Ὁ ποιμενάρχης τῆς ὀρθοδοξίας εἶχε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, τὰς χεῖρας ἐφ' ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς πόδας εἰς τὸ Βυζάντιον· δύναμιν ἐν τῷ κόσμῳ δὲν εἶχεν, εὐχὰς ὅμως διένειμεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸ ποίμνιόν του, ὅπερ προπηλακιζόμενον ἀντεῖχε, διωκόμενον ηὐδροῦτο, καὶ θυσιαζόμενον ἐσυγχώρει. Καὶ ἡ Δύσις τότε κατεῖδε τὴν ἀδυναμίαν της· σκότος παχυλὸν ἐκεῖ ἐβασίλευε, καὶ τὰ συντρίμματα τῆς πεσούσης αὐτοκρατορίας ἐλθόντα διέλυσαν αὐτό. Τὴν βίαν διεδέχθη ἡ ἀλωπεκὴ περιέθαλψαν τὰ θύματά των ὑπὸ τὸν μονομερῆ σκοπὸν τοῦ προσηλυτισμοῦ. Σχολεῖα ἐν Ῥώμῃ συνεστήθησαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν *δυστυχῶν τῆς Ἀνατολῆς σχισματικῶν*. Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν Γυμνάσιον συστηθὲν καὶ διοικούμενον ὑπὸ Ἕλληνος ἀπαρεγκλίτως ἐμμένοντος εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του, καὶ σεβομένου ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, διὰ τὸ ἔνδοξον τῆς καταγωγῆς, καὶ τὸ θαυμάσιον τῇ εὐρυμαθείας, ὀλίγην ἔφερε τὴν ἄγραν εἰς τὸ δίκτυον τοῦ ἁλιέως. Ἰάνος ὁ Λάσκαρις, ἡ ψυχὴ τοῦ Γυμνασίου, ἀπῆλθεν ἐκ Ῥώμης, καὶ ὄπισθεν ἐκείνου ἐκλείσθησαν αἱ θύραι καὶ τούτου. Ἡ λεοντὴ καὶ πάλιν ἀνεφάνη φοβερὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Δύσεως· ὁ ἀριθμὸς τῶν μαρτύρων τῆς ὀρθοδοξίας ἐπηύξησεν. Ἡ ἀλωπεκὴ καὶ πάλιν ἐκ Ῥώμης ἐξελθοῦσα περιώδευσε τὴν ἀνατολὴν, χύνουσα δάκρυα πικρὰ ἐπὶ τῇ δουλείᾳ τῆς *τλήμονος Ἑλλάδος*, τῆς ὁποίας τὰ δυστυχῆ τέκνα υἱοθέτει, ἀνοίγουσα εἰς αὐτὰ τὰς θύρας τῆς ἀδαπάνου μαθήσεως. Τῷ 1581 συνεστήθη ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ πάπα Γρηγορίου ΙΓ' τὸ ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ἐπειδὴ τὸ δίκτυον ἦτον χρυσόπλεκτον, καὶ τὰ ἄγκυστρα ἀπεκαλύπτοντο διὰ λαμπροῦ δελέατος, ἐξήχθη πλουσιωτέρα ἄγρα, οὐχὶ ὅμως καὶ βεβαία διὰ τὸ ὀλισθηρὸν τῶν ἀγρευθέντων. Μεταξὺ τῶν πολυμαθεστέρων τροφίμων τοῦ Γυμνασίου καὶ τῶν φανατικωτέρων λατινοφρόνων, ἔχει τὰ πρωτεῖα ὁ δραπετίδης Πέτρος ὁ Ἀρκούδιος.

Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐπαιδεύθη ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας· ἀσπασθεὶς τὸν καθολικισμὸν ἐγένετο πρεσβύτερος, καὶ ἀφωσιώθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ

νέου θρησκεύματος. Οἱ κατὰ καιροὺς πάπαι ἐκτιμῶντες τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ Κερκυραίου ἐξωμότου, καὶ τὸν ἔνθερμον αὐτοῦ ζῆλον, τῷ ἀνέθηκαν λεπτὰς θρησκευτικὰς ἀποστολάς, τὰς ὁποίας μὲ ἀγχίνοιαν καλοῦ διπλωμάτου, καὶ φανατικοῦ καθολικοῦ διεξήγαγε θαυμασίως. Ὁ Γρηγόριος ΙΔʹ, καὶ Κλήμης Ζʹ ἀνέθηκαν εἰς τὸν Ἀρκούδιον τὴν εἰς Πολωνίαν ἀποστολήν, πρὸς ῥύθμισιν τῶν Ῥωμαϊκῶν συμφερόντων, καὶ ἀπόκρουσιν τοῦ ἀναβράζοντος κρατῆρος τῆς λουθηροκαλβινικῆς μεταῤῥυθμίσεως. Ἐπὶ εἰκοσαετείαν διατρίψας ἐκεῖ ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ ἐτιμήθη μεγάλως διὰ τοὺς καταβληθέντας κόπους. Εἶτα προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καρδιναλίου Βοργέζη, ἀνεψιοῦ τοῦ πάπα Παύλου Εʹ· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας τῶν προσδοκωμένων ἀξιωμάτων, ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν Γυμνάσιον, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσε τῷ 1634 ταφεὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἐκληροδότησε τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὰ χειρόγραφά του εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Ὁ Ἀρκούδιος ἦν τῳόντι ἐκ τῶν ὀλίγων πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς του· ὠφέλησε πολὺ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν διὰ τοῦ ἐνζήλου προσηλυτισμοῦ, καὶ ἀνεδείχθη ὄντως Ἑλληνομάστιξ, κατακριθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν δυτικῶν. Παρεντίθημι τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας διαφόρων δυτικῶν. Ὁ Ῥοδοτὰς (¹) ἀνακράζει μετὰ στόμφου περὶ αὐτοῦ. « Glorioso nome, eccelente teologo, zelante propagatore della » fede ». Παΐσιος ὁ Λιγαρίδης, Χῖος, λατινοφρονῶν τότε, λέγει τάδε περὶ τοῦ διδασκάλου του ἐν τῇ πρὸς πάπαν Οὐρβανὸν Ηʹ. προσφωνήσει τοῦ Καθαρτηρίου Πυρός· « Τοιούτῳ ἄρα κἀγὼ νόμῳ πειθόμενος, χεῖρα » βοηθείας ὀρέξαι τῷ πεπτωκότι Πέτρῳ Ἀρκούδῃ οὐκ ὤκνησα, ἐμῷ » συνήθει καὶ χρηστῷ διδασκάλῳ, ἀλλὰ τὴν ταχίστην καὶ μετὰ θάνατον ἀρωγήν, καὶ ξυνέμπορον παλάμην οἱ ἀποδοῦναι διέκρινα, τῷ » πολλοὺς πολλάκις χειραγωγήσαντι ἐς τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας » σεβάσμια θέατρα, καὶ στεφανῶσαι τὴν ἐκείνου στεφανώτιδα δεξιάν, » ὑπὲρ τῆς πίστεως μυριάκις πονήσασαν, καὶ οὐκ ὀλίγα τεύχη συντάξασαν, πᾶσαν ἐπιβουλὴν σχισματικῶν, καὶ προσβολὴν αἱρετικῶν, » μάλα ῥᾳδίως ἀναχαιτίζουσαν ». Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ἀρκουδίου ὁ Λιγαρίδης καταχωρεῖ καὶ τρία ἐπιγράμματά του, ὧν τὰ μὲν δύο εἰς Οὐρβανόν, καὶ τὰς Οὐρβανίτιδας μελίττας, τὸ δὲ τρίτον ἐλεγεῖον πρὸς τὸν Πέτρον, ἔχον οὕτω·

(¹) Storia del Rito Greco, III.

Ἤριπες, ὦ Πέτρος πεπετρωμένε πίστεϊ Πέτρου,
Ἤριπες ἀῤῥαγέος, Πέτρε, θεολογίης.
Ἄρχυσι δεσμεύτης Ἀρκούδιος, αἰὲν ἀφύκτοις,
Ἄρχυσι μοιριδίαις, καὶ σταλίκεσσι μόρου.
Νῦν παλάμας κροτέουσιν ἀλιτροὶ σχισματολάτραι,
Σεῖο ἀποφθιμένου βιβλοθεοτριβέος.
Αἱρέσεων πρόπολοι πατρώϊα καινοτομοῦντες
Δόγματα, ὀρχεῦνται ποσσὶν ὑπηνεμίοις,
Ὅτι ἀπεσβέσθη Ῥώμης λύχνος, ἄστρον Ἑώας.
Φαιήκων κρύφθη παμφανόων Φαέθων,
Πίστιος ἰθύνων ἀπλανῆ λόγον, ἱερομύστης
Ἴχνια εἰσβαίνων εὐαγέων πατέρων.
Ἀλλὰ θανὼν λαλέει συγγράμμασι, τεύχεα τούτου
Μυρία, ὡς γλῶσσαι πᾶσι μενοῦσι λάλαι.
Ὕμμι ματαιολόγοις ἐκφθέγξεται, οὔποτε λήξει
Ἀντεπιχειρήσωνφ αυλεπιφαυλοτάτοις.
Ἀδράσι δ' εὐσεβέεσσι γεννήσεται ἄλλος ἀπ' ἄστρων
Ἀρκτοῦρος σοφίης, πίστιος ἀρκτοφύλαξ.

Ὁ Εὐσέβιος Ῥεναυδότος, εὐσυνειδήτως διακηρύττει, ὅτι ἅπαντες οἱ λατινοφρονήσαντες Ἕλληνες ἀκρίτως διέσυραν καὶ κατελοιδόρησαν τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των, ἐν ἐλλείψει ἐπιχειρημάτων πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ φανατισμοῦ των· ὀνομάζων δὲ τούτους Ἑλληνομάστιγας διακρίνει μεταξὺ τούτων τὸν Ἀρκούδιον ὑπερβάντα πάντας εἰς τὸ στάδιον τῶν ὕβρεων. « Nemo catholicus, et si Allatii, Arcudii, » Caryophili et aliorum, bene de ecclesia meritorum memoriam » cum caritate complectatur, in eorum verba jurandum sibi ar» bitratur, aut nihil in eorum scriptis desiderat. Imo qui se in » græcas litteras abdiderunt, codicesque ipsos serio tractaverunt, » desiderant illorum diligentiam et prudentiam, nec raro can» doram et bonam fidem. Testes tot catholicorum libri editi ab » annis triginta, in quibus Arcudius vapulat tamquam perpetuus » ecclesiæ Græciæ calumniator, Allatio non parcitur, Caryophi» lus et alii Hellenomastiges sæpe refelluntur([1]) ».

Συγγράμματα.

—De Concordia occidendalis et Orientalis in septem sacramentorum administratione libri VII. Parisiis 1649([2]). (Σκοπεῖ διὰ τούτου ὁ Ἀρκού-

---

([1]) Notae ad Gennadii Homiliam de Eucharistia. σελ. 39.

([2]) Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, κατὰ Σάξιον (onomasticon lib. IV σελ. 277) προεξεδόθη ἐν Ῥώμῃ. Προσφωνεῖται δ' εἰς Σιγισμόνδον Γ' τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας.

διος ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αἱ δύο ἐκκλησίαι ἐξ ὑπαρχῆς ἦσαν σύμφωναι οὐ μόνον κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑπτὰ μυστηρίων. « Τὸ » σύγγραμμα τοῦτο, λέγει ὁ Tabaraud, εἶναι ἀξιοσημείωτον διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ » Ἀρκουδίου ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς συλλεχθέντα μνημεῖα· μηδενίζεται ὅμως » διὰ τῆς ἐπικρατούσης φανατικῆς παραφορᾶς, τῶν ἐπισεσωρευμένων ὕβρεων, » καὶ ἄλλων ἀτοπημάτων »).

—Illustratio inscriptionis in via Appia. Romæ 1619.

—De Purgatorio. Romæ 1622.

—Opusculum quod inscribitur: utrum detur purgatorium, et an illud sit per ignem? Romæ 1632.

—Περὶ τοῦ Καθαρτηρίου Πυρὸς, κατὰ Βαρλαάμ. Romæ, typis propag. 1637, (4ον μικρὸν σελ. 111. ἐξεδόθη μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Παϊσίου τοῦ Λιγαρίδου).

—Ἀπάντησις εἰς τὸ περὶ μυστηρίων τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου.

—Περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα (1).

—Ἀπάντησις εἰς Κατουμσύρτην.

—Breviarium rituum et ceremoniarum Græcorum. Romæ . . . . (τὸ κείμενον ἑλληνιστί).

—Εὐχολόγιον.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὸ Λατινικόν:

—Menologium Græcorum. Romæ 1659.

—Opuscula Aurea Theologica. Romæ 1630. (Περιέχονται συγγράμματα Ἰω. Βέκκου, Γρηγορίου Παλαμᾶ, Βησσαρίωνος, Δημητρίου Κυδόνη, καὶ Μαξίμου Πλανούδη, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Ἀρκουδίου).

Κατὰ Ῥοδοτὰν, ὁ Ἀρκούδιος ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του συγγράφων λατινιστὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἢ τὰ περὶ ἑνώσεως τῶν Ῥουθήνων· ἀλλ' ἀμφότερα, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου, ἔμειναν ἀτελῆ (2).

Ἰωάννης Ματθαῖος Καρυόφυλλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ περὶ τὸ 1566. Ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον, καὶ ἀριστεύσας, ἐστάλη εἰς τὴν πατρίδα του, ὡς τοποτηρητὴς τῆς ἐπισκοπῆς Κισσάμου. Ἐπισύρας τὴν καταφρόνησιν καὶ τὸ μῖσος τῶν συμπατριωτῶν του διὰ τὴν ἀλλαξοπιστίαν, ἐπανῆλθε μετ' οὐ πολὺ εἰς Ῥώμην, καὶ προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Ἰκονίου (!). Φανατικὸς καὶ ὁ δραπετίδης οὗτος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας συνήγορος, διετέλεσε μέχρι θανάτου γράφων καὶ ἐξυβρίζων τοὺς πρώην ἀδελφούς του. Ἀπεβίωσε τῷ 1633 (3), καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

(1) Allatii, Symmicta, lib. VIII.

(2) Rodota, Del Rito Greco, III — Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 448—50. Tabarautd, Biographie Universelle, tom. II.

(3) Κατὰ Ῥοδοτὰν 1635.

Τὴν εὐρυμάθειαν αὐτοῦ ἐπῄνεσαν οἱ Ἐρυθραῖος(1), Ἀλλάτιος(2), Φαβρίκιος(3), Ῥοδοτᾶς(4) καὶ ἄλλοι. Ηὐνοεῖτο τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Πέτρου Ἀλδοβραντίνου. Πρὸς τοῖς ἄνω δ' ἐπαινοῦσι τὸν Καρυόφυλλον ὡς ἔξοχον φιλόσοφον, θεολόγον, καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἐγκρατέστατον ὁ Victorellus, καὶ ὁ καρδινάλιος Τολέτης. Τόσον δὲ φανατισμὸν ἔδειξεν, ὥστε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, ἐξέδωκεν ἴδια συγγράμματα συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς Φλωρεντινῆς ψευδοσυνόδου.

Συγγράμματα.

—Noctes Tusculanæ et Ravennatis. Romae 1621.

—Libellus de mensa et antimensis.

—Caldeæ seu æthiopicæ linguæ institutiones. Romæ 1630.

—Pro defensione concilii Florentini. Romæ 1628. (Librum, ὡς ὁμολογεῖ Ἀλλάτιος, qui sub nomine Gennadii circumfertur).

—Confutatio Nili Thessalonicensis in primatu papæ. Parisiis 1626.

—Demonstratio errorum Gergani in disp. de processione spiritus.

—Notæ ad exercitationes Is. Casauboni in Baronium. Coloniæ 1647.

—Notæ in versione Homiliarum Origenis in Ieremiam prophetam. Lugd. 1627.

Εἰς νεοελληνικήν.

—Ἔλεγχος τῆς ψευδοχριστιανικῆς κατηχήσεως Ζαχαρίου τοῦ Γεργάνου ἀπὸ τὴν Ἄρτην. Romæ 1631.

—Ἀπ δοκιμασία καὶ κατάκρισις τῆς ἐπ' ὀνόματι Κυρίλλου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκδοθείσης ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἴτουν ἀπιστίας τῶν Καλβινιστῶν, ᾗ συνῆπται καὶ ἡ τῶν Ἀναθεματιστῶν παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ Κυρίλλου πάλαι ἐκφωνηθέντων ἀπόρριψις. Romæ typis propag. MDCXXI (8ον μικρὸν σελ. 159· προσφωνεῖται τῷ πάπᾳ Οὐρβανῷ).

—Βελλαρμίνου, Χριστιανικὴ Διδασκαλία. Romæ 1631.

—Σύντομος ἀπολογία κατὰ Κατουμσύρτου.

—Περὶ ὀγδόης Συνόδου.

Ἐξέδωκε μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ ἱστορικοκριτικῶν σημειώσεων,

—S. Nili junioris Vita. Romæ 1624.

—Epistolæ Themistoclis. Rom. 1626.

—Gregorii Scholarii Orationes III de pace ad Græcos, Iosephi episcopi Methonensis responsio ad Marcum Ephesii, et Gregorii Protosyncelli apologia. Rom. 1612.

---

(1) Pinacotheca, I, σελ. 223.
(2) Apes Urbanæ, σελ. 162—De consensu, σελ. 999.
(3) Bibliotheca Græca, XI, σελ. 446.
(4) Del rito Greco, III.

—Catena Græca Procopii in Cantica Canticorum. Lugd. 1633.

Ὁ Καρυόφυλλος, εἰδήμων τῆς χαλδαϊκῆς, συριακῆς καὶ ἰταλικῆς, μετέφρασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βελλαρμίνου εἰς τὰς γλώσσας ταύτας (1).

Νεόφυτος Ῥοδινός.

Ἐγεννήθη ἐν Ποταμιᾷ τῆς Κύπρου, καὶ ἐπαιδεύθη τὰ μὲν ἐγκύκλια γράμματα παρὰ τῷ συμπολίτῃ του Λεοντίῳ Εὐστρατίῳ, τὴν δὲ ῥητορικὴν παρὰ Ἰάσωνι Σωζομένῳ. Ἐλθὼν δ' εἶτα ἐν Ῥώμῃ, ἐστάλη εἰς Ἱσπανίαν καὶ κατεγράφη ἐν τοῖς τροφίμοις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σαλαμάγγας, ἔνθα ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν καὶ ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικήν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν ἐστάλη ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς εἰς Πολωνίαν πρὸς προσηλυτισμὸν, καὶ εἶτα εἰς Ἑλλάδα (per assalire più da vicino la scisma)· ἐνταῦθα ὅμως ὑπέστη πολλοὺς διωγμοὺς, καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπωλήθη ὡς δοῦλος. Τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας ἀπελευθερωθεὶς ἀπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ διωρίσθη ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα διετέλεσεν ἀρκετὸν χρόνον, διδάσκων καὶ τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα. Προσκληθεὶς εἰς Ῥώμην ἐστάλη εἰς Χιμάρραν, ἔνθα ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη μυρίας ὑποστὰς κακουχίας, στερήσεις, καὶ διωγμοὺς, περιήρχετο ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον διδάσκων τὸ εὐαγγέλιον, καὶ προσηλυτίζων τοὺς ἁπλοϊκωτέρους.

Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἐτελεύτησε (1669) πλήρης ἡμερῶν (2).

Συγγράμματα.

α΄. λατινιστί.

—Compendium Sacramentorum. De præceptis Decalogi. De peccatis. De officio divino. Romaæ 1628.

—Interrogatorium confessorum. Rom. 1630.

—Vita Gregorii XIII Pontificis.

β΄. ἁπλοελληνιστί.

—Πανοπλία πνευματικὴ, τούτεστι πρόχειρος διδασκαλία πολλὰ ὠφέλιμος διὰ νὰ ἠξεύρῃ κανεὶς τὰ πράγματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς κοινὴν ὠφέλειαν παρὰ Νεοφύτου ἱερομονάχου Ῥοδινοῦ Κυπρίου τοῦ Σιναΐτου συντεθεῖσα. Romæ 1630.

—Αὐγουστίνου ἐπισκόπου Ἱππώνης Ἐγχειρίδιον, μεταφρασθὲν ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Ῥοδινοῦ. Rom. 1637.

—Νεοφύτου Ῥοδινοῦ ἐξήγησις εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Θεοτόκου, τουτέστιν εἰς τὸ Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, μερασμένη εἰς δώδεκα ὁμιλίαις πολλὰ

(1) Biographie Universelle par Feller, tom. III, σελ. 201.

(2) Rodotà Storia del Rito Greco.—Allatii, Apes Urbanæ.

ὠφέλιμαις διὰ διδακτάδαις καὶ κάθε φιλοπάρθενον Χριστιανόν. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Παναγίας. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου. Romæ 1637.

—Ἄσκησις πνευματική, βιβλίον πολλὰ ὠφέλιμον διὰ νὰ ἀποστραφῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν Θεόν, λογιάζοντας τὰ ὑστερινά του, ἤγουν τὸν θάνατον, τὴν κρίσιν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ τὴν παντοτινὴν κόλασιν τοῦ ᾅδου. Κόπος Νεοφύτου Πρεσβυτέρου τοῦ Ῥοδινοῦ. Romæ 1644.

—Περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἁγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων ὁποῦ εὑγήκασι ἀπὸ τὸ νησὶ τῆς Κύπρου. (Ἐν Ῥώμῃ παρὰ τῷ Μασκάρδῳ ἔτει τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ͵αχνθ'. ἐξεδόθη μετὰ θάνατον ὑπὸ Λαυρεντίου Πόρτου, προσφωνηθὲν εἰς Λέοντα Ἀλλάτιον. σελ 203).

—Ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐπιστολὴν Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ ρεφενδαρίου τῆς ἐκκλησίας τῆς Παραμυθιᾶς εἰς τὴν Παλαιὰν Ἤπειρον, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Ἰωάννης παραπονᾶται διὰ τὸν Ῥώμης ἀρχιερέα, ὅτι ὡς ἄκρος ποιμένας, καὶ ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου, δὲν ζητᾷ τὰ πρόβατα, τουτέστιν (sic) ἐκείνους, ὁποῦ ζιοῦσιν εἰς τὸ ῥιτὸν (sic) τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Romæ, typis propag. 1656. 12, σελ. 132 (ἐν τέλει ἀναγινώσκεται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεώς του « Εἰς τὴν Νίβιτζαν ͵αχμή, μηνὶ Ἰανουαρίῳ ».

—Βίος ἢ μαρτύριον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰγνατίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, γραμμένος ἑλληνικὰ ἀπὸ Νικήταν Δαβὶδ τὸν Παφλαγόνα, καὶ γυρισμένος εἰς τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινοῦ τοῦ Κυπρίου.

—Μίμησις τοῦ Χριστοῦ τέσσαρα βιβλία συνθεμένα ἀπὸ Θωμᾶν τὸν Κέμπην.

—Μετάφρασις τῆς Φιλοθέας τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου (¹).

Κατ' Ἀλλάτιον (Apes Urbanæ) ὁ Ῥοδινὸς ἔγραψεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν—Ῥωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον.

Γεώργιος Βουστρώνιος.

Κύπριος, σπουδάσας ἐν Ῥώμῃ καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ Τάγμα τοῦ Ἰησοῦ· ἀπεβίωσε τῷ 1610, ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 24 (²)· νέος πολυμαθής, τρίβων τὴν θεολογίαν, καὶ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ ἰταλικῆς γλώσσης. Συγγράμματα κατέλιπε τὰ ἑξῆς·

—Νουθετήματα πνευματικὰ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Ἀβίλα, μεγάλου διδασκάλου τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἑρμηνευμένη εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων διὰ κοινὴν ὠφέλειαν τῶν εὐλαβῶν ἀνθρώπων. Romæ, nella Samp. della Sacr. Congr. de Propag. Fide. MDCLXXI. 12ον, σελ. 66. (Ἐν τέλει τῆς μεταφράσεως ταύτης τοῦ Δ' Ἀβίλα (Documenti spirituali) προστίθεται, Μελέτη καθημερινὴ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ· σελ. 67—88).

—Περὶ ἀναβάσεως τοῦ Νοῦ εἰς τὸν Θεόν, διὰ μέσου τῆς κλίμακος τῶν κτισμάτων· βιβλίον συνθεμένον παρὰ τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου Ῥα-

(¹) Ἀμαδούτζη προλεγόμενα εἰς τὰ τοῦ Δημητρίου Πεπάνου.

(²) Fabricii, Bibliotheca Græca, XII, σελ. 119.

δέρτου τοῦ Βελλαρμίνου τῆς ἁγίας Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καρδιναλέως τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ μεταγλωττισμένον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πατρὸς Γεωργίου τοῦ Βουστρωνίου ἱερέως τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ. Romæ, typis propagandæ 1637. 8ον σελ. 396. (Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βελλαρμίνου ἐπιγράφεται, De ascensione mentis in deum per scalas rerum creaturum).

Λέων Ἀλλάτιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1586 ἐν Χίῳ ἀπὸ Νικόλαον Ἀλλάτιον, καὶ Σεβαστὴν Νευρίδα, ὀρθοδόξους τὸ θρήσκευμα. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, ἦλθεν ἐνναέτης εἰς Καλαβρίαν, πρὸς τελειοτέραν μάθησιν. Τῷ 1600 (1) μεταβὰς εἰς Ῥώμην εἰσήχθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν Γυμνάσιον, καὶ ἐξεπαιδεύθη τὴν φιλοσοφίαν, θεολογίαν, καὶ τὰ γραμματικά. Πεπροικισμένος μὲ κρίσιν σπανίαν, μνήμην ἀπέραντον, καὶ καταπληκτικὴν εὐμάθειαν διέπρεψεν ὡς μαθητής, καὶ ἐκλείσθη εἶτα ὡς εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων φιλολόγων τοῦ καιροῦ του. Ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσε αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως εἰς βαθμὸν τοσοῦτον, ὥστε συνωμίλει ἀπροσκόπτως ἐμμέτρως. Ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος ἐπανέστρεψεν εἰς Χίον· ἀλλὰ μὴ ἀρεσκόμενος εἰς βίον καθεστικόν, ἐπαγόμενον ὑπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς μονοτονίας, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τὸν περιφανῆ Ἰούλιον Λαγάλλαν, τοῦ ὁποίου τὸν βίον καὶ συνέγραψεν. Ὁ καρδινάλιος Βισκίας προσέλαβε τὸν Λέοντα σύμβουλον ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων, ὁ δὲ πάπας Παῦλος Ε′ διώρισεν αὐτὸν καθηγητὴν τῆς Ἑλληνικῆς· καὶ ὁ Γρηγόριος ΙΕ′ τὸν ἔστειλεν ἐν ἔτει 1622 εἰς Γερμανίαν πρὸς μεταφορὰν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας δωρηθείσης βιβλιοθήκης τῆς Εἰδελβέργης· ὁ καρδινάλιος Φραγκίσκος Βαρβερίνης ὠνόμασεν αὐτὸν βιβλιοθηκάριόν του, καὶ ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Ζ′ ἐπίτιμον θαλαμηπόλον του, καὶ τῷ 1661 βιβλιοθηκάριον τῆς Βατικανῆς· Κλήμης ὁ Α′ τῷ ἐχορήγησε σύνταξιν ἰσόβιον.

Ὁ Ἀλλάτιος πλήρης ἤδη τιμῶν, καὶ ἔχων ἐν τῇ διαθέσει του τοὺς θησαυροὺς τῆς Βατικανῆς, ἀνεδείχθη ὄντως χαλκέντερος, μέχρι θανάτου ἀντιγράφων, σχολιάζων, καὶ ἐκδίδων τοὺς τεθαμμένους θησαυροὺς τῆς προγονικῆς εὐκλείας. Τὸ ὄνομά του ἐκλεΐζετο καθ' ὅλην τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ Καρδινάλιος Ῥέτζ ἐπισκεπτό-

(1) Κατὰ Ῥοδοτὰν ἑνδεκαέτης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν φροντιστήριον (1597).

φανος τὴν Βατικανὴν ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς τὸν θρυλλούμενον σοφόν.

Ἀπεβίωσε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1669 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὀγδοήκοντα τριῶν, οὐδέποτε θελήσας νὰ καταταχθῇ εἰς θρησκευτικόν τι τάγμα, ἢ ἔλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν. Ἀποθνήσκων ἀνεμνήσθη τῆς πατρίδος του, διαθέμενος τὴν μικρὰν περιουσίαν του πρὸς ἐκπαίδευσιν τριῶν Χίων ἐκ γονέων Ἑλλήνων καὶ ὀρθοδόξων εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὅπερ ἐκήρυξε κληρονόμον του.

Ἄδηλον πότε ὁ Ἀλλάτιος ἐξώμοσε τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του· κατὰ Βαλέρυον (voyage en Italie) καὶ Claude, ἦτον ἔτι ὀρθόδοξος τῷ 1661· διότι ἅμα διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς Βατικανῆς, ἐποιήθη τὸ ἑξῆς δίστιχον ὑπὸ καθολικοῦ τινος δυσχεραίνοντος ἐπὶ τῷ διορισμῷ τοῦ σχισματικοῦ Ἀλλατίου.

Praefuit haereticus (¹); post hunc schismaticus;
Turca praeest; Petri bibliotheca vale.

Ὁ Ἀλλάτιος ἦτο ἁπλοῦς τὰ ἤθη, ὡραῖος δὲ καὶ ἱπποτικὸς τὴν μορφήν (²). Τὴν δ' εὐρυμάθειαν αὐτοῦ ἐξεθείασαν δεόντως πολλοὶ καὶ διάφοροι. Ὁ Ῥοδοτὰς ἀνακράζει περὶ αὐτοῦ πομπωδῶς ταῦτα. « Noto » alla republica delle lettere, mostro d' erudizione sacra e pro» fana, excellente teologo, famoso poeta, dotto controversista, » e illustre defensore della fede ortodossa. Gloria della città di » Scio, da cui trasse il nascimento, pregio del collegio greco, da » cui fu educato; ornamento del passato secolo, in cui si rese il» lustre! »

Ὁ Φαβρίκιος λέγει περὶ Ἀλλατίου « in scriptis Allatii, quum » eruditionem singularam, doctrinaeque copiam et infinitam, » ineditorum praecipue monumentorum graecorum, notitiam et » lectionem mirari omnes necessit ».

Ὁ Νικέρων (Commentaires) λέγει, ὅτι « ὁ Ἀλλάτιος ἦτο ἀνὴρ » φιλόπονος, ἀκούραστος, πεπρικοισμένος μὲ μνημονικὸν τεράστιον, καὶ » πολυμαθέστατος· εἰς τὰ συγγράμματά του ὅμως παρατηρεῖ τις μᾶλ» λον εὐρυμάθειαν καὶ πολυαναγνωσίαν παρὰ πνεῦμα καὶ τάξιν (³). »

(¹) Αἱρετικὸν καλεῖ τὸν προκάτοχον τοῦ Ἀλλατίου Ὀλστένιον, διαμαρτυρόμενον τὸ πρίν, καὶ εἶτα τὸν καθολικισμὸν ὁμολογήσαντα.

(²) Ἡ εἰκών του ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ προμετωπίῳ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φαβρικίου.

(³) Rodotà Del Rito Greco, III—Fabricii, Bibliotheca Graeca—Ginguené, Biographie Universelle, tom. I.—Βλαστοῦ, Χιακά, Β'.

Τὸ βέβαιον, ὅτι ὁ Ἀλλάτιος ἦν τῶν σοφωτέρων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κριτικός, φιλολόγος, θεολόγος, ἀρχαιολόγος, γλωσσομαθὴς, καὶ ποιητὴς οὐχὶ τῶν χαμαιπετῶν· κατὰ τὴν τότε συνήθη ἀταξίαν ἐφρόντιζε νὰ συσσωρεύῃ ὕλην, πολλάκις ὅμως καὶ ἀμεθόδως. Ἦτο τόσον σταθερὸς εἰς τὰς ἕξεις του, ὥστε βεβαιοῦται, ὅτι ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μετεχειρίσθη ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κάλαμον· καὶ τόσον φιλόπονος, ὥστε ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς ἀντέγραψεν ὀγκωδέστατον σύγγραμμα (Diarium Pontificum). Ἠγέρθη καὶ οὗτος ἐξ ἀνάγκης δριμὺς τῆς ὀρθοδοξίας ἐπικριτὴς, οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπερφίαλος ὑβριστὴς, ὡς ἄλλοι δραπετίδαι· εὐσυνειδήτως δ' ἔστιν ὅτε συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του, παρατιθέμενος κείμενα ἀντιδοξούντων αὐτῷ συγγραφέων. Ἀκμαῖος δὲ καὶ φλογερὸς πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως διαλάμπει εἰς τὰ συγγράμματά του, καὶ ἰδίως ἐν τῷ λαμπρῷ ποιήματι «Ἑλλάς.» Ἐν τούτῳ, ποιηθέντι εἰς τιμὴν τῆς γεννήσεως Λουδοβίκου ΙΔ', παρίσταται ἡ Ἑλλὰς λαλοῦσα πρὸς τὸν μονάρχην καὶ ἐξαιτουμένη τὴν ἀπελευθέρωσίν της.

Συγγράμματα.

α'. ἐκδόσεις μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων.

—Socratis, Antisthenis et aliorum Socraticorum epistolæ, cum versione et dialogo de scriptis Socratis. Parisiis 1637.

—Philo Byzantinus de septem mundi spectaculis, cum versione et notis. Romæ 1640.

—Monumentum Aduditanum Ptolemæi Evergetæ. gr. et lat. Rom. 1631.

—Sallustii philosophi opusculum de Diis et mundo. gr. lat. Romæ 1638.

—Procli Diadochi paraphrasis in Claudii Ptolemæi libros IV, de siderum effectionibus. gr. lat. Lugdun. 1635.

—Vita Homeri, scripta a Procli et aliis duobus anonymis. gr. lat. et librum de patria Homeri. Lugd. 1640.

—S. Methodii convivium Virginium. gr. lat. cum notis et diatriba de Methodiis. Rom. 1656.

—Eustathii Antiocheni et martyris in Hexaëmeron Commentarios, ac de Engastrimytho dissertatio adversus Origenem. Origenis de eodem Engastrimytho, cum versione atque in Hexaëmeron notis et Allatii syntagmate de Engastrimytho. Lugd. 1629.

—S. Nili ascetæ epistolæ. gr. lat. Romæ 1668.

—Excerpta varia Græcorum Sophistarum et Rhetorum. Romæ 1641.

—Σύμμικτα, sive Opusculorum Græcorum et Latinorum vetustiorum ac recentiorum libri X. Romæ 1668. (Περιέχει ἑξήκοντα ἑπτὰ συγγράμ-

ματα, ὧν κατάλογος εὕρηται παρὰ Φαβρικίῳ· ὁ Ἀλλάτιος εἶχεν ἑτοιμάσει πρὸς ἔκδοσιν ἕτερα ἑκατὸν τριάκοντα ἑπτὰ συγγράμματα ἀνέκδοτα, πρὸς συνέχειαν τῶν Συμμίκτων).

—Eustathii presbyteri liber de vita functorum statu. g. lat. Romæ 1655.

—Michælis Pselli, Encomium in Symeonem Metaphrastem et officium. Symeonis Metaphrastæ Oratio in commentationem S. Deiparæ, et epistolæ. Parisiis 1664.

—Catena SS. Patrum in Ieremiam prophetam et threnos. Lugdun. 1633.

—Græcia Orthodoxa, in quo opere græce et latine faventia scripta. Romæ 1652. 2 vol. ἀνετυπώθη 1659.

—Georgii Acropolitæ historia, Iœlis Chronographia, et Ioannis Cannani narratio de bello Cpol. Paris. 1651.

—Mantissa ad opera S. Anselmi. Lugdun. 1630.

—Libanii Orationes variæ.

—Tiberius sophista, Lesbonactes Romanus, Michæl Apostolius et alii de figuris rhetoricis· Georgius Cheroboscus de tropis pœticis. Georgius Pachymeres de probatione capitum etc. Romæ 1643.

—Photii patriarchæ, Symeonis Logothetæ, Theodori Ancyrani, Nicetæ Magistri et aliorum epistolæ.

—Himerii sophistæ declamat. XX. Choricii Sophistæ. Zozimi Gazæi, Libanii, Michælis Pselli et aliorum Orationes.

—Longinus.

—In Aristotelis hymnum Hermiæ dictum, commentarius.

—Arriani Ponti Euxini Periplus,

—Ioannis Lydi chrestomathia de mensibus.

—Ioannis Antiocheni Archæologia.

—Theodori lectoris historia ecclesiastica.

—Conciliorum Ferrarensis et Florentiæ acta pleniora. Rom. 1638.

—Historia Georgii Hamartoli.

—Ioanni Chrysostomi et Photii explicationes in Evangelia Matthæi, Ioannis, et Lucæ.

—Leonardi Aretini de Reip. Florentinorum.

—Io. Canabutii, de insula Samothraciæ et Diis Troicis.

β'. ἔγραψε λατινιστί.

—De ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua consensione lib. III. cum dissertatione de Dominicis et Hebdomadibus Græcorum, et de missa præsanctificorum. Coloniæ 1648.

—De liturgia S. Iacobi—pro asserenda Græcorum communione, et de lignis S. Crucis. Coloniæ 1648.

—De utriusque ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de purgatorio, tum in dogmate, tum in ritibus consensione. Romæ 1655.

—Ioannis Henricus Hottingerus, fraudis et imposturæ manifestatæ convictus. Romæ. 1661.

—Vindiciæ synodi Ephesinæ et S. Cyrilli de processione ex patre et filio spiritus S. Romæ 1661.

—De octava synodo Photiana. Romæ 1662.

—In Rob. Creyghtoni apparatum ad historiam synodi Florentinæ a Sylvestro Syropulo scriptam. Hagæ Com. 1660.

—De patria Homeri. Lugd. 1640.

—Dialogus de scriptis Socratis. Parisiis 1637.

—De Methodiis et eorum scriptis diatriba. (συνεξεδόθη τῷ Ἁγίῳ Μεθοδίῳ ἐν Ῥώμῃ 1656, ἀνατυπωθὲν ἐν Βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου).

—De Nilis (συνεξεδόθη ταῖς ἐπιστολαῖς Νείλου ἐν Ῥώμῃ 1668, καὶ ἐν Βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου).

—De Georgiis (συνεξεδόθη Γεωργίῳ Ἀκροπολίτῃ ἐν Παρισίοις 1651, καὶ ἐν Βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου).

—De Io. Damasceno et ejusdem scriptis. (ἐξεδόθη ὑπὸ Λεκιένου ἐν τοῖς ἅπασι τοῦ Δαμασκηνοῦ τῷ 1712).

—De Symeonum scriptis diatriba. Parisiis 1664.

—De Psellis et eorum scriptis. Romæ 1634.

—De libris ecclesiasticis Græcorum. Parisiis 1644.

—Apes Urbanæ, sive de viris illustribus qui ab anno MDCXXX per totum MDCXXXII Romæ adfuerunt ac typis aliquid evulgarunt. Romæ 1633.

—Vita Iulii Lagallæ. Parisiis 1644.

γ'. ἀνέκδοτα.

—De cryptographia Græcorum recentiorum.

—Bibliotheca de scriptoribus græcis profanis.

—Bibliotheca de scriptoribus græcis ecclesiasticis.

—Historia Astrologica.

—Diatriba de Philonibus.

—De Theodoris.

—De Nicetis.

—De Constantinis.

—De Leonibus.

—De Libris apocryphis.

—De accademiis orbis et earum institutione.

—De melodis Græcorum.

—Diatriba de Græcis qui latine scripserunt.

—Homerus a calumniis vindicatus.

—Exercitationes contra recentiorum calumnias in antiqui ævi scriptores et lumina.

—De poetica exercitationes adversus hypercriticos recentiores.

—De fine temporum.

—De fine vitae Ioannis Evangelistae.
—De Ptolemaeis Ægypti regibus.
—De magnete libri III.
—De mandragora.
—De conscribendis epistolis.
—De officiis monasteriorum Graecorum.
—De musica recentiorum Graecorum.
—Anachronismus carmine elegiaco.
—Carminum Graecorum sylva.
—Animadversiones in antiquitatum Etruscarum fragmenta. Paris. 1640.
—De Engastrimytho. (συνεξεδόθη τοῖς ὑπομνήμασιν Εὐσταθίου 1629).
—De mensura temporum antiquorum et praecipue Graecorum. Coloniae 1645.
—De solea veteris ecclesiae. (συνεξεδόθη τοῖς Συμμίκτοις).
—De rebus ecclesiasticis Graecorum observationes variae, de narthece veteris ecclesiae, et de recentiorum Graecorum templis. Parisiis 1644.
—De dominiciis Graecorum, de missa praesanctificatorum. Moguntiae 1644.
—De Graecorum hodie quorundam opinationibus. Coloniae 1645.
—De erroribus magnorum virorum in dicendo. Romae 1635.
—Variae lectiones ad Const. Manassis historiam. Romae 1635.
—Confutatio fabulae de Ioanna papissa ex monumentis Graecis. Romae 1630.
—In Pselli libellum de mirabilibus schediasma.
—Iulii Lagallae de cœlo animato disputatio. 1622.
—Vetus Tacito lectio restituta.
—Ædificationes Romanae. Patavii 1644.
—Συμμίκτων indiculus. Romae 1668.
—Notae in B. Alanum de complanctu naturae.

δ'. Ἑλληνικά.

—Pœmata varia Graeca. Romae 1633.
—Ἠριδανός· ποίημα ἐλεγειακόν. Romæ 1635.
—Εἰς Οὐρβανὸν Η'. ἄγαλμα· ποίημα ἰαμβικόν. Romae 1640.
—Ἑλλάς· ποίημα ἰαμβικόν. Romae 1641. (ἐξεδόθη καὶ ἐν Consensione perpetua).
—Γενέθλια Ὁμήρου· ἐλεγεῖον. (ἐδημοσιεύθη ἐν Gronovii, Thesaurus Antiquitatum Graecorum).
—Εἰς Χριστίναν Βασίλισσαν· 1656.
—Melissolyra, de laudibus Dionysii Petavii. Rom. 1653.
—Οὐρβανοῦ τοῦ ὀγδόου εἶδος παραινετικὸν εἰς ἀρετήν, Λέοντι τῷ Ἀλλατίῳ ἐξελληνισθὲν πρὸς τὰ Θ'. εἶδος τῶν Νεμεονικῶν Πινδάρου. (ἐδημοσιεύθη ἐν Apes Urbanae).

—Iatrolaurea Gabrielis Naudaei Parisini. Romae 1633. (μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Βαρθολ. Τορτολέτου).

—Ἐπιγράμματα εἰς ἰατρικὰς ἐφημερίδας Ἀνδρέα Ἀργολέου, εἰς Ἀντώνιον Βροῦνον, εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Δημοτικῶν ἀσμάτων. τοῦ Ἀντωνίου Καρέγγου, εἰς τὰ ποιήματα Γασπάρου Συμεῶνος, καὶ εἰς Δημιόνησσαν βασίλισσαν τῆς Κύπρου.

Ἐκτὸς τούτων, γεγραμμένων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ἔγραψε καὶ εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν, τὰ δύο ταῦτα.

—Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Romae, typis Sac. Cong. de Propag. Fide. 1658.

—Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ Συμβόλου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Romae typis propag. 1659.

ί. γαλλιστί.

—La concorde des nations chretiennes d'Asie, d'Afrique, et d'Europe sur la foi catholique abandonnée par les protestans. Maguntiae 1655.

ς'. ἰταλιστί.

—Il viaggio della Signora D. Lucrezia Barberina duchessa di Modena. Genova 1654.

—Vita e morte del P. F. Alessaudro Baldrati da Lugo fatto morire nella città di Scio da Turchi per la Fede cattolica. Roma 1657.

—Dramaturgia divisa in sette indici. Roma 1666.

Ὁ Ἀλλάτιος διετήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς ἐποχῆς του, ἐξ ὧν τεσσαράκοντα ἓξ ἀπαριθμεῖ ὁ Φαβρίκιος μνημονευομένους ἐν τοῖς Συμμίκτοις.

Νικόδημος Μεταξάς.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1585 ἐν Κεραμιαῖς τοῦ δήμου Ἄνω Λιβαθοῦ τῆς Κεφαλληνίας ἐξ εὐγενῶν (1). Ἐκπαιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια ὑπὸ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του, Νικοδήμου Μεταξᾶ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου (2), καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασθεὶς πολιτείαν μετωνομάσθη Νικόδημος, Νικόλαος ἐν τοῖς κοσμικοῖς καλούμενος. Περὶ τὸ 1620 μετέβη παρὰ τῷ ἐν Λονδίνῳ ἐμπορευομένῳ ἀδελφῷ του, ὅστις τὸν συνέδραμε γενναίως. Βλέπων ὁ Νικόδημος τὴν εἰς τὸ ἔθνος ἐπικρατοῦσαν ἀμάθειαν, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀναγκαιούντων, συνέλαβε τὴν ἀξιέπαινον ἰδέαν ἵνα συστήσῃ

(1) « Apparteneva ad una nobile et influente famiglie ». Loverdo istoria della Cefalonia.—Σημειώσεις περὶ Κεφαλληνίας Λουκίσα. (ἀνέκδοτα).

(2) Ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Κεραμιαῖς, καὶ τῷ 1591 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας εἰς διαδοχὴν Νεοφύτου Κολοκυθᾶ. Ἀποθανὼν τῷ 1601 διεδέχθη ὑπὸ Ἀνθίμου Ἀντίπα. Τὸν Μεταξᾶν τοῦτον κατετάξαμεν ἐν τοῖς λογίοις τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (βλ. σελ. 233), καὶ πρὸς αὐτὸν κατευθύνεται ἐπιστολὴ Διονυσίου Κατηλιανοῦ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Λαμίου.

ἐν Ἀγγλίᾳ τυπογραφεῖον καὶ ἐκδώσῃ τὰ διὰ τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος χρήσιμα βιβλία. Ὅθεν δαπάνῃ τοῦ ἀδελφοῦ του ἠγόρασε μικρὸν τυπογραφεῖον, ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ ὁποίου ἀπελύθησαν διάφορα ἑλληνικὰ συγγράμματα, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν ἔτει 1624 τὸ περὶ ἐπιστολικῶν τύπων Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως (1).

Βλέπων ὅμως, ὅτι ἐν Λονδίνῳ δὲν ἠδύνατο ἵνα καταστῇ τόσον ὠφέλιμος εἰς τὸ ἔθνος, ὅσον ἐὰν καταβαίνων ἐξήσκει τὴν πολύτιμον ταύτην τέχνην ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, συνῆψεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ τότε πατριαρχεύοντος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ὅστις ἐνθουσιωδῶς ὑποδεχθεὶς τὰς προτάσεις τοῦ Μεταξᾶ καὶ ὑποσχόμενος πᾶσαν συνδρομὴν καὶ σύμπραξιν προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπιστεύσῃ. Ὁ Κεφαλλὴν ἀγοράσας λαμπρὰν βιβλιοθήκην καὶ ἐντελεστέραν τυπογραφίαν καταρτίσας, δαπάνῃ πρὸ πάντων τοῦ ἀδελφοῦ του (2), ἔφθασε κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1627 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ ἀγγλικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου.

---

(1) Ἐκ τῆς προτασσομένης προσφωνητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μεταξᾶ μεταφέρομεν τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα, ὡς καταδεικνύον τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ τὴν σεμνοπρέπειαν τοῦ λογίου Κεφαλλῆνος. « Ἀλλ' οὐδὲ σοί, πάτερ σεβασμιώτατε, (ἐὰν ἐγὼ τῆς σῆς » ἡμέρου διαθέσεως εὐστόχως ἐφικνεῖσθαι οἷός τ' ὦ), ἀφ' ἡδονῆς ἔσται αὕτη ἡ ἀκρόα» σις, ὡς ἄρα λογοποιοῦσι τηνάλλως οἱ κακοήθεις καὶ ἀπαίδευτοι, ὅτι μηδὲν ἔχει » καινὸν ἡ νῦν Ἑλλάς, ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα, καὶ τῆς μακαρι» στῶν ἀνδρῶν φορᾶς, ἥτις τὸ παλαιὸν ὑπῆρχεν, ὥσπερ χηρεύουσα διαπέπτωκε, » ὁπότε καὶ αἱ νῦν Ἀθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα τῶν ἑαυτῶν μακαρίων κόλπων ἐξέφυσαν, » τὸν ἔτι ζῶντα Θεόφιλον καὶ εἰς τοὺς ἀσκητὰς τελοῦντα, ὃς ἁπάσης ἀρετῆς (εἴη » δὲ τοῦτο ἀνεπαχθῶς εἰπεῖν) εἰδὼς γενόμενος, καὶ παντοδαπῆς φιλοσοφίας τὰ τέλεια » καὶ ἐποπτικὰ μυούμενος (ὡς ἡ ἐν χερσὶν ὑπόθεσις ἀπαγλαϊζομένῳ ὀνόματι διαδεί» κνυσι) μονουχὶ τὸ ἀρχαῖόν τε τῆς πρὶν ἀποβλεπομένης Ἀτθίδος ἀναστήσεται κλέος· » τοῦτον, ὥσπερ ἀκροθίνιον τῶν νῦν ἐλλογίμων καθ' Ἑλλάδα εἰ μετὰ τῆς προσηκού» σης φιλοφρονήσεως ἀποδέξῃς (ἀποδέξῃ δὲ πάντως) ἐν τῷ αὐτοῦ βιβλίῳ, ὥσπερ δι' » ἐκμαγείου τινὸς ἀπεικονιζόμενον· καὶ σὺ Θεόφιλον τῇ σῇ σεμνοπρεπείᾳ συστήσοντα » μᾶλλον ἢ δι' ἐκείνου συσταθησόμενον, ἀφ' ὑψηλοῦ ὀκρίβαντος, ἐφ' οὗ τὸ ὑπερφυὲς » τῆς εὐμοιρίας σε κατέστησε, καταβὰς καὶ προσβλέπειν ἀξιώσειας, παρ' ἡμῖν τοῖς » Ἕλλησι χρυσοῦς ἐστήξεις· καὶ πάντες τῇ σῇ σεβασμιότητι, καὶ τῇ δημοσίᾳ τῶν » Ἀγγλοβρετανικῶν πραγμάτων καταστάσει, ἧς σοι οὐ τὸ ἐλάχιστον μέρος ὁ μεγα« λόφρων βασιλεὺς ἐνεχείρισε πάντα τὰ χρηστὰ καὶ εὔφημα, καίπερ ἀπότροφοι ὄντες » τῆς σῆς πατρίδος, καὶ ἑτέρων ἀγωγὴν ἠγμένοι ὁμοθυμαδὸν εὐξόμεθα.

» Ἔρρωσο. Ἐν Λωνδώνῃ (sic) τῇ Ἀγγλοβρετανίας μητροπόλει, Μαρτίου α' ἐπὶ εἰκάδι, κατὰ τὸ αχκδ' ἔτος τὸ σωτήριον ».

Ἑτέραν ἐπιστολὴν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔστειλε πρὸς Παχώμιον τὸν Δοξαρᾶν ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. (Παρανίκας, σελ. 22 σημ. 4).

(2) « Metaxa portando una scielta biblioteca, ed una picciola stamperia » procurategli da detto suo fratello, » Loverdo, Istoria della Cefalonia.

Παρουσιασθεὶς ἀμέσως εἰς τὸν Δούκαριν, ἐπεσκέφθη εἶτα τὸν παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας, τὸν ὁποῖον μετὰ τοῦ συνοδεύοντος ἀρχιεπισκόπου Κορινθίας παρεκάλεσεν ἵνα ἐξομαλύνῃ τὸ ἐμπόδιον, ὅπερ τυχὸν οἱ Τοῦρκοι ἤθελον παρεμβάλλει κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν εἰς αὐτοὺς καινοφανῶν τοῦ τύπου ἐργαλείων. Ὁ πρεσβευτὴς ἔσπευσε νὰ ἐνεργήσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου καὶ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας Γερασίμου τὰ δέοντα, καὶ μεταβὰς παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ ἔλαβεν ἰδιόχειρον ἄδειαν, ὅπως ἀνενοχλήτως ἀποβιβασθῶσιν ἐκ τοῦ πλοίου τά τε βιβλία καὶ τὰ τοῦ τυπογραφείου.

Ὁ πατριάρχης γνωρίζων τὸν χαρακτῆρα τῶν Τούρκων, παρεκάλεσε τὸν ἄγγλον πρέσβυν νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως τὸ τυπογραφεῖον ἐργάζηται ἐντὸς αὐτῆς τῆς πρεσβείας· ὁ δὲ, θεωρῶν τοῦτο ἀπρεπὲς, συνεβούλευσε νὰ μεταφέρῃ τὸ τυπογραφεῖον εἰς ἄλλην οἰκίαν ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένην, ἵνα ὁ Μεταξᾶς δύνηται οὕτω νὰ ἐνεργῇ ἀνετώτερον, μὴ ἐκτιθέμενος ἀμέσως καὶ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ ἄκρου τῶν Ἰησουϊτῶν ὑπερασπιστοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας. Ὁ Μεταξᾶς ὑπήκουσεν εἰς τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ ἐνοικιάσας πλησίον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας οἰκίαν τινὰ, ἐσύστησεν ἐν αὐτῇ τὸ τυπογραφεῖόν του καὶ ἤρξατο ἐργαζόμενος. Πρῶτον δὲ τυπογραφείου ἔργον ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Ἕλληνος ἐκδοθὲν, ὑπάρχει τὸ κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1627 ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον τυπωθὲν βιβλίον.

« Τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου πατρὸς ἡμῶν Πάπα καὶ Πα-
» τριάρχου Ἀλεξανδρείας, τανῦν δὲ οἰκουμενικοῦ Κωνσταντινουπό-
» λεως Κυρίλλου, σύντομος πραγματεία κατὰ Ἰουδαίων ἐν ἁπλῇ
» διαλέκτῳ πρὸς Γεώργιον τὸν Πάργαν. (Μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὑπάρχει τὸ βασιλικὸν τῆς Ἀγγλίας ἐθνόσημον). Ἐτυπώθη ἐν Κων-
» σταντινουπόλει δαπάνῃ τε καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ πανοσιωτάτου καὶ
» λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις κυρίου Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ. Ἐν
» ἔτει αχκζ΄. » Εἰς μικρὸν 4ον.

Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, τῷ σπανιωτάτῳ, οὗ εὐτυχῶς ἀντίτυπον εὕρηται ἐν τῇ Δημοσίᾳ ἡμῶν βιβλιοθήκῃ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ μουσοτραφοῦς Κ. Σ. Ζαμπελίου, ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ προμετωπίδι ἀναφερομένου πονήματος, ὑπάρχουσι καὶ ἓξ ὁμιλίαι Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων εἰς τὰς ἓξ Κυριακὰς τῶν νηστειῶν, καὶ ἑτέρα ἑβδόμη εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευήν· ἕκαστον δὲ πόνημα φέρει ἰδιαιτέραν σελίδωσιν, καὶ τὸ μὲν τοῦ Κυρίλλου σύγκειται ἐκ σελίδων ἑκατὸν καὶ

μικῆς, τὸ δὲ τοῦ Μαργουνίου ἐκ φύλλων ἑκατὸν εἴκοσι καὶ δύο. Ὁ Μεταξᾶς προσφωνεῖ τὸ βιβλίον ὡς προοίμιον καρπὸν τῆς τυπογραφίας του τῷ ἄρχοντι κυρίῳ Σκαρλάτῳ τῷ Βλασίῳ ἀνδρὶ ἐπιφανεστάτῳ διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσίας.

Δεύτερον βιβλίον ἐκτυπωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς ὃ ὅμως οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τὸ ἔτος τῆς τυπώσεως σημειοῦται, καὶ τὸ ὁποῖον μανθάνομεν ὅτι ἐτυπώθη ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Μεταξᾶ, ἐκ τῆς μαρτυρίας Δοσιθέου τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ ἱστορίᾳ του περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων (Βιβλ. ΙΑ'. κεφ. 10, σελ. 1174) εἶνε τό ἐπόμενον μικροῦ τετάρτου σχήματος, περιέχον, ἕκαστον ὑπὸ ἰδιαιτέραν σελίδωσιν, τὰ ἑξῆς πέντε πονημάτια.

Α'. Τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς Ἡμῶν Μελετίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πενταπόλεως, Αἰθιοπίας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῶν. Σελ. 34.

Β'. Γεωργίου Κορεσίου τοῦ Κίου (γρ. Χίου) διάλεξις μετά τινος τῶν Φράρων. Σελ. 9.

Γ'. Νείλου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης βιβλία δύο. Τὸ πρῶτον περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαστάσεως, τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα.

Δ'. Τοῦ σοφωτάτου Βαρλαὰμ λόγος περὶ τῆς τοῦ Πάπα ἀρχῆς. Περὶ τοῦ Καθαρτηρίου πυρὸς βιβλίον ἕν. Τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενον ἔχουσι μίαν ἀρίθμησιν καὶ σύγκειται ἐκ σελ. 40.

Ε'. Γαβριὴλ τοῦ Σεβήρου ἐκ Μονεμβασίας, ταπεινοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας, ἔκθεσις κατὰ τῶν ἀμαθῶς λεγόντων καὶ παρανόμως διδασκόντων ὅτι ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνήσιοι καὶ ὀρθόδοξοι παῖδες ἐσμὲν σχισματικοὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ καθόλου Ἐκκλησίας.

Τὰ ἐκδοθέντα συγγράμματα ταῦτα, ἐξελέγχοντα τὰς τῶν παπιστῶν πλάνας, προὐξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν, δι' ὅπερ οἱ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄσπονδοι ἐχθροὶ Ἰησουῖται, συνασπισθέντες μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, προσεπάθησαν παντοιοτρόπως νὰ ματαιώσωσι τὸν ἐθνωφελῆ τοῦ Μεταξᾶ σκοπόν· καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἔγραψαν καὶ προέτρεψαν τὸ μοναστήριον, εἰς ὃ ἐκεῖνος ἀνῆκε, νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ, ὡς δῆθεν ἐργαζόμενον ὑπὲρ τοῦ προτεσταντισμοῦ. Μετὰ ταῦτα τὸν ἐκατηγόρησαν ὡς λουθηρανόν, αἱρετικὸν καὶ ὄργανον τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἧς καὶ τὰ σύμβολα ἔφερεν ἐπὶ τοῦ προμετωπίου τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτυπωθὲν βιβλίον· κατεβόων

δὲ καὶ κατὰ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως, ἀποδόντες αὐτῷ καὶ τὸ ὑπὸ Μελετίου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τυπωθὲν κατὰ τοῦ πάπα σύγγραμμα. Μὴ ἀρκούμενοι δὲ εἰς πάντα ταῦτα, ἤρξαντο ἐπιτιθέμενοι κατὰ τοῦ Μεταξᾶ, ὅνπερ καὶ ἐργαζόμενον καὶ καθ' ὁδὸν παρηνόχλουν, ὅτε ἀπὸ τῆς πρεσβείας ἐπανέκαμπτε τὴν νύκτα εἰς τὸ κατάλυμά του. Τούτων πάντων ἕνεκα ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, θέλων νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῶν ἀδιαλείπτων αὐτῶν παρενοχλήσεων, καὶ νὰ τὸν σώσῃ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς δολοφονίας, ἣν ἠδύναντο οἱ Ἰησουΐται νὰ ἀποτολμήσωσιν, ἠναγκάσθη νὰ τῷ παραχωρήσῃ ἓν δωμάτιον ἐν αὐτῇ τῇ πρεσβείᾳ, ἔνθα ἤρχετο τὴν ἑσπέραν ἐκ τοῦ τυπογραφείου συνοδευόμενος ὑπὸ φυλάκων.

Καὶ ὅμως οἱ Ἰησουΐται κατανοοῦντες τὸν εἰς τὰ συμφέροντά των ἐπικείμενον κίνδυνον ἐκ τῆς διαδόσεως συγγραμμάτων ἀντιπαπικῶν, ἀπεφάσισαν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ποιήσωσιν ἐκποδὼν τὸν κίνδυνον ἐκεῖνον, καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των μετεχειρίσθησαν τὸ ὅπλον ἐκεῖνο, ὅπερ συνήθως μεταχειρίζονται αἱ μικροπρεπεῖς, αἱ φθονεραὶ καὶ διεστραμμέναι καρδίαι, τὴν συκοφαντίαν. Μεταβάντες λοιπὸν παρὰ τῷ διοικητῇ τοῦ Γαλατᾶ, μέγα παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ ἰσχύοντι, ἐπαρουσίασαν πρὸς αὐτὸν τὸ κατὰ Ἰουδαίων σύγγραμμα τοῦ Λουκάρεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντῶνται καί τινα περὶ Μωαμεθανισμοῦ, καὶ ἐξήμεσαν κατὰ τοῦ Μεταξᾶ ὅ,τι ἡ μυσαρὰ ψυχή των καὶ ἡ κακεντρέχειά των τοῖς ἔφερεν εἰς τὸ στόμα. Μεταξὺ δ' ἄλλων παρεκάλεσαν τὸν διοικητὴν τοῦ Γαλατᾶ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν βεζίρην, ὅτι ὁ Μεταξᾶς ἦτο πολεμικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἔμπειρος περὶ τὰς μάχας, ὅτι ἐπέμφθη πρὸς διοργάνωσιν ἐπαναστάσεως, καὶ ὑπὸ τὸ ἀπατηλὸν πρόσχημα τῆς τυπώσεως καὶ διαδόσεως βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων θέλει κυκλοφορήσει ἀκολούθως καὶ ἄλλα κατὰ τοῦ Κορανίου ἐξ Ἀγγλίας σταλλόμενα βιβλία, ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ὑποθάλπει τοὺς ἐπαναστατικοὺς καὶ ἀντιθρησκευτικοὺς σκοπούς του, ὅτι ἐν τῷ τυπογραφείῳ ἐκείνῳ ἐτυποῦντο βιβλία ὑπὸ τοῦ πατριάρχου συντασσόμενα, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες προσεκαλοῦντο εἰς ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι πολλὰ ἀντίτυπα αὐτῶν ἐστάλησαν εἰς Ῥωσσίαν προτρεπόμενα εἰς τὸν κατὰ τοῦ Σουλτάνου πόλεμον κλ. Κατηγορίαι τοιαῦται, κατ' ἐκείνους μάλιστα τοὺς χρόνους γενόμεναι, ἤρκουν οὐχὶ νὰ ἐνοχοποιήσωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ θανατώσωσιν ἐκεῖνον, καθ' οὗ ἐγίνοντο· τοιουτοτρόπως δ' ὁ μέγας βεζίρης ταραχθεὶς εἰς τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ἄκουσμα, διέταξεν ἀμέσως

νὰ περιφρουρηθῇ ὑφ' ἑνὸς λόχου γενιτζάρων ἡ οἰκία τοῦ ὡς διεγέρτου καὶ ἐμπειροπολέμου συκοφαντουμένου Μεταξᾶ.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ θερμὸς καὶ ἀντάξιος προστάτης, ἰδὼν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς στηθείσης παγίδος, προσεπάθησεν ἵνα ἐμποδίσῃ πᾶσαν παρέμβασιν πρὸς ματαίωσιν τῆς συνωμοσίας· πρὸς τοῦτο προσεκάλεσεν εἰς δεῖπνον τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, τὸν πατριάρχην Κύριλλον, καὶ τὸν βάϊλον τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας. Καὶ λοιπὸν τῇ 6 Ἰανουαρίου 1628, ἡμέρᾳ τῶν Θεοφανείων, ἐνῷ ἀμερίμνως οὗτοι συνηστιῶντο, ἑκατὸν πεντήκοντα γενίτζαροι ἐπολιόρκησαν, ἀπαγορευθείσης τῆς εἰσόδου εἰς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν, τὸ οἴκημα τοῦ Μεταξᾶ, ὃν μετὰ τοῦ γραμματέως τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας συλλαβόντες ἀπήγαγον εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Γαλατᾶ, ἐν μέσῳ τοῦ πανικοῦ φόβου τῶν κατοίκων, ἀγνοούντων τὰ διαδραματιζόμενα. Συγχρόνως ὁ ἑκατόνταρχος τῶν γενιτζάρων ἐδέσμευσε πάντας τοὺς ὑπηρέτας, συνέτριψε τὰ κιβώτια καὶ τὰς σκευοθήκας, καὶ λαβὼν τὸ τυπογραφεῖον, τὸν χάρτην, τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ χρήματα, μηδ' αὐτῶν τῶν τῆς πρεσβείας παρασήμων ἐξαιρουμένων, ἀπῆλθε συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς Ἰησουΐτου διερμηνέως. Οἱ δὲ Ἰησουΐται ὅπως ἐπὶ μᾶλλον περιπλέξωσι τὸ πρᾶγμα διέδωκαν, ὅτι ἐκεῖ ἐτεκταίνετο συνωμοσία κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὅτι διὰ τῆς τυπογραφίας ἐπλαστογραφοῦντο τὰ Σουλτανικὰ φιρμάνια καὶ ἐκόπτοντο νομίσματα κίβδηλα.

Τὰ ὑπὸ τῶν γενιτζάρων κατασχεθέντα βιβλία ὑπεβλήθησαν τὴν ἐπιοῦσαν εἰς τὴν ἐξέτασιν δύο ἀρνησιθρήσκων Ἑλλήνων· ἐκ δὲ τοῦ βιβλίου τοῦ πατριάρχου μετεφράσθη τὸ κατὰ τοὺς Ἰησουΐτας ἐπιλήψιμον χωρίον ἐνώπιον τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ τοῦ μουφτῆ Γιαγιᾶ ἐφένδη. Οὐδὲν εὑρέθη ἐν αὐτῷ τὸ πλημμελές· καίτοι δὲ ὁ βεζίρης ἐξέφρασε δισταγμούς τινας περὶ τοῦ Μεταξᾶ, ὃν τῷ παρέστησαν ὡς ἄνδρα πολεμικῶν φρονημάτων καὶ μετὰ τῶν Ῥώσσων πρὸς ἐπανάστασιν συνεννοούμενον, οἱ ἐνδοιασμοὶ ὅμως αὐτοῦ πρὸς μηδὲν ἐλογίσθησαν, καὶ ὁ μουφτῆς ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, δι' ἧς ἀπεφαίνετο ὅτι τὰ κατασχεθέντα βιβλία οὐδὲν περιεῖχον κατὰ τοῦ Κορανίου, καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε ἐπιλήψιμα, ὅτι ἀφοῦ ὁ Σουλτᾶνος ἐχορήγησεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐξασκήσεως τῶν θρησκευτικῶν των δογμάτων, οὐδόλως οὗτοι ἁμαρτάνουσι καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐκτιθέμενοι τὰς ἰδέας των.

Ἡ ἐλευθέριος αὕτη τοῦ μουφτῆ ἀπόφασις ἐματαίωσε τὰς δολοπλοκίας τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἔρριψεν αὐτοὺς εἰς τὸν βόθρον, τὸν ὁποῖον δι' ἄλλους εἰργάσαντο. Ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς μεταβὰς τὴν τρίτην ἡμέραν παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ διεμαρτυρήθη διὰ τὰ γινόμενα, καὶ ἰδίως διὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Μεταξᾶ, μοναχοῦ φιλησύχου, ἐξ εὐγενῶν καταγομένου καὶ ὑπηκόου τῆς Ἑνετίας· ὁ δὲ βεζίρης, κατανοήσας τὸν δόλον, ἐπλήσθη ὀργῆς, καὶ διέταξε παραχρῆμα τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Μεταξᾶ καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κατασχεθέντων, κατὰ δὲ τῶν Ἰησουϊτῶν ὡς ταραξιῶν τῆς κοινῆς εἰρήνης προὐκαλέσε διάταγμα καθ' ὃ ἐσαεὶ ἐξωρίζοντο τοῦ Τουρκικοῦ κράτους(¹).

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δεόντως ἐκτιμήσασα τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνας τοῦ Μεταξᾶ προεχείρισεν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον Ναυπλίας. Ὁ Νικόδημος ὅμως μὴ ἀποδεχθεὶς τὸ ἀξίωμα παρεκάλεσε τὴν ἱερὰν σύνοδον καὶ ἰδίως τὸν πατριαρχεύοντα συναθλητήν του Λούκαριν ἵνα εἰς περιωπὴν ἀνεξαρτήτου ἀρχιεπισκοπῆς ἀναβιβάσῃ τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν, ἥτις τέως ἀπετέλει μετὰ τῆς Ζακύνθου ἐπισκοπὴν ὑποκειμένην τῇ μητροπόλει Κορίνθου.

Τὴν παράκλησίν του ἀποδεξαμένη ἡ σύνοδος ἀνεβίβασε διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου, ἐκδοθέντος τὴν 8 Ἰουλίου 1628, εἰς ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὴν Κεφαλληνίαν μετὰ τῆς Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, καὶ ἐπειδὴ ὁ τότε ἐπίσκοπος Παρθένιος Δοξαρὰς εἶχε παραιτηθῆ, διώρισε πρῶτον ἀρχιεπίσκοπον Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, καὶ Ἰθάκης τὸν Νικόδημον Μεταξᾶν, συναινέσαντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βαΐλου τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας Βενιέρου.

Παραλαβὼν τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὴν τυπογραφίαν ὁ Κεφαλλὴν ἀνεχώρησεν ἀμέσως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αἰσίως καταπλεύσας εἰς τὴν πατρίδα του διεκοινώσατο τὰ πατριαρχικὰ γράμματα, καὶ ἐν ἀνευφημίαις ἀνεγνωρίσθη ὑπό τε τοῦ κλήρου, τῶν ἀρχῶν, καὶ τοῦ λαοῦ ὡς νόμιμος ἀρχιεπίσκοπος.

Οἱ ἄρχοντες ὅμως τῆς Ζακύνθου μετὰ δυσαρεσκείας εἶδον τὸν διορισμὸν τοῦ Μεταξᾶ, καὶ πάντα λίθον ἐκίνησαν πρὸς ματαίωσιν τῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας δοθείσης ἐξόχου τιμῆς εἰς τὴν ἀντίζηλον νῆσον. Ὅθεν συνέταξαν ἀναφορὰς διὰ τῶν ὁποίων ἀναιδέστατα κατεσυκοφάντουν τὸν Μεταξᾶν καὶ πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῶν ἔστειλαν καὶ πρέ-

(¹) Π. Λάμπρου, Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τυπογραφίας, ἐν Χρυσαλλίδι.

ἱκεσίας εἰς Βενετίαν. Οἱ Κεφαλλῆνες ἅμα ἔμαθον τοῦτο συνέταξαν ἄλλας ἀναφορὰς ἀντιφατικὰς τῶν Ζακυνθίων καὶ ἐκλέξαντες πρεσβευτὴν ἀπέστειλαν εἰς Βενετίαν, τὸν Ἰάκωβον Μεταξᾶν, συγγενῆ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἄνδρα εὐϋπόληπτον καὶ τῶν δικαστικῶν ἐντριβέστατον· οὕτω δὲ διελύθη ἡ κατὰ τοῦ Νικοδήμου κατηγορία.

Ὁ Μεταξᾶς ἀπεφάσισεν ἵνα κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1628 ἔλθῃ εἰς Ζάκυνθον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνειθιζομένης περιοδείας. Τότε οἱ τῆς νήσου ἄρχοντες τὰ πάντα διενήργησαν κατ' αὐτοῦ, διεγείροντες τὸν λαὸν, καταβοῶντες, καὶ κοπτόμενοι· ὁ λαὸς ὅμως τῆς Ζακύνθου μὴ εἰσακούσας τὰς ῥαδιουργίας ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐνθουσιωδέστατα, καὶ ἐξελθόντα τῆς ἐκκλησίας ἔβαλλεν ἐπὶ πολυτελοῦς θρόνου καὶ ἀνευφημῶν περιήγαγεν εἰς τὴν πόλιν θριαμβευτικῶς.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ Μεταξᾶ διαδήλωσις τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου ἦτο ῥάπισμα κατὰ τοῦ ἀρχοντολογίου, τὸ ὁποῖον καταχρώμενον τῆς δυνάμεώς του κατεβασάνιζεν αὐτόν. Ὁ λαὸς περιορισθεὶς τότε εἰς τοῦτο μόνον, ἠναγκάσθη, λαβὼν καὶ ἄλλας ἀφορμὰς, ἵνα μετ' οὐ πολὺ δι' ἐπαναστάσεως πολυχρονίου πατάξῃ ἀνδρικώτατα τὴν ἐπηρμένην ὀφρὺν τῶν ἀθλίων τούτων ἀνθρωπαρίων (¹). Οἱ ἄρχοντες τῆς Ζακύνθου μένεα πνέοντες κατὰ τοῦ Μεταξᾶ συνέταξαν καὶ ἄλλας κατηγορητηρίους ἀναφορὰς πρὸς τὴν Ἑνετικὴν γερουσίαν, ἐξαιτούμενοι ἵνα τῷ ἀπαγορευθῇ ἡ εἰς Ζάκυνθον ἔλευσις, διότι ὁ λαὸς συμπαθῶν πρὸς αὐτὸν ἠπείλει νέαν κατὰ τῶν εὐγενῶν ἐπανάστασιν (²). Ὁ Νικόδημος τότε, ἀντὶ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ πρωτοπαπᾶ, ἐκλεγομένου ἀπολύτως ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου, καὶ τύπον ἐπέχοντος τοποτηρητοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, διώρισεν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον τὸν ἱερέα Νικόλαον Κούρσουλαν, πολυθρύλλητον ἐπὶ παιδείᾳ καὶ σεμνότητι βίου, δοὺς αὐτῷ καὶ τὸ δικαίωμα ἵνα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐποπτεύοντος ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας ἐκδίδῃ ἐκκλησιαστικὰς ἀποφάσεις, ἀδείας γάμων, ἐπιτίμια, δικάζῃ διαζύγια, εἰσπράττων καὶ τὰ προσήκοντα τῇ ἀρχιεπισκοπῇ κανονικὰ δικαιώματα. Ἀλλ' οἱ προεδρεύοντες τῆς κοινότητος Ζακύνθου σύνδικοι, εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἀνήκοντες, δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναγνω-

(¹) Βλέπε τὸ «Ῥεμπέλιον τῶν ποπολάρων τοῦ νησίου τῆς Ζακύνθου ὁποῦ ἔγινεν » εἰς τοὺς 1628 » ἄρτι δημοσιευθὲν ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων, καὶ μετὰ προλεγομένων ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «τὸ ἐν Ζακύνθῳ » ἀρχοντολόγιον καὶ οἱ ποπολάροι. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Νικολάου Ἀγγελίδου 1867 ».

(²) Ἀναφορὰ Ζακυνθίων, ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Κεφαλληνίας βιβλ. Β', φύλ. 168.

ρίσωσι τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Κουρσούλα, καὶ δι' ἀποφάσεως τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1631 κατήργησαν τὸ ὑπὸ τοῦ Μεταξᾶ δοθὲν αὐτῷ ἀξίωμα, καὶ ἀνεγνώρισαν τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγόμενον πρωτοπαπᾶν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐξασκήσει τῶν δικαιωμάτων του (¹).

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία μαθοῦσα τὰ ἐν Ζακύνθῳ διαδραματιζόμενα ἐξέδωκε κατὰ Φεβρουάριον τῷ 1632 τὸ ἑξῆς πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον (²).

† Κύριλλος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ἐντιμότατοι κληρικοὶ καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς περιφανοῦς καὶ θεοσώστου ἐπαρχίας τῶν νήσων Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ἡμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἡμεῖς μὲν θέλοντες τιμῆσαι τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐπισκοπὴν οὖσαν τὸ πρότερον, εἰς ἀρχιεπισκοπὴν προεβιβάσαμεν, ἀποφήναντες διὰ γράμματος πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ὀνομάζεσθαι αὐτὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ χρηματίσοντα ἀρχιερέα ἱερώτατον Νικόδημον, τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, καλεῖσθαι καὶ λέγεσθαι ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκείμενον εἰμὴ τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κατὰ καιροὺς οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, οὗ καὶ τοῦ ὀνόματος ὀφείλοντα μνημονεύειν, ὡς κανονικόν τε καὶ δίκαιον· ἥντινα προβίβασιν τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἀποδεξαμένη καὶ ἡ γαληνοτάτη καὶ χριστιανικωτάτη ἀρχὴ τῶν Ἐνετῶν, ἐβεβαιώσατο καὶ ἐκυρώσατο, ἣν καὶ ἡμεῖς μένειν βουλόμεθα διὰ παντὸς ἀμετάπτωτον καὶ ἀδιάσειστον. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐμάθομεν καὶ ἐπιστώθημεν νῦν ὁ ἐν Ζακύνθῳ εὑρισκόμενος πρωτοπαπᾶς παρὰ τάξιν ἐκκλησιαστικὴν τὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἀνήκοντα πράγματα μετερχόμενος, ἐναντίος φαίνεται τῷ ἱερωτάτῳ ἡμῶν ἀρχιεπισκόπῳ σὺν ἄλλοις τισὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἰδιοποιεῖται τὰ τοῦ ἀρχιερέως προνόμια, διαζευγνύων ἀνδρόγυνα, καὶ ἐπιδιδοὺς διαζύγια, παρέχων ἄδειαν πρὸς εὐλόγησιν συνοικεσίων, καὶ ἐκφώνησιν ἀφορισμοῦ, κρίνων τὰς τυχούσας ἐκκλησιαστικὰς κρίσεις, ἀργῶν καὶ ἀφορίζων ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, ἀγνοῶν, ὅτι ταῦτα πάντα ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου διοικοῦνται καὶ κυβερνῶνται, ἢ παρὰ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, τοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ λύειν καὶ δεσμεῖν ἔχοντος, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἁπανταχοῦ ἐπαρχίαις, ὅπερ ἄτοπον καὶ παράλογον κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς νόμους καὶ πατερικοὺς κανόνας, καὶ συγχέει τοὺς πλείστους τοῖς παραλόγοις αὐτοῦ ἐπιχειρήμασι, καὶ σκάνδαλον προξενεῖ τῷ γνησίῳ καὶ καθολικῷ ἡμῶν ἀρχιερεῖ εἰς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ χαρίσματα τῆς ἀρχιερωσύνης, ἱερεὺς ὤν, μετέρχεσθαι βουλόμενος· οὗτινος τὴν ἀτοπίαν καὶ προπέτειαν συστεῖλαι

(¹) Π. Χιώτου βίος Κουρσούλα, σελ. ιδ'.

(²) Ἀντεγράφη ἐκ τῶν Libro- Consigli 4⁰ ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Κεφαλληνίας φύλ. 20—21.

βουλόμενοι, καὶ ὑμᾶς πληροφορῆσαι τὴν προβίβασιν τοῦ θρόνου αὐτοῦ καλῶς γεγονέναι, γράφομεν διὰ τοῦ παρόντος, γνώμῃ συνοδικῇ τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἡμῶν, ἵνα τοῦ προεκδοθέντος συνοδικοῦ γράμματος περὶ τῆς προβιβάσεως τοῦ θρόνου αὐτοῦ κεκυρωμένου μένοντος καὶ βεβαίου, καὶ ἀμετατρέπτου εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα αἰῶνα, ἡ μὲν ἐπαρχία αὕτη τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας ὡς ἀπὸ ἐπισκοπῆς τιμηθεῖσα, εἴη καὶ λέγεται ἀρχιεπισκοπὴ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἡμετέρου συνοδικοῦ γράμματος, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν καὶ βεβαίωσιν τῆς γαληνοτάτης ἀρχῆς τῶν Ἐνετῶν, μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκειμένη, εἰμὴ τῷ κατὰ καιροὺς πατριάρχῃ, ὡς δεδήλωται· καὶ ὁ ταύτης ἀρχιερεὺς ἱερώτατος κύριος Νικόδημος, ὁ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς, καλῆται καὶ λέγηται ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, παρ' οὐδενὸς ἄλλου ἐπισκεπτόμενος ἢ παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐν πάσῃ χρείᾳ καὶ ἀνάγκῃ ἐκκλησιαστικῇ, μνημονεύων ἐν τῇ θείᾳ ἀκολουθίᾳ τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, συνάγων καὶ καρπούμενος τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ εἰσοδήματα, τῶν συνοικεσίων, τῶν διαζυγίων, καὶ τῶν λοιπῶν συνήθων τοῦ τόπου, κρίνων καὶ θεωρῶν πᾶσαν ἐμπίπτουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν νομίμως καὶ κανονικῶς, καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαθιστῶν, καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐκτελῶν, τὰ ἀρχιερατικὰ δηλαδὴ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, καὶ τὰς χειροτονίας πάσας, καὶ ἀργῶν, καὶ ἀφορίζων τοὺς ἀπειθοῦντας τυχὸν ἱερωμένους καὶ λαϊκούς. Ὁ δὲ πρωτοπαπὰς, ὁ νῦν καὶ ὁ ἐσόμενος, τῇ τοῦ πρωτοπαπαδικίου ἐνεργείᾳ ἀρκούμενος, παύσηται πάσης αὐθαδείας, μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχων, παρόντος καὶ ἀπόντος τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, δικαιώματα λαμβάνειν, ἢ διαζύγια διδόναι, ἢ ἄδειαν τῶν συνοικεσίων παρέχειν, ἢ ἐκφώνησιν ἀφορισμοῦ, ἢ κρίνειν τὰς ἐκκλησιαστικὰς κρίσεις, ἢ ἀργεῖν καὶ ἀφορίζειν τινὰ, ἢ ἄλλο τι πράττειν ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας ἐπισκέψεως δεόμενον, οὐδ' ἄλλως ποιήσῃ, καὶ ἐναντίος φαινόμενος τῇ συνοδικῇ ταύτῃ ἀποφάσει καὶ τῇ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐνετῶν ἐπιτεύξει καὶ ἄρξηται πάλιν τῶν προτέρων βουλόμενος παρ' ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἀνήκοντα μετέρχεσθαι, καὶ καταφρονεῖν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων τε καὶ κανόνων, αὐτός τε καὶ οἱ συναινοῦντες αὐτῷ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ ἀφωρισμένοι ἔστωσαν παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ταῖς ἀραῖς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων ὑπεύθυνοι· ὅσας δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τολμήσας ἐπιχειρήσεται ἐκτελέσαι ἐκ τῶν προῤῥηθέντων, ἄκυροι καὶ ἀνίσχυροι ἔστωσαν, καὶ ὡς μὴ γεγονυῖαι λογιζέσθωσαν· καὶ οἱ δι' ἐπιτάγματος τοῦ πρωτοπαπᾶ ἱερεῖς ἐκκλησιαστικόν τι ὑπούργημα ἐκτελέσαι θελήσοντες, τῇ ἀργείᾳ καὶ τῷ ἀπὸ Θεοῦ ἀλύτῳ ἀφορισμῷ ὑπόδικοι ἔστωσαν. Ἐπὶ γὰρ τοῦτο ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας εἰς δήλωσιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ τριακοστῷ δευτέρῳ, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιέ.

† Ὁ Ἡρακλείας Νεόφυτος· † ὁ Σερρῶν Δανιήλ· † ὁ Σηλυβρίας Λαυρέντιος· † ὁ Γάνου καὶ Χώρας Ἰωαννίκιος· † ὁ Ἐλασσῶνος Ἰωάσαφ· † ὁ Διδυμοτοίχου Λαυρέντιος· † ὁ Κυζίκου Παρθένιος· † ὁ Ἐπιφάνιος Καισαρείας· † ὁ Βιζύης Δαμασκηνός· † ὁ Ῥαιδεστοῦ Θεοφάνης· † ὁ Προικοννήσου Δανιήλ· † ὁ Βάρνης Παρθένιος· † ὁ Σωζοπόλεως Κλήμης· ὁ Τορνόβου Μακάριος· † ὁ Χαλκηδόνος Νεκτάριος· † ὁ Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος· † ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Γαβριήλ· † Νεοκαισαρείας ὁ Μακάριος.

Ἀφοῦ δὲ πλέον πᾶσα μηχανοῤῥαφία τῶν ἀρχόντων τῆς Ζακύνθου ἐναυάγησεν, οἱ ἄθλιοι οὗτοι κατέφυγον εἰς τὴν ἀπεχθεστέραν τῶν προδοσιῶν, καὶ ἐπολέμησαν τὸν Μεταξᾶν μὲ τὰ ἅπλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μετεχειρίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἰησουῖται κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου Λουκάρεως. Ἐῤῥέθη ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ὁ Μεταξᾶς ἀπελθὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρέλαβε καὶ τὸ πολυθρύλλητον τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον κατέθεσε μὲν ἐν τῇ εἰς τὸ χωρίον Μεταξάτα ἑδρευούσῃ ἀρχιεπισκοπῇ, ἀγνοοῦμεν ὅμως ἂν ἔθηκεν εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τίνα συγγράμματα ἀπελύθησαν ἐκ τῶν πιεστηρίων αὐτοῦ. Οἱ Ζακύνθιοι κατεμήνυσαν τὸν Μεταξᾶν εἰς τὴν Ἐνετικὴν Γερουσίαν ὡς ἐκδίδοντα βιβλία κατὰ τῆς *καθολικῆς* ἐκκλησίας, καὶ σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων. Ἀμέσως διετάχθη ὁ Ἀντώνιος Πιζάνης ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Μεταξᾶ καὶ ἐνεργήσας κατ' οἶκον ἔρευναν κατάσχῃ τὸ τυπογραφεῖον, τὰ βιβλία, καὶ λοιπά, ὑποβάλλων περὶ πάντων λεπτομερῆ ἔκθεσιν. Ἐκτελῶν οὗτος τὰς διαταγὰς μετέβη εἰς Μεταξάτα, καὶ εὗρεν ἐν κιβωτίοις τοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας, διάφορα ἔντυπα καὶ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα σφραγίσας ἐξησφάλισε (¹). Ὠφελούμενοι τῆς περιστάσεως οἱ συνοδεύοντες τὸν Πιζάνην Σκλαβοῦνοι διήρπασαν τὰ ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ. Τὰ κατασχεθέντα βιβλία ἐστάλησαν εἰς Βενετίαν καὶ παρεδόθησαν εἰς ἄνδρας γιγνώσκοντας τὴν ἑλληνικὴν ἵνα τὰ μεταφράσωσι λατινιστὶ καὶ σημειώσωσιν ἂν εὕρισκόν τι ἐν αὐτοῖς τὸ ἐπιλήψιμον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λογοκριταὶ ἐδείχθησαν φιλελληνικώτεροι τῶν ἀρχόντων τῆς Ζακύνθου, διακηρύξαντες, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς

(¹) « Aver ritrovato nel vescovato le stampe in due cassette de Lr. 400 di peso incirca l'una, una cassa et un casson di fogli stampati, et un sacco di scritture; le quali tutte furono allora riposte in un camerino et bollata la porta; et queste stampe par fossero dal medesimo illustrissimo Pisani fatto levar dal vescovato ». Ἔκθεσις τοῦ ἀβογαδόρου Κονταρίνη.

τὸ ἐπιλήψιμον, ἡ Δημοκρατία ἀπέλυσε τὸν Μεταξὰν τῆς κατηγορίας (17 Μαρτίου 1634) διατάξασα ἵνα τῷ ἀποδοθῶσι τὰ κατασχεθέντα.[1]

Ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ὁ Μεταξᾶς πρὸς διάλυσιν τῶν κατ' αὐτοῦ συκοφαντιῶν (1632) ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας εἰς διαδοχὴν Θεοφάνους Ξεναχίου τοῦ Κυπρίου καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπὶ τριετίαν παραμείνας ἐνταῦθα παρῃτήθη ἐν ἔτει 1635 καὶ ἐπανακάμψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐτήρησε μόνον, ὡς καὶ πρότερον, τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κεφαλληνίας.

Οἱ ἄρχοντες τῆς Ζακύνθου, μετὰ τὴν ἀθώωσιν τοῦ Νικοδήμου κατέφυγον εἰς ἄλλο μέσον ἐπιβουλῆς· προσεκάλεσαν εἰς Ζάκυνθον τὸν μητροπολίτην Κορίνθου Ἐζεκιήλ, ὑφ' ὃν πρότερον ἐκκλησιαστικῶς ἐτέλει μετὰ τῆς Κεφαλληνίας ἡ νῆσος, καὶ ἐνεθρόνισαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ ἄτοπον τοῦτο μαθὼν ὁ προβλεπτὴς διέταξε τὸν φρούραρχον τῆς Ζακύνθου ἵνα διὰ τῆς βίας ἀποπέμψῃ τὸν σφετερισθέντα ἀλλότρια δικαιώματα Ἐζεκιήλ. Μαθὼν τὰ γενόμενα καὶ ὁ δοὺξ Φραγκίσκος Ἐρίτζος ἐπῄνεσε τὴν διαγωγὴν τοῦ προβλεπτοῦ, καὶ διὰ διατάγματος προσεκάλει ἀπειλητικῶς τοὺς Ζακυνθίους ἵνα παύσωσι τοῦ λοιποῦ διεγείροντες ταραχάς[2].

Τοιοῦτος γενόμενος ὁ Μεταξᾶς ἀπεβίωσεν τὴν 29 Μαρτίου 1646, καὶ ἐτάφη ἐν Κεραμειαῖς. Ὁ προβλεπτὴς τῆς Κεφαλληνίας Γερόλιμος Λιππομάνος ἀναγγείλας τὴν 31 Μαρτίου τὸν θάνατον αὐτοῦ πρὸς τὸν προβλεπτὴν Ζακύνθου εἰδοποίει καὶ ὅτι πρὸς ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου ὡρίσθη ἡ 16 Ἀπριλίου 1646, ἡμέρα Κυριακή. Δέκα ἱερεῖς, καὶ ἱερομόναχοι, Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες, κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐψηφοφορήθησαν ὑπὸ τοῦ κλήρου ὡς ἑξῆς:

Ζακύνθιοι.

Ἱερομόναχος	Ἱερόθεος Μούζουρας	Ναὶ	78—	Ὄχι	132.
»	Τιμόθεος Σοπραμάσαρος	»	150—	»	60.
»	Μάρκος Μελισσηνὸς	»	18—	»	192.
Ἱερεὺς	Ἰωάννης Ἀβούρης	»	4—	»	206.
»	Νικόλαος Κούρσουλας	»	12—	»	198.

(1) Ταῦτα πάντα ἐκτίθενται κατ' ἔκτασιν εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀβογαδόρου Κονταρίνη τῆς 14 Μαρτίου 1634 (ἐν τῷ ἀρχ. Κεφαλληνίας).

(2) Δουκικὸν διάταγμα πρὸς τὸν Ἰωάννην Καπέλλον inquisitor Sindico et avogator in oriente, 10 Μαρτίου 1637. (ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Κεφαλληνίας βιβλ. [illegible] φύλ. 175).

Κεφαλλῆνες.

ἱερεὺς	Ἀθανάσιος Πετρίτζης	Ναὶ	40—Ὄχι	170.
»	Σταμάτης Δεμοντεσάντος	»	73— »	137.
»	Σεραφεὶμ Ζερβὸς	»	67— »	143.
»	Ἰωάννης Περιστιάνος	»	47— »	163.
ἱερομόναχος	Πανὰς	»	81— »	129.

Ἐπομένως ἐξελέχθη διάδοχος τοῦ Μεταξᾶ ὁ Ζακύνθιος Σοπραμάσαρος, ἐγκριθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ὁ Νικόδημος Μεταξᾶς ἦν ἐκ τῶν οὐχὶ εὐκαταφρονήτων λογίων τῆς ἐποχῆς του, πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, πατριώτης ἔνθερμος, εὐφραδὴς ἱεροκήρυξ (1). Ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ, κεχαραγμένῃ ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ εἰς Μεταξάτα Ἐπισκοπικοῦ, μνημονεύονται ἐν συνόψει αἱ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐκκλησίας γενναῖαι πράξεις τοῦ ἀνδρός.

«Εἰ θέλεις γνῶναι, ὦ φίλε παροδῖτα, πῶς μὲν ὑπῆρχεν αὕτη ἡ ἐπαρχία Κεφαλληνίας, Ζακύνθου τε καὶ Ἰθάκης, τοῦτο πρῶτον γίνωσκε ἀναμφιβόλως· ἦν μὲν ἔκπαλαι ἐπίσκοποι τοῖς Νήσοις, καθέδραν δὲ εἶχον τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ ἐννενηκοστῷ πρώτῳ τῷ χιλιοστῷ πεντηκστῷ ἔτει γέγονεν ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας, Ζακύνθου τε Ἰθάκης καὶ τῶν Στροφάδων Νικόδημος τοὔνομα ὁ Μεταξᾶς, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἤγειρε καινὴν καθέδραν τὸν ναὸν τοῦτον, ὃν ὁρᾷς ἡρμοσμένον· ἄλλος δὲ Νικόδημος, τοῦ προτέρου ἀνεψιὸς ὑπάρχων τοῦ πατραδέλφου, ἐμπιστευθεὶς τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει καὶ εἰκοστῷ ὀγδόῳ τῷ σωτηρίῳ, θείῳ ζήλῳ κινηθείς, ὡς καὶ ὁ πρῶτος, προσανήγειρε ἐπάνθ' ὅσα βλέπεις· πλὴν ὁ γεγονὼς φεῦ! μετὰ ταῦτα ἀθρόως σεισμὸς μέγας τε καὶ φοβερὸς τοῖς πᾶσι, τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ἔται καὶ τριακοστῷ ἕκτῳ τῷ σωτηρίῳ τῇ τριακοστῇ μηνὸς τοῦ Σεπτεμβρίου, διαφθείρας ἅπαντας ναοὺς καὶ οἴκους, συνδιέφθειρε καὶ ταύτην τὴν καθέδραν· ἀλλ' ὁ προῤῥηθεὶς Νικόδημος ὁ νέος ἐμπνευσθεὶς ἔρωτι τῆς πατρίδος, προσέτι ᾠκοδόμησε πάλιν τὰ τείχη, νεοποιήσας πάσας τὰς κατοικήσεις· οὗτος οὖν δεξάμενος τὴν προστασίαν, χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ ὀνομασθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας, Ζακύνθου τε Ἰθάκης, προσέτι ἀνεβίβασε τὴν ἐπαρχίαν εἰς παμμέγιστον ποίμνην τε καὶ ἀξίαν· εὑρὼν γὰρ ταύτην ἐπισκοπὴν μὲν οὖσαν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἤγαγε, τῇ βουλῇ καὶ γνώμῃ τῆς ἱερᾶς συνόδου, καὶ τῇ σφραγίδι τῆς Ἀριστοκρατείας τὸ βέβαιον εἰληφώς· ὃς πολλὰ παθὼν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας οὐδενὸς ἐφείσατο πλούτου ἢ μόχθου, οὐδὲ τὰς καταδρομὰς τῶν ἐναντίων ἐφοβήθη πώποτε, ἢ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ πάντα σκύβαλα νομίσας τάδε, πρὸς ἐκεῖνα ἀπέβλεπε τὰ τῆς πατρίδος, ἵνα μή τι στερηθῇ τῶν προ-

---

(1) «La sua sacra eloquenza, e la gentilezza del suo portamento gli ottenero la benevolenza di quel beatissimo patriarca Cirillo . . . . (Loverdo, Storia) ».

χαρίων· τούτων ἕνεκα ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν· κἀκεῖ μὲν οὖν γε τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Μεγάλου Γεωργίου τοῦτον ἐψήφισαν πάσαις ταῖς ψήφοις καὶ προανεκήρυξαν μητροπολίτην Φιλαδελφείας καὶ αὐτῆς τῆς Ἑνετίας· καὶ τρία ἔτη μείνας ἐκεῖ ποιμαίνων, πάλιν ἐμνήσθη τῆς φιλτάτης πατρίδος, καὶ ῥίψας δόξαν ἐκείνην καὶ ἀξίας χαίρειν, παρῃτήσατο ἐκεῖνον τὸν θρόνον καὶ ἐνηγκαλίσατο ταύτην.

Ἐγράφθη κατὰ τὸ 1642 τὸ Σωτήριον ».

Ὁ Μεταξᾶς πρεπόντως κατατάσσεται μεταξὺ τῶν τότε πρωτευόντων λογίων, ἐκδοὺς τ' ἀνωτέρω καὶ συγγράψας θεολογικά τινα πονημάτια καὶ λόγους μὴ περισωθέντας, πρὸς δὲ καὶ ἐπιστολάς, ἐξ ὧν δύο γεγραμμέναι ἐκ Λονδίνου ἐν ἔτει 1624, διεμνημονεύθησαν ἀνωτέρω.

Εὐθύμιος Ἀντιοχείας.

Ἐγεννήθη ἐν Ἐπιφανείᾳ περὶ τὸ 1580. Κομιδῇ νέος ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρός, καὶ μεγάλην ἔφεσιν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸν μοναστικὸν βίον ἔχων, ἔφηβος γενόμενος ἐπεσκέφθη τὴν Παλαιστίνην καὶ προσκυνήσας τοὺς ἁγίους τόπους ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Σάββα. Παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ἐπανῆλθεν εἰς Ἐπιφάνειαν καὶ κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐφείλκυσε διὰ τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς διαγωγῆς τὴν ἀγάπην πάντων· ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Συμεὼν τὸν ἐχειροτόνησεν ἱερέα· οἱ δὲ συμπολῖται αὐτοῦ τὸν ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἐν Χαλεπίῳ Ὀθωμανὸν διοικητήν, ἵνα ἐξαιτηθῇ ἀνακούφισιν ἀπὸ τῆς καταπιεστικῆς φορολογίας· κατ' εὐχὴν ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολήν του παρέμεινεν ἐνταῦθα διδάσκων ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ προτρέπων πάντας εἰς τὴν τῶν καλῶν ἔργων ἐξάσκησιν. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐχήρευσεν ἡ μητρόπολις Βεῤῥοίας (Χαλεπίου), οἱ κάτοικοι θελχθέντες ἐκ τῆς εὐγλωττίας καὶ τοῦ ἐναρέτου βίου του προσήνεγκον αὐτῷ τὸ ἀξίωμα, καὶ συμπαραλαβόντες μετέβησαν πρὸς τὸν ἐν Δαμασκῷ ἑδρεύοντα πατριάρχην Ἀντιοχείας διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς· ὁ τότε πατριάρχης Ἀθανάσιος Γ' προθύμως ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν ἐχειροτόνησε μητροπολίτην τῆς κατὰ Συρίαν Βεῤῥοίας τὸν Εὐθύμιον, μετονομασθέντα Μελέτιον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου Γ' κοινῇ ψήφῳ προεβιβάσθη πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Μελέτιος, ἀναλαβὼν τὸ πρῶτον βαπτιστικόν του ὄνομα Εὐθύμιος, καὶ τρίτος μὲν ἐν τοῖς ὁμωνύμοις, ἑκατοστὸς δὲ τεσσαρακοστὸς ἕβδομος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καταλεγόμενος.

Θεαρέστως ποιμάνας ἐπὶ δύο ἔτη (1629—31) τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα ὁ Εὐθύμιος, ἀπεβίωσε, ψηφίσας πρὸ τοῦ θανάτου διάδοχον τὸν παρ' αὐτῷ ἱερομόναχον Μελέτιον τὸν Χῖον.

Ὁ Εὐθύμιος ἦν εἰς ἄκρον ἐνάρετος, φιλελεήμων, καὶ πολυμαθής. Κατὰ τὸν μαθητήν του Μακάριον μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ ἀραβικὸν τὸ Κοντάκιον τῆς Θείας Λειτουργίας, τὸ Εὐχολόγιον, τὸ Ὡρολόγιον, τὰ Συναξάρια, καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία (¹).

Μακάριος Ἀντιοχείας.

Ἐγεννήθη ἐν Χαλεπίῳ καὶ ἐκαλεῖτο Μελέτιος ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Νυμφευθεὶς ἐτεκνοποίησε, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς συμβίας του ἐχειροτονήθη ἱερεύς, προχειρισθεὶς ὕστερον μητροπολίτης τῆς κατὰ Συρίαν Βεῤῥοίας. Ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1641 Εὐθυμίου τοῦ Δ'. προεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἀντιοχείας ὁ Μελέτιος, μετονομασθεὶς Μακάριος Γ'. Εὑρὼν τὸν θρόνον βεβαρυμένον μὲ χρέος δυσοικονόμητον, ἕνεκα προηγουμένων καταδρομῶν καὶ ζημιῶν, ἀπεφάσισεν ἵνα περιοδεύσῃ πρὸς ζήτησιν βοηθείας εἰς ἀνακούφισιν αὐτοῦ. Ὅθεν ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ ἐκ ταύτης διὰ τῆς Πολωνίας καὶ Μικρᾶς Ῥωσσίας μετέβη εἰς Μόσχαν τῷ 1652, καὶ ἐδεξιώθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμονεύοντος Ἀλεξίου Μιχάλοβιτζ, συνδραμόντος γενναίως εἰς βοήθειαν τῶν τοῦ πατριαρχείου ἀναγκῶν. Ἐπανακάμψας εἰς τὴν ἕδραν του καὶ διὰ τῶν περισυναχθέντων βοηθημάτων ἀνακουφίσας τὸν θρόνον, προσεκλήθη ἐν ἔτει 1666 ὑπὸ τοῦ ἄνω ἡγεμόνος εἰς Μόσχαν αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι πατριάρχαι καὶ ἐπίσκοποι, ὅπως κρίνωσι τὸν πατριάρχην Ῥωσσίας Νίκωνα. Ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον, κατὰ συνοδικὴν γνώμην ἀπεφασίσθη ἵν' ἀπέλθωσιν ἐκεῖ ὁ Μακάριος καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Παΐσιος. Ὅθεν ἀπάραντες διὰ ξηρᾶς, διὰ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ τῆς Ἀντιοχείας θρόνου Θεοδοσιοπόλεως, Γεωργίας, καὶ Ἀστραχανίου ἦλθον εἰς Ῥωσσίαν καὶ δικάσαντες τὸν Νίκωνα ἔκπτωτον τῆς πατριαρχείας ἐκήρυξαν. Ἐπανελθὼν ὁ Μακάριος εἰς Δαμασκὸν ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης εἰς Ῥωσσίαν περιοδείας ἀπέτισε καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ θρόνου χρέος, ηὐτρέπισε καὶ ἐκαλλώπισε τὸν πατριαρχικὸν ναόν, ἀνήγειρε τὸ πατριαρχικὸν οἴκημα, καὶ ἄλλα καλὰ ἐποίησε. Πατριαρχεύσας ἐπ' ἔτη τεσσαράκοντα ἑπτὰ (1641—88), ἀπεβίωσε δηλητηριασθεὶς (²).

(¹) Μακαρίου, Περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχευσάντων.—Κωνσταντίνου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, Κατάλογος τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας. (²) Αὐτόθι.

Ὁ Μακάριος ἦν ἐκ τῶν καλῶς ἐπὶ παιδείᾳ συγκεκροτημένων, καὶ συνέγραψε — Καταγραφὴν τῶν κατὰ καιροὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχευσάντων, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου, πρώτου αὐτῆς ἱεράρχου. (Τὸ πρωτότυπον ἐγράφη ἀραβιστί, ὅθεν μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ἱερεὺς Μιχαὴλ Περὲκ, προσθεὶς καὶ ἐξακολούθησιν).

Κατὰ τὸν ἄνω Περὲκ ὁ Μακάριος « εἰς τὴν πρώτην ἀποδημίαν του » (εἰς Ῥωσσίαν) ἔγραψε πέντε βιβλία, καὶ εἰς τὴν δευτέραν δέκα, » τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀραβικὴν διάλεκτον, ἀλλ' αὐτὸς τὰ » μετέφρασεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, γνωστὰ σήμερον παρὰ τοῖς Ἄραψι » καὶ λίαν ἐπωφελῆ ». (Ὁποῖαι δ' εἶνε αἱ μεταφράσεις αὗται τοῦ Μακαρίου ἀγνοῶ).

Πρὸς τούτοις ὁ Μακάριος περιέγραψε τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως καὶ τὸν βίον τοῦ πατριάρχου τῆς Ῥωσσίας Νίκωνος (¹).

Λεονάρδος Φιλαράς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Φιλαράν. Παιδευθεὶς ὁ Λεονάρδος ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, μετέβη εἰς Ἰταλίαν, καὶ κατετάχθη τρόφιμος τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διέτριβεν ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Καθολικισμοῦ, ὡς πρέσβυς Ἐρρίκου Δ' βασιλέως τῆς Γαλλίας, Κάρολος ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ, ἰσχυριζόμενος κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, ὡς κατιὼν ἀπόγονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γηραιοῦ. Σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Φιλαρᾶ καὶ ἄλλων ἐν Ῥώμῃ παρεπιδημούντων Ἑλλήνων, ἐξηγήθη τὰ ὄνειρά του καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς ἐπανάκτησιν τῶν λεγομένων δικαιωμάτων του. Μεγάλαι κατεβλήθησαν ἐνέργειαι· κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐν Ἑλλάδι συμμετέσχον τῆς συνωμοσίας· συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων καὶ ὁπλαρχηγῶν συνεκροτήθησαν ἐν Ἠπείρῳ, Αἰτωλίᾳ, καὶ Πελοποννήσῳ, καὶ πάντες ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μεσσίου, ὃν καὶ *Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον* προσηγόρευσαν.

Ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης διορῶσα, ὅτι ἦτο κατάλληλος ὥρα πρὸς πραγματοποίησιν τῶν προαιωνίων σχεδίων της, παρενέβαλεν ἐμπόδια εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Νεβὲρ διοργανιζομένης νέας σταυροφο-

---

(¹) Ἱστορία τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ ὑπὸ Α. Βελλιένου. Ἐν Ἀθήναις, 1851. σελ. 226.

ρίας. Ὁ δοὺξ διατρίβων τότε εἰς Γαλλίαν ἀνέθηκεν ἐπισήμως εἰς τὸν Φιλαρᾶν τὴν ἐντολὴν πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα παρεμβαλλομένων δυσχερειῶν. Μετὰ πολλὰς ἐνεργείας τοῦ Λεονάρδου ὁ πάπας συνεφώνησεν εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς νέας ταύτης σταυροφορίας ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ἵνα οἱ ἐλευθερωθησόμενοι ὑποσχεθῶσιν ἐπισήμως, ὅτι ἤθελον ἀσπασθῆ τὸ δυτικὸν δόγμα. Ὁ ὅρος οὗτος, ἐξ ἀνάγκης παραδεχθείς, ἐτέθη εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τῶν Ἑλλήνων συμφωνητικόν. Ἅμα ὁ πάπας ἔπαυσε παρεμβάλλων ἐμπόδια, γενικὸς ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τοὺς τυχοδιώκτας ἱππότας τῆς Δύσεως, οἵτινες σωρηδὸν κατεσπάσαντο εἰς τὰ διοργανιζόμενα τάγματα καὶ τὰ ἐξοπλιζόμενα πέντε πλοῖα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἐνηργήθη μόνον *ἐπὶ τοῦ χάρτου*, ὡς εὐφυῶς παρετήρησεν ὁ Κ. **Blanchet**, καὶ ὁ *νέος Κωνσταντῖνος* πομπωδῶς ἐν ταῖς αἰθούσαις διακηρύττων τοὺς τίτλους αὐτοῦ, εἰς οὐδὲν ἀνδρικὸν μέτρον προέβη· ἐπὶ τέλους δὲ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἀδρανείας, πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὰ πέντε πλοῖα τοῦ δουκός, καὶ οἱ Ἕλληνες μάτην ἄχρι τοῦδε περιμένουσι τὴν ἔλευσιν τοῦ *λαμπροῦ Μεσσίου* (¹).

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς σχεδιασθείσης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Φιλαρᾶς μετέβη εἰς Γαλλίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὑπουργοῦ Ῥισχελιέ, ὅστις στενῶς τὸν συνέστησεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Πάρμας Ὀδοάρδον Φαρνέζιον· τοῦτον δ' ἀκολουθήσας ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν.

Κατὰ τὸ ἔτος **1640**, ἕνεκα τῆς μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ δουκὸς διενέξεως, ἀπεστάλη ὁ Λεονάρδος ὑπὸ τοῦ Φαρνεζίου εἰς Παρισίους πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Τότε δὲ συνέταξεν ἑλληνιστὶ ᾠδὴν εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, στεφανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐν Ῥουένῃ Ἀκαδημίας, καὶ εὐγνωμονῶν προσεφώνησεν αὐτὴν εἰς τὸν προστάτην του. Ἐπιστρέψας εἰς Πάρμαν, ὅπως προφορικῶς συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ δουκὸς διὰ τὴν συνομολογηθησομένην εἰρήνην, ἐνεπιστεύθη τὸ χειρόγραφον τῆς ᾠδῆς εἰς τὸν τότ' ἐν Γαλλίᾳ διατρίβοντα Κύριλλον τὸν Χῖον, μεθ' οὗ δεσμὸς στενωτάτης φιλίας τὸν συνέδεεν. Οὗτος ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει **1644** τὸ ποίημα τοῦ Φιλαρᾶ, μετ' ἐπιστολῆς προσφωνητικῆς πρὸς τὸν τότε ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ῥουένης Φραγκίσκον τὸν Ἀρλαῖον· « ὁ ὑψηλότατος δοὺξ, λέγει ὁ Κύριλλος, τρέφων ἀείποτε ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, ὡς πάντες γνωρίζουσιν, αἰσθήματα φιλικώτατα, καὶ θέλων ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ταραχὰς τοῦ πολέμου, με-

(¹) Buchon, Nouvelles Recherches, τόμ. I, σελ. [illegible]

» προσκαλέσατο τὸν παρὰ τῇ Αὐλῇ τῆς Α. Μεγαλειότητος ἀπεσταλ-
» μένον τον ἐντιμότατον Λεονάρδον Φιλαρᾶν, ἵνα μάρτυς αὐτόπτης
» τῶν ἐκεῖ συμβαινόντων γενόμενος, δυνηθῇ ἐπανακάμπτων νὰ χορη-
» γήσῃ εἰδήσεις ἀσφαλεῖς εἰς τὴν συγκροτηθησομένην περὶ τῆς εἰρήνης
» σύνοδον ».

Ὁ Φιλαρᾶς, τὸν ὁποῖον οἱ Γάλλοι ἐκάλουν Villars, καὶ Billare, ἐγκατέλειπεν ἀναχωρῶν εἰς τὸν Κύριλλον, ἐκτὸς τῆς ἄνω ᾠδῆς, καὶ ἄλλα χειρόγραφα ποιήματά του. Προηγουμένως δὲ διαμένων εἰς Παρισίους, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1633 ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ῥοβέρτου Βελλαρμίνου, κελεύσει τοῦ πάπα Κλήμεντος Η', ἰταλιστὶ συνταχθέντος συγγράμματος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Dechiaratione più copiosa della Doctrina Christiana. Ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλαρᾶ γενομένη μετάφρασις προσεφωνήθη εἰς τὸν προστάτην του καρδινάλιον Ῥισχελιέ, τὸν διάσημον πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας, καὶ κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ ἐγένετο juxta ritum orientalis ecclesiæ.

Ἐκ Παρισίων ὁ περιφανὴς Ἀθηναῖος μετέβη εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη, σχετισθεὶς μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ συνεδέθη διὰ μεγάλης φιλίας πρὸς τὸν μέγαν ποιητὴν Μίλτωνα, μεθ' οὗ διετήρησε συχνὴν ἀλληλογραφίαν. Σώζονται δύο ἐπιστολαὶ τούτου πρὸς τὸν Φιλαρᾶν λατινιστὶ γεγραμμέναι, ἐν αἷς ὁ ἀόμματος τῆς Ἀλβιόνης Ὅμηρος θρηνῶν ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασι τῆς Ἑλλάδος στεναζούσης ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν, γράφει περὶ πολλῶν ἄλλων σπουδαίων πρὸς τὸν φίλτατόν του Φιλαρᾶν. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐξεδόθησαν ἐν πρώτοις ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1651 (¹), ἀνατυπωθεῖσαι ἐσχάτων ὑπὸ τοῦ Γάλλου Chardon De la Rochette.

Ἐν Παρισίοις διατρίβων ὁ Λεονάρδος διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ καὶ παραλάβῃ τὴν θέσιν του. Πάσχων ἐκ λιθιάσεως ὑπέστη κυστεοτομὴν, καὶ μετὰ τὴν ἐγχείρισιν ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1673 (²).

Ὁ περιηγητὴς Κορνήλιος Μάγνος γράφων ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 15 Δεκεμβρίου 1674 πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἀκιαγιόλην λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Λεονάρδου. « Ἤκμασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ Ἀθηναῖός τις, ὅστις » διὰ τῆς μεγάλης παιδείας του διέπρεψε μεγάλως ἐν Εὐρώπῃ. Τὸν

(¹) Populus Anglicanus. Londino 1651.

(²) Chardon de la Rochette, Mélanges de Critique, tom. II. Paris 1812.

» εἶδον εἰς Βενετίαν ἐκπληροῦντα τὴν τελευταίαν ἀποστολήν του ἀπὸ » μέρους τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας. Κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ » τῶν πεπαιδευμένων, διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν βα- » θεῖαν μελέτην τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Ἐπληροφορήθην ἐνταῦθα » τὸν θάνατόν του. Ἀνεζήτησα τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, περιέχουσαν » πολλὰ σπάνια καὶ τῆς ἐκλογῆς. Ἰδίως δ' ἐφρόντισα περὶ τῶν χει- » ρογράφων του ἀφορώντων, ὡς γνωρίζω, τὴν ὑπουργείαν τοῦ καρδι- » ναλίου Ῥισχελιέ· πλὴν ἔμαθον, ὅτι ἀναχωρήσας ἐξ Ἰταλίας, καὶ » μὴ ἔχων τ' ἀπαιτούμενα ἔξοδα, ἠναγκάσθη ἵνα τὰ πωλήσῃ. Εὗρον » ἐν τούτοις δύο τόμους τοῦ Γεωγραφικοῦ Ἄτλαντος. Εἷς μόνος ἀνε- » ψιός του ἐξ ἀδελφοῦ σώζεται ἐνταῦθα, ὀκταέτης τὴν ἡλικίαν, ὁμώ- » νυμος τῷ θείῳ, πνευματώδης . . . »

Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπιγραμμάτων τοῦ Μακεδόνος Κουττουνίου, ὁ ἐκδότης ἀναφέρει (σελ. 91), ὅτι τῷ ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης τὴν 15 Νοεμβρίου 1652 τρία φύλλα τυπωθέντα ἐν Παρισίοις. Ἐπὶ τοῦ πρώτου αὐτῶν ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Φιλαρᾶ μετὰ τῆς ἐπιγρα- φῆς, « Λεονάρδος Φιλαρᾶς, υἱὸς Ἰωάννου, Ἀθηναῖος ». Εἰς τὸ δεύτερον, πεζὸν ἐγκώμιον ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπερ ὁ Κουττούνιος μετέφερεν εἰς ἑλλη- νικοὺς καὶ λατινικοὺς στίχους, καὶ ἱερογλυφικόν τι σύμπλεγμα ἀρκετὰ περίεργον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου μονοκονδυλία ἐξ ὅλων τῶν γραμμάτων τοῦ ὀνόματος τοῦ Φιλαρᾶ. Τέλος δὲ τὸ τρίτον φύλλον, περιέχει τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα ἔχον οὕτως· ἐν τῷ μέσῳ κράνος μετὰ μεγάλου πτερωτοῦ λόφου, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἡ γλαὺξ ἀντωπός· δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν δύο ἐλαῖαι κορυφότμητοι, καὶ δι' ἑνὸς κλάδου ἄνω χωροῦσαι, καὶ κατωτέρω ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀλέκτωρ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵππος θαλάσσιος. Εἰς τὸ σύμβολον τοῦτο ὑπάρχουσιν ἔτι ἓν κηρύκειον, ἡ σύριγξ τοῦ Πανός, σημαῖαι, τρίαινα, πυροβόλον, καὶ κάτω τοῦ κράνους τὸ ἐν λόγῳ μονόγραμμα τοῦ Φιλαρᾶ. Εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον εὕρηται ἐπί- γραμμα τοῦ Λεονάρδου ἐν ἁπλοελληνικῇ διαλέκτῳ εἰς τὴν μητέρα του, καὶ τὸ ἑξῆς λατινιστὶ ἵνα τεθῇ κάτωθι τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος.

Nobilis huic fausto dedit omine tellus
Attica; doctrinam Roma secunda parens.
Quem, varias postquam placuit cognoscere gentes,
Grata suo retinet Gallia nostra sinu.

Ὁ Κουττούνιος ἐποίησε τρία ἐγκωμιαστικὰ ἐπιγράμματα τοῦ ἐν λόγῳ φίλου του.

Τοιοῦτος ἐγένετο ὁ Φιλαρᾶς. Vir vere illustris et ad priscam illam suorum gloriam adspirans.

Συγγράμματα.

—Ὠδὴ εἰς τὴν Ἀναμάρτητον Σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, μετά τινων ἄλλων ἐπιγραμμάτων. Ἐν Παρισίοις 1644. (Ἀνετυπώθη πολλάκις ἑλληνιστὶ, λατινιστὶ, καὶ γαλλιστὶ μεταφρασθεῖσα, μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κυρίλλου καὶ τεμαχίου δεκαελεγειακῶν στίχων, ἐν οἷς ὁ Φαλαρᾶς εὐχαριστεῖ τὸν Φρ. Ἀρλέσιον διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ βραβείου, ἐν Recueil des pièces lues dans les séances publiques de l'Academie établie à Rouen, sous le titre de l'Immaculée Conception, pour les années 1771—84. Rouen 1784).

—Διδασκαλία χριστιανικὴ ἐξηγημένη ἄλλοτε εἰς κοινὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, καὶ τώρα γυρισμένη εἰς λατινικὴν φράσιν ἀπὸ τὸν Α. Β. τὸν Ἀθηναῖον. Lutetiae 1633.

—Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ὑπουργίας Ῥισχελιέ.

—Γεωγραφικὸς Ἄτλας.

—Διάφοροι λόγοι ἑλληνιστὶ, λατινιστὶ, καὶ γαλλιστί ([1]).

—Anecdota Anthologiae Graecae. (Ὁ Φιλαρᾶς συνηρμολόγησεν ὡραίαν συλλογὴν ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς νῦν ἐκδοθείσας Ἀνθολογίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Συλλογῆς ταύτης εὕρηται ὁ ἑξῆς λογογρίφος περὶ τοῦ ὀνόματός του, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

Θὴρ κεφαλὴν τελέθω βλοσυρώτατος· ὕπνον ἀέξω
Ἤτορι· κἂν μηροῖς εὔπνοον ἄνθος ἔχω.
Τῶνδε διατροχάασκε μεσαίτατος ὕδος ἑοῖο
Ὕδασιν ἐμμίσγων Θύμβριδος ἀενάου·
Ἔνθεν Ἔρως πτερόων, πολυκαμπέα τόξα τανύσας,
Πῆξεν ἐμοὶ πυρίπνους οἷα βέλεμνα πόδας.

Καὶ κάτω ἡ ἐξήγησις αὕτη τοῦ λογογρίφου·

Λέων, Ὄναρ, Νάρδος, Νὰρ, Ἔρως.

Ἐν σελίδι 126 τοῦ χειρογράφου εὕρηνται « Λεονάρδου Φιλαρᾶ Ἀθηναίου ἐπιγράμματα ». Τὸ πρῶτόν ἐστιν ὁ ἄνω λογογρίφος· τὸ β'. ἐγκώμιον εἰς τὸν δοῦκα Ῥισχελιὲ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως· τὸ γ'. ὑπὲρ τοῦ Γιλβέρτου Gaulmin, ἑνὸς τῶν σοφωτέρων τῆς Γαλλίας· τὸ δ'. ἐρωτικὸν, ἢ φιλικὸν ἄθυρμα· τὸ ε'. ἐπιτύμβιον εἰς τὸν φίλον του Δομεσιανόν· τὸ ς'. ἠθικόν· τὸ ζ'. ἐξήγησις τοῦ Πυθαγορικοῦ τριγώνου· τὸ η'. μετάφρασις στίχων τοῦ Σενέκα· τὸ θ'. μετάφρασις τοῦ Βέζα. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ περιέχονται καὶ ἐννέα συγκινητικώτατοι στίχοι εἰς μνημόσυνον τοῦ συμπατριώτου του Ἰωάννου Δομεσιανοῦ, ἀποθανόντος ἐν Παρισίοις μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἐπάνοδόν του, καὶ ἄλλα λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα) ([2]).

Διονύσιος Κατηλιανός.

Ἱερομόναχος ἐκ Ζακύνθου, ἐφημερεύων τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ

([1]) Μνημονεύονται ὑπὸ Ἀλοϋσίου Γραδενίγου ἐν Καταλόγῳ Μαρκιανῆς.
([2]) Βλέπε Chardon De la Rochete, Mélanges.

ἁγίου Γεωργίου, προεχειρίσθη, μετὰ τὸν θάνατον Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, ἐπίσκοπος Κυθήρων· δὲν ἐδέχθη ὅμως τὸ ἀξίωμα, ἀποτραπεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας, ἀξιοῦντος ἐποπτείαν τῆς νήσου ἐκείνης· ὕστερον ὅμως ἐνεκαθιδρύθη, διότι ἐπίσκοπος Κυθήρων τιτλοφορεῖται τοὐλάχιστον εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὰς τοῦ Δαιμονογιάννη, Ναθαναὴλ Γράσσου, Ἱερεμίου Ζαγκαρόλου, Γαβριὴλ Ῥοδίτου, καὶ Μάρκου Μορεζίνου (1614—6).

Τοῦ Κατηλιανοῦ σώζονται ἐπιστολαὶ πρὸς Ἐμμανουὴλ Βλαστόν, Δανιὴλ Φάσουλον, Παχώμιον Δοξαράν, Κωνσταντῖνον Λούκαριν, Λεόντιον τὸν Κύπριον, Γεώργιον Δουκάτορα, Νικόδημον Μετάξαν, Λαυρέντιον Μαρῖνον, Διονύσιον Σιγοῦρον, πρὸς τὸν πρωτοψάλτην Καλαμάτας, Ἱερώνυμον Λίταρχον, καὶ Ἰωάννην Σιληγάρδον τὸν Ῥεθύμνιον, ἐξ Ἑνετίας χρονολογούμεναι 1588—1619. Πρὸς τοῦτον δ' ἀποτείνονται ἐπιστολαὶ Μιχαὴλ Βλαστοῦ, Μαξίμου ἀρχιδιακόνου Ἀλεξανδρείας, Γερασίμου ἱερομονάχου, καὶ Κωνσταντίνου Λουκάρεως τρεῖς, δημοσιευθεῖσαι ἅπασαι ὑπὸ Λαμίου. (Deliciæ Eruditorum. Flor. 1740).

Χριστόφορος Ἄγγελος.

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἕνεκα τῆς ἀπανθρώπου τῶν Τούρκων τυραννίας φυγὼν ἦλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διέτριψε, διδάξας ἐν μὲν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Κανταβριγίας ἀπὸ τοῦ 1608—10, ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ Ὀξωνίας ἀπὸ τοῦ 1610—12. Ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ ἀγγλικῆς, καὶ τετριμμένος περὶ τὴν θεολογίαν. Ὁ Παπαδόπουλος Κομνηνὸς ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Πελοποννησίου τούτου, ὃν λέγει ἀσπασθέντα τὸν καλβινισμόν. (Praenot. Mystag σελ. 384, 397, καὶ 405).

Συγγράμματα.

— Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Κανταβριγίᾳ 1619. (ἀνετυπώθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ἐν Λειψίᾳ 1674 ὑπὸ Γεωργίου Φεχλαβίου).

— Angeli Christophori status et ritus ecclesiae Graecae. Françof, 1655. ἑλληνολατινιστί.

— De suis tribulationibus.

— Explicatio Symboli.

— Explanatio Sacrorum mysterium.

— Encomium Angliæ et Anglorum. Londini. ἑλληνολατινιστί.

— De apostasia ecclesiae et homine peccatore. Londini 1614· ἑλληνολατινιστί (¹).

(¹) Fabricii, Bibliotheca Graeca, XI.

Ἀλέξανδρος Χαρωνιάδης.

Κρὴς ἱερομόναχος εὕρηται τούτου ἐπιστολὴ πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον, ἀρχομένη καὶ τελευτῶσα διὰ τῶν διστίχων τούτων.

Παῖς σὸς Ἀλέξανδρος Γαβριήλῳ τυτθὸν ἰάλλει
Γράμμα τόδ' ἀρχιερεῦ, Κρὴς ὁ Χαρωνιάδης.

Χίλια ἓξ θ' ἑκατὸν λυκαβάντων κύκλα παρῆλθε
καὶ τρία, μὴν ἔννατος εἰκοσιὲξ φαέων.

Συνέθετο ποίημα ὑπὲρ τοῦ Μητροπολίτου Κονταρήνου, ὡς ὁ ἴδιος λέγει ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ. « Ἴσως δὲ καὶ ἀποδημοῦντι τῷ ἡμετέρῳ μητροπολίτῃ τῷ » περιφανεστάτῳ Κονταρήνῳ συναποδημήσω· ὅς γε οὕτω φιλοστόργως πρὸς » με δείκνυται, ὥστε με καὶ τοῖς γνησιωτάτοις αὐτοῦ ἐγκρῖναι· ἐγὼ δὲ εἰς » αὐτὸν ποίημά τι ἄττα τούτου χάριν ἐξύφανα, οἷς ἔχω δώροις τηλικοῦτον » ἥρωα ἀποσεμνύνων, ὧν δὴ καὶ αὐτὸς ἔσῃ ποτὲ καὶ βασανιστὴς καὶ ἐπα- » νορθωτὴς ἀκριβέστατος ».

Φραγκίσκος Κόκκος.

Ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ, καὶ σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του· κἀκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβὰς μετήρχετο τὸν διδάσκαλον, ἔχων καὶ θέσιν τινὰ ἐν τῷ πατριαρχείῳ.

Σώζονται τοῦ Κόκκου διάφοροι ἐπιστολαί· τέσσαρες πρὸς Διονύσιον Ἡρακλείας (1604—5), καὶ ἀνὰ μία πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον, Ἰωάννην Ματθαῖον τὸν Βουστρώνιον, Διονύσιον Κατηλιανὸν, καὶ Συμεῶνα τὸν Καβάσιλαν, δημοσιευθεῖσαι ἐν Ἐπιστολαρίῳ Κορυδαλλέως, καὶ ὑπὸ Σ. Οἰκονόμου (1).

Ἐν μιᾷ τούτων γίνεται λόγος, ὅτι ὁ Κόκκος κατεγίνετο εἰς τὴν ἐκ τοῦ λατινικοῦ μετάφρασιν λογικῆς.

Νικόλαος Ἀλεμάννος (2).

Ἐξ Ἄνδρου. Ἐγεννήθη τὴν 12 Ἰανουαρίου 1583, καὶ ἐλθὼν τῷ 1592 ἐν Ῥώμῃ κατετάχθη εἰς τὸ Γρηγοριανὸν φροντιστήριον, ὅπου μεγάλως ἐπέδωκεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν καὶ εἰς πολλοὺς ἐδίδαξε. Προωρισμένος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον ἐχειροτονήθη ὑποδιάκονος, κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ εἶτα ὡμολόγησε τὸν καθολικισμόν. Διωρίσθη ὑποδιάκονος τοῦ φροντιστηρίου, καὶ ἐδίδαξε τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν αὐτῷ, ὅπου διατηρεῖται

(1) Βίος Φρ. Κόκκου ὑπὸ Σ. Οἰκονόμου.

(2) Ἄλλοι γράφουσιν Ἀλαμάννον· ἐντεῦθεν ἀπατηθεὶς εἷς τῶν συντακτῶν τῆς Biographie Universelle, συνέγραψε δύο βίους τοῦ αὐτοῦ προσώπου. (Τόμ. I. σελ. 374, καὶ 481).

καὶ ἡ εἰκών του. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἠριθμοῦντο καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων, ὡς Λέων Ἀλλάτιος, Φραγκίσκος Ἀρκούδης, καὶ Σκιπίων Κοβελλούτης· ὁ τελευταῖος γενόμενος γραμματεὺς Παύλου Δ'. εἰσήγαγε τὸν διδάσκαλόν του ὡς γραμματέα τοῦ καρδιναλίου Βοργέζη. Τῷ 1614 (¹) ὁ Ἀλεμάννιος διωρίσθη βιβλιοφύλαξ τῆς Βατικανῆς· εἰς δὲ τὴν θέσιν ταύτην εἰδικὸν τὸν καθίστα ἡ πολυμάθειά του. Τῷ 1623 ἐδημοσίευσε μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως τὸν Προκόπιον, προσθεὶς καὶ ἱστορικοκριτικὰς σημειώσεις, ἐν αἷς συνηγορῶν τῷ συγγραφεῖ ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβόντες ὁ Θωμᾶς Ῥίβιος καὶ ἄλλοι ἀπήντησαν ὑπερασπιζόμενοι τὸν Ἰουστινιανὸν κατὰ τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Ἀλεμάννου. Τοῦ Ῥιβίου αἱ διατριβαὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν 1628 καὶ 1631.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Νικόλαος ἐδημοσίευσε λατινιστὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατράνου· διαγράψας λεπτομερῶς τὴν ἱστορίαν τῆς περιφήμου ταύτης μητροπόλεως, περιέγραψε τὰ μωσαϊκὰ καὶ ἄλλα κοσμήματα, ἐξηγήσας καὶ τὰς ἐπιγραφὰς μετὰ μεγάλης εὐχερείας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο θεωρεῖται ὑπὸ τῶν εἰδημόνων περισπούδαστον διὰ τὴν κατὰ ἐν τῷ μεσαιῶνι πολιτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἱστορίαν, εἰ καὶ ὁ Le Blanc ψέγει ἐν μέρει αὐτό (²).

Ὁ Ἀλεμάννιος ἀπεβίωσεν ἐν Ῥώμῃ τὴν 24 Ἰουλίου 1626 (³) ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 43 (⁴), θῦμα γενόμενος τοῦ ζήλου του, διότι ἐνταλθεὶς τὴν φύλαξιν χώρου περικλείοντος ὀστᾶ μαρτύρων, προσεβλήθη καὶ ἐτελεύτησε.

Συγγράμματα.

—Procopii Anecdota. Lugduni 1623. (ἀνετυπώθη τῷ 1624 ἐν Ῥώμῃ· τῷ 1669 ἐν Κολωνίᾳ, καὶ τῷ 1663 ἐν Παρισίοις).

—Dissertatio historica de Lateranensibus parietinis. Romae 1625. (Ἀνετυπώθη ἐν τῷ Η'. τόμῳ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχαιοτήτων· καὶ ἰδίᾳ ἐν Ῥώμῃ τῷ 1766 ὑπὸ Βοττάρη, προτάξαντος καὶ τὸν βίον τοῦ συγγραφέως).

ἀνέκδοτα.

—De principis apostolorum sepulcro.

—De Ecclesiasticorum praeclatione.

(¹) Ὁ Ῥοδοτὰς λέγει, ὅτι τῷ 1623 διορισθεὶς β.βλιοφύλαξ ἐπὶ πενταετίαν ἔμεινεν ἐν τῷ ἀξιώματι.

(²) Traité des Monnoies de Charlemagne.

(³) Κατὰ Ῥοδοτὰν 1628.

(⁴) Κατὰ τὸν αὐτὸν 44.

—Antiquitates Christianae. (Σύγγραμμα ὀγκῶδες καὶ πολύτιμον).

Ὁ Ἀλεμάννος ἔγραψε καὶ πολλὰς σημειώσεις εἰς τὸν ὑπὸ Ἰακώβου Γρετζέρου ἐκδοθέντα ὁδηγὸν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου (¹).

Μητροφάνης Κριτόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Βεῤῥοίᾳ τῷ 1590 παρὰ Θεοδώρου. Προωρισμένος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον δωδεκαέτης παρεδόθη τῷ μητροπολίτῃ Βεῤῥοίας, ὑφ' οὗ ὠνομάσθη πρωτοαποστολάριος(²)· εἶτα δὲ τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον μετέβη εἰς Ἄθωνα, καὶ μετὰ μακρὰν ἐκεῖσε διαμονὴν, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὠνομάσθη πρωτοσύγγελος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Περὶ τὰ 1620, ζήλῳ περαιτέρω γνώσεων, περιηγήθη τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ συνεσχετίσθη μὲ τοὺς τότε περιβλέπτους τῶν δύο τούτων ἐθνῶν σοφοὺς, διορισθεὶς καὶ μέλος τῆς ἐν Ἀλτφόρδῃ Ἀκαδημίας. Περὶ τὸ 1628 διερχόμενος ἐκ Βενετίας συνεφωνήθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἵνα παραμείνας διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀντὶ μισθώματος τριακοσίων ταλλήρων. Τῷ 1629 ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ περὶ τὸ 1630 προεχειρίσθη πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Παρευρέθη ὡς τοιοῦτος εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1638 συγκροτηθεῖσαν περὶ τῆς διαβοήτου ὁμολογίας τοῦ ψευδο-λουκάρεως σύνοδον, καὶ συνυπέγραψε τῷ ἀναθέματι· « Μητροφάνης ἐλέῳ Θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πό- » λεως Ἀλεξανδρείας. »

Ὁ Κριτόπουλος ἐχρημάτισε μαθητὴς Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ ἄλλων γλωσσῶν, τετριμμένος περὶ τὰς γραφὰς καὶ τὴν ἔξω σοφίαν. Συνεκρότησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λαμπρὰν βιβλιοθήκην, περὶ ἧς Νεκτάριος Πελοπίδης, ὁ ὕστερον Ἱεροσολύμων, γράφων πρὸς Γερμανὸν λέγει « Πολλὰ (βιβλία) παρ' Ἄγ- » γλων καὶ Γερμανῶν, ἔτι καὶ Βενετίας ἐνταῦθα κεκόμικε Μητροφάνης » ἐκεῖνος, ὁ πάνυ· ὃς πολλάκις διαλεγόμενός μοι ἔλεγεν, ὡς οὐδὲν » ἐλλείπει βιβλίον τῇ ἐκείνου βιβλιοθήκῃ ἑλληνικῶν τε καὶ λατινι- » κῶν μέχρι τοῦ τότε καιροῦ (³) ». Τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ Κριτοπούλου

(¹) Rodotà, Del Rito Greco.—Biographie Universelle.

(²) « Hoc officio (πρωτοαποστολάριος) functus fui ego Metrophanes Critopulus, Theodori filius, quum adhuc essem puer duodecim annorum, a Metropolita Berrhœnsi fui creatus impositione manuum πρωτοαποστολάριος. (Critopuli Emendationes, σελ. 75).

(³) Anecdota Mosqu. Matthæi.

εἰκότως ἐγκαλεῖ Ἔρασμος ὁ Σμάλθιος, καὶ ἄλλοι· ὁ δ' ἀκριτίδης Νικόλαος Παπαδόπουλος θρασὺς ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Μητροφάνους, ὃν προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ καλβινίζοντα· ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἀπὸ τῆς ἐν Γερμανίᾳ περιοδείας αὐτοῦ, καί τινος ὁμολογίας πλαστουργειθείσης ὑπὸ τῶν λουθηροκαλβίνων καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ δημοσιευθείσης, ἐπὶ αἱρέσει καὶ τὸν φίλον καὶ συμμαχητὴν τοῦτον τοῦ ἀοιδίμου Λουκάρεως διέβαλλον. Καὶ παραδίδουσι μὲν οἱ καλβινίζοντες, ὅτι ἐν Ἑλμστάδῃ τῷ 1620 διατρίβων ὁ Κριτόπουλος συνέγραψε κατ' αἴτησιν τῶν ἐκεῖ Ἀκαδημαϊκῶν, Ὁμολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα τύποις ἐκδοθῇ· μετὰ δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς συγγραφῆς της, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μητροφάνους, ἐξέδωκαν οἱ καλβινίζοντες, ὡσεὶ ἐπίσημον τῆς αἱρέσεώς των ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς πρεσβυτέρας τῶν ἐκκλησιῶν. Ψευδεπίγραφος δὲ καὶ αὕτη, ὡς καὶ ἡ τοῦ Λουκάρεως κατεδείχθη, καὶ πλάσμα ἀναιδὲς τῶν λουθηροκαλβίνων κατεφωράθη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων (¹).

Συγγράμματα.

—Ἀντιπανοπλία.

—Περί τινων τόνων τῆς λειτουργίας. (ἐξεδόθη ὑπὸ Ἱερεμίου Κρουζελίου ἐν Ἰουτέρβῳ 1739).

—Πανηγυρικὸς καὶ δογματικὸς λόγος εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. (ἐξεδόθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Κβεκίου τῷ 1626).

—Καινὴ Διαθήκη, μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ ἁπλοελληνικόν.

—Metrophanis Critopuli patriarchae Alexandrini, Emendationes et animadversiones in Ioannis Meursii Glossarium Graecobarbarum, ex autographo nunc primum edidit Ioh. Georgius Fridericus Franzius etc. Stendaliae 1787. εἰς 8 σελ. XII—99.

—Responsio ad quaestionem clar. et doct. viri N. N. de dicto apostolico: Spiritu ampulate. Norimbergae 1626.

—Περὶ προφορᾶς τοῦ γράμματος Θ. Norimb. 1625.

—Grammatica Graeco-barbara.

—Περιηγηματικόν.

—Ἐπιστολαί (²).

Κιγάλαι (³).

Α' *Ματθαῖος Τσιγάλας*. Ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙϚ'

(¹) Κ. Οἰκονόμου, Περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν, Α'. σελ. 170.

(²) Fabricii, Bibliotheca Gr. XI, 592—99.

(³) Καὶ Τσιγάλαι ἀδιαφόρως γραφόμενοι.

αἰῶνος χειροτονηθεὶς ἱερεὺς διέτριβεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς Βενετίαν, ἔνθα καὶ ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Συγγράμματα.

—Νέα Σύνοψις διαφόρων ἱστοριῶν ἀρχομένη ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ λήγουσα ἕως τῆ νῦν ἐχρονιᾷ· περιέχει δὲ ἔτι καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταγραμένην ἀπὸ τὴν Τουρκογραίτζιαν· καὶ περὶ τῶν βασιλέων καὶ πατριαρχῶν πῶς ἐκυβέρνησεν ὁ καθεὶς τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον· καὶ πόσοι βασιλεῖς Ἰσμαηλῖται τὴν ὥρισαν ἕως τὴν σήμερον· ἔτι δὲ περιέχει τὴν διάλεξιν τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου μὲ τὸν Ζαμβρὴν τὸν μάγον· καὶ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ζ' Συνόδων, πότε καὶ ποῦ, καὶ κατὰ τίνων ἔγιναν, μετὰ καὶ τινῶν ἀντιῤῥήσεων ὠφελιμωτάτων· ἔτι δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα, πότε καὶ μετὰ ποῖον τρόπον ἐδογματίσθη νὰ γίνεται· καὶ περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐκ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀποδείξεις· καὶ περὶ τῆς Βενετίας πότε ἐκτίσθη καὶ πόσοι Δούκιδες τὴν ὥρισαν, καὶ τῶν ὀφφικίων τοῦ Βασιλικοῦ Παλατίου. Συναχθέντα ἀπὸ πολλῶν ἱστορικῶν βιβλίων, καὶ μεταφρασθέντα εἰς πεζὴν φράσιν, παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ματθαίου Κιγάλα τοῦ Κυπρίου, εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἔτι δὲ ἐτυπώσαμεν καὶ τὴν χεῖρα, διὰ νὰ εὑρίσκει ὁ βουλόμενος τὸν κάθε μῆνα εἰς ποίαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ἀρχίζῃ· μὲ τὴν ὁποίαν εὔκολα εὑρίσκει ὁ καθεὶς καὶ τὸ ἅγιον Πάσχα μὲ τὴν ἑρμηνείαν ὁποῦ ἐσημειώσαμεν. Ἐνετίῃσιν, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ, ἔτει κυρίου ͵αχλζ'.

—Πασχάλιον αἰώνιον μετὰ κοινῆς, καὶ συνοπτικῆς μεθόδου πρόχειρον τῆς πᾶσι. Ἀρχόμενον ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη ͵αχκζ', καὶ λῆγον ἕως εἰς ἔτη ͵βρμθ'. καὶ ἀφ' οὗ τελειώσῃ πάλιν ἀρχίζει εἰς τὴν αὐτὴν ἰδίαν ἀρχὴν, μόνον ἡ ἐχρονία παρέρχεται. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα μένουσιν ἀπαραλλάκτως, ὡς βλέπεις ἐστρωμένα. Νεωστὶ ἐφευρεθὲν καὶ συντεθὲν παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ματθαίου Τζιγάλα τοῦ Κυπρίου. Περιέχον καὶ ἑορτολόγιον πάνυ ὡραῖον καὶ εὐκολώτατον ἔτι δὲ Σεληνοδρόμιον συντομώτατον. Τὰ πάντα πρόχειρα τοῖς πᾶσιν. Ἐνετίῃσι παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκῆ. ͵αχοζ'. 8[ον] σελ. 110.

—Συνταγμάτιον περιέχον κανόνας τε καὶ εὐχὰς ἱκετηρίους εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων βιβλίων, τὰ πλεῖστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραὶμ λεγόμενα καθ' ἑσπέραν τῆς ἑβδομάδος παρὰ τοῖς βουλομένοις πολεμῆσαι τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν, πρὸς τὰ πάθη καὶ ἡδονὰς ἐγκειμένην, ἀρχόμενα ἀπὸ τῷ Σαββάτῳ ἑσπέρας, καὶ λήγουσι ἕως τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρας. Προσετέθησαν δὲ καὶ ἕτεροι τρεῖς κανόνες παρακλητικοὶ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ ὁλόκληρος ὁ ἀκάθιστος ὕμνος· ἔτι δὲ προσετέθη καὶ Πασχάλιον αἰώνιον, καὶ κανόνιον πασῶν τῶν ἑορτῶν, ὁποῦ ἀκολουθοῦσιν τῷ Πάσχα, μετὰ σεληνοδρομίου συνοπτικωτάτου, μηνολογίου συντομωτάτου, τὰ πάντα πρόχειρα τοῖς πᾶσι. Συνταχθέντα παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ματθαίου Τζιγάλα τοῦ Κυπρίου. Ἐνετίῃσιν, ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ͵αχπε'.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, πολλάκις ἀνατυπωθέντων, ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος, Σελ-

λογικὴν καινόνησιν, ἣν προσεφώνησε πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Ἀθανάσιον Πατελλάριον, τὸν Κρῆτα· καὶ περὶ καλενδαρίου κατὰ Παπαδόπουλον (Histor. Gymn. Patavini σελ. 374). Πρὸς δ' ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ μὲν 1639 τὴν ἑρμηνείαν Θεοδωρήτου εἰς τὸ Ἆσμα Ἀσμάτων, μετ' ἄλλων συνταγματίων, δαπάνῃ Ἱεροθέου Κεφαλλῆνος, τῷ δὲ 1690 τὴν Ἑρμηνείαν τῆς Θείας Λειτουργίας, προσφωνήσας τὴν ἔκδοσιν εἰς Ἀθανάσιον Βαλλεριανὸν, μητροπολίτην Φιλαδελφείας (1).

Β'. *Ἰωάννης Κιγάλας.* Ἐγεννήθη ἐν Λευκοσίᾳ Κύπρου ἀπὸ τὸν ἀνωτέρω Ματθαῖον. Ἐσπούδασε μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Δημητρίου καὶ Ἱερωνύμου εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, καὶ τῷ 1668 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Λογικῆς εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1687. « Vir fuit, λέγει ὁ Παπαδόπουλος, moris probatissimi, » summaeque pietatis, philosophus optimus, nec minor theologus, » sed in primis graecae linguae, in paucos peritissimus ». Ὁ Κρὴς Νικόλαος Βουβούλιος *Ἀττικὴν Μέλισσαν* ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην,

Ὦ Κυπρίων χάριτες τὴν αἱμυλίην ἀνέχευσαν.
Γλώσσῃ Μαιονίδην, νῷ δὲ Πλάτωνα φέρει.

Ἔγραψεν ὁ Κιγάλας διάφορα ἐπιγράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὰ ὁποῖα nitidissima et elegantissima, καλοῦσιν ὁ Παπαδόπουλος καὶ Βουβούλιος. Πρὸς δὲ καὶ τὸ ἑξῆς σύγγραμμα.

—Praelectionum erudita Synopsis (2).

Γ'. *Ἱλαρίων Κιγάλας*· ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ οὗτος οἰκογενείας· γεννηθεὶς εἰς Λευκοσίαν ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε τὴν θεολογίαν, ῥητορικὴν καὶ ποιητικήν· ἐστάλη ὕστερον ὑπὸ τῆς προπαγάνδας εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα κηρύξῃ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐπεσκέφθη πολλοὺς τόπους καὶ ἰδίως τὴν Ἤπειρον, ἔνθα καὶ ἐπὶ πολὺ διέμεινε κηρύττων. Ἐπαναστρέψας εἰς Ῥώμην διωρίσθη προεστὼς καὶ διδάσκαλος εἰς τὸ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κουττουνίου συστηθὲν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Εἶτα ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ὀνομασθεὶς οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, καὶ μέγας θεολόγος, καὶ ἔξαρχος τῶν ἁπανταχοῦ διδασκάλων, φέρων μανδύαν, βακτηρίαν, καὶ ὑακινθόχρουν σκιάδιον. Περὶ τὸ 1660 ἔτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Κύπρου· ἐκεῖ δὲ συνεννοούμενος μετὰ τῶν δυτικῶν, ἀπέβαλε τὴν ἀλωπεκὴν, καὶ συνεκρότησεν αὐθαιρέτως σύνοδον ἐν Λευκοσίᾳ περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχα-

(1) Βρετοῦ. Κατάλογος Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Α. ἀρ 73, 77, 107, 111, καὶ 118.
(2) Papadopoli, Histor. Gymn. Patan. 376 –7.

ξοστείας. Γνωστῆς γενομένης τῆς παρανόμου ταύτης πράξεως εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, καθῃρέθη τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ μόλις διὰ τῆς φυγῆς ἐσώθη ἀπὸ τῆς δικαίας ὀργῆς τῶν συμπατριωτῶν του (¹).

Μετέφρασεν ἑλληνιστὶ τὸ περὶ Ἀρχῆς τοῦ Πάπα σύγγραμμα Πέτρου τοῦ Ἱσπανοῦ, χάριν τοῦ αἰτήσαντος Νεκταρίου Ἱεροσολύμων (²), καὶ ἔγραψεν ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα εἰς τὸν Ἅγιον Γοβδελὰν, συνεκδοθὲν τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ Ἁγίου ἐν Βενετίᾳ 1661.

Ἰωάννης Κουττούνιος.

Ἐγεννήθη ἐν Βεῤῥοίᾳ· νέος ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τὴν ἰατρικὴν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδίδαξεν αὐτόθι. Ἐκ Ῥώμης εἰς Βονωνίαν μεταβὰς ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ δέκα τρία ἔτη, μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε τὸ Πανεπιστήμιον εὐγνωμονοῦν ἀνήγειρεν αὐτῷ μνημεῖον ἐντὸς τοῦ περιβόλου. Προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας ἦλθεν εἰς Βενετίαν καὶ διωρίσθη πρωτοκαθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὡς διάδοχος τοῦ περιφήμου Κρεμωνίου (1637). Εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Κουττουνίου συνέῤῥεον πανταχόθεν Γερμανοὶ, Ἰταλοὶ, Γάλλοι, καὶ Ἕλληνες· διὰ δὲ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ γόνιμον διδασκαλίαν ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας καὶ μ' ἔκτακτον χρηματικὴν ἀμοιβὴν, καὶ τὸν τίτλον ἱππέως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Πρὸ τοῦ θανάτου του (1653) ὁ φιλόπατρις οὗτος Ἕλλην διέθετο τὴν περιουσίαν του πρὸς ἵδρυσιν παραρτήματος ἐν τῷ Παταβιανῷ Πανεπιστημίῳ, ἵνα ἐν αὐτῷ τρέφωνται καὶ σπουδάζωσιν ἀποκλειστικῶς ὀκτὼ Ἑλληνόπαιδες. Τὸ καθίδρυμα τοῦτο « Κουττουνιανὸν ἑλληνομουσεῖον » ἐπικληθὲν διετηρήθη μέχρι τῆς ὑπὸ Ναπολέοντος καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἐξ αὐτοῦ παιδευθέντες πολλοὶ Ἕλληνες μετέφερον εἰς τὴν αὐχμῶσαν πατρίδα τὰ φῶτα τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν.

Ἀπεβίωσεν ὁ Κουττούνιος ἐν Παταβίῳ τῷ 1658 (³), καὶ ἐτάφη μετὰ μεγάλης πομπῆς. Ἰάκωβος Καΐμος ἐποίησε τὸ ἑξῆς ὑμνοῦν τὴν σοφίαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Μακεδόνος τούτου ἐπιτύμβιον. « Ioanni » Cottunio Veriensi Equiti, Phil. Medicinæ et Sacræ Theol.

(¹) Ῥοδινοῦ περὶ Ἡρώων κλπ. σελ. 153—Κυπριανοῦ, Ἱστορία Κύπρου, σελ. 362.

(²) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχ. σελ. 1247.

(³) Κατὰ Ῥοδοτὸν 1657.

» Doctori, Bononiæ primum, mox Patavii Professori publico eru-
» ditissimo: Primæ sedis philosopho, qui Græcæ juventuti, Musis-
» que Atticis domicilium liberaliter fixit: veterum vero sapien-
» tiæ gloriam ingenii monumentis vel æquavit, vel excessit ».

Συγγράμματα.

—Logica.

—Physica, cum epistola præfixa ad Principem et Arciep. Saliburg.

—De anima. (Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀνατρέπει τὰς δοξασίας τοῦ Κρεμονίου).

—Prolusio in solemni inauguratione primariæ de philosophiam exedræ.

—De triplici statu animae rationalis.

—De cœlo et mundo.

—De meteoris.

—De virtutis et vitiis.

—De generatione et corruptione.

—Tractatus de conficiendo epigrammate.

—Ἑλληνικῶν Ἐπιγραμμάτων βιβλία δύο Ἰωάννου τοῦ Κουττουνίου, τοῦ ἐκ Βεῤῥοίας, ἱππέως, φιλοσοφίας, ἰατρικῆς, καὶ θεολογίας διδασκάλου, καὶ ἐν τῷ τοῦ Παταυΐου Λυκείῳ πρώτου φιλοσόφου. Patavii, 1635. (Ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Κουττουνίου, ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ λατινιστὶ μεταφρασθέντων, προσφωνεῖται εἰς Λουδοβίκον ΙΔ΄. τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας) (1).

Γαβριὴλ Βλάσιος.

Κερκυραῖος. Προχειρισθεὶς μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, μνημονεύεται ὡς τοιοῦτος ἐν ἔτει 1618—32.

Ὅταν, ὡς προεῤῥέθη ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ προσεπάθησε νὰ διεγείρῃ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὠφελούμενος τῆς συγχύσεως ἀποβῇ εἰς ἑλληνικὴν παραλίαν μετὰ τοῦ στολίσκου, ὃν παρεσκεύαζεν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ εἶτα ὁδεύσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, δι' ἀπεσταλμένων ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν κατοίκων ἰδίως τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἠπείρου· καὶ κατ' ἀρχὴν ἐφάνη ἡ ἐπιχείρησις τοῦ τυχοδιώκτου τούτου ἐπιτυγχάνουσα· πάντες μετὰ χαρᾶς ἤκουσαν τὰς προτάσεις, καὶ οὐδὲν πλέον ἀπέμενεν ἢ ἡ ἐμφάνισις τοῦ δουκὸς, ἵνα δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς σφαγῆς τῶν Τούρκων. Ὑποκινηταὶ ἰδίως τοῦ κινήματος τούτου ἀναφαίνονται οἱ τότε ἀρχιεπίσκοποι, Μητροφάνης Μονεμβα-

(1) Papadopoli, Histor. Patav. Gymn. 368—9.—Rodotà, Del Rito Greco, III.

σίας (1), Διονύσιος Λακεδαιμονίας (2), Χρύσανθος Λάσκαρις (3), Διονύσιος Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος, Νεόφυτος Μαίνης (4) καὶ Γαβριὴλ Βλάσιος Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Ἀλλὰ μάτην οἱ φιλοπάτριδες οὗτοι ἔσπειραν τὸν σπόρον τῆς ἐπαναστάσεως· ἀπομονωθέντες ἤδη ἐναγωνίως ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ δουκός, τὸν ὁποῖον δὲν ἔπαυον δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπιστολῶν ἐξορκίζοντες νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ὁ Νεβέρ, ὡσεὶ ἐμπαίζων τὴν δυστυχίαν αὐτῶν, περιήρχετο τὴν Εὐρώπην συλλέγων τοὺς μέλλοντας τῆς βασιλικῆς του ἀκολουθίας πλάνητας ἱππότας, καὶ μόνον ἐλπίδας καὶ ὑποσχέσεις ἀπαντῶν διένειμεν εἰς τὰ θύματά του. Ἐπὶ τέλους οἱ ἀοίδιμοι Διονύσιος ὁ Λαρίσσης, καὶ Σεραφεὶμ ὁ Φερσάλων, μὴ δυνάμενοι νὰ καταστείλωσι τὴν πυρπολοῦσαν τὰ στήθη των φλόγα τῆς ἐλευθερίας, ἤγειραν τὸ λάβαρον αὐτῆς ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, καὶ μετ' ἐπιτυχεῖς τινας μάχας, καταβληθέντες ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Τούρκων, ἔπεσαν μάρτυρες τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας (5).

Τοῦ Γαβριὴλ Βλασίου σώζονται δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν δοῦκα Νεβέρ, ἡ μὲν ἑλληνική, ἡ δὲ λατινική, (1618—9) (6).

Ὕστερον ὁ Γαβριὴλ διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάσκων· καὶ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκάρεως, ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας, ἀνεθεμάτισε τὰ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερόμενα Καλβινικὰ κεφάλαια, ὡς γράφει ὁ μαθητής του Νικόλαος Σπαθάριος ὁ Λάκων « Sapiens vir » ac pius Gabriel Blasius, meus olim professor, in urbe impera» toria ex cathedra illum (Lucarim) de opinionibus ab Ecclesiæ » Christi alienis redarguit, quod nova dogmata de transubtan» tione corporis Domini, aliaque quamplurima extraneorum hae» resi plena moliretur (7) ».

Εἰς τὴν ἐν ἔτει 1632 ἐκδοθεῖσαν περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας συνοδικὴν πρᾶξιν ὑπογράφεται καὶ ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Γαβριήλ.

---

(1) Εὕρηνται τούτου δύο ἐπιστολαὶ ἰταλιστὶ πρὸς Νεβὲρ (1618).

(2) Ὁμοίως μία ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν αὐτόν.

(3) Ὁ Χρύσανθος οὗτος ἦτο προκάτοχος Μητροφάνους ἐν τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας.

(4) Δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν αὐτὸν Νεβὲρ ἰταλιστί, ἐξ ὧν ἡ μία δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων. (Buchon, Nouvelles Recherches).

(5) Ὁ Σεραφεὶμ καθηγιάσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας· τὴν ἀκολουθίαν τούτου ἔγραψεν Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος.

(6) Buchon, ἀνωτ.

(7) Cornelii, Creta Sacra, I, σελ. 215.

Τὸν Βλάσιον ὁ Δοσίθεος (Ἱστορ. Πατρ. Ἱεροσολ.) καταλέγων μεταξὺ τῶν λογίων, ἐπαινεῖ ὡς θεολόγον, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχον.

Ἔγραψεν ὁ Γαβριὴλ — Ἐξήγησιν τῆς λειτουργίας(1).

— Περὶ Μυστηρίων(2).

— Ὁμιλίας εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Νικηφόρος Μελισσηνός.

Κομνηνὸς ἐπονομαζόμενος. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικήν. Πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Ε'. εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, μὲ τίτλον μητροπολίτου Νάξου, καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ῥαφαὴλ Β'. (1603—8), ὅπως κατορθώσῃ τὴν παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀναγνώρισιν τοῦ τίτλου, ὃν ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ τῷ ἔδωκεν, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ νύκτωρ, διότι ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἠπείλησε τὴν ζωήν του. Ἐλθὼν εἰς Ῥώμην διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον· εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Γαλλίαν, εἰσήχθη παρὰ Μαρίᾳ τῇ ἐκ Μεδίκων, ἥτις ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν ἵνα τὸν ἀκούσῃ κηρύσσοντα ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ Μελισσηνὸς ἀμέσως ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν, καὶ ἡ ἡγεμονὶς ἐθαύμασεν ἀκούσασα τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἕλληνος ἱεροκήρυκος. Τῷ 1628 προχειρισθεὶς ἐπίσκοπος τῆς ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως Κοτρώνης, διῴκησε τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην μέχρι θανάτου (1635)(3).

Συγγράμματα τοῦ λογίου τούτου Ἕλληνος δὲν περιῆλθον εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ἐκτὸς ἐὰν μετὰ τοῦ ὀνόματος συνετάφη καὶ ἡ παιδεία.

Διονύσιος Ῥάλης.

Κατήγετο ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνῶν, καὶ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας. Μετὰ τὴν ἐκ Ῥωσσίας ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἐστάλη ὁ Διονύσιος (1592) μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρεβενῶν Καλλιστράτου καὶ πολυαρίθμου ἀκολουθίας πρὸς τὸν τσάρον τῆς Ῥωσσίας, φέρων τὸ συνοδικὸν ἐπικυρωτικὸν γράμμα τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ, καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ὁ νεοχειροτονηθεὶς πατριάρχης Ῥωσσίας Ἰὼβ πέμπτος τὸν βαθμὸν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας. Ὑποσ

(1) Papadop. Prænot. Mystagog. σελ. 397.

(2) Ν. Βουλγάρεως, Κατήχησις, σελ. 19.

(3) Rodotà, Storia del Rito Greco.

δεχθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου λαμπρότατα ὁ Διονύσιος, ἐπανέστρεψε μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του εἰς Κωνσταντινούπολιν (¹).

Ὅταν ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ ἐπαρουσιάσθη ὡς ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων, καὶ ὡς τοιοῦτος διωργάνιζε τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσβολήν του (1618—19), ὁ Διονύσιος Ῥάλλης ἐγένετο τὸ δραστηριώτερον ὄργανον τῆς συνωμοσίας, διατηρῶν καὶ τακτικὴν ἀντεπόκρισιν μετὰ τοῦ δουκός.

Τοῦ λογίου τούτου ἀρχιεπισκόπου σώζονται δύο ἐπιστολαὶ λατινιστὶ καὶ ἰταλιστὶ πρὸς τὸν Νεβὲρ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Buchon (²).

Ἰωάννης Δαμισιανός.

Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ τῷ 1588 ἐλθὼν εἰς Ῥώμην κατετάχθη τρόφιμος τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἔνθα ἐπὶ δεκαετίαν ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν, θεολογίαν, καὶ ῥητορικήν. Εἶτα προσκληθεὶς ἦλθεν ἐν Ζακύνθῳ ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Σχολῆς· ἀλλὰ μόλις ἐγένετο γνωστὴ ἡ πρὸς προσηλυτισμὸν τάσις του, ὁ λαὸς ἐξαγριωθεὶς ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ δραπετίδης οὗτος φεύγων αἰσχρῶς ἦλθεν εἰς Ῥώμην. Διέπρεψεν ὡς θεολόγος, καὶ πολιτικός, διεξαγαγὼν αἰσίως πολλὰ ἀκανθώδη διπλωματικὰ ζητήματα, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις (³).

Ἱερεμίας Βαρβαρίγος.

Γεννηθεὶς ἐν Θήρᾳ, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ προχειρισθεὶς ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς μητροπολίτης Παραμυθίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν μονομερῆ πρόθεσιν τῆς διαδόσεως τῶν καθολικῶν καινοτομιῶν. Φανατικὸς ἐχθρὸς τοῦ Λουκάρεως ἀναδειχθεὶς περιῆλθε τὴν Εὐρώπην συκοφαντῶν καὶ εἰς σταυροφορίαν προκαλῶν καὶ λαοὺς καὶ ἡγεμόνας πρὸς καθαίρεσιν τοῦ πολυτλάμονος Κρητὸς (l'empio patriarca). Ἐπιστρέφων ἐκ Πολωνίας, ἐσφάγη ἐν Γενεύῃ ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τὸν ἀκατανόμαστον φανατισμόν του.

Κονάκης Ῥόσης.

Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ πᾶσαν μηχανοῤῥαφίαν μετελθοῦσα καὶ πάντα λίθον κινήσασα εἰς ἐξόντωσιν τοῦ ἐπιφόβου αὐτῆς ἐχθροῦ, Κυρίλλου

(¹) Βλέπε τὰ περὶ τοῦ ταξειδίου καὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Διονυσίου ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ πλάτος ἐν ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας μεταφρασθείσῃ ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ ὑπὸ Θ. Βαλλιάνου. Ἐν Ἀθήναις 1851, σελ. 359, παραβλ. σελ. 147.

(²) Nouvelles Recherches. (³) Rodotà, tom III.

τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου, ἠναγκάσθη μετὰ δύο ἀποτυχούσας καθαιρέσεις, νὰ προσοικειωθῇ ἐπὶ τέλους τὸν Λούκαριν, ὅστις ἀνακαλούμενος ἑδραιότερον καὶ λαμπρότερον ἀνελάμβανε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀκροσφαλοῦς τούτου ζητήματος ἀνετέθη εἰς δύο ἄνδρας, περὶ τῆς ἀξιότητος τῶν ὁποίων ἐκ προοιμίων ἦτο βεβαία ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης. Εἰς τὸν καρδινάλιον Βανδίνην ἀνετέθη ἡ σύνταξις τοῦ πρὸς τὸν Λούκαριν ἐγγράφου, εἰς δὲ τὸν Ῥόσην ἡ περαιτέρω ἐνέργεια. Ὅθεν ἦλθε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐξωμότης τῆς πατρίου θρησκείας καὶ πολυθρύλλητος ἐπὶ θεολογίᾳ Πελοποννήσιος οὗτος, φέρων τὰς ὑπὸ τοῦ Βανδίνη ὑπογεγραμμένας ὁδηγίας. « Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλη-
» σία, ἔλεγον αὗται, ηὐχήθη πάντοτε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν
» πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ἄλλοτε τοσοῦτον φιλίως
» πρὸς τὴν καθολικὴν αὐτῆς ἀδελφὴν διακειμένην· μάρτυς δὲ ὁ Θεός,
» ὅτι οὐ μόνον πάλαι ποτὲ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν
» τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου, ἡ Ῥώμη οὐδὲ κόπων, οὐδὲ δαπάνης
» ἐφείσθη ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο ἀποτέλεσμα· καὶ ἐπὶ αὐτῷ
» δὴ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἵδρυσε τὴν τῶν νέων Ἑλλήνων σχολὴν,
» καὶ συντηρεῖ αὐτὴν ἄχρι τοῦδε μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ἵνα
» ὁ εὐγενὴς καὶ νοήμων ἐκεῖνος λαὸς ἀκμάσῃ αὖθις ἐπ' εὐλαβείᾳ
» καὶ ἐπιστήμῃ, ὅπως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς παρεληλυθείας αὐτοῦ δόξης ».
Οὕτω δ' ἐπισείσασαι ἐνώπιον τοῦ Κυρίλλου αἱ ὁδηγίαι τὸν λαμπρὸν καὶ εὐγενῆ σκοπὸν τῆς παρ' αὐτοῦ τοσοῦτον ποθουμένης ἀναγεννήσεως τῆς πατρίδος του, ἐξέθετον ἔπειτα τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης ἀνεδείχθη μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης πολεμία πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλεγον, ὅτι κατὰ τὰ φημιζόμενα, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀσπασθῇ τὰς πλάνας τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου· ὅτι ἐξαπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν νέους ἱερεῖς, ἵνα ῥοφήσωσιν αὐτόθι τὸν ἰὸν τῆς αἱρέσεως καὶ τὸν διαδώσωσιν ἔπειτα εἰς τὴν Ἀνατολήν· ὅτι ἦτο στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἠσπάζοντο τὰ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ Α. Παναγιότης, ἐξηκολούθουν αἱ ὁδηγίαι, ἤλπιζεν ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ φῆμαι ἦσαν ἀνυπόστατοι· ἐὰν δὲ ὁ πατριάρχης ἐπείθετο ν' ἀποστείλῃ εἰς Ῥώμην τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του, περιέχουσαν τὴν παραδοχὴν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καὶ τὴν καταδίκην τῆς τῶν Οὐγενότων πλάνης, ἤθελεν ἀποδείξει διὰ τούτου ἀριδήλως ὅτι ἐσυκοφαντήθη· τούτου δὲ τεθέντος, ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης ἐγγυᾶτο αὐτῷ τὴν προστα-

θίαν τοῦ τε αὐτοκράτορος καὶ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως, ὑποσχομένη νὰ τῷ πέμψῃ πᾶσαν χρημάτων ποσότητα, ἧς ἤθελεν ἔχει χρείαν, καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ὡς ὑποτεταγμένας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦτον ἐπιτηδειότατα συντεταγμένον, καθὸ περιέχον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα ἀνδρὸς φιλοδόξου ἅμα καὶ φιλογενοῦς· διότι τιμῶντι ἀνωμολόγει αὐτὸν ὡς τὸν πρῶτον μετὰ τὸν πάπαν πατριάρχην τῆς χριστιανοσύνης, καθυπέτασσεν αὐτῷ ἁπάσας τῆς Ἀνατολῆς τὰς χώρας, καὶ ὑπέσχετο τὴν συνδρομὴν τῆς καθολικῆς Δύσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως. Ἀλλ' ὁ Λούκαρις ἀκούσας μετὰ μειδιάματος περιφρονήσεως τὰς προτάσεις ἐκείνας, ὧν κατὰ βάθος ἐγνώριζε τὰ ὑπαγορεύσαντα αἴτια, ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ῥόσην, ὅτι οὐδεμίαν ἀπόκρισιν καὶ ἐξήγησιν ἔχει νὰ δώσῃ αὐτῷ. Ὁ ὑπεροπτικὸς οὗτος τρόπος λαοῦ δούλου, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ζωὴ ἦσαν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον ἀρχιερέα, οὗ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ βασιλεῖς ἠσπάζοντο τὸ ὑπόδημα, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ ν' ἀναζωπυρήσῃ τὴν πάλην καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἄσπονδον (¹). Τὰ μετὰ ταῦτα οἰκτρὰ συμβάντα λεπτομερῶς ἐξετέθησαν ἐν βίῳ Λουκάρεως.

Οὐ μόνον ἐντελῶς ἀπέτυχεν ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ τοῦ Ναυπλιέως ἐξωμότου, περὶ ἧς ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλή, θαῤῥοῦσα εἰς τὴν ἐξιδιασμένην αὐτοῦ δεξιότητα, τὴν ἀκαταμάχητον εὐγλωττίαν, καὶ τὴν περὶ τὴν δογματικὴν δεινότητα, βεβαίας εἶχε συλλάβει ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ θῦμα ἐκινδύνευσεν ἵνα γίνῃ τοῦ ζήλου του· ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ, καὶ ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία συλλαβοῦσα τὸν ἔῤῥιψεν εἰς τὰς ἐν Χίῳ φυλακάς, ὅθεν ὕστερον λυτρωθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαπιέντζας (²).

Ἀγνοεῖται τὸ ἔτος τῆς θανῆς του.

Ἰωάννης Πάμφιλος.

Ἐγεννήθη εἰς Ἄνδρον· σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γυμνάσιον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου μετὰ τῶν μαθημάτων ἐδίδασκε καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' οἱ Ἄνδριοι ἐξορ-

(¹) Ῥενιέρη Βίος Λουκάρεως, σελ. 38.

(²) Rodotà.

γισθέντες ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ, καὶ συλλαβόντες ἐφραγγέλωσαν, καὶ μὲ δερμάτινα ἐλώρια, ἐμαστίγωσαν ἀνηλεῶς· ἡμιθανὴς μείνας ἀπὸ τῶν πληγῶν, ἀνέῤῥωσε μετὰ μακρὸν, καὶ ἐμμένων ἐξηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν· οἱ συμπατριῶταί του καὶ πάλιν ἐπιπεσόντες τὸν ἐκακοποίησαν, καὶ τὸν κατεμήνυσαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὑφ' ὧν συλληφθεὶς ἐῤῥίφθη εἰς τὰ κάτεργα· ἐλευθερωθεὶς εἶτα, διὰ μεσιτείας τοῦ δυτικοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐπανέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐπισήμως ἐξώμοσε (¹).

Φραγκίσκος Ἰωάννης Τρίμης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ παιδευθεὶς, ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν Πίζῃ, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1627, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

D. O. M.

Francisco Ioannis Trimii Atheniensis, Philosophiæ ac sacrae Theologiæ Doctori, priscæ patriæ linguæ in Pisano Gymn. Profess. eximiae quae pietatis quae testamento enituit, viro; Iacobus Lanfranchus Cav. Pis. etc. pos. an. D. 1627.

Ζαχαρίας Γεργάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ ἐκ περιφανῶν γονέων, καὶ περιηγηθεὶς τὴν Γερμανίαν, ἐποτίσθη τὰ δόγματα τῆς λουθηροκαλβινικῆς αἱρέσεως. Τῷ 1622 διατρίβων ἐν Βιτεμβέργῃ ἐξέδωκε τὴν Καινὴν Διαθήκην· ἐπαναστρέψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, καὶ ἔγραψε Κατήχησιν, ἣν ὡς περιέχουσαν τὰ λουθηροκαλβινικὰ δόγματα ἀνέτρεψε διὰ μακρῶν ὁ λατινόφρων Κρὴς Ματθαῖος ὁ Καρυόφυλλος. Ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἡ Κατήχησις τοῦ Γεργάνου ἐξεδόθη διὰ τύπου· ἐξ αὐτοψίας δὲ γνωρίζομεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἔκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς ὁποίας ὁ τίτλος λίαν κολοβωθεὶς ὑπὸ Βρετοῦ (Καταλ. Νεοελ. Φυλ. Α'. ἀρ. 41), ἔχει ἀκριβῶς ὡς ἑξῆς·

—Ἡ Καινὴ Διαθήκη Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν τοῦ φιλανθρώπου ἑνὸς Τρισυποστάτου Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἰκοδομήν τε τῶν φιλοθέων καὶ εὐλαβῶν Ῥωμαίων, προμηθείᾳ μὲν καὶ ἀναλώμασι τοῦ θεοφιλεστάτου κὺρ Νικηφόρου Θεσσαλονικέως, τοῦ τῆς Ἱερισσοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπισκόπου, καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου κὺρ Δημητρίου, ἱερέως τῆς πόλεως-ἁγίας (sic) ἐργοδιώκτου, τοῦ λογιωτάτου κὺρ Ἐρασμοῦ

(¹) Αὐτόθι.

(sic) Σχμιδίου Δηλιτιανοῦ Μυσίου, τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Μαθηματικῶν ἐν τῇ πολυθρυλλήτῳ Οὐϊττεμβεργικῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκάλου· ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ Ζαχαρίου Γεργανοῦ, εὐγενοῦς ἐκ πόλεως Ἄρτης. Τυπωθεῖσα ἐν τῇ Οὐϊττεμβέργῃ, ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Βωρεκίου Χαλκογράφου, ἔτει τῆς ἐποχῆς τῶν Χριστιανῶν αχκϐ'. (4[ον] σελ. 548).

Μάξιμος Καλλιπολίτης.

Ἐγεννήθη πιθανῶς ἐν Καλλιπόλει· ἐχρημάτισε μαθητὴς Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, καὶ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων προσληφθεὶς ἐποτίσθη ἀρκούντως τὸν ἰὸν τῆς αἱρέσεως, καὶ ἐγένετο πρόσφορον αὐτῆς ὄργανον. Τῷ 1638 διατρίβων ἐν Γενεύῃ μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὴν ἁπλο-Ἑλληνικὴν τὴν Καινὴν Διαθήκην.

—Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δίγλωττος, ἐν ᾗ αὐτοπροσώπως, τό τε θεῖον πρωτότυπον καὶ ἡ ἀπαραλλάκτως ἐξ ἐκείνου εἰς ἁπλῆν διάλεκτον διὰ τοῦ μακαρίτου (sic) κυρίου Μαξίμου τοῦ Καλλιουπολίτου γενομένη μετάφρασις ἅμα ἐτυπώθησαν· ἔτει 1638. (Ἐν Γενεύῃ παρὰ Chovel). 2. τόμοι εἰς 4.

Ἱκανὰς χιλιάδας ἀντιτύπων αὐτῆς ἔστειλαν οἱ Λουθηροκαλβῖνοι πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην Παρθένιον Β' εἰς διανομήν. Μελέτιος ὁ Συρίγος μαθὼν τοῦτο, κατέδειξε τὸ αἱρετικὸν αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκήρυξεν ἀξίους ἀναθέματος τὸν μεταφραστὴν καὶ τοὺς συνεργοῦντας εἰς διάδοσιν. Ὁ πατριάρχης ἔχων καὶ ἄλλας κατὰ τοῦ Συρίγου ἀφορμὰς, ἐξώρισεν αὐτὸν διὰ τὸ παράτολμον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ διανείμῃ τ' ἀντίτυπα ἐξαφανισθέντα μετ' ὀλίγον (1).

Ἐπειδὴ περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ τοῦ μεταφραστοῦ ἐγένετο πολὺς καὶ διάφορος λόγος, ἀναγκαῖον κρίνομεν ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀσχοληθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἐν τῷ τίτλῳ σημειοῦται πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαξίμου τὸ ἐπίθετον *μακαρίτης*· ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον, κατὰ τυπογραφικὴν ἀμέλειαν, εὕρηται· διότι αὐτὸς ὁ Μάξιμος ζῶν ἔτι ἐξέδωκε τὴν μετάφρασιν, προτάξας ἐνυπόγραφον μακρὸν πρόλογον, ἐν ᾧ λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς. « Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον κοινὸν καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸ δυστυχὲς γένος τῶν Ἑλλήνων, » πεύτω εἰς τὰ ποδάρια τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ εὐσεβεστάτων μου » κυρίων, τῶν ἀρχόντων τῆς θεοφρουρήτου καὶ ἰσχυροτάτης ἀριστο» κρατείας τῆς Βελγικῆς, καὶ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ δέομαι » καὶ ἀντιβολῶ νὰ μὲ κάμουν ἐτούτην τὴν εὐεργεσίαν, διὰ νὰ τυπωθῇ

(1) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ.

» τὸ παρὸν βιβλίον, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας!
» Καὶ τοῦτο θέλει ἦσται εἰς τὸ ἡμέτερον γένος μνημόσυνον αἰώνιον
» τῆς αὐτῶν καλοκἀγαθίας τε καὶ εὐνοίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδειξε καὶ
» ὁ ἐκλαμπρότατος αὐτῶν πρέσβυς κύριος Κορνήλιος Ἄγας, εἰς τὸν
» ὁποῖον θαῤῥήσαντες ἐπεχειρήσαμεν τὸ παρόν ».

Τόπος ἐκδόσεως δὲν σημειοῦται· ἐκ δὲ τῆς προσφωνήσεως εἴκασάν τινες ὅτι ἐτυπώθη ἐν Λουγδούνῳ (Leyde) τῆς Ὀλλανδίας· ὁ Κοραῆς (Ἄτακτα Γ', σελ. ξ') λέγει « ἐτυπώθη κατά τινας εἰς τὴν Γενεύαν, » καὶ κατ' ἄλλους (πιθανώτερον) εἰς τῶν Ὀλλανδῶν τὸ Λογδοῦνον » μὲ δαπάνην τῆς Ὀλλανδικῆς Κυβερνήσεως ». Ὁ δὲ Βρετὸς (Καταλ. Νεοελ. Φιλ. Α'. σελ. 25) μήτε τὴν πιθανὴν τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ἄλλων γνώμην παραδεχόμενος ἀποφαίνεται ὅτι « ἡ παροῦσα Καινὴ Διαθήκη » ἐτυπώθη *πραγματικῶς* καὶ ὄχι κατὰ τὸ *πιθανώτερον*, ὡς ἀναφέρει ὁ Κοραῆς, ἐν τῇ ἐν *Λουγδούνῳ* τυπογραφίᾳ τῶν Ἐλζεβείρων, » ὡς ἀποδεικνύει ὁ Λάγγιος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρλέσιος ».

Ὁ Φαβρίκιος καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρλέσιος (Bibliotheca graeca, V, σελ. 380) λαλοῦντες περὶ τοῦ γλωσσαρίου τοῦ Λαγγίου ἀναφέρουσιν, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Καλλιπολίτου ἐξεδόθη ἐν Γενεύῃ. Ὁ τελευταῖος, ὡσεὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προγραφέντων, ὁμιλῶν περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως λέγει, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Μαξίμου ἀπελύθη ἐν *Λουγδούνῳ* ἐκ τῶν Ἐλζεβιριανῶν πιεστηρίων. Ὅτι δὲ πραγματικῶς ἐτυπώθη ἐν Γενεύῃ ἔχομεν τὴν ῥητὴν ὁμολογίαν ἀνδρὸς εἰδήμονος, τοῦ Ἀμαδουτζίου, ὅστις λέγει ταῦτα « edita est (ἡ τοῦ Καλλιπολίτου Διαθήκη) Genevae anno 1638 typis Petri Chovet cum usu anchorae »(1). Καὶ εἰς ἀντίτυπον ἀγορασθὲν ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Λάμπρου σημειοῦται διὰ μολυβδοκονδύλου, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Γενεύῃ παρὰ τῷ τυπογράφῳ Π. Σοβέ.

Οἱ βιβλιογραφικώτατοι Φαβρίκιος καὶ Ἀρλέσιος περιέπεσαν καὶ εἰς ἄλλην ἀνακολουθίαν· διότι ἐνῷ (Bibl. Gr. XI. σελ. 697) λέγουσιν, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μεταφραστὴς εἶναι Μάξιμος Καλλιπολίτης, Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα, διάφορος Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, οἱ αὐτοὶ (V, σελ. 389) ἐπιλαθόμενοι τῶν γραφέντων καὶ τῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως συμβουλῶν του, δέχονται παραδόξως ὡς μεταφραστὴν Μάξιμον Μαργούνιον Καλλιπολίτην! Ἐκ τούτου ἀπατηθεὶς καὶ ὁ

(1) Amaduii Præfatio εἰς Δημητρίου Πεπάνου τοῦ Χίου εὑρισκόμενα, tom I. σελ. LXXV.

σοφὸς Κοραῆς (Ἄτακτα Γ'. σελ. ξ'.) λέγει «ἡ μετάφρασις ἔγινε ἀπὸ » τινα Μάξιμον Μαργούνιον Καλλιπολίτην!».

Καὶ ὅτι κατὰ λάθος οἵ τε Φαβρίκιος, Ἀρλέσιος, καὶ Κοραῆς, ἀναχρονιστικῶς φέρουσιν ἐν τῇ ζωῇ τῷ 1638, τὸν ἐν ἔτει 1602 ἀποθανόντα Μαργούνιον τὸν Κρῆτα, εἰς ὃν ἵνα συμβιβάσωσι τ' ἀσυμβίβαστα δίδουσι πατρίδα τὴν Καλλίπολιν, περὶ τούτου οὐδεὶς λόγος. Οἱ μὲν πρῶτοι εἰς διπλοῦν περιέπεσαν σφάλμα, παραδεχθέντες τὸν Μάξιμον Καλλιπολίτην, ὡς Μάξιμον τὸν Μαργούνιον, καὶ τὸν ὁμώνυμον Πελοποννήσιον· ὁ δὲ Κοραῆς καὶ Βρετὸς εἰς ἕν, παραδεχθέντος τοῦ μὲν πρώτου τὸν Καλλιπολίτην Μάξιμον ὡς Μαργούνιον, τοῦ δὲ δευτέρου ὡς Μάξιμον τὸν Πελοποννήσιον. Καὶ οὕτω παραδόξως ἀμφότεροι οἱ εἰλικρινεῖς τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχοι, καὶ ὄντως λατινομάστιγες, Μάξιμος ὁ Μαργούνιος καὶ ὁ ὁμώνυμος Πελοποννήσιος, ὡς συνεργάται αἱρέσεως, καὶ συγγραφεῖς λουθηροκαλβινικῶν ληρημάτων ἀναδείχθησαν. Ὁ Βρετὸς περιέπεσε καὶ εἰς ἕτερον σφάλμα· διότι ἐνῷ παραδέχεται Μάξιμον Πελοποννήσιον τὸν αὐτὸν Μαξίμῳ Καλλιπολίτῃ ἐκδόντι ἐν 1638 τὴν ἐν λόγῳ μετάφρασιν, ἐν σελίδι 220 τοῦ Καταλόγου αὐτοῦ (Μέρ. Α'.) ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ἐν 1690 γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Ἐγχειριδίου περὶ τοῦ Σχίσματος τῶν Παπιστῶν, φέρει τοῦτον ζῶντα περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος ἐν Βουκουρεστίῳ! Περὶ τοῦ Μαξίμου τούτου, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙϚ'. καὶ τὴν πρώτην δεκάδα τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν. Μάξιμος δὲ ὁ Καλλιπολίτης, περὶ οὗ ὁ λόγος, διάφορος τῶν ὁμωνύμων Μαργουνίου καὶ Πελοποννησίου, ὡς ἐῤῥέθη πιθανὸν ἐκ Καλλιπόλεως κατήγετο, φέρων ὡς ἐπώνυμον τὸ ἐθνικόν.

Διῄρηται ἡ ἔκδοσις τῆς ὑπὸ Καλλιπολίτου μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς δύο τόμους· ἐξ ὧν ὁ πρῶτος περιλαμβάνων τὴν μετάφρασιν μετὰ τοῦ πρωτοτύπου τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ἀποτελεῖται ἐκ τετρακοσίων πεντήκοντα δύο διπλῶν σελίδων· ὁ δὲ δεύτερος τὸν Ἀπόστολον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως, ἐκ σελίδων 314.

Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ εὕρηται ἐγκύκλιος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, γεγραμμένη εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν ἐπίσης, καὶ πλαστουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καλιπολλίτου, ἢ ἄλλου τινος καλβινίζοντος, πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γενομένης μεταφράσεως. Μετ' αὐτὴν ἕπονται Νεοφύτου ἱερομονάχου Πατελάρου τοῦ Κρητὸς τρία ἐπιγράμματα εἰς τὴν παράφρασιν τοῦ

λογίαν παιδείαν, ἣν προσεφώνησε πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Ἀθανάσιον Πατελλάριον, τὸν Κρῆτα· καὶ περὶ καλενδαρίου κατὰ Παπαδόπουλον (Histor. Gymn. Patavini σελ. 371). Πρὸς δ' ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ μὲν 1639 τὴν ἑρμηνείαν Θεοδωρήτου εἰς τὸ Ἆσμα Ἀσμάτων, μετ' ἄλλων συνταγματίων, δαπάνῃ Ἱεροθέου Κεφαλλῆνος, τῷ δὲ 1690 τὴν Ἑρμηνείαν τῆς Θείας Λειτουργίας, προσφωνήσας τὴν ἔκδοσιν εἰς Ἀθανάσιον Βαλλεριανὸν, μητροπολίτην Φιλαδελφείας (¹).

Β'. *Ἰωάννης Κιγάλας*. Ἐγεννήθη ἐν Λευκοσίᾳ Κύπρου ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω Ματθαίων. Ἐσπούδασε μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Δημητρίου καὶ Ἱερωνύμου εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, καὶ τῷ 1668 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Λογικῆς εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1687. « Vir fuit, λέγει ὁ Παπαδόπουλος, moris probatissimi, » summaeque pietatis, philosophus optimus, nec minor theologus, » sed in primis graecae linguae, in paucos peritissimus ». Ὁ Κρὴς Νικόλαος Βουβούλιος *Ἀττικὴν Μέλισσαν* ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην,

Ὦ Κυπρίων χάριτες τὴν αἱμυλίην ἀνέχευσαν.
Γλώσσῃ Μαιονίδην, νῷ δὲ Πλάτωνα φέρει.

Ἔγραψεν ὁ Κιγάλας διάφορα ἐπιγράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὰ ὁποῖα nitidissima et elegantissima, καλοῦσιν ὁ Παπαδόπουλος καὶ Βουβούλιος. Πρὸς δὲ καὶ τὸ ἑξῆς σύγγραμμα.

—Praelectionum erutida Synopsis (²).

Γ'. *Ἱλαρίων Κιγάλας*· ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ οὗτος οἰκογενείας· γεννηθεὶς εἰς Λευκοσίαν ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε τὴν θεολογίαν, ῥητορικὴν καὶ ποιητικήν· ἐστάλη ὕστερον ὑπὸ τῆς προπαγάνδας εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα κηρύξῃ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐπεσκέφθη πολλοὺς τόπους καὶ ἰδίως τὴν Ἤπειρον, ἔνθα καὶ ἐπὶ πολὺ διέμεινε κηρύττων. Ἐπαναστρέψας εἰς Ῥώμην διωρίσθη προεστὼς καὶ διδάσκαλος εἰς τὸ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κουττουνίου συστηθὲν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Εἶτα ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ὀνομασθεὶς οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, καὶ μέγας θεολόγος, καὶ ἔξαρχος τῶν ἁπανταχοῦ διδασκάλων, φέρων μανδύαν, βακτηρίαν, καὶ ὑακινθόχρουν σκιάδιον. Περὶ τὸ 1660 ἔτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Κύπρου· ἐκεῖ δὲ συνεννοούμενος μετὰ τῶν δυτικῶν, ἀπέβαλε τὴν ἀλωπεκὴν, καὶ συνεκρότησεν αὐθαιρέτως σύνοδον ἐν Λευκοσίᾳ περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχα-

(¹) Βρετοῦ. Κατάλογος Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Α. ἀρ 73, 77, 107, 111, καὶ 118.
(²) Papadopoli, Histor. Gymn. Patan. 376 -7.

ξενιτείας. Γνωστῆς γενομένης τῆς παρατόλμου ταύτης πράξεως εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, καθῃρέθη τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ μόλις διὰ τῆς φυγῆς ἐσώθη ἀπὸ τῆς δικαίας ὀργῆς τῶν συμπατριωτῶν του (¹).

Μετέφρασεν ἑλληνιστὶ τὸ περὶ Ἀρχῆς τοῦ Πάπα σύγγραμμα Πέτρου τοῦ Ἱσπανοῦ, χάριν τοῦ αἰτήσαντος Νεκταρίου Ἱεροσολύμων (²), καὶ ἔγραψεν ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα εἰς τὸν Ἅγιον Γοδδελᾶν, συνεκδοθὲν τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ Ἁγίου ἐν Βενετίᾳ 1661.

Ἰωάννης Κουττούνιος.

Ἐγεννήθη ἐν Βεῤῥοίᾳ· νέος ἐλθὼν εἰς Ῥώμην ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τὴν ἰατρικὴν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδίδαξεν αὐτόθι. Ἐκ Ῥώμης εἰς Βονωνίαν μεταβὰς ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ δέκα τρία ἔτη, μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε τὸ Πανεπιστήμιον εὐγνωμονοῦν ἀνήγειρεν αὐτῷ μνημεῖον ἐντὸς τοῦ περιβόλου. Προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας ἦλθεν εἰς Βενετίαν καὶ διωρίσθη πρωτοκαθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὡς διάδοχος τοῦ περιφήμου Κρεμονίου (1637). Εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Κουττουνίου συνέῤῥεον πανταχόθεν Γερμανοὶ, Ἰταλοὶ, Γάλλοι, καὶ Ἕλληνες· διὰ δὲ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ γόνιμον διδασκαλίαν ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας καὶ μ' ἔκτακτον χρηματικὴν ἀμοιβὴν, καὶ τὸν τίτλον ἱππέως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Πρὸ τοῦ θανάτου του (1653) ὁ φιλόπατρις οὗτος Ἕλλην διέθετο τὴν περιουσίαν του πρὸς ἵδρυσιν παραρτήματος ἐν τῷ Παταβιανῷ Πανεπιστημίῳ, ἵνα ἐν αὐτῷ τρέφωνται καὶ σπουδάζωσιν ἀποκλειστικῶς ὀκτὼ Ἑλληνόπαιδες. Τὸ καθίδρυμα τοῦτο « Κουττουνιανὸν ἑλληνομουσεῖον » ἐπικληθὲν διετηρήθη μέχρι τῆς ὑπὸ Ναπολέοντος καταλύσεως τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἐξ αὐτοῦ παιδευθέντες πολλοὶ Ἕλληνες μετέφερον εἰς τὴν αὐχμῶσαν πατρίδα τὰ φῶτα τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν.

Ἀπεβίωσεν ὁ Κουττούνιος ἐν Παταβίῳ τῷ 1658 (³), καὶ ἐτάφη μετὰ μεγάλης πομπῆς. Ἰάκωβος Καΐμος ἐποίησε τὸ ἑξῆς ὑμνοῦν τὴν σοφίαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Μακεδόνος τούτου ἐπιτύμβιον. « Ioanni » Cottunio Veriensi Equiti, Phil. Medicinæ et Sacræ Theol.

(¹) Ῥοδινοῦ περὶ Ἡρώων κλπ. σελ. 183—Κυπριανοῦ, Ἱστορία Κύπρου, σελ. 362.

(²) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχ. σελ. 1217.

(³) Κατὰ Ῥοδοτὸν 1657.

» Doctori, Bononiae primum, mox Patavii Professori publico eru-
» ditissimo. Primae sedis philosopho, qui Graecae juventuti, Musis-
» que Atticis domicilium liberaliter fixit, veterum vero sapien-
» tiae gloriam ingenii monumentis vel aequavit, vel excessit ».

Συγγράμματα.

—Logica.

—Physica, cum epistola præfixa ad Principem et Arciep. Saliburg.

—De anima. (Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀνατρέπει τὰς δοξασίας τοῦ Κρεμονίου).

—Prolusio in solemni inauguratione primariæ de philosophiam exedræ.

—De triplici statu animae rationalis.

—De cœlo et mundo.

—De meteoris.

—De virtutis et vitiis.

—De generatione et corruptione.

—Tractatus de conficiendo epigrammate.

—Ἑλληνικῶν Ἐπιγραμμάτων βιβλία δύο Ἰωάννου τοῦ Κουττουνίου, τοῦ ἐκ Βεῤῥοίας, ἱππέως, φιλοσοφίας, ἰατρικῆς, καὶ θεολογίας διδασκάλου, καὶ ἐν τῷ τοῦ Πατάυΐου Λυκείῳ πρώτου φιλοσόφου. Patavii, 1635. (Ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Κουττουνίου, ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ λατινιστὶ μεταφρασθέντων, προσφωνεῖται εἰς Λουδοβίκον ΙΔ΄. τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας). (1).

Γαβριὴλ Βλάσιος.

Κερκυραῖος. Προχειρισθεὶς μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, μνημονεύεται ὡς τοιοῦτος ἐν ἔτει 1618—32.

Ὅταν, ὡς προεῤῥέθη ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ προσεπάθησε νὰ διεγείρῃ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὠφελούμενος τῆς συγχύσεως ἀποβῇ εἰς ἑλληνικὴν παραλίαν μετὰ τοῦ στολίσκου, ὃν παρεσκεύαζεν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ εἶτα ὁδεύσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, δι' ἀπεσταλμένων ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν κατοίκων ἰδίως τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἠπείρου· καὶ κατ' ἀρχὴν ἐφάνη ἡ ἐπιχείρησις τοῦ τυχοδιώκτου τούτου ἐπιτυγχάνουσα· πάντες μετὰ χαρᾶς ἤκουσαν τὰς προτάσεις, καὶ οὐδὲν πλέον ἀπέμενεν ἢ ἡ ἐμφάνισις τοῦ δουκός, ἵνα δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς σφαγῆς τῶν Τούρκων. Ὑποκινηταὶ ἰδίως τοῦ κινήματος τούτου ἀναφαίνονται οἱ τότε ἀρχιεπίσκοποι, Μητροφάνης Μανεμβα-

(1) Papadopoli, Histor. Patav. Gymn. 368—9.—Rodota, Del Rito Greco, III.

σίας [1], Διονύσιος Λακεδαιμονίας [2], Χρύσανθος Λάσκαρις [3], Διονύσιος Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος, Νεόφυτος Μαΐνης [4] καὶ Γαβριὴλ Βλάσιος Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Ἀλλὰ μάτην οἱ φιλοπάτριδες οὗτοι ἔσπειραν τὸν σπόρον τῆς ἐπαναστάσεως· ἀπόλεμοι ἤδη ἐναγωνίως ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ δουκὸς, τὸν ὁποῖον δὲν ἔπαυον δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπιστολῶν ἐξορκίζοντες νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ὁ Νεβὲρ, ὡσεὶ ἐμπαίζων τὴν δυστυχίαν αὐτῶν, περιήρχετο τὴν Εὐρώπην συλλέγων τοὺς μέλλοντας τῆς βασιλικῆς του ἀκολουθίας πλάνητας ἱππότας, καὶ μόνον ἐλπίδας καὶ ὑποσχέσεις ἁπάντων διένειμεν εἰς τὰ θύματά του. Ἐπὶ τέλους οἱ ἀοίδιμοι Διονύσιος ὁ Λαρίσσης, καὶ Σεραφεὶμ ὁ Φερσάλων, μὴ δυνάμενοι νὰ καταστείλωσι τὴν πυρπολοῦσαν τὰ στήθη των φλόγα τῆς ἐλευθερίας, ἤγειραν τὸ λάβαρον αὐτῆς ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, καὶ μετ' ἐπιτυχεῖς τινας μάχας, καταβληθέντες ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Τούρκων, ἔπεσαν μάρτυρες τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας [5].

Τοῦ Γαβριὴλ Βλασίου σώζονται δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν δοῦκα Νεβὲρ, ἡ μὲν ἑλληνικὴ, ἡ δὲ λατινικὴ, (1618—9) [6].

Ὕστερον ὁ Γαβριὴλ διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάσκων· καὶ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκάρεως, ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας, ἀνεθεμάτισε τὰ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερόμενα Καλβινικὰ κεφάλαια, ὡς γράφει ὁ μαθητής του Νικόλαος Σπαθάριος ὁ Λάκων « Sapiens vir » ac pius Gabriel Blasius, meus olim professor, in urbe imperatoria ex cathedra illum (Lucarim) de opinionibus ab Ecclesiæ » Christi alienis redarguit, quod nova dogmata de transubtantione corporis Domini, aliaque quamplurima extraneorum haeresi plena moliretur [7] ».

Εἰς τὴν ἐν ἔτει 1632 ἐκδοθεῖσαν περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας συνοδικὴν πρᾶξιν ὑπογράφεται καὶ ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Γαβριήλ.

---

(1) Εὕρηνται τούτου δύο ἐπιστολαὶ ἰταλιστὶ πρὸς Νεβὲρ (1618).

(2) Ὁμοίως μία ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν αὐτόν.

(3) Ὁ Χρύσανθος οὗτος ἦτο προκάτοχος Μητροφάνους ἐν τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας.

(4) Δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν αὐτὸν Νεβὲρ ἰταλιστὶ, ἐξ ὧν ἡ μία δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων. (Buchon, Nouvelles Recherches).

(5) Ὁ Σεραφεὶμ καθηγιάσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας· τὴν ἀκολουθίαν τούτου ἔγραψεν Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος.

(6) Buchon, ἀνωτ.

(7) Cornelii, Creta Sacra, I, σελ. 215.

Τὸν Βλάσιον ὁ Δοσίθεος (Ἱστορ. Πατρ. Ἱεροσολ.) καταλέγων μεταξὺ τῶν λογίων, ἐπαινεῖ ὡς θεολόγον, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχον.

Ἔγραψεν ὁ Γαβριὴλ—Ἐξήγησιν τῆς λειτουργίας([1]).

—Περὶ Μυστηρίων([2]).

—Ὁμιλίας εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Νικηφόρος Μελισσηνός.

Κομνηνὸς ἐπονομαζόμενος. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικήν. Πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Ε΄. εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, μὲ τίτλον μητροπολίτου Νάξου, καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ῥαφαὴλ Β΄. (1603—8), ὅπως κατορθώσῃ τὴν παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀναγνώρισιν τοῦ τίτλου, ὃν ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ τῷ ἔδωκεν, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ νύκτωρ, διότι ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἠπείλησε τὴν ζωήν του. Ἐλθὼν εἰς Ῥώμην διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον· εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Γαλλίαν, εἰσήχθη παρὰ Μαρίᾳ τῇ ἐκ Μεδίκων, ἥτις ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν ἵνα τὸν ἀκούσῃ κηρύσσοντα ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ Μελισσηνὸς ἀμέσως ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν, καὶ ἡ ἡγεμονὶς ἐθαύμασεν ἀκούσασα τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἕλληνος ἱεροκήρυκος. Τῷ 1628 προχειρισθεὶς ἐπίσκοπος τῆς ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως Κοτρώνης, διῴκησε τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην μέχρι θανάτου (1635)([3]).

Συγγράμματα τοῦ λογίου τούτου Ἕλληνος δὲν περιῆλθον εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ἐκτὸς ἐὰν μετὰ τοῦ ὀνόματος συνετάφη καὶ ἡ παιδεία.

Διονύσιος Ῥάλης.

Κατήγετο ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνῶν, καὶ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας. Μετὰ τὴν ἐκ Ῥωσσίας ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄ ἐστάλη ὁ Διονύσιος (1592) μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρεβενῶν Καλλιστράτου καὶ πολυαρίθμου ἀκολουθίας πρὸς τὸν τσάρον τῆς Ῥωσσίας, φέρων τὸ συνοδικὸν ἐπικυρωτικὸν γράμμα τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ, καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ὁ νεοχειροτονηθεὶς πατριάρχης Ῥωσσίας Ἰὼβ πέμπτος τὸν βαθμὸν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας. Ὑποσ

([1]) Papadop. Prænot. Mystagog. σελ. 397.

([2]) Ν. Βουλγάρεως, Κατήχησις, σελ. 19.

([3]) Rodotà, Storia del Rito Greco.

δεχθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου λαμπρότατα ὁ Διονύσιος, ἐπανέστρεψε μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του εἰς Κωνσταντινούπολιν (¹).

Ὅταν ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ ἐπαρουσιάσθη ὡς ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων, καὶ ὡς τοιοῦτος διωργάνιζε τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσβολήν του (1618—19), ὁ Διονύσιος Ῥάλλης ἐγένετο τὸ δραστηριώτερον ὄργανον τῆς συνωμοσίας, διατηρῶν καὶ τακτικὴν ἀντεπιστολὴν μετὰ τοῦ δουκός.

Τοῦ λογίου τούτου ἀρχιεπισκόπου σώζονται δύο ἐπιστολαὶ λατινιστὶ καὶ ἰταλιστὶ πρὸς τὸν Νεβὲρ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Buchon (²).

Ἰωάννης Δαμισιανός.

Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ τῷ 1588 ἐλθὼν εἰς Ῥώμην κατετάχθη τρόφιμος τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἔνθα ἐπὶ δεκαετίαν ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν, θεολογίαν, καὶ ῥητορικήν. Εἶτα προσκληθεὶς ἦλθεν ἐν Ζακύνθῳ ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Σχολῆς· ἀλλὰ μόλις ἐγένετο γνωστὴ ἡ πρὸς προσηλυτισμὸν τάσις του, ὁ λαὸς ἐξαγριωθεὶς ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ δραπετίδης οὗτος φεύγων αἰσχρῶς ἦλθεν εἰς Ῥώμην. Διέπρεψεν ὡς θεολόγος, καὶ πολιτικός, διεξαγαγὼν αἰσίως πολλὰ ἀκανθώδη διπλωματικὰ ζητήματα, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις (³).

Ἱερεμίας Βαρβαρίγος.

Γεννηθεὶς ἐν Θήρᾳ, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ προχειρισθεὶς ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς μητροπολίτης Παραμυθίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν μονομερῆ πρόθεσιν τῆς διαδόσεως τῶν καθολικῶν καινοτομιῶν. Φανατικὸς ἐχθρὸς τοῦ Λουκάρεως ἀναδειχθεὶς περιῆλθε τὴν Εὐρώπην συκοφαντῶν καὶ εἰς σταυροφορίαν προκαλῶν καὶ λαοὺς καὶ ἡγεμόνας πρὸς καθαίρεσιν τοῦ πολυτλήμονος Κρητὸς (l' empio patriarca). Ἐπιστρέφων ἐκ Πολωνίας, ἐσφάγη ἐν Γενεύῃ ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τὸν ἀκατανόμαστον φανατισμόν του.

Κονάκης Ῥόσης.

Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ πᾶσαν μηχανοῤῥαφίαν μετελθοῦσα καὶ πάντα λίθον κινήσασα εἰς ἐξόντωσιν τοῦ ἐπιφόβου αὐτῆς ἐχθροῦ, Κυρίλλου

(¹) Βλέπε τὰ περὶ τοῦ ταξειδίου καὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Διονυσίου ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ πλάτος ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας μεταφρασθείσῃ ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ ὑπὸ Θ. Βαλλιάνου. Ἐν Ἀθήναις 1851, σελ. 350, παραβλ. σελ. 147.

(²) Nouvelles Recherches. (³) Rodotà, tom III.

τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου, ἠναγκάσθη μετὰ δύο ἀποτυχούσας καθαιρέσεις, νὰ προσοικειωθῇ ἐπὶ τέλους τὸν Λούκαριν, ὅστις ἀνακαλούμενος ἑδραιότερον καὶ λαμπρότερον ἀνελάμβανε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀκροσφαλοῦς τούτου ζητήματος ἀνετέθη εἰς δύο ἄνδρας, περὶ τῆς ἀξιότητος τῶν ὁποίων ἐκ προοιμίων ἦτο βεβαία ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης. Εἰς τὸν καρδινάλιον Βανδίνην ἀνετέθη ἡ σύνταξις τοῦ πρὸς τὸν Λούκαριν ἐγγράφου, εἰς δὲ τὸν Ῥόσην ἡ περαιτέρω ἐνέργεια. Ὅθεν ἦλθε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐξωμότης τῆς πατρίου θρησκείας καὶ πολυθρύλλητος ἐπὶ θεολογίᾳ Πελοποννήσιος οὗτος, φέρων τὰς ὑπὸ τοῦ Βανδίνη ὑπογεγραμμένας ὁδηγίας. « Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλη-
» σία, ἔλεγον αὗται, ηὐχήθη πάντοτε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν
» πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ἄλλοτε τοσοῦτον φιλίως
» πρὸς τὴν καθολικὴν αὐτῆς ἀδελφὴν διακειμένην· μάρτυς δὲ ὁ Θεός,
» ὅτι οὐ μόνον πάλαι ποτέ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν
» τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου, ἡ Ῥώμη οὐδὲ κόπων, οὐδὲ δαπάνης
» ἐφείσθη ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο ἀποτέλεσμα· καὶ ἐπὶ αὐτῷ
» δὴ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἵδρυσε τὴν τῶν νέων Ἑλλήνων σχολήν,
» καὶ συντηρεῖ αὐτὴν ἄχρι τοῦδε μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ἵνα
» ὁ εὐγενὴς καὶ νοήμων ἐκεῖνος λαὸς ἀκμάσῃ αὖθις ἐπ' εὐλαβείᾳ
» καὶ ἐπιστήμῃ, ὅπως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς παρεληλυθείας αὐτοῦ δόξης ».
Οὕτω δ' ἐπισείσασαι ἐνώπιον τοῦ Κυρίλλου αἱ ὁδηγίαι τὸν λαμπρὸν καὶ εὐγενῆ σκοπὸν τῆς παρ' αὐτοῦ τοσοῦτον ποθουμένης ἀναγεννήσεως τῆς πατρίδος του, ἐξέθετον ἔπειτα τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης ἀνεδείχθη μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης πολεμία πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλεγον, ὅτι κατὰ τὰ φημιζόμενα, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀσπασθῇ τὰς πλάνας τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου· ὅτι ἐξαπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν νέους ἱερεῖς, ἵνα ῥοφήσωσιν αὐτόθι τὸν ἰὸν τῆς αἱρέσεως καὶ τὸν διαδώσωσιν ἔπειτα εἰς τὴν Ἀνατολήν· ὅτι ἦτο στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἠσπάζοντο τὰ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ Α. Παναγιότης, ἐξηκολούθουν αἱ ὁδηγίαι, ἤλπιζεν ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ φῆμαι ἦσαν ἀνυπόστατοι· ἐὰν δὲ ὁ πατριάρχης ἐπείθετο ν' ἀποστείλῃ εἰς Ῥώμην τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του, περιέχουσαν τὴν παραδοχὴν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καὶ τὴν καταδίκην τῆς τῶν Οὐγενότων πλάνης, ἤθελεν ἀποδείξει διὰ τούτου ἀριδήλως ὅτι ἐσυκοφαντήθη· τούτου δὲ τεθέντος, ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης ἐγγυᾶτο αὐτῷ τὴν προστα-

θίαν τοῦ τε αὐτοκράτορος καὶ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως, ὑποσχομένη νὰ τῷ πέμψη πᾶσαν χρημάτων ποσότητα, ἧς ἤθελεν ἔχει χρείαν, καὶ ν' ἀναγνωρίση ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ὡς ὑποτεταγμένας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦτον ἐπιτηδειότατα συντεταγμένον, καθὸ περιέχον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήση εἰς τὸ πνεῦμα ἀνδρὸς φιλοδόξου ἅμα καὶ φιλογενοῦς· διότι τιμῶντι ἀνωμολόγει αὐτὸν ὡς τὸν πρῶτον μετὰ τὸν πάπαν πατριάρχην τῆς χριστιανοσύνης, καθυπέταττεν αὐτῷ ἁπάσας τῆς Ἀνατολῆς τὰς χώρας, καὶ ὑπέσχετο τὴν συνδρομὴν τῆς καθολικῆς Δύσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως. Ἀλλ' ὁ Λούκαρις ἀκούσας μετὰ μειδιάματος περιφρονήσεως τὰς προτάσεις ἐκείνας, ὧν κατὰ βάθος ἐγνώριζε τὰ ὑπαγορεύσαντα αἴτια, ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ῥόσην, ὅτι οὐδεμίαν ἀπόκρισιν καὶ ἐξήγησιν ἔχει νὰ δώση αὐτῷ. Ὁ ὑπεροπτικὸς οὗτος τρόπος λαοῦ δούλου, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ζωὴ ἦσαν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον ἀρχιερέα, οὗ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ βασιλεῖς ἠσπάζοντο τὸ ὑπόδημα, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ ν' ἀναζωπυρήση τὴν πάλην καὶ νὰ καταστήση αὐτὴν ἄσπονδον(¹). Τὰ μετὰ ταῦτα οἰκτρὰ συμβάντα λεπτομερῶς ἐξετέθησαν ἐν βίῳ Λουκάρεως.

Οὐ μόνον ἐντελῶς ἀπέτυχεν ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ τοῦ Ναυπλιέως ἐξωμότου, περὶ ἧς ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλή, θαῤῥοῦσα εἰς τὴν ἐξιδιασμένην αὐτοῦ δεξιότητα, τὴν ἀκαταμάχητον εὐγλωττίαν, καὶ τὴν περὶ τὴν δογματικὴν δεινότητα, βεβαίας εἶχε συλλάβει ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ θῦμα ἐκινδύνευσεν ἵνα γίνη τοῦ ζήλου του· ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ, καὶ ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία συλλαβοῦσα τὸν ἔῤῥιψεν εἰς τὰς ἐν Χίῳ φυλακάς, ὅθεν ὕστερον λυτρωθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαπιέντζας(²).

Ἀγνοεῖται τὸ ἔτος τῆς θανῆς του.

Ἰωάννης Πάμφιλος.

Ἐγεννήθη εἰς Ἄνδρον· σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γυμνάσιον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου μετὰ τῶν μαθημάτων ἐδίδασκε καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' οἱ Ἄνδριοι ἐξορ-

(¹) Ῥενιέρη Βίος Λουκάρεως, σελ. 38.

(²) Rodotà.

γνωσθέντες ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ, καὶ συλλαβόντες ἐφραγγέλωσαν, καὶ μὲ δερμάτινα ἐλώρια, ἐμαστίγωσαν ἀνηλεῶς· ἡμιθανὴς μείνας ἀπὸ τῶν πληγῶν, ἀνέῤῥωσε μετὰ μακρὸν, καὶ ἐμμένων ἐξηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν· οἱ συμπατριῶταί του καὶ πάλιν ἐπιπεσόντες τὸν ἐκακοποίησαν, καὶ τὸν κατεμήνυσαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὑφ' ὧν συλληφθεὶς ἐῤῥίφθη εἰς τὰ κάτεργα· ἐλευθερωθεὶς εἶτα, διὰ μεσιτείας τοῦ Δυτικοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐπανέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐπισήμως ἐξώμοσε (1).

Φραγκίσκος Ἰωάννης Τρίμης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ παιδευθεὶς, ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν Πίζῃ, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1627, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

D. O. M.

Francisco Ioannis Trimii Atheniensis, Philosophiæ ac sacræ Theologiæ Doctori, priscæ patriæ linguæ in Pisano Gymn. Profess. eximiae quae pietatis quae testamento enituit, viro, Iacobus Lanfranchus Cav. Pis. etc. pos. an. D. 1627.

Ζαχαρίας Γεργάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ ἐκ περιφανῶν γονέων, καὶ περιηγηθεὶς τὴν Γερμανίαν, ἐποτίσθη τὰ δόγματα τῆς λουθηροκαλβινικῆς αἱρέσεως. Τῷ 1622 διατρίβων ἐν Βιτεμβέργῃ ἐξέδωκε τὴν Καινὴν Διαθήκην· ἐπαναστρέψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, καὶ ἔγραψε Κατήχησιν, ἣν ὡς περιέχουσαν τὰ λουθηροκαλβινικὰ δόγματα ἀνέτρεψε διὰ μακρῶν ὁ λατινόφρων Κρὴς Ματθαῖος ὁ Καρυόφυλλος. Ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἡ Κατήχησις τοῦ Γεργάνου ἐξεδόθη διὰ τύπου· ἐξ αὐτοψίας δὲ γνωρίζομεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἔκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς ὁποίας ὁ τίτλος λίαν κολοβωθεὶς ὑπὸ Βρετοῦ (Καταλ. Νεοελ. Φυλ. Α'. ἀρ. 41), ἔχει ἀκριβῶς ὡς ἑξῆς·

—Ἡ Καινὴ Διαθήκη Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν τοῦ φιλανθρώπου ἑνὸς Τρισυποστάτου Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἰκοδομήν τε τῶν φιλοθέων καὶ εὐλαβῶν Ῥωμαίων, προμηθείᾳ μὲν καὶ ἀναλώμασι τοῦ θεοφιλεστάτου κὺρ Νικηφόρου Θεσσαλονικέως, τοῦ τῆς Ἱερισσοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπισκόπου, καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου κὺρ Δημητρίου, ἱερέως τῆς πόλεως-ἁγίας (sic) ἐργοδιώκτου, τοῦ λογιωτάτου κὺρ Ἐρασμοῦ

(1) Αὐτόθι.

(sic) Σχμιδίου Δηλιτιανοῦ Μυσίου, τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Μαθηματικῶν ἐν τῇ πολυθρυλλήτῳ Οὐϊττεμβεργικῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκάλου· ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ Ζαχαρίου Γεργανοῦ, εὐγενοῦς ἐκ πόλεως Ἄρτης. Τυπωθεῖσα ἐν τῇ Οὐϊττεμβέργῃ, ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Βωρεκίου Χαλκογράφου, ἔτει τῆς ἐποχῆς τῶν Χριστιανῶν αχκβ΄. (4ον σελ. 548).

Μάξιμος Καλλιπολίτης.

Ἐγεννήθη πιθανῶς ἐν Καλλιπόλει· ἐχρημάτισε μαθητὴς Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, καὶ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων προσληφθεὶς ἐποτίσθη ἀρκούντως τὸν ἰὸν τῆς αἱρέσεως, καὶ ἐγένετο πρόσφορον αὐτῆς ὄργανον. Τῷ 1638 διατρίβων ἐν Γενεύῃ μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὴν ἁπλο-Ἑλληνικὴν τὴν Καινὴν Διαθήκην.

—Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δίγλωττος, ἐν ᾗ αὐτοπροσώπως, τό τε θεῖον πρωτότυπον καὶ ἡ ἀπαραλλάκτως ἐξ ἐκείνου εἰς ἁπλῆν διάλεκτον διὰ τοῦ μακαρίτου (sic) κυρίου Μαξίμου τοῦ Καλλιουπολίτου γενομένη μετάφρασις ἅμα ἐτοπώθησαν· ἔτει 1638. (Ἐν Γενεύῃ παρὰ Chovel). 2. τόμοι εἰς 4.

Ἱκανὰς χιλιάδας ἀντιτύπων αὐτῆς ἔστειλαν οἱ Λουθηροκαλβῖνοι πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην Παρθένιον Β΄ εἰς διανομήν. Μελέτιος ὁ Συρίγος μαθὼν τοῦτο, κατέδειξε τὸ αἱρετικὸν αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκήρυξεν ἀξίους ἀναθέματος τὸν μεταφραστὴν καὶ τοὺς συνεργοῦντας εἰς διάδοσιν. Ὁ πατριάρχης ἔχων καὶ ἄλλας κατὰ τοῦ Συρίγου ἀφορμὰς, ἐξώρισεν αὐτὸν διὰ τὸ παράτολμον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ διανείμῃ τ' ἀντίτυπα ἐξαφανισθέντα μετ' ὀλίγον (1).

Ἐπειδὴ περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ τοῦ μεταφραστοῦ ἐγένετο πολὺς καὶ διάφορος λόγος, ἀναγκαῖον κρίνομεν ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀσχοληθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἐν τῷ τίτλῳ σημειοῦται πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαξίμου τὸ ἐπίθετον *μακαρίτης*· ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον, κατὰ τυπογραφικὴν ἀμέλειαν, εὕρηται· διότι αὐτὸς ὁ Μάξιμος ζῶν ἔτι ἐξέδωκε τὴν μετάφρασιν, προτάξας ἐνυπόγραφον μακρὸν πρόλογον, ἐν ᾧ λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς. « Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον κοινὸν καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸ δυστυχὲς γένος τῶν Ἑλλήνων, » πέφτω εἰς τὰ ποδάρια τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ εὐσεβεστάτων μου » κυρίων, τῶν ἀρχόντων τῆς θεοφρουρήτου καὶ ἰσχυροτάτης ἀριστο» κρατείας τῆς Βελγικῆς, καὶ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ δέομαι » καὶ ἀντιβολῶ νὰ μὲ κάμουν ἐτούτην τὴν εὐεργεσίαν, διὰ νὰ τυπωθῇ

(1) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ.

» τὸ παρὸν βιβλίον, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας!
» Καὶ τοῦτο θέλει ἦσται εἰς τὸ ἡμέτερον γένος μνημόσυνον αἰώνιον
» τῆς αὐτῶν καλοκἀγαθίας τε καὶ εὐνοίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδειξε καὶ
» ὁ ἐκλαμπρότατος αὐτῶν πρέσβυς κύριος Κορνήλιος Ἄγας, εἰς τὸν
» ὁποῖον θαῤῥήσαντες ἐπεχειρήσαμεν τὸ παρόν ».

Τόπος ἐκδόσεως δὲν σημειοῦται· ἐκ δὲ τῆς προσφωνήσεως εἴκασάν τινες ὅτι ἐτυπώθη ἐν Λουγδούνῳ (Leyde) τῆς Ὀλλανδίας· ὁ Κοραῆς (Ἄτακτα Γ', σελ. ξ') λέγει « ἐτυπώθη κατά τινας εἰς τὴν Γενεύαν, » καὶ κατ' ἄλλους (πιθανώτερον) εἰς τῶν Ὀλλανδῶν τὸ Λογδοῦνον » μὲ δαπάνην τῆς Ὀλλανδικῆς Κυβερνήσεως ». Ὁ δὲ Βρετὸς (Καταλ. Νεοελ. Φιλ. Α'. σελ. 25) μήτε τὴν πιθανὴν τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ἄλλων γνώμην παραδεχόμενος ἀποφαίνεται ὅτι « ἡ παροῦσα Καινὴ Διαθήκη » ἐτυπώθη *πραγματικῶς* καὶ ὄχι κατὰ τὸ *πιθανώτερον*, ὡς ἀνα- » φέρει ὁ Κοραῆς, ἐν τῇ ἐν *Λουγδούνῳ* τυπογραφίᾳ τῶν Ἐλζεβείρων, » ὡς ἀποδεικνύει ὁ Λάγγιος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρλέσιος ».

Ὁ Φαβρίκιος καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρλέσιος (Bibliotheca graeca, V, σελ. 380) λαλοῦντες περὶ τοῦ γλωσσαρίου τοῦ Λαγγίου ἀναφέρουσιν, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Καλλιπολίτου ἐξεδόθη ἐν Γενεύῃ. Ὁ τελευταῖος, ὡσεὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προγραφέντων, ὁμιλῶν περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως λέγει, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Μαξίμου ἀπελύθη ἐν *Λουγδούνῳ* ἐκ τῶν Ἐλζεβιριανῶν πιεστηρίων. Ὅτι δὲ πραγματικῶς ἐτυπώθη ἐν Γενεύῃ ἔχομεν τὴν ῥητὴν ὁμολογίαν ἀνδρὸς εἰδήμονος, τοῦ Ἀμαδουτζίου, ὅστις λέγει ταῦτα « edita est (ἡ τοῦ Καλλιπολίτου Διαθήκη) Genevae anno 1638 typis Petri Chovet cum usu anchorae »(¹). Καὶ εἰς ἀντίτυπον ἀγορασθὲν ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Λάμπρου σημειοῦται διὰ μολυβδοκονδύλου, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Γενεύῃ παρὰ τῷ τυπογράφῳ Π. Σοβέ.

Οἱ βιβλιογραφικώτατοι Φαβρίκιος καὶ Ἀρλέσιος περιέπεσαν καὶ εἰς ἄλλην ἀνακολουθίαν· διότι ἐνῷ (Bibl. Gr. XI. σελ. 697) λέγουσιν, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μεταφραστὴς εἶναι Μάξιμος Καλλιπολίτης, Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα, διάφορος Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, οἱ αὐτοὶ (V, σελ. 389) ἐπιλαθόμεναι τῶν γραφέντων καὶ τῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως συμβουλῶν του, δέχονται παραδόξως ὡς μεταφραστὴν Μάξιμον Μαργούνιον Καλλιπολίτην! Ἐκ τούτου ἀπατηθεὶς καὶ ὁ

(¹) Amaduii Præfatio εἰς Δημητρίου Πεπάνου τοῦ Χίου εὑρισκόμενα, tom I. σελ. LXXV.

σοφὸς Κοραῆς (Ἄτακτα Γ'. σελ. ξ'.) λέγει « ἡ μετάφρασις ἔγινε ἀπὸ » τινα Μάξιμον Μαργούνιον Καλλιπολίτην! ».

Καὶ ὅτι κατὰ λάθος οἵ τε Φαβρίκιος, Ἀρλέσιος, καὶ Κοραῆς, ἀναχρονιστικῶς φέρουσιν ἐν τῇ ζωῇ τῷ 1638, τὸν ἐν ἔτει 1602 ἀποθανόντα Μαργούνιον τὸν Κρῆτα, εἰς ὃν ἵνα συμβιβάσωσι τ' ἀσυμβίβαστα δίδουσι πατρίδα τὴν Καλλίπολιν, περὶ τούτου οὐδεὶς λόγος. Οἱ μὲν πρῶτοι εἰς διπλοῦν περιέπεσαν σφάλμα, παραδεχθέντες τὸν Μάξιμον Καλλιπολίτην, ὡς Μάξιμον τὸν Μαργούνιον, καὶ τὸν ὁμώνυμον Πελοποννήσιον· ὁ δὲ Κοραῆς καὶ Βρετὸς εἰς ἕν, παραδεχθέντος τοῦ μὲν πρώτου τὸν Καλλιπολίτην Μάξιμον ὡς Μαργούνιον, τοῦ δὲ δευτέρου ὡς Μάξιμον τὸν Πελοποννήσιον. Καὶ οὕτω παραδόξως ἀμφότεροι οἱ εἰλικρινεῖς τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχοι, καὶ ὄντως λατινομάστιγες, Μάξιμος ὁ Μαργούνιος καὶ ὁ ὁμώνυμος Πελοποννήσιος, ὡς συνεργάται αἱρέσεως, καὶ συγγραφεῖς λουθηροκαλβινικῶν ληρημάτων ἀναδείχθησαν. Ὁ Βρετὸς περιέπεσε καὶ εἰς ἕτερον σφάλμα· διότι ἐνῷ παραδέχεται Μάξιμον Πελοποννήσιον τὸν αὐτὸν Μαξίμῳ Καλλιπολίτῃ ἐκδόντι ἐν 1638 τὴν ἐν λόγῳ μετάφρασιν, ἐν σελίδι 220 τοῦ Καταλόγου αὐτοῦ (Μέρ. Α'.) ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ἐν 1690 γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Ἐγχειριδίου περὶ τοῦ Σχίσματος τῶν Παπιστῶν, φέρει τοῦτον ζῶντα περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος ἐν Βουκουρεστίῳ! Περὶ τοῦ Μαξίμου τούτου, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙϚ'. καὶ τὴν πρώτην δεκάδα τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν. Μάξιμος δὲ ὁ Καλλιπολίτης, περὶ οὗ ὁ λόγος, διάφορος τῶν ὁμωνύμων Μαργουνίου καὶ Πελοποννησίου, ὡς ἐῤῥέθη πιθανὸν ἐκ Καλλιπόλεως κατήγετο, φέρων ὡς ἐπώνυμον τὸ ἐθνικόν.

Διήρηται ἡ ἔκδοσις τῆς ὑπὸ Καλλιπολίτου μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς δύο τόμους· ἐξ ὧν ὁ πρῶτος περιλαμβάνων τὴν μετάφρασιν μετὰ τοῦ πρωτοτύπου τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ἀποτελεῖται ἐκ τετρακοσίων πεντήκοντα δύο διπλῶν σελίδων· ὁ δὲ δεύτερος τὸν Ἀπόστολον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως, ἐκ σελίδων 314.

Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ εὕρηται ἐγκύκλιος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, γεγραμμένη εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν ἐπίσης, καὶ πλαστουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καλιπολλίτου, ἢ ἄλλου τινος καλβινίζοντος, πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γενομένης μεταφράσεως. Μετ' αὐτὴν ἕπονται Νεοφύτου ἱερομονάχου Πατελάρου τοῦ Κρητὸς τρία ἐπιγράμματα εἰς τὴν παράφρασιν τοῦ

Καλλιπολίτου. Χάριν μᾶλλον περιεργείας παρεντιθέμεθα μεταγράψαντες τὸ τελευταῖον ἐξ αὐτῶν.

Μοῦσαι ἀδόφθογγοι, καὶ φοῖβε μελίῤῥοε ἅμα
Σὺν δή τε καὶ Ὀρφεῦ, παύσατε ἁρμονίης.
Ἦρξε γὰρ ἱρὸς Μάξιμος εὐμούσως κελαδίζειν,
Ξὺν εὐαγγελισταῖς, θεολόγος ἆσμα μέγα,
Κοινοτέρῃ ξὺν φράσει Οὐλύμποιο μεγίστου,
Ὅς πάντ' ἀμαυροῖ ἄσματα εὐφραδίῃ.

Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, ποιηθὲν κατὰ μίμησιν τοῦ εἰς τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ ἀναγινωσκομένου Ἰουστίνου τοῦ Δεκαδύου, ἀποδεικνύει μὲν τὴν παιδείαν τοῦ Πατελάρου, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ καλύψῃ καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ ὑμνουμένου, καθ' οὗ ὁρμέως ἐπέπεσεν μετ' οὐ πολὺ ὁ πολὺς τὴν εὐρυμάθειαν Ἑλλάδιος ὁ Θεσσαλός.

Ἀνδρέας Ῥέντιος.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ φροντιστήριον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ. Μετέφρασε καὶ ἐξέδωκε τὸ ἑξῆς·

—Ὁδηγία τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦ πατρὸς Ἀλουσίου τοῦ Γρανάτα, μεταγλωττισμένη εἰς ῥωμαίκην (sic) γλῶσσαν, διὰ μέσον τοῦ πατρὸς Ἀνδρέου τοῦ Ῥεντίου τοῦ Χίου, ἐκ τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ. in Roma della stampa della s. congr. de propog. Fide. in MDCXXVIII.—12^ον, σελ. 262.

Ὄπισθεν τοῦ τίτλου φέρεται ἡ ἑξῆς εἰδοποίησις· « ὁρισμὸς τῶν ἐκλαμπροτάτων κυρίων Καρδιναλέων τῆς ἁγίας συλλογῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ξαπλώνεται καὶ φυτεύεται ἡ καθολικὴ πίστις, ὅτι νὰ δίδωνται ταῦτα τὰ τυπωμένα βιβλία τῶν γραικῶν χάρισμα ». Εὑρηνται δὲ καὶ τὰ ἑξῆς δύο ἐπιγράμματα.

Εἰς τὸ βιβλίον.

Ἄλλο κέρας Ἀμαλθείας,
Εἶναι τὸ παρὸν βιβλίον.
Ὅ,τι θέλεις, περιέχει,
Ὅ,τι καὶ ἂν ζητᾷς εὑρίσκεις,
Σωτηρίαν, εὐμαθίαν,
Γνώμαις καὶ διδασκαλίαν·
Μὴ λοιπὸν κανεὶς ὀκνεύσῃ,
Μήτε γέρος, μήτε νέος
Νὰ διαβάσῃ τὸ βιβλίον
Τὸ μυριοχαριτωμένον.

ἄλλο.

Τὸ βιβλίον, Χριστιανέ μου,
Χριστιανὲ καθολικέ μου,

Εἰς τὸ χέρι σου ἔπαρέ το,
Καὶ σπουδαίως διάβαζέ το,
Τὴν ψυχήν σου νὰ λυτρώσῃς,
Καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ σώσῃς.

Ἀγάπιος Λάνδος.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος, καὶ ὠνομάζετο ἐν τοῖς κοσμικοῖς Ἀθανάσιος (1). Ἀπελθὼν δ' ὕστερον εἰς Ἄθωνα ἐμόναζεν εἰς τὰς ἐκεῖ εὐαγεῖς μονὰς, ὡς μόνον ἀσχόλημα ἔχων τὴν προσευχὴν, καὶ τὴν μελέτην. Ἀρκούντως κατηρτισμένος περὶ τὴν ἑλληνικὴν, ἰταλικὴν, καὶ ἀραβικὴν, διέθετο τὸν χρόνον μεταφράζων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν καθομιλουμένην διάφορα ψυχοσωτήρια βιβλία, καὶ μήτε κόπων, μήτε πόνων φειδόμενος ἐλάμβανε τὴν βακτηρίαν καὶ διήρχετο στερεὰς καὶ πελάγη, καὶ εἰς τὴν Βενετίαν ἐρχόμενος παρέδιδεν εἰς τύπον πρὸς ὠφέλειαν τῶν συμπατριωτῶν του. Τὰ πολυάριθμα τοῦ Ἀγαπίου συγγράμματα ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπῆρξαν τὸ μόνον ἀνάγνωσμα τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ ἑλλήνων, συντεθειμένα ἄλλως τε καὶ εἰς γλῶσσαν παρὰ πάντων ἐννοουμένην. Ἐκ τούτων καταγράφομεν τὰ περιελθόντα εἰς γνῶσιν ἡμῶν.

—Βιβλίον καλούμενον ἁμαρτωλῶν σωτηρία, περιέχον καὶ πίνακα ἱκετήριον εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον μετὰ τῶν οἴκων καὶ πολλῶν θαυμασίων τῆς αὐτῆς ἀειπαρθένου Μαρίας· συντεθὲν εἰς κοινὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν παρὰ Ἀγαπίου μοναχοῦ τοῦ Κρητὸς, τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἀσκήσαντος. Ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ 1641. (ὁ Βρετὸς ἀναφέρει τὰς ἑξῆς ἀνατυπώσεις αὐτοῦ 1703, 1740, 1773, 1779, 1803, καὶ 1806).

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετεφράσθη εἰς τὴν Ἀραβικὴν ὑπὸ Ἀγαπίου, ἢ ἄλλου τινος, ὡς ἀναφέρει ὁ Μιχαὴλ Νάου (2).

—Νέος Παράδεισος ἤτοι βίοι Ἁγίων ἐκλεχθέντες ἐκ τῶν βιβλίων Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ ὑπὸ Ἀγαπίου μοναχοῦ τοῦ Κρητὸς, καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν μετενεχθέντες. Ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ 1641. (Ζῶντος τοῦ Ἀγαπίου μετετυπώθη τῷ 1664 ὑπὸ Ἀνθίμου Διακρούση, προσθέντος ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως καὶ τὸ ἑξῆς τετράστιχον.

---

(1) Οὕτως ὑπογράφεται εἰς τὴν πρὸς Ἰάκωβον Μέδικον προσφώνησιν τοῦ Γεωπονικοῦ του (1620). Ὁ Μέδικος οὗτος ἦν ἐκ Μάνης, μαθητεύσας εἰς τὰ ἐν Ῥώμῃ παιδευτικὰ καταστήματα, μετερχόμενος ἐν Ἰταλίᾳ τὸν ἰατρὸν, καὶ ἐγκρατὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Πιθανῶς οὗτος εἰσηγήσατο (1664) εἰς τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας νὰ πέμψωσι πρὸς τὸν πάπαν ἱκετηρίους ἀναφορὰς ἐξαιτούμενοι σκέπην καὶ καταφυγὴν κατὰ τὴν εἰς Κορσικὴν μετανάστευσιν. (Ἑλληνομν. σελ. 287).

(2) Fabricii, Bibliotheca Græca, XII, σελ. 396.

'Ετελειώθη τὸ παρὸν χρόνους εἰς τοὺς χιλίους,
Εἰς τοὺς ἑξῆντα τέσσαρας, μὲ τοὺς ἑξακοσίους
Εἰς τὰ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι μηνὸς τοῦ Σεπτεμβρίου
Μὲ κόπον καὶ πολλὴν σπουδὴν· αὐτοῦ τοῦ 'Αγαπίου.

—Θεοτοκάριον ὡραιότατον καὶ χαρμόσυνον ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου ὄρους βίβλων συνταχθὲν παρὰ 'Αγαπίου μοναχοῦ τοῦ Κρητός. 'Ενετίῃσιν 1643· παρὰ 'Αντωνίῳ τῷ 'Ιουλιανῷ. (Μετετυπώθη τῷ 1681 παρὰ Γλυκεῖ ἢ πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ τῷ 1775, διορθώσει τοῦ ἱεροδιακόνου Σπυρίδωνος Παπαδοπούλου, καὶ 1784, διορθώσει τοῦ ἱεροδιακόνου 'Ανθίμου τοῦ Βέρα).

—Ἐκλόγιον περιέχον τοὺς βίους τεσσαράκοντα 'Αγίων, ἐπιμελείᾳ 'Αγαπίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός. 'Ενετίῃσι 1664. (μετετυπώθη τῷ 1747, 1764, καὶ 1783).

—Γεωπονικόν. 'Ενετίῃσι 1620.

—'Ακολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἱερομάρτυρος Μοδέστου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. ('Αγνοῶ τὸ ἔτος τῆς ά. ἐκδόσεως· ἀνετυπώθη ὑπὸ Α. Σ. 'Αγαπητοῦ ἐν Πάτραις 1857).

—Κυριακοδρόμιον (ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ 16 ... μετὰ προεισαγωγικοῦ λόγου 'Αγαπίου Διακρούση, καὶ τῷ 1779 ἐπιμελείᾳ 'Ανθίμου τοῦ Κυπρίου).

—Ψαλτήριον Δαβὶδ τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως, ἐξηγημένον παρὰ τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου, καὶ μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώττης παρὰ 'Αγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, ἔνθα προσετέθησαν καὶ αἱ ἐννέα ὠδαί. Ἔκδοσις Α'. ἐν Βενετίᾳ, ἐν τῇ τυποτυπογραφίᾳ Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ 'Ιωαννίνων. 1810, 8ον. (Εἰ καὶ ἐν τίτλῳ σημειοῦται ὅτι αὕτη ἐστὶ πρώτη ἔκδοσις, ἐκ τῆς ἐν τέλει ὅμως εἰδοποιήσεως τοῦ τυπογράφου βλέπομεν, ὅτι ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις πρότερον, καὶ ὅτι ἡ παροῦσα ἐπλουτίσθη μὲ λεξικὸν θεολογικόν, καὶ ἱστορικόν, μὴ ὑπάρχον εἰς τὰς προτέρας. 'Ανετυπώθη ἀπαραλλάκτως τῷ 1820).

—Νέον 'Εκλόγιον, τουτέστιν οἱ ὡραιότεροι βίοι τῶν ἁγίων ἐκ τοῦ Μεταφραστοῦ Συμεῶνος ἐκλεγμένοι καὶ εἰς κοινὴν μεταφρασθέντες διάλεκτον. 'Ενετίῃσι 1679. ('Ανετυπώθη τῷ 1764).

Τῷ 1649 ἐξέδοτο ἐν Βενετίᾳ τὸν Θηκαρᾶν.

Παΐσιος Λιγαρίδης.

'Εγεννήθη ἐν Χίῳ, καὶ ἐκαλεῖτο Παντολέων ἐν τοῖς κοσμικοῖς (1). 'Επὶ δεκαὲξ ἔτη τρόφιμος διατελέσας τοῦ ἐν 'Ρώμῃ Γρηγοριανοῦ φροντιστηρίου, ἔλαβε τὸν διδακτορικὸν στέφανον τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν καρδιναλίων· τὸν μοναχικὸν δ' εἶτα βίον ἀσπασάμενος μετωνομάσθη Παΐσιος, καὶ προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς 'Ρωμαϊκῆς αὐλῆς μητροπολίτης Γάζης· ἐξ ἀνάγκης, ὡς οἱ πλείονες τοῦ

(1) Ὁ κατὰ Κλάδος ὁ Βλάστος (Χιακὰ Β'. σελ. 80 καὶ 92) διχοτέχνει τὸν Λιγαρίδην εἰς Παντολέοντα, καὶ Παΐσιον, καταλέγων τὸν μὲν πρῶτον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους Χίους, τὸν δὲ δεύτερον εἰς τοὺς χιογενεῖς λατίνους.

Γυμνασίου τρόφιμοι, εἶχεν ὁμολογήσει καὶ ὁ Λιγαρίδης τὸν καθολικισμόν. Σταλεὶς ὅμως εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς προσηλυτισμὸν, καὶ αἰσθανθεὶς ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς σιδηρᾶς τοῦ παπισμοῦ χειρὸς, ἐκηρύχθη διαῤῥήδην ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του, καὶ κατεπολέμησε διὰ σοφῶν συγγραφῶν τὴν αἵρεσιν τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Καλβίνου· ὡσεὶ δὲ θέλων ἵνα κυκλοφορήσῃ ἡ διαμαρτύρησίς του ἐν μέσῳ τῶν πόλεων, αἵτινες εἶδον τὴν ταπείνωσιν τοῦ ὀρθοδόξου, ἔγραψε λατινιστὶ καὶ διέσπειρεν εἰς τὴν Δύσιν δύο πονήματα, καταπολεμοῦντα τὰς κυριωτέρας καινοτομίας τῶν λατίνων, καὶ πραγματευόμενα τὸ μὲν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, τὸ δὲ κατὰ τοῦ δόγματος τῆς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ φιλοστόργως ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας προσδεχθεὶς ὁ πρώην δραπετίδης ἀνεγνωρίσθη ὀρθόδοξος μητροπολίτης Γάζης. Ἀπελθὼν δ' ὕστερον εἰς Μολδαβίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐν Ἰασίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς. Ὁ τότε πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας Νίκων, ἀνὴρ ὅσον πολυμαθὴς τόσον ἀλαζὼν καὶ παράφορος, εἶχεν ὑποπέσει, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του, εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Μιχαηλίδου, καὶ σύνοδος συγκροτηθεῖσα συνεζήτει τὰ περὶ τῆς τιμωρίας αὐτοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ταραχωδῶν ἐκείνων περιστάσεων ἦλθεν εἰς Μόσχαν ὁ Λιγαρίδης, προσκεκλημένος ὑπὸ τοῦ ἐπιδίκου πατριάρχου καὶ ἐφωδιασμένος μὲ συστατικὰ γράμματα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Εὐμενῶς ὑποδεχθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου συνετάχθη τῇ ἀντιθέτῳ τοῦ Νίκωνος μερίδι, καὶ διωρίσθη πρόεδρος τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ συνόδου, ἥτις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διώκησε τὸν τόπον ἀντὶ τοῦ πατριάρχου. Σπουδαῖαι ἀμέσως διηγέρθησαν ὑπόνοιαι περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ Παϊσίου καὶ πρὸς τοῦτο εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἐχθρῶν τοῦ ὑποδίκου πατριάρχου ἀπέτεινε πρὸς αὐτὸν μέχρι τῶν τριάκοντα ἐρωτήσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Νίκωνος. Ὁ Λιγαρίδης ἐννοήσας τὸν σκοπὸν ἔγραψεν ἐπ' αὐτῶν τὰς κανονικὰς ἀπαντήσεις πρὸς καταδίκην τοῦ πατριάρχου· συνάμα δὲ ἀπέστειλεν εἰκοσιπέντε ἐρωτήσεις, πρὸς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες ἀπήντησαν τὰ συμφέροντα τῇ συνόδῳ(¹).

Ἀπεβίωσεν ὁ Λιγαρίδης ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ τὸ 1678

Λατινοφρονῶν ὁ Παΐσιος ἔγραψε κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τὰ ἑξῆς·

Ἐξέδωκεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1637 τὸ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς κατὰ Βαρλαὰμ,

(¹) Ἱστορία Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, μεταφρ. ὑπὸ Θ. Βαλλιάνου, σελ. 211—6.

τοῦ διδασκάλου τοῦ Πέτρου Ἀρκουδίου, μετὰ προσφωνήσεως εἰς πάπαν Οὐρβανὸν Η'. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται, ὡς προλεγόμενα, καὶ τρία ἐπιγράμματα Λιγαρίδου εἰς Ἀρκούδιον, Οὐρβανὸν, καὶ τὰς Οὐρβανίτιδας Μελίττας.

—Ἑρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας.

—Ἱστορικὸν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, ἀφορισθὲν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας (¹).

Μετανοήσας δ' ὕστερον ἔγραψε κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ.

—De primatu Papæ.

—De processione Spiritus S. ex patre.

Πρὸς τούτοις ἔγραψε πολλὰ κατὰ Λουθηροκαλβίνων, καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα κείμενα ἐν Κιέβῳ (²).

Ὁ Matthæi (³) ἀναφέρει ἀνέκδοτον, πρόλογον Λιγαρίδου εἰς **Νομοκάνονα Βλαστάρεως**. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Τάφου εὕρηται χειρογράφῳ συνταχθὲν ὑπὸ Λιγαρίδου—Χρησμολόγιον, ἢ συλλογὴ καὶ ἑρμηνεία πάντων τῶν χρησμῶν.

Νικόδημος Καβάσιλας.

Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγίας Εὐθυμίας τῶν Σαλόνων περὶ τὸ 1595, καὶ ὠνομάζετο Νικόλαος ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Τὸ μοναχικὸν τριβώνιον κομιδῇ νέος ἐνδυθεὶς ὑπηρέτησεν ἔν τινι μονῇ τῶν περιχώρων, ὑποτακτικὸς γενόμενος Χριστοφόρου τινος μοναχοῦ, διδάξαντος τὸν Νικόδημον τὰ πρῶτα γράμματα. Τοῦ Χριστοφόρου μεταβάντος εἰς τὴν μονὴν Βαρνακόβης παρηκολούθησε καὶ ὁ ὑποτακτικός. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ὑπῆρχε διδάσκων πρὸ χρόνων ὁ μοναχὸς Καλλίνικος, ἀνὴρ θεοσεβὴς, πεπαιδευμένος τήν τε θύραθεν καὶ ἔξω σοφίαν, φιλελεήμων, καὶ ὑπόδειγμα ἐγκρατείας καὶ ἠθικῆς. Παρὰ τούτῳ καὶ ὁ Νικόδημος ἐξεπαιδεύθη, ἀναδειχθεὶς τοῦ διδασκάλου ὑπέρτερος μὲν τὴν σοφίαν, ἴσος δὲ τὰ ἤθη καὶ τὰς ἀρετάς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοφόρου, ὁ Καβάσιλας ἐκπληρῶν κατὰ γράμμα τὴν τελευταίαν βούλησιν τοῦ φιλοπάτριδος καὶ φιλοστόργου γέροντός του μετέβη εἰς τὸν γενέθλιον τόπον, καὶ σχολεῖον συστησάμενος ἐδίδασκε δωρεὰν τοῖς προσερχομένοις. Ἀγνοεῖται πόσον ἐν τῇ πατρίδι διδάσκων παρέμεινε· τοῦτο δὲ μόνον γνωρίζομεν, ὅτι τῷ 1642 εἰς Βουνιχώραν εὑρισκόμενος ἔγραφε πρὸς διαφόρους προκρίτους, ἐνεργοῦντας ἵνα προχειρισθῇ ἐπίσκοπος Σαλόνων. « Τὴν τιμίαν θέλησιν τῆς ἀρχοντίας σας ἔμαθα· καὶ σᾶς » παραγγέλλω, πῶς δὲν ἐμπορῶ ν' ἀκούσω τὴν ἰδέαν σας. Καλλίτε-

(¹) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων.

(²) Rodotà, Storia del Rito Greco, III.

(³) Codices Mosquen. σελ. 83.

» ρεῖ μου ὑπάρχουν πάμπολλα καὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ περιχωρινά, καὶ » κάμετε τὸ πῶς φαίνεται καλὸν εἰς τὴν τιμιότητά σας· ἐγὼ ἐλάχι- » στος ὅλων, δὲν αἰσθάνομαι ἱκανὸς διὰ ἕνα τόσον μεγάλον φόρτω- » μα ». Τὸ βέβαιον, ὅτι ὁ Νικόδημος ὑπὸ τὸ ῥάσον ἀρετὰς ἀναχω- ρητοῦ ἐξασκῶν δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ τὴν φιλέρημον ψυχήν του πρὸς τὰς κοσμικὰς τύρβας· διὸ καὶ πρὸς τὸν ἱερομόναχον Γεράσιμον τὸν Ἀμφισσέα, πάλιν ἐπαναλαβόντα τὰς περὶ ἐπισκοπῆς προτάσεις τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ ἐλέγχοντα πικρῶς αὐτὸν ἐπὶ ῥαθυμίᾳ, ἀνακράζει τοὺς ὡραίους τούτους λόγους. « Τῶν κοσμίων θεατὴς καὶ » οὐ μέτοχος βουλόμενος εἶναι, ἔρημον φιλῶ· ἐκεῖ γὰρ ἀληθὴς κόσμος, » καὶ ῥυάκων καλαρύσματα, καὶ ἀηδόνων ψαλμοί, καὶ δένδρων σει- » σμός, καὶ ζώων φωναί, ἑνὶ στόματι πάντων ὑμνούντων τὸν δεσπό- » την· ἄφετε γοῦν ψυχὴν αἰθερίως διαπτωμένην, οὐρανὸν ἀτενίζειν, » καὶ λαλιὰν τῷ Θεῷ ἀφιερωμένην μολυσθῆναι μὴ ἄφετε ».

Ἐν ἔτει 1648 ὁ Νικηφόρος εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ διδασκάλου του Καλλινίκου μετέβη ἐσπευσμένως ἐκ τῆς ἐν Τολοφῶνι μονῆς τοῦ Κουσουροῦ εἰς Βαρνάκοβαν, ὅπου εὗρε τὸν διδάσκαλόν του ἑτοιμοθάνατον· ὁ γηραιὸς διδάσκαλος περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, λαλῶν περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, μετὰ φιλοσοφικῆς καρτερίας ἀνέμενε τὸν θάνατον, συμβάντα τὴν 5 Ἀπριλίου.

Ὁ Νικόδημος διεδέχθη τὸν Καλλίνικον ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Βαρνακόβης, καὶ διετέλεσε διδάσκων μέχρι τοῦ θανάτου του (8 Μαΐου 1652).

Μαθηταὶ τοῦ Καβάσιλα ἐγένοντο πολλοὶ τῶν τότε περιφανῶν, ὡς Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός, Κωνστάντιος ὁ Ἁγιορίτης, Φίλιππος Κάρμας ἐν Ἰταλίᾳ μεταβὰς καὶ τὴν ἰατρικὴν παιδευθείς, ἣν ἐξήσκησεν ἐπιστρέψας εἰς Ναύπακτον, Νικόλαος ὁ Λογοθέτης, Χαράλαμπος ὁ ἱερεὺς Μαρούλης, καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιεσώθησαν.

Ἔγραψεν ὁ Νικηφόρος—Συλλογὴν ἀποῤῥημάτων (ἀποφθεγμάτων) παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων.—Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Καρυῶν, τοῦ ἐν Βαρνακόβῃ ἑορταζομένου.—Βίους τῶν διδασκάλων Χριστοφόρου καὶ Καλλινίκου.—Λόγους, καὶ ἐπιστολάς, ἐξ ὧν δύο εὕρηνται ἀνέκδοτοι παρ' ἐμοί (1).

Γερμανὸς ὁ Λοκρός (2).

Ἐπωνομάζετο Ἑρμῆς, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Κορυδαλλέως ἐν Ἀθή-

(1) Τὴν βιογραφίαν τούτου ἠρύσθην ἐκ τῶν σημειωμάτων τοῦ ποτὲ ἐπισκόπου Λοιδορικίου Δωροθέου.

(2) Ἄλλοι λέγουσιν αὐτὸν Αἰτωλόν. Εὐγένιος ὅμως ὁ Αἰτωλός, ἀνὴρ σύγχρονος καὶ δυνάμενος κάλλιον παντὸς ἄλλου νὰ διακρίνῃ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ γράφων

νας (¹). Τῷ 1660 Νεκτάριος ὁ Πελοπίδης προσεκάλεσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸν Γερμανόν, ἀπὸ μέρους Παϊσίου τοῦ πατριάρχου, γράφων· «Βούλομαι Γερμανὸν τὸν ἐμόν, βίον βιοῦντα ἀπράγμονα καὶ φιλοσό- » φοῦσιν ἀνδράσι πρέποντα. Τοῦτο δέ σοι γενήσεται, καθ' ἡσυχίαν » ζῶντι, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀπεριστάστως εὐπορoῦντι, παρ' ἀνδράσι » φιλοσοφίαν τιμᾷν εἰδόσιν, ἵνα μὴ λέγω φιλοσοφίας χρῄζουσιν. Ἀλλὰ » τί μοι τὰ μακρὰ προοίμια τῆς ἐπιστολῆς; Ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ » πάσης γῆς Αἰγύπτου ἔναγχος πατριαρχεύων λαχὼν Ἑρμοῦ λογίου » δεῖται, σὺ δὲ οὐ τῇ ἐπωνυμίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πράγματι Ἑρ- » μῆς. Εἰ δὲ τοῖς δεομένοις παρέχουσι τὰ ἑαυτῶν πολὺς ὁ μισθὸς » ὀφείλεται, καθά που φασι τὰ ἱερὰ λόγια, πόσος ἂν ἀποκείσεται τῇ » σῇ κορυφῇ παρὰ Θεοῦ στέφανος, εἴγε μὴ τὰ σαυτοῦ, ἀλλὰ σαυτὸν » τοῖς δεομένοις παρέξεις, ἐπ' οὐδεμιᾷ τινι ἄλλῃ ὠφελείᾳ, εἰ μήτοιγε » τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου ἕνεκα; Δεῖται γὰρ ἀληθῶς τοιούτου ἀνδρὸς » ὁ ἐνταῦθα μακαριώτατος· καὶ πολλάκις περὶ τούτου μοι διείλεκται· » ἐγὼ δέ σε ἀεὶ ἐπὶ γλώττης ἔχων καὶ τὰ σαυτοῦ προτερήματα διη- » γούμενος, καὶ οἷον ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ἀγαγών σε τοῖς λόγοις, ἐς πόθον » σου ἦγον τὴν τούτου μακαριότητα, καὶ τὴν ταχίστην γράφειν με » πρὸς σὲ προὔτρεπεν, εἰ βουλητὸν εἴη σοι παρὰ τούτῳ σχολάσαι, ἵνα » σὺ μὲν τῆς παρ' αὐτοῦ στοργῆς ἀπολαύων, ἐπαινετήν τινα συμφω- » νίαν καὶ πλοκὴν τοῦ καλοῦ ἄμφω κατεργαζόμενοι, κοινὸν ὄφελος » τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἀποφανεῖσθε κλπ. ».

Ἄδηλον ἂν ὁ Γερμανὸς εἰσακούσας τῶν παρακλήσεων ἑνὸς πατριάρχου καὶ ἑνὸς φίλου, ὕστερον πατριαρχεύσαντος, μετέβη εἰς Αἴγυπτον πρὸς διδασκαλίαν. Ἐξ ἐπιστολῶν δ' Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ μανθάνομεν, ὅτι συστηθείσης, δαπάνῃ τοῦ φιλογενοῦς Μανολάκη τοῦ ἐκ Κα-

---

πρὸς Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλην λέγει, « ὁ σπουδαιότατος Γερμανὸς ὁ Λοχρός ». (Παρανίκα σχεδίασμα, σελ. 23 σημ. 5).

(¹) Ἐν ἰδιοχείρῳ σημειώματι κώδικός τινος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας ἀποτεθησαυρισμένου ἀναγινώσκεται· «Κατὰ τὸ 1645 ἔτος ἠκροώμεθα φιλοσοφίας ἐν Ἀθήναις παρὰ Θεοφίλῳ τῷ Κορυδαλλεῖ· ἦν δὲ οὗτος ἄκρος εἰς φιλοσοφίαν ὑπερηκοντηκὼς οὐ μόνον πάντας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ φιλοσοφούντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἡμετέρων οὐ κατόπιν ἰών. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Κορυδαλλέως ἐμελετῶμεν ἀλλήλοις τὰ ἀκουσθέντα ὅ τε Νεκτάριος καὶ Διονύσιος ὁ ἐκ Ναυπλίου, καὶ δύο τῶν εὐγενῶν Ἀθηναίων, καὶ μετὰ τούτων ἐγώ. Ἦλθεν ἐξ Ἰωαννίνων Νικηφόρος τις Πριγγελεὺς τὸ ἐπίκλην, Ἀθηναῖος καὶ αὐτός, ὃς ἤρξατο πειράζειν ἡμᾶς προβλήμασί τισιν ἐκ τῶν τοῦ Κουρσούλου τοῦ Κερκυραίου μαθητῶν προβληθεῖσιν εἰς Ἰωάννινα, πρὸς ἃ ἐγέγραπτο ἡ ἐπιστολή, καὶ τὸν προσβαλλόμενον εἰς σιγὴν ἐλάσαμεν».

γορίας ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῷ Ἁγιοταφικῷ Μετοχίῳ Κωνσταντινουπόλεως προΐστατο ταύτης ἐν ἔτει 1663 ὁ ἐν λόγῳ Γερμανός, ὅστις ἕνεκεν ἀγνώστων λόγων, διενεχθεὶς μετὰ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης Διονυσίου τοῦ Μουσελίμη, ἤλεγξε τότε τὴν ματαιότητα τοῦ ἀνδρὸς σεμνυνομένου ἐπὶ εὐγενείᾳ καταγωγῆς. Οὗτος ἔστειλε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γερμανοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Εὐγένιον παρακαλῶν ὅπως ταύτην ἀναγνώσῃ ἐπισταμένως καὶ καταλλήλως ἀπαντήσῃ. Ὁ Αἰτωλὸς ἀπήντησε πρὸς τὸν Διονύσιον, ὅτι ὁ Γερμανὸς ἔγραψεν ἐξ ἐλαφρότητος μᾶλλον ἢ κακίας, καὶ τῷ ἐσώκλειε σχέδιον ἀπαντήσεως. Ἐν ᾧ δ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἐλέγοντο ταῦτα, ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ χολωθέντος μητροπολίτου. «Πῶς οὐ γέλασμα τὰ σά, σοφώτατε, καὶ κατάμεμψις προφανὴς » οὐ γένη ἡμεῖς καὶ πατρίδας μεγάλας ζητοῦμεν, μέλη πάλαι σεσηπότα » καὶ μηδὲν ἡμῖν χρήσιμον ἔχοντα· ποῖος ἔπαινος ἢ μῶμος » τοῖς ἐγγόνοις, εἰπέ μοι, ἐκ τῆς σαπρίας τῶν προγόνων; προτιμη» τέα πρὸ πάντων ἡ ἀρετή, περὶ ἧς ὁ λόγος ἅπας καὶ ἔργων » ἀκρίβεια ».

Κατὰ Προκόπιον καὶ ἄλλους ὁ Γερμανὸς περιηγηθείς, ἔρωτι σπουδῆς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ προεχειρίσθη μητροπολίτης Νύσσης.

Ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ ἐπωλήθη τῷ 1775 ἐν Μόσχᾳ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἠγόρασέ τινα ὁ Χρ. Ματθαῖος.

Ἐπὶ ἐκδόσεως τῶν Συνεσίου ἐπιστολῶν εὕρηνται διάφορα ἰδιόγραφα σημειώματα τοῦ λογίου τούτου Δοκροῦ, ὡς καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νεκταρίου, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ματθαίου (¹).

Νεκτάριος Ἱεροσολύμων.

Ἐγεννήθη τῷ 1605 ἐν Κρήτῃ ἐκ πατρὸς ἕλκοντος τὸ γένος ἐκ Πελοποννήσου, καὶ ἐκαλεῖτο Νικόλαος Πελοπίδης ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Ἐμαθήτευσεν ἐν Χάνδακι παρὰ Μελετίῳ Μακρῇ, διδασκάλῳ τοῦ ἐν τῷ Σιναϊτικῷ μετοχίῳ σχολείου. Εἶτα δ' ἐλθὼν εἰς τὸ Σίναιον ἐπαιδεύθη τὴν ἀσκητικὴν ζωήν, καὶ τοῦ κόσμου ἀπαλλαγεὶς συναπηλλάγη καὶ τοῦ ὀνόματος, Νεκτάριος μετονομασθείς. Τεσσαρακονταέτης δ' ἐμαθήτευσε παρὰ Θεοφίλῳ Κορυδαλλεῖ ἐν Ἀθήναις.

Μετὰ τὴν χηρείαν τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ τὸν θάνατον

(¹) Ποικίλα Ἑλληνικά, edidit Christ. Matthaei, Mosquae 1831—(δαπάναις Ζωσιμάδων).

τοῦ Πατριάρχου Παϊσίου, ἐχειροτονήθη πατριάρχης ὁ Νεκτάριος ἐν Σινᾷ τότε διατρίβων. Εἰς τὴν περιωπὴν ταύτην ἀνελθὼν ἐνεψύχωσε τὴν παιδείαν, καὶ ἐδίδαξε τὴν χρηστότητα διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος. Τῷ 1662 ἐλθὼν εἰς Μολδαβίαν διηυθέτησε τὰ ἐκεῖσε μοναστήρια τοῦ ἁγίου Τάφου, καὶ περιῆλθεν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης διαφόρους χριστιανικοὺς τόπους ζητεύων ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Τάφου. Ἐπανελθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνήγειρεν εὐρυχώρους ξενῶνας, ἐπεσκεύασε τὰς βαλανείας, καὶ καθωράϊσε τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰ πέριξ διὰ λαμπρῶν κοινωφελῶν καθιδρυμάτων. Ἀποχωρισθεὶς δ' εἶτα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρχαγγέλου διετέλει προσευχόμενος, μελετῶν, καὶ συγγράφων. Ἐπειδὴ δὲ τότε θρασὺς κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἠγείρετο ὁ ἀπὸ τῆς Δύσεως προσηλυτισμός, ὁ Νεκτάριος συνέγραψεν Ἀντιῤῥητικὸν τῶν δυτικῶν καινοτομιῶν, πρὸς διαφύλαξιν τοῦ ποιμνίου του ἀπὸ τῆς αἱρετικῆς λύμης· ἀλλ' οἱ Λατῖνοι θρασύτεροι καταστάντες, ἕνεκα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ παρρησίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Γαλλίας, ἤρξαντο ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, παντοιοτρόπως κακοποιοῦντες, καὶ πολλάκις φονεύοντες τοὺς ἀντικειμένους· ὁ Νεκτάριος φεύγων τὸν διωγμὸν ἦλθεν εἰς Σινᾶ, καὶ μετὰ τὴν κόπασιν τῆς θυέλλης, ἐπαναστρέψας ἐξηκολούθησε μονάζων ἐν Ἀγαθαγγέλῳ, ὅπου καὶ ἐν χριστιανικῇ γαλήνῃ τῆς ψυχῆς παρέδωκε τὸ πνεῦμα περὶ τὸ 1680 (1).

Ἦν εἰδήμων τῆς ἀραβικῆς, τουρκικῆς, ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς· εἰς δὲ τὰ συγγράμματά του καταδείκνυται εὐρυμάθεια ἀξιέπαινος. Ἰδίως δὲ ἡ Ἱεροσολυμιτικὴ Ἱστορία, καθίσταται λίαν πολύτιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ὡς περιέχουσα γεγονότα ἀπὸ ἀραβικῶν πηγῶν ληφθέντα, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμνημόνευτα παρ' ἄλλοις ἱστορικοῖς· ὅθεν δικαίως ὁ Ν. Λογάδης (2) συνιστᾷ αὐτήν, « ὡς λίαν σοφὴν καὶ περίεργον ».

Ἦν ὁ Νεκτάριος, ὡς λέγει Γερμανὸς ὁ Λοκρός, « ἀνὴρ ἀγαθός, » κήρυξ εὐαγγελικός, ἦθος ἔχων σεμνὸν καὶ ἱεροπρεπές, τὴν πρᾶξιν » ἀκολουθοῦσαν τῷ λόγῳ, αἰδέσιμος παρὰ πᾶσι καὶ ἐπέραστος ».

Συγγράμματα.

—Ἀνατροπὴ τῶν σοφισμάτων τοῦ Ἀθηναίου Πριγγιλέως.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Γερμανὸν (ἐξ Ἀλεξανδρείας 1660).

—Τοῦ μακριωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατριάρχου τῆς μεγάλης καὶ ἁγίας

(1) Δοσιθέου, Βίος Νεκταρίου.

(2) Ἀλληλοφωνήσεις σελ. 48.

πόλεως Ἱερουσαλὴμ κυρίου Νεκταρίου πρὸς τὰς προτεθείσας θέσεις παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου, τοῦ αὐτῶν μαΐστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίῤῥησις, τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούϊα, κατὰ τὸ ͵αχοβʹ ἔτος τὸ σωτήριον ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ. Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας.

Εἰς φύλλον σελ. 255. Ἐξεδόθη ὑπὸ Δοσιθέου, προτάξαντος καὶ βίον τοῦ συγγραφέως. Τὸ σύγγραμμα καθ' οὗ ἐγένετο ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Νεκταρίου ἐπιγράφεται, Petri Hispani Franciscani theses de primatu papae, καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀλταμούρα. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Νεκταρίου ταύτῃ εὕρηνται καὶ τρία τετράστιχα ἐπιγράμματα Δοσιθέου, εἰς τὸν τύπον, εἰς τὴν βίβλον, καὶ εἰς τὸν αὐτόν. Ἐν τέλει δὲ κεῖται καὶ ἕτερον πονημάτιον τοῦ Νεκταρίου ἐπιγραφόμενον

—Νεκταρίου λόγος περὶ Ἀναθεματισμοῦ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ φρατόρων, ἐν ᾧ ἐξιστοροῦνται καὶ αἱ τότε βιαιοπραγίαι τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καθολικῶν· καὶ εἰς τὸ τέλος «ἐτυπώθη παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Μητροφάνους».

—Ἐπιτομὴ τῆς ἱεροκοσμικῆς Ἱστορίας εἰς πέντε μερισθεῖσα τμήματα, ὧν τὰ μὲν τρία πρῶτα ἐν συντόμῳ διαλαμβάνουσιν οὐ μόνον τὰ τοῦ ἁγίου θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκεῖθεν ᾠκοδομηθέντος (sic) θεοδοξάστου μοναστηρίου· τῶν δ' ὑστέρων τὸ μὲν περιέχει τὰ τῶν βασιλέων πάσης γῆς Αἰγύπτου μέχρι Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἕως Σουλτὰν Σελήμ, τὸ δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ Σελὴμ καὶ περὶ τῆς μάχης ἣν ἤγειρε κατὰ Περσῶν· ἔτι δὲ περὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Τεχὴλ, νέου προφήτου τῶν Περσῶν, πραγματεύεται. Ἕκαστον τῶν τμημάτων ἔχει τὸν αὐτοῦ πίνακα, προσέτι ἕτερός τις πίναξ τινῶν ἀναγκαίων σημειώσεων ὑπάρχει πρὸς περιέργειαν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀναγνωστῶν. Συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πρώην Ἱεροσολύμων πατριάρχου Νεκταρίου, τοῦ Κρητοῦ (sic) καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθεῖσα παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ πανοσιωτάτου Ἀμβροσίου Γραδενίγου, ὁμοίως τοῦ ἐκ Κρήτης, Ἀββᾶ καὶ βιβλιοφύλακος τῆς τῶν Ἐνετῶν γαληνοτάτης ἀριστοκρατίας· ἀφιερωθεῖσα τῷ γαληνοτάτῳ πάσης Μολδοβλαχίας καθηγεμόνι κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ θεοσεβεστάτῳ Βωϊβόνδα (sic). Ἐνετίῃσι, κατὰ τὸ ͵αχοζʹ τὸ σωτήριον παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ [1].

Εἰς 4ον σελ. 448. Ὁ Βρετὸς δὲν ἀναφέρει τὴν α. ταύτην ἔκδοσιν, ἥτις ἀνετυπώθη ἀπαραλλάκτως ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος Μήλια τῷ 1758, καὶ ἐν 1783, καὶ 1805, παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογραφείῳ.

Τῷ 1729 ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ μεταφρασθὲν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, καὶ τὸ ἑξῆς τοῦ Νεκταρίου

—De artibus quibus Missionarii Latini, præcipue in terra Sancta degentes, ad subvertendam Græcorum fidem utuntur, ed de quam plu-

---

(1) Β'. Κατάλογος Βιβλίων Π. Λάμπρου· ἀριθ. 22. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηται καὶ προσφώνησις τῶν ἐκδόντων αὐταδέλφων Νικολάου καὶ Λεοντάρη Γλυκῆ τῷ ἡγεμόνι τῆς Μολδοβλαχίας.

tinis Ecclesiæ Romanæ erroribus et corruptelis, libri tres ex autographo Græco latine redditi ([1]).

Νικόλαος Κεραμεύς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ. Τῷ 1648 ἐν Βενετίᾳ διατρίβων ἐπεστάτησε καὶ διώρθωσε τὸν ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ἰωάννου Ἰουλιανοῦ ἐκδοθέντα Διάλογον τοῦ Ἁγίου Γρηγεντίου. Ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας Παϊσίου Α΄ (1652) ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων. Ἐν ἔτει 1654 Ἀθανάσιος Πατελάρος ὁ Κρής, τρίτον ἤδη πατριαρχεύων, ὡμίλησεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν *Σὺ εἶ Πέτρος*, τὸ ὑπὸ τῶν ἐκ Ῥώμης ἀεὶ προβαλλόμενον εἰς ἀπόδειξιν τῆς παπικῆς καινοτομίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἀθανάσιός τις Κύπριος, τρόφιμος τοῦ Γρηγοριανοῦ φροντιστηρίου, ἐντολῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς περιοδεύων εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ δυτικοῦ δόγματος, καὶ πρὸς ἀγορὰν χειρογράφων ([2]), παρευρεθεὶς ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ πατριάρχου, τοσοῦτον ἐσκανδαλίσθη ὥστε πολλὰ κατεφλυάρησεν ἐγγράφως κατὰ Πατελάρου, καὶ ὑπὲρ τοῦ Πάπα ([3]).

Τὸ πόνημα τοῦ Κυπρίου λατινόφρονος, ὁ πατριάρχης Παρθένιος ὁ Χῖος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου ἔδωκαν εἰς τὸν Κεραμέα πρὸς ἀνατροπήν. Οὗτος δὲ συνέγραψε τὸν Ἀντεγκληματικόν.

Ὁ Νικόλαος ἀπελθὼν εἶτα εἰς Μολδοβλαχίαν, ἀπεβίωσεν ἐν Ἰασίῳ τῷ 1672 ([4]), καὶ ἐνεταφιάσθη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ Δοσίθεος, εἷς τῶν ἀκροατῶν του χρηματίσας, λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Κεραμέως. « Μαθητεύσας παρὰ Προχώρῳ ἐμπειρίαν εἰς τὰ τῆς » ἐκκλησίας, καὶ τὴν θύραθεν σοφίαν, ὥστε καὶ πάσης θεολογίας

([1]) Φιλητᾶ, ὑπεράσπισις Γραικικῆς ἐκκλησίας, σελ. ιζ΄.

([2]) Ὁ Κύπριος οὗτος κατεγύμνωσε τὰ μοναστήρια ἰδίως τοῦ Ἄθωνος καὶ τῶν Μετεώρων, « ἀγοράζων τὰ χειρόγραφα μὲ τὸν ςατῆρα». Δοσιθέω Πατρ. Ἱεροσ. σελ. 1176.

([3]) Κατὰ λάθος ὁ Μαθᾶς (Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν Πατριαρχῶν, σελ. 199) ἀναφέρει ὅτι ὁ Πατελάρος ἑρμηνεύων τὸ ἄνω ῥητὸν ὡμίλησεν ὑπὲρ τοῦ Πάπα, καὶ ὁ δραπετίδης Ἀθανάσιος ὁ Κύπριος κατ' αὐτοῦ· ὁ δ' αὐτὸς περιπίπτει καὶ εἰς ἕτερον ἁμάρτημα λέγων, ὅτι ἡ διδαχὴ ἐξεφωνήθη ἐπὶ τῆς β΄. πατριαρχείας τοῦ Πατελάρου (1634).

([4]) Ὁ αὐτὸς Δοσίθεος ἀλλαχοῦ (Πατρ. Ἱεροσολ. σελ. 1176—7) σημειοῖ ἐν 1670 τὸ τέλος τοῦ Κεραμέως, οὕτω δ' ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν καὶ Μελέτιος ἐν ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ· κατὰ λάθος δὲ ὁ Φιλητᾶς (Ὑπερ. Γραικ. Ἐκκλ. ιθ΄) λέγει ὅτι ὁ Κεραμεὺς ἔζη μέχρι τοῦ 1722.

» καὶ φιλοσόφου ἐπιστήμης εὐκόλως ἔλεγε τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἑλληνικῶς καὶ λατινικῶς ».

Ὁ αὐτὸς κατωτέρω προστίθησιν, ὅτι ὁ Νικόλαος ἦν κακογράφος καὶ δυσκόλως ἀναγινωσκόμενος.

Συγγράμματα.

—Ἀντέγκλημα τῶν ἐγκαλούντων ἀδίκως κατὰ τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἁγίας καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Θεονύμφου τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, φιλοπονηθὲν κατ' ἐπιταγὴν καὶ πρόσκλησιν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου Παρθενίου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς Συνόδου. (ἐξεδόθη ὑπὸ Δοσιθέου ἐν τόμῳ Χαρᾶς, (σελ. 1—552) προτάξαντος καὶ βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ συγγραφέως).

—Ἀντιῤῥητικὰ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης εἰς 83 τμήματα.

—Περὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Μύρου.

—Περὶ ἀρχῶν θεολογικῶν.

—Κατὰ τῶν συκοφαντούντων μέρη τινὰ τῆς ἁγίας γραφῆς μὴ εἶναι γνήσια.

—Περὶ φιλίας καὶ ἔρωτος.

Καὶ διάφορ' ἄλλα φιλοσοφικὰ καὶ ἰατρικά, κατὰ Δοσίθεον (¹) καὶ Προκόπιον.

Δημήτριος Πεπάνος

ὁ ἐπιλεγόμενος Δομέστικος (²), ἐγεννήθη ἐν Χίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος. Τῷ 1637 σταλεὶς εἰς Ῥώμην ἵνα περατώσῃ τὰς σπουδάς, διετέλεσεν ἑπταετίαν τρόφιμος τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου· καὶ ἐνῷ ἠκροᾶτο τῆς θεολογίας, ἐδίδασκεν ἐν τῷ αὐτῷ παιδευτηρίῳ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας. Ὑποφέρων ἐκ καρδιωγμῶν ἰσχυρῶν καὶ συνεχῶν, ἀπετράπη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ νὰ καταταχθῇ εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα, ὡς ἦτο ἡ ἐπιθυμία του. Ὅθεν ἔλαβεν ἄδειαν ἵνα ἐπαναστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι διὰ τῆς ζειδώρου πατρίου αὔρας ἤθελε βελτιωθῇ ἡ κλονηθεῖσα ὑγεία του. Πρὶν ἢ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, καὶ διῆλθε μῆνάς τινας μετὰ τοῦ Λουκᾶ Ὀλστενίου, διακοινώσαντος αὐτῷ πολλὰ τῆς Λαυρεντινῆς πολύτιμα χειρόγραφα, καὶ μεταξὺ ἄλλων τὴν περίφημον ὁμολογίαν τῆς Πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, γνωριζομένης ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Ἐπανελθὼν ὁ Πεπάνος εἰς τὴν πατρίδα, δὲν ἔπαυσεν ἐργαζόμενος παρὰ τοῖς συμπολίταις του ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

(¹) Δοσιθέου προλεγόμενα ἐν τόμῳ Χαρᾶς.

(²) Πιθανῶς τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἦν τίτλος βυζαντινός, δοθεὶς μέν ποτε εἴς τινα τῆς οἰκογενείας, ὡς παρεπώνυμον δὲ παραμείνας εἰς τοὺς ἀπογόνους.

Ὁ Δημήτριος, ἐκτὸς τῆς φιλολογίας καὶ θεολογίας, δὲν ἦτο ξένος καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης· ἐξεπόνησε μάλιστα σύγγραμμα προσβάλλον τοὺς θιασώτας τῆς τοῦ Γαληνοῦ μεθόδου· ἐκαλλιέργει ὁμοίως καὶ τὴν ποίησιν, καὶ ἐγκατέλιπε δοκίμιά τινα, μὴ καταδεικνύοντα μὲν ποιητὴν ὑψιπέτην, οὐχὶ δὲ καὶ ἄμοιρον τῶν ποιητικῶν κανόνων ἐλληνιστήν. Τῷ 1649 νυμφευθείς, ἀπῆλθε μετ' ὀλίγον οἰκογενειακῶς τῆς Χίου, ἄγνωστον τί ἀπογενόμενος. Φήμη διέτρεξεν ὅτι εἰς ἓν ἐν Σικελίᾳ ταξείδιον ἀπωλέσθη μετὰ πάσης τῆς οἰκογενείας του (¹).

Τινὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πεπάνου ἀνακαλυφθέντα ἐν Χίῳ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου προξένου Στελίου Ῥαφαέλλη, ἐστάλησαν πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἐρρίκον Στουάρτον, ὅστις τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀμαδούτζην δημοσιεύσαντα ὑπὸ τὸν τίτλον

—Δημητρίου Πεπάνου τοῦ Χίου τὰ εὑρισκόμενα. E Graeco in latinum vertit et adnotationes adiecit Bernardus Stephanopulus, accedit praefatio Io. Amadutii. Romae 1781. (Τόμος 2 εἰς 4. σελ. LXXXIII—624. IV—456).

Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ περιέχονται—Περὶ τοῦ πιστεύω—Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.—Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς κοινωνίας—Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.—Ὅτι καὶ παρούσης παρειᾶς ἄλυτον τὸ μέγα τοῦ γάμου μυστήριον ἐναντίον εἰς τὸν αἱρεσιάρχην Καλβῖνον—Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὁμολογία τῆς καθολικῆς πίστεως.—Θρίαμβος ὀρθοδοξίας εἰς κοινὴν φράσιν διὰ στίχων ἰαμβικῶν. Ἐν τέλει καταχωροῦνται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, διάφορα χρυσόβουλλα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Ἀθανάσιος Σκληρὸς

Ἐπιλεγόμενος Πικρὸς ἢ ἐκ Πικρίδων, ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης δεκαετηρίδος τοῦ ΙϚʹ αἰῶνος ἐν τῇ μητροπόλει τῆς νήσου Κρήτης ἐξ εὐγενῶν, πάλαι ἐντεῦθα ἐκ Βυζαντίου μετοικησάντων. Ἐπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια ὑπὸ τὸν συμπατριώτην του Μάξιμον Μαργούνιον· ἔρωτι δ' εὐρυτέρας μαθήσεως μετέβη εἰς Ἰταλίαν, πιθανῶς κατὰ τῷ 1602, καὶ ἐδιδάχθη ἐν Βενετίᾳ τὴν λατινικήν· ὕστερον δ' ἐλθὼν εἰς τὸ τότε κλεϊζόμενον τοῦ Παταβίου Γυμνάσιον ἐφοίτησε πλέον τῆς τετραετίας σπουδάζων τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας (1610—1615). Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰατρικῆς ὁ Ἀθανάσιος ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, ἔνθα δι' ὅλου τοῦ βίου παρέμεινεν ἐξασκῶν τὴν φιλάνθρωπον ἐπιστήμην, καὶ θεραπεύων ταῖς μούσαις. Νυμφευθείς, ἕνα μόνον ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Γεώρ-

(¹) Weiss, Supplement de la Biographie Universelle, tom LXII.

γιον, πεσόντα κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1645 εἰς τὴν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Μεσαρίας συγκροτηθεῖσαν μάχην μεταξὺ τῶν Ἑνετῶν, ὑφ' οὓς καὶ ὁ Γεώργιος μετ' ἄλλων Κρητῶν συνεξεστράτευε, καὶ τῶν εἰσβαλόντων Ὀθωμανῶν. Τὴν δὲ στέρησιν τοῦ προσφιλοῦς τούτου υἱοῦ ἐθρήνησε περιπαθέστατα ὁ δυστυχὴς πατήρ.

Γεώργιε, κράτιστον ὧν ἔσχον φίλτρων,
τέρψεως ἐλπὶς γήρως μοι ὑστάτου!
ᾤμην σιωπῇ ξυμφορὰν πλήσσεσθαί με,
ἢ ἡσύχῳ γόῳ τε συμπαραμυθεῖσθαι,
Ἀλλ' οὐκ ἀνεκτὸν, ἢν καλύπτηται ἄλγος
σπλάγχνοις διῆκον, κῆρ τε πλῆττον καιρίως (1).

Συνιστάντος τοῦ Κρητικοῦ πολέμου ὁ Σκληρὸς, τετιμημένος ἤδη τῷ περιβλέπτῳ ἀξιώματι ἀρχιάτρου τῆς Κρήτης (regno di Candia), ἐγένετο αὐτόπτης πασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ φονικοῦ ἐκείνου δράματος, καὶ πρὸς διαιώνισιν τοῦ φρικτοῦ ἐκείνου πολέμου ἔγραψεν ἰαμβικὸν ποίημα.

Εἰ καὶ γέρων ὁ Πικρίδης οὐδέποτε ἔπαυσε μετὰ νεανικῆς προθυμίας χορηγῶν τὴν ἰατρικὴν συνδρομήν του εἰς τοὺς πάσχοντας μὲ προφανῆ πολλάκις τῆς ζωῆς του κίνδυνον.

Δὲν ἐπέζησεν ὁ Ἀθανάσιος ἵνα ἴδῃ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος του. Ἐν ἔτει 1664 ἀπεβίωσε γεγονὼς ἐτῶν ὀγδοήκοντα περίπου.

Ὁ Σκληρὸς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων προτερημάτων, ἐκέκτητο ἔξοχον ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ ἐγένετο ὁ μᾶλλον ὑψιπέτης ποιητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος. Οὐδέποτε παυσάμενος τὴν καλλιέργειαν τῶν μουσῶν, εἶχε καταρτίσει ἀξιόλογον βιβλιοθήκην, ἐφ' ἑκάστου τεύχους τῆς ὁποίας ἔγραφε τὸ ἑξῆς δίστιχον,

Πικρὸς ἐπίκλην, τοὔνομα δ' εἴκελος ἀθανάτοισιν,
ἰατρὸς δὴ τέχνην κτήσατο τήνδε βίβλον.

Συνέγραψε πολλὰ, ἐξ ὧν ὁ συμπατριώτης του Παπαδόπουλος (2) διαμνημονεύει τῶν ἑξῆς.

— Ὑπομνήματα εἰς Ἱπποκράτην.

— Ἐπιγράμματα (3) καὶ διάφορα ἄλλα ποιημάτια.

— Μετάφρασις τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου.

---

(1) Θρῆνος, στίχ. 302—30.

(2) Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini, tom II, σελ. 314.

(3) Βλέπε τὸ εἰς τὸν διδάσκαλόν του Μαργούνιον.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι ὁ Κρητικὸς πόλεμος, ἰαμβικὸν ποίημα διαιρούμενον εἰς εἴκοσι τέσσαρα τμήματα.

Ὁ Πικρίδης τελευτᾷ τὴν ἐξιστόρησιν ἐν στίχῳ 307 τοῦ ΚΓ' τμήματος, ἐν ᾧ μνημονεύει τῆς ἐν ἔτει 1664 ἀναγορεύσεως ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας τοῦ μαρκησίου Βίλλα ὡς στρατάρχου τῆς Κρήτης· ἐν παρεκβάσει δὲ ἀπὸ τοῦ ἑπομένου στίχου μέχρι τέλους ἀφηγεῖται τὰ τῆς καταγωγῆς τοῦ περιβλέπτου μαρκησίου, πρὸς ὃν ἀποθνήσκων παρέδωκε τὸ ποίημά του.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1865 εἰς Ἑπτάνησον ἐκδρομήν μου μεταξὺ τῶν ἄλλων εὗρον ἐν χειρογράφῳ τὸ ποίημα τοῦ Σκληροῦ, ὅπερ μετὰ προλεγομένων ἐξέδωκα ὡς δεύτερον τόμον τῶν ἐθνικῇ δαπάνῃ τυπουμένων Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων.

Θωμᾶς Φλαγγίνης (1).

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ, καὶ ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἐστάλη δαπάνῃ μοναχοῦ τινος εἰς Πατάβιον· καταγραφεὶς μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ τότε κλεϊζομένου Πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης, διεκρίθη διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, τὴν ταπεινότητα τῶν ἠθῶν, καὶ τὴν μετὰ ζήλου μάθησιν, καὶ κατέλαβεν ἐπίσημον θέσιν μεταξὺ τῶν περιφανεστέρων σπουδαστῶν. Στεφθεὶς διδάκτωρ τοῦ τε Κανονικοῦ καὶ Ἀστικοῦ Δικαίου (juris utriusque) ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπιτηδεύματος, ἐξ οὗ τὸ κατ' ἀρχὰς μόλις ἐπορίζετο τ' ἀναγκαιοῦντα εἰς ἀπέριττον βίον· εἶτα δ' ἕνεκα τῶν ἀνατιθεμένων αὐτῷ πολλῶν καὶ σπουδαίων ὑποθέσεων, ἃς ἐπιμελῶς καὶ τιμίως διεξήγαγεν, ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν. Ἔχων μονογενῆ θυγατέρα ἐνύμφευσε πρὸς Βενέδικτον Σουπεράντιον, καθιστῶν αὐτὴν κληρονόμον μετὰ τεκνοποίησιν· ἀποθανούσης ὅμως ἀτέκνου, διέθηκεν ὁ μεγάθυμος οὗτος Ἕλλην πᾶσαν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ κοινωφελῶν τῇ πατρίδι ἔργων. Προσήνεγκεν ἀξιόλογον ποσότητα εἰς τὸ ἑλληνικὸν νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐνύμφευσε πτωχὰς Ἑλληνίδας, καὶ ἐξηγόρασεν ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς δουλείας πολλοὺς χριστιανούς.

Ἀποθανὼν ὁ ἀείμνηστος Φλαγγίνης διέθετο τὴν περιουσίαν του συνισταμένην εἰς 171,715 δουκάτα πρὸς ἵδρυσιν Ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου ἐν Βενετίᾳ, ἐν ᾧ νὰ ἐκπαιδεύωνται πτωχοὶ ἑλληνόπαιδες, ἀποκλειστικῶς πρεσβεύοντες τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, προτιμωμένων τῶν συμπατριωτῶν του Κερκυραίων καὶ μετ' αὐτοὺς τῶν Κυπρίων. Ὅθεν καθιδρύθη τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο φροντιστήριον, εἰς τιμὴν τοῦ ἱδρυτοῦ

(1) Βενέδικτος Φλαγγίνης Κύπριος ἐδίδαξε τῷ 1603 ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. (Facciolati, Fasti Patavini).

Φλαγγινιανὸν ὀνομασθὲν, διὰ διατάγματος τῆς Ἐνετικῆς Γερουσίας (6 Σεπτεμβ. 1664), καὶ εἰς ἕνδεκα ὡρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποτρόφων [1].

« Τὸ ὄνομα τοῦ Φλαγγίνη, λέγει ὁ Παπαδόπουλος, διέτρεχεν εὐλο-
» γούμενον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν » [2].

Ἄγνωστον ἡμῖν ἐὰν ὁ Φλαγγίνης κατέλιπε συγγράμματα ἐκδοθέντα ἢ ἀνέκδοτα.

Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός [3].

Ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙϚ'. αἰῶνος εἰς Μέγα Δένδρον τοῦ Ἀποκόρου, καὶ ἐκπαιδευθεὶς κατὰ πρῶτον ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Βαρνακόβης ὑπὸ Νικόδημον τὸν Καβάσιλαν μετέβη ὕστερον, πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφοίτησε παρὰ Θεοφίλῳ τῷ Κορυδαλλεῖ καὶ Μελετίῳ τῷ Συρίγῳ. Ἐκ Βυζαντίου ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἠκροάσθη καὶ ἐνταῦθα τοῦ φιλοσόφου Ἀθηναίου, καὶ εἶτα ἦλθεν εἰς Καρπενήσιον προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς κοινότητος ὡς προϊστάμενος τοῦ ἱδρυθέντος σχολείου [4].

Μετὰ πολυετῆ γόνιμον διδασκαλίαν ὁ ἱερομόναχος Εὐγένιος, μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὴν κοσμικὴν τύρβην, ἦλθεν εἰς τὰ ἐρυμνὰ καὶ δυσήλια τῶν Ἀγράφων ὄρη καὶ ἐνταῦθα ἐξελέξατο τὸ ἐρημητήριόν του. Οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως Βρανιανῶν μετὰ μεγάλης χαρᾶς μαθόντες τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ θρυλλουμένου ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἁγνότητι ἠθῶν, ᾠκοδόμησαν χάριν αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ θέσει Γούβα μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐνταῦθα ὁ φιλέρημος μοναχὸς παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου μελετῶν, συγγράφων, καὶ δι' ἐπιστολῶν νουθετῶν τοὺς πέριξ ἐπισκόπους, ἱερεῖς, μοναχούς, καὶ κοσμικούς, διδάσκων ἅμα καί τινας ἐκλεκτοὺς μαθητάς.

Ἵνα καταδειχθῇ ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνδρὸς παρατιθέμεθα ἐκ τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ ἐπιστολῶν τὰ ἑξῆς ἀποσπάσματα.

Νουθετῶν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1662 τὸν ἐπίσκοπον Δημητριάδος ἀναφωνεῖ:

---

(1) Ὁ Κύπριος Βερνάρδος Ἄκρης προσέθετο ὕστερον τὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ συντήρησιν ἑτέρων δύο. (Veludo, Colonia Greca in Venezia).

(2) Historia Gymnasii Patavini.— Ὁ Βλαντῆς ἐξεφώνησε λόγον περὶ Φλαγγίνη μὴ ἐκδεδομένον.

(3) Εἶνε γνωστότερος ὑπὸ τὸ δεύτερον ἐπώνυμον· εἰς δὲ τὰς ἐπιστολάς του ὑπογράφεται ἄλλοτε μὲν Εὐγένιος Ἰωαννούλιος, ἄλλοτε δὲ Εὐγένιος ὁ ἐξ Αἰτωλίας.

(4) Ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ ἐν Καρπενησίῳ ναοῦ τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου δηλοῦται ὅτι ἐν ἔτει 1642 διέτριβεν ὁ Εὐγένιος ἐνταῦθα.

« Οἱ μεγάλοι, δέσποτα, θρόνοι καὶ οἱ λαμπροὶ καὶ πολυπρόσοδοι βαθμοί,
» καὶ τὰ λοιπὰ ἀξιώματα, μετὰ μὲν φρονήσεως, ἀρετῆς, καὶ λόγου οἰκονο-
» μούμενα πολλὰ τοὺς τοιούτους ὠφέλησεν οἰκονόμους, καὶ σχεδὸν ἰσοθέους
» πεποίηκε, τοὺς δὲ κατὰ τὰς αὐτῶν ὀρέξεις καὶ πεπλανημένας θελήσεις τὰ
» τῆς ἐκκλησίας φθείροντας καὶ τὰ κοινὰ καὶ ἴδια ἰδοποιοῦντας συμβαίνει τὸ
» ἐναντίον . . . Φρόντιζε, δέσποτα, τῶν καλῶν ἔργων καὶ προτίμα πάντα τῶν
» ῥεόντων τὰ μένοντα· γίνου πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος· εὐλαβοῦ τῆς ἐπι-
» σκοπῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ τῆς ἱερωσύνης τὸ ὕψος, μνημόνευε ἀεὶ τῶν ἐσχά-
» των· συλλογίζου τὴν ἀπόδοσιν τῆς οἰκονομίας . . .»

Ἐν ἔτει 1664 γράφων πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεπιδημοῦντα μητροπολίτην Λαρίσσης Διονύσιον προτρέπει ἵνα ταχύνῃ τὴν κάθοδον λέγων·

« Ἡ χρόνιος ἀπουσία τῶν θεοφιλῶν καὶ γνησίων ποιμένων, καὶ ἡ βραδυ-
» τὴς τούτων ἡ ὑπερήμερος, πολλὰς ψωριάσεις ἀποτίκτειν οἶδε τῷ ποιμνίῳ,
» πανιερώτατε· ἐντεῦθεν ἡ τῶν πολυφθόγγων νοσημάτων ἀναβλαστάνει δαψί-
» λεια· ἔνθεν τὰ πάθη τὰ ἐπιβλαβῆ, καὶ αἱ παντοδαπαὶ λύμαι, καὶ τῶν μηλο-
» φώνων λύκων ἡ ἀναιδὴς ἐπέλευσις. Ὡς γὰρ τὰ τοῦ σώματος πάθη ἔχει
» ἀμελούμενα τῷ χρόνῳ καὶ ἀποσκιῤῥωθέντα ἤδη δυσαπάλλακτα γίνεται,
» οὕτω φασὶν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί, καὶ ἐπὶ τὰ τῆς ψυχῆς νοσήματα συμ-
» βαίνει· ἀλλ' ἐρεῖς ἴσως αὐτὸς, ἐγὼ ἐκδημῶν τὴν τοῦ ποιμνίου ἐπιστασίαν
» ἄλλοις ἐπέτρεψα ποιμαίνειν ἀντ' ἐμοῦ· πάνυ μὲν οὖν, ἀλλὰ μισθωτῶν οὗτοι
» τὸν τόπον ἐπέχουσι, καὶ οὐ γνησίων ποιμένων· ὀλίγη γάρ τις ἡ περὶ τὸ
» ποίμνιον τούτων φροντὶς, ὅτι σκεύη φέροντες οὗτοι, ὡς λέγεται, ποιμένος
» μόνον ἀπείρου καὶ οὐκ ἐπιστήμονος· τόσον γὰρ αὐτοῖς μέλει τῶν προβάτων
» ὅσων ταῖς μητρυιαῖς περὶ τῶν οἰκείων προγόνων· οὐδὲν τὸ χαρακτηριστι-
» κὸν γνησίου σώζουσι ποιμένος οὗτοι· καὶ γὰρ τῆς ποιμάνσεως τριχῶς γενι-
» κώτερον διαιρουμένης, οὐδὲν τούτων πρόσεστιν αὐτοῖς· οὐ γὰρ τὸ πλανώμενον
» ἐπιστρέψαι δυνατοὶ, οὔτε δῆσαι τὸ συντετριμμένον οἴδασιν, οὔτε μὴν αὖθις τὸ
» ψωραλέον θεραπεῦσαι . . . . Ἡμεῖς, ἴστω Θεὸς, περὶ πλείστου ποιούμεθα
» τὰ σὰ, οὐ φιλίᾳ τῇ πρὸς σὲ νὴ Δία νικώμενοι, ἀλλ' ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ νέαν
» ἄγων τὴν ἡλικίαν πολιὸν ἐκέκτησο φρόνημα, καὶ ἀρετῇ καὶ συνέσει τοὺς
» χρόνῳ τῷ βαθμῷ προβεβηκότας ὑπεραίρειν ἐσπούδασας . . . Ὅθεν διὰ τά-
» χους ἐπανιέναι σπούδασον, καὶ μὴ πόῤῥω τῆς οἰκείας ἐγχρονίζειν ποίμνης
» βούλου· τοῦτο καὶ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων βίβλος ἀπαρέσκεται, καὶ τοὺς οὕτως
» ἔχοντας ποιμένας ὀνειδίζει· ὅρα γοῦν μὴ λόγοις τισὶν ὑποκλαπεὶς ὑψηλο-
» τέρου ἐφιέμενος ὄγκου· ὅσον γὰρ τὸ ὕψος ὑπερκείμενον τοσοῦτον καὶ ὁ λόγος
» ἀπαιτεῖται· θρυλλεῖται δὲ καὶ τοῦτο παρά τισιν ὧδε· ἐγὼ δὲ κάμινον φημὶ
» τὴν λυχνίαν καὶ πολλῶν γέμουσαν συμφορῶν ἀεὶ μὲν, νῦν δὲ μάλιστα καὶ
» ἐπὶ ταύτην ».

Ἐν ἔτει 1669 ὁ φιλόπατρις Αἰτωλὸς ἔπεισέ τινα τῶν φιλογενῶν ἵνα καταβάλλῃ τὰ πρὸς σύστασιν σχολείου ἐν Ἀνατολικῷ καὶ πρὸς

ἐξασφάλισιν τοῦ χορηγηθέντος κεφαλαίου ἐζήτησε παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὴν ἔκδοσιν σιγιλλίου· ἀποτυχὼν δ' ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεπιδημοῦντα Διονύσιον Λαρίσσης ἵνα συντελέσῃ πρὸς ταύτην τὴν ἀγαθοεργὸν πρᾶξιν.

« Ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰτωλίας, τῆς ἡμῆς ἀθλίας πατρίδος, καὶ ἐπὶ πᾶσι
» σχεδὸν τοῖς πέριξ ἐκείνῃ κλίμασιν ἐξέλιπε πρὸ πολλῶν ἤδη χρόνων ἅπαν
» καλόν, μεθ' ὧν ἡ τῶν πεζῶν γραμμάτων γνῶσις ἡ τροφὴ τῶν λογικῶν ψυ-
» χῶν, ἡ δυναμένη σοφίζειν εἰς σωτηρίαν τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτω συνέβη τοὺς
» ἐκεῖσε πάντας ἀναλφαβήτους γενέσθαι καὶ ἄγαν ὑπερβαρβάρους, περὶ δὲ τὴν
» ὁμολογίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀμωμήτου πίστεως μηδὲν τῶν ἀλλοφύλων πάντες
» διενηνόχασι· σπάνιόν τι χρῆμα ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ, ὁ ἁπλῶς γραμμάτων εἴδησιν
» ἔχων· τούτου χάριν πολλὰ τῶν παιδίων ἄνευ τοῦ μυστικοῦ λουτροῦ ἀπῆλθον
» τοῦ βίου καὶ τῶν ἱερῶν ἀμέθεκτα μυστηρίων· εἰ δέ που καὶ ἱερεὺς (καθ'
» ὑπόθεσιν) φανείη που τραγικόν τι τέρας ἐκεῖνος ἢ κωμικὸν ἐκφόβητρον·
» ταῦτα καθορῶν ἐγὼ καὶ εἴπερ τις ἄλλος ξενοπαθήσας καὶ ἄλγημα καθ'
» ἡμέραν ἡμῖν ἐπ' ἀλγήματι προσετίθετο· καὶ οὕτως ἔχων τρόπον τινὰ ἐζή-
» τουν μετὰ Θεὸν τοῦ τοιούτου κακοῦ θεραπείαν καὶ ἔτυχον ἀνδρός τινος
» ζῆλον ἤδη πατρῷον ἔχοντος καὶ προθυμίαν τὴν αὐτὴν τῷ συστησαμένῳ ἐν
» τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὸ νέον φροντιστήριον ἐν τῇ Κωνσταντίνου (1)· ἐκεῖνος
» τοίνυν μικρόν τι ἀργυρίων ἔδωκεν, ὥστε εἰς ἑνὸς μίσθωμα [illegible]γραφοῦ,
» ἵνα τοὺς παῖδας τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάτων παιδεύῃ τοὺς ἐν Ἀνατολικῷ
» καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πέριξ χωρίοις, ἐδεήθη διὰ γραμμάτων παρὰ τῆς μητρὸς
» ἡμῶν ἐκκλησίας, ὅπως τὸ σιτηρέσιον ἐκεῖνο μείνῃ ἀπαραποίητον εἰς τὸν
» μετέπειτα χρόνον, παρὰ μηδενὸς τῶν τε νῦν ὄντων ἢ τῶν ἐπομένων παρα-
» τρεπείη εἰς οἰκείας ἡδυπαθείας· ὑπεσχόμην οὖν ἐγὼ τῷ ῥηθέντι τὰ τοιαῦτα
» γράμματα· δι' αὐτῶν οὖν τούτων ἠξίουν τὸν καλὸν κἀγαθὸν ἐκεῖνον ἱερέα
» καὶ ἀπέτυχον· νῦν οὖν τῶν σῶν τιμίων ἅπτομαι γονάτων, εἴγε δυνατὸν διὰ
» σοῦ γένοιτο, καὶ χάριτας οὐ τὰς τυχούσας ὑπὲρ τούτου ὁμολογήσω, μεθ'
» ἡμῶν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι· πρὸ πάντων δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς εἰς ἑαυτὸν
» ἐπιγράφων τὰ ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς γινόμενα... »

Ἡσυχάζων ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ του ὁ Εὐγένιος ἐπέσυρε καὶ τότε τὸν φθόνον ἀθλίων τινῶν πρὸς οὓς εὐαγγελικὴν ἀντέταξε μακροθυμίαν. Περὶ τούτου ἔγραφε πρὸς τὸν αὐτὸν Διονύσιον.

« Παρὰ πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, οὐ τῶν πάλαι μόνον θεοφιλῶν ἀνδρῶν,
» ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τῶν θύραθεν τῶν ἐπὶ τὴν ἱερὰν ἐσχολακότων μάλιστα
» φιλοσοφίαν, τούτοις διὰ σπουδῆς πρὸ παντὸς ἄλλου ἦν τὸ λ ά θ ε β ι ώ σ α ς,
» καὶ ὁ ἀπράγμων βίος καὶ ἡσύχιος· ταῦτα καὶ παρ' ἡμῖν διαφερόντως ἠγα-
» πήθη καὶ διὰ σπουδῆς ὅτι πλείστης ἐγένετο· διὸ καὶ πᾶσαν ἐκ ψυχῆς μετέ-

(1) Ἐννοεῖ τὸν ἐκ Καστορίας Μανολάκην, ὅστις, κατὰ Δοσίθεον, συνέδραμεν [illegible] καὶ τὸ ἐν Αἰτωλικῷ ὑφιστάμενον ἤδη σχολεῖον.

» τεινα τὴν σπουδὴν, ἢ ἐπ' ἄλλ' ὅτῳ τῶν δοκούντων παρὰ τοῖς πολλοῖς τι-
» μίων· πᾶς γὰρ ἂν ἄλλως τούτων τῆς κατὰ νοῦν ζωῆς γενέσθαι ἐπήβολος,
» μὴ πρότερον φιλοσοφήσαντα τοῦ νῦν αἰῶνος τὴν ματαιότητα, καὶ τὴν κακεν-
» τρεχείαν τῶν πολλῶν ἐκφυγεῖν, ὡς δορκὰς ἐκ βρόχων; ἀλλ' ὅσον ἦν ἡμῖν διὰ
» σπουδῆς τὰς γλωσσαλγίας τῶν κακοσχόλων λανθάνειν, τοσοῦτον ἡμεῖς ἁλώ-
» σιμοι ταῖς πολλῶν διαβολαῖς· πολλὰ καὶ καθ' ἡμῶν, δέσποτα, εἰσὶ τὰ βέλη
» καὶ πεπυρωμένα σὺν τοῖς ἄνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς αἱ τοξίαι· καὶ ταῦτα οὐκ
» ἐκ τῶν ἀδιαιτήτων ἢ ἐκφύλων, ἀλλ' ἐκ τῶν στύλων καὶ δοκούντων εἶναί τι·
» διὸ καὶ τῶν λυπηροτέρων ἡμῖν ἡ ἐπίτασις φορτικωτέρα· ἀρχιτέκτων δὲ τῶν
» κακῶν ἢ μηχανοῤῥάφος τις τὸ σταμὸπρόβλητον ἄγαλμα αὐτὸ νῦν τὰς καθ'
» ἡμῶν ὑφαίνει διαβολὰς, καὶ τὰς ἀμυθήτους σκευωρίας ἐργάζεται . . . Οὐκ
» ἐξαρκεῖ, φεῦ, ἡμῖν ἡ τῆς ἀνηλίου ταύτης Γούβας καταδίκη, καὶ ἡ δυσχέ-
» ρεια τῶν κακοβιώτων 'Αγράφων, ἐφ' οἷς νῦν οἰκοῦμεν, ἐν οἷς οὔτε σῖτος
» γεωργεῖται (ὡς λέγεται), οὔτε οἶνος, οὔτε ἔλαιον, ἀλλ' ἐπιτίθεται ἡμῖν
» ἐπαχθὴς καὶ οὗτος! . » ([1]).

Ἐκ τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου ὑπῆρξαν καὶ ὁ Διονύσιος Μουσελίμης μητροπολίτης Λαρίσσης καὶ πεντάκις πατριαρχεύσας, ὁ Σερρῶν Ἄνθιμος, ὁ Δημητριάδος Ἰωαννίκιος, Θεοφάνης, Παΐσιος, Συμεὼν Φαναρίου, ὁ Λιτζορικίου Νεόφυτος, ὁ Λιτζᾶς καὶ 'Αγράφων Ἰάκωβος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰάκωβος. Ὑπὲρ πάντας ὅμως ἠγάπα 'Αναστάσιον τὸν Γόρδιον καὶ Χριστόφορον τὸν Αἰτωλὸν, εἰς οὓς κατέλιπεν ἀποθνήσκων καὶ τὴν βιβλιοθήκην του.

Οἱ Προκόπιος, Μελέτιος καὶ ἄλλοι ἐπαινοῦσι μεγάλως τὸν Εὐγένιον, τὸν ὁποῖον κατὰ λάθος διχοτέμνουσιν εἰς Αἰτωλὸν καὶ 'Ακαρνᾶνα.

Ἔγραψε διάφορα θρησκευτικὰ συντάγματα καὶ λόγους, καὶ Βίον Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ὡς ἁγίου.

Περιεσώθησαν δὲ διάφοροι ἐπιστολαί του ἤτοι 26 πρὸς Διονύσιον Λαρίσσης (1662—66), καὶ ἀνὰ μία πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Δημητριάδος (1662), πρὸς τὸν ἱερομόναχον 'Αγαθάγγελον (1664), Γερμανὸν τὸν Λοκρὸν (1663), καὶ Παναγιώτην Νικούσιον.

Διετήρει δὲ τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν τότε πεπαιδευμένων, καὶ πρὸ πάντων Νικουσίου, καὶ 'Αλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις ὑπεγράφετο ἐπιστέλλων « Ὁ ἐν Χριστῷ υἱὸς αὐτῆς 'Αλέξανδρος ([2]) ».

Ὁ μαθητής του Γόρδιος, ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, συνέγραψεν ἐν ἐκτάσει τὸν βίον τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου διδασκάλου του.

([1]) Καὶ ὁ τότε 'Αγράφων Ἰάκωβος δὲν ἔδειξε τὸ ἀπαιτούμενον σέβας πρὸς τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ὡς δείκνυται ἔκ τινος ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον.

([2]) Αἰνιᾶνος Ἰωνιὰ φιλλάδ. Γ—Δ.—'Επιστολαὶ Εὐγενίου καὶ Γορδίου.

Παναγιώτης Νικούσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1613· κομιδῇ νέον παρέλαβεν ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱεροκήρυξ καὶ διδάσκαλος Μελέτιος Συρίγος, καὶ ἐξεπαίδευσε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὰς Ἀσιανὰς διαλέκτους· Εὐφυΐᾳ κεκοσμημένος ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴν ἄριστα, τὴν Ἀραβικήν, Περσικήν, καὶ Τουρκικήν· εἶτα δ' εἰς Πατάβιον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Συρίγου (¹) σταλεὶς πρὸς τελειοτέραν σπουδὴν ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῶν τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας. Τοσοῦτον δ' ηὐδοκίμησεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κλάδον, ὥστε ἐκτὸς τῆς μεγάλης τιμῆς ἣν ἀπελάμβανεν ὡς ἀστρονόμος παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν Τούρκων ὡς προγινώσκων τὰ μέλλοντα.

Ἐπανακάμψας ἐκ Παταβίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα διερμηνέως τῆς πρεσβείας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, καὶ κατόπιν ἑτέρων Εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ τῆς ὑψηλῆς Πύλης συγχρόνως. Ὡς διερμηνεὺς τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας διετέλεσεν εἴκοσι πέντε ἔτη, ἀναφέρεται δὲ ὡς τοιοῦτος ἐν 1649. Ἀπὸ τίνος δ' ἐποχῆς ὁ Νικούσιος ἀνέλαβε τὸ διπλοῦν ἀξίωμα διερμηνέως τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῆς ὑψηλῆς Πύλης ὁριστικῶς ἀγνοεῖται· γινώσκεται μόνον, ὅτι διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1668, ὅτε συστρατευσάμενος ἐπὶ Κρήτην μετὰ τοῦ μεγάλου βεζίρου Ἀχμὲτ-Κιουπρουλῆ, ἀφιερώθη ἰδίως εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Πύλης ὑπηρεσίαν. « Ὁ Παναγιώτης, λέγει ὁ Καντεμίρ, ἀπέβη τοσοῦτον φιλέγ-
» καῖος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλήν, καὶ τοσαύτην ἐκέκτητο παρ' αὐ-
» τῇ ὑπόληψιν, ὥστε οὐδέποτε χριστιανὸς παρέστησε πρόσωπον οὕτω
» λαμπρόν, οὐδὲ τὸ μέλλον γεννήσει ὅμοιον αὐτῷ· ὑπῆρξε διὰ τὸν
» βεζίρην ὅτι ὁ Ἀχιτόφελ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ
» τοὺς Ἕλληνας· τουτέστιν ἀνὴρ πολύμητις καὶ μὴ ὑπὸ προσκομμάτων
» καταβαλλόμενος. » Τρία δέ τινα πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις δύνανται νὰ καταδείξωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ Νικουσίου, ὡς χριστιανοῦ, καὶ ὡς Ἕλληνος· ἡ πολύκροτος μετὰ τοῦ Βανῆ ἐφένδη συζήτησις αὐτοῦ περὶ ὀρθῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἡ διαγωγή του κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Κρήτης, καὶ τὸ περὶ κατοχῆς τῶν ἁγίων τόπων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, μεσολαβήσει αὐτοῦ, ἐκδοθὲν φερμάνιον. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα κατ' ἔκτασιν ἐκτεθέντα ὑπὸ τοῦ Κ. Σταματιάδου, παρα-

(¹) Κωνσταντίου Πατριάρχου, περὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς Ὑπόμνημα.

λείπονται καὶ διὰ τὸ σχοινοτενὲς καὶ ὡς ἥκιστα ἁρμόζοντα ἐν φιλολογικῇ μᾶλλον βιογραφίᾳ.

Ὁ Παναγιώτης συνεζεύχθη τῷ 1665 συγγενῆ τινα νέαν ἐκ τῆς τῶν Καλλικαλιζουκῶν οἰκογενείας (1), ἐξ ἧς ἀπέκτησεν ἕνα μόνον υἱόν, καταφαγόντα εἰς τῶν ἀλχημιστῶν τὰς χιμαίρας ἅπασαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν.

Ὁ Νικούσιος ἀπεβίωσε τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1673 ἐξ ἀποπληξίας· ὁ δὲ θάνατός του ἀναφέρεται οὕτως ὑπὸ Καντεμίρου. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀστειϊζόμενος μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Σάξας ὁ μέγας βεζίρης, τὸν ἠρώτησε μεταξὺ τῶν ἄλλων καί, πῶς ἐνῷ ἦτο τόσον σοφὸς καὶ προεγίνωσκε τὰ τῶν ἄλλων πράγματα, δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὰ ἴδια. Πρὸς ταῦτα ὁ Παναγιώτης, ἀπήντησεν, ὅτι ἂν ὁ μέγας βεζίρης ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνήν του τὴν ἕκτην ὥραν τῆς νυκτός, ἤθελεν ἴδει τι, προξενῆσον αὐτῷ λύπην καὶ δυσαρέσκειαν. Ὁ βεζίρης ἀνυπόμονος νὰ λύσῃ τὸ αἴνιγμα, ἐπορεύθη περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Παναγιώτου· ἀλλ' εἰσερχόμενος ἀπήντησε τοὺς ὑπηρέτας ὀλολύζοντας καὶ θρηνοῦντας· παρ' αὐτῶν δ' ἔμαθεν ὅτι ὁ Παναγιώτης ἀπεβίωσεν· εἷς τῶν ὑπηρετῶν πλησιάσας τότε τῷ εἶπεν, ὅτι πρὶν ἀποθάνῃ τῷ ἀνέθηκε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ βεζίρου τὴν χάριν ἵνα μετακομισθῇ ὁ νεκρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνταφιασθῇ ἐκεῖ. Πρὸς ταῦτα ὁ Κιουπρουλῆς ἀπήντησε· «Λυποῦμαι! διότι ὁ Παναγιώτης, ὃν ἀσυνθέτως ἠγάπησα, καὶ ὅστις » ὑπηρέτησε τὸ διβάνιον πιστότερον ἢ ὅσον προσεδοκᾶτο ὑπὸ χρι» στιανῶν, ἀναδειχθεὶς κατά τε τοῦτο καὶ κατὰ τὰ ἄλλα αὐτοῦ » σπάνια προτερήματα ὑπέρτερος καὶ αὐτῶν τῶν μουσουλμάνων, δὲν » ἐπείσθη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν εἰς τὸν προφή» την ὑποταγήν του. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἤθελεν ἐπιστέψει » ἅπαντα τὸν βίον του, καὶ πρῶτος ἐγὼ ἤθελον αἴρει τὸν νεκρόν του » ἐπὶ μίαν λεύγαν εἰς τοὺς ὤμους μου. Ἀλλ' ἂν ἡ ἔλλειψις αὕτη » δύναται νὰ τῷ κλείσῃ τὸν παράδεισον, ἐγὼ ὅμως ἐκτιμῶν τὸν » πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἡμῶν ζῆλόν του, νομίζω εὔλογον νὰ ἐκπληρωθῇ » ἡ αἴτησίς του ὅπως ταφῇ ὅπου ἐπεθύμησε ». Τοιουτοτρόπως ὁ μέγας βεζίρης ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Παναγιώτου νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, δοὺς αὐτοῖς καὶ

(1) Ὁ Βαλιέρος λέγει τοὐναντίον, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Νικουσίου ἦτο Χία τὴν πατρίδα, τὸ γένος Καλβοκορέση· ὥστε πιθανὸν ἐνυμφεύθη δίς.

γάτι σεράφιον ἀπευθυνόμενον μὲν πρὸς τὸν διοικητὴν Κωνσταντινουπόλεως, παραγγέλλον δὲ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην νὰ τὸν κηδεύσῃ μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς πομπῆς.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, παρευρεθέντων εἰς τὴν κηδείαν αὐτοῦ πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων καὶ ἐπισήμων ἀλλοδαπῶν· ὁ νεκρός του κομισθεὶς εἰς τὴν ἐν νήσῳ Χάλκῃ μονὴν τῆς Θεομήτορος, ἣν αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν, ἐτάφη αὐτόθι. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς ὑπάρχει γεγλυμμένον κηρύκειον, ὡς ἔμβλημα τῆς ἀξίας του, καὶ κάτω αὐτοῦ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Τῷ Σωτῆρι Θεῷ.
Παναγιώτης.
Ἐνθάδε κεῖται Παναγιώτης ἰατρὸς,
Ἑρμηνέως ἄνακτος ἀρίστου λίαν,
Μέγα διαπρέψαντος ἐν σοφῶν λόγοις,
Καὶ βασιλείαν ἀξίαν εἰληφότος,
Λελοιπότος φῶς πρὶν τὸ γῆρας προφθάσῃ.
Ψυχὴ δὲ ἀπέπτη χῶρον εἰς μακαρίων.
αχογ' Σεπτεμβρίου κδ'.

Πολλοὶ ἐπῄνεσαν τοῦ Νικουσίου τὴν πολιτικὴν περίνοιαν, τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, καὶ τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ παιδείαν ἀφοσίωσίν του. Ἀντὶ παντὸς ἑτέρου ἐγκωμίου παρατίθεμεθα ὅ,τι ὁ πολυμαθέστατος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἱστοριογράφος [illegible] περὶ αὐτοῦ ἐκφέρει· «Ὁ Νικούσιος ἦτο δεξιώτατος περὶ τὰς δια-
» πραγματεύσεις, πολιτικὸς ὀξυδερκέστατος, ἀνὴρ εὐθύτατος, καὶ τῶν
» στασιαστῶν ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ τρόμος. Διετέλεσεν ὑπέρμαχος ἰσχυρὸς
» τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, κατορθώσας τὴν εἰς αὐτὴν ἀπόδοσιν
» τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἂν οἱ Ἕλληνες
» ἀπήλαυσαν ἐπιρροῆς τινος παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ, εἰς τὸν ἄνδρα
» ἐκεῖνον ὀφείλουσιν αὐτήν».

Παρεντιθέμεθα δὲ καὶ τὴν ἑξῆς ἀνέκδοτον ἐπιστολὴν, ἣν ἐξ Ἀγράφων ἔγραψε πρὸς τὸν πάλαι συμμαθητήν του Νικούσιον ἐπαναστρέψαντα ἐκ Κρήτης Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός.

«Πολὺς μὲν παρ' Ἕλλησιν ὁ Ὀδυσσεὺς, ὅτι δεινὸς καὶ πάνυ τρίβων ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἦν καὶ ταῖς πράγμασιν, ἐν βουλαῖς δὲ καὶ στρατηγίαις στρατηγικώτατός τε καὶ βουλευτικώτατος· τοιοῦτος δήπου πρὸ τῆς ἐν Τροίᾳ μάχης ἐκεῖνος, διὸ καὶ κλεινὸς παρὰ πᾶσι καὶ ἀπόβλεπτος. Τί δὲ μετὰ τὴν μάχην καὶ τὸν ἐκτοπισμόν; Λαιστρυγόνας τε καὶ Κύκλωπας ἐνίκησε, καὶ τὴν τῶν παντοίων πολιτειῶν εἴδησιν μεμάθηκε· πανάριστος ἄρα ἢ πρότερον ἐκεῖνος

τῶν μὲν γὰρ φρονήσει τε καὶ συνέσει, τῶν δὲ ἀνδρίᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ περιῆν, καὶ σχεδὸν τῶν τότε ἀρίστων πάντων περιεγένετο. Οὕτω δὴ καὶ σὺ φίλων ἀνδρῶν πανάριστε καὶ περιπόθητε· πρὸ γὰρ τῆς ἔναγχος μάχης, καὶ τῶν ἐκεῖσε πραγμάτων περίβλεπτος πανταχοῦ, μετὰ δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον λαμπρότερος ἄρα καὶ κλεινὸς παρὰ πᾶσι, καὶ τοῦτο οὐ δῶρον ἂν εἴποι τις ἢ φιλοτιμία τῶν κρειττόνων ἡγεμόνων, ἀλλ' ἢ καὶ τῆς οἴκοθεν ἀρετῆς ἆθλον καὶ φιλοπονίας τῆς περὶ τὰ γράμματα· δεδοκίμασται γάρ σου ἡ φρόνησις τοῖς πράγμασι, πλεῖον ἢ ὁ χρυσὸς τῷ πυρί· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος καὶ καλλίονα πυθέσθαι τῷ τῶν ὅλων εὔχομαι Θεῷ· τὸ γὰρ περιὸν τῆς σῆς δυνάμεως καὶ τῆς διανοίας καὶ τοῖς ἄλλοις καλοῖς, οἷς νῦν Χριστοῦ χάριτι πλεονεκτεῖ πως τῶν πολλῶν ἐν πᾶσι πανταχοῦ μεταδίδοται τῇ πνευματικῇ ἀδελφότητι τὸ καλόν· χαίρω τοιγαροῦν ἐγὼ μᾶλλον ἐπὶ τῇ σῇ εὐπραγίᾳ καὶ δυνάμει ἢ ἐπὶ τοῖς τοῦ Κροίσου τοῦ Λυδοῦ θησαυροῖς ἄλλοι· ἀλλὰ μακαρίους ἔγωγε νῦν καὶ εὐδαίμονας ἡγοῦμαι τοὺς θεατὰς γενέσθαι ἀξιωθέντας τῆς τε ἡδίστης σου ἐπανόδου καὶ ὁμιλίας· εἰστιάκαμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα καὶ ἀπόντες τὰ σῶστρα τῷ λογίῳ Θεῷ καὶ χαριστήρια τῆς σῆς ἐπανόδου μετὰ πολλῶν φίλων· ἀλλὰ ζημίαν ἡγούμεθα, εὖ ἴσθι, τὴν ἀπότευξιν οὐ τὴν τυχοῦσαν· χρησταῖς δὲ καὶ πάλιν καὶ αἰσίαις τρεφόμεθα ἐλπίσιν ἰδεῖν τε καὶ περιπτύξασθαι σὲ τὴν ἐμὴν φίλην καὶ περιπόθητον κεφαλήν . . . »

Ὁ Νικούσιος ἐτιτλοφορεῖτο πρῶτος διερμηνεὺς καὶ σεκρετάριος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἦτον ἐγγεγραμμένος ὑπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης εὐπατρίδης αὐτῆς, διότι τῷ 1688 περιεποιήθη μεγάλως τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀπεσταλμένον αὐτῆς μαρκήσιον Αὐγουστῖνον Δουράτζον (¹).

Συγγράμματα.

—Διάλεξις πρὸς Βανὴ-ἐφένδην περὶ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. (ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ ὑπὸ Ricaut· εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν δ' εὕρηται ἀνέκδοτος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πάτμου).

—Περὶ τοῦ ὀβελίσκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν Κέρκερον.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Εὐγένιον Αἰτωλόν, καὶ ἄλλους.

Περὶ τῆς ὑπὸ Νικουσίου ἐκδόσεως τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας Πέτρου τοῦ Μογίλα πολλαὶ ὑπάρχουσι διαφωνίαι. Ἐν τῷ βίῳ Μελετίου Συρίγου εἴπομεν ὅτι οὗτος μὲν μετέφρασεν αὐτήν, ὁ δὲ Νικούσιος κατέβαλε τὴν πρὸς ἔκδοσιν δαπάνην. Ὁ Θωμᾶς Φρίτζχιος ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς προτασσομένης ἐγκυκλίου τοῦ πατριάρχου Νεκταρίου λέγει, ὅτι οὗτος εἶνε καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς Ὁμολογίας. « Confessionem novam ecclesiæ Græcæ Orientalis a Patriarcha Hierosolymitano Nectario anno Christi MDCLXII compositam ». Ὁ δὲ

(¹) Ἐπ. Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν μεγάλων διερμηνέων.— Ἔπιθ. καὶ Cantemir, Histoire de l'Empire Ottoman.—Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman.— Ricaut, de l'etat present des Eglises.

Ὄφμανν (Historia Catechismi Russorum) κατὰ λάθος ἀποδίδει τὰς ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Νεκταρίου ὑπὲρ Νικουσίου εὐχὰς καὶ ἐπαίνους εἰς τὸν Μογίλαν (Nectarius ipse summis laudadibus totlit Mogilam . . . »

Ἐκ τῆς μνημονευθείσης ἐγκυκλίου δηλοῦται, ὅτι ὁ Νικούσιος τῳόντι ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος. «Ὁ σοφώτατος οὐχ ἧττον δὲ » καὶ θεοσεβέστατος καὶ ὀρθοδοξότατος Ἑρμηνεὺς τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτι» κοῦ κράτους τῶν Αὐτοκρατόρων, κύριος Παναγιώτης, οἷα τοῦ ἡμετέρου τῶν » Γραικῶν γένους ἐς ἄκρον ζηλωτής, καὶ τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν δόγματος διάπυρος ὑπερασπιστής, πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ μεγαλοπρεπέσιν ἔργοις, καὶ » τοὔργου τούτου γενέσθαι προστάτης οὐκ ὤκνησε, τοῦ τύπου δηλαδὴ καὶ » κατὰ τὴν ἡμῶν τε καὶ τῶν λατίνων φωνὴν (καίπερ πολιτικαῖς φροντίσιν » ὅσαι ὧραι ἐνειλούμενος) οἰκείοις ἀναλώμασι ταύτην ἐκδοῦναι ». — Ὁ Βρετὸς (Κατάλογος Νεοελλ. Φιλολ. Α'. σελ. 34) καταγράφει ὑπ' ἀριθμὸν 101 τὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τὸν τίτλον « Ὀρθόδοξος Ὁμολογία τῆς καθολικῆς καὶ Ἀποστολι» κῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μονῇ. » Ἔτει ͵αχξϐ'. Νοεμβρίου ή. » προσθέμενος, ὅτι « ἐτυπώθη ἐν τῷ πατριαρ» χικῷ τυπογραφείῳ ». Ἀμέσως δὲ κατωτέρω ὁ αὐτὸς καταγράφει ὑπ' ἀριθμὸν 102 τὴν ἐν Ὁλλανδίᾳ ἔκδοσιν « Κατήχησις τῆς καθολικῆς καὶ Ἀποστο» λικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς διαλέκτου μεταφρα» σθεῖσα εἰς κοινὴν παρὰ Παναγιώτου τοῦ Διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης » κλπ. Ἐν Λουγδούνῳ (τῆς Ὁλλανδίας) 1662 ». Ὅτι ὁ Κ. Βρετὸς ἠπατήθη εἰς τὴν πρώτην καταγραφὴν τῆς ἐκδόσεως εὐκόλως καταδεικνύεται α) τυπογραφεῖον ἑλληνικὸν δὲν ὑπῆρχε τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει· ϐ') ὁ τίτλος εἶνε ἀντιγραφὴ τοῦ προτασσομένου τῆς ἐγκυκλίου ψευδοτίτλου, εἰς ὃν προσετέθησαν τὰ ἐν τέλει τοῦ γράμματος τοῦ Νεκταρίου, « Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ ἡμε» τέρᾳ μονῇ· ἔτει ͵αχξϐ' Νοεμβρίου κ' ». Πιθανῶς ἔχων ἀνὰ χεῖρας δύο ἀντίτυπα ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἔλειπε τὸ προμετώπιον ἐνόμισεν ὡς διαφόρου ἐκδόσεως, καὶ μὴ ἐπισταμένως ἐπιθεωρήσας κατέγραψε τὸ μὲν πρῶτον ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθέν, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Ὁλλανδίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος τίτλος δὲν μᾶς φαίνεται ἀκριβὴς α) διότι δὲν εἶνε γνωστὸν ἂν ὁ εἰς ἔκδοσιν τῆς Ὁμολογίας συνδραμὼν Νικούσιος εἶνε ταὐτοχρόνως καὶ μεταφραστής· πιθανῶς ὁ τίτλος ἦτο μακρότερος καὶ χάριν συντομίας ἀφῃρέθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Βρετοῦ τὰ ἐλλείποντα· ϐ') οἱ Κίμμελ, Αἰνέκκιος, Ὄφμανν καὶ ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἐν Ἀμστελοδάμῳ καὶ οὐχὶ ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὁλλανδίας ἐξεδόθη δαπάνῃ τοῦ Νικουσίου ἡ Κατήχησις τοῦ Μογίλα, ἥτις ἀνετυπώθη ἀπαραλλάκτως ἐν Λειψίᾳ τῷ 1695 ὑπὸ Λαυρεντίου Νορμάννου, καὶ ἐν Βρατισλαβίᾳ τῷ 1751 ὑπὸ Καρόλου Ὀφμάννου, προσθέντος καὶ τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ Φριτζχίου.

Ἀλούσιος Γραδενίγος (1).

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου, μετὰ τὴν

(1) Ἀντώνιος Γραδενίγος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Ἀλουσίου ἐδίδαξε τῷ 1650 εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὸν σχολεῖον. (Veludo, Colonia Greca in Venezia).

ἅλωσιν τῆς πατρίδος, μέχρι θανάτου παρέμεινε, τὰς διατριβὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Βενετίᾳ ποιούμενος. Ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς κοσμικοῖς Ἀμβρόσιος, καὶ εἶτα μετὰ τοῦ ἐνδύματος καὶ τὸ ὄνομα μεταλλάξας, Ἀλούσιος ἐπεκλήθη. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ σχολείου (1664—68)· διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως δημόσιος διορθωτὴς καὶ λογοκριτὴς τῶν ἑλληνιστὶ ἐκδιδομένων βιβλίων, εἶτα δὲ καὶ βιβλιοφύλαξ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (¹).

Ἐπεμελήθη διαφόρους ἐκδόσεις, ὡς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Κοντάρῃ 1675 (²), τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτζη 1676 (³), τὴν Ἱεροκοσμικὴν Ἱστορίαν τοῦ Νεκταρίου (⁴), καὶ τὰ ἑξῆς μὴ μνημονευόμενα ὑπ' οὐδενός.

— Παρακλητικὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ, περιέχουσα τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν· νεωστὶ Ἐνετίῃσι μετατυπωθεῖσα παρὰ Ἀνδρέᾳ τῷ Ἰουλιανῷ ἀναλώμασι μὲν καὶ καμάτῳ ἰδίῳ, σπουδῇ δὲ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ Πανασιδεσιμωτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀλοϋσίου τοῦ Γραδενίγου ἤδη Πρωτοθύτου τῆς Πόλεως Κυδωνίας ἐν Κρήτῃ, καὶ νῦν βιβλιοφύλακος τῆς Γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν ἀριστοκρατίας. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [illegible]· εἰς μέγα ὄγδοον. σελ. [illegible] (400).

Ὁ ἐκδοὺς Ἀνδρ. Ἰουλιανὸς προσφωνῶν τὴν ἔκδοσιν « εἰς τὸ πανευκλεέστατον καὶ μεγαλοφρονέστατον τῶν Γραικῶν γένος » ἐπιφέρει περὶ Γραδενίγου ταῦτα « μήτε ἀγρυπνιῶν, μήτε μόχθων, μήτε δαπανῶν ἰδίου φειδομένου » πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τε καὶ ἐπιτηδειότητα τοῦ ἀξιοπολυδοξάστου καὶ προσφιλεστάτου αὐτοῦ γένους, ἀνθ' ὧν δικαίως ἂν αὐτῷ μεγίστας τὰς χάριτας » ἔχειν δεῖ ».

Πρὸς τὸν Γραδένιγον προσεφωνήθησαν ὑπὸ Χριστοφόρου Βουλγάρεως αἱ ἐν [illegible] ἐκδοθεῖσαι Ἀκολουθίαι τῶν πολιούχων Κερκύρας· ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηται καὶ ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον τοῦ Χριστοφόρου πρὸς τὸν Γραδένιγον, ὅστις ἐν τῷ προοιμίῳ ἐπικαλεῖται « μελίρρυτος ἱεροκήρυξ, καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους πολυμαθέστατος ».

Εὕρηται παρὰ Σ. Οἰκονόμῳ εἰς σύνταγμα ἢ ἀντίγραμμα τοῦ Γραδενίγου τὸ ὑπὸ χειρόγραφον « ὑπομνήματα καὶ ζητήματα εἰς τὸ Ἀριστοτέλους περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ». Ἐν τέλει φέρεται ἡ σημείωσις. « Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλοϋσίου Γραδενίγου ἰδίᾳ μηχανῇ τε καὶ μόχθῳ ».

Γεράσιμος Βλάχος.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, ὅπου ἐπαιδεύθη τὰ πρῶτα μαθήματα, καταρτισθεὶς εἶτα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν Βενετίᾳ διετέλεσεν ἐφημέριος τοῦ ναοῦ

(¹) Ἐν τῇ προμετωπίδι τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Βουλγάρεως τιτλοφορεῖται καὶ καθηγούμενος Κερκύρας, καὶ πρωτοπαπὰς Κυδωνίας.

(²) Κατάλογος Λάμπρου, ἀριθ. 21.

(³) Βρεττοῦ, Β'. ἀριθ. 79. (⁴) Λάμπρου, 22.

τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ἱεροκήρυξ· διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὸ ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ ἑλληνικὸν σχολεῖον (1638—61). Ἐλθὼν εἶτα εἰς Κέρκυραν ἐμόναζεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου, ἧς καὶ προεχειρίσθη ἡγούμενος (1661)· ἐκλεχθεὶς ὕστερον μητροπολίτης Φιλαδελφείας ἀπεχώρησε τοῦ προσφιλοῦς ἐρημητηρίου του, ἀφεὶς ἀντιπρόσωπον τὸν ἀνεψιόν του Ἀρσένιον Καλλούδην· ἐλθὼν εἰς Βενετίαν διῴκησεν ἐπὶ ἓξ ἔτη (1679—85) τὴν ἀρχιεπισκοπήν, παρὰ πάντων ἀγαπώμενος καὶ σεβόμενος καὶ ἀπεβίωσεν ἐγκαταλιπὼν φήμην σοφοῦ καὶ ἐναρέτου ποιμενάρχου (¹). Ὁ συμπατριώτης του Νικόλαος Βουβούλιος ἔγραψεν ἔπαινον τοῦ Βλάχου, τῷ 1723, ἐν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν καὶ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας λεπτομερείας εἰς τὸν συντόμως ἤδη ἐκτιθέμενον βίον τοῦ λογίου Κρητός.

Ἔγραψεν ὁ Βλάχος πολλὰ καὶ διάφορα, ἐξ ὧν ἐδημοσιεύθησαν·

—Θησαυρὸς τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσος. Μετὰ καὶ τῶν ἐπιθέτων ἐκλογῆς, καὶ διττοῦ τῶν λατινικῶν τε καὶ Ἰταλικῶν λέξεων πίνακος. Ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων λεξικῶν συλλεχθεὶς παρὰ Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητός, καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Γερασίμου Σχαλωτοῦ, κήρυκος τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαλέκτους διδασκάλου. Venetiis 1659.

« Τὸ λεξικὸν τοῦτο, λέγει ὁ Βρετός, ἀφιερώθη εἰς τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης Φερδινάνδον τὸν Β'. ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὅστις ἐφάνη ὁ πρῶτος λεξικογράφος μεταξὺ τῶν νεοελλήνων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν ἀφιερωτικὴν γεγραμμένην λατινιστί, ἕπονται διάφορα ἐπιγράμματα τοῦ ἰδίου λεξικογράφου, ἐγκωμιάζοντος διάφορα μέλη τῆς δουκικῆς οἰκογενείας, καὶ ἕτερα εἰς ἔπαινον τοῦ συγγραφέως Βλάχου ὑπὸ τῶν φίλων του, Ἀρσενίου ἱερομονάχου Καλούδη, τοῦ Κρητός, Στεφάνου Τζιγαρᾶ, Βαρθολομαίου Συροπούλου τοῦ Κρητός, καὶ Γρηγορίου ἱερομονάχου Μελισσηνοῦ τοῦ Κρητός. Ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶναι τὴν σήμερον σπανία. Μετετυπώθη δὲ μὲ προσθήκην λέξεων καὶ διόρθωσιν τῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως παροραμάτων παρὰ τῷ τυπογράφῳ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι κατὰ τὸ 1723 καὶ 1750 ἔτος. Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ προοιμίου τοῦ τυπογράφου Βόρτολι ἀναγινώσκεται ἓν ἐπίγραμμα Νικολάου Βουβουλίου ἰατροσοφιστοῦ πρὸς ἔπαινον τοῦ λεξικογράφου. Τέλος μετετυπώθη παρὰ τῷ τυπογράφῳ Νικολάῳ Γλυκεῖ, τὸ 1784 ἔτος (¹) ».

—Ἁρμονία ὁριστικὴ τῶν ὄντων κατὰ τοὺς ἑλλήνων σοφούς, συντεθεῖσα παρὰ

(¹) Sp. Veludo, sulla Colonia Greca in Venezia.—Μουστοξύδου, περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν.

Κατὰ λάθος ὁ Βρετὸς φέρει, ὅτι ὁ Βλάχος ἀπεβίωσε τῷ 1648, ἐνῷ τῷ 1685 ἦτο ἤδη ἐν τοῖς ζῶσι

(¹) Κατάλογος Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Β'. σελ. 33.

Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητὸς, καθηγουμένου τοῦ μεγάλου Γεωργίου Σκαλωτοῦ, εὐαγγελικοῦ κήρυκος καὶ τῶν ἐπιστημῶν διδασκάλου. Venetiis, typis Andreae Iuliani, 1661. 4ον, σελ. 323. ἑλληνολατινιστί.

Προσφωνεῖ ὁ Βλάχος λατινιστὶ τὴν ἔκδοσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Λεοπόλδον Α', πρὸς ὃν καὶ δύο ἐλεγεῖα λατινιστί. Εὕρηνται καὶ δύο ἐπιγράμματα ἑλληνιστὶ πρὸς Βλάχον, τὸ μὲν τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀρσενίου Καλλούδη, τὸ δὲ Γρηγορίου ἱερομονάχου Σιναΐτου Μελισσηνοῦ τοῦ Κρητός. Ἐν τέλει ἡ ἑξῆς σημείωσις, « ἐτυπώθη ἐν Βενετίαις παρὰ Ἀνδρέᾳ Ἰουλιανῷ ἔτη (sic) τῆς ἐνσάρκου οἰκο» νομίας ᾳχξ (sic)· ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Βλάχου » τοῦ Κρητός (1) ».

Εἴς τινα σημείωσεν Βουβουλίου φερομένην ἐν Βίῳ Παναγιώτου Σινωπέως, ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς περὶ ἄλλων ἀνεκδότων συγγραμμάτων τοῦ Βλάχου· « συνέγραψε Φιλόσοφικὰ καὶ Θεολογικὰ μαθήματα· λόγους ἐκφωνηθέντας εἰς » τὴν ἁπλῆν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον. Σημειώσεις καὶ ὑποσημειώσεις εἰς τὴν » Θείαν Γραφὴν, τοὺς ἁγίους Πατέρας, καὶ τὰς ἱερὰς Συνόδους. Ταῦτα τῇ » ἰδίᾳ τοῦ αὐτοῦ φιλοπόνου ἀνδρὸς χειρὶ γεγραμμένα, καὶ εἰς σχεδὸν τεσσα» ράκοντα διῃρημένα βιβλία εὑρίσκονται ἐν τῇ αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἐνταῦθα » (Βενετίᾳ) Ῥωμαίοις σωζομένῃ Βιβλιοθήκῃ ».

—Ἐγχειρίδιον Μετρικῆς, (ἀνέκδοτον παρὰ Π. Λάμπρῳ).

Πρὸς τούτοις ἔγραψεν ὁ Βλάχος—Περὶ ἐπιστολικῶν τύπων, ὡς φαίνεται ἔκ τινος ῥητοῦ προτιθεμένου εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Ἀναστασίου Περδίκη ἐξ Ἰωαννίνων τῷ 1836 ἐκδοθὲν ἐπιστολάριον.

—Ἐπιστολὴν ἐκ Κερκύρας πρὸς Βησσαρίωνα τὸν Μακρῆν περὶ φυσικοθεολογικῶν ζητημάτων. (ἐδημοσιεύθη ἐν Εὐαγγελικῷ Κήρυκι τομ. ΣΤ' σελ. 297—81).

—Σχολαστικὰ ζητήματα εἰς τὸ ά, β', καὶ γ' βιβλίον τῶν μετεωρολογικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

Χορτάκαι.

Α'. *Μελέτιος*. Ἐγεννήθη ἐν Ῥεθύμνῳ τῆς Κρήτης ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Χορτακῶν οἴκου, καὶ ἐκαλεῖτο Μιχαὴλ ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια γράμματα, μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν, καὶ ἐν Βενετίᾳ κατασταθεὶς ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας Νικοδήμου Μεταξᾶ. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ ἑλληνομουσεῖον (1655), χρηματίσας ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου· εἶτα προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας εἰς διαδοχὴν Ἀναστασίου Βαλεριανοῦ. Διῴκησε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ εἰκασαετίαν (1657—77), καὶ ἡ Δημο-

(1) Ὁ Γρηγόριος οὗτος Βλάχος, ἀδελφὸς ἢ συγγενὴς τοῦ Γερασίμου, ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1664 παρὰ Ὀρσίνῳ Ἀλβρίτζῃ ἔκδοσιν τοῦ Μηναίου τοῦ Ἀπριλίου (Π. Λάμπρου, Β' Κατάλογος, ἀριθμ. 17).

κρατία ἀμείβουσα τὴν ἐξιδιασμένην εὐσυνειδησίαν τοῦ Κρητὸς, ἐδωρήσατο ἰσοβίως τὴν πρόσοδον τοῦ ἐν Κερκύρᾳ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Μωραϊτῶν, συνισταμένην εἰς πλέον τῶν ἑκατὸν τριάκοντα φλωρίων κατ' ἔτος, ἐκτὸς τῆς ἐνιαυσίου ἐπιχορηγήσεως ἑτέρων 180, ὡς ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας. Ὁ Μελέτιος ἦν εἰδήμων τῆς λατινικῆς, καὶ ἀρκετὰ τετριμμένος περὶ τὴν θεολογίαν (1), ἐκ δὲ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ μᾶς εἶνε γνωστὸν μόνον τὸ ἑξῆς.

—Ὁμολογία, ἤτοι λόγος ἐπιδεικτικὸς περὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἱερωσύνης· συντεθεῖσα μὲν παρὰ Μιχαήλου Χορταχίου τοῦ Κρητὸς, καὶ ἐκφωνηθεῖσα, ὁπόταν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου καὶ σοφωτάτου κυρίου Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ, Ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, εἰς τὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἀνήχθη· ἀφιερώθη δὲ εἰς τὸν μακαριώτατον, καὶ θεοπρόβλητον Πατριάρχην τῆς μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας, κύριον Νικηφόρον τὸν πρώην ἐπονομαζόμενον Κλαροζάνην. Ἐνετίῃσιν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ᾳχμϐ'. παρὰ Ἰωάννῃ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ.

Εἰς τὸν Μελέτιον προσεφώνησεν ὁ Πουνιαλῆς τῷ 1661 τὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Καλλιέργου συντεθεῖσαν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Γοϐδελᾶ.

Β'. *Γεώργιος Χορτάτζης*. Ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Ῥεθύμνῳ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Χορτακῶν· πεπροικισμένος ἐκ φύσεως μὲ λαμπρὰν φαντασίαν ἔγραψεν εἰς κρητικὸν ἰδίωμα τὴν τραγῳδίαν Ἐρωφίλην, ἐν ᾗ διαλάμπει ἡ ποιητικὴ χάρις, ἡ ζωηρότης καὶ ποικιλία τῶν εἰκόνων. Καὶ ὄντως ὁ Χορτάκης ἐγένετο ὁ ἐπισημότερος Ἕλλην ποιητὴς τοῦ ΙϚ'. αἰῶνος, δυνάμενος νὲ ὑπερϐῇ κατὰ τὴν φαντασίαν πολλοὺς τῶν ὕστερον ἀναφανέντων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Κρητὸς εἶνε πάντῃ ἄγνωστον, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ὀλίγους στίχους πρὸς κατάδειξιν τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ.

Ἐν Προλόγῳ ὁ Χάρων παριστάμενος μονολογεῖ.

Ἡ ἄγρια κ' ἡ ἀνελύπητη, κ' ἡ σκοτεινὴ θωριά μου,
καὶ τὸ δρεπάν' ὅπου βαστῶ, καὶ ταῦτα τὰ γυμνά μου
κόκκαλα, κ' ἡ πολλαὶς βρονταὶς, κ' ἡ ἀστραπαὶς ὁμάδι,
ὁποῦ τὴν γῆν ἀνοίξασι, κ' ἐϐγῆκ' ἀποῦ τὸν Ἅδη,
ποιὸς εἶμαι μοναχάτωνε δίχως μιλιὰ μποροῦσι
νὰ φανερώσουν σήμερο 'ς ὅσους μὲ συντηροῦσι.

. . . .

. . . .

Ἐγῶμαι κεῖνος τὸ λοιπὸ ἀπ' ὅλοι μὲ μισοῦσι,
καὶ σκυλοκάρδη καὶ τυφλὸ, κ' ἄπονον μὲ λαλοῦσι.

---

(1) Veludo, Colonia Greca in Venezia.

Ἐγῶμ', ἀποῦ τζὴ Βασιλεῖς, τζὴ μπορεμένους οὔλους,
τζὴ πλούσιους κ' ἀνήμπορους, τζ' ἀφένταις καὶ τζὴ δούλους,
τζὴ νέους καὶ τζὴ γέροντες, μικροὺς καὶ τζὴ μεγάλους,
τζὴ φρόνιμους καὶ τζὴ λωλοὺς, κ' ὅλους ἀνθρώπους τζ' ἄλλους,
γιαμὰ γιαμὰ ὄντε μοῦ φανῇ ῥίχνω καὶ θανατόνω,
κ' εἰς τὸν ἀθὸ τζῆ νιότης τους τζὴ χρόνους τους τελιόνω.
Λυόνω τζὴ δόξαις καὶ τιμαῖς, τὰ 'νόματα μαυρίζω,
τζὴ δικιοσύναις διασκορπῶ, καὶ τζὴ φιλιαῖς χωρίζω·
τζ' ἄγριαις καρδιαῖς καταπονῶ, τζὴ λογισμοὺς ἀλλάσσω,
τζ' ὀλπίδες ῥίχνω 'ς μιὰ μεριὰ, καὶ τζ' ἔγνοιαις κατατάσσω.
Κ' ἐκεῖ ποῦ μὲ πολὺ θυμὸ τὰ μάτια μου στραφοῦσι
χώραις χαλοῦν ἀλάκαιραις, κόσμοι πολλοὶ βουλοῦσι.
Ποῦ τῶν Ἑλλήνω ἡ βασιλειαῖς; ποῦ τῶ Ῥωμιῶν ἡ τόσαις
πλούσιαις καὶ μπορεζόμεναις χώραις; ποῦ τόσαις γνώσαις;

. . . .

. . . .

Φτωχοὶ στὸ λάκκο κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχως στόμα,
ψυχαῖς γδυμναῖς δὲν ξεύρω ποῦ στὴ γῆ λιγάκι χῶμα.
Ὢ πλήσια κακοῤῥίζικοι καὶ γιάντα δὲ θωροῦσι
τζὴ μέραις πῶς λιγαίνουσι, τζὴ χρόνους πῶς περνοῦσι·
τὸ ψὲς ἐδιάβη, τὸ προχθὲς πληὸ δὲν ἀνιστορᾶται,
σπίθα μικρὴ τὸ σήμερο στὰ σκοτεινὰ λογᾶται.
'Σ ἕναν ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἀμματι' ἀποσώνω,
καὶ δίχως λύπησι καμιὰ πᾶσ' ἄνθρωπο σκοτώνω.
Τὰ κάλλη σβύνω, κ' ὄμορφο πρόσωπο δὲ λυποῦμαι,
τοὺς ταπεινοὺς δὲ λεημονῶ, τοὺς ἄγριους δὲ φοβοῦμαι.
Τοὺς φεύγουν φτάν' ὀγλήγορα, τοὺς μὲ ζητοῦν μακραίνω,
καὶ δίχως νὰ μὲ κράζουσι συχνὰ τζὴ γάμους μπαίνω.

. . . .

Φτωχοὶ τ' ἀρπᾶτε φεύγουσι, τὰ σφίγγετε πετοῦσι,
τὰ περμαζόνετε σκορποῦν, τὰ κτίζετε χαλοῦσι.
Σὰ σπίθα σβύν' ἡ δόξα σας, τὰ πλούτη σας σὰ σκόνη
σκορπούσηνε καὶ χάνονται, καὶ τ' ὄνομα σας λυόνει.
Σὰ νᾶτον μὲ τὸ χέρι σας γραμμένο εἰς περιγιάλι,
στὴ διάκρισι τζῆ θάλασσας, γῆ χάμαι στὴν πασπάλη.

. . . .

Ἡ τραγῳδία αὕτη διῃρημένη εἰς πράξεις πέντε ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ· σχολαστικὸς δέ τις ἐτόλμησεν ἵνα ἐπιβάλλῃ χεῖρα καὶ μεταβάλλῃ τὴν γλῶσσαν, πλὴν οἱ ἐκδίδοντες μετ' οὐ πολὺ ἰδόντες τὸ λάθος ἔσπευσαν ἵνα μετατυπώσωσιν αὐτὴν εἰς τὴν πρώτην γλῶσσαν. Ἀμβρόσιος Γραδενίγος ἐπιστατήσας εἰς τὴν ὑπὸ Νικολάου Γλυκῆ ἐν ἔτει 1676 γενομένην ἀνατύπωσιν λέγει προοιμιαζόμενος. « Ἡ παροῦσα τραγῳδία, ὅσον εἶναι μελίῤῥυτος καὶ γλυκοδιήγητος εἰς » τὴν φυσικήν της γλῶσσαν, τὴν Κρητικὴν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ

» συχαδερὴ εἰς ἑτέραν καὶ ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθη » πρόπαλαι εἰς γλῶσσαν κατὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὁποῦ καμμίαν νοστιμάδα » δὲν ἐπροξένα, μάλιστα ναυτιασμὸν καὶ ἀναγουλιασμὸν ἐπαραχίνα εἰς ὅλους, » ἰδοὺ ὁποῦ τώρα νεωστὶ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἔξοδον ἰδικόν μου τὴν δίδω εἰς » τὸν τύπον, πρὸς χάριν τῶν ἀναγινωσκόντων, διορθωμένην, ὡς ἐγράφη καὶ » ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ποιητοῦ . . . Πᾶσα γλῶσσα χαίρεται εἰς τοὺς » ἰδιωτισμοὺς τοὺς ἰδίους, ὅθεν κανεὶς μὴ ἀποκτᾶ νὰ συγχύζῃ τὰς γλώσσας ».

Ἰωάννης Μούρμουρης.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ. Πρὸς τοῦτον Γεώργιος ὁ Χορτάτζης προσφωνῶν τὴν Ἐρωφίλην λέγει·

Σ' ἐδιάλεξα εὐγενέστατε Μούρμουρ' ὑψηλοτάτε,
ῥήτορα 'π' ὅλαις τζ' ἀρεταῖς καὶ τζῆ τιμαῖς γεμάτε,
μὲ τ' ὄνομά σου τοῦτό μου τὸν κόπο νὰ στολίσω,
καὶ χάρι ἀπὸ τζῆ χάραις σου πλήσα νὰ σοῦ χαρίσω.

. . . .

Γιατὶ ὅσο σὲ θωρῶ ψηλὸ σὲ βλέπω κ' ἄλλο τόσο
μὲ σπλάχνος ἀνεξίκακο, κ' ἄμετρη καλοσύνη.
Κ' εἶσαι 'π τὴν περηφάνησι μακρὰν τοῦ κόσμου κείνη
τὴ σκοτεινή, ποῦ δὲ γεννᾷ λάβρα, οὐδὲ φῶς χαρίζει,
μὰ τζίκνα μόνο καὶ καπνὸ τὰ τρίγυρα γεμίζει.

. . . .

Γίν' ὁδηγὸς τζῆ στράτας μου, νὰ φύγω τοῦ χειμῶνα
τζ' ἀνεμικαῖς, κ' ὡς πεθυμῶ ν' ἀράξω στὸ λιμιῶνα,
γιατὶ ὅσαις θέλουν ταραχαῖς, κ' ἀνέμοι νὰ γερθοῦσι,
κ' ὅσα φουσκώσουν κύματα, στὸ βράχος δὲν μποροῦσι
ποτέ τους νὰ μὲ ῥίξουσι, γ' ἀλλοιῶς νὰ μὲ ζημιώσου,
θωριῶντας μόν' ὡς Ἄστρο μου λαμπρὸ τὸ πρόσωπό σου.
Κ' ἂν εἶναι κ' ἀποκότησα χάρισμα νὰ σοῦ δώσω
ἄξιο, καθὼς ἐτύχαινε, καλὰ δὲν εἶναι τόσο,
τζῆ Τύχης δὸς τὸ φταίσιμο, κ' ὄχι τοῦ θεληματου,
γιατὶ ψηλαῖς τζῆ πεθυμιαῖς πᾶσα καιρὸν ἐκράτου.
Μὰ κείνη χάμαι τζ' ἔῤῥιξε, καὶ τὰ φτερὰ ποῦ σώνα
'ς ὅρος νὰ μ' ἀνεβάσουσι ψηλὸ ποῦ τ' Ἑλικῶνα,
μοῦ κόψ' ὀντὰ ἀρχήσασι καὶ χαμηλοπετοῦσα,
κ' ἡ ὄρεξι μ' ἀπόμεινε μόνο σὰν πρῶτας πλούσα.
Κ' ἀντὶς τὰ θάῤῥειε κ' ἔλπιζε, κ' ἔδειχνε, κ' ἔτασσέ μου,
κ' εἰς τζ' οὐρανοὺς συχνότατα τὸ νοῦν ἀνέβαζέ μου,
μοῦ κτίζει πύργους στὸ γιαλό, περβόλια στὸν ἀέρα,
κ' ὅ,τι τὴν νύκτα μεριμνῶ, χάνεται τὴν ἡμέρα.

Βουλγάρεις.

Α'. *Νικόλαος Βούλγαρις*· ἐγεννήθη τῷ **1634** ἐν Κερκύρᾳ ἐξ ἐπισήμου

οἰκογενείας πάλαι ἐξ Ἠπείρου μετοικησάσης ἐν τῇ νήσῳ (1). Ἀπελθὼν εἰς Πατάβιον ἐσπούδασε περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἰδίως τὴν ἰατρικήν, ἐφ' ᾗ καὶ ἠξιώθη τοῦ στεφάνου τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐξήσκει τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα καὶ συνέγραψε πολλὰ καὶ διάφορα, μαρτυροῦντα τὴν πολυμάθειαν καὶ φιλοπονίαν τοῦ ἀνδρός. Ἦτο μέλος τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων (2). Κατὰ ποῖον ἔτος ἀπεβίωσεν ὁ Βούλγαρις ἀγνοοῦμεν· ὁ Παπαδόπουλος λέγει, ὅτι ἔζη τῷ 1684. (**Quo anno decesserit in patria non novimus, nec tamen ante anno 1684, nam triennio ante catechesis ejus excudebatur Venetiis**) (3).

Συγγράμματα.

—Ἔκθεσις τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. (Ἐδημοσιεύθη ἰταλιστὶ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1669, καὶ τῷ 1857 ἐξελληνισθεῖσα ἐξεδόθη ἐν Κερκύρᾳ μετὰ πολλῶν σημειώσεων ὑπὸ τῶν λογίων Ν. Τ. Βουλγάρεως καὶ Ν. Μάνεση).

—Αἱ θεῖαι καὶ ἱεραὶ ἀκολουθίαι Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ, Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου τῶν ἀποστόλων, μετὰ Κερκύρας τῆς Βασιλίδος καὶ Παρθενομάρτυρος, Ἀρσενίου τε Κερκύρας μητροπολίτου, ἁγίων καὶ πολιούχων καὶ προστατῶν πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας. (Αἱ ἀκολουθίαι φέρουσαι ἐν ἑκάστῃ σελίδι ἰδίαν ἀρίθμησιν ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1674, καὶ προσεφωνήθησαν εἰς Ἀμβρόσιον τὸν Γραδένιγον).

—Κατήχησις ἱερά, ἤτοι τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργείας ἐξήγησις. Ἐνετίῃσι 1681. (Ἐτυπώθη παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, ὡς σημειοῦται ἐν τῷ μετὰ σελίδα τὴν 218 τίτλῳ· ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται τοῦ αὐτοῦ Βουλγάρεως· προσφωνητικὴ πρὸς Λέοντα τὸν Γλυκύν· ἐπιγράμματα εἰς Νικόλ. καὶ Λέοντα Γλυκύν· ἕτερον πρὸς τὸν πρωτοπαπᾶν Κερκύρας καὶ τὴν ἱερὰν πεντάδα τῶν ὑπερτίμων αὐτοῦ ὀφφικίων, Ἰωάννην Φλώρου Σακελλάριον, Σπυρίδωνα Βούλγαριν ἄρχοντα τῶν Ἐκκλησιῶν, Γεώργιον Αὐλωνίτην ἀρχιμανδρίτην, Ἀντώνιον Μάνεσην Ἱερομνήμονα, καὶ Γεώργιον Βούλγαριν ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων. Ἐκτὸς τούτων καταχωρεῖται ἐπιστολὴ τοῦ λογίου ἀρχιάτρου Κερκύρας Ἰακώβου Ῥίκκη περὶ τῆς κατηχήσεως, καὶ μακρὸν ἐλεγεῖον τοῦ πεπαιδευμένου ἱερομνήμονος Ἀντωνίου Μάνεση πρὸς τὸν συγγραφέα, ἀρχόμενον ὡς ἑξῆς·

Αἰνέσατε Μοῦσαι Νικόλαον,
Κερκύρας γέννημα, Ἰταλίας θρέμμα, Ἑλλάδος καύχημα,
Ἄνδρα φερώνυμον νίκης, ὁμοφυῆ ἀρετῆς.

Τελευτᾷ δὲ διὰ τῶν ἑξῆς στίχων.

Ἀναβιωσάσης σοφίας καθισταμένη τρόπαιον ἡ Ἑλλάς,

(1) Προσφωνητικὴ Κατηχήσεως εἰς Λέοντα Γλυκύν.

(2) Μουστοξύδου, Περὶ τῶν Ἀκαδημιῶν Κερκύρας.

(3) Historia Gymn. Patavini, σελ. 317.

Ἐν τοῖς Νικολάου χαρακτῆρσι
Σκιὰν γεραίρει τοῦ ἑξιτήλου φωτός.

Ἡ Κατήχησις τοῦ Βουλγάρεως ἀνετυπώθη τῷ 1799 παρὰ Δημ. Θεοδοσίῳ, καὶ τῷ 1818 ἐπιμελείᾳ Σπυρίδωνος Βλαντῆ, μεταβαλόντος καὶ τὸ ὕφος τῆς ὅλης συγγραφῆς ἐπὶ τὸ κομψότερον. Τῷ 1852 ἀνετυπώθη ἐν Κερκύρᾳ ἀπαραλλάκτως κατὰ τὴν πρωτότυπον ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Μαυρομμάτου, τοῦ δεινοῦ ἐκείνου περὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν θεολογίαν Κερκυραίου, ὃν ἀώρως ἀφήρπασεν ὁ θάνατος. Ὁ Μαυρομμάτης ἵνα καταστήσῃ τὴν χρῆσιν τῆς Κατηχήσεως ἀκίνδυνον παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις προσέθηκε καὶ σημειώσεις δι' ὧν διώρθου τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα, καὶ διασαφεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λεγόμενα, πλουτήσας ἅμα καὶ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων. Ὁ φιλόπονος ἐκδότης διετήρησε καὶ τὴν προσφώνησιν τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν Σύγκλητον τῆς Κερκύρας ἰταλιστὶ γεγραμμένην, ἥτις δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἡμέτερον ἀντίτυπον τῆς πρωτοτύπου ἐκδόσεως προσφωνουμένης, ὡς ἐλέχθη, εἰς Λέοντα τὸν Γλυκὺν, προσθέσας καὶ ἔγγραφά τινα Ἰταλικὰ περὶ τῆς μὴ ἀνεξετάστου χειροτονήσεως, καὶ ἐγκώμιον Ἰωάννου Βουλγάρεως λατινιστὶ εἰς τὸν συγγραφέα καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κερκυραϊκῆς Συγκλήτου Στάμον Ῥοδόσταμον, Ἱππόλυτον Προσαλέντην, Βενέδικτον Λάνζαν, Ἄγγελον Καποδίστριαν, Ἀλούσιον Ῥαρτοῦρον, Γεώργιον Τριβώλην, Σταματέλλον Λούπιναν, Μαρίνον Πιέρον, Δημήτριον Πετρετίνον, Νικόλαον Χαλκιόπουλον, καὶ Τρωίλον Μαρκορόν).

—Περὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν.

—Ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα. (Aliqua epigrammata Græca conscripta et sparsim edita vidimus, λέγει ὁ Παπαδόπουλος).

Κατὰ Μαρμαρὰν (¹) ὁ Νικόλαος περιέγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ θαύματά τινα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.

Β'. *Χριστόφορος* (²), νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Νικολάου. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ῥώμῃ ἔμεινε πάντοτε ἀδιάσειστος εἰς τὸ πάτριον δόγμα. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν πατρίδα παρέλαβεν ἐπαξίως τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον τοῦ πρωτοπαπᾶ. Κατὰ προτροπὴν τούτου ὁ Νικόλαος συνέγραψε τὴν Κατήχησιν, περὶ ἧς ἄνω ἐγένετο λόγος.

Ὁ Χριστόδουλος ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1674 τὰς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του συνταχθείσας ἀκολουθίας τῶν πολιούχων ἁγίων Κερκύρας. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηται τούτῳ ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα πρὸς Ἀμβρόσιον τὸν Γραδενίγον, καὶ ἕτερον λατινιστὶ πρὸς τὸν Χριστόφορον ποιηθὲν ὑπὸ Δομενίκου Βόγου.

Ὁ Χριστόφορος, κατὰ Μουστοξύδην (³), ἔγραψεν ἑλληνικὰ τετράστιχα καὶ ἐπιστολάς.

(¹) Storia di Corfù, σελ. 395.

(²) Κατὰ λάθος ὁ περιηγητὴς Wehler καλεῖ τοῦτον Παναγιώτην.

(³) Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν.

Ἰωσὴφ Γεωργερίνης.

Ἐγεννήθη ἐν Μήλῳ, καὶ χειροτονηθεὶς τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1666 ἀρχιεπίσκοπος Σάμου διετέλεσε πενταετίαν ὡς τοιοῦτος. Ἀνὴρ εὐπαίδευτος μέν, ἀλλὰ λίαν φιλελεύθερος καὶ οὐχὶ τόσῳ ἀνεκτικὸς ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὰς περιστάσεις εἰς ἃς διετέλει τότε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, εἶδεν ὅτι αἱ καταπιέσεις τῶν Τούρκων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ δουλοφροσύνη τινῶν προκρίτων Σαμίων ἀφ' ἑτέρου, οὐδόλως συνεβιβάζοντο πρὸς τὰ ἐλεύθερα αὐτοῦ φρονήματα, καὶ διὰ τοῦτο πικρῶς ἐν τῇ περισωθείσῃ συγγραφῇ του καθάπτεται καὶ τούτων καὶ ἐκείνων. Αἱ αἰτίαι αὗται καὶ ἡ ὑπερχειλίσασα τῶν Τούρκων αὐθάδεια, διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν τότε ἅλωσιν τῆς Κρήτης, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σάμου καὶ μεταβῇ εἰς Πάτμον, ἔνθα ἐνοικίασε, καθὰ ὁ Τουρνεφόρτιος ἀναφέρει, τὴν ἐπικαρπίαν τῶν κτημάτων τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως ἰσοβίως ἀντὶ διακοσίων σκούδων· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ μὴ εὑρίσκων ἀνάπαυσιν, ἕνεκα τῶν δεινῶν, ἅτινα ἔβλεπεν ὅτι ὑφίσταντο οἱ ὁμοεθνεῖς του, ἀπεφάσισε ν' ἀπέλθῃ εἰς τόπους μακρυνούς, ὅπως ἐκεῖ ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ.

Τῷ 1674 διερχόμενος ὁ Ἰωσὴφ ἐκ Φλωρεντίας ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ ἐπισκόπου τῆς Βολατέῤῥας ὡς ἔξαρχος τῶν ἐν Σοανῇ τῆς Τοσκάνης προσφυγόντων ἐκ Μάνης Ἑλλήνων ([1]). Ὁ Γεωργερίνης ἐλθὼν

([1]) Οἱ ἀδάμαστοι Μανιάται, συνεστῶτος τοῦ Κρητικοῦ πολέμου, οὐ μόνον παντοιοτρόπως ἐβοήθησαν τοὺς Βενετούς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰς Καλάμας ἐκστρατεύσαντες, ἀγόμενοι κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος ἐπὶ τὰς ἐκ ταύτης ἁρπαγάς, ἐγένοντο τῆς πόλεως ἐγκρατεῖς ἐκ πρώτης ἐφόδου, καὶ τὴν ἀκρόπολιν μετ' ὀλίγον ἀπέλαβον· εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἐτράπησαν εἰς διαρπαγήν, καὶ τὰ πάντα περισυλήσαντες ἐπυρπόλησαν. Ὑποταχθείσης ὅμως τῆς Κρήτης, οἱ μᾶλλον κατὰ τῶν Τούρκων ἐκτεθέντες Μανιάται, ἐκλιπόντες τὴν γενέθλιον χώραν μετέβησαν εἰς Τοσκάνην· ὑποδοχῆς δ' ἀξιωθέντες παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς κατῴκησαν χωρία τινα τῆς Βολατέῤῥας καὶ Σοανῆς· Πέντε ἱερεῖς συνάποικοι ἐτέλουν τὰ τοῦ πατρίου θρησκεύματος, ἀλλ' ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ μετὰ δυσαρεσκείας ἔβλεπεν ἐν τοῖς κόλποις της τοὺς δυστυχεῖς τούτους σχισματικούς· μετὰ τὸν Γεωργερίνην, ἐπέμφθη (1675) Ὀδρολέσιος Μαρίας Πιέρης, Χῖος καὶ οὗτος δραπετίδης, καὶ ἀδελφὸς πιθανῶς τοῦ Γεωργίου, ἐκτὸς εἰ μὴ ὁ αὐτός ἐστι, παραμορφωθέντος τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τῶν μνημονευόντων Ῥοδοτᾶ, καὶ Γαττούλα (Histor. Cassin. II, σελ. 857). Ὁ Πιέρης, μοναχὸς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, συνετέλεσε τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ καταναγκάσας τοὺς ἀποίκους νὰ μὴ σέβωνται πλέον ὅσους τῶν ἁγίων ἀναγνωρίζει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, νὰ νομίζωσιν ἀδιάλυτον ἐπὶ πάσης περιπτώσεως τὸν γάμον, καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὸ Γρηγοριανὸν μηνολόγιον. Τοιουτοτρόπως οὐδὲν ἄλλο ἔμεινεν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους πρόσφυγας, εἰμὴ σκιὰ τῆς προγονικῆς θρησκείας ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν ὁμοεθνοῦς ἱερέως, ἕως οὗ καὶ τοῦτον ἀδυσωπήτως ἀφῃρέθησαν τῷ 1693. (Ἑλληνομν. σελ. 269).

συνεκάλεσε τὸν μετανάστην λαὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας αὐτοῦ, ὅπως εὐχερέστερον σαγηνεύσῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, μετὰ πάσης πομπῆς καὶ ἐπισημότητος ἐτέλεσε τὸν ἑσπερινὸν καὶ ἀνέπεισε τοὺς ἱερεῖς νὰ δεχθῶσι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἀναγνωρίζοντες μετὰ τῶν ἄλλων τὴν ὑπεροχὴν τῆς παπικῆς ἐξουσίας. Καὶ δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἵνα συνάψῃ μετὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοὺς ἀποπλανηθέντας δι' αἰσθητῶν καὶ ἐξωτερικῶν σημείων, μετέφερεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸν ναὸν τῶν ὀρθοδόξων τὸ ἁγίασμα, εἴτε εὐλογημένον ὕδωρ, καὶ ἄλλας ἐτέλεσεν ἀσυνήθεις παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἱεροπραξίας.

Εἴτ' ἐξ Ἰταλίας, εἴτ' ἐπιστρέψας εἰς Σάμον ὁ Γεωργερίνης παρέλαβεν ἑκατὸν περίπου οἰκογενείας Σαμίων, αἷς ἡνώθησαν καί τινες Μήλιοι, καὶ ὡδήγησαν αὐτὰς εἰς Λονδῖνον. Ὁ τότε δοὺξ τῆς Ὑόρκης, καὶ εἶτα βασιλεύσας τῆς Ἀγγλίας, Ἰάκωβος φιλοφρόνως ὑποδεξιωσάμενος τοὺς νέους ἀποίκους, τοῖς παρεχώρησεν ὅπως κτίσωσιν οἰκίας ἴδιον μέρος, μέχρι τουνῦν φέρον τὸ ὄνομα Ἑλληνικὴ Ὁδὸς (Greek-Street), καὶ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας εἰς Βυζαντινὸν ῥυθμὸν οἰκοδομηθεῖσαν τῷ 1680 εἰς Crown-Sreet Soho, ἐγγὺς τῇ ἑλληνικῇ ὁδῷ.

Ὁ Ἰωσὴφ ἐν Λονδίνῳ διατρίβων προσεπάθησε νὰ καταρτίσῃ Γυμνάσιον εἰς Ὀξφόρδην διὰ τοὺς ἐξ ἀνατολῆς σπουδαστάς, καὶ πρὸς τοῦτο συνέδεσεν ἀλληλογραφίαν πρὸς πολλοὺς Ἄγγλους ἐπισκόπους. Αἱ προσπάθειαί του ὅμως ἐναυάγησαν. Ἀγνοεῖται δὲ καὶ ὁποῖον ἐγένετο τὸ τέλος τοῦ ἀνηρέμου βίου του.

Τὸ μόνον σύγγραμμα ὅπερ ἔχομεν τοῦ Ἰωσὴφ εἶνε «Περιγραφὴ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Σάμου, Ἰκαρίας Πάτμου καὶ Ἄθωνος» συνταχθὲν εἰς τὴν ἐν χρήσει τότε ἑλληνικὴν διάλεκτον, αἰτήσει φιλομαθῶν τινων Ἄγγλων. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον δὲν ἐτυπώθη· ἐντυχὼν ὅμως αὐτὸ Ἄγγλος τις ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετέφρασεν ἀγγλιστὶ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Λονδινῳ τῇ 14 Ἰουλίου 1678, μετὰ τῆς προτασσομένης εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν προσφωνητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ συγγραφέως πρὸς Ἰάκωβον τὸν δοῦκα τῆς Ὑόρκης.

Ἡ Περιγραφὴ τοῦ Γεωργερίνη, εἰ καὶ ἀτελής, ἔχει ὅμως καί τινας περιέργους εἰδήσεις, καὶ αὐτῇ ἐχρήσαντο ὡς ὁδηγῷ περὶ Σάμου ὁ Paulus, ὁ Dapper, καὶ ὁ Malte—Brune. Εἶνε δὲ σπανιωτάτη ἡ ἔκδοσις, καὶ οὐδὲ ὁ Τουρνεφόρτιος ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἀντίτυπον αὐτῆς τῷ 1720, δι' ὅπερ ἐκφράζει τὴν λύπην του.

Εὕρηνται τοῦ Γεωργερίνη καὶ ἐπιστολαὶ ἐν τῇ Βοδλειανῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀξφόρδης, ἄγνωστον πόσαι τὸν ἀριθμόν, καὶ εἰ ἐξεδόθησάν ποτε (²).

(²) Σταματιάδου Σαμιακά. Τόμ. Β'. (ἀνέκδοτος).

Πουνιαλής.

Μαρίνος Τζάνες ὁ Πουνιαλὴς ἐγεννήθη ἐν Ῥεθύμνῳ τῆς Κρήτης, ἔνθα καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια καὶ τὴν ἁγιογραφικὴν, ἣν ἐπιτυχῶς ἐξήσκει· πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πατρίδος του προσέφυγεν εἰς Βενετίαν, καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς μετωνομάσθη Ἐμμανουήλ. Διορισθεὶς ἐφημέριος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐξέγραψε πολλὰς τῶν ἐκεῖ εἰκόνων, θαυμαζομένας μέχρι τουνῦν. Ὁ Πουνιαλὴς ἐπαινεῖται ὡς ἄριστος ζωγράφος, καλὸς στιχουργὸς, καὶ οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων μελῳδῶν. Ἄγνωστον ἡμῖν πότε ἀπέθανεν· γνωρίζομεν δ' ὅτι διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους **1661—84**, ὅτε ἦτο γέρων· διότι εἰς τὴν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος προσφωνητικὴν τῶν εἰς Εὐαγγελισμὸν στίχων του, πρὸς Γεράσιμον Βλάχον, ὑπογράφεται,

Τζάνες ὁ εἰκονογράφος Ῥηθύμνιος ἐκ Κρήτης,
Ἐμμανουὴλ, ὁ Μπουνιαλὴς, ὁ γηραιὸς πρεσβύτης.

Συγγράμματα.

—Κατάνυξις ὠφέλιμος διὰ κάθε χριστιανὸν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχονται διάλογος ψυχῆς καὶ νεκροῦ, καὶ διηγήσεις τινὲς περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, περὶ κρίσεως καὶ παραδείσου, καὶ περὶ κολάσεως· καὶ ἕτεροι στίχοι περὶ θανάτου. Ποίημα Μαρίνου Τζάνε τοῦ ἐπιλεγομένου Μπουνιαλῆ τοῦ Ῥηθυμναίου ἐκ Κρήτης.

(Τὸ πόνημα τοῦτο τοῦ Πουνιαλῆ, γραφὲν πρὶν ἀναλάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐξεδόθη μετὰ θάνατον, ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ν. Γλυκεῖ 1816).

—Ἀκολουθία τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς τῆς Σαμαρίτιδος, ᾗ ὡμίλησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ φρέατι. Συντεθεῖσα παρὰ Ἐμμανουὴλ ἱερέως τοῦ Τζάνε, λεγομένου Μπουνιαλῆ, τοῦ εἰκονογράφου, καὶ τυπωθεῖσα ἐκ τῶν ἀναλωμάτων τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Νικολάου τοῦ Πουλημένου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐνετίῃσιν, αχοά. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. (σελ. κ'. προσφωνεῖται τῷ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας Μελετίῳ Χορταχίῳ) (1).

—Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γοβδελᾶ Πέρσου τοῦ πολυάθλου, ψαλλομένη τῇ κθ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἐκτεθεῖσα παρά τε τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις καὶ λογιωτάτου κυρίου Καλλιοπίου Καλλιέργου τοῦ Κρητὸς, παρά τε τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσιν, κυρίου Ἐμμανουήλου Τζάνε, τοῦ λεγομένου Μπουνιαλῆ τοῦ εἰκονογράφου, ἐφημερίου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Ῥωμαίων τοῦ ἐν κλειναῖς Βενετίαις. Διὰ δαπάνης δὲ καὶ ἀναλωμάτων τοῦ αὐτοῦ ἱερέως Τζάνε. Ἐνετίῃσιν, αχξά. Παρὰ Ἀνδρέᾳ τῷ Ἰουλιανῷ.

(Τὴν ἀκολουθίαν ταύτην συνεργασθεὶς μετὰ Καλλιέργου συνέθετο ὁ Πουνια-

(1) Δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ Βρετοῦ.

λῆς, γράψας καὶ τὴν προτασσομένην εἰκόνα τοῦ ἁγίου χάριν εὐλαβείας πρὸς τὸν ἅγιον, σώσαντα ἀπὸ προφανοῦς θανάτου ἕνα τῶν ἀδελφῶν του).

—Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀλυπίου τοῦ Κιωνίτου καὶ θαυματουργοῦ· συνταχθεῖσα ἐκ τοῦ Μηναίου παρὰ τοῦ εὐδλαβεστάτου ἱερέως Ἐμμανουήλου Τζάνε τοῦ εἰκονογράφου λεγομένου Μπουνιαλῆ. Ὁ κανόνας δὲ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ἐπανακαμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ ἤχου τοῦ πλ. ά, εἰς τὸ μελωδοποιὸν ἦχος τοῦ πλ. δ' περιστρέφων τὰς τῶν συλλαβῶν μεθόδους ἑρμηνείας τῶν λόγων καὶ μελοδικὰ μέτρα ἀπὸ ἦχον εἰς ἦχον ἐπανερχόμενα, τυπωθεῖσα δὲ χάριν εὐλαβείας Ἐνετίῃσιν. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. ͵αχοθ'.

—Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, στίχοι διὰ μέτρων ἁπλῶν ὁμοιοκατάληκτοι, συντεθέντες παρὰ Ἐμμανουὴλ Τζάνε λεγομένου Μπουνιαλῆ, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθέντες τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κυρίῳ κυρίῳ Γερασίμῳ τῷ Βλάχῳ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ. Ἐνετίῃσι, ͵αχπδ'. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίων. 8 μικρὸν ἄνευ σελιδαριθμήσεως.

—Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ γενομένου. Ἐνετίῃσι 1710.

Λοξάνδρα Σκαρλάτου.

Βασιλεύοντος τῶν Τούρκων τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτου Δ'. ἔζη ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην τις πωλητὴς βοῶν καὶ προβάτων, ἐπιτετραμμένος συνάμα καὶ τὴν προμήθειαν τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνακτόρων κρεῶν, Σκαρλάτος καλούμενος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ μὲν τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ ἐκέκτητο μεγάλους θησαυρούς, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τ' ἀνάκτορα σχέσεών του δύναμιν μεγίστην. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (1635) Βασίλειος ὁ τῆς Μολδαβίας ἡγεμών, καὶ Ματθαῖος ὁ τῆς Βλαχίας διετέλουν εἰς ἄσπονδον πρὸς ἀλλήλους μῖσος, διότι ὁ πρῶτος εὐνοούμενος τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν τότε ἰσχυόντων Σιλιχτὰρ-ἀγασῆ καὶ Κισλὰρ-ἀγασῆ, προσεπάθει ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν υἱόν του Ἰωάννην· ἀλλὰ καὶ ὁ Ματθαῖος εἶχεν ἰσχυροὺς προστάτας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὥστε ἐπειδὴ ἀμφότεροι ἦσαν ἴσοι κατά τε τὰ πλούτη, τὴν δύναμιν, καὶ τὰς παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ῥᾳδιουργίας, ὑπέβλεπον ὁ εἷς τὸν ἕτερον, ἀδυνατοῦντες νὰ καταβάλλωσιν ἀλλήλους, καὶ ἐμηχανᾶτο ἑκάτερος διάφορα σχέδια ὅπως ὑποσκελίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του.

Ὁ Σκαρλάτος κατὰ τὰς ἔριδας τῶν δύο ἡγεμόνων ἐφαίνετο εὐνοῶν τὸν Βασίλειον, καὶ ἐπειδὴ ἐξήσκει μεγάλην ἐπὶ τοῦ βεζίρου ἐπιῤῥοήν, παρενέβαλλε πολλὰς τῷ Ματθαίῳ δυσχερείας, ἃς ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ ὑπερβῇ, λαμβάνων ὡς σύζυγον τὴν μονογενῆ τοῦ Σκαρλάτου θυγατέρα Λοξάνδραν, κόρην λίαν καταρτισθεῖσαν περὶ τὰ γράμματα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλη. . . . .

Ὁ Σκαρλάτος ἐνέδωκε προθύμως εἰς τὴν περὶ γάμου τῆς θυγατρός του αἴτησιν τοῦ Ματθαίου, καὶ οἱ ἀῤῥαβῶνες ἐτελέσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ πλείστης ὅσης ἐπισημότητος ὑπὸ τοῦ καπουκεχαγιᾶ, εἴτ' οὖν ἐπιτρόπου τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος, ἔπεμψε δὲ πολυμελῆ εὐγενῶν συνοδίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως παραλάβῃ καὶ συνοδεύσῃ εἰς Βουκουρέστιον τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σύζυγον.

Ἐν τούτοις ὀλίγας μετὰ τοὺς ἀῤῥαβῶνας ἡμέρας, ἡ Λοξάνδρα προσεβλήθη ὑπὸ σφοδρᾶς εὐλογίας, ἧς ἕνεκεν, οὐ μόνον τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐστερήθη, ἀλλὰ καὶ δυσειδεστάτη καὶ μονόφθαλμος κατέστη· ὁ δὲ πατήρ της, σφόδρα ἐπὶ τῷ παθήματι ἀχθόμενος, ὑπέκρυψεν αὐτὸ εἰς τὸν γαμβρόν του καὶ τῷ ἀπέστειλε μετὰ πλουσίας φερνῆς τὴν θυγατέρα του, συστησάμενος ὅμως αὐτῇ νὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπόν της κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον καὶ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ ἐνώπιον οὐδενός, πρὶν τῆς περατώσεως τῆς ἱεροπραξίας· ἐφρόνει δὲ τοῦτο πράττων ὁ Σκαρλάτος, ὅτι τελειωθέντος πλέον τοῦ γάμου, ὁ Ματθαῖος ἑκὼν ἄκων ἤθελε κρατήσει τὴν σύζυγόν του.

Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἡ Λοξάνδρα καὶ ἀφικομένη εἰς Ταργοβίτσην κατέλυσεν εἰς πλούσιον μέγαρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν οἱ εἰς προϋπάντησιν αὐτῆς ἐλθόντες, ὁ μελλόνυμφος, καὶ πολυάριθμοι εὐγενεῖς. Ἡ ἐπιμονὴ μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Λοξάνδρα ἐκράτει κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπόν της, ἀπήρεσε βεβαίως εἰς τὸν Ματθαῖον, ὅστις, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι οὐδὲ εἰς αὐτὸν οὐδὲ εἰς τὰς τῶν εὐγενῶν γυναῖκας, αἵτινες ἔσπευσαν νὰ τῇ προσφέρωσι τὰ σεβάσματά των, ἀπεκαλύφθη, ἐξέφερε τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὑπὸ τὸ κρήδεμνον ἐκεῖνο κρύπτεται ἀσχημία τις. Τῶν λόγων τούτων περιελθόντων εἰς τὰ ὦτα τῆς Λοξάνδρας, αὕτη διεμήνυσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, μετὰ πικρίας ἅμα καὶ στόμφου τάδε· « Ὅ,τι ὀφείλει νὰ ἔχῃ μία κόρη ἔχω καὶ ἐγώ· ἂν δ' » ὁ ἡγεμὼν μετεμελήθη διὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο, εἰμὶ ἑτοίμη νὰ » ἐπανέλθω εἰς τὸν τοῦ πατρός μου οἶκον, καὶ νὰ ᾖ βέβαιος ὅτι ἡ » θυγάτηρ τοῦ Σκαρλάτου δὲν θὰ δυσκολευθῇ νὰ εὕρῃ σύζυγον. » Λόγοι τοσοῦτον πομπώδεις ἐτάραξαν τὸν ἡγεμόνα, ὅστις οὐδόλως ἀντιτείνας πλέον, ὡδήγησε τὴν Λοξάνδραν, πάντοτε κεκαλυμμένην, εἰς τὸ ἡγεμονικὸν μέγαρον, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι μετὰ λαμπρότητος μεγίστης. Ὅτε ὅμως ὁ Ματθαῖος ἤγαγε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, καὶ εἶδεν αὐτὴν ἀποκαλυφθεῖσαν, τότε ἔμεινεν ἐμβρόντητος, βλέπων πρὸς ὁποῖον ἔκτρωμα συνεδέθη διὰ

φαντός. Ἀποσυρθεὶς λοιπὸν τῆς παστάδος, ἀπέπεμψεν αὐτὴν μετά τινας ἡμέρας πρὸς τὸν πατέρα της μετὰ τῆς προικὸς αὐτῆς καὶ τῶν προγαμιαίων δώρων. Ὁ Σκαρλάτος μένεα πνέων κατὰ τοῦ γαμβροῦ του, προὐτίθετο νὰ ἐκδικηθῇ αὐτὸν φρικωδῶς, εἰ μὴ ἔπιπτεν, ὀλίγας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Λοξάνδρας ἡμέρας, θῦμα γιανιτζάρου τινός, παροτρυνθέντος, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνος Βασιλείου ὅπως τὸν δολοφονήσῃ.

Ἐνῷ ταῦτα συνέβησαν εἶχε καταπλεύσει ἐκ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν νέος τις εὐειδέστατος καὶ χαρίεις, ἀνήκων εἰς εὐγενῆ μὲν τῆς νήσου ἐκείνης οἰκογένειαν, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς μεγάλην ἔνδειαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη ἐκπατριζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὅπως πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, περιφερόμενος τὰς τῆς πόλεως ὁδοὺς καὶ πωλῶν μετάξας τῆς Χίου. Ὁ νέος οὗτος, Παντελῆς Μαυροκορδάτος (¹) καλούμενος, διαβαίνων συνεχῶς ὑπὸ τὸν ἐν Φαναρίῳ οἶκον τοῦ Σκαρλάτου, προσεκαλεῖτο ἐνίοτε ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Λοξάνδρας πρὸς ἀγορὰν τῶν ἐμπορευμάτων του· ἐπὶ τέλους δ' ἐπέτυχε τοσοῦτον νὰ ἐμπνεύσῃ πρὸς τὴν κόρην ἔρωτα, ὥστε αὐτὴ λησμονήσασα ὁποῖος ἦν ὁ πατήρ της καὶ ὁποῖος ὁ πρῶτος σύζυγός της, ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον νέον. Τοιουτοτρόπως ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτῶν, τῶν μὲν Φαναριωτῶν καγχαζόντων ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ τῆς Λοξάνδρας ἐκλογῇ, τοῦ δὲ Παντελῆ μακαρίζοντος ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην τύχην.

Ἐκ τοῦ συνοικεσίου ἐκείνου ἐγεννήθησαν δύο υἱοί, Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ πάνυ, καὶ Ἰωάννης· ὁ τελευταῖος ἦν ἄνθρωπος κοινοῦ νοός, δι' ὅπερ ἔζησεν ἰδιωτεύων καὶ ἀπέθανε καταλιπὼν δύο υἱούς, κατ' οὐδὲν τοῦ πατρὸς διαφέροντας· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τοὐναντίον, ἀπορφανευθεὶς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς βρεφικὴν ἔτι ἡλικίαν, ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τῆς σοφῆς μητρός του, καὶ ἀνεδείχθη τὸ σέμνωμα τοῦ Φαναρίου.

Τῷ 1683, ἀποτυχούσης τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας τῆς Βιέννης, ὁ Ἀλέξανδρος, μέγας τότε διερμηνεύς, ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακάς, κατηγορηθεὶς ὡς ἀποτρέψας τὸν καρατομηθέντα μέγαν βεζίρην Καρὰ Μουσταφάν, τῆς κυριεύσεως τῆς Γερμανικῆς μητροπόλεως· ἐφυ-

(¹) Παντελῆς Μαυροκορδάτος, πάππος πιθανῶς τοῦ ἐν λόγῳ, ὑπογράφεται εἰς τὴν πρὸς πατριάρχην Μητροφάνην ἀναφορὰν τῶν Χίων τῆς 5 Αὐγούστου 1590. (Βλαστοῦ, Χιακά, Β' σελ. 235).

λακίσθη δὲ τότε καὶ ἡ σύζυγος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Λοξάνδρα, ἥτις καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ εἱρκτῇ, ἔνθα ἐπὶ ἕνδεκα μῆνας μάτην ἐστέναζε (1648).

Ἡ Λοξάνδρα διέπρεψεν οὐ μόνον κατὰ τὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξοχον παιδείαν. Ἰάκωβος δὲ ὁ Ἀργεῖος οὑτωσὶ ἐγκωμιάζει αὐτήν. « Ἦν γὰρ οὐ μόνον ἀναγινώσκειν εἰδυῖα γράμματα κατὰ τὰς πλείους » τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἀναλέξασθαι τῶν ὧν ἐγίνωσκε » καὶ συνιέναι καλῶς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκδηλοῦν. Τὴν γὰρ Ἑλλάδα φω- » νὴν οὕτως ἀκριβῶς ἐπεπαίδευτο, ὥστε τὰς ῥυθμῷ πεποιημένας καὶ » ἐμμέτρους ποιήσεις, τούς τε κατὰ ῥήτορας λόγους καὶ τὰς καταλο- » γάδην πάνυ γλαφυρῶς καὶ ἐντέχνως συντεθείσας ἱστορίας ῥᾳδίως καὶ » νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι· οὐδ' ἡ Θουκυδίδιος συγγραφή, οὐδ' ἡ τοῦ Ξενο- » φῶντος ἱστορία τὸ ὀξὺ τῆς ἐκείνης διανοίας διέφυγεν, οὐ μὴν ἀλλὰ » καὶ φιλοσοφίας ἥψατο, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ » γυνή, εἴγε χρὴ λέγειν γυναῖκα τὴν ἀῤῥενόφρονα καὶ τὰς φρένας ἀν- » δρὸς κεκτημένην ἐν τῇ τοῦ θήλεως φύσει, τῆς Ὑπατίας οὐδὲν ἐν τῷ » φιλοσοφεῖν ἔλαττον σχοῦσαν ».

Καὶ Καισάριος ὁ Δαπόντες ταῦτα λέγει περὶ Λοξάνδρας· « ἤρχοντο » περιηγηταὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐσυνομιλοῦσαν μαζί της, καὶ ἐθαύ- » μαζαν τὴν σοφίαν της » (1).

Ξαβέριος Δαβιάνος.

Ξαβέριος Αἰμίλιος Δαβιάνος ἐγεννήθη ἐν Χίῳ ἐξ εὐγενῶν· παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἦλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου τὴν θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν· μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων, ἐστάλη ὑπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ προπαγάνδας εἰς Κρήτην, ὡς κανονικὸς θεολόγος τῆς ἐκεῖ δυτικῆς ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου ἐπαναστρέψας εἰς Ῥώμην προεχειρίσθη ἐπίσκοπος Θήρας, καὶ μεταβαίνων εἰς τὴν θέσιν του ἐπνίγη ἐν τῷ Αἰγαίῳ (1687).

« Vir fuit, λέγει ὁ Παπαδόπουλος, reiprâ doctissimus, et linguæ inter paucos Græcæ peritissimus, quam epigrammatibus caudore, et acumine præstantibus ad priscam venustatem erexit ».

Συγγράμματα.

—Sacra Sponsa in Thalamo suo. (Σύγγραμμα τριμερές, ἐξ ὧν τὸ ἓν τμῆμα ἐξέδωκε).

Διάφορ' ἄλλα ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστί, καὶ ἰδίως ἐπιγράμματα καὶ δίστιχα (2).

(1) Ἐπ. Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν μεγάλων διερμηνέων σελ. 62 καὶ ἑπομ.
(2) Papadopoli, Historia Gymnasii Patavini, σελ. 318.

Νεκτάριος Ζαμπέλιος ([1]).

Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι περὶ τὸ 1620, καὶ ἐκαλεῖτο Νικόλαος ἐν τοῖς κοσμικοῖς· κομιδῇ νέος ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν τριβώνιον, Νεκτάριος μετονομασθείς· ἐξεπαιδεύθη τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ σχολεῖον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· εἶτα δὲ μετέβη εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἐν τέλει εἰς Καρπενήσιον, ἐπὶ πολὺ ἀκροασάμενος Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ· ἐπαναστρέψας εἰς τὴν πατρίδα τῷ 1654 ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ ἱεροκήρυξ· τῷ 1678, ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Δ', διωρίσθη ἐπίτροπος τῆς χηρευούσης ἐπισκοπῆς Λευκάδος. Ἀπεβίωσε τὸ 1690.

Συγγράμματα.

—Χρονικὰ περὶ σεισμῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ἀξιοπεριέργων γεγονότων· συμπληρωθέντα ὑπὸ μεταγενεστέρων ἀπογόνων τοῦ Νεκταρίου.

—Λόγοι Πανηγυρικοί.

—Διάφορα Θεολογικὰ πονήματα, καὶ γραμματικὰ σημειώματα.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶδον τὰ δύο πρῶτα, καί τινα ἀποσπάσματα θεολογικὰ παρὰ τῇ ἐν Λευκάδι οἰκογενείᾳ Ζαμπελίου, παρ' ἧς ἔλαβον καὶ τὰς βιογραφικὰς περὶ Νεκταρίου εἰδήσεις. Αἱ περὶ σεισμῶν δὲ σημειώσεις αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Αἰῶνι κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον).

Ἄγγελος Βενιζέλος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου (1634—39) ([2])· ἐπανελθὼν δ' εἶτα εἰς τὴν πατρίδα ἐδίδαξεν ἐπί τινα ἔτη, εἶτα δ' ἀποχωρήσας κατεγίνετο εἰς μελέτην καὶ συγγραφὴν θεολογικῶν, καὶ φιλοσοφικῶν πραγματειῶν. Νικόλαος ὁ Κεραμεὺς ἐν Ἀντιῤῥητικοῖς μνημονεύει τοῦ Βενιζέλου, συγγράψαντος, κατὰ Δοσίθεον, πόνημα κατὰ Λατίνων ([3]).

Ἀρσένιος Καλλούδης.

Ἱερομόναχος Κρής, ἀνεψιὸς Γερασίμου τοῦ Βλάχου, ὑφ' οὗ ἐδιδάχθη

([1]) Ἐν τῷ γενεαλογικῷ δένδρῳ τῆς λευϊτικῆς ταύτης οἰκογενείας γενάρχης σημειοῦται ὁ ἱερεὺς Ζαχαρίας, κατοικῶν εἰς Μαραντοχώριον τῆς Λευκάδος, ὅθεν ὁ ἔγγονὸς αὐτοῦ ἱερεὺς Παναγιώτης κατέβη εἰς τὴν πόλιν, ἔνθα ἔκτοτε διαμένουσιν οἱ σωζόμενοι ἀπόγονοί του.

([2]) Veludo, Colonia Greca in Venezia, σελ. 15.

([3]) Papadopoli, Historia Gymnas. Patavini· σελ. 319.—Φιλητᾶς ἐν Πανδώρᾳ φυλλ. 192.

καὶ τὰ ἑλληνικά. Ἐλθὼν εἰς Πατάβιον κατηρτίσθη τελειότερον, καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ Κουτουνιανοῦ φροντιστηρίου, (1653—61), διαδεχθεὶς τὸν ἀπελθόντα Ἱλαρίωνα Κιγάλαν. Εἶτα ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῆς ἐν τῷ προαστείῳ Ἀνεμομύλῳ τῆς Κερκύρας ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἱεροκήρυξ τῆς πόλεως· καὶ ὕστερον ἐγένετο ἡγούμενος τῆς ἐν τῷ προαστείῳ Γαρίτζας Παναγίας τῆς Παλαιοπόλεως, μοναστηρίου τότε οὔσης, διαδεχεὶς τὸν ἐκεῖ προηγουμενεύσαντα θεῖόν του Γεράσιμον. Ἀνήγειρε δὲ καὶ ἓν κελλεῖον, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς·

Ἀρσένιος ἱρὸς Καλλούδης οἴσια ῥίζων
Μητρὶ Θεοῦ Μαρίᾳ ἤρατο τόνδε δόμον.

Προχειρισθέντος τοῦ θείου του μητροπολίτου Φιλαδελφείας ἦλθε καὶ ὁ Ἀρσένιος εἰς Βενετίαν, ἔνθ' ἀπεβίωσε τῷ 1693, γεγονὼς ἐτῶν 73 περίπου.

Τὸν Καλλούδην ἐπαινοῦσιν ἐν Κερκύρᾳ ἐπισκεφθέντες οἱ περιηγηταὶ Σπὸν καὶ Βέλερ, ἔχοντα καὶ βιβλιοθήκην, ἧς μέρος ἐδωρήσατο εἰς τὸν Κερκυραῖον ἱερομόναχον Γεράσιμον Δαρκάν(1).

Συγγράμματα.

—Προσκυνητάριον τῶν ἱερῶν τόπων ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ· ἐκδοθὲν παρὰ Ἀρσενίου ἱερομονάχου Καλλούδη τοῦ Κρητὸς, κήρυκος τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦ ἐν Παταβίῳ Κωττουνιανοῦ Φροντιστηρίου διδασκάλου. Ἐνετίῃσιν αχνγ'. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. (Μετετυπώθη παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ 1661, καὶ 1683) (2).

—Λόγοι πανηγυρικοὶ, καὶ ἄλλα.

Τῷ 1659 καὶ 1661 διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ καὶ τῆς Ἁρμονίας τοῦ θείου του Βλάχου, προσθεὶς εἰς μὲν τὸ πρῶτον σύγγραμμα δύο ἐπιγράμματα τὸ μὲν εἰς τὸν μέγαν Δοῦκα τῆς Τυῤῥηνίας Φερδινάνδον, τὸ δ' εἰς τὴν βίβλον· εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἓν εἰς τὸν Βλάχον.

Πρὸς τὸν Ἀρσένιον διευθύνεται ἐπιστολὴ Ἀναστασίου Γορδίου ἐξ Αἰτωλικοῦ 1692.

Καλλίνικος Ἀκαρνάν.

Ἐγεννήθη εἰς Καρπενήσιον περὶ τὸ 1630, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Εὐγενίου Αἰτωλοῦ. Τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη μητροπολίτης Προύσης, καὶ ὡς τοιοῦτος

(1) Δοσιθέου, Περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων, σελ. 1143.—Δημήτριος Βενιζέλος ἀναφέρεται ὑπὸ Γυλετιέρου, Σπὸν, καὶ Βέλερ.

(2) Βρετοῦ, Κατάλογος Α'. ἀριθ. 76. Ἡ τοῦ 1683 ἔκδοσις περιέχει σελ. 190.

ἀπογράφεται εἰς τὸ κατὰ Δεκέμβριον 1672 ἐκδοθὲν σιγίλλιον, ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Δ', ὑπὲρ τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς τοῦ Κύκκου, καὶ τῷ 1687 εἰς τὸ περὶ ἀρχιεπισκόπου τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐπὶ Ἰακώβου ([1]). Μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν Ἰακώβου, τρίτον ἤδη πατριαρχεύσαντος (1 Μαρτ. 1689) συναθροισθέντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ φιλογενοῦς Μανολάκη τοῦ ἐκ Καστορίας, ἐψήφισαν τὸν Καλλίνικον οἰκουμενικὸν πατριάρχην, τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀνεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην περιωπήν. Μετ' ὀλίγον Νεόφυτος ὁ Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτης, συνοδικῶς ἐξωσθεὶς τοῦ θρόνου, δοθέντος εἰς τὸν Χαλκηδόνος Κλήμεντα, ἐλθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μετῆλθε πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Καλλινίκου, ὃν ἐθεώρει αἴτιον τῆς ἐξώσεώς του· καὶ δὴ διὰ ῥαδιουργιῶν καὶ δωροδοκιῶν κατώρθωσεν ἵνα καθαιρεθῇ οὗτος ὑπὸ τῶν κρατούντων, ἀνέλθῃ δὲ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ ἐκβληθεὶς Ἀκαρνὰν τὰ ἴδια τῷ Νεοφύτῳ ἀποδίδων ἐνήργησεν ἵνα συνοδικῶς καθαιρεθῇ ὁ ἐπιβάτης, πεντάμηνον πατριαρχεύσας.

Τὸ δεύτερον ὁ Καλλίνικος πατριαρχεύων (1691) συνήθροισε σύνοδον καὶ κατεδίκασε τὸ περὶ μετουσιώσεως συνταγμάτιον τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη, περὶ οὗ προσεχῶς ῥηθήσεται. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διέτριβεν ἐν Βλαχίᾳ Διονύσιος ὁ Μουσελίμης, συμμαθητεύσας τῷ Καλλινίκῳ ὑπὸ Εὐγένιον, καὶ καθῃρημένος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ τετράκις εἶχεν ἀναβῆ. Κωνσταντῖνος Βασαράβας ὁ ἡγεμὼν τῆς Οὐγκροβλαχίας, φιλοξενῶν τὸν ἔκπτωτον τῆς πατριαρχείας Βυζάντιον, δὲν ἔπαυε τὰ πάντα κινῶν πρὸς ἀνάληψιν τοῦ θρόνου. Τῷ 1693 ὁ μέγας βεζίρης πορευόμενος εἰς τὸν κατὰ τῶν Γερμανῶν πόλεμον, διῆλθεν ἀπὸ τῆς Βλαχίας, καὶ ὡς ἔδει ὑπεδέχθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ἐνθέρμως συστήσαντος τὸν Διονύσιον, παρανόμως καθῃρημένον. Αἱ παραστάσεις καὶ παρακλήσεις τοῦ Βασαράβα ἐπέφερον τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, καὶ ὁ μέγας βεζίρης διέταξε νὰ καταβιβασθῇ τοῦ θρόνου ὁ Καλλίνικος, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀνέλθῃ ὁ πρῴην Διονύσιος, ὅστις καὶ ἐνδυθεὶς τὸ σύνηθες περίβλημα ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τοῦ θρόνου γενόμενος ἐγκρατὴς ἐφυγάδευσε τὸν Καλλίνικον, δεύτερον ἤδη ἐπὶ δύο ἔτη πατριαρχεύσαντα. Ἀλλὰ τῷ 1694 ἐπανελθόντος τοῦ μεγάλου

([1]) Βλ. Κτιτορικὸν τῆς Μονῆς ἐκδοθὲν ὑπὸ Πισειδίου.—Τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἐπίσημα ἔγγραφα. Ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Π. Τάφου, αωξ', σελ. 79.

βεζίρου ἐκ τοῦ πολέμου καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει διατρίβοντος, ἐπαρρησιάσθησαν αὐτῷ οἱ περὶ τὸν Καλλίνικον ἀρχιερεῖς καὶ συνηγορήσαντες ὑπὲρ τοῦ δικαίου, κατέπεισαν ἐκεῖνον ἵνα ἐπανορθώσῃ τὸ ἀδίκημα· ὅθεν προκληθεὶς ἐκεῖ ὁ Καλλίνικος ἀνέλαβε, διὰ προσταγῆς τοῦ βιζίρου, ἐκ τρίτου τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Μαθὼν τὰ γινόμενα ὁ Μουσελίμης ἦλθεν εἰς Ἀνδριανούπολιν, καὶ πάντα λίθον ἐκίνησε πρὸς ἀνάστολὴν τοῦ διορισμοῦ· μετὰ πολλὰ ὅμως σκάνδαλα ὑπερίσχυσεν ἡ μερὶς τοῦ Καλλινίκου, καὶ ὁ Διονύσιος ἀποτυχὼν ἐπανῆλθεν εἰς Βλαχίαν, πέμπτον ἤδη πατριαρχεύσας μῆνας ἑπτὰ, κἀκεῖ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν (1697) (1).

Ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας ταύτης πατριαρχείας τοῦ Ἀκαρνᾶνος, Μεθόδιός τις πρώην Θεσσαλονίκης καθῃρημένος καὶ μὴ δυνάμενος ἀναλαβεῖν τὸν θρόνον αὐτοῦ, προσήγαγεν ἀναφορὰν τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ, ἵνα τοῦ λοιποῦ αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ ἐπισκοπαὶ δίδωνται παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου, ἐκλεγομένων καὶ τῶν ἀρχιερέων οὐχὶ παρὰ τῆς συνόδου, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν· ὁ Καλλίνικος ἠγωνίσθη γενναίως, καὶ διὰ πολλῶν κόπων καὶ χρημάτων ἐναυάγησε τὴν ἀλάστορα γνώμην τοῦ Μεθοδίου, ὃν καὶ εἰς παντελῆ ἐξορίαν ἀπέπεμψε. Καλῶς καὶ θεαρέστως τρίτον ἤδη διοικήσας τὴν ἐκκλησίαν ὁ Καλλίνικος Β′ (1694—1702) μετήλλαξε τὸν βίον ἐν τῷ πατριαρχείῳ τῇ 8 Αὐγούστου 1702, καὶ ἐτάφη εἰς τὸ ἐν Χάλκῃ μοναστήριον τῆς Θεοτόκου. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Οἰκουμενικὸν Καλλίνικος τὸν θρόνον
Ἴθυνε πλείστους ἐμφρόνως ἐπὶ χρόνους.
Θανὼν δὲ λαμπρᾶς ἠξίωται ἐξόδου.
Ἑῷ τε τῶν πρὶν Πατριαρχῶν ἐν θρόνῳ,
Καὶ νεκρὸς ὡς ζῶν ἐγκαθιδρυθεὶς μόνος,
Μονῇ τέθαπται τῇδε τῇ σεβασμίᾳ.
Καὶ νῦν πολεύει σὺν χορείαις Ἀγγέλων.
Ἐν ἔτει αψβ. Αὐγούστου ή. (2).

(1) Κατὰ Νεόφυτον Μαυρομμάτην ὁ Διονύσιος ἀπεβίωσε τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1696. Ἦν δὲ ὁ Μουσελίμης Βυζάντιος τὴν πατρίδα, μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ, πρῶτον μὲν μητροπολίτης Λαρίσσης, εἶτα δὲ πατριάρχης οἰκουμενικὸς πεντάκις ἐκλεχθείς. Ἐπαινεῖται παρὰ πολλῶν ἡ παιδεία αὐτοῦ, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἦτο ἐγκρατὴς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς καὶ Ἀραβικῆς φιλολογίας.

(2) Κουτλουμουσιανοῦ, Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην Μονῆς τῆς Θεοτόκου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846, σελ. 106. Κατὰ λάθος Νεόφυτος ὁ Μαυρομμάτης τίθησιν ἐν τῇ 20 Αὐγούστου 1702 τὸ τέλος τοῦ Καλλινίκου.

Ὁ Καλλίνικος ἦν ἀνὴρ ἀνεπιλήπτων ἠθῶν, καὶ οὐδενὸς τῶν τότ' ἐπὶ παιδείᾳ διαπρεπόντων δεύτερος, ὑπέρμαχος δὲ τῆς ὀρθοδοξίας, ὑπὲρ ἧς τότ' εὐκλεῶς ἠγωνίσθη διὰ τοῦ κακόφρονος Μεθοδίου κινδυνευσάσης, καὶ ζηλωτὴς τῆς παιδείας ἔνθερμος· τῇ δραστηριότητι καὶ φιλογενείᾳ τούτου συνεστήθη αὖθις τῷ 1691 ἡ τέως ἀποσυντεθειμένη πατριαρχικὴ Σχολή (¹). Ἐσέβετο δὲ διὰ τὰς ἀρετάς του οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, καὶ ὁ Καντεμὶρ ἀναφέρει ἀνέκδοτά τινα καταδεικνύοντα τὸν πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν τῶν κρατούντων (²).

Ἐπαινεῖται ὑπὸ Προκοπίου, Μελετίου, Φλερὺ, Λεκιένου, Καντεμὶρ, καὶ ἄλλων ἀλλοεθνῶν. Ὁ τελευταῖος λέγει περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Ἀκαρνᾶνος· « Doué d'une rare eloquense, eut cela de particulier sur ceux de son rang, qu'il conserva toute sa vie sa dignité, et mourut Patriarche (³)· καὶ ἀλλαχοῦ « Callinicus prélat des mœurs irreprochables et assez versé dans les lettres (⁴) ».

Καὶ ὁ Λεκιένος « Callinicus optime suo munere fugens, ecclesiam ære alieno liberavit, de demum quindecim annis feliciter transactis patriarcha, obiit anno 1702 (⁵) ».

Ἔν τινι χειρογράφῳ εὕρηνται καὶ οἱ ἑξῆς περὶ Καλλινίκου στίχοι ἀνωνύμου τινός, μαρτυροῦντες τὴν περὶ τούτου ἀγαθὴν ἰδέαν.

Περὶ δὲ τοῦ Καλλινίκου τοῖος φέρεται λόγος·
Ὡς εὑρισκόμενός ποτε εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω,
Ὄρος τὸ ἁγιώνυμον, τῷ πόθῳ εὐλαβείας,
Ἦλθε καὶ ἐπροσκύνησε τὰ μοναστήρια πάντα.
Ὡς δ' ὅτε παρεγένετο εἰς τὸ θεῖον Βατοπαῖδι,
Ὀψέποτε ἐκάθησεν ἐπὶ τὰς θύρας ἔξω,
Ἀναψυχὴν παραμικρὰν βουλόμενος εὑρέσθαι,
Αἴφνης εἰς λέων ἐκπηδήσας ἀπὸ τοῦ δρυμῶνος,
Φρικαλέος, πάντολμος, ἐφίσταται Καλλινίκῳ,
Αἱμοχαρής, ἱστάμενος δεινὸς, ἄγρια βλέπων.
Ἔφριξε δὲ ὁ Καλλίνικος ὁρῶν θανάτου προὖπτον,
Μὴ ἔχων ὅ,τι πράξασθαι, ἢ ὅλως ἀμυνεῖσθαι.
Μόλις δ' οὖν ὀψέποτε τὰ χείλη ὑπανοίξας

(¹) Κωνσταντίου, Ὑπόμνημα περὶ τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς.
(²) Histoire de l'Empire Ottoman, tom. III. σελ. 87, καὶ IV, σελ. 189.
(³) Αὐτόθι, II σελ. 39—40.
(⁴) Ὁμ. σελ. 85.
(⁵) Oriens Christianus, σελ. 346.

Τρεμούση τῇ φωνῇ πρὸς τὸν λέοντα ἔφη.
» Εἰ μὲν, λέων, ἐλήλυθας παρὰ Θεοῦ πρός με,
» Ποίει ὃ προσετάχθη σοι, λέων φρικαλέε·
» Εἰ δὲ σὺ μόνος ἦλθες οὕτως, ὡς ἐβουλήθης,
» Τάχιστα ἀπόφευγε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος.
» Χριστὸς γάρ σε διώκει, οὗ μύστης ἐγὼ πέλω ».
Τὸ θηρίον οὖν ὡς ἤκουσεν, ὑπήκουσεν εὐθέως,
Καὶ ταπεινῷ τῷ βλέμματι δρομαῖον ὑπεχώρει,
Βλάψας μηδὲν μηδέποτε, ὑποταχθὲν ὡς δοῦλον.

Συγγράμματα.

—Ἑρμηνεία πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους.

—Εὐχὴ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

(Ἀμφότερα ἐξεδόθησαν τῷ 1683, καὶ οὐχὶ ὡς Μελέτιος 1693, ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Ἰασίῳ μετὰ Συμεὼν Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων. Μετάφρασις δὲ πάντων ὑπὸ ἀνωνύμου εἰς ἁπλοελληνικὴν ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίῳ 1820, εἰς 4ον. σελ. 567).

—Λόγοι Ἐκκλησιαστικοί.

—Πατριαρχικὴ Ἱστορία.

—Ἐπιστολαί (1).

Εὕρηται συνοδικὴ πρᾶξις Καλλινίκου κατὰ Μελετίου Ἀχριδῶν, αὐτοφημιζομένου πατριάρχου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περὶ Ὀφφικίων συντάγματι τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου· καὶ δύο ἐπιστολαὶ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου πρὸς τοῦτον ἐκδοθεῖσαι ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθέντι ἐπιστολαρίῳ.

Πρὸς τούτοις ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς μητροπολίτας Μολδοβλαχίας καὶ Οὐγκροβλαχίας περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Ἀνανίου (Σεπτέμβριον 1689) (2).

Ἀνδρέας Μαρμοράς.

Ὁ Κρὴς Βικέντιος Ματζολένος, ἢ μᾶλλον διὰ στόματος αὐτοῦ ὁ Ἀνδρέας Μαρμορὰς, παραδίδει, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Κερκυραίου τούτου ἐγένετο μία τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ εὐγενεστέρων τῆς Ἑλλάδος (3). Πρῶτος γνωστὸς γενάρχης παρίσταται Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς, πάππος Γεωργίου τοῦ Μαρμορᾶ, λαβὼν ἐν ἔτει 1115 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τὴν νῆσον Προκόννησον ὡς τιμάριον, περιελθὸν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐγγονοῦ του Γεωργίου, ἕνεκεν ἐξιδιασμένων ἐκδουλεύσεων ἀναφερομένων εἰς τὸ ἐν ἔτει 1224 ὑπὲρ τούτου ἐκδοθὲν χρυσόβουλλον ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ Δεσπότου τοῦ Μορέως (4).

(1) Ταῦτα μνημονεύονται ἐν σημειώσεσι χειρογράφου περιέχοντος ἢ τοὺς ἀνωτέρω στίχους.

(2) Ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ σελ. 80—7.

(3) «Fregiata trovo la famiglia Marmorana fin da'secoli remoti della più cospicua ed antica Nobiltà, che vantasse la Grecia». προλογίζει ὁ Ματζολένος.

(4) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ματζολένου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, μόνον δὲ τὸ ἑλλη-

Ἐκ τοῦ Γεωργίου Μαρμορᾶ ἐγεννήθησαν οἱ Γεώργιος καὶ Ἰωάννης καὶ ὁ μὲν πρῶτος, χάριν πρωτοτοκίας, παρέλαβε τὸ οἰκογενιακὸν τιμάριον, ὁ δὲ Ἰωάννης φυγὼν ἦλθεν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομένας χώρας καὶ ἐδεξιώθη προσηκόντως. Ἐκ δὲ τοῦ τελευταίου τούτου κατάγονται οἱ ἐν Κερκύρᾳ περισωθέντες Μαρμοράδες.

Κατὰ τὴν ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμάνου πολιορκίαν τῆς νήσου ὁ Ἀντώνιος αἰχμαλωτισθεὶς (1537) ἐλεεινῶς κατέλυσε τὸν βίον εἰς τὰ δεσμά· ὁ δὲ συγγενής του Ἀνδρέας αἰχμαλωτισθεὶς ὁμοίως, ἠλευθερώθη τῷ 1573, μεσολαβήσει τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ὑφ' ἧς καὶ ἐτιμήθη διὰ τὰ παθήματα.

Ὁ ἀπόγονος τούτου Βικέντιος Μαρμορὰς ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Ἀνδρέαν, Σπυρίδωνα, καὶ Ἀντώνιον. Ὁ τελευταῖος διέπρεψεν εἰς τὰ πολεμικὰ, καὶ παρευρέθη εἰς τὴν ἐν ἔτει 1656 ναυμαχίαν τῶν Δαρδανελλίων· καὶ ὁ Σπυρίδων δ' ἐπολέμησεν ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸν Γάλδασον.

Ὁ πρεσβύτερος Ἀνδρέας ἐπιδοθεὶς ἐν πρώτοις εἰς τὰ πολεμικὰ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας (1), ὕστερον δὲ προτιμήσας τὴν ἡσυχίαν τοῦ σπουδαστηρίου κατέγινεν εἰς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του, ἣν καὶ ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον·

—Della Historia di Corfù descritta da Andrea Marmora nobile Corcirese, libri otto. Venetia, presso il Curti, MDCLXXII.

Ὁ Μαρμορὰς συνύφαινε τὸ πόνημά του ὄχι ἄνευ τινὸς εὐχερείας καὶ γλαφυρότητος, χαίρων ὅμως ὑπερβολῇ εἰς ἀλλόκοτα σχήματα, κομψολογίας καὶ ποικίλας ἄλλας περὶ τὴν λέξιν παιδιὰς, παραφθείρει συχνάκις τὸ ὕφος, καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τούτων ὄχι αὐτὸς ἀλλ' ὁ αἰὼν, καθ' ὃν ἔζη, εἶνε μᾶλλον ὁ αἴτιος. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ λυδία τῆς κριτικῆς λίθος δὲν ὑπέβαλε τὰ συγγράμματα εἰς τὴν αὐστηρὰν αὐτῆς βάσανον, ὁ Μαρμορὰς δὲν ἐξεπλήρωσεν εὐσυνειδήτως τὸ ἱερὸν τοῦ ἱστορικοῦ καθῆκον· οὕτω φέρ' εἰπεῖν ἵνα ὑποθάλψῃ τῶν συμπατριωτῶν του τὴν ματαιότητα ἔπλασε τοὺς Κερκυραίους ἀρρωγοὺς καὶ συμμάχους τῶν Ῥωμαίων, καὶ μετ' αὐτῶν δῆθεν ἢ μετὰ παντὸς ἄλλου κραταιοῦ ἔθνους τὰ παραβολώτατα τῶν πολεμικῶν ἔργων εὐτόλμως συνεπιχειροῦντας (2).

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Μαρμορᾶ, ἀποτελουμένῃ ἐκ 456 σελίδων μικροῦ τετάρτου

νικὸν κείμενον ἀνετυπώθη ὑπὸ Miklosich (Acta et Diplomata). Τὸ χρυσόβουλλον ὅμως τοῦτο καταδείκνυται πλαστόν.

(1) Andrea propenso all' armi ed agli studii, non scansò di manifestarsi all'occasioni, non meno sufficiente negl'essercitii litterarii, che habile agl'impieghi di Bellona; mentre all'opre della penna, ed al maneggio della spada, si è addattato l'attributo «ex utroque Caesar». Mazzoleni.

(2) Μουστοξύδου, περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν.

σχήματος, καταχωροῦνται, ἐκτὸς τῆς προσφωνήσεως καὶ προλόγου τοῦ συγγραφέως, α) Famiglia dell'autore brevemente descritta da Vincenzo Mazzoleni patricio Cretense· 6) Ἑλληνικὸν ἐπίγραμμα τοῦ ἐν Κερκύρᾳ διατρίβοντος Γάλλου Λουδοβίκου Τορβοδέου εἰς Μαρμορὰν γραφὲν τῷ 1668· 3) Sonetto all'autore ὑπὸ ἀνωνύμου· 4) Ἕτερον τοῦ αὐτοῦ· 5) Ἐπίγραμμα τοῦ Κυπρίου Ἰωάννου Κιγάλα πρὸς Κερκυραίους· 6) Collusio nominis et operis auctoris· 7) Sonetto all'illus. Audrea Marmora nobile Corcirese· 8) Λατινικὸν ἐπίγραμμα εἰς Μαρμορὰν ὑπὸ Νικολάου Μοτζάνιγα· 9) Idilio all'autore, ὑπὸ ἀνωνύμου ἑταίρου τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων.

Ἐκ τούτων παρατιθέμεθα τὰ δύο ἐπιγράμματα τοῦ Τορβοδέου καὶ τοῦ Κιγάλα.

Μῆλα καὶ Ἀλκινόου κήπους Φαιηκίδος αἴας
αἰνοῦσιν πολλαὶ τῶν πάλαι αἱ σελίδες,
οἵ κλέος οὐ σμικρὸν νήσῳ δόξαν τε φέρουσι
σεμνοτέραν ταύτῃ ταῖς σφετέραις σελίσιν.
Ἀλλὰ ἐς ἀΐδιον γαίᾳ Φαιηκίδι θῆκε
Μαρμοράνος γράψας πατρίδος ἱστορίην.
Ὀλβίστη Σχερίη καρποὺς τ' ἄνδρας τε φέρουσα,
Οἷς τόσσον κῦδος δόξα τε σὴ πέλεται.

Ἄνδρες ἀρηΐφιλοι, κλεινῶν γενεὴ βασιλήων,
ἄξια Φαιήκων τέκνα παλαιγενέων,
ἣν πρώτους ποθέητε μαθεῖν ναετῆρας ἀρίστης
Ἑλλαδικῶν πόλεων, πατρίδος ὑμετέρης,
καὶ πόσον ἠρίστευσαν ἐνὶ πτολέμοισι πολῖται,
δύσμαχοι ἀντιπάλοις κἀν χθονὶ, κἀν πελάγει,
προφρονέως δέξασθε κλυτοῦ πολυΐστορα βίβλον
Ἀνδρέου, ἣν τεῦξε κυδαλίμοις καμάτοις.
Ταύτῃ γὰρ τοκέων μεγαλώνυμα ἔργα συνάψας,
ἃ σκοτόεν λήθης ἀμφεκάλυψε νέφος,
εἰς φάος ἐξήνεγκεν, ὅπως ἀεὶ διασώσῃ
ἐν πινυταῖς παίδων ὀψιγόνων πραπίσι.
Τοὔνεκεν ἐκτίνειν πολὺ μεῖζον ὀφείλετε τούτῳ,
ἤπερ ὑμετέροις ἀρχεγόνοισι χάριν.
Ἔργα γὰρ ἡρώων δαμάει χρόνος· ἀλλ' ἵνα μίμνῃ
ἄφθιτα, τῶν προγόνων οὗτος ἔσωσε κλέα.

Ὁ Μαρμορὰς ἦν μέλος τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων (degli Assicurati). Οἱ ἐν ἔτει 1676 ἐπισκεφθέντες τὴν Κέρκυραν Σπὸν καὶ Βέλερ μνημονεύουσιν αὐτοῦ κατέχοντος καὶ καλὴν συλλογὴν Κερκυραϊκῶν νομισμάτων.

Ἀδελφοὶ Λειχοῦδαι.

Οἱ αὐτάδελφοι Λειχοῦδαι, καταγόμενοι ἐξ ἀρχαίου ἡγεμονικοῦ

ρίζου τοῦ Βυζαντίου, ἔσχον προγόνους ἡγεμόνας, ζήσαντας ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τῆς ἁλώσεως αὐτῆς, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξαν τὰ πρώτιστα μέλη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γερουσίας.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ χρονογράφου Ζωναρᾶ, εἷς τῶν Λειχουδῶν, Κωνσταντῖνος ὀνομαζόμενος, ἐνυμφεύφθη Καλλίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Μονομάχου καὶ ἐγγονὴν Ῥωμανοῦ τοῦ Γ΄, λαβὼν παρὰ τοῦ πρώτου ὡς προῖκα τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας. Μὴ δυνηθεὶς, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πενθεροῦ του, ἵνα γίνῃ διάδοχος τοῦ θρόνου, προσεκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, παραδοὺς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας εἰς τοὺς υἱούς του Ἐμμανουὴλ καὶ Θεόδωρον· κατὰ δὲ τὴν διεγερθεῖσαν στάσιν μεταξὺ Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ, μεσιτεύσας εἰρήνευσεν αὐτούς. Ἀποθανούσης τῆς συζύγου του Καλλίας ἀνηγορεύθη ὁ ῥηθεὶς Κωνσταντῖνος Λειχούδης οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ διῴκησε τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ 1059 μέχρι τοῦ 1064.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βουλγαρίας οἱ ἀπόγονοι τοῦ Λειχούδη μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπουλιν, καὶ μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ ταύτης μετῴκησαν εἴς τινα τῶν Κυκλάδων νήσων, ἐν ᾗ καταπιεζόμενοι κατέφυγον εἰς Κεφαλληνίαν, ἔνθα ὑπεδέχθησαν εὐμενῶς ὑπὸ τῶν κρατούντων χορηγησάντων αὐτοῖς ὁλόκληρον χωρίον ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἕτερον ἐν Ζακύνθῳ (1). Ἐνταῦθα παρά τινος τῶν Λειχουδῶν, Μάρκου καλουμένου, ἐγεννήθησαν οἱ ἐν λόγῳ αὐτάδελφοι Ἰωάννης (30 Μαρτίου 1633) καὶ Σπυρίδων (τῷ 1652), οἱ ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι ὕστερον μετονομασθέντες Ἰωαννίκιος καὶ Σωφρόνιος.

Ἐξεπαιδεύθησαν οἱ ἀδελφοὶ Λειχοῦδαι παρά τινι ἱερεῖ τῆς Κεφαλληνίας, καὶ ἔπειτα ἐν Βενετίᾳ ἐσπούδασαν τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν παρὰ Γερασίμῳ τῷ Βλάχῳ. Ἀκολούθως ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐφοίτησαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, καὶ μετὰ τὴν διδακτορικὴν ἀναγόρευσιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν γενέθλιον νῆσον, καὶ ἐνταῦθα τῷ 1670 ἐχειροτονήθησαν ἱερεῖς (2).

---

(1) Ὁ τὰ περὶ Λειχουδῶν ἐξακριβώσας Κύρ. Ἀλέξ. Λάσκαρις Νικηφόρον δοῦκα τῆς Κεφαλληνίας καλεῖ τὸν ὑποδεχθέντα τοὺς προσφυγόντας Λειχούδας. Τίς δ' ἦν οὗτος ὁ μὲν ἄνω βιογράφος παρασιωπᾷ, ἡμεῖς δὲ ἀγνοοῦμεν.

(2) Ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας Γερασίμου· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ὄνομα ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς νήσου

Μετ' ὀλίγον, χηρεύσαντα τὸν Ἰωάννην καὶ γενόμενον μοναχὸν, μετονομασθέντα δὲ Ἰωαννίκιον, ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Παρθένιος, πληροφορηθεὶς περί τε τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, πανταχοῦ διαφημισθείσης, διώρισεν ἴδιον αὐτοῦ ἐπίτροπον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κεφαλληνίας, ὁ δὲ μητροπολίτης Κεφαλληνίας ([1]), ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν σχολείων Ληξουρίου καὶ Ἀργοστολίου.

Ὁ Σπυρίδων πρότερον ἔτι μοναχὸς γενόμενος καὶ Σωφρόνιος μετονομασθεὶς, διωρίσθη ἐπίσης σχολάρχης τῆς ἐν τῇ πόλει σχολῆς, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Βαρθολομαίου, ἦλθεν αὐτόσε, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἕδρας ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος αὐτόθι λοιμοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ μεταβῇ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, ἔνθα ἐπὶ τετραετίαν μετήρχετο μετὰ ζήλου τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν ἱεροκήρυκα. Τῷ 1680 ἐπιστρέψας εἰς Κεφαλληνίαν διέτριψεν αὐτόθι δύο ἔτη, διδάσκων καὶ κηρύττων. Τελευταῖον κατὰ Μάρτιον τοῦ 1683 ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἐπιβάντες τοῦ βενετικοῦ πλοίου ὁ *Πτερωτὸς Δράκων* (**Dracon Volante**), κατέπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα δοκιμασθέντες τήν τε διδασκαλίαν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Μουσελίμη ἔλαβον τὴν ἄδειαν καὶ ἐδίδαξαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τε πατριάρχου, τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ τῶν ἀρχόντων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεσταλμένοι τοῦ τσάρου τῆς Ῥωσσίας Θεοδώρου Ἀλεξιάδου διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν.

Παΐσιος ὁ Λιγαρίδης ἐλθὼν εἰς Ῥωσσίαν ἐξεῖπεν ἀναφανδὸν τὴν

δὶς ἀπαντᾶται. Γεράσιμος ὁ Δοβέρδος ἐγένετο ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν Τόκων, ἑπομένως δύο σχεδὸν αἰῶνας πρὸ τῆς γεννήσεως τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν. Γεράσιμος δὲ ὁ Κλαδᾶς ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας ἕνα σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον τῶν Λειχουδῶν (1782—1793). Κατὰ δὲ τὸ ὑπὸ Λασκάρεως τασσόμενον ἔτος τῆς χειροτονίας τῶν λογίων Κεφαλλήνων ἀρχιεπίσκοπος ἦτο Παΐσιος ὁ Χοϊδάς (1663—1681).

([1]) Ὁ Κ. Λάσκαρις ἀναφέρει, ὅτι ὁ τότε μητροπολίτης Κεφαλληνίας ὠνομάζετο Παρθένιος· πλὴν καὶ ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι δύο ἀρχιεπίσκοποι τῆς νήσου ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο, Παρθένιος ὁ Δοξαρὰς (1622—1628), ὅτε δὲν εἶχον ἔτι γεννηθῆ οἱ Λειχοῦδαι, καὶ Παρθένιος ὁ Μακρῆς (1821—1842)· πραγματικῶς δὲ τότε ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας ἦν ὁ αὐτὸς Παΐσιος.

γνώμην αὐτοῦ, ὅτι αἱ ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ τούτῳ κράτει ἀναφυόμεναι ἑκάστοτε ἐκκλησιαστικαὶ ταραχαὶ προήρχοντο ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀγνοίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι πρὸς θεραπείαν τῆς ἀσθενείας ταύτης οὐδὲν ἕτερον φυσικὸν φάρμακον ἐθεώρει κατάλληλον, εἰμὴ τὴν σύστασιν Ἑλληνικοῦ σχολείου ([1]). Τὴν ὀρθὴν τοῦ Παϊσίου σκέψιν ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπεβεβαίωσαν καὶ οἱ μετ' οὐ πολὺ ἐλθόντες εἰς Μόσχαν πατριάρχαι, ὁ Ἀλεξανδρείας Παΐσιος καὶ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, οἵτινες διὰ τοῦ ἐπ' ἐκκλησίας κηρύγματος τὸν μὲν τσάρον κατέπεισαν νὰ συστήσῃ ἑλληνικὰ καὶ σλαβωνικὰ σχολεῖα, καταδείξαντες ἅμα καὶ τὴν ἀνάγκην καὶ σπουδαιότητα τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τοὺς δὲ ποιμένας συνεβούλευσαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἔργου, διὰ τῶν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων εἰσοδημάτων, ἐπιφέροντες εἰς ὑποστήριξιν τῶν λόγων αὐτῶν τὰς συμβουλὰς τῶν πατριαρχῶν τῶν συστησάντων πατριαρχεῖον ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ παραγγειλάντων τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοιούτων σχολείων ἐν Μόσχᾳ, καὶ ὑποσχόμενοι πολλὰς τὰς ἐκ τούτων ὠφελείας εἰς τὴν Ῥωσσικὴν ἐκκλησίαν καὶ βασιλείαν.

Τὰς συμβουλὰς τῶν Ἑλλήνων πατριαρχῶν ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως καὶ ὁ κατὰ τὸ 1669 ἔτος ἀφιχθεὶς εἰς Μόσχαν ἱερομόναχος Τιμόθεος, Ῥῶσσος τὸ γένος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατρίψας ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοῦ ἁγίου Ὄρους, καὶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων καὶ ἰσχυρῶν λόγων καταδείξας τῷ τσάρῳ Θεοδώρῳ τῷ Ἀλεξιάδῃ τὴν πτῶσιν τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ῥωσσίας. Κατα-

---

([1]) «Ἐζήτησα, ἔλεγε, τὴν ῥίζαν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀσθενείας, ἥτις πατάσσει νῦν ταὐτὸν τὸν χριστεπώνυμον τόπον, καὶ ἐπροσπάθησα ν' ἀνακαλύψω τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης πλημμύρας τῶν αἱρέσεων πρὸς κοινὸν ἡμῶν ὄλεθρον, καὶ τελευταῖον σκεφθεὶς εὗρον, ὅτι ὅλον τὸ κακὸν προέρχεται ἐκ δύο αἰτίων, δηλαδὴ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἑλληνικοῦ σχολείου, καὶ βιβλιοθήκης. Ἐάν τις μὲ ἠρώτα ποῖα εἰσὶ τὰ στηρίγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας, ἐγὼ ἤθελον ἀπαντήσει, ὅτι πρῶτον ἐστὶν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δεύτερον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, καὶ τρίτον ἡ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης».

Πρὸ τοῦ Λιγαρίδου ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, ἐλθὼν ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 1586, προέτρεψε τὴν ἀδελφότητα Λβόβης, εἰς σύστασιν σχολῆς καὶ τυπογραφείου. Καὶ ὁ ἀείμνηστος Μελέτιος Πηγὰς προέτρεψε τὸν τσάρον Θεόδωρον ἵνα συστήσῃ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐπιστέλλων (1593)· «Κατάστησον παρά σοι, βασιλεῦ, φροντιστήριον μαθημάτων ἑλληνικῶν, ζώπυρον τῆς σοφίας τῆς ἱερᾶς, ὅτι παρ' ἡμῖν ἐκ βάθρων κινδυνεύει ἀφανισθῆναι ἡ τῆς σοφίας πηγή». (Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 180—1).

νυγεὶς ὑπὸ τῆς περιγραφῆς ταύτης ὁ Θεόδωρος διέταξεν ἀμέσως τῷ πατριάρχῃ τῆς Ῥωσσίας Νίκωνι ν' ἀνεγείρῃ Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Μόσχᾳ καὶ παραδώσῃ τὴν ἐπιστασίαν εἰς τὸν ῥηθέντα μοναχὸν Τιμόθεον. Ὁ πατριάρχης μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἐξεπλήρωσε τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος προσδιορίσας διὰ σχολεῖον τρία οἰκήματα ἐν τῷ καταστήματι τῆς αὐτόθι τυπογραφίας, καὶ συναθροίσας ἐν αὐτῷ τριάκοντα μαθητὰς πάσης τάξεως, τὸν μὲν Τιμόθεον διώρισε διευθυντὴν, Μανουὴλ δέ τινα Ἕλληνα, αὐτόθι διατρίβοντα, ἄνδρα εἰδήμονα τῶν ἐλευθέρων ἐπιστημῶν, διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς, καὶ τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διεδέξατο ἕτερος Ἕλλην, ὁ ἱερομόναχος Ἰωακείμ. Ἡ νεωστὶ ἀνεγερθεῖσα Σχολὴ ὑπῆρχε τὸ ἰδιαίτερον μέλημα τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου. Καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἑβδομάδα, ὁτὲ μὲν ὁμοῦ, ὁτὲ δὲ ἰδίᾳ, ἐπισήμως ἢ ἰδιωτικῶς, ἐπεσκέπτοντο αὐτὴν ἀμφότεροι ἵνα παρηγορηθῶσι τῷ πνεύματι διὰ τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον, καὶ μεγαλοδώρως ἐβράβευον τοὺς προοδεύοντας εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μαθητὰς, προσφέροντες αὐτοῖς ἐνδύματα καὶ χρυσᾶ νομίσματα. Ἐχάρησαν δὲ τὰ μέγιστα καὶ οἱ τῆς Ἀνατολῆς πατριάρχαι πληροφορηθέντες τὴν ἐν Μόσχᾳ σύστασιν Ἑλληνικοῦ σχολείου (1).

Μετ' ὀλίγον ὁ ἡγεμὼν μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὰς μικρὰς προόδους τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως, ἐπεθύμησε νὰ εὐρύνῃ τὸν κύκλον τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, γλυκανθεὶς ἐκ τῶν ὀλίγων ἀλλὰ πολυτίμων αὐτῆς καρπῶν. Πληροφορηθέντες ὅμως τὸν ἀγαθὸν τοῦτον σκοπὸν τοῦ Θεοδώρου οἱ ἐν τῇ Δύσει ἤρξαντο νὰ μεταβαίνωσι σωρηδὸν εἰς Μόσχαν ἐκ Πολωνίας, ὅπως καταλάβωσι τὰς καθηγετικὰς ἕδρας τῆς συστηθησομένης Ἀκαδημίας· ἀλλ' ὁ νοήμων ἡγεμὼν μὴ θέλων νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τούτους τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο καθίδρυμα ἀπέστειλεν ἐν ἔτει

(1) Ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἔγραφε τοιάδε πρὸς τὸν Θεόδωρον. « Εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἁγίας ὑμῶν βασιλείας ηὐδόκησε συστηθῆναι ἐν τῇ βασιλευούσῃ ὑμῶν πόλει Ἑλληνικὴν σχολήν. Τῇ γὰρ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐγράφη τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος, Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἑλληνιστὶ ἐγράφησαν αἱ πράξεις τῶν Συνόδων καὶ τὰ τῶν ἁγίων Πατέρων συγγράμματα καὶ πᾶσαι αἱ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βίβλοι. Τὸ δὲ διδάξαι τοὺς χριστιανοὺς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὸ κατανοεῖν αὐτοὺς τὰ βιβλία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὡς ἐγράφησαν, καὶ γνῶναι τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν εὐχερῶς, καὶ πρὸ πάντων ἀπέχειν τῶν λατινικῶν, ἅτινα εἰσὶ πλήρη πονηρίας καὶ δόλου καὶ αἱρέσεως, καὶ ἀθείας, θεῖόν ἐστιν ἔργον ».

1681 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβείαν ὅπως αἰτήσῃ παρὰ τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν διδασκάλους διὰ τὴν μέλλουσαν Ἀκαδημίαν. συγχρόνως δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Μόσχας Ἰωακεὶμ ἐνετείλατο εἰς τὸν τότ' ἐν Μόσχᾳ διαμένοντα ἕλληνα ἱεροδιάκονον Μελέτιον Δομέστικον ἵνα γράψῃ περὶ αὐτοῦ τούτου εἰς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δοσίθεον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον ἀφιχθῆ εἰς Βυζάντιον οἱ αὐτάδελφοι Λειχοῦδαι, πρὸς οὓς οἱ πατριάρχαι προέτειναν τὴν εἰς Ῥωσσίαν ἀπέλευσιν.

Ἄσμενοι παραδεξάμενοι οἱ Λειχοῦδαι τὴν πρότασιν ἐγκατέλειψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῇ 3 Ἰουλίου 1683, λαβόντες καὶ γράμματα συστατικὰ παρὰ πάντων τῶν πατριαρχῶν μαρτυροῦντα περί τε τῆς ὀρθοδοξίας αὐτῶν καὶ τῆς παιδείας. Φθάσαντες δὲ εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν διέμειναν αὐτόθι ἐννέα μῆνας, ἕνεκα τοῦ τότε μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Τούρκων πολέμου, τοῦ ὁποίου συμμετεῖχον καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν παριστρίων ἐκείνων χωρῶν. Μετὰ τὴν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης ἧτταν τοῦ βεζίρου Καρα-Μουσταφᾶ ἐπέστρεψεν εἰς Βλαχίαν καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης Σερμπάνος Κανταχουζηνὸς, ὅστις ὑπεδέξατο τοὺς Λειχούδας φιλοφρόνως ἀποδοὺς αὐτοῖς τὴν ὀφειλομένην τιμὴν, καὶ κατὰ παράκλησιν τοῦ ὁποίου ἐκήρυττον οὗτοι ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καθ' ὅλην τὴν τεσσαρακοστήν. Ἐκεῖθεν ἀπῆλθον εἰς Τρανσυλβανίαν, λαβόντες παρὰ τοῦ Σερμπάνου καὶ συστατικὰ γράμματα πρὸς τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Μιχαήλ. Διέτριψαν δὲ καὶ ἐν Τρανσυλβανίᾳ τρεῖς μῆνας συζητοῦντες μετὰ τῶν καθηγητῶν τῆς αὐτόθι Ἀκαδημίας περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς πίστεως, καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τελευταῖον φθάσαντες εἰς Πολωνίαν τῇ 5 Αὐγούστου 1684 ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην Σοβιέσκην, τὸν ὁποῖον προσηγόρευσαν διὰ προσλαλιᾶς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ ἀντιπροσηγορεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν αὐτοὺς περὶ τῆς ὑγείας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ῥωσσίαν, ἀλλ' οἱ Ἰησουῖται ἐλθόντες μετ' αὐτῶν εἰς φιλονεικίας συνεβούλευσαν τὸν βασιλέα νὰ κρατήσῃ αὐτούς. Ὁ Σοβιέσκης ἐξεστράτευε τότε κατὰ τοῦ Χοτίν, καὶ οἱ Λειχοῦδαι ἦσαν καταδεδικασμένοι ν' ἀκολουθῶσιν αὐτῷ ὡς φορτίον, καὶ ἐν ᾧ ὁ στρατὸς τοῦ Ἰωάννου ἐπολέμει, οἱ Κεφαλλῆνες ἐφιλονείκουν μετὰ τῶν Ἰησουϊτῶν περὶ τῶν δογμάτων τῆς Ἀνα-

τολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας. Φθάσαντες δὲ τῇ 26 Ὀκτωβρίου εἰς Λιβὸβ ἐφιλονείκησαν αὐτόθι μετὰ τοῦ περιφήμου Ἰησουΐτου Ῥούτκου, καὶ κατὰ Δεκέμβριον ἔλαβον μὲν τὰ διαβατήρια αὐτῶν, ἀλλ' οἱ Ἰησουΐται πάλιν ἐκώλυσαν τὴν ἀναχώρησίν των, καταπείσαντες τὸν βασιλέα νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν εἰς Μόσχαν. Ἐπὶ τέλους κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1685 λαβόντες μετὰ πολλῆς δυσκολίας τὰ διαβατήριά των ἀνεχώρησαν κρυφίως ἐκ τῆς Πολωνίας, καὶ ἦλθον διὰ Κιέβου καὶ Νίζνης εἰς Βατουρῖνον, τοῦ ὁποίου ὁ Χάτμανος Ἰωάννης Σαμουηλίδης φιλοφρόνως ὑπεδέξατο αὐτούς. Λαβόντες δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ συστατικὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ῥωσσίας Ἰωάννην καὶ Πέτρον τοὺς Ἀλεξιάδας ἔφθασαν τέλος πάντων εἰς Μόσχαν τῇ 6 Μαρτίου 1685.

Τυχόντες εὐμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν βασιλέων οἱ Λειχοῦδαι καὶ ἀναπαυθέντες ἔλαβον καὶ τὴν ἄδειαν ἵνα ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ ὀνομάζεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι *ἡγεμόνες τῆς Βουλγαρίας* καὶ φέρειν στολὴν πριγκήπων. Διατάξαντες δὲ πρῶτον τὰ τῆς κατοικίας των ἤρξαντο διδάσκειν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρεδόθησαν αὐτοῖς πέντε μαθηταὶ ἐκ τοῦ σχολείου τῆς τυπογραφίας, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν ἔτι τρεῖς ἱερωμένοι, οἵτινες ἅπαντες ἐδιδάσκοντο τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· μετὰ δὲ ταῦτα διετάγησαν βασιλικῶς πάντες οἱ βογιάροι ὅπως στέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς τὴν σχολὴν τῶν Λειχουδῶν καὶ σπουδάζωσιν ἐν αὐτῇ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐκμανθάνοντες ἐν ταύτῃ τὰς ἐλευθέρους ἐπιστήμας· καὶ τοιουτοτρόπως συνήχθησαν ἔτι ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα μαθητάς.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ὁμογενὴς ἱεροδιάκονος Μελέτιος Δομέστικος θέλων ἵνα καὶ ἔργῳ καταδείξῃ εἰς τοὺς Ῥώσσους, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον εὐημεροῦντες ἐφώτισαν αὐτοὺς διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὐηργέτησαν διὰ πολλῶν θυσιῶν, ἀλλὰ καὶ κακοπραγοῦντες ἐκήδοντο αὐτῶν διέθετο δύο χιλιάδας ἀργυρῶν ῥουβλίων πρὸς ἀνέγερσιν Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας ἐν Μόσχᾳ. Τὸ κτίριον προέβαινεν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῶν Λειχουδῶν, καὶ διὰ τῶν προτροπῶν αὐτῶν συνετέλεσεν εἰς ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ ὁ τότε ἰσχυρὸς πρίγκηψ Γαλιτζὶν, τὸν ὁποῖον οἱ αὐτάδελφοι Κεφαλλῆνες, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς συμπαθείας, ὀνομάζουσι *προστάτην καὶ ὑπερασπιστὴν, καὶ βοηθὸν, σκέπην καὶ καταφύγιον*. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1686) ἡ τριόροφος οἰκοδομὴ τῆς Ἀκαδημίας ἐπερατώθη, καὶ ὁ ἴδιος πατριάρχης μεθ' ὅλου

τοῦ κλήρου παρευρέθη εἰς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, διατάξας τοὺς Λειχούδας νὰ μετοικήσωσιν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς τυπογραφίας μετὰ τῶν μαθητῶν. Ἀμέσως συνταχθὲν ὑπὸ τῶν Λειχουδῶν ἐξεδόθη τὸ πρόγραμμα τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων τῆς Ἀκαδημίας, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ παραδοθῶσιν εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Καὶ τὴν μὲν γραμματικὴν καὶ τὴν ποιητικὴν παρέδιδον οὗτοι ἑλληνιστὶ, τὴν δὲ ῥητορικὴν, λογικὴν καὶ φυσικὴν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, διδάσκοντες ἅμα καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοσαύτην ἐπέδειξαν πρόοδον, ὥστε ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν ἔμαθον τὰ ῥηθέντα μαθήματα, καὶ ὡμίλουν εἰς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, μεταφράσαντες καί τινα βιβλία εἰς τὴν σλαβωνικήν.

Ἀλλ' ἐπέπρωτο καὶ οἱ ἔνθερμοι οὗτοι ἐργάται τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ πνευματικοῦ τούτου φωτισμοῦ νὰ ὑποστῶσι βαρεῖς καὶ σκληροὺς διωγμοὺς, ὡς καὶ πρὸ αὐτῶν Μάξιμος ὁ Ἁγιορίτης. Πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν ἔτι εἰς Μόσχαν διεδόθησαν μεταξὺ τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ σφαλεραί τινες ἰδέαι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας.

Καί τινες μὲν εἴχοντο τῆς γνώμης τῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ διαμαρτυρομένων περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, τινὲς δὲ τῆς γνώμης τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς μετουσιώσεως τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τῇ ἐννάτῃ ἀκόμη ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν συνεζήτησαν οἱ Λειχοῦδαι περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας μετὰ τοῦ Πολωνοῦ Βιελοβότσκη, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν ἁπάντων. Ὁ ῥηθεὶς Βιελοβότσκης μὴ δυνάμενος φιλονεικῶν ν' ἀντιστῇ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας ἡττήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς συζητήσεως, καὶ ἐζητήσατο προθεσμίαν μιᾶς ἑβδομάδος ἵνα προετοιμασθῇ· ἐπὶ τέλους ὅμως ἀναγκασθεὶς ὡμολόγησεν, ὅτι δὲν εἶνε μέτοχος τῆς θεολογίας. Δυστυχῶς τὸ εὐχάριστον τοῦτο τέλος ὑπῆρξεν ἔναρξις διαρκῶν φιλονεικιῶν, ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ Βιελοβότσκη ἐπροκάλεσεν εἰς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ πολλούς. Καὶ ἀρχηγὸς μὲν τῶν ὀπαδῶν τῆς δυτικῆς γνώμης περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐτέθη ὁ ἡγούμενος ἑνὸς τῶν ἐν Μόσχᾳ μοναστηρίων, Σίλβεστρος Μετβέτιεφ, ὅστις τρέφων πάθος καὶ μῖσος πρὸς τοὺς Λειχούδας ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι αὐτῶν εἰς Μόσχαν, καὶ ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, ἤρξατο νὰ κατηγορῇ αὐτῶν ὡς σφετερισαμένων δῆθεν γῆν τοῦ μοναστηρίου, κειμένην παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ,

καὶ διαφθειρόντων τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς μεταδόσεως αἱρετικῆς διδασκαλίας· διὰ παρομοίων δὲ συκοφαντιῶν κατώρθωσε νὰ ψυχράνῃ τὴν πρὸς τοὺς Λειχούδας ἀγάπην καὶ συμπάθειαν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ῥηθεὶς Μετβέτιεφ καὶ πολλοὺς ἄλλους κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, οἵτινες ἅπαντες ἐκήρυττον τὰς στρεβλὰς αὐτῶν δοξασίας διὰ συγγραφῶν. Ὁ Σίλβεστρος ἐξέθετο τὸ φρόνημα αὐτοῦ περὶ τοῦ χρόνου τῆς μετουσιώσεως εἰς σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον *Μάνα*, τὸ ὁποῖον ἀνήρεσαν οἱ Λειχοῦδαι διὰ συγγραφῆς ἐπιγραφομένης *Ἄκος*· κατὰ τοῦ ἄκους ὁ Σίλβεστρος ἔγραψε *τετράδιον κατὰ Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου τῶν Λειχουδῶν*, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτοι ἀπήντησαν γράψαντες *Διαλόγους ὀρθοδόξου διδασκάλου μετά τινος Ἰησουίτου*. Ἡ δὲ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου φιλονεικία τοσοῦτον ἐξετραχηλίσθη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ χύδην ὄχλος συνδιελέγετο περὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μυστηρίου εἰς τὰς ῥύμας καὶ πλατείας τῆς Μόσχας. Πρὸς κατάπαυσιν τοῦ σκανδάλου τούτου ὁ πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας Ἰωακεὶμ ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Νοτίου Ῥωσσίας, ἔνθα ἀνεφύη τὸ ζήτημα, καὶ πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς· ἐπίσης καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀδριανὸς συνεννοήθη μετὰ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκου καὶ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, οἵτινες ἀπήντησαν συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Λειχουδῶν κηρυττόμενα, ὁ δὲ Δοσίθεος ἔπεμψε καὶ ὁλόκληρον βίβλον περὶ τούτου· τότε ὁ Ἀδριανὸς ἐπικυρώσας τὴν κατὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κακοδόξου Σιλβέστρου ἀπόφασιν τοῦ προκατόχου του Ἰωακεὶμ, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν.

Πρὸ τῆς λήξεως τῶν ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας φιλονεικιῶν εἷς τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν, ὁ Ἰωαννίκιος, ἐξητήσατο παρὰ τῶν βασιλευόντων τὴν ἄδειαν ἵν' ἀπέλθῃ εἰς Βενετίαν πρὸς διάταξιν τῶν οἰκογενειακῶν του πραγμάτων· διότι ἀπερχόμενος εἰς Ῥωσσίαν ἀφῆκε τοὺς δύο υἱούς του (Νικόλαον καὶ Ἀναστάσιον) καὶ τὴν θυγατέρα παρὰ τῷ ἐν Βενετίᾳ διαμένοντι συμπατριώτῃ Κωνσταντίνῳ τῷ Μεταξᾷ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου (1687), ἔμειναν τὰ τέκνα τοῦ Ἰωαννικίου ἀπροστάτευτα καὶ ἤρξαντο διάγειν βίον ἄτακτον. Κατὰ Ἰανουάριον λοιπὸν τοῦ 1688 ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια ἵν' ἀπέλθῃ εἰς Βενετίαν ἐπὶ ὑποσχέσει: τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ἐξακολουθήσῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὸ θεάρεστον καὶ εὐπρεπέστατον ἔργον τῆς διδασκαλίας. Τῇ μεσιτείᾳ τοῦ προστάτου Γαλιτζὶν ἔλαβεν ὁ Ἰωαννίκιος παρὰ τῶν βασιλέων τῆς Ῥωσσίας καὶ συστατικὰ γράμ-

ματα πρὸς τὸν δόγην Μάρκον Ἀντώνιον Ἰουστινιανὸν, καὶ ἐλθὼν διέτριψεν αὐτόθι, παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, τρία σχεδὸν ἔτη. Διὰ τοῦ αὐτοῦ Ῥώσσου εὐπατρίδου ἐξητήσατο καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν βασιλέων τὸν τίτλον καὶ τὸ ὑπούργημα τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως παρὰ τῇ Ἐνετικῇ Δημοκρατίᾳ, καὶ ἐνῷ ἐξεπλήρου τὰ πολιτικά του καθήκοντα δὲν ἔπαυεν ἀσχολούμενος καὶ εἰς τὰς μελέτας, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσα ἐν ἔτει 1689 Ἑρμηνεία εἰς τὰ ὀκτὼ βιβλία τῆς Φυσικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοὺς μὲν υἱούς του μετά τινων παραγγελιῶν τῶν βασιλέων ἀπέστειλεν εἰς Μόσχαν, αὐτὸς δ' ἐλθὼν εἰς Βιέννην ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου τοῦ Α' τὴν εἰκόνα αὐτοῦ μετὰ χρυσῆς ἁλύσεως. Ἐκεῖθεν δὲ μεταβὰς εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, ἤρξατο ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἀποτυχὼν τῶν ἐλπίδων, προσεκλήθη εἰς Μόσχαν τῷ 1691, καὶ διὰ τὰς πιστὰς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις, ὡς πρεσβευτοῦ, ἐβραβεύθη δι' αὐξήσεως τῆς μισθοδοσίας. Μετὰ τὴν εἰς Μόσχαν ἄφιξιν ἐξηκολούθει ὁ Ἰωαννίκιος τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως, καὶ τῆς Βιέννης καὶ Λομβαρδίας, διατηρῶν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ διερμηνέως τῆς Αὐστριακῆς αὐλῆς Ἀδὰμ Στίλλ. Τὰς δὲ ὑπὸ τούτου διαβιβαζομένας πληροφορίας περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐπισήμως ἐκοινοποίει εἰς τὸ ῥωσσικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Τὰ τέκνα τοῦ Ἰωαννικίου ἔλαβον ἐν Μόσχᾳ τὸν τίτλον *ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρίας* (1692).

Ἐπὶ τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἰωαννικίου ἐξηκολούθει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σωφρόνιος τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκαλίαν, φιλοτιμηθεὶς νὰ διδάξῃ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν τὴν ῥητορικὴν, τῷ δὲ 1690 ἔτει ἤρξατο τῆς παραδόσεως τῆς λογικῆς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστοτέλους, προτιθέμενος ἅμα νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ὀκτὼ βιβλία τοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου περὶ φυσικῆς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐξορίας τοῦ Μετβέτιεφ αἱ ταραχαὶ καὶ αἱ φιλονεικίαι δὲν εἶχον καταπαύσει, ὁ πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Μόσχᾳ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1690, καὶ διὰ τοῦ ἀναγνωσθέντος ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἐκτεταμένου λόγου καταδείξας, ὅτι ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῶν ἐσφαλμένων τούτων φρονημάτων εἶνε ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος, οἱ σπουδάσαντες ἐν Πολωνίᾳ Ῥῶσσοι, καὶ οἱ ἀκαταπαύστως ἐρχόμενοι ἐκεῖθεν διάφοροι πεπαιδευμένοι, ἀπηρίθμησεν ὅλα τὰ ἐν τῇ Μικρᾷ Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν Μόσχᾳ ἐκδοθέντα βιβλία, εἰς

τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰσφρήσει τὸ παπιστικὸν φρόνημα περὶ τῆς μετουσιώσεως τῆς Εὐχαριστίας διὰ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν αὐτῶν καὶ τὴν παρὰ τῷ λαῷ χρῆσιν, παραδοὺς ἅμα τῷ ἀναθέματι τήν τε πλάνην ταύτην καὶ τὸ διαδοθὲν κατὰ τῶν Λειχουδῶν ἀνώνυμον σύγγραμμα. Οὕτω δὴ μικρὸν κατέπαυσαν αἱ ταραχαί. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ σοφοῦ Ἰωακεὶμ ἐξελέχθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῆς Ῥωσσίας θρόνον ὁ Ἀδριανὸς, ἀνὴρ μικρόνους καὶ περιστοιχούμενος ὑπὸ κολάκων· διὰ τούτων διέβαλον οἱ συγγενεῖς καὶ ὀπαδοὶ τοῦ ἀποστάτου τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἐξορίστου Μεδβέτιεφ τοὺς ἀδελφοὺς Λειχούδας, ὡς κακοφρονοῦντας· *τοσοῦτον δὲ ὑπερίσχυσεν ἡ κακία*, γράφει ὁ Ῥῶσσος Πολυκάρποφ, *ὥστε καὶ ὁ πατριάρχης ἐνέδωκε τοῖς ἐπιβούλοις αὐτῶν λόγοις*. Διαταγῇ λοιπὸν τοῦ Ἀδριανοῦ οἱ Λειχοῦδαι ἔπαυσαν τοῦ διδάσκειν, καὶ ἐξωρίσθησαν κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σωτῆρος, εἶτα δὲ εἰς τὴν τοῦ Ὑπατίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κάστρομοῦ.

Ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ὑπατίου διέμειναν οἱ Λειχοῦδαι ἐξόριστοι ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα διατρίβοντες δὲν ἐδαπάνησαν τὸν καιρὸν αὐτῶν εἰς μάτην, ἀλλὰ κατέγιναν εἰς συγγραφὴν ἐκτεταμένων συγγραμμάτων, θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν. Ὁ Πολυκάρποφ μαρτυρεῖ, ὅτι ἔζων αὐτόθι ἐν θλίψεσι καὶ ἐν στενοχωρίᾳ. *Μέμνησθε τῶν κεκοπιακότων*! κράζουσιν αὐτοὶ οὗτοι ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐν ἔτει 1705 περατωθείσης ἑλληνικῆς γραμματικῆς των. Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς παιδείας, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μᾶλλον ἤρξαντο νὰ αἰσθάνωνται οἱ Ῥῶσσοι, ἀνεκάλεσε τέλος αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐξορίας. Ὁ μητροπολίτης Νοβγοροδίας Ἰὼβ ἀποφασίσας νὰ συστήσῃ σχολεῖον ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν τὴν ἐπιστασίαν τῶν Λειχουδῶν, καὶ ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως, ἀνεκάλεσεν αὐτούς· ὅθεν τῇ συνεργείᾳ τῶν ἀειμνήστων τούτων ἀνηγέρθη ἐν Νοβγοροδίᾳ διώροφον σχολεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι τοῦδε ὑφίσταται ὀνομαζόμενον Ἑλληνικόν. Εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ πρὸς μετάφρασιν βιβλίων προσεκάλεσεν ὁ Ἰὼβ ἐκ Μόσχας τινὰς τῶν ἀρχαιοτέρων μαθητῶν αὐτῶν, καὶ τοιουτοτρόπως ἠνεώχθη αὖθις στάδιον ἀγώνων εἰς τοὺς Λειχούδας πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας· ἐν διαστήματι ἓξ ἐτῶν ἠκροάσαντο οἱ μαθηταὶ παρ' αὐτῶν τὴν γραμματικὴν, τὴν ποιητικὴν, τὴν ῥητορικὴν, καὶ μέρος τῆς λογικῆς. Μετέφρασαν οἱ διδάσκαλοι πολλὰ βιβλία ἑλληνικά τε καὶ λατινικὰ εἰς Ῥωσσικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐν Νοβγοροδίᾳ διαμονῆς των ἐτελείωσαν τὸ σύγγραμμα αὐτῶν τὸ ἐπιγ

γραφόμενον *Ἀποφανέρωσις καὶ ἔλεγχος τῶν αἱρέσεων τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου*. Προτροπῇ καὶ συνεργείᾳ τῶν Λειχουδῶν ὁ καλὸς τῆς Νοβγοριδίας ἱεράρχης διέδωκε τὴν παιδείαν καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου συνεστήθησαν δεκατέσσαρα ἑλληνικὰ σχολεῖα. Κατὰ Δεκέμβριον δὲ τοῦ 1708 ἔτους ἀπέστειλεν ὁ Ἰὼβ τὸν Σωφρόνιον εἰς Μόσχαν, μετ' ἐντολῆς ἵν' ἀγοράσῃ στοιχεῖα διὰ τὴν μέλλουσαν τυπογραφίαν, τὴν ὁποίαν προὐτίθετο ν' ἀνεγείρῃ ἐν Νοβγοριδίᾳ, ὅταν ἐπιστρέψῃ· ἀλλ' ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Στέφανος ὁ Ἰαβόρσκης, ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἐκράτησεν αὐτὸν εἰς Μόσχαν καὶ διέταξε νὰ παραδίδῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν νεωστὶ συστηθεῖσαν σχολὴν ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ Καζάνσκη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Ἰὼβ προσεκλήθη εἰς Μόσχαν, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1716, διὰ διατάγματος Πέτρου τοῦ Α', καὶ ὁ Ἰωαννίκιος συγκατοικήσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἀλλὰ τὸ γῆρας καὶ οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες ταχέως ἔφερον αὐτὸν εἰς τὸν τάφον· ἐτελεύτησεν ὁ μακάριος οὗτος τῇ 7 Αὐγούστου 1717, ἄγων τὸ 84 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν κάτω ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος, πλησίον τῆς ἀγαπητῆς του Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σωφρόνιος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἑλληνιστὶ καὶ σλαβωνιστὶ ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ ἀπαριθμοῦνται οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννικίου ὁ Σωφρόνιος ἔζησε δεκατρία ἔτη, διορισθεὶς αὖθις καθηγητὴς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀκαδημίᾳ. Τῷ 1713 διὰ διατάγματος Πέτρου τοῦ Α', κατεγίνετο μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μαθητῶν εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς σλαβωνικῆς μεταφράσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν. Ἐπὶ τέλους τῷ 1723 προεχειρίσθη ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἐν Ῥιαζάνῃ μοναστηρίου τοῦ Σολότζη, καὶ κατεγράφη μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων διὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σμόλεν. Ἀλλὰ φθάσας ἤδη εἰς βαθύτατον γῆρας ἐτελεύτησε καὶ ὁ ἀοίδιμος οὗτος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σολότζη τῇ 15 Ἰουνίου 1730, ἄγων τὸ 78 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Συγγράμματα.

—Περὶ γραμματικῆς μεθόδου, συντεθείσης τε καὶ διαιρεθείσης εἰς τρεῖς βίβλους κατ' ἐρωταπόκρισιν.

—Ἐκτεταμένη ἑλληνικὴ γραμματική. (Συνετέθη τῷ 1705 ἐν τῇ ἐξορίᾳ).

—Λατινικὴ γραμματική. (ἐκ τοῦ προλόγου δηλοῦται, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Λει-

χοῦδαι προὐτέθεντο νὰ συγγράψωσι τὴν γραμματικὴν ταύτην εἰς δ γλώσσας, τὴν ἑλληνικὴν, λατινικὴν, σλαβωνικὴν, καὶ γεωργιακήν. Εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ ὅμως χειρόγραφον φέρονται μόνον δύο κείμενα, τὸ ἑλληνικὸν καὶ λατινικόν).

—Περὶ ποιητικῆς, εἴτε μετρικῆς τέχνης.

—Τὸ τῆς βασιλικῆς εὐγλωττίας παλάτιον, ἤτε γυμνασίαι, θεωρίαι τε καὶ ῥητορικὰ μελετήματα, ἐξήγησίς τε τηλαυγεστάτη ἁπάσης τῆς ῥητορικῆς δυνάμεως, ἤτοι περὶ ῥητορικῆς θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης βιβλία Δ'.

—Ῥητορικὴ Σωφρονίου Λειχούδου. (μετάφρασις Κοσμᾶ Μοναχοῦ τῷ 1678 ἔτει).

—Liber secundus rhetorices de elocutione. (πόνημα καὶ τοῦ Σωφρονίου Λειχούδου λατινιστὶ καὶ ἁπλοελληνιστί).

—Σωφρονίου Ἱερομονάχου Λειχούδου ἔκθεσις φωταυγεστάτη ἁπάσης τῆς λογικῆς πραγματείας.

—In tres libros de anima juxta principia Peripateticorum et doctoris Angelici doctrinam Joannikii Sacromonachi Lichudi expositio. (ἐγράφη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1689).

—In octo libros Physicorum seu de naturali ausculatione expositio Joannikii Sacromonachi Lichudæ et amicorum. (ἔγραψε καὶ τὴν φυσικὴν ὁ Ἰωαννίκιος Ἐνετίησι 1689).

—Ἄκος ἀντιτασσόμενον τοῖς ἰοβόλοις δήγμασι τοῦ ὄφεως πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τῶν μὴ ὀρθοφρονούντων ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας.

—Διάλογοι Ἕλληνος διδασκάλου μετά τινος Ἰησουίτου.

—Πνευματικὸν ἐγχειρίδιον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῆς ἀντιλογίας καὶ ἐπιμονῆς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἔτει 1690.

—Ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ἤτοι ἀπάντησις εἰς τὸ μανιῶδες ὕλαγμα (1689).

—Ἀποφανέρωσις καὶ ἔλεγχος τῶν αἱρέσεων τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου.

—Ἔλεγχος κατὰ τῶν μάντεων τῆς ἑλληνικῆς ἁγίας γραφῆς τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν.

—Κατασκευὴ καὶ στερεότης τῶν δογμάτων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. (συνεγράφη ὑπὸ Σωφρονίου).

—Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

—Περὶ τῆς δικαιώσεως τῶν ἁγίων.

—Λόγος Ἰωαννικίου πρὸς τὸν πατριάρχην μετὰ τὴν ἐκ Βενετίας ἐπιστροφήν (1691).

—Τοῦ αὐτοῦ, ἐπιτάφιος εἰς τὴν βασίλισσαν Ναταλίαν Κυριλόβναν (1694).

—Τοῦ αὐτοῦ, λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν μακαρίας μνήμης βασιλέα Ἰωάννην Ἀλεξίεβιτζ (1694).

—Τοῦ αὐτοῦ, θρίαμβος τοῦ βασιλέως Πέτρου Ἀλεξιάδου μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ὀλλανδίας (1698).

—Διδασκαλία τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς περὶ προσδιορισμοῦ (1701).

—Σωφρονίου, λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ βασιλέως Πέτρου Ἀλεξίεβιτζ.

—Λόγος περὶ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, γραφεὶς ὑπὸ τῶν Λειχουδῶν τῷ 1708 ἐν Νοβγοροδίᾳ.

—Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἅγιον Βαρλαὰμ τὸν Χουτίνσκην.

—Πρῶτος τόμος τοῦ Β' βιβλίου τῆς ἱερᾶς σχολαστικῆς Θεολογίας.

—Βίος τοῦ ὁσίου Βαρλαὰμ τοῦ Χουτίνσκη.

—Apanthisma philosophicum per quaestiones ac resolutiones Sophronii Lichudae

—Κολλύριον ἀπὸ τοῦ δεινοῦ πάθους τῆς Καπιτονικῆς ὀφθαλμίας, σύγγραμμα Σωφρονίου.

—Σλαβωνικὴ μετάφρασις τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου.

Πρὸς τούτοις οἱ ἀκάματοι αὐτάδελφοι μετέφρασαν πολλὰ βιβλία ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν σλαβωνικὴν, ἐπιταγῇ Πέτρου τοῦ Μεγάλου· διώρθωσαν τὴν σλαβωνικὴν μετάφρασιν Συμεὼν τοῦ Θεσσαλονίκης, τὰ στιχηρὰ καὶ τὸν κανόνα τῆς ἁγίας Σοφίας. Εἰς τὸν Σωφρόνιον ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς διορθώσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς. Σύνθεσις προσέτι τῶν Λειχουδῶν ἦτο καὶ ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα συμβουλευτικὰ καὶ προτρεπτικὰ γράμματα τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ, ἐπὶ τῆς φιλονεικίας περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θεία; Εὐχαριστίας ([1]).

Φραγκίσκος Σκοῦφος ([2]).

Ἐγεννήθη ἐν Κύδωνι τῆς Κρήτης, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ. Τῷ 1669 ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, καὶ τῷ 1681 ἐξέδοτο τὴν Ῥητορικήν του, ἥτις πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος εἰς πάντας.

Ἵνα καταδειχθῇ μετὰ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔρως τοῦ ἀνδρὸς παρεντιθέμεθα τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἄνω συγγράμματός του (σελ 371—75).

«Μὲ τὸ σχῆμα τῆς δεήσεως θέλω παρακαλέσει τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου Χριστὸν, νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φορὰν τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὀτομανικοῦ Βριάρεως. Φθάνει, κριτὰ δικαιότατε, φθάνει! Ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾴκης; ἕως πότε γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώραις ἐκείναις εἰς ταῖς ὁποίαις ἀνατέλλει ὁ ὁρατὸς ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀνέτειλας καὶ ἐσὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἥμισυ φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἆ, ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον Κριτής, ἀμὴ καὶ πα-

([1]) Α. Λασκάρεως, ἱστορικὴ ἔποψις περὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, ἤτοι περὶ τῶν Λειχουδῶν Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου. (Φιλολ. Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως τεῦχος Ζ', τόμος Β', σελ. 24).

([2]) Θεόφιλος Σκοῦφος, ἐφημέριος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου, ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 1653 εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. (Veludo, Colonia Greca in Venezia).

τὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις ἀμὴ δὲν θανατόνεις τὰ τέκνα σου· ὅθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἁμαρτίαις τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν ὀργήν σου, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας των ἀνομίας σοῦ ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, ἐσὺ ὁποῦ εἶσαι ὅλος εὐσπλαγχνία, συγχώρησαι καὶ σβῦσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμήσου, θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἄνοιξε ταὶς ἀγκάλαις, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον ὁποῦ ἔῤῥιξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἀντιστάθη τῶν τυράννων, ὁποῦ μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευαν νὰ ξεῤῥιζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν, καὶ ἀπὸ ταὶς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸ θεῖόν σου ὄνομα· μὲ τοὺς ἱδρῶτας τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτησαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ τὸν κάλαμον, μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν διαφέντευσαν, τρέχοντες μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς ταὶς φυλακαὶς, καὶ εἰς ταὶς μάσταγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταὶς ἐξορίαις, καὶ εἰς ταὶς φλόγαις καὶ εἰς ταὶς πίσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν Πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ σταυροῦ ἡ δόξα, καὶ τὸ μυστήριον· ὅθεν, ὡς εὔσπλαγχνος, μὲ τὴν θεϊκήν σου παντοδυναμίαν κάμε νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδωρος, καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ γένος καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον. Ναὶ, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὁποῦ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον· μὰ τὴν θείαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄντας Θεὸς ἐγίνηκες ἄνθρωπος διὰ νὰ φανῇς μὲ τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρωπος· μὰ τὸ βάπτισμα, ὁποῦ μᾶς ἔπλυνε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· μὰ τὸν σταυρὸν, ὁποῦ μᾶς ἄνοιξε τὸν παράδεισον· μὰ τὸν θάνατον, ὁποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν ζωήν· καὶ μὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην ἔγερσιν, ὁποῦ μᾶς ἀνέβασε εἰς τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ ἡ φωναὶς τούταις δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἂς σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, ὁποῦ μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ ἐὰν δὲν φθάνουν καὶ ταῦτα, ἡ φωναὶς, ἡ παρακάλεσαις τῶν ἁγίων σου, ὁποῦ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνάζουσι. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα· φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὁποῦ μίαν φορὰν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δείχνοντά σου τὸν τροχὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ ὁ τροχὸς πάλι νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντές σου τοὺς λέοντας ὁποῦ τοὺς ἐξέσχισαν, ταὶς φλόγαις ὁποῦ τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδερα ὁποῦ τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν

ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν ».—Ἐκτὸς τῆς Ῥητορικῆς ἔγραψεν ὁ Σκοῦφος λόγον πανηγυρικὸν εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ προδρόμου ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ἰωάννου Μπαλαούρα Ἰωαννίτου καὶ τυπωθέντα Ἐνετίῃσι 1670.

Ἀναστάσιος Κομνηνός.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ περιφανοῦς ὁμωνύμου οἴκου. Τὸν ἀσκητικὸν βίον προελόμενος ἦλθεν εἰς Ἄθωνα καὶ τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον ἐξελέχθη μετ' οὐ πολὺ ἡγούμενος. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐν Ἄλῃ τῆς Σαξωνίας ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ περιφανοῦς Γουεινζίου. Τῷ 1649 φυγὼν ἐξ Ἄλης ἦλθεν εἰς Ἑλμστάδην, Βρουνσβίκην, Γυλφέρβυτον καὶ ἄλλας τῆς Γερμανίας μεγαλοπόλεις.

Τὴν παιδείαν τοῦ Ἀναστασίου ἐπαξίως ἐγκωμιάζει Ἐρρῖκος ὁ Ἱλάριος λέγων « Erat ille vir doctus ac gravis, linguae etiam antiquae, quam pauci Graecorium hodie tenent, peritus (1). »

Ἰωάσαφ Λογοθέτης (2).

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐμόνασεν εἰς Ἄθωνα. Περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, καὶ Γερμανίαν (1665—66), καὶ ἐν Νυρεμβέργῃ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Χριστφόρου Ἀρνόλδου, ὅστις ἐγκωμιάζων τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν παιδείαν τοῦ ἀνδρὸς λέγει· « Vir formâ conspicuus, ingenio clarus, nobilis vultu, ac placidus ingenio, aetate florens, nec major annis quadraginta; singularis eloquentiae, nitidae litteraturae, ad proferendas S. Scripturae περικοπὰς paratissimus, facilis, humanus, astutus et occultus et; omnia haec cum mensurâ; imò (quod in homine Graeco mireris) sine jactantiâ ».

Μετὰ τοῦ Ἀρνόλδου καὶ ἄλλων Γερμανῶν θεολόγων ὁ Ἰωάσαφ συνεζήτησε διάφορα ζητήματα καὶ ἰδίως περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, συγγράψας καὶ πόνημα περὶ τούτου (3).

Δανιὴλ Καστρίσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Πάτμῳ, καὶ χειροτονηθεὶς τὸ κατ' ἀρχὰς ἱερεὺς ἐν Θεσ-

---

(1) Philippi Cypril Chronicon, ed. H. Hilarii, 1687.

(2) « Appelari si Logothetam hic Ioasaphus dixit, ob majores suos a Christianis imperatoribus hâc velut Augustae Domus dignitate atque officio praecaeteris in aulâ Constantinopolitana olim donatos ».

(3) Αὐτόθι, Appendix.

σαλονίκῃ ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς· μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρεσβυτέρας ἦλθεν εἰς Πάτμον καὶ ἐνταῦθα ἐπ' ὀλίγον χρόνον μονάσας, μετέβη εἰς τὴν κατ' Ἄθωνα μονὴν τῶν Ἰβήρων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν λόγῳ μονὴ ὑπέπεσεν εἰς χρέος ἀφόρητον, ὀφειλόμενον πρὸ πάντων εἰς ἀλλοπίστους καταπιέζοντας τοὺς δυστυχεῖς μοναχούς, ἡ κοινότης ἀπεφάσισεν ἵνα τὸν στείλῃ εἰς τὴν Δύσιν πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐφοδίασεν αὐτὸν μετ' ἐγκυκλίων γραμμάτων, ἐν οἷς σὺν τοῖς ἄλλοις ἐλέγοντο καὶ ταῦτα. « Ὑπὸ τοιαύτης βίας ἀναγκαζόμενοι εἰς πόλεις οὕτω πόῤῥω » καθιδρυμένας οὐκ ὠκνήσαμεν ἀποστεῖλαι τὸν πανοσιώτατον ἐν » ἱερομονάχοις κύριον Δανιὴλ τὸν Καστρίσιον, τὸν ἡμέτερον συνά- » δελφον καὶ συλλειτουργόν, ὅπως προσελθὼν τοῖς αὐτόθι προὔχουσι » λάβῃ παρ' ἑκάστου ὅσον ἔλεον ἡ αὐτοῦ ἀγαθότης προαιρήσεται· » προσπίπτομεν δὲ καὶ δι' αὐτοῦ δεόμενοι τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας, » καὶ παρακαλοῦντες ὅπως νεύσητε καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μεταδῶτε » τῶν ἐνόντων ἕκαστος ὅ,τι βούλεται, ὁ μὲν βασιλεὺς βασιλοπρεπῶς, » ὁ δὲ ἡγεμὼν μεγαλοπρεπῶς, ὁ δὲ ποιμὴν καὶ πρόεδρος φιλανθρώπως· » μηδ' ἀπολαπέσθωσαν οἱ λοιποί, ἀλλ' ὁ πολλὰ κεκτημένος μερίδα τῷ » Θεῷ παρεχέτω, ὁ δὲ ὀλίγα καὶ οὗτος ἀπονειμάτω τὸ δυνατόν . . . »

Ἐπισκεφθεὶς ὁ Καστρίσιος τὴν μεγάλην Βρεττανίαν τῷ 1670, καὶ λαβὼν συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ βασιλέως ἦλθεν εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐσχετίσθη μετὰ διαφόρων σοφῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Λειψίᾳ καθηγητοῦ Ἰωάννου Ὀλεαρίου, καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἀρνόλδου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λέγει τὸν Καστρίσιον hieromonachum doctissimum, ὁ δὲ Ἀρνόλδος· « doctissimus hieromonachus Daniel ex insula Patmo in urbem nostram ex Hungaria adventans, cum quo circa ipsum Pascha, autoritate ac jussu inclyti Senatus nostri, per dies quatuordecim haud infrequens mihi consuetudo intercessit. Vir erat mediæ aetatis, insignis formæ juxta ac probitatis, et eruditionis prorsus stupendæ. » Χριστιανὸς δὲ ὁ Κλιψτάϊν λέγει, ὅτι ὁ Δανιὴλ ἐγίνωσκεν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, τὴν τουρκικήν, ἰταλικήν, ἱσπανικήν, καὶ τὴν λατινικήν (¹).

Ἰωάννης Καρυοφύλλης.

Ἐγεννήθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δέρκων, καὶ ἐγένετο ὁ προκριτώτερος τῶν μαθητῶν Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως, παρ' οὗ καὶ ἀρκούντως ἐπατίσθη

(¹) Appendix in Phil. Cyprii Chronicon.

τὸν ἰὸν τῆς λουθηροκαλβινικῆς αἱρέσεως.. Ἔγραψε, προτροπῇ, ὡς ἴδιος λέγει, τοῦ διδασκάλου του, βιβλιάριόν τι κατὰ τῆς λέξεως Μετουσιώσεως, πράγματι ὅμως κατὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, καὶ τοῦτο χειρόγραφον περιαγόμενος ἐπεδείκνυεν εἰς πολλούς, μέχρις οὗ ὁ τότε πατριαρχεύων Παρθένιος Β΄ προσκαλέσας ἤλεγξεν αὐτόν, ἀπειλήσας ὅτι ἤθελεν ἀποκηρύξει τῆς ἐκκλησίας ὡς αἱρετικόν· μεσιτείᾳ ὅμως τοῦ πενθεροῦ του, οἰκονόμου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀνδρὸς τιμίου καὶ εὐλαβοῦς, ἐσώθη τοῦ ἀναθέματος· τῷ δὲ 1645 ἀναθεματίσας τὸ συγγραμμάτιον καὶ τὴν αἵρεσιν ἔλαβε τὴν συγχώρησιν, καὶ διωρίσθη σχολάρχης τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Κορυδαλλέως· ἐδίδαξε μετὰ φήμης ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη (1646—64) τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῷ ὀφφικίῳ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Φωραθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα ὡς καλβινίζων ἐδιώκετο πανταχόθεν· καὶ τῷ 1691 σύνοδος συγκροτηθεῖσα ὑπὸ Καλλινίκου τοῦ Ἀκαρνᾶνος προσεκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν τὸν Καρυοφύλλην, ὅστις παραστὰς ὡμολόγησεν ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ δοξαζόμενα ἀντέκειντο εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας, ὑπογράψας ἅμα καὶ ἐν τῇ περὶ τούτου συνταχθείσῃ συνοδικῇ πράξει· καὶ τῇ ἐπαύριον, Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας οὔσῃ, ἔσχισεν ὁ πατριάρχης ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὰ τετράδια αὐτοῦ, καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλε τοὺς ἀντιγράψαντας, εἰ μὴ παραδώσωσι ταῦτα εἰς τὸ πῦρ.

Ἀπεβίωσεν ὁ Καρυοφύλλης περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ὁ πατριάρχης Δοσίθεος ἔγραψε κατὰ τούτου ὁλόκληρον πονημάτιον ἐλέγχον τὰς κακοδοξίας του, προσθεὶς καί τινα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ.

—Ἐγχειρίδιον περί τινων ἀποριῶν καὶ λύσεων, ἢ περὶ ἐξετάσεως καὶ ἐπιβεβαιώσεων ἀναγκαίων τινῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἰωάννου Καρυοφύλλου μεγάλου λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· κατ' αἴτησιν τοῦ παναγιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἄρχοντος κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἐτυπώθη ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Συναγόβου, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ͵αχ'ϟζ'.

Ἐκτὸς τούτου συνέγραψεν ὁ Καρυοφύλλης καὶ μαρτύρια τῶν ἑξῆς νεομαρτύρων.

—Ἰορδάνου μαρτυρήσαντος τὴν 2 Φεβρουαρίου 1650.

—Ἰωάννου τοῦ ῥάπτου μαρτυρήσαντος τὴν 20 δεκεμβρίου 1652.

—Συμεὼν τοῦ Τραπεζουντίου μαρτυρήσαντος τὴν 14 Αὐγούστου 1653.

—Ἰωάννου τοῦ Βλάχου μαρτυρήσαντος τὴν 12 μαΐου 1662.

—Ἀθανασίου μαρτυρήσαντος τὴν 24 ἰουλίου 1670.

—Νικολάου τοῦ Καρπενησιώτου μαρτυρήσαντος τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1672.

—Γαβριὴλ μαρτυρήσαντος τὴν 2 Φεβρουαρίου 1676.

—Κυπριανοῦ μαρτυρήσαντος τὴν 5 Ἰουλίου 1679.

—Σταματίου μαρτυρήσαντος τὴν 10 Αὐγούστου 1680.

—Δαμασκηνοῦ μαρτυρήσαντος τὴν 13 Νοεμβρίου 1681.
—Παύλου τοῦ Ῥώσσου μαρτυρήσαντος τὴν 3 Ἀπριλίου 1683.
Πρὸς τούτοις ἔγραψε καὶ Ἐφημερίδας (¹).

Σκηπίων Γονέμης.

Ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1605 ἐξ εὐγενῶν Κυπρίων, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου ἐκεῖ προσφυγόντων (²). Ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸν ἔμπορον μετερχόμενος ἔστειλεν εἰς Πατάβιον τὸν Σκηπίωνα, ὅστις ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἀμφοτέρων τῶν δικαίων, καὶ εἰκοσιτετραέτης ἤδη (1629) (³), διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἀστυκοῦ Δικαίου ἐν τῷ αὐτῷ καθιδρύματι, καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ συνέδρου καὶ συμπατριώτου του Ἀλεξάνδρου Συγκλητικοῦ (⁴).

Ἐν ἔτει 1611 (⁵), προεβιβάσθη εἰς τὴν ἕδραν τοῦ Τιμαριωτικοῦ Δικαίου (ad sedem feudis), καὶ τῷ 1664 ἡ Δημοκρατία, ἐκτιμῶσα τὴν νομομάθειαν τοῦ Γονέμη ὠνόμασεν αὐτὸν σύμβουλον ἐπὶ τῶν τιμαριωτικῶν ὑποθέσεων (Consulatore nelle cose feudali), χορηγήσασα ἁδρὰν μισθοδοσίαν, καὶ ὀνομάσασα ἱππότην τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Ἀπεβίωσεν ἐν Παταβίῳ τὴν 24 Νοεμβρίου 1700, βιώσας ἔτη ἐννενήκοντα ἕξ.

Κομνηνὸς ὁ Παπαδόπολλος ἐπαινῶν τὸν περιφανῆ Κύπριον οὑτωσὶ « Re ipsa vir fuit Gonemius, cui nulla prudentiæ ac felicitatis pars defuit, et quidem ipsi non alii adscribenda; nam magnæ profecto sapientiæ doctor, jurisprudentia, eruditione, et elegantia maximus visus est semper; cum non omnium maxime in Gymnasium laboriosus insidaverit puplicæ utilitati, omnium quotquot vixerunt hactenus optime de Gymnasio meritus habitus, » προσεπιλέγει, ὅτι οὐδὲν μνημεῖον τῆς μαθήσεως αὐτοῦ τοῖς μεταγενεστέροις ἐγκατέλιπεν. Ἀλλ' ὁ Κικόνιας ἀναιρῶν ταῦτα λέγει, ὅτι σώζεται τοῦ Γονέμη ᾠδὴ ἐπιγραφομένη il Sole, καὶ ᾀσμάτιον ὅπερ δεκαεξέ-

(¹) Βλέπε περὶ πάντων Νέον Μαρτυρολόγιον.

(²) Ἰωάννης Γονέμης ἀκμάζων ἐν ἔτει 1617 διέπρεψεν ὡς μισθοφόρων ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκος ἀποτελῶν τῷ 1608 μέρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἑνετῶν πολιτῶν (degli Cittadini Venetiani) ἀπέθανε πολεμῶν μετὰ τοῦ πατρὸς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου.

(³) Κατὰ Φατσιολάτην 1630, καὶ κατὰ Κικόνιαν 1629—30.

(⁴) Ἐκ ταύτης ἐγεννήθη τῷ Σκηπίωνι θυγάτηρ Πολυξένη ὀνομασθεῖσα, καὶ νυμφευθεῖσα μετὰ τοῦ Κυπρίου κόμητος Δαβίλα.

(⁵) Κατὰ Παπαδόπουλον 1635.

της συνέθετο, **Sonetto in occasione del dottorato del molto illustre et excellent. Sign. Francesco Morales** (¹).

Σεβαστὸς Κυμηνίτης.

Ἐπονομαζόμενος οὕτως, ὡς ἐκ Κυμήνων (νῦν Χότζης) τῆς Τραπεζοῦντος ἕλκων τὸ γένος, ἐγεννήθη περὶ τὰ 1630 καὶ ἐπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, εἶτα δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἰταλίᾳ τελειότερον κατηρτίσθη. Ἐχρημάτισε σχολάρχης τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ σχολῆς τοῦ γένους διαδεχθεὶς Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον· περὶ τὸ 1689 προσκληθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ἐσχολάρχησε τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας « προελόμενος, ὡς λέγει Κωνστάντιος, ἀναμφιβόλως » τὰ παρὰ τῆς αὐθεντικῆς μεγαλοδωρίας πλείονα δίδακτρα, ἢ τὰ ἐν » Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ τῆς ἐξ Μαρμάρων ἐκκλησίας ἐμβατικίου » γλίσχρα κατ' ἔτος διακόσια γρόσια. Ἀλλ' οὐκ ἀπώνατο διὰ πολλοῦ » τῶν αὐθεντικῶν συντάξεων ὁ κατὰ πᾶσαν λόγου ἰδέαν τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς πεπαιδευμένος πρεσβύτης, τὸν βίον » μεταλλάξας ἐκεῖσε τῷ 1702 ἔτει κατὰ Σεπτέμβριον, πρὸς ὃν ἐπιτύμβιον δι' ἰάμβων ὑπὸ Ἰωάννου Κομνηνοῦ πεποίηται.

Ἐνθάδε κεῖται πρεσβύτου σοφοῦ δέμας
Κλῆσιν Σεβαστοῦ καὶ γένος Κυμηνίτου,
Πατρὶς Τραπεζοῦς ᾧπερ ἦν κλεινὴ πόλις.
Ἀλλ' ὦ μαθητῶν πληθύς, ὡς εὐγνωμόνως
οἷς αὐτὸς ἐξέδωκε παιδείας λόγους,
Διδασκάλῳ σπείσατε δάκρυ κειμένῳ.
Σβέσθη σοφῶν γὰρ λύχνος ἐκ μέσου μετῶν.
Καὶ Χριστὸν αἰτήσασθε τῶν πόνων γέρας
Αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἄνω κληρουχίαν.
Ἐν ἔτει 1702, Σεπτεμβρίου 6, ἡμέρᾳ Κυριακῇ (²) ».

Συγγράμματα.

—Ἑορτολόγιον, ἐν ᾧ περί τινων ζητημάτων προλαμβανομένων· περὶ ἀκριβοῦς χρονολογίας· περὶ πασῶν τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς αὐτῶν θεωρίας κλπ. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Συναγώδου· αψά. μηνὶ Ἰουνίῳ.

—Δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἁγιωτάτης ἀνατολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλη-

---

(¹) **Papadopoli, Histor. Gymnas. Patavini** σελ. **275—6—Facciolati, Fasti, Patavini, tom. II** σελ. **168 ᾗ 182—Cicogna inscrizioni Veneziani, tom. III** σελ. **225.**

(²) Τὸ ἐπιτύμβιον ὑπάρχον ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα ἐν Βλαχίᾳ ἐδημοσιεύθη, ὡς ἔχει, ὑπὸ Τριανταφυλλίδου ἐν Ποντικοῖς, καὶ ὑπὸ Κωνσταντίου ἐν ὑπομνήματι περὶ τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς· ἐν στίχῳ 7 ἀντὶ μετῶν εὕρηται παρὰ Κωνσταντίῳ μέγας.

σίας κλπ. Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας, ἔτει ἀπὸ θεογονίας αψγ' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον· παρὰ Ἀνθίμῳ ἱερομονάχῳ τῷ ἐξ Ἰβηρίας· 4ον μικρὸν σελ. 400. Ἐν τέλει «ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κυρίου Ἰωάννου τοῦ Ἐφεσίου».

Τῆς ἐκδόσεως ταύτης τὰ πλεῖω ἀντίτυπα φέρουσι τὴν πρὸς Δοσίθεον προσφώνησιν τοῦ ἐκδόντος Καστριώτου, ἔνια ὅμως ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ ἀφιέρωσιν εἰς Πέτρον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας. Περὶ τὸ τέλος, ἐν τμήματι τρίτῳ, ὑπάρχει Ἀπάντησις, πιθανῶς Δοσιθέου, πρός τι βιβλίον τυπωθὲν μὲν ἐν Παταβίῳ τῷ 1628 ὑπὸ Λατίνων κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, μεταφρασθὲν δ' εἶτα ἑλληνιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Ἰατροῦ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναιροῦντος.

Ἔγραψεν ὁ Τραπεζούντιος, καθ' Ἑλλάδιον—Περὶ τῆς ἀμώμου συλλήψεως τῆς Παρθένου, καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας. Καὶ κατὰ Ζαβίραν—Ἀναίρεσιν τοῦ καλενδαρίου—Σχόλια εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Δύσκολον, καὶ ἄλλα.

Εἰς τὴν ἐν 1699 ἔκδοσιν τῆς ὁμολογίας Πέτρου Μογίλα εὑρίσκονται ἓξ ἐπιγράμματα τοῦ Σεβαστοῦ εἰς Κωνσταντῖνον Βασαράβαν, εἰς τὴν βίβλον, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς βίβλου. Εἰς δὲ τὴν συνημμένην τῇ ὁμολογίᾳ Εἰσαγωγικὴν Ἔκθεσιν Βησσαρίωνος Μακρῆ, ἕτερον ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοῦ Κυμηνίτου εἰς τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα.

Νικόλαος Καλλιάκης.

Ἐγεννήθη τῷ 1645 ἐν Κρήτῃ· δεκαέτης ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ μετὰ δεκαετῆ φοίτησιν εἰς τὰ ἐκεῖ φροντιστήρια ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Τῷ 1666 προσεκλήθη εἰς Βενετίαν ἵνα διδάξῃ εἰς τὸ συστηθὲν Φλαγγιανὸν ἑλληνομουσεῖον, τοῦ ὁποίου καὶ ἔφορος ἐχρημάτισε, διδάξας τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Τῷ 1678 (1), διωρίσθη ἔκτακτος, καὶ τῷ 1681 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου· τῷ 1687 ἔλαβε καὶ τὴν ἕδραν τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς γενικῆς φιλολογίας παρὰ τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ, διατηρήσας αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῇ 8 Μαΐου 1707 (2).

Ὁ Καλλιάκης ἐπῃνέθη ὑπὸ πολλῶν ὁμοεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν ὡς «ἐξαίσιος ἔν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ μάλιστα τῇ θεολογίᾳ (3)».

Ἔγραψε πολλά, ἐξ ὧν ζῶν ἐξέδωκε,

—Orationes. Patavii, 1687.

Μετὰ θάνατον δέ,

—Nicolai Calliachii, de Ludis scenicis mimorum et pantomimorum,

(1) Ὁ Παπαδόπουλος (Gymn. Patav.) γράφει 1677.

(2) Ὁ Φαβρίκιος (Bibliotheca Græca) γράφει 1702.

(3) Προκόπιος Μοσχοπολίτης.

quod ex tenebris erutum recensuit, ac præparatione auctum Petro Garzonio Senatori amplissima divavit Antonius Maderò, Venet. D. M. Bibliothecæ curatori. Patavii. 1713. Ὁ ἐκδοὺς ἀνεψιός του Μαδερὸς ὁ Κρὴς προέταξεν εἰκόνα τοῦ θείου του φέρουσαν περιγραφὴν «Nicolaus Calliachius Cretensis in Patavino Lyceo lector», καὶ τετρασέλιδον λατινιστὶ προσφώνημα εἰς τὸν γερουσιαστὴν Γαρζόνην, καὶ προλεγόμενα τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἐκ σελίδων 24. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Καλλιάκη λέγει ὁ Beuchot «fait connaitre le théatre Grec et romain mieux qu'on ne l'avait »connu jusque-là, est curieux et merite d'être lu». Ἀνετυπώθη ὑπὸ Σαλεγγρίου (Novus Thesaurus Antiqu. tom. II, σελ. 699 καὶ ἑπ.).

Ὁ Ἰωάννης Πολένος ἐξέδωκεν ἐν Thesaurus utriusque Antiquitatum καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Καλλιάκη.

—De gladiatoribus. (tom. III, σελ. 333).

—De suppliciis veterum servorum (tom. IV. σελ. 473).

—De Osiride (αὐτόθι σελ. 395).

—De sacris Eleusiniis et eorum mysteriis (σελ. 317).

—De ludis scenicis· (tom. V. σελ. 461. διάφορον τοῦ προταχθέντος).

—De circensibus ludis (αὐτόθι σελ. 473) (¹).

Δοσίθεος Νοταράς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀραχώβῃ τῆς Κορινθίας τὴν 31 Μαΐου 1641 ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Νοταράδων οἴκου, ἐπίσημον ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς χρονικοῖς κατέχοντος θέσιν, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν διὰ δύο ἁγίων, δύο πατριαρχῶν καὶ ἄλλων ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τοῖς πολιτικοῖς διαπρεψάντων καταλαμπρύναντος τὸ ἑλληνικόν. Χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος παρὰ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1657, καὶ προσοικειωθεὶς τῷ τότ' ἐκεῖσε διατρίβοντι πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Παϊσίῳ, περιῆλθε μετ' αὐτοῦ τὸν Εὔξεινον καὶ τὰ Παραδουνάβια. Ἀποθανόντος τοῦ Παϊσίου κατὰ Δεκέμβριον 1660, ὁ Δοσίθεος ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν· τῷ δὲ 1661, χειροτονηθέντος Νεκταρίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ὁ Δοσίθεος προσληφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀρχιδιάκονος συμπεριῆλθε τὴν Παλαιστίνην, Βλαχίαν, Μολδαβίαν καὶ λοιπὰ μέρη, χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐλθὼν μετὰ Νεκταρίου εἰς Ἀδριανούπολιν ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ ἔξαρχος εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολήν του ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κἀκεῖ ὑπὸ Νεκταρίου ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας (1666)·

(¹) Fabricii, XI, σελ. 538 not. 5.—Beuchot, Biographie Universelle, tom. VI.—Papadopoli, Histor, Gymn. Patav.

χοῦδαι προὐτίθεντο νὰ συγγράψωσι τὴν γραμματικὴν ταύτην εἰς 4 γλώσσας· τὴν ἑλληνικὴν, λατινικὴν, σλαβωνικὴν, καὶ γεωργιακήν. Εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ ὅμως χειρόγραφον φέρονται μόνον δύο κείμενα, τὸ ἑλληνικὸν καὶ λατινικόν).

—Περὶ ποιητικῆς, εἴτε μετρικῆς τέχνης.

—Τὸ τῆς βασιλικῆς εὐγλωττίας παλάτιον, ἤτε γυμνασίαι, θεωρίαι τε καὶ ῥητορικὰ μελετήματα, ἐξήγησίς τε τηλαυγεστάτη ἁπάσης τῆς ῥητορικῆς δυνάμεως, ἤτοι περὶ ῥητορικῆς θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης βιβλία Δ'.

—Ῥητορικὴ Σωφρονίου Λειχούδου. (μετάφρασις Κοσμᾶ Μοναχοῦ τῷ 1678 ἔτει).

—Liber secundus rhetorices de elocutione. (πόνημα καὶ τοῦ Σωφρονίου Λειχούδου λατινιστὶ καὶ ἁπλοελληνιστί).

—Σωφρονίου ἱερομονάχου Λειχούδου ἔκθεσις φωταυγεστάτη ἁπάσης τῆς λογικῆς πραγματείας.

—In tres libros de anima juxta principia Peripateticorum et doctoris Angelici doctrinam Joannikii Sacromonachi Lichudi expositio. (ἐγράφη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1689).

—In octo libros Physicorum seu de naturali auscultatione expositio Joannikii Sacromonachi Lichudæ et amicorum. (ἔγραψε καὶ τὴν φυσικὴν ὁ Ἰωαννίκιος Ἐνετίησι 1689).

—Ἄκος ἀντιταττόμενον τοῖς ἰοβόλοις δήγμασι τοῦ ὄφεως πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν καὶ θεραπείαν τῶν μὴ ὀρθοφρονούντων ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας.

—Διάλογοι Ἕλληνος διδασκάλου μετά τινος Ἰησουΐτου.

—Πνευματικὸν ἐγχειρίδιον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῆς ἀντιλογίας καὶ ἐπιμονῆς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἔτει 1690.

—Ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ἤτοι ἀπάντησις εἰς τὸ μανιῶδες ὕλαγμα (1689).

—Ἀποφανέρωσις καὶ ἔλεγχος τῶν αἱρέσεων τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου.

—Ἔλεγχος κατὰ τῶν μάντεων τῆς ἑλληνικῆς ἁγίας γραφῆς τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν.

—Κατασκευὴ καὶ στερεότης τῶν δογμάτων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. (συνεγράφη ὑπὸ Σωφρονίου).

—Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

—Περὶ τῆς δικαιώσεως τῶν ἁγίων.

—Λόγος Ἰωαννικίου πρὸς τὸν πατριάρχην μετὰ τὴν ἐκ Βενετίας ἐπιστροφήν (1691).

—Τοῦ αὐτοῦ, ἐπιτάφιος εἰς τὴν βασίλισσαν Ναταλίαν Κυριλόβναν (1694).

—Τοῦ αὐτοῦ, λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν μακαρίας μνήμης βασιλέα Ἰωάννην Ἀλεξίεβιτζ (1694).

—Τοῦ αὐτοῦ, θρίαμβος τοῦ βασιλέως Πέτρου Ἀλεξιάδου μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ὁλλανδίας (1698).

—Διδασκαλία τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς περὶ προσδιορισμοῦ (1701).

—Σωφρονίου, λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ βασιλέως Πέτρου Ἀλεξίεβιτζ.

—Λόγος περὶ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, γραφεὶς ὑπὸ τῶν Λειχουδῶν τῷ 1708 ἐν Νοβογροδίᾳ.

—Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἅγιον Βαρλαὰμ τὸν Χουτίνσκην.

—Πρῶτος τόμος τοῦ Β' βιβλίου τῆς ἱερᾶς σχολαστικῆς Θεολογίας.

—Βίος τοῦ ὁσίου Βαρλαὰμ τοῦ Χουτίνσκη.

—Apanthisma philosophicum per quaestiones ac resolutiones Sophronii Lichudae

—Κολλύριον ἀπὸ τοῦ δεινοῦ πάθους τῆς Καπιτονικῆς ὀφθαλμίας, σύγγραμμα Σωφρονίου.

—Σλαβωνικὴ μετάφρασις τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου.

Πρὸς τούτοις οἱ ἀκάματοι αὐτάδελφοι μετέφρασαν πολλὰ βιβλία ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν σλαβωνικὴν, ἐπιταγῇ Πέτρου τοῦ Μεγάλου· διώρθωσαν τὴν σλαβωνικὴν μετάφρασιν Συμεὼν τοῦ Θεσσαλονίκης, τὰ στιχηρὰ καὶ τὸν κανόνα τῆς ἁγίας Σοφίας. Εἰς τὸν Σωφρόνιον ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς διορθώσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς. Σύνθεσις προσέτι τῶν Λειχουδῶν ἦτο καὶ ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα συμβουλευτικὰ καὶ προτρεπτικὰ γράμματα τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ, ἐπὶ τῆς φιλονεικίας περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θεία; Εὐχαριστίας [1].

Φραγκίσκος Σκοῦφος [2].

Ἐγεννήθη ἐν Κύδωνι τῆς Κρήτης, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ. Τῷ 1669 ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, καὶ τῷ 1681 ἐξέδοτο τὴν Ῥητορικήν του, ἥτις πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος εἰς πάντας.

Ἵνα καταδειχθῇ μετὰ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔρως τοῦ ἀνδρὸς παρεντιθέμεθα τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἄνω συγγράμματός του (σελ 371—75).

«Μὲ τὸ σχῆμα τῆς δεήσεως θέλω παρακαλέσει τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου Χριστὸν, νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φορὰν τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὀτομανικοῦ Βριάρεως. Φθάνει, κριτὰ δικαιότατε, φθάνει! Ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾴκης; ἕως πότε γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώραις ἐκείναις εἰς ταὶς ὁποίαις ἀνατέλλει ὁ ὁρατὸς ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀνέτειλας καὶ ἐσὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἥμισυ φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἆ, ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον Κριτὴς, ἀμὴ καὶ πα-

[1] Α. Λασκάρεως, ἱστορικὴ ἔποψις περὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, ἤτοι περὶ τῶν Λειχουδῶν Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου. (Φιλολ. Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως τεῦχος Ζ', τόμος Β', σελ. 24).

[2] Θεόφιλος Σκοῦφος, ἐφημέριος, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου, ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 1653 εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. (Veludo, Colonia Greca in Venezia).

τὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις ἀμὴ δὲν θανατόνεις τὰ τέκνα σου· ὅθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἁμαρτίαις τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν ὀργήν σου, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας των ἀνομίας σοῦ ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, ἐσὺ ὁποῦ εἶσαι ὅλος εὐσπλαγχνία, συγχώρησαι καὶ σβῦσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμήσου, θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἄνοιξε ταὶς ἀγκάλαις, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον ὁποῦ ἔῤῥιξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἀντιστάθη τῶν τυράννων, ὁποῦ μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευαν νὰ ξεῤῥιζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν, καὶ ἀπὸ ταὶς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸ θεῖόν σου ὄνομα· μὲ τοὺς ἱδρῶτας τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτησαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ τὸν κάλαμον, μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν διαφέντευσαν, τρέχοντες μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς ταὶς φυλακαὶς, καὶ εἰς ταὶς μάστιγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταὶς ἐξορίαις, καὶ εἰς ταὶς φλόγαις καὶ εἰς ταὶς πίσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν Πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ σταυροῦ ἡ δόξα, καὶ τὸ μυστήριον· ὅθεν, ὡς εὔσπλαγχνος, μὲ τὴν θεϊκήν σου παντοδυναμίαν κάμε νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδωρος, καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ γένος καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον. Ναὶ, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὁποῦ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον· μὰ τὴν θείαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄντας Θεὸς ἐγίνηκες ἄνθρωπος διὰ νὰ φανῇς μὲ τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρωπος· μὰ τὸ βάπτισμα, ὁποῦ μᾶς ἔπλυνε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· μὰ τὸν σταυρὸν, ὁποῦ μᾶς ἄνοιξε τὸν παράδεισον· μὰ τὸν θάνατον, ὁποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν ζωήν· καὶ μὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην ἔγερσιν, ὁποῦ μᾶς ἀνέβασε εἰς τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ ἡ φωναὶς τούταις δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἂς σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, ὁποῦ μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ ἐὰν δὲν φθάνουν καὶ ταῦτα, ἡ φωναὶς, ἡ παρακάλεσαις τῶν ἁγίων σου, ὁποῦ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνάζουσι. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα· φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὁποῦ μίαν φορὰν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δείχνοντά σου τὸν τροχὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ ὁ τροχὸς πάλι νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντές σου τοὺς λέοντας ὁποῦ τοὺς ἐξέσχισαν, ταὶς φλόγαις ὁποῦ τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδερα ὁποῦ τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν

ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν ».—Ἐκτὸς τῆς Ῥητορικῆς ἔγραψεν ὁ Σχοῦφος λόγον πανηγυρικὸν εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ προδρόμου ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ἰωάννου Μπαλαούρα Ἰωαννίτου καὶ τυπωθέντα Ἑνετίῃσι 1670.

Ἀναστάσιος Κομνηνός.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ περιφανοῦς ὁμωνύμου οἴκου. Τὸν ἀσκητικὸν βίον προελόμενος ἦλθεν εἰς Ἄθωνα καὶ τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον ἐξελέχθη μετ' οὐ πολὺ ἡγούμενος. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐν Ἄλῃ τῆς Σαξωνίας ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ περιφανοῦς Γουεινζίου. Τῷ 1649 φυγὼν ἐξ Ἄλης ἦλθεν εἰς Ἑλμστάδην, Βρουνσβίκην, Γυλφέρβυτον καὶ ἄλλας τῆς Γερμανίας μεγαλοπόλεις.

Τὴν παιδείαν τοῦ Ἀναστασίου ἐπαξίως ἐγκωμιάζει Ἑρρίκος ὁ Ἱλάριος λέγων « Erat ille vir doctus ac gravis, linguae etiam antiquae, quam pauci Graecorium hodie tenent, peritus (1). »

Ἰωάσαφ Λογοθέτης (2).

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐμόνασεν εἰς Ἄθωνα. Περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, καὶ Γερμανίαν (1665 — 66), καὶ ἐν Νυρεμβέργῃ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Χριστοφόρου Ἀρνόλδου, ὅστις ἐγκωμιάζων τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν παιδείαν τοῦ ἀνδρὸς λέγει· « Vir formâ conspicuus, ingenio clarus, nobilis vultu, ac placidus ingenio, aetate florens, nec major annis quadraginta; singularis eloquentiae, nitidae litteraturae, ad proferendas S. Scripturae περικοπὰς paratissimus, facilis, humanus, astutus et occultus et; omnia haec cum mensurâ; imò (quod in homine Graeco mireris) sine jactantiâ ».

Μετὰ τοῦ Ἀρνόλδου καὶ ἄλλων Γερμανῶν θεολόγων ὁ Ἰωάσαφ συνεζήτησε διάφορα ζητήματα καὶ ἰδίως περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, συγγράψας καὶ πόνημα περὶ τούτου (3).

Δανιὴλ Καστρίσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Πάτμῳ, καὶ χειροτονηθεὶς τὸ κατ' ἀρχὰς ἱερεὺς ἐν Θεσ-

---

(1) Philippi Cyprii Chronicon, ed. H. Hilarii, 1687.

(2) « Appelari si Logothetam hic Ioasaphus dixit, ob majores suos a Christianis imperatoribus hâc velut Augustae Domus dignitate atque officio prae caeteris in aulâ Constantinopolitana olim donatos ».

(3) Αὐτόθι, Appendix.

σαλονίκη ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς· μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρεσβυτέρας ἦλθεν εἰς Πάτμον καὶ ἐνταῦθα ἐπ' ὀλίγον χρόνον μονάσας, μετέβη εἰς τὴν κατ' Ἄθωνα μονὴν τῶν Ἰβήρων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν λόγῳ μονὴ ὑπέπεσεν εἰς χρέος ἀφόρητον, ὀφειλόμενον πρὸ πάντων εἰς ἀλλοπίστους καταπιέζοντας τοὺς δυστυχεῖς μοναχούς, ἡ κοινότης ἀπεφάσισεν ἵνα τὸν στείλῃ εἰς τὴν Δύσιν πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐφοδίασεν αὐτὸν μετ' ἐγκυκλίων γραμμάτων, ἐν οἷς σὺν τοῖς ἄλλοις ἐλέγοντο καὶ ταῦτα. « Ὑπὸ τοιαύτης βίας ἀναγκαζόμενοι εἰς πόλεις οὕτω πόῤῥω » καθιδρυμένας οὐκ ὠκνήσαμεν ἀποστεῖλαι τὸν πανοσιώτατον ἐν » ἱερομονάχοις κύριον Δανιὴλ τὸν Καστρίσιον, τὸν ἡμέτερον συνά- » δελφον καὶ συλλειτουργόν, ὅπως προσελθὼν τοῖς αὐτόθι προὔχουσι » λάβῃ παρ' ἑκάστου ὅσον ἔλεον ἡ αὐτοῦ ἀγαθότης προαιρήσεται· » προσπίπτομεν δὲ καὶ δι' αὐτοῦ δεόμενοι τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας, » καὶ παρακαλοῦντες ὅπως νεύσητε καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μεταδῶτε » τῶν ἐνόντων ἕκαστος ὅ,τι βούλεται, ὁ μὲν βασιλεὺς βασιλοπρεπῶς, » ὁ δὲ ἡγεμὼν μεγαλοπρεπῶς, ὁ δὲ ποιμὴν καὶ πρόεδρος φιλανθρώπως· » μὴ δ' ἀπολειπέσθωσαν οἱ λοιποί, ἀλλ' ὁ πολλὰ κεκτημένος μερίδα τῷ » Θεῷ παρεχέτω, ὁ δὲ ὀλίγα καὶ οὗτος ἀπονειμάτω τὸ δυνατόν . . . »

Ἐπισκεφθεὶς ὁ Καστρίσιος τὴν μεγάλην Βρεττανίαν τῷ 1670, καὶ λαβὼν συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ βασιλέως ἦλθεν εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐσχετίσθη μετὰ διαφόρων σοφῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Λειψίᾳ καθηγητοῦ Ἰωάννου Ὀλεαρίου, καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἀρνόλδου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λέγει τὸν Καστρίσιον hieromonachum doctissimum, ὁ δὲ Ἀρνόλδος· « doctissimus hieromonachus Daniel ex insula Patmo in urbem nostram ex Hungaria adventans, cum quo circa ipsum Pascha, autoritate ac jussu inclyti Senatus nostri, per dies quatuordecim haud infrequens mihi consuetudo intercessit. Vir erat mediæ aetatis, insignis formæ juxta ac probitatis, et eruditionis prorsus stupendæ. » Χριστιανὸς δὲ ὁ Κλιψτάϊν λέγει, ὅτι ὁ Δανιὴλ ἐγίνωσκεν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, τὴν τουρκικήν, ἰταλικήν, ἰσπανικήν, καὶ τὴν λατινικήν (¹).

Ἰωάννης Καρυοφύλλης.

Ἐγεννήθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δέρκων, καὶ ἐγένετο ὁ προκριτώτερος τῶν μαθητῶν Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως, παρ' οὗ καὶ ἀρκούντως ἐποτίσθη

(¹) Appendix in Phil. Cyprii Chronicon.

τὸν ἰὸν τῆς λουθηροκαλβινικῆς αἱρέσεως.. Ἔγραψε, προτροπῇ, ὡς ἴδιος λέγει, τοῦ διδασκάλου του, βιβλιάριόν τι κατὰ τῆς λέξεως Μετουσιώσεως, πράγματι ὅμως κατὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, καὶ τοῦτο χειρόγραφον περιαγόμενος ἐπεδείκνυεν εἰς πολλούς, μέχρις οὗ ὁ τότε πατριαρχεύων Παρθένιος Β΄ προσκαλέσας ἤλεγξεν αὐτόν, ἀπειλήσας ὅτι ἤθελεν ἀποκηρύξει τῆς ἐκκλησίας ὡς αἱρετικόν· μεσιτείᾳ ὅμως τοῦ πενθεροῦ του, οἰκονόμου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀνδρὸς τιμίου καὶ εὐλαβοῦς, ἐσώθη τοῦ ἀναθέματος· τῷ δὲ 1645 ἀναθεματίσας τὸ συγγραμμάτιον καὶ τὴν αἵρεσιν ἔλαβε τὴν συγχώρησιν, καὶ διωρίσθη σχολάρχης τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς εἰς διαδοχὴν τοῦ Κορυδαλλέως· ἐδίδαξε μετὰ φήμης ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη (1646—64) τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῷ ὀφφικίῳ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Φωραθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα ὡς καλβινίζων ἐδιώκετο πανταχόθεν· καὶ τῷ 1691 σύνοδος συγκροτηθεῖσα ὑπὸ Καλλινίκου τοῦ Ἀκαρνᾶνος προσεκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν τὸν Καρυοφύλλην, ὅστις παραστὰς ὡμολόγησεν ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ δοξαζόμενα ἀντέκειντο εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας, ὑπογράψας ἅμα καὶ ἐν τῇ περὶ τούτου συνταχθείσῃ συνοδικῇ πράξει· καὶ τῇ ἐπαύριον, Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας οὔσῃ, ἔσχισεν ὁ πατριάρχης ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὰ τετράδια αὐτοῦ, καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλε τοὺς ἀντιγράψαντας, εἰ μὴ παραδώσωσι ταῦτα εἰς τὸ πῦρ.

Ἀπεβίωσεν ὁ Καρυοφύλλης περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ὁ πατριάρχης Δοσίθεος ἔγραψε κατὰ τούτου ὁλόκληρον πονημάτιον ἐλέγχον τὰς κακοδοξίας του, προσθεὶς καί τινα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ.

—Ἐγχειρίδιον περί τινων ἀποριῶν καὶ λύσεων, ἢ περὶ ἐξετάσεως καὶ ἐπιβεβαιώσεων ἀναγκαίων τινῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἰωάννου Καρυοφύλλου μεγάλου λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· κατ' αἴτησιν τοῦ πανάγιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἄρχοντος κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἐτυπώθη ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Συναγόβου, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ αχϟζ΄.

Ἐκτὸς τούτου συνέγραψεν ὁ Καρυοφύλλης καὶ μαρτύρια τῶν ἑξῆς νεομαρτύρων.

—Ἰορδάνου μαρτυρήσαντος τὴν 2 Φεβρουαρίου 1650.

—Ἰωάννου τοῦ ῥάπτου μαρτυρήσαντος τὴν 20 δεκεμβρίου 1652.

—Συμεὼν τοῦ Τραπεζουντίου μαρτυρήσαντος τὴν 14 Αὐγούστου 1653.

—Ἰωάννου τοῦ Βλάχου μαρτυρήσαντος τὴν 12 μαΐου 1662.

—Ἀθανασίου μαρτυρήσαντος τὴν 24 ἰουλίου 1670.

—Νικολάου τοῦ Καρπενησιώτου μαρτυρήσαντος τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1672.

—Γαβριὴλ μαρτυρήσαντος τὴν 2 Φεβρουαρίου 1676.

—Κυπριανοῦ μαρτυρήσαντος τὴν 5 Ἰουλίου 1679.

—Σταματίου μαρτυρήσαντος τὴν 10 Αὐγούστου 1680.

—Δαμασκηνοῦ μαρτυρήσαντος τὴν 13 Νοεμβρίου 1681.
—Παύλου τοῦ Ῥώσσου μαρτυρήσαντος τὴν 3 Ἀπριλίου 1683.
Πρὸς τούτοις ἔγραψε καὶ Ἐφημερίδας (¹).

Σχηπίων Γονέμης.

Ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1605 ἐξ εὐγενῶν Κυπρίων, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου ἐκεῖ προσφυγόντων (²). Ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸν ἔμπορον μετερχόμενος ἔστειλεν εἰς Πατάβιον τὸν Σκηπίωνα, ὅστις ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἀμφοτέρων τῶν δικαίων, καὶ εἰκοσιτετραέτης ἤδη (1629) (³), διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἀστυκοῦ Δικαίου ἐν τῷ αὐτῷ καθιδρύματι, καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ συνέδρου καὶ συμπατριώτου του Ἀλεξάνδρου Συγκλητικοῦ (⁴).

Ἐν ἔτει 1641 (⁵), προεβιβάσθη εἰς τὴν ἕδραν τοῦ Τιμαριωτικοῦ Δικαίου (ad sedem feudis), καὶ τῷ 1664 ἡ Δημοκρατία, ἐκτιμῶσα τὴν νομομάθειαν τοῦ Γονέμη ὠνόμασεν αὐτὸν σύμβουλον ἐπὶ τῶν τιμαριωτικῶν ὑποθέσεων (Consulatore nelle cose feudali), χορηγήσασα ἁδρὰν μισθοδοσίαν, καὶ ὀνομάσασα ἱππότην τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Ἀπεβίωσεν ἐν Παταβίῳ τὴν 24 Νοεμβρίου 1700, βιώσας ἔτη ἐννενήκοντα ἕξ.

Κομνηνὸς ὁ Παπαδόπολλος ἐπαινῶν τὸν περιφανῆ Κύπριον οὑτωσὶ « Re ipsa vir fuit Gonemius, cui nulla prudentiæ ac felicitatis pars defuit, et quidem ipsi non alii adscribenda; nam magnæ profecto sapientiæ doctor, jurisprudentia, eruditione, et elegantia maximus visus est semper; cum non omnium maxime in Gymnasium laboriosus insidaverit puplicæ utilitati, omnium quotquot vixerunt hactenus optime de Gymnasio meritus habitus, » προσεπιλέγει, ὅτι οὐδὲν μνημεῖον τῆς μαθήσεως αὐτοῦ τοῖς μεταγενεστέροις ἐγκατέλιπεν. Ἀλλ' ὁ Κικόνιας ἀναιρῶν ταῦτα λέγει, ὅτι σῴζεται τοῦ Γονέμη ᾠδὴ ἐπιγραφομένη il Sole, καὶ ᾀσμάτιον ὅπερ δεκαεξέ-

---

(¹) Βλέπε περὶ πάντων Νέον Μαρτυρολόγιον.

(²) Ἰωάννης Γονέμης ἀκμάζων ἐν ἔτει 1617 διέπρεψεν ὡς μισθοφόρων ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκος ἀποτελῶν τῷ 1608 μέρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐνετῶν πολιτῶν (degli Cittadini Venetiani) ἀπέθανε πολεμῶν μετὰ τοῦ πατρὸς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου.

(³) Κατὰ Φατσιολάτην 1630, καὶ κατὰ Κικόνιαν 1629—30.

(⁴) Ἐκ ταύτης ἐγεννήθη τῷ Σκηπίωνι θυγάτηρ Πολυξένη ὀνομασθεῖσα, καὶ νυμφευθεῖσα μετὰ τοῦ Κυπρίου κόμητος Δαβίλα.

(⁵) Κατὰ Παπαδόπουλον 1635.

της συνέθετο, Sonetto in occasione del dottorato del molto illustre et excellent. Sign. Francesco Morales (¹).

Σεβαστὸς Κυμηνίτης.

Ἐπονομαζόμενος οὕτως, ὡς ἐκ Κυμήνων (νῦν Χότζης) τῆς Τραπεζοῦντος ἕλκων τὸ γένος, ἐγεννήθη περὶ τὰ 1630 καὶ ἐπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, εἶτα δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἰταλίᾳ τελειότερον κατηρτίσθη. Ἐχρημάτισε σχολάρχης τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ σχολῆς τοῦ γένους διαδεχθεὶς Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον· περὶ τὸ 1689 προσκληθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ἐσχολάρχησε τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας « προελόμενος, ὡς λέγει Κωνστάντιος, ἀναμφιβόλως » τὰ παρὰ τῆς αὐθεντικῆς μεγαλοδωρίας πλείονα δίδακτρα, ἢ τὰ ἐν » Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ τῆς ἐξ Μαρμάρων ἐκκλησίας ἐμβατικίου » γλίσχρα κατ' ἔτος διακόσια γρόσια. Ἀλλ' οὐκ ἀπώνατο διὰ πολλοῦ » τῶν αὐθεντικῶν συντάξεων ὁ κατὰ πᾶσαν λόγου ἰδέαν τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς πεπαιδευμένος πρεσβύτης, τὸν βίον » μεταλλάξας ἐκεῖσε τῷ 1702 ἔτει κατὰ Σεπτέμβριον, πρὸς ὃν ἐπι» τύμβιον δι' ἰάμβων ὑπὸ Ἰωάννου Κομνηνοῦ πεποίηται.

Ἐνθάδε κεῖται πρεσβύτου σοφοῦ δέμας
Κλῆσιν Σεβαστοῦ καὶ γένος Κυμηνίτου,
Πατρὶς Τραπεζοῦς ᾗπερ ἦν κλεινὴ πόλις.
Ἀλλ' ὦ μαθητῶν πληθύς, ὡς εὐγνωμόνως
οἷς αὐτὸς ἐξέδωκε παιδείας λόγους,
Διδασκάλῳ σπείσατε δάκρυ κειμένῳ.
Σβέσθη σοφῶν γὰρ λύχνος ἐκ μέσου μετῶν.
Καὶ Χριστὸν αἰτήσασθε τῶν πόνων γέρας
Αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἄνω κληρουχίαν.
Ἐν ἔτει 1702, Σεπτεμβρίου 6, ἡμέρᾳ Κυριακῇ (²) ».

Συγγράμματα.

—Ἑορτολόγιον, ἐν ᾧ περί τινων ζητημάτων προλαμβανομένων· περὶ ἀκριβοῦς χρονολογίας· περὶ πασῶν τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς αὐτῶν θεωρίας κλπ. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Συναγώβου· αψά. μηνὶ Ἰουνίῳ.

—Δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἁγιωτάτης ἀνατολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλη-

---

(¹) Papadopoli, Histor. Gymnas. Patavini σελ. 275—6—Facciolati, Fasti, Patavini, tom. II σελ. 168 ꝁ 182—Cicogna inscrizioni Veneziani, tom. III σελ. 225.

(²) Τὸ ἐπιτύμβιον ὑπάρχον ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα ἐν Βλαχίᾳ ἐδημοσιεύθη, ὡς ἔχει, ὑπὸ Τριανταφυλλίδου ἐν Ποντικοῖς, καὶ ὑπὸ Κωνσταντίου ἐν ὑπομνήματι περὶ τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς· ἐν στίχῳ 7 ἀντὶ μετῶν εὕρηται παρὰ Κωνσταντίῳ μέγας.

σίας κλπ. Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας, ἔτει ἀπὸ θεογονίας αψγ' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον· παρὰ Ἀνθίμῳ ἱερομονάχῳ τῷ ἐξ Ἰβηρίας· 4ον μικρὸν σελ. 400. Ἐν τέλει «ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κυρίου Ἰωάννου τοῦ Ἐφεσίου».

Τῆς ἐκδόσεως ταύτης τὰ πλείω ἀντίτυπα φέρουσι τὴν πρὸς Δοσίθεον προσφώνησιν τοῦ ἐκδόντος Καστριώτου, ἔνια ὅμως ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ ἀφιέρωσιν εἰς Πέτρον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας. Περὶ τὸ τέλος, ἐν τμήματι τρίτῳ, ὑπάρχει Ἀπάντησις, πιθανῶς Δοσιθέου, πρός τι βιβλίον τυπωθὲν μὲν ἐν Παταβίῳ τῷ 1628 ὑπὸ Λατίνων κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, μεταφρασθὲν δ' εἶτα ἑλληνιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Ἰατροῦ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναιροῦντος.

Ἔγραψεν ὁ Τραπεζούντιος, καθ' Ἑλλάδιον—Περὶ τῆς ἀμώμου συλλήψεως τῆς Παρθένου, καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας. Καὶ κατὰ Ζαβίραν—Ἀναίρεσιν τοῦ καλενδαρίου—Σχόλια εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Δύσκολον, καὶ ἄλλα.

Εἰς τὴν ἐν 1699 ἔκδοσιν τῆς ὁμολογίας Πέτρου Μογίλα εὑρίσκονται ἓξ ἐπιγράμματα τοῦ Σεβαστοῦ εἰς Κωνσταντῖνον Βασαράβαν, εἰς τὴν βίβλον, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς βίβλου. Εἰς δὲ τὴν συνημμένην τῇ ὁμολογίᾳ Εἰσαγωγικὴν Ἔκθεσιν Βησσαρίωνος Μακρῆ, ἕτερον ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοῦ Κυμηνίτου εἰς τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα.

Νικόλαος Καλλιάκης.

Ἐγεννήθη τῷ 1645 ἐν Κρήτῃ· δεκαέτης ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ μετὰ δεκαετῆ φοίτησιν εἰς τὰ ἐκεῖ φροντιστήρια ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Τῷ 1666 προσεκλήθη εἰς Βενετίαν ἵνα διδάξῃ εἰς τὸ συστηθὲν Φλαγγιανὸν ἑλληνομουσεῖον, τοῦ ὁποίου καὶ ἔφορος ἐχρημάτισε, διδάξας τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Τῷ 1678 (1), διωρίσθη ἔκτακτος, καὶ τῷ 1681 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου· τῷ 1687 ἔλαβε καὶ τὴν ἕδραν τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς γενικῆς φιλολογίας παρὰ τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ, διατηρήσας αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῇ 8 Μαΐου 1707 (2).

Ὁ Καλλιάκης ἐπῃνέθη ὑπὸ πολλῶν ὁμοεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν ὡς «ἐξαίσιος ἔν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ μάλιστα τῇ θεολογίᾳ (3)».

Ἔγραψε πολλά, ἐξ ὧν ζῶν ἐξέδωκε,

—Orationes. Patavii, 1687.

Μετὰ θάνατον δέ,

—Nicolai Calliachii, de Ludis scenicis mimorum et pantomimorum,

(1) Ὁ Παπαδόπουλος (Gymn. Patav.) γράφει 1677.

(2) Ὁ Φαβρίκιος (Bibliotheca Græca) γράφει 1702.

(3) Προκόπιος Μοσχοπολίτης.

quod ex tenebris erutum recensuit, ac præparatione auctum Petro Garzonio Senatori amplissima divavit Antonius Maderò, Venet. D. M· Bibliothecæ curatori. Patavii. 1713· Ὁ ἐκδοὺς ἀνεψιός του Μαδερὸς ὁ Κρὴς προέταξεν εἰκόνα τοῦ θείου του φέρουσαν περιγραφὴν «Nicolaus Calliachius Cretensis in Patavino Lyceo lector», καὶ τετρασέλιδον λατινιστὶ προσφώνημα εἰς τὸν γερουσιαστὴν Γαρζόνην, καὶ προλεγόμενα τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἐκ σελίδων 24. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Καλλιάκη λέγει ὁ Beuchot «fait connaitre le théatre Grec et romain mieux qu'on ne l'avait »connu jusque-là, est curieux et merite d'être lu». Ἀνετυπώθη ὑπὸ Σαλεγγρίου (Novus Thesaurus Antiqu. tom. II, σελ. 699 καὶ ἑπ.).

Ὁ Ἰωάννης Πολένος ἐξέδωκεν ἐν Thesaurus utriusque Antiquitatum καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Καλλιάκη.

—De gladiatoribus. (tom. III, σελ. 333).

—De suppliciis veterum servorum (tom. IV. σελ. 473).

—De Osiride (αὐτόθι σελ. 395).

—De sacris Eleusiniis et eorum mysteriis (σελ. 317).

—De ludis scenicis· (tom. V. σελ. 461. διάφορον τοῦ προταχθέντος).

—De circensibus ludis (αὐτόθι σελ. 473) (¹).

Δοσίθεος Νοταράς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀραχώβῃ τῆς Κορινθίας τὴν 31 Μαΐου 1641 ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Νοταράδων οἴκου, ἐπίσημον ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς χρονικοῖς κατέχοντος θέσιν, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν διὰ δύο ἁγίων, δύο πατριαρχῶν καὶ ἄλλων ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τοῖς πολιτικοῖς διαπρεψάντων καταλαμπρύναντος τὸ ἑλληνικόν. Χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος παρὰ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1657, καὶ προσοικειωθεὶς τῷ τότ' ἐκεῖσε διατρίβοντι πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Παϊσίῳ, περιῆλθε μετ' αὐτοῦ τὸν Εὔξεινον καὶ τὰ Παραδουνάβια. Ἀποθανόντος τοῦ Παϊσίου κατὰ Δεκέμβριον 1660, ὁ Δοσίθεος ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν· τῷ δὲ 1661, χειροτονηθέντος Νεκταρίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ὁ Δοσίθεος προσληφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀρχιδιάκονος συμπεριῆλθε τὴν Παλαιστίνην, Βλαχίαν, Μολδαβίαν καὶ λοιπὰ μέρη, χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐλθὼν μετὰ Νεκταρίου εἰς Ἀδριανούπολιν ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ ἔξαρχος εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολήν του ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κἀκεῖ ὑπὸ Νεκταρίου ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας (1666)·

(¹) Fabricii, XI, σελ. 538 not. 5.—Beuchot, Biographie Universelle, tom. VI.—Papadopoli, Histor, Gymn. Patav.

ἀποσταλεὶς δ' αὖθις ἔξαρχος εἰς τὰς Παριστρίους ἡγεμονίας συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν καὶ ὅλως ἐγυμνώθη· ἐπανελθὼν εἰς Βυζάντιον, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔνθα ἥδρευεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλή, ἐνήργησε πρὸς ἔκδοσιν φιρμανίου πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Βηθλεέμ· ἀποτυχὼν ὅμως τοῦ ποθουμένου ἐπανέστρεψεν εἰς Βυζάντιον, καί, παραιτηθέντος τότε Νεκταρίου τῆς πατριαρχείας, μετετέθη ὁ Δοσίθεος ἀπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Καισαρείας εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων (23 Ἰανουαρίου 1669).

Ἀλλὰ τὸν θρόνον ἐκεῖνον ὁ Δοσίθεος δὲν εὗρεν ἐστρωμένον διὰ ῥόδων, τοὐναντίον δὲ πολλαὶ ἐξ ὑπαρχῆς ἀνεφάνησαν καὶ παρεπίκραναν τὴν χριστιανικωτάτην αὐτοῦ ψυχὴν ἄκανθαι· ὑπὸ βάρη ἀφόρητα ἐστέναζεν ὁ Πανάγιος Τάφος, κατηρειπωμέναι ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι, ἐν αἷς ἐγεννήθη καὶ ἐδοξάσθη ὁ μάρτυς τοῦ Γολγοθᾶ, ζιζάνια ἀρκετὰ εἶχε σπείρει ὁ δυτικὸς προσηλυτισμός, καὶ ἐν γένει πάντα ἦσαν μεστὰ ταραχῆς καὶ συγχύσεως. Μὲ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως τεθωρακισμένος ὁ μακάριος Δοσίθεος ἠγωνίσθη τὸν καλὸν τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνα, καὶ δι' ἀκραδάντου ἐπιμονῆς πάντα ἐνίκησε τὰ προσκόμματα, καὶ τὸν θρόνον τοῦ Ἰακώβου ἐν τῇ ἀληθεῖ περιωπῇ ἀνήνεγκε, καὶ διὰ τῆς προσηκούσης αἴγλης περιέβαλλε.

Περιερχόμενος ὁ Δοσίθεος ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ἐξητεῖτο τὸν ὀβολὸν τῶν φιλοχρίστων εἰς ἐλάφρυνσιν τῶν ἁγίων τόπων. Διήνυσεν ὅλον τὸν βίον του περιοδεύων, ζητῶν ἀπὸ τοὺς πλουσίους, δίδων εἰς τοὺς πτωχούς, καὶ τὰ πάντα διεχειρίσθη ἀφιλοκερδῶς. Ἀνῳκοδόμησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Βηθλεὲμ, καὶ ἄλλας, ἀνήγειρε ξενῶνας, καὶ δι' ἄλλων καθιδρυμάτων ἐκαλλώπισε τοὺς ἁγίους τόπους.

Εἰς τὸν ἀκάματον Δοσίθεον ὀφείλεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μεγίστη ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη. Συνεστήσατο διὰ μυρίων δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας γλυκείας καθίστα ἄδολος πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως, Ἑλληνικὴν ἐν Ἰασίῳ τυπογραφίαν (1681), πολλῆς ὠφελείας γενομένην εἰς τὸ ἔθνος πρόξενον, καὶ ἐκ τῶν πιεστηρίων τῆς ὁποίας ἀπελύθησαν ὀγκωδέστατα συγγράμματα διανεμόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δωρεὰν εἰς τοὺς διψῶντας μαθήσεως· καὶ εἶναι τωόντι θαυμασμοῦ ἄξιον πῶς κατώρθου ὁ χαλκέντερος οὗτος νὰ συγγράφῃ χιλιοσέλιδα εἰς φύλλον πονήματα καὶ ἐπαρκῇ εἰς τὴν δαπάνην ἐκδόσεων, ὧν παρομοία δὲν ἐγένετο ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, καὶ εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν ἡ τυπογραφία ἔχει φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος.

Ἀπεβίωσεν ὁ ἀείμνηστος Δοσίθεος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 7 Φεβρουαρίου 1707, ἐν ἡλικίᾳ ἑξήκοντα ἓξ ἐτῶν (¹).

Ἦν εἰδήμων, καθ' Ἑλλάδιον, τῆς Τουρκικῆς, Ἀραβικῆς, Ῥωσσικῆς, Γεωργιακῆς, Ἑλληνικῆς, καὶ Λατινικῆς διαλέκτου. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀγαθοεργημάτων αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεσσαλὸν, ἀπίστευτος φαίνεται τοῖς μὴ εἰδόσι τὸν ἄνδρα. Δριμὺς ἠγέρθη τῶν Λατίνων ἐπικριτὴς, προμαχῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, ἣν οὗτοι μυριοτρόπως κατεπολέμησαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀδυνατοῦντες ἵνα παλαίσωσι πρὸς ἀκαταγώνιστον. καὶ ἄτρωτον ἀντίπαλον ἐδωροδόκησαν τὸν μέγαν βεζίρην, ἔθηκαν εἰς κίνησιν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις, πλὴν οὐδόλως ἠδυνήθησαν νὰ κατασιγήσωσι τὸν λατινομάστιγα Δοσίθεον· ὁ ταῦτ' ἀναφέρων Ἄγγλος Ricaut, γνωρίσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἐξεικονίζει οὑτωσί· «Prelat, plein de feu, plein d'hardiesse, remuant et entreprenant, qui irrita infiniment les Latins».

Ὁ Δοσίθεος ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου διάφορα συγγράμματα πλουτίσας διὰ πολλῶν καὶ πολυτίμων σημειώσεων, ὡς Ἀντίῤῥησιν Νεκταρίου Ἱεροσολύμων (1682), Συμεὼν Θεσσαλονίκης κατὰ αἱρέσεων μετὰ διαφόρων ἄλλων (1683), Μαξίμου Πελοποννησίου ἐγχειρίδιον κατὰ Λατίνων (1690), Ἀντίῤῥησιν Συρίγου (1690), Ἀκολουθίαν Παρασκευῆς τῆς Νέας (1692), ὁμολογίαν Μογίλα (1699) καὶ ἄλλα πολλά· πρὸ πάντων ὅμως τοὺς ἑξῆς τρεῖς τόμους, περιέχοντας ἀνέκδοτα διαφόρων κατὰ τῶν παπικῶν καινοτομιῶν γραψάντων, καὶ πεπλουτισμένους μετὰ τοσούτων σημειώσεων, ὥστ' εἰκότως ἐκλαμβάνονται ὡς ἴδια τοῦ Δοσιθέου ἔργα.

—Τόμος Καταλλαγῆς, ἐν ᾧ περιέχονται συγγραφαὶ ἀνωνύμων τινῶν καὶ Ἰωάννου τοῦ νομοφύλακος καὶ Γεωργίου τοῦ Κορεσσίου· καὶ Μακαρίου ἱερομονάχου τοῦ Μακρῆ, καὶ συνέλευσις ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ· τυπωθεὶς ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1692 ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας.

—Τόμος Ἀγάπης κατὰ Λατίνων συλλεγεὶς καὶ τυπωθεὶς παρὰ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐν ἔτει 1699. ἐν τέλει ἀναγινώσκεται. «Ἐτυπώσαμεν τὸν παρόντα τόμον ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδοβλαχίας χαλκοτυπίᾳ καὶ » ἀναλώμασι τοῦ ἁγίου τάφου διὰ Διονυσίου μοναχοῦ, ὄντος διορθωτοῦ τοῦ » λογιωτάτου διδασκάλου Ἱερεμία τοῦ Κακαβέλα ».

—Τόμος Χαρᾶς, ἐν ᾧ περιέχονται αἱ ἐπιστολαὶ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ὀγδόη Σύνοδος, σημειώσεις τινὲς εἰς ταύτην τὴν ἁγίαν Σύνοδον· τὰ ἀντιῤῥητικὰ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης Νικολάου Ἰατροφιλοσόφου λόγος Μελετίου Ἀλεξανδρείας κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα, διάλογος Ἱερομνήμονος μοναχοῦ

(¹) Ὁ Βρετὸς (Καταλ. Α. σελ. 196) κατὰ λάθος λέγει, ὅτι ὁ Δοσίθεος τέθνηκε γεγονὼς ἐτῶν ἑκατὸν ὀκτὼ, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ ἀναφέρει, ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' καὶ ἀπέθανε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

μετά τινος ἑτέρου μοναχοῦ κατὰ Λατίνων, τυπωθεὶς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ῥημνίκου. Ἡγεμονεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασσαράμπα βοϊβόδα. Διὰ ἐξόδου καὶ ἐπιμελείας τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης κυρίου Δοσιθέου· παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου ἐπισκόπου Ῥημνίκου κυρίου Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας· ἐν ἔτει αψέ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

Ὁ τόμος οὗτος εἰς φύλλον περιέχει δύο σελιδαριθμήσεις, ὡς ἑξῆς· Ἐπιστολαὶ Φωτίου. Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Φωτίου Συνόδου σελ. 1—134. Κεραμέως ἀντιῤῥητικὰ 1—552. Μελετίου Πηγᾶ λόγος περὶ τοῦ τίς ἐστιν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία 553—609. Ἱορομνήμονος διάλογος κατὰ Λατίνων 610—633. Παροράματα σελ. 634—40.

Ἐν ἀρχῇ εὕρηνται πέντε ἐπιγράμματα εἰς Κωνσταντῖνον Μπασσαράμπαν βοϊβόδαν ἐκ μέρους τῶν φοιτητῶν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας.

Ἔγραψεν ὁ Δοσίθεος—Ἐγχειρίδιον ἔλεγχον τὴν καλβινικὴν φρενοβλάβειαν συκοφαντοῦσαν τὴν ἀνατολικήν, ἁγίαν, καθολικήν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, τυπωθὲν μετὰ τῆς ἐν ἔτει 1690 ἐκδοθείσης Ἀντιῤῥήσεως κατὰ τῶν Καλβινικῶν κεφαλαίων τοῦ Συρίγου, καὶ περιέχον ἰδίαν σελίδωσιν 1—92.

—Ἀπάντησιν κατὰ Λατίνων. (Συνεξεδόθη μετὰ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας Σεβαστοῦ Κυμηνίτου).

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν ὑπὸ Δοσιθέου γραφέντων εἶνε τὸ κατωτέρω, ἐκδοθὲν μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ διαδόχου ἐν τῷ πατριαρχικῷ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνῳ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, προτάξαντος τὸν βίον καὶ ὡραίαν εἰκόνα τοῦ ἀοιδίμου θείου του. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀρκοῦν καὶ μόνον ἵνα καταδείξῃ τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ χαλκεντέρου Πελοποννησίου, εἶνε ὄντως θησαυρὸς πολύτιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

—Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, διῃρημένη μὲν ἐν δώδεκα βιβλίοις, ἀρχομένη δὲ ἀπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου καὶ πρώτου ἱεράρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἕως τοῦ παρόντος ἔτους, περιέχουσα τάς τε θείας συνελεύσεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην συναθροισθείσας ἐπιφανεστέρας Συνόδους, ὀρθοδόξους τε καὶ κακοδόξους, οἰκουμενικάς τε καὶ τοπικὰς, καὶ πᾶν τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ γίνεται καὶ μνήμη κατὰ τάξιν πάντων τῆς Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς αὐτοκρατόρων, καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ τῶν πέντε πατριαρχῶν σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, καὶ ὧν ἔλαχον διοικήσεων καὶ πρεσβείων, καὶ πολλῶν ἄλλων πατέρων, ἀρχιεπισκόπων τε καὶ ἀρχιεπισκοπῶν, αἱρεσιαρχῶν τε πάντων, καὶ πασῶν αἱρέσεων, καὶ τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν, ἐθνῶν τε καὶ ἀρχηγῶν τινῶν χριστιανισμοῦ, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐθνῶν, ἐφόδων τε ἐθνῶν καὶ πολέμων, πόλεών τε ἁλώσεων καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ πολλάκις ἀναιρέσεως Ἑβραίων, ἀποικίας τε και ἐξορίας αὐτῶν, ἀπαριθμήσεώς τε πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν κατὰ πασῶν τῶν Αἱρέσεων ἀγωνισαμένων, Σχίσματός τε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν παπῶν Ῥώμης, καὶ καθαιρέσεως τῆς μοναρχίας αὐτῶν

καὶ ἀναμαρτησίας· διὰ πολλῶν ἀναντιῤῥήτων ἀποδείξεων περί τε τοῦ ἱεροῦ λεγομένου πολέμου, συμφορῶν καὶ πολιορκιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ διαφόρων ἐθνῶν, καὶ αἰχμαλωσίας αὐτῆς ὑπό τε Λατίνων, καὶ εἶτα Ὀθωμανῶν καὶ ἀπαριθμήσεως, μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς, τῶν σοφῶν ἀνδρῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐπιβουλῶν τε καὶ ζημιῶν ὑπὸ Λατίνων καὶ Ἀρμενίων εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Κυρίου Τάφον, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐν αὐτῷ πατριάρχας, καὶ ἑτέρων πολλῶν ἀξιομνημονεύτων ὑποθέσεων· συγγραφεῖσα μὲν παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἁγιωτάτου καὶ ἀοιδίμου πατριάρχου κυρίου Δοσιθέου, κοσμηθεῖσα δὲ, καὶ ἐν τάξει ἀρίστῃ τεθεῖσα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Χρυσάνθου, οὗ καὶ τοῖς ἀναλώμασι, μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου Τάφου, ταὐτὸν εἰπεῖν τῇ ἐλεημοσύνῃ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐτυπώθη ἐν ἔτει τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ὀγδόῳ ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς ἡγεμονίας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου κυρίου Ἰωάννου Στεφάνου βοεβόδα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ τῆς Οὐγγροβλαχίας αὐθεντικῷ Θρόνῳ, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Μητροφάνους ταπεινοῦ ἱερομονάχου Γρηγορᾶ τοῦ ἐκ Δωδώνης, ἐπιστατοῦντος τῇ τυπογραφίᾳ Στωΐκα ἱερέως τοῦ Ἰακωβίτζη, ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον· ὡρίσθη δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Χρυσάνθου δίδοσθαι τὴν βίβλον τοῖς εὐσεβέσι δωρεάν.

Ἡ ἀξιόλογος αὕτη βίβλος ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 1247 μεγάλου φύλλου.

Ἐκτὸς τούτων εὕρηνται πολλ' ἄλλα τοῦ Δοσιθέου ἀνέκδοτα, ὡς

—Συναγωγὴ νόμων ἐκ διαφόρων νομίμων (¹).

—Ἱστορία τοῦ Σιναίου ὄρους.

—Ἱστορία Ἱερουσαλήμ.

Κακαβέλαι.

Α'. *Ἱερεμίας*. Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐν τῇ πατρίδι παιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια ὑπέδυ τὸ μοναχικὸν τριβώνιον. Μεταβὰς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔρωτι μαθήσεως, ἦλθεν εἰς Λειψίαν τῆς Γερμανίας, ἔνθα ἐγένετο γνωστὸς τοῖς ἐκεῖ διδασκάλοις, καὶ μάλιστα Ἰωάννῃ Ὀλεαρίῳ καθηγητῇ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· ἐκ Λειψίας ἦλθεν εἰς Βιέννην, ὅθεν τῷ 1670 ἔγραψε πρὸς τὸν Ὀλεάριον ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ὑπογράφεται *Ἱερεμίας ὁ Ἕλλην διδάσκαλος τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας*. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Κακαβέλα ἐτυπώθη ὑπὸ Ὀλεαρίου εἰς τὰς σημειώσεις αὐτοῦ ἐν τῷ Χρονικῷ Φιλίππου τοῦ Κυπρίου. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετέβη εἰς Ἰάσιον καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας, καὶ ὡς τοιοῦτος μνημονεύεται ἐν ἔτει 1698.

Μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλατίνα (Vi-

---

(¹) Matthæi codices Mosquenses σελ. 41.

Κατ' ἔκτασιν βίον τοῦ Δοσιθέου ἐκδώσει προσεχῶς ὁ ἐνταῦθα παραμένων ἁγιοταφιτικὸς ἔξαρχος Κύριλλος Ἀθανασιάδης ὁ Σάμιος.

lae Pontificium) καὶ ἦτο κατὰ Δημήτριον Μοσχοπολίτην, *εἰδήμων τῆς τε Ἑλληνικῆς, καὶ Λατινικῆς, καὶ ἑβραϊκῆς, καὶ Ἰταλικῆς διαλέκτου, πεπαιδευμένος τήν τε θύραθεν φιλοσοφίαν, καὶ μάλιστα τὴν ἱερὰν γραφὴν, κήρυξ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου δοκιμώτατος* ».

Ἐκτὸς τῆς πρὸς Ὀλεάριον ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου, εὕρηνται καὶ ἡρωελεγεῖα αὐτοῦ ἐπιγράμματα εἰς Τόμον Ἀγάπης Δοσιθέου, ἐπιστασίᾳ του ἐκδοθέντα.

Β΄. *Γεράσιμος* συγγενὴς τοῦ προῤῥηθέντος· ὑπῆρξεν ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν τοῦ λογίου τούτου μνημονεύεται τὸ ἑξῆς.

—Λόγος ἱστορικὸς τῆς ἱερᾶς πολιτείας τοῦ παναγιωτάτου καὶ σοφωτάτου κυρίου κυρίου Διονυσίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Κομνηνοῦ συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις λογιωτάτου ἱεροκήρυκος Γερασίμου τοῦ Κακαβέλα· καὶ ἀφιερωθεὶς τῷ παναγιωτάτῳ πρώην Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως κυρίῳ κὺρ Διονυσίῳ τῷ Γέροντι δαπάνῃ καὶ σπουδῇ τοῦ τιμιωτάτου κὺρ Ἰσαὰκ Ῥάλλη τοῦ Χαλέπλη καὶ ἑρμηνευτοῦ τῆς γαληνοτάτης Ἀριστοκρατείας τῶν Ἐνετῶν. Ἐνετίῃσιν 1689, παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ, αχπθ΄.

Μακρῆς.

Α΄. Βησσαρίων. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1635 ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠκροάσατο τῶν ἐκεῖ καθηγητῶν, ἰδίᾳ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Ἰωάννου Καρυοφύλλη. Ἐπαναστρέψας εἰς Ἰωάννινα ἐσχολάρχησεν ἐκεῖ μέχρι θανάτου. Ὁ Βησσαρίων ἐπαινεῖται καὶ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διαλαμψάντων περὶ τὰ τέλη τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἡ δ' ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα γραμματικὴ πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος καὶ ὑπεσκέλισε τὰς τέως ἐν χρήσει τοῦ Λασκάρεως καὶ Γαζῆ. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ περὶ τὰ θεολογικὰ ἦν τρίβων ὁ ἱερομόναχος οὗτος, ἐν φιλίᾳ καὶ ἐπιστολιμαίᾳ κοινολογίᾳ διατελῶν πρὸς τοὺς τότε λογάδας, ὡς Γεράσιμον Βλάχον (1), Βούλγαρην καὶ ἄλλους. Ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1699.

Συγγράμματα.

—Σταχυολογία τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς γραμματικῆς τέχνης, ἐκδοθεῖσα παρὰ Βησσαρίωνος ἱερομονάχου Μακρῆ, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πάνυ ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία· νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα, καὶ πάσῃ ἐπιμελείᾳ Μιχαὴλ

(1) Πρὸς Βησσαρίωνα ἔγραψεν ὁ Βλάχος ἐκ Κερκύρας ἐπιστολὴν περὶ θεολογικῶν καὶ φυσικῶν ζητημάτων, δημοσιευθεῖσαν ἐν Εὐαγγελικῷ Κήρυκι τῶν Ἀθηνῶν (ΣΤ΄, σελ. 279—86).

ἱερέως τοῦ Μήτρου ἐξ Ἰωαννίνων διορθωθεῖσα, οὗ τῇ προτροπῇ προσετέθη καὶ τὸ περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων τοῦ Ἀμμωνίου, χάριν τῶν φιλομαθῶν. Ἐνετίῃσι, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. αχπς'.

Μετετυπώθη τῷ 1694, 1768, 1780, 1804, καὶ 1813. Ἐν ἀρχῇ τῶν ἐκδόσεων τούτων εὕρηται καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Εἰ πολύιδρις ἔμεν μέμαας νέε γραμματικῆς τε,
Κ' ἄλλης ἰδμοσύνης, μάνθανε τήνδε βίβλον.
Ἤ γε γὰρ εὐπορίει θεμέθλων καὶ ἀστυφελίκτων
Ἐργοπόνου τέχνης γραμματικῆς ἐπόρου.

—Εἰσαγωγικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης· ἐκδοθεῖσα μὲν παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Βησσαρίωνος Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων· τυπωθεῖσα δὲ προτροπῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ γαληνοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου, Κωνσταντίνου Μπασαράμπα βαϊβόνδα, τοῦ Μπραγκοβάνου πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀρχιερατεύοντος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου μητροπολίτου κυρίου Θεοδοσίου, Ἐν τῇ σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Συναγόβου· ἐν ἔτει αχ'ηθ', κατὰ μῆνα τὸν Φεβρουάριον, παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ἱερομονάχοις Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας.

(Εἰς μέγα ὄγδοον, σελ. σνς'. Συνεξεδόθη τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Μογίλα ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δοσιθέου, ὡς « οὐ μόνον τῇ τάξει, ἀλλὰ καὶ ταῖς διαιρέσεσι, καὶ » τοῖς νοήμασι πολὺ τὸ παρεμφερὲς ἔχουσα τῇ ὀρθοδόξῳ ὁμολογίᾳ »).

Ἐν τῇ ἐκδόσει εὕρηται καὶ ἐπίγραμμα Σεβαστοῦ Κυμηνίτου εἰς Βησσαρίωνα.

Β'. Μελέτιος ἱερομόναχος, ἐξ Ἰωαννίνων καὶ πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Βησσαρίωνος· ἐτετίμητο τῷ ὀφφικίῳ νοταρίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐχρημάτισεν ἐπιμελητὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου· ὡς τοιοῦτος δ' ἐπεμελήθη τὴν ἐν 1690 ἔκδοσιν τῶν κατὰ Καλβινιστῶν πονημάτων Συρίγου καὶ Δοσιθέου. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου, ὡς εἰδήμων τῶν ἱερῶν γραφῶν, καὶ κῆρυξ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας.

Γ'. Μακάριος, ἀγνοοῦμεν πόθεν καὶ τίς οὗτος. Ἐν τόμῳ Καταλλαγῆς Δοσιθέου ἐξεδόθη πόνημα αὐτοῦ (1692).

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Λόγος ἄρτι ἐγένετο περὶ τῶν γεννητόρων τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἰδίως τῆς μητρὸς αὐτοῦ Λοξάνδρας. Γεννηθεὶς οὗτος τῷ 1636 (¹), διεκρίθη παιδιόθεν ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ φιλομαθείᾳ· ἀπορφανευθεὶς δὲ τοῦ πατρὸς εἰς βρεφικὴν ἔτι ἡλικίαν ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τῆς σοφῆς μητρός

(¹) Audiffret καὶ Salaberry, Biographie universelle, tom. XXVII.

τού, καὶ καλῶς ὑπ' αὐτῆς διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια ἐστάλη δωδεκαέτης (1648) εἰς τὸ τότε περιλάλητον τοῦ Παταβίου πανεπιστήμιον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς (1). Μετὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν φοίτησιν ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ ἰατροφιλοσόφου (1662). Ἐπισκεφθεὶς δ' εἶτα τὴν Ῥώμην καὶ Βονωνίαν (1664) (2), ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἀποχωρήσαντος τότε τῆς σχολαρχίας τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου, διωρίσθη τοιοῦτος ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εὐδοκίμως ἐδίδαξε (1665—72) ἐξασκῶν ἅμα καὶ τὴν ἰατρικὴν παρὰ τοὺς ἄρχουσι τῶν Τούρκων, καὶ παρὰ πάντων εὐνοίας ἀπελάμβανεν. Ἐπειδὴ ὅμως πρόσφατα παραδείγματα τὸν εἶχον πείσει, ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἀπέβαινε λίαν κινδυνώδης ἐν Τουρκίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ταύτης, καὶ βλέπων ὅτι τὸ πολιτικὸν στάδιον εὐρύτερον μέλλοντος πεδίον ἤνοιγεν, ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν· τοσοῦτον δ' ηὐδοκίμησεν, ὥστε ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς, ἃς ἐγίνωσκεν ἤδη, ἐγένετο ἐν βραχεῖ ἐγκρατὴς τῆς Τουρκικῆς, Περσικῆς, Ἀραβικῆς, Γαλλικῆς, καὶ Σλαβωνικῆς. Τότε δ' ἐνυμφεύθη καὶ Σουλτάναν τὴν θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοσκολαίου καὶ Κασσάνδρας, θυγατρὸς Ἀλεξάνδρου Ἠλία Βόδα.

Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, πρὸς οὓς προηγουμένως ὁ Μαυροκορδάτος διὰ τῆς ἰατριακῆς ᾠκειώθη ἦτο καὶ ὁ Παναγιώτης Νικούσιος, παρ' ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ γραμματεὺς μυστικὸς καὶ μεταφραστὴς τῷ 1671 ἐγένετο. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζίρου μέγας διερμηνεὺς τῆς αὐτοκρατορίας ὁ Μαυροκορδάτος (1673), συστημένος τῷ Κιουπρουλῇ καὶ ὑπό τινος ἐξαδέλφου του, ὅστις πάσχων πολὺ ὠφελήθη ὑπὸ τῶν ἰατρικῶν συμβουλῶν αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸ πατριαρχεῖον ὠνόμασεν αὐτὸν μέγαν λογοθέτην.

Ὁ νέος διερμηνεύς, ἐπιδέξιος καὶ περίνους πολιτικὸς ἀναδειχθείς, διεχειρίσθη τὸ περισπούδαστον ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον ἐκεῖνο ἀξίωμα ἐπὶ τριάκοντα ἔτη, ἐκτεθειμένος εἰς ὅλας τὰς τροπὰς τῆς τύχης. Συγκατηγορηθεὶς τῷ ἀποκεφαλισθέντι μεγάλῳ βεζίρῃ Καρᾶ Μουσταφᾶ, ὡς συνεργήσας εἰς τὴν μὴ ἐκπόρθησιν τῆς Βιέννης, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Ἀδριανουπόλει· ἀλλ' εἰς τὴν ἀδεξιότητα τοῦ διαδεχθέντος

---

(1) Κωνσταντίου, Ὑπόμνημα περὶ τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς.

(2) Ἐν Βονωνίᾳ ἐδημοσίευσε τότε καὶ τὴν πολύκροτον περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος διατριβήν του.

αὐτὸν ἐν τῷ τῆς μεγάλης διερμηνείας ἀξιώματι ἀρνησιθρήσκου Ἐνετοῦ, ὤφειλεν ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ἐλευθέρωσιν καὶ ἀνάκλησίν του. Καὶ δὴ ὁ μέγας βεζίρης Σουλεϊμὰν-πασᾶς ἀναδιορίσας αὐτόν, ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ μισθοῦ (τριῶν φλωρίων καθ' ἑκάστην) ἐδωρήσατο τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ μητροπολιτικὰ εἰσοδήματα τῆς Ἀδριανουπόλεως, πρὸς δὲ καὶ τὰς προσόδους τῶν νήσων Μήλου καὶ Μυκώνου.

Ἐν τούτοις ὁ πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς συμμάχους πόλεμος ἐξηκολούθει μετὰ μεγίστου ζήλου, καὶ ὁ μακροχρόνιος καὶ δαπανηρὸς ἐκεῖνος ἀγὼν εἶχεν ἀνοίξει βαθείας πληγὰς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. δι' ὅπερ ὁ Σουλεϊμὰν ἅμ' ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον ἠθέλησε διὰ τῆς εἰρήνης νὰ ἐπουλώσῃ αὐτάς. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν τῆς Γερμανίας αὐτοκράτορα πρέσβεις, λόγῳ μὲν ὅπως ἀναγγείλωσιν αὐτῷ τὴν ἀνάῤῥησιν, ἔργῳ δ' ὅπως ὑποκλέψωσι τὴν εἰρήνην. Τοιοῦτοι δ' ἐξελέχθησαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Ζουλφικὰρ ἐφένδης, οἵτινες καὶ ἐλθόντες εἰς Βιέννην (1688) μετὰ πολλὰς προσπαθείας καὶ πολλοὺς λόγους ἐπανέστρεψαν ἄπρακτοι, μετὰ τετραετῆ ἀπουσίαν (1). Ὅθεν ἐξηκολούθησεν ὁ μεταξὺ Τούρκων καὶ Γερμανῶν πόλεμος, καθ' ὃν συνεξεστράτευσε τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος· ἀλλὰ τὰ Τουρκικὰ ὅπλα ὑπῆρξαν ἀτυχῆ, καὶ νέαι προτάσεις εἰρήνης, μεσολαβήσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν οὐδετέρων δυνάμεων, διεβιβάσθησαν παρὰ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς συμμάχους. Τέλος ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ νέα σύνοδος τῶν διαμαχομένων εἰς Κάρλοβιτζ, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐστάλη ὡς πληρεξούσιος τῆς Πύλης ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ. « Ἡ περιώνυμος ἐκείνη συνθήκη, λέγουσιν οἱ Audiffret » καὶ Salaberry, ὑπῆρξεν ἔργον τῶν χειρῶν τοῦ Μαυροκορδάτου, » ὅστις καὶ διεξήγαγε τὴν ἀκροσφαλῆ ἐκείνην ἀποστολὴν ὡς λεπτὸς » διπλωμάτης, ὑπ' οὐδενὸς ἐπηρεασθείς, ἀλλ' *ὁ ταπεινότερος ὑπηρέ- » της τῶν συμβάντων* διατελέσας. Ἔκτοτε τὸ ὄνομά του, γνωστὸν » τέως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κατέστη πολυθρύλλητον καὶ καθ' ὅλην τὴν » Εὐρώπην ». Ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη ἐφάνησαν εὐχαριστημένα ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὑποθέσεως, καὶ πολλαχῶς ἐτίμησαν τὸν ἐργάτην. Ὁ Σουλτάνος τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον *μαχρὲμ ἐσρὰρ* (ἐξ ἀποῤῥήτων), συνεπάγοντα καὶ τὸν τοῦ ἐκλαμπροτάτου (illustrissimo), καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος τῷ ἔπεμψεν αὐτοκρατορικὰ δῶρα.

(1) Κατὰ τοὺς Audiffret καὶ Salaberry, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπίτηδες, διαφοροτρόπως

Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν εἰρήνην ταύτην δὲν ἠρέσκετο μέγα μέρος Τούρκων, στάσις ἐπῆλθεν ἐν Κωνσταντινοπόλει, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος κινδυνεύων νὰ θανατωθῇ, ἐσώθη φεύγων εἰς Σωζόπολιν. Ἐν τούτοις οἱ οἶκοί του ἐδημεύθησαν, καὶ αὐτὸς ἔμεινε κεκρυμμένος, μέχρις οὗ διελύθη ἡ στάσις· ἐπανελθὼν τότε ἀνέλαβε μετὰ μεγαλειτέρας λαμπρότητος τὸ δι' ἄλλας χεῖρας δυσβάστακτον τοῦ μεγάλου διερμηνέως κηρύκειον.

Ἡ σύζυγος αὐτοῦ Σουλτάνα ἀποθανοῦσα εἰς ἀκμαίαν ἔτι ἡλικίαν τῷ κατέλιπε τρεῖς υἱοὺς τὸν Σκαρλάτον, ἀποθανόντα μικρὸν μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ πρὸς Ἴλιγγαν θυγατέρα Κωνσταντίνου Βόδα Βασαράβα, τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἐναλλὰξ τὸν πατέρα εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα διαδεξαμένους, και δύο θυγατέρας, τὴν Δοξάνδραν καὶ Ἑλένην.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὑπερεβδομηκονταέτης ἤδη ὤν, καὶ ὑπὸ δεινῆς ποδαλγίας πάσχων, αἰσθανόμενος τὸ τέλος αὐτοῦ πλησιάζον, προσεκαλέσατο περὶ τὴν κλίνην τοὺς οἰκείους του πάντας καὶ συμβουλεύσας αὐτοῖς τὰ δέοντα, διέταξεν ἵνα ἡ κηδεία του γίνῃ ἄνευ πολυτελείας καὶ ματαιότητος· συντάξας δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτάφιόν του ἐπίγραμμα, ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν τέκνων του ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν ἔτει 1709.

Ὁ Μαυροκορδάτος δικαίως ἐπῃνέθη ὑπό τε ὁμογενῶν καὶ ἀλλοεθνῶν διά τε τὴν πολιτικὴν περίνοιαν, τὴν εὐρυμάθειαν, καὶ τὰς ἐπικοσμούσας τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα ἀρετάς. Ἰάκωβος Ἀργεῖος, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ἐξύμνησεν ἐπαξίως δι' ἐπιταφίου λαμπροῦ τὸν τεθνηκότα.

Παραπλησίους δ' ἐπαίνους ἔπλεξαν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Μοσχοπολίτης, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης, Ἱερόθεος ὁ Δρύστρας, Ἐπαμινώνδας Σταματιάδης καὶ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν.

Κατ' Εὐγένιον μαθηταὶ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐγένοντο πολλοί, ἐξ ὧν ἀπαριθμοῦνται Βησσαρίων ὁ Μακρῆς, Ἰάκωβος Μάνος, Ἱερόθεος ὁ Δρύστρας, Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν, Διονύσιος Μαντούκας ὁ Καστοριεύς, καὶ ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος ὁ Νάξιος (¹)·

Συγγράμματα.

—Instrumentum pneumaticum circulandi sanguinis sive de modo et usu pulmonum. Bolognæ 1664 (²).

προφασιζόμενος, διέμεινε κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ἐν Βιέννῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ κεκηρυγμένου ἐχθροῦ του Κιουπρουλῆ Μουσταφᾶ, μεγάλου βεζίρου.

(¹) Βουλγάρεως Λογική.

(²) Κατὰ λάθος Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν, καὶ Ἐπ. Σταματιάδης φέρουσιν ὅτι ἐτυπώθη ᾳχ α'. ἐν Φλωρεντίᾳ.

—Ἀνετυπώθη ἐν Φραγκοφόρτῃ 1665, καὶ πολλάκις ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέδειξε, λέγει ὁ κ. Σταματιάδης, βασιμώτερον πάντων τῶν προκατόχων του τὴν διὰ τῶν πνευμόνων κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, βεβαιώσας τοῦτο διὰ πολυπληθῶν παραδειγμάτων καὶ δι' εἴκοσιν ἀποδείξεων. Οἱ Τοῦρκοι ἀδυνατοῦντες νὰ ἐννοήσωσι τὴν θεωρίαν τῆς τοῦ αἵματος κυκλοφορίας, ἐξέλαβον ὡς μάγον τὸν Μαυροκορδάτον· οὗτος δὲ ὅπως διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ταύτην, ἐξέδωκεν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ἴδιον περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος πόνημα, ὅπερ πιθανῶς ἦτον ἐπιτομὴ τοῦ Λατινιστὶ ἐκδοθέντος.

—Περὶ ἀστυκοῦ δικαίου (Preceptes de droit civil).

—Φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικὰ ἀνάμικτα.

—Ἀπομνημονεύματα περὶ τῶν Τούρκων αὐτοκρατόρων. (ἐδημοσιεύθησαν Γαλλιστὶ ὑπὸ Lacroix, Etat de l'Empire Ottoman. 1696).

—Ἱστορία ἱερὰ, ἤτοι τὰ Ἰουδαϊκὰ κατ' ἐπιτομὴν συγγραφέντα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου κυρίου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ μεγάλου λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐξ Ἀποῤῥήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ διὰ δαπάνης τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας, κυρίου Ἰωάννου βοεβόδα, τοῦ σοφωτάτου υἱοῦ αὐτοῦ, νεωστὶ τυπωθέντα ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῶν ἁγίων Πάντων, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου μητροπολίτου κυρίου Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, πρὸς τὸ διανέμεσθαι δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κὺρ Ἰωάννου τοῦ Ποστελνίκου. Ἐν Βουκουρεστίῳ, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αψις', κατὰ μῆνα Αὔγουστον, παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Διονυσίου τοῦ Φλώρου. Εἰς 4. σελ. λβ'—τπδ'.

—Ἑρμηνεία εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους.

—Τοῦ Σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου μεγάλου ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κυρίου Ἀλεξάνδρου, ἰατροῦ τε ἀρίστου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τέχνης ῥητορικῆς κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν.

—Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου λογοθέτου τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀποῤῥήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν, γραμματικὴ περὶ συντάξεως, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Ἀλεξάνδρου Καγκελαρίου τοῦ ἰατροφιλοσόφου. Ἐνετίῃσι. 1745, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.

—Φροντίσματα τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀοιδίμου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀποῤῥήτων, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα, ἀναλώμασι τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου Ἀλεξάνδρου Μουρούζη βοεβόδα. Ἐν Βιέννῃ 1805.

—Λόγος πρεσβευτικὸς πρὸς Γερμανοὺς ὑπὲρ εἰρήνης.—Εὐχαὶ εἰς τὸν ὄρθρον καὶ μετὰ τὸ ἀπόδειπνον.—Ἐπιστολαὶ πάμπολλαι. (ἐξεδόθησαν ἐν ἐπιστολαρίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1804).

—Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τόμοι τρεῖς.

—Ἐφημερίδες τοῦ 1682.

Μετέφρασε τουρκιστὶ τὸν Ἄτλαντα τοῦ Blæuw, εἰς τόμους 12 (¹).

(¹) Ἐπ. Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων.—Papas

Μελέτιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων.

Ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ 1661, καὶ ἐκαλεῖτο Μιχαὴλ ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι παρὰ Βησσαρίωνι τῷ Μακρῇ, ἐχειροτονήθη παρὰ Κλήμεντος Ἰωαννίνων μητροπολίτου ἱερεὺς καὶ μετωνομάσθη Μελέτιος. Ἔρωτι μαθήσεως ὑψηλοτέρας ὑποφλεγόμενος ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν καὶ Πατάβιον καὶ διήκουσε τὴν σειρὰν τῶν ἰατρικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων· ἰατροφιλόσοφος δ' ἀναδειχθεὶς, καὶ τῆς λατινικῆς ἤδη εἰδήμων, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐσχολάρχησε τοῦ διδασκαλείου τοῦ Ἐπιφανίου.

Τελευτήσαντος τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Βαρθολομαίου, οἱ ἐξ Ἄρτης ᾐτήσαντο διάδοχον αὐτοῦ τὸν Μελέτιον, ὅστις ἀπελθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου τότ' ἐξεδήμει μετὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Β', ἐχειροτονήθη κατὰ Νοέμβριον 1692 Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Τέταρτον ἤδη ἔτος διοικῶν θεαρέστως τὸ ποίμνιόν του, ἠναγκάσθη ἐν ἔτει 1696 ἵνα φύγῃ ἐξ Ἄρτης εἰς Ἰωάννινα, ἕνεκα τῆς κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐπιδρομῆς τοῦ διαβοήτου Λιβερίου Γερακάρη (¹). Διαβληθεὶς εἰς τοὺς κρατοῦντας ὁ μακάριος Μελέτιος, ὡς συνένοχος τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, μέγαν διέτρεξε κίνδυνον ὃν διέφυγε, κατὰ προτροπὴν διαφόρων φίλων ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ δύο μῆνας κρυβείς.

Εἰρήνης γενομένης μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων ὁ Μελέτιος ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1701 ἐπέμφθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βενετῶν κρατουμένην Πελοπόννησον ὅπως συνάξῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα ὡς ἔξαρχος καὶ ἐπίτροπος πατριαρχικός. Ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολήν του ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἐλθόντες δύο πρόκριτοι ὅπως αἰτήσωσι τὴν παῦσιν τοῦ ἀρχιερέως αὐτῶν, ἐζήτησαν παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸν Μελέτιον, ὅστις καὶ διωρίσθη κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1703 μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον Κλήμεντος Ἰωννίνων οἱ συμπατριῶταί του διὰ θερμῶν ἱκετηρίων προσεκάλεσαν τὸν Μελέτιον εἰς διαδοχὴν αἰτοῦ-

---

dopoli, Historia Gymn. Patavini, σελ. 319—20.—Κωνσταντίου Ὑπόμνημα περὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς—Audiffret et Salaberry, Biographie Universelle tom. XXVII—Hammer, Histoire del'Empire ottomam.

(¹) Βλ. Περὶ Γερακάρη τὴν ὑφ' ἡμῶν γραφεῖσαν ἱστορίαν τῆς ἐν 1684—1714 ἐπαναστάσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀθήνῃσι 1866.

μενοι καὶ παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὴν ἔγκρισιν τῆς μεταθέσεως.

Ὑπακούσας δ' οὗτος εἰς τὴν δέησιν αὐτῶν, ἐξ ὀνόματος τῆς πατρίδος ἐξαιτουμένων, ἐπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῇ μεταθέσει. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἠσθένησεν ἐν Λαρίσσῃ, καὶ πολὺν ἐκεῖ χρόνον ἐνοσηλεύετο. Ἀναλαβὼν δὲ μετ' οὐ πολὺ ἦλθεν εἰς Βυζάντιον, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἡσυχάζων, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας νόσῳ βαρυτέρᾳ κατασχεθεὶς πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε τὴν 12 Δεκεμβρίου 1714, καὶ ἐτάφη ἐν Πικριδίοις (Χάσκοϊ), βιώσας ὅλα πεντήκοντα καὶ τρία ἔτη.

Τῆς εὐρυμαθείας καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀειμνήστου πολλοὶ καὶ διάφοροι ἔπλεξαν τὸν στέφανον. Ὁ τελευταῖος τῶν ἐκδοτῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς του ἱστορίας, Κ. Εὐθυβούλης λέγει τάδε περὶ αὐτοῦ. «Λαμπρῶς καταφαίνεται ἡλίκος ἦν ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος, τὸ σεμνὸν τοῦτο γέννημα καὶ προπαίδευμα τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἀξιάγαστον ἐγκαλλώπισμα τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἀνὴρ οὐ μόνον σεβάσμιος τὸ πολίτευμα καὶ ἱκανὸς πράγμασι χρῆσθαι ἐν ταῖς μετὰ τῶν πολιτικῶν συναναστροφαῖς, οὐδὲ μόνον ἱεροκήρυξ εὔγλωττος, τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων σαγηνεύων καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἰσχυρῶς ἐπαγόμενος, ἀλλὰ καὶ τῆς θύραθεν παιδεύσεως, ἐπιστήμης τε ποικίλης καὶ πολυμαθείας κάτοχος, καὶ πρὸ πάντων τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας μύστης δόκιμος καὶ ἀρίγνωτος, εὐεργετήσας τὸ γένος ἡμῶν ἀπό τε τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας, καὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ὀκρίβαντος, καὶ ἀπὸ τῆς ποιμαντικῆς βακτηρίας, καὶ ἀπὸ τοῦ μουσοκοσμήτου αὐτοῦ σπουδαστηρίου ἢ συγγραφείου, τὴν ἐν Χριστῷ ηὐλογημένην καὶ θεοδόξαστον ἑλλαδικὴν σοφίαν, τὴν παρ' ἀλλοδαποῖς μετακλαδευθεῖσαν, διαπύρῳ ἔρωτι καὶ αὐτὸς φιλοτιμούμενος ἐγκεντρίσαι τῇ παλαιφάτῳ τοῦ ἑλληνισμοῦ καλλιελαίῳ....»

Συγγράμματα.

—Περὶ ἀστρονομίας (ἔγραψε διδάσκαλος ὢν ἐν Ἰωαννίνοις).

—Περὶ διαφόρων ἀκουσμάτων. (Ἐν Ἰωαννίνοις κρυπτόμενος ἐφιλοπόνησε καὶ τοῦτο).

—Μελετίου Γεωγραφία παλαιά τε καὶ νέα, ἐκ διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε καὶ νέων, καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν, τῶν ἐν λίθοις, εἰς κοινὴν διάλεκτον ἐκτεθεῖσα, χάριν τῶν πολλῶν τοῦ ἡμετέρου γένους· προσφωνηθεῖσα δὲ τῷ ἐντιμοτάτῳ κυρίῳ Παναγιώτῃ Σαράφῃ· τανῦν πρῶτον ἐκδοθεῖσα, Ἐνετίῃσι, αψκή, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.

(Ἔγραψε τὴν Γεωγραφίαν ὁ Μελέτιος ἐν Ναυπάκτῳ, ὡς καὶ Γαζῆς μαρτυρεῖ καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς στίχου τοῦ εἰς τὴν βίβλον ἐπιγράμματος Ἀναστασίου Μπαλάνου καταδείκνυται·

Σύνθετ' ἐπισταμένως, ἑζόμενος καθέδρῃ
Ναυπάκτῳ ἰδίῃ . . .

Μετετυπώθη, δαπάνῃ Ζώῃ Καπλάνη, ἐπηυξημένη διὰ σημειώσεων Ἀνθίμου Γαζῆ τοῦ ἐκ Μηλιῶν τῆς Θεσσαλίας Ἑνετίῃσι 1807 εἰς τόμους 4· ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται ἐπιγράμματα 2 Ἀναστασίου ἱερέως Μπαλάνου, 4 Σταύρου Μουλαΐμου ἰατροφιλοσόφου, εἰς Μελέτιον, 3 Μπαλάνου Ῥίζου εἰς τὸν συγγραφέα καὶ τὴν βίβλον, καὶ 2 Ἀλεξίου Σπανοῦ εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας).

—Διδαχαί, ἃς ἐκήρυξεν ἐν Πελοποννήσῳ.

—Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν. Μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἁπλοελληνικὴν φράσιν, εἰς τόμους τρεῖς διαιρεθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα μὲ πολλὰς χρησίμους καὶ ἀναγκαίας ὑποσημειώσεις, καὶ ἀκριβεῖς πίνακας παρὰ Γεωργίου Βεντώτη ἐκ Ζακύνθου, καὶ παρ' αὐτοῦ διορθωθεῖσα. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα δι' ἐπιστασίας, καὶ ἀκριβοῦς ἐπιμελείας Πολυζώη Λαμπανιτζιώτη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Καὶ παρ' αὐτοῦ προσφωνηθεῖσα τῷ ὑψηλοτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ, καὶ γαληνοτάτῳ Αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ Ἰωάννῃ Νικολάῳ Καρατζᾷ· Ἐν Βιέννῃ 1783—84. παρὰ Ἰωσήπῳ Βαουμεϊστέρῳ τόμ. 3.

(Τὴν ἱστορίαν ταύτην ἔγραψεν ὁ Μελέτιος ἐν Ἑλληνίδι διαλέκτῳ. Τῷ 1766 ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Πολυζώης Λαμπανιτζιώτης, ἀνὴρ κοινωφελής, διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεῦρε τὸ αὐτόγραφον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγιοταφιτικοῦ Μετοχίου· χαρᾶς δ' ἐμπλησθεὶς τῷ εὑρέματι, ἀνέθηκεν εἰς Ἰωάννην Παλαιολόγον, πρωτοαποστολάριον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἵνα μεταφέρῃ τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν χάριν τῶν πολλῶν· οὗτος μᾶλλον χάριν τῆς ὑπὸ τοῦ Πολυζώη ταχθείσης ἀμοιβῆς ἐπιληφθεὶς τοῦ ἔργου, ἐν σπουδῇ καὶ οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης φιλοτιμίας καὶ εὐλαβείας ἐπέρανε τὴν παράφρασιν οἰκτρῶς παραμορφώσας τὸ πρωτότυπον». Λαβὼν ταύτην ὁ Πολυζώης «ἔδραμεν εἰς Βενετίαν πρὸς ἐκτύπωσιν». Μὴ λαβὼν δ' ἐκεῖ τὴν πρὸς ἐκτύπωσιν ἄδειαν ἦλθεν εἰς Βιέννην, καὶ εὑρὼν τὸν ἐκ Ζακύνθου λόγιον Γεώργιον Βεντώτην ἀνέθετο αὐτῷ τὴν λοιπὴν ἐπεξεργασίαν· οὗτος εἰλικρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἀψάμενος τοῦ ἔργου, ἀντέγραψεν ὅλην τὴν παράφρασιν ἐπὶ τὸ εὐανάγνωστον, ἀνευρίσκων ἢ ἐπανορθῶν τὰς παραπομπὰς τῶν μαρτυριῶν, καὶ πλουτίζων δι' ἰδίων ὑποσημειώσεων τὸ κείμενον, καὶ ἐν τέλει διὰ πινάκων ℵ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ Μελετίου ἱστορία ἔφθασε μέχρι τοῦ 1695 αὐτὸς καὶ τέταρτον τόμον συνηρανίσατο, παρατείνων τὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ 1783, ὅτε ἡ τύπωσις ἐτελεύτα. Οὕτως ἔχει τὸ ἱστορικὸν τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ Κ. Εὐθυβούλης, κατ' ἀπαίτησιν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐπεχείρησε τὴν τοῦ λεκτικοῦ διόρθωσιν, καὶ τὴν μᾶλλον πρὸς τὸ πρωτότυπον προσέγγισιν. Ὅθεν οὕτω διασκευασθείσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1853 ὁ Α' τόμος εἰς μέγα 8, σελ. μζ'—427. Ἕνεκεν ὅμως τοῦ ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Εὐθυβούλου διεκόπη ἡ ἔκδοσις, μὴ περαιωθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν διὰ τὴν μετ' οὐ πολὺ ἀνεύρεσιν τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου τοῦ Μελετίου.

—Ῥητορικὴ περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλῖαν συγγράφειν. (ἔκδοσιν τοῦ πονηματίου τούτου ἔχει παρεσκευασμένην ὁ Κ. Ι. Σακκελίων).

Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔγραψε, κατὰ Γαζῆν, ὁ Μελέτιος Θεολογικά, Ἰατρικά, καὶ Φιλοσοφικὰ κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ([1]).

Γεώργιος Σουγδουρής.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Βενετίαν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἰωάννινα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐννάτης δεκάδος τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διωρίσθη σχολάρχης τοῦ σχολείου τοῦ Γκιούμα, καὶ μέχρι τελευτῆς παραμείνας ἐν τῇ θέσει πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος τοῖς ἀκροωμένοις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προΐστατο τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων Κλήμης ὁ Χῖος, ἔμπειρος τῶν θείων γραφῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν ἐδιδάχθη ὑπὸ Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ· οὗτος φαίνεται διεγειρόμενος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του, σχολαρχοῦντος ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ἰωαννίνων σχολῇ, οὐ μόνον δὲν περιεποιήθη ὡς ἔδει τὸν Σουγδουρὴν, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρίας δραξάμενος κατεδίωξεν αὐτόν. Ἐν ἔτει 1695 ἐπροβλήθη εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰωαννίνων τὸ περὶ τῆς θείας ἐνεργείας καὶ περὶ τῆς θείας οὐσίας ζήτημα· καὶ ὁ μὲν Σουγδουρὴς μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐγνωμάτευεν, ὅτι ἡ θεία οὐσία διαφέρει τῆς θείας ἐνεργείας κατὰ λόγον οριστικὸν καὶ ὄχι πραγματικόν· ὁ δὲ Κλήμης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἰδίως τοῦ Βησσαρίωνος ἀντιλέγων τῷ Σουγδουρῇ, διεκήρυττεν, ὅτι ἡ θεία οὐσία διαφέρει τῆς θείας ἐνεργείας πραγματικῶς. Συνεκρότησε σύνοδον ἵνα δικάσῃ μεταξὺ τῶν ἀντιφερομένων, καὶ ταύτης ἀπράκτου διαλυθείσης, ἔγραψεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην ἐκκλησίαν κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ· οὗτος δὲ μαθὼν, ὅτι τὸ πατριαρχεῖον ἐμελέτα νὰ τὸν καθαιρέσῃ ἐξέθετο ἐγγράφως τὰ φρονήματά του, καὶ γνωσθείσης τῆς ἀθωότητός του ἀπέφυγε τὴν καταδίκην. Ὁ Κλήμης ἔτι μᾶλλον παροργισθεὶς κατηγόρησε τὸν Σουγδουρὴν πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, ὅστις ἔγραψεν ἐν προοιμίῳ τοῦ τόμου τῆς Ἀγάπης, ὅτι ὁ Σουγδουρὴς δὲν ἐφρόνει συμφώνως πρὸς τοὺς θείους πατέρας ([2]).

Ἀγνοοῦμεν ἄλλας περιπετείας τοῦ βίου τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς, ἀποβιώσαντος περὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος.

Ὁ Σουγδουρὴς ἦν κατὰ Ζαβίραν καὶ ἄλλους, « ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ » πολυμαθὴς, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, καὶ Ἰταλικῆς

([1]) Ἀνθίμου Γαζῆ Βίος Μελετίου, ἐν Β′ ἐκδόσει Γεωγραφίας.—Κ. Εὐθυβούλου, προλεγόμενα Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίας.

([2]) Μελετίου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία Γ′ σελ. 481.—Βλαστοῦ Χιακὰ Β′ σελ. 120.

» γλώσσης, καὶ ἔμπειρος εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἱερὰν » θεολογίαν ... παρέδωκεν ἄριστα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τά τε φιλό» σοφα καὶ θεολογικὰ μαθήματα ».

Συγγράμματα.

—Ἐπιτομὴ γραμματικῆς, ἐκδοθεῖσα Ἐνετίῃσι 1763, 1781, 1795.

—Εἰσαγωγὴ λογικὴ, ἢ προδιοίκησις εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Βιέννῃ 1792.

Ἠλίας Μηνιάτης.

Ἐγεννήθη τῷ 1669 ἐν Ληξουρίῳ τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τὸν Φραγκίσκον Μηνιάτην ἀρχιπρεσβύτερον τῆς πολεως. Δεκαέτης (1679) εἰσῆλθε τρόφιμος εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Φλαγγινιανὸν Φροντιστήριον· ἐνταῦθα δὲ ἀνατραφεὶς καὶ διδαχθεὶς ἔδειξε τοιαύτην πρόοδον εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα, εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, ὥστε, εἰς ἔλλειψιν τοῦ διδασκάλου, ἡ ἐπὶ τῆς παιδείας ἐφορεία γνωρίζουσα τὴν ἀξίαν του παρέβλεψε τὴν νεαράν του ἡλικίαν, καὶ προσδιώρισεν αὐτὸν καθηγητὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξεν ἐπὶ τρία ἔτη μὲ κοινὴν φήμην καὶ πρόοδον πολλὴν τῶν μαθητευσάντων.

Ὁ Μηνιάτης πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὸ λαμπρὸν τῆς εὐγλωττίας προτέρημα, ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τῶν ἀκροωμένων. Χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος ὠνομάσθη νοτάριος τῆς μητροπόλεως Φιλαδελφείας, καὶ πιθανῶς ἐπεστάτει καὶ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Νικολάου Σάρου, διότι ὡς τοιοῦτος φέρεται εἰς τὸν ἐν ἔτει 1689 τυπωθέντα ἱστορικὸν λόγον τοῦ Γερασίμου Κακαβέλα.

Προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ὁ ἤδη θρυλλούμενος νεαρὸς ἱεροκήρυξ ἦλθεν εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ ἐγκύκλια. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἔπαυεν ἐκφωνῶν τὰς μελιῤῥύτους ἐκείνας διδαχὰς, αἵτινες ὁσημέραι ἐφήμιζον καὶ διεσάλπιζον τὸ ὄνομά του. Προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ζακυνθίων ἦλθε καὶ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἐδίδαξε τὴν νεολαίαν τῆς νήσου καὶ κατέθελξε καὶ ἐστήριξεν ἐν τῇ πίστει τὸ χριστώνυμον πλήρωμα. Ἀλλὰ καὶ ἀλλοεθνεῖς δὲν ἔπαυσαν ἐκδηλοῦντες τὸν πρὸς τὸν Μηνιάτην σεβασμόν. Ἀντώνιος ὁ Μολῖνος, στρατηγὸς καὶ διοικητὴς τῆς Κερκύρας προσεκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἀνέθηκε τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δύο ἀνεψιῶν του. Καὶ ἐν Κερκύρᾳ δὲν ἔπαυε τὸ ἀπύλωτον τοῦ Κεφαλλῆνος στόμα νὰ διαχέῃ

τοὺς θησαυροὺς λαμπρᾶς εὐγλωττίας, καὶ ἡ μελίῤῥυτος φωνή του νὰ διδάσκῃ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Τὰ πλήθη συνέῤῥεον ἀκροώμενα ἐν σιγῇ βαθυτάτῃ αὐτοῦ, καὶ ἡ κοινότης δὲν ἔλειψεν ἀντιφιλοτιμουμένη νὰ τῷ δωρήσῃ, ἐκτὸς ἄλλων, τὰ εἰσοδήματα ἑνὸς μοναστηρίου.

Ὁ Μολῖνος τοσοῦτον ἐθέλχθη ἐκ τῆς συναναστροφῆς τοῦ Μηνιάτου, ὥστε ἀδύνατος καθίστατο αὐτῷ ἡ ἀποχώρησις. Ἀνακληθεὶς τῷ 1698 εἰς Βενετίαν συμπαρέλαβε καὶ τὸν Ἠλίαν· οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ζωηρὰν ἔτι σώζοντες τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θαυμαστοῦ ἱεροκήρυκος, καὶ τὴν ἐξ Ἑπτανήσου φήμην, προσήνεγκον αὐτῷ ἐκ δευτέρου τὴν καταλειφθεῖσαν ἕδραν ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ. Ἓν μόνον ἔτος μείνας ἐν τῇ μητροπόλει τῆς δημοκρατίας ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ· διότι ὁ ἱππότης Λαυρέντιος Σοράνζος διορισθεὶς πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐζήτησε τὸν Μηνιάτην ὡς συνοπαδὸν καὶ εἰδικὸν σύμβουλον τῆς πρεσβείας.

Ἐν τῇ τουρκοκρατουμένῃ πρωτευούσῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὁ Ἠλίας εὗρεν εὐρύτερον στάδιον πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἀξίας του. Αἱ διδαχαί του εὗρον εἰδικωτέρους τοὺς ἐπαινέτας. Πρόκριτοι καὶ ἡγεμόνες, πατριαρχεῖον καὶ ἀντιπρόσωποι διαφόρων δυνάμεων ἐνδιαφέροντα ἐποίουν λόγον περὶ τοῦ Μηνιάτου. Δημήτριος Καντεμὶρ ὁ ἡγεμὼν Μολδαβίας θέλων νὰ στείλῃ πρεσβείαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδον, ἔκρινεν ἄξιον αὐτὸν ἀπέναντι τόσων ἄλλων, καὶ ζητήσας παρὰ τοῦ Σοράνζου ἔπεμψεν εἰς Βιέννην τῷ 1703 τὸν Μηνιάτην, ὅστις λαμπρῶς δεξιωθεὶς καὶ τιμηθεὶς ἐπέρανεν αἰσίως τὴν ἀποστολὴν καὶ ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπουλιν. Ἅμα ἐλθόντα ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ ὠνόμασεν αὐτὸν, διὰ συνοδικῆς πράξεως, ἱεροκήρυκα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ διδάσκαλον τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς. Φωτίζων ὡς διδάσκαλος τὴν νεολαίαν, ἐκίνει καὶ ὡς ἱεροκήρυξ εἰς θαυμασμὸν τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον.

Φλεγόμενος ὑπὸ ἀσβέστου πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς οἰκείους ἀγάπης, μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἐτῶν παραιτησάμενος τῶν ἐντίμων τούτων ἀξιωμάτων ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ ἱππότου Καρόλου Ῥουτζίνη, τοῦ διαδεχθέντος τὸν πρέσβυν Σοράνζον, καὶ ἔφθασεν εἰς Κεφαλληνίαν. Ἐπ' ὀλίγον διατρίψας μετέβη εἰς Κέρκυραν, ἀλλεπαλλήλως προσκαλούμενος ἵνα ποτίσῃ ἐκ δευτέρου τὸν φιλόχριστον λαὸν μὲ τὰ καθαρὰ νάματα τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος.

Ἄγγελος Ἔμος ὁ διοικητὴς τοῦ Πελοποννήσου προσεκάλεσεν ἐκ Κερκύρας τὸν Μηνιάτην ἵνα τὸν καταστήσῃ ἐπίσκοπον τοῦ χηρεύοντος θρόνου τῆς Χριστιανουπόλεως. Ὁ Ἠλίας ὅμως προτιμῶν τὴν ἐν Κερκύρᾳ διαμονὴν δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν, διαφοροτρόπως προφασισθείς. Ἐλθόντα δ' ὕστερον εἰς Πελοπόννησον, ὁ τότε διοικητὴς Φραγκίσκος Γριμάνης διώρισε, συναινέσει τῶν κατοίκων, διδάσκαλον καὶ ἱεροκήρυκα Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Ὅθεν ἀναλαβὼν ἤρξατο νὰ φωτίζῃ τὴν νεολαίαν, καὶ νὰ κηρύττῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος.

Παρελθόντος τοῦ χρόνου τῆς διοικήσεως τοῦ Γριμάνη, διεδέχθη αὐτὸν Μάρκος ὁ Λορεδάνος, ὅστις ὡς ἂν διαδεχθεὶς μετὰ τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ πρὸς ἐκεῖνον σέβας, προσοικειωθεὶς τὸν Μηνιάτην, ἔπεισεν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῇ τὸν τῆς Ἀρχιερωσύνης ὑψηλὸν βαθμὸν, καὶ τῷ 1711 ὁ Μηνιάτης προεχειρίσθη ἐπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων.

Ἡ περιωπὴ ἐκείνη ἀναμφιβόλως καὶ μεγαλείτερα καθήκοντα ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν φιλότιμον Κεφαλλῆνα, ὅστις σπεύδων ἵν' ἀνταποκριθῇ καταλλήλως εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ αὐξηνθείσας ἐλπίδας, ἐδιπλασίασε τὸν ζῆλόν του, καὶ δὲν ἔπαυε θεαρέστως διοικῶν τὸ ποίμνιόν του, καὶ προσφέρων εὔπεπτον εἰς αὐτὸ τροφὴν, διὰ λόγων καταληπτῶν τοῖς πᾶσι διὰ τὸ ἁπλοϊκὸν τῆς ἐκφράσεως, καὶ θαυμαστῶν διὰ τ' ἄνθη μεθ' ὧν περιέβαλλεν αὐτοὺς πυρεττώδης εὐγλωττία.

Ἀλλ' ἡ ἀδύνατος κρᾶσίς του δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τοὺς καταβαλλομένους ὑπερμέτρους κόπους· καὶ τὴν πρώτην Αὐγούστου 1714 ἐξεδήμησεν ἐν Πάτραις πρὸς Κύριον, ἐν τῇ ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν. Ὁ τεθλιμμένος πατὴρ παρευρεθεὶς εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ υἱοῦ του, ἔλαβε τὸ λείψανον καὶ μετενεγκὼν εἰς Κεφαλληνίαν ἔθαψεν εἰς τὸν ἐν Ληξουρίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Τὸν Μηνιάτην καταλλήλως ἐπῄνεσαν Ἀπόστολος ὁ Ζῆνος, Δημήτριος Καντιμὶρ, Προκόπιος, Μελέτιος, Δαμῳδὸς, Νερουλὸς, Πάριος, Στούρζας καὶ ὁ τελευταῖος τῶν βιογράφων του Ἄνθιμος ὁ Μαζαράκης. Μεταφέρομεν δ' ἐκ τοῦ Ζήνου τὰ ἑξῆς.

« Ὁ Μηνιάτης ἦνου εἰς τὴν ζωηρότητα τῆς ὄψεως, τὸ σοβαρὸν, » καὶ καλοκἄγαθον, καταδεικνύοντα ἐξωτερικῶς τὴν ἑτοιμότητα καὶ » τὴν ὀξύνοιαν, τὴν γλυκύτητα τῆς καρδίας, καὶ τὴν τιμιότητα καὶ » αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν του. Εἰς τὰς συναναστροφὰς ἦτο πνευματώδης, ἱερὸς εἰς τὴν φιλίαν, ἄνθρωπος σταθερᾶς ἀγάπης καὶ ἀνυποκρίτου εὐσεβείας . . . Ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Θεολογία ἐμόρφωσαν τὴν

» σοβαρὰν ἐκείνην εὐγλωττίαν, τὴν ὁποίαν ἠρύσθη ἐκ τῆς φύσεως καὶ » ἐτελειοποίησε διὰ τῆς τέχνης· ἦτο πρὸς τούταις κάτοχος τῆς ἑβραϊ» κῆς καὶ τῆς γερμανικῆς γλώσσης· ὡμίλει δὲ καὶ ἔγραφε καλῶς » προσέτι καὶ τὴν ἰταλικήν. Τὴν φήμην του δὲν θέλουν παρασύρει » οἱ αἰῶνες (1) ».

Συγγράμματα.

—Πέτρα Σκανδάλου, ἤτοι διασάφησις τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας τοῦ σχίσματος τῶν δύο ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς μετὰ τῶν πέντε διαφωνουσῶν διαφορῶν, συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων ἐν Πελοποννήσῳ ἐπισκόπου Ἡλίου Μηνιάτη τοῦ Κεφαλληνέως. Ἐν Λειψίᾳ 1718. (Ἀνετυπώθη τῷ 1725 ἐν Βρατισλαβίᾳ μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως τῶν Νικολάου Μεθώνη καὶ Γρηγορίου Κοζίτσκη. Τῷ 1743 ἐν Λειψίᾳ μετὰ καὶ γερμανικῆς μεταφράσεως, δαπάνῃ τοῦ ἐκ Κοζάνης Κοντορούση. Ἐν Βιέννῃ 1783, δαπάνῃ Πολυζώη Λαμπανιτζιώτου, ἐν Ἀθήναις τῷ 1841, καὶ 1865).

—Διδαχαί. Ἐτυπώθησαν ἐν Βενετίᾳ 1727, 1738, 1778, 1793, 1800, ϗ πολλάκις μέχρι τοῦδε. Πληρεστέρα πασῶν τῶν ἐκδόσεών ἐστιν ἡ ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου του Ἀνθίμου Μαζαράκη τῷ 1849 γενομένη, προτάξαντος Βιογραφίαν ἐκτενῆ τοῦ Μηνιάτου, καὶ προσθέντος ἀνεκδότους διδαχὰς ἰταλιστί. 4ον σελ. κή—355.

Ὁ Ζῆνος ἀναφέρει, ὅτι ἐγένετο ϗ ἔκδοσις τῶν ἰταλιστὶ διδαχῶν τοῦ Μηνιάτου.

Ἰωάννης Κομνηνός.

Ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ βασιλευούσῃ, εἶτα δ' ἐν Ἰταλίᾳ τὰς ἰατρικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστιον ἐδίδαξεν εἰς τὴν Αὐθεντικὴν Ἀκαδημίαν τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, καὶ διωρίσθη ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασαράβα. Περιηγηθεὶς τῷ 1700 χάριν εὐλαβείας τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ Σινὰ καὶ τὸν Ἄθωνα, συνέγραψε τὸ προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους· ὕστερον, τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον, μετωνομάσθη Ἱερόθεος, καὶ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Δρύστρας, μετὰ τὸ 1710, διότι εἰς τὴν ἐν 1710 γενομένην ἔκδοσιν τῆς Δογματικῆς Πανοπλίας Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ (2), σημειοῦται ὡς δαπανήσας Ἄνθιμος μητροπολίτης Δρύστρας· ὡς τοιοῦτος δ' ὁ Ἱερόθεος φέρεται τῷ 1716, γράψας εἰς τὴν τότ' ἔκδοσιν τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἡγεμόνα Νικόλαον Μαυροκορδάτον. Ἀπεβίωσε τῷ 1719 ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς

(1) Ἀνθίμου Μαζαράκη, Βίος Μηνιάτου.

(2) Κατὰ λάθος ὁ Βρετὸς (Α'. σελ. 197.) μνημονεύει τοῦ Ζυγαδηνοῦ, ὡς ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα· ἐνῷ προήκμασε κατὰ τὸν ΙΑ'. (ὅλ. Ἀλεξιάδα Κομνηνῆς

ἀναφέρει Προκόπιος ὁ Μοσχοπολίτης παριστῶν τοῦτον εἰδήμονα τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Ἰταλικῆς, Ἑβραϊκῆς, καὶ Ἀραβικῆς φωνῆς, καὶ ἔρωτι μαθήσεως, πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἐπισκεφθέντα (1).

Συγγράμματα.

—Προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος, συγγραφὲν μὲν καὶ τυπωθὲν ἐπὶ τῆς γαληνοτάτης Ἡγεμονείας τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου, καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Βασσαράβα βοεβόδα· ἀφιερωθὲν δὲ τῷ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ Θεοδοσίῳ, σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ ἐξοχωτάτου ἰατροῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἵνα δίδωται χάρισμα τοῖς εὐσεβέσι διὰ ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν. Τύποις Ἀνθίμου τοῦ ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Συναγόβου, ͵αψά.

(8ον. Ἐν τέλει. «ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Ἰγνατίου ἱερομονάχου τοῦ Φωτιανοῦ»—Τὸ προσκυνητάριον μετετυπώθη μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Monfaucon Palæographia Græca (σελ. 441). καὶ τῷ 1745 ἰδίᾳ ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἰγνατίου Κεμίζου τοῦ Ἐπιδαυρίου, δαπάνῃ Χριστοφόρου Ἠπειρώτου, προσφωνοῦντος τῇ Θεοτόκου. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται καὶ δώδεκα δίστιχα, ὧν ἡ ἀρχή.

Προσκυνητὴς θαυμάσιος, θαυμάσια προκομμένος
ὁ Κομνηνὸς καὶ ἰατρὸς Γιάννης ὁ ξακουσμένος,
Διώχνει μακρὰν τὸ γῆράς του καὶ ὅλος ξανανειόνει·
Τοῦ Χριστοφόρου ἔξοδα, καὶ Ἰγνατίου πόνοι.

Ἡ τελευταία ἔκδοσις ἀπαραλλάκτως μετετυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1857 ὑπὸ Ἰω. Βελούδη μετὰ μικροῦ προλόγου).

Ἐκτὸς τοῦ Προσκυνηταρίου ἐξ αὐτοψίας γνωρίζομεν τοῦ Κομνηνοῦ—Ἐκτενὲς ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἡγεμόνα Βασσαράμπαν, προτασσόμενον τῆς ἐν 1699 ἐκδόσεως τῆς εἰσαγωγικῆς ἐκθέσεως Βησσαρίωνος Μακρῆ (2)· Ἐπίγραμμα εἰς Νικόλαον Μαυροκορδάτον ἐκ διστίχων τριάκοντα, ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἰουδαϊκῶν. Ἐπιτύμβιον εἰς Σεβαστὸν Κυμηνίτην. Ἐπίγραμμα εἰς Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον. Ἐπιστολὴ καὶ ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον εἰς τὸ περὶ καθηκόντων Νικολ. Μαυροκορδάτου.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Ζαβίρας καταγράφει καὶ τὰ ἑξῆς πονηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ Κομνηνοῦ.

—Ἡρωελεγεῖον ἐν τῷ ἑορτολογίῳ Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου.

—Πίνακα ἀκριβῆ κατὰ στοιχεῖον ἐν εἴδει συμφωνίας πάντων τῶν σποράδην ἐκφερομένων ἐν ἅπασι τοῖς τόμοις τῶν Χρυσοστομικῶν.

—Ἐπιχειρήματά τινα ἐκβληθέντα ἐκ τῆς θεολογικῆς περὶ μυστηρίων πραγ-

(1) Helladii, Status præs, eccles.—Βεντώτη, Ἐκκλ. ἱστορ. τομ. Α'.—Ἰω. Βελούδη, προλεγόμενα εἰς τὴν ἐν 1857 ἔκδοσιν τοῦ προσκυνηταρίου.

(2) Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκδόσει εὕρηνται καὶ ἐπιγράμματα πρὸς τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας, καὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις δύο σχολείων.

ματείας τινῶν τῶν Λατινοφρόνων ἀπὸ τῆς Λατινικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετενεχθέντα φωνήν.

—Περὶ τοῦ διὰ τίνων ῥημάτων γίνεται ἡ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας μεταβολή.

—Ἀποφθέγματα.

Κατὰ Φαβρίκιον ὁ Ἱερόθεος ἔγραψε διὰ στίχων ἀνακρεοντίων περὶ ἁμαρτήματος, κατὰ δὲ Βενδότην ἕτερα πολλὰ καὶ διάφορα ποικίλης ὕλης.

Νικόλαος Σπαθάριος.

Ἐγεννήθη ἐν Μολδαβίᾳ ἀπὸ γονεῖς ἐκ Λακωνίας ἕλκοντας τὸ γένος, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Γαβριὴλ τὸν Βλάσιον τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐγκύκλια, εἶτα δ' ἐν Ἰταλίᾳ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. Ἐπαναστρέψας ἐν Μολδαβίᾳ ἐτιμήθη τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοσπαθαρίου τῆς ἡγεμονίας, ἀπὸ δὲ τούτου ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον. Εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, καὶ Ἰλλυρικῆς διαλέκτου, μετέφρασεν εἰς τὴν Μολδαβικὴν καὶ Βλαχικὴν γλῶσσαν τὴν θείαν Γραφήν, ἥτις παρεδέχθη εἰς ἀνάγνωσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ 1667 διατρίβων ἐν Στοκχόλμῃ τῆς Σουηδίας ἔγραψεν ἐγχειρίδιον ἢ Ἀστέρα Ἀνατολικὸν φωτίζοντα τὴν Δύσιν.

Ὕστερον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτζ πολλαχῶς τιμήσας τὸν Νικόλαον, ἀνέθηκεν αὐτῷ ἐν ἔτει 1675 τὴν ἐκ Μόσχας εἰς τὴν Σινικὴν αὐτοκρατορίαν σταλεῖσαν πρεσβείαν.

Τὴν 2 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκ Τομπόλσκης ἀπελθὼν ὁ Σπαθάριος, εἰσέδυσε διὰ τῆς Ταρταρίας εἰς τὸ Σινικὸν κράτος, καὶ τὴν 12 Ἰανουαρίου 1676 ἐπαναστρέψας ἐξέθηκεν ἐν λεπτομερεῖ ὁδοιπορικῷ τὰ τῆς ἀνόδου. Ἡ διήγησις αὐτοῦ ἀνέκδοτος ἄχρι τοῦδε ἐπιγράφεται. « Βίβλος ἐν ᾗ γέγραπται ἡ ὁδοιπορία τῆς Βασιλείας τοῦ Σημπηρίου » (sic) ἀπὸ τῆς πόλεως Τομπόλσκης, μέχρι καὶ τῶν ὁρίων τοῦ βασι- » λείου τῆς Χήνας· ἐν ἔτει ἀδαμιαίῳ 7183. Ἐγράφη δὲ αὕτη ὅταν » κατὰ προσταγὴν τοῦ μεγάλου αὐθεντὸς βασιλέως καὶ μεγάλου » Κνέζου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζου, πάσης μεγάλης, μικρᾶς τε καὶ » λευκῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορος ἐπέμφθη ἀπὸ τῆς Μόσχοβας μετὰ » πρεσβείας εἰς τὸ βασίλειον τῆς Χήνας Νικόλαος ὁ Σπαθάριος ».

Τὸ πρωτότυπον ἐγράφη ῥωσσιστί, καὶ μετεφράσθη εἶτα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἑλληνιστί, ὡς ἐν τέλει ἀναγινώσκεται. « Μετεφράσθη ἐν ἔτει » 1693 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, ἐν τῇ μεγίστῃ » βασιλευούσῃ πόλει Μόσκοβᾳ, προστάξει τοῦ πανοσιωτάτου καὶ λο- » γιωτάτου ἁγίου ἀρχιμανδρίτου τῆς ἁγίας καὶ χριστοβαδίστου πό-

» λεως Ἱερουσαλὴμ, παρόντος καὶ αὐτοῦ ἐν τῇ μεγίστῃ καὶ λαμπρᾷ » πόλει ταύτῃ ».

Τὸ χειρόγραφον ὃ ἔχω ὑπ' ὄψιν, κτῆμα τοῦ Κ. Σοφ. Οἰκονόμου, ἀπαρτίζεται ἐκ τετραδίων 18, ἑκάστου περιέχοντος δεκαὲξ σελίδας. Ἐν κεφαλαίοις δεκαεπτὰ καταγράφει χωρογραφικῶς τὰ μέρη ἐξ ὧν διῆλθεν· εἶτα δ' ἕπονται· περιγραφὴ τῆς Κασπίας θαλάσσης· τὸ διάταγμα τῆς ἀποστολῆς του καὶ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς ἐκ τῆς Σινικῆς ἐκομίσθησαν πραγματεῖαι μετὰ τῶν τιμῶν αὐτῶν. Περιγραφὴ τῆς αὐθεντείας τῆς Σημπηρίας. Περιγραφὴ τῆς Κιταϊκῆς αὐθεντείας, καὶ τοῦ λόφου Τοργοντζίνσκου. Διήγησις περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μεγίστης ὀρθοδόξου αὐθεντείας, βασιλευούσης πόλεως Μόσκβας, πῶς καὶ εἰς ποῖον καιρὸν, καὶ τίνι τύχῃ τὸ τοιοῦτον μεγάλον βασίλειον ἤρξατο, καὶ τοσοῦτον ηὔξησε καὶ ἐδοξάσθη. Περὶ εἰδήσεως τῆς γῆς Κιταΐας, καὶ περὶ βαθυτάτης Ἰνδίας. Κυρίλλου φιλοσόφου τοῦ Ῥωμαίου ὁμιλία εὐσεβοῦς διδαχῆς πρὸς τὸν εὐσεβέστατον Κανέζην Βλαδιμήρην.

Ἄρχεται δὲ ἡ διήγησις. « Ἐν 7183 Μαΐου 2 (sic) ἐμισεύσαμεν » ἐν τρισὶ πλοιαρίοις διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἠρτήσι, ἀπὸ τῆς πόλεως Το- » μπόλσκας τῇ ἑσπέρᾳ τῆς Κυριακῆς, καὶ ἤλθαμεν εἰς τὸ τῶν Ταρ- » τάρων Γιούρι εἰς χωρίον Κουσκοὺν . . .

Τελευτᾷ δέ· « Τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τὴν κόλασιν τῆς γεέννης, τὸν » ἀκοίμητον σκώληκα, καὶ τὸ ἐξώτερον σκότος, καὶ ἡ κόλασις τέλος » δὲν ἔχει· τέτοια τιμωρία θέλει εἶσθαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄμποτες » νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ Κύριος ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, » νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν ».

Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Νικολάου ἐξεδόθη ὑπὸ Arnaud (perpetuité, tom. III) καὶ μνημονεύεται ὑπὸ Φλαμινίου Κορνηλίου (Creta Sacra) ἐν τοῖς περὶ Λουκάρεως.

Δημήτριος δὲ Προκοπίου μετ' ἐγκωμίων μνημονεύει τοῦ Μολδαβογενοῦς τούτου Λάκωνος.

Θωμᾶς Κατάνης.

Ἐγεννήθη ἐν Κυδωνίᾳ τῆς Κρήτης περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς Πατάβιον τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1668, μετατεθέντος ἐκ τῆς ἕδρας τῆς λογικῆς εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας Ἰωάννου Κιγάλα τοῦ Κυπρίου, διωρίσθη ὁ Κατάνης εἰς τὴν κενωθεῖσαν θέσιν κατὰ Μάϊον 1687 μὲ μισθὸν διακοσίων φλωρινίων. Τῷ 1692, καταργηθείσης διὰ δόγματος τῆς Ἑνετικῆς Γε-

ρουσίας, τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἕδρας τῆς λογικῆς, προεβιβάσθη ὁ Θωμᾶς κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας· καὶ τῷ 1694 ἐδιπλασιάσθη ὁ μισθός του. Ὁ Κατάνης μετὰ φήμης διδάξας παρῃτήθη ἑκουσίως τῆς ἕδρας τῷ 1701, καὶ ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἔζησεν ἐνταῦθα μέχρι θανάτου, ἐπισυμβάντος τῷ 1725 (¹).

Ὁ Θωμᾶς ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, γαλλικῆς, καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, « vir doctissimus et erudissimus » (²), ὡς λέγει ὁ Παπαδόπουλος καὶ ὁ Δημήτριος Προκοπίου. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ γαλλιστὶ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον, Ἐπιστολάριον κλπ.

Κατὰ Ζαβίραν μετὰ θάνατον ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς τοῦ Κατατάνη— **Introduzione alle scienze—L'arte del pensare—L'oratore—Tre raggionamenti.**

Φραγκίσκος Ἀκίδας, Ῥόδιος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ ἐν Παρισίοις διατρίβων Κύπριος Εὐγένιος Μπενάκης προέτεινεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας Κάρολον Ἐμμανουὴλ Α' ἵνα διενεργήσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κύπρου ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅτι ἀπελευθερουμένη ἤθελεν ἀποτίει αὐτῷ τὸν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νενομισμένον φόρον. Ὁ δοὺξ ὑπὸ σπουδαίαν σκέψιν λαβὼν τὴν πρότασιν ἔστειλεν ἐν ἔτει 1600 τὸν ἐν λόγῳ Ῥόδιον Ἀκίδαν, ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὴν Κύπρον ὑπέβαλεν εἰς τὸν Κάρολον Ἐμμανουὴλ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς νήσου, δημοσιευθὲν ὑπὸ **Maslatrie (Histoire de l'Ile de Chypre tom III).**

Γεράσιμος Σπαρταλιώτης Κρής· διεδέχθη ἐν ἔτει 1622 ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Ἀλεξανδρείας τὸν συμπατριώτην του Κύριλλον Λούκαριν, προβιβασθέντα οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ τῷ 1647 παραιτηθεὶς διεδέχθη ὑπὸ Μητροφάνους Κριτοπούλου· ἀπελθὼν δὲ εἰς Ἄθωνα ἡσυχίᾳ καὶ μεγίστῃ ψυχῆς γαλήνῃ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας (³), καὶ οὐ τῶν εὐκα-

(¹) Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικίου κατὰ λάθος σημειοῦται 1700· διότι ὁ Facciolati, ἐξ οὗ παραλαμβάνεται ἡ μαρτυρία, λέγει « Anno MDCXCIV duplicadum illi stipendium est, sed primo consequentis sæculi anno sponte abdicavit; famaque contentus jam acquista sibi Venetiis vixit usque ad XXV ».

(²) Papadopoli, Histor. Gymnas. Patav. σελ. 180.—Facciolati, Fasti Patavini σελ. 285 καὶ 290.

(³) Ἀπαντῶν ὁ ἀοίδιμος πρὸς τοὺς Λουθηροκαλβίνους προτείναντας αὐτῷ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ σύστασιν σχολείων καὶ τυπογραφείων λέγει. « Ἡμεῖς γὰρ οὔτε μηδὲν ὅλως ἀποφοιτήσαντες τῶν παραδοθέντων ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως τῇ ἐκκλησίᾳ ὅρων ὑπὸ τῶν ἐγγυτέρων τοῦ Χριστοῦ πατέρων, καὶ τῆς πρώτης πίστεως, οὔτε ταῖς ἀκοαῖς γοῦν ἐνηχηθῆναι τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀνεχόμεθα ὄνομα· ἂν γοῦν ποθοῦσιν ὑμῖν

ταφρονήτων λογίων τοῦ καιροῦ του. Συνέγραψε πολλὰ, καὶ μάλιστα κρίσεις καὶ ἀναπτύξεις εἰς τὴν ἱερὰν γραφὴν, κατὰ Ἰουδαίων, λόγους πανηγυρικοὺς, ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικὴν κλπ.

Θεοφάνης Ἱεροσολύμων ἐν ἔτει 1608 παραλαβὼν ἀπὸ τοῦ συγγενοῦς του Σωφρονίου Δ΄ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εἰργάσθη ἀνενδότως καὶ πρὸς στήριξιν τῆς ὀρθοδοξίας, πατάσσων τὰ ὑπὸ τῶν λατίνων ἐνσπειρόμενα ζιζάνια, καὶ εἰς διακόσμησιν τῶν ἱερῶν τόπων πολλὰς καὶ μακρυνὰς ἐπιχειρήσας ὁδοιπορίας εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐλέους τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων. Ἀπεβίωσε τὴν 15 Δεκεμβρίου 1645, καὶ συνέγραψε, κατὰ Ζαβίραν, Συνταγμάτιον κατὰ λατίνων περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπιστολὰς κλπ.

Ἀρσένιος Ἱερομόναχος, ἤκμαζεν ἐπὶ Παρθενίου πατριάρχου τοῦ διαδεχθέντος τὸν Κονταρῆν. Ἐῤῥίκος ὁ Ἰλάριος λέγει τοῦτον « græcum hieromonachum ad miraculum doctum ». Ὁ Ἀρσένιος ἔγραψε πρός τινα φίλον του ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐκτραγῳδεῖ τὰ περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀλλατίου (de Consensu σελ. 1022).

Ἀθανάσιος ὁ Ῥήτωρ. Διατρίβων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἐν Παρισίοις ἐφιλοπόνησε τὰ ἑξῆς φιλοσοφικὰ συγγράμματα—Ἀριστοτέλης ἑαυτὸν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διατρανῶν—Μέθοδος, ᾗ διαπληκτίζεται τὰ λογικὰ—Μέθοδος συνοπτικὴ, ᾗ τὴν νίκην ἀληθῶς αἱρεῖ ὁ μαχόμενος, ἢ ᾗ τὰ μέσα πρὸς μάχην καὶ νίκην εὑρίσκεται, καθάπερ ἐκ τοῦ φιλοσόφου Ἀδράστου καὶ Μοδεράτου κατ' Ἀριστοτέλην ὁ θαυμαστὸς καὶ μέγας ἱστόρησεν Ἰάμβλιχος—Τρυφὴ ψυχῆς ἢ κῆπος ἐκ τῶν τῷ μεγάλῳ Ἰαμβλίχῳ πονηθέντων φυτευθεὶς (1)—Ἀνατροπὴ δογμάτων τοῦ περὶ αἰσθήσεως τῶν ὄντων (2).

σκοπός ἐστιν ἀπαραλλάκτως δέξασθαι ἅπαντα τὰ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων παραδοθέντα ἡμῖν διὰ γραμμάτων δηλώσατε, ἵνα ἐλθόντες σκεψώμεθα ποίῳ τρόπῳ τὸ πᾶν ἡμῖν ἀνυστὸν γενήσεται· ἄλλως γὰρ ἂν εἰς μάτην γενήσοιτο ἡ συνέλευσις· περὶ δὲ τῶν φροντιστηρίων φημὶ ἂν μὲν οἷόν τε ᾖ τούτοις ἐπιστατεῖν ὀρθοδόξους παιδοτρίβας καὶ γυμναστὰς εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς δόγματα, καλὸν ἡ ἐπίνοια· ἄλλως δὲ καὶ ἑνὸς μόνου ἑτεροδόξου διδάσκειν ἂν ἐν τούτοις ἐπαγγελλομένου οὐ δέχομαι· κρείττων γὰρ μετ' εὐσεβείας ἀμαθία, ᾗ ὡς τὰ πολλὰ ὁ κατὰ Θεὸν συνέζευκται ζῆλος, ἢ ἐπιστήμη μετὰ δυσσεβείας καὶ Θεοῦ ἀπαλλοτριοῦσα ». (Allatii, de Consensu, σελ. 1014—Πανδώρα, 1864, σελ. 598).

(1) Ἐδημοσιεύθη ἑλληνολατινιστὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1641.

(2) Τοῦ κατὰ Καμπανέλλα συγγράμματος τούτου τοῦ Ἀθανασίου ἐξεδόθη σύνοψις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀντικαμπανέλλας κατ' ἐπιτομὴν ».

Ἀπεβίωσεν ὁ Ἀθανάσιος ἐν Παρισίοις τῇ 13 Μαρτίου 1663, γεγονὼς ἐτῶν 92 (¹).

Ματθαῖος ὁ Μυραίων. Κατήγετο ἐκ Πωγωνιανῆς τῆς Ἠπείρου καὶ καταλέγεται ὑπὸ Δοσιθέου μεταξὺ τῶν τότ' ἐπισήμων λογίων, γράψας κατὰ Ζαβίραν πολλὰ διὰ στίχων, καὶ κανόνας κατὰ Λατίνων. Πρὸς τούτοις—Ἱστορίαν τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων, ἀρξαμένην ἀπὸ Σερβάνου βοεβόδα μέχρι Μιχαὴλ βοεβόδα, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1683 καὶ 1768. Ἐν τέλει εὕρηνται — Παραγγέλματα πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν βοεβόδαν. Τῷ 1621 διατρίβων εἰς τὴν ἐν Οὐγγροβλαχίᾳ μονὴν τοῦ Δάλου προσήνεγκεν ὡραῖον Εὐαγγέλιον πρὸς Ἄνθιμον μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, ἐπιγράψας καὶ στιχηρὰν σημείωσιν (²).

Ναθαναὴλ Κανόπιος. Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐχρημάτισε πρωτοσύγγελος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν διέτριψεν ἐπί τινα ἔτη, καὶ ὕστερον μετέβη εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τῶν Λουθηρανῶν ὑπεσχέθη ἵνα μεταφράσῃ τὰς θεολογικὰς εἰσηγήσεις τοῦ Λουθήρου καὶ εἰσαγάγῃ αὐτὰς εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἔγραψε τῇ 4 Ἰουλίου 1635 μαρτύριον τοῦ Λουκάρεως.

Ματθαῖος Βυζάντιος, ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρίτης. Τῷ 1606 διατρίβων ἐν Σμολένσκῃ τῆς Ῥωσσίας ἔγραψε βίον Δημητρίου τοῦ βασιλέως τῆς Μοσχοβίας, Σαντομίρου βοεβόδα, καὶ ἀρχόντων Λεχίας (³).

Ἀθανάσιος μητροπολίτης *Τραπεζοῦντος*, ὁ ἐπιλεγόμενος Δαιμονοκαταλύτης, ἀκμάζων τῷ 1600 συνέθετο περιγραφὴν τῆς μονῆς τοῦ Σουμελᾶ (⁴).

Ματθαῖος Γαλατιανὸς, ἱερομόναχος Κύπριος. Διατρίβων τῷ 1603 ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη τὴν ὑπὸ Πινέλλου ἔκδοσιν τοῦ Μηναίου τοῦ Ἰανουαρίου.

Ματθαῖος ἱερομόναχος ὁ *Κολυτζήλης*, ποτὲ ἀρχιμανδρίτης Προκοννήσου. Ἐπεμελήθη τὴν ὑπὸ Πινέλλου ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου.

Θεοφάνης Ξενάκιος Κύπριος. Προχειρισθεὶς τῷ 1607 μητροπολίτης Φιλαδελφείας, ἐπὶ δεκαπενταετίαν καλῶς διῴκησε τὸν θρόνον. Ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσεν ἐν Βενετίᾳ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Νέου Θησαυροῦ (1610), Μηναίου τοῦ Ἰανουαρίου (1612) καὶ Μαρτίου (1625).

(¹) Ζαβίρα, Ἑλληνικὸν Θέατρον.
(²) Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογ. Συλ. τομ. Β', φυλ. Ζ', σελ. 64.
(³) Ζαβίρας. (⁴) Παρθ. Μεταξοπούλου, Κτιτορικὸν Σουμελᾶ.

Νεόφυτος ἱεροδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας. Ἐπεμελήθη τὴν ὑπὸ Ἀντωνίου Πινέλλου ἔκδοσιν τοῦ Τυπικοῦ (1615).

Θεολόγητος Μοσχολέος, Κρής. Ἔγραψε διὰ στίχων βίον τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκδοθέντα παρὰ Πινέλλῳ τῷ 1626· ἐν τέλει τοῦ στιχουργήματος ἀναγινώσκεται·

Θεολογήτου ποίημα Κρητὸς τοῦ Μοσχολέου,
καὶ ἐτυπώθη μὲ ἔξοδον Κρητὸς ποιητοῦ νέου.

Πέτρος Σταυρινός. Γεννηθεὶς ἐν Κύπρῳ ἦλθε κατὰ τὸ ἔτος 1591 εἰς Ῥώμην καὶ κατετάχθη τρόφιμος τοῦ Γρηγοριανοῦ φροντιστηρίου· μετὰ ὀκταετῆ ἀκρόασιν ἐξελθὼν κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ (17 Σεπτεμβρίου 1602), καὶ διωρίσθη πνευματικὸς τῶν ἐν Ῥώμῃ Ἑλλήνων, καὶ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας. Ὕστερον ἐστάλη εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς προσηλυτισμόν, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Ἄθωνι τὴν 15 Ἰουλίου 1633 ([1]).

Μιχαὴλ Νευρίδας, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ ἦν ἐκ μητρὸς θεῖος Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου. Ἐπὶ δεκαετίαν σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γυμνάσιον, ἐστάλη ὑπὸ πάπα Κλήμεντος Η′ εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς προσηλυτισμόν. Ἐλθὼν συνήργησεν εἰς ἵδρυσιν τοῦ σχολείου τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ, ἐν ᾧ ἐπὶ τριακονταετίαν διετέλεσε, καὶ ἀπέθανεν εἰς Παλέρμον ([2]).

Γεώργιος Μοσχέτης. Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ καὶ Παταβίῳ. Ἐγένετο διδάσκαλος Καρόλου ἐγγονοῦ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης, καὶ ὕστερον διωρίσθη δημόσιος διδάσκαλος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζης, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀπεβίωσε διαδεχθεὶς ἐν τῇ ἕδρᾳ ὑπὸ Γεωργίου Κορεσίου τοῦ Χίου ([3]).

Νικόδημος Γοργορίνης. Ἐγεννήθη ἐν Κυπαρισσίᾳ (Arcadia) τῆς Τριφυλλίας καὶ ἐλθὼν εἰς Ῥώμην κατετάχθη ἐν ἔτει 1588 τρόφιμος τοῦ Γρηγοριανοῦ φροντιστηρίου. Τακτικῶς διακούσας τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων ἐστάλη ὑπὸ τῆς προπαγάνδας εἰς Πελοπόννησον πρὸς προσηλυτισμόν· πανταχόθεν ὅμως διωκόμενος κατεμηνύθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ μόλις διέφυγε τὴν καταδίκην διὰ χρημάτων καταβληθέντων ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ἡ

([1]) Rodotà, Storia del Rito Greco, tom. III.
([2]) Allatii, de Consensu.
([3]) Rodotà.

Ῥωμαϊκῇ αὐλῇ εἰς ἀμοιβὴν τῶν παθημάτων αὐτοῦ τῷ ἔδωκε τὸν κενὸν τίτλον μητροπολίτου τῆς Πελοποννήσου (1).

Ἰωσαφὰτ Ἀζάλης. Ἐγεννήθη καὶ ὁ δραπετίδης οὗτος εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ· ἐδίδαξεν ἐν Μεσσήνῃ τὰ ἑλληνικά, καὶ ὕστερον ἐστάλη εἰς Ἀθήνας πρὸς διάδοσιν τῶν παπικῶν καινοτομιῶν. Κακῶς ὅμως ὑποδεχθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ ἐστάλη πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἰδίως τὴν Συρίαν. Ὁ Ἀζάλης ἐγίνωσκε πολλὰς γλώσσας καὶ ἰδίως τὴν Τουρκικήν, συγγράψας, κατὰ Ῥοδοτάν, πολλὰ καὶ διάφορα.

Δημήτριος Φαληρεύς. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ. Ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἶτα τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαπιέντζας, καὶ ἐνταῦθα ἀπεβίωσεν ἀφήσας κληρονόμον αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον. Ὁ Φαληρεύς, κατὰ Ῥοδοτάν, ἔγραψε καὶ ἐξέδωκε—Περὶ ψυχῆς—Γραμματικὴν—Τουρκικὸν Λεξικόν.

Κορτέσιος Βρανάς. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλβανίᾳ και ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ· μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων διωρίσθη ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, διδάξας καὶ δημοσίᾳ τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὰ ἐκεῖ σχολεῖα. Ἔγραψε—De graecae et Latinae missae consensu, ἐκδοθὲν τῷ 1603 (2).

Μιχαὴλ Μελλῖνος. Ἐσπούδασε καὶ ὁ Κρὴς οὗτος ἐν Ῥώμῃ· ὕστερον ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς προσηλυτισμὸν καὶ παρὰ πάντων διωκόμενος, καὶ ὑπ᾿ αὐτῶν τῶν συγγενῶν ἀποβαλλόμενος, ἐλεεινῶς ἐτελεύτησε.

Πέτρος Κολέττης. Ἐγεννήθη ἐν Λευκοσίᾳ τῆς Κύπρου καὶ μετὰ τὴν περαίωσιν τῶν ἐν τῷ Γρηγοριανῷ φροντιστηρίῳ σπουδῶν του, προεχειρίσθη δυτικὸς ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κρήτῃ Χεῤῥονήσου.

Ῥαφαὴλ Βερνάσας. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ διετέλεσεν ὕστερον καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ Βατικανῇ βιβλιοθήκῃ.

Γεώργιος Πιέρης Χῖος. Ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικὸν γυμνάσιον, καὶ ὕστερον καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ ἐστάλη εἰς Κορσικὴν πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων.

---

(1) Rodotà.

(2) Αὐτόθι.

Νικηφόρος Μελισσηνὸς, ἐπονομαζόμενος καὶ Κομνηνὸς, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ὅπου καὶ ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικήν. Ὕστερον ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Γ′ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα κηρύξῃ μετὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τὰς καθολικὰς καινοτομίας, λαβὼν καὶ τὸν κενὸν τίτλον μητροπολίτου Νάξου· ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ῥαφαὴλ (1603—8) ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως κατορθώσῃ καὶ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἄνω ἰδιότητα, μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ φεύγων ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἐξεγερθέντος κατὰ τοῦ δραπετίδου τούτου ὄχλου. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἰταλίαν διωρίσθη ἐπίσκοπος Κρότωνος, καὶ ἔγραψε περὶ τῶν ἐθίμων καὶ τελετῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας (1).

Γεώργιος Τραπεζούντιος ἱερομόναχος. Ἔγραψεν ἐν ἔτει 1626 ἐπιστολὴν πρὸς Σωφρόνιον πρωτοσύγγελον περὶ τῶν δόλων τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ μαρτύριον τῆς ἡγεμονίδος τῶν Ἰβήρων Κητέβας ζέοντι ἐλαίῳ ὑπὸ τῶν Περσῶν θανατωθείσης (2).

Εὐστάθιος Μαρῖνος Λευκάδιος· ἐνεργὸν μέρος λαβὼν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Νεβὲρ ἐν Ἑλλάδι ὑποκινουμένην ἐπανάστασιν ἔγραψεν ἐν ἔτει 1623 ὑπόμνημα περὶ τῆς πατρίδος του, ἐκδοθὲν ὑπὸ Βουσὼν (Nouvelles Recherches sur la Morée).

Νικόλαος Δριμητικὸς Κρὴς στιχουργὸς, συνθέσας τῷ 1627 τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς εὐμορφης Βοσκοπούλας, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1627, 1752, 1760, καὶ πολλάκις μέχρι τουνῦν.

Ῥωμανὸς Νικηφόρος ἱερομόναχος ἐκ Θεσσαλονίκης. Ἐλθὼν εἰς Γαλλίαν ἐξώμοσε τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν καπουσίνων. Ἔγραψε στοιχειώδη γραμματικὴν τῆς ἁπλοελληνικῆς, καὶ κατ' ἔκτασιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς (3).

Νικόλαος Μαρκελλάος, ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ· παρεστάθη εἰς τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις τοῦ συμπατριώτου τοῦ Νικολάου Κουρσούλα καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ πτυχίον αὐτοῦ. Ἀναγορευθεὶς νομοδιδάσκαλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ προαχθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ συνδίκου ἐξέδοτο λαμπρὰς διατάξεις, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἐνσκήψας λοιμὸς ἐμάστιζε τὴν νῆσον (4).

(1) Αὐτόθι.—Ζαβίρας.

(2) Fabricii, Bibliotheca Græca, XI, σελ. 134. Τὸ τελευταῖον ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1660 ἑλληνολατινιστὶ ὑπὸ Ῥιβέτου.

(3) Ζαβίρας. (4) Π. Χιώτου βίος Κουρσούλα.

Νικόλαος Μαρμάτουλος, Ἀθηναῖος, σπουδάσας ἐν Ῥώμῃ, καὶ μνημονευόμενος εἰς τὸ διδακτορικὸν πτυχίον τοῦ Κουρσούλα· πιθανῶς ἐστιν ὁ ὑπὸ Μονφωκὸν (Bibliotheca bibliothecarum) μεταξὺ τῶν καλλιγράφων ἀριθμούμενος Νικόλαος Ἑρμάτυλος.

Μιχαὴλ Κορέσιος Κρὴς, σπουδάσας ἐν Ῥώμῃ, καὶ μνημονευόμενος εἰς τὸ πτυχίον τοῦ Κουρσούλα· ἦτο μέλος τῆς ἐν ἔτει 1635 ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ καρδιναλίου Βαρβερίνη ἱδρυθείσης Βασιλικῆς Ἀκαδημίας ([1]).

Ἱερόθεος Κεφαλλὴν, ἀρχιμανδρίτης, ἔγραψε περὶ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ συμβάντος σεισμοῦ τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1627 ([2]), καὶ ἐδαπάνησεν εἰς ἔκδοσιν τῆς Ἑρμηνείας εἰς τὸ Ἆσμα Ἀσμάτων Θεοδωρήτου Κύρου (1639).

Γρηγόριος Μυρμεκουσιανὸς, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἐπισημότερος τῶν μαθητῶν Γεωργίου τοῦ Κορεσίου. Διωρίσθη ἡγούμενος τῆς ἐν πατρίδι αὐτοῦ Νέας Μονῆς, καὶ ὕστερον ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πρωτοσύγγελος. Ἀπανθίσας ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ διδασκάλου του συνέθετο Σύνοψιν τῶν θείων καὶ ἱερῶν δογμάτων τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐκδοθεῖσαν Ἐνετίῃσι τῷ 1635. Ὑπὲρ τοῦ Γρηγορίου, διασυρθέντος ὑπὸ Σχμιδίου, ἔγραψεν ὁ Arnauld ([3]).

Ματθαῖος Μούττης, Κύπριος, ἀρχιδιάκονος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἔγραψεν ἱερὰν Κατήχησιν τυπωθεῖσαν ἐν ἔτει 1633.

Ἀνδρέας Εὐγενικὸς, Ἐφέσιος, ποιητὴς ἄριστος· τούτου εὕρηται ἐλεγεῖον εἰς Νεοφύτου Ῥοδινοῦ βίβλον (1628) ([4]).

Φίλιππος Κύπριος, πρωτονοτάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς τοιοῦτος ὑπογραφόμενος εἰς τὴν κατὰ Μάϊον τοῦ 1642 καταδίκην τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως Καλβινικῶν κεφαλαίων, καὶ εἰς τὴν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1643 πατριαρχικὴν ἔγκρισιν τῆς ἐξελληνίσεως τῆς κατηχήσεως Πέτρου τοῦ Μογίλα. Συνέγραψε Χρονικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐκδοθὲν μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ἐν ἔτει 1679 ὑπὸ Νικολάου Βλαγκάρδου, καὶ ὑπὸ Βανδουρίου τῷ 1711· μόνον δὲ ἡ λατινικὴ μετάφρασις μετὰ τῶν σημειώσεων Ἐρρίκου τοῦ Ἱλαρίου ἐξεδόθη τῷ 1687 (Philippi Cyprii Chronicon Eccleciae Graecae, Lipsiæ et Francofurti 1687).

([1]) Rodotà.

([2]) Fabricii, Biblioth. Graeca XI, 637.

([3]) Βλαστοῦ Χιακά—Allatii, de Georgiis—Fabricii, Biblioth. Graeca.

([4]) Ζαβίρας.

Χρυσόσκουλος, λογοθέτης τοῦ Γενικοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπογράφεται εἰς τὴν ἐπὶ Παρθενίου κατὰ Μάϊον τοῦ 1642 καταδίκην τῶν Λουθηρανικῶν κεφαλαίων. Ἔγραψε διήγησιν τῶν μηχανημάτων τῶν Ἰησουϊτῶν τῶν κατὰ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως γενομένων ἐν ἔτει 1627 καὶ 1628, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Ἀϋμὸν (Monumens authentiques de la religion des Grecs).

Νικηφόρος Πασχαλεὺς ἱερομόναχος Κερκυραῖος· διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐχρημάτισε διορθωτὴς τοῦ τυπογραφείου τῶν Πινέλλων, καὶ ἐπεμελήθη τὰς ἐκδόσεις τῶν Μηναίων Δεκεμβρίου (1602), Ἰουλίου (1623), Φεβρουαρίου, Ἰουνίου, Αὐγούστου, Νοεμβρίου (1626), Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου (1628). Προστάξει τοῦ διδασκάλου καὶ γέροντός του Θεοφάνους Ξενακίου ὁ Πασχαλεὺς συνέγραψε τὸ ἑξῆς ἐκδοθὲν μετὰ θάνατον — Ἐξομολογητάριον ὠφέλιμον κατὰ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας καὶ ἐξετάσεως τῆς συνειδήσεως ἐκείνων ὁποῦ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξομολογηθοῦν ὀρθὰ καὶ πιστά. Ἐνετίῃσι παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, αχογ΄. Ἐκτὸς τούτων ὁ Νικηφόρος ἐξέδοτο ἑλληνολατινιστὶ τὸν βίον ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Κρητός.

Θεοφύλακτος Ζαμφουρνάρος, Κρής, ἱερομόναχος. Ἐν Βενετίᾳ διαμένων ἐπεμελήθη διαφόρους ἐκδόσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ὡς Τυπικοῦ (1605 καὶ 1643), Νέου Θησαυροῦ (1621, 1624, 1628, 1646), τῶν ὑπὸ τοῦ Μαργουνίου μεταφρασθέντων βίων τῶν ἁγίων (1620), Ἀνθολογίου (1639, 1644), Εὐχολογίου (1642) καὶ τῶν Μηναίων Ἰουλίου καὶ Μαρτίου (1642), Νοεμβρίου (1644, 1649), Φεβρουαρίου (1643), Αὐγούστου (1649), Σεμπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου (1643). Ἀποθανὼν ἐν ἔτει 1659 ἐκληροδότησε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα (¹).

Σπυρίδων Ἀλταβίλας, Κερκυραῖος. Ἦτο μέλος τῆς ἐν τῇ πατρίδι του τῷ 1656 ἱδρυθείσης Ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων, καὶ ἐπαινεῖται ὡς ἔξοχος ἰατρός· ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1658 συντριβεὶς ὑπὸ τὰ καταπτώματα τὰ ἐκ τοῦ ἐμπρησμοῦ πυριτοθήκης τινος προξενηθέντα.

Παναγιώτης Ἰουστιανὸς Κερκυραῖος καὶ οὗτος καὶ μέλος τῆς ἀνωτέρω Ἀκαδημίας, γράψας ᾠδάριά τινα.

Δημήτριος Ῥίκης Κερκυραῖος, γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων.

(¹) Veludo, Colonia Greca in Venezia.

Νικόλαος Καρτάνος. Ἐτετίμητο τῷ ἱπποτικῷ παρασήμῳ ὑπὸ τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἀπετέλει μέλος τῆς ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀκαδημίας ([1]).

Ἰωαννίκιος Μαρκορᾶς, Κερκυραῖος ἀκμάζων τῷ 1642. Συνέγραψε περὶ Μετεώρων, ἐκδοθὲν Ἐνετίῃσι 1642—Περὶ Μετάλλων—Ἐγκώμιον ἐπιτάφιον εἰς Ἀλέξιον Ῥαρτοῦρον πρωτοπαπᾶν Κερκύρας. Μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὸν βίον τοῦ ἁγίου πατρὸς καὶ μητροπολίτου Κερκύρας Ἀρσενίου ([2]).

Κύριλλος Χῖος ἱεροδιάκονος. Ἔγραψε καὶ ἐξέδοτο εἰς Παρισίους τῷ 1643 Ψυχωφελὲς Σαραντάρι, ἤγουν ἐξήγησιν ψυχωφελῆ διὰ σαράντα στίχων ([3]). Ἦτο φίλος Λεονάρδου Φιλαρᾶ, ὅστις ἀπελθὼν ἐκ Παρισίων ἀφῆκεν εἰς τὸν Κύριλλον τινὰς τῶν χειρογράφων ποιήσεών του, ἐξ ὧν οὗτος ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1644, ὡς ἐῤῥέθη, τὴν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς Θεοτόκου ᾠδήν.

Βασίλειος Χατζῆ-Κυριακοῦ, ἀκμάζων κατὰ τὸ 1650 συνέγραψε βίον, μαρτύριον, καὶ ἀκολουθίαν Δημητρίου νεομάρτυρος τοῦ ἐκ Φιλαδελφείας ([4]).

Μιχαὴλ Σουμάκης Ζακύνθιος, μεταφράσας ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ ἐξέδοτο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1658 τὸν Πιστὸν Ποιμένα (Pastor fido) τοῦ Γουαρίνη.

Νικόδημος ἐκ Φάσιδος τῆς Κολχίδος ἱερομόναχος, ἀκμάζων ἐν ἔτει 1665 συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς ἐν Τραπεζοῦντι μονῆς τοῦ Σουμελᾶ, καὶ ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου ([5]).

Καλλιόπιος Καλλιέργης ἐκ Κύδωνος τῆς Κρήτης· συνέθετο μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Μπουνιαλῆ τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1661 ἐκδοθεῖσαν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Γοδδελᾶ. Ἐν τῇ ἐκδόσει εὕρηται καὶ ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιοπίου εἰς Μελέτιον τὸν Χορτάκιον. Παρέφρασεν ὁ Καλλιέργης καὶ τὰς εὐχὰς τῆς μεταλήψεως δημοσιευθείσας ἐν Ἐκλογαῖς Ἐνετίῃσι 1803 (σελ. 76 καὶ ἑπομ).

Μάρκος Δεφαράνας, Κύπριος ἔγραψε διὰ στίχων τὴν ἱστορίαν τῆς Σωσάνης τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι τῷ 1663. Τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ ἀναγινώσκεται ἐν τῇ ἀκροστιχίδι τοῦ προοιμίου.

([1]) Μουστοξύδου, περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν.

([2]) Ζαβίρας.

([3]) Fabricius—Βλαστοῦ Χιακά.

([4]) Ζαβίρας.

([5]) Κτιτορικὸν Σουμελᾶ.

Σταυρινός. Ἐγεννήθη ἐν Δελβίνῳ καὶ ἐχρημάτισε βεστιάριος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐῤῥίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον τῆς Βιστρίτζας, ὅθεν ἀπελευθερωθεὶς ἐφονεύθη ὕστερον μετὰ τοῦ υἱοῦ του ἀδίκως καὶ παραλόγως ὑπὸ Στεφάνου τοῦ βοεβόδα. Συνέγραψεν Ἀνδραγαθίας Μιχαὴλ βοεβόδα τυπωθείσας Ἐνετίῃσι παρὰ Ν. Γλυκεῖ ἐν ἔτει 1668 καὶ 1683 (¹).

Συνέσιος ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἑλληνικός.* Ἦτο, κατὰ Ζαβίραν, ποιητὴς δόκιμος καὶ δεινὸς ἐν ἐπιγράμμασι, ἀκμάζων ἐν ἔτει 1670· συνέθετο ἡρωελεγεῖα καὶ ἰαμβεῖα σωζόμενά ποτε ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ λογοθέτου Ἀδριανουπόλεως Ἀθανασίου Ἀμηρᾶ.

Κωνσταντῖνος Ῥοδοκανάκης. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ Ὀξωνίῳ πανεπιστημίῳ. Φοιτητὴς ὢν συνέθετο ἑλληνιστὶ διάφορα ποιήματα εἰς Κάρολον Β΄. βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἐκδοθέντα ἐν ἔτει 1668 ἐν Ὀξωνίᾳ.

Ἄνθιμος Διακρούσης, Κεφαλλὴν· διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ ἰδίως τὰς γενομένας ἀνατυπώσεις τῶν τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου· ἄδηλον πότε τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς μετωνομάσθη Ἀκάκιος. Μετέφρασεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὴν ὑπὸ Γρηγορίου Ταυρομενίας ἐξήγησιν τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν εὐαγγελίων, συνεκδοθεῖσαν τῷ Κυριακοδρομίῳ τοῦ Ἀγαπίου. Τῷ 1667 ἔγραψε διὰ στίχων διήγησιν τοῦ Κρητικοῦ πολέμου, ἀνατυπωθεῖσαν τῷ 1679 (²). Μετὰ τῆς διηγήσεως ἐξεδόθησαν τοῦ αὐτοῦ Διακρούση Θρῆνοι εἰς τὴν δυστυχισμένην Κρήτην, περὶ Γυναικῶν καὶ Εὐχὴ εἰς τὴν Παναγίαν. Παρέφρασε διὰ στίχων τὰς εὐχὰς τῆς Μεταλήψεως, καὶ ἔγραψε στίχους εἰς τὴν Μακαρίαν Τριάδα, Πένθος τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, καὶ ἑτέρους στίχους εἰς τὸν Χριστόν. (Τὰ τελευταῖα ἐξεδόθησαν εἰς βίβλον καλουμένην Ἐκλογαί, τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι 1700, σελ. 107—172).

(¹) Ζαβίρας.

(²) Ἐν τέλει ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς·

Στὴν Βενετιὰ τὴν ἔγραψα τὴν ἀκουσμένη χώρα,
ἔτζι καθὼς τὴν θεωρεῖς καὶ τὴν διαβάζεις τώρα,
ἤγουν εἰς τὸν καμπαναριὸν τοῦ μέγα Γεωργίου·
ἐκεῖ τὴν ἐτελείωσα εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου.
Στοῦ Τζανφουρνάρου τὸ κελλὶ τοῦ πανοσιωτάτου,
καὶ πανταχοῦ ἐξακουστοῦ σοφοῦ λογιωτάτου.

Κουνάλης Κριτόπουλος. Ἔγραψε Σύνταγμα κατ' ἀλφάβητον τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων καὶ τῶν νομίμων Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως (1).

Χριστόφορος Γάζης. Παρευρέθη εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672 συγκροτηθεῖσαν σύνοδον, ὑπογραφόμενος εἰς τὰ πρακτικά· « ὁ » ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Γάζης Χριστόδουλος, ὁ τὸν τόπον ἐπέχων » Ἰωαννικίου τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου τοῦ ἁγίου Σπηλαίου » ὁρίσας ὑπέγραψα ». Χάριν Δοσιθέου Ἱεροσολύμων μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ ἀραβικοῦ εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἀλεξανδρείας Εὐτυχίου, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντα σουλτανικὰ διπλώματα (2).

Ἐμμανουὴλ Σχυλίτσης, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γρηγοριανὸν Φροντιστήριον, τοῦ ὁποίου ἐξέδοτο τὸν κανονισμὸν ἐν ἔτει 1675.

Γεώργιος Κονταρῆς, ἱερεὺς ἐκ Σερβίων τῆς Μακεδονίας. Μεταφράσας ἐξ ἑλληνικῶν καὶ ἰταλικῶν συγγραμμάτων συνέθετο ἁπλοελληνικῇ φράσει τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1676 καὶ προσφωνηθεῖσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους εὐπατρίδας Γιαννούλην Πουλημένον καὶ Πέτρον Γάσπαρην.

Ἰωάννης Μάκολας, Ἀθηναῖος. Εἰκοσιπεντέτης μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουστίνου, καὶ τὰς Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου, ἐκδοθείσας Ἐνετίησι τῷ 1680 παρὰ Μιχαὴλ Βαρβωνίῳ.

Σταμάτιος Λουπινὰς, Κερκυραῖος, ἐφοίτησεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ Πανεπιστήμια καὶ ἐστεφανώθη διδάκτωρ ὑπὸ τῶν τῆς Βονωνίας καὶ Παταβίου. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἀπετέλει μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐξησφαλισμένων, καὶ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἐν ἔτει 1676 ἐπισκεφθέντων τὴν Κέρκυραν Σπὸν καὶ Βέλλερ.

Σπυρίδων Αὐλωνίτης, Κερκυραῖος, ἀποτελῶν μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐξησφαλισμένων, μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἄνω περιηγητῶν ὡς κτήτωρ νομισματικῆς συλλογῆς, ἐμπαθέστατος τῶν ἀρχαιοτήτων ἐραστὴς καὶ τοὺς ξένους περιποιούμενος μετὰ πλείστης φιλοφροσύνης. Τούτου σώζεται χειρόγραφον ἐπιγεγραμμένον Impronti d'onore, ov-

(1) Matthæi, Codices Mosqu. σελ. 83.

(2) Δοσιθέου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων σελ. 783.

vero la spiegazione delle medaglie Corciresi coniate sotto il suo dominio aristocratico, ἔνθα δεικνύει μὲν παιδείαν τινα ὁ συγγραφεὺς, ἀλλὰ φαντασίαν μᾶλλον ἢ κριτικὴν, καὶ ἕτερον πονημάτιον περὶ Νικοπόλεως καὶ Λευκάδος.

Καπέλλος· ἀπετέλει καὶ ὁ Κερκυραῖος οὗτος μέλος τῆς ἀνωτέρω Ἀκαδημίας, καὶ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν περιηγητῶν ὡς κατέχων ἐντελῶς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, εἰ καὶ νεώτατος, καὶ συντάττων τότε λεξικὸν τῆς καθομιλουμένης Ἑλληνικῆς, τῆς Λατινικῆς, καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης, πολὺ πλουσιώτερον τῶν μέχρις ἐκείνου δημοσιευθέντων. Τοῦ Καπέλλου ἐξεδόθησαν τῷ 1680 ἐννέα *Λόγοι Ἡρωϊκοὶ* μετὰ προσφωνήσεως πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Κερκυραίων, διότι ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καὶ συνετάχθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀπὸ τοῦ 1671 μέχρι τοῦ 1678 εἰς ἔπαινον τινῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες ἐκυβέρνησαν τὴν νῆσον. Συνεστώσης ἔτι τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐξησφαλισμένων, ἑτέραν συνῆγεν ὁ Καπέλλος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὀνομάσας τῶν *Εὐκάρπων* (dei Fertili). Ἡ νέα ὅμως αὕτη Ἀκαδημία δὲν ἀνεδείχθη φερώνυμος, ἀλλὰ παντάπασιν ἄκαρπος διελθοῦσα, οὐδὲν ἕτερον κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς πλὴν τοῦ ψιλοῦ ὀνόματος.

Στυλιανὸς Μάστραχας, Κερκυραῖος συνέγραψε — Theoremata contra communes jurisconsultorum sententias ex utroque jure deprompta (¹).

Γερμανὸς Ῥασοξέστης, Κερκυραῖος προχειρισθεὶς μητροπολίτης Ἀγκύρας· ἔρωτι μαθήσεως περιῆλθε πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ συνέγραψε, κατὰ Παπαδόπουλον Κομνηνὸν (Praenotiones), Ὑπομνήματα εἰς τὴν ἱερὰν λειτουργίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν τελετῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἢ κατὰ Ζαβίραν περὶ σφαλμάτων τῶν Ἰταλῶν.

Ἀντώνιος Μπουμπούλης, Κρὴς, ἐφημέριος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἐν ἔτει 1681 συνέθετο καὶ ἐξέδοτο Θρῆνον εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀθηναίου εὐπατρίδου Μιχαὴλ Λίμπονα.

Ἰωάννης Μόλυβδος, Περίνθιος· ἐχρημάτισε διορθωτὴς τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, καὶ ὡς τοιοῦτος μνημονεύεται ἐπιμεληθεὶς τὴν ἐν ἔτει 1683 γενομένην ἔκδοσιν Συμεὼν Θεσσαλονίκης.

Ἰωάννης Μῆτρος ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν ἔτει 1686 διατρίβων ἐν Βε-

(¹) Μουστοξύδου, Ἀκαδημίαι Κερκύρας.

νετίᾳ ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν ἔκδοσιν τῆς Τεχνολογικῆς Σταχυολογίας Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ, προσθεὶς καὶ τὸ περὶ *ὁμοίων καὶ διτφόρων λέξεων* τοῦ Ἀμμωνίου. Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος διώρθωσε τὴν ὑπὸ Ν. Γλυκῆ ἔκδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Νικόλαος Βαβατιρὸς, ἱεροδιάκονος ἐκ Λεβαδείας· ἐχρημάτισε διορθωτὴς ἐν τῷ τυπογραφίῳ τοῦ Νικολάου Σάρου, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1688 μετατύπωσιν τοῦ Συνταγματίου Ματθαίου τοῦ Κιγάλα.

Μελέτιος Καλλονὰς, ἱερομόναχος Κρής, ἡγούμενος τῆς ἐν Κυθήροις μονῆς τοῦ Ἀγκαράνθου· παρέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τοὺς ΚΔ' οἴκους τῆς Θεοτόκου, μετατυπωθέντας τῷ 1695 ἐν Βενετίᾳ. Πρὸς τούτοις παρέφρασε καὶ τὴν Ἀκολουθίαν εἰς τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον, συνεκδοθεῖσαν ἐν 1730 μετὰ τῶν ἄνω οἴκων.

Ἰωάννης Παπὰς ἐν Νεοκάστρου· ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων ἐν ἔτει 1690 τὴν Ἀκολουθίαν Ἰωάννου Βλαδιμήρου.

Θεόδωρος Προσαλέντης Κερκυραῖος· ἐπεμελήθη τὴν δαπάνῃ ἰδίᾳ ἐκδοθεῖσαν ἀκολουθίαν Στυλιανοῦ τοῦ Παφλαγόνος τῷ 1690.

Ἄνθιμος ἐξ Ἰβηρίας ἱερομόναχος διετέλεσε διορθωτὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπεμελήθη διαφόρους ἐκδόσεις, ὡς τῆς Ἀκολουθίας τῆς Παρασκευῆς (1692), Λόγου εἰς Κωνσταντῖνον (1697), Ὀρθοδόξου ὁμολογίας (1699), Ψαλτηρίου (1700), Προσκυνηταρίου τοῦ Ἄθωνος (1701), Ἑορτολογίου Κυμηνίτου (1701), Λόγου εἰς Στέφανον (1701), Λόγου εἰς τὴν Παρθένον (1703), Δογματικῆς διδασκαλίας Κυμηνίτου (1703), Παραλλήλων Πλουτάρχου (1704), Τόμου Ἀγάπης (1705). Εἶτα προχειρισθεὶς μητροπολίτης Τεργοβίστου ἐδαπάνησεν εἰς ἔκδοσιν διαφόρων συγγραμμάτων, ὡς τῆς Ἀκολουθίας ἁγίας Αἰκατερίνης, καὶ Δογματικῆς πανοπλίας (1710), Συνταγματίου Χρυσάνθου (1715), Ἰουδαϊκῶν (1716).

Κοσμᾶς Κύπριος ἱεροδιδάσκαλος, καὶ εἶτα μητροπολίτης Κυτιαίων, συνέγραψεν Ἀκολουθίαν ἁγίου Βλαδιμήρου ἐκδοθεῖσαν τῷ 1690 ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἰωάννου Παπᾶ τοῦ ἐκ Νεοκάστρου, καὶ ἀνατυπωθεῖσαν τῷ 1774 παρὰ Ν. Γλυκεῖ δαπάνῃ τοῦ ἐκ Μοσχοπόλεως Δημ. Ντουρούτα, καὶ τῷ 1858 ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ὁ Κοσμᾶς οὗτος ἔγραψε καὶ στίχους εἰς τὸν αὐτὸν ἅγιον συνεκδοθέντας τῇ Ἀκολουθίᾳ.

Ἰωάννης Ἀβράμιος Κρής, ἱεροδιάκονος καὶ εἶτα ἱερεύς· διατρί-

βων ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη τῷ 1691 καὶ διώρθωσε τὴν μετατύπωσιν τοῦ περὶ Μυστηρίων Συνταγματίου τοῦ Σεβήρου, τῷ 1692 τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ψαλτηρίου, καὶ τῷ 1695 τὴν μετατύπωσιν τῶν ὑπὸ Καλλονᾶ παραφρασθέντων ΚΔ' οἴκων (1696), τῷ δὲ 1709 συλλέξας ἐξέδωκεν «Ἀπανθίσματα ποιητικὰ εἰς τὴν δαφνοστεφηφορίαν Γεωργίου Ὑπομενᾶ τοῦ Τραπεζουντίου». Κατὰ Βελοῦδον ὁ Ἀβράμιος ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ διδάσκαλος ἐν Βενετίᾳ (1694), εἶτα δὲ καὶ ἐν Ζακύνθῳ.

Ἀθανάσιος Τζαγγαρόπουλος ἐκ Ζακύνθου, ἱερομόναχος· διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη τὰ ὑπὸ Νικολάου Γλυκῆ καὶ Μιχαήλου Βαρβωνίου τυπωθέντα συγγράμματα Ἀθανασίου τοῦ Κυπρίου.

Θεόδωρος Τραπεζούντιος. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἰασίῳ Ἀκαδημίαν καὶ ἀποθανὼν τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1695 ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον.

Τύμβος ὧδε κρύπτει Θεόδωρον τὸν Συμεῶνος,
Μουσῶν Πιερίδων ξεῖνον ἠδὲ τρόφιμον,
Κλεινῆς Τραπεζοῦντος, ὃς ἤλυθεν ἔκπωτε πάτρης,
Φωνὴν διδάξων Ἑλλάδος Οὐγγροβλάχοις·
Ἀλλὰ πότμος μιν ἔμαρψεν ἀμείλιχος, ἔλλιπε δ' ἄλγος
Δυστήνῳ τ' ἀλόχῳ καὶ τεκέεσσι φίλοις.
Κλαύσατε φιλολόγοι, καὶ εἰς νηὸν παριόντες
Εὔχεσθ' οὐρανίων τῶνδε λαχεῖν στεφάνων [1].

Παΐσιος ὁ Μικρός. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐγένετο μαθητὴς Βησσαρίωνος Μακρῆ, τοῦ ὁποίου καὶ τὸν βίον συνέταξε διὰ στίχων, ὡς Ζαβίρας μαρτυρεῖ. Ἔγραψεν ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω, γνώμας ἠθικὰς καὶ πολιτικάς, ἔτι δὲ συμβουλὰς καὶ προστάγματα θεῖα, αἰνίγματα, καὶ στίχους καρκινικούς, πρὸς τούτοις ἔπαινον Ἰωαννίνων, καὶ ἔκθεσιν τῆς πήξεως τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ἐκδοθέντα ἐνὶ τεύχει Ἑνετίῃσι 1778.

Ἰωαννίκιος Κασσανδρείας ἐπίσκοπος· ἔγραψε, κατὰ Ζαβίραν, Meditationes ad Ioannem Athenicium de Legibus Caesarum.

Ἰὼβ μοναχὸς ἐξ Ἠπείρου· ἔγραψε βίον καὶ ἀκολουθίαν τῆς ὁσίας Θεοδώρας· καὶ ὁ μὲν βίος ἐτυπώθη τῷ 1784 ἐν Βονωνίᾳ ὑπὸ Μιγγαρέλη, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ Μουστοξύδου (Ἑλληνομνήμων φύλ. Α') καὶ Buchon (Nouvelles Recherches)· ἡ δὲ ἀκολουθία ἐν Ἀθήναις τῷ 1841.

---

(1) Τριανταφύλλη, Ποντικά.

Χριστόφορος Καμπάκας, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ διὰ τὴν μεγάλην περὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας σπουδὴν ἐπωνομάσθη *Κανονάρχης*. Συνέγραψε συλλογὴν Συνοδικὴν, καὶ ὑπομνήματα περὶ ἰσχύος τῶν κανόνων (¹).

Μανουὴλ Ξανθός· ἐχρημάτισε μέγας χαρτοφύλαξ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἔγραψε διατριβὴν περὶ Συγγενείας, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1753 σὺν τῷ Εἱρμολογίῳ.

Δημήτριος Ἀμμιράλλος· ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἐν Παταβίῳ μετήρχετο αὐτὴν εὐκλεῶς ἐν τῇ πατρίδι του. Ὁ περιηγητὴς Τουρνεφόρτιος λέγει, ὅτι ἦν εἰδήμων τῆς ἀρχαιολογίας, ὁ δὲ Hasselsquist ἄριστος βοτανικός. Ἐξελλήνισε τὴν ἀνατομίαν τοῦ Γάλλου Bourbon (²).

Γρηγόριος ἱερομόναχος. Ἐδίδασκεν ἐν Ἄρτῃ, καὶ εἰς τὴν κατὰ Λιβερίου Γερακάρη πρὸς τὴν Ἑνετικὴν Γερουσίαν ἀναφορὰν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης (28 Ὀκτωβρίου 1696) ὑπογράφεται « Γρηγόριος ἱερομόναχος ὁ διδάσκαλος καὶ ἐπίτροπος τοῦ Ἄρτης (³) ».

Καλογεράκης, Χῖος· ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἐγκρεμὸν πάλαι ποτὲ ναὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὡς ἀναφέρει ὁ Χιογενὴς Ἰουστινιάνης, ἀποκαλῶν αὐτὸν grand personnage (⁴).

Ἰγνάτιος Μινδόνιος, Χῖος ἱερομόναχος· ἐδίδαξεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τὰ ἑλληνικὰ ἐν τῇ πατρίδι. Ὕστερον μετέβη εἰς Τραπεζοῦντα, καὶ διὰ τοῦ εὐπροσηγόρου ἤθους του ἀπέκτησε τόσην ὑπόληψιν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος πολλάκις τὸν μετεχειρίζετο ὄργανον διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀτιθάσσους ὑπηκόους του.

Ἀπολλώνιος Χῖος, ἰατρὸς, κατ' Ἀλλάτιον, οὐχὶ εὐκαταφρόνητος.

Ἀδελφοὶ Σγοῦτα. Εἷς ἐκ τῶν λογίων τούτων Χίων ὑπερασπίσθη ἐν Παταβίῳ, ὅταν ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ ἰατροῦ, τριακοσίας θέσεις (⁵).

Ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ (Χιακῶν Β'.) καταγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς λόγιοι Χῖοι σπουδάσαντες ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἰατρικὴν—Ἰωάννης Χωνιάτης—Γεώργιος Παπάλας—Παντολέων Παπάλας—Ἀνδρέας Ἐπιφάνιος.

(¹) Ζαβίρας.—Βλαστοῦ Χιακὰ Β'.
(²) Βλαστοῦ αὐτόθι.
(³) Miklosich Acta et Diplomata, σελ. 279.
(⁴) Βλαστοῦ αὐτόθι.
(⁵) Ὁμοίως.

Ὑπὸ Δοσιθέου ἀπαριθμοῦνται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ οἱ ἑξῆς λόγιοι τοῦ ΙΖʹ αἰῶνος.

Νικόλαος Πελοποννήσιος, μέγας Ἐκκλησιάρχης, γράψας πολλὰ κατακαέντα κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ γενομένην πυρκαϊάν.

Ναθαναὴλ μητροπολίτης *Νικαίας*, καὶ *Νικηφόρος* πατριάρχης *Ἀλεξανδρείας*, ἀμφότεροι Κρῆτες.

Μελέτιος Μαρῆς ἱερομόναχος, διδάξας ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης, καὶ μαθητὴς γενόμενος Ἰωαννικίου ἱερομονάχου τοῦ ἐν Βενετίᾳ μέγα ὄνομα κτησαμένου ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἔν τε σοφίᾳ καὶ ἀρίστῃ πολιτείᾳ.

Ἰωαννίκιος Ἀλεξανδρείας πατριάρχης, οὐ μόνον σοφὸς, ἀλλὰ καὶ πολιτικώτατος καὶ ἀξιάγαστος ἀνὴρ, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀλλοδόξοις ἐπαινετός.

Διονύσιος Ναυπλίας μητροπολίτης, φιλόσοφος ἄριστος, μαθητὴς Κορυδαλλέως.

Παλάσης, ὁ μέγας σκευοφύλαξ, πατρόθεν ἐκ Πελοποννήσου καταγόμενος, μαθητὴς Κορυδαλλέως· ῥήτωρ εὐδόκιμος, καὶ συγγραφεὺς τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων.

Παρὰ τούτοις καταριθμητέον μεταξὺ τῶν λογίων τοῦ ΙΖʹ αἰῶνος καὶ τοὺς ἑξῆς ἐν Εὐρώπῃ διδάξαντας, ἢ τὰς ἐλευθερίους ἐπιστήμας παιδευθέντας.

Δημόσιοι καθηγηταὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου ἐχρημάτισαν οἱ ἑξῆς.

Νικόλαος Κυρίνος (1602)
Πέτρος Πατελάρος (1606)
Εὐστάθιος Πατελάρος »
Συμεὼν Φταμινὸς »
Ματθαῖος Βρετὸς (1608)
Λουκᾶς Κουαρτάνος (1610)
Νικόλαος Κλάδος (1612)
Λέων Καλέργης (1619)
Ἰωάννης Μελισσηνὸς (1627),
Ἰάκωβος Χαλικόπουλος (1643), Ῥεθύμνιος.
Ἀντώνιος Κατάνης (1683)
} Κρῆτες.
Ἐμμανουὴλ Τιμόνης (1691), Χῖος.
Μιχαὴλ Κονταρίνης (1699), Νάξιος. (¹)

(¹) Facciolati Fasti Gymnasii Patavini.

Διδάσκαλοι τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.

Λίβιος Ζάκρας Χῖος (1602) (1).
Νικόλαος Βλαστὸς Ῥεθύμνιος (1614).
Παχώμιος Δοξαρᾶς Ζακύνθιος (1616).
Νικόλαος Σοφιανὸς Κρὴς »
Σωφρόνιος Πάγκαλος (1632).
Ἱερεμίας Τοσκάνος (1633).
Ἀνδρέας Ῥόσης Ναυπλιεὺς (1634—39).
Νικόλας Φλορέντζας (1640).
Ἱερόθεος Καλλονὰς (1641).
Σωφρόνιος Καλλονὰς (1655).
Βίκτωρ Κερκυραῖος (1669).
Νικόλαος Παπαδόπουλος (1686).
Μάρκος Μαρὰς Κρὴς »
Κωνσταντῖνος Μέμος (1699) »

Καθηγηταὶ τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου.

Ἀντώνιος Προκακιάντης (1676).
Στέφανος Μόσχος (1691).
Ἀλέξανδρος Κόκκινος (1694 (2).

Οἱ ἑξῆς δὲ μνημονεύονται ὡς μαθητεύσαντες εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ Γυμνάσιον (3).

Α' τμῆμα ἐγγραφῶν.

Νικόλαος Καραβέλας Κερκυραῖος.
Μάρκος Βάλσαμος Ζακύνθιος.
Λουκᾶς Κουαρτάνος.
Μάρκος Ἀντώνιος Μ...
Λουκᾶς Σαγγινάτιος.
Νικόλαος Κλάδιος, ἐκ Κυδωνος.
Μάρκος Μαδερός.
Δημήτριος Βλαστός.
Ἀδριανὸς Σπιέρας.
Σιγισμόνδος Σ...
Μιχαὴλ Μαγγανάρης

} Κρῆτες.

(1) Ὁ Ζάκρας ἐχρημάτισεν ὕστερον καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φερράρας.
(2) Veludo, Colonia Greca in Venezia.
(3) Cenni ed inscrizioni della Università di Padova. Pad. 1841.

Πέτρος Μεζέριος
Παῦλος Σαγγινάτιος
Γεώργιος Καλλιέργης (ἐκ Ῥεθύμνου)
Ἀντώνιος Πανδῖνος
Ἰωάννης Γιγνάτιος
Μάρκος Φράγκος
Παῦλος Κασιμάτης (ἐκ Κύδωνος)
Γεώργιος Γαβαλᾶς »
Ἰωάννης Γρίτης (ἐκ Ῥεθύμνου)
Γεώργιος Κονταράτος »
Νικόλαος Τρωΐλος »
Ἰωάννης Ἐῤῥίκιος.
Ἰωάννης Βαπτιστὴς Δονδῖνος
Γεώργιος Ζούκης
Ἐμμανουὴλ Λίτινος
Καῖσαρ Σιλβάνος
Νικόλαος Ζόγιας
Παῦλος Κορέσιος
Νικόλαος Σαγγινάτος
Ἰωάννης Μόρμορης (ἐκ Κύδωνος)
Γεώργιος Πατελλάρος
Ἰωάννης Ἀντώνιος Βάρβοχας (ἐκ Ῥεθύμνου)
Ἐμμανουὴλ Καλαφάτης
Νικόλαος Ῥόσης (ἐκ Ῥεθύμνου)
Μιχαὴλ Μόλος »
Ἰωάννης Μαδαρὸς (ἐκ Κύδωνος)
Γεώργιος Βλαστὸς (ἐκ Ῥεθύμνου)
Ἰωάννης Ἀντώνιος Σοφολέος (ἐκ Κύδωνος)
Γεώργιος Ἐῤῥίκιος

} Κρῆτες.

Νικόλαος Κουαρτάνος Κερκυραῖος.
Ἀνδρέας Κουαρτάνος »
Βίκτωρ Βούλγαρις »
Ἰωάννης Μακρὴς Ζακύνθιος.
Ἰουστινιανὸς, Κερκυραῖος.
Ἀντώνιος Συγκλητικὸς Κύπριος.
Σταματέλος Βούλγαρις Κερκυραῖος.

Βασίλειος Δαμιανὸς Σμυρναῖος.
Γεωργιος Γαρούτζης Κεφαλλήν.
Νικόλαος Βάλσαμος Ζακύνθιος.
Δημήτριος Πετρετῖνος Κερκυραῖος.
Ἰωάννης Σιγοῦρος Ζακύνθιος.
Σταματέλος Λεύπινας Κερκυραῖος.
Γεώργιο; Μανδρίκαρδος Ζακύνθιος.
Παναγιώτης Ἰουστινιανὸς Κερκυραῖος.
Μάρκος Ἀντώνιος Βούλγαρις »
Νικόλαος Πολυκαλὰς Κεφαλλήν.
Ἀνδρέας Λικίνιος ἐκ Μονεμβασίας.
Λαυρέντιος Καποδίστριας Κερκυραῖος.
Κωνσταντῖνος Κρασὰς Κεφαλλήν.
Γεώργιος Σουμμάκιος Ζακύνθιος.
Κυριακὸς Χωραφὰς Κεφαλήν.
Τρώϊλος Μαρκορὰν Κερκυραῖος.
Στέφανος Βουλγαρις »
Ἀλοΰζιος Λοβέρδος Κεφαλλήν.
Πέτρος Βουτζαρὰς Πάριος.
Θεόφιλος Ῥαρθοῦρος Κερκυραῖος.
Ἀντώνιος Φινότης Ἄνδριος.
Σίλβεστρος Ἰουστινιανὸς Κερκυραῖος.
Ἰωάννης Μεταξὰς Κεφαλλήν.
Ἀντώνιος Δαμοδὸς Κεφαλλήν.

Β' τμῆμα ἐγγραφῶν.

Γεώργιος Δούλκης
Ἄγγελος Τρόνος
Γεώργιος Κουΐρινος
Ιωάννης Κασιμάτης
Γεώργιος Λεζενιάνος
Ματθαῖος Καλλέργης
Νικόλαος Βεμπάρδος
Ἀντώνιος Σκορδύλης
Ἰωάννης Μαυρίκιος
Γεώργιος Σοφολέος
Γεώργιος Σίδερος
} Κρῆτες.

Ἰωάννης Πόρφιος	(ἐκ Κύδωνος).	
Παῦλος Στάης	»	
Γεώργιος Πατελλάρος		
Ἀντώνιος Χαλικόπουλος	(ἐκ Ῥεθύμνου).	
Νικόλαος Τρώϊλος	»	
Βενέδικτος Μίζαλος.		
Γεώργιος Χορτάκης	(ἐκ Ῥεθύμνου).	
Ἰωάννης Πορφυρὸς	(ἐκ Κύδωνος).	
Νικόλαος Γαβαλάς.	»	
Ἰωάννης Ῥόδιος.		
Γεώργιος Κορνήλιος.		
Ἀνδρέας Βαλάσιος.		
Ἀνδρέας Τορκέλλιος		
Ἀλέξανδρος Σκλάβος		
Βαρθολομαῖος Δάνδολος.		
Ἰωάννης Μάνος.		
Πέτρος Ζένος.		
Νικόλαος Ζόγιας.		
Γεώργιος Βαρούχας	(ἐκ Κύδωνος).	Κρῆτες.
Ἐμμανουὴλ Μεζέριος.		
Φραγκίσκος Ῥόσης	(ἐκ Ῥεθύμνου).	
Νικόλαος Σαγγινάτιος.		
Ἰάκωβος Ζόγιας.		
Νικόλαος Πρεμαρίνος.		
Νικόλαος Μεζέριος.		
Νικόλαος Μπόν.		
Κοσμᾶς Βαρότζης	(ἐκ Κύδωνος).	
Γεώργιος Καλλέργης.		
Κωνσταντῖνος Ἀχέλης.		
Ἰωάννης Γεώργιος Βάλ.		
Θωμᾶς Μουζάλας.		
Ἀλέξανδρος Βιέζος	(ἐκ Κύδωνος).	
Μιχαὴλ Κακαβέλας	(ἐκ Ῥεθύμνου).	
Ἀνδρέας Σκιρόπουλος	»	
Γεώργιος Καλαφάτης.		
Ἰωάννης Στάης	(ἐκ Κύδωνος).	

Μάρκος Μπότζας (ἐκ Κύδωνος). } Κρῆτες.
Ἰωάννης Ἀντώνιος Σοφολέος. } Κρῆτες.
Ἐμμανουὴλ Πολίνας. } Κρῆτες.
Νικόλαος Νομικὸς Ζακύνθιος.
Γεώργιος Κόκκινος Κεφαλλήν.
Ἀναστάσιος Πανὰς »
Γεώργιος Μανδρίκαρδος Ζακύνθιος.
Σταματέλος Καλογερὰς Κερκυραῖος.
Ματθαῖος Κομοῦτος Ζακύνθιος.
Ἰωάννης Νομικὸς »
Ἀντώνιος Καροῦσος Κεφαλλήν.
Σπυρίδων Μπούας Κερκυραῖος.
Ἱππόλυτος Προσαλέντης »
Ἱερώνυμος Καποδίστριας »
Βενέδικτος Τριβόλης »
Νικόλαος Βούλγαρις »
Σταματέλος Λούπινας »
Ῥάλλης Πολυχαλὰς Κεφαλλήν.
Παῦλος Ἀλβέρτης ἐκ Ναυπλίου.
Αὐρήλιος Πολυχαλάς.
Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος Χῖος.
Ματθαῖος Κοσμᾶς Ζακύνθιος.
Ἕκτωρ Λουκᾶς Κερκυραῖος.
Γεώργιος Βανδιλάκιος »
Ἄγγελος Σουμάκης Ζακύνθιος.
Μάρκος Ξανθόπουλος »
Ἰωάννης Χρυσαφίδας Κύπριος.
Γεώργιος Σουμμάκης Ζακύνθιος.
Ἰωάννης Κατζαίτης Κεφαλλήν.
Μάρκος Ἀντώνιος Ἀχέλης Κύπριος.
Νικόλαος Μοτζενίγος Κερκυραῖος.
Φραγκίσκος Δραγονδῖνος Κεφαλλήν.
Καῖσαρ Μπούκας Ἄνδριος.
Σπῦρος Καρανδινὸς Κεφαλλήν.
Ἰωάννης Μεταξὰς »
Βερτούκιος Βελλαμαρίνος Κερκυραῖος.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ ΑΙΩΝ.

1700—1800.

Νικόλαος Μαυροκορδάτος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1670 ἐξ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων. Ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, εἰκοσαέτης ἦν ἄκρως εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, καὶ Τουρκικῆς, θαυμαζόμενος παρὰ πάντων διὰ τὴν εὐφυΐαν [1]. Διεδέχθη εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα τὸν ἐκ ποδαλγίας πάσχοντα πατέρα αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου πολλῷ ὑπερεῖχεν ἐπὶ μεγαλοφυΐᾳ, καὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν (1689—1709) διετέλεσεν ἐν τῷ περιβλέπτῳ ἀξιώματι, ἀναπτύξας ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα καὶ λεπτόνοιαν κατὰ τὰς διαφόρους ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑποθέσεις. Τῷ 1707 διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας ἀνεκλήθη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ Δημητρίου Καντεμίρου· ἀλλ' ἐν ἔτει 1711 περιεβλήθη δεύτερον ἤδη τὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀξίωμα.

Μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασίν του ἀπήλλαξε πολλοὺς Μολδαυοὺς ἐξανδραποδισθέντας ὑπὸ τῶν Ταρτάρων, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, ἐξωμάλυνε πάσας τὰς ὑφισταμένας διαφορὰς, ἠλάττωσε τοὺς φόρους, περιέστειλε διαφόρους κακὰς συνηθείας, καὶ ἑνὶ λόγῳ διώκησε τὸν τόπον πατρικῶς. Ἐπειδὴ τέλος ἡ διοίκησις τοῦ Νικολάου εὐηρέστησε τῇ Πύλῃ μετέθεσεν αὐτη, μετὰ τεσσάρων ἐτῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν αὐτόσε ἡγεμονίαν (1716), εἰς Βλαχίαν ἥτις

(1) « Οὔπω γὰρ ἕλκων ἔτος τὸ εἰκοστὸν, πολὺς μὲν ἦν ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει, τοῦ Δανιὴλ οὐκ ἀπολειπόμενος, πολὺς δ' ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ῥητορείᾳ, ἐν πολλαῖς διαλέκτοις τῷ πατρὶ παρεξεταζόμενος, μάλιστα δὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ πάτριον, τήν τε Λατινίδα, καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν οὕτως εἰς ἄκρον ἐξηκριβώσατο, καὶ ταῦτα χρόνου μακροῦ μὴ δεηθεὶς μηδ' ἐκδημίας πρὸς ἀλλοτρίαν στειλάμενος, ἀλλ' οἴκοι μένων καὶ τῇ πατρίδι, ὥστε τοὺς μὲν Λατίνους αὐτὸν τῆς Λατινίδος ὑπερθαυμάζειν, τοὺς δὲ Ὀθωμανοὺς τῆς οἰκείας φωνῆς καὶ τῆς ἄλλης παιδείας διὰ τιμῆς ἄγαν καὶ νῦν ἔχειν τὸν ἄνδρα, οὐχ ὅπως τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προὔχοντας, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα » . . . Ἰάκωβος Ἀργεῖος.

μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Στεφάνου Καντακουζηνοῦ εἶχεν ἀνάγκην στιβαρᾶς καὶ ἐπιδεξίας χειρός. Ἀφικόμενος εἰς Βλαχίαν ὁ Νικόλαος ἐγένετο διώκτης τῆς οἰκογενείας τῶν Καντακουζηνῶν καὶ ἑτέρων τινῶν ἀρχόντων, ὡς μέν τινες λέγουσι, φοβούμενος αὐτούς, ὡς δ' ἄλλοι κατ' ἐπιταγὴν τοῦ μεγάλου βεζίρου.

Οἱ Καντακουζηνοὶ καταφυγόντες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐζητήσαντο συνδρομὴν κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου· ἡ δὲ αὐλὴ τῆς Βιέννης, ἔχουσα λόγους δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ Νικολάου, ἐκαιροφυλάκτει πρὸς ἐκδίκησιν. Τῇ 25 Νοεμβρίου 1716 στρατὸς Αὐστριακὸς λάθρα εἰς Βλαχίαν εἰσελάσας κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ὁ μὲν ἡγεμὼν συλληφθεὶς μετήχθη εἰς Τρανσυλβανίαν, ἡ δὲ Τουρκικὴ φρουρὰ κατεκόπη, καὶ ἡ πόλις ἀφειδῶς διηρπάγη. Ἡ Πύλη ἐκτιμῶσα τὴν πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς ἐξιδιασμένας ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, τὸν ἀντικατέστησεν ἐν τῇ ἡγεμονείᾳ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου.

Ἡ ἐν Πασσάροβιτζ εἰρήνη (1718) ἐναυάγησε τοὺς ἐπὶ τῆς Βλαχίας κατακτητικοὺς σκοποὺς τῆς Αὐστρίας, ὑποχρεωθείσης δι' ἰδίου ἐδαφίου τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Νικόλαον, ὅστις ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν διεδέξατο ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν του Ἰωάννην. Ἡγεμονεύσας τὸ δεύτερον ἔτη ἕνδεκα καὶ μῆνας δύο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ ὁ Μαυροκορδάτος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1730, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τοῦ Βακαρέστη.

Ὁ Νικόλαος ἀναντιρρήτως ἦν εἷς τῶν ἐξοχωτέρων λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Περσικῆς, καὶ Ὀθωμανικῆς διαλέκτου· διὸ καὶ δικαίως ἐγκωμιάσθη ὑπό τε ὁμοεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἡμετέρων ἰδίᾳ διετράνωσαν τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἀρετάς του Ἰάκωβος ὁ Μάνος, Παρθένιος ὁ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκ δὲ τῶν Γερμανῶν οἱ Βόλφιος (Secretarii aulici Wolf, panegyricus in laudem Nicolai Maurocordati), καὶ Χαῦλβιος (Theodori Hœlvii, oratio de litteratum studiis Nicolai Maurocordati).

Ὁ Μαυροκορδάτος ἐνεψύχωσε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ διαφόρων Ἑλλήνων καὶ ξένων, ὡς Βεγλέρου κλπ. καὶ εἶχε καταρτίσει πλουσίαν βιβλιοθήκην ἐξ ἐντύπων καὶ χειρογράφων.

Συγγράμματα.

—Φιλοθέου Πάρεργα. Ἐν Βιέννῃ 1800. (Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὁ ἀββᾶς Βηγνόζης, βιβλιοφύλαξ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὀνόμασε roman, fort instructif, et très amusant).

—Περὶ τῶν καθηκόντων, βίβλος ξυγγραφεῖσα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ὑψηλοτάτου, καὶ σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου Βοεβόδα, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τῆς Αὐτοῦ ὑψηλότητος, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Δανιὴλ, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Τραπεζουντίου, διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς Σχολῆς. Ἐν Βουκορεστίῳ 1719, κατὰ μῆνα Δεκέμβριον. (Ἐξεδόθη ἑλληνολατινιστὶ ἐν Λειψίᾳ 1713. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, λέγει ὁ Hammer, ἐπέχει τὴν αὐτὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ θέσιν, οἵαν τὰ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῇ λατινικῇ).

—Ἐπιστολὴ προταχθεῖσα εἰς τὴν ἐν ἔτει 1716 εἰς Παρισίους ἐκδοθεῖσαν Γεωγραφίαν Χρυσάνθου Νοταρᾶ.

Ἀνέκδοτα.

—Παράλληλος ἐναθεώρησις ἱερᾶς τε καὶ ἀορίστου ἀρχαιολογίας.

—Διάλογος περὶ ψυχῆς.

—Εὐχὴ ἑωθινὴ, καὶ ἑσπερινή.

Ἔγραψε λατινιστὶ, Φροντίσματα· καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον, ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ 1758, καὶ 1760.

Τουρκιστὶ δὲ—Περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.—Περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Δακίας (1).

Παναγιώτης Δοξαράς.

Νικόλαος Δοξαρὰς, ἐκ Μάνης καταγόμενος, ἀπέλιπε τὴν πατρίδα καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἐπὶ σκοπῷ νὰ διατελέσῃ τὸν βίον ἀτυράννευτον καὶ ἐλθὼν εἰς Ζάκυνθον ἐτέθη ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐνετικῆς προστασίας· ὅτε δ' ἐν ἔτει 1685 ὑποκινήσει τῶν Ἐνετῶν ἠγέρθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Δοξαρὰς ταχθεὶς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἅλωσιν τῶν ἐν Μάνῃ φρουρίων καὶ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεως ὑπηρέτησε χρησίμως εἰς τὰ στενὸν τῆς Κορίνθου· αἱ πρὸς τὴν Δημοκρατίαν ἐξιδιασμέναι ὑπηρεσίαι τοῦ Νικολάου ἀντημείφθησαν δι' ἐπιχορηγήσεως ἐγγείων κτημάτων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ διὰ τιμῶν (2).

---

(1) Ἀν. Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν μεγάλων Διερμηνέων.—Audiffret, Biographie Univ. tom. XXVII.—Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman.

(2) Ταῦτα πάντα ἠνθολόγησεν ἐξ ἐπισήμων πιστοποιητικῶν ὁ Κ. Μουστοξύδης, ἡμεῖς δ' ἐντυχόντες ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τῷ φίλῳ Κυρ. Ἀλεξ. Σταματοπούλῳ ἰατρῷ

Ἀποθανὼν ὁ Νικόλαος ἐγκατέλιπεν υἱὸν τὸν Παναγιώτην, ὅστις μιμηθεὶς τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς ἐξεστράτευσεν (1692) εἰς Χίον ἔχων ἰδίους μισθωτούς, καὶ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ τῆς Τουρκικῆς ὑπηρεσίας τὸν διαβόητον συμπατριώτην του Λιβέριον Γερακάρην. Πολλαχῶς δὲ ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας τιμηθεὶς ἀπεβίωσεν ἐν Κερκύρᾳ τὴν 12 Φεβρουαρίου 1729.

Ὁ Παναγιώτης Δοξαρὰς διέπρεψε κατὰ πρῶτον λόγον ὡς ζωγράφος καὶ κατὰ δεύτερον ὡς στρατιωτικὸς καὶ συγγραφεύς. Διάφοροι εἰκόνες αὐτοῦ, κατὰ δίκαιον λόγον ἐπισύρουσαι τὸν θαυμασμὸν τῶν

καὶ βουλευτῇ Λευκάδος τὸ περὶ Δοξαρᾶ πιστοποιητικὸν τοῦ περικλεοῦς Φραγκίσκου Μοροζίνη παρατιθέμεθα.

« Noi Francesco Moresinì K.r Proc.r per la Ser.a Rep.ca di Vinetia Capitan General.—Tratta l'origine et i propii natali il fedel Nicolò Doxarà nella Provintia di Maina hà per istiato ingenito di devotione, e di fede abbandonata la patria e le sostanze per viver sotto l'ombra della Publica protezione, ricovratosi al Zante, hà colà con la permanenza di molti anni rafinata la sua constanza, stabilendosi più sempre nella brama di chiuder la vita sotto questo Serenissimo Dominio; in sorta di predente la mossa dell'armi, hà d'ordine nostro intrapresa la funtione inportante e perigliosa di trattar con i Primati et habitanti della Provintia medema i maneggi della loro sollevatione contro Turchi, per cui repplicati i viaggi anco in staggione difficile, hà sortito i punti più essentiali, che conclusi poscia da Noi con appuntamenti, e concerti, sorti gloriosamente l'acquisto di essa Provintia, che con la resa delle tre Fortezze sopra d'essa da Turchi errette, e mantenute s'è ridotta a publico assoluto possesso. Ad operatione di così gran rimarco, però essendo singolarmente valso l'impiego, e l'opra del precitato Doxarà, che con desterità trattò, e sortì anco avantaggiosamente la resa delle reggia munificenza del Principe a consolatione del suo animo, et a sostegno dell', età sua cadente. Sopra il motivo però de'suoi humilissimi ricorsi et a riconoscenza del suo merito le concedemo per virtù delle presenti con l'autorità del Capitanato nostro General l'edificio con quattro rode di molino d'acqua, situato nel luogo de Mandigna nel territorio di Sernata a riva del mare, era di ragione del publico errario di Constantinopoli, perchè habbi liberamente a godere il beneffìcio nella propia persona e de suoi heredi in perpetuo, senza obligazione, ne aggravio imaginabile, e con il pieno indulto medemo anco le concedeno la casa, che già dentro della Fortezze sudetta di Sarnata gl'è stata assegnata in cui haver possi il ricovero pur perpetuamente con suoi heredi così che contribuite le di lui benemerite fatiche possa benedire la Publica generosa benignità negl'effetti delle sue gratiose beneffìcenze. Concedendo in ordine acciò il registro alle presenti per la loro inviolabil essecutione.

Data di Galera nostra Cap. Gen. Porto di Citres 10 Ottobre 1685 S. N. »

θεωμένων εὕρηνται, ἔν τε Λευκάδι καὶ Κερκύρα· ὡς συγγραφεὺς δ' εἶνε γνωστὸς ἐκ τῶν ἑξῆς δύο φιλοπονημάτων αὐτοῦ·

—Τέχνη ζωγραφίας. αψκ'.

—Παναγιώτη Δοξαρᾶ ἱππέως Πελοποννησίου ζωγράφου, περὶ ζωγραφίας κατὰ τὸ αψκς'.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε μετάφρασις εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν διαφόρων πραγματειῶν τοῦ Λεονάρδου Βίντζη, Λέοντος Ἀλβέρτου, καὶ Ἀνδρέου Πότζου, μετὰ προλόγου καὶ ἐπιγράμματος Λεοντίου τινος μοναχοῦ Πελοποννησίου, ζωγράφου καὶ τούτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Τὸ δὲ δεύτερόν εἶναι πρωτότυπος τοῦ Δοξαρᾶ συγγραφή, καὶ σώζεται ἐν χειρογράφῳ παρὰ τῷ Κ. Παύλῳ Λάμπρῳ.

Ἕνα τῶν υἱῶν τοῦ Παναγιώτου, ὁμώνυμον τῷ πάππῳ καὶ γεννηθέντα ὁμοίως ἐν Καλάμαις, παραλαβὼν ὁ περιφανὴς τῆς Κερκύρας ὑπερασπιστὴς Σουλεμβοῦργος κατέταξεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἀξιωματικούς, καὶ ἀνέδειξεν ἔπειτα ταγματάρχην. Ἀποσταλεὶς δ' εἶτα ὁ Νικόλαος εἰς Βενετίαν ἐξεπαιδεύθη τὴν ζωγραφικὴν παρὰ τῶν ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ ἀρίστων καλλιτεχνῶν. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Κέρκυραν ὠνομάσθη ἐν ἔτει 1745 ὑπὸ τῆς πολιτείας ταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς τῆς πόλεως καὶ πάσης τῆς νήσου. Μετοικήσας δ' ὕστερον ἐν Ζακύνθῳ ἐνησχολήθη εἰς τὴν προσφιλῆ τέχνην, καὶ λαμπραὶ ζωγραφίαι αὐτοῦ εὕρηνται ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως (1).

Περὶ τοῦ Νικολάου Δοξαρᾶ ἐνετύχομεν παρὰ τῷ αὐτῷ Σταματοπούλῳ ἐν πρωτοτύπῳ καὶ τὰ ἑξῆς ἔγγραφα.

Nous Matthias Ioannes Comte S. E. R. de Schulembourg, feld-maréchal et général en chef de la serenissime republique de Venise, chevalier de l'Aigle Noire de l'Ordre de S. M. Prussienne.

La famille du chevalier Panajotti Doxara s'étant rétirée du joug des Turcs du Royaume de Morée, où elle possedoit des biens considerables, et qu'elle a tout abandonnée par l'affection et zèle pour la serenissime Republique: cette famille étant outre cela meritoire par les services que ses ancètres ont rendu au Public, dans l'acquisition du dit Royaume: tous ces merites et prerogatives nous ont porté de prendre sous notre protection la dite famille: de sorte qu'ayant

(1) Ἑλληνομνήμων Α'.—Ν. Κατραμῆ, ἱστορικαὶ διασαφήσεις περὶ Βουλγάρεως, ἐν Ζακύνθῳ. Ὁ Κ. Μουστοξύδης ἐξ ἐσφαλμένων παραδόσεων ἀπέδωκεν εἰς τὸν πατέρα τὰ καλλιτεχνήματα τοῦ υἱοῦ· διότι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Κ. Κατραμῆς, αἱ ἐν τῇ Φανερωμένῃ ζωγραφίαι εἰσὶν ἔργα τοῦ Νικολάου, καὶ οὐχὶ τοῦ Παναγιώτου Δοξαρᾶ. Ἐπίσης κατὰ λάθος ἀπεδόθη εἰς τὸν ἐν λόγῳ Νικόλαον ἡ εἰκὼν τῆς λιτανείας τοῦ ἁγίου Διονυσίου, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου ζωγράφου καὶ σατυρικοῦ ποιητοῦ Κουτούζη.

recouvré chez Nous l'heritier Sr Doxarà, homme de toute probité, dont les qualités personnelles étoient aussi ornées de l'art de peinture, Nous avons emploié tous nos soins pour que le Gouvernement donne quelque moyen de subsistance à ces pauvres gens; comme cela a réussi, la Republique lui ayant accordé des revenus a Sainte Maure, à la mort du dit Chevalier Doxara, ayant laissé plusieurs orphelins, entre autre l'enseign. Nicola Doxarà, celuici nous l'avons pris a notre service parmi les officiers de notre suite, l'ayant declaré Capitaine après. Il a un talent particulier entre autre pour l'art de dessiner et de peindre, c'est pourquoi nous avons trouvé à propos de le mettre chez les premiers peintres d'ici pour le perfectionner, de sorte que pendant dix années de suite que nous l'avons eu dans la maison, il en est parvenu à un point de ne pas regretter son tems; ce qui a fait que nous luy avons confié le soin de notre gallerie. La connoissance qu'il a de la peinture, la fidelité et probité, qu'il nous a témoigné dans plusieurs rencontres d'achat des tableaux, fait que nous lui en temoignons par cellecy de la gratitude: outre l'assistance que nous lui prêtons a son départ pour chez luy, le recommandant d'ailleurs très instamment a quicouque appartiendra de lui pouvoir être utile en ce qui le pourroit regarder de près. En foi de quoi nous avons signé et fait sceller de notre Sceau. Venise le 8 Aout 1738.

Conte di Schulemburg.
Jean Frederic Wetner secretaire.

Petrus Grimani Dei gratia Dux Venetiarum, Nobili et sapienti viro Danieli Delphino provisori nostro Generali Maris fideli dilecto salutem et dilectionis affectum. Abbiamo col Collegio questo giorno in concorrenza d'altri benemeriti ufficiali eletto capitanio attuale sopra cotteste ordinanze di Corfù città e borghi il capitan Nicolo Doxarà, che ad esempio dell'avo, e del padre, che doppo resi i più utili servigii nel corso di due guerre si sacrificorono per le publiche glorie, avendo meritato prima d'esser distinti del titolo di Cavallieri per la dedicione al publico nome ottenuta da tutti li popoli di Maina. Intraprese il servicio in figura d'official di goletta, applicatosi allo studio delle mattematiche sotta la disciplina del tenente general Gianeix talmente riusci che meritò di conseguire il titolo di Capitan ingegnere, come il tutto rissulta dagli attestati, e fedi, che lo accompagnano. Che però ordinarete sia admesso all'exercicio della carica stessa in luoco di chi vi si attrova per modo di proviggione, per trattenersi esso Doxarà il restante tempo degl'anni cinque per poscia esser tramutato dall'una all'altra isola col mettodo prescritto dal Decteto 30 Xbre 1744 per godere la paga, obblighi e prerogative alla stessa attinenti e godute da

da suoi precessori, certi di ritraere dallo stesso un buón servicio, come hà fatto per il passato nelle pubbliche occorenze.

Data in Nostro Ducali Palatio die vigesima sexta Novembris, indictione nona, MDCCXXXXV.

Aloysius Mocenico Dei gratia Dux Venetiarum etc. Nobili et sapienti viro Ioanni Paolo Tervisano de suo mandato provisori Ceffaloniae, fideli dilecto salutem et dilectionis affectum. Abbiamo col Senató questo giorno tramutato capitanio sopra la compagnia delle ordinanze di Ceffalonia, Lixuri, il capitan attual Nicolò Doxarà, che serviva a Cerigo, ed in luogo del capitan attual Demetrio Caridi; che però lo farete admettere all'exercizio della carica stessa per servir in essa il solito tempo degli anni cinque, e poi essere tramutato e con la paga di capitanio attual solita e goduta da suoi precessori, promettandosi dallo stesso un utile servizio.

Data in Nostro Ducali Palatio die quarta Iunii, indictione quinta, MDCCLXXII.

Ἐκτὸς τούτων εὕρηνται παρὰ τῷ αὐτῷ Σταματοπούλῳ καὶ τὰ ἑξῆς τρία περὶ Νικολάου Δοξαρᾶ ἔγγραφα· 1) Πιστοποιητικὸν τοῦ προβλεπτοῦ Κερκύρας Μάρκου Κουερίνη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Δεκεμβρίου 1746 μαρτυροῦντός τὴν ὑπὸ τοῦ Νικολάου Δοξαρᾶ, ὡς ταγματάρχου τῆς χωροφυλακῆς, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀξιέπαινον διαγωγήν· 2) Ὅμοιον τοῦ προβλεπτοῦ Κεφαλληνίας Πασχάλη Κικόνια (21 Ἰαννουαρίου 1752) πιστοποιοῦντος τὴν καλὴν τοῦ Νικολάου ἐν τῇ νήσῳ διοίκησιν· καὶ 3) ἔγγραφον τοῦ προβλεπτοῦ Ζακύνθου Ζανφραγκίσκου Μανολέτσου (1 Αὐγούστου 1764) ὁμολογοῦντος, ὅτι ὁ Δοξαρὰς ὡς ταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τοῦ τόπου, τὴν καταδίωξιν τῶν κακοποιῶν, καὶ τὴν πειθαρχίαν τῆς ἐγχωρίου πολιτοφυλακῆς.

Ἰάκωβος Πυλαρινός.

Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 9 Ἰανουαρίου 1659. Ἐν πρώταις ἐσπούδασε, κατὰ τὴν θέλησιν τῶν γονέων του, τὰ νομικὰ ἐν Βενετίᾳ καὶ Παταβίῳ. Ἀναδειχθεὶς νομοδιδάσκαλος δεκαεξέτης, κατῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, πλὴν ἡ ὄψις τῆς κοινωνίας, καὶ τῆς ἐπιστήμης ἡ κατάχρησις ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἱπποκρατικὴν τέχνην. Ὅθεν ἐπαναστρέψας εἰς Πατάβιον, μετὰ τοσούτου ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὴν νέαν ἐπιστήμην, ὥστε μετὰ διετῆ φοίτησιν ἔλαβε τὸν στέφανον τῆς ἰατρικῆς. Φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν γῆν τῶν ὀνείρων του, ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, καὶ μεταβὰς εἰς Κρήτην ἤρχισε νὰ μετέρχηται τὸν ἰατρὸν πρὸς πορισμὸν τῶν εἰς περαιτέρω ὁδοιπορίαν ἀναγκαίων. Ἡ

εὐτυχὴς ἔκβασις τῶν θεραπειῶν του, καὶ ἡ διαδοθεῖσα φήμη τῆς ἐμπειρίας του ἐπληροφόρησαν τὸν Ἰσμαὴλ πασσὰν, διοικητὴν τῆς νήσου, ὅστις προσέλαβε τὸν Πυλαρινὸν, ὡς ἀρχίατρον, μὲ γενναῖον μισθόν. Ἐκ Κρήτης ὁ Ἰάκωβος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ μέχρι τοῦ 1684 ἀπελάμβανε μεγίστης ὑπολήψεως, ὅτε ὁ πρίγκηψ Καντακουζηνὸς διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν αὐλήν. Μετὰ τριετῆ ἐν Βλαχίᾳ διαμονὴν ὁ Ἰάκωβος ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα εὗρε τὸν πατέρα του τεθνηκότα. Διατρίψας ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπὶ ἓν ἔτος, μετέβη τῷ 1687 εἰς Γερμανίαν καὶ Ῥωσσίαν. Ἡ φήμη τοῦ ὀνόματός του προηγηθεῖσα γνωστὸν κατέστησε τὸν Πυλαρινὸν, προσληφθέντα ἀμέσως ὡς ἀρχίατρον ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου

Φύσει ἀδύνατος καὶ φιλάσθενος ἠναγκάσθη μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ ψυχρὸν τῆς Ῥωσσίας κλίμα, καὶ ἐλθὼν εἰς Βενετίαν προσελήφθη ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιναυάρχου τῆς Δημοκρατίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς ἰατρὸς τοῦ στόλου. Ἐν ἔτει 1694, ἀποθανόντος τοῦ Μοροζίνη, ἐπανέστρεψεν ὁ Ἰάκωβος εἰς Βενετίαν, καὶ ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Βλαχίαν, προσεκλήθη ὡς ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας· ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διατρίψας ἐν τῇ πόλει τοῦ Βελιγραδίου ἐπανέστρεψεν αὖθις εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐνεχώρησε διὰ Λιβόρνου, Σμύρνης καὶ Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1701. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας καὶ αὖθις προσεκάλεσε τὸν Πυλαρινὸν μὲ μισθὸν χιλίων πεντακοσίων φλωρίων ἐτησίως· ἐπὶ τρία δ' ἔτη διαμείνας παρ' αὐτῷ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐμάστιζε τὴν Εὐρώπην ἡ φρικώδης τῆς εὐλογίας νόσος, καθ' ἧς ἠδυνάτει πᾶσα ἰατρικὴ συνδρομή. Γυνή τις τότε, ἐκ Θεσσαλίας καταγομένη, ἐπενόησε τὸ κατὰ τῆς φθοροποιοῦ ταύτης νόσου ἀλεξιτήριον κέντρισμα, πρὶν ὁ Γέννερ ἐφεύρῃ τὴν δαμαλίδα· ἡ δὲ θεραπεία τῆς Θεσσαλίδος μεταδοθεῖσα ἐφ' ὅλου τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐξησκεῖτο ἐπιτυχῶς ὑπὸ Ἑλληνίδων.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἕτερος Ἕλλην ἰατρὸς, ὁ Ἐμμανουὴλ Τιμόνης, Χῖος πιθανῶς τὴν πατρίδα. Ὁ Πυλαρινὸς μετὰ τούτου ἐξήτασαν τὴν θρυλλουμένην ἐγκέντρισιν, καὶ ἐπιστημονικῶς ἐπείσθησαν περὶ τῆς ὠφελείας. Ὁ Τιμόνης ἐν ἔτει 1713, ὡς μαθητὴς καὶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, ἀνήγγειλε τὴν ἐφεύρεσιν πρὸς τὸν Ἄγγλον ἰατροδιδάσκαλον Βόδβαρδ, ὁ δὲ

Πυλαρινὸς πρὸς ἑτέρου Ἄγγλου, φυσιολόγου καὶ ἱστορικοῦ, τὸν Γουλιέλμον Σέρραρδ, πρόξενον τότ' ἐν Σμύρνῃ, δημοσιεύσας κατὰ τὸ 1715 ἐν Βενετίᾳ λατινιστὶ καὶ ἰδίαν πραγματείαν περὶ τοῦ ἐγκεντρίσματος.

Ὁ Ἰάκωβος ἐπ' ὀλίγον διατρίψας εἰς Βενετίαν, μετέβη εἰς Λιβόρνον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σμύρνην καὶ Ἀλέπιον, ἔνθα διέμεινεν ὀλίγον καιρὸν μετερχόμενος τὸν ἰατρόν· ἐκεῖθεν περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας Ἀσκανίου Ἰουστινιάνη, διωρίσθη γενικὸς πρόξενος αὐτῆς ἐν Σμύρνῃ· μὴ ἀρεσκόμενος ὅμως εἰς τὸ πολυάσχολον τοῦτο ὑπούργημα, παραιτηθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἠσχολήθη εἰς ἔρευναν τῶν κωδίκων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, καὶ εἰς ἰατρικὰς συγγραφάς.

Ἀπεβίωσεν ὁ Πυλαρινὸς τῷ 1718, ἑξηκονταέτης τὴν ἡλικίαν. Ἡ στέρησίς του ἐθρηνήθη ὑφ' ὅλων τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπὶ τοῦ τάφου του, σωζομένου ἐν Πατταβίῳ, ὁ Παπαδόπουλος ἐχάραξε λατινιστὶ ἐπίγραμμα, ἔχον οὕτως ἐν μεταφράσει·

« Μνημεῖον Ἰακώβου Πυλαρινοῦ, εὐγενοῦς Κεφαλλῆνος, ἰατροδιδασκάλου, ἀνδρὸς περιωνύμου πρός τε Δᾶκας, Ῥώσσους, καὶ Θρᾷκας, ἐν Ἀσίᾳ τε καὶ Αἰγύπτῳ διά τε τὴν τέχνην, φρόνησιν, χρηστότητα, καὶ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις οἰκονομίαν, ἀποβιώσαντος ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψιη'. ἐτῶν ξ'. »

Συγγράμματα.

—Nova et tuta Methodus Variolam excitandi per transplantationem, nuper inventa, et in usum tracta, qua rite per acta, immunia in posterum praeservantur ab hujusmodi contagio corpora. Venetiis 1715. (Ἀνετυπώθη ἐν Νυρεμβέργῃ 1717, καὶ Leyde 1718).

—Ἰατρικὴ ὑπερασπιζομένη, ἢ παρατηρήσεις ἀναιρετικαὶ τῆς ἀπάτης τῶν γεοφανῶν φρονημάτων. 1717. (Διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου, ἰταλιστὶ γεγραμμένου καὶ ἀπαρτιζομένου ἐκ τετρακοσίων σελίδων 12ου σχήματος, ὁ Πυλαρινὸς ἀνέτρεψε τὰ ὑπὸ Ἰωσὴφ Γαζόλα κατὰ τῶν ἰατρῶν λεχθέντα).

Ὁ Μορέλλης μετ' ἐπαίνων ἀναφέρει τὴν εἰς Αἴγυπτον περιήγησιν τοῦ Πυλαρινοῦ, ἄγνωστον ἐν ποίᾳ βιβλιοθήκῃ κατακειμένην μετ' ἄλλων φιλοπονημάτων τοῦ σοφοῦ Ἕλληνος (1).

Ἰάκωβος Μάνος.

Ἐγεννήθη εἰς Ἄργος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι, καὶ ἰδίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα καὶ εὐκλεῶς ἐδίδαξε. Μετὰ τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς σχολαρχίας τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς

(1) Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων, τόμ. Β'.

Γερασίμου τοῦ Ἀκαρνᾶνος (1702), ὁ Ἰάκωβος, θερμῇ προτροπῇ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀνείληφε τὴν σχολαρχίαν ταύτην καὶ διὰ βίου παρέμεινε. Ἀνηγορεύθη καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὕπατος τῶν φιλοσόφων « ἅτε δὴ σοφὸς, πολυμαθὴς, μιμητὴς κατὰ λόγου » ἰδέαν τῶν ἐξόχων παλαιῶν Ἑλλήνων, δεινὸς τῶν Ἀριστοτελικῶν » δογμάτων καὶ προασπιστὴς τούτων ἀνένδοτος, βαθὺς καὶ ἐν τοῖς » θεολογικοῖς » ὡς λέγει ὁ σοφὸς Κωνστάντιος. Πότε ἀπέθανεν ὁ Ἰάκωβος ἄδηλον· ἔζη ὅμως τῷ 1709, ὅτε τὸν ἐπικήδειον εἰς Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον ἐξεφώνησε, καὶ τῷ 1716, καθ᾽ ὃν χρόνον εἰς Νικόλαον Μαυροκορδάτον, ἐκ μεγάλου διερμηνέως εἰς ἡγεμόνα προαχθέντα, ἐγκωμιαστικὸν λόγον συνέθετο· κατὰ δὲ τὸν Προκόπιον ἔζη ἔτι τῷ 1721.

Τοῦτον Μάναν γράφει ὁ Μοσχοπολίτης Προκόπιος, καὶ Μάνον ὁ Κωνστάντιος· αὐτὸς δὲ οὕτως γράφεται Ἰάκωβος Ἀργεῖος, καὶ παρ᾽ ἄλλων Ἰάκωβος ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτου δύο λόγοι ἐν ἀρχαϊζούσῃ ἑλληνίδι ἐτυπώθησαν· καὶ ὁ μὲν ἐπικήδειός ἐστιν εἰς Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον προταχθεὶς τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἰουδαϊκῶν (σελ. 1—23), ὁ δ᾽ ἐγκωμιαστικὸς εἰς Νικόλαον Μαυροκορδάτον ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας [1].

Μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο πολλοὶ τῶν τότε περιφανῶν, ὡς Νικόλαος καὶ Ἰωάννης Μαυροκορδάτοι οἱ ἡγεμόνες, Δημήτριος Προκοπίου, Σαμουὴλ ὁ πατριάρχης, κλπ.

Χρύσανθος Νοταράς.

Καταγόμενος ἐκ τοῦ ὁμωνύμου τῆς Κορινθίας οἴκου ἐξεπαιδεύθη τὰ πρῶτα γράμματα ὑπὸ τοῦ θείου του Δοσιθέου, ὅστις ἀπέστειλεν ὕστερον τὸν Χρύσανθον εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ἐλθὼν εἰς Πατάβιον ἐσπούδασε τὰς ὑψηλὰς ἐπιστήμας, καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν διέτρεξε πᾶσαν τὴν σοφὴν Εὐρώπην πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του. Εἰς Παρισίους διέτριψεν ἀρκετὸν χρόνον πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων, καὶ ἠκροάσθη μετὰ ζήλου διακαοῦς τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων τοῦ περιφήμου Κασίνη, ὅστις συνέλαβε πρὸς τοῦτον ἰδιάζουσαν εὔνοιαν. Ἐν τῇ γαλλικῇ μητροπόλει ἐσχετίσθη μετὰ πάντων τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις διαπρεπόντων, καὶ ἰδίως τοῦ διασήμου Ἰησουΐτου Λεκιένου,

---

[1] Προκοπίου Μοσχοπολίτου § 80,—Κωνσταντίου, περὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς.

πρὸς ὃν ἐχορήγησεν ἄφθονον ὕλην εἰς συγγραφὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς.

Καταβαίνων εἰς Ἑλλάδα διῆλθε διὰ τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ ὑπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς· μετὰ μεγάλης πομπῆς ὡδηγήθη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ ἀπήγγειλε, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, λόγον ἵν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐν Εὐρώπῃ μακροχρόνιος διατριβή του οὐδόλως ἐκλόνισε τὴν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἀκράδαντον πίστιν του. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπαρουσιάσθη μετὰ πομπῆς εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον καὶ εὐμενῶς ἐδεξιώθη.

Τῇ 5 Ἀπριλίου 1702 ἐχειροτονήθη ὑπὸ Δοσιθέου μητροπολίτης Καισαρείας, καὶ τῇ 6 (¹) Φεβρουαρίου 1707, ἤτοι τῇ ἐπιούσῃ τοῦ θανάτου τοῦ θείου του, ἐξελέχθη κοινῇ ψήφῳ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, « συνεχίσας καὶ αὐτός, κατὰ Παλαμᾶν, τὴν χρυσῆν σειρὰν τῶν μὲν » ἀρετῇ πρακτικῇ, τῶν δὲ καὶ σοφίᾳ θείᾳ τε καὶ ἀνθρωπίνῃ τὸν » Ἀδελφοθέου θρόνον κοσμησάντων. Φιλοτιμούμενος καὶ οὗτος μηδ' » ἐλάχιστον ἀπολειφθῆναι τῆς προηγησαμένης τῶν πατριαρχῶν δια» δοχῆς ἤρξατο πᾶσαν γῆν ὀρθόδοξον κόποις τε καὶ μόχθοις ἀφο» ρήτοις, ἀλλὰ καὶ σωματικαῖς κακοπαθείαις δεινοτέραις περιϊών, δύο » συνάμα κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἀποστολικὰ ἔργα κατεργάζε» σθαι, ἔνθεν μὲν τὴν τῶν ἁπανταχοῦ φιλοχρίστων ὑπὲρ τοῦ πανα» γίου Τάφου λογίαν συλλέγων πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ διεξαγωγὴν » τῶν ἀδιαλείπτων καὶ βαρυτάτων τῶν ἁγίων τόπων ἀναγκῶν, οἷον » σὺν τόκῳ τὰς δωρεὰς ἀπαιτῶν, ἡδυτάτῃ καὶ μελιῤῥύτῳ γλώσσῃ » τὸν εὐαγγελικὸν ἁπανταχοῦ διασαλπίζων λόγον καὶ τούτῳ τοὺς » μὲν ἀμελεῖς πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν ἐργασίαν διανιστῶν, τοὺς » δ' ἐπιμελεῖς εἰς μείζονα παροτρύνων προσαγωγήν, τούς τε ἁμαρτω» λοὺς παραμυθούμενος καὶ εἰς μετάνοιαν φέρων, καὶ τοὺς δικαίους » αὖθις εἰς τὴν ἀγαθὴν καὶ τελειοτέραν ἐπιστηρίζων κατάστασιν, καὶ » πάντας ἁπλῶς πρόβατα τῆς δεξιᾶς καὶ ἐκλεκτῆς μερίδος τῷ Χρι» στῷ προθυμούμενος παραστῆσαι.... Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἅπασι πρώ» τιστον πάντων, ὑπὲρ οὗ οὐδὲ κόπων, οὐδὲ ἀγώνων, οὐδὲ χρημάτων » ὅλως ἐφείδετο, τὴν τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ θρόνου συντήρησίν τε » καὶ βελτίωσιν καὶ εὐημερίαν καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν ἡγούμενος, » τοῦτο ἀείποτε καὶ πανταχοῦ ἐβουλεύετο, καὶ περὶ τούτου τὰ πάντα » ἔλεγε καὶ ἔπραττε (²) ».

(¹) Ὁ Νικολόπουλος γράφει 8 Φεβρουαρίου. (²) Ἱεροσολυμιὰς σελ. φξθ'.

Μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐγκατάστασιν ὁ Χρύσανθος ἐλθὼν εἰς Παλαιστίνην διετάξατο καλῶς τὰ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ ἐκκλησίας, καὶ συγκροτήσας σύνοδον ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπῶν, καὶ ἐπισκοπῶν. Εἶτα δ' ἐπελήφθη τῆς διασκευάσεως τοῦ μεγάλου τρούλλου τοῦ ἱεροῦ κουβουκλίου τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Παλαιστίνῃ Λατῖνοι διϊσχυρίζοντο δικαιώματα κατοχῆς· καὶ τὰς μὲν στρεψοδίκους αὐτῶν ἐνεργείας ὁ ἀείμνηστος Δοσίθεος εἶχε ματαιώσει, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἵνα ἐνεργήσῃ καὶ τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ, παρακωλυόμενος ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Χρύσανθος πολλὰ καταβαλὼν μέσα κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους ἵνα ἐκδοθῇ σουλτανικὸν φιρμάνιον, δι' οὗ ἀνετίθετο αὐτῷ ἡ ἐπισκευὴ καὶ ἀνακαίνισις οὐ μόνον τοῦ μεγάλου τρούλλου ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ ναοῦ.

Συνδρομῇ τῶν φιλοχρίστων ἀνεκαίνισεν ὁ ἀκάματος πατριάρχης τὸν ἐν Ἰόππῃ ξενῶνα, καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετόχιον τοῦ παναγίου Τάφου, συστήσας καὶ τὸ ἐν Γαλατᾷ Ἀστεροσκοπεῖον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥωμαϊκὴ δολοπλοκία δὲν ἔπαυεν ἐργαζομένη ἐν Παλαιστίνῃ, θέατρον πολλάκις οἰκτρὸν καταστήσασα τοὺς θεοβαδίστους τόπους, καὶ ὁ Χρύσανθος δὲν ἔπαυσεν ἀντιτασσόμενος εὐθαρσῶς καὶ διαλύων πᾶσαν μηχανοῤῥαφίαν τῶν πολεμίων, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶχον καὶ τὸ πλεονέκτημα ἰσχυρῶν παρὰ τοῖς κρατοῦσι προστατῶν. Ἀξιοπερίεργος δὲ εἶνε, διὰ τὸ μετριοπαθὲς ὕφος καὶ τὸ συνδιαλλακτικὸν πνεῦμα, ἐπιστολή τις τοῦ Χρυσάνθου πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον ΙΓ', ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς. « Ἕως πότε ἀνέχεται, μακαριώτατε καὶ ἐπιεικέστατε πάτερ καὶ δέσποτα, ὁ ἀποστολικὸς ὑμῶν θρόνος, καὶ ἡ ὑπεροχικὴ αὐτοῦ ἀξία νὰ διώκηται ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ὑπό τινων διεφθαρμένων καὶ ἀναιδῶν ἀνθρωπαρίων; οἵτινες ἀγωνίζονται τῇ δοκήσει μὲν τάχα πρὸς οἰκοδομὴν ψυχῶν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν εἰς ἀπώλειαν. Μνήσθητι, μέγιστε ἀρχιεράρχα, τὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὸν Κορυφαῖον αὐτοῦ εἰπόντος, *καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου·* καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν καιρὸν τῆς ἱερᾶς σου ἀρχιερατείας τοὺς πνευματικούς σου ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπὶ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, τὴν ποτὲ μὲν ὑπέρλαμπρον, ἀεὶ δὲ εὐσεβεστάτην, καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦσαν, τανῦν ὅμως πικρῶς πιεζομένην καὶ ταραττομένην ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων χαλεπῶν, καὶ ἀγρίων κυμάτων. Εἰ δὲ

» μή γε, κἂν πρόσταξον, ἐπικύρωσον, νομοθέτησον, ἵνα ἐῶσι ταύτην
» ἀνεπηρέαστον οἱ ταράττοντες ψευδάδελφοι· καὶ τοῦτο νομίζεται
» παρ' ἡμῶν μέγιστον καὶ ἐξαίρετον εὐεργέτημα, καὶ ἀπαρχὴ τῆς
» καλοκἀγαθίας καὶ φιλανθρώπου εὐγνωμοσύνης αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς (1) ».

Ἀπεβίωσεν ὁ Χρύσανθος τῇ 7 Φεβρουαρίου 1731 (2), διαδεχθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ ἐξ Αἴνου Μελετίου (3).

Συγγράμματα.

—Περὶ ἱερωσύνης λόγος ἐγκωμιαστικὸς σχεδιασθεὶς παρὰ Χρυσάνθου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ προσφωνηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔνδον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἀναστάσεως, ἤτοι τοῦ ἁγίου Τάφου, ἡνίκα ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρίας τῆς Παλαιστίνης, ἐν ἔτει τῷ Σωτηρίῳ ᾳψϐ' Ἀπριλίου ε', κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Λαμπρᾶς. (Εἰς 4 ἐκ σελ. 28, ἐτυπώθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἄνευ ἔτους).

—Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κλπ. ἐν Βουκουρεστίῳ 1715 καὶ ἐν Βενετίᾳ 1778.

—Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ γεωγραφικὰ καὶ σφαιρικά. Ἐν Παρισίοις 1716.

—Ἱστορία καὶ περιγραφὴ τῆς ἁγίας γῆς καὶ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, Ἑνετίῃσι 1728.

—Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχῆς τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1728.

—Ἀντίῤῥησις εἰς τὰ ὅσα κακῶς καὶ ψευδῶς καὶ ἀναρμόστως λέγονται εἰς τὸ προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ, Ἑνετίῃσι 1732. (Ἔγραψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1731, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του).

—Διήγησις τῆς ἁλώσεως Τεμεσβαρίου ὑπὸ Τούρκων.

—Τύποι προσηγοριῶν ὧν χρῶνται τανῦν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες. (ἐξεδόθη ὑπὸ Φαβρικίου ἐν Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ, τομ. ΙΑ').

—Διασάφησις ἁπλῆ καὶ σύντομος εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Σολομῶντος, συλλεγεῖσα ἐκ διαφόρων ἑρμηνευτῶν παρὰ Χρυσάνθου ἱεροδιακόνου Ἱεροσολυμίτου.

—Εὐαγγέλιον διωρθωμένον εἰς πολλὰ ἐλλειπῆ μέρη μετὰ κανόνων τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου.

—Ἔπη ἡρωελεγεῖα εἰς Συρίγον καὶ τὴν Ἀντίῤῥησιν αὐτοῦ.

—Ὁμιλίαι ἐκ τῶν πολλῶν εὑρεθεῖσαι καὶ σπουδῇ καὶ δαπάνῃ Μελετίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐκδοθεῖσαι, Ἑνετίῃσι 1734. (Κατὰ Παλαμᾶν σώζονται καὶ ἕτεραι ἀνέκδοτοι).

—Ἐπιστολαί. (Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Μαρωνίτου Ἀσεμά-

---

(1) Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλολογικοῦ Συλλόγου Α' σελ. 156.
(2) Κατὰ λάθος Νικολόπουλος 1733.
(3) Nicolopulo, Biographie Universelle tom. 31—Παλαμᾶ Ἱεροσολυμιάς.

του (tom. I. σελ. 631) μνημονεύεται ἐγκύκλιος ἑλληνο-αραβιστὶ τοῦ Χρυσάνθου τυπωθεῖσα ἐν Ἀλεπίῳ τῷ 1711. Ἑτέρα δ' ἐγκύκλιος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου ἑλληνο-αραβιστὶ τυπωθεῖσα ἐν Ἀλεπίῳ τῷ 1722 θεωρεῖται ἔργον τοῦ Χρυσάνθου. Πλεῖσται δὲ ἄλλαι εὕρηνται ἀνέκδοτοι).

Πρὸς τούτοις ὁ Χρύσανθος ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1715 ἔκδοσιν τοῦ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων ὑπερχιλιοσελίδου συγγράμματος τοῦ Δοσιθέου προσθεὶς προλεγόμενα καὶ σημειώσεις· καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν ἔκθεσιν τῆς πίστεως τῶν ἐν Σορβόνῃ διδασκάλων.

Σύγχρονοι τῷ Χρυσάνθῳ μνημονεύονται, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νεόφυτος Νοταρὰς ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐπίτροπος τοῦ παναγίου Τάφου ἐπιστατήσας εἰς τὴν ἐν ἔτει 1719 γενομένην ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καὶ Δημήτριος Νοταρὰς, ἀνεψιὸς τοῦ Χρυσάνθου, ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ἀμφότεροι ὑπὸ Προκοπίου Μοσχοπολίτου ἀναφερόμενοι ὡς ἐν τοῖς γράμμασι διαπρέποντες (¹).

Μεθόδιος Ἀνθρακίτης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ὑποδὺς τὸ μοναχικὸν τριβώνιον ἠκροάσατο ἐν τῇ πατρίδι Γεωργίου τοῦ Σουγδουρῆ, καὶ ὕστερον μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν κατηρτίσθη τελειότερον, ἐπιδοθεὶς ἰδίως εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Περὶ τὸ ἔτος 1715 ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ εἶτα προσκληθεὶς εἰς Καστορίαν προέστη τῆς ἐκεῖ σχολῆς. Ἐντεῦθεν προσκληθεὶς μετέβη εἰς Σιάτισταν καὶ εὐδοκίμως διδάξας ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν, ἣν διετήρει μέχρι τοῦ 1723 τῇ ἡλικίᾳ ἤδη προβεβηκώς.

Ὁ Ἀνθρακίτης ἠθέλησεν ἵνα παραδώσῃ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς τοῦτο διατρίβων ἐν Καστορίᾳ μετέφρασε τὰ συγγράμματα τοῦ Μαλεμβραγχίου, Καρτεσίου καὶ ἄλλων· ἀλλὰ κατὰ τῆς καινοτομίας ταύτης ἐξανέστησαν οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ διδάσκοντες καὶ συνασπισθέντες διήγειραν *δίκην σφοδροτάτου ἀνέμου ἀλλεπάλληλα κύματα καὶ λαίλαπας ψευδεπιπλάστων κατηγοριῶν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ καταποντίσαι τὴν ἀγαθὴν φήμην αὐτοῦ*. Ὅθεν διαστρέφοντες τὰς ἀφῃρημένας ἐννοίας τῆς ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένης φιλοσοφίας κατεδίκαζον τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα, ὡς ὑποκρύπτον δῆθεν τὰς ἀρχὰς τῆς νεοφανοῦς αἱρέσεως τοῦ Μελίνου. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ταραχθεῖσα ἐκ τῶν σπερμολογιῶν τούτων προσεκάλεσεν

(¹) Τοῦ τελευταίου εὕρηται, ὡς ἤκουσα, μετάφρασις φιλοσοφικοῦ συνταγματίου, ἐκδοθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ περὶ τῆς ματαιότητος τῶν συμβούλων (Παρανίκας, σελ. 107).

εἰς ἀπολογίαν τὸν Ἀνθρακίτην, ὅστις ὑπακούσας ἦλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1723. Συγκροτηθείσης δ' ἐν τοῖς πατριαρχείοις συνόδου, προεδρεύοντος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Γ' συγκαθημένου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου, προσήγαγεν ὁ κατηγορούμενος τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, καὶ ἀπελογήθη βεβαιῶν, ὅτι οὐδὲν ἔγραψε δογματικῶς ἀντιβαῖνον εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ ἱερὰ σύνοδος αὐστηρῶς πρὸς τοιαῦτα ζητήματα διατεθειμένη ἐθεώρησε μὲν τὸν Μεθόδιον ὡς μὴ ἀφεστηκότα τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ἐπὶ περιορισμῷ καὶ παραδειγματισμῷ τῶν φιλοσοφούντων ἀπεφάνθη ὅπως ἀποτεφρωθῇ τὸ φιλοσοφικόν του δοκίμιον, καὶ ἀπευθυνθῶσιν ἐγκύκλιοι πανταχοῦ ἵνα ὅπου ἂν εὑρεθῇ ἀντίγραφον ἢ τετράδιον τοῦ πονήματος τούτου δημοσίως παραδοθῇ τῷ πυρί [1].

Ἵνα καταδειχθῇ τοῦ ἀνδρὸς ἡ χριστιανικὴ ἀρετὴ παρεντιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπὴν ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς Ἀναστάσιον τὸν ἐν Τρίκκῃ σχολαρχοῦντα, καὶ ἕνα τῶν κατηγόρων του χρηματίσαντα, ὕστερον δὲ μετανοήσαντα καὶ συγχώρησιν αἰτήσαντα καὶ λαβόντα.

« Οὐκ ἐσμὲν ἀδελφοί; οὐ μιᾷ πίστει, μιᾷ ἐκκλησίᾳ, τοῖς αὐτοῖς » μυστηρίοις συνδεδέμεθα; περὶ τίνος δ' ἡ τοσαύτη ἔρις; περὶ φιλο- » σοφίας; ἐρεσχελίας; Ἐρρέτωσαν ἅπαντες οἵ τε πάλαι καὶ νῦν φιλο- » σοφοῦντες, οἱ ἀρχὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιπλάστους τιθέμενοι! » Ἡ τῶν ἐθνικῶν φιλοσοφία, ἡ τούτων διάνοια, ὀξυτάτη πρὸς τὴν τῆς » ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν » ἐξημαύρωται. Μία ἀλήθεια, Χριστὸς ἐσταυρωμένος. Οὐδὲν ἕτερον » ἀληθὲς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ἱκανῶς » κεκοπιάκατε, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων ἡμῶν ἔχετε· ὅσα ἠθελή- » σατε ἐποιήσατέ μοι! Κατεφρονήσατε, ὑβρίσατε, ἠτιμάσατε, περί- » ψημά με ἀνεδείξατε, ἀποτρόπαιον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ Θεῷ. Τί » ἔτι ἐπιζητεῖτε; τὰ πάλαι ἀνακυκλοῦν καὶ τὰς λύπας ἀναστο- » μοῦν; Ὁρᾶτε, ὅτι ἔστι καὶ ὀφθαλμὸς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν ὡς » πατήρ· ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑμῖν ποιεῖτε ».

Μετέφρασεν ὁ Ἀνθρακίτης, κατὰ Ζαβίραν, τὰ συγγράμματα τοῦ Μαλεμβραγχίου, Καρτεσίου, καὶ ἄλλων, καὶ συνέγραψε τὰ ἑξῆς·

— Βοσκὸν λογικῶν προβάτων, ἐκδοθέντα Ἑνετίῃσι 1708.

— Ὁδὸν μαθηματικῆς, ἥτις ἐπεξεργασθεῖσα καὶ τελειοποιηθεῖσα ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1749 ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Μπαλάνου Βασιλοπούλου.

[1] Ἀραβαντινοῦ ἐν Πανδώρᾳ τόμ. ΙΑ' σελ. 86.—Ζαβίρας.

Ὁ Κρὴς Ἰγνάτιος Μεταξόπουλος ἐποίησε τὸ ἑξῆς εἰς Ἀνθρακίτην ἐπίγραμμα δημοσιευθὲν ἐν Ὁδῷ μαθηματικῆς.

Ὡς ἐθέλοντα δύειν ἀπὸ Ἑσπερίης ἐφ' Ἑῷαν,
καλὰ μαθήματα ἄγεις ὡς παλινουνεχέως,
ὧν τε ὁδηγὸς ἔης υἱέσσι σοφῶν γενετείρων,
τοῖσιν ἔσῃ θ' ἑξῆς, ὥς τε δίδωσι Θεός.
Τῷ θνητός περ ἐών, ὡς τετρακτὺς Μεθόδιε!
εὗρες ἀθανασίην λείμμασι σῆς σοφίης.

Ἀναστάσιος Γόρδιος.

Ἐγεννήθη εἰς Βρανιανὰ τῶν Ἀγράφων περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐμαθήτευσεν ὑπὸ Εὐγένιον τὸν Αἰτωλόν, ὑφ' οὗ ἐστάλη ἐν ἔτει 1695 εἰς Ἀθήνας πρὸς Νικόδημον τὸν Φερραῖον, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐπιστολῆς ἐντεῦθεν γραφείσης πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Εὐγένιον (1). Μετὰ τοῦ Νικοδήμου ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἰταλίαν, πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ἐπανελθὼν διέτριψεν εἰς Αἰτωλικὸν καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη εἰς πολλοὺς μαθητάς. Ἐν ἔτει 1711 ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐγκατεβίωσεν εἰς τὸ μονίδριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Περιήρχετο κατὰ καιροὺς διάφορα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος μέρη διδάσκων τοὺς ἐπιθυμοῦντας, καὶ ὁδηγῶν τοὺς διδάσκοντας, κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ συμβουλεύων πρὸς πάντας τὰ θεάρεστα, πρὸ πάντων δὲ τὴν φιλοπτωχίαν, ἵδρυσιν σχολείων, καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν, ὑπόδειγμα διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου του καθιστάμενος. Προτιμῶν τὸ πάτριον ἔδαφος ἀπέῤῥιψεν ἀξιοπρεπῶς διαφόρους προτάσεις περὶ μεταβάσεως εἰς χώρας μᾶλλον πεπολιτισμένας, ἐν αἷς καὶ ὁ βίος καθίστατο εὐάρεστος, καὶ μεγάλαι ἀμοιβαὶ περιέμενον τὸν εἰς τοὺς ἡλιοκαεῖς τῶν Ἀγράφων βράχους φιλοσοφοῦντα μοναχόν (2). Τὴν 1 Μαρτίου 1729 προαισθόμενος τὸ προσεγγίζον τέρμα τοῦ βίου του συνέταξε τὴν διαθήκην, ἢ μᾶλλον τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του, καὶ μετὰ παρέλευσιν τριῶν μηνῶν καὶ ὀλίγων ἡμε-

(1) « Ηὕραμεν καὶ τὸν κὺρ Νικόδημον ὁμοῦ καὶ μὲ τοὺς μαθητάς του ὅλους ὑγιεῖς. » τοῦ ἐδώκαμεν τὸ γράμμα τῆς λογιότητός σου, καὶ τὸ ἐχάρη πολλά· ὑπεσχέθη » πῶς νὰ μᾶς ἐπιμεληθῇ· εἶναι κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος πολλὰ καλός, καὶ ἐπιτή- » δειος εἰς τὰ μαθήματα... Τὸ γράμμα τοῦ κὺρ Μπενιζέλλου τὸ ἐδώκαμεν, καὶ τὸ » ἐχάρη πολλά· μεγάλον ἔπαινον τῆς ἔκαμε, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ καὶ διὰ τὸ γῆρας· » λέγει πῶς ἦτον μικρὸν παιδὶ ὅταν ἡ λογιότης σου ἦσουν ἐδῶ· εἶνε καὶ τοῦτος » λόγιος πολλά, καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος ».

(2) Ὡς Νικόλαος ὁ Μαυροκορδάτος προσκαλέσας αὐτὸν εἰς Βλαχίαν, καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι εἰς Θεσσαλίαν.

ρῶν ἐν χριστιανικῇ γαλήνῃ, περιστοιχούμενος ὑπὸ ἀπαρηγορήτων μαθητῶν, φίλων, καὶ συμπατριωτῶν παρέδωκε τὸ πνεῦμα, καὶ ἐτάφη εἰς τὸ προσφιλὲς μονίδριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, χαραχθείσης ἐπὶ τοῦ τάφου του τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης·

« Ἀναστάσιος Γόρδιος ἱερομόναχος εἰς τὴν μονὴν ἁγίας Παρα-
» σκευῆς Γρανιανῶν (sic) ἀνεπαύθη ἐν κυρίῳ ἐν ἔτει αψχθ΄ Ἰουνίου ή
» ά ὥρᾳ τῆς ἡμέρας, ἡμέρα Σάββατον ».

Παρὰ τῷ Γορδίῳ ἐξεπαιδεύθησαν πολλοὶ καὶ διάφοροι καταγλαΐσαντες ὕστερον τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὡς Θεοφάνης ὁ ἐξ Ἀγράφων, Κωνστάντιος ὁ ἐκ Λοιδορικίου, Μιχαὴλ Μαυρομμάτης ἐκ Μεσολογγίου, Λογοθέτης ἐκ Γαλαξειδίου, Γαβριὴλ καὶ Εὐθύμιος οἱ μοναχοὶ ἐκ Καρπενησίου, Τρίβας ἐκ Λαμίας ἢ Ὑπάτης, Ἄνθιμος Βάρτας ἐξ Αἰτωλικοῦ, καὶ ἄλλοι.

Εἶχεν ὁ Ἀναστάσιος δύο ἀδελφοὺς ἱερομονάχους Ἀθανάσιον καὶ Εὐγένιον, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἀθανάσιος ἐτελεύτησεν ἐν Αἰτωλικῷ τὸ 1717, τὸν δὲ Εὐγένιον ἀποθνήσκοντα προέστηκεν ἐν τῷ μονιδρίῳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, πρὸς δὲ καὶ ἀδελφὴν Φέγγων ὀνόματι.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐξύμνησαν τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἱερομονάχου Γορδίου· ὁ ἀνατυπώσας τὸ περὶ ὀρθογραφίας πονημάτιον αὐτοῦ Πολυζώης γράφει, μετά τινος ὑπερβολῆς βεβαίως, τὰ ἑξῆς:

« Σοφώτατος καὶ ὁσιώτατος Ἀναστάσιος Γόρδιος ὁ πάνυ, ὃν Βρανιανὰ
» Ἀγράφων πολίχνιον, ὅπου τὸν ἥλιον εἶδον πρῶτον κἀγὼ ἐνεγκόντα,
» Σταγείροις τε καὶ Κιττίῳ περὶ τῆς σεμνότητος τοῦ κλέους ἐρίζει·
» οὐχ' ὅπως γὰρ τῇ θύραθεν σοφίᾳ κομῶν, ἀλλὰ καὶ τῇ καθ ἡμᾶς
» ὑπερφυεῖ τε καὶ ἱερᾷ ὁ ἱερώτατος Γόρδιος, τὸ δὲ μέγιστον πολλῷ,
» μὰ τοὺς λόγους, τῷ μέτρῳ καὶ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ καὶ Ζήνωνος
» ὑπερανέστηκε ».

Συγγράμματα.

—Ποιημάτιον περὶ ὀρθογραφίας ἐκ τῶν τοῦ Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ· (ἐτυπώθη κατὰ πρῶτον ἐν Λειψίᾳ 1778, καὶ τῷ 1800 ἐξεδόθη ἐν παραρτήματι τῆς γραμματικῆς τοῦ Πολυζώη ἐπηυξημένον).

—Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρος Σεραφεὶρ Νεοχωρίου καὶ Φερσάλων. Ἐν Μοσχοπόλει 1735. (ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ μεγαλυνάρια εἰς τὸν ἅγιον).

—Τίς ἡ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ καὶ περὶ Ἀντιχρίστου.

—Κατὰ τὸν Φώτιον τῶν ἀνεγνωσμένων.

—Ὑπομνήματα ἀκροατικά.

—Περὶ τῶν τελικῶν ὀνομάτων, καὶ τῶν μέσων ὀρθογραφίας.
—Περὶ τῆς κατὰ λόγον ποσότητος τῶν συλλαβῶν.
—Διδαχαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.
—Παράφρασις τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους.
—Ἐπιγράμματα εἰς Νικόλαον Μαυροκορδάτον, Στέφανον Σεββῶν, Χριστοφόρον μοναχόν κ.τ.λ.
—Κατάλογος τῶν ἐν τῇ μονῇ Τετάρνης ἐντύπων καὶ χειρογράφων βιβλίων (συνταχθεὶς κελεύσει Νικολ. Μαυροκορδάτου).
—Ὀνομασία τῶν τετραπόδων, ζωϋφίων, πτηνῶν, ἰχθύων, δένδρων, ὀπωρῶν τε καὶ βοτανῶν μὲ σημείωμα τῆς ἑλληνικῆς λέξεως καὶ τῆς ἁπλῆς καὶ κοινῆς ἀντικρύς. (ἐγράφη κελεύσει τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος).
—Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους τὸν ἀριθμὸν 750 (1683—1727).

Ἀνδρόνικος Ῥαγκαβῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ καὶ κατήγετο, ὡς λέγει ὁ Καντεμίρ, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοκρατορικοῦ οἴκου· ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ γένους σχολῇ προσελήφθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ διῆλθεν ἐν βραχεῖ διαστήματι τοὺς βαθμοὺς τοῦ ἐκκλησιάρχου, πρωτοκανονάρχου, πρωτεκδίκου, μεγάλου ἐκκλησιάρχου, μεγάλου ῥήτορος, καὶ μεγάλου χαρτοφύλακος.

Ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην θυγατέρα Ἀντωνίου Ῥωσσέτου βοεβόδα τῆς Μολδοβλαχίας, ἀποθανοῦσαν ἐν ἔτει 1692, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐπιστολῆς παραθυμητικῆς Δοσιθέου Ἱεροσολύμων.

Ἐν ἔτει 1720 ἔζη, διότι τότε καταριθμεῖται ὑπὸ Προκοπίου Μοσχοπολίτου μεταξὺ τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαπρεπόντων Ἑλλήνων, *ἀσχολούμενος πρὸ πάντων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παιδείᾳ καθ' ἣν καὶ πλεῖστον ἐπέδωκε.*

Ὁ Καντεμίρ ([1]), λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Ἀνδρονίκου « Andronic de la noble race de Rhangavi, célébre pour sa parfaite connaissance de la langue Grecque; il était très versé dans la lecture des Pères ».

Ἄδηλον τί ὁ Ἀνδρόνικος συνέγραψε.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, συνεζεύχθη τὴν Μπαλάσσαν θυγατέρα Κωνσταντίνου Βραγκοβάνου ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας ([2]).

Μακάριος Πάτμιος.

Ἐφραὶμ ὁ Ἀθηναῖος παραδίδωσι, κατὰ Ζαβίραν, ταῦτα περὶ τοῦ

([1]) Histoire de l'Empire Ottoman, tom. II, σελ. 41.
([2]) Αὐτόθι, tom. IV, σελ. 116.

σοφοῦ τούτου διδασκάλου. « Οὗτος Πάτμον ἔχων πατρίδα καὶ εἰς
» ἡλικίαν ἐλθὼν εἰς βασιλεύουσαν ἀφίκετο, κἀκεῖσε τὰ ἐγκύκλια καὶ
» φιλόσοφα διδαχθείς, διὰ προτροπῆς τοῦ Ἰθακησίου Ἀγαπίου (¹), τοῦ
» γνησίου αὐτοῦ φίλου κατέλαβε πάλιν τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἔμει-
» νεν ἀγωνιζόμενος τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἔνθα
» τὴν Ἀποκάλυψιν ὁ Θεολόγος εἶδεν Ἰωάννης, ὅπου καὶ τὴν σχολὴν
» συνεκρότησε καὶ ἐμυήθη τὰ ἄῤῥητα καὶ ἄλλους ἐμύησεν, ἐξ ὧν τὰ
» πρῶτα ἔφερεν ὁ ἐμὸς γέρων Γεράσιμος ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος ἀνήρ,
» ὃν διὰ τοῦ Ἀγαπίου ἀπέλαβεν, ἔχων αὐτὸν ὥσπερ τις Ἡρα-
» κλῆς ἀγωνιζόμενον ἐν πᾶσιν, οἷόν τινα Ἰόλεων, νηστείᾳ προσ-
» καρτεροῦντες καὶ προσευχῇ καὶ τῇ παραδόσει τῶν μαθημάτων
» τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν θύραθεν μέχρι τοῦ 1737 σωτηρίου ἔτους,
» ὅτε πολλοὺς φωτίσας ὁ ὄντως ἀξιομακάριστος πάθει ἀρθριτικῷ
» συνεχόμενος καὶ τῆς ποδαλγίας μάλιστα, τὸ μακάριον τέλος ἐν
» Πάτμῳ ἐδέξατο τῇ ιζ' Ἰανουαρίου, πένθος πᾶσι διὰ τὴν ἑαυτοῦ
» στέρησιν καταλιπὼν ἀπαραμύθητον· μετ' ἐκεῖνον δὲ δύο ἔτη ἐπι-
» βιούς, ὁ Ἀγάπιος ἔδωκε καὶ αὐτὸς ἐν Ἀθήναις τὸ μακάριον τέλος·
» ὁ δ' ἐμὸς πατὴρ καὶ γέρων Γεράσιμος λύπῃ συνεχόμενος καὶ πάθει
» τῆς πέτρας καταπιεζόμενος μετὰ τρία ἔτη ἢ σχεδὸν καὶ τέσσαρα
» τῆς Μακαρίου ἐντεῦθεν ἀποδημίας ἀπῆλθεν καὶ αὐτὸς πρὸς κύριον
» ἐν Κρήτῃ ἰατρευόμενος τῇ νόσῳ· τῶν τριῶν τούτων ἐμνήσθην ὡς
» ὁμοψύχων, ἐπειδὴ καὶ τοὺς τρεῖς τούτους ὑπερμάχους τῆς ὀρθο-
» δόξου πίστεως ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνέδειξεν ἡ ἁγία Τριάς.
» Ὑπερεῖχεν ὅμως ἐν τῷ κατὰ ῥήτορας λόγῳ ὁ κὺρ Μακάριος, ὡς
» μαρτυροῦσι τὰ ἐκείνου συγγράμματα ».

Ἐν δὲ τῇ ἐκδόσει τῆς ῥητορικῆς τοῦ Μακαρίου ὁ αὐτὸς Ἐφραὶμ λέγει ταῦτα περὶ τοῦ ἀειμνήστου τῆς Πάτμου σχολάρχου. « Γυμνα-
» σιάρχης καὶ καθηγεμὼν τοῦ κατὰ τὴν νῆσον Πάτμον ἑλληνομουσείου,
» ὁ πολὺς μὲν τῇ σπουδῇ τῶν θύραθεν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, μέγας δὲ
» τῇ ἀρετῇ περὶ τὰ θεῖα, οἷόν εἰσι καταφανῆ τεκμήρια ἀμφοῖν τοῖνδε
» προτερημάτοιν οἵ τε ἔμψυχοι κήρυκες παρ' αὐτῷ φοιτήσαντες ἔτι
» περιόντι ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, τά τε παρ' αὐτοῦ συνταχθέντα
» καὶ ἐκφωνηθέντα συνταγμάτια ἑλληνικῷ τε καὶ κοινῷ χαρακτῆρι,
» ὧν ὡς κορωνὶς κρίνεται ἡ Εὐαγγελικὴ περίοδος τῶν διδαχῶν..

(¹) Ἀγάπιος Βουλισμάς, ἱεροκήρυξ εὔγλωττος, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, ἀποβιώσας ἐν ἔτει 1739 εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ εὐδοκίμως ἐδίδαξεν.

« Ὅθεν σιωπῇ μᾶλλον τιμάσθω τὰ τοῦ ἀνδρὸς προτερήματα, ἅπερ » κατ' ἀξίαν ἀδυνατεῖ μοι ὁ κάλαμος εὐφημῆσαι ».

Συγγράμματα.

—Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ. (ἐτυπώθη δαπάνῃ Ἐφραὶμ κατὰ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ· ῥαδιουργίᾳ ὅμως τῶν Λατίνων, ὑποβοηθουμένων ὑπό τινος καταπτύστου Ἕλληνος Δημητρίου Βαλσάμου, παρεδόθησαν τὰ τυπωθέντα χίλια ἀντίτυπα εἰς τὸ πῦρ, διὰ τὰ ἐπαναστατικὰ προλεγόμενα καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦ φοίνικος· προτροπῇ ὅμως τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου ἀνετυπώθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1758, ἐπιστασίᾳ Σεραφεὶμ Πισσιδείου, ὅστις ἔπεμψεν ἓν ἀντίτυπον καὶ πρὸς τὸν συντελέσαντα εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως λέγων « ὦ φίλε Δημήτριε Βάλσαμε, ἰδοὺ ἐγὼ στέλλω σοι διὰ χάριν καὶ δωρεὰν ἓν βιβλίον, ὁποῦ μὲ τὴν προδοσίαν σου παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ! » Ἀνετυπώθη ἡ Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ ἐν Λειψίᾳ τῷ 1768, ἐπιμελείᾳ Κωνσταντίνου Ἀβραμίου, καὶ ἤδη παρασκευάζεται τετάρτη αὐτῆς ἔκδοσις ἐν Ἀθήναις).

—Ἔκθεσις κανόνων ῥητορικῶν ἱεροκήρυξι μάλιστα συμβαλλομένων, οὓς ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς ὁ ἐν ἱεροδιδασκάλοις Μακάριος εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἀπανθισάμενος προύθηκε τοῖς φιλολόγοις. (ἐξεδόθη δαπάνῃ Ἐφραὶμ καὶ ἐπιμελείᾳ Πισσιδείου ἐν παραρτήματι τῆς ἐν ἔτει 1755 Ἐνετίῃσι τυπωθείσης ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν σελιδαρίθμησιν (1—82).

—Θεματογραφίαι δεκατέσσαρες.

—Ἑρμηνεία περὶ συντάξεως γραμματικῆς.

—Διάφοροι ἑρμηνεῖαι καὶ σχόλια εἰς διαφόρους λόγους τῶν Ἑλλήνων πατέρων.

—Ἐγκώμιον τοῦ νεομάρτυρος Παχωμίου.

—Λόγοι εἰς ἁπλῆν φράσιν περὶ τοὺς δισχιλίους, ὡς λέγεται ([1]).

Ἀναστάσιος Παπα-Βασιλόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν ἔρωτι τελειοτέρας μαθήσεως. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη ἱεροκήρυξ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ὠνομάσθη οἰκονόμος τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Ἐσχολάρχησεν ἐν Σέῤῥαις, εἶτα δ' ἐν Τυρνάβῳ καὶ Τρίκκῃ καὶ ἐπὶ τέλους ἐν Ἰωαννίνοις. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1702 διατρίβων ἐν Τυρνάβῳ μετέφρασε τὰ τοῦ Ἀφθονίου προγυμνάσματα καὶ προσεφώνησεν εἰς τὸν μητροπολίτην Λαρίσσης Παρθένιον. Ἦν, κατὰ Ζαβίραν, δόκιμος ἔν τε φιλοσοφίᾳ καὶ ἱερᾷ θεολογίᾳ, ῥήτωρ καὶ ἱεροκήρυξ, ἱκανῶς εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς.

([1]) Ζαβίρας.

Ὁ Βασιλόπουλος κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κατηγόρων Μεθοδίου τοῦ Ἀνθρακίτου, μετανοήσας ὅμως ἐζήτησε συγχώρησιν, ἣν ὁ ἄκακος φιλόσοφος προθύμως τῷ ἐχορήγησε λέγων « ἠσπάσθην ἡδέως καὶ ἐκ » καρδίας σὲ εὐχήθην, καὶ συγχώρησιν ὁλοτελῆ σοὶ ἔδωκα ζητήσαντι, » καὶ εἴθε προσδέξαιτο καὶ ὁ Κύριος ».

Συγγράμματα.

—Ῥητορικὴ λευχειμονοῦσα, καὶ Ἀφθονίου προγυμνάσματα.

—Σύνοψις γενικὴ τῆς λογικῆς ἕξεως.

—Ἠθικὴ φιλοσοφία.

—Κρήνη δωδεκάκρουνος λίαν ὠφέλιμος διὰ τοὺς ἱεροκήρυκας.

—Εἰσαγωγὴ μαθηματικῆς.

—Ἔκθεσις ῥητορικῆς.

—Ἀνωνύμου ἐγχειρίδιον τῆς ἀναζησάσας ἠθικῆς φιλοσοφίας, ἐν ᾧ ἡ ἀληθὴς τῆς φύσεως ἀναπτύσσεται, καὶ πλεῖστα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἁμαρτήματα διὰ κανόνων καὶ ἄλλων τινῶν ἀποδείξεων λαμπρῶς φανεροῦται, ὅπερ μετεστρώθη ἀπὸ τῆς λατινίδος ἐπὶ τὴν ἑλληνίδα διάλεκτον σπουδῇ καὶ πόνῳ τοῦ λογιωτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀναστασίου παπᾶ-Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν τῇ κωμοπόλει Τυρνάβῳ τῆς Θετταλίας διατρίβοντος κατὰ τὸ αψά ἔτος σωτήριον, μαιμακτηριῶνος ἑβδόμῃ ἱσταμένου. (χειρόγραφον παρὰ Σοφ. Οἰκονόμῳ).

—Ἐπιγράμματα (¹).

Ἀθανάσιος Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν προεχειρίσθη μητροπολίτης Ἡρακλείας, ὕστερον δὲ Ἀδριανουπόλεως. Ἐν ἔτει 1710 ἐκβληθέντος τῆς πατριαρχείας Κυπριανοῦ ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Ἀθανάσιος, ἀλλὰ καὶ οὗτος μόλις ἤδη ἓν ἔτος καὶ μῆνας τέσσαρας πατριαρχεύσας ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἀνεβιβάσθη Κύριλλος ὁ Λέσβιος. « Ἦν, κατὰ Ζαβίραν, ὁ Ἀθανάσιος ἀνὴρ πεπαιδευμένος, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ἀραβικῆς γλώσσης, καὶ τῆς ἱερᾶς γραφῆς καὶ τῆς μουσικῆς ἔμπειρος, ἱκανὸς νὰ καταλάβῃ τῶν λογογράφων καὶ φιλοσόφων τὰ συγγράμματα· ἐσχόλαζε πάντοτε περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ χριστιανικῆς ἀγάπης· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐαγγελικῇ πολιτείᾳ χρώμενος ἐκυβέρνα τὸ ποίμνιον αὐτοῦ μὲ αὐστηρότητα καὶ κατὰ κανόνας, διέβαλον αὐτὸν τινὲς εἰς τὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας, ὡς λίαν φιλοχρήματον καὶ νεωτερίζοντα

(¹) Ὁ Ζαβίρας λέγει, ὅτι ὁ παπᾶ-Βασιλόπουλος συνέγραψε καὶ τὸν Φωσφόρον, ὃν ἄλλοι ἀποδίδουσιν εἰς τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Ἀναστάσιον Πώπαν.

εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν δόγματα, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἔβλεπον αὐτὸν διατρίβοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν τῶν Λατίνων βίβλων ἀνάγνωσιν ».

Ὁ Ἀθανάσιος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὸ τετράγλωσσον λεξικὸν τοῦ Μενίνσκη ([1]).

Δημήτριος Προκοπίου.

Δημήτριος Προκοπίου ὁ Πάμπερις ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει, καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦλθεν εἰς Δακίαν καὶ ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐστάλη ὕστερον εἰς Πατάβιον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Δακίαν ἐγένετο διδάσκαλος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, υἱοῦ τῆς ἡγεμόνος Νικολάου, καὶ ἰατρὸς τῆς αὐλῆς.

Ἔγραψεν ἔπη εἰς τὴν ἀσπίδα Ἡρακλέους τοῦ Ἡσιόδου, καὶ μετέφρασε τὴν λογικὴν τοῦ . . . . .

Ἐπιταγῇ τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου ὁ Πάμπερις ἔγραψε κατ' Ἰούνιον τοῦ 1720 τὴν γνωστὴν Ἀπαρίθμησιν τῶν λογίων Γραικῶν, ἣν ἔστειλε πρὸς τὸν ἐν Ἀμβούργῳ αἰτήσαντα Φαβρίκιον, ὅστις τὴν ἐδημοσίευσε μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως (Bibliotheca Græca tom. XI).

Ἐκτὸς τούτων ὁ Δημήτριος συνέγραψε δύο ἑκατοντάδας Ἑλληνικῶν Ἱστοριῶν, καὶ ἐπιστολάς, ἐξ ὧν ὁ Ζαβίρας εἶδέ τινας πρὸς Γεώργιον Τραπεζούντιον διευθυνομένας ([2]).

Ἀνδρέας Λικίνιος.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰταλίᾳ· λαβὼν ἐν Παταβίῳ τὸν στέφανον τοῦ ἰατροφιλοσόφου ἦλθεν εἰς Μολδαβίαν καὶ διωρίσθη ἀρχίατρος τοῦ ἡγεμόνος Δημητρίου Καντεμίρ. Ἐκ Μολδαβίας μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διὰ τὴν ἀγχίνοιαν καὶ περὶ τὸ θεραπεύειν ἐπιτηδειότητα εἵλκυσεν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ὑπόληψιν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐντεῦθεν ἀπάρας κατῆλθεν εἰς Μονεμβασίαν καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ κόμητος. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1715 ἅλωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων εὑρεθεὶς εἰς Μονεμβασίαν ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἐκρεμάσθη δημοσίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετά τινος ἀνεψιοῦ του Μιχαήλ.

Τὸν Λικίνιον ἐπαινεῖ ἐν τῇ Τουρκικῇ Ἱστορίᾳ Δημήτριος ὁ Καντεμίρ συγκαταλέγων μετὰ τῶν τότε ἐν τοῖς γράμμασι διαπρεπόντων Ἑλλήνων.

([1]) Ζαβίρας.

([2]) Αὐτόθι.

Ἔγραψε, κατὰ Ζαβίραν, ἰατρικὰ συγγράμματα, ἄδηλον ὅμως περὶ τίνος ὕλης καὶ τίνι διαλέκτῳ.

Ἡμεῖς γνωρίζομεν μόνον ἐλεγεῖον αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν ἔτει 1698 εἰς Ἰάσιον ἐκδοθέντα Τόμον Ἀγάπης τοῦ Δοσιθέου.

Μιχαὴλ Περδικάρης (¹).

Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ προῤῥηθέντος Λικινίου, καὶ ἐγεννήθη ἐξ Ἀναστασίου Περδικάρη ἐν Μονεμβασίᾳ. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, καὶ ἐπαναστρέψας εἰς Πελοπόννησον ἐχρημάτησεν ἰατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Σάλα. Διαμείνας ἀρκετὸν χρόνον εἰς Μονεμβασίαν ἠναγκάσθη δι' ἄγνωστον αἰτίαν νὰ μετοικήσῃ εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα συνέγραψε διάφορα συγγράμματα. Κατὰ τὴν ἐν 1715 ἐπισυμβᾶσαν αἰχμαλωσίαν τῆς Πελοποννήσου ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Μιχαὴλ, καὶ μία ἀδελφή του καλουμένη Χρυσούλα δεκαπενταέτις τὴν ἡλικίαν, καὶ καλλονῆς ἐξαισίου, ἥτις ὁδηγηθεῖσα μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσήχθη εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ σουλτάνου. Τὴν λυπηρὰν εἴδησιν μαθὼν ὁ Μιχαὴλ ἔδραμεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ πάντα λίθον ἐκίνησε πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτῆς· κατὰ συγκυρίαν προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιευνούχου καὶ θεραπεύσας αὐτὸν ἐζήτησεν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ἀδελφήν του· συγκατανεύσαντος τοῦ ἀρχιευνούχου ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ εἰσαγωγῆς ἄλλης, ὁ Περδικάρης ἐξαγοράσας τὴν αἰχμάλωτον ἐξαδέλφην αὐτοῦ ἐφάμιλλον τῇ ὡραιότητι, ἀντεισήγαγεν εἰς τὸν γυναικωνίτην καὶ λαβὼν λάθρα τὴν Χρυσούλαν μετεκόμισεν αὐτὴν εἰς Θεσσαλονίκην· φοβούμενος ὅμως μήπως φωραθῇ μετῴκησεν εἰς Βέῤῥοιαν, ἔνθα καὶ ὑπάνδρευσεν αὐτὴν μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του Μανολάκη, λαβόντος τὸ ἐπώνυμον τοῦ γυναικαδέλφου του.

Ἐν ἔτει 1719 ὁ Μιχαὴλ ἦν ἐν τοῖς ζῶσι, διότι ὁ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων συγγραφεὶς Φωσφόρος προσφωνεῖται *εἰς τὸν ἐν ἰατροῖς λογιώτατον καὶ ἀξιώτατον Μιχαὴλ Περδικάρην τὸν ἐκ Μονεμβασίας*. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ γεγραμμένῳ διαλογικῶς ὁ Μιχαὴλ παρίσταται ἐρωτῶν, ἀποκρινομένου τοῦ συντάξαντος Ἀναστασίου.

Συγγράμματα.

—Ἐγχειρίδιον περὶ ἰατρικῆς.

—Σύνοψις περὶ ἰατρικῆς θεωρίας.

(¹) Παρ' ἄλλων ὀνομάζεται Πρεδικάρης.

—Βίβλος χημικὴ τῆς φαρμακοποιΐας ἁπλῇ τῇ φράσει. (Ὁ μνημονεύων Ζαβίρας λέγει, ὅτι ἐσώζοντο παρὰ τῷ ἰατρῷ Κωνσταντίνῳ Σακελλαρίῳ).

Ἐκ τοῦ μετὰ Χρυσούλης καὶ Μανολάκη τοῦ ἐπονομασθέντος Περδικάρη γάμου ἐγεννήθησαν οἱ Παντελῆς καὶ Ἀναστάσιος ἀμφότεροι ἰατροὶ χρηματίσαντες. Ἐκ τούτων ὁ Ἀναστάσιος ἐξέδοτο ἐν ἔτει 1760 εἰς Βιέννην Μυθικὸν εἰς ἁπλῆν φράσιν, καὶ Ἀποφθέγματα, ὑποθῆκας καὶ προγυμνάσματα 1785.

Μητροφάνης Γρηγορᾶς.

Ὁ Ἱερομόναχος οὗτος ἐκ Δωδώνης καταγόμενος καὶ διὰ τοῦτο καὶ Δωδωναῖος συνεχῶς προσεπωνυμούμενος, ἦτο προσκεκολλημένος ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλην Ἐκκλησίαν, μετερχόμενος, ὡς φαίνεται, τὸν ἱεροκήρυκα.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1685 ὁ πατριάρχης Ἰάκωβος ὁ Χῖος ἔπεμψεν αὐτὸν, ὡς ἔξαρχον, εἰς Μακεδονίαν· συλληφθεὶς ὅμως ἐν Ζίχνῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅθεν, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, διὰ θαύματος τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἐσώθη, καὶ εἰς εὐγνωμοσύνην συνέγραψε καὶ ἀκολουθίαν τοῦ σωτῆρος ἁγίου.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος διωρίσθη διορθωτὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος (1705), τὴν τοῦ Προσκυνηταρίου τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ τῆς Δογματικῆς Πανοπλίας τοῦ Ζηγαδινοῦ (1710), τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχῶν τοῦ Δοσιθέου, καὶ τοῦ περὶ Ὀφφικίων τοῦ Χρυσάνθου (1715).

Ἐπαινεῖται ὑπὸ Προκοπίου ὡς εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, πεπειραμένος τήν τε θύραθεν καὶ τὴν καθ' ὑμᾶς ἱερὰν παιδείαν, ποιητής, ἱεροκήρυξ, ἀναγινώσκων καὶ μελετῶν τὰς θείας Γραφὰς καὶ τὰ τῶν Πατέρων συγγράμματα.

Ἔγραψεν ὁ Γρηγορᾶς—Ἔπη εἰς τὸν Στέφανον Κανταχουζηνὸν, ἐκδοθέντα μετὰ τοῦ περὶ Ὀφφικίων συντάγματος τοῦ Χρυσάνθου—Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου καὶ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου—Ἔπαινοι τῆς νικοτιανῆς κόνεως—Ἐπιγράμματα καὶ προοίμια εἰς πολλοὺς βίους ἁγίων—καὶ Θεοτοκάρια ([1]).

Φραγκίσκος Προσαλέντης.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὴν 11 Ἀπριλίου 1679 ἐκ τοῦ δόκτωρος Ἱππολύτου Προσαλέντου, καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Ἑλλαδίου εἰς Ἀγγλίαν καὶ κατετάχθη τρόφιμος εἰς τὸ ἐν Ὀξωνίᾳ περὶ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος ἱδρυθὲν ἑλληνι-

---

([1]) Ζαβίρας—Βεντότης.

κὸν φροντιστήριον. Ἀλλ' ἀμέσως εἶδεν, ὅτι ἡ ἐκεῖ φοίτησις ἐγένετο ἄνευ τινὸς ὠφελείας καὶ μάλιστα μὲ ἄκρον κίνδυνον· διότι οἱ διδάσκαλοι, ὡς ὁμολογεῖ, οὐ μόνον οὐδέποτε μεθοδικῶς καὶ μετὰ τάξεως ἐδίδασκον, ἀλλὰ πᾶσα αὐτῶν ἀπόπειρα ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ἀφαρπάζειν τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῆς πατροπαραδότου πίστεως· ὅθεν οὔτε τὰς πατρικὰς αὐτῶν προσευχὰς, οὔτε ἄλλο τι τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας ἔθος ἐπέτρεπον νὰ τηρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς προσέβαλλον καὶ θέλγητρα τοῦ κέρδους καὶ τύχης καλλιτέρας προέβαλλον ἵνα τὰ πνεύματα αὐτῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσπάσωσιν. Ἀπόδειξιν δὲ τούτου προάγει ὁ Προσαλέντης *μίαν τοῦ διδασκάλου πρὸς μαθητὰς ἀπαγγελίαν*. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ἦτο Βενιαμὶν ὁ Οὐδρώφ, τὰ μέγιστα προαγαγὼν τὸ φροντιστήριον, ὅστις διὰ τοῦ ἐν Ὀξωνίᾳ τυπωθέντος κατὰ τὸ 1704 βιβλίου του τὴν ἄγραφον τῶν ἀποστόλων παράδοσιν ἐπολέμησε. Δυσανασχετῶν ὁ μαθητὴς καὶ ἀνυπόμονος ν' ἀπαλλαγῇ τῶν πειρασμῶν τούτων ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἵν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον ἐστοχάσθη νὰ τυπώσῃ τὸν ἔλεγχον τῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τύποις ἐκδεδομένων σοφισμάτων· ὅθεν ἐξέδωκε τότε τὸν *Αἱρετικὸν διδάσκαλον ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου μαθητοῦ ἐλεγχόμενον*.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Προσαλέντης ἐχειροτονήθη ἱερεὺς (1708), καὶ ὕστερον τὸ μοναχικὸν ἐνδυθεὶς σχῆμα μετωνομάσθη Φιλόθεος. Ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν μὲν Κερκύρᾳ ἀπὸ τοῦ 1709—1712, ἐν δὲ Ζακίνθῳ ἐν ἔτει 1713, καὶ ἀπεβίωσε τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1728, ζήσας ἔτη 49.

Συγγράμματα.

—Ὁ αἱρετικὸς διδάσκαλος ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου μαθητοῦ ἐλεγχόμενος. (Ἐτυπώθη ἐν Ἀμστελοδάμῳ ἐν ἔτει 1706, τῷ δὲ 1862 ἀνετυπώθη ὑπὸ τοῦ Κ. Παύλου Λάμπρου, προτάξαντος τοῦ Κ. Μουστοξύδου βιογραφίαν τοῦ Προσαλέντου, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς ἠρύσθημεν τ' ἀνωτέρω).

—Ἐπιγράμματα εἰς Γαβριὴλ τὸν πατριάρχην, Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις φροντιστήριον, καὶ τὸν σχολάρχην Γεώργιον Σουγδουρῆν. (συνεξεδόθησαν τῷ Αἱρετικῷ Διδασκάλῳ).

—Εἴκοσιν ἐννέα λόγοι ἀπαγγελθέντες ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ.

—Μεταγλώττισις καὶ ἐξήγησις τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου κατὰ τὸ κοινὸν ἰδίωμα τῆς ἁπλῆς γλώσσης τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, εἰς ὠφέλειαν τῶν μὴ γινωσκόντων τὴν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον. (εἰς πέντε μεγάλους τόμους ἐκ σελίδων 2091).

Ἀντώνιος Κοραῆς.

Ἰατροφιλόσοφος, Χῖος τὴν πατρίδα, προπάτωρ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ὕστερον ἔρωτι μαθήσεως περιηγήθη τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Συνέθετο θαυμασίας πινδαρικὰς ᾠδάς, πλήρεις ἁρμονίας καὶ ἀκριβοῦς τοῦ Πινδάρου μιμήσεως, ἐξ ὧν γνωρίζομεν μίαν μόνην τὴν πρὸς Δαγεσσώ, ποιηθεῖσαν κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διατριβήν του, καὶ ἐκδοθεῖσαν αὐτόθι τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1702, καὶ τὸ δεύτερον τῷ 1819 ὑπὸ Ἀδαμαντίου τοῦ Κοραῆ. Ὅτι ὁ Ἀντώνιος ηὐδοκίμει καὶ εἰς ἄλλο εἶδος ποιήσεως φαίνεται ἐκ τῶν ἀνακρεοντίων στίχων, τοὺς ὁποίους ἐποίησεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ αὐτοῦ Δαγεσσὼ παθοῦσαν ἐξ εὐλογίας (1).

Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος.

Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας. Ὁ πάππος αὐτοῦ ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἔτη διατελῶν ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἔστειλε τὸν Ἀλέξανδρον, πενταέτην ἤδη, πρὸς τὸν ἀδελφόν του, Μητροπολίτην ὄντα, καὶ ὑπὸ τούτου παρεδόθη εἴς τινα ὁμογενῆ, Χρυσόσκουλον τοὔνομα, πρὸς διδασκαλίαν· ἐκμαθὼν καλῶς παρ' αὐτῷ τὴν καθομιλουμένην, δωδεκαέτης ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του· μετὰ τετραέτη ἐν Λαρίσσῃ διατριβὴν ἀνεχώρησε δι' Ἀδριανούπολιν καὶ Βυζάντιον· ἐνταῦθα προσοικειωθεὶς Φραγκίσκῳ Προσαλέντῃ τῷ Κερκυραίῳ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐντελέστερον κατηρτίσθη· ἐδίδαξεν εἶτα εἴς τινας παῖδας προκαταρκτικὰ μαθήματα καὶ μετ' ὀλίγον οἰκειωθεὶς τῷ τότ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῇ τῆς Ἀγγλίας μιλόρδῳ Πάγετ, ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Προσαλέντη καὶ ἐν διαστήματι δεκατριῶν μηνῶν διὰ τῆς Οὐγγαρίας, Αὐστρίας, καὶ ἄλλων χωρῶν ἔφθασαν εἰς Ἀγγλίαν. Ἐν Ὀξωνίᾳ ἐδιδάχθη ὁ Ἑλλάδιος τὰ μαθηματικὰ ὑπὸ Βουρχιέρου, ἐκμαθὼν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν (2). Εἶτα περιηγήθη, ἔρωτι μαθήσεως, διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ ἰδίως τῆς Γερμανίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἐν Γερμανίᾳ διαμαρτυρόμενοι σπουδαίως ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν ἁπλοελληνιστὶ μετάφρασιν τῶν Γραφῶν· ὁ διάσημος Ἕρμανος Φράγκιος καταγινόμενος εἰς μετάφρασιν τῆς νέας Διαθήκης παρέδωκεν εἰς τὸν Ἑλλάδιον, ἐν Ἅλλῃ τότε διατρίβοντα

(1) Βλαστοῦ Χιακὰ τόμ. Β'.
(2) Status præsens, σελ. 188—9, 191—2, 205—8.

(1709) ἀντίγραφον ἐπιθυμήσας νὰ μάθῃ τὴν γνώμην του ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιθεωρήσας τὴν μετάφρασιν προετίθετο νὰ καταδείξῃ ἐμβριθέστερον τὰς ἀπείρους ἐλλείψεις· ἐξ Ἄλλης μεταβὰς εἰς Ἀλδόρφην δὲν ἀπήντησεν ἀμέσως εἰς τὸν Φράγκιον, ζητοῦντα τὴν ὑποσχεθεῖσαν γνώμην αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διέτριβεν ἐν Ἄλλῃ Λιβέριος ὁ Κολέτης, Ἀθηναῖος, ὅστις ἤρξατο κατηγορεῖν εἰς τοὺς ἐκεῖ διαμαρτυρομένους μεταφραστὰς τῶν Γραφῶν τὸν Ἑλλάδιον ὡς ἀμαθῆ καὶ φθονερὸν, καὶ ἐπεστάτησε μετὰ τοῦ Μακεδόνος Μιχαὴλ Ἀναστασίου εἰς τὴν τότε (1710) ἔκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης προσθεὶς καὶ ἴδια σημειώματα.

Ὁ Ἑλλάδιος ἐξηγέρθη, καὶ ἐπικρίνων τὴν τῶν διαμαρτυρομένων καινοτομίαν, ὑπερασπίσθη τὸ ἔθνος ὑπὸ προκατειλημμένων συγγραφέων τῆς Δύσεως διαβαλλόμενον ἐπὶ στασιμότητι καὶ ἀπαιδευσίᾳ. Τὸ περὶ τῆς *Παρούσης Καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας* σύγγραμμα τοῦ πεπαιδευμένου Θεσσαλοῦ, διῄρηται εἰς εἴκοσι κεφάλαια, ὡς ἑξῆς. Α—Β΄. Περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Βενετίᾳ, καὶ Βλαχίᾳ Ἑλληνικῶν τυπογραφείων. Γ΄. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, τῶν διδασκάλων, καὶ τῶν διδασκομένων βιβλίων. Δ΄. Περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεθόδου. Ε΄. Περὶ τῶν ἐπὶ παιδείᾳ διαπρεπόντων Ἑλλήνων. ΣΤ΄. Περὶ τῆς κατανοήσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ζ΄. Περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων. Η΄. Περὶ σημερινῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος. Θ΄. Περὶ τῶν αἰτίων τῆς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἀποῤῥίψεως τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν. Ι΄—ΙΑ΄. Περὶ εὐλαβείας τῶν Ἑλλήνων. ΙΒ΄. Περὶ τῆς κατὰ τόπους διαφορᾶς τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς γλώσσης. ΙΓ΄. Γλωσσάριον τῆς καθομιλουμένης. ΙΔ΄. Περὶ Ἰταλικῶν λέξεων μιχθεισῶν τῇ Ἑλληνικῇ, καὶ ἀγνώστων τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι. ΙΕ΄. Περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης. ΙΣΤ΄. Περὶ Σεραφεὶμ τοῦ Μιτυληναίου. ΙΖ΄. Περὶ τῆς ὑπὸ Μαξίμου Καλλιουπολίτου μεταφράσεως τῆς καινῆς Διαθήκης καὶ ΙΗ΄—Κ΄. Περὶ τῆς τρίτης ἐκδόσεως τῆς μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ σημειωμάτων Λιβερίου Κολέτη.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο λατινιστὶ γράψας ὁ Ἑλλάδιος, πρὸς γνῶσιν τῶν Εὐρωπαίων, προσεφώνησεν εἰς Πέτρον τὸν Μέγαν τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορα « ecclesiæ orientalis orthodoxae Graecorumque defensorem et ὑπερασπιστὴν (sic) », ὡς ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ γράφει.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὑπεδέχθη εὐμενῶς ἐν Εὐρώπῃ, καὶ πολὺς ἐγένετο λόγος. Ἡ περιώνυμος ἐφημερὶς τῶν Σοφῶν (Journal des Savants) ἔγραψεν ὡραίαν περὶ τούτου βιβλιοκρισίαν ἐν ἔτει 1716 (σελ. 130 καὶ ἑπ.)· ὁ δὲ Γάλλος Fourrier ([1]) ἐπ' ἐσχάτων λόγον ποιούμενος περὶ τούτου προσεπιφέρει· « Mais ce qu'il y a de remarqua- » ble dans ce livre d'un sujet des Turcs, c'est que l'auteur qui » n'avait pas craint de dédier son ouvrage à l'empereur de Russie, » ne craint pas non plus de montrer partout, où l'occasion s'en pré- » sente, le plus grand mépris pour les moeurs des Russes de cette » époque. Ce trait du courage honore l'écrivain, mais il fait aussi » l'éloge du prince d'une manière bien plus délicate et plus ingeni- » euse que la flatterie n'eût pu le faire dans la plus belle dédicace ».

Ἰωάννης ὁ Γέσνερος, θιασώτης, ὡς διαμαρτυρόμενος, τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, λάβρος ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Ἑλλαδίου καὶ τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος, ζητῶν ν' ἀνατρέψῃ τὸ σύγγραμμα τοῦ πρώτου, καὶ ἐπισύρῃ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὸ τουρκοκρατούμενον ἡμῶν ἔθνος. Ἡ διατριβὴ τοῦ Γεσνέρου ἐπιγραφομένη « Observatio de eruditione » Græcorum qui hodie vivunt, contra Alexandrum Helladium, » nat. Græcum » ἐδημοσιεύθη εἰς Miscellanea Lipsiensia (tom II, 1716, σελ. 397—452).

Τὸν Ἑλλάδιον ἐγκωμίασαν δι' ἐπιγραμμάτων Ἀναστάσιος ὁ Μακεδών, Χριστιανὸς Σχβάρτζ, ῥέκτωρ τῆς ἐν Ἀλτόρφῃ Ἀκαδημίας, καὶ ὁ Σοντάγιος. Καὶ τὸ μὲν τοῦ πρώτου, προταχθὲν τῆς « Περὶ παρούσης καταστάσεως » πραγματείας αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς·

Οὐλέ τ' Ἀλέξανδρος, καὶ χαίροις αἰὲν ἄμεινον,
Ἑλλάδος ἐσσὶ κλέος χ' ἅδε Θεσσαλίης.
Καὶ σὲ φέρον γὰρ Μοῦσ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ὁρᾶσθαι,
Κάλλος Ὀλυμπιάδων, ἰζόμενον σοφίῃ·
Γερμανίοις ὀμφὴν σὺν ἄφθονον Ἑλλάδος ἦγες,
Καὶ φίλαν Ἑλλαδίοις πάτραν ἐὼν τελέως.
Συγχαίρω τοι, καὶ πάλιν αὖτ' ἐρέω τῶν χαίρειν
Πάτρῃ καλλίστῃ, Τέμπε', ὦ σὰ φέρε.
Θρέψε πάλαι Πηλείδην, καὶ θάψ' Ἱπποκράτην,
Τῷ διόθεν γεγάατ' ἄλκιμοι ἰατέρων.
Τοὶ δὲ καὶ αὐτέω ἰατρίης ἴχα φρεσσὶ μέμηλε,
Καὶ γνῶσιν βοτανῶν ἔξοχα φρεσσὶ φέρεις.

([1]) Biographie Universelle, tom. XX.

Ἱπποκράτης ἄρ' ἔσις, καὶ Ἀλέξανδρος θεοειδής.
Τοῦδ' ἐπειή τε δέμας πιθὸς ἐὼν φερέεις.
Ὥς γ' Ἕλλην καὶ σοφὸς πολλῶν ῥ' ἀντάξιος ἄλλων.
Ὦ καὶ Ἀλεξάνδρου, κἄξιε Θεσσαλίης.

Ἐν Σταχυολογίᾳ δύο κατεχωρήθησαν ἐπιγράμματα εἰς Ἑλλάδιον, ὧν τὸ μὲν λατινιστὶ τοῦ Σχβάρτζ, τὸ δ' ἑλληνιστὶ τοῦ Σονταγίου, ἔχον οὕτω·

Ἔστι σοφὸς κατὰ ποιητὴν, νεύουσιν ἔραψε
Τοῦ στάχυες, πλῆθος καὶ σοφίης κατέχων.
Ἑλλάδιος τοῖος· κατὰ θέσκελα δῶρα πέφυκεν,
Ὃς στάχυάς πινυτῶν γέγραφε γραμματιῶν.
Ὃς στοιχειογράφων σταχυογραφίης τε μεμηλὼς
Ἔργον πεποιηκὼς ἀξιέπαινον ἔφυ.
Ὤφελον ἐς σπουδὴν τοῦτον ξυνάπαντας ἐρείδειν,
Ἑλλάδος οἱ σοφίης νῦν ἀμελοῦσιν ἔτι.
Δώη οἱ πᾶσαν χάριν ὑψιθόωκος ἀμύντωρ,
Ὥστε καὶ ἐν ταύτῃ πάντα καὶ ἐσσομένῃ
Ὀλβιοδαιμονίην, εἰρήνην, ἡσυχίην τε
Ζωῇ, καὶ πλοῦτον καὶ καλὰ δῶρα λαβεῖν.

Χριστόφορος ὁ Σοντάγιος ὁ τῆς θεολογίας καὶ
Ἑλληνικῆς γλώττης δόκτωρ.

Συγγράμματα.

—Σταχυολογία Τεχνολογικὴ τῆς Ἑλλάδος Φωνῆς, ἤτοι Γραμματικὴ Ἑλληνικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν. Opera et studio Alexandri Helladii, nation. Græc. Norimbergæ, An. MDCCXII. (Εἰς 8^{ον} σελ. 511 ἑλληνολατινιστί). Προτέτακται διάλογος μεταξὺ Μελίσσου καὶ Ἀγαπίου περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ᾧ κατακρίνει ὁ συγγραφεὺς τὴν τοῦ Ἐράσμου μέθοδον. Ἡ γραμματικὴ αὕτη τυπωθεῖσα τῷ 1712, ἐγράφη τῷ 1711, ὡς σημειοῦται ἐν τῷ ὄπισθεν τίτλῳ· « Συντεθεῖσα καὶ διωρθωθεῖσα παρὰ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου τοῦ Θεσσαλοῦ, αψιά ».

—Status præsens ecclesiæ Græcæ, in quo etiam causæ exponuntur cur Græci moderni Novi Testamenti editiones in Græco-barbara lingua factas accepture recusunt. Præterea additus est in fine Status nonullarum controversium ab Alex. Helladio nat. Græc. impressus, 1714. (Altorfi).

Ἀναστάσιος Μιχαήλ.

Ἐγεννήθη ἐν Ναούσῃ τῆς Μακεδονίας, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν· ἔρωτι δὲ μαθήσεως περιηγήθη διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ τὰ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν του ἐξέθηκεν ἐν ἰδίῳ πονήματι. Ἡ ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημία, ἐκτιμῶσα τὴν παιδείαν αὐτοῦ ἀνηγόρευσε τοῦτον μέλος.

Συνειργάσθη εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν, καὶ ἄγνωστον ἡμῖν πότ' ἐτελεύτησε.

Ὁ Ἀναστάσιος ἐπαινεῖται ὑπὸ πολλῶν ἀλλογενῶν ὡς εἰδημονέστατος τῆς λατινικῆς, γερμανικῆς, καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης.

Συγγράμματα.

—Περιηγηματικὸν Πυκτάκιον, ἤτοι Περιήγησις τῆς Εὐρώπης. (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1706).

—Σύμβολον Χρυσοῦ Κράτους. Ἐν Ἅλῃ 1707.

—Βασιλικὸν θέατρον. Ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1710.

—Ἐπίγραμμα εἰς Ἀλέξανδρον Ἑλλάδιον.

—Γαμήλιον εἰς βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρεδερίκον.

—Περὶ καταστάσεως τῶν φιλομαθῶν Ἑλλήνων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Εὐρώπης παιδείας χάριν μεταβαινόντων.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς Λάγγιον, Τριβεχόβιον κλπ. (¹)

Σεραφεὶμ Μιτυληναῖος.

Ἐγεννήθη ἐν Μιτυλήνῃ καὶ εἰκοσαέτης ἐγένετο ἀναγνώστης, εἰκοσιπενταέτης δ' ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου διάκονος. Ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετωνομάσθη Σεραφεὶμ, καὶ μετὰ ταῦτα προήχθη εἰς τὸ τοῦ πρωτοσυγγέλου ἀξίωμα. Πατριαρχεύοντος Καλλινίκου τοῦ Ἀκαρνᾶνος, ἦλθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μιτυλήνης εἰς τὴν βασιλεύουσαν φέρων καὶ τὸν Σεραφεὶμ, τὸν ὁποῖον ἀνυπόφορον ἐν τῇ νήσῳ καταστάντα διὰ τὰς φωνασκίας, τὰς ἔριδας, καὶ τὴν ἄλλην μὴ ἁρμόζουσαν εἰς κληρικὸν διαγωγὴν, ἐγκατέλιπεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον.

Ὁ ἀνήρεμος μοναχὸς μὴ ἀνεχόμενος τὴν δίκην αἰχμαλώτου ἐν τοῖς πατριαρχείοις κάθειρξιν ὑπέκλεψεν ἐν κηρῷ τὴν πατριαχικὴν σφραγῖδα καὶ γλύψας συνέταξε πατριαρχικὰ συστατικὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα δι' αὐτῆς ἐσφράγισε. Λάθρα ἐπιβιβασθεὶς εἰς πλοῖον ἀπῆλθεν εἰς τὰ παράλια τοῦ Πόντου, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κιοβίαν, ἔνθα ἠργυρολόγησε πρὸς ἀπολύτρωσιν δῆθεν χριστιανῶν αἰχμαλώτων. Κρυφίως ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεκαλύφθη καὶ παραδοθεὶς εἰς τὴν ἐξουσίαν μόλις ἐσώθη τῆς καταδίκης. Ἀπελθὼν εἰς Σμύρνην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γαλλίαν ἐπαρουσιάσθη ὡς ἱερεὺς οὐνίτος καὶ ὡς τοιοῦτος ἐλειτούργησεν ἐν Παρισίοις. Ἱκανὸν χρόνον καὶ ἐνταῦθα διατρίψας καὶ ἀρκετὰ ἀργυρολογήσας ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην, Βενετίαν, Βιέννην, καὶ πάλιν εἰς Ῥωσσίαν, ἔνθα πλάσας ἕτερα γράμματα συνήθροισεν ἱκανὴν χρημάτων

(¹) Ζαβίρας—Helladii, Status ecclesiæ, σελ. 317.

ποσότητα. Μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς Σαξωνίας καὶ 'Ιταλίας ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἀνεχώρησε καὶ αὖθις δι' 'Ιταλίαν, ὅθεν μετέβη εἰς 'Αγγλίαν, χάριν δῆθεν σπουδῆς· διαπράξας ὅμως ἐνταῦθα ἀνοσιούργημά τι ἐξύρισε τὸν πώγωνα καὶ νύκτωρ δραπετεύσας ἦλθεν εἰς 'Ολλανδίαν, καὶ ἐκεῖθεν πενόμενος καὶ θυροκοπῶν ἐπλανᾶτο τῇδε κἀκεῖσε πᾶσαν θρησκείαν καὶ αἵρεσιν ὁ ἄθλιος ὁμολογῶν, καὶ πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην ἀναιδῶς μετερχόμενος (¹).

Διὰ τοῦ ἀλήτου τούτου οἱ λουθηροκαλβῖνοι ἐξέδωκαν ἀνατύπωσιν τῆς ὑπὸ Μαξίμου Καλλιπολίτου γενομένης μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης, τυπωθεῖσαν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1703 παρὰ Βενιαμὶν Μοτταίῳ. 'Αλλὰ καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη τὴν αὐτὴν ἔσχε τύχην τῆς προηγουμένης, διότι τὰ εἰς 'Ελλάδα σταλέντα πρὸς διανομὴν ἀντίτυπα κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν.

'Εκ τῶν ὑπὸ 'Ελλαδίου ἐκτιθεμένων δηλοῦται, ὅτι ὁ Σεραφεὶμ ἦτο ἄνθρωπος κοινῆς παιδείας, εἰ μὴ ἀγράμματος.

'Αλέξανδρος 'Αρκούδης(²).

'Εγεννήθη ἐν 'Απουλίᾳ τῆς Νεαπόλεως ἐκ Κερκυραίων γονέων, καὶ ἐν 'Ρώμῃ ἐκπαιδευθεὶς κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ ἁγίου Δομινίκου· ἀπεβίωσε τῷ 1720, καταλιπὼν διάφορα πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἐξ ὧν ἐδημοσιεύθησαν ταῦτα·

—Anatomia degl'ipocriti. Venetia 1699.
—Galatina litterata. Genova 1709.
—Le due Galatine difese, il libro et la patria. Genova 1715.
—Prediche. Lecca 1712.
—Sant'Athanasio Magno. Lecca 1714 (³).

'Αλβάναι.

'Εκ τοῦ περιφανοῦς τούτου οἴκου, ἐξ 'Ηπείρου ἕλκοντος τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐκεῖθεν, ἕνεκα τῶν Τουρκικῶν διωγμῶν εἰς 'Ιταλίαν μεταναστεύσαντος κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, καταγραφέντος δ' εἰς τὸν κατάλογον τῶν εὐγενῶν τῆς Βεργάμου, Οὐρβίνης, Βενετίας, καὶ Γενούης, καὶ ἐν ἔτει 1715 τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Σοριανοῦ λαβόντος, πολλαὶ παραφυά-

(¹) Helladii, Status praesens Ecclesiae cap. XVI.

(²) Αὐτὸς οὗτος λέγει ἔν τινι τῶν πονημάτων του, ὅτι τὸ ὄνομα 'Αρκούδης παράγεται ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄρκτος· τὸ δὲ ζῶον τοῦτο ἔφερεν ἀναγεγραμμένον ὡς οἰκόσημον ἡ γενεά του.

(³) Biographie Universelle, tom. II, σελ. 387—8.

δες ἀνέβαλλον καὶ ἐπίσημον κατέλαβον θέσιν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πρὸ πάντων χρονικοῖς τῆς Ἰταλίας. Ἐν τοῖς προηγουμένοις μνημονεύσαντές τινων, παρεντιθέμεθα καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἐπισημοτέρους βλαστοὺς τῆς ἐξιταλισθείσης Ἠπειρωτικῆς ταύτης οἰκογενείας.

Α'. *Ἰωάννης Φραγκίσκος Ἀλβάνης*. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1648, ἐχρημάτισε κατὰ πρῶτον γραμματεὺς, τῷ δὲ 1690 προεχειρίσθη καρδινάλιος, καὶ μετὰ τὸν θάνατον Ἰννοκεντίου ΙΒ' ἐξελέχθη πάπας (24 Νοεμβρίου 1700) ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης ΙΑ'. Βεβαιοῦται, ὅτι ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐσκέπτετο περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὑψίστου τούτου τοῦ καθολικισμοῦ ἀξιώματος. Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη παπεύσας ἀπεβίωσε τὴν 19 Μαρτίου 1721, διαδεχθεὶς ὑπὸ Ἰννοκεντίου ΙΓ'.

Ὁ Κλήμης ἐπαινεῖται διὰ τὴν ἔξοχον παιδείαν, τὰς ἀρετὰς, καὶ τὴν μὴ ἐμμονὴν εἰς τ' ἀπάδοντα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος καθεστῶτα. Ἐπεχείρησε τὴν διόρθωσιν τοῦ Γρηγοριανοῦ καλενδαρίου, ἀλλ' οἱ ἐπὶ τούτῳ συγκαλεσθέντες περιφανέστεροι τῶν ἀστρονόμων ἐδείχθησαν ὀπισθοδρομικώτεροι τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπεποιήθησαν τὴν εἰσαγωγὴν οἱασδήποτε καινοτομίας. Νομισματόσημον κοπὲν ἐν Γερμανίᾳ διατρανοῖ τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἀλβάνη, εὐγλωττότερον παντὸς γραπτοῦ ἐγκωμίου· ἀφ' ἑνὸς μὲν παριστᾷ τὴν προτομὴν αὐτοῦ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν « Albanum coluere patres, nunc maxima rerum Roma colit, » ἀφ' ἑτέρου δὲ στέφανον ἀνθόπλεκτον μὲ τὰς τέσσαρας ταύτας λέξεις « Justitia. Pietas. Prudentia: Eruditio ».

Τὰ ἐπὶ τῆς παπωσύνης αὐτοῦ ἐκδοθέντα διατάγματα (βοῦλλαι) ἐξεδόθησαν ἐν 1718 εἰς φύλλον, τὰ δὲ συγγράμματά του ἐν Ῥώμῃ τῷ 1729 εἰς δύο τόμους ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀννίβα τοῦ καρδιναλίου, προτάξαντος καὶ λεπτομερῆ βίον τοῦ θείου του (¹).

Β'. *Ἀννίβας Ἀλβάνης*, καρδινάλιος, ἀνεψιὸς τοῦ προρρηθέντος· ἐκτὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ θείου του, ἐξέδωκε μετὰ σημειώσεων καὶ λατινικῆς μεταφράσεως Menologium Graecorum (²), Urbini 1727, εἰς τόμους 3, καὶ ἔγραψε πολλὰ ἐξ ὧν ἐτυπώθη, Pontificale Romanum, Bruxellæ 1735. vol. 3.

Γ'. *Ἀλέξανδρος Ἀλβάνης*, ἐγεννήθη τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1692, καὶ προχειρισθεὶς καρδινάλιος ὑπὸ Ἰννοκεντίου ΙΓ', ἔδειξε τόσην ἀξιοπρεπῆ συμπεριφορὰν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας ἀποσταλεὶς,

(¹) Artaud, Biographie Universelle, Supplément.

(²) Κατὰ λάθος φέρεται ἐν Καθολικῇ Βιογραφίᾳ Romanum.

όσην καὶ εὐρυμάθειαν διορισθεὶς βιβλιοθηκάριος τοῦ Βατικανοῦ. Ἠγάπησε καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς λογίους καὶ καλλιτέχνας, καθωράϊσε διακοσμήσας ἐκ πασῶν τῶν ὡραίων τεχνῶν τὴν περιφανῆ ἔπαυλίν του (Villa Albani), ἔγραψε πάμπολλα ἱστορικὰ καὶ φιλολογικά, καὶ ἀπεβίωσε τὴν 11 Δεκεμβρίου 1779 (1).

Δ'. *Ἰωάννης Φραγκίσκος Ἀλβάνης*, ἀνεψιὸς τοῦ προῤῥηθέντος ὁμωνύμου πάπα, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀννίβα, ἐγεννήθη τῷ 1720· νηπιόθεν προωρισμένος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, συνήνου τῇ ἀῤῥενωπῇ φυσιογνωμίᾳ, πνεῦμα, χάριν, καὶ ὀξύνοιαν ἀξιοθαύμαστον. Περιβληθεὶς τὴν καρδιναλικὴν πορφύραν τῷ 1747, κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων δημοκρατικῶν Γάλλων, δημευθείσης καὶ τῆς περιουσίας του. Μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἀποχώρησιν τῶν Γάλλων, ὁ Ἀλβάνης ἐπανελθὼν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν Πίου Ζ', καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1809.

Καὶ ἄλλα μέλη τοῦ περιφανοῦς τούτου οἴκου ἔφερον τὴν καρδιναλικὴν τιάραν, καὶ ἐπὶ παιδείᾳ, φιλομουσίᾳ, καὶ ἀρεταῖς διέπρεψαν, περὶ ὧν οὐδένα ποιοῦμεν λόγον, ἀφοῦ πολὺν ποιεῖ ἡ προσκτησαμένη τὰ ὀνόματα ταῦτα ἰταλικὴ φιλολογία.

Μελέτιος Τυπάλδος.

Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἐκαλεῖτο Ματθαῖος ἐν τοῖς κοσμικοῖς· παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, ἀπεδήμησεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ σχολείου (1671—85), καὶ εἶτα τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον μετωνομάσθη Μελέτιος. Ἀλλ' ὅμως σκανδαλώδης καὶ πολλῶν λυπηρῶν πρόξενος ἐγένετο ὁ μετέπειτα βίος τοῦ ἀνηρέμου Καφαλλῆνος.

Ἀπὸ Γαβριὴλ Σεβήρου, ὡς προεῤῥέθη, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἕνεκα πολλῶν καὶ σπουδαίων λόγων, ὥρισεν ἐν Βενετίᾳ τὴν ἕδραν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Λυδίᾳ Φιλαδελφείας. Οἱ κατὰ καιροὺς μητροπολῖται, προτεινόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Βενετικῇ Μητροπόλει ὁμογενῶν ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν Ἰονίων νήσων, ὑποκείμενοι πολιτικῶς μὲν τῇ δημοκρατίᾳ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει κεφαλῇ τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ Ἑνετικὴ Γερουσία ἐξ

(1) Sismondi, Biographie Universelle, tom. I. σελ. 388.

ὑπαρχῆς οὐ μόνον δὲν ἐπηρέασε τὴν ἐκλογὴν τῶν κατὰ καιροὺς μητροπολιτῶν Φιλαδελφείας ἀλλὰ καὶ ἐπροστάτευσεν αὐτούς, δυναμένους ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ νὰ κηρύττωσι τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ στηλιτεύωσι, δοθείσης αἰτίας, τὰς καινοτομίας τῶν Δυτικῶν. Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ ἀείποτε ἐποφθαλμιῶσα τὸν πυρῆνα τοῦτον τῶν *σχισματικῶν* προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποσυνθέσῃ· οἱ κατὰ καιροὺς ὅμως ἀρχιερατεύσαντες εὐθαρσῶς ἀντέστησαν, καὶ τὰς ἐξυφαινομένας μηχανοῤῥαφίας διέλυσαν. Πέντε ἐν Βενετίᾳ ἐχρημάτισαν μητροπολῖται Φιλαδελφείας ἀπὸ Γαβριὴλ Σεβήρου μέχρι Γερασίμου τοῦ Βλάχου (1578—1685).

Διάδοχος τοῦ τελευταίου καὶ ἔκτος τὸν ἀριθμὸν προεχειρίσθη ἐν ἔτει 1685 Μελέτιος ὁ Τυπάλδος, τέως διδάσκαλος καὶ ἱεροκήρυξ τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων. Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐλὴ ἔχουσα πάντοτε τὰ ὄμματα ἐκεῖ ἐστραμμένα, προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ εἰς ἑαυτὴν τοῦτον. Ὁ Τυπάλδος, ἀνὴρ ἀμφίδοξος, ἄστατος, καὶ φιλόδοξος, θαμβωθεὶς ἀπὸ τῆς εἰς βραβεῖον τῆς ἀποστασίας του προτεινομένης καρδιναλικῆς πορφύρας, ἐδέχθη πρὸς μέγιστον σκάνδαλον τῶν ὁμοδόξων ἀδελφῶν του, τὰς προτάσεις τῶν Δυτικῶν· καὶ κατὰ πρῶτον ὁ δραπετίδης ἐνήργησεν εἰς ἔκδοσιν διατάγματος, δι᾽ οὗ οἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεργίου ἐφημέριοι νὰ ἐξαρτῶνται καὶ διορίζωνται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, ὡς πρότερον. Οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποφέρωσι τὴν τοιαύτην βίαν τῶν δυτικῶν, ἣν κατὰ μέρος ἐνίσχυε καὶ ἡ ἐξουσία. Ὁ Τυπάλδος θρασυνθεὶς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπιτυχίας ἐχώρει εἰς τὸ σατανικὸν ἔργον τῆς ὑποταγῆς τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν.

Ἡ μεγάλη ἐκκλησία πληροφορηθεῖσα τὰ γιγνόμενα συνεκάλεσε σύνοδον τῷ 1712 ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου Δ', καὶ συναινοῦντος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου ἀπέκοψε τὸ σεσηπὸς τοῦτο μέλος τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ εἰς παντελῆ ὑπέβαλε τὸν ἀποστάτην καθαίρεσιν. Συνάμα δὲ ἵνα μὴ καθιερωθῇ τὸ παράνομον καὶ αὐθαίρετον κατήργησε τὴν ἐν Βενετίᾳ ἕδραν τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας, τὴν ἐπὶ ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρα ἔτη διατηρηθεῖσαν, καὶ ἐθεσπίσθη ἵνα ἐκλέγηται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων εἷς τοποτηρητὴς (1).

Ὁ Τυπάλδος ἐμβρόντητος γενόμενος εἰς τὸ κεραυνοβόλον ἀκου-

(1) Βεντότη, Συμπλήρωμα εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Μελετίου τομ. Δ'.

σμα, παρὰ πάντων ἀποστρεφόμενος, ἔζησεν ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος ἀβίωτον καὶ ἐλεεινὸν βίον.

Ἔγραψε κατὰ τὸν ἀρμενοκαθολικὸν Σέρπον, Ὁδηγὸν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐκκλησίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Guida alla vera chiesa di Gesù Cristo) (¹)

Παναγιώτης Σινωπεύς.

Ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ (Σινώπῃ) ἐπ' ὀλίγον διδάξαντος Θεοδώρου τοῦ Τραπεζουντίου. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐλεηθεὶς ὑπό τινος Γερασίμου ἠξιώθη τὰ πρὸς διατροφὴν καὶ ἠκροᾶτο ἐν τῇ Πατριαρχικῇ σχολῇ, διδάσκων ἅμα κατ' οἶκον παῖδάς τινας. Ἐντεῦθεν μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ἠκροάσατο τῆς λογικῆς παρὰ Σεβαστῷ Κυμηνίτῃ, μισθωθεὶς καὶ ὡς διορθωτὴς τῶν εἰς τὸ ἐκεῖ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐκτυπουμένων βιβλίων. Ἐπαναστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐμισθώθη ὡς διδάσκαλος ὑπὸ φιλομαθῶν τινων Σαξόνων, μεθ' ὧν ἀπερχόμενος εἰς Ἅλλην, ἀπετράπη ἐν Βενετίᾳ τῆς ὁδοῦ ὑπὸ Μελετίου Τυπάλδου, τοῦ ἀποστάντος τοῦ πατρίου δόγματος. Προτρεπόμενος ὑπ' αὐτοῦ ὡμολόγησε τὸν καθολικισμόν, καὶ εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐξωμόσεως ἐπὶ διετίαν διετρέφετο παρὰ τῷ Τυπάλδῳ, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ὁποίου ἐστάλη ὑπότροφος εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ Κουτουνιανὸν Ἑλληνομουσεῖον. Ἐκεῖ δὲ ὑπὸ ἑτέρου ἀποστάτου, Νικολάου Παπαδοπούλου τοῦ Κρητός, ἐνθαῤῥυνόμενος πρὸς τὸν καθολικισμὸν πάντῃ ἐξέκλινε. Γεώργιος Κονδύλιος, εὐπατρίδης Πάριος, προσεκάλεσε τὸν Παναγιώτην εἰς τὴν πατρίδα του ὡς διδάσκαλον· οὗτος δ' ἐρχόμενος κατέπλευσεν εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα οἱ κάτοικοι ἐξελέξαντο αὐτὸν διδάσκαλον· γνωσθέντων ὅμως τῶν λατινικῶν φρονημάτων αὐτοῦ, ἐκινδύνευσε νὰ κατασπαραχθῇ ὑπὸ τοῦ ὄχλου, καὶ μόλις φυγὼν ἐσώθη εἰς Ναύπλιον. Πληροφορηθεὶς ἐνταῦθα τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Κονδυλίου, σφαγέντος ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ ἀρχιναυάρχου Τζανούμ-Χότζα, ἐδειλίασε νὰ μεταβῇ εἰς Πάρον, καὶ ἐν Ναυπλίῳ διατρίβων προσεπάθησε νὰ ἐναπείρῃ τὰς Ῥωμαϊκὰς καινοτομίας, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντες ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ, κακὴν κακῶς ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν. Ὁ Τυπάλδος ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ἐφημέριον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου ὁ Σινωπεὺς παρὰ πάντων μισούμενος, ἦλθεν εἰς Βερώνην, καὶ ἐλεηθεὶς ὑπὸ τοῦ μαρκεσίου Σκιπίωνος Μαφφέη συνεστήθη ὡς διδάσκαλος εἰς τοὺς βουλομένους τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς. Τῷ 1720 μεταβάντος τοῦ

(¹) Giov. de Serpos, Dissertazione polemico-critica. Venetia 1783 σελ. 10.

Μαφφέη εἰς Φλωρεντίαν, ὁ Παναγιώτης ἀπῆλθεν εἰς Βριξίαν καὶ ἐδίδασκε τὰ ἑλληνικά. Τῷ 1723 ἐπέστρεψεν εἰς Βερώνην, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπανῆλθεν εἰς Βριξίαν, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσε τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1736 ὑπερξηκονταέτης. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ὁ μαθητὴς καὶ φίλος του Φίλιππος Γάρβέλλης ἐχάραξεν ἐπίγραμμα λατινιστὶ ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Βαρζάνου.

Ὁ Παναγιώτης ἦν ὁπωσοῦν εἰδήμων τῆς τε λατινικῆς καὶ ἑλληνίδος φωνῆς, φανατικὸς δὲ λατινόφρων, ὡς πάντες οἱ ἐξωμόται. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πιεραντώνιος Βαρζάνης ἐκ Βριξίας ἔγραψεν ἑλληνοϊταλιστὶ τὸν βίον τοῦ Σινωπέως προσθεὶς καί τινας τῶν ἐπιστολῶν του. Ἐκ τῆς βιογραφίας ταύτης, τυπωθείσης ἐν Βριξίᾳ τῷ 1760, ἠρανίσθημεν τὰ περὶ τοῦ Παναγιώτου ἐκτεθέντα.

Ἐκτὸς τῶν δημοσιευθεισῶν ἐπιστολῶν του κατέλιπε διάφορα ἐν Βριξίᾳ καὶ Βερώνῃ χειρόγραφα, καὶ ὡς διορθωτὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ τυπογραφείου ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀνθολογίου (1697), ὀρθοδόξου ὁμολογίας (1699), καὶ λοιπῶν.

Ἀθανάσιος Ἀντιοχείας.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ προεχειρίσθη τῷ 1700 πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἑκατοστὸς πεντηκοστὸς τοῦ θρόνου τούτου καταριθμούμενος. Τῷ 1686 οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀκμαίαν τηροῦντες τὴν μνήμην τοῦ ἄρτι τῶν τῇδε ἀπελθόντος πατριάρχου Μακαρίου Γ', ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον τὸν ἔγγονὸν αὐτοῦ Κύριλλον, νεανίαν εἰκοσαέτη· ἀλλὰ τὸ ἄωρον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐσκανδάλισέ τινας, οἵτινες θεωροῦντες ὅτι ἕνεκα τῆς ἐκεῖ προσηλυτικῆς ἐφόδου τῶν Δυτικῶν, ἐδέοντο ἀκμαίου καὶ σοβαροῦ ποιμενάρχου ἔγραψαν πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν συνιστῶντες ἀντ' ἐκείνου τὸν Ἐπιφανείας Νεόφυτον, τὸν Χῖον, ὡς ἱκανὸν καὶ ἄξιον· καὶ δὴ προβιβασθέντος τῷ 1688 τοῦ Νεοφύτου ὁ φιλοτάραχος νεανίας Κύριλλος ἤγειρε θορυβώδη σκάνδαλα καὶ σχίσμα ἐν μέσῳ τῶν χριστιανῶν. Ὁ πατριάρχης μὴ θέλων ἵνα πρὸς ὄφελος τῶν Λατίνων ταράττῃ τὴν κυμαινομένην ἐκκλησίαν παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἐλθὼν εἰς Λαοδίκειαν ἐφησύχασεν ἐκεῖσε καὶ μετ' ὀλίγον ἐτελεύτησε. Ὅθεν τῷ 1691 ἀνέλαβεν ὁ Κύριλλος τὸν πατριαρχικὸν θρόνον· ἀλλ' οἱ ἐν Χαλεπίῳ χριστιανοὶ δὲν ἔπαυσαν πάντα κινοῦντες λίθον πρὸς παῦσιν αὐτοῦ, καὶ μετὰ πολλὰς ἐνεργείας κατώρθωσαν ἵνα κατ' ἐπιταγὴν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας χειροτονηθῇ καὶ προβιβασθῇ πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ ἐν λόγῳ Ἀθανάσιος. (1).

(1) Καὶ ἕτερος Χῖος ἐπατριάρχευσεν ἐν Ἀντιοχείᾳ (1631—47) Μελέτιος ἱερομό-

Ὁ Κύριλλος ὅμως βαρέως φέρων τὴν ἧτταν δὲν ἔπαυε πάντα κινῶν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου λίθον· οἱ ὀρθόδοξοι εἶχον διαμοιρασθῆ εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, καὶ οἱ Λατίνοι ὠφελούμενοι τῆς διαιρέσεως ἀνετώτερον ἐξεπλήρουν τὴν πρόθεσίν των. Ὅθεν μετὰ πολλὰς διενέξεις ἀπεφασίσθη ἵνα ὁ μὲν Ἀθανάσιος λάβῃ τὴν ἐπαρχίαν τῆς κατὰ Συρίαν Βεῤῥοίας (Χαλεπίου), ὁ δὲ Κύριλλος μείνῃ ἐν Δαμασκῷ πατριαρχεύων. Τῷ 1724 ἀποθανόντος τοῦ Κυρίλλου, ἔμεινε μόνος πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Ἀθανάσιος, ὅστις καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1728 ἐν Χαλεπίῳ φαρμακευθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ λατινοφρονησάντων, καὶ πατριαρχεύσας ψιλῷ μὲν ὀνόματι χρόνους 24, πράγματι δὲ τέσσαρας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου. Πρὶν δὲ ἀποθάνῃ διάδοχον κατέλιπε τὸν ποτὲ διάκονον αὐτοῦ Σίλβεστρον, ἀδείᾳ τούτου ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ ὄρει τότε ἀσκητεύοντα (1).

Ὁ Ἀθανάσιος ἦν, ὡς λέγει Προκόπιος, ἀνὴρ εὐσεβής, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης, καὶ λίαν τετριμμένος περὶ τὰς γραφάς.

Συνεστήσατο ἐν Χαλεπίῳ Ἀραβικὴν τυπογραφίαν, ἐξ ἧς ἐξεδίδοντο διάφορα συντείνοντα εἰς στερέωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς προπαγάνδας ἐνοχλουμένου ὀρθοδόξου ποιμνίου. Προϊὸν τῶν πιεστηρίων ταύτης γνωρίζομεν μόνον τὴν ὑπὸ Βρουνέτου (2) μνημονευομένην ἀραβιστὶ μετάφρασιν τοῦ Ψαλτηρίου, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1706.

Ἔγραψεν ὁ Ἀθανάσιος—Ἱστορίαν τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου μέχρι τοῦ 1702. Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον δὲν ἐξεδόθη, λατινιστὶ δὲ μετάφρασις ἐτυπώθη ὑπὸ Κολλαρίου (Supplem. Lambecii Comment. I, 451).

—Ἀποκρίσεις εἰς Κ' κεφάλαια κατὰ τῶν καλβινιστῶν. (Ἐξεδόθησαν, κατὰ Ζαβίραν, ἐν ἔτει 1673 ἐν Δαμασκῷ, μεταφρασθεῖσαι καὶ γαλλιστί).

—Βίον τοῦ ἁγίου Χριστοδούλου τοῦ κοινοβιάρχου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. (Συνεγράφη τῇ 1727).

Γεώργιος Ὑπομενάς.

Ἐγεννήθη ἐξ εὐγενῶν ἐν Τραπεζοῦντι, καὶ παρὰ Κωνσταντίνου Βασαράβα ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας σταλεὶς εἰς Πατάβιον ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν, καὶ ἐστεφανώθη τῷ 1708. Διάφορα ποιημάτια

ναχος, ὅστις ἐπὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ εἰς ἀρχιερέα, καὶ ἐπὶ τοῦ προβιβασμοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετωνομάσθη Εὐθύμιος Δ'.

(1) Κωνσταντίου πατριάρχου, περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχευσάντων (Ἀνέκδοτον).

(2) Brunet, Manuel du Libraire.

ἐγράφησαν εἰς τὴν στεφηφορίαν αὐτοῦ, ἅτινα συλλεχθέντα ὑπὸ Ἰωάννου Ἀβραμίου τοῦ Κρητὸς ἐτυπώθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1709, προσφωνηθέντα εἰς τὸν προστάτην τοῦ Ὑπομενᾶ Βασαράβαν. Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης περιῆλθεν εἰς χεῖράς μας τετρασέλιδον μόνον φύλλον περιέχον τρία ἐπιγράμματα τοῦ ἐν λόγῳ Ἀβραμίου, δύο Ἀντωνίου Στρατηγοῦ τοῦ Κερκυραίου, καὶ ἓν λατινιστὶ Παλλαδίου Δαμιανοῦ Βλάχου. Ἐκ τούτων παρένтιθέμεθα τὰ τοῦ Στρατηγοῦ.

Ἔνδιχ' ἀγήραον ἄρτι Γεώργιε σεῖο κλείζει
Πᾶσ' Ἑλλὰς κλῆσιν, ξὺν Πατάβῳ τε σέβει,
Καὶ σοφίης στεφάνους περιβάλλει κὰρ σέο ἔννουν,
Ὡς αἰεὶ φιλέει ἴδμονας εὐλογέειν.
Ἐσθλ' Ἀρετῆς γὰρ δῶρα, ἐπαίνους, στέμματα ὄντας.
Καρποῦσθαι μοῦνον ταῦτα δέον λογίους.

Ἕτερον δίστιχον.

Ὄλβιος, ὃς Σοφίης στεφάνους λάβε, ἠδὲ τὰ εὔχη·
Ὄλβιος οὖν καὐτὸς πάντα τανῦν κατέχων.

Ἐκ Παταβίου εἰς Βλαχίαν ὁ Ὑπομενὰς μεταβὰς ἐδίδαξε γονίμως εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν, εὐδοκίμως μετερχόμενος καὶ τὸν ἰατρόν· ἀποβιώσας δ' ἐν ἔτει 1745 ἐδωρήσατο τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, Τραπεζοῦντα ([1]).

Ἐπειδὴ καὶ ἕτερος ὁμώνυμος διέτριβεν ἐν Βουκουρεστίῳ διδάσκων, πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένης συγχύσεως, λέγομεν ὅτι ὁ δεύτερος οὗτος ἐκαλεῖτο Γεώργιος Θεοδώρου Τραπεζούντιος. Λάζαρος ὁ Σκρύβας, Τραπεζούντιος καὶ οὗτος σχολαρχῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἔγραψε τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον εἰς τοῦτον ἀποβιώσαντα τὴν 28 Ἰουλίου 1739.

Τὸν μακρὸν ἐλπίσιν ὧδε Γεώργιος ὕπνον ἰαύει
Ἀναστάσιος νεκύων νεύματα πανσθενέος.
Τὸν γ' ἐνὶ Τραπεζοῦντι ἑκὰς Θεόδωρος ἔφυσε.
Μουσῶν δ' εἵλκυσ' ἔρως γαῖαν ἐς Οὐγγροβλάχων,
Ἔνθ' ἐπὶ παιδείῃ κλέος ἤρατο πολλὰ μογήσας,
Τῆς δ' Ἀκαδημίας πλείονα ἦρξε χρόνον.
Τῷ δ' ἔπι δακρυχέων Λάζαρος ἔθηκ' ἐλεγεῖα,
Ὡς μάλ' ἑταῖρος ἐών, μνημόσυνον φιλίης.

Κολέττης.

Α'. *Λιβέριος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Βενετίαν, καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς μισθω-

([1]) Περὶ τῆς ἀθλίας τύχης τῆς πολυτίμου ταύτης βιβλιοθήκης βλέπε Τριανταφυλλίδου Ποντικά, σελ. 11—12.

θεὶς ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων μετέθη εἰς Ἄλην τῆς Σαξωνίας καὶ ἐσυμπλήθη μετ' Ἀναστασίου Μακεδόνος τὴν ὑπὸ τοῦ ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὀλλανδίας καθηγητοῦ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν Ἰωάννου Ἄϊμαν γενομένην μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Κολέττης προσέθηκεν ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως ἴδια σημειώματα ἐξηγητικὰ διαφόρων ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, καὶ περὶ τῆς κατὰ Κυριακὰς ἀναγνώσεως τῶν εὐαγγελίων κλπ. Ἄδηλον διὰ τίνας λόγους διενεχθεὶς πρὸς Ἀλέξανδρον Ἑλλάδιον, διέσυρε παρὰ τοῖς ἐν Γερμανίᾳ σοφοῖς τὸν σοφὸν τοῦτον, ὅστις ἀντεκδικούμενος δριμέως ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Κολέττου, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν τῆς καταγωγῆς προσεπάθησε ν' ἀρνηθῇ.

Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Διαθήκης, ἀπαρτιζομένῃ ἐκ σελίδων χιλίων ἑκατὸν ἑξ, προτέτακται λατινιστὶ πρόλογος Αὐγούστου Ἑρμάνου Φραγκίου.

Εἶτα ὁ Κολέττης ἐλθὼν εἰς Βενετίαν παρέμεινεν ἐκεῖ· διότι καὶ ἐπίγραμμά του εὕρηται ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ Πατούσα (1710), καὶ ὡς μέλος τοῦ συστάντος ἑλληνικοῦ συλλόγου τῶν Ἀβλαβῶν (illesi) φέρεται, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔγραψεν ἐν 1720 μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ συλλόγου ποίημα ἐπιγραφόμενον « Εὐχαρίστησις » εἰς τὸν τότε Φιλαδελφείας Μελέτιον τὸν Τυπάλδον (1).

Β'. *Δημήτριος Κολέττης*, Ἀθηναῖος, καὶ πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ προρρηθέντος. Τῷ 1710 διατρίβων ἐν Βενετίᾳ συνειργάσθη μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Ἰωάννου Πατούσα εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς φιλολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας (2).

Ἰωάννης Λέσβιος.

Διεδέχθη ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς Δωρόθεον τὸν Λέσβιον. Κατὰ Κωνστάντιον ἐγένετο ὁ Ἰωάννης ἀκροατὴς Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου, εὐδοκιμῶν εἰς τὰ φιλοσοφικά, καὶ ἐτετίμητο ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῷ ἀξιώματι τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου, ὕστερον δ' ἔλαβεν, ὡς καὶ πρότερον ὁ διδάσκαλός του, τὸν τίτλον *ὕπατος τῶν φιλοσόφων*. Παρέτεινε σχολαρχῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1744, ὅτε δι' ἀσθένειαν παραιτηθεὶς ἔζη καθ' ἡσυχίαν. Πάσχων ἐξ ἀδιαλείπτου εὐκοιλιότητος ἀπεβίωσε κατὰ τὸ ἔτος 1752· ἐπὶ δὲ τῆς πλακὸς τοῦ τάφου του ὁ ἐξ εὐγενῶν ἀκροατής του Κωνσταντῖνος Ἰουλιανὸς ἐχάραξε τῇ 1 Νοεμβρίου 1753 ταῦτα·

---

(1) Ἄνθη εὐλαβείας, Ἐνετίησι 1720. σελ. 42.

(2) Βρετοῦ, Β'. σελ. 48—9.

Ἡ σορὸς ἥδ' ἀρετῶν σωρὸν κεύθει θεοτερπῶν,
εὐσεβίην, σοφίην, σωφροσύνην, σύνεσιν,
κλεινὸν Ἰωάννην τὸν Ἰωάννου, πέλεν ὅς νυ
ὀφφικίῳ κ' ἀρετῇ φιλοσόφων ὕπατος (1).

Τοῦ Ἰωάννου εὕρηται ἐν χειρογράφῳ λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Νικόλαον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτον (2).

Ἐκ τούτου κατάγονται οἱ Τζανέται· εἷς δ' ἐκ τούτων Ἰωάννης ὁ Τζανέτος, τετιμημένος τῷ ἀξιώματι τοῦ λογοθέτου, ἔγραψεν ἑλληνογαλλιστὶ κατὰ Ὠκέλλου. Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνεται ἐκτενὴς ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κ. Σοφ. Οἰκονόμου ἐν Χρυσαλλίδι· εἰς τὸ ὑπὸ Ἀντωνίου Ἐμμανουὴλ μεταφρασθὲν τρόπαιον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εὕρηται τοῦ Τζανέτου τούτου ἐπίγραμμα ἐκ πολιτικῶν στίχων δεκαέξ.

Πατούσας.

Α'. *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἐν τῇ πατρίδι παιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια ἦλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὅπερ τὸν ἀνηγόρευσεν δόκτωρα τῆς θεολογίας. Ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν μεταβὰς ἐχειροτονήθη ἱερεύς, καὶ διωρίσθη ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Τῷ 1703 ἐσχολάρχησε τοῦ Φλαγγινιανοῦ ἑλληνομουσείου, καὶ παρέμεινε πιθανῶς ἐν τῇ θέσει μέχρι τοῦ 1714, ὅτε διεδέχθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως Ἀποστόλου Μίχου (3).

Ὁ Πατούσας πρῶτος συνέλαβε τὴν ἀξιόλογον ἰδέαν ἀπανθήσεως καὶ συνενώσεως τῶν πρὸς διδασκαλίαν καταλληλοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων, οἵτινες διὰ τὸ πολυδάπανον τῆς ἀγορᾶς δὲν ἦσαν προσιτοὶ εἰς τοὺς μαθητευομένους. Ἡ φιλολογικὴ αὐτοῦ ἐγκυκλοπαιδεία τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1710 ἐκδοθεῖσα, καὶ πολλάκις ὕστερον ἀνατυπωθεῖσα ἐχρησίμευσε μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς τὸ μόνον σχεδὸν πρόσφορον βοήθημα ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις.

Τῷ 1711 ἐπεμελήθη τὴν ἐν Βενετίᾳ μετατύπωσιν τῆς γραμματικῆς τοῦ Λασκάρεως.

Κατὰ Ζαβίραν, μετέφρασε τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου ἐκδοθέντας ἐν ἔτει 1768 παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ.

---

(1) Κωνσταντίου, Ὑπόμνημα περὶ τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς.
(2) Παρανίκα σχεδίασμα, σελ. 27.
(3) Veludo, Sulla colonia Greca in Venezia, σελ. 15.

Β'. *Γεώργιος Πατούσας*, ἱερομόναχος, ἀδελφὸς τοῦ προλεχθέντος· ἐν τῇ πατρίδι καὶ οὗτος τὰ πρῶτα παιδευθεὶς γράμματα ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν μάθησιν. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Βενετίᾳ διατρίβων κατελέχθη μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἱδρυθέντος συλλόγου τῶν Ἀβλαβῶν, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔγραψεν ἐν 1720 λόγον ἐκφραστικὸν εἰς τὴν Μετάστασιν τῆς Παρθενομήτορος Μαρίας(¹). Διορισθεὶς δ' εἶτα ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐσχολάρχησε διὰ βίου τοῦ Φλαγγινιανοῦ ἑλληνομουσείου (1723—61).

Τῷ 1758 ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν ὑπὸ Βόρτολι ἔκδοσιν τῆς φιλολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐν ᾗ εὕρηται ἐπίγραμμα αὐτοῦ.

Σκιαδάς.

Α'. *Ἀθανάσιος*. Ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας, καὶ νεαρὸς τὴν ἡλικίαν ἐστάλη εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν. Φοιτήσας ἐν πρώτοις εἰς ἓν τῶν γυμνασίων τῆς Βενετίας μετέβη εἶτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ἔνθα, ὑπακούσας εἰς τὰς προτροπὰς τῶν γονέων του, ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ νομοδιδασκάλου· αἰσθανόμενος ὅμως, ἰδιάζουσαν κλίσιν εἰς τὴν φιλολογίαν ἠκολούθησε μετὰ ταῦτα τὴν φυσικήν του ῥοπὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο εἰδημονέστατος τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου. Ἀγνοεῖται δὲ ἂν ἐν Παταβίῳ ἢ ἀλλαχοῦ ἐξέμαθε τὴν γερμανικὴν καὶ ῥωσσικὴν γλῶσσαν, ἃς ἐγίνωσκε.

Εὐαρεστούμενος εἰς παλαιογραφικὰς ἐρεύνας κατέγινεν ἐνζήλως εἰς διερεύνησιν τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων, καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεσκέφθη τὰς ἐπιστημοτέρας βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας.

Μεταβὰς εἰς Δακίαν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεκράτει ὁ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ὀθωμανῶν πόλεμος, εὗρεν ἐν Ἰασίῳ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας Πέτρον τὸν μέγαν, πρὸς ὃν παρουσιασθεὶς καὶ ἐπὶ πολὺ συνδιαλεχθεὶς ἔτυχεν, ἕνεκα τῶν γνώσεών του, τῆς εὐνοίας τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, ὅστις παραλαβὼν τὸν Σκιαδὰν εἰς Μόσχαν ὠνόμασε σύμβουλον ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ἱππικοῦ, καὶ ὕστερον διώρισε καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Σλαβωνο-Γραικικὴν Ἀκαδημίαν.

(¹) Ἄνθη εὐλαβείας, σελ. 7—16.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἵνα περιοδεύσῃ, καὶ περιελθὼν ὅλον τὸ ῥωσσικὸν κράτος ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἐξέδοτο τὸν ὑπὸ Κατηφόρου συγγραφέντα βίον Πέτρου τοῦ μεγάλου.

Ἐπανελθόντα εἰς Ῥωσσίαν τὸν Σκιαδὰν διέταξεν ὁ μεγαλεπήβολος μονάρχης ἵνα συντάξῃ κατάλογον τῶν περισωζομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων, καὶ κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1722 μετὰ ζήλου ἀψάμενος τοῦ ἔργου ὁ πολυμαθὴς Κεφαλλὴν ἠναγκάσθη, ἕνεκα ἀντενεργείας τῶν αὐλικῶν, νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1723 ἐξέδοτο ἐν Μόσχᾳ λατινορωσσιστὶ σύντομον κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξετασθέντων κωδίκων ἀφιερώσας τὸ συνταγμάτιον εἰς Πέτρον, τὸν πολυειδῶς αὐτὸν εὐεργετήσαντα. Ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ καταλόγου ὁ Σκιαδὰς ὑπέσχετο τὴν προσεχῆ ἔκδοσιν ἄλλου ἀκριβοῦς καταλόγου, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης ἑλληνικῆς παλαιογραφίας.

Ὁ δημοσιευθεὶς κατάλογος ἀνετυπώθη ὑπὸ Καππίου ἐν Λειψίᾳ τῷ 1724, καὶ ὑπὸ Σχέφερ ἐν Λειψίᾳ καὶ Φραγκοφούρτῃ τῷ 1766.

Ὁ Σκιαδὰς μετέφρασεν εἰς γλαφυρὰν ῥωσσικὴν διάλεκτον ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸν Τηλέμαχον τοῦ Φενελῶνος.

Β'. *Γεώργιος Σκιαδάς*· ἐγεννήθη ἐν Ῥωσσίᾳ ἀπὸ τὸν προῤῥηθέντα Ἀθανάσιον, καὶ σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἀποκατέστη μεγαλόπλουτος ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα και ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1803, γράψας εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν συνταγμάτιον κατὰ Λατίνων.

Γ'. *Μιχαὴλ Σκιαδάς*, ἐξάδελφος τοῦ Γεωργίου, καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀθανασίου· ἐγεννήθη ἐν Ἀργοστολίῳ περὶ τὸ ἔτος 1740, καὶ διδαχθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μετέβη πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ ἐξάδελφόν του Γεώργιον, δαπάνῃ τοῦ ὁποίου ἐστάλη εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἐλθὼν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἀμστελοδάμου ἠκροάσθη κατὰ πρῶτον τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα, εἶτα δὲ μεταγραφεὶς εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν ἐγένετο τακτικὸς ἀκροατὴς τοῦ περιλαλήτου Βαιρχαβίου. Στεφθεὶς διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς συνέγραψε λατινιστὶ ὡς ἐναίσιμον διατριβὴν *περὶ τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ* (De summo bono), καὶ παραμείνας ἠκροάσθη ἐν τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, καὶ ὕστερον πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην, οἷον νομικά, πολιτικά, καὶ ἐπὶ τέλους θεολογικά. Ἐξ Ὁλλανδίας μετέβη εἰς Παρισίους,

καὶ ἐν τέλει μετὰ δεκαετῆ ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν, καὶ ἤρξατο μετερχόμενος τὸν ἰατρὸν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἡ κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν ἀμέσως καθηγητὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας, καὶ ὁ πανδαήμων Κεφαλλὴν ἤρξατο τακτικῶς παραδίδων λατινιστί, ἐκτὸς τῶν ἰατρικῶν μαθημάτων, τό τε φυσικὸν καὶ διεθνὲς δίκαιον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀναγνωρίσας τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ τὸν ἐτίμησε τῷ ἱπποτικῷ παρασήμῳ τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου, καὶ τὸν ὕψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν συμβούλου (Conseiller de Collége).

Πρὸ πολλῶν χρόνων κατεγίνετο εἰς συγγραφὴν ἐπωφελεστάτου συγγράμματος (Θεανθρωπογνωσίας), ἐν ᾧ ἐνακοταμίευσε τὸν πλοῦτον τῆς εὐρυμαθείας αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν ἔτει 1802 ἐπισυμβὰς θάνατος δὲν ἀφῆσαν αὐτὸν ἵνα φέρῃ εἰς πέρας τὸ μέγα ἔργον του (1).

Δαμιανὸς Παρασκευάς.

Ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Σινώπῃ, καὶ παιδείας χάριν ἐλθὼν εἰς Γερμανίαν ἐπὶ διετίαν ἠκροάσθη τοὺς ἐν Φραγκοφούρτῃ σοφούς· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰέναν καὶ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἐφοίτησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης· ἐξ Ἰένης ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν, καὶ δεξιωθεὶς ὑπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ ναυτικοῦ νοσοκομείου τοῦ Κρόνσταδ.

Ἄδηλον τί ἀπέγινεν ὕστερον ὁ Παρασκευάς, ὅστις κατὰ Ζαβίραν, ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ἰταλικῆς, καὶ ῥωσσικῆς.

Συγγράμματα.

—Meditationes academicæ de cognitione humana methodice conscriptæ. (Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐν Ἰένῃ ἐκδοθὲν προσφωνεῖται εἰς τὸν ἡγεμόνα Μαυροκορδάτον).

—Tractatio methodica de libertate cogitandi, volendi, etc.

—Defensio philosophiæ Volfianæ. 1729 (2).

Χρύσανθος Ζηταῖος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον κατετάχθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ. Μεταβὰς εἰς Τρανσυλβανίαν ἐχρημάτισεν ἱκανὸν χρόνον ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα προσεκλήθη εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας πρὸς διδασκαλίαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσχολάρχησεν ἐν Μοσχο-

---

(1) Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐπισήμων Κεφαλλήνων, σελ. 154, 631, 630.

(2) Ζαβίρα, Ἑλληνικὸν Θέατρον.

πόλει καὶ Ἄρτῃ. Ἐπιστρέψας εἰς Ἰωάννινα ἡσύχασεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἡλιοῦ, τῆς ὁποίας κατέστη καὶ ἡγούμενος.

Ἦν ἀνὴρ σεβάσμιος, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ Δημ. Μοσχοπολίτου.

Ἐν Οὑγγαρίᾳ διατρίβων ὁ Ζηταῖος ἐν ἔτει 1715 συνέγραψεν — Ὄργανον προγυμναστικόν (¹).

Νεόφυτος Φιλιππουπόλεως.

Ἦν, κατὰ Ζαβίραν, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολυμαθής, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου, πεπαιδευμένος ἔν τε φιλοσοφίᾳ καὶ ἱερᾷ θεολογίᾳ, ῥήτωρ καὶ ἱεροκήρυξ διάσημος. Περιηγήθη πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν Ὀξωνίᾳ τῆς Ἀγγλίας ἐξεφώνησε λόγον ἐν τῷ Σχελδιανῷ θεάτρῳ ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀλλογενῶν. Ἐν ἔτει 1710 ἀπάρας ἐξ Ἀγγλίας ἦλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Λουδοβίκον ΙΔ΄ τοιαύτην εὐγλωττίαν καὶ γλωσσομάθειαν ἀνέπτυξεν, ὥστε ὁ βασιλεὺς εὐνοϊκῶς περιεποιήθη αὐτόν.

Συνέταξεν ὁ Νεόφυτος, ἐκτὸς τοῦ ἐν Ὀξωνίᾳ ἐκφωνηθέντος λόγου, διαφόρους ἐπιστολάς, ἐξ ὧν τινας κατεῖχεν ὁ Ἑλλάδιος (²).

Ἀλέξιος Σπανός (³).

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει σχολῆς.

Γνωστόν, ὅτι ἡ νομικὴ Ἑξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου ἦτο σχεδὸν τὸ ἀποκλειστικὸν ἐγκόλπιον τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατείας κρινομένων Ἑλλήνων. Ἀνώνυμός τις εἶχε μεταφράσει εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὸ σύνταγμα τοῦ κριτοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἕνεκα παντελοῦς ἀγνοίας τῆς γλώσσης εἶχε παραμορφώσει καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, ἑπομένως εἰς δυσχερῆ εὑρίσκοντο θέσιν οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ πρωτοτύπου. Γεράσιμος ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης θέλων νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Σπανὸν τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀνωνύμου προτρέψας ἵνα ἐπιδιορθώσῃ τὰ ἡμαρτημένα καὶ προσθέσῃ τὸν ἀναγκαιοῦντα ἀλφαβητικὸν πίνακα, ἐπιπροσθείς, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἀρμενόπουλος συντόμως πως διελάμβανε περὶ συνοικε-

(¹) Ζαβίρας.
(²) Stat. præsens Eccles.
(³) Κατὰ Βεντώτην ὠνομάζετο Τζέτζης, τὸ δὲ Σπανὸς ἦν ἐπώνυμον.

αίων νὰ πραγματευθῇ πλατύτερον. Ὁ Ἀλέξιος λαβὼν τὴν βίβλον καὶ παραβαλὼν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον εὗρε τὴν μετάφρασιν καθόλου σφαλεράν· ὅθεν μεταφράσας ἐκ νέου προσέθετο πλουσιώτατον πίνακα, καὶ ἰδίαν πραγματείαν περὶ συνοικεσίων, κλπ.

Ἡ μετάφρασις αὕτη τοῦ Ἀρμενοπούλου ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ. Ἀπεβίωσεν ὁ Σπανὸς ἐν ἔτει 1733, συντάξας, κατὰ Βεντώτην, γραμματικὴν καὶ ποιητικὴν ἀνεκδότους, καὶ ἐπίγραμμα εἰς τὴν τοῦ Μελετίου γεωγραφίαν.

Ἀλοΰσιος Ἀνδρούτζης.

Ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ γυμνάσιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἔνθ' ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας· προσκληθεὶς δ' εἶτα διωρίσθη φροντιστὴς τοῦ ἐν Βονωνίᾳ ἀρχιγυμνασίου, καὶ μετὰ φήμης μεγάλης ἐδίδαξεν. Ὁ Ἀνδρούτζης ἦν ἐκ τῶν ὀλίγων θεολόγων τῆς ἐποχῆς του· δυστυχῶς ὅμως ἐν Ῥώμῃ ποτισθεὶς τὸν ἰὸν τῆς παπολατρείας δριμὺς ἠγέρθη ἐπικριτὴς τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του, καθ' ἧς συνέταξε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πονημάτων αὐτοῦ.

Συγγράμματα.

—Παλαιὰ Ἑλλὰς περὶ τοῦ ἁγίου Ῥωμαϊκοῦ θρόνου καλῶς φρονοῦσα, ἢ πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων πατριάρχην Δοσίθεον ἀπολογία Ἀλοϋσίου τοῦ Ἀνδρούτζη, Κυπρίου, προσφωνηθεῖσα τῷ πανυπερτ. καὶ αἰδεσιμωτ. καρδινάλει Λαυρεντίῳ τῷ Κασσόνῳ. Venetiis 1713. (ἑλληνολατινιστί).

—Ὁμόνοια Γραικῶν καὶ Λατίνων πατέρων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων πατριάρχου. Romæ 1746 (ἑλληνολατινιστί).

—Perpetua ecclesiæ doctrina de infallibilitate papæ in decidendis ex cathedra fidei questionibus extra concilium œcumenicum et ante fidelium acceptionem. Bononiæ 1720.

—Clementina constitutio ecclesiæ traditionum vindex. Bononiæ 1723.

—Peremptorium iconomachiæ per jac. Piceninum reviviscendis. Venetiis, 1730.

—Oratio panegyrica de divo Andrea Corsino. Romæ 1731.

—Vindiciæ sermonis S. Ildefonsi archiep. Toletani, de perpetua virginitate ac parturitione dei genitricis Mariæ. Romæ 1742.

—Specimen philosophiæ moralis expressum in præstantionibus legibus et virtutibus gentilium Graecorum. Romæ 1744.

—Orazione in lode Sign. Andrea Cornaro. Bononiæ 1720.

Ἐκτὸς τούτων συνέγραψεν ὁ Ἀνδρούτζης καὶ ἄλλα μὴ δημοσιευθέντα (1).

(1) Fabricii, bibliotheca Græca, XI, 452—3.

Διαμαντῆς Ῥύσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Ῥυσίῳ (Ἀρετζοῦ) [1], καὶ μετοικισθέντων τῶν γεννητόρων αὐτοῦ εἰς Βυζάντιον, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ ἐν τῇ βασιλευούσῃ σχολεῖα, ἀκροασάμενος ἰδίως Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου.

Ἐπὶ τῆς τελευταίας πατριαρχείας Καλλινίκου τοῦ Ἀκαρνᾶνος (1694—1702) προσκληθέντος εἰς τὴν σχολαρχίαν τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς Γερασίμου τοῦ Ἀκαρνᾶνος, προσελήφθη εἶτα ὡς δεύτερος διδάσκαλος ἐν τοῖς γραμματικοῖς καὶ ἐγκυκλίοις μαθήμασιν ὁ Ἀδαμάντιος. Ὁ πατριάρχης Κωνστάντιος [2], γράφει ὅτι « μετὰ ἑπτὰ ἔτη » διδασκαλίας, παραιτησαμένου τοῦ Γερασίμου, συμπαρῃτήσατο καὶ » ὁ Ῥύσιος, ὅστις εἰς Χίον ἀπελθὼν ἐνυμφεύθη ἐκεῖσε καὶ διδάσκαλος » ἐχρημάτισε ».

Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ Γεράσιμος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συμμαθητοῦ καὶ συμπατριώτου του πατριάρχου (1702), παρῃτήθη τῆς σχολαρχίας· ὁ δὲ Ῥύσιος δὲν συμπαρῃτήθη τότε, ἀλλὰ τοὐναντίον σχολάρχης προαχθεὶς καὶ διαμείνας ἐπὶ ἓν ἔτος, παρῃτήθη κατὰ τὸ ἑπόμενον (1703) ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὴν πατριαρχείαν Γαβριὴλ Γ΄, εἰς ὃν καὶ προσεφώνησε λογίδριον, ὡς προϊστάμενος τῆς σχολῆς [3].

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ῥύσιος μετέβη εἰς Κρήτην, καὶ ὄχι εἰς Χίον, « φιλίᾳ τινὸς δελεασθείς, κερδῶν τε μειζόνων ἐλπίσι ». Ἀποτυχὼν δὲ τῶν προσδοκιῶν του ἦλθεν ἔπειτα εἰς Χίον (1705), καὶ ἐνταῦθα σχολὴν συνεστήσατο.

Ἐν τῷ μεταξὺ προσεκάλεσαν αὐτὸν οἱ Σμυρναῖοι διὰ τοῦ πατριαρχεύοντος συμπολίτου των Γαβριήλ, καὶ ὁ Διαμαντῆς μεταβὰς ἐκεῖ πρὸ τοῦ 1707 ἐσχολάρχησε τῆς ἱδρυθείσης σχολῆς. Ἐνταῦθα, καὶ οὐχὶ ἐν Χίῳ, νυμφευθεὶς ἐγένετο πατὴρ τεσσάρων θυγατέρων, ἐξ ὧν μία ἐγένετο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ περιφανοῦς Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Ὁ Ῥύσιος ἐν Σμύρνῃ ἐπεδόθη εἰς διαφόρους ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, καθ' ἃς δὲν ἔσχε καὶ τὴν τύχην ἐπίκουρον· παθὼν δ' ἐξ ὀφθαλμίας ἔμεινεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος ἐν ἔτει 1747.

---

[1] Κατὰ λάθος ὁ Βρετὸς (Α΄. σελ. 242) λέγει, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ τίτλου τῶν ἐλέγχων ἐν ᾧ, κατὰ τυπογραφικὴν ἴσως ἀβλεψίαν ἐτέθη «ἐκ Σμύρνης», ἀντὶ «ἐν Σμύρνῃ». Αὐτὸς γὰρ οὗτος προτάσσει τῶν ἐλέγχων βιογραφίαν, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς ταῦτ' ἀρυόμεθα.

[2] Ὑπόμνημα περὶ τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς.

[3] Σελ. 731 τῶν Ἐλέγχων. «Προΐστατο τῆς ἐν Βυζαντίῳ σχολῆς».

Συγγράμματα.

—Ναυτικὴ λιτὴ, ἑσπερινὴ καὶ ἑωθινή. Ἐν Βενετίᾳ 1738, παρ' Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι.

—Λατίνων θρησκείας ἔλεγχοι 36, καὶ τίς ὁ ἑκάστου λόγος· συλλεχθεῖσα (sic) παρὰ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου Διαμαντῆ Ῥυσίου, τοῦ ἐκ Σμύρνης (sic) καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα παρὰ Ἰωάννου Μανολάκη τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνετίησιν, εἰς Ἀμστελτάμι, (sic) παρὰ Ἀντώνη Μπρόην, αψμή. 8ον μικρὸν σελ. XVI—393.

Ἡ ἔκδοσις, εἰ καὶ φέρουσα ἐν προμετωπίδι, «Ἐνετίησι εἰς Ἀμστελτάμι», ἐγένετο πραγματικῶς ἐν Ἀμστελοδάμῳ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἑξῆς, μετὰ τὴν προμετωπίδα, σημειώσεως φαίνεται « A Amsterdam, chez Antoine Broyn rue le Blomgraft, 1748 ». Ἕνεκα τῆς ἀκηδείας τοῦ ἐπιστάντος ἐν τῇ ἐκτυπώσει Βυζαντίου βρίθει τυπογραφικῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλοιούντων πολλαχοῦ τὴν ἔννοιαν. Τὸ σύγγραμμα ἡτοιμάσθη ὑπὸ τοῦ Ῥυσίου ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐστάλη πρὸς ἔκδοσιν τῷ 1746. Διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, συνεχιζόμενα διὰ τῆς αὐξούσης σελιδαριθμήσεως· ἐν τῷ πρώτῳ περιέχονται δύο ἐπιγράμματα ἀνωνύμου (πιθανῶς τοῦ Ῥυσίου) εἰς τὴν βίβλον, καὶ ἓν τετράστιχον εἰς τὸν συγγραφέα ὑπὸ Μεθοδίου μητροπολίτου Αἴνου· εἰδήσεις βιογραφικαὶ περὶ τοῦ συγγραφέως. Ἰγνατίου ἱεροδιακόνου Κεμίζου, τοῦ Ἐπιδαυρίου, ἐπίγραμμα εἰς τὸν συγγραφέα· καὶ ἕτερον εἰς τὸν αὐτὸν ὑπ' ἀνωνύμου. Προσφώνησις τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου Ἀνανίαν. Προλεγόμενα. Μετὰ ταῦτα ἕπονται οἱ τριάκοντα ἓξ ἔλεγχοι, καὶ ὁ ἐπίλογος. Ταῦτα πάντα εἰσὶ γεγραμμένα εἰς ἰαμβικοὺς στίχους. Ἀπὸ τῆς σελίδος 371 ἄρχεται τὸ δεύτερον τμῆμα, « Τὰ μετὰ τοὺς Ἐλέγχους » ἐπιγραφόμενον καὶ περιέχον ἐπιτυμβίδια ἐπιγράμματα εἰς τὴν θυγατέρα του Θεοδώραν, καὶ τὴν ἐγγονήν του Σοφίαν. Μετὰ τὰ ἰαμβικὰ ταῦτα ἐπιτάφια ἕπονται ἐν πεζῇ τῇ φράσει, δύο ἐπιστολαὶ τῷ μοναχῷ Βασιλείῳ διδασκάλῳ ἐν Πάτμῳ (ἐκ Σμύρνης 1741, καὶ 1744). Προσφώνημα εἰς τὸν πατριάρχην Γαβριὴλ (1703)· λόγος εἰς τὴν σύναξιν τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν. (ἐμελετήθη ἐν Σμύρνῃ 1707 (¹), καθ' ὃν χρόνον ἐτελεύτα ὁ Σμύρνης Κυπριανὸς, ὃν διεδέξατο ὁ Παρθένιος). Λόγος εἰς τὴν πρώτην Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ (ἐν Σμύρνῃ 1709). Προσφωνημάτιον εἰς τὸν μέγαν Νικόλαον τὸν ἐν Μύροις.

Συνέγραψεν ὁ Ῥύσιος καὶ πολλοὺς ἄλλους λόγους εἰς ἁπλοελληνικήν, ὡς ἐν σελ. XIV τῶν Ἐλέγχων μνημονεύεται, καὶ ἐπίγραμμα εἰς Παναγιώτην δημοσιευθὲν ὑπὸ Πικκόλου (Supplément al'Anthologie Grecque σελ. 99).

Βικέντιος Δαμωδός.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1679 εἰς Χαβριάτα τῆς Κεφαλληνίας· καὶ εἰς τρυφερὰν ἡλικίαν εἰσελθὼν εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν ἑλληνομουσεῖον, ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν. Περατώσας ἐν

(¹) Ἐν πίνακι (σελ. 272) σημειοῦται παραδόξως, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἐξεφωνήθη τῷ 1709. ἄγνωστον ποῦ τὸ σφάλμα.

Βενετίᾳ τὰς σπουδὰς μετέβη πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν εἰς Πατάβιον, καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν ῥητορικὴν καὶ τὰ νομικά. Λαβὼν τὸν στέφανον τοῦ νομοδιδασκάλου ἐπανέστρεψεν εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ἤρξατο τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορεῖν. Ἥκιστα ὅμως ἀρεσκόμενος εἰς τὸ θορυβῶδες τοῦτο στάδιον συνέστησε σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐδίδασκε τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, τὴν ῥητορικὴν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν μὲ εὐμέθοδον καὶ ἐπιστημονικὸν ὕφος εἰς τοὺς ἐκ πάντων τῶν μερῶν προσερχομένους πολυαρίθμους ἀκροατάς του. Ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1752.

Ὁ Δαμῳδὸς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων εἰσαγαγόντων εἰς Ἑλλάδα τὰς νεωτέρας τῆς φιλοσοφίας θεωρίας, καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ πολλὴν καὶ μεγάλην ἐπήνεγκε τὴν ὠφέλειαν. Ἦτο θιασώτης τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, καθότι δι' αὐτῆς ἔκρινε λυσιτελεστέραν καὶ γονιμωτέραν τὴν παράδοσιν. « Ἂν τινας, λέγει ἐν προοιμίῳ τῆς Λογικῆς, » θέλει νὰ μάθῃ εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν ἀφορμὴν ὁποῦ μὲ παρακίνησε » νὰ συνθέσω τὴν λογικὴν εἰς τὴν ἁπλῆν διάλεκτον, πρᾶγμα ἕως τώρα » ἀσυνείθιστον, ἡ αἰτία εἶναι ἡ μεγάλη ὠφέλεια ὁποῦ ἀπὸ τὴν ἐπι- » στήμην ταύτην λαμβάνει ἡ Ῥητορικὴ τέχνη· ἐγὼ ἐπιθυμῶντας νὰ » ὠφελήσω κάθε λογῆς ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ γένος μας, ἐσύνθεσα τὸ » βιβλίον τῆς ῥητορικῆς τέχνης εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν . . . (1) ».

Μεταξὺ τῶν πολλῶν τοῦ Δαμῳδοῦ μαθητῶν προσαριθμεῖται καὶ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις.

Συγγράμματα.

—Ἐπίτομος λογικὴ κατ' Ἀριστοτέλην. Ἐνετίῃσι 1759.

—Τέχνη Ῥητορική. Αὐτόθι 1759.

—Πρᾶξις κατὰ συντομίαν εἰς τὰς ῥητορικὰς ἑρμηνείας. Ἐν Πέστῃ 1815.

—Λογικὴ διεξοδικωτέρα.

—Φυσική.

—Φυσιολογία αἰτιολογικὴ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον σχολαστικὴ, Ἀριστοτελικὴ, καὶ νεωτερική.

—Μεταφυσική.

—Δογματική. (Ὁ Ζαβίρας εἶδεν ἐν Πέστῃ παρὰ τῷ ἱεροκήρυκι Νικοδήμῳ Κεφαλλῆνι τὸ ἰδιόγραφον τοῦ Δαμῳδοῦ ἕτοιμον πρὸς τύπον).

Εὐστράτιος Ἀργέντης.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἰς Ἄλλην τῆς Σαξωνίας, ἔνθα ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν. Ἔρωτι μείζονος μαθήσεως περιηγήθη περὶ τὸ 1716

(1) Ἀνθίμου Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων.

τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, καὶ ὕστερον τὴν Αἴγυπτον, ὅπου καὶ διὰ τῆς ἐπιστήμης του καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ γνώσεων ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ λαμπρύνῃ τὸ ὄνομά του. Πατριαρχεύοντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ Ματθαίου, εἶχον σταλῆ ἐκεῖ ἐκ Ῥώμης δύο ἀπόστολοι, ὀνομαζόμενοι Κύριλλος καὶ Γαβριὴλ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀζύμων παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις, εἰς οὓς ἐνέβαλλον οὐ μικρὰν ταραχήν. Ὁ πατριάρχης γνωρίζων τὴν σοφίαν τοῦ Ἀργέντη ἐπεφόρτισεν αὐτὸν ν' ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς παπιστὰς, τοὺς ὁποίους καὶ κατεφίμωσε διὰ τῆς εὐρυμαθείας καὶ τῆς εὐγλωττίας του· λέγεται δὲ, ὅτι ὁ μὲν τούτων ἀπέθανεν ἐκ λύπης, ὁ δὲ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ. Τότε ὁ Ματθαῖος καὶ οἱ ἐκεῖ ὀρθόδοξοι παρεκάλεσαν τὸν Εὐστράτιον νὰ γράψῃ πλατύτερον περὶ Ἀζύμων. Ἀναγνοὺς τὸ σύγγραμμά του ὁ ὕστερον πατριαρχεύας Σίλβεστρος μετέφρασεν αὐτὸ ἀραβιστὶ καὶ ἐξέδωκεν εἰς ὠφέλειαν τῶν Ἀράβων χριστιανῶν([1]). Ἀπέθανεν ὁ Εὐστράτιος περὶ τὸ 1750, πολλαχῶς ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τιμηθεὶς διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς γνώσεις του.

Συγγράμματα.

—Σύνταγμα κατὰ Ἀζύμων. Ἐν Λειψίᾳ 1757.

—Ἐγχειρίδιον περὶ βαπτίσματος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1756.

—Ἄνθος εὐσεβείας. Ἐν Λειψίᾳ 1757· (προεξεδόθη ἐν τῷ πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως).

—Κατὰ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

—Περὶ γνωρισμάτων τοῦ Ἀντιχρίστου.

—Κατὰ Λατίνων.

—Περὶ ἀναβαπτισμοῦ.

Κατὰ Ζαβίραν ὁ Ἀργέντης συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς.

—Κατάλογον τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας.

—Ἐπιτομὴν χρονολογικὴν περὶ τῶν μαρτυρησάντων ἁγίων ἀνδρῶν.

—Ἐπιτομὴν χρονολογικὴν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, εἰς πέντε περικοπὰς διηρημένων, καὶ ἑκάστης περικοπῆς εἰς διαφόρους πίνακας διαμεριζομένης.

—Συνταγμάτιον κατὰ τῆς ψευδοῦς ἀψευδείας τοῦ πάπα Ῥώμης.

Θεόκλητος Πολυειδής.

Ἐγεννήθη ἐν Θρᾴκῃ ἐκ γονέων εὐκαταστάτων, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἀρχιμανδρίτης Πολυανῆς καὶ μέγας ἐκκλησιάρχης ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει. Περιηγήθη,

([1]) Βλαστοῦ Χιακὰ, τομ. Β'.

χάριν σπουδῆς, τὴν Ἰταλίαν, Γερμανίαν, Σουηδίαν, καὶ ἄλλας εὐνομουμένας χώρας τῆς Εὐρώπης.

Ἦν, κατὰ Ζαβίραν, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ γερμανικῆς γλώσσης.

Τῷ 1736 συνέγραψε καὶ ἐξέδοτο λατινιστί—Sacram tubam fidei, μεταφρασθεῖσαν γερμανιστὶ καὶ ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἡ πραγματεία τοῦ Πολυειδοῦς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ τῶν δογμάτων τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ περὶ τῆς συμφωνίας τῶν νῦν Ἑλλήνων πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας συνόδους.

Ἐκτὸς τούτου συνέταξεν Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ, ὡς λέγει, τοὺς πασιγνώστους χρησμοὺς τοῦ Ἀγαθαγγέλου, πολλάκις μετὰ διαφόρων προσθαφαιρέσεων ἐκδοθέντας (1).

Ἰάκωβος ὁ Μήλιος.

Γεννηθεὶς ἐν Μήλῳ, μετέβη εἰς Ἄθωνα, ἔνθα ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἐν ἔτει 1742 ἀπελθὼν εἰς Σιλεσίαν ἐχρημάτισεν πνευματικὸς τῶν ἐν Βλατισλαβίᾳ ὀρθοδόξων πραγματευτῶν· φοιτήσας δὲ τακτικῶς εἰς τὸ ἐκεῖ Λουθηροκαλβινικὸν γυμνάσιον διήκουσε τὴν σειρὰν τῶν ὑπὸ Βοὺργ παραδιδομένων θεολογικῶν μαθημάτων. Τῇ 11 Μαΐου ἐδόθη ἄδεια εἰς τοὺς ἐν Βρατισλαβίᾳ ὀρθοδόξους πρὸς ἀνέγερσιν ἰδίου προσκυνητηρίου οἴκου, μετὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ὁποίου ἐξελέχθη ὁ Ἰάκωβος τακτικὸς ἐφημέριος.

Ἐν ἔτει 1743 ἐξέδοτο ἐν Λειψίᾳ τὸ γνωστὸν τοῦ Μηνιάτου σύγγραμμα Πέτρα Σκανδάλου, προτάξας ἴδιον προοίμιον (2).

Νικόλαος Λογοθέτης.

Ἐγεννήθη ἐν Γαλαξειδίῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἐπαιδεύθη τὸ πρῶτον τὰ ἐγκύκλια παρὰ τῷ ἐν Σιγδίτσῃ τῆς Παρνασσίδος διδασκάλῳ Ἡλίᾳ Λύτσικᾳ· διήκουσε δ' εἶτα Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου, καὶ εἰς Βενετίαν ὕστερον μεταβὰς κατηρτίσθη περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Περὶ τὸ 1720 ἐπαναστρέψας εἰς τὴν πατρίδα συνεστήσατο σχολεῖον ἐν τῷ νησιδρίῳ του ἁγίου Κωνσταντίνου, κειμένῳ ἐν τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ, καὶ τοὺς ἐνταῦθα προσερχομένους ἀπὸ τῶν πέριξ παῖδας ἀμισθεὶ ἐδίδασκε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸ σχολεῖον τοῦ Λογοθέτου, εἰς ὃ προσελήφθησαν ὡς διδάσκαλοι ὁ ἐξ ἁγίας Εὐθυμίας ἱερομόναχος Καβρίκας, καὶ ὁ ἐξ Ἀγράφων Πρωτόπαπας, μεγάλην ἐκτήσατο φήμην, καὶ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ Φθιώτιδος

---

(1) Ζαβίρας. (2) Αὐτόθι.

καὶ Εὐρυτανίας συνεσωρεύοντο οἱ μαθήσεως δεόμενοι. Ὕστερον ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐφυλάκισε τοὺς διδασκάλους, διέλυσε τὸ σχολεῖον, καὶ ὁ Λογοθέτης διὰ τῆς φυγῆς ἐσώθη· ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον κρυπτόμενος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ εἶτα ἐλθὼν ἐν Ζακύνθῳ ἐπορίζετο διδάσκων τὰ πρὸς λιτὸν βίον ἀναγκαιοῦντα. Τῷ 1749 ἀμνηστευθεὶς ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, γέρων ἤδη· ἕνεκεν ὅμως τῆς δημεύσεως καὶ καταστροφῆς τῆς περιουσίας του ἔζη ἀπὸ τὰ ἐλέη τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ ἀπεβίωσε τῷ 1753.

Συγγράμματα.

— Φιλοσοφίας σύνοψις.
—Ὀρθογραφικαὶ καὶ συντακτικαὶ ἑρμηνεῖαι.
—Διάλογος καλούμενος Θεόγνωτος.
—Γραμματικαὶ σημειώσεις.

Μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέρας· πρὸς τούτοις τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος, Πλουτάρχου Παιδαγωγὸν, καὶ τοὺς Νεκρικοὺς Διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ (1).

Πρὸς τὸν Νικόλαον Λογοθέτην Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος προσεφώνησε τὸ περὶ ὀρθογραφίας συνταγμάτιόν του, ποιηθὲν προτροπῇ τούτου ἐν ἔτει 1724.

Ἀπόστολος Ζῆνος.

Ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1669 ἀπὸ Πέτρον Ζῆνον, καὶ Αἰκατερίνην Σεβαστοῦ, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ἐνταῦθα προσφυγόντας. Κομιδῇ νέος ἔδειξε φαντασίαν, κατ' οὐδὲν ἐπηρεασθεῖσαν ἀπὸ τῶν ἐπιπόνων ἀσχολήσεών του εἰς ἔργα κριτικῆς καὶ ποικίλης μελέτης. Καταγινόμενος ἰδίως εἰς μελέτας τῆς καθολικῆς ἱστορίας ἔγραψε διάφορα ἄρθρα εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1696 συστᾶσαν ἐφημερίδα Galleria di Minerva, γνωστὴν ποιήσαντα τὴν εὐφυΐαν τοῦ Κρητὸς εἰς τὸν φιλολογικὸν τῆς Ἰταλίας κόσμον.

Εἶτα συλλαβὼν τὴν ἀξιέπαινον πρόθεσιν νὰ σχηματίσῃ συλλογὴν

(1) Ὁ ἐν ἔτει 1851 ἀποβιώσας ἀπόγονος τοῦ Νικολάου, Σπυρίδων Λογοθετόπουλος, ὁ ἀείμνηστος τῶν Γαλαξειδιωτῶν βουλευτής, ἔσωζεν ἐν χειρογράφοις τινὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ διασήμου προπάππου του, ἅτινα μετὰ τῶν βιογραφικῶν σημειώσεών του καὶ τινων αὐτογράφων ἐπιστολῶν παρέδωκεν εἰς τὸν κύριον Γεώργιον Αἰνιᾶνα, ὑποσχεθέντα ἵνα ἐκτενῆ βιογραφίαν συντάξῃ τοῦ Νικολάου. Ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Κ. Αἰνιᾶνος εὗρον μόνον βιογραφικάς τινας εἰδήσεις καὶ τὴν απαρίθμησιν τῶν συγγραμμάτων του, ἀγνοῶ δὲ τί ἀπέγιναν τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ χειρόγραφα.

τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὸ κοπιῶδες ἔργον τῆς ἀνερευνήσεως διαφόρων ἀρχείων τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1710 συνεστήσατο τὴν περιώνυμον Φιλολογικὴν ἐφημερίδα (Giornale de'Letterati), ἣν μέχρι τοῦ 1718 μόνος ἐξέδιδε.

Ὕστερον ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Σαβελλίκου, Γουαρίνη, Δαβίλα, καὶ τῶν τριῶν Μανουτίων, καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Φοντανίνη συνέταξε πολλὰς καὶ πολυτίμους σημειώσεις εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἰταλικῆς Καλλιεπείας. Ὡς τοιοῦτος ὁ Ζῆνος κατέλαβεν ἐν τῇ ἰταλικῇ φιλολογίᾳ θέσιν μεταξὺ τοῦ Μουρατόρη καὶ τοῦ Μαφφέη. Ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητὴς ὁ Ἐνετογενὴς Κρὴς καὶ ζῶν ἐτιμήθη, καὶ ἀποθανὼν ἐδοξάσθη. Κάρολος ὁ ΣΤ' ἐτίμησε αὐτὸν τῷ περιφανεῖ τίτλῳ Καισαρικοῦ ποιητοῦ, καὶ πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων δραμάτων ἐφάμιλλα θεωροῦνται πρὸς τὰ τοῦ Μεταστασίου.

Προσκληθεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρόλου διέτριψεν ἐπὶ πολὺ ἐν Βιέννῃ, καὶ ἐπαναστρέψας εἰς Βενετίαν ἀπεβίωσε τῇ 11 Νοεμβρίου 1750.

Ὁ Ζῆνος ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων προσηκόντως ἐγκωμιάσθη. Ὁ Μαφφέης λέγει περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης Φιλολογικῆς Ἐφημερίδος « Una delle migliori opere periodiche che abbiamo veduto » la luce nella nostra bella Penisola ». καὶ περὶ τῶν δραμμάτων αὐτοῦ « I drammi dello Zeno fossero universamente letti, se di gran lunga non diletassero e piacessero più quelli del Metastasio » ([1]).

Συγγράμματα.

—Giornale de' letterati d'Italia. Venetia.

Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἱδρυθεῖσα τῷ 1710 ὑπὸ Ζήνου ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1718· ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ 1727 ἀνέλαβε καὶ ἐξηκολούθησεν αὐτὴν ὁ ἐπὶ εὐρυμαθείᾳ ὁμοίως διαπρέπων ἀδελφός του Πέτρος Ζῆνος προσθεὶς καὶ παραρτήματα (Supplementi al Giornale 1722—26). Ἀπὸ τοῦ 1727 ἕτεροι ἀναλαβόντες παρὰ Πέτρου ἐξηκολούθησαν ἐκδίδοντες αὐτὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον μέχρι τοῦ 1733. Ἡ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζήνων ἐκδοθεῖσα ἐφημερὶς ἀποτελεῖται ἐκ τεσσαράκοντα τόμων, καὶ τριῶν τῶν παραρτημάτων.

—Poesie Dramatiche. Venezia 1744· τόμοι 10.

Ἀνετυπώθησαν ἐν Ὀρλεάνῃ τῷ 1785 εἰς τόμους 11, καὶ ἐν Τουρίνῳ εἰς 12 τόμους. Μέρος τῶν δραμάτων τοῦ Ζήνου μετεφράσθησαν γαλλιστὶ ὑπὸ Bouchaud καὶ ἐξεδόθησαν ἐν Παρισίοις τῷ 1785 εἰς τόμους δύο.

([1]) Giuseppe Maffei, Storia della letteratura Italiana, vol. II, σελ. 104—7, καὶ 60.

—Dissertazioni Vossianne, cioè giunte ed osservazioni intorno agli storici italiani che hanno scritto latinamente, rammentati dal Vossio nel III Libro de Historicis Latinis. Venezia 1752—3. τόμοι 2.

—Lettere, nelle quali si contengono molte notizie attenenti all'istoria letteraria de' suoi tempi. Venezia 1785, τόμοι 6. (Τῷ 1752 ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τρεῖς τόμοι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ζήνου, ἀλλ' ἡ ἀνωτέρω συλλογὴ ὑπὸ Μάρκου Φορκελλίνη γενομένη εἶνε πολὺ ἐντελεστέρα).

—Annotazioni di Apostolo Zeno in Bibliotheca dell'Eloquenza italiana di Fontanini. (Συνεξεδόθησαν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἐν Βενετίᾳ 1753. «Les notes nombreuses de Zeno qui l'accompagnent, λέγει ὁ βιβλιογραφικώτατος Γάλλος Brunet, sont très estimées ».

Νικόλαος Παπαδόπουλος ὁ Κομνηνός.

Ἐγεννήθη τῇ 6 Ἰανουαρίου 1655 ἐν Κρήτῃ ἐξ εὐγενῶν σεμνυνομένων ἐπὶ τῇ ἐκ Κομνηνῶν καταγωγῇ των. Δωδεκαέτης ἐστάλη εἰς Ῥώμην καὶ καταγραφεὶς μεταξὺ τῶν τροφίμων τοῦ φροντιστηρίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Ἰησουϊτῶν Βαρθολομαίου Καρεγνίου καὶ Σιλβέστρου Μαύρου, τῷ δὲ 1672 ὁμολογήσας τὸν καθολικισμὸν κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἔκτοτε μετὰ ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Περαιώσας τὴν σειρὰν τῶν περὶ καλλιτεχνίας μαθημάτων, ἀφωσιώθη ὕστερον εἰς τὴν θεολογίαν, καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον. Ἔρως πρὸς ἀπόκτησιν πλειόνων γνώσεων ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ περιέλθῃ πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη. Τῷ 1680 ἐσχολάρχησε τοῦ ἐν Καποδιστρίᾳ γυμνασί υ, καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1688 ἐλθὼν εἰς Πατάβιον ὠνομάσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν τῷ περικλεεῖ πανεπιστημίῳ. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1703 προεβιβάσθη τακτικὸς καθηγητὴς, καὶ κατὰ Φεβρουάριον 1713 ἔλαβε τὴν πρώτην ἕδραν τοῦ αὐτοῦ δικαίου μὲ μισθὸν χιλίων φλωρίων, ἀναβιβασθέντων μετ' οὐ πολὺ εἰς 1500. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1738 ἐζήτησε τὴν ἀπὸ τῆς καθηγεσίας παραίτησιν, καὶ ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία δεχθεῖσα αὐτὴν, ἐχορήγησεν αὐτῷ, χάριν τῆς καρποφόρου διδασκαλίας του, ἰσόβιον σύνταξιν ἐκ χιλίων φλωρίων. Τῇ 20 Ἰανουαρίου 1740 ἀπεβίωσεν, ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὀγδοήκοντα καὶ πέντε (¹).

Ὁ Παπαδόπουλος ἦν ἐκ τῶν ὀλίγων πεπαιδευμένων τοῦ αἰῶνός του, πολύγλωττος, εὐρυμαθὴς, βιβλιογραφικώτατος. Συνέστησε βιβλιοθήκην

(¹) Facciolati, Fasti Gymnasii Patavini.—Weis, Biographie Universelle, tom, XXXII.

ἐκ τριῶν χιλιάδων τόμων, καὶ ἀνέγνω, ὡς ὁμολογεῖ, ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας Λατίνων συγγραφέων, τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη ἵνα ἐκδώσῃ τὴν διάγνωσιν. Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐγκωμίασαν πρεπόντως τὸν λόγιον Κρῆτα. Ὁ Φακκιολάτης λέγει περὶ αὐτοῦ « Vir fuit admodum gravis, sibique ac secum in senectute vixit; ceterum pietate ac religione eximia. In Græcis litteris plurimum valuit, Latinarum non ignarus; in gravioribus autem disciplinis tantum operæ studiique posuit, quantum satis fuit, ut sæculo suo doctus haberetur, et locum suæ classis primum cum dignitate famaque teneret. Illud vel maxime ad ejus laudem facit, quod cum inter Romanæ Rotæ judices locus venetus vacasset, unus ex quatuor Papadopulos fuit, quos Senatus Clementi XI tamquam idoneos sibique prabatos exhibuit (¹) ».

Ἐξυπηρετῶν τὸν καθολικισμὸν καὶ ὁ ἄθλιος οὗτος δραπετίδης εἰργάσθη μετὰ φανατισμοῦ ἀπλέτου κατὰ τῶν πρώην ὁμοδόξων του, θέλων ν' ἀποδείξῃ τὸ ῥηθὲν ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι «*ἐν Ἑλλάδι πολλοὶ σχισματικοί, ἡ Ἑλλὰς ὅμως οὐδέποτε σχισματικὴ ἐγένετο*».

Συγγράμματα.

—Prænotiones Mystagogicæ ex jure canonico, sive responsa sex, in quibus una proponitur commune ecclesiæ utriusque Græcæ et Latinæ suffragium, de iis, quæ omnino præmittenda sunt ordinibus sacris, atque obiter et Græcia adversus calumniatores defenditur, et præcipue Photianorum ineptiæ refelluntur. Patavii, 1696.

Διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου δριμέως ἐπιπίπτει ὁ Παπαδόπουλος κατὰ Μαργουνίου καὶ λοιπῶν προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐν τούτῳ δὲ μνημονεύονται τοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἑξῆς πονήματα.—Testimonium Græciæ sapientis (σελ. 181, 184, 185, 210) —Tractatus de probationibus (σελ. 183)—De præsumtionibus (σελ. 217)—Physicos Commentarios (294).—Responsa dogmatica (308).—Responsum de processione spiritus S. (σελ. 151, 207).—An adulterum occidere liceat jure privato (201)—De hæreticis (193)—De potestate usurarnm (200).—De officiis (173).—Ad titulum de testibus (194).—Responsus tertium in causa testamenti Spanopuli (σελ. 339).

—Responsio adversus hæreticam epistolam Ioan. Hokstoni angli Constantinopoli scriptam. Venetia 1703.

—Instituta Græco-latina.

—Opus annorum.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων τοῦ Παπαδοπούλου, καταδεικνύον τὴν καταπληκτικὴν αὐτοῦ εὐρυμάθειαν καὶ ἐρευνητικὴν ὑπομονήν, εἶνε τὸ ἑξῆς·

(¹) Facciolati, σελ. 84—8, 89, 95.

—Historia Gymnasii Patavini. Venetiis 1726. 2 τόμοι εἰς φύλλον.
Ἐκτὸς τούτων ὁ Ζαβίρας, καταλέγει ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ καὶ— Προαναγνώσεις καὶ ποιήματα.

Νικόλαος Κριτίας.

Ἐγεννήθη εἰς Προῦσσαν τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγένετο ἀκροατὴς Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου, καὶ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. Ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου τῷ ὀφφικίῳ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου, καὶ ἐχρημάτησεν εἷς τῶν συνταχτῶν τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων. Τῷ 1739 διεδέχθη Ναθαναὴλ τὸν Κλονάρην ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς, διδάξας μετὰ φήμης ἐπὶ δωδεκαετίαν τ' ἀνώτερα μαθήματα, ἐργαζόμενος ἅμα καὶ ἐν τῷ πατριαρχείῳ, ὡς τρίβων τοῦ τε κανονικοῦ δικαίου, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἀπεβίωσε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1767.

Ὁ Κριτίας ἦν, κατὰ Κωνστάντιον τὸν πατριάρχην (1), « ἀνὴρ πολυμαθής, περιπατητικός, καὶ βαθὺς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ».

Ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κριτία ἐγένετο καὶ Νικόλαος ὁ Καρατζᾶς, οὗ μέμνηται Εὐγένιος ὡς ἀνδρὸς ἀρίστου καὶ οὐκ ἐν δευτέρῳ τὰ τῆς φιλολογίας τιθεμένου.

Συγγράμματα.

—Μελέται.

—Λόγοι ἐγκωμιαστικοί.

—Ἐπιστολαί. Ἐκ τούτων δύο ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Χ. Φιλητᾶ (Πανδώρα Θ. σελ. 442—5). καὶ ἡ μὲν ἀποτείνεται πρὸς τὸν μαθητήν του Νικόλαον Καρατζᾶν ἀποδημήσαντα εἰς Βλαχίαν, ἡ δὲ πρὸς Ἀλέξανδρον Γκίκαν.

Μεταφράσεις εἰς τὸ ἁπλοελληνικόν.

—Διόπτρα τοῦ Ἀριστοτέλους.

—Κορδερίου Προλεγόμενα εἰς Ἀρειοπαγείτην.

Κατὰ Ἰώσηπον τὸν Μοισιόδακα (2) μετέφρασεν ὁ Κριτίας εἰς τὸ Τουρκικὸν τὴν λογικὴν τοῦ Κορυδαλλέως.

Ἄγγελος Καλογεράς.

Ἐγεννήθη ἐν Παταβίῳ τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1699 ἐκ Κερκυραίων γονέων. Παιδευθεὶς ὑπὸ τοὺς Ἰησουΐτας εἰσῆλθε δεκαεπταέτης εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μιχαήλ. Ἐπεδόθη μετὰ μεγάλου ζήλου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, καὶ τῷ 1721 σταλεὶς εἰς Ῥαβένναν

(1) Ὑπόμνημα περὶ τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς.

(2) « Ἤκουσα πῶς ὁ περιβόητος Κριτίας μετέφρασε τὴν λογικὴν τοῦ Κορυδαλλέως ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν κρατούντων ». Ἀπολογία.

ἵνα σπουδάσῃ τὴν θεολογίαν, εὗρεν ἐκεῖ, δι' ἄλλο εἶδος σπουδῆς, προσφιλέστερον αὐτῷ, πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ πολυμαθῆ βιβλιοφύλακα, ὑφ' οὗ τόσον καλῶς ἐχειραγωγήθη, ὥστ' ἐντὸς ὀλίγου ἀπέκτησε μεγάλας βιβλιογραφικὰς γνώσεις. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ῥαβέννης ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ περιφήμου καρδιναλίου Κιρίνη, καὶ δεσμὸς φιλίας ἀδιάῤῥηκτος συνήνωσεν ἔκτοτε ἀμφοτέρους. Ἐκ τῆς προσοικειώσεως ταύτης ἐξήρτητο ἡ τύχη τοῦ Καλογερᾶ· ἀλλ' οὗτος γεννηθεὶς ἄνευ φιλοδόξων ἀξιώσεων, ἐπροτίμα τὴν ἡσυχίαν τοῦ σπουδαστηρίου πασῶν τοῦ κόσμου τῶν τυρβῶν. Ὅθεν διελθὼν ἔτη τινα ἐν Βενετίᾳ ἐπανέστρεψεν εἰς τὸ ἐγγὺς τοῦ Μουράνου μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γαβριὴλ, καὶ ἐνταῦθα διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του.

Οἱ σοφοὶ τῆς Ἰταλίας ἐλυποῦντο, διότι οὐδεὶς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν εὑρίσκετο ἀναληψόμενος τὴν συλλογὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν πρακτικῶν τῶν Ἀκαδημιῶν των, ὡς τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐγίγνετο. Ὁ χαλκέντερος ὅμως οὗτος Ἕλλην ἀπεφάσισε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν μεγάλην ταύτην εὐχὴν τῶν Ἰταλῶν· συνεργάτας δ' ἔχων τὸν Κρῆτα Πέτρον Ζῆνον, καὶ τοὺς διασήμους Ἰταλοὺς Βαλλιονιέρην, Φακκιολάτην, Μάννην, Μουρατόρην, εἰργάσθη ἀνενδότως πρὸς τοῦτο, καὶ τῷ 1728 ἤρξατο ἐκδιδομένη ἡ περιώνυμος τοῦ Καλογερᾶ Συλλογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν πονημάτων. (Raccolta di opuscoli scientifici e filologici). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον ἐν Βενετίᾳ μέχρι τοῦ 1767, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πεντήκοντα καὶ ἑνὸς τόμων. Τῷ 1755 διακοπὲν ἐπ' ὀλίγον ἀνεφάνη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Nuova Raccolta, συνεργαζομένου καὶ τοῦ Μανδέλλη, ὅστις ἐξηκολούθησε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ, τὴν ἔκδοσιν. Ἡ νέα αὕτη συλλογὴ μέχρι τοῦ 1784 ἐν Βενετίᾳ ἐκδιδομένη περιλαμβάνει ἑτέρους τεσσαράκοντα ἕνα τόμους. Βραδύτερον δ' ἐν Φεῤῥάρα ἐξηκολούθησεν ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1796 ὑπὸ Διρούτη καὶ ἄλλων, περιλαμβάνουσα εἴκοσι πέντε τόμους. Ὥστε ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Καλογερᾶ ἱδρυθείσεις Συλλογῆς, περιλαμβάνει ἐν συνόλῳ τόμους 117.

Ἐκτὸς τούτου ὁ φιλόπονος Καλογερὰς ἐδημοσίευε καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τομίδια φιλολογικὰς εἰδήσεις ἐν εἴδει ἐπιστολῶν γραφομένων εἴτε παρ' αὐτοῦ, εἴτε παρὰ φίλων του, ὑπὸ τὸν τίτλον Memorie per servire alla storia letteraria. Ἀλλ' ἡ δημοσίευσις αὕτη ἐπέφερε δυσάρεστα ἀποτελέσματα, καὶ ὁ ἐκδότης ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ αὐτὴν ἐν ἔτει 1758, ἀπαρτιζομένην ἤδη ἀπὸ ἓξ τόμους· ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνέλαβε μεθ' ἑνὸς τῶν φίλων του τὴν ἐξακολούθησιν ὑπὸ τὸν τίτλον Nuove Memorie, καὶ ἐν ἔτει 1761 παρῃτήθη ὁριστικῶς τῆς περαιτέρω δημοσιεύσεως. Καὶ ἡ πολύτιμος αὕτη τοῦ Καλογερᾶ συλλογὴ ἀπαρτίζεται ἐκ δεκαοκτὼ τόμων.

Ἐκτὸς τούτων, ἀρκούντων ἵν' ἀποῤῥοφήσωσι πᾶσαν φιλοπονίαν καὶ εὐφυΐαν, ὁ σοφὸς Κερκυραῖος συνειργάσθη καὶ εἰς διάφορα ἄλλα περιοδικὰ, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (Minerva) 1762 —65.

Μετέφρασεν ἰταλιστὶ τὰς τύχας τοῦ Τηλεμάχου, ἐκδοθείσας ἐν Βενετίᾳ 1744, τὸν Νέον Γκούλιβερ (1731) καὶ πλεῖστ' ἄλλα βιογραφικὰ καὶ ἄλλης φύσεως πονημάτια. Συνετέλεσε δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τῆς Bibliotheca Volante τοῦ Κινέλλη.

Πρὸς τούτοις διορισθεὶς τῷ 1730 ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτῶν τῇ Παδούης ἐπιθεωρητὴς τῶν τυπουμένων (Revisore de' libri), ἐξεπλήρου εὐσυνειδήτως τὸ δυσχερὲς τοῦτο ὑπούργημα.

Ἀλλὰ παρὰ τὰ ἐκδοθέντα ταῦτα ὁ χαλκέντερος Κερκυραῖος ἐγκατέλιπε καὶ πλεῖστα πονήματα ἀνέκδοτα, καὶ φιλολογικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν τότε περιφανῶν λογίων, περιλαμβάνουσαν ἑξήκοντα ὀγκώδεις τόμους, καὶ ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τῆς τότε παιδείας περιέχουσαν.

Τοιοῦτος γενόμενος ὁ Καλογερὰς, ἐξεμέτρησε τὸν καματώδη βίον αὐτοῦ τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1768 (¹).

Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος.

Νικόλαος Μαυροκορδάτος ὁ ἡγεμὼν τῆς Οὐγγροβλαχίας δύο ἐγέννησεν υἱοὺς, τὸν Σκαρλάτον, καὶ Κωνσταντῖνον· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐπαινεῖται ὑπὸ Δημητρίου Προκοπίου, ὡς ἐπὶ παιδείᾳ τότε διαπρέπων, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου νῦν ὀλίγα σημειοῦμεν.

Μόλις ἐγκαταστὰς ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας παρ' ὀλίγον ἔπιπτε θῦμα τῆς ἐπενεγκούσης τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀχμὲτ Γ' ἐπαναστάσεως (1730). Συλληφθεὶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἠλευθερώθη ὑπὸ Μαχμοὺτ καὶ αὖθις κατέστη ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἐγκατέλιπεν ἀξιοσημείωτον ἐν Βλαχίᾳ ἐποχὴν, ἕνεκα τῆς περιφήμου μεταῤῥυθμίσεως τοῦ 1740, δι' ἧς ἀναδιωργανίσθησαν τὰ δικαστήρια, κατηργήθησαν αἱ στρατιωτικαὶ συνοδίαι τῶν βογιάρων, καὶ ἡ πολιτοφυλακὴ, καὶ μετεβλήθη τὸ τέως ἐλαττωματικὸν σύστημα τῆς φορολογίας. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐκτὸς τούτων κατήργησε τὴν δουλείαν τῶν χωρικῶν, εἰσήγαγε τὴν ῥωμουνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μολδαβίας ἀντὶ τῆς Σλαβωνικῆς, καὶ πρὸ πάντων τὴν τέως ἄγνωστον καλλιέργειαν τοῦ ἀραβοσίτου (²).

Καθαιρεθεὶς τῷ 1741 ἐπανῆλθε τῷ 1744, καὶ παυθεὶς πάλιν τῷ 1748 ἀνεκλήθη τῷ 1756, ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐκπεσὼν τῷ 1759, ἀνέλαβε τέταρτον ἤδη καὶ τελευταῖον τὴν ἡγεμονίαν τῷ 1761· ἐν ἔτει ὅμως 1763 πεσὼν εἰς δυσμένειαν τῆς Πύλης, ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγα ἔτη.

(¹) Biographie Universelle, tom. VI.

(²) Φιλιππίδου, Γεωγραφικὸν τῆς Ῥωμουνίας, σελ. 94.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἐγένετο εἷς τῶν περιφανῶν λογίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· ὑπεστήριξε πολὺ τὰ γράμματα, ἐνεθάῤῥυνε τοὺς καλλιεργοῦντας αὐτά, καὶ εἰς αὐτὸν κατὰ πρωτοβουλίαν ὀφείλει ἡ Βλαχία τὴν φιλολογίαν αὐτῆς. Ὁ Ἄγγλος Βίλκινσων πρόξενος ἐν Βλαχίᾳ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας λέγει περὶ τούτου ταῦτα· «ὁ Μαυροκορδάτος ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 1735 νὰ συντάξῃ διὰ τὸν » λαὸν τοῦτον γραμματικήν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδανείσθη χαρακτῆρας ἀπὸ τοῦ » ἑλληνικοῦ καὶ σλαβικοῦ ἀλφαβήτου. Ἐξέδωκε τὴν ἱερὰν γραφὴν βλαχι- » στί, καὶ διέταξεν ἵνα τὸ εὐαγγέλιον ἀναγινώσκηται εἰς τὴν ἐγχώριον γλῶσ- » σαν ἐν ὅλαις ταῖς ἐκκλησίαις. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ βλαχικὴ γλῶσσα ἐκανονίσθη, » καὶ οἱ βογιάροι, μόλις πρότερον γνωρίζοντες νὰ χαράττωσι τὸ ὄνομά των, » ἐπεδόθησαν ὁπωσοῦν εἰς τὰ γράμματα ». (Wilkinson, Description des Principautés de Valachie et de Moldavie. Londres 1820 (¹).

Γεώργιος Παπαζώλης (²).

Ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας, καὶ κατὰ πρῶτον μετῆλθε τὸν ἔμπορον, πλὴν μὴ ἀπαντήσας καὶ τὴν τύχην συνεπίκουρον, ἀπεδήμησεν εἰς Ῥωσσίαν, καὶ σχετισθεὶς πρὸς τὸν τότε μεγάλως παρὰ τῇ αὐτοκρατορίσσῃ Αἰκατερίνῃ ἰσχύοντα Γρηγόριον Ὀρλῶφ, κατετάχθη εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ μετ' οὐ πολὺ προήχθη ἀξιωματικός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ αὐλὴ τῆς Πετρουπόλεως, θέλουσα ἵνα ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐμελέτα τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σχεδίων τῆς φιλοδοξίας της. Ὁ Παπαζώλης, ἀνὴρ ῥέκτης καὶ θερμουργός, διὰ πυρετώδους εὐγλωττίας κατέπεισε τὸν Ὀρλῶφ ἵνα ἐπισπευθῇ ἡ ἐπανάστασις, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἀνεδέχετο τὴν διοργάνωσιν. Ὅθεν λαβὼν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπῆλθεν ἐκ Ῥωσσίας, καὶ λάθρα εἰσχωρήσας εἰς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον ἤρχισε νὰ κατηχῇ τὸν κλῆρον καὶ τοὺς προκρίτους, εὐαγγελιζόμενος τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους, διὰ τῆς ἀῤῥωγῆς τῆς ὁμοδόξου αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ δεσποτεία ἀνυπόφορος εἶχε καταστῇ παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ, σκεπτομένῳ πρὸ πολλοῦ περὶ ἐξεγέρσεως, γόνιμον εὗρον τὸ ἔδαφος οἱ ὑπὸ τοῦ Παπαζώλη σπαρέντες ἐπαναστατικοὶ λόγοι, καὶ ἤδη ἀπὸ Ταινάρου μέχρι τῶν Ἀκρο-

---

(¹) Audiffret, Biographie Universelle. — Ubicini, provinces Danubiennes, σελ. 95—100. — Διονυσίου Φωτεινοῦ ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας Τομ. Β'.

(²) Τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, καὶ ἡ πατρὶς τούτου καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλογενῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν παρεμορφώθησαν· μήτε Γρηγόριος, μήτε Παπάζογλους, μήτε Λαρισσαῖος τὴν πατρίδα, ἦτον οὗτος, ἀλλὰ Γεώργιος Παπαζώλης Μακεδών, ὡς ὁ ἴδιος γράφεται ἐν τῷ τίτλῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης Στρατιωτικῆς Ἑρμηνείας· Γεώργιος δὲ ὁ Ζαβίρας, σχεδὸν σύγχρονος αὐτοῦ, λέγει, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ.

κεραυνίων καὶ τοῦ Ὀλύμπου τὸ ἀπὸ τῆς Ρωσσίας σύνθημα περιεμένετο μόνον ἵν' ἀρχίσῃ ἡ σφαγὴ τῶν Τούρκων. Ὁ Μακεδὼν ἀπόστολος ἐπανῆλθε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν Πετρούπολιν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ἱκετηρίους πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν ἀναφορὰς τῶν τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων, καὶ τῷ 1769 στόλος Ῥωσσικὸς, μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας, ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς κατῆλθεν εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς δὲ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ καὶ Πελοπόννησος καὶ Στερεὰ ἤγειραν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Γνωσταὶ εἰσὶν αἱ περιπέτειαι τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου δράματος, καὶ αἱ σφαγαὶ, καὶ δηώσεις τῶν εἰσελασάντων Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ὁμοδόξων Ῥώσσων ἐγκαταλειφθεῖσαν τλήμονα Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν συνεχῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τῆς κατακρατήσεως τῶν Τούρκων, ἐπαναστάσεων, καὶ αὕτη, ἕκτη μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων καταλεγομένη, ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας, ὅτι οὐδὲν τὸ παρὰ τῶν ξένων προσδοκώμενον ἀγαθόν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπεσφράγισεν ἡ ὄντως ὑπὸ μόνου τοῦ ἔθνους ἐξεργασθεῖσα δαφνοστεφὴς ἀνάστασις τοῦ 1821.

Ὁ Παπαζώλης συνοδεύων τὸν ἀρχιστράτηγον Ὀρλὼφ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην. Διατρίβων δ' ἐν Βενετίᾳ τῷ 1765 μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ τὸν στρατιωτικὸν κανονισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐκδοὺς, δαπάνῃ τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως, ἐξαπέστειλεν ἀνὰ χιλιάδας ἀντιτύπων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα οἱ κάτοικοι συμμορφωθῶσι τῇ τακτικῇ τῶν ἀναμενομένων ἐλευθερωτῶν. Προσφωνῶν δὲ τῷ Γρηγορίῳ Ὀρλὼφ λέγει, ὅτι συνέθετο τὸ πόνημα χάριν « τῶν δυστυχισμένων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐξεμάκρυναν πολλὰ ἀπὸ » αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην τῆς πολεμικῆς ».

—Διδασκαλία, ἤγουν Ἑρμηνεία τῆς πολεμικῆς τάξεως καὶ τέχνης, ἡ ὁποία δείχνει τοὺς κανόνας καὶ τὴν μέθοδον τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν σήμερον τὰ στρατεύματα τῆς αὐτοκρατορικῆς μοναρχίας τῆς Ῥωσσίας γυμνάζονται εἰς τὴν ἄσκησιν, καὶ μικρὰ ἑρμηνεία τοῦ πῶς νὰ πορεύωνται μέρικοὶ ἀξιωματικοὶ, διαλαμβάνουσά τε διὰ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ὁποῦ μεταχειρίζονται εἰς ἕνα στράτευμα, κατὰ τὸν τρόπον τῶν μοναρχιῶν τῆς Εὐρώπης. Συντεθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Γεωργίου Παπαζώλη Μακεδόνος, ὀφφικιάλου τῆς Ἀρτελαρίας, εὑρισκομένου εἰς τὴν στρατιωτικὴν βούλευσιν τῆς Αὐγούστης Αὐτοκρατορίσσης τῆς μεγάλης Ῥωσσίας, εἰς πεζὴν Ῥωμαϊκὴν φράσιν, χάριν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ Ῥωμαίων στρατευομένων ὑπὸ τὴν αὐτὴν μοναρχίαν. Ἐνετίῃσι, αψξέ. 1765· παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων (8ον σελ. 211).

Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης.

Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ ἐκ πατρὸς ἱερέως περὶ τὸ ἔτος 1711, καὶ μαθητεύσας παρὰ Μακαρίῳ τῷ Πατμίῳ προσελήφθη ὕστερον διδά-

σκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς, καὶ γονίμως ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη διδάξας τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα ἐν ἔτει 1761, ὡς σημειοῖ ὁ μαθητής του Μανασσῆς Ἡλιάδης λέγων αὐτολεξὶ οὕτω· « αψξα' νοεμβρίου κέ, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐξημερόνοντας δευτέρα, εἰς τὰς » ἑπτὰ ἥμισυ ὥρας τῆς νυκτὸς ὁ σοφολογιώτατος διδάσκαλος κὺρ Ἀλέξανδρος » πρὸς τὰς οὐρανίους μονὰς μετέστη, πένθος ἄμετρον καταλιπὼν πᾶσι τοῖς » φίλοις, καὶ μαθηταῖς, μάλιστα δ' ἐμοὶ ὑπὲρ πάντας· ἐνόσησε δὲ ἀπὸ τὰς » κϐ' Σεπτεμβρίου εἰς Μαρτζινάνι, εἶτα ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστι ἐμακαρίσθη, καὶ » ἐτάφη ἐν τῷ ἁγίῳ Σάββᾳ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ ».

Ὁ αὐτὸς μαθητὴς ἐποίησεν εἰς τὸν διδάσκαλόν του καὶ τὰ ἑξῆς ἐπιτύμβια.

Ἤϊξας σοφίης ἐρικυδέος, ὦ μέγα εὖχος,
ἤϊξας χαμόθεν πρὸς πόλον ἀσπασίως
εὖτε τρυγὼν ἱερὴ χρυσαῖς πτερύγεσιν ἀερθείς,
αὐτὰρ ἐμοὶ ἄλγη λεῖπες ἄλαστ' ὀπίσω.
Ὦ μοι, σεπτὲ διδάσκαλ' Ἀλέξανδρε, οὔνομα σεμνόν!
Τοῦ σοῦ Μανασσῆ κλῦθι οὐρανόθεν.

Β'.

Αἴ, αἴ, Ἀλεξάνδροιο μεμυκότα χείλεα σιγῇ,
Μανασσῆς δὲ πνεῖ· ᾤετο τοῦτο πάρος;

Γ'.

Τύρναβον ἔσχον πατρίδ', ἀτὰρ πατέρ' ἐξ ἱερήων,
πεντηκοντούτης τόνδ' ὑπὸ λᾶαν ἔδυν (1).

Ὁ Βεντότης ἐπαινεῖ τὸν Ἀλέξανδρον λέγων· « Ἀλέξανδρος ἐκ Τουρνάβου, » ἀνὴρ σοφὸς καὶ πεπαιδευμένος ἔν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἱερᾷ θεολογίᾳ, ἐχρη- » μάτισε διδάσκαλος ἐν Βουκουρεστίῳ ». Καὶ Σέργιος ὁ Μακραῖος λέγει « πολ- » λῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος, πυρσὸν εὐμαθείας ἀνάψας ».

Ἔγραψεν ὁ σοφὸς οὗτος διδάσκαλος Συνταγμάτιον κατὰ Λατίνων, σωζόμενον ἐν χειρογράφῳ παρὰ τῷ Κ. Σοφ. Οἰκονόμῳ, καὶ διάφορα ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τινὰ διέσωσεν ὁ ἄνω μαθητής του Μανασσῆς, ἐπιγραφόμενα—εἰς πηγὴν —εἰς τὸ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες—εἰς πόλεμον, γυναῖκα, καὶ χοῖρον—εἰς ὕλην καὶ γυναῖκα—πρὸς τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον, καὶ ἓν δι' ἰάμβων προσφωνητικὸν πρὸς τὸν ἡγεμόνα Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντῖνον Ῥακοβίτζαν.

Σεβαστὸς Λεοντιάδης.

Ἐγεννήθη τῷ 1690 ἐν Καστορίᾳ, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Μεθοδίου τοῦ Ἀνθρακίτου, καὶ συμμαθητὴς Μπαλάνου ἐν Σιατίστῃ, Καστορίᾳ, καὶ Ἰωαννίνοις· ὕστερον μεταβὰς καὶ εἰς Ἰταλίαν ἠκροάσθη τοὺς ἐν Παταβίῳ σοφούς, καὶ ἐπανακάμψας προέστη τῆς ἐν τῇ πατρίδι του

(1) Ἐκ τοῦ παρ' ἐμοὶ σωζομένου αὐτογράφου σημειωματαρίου τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδου.

σχολῆς (1726—28), ὕστερον ἐν Τσαριτσάνῃ, ἀκολούθως ἐν Κοζάνῃ (1738), μετὰ ταῦτα ἐν Μοσχοπόλει, καὶ ἐπὶ τέλους ἰσοβίως ἐν Καστορίᾳ (1746—65).

Ὁ Σεβαστὸς χειροτονηθεὶς ἐν τῇ πατρίδι του ἱερεὺς διωρίσθη καὶ ἱεροκήρυξ ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Συγγράμματα.

—Λόγοι ἐκκλησιαστικοί.

—Σημειώσεις περὶ ἔτους, μηνῶν, ἡμερῶν, καὶ ἰνδικτιῶνος. (Ἐξεδόθησαν μετὰ τῶν ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Κορυδαλλέως ἐν Μοσχοπόλει, Ἄλῃ, Βενετίᾳ ϡψ.).

—Ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον πρὸς Ἰωαννίκιον Χαλκηδόνος τὸν ὕστερον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (1750) (¹).

Παΐσιος Παραμυθίας.

Παΐσιος ὁ Δημέρου ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ γραμματικὰ καὶ φιλοσοφικὰ παρὰ τῷ Μπαλάνῳ. Ὕστερον ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἐν Βιδίνῃ ἀρχιερατεύοντα συγγενῆ του, καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἐκεῖ διατρίψας χρόνον προσεκλήθη ὑπὸ τῶν Σιατιστέων ὡς διδάσκαλος. Ἐπὶ ἑπταετίαν διδάξας εἰς Σιάτισταν ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἐκεῖθεν πορευόμενος εἰς Κέρκυραν διὰ τὴν τῆς ἰταλικῆς καὶ λατινικῆς διαλέκτου ἐκμάθησιν ἔπεσε μετὰ τοῦ ἵππου εἴς τινα κρημνόν, καὶ ὡς ἐκ θαύματος ὁ μὲν ἵππος ἐξετραχηλίσθη, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἔπαθε, πλὴν πόνου ἐν τοῖς νεφροῖς. Διατρίψας εἰς Δέλβινον πρὸς ἀνάῤῥωσιν ἔλαβε γράμματα παρὰ τῶν συμπολιτῶν του, προτεινόντων τὴν ἐπιστασίαν τῆς δευτέρας ἐν Ἰωαννίνοις σχολῆς, καὶ ἐλθὼν ἐδίδαξεν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη τὰ γραμματικὰ καὶ φιλοσοφικά, καὶ ὕστερον, διὰ προτροπῆς τῶν αὐτῶν, ἐγκαταλιπὼν τὴν διδασκαλίαν ἐπροτάθη καὶ προεχειρίσθη Παραμυθίας ἐπίσκοπος. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τεσσάρων παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Μολδαβίαν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ τότε μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων πολέμου φυγὼν ἦλθεν εἰς Οὐγγαρίαν, καὶ διὰ τῆς Βενετίας κατέβη εἰς Κέρκυραν, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε.

Συγγράμματα.

—Ἐπιτομὴ τῆς Λογικῆς τοῦ Κορυδαλλέως.

—Πρόχειρος περιγραφὴ τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ διὰ στίχων ὁμοιοκαταλήκτων. Ἐνετίῃσι 1773.

—Ῥητορικὰ γυμνάσματα.

—Ἐπιστολαί (²).

(¹) Ζαβίρας.—Βλ. καὶ Παρανίκα Σχεδίασμα σελ. 54. (²) Ζαβίρας.

Γεώργιος Φατζέας.

Έγεννήθη έν Κυθήροις, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι μετέβη εἰς Βενετίαν, κεχειροτονημένος ἱερεὺς, καὶ διωρίσθη ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἐῤῥέθη ἀνωτέρω, ὅτι ἐπὶ Μελετίου Τυπάλδου, κατηργήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ ἐν Βενετίᾳ διαμονὴ τοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας· μετὰ παρέλευσιν ὅμως ἀρκετῶν ἐτῶν οἱ ἐν Δαλματίᾳ ὀρθόδοξοι, ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τούτου τέως ὑποπτευόμενοι, ἤρχισαν ἵνα ταράσσωνται, ὡς καὶ οἱ ἐν Βενετίᾳ, καθότι ἡ Ῥωμαϊκὴ προπαγάνδα κατάλληλον εὑροῦσα τὴν περίστασιν κατεπλημμύρησε τὰς χώρας ταύτας, διδάσκουσα καὶ διὰ τῆς βίας ἐπιβάλλουσα τὰς λατινικὰς καινοτομίας. Οἱ πιεζόμενοι ὀρθόδοξοι ἐζήτησαν δι' ἀναφορῶν ἀπὸ τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου τὴν ἄδειαν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ μητροπολίτου, κατὰ τὰ εἰθισμένα· ἐπειδὴ δὲ ἡ Δημοκρατία συναινέσασα εἰς τὰς εὐλόγους αὐτῶν ἀπαιτήσεις ἐξέδωκε τὴν αἰτουμένην ἄδειαν, οἱ ἐν τῇ μητροπόλει παρευρεθέντες ἐξέλεξαν τὸν Φατζέαν, ὡς μητροπολίτην Φιλαδελφείας, καὶ δηλοποιήσαντες τὴν ἐκλογὴν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἐζητοῦντο τὴν ἔκδοσιν τῆς πρὸς χειροτονίαν ἀδείας· ὁ ὑποψήφιος, Γρηγόριος ἤδη διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς, μετέβη εἰς Κέρκυραν ἵνα χειροτονηθῇ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἀρχιερέων, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως, ἐπισπευδούσης αὐτὴν, καθότι ὁ πάπας Κλήμης ΙΓ' μαθὼν τ' ἀποφασισθέντα ἔσπευσε νὰ ἐπιστείλῃ εἰς τὴν Δημοκρατίαν βοῦλλαν, δ' ἧς ἤλεγχεν ὡς ὀλιγόπιστον πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, καὶ συμπαθοῦσαν ὑπὲρ τῶν σχισματικῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἐν Δαλματίᾳ ὑπήκοοι τῆς Δημοκρατίας ἀπειλητικὴν εἶχον λάβει θέσιν ἕνεκα τῶν ἐκεῖ πιέσεων τῶν λατίνων ἀποστόλων.

Ὅθεν συνεργείᾳ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ Ἐνετῶν διοικητῶν συνῆλθον ἐν Κερκύρᾳ οἱ ἀρχιερεῖς Λευκάδος Χρύσανθος, καὶ Κεφαλληνίας Σωφρόνιος, καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ προβλεπτοῦ ἐχειροτόνησαν ἐξαναγκασθέντες τὸν Φατζέαν μητροπολίτην Φιλαδελφείας (1762). Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία κατεταράχθη εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἄνευ ἐκδόσεως πατριαρχικῶν καὶ κανονικῶν ψήφων ἀνόμου ἐκείνης ἐκλογῆς, καὶ συνοδικῶς ἀπεκήρυξεν αὐτὸν « ὡς παράνομον, ἀμφίδοξον, ἄπιστον, καὶ κακόφρονα », τιμωρήσασα καὶ τοὺς παρὰ θέλησιν χειροτονήσαντας αὐτὸν ἐπισκόπους· ταῦτα δ' ἔπραξε τὸ πατριαρχεῖον, διότι ἅμα μαθὸν

τὴν ἐν Βενετίᾳ χειροτονίαν αὐτοῦ ἔπεμψε συνοδικῶς πρὸς τὸν ὑποψήφιον ὁμολογίαν πίστεως, ἀλλ' οὗτος πρὶν λάβῃ αὐτὴν εἶχεν ἤδη ἀπέλθει εἰς Κέρκυραν. Ἡ ἀποκήρυξις αὕτη κατετάραξε τοὺς ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξους, καὶ ὁ Φατζέας ἐλθὼν τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἵνα ἱερουργήσῃ, διετάχθη ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας ἵν' ἀπελθὼν μένῃ οἴκαδε. Ὁ ἐπιβάτης ἐκίνησε πάντα λίθον πρὸς ἄρσιν τῆς καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ σταλέντα χρήματα, καὶ αἱ τῶν ἀλλογενῶν ἐπεμβάσεις οὐδόλως κατέπεισαν τὸν πατριαρχεύοντα Ἰωαννίκιον τὸν Καρατζάν, καὶ τὸν μετ' αὐτὸν Σαμουὴλ, ἵνα συναινέσωσι πρὸς τὴν παράλογον ἀπαίτησίν του.

Ἡ Δημοκρατία ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ εἰς μάτην ἐξήντλησε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιρροήν της, ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τὸν Φατζέαν ἵνα ἱερουργήσῃ. Ἀνὴρ αὐτόπτης περιγράφει ὡς ἑξῆς τὰ ἐπελθόντα σκάνδαλα· « Ὁ Φατσέας ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν θρόνον, ἱερουργεῖ, χειροτονεῖ, » καὶ πᾶσαν ἱεροπραξίαν ἐκτελεῖ, καὶ ἰδοὺ σχίσμα μέγα ἠγέρθη μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων, διότι οἱ μὲν εἰσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν, παρόντος » τοῦ Φατζέα, οἱ δὲ ἔφευγον ὡς ἀπὸ ἀφωρισμένον, οἱ μὲν ἠσπάζοντο » τὴν δεξιὰν, οἱ δὲ ἐκάλουν αὐτὸν σχισματικὸν, καὶ λύκον εἰς τὴν » ποίμνην τῶν προβάτων, καὶ παρόντος ἐμοῦ, δὶς ἔπτυσαν αὐτόν. » Εἷς ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ἱερὰν μετάληψιν, καὶ ἕτερος ἀπήρχετο εἰς » τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Εἷς ἐξωμολογεῖτο καὶ μετελάμβανε » τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἕτερος ἀνεχωροῦσεν εἰς Τριέστιον ».

Παρὰ κανόνας οὕτω κεχειροτονημένος ὁ Φατζέας διέμεινεν ἐπὶ ἓξ ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τῷ 1768 (¹).

Ὁ Φατζέας ἦν οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων λογίων τοῦ καιροῦ του. Τῷ 1759 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τὴν Λογικὴν τοῦ Δαμῳδοῦ, καὶ τῷ 1760 τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ μεταφρασθεῖσαν, καὶ πλείστοις σημειώμασι πλουτισθεῖσαν Γεωγραφικὴν Γραμματικὴν, εἰς τόμους τρεῖς· ἐξ ὧν ὁ μὲν Α' περιλαμβάνει σελίδας 06—360, ὁ Β', 448, καὶ ὁ Γ', 476.

Κατὰ Βεντότην ὁ Φατζέας συνέγραψε καὶ ἑρμηνείαν εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Σολομῶντος.

Ἰωάννης Κοντονής.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1723 καὶ παῖς ἐμαθήτευσε

(¹) Βεντότη, Ἐκκλ. Ἱστορ. Μελετίου, τόμ. Δ'.—Σεργίου Μακραίου, Πατριαρχικὴ Πεντηκονταετηρίς.—Veludo Colonia Græca di Venezia.—Μετὰ τὸν Φατζέαν ἐξελέχθησαν μητροπολῖται Φιλαδελφείας ὁ Νικηφόρος Μόρμορης τέως ἐπίσκοπος Κυθήρων (1768), καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης (1772), πλὴν ἀμφότεροι δὲν ἐδέχθησαν.

παρὰ τῷ συμπατριώτῃ του Ἀντωνίῳ Κατηφόρῳ, εἶτα δὲ σταλεὶς εἰς Πατάβιον ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν. Μὴ ἀρεσκόμενος ὅμως εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα διέμεινε μέχρι Μαΐου τοῦ 1741. Ἐπαναστρέψας εἰς Βενετίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θρυλλουμένου Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου, διέτριψεν ἐκεῖ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον. Φύσει φιλομαθὴς καὶ περίεργος ἐπεσκέφθη διαφόρους τόπους τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὸ Ἁγιώνυμον ὄρος[1]. Ἐν ἔτει 1746 ἐπανέστρεψεν οἴκαδε, καὶ τῇ 3 Μαρτίου 1761 ἀπεβίωσεν, ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 38.

Ὁ Κοντονῆς, ὢν εὔπορος, ἄγαμος καὶ ἄνευ βιωτικῶν φροντίδων, εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς μελέτην καὶ συγγραφὴν διαφόρων κοινωφελῶν βιβλίων, ἐξ ὧν περιεσώθησαν τὰ ἑξῆς.

—Συνοπτικὴ Θεολογία.

—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

—Λογική.

—Λόγος εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σωφρόνιον τὸν Κουτούβαλην.

—Ἐνθουσιασμὸς εἰς τὸν αὐτὸν Σωφρόνιον.

—Λόγος περὶ μοναστικῆς πολιτείας.

—Λόγος τριμερὴς εἰς τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

—Τέσσαρες λόγοι εἰς τὰς τέσσαρας Κυριακὰς τῶν Χριστουγέννων.

—Λόγος κατὰ πορνείας.

—Περὶ ἀποδόσεως τῶν ἀδίκων πραγμάτων.

—Περὶ χριστιανισμοῦ.

—Περὶ ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν.

—Περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ.

—Λόγος περὶ θείας προνοίας.

—Λόγος εἰς ἀνομβρίαν.

—Δύο ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἀρχιπρεσβύτερον Λογοθέτην, καὶ τὸν Ἐνετὸν Φραγκίσκον Λαυρεδάνον.

—Περὶ ῥητορικῆς.

—Λόγος εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον Ἀντώνιον Κατήφορον[2].

Λατινιστί.

—Philosophia Universa.

—Astronomia breviter comprehensa libris duobus et animadversiones in libros decem Aristotelis Ethicorum[3].

---

(1) Κατὰ λάθος ὁ Κ. Χιώτης γράφει, ὅτι ὁ Κοντονῆς ἤκουσεν ἐκεῖ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, διότι ἡ Ἀθωνιὰς Σχολὴ δὲν εἶχε συστηθῆ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ζακύνθιος οὗτος ἐπεσκέφθη τὸ ἁγιώνυμον ὄρος.

(2) Ἐδημοσιεύθη ἐν Φιλίστορι.

(3) Π. Χιώτης ἐν Φιλίστορος τόμῳ Β'.

Κύριλλος ὁ Πελοποννήσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὸν μοναστικὸν ἀσπασάμενος βίον ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Νικομηδείας· τῷ δὲ 1748, καθαιρεθέντος καὶ φυλακισθέντος τοῦ πατριάρχου Παϊσίου Β', ἀναβαίνει εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Κύριλλος οὗτος, Πέμπτος προσωνυμούμενος· μετὰ δύο ὅμως ἐτῶν καὶ ὀκτὼ μηνῶν πατριαρχίαν, ῥαδιουργίᾳ καὶ τῆς τότε κατ' Ἀνατολὴν θρασυνθείσης προπαγάνδας τῶν Λατίνων, κατεβιβάσθη ὑπὸ τῶν κρατούντων καὶ ἐξωρίσθη εἰς Χάλκην, ἀναλαβόντος τὸν θρόνον τοῦ Παϊσίου· ἀλλὰ πολὺς δὲν παρῆλθε χρόνος καὶ στάσις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγένετο τοῦ λαοῦ, ἐξαιτουμένου τὸν Κύριλλον· ὅθεν καθαιρεῖται καὶ αὖθις ὁ Παΐσιος, μόλις ἓν ἔτος πατριαρχεύσας, καὶ εἰς Χάλκην ἐξορισθεὶς ἐτελεύτησε μετ' οὐ πολύ· συνάμα δὲ ἀνακληθεὶς ἀπὸ τῆς ἐξορίας ὁ Κύριλλος δεύτερον ἤδη λαμβάνει τὸν πατριαρχικὸν θρόνον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1752.

Εἰ καὶ ἡ διοίκησις τοῦ Κυρίλλου δὲν ἐγένετο κατὰ πάντα ἀρεστή, ἓν μόνον κατόρθωμα ἤρκησεν ἵνα κατατάξῃ τοῦτον μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εὐεργετῶν. Ὁ προηγούμενος τῆς ἐν Ἄθωνι μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου Μελέτιος ὁ ἱερομόναχος μελετῶν τὴν ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ ὄρει ἵδρυσιν ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου, εὗρε συνεργὸν πρόθυμον τὸν Κύριλλον, ὅστις προσκαλέσας ἐξ Ἰωαννίνων τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν, τότε κηρύξαντα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἄμβωνος τὸν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λόγον, διώρισεν αὐτὸν ἀρχιδιδάσκαλον τῆς συστάσης Ἀθωνιάδος Σχολῆς.

Ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ τῶν Φράγκων φανατισμὸς καὶ ἡ σκευωρία ἔφθασαν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς καταχθονιότητος, ὁ δὲ Κύριλλος καρτερικῶς παλαίων εὕρισκε παρ' ἐλπίδα τὴν σύνοδον διχοστατοῦσαν, ἠναγκάσθη νὰ διαλύσῃ αὐτὴν ἀποπέμψας τοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἰδίας ἐπαρχίας. Οἱ ἀρχιερεῖς δυσφοροῦντες ἐπὶ τῇ προσβολῇ ἀπὸ κοινοῦ ἤρξαντο ἐργαζόμενοι κατὰ τοῦ Κυρίλλου, καταφεύγοντες καὶ εἰς μέσα ἀνάρμοστα πρὸς τὸ ἱερὸν αὐτῶν σχῆμα· ὅθεν μετὰ πολλὰς σκευωρίας καὶ ὑποκινήσεις καθῃρέθη ὁ Κύριλλος καὶ ἐξωρίσθη εἰς Σίναιον, πατριαρχεύσας τὸ δεύτερον ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ἕξ.

Τῷ 1761 ἀποδρὰς ἀπὸ τοῦ Σιναίου καὶ διὰ μυρίων κινδύνων ἐξ Αἰγύπτου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν ἐκρύβη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὁμογενοῦς Χρυσοσκούλου Ῥάλλη, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ φιλοδικαίου, καὶ πρώτου διερμηνέως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τῶν

Ἐνετῶν· μετὰ πολλῆς δ' ἐνεργείας δεχθεὶς ἐν τῷ πατριαρχείῳ εἰς ἀπολογίαν ἠθωώθη συνοδικῶς καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, ὁρισθείσης αὐτῷ καὶ ἰσοβίου συντάξεως. Ἐκ Πελοποννήσου ὅμως ἀνελθὼν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἄνευ πατριαρχικῆς ἀδείας, ἐξωρίσθη εἰς Ἄθωνα, καὶ ἐκεῖ μονάζων ἐτελεύτησε.

Σέργιος ὁ Μακραῖος ([1]), ἐξ οὗ ἐρανιζόμεθα τὰ ἐκτεθέντα, λέγει ταῦτα περὶ τούτου.

« Ἦν μὲν οὖν ὁ παναγιώτατος Κύριλλος Ε', τὸ γένος Πελοποννήσιος, τὴν » γνώμην εὐθὺς, τὸν τρόπον ἁπλοῦς, εἰ καί τισι ποικίλος ἐδόκει, πρὸς τὰς » πολλὰς μηχανὰς τῶν ἀντιπάλων πολλαχῶς ἀντιτασσόμενος, φιλάρετος, φι» λάγαθος, ἐπιεικὴς, φιλομαθὴς, τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων βιβλίων προσκείμε» νος, βίον ᾑρημένος τὸν τελειότερον· διὸ καὶ ἀγρυπνείας μείζονας καὶ νηστείας » συνεχεστέρας ἐποίει καὶ ἀκολουθίας ἐκκλησιαστικὰς μακροτέρας ἐφίλει καὶ » πρὸς πάντας γενναῖος ἐδόκει, ὀξύς τε περὶ τὰ πρακτέα, καὶ σφοδρὸς πρὸς » τὰ δόξαντα, ἄτρεπτος καὶ ἀδεὴς πρὸς τὰ ἐπιπίπτοντα. Ἐντεῦθεν καὶ ζηλω» τὴς τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων διάπυρος ἐγνωρίζετο, καὶ παρὰ παντὸς τοῦ » λαοῦ διεθρυλλεῖτο καὶ διαφερόντως ἠγαπᾶτο, τῇ ἀγλαΐα τῶν ἰδίων ἀρετῶν » συμπάντων τὰς ψυχὰς καταθέλγων καὶ ἐφελκόμενος, εἰ καὶ τὸν ἀληθῆ » βίον τοῦ ἀνδρὸς ποικίλως συγκαλῦψαι ἐτεχνῶντο οἱ διαβάλλοντες, πανοῦργον » αὐτὸν ἀποκαλοῦντες, ὥσπερ οἱ αἱρετικοὶ αἱρετικὸν ἐδυσφήμουν τὸν ὀρθοδο» ξότατον. Τῆς διδασκαλίας καὶ ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο· » εἴ τις ἦν διδάσκων καὶ αὐτῷ ἦν μάλιστα ἔντιμος, καὶ πάσης ἄλλης μαθή» σεως καὶ παιδείας ἐφρόντιζε καὶ πολλὴν ἐποιεῖτο πρόνοιαν τῶν ἁπανταχοῦ » σχολείων . . . »

Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Ἐγεννήθη τῷ 1714 ἐν Μεγάλῳ Δένδρῳ τῆς Ναυπακτίας, καὶ ἐκαλεῖτο Κώνστας ἐν τοῖς κοσμικοῖς· γονέων εὐσεβῶν υἱὸς ἀνετράφη καὶ ἐπαιδεύθη ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου· ὀκταέτης δ' ἐστάλη εἰς Σιγδίτσαν τῆς Παρνασίδος παρὰ τῷ ἱεροδιδασκάλῳ Λύτσικᾳ, ὑπὸ τοῦτον δὲ μαθητεύσας ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μετὰ δύο ἔτη προσκληθέντος εἰς τὸ ἐν Λομποτινᾷ σχολεῖον τοῦ ἱεροδιακόνου Ἀνανίου Δερβισάνου Ἠπειρώτου, καὶ μαθητοῦ τοῦ ἄνω Γερασίμου, συμπαρελήφθη ὑπὸ τῆς κοινότητος καὶ ὁ Κώνστας ὡς ὑποδιδάσκαλος ([2]). Μετά τινα ἔτη ἱδρυθείσης τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, ὁ Κώνστας φλεγόμενος ὑπὸ ἔρωτος μαθήσεως μετέβη μετ' ἄλλων Αἰτωλῶν εἰς τὸ Ἁγιώνυμον Ὄρος, καὶ ὑπὸ τὸν Παναγιώτην

([1]) Πατριαρχικὴ Πεντηκονταετηρίς. (ἀνέκδοτος).
([2]) Ἐξ ἐπιτοπίων παραδόσεων.

Παλαμᾶν τελειότερον κατηρτίσθη περὶ τὰ γραμματικὰ, διακούσας ὕστερον τὰ φιλοσοφικὰ ὑπὸ Νικολάου Ζερτζούλη. Τῷ 1758 διαλυθείσης τῆς Σχολῆς, ὁ Κώνστας μετέβη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλοθέου, καὶ ἐκεῖ τὸ μοναχικὸν ὑπενδὺς τριβώνιον, καὶ Κοσμᾶς μετονομασθεὶς, προτροπῇ τῶν συμμοναζόντων, ἀνέλαβε καὶ τὰ χρέη τοῦ ἐφημερίου. Ἀλλ' ὁ καθεστικὸς καὶ μονότονος ἐκεῖνος βίος πρὸς οὐδὲν ἱκανοποίει τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Αἰτωλοῦ ἱερομονάχου, ὅστις τὸ τάλαντον τῆς παιδείας μὴ θέλων ἐν τῇ ἐρημοβιότητι ν' ἀποκρύψῃ ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς μεταδόσεως καὶ εἰς τοὺς ἀπωρφανισμένους ἀδελφούς του τοῦ δώρου τῆς διδαχῆς. Πτωχὸς δημοκράτης δὲν ἀπέβλεψεν, ὡς οἱ πολλοὶ, εἰς ἐφημέρου φιλοδοξίας ὄνειρα, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν ἐπόθει λαμβάνων ἐπὶ τῶν ὤμων νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς χώρας κατοικουμένας ὑπὸ ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὰς ὁποίας οὐδέποτε σπινθὴρ τοῦ φωτὸς τῆς παιδείας εἶχεν εἰσδύσει, ἡ δὲ ἀμάθεια εἶχεν ἐξαγριώσει καὶ ἀποβαρβαρώσει. Ὑπὸ τοιούτων φλεγόμενος αἰσθημάτων, καὶ τοιαῦτα ἐν τῇ ἐρημίᾳ ῥεμβάζων καὶ ἀναμετρῶν, ἐγνωστοποίησε τὴν πρόθεσίν του εἰς τοὺς συμμοναστὰς, καὶ λαβὼν παρὰ πάντων συγχώρησιν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν του Χρύσανθος ἐδίδασκεν ἐν τῇ πατριαρχικῇ Σχολῇ· τὸν ἀμετάθετον σκοπόν του κοινωνήσας πρὸς τοῦτον, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς πολλοὺς τῶν ἀρχιερέων, ἔτυχε παρὰ πάντων ἐνθέρμου ὑποστηρίξεως· καὶ δὴ ἐφοδιασθεὶς μ' ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ πατριάρχου Σεραφεὶμ (1760) ἤρξατο ὁ ἀείμνηστος σπείρων τὸν σπόρον τοῦ Εὐαγγελίου πρῶτον μὲν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ναύπακτον, Βραχώριον, Μεσολόγγιον καὶ ἄλλους τόπους, καὶ πάλιν ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Συμβουλευθεὶς δὲ καὶ μὲ τὸν τότε πατριάρχην Σωφρόνιον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν νέαν ἄδειαν ἤρχισε νὰ κηρύττῃ πάλιν τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου μὲ περισσοτέραν θερμότητα καὶ ζῆλον. Περιελθὼν ὅλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ διδάξας τοὺς χριστιανοὺς ἐπανῆλθε τῷ 1775 εἰς τὸν Ἄθωνα καὶ ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κηρύξας, ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, Βέῤῥοιαν, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν διῆλθεν· ἐκεῖθεν ἀδιαλείπτως κηρύττων ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἤπειρον, καὶ ἐπ' ὀλίγον μείνας ἐν Χειμάρρᾳ, κατέβη εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν, καὶ διὰ τῆς Ναυπακτίας ἐλθὼν εἰς Δωρίδα, Παρνασσίδα (2), Εὐρυτανίαν, ἐπανῆλθε διὰ

(2) Ἐν διδαχῇ σημειοῦται ὅτι ἐκ Γαλαξειδίου διῆλθε τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1771.

τοῦ Βάλτου εἰς Ἤπειρον· ὀλίγας δὲ ἡμέρας κηρύξας εἰς Ἄρταν καὶ Πρέβεζαν, διεπέρασεν εἰς Λευκάδα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κεφαλληνίαν.

Αἱ διδαχαὶ τοῦ μακαρίου Κοσμᾶ εἰς καταληπτὴν ὑπὸ πάντων ἀπαγγελλόμεναι γλῶσσαν, ἐπροξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν· δι' αὐτῶν ἐστηρίχθη τὸ χριστώνυμον πλήρωμα ἐν τῇ πίστει, πᾶσα ἔρις καὶ φιλονεικίας ἐληησμονήθη, καὶ ὁ λαὸς κατὰ χιλιάδας παρηκολούθει τὸν περικαλλῆ ἱεροκήρυκα ἐπισκεπτόμενον πᾶσαν χώραν καὶ καλύβην, καὶ διδάσκοντα διὰ πυρετώδους εὐγλωττίας τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, τὴν ἀδελφότητα, καὶ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλον ἐμπνέοντα, καὶ φιλοτιμοῦντα τοὺς ἀκροωμένους ἵνα ἐγείρωσι σχολεῖα, καὶ εὐπρεπίζωσι τὰς ἐκκλησίας. Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι ἀμοιβαίως ἐσέβοντο καὶ ἤκουον ἐν κατανύξει τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀειμνήστου Κοσμᾶ. Ὅπου ἔμελλε νὰ διδάξῃ ἐπήγνυτο ξύλινος σταυρὸς, παραμένων μετὰ τὸ κήρυγμα εἰς μαρτύριον τῆς διαβάσεώς του, καὶ ὡσεὶ ἀναπολῶν εἰς τοὺς ὁρῶντας τὰς συμβουλὰς τοῦ θεσπεσίου ἀνδρός. Πεντήκοντα περίπου ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ συνώδευον ἀείποτε αὐτὸν, καὶ μετὰ τὴν πρόσληψιν ἑτέρων οἱ ὑπεράριθμοι ἐστέλλοντο εἰς διάφορα τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου χωρία, κατὰ τὸ δυνατὸν κηρύσσοντες ἢ αὐτοσχεδίους λόγους ἢ ἀναγινώσκοντες τοὺς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου των ἐκφωνηθέντας. Ἀγαπῶν τὴν ἰσότητα ἐκάκιζε καὶ ἐκεραυνοβόλει τὰς καταπιέσεις τῶν ἀρχόντων προτρέπων εἰς μετάνοιαν διὰ τὰ παρελθόντα, καὶ εἰς χριστιανικὴν ἐν τῷ μέλλοντι διοίκησιν. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἔνθα ἰδίως ἠγέρθη δριμὺς τῶν καταχρήσεων τῆς ἀριστοκρατείας ἐπικριτὴς, εὗρε πολλοὺς διώκτας, ἀλλὰ καὶ πλειοτέρους τοὺς ὑπερασπιστάς· ὁ δὲ Ἑνετὸς προβλεπτὴς βλέπων τὴν πλειονότητα τοῦ λαοῦ ἐνθουσιωδῶς συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τοῦ Κοσμᾶ ἠναγκάσθη ν' ἀποῤῥίψῃ τὰς περὶ βιαίας ἀποπομπῆς αὐτοῦ προτάσεις τῶν ἀρχόντων. Ὁ λαοφιλὴς ἱεροκήρυξ θερμοπαρακαλούμενος ὑπὸ τῶν εὐλαβῶν Κεφαλλήνων παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ νήσῳ· ἐπειδὴ ὅμως πανταχόθεν ἐξεζητεῖτο ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Ζάκυνθον· δέκα δὲ πλοιάρια καταπεφορτωμένα ἀπὸ φιλακροάμονας Κεφαλλῆνας συναπῆλθον μετ' αὐτοῦ. Ἐν Ζακύνθῳ ὅμως δὲν ἔτυχε τῆς αὐτῆς ὑποδεξιώσεως, διότι οἱ ἄρχοντες μαθόντες τὰ ἐν Κεφαλληνίᾳ εἶχον προκαλέσει τὴν ἀποπομπήν του. Ἐπανέστρεψεν διὰ τοῦτο εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ἀρκετὸν ἔτι διαμείνας ἦλθεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα κατὰ πρῶτον καλῶς ὑπεδεξιώθη· ἐπειδὴ ὅμως, ἐνόσῳ ἔμεινε διδάσκων, ἀθρόα συνήρχοντο τὰ πλήθη

ἀπὸ τῆς παρακειμένης Στερεᾶς καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, ἡ ἐξουσία φοβηθεῖσα τὴν συῤῥοὴν καὶ ὑποκινουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων διέταξεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ· ὁ δὲ μακάριος ἵνα μὴ γίνῃ αἴτιος ἀπαισίων, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἤπειρον, καὶ ἐξηκολούθησε τὸ κήρυγμα καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἠπείρου διὰ μυρίων μέσων ἐσυκοφάντησαν τὸν Κοσμᾶν παρὰ τῷ σατράπῃ τῆς Ἠπείρου Κοὺρτ-πασᾶ, ὡς ἄνθρωπον φιλοπόλεμον, καὶ ὄργανον ἐπαναστάσεως· ἀλλὰ προσκληθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ εἰς Βεράτιον τοσοῦτον κατέθελξε τὸν ἄγριον ἐκεῖνον Ἀλβανὸν, ὥστε οὗτος καταγοητευθεὶς ἐδωρήσατο θρονίον κεκαλυμμένον διὰ μεταξοπτίλου, ἵνα ἐπ' αὐτοῦ ἀναβαίνων κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἱ φθονεροὶ διῶκται δὲν καθησύχασαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ εὗρον ὄργανον τῶν μυσαρῶν σχεδίων των ὀθωμανόν τινα εἰσπράκτορα, ὅστις ἀναγγείλας εἰς τὸν σατράπην, ὅτι ἕνεκα τῆς συῤῥοῆς τῶν κατοίκων περὶ τὸν ἱερομόναχον Κοσμᾶν ἐχερσώθησαν αἱ γαῖαι, καὶ δὲν ἀπετίοντο οἱ φόροι, ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ παρεμποδίσῃ τὸ κακόν· αὐτὸς δὲ ἀλλοίαν σημασίαν εἰς τὴν διαταγὴν ἀποδοὺς συνέλαβε τὸν ἱεροκήρυκα καὶ κρυφίως διέταξε τὸν θάνατον αὐτοῦ ([1])· οἱ δήμιοι παραλαβόντες τοῦτον ὡδήγησαν πρός τι δένδρον, καὶ τῷ ἀνήγγειλαν τὴν πρόθεσιν· ὁ νεομάρτυς ἐν χριστιανικῇ γαλήνῃ ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀναφωνήσας τὸ ψαλμικὸν « διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ » ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν », μετὰ φιλοσοφικῆς τῳ όντι καρτερίας ὑπέμεινε τὸ μαρτύριον, ἐκτελεσθὲν τῇ 24 Αὐγούστου 1779 ([2]).

Ζωηρὰ τηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν ἡ μνήμη τοῦ θεσπεσίου ἱεροκήρυκος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ ἐκκλησία ὄντως ἐκτιμήσασα τοὺς πόνους, τὰς ἀρετὰς, καὶ τὸ καρποφόρον τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων κατέλεξε τὸν ἱερομάρτυρα Κοσμᾶν, ἰσαπόστολον προσαγορεύσασα, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὡς ἑορτὴν θρησκευτικὴν θεσπίσασα.

Ὁ Κοσμᾶς ἐκτὸς τοῦ ὅτι κατέπαυσε πολλὰς κακὰς καὶ βαρβαρικὰς ἕξεις, καὶ ἐστερέωσε τὸν λαὸν ἐν τῇ πίστει, τῇ ἀδελφότητι, καὶ τῇ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπῃ, ἐγένετο καὶ ὁ ἐπιστημότερος τῶν

([1]) Ἀραβαντινοῦ Ἠπειρωτικά, σελ. 268.

([2]) Σέργιος ὁ Μακραῖος γράφει κατὰ λάθος 1772.

ἑλληνικῶν γραμμάτων εὐεργέτης, διότι διακόσια δέκα σχολεῖα συνεστήθησαν τῇ προτροπῇ τοῦ ἀοιδίμου ταύτου.

Εἶνε ἀκατανόητος ὁ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς σεβασμὸς καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ὁ Κοὺρτ-πασᾶς ἅμα μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Κοσμᾶ, διέταξε τὴν θανάτωσιν τοῦ βαρβάρου εἰσπράκτορος, μόλις σωθέντος διὰ τῆς μεσιτείας ἱκανῶν προὐχόντων τοῦ Μπερατίου. Ὁ δὲ τρομερὸς τῆς Ἠπείρου σατράπης Ἀλήπασας, τοιαύτην ἔδειξε πρὸς ἐκεῖνον εὐλάβειαν, ὥστε περὶ τὸ 1804 ἰδίαις δαπάναις ἀνήγειρε λαμπρὰν φερώνυμον μονὴν εἰς Καλκουτάση, χωρίον τοῦ Μπερατίου, ὅπου ἀπηγχονίσθη ὁ ἅγιος. Ὡς μοὶ εἶπεν ὁ κ. Λάμπρος ὁ αὐτὸς Ἀλῆς παρήγγειλεν εἰς τὸν πάππον του, ἐπιδέξιον τῶν Καλαῤῥυτῶν Χρυσοχόον, τὴν ἀργυρᾶν τοῦ Κοσμᾶ κάραν· ἅμα δὲ λαβὼν διεπέρασε τρὶς διὰ τῆς γενειάδος εἰς σημεῖον βαθυτάτου σεβασμοῦ, λέγων πρὸς τοὺς παρευρεθέντας Ὀθωμανοὺς, τοὺς μεμψιμοιρήσαντας ἐπὶ τῇ πράξει « φέρετέ μου ἕναν Μουσουλμάνον σὰν αὐτὸν τὸν Χρι- » στιανὸν, νὰ τοῦ φιλήσω καὶ τὰ πόδια ». Διάφορα δ' ἐπεισόδια καταδεικνύοντα τὴν τοιαύτην πρὸς τὸν ἅγιον εὐλάβειαν τῆς θηριώδους ἐκείνης ἑλληνομάστιγος διηγήσατό μοι ὁ ἐπιζῶν Ἀθ. Λοιδωρίκης, εἷς τῶν γραμματέων αὐτοῦ διατελέσας.

Τὸν Κοσμᾶν καταλλήλως ἐν ὀλίγοις ἐγκωμίασε Σέργιος ὁ Μακραῖος, καὶ διὰ μακρῶν ὁ συντάξας τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ, ὡς ἁγίου, Σάπφειρος Χριστοδούλου ἐκ Γραμμένου τῆς Ἠπείρου. Ἐκ ταύτης δ' ἠρύσθημεν καὶ ἡμεῖς τὰ πλεῖστα τῶν περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐκτεθέντων.

Αἱ διδαχαὶ τοῦ Κοσμᾶ εὕρηνται παρὰ διαφόροις χειρόγραφοι, καὶ μία ἐκ τούτων ἐξετυπώθη τῷ 1865 ἐν Κερκύρᾳ ὑπό τινος φιλευλαβοῦς. Μία δ' ἐξ αὐτῶν ἐκφωνηθεῖσα ἐν Γαλαξειδίῳ τῇ 13 ὀκτωβρίου 1771 εὕρηται χειρόγραφος παρ' ἐμοί. Διάφορα δ' ἕτερα πονήματα αὐτοῦ εὕρηνται ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προυσοῦ, καὶ ἐν Ἄθωνι.

Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χρύσανθος, λόγιος καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων φλεγόμενος, μνημονεύεται ὑπὸ Σεργίου τοῦ Μακραίου.

Ἵνα καταδειχθῇ ὁ ὑπὲρ τῆς παιδείας ἔνθερμος ζῆλος τοῦ ἀειμνήστου Κοσμᾶ, παρεντιθέμεθα δύο ἐπιστολὰς αὐτοῦ τὴν μὲν πρὸς τὸν ἐν Νάξῳ σχολαρχοῦντα αὐτάδελφόν του Χρύσανθον, τὴν δ' ἑτέραν πρὸς τοὺς κατοίκους Πρεβέζης (¹).

(¹) Ἀμφότεραι αἱ ἐπιστολαὶ ἐχορηγήθησάν μοι ὑπὸ τοῦ ἱεροδιακόνου Χριστοφόρου Κοντοῦ τοῦ Ἀκαρνᾶνος, φιλοπόνως ἀσχολουμένου εἰς ἐξακρίβωσιν τῆς ἱστορίας τῶν

Πανοσιώτατε ἀγαπητέ μοι ἀδελφὲ κὺρ Χρύσανθε ἀσπαζόμενος προσκυνῶ σε, καὶ παρακαλῶ τὸν ἅγιον Θεὸν διὰ τὴν ψυχικὴν σου καὶ σωματικὴν ὑγείαν.

Χάριτι θείᾳ, ἀδελφὲ, ὑγιαίνω ὁπωσοῦν, ψυχικὰ δὲ Κύριος οἶδε. Τὰ κατ' ἐμὲ δὲ καὶ περὶ ἐμὲ φαίνονται πολλὰ καὶ ἀπίστευτα εἰς τοὺς πολλοὺς, καὶ μήτε ἐγὼ δύναμαι νὰ τὰ καταλάβω· τόσα δὲ μόνον λέγω σοι διὰ νά. δοξάσης τὸν Κύριον, καὶ νὰ χαρῇς, ὅτι γίνεται ἀρκετὴ μετάνοια εἰς τοὺς ἀδελφούς. Ἕως τριάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐποίησα, διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον μου βεβαιοῦντος διά τινων ἐπακολουθησάντων σημείων, πλὴν δόξα τῷ λέγοντι ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Περιέρχομαι δὲ κατὰ τὸ παρὸν τὴν Παραμυθίαν καὶ Μαργαρίτην. Ἐλπίζω δὲ εἰς ὀλίγον καιρὸν νὰ σὲ ἀπολαύσω, ἂν θέλῃ ὁ Θεός. Περιῆλθον δὲ καὶ τὴν πατρίδα καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς σὲ προσκυνοῦσι καὶ οἱ φίλοι. Ἀσπάζομαι δὲ καὶ τὸν πανιερώτατον Δεσπότην, καὶ εὔχομαι πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς. Ὑγίαινε ψυχικὰ καὶ σωματικά.

Δέκα χιλιάδες Χριστιανοὶ μὲ ἀγαπῶσι, καὶ ἕνας μὲ μισεῖ.
Χίλιοι Τοῦρκοι μὲ ἀγαπῶσι, καὶ ἕνας ὄχι τόσον.
Χιλιάδες Ἑβραῖοι θέλουσι τὸν θάνατόν μου, καὶ ἕνας ὄχι.

αοψθ' Μαρτίου 6'. Ὁ σὸς ἀδελφὸς

ΚΟΣΜΑΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

Εὐγενέστατοι ἀγαπητοί μου ἀδελφοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν Πρέβεζαν σᾶς ἀσπάζομαι, καὶ παρακαλῶ τὸν ἅγιον Θεὸν διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν σας ὑγείαν.

Ἐγὼ, ἀδελφοί μου, ὡς δοῦλος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνάξιος περιερχόμενος καὶ διδάσκων τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς χριστιανοὺς ἦλθα καὶ ἐδῶ καὶ βλέποντας, ὅτι δὲν ἔχετε σχολεῖον ἐπαρακίνησα τοὺς χριστιανοὺς, καὶ ἔδωσαν τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖόν σας. Πρέπει δὲ καὶ ἡ εὐγένειά σας πάντες νὰ βοηθᾶτε πάντοτε τὸ σχολεῖον σας ἐξ ἰδίων πόνων, ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν, ἢ καὶ ἀπὸ τὰ βακούφια, διὰ νὰ λάβετε καὶ παρὰ Θεοῦ τὸν μισθόν σας, καὶ τιμὴν παρὰ ἀνθρώπων. Εἶμαι δὲ καὶ ἐγὼ χρεώστης νὰ παρακαλῶ τὸν Κύριον τὸν εὐλογοῦντα τὰ πάντα νὰ εὐλογήσῃ τὴν χώραν σας καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὰ παιδιά σας καὶ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ νὰ ζήσητε καὶ ἐδῶ καλὰ

Ἀκαρνάνων καὶ Αἰτωλῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῇ μονῇ τῆς Προυσοῦ, ὅθεν ἀντεγράφη, ἡ δὲ πρὸς τοὺς κατοίκους Πρεβέζης εἶναι αὐτόγραφος τοῦ Κοσμᾶ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἄνω ἱεροδιακόνου.

καὶ θεάρεστα, καὶ νὰ σᾶς βάλῃ καὶ εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρησθε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε, καὶ νὰ δοξάζετε τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἀμήν.

Ἔβαλα δὲ καὶ ἐπιτρόπον τὸν παπᾶ κὺρ Νικόλαον Κεραμίδα, καὶ τὸν κὺρ Ἀναστάσιον παπᾶ Ῥίζου, νὰ κρατοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὸ ἄνωθεν σχολεῖον. Ἔτι δὲ καὶ ἐπιστάτας καὶ βοηθοὺς αὐτῶν τὸν κὺρ Δῆμον τοῦ Χρήστου, καὶ τὸν κὺρ Σπύρον τοῦ Γεωργίου Λάμπρου, καὶ τὸν κὺρ Χρῆστον τοῦ Γεωργίου νὰ βοηθοῦν τὸ αὐτὸ σχολεῖον, καθὼς ὁ Κύριος τοὺς φωτίσει. Καὶ ἂν σᾶς τύχῃ κάνένα ἐμπόδιον ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὰς τῆς αὐτῆς χώρας νὰ τὸν εὐγένετε ἔξω ἀπὸ τὸ σύνορον, ὅθεν σᾶς φανῇ εὔλογον. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

αψοθ΄ Ἀπρίλιος. ΚΟΣΜΑΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ εὐχέτης σας.

Σεραφεὶμ ὁ Ἠπειρώτης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἠπείρῳ, καὶ τὸ μοναχικὸν ἀσπασθεὶς στάδιον ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως· μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν Καλλινίκου τοῦ Β΄. προεβιβάσθη εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Σεραφεὶμ Β΄. (1757). Ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας ὀκτὼ καλῶς τὴν ἐκκλησίαν διοικήσας, διὰ τῆς ῥᾳδιουργίας πολλῶν καθῃρέθη (26 Μαρτίου 1760) καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἄθωνα· μετ' οὐ πολὺ δὲ κρύφα ἐκεῖθεν ἐλθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἠθωώθη, καὶ ἐπανέστρεψεν εἰς τὸ ἡσυχαστήριόν του. Ὢν ἀνὴρ φιλελευθέρων αἰσθημάτων, ἅμα κατῆλθεν εἰς Αἰγαῖον ὁ Ῥωσσικὸς στόλος, εἰσῆλθε καὶ ἐντίμως δεξιωθεὶς ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν Μοσχόβων ἤρξατο νὰ ἐκδίδῃ πατριαρχικὰς ἐγκυκλίους προτρέπων εἰς ἐπανάστασιν τοὺς χριστιανούς· ταύτας δὲ λαβὼν ὁ πατριαρχεύων Θεοδόσιος ὁ Β΄ συνεκάλεσε σύνοδον, ἥτις τὸν μὲν Σεραφεὶμ καθῄρεσε παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐκδοῦσα προκηρύξεις προέτρεπε καὶ ἐξώρκιζεν εἰς εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν.

Ἀποχωρησάντων τῶν Ῥώσσων συναπῆλθε καὶ ὁ Σεραφεὶμ, πολλῆς δὲ τιμῆς καὶ φιλοξενίας ἀπολαύσας ἐν τῇ Ῥωσσικῇ αὐλῇ ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη παρὰ τὸ Κίαιβον, ὅπου διέτριβε.

Διετέλεσεν ὁ μακάριος εἷς τῶν τότε λογίων, ἐνθέρμως ὑποστηρίξας τὴν παιδείαν, καὶ οὐκ ὀλίγον συντελέσας εἰς τὴν χριστιανικὴν κατάρτισιν τῶν ὁμοδόξων του. Σέργιος ὁ Μακραῖος (1) λέγει ταῦτα·

» Ἦν δὲ ὁ παναγιώτατος κύριος Σεραφεὶμ Ἠπειρώτης τὸ γένος, εὐσεβὴς
» ἐξ εὐσεβῶν, εὐπατρίδης, φιλογενὴς, φιλότιμος, τολμηρὸς, γενναῖος, νοήμων,
» εὐμαθὴς μᾶλλον ἢ πολυμαθὴς, ὁρμητικὸς οἷς ἐδόκει συμφέρειν, δυσαπάλ-
» λακτος ὧν εἴχετο· ἐν πράγμασιν εὐεπήβολος, εὐμήχανος τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ

---

(1) Πατριαρχικὴ, Ἐπετηρίς· (ἀνέκδοτος).

» διαπράξασθαι τὸν ἐπιχωριάζοντα τρόπον· παρεζήλου γὰρ καὶ ἐξέμαθε τῶν » κρατούντων τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἦθος ἀπεμάξατο. Σύν» οιδε μέντοι καὶ τῆς ἰδίας ἀξίας τὰ καθήκοντα, ἐν οἷς περὶ τὰ μέγιστα » ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ τοῖς εἰλικρινῆ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν ἡσμενίζετο, καὶ » διάπυρος ζηλωτὴς ἦν τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ » Θεοῦ κηδεμὼν ἐπιμελέστατος.

» Ἠγάπα δὲ καὶ τὴν σοφίαν καὶ πεπαιδευμένους, καὶ τούτοις ἔχαιρεν » ὁμιλῶν, καὶ τιμᾷν ἐφιλοτιμεῖτο· διὸ καὶ τῆς αὐτῶν ἐφρόντιζε συστάσεως, » καὶ σχολείων εἶχε πρόνοιαν, καὶ ἐπεὶ τὰ τῆς πολυμαθείας ἄωρα ἐν τῷ γένει » ὑποφερόμενα, διαναστῆσαι καὶ ἐπενεγκεῖν διενοεῖτο καὶ κατεσπούδαζε· καὶ τὸν » ζῆλον τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου ἐκπυρώσας καὶ συμπαραλαβὼν συνερ» γούς, χορηγίαν ἐκ κοινοῦ ἐράνου οὐκ ἀφιλότιμον διαταξάμενος καὶ προσβε» βαιώσας διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος κατεβάλλετο οἱονεὶ ἐξ » ὑπαρχῆς θεμέλια μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομῆς, καὶ διηνεκοῦς συστάσεως τῆς ἐν » Κωνσταντινουπόλει σχολῆς, τέσσαρας ἐν αὐτῇ πάσης ἐπιστήμης καὶ μαθή» σεως διορισάμενος· ἐφρόντισε δὲ καὶ περὶ τῆς σχολῆς τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ » δεξιωσάμενος καὶ τιμήσας καὶ διὰ πολλῶν πείσας τὸν ἐκ Μεσόβου Νικό» λαον, τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Εὐγενίου ταύτην παραιτησαμένου, » ἐκεῖσε ἀπέστειλε, καὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον Εὐγένιον μεταπεμψάμενος ἀπὸ » Θεσσαλονίκης, ὑπερθαυμάζων καὶ τιμῶν καθίστη διδάσκαλον τῆς ἐν τῇ » Κωνσταντινουπόλει σχολῆς, ὥστε ἐπὶ τὸ τρίτον ἔτος τῆς αὐτοῦ πατριαρ» χίας τὴν παροικίαν τοῦ Φαναρίου Ἀθηνόπολιν κατεστήσατο. Ἐκεῖ γὰρ » Εὐγένιος ὁ πολὺς ἦν τότε θεολογῶν, ἐκεῖ Δωρόθεος φιλοσοφῶν, ἐκεῖ ῥητο» ρεύων Κριτίας, ἐκεῖ Ἀνανίας τὰς λογικὰς τέχνας διδάσκων, ἐκεῖ ἑσμὸς » φιλοσόφων, καὶ φιλολόγων σμῆνος, καὶ θεολόγων θίασος, ἐφ' οἷς ἥδετο πᾶς » τις φιλογενής, μάλιστα δὲ οἱ χορηγοὶ καὶ συνίστορες ».

Χριστόδουλος Ἀκαρνάν.

Ἐγεννήθη τῷ 1733 εἰς Ξηρόμερον ἐκ πατρὸς Εὐσταθίου· ἠκροάσατο ἄλλων τινῶν διδασκάλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ. Προσκληθεὶς δ' ὕστερον εἰς Βιέννην ὡς διδάσκαλος μετέβη ἐκεῖ καὶ ἐδίδασκεν εἰς διαφόρους· εἶτα ἦλθεν εἰς Λειψίαν, ἔνθα καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε τῷ 1793 Αὐγούστου 15.

Ποτισθεὶς τὸν ἰὸν τῆς τότ' ἐπιπολαζούσης δημοκρατικῆς φιλοσοφίας, παρεξέκλινεν ὁ ἀνὴρ εἰς ἀτόπους φιλοσοφικὰς δοξασίας, καὶ ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ τὰς ἀρὰς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀναθεματισθεὶς καὶ ἀποδιωχθεὶς τῆς χριστωνύμου ποίμνης. Ὁ ἐκ Ῥαψάνης Γόδδελλὰς δριμὺς ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐπισωρεύων ὁρμαθοὺς ὕβρεων διέσυρε βαναύσως ἕνα ἐπίσημον τοῦ ἡμετέρου ἔθνους λόγιον, πρὸς οὐδὲν σεβασθεὶς τὸν ὑπὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου κοιμώμενον Ἀκαρνᾶνα, ὅστις ἐὰν ἔζη ἠδύνατο καταλλήλως ν' ἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν ὑβριστήν.

Πολλοὺς τότε παρέσυρεν ὁ θριαμβεύων χείμαῤῥος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πολλαὶ καρδίαι θερμοκεφάλων νεωτεριστῶν συμπαθοῦσαι ὑπὲρ τῶν κηρυχθεισῶν νέων ἰδεῶν εἶδον δυστυχῶς καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἐκείνας ἀλογίας ὑπὸ τὸ πρίσμα ἀκαταλογίστου ἐνθουσιασμοῦ. Τοιοῦτος ἐγένετο καὶ ὁ Χριστόδουλος, ἀνὴρ ἄλλως τε οὐδενὸς τῶν τότε ὕστερος κατὰ τὴν εὐρυμάθειαν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδίως παίδευσιν.

Ὁ Ζαβίρας λέγει ὅτι διατρίβων ἐν Λειψίᾳ εἶδεν ἐν τῷ δάσει τοῦ Ροζεντὰλ ἐπὶ μιᾶς πλατείας μεμονωμένον τὸ μνῆμα τοῦ Χριστοδούλου, ἐφ' οὗ ἀνέγνω τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν τεθεῖσαν παρὰ τῶν μαθητῶν του· « Ἐνταῦθα κεῖται ὁ φιλοσοφικῇ σπουδῇ καὶ τῇ τῶν ὄντων θεω-» ρίᾳ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀφοσιώσας λογιώτατος Χριστόδουλος Εὐστα-» θίου ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας, γεννηθεὶς μὲν τῷ ἔτει 1733, θανὼν δὲ τῷ » 1793, Αὐγούστου 15 ».

Συγγράμματα.

—Περὶ φιλοσόφου, φιλοσοφίας, φυσικῶν, μεταφυσικῶν, πνευματικῶν καὶ θείων. Ἐν Βιέννῃ 1786.

—Ἀληθὴς πολιτική, ἥτις διαιρεῖται εἰς δύο κεφάλαια χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς διακόσμησιν καὶ στολισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν, διδάσκουσα οὐ μόνον ἀποφεύγειν τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ μὴν καὶ ὡς οἷόν τε καὶ τὴν ἀρετὴν ἀσπάζεσθαι, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἁπλῆν διάλεκτον. Ἐνετίῃσι 1784, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.

—Ἀπάντησις ἀνωνύμου πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἄφρονας κατηγόρους ἐπονομασθεῖσα περὶ θεοκρατείας, ὅτι ἅπας ὁ λόγος περὶ τούτων στρέφει. 1793, ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας.

Τὸ τελευταῖον πονημάτιον εἶνε κυρίως τὸ δὸν ἀφορμὴν εἰς τὰ ἐκτεθέντα. Νεόφυτος Ζ' ἀφώρισεν αὐτόν· τὸ δὲ ἀφοριστικὸν μετὰ σχολίων ἐξέδωκεν ἐν Βούδῃ ἀνωνύμως τῷ 1800 ὁ Δημ. Γοβδελᾶς, γράψας καὶ τὴν σατυρικὴν Ἀκολουθίαν ἑτεροφθάλμου καὶ ἀντιχρίστου Χριστοδούλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας ἐκδοθεῖσαν τῷ 1793.

Θεόδωρος Ἀναστασίου Καβαλιώτης.

Ἐγεννήθη ἐν Καβάλᾳ τῆς Μακεδονίας, καὶ διὰ συνδρομῆς τοῦ σωματείου τῶν χαλκέων πεμφθεὶς εἰς Ἰωάννινα ἐμαθήτευσεν ὑπὸ Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν· μεθ' ἱκανὸν χρόνον ἀπελθόντος τοῦ Εὐγενίου εἰς Κοζάνην παρηκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ Θεόδωρος, ὅστις ὕστερον ἐλθὼν εἰς Μοσχόπολιν προέστη ἐπὶ τρία ἔτη τῆς ἐνταῦθα ἱδρυθείσης Ἀκαδημίας, καὶ νυμφευθεὶς μετὰ Μοσχοπολίτιδος ἐχειροτονήθη ἱερεύς, καὶ μετ' ὀλίγον ὠνομάσθη μέγας πρωτοπαπᾶς. Ἐδίδαξεν ἔτι ἐπὶ ἀρκετὰ

ἔτη, καὶ ὕστερον ἀναβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος ἱεροκήρυξ τοῦ θρόνου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν. Ἔρωτι εὐρυτέρας μαθήσεως ἦλθεν εἰς Γερμανίαν, καὶ ὕστερον διὰ Βενετίας ἐπανέστρεψεν εἰς Μοσχόπολιν, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1786 ἔτος.

Ὁ Καβαλλιώτης ἦν ἐκ τῶν ὀλίγων διδασκάλων τοῦ ἡμετέρου γένους, γραμματικὸς ἄριστος, καὶ κατὰ Ζαβίραν, δαιμόνιος. Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐγένοντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἡμεῖς γνωρίζομεν τοὺς ἑξῆς γράψαντας ἐπιγράμματα ἡρωελεγεῖα, καρκινικά, καὶ ἰαμβικὰ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου των συγγραφεῖσαν γραμματικήν, Τέρπον Μάτον διδάσκαλον τῆς ἐν Κορυτζᾷ σχολῆς, Βρέτον ἱερέα καὶ νομοφύλακα, Νικόλαον Χαμσάλαν, Ναοὺμ Γκούσταν, Σάββαν ἱερομόναχον καὶ διδάσκαλον τοῦ ἐν Βιθουκίῳ σχολείου, Γεώργιον Νικολαΐδην Τούρταν, Ναοὺμ Νικολάου Τούρταν, Ἀμβρόσιον ἱερομόναχον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ναοὺμ, Θωμᾶν Ἀναστασιάδην ἀδελφιδοῦν τοῦ Καστορίας Χρυσάνθου, Ἰωάννην Ποσάμαν.

Συγγράμματα.

—Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου. Ἐν Μοσχοπόλει 1760 καὶ Ἐνετίῃσι 1774.

—Λεξικὸν Ἑλληνικὸν ἁπλοῦν, βλαχικὸν, καὶ ἀλβανικόν.

—Ἔπη πρὸς τὸν ἐξαρχικῶς ἐν Μοσχοπόλει ἐπιδημήσαντα Ἰωαννίκιον Χαλκηδόνος ἐν ἔτει 1750 Μαΐου 2. (ἐξεδόθησαν ἐν Μοσχοπόλει μετ' ἄλλων ἐπῶν διαφόρων διδασκάλων) (1).

—Περὶ τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ἀκαδημίας.

—Μετάφρασις ἀλβανικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης (2).

Θεοφάνης ὁ ἐξ Ἀγράφων

Ἐγεννήθη ἐν Βρανιανοῖς τῶν Ἀγράφων, καὶ ἐμαθήτευσεν ὑπὸ Ἀναστάσιον τὸν Γόρδιον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐλθὼν εἰς Ἰωάννινα ἤκουσε τὰ λοιπὰ τῶν μαθημάτων παρὰ Μπαλάνῳ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐμόνασεν εἰς τὸ πλησίον τῆς κώμης Φουρνᾶς μονίδριον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔνθα καὶ ἐδίδαξεν ἐκλεκτούς τινας μαθητάς, ὡς Ἰωάννην τὸν ἐξ Ἀγράφων, Σέργιον τὸν Μακραῖον καὶ Κύριλλον, τὰ γραμματικὰ, τὴν λογικὴν καὶ ἀριθμητικήν. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ἰωάννης ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἰασίῳ αὐθεντικὴν σχολὴν, καὶ μετέφρασε διάφορα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, συγγράψας καὶ μέγα Ἑλληνικὸν

---

(1) Ζαβίρας.

(2) Han, Halbanesische Student;

λεξικόν· ὁ Μακραῖος ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ ὁ Κύριλλος διατρίψας ἔπειτα παρὰ Μπαλάνῳ χρόνους δέκα, προέστη ὕστερον τῆς ἐν Κοζάνῃ σχολῆς, καὶ μετὰ ταῦτα ζητηθεὶς ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων ἐσχολάρχησε καὶ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Μακεδονίας, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἁγιώνυμον Ὄρος, ἔνθα καὶ παρέμεινε πάσχων ἐκ νευροποδαλγίας (1).

Ὁ Θεοφάνης ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς περὶ τὸ ἔτος 1779.

Συνέταξε λόγους πανηγυρικοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον, καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ (2).

Θεόκλητος Καρατσᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ ἔτος 1728, καὶ ἦτο, κατὰ Ζαβίραν, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ εἰδήμων οὐ μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου, καὶ μάλιστα τῆς ἀραβικῆς, συριακῆς, περσικῆς, καὶ τουρκικῆς γλώσσης. Ἐχρημάτισε κατὰ πρῶτον γραμματεὺς τῶν ἐν Βλαχίᾳ ἡγεμόνων, ἔπειτα τοῦ κοινοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὕστερον δὲ παραιτήσας καὶ τιμὰς καὶ δόξας ἀπῆλθεν εἰς Ἄθωνα καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν ἔζη ἐν τῇ σκήτῃ Καυσοκαλυβίτου παρὰ τῷ εὐδοκίμῳ καὶ ἐναρέτῳ Παϊσίῳ. Ὅταν ὁ Ἀλέξιος Ὀρλώφ, κατῆλθεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ἔλαβεν ἀνάγκην καλοῦ διερμηνέως πρὸ πάντων τῆς ἀραβικῆς, ἔπεμψε κρυφίως στρατιώτας μεθ' ἑνὸς πλοίου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἵνα συλλαβόντες φέρωσι τὸν Θεόκλητον, τὸν ὁποῖον ὡς καταλληλότερον πάντων τῷ εἶχον συστήσει. Συλληφθεὶς ὁ Καρατσᾶς ἀπήχθη διὰ τῆς βίας εἰς Πάρον, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρός του Παϊσίου. Ὁ Ὀρλὼφ κρατήσας αὐτοὺς ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἠναγκάσθη ἵνα τοὺς ἀπολύσῃ, διότι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἐφαίνοντο καταλελυπημένοι καὶ δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῇ βίᾳ οἱ ἐρημόφιλοι μοναχοί.

Αἰτήσει τοῦ Παϊσίου ὁ Θεόκλητος συνέγραψεν εἰς ἁπλῆν φράσιν Νο-

---

(1) Τοῦ Κυρίλλου φέρονται, κατὰ Ζαβίραν, διάφοροι ἐπιστολαὶ πρὸς Σωφρόνιον, Κύριλλον, καὶ Καλλίνικον τοὺς πατριάρχας περὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ κανονικῶν ζητημάτων. Διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος διωρίσθη κοινὸς πνευματικὸς τῶν ἐν Ἄθωνι μοναχῶν. Τούτου ἐχρημάτισαν πολλοὶ καὶ καλοὶ μαθηταί, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ περίφημος Ἰωάννης Πέζαρος.

(2) Ζαβίρας.

μοκάνονα εἰς χρῆσιν τῶν ἁπλουστέρων, μεταφράσας καὶ τοὺς ἀσκητικοὺς ὅρους τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ πολλὰ γράμματα καὶ προσταγὰς τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1777, μόλις ἄγων τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ([1]).

Κωνσταντῖνος Τζεχάνης.

Ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸν Χατζῆ-Γεώργιον Τζεχάνην, καὶ ἐδιδάχθη τά τε γραμματικὰ καὶ ποιητικὰ παρὰ Θεοδώρου τοῦ Καβαλιώτου. Ἀποδημήσας ἦλθεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, χάριν ἐμπορίας, ἀλλὰ πάντοτε κεντούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς παιδείας ἔρωτος ἐγκατέλιπε τὸν κερδῷον Ἑρμῆν, καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐν Μόδορ γυμνάσιον, ἔνθα ἐπὶ διετίαν ἐφοίτησεν. Ἐγκρατὴς ὁπωσδήποτε γενόμενος τῆς γερμανικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης ἐσκόπει ἵνα μεταβῇ εἰς Ἅλλην πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν· διαβαίνων ὅμως ἐκ Βιέννης ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του, τὸν ὁποῖον μάτην ὁ Κωνσταντῖνος δακρυῤῥοῶν παρεκάλει. Περὶ τὸ ἔτος 1766 φυγὼν κρυφίως ἦλθεν εἰς Ἅλλην πεζὸς καὶ μηδ' ὀβολὸν ἔχων καὶ ἐγένετο ἀκροατὴς πολυμαθεστάτων διδασκάλων. Μετὰ τριετῆ δὲ διατριβὴν ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Γοττίγγης καὶ μικρὸν ἐνταῦθα παραμείνας μετέβη εἰς Παρισίους, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λογδῖνον, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐν Λεύδῃ τῆς Ὁλλανδίας ἀκαδημίαν, ἔνθ' ἀκούσας τὸν διδάσκοντα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατεπαιρόμενον καὶ ἐξευτελίζοντα τοὺς τότε Ἕλληνας, δὲν ἠνέχθη τὸν εἰς τὸ ἔθνος ἀδίκως προσαπτόμενον μῶμον, ἀλλὰ συνθέσας δύο ἔπη ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα στίχους περιέχοντα, τὸ μὲν εἰς ἔπαινον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λουγδούνου τῶν Βατάβων (Leyden) τὸ δὲ πρὸς ἔλεγχον τοῦ γαυριῶντος διδασκάλου ἐξέδοτο τύποις ἀμφότερα, ἅμα δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ἄνω καθηγητοῦ εἰς τὸ λατινικὸν γενομένην μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων σφαλερὰν ὁ Τζεχάνης δημοσίᾳ κατέδειξε. Ἐκ Λεύδης ἐπεσκέφθη τὸ Ἀμστελόδαμον, Βενετίαν, καὶ Ῥώμην, καὶ ἐν ἔτει 1771 ἐπανῆλθεν εἰς Βιέννην, ὅθεν τὴν 1 Ἰουλίου 1773 μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, καὶ διὰ τῆς Βιέννης κατέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα δεξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων συνέθετο διάφορα ποιήματα εἰς ἔπαινον αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ βραχυχρόνιον διατριβὴν ἀπάρας μετέβη διὰ Βλαχίας εἰς Πολωνίαν καὶ ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Λούγδουνον, ἔνθα

([1]) Αὐτόθι.

κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1776 διατρίβων συνέθετο καὶ ἐξέδοτο τὸ εἰς Αἰκατερίνην Β' ποίημα.

Συγγράμματα.

—Ἐγχειρίδιον ἀριθμητικὸν, ἤτοι σύντομος, εὔκολος, καὶ ἀκριβὴς τοῦ ὀρθοῦ λογαριασμοῦ ἑρμηνεία εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ἀρχαρίων, καὶ ἐξαιρέτως ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μέλλουσιν εἰς τοῦ Καίσαρος τὸν τόπον νὰ πραγματευθοῦν. Ἐν Ἄλλῃ τῇ Μαγδεβουργικῇ 1769.

—Ἔπος ἡρωελεγεῖον πρὸς Αἰκατερίνην Β'. Lugduni Batavorum 1776.

—Ἔπη δύο ἐν Λουγδούνῳ ὁμοίως ἐκδοθέντα, περὶ ὧν ἄνω ἐλέχθη.

—Ποίημα σαπφικὸν εἰς τὸν ἐλλογιμώτατον καὶ εὐγενέστατον Σκαρλάτον τὸν Στούρζαν. Ἐν Βιέννῃ 15 Ἰουλίου 1771.

—Ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον εἰς τὸν ἐν ἱερομονάχοις ἐλλογιμώτατον καὶ τῆς ἐν Βιέννῃ ἀδελφότητος σεβάσμιον ἐφημέριον Ἄνθιμον τὸν ἐκ τῆς Ἐλασσῶνος ἱερᾶς μονῆς.

—Ἔπος ἡρωελεγεῖον εἰς τὸν Φιλιππίδην· (κατεχωρήθη μετὰ δύο ἄλλων ἐν ἀρχῇ τῆς ἐν ἔτει 1773 ἐκδοθείσης γραμματικῆς τοῦ Μοσχοπούλου).

—Ἔπος ἡρωελεγεῖον εἰς Βικέντιον Ἰωαννοβῖτζ τὸν Τεμεσβαρίου ἐπίσκοπον, 25 Φεβρουαρίου 1772.

—Ἔπος εἰς τὸν κόμητα Φραγκίσκον Κολλέριον, 15 Ἀπριλίου 1772.

—Ἔπος σαπφικὸν εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ βασιλέως τῶν Πρώσσων Φρεδερίκου Β'.

—Δύο ἐπιγράμματα πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ὑψηλάντην. (ἐξεδόθησαν μὲν ἄλλων ἐν Λειψίᾳ).

—Προγύμνασμα γεωμετρικὸν, ἤτοι νέα θεωρία τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, 24 Ἰανουαρίου 1774.

Πρὸς τούτοις ὁ Τζεχάνης μετέφρασεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν τὴν βιογραφίαν Γεωργίου τοῦ Καστριώτου, τὴν γραμματικὴν τοῦ Ῥενίου ἐκ τοῦ λατινικοῦ, τὴν Κατήχησιν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τὸν κανόνα τοῦ ὀρθοῦ καὶ τιμίου βίου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ (1).

Νικόλαος Ζερτζούλης.

Ἐγεννήθη ἐν Μετσόβῳ, καὶ ἐμαθήτευσε κατὰ πρῶτον ἐν Ἰωαννίνοις παρὰ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ· ὕστερον δ' ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Τρίκκῃ ἐπὶ δεκαετίαν (1740—50), καὶ ἐκεῖθεν ἐπανελθὼν εἰς Ἰωάννινα ἐδιδάχθη καὶ τὴν λατινικήν. Μετὰ ὀκτὼ δὲ μηνῶν παρέλευσιν ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθη πάσας σχεδὸν τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης (1752—59), διδαχθεὶς οὐ μόνον τὴν λατινικὴν, γαλλικὴν, καὶ ἰταλικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ πάσας σχεδὸν τὰς ἐπιστήμας. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέμφθη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς

(1) Ζαβίρας.

συνόδου εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν πρὸς διαδοχὴν Εὐγενίου (¹). Καὶ δ' ἐπὶ ἓν ἔτος διδάξας παρῃτήθη καὶ ἐλθὼν εἰς Μολδαβίαν προέστη τῆς ἐν Ἰασίῳ Ἀκαδημίας, καὶ εὐδοκίμως ἐδίδαξε μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1773 συμβάντος θανάτου του.

Ὁ Ζερτζούλης ἦν τῶν πολυμαθεστέρων τοῦ καιροῦ του, καὶ οὐδενὸς τῶν τότε καλλιεργούντων τὸν Ἕλληνα λόγον δεύτερος. Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ καταριθμῶν τοῦτον μετ' Εὐγενίου καὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη λέγει ταῦτα ἐν προλεγομένοις τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης ἐν ἔτει 1761 μεταφράσεως τῆς Ἠθικῆς Φιλοσοφίας. « Ἕνας Βούλγαρις Εὐγένιος εἰς τὸ » Βυζάντιον, ἕνας Νικηφόρος Θεοτόκης εἰς τὴν Κέρκυραν, ἕνας Ζορ» τούλλϊος (sic) Νικόλαος εἰς τὸν Ἄθωνα, εἶναι οἱ πρῶτοι λογάδες, » ἄξιοι καὶ οἱ τρεῖς νὰ συγγράφουν, καὶ νὰ παραδίδουν μὲ ἀκρίβειαν » πᾶσαν ἐπιστήμην. Ὅλη ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ τοὺς σεβάζεται, διότι » αὐτοὶ σπουδάζουν νὰ ἀνακαλέσουν τὰς Μούσας εἰς τὸν πάτριον » Ἑλικῶνά των ».

Συγγράμματα.

—Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία Οὐολφίου. (ἐκ τοῦ λατινικοῦ).

—Πειραματικὴ φυσικὴ Πέτρου Μοσχεμβαίμ. (ὁμ.)

—Μέρος τῶν κατὰ Νεύτωνα στοιχείων. (ὁμοίως).

—Λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ εἰς Αἰκατερίνην Β'.

—Ἑρμηνεία περὶ ἀναστάσεως Κωνσταντινουπόλεως σύντομος εἰς τοὺς χρησμοὺς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. (Ἐγράφη τῷ 1767).

—Ἀκολουθία Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Μετζόβου. (²).

Οἱ αὐτάδελφοι τοῦ Νικολάου Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος Ζερτζούλη ἦσαν ἐπίσης λόγιοι. Τούτων φέρεται Ἐπίγραμμα εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ Δαρβάρεως.

Νικόδημος Κεφαλλήν.

Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ περὶ τὸ 1713 ἔτος καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ἱκανωτέρων μαθητῶν τοῦ Δαμῳδοῦ. Μεταβὰς εἰς Σμύρνην διήκουσε Δωροθέου, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ διωρίσθη ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει 1777 ἐλθὼν διὰ τῆς Οὐγγαρίας εἰς Βιέννην ἐξέδοτο τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπ' αὐτοῦ ἐκφωνηθέντας λόγους ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ Κυρίλλου, σκοπῶν ἵνα ταὐτὸ πράξῃ καὶ διὰ τοὺς ὑπολοίπους.

Ἀπεβίωσε τὴν 18 Αὐγούστου 1788.

(¹) Ὁ Ζαβίρας εἶδε παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Ζερτζούλη σωζόμενον τὸ περὶ τούτου ἐκδοθὲν πατριαρχικὸν σιγίλλιον. (²) Ζαβίρας.

Ὁ προσωπικῶς γνωρίσας τὸν Νικόδημον Ζαβίρας λέγει περὶ αὐτοῦ ταῦτα.

«Ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, καὶ λατινικῆς γλώσσης, εὐδοκιμήσας μᾶλλον » ἐν τῇ ῥητορικῇ εὐῤῥοίᾳ τοῦ λόγου. Οὗτος ὁ κλεινὸς ἀνὴρ ἐν Πέστῃ ἔτι ὢν » μοὶ ἔδειξε τὴν θεολογίαν τοῦ Κορεσίου, τὴν ὁποίαν, ὡς μοὶ εἶπεν, ἤθελε » νὰ ἐκδώσῃ εἰς τύπον, τὴν σειρὰν εἰς τὸν Ἰώβ, τὴν ὁποίαν ὕστερον ἐξέδοτο » Ἑνετίῃσιν ὁ ὑποτακτικὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, καὶ τὴν πολύφυλλον καὶ διεξοδι- » κὴν ἐκείνην θεολογίαν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Δαμωδοῦ, ἀλλ' ὁ θάνατός του » ἐστέρησε τὸ γένος μας τοῦ τόσου καλοῦ ».

—Λόγοι ψυχωφελεῖς ἤτοι ῥομφαία δίστομος κατὰ τοῦ διαβόλου. Ἐν Βιέννῃ 1788.

—Λόγοι ἐκφωνηθέντες ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου 1755—56.

Καισάριος Δαπόντες.

Κωνσταντῖνος ὁ Δαπόντες ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλῳ, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, εἴτε χάριν ἐμπορίας εἴτε καὶ εὐρυτέρας μαθήσεως ἕνεκα, ἦλθεν εἰς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν του. Ὁ ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος προσέλαβε τὸν Δαπόντεν ὡς δεύτερον γραμματέα τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐλῆς, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν πρόξενον ἐν Ἰασίῳ.

Ἅμα εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον ἑλληνικὰς ἡγεμονίας ἀνέπνευσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ζείδωρον τῆς ἐλευθερίας αὔραν, καὶ εἶδεν ἐκεῖ καταβαλλόμενα τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος δὲν ἔπαυσεν ὀνειρευόμενος τὴν ἀνάστασιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Εἶδα κ' ἐγὼ (ἐν ὀνείρῳ) χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
τριάκοντα δὲ καὶ ὀκτὼ ἐπὶ ἑπτακοσίους,
Κυριακῇ ξημέρωμα, δώδεκα Νοεμβρίου,
μνήμη τοῦ Ἐλεήμονος ἔστωντας τοῦ ἁγίου,
τὴν κατοικίαν ἔχωντας στὴν κούρτην τῆς Βλαχίας,
καὶ δεύτερος γραμματικὸς ὤντας τῆς αὐθεντίας.
Ἕν' ἀετὸν δικέφαλον στὸν οὐρανὸν ἀπάνω
ἔλαμπεν ὡς ὁ ἥλιος, νὰ μὴν εἰπῶ παράνω,
ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τοῦ σεβασμίου,
ἀπὸ τὸ μέρος ἴσια τοῦ βήματος τοῦ θείου,
μὲ στέφανον βασιλικὸν ἐπὶ τὴν κεφαλήν του,
μ' ἕναν σταυρὸν ὡς σύνηθες ἐπὶ τὴν κορυφήν του.
Ἀετὸς, στέφανος, σταυρὸς, ὅλος σχηματισμένος
δι' ἄστρων ἄμετρα λαμπρῶν κεχαρακτηρισμένος.
Πλησίον δὲ τοῦ ἀετοῦ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος,
μαζὴ μὲ τὴν μητέρα του, μὲ τὸν σταυρὸν κ' ἐκεῖνος.

Ταῦτα ἰδὼν ἀγαπητὲ μ' αὐτὴν τὴν ὅρασίν μου,
θάμβος κατέλαβεν εὐθὺς τὴν ταπεινήν ψυχήν μου·
Θεωρῶ δὲ τὸν ἀετὸν, τὸν πρώην ὑψωμένον
ἀπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν, τόσον χαμηλωμένον,
ὁποῦ μ' ἐφαίνονταν τὸ πῶς μπορῶ νὰ τὸν πιάσω. . . . (¹).

Ἐν ἔτει 1746 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μαυροκορδάτου εἰς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὑπεδέχθη εὐνοϊκῶς. Ἀκολουθήσας δὲ τὸν Χάνην ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα δύο Πελοποννήσιοι κατεμήνυσαν αὐτὸν εἰς τὸν μέγαν βεζίρην, πλάσαντες διαφόρους συκοφαντίας. Ὁ μέγας βεζίρης ζητήσας ἄλλοτε τὸν Δαπόντεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἀρνηθέντα εὗρε τὴν περίστασιν κατάλληλον ἵνα ἐκδικηθῇ. Ὅθεν συλληφθεὶς ὁ δυστυχὴς κατὰ διαταγήν του ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακὰς, καὶ προσαχθεὶς ὕστερον ἐνώπιον τοῦ πρωθυπουργοῦ ἤκουσεν ἀπὸ στόματος αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς φυλακίσεως, ὅτι δῆθεν μετέβη εἰς Ῥωσσίαν πρὸς ἐκχριστιάνισιν τῶν ἐκεῖ Τούρκων, παρεμπόδισε τὴν πληρωμὴν τοῦ τεταγμένου φόρου, εἶχε περιουσίαν ἀναβαίνουσαν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας γροσίων, σταῦλον πολυτελέστερον τοῦ μεγάλου βεζίρου, καὶ ἐν τέλει διαταχθεὶς ἵνα μετρήσῃ 15,000 γροσίων, ἀναβιβασθείσας ὕστερον εἰς 27,500, ἐῤῥίφθη πάλιν εἰς τὸ δεσμωτήριον (27 Μαρτίου 1747) (²).

Ἐν τῇ φυλακῇ συνέγραψε τὸν γνωστὸν *Καθρέπτην τῶν Γυναικῶν*, ἐν ᾧ ἀναμὶξ ἐστιχούργησεν ὅσα τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἄλλων συγγραμμάτων εἶχεν ἀναγνώσει, προσθεὶς καί τινας τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου του. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ πάντων ἐν αὐτῷ διαμνημονεύει ἔργα ἐναρέτων καὶ σοφῶν γυναικῶν ἐπέγραψε τὸ σύγγραμμα Καθρέπτην τῶν Γυναικῶν

. . . . γιατὶ ἐδῶ κοιτάζει
ἡ κάθε μιὰ τοῦ λόγου της καὶ βλέπωντας σπουδάζει
νὰ στολισθῇ καὶ νὰ φθιασθῇ καὶ αὐτὴ καθὼς τυχαίνει
ὅσον καλὴ καὶ εὔμορφη, ὡσὰν αὐτὴ νὰ γένῃ.

Λυτρωθεὶς ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Δαπόντες ἀπῆλθεν εἰς Ἄθωνα καὶ τὸ μοναχικὸν ἐνδυθεὶς σχῆμα μετωνομάσθη Καισάριος, καὶ ἠσκήτευεν ἐν τῇ μονῇ Ξηροποτάμου, ἔνθα καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε περὶ τὸ 1789 ἔτος.

Ὁ Δαπόντες ἦν ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων καὶ πολυγραφικωτέρων τοῦ καιροῦ του, τρίβων περὶ τὴν θεολογίαν, μελῳδὸς, καὶ στιχουργὸς

(¹) Καθρέπτης τῶν Γυναικῶν, τόμ. Β'. σελ. 400
(²) Αὐτόθι σελ. 290 κλπ.

οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων, μὴ τηρῶν ὅμως οὐδεμίαν εἰς τὰ συγγράμματά του τάξιν, ἀλλὰ συνεχῶς ἀναμιγνύων ἀκαταλλήλως τὸ σπουδαῖον μετὰ τοῦ γελοίου, τὴν Γραφὴν μετὰ τῆς Μυθολογίας κλπ.

Συγγράμματα.

—Καθρέπτης Γυναικῶν. Ἐνετίῃσι 1766. Τόμοι δύο σελ. 428+556. (Ἡ στιχηρὰ αὕτη συγγραφὴ περαιωθεῖσα τῇ πρώτῃ Μαρτίου 1763 προσφωνεῖται, ὑπὸ τοῦ Δαπόντε εἰς τὴν Ἑλένην Μαυροκορδάτου, σύζυγον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Γρηγορίου Καλλιμάχη, καὶ ἐξεδόθη ἐπιστασίᾳ Θωμᾶ Μανδακάσση, προτάξαντος ἐπίγραμμα εἰς ἔπαινον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ Δαπόντε, καί τινα ἐν τέλει στιχουργήματα, ἐξ ὧν ἓν εἰς ἔπαινον τοῦ πρὸς ἔκδοσιν ἀναλώσαντος Κωστῆ Ἀβράμη Νεοχωρίτου. Ἡ ἔκδοσις ὅμως δὲν ἐγένετο μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας, καὶ ὁ Δαπόντες εἰς ἓν τῶν ἔργων του (Λόγοι Πανηγυρικοὶ) μέμφεται τὸν Μανδακάσσην, ὡς νοθεύσαντα καὶ ἀμαυρώσαντα τὸ ποίημά του).

—Λόγος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας περὶ ἐξόδου ψυχῆς, καὶ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας, μεταφρασθεὶς εἰς ἁπλῆν διάλεκτον διὰ στίχων πολιτικῶν παρὰ Κ. Δαπόντε. Ἐνετίῃσι 1763.

—Πατερικὸν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου πάπα Ῥώμης, ἐν ᾧ περιέχονται βίοι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ὁσίων πατέρων, ὑπ' αὐτοῦ μὲν λατινιστὶ συγγραφέντες, παρὰ δὲ τοῦ μακαρίου Ζαχαρίου πάπα Ῥώμης εἰς τὸ ἑλληνικὸν μεταφρασθέντες, νῦν δὲ εἰς τὸ κοινὸν παρὰ Κωνσταντίου Δαπόντε τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Σκοπέλων (sic), πρὸς χρῆσιν κοινὴν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων· ἀφιερωθὲν δὲ τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς Ῥημνίκου τῆς ἐν Κραγιόβᾳ, κυρίῳ κυρίῳ Καισαρίῳ, οὗτινος δαπάνῃ νῦν πρῶτον καὶ ἐτυπώθη αψπ' Ἐνετίῃσι 1780, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. (Εἰς 8^ον^ μέγα σελ. 608). Ἐφιλοπόνησε τὴν μετάφρασιν ταύτην ἐν ἔτει 1777. Εἰς τὸ τέλος ἀναγινώσκεται. «Ἐγράφη οἰκείᾳ χειρὶ ἐν τῇ παροικίᾳ τοῦ ἁγίου ὄρους, ἐν τῇ ἱερᾷ, » Βασιλικῇ τε, καὶ πατριαρχικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων μεγαλομαρτύρων » τοῦ Χριστοῦ Τεσσαράκοντα, τῇ ἐπιλεγομένῃ πρώην μὲν τοῦ Χειμάῤῥου, » ὕστερον τοῦ Ξηροποτάμου, νῦν δὲ Χλωροποτάμου ». Ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ εὕρηνται τοῦ αὐτοῦ Δαπόντε—Βίος Γρηγορίου—Διάφοροι ὕμνοι ἐν τέλει ἑκάστου τῶν τεσσάρων βιβλίων—Βίος καὶ πολιτεία ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως—Ἐγκώμιον διὰ στίχων εἰς τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον—Ἕτερον εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον—Ὕμνος εἰς τὴν Παναγίαν—Ἐγκώμιον φυλακῆς—Μεγαλυνάρια καὶ ἐγκώμιον διὰ στίχων εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον—Ὠδάρια εἰς τοὺς ἀρχιστρατήγους Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ—Χαιρετισμοὶ διὰ στίχων εἰς τὴν Παναγίαν).

—Χρηστοήθεια, Ἐνετίῃσι 1770. (Προσφωνεῖται ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος τυπογράφου Δημ. Θεοδοσίου εἰς τὸν ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατρίδην Μαρούτσην. Ἐν τῇ Χρηστοηθείᾳ περιέχονται ἐκτὸς πολλῶν καὶ διαφόρων ἄλλων, διὰ στίχων μετάφρασις τῶν γνωμικῶν τοῦ Κάτωνος, Φωκυλίδου, Πυθαγόρου, πίνακος τοῦ Κέ-

βητος, περὶ ψυχῆς Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὕμνοι καὶ διηγήσεις, ἐπιστολαί, νουθετικὸν ποίημα, μετάφρασις τεσσάρων διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ, διήγησις περὶ τοῦ ἐν Σαντορίνῃ σεισμοῦ, κλπ).

—Ῥόδον τὸ ἀμάραντον. 1778.

—Λόγοι πανηγυρικοὶ διὰ στίχων. Ἐνετίῃσι 1779.

—Θέατρον Βασιλικὸν, περιέχον ἱστορίας διαφόρων βασιλέων 1780.

—Γεωγραφικαὶ ἱστορίαι καὶ περὶ τῆς νέας νήσου τῆς πλησίον τῆς Σαντορίνης ἀναδοθείσης, 1775.

—Ἐξήγησις τῆς θείας λειτουργίας. Ἐν Βιέννῃ 1795.

—Τράπεζα πνευματική. Ἐν Βενετίᾳ 1779 καὶ 1780.

—Ἄνθη νοητά.

—Κῆπος χαρίτων.

—Φανάριον τῶν γυναικῶν.

—Ἐπιστολαὶ διὰ στίχων ἁπλῶν κατὰ τῆς ὑπερηφανείας καὶ ματαιότητος τοῦ κόσμου. Ἐνετίῃσι 1776.

—Βίβλος Βασιλειῶν. 2 τόμ.

—Βίοι ἁγίων ἀνδρῶν.

—Ἀνθολογία.

—Μαργαρῖται τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἤτοι λόγοι παραινετικοὶ μεταφρασθέντες εἰς τὸ ἁπλοῦν. Ἐνετίῃσι 1779.

—Ἐγκόλπιον Λογικὸν, τουτέστιν ὕμνοι εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εὐχαὶ διὰ διαφόρων μέτρων καὶ μελῶν. Ἐν Βενετίᾳ 1770.

—Ἐπιστολὴ περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου. Ἐνετίῃσι 1772.

—Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων (¹).

—Μυθολογία.

—Περὶ τῶν ἐπισήμων Γρηγορίων, Ἰωαννῶν, καὶ Γεωργίων.

—Λογικὰ δῶρα.

—Βίος τοῦ ὁσίου Ἱεροθέου τοῦ ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἐτελεύτησε τῷ ἔτει 1732.

—Βίος τῆς Ἀργυρίτιδος Προυσινῆς, ἥτις διὰ 17 ἔτη διακαρτερήσασα ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐν τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ τετελείωται (²).

—Μαρτύριον τοῦ μάρτυρος Χρήστου τοῦ Κηπουροῦ Ἀλβανίτου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μαρτυρήσαντος κατὰ τὸ 1748 ἔτος (³).

—Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπισήμων Ῥωμαίων, καὶ τινων μεγάλων συμβεβηκότων καὶ ὑποθέσεων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἔτους ἕως τοῦ ἑκατοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ τετάρτου. (Ἐν τῇ ἀνεκδότῳ ταύτῃ πραγματείᾳ του ὁ Δαπόντες ἀπαριθμεῖ τούς τε λογίους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς μετ' ἀναγραφῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν φιλομαθῶν πραγματευτῶν) (⁴).

(¹) Βρετοῦ Κατάλογος Νεοελλ. Φιλολογίας σελ. 194.—Παρ. καὶ Λόγιον Ἑρμῆν.
(²) Νέον Μαρτυρολόγιον· ὁ νεομάρτυς οὗτος ἦτο ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ μετὰ τοῦ Δαπόντε. (³) Ζαβίρας,
(⁴) Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τόμ. Α' σελ. 198.

—Ἱστορία τῶν συμβάντων τοῦ σουλτὰν Μεχμέτη, ἐπιτροπεύοντος τοῦ Κιουπρουλῆ γέροντος Μεχμὲτ πασᾶ, μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ σουλτὰν Μεχμέτη, ἐπιτροπεύοντος τηνικαῦτα τοῦ Δαμὰτ Χασὰν-πασᾶ.

—Δακικαὶ ἐφημερίδες, ἤτοι συμβεβηκότα τετραετοῦς μάχης Ὀθωμανορώσσων, πρὸς δὲ καὶ Αὐστριακῶν μέχρις ἔτους 1739 συλλεχθέντα ἀπό τε πρωτοτύπων γραμμάτων καὶ αὐτοπτῶν αὐλικῶν τῆς ἡγεμονίας Οὐγγροβλαχίας, αὐθεντεύοντος Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου Βοεβόδα τοῦ Μαυροκορδάτου, παρὰ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ ἐκ νήσου Σκοπέλου δευτέρου γραμματικοῦ τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος καὶ Κονσούλου τῶν Ἰγγλέζων (¹).

Ὁ Δαπόντες ἐπεμελήθη τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ (1736) ἔκδοσιν διαφόρων ἀκολουθιῶν, καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ (1746) τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ῥηγίνου.

Στρατηγός.

Α'. *Ἀντώνιος.* Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ ἀπὸ γονεῖς ἐκ Κρήτης ἐνταῦθα μεταναστάντας, καὶ ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἐγένετο ἀναγνώστης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἠκροᾶτο μαθήματα ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ, καταγραφεὶς μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἐκεῖ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἱδρυθέντος συλλόγου τῶν Ἀβλαβῶν καὶ συνθέσας ὡς τοιοῦτος ἐν ἔτει 1720 δύο ᾠδάρια.

Ὕστερον μετέβη εἰς Πατάβιον πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν, καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Κουτουνιανοῦ Ἑλληνομουσείου, διδάξας μετὰ κρότου, καὶ συνεπείᾳ τούτου τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς πόλεως διὰ τῆς ἀνιδρύσεως ἀνδριάντος.

Ὁ Φακκιολάτης αὐτοπροσώπως γνωρίσας τὸν Στρατηγὸν λέγει περὶ αὐτοῦ « **Nunc collegium regit vir litteris excultus et industrius Antonius Straticò qui suis institutionibus parat juventutem hanc ad graviora studia in Gymnasio capessenda** (²).

Ὁ Ἀντώνιος συνέγραψε πολλά, ἐξ ὧν ἡμεῖς γνωρίζομεν.

—Ὠδάριον περὶ τῆς θεϊκῆς ἀγάπης. (Ἐδημοσιεύθη μετὰ τοῦ κατωτέρω εἰς Ἄνθη Εὐλαβείας).

—Ἄσμα σαπφικὸν εἰς τὸν μητροπολίτην Φιλαδελφείας Μελέτιον Τυπάλδον.

—Δύο ἐπιγράμματα εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ Πατούσα.

—Μετάφρασιν διὰ στίχων ἁπλοελληνικῶν τῆς βατραχομυομαχίας τοῦ Ὁμήρου. Ἐνετίῃσι 1745.

—Διδασκαλίαν θεωρικο-πρακτικὴν περὶ τῶν πυρετῶν. Ἐνετίῃσι 1745. (Τὴν πραγματείαν ταύτην μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὁ Στρατηγὸς προτροπῇ Ἰωάννου Μόρμορη Κυθηρίου).

(¹) Τὰ δύο τελευταῖα χειρόγραφα εὕρηνται παρὰ Π. Λάμπρῳ.

(²) Ἄνθη Εὐλαβείας σελ. 23—25.

—Ἱστορικὴν μυσταγωγίαν, ὅπου ὁδηγεῖ εὔκολα μὲ τὴν μοναχὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης κάθε χριστιανὸν εἰς τὴν γνώρισιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐνετίῃσι 1750.

—Ἐπίγραμμα εἰς Κωνσταντῖνον Μαυροκορδάτον τὸν ἡγεμόνα. (συνεξεδόθη τῇ Μυσταγωγίᾳ, ἥτις προσεφωνήθη εἰς τοῦτον).

—Δύο ἐπιγράμματα εἰς τὴν διδακτορικὴν στέψιν Γεωργίου τοῦ Ὑπομενᾶ.

—Σαπφικὸν ἐπίγραμμα εἰς Ἰωάννην Ἔμον πρώην πρεσβευτὴν τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας εἰς Κωνσταντινούπολιν. (Κατεχωρήθη ἐν τῇ περὶ πυρετῶν μεταφράσει, ἣν ὁ Ἀντώνιος προσεφώνησε τῷ φιλομούσῳ τούτῳ Ἐνετῷ εὐπατρίδῃ).

Β΄. *Κωνσταντῖνος Στρατηγός*, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Ἀντωνίου.

Ἐγένετο, κατὰ Βεντότην, καθηγητὴς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐν Παταβίῳ, νομοδιδάσκαλος ἄριστος, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ ἐξέδοτο τοὺς ἐναρκτηρίους λόγους τῶν παραδόσεών του (1).

Βάρκοσης.

Α΄. *Νικόλαος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἠκροάσθη εἰς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα τὸν Μπαλάνον· ὕστερον δὲ κληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Σιατίστῃ προὐχόντων κατέστη διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ σχολῆς, ἐν ᾗ πλέον τῆς ἑξαετίας ἐδίδαξεν· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κοζάνην καὶ ἐχρημάτισε κοινὸς διδάσκαλος ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ προεστῶτες διεπληκτίσθησαν μεταξύ των, ὁ Βάρκοσης προσελήφθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου Σακελλαρίου πρὸς διδασκαλίαν τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ἓξ ἔτη τὸ τοῦ οἰκοδιδασκάλου μετῆλθεν ἐπάγγελμα. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐλθόντος εἰς Κοζάνην Ῥώσσου τινὸς, Κωνσταντίνου Τζεπὶν, ὁ Νικόλαος ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ μετὰ Δημητρίου Σακελλαρίου τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ ὕστερον μεταβὰς εἰς Τύρναβον διέτριψεν ὀλίγον παρὰ τῷ ἐκεῖ ἀρχιερατεύοντι θείῳ του. Μετ' οὐ πολὺ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακωβάκη, καὶ ἐσπούδασε τὴν γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν διάλεκτον. Ἐν δ' ἔτει 1777 μετέβη εἰς Ἰάσιον, ἡγεμονεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Μουρούζη, καὶ διορισθεὶς ἡγεμονικὸς γραμματεὺς ἐδίδασκεν ἅμα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Περὶ τὸ 1782 ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα ἐκ λοιμικῆς νόσου.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν λογικὴν, καὶ μεταφυσικὴν τοῦ Φρεδερί-

(1) Βεντότη, Συμπλήρωμα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Μελετίου.

τοῦ Θαυμαστοτέρου, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐξεδόθη ἐν Βιέννη (1795), δαπάνῃ Γεωργίου Μανούση τοῦ Σιατιστέως.

Πρὸς δ' ἔγραψεν ἐν ἔτει 1750 ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα πρὸς Ἰωαννίκιον Χαλκηδόνος, τὸν ὕστερον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. (1).

Β'. *Καλλίνικος Μπάρκοσης*, ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Νικολάου, καὶ μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Σιατίστῃ καὶ Κοζάνῃ· ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Μολδαβίαν ἠσκήτευεν εἰς τὴν ἐν Ἰασίῳ μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, τὴν καλουμένην Μπαρμκόϊ. Συνέγραψε διαφόρους λόγους ἠθικούς (2).

Ἐφραὶμ ὁ Ἀθηναῖος.

Γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐξεπαιδεύθη ἐν πρώτοις ὑπὸ Παῦλον, τὸν μετέπειτα Παΐσιον, καὶ Ἀγάπιον τὸν Βουλισμάν, ὕστερον δ' ἐλθὼν εἰς Πάτμον ἐμαθήτευσε παρὰ Γερασίμῳ τῷ Βυζαντίῳ (3). Μετέπειτα προσκληθεὶς προέστη τῆς ἐν Κύπρῳ σχολῆς, καὶ ἐπέσυρε τὴν ἀγάπην τῶν κατοίκων διὰ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, καὶ τῆς γονίμου διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐν ἔτει 1760 ἐστάλη ὑπὸ τῶν Κυπρίων εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ Μακαρίου ἐπισκόπου Κιτιαίων, ἵν' ἀναφέρῃ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὴν νῆσον συμφοράν, διὰ τὴν ἐνσκήψασαν τρομερὰν πανώλη, καὶ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος τῶν τε κρατούντων καὶ τῶν ὁμοδόξων. Ἐκπληρώσας ὁ Ἐφραὶμ τὴν ἀποστολήν του ἐπανῆλθε, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐστάλη εἰς τὴν ἐν Ἄθωνι μονὴν τῆς Λαύρας, ὅθεν παραλαβὼν μετεκόμισεν εἰς Κύπρον τὴν χάραν τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ Συνάδων, φημιζομένην ἐπὶ ὀλέθρῳ τῶν ἀκρίδων, αἵτινες τότε κατέφθειρον τὰς ἐν τῇ νήσῳ ἀμπέλους (4).

---

(1) Ζαβίρας. (2) Αὐτόθι.

(3) «Ἀπὸ γὰρ βρέφους τοῖς ἱεροῖς ἀσχολούμενος γράμμασι, καὶ διδασκάλων τυχὼν ἀγαθῶν, οἷος ἦν Παῦλος ἐκεῖνος, ὁ Παΐσιος μετωνομασθείς, ἵνα μὴ λέγω καὶ τὸν Ἀγάπιον τὸν ὑπέρ τινα ἄλλον ζηλωτὴν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀναφανέντα, ἀκτημοσύνῃ τε κεκοσμημένον, καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἀρετῶν ἀγλαΐᾳ, καὶ ἀποστολικῶς ζήσαντα μάλιστα· ἐκεῖ πανταχοῦ ἀναργύρως περιερχόμενος, τὸ ἱερὸν ἐκήρυττεν εὐαγγέλιον, στηρίζων τοὺς ὀρθοδόξους διὰ τοῦ ἐναρέτου αὐτοῦ βίου, καὶ λόγου τοῦ θείου καὶ γραφικοῦ. Ἦν γὰρ ἐκεῖνος πράξει καὶ θεωρίᾳ ἄριστος, ὡς καὶ πάντες ὁμολογοῦσι. Τί δ' ἂν εἴποιμι περὶ τοῦ ἐμοῦ γέροντος καὶ διδασκάλου Γερασίμου τοῦ μαθητοῦ Μακαρίου ἐκείνου τοῦ παμμάκαρος ὄντως καὶ τρισολβίου, ὃν καὶ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν ὁ καὶ δοξάζων τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας; Τοῦτον γὰρ καὶ χεὶρ ναρκεῖ ἐγκωμιάζειν γραφικῶς, καὶ γλῶσσα ἐπαινεῖν οὐ δύναται λογικῶς, ὡς ὄντα ἔργῳ καὶ λόγῳ μαθητὴν τοῦ τρισμάκαρος ἐκείνου Πατμίου ἀνδρός, τοῦ διδασκάλου Μακαρίου, θαῤῥῶ δὲ λέγειν καὶ ὑπὲρ τοῦτον, εἰμὴ ἀπατῶμαι». Ἐφραὶμ ἐν προοιμίῳ τῆς περιγραφῆς τοῦ Κύκκου.

(4) Κυπριανοῦ, ἱστορία Κύπρου σελ. 317.

Ὁ Ἐφραὶμ ἐπὶ δεκαεννέα ἔτη σχολαρχήσας καὶ τὸν ἱερὸν λόγον κηρύξας ἐν Κύπρῳ ἀπεφάσισε ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν. Τότε οἱ ἐν τῇ περιωνύμῳ μονῇ τῆς Θεοτόκου τοῦ Κύκκου παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ συγγράψῃ τὸ κτιτορικόν, εἰς δὲ τὰς παρακλήσεις τούτων πειθόμενος συνέγραψε κατ' Αὔγουστον τοῦ 1748 τὴν ἐν ἔτει 1751 ἐκδοθεῖσαν περιγραφὴν τῆς μονῆς ταύτης (1).

Ἐλθὼν ὁ Ἐφραὶμ εἰς Παλαιστίνην προεχειρίσθη μητροπολίτης Ναζαρέτ, καὶ τῷ 1766, ἐκλογῇ τοῦ γηραιοῦ Παρθενίου, καὶ ὁμοθύμῳ ἐπιδοκιμασίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγιοταφιτῶν πατέρων ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον, δεύτερος μὲν τὴν ἐπωνυμίαν, ἑκατοστὸς δὲ εἰκοστὸς πρῶτος ἐν τῇ σειρᾷ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Μόλις ἐκλεχθεὶς πατριάρχης ὁ Ἐφραὶμ Β' ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μολδοβλαχίαν, ἐξαιτούμενος τὸ ἔλεος τῶν ἁπανταχοῦ χριστιανῶν εἰς ἀνακούφισιν τῶν χρεῶν, δι' ὧν ὁ θρόνος ἦτο ἐπιβεβαρυμένος. Ἐν ἔτει 1768 ἠναγκάσθη ἕνεκα τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας κινηθέντος πολέμου, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Βυζάντιον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Λατῖνοι ἀνενέωσαν τὰς ἐπὶ τῶν ἁγίων τόπων ἀλόγους αὐτῶν ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας ὁ τότε ὁμογενὴς ἰατρὸς τοῦ σεχουλισλάμη, Νικόλαος ὁ Σκουλιδᾶς, ὑποκινούμενος ὑπὸ τοῦ μακαρίου Ἐφραὶμ πάντῃ ἐματαίωσε.

Ὁ Ἐφραὶμ ὁσίως καὶ εὐσεβῶς βιώσας, καὶ ἐπὶ πενταετίαν μόλις κατακοσμήσας τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων ἐτελεύτησε τῷ 1771, διαδεχθεὶς ὑπὸ Σωφρονίου τοῦ Πτολεμαΐδος (2).

Ἦν ὁ Ἐφραὶμ πολυμαθής, καὶ φιλογενέστατος, συντελέσας εἰς σύστασιν πολλῶν σχολείων, καὶ ἔκδοσιν διαφόρων ψυχωφελῶν βιβλίων. Ὁ ἀξιώσει αὐτοῦ ἐκδοὺς τὰ Ἀσκητικὰ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης, προσφωνῶν τῷ Ἐφραὶμ ἐπιφέρει.

« Πολὺς ἀτεχνῶς καὶ ὁ ζῆλος, ὃν διατελῶν ἔχεις ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν καὶ
» ἁγίων ἐν Ἱεροσολύμοις σεβασμάτων, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ κάματοι, οὓς ὑπὲρ αὐτῶν
» ἀντλεῖς, καὶ οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ μέχρις αἵματος κίνδυνοι, ὧν καὶ αὐτόπτην με
» γενέσθαι ξυμβέβηκεν· ἀλλὰ τὸ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοτόμου σου διδασκα-

(1) Ὁ Σαβίρας λέγει, ὅτι « ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἐφραὶμ εἰς τοσοῦτον σέβας καὶ ἀγάπην » τοὺς Κυπρίους ἐφείλκυσεν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιερέως αὐτῶν, πάντες » ὁμοθυμαδὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς περιφήμου ταύτης νήσου ἐξελέξαντο· ἀλλ' αὐτὸς » πρᾶος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ ὢν ἀπεῖπε τὸ πρόβλημα, καὶ λάθρα ἐκεῖθεν φυγὰς » εἰς Ἱερουσαλὴμ ᾤχετο, καὶ τὰ ἐκεῖσε ἀσκητήρια κατέλαβε ».

(2) Παλαμᾶ Ἱεροσολυμιάς, σελ. φπϐ—πέ.

» λίας δαψιλὲς καὶ ἀγλαόκαρπον οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἐξαχύσειέ τε ἀνατυπώσασθαι·
» πυκναὶ μὲν γὰρ, μᾶλλον δὲ συνεχεῖς αἱ κατ' ἰδίαν εἰσηγήσεις τε καὶ ὑπο-
» θῆκαι, αἷς τινῶν μὲν τὸν βίον καταπεπωτόκτα ἐπανορθοῖς, τινῶν δὲ διακλονού-
» μενον ἐπιστηρίζεις, τινῶν δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ καλοῦ ἑδραῖον ἐπὶ τὸ τελειότερον
» προσάγεις· ἄφθονον δὲ καὶ ἀέναον καὶ τὸ ἐπὶ κοινοῦ ἐκρέον τῶν παραινετι-
» κῶν λόγων γλυκόῤῥουν νᾶμα οὗπερ αἱ τῶν πιστευόντων καρδίαι πλουσίως
» ἐπαρδευόμεναι, ἀειθαλλεῖς τῇ εὐσεβείᾳ ἐναποδείκνυνται, τοὺς τῆς ἀρετῆς
» αὐτῶν καρποὺς ἀποδιδοῦσαι καὶ ἐν πᾶσι κατευοδούμεναι ».

Προτάττων ὁ Θεοτόκης ὡραίαν χαλκογραφικὴν εἰκόνα τοῦ Ἐφραίμ, τίθησιν ὑπ' αὐτὴν τὸ ἑξῆς δίστιχον.

Γῆς ἱερῆς Ἐφραὶμ ὅρα τὸν μέγαν ἀρχιερῆα,
οὗ φάος ἠρῷον φώτισε γαῖαν ὅλην.

Συγγράμματα.

—Περιγραφὴ τῆς σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κύκκου, ἤτοι διήγησις περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ ἀποκοιμήσεως τῆς θαυματουργοῦ ἁγίας εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς λεγομένης Κυκκοτίσσης· νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα, σπουδῇ μὲν καὶ προτροπῇ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ Πατέρων, καὶ Γερόντων τῆς Συντάξεως· εἰς εὐεργεσίαν δὲ καὶ ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἐνετίῃσι 1751. Παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ Βόρτολι· εἰς 8ον, σελ. 76. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται: Ἐπίγραμμα εἰς Ἐφραὶμ ὡς ἀπὸ τῆς βίβλου ἐξ ὀκτὼ πολιτικῶν στίχων τῶν Κυπρίων Γερασίμου ἱερομονάχου, καὶ Σωφρονίου ἀρχιδιακόνου. Στίχοι ἰαμβικοὶ καὶ κανὼν παρακλητικὸς τοῦ Ἐφραὶμ πρὸς τὴν Θεοτόκον Παρθένον.

Σεραφεὶμ ὁ Πισσίδειος, μαθητὴς τοῦ Ἐφραίμ, ἐπὶ τὸ τελειότερον μετατυπώσας τὸ Κτιτορικὸν, προσέθηκε Κανόνα τοῦ αὐτοῦ Ἐφραὶμ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1751 πυρπολισμὸν τῆς μονῆς.

—Χριστιανικὴ διδασκαλία συντομωτάτη. (Ἐτυπώθη τῷ 1775 ἐν τέλει τοῦ Κτιτορικοῦ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι μονῆς τοῦ Σουμελᾶ ὑπὸ Μεταξοπούλου).

—Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Θεομήτορος. (συνεξεδόθη τῇ εὐαγγελικῇ Σάλπιγγι Μακαρίου).

—Ἀπαρίθμησις τῶν λατινικῶν νεωτερισμῶν, παρὰ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου Ἐφραίμ, πρὸ τῆς ἱεραρχίας του, πρὸς τὸν Χούρι Ἰωσὴφ ζητήσαντα ἐνθέρμως αὐτούς. (Χειρόγραφον παρὰ Σ. Οἰκονόμῳ).

—Τυπικὴ διάταξις τῆς κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης. Ἐνετίῃσι 1756. (Περιέχει τὴν ἐν ἔτει 1210 ἐν 170 ἄρθροις διάταξιν Νείλου ἱερομονάχου, τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς τοῦ Μαχαιρᾶ. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται τοῦ Ἐφραὶμ —Ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα, καὶ Κανὼν Παρακλητικὸς εἰς τὴν Θεοτόκον τοῦ Μαχαιρᾶ).

Ὁ Ἐφραὶμ ἐδαπάνησεν εἰς ἔκδοσιν διαφόρων βιβλίων, ὡς τῆς ἐν 1769 ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου ἐκδοθείσης ὀρθοδόξου διδασκαλίας Μελετίου Πηγᾶ,

Λαυσαϊκοῦ, τῶν εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Γαζῆ ὑπομνημάτων Νεοφύτου, τοῦ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων συνταγματίου, Γερασίμου ὑπομνήματος εἰς τὸ Δ' Γαζῆ, κλπ.

Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης.

Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῆς Πελοποννήσου ἐκ γονέων Ἑβραίων, ὁμολογησάντων τὸ χριστιανικὸν δόγμα. Κομιδῇ νέος προσελήφθη ὑπὸ τοῦ θείου του, ὕστερον ἀρχιερατεύσαντος ἐν Βλαχίᾳ, καὶ ἐμαθήτευσε κατὰ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὕστερον δ' ἐν Πάτμῳ παρὰ Γερασίμῳ τῷ Βυζαντίῳ. Ἐλθὼν εἶτα εἰς Ἰωάννινα ἠκροάσατο Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, καὶ μεταβὰς εἰς Ἄθωνα ὑπέδυ τὸ μοναχικὸν τριβώνιον, καὶ ἐμόναζεν ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον, διδάσκων καὶ εἴς τινας τῶν νέων μοναχῶν τὰ γραμματικά.

Παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἐπὶ λόφου πρὸς ἀνατολὰς κειμένου ἀνηγέρθη τῇ φιλομούσῳ ἐνεργείᾳ τοῦ προϊσταμένου τῆς μονῆς Νεοφύτου ἡ Βατοπεδινὴ σχολή, εἰς τὴν σχολαρχίαν τῆς ὁποίας προσεκλήθη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1749 ὁ Καυσοκαλυβίτης, ἀναμφιβόλως πολὺ συνεργήσας εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἵδρυσιν (¹). Ὕστερον δὲ μεταβὰς ἐδίδαξεν ἐν Χίῳ, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς Βλαχίαν, ἔνθα μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα Ἀλέξανδρος. Τῷ 1770 διέτριβεν ἐν Τρανσυλβανίᾳ, ὅπου καὶ συνέταξε τὸ Κτιτορικὸν τοῦ Σουμελᾶ. Ὕστερον δ' ἐπανελθὼν εἰς Βλαχίαν παρέμεινε μέχρι τελευτῆς. Μὴ δυνάμενος ἵνα πορίζηται ἐνταῦθα τὰ πρὸς λιτὸν βίον συντελοῦντα ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Ῥωσσίᾳ Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν ὅπως τῷ εὕρῃ θέσιν τινα. Ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιστολῇ ἐκτραγῳδεῖ ὁ ἀείμνηστος τοῦ γένους διδάσκαλος τὰς κακουχίας καὶ στερήσεις αὐτοῦ. « Κατέλαβέ με, λέγει, ὁ χειμὼν ἐν οἰκήματι πάντῃ ἀνευθέτῳ εἰς » παραχειμασίαν . . . Ἀνεμοβροχίζομαι διὰ τῶν πάντῃ ἀναπεπταμένων » θυρίδων, καὶ τρόπον κοχλίου καθ' ἑαυτὸν συστρεφόμενος ἐνειλοῦμαι » πρὸς τὸ νυκτερινὸν ψῦχος καὶ πρὸς τὸ ἐπισυμβαῖνον ἀνεμόβροχον, » κἀντεῦθεν μὴ ἔχων ποῦ κλίνω τὴν κεφαλὴν πάσχω τὰ αὐτὰ μᾶλ- » λον δὲ καὶ χείρω τῶν ἐν τῇ Πουσκαρίᾳ καθειργμένων, ὁπότε οὐδ' » οὗπερ ἐκεῖνοι ἀπολαύουσιν ἡμερινοῦ φωτὸς διὰ τῆς θυρίδος μετέ- » χω· ἀλλὰ ταῖς παρατυχούσαις σανίσι καὶ οἷς περιβέβλημαι ῥα-

(¹) Τῷ 1753, προνοίᾳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ Βατοπεδινὴ σχολὴ ἐπεκταθεῖσα μετωνομάσθη Ἀθωνιὰς Ἀκαδημία. (Δωροθέου Εὐελπίδου, οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν Ἀθήναις 1867. προλεγ.) —Πανδώρα, τόμ. ΙΗ'. σελ. 146.

» κίοις καταφράξας ἐν σκότῳ τὴν ἡμέραν οἴκοι διάγω· τὰ γὰρ τῶν » πάντη ἀσυναρμόστων θυρῶν, αἵτινες εἰς ὥραν χειμέριον οὐδὲν διαφέ» ρουσι κεκλεισμέναι ἢ ἀνεῳγμέναι, παρώσειν με τέως δοκῶ ».

Ὁ Νεόφυτος ἀπεβίωσεν ἐν Βουκουρεστίῳ περὶ τὸ ἔτος 1780.

Ὁ Καυσοκαλυβίτης, εἰ καὶ χλευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ, ὑπερεπαινεῖται ὅμως ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, Ὁ Βιλλουασὼν ἐν προλεγομένοις εἰς Ὅμηρον λέγει « Ille autem Neophytus recentium graecorum in graeca grammatica facile princeps ». Ὁ Ῥεΐζιος ἀποκαλεῖ τὸ εἰς Γαζῆν Ὑπόμνημα τοῦ Νεοφύτου « plenissimus et erudissimus commentarius ». Καὶ ὁ περιώνυμος Βόλφιος « de ipso libro, quo doctissimi grammatici pars difficillima arte subtili veterumque ingenio digna illustratur, dicendi alia fortasse occasio erit melior »· καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Καυσοκαλυβίτου ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀκόμη ἄνδρες βαθεῖαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γνῶσιν ἔχοντες (¹) ».

Ὁ Νεόφυτος θεωρεῖται καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου μονολεκτικῶς, ἐνῷ πρότερον ἐπεκράτει ἡ ἐπαχθὴς μέθοδος τῆς λεγομένης ψυχαγωγίας, τῆς δι' ἐπισωρεύσεως δηλονότι ἁπάντων τῶν συνωνύμων ἑρμηνείας· τὸ σύστημα τοῦ Καυσοκαλυβίτου πληρέστερον ἐφήρμοσαν καὶ θριαμβευτικῶς διέδωκαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης, καὶ Γρηγόριος ὁ Κωσταντᾶς.

Ὁ Φωτιάδης ἐποίησε πέντε ἐπιγράμματα ἐξυμνοῦντα τὴν σοφίαν τοῦ Νεοφύτου, Δημήτριος δὲ ὁ Μανδακάσης τὸ ἑξῆς.

Κεύθει Νειοφύτοιο δέμας κόνις ἠδ' ὀλιγίστη,
Οὐ μὴν τοῦδε πόνων ἰδμοσύνης τε κλέος.
Ὃς γὰρ Ἑλλάδι δὴν ἐκσπασθεῖσαν προθελύμνως
Ἑλλάδα γλῶσσαν ἑοῖς ἀμπεφύτευκε πόνοις.
Ἰδμοσύνην δ' ἔκφηνεν ἑὴν ἅλις οἷς ἐνὶ δέλτοις.
Ζώει ἄρ' εὐκλεέως κἂν θάνε σωματίῳ.

Συγγράμματα.

—Ἐκλογὴ τοῦ Ψαλτηρίου παντὸς καὶ εὐχὴ, συλλεγεῖσα παρὰ Νεοφύτου Ἱεροδιακόνου Πελοποννησίου τοῦ ἐξ Ἑβραίων. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Ἄθωνος 1759, καὶ ἐν Βενετίᾳ 1784.

—Θεοδώρου Γραμματικῆς εἰσαγωγὴ τῶν εἰς τέσσαρα εἰς τὸ τέταρτον ὑπόμνημα. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1768. (Μέγα 4ον ἐκ σελίδων 1400. Ἀθανάσιος ὁ

(¹) Κ. Ἀσωπίου, Προλεγόμενα εἰς Β' περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Συντάξεως.

Πέριος συνοψίσας ἐξέδοτο τῷ 1787 τὰ γραμματικὰ ταῦτα ὑπομνήματα τοῦ Νεοφύτου εἰς ἕνα τόμον ἐκ σελίδων 487. Εὐγένιος δὲ ὁ Βούλγαρις ἀπέκρινε τὸ ὑπόμνημα τοῦ Καυσοκαλυβίτου, γράψας Κριτικὰς ἐπιστάσεις, ἐκδοθείσας τῷ 1806).

—Προσκηνυτάριον τοῦ ἁγίου ὄρους. Ἐνετίῃσι . . .

—Περὶ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

—Κατὰ Καλβινιστῶν.

—Βίος Μελετίου Πηγᾶ. (Προσετέχθη τῆς ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐν ἔτει 1769 γενομένης ἐκδόσεως τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας).

—Ἐγχειρίδιον περιέχον τὸν παρακλητικὸν κανόνα. Ἐνετίῃσι 1776.

—Ἡ θεία καὶ ἱερὰ ἀκολουθία τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου τῶν ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ ἱεροῦ Χριστοφόρου, τῶν ἐν Μελᾷ ὄρει ἀσκησάντων, ἢ καὶ ἡ ἱερὰ ἱστορία τῆς βασιλικῆς μονῆς τοῦ Σουμελᾶ, βίος τε καὶ πολιτεία τῶν ἄνωθεν ὁσίων πατέρων κλπ. ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. (Ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1775 ὑπὸ Παρθενίου Μεταξοπούλου τοῦ Τραπεζουντίου).

—Ἐπιγράμματα περὶ τῶν γραψάντων περὶ τοῦ ὄρους τοῦ Μελᾶ, εἰς τὸ ἡγιασμένον ὄρος τοῦ Σουμελᾶ, εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν, καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον. (συνεξεδόθησαν τῷ ἀνωτέρω).

—Πολιτικοὶ νόμοι ἢ ἐξήγησις τῶν ἱερῶν κανόνων τῶν Συνόδων.

—Ἐγχειρίδιον ἀποδεικτικὸν περὶ τοῦ ὅτι χρεωστοῦσιν οἱ χριστιανοὶ συχνώτερον νὰ μεταλαμβάνωσι τὰ θεῖα μυστήρια. Ἐνετίῃσι 1777 (Ἀμφιβάλλεται ἂν ἦνε ἔργον τοῦ Νεοφύτου).

—Σχόλια εἰς τὸν Θουκυδίδην.

—Περὶ τῶν λεγομένων Φράγκ-Μαζόνων.

—Φιλόσοφος ἢ Θεϊστής.

—Σχόλια εἰς τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους.

—Ἐξήγησις τοῦ περὶ φιλίας λόγου τοῦ Λουκιανοῦ, καὶ τοῦ περὶ τυραννίας [1].

—Περὶ τοῦ Ἐπιταφίου Φωτός. (Χειρόγραφον παρὰ Σοφ. Οἰκονόμῳ).

—Ἐπιστολαί.

Πρὸς τούτοις ὁ Καυσοκαλυβίτης ἔγραψε μολδαβιστὶ—Ἀνατροπὴν τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1803, καὶ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετενεχθεῖσαν ὑπὸ Ἰωάννου Γεωργίου, καὶ ἐπιμελείᾳ Γεωργίου Γάτζου ἐν Ἰασίῳ τυπωθεῖσαν τῷ 1818.

Κυπριανὸς Ἀλεξανδρείας.

Ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ, καὶ ἐμαθήτευσεν ἐν Πάτμῳ παρὰ Μακαρίῳ, συμμαθητὴς γενόμενος Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Ἐλθὼν ὕστερον εἰς Ἰωάννινα διήκουσε παρ' Εὐγενίῳ τῷ Βουλγάρει τὴν ῥητορικὴν, θεολογίαν, καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν [2]. Προσκληθέντος τοῦ Εὐγενίου

(1) Ζαβίρας.

(2) Κατὰ λάθος ὁ Κωνστάντιος λέγει, ὅτι ὁ Κυπριανὸς διήκουσεν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι

εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναδεχθέντος τὴν σχολαρχίαν τῆς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας, συναπῆλθε καὶ ὁ Κυπριανὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παρέμεινεν ἐνταῦθα διδάσκων κατ' οἶκον εἴς τινας τῶν εὐγενῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐξορισθέντος ὑπὸ τῆς Πύλης Παϊσίου τοῦ μητροπολίτου Κύπρου, κατεπείσθη ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ὁ Κυπριανὸς ἵνα δεχθῇ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς πατρίδος του· ἐλθὼν δ' εἰς Κύπρον καὶ εὑρὼν ἰσχύον τὸ ὑπὲρ τοῦ Παϊσίου κόμμα, φρονίμως ποιῶν παρῃτήθη ὑπὲρ αὐτοῦ (¹), καὶ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετ' οὐ πολὺ προσκληθεὶς εἰς Ἄθωνα ὑπὸ Εὐγενίου διωρίσθη διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν γραμματικῶν μαθημάτων. Ἕνεκεν ὅμως τῆς ἐπελθούσης διαιρέσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων τὸν Βούλγαριν, τῶν δὲ συμπαθούντων ὑπὲρ Παναγιώτου τοῦ Παλαμᾶ, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐν ἔτει 1766, παραιτηθέντος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου, προεχειρίσθη τοιοῦτος ὁ Κυπριανός, ὅστις ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη πατριαρχεύσας παρῃτήθη ἐν ἔτει 1783 ὑπὲρ Παρθενίου, καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτελεύτησεν ἐνταῦθα τῷ 1787 (²).

Ἱκανὸν μαρτύριον τῆς παιδείας τοῦ ἀνδρὸς ἔστω ἡ μετὰ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως φιλία· οὗτος προσφωνῶν τῷ Κυπριανῷ τὸν δεύτερον τόμον τῶν τοῦ Θεοδωρήτου Σωζομένων λέγει. « Ἀλλ' ἔμοιγε » ἄλογον παρὰ τὰ εἰρημένα καὶ οὐδὲ ὀφειλῆς ἐκτὸς ἀποφαίνει τὴν » ἀφοσίωσιν καὶ ἡ μετὰ σοῦ ἀφοσίωσις, Πάτερ, ἀνέκαθεν, ἐξ οὗ μάλα » βραχείας τῆς συντριβῆς τε καὶ ὁμιλίας ἐγγενομένη συνήθεια, καὶ » ὁ ἐξ αὐτῆς εἰς βάθος μοι ἐντετηκὼς ἀκραιφνὴς ἔρως, αἵ τε περὶ τοὺς » λόγους, τὰ καλὰ ἡμῶν παιδικά, κοιναὶ μελέται καὶ συνουσίαι καὶ » συνασκήσεις, αἷς πῇ μὲν ἀλλήλων τὸ τοῦ νοῦ πτερὸν ἦμεν ποτὲ » διανιστῶντες καὶ διατείνοντες, ποῖ δὲ καὶ ἄλλους ἅμα, τό γε καθ' » ἑαυτούς, ἐπὶ ὁμοίαν πτῆσιν παραγυμνάζοντές τε καὶ διαθήγοντες ».

Ἔγραψεν ὁ Κυπριανός, κατὰ Ζαβίραν, Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

Μανασσῆς Ἠλιάδης.

Ἐγεννήθη ἐν Μελενίκῳ τῆς Μακεδονίας, καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτω-

σχολῇ, ἱεροδιάκονος ὢν τοῦ Εὐγενίου. Βλ. Οἰκονόμου, Ἀπαρίθμησιν τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. (Πανδώρα 1864, σελ. 599).

(¹) Κυπριανοῦ, Ἱστορία Κύπρου, σελ. 317.

(²) Ζαβίρας.

σιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων παρ' Ἀλεξάνδρῳ Τυρναβίτῃ, μετάβας εἰς Ἰταλίαν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Παταβίου καὶ τῆς Βονωνίας. Ἐλθὼν εἰς Βλαχίαν μετήρχετο εὐδοκίμως τὴν ἐπιστήμην, διδάσκων ἅμα καὶ τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ὑψηλάντου ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν πρὸς κατάρτισιν ἐν τοῖς φυσικομαθηματικοῖς, καὶ ἀγορὰν τῶν ἀπαιτουμένων ἐργαλείων διὰ τὴν πειραματικὴν τῶν ἐπιστημῶν τούτων διδασκαλίαν (¹). Ἐπανελθὼν δ' εἰς Δακίαν καὶ ἐπ' ὀλίγον διδάξας ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα περὶ τὰ 1785.—Χάριν περιεργείας ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς, ἐκ τοῦ αὐτογράφου αὐτοῦ σημειωματαρίου.

« ͵αψνδ' Μαΐου λ' ἠρξάμεθα σὺν Θεῷ τῆς Λογικῆς πραγματείας.

» εἰκοστῇ δευτέρᾳ, μηνὸς μεταγειτνιῶνος, ἡμέρᾳ παρασκευῇ, ὥρᾳ » ιβ' τῆς ἡμέρας, ὁ μακαρίτης Ἀμβρόσιος αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο, τεττάρων » ἡμερῶν κλινήρης γενόμενος, οὐ πάνυ χαλεπήν τινα ἀνατλὰς νόσον.

» ͵αψνέ Ἰουνίου ιϛ' ἐτελειώσαμεν τὴν Λογικήν.

» » ιθ' ἠρξάμεθα τῆς Φυσικῆς, μετὰ τῆς Ῥητορικῆς τοῦ » Κορυδαλλέως τῆς εἰς τὰς Ἑρμογένους ιδ' στάσεις.

» ͵αψνέ μηνὸς Ἰουλίου κ', ἡμέρᾳ δ', ὥρᾳ δ' τῆς ἡμέρας, ὁ μακαρίτης » παπὰ κὺρ Ἰωαννίκιος τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε, πεντήκοντα ἡμερῶν νόσων » ὑπομείνας.

» ͵αψνϛ' Μαΐου κή, ἠκολούθησε θανατικὸν εἰς Βουκουρέστιον, καὶ τὴν αὐ- » τὴν ἡμέραν ἐφύγαμεν ἀπὸ Βουκουρέστι εἰς Τζάραν, καὶ μετὰ μῆνα εἰς Γίρ- » γεβον, καὶ εἰς Τζερβένδοβα μετ' ὀλίγον.

» ͵αψνζ' Ἰαννουρίου ιγ' ἐγυρίσαμεν ἀπὸ τὰ φευγατίᾳ εἰς τὸ Βουκουρέστι, » παύοντας τὸ θανατικὸν, καὶ ἀρχομένου Φεβρουαρίου ἠρξάμεθα καὶ ἡμεῖς » πάλιν τῶν μαθημάτων.

» ͵αψνζ' Ἀπριλίου θ', τελειώσαντες τὰς δύο ῥητορικὰς, τὴν τοῦ Κορυδαλ- » λέως εἰς τὴν τοῦ Ἑρμογένους, καὶ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου » τοῦ ἐξ ἀποῤῥήτων, ἠρξάμεθα τῆς περὶ Οὐρανοῦ πραγματείας τοῦ αὐτοῦ » σοφωτάτου κυρίου Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως, ἀναγινώσκοντες αὐτὴν μετὰ » τοῦ λειπομένου τῆς φυσικῆς.

» ͵αψνζ' Ἰουλίου ζ', ἐπῆρα τὸν Νικολάκην ἀνεψιὸν τοῦ ἁγίου Μυρέων νὰ » τὸν διαβάζω διὰ τριάντα γρόσια τὸν χρόνον.

» ͵αψνζ' Ἰουλίου ιέ, ἐπῆγαν τὰ ἐξαδέλφιά μου εἰς Σιμπίνι.

» Ὀχτωβρίου ἀρχομένου, ἠρξάμεθα τῆς περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ αὐτοῦ Κορυ- » δαλλέως, μετὰ τοῦ λειπομένου τῆς περὶ Οὐρανοῦ πραγματείας ἀναγινώ- » σκοντες αὐτήν.

(¹) Ἀπολογία Ἰωσήπου Μοισιόδακος—Ζαβίρας.

» αψνζ' Ὀκτωβρίου ή, ἐπῆρα τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἁγίου Δρύστρας Ἀναστάσιον
» νὰ τὸν διαβάζω.

» αψνθ' Δεκεμβρίου ἀρχομένου, κατέστην τρίτος διδάσκαλος τῆς ἐν Βου-
» κουρεστίῳ τοῦ Ἁγίου Σάββα σχολῆς, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβεστά-
» του αὐθέντου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, τὸ πέμπτον ἡγεμονεύ-
» οντος τῆς Δακίας.

» αψνζ' Δεκεμβρίου ιά, ἐτελειώσαμεν τὸ περὶ Οὐρανοῦ, ἅμα δὲ καὶ τὸ πρῶ-
» τον βιβλίον τοῦ περὶ Ψυχῆς.

» αψνζ' Δεκεμβρίου ιέ, ἠρξάμεθα τοῦ περὶ Γεννήσεως καὶ Φθορᾶς τοῦ
» Κουρσούλου, καὶ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς περὶ Ψυχῆς πραγματείας.»

Αἱ ἑξῆς δὲ σημειώσεις τοῦ Ἠλιάδη καταδεικνύουσι τὰ πενιχρὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῶν τότε διδασκόντων.

» αψξβ' Μαΐου ιέ, ἤρξατο παρ' ἐμοὶ τρέφεσθαι ὁ υἱὸς τοῦ ἄρχοντος κλοτζά-
» ρη Κωνσταντίνου Ζαγοριανοῦ πρὸς γρόσια τρία τὸν μῆνα.

» αψξβ' Μαΐου ις', συνεφώνησα μετὰ τοῦ Χατζῆ-Γιάννη Μπολέτζουγλου
» διὰ τὸν ἀνεψιόν του Δημητράκην νὰ τρέφεται παρ' ἐμοῦ πρὸς γρόσια 50 τὸν
» χρόνον. Ἔλαβα παρ' αὐτοῦ γρόσιον ἕν. Μαΐου κγ' ἀνεχώρησε.

» αψξβ' Ἀπριλίου κζ'. ἐμισθωσάμην τὸν Μανόλην διὰ νὰ μοὶ μαγειρεύῃ,
» καὶ νὰ μὲ ὑπηρετῇ πρὸς γρόσια 20 τὸν χρόνον καὶ ὄχι ἄλλο.

» αξξβ' Μαρτίου γ', ἐμισθωσάμην τὴν Ἀναστασίαν γερόντισσαν διὰ μαγεί-
» ρισσάν μου διὰ γρόσι ἓν τὸν μῆνα.

» αψνδ' Νοεμβρίου κβ' ἐσυμφώνησα μὲ τὸν μπαρμπέρην γρόσια πέντε τὸν
» χρόνον διὰ νὰ ἔρχεται νὰ μᾶς ξυραφίζῃ εἰς τὸ σπίτι μας.

» αψνέ Δεκεμβρίου ἀρχομένου, ἐσυμφώνησα μὲ πλύστραν ἕνα ἥμισυ γρόσι
» τὸν χρόνον.

» αψξά, τροφὴ τῷ Εὐσταθίῳ διὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον γρόσια δύο.
» Ἔξοδα δύο ἀντερίων δέκα γρόσια καὶ 25 παράδες».

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἠλιάδου γνωρίζομεν ἕνα μόνον λόγον ἐγκωμιαστικὸν εἰς Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἐκδοθέντα ἑλληνολατινιστὶ ἐν Λειψίᾳ 1781, καὶ τὰ ἑξῆς ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα γεγραμμένα ἐντὸς τοῦ προμνημονευθέντος σημειωματαρίου—Εἰς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Νεόφυτον τὸν Κρῆτα—Ἀλέξανδρον Τυρναβίτην (τρία),—Εἰς τὰς δέκα Κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους—Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Τζερβενοῦ—Εἴς τινα βίβλον (δύο)—Πρὸς τὸν δεσπότην Χριστὸν (δύο)—Εἰς τὸν ἡγεμόνα Σκαρλάτον τὸν Γκίκαν (δύο)—Εἰς τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Μαυροκορδάτον κλπ.

Σεραφεὶμ ὁ Πισσείδιος.

Ἐγένετο μαθητὴς Ἱεροθέου τοῦ Ἰθακησίου καὶ Ἐφραὶμ τοῦ Ἀθηναίου, καὶ τὸν μοναχικὸν προελόμενος βίον ἐμόναζεν ἐν τῇ κατὰ Κύπρον μονῇ τῆς Θεοτόκου τοῦ Κύκκου, τῆς ὁποίας ὕστερον ἀνεδείχθη πρωτοσύγγελος καὶ ἀρχιμανδρίτης. Ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἐπεστάτησεν

εἰς τὴν ἔκδοσιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ ἐν ἔτει 1774 προεχειρίσθη μητροπολίτης Ἀγκύρας.

Ὁ Σεραφεὶμ ἐγένετο πολλῆς καὶ μεγάλης ὠφελείας πρόξενος εἰς τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ χριστιανούς, διότι μεταφράσας διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τουρκιστὶ ἐξετύπωσεν αὐτὰ δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων, καὶ διένειμεν αὐτοῖς πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν.

Συγγράμματα.

—Πνευματικὴ Κιθάρα, ἢ λόγοι ψυχωφελεῖς. Ἐνετίῃσι 1783.

—Περιγραφὴ τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου (τελειοτέρα τῆς τοῦ διδασκάλου του Ἐφραίμ· ἐν τέλει ταύτης εὕρηται ἁπλοελληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Σεραφεὶμ τῆς πρὸς Ἰουστινιανὸν ἐκθέσεως Ἀγαπητοῦ τοῦ ἱεροδιακόνου).

Ὁ Πισσείδιος ἐπεμελήθη, προσθεὶς καὶ προλεγόμενα, τὴν ἔκδοσιν τῆς ὑπὸ Ἐφραὶμ τυπωθείσης τυπικῆς διατάξεως τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου Μαχαιράδος (Ἐνετίῃσι 1756), Εὐαγγελικῆς Σάλπιγγος Μακαρίου, καὶ Ῥαντισμοῦ στηλιτεύσεως (ἐν Λειψίᾳ 1758), Λαυσαϊκοῦ (1758), Θηκαρᾶ (1783) κλπ.

Κατὰ τὸν Ζαβίραν μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὴν τουρκικὴν τὰ ἑξῆς·

—Σιμάβὴ μπαχτζὲ τοναυμασί. (Βίοι Ἁγίων).

—Δαβὶδ πατισιὰχ βὲ παγαμπερὶν τεαπιχὰτ λαμλὰν πιραπέρ. (Ψαλτήριον Δαβίδ).

—Ῥοὺχ ἀφιετλεγὶ παχάρι Ζαμπιουλιαμὲ (Ἐκλόγιον Ἀγαπίου Κρητός).

Καὶ τὸ Προσκυνητάριον τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1780, ἐπιταγῇ Ἀβραμίου Ἱεροσολύμων.

Ἀντώνιος Μοσχόπουλος.

Ἐγεννήθη εἰς χωρίον Χαβριάτα τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1713, καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ συμπατριώτῃ του Βικεντίῳ Δαμωδῷ· ἀπελθὼν δ' εἶτα εἰς Βενετίαν, ἔνθα ὁ ἀδελφός του Χρύσανθος διέμενεν ἐφημερεύων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐξεπαιδεύθη τελειότερον περί τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Διορισθεὶς διδάσκαλος τοῦ ἐκεῖ ἑλληνομουσείου, ἐπανῆλθεν ὕστερον εἰς Κεφαλληνίαν, καὶ ἐδίδαξεν εὐδοκίμως, ἐκτὸς τῆς πατρίδος του, εἰς τὰς νήσους Ζάκυνθον καὶ Λευκάδα. Μεταξὺ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ μαθητῶν του ἀναφέρονται καὶ οἱ Ἰάκωβος ἱερομόναχος ὁ Κοργιαλένιος, Σπυρίδων Δαφανένας ὁ ἀρχιδιάκονος, καὶ ὁ ἱππότης Πανταζῆς Καρύδης. Ζήσας ὁ Μοσχόπουλος ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη ἐτελεύτησεν ἐν Κεφαλληνίᾳ περὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1788.

Συγγράμματα.

—Πραγματεία τῆς Πρακτικῆς Φιλοσοφίας.

—Λογική, μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τῆς τοῦ Βολφίου.

—Λογική, εἴτε στοχαστικὴ ἐπάνω εἰς τὰς δυνάμεις του ἀνθρωπίνου νοός.
—Ἐπιτομὴ τῆς Μεταφυσικῆς εἰς μέρη τέσσαρα· (ὀντολογία, κοσμολογία, φυσική, καὶ θεολογία).
—Συνταγμάτιον Θεολογικόν.
Ἐκτὸς τούτων, πάνεων ἀνεκδότων, ἔγραψεν ὁ Ἀντώνιος καὶ τὸ ἑξῆς ἐπ' ἐσχάτων ἐκδοθὲν, μετὰ προλεγομένων βιογραφικῶν, ἐξ ὧν ἠρύσθημεν τὰ ἐκτεθέντα.
—Ἐπιτομὴ τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς θεολογίας, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Κ. Ἀντωνίου Μοσχοπούλου Κεφαλλῆνος διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱερᾶς Θεολογίας, καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ Γερασίμου ἱερέως Σολομοῦ Κεφαλλῆνος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου, ἡ Κεφαλληνία, ὁδὸς Νέας Μονῆς Ἁγίου Γερασίμου, 1854. 8ον σελ. 540.

Νικόλαος Μαυροειδής.

Ἐγεννήθη τῷ 1708 ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας, καὶ ἐπαιδεύθη πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸν Δαμωδὸν, ὕστερον δ' εἰς Πατάβιον, διαπρέψας εἰς τὴν λατινικὴν φιλολογίαν, καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, καὶ προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σεραφεὶμ διωρίσθη ἱεροκήρυξ. Μεταβὰς δ' εἶτα εἰς Ἰάσιον ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, μέχρις ὅτου Παΐσιος ὁ Β' μετεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Προσκλήσει τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας μετέβη αὖθις ὁ Μαυροειδὴς εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐπανέστρεψεν εἰς Βυζάντιον. Εἰκοσιτέσσαρα ἔτη ἐδίδαξεν ἀποστολικῶς ὁ Κεφαλλὴν ἱεροκήρυξ τὸν λόγον τοῦ κυρίου εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ἐπανακάμψας δὲ μετὰ τὸ 1756 εἰς Κεφαλληνίαν μέχρι βαθυτάτου γήρως ἐξηκολούθησεν ὁ φερέπονος ἱεροκήρυξ τὸ θεάρεστον ἔργον του, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1788.

Συνέγραψεν ὁ Μαυροειδὴς καὶ ἐξέδωκεν—Ἀποστολικὸν δίκτυον, ἤτοι λόγους ψυχωφελεῖς εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστὴν, καὶ εἰς τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τῶν Χριστουγέννων. Ἐν Ἰασίῳ 1756, καὶ 1780 (1).

Σαμουὴλ ὁ Χαντζερῆς.

Ἐγεννήθη ἐξ εὐγενῶν ἐν Βυζαντίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος παιδευθεὶς δ' ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν, προεχειρίσθη μητροπολίτης Δέρκων. Ἐν ἔτει 1763 οἰκειοθελῶς παραιτηθέντος Ἰωαννικίου Γ' ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν ὁ κλεινότατος Σαμουὴλ (21 Μαΐου). Εἰς κακὴν

(1) Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐπισήμων Κεφαλλήνων.

εὑρὼν κατάστασιν τὴν ἐκκλησίαν εἰργάσθη ἀνενδότως πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων· καὶ πρῶτον ἐπλήρωσεν ἐξ ἰδίων τὴν δαπάνην τοῦ δασμοῦ τῆς νέας πατριαρχείας, μηδεμίαν παρ' οὐδενὸς καταδεξάμενος χρηματικὴν βοήθειαν· συνέστησε τὸ ὀκταμελὲς τῶν γερόντων, καὶ τὸ τετραμελὲς τῶν ἐπιτρόπων συμβούλιον, ἐποπτεῦον καὶ διευθετοῦν τὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· ὑπέταξε τὰς τέως αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου, αἵτινες πολλῶν σκανδάλων ἐγένοντο αἴτιοι· κατέστειλε τὴν ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Χίῳ ἐπαρθεῖσαν ὀφρὺν τῶν Λατίνων, ἐτίμησε πολλαχῶς τοὺς τότ' ἐπὶ παιδείᾳ πρωτεύοντας, καὶ ἐν γένει δραστηρίως ἐνήργησε πᾶν τὸ πρὸς τὴν ἀνάδειξιν τῆς ὀρθοδοξίας συντελοῦν.

Ἀλλὰ τοιοῦτον πατριάρχην βαρὺν ᾐσθάνθησαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου οἱ διεφθαρμένοι τῶν κληρικῶν, μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρωσι πλέον στάδιον εἰς τὴν ἀργυρολογίαν καὶ τὰς λοιπὰς καταχρήσεις αὐτῶν· ὅθεν συνωμόσαντες ἐκίνησαν πάντα λίθον κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀείμνηστος Σαμουήλ, μετὰ πενταετῆ πατριαρχείαν, καθαιρεθεὶς ἐξωρίσθη εἰς Ἄθωνα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1768. Διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Μελέτιος Β΄. πολυμαθὴς μὲν ἀνήρ, πλὴν ἀνίκανος ἐκείνου διάδοχος· καὶ μετὰ ἑνὸς ἔτους πατριαρχείαν πολλὰ παθὼν καὶ οὗτος ἐξωρίσθη διαδεχθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου Β΄, ὅστις ἐπὶ τριετίαν διϊθύνας τὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, παρῃτήθη, καὶ αὖθις προσεκλήθη εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Σαμουὴλ (1772). Ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου δευτέρας αὐτοῦ πατριαρχείας ὁ Χαντζερῆς κατώρθωσε τὴν ἔκδοσιν σουλτανικοῦ διατάγματος κωλύοντος τὴν εἰς τὰς δίκας καὶ τοὺς γάμους τῶν ἱερέων ἐπέμβασιν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, καὶ διατάσσοντος πολλὰ καλὰ καὶ ἐθνωφελῆ.

Μετὰ ἑνὸς ἔτους καὶ μηνὸς διοίκησιν ἀποβληθεὶς αὖθις ὁ Σαμουήλ, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν νῆσον Χάλκην διεβίωσεν ἡσυχάζων μέχρι τελευτῆς ([1]).

» Ἦν ὁ παναγιώτατος οὗτος Σαμουήλ, λέγει Σέργιος ὁ Μακραῖος, τὴν πατρίδα Βυζάντιος, φύσεως καὶ τέχνης εὐημερίᾳ πολλὴν συνειλοχὼς ἐκ παιδὸς τὴν εὐμάθειαν· γενόμενος δὲ μητροπολίτης Δέρκων, καὶ τὸ περιὸν τῆς φρονήσεως αὐτοῦ καὶ δραστηρίου φύσεως καὶ ἀγχινοίας ἐν πολλοῖς προσμαρτυρήσας, καὶ εὐνοίας τυχὼν παρὰ τῶν τότε βαρυτίμων γερόντων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ἐν δυνάμει ἀρχόντων, τῶν ἰδιαιτέρων λόγων καὶ βουλευμάτων αὐτοῖς κοινωνὸς ἦν, καὶ τὸν θρόνον ἐξῆς προβιβάσας, τῶν λίαν ἐντίμων ἁγίων ἀρχιερέων ἐγνωρίζετο· ὁ δέ, τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας ἐξ ἀρχῆς παραπολαύων,

([1]) Μακραίου, Πατριαρχικὴ Πεντηκονταετηρίς.

» καὶ πολιτικῆς φρονήσεως καὶ πράξεως συλλέγων τὸν καρπὸν, οὐδὲ λογικῆς » εὐμαθείας καὶ θεωρητικῆς φιλοσοφίας καὶ ἱερᾶς θεολογίας ἀμελῶν, ἀλλὰ » καὶ διδασκάλοις ἀδιαλείπτως ὁμιλῶν καὶ ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ ἀτρύτως φιλο» πονῶν, μεῖζον ἐφιλοτιμεῖτο ἐν αὐτοῖς προέχειν ἢ ἐν ἐκείνοις γνωρίζεσθαι· » διὸ καὶ τὰ πολλὰ ὑπεκχωρῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῇ θεωρίᾳ » καὶ μελέτῃ ἐνησχολεῖτο, καὶ τοῖς βιβλίοις προσέκειτο τὴν ἐκ τῆς ἀπραγμο» σύνης σπουδὴν τῆς περὶ τὰ βιωτικὰ ἀσχολίας προτέραν ποιούμενος . . . »

Συγγράμματα.

—Διαταγαὶ περὶ Γάμων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1767.

—Ἐπιστολαί. Κυρίλλῳ τῷ πρώην Κωνσταντινουπόλεως (1759). Τῷ μεγάλῳ ποστελνίκῳ Ἀλεξ. Ὑψηλάντῃ. Τῷ ἀγαπητῷ ἁγίῳ Προύσης Μελετίῳ (δύο). Τῷ πατριάρχῃ Μελετίῳ (δύο ἐξ Ἄθωνος 1768, ἐν αἷς περιγράφει τὴν ἐκεῖ ἐπίπονον μετάβασίν του). Τοῖς ἐν βασιλευούσῃ (δύο). Τῷ ποστελνίκῳ Νικολάῳ Καρατζᾶ (δύο). Τῷ μεγάλῳ διερμηνευτῇ Νικολάῳ Σούτσῳ (τέσσαρες). Τῷ μεγάλῳ σκευοφύλακι Ἀθανασίῳ Κομνηνῷ Ὑψηλάντῃ. Τῷ ποστελνίκῳ Κωνσταντίνῳ Μουρούζῃ. Τῷ ποστελνίκῳ Δημητράσκῳ Σούτζῳ. Τῷ ποστελνίκῳ Μιχαλάκῃ Σούτζῳ. Τῷ Ἰωάννῃ Σούτζῳ. Ἀλεξάνδρῳ Σπαθάρῃ. Τῷ ποστελνίκῳ Γεωργίῳ (1769) (1).

Ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος (2) ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ λόγοι καὶ διάφορα τοῦ Σαμουὴλ συντάγματα περιελθόντα εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, παρεδόθησαν ἐν ἔτει 1809 εἰς Ἱερεμίαν Δ' εἰς ἔκδοσιν, πλὴν δὲν ἐδημοσιεύθησαν.

Μπαλάνος Βασιλόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐγένετο εἷς τῶν λαμπροτέρων μαθητῶν Μεθοδίου τοῦ Ἀνθρακίτου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου χειροτονηθεὶς ἱερεὺς διωρίσθη σχολάρχης, καὶ ὡς τοιοῦτος μέχρι τελευτῆς παρέμεινεν. Κατὰ Ζαβίραν Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Μπαλάνου. « Ὁ δὲ ἀοίδιμος Μπαλάνος ὁ Βασιλόπουλος, ἀνὴρ ἐν πολλοῖς » ἄλλοις δοκιμώτατος, καὶ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς εἶτα ἀριστεύων, ζήλῳ » ἀνενδότῳ κινούμενος ὑπὲρ τῶν μαθητευόντων αὐτῷ καὶ ὑπὲρ παν» τὸς τοῦ γένους ἁπλῶς, ἀνεζώσθη νὰ καταστρώσῃ μίαν ὁδὸν μαθη» ματικὴν πλήρη· οὔτε ἀπέτυχεν ὁ μέγας ἀνὴρ τοῦ ἀναγκαίου καὶ » καλοῦ ἐπιχειρήματος αὐτοῦ· αὐτὸς διείληφεν ἐν δυσὶ τόμοις ὅλοις » [illegible] στοιχείων τοῦ Εὐκλείδους, περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ [illegible], περὶ τῆς τριγωνομετρίας, εἴτε τῆς ἐπιπέδου εἴτε τῆς [illegible] περὶ τῶν τμήσεων τῶν κωνικῶν· ἴσως ὁ μακαρίτης νὰ

[illegible] ρὰ Σ. Οἰκονόμῳ.

[illegible] ·rature Grecque, σελ. 176.

» ἐπραγματεύθη καὶ περὶ ἑτέρων ἀνηκόντων τῇ συνθετικῇ ὁδῷ, τὰ
» ὁποῖα ὅμως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μοὶ εἶναι ἐν ἀγνοίᾳ· πανταχοῦ ὁ περί-
» βλεπτος ἀνὴρ φέρεται μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σαφηνείας καὶ πλη-
» ρότητος, καὶ ὁ μετερχόμενος αὐτὸν πανταχόθεν συνάγει τὸ ἀνεπί-
» δεικτον τοῦ ἤθους αὐτοῦ, τεκμήριον ἀσφαλέστατον τῶν ἀκόμπως
» φιλοσοφούντων, καὶ τὴν ἐπαινετὴν πρόθεσιν, τὴν ὁποίαν περιέθαλπεν
» ὁ ἀνὴρ ἀεὶ καὶ ἰδιαίτατα ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ κοινοῦ· φράσεις
» ἐζητημέναι, περικοπαὶ ῥητορικαί, γρίφοι τετεχνευμένοι, στίχων
» παρῳδίαι, καὶ ἕτερα τὰ ὁποῖα νομίζονται παρ' ἄλλοις ἐγκοσμήματα
» ἀναγκαῖα τῇ φιλοσοφίᾳ πάντα ἐνομίσθησαν τῷ ἀνδρὶ βατταρίσματα
» ἀπᾴδοντα τῇ φιλοσοφίᾳ· οὔτε ἔκρινε μετὰ κόσμου ἀλλοτρίου νὰ
» μεταποιήσῃ τὴν καλὴν ὄψιν τῆς φιλοσοφίας, πεπεισμένος πῶς τὰ
» ἐπιστημονικὰ εἶναι καθ' ἑαυτὰ ὡραῖα καὶ πῶς ὅσον ἁπλούστερα
» ἐκτίθενται τοσοῦτον ὡραιότερα φαίνονται, ὕπτιασε καὶ τὸ ὕφος
» αὐτοῦ ἐπίτηδες, ὅμοιος τῷ Κορυδαλλεῖ, ὅστις πολυμαθέστατος καὶ
» τεχνικώτατος ἐν τοῖς ἐπιστολικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις, ὅμως ἐν τοῖς φι-
» λοσοφικοῖς φαίνεται ἁπλούστατος· λύπης ἄξιον εἶναι λογιστέον πάν-
» τως πῶς ὁ τιλικοῦτος ἀνὴρ ἔτυχεν ἠμοιρηκὼς τῶν διαλέκτων τῶν
» Εὐρωπαίων, εἴτε τῆς ὑγιεστέρας φιλοσοφίας τῶν νεωτέρων· ὁ ἀκραι-
» φνὴς ζῆλος ὁ ὁποῖος ἤνθει πάντοτε διακαῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ
» ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ κοινοῦ, καὶ ὄντως ἐπιστημονικὸς τρόπος,
» τὸν ὁποῖον ἐσυνείθιζεν ἐν τῷ γράφειν ἔμελλον νὰ προικίσωσι πάν-
» τως τὰ ἡμέτερα σχολεῖα, τοὐλάχιστον μιᾶς ὁδοῦ μαθηματικῆς
» εἴτε συνθετικῆς, σώας, ἀπερίττου, εὐτάκτου, καὶ τοιαύτης ἐν
» βραχυλογίᾳ, ὁποία φαίνεται ἀπαιτητέα τὴν σήμερον ὑπὸ τῆς πα-
» ρούσης καταστάσεως τοῦ γένους ἡμῶν· ἡ περιττὴ ὑπόληψις, τὴν
» ὁποίαν εἶχε πρὸς τὴν ἀρχαιότητα καὶ αὐτὸς ὁ ἀνήρ, καὶ ἡ ἄγνοια
» τῶν διαλέκτων τῆς Εὐρώπης ἐχρημάτισαν δύο αἰτίαι αἵτινες, ἐποίη-
» σαν αὐτὸν νὰ διαλάβῃ περὶ μόνης τῆς συνθετικῆς ὁδοῦ ἐν δυσὶ
» τόμοις ὀγκωδεστάτοις ».

Τὸ βέβαιον, ὅτι ὁ Μπαλάνος ἦν ὀξὺς μαθηματικός, διὰ τὴν ἄγνοιαν ὅμως τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων ἐμμένων εἰς τὴν παλαιὰν [illegible] ἐμπνέων μάλιστα καὶ εἰς τοὺς φοιτῶντας τὴν κατὰ τῶν [illegible] θεωριῶν ἀποστροφήν· ἀλλ' οὐχ ἧττον πολλῆς ὠφελείας [illegible] ξενος διὰ τῆς ἀόκνου διδασκαλίας του.

Προχειρισθεὶς πρωτοπαπᾶς Ἰωαννίνων ἀπεβίω[illegible]

διαδεχθεὶς ἐν τῇ σχολαρχίᾳ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κοσμᾶ, τέως δευτερεύοντος διδασκάλου τῆς σχολῆς.

Συγγράμματα.

— Ὁδὸς μαθηματικῆς, ἤτοι σειρὰ βαθμηδὸν προϊοῦσα, περιεκτικὴ τῶν κατ' εἶδος χυριωτέρων τῆς μαθήσεως πραγματειῶν, οἷον τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου· σφαιρικῶν κατὰ Θεοδόσιον· γεωμετρίας θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς τριγωνομετρίας· τοῦ περὶ κρικωτῆς σφαίρας κατὰ Πρόκλον· τοῦ περὶ χρήσεως σφαιρῶν· ἀστρολαβίου· γεωγραφίας καὶ ὀπτικῆς· πρότερον μὲν παρὰ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνίδα μετενεχθεῖσά τε φωνὴν καὶ ἑρμηνευθεῖσα λίαν μέντοι συνεπτυγμένως καὶ ἀμυδρῶς, ὕστερον δὲ παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου ἀναπτυχθεῖσά τε καὶ καλλωπισθεῖσα τῇ τε φράσει τῆς λέξεως καὶ τῇ σαφηνείᾳ τῶν νοημάτων, πλατυνθεῖσά τε καὶ πλουτισθεῖσα τῇ προσθέσει οὐκ ὀλίγων θεωρημάτων τε καὶ προβλημάτων (Ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ Γεωργίου Κωνσταντίνου εἰς τόμους 4 ἐν Βενετίᾳ τῷ 1749, καὶ ἀνετυπώθη τῷ 1775).

— Ἀντιπελάργησις, ἡ Συλλογὴ τῶν σωζομένων ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων, τῶν ἐκπεπονηκότων διαφόρους πρὸς τὸ Δήλιον πρόβλημα εἰς εὕρεσιν δύο μέσων ἀναλόγων γραμμῶν ἐν συνεχεῖ γεωμετρικῇ ἀναλογίᾳ, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὑπὸ Μπαλάνου Βασιλοπούλου εὐφυῶς γεωμετρηθέντων εἰς τὴν τούτων εὕρεσιν διὰ μόνου τοῦ Κανόνος καὶ Διαβήτου γεωμετρικῶς. (Διὰ τοῦ συνταγματίου τούτου ἐπειράθη νὰ λύσῃ τὸ περίφημον Δηλιακὸν πρόβλημα, καὶ νομίσας εὐστοχον τὴν ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένην λύσιν ἀνεκοίνωσε τὴν ἀνακάλυψιν εἰς διαφόρους Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης (1763). Πικρῶς ὅμως ἐκρίθη διὰ τὴν νομιζομένην εὕρεσιν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, σχολαρχοῦντος τότ' ἐν Ἄθωνι, καὶ ἐντεῦθεν προήχθη συζήτησις εἰς βαναυσολογίας παρεκτραπεῖσα. Τὸ συνταγμάτιον ἐδημοσιεύθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1816 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κοσμᾶ).

— Ἑρμηνεία τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους.

— Σχόλια εἰς Γαληνόν.

Ἀντώνιος Κατήφορος.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ ἐν ἔτει 1696. Ἐκπαιδευθεὶς δ' ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐλθὼν εἰς Πατάβιον ἐγένετο τρόφιμος τοῦ Κουτουνιανοῦ ἑλληνομουσείου· ὕστερον μεταβὰς εἰς Ῥώμην ἐφοίτησεν εἰς τὸ φροντιστήριον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· ἐνταῦθα ὅμως διασπώμενος, καὶ περὶ τὰς πατρίας αὐτοῦ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ἐνοχλούμενος ὁ Κατήφορος ἔφυγε λαθραίως καὶ διεσώθη τῶν ὀνύχων τῆς ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας εἰς Βενετίαν.

Ἐπανελθὼν εἰς Ζάκυνθον ἐχειροτονήθη ἀναγνώστης, καὶ μετ' ὀλίγον διάκονος καὶ ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Εἶτα προσκληθεὶς ὡς διδάσκαλος τοῦ Φλαγγινιανοῦ φροντιστηρίου

ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα καὶ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος προτραπεὶς ἐκήρυττεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα δὲ συνέγραψε, χάριν τῶν μαθητῶν του, καὶ ἑλληνικὴν γραμματικήν, καὶ μετά τινος Ἰταλοῦ μετήνεγκεν εἰς τὸ λατινικὸν τὰ συγγράμματα τοῦ πατριάρχου Φωτίου.

Ἔρωτι μαθήσεως ὁ Κατήφορος ἐπεθύμησε νὰ ἐπισκεφθῇ διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ ἐκ Βενετίας ἀπάρας μετέβη εἰς Γαλλίαν καὶ Ὁλλανδίαν· ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα ἴδῃ καὶ τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὸν τότε θρυλλούμενον τσάρον Πέτρον τὸν μέγαν, ἐπεβιβάσθη εἰς πλοῖον, πλὴν ναυαγήσας περὶ τὰ Ὁλλανδικὰ τενάγη ἦλθεν εἰς Ἀμστελόδαμον, ἔνθα οἱ παρεπιδημοῦντες Ἑβραῖοι ἐκ φιλανθρωπίας τὸν περιεποιήθησαν καὶ τὰς θλίψεις αὐτοῦ καὶ ἀτυχίας ἐμετρίασαν. Διατρίβοντα ἐν Ἄγῃ ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ δοῦξ τῆς Λοραίνης καὶ πρίγκηψ τοῦ Ὀρὰνζ, ὅστις ἐκτιμῶν τὰς γνώσεις τοῦ ἀνδρὸς τὸν προσέλαβε παρ' αὐτῷ. Τότε δὲ λέγεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔςειλε σοφοὺς ἄνδρας εἰς Ἄγην, οἵτινες ἐλθόντες συνωμίλησαν μετὰ τοῦ Κατηφόρου καὶ προέτρεψαν ἵνα μεταβῇ παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἀλλ' οὗτος μὴ θέλων νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν δοῦκα ἀπεποιήθη, καὶ τότε οἱ ἀποσταλέντες περιέγραψαν τὸν βίον καὶ ἐσχεδίασαν τὴν εἰκόνα του, ἣν λαβὼν ὁ Φρεδερίκος κατέταξε μετὰ τῶν ἄλλων σοφῶν ἐν τῇ εἰκονοθήκῃ του.

Ἐπανακάμψας ὁ Κατήφορος εἰς Ζάκυνθον ἐπροβιβάσθη πρωτοπαπᾶς· ἐνταῦθα δὲ μελετῶν, συγγράφων, καὶ κηρύττων ἐπ' ἐκκλησίας κατέλιπε τὸν βίον ἐν ἔτει 1763.

Ὁ ἱερεὺς Κόντος ἐξεφώνησεν αὐτῷ ὡραῖον ἐπικήδειον λόγον(¹).

Ὁ Κατήφορος ἦν, κατὰ Ζαβίραν καὶ ἄλλους, πολυμαθὴς καὶ πεπαιδευμένος ἔν τε τῇ θύραθεν καὶ ἱερᾷ θεολογίᾳ, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ Κούμα ὡς καλὸς γραμματικός.

Συγγράμματα.

—Μετάφρασις λατινικὴ τινῶν τοῦ Χρυσοστόμου συγγραμμάτων.

—Ἐγκώμιον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. (λατινιστί).

—Μετάφρασις λατινικὴ τῶν τοῦ Φωτίου.

—Βίος Πέτρου τοῦ Μεγάλου αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. (Ἐγράφη ἰταλιστὶ καὶ ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ (1736), Μεδιολάνοις, Νεαπόλει κλπ. Ἐν

(¹) Παν. Χιώτου, Μνεία περὶ Κατηφόρου. Ἐν Ζακύνθῳ 1858.

ἔτει 1737 ἐξελληνισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος Ἀθανασίου Σκιαδᾶ ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ).

—Ἱστορία παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μετὰ χαλκογραφιῶν καὶ ἐξηγήσεων ἐκ τῶν πατέρων. Ἐνετίησι 1737.

—Ἑλληνικὴ γραμματικὴ, καὶ ποιητικὴ μέθοδος. Ἐνετίησι 1769, 1778, καὶ 1784.

—Λόγοι ἐκκλησιαστικοί.

—Στιχουργήματα.

Φιλόθεος ὁ Κύπρου.

Περὶ τοῦ λογίου τούτου ἀρχιεπισκόπου λέγει ταῦτα ὁ συμπολίτης του Κυπριανός (1). « Ἀναβὰς δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τὸν Σίλβεστρον » ὁ φιλεπιστήμων διδάσκαλος κύριος Φιλόθεος ἐκ Γαλάτων κώμης, ὡς » ἐν Κωνσταντινουπόλει χρόνους ἀρκετοὺς διατελέσας, καὶ μαθητὰς » ἐκ τῶν ἐπισήμων οἴκων εὐγενῶν ἐκεῖσε λαβὼν, μάλιστα τὸν Κρι- » τίαν ἐκεῖνον ἔχων ἐν πᾶσιν ὑπερασπιστὴν, ὡς διδάσκαλος κατ' » ἰδίαν τῶν τέκνων αὐτοῦ χρηματίσας, ἀνὴρ ἐφωδιασμένος διὰ θεω- » ρίας καὶ πράξεως ἄριστα, ζηλωτὴς παιδείας τῶν νέων ὤν, ἐστόλισε » τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν μετὰ σχολῶν ἑλληνικῆς καὶ μουσικῆς, καὶ » διδασκάλων, φιλόπτωχος, ἀφιλάργυρος τὸν τρόπον, γενναῖος τὴν » ψυχὴν, ἐσέμνυνε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ὄνομα » ἤγειρεν, εἰς οὐ τὴν τυχοῦσαν μεγαλοπρέπειαν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν » πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῇ εἰδήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξεων τὴν ἐκκλη- » σίαν τῆς Κύπρου καὶ τὸ ἱερατεῖον εὐπρέπισεν· οὗτος πρώτην φρον- » τίδα ἐπελάβετο νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα τῶν δυσαπαντήτων » δοσιμάτων καὶ τῶν ἀκορέστων ἐξουσιαστῶν ν' ἀναστείλῃ τὴν ὁρμήν· » ὅθεν πορευθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνήργησε τοσοῦτον, ὥστε » ἔφθασε νὰ καταπείσῃ τὸν βεζίρην νὰ κάμῃ ἔλεος εἰς τὸν ῥαγιὰν, » καὶ νὰ κατεβάσῃ ἀπὸ τὰ χαρατσοχάρτια ἀρκετὴν ποσότητα· ἀλλὰ φεῦ! » ὑπό τινων κακοτρόπων ἐχθρῶν Τούρκων, καὶ τάχα Χριστιανῶν τῷ » ὀνόματι, ὑπό τινος λέγω Κιρτὰ Μεεμέταγα Ἀλαγήμπεη τῆς Πάφου, » τινὸς κακοκλήρου ἱερέως Παφίου, τινὸς Μαρκέλλου καὶ Μοδίτου, » καὶ Χοιροκοιτιώτου, καὶ ἄλλων φθονερῶν διαβαλθεὶς εἰς τὸν βεζίρην » ἐστάλη εἰς Κύπρον σιδεροδέσμιος, καὶ εἰς φυλακὴν ἐμβληθεὶς ἀπαι- » τεῖτο πῶς ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ῥαγιὰν ἄνευ φερμανίου τρία καὶ πέντε γρό- » σια· ἀλλ' εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐδείχθη ἀθῶος τῆς διαβολῆς καὶ κατηγορίας

(1) Ἱστορία Χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου, σελ. 315.

» τῶν ῥηθέντων κακοτρόπων. Ἐξώσθη δὲ καὶ τοῦ θρόνου, καί τις νεα-
» νίας οἰνόφλυξ Νεόφυτος παρὰ τῶν ῥηθέντων Κυπρίων ἐκλεχθεὶς,
» βιασθέντος τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῆς Πόρτας διὰ τὴν χειροτονίαν
» του, ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος τὸ κνώδαλον· ἀλλ' ἐλθὼν εἰς Κύ-
» προν ὁ γεννάδας, καὶ οὐ μόνον μὴ ἀποδεχθεὶς ἀλλὰ καὶ ἀποστραφεὶς
» ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, καὶ ὡς ἐπιβάτης τοῦ θρόνου καὶ ὡς μὴ Κύ-
» πριος, ὁρώντων τὸν γνήσιον αὐτῶν ἀρχιερέα εἰς τὰ δεσμὰ, καὶ φυ-
» λακὴν ὑπὲρ αὐτῶν πάσχοντα, ἐντὸς ὀλίγου ὑπ' ἀδημονίας, μᾶλλον
» δὲ ὑπὸ μέθης ἀπεχρέμψατο τὴν ψυχήν· καὶ πάλιν τίθεται ἐλευθε-
» ρωθεὶς ὁ λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ὁ ἀθλητὴς Φιλόθεος· ἀλλ' ὑπὸ
» φόβου τῆς καταδρομῆς ὁ μακάριος ἐπιληψίᾳ κατασχεθεὶς ἐκρατήθη
» ὅλος τὰ μέλη, καὶ τρέμων χεῖρας καὶ πόδας μόλις ἐκινεῖτο ὑπὸ
» δύο βαστάζων ἀνθρώπων μέχρι τέλους τῆς ζωῆς.

» Ἀλλὰ καὶ εἰς τοιαύτην ἀθλίαν κατάστασιν εὑρισκόμενος μήτε
» ἀπεδειλίασεν ὁ καλὸς ποιμὴν, ἀλλὰ γενναῖος διὰ τὴν τοῦ κοινοῦ
» ὠφέλειαν προσπαθῶν ἀπῆλθεν εἰς Βηρυτὸν, καὶ ἐκεῖθεν ἀπέστειλεν
» τοὺς ἀρχιερεῖς, τὸν Ἰωακεὶμ Πάφου, τὸν Μακάριον Κιτιαίων, καὶ
» τὸν Κυρηνίας Νικηφόρον εἰς βασιλεύουσαν διὰ πρόσκλαυσιν μετὰ καὶ
» ἄλλων Κυπρίων καλοθελήτων, ἔνθα πολλὰ οἱ φίλοι αὐτοῦ συμπράξαν-
» τες καὶ βοηθήσαντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς λοιποῖς, κατέπεισαν τὸν
» βεζίρην ἐλθεῖν εἰς τοιαύτην συγκατάβασιν καὶ συμφωνίαν, ὅτι ὁ
» τόπος ἀπὸ τοὺς 1754 καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἔχῃ νὰ πληρόνῃ διὰ δό-
» σιμον δέκα χιλιάδας χαρτία. . . . . »

Ἐτελεύτησεν ὁ ἀείμνηστος Φιλόθεος ἐν ἔτει 1759, διαδεχθεὶς ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου αὐτοῦ Παϊσίου.

Συνέγραψεν ἐν ἔτει 1740, Σημειώσεις περὶ τῆς τῶν Κυπρίων ἐκκλησίας, καὶ Ἔκθεσιν περὶ τῶν προνομίων αὐτῆς, δημοσιευθείσας ὑπὸ Κυπριανοῦ ἐν ἱστορίᾳ Κύπρου σελ. 372—390).

Μιχαὴλ Παπαγεωργίου.

Ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας τὴν 26 Φεβρουαρίου 1727. Οὐ μόνον ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἱερεὺς ἀλλὰ καὶ μακρὰ καὶ ἀδιάκοπος σειρὰ προγόνων τὸ λευϊτικὸν ἐξήσκει ἐπάγγελμα. Ἐσπούδασε τὰ μὲν γραμματικὰ καὶ ἐγκύκλια ἐν τῇ πατρίδι παρὰ τῷ διδασκάλῳ Παϊσίῳ, τῷ ὕστερον Παραμυθίας ἐπισκόπῳ, ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα ἐξεπαιδεύθη τὰ φιλοσοφικὰ παρ' Εὐγενίῳ Βουλγάρει. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν ἐπανακάμψας ἐχρημάτισε διδάσκαλος

κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πατρίδι του, ὕστερον δ' εἰς Σέλιτσαν, ὅθεν προσκληθεὶς εἰς Μελενίκον ἐδίδαξε καὶ ἐνταῦθα ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἐκφωνῶν καὶ καθ' ἑβδομάδα σχεδὸν ἐπ' ἄμβωνος διαφόρους ψυχωφελεῖς λόγους. Ἐκ Μελενίκου ἀναβὰς εἰς Γερμανίαν ἐδιδάχθη τὴν γερμανικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ Πανεπιστήμιον ἠκροάσατο τὴν φιλοσοφίαν, τὰς νεωτέρας ἐπιστήμας, καὶ μέρος τῆς ἰατρικῆς. Μετὰ ταῦτα ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν ἐκεῖ ἑλληνοπαίδων, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατέστη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ μισθῷ δημοσίῳ ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς ἁγίας Βαρβάρας, ἔνθα διὰ πολλοῦ χρόνου ἐδίδαξε πολλοὺς τῶν Λατίνων ἱερέων καὶ κληρικῶν. Ἐνταῦθα συνεδέθη καὶ διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ περιφήμου βιβλιοφύλακος Κολλαρίου.

Μεθ' ἱκανὸν χρόνον ὁ Μιχαὴλ ἐλθὼν εἰς Οὐγγαρίαν ἐδίδαξεν ἐν Πέστῃ, Βούδᾳ, Μισκόλιξ, καὶ Ἀγρίᾳ, ἐκεῖθεν δ' ἐπανελθὼν εἰς Βιένvην ἐπανέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων, καὶ ἐνταῦθα προσβληθεὶς ἐκ σφοδροῦ κολικωπόνου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τῇ 19 Ἰουνίου 1796.

Κατὰ Ζαβίραν ὁ Μιχαὴλ ἦν *ἀνὴρ γραμματικώτατος, ῥήτωρ, ποιητής, καὶ φιλόσοφος.*

Συγγράμματα.

—Τὸ μέγα Ἀλφαβητάριον. Ἐν Βιέννῃ 1771 Πέστῃ, 1789, Ἐνετίῃσι 1804.

—Μικρὸν Ἀλφαβητάριον. Βιέννῃ 17. .

—Πρόχειρος καὶ εὐπόριστος διδασκαλία τῶν πρωτοπείρων Ῥωμελιτῶν τῆς Γερμανικῆς γλώσσης. Βιέννῃ 1772 καὶ 1793, Πέστῃ 1792.

—Οἰκιακὸς καὶ πρόχειρος διδάσκαλος τῶν ἀρχαρίων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Βιέννῃ 1783.

—Ἔπη ἡρωελεγεῖα, ἰαμβικὰ, κλπ. εἰς τὴν γραμματικὴν Μοσχοπούλου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Μελετίου, χρονικὸν Φραντζῆ, τὴν ἰταλικὴν γραμματικὴν Θωμᾶ Μανδακάση κλπ.

Ἐν ἔτει 1773 ἐξέδοτο τὴν γραμμματικὴν (Περὶ σχεδῶν) Μανουὴλ τοῦ Μοσχοπούλου, προτάξας καὶ βίον τοῦ συγγραφέως.

Παρὰ ταῦτα καταγράφονται ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα καὶ τὰ ἑξῆς ἀνέκδοτα τοῦ Παπαγεωργίου.

—Ἀπάντησις εἰς τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ σοφωτάτου Κολλαρίου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

—Γραμματικὴ Γερμανικὴ πληρεστάτη.

—Ἀπόκρισις πρὸς τὴν εἰσενεχθεῖσαν αὐτῷ ἐρώτησιν περὶ τοῦ ἀπολυτικίου « Τὴν σπουδήν σου τῇ κλήσει κατάλληλον ἐργασαμένη φερώνυμε ».

—Ἐπιγράμματα εἰς νεοδμήτους ἐν Σιατίστῃ οἴκους, τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐν Ἀγρίᾳ ναοῦ, τὴν Πυξίδα τοῦ Ὑψηλάντου, κλπ.

—Περὶ τῆς τοῦ κόσμου πλάσεως δι' ἡρωελεγείων στίχων.

—Ἐπιστολαὶ γλαφυρώταται πρὸς διαφόρους.

—Κατὰ Καλβινιστῶν καὶ λουθηρανιστῶν περὶ ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων, περὶ προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων, τῶν λειψάνων, τοῦ σταυροῦ, καὶ ἄλλων τινῶν ἀναγκαίων (Ἐγράφη ἐν Πέστῃ τῷ 1788).

—Ἀπόκρισις πρὸς τὸν ἐλλογιμώτατον Ἀθανάσιον Στίρια περὶ τοῦ « Θέσπη κατεβρόντησε ».

—Πλεῖστοι λόγοι ἐκφωνηθέντες ἐν Σιατίστῃ, Σελίτσῃ, Μελενίκῳ, Λιππουπόλει κλπ.

Ἐκτὸς τούτων μετέφρασεν ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὴν Ἀνατομίαν τοῦ Κούλρου, καὶ λόγους τινὰς τοῦ Κικέρωνος.

Γαβριὴλ Καλλονᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1724 καὶ δεκαέτης ἀπορφανισθεὶς πατρὸς συναπῆλθε μεθ' ἑνὸς τῶν θείων του εἰς Σμύρνην, ὅπου διήκουσε τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν μαθημάτων· μεθ' ἱκανὸν χρόνον ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἐνεγκαμένην ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ παρέλευσιν ἀρκετοῦ χρόνου ἀνεχώρησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὸν θεῖόν του Ματθαῖον τὸν πατριάρχην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος, καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἐχρημάτισε γραμματεὺς αὐτοῦ. Ἐξ Αἰγύπτου ἦλθεν εἰς Ἄθωνα, ἔνθα ἠκροάσθη παρ' Εὐγενίῳ τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχρημάτισε διδάσκαλος τινῶν εὐγενῶν, ὡς Σταυράκη, Ὑψηλάντου κλπ. Ἀπάρας ἐκ Βυζαντίου ἦλθεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην, ἔνθα ἐπὶ πενταετίαν ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῶν παρεπιδημούντων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Ἐλθὼν εἰς Οὐγγαρίαν ἐγένετο ἐφημέριος τῆς ἐν Πέστῃ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ δύο ἔτη, καὶ ἐπὶ ἄλλα δύο τῆς ἐν Διασὲγ, καὶ τελευταῖον εἰς Γκιόγκιος, ἔνθα καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε τῇ 8 Μαρτίου 1795.

« Παρ' αὐτῷ τῷ αἰδεσίμῳ καὶ σοφῷ ἀνδρὶ, γράφει ὁ Ζαβίρας, » ἐνέτυχον τοσαῦτα ἑλληνικὰ χειρόγραφα συγγράμματα, τὰ πλεῖστα » ἰδίᾳ χειρὶ γεγραμμένα, ὅσα παρ' οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ἡμετέρων, ἅτινα » σώζονται τανῦν παρὰ τῷ πανοσιωτάτῳ ἀρχιμανδρίτῃ καὶ ἀνεψιῷ » αὐτοῦ Ἰγνατίῳ τῷ Καλλονᾷ, τῷ τανῦν εἰς Γγιόγγιος ἐφημερεύοντι ».

Ἔγραψεν ὁ Γαβριὴλ Παιδαγωγίαν ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1800 ὑπὸ τῶν ἀνεψιῶν του Ἰγνατίου καὶ Γεωργίου Καλλονᾶ.

Σπυρίδων Μήλιας.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον ἐχειροτο-

νήθη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐν Βενετίᾳ μητροπολιτικὸς θρόνος τοῦ Φιλαδελφείας, ἕνεκα τῆς ἀποστασίας Μελετίου τοῦ Τυπάλδου, εἶχε καταργηθῆ, τὸ πατριαρχεῖον ἀνέθηκεν εἰς τὸν Μήλιαν τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, ὀνομάσαν αὐτὸν *τοποτηρητὴν καὶ πρόεδρον τῶν ἐν ταῖς κλειναῖς Ἑνετίαις Ἑλλήνων*. Ἐν ἔτει 1762 ἀπροτάθη ὑπὸ τῶν ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξων ὡς μητροπολίτης Φιλαδελφείας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Φατζέας προλαβὼν ἐχειροτονήθη παρὰ κανόνας, ἐματαιώθη ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μήλια, ὅστις παρέμεινεν ἐνταῦθα ὡς πατριαρχικὸς ἔξαρχος, κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, συγγράφων καὶ ἐπιστατῶν, πατριαρχικῇ ἴσως κελεύσει, εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

Ὁ φιλόπονος Κερκυραῖος μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας συλλέξας ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ (καὶ οὐχὶ ἐν Παρισίοις ὡς ψευδῶς ἐν τίτλῳ φέρεται) *Συνάθροισιν τῶν Ἁγίων Συνόδων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐν ἔτει 1761 εἰς τόμους δύο ὀγκώδεις εἰς φύλλον δαπάνῃ τοῦ Ἀθηναίου Πολημέρου Παυλῆ.

Συνέγραψε Διδαχὰς (1773), *Ἰδέαν ἀληθῆ τοῦ μετανοοῦντος* (1774), τὸ Ἐπιστολάριον (1785), καὶ ἐπεμελήθη διαφόρους ἐκδόσεις (¹).

Στέφανος Νικολαΐδης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἦτο ἀνεψιὸς Σεραφεὶμ Β' τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκροασθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ ἑξαμηνίαν διήκουσε τῶν ἐκεῖ διδασκόντων· ὕστερον ἀδρᾷ δαπάνῃ τοῦ θείου του ἐπέμφθη εἰς Πίζαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1760 ἔκπτωσιν τοῦ Σεραφεὶμ ἀπὸ τοῦ θρόνου ὁ δυστυχὴς Στέφανος περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν, διὰ τὴν παντελῆ στέρησιν τῶν ἀναγκαιούντων, ἦλθεν εἰς Λιβόρνον καὶ προσελήφθη ὑπό τινος συμπατριώτου του ἐμπόρου ὡς γραμματεύς. Μετ' οὐ πολὺ κατὰ τύχην εὐπατρίδης τις Ἄγγλος διερχόμενος ἐκεῖθεν καὶ ἰδὼν τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ παρέλαβεν εἰς Λονδῖνον, ἔνθα τὸν συνέστησεν εἰς πολλοὺς Ἄγγλους ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὕστερον ἐχρημάτισε κοινὸς διδάσκαλος, διαπρέπων ἐπὶ πολυμαθείᾳ κοσμιότητι καὶ ἠθῶν, ὅθεν καὶ μεγάλως ἐτιμᾶτο καὶ ἐσέβετο παρὰ πάντων. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ὑποφέρῃ τὸ ψυχρὸν

(¹) Ζαβίρας—Βρετοῦ Κατάλογος, Β', σελ. 230.

τῆς Ἀγγλίας κλίμα ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐνταῦθα καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ἐν ἔτει 1792.

Ἔγραψεν ὁ Νικολαΐδης πολλὰ καὶ διάφορα ἐξ ὧν μνημονεύονται ταῦτα.

— Περὶ τῆς Ἱπποκράτους τέχνης.

— Λύσεις φιλοσοφικῶν ἀπορειῶν.

— Ἀναίρεσις εἰς τὸ τοῦ ἀββᾶ Κομπανιώνη καθ' Ἑλλήνων σύγγραμμα [1].

Ἰωάσαφ Κορνήλιος.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐγένετο εἷς τῶν προσφιλεστέρων μαθητῶν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει διωρίσθη ἱεροκήρυξ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐξεφώνησε διαφόρους πανηγυρικοὺς καὶ ἐπιταφίους λόγους, ὡς εἰς Νικηφόρον Νικομηδείας, εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἰωάννην Καλλιμάχην, εἰς Κωστάντιον Σγοῦρον Ζακύνθιον τὸν μέγαν ἀρχιδιάκονον, εἰς Ἀντώνιον τὸν Σίφνιον πρῶτον δσπιάριον, Γεώργιον Σταυράκογλουν τὸν τυραννικῶς κρεμασθέντα ἐν ἔτει 1762, εἰς Ἰωάννην Ῥίζον Μανὲν τὸν ἰατροφιλόσοφον, εἰς τὸν ἄρχοντα Κωσταντῖνον Σοῦτζον ἢ Δράκον, εἰς Ἀλέξανδρον Σοῦτσον ἢ Δράκον ἀδίκως κατακριθέντα καὶ διὰ τὸ μὴ ἐξομόσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν κρεμασθέντα, εἰς τὸν μέγαν ποστέλνικον Κωνσταντῖνον τὸν Σουλουστιάρην, εἰς Στέφανον Μαυροκορδάτον διερμηνέα τοῦ βασιλικοῦ στόλου, εἰς Χατζῆ-Ἀνδρέαν τὸν Σαράφην, εἰς Χατζῆ-Μανόλην Μπικέλλαν Βεῤῥοιέα κλπ.

Ὁ Κορνήλιος ἦν εὔγλωττος καὶ εὐφάνταστος ἱεροκήρυξ, ἀσκόπως ὅμως μεταβαίνει ἀπὸ ἰδέας εἰς ἰδέαν, καὶ ἐξ εἰκόνος εἰς εἰκόνα· κατέχων ὀλίγας ἀστρονομικὰς καὶ γεωμετρικὰς γνώσεις δεικνύει παραδόξως ἀκατανόητον συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἀριθμῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει δι' αὐτὸν μυστηριώδη δύναμιν· παραδείγματος χάριν ἐν τῷ πρὸς τὸν ἅγιον Γεώργιον λόγῳ του ἀναφωνεῖ ταῦτα· « ὀγδοήκοντα καὶ δύο » ἔχομεν χρόνους ἕως τῆς σήμερον, ὁποῦ Σωτῆρα καὶ ὁμολογοῦμεν, » καὶ ἑορτάζομεν, καὶ ἐξυμνοῦμεν τὸν Τροπαιοφόρον Γεώργιον. Ἀριθ» μὸς μυστηριώδης ὁποῦ ἀναλυόμενος δείχνει φανερά, ὅτι αὐτὸς εἶναι » τῶν Τροπαίων τὸ Τρόπαιον. Βλέπω ἐγὼ τὰ μέρη του καὶ εἶναι τὸ » τετράγωνον τῶν τεσσάρων γενικῶν Ἀρετῶν, καὶ τὸ τετράγωνον » τῶν πέντε σωματικῶν Αἰσθήσεων, ἤτοι τὸ δεκαὲξ καὶ τὸ εἰκοσι

[1] Ζαβίρας.

ὁ πέντε· βλέπω τούτων τὸ ἄθροισμα καὶ εἶναι τὸ τεσσαράκοντα ἕν. » Βλέπω, ὅτι τὸ ἄθροισμα τοῦτο τῶν τετραγώνων ἂν πολυπλασιασθῇ » μὲ τὴν Δυάδα, τούτεστι μὲ τὴν Πρᾶξιν καὶ τὴν Θεωρίαν, γεννᾷ » πεπληρωμένως τὸν μυστηριώδη ἀριθμὸν, ὁποῦ εἶναι ὁ ὀγδοηκοστὸς » δεύτερος, ὁποῦ εἶναι τοῦ τερατουργοῦ Γεωργίου τῶν Τροπαίων τὸ » Τρόπαιον, συνθεμένον ἀπὸ ὅσα Τρόπαια στεῖνουν ἡ αἴσθησαις, ἀπὸ » ὅσα Τρόπαια ὑψόνουν ἡ Ἀρεταίς ».

Τοιοῦτοι μαθηματικοὶ παραλογισμοὶ ἀπαντῶνται καὶ ἐν τῷ λόγῳ πρὸς τὸν ἅγιον Νικόλαον, τὸν ὁποῖον προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ *κέντρον κύκλον περιεκτικὸν ὅλων τῶν Μακαρισμῶν τοῦ Εὐαγγελίου.*

Κακόζηλος οὐχ ἧττον εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάσαφ αὐθαίρετος καινοτομία γεωμετρικῶν ὅρων, ὡς *κυβόκυβον*, κλπ.

Οἱ λόγοι τοῦ Κορνηλίου ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1728 εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους, προσφωνούμενοι εἰς Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, προστεθέντος καὶ *Συντάγματος Ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς*.

Ὁ Ἰωάσαφ ἀπεβίωσεν ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗʹ αἰῶνος.

Ῥήγας ὁ Φεραῖος.

Ἐγεννήθη ἐν Φεραῖς (Βελεστίνῳ) τῆς Θεσσαλίας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗʹ αἰῶνος (1), καὶ ἐπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια εἰς τὸ ἐν Ζαγορᾷ σχολεῖον, συμμαθητὰς ἔχων Νικόλαον τὸν Κασαβέτην, καὶ Ἰωάννην Ῥήγα Πάντον (2). Φύσει φιλελεύθερος καὶ ἀδυνατῶν ἵνα συζήσῃ μετὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του ὁ Ῥήγας ἐγκαταλιπὼν τὴν Θεσσαλίαν μετέβη εἰς Δακίαν (1790). Εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων εἶχον εὕρει ἄσυλον αἱ ἀπὸ τοῦ πατρίου ἐδάφους φυγαδευθεῖσαι Μοῦσαι, ὁ Ῥήγας ἤκουσεν ὑψηλότερα μαθήματα, καὶ μετ' ὀλίγον προσελήφθη γραμματεὺς τοῦ ἄρχοντος Βραγκοβάνου.

Ἡ τότ' ἐκραγεῖσα Γαλλικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἐξάψει τὰ πνεύματα πάντων, καὶ ἐντὸς χρυσῶν ὀνείρων ἐκυλίετο ἡ ἐξεγερθεῖσα φαντασία καὶ νέων καὶ γερόντων, ἐλπίδες δὲ καὶ καρδιωγμοὶ δὲν ἔπαυον διαγελῶσαι καὶ παρορμῶσαι τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Ἡ φλογερὰ τοῦ Ῥήγα καρδία, ὡς δῆλον, εἶχε τότε μεταβληθῆ εἰς κά-

(1) Κατὰ Περραιβὸν ἐγεννήθη τῷ 1754, καὶ κατὰ Νικολόπουλον 1753.

(2) ὁ Κασαβέτης ἐδίδαξεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς· ὁ δὲ Ἰωάννης Ῥήγα Πάντος ἐστὶν ὁ πατὴρ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου.

μένον αἰσθημάτων, καὶ ὑπὸ τὸ πρίσμα πυρετώδους ἐνθουσιασμοῦ ἐνεχυμόνησε τὴν ἐθνεγερσίαν. Ἡ Ἑλλάς, μεγάλη ποτὲ καὶ κραταιά, παρίστατο τότε εἰς τὰ ὄμματά του τεταπεινωμένη, σύρουσα τὴν ἅλυσον τοῦ δούλου, καὶ κύπτουσα τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν μάστιγα βαρβάρου δεσπότου. Ὅθεν μὲ τὴν μονομερῆ ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους ψυχῇ τε καὶ σώματι ἤρξατο πλέον ἐργαζόμενος ὁ θερμουργὸς πατριώτης.

Τῷ 1786 διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ὁ Μαυρογένης, προσέλαβε μετ' οὐ πολὺ τὸν Ῥήγαν ὡς γραμματέα, θελχθεὶς ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ γενομένης ποτὲ συνδιαλέξεως. Κηρυχθέντος τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ἡ Πύλη ἐχορήγησεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸν Μαυρογένην, τὰ μέγιστα εὐνοούμενον ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου τότε ναυάρχου Χασὰν τοῦ Γαζῆ. Διορίσας ὁ ἡγεμὼν στρατιωτικοὺς ἐπιτηρητὰς τῶν παραδουναβίων, ἐξέλεξε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸν γραμματέα του Ῥήγαν, τοποθετηθέντα ὡς τοιοῦτον ἐν Κραϊόβα. Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ ὁ διάσημος Πασβάνογλους ἐφρούρει μετὰ 1200 λογάδων εἰς τὰ παρίστρια. Μετ' αὐτοῦ προσοικειωθεὶς ὁ Ῥήγας συνεδέθη στενῶς· τὴν δὲ φιλίαν ἐκείνην συνέσφιγξεν ἔτι καὶ τὸ ἑξῆς συμβεβηκός. Ὁ Πασβάνογλους, στερούμενος τροφίμων διὰ τὸν στρατόν του, τῶν ὁποίων ἡ μεταφορὰ δυσχερὴς, ἕνεκα τῆς πεσούσης χιόνος, καθίστατο, ἐξύβρισε πικρῶς τὸν ἐπιστάτην τῶν τροφῶν, θεῖον τοῦ Μαυρογένη· ὁ δὲ ἡγεμὼν μαθὼν τοῦτο διέταξε τὴν τιμωρίαν τοῦ ὑβριστοῦ, ὅστις πληροφορηθεὶς τοῦτο ἐκρύβη. Διαταχθείσης τῆς προσαγωγῆς του, οἱ στρατιωτικοὶ ἐπιτηρηταὶ ἐτέθησαν εἰς κίνησιν καὶ ὁ Ῥήγας λαβὼν ὁμοίαν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἔπεμψε τέσσαρας στρατιώτας ἐκ τοῦ σώματός του, γνωρίζοντας προσωπικῶς τὸν δραπέτην, μὲ τὴν παραγγελίαν ὅπως εὑρόντες προσαγάγωσιν αὐτὸν ἄνευ κρότου καὶ ταραχῆς. Ὁ Πασβάνογλους μετημφιεσμένος περιφερόμενος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν σταλέντων, καὶ ὁδηγηθεὶς ἡσύχως παρεδόθη εἰς τὸν Ῥήγαν, ὅστις φιλοδωρήσας τοὺς συλλαβόντας καὶ παραγγείλας αὐτοῖς ἄκραν μυστικότητα, περιεποιήθη ἀδελφικῶς τὸν αἰχμάλωτον, πρὸς ὃν τὸ ἑσπέρας συνδειπνῶν εἶπε· « δόξασον τὸν Θεόν, βέη, » ὅτι ἔπεσες εἰς χεῖράς μου· ἐγὼ δὲν σκοπεύω νὰ ἐκτελέσω τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἂν καὶ αὐστηρῶς διατάσσωμαι· ταύτην τὴν » νύκτα θὰ σὲ στείλω ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα σου, σὺ δέ, ἐνόσῳ » τὰ πράγματα εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην θορυβώδη καὶ ἐπικίνδυνον

» κατάστασιν, πρέπει νὰ μένῃς κρυμμένος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν πατ» ρίδα σου· τοιουτοτρόπως δὲ πράττων θὰ σώσῃς καὶ τῶν δύο μας » τὴν ζωὴν καὶ ὑπόληψιν ».

Ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Ποτέμκιν εἰσῆλασε μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἰάσιον, καταλαβὼν ὕστερον ἀμαχητὶ καὶ τὸ Βουκουρέστιον· ὁ δυστυχὴς Μαυρογένης ἐπλήρωσε διὰ τῆς κεφαλῆς του τὸν θρίαμβον τῶν ῥωσσικῶν ὅπλων. Ἁπλοῦς πλέον ἰδιώτης ἐπανελθὼν ὁ Ῥήγας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Μοσχοβιτῶν κατεχομένην πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας δὲν ἐφαντάσθη νὰ ζητήσῃ οὐδεμίαν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, εἰ καὶ ἔχων πρὸς τοῦτο ἀρκετὰ συστατικὰ ὑπολήψεως καὶ θαυμαστῆς γλωσσομαθείας.

Ὁ Πασβάνογλους μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Μαυρογένου, ἦλθεν εἰς Βουκουρέστιον μετὰ πολλῶν δώρων ἵνα ἐκδηλώσῃ τὸ πρὸς τὸν σωτῆρά του αἴσθημα εὐγνωμοσύνης.

Μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸ διορατικὸν τοῦ Ῥήγα ὁ πνευματώδης καὶ ζωηρὸς τοῦ Βιδινίου βέης, ὅστις ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶχε καὶ τὸ προτέρημα μεγάλης ἐν τῷ τόπῳ του ἐπιῤῥοῆς, δυνάμενος ἐν ὥρᾳ νὰ στρατολογήσῃ ἀρκετοὺς λογάδας. Τὸν Ὀθωμανὸν τοῦτον ὁ Ῥήγας ἔκρινεν ἁρμόζον ἵνα κατηχήσῃ καὶ εἰ δυνατὸν προσλάβῃ ἀῤῥωγὸν τῶν μεγαλουργῶν του σχεδίων.

Κατὰ τὸν Πεῤῥαιβὸν ὡμίλησεν αὐτῷ ὡς ἑξῆς:

« Ἐὰν ἐγὼ, βέη, ἔσωσα τὴν ζωήν σου ἀπὸ τὸν θάνατον, τοῦτο ἦτο χρέος μου, διότι δοξάζω ὅτι ἕνας Θεὸς ἔπλασεν ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε ὅλοι ἤμεθα πλάσματα καὶ τέκνα ἑνὸς πατρὸς, καὶ ἐπομένως ἀδελφοί· φέρω ὡς παράδειγμα τὸ ἑξῆς· ὅταν εἷς πατὴρ γεννήσῃ καθ' ὑπόθεσιν πολλοὺς υἱοὺς, καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν γένῃ δερβίσης, ἄλλος πραγματευτὴς, ἄλλος ψωμοπώλης, καὶ ἄλλοι μεταχειρισθῶσιν ἄλλα ἐπαγγέλματα, δύνανται οὗτοι ν' ἀρνηθῶσι τὸν πατέρα των, καὶ τὴν ἀδελφοσύνην των ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπαγγελμάτων; δικαιοῦνται ἄρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο νὰ ἀποστρέφεται καὶ κατατρέχῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἐνῷ ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀγαπᾷ ὅλους ἐπίσης; Ἐὰν σὺ καυχᾶσαι, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ πίστις εἶναι καλλιτέρα ἀφ' ὅλας τὰς ἄλλας, καὶ ἐγὼ πάλιν φρονῶ, ὅτι ἡ ἐδική μου ὑπερβαίνει ὅλας, κατὰ τοῦτο σφάλλομεν καὶ οἱ δύο φιλονεικοῦντες, διότι ὁ Θεὸς, ὡς κοινὸς πατὴρ, μᾶς διατάττει νὰ ἤμεθα εἰλικρινεῖς, δίκαιοι, φιλάνθρωποι, καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ὑπηκόους καὶ νὰ μὴ καταδικάζωμεν αὐτοὺς

ἀνόμως, ὡς τὰ ἄλογα ζῶα· καθόσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ ἐξετάζωμεν, καὶ διαφιλονεικῶμεν ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν· ἡμεῖς οὔτε εἴδομεν, οὔτε ἠκούσαμεν, οὔτε εἰς κανὲν βιβλίον εὕρομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε τὸν δεῖνα διότι ἦτο Τοῦρκος, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτο χριστιανὸς, ἢ τὸν δεῖνα, διότι ἦτον ἡλιοσεληνολάτρης κλπ. βλέπομεν ὅμως καὶ ἀκούομεν, καὶ εἰς τὰ βιβλία εὑρίσκομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε, καὶ παιδεύει πάντοτε τοὺς τυραννοῦντας τὸ πλάσμα του, τοὺς ἀδελφούς των ».

Ἡ ὑπὸ τὸ πνεῦμα ἀνεξιθρησκείας ὑπάτης καὶ ἀμοιβαίας ἀδελφότητος τῶν τέως δι' ἀκατανομάστου φανατισμοῦ ἀποκεχωρισμένων καὶ ἀλληλομαχούντων ὑπηκόων μυσαρᾶς καὶ ἐπαχθοῦς δεσποτείας κατήχησις αὕτη τοῦ Ῥήγα μεγίστην ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ἀγρίαν πλὴν ἁγνὴν τοῦ Πασβανόγλου καρδίαν. Ἐν κατανύξει καὶ συντριβῇ καρδίας ἤκουσε τοὺς ὑψηλοὺς ἐκείνους λόγους, πρῶτον ἤδη ἀπαγγελλομένους ἀπὸ στόματος ἑλληνικοῦ ἐνώπιον μουσουλμάνου, καὶ ἄπειρον πρὸς τὸν πυρετώδη Ἕλληνα ὁμολογήσας σέβας καὶ ὑπακοὴν, καθικέτευσεν αὐτὸν ἵνα τὸν διδάξῃ πλειότερα. Ὁ ἐνθουσιώδης Ἕλλην βλέπων τὸ μέγα σχέδιόν του κατ' ἀρχὴν ἀσπαζόμενον, ἀπροκαλύπτως ἔσπειρεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ὀθωμανοῦ τὰ σπέρματα τῆς ἐπαναστάσεως. « Ἀφοῦ φίλε, ἐπανέλαβε, ἐπείσθης εἰς ὅσα εἰλικρινῶς σοὶ εἶπα, ὀφείλω νὰ σοὶ δείξω καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ τὰ ἐνεργήσῃς, καὶ μάλιστα διότι σὲ βλέπω ἄξιον καὶ πρόθυμον εἰς τὸ καλόν· εἶναι λοιπὸν χρεία νὰ δράξῃς τὰ ὅπλα, καὶ παιδεύσῃς ὅσους βέηδες καὶ ἀγάδες γνωρίζεις κακούργους, τόσον εἰς τὸ Βιδίνι, ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, καὶ ἐναγκαλισθῇς δὲ τοὺς καλοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς δυστυχεῖς ὑπηκόους· δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἅμα ἀκούσῃ ὁ Σουλτάνος τὰς πράξεις θὰ σοὶ γράψῃ (ἐπειδὴ ἐξέκλινε ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου) κατάρας καὶ ἀπειλάς· σὺ ὅμως τὸ πρῶτον κατὰ σοῦ φερμάνι του πέμψον εὐθὺς εἰς ἐμὲ, ἐγὼ δὲ θέλω σοὶ στείλει διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρόμου σχέδιον, καθ' ὃ ὀφείλεις ν' ἀπαντήσῃς δικαιολογῶν τὰς πράξεις σου. Μὴ σὲ φοβίσωσι, φίλε μου, αἱ ἀπειλαὶ, καὶ τὰ στρατεύματα τῶν παρανόμων τυράννων· σὺ ἔχεις βοηθὸν τὸν Θεὸν, ὅστις ἀκούει καθ' ἡμέραν τοὺς στεναγμοὺς, καὶ δάκρυα τόσων μυριάδων ἀνθρώπων, καὶ δὲν ἀφίνει ποτὲ ἀτιμωρήτους τοὺς κακούργους· ὅθεν ὅταν ἕνας ἡγεμὼν ἀποφασίσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πλάσματα τοῦ

Θεοῦ ἀπὸ ἕνα ἄθεον τύραννον, τότε ὁ Θεὸς εἶναι μαζή του, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, ποῖον ἄλλον φοβεῖται; ἤξευρε, φίλε μου, ὅτι πᾶς κακοῦργος εἶναι δειλὸς, ἐπειδὴ ὁ καθρέπτης τῶν κακουργημάτων του καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ παρίστανται νυχθημερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τοιαῦτα παραδείγματα καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν, καὶ τώρα ἔγιναν καὶ γίνονται πολλὰ, καὶ μάλιστα τὰ σημερινὰ τῆς Γαλλίας ».

Ὁ Πασβάνογλους τοσοῦτον εἶχεν ἠλεκτρισθῆ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Ῥήγα, ἀπαγγελλομένων εἰς τὴν Τουρκικὴν τὴν ὁποίαν ἄριστα ἐγνώριζε, καὶ μετὰ τόνου φωνῆς ὃν ἐκτὸς τῆς γλώσσης καὶ ἡ ἀπαράμιλλος στωμυλία τοῦ ῥήτορος ἐνεψύχου, ὑπεσχέθη ἀναχωρῶν ἵνα πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολάς του. Ἐλθὼν δὲ εἰς Βιδίνιον ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰς φόβον καὶ ταραχὴν ἐνέβαλλε τὸ διβάνιον, ὅπερ συνεκέντρωσε καὶ ἀπέστειλε πανταχόθεν πολυαρίθμους στρατοὺς κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου ἀντάρτου. Ὁ Ῥήγας ἅμα εἶδε τὴν ἐν Βιδινίῳ ἐπανάστασιν συστηματοποιηθεῖσαν, ἀνεχώρησεν ἐκ Δακίας, καὶ ἐλθὼν εἰς Βιέννην ἐξελέξατο τὴν Αὐστριακὴν μητρόπολιν ὡς κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του. Ἀπόστολοι μεμυημένοι εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Ῥήγα, διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα, καὶ λοιπὰς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐπαρχίας, κατηχοῦντες τοὺς πάντας πρὸς ἐξέργερσιν. Ὁ πρωτουργὸς τοῦ μεγάλου ἐκείνου κινήματος διετήρει ἀδιάκοπον ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Πασβάνογλου, διαφόρων ἐπισήμων Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν (1), καὶ μετὰ τῶν ἁρματωλῶν, ἐπισκόπων, καὶ ἄλλων προὐχόντων τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὀργασμοῦ του συνέθετο ὁ νέος Τυρταῖος τοὺς θουρίους ἐκείνους ὕμνους, οἵτινες ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων τῆς Τουρκίας ἐψάλλοντο ἐνθουσιωδῶς παρὰ πάντων. Δι' αὐτῶν προσεκάλει ὁ Ῥήγας τοὺς πάντας νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ, ἄνευ διακρίσεως θρησκεύματος καὶ γλώσσης, ἐξορκίζων καὶ τοὺς ἐν ξένῃ ὑπηρεσίᾳ εὑρισκομένους ἀδελφοὺς νὰ καταβῶσιν εἰς τὰς πατρίδας των, καὶ προσφέρωσι τὸν βραχίονά των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι
καὶ νότο καὶ βορειὰ,

Γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι
νἄχωμε μιὰ καρδιά.

(1) Εὕρηται τοιαύτη ἀλληλογραφία μεταξὺ Ῥήγα καὶ τῶν Ἀλβανῶν Ἄγου Μουχουρδάρη, ἢ Μουχουρδάρ-Πότσα, ὡς μοὶ εἶπεν ὁ συγγενὴς αὐτῶν Καπλάν-μπεης. Οὐχ ἧττον δὲ τοιαύτη ἐσώζετο μέχρι τινὸς μεταξὺ τοῦ ἐπισκόπου Λαιδορικίου Διονυσίου καὶ τοῦ ἐκ Καρπενησίου Παλαιοπούλου.

Στὴν πίστιν του καθένας
ἐλεύθερος νὰ ζῇ,
Στὴν δόξαν τοῦ πολέμου
νὰ τρέξωμεν μαζῆ.
Ὅσ' ἀπ' τὴν τυραννίαν
πῆγαν στὴν ξενιτειὰ,
Στὸν τόπον του καθένας
ἂς ἔλθῃ τώρα πλιά.
Ἡ Ῥούμελη τοὺς κράζει
μ' ἀγκάλας ἀνοικτὰς,
Τοὺς δίδει βιὸ καὶ τόπους,
ἀξίας καὶ τιμάς.
Ὡς πότε ὀφφικιάλος
σὲ ξένους βασιλεῖς;
Ἔλα νὰ γίνῃς στύλος
δικῆς σου τῆς φυλῆς.
Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα
κανένας νὰ χαθῇ,
Ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα,
γιὰ ξένον στὸ σπαθί.
Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν
δὲν εἶναι πλιὸ ἐχθροὶ,
Ἀδέλφια μας θὰ γίνουν
ἂς ἦναι κ' ἐθνικοί.
Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν
ἀντίκρυ νὰ σταθοῦν,
Ἐκεῖνοι, καὶ δικοί μας
ἂν ἦναι, θὰ χαθοῦν.
Τί στέκεις Πασβανόγλου,
τόσον ἐκστατικός;
Τινάξου στὸ Μπαλκάνι,
φώλιασε σὰν ἀετός·
Τοὺς μπούφους καὶ κοράκους,
καθόλου μὴ ψηφᾷς,
Μὲ τὸν ῥαγιὰ ἑνώσου,
ἂν θέλῃς νὰ νικᾷς.
Σιλίστρα καὶ Βραΐλα
Σμαΐλι, καὶ Κελὶ,
Βενδέρι καὶ Χοτῆνι,
ἐσένα προσκαλεῖ.
Στρατεύματά σου στεῖλε
κ' ἐκεῖνοι προσκυνοῦν,
Γιατὶ στὴν τυραννίαν
νὰ ζήσουν δὲν μποροῦν.
Βουλγάροι κ' Ἀρβανῖται,
Ἀρμένοι καὶ Ῥωμνιοὶ,
Ἀράπιδες καὶ Ἄσπροι
μὲ μιὰ κοινὴ ὁρμὴ,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν
νὰ ζώσωμεν σπαθὶ,
Πῶς εἴμεσθ' ἀνδρειωμένοι,
παντοῦ νὰ ξακουσθῇ.

Σουλιῶται καὶ Μανιᾶται
λιοντάρια ξακουστὰ,
Ὡς πότε σταῖς σπηλιαῖς σας
κοιμᾶστε σφαλιστά;
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια,
Ὀλύμπου σταυραετοὶ,
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια,
γενῆτε μιὰ ψυχή.
Σπετσῶν, Ψαρῶν, καὶ Ὕδρας
θαλασσινὰ πουλιὰ,
Ὁ νόμος σᾶς προστάζει
νὰ βάλεται φωτιὰ,
Νὰ κάψτε τὴν ἀρμάδα
τοῦ καπετὰν-πασᾶ,
Νὰ μπῆτε εἰς τὴν Πόλιν,
κ' εἰς τὴν ἁγιὰ-Σοφιά.
Τοῦ Μισιριοῦ ἀσλάνια,
γιὰ πρώτη σας δουλειὰ,
Δικόν σας ἕναν βέην
κάμετε βασιληά;
Χαράτζι τῆς Αἰγύπτου
στὴν Πόλ' ἂς μὴ φανῇ,
Γιὰ νὰ ψοφήσ' ὁ λύκος
ὁποῦ σᾶς τυραννεῖ.
Καὶ σὺ ποῦ στὸ Χαλέπι
ἐλεύθερα φρονεῖς,
Πασᾶ, καιρὸν μὴν χάνῃς
στὸν κάμπον νὰ φανῇς,
Μὲ τὰ στρατεύματά σου
εὐθὺς νὰ σηκωθῇς,
Στῆς Πόλης τὰ φερμάνια
ποτὲ νὰ μὴ δοθῇς.
Λοιπὸν γιατὶ ἀργεῖτε,
τί στέσκεσθε νεκροί;
Ξυπνήσατε, μὴν ἦσθε
ἐνάντιοι κ' ἐχθροί.
Πῶς οἱ προπάτορές μας
ὡρμοῦσαν σὰν θεριὰ,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν
πηδοῦσαν στὴν φωτιά.
Ἔτζι κ' ἡμεῖς ἀδέλφια,
ν' ἁρπάξωμεν γιὰ μιὰ
Τ' ἅρματα, καὶ νὰ βγοῦμεν
ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά.
Νὰ σφάξωμεν τοὺς λύκους,
ποῦ τὸν ζυγὸν βαστοῦν,
Καὶ χριστιανοὺς καὶ τούρκους
σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν.
Στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου
νὰ λάμψῃ ὁ σταυρὸς,
Κ' εἰς τὴν δικαιοσύνην
νὰ σκύψῃ ὁ ἐχθρός.

Ὁ ὅρκος τοῦ Ῥήγα καὶ τῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν μυουμένων εἶχεν ὡς ἑξῆς.

Ὦ βασιλεῦ τοῦ κόσμου
ὁρκίζομαι σὲ σέ,
Στὴν γνώμην τῶν τυράννων
νὰ μὴν ἔλθω ποτέ.
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω,
μήτε νὰ πλανηθῶ,
Εἰς τὰ ταξίματά τους
νὰ μὴ παραδοθῶ.
Ἐνόσῳ ζῶ στὸν κόσμον,
ὁ μόνος μου σκοπὸς
Γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω
θὰ νᾶνε σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα,
συντρίβω τὸν ζυγὸν,
Ἀχώριστος νὰ ἧμαι
ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν.
Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὅρκον,
ν' ἀστράψ' ὁ οὐρανὸς,
Καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ,
νὰ γένω ὡσὰν καπνός.

Αἱ νίκαι τῶν Γάλλων εἶχον καταπλήξει τὸν κόσμον, καὶ ὁ Ῥήγας συναισθανόμενος, ὅτι πρὸς τὸν σκοπόν του ἀπητεῖτο καὶ συνέργεια μεγάλης τινὸς δυνάμεως, ἐνητένισε πρὸς τὸν μεγαλουργὸν τῆς Κορσικῆς γόνον. Διὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι φίλων καὶ συνωμοτῶν ἔλαβε τεμάχιον ῥίζης ἐκ τῶν παρὰ τὰ Θεσσαλικὰ Τέμπη φυομένων ῥοδοδαφνῶν, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασκευάσας ὡραίαν ταμβακοθήκην, ἔπεμψε δῶρον πρὸς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ τότε διατρίβοντα Ναπολέοντα, πληροφορῶν τοῦτον ἐν τῇ συνοδευούσῃ ἐπιστολῇ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ξύλου. Τοιαύτη νεοφανὴς καὶ περίεργος προσφορὰ εὐηρέστησε τὸν Βοναπάρτην, ὅστις ἀπαντῶν εἰς τὸν Ῥήγαν ἐξέφρασε μυρίας ὅσας φιλοφροσύνας καὶ εὐχαριστήσεις· δραξάμενος δὲ τοιαύτης ἐπιθυμητῆς εὐκαιρίας ὁ μεγαλεπήβολος Ἕλλην ἐξιστόρησεν ἀπαντῶν τὴν ἐλεεινὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, καὶ θερμὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπέτεινεν ἱκεσίαν πρὸς τὴν κραταιὰν Γαλλίαν, παρ' ἧς μετὰ δακρύων ἐζήτει τὴν ἀπολύτρωσιν ἡ κλασικὴ ἐκείνη γῆ. Ὁ Ῥήγας μετ' οὐ πολὺ, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ναπολέοντος ἀναχωρήσας ἐκ Βιέννης ἐπορεύετο εἰς Βενετίαν, ὑποταγεῖσαν τότε εἰς τὰ τροπαιοφόρα τῶν Γάλλων ὅπλα.

Ὁ Φεραῖος εὐελπιζόμενος ἤδη ἐπὶ τῇ ἀρρωγῇ τοῦ Ναπολέοντος, εἶχε προπέμψει τὰ διάφορα αὐτοῦ συγγράμματα καὶ ἔγγραφα πρὸς τὸν ἐν Τεργέστῃ Ἀντώνιον Κορωνιὸν Χῖον, μεμυημένον εἰς τὸ μέγα τῆς παλιγγενεσίας σχέδιον. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀπουσιάζοντος τότε τοῦ Κορωνιοῦ ἐκ Τεργέστης, ἔλαβε τ' ἀποστελλόμενα ὁ συνεμπορευόμενος Δημήτριος Οἰκονόμου ἐκ Κοζάνης, ὅστις ἀνοίξας τὸ κιβώτιον καὶ ἰδὼν τὰ περιεχόμενα, εἴτ' ἐκ φόβου, εἴτ' ἐξ ἄλλου μυσαροῦ αἰσθήματος μεταβὰς παρέδωκεν αὐτὰ εἰς τὸν διοικητὴν Τεργέστης βαρῶνον Πετόγκην. Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἔφθασεν εἰς Τεργέστην ὁ Ῥήγας παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ συνεταίρου Χρ. Περραιβοῦ καὶ κατέ-

λυσεν εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Βασιλικὸν Ξενοδοχεῖον· περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτὸς, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας Μπρεσὸν καὶ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, εἰσῆλθεν αἴφνης εἰς τὸ δωμάτιον εἷς Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς, ὅστις μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠρώτησε γερμανιστί· « Τίς ἐξ ὑμῶν καλεῖται Ῥήγας »; *Ἐγώ!* ἀπήντησεν ἐν τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ὁ Φεραῖος, ὠχριάσας παραχρῆμα, διότι ἐννόησε τὸν μέγαν κίνδυνον. Ὁ ἀξιωματικὸς διατάξας τοὺς συνοδεύοντας στρατιώτας ἵνα μὴ συγχωρήσωσιν εἰς οὐδένα τὴν εἴσοδον, ἀνεχώρησεν ἀμέσως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ῥήγας δωροδοκήσας τοὺς σκοποὺς ἐξηφάνισε τὰ μετ' αὐτοῦ φερόμενα μυστικὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγῖδα. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ νομάρχης, συνοδευόμενος ὑπὸ ἓξ ὑπαλλήλων, καὶ ἤρξατο νὰ ἐρωτᾷ τὸν Ῥήγαν περὶ τῆς πατρίδος, τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς ἐν Αὐστρίᾳ διαμονῆς, καὶ τῆς μελετωμένης ὁδοιπορίας του· ὁ Φεραῖος ἀπήντησε λακωνικῶς πρὸς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις, εἰπὼν ἐν τέλει, ὅτι πορεύεται εἰς τὴν πατρίδα του. Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ἠρώτησε τὸν Περραιβὸν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ, μὴ εἰδότος τὴν γερμανικὴν, ἀπήντησεν ὁ Ῥήγας ταῦτα. « Ὁ νέος οὗτος εἶνε Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν ἀκαδημίαν τοῦ Παταβίου ἵνα διδαχθῇ τὴν ἰατρικὴν, ἔλαβον δὲ αὐτὸν κατὰ σύμπτωσιν ἐκ Βιέννης ὡς συνοδοιπόρον μέχρι Τεργέστης, καὶ οὐδὲν πλέον ». Οἱ ἀνακριταὶ πεισθέντες διέταξαν ἀμέσως ἵνα ὁ μὲν Περραιβὸς μεταβῇ εἰς ἄλλο δωμάτιον τοῦ ξενοδχείου, ὁ δὲ Ῥήγας νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὑπὸ στρατιωτικὴν φυλακὴν, μέχρι δευτέρας διαταγῆς. Εἰς τὸν Περραιβὸν ἐξερχόμενον εἶπεν ὁ Ῥήγας ἑλληνιστί. « ὅσα δὲν ἐπρόλαβον ἐγὼ νὰ πράξω, ἐνέργησον σὺ ὅσον τάχιστα ».

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Φεραῖος μαθὼν τὴν κατάσχεσιν τῶν ποιημάτων καὶ ἐγγράφων του ἔγινεν ἄλλος ἐξ ἄλλου. Τρεῖς ἐγένοντο ἀνακρίσεις ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ὁ δὲ ἀείμνηστος πατριώτης, ἀτάραχος, καὶ θαῤῥαλέος, ἀπήντα εὐστόχως εἰς τὰς ἐρωτήσεις. Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῶν ἀνακριτῶν ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς:

« Εὐγενέστατε νομάρχα καὶ κύριοι ἀνακριταί· ὅσα ποιήματα κατέσχετε ὅλα εἶνε ἐδικά μου, καὶ οὐδενὸς ἄλλου· βεβαιῶ ὑμᾶς, ὅτι πρὸ ἐτῶν παρέβλεψα τὸ ἀτομικόν μου συμφέρον, ἀφοσιωθεὶς εἰς μόνον τὸ ἐθνικόν· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ματαιωθῶσιν αἱ ἐλπίδες τοῦ σκοποῦ μου εἰς μέρη ἐπικίνδυνα καὶ βάρβαρα, ἀπεφάσισα νὰ καταφύγω εἰς κράτος ἰσχυρὸν, χριστιανικὸν, σοφὸν, φιλάνθρωπον, καὶ φιλελληνικὸν (οἷον τὸ

Αὐστριακὸν), ὅπου συνέγραψα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα· διὰ τὸ ἦθός μους χωρὶς νὰ προξενήσω καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου παραμικρὰν ψυχρότητα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως, ἐκδίδων αὐτὰ μὲ πολλὴν μυστικότητα καὶ προσοχὴν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐξωτερικῆς ὑπονοίας· ἀλλ' ἐὰν ἤδη συνέλαβέ με ἡ Κυβέρνησις διὰ προδοσίας, τοῦτο θεωρῶ ὡς τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀποτέλεσμα, δὲν δύναμαι ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ πεισθῶ ὅτι ὁ φιλάνθρωπος αὐτοκράτωρ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς ἀρχαίου ἐνδόξου ἔθνους, ἤδη δὲ δεινοπαθοῦντος, καὶ ἐλεεινοῦ· δὲν ἀγνοεῖ ὅτι οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες καὶ θυσίαι του ἔσωσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ τὴν Δύσιν· δὲν ἀρνεῖται, ὅτι αἱ σοφαὶ γνώσεις τῶν προπατόρων του ἐφώτισαν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην· διὰ ταῦτα τρέφει χρηστὰς ἐλπίδας τὸ ἔθνος μου εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν τῆς Μεγαλειότητός του, καὶ πολλῷ μᾶλλον, διότι καὶ τὸ κράτος του οὐκ ὀλίγους κινδύνους καὶ αἱματοχυσίας ὑπέστη πολλάκις ὑπὸ τοῦ βαρβάρου καὶ ἀντιχρίστου τυράννου, τοῦ ὑπὸ βαρὺν ζυγὸν καταθλίβοντος ἤδη τὸ ἔθνος μου. Εὐχόμενος καὶ ἐγὼ νὰ ἴδω τὸ ἔθνος μου ὑπὸ χριστιανικὴν βασιλείαν ὤφειλον νὰ γράψω ὅσα ὁ ὑπὲρ πατρίδος ζῆλος μὲ ὡδήγει κατὰ τοῦ ἀντιχρίστου· ἐὰν ὅμως ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός μου παρεξηγήθῃ, καὶ ἐπομένως καταδικασθῇ, τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει διόλου, οὔτε ὁ θάνατος μὲ τρομάζει, διότι μυριάδες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθυσιάσθησαν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐπραγματοποίησαν τὴν παραδειγματικὴν διαγωγὴν τῶν προγενεστέρων. ».

Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀνακριταὶ ἐκινήθησαν εἰς συμπάθειαν· οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νομάρχου ἐδάκρυσαν· ἡ ἀνάκρισις διεκόπη, καὶ οἱ δυστυχεῖς ὑπάλληλοι, κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν ἐκπληροῦντες καθῆκον ἀπᾷδον πρὸς τὰ φρονήματά των, εὐήλπισαν τὸν Ῥήγαν μὲ τὴν πιθανὴν χάριν τοῦ αὐτοκράτορος (1).

Ἡ Πύλη δὲν ἔπαυε πάντα κινοῦσα λίθον κατὰ τοῦ Ῥήγα, καὶ ὁ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴς αὐτῆς Τυπάλδος, ἐκπληρῶν τὰς διαταγὰς αὐτῆς, ἐματαίωσε τὰς παρὰ τῇ αὐλῇ ἐνεργείας τῶν φίλων τοῦ Ῥήγα. Ὅθεν διετάχθησαν αἱ ἐν Τεργέστῃ ἀρχαὶ ἵνα πέμψωσιν εἰς Βιένναν τὸν Φεραῖον, μετὰ τοῦ ἐνοχοποιουμένου συνεταίρου Ἀντωνίου Κορω-

(1) Ὁ Νομάρχης Πετόγκης, Οὔγγρος τὸ γένος, τοσαύτην ᾐσθάνθη πρὸς τὸν Ῥήγαν συμπάθειαν, ὥστε ἐκράτησε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ εὑρεθεῖσαν μεταξὺ τῶν κατασχεθέντων ἐγγράφων.

νιοῦ. Ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς σωτηρίας ὁ Ῥήγας ἐπειράθη αὐτοκτονίας καὶ ἐνέπηξε τρὶς μαχαιρίδιόν τι εἰς τὴν κοιλίαν του· ἀλλ᾽ ἡ σμικρότης τοῦ φονικοῦ ὀργάνου, τὸ πάχος τῆς κοιλίας, καὶ ἡ ταχεῖα συνδρομὴ τῶν φυλάκων ἐματαίωσαν τὴν ἡρωϊκὴν πρόθεσίν του. Διὰ φροντίδος τῶν ἀρχῶν θεραπευθεὶς ἀπὸ τῶν τραυμάτων ἐστάλη εἰς Βιένναν καὶ ἐβλήθη ἐν εἱρκτῇ, ὅπου προηγουμένως συλληφθέντες ἐστέναζον οἱ συνέταιροι. Δημήτριος Ζηκαῖος ἰατρὸς Ἰωαννίτης, Ἀργέντιος Χῖος, Τουρούτζιας Κοζανίτης, Κανδηλάπτης, καὶ οἱ τυπογράφοι ἀδελφοὶ Μαρκίδαι Πούλιου. Ἄλλαι δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐγένοντο ἀνακρίσεις, καὶ οἱ φυλακισμένοι ἔδειξαν σταθερὸν καὶ ἀτρόμητον χαρακτῆρα, καταφρονήσαντες παντὸς κινδύνου χάριν τῆς πατρίδος.

Μετ᾽ ὀλίγον ἡ Αὐστριακὴ ἐνδίδουσα εἰς τὰς ἐπανειλημμένας τῆς Τουρκίας αἰτήσεις, παρέδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν Ῥήγαν μετὰ ὀκτὼ συνεταίρων, ἐξορίσασα τοὺς ἄλλους εἰς Τρανσυλβανίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ Μηνύτωρ τῆς Γαλλίας (An VI, N° 271) ὁμιλεῖ οὕτως ἐξ ἀνταποκρίσεως τοῦ Σεμλίνου. « Εἴδομεν διερχομένους ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης τοὺς Ἕλληνας. Ἦσαν ἀνὰ δύο δεδεμένοι, καὶ συνωδεύοντο ὑπὸ 24 στρατιωτῶν, δύο δεκανέων, ἑνὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, καὶ ἑνὸς πολιτικοῦ ὑπαλλήλου. Ψυχὴ τοῦ διοργανισθέντος Ἑλληνικοῦ κινήματος εἶνε ὁ Ῥήγας, μέχρι παραφορᾶς ἐνθουσιασμένος εἰς ἀπολευθέρωσιν τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του, ἄλλοτε κατοικουμένης ὑπὸ ἐλευθέρων ἀνδρῶν· ὀλίγον πρὸ τῆς συλλήψεώς του, ὡσεὶ εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ προαισθήματος ἀπεμακρύνθη τῆς Βιέννης, ἀλλὰ συλληφθεὶς εἰς Τεργέστην ἀπεπειράθη αὐτοκτονίαν δι᾽ ἐγχειριδίου· ὁ βραχίων ἐπρόδωσε τὴν θέλησίν του, καὶ τὸ κτύπημα δὲν ὑπῆρξε θανάσιμον. Εὑρίσκεται οὗτος μεταξὺ τῶν ὀκτὼ συλληφθέντων Ἑλλήνων, ἐξ ὧν οἱ μὲν πέντε θὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν Πύλην, οἱ δὲ τρεῖς ἕτεροι, ὡς ὑπήκοοι τῆς Αὐστρίας, κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβιον ἐξορίαν. Ὁ Ῥήγας δὲν ἦτο μόνος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνωμοσίας· ἰσχυρῶς ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τοῦ Μαυρογένη ἀνεψιοῦ τοῦ περιφήμου βοεβόδα. Ἀλλ᾽ ὁ Μαυρογένης ἀναχωρήσας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Γαλλίαν, ἡσυχάζει νῦν εἰς Παρισίους, ἐνῷ ὁ ἀτυχὴς Ῥήγας βαδίζει εἰς τὰς βασάνους ».

Ὁ Πασβάνογλους μαθὼν τὰ λυπηρὰ συμβάντα κατέλαβεν ὅλας τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ στενωποὺς μετ᾽ ἐνόπλου δυνάμεως, ἵνα σώσῃ τὸν Ῥήγαν τοῦ κινδύνου (¹). Οἱ Αὐστριακοὶ παρέδωκαν αὐτὸν μετὰ

(¹) Ὁ Ἀλήπασας τῶν Ἰωαννίνων ἅμα μαθὼν τὴν παράδοσιν τοῦ Ῥήγα εἰς τὴν

τῶν ἐξ συνοπαδῶν εἰς τὸν πασὰν τοῦ Βελιγραδίου, ὅστις μαθὼν τὰς προετοιμασίας τοῦ Πασβάνογλου, κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης ἀπεφάσισε νὰ τοὺς θανατώσῃ ἐκεῖ, μὴ θέλων νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἀποστολὴν διὰ χωρῶν, ἐν αἷς μεγίστη ἦτο τοῦ ἀντάρτου τοῦ Βιδινίου ἡ δύναμις καὶ ἐπιῤῥοή.

Ὅθεν προσπαθήσας, ὅτι ἔμελλε νὰ πέμψῃ τοὺς καταδίκους εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Δουνάβεως, διέταξεν ἵνα ἐκβάλλωσιν αὐτοὺς τῆς εἱρκτῆς ἀνὰ ἕνα καὶ πνίγωσιν εἰς τὸν ποταμόν. Τελευταῖος, καὶ ἕβδομος τὸν ἀριθμὸν ἔμεινεν ὁ Ῥήγας, ὅστις ἐκβληθεὶς τοῦ δεσμωτηρίου ἐνόησε τὸν σκοπὸν τῶν βαρβάρων. Τοῦρκός τις ἠθέλησε νὰ σύρῃ αὐτὸν βαρβαρικῶς, πλὴν διὰ μιᾶς ῥωμαλέας πυγμῆς τοῦ ἥρωος ἔπεσε χαμαὶ ἡμιθανής. Μαθὼν τοῦτο ὁ πασὰς διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσιν ἐντὸς τῆς εἱρκτῆς διὰ πυροβόλου ὅπλου, ῥίπτοντες τὸν νεκρὸν εἰς τοῦ Ἴστρου τὰ ῥεύματα. Δύο Τοῦρκοι εἰσῆλθον, ἀλλὰ πρὶν διευθύνωσι κατ᾽ αὐτοῦ τὰς πιστόλας των, ὁ ἐθνομάρτυς, ἀτάραχος ἀνέκραξεν ἐν Τουρκικῇ διαλέκτῳ. « Οὕτως ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια· ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα· θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ βλαστήσῃ, καὶ τὸ γένος μου θὰ συνάξῃ τὸν γλυκὺν καρπόν ».

Οἱ δήμιοι ἐπυροβόλησαν, καὶ ὁ Ῥήγας ἔπεσε νεκρός (1798) (¹).

Ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν ἐπροξένησε καθ᾽ ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὁ θάνατος τοῦ Φεραίου. Ὁ Κοραῆς δημοσιεύσας τὴν Ἀδελφικὴν Διδασκαλίαν ἐξετόξευσε πικρὰς ἀρὰς κατὰ τῆς παραδούσης τὸν ἐθνομάρτυρα εἰς τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως, προτρέπων τοὺς ἐν αὐτῇ ἐμπορευομένους Ἕλληνας ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὸ ἐπάρατον αὐτῆς ἔδαφος· ὁ δὲ φιλελεύθερος Ἰωαννίτης Σπυρίδων Σπάχος ἐκδοὺς ἐν Ἀμστελοδάμῳ τὴν Ἑλληνικὴν Νομαρχίαν ἢ λόγους περὶ ἐλευθερίας, ἀφιέρωσε τὸ πόνημα εἰς τὸν τύμβον τοῦ Ῥήγα, περὶ οὗ μακρὸν ποιεῖται λόγον ἐν τοῖς προλεγομένοις καὶ τῷ κειμένῳ (²).

σατράπην τοῦ Βελιγραδίου, δι᾽ ἐπίτηδες ταχυδρόμου παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα τῷ ἐξαποστείλῃ τὸν Ῥήγαν, ἄδηλον διά τινα σκοπόν· ἕτεροι δὲ λέγουσιν, ὅτι ὁ Φέλαρης τῆς Ἠπείρου, πάσχων τότε, δὲν ἐζήτησε τὸν Φεραῖον, ἀλλὰ τὸν συνεταῖρον καὶ συγκατάδικον αὐτοῦ Δημήτριον Ζηχαῖον, ἰατρὸν οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων

(¹) Χρ. Περραιβοῦ, Βιογραφία Ῥήγα Φεραίου. Ἐν Ἀθήναις 1860. Παράβ. τοῦ αὐτοῦ Πολεμικὰ Ἀπομνημονεύματα—Nicolopulo, vie de Rhigas.

(²) Ὁ Ῥήγας συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς παλιγγενεσίας, εἶχε χαράξει καὶ Σφραγῖδα Ἐθνικὴν, δι᾽ ἧς ἐσφραγίζοντο τὰ πρὸς τοὺς μεμυημένους ἔγγραφα. Εἶχε δὲ αὕτη περιφέρειαν ἴσην ταλλήρῳ· ἐν τῷ θυρεῷ ὑπῆρχον πλαγίως τρία ῥόπαλα καὶ

Συγγράμματα.

— Ἀπάνθισμα Φυσικῆς διὰ τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ἐκ τῆς Γαλλικῆς καὶ Γερμανικῆς διαλέκτου ἐρανισθὲν παρὰ τοῦ Ῥήγα Βελεστενλῆ Θετταλοῦ. Βιέννῃ 1790.

— Σχολεῖον τῶν Ντελικάτων ἐραστῶν, ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Βιέννῃ 1790.

—Νέου Ἀναχάρσιδος Τόμος Δ.' Ἐν Βιέννῃ 1797. (Τὰ μὲν πρῶτα κεφάλαια (32—34) μετεφράσθησαν ὑπὸ Γ. Βεντότη, τὰ δὲ ὑπόλοιπα (35—39) ὑπὸ τοῦ Ῥήγα ἐπιτηρήσαντος καὶ τὴν ὅλην ἔκδοσιν.

—Ὁ Ἠθικὸς Τρίπους. Τὰ Ὀλύμπια' δρᾶμα τοῦ ἀββᾶ Μεταστασίου, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον. Ἐν Βιέννῃ 1797. (Συνεξεδόθησαν ἡ Βοσκοπούλα τῶν Ἄλπεων ποίημα τοῦ Μαρμοντέλ, μεταφρασθὲν διὰ στίχων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ῥήγα, καὶ ὁ Πρῶτος Ναύτης, ποίημα τοῦ Γερμανοῦ Γεσνέρου, μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ συνεταίρου αὐτοῦ Ἀντωνίου Κορωνιοῦ).

—Ὕμνοι. (Ἐξεδόθησαν τῷ 1797 κρύφα ἐν Βιέννῃ· τῷ δὲ 1844 μετὰ προσθήκης ᾠδῶν τινων καὶ ἄλλων ἐν Ἰασίῳ. Εἷς δ' ἐξ αὐτῶν θούριος ἐτυπώθη ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὸ 1809.

—Χάρτα τῆς Ἑλλάδος, ἐν Βιέννῃ.

—Στρατιωτικὸν Ἐγκόλπιον.—Προσωρινοὶ πολιτικοὶ κανονισμοί. (Ἐτυπώθησαν λάθρα ἐν Βιέννῃ).

Γεώργιος Ζαβίρας.

Ἐγεννήθη τῇ 28 Μαΐου 1744 ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ πατρὸς μὲν Ἰωάννου, μητρὸς δὲ Ἁγνῆς. Τετραέτης ἤρξατο νὰ διδάσκηται τὰ στοιχειώδη μαθήματα παρὰ τῷ πρὸς μητρὸς θείῳ αὐτοῦ Μιχαὴλ Παπαγεωργίῳ, ὕστερον δὲ τὰ ἐγκύκλια παρὰ Μιχαὴλ Σιατιστεῖ, καὶ Νικολάῳ Βάρκοση. Μετὰ ταῦτα (1760) καταλιπὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Οὐγγαρίαν, καὶ ἠσπάσθη τὸν ἐμπορικὸν βίον. Ἐν ἔτει 1770 εἰς Κολωνίαν διατρίβων ἠκροάσθη τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῆς φιλομαθείας οἰστρηλατούμενος συνεκρότησε ἀξιόλογον βιβλιοθήκην, δι' ἣν κατηνάλωσεν ὑπὲρ τὰ πεντακισχίλια φλωρίνια (1). Καίτοι δὲ ἀπησχολημένος ὢν εἰς τὰ τοῦ ἐμπορίου ὁ Ζαβίρας ἐδαπάνα τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον πρὸς συγγραφάς, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν φιλοπονωτέρων καὶ χρησιμωτέρων λογίων τοῦ ἔθνους. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὸ ἐπιγραφόμενον « Νέα Ἑλλὰς » κατέχει περιφανῆ θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας, καὶ οὕτως εἰπεῖν θεωρεῖται ὡς τὸ ἀξιολογώτερον

-ἐφ' ἑκάστου τούτων τρεῖς σταυροί· εἰς τὴν περιφέρειαν ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «Ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Νόμων, καὶ Ἐλευθερίας».

(1) Ἐκ τῆς ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι αὐτοβιογραφίας.

μνημεῖον αὐτῆς, διότι καὶ πρῶτόν ἐστι κατὰ τὸ εἶδος, καὶ πολυτίμους ἀπεθησαύρισεν ἐν αὐτῷ ὁ πολυμαθέστατος καὶ φιλοπονώτατος ἀνὴρ βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ προγενεςέρων καὶ συγχρόνων λογίων, μετὰ τακτικῆς ἀπαριθμήσεως τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, καὶ τῶν ἐκδόσεων.

Ἀπεβίωσεν ὁ Γεώργιος Ζαβίρας ἐν Πέστῃ τῇ 28 Αὐγούστου 1804.

Συγγράμματα.

—Ἰατρικαὶ παραινέσεις, μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Οὐγγρικοῦ. Ἐν Πέστῃ 1787.

—Ὀνοματολογία Βοτανικὴ τετράγλωσσος. Ἐν Πέστῃ 1787.

—Δημητρίου Καντεμίρου, ἀξιομνημόνευτα ἐν Βλαχίᾳ συμβεβηκότα, μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Ἐν Βιέννῃ 1795.

—Ἱερὰ ἱστορία, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσα. Ἐν Πέστῃ 1787, ἀνετυπώθη δὶς ἐν Βιέννῃ, καὶ ἐν Βούδῃ.

Ἀνέκδοτα.

—Νέα Ἑλλάς, ἤτοι ἱστορία τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων, τῶν μετὰ τὴν θλιβερὰν τοῦ Γένους ἡμῶν κατάστασιν ἀκμασάντων καὶ τὴν προβεβηκυῖαν καὶ ψυχορραγοῦσαν Ἑλλάδα τοῖς αὐτῶν πόνοις τε καὶ ἱδρῶσιν, ὡς οἷόν τε ἦν ἀντιπελαργησάντων καὶ αναζωπυρησάντων, ἐν ᾗ καταλέγονται καὶ πάντα σχεδὸν τὰ συγγράμματα αὐτῶν, καὶ ποῦ καὶ πότε καὶ ποσάκις ἐξεδόθησαν, τὰ δὲ ἀνέκδοτα ἐν τίσι βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἑλλάδος ἐναπόκεινται, συνερανισθεῖσα ἐκ διαφόρων Ἑλλήνων, Λατίνων, Γάλλων, Γερμανῶν, Ἰταλῶν, Οὔγγρων συγγραφέων, ἅμα δὲ ἐξ ἰδίας ἀναγνώσεως πολλῶν συγγραμμάτων, ἐκδοθέντων τε καὶ τύποις ἔτι ἀνεκδότων, ἐν τάξει χρονολογικῇ τεθεῖσα, παρὰ Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα, τοῦ ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας (¹).

—Σύνταγμα περὶ τῆς ἑνώσεως καὶ κράσεως τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου τῆς θείας εὐχαριστείας, κατὰ Ἰωσὴφ Βανδάλε καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ λεγόντων, ὅτι ἡ κρᾶσις αὕτη ἦν πάντῃ ἄγνωστος τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐξ οὗ συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία παραφθείρει τὴν ὕλην τοῦ μυστηρίου.

—Ἐπιτομὴ ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ θανάτου Κλεοπάτρας, τῆς βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου.

—Περιήγησις ἐκ Βιέννης εἰς Μοραβίαν, Βοημίαν, Σαξωνίαν, καὶ Βορουσσίαν ἐν ἔτει 1800.

—Ἐγχειρίδιον χρονολογικὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ πολιτικόν, περιέχον τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίαν, τὴν σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν τῶν πέντε Ἀποστολικῶν θρόνων, καὶ σειρὰν τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τὴν σειρὰν πασῶν τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συ-

(¹) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως τὸ πρωτόγραφον παρεδόθη εἰς Ἄνθιμον τὸν Γαζῆν πρὸς ἔκδοσιν. Ἐκ τούτου δὲ μετέβη εἰς χεῖρας τοῦ κυρίου Κ. Ἀσωπίου καὶ Θεοκλ. Φαρμακίδου, ὃς ἀποθανὼν τὸ ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην, ἔνθα ἤδη εὑρίσκεται. Ἐκ τοῦ πολυτίμου τούτου χειρογράφου παρελάβομεν ἀρκετὰς βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ διαφόρων λογίων, ὡς ἐν ἑκάστῳ βίῳ ὑποσημειοῦμεν.

νόδων, ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, τῶν αἱρεσιαρχῶν, τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν εἰς τὸν χριστιανισμόν, καὶ τὴν σειρὰν τῶν βασιλέων τῶν ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν.

—Ἱστορία τοῦ θησαυροῦ, ὅστις εὑρέθη τώρα νεωστὶ εἰς τὸ ἐν Στυρίᾳ μοναστήριον τὸ λεγόμενον Μαρία Τζὲλ, διὰ στίχων.

—Ἰωάννου Καλβίνου βίος ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων Λατίνων, Γάλλων, καὶ Γερμανῶν συγγραφέων.

—Διατριβὴ περὶ τοῦ ἱεροῦ Στέμματος τῆς Οὐγγαρίας.

—Σύμμικτα ἱερὰ, ἐν οἷς περὶ σωτηρίας τῶν αἱρετικῶν, περὶ τοῦ τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι, περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ πατρὸς, περὶ τῶν Κολύβων, περὶ τῶν θαυματουργῶν εἰκόνων, περὶ ἀναχειροτονίας, περὶ ἀναβαπτισμοῦ νηπίων, περὶ τῆς τοῦ Κλωπᾶ Μαρίας, καὶ περὶ τοῦ αὐτεξουσίου.

—Πατριαρχικὴ ἱστορία Κωνσταντινουπόλεως, περιέχουσα κατὰ σειρὰν τὸν βίον ἑκάστου Πατριάρχου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Ἑτέρα ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1600.

—Βιβλιοθήκη πολεμικὴ, διαλαμβάνουσα περὶ πάντων τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἡμῶν, τῶν κατὰ Λατίνων γραψάντων περὶ πάντων τῶν ἀμφισβητουμένων δογμάτων τε καὶ ἐθίμων, περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, περὶ τῶν ἐκδοθέντων καὶ ἀνεκδότων ἀντιγράφων, ἥτις ὅμως ἔμεινεν ἀτελὴς μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Περὶ τῆς νηστείας τῆς τετράδος καὶ σαββάτου, ἀφιερωθεῖσα πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ πανaιδεσιμώτατον Ἀλέξανδρον Βαρκότζη (οὐγγροελληνιστί).

Μεταφράσεις ἀνέκδοτοι.

—Μέθοδος Ἀστρογνωσίας, διδάσκουσα τὴν ἄνευ σφαίρας ἢ πίνακος οὐρανίου γνῶσιν τῶν διασημοτέρων ἀστέρων τῶν ἐν τῷ τῆς Οὐγγαρίας ὁρίζοντι φαινομένων· (ἐκ τῆς λατινικῆς).

—Διάλεξις σύντομος καὶ εἰλικρινὴς περὶ τοῦ γένους τῶν Σέρβων, τῶν κακῶς λεγομένων Ῥασκιανῶν. (ἐκ τοῦ λατινικοῦ).

—Βιβλιοθήκη πολεμικὴ, διαλαμβάνουσα περὶ πάντων τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἡμῶν, οἵτινες κατὰ τῆς τῶν Λατίνων δόξης συνέγραψαν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. (ἐκ τοῦ λατινικοῦ).

—Στοιχεῖα Γεωγραφίας, ἤτοι μέθοδος σύντομος πρὸς κατάληψιν τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Γεωγραφίας· (ἐκ τοῦ λατινικοῦ).

—Κορνηλίου Νέπωτος, περὶ τῶν ἐπισήμων στρατηγῶν Ἑλλήνων· (ὁμοίως).

—Ἀρχαῖα ἀπομνημονεύματα, ἤτοι τρία κατὰ Λατίνων συγγράμματα, τουτέστι Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Κλήμεντος Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν, καὶ Νικήτα Στηθάτου κατὰ τῶν λατινικῶν ἀζύμων. (ὁμοίως).

—Ἱστορία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, περὶ ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ τε καὶ Ἀμερικῇ· (ὁμοίως).

—Ἰωάννου Κομενίου γραπτὸς λόγος. (ὁμοίως ἐκ τῆς λατινικῆς μετὰ καὶ Οὐγγρικῆς παραφράσεως).

—Συνοπτικὰ ἀξιομνημόνευτα συμβεβηκότα τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου τῶν ἐτῶν 1769 καὶ 1770. (ἐκ τῆς γαλλικῆς).

—Ἱστορία Στεφάνου τοῦ Μικροῦ, τοῦ τρίτου ψευδοπέτρου αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. (ὁμοίως ἐκ τοῦ γαλλικοῦ).

—Θεολογία ἀστρονομικὴ, ἤτοι ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν προσόντων τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ περιγραφῆς τῶν οὐρανῶν. (ὁμοίως).

—Ἱστορία χρονολογικὴ τῶν Παπῶν ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου μέχρι Πίου τοῦ ἕ. (ἐκ τῆς γερμανικῆς).

—Ἐλευθερίου τινος καὶ ἀπροσωπολήπτου Οὔγγρου διάγνωσις τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ: Εἰς τίνα ὑπόληψιν πρέπει νὰ ἦναι οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, μεταξὺ τῶν ἐκεῖ κατοικουσῶν λοιπῶν γενεῶν, καὶ τίνα συνάφειαν ἔχουσι μετὰ τῶν Σέρβων· (ὁμοίως ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μετὰ πλείστων ὑποσημειώσεων).

—Διατριβὴ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἑτέρων τινῶν γλωσσῶν, συγγραφεῖσα οὐγγριστὶ παρὰ Ἰωσὴφ Καψάλη

—Πολιτικὴ κατάστασις τῆς Οὐγγαρίας (ἐκ τῆς οὐγγρικῆς).

—Διάλογοι οὐγγρικοὶ, καὶ ἁπλοελληνικοί.

Εἶχεν ὁ Γεώργιος ἀδελφὸν, ἐπίσης λόγιον, τὸν Κωνσταντῖνον Ἰωάννου Ζαβίραν, ὃς τῷ 1787 ἐν Πέστῃ διατρίβων ἐδαπάνησε καὶ ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν δύο συγγραμμάτων τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἰωάννης Ῥίζος (¹).

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν τῇ πατρίδι παιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Εὐρώπην, ἔνθα ἀνηγορεύθη ἰατροφιλόσοφος. Ἀπέθανε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Περὶ τούτου λέγει ὁ ἐν 1792 ἐκδοὺς τὴν Βοσπορομαχίαν τοῦ Μομὰρς Κήρυκος ὁ Καιρέτης. « ἄνθρωπος εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐπιστήμην οὐδενὸς δεύτερος, εἰς » τὴν εἰλικρίνειαν δὲ τοῦ ἤθους, εἰς τὴν καθαρότητα πάντων ὑπέρ» τερος. Ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἔκλαυσαν στερηθέντες οἱ ὁμογενεῖς, » καὶ τοσοῦτον ἐλυπήθηταν θανόντα, ὅσον ζῶντα ἐθαύμασαν καὶ ἐτί» μησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἔνδοξον ἐνθύ» μησιν ἄφησε γραμμένην ὁ σοφὸς Πιβάτης εἰς τὸ πολυμαθὲς καὶ » πάνσοφον λεξικὸν, τὸ ἐκδοθὲν εἰς Βενετίαν κηρύττωντάς τὸν ὡς εὑρέ» την τῆς Ποσειδονίου μηχανῆς, μὲ τιμὴν μεγάλην τοῦ γένους μας. » Καὶ ἄνθρωπος εἰς ἕνα λόγον, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον ὁ τότε » ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἀγγλοβρεττανικῆς βασιλείας, » ὁ ἐξοχώτατος Πόρτερ ἔφθασε νὰ εἰπῇ μεγάλῃ τῇ φωνῇ οὕτως· » *ἐστερήθημεν ἕνα ὑποκείμενον, τοῦ ὁποίου χρόνοι πολλοὶ πρέπει*

(¹) Ἐπωνομάζετο Μανές.

« *νὰ περάσουν ὥστε νὰ ἀξιωθῇ τῶν Ῥωμαίων τὸ γένος νὰ λάβῃ*
» *δεύτερον!* ».

Ὁ ἐν λόγῳ Ῥίζος συνεδέετο φιλικῶς πρὸς τὸν Μομὰρς, πρῶτον διερμηνέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστριακῆς πρεσβείας, εἰδημονέστατον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ στιχουργὸν οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων. Οὗτος καταληφθεὶς ὑπὸ μεγάλης μελαγχολίας, διὰ τὸν θάνατον τῆς νεαρᾶς συζύγου του, συνεβουλεύθη τὸν Ῥίζον, ὅστις τῷ συνέστησεν ὡς μόνον ἀλεξιτήριον φάρμακον τὴν ποίησιν. Συνεπείᾳ τῆς συμβουλῆς ταύτης ἔγραψεν ὁ Μομὰρς τὴν Βοσπορομαχίαν, ποίημα πλῆρες μελαγχολίας, ὅπερ ἐδημοσίευσε προτάξας ἐπιστολὴν διὰ στίχων πρὸς τὸν φίλον του ἰατρόν.

Ὁ Ζακύνθιος Κορνήλιος ἐξεφώνησεν ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἐν λόγῳ Ῥίζον, ὅστις κατ' αὐτὸν συνέγραψε καὶ Ἐπιτομὴν Χρονολογίας (1).

Χαρβούρης.

Α'. *Μαρῖνος ὁ κόμης*. Ἐγεννήθη ἐξ εὐγενῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βονωνίας πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἐνταῦθα, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν γονέων του, ἀπαιτούντων τὴν ἐκμάθησιν τῆς προσοδοφόρου νομικῆς ἐπιστήμης, κατέγινεν ἐξ ἰδιαζούσης κλίσεως εἰς τὰ φυσικομαθηματικά, ἐπιδοθεὶς πρὸ πάντων εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐφηρμοσμένης μαθηματικῆς. Μετὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποπεράτωσιν τῶν μαθημάτων ἐπανέστρεψεν ὁ Μαρῖνος εἰς Κεφαλληνίαν. Ἐντεῦθεν μετ' οὐ πολὺ ἐκ δυσαρεσκείας πρὸς τὴν ἐν τῇ πατρίδι του δεσπόζουσαν Ἐνετικὴν ἐξουσίαν, ἑκουσίως ἐξωρίσθη καὶ ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον *Λάσκαρις* μετέβη εἰς Ῥωσσίαν. Ἐνταῦθα εὑρὼν τοὺς συμπατριώτας του Μελισσηνοὺς μέγα ἰσχύοντας παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Αἰκατερίνης Β' (2), ἔτυχεν εὐμενοῦς δεξιώσεως, καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὴν γενναιόφρονα αὐτοκράτειραν, ἐπαξίως ἐτιμήθη ὀνομασθεὶς ἀντισυνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ.

---

(1) Λόγοι Ἰωάσαφ Κορνηλίου, Τόμ. Β', σελ. 181—8.

(2) Πέτρος Μελισσηνὸς Κεφαλλὴν διάσημος στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ, καὶ Ἰωάννης αὐτάδελφος αὐτοῦ πρόεδρος τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ συνόδου. Ὁ Μαζαράκης οὕτως ἐκτίθησι τὰ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰκατερίνης τοῦ Χαρβούρη· ἐξ ἐπιστολῶν ὅμως αὐτογράφων τοῦ Πέτρου Μελισσηνοῦ, ἃς εἶδον ἐν Κεφαλληνίᾳ καταδείκνυται, ὅτι ὁ Χαρβούρης οὐ μόνον δὲν συνεστήθη εἰς Αἰκατερίνην ὑπὸ τοῦ Μελισσηνοῦ ἀλλ' οὔτε μετέπειτα προσωπικῶς ἐγνωρίσθη μετ' αὐτοῦ.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ μεγαλουργὸς τῆς Ἄρκτου Σεμίραμις εἶχε συλλάβει τὴν ἰδέαν ἀνεγέρσεως μεγάλου ἀνδριάντος Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Τὸ ἔργον ἀνετέθη εἰς τὸν περίφημον Γάλλον ἀνδριαντοποιὸν Φαλκονέτον, ὅστις ἐσχεδίασε τὸν αὐτοκράτορα ἔφιππον καὶ καταπατοῦντα ὄφιν ζητοῦντα νὰ κωλύσῃ τὴν πρόοδόν του. Ἡ ἐπίνοια τοῦ Φαλκονέτου ἐπευφημίσθη παρ' ὅλης τῆς αὐλῆς, καὶ τὸ σῶμα τῶν μηχανικῶν διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Μπέτζκ νὰ προτείνῃ τὰ σχέδια τῆς μεγάλης οἰκοδομῆς, εἰς ἣν ἔμελε νὰ χυθῇ ὁ ἀνδριάς, κατὰ τὴν θέλησιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν παρουσιασθέντων ἐνεκρίθη τὸ σχέδιον τοῦ Ἕλληνος μηχανικοῦ, εἰ καὶ ὁ φθόνος τῶν ἀποτυχόντων συναδέλφων ἔψεγεν αὐτὸ ὡς παράτολμον καὶ μὴ διαρκές. Ὁ Φαλκονέτος εἶχε τὰ πάντα τελειώσει· διὰ νὰ φυλαχθῇ ὅμως ἡ φυσικὴ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ ἀνδριάντος, τοῦ βάθρου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἀνηγείρετο τὸ μνημεῖον, ἔλεγεν ὅτι πάντα τ' ἀπαρτίζοντα ἐν συνόλῳ αὐτὸ ὤφειλον νὰ καταδεικνύωσι τὴν ἀξίαν τοῦ ἥρωος· ὅθεν καὶ δὲν παρεδέχετο νὰ θέσῃ τὸν ἀνδριάντα ἐπὶ συνήθους βάθρου, ἀλλ' ἐζήτει νὰ κατασκευασθῇ ὡς τοιοῦτον δυσανάβατος καὶ βραχώδης λόφος. Πολλαὶ περὶ τούτου ἐγένοντο προτάσεις πρὸς τὸν ὑπουργόν, ἀλλ' οὐδεμία ηὐχαρίστει τὸν Φαλκονέτον, ὅστις ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ κατασκευάσῃ τὸ βάθρον μὲ διαφόρους ὀγκώδεις λίθους συναρμοζομένους διὰ σιδήρου καὶ ὀρειχάλκου.

Ἀλλ' ὁ Χαρβούρης ἀντέτεινεν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ περιφανοῦς ἀνδριαντοποιοῦ ἀποδεικνύων, ὅτι ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ τοῦ κλίματος τὰ συνδέοντα μέταλλα ἤθελον ὀξειδωθῆ, καὶ τὸ βάθρον ἀποσυντεθῆ· ἐπειδὴ ὅμως ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος πᾶσα ἄλλη θεραπεία ἐνεκρίθη, μ' ὅλας τὰς ἀντιῤῥήσεις τοῦ Μαρίνου, ἡ πρότασις τοῦ Φαλκονέτου. Ὁ Ἕλλην μηχανικὸς δυσφορῶν ἐκίνησε πάντα λίθον πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ μελετωμένου, καὶ πληροφορηθείς, ὅτι ἐντὸς μιᾶς λίμνης εὑρίσκετο ὀγκώδης μονόλιθος ὑπερβαίνων κατὰ τὸ μέγεθος τὸ σχεδιασθὲν βάθρον, καὶ ἀναγνωρίσας τοῦτον ὡς καταλληλότατον προέτεινε τὴν μετακόμισίν του· ἀλλ' ἡ πρότασίς του δὲν ἔτυχεν αἰσίας ἀκροάσεως, καὶ διὰ τὸ ὀγκῶδες τοῦ γρανίτου κεχωσμένου δεκαπέντε πόδας ἐντὸς τελματώδους ἐδάφους, καὶ διὰ τὸ ἀπίστευτον τῆς μεταφορᾶς. Ὁ Φαλκονέτος ὅμως θαῤῥῶν εἰς τὸν Μαρῖνον παρώτρυνε τὴν Αἰκατερίνην νὰ ποιήσῃ τὴν ἀπόπειραν. Ὅθεν ἀνετέθη εἰς τὸν Ἕλληνα μηχανικὸν ἡ μετακόμισις τοῦ τεραστίου

ἐκείνου ὄγκου. Ὁ Χαρβούρης κατασκευάσας ἰδίας μηχανάς, κατώρθωσε μετὰ πολλὰς δυσχερείας, ἃς ὑπερενίκησεν ἀπίστευτος ἐπιμονὴ νὰ ἐκχώσῃ καὶ μεταφέρῃ τὸν γρανίτην εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Πετρουπόλεως, τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1769, πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν καὶ τῆς παρασταθείσης εἰς τὸ θέαμα αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, καὶ θάμβος ἀδιήγητον τῶν συνεπιστημόνων. Ἑβδομήκοντα χιλιάδες ῥουβλίων ἐδαπανήθησαν εἰς μεταφορὰν τοῦ τεραστίου ἐκείνου βράχου, ζυγίζοντος τρία ἑκατομμύρια λιτρῶν.

Ὁ Μαρίνος ἐφημίσθη διὰ τὸ τεράστιον τοῦτο κατόρθωμα καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐπισύρας τὰ ἐγκώμια τῶν τότε σοφῶν. Ὁ διάσημος Ἰταλὸς Φραγκίσκος Μιλίτζιας διηγούμενος τὴν τολμηρὰν μηχανικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἕλληνος προσεπιλέγει. « Αἱ ὑπερνικηθεῖσαι δυσκολίαι » τιμῶσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Μόνη ἡ φύσις γεννᾷ ἕνα μηχανικόν, » καθὼς γεννᾷ ἕνα αὐτοκράτορα, ἕνα στρατηγόν, ἕνα φιλόσοφον ».

Ὁ Χαρβούρης, ἕνεκα τῆς φιλασθένου κράσεώς του, μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ εἰς κλίμα κάθυγρον, ἐζήτησεν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς γεωργικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Τῷ 1777 ἀπολαύσας τῶν μεγαλοδωριῶν τῆς Αἰκατερίνης ἀνεχώρησεν ἐκ Πετρουπόλεως διὰ Παρισίους, ἔνθα ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ τὰ κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ περιφήμου μονολίθου· ἐνταῦθα δὲ νυμφευθεὶς νέαν Γαλλίδα ἀπέκτησεν ἕνα υἱόν. Ἐκ τῆς γαλλικῆς μητροπόλεως ἐλθὼν εἰς Κεφαλληνίαν ἐπεχειρίσθη τὴν ἐκχέρσωσιν τῆς τελματώδους πεδιάδος τοῦ Λιβαδίου, καλλιεργῶν μετ' ἐπιτυχίας τ' ἀποικιακὰ φυτά, οἷον τὸ ἰνδικόν, σακχαροκάλαμον, βάμβακα κλπ.

Ἐπέπρωτο ὅμως ὁ μέγας καὶ εὐεργετικώτατος οὗτος ἀνὴρ νὰ πέσῃ θῦμα Ἑλλήνων. Λάκωνες ἐργαζόμενοι εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκχερσωθείσας γαίας εἰσῆλθον, ἐπ' ἐλπίδι ἁρπαγῆς, εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνον μὲν ἐλεεινῶς ἔσφαξαν (1782), τὴν δὲ σύζυγόν του καταπληγώσαντες ἀφῆκαν νομίσαντες αὐτὴν νεκράν.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μαρίνου μᾶς εἶναι γνωστὸν τὸ ἑξῆς.—Monument elevé à la gloire du Pierre le grand, ou relations des travaux et des moyens mécaniques, par le comte Marin Carburi, ci-devant lieutenant de Police et censeur ayant la direction du corps noble des cadets de terre de St Petersbourg. Paris 1777 (1).

Β'. *Ἰωάννης κόμης Χαρβούρης*, ἀδελφὸς τοῦ Μαρίνου, καὶ συσπου-

(1) Ἀνθίμου Μαζαράκη, Βιογραφίαι Κεφαλλήνων.

δαστὴς εἰς τὸ ἐν Βονωνίᾳ πανεπιστήμιον. Περαιώσας τὰς ἰατρικὰς σπουδάς του ἐπανέστρεψεν εἰς Κεφαλληνίαν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τότε πολιτικῆς ἀνωμαλίας, ἐπανῆλθεν ἐν ἔτει 1740 εἰς Ἰταλίαν, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Μάρκον. Ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τελειοτέραν τῆς ἰατρικῆς ἐκμάθησιν, ἀφιερωθεὶς ἰδίως εἰς τὴν παθολογίαν, καὶ φημισθεὶς ὡς εἷς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πρακτικωτέρων Ἀσκληπιαδῶν.

Τῷ 1750 ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Κάρολος Ἐμμανουὴλ θελήσας ν' ἀναμορφώσῃ τὴν καθέδραν τῆς ἰατρικῆς, καὶ συστηματοποιήσῃ τελειότερον τὴν ἐν Ταυρίνῳ διδασκαλίαν αὐτῆς, διώρισε κατ' ἐκλογὴν καθηγητὴν τὸν Ἰωάννην, θεσπίσας μισθὸν τριῶν χιλιάδων λιρῶν Ἰταλικῶν, καὶ ἑτέρων χιλίων ἰσόβιον σύνταξιν. Εὐδοκίμως καὶ μετὰ φήμης διδάξας ὁ Χαρβούρης προεβιβάσθη εἰς διαφόρους ἄλλας θέσεις, καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ηὐξήνθη ἡ μισθοδοσία αὐτοῦ. Τῷ 1762, μετὰ δωδεκαετῆ γόνιμον καθηγεσίαν, καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὰς περιηγήσεις ἔρωτος, ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ βασιλέως καὶ περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν, Ἀγγλίαν, καὶ Φινλανδίαν. Τότε δὲ ἀνεκηρύχθη μέλος τῶν ἐν Λονδίνῳ καὶ Ἐδιμβούργῳ βασιλικῶν εταιριῶν. Μετὰ δὲ τριακονθήμερον ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ταυρίνον, καὶ ἐδωρήσατο εἰς πλουτισμὸν τοῦ νεοσυστάτου Μουσείου, διαφόρους ζωολογικὰς συλλογὰς συγκροτηθείσας κατὰ τὴν περιοδείαν του.

Μετὰ εἰκοσαετῆ καθηγεσίαν ἀπεφάσισεν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ὁ βασιλεὺς Κάρολος, διὰ διατάγματος ἐθέσπισεν ἵνα τῷ χορηγηθῇ λαμπρὰ ἰσόβιος σύνταξις· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως νυμφευθεῖσα τὸν κόμητα Ἀρτουά, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐζήτησεν ἐπιμόνως τὸν Χαρβούρην ὡς ἰατρὸν αὐτῆς· δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ὁ διάσημος Κεφαλλὴν παρηκολούθησε τὴν ἡγεμονίδα εἰς Παρισίους, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ Λουδοβίκος παρέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰατρὸν πάσης τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Διαμείνας ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦ 1795, ἐπανέστρεψεν, ἕνεκα τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἡ Βενετικὴ Δημοκρατία ἔσπευσε νὰ τῷ προσφέρῃ ἕδραν τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεστημίῳ τοῦ Παταβίου, ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τῆς τελευτῆς του (1801).

Συνέγραψεν ὁ Ἰωάννης Φυσικομαθηματικὴν Ἀνάλυσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Μαρίνου μετενεχθέντος εἰς Πετρούπολιν γρανίτου, συνεκδοθεῖσαν, τῇ

Περιγραφῇ, καὶ μετέφρασε τὰ περὶ τῆς ἰατρικῆς συγγράμματα τοῦ Φριδερίκου Ὀφφμάνου (1).

Γ'. *Μάρκος κόμης Χαρβούρης*, αὐτάδελφος τῶν προῤῥηθέντων. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1731 ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐνναέτης ἀχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς Βενετίαν εἰσήχθη εἰς τὸ λαμπρότερον φροντιστήριον τῆς ποτὲ περιφανοῦς ἐκείνης μητροπόλεως. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐγκυκλίου μαθήσεως μετέβη εἰς Βονωνίαν, ἔνθα σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα. Ἔχων δ' ἰδίαν κλίσιν πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἐπιστήμας ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου γνώσεών του.

Ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία ἐκτιμῶσα τὰς περὶ τοῦ Μάρκου ἐνθέρμους συστάσεις τῶν καθηγητῶν του ἀπέστειλεν αὐτὸν τῷ 1780 ἵνα περιέλθῃ τὰ μεταλλεῖα τῆς Οὐγγαρίας, Γερμανίας, καὶ Σουηδίας. Κατὰ τὴν περιοδείαν ταύτην προσοικειωθεὶς ἐπηυφημίσθη ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ἐπιστημόνων τῆς Εὐρώπης, Λινναίου, Κρόνστεδ, Μαργράφ, καὶ Πόττ. Μετὰ ὀκταετῆ περιήγησιν τῶν σημαντικωτέρων μεταλλείων καὶ χημείων τῆς Εὐρώπης, ἡ Δημοκρατία, δαπανήσασα πρὸς τοῦτο τεσσαράκοντα χιλιάδας δουκάτων, διώρισε τὸν Μάρκον καθηγητὴν τῆς ἐπίτηδες τότε πρῶτον ἐν Παταβίῳ συστηθείσης ἕδρας τῆς χημείας.

Ἀδιαλείπτως καταγινόμενος ἐφεῦρε πρῶτος ὁ Κεφαλλὴν οὗτος χημικὸς τὴν χύσιν τοῦ σφυρηλάτου σιδήρου ἄνευ ἀνθράκων, ὡς τέως συνειθίζετο, καὶ ἐφήρμοσε τὴν ἀνακάλυψιν εἰς διαφόρους τῆς βιομηχανίας ἀνάγκας, καὶ ἰδίως εἰς τὴν χύσιν τῶν τηλεβόλων, ἐπινοήσας ἅμα τὸν *ἄφλεκτον χάρτην* (carta incombustibile), τόσον χρήσιμον εἰς τὰς πυροβολικὰς χρήσεις.

Ἡ Δημοκρατία εὐγνωμονοῦσα διὰ τὰς κοινωφελεῖς αὐτοῦ ἀνακαλύψεις ἐχάραξεν ἴδιον παράσημον φέρον ἐπιγεγραμμένην τὴν πρὸς τὸν περιφανῆ Ἕλληνα εὐγνωμοσύνην, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἐβράβευσε.

Πρὸς τούτοις ὁ Χαρβούρης ἐφεῦρε καὶ νέαν μέθοδον πρὸς κρυστάλλωσιν τοῦ θεϊκοῦ ὀξέος.

Τοιοῦτος γενόμενος ὁ Μάρκος, ἀπεβίωσεν ἐν Παταβίῳ τὴν 9 Δεκεμβρίου 1808, παρὰ πάντων θρηνούμενος καὶ κλαιόμενος.

Ἔγραψε διαφόρους διατριβὰς ἀναγνωσθείσας καὶ καταχωρηθείσας εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Παταβινοῦ Πανεπιστημίου (2).

---

(1) Αὐτόθι.

(2) Αὐτόθι.

Παρθένιος Μεταξόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι, καὶ ἐκαλεῖτο Παῦλος ἐν τοῖς κοσμικοῖς. Ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοὺς διδασκάλους Παπα-Κυριαζῆν, καὶ Δαβὶδ ἱερέα, περὶ ὧν διέσωσεν ἡμῖν τὰς ἑξῆς εἰδήσεις.

« Εἰς Καφὰν τῆς Ταυρικῆς, ὁ τοῦ διδασκάλου μου Παπα-Κυριαζῆ » διδάσκαλος ὁ ἐν ἱερομονάχοις Νικηφόρος περὶ τὸ 1730 ἀπὸ Χριστοῦ » ἔτος συκοφαντούμενος ἔκ τινος Ἀρμενίου μεγάλου πραγματευτοῦ » τοῦ Χάνη τοῦ Κριμίου, εἶτα ἀπὸ τῶν Τούρκων παρακινηθεὶς ἀρνη- » θῆναι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ μὴ ὑπακούσας, μετὰ διαφόρους » δεινὰς βασάνους ἔλαβε τὸν τῆς μαρτυρίας στέφανον, κρεμασθεὶς ἐν » ξύλῳ, Μαρτίου ιβ', καὶ θάπτεται ἔξω τῆς πόλεως ἐν τοῖς κοιμη- » τηρίοις, εἰς τόπον λεγόμενον Τζανδόν· ὁμοίως καὶ ὁ φίλος μου Εὐ- » στάθιος, ὢν ἐν τῷ ιδ' ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐν τῷ δικαστηρίῳ » τῶν Τουρκῶν τρανῶς καὶ θαρσαλέως Θεὸν ἀληθῆ καὶ ποιητὴν τοῦ » παντὸς, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογήσας τύπτεται » σφοδρῶς, καὶ ἐν ζοφερᾷ φυλακῇ βληθεὶς, τελευταῖον διὰ τὸ ἀμε- » τάτρεπτον τῆς γνώμης αὐτοῦ, τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται ἐνώπιόν » μου εἰς τόπον λεγόμενον Ὀτοὺν-Παζάρι τοῦ Καφφᾶ ἐν ἔτει 1759, » Μαΐου 10, ἡμέρᾳ ϛ', ὥρᾳ 10, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ » τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἐζωγραφήθη παρ' » ἐμοῦ ὁ τάφος αὐτοῦ χάριν εὐλαβείας τε καὶ φιλίας. Ὡσαύτως καὶ » ὁ δεύτερος διδάσκαλός μου Δαβὶδ ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος τοῦ Καφφᾶ » ἐν ἔτει 1770, διὰ τὸ περιπόθητον καὶ γλυκύτατον ὄνομα τοῦ » Ἰησοῦ μου, Χριστοῦ, τὴν κεφαλὴν παρὰ τῶν Τουρκῶν ἀπετμήθη, » ἀξιωθεὶς τοῦ στεφάνου τῆς μαρτυρίας (1) ».

Τὴν μοναχικὴν εἶτα πολιτείαν ὁ Παῦλος ἀσπασάμενος καὶ Παρθένιος μετονομασθεὶς, ἐγένετο ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διασήμου Μονῆς τοῦ Σουμελᾶ, καὶ συνέγραψεν Ἱστορικὸν τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς ἀπὸ 718 μέχρι τῆς ἁλώσεως, —Μεγαλυνάρια εἰς τοὺς ἁγίους Βαρνάβαν καὶ Σωφρόνιον, —Ἐπιγράμματα εἰς τὴν Θεοτόκον, συνεκδοθέντα πάντα τῷ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐν Λειψίᾳ (1775) ἐκδοθέντι Κτιτορικῷ τῆς Μονῆς Σουμελᾶ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, καὶ διαφόροις σημειώμασι πλουτισθέντι.

---

(1) Κτιτορικὸν σελ. 64—5.

Ὑψηλάντης.

Α΄. *Ἀλέξανδρος*. Ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ καὶ καλῶς ἐπαιδεύθη τὴν ἑλληνικὴν, γαλλικὴν, ἰταλικὴν, τουρκικὴν, ἀραβικὴν, καὶ περσικὴν γλῶσσαν. Μειλίχιος τοὺς τρόπους, εὐθὺς τὴν καρδίαν, θαυμαζόμενος δὲ διὰ τὴν περίνοιαν, τὴν εὐρυμάθειαν, καὶ τὴν πολιτικὴν ἱκανότητα, ἐξελέχθη, καίτοι νεώτατος, τῇ 9 Αὐγούστου 1774 μέγας Διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Εἰς τὸ περίπυστον τοῦτο ἀξίωμα τριάκοντα πέντε μόνον ἡμέρας διαμείνας, προσέφερε τῇ Ἑλλάδι τὴν σπουδαιοτέραν πασῶν τῶν ὀφειλομένων τῇ πατρίδι ὑπηρεσιῶν· διότι ἡ Πύλη ἅμα μαθοῦσα τὴν ἐν Ἑλλάδι διενεργηθεῖσαν, Ῥωσσικῇ ὑποκινήσει, ἐπανάστασιν τρομερὰ διενοεῖτο βουλεύματα, καὶ ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ Χαμίτης διέταξε τὴν γενικὴν κατὰ τὸ κράτος σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὑψηλάντης, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην τοῦ ἑλληνισμοῦ ὥραν, λαβὼν ἀρρωγὸν καὶ τὸν τότε μέγαν Βεζίρην εὐεργετηθέντα ποτὲ ὑπὸ Ἕλληνος καὶ ζωηρὰν διατηροῦντα τὴν εὐγνωμοσύνην, κατώρθωσε τὴν ἀνάκλησιν τῆς θηριώδους ἐκείνης διαταγῆς, καὶ οὕτως ἔσωσεν ἀπείρους κεφαλὰς ἀπὸ τὴν σπάθην τῶν δημίων.

Διορισθεὶς ὁ Ὑψηλάντης μετ' ὀλίγον ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας προὐκάλεσε τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ θεσπίσματος, δι' οὗ ἐπικυρουμένων τῶν ἀρχαίων τῆς ἡγεμονίας ταύτης προνομίων ἐξησφαλίζετο ἡ εὐημερία τοῦ Δακικοῦ κράτους, ὑπὲρ οὗ οὐκ ὀλίγον ἐμόχθησεν ὁ Ἀλέξανδρος, λαβὼν μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζίου.

Ἀφικόμενος εἰς Βουκουρέστιον ἐρρύθμισε τὸ φορολογικὸν σύστημα, διωργάνισε τὸν στρατὸν, συνέστησε ταμεῖον ἐλέους, καὶ ἑνὶ λόγῳ ἀνύψωσε τὴν Βλαχίαν εἰς δυνατὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας. Συνέστησε στρατὸν μόνιμον ἐξ ἑξήκοντα λόχων, ὧν οἱ μὲν 58 ἐσχηματίζοντο ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἑλλήνων, οἱ δ' ἕτεροι δύο ἐκ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἀλλ' ἐπειδή τινες τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν συμφώνους ἔχοντες καὶ τοὺς δύο υἱούς του Κωνσταντῖνον καὶ Δημήτριον ἠθέλησαν ν' ἀναπετάσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπ' ἐλπίδι Ῥωσσικῆς συνδρομῆς, ἅμα τοῦτο ἐγνωστοποιήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσωσιν εἰς Τρανσυλβανίαν, ὁ δὲ ἡγεμὼν προβλέπων τὰς συνεπείας ἔπεμψεν εἰς τὴν Πόλην τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Βλαχίας παραίτησίν του, πρὸς

μαθῶν ἅμα νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τῶν υἱῶν του τὴν ἀπόδρασιν. Ἀλλὰ πᾶσα δικαιολόγησις ματαία ἤθελεν ἀποβῇ, εἰμὴ παρεμβαίνων ὁ τότε μέγας βεζίρης Ἰζὲτ-Ἀχμὲτ-Πασὰς συνηγόρει ἐνθέρμως ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῷ σουλτάνῳ.

Ὅτ' ἐν 1785 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσὴφ Β', καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β', συνεφώνησαν κρυφίως τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μαθὼν τ' ἀποφασισθέντα, συνέταξε σχέδιον περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ὑποβληθὲν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας ἀσμένως παρεδέχθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμος· τότε δὲ συλληφθείσης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ ἀλληλογραφίας, ἠναγκάσθη ὁ πρῶτος νὰ προσέλθῃ αἰχμάλωτος εἰς τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου, παρ' οὗ πεμφθεὶς εἰς Αὐστρίαν διέμεινεν εἰς Βροὺμ τῆς Μοραβίας μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελίμη τὸ δεύτερον ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας (1796), ἠναγκάσθη μετὰ διετῆ ἡγεμονίαν νὰ παραιτηθῇ, διότι τὸ στέμμα, ἀναμιγνυομένης κυριαρχικῶς τῆς Ῥωσσίας εἰς τὰ ἐγχώρια, δὲν εἶχε τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπηδόνα. Ἔζη δὲ ὡς ἰδιώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπολαύων τῆς ὑπολήψεως πάντων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ξένων πρέσβεων, οἵτινες συνεβουλεύοντο αὐτὸν ἐφ' ὅλων τῶν σπουδαίων ζητημάτων. Ὅταν ὅμως, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ῥωσσικοῦ πολέμου, ὁ σουλτάνος ἐθεώρησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον διαδεξάμενον τὸν πατέρα ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Βλαχίας, ἀντάρτην, ἡ ζωὴ τοῦ σεβασμίου γέροντος περιῆλθεν εἰς ἔσχατον κίνδυνον· ὅθεν συλληφθεὶς μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἐρρίφθη εἰς τὴν εἱρκτήν, καὶ ὑπέστη πᾶν εἶδος βασάνων μετὰ χριστιανικῆς ὄντως καρτερίας, μόνον δὲ ὅταν ὁ δήμιος ἠθέλησε νὰ τῷ ἐπιβάλλῃ καὶ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως, ἠρνήσατο νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτήν, ἀνακράξας « Αἰδέσθητι ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ὁ σουλτάνος ἐτίμησε διὰ » τουγίων »! Καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν ἐκαρατομήθη, ἡ δὲ περιουσία του συνισταμένη εἰς πέντε ἑκατομμύρια γροσίων ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦν ἐκ τῶν μᾶλλον εὐμαθῶν καὶ πολυμαθῶν τοῦ καιροῦ του· ἡγεμονεύων τῆς Βλαχίας ἐξέδωκε κώδικα, ὃν συνέλεξε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων, ὑπεστήριξε

καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του τὸ Βουκουρέστιον κατέστη ὄντως ἕδρα τῶν Μουσῶν (1).

Β'. *Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης*, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1760, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Γερμανίᾳ ἐκέκτητο παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν· ἐξ ἁπαλῶν δ' ὀνύχων μυηθεὶς τῆς διπλωματικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πατροπαραδότων σχεδίων, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θερμουργοῦ ἐκείνου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας, ἅτινα ἦσαν πάντοτε διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς ὑψηλαντικῆς οἰκογενείας. Ἰδὼν τὴν ἐν Βλαχίᾳ στρατιωτικὴν προετοιμασίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοσοῦτον ἐνθουσιάσθη, ὥστε καίτοι νέος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτὸς καὶ πραγματοποιήσῃ τὸν προαιώνιον πόθον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ παρακαίρου ἐκείνου κινήματος αὐτὸν μὲν ἠνάγκασε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Γερμανίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, τὸν δὲ πατέρα ἐνέθεσεν εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Ἐν Γερμανίᾳ διατρίβων ὁ Κωνσταντῖνος συνεδέθη διὰ στενῶν σχέσεων πρὸς τοὺς ἐπισημοτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνέλαβεν αὐτός, μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πατρός του ὡς ἡγεμόνος, τὴν μεγάλην διερμηνείαν (1796—99). Ὀπαδὸς τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ μετ' οὐ πολὺ τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων στήριγμα ἐν τῇ ἐναντίᾳ μερίδι, ἅμα εἶδεν ὅτι αἱ τῶν Γάλλων ἐνέργειαι καὶ πράξεις δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Χρώμενος ὅθεν τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐπιῤῥοῇ ἔπεισεν αὐτὴν νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας τριπλῆν συμμαχίαν, ἥτις ἐλαττοῦσα τὴν ἐν Ἀνατολῇ δύναμιν τῶν Γάλλων κατετάραξε τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν. « Ἤ, ἔγραφε τὸ Διευθυντήριον, ἡ τερατώδης αὕτη συμμαχία οὐ γενήσεται, ἢ τὸ πᾶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνατραπήσεται ». Ἀλλ' ἡ Τουρκία καθείρξασα τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ῥουφῖνον, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς ἀπειλὰς ταύτας.

Τότε ὁ Ὑψηλάντης εἰργάσθη τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀνεξαρτήτου Ἰονίου Πολιτείας.

Ἡ Πύλη ἐκτιμῶσα τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ὕψωσε τὸν Κωνσταντῖνον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1799 ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς

(1) Στοματιάδου, Βιογραφίαι τῶν μεγάλων Διερμηνέων, σελ. 137—144.

Μολδαβίας. Κατὰ τὴν υπερδιετῆ ἡγεμονείαν του ἀνέπτυξε τὸν τόπον ὅσον ὀλίγιστοι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμονευσάντων, ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ εὐημερίαν, καὶ ἡ διοίκησις αὐτοῦ ὑπῆρξε συνεχὴς ἀγαθοεργία εἰς τοὺς Μολδαβούς.

Τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1802 ὁ Κωνσταντῖνος διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τῶν κατοίκων. Πατρικῶς δὲ καὶ ἐνταῦθα ἡγεμονεύσας, ἠναγκάσθη τὴν 16 Αὐγούστου 1806 νὰ φύγῃ εἰς Τρανσυλβανίαν, διότι ἡ Πύλη ἐνδίδουσα εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ παντοδυνάμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, στρατηγοῦ Σεβαστιάνη, ἐπιμόνως ἀπαιτοῦντος τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, ἔστειλεν εἰς Βουκουρέστιον τὸ περὶ ἀνακλήσεως φιρμάνιον συνεπάγον ἀναντιῤῥήτως καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν του.

Λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ῥώσσων, συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Μιχελσῶνα εἰς Μολδαβίαν καὶ ὀψιαίτερον εἰς Βουκουρέστιον· ἀλλὰ γενομένης τῆς εἰρήνης ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, καὶ διέμεινεν εἰς Κίεβον. Ἅμα δ' ὡς ἐξεῤῥάγη ὁ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν. Δεξιωθεὶς εὐμενῶς καὶ συμβουλευθεὶς διέμεινεν ὑπὲρ τὸ ἔτος ἐν τῇ ῥωσσικῇ πρωτευούσῃ, καὶ τῷ 1816 ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον· ἀλλ' ἅμ' ἀφικόμενος παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ἀπεβίωσε τὴν αὐτὴν νύκτα προσβληθεὶς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας.

Μέγας διερμηνεὺς ὢν ὁ Κωνσταντῖνος ἠσχολήθη περὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, καὶ συνέταξε τὸν περὶ τοῦ στρατοῦ ὀργανισμὸν (νιζὰμ-τσεδίτ). Μετέφρασεν εἰς τὴν Τουρκικὴν τὰ συγγράμματα τοῦ Βωμπὰν, διεγείραντα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν θαυμασμὸν τῶν Τούρκων, καὶ προσκτησάμενα αὐτῷ τὴν σουλτανικὴν εὔνοιαν.

Συνέγραψε δὲ καὶ ἄλλα πονήματα ἀνέκδοτα μέχρι τοῦδε τηρούμενά που (¹).

Προκόπιος Πελοποννήσιος.

Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν ἐμόναζεν ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ· ἐδίδαξεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, Λαρίσσῃ, Λακεδαιμονίᾳ, καὶ ὕστερον (1774) προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσάνθου μετέβη ὡς ἱεροκήρυξ εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σμύρνην, προσκλήσει τοῦ μητροπολίτου Προκοπίου. Τῷ 1780 προσκληθεὶς ὑπὸ Ἀβραμίου πατριάρ-

(¹) Αὐτόθι, σελ. 151—55.

χου μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὡς ἱεροκήρυξ καὶ σχολάρχης τῆς Ἱεροσολυμιάδος σχολῆς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδοτο ἐν Λειψίᾳ τὸ πόνημά του « Αὐλὸς Ποιμενικὸς, » ὅπερ προσεφώνησεν εἰς Προκόπιον Σμύρνης καὶ Ἀβράμιον Ἱεροσολύμων. Ἐν τέλει συνεξεδόθησαν διάφοραι αὐτοῦ διδαχαὶ ἐκφωνηθεῖσαι τῷ 1774 ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου.

Κελεύσει τοῦ Ἀβραμίου ἔγραψεν ὁ Προκόπιος, ἐγκώμια εἰς τὴν μετάστασιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκδοθέντα ἐπ' ἐσχάτων ἐν Ἱερολύμοις (1).

Ἀπεβίωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Μιχαὴλ Δούκας.

Ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ καὶ ἐπαιδεύθη τὰ γραμματικὰ παρὰ τῷ συμπατριώτῃ του Μιχαὴλ Παπα-Γεωργίου. Θέλων δὲ νὰ παρατείνῃ τὴν ἀκρόασιν πρὸς ἐκμάθησιν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἀπετράπη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὅστις εἶχε προορίσει τὸν Μιχαὴλ διὰ τὸ ἐμπόριον. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἀποσπασθεὶς τοῦ σχολείου ἐπεδόθη εἰς στάδιον πρὸς τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ᾐσθάνετο κλίσιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου σταλεὶς εἰς Βιέννην δι' ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἀφιερώθη, παρὰ τὴν πατρικὴν θέλησιν, εἰς τὰ γράμματα· ὅθεν ἐνζήλως κατέγινεν εἰς ἐκμάθησιν τῆς γερμανικῆς, καὶ γαλλικῆς διαλέκτου, ἀκροασθεὶς καὶ τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα. Μετὰ τοῦτο ἐπαρθεὶς ἤρξατο ἐπαγγελλόμενος τὸν φιλόσοφον, καὶ κηρύττων ἐν τῇ θεολογίᾳ ὅ,τι μωρὸν καὶ αἱρετικόν. Ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις, πρὸς κατάπαυσιν τῶν σκανδάλων, συλλαβοῦσα τὸν Μιχαὴλ ἔθηκεν εἰς τὸ φρενοκομεῖον, καὶ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀποφυλακίσασα ἔστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του· πλὴν καὶ ἐν Σιατίστῃ τὰ αὐτὰ μωρὰ κηρύττων δόγματα, καὶ ἀνοήτως φιλοσοφῶν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του πρὸς σωφρονισμὸν εἰς τὴν μονὴν τῶν Μετεώρων, καὶ ἐκεῖθεν εἴς τινα τῶν μονῶν τοῦ Ἄθωνος. Ἐνταῦθα δὲ ἀθλίως ἐξεμέτρησεν ὁ δυστυχὴς τὸ ζῆν.

Ὁ Μιχαὴλ ἐν Βιέννῃ διατρίβων μετέφρασε—Κύρου ἠθικὴν περιήγησιν, εἰς τόμους δύο—Ἱστορίαν Βελισαρίου—καὶ τὸ Μυθολογικὸν τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου Πιλπάϊδος. Αἱ τρεῖς μεταφράσεις αὗται ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1783 (2).

Θωμᾶς Μανδακάσης.

Ἐγεννήθη ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας, ἐν νεαρᾷ δὲ ἡλικίᾳ ἐλθὼν

(1) Ἀκολουθία εἰς τὴν Μετάστασιν τῆς Θεοτόκου. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1862.

(2) Ζαβίρας.

εἰς Ῥωσσίαν ἐγένετο τρόφιμος τοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς ἁγίας Τριάδος γυμνασίου, καὶ ὕστερον μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἠκροάσατο τὰ ἰατρικὰ μαθήματα. Τῷ 1758 ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ μετέρχεσθαι τὴν ἐπιστήμην ἐν Σαξωνίᾳ. Περὶ τούτου Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις λέγει « παιδείας τε τῆς ἄλλης καὶ φιλοσόφων μαθημάτων εὖ ἥκων, πρὸ πάντων δὲ τῆς τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἱερᾶς τέχνης ἀμφιλαφῶς ἐχόμενος, ἣν κἀνταῦθα (ἐν Λειψίᾳ) μετιέναι τε καὶ ἀσκεῖν ἀδείᾳ δήπου καὶ συναινέσει τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἐπιτέτραπται (1) ». Ὕστερον κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐσχολάρχησεν ἐν Καστορίᾳ (1767—70) (2).

Συγγράμματα.

—Ὅμοια τῶν ἐλλειπόντων ἰάματα. (Διατριβὴ ἐναίσιμος γεγραμμένη ἑλληνολατινιστὶ καὶ ἐκδοθεῖσα ἐν Λειψίᾳ 1758).

—Περὶ τῶν ἀοράτων διὰ τῶν ὁρατῶν ἐννοουμένων πραγμάτων, καὶ περὶ τῶν ἀύλων εἰς αἴσθησιν πιπτόντων καὶ γιγνωσκομένων. Ἐν Λειψίᾳ 1760.

—Ποιημάτια—περὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης—δέησις μετ' αἰνέσεως—περὶ μαθήσεως—νουθεσία—ἔπαινος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον Κωστὴν Ἀβράμην.

Ἐν ἔτει 1766 ὁ Μανδακάσης ἐπεμελήθη τὴν ἐν Λειψίᾳ ἔκδοσιν τοῦ Κατόπτρου τῶν Γυναικῶν τοῦ Δαπόντε, προσθεὶς ἐν ἀρχῇ ἐπίγραμμα εἰς ἔπαινον τῆς βίβλου καὶ τοῦ συγγραφέως, καὶ ἐν τέλει τοῦ πρώτου τόμου τὰ ἀνωτέρω ποιημάτια (σελ. 437—48)· ἰδίοις δὲ αὐτοῦ ἀναλώμασιν ἐτύπωσε τὴν Φυσικὴν Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη (1766), τὸν τρίτον τόμον τῶν ὑπὸ Εὐγενίου ἐκδοθέντων συγγραμμάτων τοῦ Βρυεννίου, προτάξας λατινιστὶ προσφωνητικὴν εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς Ῥωσσίας καὶ προλεγόμενα, πρὸς τούτοις καὶ τὰ ὑπὸ Νικολάου Βελλαρᾶ συλλεχθέντα ἐγκωμιαστικὰ εἰς Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην (ἐν Λειψίᾳ 1777).

Ὁ Μανδακάσης ἀπεβίωσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Πολυχρόνιος ὁ Θρᾷξ.

Ἐγεννήθη εἰς κώμην τινὰ τῆς Θρᾴκης ἐν ἔτει 1752, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Δημήτριος, ἡ δὲ μήτηρ Ῥοδινή. Ἐνναέτης ἐστάλη ὑπὸ τῶν γονέων πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενεῖς ἵνα διδαχθῇ τὰ πρῶτα γράμματα, καὶ ἐνταῦθα ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἠκροάσθη καὶ Παρθενίου ἀνδρὸς λίαν αἰδεσίμου. Μεγάλην δ' ἔχων πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσιν, πλὴν στερούμενος τῶν ἀναγκαίων πρὸς παίδευσιν ἐξόδων, προτροπῇ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενῶν του δεκαεξέτης ἦλθεν

(1) Ζαβίρας.

(2) Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 54.

εἰς Ἰάσιον, καὶ ἐκεῖ ἠκροάσθη τὴν θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ἱστορίαν παρὰ Γεωργίῳ Κρητικῷ ἀνδρὶ εὐμαθεῖ. Ἐν ἔτει 1773 ἀπῆλθε μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐμπορευομένων εἰς Λειψίαν, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν μὲν γερμανικὴν διάλεκτον ὑπὸ Βαϊγελίου, τὴν λατινικὴν ὑπὸ Σχμιδίου, τὴν ἰταλικὴν ὑπὸ Φραπόρτα, καὶ τὴν γαλλικὴν ὑπὸ Παγιάν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπολιτογραφήθη, καὶ ἤρξατο νὰ φοιτᾷ τακτικῶς εἰς τὰ μαθήματα τῆς ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας, ἀκροασθεὶς ἐν μὲν φιλοσοφίᾳ Πλατνέρου, ἐν δὲ τῇ πειραματικῇ φυσικῇ Λουδουΐγγου, ἐν τοῖς μαθηματικοῖς Βορζίου, Ζβαντζιγέρου, καὶ Ῥεδελίου, ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ Λασκίου, ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ Φουγγίου, ἐν τῇ ἰατρικῇ Ἐρνέστου, ἐν τῇ χημίᾳ, φυσιολογίᾳ καὶ φαρμακευτικῇ Λεουχάρδου, καὶ ἐν ἄλλοις μαθήμασι διαφόρων καθηγητῶν, οὓς λεπτομερῶς ἀπαριθμεῖ ἔν τινι τῶν συγγραμμάτων του. Περαιώσας ἐν Λειψίᾳ τὰς σπουδάς του ἦλθεν εἰς Βιέννην, καὶ ἐνταῦθα κατεγίνετο μελετῶν καὶ μεταγλωττίζων διάφορα κοινωφελῆ συγγράμματα.

Συγγράμματα.

—Ἱερὸν ἀπάνθισμα περιέχον τέσσαρας καὶ ἑκατὸν ἱστορίας τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης. Ἐν Λειψίᾳ 1775. (Τὸ πρωτότυπον ἐγράφη γερμανιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Χυβνέρου).

—Ποιήματα, ἐξ ὧν ἓν ὑπὲρ Γαληνοῦ ἢ κατὰ Βεσαλίου.

—Περὶ τοῦ πόσον ἡ δύναμις τοῦ ἀέρος βοηθεῖ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος. Ἐν Λειψίᾳ 1778.

—Περὶ δυνάμεως τῆς κιννναβάρεως.

—Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπιδημικῆς νόσου. Ἐν Λειψίᾳ 1778 (1).

Κωνσταντῖνος Καραϊωάννης.

Ἐγεννήθη ἐν Τρίκκῃ τῆς Θεσσαλίας (2), καὶ ἀκροασθεὶς τὰ ἐγκύκλια παρὰ Νικολάῳ Ζερζούλῃ καὶ Εὐγενίῳ Βουλγάρει, ἔρωτι τελειοτέρας μαθήσεως μετέβη εἰς Νεάπολιν, ὅπου διήκουσε τὴν σειρὰν τῶν ἰατρικῶν μαθημάτων. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ἤρξατο μετερχόμενος τὴν ἰατρικὴν ἐν πρώτοις εἰς Νεάπολιν, ὕστερον δ' ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιτυχῶς ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμά του. Ὁ μέγας διερμηνεὺς Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου Γκίκας προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰατρόν, καὶ ἐν ἔτει 1765 διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας συμπαρέλαβε τὸν Καραϊωάν-

(1) Ζαβίρας.

(2) Ὁ Κ. Βρετὸς συγχέων τοῦτον πρὸς τοὺς ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατρίδας Καραϊωάννας, κατὰ λάθος λέγει αὐτὸν Ἰωαννίτην.

νην, ὃν καὶ διώρισεν ἀρχίατρον τῆς αὐλῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος οὐ μόνον ἐπιτυχῶς ἐξήσκησε τὴν ἀνθρωποσωτήριον αὐτοῦ τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν Μολδοβλαχίᾳ σχολεῖα κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα ἀναδιωργάνωσεν. Ἐξωσθέντος ὑπὸ τῶν Ῥώσσων τοῦ Γκίκα (1769), ὁ Καραϊωάννης ἦλθεν εἰς Ῥωσσίαν, καὶ μετ' ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη ἰατρὸς τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Ἐναρέτως δὲ καὶ θεαρέστως ζήσας ἔφθασεν εἰς βαθὺ καὶ λιπαρὸν γῆρας, ὅτε σταλεὶς ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἵνα θεραπεύσῃ τὸν τῆς Λαρίσσης, καὶ ἐπανερχόμενος εἰς Ἰωάννινα ἠσθένησε καθ' ὁδὸν, καὶ κομισθεὶς εἰς τὴν πατρίδα του Τρίκκην ἐξεμέτρησε μετ' ὀλίγον τὸ ζῆν.

Συνέγραψεν ὁ Καραϊωάννης, κατὰ Ζαβίραν, *Σύνοψιν τῆς Λογικῆς, καὶ γραμματικήν*.

Τὴν γραμματικὴν συνέταξεν ὁ Καραϊωάννης, κελεύσει τοῦ ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα, ὡς λέγει, ὁ ἐκδοὺς αὐτὴν Πολυζώης Κοντός. « Ὁ δὲ ἀείμνη» στος ἡγεμὼν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐλθὼν καὶ πάντα λίαν κοινωφελῶς διαθέ» μενος, τὰ δὲ ἐκεῖσε σχολεῖα εὑρὼν ἐν ἀμελείᾳ διάγοντα, τῷ ἰδίῳ ἰατρῷ, » οἷάπερ Ἕλληνι καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα θεωρίᾳ καὶ πράξει εἰδήμονι, τὴν περὶ » τῶν σχολείων καὶ διδασκάλων φροντίδα παρέδωκεν· ὁ δὲ ὅλῃ ψυχῇ τὴν » ἐπιστασίαν δεξάμενος, τὰ ἐν Ἰασίῳ περιφανῆ σχολεῖα συνεστήσατο δαιδα» λίως, φιλοσόφοις τε καὶ γραμματικοῖς διδασκάλοις ταῦτα κοσμῶν. Ἀλλ' ὁ » φιλέλλην καὶ φιλόσοφος ἡγεμὼν τὴν ἐν τοῖς γραμματικοῖς μαθήμασιν ἐπι» γενομένην τοῦ πρώτου χρόνου τοῖς νέοις ἐπίδοσιν ὀλιγίστην ἰδὼν, καὶ πολ» λοὺς τούτων ἐν ἀμεθόδῳ τῶν γραμματικῶν γυμνασίᾳ πονοῦντας, καὶ αἰτίαν » μαθὼν, γραμματικόν τι σύστημα καὶ μέθοδον ἀρίστην τὸν ἰατρὸν συγγρά» ψαι προετρέψατο, μίαν ἐκ πασῶν γραμματικὴν ὅση δύναμις σύντομον καὶ » εὐμέθοδον, ὥστε ταύτῃ μόνῃ χρωμένους τοὺς μαθητὰς ἐγκρατεῖς ἀποβῆναι » τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου. Καὶ γὰρ δεινὸν ἡγήσατο ὁ ἡγεμὼν ἅπαντα τὰ κατὰ » τὴν Εὐρώπην γένη, οὐ μόνον τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλλο» τρίας, μιᾷ δηλαδὴ ἑκάστης διαλέκτου γραμματικῇ ἐν βραχεῖ ἐκμανθάνειν. » τοὺς δὲ Ἕλληνας διὰ τοιούτων γραμματικῶν τὴν πατρῴαν αὐτῶν διάλε» κτον μηδόλως σχεδὸν δυναμένους μανθάνειν! Ὁ δὲ ἰατρὸς τῷ τοῦ ἡγεμόνος » ὑπείκων κελεύσματι, τὸ τῶν σχολείων ἐπεχειρήσατο χρόνιον νόσημα θερα» πεῦσαι· καὶ διὸ τὰς γραμματικὰς ἁπάσας ὑπ' ὄψιν τιθεὶς ἐκ πασῶν τὸ » πρὸς διδασκαλίαν ἀναγκαῖον καὶ ἀπέριττον συνελέξατο εὐμεθόδως, καὶ μίαν » γραμματικὴν ἀρίστην, σύντομον καὶ τελειωτάτην ἐξέθετο ».

Τὴν γραμματικὴν ὁ Καραϊωάννης ἔπεμψεν ὕστερον εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ διατρίβοντα φίλον του Πολυζώην Κοντὸν πρὸς τύπωσιν, πλὴν ἐν ᾧ τὸ πόνημά του ἤρξατο τυπούμενον ὁ συγγραφεὺς ἐτελεύτα ἐν Τρίκκῃ· μὴ δυνηθεὶς τότε ὁ Κοντὸς νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ τυπωτικὰ, διέκοψε τὴν ἔκδοσιν, ἥτις ἐν ἔτει 1796 ἐπεραιώθη ἐν Βούδᾳ εἰς τόμους δύο, μετὰ πολλῶν προσθηκῶν τοῦ ἐκδόντος.

Ἐν τῇ γραμματικῇ εὕρηται καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Ἀτραπὸν οἷσι διελθέμεναι ἀμογητὶ μέμηλε
Γραμματικῆς μεθόδου, κ' ὄργια ἧς ἴδμεναι,
Ἐν σφετέροις ὅχ' ἀρίστων Κωνσταντῖνος ἀγαστὸς
Ἰατροφιλόσοφος κυδαλίμοις με βίβλον
Ἣν συνέθηκε πόνοις, ᾧ Τρίκκη πατρὶς ὑπάρχει,
Δεῖ θαμινῶς τριβέμεν χερσὶ περιφραδέως.

Καρατζᾶς.

Α'. *Γεώργιος*, υἱὸς Στεφάνου, τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου· ἦν λίαν εὐπαίδευτος, ἐγκρατὴς τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, ἀραβικῆς καὶ τουρκικῆς διαλέκτου, καὶ ἰατρὸς οὐκ ἀδόκιμος, ἐκμαθὼν τὴν ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ πατρός του. Καί τοι νέος ὁ Γεώργιος Καρατζᾶς τὴν ἡλικίαν ὑπερέβαλλε πάντας κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐσέβειαν, διὰ τὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ προτερήματα καὶ τὴν ἀρετήν· ἐχρημάτισε λογοθέτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ εἶτα μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὅμως αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ νέου τούτου χρησταὶ ἐλπίδες ἐν τάχει ἐψεύσθησαν, διότι λοιμῷ συσχεθεὶς ἀπεβίωσε μόλις μετὰ ἑνὸς ἔτους διερμηνείαν (1764—5). Μετέφρασε κατὰ Μοισιόδακα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὴν τουρκικὴν σύγγραμμά τι, καὶ προσήνεγκεν αὐτὸ τῷ σουλτάνῳ, ὅστις εὐμενῶς ἀποδεξάμενος τὴν προσφορὰν πλείστων τιμῶν τὸν Γεώργιον κατηξίωσε (¹).

Β'. *Νικόλαος, υἱὸς Κωνσταντίνου Καρατζᾶ*· ἀνὴρ θεοσεβής, περίνους, καὶ εἷς τῶν εὐπαιδεύτων, γιγνώσκων ἐκτὸς τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, τὴν γαλλικήν, ἰταλικήν, ἀραβικήν, τουρκικὴν καὶ περσικήν. Τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1777 διεδέχθη εἰς τὸ τῆς μεγάλης διερμηνείας ἀξίωμα τὸν Κωνσταντῖνον Μουρούζην, ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυΐας θρόνον ἀνελθόντα. Ὁ Νικόλαος ἐξελθὼν μετὰ τοῦ βεζίρου εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἐπὶ ἓξ ὅλους μῆνας, μεθ' οὓς, γενομένης εἰρήνης, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετὰ πενταετῆ διερμηνείαν (1777—82) ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας· ἀλλ' ἡ ἡγεμονία τούτου ἐπὶ ἓξ μόνον μῆνας διήρκεσε, διότι ὁ μετ' αὐτὸν διορισθεὶς διερμηνεὺς Μιχαὴλ Σοῦτζος ἐπέτυχεν, ἁδρᾷ χρηματικῇ δόσει ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν ἀποθανόντα μετ' οὐ πολὺ ἐκ πλευρίτιδος ἐν ἡλικίᾳ τεσσαράκοντα ἓξ ἐτῶν.

Συνέγραψεν ὁ Νικόλαος Καρατζᾶς.

—Γραμματικῆς γαλλικῆς ἀκριβῆ διδασκαλίαν. Ἐν Βιέννῃ 1806.

(¹) Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν Μεγάλων Διερμηνέων, σελ. 130.

—Περὶ τῶν ἐθίμων τῆς Πόρτας (ἀνέκδοτον) (¹).
Καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν, κατὰ Ῥίζον Νερουλόν (²).
—Δοκίμιον περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν.
—Αἰῶνα Λουδοβίκου ΙΔ'.
—Ἱστορίαν τῆς συνωμοσίας τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τῆς Βενετίας.

Γ'. *Ἰωάννης Καρατζᾶς*. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τοῦ προλεχθέντος Νικολάου, καὶ καλῶς ἐκπαιδευθεὶς μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ μεγάλου διερμηνέως Ἀλεξάνδρου Σούτζου διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα (19 Ὀκτωβρίου 1808)· μετ' ὀλίγον ὅμως χρόνον ἐξωσθεὶς ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ κατωτέρου συγγενοῦς καὶ ὁμωνύμου αὐτοῦ.

Δ'. *Ἰωάννης Νικολάου Καρατζᾶς*. Γεννηθεὶς καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει προσελήφθη ἐν ἔτει 1802 ὡς διερμηνεὺς τοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ μεγάλου ναυάρχου Χουσεῒν-πασᾶ, μεγάλως ἰσχύοντος παρὰ τῷ σουλτάνῳ Σελίμ· προσκληθεὶς ὅμως ὁ ναύαρχος μετ' ὀλίγον παρὰ τοῦ σουλτάνου ἵνα ἐπανέλθῃ ὅσον τάχιστα εἰς Κωνσταντιούπολιν, ἄφησε τὸν διερμηνέα του ὅπως μετὰ μιᾶς μοίρας περιέλθῃ τὰς νήσους. Ἀλλὰ κατηγορηθεὶς, ὅτι προσηνέχθη ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους, ἅμα ἐπανελθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπαύθη τῆς διερμηνείας τοῦ στόλου.

Ἐν ἔτει 1808 εὐνοούμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν διωρίσθη μέγας διερμηνεὺς τῆς αὐτοκρατορίας, ἀντὶ τοῦ ἐξωσθέντος συγγενοῦς καὶ ὁμωνύμου αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπ' ὀλίγον διετήρησε τὸ ἀξίωμα, διότι μετὰ δύο μῆνας προσβληθεὶς ὑπὸ πλευρίτιδος ἀπεβίωσε τὸ τριακοστὸν ἔννατον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος ἄγων.

Φιλομαθὴς ὢν καὶ φιλόμουσος ὁ Ἰωάννης ἐδαπάνησε τὰ ἔτη τῆς ἀργίας του εἰς μεταφράσεις συγγραμμάτων τουρκικῶν, γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ Κ. Σταματιάδου μνημονεύεται μετάφρασις αὐτοῦ περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν Ῥωμαίων τοῦ Μοντεσκιοῦ, καὶ δύο δράματα (Δημοφῶν καὶ Κλιταιμνήστρα) ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ εἰς ὁμοιοκαταλήκτους ἑλληνικοὺς στίχους μεθηρμηνευμένα (³).

Δημήτριος Καρακάσης.

Ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας περὶ τὸ ἔτος 1734 ἐκ Νικολάου τοῦ Καρακάση· ἀκροασθεὶς δ' ἐν τῇ πατρίδι παρὰ τῷ ἱερο-

(¹) Αὐτ. σελ. 143—4.
(²) Cours de Litterature Grecque moderne, σελ. 33.
(³) Σταματιάδου, Βιογραφίαι Μεγάλων Διερμηνέων, σελ. 188.
Οἱ τελευταῖοι ὁμώνυμοι Καρατσάδες δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τὸν ἐκ Λευκοσίας τῆς Κύπρου Ἰωάννην Καρατσᾶν τὸν ἐκδόντα τὸν Πίνακα τοῦ Κέβητος, καὶ τὴν Λογικὴν τοῦ Σουγδουρῆ, ἐν Βιέννῃ 1792.

διδασκάλῳ Παπα-Μιχαὴλ Σιατιστεῖ τὰ γραμματικὰ, φιλοσοφικὰ, καὶ θεολογικὰ μαθήματα, προσελήφθη ὡς γραμματεὺς καὶ διδάσκαλος Γρηγορίου μητροπολίτου Γρεββενῶν. Τῇ 19 Μαρτίου 1752 ἀπεδήμησεν εἰς Οὐγγαρίαν πρὸς ἐκμάθησιν γλωσσῶν. Ἐλθὼν δ' εἰς τὰ ἐν Ποσονίῳ λουθηρανικὰ γυμνάσια ἐγένετο ἐγκρατὴς μετρίως πως τῆς λατινικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης· ὕστερον μεταβὰς εἰς Ἄλην τῆς Σαξωνίας ἠκροάσθη μετὰ τῆς ἰατρικῆς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς (1760) ἦλθεν εἰς Βιέννην καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠσκήθη εἰς τὰ ἐκεῖ νοσοκομεῖα. Ἐνταῦθα ἐντυχὼν πλουσίῳ τινι ἐμπόρῳ Λαρισσαίῳ, ὀνομαζομένῳ Νικολάῳ Κακάβῳ, συναπῆλθεν εἰς Λάρισσαν, ἔνθα οὐ μόνον παρὰ τῶν ἐκεῖ ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὰς πέριξ κωμοπόλεις κατοικούντων Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν ἔτυχε πολλῆς φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως· μετὰ παρέλευσιν δ' ἱκανοῦ χρόνου προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν συμπολιτῶν ἦλθεν εἰς Σιάτισταν, καὶ μετήρχετο τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Αἱ πέριξ κωμοπόλεις, καὶ ἰδίως οἱ ἐν Κοζάνῃ, συχνότατα προσεκάλουν αὐτὸν πρὸς θεραπείαν. Συζευχθεὶς ἐν Κοζάνῃ διέτριβεν ἔκτοτε ἐνταῦθα· μετὰ δὲ ἱκανὸν χρόνον ἀπῆλθεν εἰς Κραϊόβαν (1), ὅθεν ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστιον ἐγκατέστη μέχρι τέλους τοῦ βίου του, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἰατρὸς τῆς πόλεως καὶ τοῦ νεωστὶ ἐγερθέντος νοσοκομείου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

Ὁ Καραχάσης ἦν εἰδημονέστατος τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ γερμανικῆς, καὶ ἰατρὸς ἐμπειρότατος.

Συγγράμματα.

—Περὶ φλεβοτομίας. 1760.

—Δημητρίου Καραχάση ἰατροφιλοσόφου καὶ ἰατροῦ τῆς πόλεως Βουκουρεστίου καὶ τοῦ ἐν ταύτῃ νοσοκομείου τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ποιημάτια ἰατρικὰ, ἅπερ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὴν λατινίδα φωνὴν μετήνεγκε. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, αψϞέ. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βεντότη. 8, σελ. 246.

Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ προσφωνουμένῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξ. Μουρούζην περιέχονται· Πρόλογος ἐκ στίχων 90. Διάφορα στ. 169. Κατὰ τῆς πολυφαρμακίας στ. 1146. Ἀντίπραξις τῆς Φύσεως στ. 104. Περὶ φλεβοτομίας 287. Περὶ πυρετοῦ μητριαίου 324. Ποιημάτια ἐπίμικτα. Ὕμνοι ἱκετήριοι. Ἐπιγράμματα εἰς Φιλάρετον ἐπίσκοπον Ῥιμνίκου. Περὶ θείας προνοίας. Εἰδύλλιον εἰς Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Προσφώνημα εἰς Νικόλαον Καρατζᾶν τὸν ἡγεμόνα. Ἱκετήριον εἰς ἅγιον Παντελεήμονα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου.

(1) Ζαβίρας.

Εἰδύλλιον εἰς Ἀλέξ. Μουρούζην. Εἰδύλλιον γαμήλιον εἰς τὸν Ἰωάννην Ἀποστολίδην Αἰτωλόν, τὸν καθηγητήν. Εἰδύλλιον ἐν εἴδει ἐπιστολῆς εἰς τὸν σύγγαμβρόν του Ῥούσιον. 4 ἐγκωμιαστικὰ ἐπιγράμματα εἰς Ζωήν. Εἰς βίβλον (Ζανέτου) ἀνατρέπουσαν τὰ Ὠκέλλου. Εἰς οἰκοδομὰς καὶ πηγὰς ἱδρυθείσας ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυρογένους, βεστιάρου Σκαρλάτου Γραιτζάνου, Δημητρίου Γκίκα, Νικολάου Βραγκοβάνου, μεγάλου βορνίκου Ἰωάννου Μουρούζη, Καλλινίκου πρωτοσυγκέλου, Ἰγνατίου Μολδοβλαχίας κλπ. ἐπιγράμματα ὀκτὼ 4 εἰς δολίους. 4 εἴς τινα ξένον ἀλήτην. Ἐπιτάφια ἐπιγράμματα εἰς Καισάριον Ῥιμνίκου ἐπίσκοπον, εἰς Νεόφυτον Καυσοκαλυβίτην, εἰς Γρηγόριον Ῥάζον τὸν κλουτζιάρην, Κωνσταντῖνον Μιχαὴλ, ΣταμάτηνΧῖον αὐτάδελφον τοῦ Βεῤῥοίας ἀρχιεπισκόπου. Εἰς τὸν ἐκ Κοζάνης Ῥούσην, εἰς Ἐμμανουὴλ ἰατρὸν, καὶ ἄλλα ἀδέσποτα.

Ἐν προλεγομένοις λέγει ταῦτα ὁ Καρακάσσης περὶ τῶν αὐτοῦ ποιημάτων.

Δημητρίου πέλοντα θυμηδῆ πόνον
ἔπη τάδ' ἴσθι Καρακάσση τοὐπίκλην·
ὅς οἱ ἀκέστωρ καίπερ ἠσχολημένος,
σχολὴν ὅτ' ἦγε χειρὸς ἐκ παιωνίας
ψυχὴν ἔτερπεν ἐμμελεῖ στιχουργίᾳ,
τρανῶν δι' αὐτῆς τάς δ' ὅσας περ ἐν γένει
ἰατρικὰς ἔσχηκεν ἐννοίας νόῳ.
Ὧν τὰς μὲν ηὐπόρησεν ἀκροώμενος
ἠσκημένων δὴ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν πάλαι,
Ἄλλᾳ τὸ πρὶν μὲν, Οὐϊνδοβῶνα δ' ὕστερον
τοιῶνδ' ἐν αἷς ὅμιλος ἦν ἀκεστόρων . . .

Γεώργιος Βενδότης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν ἐφοίτησεν εἰς τὰς ἐπισημοτέρας ἀκαδημίας. Ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἐχρημάτισε διορθωτὴς ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Γλυκῆ καὶ μεταφράσας ἐξέδωκε διάφορα συγγράμματα (1777—80). Ἐντεῦθεν μεταβὰς εἰς Βιέννην καὶ ὀλίγον διατρίψας διέβη εἰς Πέστην, ἔνθα ἐφ' ἱκανὸν ἐδίδαξε τοὺς παῖδας τῶν παροικούντων Ἑλλήνων· ὕστερον ὅμως παραιτήσας τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐπανέστρεψεν εἰς Βιέννην πρὸς εὕρεσιν ἐπιτηδεύματος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Πάνος Λαμπανιτζιώτης ἐπιθυμῶν ἵνα ἐκδώσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Μελετίου ἀνέθετο εἰς τὸν Βενεότην τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ὑπὸ Ἰωάννου Παλαιολόγου γενομένης μεταφράσεως· « οὗτος δὲ, ὡς λέγει ὁ ἄνω ἐκδότης, οὐ » μόνον ἐκοπίασε ἀντιγράφοντας τὸ βιβλίον (ὡσὰν ὁποῦ τοῦ μακαρί» του μεταφραστοῦ τὸ γράψιμον δὲν ἠδύναντο οἱ τυποθέται νὰ ανα» γνώσωσιν), ἀλλ' ἀκόμη ἠγωνίσθη καὶ εἰς κομψοτέραν νὰ τὸ μετα-

» βάλλῃ φράσιν, καὶ μὲ διαφόρους ὑποσημειώσεις νὰ τὸ καταγλαΐσῃ, » καὶ ἑνὶ λόγῳ εἰπεῖν μὲ ὅσα ἀπήτει μία τοιαύτη βίβλος, νὰ τὸ κα» θωραΐσῃ, καὶ τέλος πάντων νὰ τὸ διορθώσῃ ἐπιμελῶς τὸ κατὰ » δύναμιν καὶ εἰς τὴν κατὰ τύπον ἔκδοσιν ». Ὕστερον προσελήφθη ὡς διορθωτὴς τῶν ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἰωσὴφ Βαουμεϊστέρου ἐκδιδομένων ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1787 τυπωθεῖσαν κατὰ Ὠκέλλου πραγματείαν τοῦ Τζανέτου· τῷ δὲ 1790 λαβὼν αὐτοκρατορικὴν ἄδειαν συνέστησεν ἐν Βιέννῃ τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἕλληνος διευθυνόμενον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον (¹), ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ ὁποίου ἀπελύθησαν πάμπολλα κοινωφελῆ συγγράμματα, ὡς ἡ Χειραγωγία τοῦ Δαρβάρεως (1790), Ἡμερολόγιον τοῦ 1792, Ἐπιστολαὶ Συνεσίου, Λόγγου Ποιμενικά, Συμβάντα τοῦ Ῥομπινσῶν, Ἔρωτος Ἀποτελέσματα (1792), Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ (1793), περὶ Πληθύος κόσμων τοῦ Φοντενέλ, Δημοφόντης, Ἀχιλλεὺς δράματα Ματασταςίου (1794), Καρακάση ποιήματα, Συμπλήρωμα ἱστορίας Μελετίου (1795) κλπ.

Ὁ Βενδότης αιρέμεινεν ἐν Βιέννῃ συγγράφων, μεταφράζων καὶ ἐκδίδων διάφορα κοινωφελῆ συγγράμματα μέχρι τοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος συμβάντος θανάτου του, ὅτε ἡ χήρα αὐτοῦ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς τυπογραφίας ἐπὶ πολὺ ὕστερον συντηρηθείσης, καὶ τῷ 1810 εἰς τὸν Γερμανὸν Ἰωάννην Τσβέκιον πωληθείσης.

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ τῆς Γαλλικῆς διαλέκτου. Ἐν Βιέννῃ 1787, καὶ 1793.

—Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1789, 1791, 1794, 1795, (²) 1796. Ἐν Βιέννῃ.

—Λεξικὸν τρίγλωσσον τῆς Γαλλικῆς, ἰταλικῆς, καὶ ῥωμαϊκῆς διαλέκτου. Ἐν Βιέννῃ 1790, καὶ ἐν Βενετίᾳ 1816. (Ἐν ἔτει 1804 ἀνώνυμός τις ἀφαιρέσας τὸ ἰταλικὸν ὀνοματολόγιον ἐξέδοτο αὐτὸ δίγλωσσον εἰς τόμους 2).

—Περιγραφὴ τοῦ παντός, ἤτοι ἱστορία φυσικὴ μὲ εἰκονογραφίας. Ἐν Βιέννῃ 1792.

—Προσθήκη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Μελετίου Ἀθηνῶν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἄλλων τριῶν τόμων. Ἐν Βιέννῃ 1795.

(¹) Κατὰ λάθος ὁ Ζαβίρας λέγει, ὅτι ὁ Βεντότης ἠγόρασε τὴν ἑλληνικὴν τυπογραφίαν τοῦ Βαουμεϊστέρου, διότι αὕτη ὑπῆρχε καὶ μετὰ ταῦτα ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν τοῦ Βενδότου, καὶ τὴν ἐν ἔτει 1794 ἱδρυθεῖσαν τῶν ἐκ Σιατίστης Μαρκιδῶν Πουλίων.

(²) Τῷ 1795 ἤρξαντο ἐκδίδοντες τοιαῦτα ἡμερολόγια καὶ οἱ Πούλιοι. Σημειωτέον ὅτι κατὰ λάθος ὁ Κ. Βρετὸς (Κατάλογος Νεοελ. Φιλολ. Β' σελ. 323) λέγει ὅτι πρῶτον ἔργον ὑπὸ Μαρκιδῶν τυπωθὲν ἦν τὸ καλενδάριον τοῦ 1795, ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς (Α' ἀριθ. 340) ἐμνημόνευσε τῆς ἐν ἔτει 1794 ἐκ τοῦ τυπογραφείου αὐτῶν ἐκδοθείσης Ἀποδείξεως τοῦ κύρους τῶν Γραφῶν.

—Περὶ τῶν ἡγεμονευσάντων ἐν Βλαχίᾳ κατὰ καιροὺς ἕως τοῦ νῦν ἱστορία συνοπτικὴ ἐν ᾗ προσετέθη καὶ περὶ τῆς παλαιᾶς Δακίας. (ἀνέκδοτος) (¹).

Μεταφράσεις.

—Αὐνανισμοῦ ἐπιτομὴ ὑπὸ Τισσότ. Ἐν Βενετίᾳ 1777.

—Νουθεσίαι εἰς τὸν λαὸν εἰς διαφύλαξιν τῆς σωματικῆς ὑγείας τοῦ Τισσότ. Ἐνετίῃσι 1780, καὶ ἐν Βιέννῃ 1782.

—Κατήχησις Πλάτωνος. Ἐν Βιέννῃ 1782.

—Ἱστορία τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν Βιέννῃ 1792—93 εἰς τόμους 4.(²).

—Ἄνθος ἀρετῆς καὶ γνώσεως, ἤτοι συνάθροισις κανόνων δι' ὧν δύναταί τις νὰ ζήσῃ τιμίως καὶ εὐτυχῶς. Ἐν Βιέννῃ 1794.

—Νέου Ἀναχάρσιδος τόμος Δ'. Ἐν Βιέννῃ 1797. (Μετεφράσθη ὑπὸ Βενδότη καὶ Ῥήγα Φεῤῥαίου).

—Περὶ εὐκοσμίας. (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἀνέκδοτος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ζαβίρας).

Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ.

Ἐγεννήθη ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς κοσμικοῖς Ἰωάννης. Τὸν μοναχικὸν δὲ προελόμενος βίον καὶ Ἰώσηπος μετονομασθεὶς διήκουσε κατὰ πρῶτον Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Πατάβιον ἐδιδάχθη μετὰ τῆς λατινικῆς, γαλλικῆς, καὶ ἰταλικῆς γλώσσης τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Ἐλθὼν εἰς Μολδαβίαν διωρίσθη ἐν ἔτει 1769 σχολάρχης τῆς ἐν Ἰασίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς· πάσχων ὅμως ἐκ στηθικοῦ νοσήματος ἠναγκάσθη ἵνα παραιτηθῇ τῆς θέσεως.

Ἀπεβίωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Ὁ Μοισιόδαξ ὢν εἰδήμων ἐκτὸς πολλῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς προετίμησεν ἐν τοῖς συγγράμασιν αὐτοῦ τὴν ἁπλοελληνικήν, ἀδίκως δὲ ὑπὸ τῶν ἀντιδοξούντων κατακριθεὶς ἐδημοσίευσε τὴν Ἀπολογίαν, ἐν ᾗ διέσωσε πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς παιδείας καὶ τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Συγγράμματα.

—Ἠθικὴ φιλοσοφία μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἰδιώματος. Ἐνετίῃσι 1761.

—Πραγματεία περὶ παίδων ἀγωγῆς. Ἐνετίῃσι 1779.

—Παραλλαγὴ τοῦ πρὸς Νικοκλέα λόγου περὶ Βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους, καὶ κεφάλαια πολιτικὰ μεταπεφρασμένα γαλλιστί. Ἐν Βενετίᾳ 1779.

—Ἀπολογία. Ἐν Βιέννῃ 1780.

—Θεωρία τῆς Γεωγραφίας. Ἐν Βιέννῃ 1781.

(¹) Μνημονεύεται ὑπὸ Ζαβίρα.

(²) Ὁ Ζαβίρας καταγράφει μεταξὺ τῶν μεταφράσεων τοῦ Βενδότη καὶ τὸ Μυθολογικὸν τοῦ Πιλπάϊδος, ὅπερ ὡς ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ εἶπεν ὅτι μετεγλωττίσθη τῷ 1783 ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα.

Κατὰ Ζαβίραν συνέγραψε καὶ Λογικὴν, καὶ μετέφρασε τὴν Μαθηματικὴν τοῦ Καΐλλου, καὶ τὴν Τριγωνομετρίαν τοῦ Τακουετίου.

Δημήτριος Δάρβαρις.

Ἐγεννήθη ἐν Κλεισούρᾳ τῆς Μακεδονίας ἐκ Νικολάου Δαρβάρεως, ἐμπορίας ἕνεκα μεταβάντος ὕστερον εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ἐνταῦθα διαρκῶς ἐγκαταστάντος· ἐξεπαιδεύθη ἐν Πέστῃ τὴν σλαβωνικὴν, καὶ λατινικὴν, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς Ζέμονα ἐσπούδασε καὶ τὰ ἑλληνικὰ, τῶν ὁποίων τὴν ἐκμάθησιν συνεπλήρωσεν εἰς Βουκουρέστιον ἐλθών. Μετὰ ταῦτα ἀναβὰς εἰς Ἄλλην τῆς Σαξωνίας ἠκροάσθη ἐπὶ τετραετίαν τὴν φιλοσοφίαν, καὶ εἰς Ζέμονα ἐπαναστρέψας ἐδίδαξεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τὰ ἑλληνικά. Ἐν τέλει ἐλθὼν εἰς Βιέννην διέμεινεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος συμβάντος θανάτου του, συγγράφων ἢ μεταφράζων διάφορα κοινωφελῆ συγγράμματα, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐξεδόθησαν μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του.

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Γερμανική. Ἐν Βιέννῃ 1785.
—Καισαροβασιλικὴ Διαταγὴ περὶ καμβίων. Ἐν Βιέννῃ 1787.
—Χειραγωγία εἰς τὴν καλοκἀγαθίαν. Ἐν Βιέννῃ 1790.
—Ἀσφαλὴς ὁδηγία εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου. Βιέννῃ 1795.
—Ἀληθὴς ὁδὸς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Βιέννῃ 1796.
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐν Βιέννῃ 1798.
—Χρυσοῦν ἐγκόλπιον. Ἐν Βιέννῃ 1799.
—Πρόχειρος ἀριθμητική. Ἐν Βιέννῃ 1803.
—Ἐκλογάριον γραικικόν. Ἐν Βιέννῃ 1804.
—Γραμματικὴ ἁπλοελληνική. Ἐν Βιέννῃ 1806.
—Ἐπιστολάριον. Ἐν Βιέννῃ 1808.
—Διάλογοι Γραικο-Γερμανικοί. Ἐν Βιέννῃ 1809.
—Οἰκιακὴ διδασκαλία τῆς φύσεως. Ἐν Βιέννῃ 1810.
—Σοφίας ἀπάνθισμα. Ἐν Βιέννῃ 1811.
—Ἐπιτομὴ Φυσικῆς. Ἐν Βιέννῃ 1812.
—Ὁδηγὸς τοῦ βίου. Βιέννῃ 1812.
—Θεοφράστου χαρακτῆρες μετὰ συντόμων κριτικῶν ἐπιστασιῶν. Ἐν Βιέννῃ 1818.
—Σύντομος γενικὴ ἱστορία. Ἐν Βιέννῃ 1817.
—Πρωτοπειρία ἁπλοελληνική. Ἐν Βιέννῃ 1818, καὶ 1828.
—Τέσσαρα ποιημάτια. Ἐν Βιέννῃ 1819.
—Χρηστομάθεια ἁπλοελληνική. Ἐν Βιέννῃ 1820.
—Ἐγκυκλοπαιδεία ἁπλοελληνική. Ἐν Βιέννῃ 1829.
—Ἱερὰ Κατήχησις μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ. (Ἀνετυπώθη ὑπὸ Γ. Γενναδίου, δαπάνῃ Ἀνδρέου Κορομηλᾶ).

Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Δημητρίου, ἦσαν ἐπίσης λόγιοι ἐκδόντες πολλὰ συγγράμματα τοῦ ἀδελφοῦ των, καὶ ἰδίως ὁ Πέτρος ὁ ἐπιλεγόμενος Πεντάδος μεταφράσας ἐν ἔτει 1821 ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τὴν Δάφνην τοῦ Γεσνέρου.

Ἀναστάσιος Μουσπινιώτης (¹).

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1718, καὶ ἐδιδάχθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μπαλάνου τὰ γραμματικὰ, ποιητικὰ, καὶ τὴν λογικήν. Ὅταν δὲ ὁ εὐπατρίδης Μαρούτσης συνέστησεν ἐν Ἰωαννίνοις ἰδίαν σχολὴν, καὶ τὴν σχολαρχίαν αὐτῆς ἀνέθετο εἰς Εὐγένιον, ὁ Μουσπινιώτης μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐγκαταλιπὼν τὴν τοῦ Μπαλάνου μετέβη εἰς τὴν τοῦ Βουλγάρεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τελευταῖος μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Μαρουτσῶν ἐτησίως χορηγούμενα πεντακόσια γρόσια ἦλθεν εἰς Κοζάνην μὲ μισθὸν ἐτήσιον 800 γροσίων, ὁ Ἀναστάσιος μείνας ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἐγκαταλειφθείσῃ σχολῇ ἐπὶ πενταετίαν, μέχρις ὅτου ὁ Εὐγένιος ἐπανῆλθε προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρούτζη μὲ πλείονα μισθόν. Τότε ὁ Μουσπινιώτης ποθῶν νὰ διδαχθῇ τὰς ἐπιστήμας ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην, καὶ ἠκροάσθη τοὺς ἐν Παταβίῳ καὶ ἄλλας ἀκαδημίας διδάσκοντας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα προσεκλήθη ὡς προϊστάμενος τῆς ἐν Μιτυλήνῃ σχολῆς. Πληροφορηθεὶς ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει, περιλάλητος τότε διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν δόξαν, Γεώργιος ὁ Σταυράκογλους περὶ τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ τὸν προσεκάλεσεν παρ' αὐτῷ ὡς σύμβουλον καὶ διερμηνέα. Ὁ Μουσπινιώτης διέτριψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Σταυροκόγλου (²), ὅτε φοβηθεὶς ἔφυγε κρυφίως εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὰς σλαυϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐστρίας, ποριζόμενος διὰ τῆς διδασκαλίας τὰ πρὸς τὸ ζῆν συντελοῦντα. Ἐντεῦθεν ἦλθεν εἰς Πάργαν σκοπεύων νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του. Κινδυνεύων ὅμως νὰ φωραθῇ ὡς οἰκεῖος τοῦ Σταυρακόγλου μετήλλαξε καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα, καὶ οὕτω περιήρχετο τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκων τοὺς βουλομένους· ἐπὶ τέλους ἐλθὼν εἰς Θρᾴκην ἔμεινεν ἐν Αἴνῳ ἐπὶ ἔτη τρία, ἀγνοούμενος παρὰ πάντων τίς καὶ πόθεν. Ὑποπτευόμενος δὲ μὴ φωραθῇ καὶ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης δειλίας εἰς ὑποχονδρίαν ὑποπεσὼν

(¹) Ἐπωνομάζετο Διογένης διὰ τὸ λιτὸν καὶ ἀπέριττον τῶν ἐνδυμάτων.

(²) Ἡ ἐν ἔτει 1765 συμβᾶσα ἀπαγχόνισις τοῦ Σταυρακόλλου περιγράφεται λεπτομερῶς εἰς ποιημάτιόν τι πολλάκις τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ. Ἰωάσαφ δ' ὁ Κορνήλιος ἐξεφώνησε κατάλληλον λόγον εἰς τὸν ἀπαγχονισθέντα. (Λόγοι Πανηγυρικοί, τόμ. Β' σελ. 193).

ἀνεχώρησεν εἰς Μολδαβίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Οὐγγαρίαν, περιερχόμενος τὰς ἐκεῖ πόλεις, καὶ ποτὲ μὲν κυρύττων εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, ποτὲ δὲ παραδίδων εἰς τοὺς νέους τὴν ἰταλικὴν πρὸ πάντων γλῶσσαν. Ἐν Πέστῃ δὲ διέτριψεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον.

Γηραλέος ἤδη καὶ πενόμενος ὁ δυστυχὴς ἦλθεν εἰς Γγιόγγεσι, καὶ κατέλυσεν εἰς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ναοὺμ, ἔνθα καὶ ἀθλίως ἀπεβίωσε τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1801.

Τὸ πολυπαθὲς αὐτοῦ σῶμα ἐτέθη ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῶν ὀρθοδόξων, εἰς τὸν αὐτὸν τάφον Γαβριὴλ τοῦ Καλλονᾶ, ἀξιωθὲν τῆς φιλοξένου ταύτης κηδείας παρὰ τοῦ ἐν Γγιόγγεσι ἐφημερεύοντος Ἰγνατίου τοῦ Καλλονᾶ (¹).

« Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ μεταφράσεων, λέγει ὁ Ζαβί- » ρας, ἅτινα τὸ βλοσυρὸν ὄμμα τῆς τύχης κατηνάλωσε, σώζονται ἔτι τριά- » κοντα λόγοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τῆς Γραφῆς, (πολλοὶ ὅμως διεφθάρη- » σαν καὶ κατὰ μέρος εἰσὶν ἐλλειπεῖς), εἷς λόγος λατινιστὶ ῥηθεὶς ἐν τῇ εἰς » Πέστην ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἓν μέρος τῆς μεταφράσεως τῆς φυ- » σικῆς τοῦ Δουχάμελ ».

Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1716 ἐκ Πέτρου Βουλγάρεως Ζακυνθίου καὶ Ζανέτας, προσωρινῶς τότ' ἐνταῦθα ἐκ Ζακύνθου μεταβάντων διὰ τὸν φόβον τῶν κατὰ τῆς Ἑπτανήσου ἐπερχομένων Τούρκων (²). Βαπτισθεὶς ὠνομάσθη Ἐλευθέριος, καὶ ἐπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἀπὸ τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Ἀντώνιον Κατήφορον, καὶ ὕστερον, ἀπὸ τὸν ἐν Κερκύρᾳ διδάσκαλον Ἱερεμίαν Καβαδίαν. Σταλεὶς δ' ὕστερον εἰς Πατάβιον κατηρτίσθη τελειότερον, καὶ ἐπαναστρέψας ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος Εὐγένιος μετονομασθεὶς (1737—8). Ἐν Βενετίᾳ προσοι-

(¹) Ζαβίρας.

(²) Διάφοροι διαφόρως ἐκθέσαντες τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Εὐγενίου, Κερκυραῖον παρεδέχθησαν αὐτόν. Τῷ 1854 ὁ Ζακύνθιος ἱερεὺς Νικόλαος Κατραμῆς δημοσιεύσας ἱστορικὰς διασαφήσεις ἐπὶ τῆς πατρίδος τούτου, κατέδειξε δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρεων, ἐξ ἧς κατάγεται ὁ Εὐγένιος, πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐγκαταστᾶσα ἐν Ζακύνθῳ, διαρκῶς ἐν τῇ νήσῳ κατῴκει. Τὸ περιεργότερον, ὅτι καὶ ζῶντος τοῦ Εὐγενίου εἶχον ἀναφυῆ διενέξεις περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ὁ πανιερώτατος, ὡσεὶ ἀρεσκόμενος ἐπὶ τῇ θρυλλουμένῃ ἐκ τοῦ περιφανοῦς ἐν Κερκύρᾳ ὁμωνύμου οἴκου καταγωγῇ, οὐδεμίαν ἔδωκε διασάφησιν. Δονᾶς ὁ Κερκυραῖος, σύγχρονος τῷ Εὐγενίῳ, γράφει ὅτι μεταξὺ τῶν περὶ τῆς γεννήσεως τούτου ἐριζουσῶν χωρῶν ἦτο ἡ Πελοπόννησος, ἡ Κρήτη, καὶ ἡ Ζάκυνθος. Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Πελοπόννησος ἔχουσι μεγαλείτερα τῆς Κερκύρας ἐπὶ τοῦ Εὐγενίου δικαιώματα, διότι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων εἶχον λάβει τὰς συζύγους.

ληκωθεὶς τοῖς φιλογενέσιν Ἠπειρώταις Μαρούτζαις, διωρίσθη τῷ 1742 σχολάρχης τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ὑπ' αὐτῶν συστημένης Σχολῆς. Ἐλθὼν ἐνταῦθα ὁ Βούλγαρις ἤρξατο παραδίδων τὰ νέα φιλοσοφήματα τοῦ Λοκκίου, Λεϊβνιτίου καὶ Βολφίου, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τοῦ νεωτερισμοῦ ἀνεδείκνυον ἀξιοτιμότερα ἡ εὐγλωττία καὶ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐσχολάρχει τοῦ πρώτου ἐν Ἰωαννίνοις σχολείου ὁ Μπαλάνος, ἀνὴρ πολυμαθὴς, πλὴν ἐκ προκαταλείψεως ἀποκρούων πάντα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ νεωτερισμόν· οἱ ὀπαδοὶ τούτου ἐξωπλίσθησαν κατὰ τῶν μαθημάτων τοῦ Εὐγενίου, ὅστις πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σκανδάλων ἀποχωρήσας ἐξ Ἰωαννίνων ἦλθε προσκληθεὶς μὲ μεγαλείτερον μισθὸν εἰς Κοζάνην ([1]), καὶ ἐσχολάρχησεν ἐκεῖ (1750).

Ἀφῆκεν ὅμως εἰς Ἰωάννινα πρόμαχον τῶν νεωτέρων τῆς φιλοσοφίας μαθημάτων τὸν φίλον καὶ συσπουδαστήν του Τρύφωνα, ἄνδρα εἰδήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν ἐγκρατῆ, Ἰωαννίτην ἢ κατ' ἄλλους Μετζοβίτην τὴν πατρίδα· οὗτος ἐδίδασκεν ἰδιαιτέρως εἰς Ἰωάννινα τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, ἕως οὗ ἀπέθανε τὸ 1786 ἔτος, ἀφεὶς ἄξιον διάδοχον τῆς παιδείας του Δημήτριον τὸν Βαρδάκαν, ὅστις ὑπῆρξε μετὰ κλέους διδάσκαλος τοῦ Μετζόβου.

Ἀπὸ Ἰωαννίνων καὶ Κοζάνης ἐφημίσθη πάραυτα ὁ Εὐγένιος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς σοφώτατος φιλολόγος· ἐπειδὴ δ' ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ὁμιλῇ καὶ ἀπ' ἄμβωνος μὲ γλαφυρότητα ἀνήκουστον, ὁ τότε πατριάρχης Κύριλλος συστήσας τὴν ἐν τῷ Ἄθωνι σχολὴν τοῦ γένους προσεκάλεσεν ἐν αὐτῇ σχολάρχην τὸν Εὐγένιον. Ὅθεν ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1753) ἐσυμφωνήθη μὲ τὸν ἀνήκουστον τότε διδασκαλικὸν μισθὸν χιλίων γροσίων, καὶ ἐστάλη εἰς Ἄθωνα. Διδάσκαλοι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διωρίσθησαν Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης, καὶ Παναγιώτης ὁ Παλαμᾶς. Πανταχόθεν συνέρρεον ἐκεῖ μαθηταὶ ἵν' ἀκροασθῶσι τοῦ Εὐγενίου καὶ τῶν συνδιδασκόντων. Ὁ Βούλγαρις ἔγραψεν εἰς τὴν πύλην τῆς σχολῆς, κατὰ μίμησιν τοῦ Πλάτωνος, ἐπιγραφὴν ἀνάλογον τῆς χρείας τῶν μαθητῶν·

Γεωμετρήσων εἰσίτω, οὐ κωλύω·
Τῷ μὴ θέλοντι συζυγήσω τὰς θύρας.

([1]) Μὲ ἀγανάκτησιν κωμικὴν γράφει ὁ Εὐγένιος τὴν μετάβασίν του ταύτην· «οὐκ » ἀντέσχομεν ἀλλ' ὑπεχωρήσαμεν, ὡς ἀφ' ἵππου ἐπ' ὄνου ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς πόλεως » τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τὴν μικρὰν μεταβάντες Κοζάνην ».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγεννήθη ἡ μεταξὺ τοῦ Εὐγενίου καὶ τοῦ Μπαλάνου γεωμετρικὴ ἔρις· διότι ὁ τελευταῖος ἔμπειρος πολὺ τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας ὤν, ἀλλ' ἀγνοῶν τὰ τῆς ὑψηλοτέρας μαθηματικῆς, ἐνόμισεν ὅτι ἔλυσε τὸ περίφημον πρόβλημα *Δύο εὐθειῶν δοθεισῶν δύο μέσας ἀναλόγους εὑρεῖν κατὰ συνεχῆ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν*. Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ἔστειλεν εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης, χωρὶς νὰ κοινολογήσῃ τι εἰς τὸν ἀντίζηλόν του Εὐγένιον. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Μπαλάνου Ζερζαύλης καὶ Γεώργιος τὴν ἐξέδωκαν διὰ τύπου εἰς Βενετίαν (1754), καὶ ὁ Βούλγαρις λαβὼν εἰς τὸν Ἄθωνα τὸ βιβλιάριον ἀπὸ τὸν προειρημένον Τρύφωνα (1755) δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πέμψαντα ἀνήρεσε τὴν λύσιν μὲ νεανικὴν φιλοτιμίαν σφοδρότερον τοῦ δέοντος (1).

Ὁ Εὐγένιος μετὰ πενταετῆ ἐν Ἄθωνι εὔκαρπον διδασκαλίαν ἠναγκάσθη, ἕνεκα δυσαρέστων διενέξεων, ἵνα παραιτηθῇ (2), καὶ μεταβὰς εἰς Θεσσαλονίκην ἡσύχαζε. Τῷ 1761 προσκληθεὶς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ. Σαμουὴλ Α', ἀνὴρ σοφὸς πλὴν μὴ ἀπηλλαγμένος τῶν κατὰ τῶν νεωτέρων φιλοσοφημάτων προλήψεων, ὡσεὶ ἐμπαίζων τὸν διασημότερον ἐν τῇ Ἀνατολῇ διδάσκαλον αὐτῶν, ὠνόμασε τὸν Εὐγένιον Ῥεφενδάριον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ὀργισθεὶς οὗτος ἐπὶ τοιαύτῃ προσβολῇ παρῃτήθη τῆς διδασκαλίας, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν (3). Ἐν Λειψίᾳ διατρίβων προσῳκειώθη τῷ τότ' ἐκεῖθεν διερχο-

(1) Κούμα, ἱστορία τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων, τόμ. ΙΒ'. 560—64. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Μπαλάνου Κοσμᾶς εἰς Ἀντιπελάργησιν ἐν Βιέννῃ 1806.

(2) Οἰκτρὰν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Εὐγενίου παρίστησι τὴν κατάστασιν τῆς Ἀθωνιάδος σχολῆς Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ. «Μία βολὴ ὄμματος θλιβερό, λέγει, ἐπ' » ἐκείνῃ τῇ πολυκροτουμένῃ σχολῇ τοῦ Ἄθωνος, ἡ συμφορά, ἡ ἐρημία τῆς ὁποίας, » ὥστε νὰ ὁμιλήσω τοιουτοτρόπως, ἔτι καὶ νῦν ἀχνίζει ἐνώπιον ἡμῶν. Ποῦ ὁ κλεινὸς » Εὐγένιος; ποῦ ἡ πολυπληθὴς χορεία τῶν μαθητῶν, ἥτις ἐν χαρᾷ τῆς Ἑλλάδος » πάσης συνεκρότει ἕνα Ἑλικῶνα νέον Μουσῶν καὶ μουσοτρόφων; ἐφυγαδεύθη ἐκεῖ» νος, ἐφυγαδεύθη αὐτή· βροντὴ νεμέσεως ἐπέπεσε καὶ ἐσκόρπισε διδάσκοντας καὶ » διδασκομένους, καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἐκείνη, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ τοσοῦτος θροῦς ἐν τῇ » βασιλευούσῃ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, κατήντησεν (οἴμοι!) ἡ κατοικία, ἡ φωλεὰ » τῶν κοράκων! » Ἀπολογία.

(3) Καὶ οὕτω μὲν ὁ Κούμας. Σέργιος δὲ ὁ Μακραῖος ἐν Πατριαρχικῇ Πεντηκονταετηρίδι λέγει, ὅτι ἐν ἔτει 1763 ἀποδημήσας ὁ Εὐγένιος εἰς Κωνσταντινούπολιν διῆλθε τὴν Δακίαν, καὶ φιλοφρόνως δεξιωθεὶς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων μετέβη ὕστερον εἰς Λειψίαν. Ἐνταῦθα δὲ διατρίβοντα ὁ Πατριάρχης Σαμουὴλ ὠνόμασεν αὐτόν, τιμῆς χάριν,

μένῳ Ῥώσσῳ στρατάρχῃ Θεοδώρῳ Ὀρλὼφ, ὅστις εἰς Πετρούπολιν ἐλθὼν συνέστησεν εἰς τὴν αὐτοκρατόρισσαν Αἰκατερίναν τὸν σοφὸν Ζακύνθιον ἱεροδιάκονον. Ἐν Σαξωνίᾳ δὲ διαμένων ὁ Εὐγένιος ἔλαβεν ἐντολὴν τῆς Σεμιράμιδος τῆς Ἄρκτου, ἵνα ἐξελληνίσῃ τὸ περὶ Νομοθεσίας σύγγραμμα· καὶ μετὰ τοῦτο εἰς Ῥωσσίαν προσκληθεὶς ἐδεξιώθη εὐμενέστατα. Τὴν 30 Αὐγούστου 1775 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς παρὰ τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος, καὶ τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1776 προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος. Τῷ 1787 ἐζήτησεν ὁ Εὐγένιος, ἕνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας, τὴν παραίτησίν του· ἡ δ' Αἰκατερίνη δεχθεῖσα ταύτην, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν, καὶ κατέλεξε μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας. Συναισθανόμενος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὁσημέραι ἐξασθενούσας ἀπεσύρθη ἐν 1802 εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκη, καὶ ἐνταῦθα ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον τὴν 10 Ἰουνίου 1806, ἐν ἡλικίᾳ ἐννενήκοντα ἐτῶν.

Ὁ Εὐγένιος ἦν ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων καὶ πολυγραφωτέρων τοῦ αἰῶνός του. Ἐγίνωσκε τὴν Ἑλληνικὴν, Λατινικὴν, Γερμανικὴν, Ἰταλικὴν, Γαλλικὴν, Ἑβραϊκὴν, Χαλδαϊκὴν, Τουρκικὴν, Ἀραβικὴν, καὶ Ῥωσσικὴν διάλεκτον. Πανδαήμων καὶ χαλκέντερος συγγραφεὺς, πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας λαμπρὸς, τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς μετάδοσιν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει. Πολλοὶ ἐπαξίως ἔπλεξαν τὸν στέφανον τῆς σοφίας αὐτοῦ, ὡς Νικόλαος ὁ Μαυρομμάτης, Κ. Κούμας, Γεώργιος ὁ Αἰνιὰν, Παῦλος Καλλιγᾶς, Βρετὸς, καὶ ἄλλοι, ἡμεῖς δὲ ἁπλῶς τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἀνθολογήσαντες, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκταθῶμεν κρίνοντες καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τὸν ἄνδρα.

Συγγράμματα.

—Ὀρθόδοξος ὁμολογία σχεδιασθεῖσα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου ἱεροδιακόνου κυρίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. (ἐξεδόθη ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1767 ὑπὸ Ἰωάννου Πρίγκου τοῦ ἐκ Ζαγαρᾶς τῆς Θετταλομαγνησίας μετ' ἄλλων).

—Ἡ Λογικὴ, ἐκ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συνερανισθεῖσα ὑπὸ Εὐγενίου διακόνου τοῦ Βουλγάρεως· ᾗς προτέτακται ἀφήγησις προεισοδιώδης περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς κατὰ τὴν Φιλοσοφίαν ἐνστάσεως, καὶ προδιατριβαὶ τέσσαρες εἰσαγωγικαὶ εἰς ἅπασαν ἐν γένει τὴν φιλοσοφίαν προτελεστικαί. Ἐκδοθεῖσα σπουδῇ τε καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἐξοχωτάτου ἐν ἰατροφιλοσόφοις κυρίου Θωμᾶ Μανδακάσου τοῦ ἐκ Καστορίας. Ἐν Λειψίᾳ αψξς'. 8. σελ. 586. (προσφωνεῖται τῷ Γρηγορίῳ Γκίκα ἡγεμόνι Μολδοβλαχίας).

ρεφενδάριον καὶ παλατῖνον τοῦ Ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

—Βιβλιάριον κατὰ Λατίνων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1796.

—Διατριβὴ περὶ εὐθανασίας. Ἐν Πετρουπόλει 1804.

—Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς. Ἐν Βενετίᾳ 1805.

—Τὰ Ἀρέσκοντα τοῖς Φιλοσόφοις. Ἐν Βιέννῃ 1805.

—Ἑκατονταετηρὶς τῶν ἀπὸ Χριστοῦ. Ἐν Λειψίᾳ 1805.

—Κριτικαὶ ἐπιστάσεις εἰς τὰς ὑπομνηματικὰς παρεκβολὰς Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου. Ἐν Βιέννῃ 1806.

—Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας Γεωργίου τοῦ Καστριώτου. Ἐν Μόσχᾳ 1812.

—Σχολαστικὴ Θεολογία. (ἀνέκδοτος).

—Βιογραφία Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου. Ἐν Χάλῃ 1771.

—Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Σερβίᾳ κατοικοῦντας χριστιανούς, ἀπαριθμοῦσα τὰς τῶν Λατίνων καινοτομίας μίαν πρὸς μίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1756. (ἐξεδόθη τὸ δεύτερον ὑπὸ Σεραφεὶμ Πισσιδείου μετὰ τοῦ Ἄνθους Εὐσεβείας τοῦ Ἀργέντη).

—Βιογραφία Ἰωσὴφ Βρυεννίου. Ἐν Λειψίᾳ 1768.

—Στοχασμοὶ εἰς τοὺς παρόντας κρισίμους καιροὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐν Λειψίᾳ. (Μετεφράσθη γαλλιστί, καὶ ἀνετυπώθη ἐν Κερκύρᾳ).

—Ἱκετηρία ὡς ἐκ τοῦ γένους τῶν Γραικῶν πρὸς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην. Ἐν Βιέννῃ.

—Ὠδαὶ εἰς τὴν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν νίκην Αἰκατερίνης τῆς Β'. Ἐν Πετρουπόλει.

—Περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς Πέτρον Λεκλέρκιον. (Τὸ πόνημα τοῦτο προσεφωνήθη εἰς Σεραφεὶμ Β' τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου προτάσσεται ἐπιστολὴ πρὸς Εὐγένιον).

—Πρὸς τὸν Κοζάνης οἰκονόμον Σωτήριον περὶ τοῦ: τίς ἐστιν ἡ τοῦ Μαγὼγ βασιλεία.

—Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ παρ' Ἰεζεκιὴλ λεγομένου « Ὡς εἶδος Βεζέκ ».

—Ἀπολογία πρὸς τὸν πρώην Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλον περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου τοῦ Ἄθωνος ἀποχωρήσεώς του.

—Ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν Νικολάου τοῦ Σκούρτου περὶ καταστάσεως τῶν ψυχῶν.

—Πρὸς τὴν Αἰκατερίναν Β' ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν ἐν Νίζνῃ κατοικούντων Ἑλλήνων.

—Σύμβολα ἢ ἐμβλήματά τινα πρὸς ὡραϊσμὸν τῆς ἐν Νίζνῃ θριαμβευτικῆς πύλης.

—Περὶ παλιῤῥοιῶν πρὸς Θεόφιλον Καμπανίας. (ἐξεδόθη ὑπὸ Γ. Αἰνιᾶνος).

—Ἐπιστολαὶ πάμπολλαι, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν Βοσπορομαχίᾳ, Φοίνικι Κερκύρας, ὑπὸ Αἰνιᾶνος, Ταντալίδου, Οἰκονόμου. κλπ.

Μεταφράσεις.

—Μαθηματικὰ Σεγνέρου. Ἐν Λειψίᾳ 1767.

—Περὶ τῶν ἐν Πολωνίᾳ ἐκκλησιαστικῶν διχονοιῶν, 1768.

—Εἰσήγησις Αἰκατερίνης Β' 1771.

—Ὠδὴ τῷ Ποτεμκίνῳ. Ἐν Μόσχᾳ 1775.

—Γεωργικὰ Βιργιλίου. Ἐν Πετρουπόλει 1786.

—Αἰνειὰς Βιργιλίου. Ἐν Πετρουπόλει 1791—2.

—Ἀδὰμ Ζορνικαβίου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἐν Πετρουπόλει 1797.

—Τελετουργία ἱερά. Ἐν Πετρουπόλει 1799.

—Αἱ καθ' Ὅμηρον ἀρχαιότητες, καὶ αἱ Κερκυραϊκαὶ ἀρχαιολογίαι. Ἐν Μόσχᾳ 1804.

—Διεγερτικὰ Βολταίρου δύο.

—Λόγος περὶ τοῦ τέλους καὶ σκοποῦ τῶν συνετωτάτων διατάξεων τῆς αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης.

—Λόγος περὶ τῶν προτροπῶν τῶν ἐν πρώτοις ἀναπειθουσῶν τὸν ἄνθρωπον ἀναλαβεῖν τὸ τοῦ δικάζειν ὑπούργημα.

—Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑορτάσιμον καὶ ἐπώνυμον ἡμέραν τῆς Αἰκατερίνης Β'. (1).

—Ποιήματα Βασιλείου τοῦ Πετρόβ.

—Λογικὴ καὶ Μεταφυσικὴ Δουχάμελ.

—Λογικὴ Πουρχοτίου.

—Φυσικὴ Φρεδερίκου Βουκερέρου.

—Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία Βολφίου.

—Φορτουνάτου τοῦ ἐκ Βριξίας περὶ συστήματος τοῦ παντός.

—Ἐπιστολαὶ Λεκλερκίου πρὸς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς Δημήτριον ἀρχιεπίσκοπον Νοβογροδίας καὶ πρὸς Εὐγένιον σχολαρχοῦντα ἐν Ἄθωνι (εἰς τὸ χειρόγραφον τῶν μεταφράσεων τούτων ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ πρὸς Λεκλέρκιον ἀπάντησις τοῦ Εὐγενίου) (2).

—Σπαρτίον ἔντριτον. Ἐν Λειψίᾳ 1804.

—Στοιχεῖα Γεωμετρίας Ταχουετίου. Ἐν Βιέννῃ 1805.

—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν Γραβεζάνδου. Ἐν Μόσχᾳ 1805.

—Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς Γενουηνσίου. Ἐν Βιέννῃ 1806.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Εὐγένιος ἐξέδωκε—Ἰωσὴφ Βρυεννίου τὰ εὑρεθέντα. Ἐν Λειψίᾳ 1768—Θεοδωρήτου Κύρου τὰ σωζόμενα. Ἐν Χάλλῃ 1768—Βρυεννίου τὰ παραλειπόμενα.

Εἰς τὸν Βούλγαριν ἀποδίδονται καὶ τὰ ἑξῆς—Ἱερὸν τῆς δόξης—Μετάφρασις λόγου τοῦ παπᾶ Χαριστισκίου—Οὐολταίρου ἐπιστολὴ πρὸς Αἰκατερίναν, μεταφρασμένη διὰ στίχων ἰαμβρικῶν—Ἰωάννου Πλουχὸφ βουλευτοῦ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τοῦ Ὀλστεΐν περὶ τοῦ παρόντος πολέμου (μετάφρασις διὰ στίχων).

Βησσαρίων ὁ ἐκ Ῥαψάνης.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1738 ἐν Ῥαψάνῃ τῆς Μακεδονίας καὶ ἦν,

(1) Οἱ τρεῖς λόγοι οὗτοι ἐκφωνηθέντες ῥωσσιστὶ ὑπὸ Σαμουὴλ ἐπισκόπου Ῥοστοβίου μετεφράσθησαν λατινιστί, ἐκ δὲ ταύτης εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Βουλγάρεως.

(2) Ζαβίρας, βίος Βουλγάρεως.

κατὰ Ζαβίραν, αὐτάδελφος τοῦ περιφήμου μελῳδοῦ Ἀναστασίου τοῦ πολλὰ ᾄσματα εἰς ἴδιον μέλος ποιήσαντος. Ἐν τοῖς λαϊκοῖς ὠνομάζετο Βασίλειος καὶ ἐμαθήτευσε κατὰ πρῶτον ἐν Ἰωαννίνοις εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μαρούτζη παρ' Εὐγενίῳ Βουλγάρει, ὕστερον δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι ἀκαδημίᾳ, ὅθεν μετὰ τοῦ διδασκάλου του Εὐγενίου συναπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα διήκουσε τὰ λοιπὰ τῶν μαθημάτων καὶ μετ' ὀλίγον ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν ἀδελφῶν καὶ υἱῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου Ἀλεξάνδρου. Ἐκ Βυζαντίου ἐπανελθὼν εἰς Ἄθωνα ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ μετωνομάσθη Βησσαρίων. Ἠγωνίσθη μεγάλως κατὰ τῆς τότε φανείσης αἱρέσεως τῶν κολλυβιστῶν, κατὰ τῶν ὁποίων καὶ συνέγραψε τὸ φερόμενον συγγραμμάτιον *Περὶ Μνημοσύνων*, ὅπερ σώζεται ἐν χειρογράφῳ εἰς τὴν σκήτην τῆς ἁγίας Ἄννης, καὶ ἐν τῇ νέᾳ λεγομένῃ σκήτῃ τοῦ ἁγίου Παύλου, ἔνθα ἐμόναζε.

Ἐπειδὴ δ' ἐν ἔτει 1776 ἐτάραττον τὴν ἐκκλησίαν ἔν τε Ἄθωνι καὶ Θεσσαλονίκῃ οἱ κολλυβάδες, ὁ Βησσαρίων ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ προσώπου τῶν τὰ ὀρθὰ φρονούντων, καὶ παραστὰς εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐξέθηκε τὰ δόγματα τῶν ταραξιῶν· ὅθεν σύνοδος συγκροτηθεῖσα ἐπὶ Σωφρονίου, συνεδριάζοντος καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀβραμίου, καὶ εἴκοσιν ἀρχιερέων καὶ πολλῶν ἱερέων καὶ κληρικῶν, ἐξέδοτο τὸν κατὰ τῶν κολλυβιστῶν ὅρον, ὑποβάλλουσα ἀναθέματι τοὺς φρονοῦντας τὰ ἐναντία. Ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις σταλεῖσα εἰς Ἄθωνα διὰ τοῦ Βησσαριωνος ἀνεγνώσθη εἰς ὅλα τὰ μοναστήρια καὶ τὰς σκήτας διὰ τοῦ τότε ἐν Ἄθωνι ἡσυχάζοντος Κυρίλλου πρώην οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ ὕστερον εἰς Θεσσαλονίκην, Χῖον, καὶ ἄλλας ἐπαρχίας, ἐν αἷς εἶχεν ἀναφανῇ ἡ περὶ κολλύβων συζήτησις.

Περὶ τὸ ἔτος 1790 ὁ Βησσαρίων ἔγραψε πρὸς τὸν ἐλλόγιμον ἐπίσκοπον Πλαταμῶνος Διονύσιον ἐπιστολὴν Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀρχιερατεύειν, ἐν ᾗ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν τῆς γραφῆς καὶ τῶν ἱερῶν πατέρων διακρίνονται οἱ ἀληθεῖς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν νόθων.

Ὁ Βησσαρίων ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τῆς ἀκριβεστέρας μοναστικῆς πολιτείας καὶ μόνας τὰς κυριακὰς καὶ μεγάλας ἑορτὰς ἀπήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ συνανεστρέφετο πρὸς τοὺς θέλοντας ἵνα λαλήσωσι μετ' αὐτοῦ, τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἐμόναζεν ἐν ἡσυχίᾳ.

Συνέγραψεν ἐκτὸς τοῦ περὶ Μνημοσύνων, καὶ περὶ Ὀκταηχῶν. (1).

Ἀπεβίωσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος.

(1) Ζαβίρας.

Παναγιώτης Παλαμᾶς (¹).

Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ περὶ τὸ 1722 καὶ ἐπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, διακούσας ὕστερον τῶν ἐν Ἰωαννίνοις διδασκάλων, καὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως· μεταβὰς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν, διωρίσθη μετ' ὀλίγον καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολήν· μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἀπέλευσιν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως παραιτηθεὶς καὶ ὁ Παλαμᾶς, ἦλθε περὶ τὸ 1760 εἰς Μεσολόγγιον, καὶ οἱ φιλόμουσοι κάτοικοι τῆς εὐάνδρου ταύτης πόλεως διώρισαν σχολάρχην τῆς κοινοσυντηρήτου σχολῆς αὐτῶν τὸν Παναγιώτην, ὅστις ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ 1800 παρέμεινε διδάσκων. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐπελθούσης τῆς ῥωσσικῇ συνδαυλίσει διενεργηθείσης ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ ἐπαναστάσεως, ὑπέστη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ Μεσολόγγιον τ' ἀποτελέσματα τῆς βαρβάρου τῶν Αλβανῶν ἐπιδρομῆς· ὁ Παλαμᾶς τότε μετ' ἄλλων τῆς Αἰτωλίας προκρίτων φεύγων τὴν μουσουλμανικὴν θηριωδίαν προσέφυγεν εἰς Ζάκυνθον· καὶ οὕτως ἡ ἐν Μεσολογγίῳ σχολὴ ἐχαλαρώθη ἀπὸ τοῦ 1770—73, ὅτ' ἐπαναστρέψαντος τούτου ἤρχισεν ἀναθάλλουσα.

Ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν σχολαρχήσας ὁ Παλαμᾶς, ἀπεχώρησεν ἕνεκα γήρατος ἐν ἔτει 1800, διαδεχθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Γρηγορίου, καὶ τῷ 1802 ἀπεβίωσεν ὑπερογδοηκονταέτης.

Ἐν Ἰνδικῇ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Παλαμᾶ ὁ μαθητής του Δημήτριος ὁ Γαλανὸς γράφει πρὸς Γρηγόριον τὸν Σίφνιον. « Ὦ! πάλιν » ἡ γλυκίων τῆς πρώτης δευτέρα σου ἐπιστολὴ καὶ τοῦτο τὸ πικρὸν » εἶχε καὶ δακέθυμον, τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἀρίστου τῶν ἐμῶν διδα» σκάλων Παναγιώτου τοῦ Παλαμᾶ. Ὦ Παλαμᾶ! οὐδ' ὅλως στῆ» σαι τὸν πόνον οἷός τ' εἰμί, καίτοι παραινῶν πατρικῶς ἀποτρέπεις » με τοῦτο. Ἀλλὰ μήτοι ἐγὼ μόνος στένω; καὶ αὐτὴ ἡ γραμμα» τικὴ Μοῦσα στένει, καὶ δάκρυα χέει, ἀπολέσασα ἐν ἔτεσί που » εἴκοσι τρεῖς κορυφαίους ὀπαδοὺς καὶ συναρμοστάς, τὸν ἐν Δακίᾳ » Νεόφυτον, ὃς ἀπόδειξεν αὐτὴν Νέαν Ἑλλάδα, τὸν ἐν Πάτμῳ Δα» νιήλ, τὸ καύχημα τῶν Κυκλάδων Νήσων, καὶ τὸν ἐν Αἰτωλίᾳ Πα-

---

(¹) Ἐκαλεῖτο Παλαμάρης τὸ πρότερον, εἶτα δὲ πρὸς θαυμάστωσιν τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου δῆθεν Παλαμᾶ καταγωγῆς μετεποίησεν οὕτως ὁ Παναγιώτης τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα. Ἡ οἰκογένεια τούτου οὐχὶ ἐκ Θεσσαλίας, ἀλλ' ἐκ Δωρίδος κατελθοῦσα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδος κατῴκησεν εἰς Μεσολόγγιον.

» λαμᾶν, τὸ θαῦμα τῆς Ἑλλάδος πάσης. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔστων » σπονδαὶ καὶ χοαὶ καὶ λοιβὴ τοῖς μακαρίοις ἐκείνοις ἀνδράσι ».

Ὁ Παλαμᾶς κατέλιπε διάφορα συγγράμματα, ἄγνωστον εἰς τίνος περιελθόντα χεῖρας, ἢ τὸ πιθανώτερον καταστραφέντα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Πέντε δ' ἐπιστολὰς αὐτοῦ ἐξ αὐτοψίας γινώσκομεν, ἐξ ὧν ἡ μὲν ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ δημοσιευθεῖσα (¹) ἀποτείνεται εἰς Εὐγένειον τὸν Βούλγαριν, αἱ δ' ἕτεραι τέσσαρες εὕρηνται ἀνέκδοτοι παρὰ Σ. Οἰκονόμῳ καὶ ἐπιστέλλονται πρὸς Ἀναστάσιον τὸν Πάριον, Ἰωάννην Τρικούπην, πατριάρχην Προκόπιον, καὶ τὸν διδάσκαλον Κωνσταντῖνον Καραπάνον. Ὁ Παναγιώτης ἐπεμελήθη τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1758 ἔκδοσιν τῆς Γραμματικῆς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι τῶν μαθητῶν τοῦ Παλαμᾶ ἐπὶ παιδείᾳ διέπρεψαν, καὶ ἐπιτυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη ἐδίδαξαν.

Τούτων προεξάρχει Δημήτριος ὁ Γαλανός, ὑπὸ δὲ τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ ἀπαριθμοῦνται καὶ οἱ ἑξῆς·

1) Γεράσιμος Γουλιμῆς Μεσολογγίτης χρηματίσας περὶ τὸ 1765 ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς Κωνσταντινούπολιν.

2) Φραγκούλης Γουλιμῆς ὁ τοῦ Γερασίμου αὐτάδελφος, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ἐποχῇ διδάξας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

3) Ἀνδρέας Κωνσταντίνου Καλογερᾶς, ὅστις τελειόφοιτος μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ Μεσολόγγιον, περὶ τὸ 1764. Διακεκριμένος ἰατροφιλόσοφος καὶ διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν κάτοχος.

4) Παῦλος Σιδέρης, σύγχρονος τοῦ ῥηθέντος Καλογερᾶ καὶ συνάδελφος, ὅστις μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν διεβίωσεν ἐκεῖ εὐδοκίμως ἐξασκῶν τὴν ἰατρικὴν τέχνην.

5) Ἀναστάσιος Γουλιμῆς, πρῶτος ἐξάδελφος τῶν δύο ἀνωτέρων, κάτοχος οὐ τῆς τυχούσης ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ προϊστάμενος τῶν κοινῶν μετὰ τοῦ ῥηθέντος Καλογερᾶ.

6) Δημήτριος Ῥαζῆς, ἰατροφιλόσοφος καὶ γλωσσομαθής, ὅστις ἀποδημήσας ἐκ Μεσολογγίου διεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετερχόμενος τὴν τέχνην του, καὶ χρηματίσας ἰατρὸς τοῦ ἀρχιναυάρχου.

7) Κωνσταντῖνος Ῥαζικότζικας, ἰατροφιλόσοφος καὶ οὗτος, ἐξασκήσας φιλανθρώπως τὴν τέχνην του εἰς Μεσολόγγιον καὶ Αἰτωλικὸν ἀπὸ τοῦ 1790—1815.

8) Ἀναστάσιος Παπάζογλους, ἰατρὸς ἐξασκήσας εὐδοκίμως τὴν

(¹) Πανδώρα, φυλ. 399.

ἐπιστήμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπανακάμψας εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ Μεσολόγγιον, μετήρχετο ἐκεῖσε τὴν τέχνην του μέχρι τοῦ 1821.

9) Παπα-Πέτρος ἐκ Φθιώτιδος, ὅστις τελειόφοιτος τῆς Παλαμιαίας σχολῆς ἐχρημάτισεν ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς Ἀγρίνιον μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

10) Χρύσανθος μοναχὸς Πελοποννήσιος, διδάξας ἐν τῇ νήσῳ τῶν Κυθήρων.

11) Ἀναγνώστης Ἰθακήσιος, ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διδάξας τὰ γραμματικὰ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἰθάκης.

12) Παΐσιος μοναχὸς, σύγχρονος συμμαθητὴς ἅμα δὲ καὶ διδάσκαλος τοῦ συμπατριώτου του Ἀναγνώστου.

13) Κωνσταντῖνος Καλογερᾶς, υἱὸς τοῦ προμνησθέντος Ἀνδρέου, καὶ ἐφάμιλλος τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἀρετῇ τοῦ πατρὸς, διέπρεψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τῶν τότε ἰατροφιλοσόφων ὁμογενῶν, χρηματίσας καὶ ἰατρὸς τοῦ σουλτάνου Σελίμ· ἀπεβίωσε δ' ἐκεῖσε τῷ 1821.

14) Χαράλαμπος Καρμπούνης διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Βυζαντίῳ μέχρι τοῦ 1815· γόνος καὶ οὗτος τοῦ Μεσολογγίου.

15) Φραγκούλης Καρμπούνης ἐξάδελφος τοῦ Χαραλάμπους διδάσκαλος καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1818.

16) Νικόλαος Καρμπούνης, αὐτάδελφος τοῦ Φραγκούλη καὶ ἐφάμιλλος ὁμότεχνος ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1820.

17) Κωνσταντῖνος Ψωμάκης, ἄριστος φιλολόγος καὶ γλωσσομαθὴς, διδάξας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας τὸ πρῶτον εἰς Κωνστατινούπολιν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Βουκουρέστιον· οὗτος μετέφρασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν τὸν Βροῦτον καὶ Κάσσιον, καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Κιβωτοῦ.

18) Βασίλειος Ψωμάκης, νεώτερος τοῦ Κωνσταντίνου αὐτάδελφος διδασκαλεύσας μέχρι τοῦ 1820 εἰς Βυζάντιον.

19) Εὐστάθιος Παλαμᾶς, ἀνεψιὸς τοῦ Παναγιώτου· διδάξας ἐν τῇ βασιλευούσῃ μέχρι τοῦ 1821, ἦλθεν εἶτα εἰς Ἑλλάδα καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 1828 διδάσκων εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον.

20) Δημήτριος Οἰκονομόπουλος, ὁ ἐπιλεγόμενος Βενδραμὴς, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ'. ἑκατονταετηρίδος διδάσκων εἰς Κωνσταντινούπολιν προσεκλήθη εἰς τὴν σχολαρχίαν τῆς Ἄρτης, ἣν καὶ διετήρησεν ἐπαξίως μέχρι τοῦ 1820· ἐπὶ δὲ τῇ καταστροφῇ τῆς πατρίδος

του, Μεσολογγίου, ἀπολέσας τὰ πάντα καὶ τὸν μονογενῆ καὶ ἄριστον υἱόν του προσέφυγε μετὰ τῆς συμβίας καὶ τῆς κόρης του εἰς τὴν νῆσον τῶν Παξῶν, ὅπου ἰδιωτεύων ἐδίδασκε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν μέχρι τοῦ 1828, καὶ τότ' ἐπανακάμψας εἰς Μεσολόγγιον ἔζησε θεαρέστως μέχρι τοῦ 1840.

21) Κωνσταντῖνος Καραπάνος, ἀπὸ Ζάβιτσας, κώμης τῆς Ἀκαρνανίας, ὅστις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπανακάμψας εἰς τὴν πατρίδα του κατέστη διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Κατούνας· μετὰ ταῦτ' ἀποκατέστη εἰς Ἀγρίνιον (1821), καὶ κατὰ τὸ 1826 πανοικὶ μετοικήσας εἰς Ἤπειρον, ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν εἰς Πρέβεζαν καὶ Ἄρταν, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε πλήρης ἡμερῶν τῷ 1840.

22) Φῶτος Καραπάνος αὐτάδελφος νεώτερος τοῦ προλεχθέντος, ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς Βόνιτζαν μέχρι τοῦ 1821· διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διοικητὴς Νάξου, καὶ ἐνταῦθα ἀπεβίωσε τῷ 1825.

23) Γαλάνης Σκλαμπάνης Ἀκαρνὰν, διαδεχθεὶς τὴν διδασκαλικὴν θέσιν τοῦ ῥηθέντος Κωνσταντίνου Καραπάνου εἰς Κατούναν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ.

24) Σταματέλλος Σκλαμπάνης ὁ τοῦ Γαλάνη αὐτάδελφος, ἀποβιώσας εἰς Ἁγίαν Μαύραν κατὰ τὸ 1825, δημοσίᾳ διδάσκων ἐπὶ πολυετίαν αὐτόσε.

25) Νικόλαος Μαυρομμάτης ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ διάσημος ἑλληνιστὴς καὶ ἰατροφιλόσοφος, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις.

26) Ἀθανάσιος Μάνος ἐκ Πρεβέζης διαρκῶς ἐν τῇ πατρίδι διδάξας μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1834).

27) Βενέδικτος Μαυρογιάννης ἱερομόναχος Πάργιος, πολυετῶς σχολαρχήσας εἰς Πάτρας μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

28) Βενιαμὶν μοναχὸς, Πελοποννήσιος διδάξας ἐν Σπάρτῃ μέχρι τοῦ 1824.

29) Ἀλέξιος Τσιμπουράκης, διδάξας εἰς Πάτρας καὶ εἶτα εἰς Καλάβρυτα καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου μέχρι τοῦ 1821· ἐξελέχθη πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ συντάγματος, ἀπέθανε δὲ τὰ κοινὰ τελῶν μεσοῦντος τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος (1).

30) Βενέδικτος ἱερομόναχος ὁ ἐκ Λάμαρης, διδάξας εὐδοκίμως ἐν

(1) Ἀλήθεια, ἀριθ. 292, σελ. 4.

Κωνσταντινουπόλει, Κραβασαρᾷ, Πρεβέζῃ, Ἄρτῃ, μέχρι τοῦ 1842, ὅτε μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα διῆγεν ἰδιωτεύων καὶ κηρύττων ἀπ' ἄμβωνος συνεχῶς, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸ 1850.

31) Ἰωάννης Παλαμᾶς, υἱὸς τοῦ Παναγιώτου πρωτότοκος, ὅστις τελειόφοιτος γενόμενος προσεκλήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὴν σχολαρχίαν τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὸ 1808 μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐσχολάρχησεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1812, καὶ πάλιν κατελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐπανέλαβε τὴν πρωτίστην θέσιν διαμείνας μέχρι τοῦ 1821. Μεταβὰς δ' εἰς Ὀδησσὸν κατέστη δημόσιος διδάσκαλος καὶ κατὰ τὸ 1828 ἀναχωρήσας γέρων ἤδη, ἔζησεν ἰδιωτεύων ἐν τῇ πατρίδι του μέχρι τοῦ 1840. Τούτου υἱός ἐστιν ὁ νῦν ἐν Μεσολογγίῳ καθηγητὴς Δημήτριος.

32) Γρηγόριος Παλαμᾶς, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Παναγιώτου, ὅστις κατὰ τὸ 1800 διαδεχθεὶς τὴν σχολαρχίαν τῆς Παλαμιαίας σχολῆς διετήρησεν αὐτὴν ἐθνωφελῶς καὶ εὐκλεῶς μέχρι τοῦ 1821, ἀποβιώσας ἐν ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ τῷ 1824.

Πρὸς τούτοις καταλέγομεν καὶ τοὺς ἑξῆς παραλειπομένους ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ.

33) Τσετζόνης ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας, εὐκλεῶς διδάξας εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἄλλα μέρη, συγγραφεὺς πολυτόμου ἱστορίας.

34) Κωνσταντῖνος Χαροκόπος ἐξ Ἀγγελοκάστρου διδάξας ἐν Βραχωρίῳ καὶ Βονίτζῃ, καὶ τῷ 1807 ἐν Τυρνάβῳ ἀποβιώσας.

35) Κύριλλος ἱερομόναχος ἐκ Δουνίστης τοῦ Βάλτου.

36) Σπυρίδων Κίρκος ἐκ Ναυπάκτου, διδάξας ἐν Αἰτωλίᾳ, καὶ τῷ 1820 ἐν Πάτραις ἀποβιώσας.

37) Χρύσανθος ὁ Ἀκαρνάν, ἱερομόναχος ἀσκητεύσας ἐν Ἄθωνι.

38) Ἀνανίας ὁ Ἀκαρνάν, συμμονάσας τῷ Χρυσάνθῳ.

39) Πέτρος Βαρίδης Αἰτωλός, διδάξας ἐν Δωρίδι, καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων φονευθεὶς ἐν Ἀμφίσσῃ τῷ 1809.

40) Σίμος ὁ Ἠπειρώτης, εὐδοκίμως διδάξας ἐν Γαλαξειδίῳ καὶ Ἀμφίσσῃ μέχρι τοῦ 1821.

41) Ἰωάννης Κάρμας ἐκ Δωρίδος, διδάξας καὶ οὗτος ἐν Γαλαξειδίῳ.

42) Νικόλαος ἐκ Ζακύνθου διδασκαλεύσας ἐν Πρεβέζῃ, Λευκάδι, καὶ Ἰθάκῃ.

43) Δημήτριος ἐκ Γραμμένου τῆς Ἠπείρου διδάξας ἐν Βάλτῳ καὶ Ἠπείρῳ.

44) Κωνσταντῖνος Φράγκος ἐκ Δελφῶν διδασκαλεύσας ἐν Λεβαδείᾳ.
45) Ἄνθιμος ἐκ Σαλόνων διδάξας ἐν Πελοποννήσῳ.
46) Νικόλαος Καβρίκας ἐκ Γαλαξειδίου διδάξας ἐν Τεργέστῃ καὶ εἶτα ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ Σμύρνῃ, ἔνθ' ἀπεβίωσε τῷ 1813.
47) Εὐθύμιος Ῥουμελιώτης διδάξας ἐν Βοστίτσῃ, καὶ ὕστερον ἐν Πάτραις.
48—51). Κωνσταντῖνος καὶ Δῆμος οἱ Ζαβερδινοί, Ἰωάννης ὁ Κραβαρίτης, καὶ Νικόλαος ὁ Αἰτωλός.

Γρηγορίου δὲ τοῦ Παλαμᾶ ἀπαριθμοῦνται οἱ ἑξῆς μαθηταί:

1) Ἀναστάσιος Μπεκιάρης Μεσολογγίτης, διδασκαλεύσας ἐν τῇ κωμοπόλει τῶν Καλαβρύτων ἀπὸ τοῦ 1808—12, ὅτε καὶ ἀπεβίωσε.
2) Εὐστάθιος Ἀνδρέου Καλογερᾶς, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1821 διέτριψεν εἰς Ἰωάννινα ὡς διδάσκαλος τοῦ Σαλὴκ Πασᾶ, τελευταίου υἱοῦ τοῦ Ἀλήπασα.
3) Δημήτριος Καψάλης, σύγχρονος τοῦ Εὐσταθίου, διδάσκαλος καὶ οὗτος χρηματίσας, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰσμαὴλ μόνου υἱοῦ τοῦ Βελῆ Πασᾶ.
4) Τριαντάφυλλος Σποντῆς, γλωσσομαθὴς καὶ ἄριστος ἑλληνιστής, χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Ἑλλάδι.
5) Παντολέων Βάλβης ἱερεύς, διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ 1813—21.
6) Χρῆστος Μπεκαούζης ἱερεύς, σύγχρονος τοῦ Παντολέοντος, καὶ διδάσκαλος ἐν Βυζαντίῳ.
7) Ἰωάννης Δημητρίου διδασκαλεύσας ἀπὸ τοῦ 1810—25 εἰς τὴν πατρίδα του, τὸ Αἰτωλικόν.
8) Κωνσταντῖνος Κοκκινομύτης συμπατριώτης τοῦ Δημητρίου, καὶ σύγχρονος διδάσκαλος ἐν τῷ Αἰτωλικῷ.
9) Κωνσταντῖνος Νίκα Μανίκας, χρηματίσας ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς Πάτρας μέχρι τοῦ 1817.
10) Ζαφείριος Βάλβης, πολλάκις πρωθυπουργήσας, ἀνεψιὸς τοῦ προῤῥηθέντος Παντολέοντος, δαπάνῃ τοῦ ὁποίου ἐξεπαιδεύθη ἐν Εὐρώπῃ.
11) Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ γνωστὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικός.

Ἀγάπιος Λοβέρδος.

Ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1718 ἀπὸ τὸν νομοδιδάσκαλον Νικόλαον Λοβέρδον εἰς Κοντογενάδαν, χωρίον τῆς Κεφαλληνίας. Διδαχθεὶς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν θεολογίαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὸν Δαμωδὸν ἀπῆλθ

θεν εἰς Πατάβιον· ἐκεῖθεν δ' ἐπαναστρέψας, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του ἱερατικὸν ἔθιμον, ἐχειροτονήθη ἱερομόναχος καὶ μετήρχετο τὸν ἱεροκήρυκα. Ἐλθὼν εἰς Βενετίαν ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων τῷ 1763 ἱεροκήρυξ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῷ δὲ 1765 διωρίσθη βιβλιοκριτὴς τῶν ἐκ τῆς τυπογραφίας τοῦ Θεοδοσίου ἐκδιδομένων, καὶ τελευταῖον τὴν 15 Μαΐου 1766 διευθυντὴς τοῦ Φλαγγινιανοῦ φροντιστηρίου. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἐγένετο καὶ ὁ ἐν τῇ σχολαρχίᾳ διαδεχθεὶς αὐτὸν Σπυρίδων Βλαντής. Τὴν 12 Ἰανουριου 1795 ἀπεβίωσεν ἐκ πολυχρονίου ἀσθενείας, ἐπελθούσης ἕνεκα πτώσεως (¹).

Συγγράμματα.

—Διδασκαλία περὶ τοῦ ἱεροῦ θρόνου τῆς Ῥώμης κατὰ τὴν γνώμην τῶν Φραντζέζων· μεταφρασθεῖσα πρῶτον μὲν ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν Ἰταλικὴν νῦν δὲ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἁπλῆν διάλεκτον παρὰ Α. Λ. τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα, καὶ ἐπιμελῶς διορθωθεῖσα. Ἐν Πετρουπόλει τῆς Ῥουσίας, ἔτει τῷ σωτηρίῳ αψξέ. (ἐτυπώθη πραγματικῶς ἐν Βενετίᾳ, εἰ καὶ φέρει ψευδωνύμως ἐν Πετρουπόλει, καὶ μετετυπώθη τῷ 1766) (²).

—Ἐπιτάφιος λόγος εἰς τὴν κηδείαν τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας Γρηγορίου Φατσέα, ὑπὸ Ἀγαπίου Λοβέρδου. Ἑνετίῃσι 1768.

—Ἱστορία τῶν δύο ἐτῶν 1787 καὶ 1788, περιέχουσα τὰς πράξεις τῶν παρόντων πολέμων μέσον τῶν Ἀουστρο-Ῥώσσων, καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων εἰδήσεων, ὁποῦ ἐκδίδονται εἰς τύπον εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν διάλεκτον, καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ κοινότερον τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων ἰδίωμα. Παρὰ Α. Λ. καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς παρὰ τοῦ αὐτοῦ διορθωθεῖσα. αψϥά Ἑνετίῃσι, 1791. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. σελ. ΙΞ'—331 (³).

—Διδαχαί. (ἀνέκδοτοι).

Ὁ Λοβέρδος ἐπεμελήθη τὰς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεις τῆς Βυζαντίδος (1768), Μηναίου τοῦ Ἰουλίου (1774), κλ. Ἐν δ' ἔτει 1786 ἐπεμελήθη τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ τετραγλώσσου Λεξικοῦ τοῦ Ἰωαννίτου Κωνσταντίνου προσθεὶς, κατὰ Ζαβίραν, ἐννέα χιλιάδας λέξεων, καὶ ἑτέρας ἰσαρίθμους καὶ πλεῖστα παραδείγματα.

Τσουλάτης.

Α'. *Ἄγγελος Τσουλάτης*, ἐγεννήθη τῷ 1732 εἰς Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας, καὶ μετὰ τὴν ἐν πατρίδι στοιχειώδη παίδευσιν μεταβὰς εἰς Πατάβιον κατέγινεν εἰς τὰ μαθηματικὰ, τὴν φιλοσοφίαν, καὶ

(¹) Μαζαράκη, Βιογραφίαι Κεφαλλήνων.

(²) Βρετοῦ Κατ. μέρος Α'.

(³) Παρὰ Βρετῷ εὕρηται ἀτελὴς ὁ ἄνω τίτλος.

τὴν ἑλληνικὴν, λατινικὴν, καὶ ἰταλικὴν φιλολογίαν· ὕστερον δ' ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ἔλαβεν ἐν ἡλικίᾳ δεκαοκτὼ ἐτῶν τὸν στέφανον τοῦ ἰατροφιλοσόφου, καὶ ἀπὸ Παταβίου μετέβη εἶτα εἰς Βονωνίαν πρὸ πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ περικλεὴς ἰατροδιδάσκαλος καὶ φιλέλλην Κόκκης ἀνέγνωσε πολυμαθῆ λόγον περὶ Πυθαγορικῆς διαίτης, δι' οὗ κατεδείκνυε τὸν Πυθαγόραν ὄχι μόνον μέγαν φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ ἄριστον φιλολόγον. Ὁ Ἰωσὴφ Πουγιάτης πρωτοϊατρὸς τῆς Φελτρίας ἠθέλησε ν' ἀνασκευάσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Κόκκη γραφέντα, παραστήσας ἐν τῇ διατριβῇ του τὸν Πυθαγόραν ὡς ἀμαθῆ! Ὁ Τσουλάτης τρέφων δίκαιον σέβας πρὸς τὸν Κόκκην καὶ τὸν Ἕλληνα φιλόσοφον, εἰκοσαέτης τότε, ἐδημοσίευσεν ἐν Φλωρεντίᾳ (1752) ἀνασκευὴν τῶν ὑπὸ Πουγιάτη λεχθέντων.

Ἡ ὀξύνοια καὶ ἡ εὐρυμάθεια τοῦ νεαροῦ Κεφαλλῆνος κατέστησαν αὐτὸν πολὺ ἀγαπητὸν εἰς τὴν λαμπρὰν Ἑνετικὴν οἰκογένειαν τῶν Δονάτων· καὶ δὴ ὁ πατρίκιος Φραγκίσκος Δονάτος διορισθεὶς πρέσβυς τῆς Δημοκρατίας παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ αὐλῇ (1754), παρέλαβε μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Τσουλάτην ὡς ἰατρόν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἄγγελος ἀφωσιώθη εἰς τὰ ἐν Σταυροδρομίῳ χριστιανικὰ νοσοκομεῖα, καὶ συνήθροισε πλουσίαν ὕλην πρακτικῶν ἐρευνῶν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1758.

Φημιζόμενος ὁ Τσουλάτης ὡς ἔξοχος ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς ἀπεβίωσε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1798.

Συγγράμματα.

—Ἐπιστολὴ τοῦ ἰατροδιδασκάλου Ἀγγέλου Τσουλάτη Κεφαλλῆνος πρὸς ἀνώνυμόν τινα φίλον του ἰατρὸν κατὰ τῶν σκέψεων περὶ τῆς πυθαγορικῆς διαίτης τοῦ Ἰωσὴφ Ἀντωνίου Πουγιάτη, πρωτοϊατροῦ τῆς Φελτρίας. Ἐν Φλωρεντίᾳ 1752. (ἰταλιστί).

—Compendio di Medecina pratica. Venezia 1758, 1764. μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἁπλοελληνικήν.

—Παρατήρησις γενομένη ἐν Βενετίᾳ περὶ νέας χρήσεως τοῦ μαγνήτου, ἢ περὶ δραστηρίου ἐνεργείας αὐτοῦ ἐξωτερικῶς ἐφαρμοζομένου εἰς τοὺς σπασμούς 1758. (ἰταλιστί).

—Costitutione de febri scarlatine. Venetia 1763. (μετεφράσθη καὶ λατινιστὶ ὑπὸ Βορσιέρη).

—Περιγραφὴ τερατώδους ὀδόντος 1764. (ἰταλ.).

—Εἰδήσεις περὶ κεντρωμάτων τῆς εὐλογίας γενομένων ἐν Κεφαλληνίᾳ· Βενετίᾳ 1768. (ἰταλ.).

—Περὶ προόδου καὶ ὠφελειῶν τῆς γεωργίας. Βενετίᾳ 1792. (Ἰταλ.).

Λατινιστὶ δ' ἔγραψεν ὁ Τσουλάτης ταῦτα. Angelini Zulatti Cephaleni philosophiæ et medicinæ doctoris, de Tetano observatio. Venetiis 1763, (μετεφράσθη ἰταλιστὶ ὑπὸ 'Ορτέσκη), καὶ Περιγραφὴν παραδόξου λιθιάσεως τῶν νεφρῶν.

Παρεκτὸς τούτων ἔγραψε καὶ διαφόρους ἄλλας ἰατρικὰς πραγματείας καὶ ᾠδὰς, ἀνεκδότους (¹).

Β'. *Ἰωάννης Φραγκίσκος Τσουλάτης*, υἱὸς τοῦ 'Αγγέλου, ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1762· κομιδῇ νέος παιδευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐστάλη ἔπειτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ἔνθα τελειοποιηθεὶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικὴν, καὶ τῷ 1782, εἰκοσαέτης ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ ἰατροδιδασκάλου. Διαμείνας ἐπ' ὀλίγον εἰς Πατάβιον πρὸς πρακτικὴν ἐξάσκησιν καὶ δημοσιεύσας πραγματείαν περὶ ἀλεξιπυρέτου δυνάμεως τοῦ ὑποκαστάνου, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Μέλος ἀνακηρυχθεὶς τῆς ἐν Παταβίῳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν τῆς ἐν Βενετίᾳ 'Ακαδημίας τῆς 'Ιατρικῆς, καὶ τῆς ἐν Ζάρᾳ 'Αγρονομικῆς, ὁ νεανίας Τσουλάτης συνεδέετο μὲ τὴν φιλίαν πολλῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Τισσότου, μεθ' οὗ διετήρει φιλικὴν ἀλληλογραφίαν. Διερχόμενος ἐκ Λιβόρνου παρεκινήθη ὑπὸ πολλῶν ἐκεῖσε παρεπιδημούντων ὁμογενῶν ἵνα μείνας μετέλθῃ τὴν ἰατρικὴν, καὶ πρὸς τοῦτο διατρίψας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπ' ὀλίγα ἔτη ἐπανέστρεψεν εἰς Κεφαλληνίαν. Ἡ Ἑνετικὴ Γερουσία διὰ θεσπίσματος ὠνόμασεν αὐτὸν πρωτοϊατρὸν τῆς νήσου, καὶ ἐπειδὴ τότ' ἐκρίθη ἀναγκαία ἀγρονομικὴ μεταῤῥύθμισις ὁ Τσουλάτης συνέταξε κανονισμὸν παραδεχθέντα μετ' εὐφημισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ συλλόγου.

Θεραπεύων τῷ 1792 ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ Κεφαλληνίας νέον πάσχοντα ἐκ πανώλους καὶ παρατηρήσας, ὅτι διὰ τῆς δραστηρίου θεραπείας τὰ ἀποστήματα μετεβλήθησαν εἰς ἀβλαβῆ σκίῤῥον, συνέταξεν ἰταλιστὶ δοκίμιον περὶ φαινομένων τινῶν τῆς πανώλους, περὶ φύσεως τοῦ μιάσματος, καὶ περὶ τῶν δραστηριωτέρων αἰτιῶν τῶν πυρετῶν, ὅπερ δημοσιεύσας ἐν Βενετίᾳ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Κεφαλληνίας Δομένικον Μουάτζον· τὸ δ' ἔργον τοῦτο ἐπῃνέθη τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν τότε σοφῶν.

Λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πεπαιδευμένου φίλου

(¹) 'Ανθίμου Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων.

του ἰατροῦ Ἰωάννου Μάρζαρη διατριβὴν περὶ Τετάνου, ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1785 πονημάτιον ἐν εἴδει ἐπιστολῆς καὶ ἐπιγραφόμενον « Σκέψις ἐπὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ Τετάνου », ἐν ᾧ ἀποδοκιμάζων τὴν συνήθη μέθοδον τῆς θεραπείας τοῦ ῥευματικοῦ τετάνου διὰ τῶν ναρκωτικῶν ἢ διεγερτικῶν φαρμάκων, ὑπεδείκνυεν ὡς καταλληλότερα τ' ἀντιφλογιστικὰ ἢ ἀσθενικὰ μέσα.

Εἶτα ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετίᾳ (1787) « Περὶ Δυνάμεως τῆς Μουσικῆς εἰς τὰς παθήσεις, τὰ ἤθη, καὶ τὰς ἀσθενείας, καὶ περὶ τῆς ἰατρικῆς χρήσεως τοῦ χοροῦ »· καὶ τῷ 1794 διατριβὴν « περὶ τῆς εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Κεφαλληνίας ἐπιφερομένης ζημίας ὑπὸ τοῦ διαμελισμοῦ, καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν γαιοκτημόνων » καταχωρηθεῖσαν εἰς τὸν πέμπτον τόμον τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδιδομένης νέας ἐφημερίδος τοῦ Περλίνη (¹).

Περιελθούσης τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Γαλλικὴν κατοχὴν ὁ Τσουλάτης προσκληθεὶς εἰς Κέρκυραν διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, προβιβασθεὶς ὕστερον ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων Ῥώσσων εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοϊατροῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, καὶ ἐφόρου τῶν νοσοκομείων.

Τῷ 1800 ἐξελέχθη βουλευτὴς Κεφαλληνίας, καὶ ἔλαβε μέγα μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐπιψηφισθέντος Ἰονίου Συντάγματος, γράψας καὶ προεισαγωγικὴν ἔκθεσιν ἐπικυρωθεῖσαν καὶ συνεκδοθεῖσαν.

Τῷ 1801 ἐξέδωκεν ἐς Κερκύρᾳ διατριβὴν περὶ ὕδρωπος (De amenti Hidrope), διὸ καὶ ἐτιμήθη παρὰ τῆς ἐν Πετρουπόλει ἰατρικῆς σχολῆς μὲ δίπλωμα μέλους, παρὰ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τὸν τίτλον Συμβούλου. Τῇ 1 Φεβρουαρίου 1805 ἐδημοσίευσεν ἰταλιστὶ ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Κερκύρας *περὶ τῆς καταχρήσεως τῶν πνευματωδῶν ποτῶν* (Lettera medica intorno all'uso et abuso de liquori spiritusi e degl'aromi)· καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσβληθεὶς ὑπ' ὀξείας φλεγμονῆς ἀπεβίωσε.

Ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἔγραψεν ὁ Τσουλάτης καὶ τὰ ἑξῆς ἑλληνιστὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, Εἰδύλλιον περιγραφικὸν τοῦ ὄρους τῆς Κεφαλληνίας, Ἄσματα, Μετάφρασιν κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν τοῦ Κατούλου, Ὕμνους, κλπ (²).

Πρὸς δὲ μετέφρασεν ἰταλιστὶ καὶ Περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους τοῦ Γάλλου Μοντεσκιοῦ.

(¹) Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἔγραψαν ὕστερον καὶ οἱ λόγιοι Κεφαλλῆνες ἰατροὶ Στέφανος Χοϊδᾶς, καὶ ὁ κόμης Ἀναστάσιος Καροῦσος ἰδίας πραγματείας καταχωρηθείσας εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα. (²) Μαζαράκη, αὐτόθι.

Νικηφόρος Θεοτόκης.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1736 ἀπὸ τὸν εὐπατρίδην Στέφανον Θεοτόκην, καὶ ἐκαλεῖτο Νικόλαος ἐν τοῖς κοσμικοῖς· διδαχθεὶς δ' ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια ὑπὸ Ἱερεμίαν τὸν Καβαδίαν, μετέβη νεώτατος εἰς Ἰταλίαν πρὸς τελειοτέραν μάθησιν, καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια της Βολωνίας καὶ τοῦ Παταβίου τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα, πρὸ πάντων δὲ τὰ μαθηματικά. Ἐπαναστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1756, ἐχειροτονήθη τῷ 1762 ἱερομόναχος καὶ μετωνομάσθη Νικηφόρος. Διορισθεὶς διδάσκαλος τοῦ ἐν Κερκύρᾳ ἑλληνικοῦ σχολείου ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά, κηρύττων ἅμα ἐξ ἄμβωνος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ νεαρὸς ἱερομόναχος ἤρξατο φημιζόμενος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτυχεν εὐμενοῦς δεξιώσεως ὑπὸ τοῦ τότε κοσμοῦντος τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον Σαμουὴλ, καὶ διωρίσθη ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ὀλιγοχρόνιος ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ βασιλευούσῃ διαμονὴ τοῦ Θεοτόκη, ὅστις ἀπελθὼν εἰς Μολδαβίαν διωρίσθη σχολάρχης τῆς ἐν Ἰασίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς. Ὕστερον μετέβη εἰς Λειψίαν (1765) πρὸς ἔκδοσιν διαφόρων συγγραμμάτων τοῦ τεινόντων εἰς αὔξησιν τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, καὶ πρὸ πάντων τὴν κραταίωσιν τῆς ὀρθοδοξίας. Τῷ 1772 ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν ἐν Ἐνετίᾳ Ἑλλήνων παμψηφεὶ μητροπολίτης Φιλαδελφείας, πλὴν δὲν ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο, διὰ λόγους εὐκόλως ἐννοουμένους. Τῷ 1779 παραιτηθέντος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σλαβινίου καὶ Χερσῶνος ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῆς Ῥωσσικῆς Συνόδου ὁ Νικηφόρος, ὅστις μετετέθη ὕστερον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀστραχανίου καὶ Σταυροπόλεως.

Ἡ ἀθόρυβος σπουδὴ καὶ μελέτη ὑπῆρξαν πάντοτε αὐτῷ προσφιλέστεραι τῶν πολυκρότων τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων· καθάπερ ὡς ἁπλοῦς λόγιος δὲν ἔπαυε μοχθῶν ὁ Θεοτόκης ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἔθνους, οὕτως ὡς ἀρχιερεὺς δὲν ἀπηύδησεν ὀρθοτομῶν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινος παραιτήσας τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου διήγαγε μονάζων καὶ συγγράφων μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1800 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ.

Ὁ Θεοτόκης ἐγένετο εἷς τῶν πολυμαθεστέρων καὶ φιλοπόνων συγγραφέων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, ζηλωτὴς τῆς παιδείας ἔνθερμος, ἐπίσημον καταλαβὼν θέσιν ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολο-

γία, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ συνεδέθη μετὰ τοῦ Εὐγενίου, μεθ' οὗ δεσμὸς ἱερᾶς φιλίας ζῶντα τὸν συνήνου (1).

Συγγράμματα.

—Λόγοι εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν μετὰ καί τινων Πανηγυρικῶν ἐπιφωνηματικῶν κτλ. Ἐν Λειψίᾳ 1766, ϗ ἐν Ἱεροσολύμοις 1859.

—Στοιχεῖα Μαθηματικά. Ἐν Μόσχᾳ 1798—99. Τόμοι 3.

—Ἀπόκρισις ὀρθοδόξου τινος περὶ τῆς τῶν Κατολικῶν δυναστείας, καὶ περὶ τοῦ τίνες οἱ Σχίσται καὶ οἱ Σχισματικοὶ καὶ οἱ Ἐσχισμένοι, καὶ περὶ τῆς βαρβαρικῶς λεγομένης Οὐνίας καὶ τῶν Οὐνίτων. Ἐν Χάλλῃ 1775. (Ἀνετυπώθη τῷ 1851 ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ Π. Φωκᾶ, καὶ τῷ 1853 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Βρετοῦ).

—Κυριακοδρόμιον, ἤτοι Ἑρμηνεία καὶ μετ' αὐτὴν ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Κυριακὴν ἐν ταῖς ἁγίαις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίαις ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον. Ἐν Μόσχᾳ 1796. Τόμοι 2. Ἀνετυπώθη τῷ 1803 ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ τῷ 1855 ἐν Ἀθήναις.

—Κυριακοδρόμιον, ἤτοι ἑρμηνεία καὶ μετ' αὐτὴν ἠθικὴ ὁμιλία εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ἐν Μόσχᾳ 1808. 2 τόμοι.

—Στοιχεῖα Γεωγραφίας. Ἐν Βιέννῃ 1804.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ—τὸ περὶ θρησκείας τῶν Ἑβραίων πόνημα Σαμουὴλ τοῦ Ἰουδαίου, ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ 1769· καὶ ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν ἐπιστασιῶν τ' Ἀσκητικὰ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου (ἐν Λειψίᾳ 1770), καὶ τὴν σειρὰν τῶν ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Πεντάτευχον (1772) εἰς δύο τόμους εἰς φύλλον.

Εἰς τὸν Θεοτόκην ἀποδίδεται ἡ εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν μετάφρασις τῆς ἑρμηνείας Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκδοθεῖσα ἐν Λειψίᾳ 1770, καὶ ἡ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασις τῆς Ἀποδείξεως τοῦ κύρους τῶν τῆς νέας καὶ παλαιᾶς Διαθήκης βιβλίων, ἢ κατὰ Βολταίρου, ἐκδοθεῖσα ἐν Βιέννῃ 1794.

Τοῦ Νικηφόρου σώζονται δεκαοκτὼ ἐπιστολαὶ ἰταλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου (1772—74).

Ὑπὸ Ζαβίρα ἀπαριθμοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Θεοτόκη πονήματα.

—Ἀριθμητική.

—Περὶ τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως.

—Περὶ μετεώρου φυσικῆς.

—Μεταφυσική.

—Γεωγραφία.

—Ἀνάπτυξις τοῦ «πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλισθήσεται» πρὸς Ἐλευθέριον Μιχαήλου τὸν Λαρισσαῖον. Ἐγράφη ἐν Βιέννῃ 1774.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Νεόφυτον τὸν Πελοποννήσιον.

—Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥασκολνίκους τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ εὑρισκομένους.

---

(1) Πανδώρα, Τόμ. Δ', σελ. 373.

—Ἐξήγησις τοῦ κατὰ Ῥασκολνίκων λόγου ἐν τῇ ἐπιστρέψει αὐτῶν.

—Orientalis ecclesiæ responsio ad admodum reverendum Dom. Athan. Demetrievitz. 1776 Jun. 15.

—Ad occidentalem ecclesiam defitientis, contra se datam declarationem. 1778.

—Λόγος ἐκφωνηθεὶς ῥωσσιστὶ τῇ κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Πουλτάβῃ.

—Λόγος πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτῆς Μεγαλειότητα ἐκφωνηθεὶς τῇ Θ Αὐγούστου 1779, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εἰς ἀρχιεπίσκοπον χειροτονίας αὐτοῦ. (Μεταφρασθεὶς ῥωσσιστὶ ὑπὸ Λουκᾶ Σιτζκαρὲβ τοῦ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ συνόδου μεταφραστοῦ, καὶ γαλλιστὶ, τρίγλωσσος ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει).

—Περὶ τοῦ ἂν ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν νέον κόσμον.

—Περὶ τῆς τῶν ἁγίων πρεσβείας (1).

Ἄνθιμος Ἱεροσολύμων.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τὸ 1717, καὶ ἀπορφανισθεὶς μητρὸς μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τριέτης ἔτι εἰς Ἱεροσόλυμα. Διδαχθεὶς τὰ γράμματα ἔν τινι μονῇ, ἐφοίτησεν ἔπειτα εἰς τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις γυμνάσιον τὸ σχολαρχούμενον ὑπὸ Ἰακώβου Πατμίου, καὶ διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ εἰς ἄκρον ἤλασε προκοπῆς καὶ παιδείας, πολὺ κατόπιν ἀφεὶς τοὺς σπουδαστὰς καὶ συνηλικιώτας του. Ἐγένετο δ' ἐγκρατὴς, πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς Ἀραβικῆς, καὶ τῆς Περσικῆς, καὶ πλοῦτον ἄλλων γνώσεων ἐθησαυρίσατο. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ διδασκάλου Ἰακώβου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ἄνθιμος, προχειρισθεὶς συγχρόνως ἱερεὺς καὶ ἀρχιμανδρίτης, καὶ πρῶτος ἱεροκήρυξ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Μετὰ δέ τινα ἔτη (1774) ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Σκυθοπόλεως ἢ Βαιθσάν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ταύτης περιωπῆς ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ προέτρεπε τοὺς πάντας εἰς παιδείαν καὶ θεοσέβειαν.

Τοιοῦτος ὢν προὐβιβάσθη τῷ 1788 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἱεροσολύμων. Ἐνταῦθα ἀρίδηλος ἐγένετο ὁ διακαὴς ἔρως τοῦ ἀοιδίμου ὑπὲρ τῆς προσαγωγῆς τῶν χρηστῶν ἠθῶν, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τῆς παιδείας. Οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ τότε μαινομένου δυτικοῦ προσηλυτισμοῦ ὑπῆρξαν μέγιστοι. Τότε δὲ συνέγραψε πρῶτον μὲν ἑλληνιστὶ, ἔπειτα δὲ ἀραβιστὶ σύνταγμα Θεολογίας καὶ Ἑρμηνείαν τοῦ Ψαλτηρίου, τὰ ὁποῖα ἐκδοὺς εἰς τὴν δευτέραν γλῶσσαν τῷ 1791 καὶ 1792 ἐν Βιέννῃ διεσκόρπισεν εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων μεταξὺ τῶν Ἀράβων χριστιανῶν (2).

(1) Πανδώρα τόμος Θ'.

(2) Ὁ σοφὸς Κλεόπας, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀρυσθεὶς τὴν ἐν Πανδώρᾳ δημοσιευθεῖσαν

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ παιδεία τοῦ σοφοῦ τούτου ποιμενάρχου, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ διεθρυλλήθη καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς Εὐρώπης, καὶ δύο σοφοὶ Ἄγγλοι σταλέντες ἐπίτηδες συνεβουλεύθησαν τὸν Ἄνθιμον ὅπως καὶ ὁποίᾳ μεθόδῳ νὰ μεταφράσωσι τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὴν Περσικὴν γλῶσσαν· λαβόντες δὲ τὰς ὁδηγίας τούτου ἐπανέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἥψαντο τοῦ ἔργου, ὡς ἐδιδάχθησαν.

Εἴκοσιν ἔτη ἐκάθησεν ὁ ἀοίδιμος Ἄνθιμος ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀδελφοθέου κοπιῶν, δαπανῶν, κηρύττων, συγγράφων καὶ πρὸς παντοίας παλαίων δυσχερείας, τὸ δὲ 1808 μετετέθη πρὸς κύριον ζήσας ὑπὲρ τὰ 90 ἔτη.

Σέργιος ὁ Μακραῖος προσφωνῶν τῷ Ἀνθίμῳ τὸ κατὰ τοῦ Κοπερνικίου συστήματος συνταγμάτιόν του λέγει αὐτὸν *κλέος τῶν εὐσεβῶν, δόξαν τῆς ἐκκλησίας, βραβευτὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς διδασκαλίας, ἀλείπτην τῶν ἀγωνιζομένων, παραμυθίαν τῶν τεθλιμμένων προμήθειαν τῶν ἐν ἀνάγκαις, ἀντίληψιν τῶν δεομένων ἐπικουρίαν πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν πάλην.*

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀνθίμου, ὡς προελέχθη, ἐτυπώθησαν ἐν Λειψίᾳ ἀραβιστὶ τὸ Σύνταγμα τῆς Θεολογίας καὶ ἡ Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς· τῷ δὲ 1855 ἐξεδόθη ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Διονυσίου Κλεόπα ἑλληνιστὶ ἡ Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, μετὰ τῆς βιογραφίας τοῦ συγγραφέως, καὶ προεισαγωγῆς εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐκδότου.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνθίμου ἐδημοσιεύθη τῷ 1798 ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλλάδιον «Διδασκαλία πατρική» ἐπιγραφόμενον, προτιθέμενον ἵνα παρεμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀείμνηστος Ῥήγας εἶχε προπαρασκευάσει καὶ διὰ τοῦ αἵματός του καθιέρωσε. Κατὰ τοῦ συνταγματίου τούτου, γραφέντος, ὡς εἰκάζεται ὑπό τινος φιλοτούρκου ὁμογενοῦς, καὶ οὐχὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου, ἔγραψεν ἀπαντῶν ὁ Κοραῆς τὴν Ἀδελφικὴν Διδασκαλίαν, τυπωθεῖσαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

Μακάριος Νοταρᾶς.

Ἐγεννήθη ἀπὸ Γεωργίου Νοταρᾶ ἐν Κορίνθῳ τῷ 1751, καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου οἴκου, ὃν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πολλοὶ γόνοι κατηγλάϊσαν, καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν διὰ Γερασίμου τοῦ ἁγίου, Δοσιθέου καὶ Χρυσάνθου τῶν πατριαρχῶν ἐν συνοχῇ εὐκλείας διετήρησαν. Ἀναδεχθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι ὑπὸ τοῦ

βιογραφίαν τοῦ Ἀνθίμου, ἀφ' ἧς καὶ ἡμεῖς ἀντιγράφομεν, σφάλλουσι λέγοντες ὅτι τὰ ἐν ἔτει 1791 τυπωθέντα ἀραβιστὶ συγγράμματα τοῦ Ἀνθίμου ἦσαν τὰ πρῶτα εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην δημοσιευθέντα, διότι πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἐξέδωκε τοιαύτας μεταφράσεις ἐν Χαλεπίῳ Ἀθανάσιος ὁ Ἀντιοχείας.

ἐπὶ τότε μητροπολίτου Κορίνθου Παρθενίου ὠνομάσθη Μιχαὴλ, καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὑπὸ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ διδασκάλου Εὐστρατίου· καὶ εἶτα, διὰ τὴν ἔλλειψιν διδασκάλου τῆς ἐν Κορίνθῳ ἀνέκαθεν ὑπαρχούσης σχολῆς, ἑκουσίᾳ βουλῇ καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐδίδαξεν, ὡς λέγεται, ἐπὶ ἓξ ἔτη ἀμισθὶ τὰ τέκνα τῆς αὐτοῦ πατρίδος. Τελευτήσαντος τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου (1764), ὁ Μιχαὴλ ὁμοθυμαδὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπροτάθη διάδοχος αὐτοῦ· ὅθεν τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον καὶ Μακάριος μετονομασθεὶς, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον ἀσμένως ἐχειροτονήθη πρόεδρος Κορίνθου, πατριαρχεύοντος Σαμουὴλ τοῦ πάνυ.

Τῷ 1769 διεγερθείσης, ῥωσσικῇ ὑποκινήσει, τῆς ἐν Ἑλλάδι οἰκτρᾶς ἐκείνης ἐπαναστάσεως, ὁ Γεώργιος Νοταρᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μακάριος κατηγορηθέντες ὡς ὑποκινήσαντες ταύτην κατέφυγον πρὸς σωτηρίαν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου τρία ἔτη διέμειναν. Ἐξ Ἑπτανήσου ὁ Μακάριος, καθῃρημένος ἤδη τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀξιώματος, μετέβη εἰς Ὕδραν καὶ διέτριψεν ἡσυχάζων ἐν τῇ Μονῇ τῆς Θεοτόκου μέχρι τῆς γενομένης μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων εἰρήνης. Τότε ἐλθὼν εἰς Χίον διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἄθωνα, καὶ Πάτμον, ὅπου ἐπὶ δεκαετίαν διέτριψεν. Ἐπανελθὼν ὕστερον εἰς Ὕδραν καὶ Κόρινθον, ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς Χίον, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Σμύρνην. Κατὰ τὰς συνεχεῖς ταύτας περιδρομὰς ὁ Μακάριος δὲν ἔπαυε συμβουλεύων, καὶ κηρύττων, καὶ προτρέπων εἰς ἀγάπην καὶ σέβας τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ τοὺς ἐν Σμύρνῃ εἰς ἔκδοσιν κοινωφελῶν συγγραμμάτων. Ἐν τέλει δ' ἐλθὼν εἰς Χίον διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πολυταράχου βίου του μονάζων ἐν τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ.

Ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ ἀείμνηστος τῇ 16 Ἀπριλίου 1805 (¹).

Ὁ Μακάριος ἦν ὄντως ἀνὴρ ἁγνῶν ἠθῶν, σεμνοπρεπὴς, πεπαιδευμένος, πολλῶν καὶ καλῶν γενόμενος πρόξενος εἰς τὸ ἔθνος, δὲ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἀξιομίμητον ὑπόδειγμα χριστιανικοῦ βίου κατέστη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἰδίως ἐν Χίῳ, ἥτις ἐπὶ πολὺ ηὐτύχησε νὰ τὸν βλέπῃ ζῶντα, ἀποθανόντα δ' ἐφιλοξένησε τὸν ἄπατριν καὶ

(¹) Ἦν ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ Πανούτζου Νοταρᾶ, ὑπερεκατονταέτους ἐν Ἀθήναις βιώσαντος τῇ 18 Ἰανουαρίου 1849.

πολύτλαν ἱεράρχην. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς καταλέξασα ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων αὐτόν, τοῦ ὁποίου τὴν μὲν ᾀσματικὴν Ἀκολουθίαν Νικηφόρος ὁ Χῖος, τὸν δὲ βίον καὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν Ἀθανάσιος ὁ Πάριος συνέγραψαν (1).

Ἔγραψεν ὁ Μακάριος—Περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων.

—Λειμωνάριον, ἡ συλλογὴν βίων ἁγίων. (Τοῦτο συμπληρώσας ἐξέδωκε Νικηφόρος ὁ Χῖος).

Προτροπῇ τοῦ φιλογενοῦς τούτου ἀνδρὸς ἐδημοσιεύθησαν ἡ Φιλοκαλία, ὁ Εὐεργετινὸς, καὶ ἡ Κατήχησις τοῦ Πλάτωνος.

Λάμπρος Φωτιάδης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὸ 1750, καὶ ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, καταρτισθεὶς ὕστερον ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου. Πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ὀξύνοιαν, μνήμην, καὶ φιλοπονίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην, εἰς δὲ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἰδίως ὀφείλεται ἡ εὐρυμάθεια τοῦ ἀνδρός. Τῷ 1792 προσκληθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τῆς ἐκεῖσε αὐθεντικῆς Σχολῆς, καὶ ἐπὶ δεκατρία ἔτη μετὰ μεγάλης φήμης διδάξας, ἀφηρπάσθη ὑπὸ τοῦ θανάτου πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν γραμμάτων, μόλις τὸ πεντηκοστὸν πέμπτον ἄγων ἔτος τῆς ἡλικίας (1805).

Διάφοροι ἔπλεξαν ἀντάξιον τοῦ πολυθρυλλήτου τούτου διδασκάλου τὸν στέφανον. Εἷς τῶν μαθητῶν του ἐν ἄκρᾳ μετριοφροσύνῃ λέγει τάδε περὶ τοῦ κλεινοῦ Λάμπρου. «Ἦτον ἄνθρωπος μὲ πολλὴν εὐφυΐαν, εἰς » ἄκρον φιλόπονος, φιλομαθὴς καὶ φιλότιμος. Εἶχεν ἰδέας ἱκανὰς μαθη» ματικῆς, καὶ Φυσικῆς, καὶ τῆς τότε φιλοσοφίας· ἐξεῖχεν ὅμως εἰς » τὴν μάθησιν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ παράξενον εἶναι ὅτι ἐστάθη σχε» δὸν αὐτοδίδακτος· χωρὶς ὑπερβολὴν ἀπὸ ὅλους τοὺς προγενεστέρους » του, καὶ σύγχρόνους ἐκαταλάμβανε καὶ παρέδιδε καλλίτερον τὰ » Ἑλληνικά· δὲν ἐπεριωρίζετο δὲ εἰς μόνον τὸ γυμνὸν καὶ ξηρὸν » λεκτικὸν μέρος, ἀλλ' ἤκουε καὶ τὸ πραγματικόν. Εἰς αὐτὸ ἐλάμ» βανε βοήθειαν τὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν τῶν παλαιῶν, προσέτι » τὰς ξένας ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ξένας γλώσσας καὶ » μάλιστα τὴν λατινικὴν εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς ὁ ἴδιος ὡμολογοῦσε, » ἐχρεώστει τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς παιδείας . . ὡς τόσον ἂν εἰς

(1) Ἐδημοσιεύθησαν ἐν Χίῳ τῷ 1863.

» ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὑπῆρχε φιλολόγος, αὐτὸς ἦτο βέβαια· κανὲν
» σύγγραμμα τῶν παλαιῶν δὲν τὸν ἐλάνθανε » ([1]).

Ἕτερος δὲ τὰ ἑξῆς: « ἀράμενος κλέος ἐπὶ σοφίᾳ, οἷον οὐδεὶς τῶν
» πρὸ αὐτοῦ, ἢ τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῇ ποιήσει τὰ πρῶτα
» φέρων, ὥστε καὶ τῶν Ποιητῶν τοῖς πάλαι ἀντεξετάζεσθαι, εἰμὴ τολ-
» μηρόν· ξυνέθετο ποιήματα παντοῖα, Ἀνακρεόντεια, λέγω, Ἡμιάμ-
» βεια, Ἡρωελεγεῖα, Ἡρωϊκὰ, Σαπφικὰ, Πινδαρικὰ, Τροχαϊκὰ, Ἐπί-
» μικτα, Ἰαμβεῖα, Πτερύγια, Βωμοὺς, Πελέκεις, Ὠὰ, Σύριγγας, καὶ
» ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα ποιήσεως εἴδη, τῆς ποιητικῆς ἰδέας καὶ στομ-
» βότητος οὐ κατόπιν ἀπολειπόμενος. Μεθηρμήνευσε δὲ τῶν Δέκα
» ῥητόρων τὰ σωζόμενα, τὸν Ξενοφῶντα ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος, Ἡροδό-
» του τὰς Μούσας, Θουκυδίδου ξυγγραφὰς πέντε, Γρηγορίου λόγους,
» καὶ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, Πλουτάρχου τὰ πλείω, καὶ τοῦ βω-
» μολόχου Λουκιανοῦ, καὶ τὰς τοῦ Συνεσίου ἐπιστολὰς, καὶ ἄλλα
» πολλὰ, ἅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος καταλέγειν, μήτιγε περιττόν. Πρόσ-
» θες δὲ καὶ κριτικὰς αὐτοῦ περὶ ταῦτα θεωρίας. Παρέφρασε δὲ
» Πίνδαρον καὶ τῶν πεζῶν πολλούς. Ἠρύσαντο δ' ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐκ
» πηγῆς πολυχεύμονος τῆς αὐτοῦ σοφίας πολλοὶ μονονοὺ καὶ τὸν τῶν
» ἑκατὸν ἀριθμὸν ὑπερβάλλοντες οὐδενὸς τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ὕστε-
» ροι, ὧν τὰ συγγράμματα μάρτυρες· οὗτος τοῖς προληπτικοῖς καὶ
» περὶ τὸν πολὺν τάραχον τῶν Κανόνων τῆς Γραμματικῆς ἐπτοημέ-
» νοις πρῶτος ἀνταναχθεὶς καὶ ὡς ἄλλος Σόλων τοὺς περὶ Γραμμα-
» τικὴν καὶ ποιητικὴν ἀντεισαγαγὼν νόμους τὴν τέως κεχερσωμένην
» καὶ ὑλομανήσασαν ὑπὸ τῆς πολυκανόνου κατάρας Ἑλλάδα φωνὴν
» ἐς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγεν ἀροτριώσας τὸ λυπρόγαιον, καὶ γόνιμα
» καταβαλὼν τὰ σπέρματα » ([2]).

Ὁ Φωτιάδης, ὅταν ἐπροτάθη ὑπὸ Καταρτζῆ ἡ περὶ ὁμιλουμένης γλώσσης συζήτησις ἐδείχθη θιασώτης τοῦ ἀρχαΐζοντος ὕφους. Μετὰ δὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν περὶ γλώσσης στοχασμῶν τοῦ Κοραῆ ἔκλινε πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Χίου γνωματευθέντα, εἰπὼν ὡς λέγεται, περὶ τοῦ Κοραῆ « αὐτὸς μόνος ἐγνώρισεν εἰς ποίαν γλῶσσαν πρέπει νὰ » γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν » ([3]). Διδάσκων ὁ κλεινὸς Λάμπρος ἀνεδείχθη πατὴρ τῶν μαθητευομένων, ἐξ ἴσου ἀγαπῶν ὅλους, ἐπι-

---

([1]) Λόγιος Ἑρμῆς, 1819, σελ. 486.

([2]) Λόγιος Ἑρμῆς, 1811.

([3]) Λόγιος Ἑρμῆς, 1819, σελ. 486.

δοκιμάζων τοὺς ἐπιμελεστέρους καὶ διεγείρων τὴν φιλοτιμίαν τῶν φιλοπόνων. Ὀλιγαρκῶς ζῶν ἐχορήγει εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τὰ πρὸς διατροφὴν, ἰδίαις δαπάναις εἰς Εὐρώπην ἀποστείλας πολλούς. Τοιοῦτος γενόμενος ὑπὸ πάντων ἐσέβετο καὶ ἠγαπᾶτο ζῶν, θανὼν δὲ προεπέμφθη εἰς τὸν τάφον μὲ τὰ δάκρυα ἀπαρηγορήτων μαθητῶν καὶ φίλων.

Οὐδὲν τῶν ἄνω μνημονευομένων συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐκτὸς ἑνὸς ἐπιγράμματος εἰς τὰς ἐπιστολὰς Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου (1792), τεσσάρων ἐπιτυμβίων καὶ ἑνὸς πτερυγίου, κατὰ τὸ Σιμμίου τοῦ Ῥοδίου, εἰς Νεόφυτον Καυσοκαλυβίτην, καὶ μιᾶς ἐπιστολῆς πρὸς Κοσμᾶν τὸν Μπαλάνον (¹), καὶ ἑνὸς ἐπιγράμματος εἰς Ὑψηλάντην.

Κατὰ συμβουλὴν, ὁδηγίαν καὶ διόρθωσιν τούτου ἐγράφησαν αἱ γραμματικαὶ τοῦ Κομμητᾶ, καὶ τοῦ Νεοφύτου Δούκα.

Ἰωάννης Πέζαρος.

Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀγράφων Ἰωάννου, μετὰ ταῦτα δ' ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ Κοσμᾶ Βαλάνου, καὶ ἐπὶ τέλους μεταβὰς εἰς Ἄθωνα ἤκουσε τὰ μαθήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας ὑπό τινος τῶν ἐκεῖ μεινάντων μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, Κυπριανοῦ ὀνομαζομένου. Ἐκ τοῦ Ἄθωνος προσκληθεὶς διδάσκαλος τοῦ σχολείου τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τσαριτζάνης ἐδίδαξεν ἐκεῖ πέντε ἔτη, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν ἔτει 1775 μετέβη εἰς τὸ τοῦ Βλαχολειβαδίου νεόκτιστον σχολεῖον, ὅπου ἕνεκα τῆς φήμης αὐτοῦ συνηθροίσθησαν πάμπολλοι μαθηταί· ἐπὶ τέλους δὲ προσκληθεὶς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου Λάμπρου Πάσχου, ἐν ἔτει 1782, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Τύρναβον καὶ ἀναδεχθεὶς τὴν σχολαρχίαν, ἐπλάτυνε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ σχολείου, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδέχετο τοὺς ξένους μαθητὰς, οἵτινες εἶχον ἐκτὸς τῆς κατοικίας, τροφὴν, πλυστικὰ καὶ τὴν λοιπὴν περίθαλψιν δι' ἐτησίας πληρωμῆς ἑξήκοντα μόνον γροσίων.

Ὁ Κούμας χρηματίσας μαθητὴς τοῦ Πεζάρου λαλεῖ ὡς ἑξῆς περὶ τοῦ ἀειμνήστου τούτου διδασκάλου.

« Ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ, ὅστις ἂν ἐσπούδαζεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἤθελε σκιάσει πολὺ τὸ κλέος τοῦ Εὐγενίου, μὲ τὸν εὐρυχωρότατον νοῦν του ἥνωνε ζῆλον διακαέστατον πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας, καὶ βίον ἀληθῶς Σωκρατικόν. Καὶ πρότερον εἰς τὰ

(¹) Piccolos, Supplement de l'Anthologie Grecque, σελ. 235. Τὰ τελευταῖα ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου ἐν Β' Περιόδῳ τῆς Ἑλληνικῆς Συντάξεως.

δύο ἄλλα σχολεῖα, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν πατρίδα του ἐκράτει κοινόβιον διὰ ξένους καὶ πτωχοὺς μαθητάς. Μὲ λιτότητα καὶ οἰκονομίαν, χωρὶς ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, συνέζων πάντοτε δέκα ἕως δεκαπέντε ξένοι μαθηταί. Οἱ ἐγχώριοι ὑπέστρεφον μετὰ τὸ μάθημα εἰς τοὺς οἴκους των. Αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἐνέργειαν ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωΐας ἕως νυκτὸς ὅλας τὰς κλάσεις τῶν μαθητῶν του, πολλάκις συναριθμουμένας εἰς ἑπτά. Ἐτεχνολόγει, ἐδιόρθονεν ἐξηγήσεις, ἤκουε τοὺς ἀποστηθίζοντας, ὡδήγει τοὺς πρωτοπείρους εἰς τὸ γράφειν, καὶ ἐδίδασκε τὸν λογαριασμὸν εἰς τοὺς ὅσοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀκούσουν ὑψηλότερα μαθήματα. Ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλός του ἦτο πάντοτε ζωντανός· τὸ πρωῒ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί του ὑπέστρεφαν ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἤρχιζαν τὴν σπουδὴν, καὶ ὅταν ἐτελείοναν τὸ βραδὺ, ἀμέσως ὑπήγαιναν εἰς τὸν ἑσπερινόν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς δεκαὲξ ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐκείνης τόσον συχνάκις, ὥστε κατ' ἔτος ἐσυναριθμοῦντο ἑκατὸν περίπου αἱ ὁμιλίαι του. Ἄνθρωποι συζήσαντες μὲ αὐτὸν καὶ χαίροντες ν' ἀκούωσι πάντοτε τοὺς γλυκυτάτους λόγους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσουν ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον ἐξεφώνησε ποτὲ δίς. Ὁ ταχύτατος νοῦς του ἐφεύρισκεν ἐκ τοῦ προχείρου ἐπιχειρήματα, ἡ ὑπερφυὴς μνήμη του ἐβάσταζεν ὅλα τὰ γραφικὰ ῥητὰ, καὶ ὅλας τὰς παλαιὰς ἱστορίας, καὶ ἡ εἰς τὰς ἄλλας συναναστροφὰς ἀμελημένη καὶ ὑπότραυλος γλῶσσά του ἐγίνετο τόσον λαμπρόφωνος καὶ γλαφυρὰ, ὥστε συνήρπαζε τοὺς ἀκροατὰς εἰς θάμβος, μάλιστα ἐπειδὴ καθεὶς ἐπαρατήρει ὅτι οἱ λόγοι του δὲν ἦσαν παλαιοὶ, ἀλλὰ πρόσφατοι καὶ τώρα γεννώμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν νοῦν του ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις. Πολλοὶ πεπαιδευμένοι διαβαίνοντες ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἰατροὶ μαθόντες τὴν γλῶσσαν μας, ἤκουσαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σειρῆνα τῶν λόγων τοῦ Πεζάρου.

« Ἐδιαίρει τοὺς μαθητὰς εἰς πολλὰς κλάσεις προβαινούσας ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς τὰ μεγαλείτερα μαθήματα. Ἡ κλάσις τὴν ὁποίαν ἐγύμναζεν εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου ἦτο ἡ κατωτάτη· δευτέρα, ἥτις ἤρχιζε νὰ ἀναλύῃ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου· τρίτη, ἥτις ἐσύντασσε θέματα· τετάρτη, ἥτις ἐγυμνάζετο εἰς τοὺς ἐπιστολικοὺς χαρακτῆρας κατὰ τὸν Κορυδαλλέα· ἡ πέμπτη ἐκαταγίνετο εἰς τοὺς ποιητάς· ἡ ἕκτη ἐγεωμέτρει καὶ ἐφιλοσόφει, ἥτις πολλάκις ἐδιαιρεῖτο εἰς δύο. Γραμματικὴν δὲν ἠθέλησε ποτὲ ἄλλην παρὰ τὴν

τοῦ Λασκάρεως. Ἑλληνικὰ μαθήματα παρέδιδε τὰς γνώμας τοῦ Χρυσολωρᾶ, τοὺς Μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὸν Λουκιανόν, ὅσα περιεῖχεν ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα, πολλοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ, τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσίου, τὸν Ὅμηρον, καὶ τοὺς σκηνικοὺς ποιητάς. Θέματα ὑπηγόρευεν αὐτοσχεδίως δὶς τῆς ἑβδομάδος πρῶτον κατὰ τὰ εἴδη τῶν ῥημάτων, καὶ ἔπειτα καθ' ὅλα τὰ εἴδη, χωρὶς νὰ ἐμποδίζῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἡ διόρθωσις τῶν θεμάτων. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἤρχιζε συγχρόνως τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λογικῆς τοῦ Σουγδουρῆ, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου, μετέβαινεν εἰς τὴν λογικὴν τοῦ Εὐγενίου, καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητικήν, εἰς τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Γενουηνσίου, καὶ εἰς τὸ κατὰ Γέσνερον μαθηματικὸν τοῦ Εὐγενίου, εἰς τὴν Φυσικὴν τοῦ Θεοτοκίου, καὶ τέλος ἐπέθετο τὸ θεολογικὸν τοῦ Εὐγενίου. Παρέδιδεν ἀδιακόπως ὅλον τὸν ἐνιαυτόν. Εἰς τὰ ὑψηλότερα μαθήματα ὡμολόγει εἰλικρινῶς ὅσα δὲν ἤξευρε, καὶ ἐσύσταινεν εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ ζητήσουν, εἰ δυνατόν, τὴν τελειοποίησίν των δι' ἄλλων διδασκάλων· οὕτως ἔλεγεν, ὅτι ἡ Φυσικὴ εἶναι ἀτελής, ἐπειδὴ ἔλειπον τὰ πειράματα, καθὼς καὶ ἡ γνῶσις τῆς τελειοτέρας Ἀλγέβρας, ἡ τῶν κωνικῶν τομῶν καὶ ἡ τοῦ λογισμοῦ τῆς ὡς ἀπείρου θεωρουμένης ποσότητος.

» Ἀλλ' ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀρετή του, τὸ πενιχρὸν τῆς ζωῆς του ἡνωμένον μὲ ἐσωτερικὸν μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε σέβας εἰς πάντα ὅστις ἔβλεπε τὸν ῥακένδυτον Πέζαρον, ἐκλέϊσαν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὸ ὄνομά του . . .

» Πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὸν Πέζαρον διδάσκαλον μὲ μισθοὺς μεγάλους. Ἀλλ' αὐτὸς ἠθέλησε μὲ διακοσίων πεντήκοντα γροσίων μισθὸν ἐτήσιον νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Διὰ νὰ στερεωθῇ μάλιστα περισσότερον εἰς αὐτήν, ἐνυμφεύθη μίαν συμπολίτισσάν του νεάνιδα τὸ 1790 ἔτος, καὶ ἐνταυτῷ ἀνεδέχθη τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ ἐπροχειρίσθη οἰκονόμος, μὲ τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐγνωρίζετο ἐφεξῆς· καὶ τότε ἦτο θαῦμα νὰ βλέπῃ τις τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ ἀνδρός· κανὲν ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε ἔργα τοῦ σχολείου δὲν ἠμέλησεν, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἐνορίας του· ἱερούργει, ἐβάπτιζεν, ἡγίαζεν, ἔκαμνεν ὅσα κάμνει καθεὶς ἱερεὺς χωρὶς νὰ χρειασθῇ ποτὲ βοηθόν του· τὸν εἰς τὸ κηρύττειν ζῆλόν του ἐδιπλασίασε. Τοῦ ἐπροστίθετο δὲ καὶ βάρος ἄλλο ἡ μεγάλη ἐπιστολογραφία. Παρεκτὸς

ὅτι αὐτὸς ἔγραφε συχνάκις εἰς πολλοὺς μαθητὰς καὶ φίλους του, τοῦ ἐπεφορτίζετο καὶ ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐλῆς καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ἡ φροντὶς νὰ γράφῃ ἐπιστολὰς ἐκ μέρους των πρὸς πολλὰ ἔνδοξα πρόσωπα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ μέγας νοῦς του ἀνέδειχνεν εὔκολα τὰ εἰς τοὺς ἄλλους δύσκολα· χωρὶς νὰ σβύσῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ τι ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς, ἐνῷ πολλάκις ἐτεχνολόγει τοὺς μαθητάς του, καὶ ὁ μὲν κάλαμος ἔτρεχεν, ἡ δὲ γλῶσσά του ἐδιόρθωνε τὰ πταίσματα τῶν μαθητῶν. Καὶ ποίας ἐπιστολάς; τοιαύτας αἱ ὁποῖαι ἐὰν ἐσυνάζοντο καὶ ἐτυπόνοντο ἤθελε τὰς ἀναγινώσκειν καθεὶς ὡς ἀριστουργήματα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Μουρούζαι ἐσύναζαν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ῥουμελιώτου Ἰωάννου, καὶ μὲ ὅλην τὴν περιαυτολογίαν των ἔλεγον, ὅτι δὲν δυναταί τις νὰ γράψῃ καλλιτέρας.

» Τὸ ἐπαινετώτερον τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὅτι δεισιδαιμονία δὲν ἐμόλυνε τὴν θεοσεβεστάτην του καρδίαν. Ἐσέβετο τὰ θεῖα μὲ λόγον καὶ ἔργον, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἀλλ' ἐσέβετο καὶ τοὺς προπάτορας Ἕλληνας μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὅταν ἐξήγει τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, τὴν ὁποίαν ἀπήγγελλε πολλάκις ἐκ στήθους, ἐφαιδρύνετο τόσον τὸ πρόσωπόν του, εὕρισκε πάντα στίχον, πᾶσαν λέξιν ὅτι περιεῖχέ τι ὑψηλὸν καὶ ἠθικόν, ὥστε ἐφαίνετο καταγοητευμένος ἀπὸ τὰς χάριτας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἐποίησε δὲ καὶ αὐτὸς διάφορα ποιήματα μὲ χάριν καὶ ὀξύτητα, τὰ ὁποῖα ἴσως σώζονται εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ Σέργιος Μακραῖος ἀναίρεσε τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου εἶπε μὲ γέλια « ὤ! ἀκόμη εἴμεθα νήπιοι καὶ φοφοδεεῖς! »

Μαθηταὶ τοῦ Πεζάρου, ἀποβιώσαντος ἐν Τυρνάβῳ τῷ 1806, ἐγένοντο Στέφανος ὁ Δούγκας, Κωνσταντῖνος Κούμας, καὶ ἄλλοι τῶν τότ' ἐπιφανῶν.

Ὁ μέχρις ἐσχάτων ἐπιζήσας υἱός του Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη τῷ 1797 ἐν Τυρνάβῳ· ἐκ δὲ τῆς πατρίδος ἐλθὼν τῷ 1817 εἰς τὸ ἐν Σμύρνῃ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον διήνυσεν εὐδοκίμως τὸ στάδιον τῶν μαθημάτων. Εἶτα μεταβὰς πρὸς διδασκαλίαν εἰς Ταγγαρόκον τῆς Ῥωσσίας, κατέβη ὕστερον εἰς Σόρον, καὶ ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1833—57 ἐξ μὲν ἔτη ἐν Τρικάλοις, τὰ δὲ λοιπὰ δεκαοκτὼ ἐν Μηλιαῖς. Ἀναξιοπαθῶν δὲ ἀπεβίωσε πρὸ ὀλίγου ἐνταῦθα ὁ σεβάσμιος πρεσβύτης.

Κοσμᾶς Μπαλάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1731 ἀπὸ τὸν σχολάρχην καὶ πρωτοπαπᾶν Μπαλάνον τὸν Βασιλόπουλον, παρ' ᾧ καὶ ἐδιδάχθη

τὰ ἐγκύκλια. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐχρημάτισε διευθυντὴς καὶ μέγας οἰκονόμος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις πρώτης σχολῆς διὰ βίου, διορισθεὶς ὕστερον καὶ μέγας οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1808.

Ὁ Μπαλάνος ἦν ἐκ τῶν καλλιτέρων τότε διδασκάλων, καὶ τῶν εὐρυμαθεστέρων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐδίδαξε δὲ μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο πολλοὶ ὕστερον εἰς διαφόρους διαπρέψαντες θέσεις, καὶ ἰδίως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ὡς Ἀλέξανδρος ὁ Τυρναβίτης, Λάμπρος Πάσχος, Ἰωάννης ἐξ Ἀγράφων, Ἰωάννης Πέζαρος, καὶ Γεώργιος Κρεμμύδας. Ὁ τελευταῖος ἐν Νίζνῃ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του ἐποίησε τὸ ἑξῆς εἰς τοῦτον ἐπιτύμβιον.

Κλεινὸν ἔδος, πάτρης, αἴ! ἔμελλε πανύστατον εὖχος
Σὸν ἄρα ἐκλείψειν, Κοσμᾶ ἀποιχομένου.
Κλεινὸς κλεινοῦ πατρὸς, ὃς ἔσκε γόνος, σὸν τ' ἕρμα
Ξὺν τοῖς, σοί τε ὁμῶς, τεὰ κήδεα λυγρὰ, πατρός τε
Ὑψόθεν ἀλλὰ σὺ σῶν μάκαρ αἰὲν κήδεο παίδων,
Τριάδι πρεσβεύων, σῶζέ τ' ἐνεγκαμένην.

Συγγράμματα.

—Κοσμᾶ ἱερέως Μπαλάνου Βασιλοπούλου, τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου μεγάλου οἰκονόμου καὶ διδασκάλου Ἰωαννίνων, ἔκθεσις συνοπτικὴ Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρης, καὶ Χρονολογίας. Πρὸς χάριν τῶν γνησίων αὐτοῦ φοιτητῶν καὶ λοιπῶν φιλομαθῶν, προσφωνηθεῖσα δὲ τῇ φιλομούσῳ, φιλογενεῖ, καὶ φιλοπάτριδι εὐγενεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν Κυρίων Ζωσιμάδων, ὧν καὶ ἀναλώμασι νῦν πρῶτον τύποις ἐκδίδοται. Ἐν Βιέννῃ 1798. Παρὰ Μαρκ. Πούλιου, (8^{ον}, σελ. 371). Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ προτίθεται ἡ εἰκὼν τοῦ συγγραφέως, φέρουσα κάτω τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Δέρκεο ὃν Μπαλάνος σοφὸς υἱέα
Γείνατο Κοσμᾶν, ἀρχιπρεσβύτερος
Τὸν μέγαν οἰκονόμον
αψϞς'.

Τῷ 1798 ἐποίησεν ὁ Κοσμᾶς ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ Ἄννης συζύγου τοῦ μαθητοῦ καὶ συμπολίτου του Κρεμμύδα.

Εἶχε δὲ καὶ παρασκευάσει πρὸς ἔκδοσιν τὴν μετὰ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως μαθηματικὴν διένεξιν τοῦ πατρός του, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1846 ὑπό τινος ἐνδιαφερομένου εἰς τὴν μνήμην τῶν σοφῶν τούτων διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐν ἐπιμέτρῳ ἐπισυνάπτομεν ὧδε συντόμους εἰδήσεις περὶ ἄλλων κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα συγγραψάντων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἀρυόμενοι αὐτὰς

νὰς ἐκ τοῦ Ζαβίρα, Βρετοῦ, Παρανίκα, καί τινων βιβλιογραφικῶν ἡμῶν σημειώσεων.

Κωνσταντῖνος Ἄβιας Πάτμιος, συνέγραψεν *Ἑβδομαδευχάριον* ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1704.

Γεώργιος Μαϊώτας, ἱεροκῆρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς καὶ λατινικοῖς τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βασαράβα ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, συνέγραψε *λόγον εἰς τὸ σωτήριον πάθος τοῦ θεανθρώπου λόγου*, ἐκδοθέντα ἐν ἔτει 1706.

Ἀργυρὸς Βερναρδῆς Ἀθηναῖος κόμης καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἔγραψε *Κτιτορικὸν τοῦ μεγάλου Σπηλαίου* τυπωθὲν ἐν ἔτει 1705, καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην *βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς Ὁσίας Εὐφροσύνης*, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1706.

Γεώργιος Παπα-Σίμος, ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῇ 8 Μαΐου 1683. Ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων ὑμνογράφων συνέθετο ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1706 *ΚΔ΄ οἴκους πρὸς τὴν νοητὴν σκάλαν, τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, ἐκδοθέντας μετὰ τοῦ Ὑμνολογίου Γρηγορίου Ἁγιοπαυλίτου ἐν Βενετίᾳ 1770.

Ἰωάννης Μάμολας ἐξ Αἰτωλίας, ἐδιδάχθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ παρέφρασε περὶ τὸ 1710 *Φιλῆ περὶ ζώων ἰδιότητος* (ἀνέκδοτον).

Γιακουμῆς Μαλάκης Κρής, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *Παίγνια Φαντασίας* ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ 1711, καὶ 1789.

Ἰάκωβος Κύπριος, ἐχρημάτισε πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καὶ ἦν, κατὰ Ζαβίραν, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πεπαιδευμένος ἔν τε τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ καὶ τῇ γραμματικῇ τέχνῃ· τοῦτον *γραμματικώτατον* ἀποκαλεῖ ὁ Γόρδιος ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του. Συνέγραψε *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς εἰς τὸν Πρόδρομον*.

Μάνθος Ἰωάννου, ἐστιχούργησε τὴν ἐν ἔτει 1715 ὑπὸ τῶν Τούρκων *συμφορὰν καὶ ἅλωσιν τοῦ Μορέως*, ἐκδοθεῖσαν πολλάκις ἐν Βενετίᾳ.

Νεόφυτος Μαυρομμάτης, Αἰτωλός· ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι καὶ ὕστερον ἐν Βυζαντίῳ, προείλετο τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ προχειρισθεὶς ἐπίσκοπος Σαντορίνης προεβιβάσθη μετέπειτα (1706) μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης εἰς διαδοχὴν Γρηγορίου, τοῦ ἐξ Αἰτωλίας ὁμοίως ὁρμωμένου. Συνέγραψε Χρονικὸν σύντομον ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ ἔτους

γία, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ συνεδέθη μετὰ τοῦ Εὐγενίου, μεθ' οὗ δεσμὸς ἱερᾶς φιλίας ζῶντα τὸν συνήνου (¹).

Συγγράμματα.

—Λόγοι εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν μετὰ καί τινων Πανηγυρικῶν ἐπιφωνηματικῶν κτλ. Ἐν Λειψίᾳ 1766, ϗ ἐν Ἱεροσολύμοις 1859.

—Στοιχεῖα Μαθηματικά. Ἐν Μόσχᾳ 1798—99. Τόμοι 3.

—Ἀπόκρισις ὀρθοδόξου τινος περὶ τῆς τῶν Καθολικῶν δυναστείας, καὶ περὶ τοῦ τίνες οἱ Σχίσται καὶ οἱ Σχισματικοὶ καὶ οἱ Ἐσχισμένοι, καὶ περὶ τῆς βαρβαρικῶς λεγομένης Οὐνίας καὶ τῶν Οὐνίτων. Ἐν Χάλλῃ 1775. (Ἀνετυπώθη τῷ 1851 ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ Π. Φωκᾶ, καὶ τῷ 1853 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Βρετοῦ).

—Κυριακοδρόμιον, ἤτοι Ἑρμηνεία καὶ μετ' αὐτὴν ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Κυριακὴν ἐν ταῖς ἁγίαις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίαις ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον. Ἐν Μόσχᾳ 1796. Τόμοι 2. Ἀνετυπώθη τῷ 1803 ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ τῷ 1855 ἐν Ἀθήναις.

—Κυριακοδρόμιον, ἤτοι ἑρμηνεία καὶ μετ' αὐτὴν ἠθικὴ ὁμιλία εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ἐν Μόσχᾳ 1808. 2 τόμοι.

—Στοιχεῖα Γεωγραφίας. Ἐν Βιέννῃ 1804.

Μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ—τὸ περὶ θρησκείας τῶν Ἑβραίων πόνημα Σαμουὴλ τοῦ Ἰουδαίου, ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ 1769· καὶ ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν ἐπιστασιῶν τ' Ἀσκητικὰ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου (ἐν Λειψίᾳ 1770), καὶ τὴν σειρὰν τῶν ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Πεντάτευχον (1772) εἰς δύο τόμους εἰς φύλλον.

Εἰς τὸν Θεοτόκην ἀποδίδεται ἡ εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν μετάφρασις τῆς ἑρμηνείας Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκδοθεῖσα ἐν Λειψίᾳ 1770, καὶ ἡ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασις τῆς Ἀποδείξεως τοῦ κύρους τῶν τῆς νέας καὶ παλαιᾶς Διαθήκης βιβλίων, ἢ κατὰ Βολταίρου, ἐκδοθεῖσα ἐν Βιέννῃ 1794.

Τοῦ Νικηφόρου σώζονται δεκαοκτὼ ἐπιστολαὶ ἰταλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου (1772—74).

Ὑπὸ Ζαβίρα ἀπαριθμοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Θεοτόκη πονήματα.

—Ἀριθμητική.

—Περὶ τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως.

—Περὶ μετεώρου φυσικῆς.

—Μεταφυσική.

—Γεωγραφία.

—Ἀνάπτυξις τοῦ «πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλισθήσεται» πρὸς Ἐλευθέριον Μιχαήλου τὸν Λαρισσαῖον. Ἐγράφη ἐν Βιέννῃ 1774.

—Ἐπιστολὴ πρὸς Νεόφυτον τὸν Πελοποννήσιον.

—Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥασκολνίκους τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ εὑρισκομένους.

(¹) Πανδώρα, Τόμ. Δ', σελ. 373.

—Ἐξήγησις τοῦ κατὰ Ῥασκολνίκων λόγου ἐν τῇ ἐπιστρέψει αὐτῶν.

—Orientalis ecclesiæ responsio ad admodum reverendum Dom. Athan. Demetrievitz. 1776 Jun. 15.

—Ad occidentalem ecclesiam defitientis, contra se datam declarationem. 1778.

—Λόγος ἐκφωνηθεὶς ῥωσσιστὶ τῇ κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Πουλτάβῃ.

—Λόγος πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτῆς Μεγαλειότητα ἐκφωνηθεὶς τῇ 9 Αὐγούστου 1779, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς εἰς ἀρχιεπίσκοπον χειροτονίας αὐτοῦ. (Μεταφρασθεὶς ῥωσσιστὶ ὑπὸ Λουκᾶ Σιτζκαρὲδ τοῦ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ συνόδου μεταφραστοῦ, καὶ γαλλιστὶ, τρίγλωσσος ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει).

—Περὶ τοῦ ἂν ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν νέον κόσμον.

—Περὶ τῆς τῶν ἁγίων πρεσβείας ([1]).

Ἄνθιμος Ἱεροσολύμων.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τὸ 1717, καὶ ἀπορφανισθεὶς μητρὸς μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τριέτης ἔτι εἰς Ἱεροσόλυμα. Διδαχθεὶς τὰ γράμματα ἔν τινι μονῇ, ἐφοίτησεν ἔπειτα εἰς τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις γυμνάσιον τὸ σχολαρχούμενον ὑπὸ Ἰακώβου Πατμίου, καὶ διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ εἰς ἄκρον ἤλασε προκοπῆς καὶ παιδείας, πολὺ κατόπιν ἀφεὶς τοὺς σπουδαστὰς καὶ συνηλικιώτας του. Ἐγένετο δ' ἐγκρατὴς, πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς Ἀραβικῆς, καὶ τῆς Περσικῆς, καὶ πλοῦτον ἄλλων γνώσεων ἐθησαυρίσατο. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ διδασκάλου Ἰακώβου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ἄνθιμος, προχειρισθεὶς συγχρόνως ἱερεὺς καὶ ἀρχιμανδρίτης, καὶ πρῶτος ἱεροκήρυξ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Μετὰ δέ τινα ἔτη (1774) ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Σκυθοπόλεως ἢ Βαιθσάν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ταύτης περιωπῆς ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ προέτρεπε τοὺς πάντας εἰς παιδείαν καὶ θεοσέβειαν.

Τοιοῦτος ὢν προὐβιβάσθη τῷ 1788 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἱεροσολύμων. Ἐνταῦθα ἀρίδηλος ἐγένετο ὁ διακαὴς ἔρως τοῦ ἀοιδίμου ὑπὲρ τῆς προσαγωγῆς τῶν χρηστῶν ἠθῶν, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τῆς παιδείας. Οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ τότε μαινομένου δυτικοῦ προσηλυτισμοῦ ὑπῆρξαν μέγιστοι. Τότε δὲ συνέγραψε πρῶτον μὲν ἑλληνιστὶ, ἔπειτα δὲ ἀραβιστὶ σύνταγμα Θεολογίας καὶ Ἑρμηνείαν τοῦ Ψαλτηρίου, τὰ ὁποῖα ἐκδοὺς εἰς τὴν δευτέραν γλῶσσαν τῷ 1791 καὶ 1792 ἐν Βιέννῃ διεσκόρπισεν εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων μεταξὺ τῶν Ἀράβων χριστιανῶν ([2]).

([1]) Πανδώρα τόμος Θ'.

([2]) Ὁ σοφὸς Κλεόπας, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀρυσθεὶς τὴν ἐν Πανδώρᾳ δημοσιευθεῖσαν

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ παιδεία τοῦ σοφοῦ τούτου ποιμενάρχου, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ διεθρυλλήθη καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς Εὐρώπης, καὶ δύο σοφοὶ Ἄγγλοι σταλέντες ἐπίτηδες συνεβουλεύθησαν τὸν Ἄνθιμον ὅπως καὶ ὁποίᾳ μεθόδῳ νὰ μεταφράσωσι τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὴν Περσικὴν γλῶσσαν· λαβόντες δὲ τὰς ὁδηγίας τούτου ἐπανέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἥψαντο τοῦ ἔργου, ὡς ἐδιδάχθησαν.

Εἴκοσιν ἔτη ἐκάθησεν ὁ ἀοίδιμος Ἄνθιμος ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀδελφοθέου κοπιῶν, δαπανῶν, κηρύττων, συγγράφων καὶ πρὸς παντοίας παλαίων δυσχερείας, τὸ δὲ 1808 μετετέθη πρὸς κύριον ζήσας ὑπὲρ τὰ 90 ἔτη.

Σέργιος ὁ Μακραῖος προσφωνῶν τῷ Ἀνθίμῳ τὸ κατὰ τοῦ Κοπερνικίου συστήματος συνταγμάτιόν του λέγει αὐτὸν *κλέος τῶν εὐσεβῶν, δόξαν τῆς ἐκκλησίας, βραβευτὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς διδασκαλίας, ἀλείπτην τῶν ἀγωνιζομένων, παραμυθίαν τῶν τεθλιμμένων προμήθειαν τῶν ἐν ἀνάγκαις, ἀντίληψιν τῶν δεομένων ἐπικουρίας πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν πάλην*.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀνθίμου, ὡς προελέχθη, ἐτυπώθησαν ἐν Λειψίᾳ ἀραβιστὶ τὸ Σύνταγμα τῆς Θεολογίας καὶ ἡ Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς· τῷ δὲ 1855 ἐξεδόθη ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Διονυσίου Κλεόπα ἑλληνιστὶ ἡ Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, μετὰ τῆς βιογραφίας τοῦ συγγραφέως, καὶ προεισαγωγῆς εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐκδότου.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνθίμου ἐδημοσιεύθη τῷ 1798 ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλλάδιον «Διδασκαλία πατρική» ἐπιγραφόμενον, προτιθέμενον ἵνα παρεμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀείμνηστος Ῥήγας εἶχε προπαρασκευάσει καὶ διὰ τοῦ αἵματός του καθιέρωσε. Κατὰ τοῦ συνταγματίου τούτου, γραφέντος, ὡς εἰκάζεται ὑπό τινος φιλοτούρκου ὁμογενοῦς, καὶ οὐχὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου, ἔγραψεν ἀπαντῶν ὁ Κοραῆς τὴν Ἀδελφικὴν Διδασκαλίαν, τυπωθεῖσαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

Μακάριος Νοταρᾶς.

Ἐγεννήθη ἀπὸ Γεωργίου Νοταρᾶ ἐν Κορίνθῳ τῷ 1731, καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου οἴκου, ὃν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πολλοὶ γόνοι κατηγλάϊσαν, καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν διὰ Γερασίμου τοῦ ἁγίου, Δοσιθέου καὶ Χρυσάνθου τῶν πατριαρχῶν ἐν συνοχῇ εὐκλείας διετήρησαν. Ἀναδεχθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι ὑπὸ τοῦ

βιογραφίαν τοῦ Ἀνθίμου, ἀφ' ἧς καὶ ἡμεῖς ἀντιγράφομεν, σφάλλουσι λέγοντες ὅτι τὰ ἐν ἔτει 1791 τυπωθέντα ἀραβιστὶ συγγράμματα τοῦ Ἀνθίμου ἦσαν τὰ πρῶτα εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην δημοσιευθέντα, διότι πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἐξέδωκε τοιαύτας μεταφράσεις ἐν Χαλεπίῳ Ἀθανάσιος ὁ Ἀντιοχείας.

ἐπὶ μητροπολίτου Κορίνθου Παρθενίου ὠνομάσθη Μιχαήλ, καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὑπὸ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ διδασκάλου Εὐστρατίου· καὶ εἶτα, διὰ τὴν ἔλλειψιν διδασκάλου τῆς ἐν Κορίνθῳ ἀνέκαθεν ὑπαρχούσης σχολῆς, ἑκουσίᾳ βουλῇ καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐδίδαξεν, ὡς λέγεται, ἐπὶ ἓξ ἔτη ἀμισθὶ τὰ τέκνα τῆς αὐτοῦ πατρίδος. Τελευτήσαντος τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου (1764) ὁ Μιχαὴλ ὁμοθυμαδὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπροτάθη διάδοχος αὐτοῦ· ὅθεν τὸ μοναχικὸν ὑποδὺς τριβώνιον καὶ Μακάριος μετονομασθεὶς, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον ἀσμένως ἐχειροτονήθη πρόεδρος Κορίνθου, πατριαρχεύοντος Σαμουὴλ τοῦ πάνυ.

Τῷ 1769 διεγερθείσης, ῥωσσικῇ ὑποκινήσει, τῆς ἐν Ἑλλάδι οἰκτρᾶς ἐκείνης ἐπαναστάσεως, ὁ Γεώργιος Νοταρᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μακάριος κατηγορηθέντες ὡς ὑποκινήσαντες ταύτην κατέφυγον πρὸς σωτηρίαν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου τρία ἔτη διέμειναν. Ἐξ Ἑπτανήσου ὁ Μακάριος, καθῃρημένος ἤδη τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀξιώματος, μετέβη εἰς Ὕδραν καὶ διέτριψεν ἡσυχάζων ἐν τῇ Μονῇ τῆς Θεοτόκου μέχρι τῆς γενομένης μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων εἰρήνης. Τότε ἐλθὼν εἰς Χίον διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἄθωνα, καὶ Πάτμον, ὅπου ἐπὶ δεκαετίαν διέτριψεν. Ἐπανελθὼν ὕστερον εἰς Ὕδραν καὶ Κόρινθον, ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς Χίον, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Σμύρνην. Κατὰ τὰς συνεχεῖς ταύτας περιδρομὰς ὁ Μακάριος δὲν ἔπαυε συμβουλεύων, καὶ κηρύττων, καὶ προτρέπων εἰς ἀγάπην καὶ σέβας τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ τοὺς ἐν Σμύρνῃ εἰς ἔκδοσιν κοινωφελῶν συγγραμμάτων. Ἐν τέλει δ' ἐλθὼν εἰς Χίον διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πολυταράχου βίου του μονάζων ἐν τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ.

Ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ ἀείμνηστος τῇ 16 Ἀπριλίου 1805 (1).

Ὁ Μακάριος ἦν ὄντως ἀνὴρ ἁγνῶν ἠθῶν, σεμνοπρεπὴς, πεπαιδευμένος, πολλῶν καὶ καλῶν γενόμενος πρόξενος εἰς τὸ ἔθνος, δὲ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἀξιομίμητον ὑπόδειγμα χριστιανικοῦ βίου κατέστη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἰδίως ἐν Χίῳ, ἥτις ἐπὶ πολὺ ἠτύχησε νὰ τὸν βλέπῃ ζῶντα, ἀποθανόντα δ' ἐφιλοξένησε τὸν ἄπατριν καὶ

---

(1) Ἦν ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ Πανούτζου Νοταρᾶ, ὑπερεκατονταέτους ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσαντος τῇ 18 Ἰανουαρίου 1849.

πολύτλαν ἱεράρχην. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς καταλέξασα ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων αὐτὸν, τοῦ ὁποίου τὴν μὲν ᾀσματικὴν Ἀκολουθίαν Νικηφόρος ὁ Χῖος, τὸν δὲ βίον καὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν Ἀθανάσιος ὁ Πάριος συνέγραψαν (1).

Ἔγραψεν ὁ Μακάριος—Περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων.

—Λειμωνάριον, ἡ συλλογὴν βίων ἁγίων. (Τοῦτο συμπληρώσας ἐξέδωκε Νικηφόρος ὁ Χῖος).

Προτροπῇ τοῦ φιλογενοῦς τούτου ἀνδρὸς ἐδημοσιεύθησαν ἡ Φιλοκαλία, ὁ Εὐεργετινὸς, καὶ ἡ Κατήχησις τοῦ Πλάτωνος.

Λάμπρος Φωτιάδης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὸ 1750, καὶ ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, καταρτισθεὶς ὕστερον ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου. Πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ὀξύνοιαν, μνήμην, καὶ φιλοπονίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην, εἰς δὲ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἰδίως ὀφείλεται ἡ εὐρυμάθεια τοῦ ἀνδρός. Τῷ 1792 προσκληθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τῆς ἐκεῖσε αὐθεντικῆς Σχολῆς, καὶ ἐπὶ δεκατρία ἔτη μετὰ μεγάλης φήμης διδάξας, ἀφηρπάσθη ὑπὸ τοῦ θανάτου πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν γραμμάτων, μόλις τὸ πεντηκοστὸν πέμπτον ἄγων ἔτος τῆς ἡλικίας (1805).

Διάφοροι ἔπλεξαν ἀντάξιον τοῦ πολυθρυλλήτου τούτου διδασκάλου τὸν στέφανον. Εἷς τῶν μαθητῶν του ἐν ἄκρᾳ μετριοφροσύνῃ λέγει τάδε περὶ τοῦ κλεινοῦ Λάμπρου· «Ἦτον ἄνθρωπος μὲ πολλὴν εὐφυΐαν, εἰς » ἄκρον φιλόπονος, φιλομαθὴς καὶ φιλότιμος. Εἶχεν ἰδέας ἱκανὰς μαθη» ματικῆς, καὶ Φυσικῆς, καὶ τῆς τότε φιλοσοφίας· ἐξεῖχεν ὅμως εἰς » τὴν μάθησιν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ παράξενον εἶναι ὅτι ἐστάθη σχε» δὸν αὐτοδίδακτος· χωρὶς ὑπερβολὴν ἀπὸ ὅλους τοὺς προγενεστέρους » του, καὶ σύγχρόνους ἐκαταλάμβανε καὶ παρέδιδε καλλίτερον τὰ » Ἑλληνικά· δὲν ἐπεριωρίζετο δὲ εἰς μόνον τὸ γυμνὸν καὶ ξηρὸν » λεκτικὸν μέρος, ἀλλ' ἤκουε καὶ τὸ πραγματικόν. Εἰς αὐτὸ ἐλάμ» βανε βοήθειαν τὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν τῶν παλαιῶν, προσέτι » τὰς ξένας ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ξένας γλώσσας καὶ » μάλιστα τὴν λατινικὴν εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς ὁ ἴδιος ὡμολογοῦσε, » ἐχρεώστει τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς παιδείας . . ὡς τόσον ἂν εἰς

(1) Ἐδημοσιεύθησαν ἐν Χίῳ τῷ 1863.

» ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὑπῆρχε φιλολόγος, αὐτὸς ἦτο βέβαια· κανὲν » σύγγραμμα τῶν παλαιῶν δὲν τὸν ἐλάνθανε » (1).

Ἕτερος δὲ τὰ ἑξῆς: « ἀράμενος κλέος ἐπὶ σοφίᾳ, οἷον οὐδεὶς τῶν » πρὸ αὐτοῦ, ἢ τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῇ ποιήσει τὰ πρῶτα » φέρων, ὥστε καὶ τῶν Ποιητῶν τοῖς πάλαι ἀντεξετάζεσθαι, εἰμὴ τολ- » μηρόν· ξυνέθετο ποιήματα παντοῖα, Ἀνακρεόντεια, λέγω, Ἡμιάμ- » βεια, Ἡρωελεγεῖα, Ἡρωϊκὰ, Σαπφικὰ, Πινδαρικὰ, Τροχαϊκὰ, Ἐπί- » μικτα, Ἰαμβεῖα, Πτερύγια, Βωμοὺς, Πελέκεις, Ὠὰ, Σύριγγας, καὶ » ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα ποιήσεως εἴδη, τῆς ποιητικῆς ἰδέας καὶ στομ- » βότητος οὐ κατόπιν ἀπολειπόμενος. Μεθηρμήνευσε δὲ τῶν Δέκα » ῥητόρων τὰ σωζόμενα, τὸν Ξενοφῶντα ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος, Ἡροδό- » του τὰς Μούσας, Θουκυδίδου ξυγγραφὰς πέντε, Γρηγορίου λόγους, » καὶ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, Πλουτάρχου τὰ πλείω, καὶ τοῦ βω- » μολόχου Λουκιανοῦ, καὶ τὰς τοῦ Συνεσίου ἐπιστολὰς, καὶ ἄλλα » πολλὰ, ἅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος καταλέγειν, μήτιγε περιττόν. Πρόσ- » θες δὲ καὶ κριτικὰς αὐτοῦ περὶ ταῦτα θεωρίας. Παρέφρασε δὲ » Πίνδαρον καὶ τῶν πεζῶν πολλούς. Ἠρύσαντο δ' ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐκ » πηγῆς πολυχεύμονος τῆς αὐτοῦ σοφίας πολλοὶ μονονοὺ καὶ τὸν τῶν » ἑκατὸν ἀριθμὸν ὑπερβάλλοντες οὐδενὸς τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ὕστε- » ροι, ὧν τὰ συγγράμματα μάρτυρες· οὗτος τοῖς προληπτικοῖς καὶ » περὶ τὸν πολὺν τάραχον τῶν Κανόνων τῆς Γραμματικῆς ἐπτοημέ- » νοις πρῶτος ἀνταναχθεὶς καὶ ὡς ἄλλος Σόλων τοὺς περὶ Γραμμα- » τικὴν καὶ ποιητικὴν ἀντεισαγαγὼν νόμους τὴν τέως κεχερσωμένην » καὶ ὑλομανήσασαν ὑπὸ τῆς πολυκανόνου κατάρας Ἑλλάδα φωνὴν » ἐς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγεν ἀροτριώσας τὸ λυπρόγαιον, καὶ γόνιμα » καταβαλὼν τὰ σπέρματα » (2).

Ὁ Φωτιάδης, ὅταν ἐπροτάθη ὑπὸ Καταρτζῆ ἡ περὶ ὁμιλουμένης γλώσσης συζήτησις ἐδείχθη θιασώτης τοῦ ἀρχαΐζοντος ὕφους. Μετὰ δὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν περὶ γλώσσης στοχασμῶν τοῦ Κοραῆ ἔκλινε πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Χίου γνωματευθέντα, εἰπὼν ὡς λέγεται, περὶ τοῦ Κοραῆ « αὐτὸς μόνος ἐγνώρισεν εἰς ποίαν γλῶσσαν πρέπει νὰ » γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν » (3). Διδάσκων ὁ κλεινὸς Λάμπρος ἀνεδείχθη πατὴρ τῶν μαθητευομένων, ἐξ ἴσου ἀγαπῶν ὅλους, ἐπι-

(1) Λόγιος Ἑρμῆς, 1819, σελ. 486.
(2) Λόγιος Ἑρμῆς, 1811.
(3) Λόγιος Ἑρμῆς, 1819, σελ. 486.

δοκιμάζων τοὺς ἐπιμελεστέρους καὶ διεγείρων τὴν φιλοτιμίαν τῶν φιλοπόνων. Ὀλιγαρκῶς ζῶν ἐχορήγει εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τὰ πρὸς διατροφήν, ἰδίαις δαπάναις εἰς Εὐρώπην ἀποστείλας πολλούς. Τοιοῦτος γενόμενος ὑπὸ πάντων ἐσέβετο καὶ ἠγαπᾶτο ζῶν, θανὼν δὲ προεπέμφθη εἰς τὸν τάφον μὲ τὰ δάκρυα ἀπαρηγορήτων μαθητῶν καὶ φίλων.

Οὐδὲν τῶν ἄνω μνημονευομένων συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐκτὸς ἑνὸς ἐπιγράμματος εἰς τὰς ἐπιστολὰς Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου (1792), τεσσάρων ἐπιτυμβίων καὶ ἑνὸς πτερυγίου, κατὰ τὸ Σιμμίου τοῦ Ῥοδίου, εἰς Νεόφυτον Καυσοκαλυβίτην, καὶ μιᾶς ἐπιστολῆς πρὸς Κοσμᾶν τὸν Μπαλάνον (¹), καὶ ἑνὸς ἐπιγράμματος εἰς Ὑψηλάντην.

Κατὰ συμβουλήν, ὁδηγίαν καὶ διόρθωσιν τούτου ἐγράφησαν αἱ γραμματικαὶ τοῦ Κομμητᾶ, καὶ τοῦ Νεοφύτου Δούκα.

Ἰωάννης Πέζαρος.

Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀγράφων Ἰωάννου, μετὰ ταῦτα δ' ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ Κοσμᾶ Βαλάνου, καὶ ἐπὶ τέλους μεταβὰς εἰς Ἄθωνα ἤκουσε τὰ μαθήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας ὑπό τινος τῶν ἐκεῖ μεινάντων μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, Κυπριανοῦ ὀνομαζομένου. Ἐκ τοῦ Ἄθωνος προσκληθεὶς διδάσκαλος τοῦ σχολείου τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τσαριτζάνης ἐδίδαξεν ἐκεῖ πέντε ἔτη, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν ἔτει 1775 μετέβη εἰς τὸ τοῦ Βλαχολειβαδίου νεόκτιστον σχολεῖον, ὅπου ἕνεκα τῆς φήμης αὐτοῦ συνηθροίσθησαν πάμπολλοι μαθηταί· ἐπὶ τέλους δὲ προσκληθείς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου Λάμπρου Πάσχου, ἐν ἔτει 1782, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Τύρναβον καὶ ἀναδεχθεὶς τὴν σχολαρχίαν, ἐπλάτυνε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ σχολείου, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδέχετο τοὺς ξένους μαθητάς, οἵτινες εἶχον ἐκτὸς τῆς κατοικίας, τροφήν, πλυστικὰ καὶ τὴν λοιπὴν περίθαλψιν δι' ἐτησίας πληρωμῆς ἑξήκοντα μόνον γροσίων.

Ὁ Κούμας χρηματίσας μαθητὴς τοῦ Πεζάρου λαλεῖ ὡς ἑξῆς περὶ τοῦ ἀειμνήστου τούτου διδασκάλου.

« Ὁ παράδοξος οὗτος ἀνήρ, ὅστις ἂν ἐσπούδαζεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἤθελε σκιάσει πολὺ τὸ κλέος τοῦ Εὐγενίου, μὲ τὸν εὐρυχωρότατον νοῦν του ἥνωνε ζῆλον διακαέστατον πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας, καὶ βίον ἀληθῶς Σωκρατικόν. Καὶ πρότερον εἰς τὰ

(¹) Piccolos, Supplement de l'Anthologie Grecque, σελ. 235. Τὰ τελευταῖα ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου ἐν Β' Περιόδῳ τῆς Ἑλληνικῆς Συντάξεως.

δύο ἄλλα σχολεῖα, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν πατρίδα του ἐκράτει κοινόβιον διὰ ξένους καὶ πτωχοὺς μαθητάς. Μὲ λιτότητα καὶ οἰκονομίαν, χωρὶς ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, συνέζων πάντοτε δέκα ἕως δεκαπέντε ξένοι μαθηταί. Οἱ ἐγχώριοι ὑπέστρεφον μετὰ τὸ μάθημα εἰς τοὺς οἴκους των. Αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἐνέργειαν ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωΐας ἕως νυκτὸς ὅλας τὰς κλάσεις τῶν μαθητῶν του, πολλάκις συναριθμουμένας εἰς ἑπτά. Ἐτεχνολόγει, ἐδιόρθονεν ἐξηγήσεις, ἤκουε τοὺς ἀποστηθίζοντας, ὡδήγει τοὺς πρωτοπείρους εἰς τὸ γράφειν, καὶ ἐδίδασκε τὸν λογαριασμὸν εἰς τοὺς ὅσοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀκούσουν ὑψηλότερα μαθήματα. Ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλός του ἦτο πάντοτε ζωντανός· τὸ πρωῒ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί του ὑπέστρεφαν ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἤρχιζαν τὴν σπουδήν, καὶ ὅταν ἐτελείοναν τὸ βραδύ, ἀμέσως ὑπήγαιναν εἰς τὸν ἑσπερινόν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς δεκαέξ ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐκείνης τόσον συχνάκις, ὥστε κατ' ἔτος ἐσυναριθμοῦντο ἑκατὸν περίπου αἱ ὁμιλίαι του. Ἄνθρωποι συζήσαντες μὲ αὐτὸν καὶ χαίροντες ν' ἀκούωσι πάντοτε τοὺς γλυκυτάτους λόγους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσουν ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον ἐξεφώνησε ποτὲ δίς. Ὁ ταχύτατος νοῦς του ἐφεύρισκεν ἐκ τοῦ προχείρου ἐπιχειρήματα, ἡ ὑπερφυὴς μνήμη του ἐβάσταζεν ὅλα τὰ γραφικὰ ῥητά, καὶ ὅλας τὰς παλαιὰς ἱστορίας, καὶ ἡ εἰς τὰς ἄλλας συναναστροφὰς ἀμελημένη καὶ ὑπότραυλος γλῶσσά του ἐγίνετο τόσον λαμπρόφωνος καὶ γλαφυρά, ὥστε συνήρπαζε τοὺς ἀκροατὰς εἰς θάμβος, μάλιστα ἐπειδὴ καθεὶς ἐπαρατήρει ὅτι οἱ λόγοι του δὲν ἦσαν παλαιοί, ἀλλὰ πρόσφατοι καὶ τώρα γεννώμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν νοῦν του ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις. Πολλοὶ πεπαιδευμένοι διαβαίνοντες ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἰατροὶ μαθόντες τὴν γλῶσσαν μας, ἤκουσαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σειρῆνα τῶν λόγων τοῦ Πεζάρου.

« Ἐδιαίρει τοὺς μαθητὰς εἰς πολλὰς κλάσεις προβαινούσας ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς τὰ μεγαλείτερα μαθήματα. Ἡ κλάσις τὴν ὁποίαν ἐγύμναζεν εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου ἦτο ἡ κατωτάτη· δευτέρα, ἥτις ἤρχιζε νὰ ἀναλύῃ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου· τρίτη, ἥτις ἐσύντασσε θέματα· τετάρτη, ἥτις ἐγυμνάζετο εἰς τοὺς ἐπιστολικοὺς χαρακτῆρας κατὰ τὸν Κορυδαλλέα· ἡ πέμπτη ἐκαταγίνετο εἰς τοὺς ποιητάς· ἡ ἕκτη ἐγεωμέτρει καὶ ἐφιλοσόφει, ἥτις πολλάκις ἐδιαιρεῖτο εἰς δύο. Γραμματικὴν δὲν ἠθέλησε ποτὲ ἄλλην παρὰ τὴν

τοῦ Λασκάρεως. Ἑλληνικὰ μαθήματα παρέδιδε τὰς γνώμας τοῦ Χρυσολωρᾶ, τοὺς Μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὸν Λουκιανόν, ὅσα περιεῖχεν ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα, πολλοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ, τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσίου, τὸν Ὅμηρον, καὶ τοὺς σκηνικοὺς ποιητάς. Θέματα ὑπηγόρευεν αὐτοσχεδίως δὶς τῆς ἑβδομάδος πρῶτον κατὰ τὰ εἴδη τῶν ῥημάτων, καὶ ἔπειτα καθ' ὅλα τὰ εἴδη, χωρὶς νὰ ἐμποδίζῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἡ διόρθωσις τῶν θεμάτων. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἤρχιζε συγχρόνως τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λογικῆς τοῦ Σουγδουρῆ, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου, μετέβαινεν εἰς τὴν λογικὴν τοῦ Εὐγενίου, καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητικήν, εἰς τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Γενουηνσίου, καὶ εἰς τὸ κατὰ Γέσνερον μαθηματικὸν τοῦ Εὐγενίου, εἰς τὴν Φυσικὴν τοῦ Θεοτοκίου, καὶ τέλος ἐπέθετο τὸ θεολογικὸν τοῦ Εὐγενίου. Παρέδιδεν ἀδιακόπως ὅλον τὸν ἐνιαυτόν. Εἰς τὰ ὑψηλότερα μαθήματα ὡμολόγει εἰλικρινῶς ὅσα δὲν ἤξευρε, καὶ ἐσύσταινεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ νὰ ζητήσουν, εἰ δυνατόν, τὴν τελειοποίησίν των δι' ἄλλων διδασκάλων· οὕτως ἔλεγεν, ὅτι ἡ Φυσικὴ εἶναι ἀτελής, ἐπειδὴ ἔλειπον τὰ πειράματα, καθὼς καὶ ἡ γνῶσις τῆς τελειοτέρας Ἀλγέβρας, ἡ τῶν κωνικῶν τομῶν καὶ ἡ τοῦ λογισμοῦ τῆς ὡς ἀπείρου θεωρουμένης ποσότητος.

» Ἀλλ' ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀρετή του, τὸ πενιχρὸν τῆς ζωῆς του ἡνωμένον μὲ ἐσωτερικὸν μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε σέβας εἰς πάντα ὅστις ἔβλεπε τὸν ῥακένδυτον Πέζαρον, ἐκλέϊσαν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὸ ὄνομά του . . .

» Πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὸν Πέζαρον διδάσκαλον μὲ μισθοὺς μεγάλους. Ἀλλ' αὐτὸς ἠθέλησε μὲ διακοσίων πεντήκοντα γροσίων μισθὸν ἐτήσιον νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Διὰ νὰ στερεωθῇ μάλιστα περισσότερον εἰς αὐτήν, ἐνυμφεύθη μίαν συμπολίτισσάν του νεάνιδα τὸ 1790 ἔτος, καὶ ἐνταυτῷ ἀνεδέχθη τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ ἐπροχειρίσθη οἰκονόμος, μὲ τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐγνωρίζετο ἐφεξῆς· καὶ τότε ἦτο θαῦμα νὰ βλέπῃ τις τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ ἀνδρός· κανὲν ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε ἔργα τοῦ σχολείου δὲν ἠμέλησεν, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἐνορίας του· ἱερούργει, ἐβάπτιζεν, ἡγίαζεν, ἔκαμνεν ὅσα κάμνει καθεὶς ἱερεὺς χωρὶς νὰ χρειασθῇ ποτὲ βοηθόν του· τὸν εἰς τὸ κηρύττειν ζῆλόν του ἐδιπλασίασε. Τοῦ ἐπροστίθετο δὲ καὶ βάρος ἄλλο ἡ μεγάλη ἐπιστολογραφία. Παρεκτὸς

ὅτι αὐτὸς ἔγραφε συχνάκις εἰς πολλοὺς μαθητὰς καὶ φίλους του, τοῦ ἐπεφορτίζετο καὶ ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐλῆς καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ἡ φροντὶς νὰ γράφῃ ἐπιστολὰς ἐκ μέρους των πρὸς πολλὰ ἔνδοξα πρόσωπα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ μέγας νοῦς του ἀνέδειχνεν εὔκολα τὰ εἰς τοὺς ἄλλους δύσκολα· χωρὶς νὰ σβύσῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ τι ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς, ἐνῷ πολλάκις ἐτεχνολόγει τοὺς μαθητάς του, καὶ ὁ μὲν κάλαμος ἔτρεχεν, ἡ δὲ γλῶσσά του ἐδιόρθωνε τὰ πταίσματα τῶν μαθητῶν. Καὶ ποίας ἐπιστολάς; τοιαύτας αἱ ὁποῖαι ἐὰν ἐσυνάζοντο καὶ ἐτυπόνοντο ἤθελε τὰς ἀναγινώσκειν καθεὶς ὡς ἀριστουργήματα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Μουρούζαι ἐσύναζαν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ῥουμελιώτου Ἰωάννου, καὶ μὲ ὅλην τὴν περιαυτολογίαν των ἔλεγον, ὅτι δὲν δυναταί τις νὰ γράψῃ καλλιτέρας.

» Τὸ ἐπαινετώτερον τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὅτι δεισιδαιμονία δὲν ἐμόλυνε τὴν θεοσεβεστάτην του καρδίαν. Ἐσέβετο τὰ θεῖα μὲ λόγον καὶ ἔργον, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἀλλ' ἐσέβετο καὶ τοὺς προπάτορας Ἕλληνας μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὅταν ἐξήγει τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, τὴν ὁποίαν ἀπήγγελλε πολλάκις ἐκ στήθους, ἐφαιδρύνετο τόσον τὸ πρόσωπόν του, εὕρισκε πάντα στίχον, πᾶσαν λέξιν ὅτι περιεῖχέ τι ὑψηλὸν καὶ ἠθικόν, ὥστε ἐφαίνετο καταγοητευμένος ἀπὸ τὰς χάριτας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἐποίησε δὲ καὶ αὐτὸς διάφορα ποιήματα μὲ χάριν καὶ ὀξύτητα, τὰ ὁποῖα ἴσως σώζονται εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ Σέργιος Μακραῖος ἀναίρεσε τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου εἶπε μὲ γέλια « ὤ! ἀκόμη εἴμεθα νήπιοι καὶ ψοφοδεεῖς! »

Μαθηταὶ τοῦ Πεζάρου, ἀποβιώσαντος ἐν Τυρνάβῳ τῷ 1806, ἐγένοντο Στέφανος ὁ Δούγκας, Κωνσταντῖνος Κούμας, καὶ ἄλλοι τῶν τότ' ἐπιφανῶν.

Ὁ μέχρις ἐσχάτων ἐπιζήσας υἱός του Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη τῷ 1797 ἐν Τυρνάβῳ· ἐκ δὲ τῆς πατρίδος ἐλθὼν τῷ 1817 εἰς τὸ ἐν Σμύρνῃ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον διήνυσεν εὐδοκίμως τὸ στάδιον τῶν μαθημάτων. Εἶτα μεταβὰς πρὸς διδασκαλίαν εἰς Ταγγαρόκον τῆς Ῥωσσίας, κατέβη ὕστερον εἰς Σόρον, καὶ ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1833—57 ἓξ μὲν ἔτη ἐν Τρικάλοις, τὰ δὲ λοιπὰ δεκαοκτὼ ἐν Μηλιαῖς. Ἀναξιοπαθῶν δὲ ἀπεβίωσε πρὸ ὀλίγου ἐνταῦθα ὁ σεβάσμιος πρεσβύτης.

Κοσμᾶς Μπαλάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1731 ἀπὸ τὸν σχολάρχην καὶ πρωτοπαπᾶν Μπαλάνον τὸν Βασιλόπουλον, παρ' ᾧ καὶ ἐδιδάχθη

τὰ ἐγκύκλια. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐχρημάτισε διευθυντὴς καὶ μέγας οἰκονόμος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις πρώτης σχολῆς διὰ βίου, διορισθεὶς ὕστερον καὶ μέγας οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1808.

Ὁ Μπαλάνος ἦν ἐκ τῶν καλλιτέρων τότε διδασκάλων, καὶ τῶν εὐρυμαθεστέρων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐδίδαξε δὲ μετὰ μεγάλης φήμης, καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο πολλοὶ ὕστερον εἰς διαφόρους διαπρέψαντες θέσεις, καὶ ἰδίως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ὡς Ἀλέξανδρος ὁ Τυρναβίτης, Λάμπρος Πάσχος, Ἰωάννης ἐξ Ἀγράφων, Ἰωάννης Πέζαρος, καὶ Γεώργιος Κρεμμύδας. Ὁ τελευταῖος ἐν Νίζνῃ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του ἐποίησε τὸ ἑξῆς εἰς τοῦτον ἐπιτύμβιον.

Κλεινὸν ἔδος, πάτρης, αἴ! ἔμελλε πανύστατον εὖχος
Σὸν ἄρα ἐκλείψειν, Κοσμᾶ ἀποιχομένου.
Κλεινὸς κλεινοῦ πατρὸς, ὃς ἔσκε γόνος, σὸν τ' ἕρμα
Ξὺν τοῖς, σοί τε ὁμῶς, τεὰ κήδεα λυγρὰ, πατρός τε
Ὑψόθεν ἀλλὰ σὺ σῶν μάκαρ αἰὲν κήδεο παίδων,
Τριάδι πρεσβεύων, σῶζέ τ' ἐνεγκαμένην.

Συγγράμματα.

—Κοσμᾶ ἱερέως Μπαλάνου Βασιλοπούλου, τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου μεγάλου οἰκονόμου καὶ διδασκάλου Ἰωαννίνων, ἔκθεσις συνοπτικὴ Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρης, καὶ Χρονολογίας. Πρὸς χάριν τῶν γνησίων αὐτοῦ φοιτητῶν καὶ λοιπῶν φιλομαθῶν, προσφωνηθεῖσα δὲ τῇ φιλομούσῳ, φιλογενεῖ, καὶ φιλοπάτριδι εὐγενεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν Κυρίων Ζωσιμάδων, ὧν καὶ ἀναλώμασι νῦν πρῶτον τύποις ἐκδίδοται. Ἐν Βιέννῃ 1798. Παρὰ Μαρχ. Πούλιου, (8^{ον}, σελ. 371). Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ προτίθεται ἡ εἰκὼν τοῦ συγγραφέως, φέρουσα κάτω τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Δέρκεο ὃν Μπαλάνος σοφὸς υἱέα
Γείνατο Κοσμᾶν, ἀρχιπρεσβύτερος
Τὸν μέγαν οἰκονόμον
αψϞς'.

Τῷ 1798 ἐποίησεν ὁ Κοσμᾶς ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ Ἄννης συζύγου τοῦ μαθητοῦ καὶ συμπολίτου του Κρεμμύδα.

Εἶχε δὲ καὶ παρασκευάσει πρὸς ἔκδοσιν τὴν μετὰ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως μαθηματικὴν διένεξιν τοῦ πατρός του, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1816 ὑπό τινος ἐνδιαφερομένου εἰς τὴν μνήμην τῶν σοφῶν τούτων διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐν ἐπιμέτρῳ ἐπισυνάπτομεν ὧδε συντόμους εἰδήσεις περὶ ἄλλων κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα συγγραψάντων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἀρυόμενοι αὐ-

νὰς ἐκ τοῦ Ζαβίρα, Βρετοῦ, Παρανίκα, καί τινων βιβλιογραφικῶν ἡμῶν σημειώσεων.

Κωνσταντῖνος Ἄβιας Πάτμιος, συνέγραψεν *Ἑβδομαδευχάριον* ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1704.

Γεώργιος Μαϊώτας, ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς καὶ λατινικοῖς τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βασαράβα ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, συνέγραψε *λόγον εἰς τὸ σωτήριον πάθος τοῦ θεανθρώπου λόγου*, ἐκδοθέντα ἐν ἔτει 1706.

Ἀργυρὸς Βερναρδῆς Ἀθηναῖος κόμης καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἔγραψε *Κτιτορικὸν τοῦ μεγάλου Σπηλαίου* τυπωθὲν ἐν ἔτει 1705, καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην *βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς Ὁσίας Εὐφροσύνης*, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1706.

Γεώργιος Παπα-Σίμος, ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῇ 8 Μαΐου 1683. Ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων ὑμνογράφων συνέθετο ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1706 *ΚΔ' οἴκους πρὸς τὴν νοητὴν σκάλαν, τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, ἐκδοθέντας μετὰ τοῦ Ὑμνολογίου Γρηγορίου Ἁγιοπαυλίτου ἐν Βενετίᾳ 1770.

Ἰωάννης Μάμολας ἐξ Αἰτωλίας, ἐδιδάχθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ παρέφρασε περὶ τὸ 1710 *Φιλῆ περὶ ζώων ἰδιότητος* (ἀνέκδοτον).

Γιακουμῆς Μαλάκης Κρής, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *Παίγνια Φαντασίας* ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ 1711, καὶ 1789.

Ἰάκωβος Κύπριος, ἐχρημάτισε πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καὶ ἦν, κατὰ Ζαβίραν, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πεπαιδευμένος ἔν τε τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ καὶ τῇ γραμματικῇ τέχνῃ· τοῦτον *γραμματικώτατον* ἀποκαλεῖ ὁ Γόρδιος ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του. Συνέγραψε *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς εἰς τὸν Πρόδρομον*.

Μάνθος Ἰωάννου, ἐστιχούργησε τὴν ἐν ἔτει 1715 ὑπὸ τῶν Τούρκων *συμφορὰν καὶ ἅλωσιν τοῦ Μορέως*, ἐκδοθεῖσαν πολλάκις ἐν Βενετίᾳ.

Νεόφυτος Μαυρομμάτης, Αἰτωλός· ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι καὶ ὕστερον ἐν Βυζαντίῳ, προείλετο τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ προχειρισθεὶς ἐπίσκοπος Σαντορίνης προεβιβάσθη μετέπειτα (1706) μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης εἰς διαδοχὴν Γρηγορίου, τοῦ ἐξ Αἰτωλίας ὁμοίως ὁρμωμένου. Συνέγραψε Χρονικὸν σύντομον ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ ἔτους

1733 ([1])· ἐκ τινος δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου (1707) κελεύσει αὐτοῦ μεταφράσαντος ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὸν εἰς τὰ τοῦ Ἱπποκράτους πίνακα, φαίνεται, ὅτι καὶ περὶ τὰ ἰατρικὰ ἠσχολεῖτο ὁ ἀνήρ.

Πρὸς τὸν Νεόφυτον ἀπευθύνονται τέσσαρες ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου (1706—24).

Ἀζαρίας Τζιγάλας, ἐκ Θήρας· ἐδίδαξε τὰ γραμματικὰ ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ συνέθετο ἐν ἔτει 1717 *μονόστιχα παραινετικὰ πρὸς τοὺς ἐκλαμπρατάτους μπεϊζαδέδες τοῦ Μιχαὴλ Βοεβόδα* ([2]).

Πέτρος Κασιμάτης, Κερκυραῖος, ἰατροφιλόσοφος· ἐν ἔτει 1717 ἐπεμελήθη τῇ δαπάνῃ αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ *ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος*, καὶ συλλέξας ἐκ διαφόρων συνέθετο *Στοχασμοὺς ὠφελιμωτάτους*, τυπωθέντας Ἐνετίῃσι 1718.

Νικόλαος Γαβριηλόπουλος, Ζακύνθιος, συνέθετο *Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Γερασίμου*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1718.

Γεώργιος Παπαδόπουλος, ἱερεὺς ἐκ Σούδας τῆς Κρήτης, αἰχμαλωτισθεὶς καὶ ἀπαχθεὶς μετ' ἄλλων Κρητῶν καὶ Πελοποννησίων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐῤῥίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου μεταδοθέντος κατ' Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1718 λοιμοῦ, αὐτὸς ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη. Τούτου ἕνεκα συνέθετο *κανόνα παρακλητικὸν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον*, ἐκδοθέντα Ἐνετίῃσι 1772.

Βίκτωρ Δαράκης, ἐπιλεγόμενος Κλαπατσαρᾶς, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐχρημάτισε καλὸς ἱεροκῆρυξ. Συνέθετο *Ἀκολουθίαν τῆς ἐκ Κερκύρας διαβάσεως τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Νικολάου*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1719, ἀνατυπωθεῖσαν δ' ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1851. Πρὸς τούτοις καὶ *Ὕμνον εἰς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα* ([3]).

Στέφανος ὁ Ἀκαρνάν. Διήκουσεν Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον προεχειρίσθη ἐν ἔτει 1715 μητροπολίτης Σεῤῥῶν,

---

([1]) Ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τούτου ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σακκελίωνος ἐν Εὐαγγελικῷ Κήρυκι ὁ κατάλογος τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχῶν.

([2]) Παρανίκα Σχεδίασμα, σελ. 27.

([3]) Ὁ Κλαπατσαρᾶς εἶχε καὶ τρεῖς ἀδελφούς, ἐπίσης λογίους, ὡς λέγει ἐν προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθείσης Ἀκολουθίας. «Καὶ τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς, δηλαδὴ τὸν » λογιώτατον ἱεροκήρυκα Νικόλαον τὸν τῆς ἱερωσύνης στύλον, τὸν πράξει ἠθικῇ καὶ » πνευματικῇ θεωρίᾳ διαλάμποντα, τοὺς ἄλλους δύο ῥητορικωτάτους ἀδελφοὺς ἡμῶν » Γεώργιον καὶ Ἐμμανουήλ ».

εἰς διαδοχὴν τοῦ Ἀνθίμου. Διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου (1715—22), ποιήσαντος αὐτῷ καὶ τὸ ἑξῆς ἡρωελεγεῖον.

Στέψε θεὸς στεφάνοις Στέφανον τόνδ' ἀρχιερῆα
τῆδ' ἐν ἀπειρεσίοις οἷσι περιστέφεται.
Πλείοσι δ' αὖ μακάρων στέψει τερπνῷ ἐνὶ χώρῳ
τῷ γε ἐπουρανίῳ, ἄφθιτος ἔνθα βίος.

Συνέγραψε *Διδαχὰς* καὶ *ἐπιστολάς*, ἀνεκδότους, καὶ προτροπῇ αὐτοῦ ἐφιλοπονήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Ἀναστασίου ὁ *Φωσφόρος*.

Ἰωάννης Ἀγραφιώτης, ἐδίδαξεν ἐν τῇ Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, καὶ Βουκουρεστίῳ καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν λογικὴν τοῦ Αἰνεκκίου, καὶ τὸ διεξοδικώτατον λεξικὸν τοῦ Ἐῤῥίκου Στεφάνου.

Μάρκος Κύπριος, ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς, καὶ ἡρμήνευσε τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους (¹).

Καμπίτης Παπα-Φιλίππου ἐκ Ναούσης τῆς Μακεδονίας, πατὴρ Ἀναστασίου τοῦ διδασκάλου. Συνέγραψεν *Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Θεοφάνους*, ἐπίγραμμα εἰς τὴν Μαθηματικὴν ὁδὸν τοῦ Μπαλάνου, καὶ ἄλλα τινα.

Νικόλαος Ἱερόπαις ἐξ Ἀγράφων, συνέγραψε *Περὶ ἀμβλυωπίας*.

Καισάριος ἱερομόναχος, συνέγραψε Πασχάλιον αἰώνιον.

Ἰωάννης Βούλγαρις, Κερκυραῖος, ἐχρημάτισεν ἀρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας καὶ ὕστερον πρωτοπαπᾶς Κερκύρας. Ἀποτελῶν μέλος τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἀβλαβῶν (Illesi) συνέταξεν ἐν ἔτει 1720 *Ἆσμα λυρικὸν εἰς Μελέτιον Τυπάλδον* καὶ ἰταλιστὶ sonneto in lode della Græcia (²).

Φραγκίσκος Κολομπῆς, ἱεροδιάκονος ἐκ Κεφαλληνίας. Μέλος καὶ οὗτος τῆς τῶν Ἀβλαβῶν ἀκαδημίας ἔγραψεν *Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Παρἀγνου ᾠδάριον*, καὶ Sopra la gloriosa assunzione della beatissima Vergine sonneto (³).

Φραγκίσκος Γεράρδος Κρής· διατρίβων ἐν Βενετίᾳ τῷ 1720 καὶ καταλεγόμενος μετὰ τῶν Ἀβλαβῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἔγραψε λατινιστὶ ἐπίγραμμα εἰς Μελέτιον Τυπάλδον, καὶ ἑλληνιστὶ *ᾀσμάτιον εἰς τὴν Ἑλλάδα* (⁴).

(¹) Σοφ. Οἰκονόμου, Περὶ Μάρκου τοῦ Κυπρίου. Ἐν Ἀθήναις 1843.
(²) Κατεχωρήθησαν μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Ἄνθη Εὐλαβείας, τυπωθέντα ἐν Βενετίᾳ 1720, σελ. 17—20.
(³) Αὐτόθι, σελ. 21—22. (⁴) Ὁμοίως σελ. 29—30.

Ἀνδρέας Μυιάρης, Ἀθηναῖος, συνέγραψε καὶ ὁ Ἀβλαβὴς οὗτος ἀκαδημαϊκὸς *εἰς τὴν ἔνδοξον μετάστασιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου παίγνιον ποιητικὸν κατὰ μίμησιν τοῦ σοφοῦ Ἀνακρέοντος, εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος ἐπίγραμμα*, καὶ τρίτον δίστιχον (1).

Ἀντώνιος Λάνδος Κρής, Ἀβλαβής, συνέταξε — Sopra la gloriosa assunzione della beatissima Vergine sonneto, *καὶ εἰς τὴν πανήγυριν τῆς Θεομητορικῆς μεταστάσεως ἐπίγραμμα* (2).

Ἕκτωρ Σιγοῦρας Ζακύνθιος, Ἀβλαβής· συνέγραψε λατινιστὶ — ad B. V. in coelun assumptam epigramma, καὶ ἑλληνιστὶ *ᾆσμα σαπφικὸν εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Παρθενομήτορος* (3).

Ἐμμανουὴλ Κουερίνης, Ζακύνθιος, Ἀβλαβής, ἐποίησεν ἰταλιστὶ ἀσμάτιον εἰς Τυπάλδον, καὶ ἑλληνιστὶ *εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Παναμώμου ἐπίγραμμα* (4).

Ἰωάννης Λαμπίδιος, Κρής, μέλος τῆς τῶν Ἀβλαβῶν ἀκαδημίας, συνέθετο ἑλληνιστὶ ἀσμάτιον, καὶ λατινιστὶ — in laudem Deiparae in coelum assumptae epigramma (5).

Λαυρέντιος Βενέριος, Κρής, Ἀβλαβὴς ἀκαδημαϊκός, ἐποίησεν ἀσμάτιον ἐνδεκασύλλαβον *εἰς ἕνα ἄμουσον ὁποῦ ἐλόγιαζε τὰ ψάλλῃ εὔμορφα* (6).

Νικόλαος Βουβούλιος, Κρής· σπουδάσας ἐν Παταβίῳ τὰ ἰατρικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα, ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ συμπατριώτου του Νικολάου Παπαδοπούλου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ὕστερον ἐδίδαξε δημοσίως ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας (1687 — 90). Ἔγραψε διάφορα ἐπιγράμματα εἰς τὰ συγγράμματα Βλάχου, Παπαδοπούλου, καὶ ἐξέδοτο τὸν ὑπὸ πάπα Ζαχαρίου ἐξελληνισθέντα βίον τοῦ μεγάλου Βενεδίκτου, προτάξας ἑλληνιστὶ ἐπίγραμμα καὶ προλεγόμενα. (Vita Latino-Graeca S. P. Benedicti, Venetiis 1723). Ὁ Βουβούλιος ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ἰάκωβον Γράνδην τὸ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας Ὀρσίνη Τζάφα χρυσόβουλλον Συμεὼν τοῦ Σέρβου δημοσιευθὲν μετὰ ἰταλικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ εἰς τὸ περὶ Λευκάδος καὶ Πρεβέζης πονημάτιον τοῦ Γάνδη.

Νικόλαος Τριαντάφυλλος, Κερκυραῖος, συνέγραψεν ἀκολουθίαν περὶ

(1) Αὐτόθι, σελ. 31—33.
(2) Ὁμοίως, σελ. 34—35.
(3) Αὐτόθι, σελ. 26—27.
(4) Ὁμοίως σελ. 35—37.
(5) Αὐτόθι σελ. 38—40.
(6) Ὁμοίως σελ. 41.

τοῦ ἐν ἔτει 1530 γενομένου θαύματος διὰ τῆς Θεοτόκου Κασσιοπίας, καὶ ὁμοίας τῶν μαρτύρων Πίστεως, Ἐλπίδος, Ἀγάπης, καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν Σοφίας, ὡς καὶ μεγαλυνάρια εἰς διαφόρους ἑορτάς. Ἐτυπώθησαν πάντα ὑπὸ τὸν τίτλον *Ὑμνολογίδιον* ἐν Βενετίᾳ 1724.

Κωνσταντῖνος Γορδάτος, ὁ ἐπονομαζόμενος *Λίλας*, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, καὶ συνέγραψε συνταγμάτιον περὶ τῆς *τῶν Σφαιρῶν χρήσεως*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1710, προοίμιον εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ τοῦ Χρυσάνθου (1728), καὶ *Σύνοψιν τῆς ἱερᾶς θεολογίας*. Κατὰ Βλαστὸν εἶχε συναθροίσει ὅλας τὰς ἐκδόσεις τοῦ Ἄλδου Μανουτίου.

Μπαλάνος Ῥίζος, ἐποίησεν ἐπιγράμματα εἰς τὴν Γεωγραφίαν Μελετίου.

Χριστόφορος Ἐμποροκομήτης, ἱερομόναχος ἐξ Ἰωαννίνων, συνέγραψεν *ἐγχειρίδιον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος* εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τοῦ παμφρονος Παπαδοπούλου γραφέντων, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ 1728.

Παρθένιος Κατζιούλης, Ἰωαννίτης ἱεροδιδάσκαλος, συνέλεξε καὶ ἐξέδοτο τῷ 1725 *Ἀπανθίσματα ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ φιλοσόφων*, πρὸς δὲ καὶ *Παροιμιαστήριον*. Ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1730.

Γεώργιος Μάρκου Ζωγράφος, Πελοποννήσιος, ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1727 καὶ 1729 ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθεῖσαν *Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἄργους*, προτάξας προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὴν πατρίδα του Πελοπόννησον.

Θεόκλητος ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἄθωνι μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἀνὴρ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, ἀκμάζων περὶ τὸ 1730 ἔτος· συνέγραψεν ἐν σχήματι διαλόγου *Κόσμον καὶ Ψυχήν*.

Ζωσιμᾶς Περιστιάνος, Κεφαλλὴν, ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ κατὰ Μαζαράκην, ἐχρημάτισε βιβλιοθηκάριος ἐν Παταβίῳ καὶ καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου τῆς ἁγίας Ἰουστίνης. Συνέγραψε, κατὰ Ζαβίραν, βιβλίον κατὰ τῶν λατινικῶν ἀζύμων.

Ἀναστάσιος, ἐχρημάτισε, κατὰ Ζαβίραν, διδάσκαλος ἐν Καστορίᾳ, ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη, τὴν ἀδελφὴν Χρυσάνθου τοῦ ἐκεῖ μητροπολίτου, ὕστερον δ' ἐν Βουκουρεστίῳ. Συνέγραψε *κατὰ Λατίνων*.

Ἀντώνιος Κομοῦτος Ζακύνθιος, ἀνὴρ οὐχὶ εὐκαταφρονήτου παιδείας, συνέγραψε—Il maestro disingannato, ossia risposta all'apologia del molto Reverendo padre Antonio Pozzo di borgo, o minore Con-

pentuale, maestro di Sacra Teologia ec. et in cui sostiene conformarsi meglio all'instruzione di Gesù Cristo il rito dei Latini consegrando la santissima Eucharistia in pane azzimo. (ἐξεδόθη ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1736).

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Δημήτριος Κομοῦτος* ἔγραψε λατινιστὶ ἑκατόστιχον ἐγκώμιον Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ([1]).

Ἀθανάσιος Δορόσταμος, ἀρχιμανδρίτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας συνέγραψε τῷ 1737 περὶ τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Πασχάλης Καρυοφύλλης, συνέγραψε λατινιστὶ διατριβὴν περὶ τῶν παρὰ τὴν Μηχάδιαν Ἡρακλείων λουτρῶν (Dissert. Epist. de Thermis Herculanis in Dacia. Viennæ 1737) ([2]).

Νικόλαος Στεφανόπουλος, καταγόμενος ἐκ τῶν εἰς Κορσικὴν μεταναστευσάντων Μανιατῶν, συνέγραψεν ἐν ἔτει 1738 λεπτομερῆ ἔκθεσιν περὶ τῆς εἰς Κορσικὴν Ἑλληνικῆς ἀποικήσεως τῶν συμπατριωτῶν του, ἐκδοθεῖσαν ἐν παραρτήματι Πανδώρας (1865) μετὰ προλεγομένων Γρηγορ. Παπαδοπούλου.

Γεράσιμος Βυζάντιος, γενόμενος μαθητὴς Μακαρίου τοῦ Πατμίου, ἐδίδαξεν ἐν Κρήτῃ, καὶ πρὸ πάντων ἐν Πάτμῳ, ὅπου καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ἐν ἔτει 1740 παθὼν ἐκ λιθιάσεως. Συνέγραψε πολλά, ἐξ ὧν ἐξεδόθη τὸ *εἰς τὸ Τέταρτον τῆς Γραμματικῆς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ ὑπόμνημα*, ἐν Βενετίᾳ 1757, καὶ 1804.

Βασίλειος Κουταλινός. Ἐγένετο καὶ οὗτος μαθητὴς Μακαρίου καὶ ὕστερον τοῦ προῤῥηθέντος Γερασίμου, καὶ ἐδίδαξεν εὐδοκίμως ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Πάτμῳ· ἀποθανὼν δὲ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1740 συνετάφη μετὰ τοῦ διδασκάλου του Γερασίμου. Τούτου σώζονται ἐν Πάτμῳ ἐπιστολαί, καὶ διάφορα θεολογικὰ καὶ φιλολογικὰ συνταγμάτια.

Κωνσταντῖνος Νικολάου Καντακουζηνός, ἐν ἔτει 1740 μετέφρασεν ἐκ τοῦ σλαβωνικοῦ *Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου μανδυλίου*, ἐκδοθεῖσαν Ἐνετίησι 1745.

Ἐμμανουὴλ Ῥωμανίτης Κρής, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *Πνευματικὸν διδάσκαλον*, καὶ *Μετανοοῦντα διδασκόμενον*, ἐκδοθέντας Ἐνετίῃσι 1742, καὶ 1772.

([1]) Κατραμῆ, ἱστορικαὶ διασαφήσεις ἐπὶ τῆς πατρίδος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως σελ. 94.

([2]) Ἀθανασίου Αὔτσικα, τὰ παρὰ τὴν Μηχάδιαν Ἡράκλεια λουτρά, ἐν Γαλαζίῳ 1867, σελ. 6.

Μακάριος Μαριδάκης, ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἀρχιεπίσκοπος προχειρισθεὶς Χριστιανουπόλεως ἔγραψε λόγους περὶ Προορισμοῦ, περὶ Ἐκκλησίας, τῶν ἱερῶν κανόνων κλπ. ἐκδοθέντας ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῇ 11 Αὐγούστου 1743 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Βίβλος ὁδηγὸς τῆς Ἀληθείας* καὶ *λόγους πανηγυρικοὺς καὶ ἐγκωμιαστικοὺς εἰς ἐπισήμους ἑορτάς*, τυπωθέντας ἐν Βενετίᾳ 1783.

Ἀλέξανδρος Καγγελάριος, Ἀθηναῖος, ἰατροφιλόσοφος. Διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐχρημάτισε διορθωτὴς τῶν ἐκεῖ τυπογραφείων, καὶ ἰδίως Ἀντωνίου τοῦ Βόρτολι, ἐπιστατήσας ὡς τοιοῦτος εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ λογικοῦ ὑπομνήματος Κορυδαλλέως (1729), Βίου Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1737), Ψαλτηρίου (1744), Γραμματικῆς Μαυροκορδάτου (1745), Μηναίου Φεβρουαρίου (1755), Παρακλητικῆς (1758). Μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ τὴν *Παλαιὰν Ἱστορίαν* τοῦ Ῥολλίνου (1750), ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *Περὶ τῶν μυθολογουμένων θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων* (1757), καὶ μετήνεγκεν εἰς τὸ ἰταλικὸν τὴν *Ἱστορίαν τοῦ Μωάμεθ*.

Σωφρόνιος Πάγκαλος, ἐπίσκοπος Κυθήρων, ἐν ἔτει 1744 συνέθετο *Ἀκολουθίαν εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Θεοτόκου τῆς Μυρτιδιωτίσσης γενόμενον θαῦμα*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ (1747), ἐν Κωνσταντινουπόλει (1811), ἐν Σμύρνῃ (1847), καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ (1849).

Ἱερόθεος ὁ Ἰβηρίτης. Ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ τῷ 1686, καὶ ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, καὶ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἐγκρατής. Τὸν μονήρη ποθῶν βίον ἦλθεν εἰς τὴν ἐν Ἄθωνι μονὴν τῶν Ἰβήρων καὶ ἐνταῦθα ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1745. Συνέγραψε κατὰ τῆς *αἱρέσεως τοῦ Μολίνου*, (¹) καὶ μετέφρασεν ἱκανοὺς λόγους Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, τυπωθέντας μετ' ἄλλων αὐτοῦ μεταφράσεων ἐν Βενετίᾳ 1720.

Θωμᾶς Βελάστης, Χῖος. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ῥώμῃ κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ συνέγραψε — De litterarum Græcorum pronuntione (Romæ 1751, Pragæ 1770) — *Περὶ Θυμοῦ*, διὰ στίχων (ἐν Ῥώμῃ 1747). Μετέφρασεν *Ἀνάπαυσιν τῆς Καρδίας* τοῦ Ἰησουίτου Ἀλφόνσου Ῥοδρίγου ἐκδοθεῖσαν ἐν Ῥώμῃ 1746 (²).

(¹) Νικοδήμου, Ἀκολουθία ἀσματικὴ τῶν ἐν Ἄθωνι διαλαμψάντων θεοφόρων πατέρων.

(²) Ἐξεδόθη καὶ διὰ λατινικῶν στοιχείων, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθολικῶν — Anapausis tis cardias is to ajon thelima tu theu, parà tu patros Thoma Stanislau Velasti tis tu Iisu Sindrofias, Didascalia malista sinathrismeni ec tu pateros Alfonsu Rodriquez tis autis Sindrofias. Is ofelian ton Chioton. Romæ 1746.

Κωνσταντῖνος Μοσχοπολίτης, ἱερομόναχος ἐκ τῆς πλησίον τῆς Μοσχοπόλεως μονῆς τοῦ Ἁγίου Ναοὺμ, ἀνὴρ, κατὰ Ζαβίραν, εὐλαβὴς καὶ σεβάσμιος, καὶ λίαν ἐναρέτου πολιτείας. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ἑλληνικῆς τυπογραφίας, καὶ ὕστερον προσκληθεὶς ἦλθεν εἰς Μίσκολψ τῆς Οὐγγαρίας ὡς ἐφημέριος τῶν ἐκεῖ παροικούντων ὀρθοδόξων. Συνέγραψε *Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, ἐκδοθὲν ἐν Μοσχοπόλει 1746, καὶ *Συνταγμάτιον περιέχον ἐν αὐτῷ ἐρωταποκρίσεις λίαν ἐπωφελεῖς κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν ἁπλῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ εὑρισκομένων πραγματευτῶν. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ ἁγίου Ναοὺμ ἐν τῷ Λιβανίσκῳ Διαβόλεως κειμένῳ ἐν Βοσκοπόλει.*

Διονύσιος Κόνταρης, ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι, καὶ ἐχρημάτισεν ἐν πρώτοις ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ ἀρχιεπίσκοπος Λευκάδος. Συνέθετο *Λόγον ἐγκωμιαστικὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος*, ἐκδοθέντα Ἑνετίῃσι 1747.

Ἰωάννης Λαζαρόπουλος, Λευκάδιος, ἐκδοὺς τὸν ἄνω λόγον τοῦ Κόνταρη προσεφώνησεν εἰς τὸν κόμητα Ἀνδρέαν Κάσην.

Ἄγγελος Σουμάκης, Ζακύνθιος. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Παταβίῳ, καὶ ἔγραψε *Μεγαλυνάριον εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου*, τυπωθὲν ἐν τέλει τῆς ἐν ἔτει 1748 ἐκδοθείσης ἐν Βενετίᾳ ἀκολουθίας περὶ τοῦ αὐτοῦ θαύματος.

Σταῦρος Μουλαΐμης ἐξ Ἰωαννίνων, ἰατροφιλόσοφος ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ. Συνέγραψεν *ἀντιδοτάριον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ἰοβόλων ὄφεων*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ.

Συμεὼν Ἁγιοταφίτης, ἐξέδοτο ἐν Βιέννῃ 1749 *Προσκυνητάριον τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.*

Δημήτριος Βόδας, ἐξ Ἰωαννίνων, ἱεροκήρυξ, ἔγραψεν *ἐπιτομὴν θεολογίας, καὶ λόγους ῥητορικούς.*

Ἰωνᾶς Κοντός. Ἐγεννήθη ἐν Λειβαδίῳ τῆς Θεσσαλίας, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον ἠσκήτευεν ἐν τῇ μονῇ Σπαρμοῦ, ὅθεν ἐπωνομάζετο καὶ *Σπαρμιώτης*. Ἐχρημάτισε μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Πεζάρου, καὶ ἐδίδαξεν ἐν Βελβενδῷ, Λειβαδίῳ, Ῥαψάνῃ καὶ Θεσσαλονίκῃ. Ἐν ἔτει 1750 συνέγραψε *κατὰ συγκειμενιανῶν, ἤτοι κατὰ τῶν ἐγκαταγηρασκόντων δεισιδαιμόνως εἰς τὰ παρ' αὐτοῖς λεγόμενα συγκείμενα τῆς γραμματικῆς*, καὶ μεθηρμήνευσεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὰ ὑπὸ

Σπυρίδωνος Ἀσάνη μεταφρασθέντα *Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας* τοῦ Καΐλλου, ἐκδοθέντα Ἐνετίῃσι 1797.

Νεκτάριος Τέρπου, Μοσχοπολίτης, ἱερομόναχος. Συνέγραψε *βιβλίον καλούμενον Πίστις*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1755, καὶ συνέλεξεν ἐκ διαφόρων πατέρων καὶ ἰδίως τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου *ζητήματα θεολογικὰ κατ' ἐρωταπόκρισιν* τυπωθέντα Ἐνετίῃσι 1779.

Νικόλαος Στίγνης, ἐξ Ἰωαννίνων, εἰδήμων, κατὰ Ζαβίραν, τῆς ἑλληνικῆς, πεπαιδευμένος εἴς τε τὴν θύραθεν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς θεολογίαν, καὶ γραμματικὸς οὐδενὸς τῶν τότε δεύτερος. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν Μοσχοπόλει περὶ τὸ 1724, ἐν δ' ἔτει 1750 ἀπεβίωσε. Ἔγραψεν *ἐπιγράμματα εἰς ἀντιδοτάριον* Σταύρου τοῦ Μουλαίμου.

Γερμανὸς Κρητικός, ἱερομόναχος ἐκ τῆς ἐν Ὀλύμπῳ μονῆς τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἦν, κατὰ Ζαβίραν, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, ἀραβικῆς, τουρκικῆς, καὶ ἀλβανικῆς, καὶ μουσικὸς ἔξοχος. Μετέφρασεν ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν τὴν *γραμματικὴν τοῦ μεγάλου βεζίρου Ἰβραΐμ*, καὶ συνέγραψε *Ἀλβανικὴν γραμματικήν*, καὶ *περὶ Κρητικῆς μουσικῆς*. Ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1760.

Ἰγνάτιος Κέμιζος ἐκ Μονεμβασίας, μονάζων ἐν Ἄθωνι ἔγραψεν *ἐπίγραμμα εἰς τοὺς Ἐλέγχους Διαμαντῆ τοῦ Ρυσσίου* (1748), καὶ ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1748 γενομένην ἐν Βενετίᾳ, δαπάνῃ Χριστοφόρου τοῦ Αἰτωλοῦ, δευτέραν *ἔκδοσιν* τοῦ *Προσκυνηταρίου τοῦ Ἄθωνος* Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, προσθεὶς ἐπίγραμμα καὶ διεξοδικωτέραν περιγραφὴν τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Ἡ τοῦ Κεμίζου ἔκδοσις ἀνετυπώθη ἀπαραλλάκτως ἐν Βενετίᾳ (1857) ὑπὸ Σπυρίδωνος Βελούδου.

Βικέντιος Κορνάρος Κρὴς στιχουργός. Ἐποίησε τὸν πασίγνωστον Ἐρωτόκριτον, ἐκδοθέντα Ἐνετίῃσι 1756, 1772 καὶ ἀπειράκις μέχρι τοῦδε.

Τρύφων ἐκ Μετζόβου, ἱερομόναχος. Ἐδιδάχθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἰωαννίνοις παρὰ Μπαλάνῳ, ὕστερον δ' ἐν Πάτμῳ, καὶ ἐπὶ τέλους μεταβὰς εἰς Πατάβιον ἐξεπαιδεύθη τὰ φιλοσφικὰ καὶ μαθηματικά. Ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Μετζόβῳ, μεταφράσας τὴν *Λογικὴν τοῦ Γενουησίου*, καὶ συγγράψας *Περὶ Ψυχῆς τῶν ζώων*.

Χριστοφόρος Αἰτωλός, συνέγραψε, διὰ προτροπῆς τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, κατὰ *Λατίνων περὶ ἀναβαπτισμοῦ*.

Γεώργιος Κωνσταντίνου ἐκ Ζαγορίου ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰωαννίνοις

καὶ ὕστερον ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν ἔτει 1749 διαμένων ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν *Μαθηματικὴν Ὁδὸν* τοῦ Μπαλάνου, συνέγραψε *Λεξικὸν Τετράγλωσσον*, πολλάκις ἐκδοθὲν, καὶ μετέφρασε *Παγκόσμιον Ἱστορίαν* (1759). Ὁ Κωνσταντίνου ἦν ἐκ τῶν τὰ πρῶτα ἐν τοῖς γράμμασι φερόντων τότε Ἑλλήνων, τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν λεξικὸν ἐγένετο πολλῆς καὶ μεγάλης ὠφελείας πρόξενον.

Ἀνανίας ἐκ Δημιτσάνης. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον προεχειρίσθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1750 μητροπολίτης Λακεδαιμονίας, γράψας κατὰ Μάρτιον τοῦ 1755 *κατάλογον τῶν μητροπολιτῶν Λακεδαιμονίας μετά τινων ἱστορικῶν εἰδήσεων περὶ Σπάρτης* (¹).

Ἰωάννης Ἀνδρέα Τυπάλδος Κεφαλλὴν ἐξεπαιδεύθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἔγραψε—**la guida alla vera chiesa di Gesù Cristo, proposta principalmente di segnati di Fozio** (²).

Ἀθανάσιος Ἰβηρίτης, συνέγραψε *βίον καὶ ἀκολουθίαν τοῦ νεομάρτυρος Νικήτα, τοῦ ἐν ἔτει 1754 ἀθλήσαντος.*

Νικηφόρος ἱεροδιάκονος, συνέγραψε *βίον καὶ ἀκολουθίαν τοῦ νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ νέου, τοῦ ἐν ἔτει 1754 ἀθλήσαντος.*

Ἰάκωβος Ἀναστασίου, ἱεροδιδάσκαλος ὁ Πάτμιος. Ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1755 Ἐνετίησιν ἐκδοθεῖσαν ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου.

Νικόλαος Κύρκος, συνέθετο *ἀκολουθίαν τοῦ νεομάρτυρος Νικολάου*, τυπωθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1757 καὶ 1771.

Καλλίνικος ὁ Δ'. Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορᾷ τῆς Θεσσαλίας, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Προϊλάβου, καὶ ἐν ἔτει 1757, ἐξωσθέντος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κυρίλλου τοῦ Ε', προεβιβάσθη ὁ Καλλίνικος οἰκουμενικὸς πατριάρχης, Δ' προσωνυμούμενος. Ἀλλὰ μετὰ ἓξ μηνῶν καὶ ὀκτὼ ἡμερῶν θορυβώδη πατριαρχίαν ἐξέπεσε καὶ οὗτος τοῦ θρόνου, διαδεχθεὶς ὑπὸ Σεραφεὶμ Β'. Μετὰ τοῦτο ὁ Καλλίνικος ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του διήνυσεν ἐνταῦθα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του.

Συνέγραψε *Κατάλογον τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχῶν, λογογραφικὴν ἀντίῤῥησιν κατὰ τῆς βίβλου Εὐσταθίου καὶ Χριστοφόρου Καλοῦ, ποιήματα κλπ.*

(¹) Buchon Recherches historiques sur la principauté Française de Morée, tom. I, σελ. LXXVII—XXX.

(²) Rodotà Storia del rito Greco III.

Τιμόθεος Κυριακόπουλος, Χῖος ἱερομόναχος· ἐφιλοπόνησε *προσαγωγὴν τῆς Χριστιανικῆς κατηχήσεως*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ 1759.

Κοσμᾶς Ἐπιδαύριος, ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Ἄθωνι μεγίστης Λαύρας, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ θερμὸς τῆς ἐθνικῆς δόξης ζηλωτής· συνέστησε διὰ τοῦ ἐκ Θάσου Δούκα Σωτήρη Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐν Ἄθωνι, ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ ὁποίου ἀπελύθη ἐν ἔτει 1759 ἡ ὑπὸ Καυσοκαλυβίτου φιλοπονηθεῖσα *Ἐκλογὴ τοῦ Ψαλτηρίου*, ἐν ᾗ προτάσσεται ἑλληνιστὶ προσφώνησις τοῦ Κοσμᾶ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον.

Νεράντζιος Ματραπεζόπουλος, Σιατιστεύς· ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολὺ προεστὼς ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι, καὶ μετέφρασεν ἐκ τῆς τουρκικῆς τὸ *Κοράνιον*.

Ἰάκωβος Βαλιούλιας, ἐξ Ἰωαννίνων, ἱερεύς, συνέγραψε διὰ στίχων *βίον Γρηγορίου μητροπολίτου Ἰωαννίνων*.

Διονύσιος Τραπεζούντιος, ἀρχιεπίσκοπος Χαλδίας. Ἀκμάζων περὶ τὸ ἔτος 1760 συνέγραψεν *Ἱστορίαν τοῦ Σουμελᾶ*, τυπωθεῖσαν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν ἔτει 1769, καί τινα *ἰδιόμελα εἰς τοὺς ἁγίους Βαρνάβαν καὶ Σωφρόνιον*, συνεκδοθέντα τῇ ὑπὸ Καυσοκαλυβίτου συνταχθείσῃ ἀκολουθίᾳ.

Μεθόδιος Ὀλυμπιώτης, ἱερομόναχος ἐξ Ἀγυιᾶς. Ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῶν ἐν Βρατισλαβίᾳ ὀρθοδόξων, καὶ μετήνεγκεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν *Κατήχησιν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1766 μετά τινων ὑποσημειώσεων καὶ μικρᾶς ἑρμηνείας τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Ἀλέξανδρος Χύνας, ἀπεβίωσεν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1760, καὶ συνέθετο νομικόν τι σύγγραμμα.

Χριστοφόρος Ἀρτινός, μοναχός. Ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ τῷ 1730, καὶ ἤκουσεν Εὐγενίου ἐν Ἄθωνι καὶ Κωνσταντινουπόλει, ὕστερον δ' ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ πατριάρχου Σεραφείμ, πεμφθεὶς κατόπιν διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ. Ὕστερον ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ Νέᾳ Σκήτῃ, μετέβη εἰς τὴν τοῦ Προδρόμου, ἄνω τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὅπου συνέγραψε διάφορα μελῳδικὰ ᾄσματα, καὶ *σύνοψιν πάντων τῶν ἱερῶν κανόνων*.

Σταμάτιος Παπᾶς ἐκ Κουρνοφωλεᾶς· ἐδίδαξεν ἐν Ἀνδριανουπόλει (1738), καὶ ἀπέθανε τῷ 1763, συγγράψας *Γυμνάσιον ἀπερίεργον*.

Θεοφάνης Ναουσαῖος ἱερομόναχος, ἔγραψε *μεγαλυνάρια εἰς τὸ ἱερὸν Λείψανον τοῦ ἁγίου Θεφάνους*, τυπωθέντα ἐν τέλει τῆς ἐν Βενετίᾳ

τῷ 1764 ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου του Πολυκάρπου Παπᾶ Δημητρίου ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου.

Ἀνανίας Ἀντιπάριος διάσημος γραμματικὸς διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει (1752) καὶ συγγράψας *Σπλάγχνον Γραμματικῆς*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ 1764.

Παρθένιος Πελοποννήσιος, ἱεροδιάκονος καὶ ἱεροδιδάσκαλος, συνέθετο *Προσκυνητάριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1765, μετέφρασε διαφόρους λόγους τοῦ Χρυσοστόμου, οὓς *Μαργαρίτας* ἐπονομάσας ἐξέδοτο Ἑνετίησι 1764, καὶ συνέλεξε *Σύνοψιν ἢ ἐξήγησιν πάντων τῶν ἱερῶν κανόνων* ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐκδοθεῖσαν.

Παχώμιος Τυρναβίτης, μοναχός, ἐπεμελήθη τὴν ἐν ἔτει 1764 πρώτην ἔκδοσιν τῶν Μαργαριτῶν.

Ἱερεμίας Καβαδίας, Κερκυραῖος, συνέγραψεν *Ἄνθη ἀειθαλῆ* ἐκδοθέντα ἐν Λειψίᾳ τῷ 1766, καὶ ἐπίγραμμα εἰς τὰς διδαχὰς τοῦ μαθητοῦ του Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη.

Λάζαρος Σκρίβας, ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι, καὶ ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου τοῦ Μαυροκορδάτου, διδάξας καὶ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀπεβίωσε δ' ἐν ἔτει 1767 ποιήσας ἐπιγράμματα, καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ βλαχικοῦ *ἱστορίαν σύντομον, οὐ παράλληλον, τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας καὶ Μολδαβίας*.

Ἰωάννης Στάνος, ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων συνέγραψε τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1767 εἰς τόμους ἕξ.

Γρηγόριος ὁ Δυρραχίου. Συνέγραψεν *ἀκολουθίαν Κυρίλλου, Κλήμεντος, Μεθοδίου καὶ Ναοὺμ*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Μοσχοπόλει, *περὶ ἡμερῶν, μηνῶν καὶ χρόνων, παρακλητικὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Ναοὺμ καὶ λόγους διαφόρους*, καὶ μετέφρασε τὴν *Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην* εἰς τὸ ἀλβανικόν, ἣν ἐτύπωσε διὰ στοιχείων, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐφεῦρε.

Ἱερεμίας ὁ Κρής. Ἐγεννήθη ἐν Κυδωνίᾳ, καὶ περιῆλθε χάριν σπουδῆς τὴν Γερμανίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Ἦν ἀρχιμανδρίτης τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ προτροπῇ Κυρίλλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου μετέφρασε τὴν *Κλίμακα* ἐκδοθεῖσαν Ἑνετίησι τῷ 1774, καὶ συνέγραψε *περιγραφὴν συντόμως ἐκθέτουσαν τὰ ἐπισημότερα τοῦ ἁγίου Ὄρους μεγαλεῖα*, πρὸς δὲ καὶ *ἀκολουθίαν τῆς μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης*, τυπωθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1768.

Ἀνθιμὸς Ἱερομόναχος, ἐξεπόνησε *Παρακλητικὴν τῆς ὅλης ἑβδομάδος*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1768, πρὸς δὲ καὶ *εὐχὰς πασῶν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν*, τυπωθείσας Ἐνετίῃσι 1792.

Στέφανος Καραϊωάννου, Ἰωαννίτης ἀκμάζων περὶ τὸ 1768 μετέφρασε τὴν *Ἱστορίαν τῆς Ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς*.

Χρύσανθος ὁ Κύπριος, πρωτοψάλτης τῆς νήσου. Συνέθετο *ἀκολουθίαν Μιχαὴλ Συνάδων*, τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι 1769, καὶ ἐκδοὺς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν *ἀκολουθίαν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου*, προσέθετο *κανόνα παρακλητικὸν εἰς τὸν τίμιον Σταυρὸν*, δύο *ἀκολουθίας τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου*, καὶ δύο *κανόνας τῆς Θεοτόκου*.

Ἰωάννης Φραγκόπουλος, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐχρημάτισε διερμηνεὺς καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρωσσικῆς πρεσβείας. Μετέφρασε τὰς *Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου*.

Ἱερόθεος Πελοποννήσιος, ἱερομόναχος. Ἐδίδαξεν ἐν Σκοπέλῳ καὶ ἔγραψεν *ἐξήγησιν εἰς τὴν ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους*, *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς* κλπ.

Σπυρίδων Παπαδόπουλος, ἱεροδιάκονος. Μετέφρασε τὴν *Ἱστορίαν τοῦ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων πολέμου*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770.

Γρηγόριος Ἁγιοπαυλίτης, ἀρχιμανδρίτης. Συλλέξας ἐκ διαφόρων συνέθετο καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770 *Ὑμνολόγιον* περιέχον τὴν *Παρακλητικὴν ἀκολουθίαν εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν*, τοὺς *ΚΔ' Οἴκους πρὸς τὴν νοητὴν σκάλαν*, καὶ ἄλλας τινας εὐχάς.

Παρθένιος ὁ Παλαιῶν Πατρῶν. Μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν συνέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ *ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον τῷ ὑψηλοτάτῳ Ποτμεκίνῳ τῷ πάνυ*, καὶ *προσφώνημα τῇ Αἰκατερίνῃ Β'*, ἐκφωνηθὲν τῇ 2 *Ἀπριλίου* 1770, ἐκδοθέντα μετὰ ῥωσσικῆς μεταφράσεως τοῦ Σιτζκαβὲζ ἐν τῷ Ζ' τόμῳ τῆς Ῥωσσικῆς βιβλιοθήκης.

Κύριλλος Πετραῖος, Πελοποννήσιος ἱερομόναχος, ἐχρημάτισε προηγούμενος τῆς ἱερᾶς Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὕστερον δὲ μετέβη εἰς Βλαχίαν. Συνέγραψεν *ἑρμηνείαν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν— περὶ τῶν ἐν διαφόροις τόποις εὑρισκομένων πραγμάτων, οἷον ὑφασμάτων, καρπῶν, μετάλλων, καὶ ἑτέρων ἐν σχήματι μελῳδικῶν κανόνων— ἱστορίαν τῆς ἱερᾶς Λαύρας— καὶ ἱστορίαν διὰ στίχων πολιτικῶν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ*.

Λαδίκης, διατρίβων ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770 συνέγραψε *περὶ τῶν πέντε διαφορῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἢ κατὰ Λατίνων*.

Νικόλαος Παπαδόπουλος ἐκ Ζαγορίου, συνέγραψεν *ἐμπορικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν*.

Ἀντώνιος Παλλαδοκλῆς, Μιτυληναῖος, ἐχρημάτισε πρόξενος τῆς Ῥωσσίας ἐν Δαλματίᾳ, καὶ συνέθετο ᾠδὰς ἰαμβικῷ καὶ ἡρωϊκῷ τῷ μέτρῳ *εἰς Ἀλέξιον Ὀρλώφ, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν στολὴν*, καὶ *εἰς Γρηγόριον Ὀρλώφ*, τυπωθείσας ἐν Πετρουπόλει τῷ 1771.

Ἰωάννης Ἀδάμης, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τὴν *Φαρμακολογίαν τοῦ Σαμουὴλ Μαδάη*.

Σταῦρος Φρονιμόπουλος, ἐκ Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου, συνέταξε στιχηρὸν προσφώνημα εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Σινᾶ Κύριλλον, ἐκδοθὲν μετὰ τῆς ἐν ἔτει 1773 Ἐνετίῃσι τυπωθείσης περιγραφῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ.

Ἰωάννης Δονᾶς Κερκυραῖος, ἰατροφιλόσοφος, συνέγραψεν ἀνατροπὴν τῶν περὶ Ἑλλήνων λῃρημάτων τοῦ ἀββᾶ Κομπανιώνη, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον Φραγκίσκου Καπακέλλου — Lettera di un Marchese Francesco Albergati Capacelli, in apologia del Sign. Ab. Compagnoni quella che verte sulla conformità da lui ultimamente scoperta infra Ebrei e Greci. Lipsia 1773. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Δονᾶ ἐξελληνισθὲν ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ 1802.

Σταμάτιος Μπεκελλίδης, ἐκ Βεῤῥοίας τῆς Μακεδονίας, συνέθετο *ἐπίγραμμα εἰς Θεόφιλον Καμπανίας τὸν ἐν ἔτει 1773 ἐν Βεῤῥοίᾳ ἐπιδημήσαντα*, ἐκδοθὲν ἐν Ταμείῳ Ὀρθοδοξίας.

Ἰωάννης Θεολόγητος ἐκ Καστορίας, ἔγραψε *ποίημα νουθετικὸν* τυπωθὲν ἐν τέλει τοῦ Ἐπιστολαρίου (Βενετίᾳ 1773, καὶ Λειψίᾳ 1782), καὶ *Τιμολόγιον* ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1766· πρὸς τούτοις *δύο νουθετικὰ ποιήματα πρὸς τοὺς ἐμπορευομένους*, συνεκδοθέντα.

Θεόδωρος Χατζῆ-Φιλιππίδης ἐξ Ἐλμπασανίου τῆς Ἠπείρου, συνέθετο μεγαλυνάρια εἰς τὸν ἅγιον Βλαδίμηρον, ἐκδοθέντα μετὰ τῆς ἀκολουθίας.

Κύριλλος Σινᾶ ἀρχιεπίσκοπος, συνέθετο *ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ 1776, καὶ *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς εἰς τὸν ἅγιον ἐκφωνηθέντας ἐν Νεαπόλει* τῷ 1774, καὶ συνεκδοθέντας τῇ ἀκολουθίᾳ.

Ἰωακεὶμ Πάριος, ἱερομόναχος, ἔγραψε *μαρτύριον καὶ ἀκολουθίαν Ἀντωνίου τοῦ νέου τοῦ ἐν ἔτει 1774 ἀθλήσαντος.*

Μεταξόπουλος, γεννηθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Παῦλος ἐν τοῖς κοσμικοῖς καλούμενος μετωνομάσθη Παρθένιος διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Ἐμαθήτευσεν ἐν Καφᾷ τῆς Ταυρικῆς παρὰ τῷ διδασκάλῳ Παπα-Κυριαζῇ καὶ τῷ ἱερεῖ Δαβίδ, καὶ ὕστερον γενόμενος ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Τραπεζοῦντι μονῆς τοῦ Σουμελᾶ συνέγραψεν— *Ἱστορικὸν τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος καὶ τῶν βασιλέων αὐτῆς ἀπὸ 718 μέχρι της ἁλώσεως—Μεγαλυνάρια εἰς τοὺς ὁσίους Βαρνάβαν καὶ Σωφρόνιον*, καὶ *ἐπίγραμμα εἰς τὴν Θεοτόκον*, συνεκδοθέντα τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τοῦ ὑπὸ Καυσοκαλυβίτου συνταχθέντος κτιτορικοῦ τῆς μονῆς Σουμελᾶ (Ἐν Λειψίᾳ 1775).

Ἰωάννης ὁ Ῥόδου συνέγραψε τὸν *βίον τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου τοῦ ἐν Πάτμῳ κοινοβιάρχου*, τυπωθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1775.

Λεονάρδος Καπετανάκης, Ἀθηναῖος, συνέγραψεν ἰταλιστὶ τραγῳδίαν τινά, καὶ ἐδαπάνησεν εἰς ἔκδοσιν τῆς *ἀκολουθίας τῆς ὁσίας Φιλοθέης*, τυπωθείσης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1775.

Εὐγένιος Σουμελιώτης, ἱερομόναχος, ἐποίησεν *ἐπίγραμμα εἰς τὴν Θεοτόκον*, φέρον ἐν ἀκροστιχίδι τὸ ὄνομά του, καὶ δημοσιευθὲν ὑπὸ Μεταξοπούλου ἐν τῷ κτιτορικῷ τῆς μονῆς Σουμελᾶ.

Παναγιώτης Γεωργίου, Ῥόδιος, μετέφρασε διὰ στίχων τὰς ἑπτὰ τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους.

Ἐμμανουὴλ Τροχάνης, ἐκ Λακωνίας, ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 1775 εἰς Σίφνόν, καὶ ἐποίησεν ἐπίγραμμα ἐκ στίχων 786 *εἰς τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον.*

Νικόλαος Βελλαρᾶς, ἐξ Ἰωαννίνων, ἐχρημάτισεν γραμματεὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτων, καὶ ἔγραψεν *πέντε ἐπιγράμματα πρὸς τὴν Θεοτόκον*, συνεκδοθέντα τῷ κτιτορικῷ τῆς μονῆς Σουμελᾶ, *ᾠδάρια τετράστιχα πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς Οὐγγροβλαχίας Γρηγόριον*, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1777,—*ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα εἰς Ἀλέξανδρον Γκίκαν, Θεοτόκια καὶ κανόνας εἰς τὸν ἅγιον Ἀλέξανδρον*, συνεκδοθέντα τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ (Ἑνετίῃσι 1771). Ἐν ἔτει 1774 διατρίβων ἐν Τρανσυλβανίᾳ συνέθετο *παρακλητικὸν κανόνα εἰς τὸν τίμιον καὶ Ζωοποιὸν Σταυρὸν ψαλλόμενον ἐν πάσῃ θλίψει καὶ περιστάσει*, ἐκδοθέντα Ἑνετίῃσι 1776, καὶ τῷ 1786 *περιγραφὴν συνοπτικὴν τῆς μονῆς Σουμελᾶ.*

Ἀπόστολος Λάζαρης, ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι καὶ ἐξεπαιδεύθη τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Ἰταλίᾳ· συνέταξε δὲ *λόγους πανηγυρικοὺς εἰς αἶνον τῆς Θεοτόκου*, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ 1776.

Διονύσιος Καλλιπολίτης, ἱερομόναχος, γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1730 ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ὕστερον δ' ἐλθὼν εἰς Ἄθωνα ἐμόνασεν ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης. Παρατηρήσας δὲ ὅτι τὰ τετυπωμένα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, ἐξ ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφέων καὶ διορθωτῶν, ἔβριθον σφαλμάτων, ἠρεύνησε φιλοπόνως ἐν ἔτει 1779 πάντας τοὺς ἀρχαίους κώδικας, καὶ διορθώσας τὰ πλημμελήματα ἔπεμψεν εἰς τὸν τότε πατριαρχεύοντα Σωφρόνιον πρὸς ἔκδοσιν.

Μητροφάνης Ναύπλιος, ἱερομόναχος, συνέγραψεν *ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Γερασίμου* τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι 1778 καὶ 1779. Ἐν ταύτῃ εὕρηται καὶ τὸ ἑξῆς τοῦ ποιήσαντος ἐπίγραμμα.

Τλήμων, ταπεινὸς, εὐτελὴς, ῥακενδύτης
Μητροφάνης Ναύπλιος ἔξυσ' εὐτόνως
Πόνον τε μόχθον τῆςδε συγγραφῆς ὅλον.
Μέμνησθέ μου, βέλτιστοι, ἀξιῶ πάνυ,
Ὅπως λάβοιμι ἀμπλακιῶν τὴν λύσιν
Ἐν ὥρᾳ φρικτῆς τῆς δίκης τοῦ δεσπότου,
Προστασίαις Γερασίμου τοῦ ἐν Μαλᾷ,
Ἄνακτι Χριστῷ δόξα, τιμὴ, καὶ κράτος.

Διονύσιος Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτης, συνέγραψε διαφόρους *διδαχὰς*, ἐκδοθείσας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1775 καὶ 1778.

Γεώργιος Σκούφης, ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰησουΐτου Μάννη, *Τέσσαρα ἀξιώματα τῆς Χριστωνύμου φιλοσοφίας* ἐν Ῥώμῃ 1777.

Θωμᾶς Ῥόδιος, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τραγῳδίας τινας Πέτρου τοῦ Μεταστασίου ἐκδοθείσας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1779.

Γεώργιος Νικολάου Σοῦτσος, ἐχρημάτισε μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, καὶ ἐξελλήνισεν ἓξ τραγῳδίας τοῦ Μεταστασίου τυπωθείσας Ἐνετίῃσι 1779 εἰς τόμους δύο.

Γεώργιος Μπαλδάνης, γεννηθεὶς ἐν Ἠπείρῳ ἐγένετο τρόφιμος τοῦ ἐν Πετρουπόλει Γραικο-σλαβωνικοῦ μουσείου, καὶ ἐχρημάτισεν ὕστερον διδάσκαλος τῶν ἡγεμονοπαίδων Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου. Συνέθετο *ᾠδὴν τῇ τρισεβάστῳ Αἰκατερίνῃ Β'*, καὶ δύο ἑτέρας *εἰς τὴν γέννησιν Κωνσταντίνου τοῦ Παυλίδου*, τυπωθείσας μετὰ ῥωσσικῆς μεταφράσεως ἐν Πετρουπόλει 1779.

Χρῆστος Σουγδουρῆς ἐξ Ἰωαννίνων, διατρίβων ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 1781, μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ *βιβλίον περὶ ποδαλγίας*, τυπωθὲν ἐν Νίζνῃ.

Θεόφιλος Καμπανίας ἐπίσκοπος, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐγένετο μαθητὴς Εὐγενίου καὶ Μπαλάνου. Ἔγραψε *Ταμεῖον ὀρθοδοξίας*, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1780, καὶ *Νομοκάνονα*.

Ῥαφαὴλ Καυσοκαλυβίτης, ἐγεννήθη τῷ 1723 ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἄρτῃ παρὰ τῷ ἱεροδιδασκάλῳ Χρυσάνθῳ τῷ Ζηταίῳ, ὕστερον δὲ παρ' ἄλλοις. Ἐπὶ τέλους ἐλθὼν εἰς Ἄθωνα ἐμόνασεν ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον, καὶ συνέθετο διάφορα ἐπιγράμματα ἡρωελεγεῖα, ἰαμβικὰ, καὶ καρκινικὰ, πρὸς τούτοις δὲ *Εἴκοσι τέσσαρας Οἴκους κατ' Ἀλφάβητον*, καὶ *μίαν εὐχὴν πρὸς τὴν παρθενομάρτυρα ἁγίαν Βαρβάραν*, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1780, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ προηγουμένου Κυρίλλου Λουριώτου.

Κωνσταντῖνος Χρυσίδης, Ἠπειρώτης, συνέγραψε *περίληψιν τῆς Γραμματικῆς*.

Πανταζῆς Τουρναβίτης, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ ἐν ἔτει 1780 συνέγραψε *λεξικὸν ἁπλοῦν καὶ ἑλληνικόν*.

Παγκράτιος Δημέρου, ἐξ Ἰωαννίνων, διάκονος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, συνέταξε *κατάλογον τῶν πατριαρχῶν ἀπὸ Ἱερεμίου Γ', μέχρι Γαβριὴλ Γ'* (1772—80)

Κυπριανὸς ὁ Κύπριος, ἐγεννήθη εἰς Κορίνθον ἐκ πατρὸς Χριστοδούλου, μητρὸς δὲ Χρηστίνης. Μεταβὰς δ' εἰς Βενετίαν, χάριν συστηματικωτέρας παιδεύσεως, ἐπεμελήθη διαφόρους ἐκδόσεις, καὶ συνέγραψεν *Ἱστορίαν τῆς Κύπρου*, τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι 1788, περιλαμβάνουσαν πολλὰς καὶ καλὰς εἰδήσεις περὶ τῆς νήσου, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς ἰδίως καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Καισάριος Ῥημνίκου ἐπίσκοπος, ἐχρημάτισε μαθητὴς Ἀλεξάνδρου τοῦ Τυρναβίτου, καὶ ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, γαλλικῆς, καὶ ῥωσσικῆς διαλέκτου. Μετήνεγκεν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ βλαχικὸν τὰ Μηναῖα, καὶ ἔγραψεν ἑλληνιστὶ *ἱστορίαν τοῦ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων πολέμου* μεταφρασθεῖσαν εἰς τὸ ἁπλοῦν ὑπὸ Ἀμβροσίου Παμπέρεως.

Λουκάκης. Μετὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας

Γρηγορίου Γκίκα (1777), ἐστάλη πρεσβευτὴς εἰς Βουκοβίναν ἵνα παραδώσῃ αὐτὴν ἀπὸ μέρους τῶν Τούρκων εἰς Μαρίαν τὴν Θηρεσίαν· διατρίβων δ' ἐν Κρονστὰδ τῆς Τρανσυλβανίας συνέθετο *Λεξικὸν ἑξάγλωσσον*, τουτέστι περσικόν, τουρκικόν, ἀραβικόν, ἑλληνικόν, ἰταλικόν, καὶ γαλλικόν.

Λάμπρος Δήμαρος, ἐξ Ἰωαννίνων, ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας, καὶ ἔγραψε διάφορα *ῥητορικὰ ἐγκώμια*.

Γεράσιμος Λύτσικας ἐγεννήθη ἐν Σιγδίτσῃ τῶν Σαλόνων, καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐδίδαξεν εἰς διάφορα τῆς ἐπαρχίας μέρη. Συνέγραψε *γραμματικήν*, καὶ συνέλεξεν ἐκ διαφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας *ἱερὰ ἀπανθίσματα*.

Γεώργιος ἐξ Ἀργυροκάστρου, ἐξέδοτο ἐν Βιέννῃ τῷ 1780 *γραμματικὴν ἑλληνολατινικήν*.

Γεώργιος Ἰωαννίτης, ἐχρημάτισε μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, καὶ μετοικήσας εἰς Ἀμπελάκια ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ ὑπὸ Διονυσίου Πλαταμῶνος ἱδρυθὲν σχολεῖον· συνέγραψε *γραμματικὴν περὶ ἀνωμάλων ῥημάτων*.

Γεώργιος Σκαρλάτος, ἐγεννήθη ἐν Ῥεσίνᾳ τῆς Μακεδονικῆς Βεῤῥοίας, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Ἀναστασίου τοῦ Ναουσαίου· μετέφρασεν δ' ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *Περὶ τροφῶν*, *περὶ ζώων ψυχῆς*, *περὶ σελήνης οἰκουμένης*, καὶ ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν λογικὴν τοῦ Γενουησίου.

Ματθαῖος ἱερομόναχος, ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῆς ἐν Παρισίοις ῥωσσικῆς πρεσβείας, καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ τὴν *Κατήχησιν Πλάτωνος μητροπολίτου Μόσχας*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Πετρουπόλει 1776 καὶ ἐν Βενετίᾳ 1782.

Ἀθανάσιος Στήριας, Μοσχοπολίτης, ἐποίησεν ἐπιγράμματα εἰς ἔπαινον Μελετίου συνεκδοθέντα τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (1783).

Σπυρίδων Σπίνολας, Κερκυραῖος, συνέγραψε *Διδασκαλίαν χριστιανικὴν διεξοδικωτάτην*, *Νομικὸν συνταγμάτιον*, καὶ *ἀπάντησιν εἰς Βολταῖρον*.

Γεώργιος Βελημάς συνέθετο *Ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ ἐρημίτου* ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1782 καὶ 1787.

Δημήτριος Στεφανόπουλος, ἐκ τῶν ἐν Κορσικῇ μετοικησάντων Μανιατῶν· ὑπηρέτησεν ὡς ἴλαρχος τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ καὶ συνέγραψε—Précis historique de la maison Imperiale des Comnènes etc. Amsterdam 1784.

Ανθόθεος Βουλισμᾶς, ἐξ Ἰθάκης ἱερομόναχος, ἠκροάσθη τοῦ ἐν Σμύρνῃ συμπατριώτου του Ἱεροθέου Δενδρινοῦ, καὶ ὕστερον ἐλθὼν ἐν Ποσονίῳ τῆς Οὐγγαρίας ἐξεπαιδεύθη καὶ τὴν λατινικήν. Διερχόμενος ἐκ Βιέννης ἐξεφώνησεν ἐπ' ἐκκλησίας διαφόρους λόγους, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν, ἔνθα ἐξέδοτο τὰ τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου.

Δημήτριος Καταρτζῆς, ἐν Βλαχίᾳ διατρίβων ἔγραψε *γραμματικήν*, *περὶ τοῦ γνῶθι σαυτόν*, καὶ *περὶ δικαστικοῦ καὶ ῥητορικοῦ*. Ἦν θιασώτης τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, καὶ διάφοροι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Νεοφύτου Δούκα ἐν Τερψιχόρῃ.

Ἰωάννης Αἴνδιος ἱερομόναχος καὶ ἀποστολικὸς κήρυξ, ἐξήγησε τὸ *Ἆσμα ἀσμάτων* ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ 1785, συνέγραψεν *ἐρωταποκρίσεις πνευματικὰς μετὰ καί τινων ἐπιστολῶν παραινετικῶν* (1785), καὶ μετέφρασε τὴν ὑπὸ *Χρυσοστόμου ἑρμηνείαν εἰς τὴν Κοσμογονίαν Μωϋσέως* (1786).

Ὕστερον ἀρχιεπίσκοπος Μύρων προχειρισθεὶς ἡρμήνευσε τὸν *θεῖον καὶ ἱερὸν κανόνα Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης* (1796).

Χρύσανθος ὁ ἐκ Προύσης, συνέθετο *προσκυνητάριον τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης*, ἐκδοθὲν ἐν Βιέννῃ 1787.

Μακάριος Σκορδύλιος Κρὴς ὁ ἱεροδιδάσκαλος, συνέθετο *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς καὶ πανηγυρικοὺς εἰς διαφόρους ἑορτὰς* τυπωθέντας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1787.

Δημήτριος Ἀγκύραμος, Βυζάντιος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἰατρικὴν συνέστησε, κατὰ Τοδερίνην, ἐν Κωνσταντινουπόλει βοτανικὸν κῆπον καὶ συνέγραψεν ὀγκωδέστατον *βοτανικὸν λεξικόν*, ἑλληνιστὶ, λατινιστὶ, γαλλιστὶ, ἀραβιστὶ, περσιστὶ καὶ τουρκιστί.

Δημήτριος Ῥαζῆς ἐκ Μεσολογγίου, ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι σχολῇ, ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Εὐρώπην ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν, ἣν ἐπιτυχῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετήρχετο. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν *Γεωμετρίαν τοῦ Καμετίου*, τυπωθεῖσαν Ἐνετίῃσι τῷ 1787.

Ἀννίβας Δάσκολης, Κερκυραῖος, ἀνὴρ πολυμαθέστατος συνέγραψε λατινιστὶ Ἐπιστημονικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν (**Encyclopædia seu universæ Sapientia Theses, augustis sub auspiciis amplissimi Senatoris Marci Ruzzini Divi Marci Procuratoris præstantissimi, veritates ad trutinam publice propugnandæ ab Annibale Dascoli nob. Corcyrese, ac Majestatis Cæsareæ equite meritissimo in Sere-**

nissima Dominante; Philippo Caminiti Messanensi sanctæ Venerandæ de Vanellis abbate instituente. Lugduni).

Γεράσιμος ὁ Χαλεπίου. Ἐγεννήθη ἐν Πατυχίῳ τῆς Βιθυνίας περὶ τὸ ἔτος 1712, καὶ μαθητεύσας ἐν Πάτμῳ παρὰ Μακαρίῳ ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπειδὴ δὲ τότε οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀρθόδοξοι παρηνοχλοῦντο ὑπὸ τῆς λατινικῆς προπαγάνδας ἡ Μεγάλη ἐκκλησία ἐκλέξασα τοῦτον μητροπολίτην Βεῤῥοίας (Χαλεπίου) ἀπέστειλε πρὸς κατάπαυσιν τῶν σκανδάλων. Ὁ δὲ Γεράσιμος εὐθαρσῶς κατὰ τῶν λυμεώνων ἐκείνων ἀγωνισθεὶς παρῃτήθη καὶ ἐλθὼν εἰς Ἄθωνα ἐμόνασε μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1785 συμβάντος θανάτου του. Συνέγραψε *Διδαχὰς* καὶ *Ἐπιστολάς*, καὶ μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὰς εἰς *Ματθαῖον ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου*.

Γεράσιμος Καλογνώμων Κρής, ἐπίσκοπος Χεῤῥονήσου, συνέγραψε τῷ 1788 *Θεωρίαν θεολογικὴν* ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ 1788, καὶ *διάλογον μεταξὺ σώφρονος καὶ φιληδόνου* διὰ στίχων.

Ἀνδρέας ὁ Πάργιος, συνέθετο ἐν ἔτει 1788 *Ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου Ἀνδρέου τοῦ Ἐρημίτου, τοῦ ἐκ χωρίου Μονοδένδρου τῆς Ἀκαρνανίας*, τυπωθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1807.

Πανταζῆς Λαρισσαῖος, ἔγραψεν ἐν ἔτει 1789 *ἐξήγησιν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν*, καὶ *τοὺς χρησμοὺς Στεφάνου Ἀλεξανδρείας, Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ*.

Κωνσταντῖνος ὁ Θετταλός, συνέθετο ἐπίγραμμα εἰς τὴν Φυσικὴν Ῥήγα τοῦ Φεραίου.

Γαβριὴλ Μολώνης, Πελοποννήσιος, διέπρεψεν ὡς γραμματικός, φιλόσοφος καὶ ῥήτωρ, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1789, συντάξας *Διδαχάς*.

Κωνστάντιος Τρίκκης ἐπίσκοπος· ἀνήρ, ὡς λέγει ὁ Ζαβίρας, ἔμπειρος τῆς θείας γραφῆς, ἡδὺς εἰς τὰς ἐπιστολάς, πολιτικός· μετέφρασε τὴν *εἰς τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς ἑρμηνείαν Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας*, ἐκδοθεῖσαν Ἐνετίησι 1788.

Ἀμβρόσιος Πάμπερις, Μοσχοπολίτης ἱερομόναχος· περιηγήθη τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν, καὶ ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῆς ἐν Λειψίᾳ ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων. Συνέθετο *ποίημα χαρκιτικὸν* ἐκδοθὲν μετὰ σχολίων ἐν Βιέννῃ 1802, καὶ *διδαχάς*, μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Τούρκων πολέμου Καισαρίου τοῦ Ῥημνίκου, καὶ ἐξέδοτο ἐν Ἅλλῃ τῷ 1768 τὰ περὶ Ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Κορυδαλλέως.

Ἀνδρέας Γουνᾶς Ἀθηναῖος, συνέγραψε *συνταγμάτιον διαφόρων εὐχῶν κατανυκτικῶν*, ἐκδοθὲν ἐν τέλει τῆς Ἱερᾶς Συνόψεως.

Πέτρος Βούλγαρις, Κερκυραῖος ἱερεὺς, ἡρμήνευσε κατὰ Δονὰν, ἐν ἔτει 1790 ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν Ἑπτανήσῳ.

Χαρίσιος Μεγδάνος, ἐκ Κοζάνης· ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ἐχρημάτισεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν ἐν Πέστῃ· ἐπανελθὼν δ' εἰς Κοζάνην ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ συνέγραψε *περὶ ἐπανορθώσεως τῶν κατὰ τὰς ἱερὰς τελετὰς συμβαινόντων, περὶ τοῦ σχολείου τῆς Κοζάνης, ἑλληνικὸν Πάνθεον* (*ἐν Πέστῃ* 1812), *Λόγχον τοῦ Διογένους* (ἐν Βιέννῃ 1818), καὶ *περὶ Ποιητικῆς* (ἐν Βιέννῃ 1819).

Δημήτριος Χοϊδᾶς, Κερκυραῖος. Ἐχρημάτισε πρόξενος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῆς, τῆς Σουηδίας καὶ Πρωσσίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ συνέγραψε *περὶ ἀνατομίας*.

Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ, ἐγεννήθη ἐν Καστορίᾳ καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια παρὰ Μιχαὴλ Παπα-Γεωργίῳ τῷ Σιατιστεῖ, ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Συνέγραψε *διαιτητικὴν καὶ ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς* μεταφράσας καὶ τὴν *Ὑγιεινὴν τοῦ Τισσότου*. Ἀμφότερα ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1785, καὶ 1794. Πρὸς τούτοις ἐποίησεν ἐπίγραμμα εἰς Θωμᾶν τὸν Σιατιστέα.

Γεώργιος Σύπανδρος, Ζακύνθιος, συνέθετο *ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Αἰγίνης*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1790.

Διονύσιος Ζαγοραῖος, ἱερομόναχος ἀσκητεύων ἐν τῇ ἀπέναντι τοῦ Ἄθωνος ἐρημονήσῳ Πιπέρι, μετήνεγκεν εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν *τὰ εὑρισκόμενα Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου* ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ 1790.

Μακάριος Καβαδίας ἐγεννήθη ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας, καὶ ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βουκουρεστίῳ, συγγράψας διάφορα, ἐξ ὧν ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1802 *λόγος παραινετικὸς ἢ κατὰ Οὐολταίρου*.

Ματθαῖος ἐκ Γανοχώρων, ἱερομόναχος, ἐδίδαξεν ἐν Σηλυβρίᾳ (1780—90), καὶ ὕστερον ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς πρωτεύων διδάσκαλος τῆς Ἀκαδημίας. Συνέγραψεν *Ἐγχειρίδιον περὶ συντάξεως τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν* ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ 1775, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1816, καὶ *ἐπιγράμματα εἰς Ὅρμον σωτήριον* Βασιλείου τοῦ Ποστελνίκου.

Ἀντώνιος Ἐμμανουὴλ ἐκ Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐχρημάτισε

σερδάρης τῆς ἡγεμονίας Οὐγγροβλαχίας, καὶ διατρίβων ἐν Στεφανουπόλει τῆς Τρανσυλβανίας μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γαέτη (il giovine instruito,) ὅπερ μετὰ πολλῶν σημειώσεων ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον *Τρόπαιον τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἐν Βιέννῃ 1791.

Γεώργιος Ῥίζος, μέγας ποστέλνικος τῆς ἡγεμονίας Βλαχίας, ἔγραψεν *ἐπίγραμμα* εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀντωνίου Ἐμμανουήλ.

Νικόδημος Συνάδων ἐπίσκοπος, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἄνω Ἐμμανουὴλ δημοσιευθεῖσαν ἐν Τροπαίῳ.

Κωνσταντῖνος Μπέλιος, Μακεδὼν μετέφρασε τὰ *συμβάντα τοῦ νέου Ῥοβινσῶν*, ἐκδοθέντα εἰς δύο τόμους ἐν Βιέννῃ 1792 καὶ 1819.

Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ ἐγεννήθη ἐν Καστορίᾳ καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ μὲν ἑλληνικὰ παρὰ τῷ θείῳ του Γεωργίῳ Λεοντίῳ, τὴν δὲ φιλοσοφίαν μετὰ τῆς γερμανικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης ἐν Πέστῃ. Ἐν Βιέννῃ διατρίβων ἐν ἔτει 1792 μετέφρασεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ *ἐγκόλπιον τῶν παίδων*, καὶ *στοιχεῖα τῆς ἀριθμητικῆς* τυπωθέντα τῷ 1797.

Γεράσιμος Καροῦσος, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τὴν *ἱστορίαν τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου* (*Κριμίου*), ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1782 εἰς τόμους δύο.

Διονύσιος ὁ Πλαταμῶνος, ἐγεννήθη ἐν τῇ Ζέρμᾳ κώμῃ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ διήκουσεν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι, ὕστερον δὲ προχειρισθεὶς Πλαταμῶνος ἐπίσκοπος ἐπὶ τριάκοντα ἔτη διετήρησεν τὸ ἀξίωμα, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1793 γράψας δημηγορίας, καὶ ἐπιστολὰς γλαφυροτάτας.

Εὐστάθιος Ἀθανασίου, ἐσπούδασεν ἐν Ἅλλῃ καὶ ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς συνέγραψε Historia radicis scillae. Ἐν τέλει τῆς αἰνεσίμου ταύτης διατριβῆς του τυπωθείσης τῷ 1794 εὕρηνται ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτὸν λατινιστὶ Γουλιέλμου Γεβάουρ, καὶ τρεῖς ἑλληνιστὶ Κοὺρτ Σπρέγγελ, Γερασίμου Γρηγορίνη καὶ Δημητρίου Ζαφειριάδου.

Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Μπαλάνου. Ἐδίδαξεν ἐν Ναούσῃ (1770), ἐν Κοζάνῃ (1779), καὶ ἐν Τυρνάβῳ, ὕστερον δ' ἐλθὼν εἰς Οὐγγαρίαν ἐχρημάτισεν ἐπὶ τρία ἔτη ἐφημέριος τῶν ἐν Κετζκεμὲτ ὀρθοδόξων. Ἐντεῦθεν μεταβὰς εἰς Ποσόνιον ἐσπούδασεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τὴν λατινικὴν καὶ τὰς ἐπιστήμας· ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἑλλάδα ἐδίδαξεν αὖθις ἐν Κοζάνῃ, καὶ συνέγραψε *λογικὴν* καὶ *κάτοπτρον φιλοσοφίας*.

Γεώργιος Μανουὴλ Βυζάντιος, μετέφρασε τὸν *θάνατον τοῦ Ἄβελ*

τοῦ γερμανοῦ Γεσνέρου (1795), καὶ τὸ *περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν Ῥωμαίων* τοῦ γάλλου Μοντεσκιοῦ (1785).

Ἀντώνιος Κορωνιὸς Χῖος, μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν τὸ *περὶ παίδων ἀγωγῆς* τοῦ Πλουτάρχου, Ἐῤῥίκου τοῦ Κάμπη τὸν *παιδαγωγὸν*, καὶ τὴν *Γαλάτειαν* τοῦ Φλωριανοῦ, ἐκδοθέντα καὶ τὰ τρία ἐν Βιέννῃ τῷ 1796, καὶ συνέγραψε *Ψυχαγωγίαν πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων.*

Στέφανος Δημητριάδης ἐκ Σκιάθου, διατρίβων ἐν Βιέννῃ ἐξέδοτο *ἀπανθίσματα ἐκ διαφόρων βιβλίων* (1797).

Πολύζος ἱεροδιάκονος, ἐποίησεν ἐπίγραμμα εἰς τὰ τοῦ Δημητριάδου ἀπανθίσματα.

Νικήτας Νηφάκης, ἐγεννήθη ἐν Μηλέᾳ τῆς Λακωνίας, καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 λυμαινομένων τὴν Πελοπόννησον τουρκαλβανῶν ὑπέστη πολλὰς κακώσεις, ἐπὶ τέλους δ' ἐλευθερωθεὶς ἦλθεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ μαθητεύσας ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν ἐκεῖ ἀκαδημίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ὑπέστη τὰ χείρονα ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του. Ἔγραψε διὰ στίχων ἐν ἔτει 1798 *Λακωνικὴν χωρογραφίαν*, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Μασυρέρου ἐν τῷ περὶ ἑλληνικῶν ἐθίμων, καὶ τῷ 1853 μετὰ πολλῶν σημειώσεων ἐν Ἀθήναις ὑπὸ ἀνωνύμου.

Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης, ἀνήρ, κατὰ Ζαβίραν, πεπαιδευμένος ἐν παντὶ εἴδει ἐπιστήμης, συνέγραψε *Πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ* 1798 εἰς βιβλία ΙΒ'.

Ἱερόθεος Αἰτωλὸς, ἀρχιμανδρίτης καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν Ἀγράφοις μονῆς τοῦ Δουσίκου· ἐν ἔτει 1798 ἐπεξειργάσθη τὴν ὑπὸ Παχωμίου Ῥουσάνου ποιηθεῖσαν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος, προσθεὶς *δύο ἰαμβικὰ ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἅγιον, καὶ τρίτον ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου*, πρὸς δὲ καὶ *παρακλητικὸν κανόνα εἰς Βησσαρίωνα.* Ἡ οὕτως ἐπεξειργασμένη ἀκολουθία ἐξετυπώθη τῷ 1800 ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῷ 1856 ἐν Ἀθήναις.

Βασίλειος Ποστέλνικος συνέγραψεν ἐν ἔτει 1798 *Ὅρμον σωτήριον*, ἐκδοθέντα τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ καὶ *ἀλληγορικὴν ἱστορίαν περὶ ἀνθρώπου* διὰ στίχων ὁμοιοκαταλήκτων, καὶ *στιχηρὰν ἑρμηνείαν τῆς ἀλληγορίας.*

Κελεστῖνος Ῥόδιος, συνέγραψεν *ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατά τινων φιλοσοφικῶν λήρημάτων.*

Νικόδημος Μαζαράκης Θεσσαλός, ἀκμάζων τῷ 1799 συνέγραψε *γραμματικήν*.

Ἰωάννης Μαρμαροτούρης Ἀθηναῖος, μετέφρασε *βίον καὶ κατορθώματα τοῦ κόμητος Σωβάρωφ*, τυπωθέντα ἐν Τεργέστη 1799.

Δημήτριος Βενιέρης, ἔγραψεν *ἰταλικὴν γραμματικήν*, ἐκδοθεῖσαν ἐν Τεργέστη 1799.

Ἀγάπιος Λίτινος Ζακύνθιος. Περὶ τούτου λέγει ὁ γράψας τὴν ἐν Τεργέστῃ τῷ 1812 τυπωθεῖσαν Ἱστορικοκριτικὴν Ἀπολογίαν· «Ἀγά-
» πιος ἱερομόναχος Λίτινος Ζακύνθιος, μαθητὴς Κατηφόρου, ἐπιστη-
» μονικώτατος, καὶ εἰδήμων διαφόρων διαλέκτων, ἐχρημάτησε καθη-
» γητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Παταβίου τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς
» διαλέκτου, εἶτα ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Βενετικῆς γερουσίας μὲ τὸ ἀξίωμα
» δημοσίου ἐξεταστοῦ τῶν ἑλληνιστὶ ἐκδιδομένων βιβλίων, ὑπούργημα
» οὐδέποτε δοθὲν εἰς Ἕλληνα. Συνέγραψε διάφορα, μίαν Χριστιανικὴν
» Θεολογίαν, ἓν ἐγχειρίδιον μεταφυσικὸν διαλεκτικόν, καὶ ἄλλα
» πολλά.».

Ἀπεβίωσεν ἐν Βενετίᾳ περὶ τὸ 1805.

Συγγράμματα τοῦ Λιτίνου γνωρίζω τὴν *Ἀσφαλῆ Ὁδηγίαν τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς*, τυπωθεῖσαν ἐν Παταβίῳ 1774, καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μετάφρασιν τοῦ *μεταφυσικοῦ διαλεκτικοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Λοκκίου*, τυπωθεῖσαν ἀνωνύμως Ἐνετίησι 1796.

Παναγιώτης Νικολαΐδης, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐγκύκλια παρὰ τῷ θείῳ του Λάμπρῳ Φωτιάδῃ, δαπάνῃ τοῦ ὁποίου καὶ σταλεὶς εἰς Γερμανίαν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Βιέννῃ καὶ Ἅλλῃ. Τὴν 2 Ἀπριλίου 1799 στεφθεὶς διδάκτωρ ἐδημοσίευσεν ὡς ἐναίσιμον διατριβὴν Antylli veteris chirurgi *τὰ λείψανα*. Ἀλλ' ἡ σπουδαία αὕτη περὶ Ἀντύλλου διατριβὴ ἔργον ἐστὶ τοῦ περιφανοῦς Κουρτίου Σπρέγγελ, ὡς αὐτὸς οὗτος ὕστερον ἐδημοσίευσεν (Ἱστορία τῆς Βοτανικῆς, ἐν Ἅλλῃ 1832 Τόμ. Β'. σελ. 127). Ἐν τῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Νικολαΐδου δημοσιευθείσῃ διατριβῇ, προσφωνουμένῃ εἰς Λάμπρον τὸν Φωτιάδην, καταχωροῦνται τέσσαρες ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτόν, τρεῖς μὲν τῶν ἐν Ἅλλῃ συμφοιτητῶν του Θεοδοσίου Ἠλιάδου, Σταύρου Μόσχου, Ἀθανασίου Ἰωαννίδου, καὶ ἡ τετάρτη ἐκ Βιέννης Μανουὴλ τοῦ Τενεδίου.

Βατάτζης, ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ. Περὶ τούτου λέγει Δανιὴλ ὁ Φιλιππίδης· «Ἤδει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν λατινικήν, ἀραβικήν, καὶ

» περσικὴν, καὶ ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Διέτριψε πολὺν χρόνον » ἐν τῇ Περσίᾳ καὶ ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρὰ » τοῦ σιὰχ Ναδὶρ ». Συνέγραψεν ἑλληνιστὶ *τὴν ἱστορίαν τοῦ σάχη τῆς Περσίας Ναδὶρ*, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Φιλιππίδου ἐν παραρτήματι τοῦ Γεωγραφικοῦ τῆς Ῥουμουνίας (σελ. 1—22).

Λουΐζης Σωτήρης, ἐκ Λευκάδος, ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ὑπηρέτησε μὲ βαθμὸν συνταγματάρχου εἰς τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματατα. Συνέγραψε *θρίαμβον Αἰκατερίνης Β΄ μετά τινων μελετῶν* καὶ—**il sostengo delle arti, e dell' agricoltura favorita da Alessandro I Paulowicz imperatore, e autocrate di tutte le Russie ec. Trieste 1807.**

Νικόλαος Ἀγραφιώτης, συνέγραψεν *Ἑλλήνων ἰατρῶν παλαιῶν τε καὶ μεταγενεστέρων ἰατρικῆς ἐπιτομήν*.

Θεοδώρητος Ἀθανασίου ἐξ Ἰωαννίνων, ἀρχιμανδρίτης, συνέγραψεν *ἑρμηνείαν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν* ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1800.

Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης Κούτσικος, διατρίβων ἐν Οὐγγαρίᾳ μετέφρασε τὸν *βίον τοῦ Βοναπάρτου* (ἐν Βούδῃ 1800), καὶ τὸν *βίον Πασβάνογλου* (ἐν Πέστῃ 1800).

Ζήσης Κάβρας, ἢ κατὰ Ζαβίραν *Κάβουρας*, ἐξ Ἀμπελακίων, ἠκροάσθη ἐν τῇ πατρίδι παρὰ Γεωργίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων τὰ γραμματικὰ καὶ φιλοσοφικὰ, καὶ ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστιον ἐδίδαξεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον· ἔρωτι δ' εὐρυτέρας μαθήσεως ἐλθὼν εἰς Γερμανίαν ἐσπούδασεν ἐν Ἰένῃ τὴν ἰατρικήν. Ἐνταῦθα δὲ διατρίβων τῷ 1800 συνέγραψε *Στοιχεῖα τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἀλγέβρας*.

Δημήτριος Χατζη-Πολυζώης, ἐκ Βρανιανῶν τῶν Ἀγράφων, δοκιμώτατος περὶ τὰ γραμματικὰ καὶ τὰ ποιητικά. Διδάσκων ἐν Πέστῃ τῷ 1800 ἐξέδοτο *Γραμματικήν*.

Ἄνθιμος ἐκ Λειβαδίου τῆς Θεσσαλίας ἱερομόναχος, ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ἐν Σιατίστῃ διδάξαντος Καλλινίκου τοῦ Μπάρκοση καὶ ἐν Βιέννῃ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη. Μονάζων ἐν Ἐλασσῶνι προσεκλήθη ἐφημέριος τῶν ἐν Κετζκεμὲτ τῆς Οὐγγαρίας ὀρθοδόξων, καὶ ὕστερον τῶν ἐν Βιέννῃ. Ἐπανακάμψας δ' εἰς τὴν μονήν του καὶ ἡγούμενος ἐκλεχθεὶς συνέστησεν ἰδίᾳ δαπάνῃ σχολὴν καὶ λαμπρὰν βιβλιοθήκην, καὶ συνέγραψε *λόγους ἐγκωμιαστικοὺς, καὶ ΚΔ΄ μακαρισμοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον*.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΝΑΤΟΣ ΑΙΩΝ.

1800—1821.

Γρηγόριος ὁ Ε'.

Ἐγεννήθη τῷ 1745 ἐν Δημιτσάνῃ παρὰ Ἰωάννου Ἀγγελοπούλου καὶ Ἀσημίνας Παναγιωτοπούλου καὶ βαπτισθεὶς ὠνομάσθη Γεώργιος. Παιδευθεὶς δ' ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ διδασκάλοις Μελετίῳ ἱερομονάχῳ καὶ Ἀθανασίῳ Ῥουσοπούλῳ, εἰκοσαέτης ἤδη (1765) ἀπεδήμησε μετὰ τοῦ δευτέρου τῶν διδασκάλων του εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐμαθήτευσε δύο σχεδὸν ἔτη παρὰ Δημητρίῳ Βόδᾳ.

Ὕστερον αὐτὸς μὲν ἀπέπλευσεν εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ Ῥουσόπουλος κατέμεινεν εἰς Ἀθήνας διδάσκων ἐν τῇ ἐκεῖσε σχολῇ μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς του (1780).

Ἀφικόμενος εἰς Σμύρνην ὁ Γεώργιος συνῴκησε μετὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος θείου του Μελετίου ἱερομονάχου, ὑπηρετῶν αὐτῷ καὶ ἅμα διακούων καρποφόρως τὰ μαθήματα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς· ἐντεῦθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Στροφάδων ἐλθὼν, καὶ τὴν μοναχικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν μετωνομάσθη Γρηγόριος· ἐπ' ὀλίγον δὲ διατρίψας ἐν τῇ μονῇ τῆς νήσου ταύτης μετῆρεν εἰς Πάτμον, καὶ διήκουσε τῶν ἐκεῖ διδασκάλων, γυμναζόμενος περὶ τὴν θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν μετ' ἐπιμελείας ἐνδελεχοῦς.

Ὁ τότε μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος ὁ Πελοποννήσιος γιγνώσκων τὸν Γρηγόριον ἐκ τῆς προτέρας ἐν Σμύρνῃ διατριβῆς προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐκεῖ, διανύσαντα ἤδη τὸ στάδιον τῶν ἐν τῇ Πατμιακῇ σχολῇ σπουδασμάτων, καὶ ἐλθόντα προεχειρίσατο ἀρχιδιάκονον αὐτοῦ.

Ἐπανακάμψας μετ' οὐ πολὺ εἰς Δημιτσάνην, καὶ πολλῶν καὶ καλῶν τῇ πατρίδι γενόμενος πρόξενος, μετὰ ὀλιγοχρόνιον ἐν Πελοποννήσῳ διατριβὴν ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην, καὶ τῷ 1784 τοῦ μητροπολίτου Προκοπίου προσκληθέντος εἰς τὴν ὕπατον τῆς ὀρθοδοξίας περιωπὴν, προεχειρίσθη διάδοχος αὐτοῦ μητροπολίτης Σμύρνης ὁ Γρηγόριος·

Ἐπὶ δεκατρία ἔτη ἰθύνας τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν περὶ αὐτοῦ ἀγαθὴν τῆς ἐκκλησίας γνώμην. Συνεχῶς ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος προτρέπων τὸ ποίμνιόν του εἰς ἀρετὴν καὶ ἀγάπην, ἐκαλλώπισε τὰς ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀμαυρωθείσας ἐκκλησίας, καὶ ἐνήργησε πᾶν τὸ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ τὴν τοῦ ἐθνισμοῦ ἀναζωπύρησιν.

Τῷ 1797 παραιτηθέντος ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Γερασίμου Γ', ψήφῳ κοινῇ καὶ ἀποφάσει συνοδικῇ ἐκλήθη εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην ὁ Γρηγόριος, Πέμπτος τῇ καταριθμήσει καταλεγόμενος.

Ἅμ' ἀνελθὼν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον πολλὰ καὶ ἐθνωφελῆ ἔργα ἐποίησεν ὁ μακάριος. Ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων τὸ σεσαθρωμένον πατριαρχεῖον, ὑποχρεώσας τοὺς πάντας εἰς βοήθειαν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν διεγείρας, συνέστησεν Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐν τοῖς πατριαρχείοις, καὶ ἐξέδωκε τόμους ὑπὲρ τῆς ἀπαραβάτου διατηρήσεως καὶ φυλακῆς τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβείας, ἐδίδασκεν ὀρθοτομῶν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐκανόνισε τὰ σταυροπηγιακὰ μοναστήρια καταγράψας ἐν τάξει εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ζήλου μεγάλου ἐφρόντιζε πρὸς ἀνέγερσιν καὶ ἀνακαίνισιν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, ἐξασκῶν δὲ τὴν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν εἰργάσθη ἀνενδότως ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀποτρέψας πολλάκις τοὺς κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ πολλάκις ἐπικρεμασθέντας κινδύνους.

Ἐκτὸς τούτου ἀπέπεμψε καὶ τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀσκόπως παραμένοντας ἀρχιερεῖς· ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέτρον βαρὺ ἐφάνη καὶ δυσφόρητον εἰς τούτους, οἵτινες συνωμόσαντες ἐκίνησαν πάντα λίθον κατ' αὐτοῦ, ὅστις τῷ 1799 συκοφαντηθεὶς εἰς τὴν Πύλην, ὡς βίαιος καὶ ἀνίκανος πρὸς διατήρησιν τῆς τῶν λαῶν ὑποταγῆς, ἀπεβλήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἄθωνα, προσκληθέντος τὸ δεύτερον ἀντ' αὐτοῦ Νεοφύτου Ζ'.

Ἐλθὼν εἰς τὸ Ἁγιώνυμον Ὄρος ἐξελέξατο πρὸς κατοικίαν τὸ μοναστήριον τῶν Ἰβήρων, παροικῶν ἐνίοτε καὶ εἰς Λαύραν, καὶ ἀπέλαυε πανταχοῦ τῆς φίλης ἐλευθερίας ἀσκητικῶν ἀγώνων. Ἐκήρυττε δὲ συνεχῶς καὶ τὸν θεῖον λόγον ἐπ' ἐκκλησίας, καὶ τὰς ἐνίοτε προστυγχανούσας διαφορὰς ἔν τισι μοναστηρίοις καθησύχαζε, τύπος γινόμενος καὶ ὑπογραμμὸς τοῦ μοναχικοῦ βίου. Συνέγραφε δὲ καὶ ἐμελέτα τοὺς

πατέρας, καὶ συνεφιλοσόφει μετὰ τῶν ἐν Ἄθωνι λογίων συμμοναστῶν, καὶ συνηγωνίζετο τοὺς ἀγῶνας τοὺς πνευματικούς, συνεπροσεύχετο συνεκκλησιαζόμενος, καὶ συναγρυπνῶν καὶ συναναμιγνύων τὰ γλυκερὰ τῆς κατανύξεως δάκρυα.

Ἀλλὰ μετὰ ἑξαετῆ ἐν Ἄθωνι ἐξορίαν, παραιτηθέντος τοῦ διαδεχθέντος τὸν Νεόφυτον Καλλινίκου Ε', ἀνεκλήθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1806 εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Γρηγόριος.

Ἅμα δὲ κατασταθεὶς ἐξέδωκεν ἐγκυκλίους συνιστῶν τὴν μάθησιν καὶ παρορμῶν τοὺς ἁπανταχοῦ χριστιανοὺς εἰς ἵδρυσιν σχολείων, καὶ τὴν καθόλου ὑποστήριξιν τῆς παιδείας· συνεχῶς δ' ἐπεσκέπτετο τὰ ἐν τῇ βασιλευούσῃ παιδευτήρια εὐλογῶν καὶ ἐνισχύων τοὺς διδασκάλους καὶ μαθητάς, καὶ ἐν γένει ἔπραξεν ὁ φιλογενὴς οὗτος ἀνὴρ πᾶν τὸ συντελοῦν εἰς κραταίωσιν τῆς θρησκείας, καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ὅταν Μουσταφᾶς ὁ Βαϊρακτάρης ἐπελθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξεθρόνισε τὸν ἄρτι ὑπὸ τῶν γενιτσάρων ἀναβιβασθέντα Μουσταφάν, ἐνθρονίσας τὸν σουλτάνον Μαχμούτην, Καλλίνικος Ε', ὁ πρὸ μικροῦ βιαίως παραιτηθεὶς τῆς πατριαρχίας, εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου μεγάλου βεζίρου ἐπέβη τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καθαιρεθέντος τοῦ Γρηγορίου, ἀδείᾳ τῆς ἐξουσίας μεταβάντος εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. (1808).

Ἐν τούτοις ὁ Καλλίνικος δεκάμηνον τὰ τῆς ἐκκλησίας ἰθύνας ἐξέπεσε τῆς πατριαρχίας, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προεβιβάσθη ὁ ἀπὸ Μιτυλήνης Ἱερεμίας Δ'. Τότε δὲ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ὁ Γρηγόριος διετάχθη ἵνα καὶ πάλιν μεταβῇ εἰς Ἄθωνα.

Μετὰ τὴν παραίτησιν Ἱερεμίου, καὶ τοῦ διαδεχθέντος Κυρίλλου ϛ', ἐξελέχθη καὶ προσεκλήθη ἐκ τοῦ Ἄθωνος ὁ Γρηγόριος, (19 Ἰανουαρίου 1819). Καὶ ἐπὶ τῆς τρίτης δὲ ταύτης καὶ τελευταίας πατριαρχίας εἰργάσθη ἀνενδότως ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὁ ἀείμνηστος. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξέδοτο καὶ δευτέραν ἐγκύκλιον περὶ σχολείων, προτρέπων τοὺς πάντας πρός τε τὴν ἄλλην παιδείαν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν φιλοσοφίαν φιλοσόφως σπουδάζειν συνεβούλευε, τὰ κάλλιστα καὶ χρήσιμα εἰς τὸν βίον ἐξ ἑκάστης ἐπιστήμης ἐκλέγοντας, καὶ τὴν πατροπαράδοτον εὐσέβειαν ἀπὸ πάσης ξένης καὶ ψυχοβλαβοῦς διδασκαλίας ἀλώβητον διατηροῦντας. Ἐπὶ τέλους δὲ συνέστησεν ἐν Βυζαντίῳ τὸ *Κιβώτιον τοῦ Ἐλέους*, πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀπόρων καὶ ἀδυνάτων χριστιανῶν (1).

(1) Ἐκ τῆς βιογραφίας Γρηγορίου Ε'. ὑπὸ * * * Ἐν Ἀθήναις 1854.

Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν καὶ ὁ ἀοίδιμος οὗτος ἐθνομάρτυς εἰργάσθη μεγάλως, ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον (10 Ἀπριλίου 1821), καθαγιάσας διὰ τοῦ αἵματός του τὴν ἑλληνικὴν παλιγγενεσίαν, καὶ ἐπισφραγίσας τοὺς διωγμοὺς καὶ καταδιώξεις, ἃς τὸ τουρκοκρατούμενον ἔθνος ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, πολιτικῶς μὲν ὑπόδουλον, ἐσωτερικῶς δὲ ζῶν, ἐν καρτερίᾳ ἑλληνικῇ καὶ χριστιανικῇ ὑπομονῇ εἶχεν ὑποστῇ.

Τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Γρηγορίου πολλὰς ὑποστὰν κακώσεις ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐῤῥίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, τῆς ὁποίας τὰ κύματα φιλανθρωπότερα τῶν ἀνθρωπομόρφων διωκτῶν παρέδωκαν αὐτὸ εἰς χεῖρας φιλίας, ὅπερ εἰς Ῥωσσίαν ἀναχθὲν πομπωδῶς ἐτάφη.

Ὁ γεραρὸς Κ. Οἰκονόμος ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ἐθνομάρτυρος, ποιήσας καὶ τέσσαρα ἐπιτύμβια, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον ἔχει οὕτω.

Τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦτο μὲν
τὸ μνῆμα σηκός· τιμία δ' ὀστέων κόνις·
καλὸς δ' ὁ πότμος· εὐκλεὴς δ' ὁ πᾶς βίος.
Ὁ δ' οἶτος ἔπαινος· ἄφθιτον δ' ἄθλων στέφος.
Στήλη δὲ, πατρὶς πτώσεως ὀρθουμένη,
Πίπτοντος αὐτοῦ πρὸς θεοδμήτῳ νεῷ.
Τοιαῦτα δ' ἐντάφι' εὐσεβῶν κοινοῦ πατρὸς,
Οὐκ ὄρφνα σιγῆς, οὐκ ἀμαυρώσει χρόνου,
Πάντῃ δ' ἀγήρως ἡ 'ρετὴ θηλήσεται.
Δέλτοις τε, κἂν ἄστεσσι, κἂν πόλου πτυχαῖς,
Ψυχαῖσι θ' ἁγναῖς μνῆστις ἐγγεγράψεται.
Καὶ νὺξ ὑμνήσει, χρυσέας τ' ἠοῦς στόμα,
Νότου τε πνοαὶ, βοῤῥέου τ' εὐρὺ σθένος,
Ἀέναον μέλψουσι μυρίον κλέος
Τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου μάκαρος.

Συγγράμματα.

—Οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μεταφρασθέντες εἰς κοινὴν γλῶσσαν παρὰ Γρηγορίου ἀρχιδιακόνου τοῦ πανιερωτάτου Σμύρνης κυρίου Προκοπίου. Ἐνετίῃσι 1783.

—Ἐξήγησις τῶν εἰς τὴν ἑξαήμερον ἕνδεκα ὁμιλιῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1807.

—Ἠθικὰ Βασιλείου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1807.

(Αἱ δύο αὗται μεταφράσεις τοῦ Γρηγορίου ἀνετυπώθησαν ἐν Ἀθήναις εἰς ἕνα τόμον τῷ 1863 ὑπὸ Μ. Σακκοῤῥάφου) (¹).

(¹) Ὁ Μελίῤῥυτος ἐν Χρονολογίᾳ (σελ. 355) ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἔγραψεν ἑλληνιστὶ σχόλια εἰς τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, πιθανῶς ὅμως συγχέει τὴν παράφρασιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Βασιλείου, πρὸς τὸ ὁμώνυμον σύγγραμμα τοῦ Σταγειρίτου.

—Διδαχαί (ἀνέκδοτοι).

Προτροπῇ καὶ δαπάνῃ αὐτοῦ ἐξεδόθησαν διάφορα κοινωφελῆ συγγράμματα.

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀοιδίμου Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, ἴλαρχος τοῦ ἱππικοῦ, φιλοπόνως συνήθροισε καὶ εἰς δύο τόμους ἐξέδοτο τὰ ἐπὶ τῶν πατριαρχιῶν τοῦ ἀειμνήστου θείου του ἐκδοθέντα πατριαρχικὰ ἔγγραφα, προσθεὶς καὶ πάντα τ' ἀφορῶντα τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ μακαρίου ἐθνομάρτυρος.

Νικόδημος ὁ Ἁγιορίτης.

Ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ περὶ τὸ 1748, καὶ ἐμαθήτευσεν ἐν Σμύρνῃ παρὰ τῷ ἱεροδιδασκάλῳ Ἱεροθέῳ· ποθῶν δὲ τὸν μοναχικὸν βίον ἦλθεν ἐν ἔτει 1775 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, καὶ κουρευθεὶς μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου μετωνομάσθη ἀπὸ Νικολάου Νικόδημος, ψηφισθεὶς ἀναγνώστης καὶ γραμματεὺς τῆς μονῆς. Τῷ 1776 Μακάριος ὁ Νοταρᾶς τῷ παρέδωκε τὴν Φιλοκαλίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν, καὶ ὁ Νικόδημος συνέθετο τὸ προοίμιον καὶ συνοπτικοὺς βίους τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων συγγραφέων. Κελεύσει τοῦ αὐτοῦ, διορθώσας τὸν Εὐεργετινὸν καὶ προσεπιπλατύνας τὸ περὶ συνεχοῦς Μεταλήψεως πονημάτιον, καὶ ὅλην ἀντιγράψας καὶ ἐπιθεωρήσας τὴν Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ Ἀλφαβηταλφάβητον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν προῤῥηθεῖσαν μονήν, καὶ ὑποταγεὶς γέροντί τινι Ἀρσενίῳ Πελοποννησίῳ ἐν τῇ Σκήτῃ τοῦ Παντοκράτορος, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων· παραγενόμενος δὲ μετὰ τοῦ γέροντός του εἰς Σκυροπούλαν συνεγράψατο τὸ πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του Ἱερόθεον ἐπίσκοπον Εὐρίπου Συμβουλευτικόν. Τῷ 1783 ἐπιστρέψας πάλιν εἰς Ἄθωνα ἠγόρασε τὴν τοῦ γέροντος Θεωνᾶ λεγομένην Καλύβην κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν σκήτην τοῦ Παντοκράτορος. Τότε δ' ἔλαβε τὸ μέγα καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου γέροντος Δαμασκηνοῦ Σταυρουδᾶ, καὶ ὅλην ἑξαετίαν ἡσυχάζων καὶ μελετῶν ἐγένετο δόκιμος τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τοῖς πᾶσι περιβόητος καὶ παμπόθητος. Ἐπανελθόντος δὲ καὶ δεύτερον τοῦ ῥηθέντος Μακαρίου διορθώσατο διὰ προτροπῆς ἐκείνου τὰ τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου συγγράμματα· εἶτα συνέθετο τὸ Ἐξομολογητάριον, καὶ τὸν Ἀόρατον Πόλεμον, καὶ σὺν τούτοις τὸ νέον Μαρτυρολόγιον, τά τε Πνευματικὰ Γυμνάσματα, καὶ τὸ νέον Ἐκλόγιον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ συναθροίσας, διὰ προτροπῆς τοῦ τε σοφολογιωτάτου διδασκάλου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, καὶ τοῦ Ἡλιουπόλεως Λεοντίου, τὰ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ συγγράμματα μετὰ κόπου πολλοῦ καὶ ἐν τρισὶν ὅλοις τεύχεσιν ἀπαρτίσας καὶ πλείστοις σημειώμασιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, προσεπαυξήσας καὶ

καταχάλλυνας ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην διὰ νὰ τυπωθῶσιν, ὅπου καὶ παρέπεσαν διά τινας περιστάσεις.

Ἐδόθη δὲ ὅλος μετὰ τοῦ ἐκ Δημιτσάνης ἱεροδιδασκάλου Ἀγαπίου εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἱερῶν Κανόνων ἢ τοῦ Πηδαλίου, ὅπερ παραφθαρὲν ὑπὸ Θεοδωρήτου ἐλύπησε μεγάλως τοὺς συγγραφεῖς. Ὕστερον ὁ φιλόπονος Νικόδημος ἐκαλλώπισε τοὺς ὕμνους καὶ ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τῆς Λαμπρᾶς. Εἶτα τὸ Νέον Θεοτοκάριον ἐκδοὺς, καὶ συγγραψάμενος τὴν Χρηστοήθειαν, καὶ συλλεξάμενος τὸ Εὐχολόγιον, ἤρξατο τῷ 1794 πρῶτον μὲν ἑρμηνεύων τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὰς, ἔπειτα δὲ τὸ Ψαλτήριον Εὐθυμίου Ζυγαδινοῦ, καὶ τὰς ἐννέα ᾠδὰς εἰς βίβλον ἰδιαιτέραν, ἣν Κῆπον Χαρίτων ἐπωνόμασε. Διὰ προτροπῆς τῶν Ἁγιοριτῶν πατέρων συνέθετο τὰ ὑπομνήματα τῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους ἁγίων ἀνδρῶν, ὧν ἡ μνήμη τελεῖται τῇ πρώτῃ Κυριακῇ, μετὰ τὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, μελουργήσας εἰς αὐτοὺς καὶ γλαφυροτάτην ἀσματικὴν ἀκολουθίαν. Τῷ 1805, καίτοι βεβαρυμένος ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μακρῶν πόνων τῶν διαφόρων συγγραμμάτων καὶ ἀσκητικῶν κακουχιῶν, μετέφρασεν ἐρανισθεὶς τὸν Μέγαν Συναξαριστήν. Τῷ ἔρωτι δὲ τῆς ἡσυχίας φλεγόμενος ἠγόρασεν αὖθις ἑτέραν ἄνωθεν τοῦ Κυριακοῦ τῆς Σκήτης καλύβην, ὅπου καταστρώσας ὁμολογίαν τῆς ἑαυτοῦ πίστεως, ἢ ἀπολογίαν πρὸς τοὺς αὐτοῦ κατηγόρους, μεθηρμήνευσε τοὺς δεσποτικοὺς καὶ Θεομητορικοὺς Κανόνας, καὶ τοὺς τῆς Ὀκτωήχου ἀναβαθμοὺς, ὀνομάσας τοὺς μὲν Ἑορτοδρόμιον, τοὺς δὲ Νέαν Κλίμακα.

Ἀποκαμὼν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀτρύτων πόνων, τοὺς ὁποίους ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὑπέμεινεν ὁ ἀείμνηστος καὶ ὡσεὶ προκισθανόμενος τὸ τέλος, κατέλιπε τὴν μοναστικὴν αὐτοῦ καλύβην καὶ μετέβη πρὸς τοὺς συνασκητεύοντας Στέφανον καὶ Νεόφυτον Σκουρταίους, τοὺς ἁγιογράφους, πρὸς οὓς ἐνετείλατο νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ συγγραμμάτων. Μετ' ὀλίγον δὲ νόσῳ κατασχεθεὶς ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τὴν 14 Ἰουλίου 1809, ζήσας ἔτη ἑξήκοντα.

Ἦν ὁ μακάριος Νικόδημος τὸν τρόπον ἁπλοῦς καὶ ἀνεξίκακος, τὸ ἦθος γλυκὺς καὶ χαρίεις, ἀκτήμων καὶ λίαν ἀπερίσπαστος. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἤλασε μνήμης, ὥστε καὶ ὅλα κεφάλαια ἀπεστήθιζε τῆς Γραφῆς, ῥητῶν ἐδάφιά τε καὶ σελίδας, καὶ πλείστας μαρτυρίας τε καὶ γνώμας πατέρων, ὧν καὶ τοὺς τόπους τῶν λόγων καὶ τόμων ἀνεπισφαλῶς ἐκ μνήμης ἐγίνωσκε.

Ὅθεν πρεπόντως ὁ Νικόδημος κατατάσσεται μεταξὺ τῶν λογιωτέρων τοῦ καιροῦ του, πάντων ὑπέρτερος κατὰ τὴν φιλοπονίαν ὁ χαλκέντερος ἀναδειχθείς, τὰ δὲ πολυάριθμα αὐτοῦ συγγράμματα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς κραταίωσιν τῆς ὀρθοδοξίας, ὠφελείας ἀνυπολογίστου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους πρόξενα γενόμενα.

Συγγράμματα.

—Φιλοκαλία. Ἐν Βενετίᾳ 1782 εἰς φύλλον.
—Εὐεργετινός. Ἐνετίησι 1783· εἰς φύλλον.
—Συμβουλευτικόν· 1801 ἐν Βιέννῃ.
—Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου· 1790.
—Περὶ συνεχοῦς Μεταλήψεως. Βενετίᾳ 1783.
—Ἐξομολογητάριον. Βενετίᾳ 1794, ἐκδοθὲν ἑπτάκις μέχρι τοῦ 1854.
—Ἀόρατος πόλεμος. Βενετίᾳ 1796.
—Νέον Μαρτυρολόγιον. 1799 Βενετίᾳ.
—Πνευματικὰ Γυμνάσματα. 1800, Ἐνετίησι.
—Νέον Ἐκλόγιον, 1803 Βενετίᾳ.
—Πηδάλιον, Λειψίᾳ 1800 εἰς φύλλον· ἀνετυπώθη τῷ 1841 ὑπὸ Γκαρπολᾶ; καὶ ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1864 ὑπὸ Σ. Ῥαφτάνη.
—Ἐγκώμια Ἐπιταφίου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1800.
—Νέον Θεοτοκάριον. Βενετίᾳ 1794· (ἀνετυπώθη τῷ 1849 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Γ. Μουσαίου).
—Χρηστοήθεια. Βενετίᾳ 1803.
—Εὐχολόγιον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1799.
—Καθολικαὶ Ἐπιστολαὶ Παύλου. Βενετίᾳ 1819, τόμ. 3.
—Ψαλτήριον· ἐν Κωνσταντινουπόλει 1819, τόμοι 2.
—Κῆπος Χαρίτων. Βενετίᾳ 1819, τόμ. 3.
—Βαρσανούφιος. Βενετίᾳ 1816.
—Νέος Συναξαριστής. Βενετίᾳ 1819, τόμοι 3.
—Ὁμολογία πίστεως. Βενετίᾳ 1819.
—Ἑορτοδρόμιον. Βενετίᾳ 1836.

Ἀνέκδοτα.

—Ἀλφαβηταλφάβητος.
—Γρηγορίου Παλαμᾶ τὰ σωζόμενα.
—Ὑπομνήματα ἁγίων ἀνδρῶν Ἁγιορειτῶν.
—Νέα Κλίμαξ (¹).

Πρὸς τούτοις ἔγραψεν Ἀκολουθίαν Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου κατ' ἐπιτομὴν τῆς τοῦ Ἡσαΐα, καὶ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου ἐκδοθεῖσας ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Χίου ἐν Λειμωναρίῳ.

Ἀγάπιος Λεονάρδος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1741 ἐν Δημιτσάνῃ καὶ ἐκαλεῖτο Ἀσημάκης

(¹) Προλεγόμενα Συναξαριστοῦ καὶ Ἐξομολογηταρίου τοῦ 1852.

ἐν τοῖς κοσμικοῖς· παιδευθεὶς δὲ τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του καὶ ἐν Τριπόλει παρὰ Παρθενίῳ, τελειοτέρας παιδείας ὀρεγόμενος ἀπεδήμησε τῷ 1759 δεκαοκταέτης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα μεταβῇ ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος· ἀλλὰ κωλυθεὶς μετέβη εἰς Σμύρνην, ὅπου εὗρε παρὰ τῷ λογίῳ συμπατριώτῃ του Γερασίμῳ ἱερομονάχῳ Γούνᾳ ὑποδοχὴν καὶ προστασίαν ([1]). Μετὰ μικρὸν συμβιώσεως χρόνον κατιδὼν ὁ Γεράσιμος τοῦ νέου Ἀσημάκη τὸν ζῆλον καὶ τὴν εὐφυΐαν πρὸς τὰ γράμματα, ἐνόμισεν ὅτι εὗρε καταλληλότατον καὶ προσφυέστατον ἄνδρα πρὸς κατόρθωσιν τοῦ πρὸ πολλοῦ μελετωμένου σκοποῦ περὶ συστάσεως ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν τῇ πατρίδι. Ἀλλὰ πρὶν προβῇ εἰς τοῦτο ἐφρόντισε νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν νέον πᾶσαν τὴν τότε παιδείαν, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν τὰ ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς ἴδια αἰσθήματα· ὅθεν κατώρθωσε νὰ καταταχθῇ ὁ Ἀσημάκης ὑπότροφος τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολῆς, ὅπου παρέμεινεν ἐκπαιδευόμενος μέχρι τοῦ 1764, ἀείποτε τῶν πρώτων δειχθεὶς διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ὥριμον κρίσιν. Ἵνα δὲ ἀπαλλαχθῇ διὰ παντὸς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων ἀνεδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα Ἀγάπιος μετονομασθείς.

Παρασκευάσας οὕτως ὁ φιλόπατρις Γεράσιμος τὸν βοηθόν του καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ διδασκάλου Ἱεροθέου συμβουλῶν ἐνισχύσας εἰς τὸν μέγαν τῆς κοινῆς ὠφελείας ἀγῶνα, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ἀγαπίου ἐκ Σμύρνης, καὶ ἦλθον ἀμφότεροι εἰς τὴν πατρίδα των Δημιτσάναν. Ἐπιλαβόμενοι δὲ ἄνευ ἀναβολῆς τοῦ ἔργου ἐνοικίασαν πρὸς ὥραν οἰκίαν τινα, καὶ συνήγαγον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐκ τῶν ἐν τῇ πατρίδι καὶ τῶν πέριξ ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα μαθητὰς καὶ ἤρξαντο νὰ διδάσκωσιν ἀμισθί. Διὰ τῆς ἀνενδότου φιλοπατρίας τῶν ἀνδρῶν τούτων ἱδρύθη ἡ ἐν Δημιτσάνῃ περιώνυμος σχολή, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον καί τινα μέρη τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Ἑπτανήσου. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀτρύτων πόνων, οὓς κατέβαλλον οἱ ἱδρυταί, κατώρθωσαν καὶ τὴν ἔκδοσιν πατριαρχικοῦ συγιλλίου δι' οὗ ἐξησφαλίσθη κατὰ πάντα τὸ ἀρτισύστατον σχολεῖον ὑποβληθὲν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας προστασίαν.

Ἐκραγείσης τῆς ἐν 1769 Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τῆς πλημ-

([1]) Τὴν βιογραφίαν ταύτην τοῦ Ἀγαπίου ἀντέγραψα ἐκ τοῦ περὶ Σχολῆς Δημιτσάνης ἀξιολόγου πονήματος τοῦ Κ. Εὐθ. Καστόρχη.

μύρας τῶν ὠμῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν ἀτυχῆ τοῦ Πέλοπος χώραν λυμαινομένης, ἐκλείσθη καὶ ἡ ἐν Δημιτσάνῃ σχολὴ, καὶ ὁ μὲν Ἀγάπιος ἐζήτησεν σωτηρίαν εἰς Ζάκυνθον, ὁ δὲ Γεράσιμος εἰς Σμύρνην, ἀναμένοντες τὴν παρέλευσιν τῆς καταιγίδος ἵνα ἐπαναστρέφοντες ἀναλάβωσι τὸ θεάρεστον ἔργον αὐτῶν. Συστηθείσης περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἐν Χίῳ δημοσίας σχολῆς, προσεκλήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς σχολάρχης ὁ Γεράσιμος, ὅστις ἐλθὼν ἐτελεύτησε μετά τινας μῆνας ἀσθενήσας. Ὁ δὲ Ἀγάπιος Λεονάρδος ἐκ Ζακύνθου μεταβὰς εἰς Πάργαν διετέλει διδάσκων ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1780, ὅτε καταστραφέντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ληϊζόντων Ἀλβανῶν ἐπανῆλθεν εἰς Δημιτσάναν καὶ ἀνέλαβεν αὖθις τὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ σχολῇ. Ἐν τούτοις ἀποθανόντος τοῦ Ἱεροθέου ἐν Σμύρνῃ οἱ ἔφοροι τῆς ἐνταῦθα σχολῆς θεωρήσαντες ὡς διάδοχον ἄξιον μόνον τὸν Ἀγάπιον προσεκάλουν αὐτὸν ν' ἀναδεχθῇ τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ἐκείνης, λέγοντες, ὅτι τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Δημιτσάνῃ εἶνε ἤδη κατηρτισμένος καὶ ἱκανὸς ν' ἀναδεχθῇ ὁ συμπατριώτης του Ἀντώνιος Ἀντωνόπουλος, ὅστις μετὰ τοῦ Γρηγορίου μεταβὰς εἰς Χίον, διέτριβε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν Σμύρνῃ. Ὁ Ἀγάπιος εἰσακούσας τῆς προσκλήσεως μετέβη τῷ 1781 εἰς Σμύρνην, ὅπου συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Ἀντωνοπούλου καὶ ἐνθαῤῥύνας αὐτὸν ν' ἀνεδεχθῇ τὴν ἐν τῇ πατρίδι σχολαρχίαν ἐκούρευσε καὶ μοναχὸν ἀνέδειξεν, Ἀγάπιον καὶ αὐτὸν μετονομάσας. Ὁ πρεσβύτερος Ἀγάπιος, ἀφοῦ διέτριψεν ἔτος ὅλον ὡς διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολῆς, παρῃτήθη τῆς σχολαρχίας, καὶ πρῶτον μὲν ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ Σινᾶ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἀνηγορεύθη ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐπὶ Προκοπίου (1786). Ἀναχωρήσας δ' ἐκεῖθεν καὶ περιελθὼν τὰς παραλίους πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, καὶ τὸ Ἁγιώνυμον Ὄρος, ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, συνάγων πανταχοῦ χρήματα καὶ βιβλία ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ πατρίδι του σχολῆς. Ἐκ τῶν συλλεχθέντων δὲ χρηματικῶν κεφαλαίων κατέθεσεν ἐπὶ τόκῳ τὰ μὲν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ταμεῖον, τὰ δὲ εἰς ἄλλα δημόσια ταμεῖα· καὶ ἑτέρους συμπολίτας του εἰς τὰς κυριωτάτας πόλεις ἀναδείξας ἐπιμελητὰς, ἐπανῆλθεν εἰς Δημιτσάναν, κομίζων τά τε συνειλεγμένα βιβλία καὶ μέρος χρημάτων, δι' ὧν ἐπεσκεύασε καὶ ἐκαλλώπισε τὸ σχολεῖον.

Εἶτα ὁ σεβάσμιος πρεσβύτης περιήρχετο τὴν Πελοπόννησον κηρύττ

των τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ προτρέπων τοὺς πάντας εἰς ἵδρυσιν σχολείων.

Τῇ 14 δὲ Φεβρουαρίου 1815 ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ μακάριος Ἀγάπιος, τελευτήσας ἐν Ἄργει, ὅπου προτροπῇ τούτου εἶχεν ἐγερθῇ δημόσιον σχολεῖον.

Τὸ φιλογενὲς καὶ φερέπονον τοῦ ἀνδρὸς, ὡς καὶ τὴν παιδείαν, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῦ Ἀγαπίου καταλλήλως ἐπήνεσεν ὁ γλαφυρὸς κάλαμος διακεκριμένου συμπολίτου του.

Συγγράμματα.

—Συλλογὴ πάντων τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τῶν τε ἁγίων ἀποστόλων, καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, ἅμα δὲ καὶ τοπικῶν· σὺν τούτοις καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων πατέρων τῶν κατ' ἰδίαν ὁροθετησάντων, καὶ ὑπὸ συνόδων οἰκουμενικῶν ἢ τοπικῶν θεωρηθέντων. Συλλεχθέντες ἐκ διαφόρων βιβλίων, καὶ τυπωθέντες νῦν διὰ προτροπῆς καὶ ἀναλωμάτων τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἁγίου Ναζαρὲτ, κυρίου κυρίου Νεοφύτου Πελοποννησίου· αψπζ'. 1787 σελ. 486. (Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται τοῦ συλλέξαντος Ἀγαπίου ἐπιγράμματα ἰαμβικὰ εἰς τοὺς Κανόνας, καὶ εἰς Νεόφυτον τὸν Ναζαρέτ).

—Ἀσματικοὶ ὕμνοι ἐν Τεργέστῃ . . .

—Εὐχαὶ διάφοροι· (ἀνέκδοτοι).

Συνειργάσθη μετὰ τοῦ προλεχθέντος Νικοδήμου εἰς σύνταξιν τοῦ Πηδαλίου.

Σέργιος Μακραῖος.

Ἐγεννήθη ἐν Φουρνᾷ τῶν Ἀγράφων καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ συμπατριώτου του Θεοφάνους, μεταβὰς δ' ὕστερον εἰς Ἄθωνα διήκουσε παρ' Εὐγενίῳ τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Ἱδρυθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1771 Φιλοσοφικῆς σχολῆς, προέστη ταύτης ὁ Σέργιος μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1790 διαλύσεώς της, ὅτε διωρίσθη σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς, καὶ ἐπὶ τριετίαν προστὰς καὶ διδάξας (1790—93) παρῃτήθη καὶ ἡσύχαζε μελετῶν.

Ἐν ἔτει 1794 Παναγιώτης ὁ Κοδρικᾶς μεταφράσας ἐξέδωκε τὸ περὶ Πληθύος κόσμων σύγγραμμα τοῦ Φοντενέλλου· τοῦτο δὲ ἀναγνοὺς ὁ Μακραῖος καὶ ἀνοήτως ἐξαφθεὶς ἠθέλησεν ἵνα γράψῃ τοῦ Κοπερνιανοῦ συστήματος ἀναίρεσιν, ἐν ᾗ κομποῤῥημονῶν λέγει μετὰ στόμφου. « Οὐ τόλμη τοὐμὸν τουτὶ, οὐδὲ προπετείας ἐγχείρημα· ἐπέβλεψα γὰρ » ἐπὶ τὰς παρεμβολὰς τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἀνὴρ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν» » οὐδ' ὅπλα γενναίων· ἀλλὰ καὶ χεὶρ ἀσθενὴς, καὶ ποῦς ὀλισθηρὸς » καὶ σχῆμα ἐξηλλαγμένον, καὶ φωνὴ οὐκ εὔσημος, καὶ γνώμη ἀγενὴς, » καὶ τόλμη ἀλόγιστος, καὶ ὅλως ὑπότυφος μωρία, καὶ κενὸν θράσος, » καὶ βακχεία ἄντικρυς κυβελικὴ, καὶ κρότοι ἐκπεπληγμένων· καὶ

» δολερὰ μὲν καὶ ἐπίβουλα τὰ αὐτῶν μηχανήματα, ὡς παντοίαν
» πάντοθεν περιβεβλημένα καὶ ὑποκρύπτοντα τὴν ἀπώλειαν, εὔλυτα
» δ' ἔμπης καὶ ὑπόκουφα. Τῆς γοῦν τοιαύτης σφῶν ἀσελγείας καὶ ἀσυν-
» ταξίας καταγνοὺς, ἐπεξελθεῖν κατ' αὐτῶν ἐδικαίωσα καὶ δὴ ἐκ τῆς
» Ἑλλαδικῆς πανοπλίας, τοῦ ἐν ἡμῖν ἐμφύτου λόγου, δραξάμενος τῶν
» ὅπλων τὰ προχειρότερα, κατέδραμον ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἀγεληδὸν φεύ-
» γοντας καὶ συνωθουμένους καταστρεψάμενος, καὶ ἐπὶ τὸ κρησφύγε-
» τον, τὸ δῆθεν μέγα καὶ ὀχυρὸν αὐτῶν σύστημα, τὸν πύργον φημὶ
» τῆς Χαλάνης συνελασθέντας, ἀθρόους κατέβαλον, ἐκ βάθρων αὐτῶν
» ἀνατρέψας, καὶ ἀναλώσας πυρὶ, ὡς μηδὲ τοῦ λοιποῦ τολμᾷν τινα
» κατὰ τῆς ἀληθείας μαχόμενον, προσφεύγειν ὑπ' αὐτὸν καὶ κρύπτε-
» σθαι..... Οἶμαι δὲ ταῦτα ἀναγνοὺς ἕκαστος, τὸν μὲν κακόφρονα
» πήγασον πλατυτέρῳ στόματι καταπτύσει, τῶν πολλῶν κόσμων
» ἀγάσεται δὲ μᾶλλον τοῦ ἑνὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ καλλονὴν, καὶ ἐκ
» ταύτης ἐπὶ τὸν ἀρχιτέκτονα λόγον ὑψώσει τὸν νοῦν, τῆς ἐκεῖθεν
» ἀπαυγαζούσης σοφίας ἱμειρόμενος ».

Ἀπεβίωσεν ὁ Μακραῖος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Μάρτιον τοῦ 1816 (¹).

Συγγράμματα.

—Τρόπαιον ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς πανοπλίας κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κοπερνίκου ἐν τρισὶ διαλόγοις· Βιέννῃ 1797.

—Ὀρθόδοξος Ὑμνῳδὸς, ἤτοι Ἱερὰ Φιλοσοφία ἐν μέτροις Πινδαρικοῖς. Βιέννῃ 1802.

—Σταχυολογία γραμματικὴ κατὰ πάροδον διατριβῆς· Ἐνετίῃσι 1810.

—Ἐπιτομὴ φυσικῆς ἀκροάσεως. Ἐν Βενετίᾳ 1846.

—Ὑπομνήματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν πέντε μέρεσιν, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ 1750 καὶ λήγοντα μέχρι τοῦ 1800. (Ἀνέκδοτα παρὰ Σ. Οἰκονόμῳ).

—Πολιτικὴ σχέδη δι' ἧς ἄν τις κρίνοι οἷα τὰ κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν νῦν πολίτευμα. αψξή κατὰ μῆνα Δεκέμβριον· (ἀνέκδ.)

—Ἐγκώμια, καὶ ἐπιγράμματα διάφορα.

Ὁ Μακραῖος ἐπεμελήθη τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1806 ἐκδοθεῖσαν Διδασκαλίαν Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου.

Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (²).

Ἀθανάσιος ἱεροδιδάσκαλος ὁ Πάριος ἐγεννήθη εἰς *Κόστον*, χωρίον μι-

(¹) Κατὰ λάθος ὁ Κ. Βρετὸς λέγει, ὅτι ὁ Μακραῖος ἀπηγχονίσθη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τοῦ Ἀλήπασα φωραθεὶς ὡς ἀπαταιὼν ἀλχημιστὴς, συγχύσας αὐτὸν πρὸς τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀγύρτην Σέργιον Διοκλητιανόν.

(²) Τὴν ἀξιόλογον ταύτην βιογραφίαν τοῦ Παρίου κατ' ἐπίμονον ἡμῶν αἴτησιν ἐσχεδίασεν ἐκ τοῦ προχείρου ὁ Κύριος Α. Ζ. Μάμουκας, διατελέσας εἷς τῶν προσφιλεστέρων

χρὸν τῆς νήσου Πάρου. Ἐκεῖ ἐδιδάχθη τὰ *κοινὰ* λεγόμενα γράμματα. Ἐπιθυμήσας ἀνωτέρας παιδεύσεως κατέλιπε γονεῖς καὶ πατρίδα καὶ ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην παρὰ τῷ τότε ἐκεῖ σχολαρχοῦντι Ἱεροθέῳ. Ἑξαετίαν διαμείνας ἐν Σμύρνῃ ἐπιδίδων εἰς πάντα τὰ εἰς τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο διδασκόμενα μαθήματα, μετέβη ἔπειτα εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐδιδάχθη παρὰ μὲν τοῦ, τότε κατ' ἐξοχὴν *γραμματικοῦ*, κυροῦ Νεοφύτου, τὸ Δ' περὶ συντάξεως Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ· παρὰ δὲ τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως φιλοσοφικὰ μαθήματα, καὶ ἐφημίζετο ὡς ὢν εἷς τῶν ἐγκριτωτέρων αὐτοῦ μαθητῶν. Οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἔχοντες ἀνάγκην διδασκάλου διὰ τὸ σχολεῖόν των, ἐπέστειλαν πρὸς τὸν Εὐγένιον ζητοῦντες ὀνομαστὶ τὸν Ἀθανάσιον. Καὶ ἀπῆλθε μὲν ὁ Ἀθανάσιος εἰς Θεσσαλονίκην· ἐπὶ πόσους ὅμως χρόνους διετέλεσεν ἐκεῖ διδάσκων καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἤτοι τὸ τοῦ κήρυκος τοῦ θείου λόγου, ἔργον ἐκπληρῶν, ἀγνοοῦμεν. Ἐνσκηψάσης ἐκεῖ τῆς πανώλους, ἀνεχώρησε καὶ κατῆλθεν εἰς Κέρκυραν ἔνθα ἠκροάσατο παρὰ τῷ ἀοιδίμῳ Νικηφόρῳ τῷ Θεοτόκῃ τῆς φιλοσοφίας, φυσικῆς καὶ τῆς ῥητορικῆς. Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, γνωρίζων τὸν Ἀθανάσιον ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀθωνίτιδι σχολῇ μαθητείας του, καὶ τιμῶν αὐτὸν διὰ τὴν εὐφυΐαν, τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὴν φιλοπονίαν του, ἔγραψεν αὐτῷ καὶ τὸν προέτρεψεν ἵνα δι' ἰδίων αὐτοῦ ἐξόδων μεταβῇ εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν· ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος ἀπεποιήθη τὴν φιλικὴν ταύτην τοῦ Μοισιόδακος πρότασιν. Ἐκ Κερκύρας μετέβη εἰς Μεσολόγγιον ὅπου ἦν ὁ συμμαθητὴς καὶ φίλτατος αὐτῷ Παναγιώτης ὁ Παλαμᾶς, καὶ ἐκεῖ ἐξετέλει τὸ τοῦ Ἱεροκήρυκος ἔργον, διάκονος ἔτι ὤν.

Τῆς Ἀθωνίτιδος σχολῆς στερουμένης διδασκάλου μετὰ τὸν ἀοίδιμον Εὐγένιον, ἡ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία διὰ γραμμάτων Συνοδικῶν προσεκάλεσε τὸν Ἀθανάσιον ν' ἀπέλθῃ εἰς ἅγιον Ὄρος ὡς διδάσκαλος καὶ σχολάρχης τῆς σχολῆς ἐκείνης. Καὶ ἀπῆλθε μὲν, ὑπακούσας εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας φωνήν· ἄγνωστον δὲ ἐπὶ πόσον χρόνον διέμεινεν ἐκεῖ· γνωστὸν μόνον ὑπάρχει, ὅτι ἕνεκα τοῦ δυσηνίου καὶ δυσαγώγου τῶν μαθητῶν παρῃτήθη, καὶ ἀπῆλθεν αὖθις εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ δὲ δωδεκαετίαν διατρίψας διηύθυνε τὸ σχολεῖον παραδίδων μαθήματα, ὅτε καὶ τὴν *Γραμματικὴν* τοῦ κυροῦ Νεοφύτου συνέ-

μαθητῶν τοῦ Παρίου, ἐπιφυλαττόμενος δὲ ἵνα ἐν καιρῷ ἐκτενέστερον λαλήσῃ περὶ τοῦ ἀειμνήστου τούτου διδασκάλου.

ταμε, καὶ τὸν *Ἀντίπαπαν* ἐφιλοπόνησε, καὶ πληρεστάτην ἀσματικὴν *ἀκολουθίαν* τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐσύνθεσε μεταφράσας εἰς τὸ ἁπλοῦν ἰδίωμα καὶ τὸν ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Φιλοθέου συγγραφέντα βίον αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κλήμεντος τοῦ Βουλγαρίας τὸν βίον μετέφρασε καὶ τύποις ἐξέδωκεν.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένων ἔλαβε γράμματα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικά, δι' ὧν ἐπροσκαλεῖτο ὡς διδάσκαλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀφίετο ἐλεύθερος νὰ προσδιορίσῃ ὅσον θέλει μισθόν. Τῷ ἐδίδετο δὲ συγχρόνως καὶ ἡ ὑπόσχεσις νὰ προαχθῇ εἰς θέσιν Ἀρχιερέως (1) κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ἐκλογὴν ἐν χηρείᾳ ἐπισκοπῆς· ἀλλ' ἀπεῖπε τὴν πρότασιν ἀπαντήσας. « Τὰς μὲν ἀρχιερατίας τιμῶ καὶ προσκυνῶ, » ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος. Ἂν ἐκαταλάμβανα ὅτι ἔκαμνα περισσότερον καρπὸν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν πόλιν, ἤθελα ἔλθει αὐτόκλητος· » Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς στοχάζομαι, αὐτοῦ εἶναι κάποια ἐμπόδια, διὰ » τοῦτο ἄφετέ με, παρακαλῶ, ἐδῶ εἰς τὰ πέριξ νὰ ὠφελῶ ὅσον δύναμαι τοὺς ἀδελφούς μου καὶ τὸ Γένος μου ». Καὶ οὕτως ἀφέθη.

Ἀγαπητὸς παρὰ πᾶσιν, οὐ μόνον τοῖς ἄρχουσι καὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σοφοῖς Ἀρχιερεῦσι τῆς μεγάλης ἐκείνης Ἐπαρχίας, τῷ τε Προέδρῳ τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας κὺρ Δαμιανῷ, καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ Καμπανίας κὺρ Θεοφίλῳ, καὶ τῷ Ἀρδαμερίου κὺρ Διονυσίῳ καὶ τῷ Πλαταμῶνος κὺρ Διονυσίῳ, καὶ σεβάσμιος καὶ τιμήεις παρ' αὐτοῖς ὡς οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν θρησκευτικῶν διδαχῶν μεγίστης ὠφελείας γενόμενος πρόξενος εἰς πάντας, ἐπεπόθησεν εἰς τέλος νὰ ἡσυχάσῃ εἰς τὴν οἰκείαν Πατρίδα, τοῦτο μὲν ἵνα μακρυνθῇ τῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν τοῖς πόλεσι ταραχῆς, τοῦτο δὲ ἵνα γένηται χρήσιμος καὶ εἰς συμπατριώτας του διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν γραμμάτων καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Θεσσαλονίκης· τοῦ δὲ πλοίου προσαῤῥάξαντος εἰς Χίον καὶ διαμείναντος ἐπὶ ἡμέρας ἐκεῖ, ἔλαβεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ἀθανάσιος γράμματα ἐκ Σμύρνης παρὰ φίλων του προτρεπόντων αὐτὸν νὰ μείνῃ εἰς Χίον μέχρις οὗ καταπαύσῃ ὁ τότε μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Ῥώσσων ἐκραγεὶς πόλεμος. Ἐν Χίῳ κατῴκησεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Κάθισμα τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐφη-

(1) Ὑπῆρχεν ἤδη προηγουμένως εἰς τὸν τῆς Ἱερωσύνης βαθμὸν ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Μακαρίου, ἀρχιεπισκόπου Κορίνθου, τοῦ Νοταρᾶ, ὑπ' αὐτοῦ τούτου προτραπεὶς ἢ χειροτονηθείς.

συχάζων μόνος ἐν μελέταις καὶ προσευχαῖς καὶ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου ἀπεκδεχόμενος. Ἐνταῦθα συνώψισε καὶ τὴν ῥητορικὴν πραγματείαν τοῦ Ἑρμογένους. Ἔτυχε τότε νὰ στερῆται τὸ σχολεῖον τῆς Χίου διδασκάλου ἱκανοῦ, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ Χῖοι νὰ μείνῃ παρ' αὐτοῖς· ἀλλὰ μὴ ἐνδιδόντος εἰς τὰς παρακλήσεις των, μετεχειρίσθησαν παρ' αὐτῷ μεσίτας τόν τε ἁγιώτατον Μακάριον ἐκ Κορίνθου, τὸ γένος Νοταρᾶν, καὶ τὸν ὁσιώτατον Νήφωνα τὸν Κοινοβιάρχην, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ τὸν πείσωσιν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ παραδώσῃ μόνον τὴν Ῥητορικὴν καί, γενομένης εἰρήνης, ν' ἀπέλθῃ εἰς Πάρον τὴν ἑαυτοῦ Πατρίδα. Περατωθείσης τῆς παραδόσεως τῆς Ῥητορικῆς καὶ τοῦ πολέμου ἔτι διαρκοῦντος, παρέδωκε καὶ τὸ Θεολογικὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τὴν Λογικὴν τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τῆς εἰρήνης γενομένης, ἡτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ κατὰ τὴν συμφωνίαν· ἀλλ' οἱ προὔχοντες τῶν Χίων, ὁ τότε Μητροπολίτης Χίου κὺρ Γαβριὴλ καὶ πρὸ πάντων ὁ μνησθεὶς ἁγιώτατος Μακάριος ὁ Κορίνθου, μετέπεισαν αὐτὸν νὰ μείνῃ ἐκεῖ καὶ τὴν ὅλην φροντίδα καὶ ἐπιστασίαν τοῦ σχολείου ν' ἀναλάβῃ. Προτάσει δ' αὐτοῦ ἡ κοινότης τῶν Χίων ἠγόρασε, περὶ τὸ 1792 ἔτος, διὰ προαιρετικῆς τῶν εὐπόρων συνδρομῆς οἰκίαν εὐρυχωροτάτην, περιέχουσαν κῆπον καὶ αὐλὴν μεγάλην ἣν καὶ μετεσκεύασαν κατὰ γνώμην αὐτοῦ, καὶ συνέστησαν τὴν ὀνομαστὴν μετὰ ταῦτα γενομένην δημοσίαν Σχολήν (1).

---

(1) Ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς μεγάλης θύρας τῆς σχολῆς τῆς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ἀγούσης, ἦσαν ἐγγεγραμμένα ἐπὶ γυψίνης πλακὸς διὰ μέλανος κεφαλαίοις γράμμασι τὰ ἑξῆς ἐπιγράμματα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀθανασίου συνταχθέντα τὸ μὲν ἐν μέτρῳ ἡρωελεγείῳ ὡς ἐκ μέρους τῆς σχολῆς, τὸ δὲ διὰ στίχων δεκαπεντασυλλάβων·

«Ὃς πρὶν ἔην βροτέων ναίδιον δόμος οὐκ ἄγαν κλυτὸς
Ἑστία νῦν Μουσῶν εἰμι ἀριπρεπέης.
Τῶν ἐμέων Χίων, σφετέρων προγόνων περίπυστα
Εὖ ζηλωσάντων ἔργα ἠδ' ὥς τε πλέον».

Καλῶς ὁ χρόνος εἴρηται τοῖς πάλαι καινοτόμος·
Καὶ ἀνευρίσκει γὰρ ἀεί τι τῶν καλῶν ἐν βίῳ
Τεχνῶν τε καὶ ἐπιστημῶν πλεῖστον ὀνησιφόρων.
Ἰδοὺ γὰρ Χίος ἡ λαμπρὰ ἡ κορωνὶς τῶν νήσων,
Ἡ τῷ παντὶ ἐξάκουστος καὶ περίδοξος πόλις,
Ἄλλαις ἐμπρέπουσα καλοῖς τοῖς τε σπανιωτάτοις.
Ἑστίαν ἤνοιξε τὰ νῦν Μουσῶν εὐπρεπεστάτην.
. . . .
. . . .

Διετέλεσεν ἐν Χίῳ σχολαρχῶν μέχρι τοῦ 1812 καὶ διδάσκων τὰ σχολαστικὰ λεγόμενα μαθήματα, ἤτοι τὴν Λογικήν, τὴν Ῥητορικήν, τὴν Μεταφυσικὴν καὶ τὴν Θεολογίαν· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς καθ' ἑκάστην παραδόσεως δὲν ἀπελείπετο καὶ τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς εὐσεβοῦς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, τῆς ἀνηκούσης δηλονότι καὶ ἁρμοζούσης εἰς τὸ παραδιδόμενον μάθημα, διότι κύριον εἶχε σκοπὸν νὰ καταστήσῃ τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἐντριβεῖς εἰς γράμματα ἐν γένει, καὶ νὰ στηρίξῃ αὐτοὺς συγχρόνως εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν. Τοσοῦτον δὲ ἦτο φιλόπονος, ὥστε μ' ὅλα τὰ βάρη τῆς σχολαρχίας

. . . .
Ἐξ ὧν Πανδώρα Ἡσιόδειος αὕτη τοῖς φιλομούσοις,
Ἀτρύτοις πόνοις τοῦ σοφοῦ Γαβριὴλ Ποιμενάρχου·
Καὶ τελευταῖον ταῖς πυκναῖς φροντίσι καὶ καμάτοις
Τῆς τετρακτύος τῶν κλεινῶν καὶ τιμίων ἐφόρων.
Ὧν εἷς ἐν πρώτοις τίθεται Ζανῆς Δρομοκαΐτης,
Ῥάλλης τε ὁ Γεώργιος ὁ τοῦ ποτὲ Παντίου,
Καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ σὺν αὐτοῖς Μανουὴλ ὁ Σχυλίτζης,
Μαυροκορδάτος τε Λουκᾶς ὁ βέλτιστος Παυλίδης.
Οὗτοι φροντίζειν ἔλαχον τῆς συστάσεως τοὔργου.
Καὶ πράττουσί γε τοῦτο δὴ θερμῶς ἐπιστατοῦντες.
Οἷς ἀποδῴη Κύριος τοὺς μισθοὺς ἐπαξίως.
Ἔχεις, ὦ Ξένε, εἴδησιν τοῦ πράγματος συντόμως.
Εἰ δὲ μαθήσεως ἐρᾷς καὶ σαυτὸν βελτιοῦν βούλῃ,
Εἴσιθι, τύχῃ ἀγαθῇ, καὶ λαβὼν αὖ μετάδος».

Καὶ ἡ περιώνυμος δημοσία Σχολὴ καὶ ἡ πλουσιωτάτη αὐτῆς Βιβλιοθήκη ἐπυρπολήθησαν καὶ κατεστράφησαν ἐκ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐν τῷ καιρῷ τῆς στυγερᾶς καταστροφῆς τῆς Χίου κατὰ τὸ 1822. Ὁ τοῖχος ἐν ᾧ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θύρα τῆς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν εἰσόδου δὲν εἶχεν ἔτι καταῤῥεύσει ὅτε μετὰ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἀποδημίαν ἀπῆλθον ἐκεῖσε κατὰ τὸ 1837. Πρῶτον μετὰ τὴν εἰς τὰς κατεστραμμένας πατρικάς μου κτήσεις ἐπίσκεψιν ἔκαμα τότε εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον ὅπου χιλιάδες νέων, Χίων τε καὶ ἄλλων συνδραμόντων τὸ πρότερον ἀπὸ πολλὰς τῶν τουρκονομουμένων πόλεων, εἶχον ἐκπαιδευθῆ καὶ ὅπου κἀγὼ ἐφοίτησα ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1818 καὶ ἔκλαυσα πικρότατα, μνησθεὶς ἡμερῶν ἀρχαίων. Ἀνατείνας δὲ τὸ ὄμμα ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου ἔνθα πάλαι ἦ αν τὰ ἐπιγράμματα μόλις ἠδυνήθην νὰ διακρίνω ἀμυδρά τινα ἴχνη τοῦ πρώτου στίχου τοῦ ἡρωελεγείου, καὶ ἕτερα προσέτι ἐκ τῶν στίχων α, 6 καὶ ιγ, ιδ τοῦ δευτέρου ἐπιγράμματος, ἅτινα μόνα τὸ γύψινον θριγκίον εἶχε διασώσει μέχρι τότε ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς ἐκ τῶν ὄμβρων βλάβης. Ἡ ὅλως τυχαία ἀνακάλυψις αὕτη καὶ μ' ἐχάρυνε καὶ μ' ἐνεθάῤῥυνε. Συνεκέντρωσα τότ' ἀμέσως τὰς δυνάμεις τῆς μνήμης μου καί, πλὴν τριῶν στίχων ἐκ τῶν τοῦ δευτέρου ἐπιγράμματος, διαφυγόντων παντελῶς τὴν ἐμὴν μνήμην, ἀπεμνημόνευσα καὶ μεταδίδω ὅτι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐν τῇ σχολῇ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μαθητείας μου εἶχα ἀποστηθίσει, γυμνάσεως ἢ μᾶλλον παιδιᾶς χάριν.

καὶ τῆς παραδόσεως τῶν μαθημάτων· μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὴν *Μεταφυσικὴν*, καὶ Θεολογικὴν βίβλον ἐπιγράψας αὐτὴν *Ἐπιτομὴν τῶν θείων δογμάτων*· ἐφιλοπόνησε *καὶ τὴν Χριστιανικὴν ἀπολογίαν* κατὰ τῶν ἀθέων καὶ τὴν *Ἀντιφώνησιν* κατὰ τῶν γηϊνοφρόνων φιλοσόφων συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε (¹), καὶ ἕτερον προσέτι συνέταξε πόνημα, τὸν *Ῥαψάνην*, κατὰ τῶν παρεξηγούντων τὰ θεῖα ῥητά.

Τῆς φήμης τοῦ Ἀθανασίου ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου διαδοθείσης πανταχοῦ, συνέδραμον εἰς Χίον μαθηταὶ καὶ ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐκ Συρίας, καὶ ἐκ Παλαιστίνης, καὶ ἐκ Πελοποννήσου, καὶ ἐκ Κρήτης, καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἐκ Σμύρνης, καὶ Θεσσαλονίκης, και ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διαφόρων τῆς Ἠπείρου μερῶν· ἦσαν δέ τινες καὶ ἐκ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας. Τούτων οἱ μὲν ἐπεδόθησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὸν ἐμπορικὸν βίον καὶ εἰς ἄλλα ἐπιτηδεύματα, πολλοὶ δὲ ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν πατρίδας.

Διεύθυνε τὴν ἐν Χίῳ Σχολὴν ὁ Ἀθανάσιος μέχρι τοῦ 1812 ἔτους, καὶ δύναται δικαίως νὰ ὀνομασθῇ ὁ πρῶτος μορφωτὴς αὐτῆς· ὠφέλησε δὲ πολὺ, ὅσον αἱ περιστάσεις ἐκεῖναι συνεχώρουν. Φθάσαντα εἰς βαθὺ γῆρας, οἱ εὐγνώμονες Χῖοι ἀπήλλαξαν αὐτὸν ἀπὸ τῶν κόπων τῆς Διευθύνσεως καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ τῷ ἐχορήγουν πλήρη τοῦ Σχολάρχου καὶ Διδασκάλου μισθὸν μέχρι τῆς μακαρίας τελευτῆς αὐτοῦ.

Ἀποσυρθεὶς ἀπὸ τῆς σχολαρχίας ἐννενηκοντούτης σχεδὸν, μετέβη καὶ ἡσύχασεν εἰς ἀναχωρητικὸν τόπον καλούμενον *Ῥευστὰ*, ἔνθα ἦν τὸ μονύδριον τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου (ἐν ᾧ διέμενε πρὸ χρόνων ἐφησυχάζων ὁ ὁμόψυχος αὐτῷ μαθητὴς καὶ φίλος Νικηφόρος, ὁ ἐν *Ῥευστοῖς* προσωνυμούμενος) ἔχων ἐν συνοδίᾳ καὶ τὸν Ἱεροδιάκονον Ἰωσὴφ τὸν ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, ὃς εἶχε χρηματίσει μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Σχολῇ ὡς ὑποδιδάσκαλος. Εἰς τοῦτον τῆς ἡσυχίας του τὸν τόπον συνέγραψε τὸ *Ἀλεξίκακον Πνευματικὸν* κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων καὶ καταφρονητικῶς ἀντιφερομένων εἰς τὰς θείας Γραφάς. Μετὰ τοῦτο ἤρξατο τῆς συγγραφῆς ἑτέρου βιβλίου *περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἁγίας Πίστεως καὶ περὶ τοῦ τίς ἐστιν ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία* (²)· μόλις δ' εἰς μέσον τοῦ προοιμίου ὄντι, ἐπῆλ-

(¹) Τὴν Χριστιανικὴν ἀπολογίαν, ἐξαντληθείσης μετ' οὐ πολὺ τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἐξέδωκε τὸ δεύτερον ἰδίᾳ δαπάνῃ ὁ ἁγιώτατος Μακάριος ὁ Κορίνθου.

(²) Ἐκ παραδόσεως ἔχω, παρὰ τοῦ μακαρίτου Νικηφόρου τοῦ ἐν Ῥευστοῖς παραλαβὼν ὅτι προκείμενον τοῦ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο προοιμίου ἔθηκεν ὁ ἀοίδιμος

θεν αὐτῷ ῥεῦμα ἀποπληξίας, καὶ διέκοψε τὴν ἐργασίαν. Μετὰ δύο ἑβδομάδας μικρὸν ἀναλαβὼν, ἐξηκολούθησε τὴν συγγραφὴν καὶ τῷ ἐπῆλθε δεύτερον, ἰσχυρότερον τοῦ πρώτου ῥεῦμα· τοῦτο δὲ μόνον ἔφθασε νὰ εἴπῃ « ἑτοιμάσατε τὰ χρειώδη »· ἡ γλῶσσα ἔμενε δεδεμένη· ἐκ δὲ τοῦ νεύματος τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκ μικρᾶς κινήσεως τῆς χειρὸς, ἐνόησαν οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅτι *χρειώδη* εἶπε τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Λαβὼν δὲ τὸ ἐφόδιον τοῦτο τοῦ οὐρανίου δρόμου, σύννους καὶ ἐν γνώσει φρενῶν, ἔμεινεν ἔτι ζῶν καὶ νοῶν ἐπὶ μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα, καὶ ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ ἀτάραχος τῇ 24 Ἰουνίου 1813 ἔτους· ἐτάφη ἐν τῷ προπυλαίῳ τοῦ ναοῦ τοῦ μονυδρίου ἐκείνου (1).

Βιογραφήσας ἕως ὧδε τὸν ἀοίδιμον Ἀθανάσιον ὡς ἕνα τῶν μετὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' μέχρι τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπαρξάντων αἰωνίας μνήμης ἀξίων διδασκάλων τοῦ Γένους, ὡς ἐπὶ μακρὸν σχολαρχήσαντα ἐν Χίῳ, τῇ πεφιλημένῃ μοι Πατρίδι, παρασιωπῶ τὴν ἔκθεσιν τῶν κατ' αὐτὸν ὡς Κληρικὸν τῆς ἁγίας ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὡς ἐξαίρετον θαυμαστὴν καὶ ἐπαινέτην τῶν ἐν ἁγίοις τοῦ τε Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Μάρκου Ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ, ὡς ἄκρον ζηλωτὴν τῶν πατρῴων τῆς εὐσεβείας δογμάτων, ὡς βαρὺν παπομάστιγα, καὶ ὡς ἐναρέτως καὶ ἀξίως τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως βιωτεύσαντα. Ἡ περὶ τούτων λεπτομερεστέρα ἔκθεσις δημοσιευθήσεται ἰδίᾳ, ἂν μὴ προλάβῃ με τὸ χρεών.

Ἐγγὺς ὢν εἰς τὸ τέρμα τοῦ παρόντος λόγου, δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσω, ὅτι ὁ πολύτλας οὗτος τῆς ὀρθοδοξίας ἀγωνιστὴς δὲν ἔμεινεν ἀπείραστος καὶ πικρίας καὶ λύπης ἄγευστος. Συκοφαντηθεὶς ὑπό τινων ἁγιορειτῶν μοναχῶν ὅτι δὲν δέχεται ἀλλ' ἀθετεῖ τὰ ἐν τῇ ἐκκλη-

---

Ἀθανάσιος τὴν ῥῆσιν τοῦ προφήτου Μιχαίου (Κεφ. Ζ'. 2) « Οἴμοι, ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐσεβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει » κτλ.

(1) Ἀπὸ μνήμης ἔχω τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου.

Ἡ πολύκροτος Ἀθανασίου φήμη
Ἡ περικλεὴς καὶ πανένδοξος μνήμη
Πάντων τοῖς ὠσὶν ἐνηχεῖ θαυμασίως,
Καὶ εἰς ἔπαινον πάντας κινεῖ ἀξίως.
Ὑπῆρξε καὶ γὰρ μαθήσεως παντοίας
Ταμεῖον σεπτὸν τῆς θύραθεν ϗ θείας,
Θείων ἐννοιῶν πανσεβάσμιος θήκη
Καὶ τῶν ἱερῶν θεολόγων προσθήκη.
Ἀλλ' εἴπερ αὐτοῦ ἐνταῦθα γῆ καλύπτει
Τὴν θεόφρονα κάραν τε καὶ τὰ χείλη

Μὴ σὺ, θεατὰ, ἀνιῶ τούτου χάριν,
Φθέγγεται καὶ γὰρ ἐκ τῶν βιβλίων πάλιν.
Ἀλλ' ὦ γλυκύ μοι ὄνομά τε ϗ πρᾶγμα
Ἀθανάσιε, τῶν σὲ ποθούντων χάρμα
Νῦν ἀπολαβὼν Χριστὸν τὸν ἔρωτά σου,
Εὔχου καὶ ἡμᾶς γενέσθαι μιμητάς Σου.
Ταῦτά σοι ὁ σὸς προσφέρει Νικηφόρος
Ὥπερ τῆς ἀγάπης σου οὐκ ἔσται κόρος.

Ἐνταῦθα κεῖται κόνις Ἀθανασίου
Τοῦ θεόφρονος ἐκείνου τοῦ Παρίου.

είᾳ γινόμενα ἱερὰ μνημόσυνα ἐν ταῖς ἀναστασίμοις ἡμέραις τῶν Κυριακῶν, κατεκρίθη καθαιρέσεως ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας *ἀναπολόγητος*, ἐν ἔτει 1781. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ ἣν, ἅμα τῇ ἐκδόσει τῆς ἀδίκου καθαιρέσεώς του, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν τότε οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κὺρ Γαβριὴλ καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἱερὰν Σύνοδον, ἔτυχεν ἐπιφανοῦς ἀθωώσεως, δημοσιευθείσης ἐν σελ. 187—190 τοῦ Ἑνετίῃσιν ἐν ἔτει 1785 ἐκδοθέντος βιβλίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὁ *Ἀντίπαπας*.

Λείπεταί μοι νῦν νὰ εἴπω ὀλίγα καὶ περὶ τῆς μομφῆς ἣν τινες δωρεάν, καὶ ἀνωνύμως, προσῆψαν εἰς τὸν ἀοίδιμον Ἀθανάσιον ἔτι ζῶντα, ὡς δῆθεν πολέμιον πρὸς τὰς περὶ τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος πατρικὰς παραινέσεις τοῦ ἀθανάτου Κοραῆ, ὡς εἰς μόνα τὰ *καλὰ* (καθὼς τότ' ἐλέγετο) *γραμματικὰ* προσκείμενον καὶ τοῦ τότε καθεστῶτος πολιτεύματος τῶν γραμμάτων κρατερῶς ἀντεχόμενον. Καὶ κατὰ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Νεοφύτου τοῦ Δούκα εἶχον ἐκτοξευθῇ τότε συγχρόνως πικραὶ κατακρίσεις ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κοραῆν, ὡς μὴ ἀποδεχομένου τοὺς περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης αὐτοσχεδίους στοχασμοὺς ἐκείνου. Ἀλλ' ὅσον ἦτο ἄδικος ἡ κατὰ τοῦ Δούκα μομφὴ *ὀνομαστὶ* γενομένη (διότι ἐκ τῆς μετὰ λόγου συζητήσεως προβαίνει πάντοτε διαλάμπουσα ἡ ἀλήθεια·) τοσοῦτον ἀδικωτάτη ὑπῆρχεν ἡ κατὰ τοῦ Ἀθανασίου *ἀνώνυμος*. Ὁ Ἀθανάσιος, οὐ μόνον ἐτίμα ὑπερβαλλόντως ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς εὐφημίας καὶ ἐπαίνου ἦγε τὄνομα τοῦ Κοραῆ. Ἀρκοῦσαν τῶν λόγων μου ἀπόδειξιν ἡγοῦμαι τὸ ἑπόμενον ἐξ ἀνεκδότου συγγράμματός του (1), ἀπόσπασμα, ἔχον οὕτως αὐτολεξεί.

« Τὸν σοφώτατον ἐν ἰατροῖς κύριον Διαμαντὴν τὸν Κοραῆν, τὸν μη-
» τρόθεν μὲν Σμυρναῖον, πατρόθεν δὲ τὸ γένος ἐκ τῆς Χίου ἕλκοντα,
» ἀκοῇ μὲν ὠτὸς τὸ πρότερον ἤκουον, λίαν μοι πεφιλημένε, κὺρ Δαμιανέ,
» νῦν δὲ καὶ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακεν αὐτόν. Ποῦ δὲ τοῦτον ἑώρακα;
» δῆλον ὅτι ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις αὐτοῦ βιβλίοις ὁποῦ μοὶ ἔστειλας, ἐκ
» τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐπιγράφεται *Πρόδρομος ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*,
» τὸ δὲ ἕτερον *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης Τόμος Α'*. Διὰ τὰ ὁποῖα καὶ
» πολλά σοι εὐχαριστῶ, ἀδελφέ, διὰ τί, ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν ταύτην,
» ἕως τῆς σήμερον ἀκόμη δὲν εἴχομεν ἰδῇ κανένα ἀπὸ ὅσα ἠκούομεν,
» ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος, φιλαδελφίᾳ κινούμενος, ἐφιλοπόνησε καὶ εἰς φῶς

(1) Τοῦ Ἀπολογητικοῦ Ἐγχειριδίου. (Βλ. κατωτέρω ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἀνεκδότων συγγραμμάτων, ἀριθ. 1).

» ἐξέδωκε πρὸς τὴν τοῦ Γένους ἡμῶν βελτίωσιν. Εἶδον λοιπὸν, καὶ » κατὰ ἀλήθειαν ἐθαύμασα τὴν πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρός. Φιλολόγος » ἄριστος· καὶ ἀληθείας δικαζούσης, μόνος οὗτος εἶνε ἄξιος νὰ ὀνο- » μάζεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ ἄλλος Πλούταρχος Χαιρωνεύς, ἢ » Διονύσιος ὁ Λογγῖνος ὃν βιβλιοθήκην ἔμβιον ἐκάλουν οἱ παλαιοί ». Προβαίνων δ' ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι ὁ 'Αθανάσιος τὸν ἀποκαλεῖ *μέγαν*· « ὁ μέγας Κοραῆς (λέγων), τὸ ἔμψυχον ταμεῖον τῆς φιλο- » σοφίας κτ.λ.

Τέλος λόγου· ἦν ὁ αοίδιμος 'Αθανάσιος πάντη ἀκτήμων, καὶ ὅ,τι ἐπερισσεύετο τὸ διένειμεν εἰς τοὺς πτωχούς· ἐθεώρει ἁμαρτίαν τὸ νὰ ἔλθῃ ὁ νέος χρόνος καὶ νὰ εὕρῃ τὸν ὀβολὸν τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ. Πᾶσα δὲ ἡ περιουσία ἣν κατέλιπε τελευτήσας, συνίστατο εἰς μίαν καὶ μόνην εὐτελῆ ἐνδυμασίαν, εἰς τὸν λύχνον καὶ εἰς τὸ μελανοδοχεῖον του.

Πονήματα αὐτοῦ εἰσι τά ἑξῆς· ὧν τὰ μὲν ἐξεδόθησαν, τὰ δὲ κεῖνται εἰσέτι ἀνέκδοτα. Καὶ ἐκδεδομένα μέν εἰσι.

α) Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος, ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας. Συντεθεὶς ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Θεοφυλάκτου τοῦ Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου, μεταφρασθεὶς δὲ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον παρ' 'Αθανασίου τοῦ Παρίου. 'Ετυπώθη μετὰ τῆς ᾀσματικῆς ἀκολουθίας τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κλήμεντος 'Ενετίῃσι 1781 εἰς 8^ον^. 'Ανετυπώθη δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ Οὐρανοῦ κρίσει ἐν Λαιψίᾳ 1805 εἰς 8^ον^.

β) Ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος· ἤτοι βίος ἀξιοθαύμαστος τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Θαυματουργοῦ, τοὐπίκλην Παλαμᾶ. Τοῦ βίου δὲ προτέτακται καὶ ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου μετὰ τριῶν παρακλήσεων, δύο μὲν τοῦ θείου Γρηγορίου, τῆς τρίτης δὲ τοῦ ἐν μάρτυσι μυροβλύτου Δημητρίου· ἐν Βιέννῃ 1785 εἰς 4^ον^.

γ) Ὁ 'Αντίπαπας· ἤτοι ἀγῶνες ὑπερθαύμαστοι καὶ ἡρωϊκὰ παλαίσματα καὶ τῳόντι ὑπερφυῆ κατορθώματα τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μάρκου 'Αρχιεπισκόπου τῆς 'Εφέσου, τοὐπίκλην Εὐγενικοῦ, τοῦ κατ' ἐξαίρετον, καὶ σχεδὸν μόνου, προμάχου καὶ φύλακος τῆς ἀμωμήτου καὶ ἁγιωτάτης 'Αποστολικῆς καὶ πατροπαραδότου ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν τῶν Γραικῶν. 1785 εἰς 8^ον^.

δ) Ἡ Γραμματικὴ τοῦ κυροῦ Νεοφύτου ἐκείνου. Συνοψισθεῖσα, εἴτ' οὖν ἀπαλλαγεῖσά τε καὶ καθαρθεῖσα πάντων τῶν ἐν αὐτῇ περιττῶν τε καὶ ἀλλοτρίων τῆς γραμματικῆς ἐπαγγελίας τε καὶ εἰδήσεως, ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστου 'Αθανασίου τοῦ Παρίου τοῦ ἐν τῷ τῆς Θεσσαλονίκης Φροντιστηρίῳ διδασκαλικῶς προϊσταμένου ᾗ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα κτλ. 'Ενετίῃσι 1787 εἰς 4^ον^.

ε) Λόγος ἐν ἁπλῇ τῇ φράσει ἐκφωνηθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην κατὰ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καθ' ἣν τελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Πα-

λημᾶ.—Λόγος βροντώδης κατὰ Παπιστῶν.—Συνεξεδόθη μετὰ τῶν Πανηγυρικῶν Λόγων τοῦ Μακαρίου τοῦ Χρυσοκεφάλου σελ. 457—469, ἐν Κοσμοπόλει (Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1793) εἰς 4ον.

ς) Χριστιανικὴ ἀπολογία. Συντεθεῖσα μὲν ἀπό τινος φιλαδέλφου χριστιανοῦ πρὸς ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν, ἀξιώσει τοῦ παναγιωτάτου καὶ θειοτάτου πατριάρχου κυρίου Γρηγορίου. Ἐπιθεωρηθεῖσα δὲ καὶ πολλαχοῦ ὡς οἷόν τε ἐπιδιορθωθεῖσα παρά τινος εὐσεβοῦς φιλοσόφου. Ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ, ἔτει αψϟή, εἰς 8ον μικρόν (1).

ζ) Ῥητορικὴ Πραγματεία, ἤτοι τῆς Ἑρμογένους τοῦ Ταρσέως, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Τεχνικοῦ καλουμένου, ῥητορικῆς τέχνης ἐξήγησις. Συνοψισθεῖσα μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ διαφόρων ἐξηγητῶν, καὶ ὡς ἔνι ἀκριβέστατα φιλοπονηθεῖσά τε καὶ ἐπεξεργασθεῖσα, καὶ ἀναπληρωθεῖσα τὰ ἐλλείποντα ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Ἀθανασίου τοῦ Παρίου κτλ. Ἑνετίῃσι 1799, εἰς 4ον. (ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται τοῦ αὐτοῦ Παρίου τέσσαρα ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἐκδόντα κὺρ Μιχαὴλ, εἰς τὴν βίβλον, τὸν Ἑρμογένην, καὶ εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ μάλα ἀξιέπαινον Χίον, ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ ἐπιδεικτικοῦ γένους, ἀναλυτικαὶ θεωρίαι καὶ ἐξήγησις τριῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, μιᾶς Μελέτης τοῦ Λιβανίου, καὶ τοῦ περὶ θανάτου λόγου τοῦ ἰταλοῦ Σενιέρη).

η) Ἀντιφώνησις πρὸς τὸν παράλογον ζῆλον τῶν ἀπὸ Εὐρώπης ἐρχομένων φιλοσόφων, δεικνύουσα ὅτι μάταιος καὶ ἀνόητος εἶναι ὁ ταλανισμὸς ὁποῦ κάμνουσι τοῦ Γένους μας καὶ διδάσκουσι ποία εἶναι ἡ ὄντως καὶ ἀληθινὴ φιλοσοφία. Τούτοις προσετέθη καὶ παραίνεσις ὠφελιμωτάτη πρὸς τοὺς ἀδεῶς πέμποντας τοὺς υἱούς των εἰς τὴν Εὐρώπην χάριν πραγματείας. Ἀμφότερα σχεδιασθέντα καὶ συντεθέντα παρὰ Ναθαναὴλ Νεοκαισαρέως (2). Ἐν Τριεστίῳ 1802 εἰς 8ον.

θ) Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς. Συντεθέντα μὲν ἀρχῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Ἰενουηνσίου . . . μετηνεγμένα δὲ παρά τινος ἑτέρου εἰς τὸ ἰταλικὸν ἰδίωμα, ἐξ οὗ δὴ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετεφράσθησαν καὶ νῦν τύποις ἐκδίδονται χάριν τῶν τῆς φιλοσοφίας ἐραστῶν. Τούτοις εἰσήχθησαν ἐν πολλοῖς τύποις καὶ ὑποσημειώσεις διάφοροι καὶ μετὰ τὸ τέλος τὸ πρὸς τοὺς ἀθέους ἐκ τῆς μείζονος, κάλλιστον καὶ ὠφελιμώτατον συνόψισμα. Ἑνετίῃσι 1802, εἰς 8ον μέγα.

ι) Οὐρανοῦ κρίσις· ἤτοι θαῦμα φρικτὸν καὶ ἐξαίσιον τοῦ θαυματουργικωτάτου θείου Σπυρίδωνος, δι' οὗ τὰς βουλὰς τῶν παρανόμων παπιστῶν ἐματαίωσε μὴ συγχωρήσας αὐτοῖς νὰ ἐγείρωσιν Ἀλτάριον, ἤτοι Θυσιαστή-

(1) Ἐν τῷ Α' μέρει τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας τοῦ κυρίου Α. Π. Βρετοῦ, σελ. 130, ἀριθ. 353, ἐσφαλμένως ἀποδίδοται τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰς τὸν ἄρχοντα Ἰατρὸν Βασίλειον, ἕνα τῶν ἐφόρων τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου.

(2) Ὑπὸ τὸ εἰκονικὸν ὄνομα τοῦ Ναθαναὴλ ἐξέδωκεν ὁ Ἀθανάσιος τοῦτο τὸ πόνημά του. Ἐκ παραδόσεως δ' ἔχω λαβὼν, ὅτι ὅτε τὸ συνέταττεν ἔλεγε «Τοῦτό μου τὸ » σύγγραμμα μέλλει νὰ ἐρεθίσῃ πολλοὺς κατ' ἐπάνω μου· ὅμως Θεῷ δεῖ δουλεύειν ἢ » οὐκ ἀνθρώποις».

Τοῦτο δὲ καὶ πραγματικῶς συνέβη αὐτῷ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου.

ριον μέσα εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἅγιόν του ναὸν, συντεθὲν μετά τινος ἱερᾶς καὶ ἐπινυκτίου ἀκολουθίας εἰς αὐτὸ παρὰ ζηλωτοῦ τινος ἀδελφοῦ. Σὺν τούτῳ δὲ καὶ ὁ θεοφεγγὴς βίος τοῦ ἱεροῦ Κλήμεντος τοῦ Βουλγαροκήρυκος καὶ ὁμολογητοῦ ἐκδίδοται, ἑτέρα κρίσις οὐρανοῦ καὶ οὗτος ὢν κατὰ τῶν καινοτόμων καπιστῶν (Βλ. ἀνωτέρω στοιχ. α). Ἐν Λειψίᾳ 1805 εἰς 8ον.

ια) Ἐπιτομὴ, εἴτε Συλλογὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων, μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατ' ἐπιτομὴν φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου· καὶ ὅτι μάλιστα ἐπισταμένως καὶ ἐπιμελῶς θεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἁγίου πρώην Κορίνθου κυρίου Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ· ὑφ' οὗ καὶ φωτὸς ἀξία κριθεῖσα, κτλ. Ἐν Λειψίᾳ 1806, εἰς 8ον.

ιβ) Ἡ θεία καὶ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου. Ἐρανισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱεροσοφολογιωτάτου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου. Ἐν Λειψίᾳ 1785, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1811, καὶ ἐν Κεφαληνίᾳ 1863.

ιγ) Προαναφώνησις πρὸς ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξους περὶ τῆς βίβλου τοῦ Νέου Λειμωναρίου.

ιδ) Ἐπιγράμματα ἡρωελεγεῖα εἰς Ἀρσένιον τὸν Προδρομίτην, εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ ἐν Βεῤῥοίᾳ Προδρόμου, καὶ εἰς τὸν ἅγιον Κλήμεντα. (Ἐτυπώθησαν ἐν τέλει τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Κλήμεντος).

—Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Φανουρίου τοῦ νεοφανοῦς.

—Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Ἐφεσίου, ἀθλήσαντος ἐν τῇ νέᾳ Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 1801.

—Μαρτύριον τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Κρητὸς ἀθλήσαντος ἐν τῇ νέᾳ Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 1811.

—Συναξάρια ὅλων τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἐπισήμων ἡμερῶν τοῦ Τριῳδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου, συντεθέντα μὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, μεταφρασθέντα δὲ εἰς τὴν ἁπλῆν ἡμῶν διάλεκτον ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἀξιώσει καὶ προτροπῇ τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἁγίου Κορίνθου κυρίου Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ.

—Ἀσματικὴ ἀκολουθία εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, ἐπὶ τῇ παραδόξῳ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως Χίου, ἣν ἠργάσατο ἐν ἔτει 1442 Ὀκτωβρίου 14.

—Μαρτύριον καὶ ἀσματικὴ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Χίου, ἀθλήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1802 Ἰανουαρίῳ 29.

—Διήγησις τοῦ ἐν Χίῳ γεγονότος θαύματος τοῦ τιμίου Προδρόμου κατὰ τῶν ἀγαρηνῶν ἐν ἔτει 1740.

—Διήγησις τοῦ ἐν Χίῳ γεγονότος θαύματος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου κατὰ τῶν Ἀρμενίων ἐν ἔτει 1748.

Ἅπαντα δὲ ταῦτα συνεξεδόθησαν μετ' ἄλλων συγγραφῶν διαφόρων ἐν τῷ Νέῳ Λειμωναρίῳ. Ἐν Βενετίᾳ 1819.

Ποιήματα δὲ αὐτοῦ ἀνέκδοτά εἰσι τὰ ἑξῆς.

1—Ἐγχειρίδιον ἀπολογητικὸν διὰ βραχέων πρὸς τὰς δεινὰς κατηγορίας τὰς κατὰ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀντιφωνήσεως γενομένας ([1]).

2—Νέος Ῥαψάκης, ἤτοι ἔλεγχος καὶ στηλίτευσις, ἐν εἴδει ἀπολογίας γινομένη πρὸς τὰς παρά τινος τῶν Λιμπερτίνων ἀντιθέους βλασφημίας κατὰ τῆς εὐσεβῶς τε καὶ λίαν λυσιτελῶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς προνοίας πρὸς πάντας Χριστιανοὺς προεκδοθείσης ([2]) Πατρικῆς παραινέσεως (γρ. Διδασκαλίας).

3—Φραγγέλιον, δι' οὗ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰσχύνης πόῤῥω τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ἀποβάλλονται οἱ πάντη ἀναιδῶς καὶ ἀσεβῶς τὰς θείας στρεβλοῦντες Γραφάς.

4—Ἀλεξίκακον Πνευματικὸν, ἤτοι Ἐγχειρίδιον διδάσκον ἐν ἁπλῇ φράσει ὅτι ὅσοι θέλουσι νὰ ἦναι καὶ νὰ μένωσι Χριστιανοὶ, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ μισῶσι καὶ νὰ ἀποφεύγωσι τοὺς ἀντιλέγοντας καὶ καταφρονητικῶς ἀντιφερομένους εἰς τὰς θείας Γραφὰς, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ βιβλία τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

5—Ὅτι οἱ ἀπὸ Λατίνων εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν προσερχόμενοι ἀναντιῤῥήτως, ἀπαραιτήτως καὶ ἀναγκαίως πρέπει νὰ βαπτίζωνται.

6—Ὅτι ἡ ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ εὐχὴ τῆς μετουσιώσεως ἔφθαρται ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, παρεντεθείσης ἔξωθεν ξένης τινος καὶ ἀλλοτρίας προσθήκης (« Κύριε ὁ τὸ Πανάγιόν Σου Πνεῦμα » κτλ.) ὑπὸ τολμηρᾶς ἢ ἀμαθοῦς χειρός.

7—Σχολικὴ ἐπίστασις εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, ἧς ἡ ἀρχὴ « Ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ὀρθὸς » κτλ.

8—Ὁποῖα πρέπει νὰ ἦναι τὰ ἐξ εὐλαβείας εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ γινόμενα ἀναθήματα, σκεύη, ἄμφια κτλ.

9—Κατὰ τῶν ἀμαθῶς καὶ ἀνοήτως λεγόντων καὶ διϊσχυριζομένων ὅτι δὲν πρέπει νὰ φυλάττωσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰ ὀσπήτιά των Μεγάλον ἁγιασμόν.

10—Ἐξήγησις τῆς ἐν τῷ Κοντακίῳ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου λέξεως κυριότης.

11—Ὁμοία τῆς ἐν τῷ πρώτῳ τροπαρίῳ τῆς Ε'. ᾠδῆς τοῦ εἰς ἦχον Α' Τριαδικοῦ κανόνος λέξεως διάκοσμος.

12—Περὶ τῆς γονυκλισίας τῆς ἐν τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ τελουμένης· ἤγουν διατί τότε γονατίζομεν, καὶ ποίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης πρέπει νὰ γονατίζωμεν.

13—Ἀπολογία ὡς ἐν συντόμῳ πρὸς τὰς συκοφαντίας τοῦ νέου φιλοσόφου πρός τε τὸν κάτοικον τῆς γῆς διὰ τί δὲν φρονεῖ κατοικημένους τοὺς πλανήτας ὁποῦ κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ ζωηρὰ ἰδέα τῆς ἀπειρότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τί δὲν ἔδωκε δύναμιν εἰς αὐτὸν νὰ ἐξέρχεται ἐκ τῆς γῆς.

([1]) Περὶ τῆς Ἀντιφωνήσεως βλ. ἀνωτέρω στοιχ. η.

([2]) Περὶ τῆς Πατρικῆς Παραινέσεως, ἢ Διδασκαλίας, βλ. μέρος Β' τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ κυρίου Α. Π. Βρετοῦ ἀριθ. 291 σελ. 108.

14—Ὅτι οἱ νέοι Μάρτυρές εἰσιν ἅγιοι, καὶ πρέπει νὰ τιμῶνται ὡς τοιοῦτοι καὶ ἄνευ κανονικῆς διαγνώσεως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

15—Ἔκθεσις εἴτ' οὖν ὁμολογία τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, γενομένη ὑπὸ τῶν ἀδίκως διαβληθέντων ὡς καινοτόμων, πρὸς θεοφιλῆ πληροφορίαν τῶν σκανδαλιζομένων ἀδελφῶν.

16—Περὶ τοῦ τί ἐστιν ἔθος, συνήθεια καὶ παράδοσις. Τί διαφέρει ἔθος παραδόσεως. Ὅτι καὶ ἔγγραφός ἐστι παράδοσις. Πῶς νοοῦμεν καὶ λέγομεν τὴν παράδοσιν. Ὅτι τὸ ἄγραφον ἔθος, ἤτοι τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἴσα τοῖς γεγραμμένοις ὀφείλομεν φυλάττειν. Ὅτι τὰς παραβάσεις τῶν παραδόσεων οἱ κανόνες ἐπανορθοῦσιν. Ὅτι διαφέρουσιν ἀλλήλων τὰ ἔθιμα. Ὅτι καὶ μεταγενέστερά εἰσιν ἔθιμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἃ δὴ καὶ αὐτὰ φυλακτέα.

17—Ἐπιστολὴ ἀντιῤῥητικὴ γενομένη πρὸς τὴν παρά τινων περὶ τοῦ Κυριακοῦ σώματος κακοδοξίαν.

18—Θ ε μ α τ ο γ ρ α φ ί α, χάριν γυμνάσεως τῶν μαθητῶν, ἐγκώμιον οὖσα καθαυτὸ τῆς φιλοσοφίας.

19—Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου Ἀρχιεπισκόπου Κορίνθου τοῦ Νοταρᾶ καὶ Κανὼν ὁμνητήριος εἰς αὐτὸν τὸν ἅγιον, ὑπόθεσιν ἔχων τινὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ θαυμάτων ([1]).

Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορδάτος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐκέκτητο ἰδιάζουσαν εὐφυΐαν καὶ ὀξύτητα νοός, καὶ παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, διότι ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἀραβικῆς, καὶ Τουρκικῆς, δεινός τε τῷ λέγειν καὶ περὶ τὴν διπλωματίαν ἐμπειρότατος, θιασώτης δὲ τῆς ποιήσεως. Διατελέσας ἐπὶ δύω ἔτη μέγας διερμηνεὺς (1783—85) ἐγένετο μετὰ ταῦτα ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας, ἣν ὅμως δύο μόνον ἔτη διῴκησε, διότι ἐπισυμβάντος τότε τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας πολέμου, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Μοραβίαν, ἐξ οὗ καὶ *φιραρής*, ἤτοι φυγὰς ἐπωνομάσθη· διαμείνας δ' ἐκεῖ ἱκανὸν χρόνον ἀπεσύρθη εἰς Ῥωσσίαν, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1817.

Ὁ Ἀλέξανδρος συνέγραψεν, ὡς λέγεται, τὸ ἀνωνύμως ἐκδοθὲν ποίημα «Βόσπορος ἐν Βορυσθένει» ἐν Μόσχᾳ 1810, καὶ ἔλαβε μέρος καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐξέδωκε τὸ τρίγλωσσον λεξικὸν τοῦ Βενδότη ([2]).

([1]) Ἔταξα τοῦτο τὸ σύγγραμμα ἐν τοῖς ἀ ν ε κ δ ό τ ο ι ς, διότι, εἰ καὶ συνεξεδόθη μετὰ τῆς ᾀσματικῆς ἀκολουθίας τῆς ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου Νικηφόρου τοῦ ἐν Ῥευστοῖς ἐκπονηθείσης καὶ νῦν πρῶτον ἐν Χίῳ ἐν ἔτει 1863 εἰς 8ον ἐκδοθείσης, οὐδεμίαν ὅμως ἔχει ἀξίαν πρωτοτύπου, ἅτε τινῶν μὲν τροπαρίων παραλειφθέντων, ἄλλων δὲ οὐκ εὐλόγως παραμορφωθέντων, ἔτι δὲ καὶ τῆς βιογραφίας τοῦ ἁγίου οὐκ εὐτύπως οὐδ' εὐκαίρως μετασκευασθείσης ἐπὶ τὸ ἑ λ λ η ν ι κ ώ τ ε ρ ο ν (!), ὡσανεὶ ἦν ἀκατάληπτον εἰς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τὸ ὕφος τῆς γλώσσης εἰς ἣν καὶ συνέγραψεν ἀκαμάτως καὶ ἐδίδαξε καρποφόρως ὁ ἀθανάτου μνήμης διδάσκαλος Ἀθανάσιος.

([2]) Ε. Σταματιάδου Βιογρ. Διερμηνέων σελ. 145.

Μαρίνος Πινατόρος.

Ἐγεννήθη τῷ 1771 εἰς Ἀργοστόλιον τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τὸν νομοδιδάσκαλον Βασίλειον Πινατόρον. Διδαχθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὴν ἰταλικήν, λατινικὴν καὶ τὰ στοιχειώδη μαθήματα μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ Πατάβιον πρὸς τελειοποίησιν.

Μαθητεύων ἐν Ἰταλίᾳ ἐξέδωκε δοκίμια τῆς ἱκανότητος καὶ πρῶτος φιλολογικὸς καρπὸς τοῦ νεαροῦ Κεφαλλῆνος ἦσαν ὕμνοι ἀνακρεόντιοι ἰταλιστὶ (Scherzi giovanili) ἀναφερόμενοι μετ' ἐπαίνων εἰς τὴν πολιτικὴν ἐφημερίδα τῆς Βενετίας τοῦ 1792. Ἕτερον ποιημάτων αὐτοῦ ἐπιγραφόμενον Madrigali ed epigrammi κατεχωρήθη εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδιδομένην συλλογὴν τῶν ἐκλεκτῶν συγγραμμάτων. Θαυμαστὴς δὲ ὢν τοῦ Γολδόνη ἐξέδοτο ἰταλιστὶ ἐγκώμιον αὐτοῦ, λίαν ἐπαινεθέν.

Ἀνακηρυχθεὶς μέλος τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Φεῤῥάρας, Ῥώμης, καὶ Κερκύρας ἐπανέστρεψεν εἰς Ἑπτάνησον καὶ ἐτιμήθη δι' ἐπιζήλων θέσεων ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων. Ἀπεβίωσε τὴν 7 Δεκεμβρ. 1818.

Ἐκτὸς τῶν μνησθέντων συνέγραψεν ἰταλιστὶ καὶ τὰ ἑξῆς σωζόμενα ἀνέκδοτα.

—Ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας σύγγραμμα ὄντως πολύτιμον, καταδεικνύον τὴν πολυμάθειαν καὶ φιλοπονίαν τοῦ ἀνδρός, καὶ κατὰ πολὺ ὑπερέχον τῶν περὶ τῆς αὐτῆς νήσου μονογραφιῶν τοῦ Λοβέρδου καὶ Χοΐδᾶ.

—Παρατηρήσεις κριτικὰς καὶ σύγκρισιν τῶν ποιημάτων τοῦ Τάσσου καὶ Ἀριόστου.

—Προτάσεις οἰκονομικὰς περὶ ὠφελίμων ἀντικειμένων εἰς τὴν ἐγχώριον κυβέρνησιν.

—Ῥωμαντικὸν ἐπιστολάριον ἐπιγεγραμμένον L'inna morato ed il galante.

—Ποιήματα λυρικά, εἰς στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους.

—Λόγους ἠθικούς.

—Εἰκόνας κριτικάς.

Πρὸς τούτοις δὲ μετέφρασεν ὁ Πινατόρος ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἰταλιστὶ τὸν εἰς Μέγαν Βασίλειον λόγον Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ (¹).

Δελλαδέτζιμας.

Α'. *Ἄγγελος.* Ἐγεννήθη εἰς Ἀργοστόλιον τῆς Κεφαλληνίας τὴν 12 Φεβρουαρίου 1752. Παῖς ἤχθη ὑπὸ τοῦ πατρός, τοῦ κόμητος Κωνσταντίνου Δελλαδέτζιμα, εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ γυμνάσιον τοῦ Σαμάσκη πρὸς ἐγκύκλιον παίδευσιν.

Ἐκμαθὼν τὴν ἑλληνικήν, λατινικήν, ἰταλικήν, γαλλικήν, καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν κατετάχθη εἰς τὸ Παταβινὸν πανεπιστήμιον, ὅπου ἐδι-

(¹) Βιογραφίαι τῶν ἐπισήμων Κεφαλλήνων.

δάχθη κατὰ πρῶτον τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ φυσικομαθηματικά, εἶτα δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικήν. Εἰκοσιτριέτης ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ ἰατροδιδασκάλου. Ἐκ Παταβίου μετέβη εἰς Βονωνίαν καὶ ἄλλας πόλεις πρὸς τελειοποίησιν καὶ πρακτικὴν ἐξάσκησιν. Ἐν Φλωρεντίᾳ ἀνέλαβεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἁγίας Μαρίνας δώδεκα κλίνας ἀσθενῶν· εἶτα δ' ἐπισκεφθεὶς τὴν Νεάπολιν καὶ Ῥώμην, ἀποκατέστη ἐν Βενετίᾳ μετερχόμενος τὸν ἰατρὸν καὶ διάφορα ἐκδίδων συγγράμματα. Τῷ 1786 τριακονταέτης τὴν ἡλικίαν, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς (Materia medica) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῷ 1813 καὶ τῆς ἕδρας τῆς Φυσικῆς ἱστορίας. Τῷ 1817 ἐτιμήθη μὲ τὸν τίτλον κοσμήτορος τοῦ Πανεπιστημίου (rettore manifico).

Δύο μνημεῖα ἀνηγέρθησαν τῷ περιβλέπτῳ Κεφαλλῆνι ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Παταβίου, τὸ μέν, ἐν 1793, διὰ συνεισφορᾶς τῶν πολιτῶν καὶ καθηγητῶν, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Παταβίῳ σπουδαζόντων συμπατριωτῶν του.

Ὁ Δελλαδέτζιμας, εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων ἰατρῶν τοῦ καιροῦ του ἀναδειχθείς, ἔγραψε πολλὰ λατινιστὶ καὶ ἰταλιστί, ἐξ ὧν μνημονεύονται ταῦτα.

—Λύσις τοῦ μαθηματικοῦ ζητήματος περὶ τὸν τριῶν σωμάτων. Ἐν Τικίνῳ 1780.

—Σκέψεις περὶ διαφόρων δηλητηρίων καὶ ἄλλων οὐσιῶν. Ἐν Βενετίᾳ 1784.

—Ἐξακολούθησις τῶν περὶ δηλητηρίων σκέψεων. (Ἐτυπώθη σὺν τῷ προμνημονευθέντι πρώτῳ μέρει ἐν τοῖς Ἐπιστημονικοῖς Πρακτικοῖς τῆς Φερράρας).

—Περὶ Κωνικῶν τομῶν.

—Περὶ τῶν φαινομένων τῆς κινήσεως πολλῶν σωμάτων 1785.

—Λόγος κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐν Παταβίῳ διδασκαλίας Βενετίᾳ 1788.

—Πρόοψις τῶν κατὰ τὸ 1786 παραδοθησομένων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ μαθημάτων. Ἐν Παταβίῳ.

—Λόγοι ἐκφωνηθέντες λατινιστί. Παταβίῳ 1788.

—Πραγματεία περὶ ἰατρικῆς ὕλης τοῦ Γουλιέλμου Κοῦλεν, καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ ἰταλικὸν καὶ πλείστοις σημειώμασι πλουτισθεῖσα. Τόμοι 2. 1793.

—Περὶ δυνάμεως φαρμάκων ὀρθῶς ἐξεταζομένων. Βενετίᾳ 1813.

—Λόγος περὶ Φυσικῆς ἱστορίας. Ἐν Παταβίῳ 1814.

—Παρατηρήσεις περὶ ἀμανιτῶν. Παταβίῳ 1815.

—Πραγματεία περὶ γεωλογίας. Βενετίᾳ 1816.

—Λόγοι ἐκφωνηθέντες εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν μεγάλων ἀκαδημαϊκῶν. Παταβίῳ 1817.

—Περὶ ἀερωδῶν ἐπισωρεύσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

—Διατάξεις γενικῆς παθολογίας. Ἐν Βενετίᾳ 1819, τόμ. 5.

Β'. *Νικόλαος Δελλαδέτζιμας* έκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου· ἐκπαιδευθεὶς τὴν ἰατρικὴν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης ἐπανῆλθεν εἰς Κεφαλληνίαν τῷ 1794, καὶ κατέγινεν εἰς σύνταξιν ἑλληνικῆς φαρμακοποιΐας, μὴ ἐκδοθείσης. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ λογίου τούτου Ἕλληνος ἐδημοσιεύθη τὸ περὶ ἰαματικῶν φυτῶν Κεφαλληνίας (**Prospetto delle piante che si trovanno nell' isola di Cefalonia e che si possôno adoprare a titoli di rimedii od alimenti**) [1].

Χριστόδουλος Κεφαλάς.

Ἐγεννήθη εἰς Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· παιδευθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν ἀββὰν Κορνάλβαν, διδάσκοντα τὴν ἰταλικὴν, λατινικὴν, καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ληξουρίῳ, εἶτα δὲ ὑπὸ Δαμῳδὸν, καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον, μετωνομάσθη Χρύσανθος, καὶ διέπρεψεν ὡς ἱεροκήρυξ ἐν Κερκύρᾳ. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας Θεοδωρήτου Τσιγάλα, ἡ γαλλικὴ ἐξουσία εἰσακούσασα τῆς κοινῆς θελήσεως καὶ τιμῶσα τὴν ἀξίαν τοῦ Κεφαλᾶ, παρέδωκεν αὐτῷ τὴν τελείαν ἐκκλησιαστικὴν κυβέρνησιν καταστήσασα διὰ βίου τοποτηρητὴν τῆς Κερκυραϊκῆς μητροπόλεως. Ὁ Κεφαλὰς δεχθεὶς τὸ ἀξίωμα ἀπεποιήθη τὴν προηγουμένως προσενεχθεῖσαν αὐτῷ ἀρχιεπισκοπὴν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ὁσίως δὲ καὶ θεαρέστως βιώσας ἐξεδήμησεν ἐν Κερκύρᾳ πρὸς Κύριον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος « ἀφήσας, ὡς λέγει » σύγχρονος βιογράφος, θλίψιν καὶ πόνον εἰς ὅλους τοὺς καλοὺς, καὶ » εἰς ὁλόκληρον τὸν λαὸν, ὅστις παμπληθὴς καὶ μὲ ἀληθῆ δάκρυα » τρυφερότητος καὶ σεβασμοῦ παρασταίνων τὴν θλίψιν του τὸν συνώ» δευσεν ἕως εἰς τὸν τάφον ».

Ἔγραψεν ὁ Κεφαλὰς ἰταλιστὶ καὶ ἐξέδωκεν, Ἐπιτάφιον εἰς τὸν διδάσκαλόν του Κορνάλβαν τυπωθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1819.

Αἱ δὲ διδαχαί του μένουσιν ἀνέκδοτοι.

Δημήτριος Στεφανόπουλος.

Ἐγεννήθη τῷ 1749 ἐν Κορσικῇ ἐξ οἰκογενείας προσφυγούσης αὐτόσε ἐκ Μάνης, καὶ σεμνυνομένης ἐπὶ τῇ ἐκ Κομνηνῶν καταγωγῇ. Ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, εἰσῆλθε τῇ συστάσει τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας εἰς τὸ κολλέγιον τῆς προπαγάνδας· μὴ ἔχων ὅμως μηδεμίαν πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον κλίσιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν

(1) Μαζαράκη, αὐτόθι.

ὑπηρεσίαν τῆς Γαλλίας (1775). Μετὰ τετραετῆ ὑπηρεσίαν ὠνομάσθη Ἴλαρχος τοῦ ἱππικοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀποστολὴ εἰς Ἀνατολήν. Οἱ τίτλοι τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ὁρμωμένης ἀπὸ Δαβὶδ Κομνηνοῦ, τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, ἀνεγνωρίσθησαν διὰ διπλώματος Λουδοβίκου ΙΣΤ', συνεπείᾳ ἐπισταμένης ἐξερευνήσεως τοῦ διασήμου γενεαλόγου Χερίνου. Ὁ Δημήτριος ἦτο ἀνὴρ καλλιεργημένου πνεύματος, γιγνώσκων ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας καὶ καθομιλουμένης ἑλληνικῆς, πολλὰς ἄλλας διαλέκτους.

Ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως συλληφθεὶς ὡς βασιλόφρων καθείρχθη· ὕστερον λυτρωθεὶς παρηκολούθησε τοὺς Βουρβώνους, παρ' ὧν ἐνεπιστεύθη διαφόρους ἀποστολάς. Μετέπειτα κατέφυγεν εἰς Βαυαρίαν, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1802· εἰ καὶ προσωπικῶς γνωρίζων τὸν συμπατριώτην του Ναπολέοντα οὐδόλως ἐπλησίασεν αὐτόν· ἐπὶ τῆς παλινορθώσεως ἐτιμήθη ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΗ' μὲ τὸν μεγαλόσταυρον, διορισθεὶς καὶ ὑπασπιστής του.

Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1821 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἑξήκοντα δύο.

Ὁ Στεφανόπουλος ἔγραψε τὰ ἑξῆς,

—Lettre de Demétrius Comnène à M. Kock sur la fin tragique de David Comnène, Paris 1807.

—Notice sur la maison des Comnènes et sur les circonstances qui l'ont transplantée en France. Paris 1845.

—Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι προομηρικοῦ πολιτισμοῦ (ἀνέκδοτον) (¹).

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐν λόγῳ Στεφανοπούλων κατάγεται καὶ ἡ διάσημος δούκησσα τοῦ Ἀβραντὲς, σύζυγος τοῦ στρατηγοῦ Ζουνότου.

Νικόλαος Μαυρομμάτης.

Ἐγεννήθη ἐν Κατούνῃ τῆς Ἀκαρνανίας τῷ 1771· ὁ πατὴρ αὐτοῦ διάσημος προύχων τῆς Ἀκαρνανίας Πανο-Κατούνας ἐπιλεγόμενος, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν 1770 ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἐθανατώθη ἐν Βραχωρίῳ· ὁ Νικόλαος κοιλιόρφανος ἐπιμείνας, ἐπροστατεύθη ὑπὸ τῶν θείων του, καὶ μετὰ τὴν ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν Μεσολογγίῳ ἐκμάθησιν τῶν ἐγκυκλίων ἐστάλη εἰς Πατάβιον καὶ Βονωνίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς· ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβων συνέταξεν ᾠδὴν Πινδαρικὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἄλλα τινα, ἅπερ ἑλληνιστὶ ἐξέδωκεν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ μάλιστα φημιζόμενος ὡς ἰατρὸς καὶ πολι-

(¹) Feller, Biographie Universelle, tom. III.

μαθής, προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Μουχτάρ-πασᾶ ὡς ἴδιος ἰατρός· μὴ δυνάμενος ὅμως ὁ φιλελεύθερος Μαυρομμάτης ἵνα ἐπὶ πολὺ διατρίψῃ ἐν τῇ τυραννικῇ τῶν Ἰωαννίνων αὐλῇ, ἔφυγεν ἐντεῦθεν κρύφα τῷ 1807 μετὰ τοῦ φίλου του Ἰγνατίου μητροπολίτου Ἄρτης εἰς Λευκάδα. Ἡ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις Γαλλικὴ κυβέρνησις τὸν ἐτίμησε μὲ καθέδραν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Κερκυραϊκῷ ἀρχιγυμνασίῳ ἀπὸ τῆς ὁποίας εὐκλεῶς ἐδίδαξε ταῦτα μέχρι τοῦ θανάτου του. Συγχρόνως δὲ ἀνετέθη τῷ Μαυρομμάτῃ ἡ λογοκρισία τῶν ἐκ τῆς Κερκυραϊκῆς τυπογραφίας ἐκδιδομένων βιβλίων.

Πάσχων ἐκ λιθιάσεως μετέβη τῷ 1817 πρὸς θεραπείαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεβίωσεν ἐν Λιβόρνῳ, μέγα ἀφεὶς κενὸν ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ (¹).

Ὁ Χ. Φιλητᾶς λέγει τάδε περὶ τοῦ ἐξόχου τούτου ἰατροῦ καὶ δεινοῦ ἑλληνιστοῦ· « Μὲ λαμπρὸν νοῦν ἀπὸ τὴν φύσιν προικισμένος καὶ » πολλὴν χάριν τοῦ λόγου, καὶ μνήμην εὐτυχῆ, ἔκαμε προόδους πρῶ» τον εἰς τοὺς κλασικοὺς λόγους ἡμετέρους τε καὶ ὀθνείους, ἔπειτα » δὲ εἰς τὰς ἰατρικὰς καὶ φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας εἰς τοιοῦτον » βαθμόν, ὥστε ἑλληνιστὴς καὶ φιλολόγος ἀνεδείχθη τῶν συγχρόνων » ὁμογενῶν αὐτοῦ οὐδενὸς ἴσως δεύτερος, ἰατρὸς δὲ ἐκ τῶν πάνυ » εὐδοκίμων, καθὼς καὶ μαθηματικὸς ἀξιόλογος. Ὁ ἄξιος οὗτος ἀνήρ, » ἂν καὶ διάφορα ἔγραψε πεζά τε καὶ ἔμμετρα εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ » τὴν νεωτέραν γλῶσσαν, μετριόφρων ὢν ὀλίγα ἐξέδωκε διὰ τῶν τύ» πων, καὶ ὅσον ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν εἰδύλλιόν τι, ἔτι εἰς τὴν Ἰταλίαν » διατρίβων, καὶ ᾠδὴν εἰς Ναπολέοντα τὸν πρῶτον· ἀλλὰ φέρονται » αὐτοῦ ὅμως ἐν χειρογράφοις πολλὰ καὶ διάφορα κατ' ἀμφοτέρας τὰς » ἑλληνικὰς διαλέκτους· ἐκ τούτων ἀνεγνώσαμέν ποτε *Προαγώνιον* » *Διατριβὴν περὶ τῶν ἑλληνικῶν λόγων* γραμμένην εἰς τὴν λογίαν » νεωτέραν γλῶσσαν, ἔνθα περὶ τῶν γενῶν πραγματεύεται τοῦ λόγου, » ἤτοι τῆς ἱστορίας, τῆς εὐγλωττίας, τῆς ποιήσεως, καὶ τοῦ διαλό» γου, περὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν σκοποῦ, καθὼς καὶ περὶ τῶν ἀρε» τῶν καὶ κακῶν τοῦ ὕφους· προσέτι δὲ ἑλληνικὴν ἐπιστολὴν πρὸς » Γρηγόριον Μπαλανίδην ὑπὲρ τοῦ Κοπερνικανοῦ συστήματος ».

Ἐκτὸς τούτων ἔγραψεν ὁ Μαυρομμάτης,

—Πνιγμὸν τῆς Φροσύνης, ποίημα δημοσιευθὲν ἐν Κέρκυρᾳ, καὶ τοῦ ὁποίου

(¹) Ἐρανιστής, Κερκύρα 1858 σελ. 389—90.

ἀπόσπασμά ἐστιν, ὡς λέγεται, τὸ νῦν ὡς δημοτικὸν ᾆσμα φερόμενον περὶ τοῦ αἱματηροῦ ἐκείνου ἐπισοδίου τῶν Ἀλληπασιχῶν χρόνων.

—Εὐγενίου Βουλγάρεως ἐγκώμιον, εἰς ἀνθηρὰν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, δημοσιευθὲν ἐν Ἐρανιστῇ (σελ. 390—403).

—Ἐπιστολὴν τῷ προέδρῳ τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἀκαδημίας περὶ τοῦ ἐν 1812 ὑπὸ Ἄγγλων συλληφθέντος προέδρου τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰονικῆς Ἀκαδημίας Γάλλου συνταγματάρχου Βωδράνδου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ σελ. 487—8.

—Λόγον πρὸς τοὺς νέους τοῦ Ἰονίου περὶ ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀναγνωσθέντα ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ.

—Ὠδὴν ἑτέραν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀναγνωσθεῖσαν ἐν τῇ αὐτῇ Ἀκαδημίᾳ.

Μετέφρασεν εἰς γλαφυρὸν νεοελληνικὸν ὕφος τὸ περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαιάκων ἰταλιστὶ συνταχθὲν δοκίμιον ὑπὸ Μελίκη. Ἡ μετάφρασις ἐτυπώθη τῷ 1819 ἐν Κερκύρᾳ, καὶ ἐν τῷ Ἐρανιστῇ, κατὰ λάθος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μελίκη.

Τὴν στέρησιν τοῦ Μαυρομμάτου περιπαθῶς διὰ ποιήματος ἐθρήνησεν ὁ Δελβινιώτης. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Μαυρομμάτην ἰταλικὴ αὕτη ἐλεγεία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Μουστοξείδου, ἐν προοιμίῳ καταλλήλως ἐγκωμιάσαντος τὸν ὑμνούμενον. Καὶ ὁ σοφὸς δὲ τῶν Σουτσείων συγγραφεὺς μετ' ἐγκωμίων ἐμνημόνευσε τοῦ Ἀκαρνᾶνος λογίου.

Ἰωάννης Βιλαράς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1771 παρὰ Στεφάνου ἰατροῦ Βιλαρᾶ καὶ Τάρσας Πελοποννησίας, καὶ ἐπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του, διδαχθεὶς καὶ παρὰ τοῦ πεπαιδευμένου πατρός του τὴν λατινικὴν, ἰταλικὴν, καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ τὰ στοιχειώδη μαθήματα.

Δεκαοκταέτης (1789) ἐστάλη εἰς Πατάβιον, καὶ ἐν τῇ περικλεεῖ τῆς πόλεως ταύτης Ἀκαδημίᾳ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν· διδάκτωρ δὲ ἀναγορευθεὶς εἰς τὴν πατρίδα του, προσελήφθη ὡς ἰατρὸς τοῦ Βελῆπασᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ. Τὸν Βελῆν ἠκολούθησεν ὁ Βιλαρὰς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Βερατίου πόλεμον, εἰς τὴν ἡγεμονείαν τοῦ Μορέα, εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ῥουτσουκίου, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς Λάρισσαν, ὅταν οὗτος διωρίσθη σατράπης τῶν Τρικκάλων. Ἐπὶ τέλους προτιμῶν τὸν ἤρεμον βίον ἦλθε καὶ ἀποκατεστάθη εἰς Ἰωάννινα, ἐπαγγελόμενος τὸν ἰατρὸν τῆς πόλεως καὶ τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Βελῆ, ἀπολαμβάνων ὅσην ἱκανὴν εὐδαιμονίαν, καὶ ὅσην ἀφιέρωσιν εἰς τὴν σπουδὴν ἠδύνατο τότε νὰ συγχωρήσῃ ἡ σιδηρᾶ τοῦ τυραννοῦντος Ἀλῆ χείρ.

Πολιορκουμένου τοῦ Ἀλῆ ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων, ὁ Βιλαρὰς τοῦ ὁποίου ἡ οἰκία καὶ ἡ λοιπὴ περιουσία κατεκάη καὶ κατεστράφη, ἀπῆλθεν ἐξ Ἰωαννίνων κατ' Αὔγουστον τοῦ 1820, καὶ ἐσώθη

πότης καὶ σχεδὸν γυμνὸς εἰς Ψσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου. Ἡ θλιβερὰ αὕτη περίστασις καὶ ἄλλα ψυχικὰ καὶ ἠθικὰ πάθη ἰσχυρῶς ἐπενεργήσαντα ἐπὶ τῆς εὐαισθήτου καρδίας αὐτοῦ ἐπροξένησαν μαρασμώδη νόσον, ἥτις κατὰ τὴν 28 Δεκεμβρίου 1823 ἔσυρεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον·

Ὁ Βιλαρὰς, ἐνῷ ἦτο ἐμπειρότατος εἰς τὴν ἰατρικὴν, ἐκοσμεῖτο καὶ μὲ βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἐπιστημῶν, εὐπροσήγορος εἰς τὰς συναναστροφὰς, ἀγχίνους, καὶ εὐφάνταστος.

Ὁ διάσημος Ἄγγλος Ἐρρῖκος Ὅλλανδ, μέτριος ἐγκωμιαστὴς τοῦ καλοῦ, σχετισθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις μετὰ τοῦ Βιλαρᾶ, γράφει τὰ ἑξῆς· «Εἰς τὰς διαφόρους μετ' αὐτοῦ συνομιλίας εὗρον τὸν Βιλαρὰν ἄνδρα πολυμαθῆ, καὶ εἰδήμονα τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Χαίρει τὴν φήμην, καὶ πιστεύω ἀξίως, ὅτι εἶνε ὁ πρῶτος βοτανικὸς τῆς Ἑλλάδος. Πολὺ ἐμελέτησε τὴν μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν, καὶ εἰς τὰς ὁμιλίας του κατεδείκνυτο σατυρικὸς σκεπτισμὸς, διαφαινόμενος εἰς ὅλας γενικῶς τὰς γνώμας του. Τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ προτέρημα δὲν ἦτο κατώτερον τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεών του. Δοκιμάζων τὴν ποιητικήν του εὐχέρειαν τῷ ἔδωκα ἀποσπάσματα ἀγγλικῶν τινων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν μετέφερεν εἰς ἑλληνικοὺς στίχους ».

»Πρὸς τοῖς ἄλλοις προτερήμασι τῆς πολυμαθείας καὶ εὐαισθησίας, εἶχεν ἐν τῷ χαρακτῆρι του καὶ τὸ στωϊκὸν ἐκεῖνο ἦθος, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε ἀνεβίβαζεν αὐτὸν εἰς ὕψος καὶ ἔπαρσιν, οἷα ἥρμοζον μᾶλλον εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους τῆς ἐλευθερίας, καὶ οὐχὶ, εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀθλιότητα (1).

Ὡς ποιητὴς ὁ Βιλαρὰς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ νεοελληνικῇ στιχουργίᾳ. Οἱ στίχοι αὐτοῦ ῥέουσιν ἡσύχως, κοσμοῦνται ὑπὸ εἰκόνων θαυμαστῶν, καὶ διαλάμπει ἐν αὐτοῖς φαντασία οὐχὶ τυχαία. Ἀμίμητος δὲ εἶνε ὁ Βιλαρὰς εἰς τὸ σατυρικὸν εἶδος.

Κατὰ τὸ 1814 ἐξέδωκεν ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Κερκύρας βιβλιάριον φέρον ἐπιγραφὴν *η ρομεηκη γλοσα* καὶ περιέχον ὀλίγους στίχους καὶ τεμάχια μεταφράσεων ἀπὸ τῶν κλασικῶν τῆς ἀρχαιότητος· ἐτυπώθη ἄνευ τόνων, καὶ μὲ τόσα μόνον γράμματα, ὅσα ἐθεώρει ἀναγκαῖα εἰς ἐκφώνησιν τῆς γλώσσης· διὰ τοῦτου δὲ ἠθέλησεν ὑποστηρίζων τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, νὰ εἰσαγάγῃ νέον τρόπον ὀρθογραφίας, ἀπα-

(1) Holland, Travels in Greece.

βάλλων όλως διόλου τὸν τονισμόν. Καίτοι δὲ ὕστερον μετεμελήθη διὰ τὰς καινοτομίας ταύτας, πλὴν μέχρι τέλους ἔμεινε θιασώτης τῆς καθομιλουμένης.

Ὁ Βιλαρᾶς πρῶτος ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῇ φαρμακογραφίᾳ τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς. Εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις φαρμακεῖόν του εἶχε τὰς ἐπιγραφὰς ἑλληνιστὶ, εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἔγραφε καὶ τὰς ἰατρικὰς συνταγάς του, ὡς μ' ἐπληροφόρησεν ὁ σεβαστός μοι φίλος Κ. Ἰω. Γκινάκας.

Ὡς δοκίμια τῆς στιχουργικῆς καλλιεπείας τοῦ Βιλαρᾶ ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς ἀποσπάσματα.

Ὦ Φαντασία ζωντανὴ, ποῦ στὰ μυαλὰ φωλιάζεις
Κι' ὁποῦ μὲ χέρι δυνατὸ κρατᾷς καὶ τὰ ὑποτάζεις,
Ὁποῦ σοφῶν καὶ παλαιῶν ἐσὺ τὸν νοῦν ὁρίζεις,
Τοὺς στοχασμούς τους κυβερνᾷς, τὰ ἔργα τους δωρίζεις.
Ὁποῦ τὸ πᾶν ἐξιστορᾷς σ' ἑνοῦ μυαλοῦ τὸν τόπο,
Εἴτε κοιμᾶται, ἢ ἀγρυπνάει, χωρὶς κανένα κόπο.
Ὁποῦ τεχνῶν κι' ἐπιστημῶν, καὶ συστημάτων βρύσι,
Ζωγράφος εἶσαι λογιαστὸς, στὴ λογιστὴ τὴ φύσι.
Ἐσένα κράζω βοηθὸν στῆς συγγραφῆς τὴν ὕλη,
Λάμψε σ' ἐμένα φωτεινὴ, κι' ὁδήγα τὸ κοντύλι κλπ.

Ἡ γλυκυτάτη Ἄνοιξι
μὲ ἄνθια στολισμένη,
ῥοδοστεφανωμένη
τὴ γῆ γλυκοτηράει.
Κι' ἡ γῆ τὴν χλόη ἐντύνεται,
τὰ δάση της ἰσκιόνουν,
τὰ κρύα χιόνια λυόνουν,
ὁ οὐρανὸς γελάει κλπ.

Πουλάκι ξένο,
ξενητεμένο,
κυνηγημένο,
ποῦ νὰ σταθῶ;
Ποῦ νὰ καθήσω
νὰ ξενυχτήσω
νὰ μὴ χαθῶ; κτλ.

Συγγράμματα.

—Η Ρομεηκη γλοσα. Στην τηπογραφηα τον Κορφον. 1814. (Ἀνετυπώθη ὑπὸ Σεργίου Ῥαφτάνη ἐν Ζακύνθῳ 1859).

—Ποιήματα καὶ πεζὰ, ἐκδοθέντα παρὰ Ἀθανασίου Πολίτου, ἐν Κερκύρᾳ 1827. (Ἀνετυπώθησαν ὑπὸ Ῥαφτάνη ἐν Ζακύνθῳ 1854, καὶ ὑπὸ Μ. Βρετοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμερολογίῳ τοῦ 1865 καὶ 1868, καὶ κατ' ἰδίαν ἐν Παρισίοις 1865 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ).

Γρηγόριος ὁ Σίφνιος.

Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ περὶ τὰ τέλη τῆς ἑβδόμης δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἐπαιδεύθη τὰ πρῶτα τῶν μαθημάτων ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του, διακούσας ὕστερον ἐν Μαγνησίᾳ Θεοδοσίου τοῦ Κοκκινάκη, καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασκάλων, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τοῦ 1811 διέτριβε.

Ἐπειδὴ τότε οἱ ἐν Δάκκᾳ τῆς Ἰνδικῆς ἀπῳκισμένοι Ἕλληνες ἐζήτησαν παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱερέα, ὁ Γρηγόριος κριθεὶς δοκιμώτερος πάντων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ ἐστάλη εἰς τὰς μεμακρυσμένας ἐκείνας χώρας, καὶ τῇ 6 Ἀπριλίου 1812 ἐλθὼν εἰς Καλκούταν ἀνέπλευσεν εἰς Δάκκαν. Ὁ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξακριβώσας Κ. Ἠλ. Ταγταλίδης λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς ἐν Ἰνδικῇ διαμονῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπελεύσεως τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρός. « Πενταετίαν διατρίψας ἐν Ἰνδίᾳ, εὐκτήριόν τε οἶκον ἐν Δάκκᾳ δειμάμενος, συνήλιζεν εἰς αὐτὸν » πᾶν τὸ ὁμογενὲς καὶ ὀρθόδοξον, ἱερουργός τε ὢν ὁ αὐτὸς καὶ ἱεροκήρυξ καὶ κατηχητὴς καὶ διδάσκαλος, καὶ πνευματικὸς πατὴρ, ἐφιστάμενος αὐτοῖς εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν οἴκοις, ἐν πόλεσι » διδάσκων, παρακαλῶν, νουθετῶν, ἐλέγχων, ἐπιτιμῶν, πάντα ποιῶν καὶ » λέγων ἐφ' ᾧ τοὺς πάντας κερδαίνῃ Χριστῷ, καὶ ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς εὐσεβείας στηρίξῃ, καὶ τὸ πάτριον ἐπιῤῥώσῃ φρόνημα, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν » γλῶσσαν ἀσινῆ τε καὶ ἀκμαίαν διατηρήσῃ. Ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ » τὴν ἐν Ἰνδίᾳ ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀραρότως τὸ ἐφ' ἑαυτὸν παγιώσας καὶ τὸ γένος τιμήσας, καὶ τὸν ἱερὸν ἡμῶν κλῆρον αἰδέσιμον » καταστήσας τοῖς ἔθνεσιν, ἀπῆρεν ἐκεῖθεν, ἀγαπητὸς μὲν τοῖς πᾶσι » γενόμενος, περισπούδαστος δὲ τοῖς ἐλλογιμωτάτοις, καὶ μάλιστα » τῷ σοφῷ Γαλανῷ, τίμιος δὲ τοῖς κρατοῦσι, σεβάσμιος δὲ καὶ αὐτῷ » τῶν Ἄγγλων ἐπισκόπῳ, παρ' οὗ καὶ βακτηρίαν, φιλίας ὑπόμνημα » εἴληφε, καὶ συστατικὰς πρός τινας τῶν ἐπισημοτάτων ἔν τε Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ».

Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῇ 20 Ὀκτωμβρίου 1818, παρέστη τῷ πατριάρχῃ Κυρίλλῳ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐν Ἰνδικῇ ἑλληνικὴν ἀποικίαν ἐκθέμενος, προέτεινεν ἵνα ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἐκτε-

μῶσα τὰ σπουδαῖα τῶν περιστάσεων προχειρίσῃ αὐτὸν ἐπίσκοπον τῶν ἐν Ἰνδίᾳ Ἑλλήνων. Τὴν ἰδέαν τοῦ μεγαλοπράγμονος Γρηγορίου προθύμως ἠσπάσθη ὁ Κύριλλος, δὲν ἠδυνήθη ὅμως καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐξωσθεὶς μετ' οὐ πολὺ τοῦ θρόνου. Μετὰ ταῦτα ὁ Γρηγόριος ἀποσυρθεὶς ἰδιώτευε παρὰ τοῖς ἐν Ταταούλοις συγγενεῦσιν αὐτοῦ, καὶ ἐπισκεφθεὶς ὕστερον τὴν πατρίδα του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, καὶ συστήσας σχολεῖον εἰς Βογιατζί-κιοϊ ἀνέδειξε πολλοὺς καὶ καλοὺς μαθητάς. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐτελεύτησεν ὑπὸ λοιμοῦ τῇ 12 Νοεμβρίου 1825.

Ὁ Κ. Ταντaλίδης ἁρμόζοντα πλέξας τῆς τε ἀρετῆς καὶ σοφίας τοῦ ἀνδρὸς στέφανον, ἐποίησεν αὐτῷ καὶ δύο ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ἰνδῶν μὲν Γαλανὸς μετενείκατο Ἑλλάδι γνῶσιν·
Ἰνδοῖς δ' Ἑλλήνων Γρηγόριος σοφίην.
Ἑλλὰς, κύδιμός ἐσσι διδοῦσά τε δεχνυμένη τε,
Ἄλλοι πλουτούντων, σοὶ δ' ἄφενος τὸ κλέος.

Συγγράμματα.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἰνδίᾳ Ἕλληνας, Δημήτριον τὸν Γαλανὸν, Θωμᾶν τὸν Καλκούτας ἐπίσκοπον, Γεώργιον καὶ Ἀναστάσιον Ἀλεξίου, Λουκᾶν Θεοδώρου, Παναγιωτάκην Ἀλεξίου, πρόξενον Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰσαὰκ Μουργιὲρ, Βενιαμὶν ἱερατεύοντα ἐν Ἰνδίαις, Κωνσταντῖνον Πανταζίδην, πατριάρχην Κύριλλον.

—Λόγοι ὑπὲρ τῆς ἐν Εὐρώπῃ εἰρήνης—ὅτε κατευωδώθη ἐν τῇ Ἰνδίᾳ—ἐν ἡμέρᾳ καθ' ἣν πρῶτον ἱερούργησε—περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως—περὶ τῶν Θεοφανείων—τῶν Χριστουγέννων—εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ—Εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Σωτῆρος—Εἰς τὴν τριήμερον τοῦ Σωτῆρος Ἀνάστασιν—εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευήν (¹).

Πολυζώης Κοντός.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια γράμματα ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος του. Χειροτονηθεὶς δ' ἱερεὺς μετέβη εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἐσπούδασε τήν τε γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν διάλεκτον, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς Βιέννην ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ πρίγκηπος Κζαρτορίσκη. Μετὰ ταῦτα προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Πέστῃ ὀρθοδόξων ὡς ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ναοῦ διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον ὡς τοιοῦτος, ὕστερον δὲ προσληφθέντος ἑτέρου ἐφημερίου παρέμεινεν ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ σχολείου (1795), καὶ μετ' ὀλίγον προσκλη-

(¹) Ἐδημοσιεύθησαν πάντα ὑπὸ Ἠλ. Ταντaλίδου ἐν Ἰνδικῇ Ἀλληλογραφίᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1852.

θεὶς ὡς διδάσκαλος ὑπὸ τῶν ἐν Τοκαΐα τῆς Οὐγγαρίας Ἑλλήνων ἀνεχώρησεν ἐκ Πέστης καὶ ἐλθὼν ἐκεῖ διέτριψεν ὁλόκληρον ἔτος. Μεταβὰς εἰς Βιέννην ἀνεχώρησε διὰ Παρισίους ἔνθα ἀπήγγειλε λαμπρὰν ᾠδὴν εἰς τὸν Βοναπάρτην, καὶ τοὺς Ἀκαδημαϊκούς, καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸ Λονδῖνον ἐπανῆλθεν εἰς Βιέννην (¹).

Διατρίψας ἐν τῇ Αὐστριακῇ μητροπόλει μέχρι τοῦ ἔτους 1805 ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν καὶ ἐδίδαξεν εἰς διάφορα μέρη, οἷον Βουκουρέστιον, Πλοέστιον, καὶ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Κοντὸς ἦν ἐκ τῶν καλῶν ἑλληνιστῶν τοῦ καιροῦ του, εὐφάνταστος ποιητής, κριτικὸς οὐχὶ εὐκαταφρόνητος, βαναύσως καταχριθεὶς ὑπὸ τοῦ Λοτζέλα καὶ κατ' ἀξίαν ἐπαινεθεὶς ὑπὸ Βάστ καὶ Chardon de la Rochette (²).

Συγγράμματα.

—Ὕμνος ἡρωϊκὸς προσφωνηθεὶς τῷ ὑψηλοτάτῳ πρίγκηπι καὶ ἀρχιδουκι Αὐστρίας Ἰωσὴφ τοποτηρητῇ τῆς Οὐγγαρίας. Ἐν Πέστῃ 1795.

—Πένθιμον εἰς τὴν ἄωρον θανὴν τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκηπος καὶ ἀρχιδουκὸς Ἀλεξάνδρου Λεοπόλδου Παλατίνου πάσης Οὐγγαρίας. Ἐν Πέστῃ 1795.

—Ἐποποιΐα εἰς τὰς ἀριστείας τοῦ ἥρωος Βοναπάρτε, καὶ προσφωνητικὸν τοῖς σοφωτάτοις ἀνδράσι καὶ ἀρίστοις μέλεσι τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας.

—Νεκρικοὶ διάλογοι Ι' συντεθέντες καὶ στιχουργηθέντες παρὰ τοῦ Αἰακοῦ εἰς τὸν Ἅδην, προτροπῇ τοῦ Πλούτωνος ἔνθα καὶ ἐτυπώθησαν, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ Ῥαδαμάνθυος, πρὸς ὑμᾶς δὲ μετεκομίσθησαν παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ Μέρος Α'. Ἐν Ἅδῃ ἐπὶ ἔτους 5793 (sic). (εἶναι στιχηρὰ διήγησις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· τὸ Β'. μέρος, ὅπερ ἤθελε πραγματεύεσθαι περὶ Λουδοβίκου ΙϚ' δὲν ἐξεδόθη).

—Ποικίλη διδασκαλία, ἤτοι ἀλφαβητάριον εὐμαθές. Ἐν Βιέννῃ 1803 καὶ 1818.

—Ὕμνος εἰς τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην. Ἐν Βιέννῃ 1805.

—Ἡρωϊκὴ ἐποποιΐα ἢ εὐχὴ δι' ἑξαμέτρων ἐπῶν πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὲρ Ἑλλήνων. (ἐδημοσιεύθη ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ 1820, σελ. 780—84).

—Ἠθικὴ φαντασία φιλερήμου τινὸς (ἐδημοσιεύθη αὐτόθι σελ. 458—60).

Ὁ Κοντὸς κριτικῶς ἐπιθεωρήσας τὰ κείμενα ἐξέδωκε

—Ξενοφῶντος Ἐφεσίου τὰ κατὰ Ἀνθίαν καὶ Ἀβροκόμην. Ἐν Βιέννῃ 1793.

—Ἀρισταινέτου ἐπιστολάς. Ἐν Βιέννῃ 1803.

Πρὸς τούτοις ἐξέδωκεν ἐν Βούδᾳ (1897—8) τὴν γραμματικὴν Κωνσταντίνου τοῦ Καραϊωάννου εἰς δύο τόμους μετὰ διαφόρων αὐτοῦ προσθηκῶν, καὶ ἐξελλήνισε, κατὰ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν (1818, σελ. 524) τὴν Οἰκιακὴν ἰατρικὴν τοῦ Ἄγγλου Buchan εἰς τόμους 5.

(¹) Ζαβίρας.

(²) Melanges, tom. II, σελ. 78.

Συνειργάσθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον τοῦ Ζαβίρα, γράψας πολλὰς Βιογραφίας συγχρόνων λογίων.

Παναγιώτης Κοδρικᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἀποπερατώσας ἐν τῇ πατρίδι τὴν σειρὰν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν, καὶ εὕρεσιν βιοποριστικοῦ ἐπιτηδεύματος. Ἐνταῦθα δ' ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ τότε μεγάλου διερμηνέως Μιχαὴλ Σούτσου, ὅστις διορισθεὶς ἐν ἔτει 1783 ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας προσέλαβε τὸν Κοδρικᾶν μὲ τὸν τίτλον *καγκελλαρίου*. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1802 καθαίρεσιν τοῦ Μιχαὴλ ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Βλαχίας, ἐν ᾧ δὶς ἐκάθησεν, ὁ Παναγιώτης μεταβὰς εἰς Παρισίους διωρίσθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως διερμηνεὺς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν.

Ἐν ἔτει 1816, προτροπῇ τοῦ Κοραῆ ἀναλαβόντες οἱ Θ. Φαρμακίδης καὶ Κ. Κοκκινάκης τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ προσεκάλεσαν τοὺς ἁπανταχοῦ λογίους ἵνα συνεισφέρωσι τὸν πνευματικὸν ὀβολόν των. Ὁ Κοδρικᾶς, θιασώτης ἔνθερμος τῆς ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς σιγιλλίοις καὶ τοῖς ἡγεμονικοῖς Χρυσοβούλοις γραφομένης ἑλληνικῆς διαλέκτου εἶχε πολεμήσει τὴν περὶ διορθώσεως τῆς γλώσσης γνώμην τοῦ Κοραῆ· λαβὼν δὲ τὴν πρόσκλησιν τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἀπήντησε διὰ μακρῶν προτρέπων αὐτοὺς ἵν' ἀπέχωσι γράφοντες τὴν γλῶσσαν κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὸν προτρεπτικὸν λόγον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέτρεψαν οἱ ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, κεκηρυγμένοι ὀπαδοὶ τῆς κατὰ Κοραῆν γραφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ Κοδρικᾶς ἀνταπαντῶν ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως *Ἀπολογίαν τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων*, ἀλλ' οἱ ἐν Πίζῃ Ἕλληνες σπουδασταί, Κοραϊσταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔγραψαν διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Κοδρικᾶ καταχρήσεως τοῦ ὀνόματός των, ἐν ᾗ διεκήρυττον, ὅτι « ὄχι μόνον δὲν ἐφαντάσθησάν ποτε » τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλιαρίῳ φλυαρίας ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ὅτι » μάλιστα γνωρίζουσι τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα ὑπερασπιστὴν τῆς » ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους μας, ἥρωα Ἕλληνα τοῦ αἰῶνός μας, καὶ » τὸ ὄνομά του μεγάλως τιμῶσι καὶ σέβονται, καὶ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν συναριθμοῦσι (¹) ».

(¹) Ἡ ἀποδοκιμασία ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν ἑξῆς ἐν Πίζῃ τότε σπουδαζόντων Ἑλλήνων, Ἰωάννου Δελλαγραμμάτικα Ἀνδρίου, Στεφάνου Καραθεοδωρῆ Ἀδριανουπολίτου,

Ὁ Κοδρικᾶς ἀνατυπώσας ἐν Παρισίοις τὴν Ἀπολογίαν μετά τινων προσθαφαιρέσεων, ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου (1818, σελ. 72) ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ἐν Πίζῃ σπουδαστάς. Κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις πολυσέλιδον πόνημα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « *Μελέτη τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου* », ἐν ᾧ διὰ μακρῶν ἐξέθηκε τὰς κρίσεις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ πραγματεία αὕτη ἐπεκρίθη ὑπὸ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ οὕτως ἐπῆλθον αἱ μεταξὺ Κοραϊστῶν καὶ Κοδρικιστῶν γνωσταὶ διενέξεις, αἵτινες μόνον ὑπὸ τῆς ἐπελθούσης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διελύθησαν.

Ὁ Κοδρικᾶς ἐξηκολούθησε διατρίβων ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1827 συμβάντος θανάτου του.

Συγγράμματα.

—Ὁμιλίαι περὶ πληθύος κόσμων τοῦ Φοντενὲλ, μεταφρασθεῖσαι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἁπλῆν γλῶσσαν. Ἐν Βιέννῃ 1794.

—Πρὸς τοὺς ἐλλογιμωτάτους νέους ἐκδότας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ. Παρίσι 1816.

—Ἀπολογία τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων. Εἰς Πίζαν 1817.

—Πρὸς τοὺς οἰκείους. Ἐν Παρισίῳ 1817.

—Καὶ αὖθις πρὸς τοὺς οἰκείους. Ἐν Παρισίῳ 1818.

—Μελέτη τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς διαλέκτου. Τόμος Α΄. Ἐν Παρισίοις 1818. (Ὁ Β΄ τόμος δὲν ἐξεδόθη).

—Διάφοροι διατριβαὶ ἐν Ἑλληνικῷ Τηλεγράφῳ καὶ Καλλιόπῃ.

Κήρυκος Χαιρέτης.

Ἐγεννήθη τῷ 1756 ἐν τῇ κωμοπόλει ἁγίου Θωμᾶ τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Ἀστρινὸν Χαιρέτην, ἄνδρα ἐπίσημον καὶ διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς καταγωγῆς (1), καὶ διὰ τὴν ἀτομικὴν βαρύτητα.

Γεωργίου Ἰδομενέως Κρητὸς, Ἀγαμέμνωνος Αὐγερινοῦ Πελοποννησίου, Διονυσίου Καμπάνη Ἀνδρίου, Σωτηρίου Φιλιππίδου Ἀθηναίου, Σπυρίδωνος Καβρίκα Γαλαξειδιώτου, Παναγιώτου Πάρπουγλου Πελοποννησίου, Μιχαὴλ Τροχάνη Λάκωνος, Κωνσταντίνου Δενδρηνοῦ Ζαγοραίου, Νικολάου Φωτεινοῦ Κωνσταντινουπολίτου, Γερασίμου Βαλσαμάκη Κεφαλλῆνος, Θεοδώρου Τσηληγιάννη Ἰθακησίου, Νικολάου Καλλέργη Σμυρναίου, Ζαχαρίου Παπαδοπούλου Κωνσταντινοπολίτου, Κωνσταντίνου Γ. Σχινᾶ Κωνσταντινοπολίτου, Παύλου Παπαγεωργοπούλου Ζακυνθίου, Κωνσταντίνου Πολίτου Ἀκαρνᾶνος, Παύλου Σιδέρη Μεσολογγίτου, Δημητρίου Οἰκονόμου Ὑδραίου, Κωνσταντίνου Μακρῆ Ἰωαννίτου, καὶ Ἰακώβου Θεοφιλᾶ (Λόγιος Ἑρμῆς 1818, σελ. 23—4).

(1) Ἐκτὸς τῶν ἄλλων μνημονεύεται ἐν ἐγγράφοις Φραγκίσκου Μοροζίνη δόγη τῆς Βενετίας, καὶ Ἰωσὴφ Τσιβράνου Φραγκίσκος ὁ Χαιρέτης μυστικοσύμβουλος τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας (confidente intimo in Candia della Republica Veneta), καὶ τὰ μέγιστα συντελέσας ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τοὺς αἱματηροὺς ἐκείνους κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους.

Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀπορφανισθεὶς πατρὸς ὁ Κήρυκος ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου αὐτοῦ Δημητρίου Χαιρέτη τοῦ ἰατροφιλοσόφου, εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν πρὸς ἐκπαίδευσιν, καὶ ἐκεῖ ἐπὶ ὀκταετίαν κατακόρως πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καρπωσάμενος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπὶ τρία ἔτη εὐδοκίμως μετῆλθε τὴν κατ' οἶκον ἑλληνικὴν διδασκαλίαν.

Φλεγόμενος ὁ Κήρυκος ὑπὸ ἔρωτος ἐπιστημονικῆς μαθήσεως ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὰ τότε φημιζόμενα τῆς Ἰταλίας πανεπιστήμια· ὅθεν ἔχων τὰ ἐκ τῆς οἰκοδιδασκαλίας πορισθέντα καὶ τὴν πρόθυμον συνδρομὴν τοῦ μνημονευθέντος θείου του ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ὅπου διέμεινε περὶ τὰ δύο ἔτη καταγινόμενος εἰς ἐκμάθησιν τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, ἐπιμελούμενος ἅμα τὰ ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Θεοδοσίου ἀπολυόμενα ἑλληνικὰ βιβλία, καὶ συγγράφων ἢ μεταφράζων διάφορα συγγράμματα. Ἐν ἔτει 1793 ἐγκαταλιπὼν τὴν Βενετίαν ἦλθεν εἰς Πατάβιον καὶ ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ τότε κλεϊζομένῳ τῆς πόλεως ταύτης πανεπιστημίῳ, κατ' ἀγαθὴν σύμπτωσιν συμφοιτητὰς ἔχων Ἰωάννην τὸν Καποδίστριαν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Βαρδαλάχον (1). Ἐπὶ τετραετίαν ἐνζήλως διακού-

(1) Οἱ τρεῖς οὗτοι Ἕλληνες σπουδασταὶ κοινοβιοῦντες καὶ μηδέ ποτε ὁ εἷς τοῦ ἄλλου ἀποχωριζόμενοι ἦσαν πασίγνωστοι ἐν Παταβίῳ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον « I tre Greci ». Συνέβη δὲ αὐτοῖς τὸ ἑξῆς ἀξιοσημείωτον, ὅπερ δὲν ἠθέλομεν πιστεύσει ἐὰν μὴ αὐτὸς ὁ Χαιρέτης ἐσημείου τὸ συμβὰν, καὶ ἕτεροι ἀκούσαντες ἀπὸ στόματος τοῦ Καποδιστρίου ἐβεβαίουν. Κατὰ τὰς ἐνιαυσίους τῶν μαθημάτων διακοπὰς οἱ τρεῖς κοινοβιᾶται μετέβησαν εἰς Βενετίαν καὶ κατέλυσαν παρὰ τῷ ἐκεῖ ὁμογενεῖ ἐμπόρῳ Ἀλεξίῳ Νικολαΐδῃ τῷ Θεσσαλῷ, μεθ' οὗ περιῆλθον τὰ ἐν τῇ πόλει ἀξιοθέατα, ἐν οἷς καὶ τὸ φρενοκομεῖον San Servolo. Ἐνῷ δὲ πρὸς τὴν θύραν τοῦ καταστήματος διηύθυνοντο ἐξερχόμενοι, ἤκουσαν φωνὴν ἐξ ἑνὸς τῶν κελλίων κράζουσαν: O voi giovine Greco! καὶ στραφέντες εἶδον ἕνα τῶν δυστυχῶν φρενοβλαβῶν ἐπαναλαμβάνοντα γεγονυίᾳ τῇ φωνῇ « O voi giovine Greco! » Ἐπειδὴ δὲ μόνος μεταξὺ τῶν τεσσάρων ὁ Νικολαΐδης ἐφόρει ἀνατολικὸν ἱματισμὸν οἱ τρεῖς τὸν παρεκίνουν νὰ πλησιάσῃ. Ἀλλ' ὁ παράφρων ἐκτείνων τὴν χεῖρα ἀπὸ τοῦ καγγελλικοῦ παραθύρου τοῦ κελλίου του καὶ δεικνύων τὸν Χαιρέτην ἐπανέλαβε κράζων. « a voi dico giovine Greco ». Πλησιάσαντος δὲ αὐτοῦ ὁ παράφρων τῷ εἶπε μεγαλοφώνως « Ricordatevi, o giovine Greco, che un giorno voi servirete un Signore del Mondo. (Σοὶ προλέγω ὦ νέε Ἕλλην, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ὑπηρετήσῃς ἕνα μέγαν αὐθέντην τοῦ κόσμου!) » Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν ἀνέκραξε « voi ricordatevi che un giorno governarete la più illustre nazione del mondo! (Σοὶ προλέγω, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ κυβερνήσῃς τὸ ἐνδοξότερον ἔθνος τοῦ κόσμου!) Καὶ ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν Βαρδαλάχον στραφεὶς ὁ παράφρων εἶπε: « E voi percorrete più paesi, istruindo la gioventù, ed in fine una vasta tomba vi coprirà. (Καὶ σὺ θὰ διατρέξῃς πολ-

θεὶς τὰ ἰατρικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα ἐν ἔτει 1797 ἐστεφανώθη ἰατροφιλόσοφος. Ἡ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐπίδοσις τοῦ Κηρύκου, καὶ ἡ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διαγωγὴ αὐτοῦ ὑπῆρξαν τοιαῦται, ὥστε ἡ ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος ἀναγορεύουσα αὐτὸν διδάκτορα δὲν ἔλειψε νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ εἰς τὸν ἰατροφιλόσοφον Κρῆτα ἐξαιρετικὰ ἐγκώμια.

Τὸ δίπλωμα αὐτοῦ, γεγραμμένον λατινιστὶ ἐν μεμβράνῃ, μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ φίλου του καθηγητοῦ Μαλακάρνε ἑλληνιστί, ἰταλιστί, τουρκιστὶ καὶ ἀραβιστί. Χάριν δὲ περιεργείας, παρατιθέμεθα τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τῇ δυνάμει τε καὶ ἐξουσίᾳ τῆς τοῦ Παταυΐου Δημαρχίας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Πολιτείας συνεσταμένης, πᾶσιν ἁπαξαπλῶς, καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐντευξομένων τῷ ἀνὰ χεῖρας προνομίῳ, Ἰούλιος Λοῦπος Παταυηνὸς, ὁ τῆς τοῦ Ἔθνους Σχολῆς Κηδεμών τε καὶ Πρύτανις, Χαίρειν.

Κήρυκον τὸν Χαιρέτην, Πατρὸς μὲν Ἀστρηνοῦ, ἀπὸ δὲ Κρήτης ὁρμώμενον ἀχθέντα τε καὶ παιδευθέντα ἐν τῷ κατὰ τὸ Παταύϊον περικλεεῖ Λυκείῳ καὶ τὴν ἐνέργειαν παρασχόντα τῆς τῶν τρόπων καλοκἀγαθίας παρὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς αὐτοῦ διατριβῆς, καὶ ὧνπερ κατεβάλετο πόνων νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περὶ τὰς ἐλευθέρας τῶν τεχνῶν ἑαυτὸν συνασκῶν, καὶ περὶ τὰς τῆς Φιλοσοφίας καὶ Ἰατρικῆς μελέτας τρίβωνα παρασκευάζων, τῇ τῆς πόλεως ἐξουσίᾳ, κατὰ τὸ ἐπιχωριάσαν ἡμῖν ἤδη καὶ καθεστηκὼς ἔθος, καὶ τὰ προνόμια τῆς Ἱερᾶς Ἀκαδημίας, παρ' ἧς καὶ ταύτην ἐκληρωσάμεθα τὴν διακονίαν, διακηρύττομεν ἅπασι καὶ διαμαρτυρόμεθα. Οὐμὴν ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπὸ τῶν αὐτοῦ προαγωγῶν ἡμῖν προσενηνεγμένου τε καὶ συνεσταμένου, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν δοῦναι τῆς ἑαυτοῦ ἀγωγῆς, καὶ τῆς τῶν λόγων πολυμαθείας, πρόνοιαν οὐκ ἀγενῆ συνεστησάμεθα, ὡς αὐτὸν εἶναι μετ' ἐπιμελείας ἁπάσης τε καὶ ἀποτομίας ἐφ' ἡμῶν ἐξητασμένον τε καὶ βεβασανισμένον, κληρωθεισῶν πρὸ μιᾶς τῶν προτάσεων ἡμέρας, πρὸς ἃς ἂν δεήσειεν ἀποκρίνασθαι, περί τε τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν θεραπευτικὴν ἐμπειρίαν, καὶ αὐτῷ τούτῳ ὡς ἔθος ἐγκεχειρισμένον. Ὁ δὲ οὐχ ὅπως πρὸς τὰ ἐρωτώμενα προχείρως ἀπήντησεν, ἄριστον ἑαυτὸν παραστησάμενος, ἐπί τε παιδείᾳ καὶ νοὸς δεξιότητι, καὶ λόγων δυνάμει, καὶ ὅσα σοφοῖς ἀνδράσιν ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ἰατρικῇ θυμήρη τέ εἰσι καὶ εὐκταιότατα ἀλλὰ καὶ μακρῷ τὰς ἐλπίδας ὑπερηκόντισε, τὰ χωρία, ἐν οἷς αἱ μαρτυρίαι τῶν λόγων, ἐκτιθέμενος, καὶ τὰ ἐπιχειρήματα ἐπάγων, καὶ τὴν λύσιν ἐπακριβὲς τῶν ἀμφισβητήσεών τε καὶ ἀνθιστάσεων ἀποδιδοὺς, καὶ μὴν καὶ τὰ συμπτώματα διεξηγούμενος καὶ τὰς καταλλήλους τῶν παθῶν θεραπείας ἐπιφέρων, καὶ ὅλως οὕτω τοῖς τῆς φύσεώς τε καὶ τέχνης χαρίσμασιν

λοὺς τόπους διδάσκων τὴν νεολαίαν, καὶ ἐπὶ τέλους εὐρὺς τάφος θὰ σὲ δεχθῇ!) Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν οἱ προφητικοὶ λόγοι τοῦ παράφρονος ἐπαλήθευσαν καὶ διὰ τοὺς τρεῖς.

ἑαυτὸν ἔνδοξον ἐγκεκοσμημένον παρεχόμενος, ὡς μηδενὸς αὐτῷ τὸ παράπαν ἐνδεῖσθαι τοῦ πλείονος. Ἡμεῖς τοίνυν ἀρχαίοις δόγμασι παρακολουθήσαντες ἧ τῇ κοινῇ βουλῇ τε καὶ δόξῃ τῶν Σοφῶν καὶ Διδασκάλων τῆς περικλείτου ὁμηγύρεως, οἳ τὸν προχειριζόμενον ἐβασάνισαν, καὶ περὶ πᾶσαν ἁπλῶς ἐπιστήμης ἰδέαν, καὶ λόγων εὐφράδειαν, καὶ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ διερμηνεύειν, καὶ τὸν τρόπον τοῦ θεραπεύειν ἄρτιον διέγνωσαν καὶ ψηφηφορίᾳ πλήρει, μηδεὶς ὅλως διαφωνήσας, ἢ τὴν ἐναντίαν ψηφησάμενος, ἢ γοῦν ἐνδοιάσας, τὸν προχειριζόμενον ἱκανώτατον ἔκριναν τὸ τῆς διδασκαλικῆς ἀξίας βαστάζειν ἐπάγγελμα, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Βήματος καθήσαντες, ἐφορεύοντος τῆς Ἱερᾶς Ἀκαδημίας τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν, καὶ μὴν καὶ συνδικάζοντος Λεοπόλδου Μάρκου Ἀντωνίου Καλδάνη τοῦ ἐν Βονωνίας, δημοσίου καὶ τῶν Πρωτευόντων Διδασκάλου τῆς θεωρητικῆς τῶν Ἀσκληπιαδῶν τέχνης καὶ τῆς Ἀνατομίας, τὸν αὐτὸν τοῦτον Κήρυκον τὸν Χαιρέτην ἐπὶ παιδείᾳ μέγα κλέος ἀράμενον ὡς ἀληθῶς διαβεβαιοῦμεν, Διδάσκαλόν τε αὐτὸν ἐν Φιλοσοφίᾳ καὶ Ἰατρικῇ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἀναγορεύομεν, καὶ τοιοῦτον γνωρίζεσθαι παρὰ πᾶσιν ἀξιοῦμεν, ἐπιτρέποντες αὐτῷ τῆς διδασκαλικῆς ἐπαναβαίνειν Καθέδρας, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ προαγωγοὺς ἀπαιτεῖσθαι τὰ τῆς διδασκαλικῆς ἀξίας παράσημα, ἵν' ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ ἐλευθέρως τε καὶ ἀπεριορίστως, δημοσίως τε καὶ ἰδίᾳ, ἐνταυθοῖ τε καὶ ὅπου ποτ' ἂν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης τύχῃ, τὰς ἀναγνώσεις ἀκωλύτως ποιεῖσθαι δύνηται, ἀντιλέγειν, βουλεύεσθαι, διαλέγεσθαι, περὶ τῶν ζητημάτων ἀποφαίνεσθαι, ἐνεργεῖν, καὶ διδάσκειν τὴν Φιλοσοφίαν καὶ Ἰατρικήν, τῶν Φροντιστηρίων προΐστασθαι, τὰ ἐπιτηδεύματα διατάττειν, χρῆσθαι καὶ ἀπολαμβάνειν παντὸς προνομίου, ἀτελίας, τιμῆς τε καὶ ὑπερασπίσεως, καθάπερ οἱ τῆς Ῥώμης διδάσκαλοι, καὶ οἱ τῆς ἐν Παρισίοις, Παταυΐῳ τε καὶ Βονωνίᾳ εὐκλεοῦς Ἀκαδημίας δι' ἡντιναοῦν ἐκκλησιαστικὴν ἢ κατὰ καιροὺς διδομένην ἐπιτροπὴν ἀπολαύουσι, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἀπολύτως ἐπιτετραμμένα προνόμια τῇ ἐς ἀεὶ διεβεβαιωμένῃ τοῦ Παταυΐου Ἀκαδημίᾳ. Τούτων δὲ τὸν εἰρημένον τρόπον γενομένων τε καὶ διεψηφισμένων, Ἀνδρέας ὁ Κομπαρέτης Ἑνετὸς Δημόσιος Διδάσκαλος ἐν τοῖς τὰ πρῶτα φέρουσι τῆς πρακτικῆς θεραπείας, καὶ Προαγωγὸς τοῦ νῦν ψηφιζομένου ἐν τῇ Φυσικῇ καὶ Ἰατρικῇ, δι' ἑαυτοῦ τε, ἢ ἐπ' ὀνόματι τῶν λοιπῶν Διδασκάλων, τουτέστι διὰ Πέτρου Ἰουλιανοῦ τοῦ ἐκ Φοροϊουλίου καὶ τῆς Φυσικῆς Διδασκάλου: διὰ Στεφάνου Γαλλινοῦ Ἑνετοῦ Διδασκάλου τῆς Θεωρητικῆς Ἰατρικῆς: διὰ Ἰωσὴφ Βερτόση ἐξ Οὐδινε, Διδασκάλου τῆς πρακτικῆς Ἰατρικῆς: δι' Ἰωάννου Δομηνίκου Πακκανάρου ἐκ Βικεντίας τοῦ τῆς Φυσικῆς Διδασκάλου: διὰ Σίμωνος Στρατηγοῦ, Ἑνετοῦ Διδασκάλου τῶν μαθηματικῶν, καὶ τῆς κατὰ τὴν Ναυτικὴν θεωρίας, καὶ πειραματικῆς φυσικῆς: δι' Ὁμοβόνου Πισώνη ἐκ Κρέμης, καὶ Διδασκάλου τῶν κατὰ τῶν ἰατρικὴν εἰσηγήσεων: διὰ Πέτρου Ζωγράφου τοῦ Κρητὸς, Διδασκάλου τῆς Μαιευτικῆς, καὶ τῶν γυναικείων καὶ βρεφικῶν παθῶν: διὰ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Μαρινέλλη ἐκ Ῥοβίγου, Διδασκάλου τῶν στοιχείων τῆς ἐπιπέδου τε καὶ στερεᾶς Γεωμετρίας, καὶ τῶν κωνικῶν τομῶν: Τὸν προχειριζόμενον μεγαλοπρεπῶς κατεκόσμησε τοῖς ἐξ ἔθους παρασήμοις τε καὶ διδασκαλικοῖς ὡραΐσμασι, καὶ δι' ὁμιλίας θαυμασίας, καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς διεξιούσης

πλεονεκτήματα, ἐπτυγμένα μὲν ἐν πρώταις τὰ τῆς φιλοσοφίας τε καὶ ἰατρικῆς τεύχη, εἶτα μέντοι γε καὶ ἀνεπτυγμένα, καὶ χρυσοῦν δὲ δακτύλιον ἐγχειρισάμενος, καὶ τὸν Διδασκαλικὸν Πῖλον ἀντὶ στεφάνου ἐκ δάφνης περιθέμενος, καὶ τὸν τῆς εἰρήνης ἄσπασμὸν σὺν τῇ Διδασκαλικῇ εὐλογίᾳ δούς. Καὶ οὕτω Κήρυκος ὁ Χαιρέτης τῇ θείᾳ δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ ἐπὶ τὸν ὑψηλότατον ἀφίκετο τῆς Διδασκαλικῆς ἀξίας βαθμὸν ἐν φιλοσοφίᾳ τε ϗ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ· οὗ χάριν καὶ τὰ δηλωτικὰ ταῦτα γράμματα τοῦ δημοσίου προνομίου ἰδίαις ἡμῶν χερσὶν ὑπογεγραμμένα, καὶ τοῖς σφραγιστηρίοις ὠχυρωμένα τῆς Παταυϊνῆς Διοικήσεως, καὶ τῆς εὐαγοῦς Ἀκαδημίας τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν καὶ μὴν καὶ τῇ ἰδιοχείρῳ ἐπιβεβαιωμένα τοῦ τῆς Ἀκαδημίας γραμματέως ὑπογραφῇ, τῷ ῥηθέντι διδόαμεν, συμμαρτυρούντων Φραγγίσκου Φεῤῥίγου, γενικοῦ τῆς Ἀκαδημίας θεράποντος, καὶ Ἰωσὴφ Παγῆν, καὶ οὐκ ὀλίγων τῶν ἐξ ἑτέρων ἐθνῶν. Τετέλεσταί τε καὶ δίδοται ἐν τῷ εἰθισμένῳ τῶν ἐξετάσεων τόπῳ τῆς Παταυϊνῆς Ἀκαδημίας, τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς Γαλλικῆς Πολιτείας καὶ πρώτῳ τῆς τῶν Ἰταλῶν ἐλευθερίας, ὅ ἐστιν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως αψϞζ. Ἰνδικτιῶνος ΙΕ΄.

Τῷ Παντοδυνάμῳ καὶ Ὑψίστῳ Θεῷ Χάρις.

Ἰούλιος Λοῦπος Κηδεμὼν καὶ Πρύτανις.

Λεοπόλδος Μάρκος Ἀντώνιος Καλδάνης Δημόσιος Διδάσκαλος ἐν τοῖς τὰ πρῶτα φέρουσιν.

Ἀνδρέας Κομπαρέτης Δημ. Διδάσ. ἐν τοῖς τὰ πρῶτα φέρουσι ϗ προαγωγός.

Ἐγὼ Μάρκος Ἀντώνιος Γαλδάνης Διδάσκαλος ἐν ἑκατέροις τῶν Νόμων, Κανονικῷ τε καὶ Πολιτικῷ, Ἀντωνίου Γραφέως υἱός, καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἀκαδημίας τῶν Ἐλευθέρων Τεχνῶν Γραμματεύς τὸν τοῦ Ἀστρηνοῦ Κήρυκον Χαιρέτην τὸν ἐκ Κρήτης διαμαρτύρομαι, ψηφηφορίᾳ πλήρει ἐν Φιλοσοφίᾳ καὶ Ἰατρικῇ ἐπιβεβαιωθέντα. Εἰς πίστιν δὲ τούτου καὶ βεβαίωσιν τὸ παρὸν προνόμιον ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψα.

Ἰωσὴφ Γύρου Διδάσκαλος ἐν ἑκατέροις τοῖς Νόμοις, καὶ ἐπὶ τῶν ἀποῤῥήτων τῆς Ἱερᾶς Ἀκαδημίας (¹).

Ἐν ἔτει 1799 ὁ Χαιρέτης ἀποχαιρετήσας τὴν Ἰταλίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἕνεκα τῆς τότ' ἐκεῖ συμβάσης ἀναστατώσεως τῶν γενιτσάρων πρὸς σφαγὴν τῶν χριστιανῶν ἐγκαταλιπὼν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εὐκλεῶς ἐπὶ δεκαετίαν μετελθὼν τὴν ἰατρικήν, προσελήφθη ἐν ἔτει 1811 ὡς ἰατρὸς τοῦ σουλτάνου Μαχμούτη, ἐκπληρωθείσης οὕτω τῆς προφητείας τοῦ παράφρονος. Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ θεωρηθεὶς ὕποπτος, ἀπεβλήθη τοῦ ἀξιώματος καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (1824)· ἀλλ'

(¹) Τὸ πρωτότυπον τοῦ ἀνωτέρω διπλώματος ὑπάρχει χειρόγραφον ὡραίοις Λατινικοῖς γράμμασι γεγραμμένον ἐπὶ μεμβράνης, μετὰ μεταφράσεως Ἑλληνικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς εἰς ἓν τεῦχος εἰς 4ον.

ἕνεκα πολλῶν καὶ διαφόρων ἠθικῶν παθήσεων ἀπόπληκτος γενόμενος ἠλευθερώθη τῇ μεσιτείᾳ φίλων του Ὀθωμανῶν, καὶ μετ' ὀλιγοχρόνιον ὀδυνηρὰν καὶ ἀθλίαν βιωτὴν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν ἔτει 1830, γενόμενος ἐτῶν 74.

Ἐκ τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Κηρύκου Χαιρέτη ἐπιζῶσιν οἱ Θεόφραστος καὶ Ἀριστείδης, ἄνδρες οὐ τῆς τυχούσης παιδείας, καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἀμφότεροι δὲ οὗτοι ἔλαχον ἀρχηγοῦντες τῆς ἐν ἔτει 1841 Κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Παρὰ τούτοις, ἐκτὸς τοῦ διπλώματος, σώζεται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ πατρός των γεγραμμένη ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ἀνδρέου Γραδενίγου, καὶ φέρουσα τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Φίλτρον καὶ μνήμης σῶμα γραφὲν ποιεῖται
Κηρύκῳ Κρητὶ Χαιρέτῃ Γραδενίγος
Ἐξ ἀποῤῥήτων τῆς φυλῆς κατηγμένος
Τῆς τῶν Ἐνετῶν, Ἀνδρέας κλῆσιν ἔχων.

Συγγράμματα.

—Προσφώνημα πρὸς τὸ ἐκλαμπρότατον γένος τῶν τε Μαρουτσαίων καὶ Καραϊωαννίδων, διὰ στίχων ἰαμβικῶν. Ἐνετίῃσι 1793.

—Ἱστορία περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουΐγκη ΙΣΤ'. τοῦ φονευθέντος παρὰ τῶν ἰδίων ὑπηκόων καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ, μεταφρασθεῖσα νῦν ἀπὸ τῆς γαλλικῆς διαλέκτου εἰς τὴν γραικικὴν ἁπλῆν γλῶσσαν παρὰ Κηρύκου Χαιρέτου. Ἐνετίῃσι 1793.

—Ἐγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας, τουτέστιν ἡ περὶ ἀνθρώπους καὶ περὶ τὰ ἄλογα ζῶα αἰτία τοῦ ζῆν, ποιηθὲν παρὰ τοῦ ἐξοχωτάτου ἰατροφιλοσόφου Κηρύκου Χαιρέτου. Ἐνετίῃσι 1798.

Τῷ 1792 ἐκδοὺς ἐν Βενετίᾳ τὴν Βοσποροµαχίαν τοῦ Μομάρς προέταξε διὰ στίχων προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς Γεώργιον τὸν Κριτζοτάκην. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ προσετέθησαν καὶ τοῦ ἐκδόντος Χαιρέτου δύο στιχουργήματα— Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀλληγορίας καὶ Οὐολταίρου περὶ Μέμνωνος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεμελήθη τὴν Ἐνετίῃσιν ἐκδοθεῖσαν Γραμματικὴν Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ, καὶ τὸ ἑπόμενον (1793) τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1781 ἔτος ἐν Χίῳ καὶ εἰς τρυφερὰν ἡλικίαν ἤρχισε νὰ παιδεύηται παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ Θεοδοσίῳ, ἀνδρὶ ἐλλογίμῳ, διδαχθεὶς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἀκολουθήσας τῷ Θεοδοσίῳ ὁ Κωνσταντῖνος μετέβη ἐκ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Βουκουρέστιον, ὅθεν ἀπεστάλη εἰς Βιέννην πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ὁ Κοκκινάκης ἐπ' ὀλίγον ἀκροασθεὶς τοὺς ἐν τῇ αὐστριακῇ μητροπόλει διδάσκοντας σο-

φοὺς ἠναγκάσθη ὕστερον, δι' ἔλλειψιν τῶν πρὸς ζωάρκειαν συντελούντων, νὰ δεχθῇ θέσιν ἐν ἐμπορικῷ γραφείῳ.

Ἐν πρώτοις ἠσχολήθη εἰς διαφόρους ἐκ τοῦ γερμανικοῦ καὶ γαλλικοῦ μεταφράσεις ἤτοι τριῶν ἠθικῶν δραμάτων τοῦ Κοτζεβοῦ (1801), τῆς ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου τοῦ Ἰωσὴφ Νοβάκκου (1807), ἐπιτομῆς τῆς γενικῆς ἱστορίας τοῦ γάλλου Δομαιρῶν (1812), καὶ τοῦ Ταρτούφου τοῦ Μολιέρου (1815).

Ἐν ἔτει 1816 ὁ Κοκκινάκης, προτραπεὶς ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου τοῦ Ἀδαμαντίου τοῦ Κοραῆ, ἀνέλαβε μετὰ Θεοκλήτου τοῦ Φαρμακίδου τὴν ἔκδοσιν τῆς διακοπείσης φιλολογικῆς ἐφημερίδος ὁ *Λόγιος Ἑρμῆς*, ἐξακολουθήσας φιλοτίμως καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βιέννης ἀναχώρησιν τοῦ συνεργάτου του τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀξιολόγου ἐκείνης ἐφημερίδος μέχρι τῆς 1 Μαΐου 1821, ὅτε ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν ἔκδοσιν, ὑποχρεωθεὶς ἅμα καὶ νὰ δημοσιεύσῃ ἐν ἐκτάκτῳ παραρτήματι τὸ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Χαρακτηρισθεὶς ὡς συνένοχος τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μετ' ἄλλων ἐν Αὐστρίᾳ διατριβόντων Ἑλλήνων, καὶ μόλις ἐν ἔτει 1825 ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐλθὼν κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον εἰς Αἴγιναν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἵνα καταγίνῃ εἰς μετάφρασιν διαφόρων διδακτικῶν βιβλίων. Μετεγλώττισεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸ *περὶ γραμματικῆς ἰχνογραφίας* σύγγραμμα τοῦ Φραγκήρου πρὸς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν σχολείων, καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς *καθολικῆς ἱστορίας* τοῦ Ροτιγέρου· ἀλλ' ἐνῷ τὸ πρῶτον ἐτυποῦτο, καὶ ἡ μεταγλώττισις τοῦ δευτέρου προώδευεν, ὁ θάνατος ἀφήρπασε τὸν Κοκκινάκην ἐκ τῆς ζωῆς (16 Φεβρουαρίου 1831).

« Ἡ κοινὴ λύπη, λέγει ἡ τότε *Ἐπίσημος ἐφημερίς*, ἡ ὁποία κατὰ
» τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐφαίνετο ζωγραφισμένη εἰς ὅλων σχεδὸν τῶν
» κατοίκων τῆς πόλεως Αἰγίνης τὰ πρόσωπα, εἶναι ἀπόδειξις τῆς
» ὁποίας παρὰ πᾶσιν ἀπελάμβανεν ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως. Τὸ θνη-
» τὸν αὐτοῦ σῶμα ἐσυνώδευσαν εἰς τὸν τάφον ἅπας ὁ ἱερὸς τῆς πό-
» λεως κλῆρος, αἱ τοπικαὶ ἀρχαί, οἱ διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, καὶ
» πάντες οἱ προὔχοντες πολῖται, θρηνοῦντες ὁμοφώνως ὅλοι τὴν ὁποίαν
» ἡ πατρὶς ἔπαθε στέρησιν τοιούτου τιμίου ἀνδρὸς καὶ χρηστοῦ πο-
» λίτου. Τὸν τάφον αὐτοῦ μέλλει νὰ στολίσῃ μνημεῖον ἀνάλογον ἐγει-

» ρόμενον παρὰ φίλου καὶ συμπολίτου εἰς τιμὴν τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀπο-
» θανόντος (1) ».

Συγγράμματα.

Οἱ Κόρσαι, δράμα εἰς τέσσαρας πράξεις συντεθὲν ὑπὸ τοῦ περιφήμου κωμῳδοποιοῦ Αὐγούστου τοῦ Κοτζεβοῦ, καὶ μεταφρασθὲν εἰς χρῆσιν τῶν φιλολόγων. Ἐν Βιέννῃ 1801.

—Μισανθρωπία καὶ Μετάνοια, δράμα Αὐγ. τοῦ Κοτζεβοῦ, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθέν. Ἐν Βιέννῃ 1801.

—Πτωχία καὶ Ἀνδρία, κωμῳδία Αὐγ. τοῦ Κοτζεβοῦ, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Κ. Κοκκινάκου ἐν Βιέννῃ 1801.

—Ὁ Ταρτοῦφος, κωμῳδία εἰς 5 πράξεις, συντεθεῖσα γαλλιστὶ ὑπὸ Μολιέρου, μεταφρασθεῖσα δὲ εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν παρὰ Κ. Κοκκινάκου. Ἐν Βιέννῃ 1806, 1807, 1815, 1816, 1824.

—Ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου ἐπιτομὴ, συγγραφεῖσα μὲν γερμανιστὶ ὑπὸ Ἰωσὴφ Νοβάκκου, διὰ δὲ φιλοτίμου δαπάνης τῶν ὁμογενῶν ἐκδοθεῖσα καὶ μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Κ. Κοκκινάκη. Ἐν Βιέννῃ 1809.

—Δομαιρῶν, ἐπιτομὴ ἱστορίας γενικῆς, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, καὶ ἐπαυξηθεῖσα εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων. Ἐν Βιέννῃ 1812, τόμοι 3.

—Οἱ Στερλίτζοι, δράμα εἰς τρεῖς πράξεις, συντεθὲν ὑπὸ Ι. Βάδου, καὶ μεταφρασθὲν ὑπὸ Κ. Κοκκινάκου. Ἐν Βιέννῃ 1818. (Τὸ δράμα τοῦτο μετέφρασεν ὁ Κοκκινάκης χάριν τοῦ ἐν Ὀδησσῷ συστηθέντος τότε ἐθνικοῦ θεάτρου).

—Φραγκήρου διδασκαλία τῆς διαγραφικῆς ἢ γραμμικῆς ἰχνογραφίας. Ἐν Αἰγίνῃ 1831.

—Ῥοτιγέρου, Καθολικὴ ἱστορία.

Πάμπολλαι διατριβαὶ εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν (1819—1821).

Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὴν 27 Ἀπριλίου 1748 ἐκ τοῦ Ἰωάννου Κοραῆ Χίου, νηπιόθεν ἐγκαταλιπόντος τὴν πάτριον νῆσον καὶ χάριν ἐμπορίας ἐκεῖ ἐγκατεστημένου, καὶ Θωμαΐδος θυγατρὸς Διαμαντῆ τοῦ Ῥυσίου. Ἐξ ὀκτὼ ἀδελφῶν ἐπιζήσας ὁ Ἀδαμάντιος ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πάππου του Διαμαντῆ, ὅπερ ὕστερον ἐξελλήνισεν. Ὁ πατήρ του κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολῆς καὶ παιδευθέντα τὰ ἐγκύκλια, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν λατινικὴν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀπέστειλεν εἰς Ἀμστελόδαμον τῆς Ὁλλανδίας λόγῳ ἐμπορίου (1772). Ἐπὶ ἓξ ἔτη διατρίψας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Σμύρνην, καὶ μετὰ πολλὰς δυσχε-

(1) Γενικὴ Ἐφημερίς, 1831, ἀριθ. 17—18.

λίας καὶ ἀντιλογίας ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ὅπως σπουδάσῃ τὴν ἰατρικήν. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782 ἦλθεν εἰς Μομπελλιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐπὶ ἓξ ἔτη σπουδάσας ἐνζήλως ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Μέχρι τοῦ 1783 συνετήρουν αὐτὸν οἱ γονεῖς του, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ἐν Σμύρνῃ ὁλλανδικοῦ προξενείου ἱερατεύων Βερνάρδος Κέουν τῷ ἐχορήγει ἐκ τῶν περισσευμάτων αὐτοῦ μικράν τινα βοήθειαν. Ὁ Ἀδαμάντιος εἰδήμων τῆς γαλλικῆς, γερμανικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, μετέφραζεν ἀπὸ τῶν δύο τελευταίων εἰς τὴν πρώτην ἰατρικά τινα πονήματα, ἅτινα πωλῶν εἰς ἐκδότας ἐπορίζετο τ' ἀναγκαιοῦντα.

Μετὰ τὴν διδακτορικὴν ἀναγόρευσιν ἀποδημήσας ἐκ Μομπελλιὲ ἔτρεξεν εἰς εὕρεσιν εὐρυτέρου κέντρου διανοητικοῦ, καὶ ἔφθασεν εἰς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788. Αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος γενόμενος τῆς ἐπελθούσης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξιστόρει ἀφελῶς τὰ συμβεβηκότα διὰ τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν Πρωτοψάλτην Σμύρνης, εὐλογῶν τὰ μεγαλουργήματα καὶ καταρώμενος τὰς παραφορὰς τῆς ἐλευθερίας.

Διαθερμανθεὶς ἐκ τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του συμβαινόντων κατὰ τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην ἐποχήν, μαγευθεὶς ὑπὸ τῆς μαρμαρυγῆς τῆς ἀπατηλῆς ἐκείνης ἐλευθερίας, ἀπεφάσισε πλέον ν' ἀποκατασταθῇ ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος ἐπλήρου τὸ πνεῦμά του, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ συντελέσῃ ὑλικῶς ὑπὲρ τοῦ διακαοῦς ἀνείρου του ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ πρὸς πνευματικὴν ἐπανάστασιν τῶν κεχαλαρωμένων πνευμάτων καὶ ἀναζωπυρήσῃ τὸ πολλάκις μὲν ἐξεγερθὲν καὶ οἰκτρῶς προδοθὲν αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, ἠρεμοῦν δὲ τότε ὑπὸ τὴν τέφραν τῶν παρελθουσῶν καταστροφῶν καὶ ἀναμένον πνοὴν ἰσχυρὰν πρὸς ἀνάφλεξιν. Ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον σκοπὸν εἰς τρία ἀπέβλεψεν ὁ θερμὸς πατριώτης· νὰ καταδείξῃ δηλονότι εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν πολιτικὴν αὐτῶν κατάστασιν γνωστοποιῶν ταύτην καὶ εἰς τ' ἀγνοοῦντα τῆς Εὐρώπης ἔθνη· νὰ μὴ παύσῃ παριστῶν εἰς τοὺς ἀπογόνους τὴν δόξαν τῶν πατέρων των, καὶ ἐπὶ τέλους νὰ καταρτίσῃ γλῶσσαν ἑλληνικήν, ἀποβάλλουσαν πᾶν τὸ ξενικὸν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας παραλαμβάνουσαν τὰς ἐλλειπούσας λέξεις.

Ἅμα ὁ Ῥήγας καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενοι διὰ τὴν ἐθνεγερσίαν παρεδόθησαν ἀτίμως ὑπὸ κυβερνήσεως ἀπανθρώπου εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη πρὸς κατεύνασιν τῶν ἐξεγερθέντων πνευμάτων ἐξέδωκεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐναρέτου καὶ πολυμαθοῦς πατριάρ-

χου Ἱεροσολύμων Ἀνθίμου φυλλάδιον προτρέπον τοὺς Ἕλληνας ἵνα ἐμμένωσιν ὑπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Κοραῆς ἅμα λαβὼν γνῶσιν τῆς πατρικῆς *Διδασκαλίας*, ἔγραψε τὴν *Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν*, τυπωθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1798, ἐν ᾗ ἀναιρῶν τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀνθίμου συμβουλευόμενα, διδάσκει τοὺς Ἕλληνας τί ἐστὶ ἐλευθερία. Στιγματίζων δὲ τὴν διαγωγὴν τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Φεραίου, ἀνακράζει ἐν προλεγομένοις·
« Πρὸ ὀλίγου ἔτι τῆς Γερμανίας ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγκαλὰ βασανιζόμενος ἀπὸ ὀδυνηρὰν καὶ θανάσιμον νόσον, ἡ ὁποία κἂν ἔπρεπε νὰ τὸν διδάξῃ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν συμπάθειαν, παρέδωκεν ἀσπλάγχνως εἰς τὸν τύραννον τῆς Ἑλλάδος ὀκτὼ Γραικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας ἐζήτουν ἡσύχως τὰ ἁρμόδια μέσα τοῦ νὰ φωτίσωσι, καὶ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς. Παρίστανται ἴσως ταύτην τὴν ὥραν ἔμπροσθεν τοῦ τυράννου οἱ γενναῖοι οὗτοι τῆς ἐλευθερίας μάρτυρες· ἴσως ταύτην τὴν ὥραν καταβαίνει εἰς τὰς ἱερὰς κεφαλάς των ἡ μάχαιρα τοῦ δημίου, ἐκχέεται τὸ γενναῖον ἑλληνικὸν αἷμα ἀπὸ τὰς φλέβας των, καὶ ἵπταται ἡ μακαρία ψυχή των διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συγκατοικήσῃ μὲ ὅλων τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποθανόντων τὰς ἀοιδίμους ψυχάς.

» Ἀλλὰ τοῦ ἀθῴου αἵματος ἡ ἔκχυσις αὕτη ἀντὶ τοῦ νὰ καταπλήξῃ τοὺς Γραικοὺς θέλει μᾶλλον τοὺς παροξύνει εἰς ἐκδίκησιν. Ἡ Ἑλλὰς ὅλη μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς παρακαλεῖ τοὺς ἐν Τεργεστίῳ πραγματευομένους Γραικοὺς νὰ ἀφήσωσιν εἰς ἐρήμωσιν τὴν πόλιν τοῦ ἀχαρίστου καὶ μισέλληνος Αὐτοκράτορος, καὶ νὰ μετοικισθῶσιν εἰς τὰς νεωστὶ ἐλευθερωθείσας αὐτῆς νήσους, ὅπου χωρὶς κανένα φόβον προδοσίας εὐτυχεῖς καὶ ἐλεύθεροι δύνανται νὰ ζήσωσιν.

» Δέξαι λοιπὸν εὐμενῶς, ὦ φίλη μου πατρὶς, δέξασθε, φίλοι μου ὁμογενεῖς, φίλοι Γραικοὶ, ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἡρώων, τὴν παροῦσαν ἀδελφικὴν διδασκαλίαν. Μήτε πῦρ, μήτε σίδηρος ψυχράνῃ ποτὲ εἰς τὰς ὑμετέρας καρδίας τὴν διάπυρον τῆς ἐλευθερίας ἀγάπην, τὸ ἄσπονδον κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος. Ἔχετε πάντοτε ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τὰ πάνδεινα κακὰ, ὅσα καθ' ἑκάστην ὑποφέρετε ἀπὸ τὸ ἄγριον ἔθνος τῶν Τούρκων, καὶ ἐνθυμεῖσθε ὅσα ἔλεγον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι παροξύνοντες ἀλλήλους κατὰ τῶν Περσῶν·

ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
Ἐλευθεροῦτε πατρίδα, ἐλευθεροῦτε δὲ

Παῖδας, γυναῖκας, νεῶν τε πατρῴων ἕδη,
Θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ ἁπάντων ὁ ἀγών.

Ὅταν δὲ οἱ Γάλλοι ἐξεστράτευσαν εἰς Αἴγυπτον ὁ Κοραῆς ἐξέδοτο τῷ 1803 ἐν Παρισίοις φυλλάδιον πλῆρες ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπαναστατικῆς φλογὸς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Σάλπισμα Πολεμιστήριον*. Ἐν προμετωπίῳ ὡραία χαλκογραφία ἐξεικονίζει τὴν Ἑλλάδα, « ἡ ὁποία μὲ » μαῦρα καὶ ἐξεσχισμένα φορέματα, εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος » πληγωμένη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τυράννους, μὲ λυτοὺς τῆς κεφαλῆς » τοὺς πλοκαμούς, ἀνυπόδητος καὶ σχεδὸν γυμνή, ὀδυρομένη καὶ » κλαίουσα τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἔρριψεν ἡ θη» ριότης τῶν Τούρκων, τρέχει πρὸς ἡμᾶς τὰ τέκνα της, μᾶς δείχνει » τὰ κατεσχισμένα της φορέματα, μίαν πρὸς μίαν ἀνακαλύπτει τὰς » πληγάς της, μᾶς βάφει μὲ τὰ αἵματά της, μᾶς βρέχει μὲ τὰ δά» κρυά της, ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται ἕκαστον ἀπὸ ἡμᾶς κατ' » ἰδίαν, καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους κοινῶς ἐκδίκησιν ».

Ὁ Κοραῆς ἀφοῦ πρῶτον διὰ στόματος τῆς Ἑλλάδος ἐξορκίζει τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν κατὰ Τούρκων πόλεμον τελευτᾷ τὸ σάλπισμά του ὡς ἑξῆς.

« Πολεμήσατε λοιπόν, ὦ μεγαλόψυχα καὶ γενναῖα τέκνα τῶν πα» λαιῶν Ἑλλήνων, ὅλοι ὁμοῦ ἑνωμένοι τοὺς βαρβάρους τῆς Ἑλλάδος » τυράννους.

» Πολεμήσατε, φίλοι καὶ ἀδελφοί, τοὺς ἀπανθρώπους καὶ σκληροὺς » Τούρκους· ὄχι ὅμως ὡς Τοῦρκοι, ὄχι ὡς φονεῖς, ἀλλ' ὡς γενναῖοι τῆς » ἐλευθερίας στρατιῶται, ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας » καὶ τῆς πατρίδος. Χύσατε χωρὶς ἔλεον τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν, ὅσους » εὕρετε ἐξωπλισμένους κατὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἑτοίμους νὰ σᾶς » στερήσωσι τὴν ζωήν. Ἂς ἀποθάνῃ ὅστις τυραννικῶς σφίγγει τῶν » Γραικῶν τὰς ἁλύσεις, καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ ῥήξωσι τὰ δεσμά των. » Ἀλλὰ σπλαγχνίσθητε τὸν ἥσυχον Τοῦρκον, ὅστις ζητεῖ τὴν σωτη» ρίαν του μὲ τὴν φυγήν, ἢ εὐαρεστεῖται νὰ μένῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, » ὑποτασσόμενος εἰς νόμους δικαίους, καὶ γευόμενος καὶ αὐτὸς τοὺς » καρποὺς τῆς ἐλευθερίας καθὼς καὶ αὐτοὶ τῆς Αἰγύπτου οἱ Τοῦρκοι. » Ἂς ἦναι ἡ ἐκδίκησις ἡμῶν φοβερά, ἀλλ' ἂς γένῃ μὲ δικαιοσύνην. » Ἂς δείξωμεν εἰς τὸ ἄγριον τῶν Μουσουλμάνων γένος, ὅτι μόνη τῆς » ἐλευθερίας ἡ ἐπιθυμία, καὶ ὄχι ἡ δίψα τοῦ φόνου καὶ τῆς ἁρπαγῆς » μᾶς ἐξώπλισε τὰς χεῖρας. Ἂς μάθωσιν οἱ ἀπάνθρωποι Τοῦρκοι

» ἀπὸ τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν, ὅτι διὰ νὰ παύσωμεν τὰς καθη-» μερινὰς ἀδικίας, τὴν καθημερινὴν ἔκχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος, » ἀναγκαζόμεθα πρὸς καιρὸν νὰ χύσωμεν ὀλίγον τουρκικὸν αἷμα ».

Τὴν 6 Ἰανουαρίου 1803 ἀνέγνωσεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν (Conservateurs de l'homme) γαλλιστὶ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ κατεδείκνυεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς μεγάλως προοδεύσαντες ἀπετέλουν τὸ ζωτικὸν στοιχεῖον ἀκμαζούσης ἐθνικότητος· ἐκ τοῦ ἐπιλόγου μεταφράζοντες παρατιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπήν.

« Ἔλαβον, ὦ πατρίς μου, ἀνὰ χεῖρας τὸν κάλαμον μὲ τὴν μοναμερῆ πρόθεσιν τοῦ ν' ἀναγγείλω πρῶτος τὴν ἀρξαμένην ἀναγέννησίν » σου εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰδίως εἰς τὸ φιλόξενον καὶ φιλάν-» θρωπον τοῦτο ἔθνος, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ὁποίου εὗρον νέαν πα-» τρίδα, ἀφ' ὅτου εἶχον τὸ δυστύχημα ν' ἀποχωρισθῶ σοῦ. Σοὶ πλη-» ρόνω ὀφειλὴν, φροντίζων ταὐτοχρόνως καὶ περὶ τῆς μελλούσης σου » δόξης. Ἐάν ποτε μεγάθυμον ἔθνος θελήσῃ νὰ τείνῃ πρὸς σὲ χεῖρα » ἀρρωγὸν καὶ βοηθήσῃ τὰς προσπαθείας σου, ἂς μάθῃ τὸ ἔθνος αὐτὸ ὅτι » θέλει ἀποκτήσει ὅλους τοὺς τίτλους ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης σου ἔχον » μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν θὰ διαλύσῃ πρῶτον τὰ σκότη τῆς » σημερινῆς Ἑλλάδος. Σὺ αὐτὴ, ὦ πατρίς μου, ἄνευ ξένης βοηθείας » ἤνοιξας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ φῶτα, πανταχόσε ζητοῦσα αὐτὰ » καὶ εἰσάγουσα· διὰ δὲ τῆς διαγωγῆς σου ταύτης καταδεικνύεις εἰς » τὸν κόσμον, ὅτι ἂν δυστυχεῖς περιστάσεις γυμνώσωσι τὸ γονιμώ-» τερον ἔδαφος, δὲν ἀφαιροῦσιν ὅμως καὶ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ γονιμό-» τητα· ὀλίγη βροχὴ καὶ ὀλίγη σπορὰ ἀρκοῦσιν ὅπως ἐκ νέου βλαστή-» σωσιν οἱ ὑποκρυπτόμενοι θησαυροί ».

Ἐπειδὴ δὲ πρὸ πάντων εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἐκδόσεις τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων διαφαίνεται ἡ πολυμάθεια, κριτικὴ περίνοια, καὶ ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἁγνὸς ἔρως τοῦ ἀνδρὸς, θέλομεν ἤδη καταριθμήσει αὐτάς.

Κατὰ πρῶτον ἐξέδωκε τοὺς Χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ἐν Παρισίοις 1799. Τὴν ἔκδοσιν καταπλουτίσας μετὰ κριτικῶν σημειώσεων προσεφώνησεν εἰς τοὺς τότε ἐλευθέρους κατοίκους τῶν ἑπτὰ νήσων τοῦ Ἰονίου. Δεύτερον ἐξέδοτο ἑλληνογαλλιστὶ τὸ περὶ Ἀέρων καὶ Ὑδάτων τοῦ Ἱπποκράτους (1800) μετὰ

προλεγομένων καὶ ἄλλων διαφωτίσεων. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον ἐτιμήθη, ὥστε ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τὴν ἐβράβευσε διὰ πέντε χιλιάδων φράγκων. Ὁ δόκτωρ Hoegmuller μετέφρασε γερμανιστὶ τὴν μετάφρασιν καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐτύπωσεν ἐν Βιέννῃ 1804 εἰς χωριστὸν τόμον· ὁ δὲ καθηγητὴς Φραγκίσκος Banafos ἐδημοσίευσεν ἐν Μαδρίτῃ (1808) ἰσπανικὴν μετάφρασιν τῶν προλεγομένων καὶ τοῦ κειμένου. Τῷ 1816 ὁ Κοραῆς ἀνετύπωσε τὸ σύγγραμμα ἄνευ τῶν σημειώσεων, τὰς ὁποίας προετίθετο ν' ἀνασκευάσῃ ἐξ ὁλοκλήρου. Τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς τὴν ἰατρικὴν σπουδάζοντας νέους Ἕλληνας [1].

Ὁ Κοραῆς ἵν' ἄρῃ τὰς περὶ Ἑλλάδος προλήψεις τῶν Εὐρωπαίων, ἐδημοσίευσε τῷ 1803 γαλλιστὶ ὑπόμνημα περὶ τοῦ παρ' Ἕλλησι πολιτισμοῦ. Ὁ πολυμαθὴς Ἕλλην διεθρυλλεῖτο ἤδη ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὁ Ναπολέων ἐπιθυμήσας νέαν γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Στράβωνος ἀνέθηκεν εἰς τὸν ὑπουργὸν Chaptal τὴν εὕρεσιν τῶν καταλλήλων μεταφραστῶν· ὁ ὑπουργὸς ἐπρότεινε τὸν La Porte du Theil καὶ τὸν Κοραῆν, καὶ διὰ τὰς γεωγραφικὰς σημειώσεις τὸν Γοσσελῖνον. Δι' ἕκαστον τῶν συνεργατῶν ὡρίσθη ἐτήσιος μισθὸς 3,000 φράγκων. Τῷ 1805 οἱ μεταφρασταὶ παρουσίασαν τὸν πρῶτον τόμον εἰς τὸν Ναπολέοντα, καὶ πρὶν ἢ τελειώσωσι τὸν δεύτερον ὡρίσθη αὐτοῖς ἰσόβιος σύνταξις ἐκ 2,000 φρ. Ἐν τῇ σπουδαίᾳ ταύτῃ μεταφράσει τοῦ Στράβωνος, τὰ βιβλία γ', δ', ζ', ή, ιά, ιγ', ιδ', καὶ ιέ, ὡς καὶ αἱ σημειώσεις εἰσὶν ἔργον τοῦ Κοραῆ. Τῷ 1802 ἐπεμελήθη πολυτελῆ ἔκδοσιν τῶν Ποιμενικῶν τοῦ Λόγγου παρὰ Φιρμίνῳ Διδότῳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν συνειργάσθη εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Θουκυδίδου τοῦ Levesque (1795), τοῦ Ἡροδότου τοῦ Larcher, καὶ τοῦ Ἀθηναίου τοῦ Schweighaeuser (1801—1807)· ἔγραφε διάφορα ἄρθρα εἰς τὸ Ὀξώνιον Μουσεῖον (Museum Oxoniense), καὶ τὴν Γραφικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν (Magazin encyclopedique).

Τῷ 1804 ἐξέδωκε τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου, ἔκδοσιν ὄντως κλασικήν, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐπαινεθεῖσαν.

---

[1] Ὁ Κοραῆς προτιθέμενος νὰ ἐκδώσῃ τὰ Ἅπαντα τοῦ Ἱπποκράτους εἶχε σχεδὸν περάνει τὸ ἔργον, ὅπερ ἕτεραι παρεμπεσοῦσαι ἀσχολίαι ἠνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀναβάλῃ ἐπ' ἀόριστον. Τῷ 1831 ὁ ἐν Καινιξβέργῃ καθηγητὴς καὶ διάσημος ἑλληνιστὴς Dietz ἐπανειλημμένως ἐζήτησε τὰς σημειώσεις τοῦ Κοραῆ, ἵνα ποιήσῃ χρῆσιν ἐν τῇ παρασκευαζομένῃ ἐκδόσει τοῦ Ἱπποκράτους, πλὴν ἀπέτυχε.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ Ζωσιμάδαι πρότειναν αὐτῷ τὴν δαπάνῃ αὐτῶν ἔκδοσιν τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων· εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ἀειμνήστων τούτων Ἠπειρωτῶν ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ φήμη τοῦ φιλοπόνου καὶ σοφοῦ ἑλληνιστοῦ. Τῷ 1805 ἐξέδοτο, ὡς πρόδρομον τῆς ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, τὴν Ποικίλην Ἱστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ, καὶ Ἡρακλείδου καὶ Δαμασκηνοῦ τὰ σωζόμενα, προσθεὶς καὶ στοχασμοὺς περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης· τῷ 1807 τὸν Ἰσοκράτην εἰς δύο τόμους, ὕστερον δὲ τοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου (1812—14), τὰς τέσσαρας πρώτας Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος (1811—20), Ἱεροκλέους Ἀστεῖα (1812), καὶ τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος (¹).

Τῷ 1820 μεταφράσας ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων τὴν Συμβουλὴν τῶν τριῶν ἐπισκόπων, τῷ δὲ 1821 τὰ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ κύκλος τῶν ἐγγράφων σχέσεών του ηὐρύνετο, καθόσον προέβαινεν ἡ ἡλικία του. Τὰς ἀργὰς φιλολογικῆς ἐργασίας ὥρας ἐδαπάνα ἀλληλογραφῶν μετὰ πολλῶν τῆς Εὐρώπης φιλολόγων· ἀλλ' ἔγραφε καὶ πρὸς ὁμογενεῖς, πρὸς πόλεις, κυβερνήσεις, καὶ ὁλοκλήρους τάξεις πολιτῶν, λυπούμενος διότι αἱ ἀσχολίαι του *ἀνακυκλούμεναι καθ' ἡμέραν ὡς κύματα θαλάσσης καὶ φοβερίζουσαι νὰ τὸν πνίξωσι*, δὲν τῷ ἐσυγχώρουν ν' ἀποκριθῇ εἰς ὅλους. Τὸ πάρεργον τοῦτο τῶν ἐνασχολήσεών του διεσώθη τὸ πλεῖστον· καὶ αἱ ἐπιστολαί του, πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ἀποκαλύπτουσαι ἀτημελήτως καὶ εὐτραπέλως τὰς φιλολογικὰς καὶ πολιτικὰς τοῦ ἀνδρὸς γνώμας, ἢ διοχετεύουσαι εἰς φιλικὰς καρδίας ὅλην ἀνυπόκριτον καὶ καθαρὰν τὴν καρδίαν του, εἶνε πολύτιμον κειμήλιον πρὸς κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ χαρακτῆρός του. Ἐντὸς τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀναλάμπει ὁ πατριωτισμός του, πολλάκις ζηλοτύπου ἔρωτος μορφὴν προσλαμβάνων. Πολλαχοῦ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ φόβος του, μήπως πολιτισθῶσιν οἱ Τοῦρκοι πρὶν ἢ ἀναθάλῃ ὁ ἐξευγενισμὸς τῆς Ἑλλάδος, δὲν τὸν ἄφινε νὰ κοιμηθῇ ἥσυχον· ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο τούτων φυλῶν καὶ ἡ ὑπόνοια τῆς ὑπερτερήσεως τῶν Ὀθωμανῶν ἀνηλεῶς τὸν ἐβασάνιζεν.

Ἡ ἔκρηξις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διήγειρεν εἰς τὴν καρδίαν του θορυβώδη αἰσθήματα. Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο τόσον μέγα καὶ ἄνισον, ὥστε ὁ Κοραῆς, δραστηρίως προετοιμάσας καὶ ὠθήσας τὸ ἔθνος εἰς

(¹) Τὰ προλεγόμενα τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Στράβωνος μετεφράσθησαν τῷ 1827 ἐν Μιλάνῳ ἰταλιστὶ ὑπὸ Μουστοξύδου μετὰ σημειώσεων.

τοῦτο, ἐξεπλάγη, καὶ τὴν συνείδησιν διεταράσσετο, μήπως συνήργησε διὰ τῶν συγγραφῶν καὶ τῶν διδαχῶν του εἰς τὴν ἐξανδραπόδισιν τοῦ ἔθνους.

Μὴ δυνάμενος ἵνα κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰς σωματικάς του ἀσθενείας καὶ νομίζων, ὅτι μακρόθεν ἐγίνετο χρησιμώτερος, ὑπὲρ αὐτῆς ἀνενδότως ἠγωνίζετο παλαίων κατὰ τοῦ θανάτου ἀπειλοῦντος τὸ σῶμά του, ἔχων τεταμένας ὅλας του τὰς δυνάμεις, γράφων, προτρέπων, ἐλέγχων καὶ ἐπιφωνῶν μὲ φωνὴν ἀκουομένην μεταξὺ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων καὶ τῶν οἰμωγῶν ὀλλύντων καὶ ὀλλυμένων *θαρσεῖτε*!

Τῷ 1822 ἐξέδοτο τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τῷ δὲ 1825 τὸν δέκατον πέμπτον τόμον τῆς ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης περιέχοντα τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸν λόγον Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ Thurot.

Ἐκτὸς τούτων ὁ ἀκάματος Κοραῆς ἐξέδοτο *Πάρεργα ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης* εἰς τόμους ἐννέα, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος περιέχει τὰ *Πολυαίνου Στρατηγήματα* (1809), ὁ δεύτερος τοὺς *Μύθους τοῦ Αἰσώπου* (1810), ὁ τρίτος *Γαληνοῦ καὶ Ξενοκράτους περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς* (1814), ὁ Δ' *Μάρκου Ἀντωνίου τὰ εἰς ἑαυτὸν* (1816), ὁ Ε' *Ὀνησάνδρου Στρατηγικὸν* (1822), ὁ ἕκτος *Πλουτάρχου Πολιτικὰ* (1824), ὁ Ζ' *Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον* καὶ *Κέβητος πίνακα* (1826), καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι Η' καὶ Θ' *Ἀρριανοῦ διατριβὰς Ἐπικτήτου* (1827).

Τῷ 1828 ἤρξατο τὴν ἔκδοσιν τῶν *Ἀτάκτων*, ἐν οἷς ἀπεθησαύρισε πολύτιμον ὕλην· ὁ πρῶτος τόμος περιέχει δύο τέως ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, ὁ Β' Λεξικολογίαν (1829), ὁ τρίτος Χιακὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ δοκίμια ἁπλοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης (1830), ὁ Δ' Λεξιλόγιον (1832), καὶ ὁ πέμπτος δημοσιευθεὶς μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ Φουρναράκη (1835), εἰς δύο μέρη περιέχει ὁμοίως Λεξικογραφικὴν ὕλην, καὶ πλήρεις πίνακας τῶν προεκδοθέντων τόμων.

Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Κοραῆ εἶνε ὁ *Ἱερατικὸς Συνέκδημος* τυπωθεὶς τῷ 1831 ἐν Παρισίοις καὶ περιέχων τρεῖς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου μεθ' ἁπλοελληνικῆς μεταφράσεως κλπ.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐθνωφελῶν καὶ ἀδιαλείπτων ἐργασιῶν του ὁ θάνατος ἐπελθὼν ἀφήρπασεν ἐκ τοῦ βίου τὸν χαλκέντερον ἐκεῖνον γέ-

ροντα, τοῦ ὁποίου τὴν στέρησιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐθρήνησε καὶ ὁ σοφὸς τῆς Εὐρώπης κόσμος.

Ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῇ 10 Ἀπριλίου 1833 ἐκηδεύθη πομπωδῶς, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνεγερθέντος ἐν τῷ πολυανδρίῳ τοῦ **Mont Parnasse** μνημείου του ἐχαράχθη ὀλιγόστιχος ἐπιγραφή (1).

Συγγράμματα.

—La médecine clinique. Montpellier 1787 (μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ Selle).

—Introduction à l'étude de la nature et de la médecine. Montp. an III (1795) (μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ αὐτοῦ Selle).

—Cathechisme orthodoxe Russe. Montp. (μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς κατηχήσεως Πλάτωνος μητρ. Μόσχας).

—Vade-mecum du medecin. Montpellier (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ).

—Esquisse d'une histoire de la médecine et de la chirurgie. Paris 1767 (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τοῦ Black).

Pyretologiæ synopsis. Montpellier 1786. (Ἡ ἰατρικὴ αὕτη αἰνέσιμος διατριβή του ἐκ σελίδων 76 κειμένου, λατινιστὶ γεγραμμένη προσφωνεῖται εἰς τὸν φίλον του Βερνάρδον Keun).

—Ἀδελφικὴ διδασκαλία. Ἐν Ῥώμῃ (Παρισίοις) 1798.

—Les caractères de Theopraste, d'après un manuscrit du Vatican contenant des additions qui n'ont pas encore paru en France, traduction nouvelle, avec le texte Grec, des notes critiques et un discours préliminaire sur la vie et les écrits de Theophraste, par Coray, docteur en médecine, de la faculté de Montpellier. Paris 1799.

—Traité d'Hippocrate, des airs, des eaux et des lieux, traduction nouvelle avec le texte grec collationé sur deux manuscrits, notes critiques, historiques et medicales, un discours préliminaire, un tableau comparatif des vents anciens et modernes, une carte géographique, et des index nécessaires, par Coray. Paris 1800.

—Ἱπποκράτους τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων, δεύτερον ἐκδοθὲν μετὰ τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως, ᾧ προσετέθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἱπποκράτους καὶ ὁ Νόμος, μετὰ τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ τὸ τοῦ Γαληνοῦ ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος. Ἐν Παρισίοις 1800 καὶ 1816.

—Βεκκαρίου περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν. Ἐν Παρισίοις 1802 καὶ 1823.

—Σάλπισμα πολεμιστήριον. Ἐν Παρισίοις 1803.

—Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικὰ βιβλία δέκα. Ἐν Παρισίοις 1804, 2 τόμοι.

—Lettre du docteur Coray sur le testament secret des Atheniens, dont parle Dinarque dans la harangue contre Demosthènes. (ἐδημοσιεύθη ἐν Magazin Encyclopédique, καὶ ἀνετυπώθη ἐν Mélanges de Chardon de la Rochette tom. II).

(1) Π. Ἀργυροπούλου βίος Κοραῆ.—Ginner. Biographie Universelle tom. LXI.

—Διάλογος δύο Γραικῶν κατοίκων τῆς Βενετίας 1805, καὶ ἐν Ὕδρᾳ 1825.
—Πρόδρομος Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης. Ἐν Παρισίοις 1805.
—Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη. Ἐν Παρισίοις 1807—1835, τομ. 15.
—Πάρεργα Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης 1809—1827 τόμ. 9.
—Ἰλιάδος Ῥαψῳδίαι Δ'. 1811—20.
—Διατριβὴ αὐτοσχέδιος περὶ τοῦ περιβοήτου δόγματος τῶν σκεπτικῶν φιλοσόφων Νόμῳ καλὸν, Νόμῳ κακόν. Ἐν Λειψίᾳ 1819.
—Ἄτακτα. Ἐν Παρισίοις 1828—1835, τόμοι 5.
—Συνέκδημος ἱερατικός 1831.
—Σύνοψις ἱερᾶς Κατηχήσεως. (ἐξεδόθη πολλάκις).
—Αὐτοβιογραφία. Ἐν Παρισίοις 1833 ([1]).

Ἐκτὸς τούτων ὁ Κοραῆς συνέγραψε πολλὰς φιλολογικὰς καὶ πολιτικὰς διατριβὰς δημοσιευθείσας εἰς γαλλικὰ καὶ ἑλληνικὰ περιοδικὰ συγγράμματα καὶ ἰδίᾳ ἀνωνύμως εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, προτροπῇ αὐτοῦ ἱδρυθέντα ἐν Βιέννῃ. Τῶν δὲ ἀπειραρίθμων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐδημοσιεύθη ἀπάνθισμα ὑπὸ τοῦ Ῥώτα, τέσσαρας δὲ αὐτογράφους κώδικας κατέχει νῦν ὁ Κ. Νικολαΐδης Λεβαδεύς.

Ἀποθανὼν ὁ Κοραῆς ἐδωρήσατο τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὰ χειρόγραφά του εἰς τὸ τῆς Χίου γυμνάσιον, ἐν δὲ τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ μνημονεύονται καὶ τὰ ἑξῆς ἀνέκδοτα.

—Adnotationes in Athenaeum.
—Notes sur Eschyle.
—Ἰλιάδος ῥαψῳδία Ε' ἕως τὸν 250 στίχον.
—Σημειώσεις εἰς τὸν Ἀθήναιον καὶ Ἡρόδοτον.
—Ὕλη λεξικοῦ Γαλλογραικικοῦ.
—Γραμματικαὶ σημειώσεις.
—Ἴσον τῶν σταλθεισῶν σημειώσεων εἰς Βέρκερ.
—Ἐξηγήσεις εἰς τὸν Ἀπολλώνιον περὶ συντάξεως.
—Γαληνοῦ εἰς τὸ περὶ χυμῶν Ἱπποκράτους.
—Ἀρεταίου μετάφρασις γαλλική. (ἀτελής).
—Σημειώσεις εἰς τὸ προσωρινὸν τῆς Ἑλλάδος πολίτευμα.
—Observationes miscellanæ.
— » in Athenæum.
—Λεξικολογία.
—Μετάφρασις Ἡροδότου εἰς τὸ γραικικὸν σελ. 1—1250 ἕως τὴν παράγραφον 56 τοῦ ϛ' βιβλίου.
—Ἀφορισμῶν Ἱπποκράτους, μετάφρασις γαλλική. (ἀτελής).
—Plus l'art de la médecine.
—Κείμενον καὶ σημειώσεις εἰς τὸ περὶ διαίτης ὀξέων, καὶ τὸ περὶ ἀρχαίας ἰατρικῆς τοῦ Ἱπποκράτους.
—Σημειώσεις κατὰ Γαληνοῦ ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων.

([1]) Τὰ εἰς διαφόρους συγγραφεῖς προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ ἐτυπώθησαν ἰδίᾳ ἐν Βιέννῃ 1819, τὰ δὲ εἰς Ὅμηρον, ἢ περὶ Παπατρέχα, ἐν Ἀθήναις 1842 καὶ 1859.

—Ἔτι τινὲς σημειώσεις εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους.
—Γραμματικὴ τῆς γραικικῆς γλώσσης (ἀτελείωτος).
—Στίχοι Ἰωάννου Τζέτζου.
—Περὶ μέτρων.
—Σχόλια εἰς τὸ Ἀπολλωνίου περὶ συντάξεως.
—Λεξικολογία ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸ γραικικόν.
—Λεξικὸν διαφόρων συγγραφέων εἰς τὸν Ἱπποκράτην.
—Adnotationes in varios autores Græcos.
—Ἄλλη λεξικολογία ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸ γραικικόν.

Τὰ περιθώρια πολλῶν βιβλίων του γέμουσιν ἰδιογράφων σημειώσεων, καὶ ἰδίως τὰ τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων.

Δημήτριος Γαλανός.

Ἐγεννήθη τῷ 1760 ἐν Ἀθήναις καὶ ἦν δευτερότοκος υἱὸς Παντολέοντος Γαλανοῦ. Ἐξεπαιδεύθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του, οὗ προΐστατο τότε Ἰωάννης ὁ Μπενιζέλος. Ἔρωτι τελειοτέρας παιδεύσεως μετέβη εἰς Πάτμον καὶ ἠκροάσθη Δανιὴλ τοῦ Πατμίου, καὶ μετὰ ἑξαετίαν προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ θείου του Γρηγορίου μητροπολίτου Καισαρείας, ἤκουσε καὶ ἐνταῦθα Παναγιώτου τοῦ Παλαμᾶ (¹).

Ἐπειδὴ δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ἐν Καλκούτᾳ τῆς Ἰνδικῆς Κωνσταντῖνος Πανταζῆς ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐζήτησε νέον τινὰ ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς, ὡς τοιοῦτος συστηθεὶς ὁ Γαλανὸς ἀνεχώρησεν ἐκ Βυζαντίου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1786 ἔτους καὶ ἐλθὼν εἰς Καλκούταν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως παρὰ τοῦ Πανταζῆ, ὅστις ἰδὼν τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν παιδείαν τοῦ ἀνδρὸς ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν συγγενῶν του. Ὁ Δημήτριος διατρίψας, ὡς λέγει ὁ Κ. Τυπάλδος, ἱκανὰ ἔτη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πανταζῆ, διδάσκων τοὺς νέους μὲν ἐξ περίπου ἔτη τὴν ἑλληνικὴν, αὐτὸς δὲ διδασκόμενος παρ' ἄλλων τὴν Ἀγγλικὴν, τὴν Σανσκριτικὴν, τὴν Περσικὴν καὶ τὰς λοιπὰς ἀσιατικὰς γλώσσας, ἔτι δὲ ἱκανὴν χρημάτων ποσότητα ἀποκτήσας, καὶ μεγίστην ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ ὑπόληψιν παρ' Ἄγγλοις καὶ Ἰνδοῖς ἔχων, ἀπεφάσισε νὰ ἀφιερώσῃ ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὅθεν καταθέσας τὴν χρηματικήν του περιουσίαν εἴς τινας τῶν εὐπο-

(¹) Κατὰ λάθος ὁ Κ. Τυπάλδος λέγει, ὅτι ὁ Γαλανὸς ἐφοίτησε πρῶτον ἐν Μεσολογγίῳ παρὰ Δανιήλ. Αὐτὸς ὁ Δημήτριος γράφων πρὸς Γρηγόριον τὸν Σίφνιον λέγει· «Μετὰ τὸν Δανιὴλ διδάσκαλός μου ἐχρημάτισεν ὁ οὐχ ἧττων τοῦ Δανιὴλ Παναγιώτης Παλαμᾶς ὁ ἐκ Μεσολογγίου τῆς Αἰτωλίας.» Ἰνδικὴ Ἀλληλογραφία σελ. 7.

πιστοτέρων ἐμπορικῶν οἴκων, ἵνα λαμβάνῃ κατ' ἔτος τοὺς τόκους τῶν χρημάτων αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἱεράπολιν τῶν Ἰνδῶν Κασσῆν (Μπενάρες). Ἐνταῦθα ἐγκαταλιπὼν πᾶσαν ἄλλην βιωτικὴν φροντίδα, ἐνεδύθη τὴν σεμνὴν τῶν Βραχμάνων στολὴν, καὶ τὰ τούτων ἔθιμα λαβὼν, καὶ τοὺς θειοτέρους καὶ σοφωτέρους τῶν σοφῶν τούτων συναναστρεφόμενος, ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, οὐ μόνον πᾶσαν τὴν Ἰνδικὴν φιλολογίαν ἔμαθεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψηλοτέραν θεοσοφίαν παρὰ τῶν δοκιμωτέρων ἐμυήθη· καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας αὐτῶν τοσοῦτον ηὐδοκίμησεν, ὥστε ἐθεωρεῖτο παρά τε τῶν ἀποίκων Ἄγγλων καὶ τῶν λοιπῶν εὐρωπαίων, καὶ παρὰ τῶν σεμνοτέρων Βραχμάνων καὶ λοιπῶν Ἰνδῶν, ὡς ἀνὴρ θεῖος καὶ σοφώτατος (1).

Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο τῶν τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν ὁ ἀοίδιμος Δημήτριος Γαλανὸς ὁ Ἀθηναῖος ἀνέλαβε τὸ κολοσσιαῖον ἔργον ἤγουν τὴν ἐκ τῆς βραχμανικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μετάφρασιν τῶν σοφωτέρων Ἰνδικῶν συγγραμμάτων. Ἀποβιώσας δὲ ἐν Βενάρες τῇ 6 Μαΐου τοῦ 1833 ἐδωρήσατο εἰς τὸ ἐθνικὸν πανεπιστήμιον τὴν βιβλιοθήκην, τὰ συγγράμματά του, καὶ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

Ὁ σοφὸς βραχμὰν Μονσῆς Σιτάλσην ἐπέγραψεν Ἰνδοστανιστὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Γαλανοῦ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον.

Βεβαὶ ἑκατοντάκις! ὅτ' ὁ Δημήτριος Γαλανὸς,
Ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ Κόσμου τούτου εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς,
Μετὰ κλαυθμοῦ καὶ ὀδυρμοῦ τὸ οἴμοι! εἶπον ἔξω φρενῶν.
Ἀπῆλθε φεῦ! ὁ Πλάτων τοῦ αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ὑπὸ Γαλανοῦ ἐκ τοῦ βραχμανικοῦ μεταφρασθέντων ἐξεδόθησαν μετὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ ἀξιολόγων προλεγομένων ὑπὸ τοῦ Κ. Γεωργίου Κοζάκη Τυπάλδου καὶ ἐπιστασίᾳ Γ. Ἀποστολίδου Κοσμήτου εἰς τόμους ἑπτὰ (ἐν Ἀθήναις 1845—1853) τὰ ἑξῆς.

—Βατριχαρῆ βασιλέως ἠθολογίαι, γνωμολογίαι καὶ ἀλληγορίαι—Τοῦ αὐτοῦ ὑποθῆκαι ἢ περὶ ματαιότητος τῶν τοῦ κόσμου—Πολιτικὰ, οἰκονομικὰ, καὶ ἠθικὰ ἐκ διαφόρων ποιητῶν—Σύνοψις γνωμικῶν καὶ ἠθικῶν τοῦ ἠθολόγου

(1) Μὴ ὑπολάβῃ τις, ὅτι ὁ Γαλανὸς ἐξώμοσε τὴν πάτριον θρησκείαν. Ὁ ἐν ἔτει 1823 ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν Ν. Κεφαλᾶς λέγει ταῦτα· «Ὁ Γαλανὸς ἐμυήθη εἰς ὅλα τὰ »Ἰνδικὰ μυστήρια ἵνα φωτισθῇ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἠθικῆς καὶ οὐχὶ ὅπως ἀσπασθῇ »τὴν θρησκείαν τῶν Βραχμάνων· εἶνε χριστιανὸς πράγματι καὶ ὄχι κατ' ὄνομα, οἱ δὲ »Βραχμᾶνες ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει δέχονται ἐξωμότας». Descrizione della città di Benarès, σελ. 16.

καὶ φιλοσόφου Σανέκέα (¹)—Ζαγεννάθα Πανδιτεράζα, ἀλληγόρικά, παραδειγματικά, καὶ ὁμοιωματικά. Ἐν Ἀθήναις 1845.

—Βαλαβαράτα ἢ συντομὴ τῆς Βαχαδαράτας. Ἐν Ἀθήναις 1845.

—Γιτά, ἢ θεσπέσιον μέλος. Ἐν Ἀθήναις 1848.

—Ῥαγγοῦ-Βάνσα ἢ γενεαλογία τοῦ Ῥαγγοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1850.

—Ἰτιχασαμουτσέϊα, τουτέστιν ἀρχαιολογίας συλλογή. Ἀθήνησι 1851.

—Χιτοπαδέσσα ἢ Πάντσα Τάντρα (Πεντάτευχος), συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Βισνουσαρμᾶνος (²), καὶ Ψιττακοῦ μυθολογίαι νυκτεριναί. Ἐν Ἀθήναις 1851.

—Δουργά. Ἐν Ἀθήναις 1853

Ἐκτὸς τούτων μετέφρασε καὶ τὴν Βαγαδάταν, καὶ συνέγραψε βραχμανιστὶ πραγματείαν τινα ἀνεπίγραφον,—Βραχμανικὸν λεξικόν—Βραχμανικὸν ὀνομαστικόν—Περσικόν, βραχμανικόν, ἑλληνικὸν λεξικόν—καὶ βραχμανικόν, ἀγγλικόν, καὶ ἑλληνικὸν λεξικόν.

Τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου διάφοροι ἐπιστολαὶ πρὸς Γρηγόριον τὸν Σίφνιον καὶ πρὸς τὴν οἰκογένειάν του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Η. Ταντάλίδου ἐν Ἰνδικῇ Ἀλληλογραφίᾳ καὶ ὑπὸ Γ. Τυπάλδου ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Ἰνδικῶν Μεταφράσεων, καὶ ἐπίγραμμα εἰς Ναθαναὴλ τὸν Σίφνιον ἀποθανόντα ἐν Δάκκᾳ τῆς Ἰνδικῆς.

Δημήτριος Πετριτσόπουλος.

Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1764 ἐν Λευκάδι. Ὁ πάππος αὐτοῦ Δημήτριος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ἐγκαταλιπὼν τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα του, Καλάβρυτα (1716), κατέφυγε μετὰ τοῦ πατρός του παπα-Πέτρου ἱερέως καὶ τῆς ἄλλης οἰκογενείας τὸ πρῶτον εἰς Κέρκυραν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Ἀπόστολος Ψωμᾶς ἐκ πλουσίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Λευκάδος ὁρμώμενος, μεταβὰς εἰς Κέρκυραν διὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, συνεσχετίσθη κατὰ τύχην τῇ ἀρτισυστάτῳ ταύτῃ οἰκογενείᾳ καὶ ἡ γνωριμία αὕτη ἐπήνεγκε τὸν συμβιβασμὸν τοῦ γάμου τῆς Χρυσούλας θυγατρὸς τοῦ Ψωμᾶ, καὶ τοῦ ἐν λόγῳ Δημητρίου, μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ ἱερέως παπα-Πέτρου. Τότε δὲ πανοικεὶ ἡ τοῦ Πετριτσοπούλου οἰκογένεια μεταβᾶσα (1719) διὰ τοὺς γάμους εἰς Λευκάδα, ἀποκατεστάθη αὐτόσε διὰ παντός. Ὁ

(¹) Τὸ ἰνδικὸν πρωτότυπον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως παρέδωκε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1823 ὁ Γαλανὸς εἰς Νικόλαον τὸν Κεφαλᾶν, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ῥώμην τὸ μὲν πρωτότυπον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ, τὴν δὲ μετάφρασιν μεταβαλὼν εἰς ἁπλουστέραν φράσιν ἐτύπωσεν αὐτόσε τῷ 1823 ὡς ἰδίαν ἀπὸ τοῦ βραχμανικοῦ.

(²) Ἐπειδὴ ἡ τοῦ Γαλανοῦ μετάφρασις τῆς Χιτοπαδάσσας εἶνε ἀτελής, προσετέθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καὶ ἡ ὑπὸ Συμεὼν τοῦ Σὴθ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐξελλήνισις τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Στεφανίτης κ' Ἰχνηλάτης»

Δημήτριος ἐκτήσατο υἱὸν, ὀνόματι Πέτρον-Παῦλον, ὃν ἡλικιωθέντα ἀπέπεμψεν εἰς Ἰταλίαν (1742) ἐπὶ λόγῳ σπουδαίας ἀγωγῆς. Ἐκεῖ λαβὼν ὁ Πέτρος τὸν στέφανον τοῦ νομοδιδάκτορος, μετήρχετο τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ ζήλου καὶ τιμιότητος, διὸ καὶ ἐτιμήθη πολλάκις διὰ δημοσίων θέσεων. Νυμφευθεὶς οὕτος (1747) τὴν Καλομοίραν, θυγατέρα τοῦ εὐγενοῦς Φραγκίσκου Βολίνου, ἐκ Πελοποννήσου, ἐκτήσατο πρὸς τοῖς ἄλλοις τέκνοις καὶ τὸν ἐν λόγῳ Δημήτριον.

Παιδευθεὶς ἐν τοῖς σχολείοις τῆς γενεθλίου νήσου μετέβη τῇ 1 Ἰουλίου 1762 εἰς Πατάβιον, ὅπου ἀκροασάμενος κατὰ πρῶτον τὰ Φιλοσοφικὰ μαθήματα, ἀφωσιώθη ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἰατρικὴν, τῆς ὁποίας καὶ ἐστέφθη διδάκτωρ ἐν ἔτει 1786. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἰδιωτεύων μετήρχετο ἐν Λευκάδι τὴν ἐπιστήμην μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀφιλοκερδείας. Τὴν δὲ 30 Μαρτίου 1802 ἀνηγόρευσεν αὐτὸν ἡ Λευκὰς ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεώς της, ἐπὶ τῆς ἱδρυθείσης Ἑπτανήσου πολιτείας. Περιελθούσης τῆς Ἑπτανήσου εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσσων καὶ Ὀθωμανῶν, ὁ Πετριτσόπουλος ἐξελέχθη πρόεδρος τῆς Ἑπτανήσου Βουλῆς (1803), τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος (1804) Πρύτανις ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ τῷ 1806 εἰς Λευκάδα ἐπιστρέψας διωρίσθη Ἔφορος τῆς ἐκεῖ Παιδείας. Ἐπὶ τῆς δευτέρας κατοχῆς τῶν Γάλλων διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς Λευκάδος (1807—09), καὶ εἶτα παραιτηθεὶς ἐπεδόθη αὖθις εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, καλλιεργῶν καὶ τὰς Μούσας. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν Λευκάδι τὴν 3 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1833.

Ὁ Πετριτσόπουλος ἦν φιλόσοφος συγγραφεὺς, πλὴν δυστυχῶς ἐν τοῖς ἐκδοθεῖσι πονήμασιν αὐτοῦ ἐκτὸς τῶν ἀκρισιῶν ὑπάρχουσι τερατώδεις παραμορφώσεις, μνεῖαι συγγραμμάτων ἀνυπάρκτων (1), ἐπιγραφαὶ ἐπινοηθεῖσαι, νομίσματα πλαστὰ, καὶ ἄλλα μὴ τιμῶντα τὴν μνήμην τοῦ λογίου τούτου, ὅστις ζῶν διεσύρθη ὡς ἀπατεών, καὶ πλαστογράφος ὑπὸ τῶν διασήμων Γερμανῶν Βοικχίου (2), καὶ Φραντζίου (3) οὐδὲν δημοσιεύσας εἰς ὑπεράσπισίν του.

---

(1) Ὡς Μαργουνίου περὶ τῆς εἰς Ἑπτάνησον εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ κλπ. Ἐν Leucadia sotto i Romani.

(2) Boeck, Corpus Inscriptionum 43.

(3) Franzius, Elem. Epigr. Græc. 39.

Συγγράμματα.

—Saggio Storico sulle prime età dell'isola di Leucadia. Firenze 1814.

—Seguito delle Medaglie Leucadie. Padova 1815.

—Illustrazione d'una Medaglia di Leucade unica sin ora. Pavia 1821.

—Illustrazione d'una Medaglia d'Itaca. Corcira 1823.

—Saggio Storico sull'età di Leucadia sotto il dominio de'Romani. Venezia 1824.

—Cenni intorno la versione d'un iscrizione segnata sopra un'elmo antico di bronzo. Corcira, 1829.

Καὶ εἴκοσι ἓν ἕτερα ἀνέκδοτα, ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρ. Ι. Σταματέλλου ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἀνδρὸς (Πανδώρα ἀριθ. 309—10) ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς ταῦτα ἐρανιζόμεθα.

Κωνσταντῖνος Κούμας.

Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1777 ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας καὶ διήκουσεν Ἰωάννου Πεζάρου· διακριθεὶς δ' ἐπὶ σπανίᾳ φιλομαθείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ ἐπέδωκεν ὑπὲρ πάντας τοὺς συμμαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἀνεδείχθη τὸ 1798 διδάσκαλος πρῶτον μὲν τοῦ ἐν Λαρίσσῃ σχολείου, ἔπειτα δὲ τοῦ ἐν Τσαριτσάνῃ· ἐδίδασκεν ἑλληνικά τε καὶ μαθηματικὰ, ἑρμηνεύων τοὺς συγγραφεῖς, παρὰ τὴν παραδεδεγμένην μέθοδον τῆς συνωνυμίας, κατ' ἔννοιαν καὶ διὰ μιᾶς λέξεως. Τὸ 1800 μετέφρασε μετὰ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Σπυρίδωνος Ἀσάνη, τὰς Κωνικὰς Τομὰς τοῦ Καΐλλου, ἃς καὶ ἐξέδοτο τύποις ἐν Βιέννῃ (1803).

Ἀπὸ τοῦ σχολείου τῆς Τσαριτσάνης μετέβη ὁ Κούμας εἰς τὸ τῶν Ἀμπελακίων (1803), καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην τὸ 1804, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν πλήρους σειρᾶς μαθηματικῆς. Φοιτήσας δ' ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ, διήκουσε τῆς τε καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης μαθηματικῆς, καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ἐδημοσίευσε (1807) μετὰ ἐπαυξήσεων τὸ περὶ μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς σύγγραμμα τοῦ Φονταίνου, καὶ τὴν χημείαν τοῦ Ἀδήτου (1808).

Μετὰ ταῦτα κατατρυχόμενος ὑπὸ χρηματικῶν ἀναγκῶν, ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του, μετέβη (1809) ὡς διδάσκαλος εἰς Σμύρνην, κατὰ προτροπὴν καὶ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅπου συστήσας μετὰ τοῦ μακαρίου Οἰκονόμου τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, ἐδίδαξε μαθηματικὰ, φιλοσοφίαν, πειραματικὴν φυσικὴν, περὶ ἧς ἔγραψε πραγματείαν τυπωθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τὸ 1812, Γεωγραφίαν καὶ Ἠθικὴν, μετ' ἀκαμάτου ζήλου καὶ μεγίστης δραστηριότητος, προβὰς καὶ εἰς φυσικὰ καὶ χημικὰ πειράματα, ἄγνωστα τέως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τοῦ φιλολογικοῦ Γυμνασίου, δόντος ἀξιολόγους καρπούς,

μετέβη προσκληθεὶς (1813) εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολεῖον, ὅπου ἐδίδαξεν ἑλληνικά, μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφίαν.

Τὸ 1818 καὶ 1819 ἐξέδοτο ἐν τέσσαρσι τόμοις Σύνταγμα Φιλοσοφίας, περιέχον ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν, Κρηπῖδα Φιλοσοφίας, Λογικὴν, Γενικὴν Γραμματικὴν, Μεταφυσικὴν, Αἰσθηματικὴν, Ἠθικὴν, περὶ Δικαίου, Ἠθικὴν Θεολογίαν, καὶ Παιδαγωγικήν. Κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη ἐδημοσίευσε καὶ μετάφρασιν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ζεγεμάνου, Σύνοψιν Χρονολογίας, Σύνοψιν Παλαιᾶς Γεωγραφίας, καὶ Σύνοψιν Ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, περιέχουσαν Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, Γεωγραφίαν νεωτέραν, Ἀστρονομίαν, Λογικὴν, καὶ Ἠθικήν.

Τὸ 1819 ἔτος, εἰ καὶ πάσχων, περιηγήθη τὴν Γερμανίαν, καὶ συνέδεσε σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐν αὐτῇ σοφῶν καὶ φιλελλήνων. Καὶ τὸ μὲν ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστήμιον ἀνέδειξεν αὐτὸν διὰ διπλώματος Διδάκτορα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν ὡραίων Τεχνῶν, αἱ δὲ ἐν Βερολίνῳ καὶ Μονάχῳ Βασιλικαὶ Ἀκαδημίαι, ὠνόμασαν μέλος αὐτῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς Σμύρνην τὸ 1820 ἔτος ἵνα διευθετήσῃ τὰ τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, διαταραχθέντα ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ μεταφράζων τὸ Ἑλληνικὸν καὶ Γερμανικὸν Λεξικὸν τοῦ Ῥειμέρου, ὃ καὶ τύποις ἐξέδοτο τὸ 1826 ἐν Βιέννῃ.

Ἠναγκάσθη δὲ ἵνα ἀναχωρήσῃ καὶ αὖθις ἐκ Σμύρνης, ἕνεκα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους, ὅτε καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία αὐτοῦ μετὰ τῆς βιβλιοθήκης του.

Ἐλθὼν εἰς Τεργέστην ἐπησχολήθη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Ἱστοριῶν τῶν Ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1831 ἔτους, ἣν καὶ ἐξέδοτο ἐν δώδεκα τόμοις τὸ 1832 ἐν Βιέννῃ. Μετὰ δ' ἓν ἔτος ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν διὰ Σχολεῖα, τρὶς μετατυπωθεῖσαν. Μετέφρασε πρὸς τούτοις καὶ τὴν τοῦ Βάλβη Γεωγραφίαν, ἣν ἐξέδοτο μετὰ θάνατον ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ εἰς πέντε τόμους.

Ἀπεβίωσε δ' ἐν Τεργέστῃ τὴν 1 Μαΐου 1836, ἄγων μόλις τὸ 56 ἔτος τῆς ἡλικίας, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς χολέρας.

Ὁ Κούμας ἀνεδείχθη εἷς τῶν φιλοπονωτέρων καὶ κοινωφελεστέρων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, κατατρίψας τὸν βίον εἰς εὐεργεσίαν τῆς πατρίδος διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς συγγραφῆς, οὔτε κόπων, οὔτε δαπανῶν, οὐδὲ τῆς ὑγείας αὐτοῦ φειδόμενος (1).

(1) Ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας, δημοσιευθείσης ἐν δωδεκάτῳ τόμῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων, (Πανδώρα φυλ. 124).

Συγγράμματα

—Κωνικαὶ τομαὶ Καΐλλου. Ἐν Βιέννῃ 1803.

—Σειρὰ στοιχειώδης τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν πραγματειῶν. Ἐν Βιέννῃ 1807, Τόμοι 8.

—Χημείας Ἐπιτομὴ, τοῦ Ἀδήτου. Ἐν Βιέννῃ 1808. τόμ. 2.

—Σύνοψις Φυσικῆς, εἰς χρῆσιν τῶν πρωτοπείρων μαθητῶν τοῦ ἐν Σμύρνῃ φιλολογικοῦ Γυμνασίου. Ἐν Βιέννῃ 1812.

—Βιελάνδου Ἀγάθων, μεταφρασθεὶς ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν. Ἐν Βιέννῃ 1814. τομ. 3.

—Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Τενεμάνου. Ἐν Βιέννῃ 1818.

—Ἱστορικὴ Χρονολογία. Ἐν Βιέννῃ 1818.

—Σύνοψις τῆς παλαιᾶς Γεωγραφίας. Ἐν Βιέννῃ 1819.

—Σύνοψις ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, περιέχουσα ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν, νέαν γεωγραφίαν, ἀστρονομίαν, λογικὴν καὶ ἠθικήν. Ἐν Βιέννῃ 1819.

—Λεξικὸν διὰ τοὺς μελετῶντας τὰ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων συγγράμματα, κατὰ τὸ ἑλληνικογερμανικὸν τοῦ Ῥειμέρου συνταχθὲν, μετὰ προσθήκης συντόμου πραγματείας περὶ προσῳδίας. Βιέννῃ 1826. τόμ. 2.

—Βιελάνδου τῶν Ἀβδηριτῶν ἡ ἱστορία, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Βιέννῃ 1827. τόμοι 2.

—Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Ἐν Βιέννῃ 1838. Τόμ. 12.

—Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ, διὰ τὰ σχολεῖα. Ἐν Βιέννῃ. (μετετυπώθη πολλάκις).

—Γεωγραφία Βάλδη. Ἐν Βιέννῃ 1838—40, τόμ. 5.

Κύριλλος Ἀδριανουπολίτης.

Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ ἐχρημάτισε μέγας ἀρχιδιάκονος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, εἶτα δὲ μητροπολίτης Ἰκονίου, καὶ ὕστερον Ἀδριανουπόλεως. Τῷ 1813 παραιτηθέντος Ἱερεμίου δ' προσεβιβάσθη ἐξ Ἀνδριανουπόλεως εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Κύριλλος, ἔχων τὴν προσωνυμίαν. Τὴν 13 Δεκεμβρίου 1818 διαδεχθεὶς ὑπὸ Γρηγορίου Ε', ἀπῆλθεν ὁ Κύριλλος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἔνθα θεαρέστως ἐβίου μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ὑπέστη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸν δι' ἀγχόνης μαρτυρικὸν θάνατον (Ἰουν. 1821).

Ὁ Κύριλλος ἦν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας ἐγκρατὴς, εἰδήμων τῆς τουρκικῆς, καὶ τὸν βίον κοσμιώτατος (¹).

Τῷ 1802 ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερογραφικὴν ἁρμονίαν ἐκ διαφόρων ἐμμέτρων ποιημάτων Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου, Γεωργίου τοῦ Πισίδου, καὶ Νικηφόρου Ξανθοπούλου, προσθεὶς καὶ ἄλλα περίεργα οἷον κατάλογον τῶν πατριαρχῶν κλπ.

(¹) Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως. σελ. 276.

Συγγράμματα.

—Πίναξ χωρογραφικὸς τῆς μεγάλης ἀρχισατραπίας Ἰκονίου. Βιέννη 1812 εἰς δύο μεγάλα φύλλα.

—Ἱστορικὴ περιγραφὴ τοῦ ἐν Βιέννῃ προεκδοθέντος χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς μεγάλης ἀρχισατραπίας Ἰκονίου, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, ἐν ἔτει 1815. 8 σελ. 73. Ἐν τέλει συνῆπται Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ τῆς Θρᾴκης μερῶν (σελ. 67—78).

Τὸ ἄνω σύγγραμμα τοῦ Κυρίλλου εἶνε λίαν περίεργον διὰ τὰς τοπογραφικὰς εἰδήσεις, καὶ τὰς δημοσιευομένας ἐπιγραφάς.

Ὁ Κύριλλος συλλέξας ἐπιγραφάς τινας ἀρχαίας ἐξέδωκεν ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ.

Στυλιανὸς Βλασόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1748 ἔτος, καὶ ἔλαβεν, ὡς εἰς μίαν τῶν πρώτων ἀνήκων οἰκογενειῶν τῆς νήσου, τὴν καλλιτέραν παιδείαν, ὅσον ἐσυγχώρουν οἱ τότε καιροὶ καὶ ἕξεις.

Ἀφοῦ ἔκαμε τὰς πρώτας εἰς τὴν πατρίδα του σπουδὰς μετέβη πρὸς τελείωσιν αὐτῶν εἰς Πατάβιον, ὅπου ἔλαβε καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ νομοδιδασκάλου. Ἐκεῖθεν δ' ἐπανελθὼν καὶ νυμφευθείς, μόλις τὸ εἰκοστὸν πέμπτον φθάσας ἔτος τῆς ἡλικίας, ἐκαλέσθη εἰς δημόσια ὑπουργήματα. Ἀλλ' οὔτε πολιτικῶν ἐπιστασιῶν καθήκοντα, οὔτε οἰκιακαὶ φροντίδες ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τὰς φίλας Μούσας, κατεγίνετο δ' ἐξ ἐναντίας ὅλαις δυνάμεσιν ἀείποτε εἴς τε σπουδαίας καὶ εἰς τερπνὰς μελέτας, ἀνθόσου καὶ ἀπέβη ἐντριβέστατος πρὸ πάντων εἰς τὰς νομικὰς καὶ θεολογικὰς ἐπιστήμας, ὡραϊσμὸς μὲν χρηματίσας τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Δικανικοῦ Συλλόγου ὄχι τῶν τυχόντων ἐπὶ πολλὰ ἔτη, τρίβων δὲ καὶ περὶ τὴν θεολογίαν ὡς εἴτις καὶ ἄλλος. Ὑπῆρξε δὲ καὶ τῶν πρώτων εἰς καὶ διασημοτέρων Συνέδρων τῆς κατὰ τὴν δευτέραν τῶν Γάλλων ἐπικράτησιν συσταθείσης ἐν Κερκύρᾳ Ἰονικῆς Ἀκαδημίας, καὶ οὐδ' ἔπαυσε πώποτε ἐν διαστήματι ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπέκεινα τοῦ νὰ ἀφοσιῶται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἰδίας πατρίδος, χρηματίσας ἐκ διαδοχῆς Γερουσιαστής, Συνταγματικὸς Νομοθέτης, Πρύτανις ἐν Λευκάδι, Δήμαρχος καὶ δικαστὴς τῶν ἀνωτέρων Δικαστηρίων ἐν Κερκύρᾳ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοῦ χρόνους Σύμβουλος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κανονικῷ δικαιώματι. Ἐτελεύτησε δὲ τὸ ζῆν ὑπέργηρως κατὰ τὸ 1822 (¹).

Εἰς τὰ διάφορα αὐτοῦ συγγράμματα ὁ Στυλιανὸς Βλασόπουλος ἀνα-

(¹) Φιλητᾶ προλεγόμενα εἰς ὑπεράσπισιν Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

μάζεται Biasio Colonna ἰταλιστὶ τρόπον τινα μεταγλωττιζόμενος. Ἐξ αὐτῶν γιγνώσκομεν ταῦτα.

—La Difesa della Chiesa Greca ultimamente assalita da Comenido Reaixtei, scritta da Biasio Colomna Sincletico. Corfù MDCCC. 8, σελ. 483. (Τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα ἐγράφη κατὰ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ διατρίβοντος Ἰησουίτου Δομενίκου Τεϊξείρα (κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐν τῷ τίτλῳ φερομένου), καὶ μεταφρασθὲν τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Χ. Φιλητᾶ ἑλληνιστὶ ἐπλουτίσθη μετὰ ὡραίων προλεγομένων, ἐν οἷς ἀπαριθμοῦνται αἱ κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας γράψαντες ἐκ τῶν ἡμετέρων).

Elogio funebre del conte Eufemio Loverdo, recitato le II ottobre 1800 da Biasio Collonna Sincletico. In Corfù MDCCC.

—Prospetto dell' Universo. Anno MDCCCII, Corfù.

—Εὐλόγια.

Ἰωάννης Τσελεπής.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, καὶ σπουδάσας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του ἔπειτα μετέβη εἰς Πάτμον. Ἐπιστρέψας εἰς Χίον διωρίσθη ὑποδιδάσκαλος εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ σχολὴν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων. Μετ' ὀλίγον ἀπῆλθεν εἰς Πίζαν, ἔνθα ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐμαθήτευσε τρεφόμενος παρὰ τῆς ἐν Λιβόρνῳ Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ 1799 μέχρι τοῦ 1821 ἐχρημάτισεν ἐν Χίῳ διδάσκαλος τῶν φυσικομαθηματικῶν, διαδεχθεὶς τὸν ἀπελθόντα συμπατριώτην του Δωρόθεον Πρώϊον. Ἐδίδαξε τὴν ἀστρονομίαν τοῦ Καίλλου, μεταφράσας αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Μετέφρασε προσέτι τὰ μαθηματικὰ τοῦ ἐν Πίζῃ διδασκάλου του Depaolo καὶ τὰ τοῦ Γάλλου Francœur (Cours complet des mathematiques pures). Ἀλλ' ἐκ τῶν μεταφράσεων τούτων τοῦ Τσελεπῆ οὐδεμία ἐξεδόθη, οὐδὲ κἂν διεσώθη. Εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὁ σεβάσμιος οὗτος διδάσκαλος (1).

Γεράσιμος Γρηγορίνης.

Ἐγεννήθη τὸ 1766 ἔτος εἰς Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας, καὶ μαθητεύσας τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν συμπατριώτην του Ἀντώνιον Μοσχόπουλον, μετέβη ὕστερον εἰς Σμύρνην καὶ Πάτμον πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν. Κατὰ σύστασιν τῶν διδασκάλων τῆς Πατμιάδος σχολῆς μετέβη εἰς Βουκουρέστιον ὡς διδάσκαλος τῆς οἰκογενείας τοῦ ἡγεμονεύοντος Μουρούζη, διορισθεὶς ἐνταυτῷ καὶ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ ἐκεῖσε Σχολῇ. Ἕνεκεν ὅμως τοῦ ἐπελθόντος πολέμου καὶ

---

(1) Βλαστοῦ Χιακά, τόμος Β'.

καὶ ἀτυχοῦς τέλους τοῦ ἡγεμόνος Δημητρίου Μουρούζη, ὁ Γρηγορίνης ἔφυγεν εἰς Βιέννην, καὶ ἐκεῖ ἀφιερώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς.

Ὁ συμπατριώτης αὐτοῦ κόμης Σπυρίδων Λούζης, αὐλικὸς τότε τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, γνωρίσας τὸν Γρηγορίνην καὶ ἐκτιμήσας τὴν ὑπὸ τῆς ἐνδείας ταλαιπωρουμένην ἱκανότητα αὐτοῦ, δι᾽ ἰδίων ἐξόδων εἰσήγαγεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Ὁ Γρηγορίνης μετὰ ζήλου καταγινόμενος ἐξῆλθεν οὐ μόνον ἔμπειρος τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰδήμων διαφόρων γλωσσῶν, καὶ κάτοχος πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων. Ἡ φήμη δὲ μεθ᾽ ἧς ἐστεφανοῦντο αἱ ἰατρικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Κεφαλλῆνος, καὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐκδοθὲν καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας προσφωνηθὲν σύγγραμμά του ἐπὶ τοσοῦτον συνέστησαν αὐτόν, ὥστε ἐτιμήθη τῷ τίτλῳ τοῦ βαρόνου.

Διατρίψας χρόνους τινὰς εἰς Βερολῖνον μετέβη εἰς Δρέσδην, ἔνθα μετήρχετο τὸν ἰατρὸν καὶ κατεγίνετο εἰς συγγραφάς· ἐκεῖ δ᾽ ἐνυμφεύθη τὴν μονογενῆ θυγατέρα εὐκαταστάτου ὁμογενοῦς, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ τὸν θάνατον τεχθέντος θυγατρίου παρηκολούθησε καὶ ἡ δυστυχὴς μήτηρ. Ὁ ἀτυχὴς Γρηγορίνης ἀπαρηγόρητος διὰ τὸ ἀλλεπάλληλον τῆς συμφορᾶς διεσκέδαζε τὴν μελαγχολίαν του διὰ περιηγήσεων καὶ μελέτης. Ὁ πρίγκηψ τοῦ Λιγγενστάϊν κινούμενος ἀπὸ τὴν φημιζομένην ἀξίαν τοῦ διασήμου Κεφαλλῆνος προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰατρὸν καὶ συνοδοιπόρον εἰς τὰς συνεχεῖς περιοδείας του.

Ὁ Γρηγορίνης μετ᾽ οὐ πολὺ μετέβη εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐν Βενετίᾳ ἐπὶ τέλους ὁριστικῶς ἐγκατέστη. Ἐντυχὼν αὐτὸν ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος, πρὸς ὃν προηγουμένως τῷ ἦτο γνωστός, ὑπῆγεν αὐτοπροσώπως εἰς ἐπίσκεψίν του, δεικνύων οὕτω τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκτίμησιν. Ἐκ Βενετίας ὁ Γρηγορίνης μετέβη εἰς Πίζαν πρὸς θεραπείαν χρονίου νοσήματος τῆς κύστεως· ἐνταῦθα δὲ δεινότερον προσβληθεὶς ἀπεβίωσε τὴν 29 Νοεμβρίου 1824 ἐν ἡλικίᾳ ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν.

Ὁ βαρὼν Γρηγορίνης ἦτο ἐκ τῶν διασημοτέρων τοῦ καιροῦ του ἰατρῶν, οὐδενὸς κατὰ τὴν εὐρυμάθειαν ὑστερῶν.

Συγγράμματα.

—Reflexions sur la vegetation. Halles 1791.

—De hydrometre, et hydabus in utero visis, aut ab eo exclusis, Hallæ 1793.

—Observations sur la dissertation du D. N. an moestrua sint baptigenta. Berlin 1798.

Μετέφρασε γερμανιστὶ τὴν εἰς Τοσκάνην δίτομον ἱστορικο-φυσικογραφικὴν

περιήγησιν τοῦ ἐν Πίζῃ καθηγητοῦ Σάντα, προσθεὶς πολλὰς σημειώσεις· καὶ ἰταλιστὶ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὴν περιήγησιν τοῦ Vorick, Viaggio sentimentale per la Francia e l' Italia.

Ἔγραψε πρὸς τούτοις ὁ Γρηγορίνης καὶ ἑλληνιστί.

—Σχόλια εἰς Ὀλυμπιονίκας τοῦ Πινδάρου.

—Λύσεις φυσικῆς καὶ φιλοσοφίας μαθημάτων ἐν εἴδει ἐπιστολῶν πρός τινα κόμησσαν Γερμανίδα· καὶ

—Ὀλίγα κεφάλαια ἑλληνικῆς ἱστορίας. Πάντα δὲ ταῦτα μένουσιν ἀνέκδοτα.(¹)

Οὖγος Φόσκολος.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὴν 22 Ἰουνίου 1777 ἀπὸ καλοὺς γονεῖς, τὸν ἰατρὸν Ἀνδρέαν Φόσκολον ἄνδρα πεπαιδευμένον, καὶ τὴν Διαμάντιαν ἐκ τοῦ γένους Σπαθῆ. Κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ὑπῆρξεν ὁρμητικός, φίλερις, ἀμελής· δὶς δ' ἐκ τοῦ σχολείου δι' ἀταξίας ἀποβληθείς, ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐκπαιδευθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ δὶς μετέβη εἰς Ἰταλίαν. Φθὰς εἰς Βενετίαν τῷ 1794 ἐννόησεν ὅτι ἠδίκει τὴν ἀγαθὴν φύσιν του, καὶ μεταμεληθεὶς ἀφιερώθη ὅλως εἰς τὰ γράμματα.

Ἐσπούδασεν ἠθικήν, πολιτικήν, μεταφυσικήν, θεολογίαν· ἐμελέτησε πολὺ τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους συγγραφεῖς, ἰδίως δὲ τὸν Ὅμηρον, καὶ τὸν Πλούταρχον, τὸν Δάντην, τὸν Ὀσσιανόν, καὶ τὸν Ἀλφιέρην· ὡς προοίμιον δὲ ἰδίας ποιήσεως ἀνεγίνωσκεν εἰς φίλους μεταφράσεις ᾠδῶν τῆς Σαπφοῦς, καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου, καὶ ἄλλων Λατίνων ποιητῶν.

Τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν ποίημά του ἦτο ὁ *Σταυρὸς* συντεθὲν διὰ νέαν ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὑψίστου. Τῷ 1792 ἔγραψε τραγῳδίαν, τὸν Θυέστην (Tieste), ἥτις παρεστάθη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ θέατρον τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου.

Κυριευθείσης τῆς Βενετίας ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὁ Φόσκολος ἔγραψεν *Ὕμνον εἰς τὸν Σωτῆρα Ναπολέοντα*· ἕνεκα ὅμως τῶν τότ' ἐν Βενετίᾳ καταδιώξεων, ὁ ποιητὴς προσέφυγεν εἰς Μεδιόλανα, ὅπου ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Παρίνυ καὶ τοῦ Μόντη· ὁ τελευταῖος, περίφημος διὰ τὸ ἀρχαϊκὸν κάλλος τῆς Μούσης του, καὶ τὴν ἐπαγωγὸν ζωηρότητα τῆς φαντασίας του, κατηγορήθη εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῆς Γαλλίας, ὅ περ τοῦ ἀφήρεσε καὶ ἀξίωμα καὶ μισθοδοσίαν. Ὁ Φόσκολος ὑπερησπίσθη τὸν φίλον του διὰ νευρώδους διατριβῆς. Καταδιωκόμενος διὰ τοῦτο

(¹) Μαζαράκη, Βιογραφίαι Ἐπισήμων Κεφαλλήνων. Ἐτυπώθη Ἑλληνικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίνη πρὸς Εὐστάθιον Ἀθανασίου ἐν τέλει τῆς ἐν τῷ 1794 ἐκδοθείσης αἰνιγμάτου διατριβῆς τούτου.

ἐκρύπτετο ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν γνωρίμων, κινδυνεύων νὰ φυλακισθῇ. Ἀπελθὼν ἐκ Μεδιολάνων ἔφθασεν εἰς Βονωνίαν κακῶς ἔχων καὶ ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ· ἐντεῦθα ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ εἴς τινα τυπογράφον τὰς *ἐπιστολὰς δύο ἐραστῶν* (**Lettere di due amanti**) πρῶτον σκελετὸν τοῦ κλασικοῦ καταστάντος μυθιστορήματός του ὁ *Ἰάκωβος Ὄρτης*. Ἐκ Βονωνίας μετέβη εἰς Φλωρεντίαν καὶ προσωκειώθη μετὰ τοῦ Ἀλφιέρη καὶ Νικολίνη. Ἐνταῦθα ἔγραψε διάφορα ἀσμάτια, ἐν οἷς φαίνεται ἐπαισθητῶς ἡ βελτίωσις τοῦ ὕφους καὶ τὸ κάλλος τῶν ποιητικῶν εἰκόνων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς ζωσθεὶς τὸ ξίφος κατετάχθη εἰς τὴν Ἰταλικὴν λεγεῶνα, εἰς ἣν καὶ ἄλλοι ποιηταὶ κατεγράφησαν. Ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ μάχας, καὶ ὑπέστη καρτερικῶς τὰ δεινὰ τῆς ἐν Γενούῃ πολιορκίας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ Μασσένα.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον ἀποχώρησιν τῆς φρουρᾶς καὶ Γενούης ὁ Φόσκολης ἠκολούθησε τὴν σημαίαν τοῦ τάγματός του εἰς Γαλλίαν καὶ ὑπηρέτησε μεταβαίνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· τέλος δ' ἐπανῆλθεν εἰς Μεδιόλανα μὲ βαθμὸν λοχαγοῦ. Ὁ ποιητὴς βλέπων τὸ πρὶν ὑπὸ τὸ πρίσμα νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰ ἰταλικὰ πράγματα καὶ ὀνειροπολῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου τόπου, ἠννόησεν ἤδη τὴν ἀπάτην του. Ἐκδώσας δεύτερον τὸν εἰς Ναπολέοντα ὕμνον του προέταξεν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐτόλμα ν' ἀποτείνῃ τῷ κατακτητῇ συμβουλάς. Ἀργότερον δ' ἐξέδοτο *Ὁμιλίαν πρὸς τὸ Ἰταλικὸν Κομητάτον*, θεωρουμένην ὡς ἀριστούργημα τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας καὶ θαυμασθεῖσαν διὰ τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὕφους. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου διέγραψεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐλέγχων, καὶ ὁ στρατιώτης ποιητὴς ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν. Τότ' ἐξέδωκε τὸ περίφημον μυθιστόρημά του *Αἱ τελευταῖαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰακώβου Ὄρτις* (Ultime lettere di Jacopo Ortis), καὶ ἔγραψε τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο ποίημα ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Πινδεμόντην *Οἱ Τάφοι* (Sepolcri). Οἱ στίχοι τῆς κλασικῆς ταύτης ποιήσεώς εἰσι, κατὰ τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν τοῦ βιογράφου του Τεκίου, *κομβολόγιον μαργαριτῶν*.

Μετ' ὀλίγον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, ἀλλ' ἡ θέσις αὕτη κατελύθη, καὶ ὁ Φόσκολος μετέβη εἰς Κόμον, ἔνθα ἔγραψε τὰς *Χάριτας* (Alle grazie) ποίημα ἐφάμιλλον τῶν Τάφων.

Τῷ 1815 ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐλθὼν εἰς Ἑλβετίαν διέτριψεν ἓν ἔτος· ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἀποκατέστη ὁριστικῶς.

Ἐν Ἀγγλίᾳ διατρίβων μετέφρασεν ἰταλιστὶ δύο ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἔγραψεν ἀγγλιστὶ ἱστορίαν τοῦ Αἰολικοῦ δίγαμμα, καὶ πραγματείαν περὶ τοῦ κειμένου τῆς Ἰλιάδος. Εἰς τὰ περιοδικὰ τῆς Ἀγγλίας συγγράμματα ἔγραφε διάφορα ἄρθρα περὶ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας καὶ τοιαύτης ἀπήλαυσαν φήμης τὰ ἔργα του, ὥστε δι' ἑκάστην τυπογραφικὴν σελίδα ἐπληρόνετο δύο λίρας στερλίνας. Συνέγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ τοῦ Δεκαημέρου, τοῦ Βοκακίου, καὶ περὶ τῆς Θείας Κωμῳδίας τοῦ Δάντου, καὶ διάφορα ἄλλα ἀποθανατίσαντα αὐτόν.

Τῷ 1816 ἐξέδωκεν ἐν Ζυρίχῃ τῆς Ἑλβετίας λατινιστὶ Didymi Clerici Hypercalypseos, σάτυραν πολιτικοθρησκευτικήν.

Πρεσβεία Παργίων ἐλθοῦσα ἵνα διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν ἀτίμων πωλητῶν τῆς δυστυχοῦς αὐτῶν πατρίδος, προσέφυγεν εἰς τὴν εὐφυΐαν τοῦ Φοσκόλου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δικαιωμάτων των. Ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς ἔγραψε τότε ἀγγλιστὶ On the Cession of Parga, ὅπερ ὅμως τυπούμενον ἀπέσυρε καὶ ἐξηφάνισεν.

Ἀπέθανεν ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς πλήρης δόξης καὶ ἄξιος κατὰ πάντα ταύτης τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1827.

Συλλογὴ τῶν ἔργων τοῦ Φοσκόλου ἐδημοσιεύθη ἐν Μεδιολάνοις τῷ 1822 ὑπὸ Σιλβέστρου (Prose e versi di Ugo Foscolo), καὶ ἐν Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ (Bibliotheca Nazionale) (¹).

Πρὸς τούτοις ἔγραψεν ὁ εὐφάντατος Ζακύνθιος ἑλληνιστὶ Ἆσμα τῆς Πάργας, καὶ ἄλλα διαλανθάνοντα ἡμᾶς.

Στέφανος Κανέλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 9 Μαρτίου 1792 ἐκ πατρὸς Χίου καὶ μητρὸς Κωνσταντινουπολίτιδος. Ἤκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ἀπὸ τὸν Δωρόθεον Πρώϊον, διδάσκαλον τότε τῆς ἐν Ξηροκρήνῃ σχολῆς. Εἰκοσαέτης μόλις μετέβη εἰς Γερμανίαν (1812), καὶ μετὰ ὀκταετῆ φοίτησιν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης, ἐπέστρεψε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1819 εἰς Βυζάντιον σκοπεύων ἵνα μετέλθῃ τὸν ἰατρόν. Τῷ 1820 ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν ἵνα συνδιδάξῃ ἐν τῷ ἐκεῖ Σχολείῳ μετὰ τοῦ Βαρδαλάχου, Γενναδίου, καὶ ἄλλων. Ἐπελθούσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διέτριψεν ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Εὐρώπην, καὶ

(¹) Πανδώρα τόμος Γ'.—Παράβ. Storia della litteratura italiana del G. Maffei vol. II—Ultime lettere di Jacopo Ortis Londra 1810.

ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα. Συνοδεύσας τὸν ὑπὸ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως διορισθέντα ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης Ἐμμανουὴλ Τομπάζην ἀπέθανεν ἐκεῖ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1828.

Ὁ Κανέλος ἦτο λίαν φιλόπατρις, καὶ θιασώτης τῆς καθομιλουμένης. Ἔγραψε διαφόρους διατριβὰς εἰς Λόγιον Ἑρμῆν (1819), καὶ διάφορα ποιήματα ἐν Ὕδρᾳ, ὡς τὸ

Ὦ λιγυρὸν
καὶ κοπτερὸν
σπαθί μου κλπ.

—Βιβλιαράκι κατ' ἐρωταπόκρισιν περὶ διαφόρων ἀναγκαίων πραγμάτων. Ἐν παρέργῳ μεταφρασμένον ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Στεφάνου Κανέλου πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων. (πολλάκις ἐν Ὕδρᾳ τυπωθὲν) (¹).

Γρηγόριος Ζαλύκης.

Ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸ 1785 ἀπὸ Γεώργιον Ζαλύκην, καὶ ἐκαλεῖτο, κατὰ τὴν παρὰ Τούρκοις καὶ Χριστιανοῖς εἰθισμένην κατάληψιν Ζαλύκογλους=υἱὸς τοῦ Ζαλύκη. Σπουδάσας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του, ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς φήμης τοῦ διδασκάλου Λάμπρου Φωτιάδου. Ἀκροατὴς γενόμενος τοῦ μεγάλου ἐκείνου διδασκάλου, ἐτελειοποιήθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν. Ἐνησχολήθη δ' ἐνταυτῷ εἰς τὰ μαθηματικά, καὶ ἔμαθε πρὸς τούτοις τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, τὴν βλαχικήν, καὶ τὴν τουρκικήν. Διδάσκαλός του εἰς τὰ γαλλικὰ ὑπῆρξεν ὁ μεγαλοφυὴς καὶ φιλομαθέστατος Μιχαὴλ ὁ Τυνέβιος, ὅστις θαυμάζων τὸ εὐεπήβολον καὶ ἀγχίνουν τοῦ Ζαλύκη ἐξεφώνησέ ποτε, παρόντων πολλῶν πεπαιδευμένων, « θαυμάσιος κατὰ τὸν » νοῦν, θαυματουργὸς κατὰ τὰς μελέτας του εἶνε τῳόντι ὁ Γρηγόριος. » Ὅταν τις τὸν διδάσκῃ ἓν μόνον, αὐτὸς μανθάνει πέντε ».

Κατὰ τὸ ἔτος 1802 ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη εἰς Παρισίους διά τινας πολιτικὰς ὑποθέσεις. Γνωρισθεὶς δ' ἐκεῖ ὑπὸ πολλῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν διὰ τὰ σπάνιά του προτερήματα, ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ διασήμου φιλέλληνος κόμητος **Choiseul-Gouffier**, ὃν οὐκ ὀλίγον ὠφέλησεν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου τόμου τοῦ περιφήμου συγγράμματός του « **Voyage Pittoresque de la Grèce** ».

Πολλοὶ σοφοὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν ὑπῆρξαν ἰδιαίτεροι φίλοι τοῦ Ζαλύκη, καὶ ἐπαινέται τῆς ἀξιότητός του.

(¹) Πανδώρα τόμος Γ.

Τῷ 1809 ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις τὸ γαλλικὸν καὶ ἀπλοελληνικὸν Λεξικόν του μετ' ἀξιολόγων προλεγομένων· οἱ πολυμαθεῖς ἑλληνισταὶ Βουασονὰδ, Δουρὼ Δελλαμὰλλ, καὶ Μαβλὸς ἀνέκριναν καὶ ἐπῄνεσαν τὸ Λεξικὸν τοῦ Ζαλύκη εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ εἰς τὸν Μηνύτορα.

Πρὸς τούτοις ὁ Γρηγόριος ἀντέγραψε πρὸς τύπωσιν πολλὰ ἀνέκδοτα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, καὶ παρέβαλεν οὐκ ὀλίγα μετὰ τῶν ἀρίστων ἐκδόσεων. Ἕνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰ ἐκδώσῃ, ἀλλ' ὠφεληθέντες τῶν ἀντιγράφων διάφοροι ἑλληνισταὶ ἐμνημόνευσαν μετ' ἐγκωμίων τοῦ ὀνόματος τοῦ Ζαλύκη, ὡς ὁ Γαισφόρδιος, Σχουχαισέριος, Φούσιος, Βὰν Καπέλλης κλπ.

Εἰς τὸν Ζαλύκην ὀφείλεται ἡ σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐν Παρισίοις πρῶτον σχηματισθείσης, καὶ ὕστερον ἐν Μόσχᾳ συστηματοποιηθείσης. Τῷ 1809 διέτριβεν ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ Ζαλύκη Δημήτριός τις Κομνηνὸς τιτλοφορούμενος, λόγῳ καταγωγῆς, ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἀπόγονος καὶ διάδοχος τῶν τελευταίων Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Ὁ Ναπολέων τὸν περιεποιεῖτο μεγάλως, ἐπιδαψιλεύων γενναίαν σύνταξιν, ὑπὸ τῶν δύο δὲ τούτων συνέστη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἡ Φιλικὴ ἑταιρία. Μέλη αὐτῆς ἐγένοντο ὁ Choiseul Gouffier, πρώην πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Στέφανος Χατζη-Μόσχος καὶ ἄλλοι. Ὁ Γουφφιέρος ἐξελέχθη πρόεδρος, ὁ Μόσχος γενικὸς γραμματεὺς καὶ ταμίας, καὶ ὁ Ζαλύκης ἀντιπρόσωπος τοῦ προέδρου. Ὁ τελευταῖος μυσταγωγικῶς ἐπωνομάσθη Ξενοδόχος, τὸ δὲ Κατάστημα Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον. Οἱ ἐγγραφόμενοι κατέβαλλον ποσόν τι πρὸς διατήρησιν τοῦ οἰκήματος, καὶ τὴν προμήθειαν τοῦ ὑλικοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη ἑταιρία εἰς τὸ φαινόμενον μὲν ἐκήρυττε τὸν φωτισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, κύριον δὲ σκοπὸν προώριστο τὸν προσηλυτισμὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κατηχούμενοι ὡρκίζοντο ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι θέλουσι φυλάξει εὐλαβῶς τὸν μυστηριώδη σκοπὸν τῆς ἑταιρίας, καὶ ἐνεργήσει ὅλαις δυνάμεσι διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν αὐτῆς πρόοδον. Εἶχε δύο κώδικας ἐγγραφῶν, ὀνομάζουσα τὸν μὲν ἐσωτερικόν, τὸν δ' ἐξωτερικόν. Ἐν τῷ πρώτῳ κατεχωροῦντο οἱ ἐν Παρισίοις προσήλυτοι, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ οἱ αὐτόθεν διερχόμενοι. Εἰς πάντα προσήλυτον ἐδίδετο, μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν, χρυσοῦν δακτύλιον συμβολικόν, ὅπερ ὠνομάζετο χρυσό-

φύλλον. Ἔφερε δὲ τοῦτο ἐγκεχαραγμένας δύο χεῖρας δεδεμένας καὶ τέσσαρα κύκλῳ κεφαλαιώδη γράμματα Φ. Ε. Δ. Α. (Φιλίας Ἑλληνικῆς Δεσμὸς Ἄλυτος).

Ὁ Ζαλύκης ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς Ἑταιρίας ταύτης, ἧς μέλος ἀπετέλουν πολλοὶ ἐπίσημοι φιλέλληνες, καὶ πολλοὺς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐμύησεν ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Τσακάλωφ, μέλος αὐτῆς, μεταβαίνων τῷ 1815 εἰς Μόσχαν, κατήχησέ τινας ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἀπεστάλη κατόπιν ὁ συμπατριώτης του Σεραφεὶμ Βρετών.

Ὁ ἐν λόγῳ Τσακάλωφ φθὰς εἰς Μόσχαν παρέλαβε συνεργάτην καὶ τὸν Νικόλαον Σκουφὰν, καὶ οἱ θερμουργοὶ οὗτοι ἄνδρες ἀνενδότως εἰργάσθησαν πρὸς κραταίωσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τῆς ὁποίας ἡ ἕδρα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος μετήχθη ὁριστικῶς ἐκ Παρισίων εἰς Μόσχαν [1].

Κατὰ τὸ 1816 ὁ Ζαλύκης ὠνομάσθη πρῶτος γραμματεὺς τῆς ἐν Παρισίοις Ὀθωμανικῆς πρεσβείας, διαμείνας μέχρι τοῦ 1820, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον· ἅμα δ' ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς παριστρίοις ἡγεμονείαις, κατέφυγε στερηθεὶς πάντων εἰς Τρανσυλβανίαν. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Βεσσαραβίαν, ἔνθα διέτριψε χρόνον πολὺν, παρηγορούμενος διὰ τῆς μελέτης. Ἐκεῖ συνέγραψε (1822) τὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Διάλογον.

Ἀπελθὼν ὕστερον εἰς Πετρούπολιν, καὶ συστηθεὶς διὰ πολλῶν ἰσχυρῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἠξιώθη μεγάλης χρηματικῆς βοηθείας καὶ δεξιώσεως ἀξίας τῶν προτερημάτων του. Ἐπιστρέφων εἰς Παρισίους προσεβλήθη ὑπὸ ἐγκεφαλικοῦ πυρετοῦ, καὶ ἀπεβίωσε τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1827.

Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

Φεῦ!ποῤῥωτάτω τῆς φιλτάτης πατρίδος
Ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν τάφον κατέβη,
Ὅτ' ἐκ τοῦ τάφου ἡ Ἑλλὰς θαυμασίως
Ἀνίστατ' ἤδη μετὰ παμπόλλους θρήνους.
Τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ἡ σύζυγος ἡ ἀθλία,
Δακρυῤῥοοῦσα ἤγειρεν ἐξ ἰδίων.
Τόδε τὸ σεμνὸν φιλανδρίας μνημεῖον.

Συγγράμματα.

—Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Ἐν Παρισίοις 1809. (ἀνετυπώθη τῷ 1815 ἐν Βενετίᾳ ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος Βλαντῆ).

(1) Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Τομ. Δ'. προλεγόμενα.

—Περὶ τῆς κοινωνικῆς συνθήκης, σύγγραμμα Ἰωάννου Ἰακώβου Ῥουσσῶ, μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Γρηγορίου Ζαλύκου, καὶ ἐκδοθὲν μετὰ προλεγομένων ὑπὸ Κωνσταντίνου Νικολοπούλου, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς φιλελληνίδος χήρας τοῦ μεταφραστοῦ. Ἐν Παρισίοις 1828. 12, σελ. 331.

—Διάλογος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκδοθεὶς μετὰ προλόγου καὶ ἐπιλόγου ὑπὸ Ἀγαθόφρονος Λακεδαιμονίου Ἐν Παρισίοις 1828.

Ἀνέκδοτα.

—Ἀπομνημονεύματα ἱστορικὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐν 1809 συστηθείσης ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας.

—Εὐμέθοδος γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (γαλλιστί).

—Ἐπιστολαί, καὶ ἄλλα τινὰ ποιημάτια (¹).

Σπυρίδων Βλαντῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1765 ἐκ Φραγκίσκου καὶ Ἑλένης Στάθη, ὁρμωμένων ἀπὸ τῆς νήσου τῶν Κυθήρων. Παῖς ἔτι, ἐπέδειξε φύσιν εὐδίδακτον καὶ εἰς πᾶσαν ἀγαθὴν μάθησιν ἐπιτηδείαν. Σπουδάσας δὲ τὴν ἑλληνικὴν ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κεφαλλῆνος Ἀγαπίου Λοβέρδου, ἠκροάσθη τῶν μαθημάτων τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἔνθα καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀστυκοῦ δικαίου, διακούσας τοῦ δεινοῦ καθηγητοῦ Οὐβάλδου Βρεγολίνου. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μαθημάτων του, δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ μεταβῇ εἰς Πατάβιον ἡ ἔνδεια τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ἠνάγκασέ πως αὐτὸν νὰ λάβῃ θέσιν παρά τινι ἐμπόρῳ Ἕλληνι ἐν Βενετίᾳ διατρίβοντι. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀσχολία δὲν ἀπέτρεψεν αὐτὸν τῆς θεραπείας τῶν γραμμάτων, κυρίως δὲ τῆς μελέτης τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἡ ὑπόληψις, ἣν μετ' οὐ πολὺ ἐκτήσατο, ἐχορήγησεν αὐτῷ οὐκ' ὀλίγους μαθητάς, οὓς καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων οἰκίαις ἐδίδασκε, τοῦτο ἐπαγγειλάμενος ἄχρι τῆς τελευτῆς τοῦ βίου.

Τελευτήσαντος τοῦ ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ Ἑλληνομουσείῳ σχολαρχοῦντος Ἀγαπίου Λοβέρδου, (1766), οἱ ἀναμορφωταὶ τῆς ἐν Παταβίῳ παιδείας, ἐξελέξαντο ἀντ' ἐκείνου προσωρινῶς τὸν Βλαντῆν, ὅστις τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1796 ἐπεκυρώθη τακτικὸς σχολάρχης. Ὁ Βλαντῆς τότε ὅλον ἑαυτὸν ἀφωσίωσεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας· καὶ οὐ μόνον παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ξένοις

(¹) Νικολόπουλος ἐν Δοκιμίῳ Εἰσαγωγικῷ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης μεταφράσεως τοῦ Ζαλύκη τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης Ῥουσσῶ.

διέδιδε τὴν σπουδὴν τῆς πατρίου φωνῆς, παρορμῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως.

Τὰ συγγράμματα, ὧν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν ἔκδοσιν, περιεποιήσαντο αὐτῷ δικαίαν φήμην· διὸ καὶ τῷ 1800 προσεκλήθη παρὰ τοῦ γραμματέως τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰονίου Ἀκαδημίας Καρόλου Λουπίνου νὰ καταταχθῇ ἐν αὐτῇ μέλος ἀντεπιστέλλον· τῆς αὐτῆς δὲ τιμῆς ἠξιώθη καὶ παρὰ τῆς Δανογραικικῆς Φιλολογικῆς ἑταιρίας. Τῷ 1811 ὁ ἐν Δαλματίᾳ ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Κάρλεβιτ προέτεινεν εἰς τὸν Βλαντὴν τὴν ἐν Σεβενίκῳ σχολαρχίαν, καὶ ἐν ἔτει 1822 ᾑρέθη οὗτος συνεργάτης τῆς Πολυγλώττου Ἀθηνᾶς.

Ἡ ὅλη πορεία τοῦ φιλοπόνου Βλαντῆ οὐδὲν παρίστησιν ἰδιάζον καὶ ἔκτακτον. Ἐπιβεβαρυμένος ὑπὸ πολυαρίθμου οἰκογενείας, οὐδενὸς ἄλλου ἢ αὐτῆς ἐκήδετο· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠναγκάζετο νὰ διδάσκῃ οὐ μόνον ἐν τῷ σχολείῳ, τοῦθ' ὅπερ παρεῖχεν αὐτῷ ἱκανὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν, καὶ νὰ ἐργάζηται ἀδιαλείπτως, ἕλκων βίον μονήρη, ταπεινόν, καὶ γαλήνιον.

Ἡ ἀδιάλειπτος νυκτός τε καὶ ἡμέρας εἰς τὴν μελέτην ἐνασχόλησις αὐτοῦ, ἧς ἕνεκα ἐφαίνετο συνεχῶς διάπυρος τὴν ὄψιν, χυμός τις ἑρπητικὸς πρὸ πολλοῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ περιερπόμενος, αἱμορροϊκὴ διάθεσις, ἀλγηδόνες ὁσημέραι ἐντονώτερον ἀνανεούμεναι καὶ ἐξ οἰκιακῶν προερχόμεναι δυσχερειῶν, ἐπετάχυναν τὸ τέρμα τοῦ βίου αὐτοῦ· καταληφθεὶς ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς ἐκλαμψίας ἀπεβίωσε τὴν 6 Ἰουνίου 1830, ἑξήκοντα καὶ πέντε γενόμενος ἐτῶν. Ὁ θάνατός του ἐνεποίησε γενικὴν λύπην, καὶ ἡ στέρησίς του ἐθρηνήθη παρά τε τῶν ἡμετέρων, καὶ ἀλλογενῶν.

Ὁ φιλόπονος καὶ πολυμαθὴς Βλαντὴς ἔγραψε, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς.

Πρωτότυπα.

—Πρῶτος τόμος τοῦ Τριγλώσσου λεξικοῦ. Ἐνετίῃσι 1816.
—Ἑλληνικὸν ἐπίτομον λεξικόν. Ἐν Βενετίᾳ 1821.
—Λόγοι ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ ἑλληνομουσείῳ ἐκφωνηθέντες (ἀνέκδοτοι).

Μεταφράσεις.

—Μεταμορφώσεις Ὀβιδίου. Ἐνετίῃσι. 1798, τόμ. 2.
—Βίοι Κορνηλίου Νέπωτος. Ἐνετίῃσι 1801. (Ἀνετυπώθησαν μετὰ σημειώσεων τῷ 1810).
—Ἀποθήκη τῶν παίδων. Ἐνετίῃσι 1793 τόμ. 4. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

—22 ἐκλεκτὰ διηγήματα Βοκκακίου.
—Τὸ καφενεῖον, κωμῳδία Γολδόνη.
—Βραχεῖα εἴδησις περὶ τῶν ἐν Ἑνετίᾳ συμβάντων 1797—99 } ἐκ τοῦ Ἰταλ.
—Τέχνη τοῦ ὑγιεινῶς καὶ μακροχρονίως ζῆν.
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Πρὸς τούτοις μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ ἰταλικὸν Ἡρακλείδην Ποντικὸν, Κτησίαν τὸν Κνίδιον, Νικόλαον Δαμασκηνὸν, Κόνωνα, Μέμνωνα, Χίωνα, Αἰλιανὸν, Πτολεμαῖον, Ἡφαιστίωνα, Ἀγαθαρχίδην, Φλέγοντα Τραλλιανὸν, Φώτιον, Δέξιππον, Ἡσύχιον, Ὀλυμπιόδωρον, Κάνδιδον, Θεοφάνην τὸν Βυζάντιον, Εὐνάπιον, Διονύσιον Ἀλικαρνασσέα, καὶ Ἀῤῥιανόν· ἡ δὲ μετάφρασίς του ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1826 καὶ 1831 ἐν Α'. Β', καὶ Δ' τόμῳ τῶν Ἐλασσόνων ἱστορικῶν.

Ἐξέδωκε δὲ μετὰ διαφωτίσεων, προσθηκῶν, καὶ διορθώσεων, τὸ γαλλοελληνικὸν λεξικὸν τοῦ Ζαλύκη, τὸ ἰταλοελληνικὸν τοῦ Βενδότου, τὸ τῶν ἑλληνικῶν συνωνύμων τοῦ Βλάχου, τὸ τοῦ Βαρίνου, τὸ τοῦ Γαζῆ· καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξειργάσθη τὴν ἑλληνογαλλικὴν γραμματικὴν, τὴν Ἀρχαιολογίαν τοῦ Παλιουρίτου, τὸ Ἐπιστολάριον, τὴν ἱερὰν Γραφὴν, τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου μετὰ τῶν σχολίων τοῦ Διδύμου, τὸν Θουκυδίδην μετὰ τῶν παλαιῶν σχολίων, καὶ τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλιῤῥόην ἐρωτικὰ διηγήματα Χαρίτωνος τοῦ Ἀφροδισιέως.

Ἐπεμελήθη δὲ καὶ διώρθωσε πάμπολλα ἄλλα Ἰταλικὰ καὶ Ἑλληνικὰ πονημάτια (¹).

Σπυρίδων Ἀσάνης.

Ἐγεννήθη εἰς Ἀργοστόλιον τῆς Κεφαλληνίας περὶ τὸ 1756 ἐκ τοῦ ἰατροχειρούργου Γρηγορίου Ἀσάνη, καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ περιφανοῦς ὁμωνύμου Βυζαντινοῦ οἴκου προσφυγόντος μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Πεμφθεὶς ὁ Σπυρίδων ὑπὸ τοῦ πεπαιδευμένου πατρός του εἰς τὸ τότε κλεϊζόμενον τοῦ Παταβίου πανεπιστήμιον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς, καὶ σπουδάσας τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν, ἀφιερώθη εἶτα εἰς τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας καὶ ὕστερον ἐν παρέργῳ ἐκαλλιέργει. Περαιώσας ἐν Παταβίῳ τὴν σειρὰν τῶν ἰατρικῶν μαθημάτων, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν, ἀπῆλθεν ὕστερον εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὅπου πρῶτος εἰσήγαγε τὴν ἀντιφλογιστικὴν θεραπείαν, ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἰατροδιδασκάλων Μὰκ-Φὸκ καὶ Μέμπλιγγεν «ἀναμορφωτὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει». Ἀφοῦ δ' ἐπευφημιζόμενος καὶ τιμώμενος μετῆλθε τὴν ἰατρικὴν μέχρι τοῦ 1795, μετέβη

(¹) Βίος Βλαντῆ μεταφρασθεὶς ἐκ τῶν τοῦ Αἰμιλίου Τυπάλδου. (Χρυσαλλίς, ἡμερολόγιον ἐν Βενετίᾳ τοῦ 1866).

εἰς Θεσσαλονίκην. Παρατηρήσας τότε, ὅτι, δι' ἔλλειψιν εἰδικῶν μαθηματικῶν συγγραμμάτων, παρημελεῖτο ἐν Ἑλλάδι ὁ κλάδος οὗτος, μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὴν ἄλγεβραν τοῦ Δεκαΐλλου, καὶ μετ' ἰδίων προσθηκῶν πλουτίσας αὐτὴν διεκοίνωσεν εἰς τοὺς τότε διδασκάλους, καὶ ἰδίως τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀρχιδιδάσκαλον Ἰωνᾶν Καμαριώτην ἢ Κοντὸν ἱερομόναχον ἐκ τῆς Σπαρμιώτιδος Μονῆς, πρὸς ὃν καὶ τὴν ἐδίδαξε.

Κατὰ τὸ 1799 προσκληθεὶς ὡς ἰατρὸς τῆς τότε ἀκμαζούσης Θεσσαλικῆς κωμοπόλεως τῶν Ἀμπελακίων, καὶ διατηρῶν πάντοτε θερμὸν τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ παιδείας ἔρωτα, ἐδίδαξεν ἐκεῖ τοὺς διδασκάλους Κωνσταντῖνον Κούμαν, Γρηγόριον Κωνσταντᾶν, Παπα-Ἀργύρην, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς Πλαταμῶνος, Τρικάλλων, καὶ Δημητριάδος, ἐκτὸς τῆς ἀλγέβρας τοῦ Καΐλλου, τὴν Τριγωνομετρίαν τοῦ Τσάλδου καὶ τὰς Κωνικὰς τομὰς τοῦ Γράντη.

Ἐν ἔτει 1804 προσκληθεὶς ὁ Ἀσάνης ὡς ἀρχίατρος Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχη, ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας ἐπέστρεψε μετ' οὐ πολὺ εἰς Κ/πολιν, καὶ θελγόμενος ἀπὸ τὴν φυσικὴν τῆς τερπνοτάτης ἐκείνης θέσεως καλλονὴν καὶ ἀπὸ τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην φήμην τοῦ ὀνόματός του ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ αὐτόσε μέχρι τέλους ζωῆς. Τότε δ' ἐπεχειρίσθη τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάφρασιν τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ καὶ διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ, μεγάλου καὶ πολυμαθοῦς συγγράμματος τοῦ Εὐλέρου, ὅπερ αἱ πολυειδεῖς ἀσχολίαι, τὸ γῆρας, καὶ ἰδίως ὁ ἐν ἔτει 1836 ἐπελθὼν θάνατος δὲν τὸν ἄφησαν νὰ τελειώσῃ.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀσάνη ἐξεδόθησαν τῷ 1797 ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἰωανᾶ Σπαρμιώτου ἡ μετάφρασις τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας τοῦ Καΐλλου, αἱ Κωνικαὶ τομαὶ τοῦ Γράντη ὑπὸ Κωνσταντᾶ, καὶ αἱ τοῦ Καΐλλου ὑπὸ Κούμα τῷ 1803. Ἀνέκδοτα δὲ μένουσι Γεωμετρία καὶ Τριγωνομετρία Τσάλδου, καὶ ἀρχαιολογικὴ διατριβὴ περὶ Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὁ Ἀσάνης θιασώτης ὢν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης ἔγραφεν εἰς ταύτην, ἐξ ἧς οἱ ἐκδόντες Σπαρμιώτης κ. Κωνσταντᾶς μετήνεγκον εἰς τὴν ἀρχαίαν (1).

Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1775 ἐν Καΐρῳ ἐκ γονέων Χίων, οἵτινες ἐφρόν-

(1) Μαζαράκης.—Συγγενὴς τούτου ἐστὶν ὁ ἐπίσης λόγιος Γεώργιος Ἀσάνης ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὴν περ ἵπων τεσσάρων ἵππων τοῦ ἁγίου Μάρκου διατριβὴν τοῦ Ἀνδ. Μουστοξύδου ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1816.

τίσαν περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας αὐτοῦ. Ὀρφανισθεὶς ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ τόσον καλῶς ᾠκονόμησε τὴν μικρὰν περιουσίαν του, ὥστε αὕτη ἐξήρκησε πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Σύμῃ ὑπὸ τὸν ἐκ Κερκύρας διδάσκαλον Γρηγόριον, ὅστις τὸν ὑπερηγάπα. Προτροπῇ καὶ συνδρομῇ τούτου καὶ ἐμπόρων τινῶν τῆς Σύμης ὁ Βαρδαλάχος περαιώσας τὰ ἐγκύκλια μετέβη εἰς Ἰταλίαν ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, καὶ αὐτόθι ἐφιλιώθη μὲ τὸν μέλλοντα κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννην Καποδίστριαν, καὶ Κήρυκον τὸν Χαιρέτην, σπουδάζοντας ἐπίσης τὴν ἰατρικήν. Λαβὼν δὲ τὸ δίπλωμα τοῦ ἰατροδιδάκτορος μετέβη εἰς Βουκουρέστιον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος, ὅπου διωρίσθη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σχολαρχοῦντος Λάμπρου Φωτιάδου, ὁ Βαρδαλάχος διεδέχθη αὐτόν. Ἐν ἔτει 1815 προσεκλήθη ὡς σχολάρχης Χίου, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ὀδησσόν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον.

Ἐκραγείσης ἐν ταῖς παριστρίοις ἡγεμονίαις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Βαρδαλάχος κατέφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ μετά τινα καιρὸν προσκληθεὶς ἦλθεν ὡς σχολάρχης ἐν Ὀδησσῷ. Πρὸ πολλοῦ φλεγόμενος ὑπὸ ἔρωτος ἵνα ἴδῃ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα, ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1830 ἐξ Ὀδησσοῦ, καὶ ἐλθὼν εἰς Σύρον ἐπέβη πλοίου ἵνα μεταβῇ εἰς Αἴγιναν, ὅπου ἥδρευεν ἡ κυβέρνησις, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου ἐπνίγη ὁ ἀτυχὴς διδάσκαλος μὴ γνωρίζων νὰ κολυμβῇ. Ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας μαθὼν τὴν ἀπροσδόκητον εἴδησιν διέταξε ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ φίλου συμμαθητοῦ του αἱ ἀνήκουσαι τιμαί (¹).

Ὁ Βαρδαλάχος ἦν ἐκ τῶν καλῶν διδασκάλων πολλῆς ὠφελείας γενόμενος πρόξενος εἰς τὸ ἔθνος διὰ τῆς γονίμου διδασκαλίας αὐτοῦ.

Συγγράμματα.

—Φυσικὴ πειραματική. Ἐν Βιέννῃ 1812.

—Ῥητορικὴ τέχνη. Ἐν Βιέννῃ 1815.

—Γραμματικὴ τῆς ὁμιλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ὀδησσῷ 1829.

—Μαθήματα διὰ τοὺς παῖδας. Ἐν Ὀδησσῷ 1830.

—Μαθήματα ἐκ τῶν Αἰσωπείων μύθων. Ἐν Ὀδησσῷ 1830.

—Λουκιανοῦ διάλογοι μετὰ σημειώσεων. Ἐν Ὀδησσῷ 1832.

Κατέλιπε καὶ ἄλλα χειρόγραφα συγγράμματα, ἐξ ὧν ἐξεδόθη ὕστερον ἡ μετάφρασις τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τόμους δύο.

(¹) Γενικὴ Ἐφημερίς, 1831, ἀριθ. 17—18.

Ἄνθιμος Γαζῆς.

Ἐγεννήθη τὴν 3 Μαρτίου 1764 ἐν Μηλιαῖς τῆς Θετταλομαγνησίας, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ ἐν ἔτει 1795 προσεκλήθη ὡς ἐφημέριος τῶν ἐν Βιέννῃ διαμενόντων Ἑλλήνων. Ἐν τῇ Αὐστριακῇ μητροπόλει ὁ Γαζῆς κατηρτίσθη τελειότερον καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν μετέφρασεν ἐν ἔτει 1799 τὴν *Γραμματικὴν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν*, καὶ συνέλαβε τὴν ἀξιέπαινον ἰδέαν ἱδρύσεως Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ παρὰ τὸ Πήλιον ὄρος κειμένῃ πατρίδι του.

Ἐν ἔτει 1811 διὰ προτροπῆς καὶ γενναίας συνδρομῆς τῆς ἐν Ἰασίῳ τότε ἱδρυθείσης *Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λυκείου* (¹), ὁ Γαζῆς ἐξέδοτο ἐν Βιέννῃ τὸν πασίγνωστον Λόγιον Ἑρμῆν, σύγγραμμα περισπούδαστον δι' οὗ μετεδίδοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας αἱ γινόμεναι ἐν Εὐρώπῃ πρόοδοι τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἰδίως τῆς φιλολογίας.

Τῷ 1816 ἀναχωρήσας ἐκ Βιέννης ἦλθεν εἰς Ὀδησσὸν ἐπ' ἐλπίδι συλλογῆς συνδρομῶν πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἐπιστημονικῆς Ἀκαδημίας, ἐνταῦθα δὲ κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σκουφᾶ καὶ Τσακάλωφ ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ ζήλου ἐνθέρμου εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐθνεγερσίας. Ἐν ἔτει 1818 ἐλθὼν εἰς Φωκίδα, πρὸς ἐπίσκεψιν δῆθεν τῶν Δελφῶν, κατήχησε τοὺς ἁρματωλοὺς τῆς Στερεᾶς, καὶ ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως συνετέλεσεν ὁ ἀείμνηστος ἔργῳ καὶ λόγῳ ὑπὲρ αὐτῆς, ἀναδειχθεὶς ὡς μέλος ὅλων σχεδὸν τῶν πρώτων συνελεύσεων.

Ἀπεβίωσεν ἐν Σύρῳ ἐν ἔτει 1837.

(¹) Μέλη τῆς ὑπὸ τοῦ φιλογενεστάτου ἀρχιεπισκόπου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Μολδαβίας συστηθείσης φιλολογικῆς ταύτης Ἑταιρίας ἦσαν οἱ ἑξῆς: Ἰγνάτιος πρόεδρος, ὁ στρατηγὸς Ἔγγελχαρτ ὑποπρόεδρος, Κωνστάντιος ὁ Μπουζαίου, Ἱλαρίων Δελιάνος ἀρχιμανδρίτης, Ἀγάπιος ἀρχιμανδρίτης, Γρηγόριος Μπραγκοβάνος, Πετράκης Ῥητορίδης, Γεώργιος Σλατινεάνος, Νέστωρ Κραϊωβέσκος, Κωνσταντῖνος Πανταζόγλους, Κωνσταντῖνος Ῥαστῆς, Γεώργιος Σλουτζιάρης Ἀρτινός, Μιχαὴλ Μαῦρος, Μανολάκης Καμινάρης, Γεώργιος Σχινᾶς, Κωνσταντῖνος Δάρβαρις, Σίλβεστρος Φιλίτης, Κωνσταντῖνος Καρακάσης, Δημήτριος Μάρκος, Ῥοδουκάνος Φιλίτης, Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος, Ἀθανάσιος Ἰωάννου Βογορίδης, Κυριακὸς Ἰωάννου, Δημήτριος Μόστρας, Δημήτριος Γ. Σχινᾶς, Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶς γραμματεύς, Νικόλαος Σάββας, Μιχαὴλ Χρησταρῆς. Ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἐν Παρισίοις Α. Κοραῆς, ἐν Βιέννῃ Γαζῆς, Ἀλ. Βασιλείου, Δημήτριος Δάρβαρις, Στέφανος Κομμητᾶς, Μανουὴλ Καπετανάκης, Ἄγγελος Ἔγγελ, Κοπιτάρ, καὶ ἐν Βενετίᾳ Σπυρίδων Βλαντῆς. (Λόγιος Ἑρμῆς Α' σελ. 63—4).

Συγγράμματα.

Γραμματικὴ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Ἄγγλου Βενιαμὶν Μαρτίνου. Ἐν Βιέννῃ 1799 τόμ. 2.

—Πίναξ γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰ παλαιὰ καὶ νέα ὀνόματα. Ἐν Βιέννῃ 1800.

—Πίναξ γεωγραφικὸς τῆς Εὐρώπης Ἑλληνικός. Ἐν Βιέννῃ 1801.

—Συνταγμάτιον χρονολογικόν. (Ἐτυπώθη ἐν τέλει τοῦ Β'. τόμου τῆς ἐπιστασίᾳ αὐτοῦ ἐν ἔτει 1803 ἐκδοθείσης μεταφράσεως τῆς Ἀστρονομίας τοῦ Λαλάνδου).

—Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐν Βενετίᾳ 1807. τόμ. 5.

—Ἑρμῆς ὁ Λόγιος ἢ Φιλολογικαὶ ἀγγελίαι. Ἐν Βιέννῃ.

—Λεξικὸν Ἑλληνικόν. Ἐν Βενετίᾳ 1809—16, τόμ. 3. (Μετετυπώθη ὑπὸ Κωνστ. Γκαρπολᾶ).

Ἐπιμελείᾳ καὶ γενναίᾳ τοῦ Γαζῆ δαπάνῃ ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ καὶ Βενετίᾳ ἡ ὑπὸ Δανιὴλ Φιλιππίδου μετάφρασις τῆς λογικῆς τοῦ Κονδιλλιὰκ (1801), καὶ τῆς ἀστρονομίας τοῦ Λαλάνδου (1803), ἡ ὑπὸ Θ. Ἠλιάδου μεταφρασθεῖσα Χημικὴ Φιλοσοφία τοῦ Φουρκροᾶ (1802), ἡ Γεωγραφία Νικηφ. τοῦ Θεοτόκη (1804), καὶ ἡ ὑπὸ Κωνστ. Τζιγαρᾶ ἐξελληνισθεῖσα Ἱστορία Καρόλου τοῦ ΙΒ'.

Δημήτριος Γουζέλης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1774, καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ μὲν ἑλληνικά, λατινικά, ὡς καὶ πάντα τὰ ἐγκύκλια παρ' Ἀντωνίῳ τῷ Μαρτελάῳ, τὴν δὲ ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν παρ' ἄλλοις διδασκάλοις.

Παιδιόθεν δείξας κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν, ἐστιχούργει πολλάκις πρὸς χλεύην τῶν συμμαθητῶν του γελοῖά τινα ποιήματα.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων κατάργησιν τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ μυσαρᾶς Ἑνετοκρατίας ὁ Γουζέλης ἐγκολπωθεὶς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς συνηχμαλωτίσθη μετὰ τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς ὑπὸ τῶν ἐν ἔτει 1800 ἐξωσάντων τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς Ζακύνθου Ῥωσσοτούρκων, καὶ σταλεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ναυστάθμου (Μπάνιο), ὅθεν ἀπελευθερωθεὶς διὰ τῆς ὕστερον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γαλλίας συνομολογηθείσης συνθήκης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ ἐν Ἑπτανήσῳ ἀριστοκρατικὴ φατρία, ταπεινωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐξαναστάντος ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας λαοῦ, καὶ πολλὰ παθοῦσα εἰς ἀντίποινον πολυετοῦς καὶ βαρυστενάκτου δουλείας, εὗρεν ὕστερον πρόσφορον τὴν ὥραν χαμερποῦς καὶ βαναύσου ἀντεκδικήσεως. Καθαρὸς δημοκράτης ὁ Γουζέλης δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μὲ ὄμμα ἀπαθὲς τὰ παθήματα τοῦ λαοῦ, ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ ὁποίου εἶχε

ἐξέλθει· ὅθεν ἀναχωρήσας μετέβη εἰς Τεργέστην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν, καὶ Γαλλίαν, καὶ κατετάχθη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος σχηματισθεῖσαν Ἰταλικὴν λεγεῶνα. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Βοναπάρτου μετέβη εἰς Βενετίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τεργέστην, ἔνθα ἐχρημάτισε καὶ διδάσκαλος.

Ἀκολούθως μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἅμα ἐξεῤῥάγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἔδραμεν εἰς Ζάκυνθον καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν αὐτόσε Φιλικῶν ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἑξήκοντα Ζακυνθίους, καὶ μετ' αὐτῶν λάθρα ἐπιβιβασθεὶς ἐξῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ παρευρέθη εἰς διαφόρους μάχας, ἰδίως δ' εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης, καὶ εἶτα τοῦ Νεοκάστρου. Διὰ διαφόρων θέσεων τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων κατετάχθη τελευταῖον εἰς τὴν προικοδοτημένην φάλαγγα λαβὼν εἰς ἀποζημίωσιν τῶν ἀγώνων του διάφορα ἐν Ἤλιδι κτήματα, καὶ ἀπεβίωσε κατὰ Μάϊον τοῦ 1843.

Ὁ Γουζέλης ἦν καλὸς στιχουργὸς, πλὴν ἄσεμνος βωμολόχος βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ συμπατριώτου του Κουτούζη.

Συγγράμματα.

—Ὁ Χάσης κωμῳδία εἰς πράξεις Δ'. (ἐτυπώθη πολλάκις, καλλιτέρα δὲ τῶν ἐκδόσεων εἶναι ἡ ὑπὸ Σεργίου Ῥαφτάνη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1861 γενομένη, περιέχουσα καὶ σύντομον βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς τ' ἀνωτέρω παρελάβομεν).

—Τὸ τζάκωμα τ' Ἅι Ῥόκ.

—Ἡ ἐλευθερωμένη Ἱερουσαλὴμ, ποίημα τοῦ Τάσσου, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐποποιίας εἰς τὴν ἁπλῆν Ἑλληνικὴν διάλεκτον κατὰ στιχουργίαν. Ἐν Βενετίᾳ 1807.

—Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος, ποίημα μυθολογικὸν, ἐρωτικὸν, καὶ ἠθικόν. Ἐν Τεργέστῃ 1817.

—Παιδαγωγικὰ μαθήματα πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων.

—Σάλπισμα πολεμιστήριον διὰ στίχων, ἐν Ναυπλίῳ 1827.

—Τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας διαιρούμενα εἰς δύο μέρη ἐλεγκτικὸν καὶ παραινετικόν. Ἐν Αἰγίνῃ 1833.

—Συλλογὴ γνωμικῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1832.

—Ἡ μεγαλοφιλία Φιντίου καὶ Δάμωνος, ἢ Διονύσιος ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1835.

Γρηγόριος Κωνσταντᾶς (1).

Ἐγεννήθη ἐν Μηλιαῖς τῆς Θετταλομαγνησίας κατὰ τὸ 1753 ἔτος ἐκ γονέων ἀξιοτίμων· δείξας δ' ἐκ παιδὸς εὐφυΐαν ἐξαίρετον καὶ κλίσιν

(1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ Φιλ. Ἰωάννου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἐν ἔτει 1848.

εἰς τὰ μαθήματα προσήχθη ὑπὸ τῶν γονέων αὐτοῦ εἰς τὸν ἑλληνικὸν διδάσκαλον τῆς πατρίδος των Ἄνθιμον, διὰ νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτῷ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ προτελεσθῇ πρὸς τὴν ἱερωσύνην. Ἐνταῦθα στοιχειωθεὶς ὁπωσοῦν ὁ Κωνσταντᾶς κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, νέος ἔτι ἐνεδύθη τὸ κληρικὸν σχῆμα, χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος. Ἔπειτα δὲ μετέβη πρὸς τελειοτέραν του παίδευσιν εἰς τὸ ὑπὸ τὴν σχολαρχίαν Νικολάου τοῦ Κασσαβέτου ἀκμάζον τότε σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς, ὅπου πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ πατριάρχαι Προκόπιος καὶ Καλλίνικος, καὶ ὁ πρῶτος τῆς Δημητριάδος Μητροπολίτης Γρηγόριος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ Λαπάται Εὐστάθιος καὶ Γεώργιος οἱ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέψαντες, καὶ Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἤντλησαν τὰ πρῶτα τῆς παιδείας των νάματα. Ἐκεῖθεν δὲ διὰ πόθον εὐρυτέρας μαθήσεως εἰς Βλαχίαν ἀποδημήσας ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ εὐκλεῶς σχολαρχοῦντι τότε ἐν Βουκουρεστίῳ Νεοφύτῳ τῷ Καυσοκαλυβίτῃ, καὶ παρ' αὐτῷ τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν, τὴν ῥητορικὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον καλουμένην παιδείαν ἐξεπαιδεύθη, καὶ τῶν ὁμιλητῶν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ἔξοχος καὶ προσφιλέστατος ἀνεδείχθη· διὸ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἐκείνου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολαρχικῆς καθέδρας διάδοχος ἐξελέχθη ὁ Κωνσταντᾶς καὶ πολλῆς τιμῆς ἠξιώθη παρὰ τοῦ τότε τῆς Βλαχίας ἡγεμονεύσαντος. Διψῶν ἐπιστήμην ὑψηλοτέραν ἀπεφάσισε μετ' ὀλίγον νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν σοφὴν Γερμανίαν, καὶ ἀναχωρήσας κατὰ τὸ 1790 ἔτος εἰς Βιέννην, διέμεινεν ἐν αὐτῇ δύο περίπου ἔτη, διδάσκων τοὺς υἱοὺς ὁμογενῶν τινων ἐμπόρων, καὶ διδασκόμενος τάς τε εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ τὰς γενικὰς ἐπιστήμας. Ἀκολούθως μετέβη εἰς τὴν τότε ἀκμάζουσαν Ἀκαδημίαν τῆς Ἄλλης, διὰ νὰ ἀκροασθῇ τὴν ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας· ἀλλ' ἔχων ὑγείαν ἀκροσφαλῆ, καὶ πάσχων αἱμοπτυσίαν, παρεκινήθη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν νὰ καταλίπῃ μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν τὸ βόρειον τῆς Ἄλλης κλίμα καὶ νὰ ζητήσῃ θεραπείαν τοῦ πάθους του ὑπ' οὐρανὸν εὔδιον καὶ θερμότερον· οὕτως ὁ Κωνσταντᾶς ἠναγκάσθη νὰ καταβῇ εἰς Πατάβιον, ὅπου εὑρὼν παραμυθίαν τινὰ τοῦ νοσήματός του διέτριψε χρόνον ἱκανὸν, ἀκροώμενος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὰς γενικὰς ἐπιστήμας. Ἐπειδὴ δὲ τῆς διηνεκοῦς μελέτης οἱ πόνοι ἐπέτειναν πάλιν τὸ πάθος του, ἀπεφάσισε, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μαθημάτων του, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς φίλης πατρίδος του· ἡ ἄνεσις τῶν μόχθων, ὁ ζωογόνος ἀὴρ τῆς πατρίδος, τῆς ζώσης γηραιᾶς αὐτοῦ

μητρὸς ἡ πεφροντισμένη περίθαλψις, ἐνήργησαν θαυμασίαν τινὰ μεταβολὴν εἰς τὴν καχεκτικὴν τοῦ σώματός του κατάστασιν, καὶ ὁ Κωνσταντᾶς ἀπαλλαγεὶς κατ' ὀλίγον τοῦ πάθους του, ἀπέκτησε τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην ὑγείαν, ἥτις ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀχώριστος σύντροφός του καθ' ὅλον τοῦ μακροῦ βίου του τὸ διάστημα. Ἅμα ἀναῤῥωθεὶς προσεκλήθη δημόσιος διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Ἀμπελακίων. Μεταβὰς ἐκεῖσε, καὶ χρόνον ἱκανὸν σχολαρχήσας, εἵλκυσε διὰ τῆς φήμης του πολλαχόθεν πολλοὺς νέους φιλομαθεῖς, καὶ διὰ τῆς σοφῆς καὶ ἀκριβεστάτης του διδασκαλίας πολλοὺς τῶν προσφοιτησάντων ἐφώτισεν. Ἐδίδαξε δὲ οὐχὶ μόνον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν κατὰ βάθος ἐγίνωσκε καὶ μετὰ πολλῆς κομψότητος ἔγραφεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰταλικήν, καὶ τὰ μαθηματικά, καὶ τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ὁποίας ἐξέλεξεν ὁδηγὸν τὸν Σοάβιον. Καταλιπὼν ἀκολούθως τὰ Ἀμπελάκια ἀπεδήμησε κατὰ τὸ 1803 ἔτος εἰς Βιένναν, ζητῶν νέαν τοῦ πνεύματός του τροφὴν εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν, καὶ σκοπῶν νὰ ἐκδώσῃ τὴν ὁποίαν εἶχε μεταφράσει φιλοσοφίαν τοῦ Σοαβίου. Ἔτυχον τότε διατρίβοντες ἐν Βιέννῃ καὶ ἄλλοι ἐκ Θεσσαλίας λόγιοι, Ἄνθιμος ὁ Γαζῆς, Δανιὴλ ὁ Φιλιππίδης, Στέφανος ὁ Δούγκας, Δημήτριος ὁ Ἀλεξανδρίδης καὶ Ζήσης Κάβρας ὁ ἰατρός, πάντες ζηλωταὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ὁμογενῶν. Αἱ μετὰ τούτων περὶ τῆς παιδείας καθημεριναὶ συνδιαλέξεις τοῦ Κωνσταντᾶ παρήγαγον τὴν κοινὴν αὐτῶν βουλὴν καὶ ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἐπιχειρισθῶσι τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ διδάσκωνται ὑπ' αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογία, καὶ αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἡ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τολμηρὰ αὕτη βουλὴ ἐφάνη εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτῶν εὐκατόρθωτος, ἀφοῦ τινὲς μάλιστα τῶν ὁμογενῶν μεγαλεμπόρων, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν ἐκοινοποίησαν, ὑπεσχέθησαν τὴν γενναίαν των συνδρομήν, καὶ προεθυμήθησαν νὰ καταβάλωσιν ἀμέσως τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα εἰς ἀγορὰν βιβλίων, ἐργαλείων τῆς φυσικῆς καὶ χημείας, συλλογῶν φυσιογραφικῶν καὶ ἄλλων εἰς διδασκαλίαν ἀναγκαίων. Ὅθεν ταῦτα μὲν ἀγορασθέντα ἐστάλησαν εἰς Ζαγοράν· ὁ δὲ Δούγκας ἐνεκρίθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βλαχίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ λάβῃ διὰ συνεργίας τῶν ἐκεῖ φίλων του τὴν εἰς σύστασιν τοῦ ὑψηλοτέρου τούτου καὶ καινοφανοῦς σχολείου ἀπαιτουμένην ἄδειαν τοῦ Σουλτάνου. Κατόπιν τούτου μετέβη καὶ ὁ Κωνσταντᾶς

ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ εἰς Βυζάντιον. Ἀλλ' ἀμφότεροι εὗρον ἐκ τῆς φιλυπόπτου διαθέσεως τῶν κρατούντων τηλικαῦτα προσκόμματα, ὁποῖα οὔτε ὁ διακαὴς ζῆλός των, οὔτε ἡ ἰσχυρὰ μεσιτεία τῶν φίλων των ἠδύνατο νὰ ὑπερνικήσῃ. Ματαιωθέντος οὕτω τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ὁ Κωνσταντᾶς ἐπεσκέφθη τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου, ἡ ἱερὰ Σύνοδος καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ ἔθνους, παρὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἕνεκα τῆς βασίμου παιδείας καὶ ἀγχινοίας του ἠγαπήθη καὶ ἐτιμήθη προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἀναδεχθῇ τὴν σχολαρχίαν τοῦ κατὰ τὴν Ξηρὰν λεγομένην Πηγὴν (Κουρουτζεσμὲ) σχολείου τοῦ γένους, καὶ μισθὸν ἁδρὸν προσφέροντες εἰς αὐτὸν καὶ ὑποσχέσεις μεγαλητέρων ἀμοιβῶν προστιθέντες. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντᾶς, φιλοχρηματίας καὶ φιλοδοξίας ἀλλότριος ὤν, ἀνένευσε πρὸς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Πήλιον· τοῦτο μὲν κρίνων συντελεστικωτέραν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παλιγγενεσίαν τὴν σύστασιν σχολείων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος· τοῦτο δ' ἐμψυχούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ τότε ἐφημερεύοντος ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου τοῦ Γαζῆ, ὅστις μετὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ περὶ Ἀκαδημίας σχεδίου, ἐπήλπιζεν αὐτὸν, ὅτι ἤθελε δυνηθῇ νὰ συναγάγῃ ἐξ ἐράνων τῶν φιλογενῶν τὴν ἀπαιτουμένην χρηματικὴν δαπάνην εἰς σύστασιν καὶ συντήρησιν λυκείου τινος ἐπὶ τοῦ Πηλίου. Ἄνωθεν τῆς κώμης τῶν Μηλιῶν κεῖται τερπνόν τι μονίδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τιμώμενον. Τὸ ταπεινὸν κελλεῖον τοῦ μονιδρίου ἐξέλεξεν εἰς κατοικίαν του ὁ ὀλιγαρκέστατος Κωνσταντᾶς· ὑπὸ δὲ τὴν σκιὰν τῆς ταναῆς καὶ πυκνοφύλλου δρυὸς ἐπὶ στιβάδος καθήμενος ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας τοὺς πανταχόθεν προσερχομένους νέους, οὐδένα παρ' οὐδενὸς λαμβάνων μισθὸν τῆς πολυτίμου διδασκαλίας του. Μόλις μετά τινα ἔτη ἐδυνήθη ὁ Γαζῆς νὰ πέμψῃ εἰς τὸν Κωνσταντᾶν ὀλίγον ἀργύριον ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ ἀλλαχοῦ γενομένων ἐράνων, παραγγέλλων αὐτῷ νὰ ἀρχίσῃ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Λυκείου καὶ ὑποσχνούμενος νὰ στείλῃ ἀκολούθως εἰς αὐτὸν τὰ εἰς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου ἀρκοῦντα. Ὁ Κωνσταντᾶς προθύμως ἐπεχειρίσθη τὴν οἰκοδομὴν ἀναδεχθεὶς πρὸς τῇ πολυπόνῳ διδασκαλίᾳ τῶν νέων καὶ τὴν καματηρὰν ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν ἐπιστασίαν. Περαιώσας δὲ διὰ τοῦ ἀκαμάτου ζήλου του τὸ ἔργον προσεδόκα τὴν ἔλευσιν τοῦ Γαζῆ, διὰ νὰ κανονισθῇ Λύκειον καὶ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν πλήρη. Κατέβη τέλος πάντων κατὰ τὸ 1816 ἔτος ὁ προπολλοῦ προσδοκώμενος Γαζῆς· ἀλλὰ κατέβη παρ' ἐλπίδα μὲ χεῖρας κενὰς, δαπανήσας εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν

βιβλίων καὶ ὀργάνων, τὰ ὁποῖα εἶχε προπέμψει, πάντα τὰ ἐκ τῶν ἐράνων περιλειπόμενα χρήματα· οὕτω τὸ Λύκειον ἔμεινε χωρὶς τινος βοηθείας, καὶ οὐχὶ μόνον ἐματαιοῦτο ἡ ἐλπὶς τῆς προσκλήσεως καὶ ἄλλων διδασκάλων εἰς συμπλήρωσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο παρόντες διδάσκαλοι, ὅ,τε Κωνσταντᾶς καὶ ὁ Γαζῆς, ἔμενον παντὸς πόρου ἐστερημένοι. Δὲν ἠθύμησε πρὸς τοῦτο ὁ Κωνσταντᾶς, οὔτε ἠθέλησε νὰ ἐπιβαρύνῃ μὲ διδασκαλικὴν μισθοδοσίαν τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς ἕνεκα τῶν περιστάσεων καταχρέου τότε πατρίδος του· ἐξήνεγκεν ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ κιβωτίου του τὰ ὀλίγα λείψανα τῶν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, διὰ πολυμόχθου διδασκαλίας προσκτηθέντων χρημάτων, καὶ προσέθηκεν αὐτὰ εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἐξ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατέβαλεν ὁ Γαζῆς. Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἠγοράσθη ἐλαιών τις μοναστηριακὸς ἐκ τῆς προσόδου τοῦ ὁποίου ἔμελλον οἱ διδάσκαλοι νὰ ζῶσιν ὀλιγαρκῶς· οὕτως ὁ Κωνσταντᾶς ἐξηκολούθησε διδάσκων ἀμισθὶ ἐν τῷ ῥηθέντι σχολείῳ τὰ ὑψηλότερα μαθήματα, φωτίζων τοὺς πανταχόθεν προσφοιτῶντας νέους καὶ εὐεργετῶν διὰ τῆς σοφῆς καὶ ἀκαμάτου διδασκαλίας του καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, καὶ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ σάλπιγξ τῆς ἐθνεγερσίας δὲν ἐβράδυνε νὰ ἠχήσῃ ἐκκαλοῦσα ἀπὸ τῶν τάφων τὴν ἐξ αἰώνων ἐν αὐτοῖς τεθαμμένην ἐλευθερίαν. Ὁ Κωνσταντᾶς συμμερισθεὶς αὐτὴν ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον καὶ ἔγραφε πανταχοῦ προτρέπων εἰς ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην. Παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Θετταλομαγνησίᾳ προὐχόντων ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ψαρὰ διὰ νὰ ἀγοράσῃ πολεμικὰς ἀποσκευάς, καὶ νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου πρὸς ἀποστολὴν πλοίων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δράμαλης εἰσβαλὼν εἰς τὴν ἀτυχῆ ταύτην χώραν παρέδωκε τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Εἰς Ψαρὰ ἔμαθεν ὁ σεβάσμιος διδάσκαλος καὶ ἐθρήνησε τῆς Θεσσαλομαγνησίας τὴν δυστυχίαν. Μεταβὰς εἰς Ἑπτάνησον, διεπεραιώθη ὕστερον εἰς τὴν Λακωνίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἀνέβη εἰς τὰ Τρίκορφα τῆς Τριπόλεως. Ἑβδομηκοντούτης σχεδὸν τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ γῆρας χρείαν ἔχων ἀνέσεως, δὲν ἀπεδειλίασε πρὸς τοὺς κινδύνους τοῦ στρατοπέδου, δὲν ἀπώκνησε τὰς κακουχίας καὶ παντοειδεῖς στερήσεις τοῦ πλάνητος βίου· ἀλλὰ θερμαινόμενος ὑπὸ τοῦ ἀσβέστου ἔρωτος τῆς Πατρίδος, ἀπεφάσισε νὰ δράμῃ πανταχοῦ ὅπου ἡ παρουσία του ἠδύνατο νὰ φέρῃ ὠφέλειάν τινα. Ἐν Ἀργολίδι εὑρὼν πολλοὺς τῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων προκρίτων καὶ λογίων, καὶ ἀπὸ

κοινοῦ ἀποφασισθείσης ἵνα μεταβῶσι πάντες εἰς τὴν Στερεὰν καὶ μορφώσωσι κυβέρνησιν, ἔγραψεν ὁ Κωνσταντᾶς πρὸς τοὺς συμπατριώτας του προτρέπων ἵνα ἐκλέξωσι τρεῖς πληρεξουσίους καὶ πέμψωσιν αὐτοὺς εἰς Ἄμφισσαν, ὅπου μετέβαινε καὶ ὁ ἴδιος· ἐκλεχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Θετταλομαγνήτων πληρεξούσιος αὐτὸς πρῶτος, καὶ ἔχων συμπληρεξουσίους του τὸν Γαζῆν καὶ τὸν Κυριαζῆν Ἀναγνώστου, συνέπραξε δραστηρίως εἰς τὴν ἐν Ἀμφίσσῃ μερικὴν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος συνέλευσιν, καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῷ σύστασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Μεταβὰς δὲ κατόπιν μετὰ τῶν συμπληρεξουσίων του εἰς τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτην πανελλήνιον συνέλευσιν ὑπῆρξεν εἷς τῶν πεντήκοντα ἐννέα ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες κατέβαλον ἐν αὐτῇ τὸν θεμέλιον λίθον τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὴν πρώτην πανελλήνιον συνέλευσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λοιπάς, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου, ἐξ ὧν οἱ κληρικοὶ ἀπεκλείσθησαν, ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντᾶς σταθερὸς τῆς Μαγνησίας πληρεξούσιος, ἔχων πάντοτε συμπληρεξουσίους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς συνίστα εἰς τοὺς συνεπαρχιώτας του. Τοσοῦτον οὗτοι ἐσέβοντο τὸν Κωνσταντᾶν, ὥστε τὸν λόγον αὐτοῦ ἐδέχοντο πάντοτε ὡς χρησμόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐρρυθμίζοντο.

Ἡ τότε συσταθεῖσα Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, καίτοι ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων καὶ τοῦ βόμβου τῶν πυροβόλων κυβερνῶσα τὸ ἔθνος, δὲν ἐλησμόνησεν, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες εἶχον τόσον μᾶλλον χρείαν παιδείας, ὅσον κινδυνωδεστέρα χωρὶς τοῦ ἠθικοῦ τούτου χαλινοῦ καθίσταται ἡ ἐλευθερία. Ἔχουσα δὲ χρείαν ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ ἐφορᾷ καὶ διευθύνῃ τὰ σχολεῖα καθ' ὅλην τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀπέβλεψεν εἰς τὰ φῶτα, τὴν μακρὰν πεῖραν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Κωνσταντᾶ, καὶ τοῦτον διώρισε γενικὸν ἔφορον τῆς παιδείας. Ὁ Κωνσταντᾶς διέμεινεν ὡς τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ 1822 ἔτους μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου. Πολλὰ δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος μοχθήσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, καὶ πολλαχῶς συνεργήσας εἰς τὴν εὐτυχῆ τούτου ἔκβασιν, προσεκλήθη κατὰ τὸ 1828 ἔτος ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ἀνεγερθέντος Ὀρφανοτροφείου. Ἐδέχθη δὲ προθύμως τὴν πρόσκλησιν, εἰς μόνην ἀποβλέπων τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐν παντὶ δυνατὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος, καὶ ᾠκονόμησε τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο καθίδρυμα ἐπαινετῶς, οὐχὶ ζῶντος μόνου τοῦ Κυβερνήτου, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀναρχίᾳ καὶ γενικῇ

ἐκείνη τῶν πραγμάτων παραλυσία. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἀπεφάσισε νὰ καταλίπῃ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὑπὲρ τῆς ὁποίας τοσαῦτα ἐποίησε, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν δούλην Μαγνησίαν, νὰ καθήσῃ πάλιν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς συνήθους δρυός του καὶ νὰ διδάσκῃ τοὺς νέους τῆς πατρίδος του, ἀποζῶν γλίσχρως ἐκ τῆς προσόδου τοῦ ἐλαιῶνός του.

Τὴν ἕκτην Αὐγούστου 1844 χωρὶς νόσου καὶ ὀδύνης ἐσβέσθη ὡς λύχνος ἡ ὑπὲρ τὰ ἐννενήκοντα ἔτη ὡς λύχνος αὐγάσασα ζωὴ τοῦ γηραιοῦ διδασκάλου.

Ὁ Κωνσταντᾶς εἶχεν ἦθος ἀληθοῦς φιλοσόφου καὶ τρόπον ἀρχαϊκόν. Ἦτο ἁπλοῦς, ἀκέραιος, εἰλικρινής, χρηστός, φίλος τῆς ἀρετῆς καὶ τιμιότητος, ἐχθρὸς τῆς πονηρίας καὶ πανουργίας, εὐεργετικός, πρόθυμος νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο εἰς βοήθειαν τοῦ ὁπωσδήποτε δυστυχοῦντος. Μισῶν πᾶσαν ἐπίδειξιν καὶ πᾶν ἐπιτηδευτόν, οὐχὶ μόνον κατὰ τὸν ἱματισμὸν ἦτο σεμνὸς καὶ ἀκαλλώπιστος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάλεκτον ἀπερίεργος, ἀπονεύων ἐπὶ τὸ ἀγροικότερον καὶ ἀπαίδευτον. Συνήθως βραχυλογώτατος ὢν καὶ πρὸς τοὺς ἀσυνήθεις σιωπηλός, εἰς τὰς μετὰ τῶν φίλων καὶ συνήθων συναναστροφὰς ἐγίνετο διηγηματικὸς καὶ ἀστειότατος, πηγὴ ἀκένωτος ἀνεκδότων χαριεστάτων, τῶν ὁποίων τὴν χάριν ἐπηύξανε ὁ ἀφελὴς τρόπος τῆς διηγήσεως.

Πεπροικισμένος μὲ ὀξυδέρκειαν δὲν εἶχε χρείαν ὁμιλίας μακρᾶς διὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλ' ἐν βραχεῖ διαβλέπων εἰς τοὺς μυχοὺς αὐτῶν ᾠκειοῦτο μὲν μὲ τοὺς ἀγαθούς, ἀπεσόβει δὲ τοὺς πονηροὺς διὰ τῆς σκυθρωπότητός του καὶ τῆς δηκτικωτάτης του γλώσσης. Ἕνεκα τῆς σπανίας ἀγχινοίας του ἦτο ἑτοιμόλογος καὶ ἀποφθεγματικώτατος, τὰ δὲ ἀποφθέγματα αὐτοῦ, τῶν ὁποίων πολλὰ σώζονται εἰς τὴν μνήμην τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἔχουσιν ὅλην ἐκείνην τὴν εὐστοχίαν καὶ χάριν, ἥτις εἰς τὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων θαυμάζεται παρὰ πάντων.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντᾶς! (¹).

Συγγράμματα.

—Γεωγραφία νεωτερική, ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς παρὰ Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου ἱερομονάχου τῶν Δημητριέων. Ἐν Βιέννῃ 1791. Τόμος Α' (ὁ Β' δὲν ἐξεδόθη).

(¹) Ἐπιτάφιον λόγον ἐξεφώνησεν εἰς Κωνσταντᾶν Ἀλέξανδρος ὁ Πέζαρος.

—Στοιχεῖα τῆς Λογικῆς, Μεταφυσικῆς καὶ Ἠθικῆς, νεωτέρᾳ τινὶ μεθόδῳ συνταχθέντα εἰς τὴν Ἰταλικὴν διάλεκτον ὑπὸ Φραγκίσκου Σοαυΐου, καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον παρὰ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Κωνσταντᾶ, τοῦ Μηλιώτου, εἰς χρῆσιν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Ἐνετίῃσι 1804. Τόμοι 4. (Μετετυπώθησαν αὐτόθι τῷ 1818).

—Στοιχεῖα τῆς γενικῆς ἱστορίας παλαιᾶς τε καὶ νεωτέρας· συντεθέντα μὲν εἰς τὴν Γαλλικὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ Ἀββᾶ Μιλλιὸτ, μεταφρασθέντα δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπὸ Γρηγορίου Ἱερ. Κωνσταντᾶ τοῦ Μηλιώτου, καὶ Ζήσου Κάβρα, ἰατροῦ ἐξ Ἀμπελακίων. Ἐνετίῃσι, 1806, τόμ. 2.

—Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (ἀνέκδοτος).

Παρεκτὸς τούτων ὁ Κωνσταντᾶς ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1792 τὰς ἐπιστολὰς Συνεσίου μετὰ τῶν σχολίων τοῦ διδασκάλου του Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, καὶ τὰ Φιλοθέου Πάρεργα (Ἐνετίῃσι 1800).

Νεόφυτος Δούκας (1).

Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1760 ἔτος ἐν τῇ κώμῃ Ἄνω Σουδενὰ τοῦ κατὰ τὴν Ἤπειρον Ζαγορίου, ὑπὸ πατρὸς Ἀναστασίου, μητρὸς δ' Ἀγγελικῆς δεκαέτης καθιερώθη εἰς τὴν πλησίον τῆς πατρίδος του μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας, καὶ δωδεκαέτης ὑποδὺς τὸ μοναχικὸν τριβώνιον ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ἤδη τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας διατρέχων.

Περὶ τὸ 1780 ἔρωτι παιδείας ἀλοὺς ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, καὶ μετὰ ἑξαμηνιαίαν φοίτησιν εἰς τὰ ἐκεῖ σχολεῖα ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μονὴν, καὶ δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, καὶ κατ' ἐπίμονον πρόσκλησιν τῶν συμμοναστῶν του. Ὁ πρὸς τὰ γράμματα ἄσβεστος αὐτοῦ πόθος ὁσημέραι ἐκρατύνετο, καὶ ἐν τέλει ὁ Νεόφυτος ὑπερνικήσας τὰ περιβαλλόμενα κωλύματα μετέβη εἰς Μέτσοβον, καὶ ἐπὶ τετραετίαν ἠκροάσθη τὰ ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πόλεως ταύτης διδασκόμενα ἐγκύκλια, ποριζόμενος τὰ πρὸς λιτὸν βίον συντελοῦντα διὰ τῆς ἐφημερίας, καὶ τῆς κατ' οἶκον διδασκαλίας ὀλίγων παίδων.

Μετὰ ταῦτα μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ κλεινῷ Λάμπρῳ Φωτιάδῃ, διδάσκων καὶ κατ' οἶκον τοῖς βουλομένοις. Ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη ἐν Δακίᾳ διαμείνας, ἔγραψε τότε γραμματικὴν, ἣν Τερψιθέαν ἀπεκάλεσε, συνάμα δ' ἤρξατο καὶ τῆς παραφράσεως τοῦ Θουκυδίδου. Ἀνενδότως δ' εἰργάσθη πρὸς σύστασιν ἑλληνικοῦ σχολείου

---

(1) Γ. Ῥάλλη, Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ τὴν 20 Μαΐου 1846.—Βίος Νεοφύτου Δούκα ὑπὸ Σπυρ. Ἀθανασιάδου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἀθ. Μαυρομμάτη, 1858.

ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἀλλὰ προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ παρεπιδημούντων ὁμογενῶν ὡς ἐφημέριος τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας, ἀπῆρεν ἐν ἔτει 1803 ἀναβάλλων εἰς ἄλλοτε τὴν ἀξιέπαινον πρόθεσίν του.

Ἐν τῇ Αὐστριακῇ πρωτευούσῃ διατρίβων ὁ φιλόπονος Δούκας ἐξέδοτο τὸ Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν τοῦ Βενδότη, Γραμματικὴν Τερψιθέαν, Θουκυδίδου παράφρασιν, Χείμαρρον τῶν χρόνων, Εὐτρόπιον, Γραμματικὴν Τερψιθέαν, Ἀῤῥιανοῦ τὰ σωζόμενα μετὰ τῆς ἰδίας παραφράσεως, Δίωνα Χρυσόστομον, Μάξιμον Τύριον, Ἀπολλόδωρον μετ' ἄλλων, Ἀττικοὺς Ῥήτορας, Ἡρωδιανόν, Παιδαγωγίαν, Ἀποθήκην τῶν παίδων, Αἰσχίνην τὸν Σωκρατικόν, ἐγχειρίδιον « Φοίνιξ ».

Δώδεκα ἔτη διέτριψεν ἐν Βιέννῃ ὁ Νεόφυτος διδάσκων μὲν τὰς ἡμέρας καὶ ὠφελῶν τοὺς παῖδας, γράφων δὲ τὰς νύκτας καὶ ἐργαζόμενος ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἁπανταχοῦ διδασκομένων ὁμογενῶν.

Ἀποθανόντος Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου, οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ προσεκάλεσαν ὡς ἐπάξιον ἐκείνου διάδοχον τὸν Δούκαν, ὅστις προθύμως δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν, καὶ οὕτως ἠγέρθη πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της ἡ σχολὴ ἐκείνη, ἥτις ἔμελλε νὰ διασπείρῃ τὸν ἐνθουσιασμόν, πολυτιμότερον ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης· οὐδ' ὁλόκληρος παρῆλθεν ἑξαμηνία καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ παριστρίου τούτου ἑλληνομουσείου ἀνεβιβάσθη ἀπὸ ἑξήκοντα εἰς τετρακοσίους· ἐπὶ διετίαν εὐκλεῶς διδάξας ὁ ἤδη ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τιμηθεὶς τῷ ἀξιώματι τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νεόφυτος, παρῃτήθη ταύτης ἄκων διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Ὁ περὶ γλώσσης πόλεμος ἦτον ἤδη εἰς τὴν ἀκμήν του, καὶ οἱ λόγιοι τοῦ ἡμετέρου ἔθνους εἰς δύο διαιρεθέντες στρατόπεδα, ἀφοῦ ἐξήντλησαν τὴν διὰ λόγων καὶ ἐπιχειρημάτων συζήτησιν, κατέφυγον καὶ εἰς τὴν διὰ χειρῶν λύσιν. Ὁ Δούκας κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἔπαυε προτρέπων καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ νὰ τὸν μιμηθῶσιν· οἱ θιασῶται τῆς καθομιλουμένης ἀφοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπάλαισαν διὰ τῆς γραφίδος πρὸς ἰσοδύναμον ἀνταγωνιστὴν κατέφυγον καὶ εἰς τὸ ἀπάνθρωπον μέσον τῆς δολοφονίας τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἀντιπάλου· ὅθεν παραφυλάξας τις αὐτὸν περὶ τὸ λυκαυγὲς πορευόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῷ κατήνεγκεν ἐπὶ τοῦ κρανίου δύο ἀλλεπάλληλα κτυπήματα. Ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ τῶν πληγῶν ἐκτάδην πεσών, ἔμεινεν ἐπὶ ἡμισεῖαν ὥραν ἀναίσθητος· ἀνευρεθεὶς δ' ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, κατεαγὼς τὸ κρανίον, καὶ αἵματι καὶ γῇ πεφυρμένος, ἐθεραπεύθη μετὰ τριετῆ νοσήλευσιν,

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπῆλθεν εἰς Τρανσυλβανίαν κατὰ τὴν Στεφανούπολιν, καὶ διδάσκων, δὲν ἔπαυε νυχθημερὸν κοπιῶν καὶ ἐργαζόμενος ὁ φιλόπονος Δούκας. Ἐκεῖ παρέφρασε καὶ ἐσχολίασε τὸν Ὅμηρον, Εὐριπίδην, καὶ Σοφοκλέα, καὶ συνέγραψε Λογικήν, Ἠθικήν, Φυσικὴν, Μεταφυσικὴν καὶ Ῥητορικὴν, γράφων ἐπιστολάς τε πρὸς διαφόρους, καὶ ἄλλους περὶ παντοίων ὑποθέσεων λόγους.

Ἐλθὼν εἰς Αἴγιναν καὶ οἰκήσας παρὰ τῷ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Καποδιστρίου ἱδρυθέντι ὀρφανοτροφείῳ εἰς περίθαλψιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὀρφανῶν ἑλληνοπαίδων, ὁ φιλόπονος καὶ ἀγαθοεργὸς Δούκας δὲν ἀνείχετο ἀργεῖν· διὸ ἐπιτραπεὶς πρὸς ὀλίγον τὴν ἐφορείαν τοῦ ῥηθέντος παιδευτηρίου παρέλαβεν ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἀλληλοδιδακτικῆς σχολῆς ἑκατὸν μαθητὰς, καὶ διδασκάλους αὐτοὺς ἐξ ἰδίων καταστησάμενος, ἐδίδαξε καὶ αὐτὸς τούτους ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴν ῥητορικὴν ἐφηρμοσμένην, καὶ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς πολίτας καὶ διδασκάλους κατήρτισε.

Ἐν Αἰγίνῃ διδάσκων ὁ Δούκας ἐξέδοτο τὸν Ὅμηρον, Εὐριπίδην, Σοφοκλέα, Τετρακτὺν, Ευγωρίδα, Σοφιστὴν, Πανηγυρικόν· τὰ δ' ἐκτυπωθέντα εἰκοσιπεντακισχίλια ἀντίτυπα διένειμε δωρεὰν πάντα εἰς τοὺς ἀπόρους νέους, καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος [1]. Παραφράσας δὲ καὶ σχολιάσας καὶ διορθώσας ἐξέδοτο ὕστερον τὸν Αἰσχύλον, Θεόκριτον, καὶ τυπώσας ταὐτοχρόνως τὰς περὶ παντοίων ὑποθέσεων ἐπιστολάς του διένειμεν ὡς πρότερον δωρεὰν τὰ ἐκτυπωθέντα ἑξακισχίλια ἀντίτυπα.

Ἀφοῦ μετηνέχθη τὸ ὀρφανοτροφεῖον εἰς Ναύπλιον ὁ Νεόφυτος διέμεινε διδάσκων ἀμισθὶ εἴς τε τὸ κοινὸν τῆς Αἰγίνης σχολεῖον καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ, ὅπου οὐ μόνον ἐμαθητεύοντο, ἀλλὰ καὶ ἐτρέφοντο πλεῖστοι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς ἀνεγνώρισε καὶ ἐκήρυξεν ἐπισήμως ἡ Αἴγινα διὰ ψηφίσματος τῆς δημοτικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Ὁ ὑπουργὸς Ἰωάννης Κωλέττης προσεκάλεσεν εἰς Ἀθήνας τὸν τοσαῦτα ἔτη ἐν παραβύστῳ ἰδιωτεύοντα Δούκαν, ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων διορισθείσης ἐπιθεωρητικῆς ἐπιτρο-

---

[1] Καὶ προηγουμένως ἔστειλεν εἰς τὸν ἀοίδιμον Κυβερνήτην ἐκ Βουκουρεστίου δώδεκα χιλιάδας ἀντιτύπων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἵνα διανεμηθῶσι δωρεὰν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα.

πῆς, ἀκολούθως δὲ διώριστε διευθυντὴν τῆς κατὰ προτροπὴν τούτου καὶ τοῦ Γ. Γενναδίου ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ῥιζάρη φερωνύμου Ἱερατικῆς Σχολῆς.

Νοσήσας κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1845, ἐτελεύτησε τὴν 20 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἄγων τὸ ἑγδοηκοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ διατηρήσας ἕως τῶν ἐσχάτων τῆς ζωῆς αὐτοῦ τὴν πραότητα τοῦ δικαίου.

Ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου καὶ ἐθνωφελοῦς Νεοφύτου ὑπῆρξεν ἡμέρα δημοσίου πένθους εἰς τὸν ἑλληνισμόν. Οἱ ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρευρεθέντες ἠκολούθησαν αὐτομάτως τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἐκφερόμενον εἰς τὸν τάφον· οἱ δὲ κρουνοὶ τῶν δακρύων τῶν τὴν σεβασμίαν σορὸν αὐτοῦ περιστοιχούντων μαθητῶν ὑπῆρξαν ὁ σιωπηλὸς μέν, ἀλλ' εὐγλωττότατος πάντων τῶν ἐπιταφίων λόγων. Ἡ Βουλὴ συνοδεύσασα διὰ μεγάλης πρεσβείας τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ, ἐψήφισε τὴν ἐπιοῦσαν ν' ἀναγραφῇ τὸ ὄνομά του μεταξὺ τῶν τὰς στήλας τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς καταστήματος κοσμούντων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Νεόφυτος ὑπῆρξε φιλότιμος, φιλάνθρωπος, εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις εἰς ἄκρον. Μόνος δὲ ἁπάντων εὐεργετῶν τοὺς ὁμογενεῖς, ἐνόμιζε μᾶλλον ὅτι ἀποδίδει τὸ χρεωστούμενον, ἢ ὅτι ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς λαμβάνοντας. « Σύνοιδα, ἔγραφε πρός νέον τινα Κωνσταντῖ-
» νον ζητήσαντα αὐτῷ τὰς ἐκδόσεις του, σύνοιδα καὶ πᾶσι μὲν τοῖς
» Ἕλλησιν ὀφειλέτης ὢν ἐπαρκέσαι τοῦθ' ὅπερ ἂν οἷός τε ὦ, ὧν δ' οἱ
» πατέρες καὶ προμαχόμενοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος προηγωνίσαντο, τού-
» τοις καὶ πλέον τι προσοφείλω ».

Ὀλίγους τῶν λογίων δύναταί τις νὰ παραβάλλῃ μὲ τὸν Νεόφυτον, ὡς πρὸς τὸ ἄοκνον καὶ φιλόπονον αὐτοῦ εἰς τὸ γράφειν. Τὰ συγγράμματα τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐσχολίασε, παρέφρασεν ἢ συνέγραψεν ἀποτελοῦσι πλήρη βιβλιοθήκην, ὑπερβαίνοντα τοὺς ἑβδομήκοντα τόμους.

Ἐδαπάνησεν εἰς ἔκδοσιν αὐτῶν δραχμὰς ἑκατὸν πεντήκοντα ἓξ χιλιάδας, καὶ τ' ἀντίτυπα πάντα δωρεὰν διένειμεν εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ δούλην Ἑλλάδα.

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ Τερψιθέα. Ἐν Βιέννῃ, 1804, 1808, 1809, 1820.

—Γραμματικὴ Τερψιχόρη. Ἐν Βιέννῃ.

—Χείμαῤῥος Χρόνων. Ἐν Βιέννῃ.

—Παιδαγωγικὰ μαθήματα. Ἐν Βιέννῃ 1813.

—«Φοῖνιξ», ἢ ἐγχειρίδιον ἑλληνικῶν διαλόγων. Ἐν Βιέννῃ 1815.

—Ἀποθήκη τῶν παίδων, ἐν Βιέννῃ 1814.

—Λογικὴ, Ἠθικὴ, Φυσικὴ, Μεταφυσικὴ, Ῥητορική. Ἐν Αἰγίνῃ 1834.

—Ξυνωρίς.
—Σοφιστής.
—Πανηγυρικός. } Ἐν Αἰγίνῃ.

—Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους περὶ παντοίων ὑποθέσεων, τὸν ἀριθμὸν δύο χιλιάδες, ἐξ ὧν μέγα μέρος ἐδημοσιεύθη ἐν ἓξ τόμοις (Βιέννῃ, Αἰγίνῃ, Ἀθήναις), καὶ ἐν τοῖς διαφόροις αὐτοῦ συγγράμμασι, τινὲς δ' ἔμειναν ἀνέκδοτοι.

—Διάλογοι (ἀνέκδοτοι).

—Περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐπρεπείας καὶ τάξεως, παιδείας τε τῶν ἱερέων, καὶ ἀποσκορακίσεως τῶν τυχὸν κακῶς ὑπ' ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρεισφρησάντων ὑπὸ τῆς τῶν ἑκάστοτε προϊσταμένων τῆς Ἐκκλησίας κενοδοξίας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίας (ἀνέκδοτος).

Ἕλληνες συγγραφεῖς παραφρασθέντες, ἐξηγηθέντες καὶ διορθωθέντες.

—Θουκυδίδης. Ἐν Βιέννῃ 1805—1806. τόμ. 10.

—Ἀῤῥιανός. » » 1809.

—Εὐτρόπιος. » » 1807. τόμ. 2.

—Ὅμηρος.
—Εὐριπίδης.
—Σοφοκλῆς. } Ἐν Αἰγίνῃ. 1834—35.

—Αἰσχύλος, ἐν Αἰγίνῃ 1839.

—Θεόκριτος. » » »

Σχολιασθέντες συγγραφεῖς.

—Δίων Χρυσόστομος. Βιέννῃ. 1810, τόμ. 3.

—Μάξιμος Τύριος. » »

—Ἀπολλόδωρος κλπ. » 1811.

—Οἱ δέκα ῥήτορες μετὰ Λεξικοῦ. Ἐν Βιέννῃ 1812—13 τόμ. 10.

—Ἡρωδιανὸς, Ἐν Βιέννῃ 1813.

—Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικός. Βιέννῃ 1814.

—Ἀριστοφάνης. Ἐν Ἀθήναις 1845. τόμ. 3.

—Πίνδαρος. Ἐν Ἀθήναις 1842.

Ἰάκωβος Ῥίζος Νερουλός.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1778, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος ἦν ἀνὴρ λόγιος, κατατεταγμένος μεταξὺ τῶν τότε ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔχων τὸν τοῦ Καμαράση βαθμὸν, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν δευτερευόντων. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦν Ῥίζη τὸ γένος, καὶ αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν παρεδέχθη ὁ νέος Ἰάκωβος, ἂν καὶ τῷ παρέμεινε προσέτι τὸ εἰς τὸν πατέρα του χλευαστικῶς δοθὲν ἐπίθετον Νερουλὸς, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ κλάδου τῶν κυρίως Ῥίζων.

Εἰς βρεφικὴν ἡλικίαν ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρὸς, ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ διευθύνθησαν οὐχ ἧττον μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ ἐξωτερικῇ πολυμαθείᾳ διαπρέποντος θείου του Σαμουὴλ τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου, ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν ἑλληνιστὴν ἄριστον, διδαχθέτα καὶ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου, τὰ γαλλικὰ δὲ καὶ μαθηματικὰ ὑπὸ σοφοῦ τινος Γάλλου, τοῦ Ἀββᾶ Δαφονταίνου. Εἰκοσαέτης μόλις ὁ Ἰάκωβος παρηκολούθησε τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην εἰς Μολδαβίαν, ὅπου ἤρχισεν ἐνασχολούμενος εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, καὶ ὡς ἀλειφόμενος διὰ τὸ μέγα προπαρασκευαζόμενον τῆς πατρίδος του στάδιον, συγχρόνως ὅμως τὰς ἀργὰς ὥρας του εἰς τὰς φίλας Μούσας ἀφιερῶν, καὶ ἐκτὸς ἄλλων σπουδάζων τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν, ἧς ὀλίγοι Ἕλληνες ἐγένοντο ἐγκρατέστεροι.

Τὸν Ὑψηλάντην παυθέντα τῆς ἡγεμονίας, διεδέχθη ἐν 1801 Ἀλέξανδρος ὁ Σοῦτσος, ὅστις διώρισε τὸν Ἰάκωβον Ῥίζον ἐπιτετραμμένον του παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθεν ὁ Ῥωσσικὸς πόλεμος, καὶ ἀποσυρθέντων τῶν ἡγεμόνων τῶν παριστρίων ἐπαρχιῶν, ἔμεινεν ὁ Ῥίζος ἐπὶ ἓξ ἔτη μακρὰν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν σπουδὴν ἐντρυφῶν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, μέχρις οὗ ὁ ἡγεμὼν Ι. Καρατζᾶς τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀξίας, καὶ εἰς τὴν πασῶν ἀνωτάτην τοῦ *Μεγάλου Ποστελνίκου*, ἢ πρωθυπουργοῦ. Μετὰ ἑξαετίαν δὲ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἡγεμόνος ὁ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διωρίσθη μεταφραστὴς παρὰ τῷ μεγάλῳ διερμηνεῖ, καὶ τῷ 1816 ἠκολούθησε πάλιν εἰς Μολδαβίαν τὸν ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σοῦτσον, καὶ παρέμεινε παρ' αὐτῷ ὡς πρωθυπουργὸς μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν ἀτυχῆ παρὰ τὸν Ἴστρον ἔκβασιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος ὁ Ῥίζος, ἀφοῦ προσέφερε καὶ τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἀλέξανδρον συναγωνιστὴν τῶν προμάχων τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐγκατέλιπε τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἐδοξάζετο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, οὗτος οὐκ ὀλίγην τῇ περιῆπτε τιμὴν παρὰ τοῖς ξένοις παρ' οἷς διέτριβεν. Ἐν Γενέβῃ ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ ἐπισήμως τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδεν ἡ Ἑλβετία ἀλλόγλωσσον, παρουσιαζόμενον ἐνώπιον κοινοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκτιθέντα ἰδέας λαμπρὰς μετ' ἀμιμήτου εὐφραδείας, καὶ εἰς γλῶσσαν ὡραίαν, καταθέλγουσαν

τὸ ἀκροατήριον· ὡς ἐπίσης ἐθαυμάσθη ὅτι μετὰ ταῦτα συνέγραψε γαλλιστὶ μετὰ πάσης ἱστορικῆς ἐμβριθείας καὶ καλλιεπείας, ἀξίας τῶν δοκιμωτέρων ὀπαδῶν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1825. Τὰ δύο συγγράμματα ταῦτα κατέστησαν εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ γνωστὸν ἕνα τῶν κρατίστων αὐτῆς συγγραφέων.

Ἐν Γενεύῃ ἐγνώρισε τὸν Ῥίζον ὁ ἀείμνηστος Καποδίστριας, καὶ τοσοῦτον ἐξετίμησε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, ὥστε ὅταν ἀνέλαβε τοὺς οἴακας τῆς Ἑλλάδος ἀπῄτησε νὰ τὸν παρακολουθήσῃ ὅπως τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον του. Ἐνταῦθα νέον καὶ εὐρύτερον ἠνεώχθη στάδιον εἰς τὴν πατριωτικὴν τοῦ Ῥίζου δραστηριότητα. Τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Κυβερνήτου δικαίως ἀπολαμβάνων ἐνεπιστεύθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἐξηκολούθησε μετ' ἐξόχου ἱκανότητος διέπων αὐτό· ὡς δ' εὐγενῶς ὑπηρέτησεν ἐν ὅσῳ ἐνόμιζε τὴν ὑπηρεσίαν του χρήσιμον τῇ πατρίδι, οὕτως εὐγενῶς κατέθεσε τὴν ἀξίαν του, καὶ ἀπεσύρθη τῶν δημοσίων, ὅτε εὑρέθη διαφωνῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παραδεχθὲν σύστημα· ἀπελθὼν δ' εἰς Αἴγιναν ἔμεινεν ἀπραγμόνως ἰδιωτεύων, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς φίλας του μούσας, αἵτινες ἦσαν ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου του ἡ σταθερὰ αὐτοῦ προσφυγή.

Ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἐγκατασταθεῖσα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐξελέξατο τὸν Ῥίζον ἕνα τῶν ὑπουργῶν της, καὶ ἡ Βασιλεία ἀναγνωρίσασα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, τῷ ἀνέθηκε σχεδὸν πάντοτε τὰς ἀνωτάτας τοῦ Κράτους ὑπηρεσίας, ἔν τε τῇ διοικήσει τῶν Νομῶν, ἐν τοῖς ὑπουργείοις τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας· ἐν δὲ πᾶσι τούτοις τοῖς ἀξιώμασιν ὁ Ῥίζος ἦν μεταξὺ τῶν διαπρεπόντων διὰ τῆς βαθείας αὐτοῦ φρονήσεως, διὰ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος, καὶ διὰ τῆς ἀδεκάστου ἀρετῆς, ἀμεροληψίας, καὶ ἀκεραιότητος. Εἰς τὸν Ῥίζον ὑπουργὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὀφείλεται ὁ πρῶτος καταρτισμὸς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἡ καθίδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ σύστασις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἧς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐνδόξως καὶ τελεσφόρως προέστη, ὡς μνημεῖα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ προεδρίας πολλοὺς λόγους καταλιπών, οἵτινές εἰσιν ὑποδείγματα ἑλληνικῆς καλλιεπείας, καὶ μεστοὶ γενναίων καὶ καινῶν ἰδεῶν.

Κατὰ τὸ 1848 ἐπέμφθη πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ Ὑψηλῇ

Πύλῃ, καὶ ἐνταῦθα πλήρης ἡμερῶν ἀπέθανε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1850, ὡς ἐπεπόθει, εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, πολίτης ἐλεύθερος, ἴσος τοῖς ποτὲ δεσπόταις αὐτοῦ, καὶ σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ξένων, μεθ' ὧν διπλωματικαὶ τὸν συνέδεον σχέσεις. Ὅ,τι δὲ μάλιστα χαρακτηρίζει τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενοῦς τούτου Ἕλληνος, εἶνε, ὅτι δι' ὅλης του τῆς ζωῆς τὰς ὑψηλοτάτας διέπων τῆς πατρίδος του θέσεις, ἀπέθανεν εἰς ἔσχατον γῆρας, καὶ ἐτάφη ἀπὸ δημοσίων χρημάτων (¹).

Συγγράμματα.

—Κορακιστικά, ἢ διόρθωσις τῆς Ῥωμαΐκης γλώσσας, κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξεις διῃρημένη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1813, καὶ ἐν Βιέννῃ.

—Ἀσπασία, τραγῳδία. Ἐν Βιέννῃ 1813, καὶ ἐν Λειψίᾳ 1823.

—Πολυξένη, τραγῳδία εἰς πέντε πράξεις. Ἐν Βιέννῃ 1814.

—Κόρακας ἐρκαγή· ποίημα ἡρωϊκοκωμικὸν εἰς τρία ᾄσματα. Ἐν Βιέννῃ 1816 καὶ ἐν Ἀθήναις (ἀτελές).

—Ὠδὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. (Ἐτυπώθη εἰς Ἑλληνικὰ Χρονικὰ τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ἔτους 1822).

—Cours de litterature Grecque Moderne. Genève 1822.

—Histoire de la Revolution Greeque. Paris 1826.

—Ἄλλαι τινες ᾠδαὶ, καὶ ἐπιγράμματα.

—Ἔκθεσις τῆς ἐν Δακίᾳ ἐπαναστάσεως. (Ἐδημοσιεύθη ἐν Ἱστορικῷ Δοκιμίῳ Φιλήμονος).

Συνειργάσθη εἰς τὴν ὑπὸ Δ. Φωτεινοῦ γραφεῖσαν τρίτομον ἱστορίαν τῆς Δακίας.

Διονύσιος Πύῤῥος.

Ἐγεννήθη ἐν Καστανέᾳ τῶν Θεσσαλικῶν Τρικκάλων τῷ 1774, πενταέτης δὲ ἀπορφανισθεὶς πατρὸς ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι τὰ πρῶτα γράμματα, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς τὸ ἐν Μετεώροις μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως ἐκουρεύθη μοναχὸς καὶ ἐχειροτονήθη μετὰ ταῦτα ἱεροδιάκονος παρὰ τοῦ τότ' ἐκεῖ μονάζοντος Ἀμβροσίου τοῦ πρώην Τρίκκης. Ὕστερον ἐλθὼν εἰς Τρίκκαλα ἐδιδάχθη τὰ γραμματικὰ ἀπὸ τὸν τότε διδάσκοντα Στάμκον τὸν ἐκ Κοζάνης, καὶ μετ' ὀλίγον μεταβὰς εἰς Τύρναβον διήκουσε καὶ Ἰωάννου τοῦ Πεζάρου. Οὕτω καταρτισθεὶς περιῆλθεν ὅλην σχεδὸν τὴν Θεσσαλίαν καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἦλθεν εἰς Ἄθωνα, καὶ ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα προσελήφθη ὑπό τινων ὡς οἰκοδιδάσκαλος. Μετά τινα καιρὸν ἐγένετο διάκονος καὶ γραμματεὺς Ἱερεμίου τοῦ πρώην

(¹) Πανδώρα τόμ. Β', σελ. 517—21.

Χαλκηδόνος, ὕστερον δὲ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ αὐταδέλφου του Ἰωακεὶμ τοῦ Ἱερομονάχου δι' Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπισκεφθεὶς τοὺς θεοβαδίστους τόπους, ἔρωτι εὐρυτέρας μαθήσεως μετέβη εἰς τὴν τότε φημιζομένην σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν, ὅπου ἐδιδάχθη τὰς φιλοσοφικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας, καὶ περάσας εἰς Χίον διήκουσε καὶ ἐνταῦθα τινὰ τῶν μαθημάτων.

Ἐπειδὴ τότε οἱ Σμυρναῖοι ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς Χίου ἕνα ἱερομόναχον διδάσκαλον ἐστάλη ὁ Διονύσιος, καὶ ὀλίγον διδάξας ἀπεφάσισεν ἵνα μεταβῇ χάριν μαθήσεως εἰς Εὐρώπην. Ὅθεν ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τῆς Ἠπείρου μετέβη εἰς Κέρκυραν, καὶ ἐκεῖθεν ἀπάρας ἦλθεν εἰς Νεάπολιν, ὅθεν μετ' ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν ὑπῆγεν εἰς Ῥώμην, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Τοσκάνην, ἔνθα οἱ ἐν Λιβόρνῳ ὀρθόδοξοι τὸν παρεκάλεσαν ἵνα μένῃ ἐφημερεύων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν· μετὰ ὀκτὼ μηνῶν ἐφημερίαν τῇ συναινέσει τῶν ἐν Λιβόρνῳ ἦλθεν εἰς Πίζαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπισκεφθεὶς τὴν Φλωρεντίαν, Βονωνίαν, καὶ Μεδιόλανα, κατεγράφη ἐπὶ τέλους φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας (1807).

Στεφθεὶς ἰατροφιλόσοφος τὴν 14 Ἀπριλίου 1813, ἀπῆλθεν ἐκ Παβίας καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰς ἀκαδημίας τῶν Μεδιολάνων, καὶ Παταβίου ἠκροάσθη καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς διδάσκοντας σοφούς, καὶ ἐλθὼν εἰς Βενετίαν, μετέβη διὰ Τεργέστης εἰς Βιέννην. Διατρίψας δ' ἐπ' ὀλίγον ἐν τῇ αὐστριακῇ μητροπόλει ἦλθε πάλιν εἰς Μεδιόλανα.

Μετὰ πολυχρόνιον ἐν Εὐρώπῃ διατριβὴν κατῆλθε δι' Ἀγκῶνος εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖθεν διέβη εἰς Πάτρας καὶ ἐπὶ τέλους εἰς Ἀθήνας, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τοῦ ἀρχιερέως Γρηγορίου καὶ τοῦ ἡγουμένου Πετράκη ἤνοιξε σχολεῖον τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐνζήλως κατέγινεν ἵνα μεταδώσῃ τοῖς ἀκροαταῖς τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ θρησκείας ἔρωτα. Ἀσθενῶν τότε ὁ πασᾶς τῆς Εὐβοίας Ὀσμὰν προσεκάλεσε τὸν Πύῤῥον πρὸς ἐπίσκεψιν, καὶ μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ θεραπείαν ἐκράτησεν αὐτὸν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας. Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῆς ἀπουσίας ταύτης διελύθη ἡ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθεῖσα ἐπιστημονικὴ σχολή, ὁ Διονύσιος περιῆλθεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ εἴκοσι μῆνας, καὶ ὕστερον ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεστήθη εἰς τὸν ἀρχίατρον τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ Πεχζὲτ ἐφένδην, ὅστις ἐκτιμήσας τὸν ἄνδρα ἐφωδίασε μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης

πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς ἀδείας, καὶ συνέστησεν εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν ἐγκρίτων.

Ἐνῷ δ' εὐδοκίμως μετήρχετο τὴν ἰατρικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' ἀνετείλατο αὐτῷ ἵνα ἐκφωνῇ λόγους ἐπ' ἄμβωνος εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ διώρισεν αὐτὸν ἀρχιμανδρίτην (Φεβρ. 1820).

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Πύῤῥος φυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἦλθεν εἰς Ἄθωνα, καὶ ἐστάλη εἰς Σκόπελον καὶ Ὕδραν πρὸς ζήτησιν βοηθειῶν ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένων μονῶν τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους. Ὕστερον ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος, διότι καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους ἐθεράπευε, καὶ λόγους ἐπ' ἄμβωνος ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἐξεφώνει.

Ὅταν ὁ Ἰβραὶμ πασᾶς εἰσβαλὼν εἰς Πελοπόννησον παρέδιδε τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον ὁ Διονύσιος διατρίβων ἐν Σπάρτῃ εἶχε συστήσει ἰδίᾳ δαπάνῃ χαρτοποιεῖον, ὅπερ ἐγκαταλιπὼν κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν ἐχθρῶν κατέφυγεν εἰς Κύθηρα, καὶ ἐντεῦθεν ἐπέρασεν εἰς Ναύπλιον.

Ἐν ἔτει 1827 συνέστησε νέον χαρτοποιεῖον πλησίον τοῦ Ἄργους, πλὴν ἕνεκεν ἐλλείψεως τῶν πρὸς τελειοποίησιν ἀναγκαιούντων ἔπαυσε, μόλις χίλια φύλλα παραγαγόν (1).

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος ἐλθὼν καὶ ὁ Πύῤῥος εἰς Ἀθήνας ἀποκατέστη ἐνταῦθα διαρκῶς μέχρι τοῦ θανάτου του, πολλῆς καὶ μεγάλης γενόμενος ὠφελείας εἰς τὸ ἔθνος διὰ τῶν ἰατρικῶν καὶ θεολογικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων.

Ἀπεβίωσε τὴν 12 Φεβρουαρίου 1853 ἐν χριστιανικῇ γαλήνῃ καὶ ἐκηδεύθη λαμπῶς, ἐκφωνήσαντος κατάλληλον ἐπιτάφιον λόγον καὶ τοῦ νῦν ἀρχιερέως Κορινθίας Ἀμφιλοχίου.

Συγγράμματα.

—Ἐκκλησιαστικὸν Παραλληλοκύκλιον. Ἐν Λιβόρνῳ 1806.

—Χειραγωγία τῶν Παίδων, ἤτοι πραγματεία περὶ χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν Βενετίᾳ 1810, ἐν Βιέννῃ 1813, καὶ ἐν Ναυπλίῳ 1831.

—Ἄτλας, ἤτοι νέα Γεωγραφικὴ Χάρτα. Ἐν Μεδιολάνοις 1814.

—Γεωγραφία μεθοδικὴ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης, Ἐνετίῃσι 1818, καὶ ἐν Ναυπλίῳ 1838. (Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει προτάσσονται δύο ἐπιγράμματα εἰς

(1) Δ. Πύῤῥου, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀθανάσιον Παπα-Πολημέρου.

Πύῤῥου ὑπὸ Νικηφόρου Μιτυληναίου ἀρχιδιακόνου τοῦ πρώην Ἀθηνῶν, καὶ Ἰωάννου Ταχλίκαρα Ῥαιδεστηνοῦ).

—Φαρμακοποιία γενικὴ ἐκ τῶν πλέον νεωτέρων σοφῶν χυμικῶν καὶ φαρμακοποιῶν συγγραφέων τῆς Εὐρώπης, μάλιστα ἐκ τοῦ σοφοῦ χυμικοῦ Βρουνατέλου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1818. (Εὕρηνται ἐπιγράμματα εἰς Πύῤῥον δύο, μὲν ἰαμβικὰ ἀνωνύμου τινος, καὶ ἓν ἡρωελεγεῖον Νικολάου τοῦ Λογάδου).

—Ἡ πρὸς Θεὸν ὁμολογία τῆς Πίστεως, καὶ τὸ ἱερὸν ἀπάνθισμα τοῦ Ψαλτηρίου πρὸς καθημερινὴν χρῆσιν καὶ προσευχὴν ἑκάστου Χριστιανοῦ. Ἐν Βενετίᾳ 1827 (Ἐτυπώθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ οὐχὶ ἐν Βενετίᾳ ὡς σημειοῦται).

—Γραμματικὴ Διονυσιάς. Ἐν Ναυπλίῳ 1827.

—Ἀριθμητικὴ ἐν Ναυπλίῳ 1828.

—Χυμικὴ τῶν τεχνῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1828.

—Ἐγκόλπιον τῶν ἰατρῶν, ἤτοι πρακτικὴ ἰατρική. Ἐν Ναυπλίῳ 1834, τόμ. 2. (Μετετυπώθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1848 ἐπηυξημένον εἰς τόμους τρεῖς, καὶ ἐν ἔτει 1856 ἀπαραλλάκτως ἀνετυπώθη μηδ' αὐτοῦ τοῦ ἔτους (1848) μεταβληθέντος).

—Τριῶν εἰδῶν ὑδρόγειοι Σφαῖραι. Ἐν Ἀθήναις 1835.

—Πρακτικὴ ἀστρονομία περιέχουσα τὴν μυθολογικὴν ἱστορίαν καὶ καταγραφὴν τῶν δώδεκα πλανητῶν καὶ κομητῶν καὶ τῶν ἑκατὸν δέκα ἀστερισμῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῶν 3418 ἀστέρων αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1836.

—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν εὐγενέστατον ἄρχοντα τῶν Θεσσαλῶν κύριον Ἀθανάσιον Παπα-Πολημέρου. Ἀθήνηθεν 1837.

—Βοτανικὴ πρακτικὴ προσηρμοσμένη εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ οἰκονομίαν. Ἐν Ἀθήναις 1838, τόμοι 2. (Μετὰ 200 εἰκόνων φυτῶν καλῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου κεχρωματισμένων).

—Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον εὐαγγέλιον περιέχον τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰς διδαχὰς αὐτοῦ καὶ παραβολάς, τὰ θαύματα κλπ. Ἐν Ἀθήναις 1843.

—Ἄτλας νεώτερος περιέχων γενικῶς τε καὶ μερικῶς ὅλας τὰς βασιλείας τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου εἰς εἴκοσι τέσσαρας γεωγραφικοὺς πίνακας, συναρμοσθεὶς ἀπὸ τὸν νεώτερον ἄτλαντα τοῦ γάλλου σοφοῦ Δουφὸρτ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἄτλαντας, καὶ ἐξηγημένος εἰς τὸ νεοελληνικὸν πρὸς ὄφελος τῆς νεολαίας τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ προσετέθη ἡ στατιστικὴ αὐτοῦ, ἤτοι ἡ γεωγραφικὴ καταγραφὴ μὲ τὰ νέα καὶ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν πόλεων καὶ χωρίων, συνερανισμένα ἐκ τῶν ὀνομαστικῶν λεξικῶν καὶ λοιπῶν γεωγραφιῶν τοῦ Στράβωνος, Παυσανίου, Βάλδη, καὶ Μελετίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1845. (Συνοδεύεται καὶ ἐκ σελίδων 69 ἐξηγηματικοῦ κειμένου).

—Βίος, πράξεις καὶ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐν Ἀθήναις 1846.

—Ἱερὰ ἱστορία, καὶ βίοι τῶν τριῶν βασιλέων Σαοὺλ, Δαβὶδ, καὶ Σολομῶντος, συγκροτηθεῖσα κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς ὅλης ἱερᾶς ἱστορίας τῶν ἑβδομήκοντα. Ἐν Ἀθήναις 1847.

—Βίοι τῶν δώδεκα στρατηγῶν καὶ διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου,

ἐν οἷς προσετέθη καὶ ὁ βίος Μεγάλου Πύῤῥου τοῦ Αἰακοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1848.

—Περιήγησις ἱστορικὴ, καὶ βιογραφία Διονυσίου Πύῤῥου τοῦ Θετταλοῦ, ἐν αἷς προσετέθη καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῆς εὑρεθείσης ἁγίας εἰκόνος τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις 1848.

—Περιγραφὴ τῆς ἐν Τήνῳ εὑρεθείσης ἁγίας καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῆς ἐν αἷς προσετέθη καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς ὅλης νήσου καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις 1849. (Ἀνετυπώθη πολλάκις).

—Φαρμακοποιία γενικὴ πλουσιωτάτη καὶ ἐντελεστάτη τοῦ σοφοῦ Ἀντωνίου Καμπάνα διδασκάλου τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Φεῤῥάρας, δεκάπεντάκις τυπωθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Α. Μιχελιώτου, ἤδη δὲ ἐξηγηθεῖσα εἰς τὸ νεοελληνικὸν, καὶ πλουτισθεῖσα μὲ πολλὰ βότανα καὶ ὀρυκτὰ, καὶ μὲ τὰ ὀνόματα ἑλληνιστὶ, ἰταλιστὶ, καὶ τουρκιστὶ, καὶ διαιρεθεῖσα εἰς τρία, εἰς βότανα, καὶ ὀρυκτὰ, καὶ εἰς συνταγάς. Ἐν Ἀθήναις 1850.

—Πανθέκτη ἱερὰ ἐκκλησιαστικὴ, περιέχουσα ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, διῃρημένη εἰς τόμους τρεῖς, ὧν ὁ μὲν Α' περιέχει ἅπασαν τὴν ἱερὰν Παρακλητικὴν, ὁ Β' τὰ Μηναῖα, καὶ ὁ Γ' τὸ Τριῴδιον καὶ Πεντηκοστάριον. Ἐν Ἀθήναις 1852. (Ἀνετυπώθη ἐν ἔτει 1862 εἰς τόμους πέντε ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀνεψιᾶς γαμβροῦ του Κ. Γ. Καρυοφύλλη).

Ἀνέκδοτα.

—Ὀρνιθολογία τοῦ Βερνέρου.

—Διατριβὴ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς.

—Περιγραφὴ τῆς νήσου Κέω.

—Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος καὶ πόλεμοι αὐτῆς ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι. Τόμος πρῶτος διῃρημένος εἰς τέσσαρα βιβλία, ἐν οἷς περιέχονται ἡ γενικὴ καταγραφὴ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι πόλεμοι αὐτῆς, τὰ Ἀττικὰ καὶ Ἐλευσινιακὰ, τὰ Μεγαρικὰ, τὰ Βοιωτικὰ καὶ Εὐβοϊκὰ, τὰ Λεβαδειακὰ, Λοκρικὰ, καὶ Φωκικὰ, τὰ Ναυπακτιακὰ καὶ Αἰτωλικά.—Τόμος δεύτερος ἐν ᾧ περιέχονται τὰ Κορινθιακὰ καὶ Σικυωνικὰ, τὰ Ἠλιακὰ, τὰ Τριφυλλιακὰ, τὰ Ἀρκαδικὰ ἅπαντα, τὰ Μεσσηνιακὰ ἅπαντα, τὰ Λακωνικὰ, τὰ Ἀργολικὰ, αἱ νῆσοι Κύθηρα, Πέτσα, Ὕδρα, Πόρος, Αἴγινα, Σαλαμὶν, καὶ Κέως (Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ συγκροτουμένῳ ἐκ δύο ὀγκωδεστάτων τόμων ἀπεθησαύρισεν ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς πολλὰς καὶ σπουδαίας εἰδήσεις περὶ τῆς ἱστορίας τῶν τε ἀναφερομένων λαῶν καὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν λεπτομερῶς περιγραφομένων πόλεων, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ἐπεσκέφθη προσθεὶς καὶ πλῆθος ἐπιγραφῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεκδότων).

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος.

Ἐγεννήθη κατὰ Μάϊον τοῦ 1772 ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ γονεῖς πτωχοὺς μὲν ἀλλὰ τιμίους· ὁ πατήρ του Ἰωάννης Χριστόπουλος ἦτον ἱερεὺς, φεύγων δὲ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐνεργουμέ-

νας βιαιοπραγίας κατέφυγεν εἰς Βουκουρέστιον φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς δύο υἱούς του Ἀθανάσιον καὶ Κυριάκον.

Ὁ πρεσβύτερος τούτων Ἀθανάσιος, προικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ σπανίαν εὐφυΐαν καὶ ὀξύνοιαν δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ταπεινὸς καὶ ἀσήμαντος, ἀλλὰ κεντούμενος ἀπὸ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ἔρωτα ὀκταέτης ἤδη ἐπεδόθη μὲ ζῆλον διακαῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν μάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διακούσας τοῦ τότ' ἐν Βουκουρεστίῳ σχολαρχοῦντος Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου.

Ἀφοῦ δὲ μὲ τὴν μεγαλοφυΐαν του καὶ ἀδιάκοπον ἐπιμέλειαν ἐγένετο ἐντὸς μικροῦ ἐγκρατέστατος τῆς Ἑλληνικῆς, ἀμέσως ἐξοικονόμησεν ὡς ἠδύνατο χρηματικά τινα μέσα καὶ μετέβη εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Βούδας· μαθὼν δὲ καλῶς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν σειρὰν τῶν ἰατρικῶν μαθημάτων, καὶ ἐκ Βούδας μεταβὰς εἰς Πατάβιον, ἠκροάσατο αὖθις ἐν τῷ περικλεεῖ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης τὴν σειρὰν τῆς ἰατρικῆς, μετὰ δὲ ταῦτα ἠκροάσθη καὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, πρὸς ἣν ἐκ φύσεως ἰδίαν ἐδείκνυε κλίσιν.

Οὕτω δὲ καταρτισθεὶς ὁ Χριστόπουλος ἐπανῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ προσῳκειώθη τῷ τότε θρυλλουμένῳ διδασκάλῳ Λάμπρῳ Φωτιάδῃ, ὅστις τόσον ἐθαύμασε τὴν εὐρυμάθειαν καὶ γλωσσομάθειαν αὐτοῦ, ὥστε συνέστησεν αὐτὸν ὡς οἰκοδιδάσκαλον τοῦ ἡγεμονεύοντος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, μετ' οὐ πολὺ ἐκτιμήσαντος δεόντως τὰ σπάνια πλεονεκτήματα τοῦ Χριστοπούλου, διότι ἐκτὸς τῶν γνώσεων, ἦτο προικισμένος μὲ εὐθυμίαν, χάριν εἰς τοὺς λόγους, καὶ κομψότητα ἀμίμητον εἰς τὰς ἐκφράσεις· ὅθεν τιμήσας αὐτὸν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ καμινάρη διώρισε καὶ δικαστὴν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα δικαστήρια τοῦ Ἰασίου.

Κατ' ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ φιλομούσου τούτου ἡγεμόνος ὁ Χριστόπουλος συνέγραψε τότε τὸ δράμα « Ἀχιλλεὺς », παρασταθὲν πολλάκις καὶ θαυμασθὲν ὑφ' ὅλων.

Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἡγεμόνος Μουρούζη, ἦλθε μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Χριστόπουλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐλεύθερος τῶν πρότερον περισπωσῶν αὐτὸν ἀσχολιῶν, ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Μουσῶν. Εἰς τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἄνεσιν τῆς ἐποχῆς ταύτης ὀφείλονται τ' ἀθάνατα λυρικά του ποιήματα, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ποικίλην χάριν καὶ τερπνότητα, διὰ τὸν ἄμεμπτον καὶ ἁρμονικὸν τῶν ἰδεῶν των σύνδεσμον θαυμασθέντα, ἐκλέϊσαν τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐπεκλήθη νέος Ἀνακρέων

Εἰς τὴν ἰδίαν αὐλὴν τοῦ Μουρούζη εὑρισκόμενος, συνέταξεν ὁ Χριστόπουλος καὶ πόνημα κλασικώτατον *περὶ ποιητικῆς*, ἐν ᾧ κατὰ πλάτος ὁμιλεῖ περὶ τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιήσεως, περὶ τοῦ ὕψους καὶ τῶν κανόνων αὐτῆς. Τότε δὲ συνέθετο καὶ τὴν Στιχουργικὴν τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης. Τοῦ δευτέρου ποιήματος περίληψις μόνον διεσώθη ὑπὸ Στεφάνου Κανέλου, καταχωρηθεῖσα ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῶν λυρικῶν καὶ ἐν τῇ ἀνατυπώσει τῶν Παρισίων (1833)· τὸ δὲ πρῶτον τοῦ Χριστοπούλου πόνημα περὶ ποιητικῆς ἀπωλέσθη.

Ἐν Βουκουρεστίῳ λογοτριβῶν μετὰ τοῦ σπουδαίου φίλου του Στεφάνου Δούγκα, διδασκάλου τῆς φυσικῆς, περὶ κενοῦ καὶ τῆς ἀτομικῆς αἱρέσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἔγραψε κατ' αἴτησιν τοῦ ἡγεμόνος Μουρούζη σπουδαιοτάτην ὑπὲρ τοῦ κενοῦ διατριβὴν, ἐπικροτηθεῖσαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δούγκα, δι' ἧς ἀπεδείκνυεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν τὸ κενὸν, κατὰ τὸν Δημόκριτον λέγοντα *ἐτεῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν*. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ὕστερον, παίζων μᾶλλον ἢ σπουδάζων, ἔγραψε καὶ τὸ ἀστεῖον καὶ πλῆρες χάριτος ποιημάτιον, οὗ ἡ ἀρχή.

Φίλε Στέφανε, νὰ ζήσῃς
Ποῦ διδάχνεις ὅτ' ἡ φύσις
Δὲν τὸ θέλει τὸ κενό. κλπ.

Θιασώτης τοῦ ἁπλοελληνικοῦ ὕφους ὁ Χριστόπουλος συνέλαβε τὸ σχέδιον ν' ἀνεγείρῃ πλῆρες οἰκοδόμημα τῆς καθομιλουμένης γλώσσης. Ὅθεν συνέταξεν τὴν αἰολοδωρικὴν γραμματικὴν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας συνέθετο καὶ τὸ δρᾶμα «Ἀχιλλεὺς»· διὰ τῆς γραμματικῆς ταύτης πλείστας ἐχούσης τὰς ἐλλείψεις, ὁ Χριστόπουλος ἠθέλησε νὰ παρακινήσῃ τοὺς λογίους εἰς τὴν μὴ ἀπόῤῥιψιν ἀνεξετάστως γλώσσης λαλουμένης, πλουτούσης εἰκόνων, δυνάμεως, χάριτος, καὶ ἐκφράσεως, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἦτο γέννημα τῆς Αἰολικῆς καὶ Δωρικῆς, καὶ προτρέπων αὐτοὺς εἰς καλλιέργειαν ταύτης. Ἀκολούθως ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν λεξικοῦ, παραδεχθεὶς τὴν μέθοδον καὶ τάξιν τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἐῤῥίκου Στεφάνου. Ὅθεν ἀκολουθῶν τὴν μεθοδικὴν τάξιν τοῦ ῥηθέντος λεξικογράφου ὁ Χριστόπουλος ἔφθασε μέχρι του στοιχείου Η, πλὴν ἕνεκα τῶν ἐπελθουσῶν ταραχῶν διέκοψε τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν· ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὁ Χριστόπουλος συνέγραψε πραγματείαν περὶ προφορᾶς τῶν ἀρχαίων, ἐν ᾗ ἀνασκευάζων τὸ σύστημα τοῦ Ἐράσμου κατεδείκνυεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐπρόφερον ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοί των.

Ὕστερον ἀναθεωρήσας τὴν αἰολοδωρικὴν γραμματικήν του ἐξεξειργάσθη φιλολογικώτερον αὐτήν, καὶ λαβὼν ἀφορμὴν ἐπραγματεύθη περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ τῆς γλώσσης του, περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς θρησκείας του.

Εἰς τὴν νεότητά του ἐδοκίμασε νὰ μεταφράσῃ τὸν Ὅμηρον εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν διὰ στίχων ὁμοιοκαταλήκτων, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν ἐν τῇ ὁμοιοκαταληξίᾳ νὰ τηρηθῇ κατ' ἀκρίβειαν ἡ ἔννοια τοῦ ποιητοῦ, παρήτησε τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πολὺ ὕστερον ἐφαντάσθη νὰ δοκιμάσῃ τὴν εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους δεκαπεντασυλλάβους στίχους μετάφρασιν· οὕτω δὲ μετέφρασε τὴν πρώτην ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος, οὐχὶ ὡς ἔργον τέλειον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ὡς ἀπόπειραν καὶ δοκίμιον διὰ τοὺς μεταγενεστέρους.

Τῷ 1812 προσκληθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ, ἀπεχωρίσθη ἄκων τῆς Μουρουζικῆς οἰκογενείας, πρὸς ἣν στενὸς σύνδεσμος καὶ αἴσθημα εὐγνωμοσύνης τέως τὸν προσήλου. Ἐλθὼν εἰς Βλαχίαν ὁ Χριστόπουλος διωρίσθη δικαστής. Μετὰ δὲ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους, κατὰ ζήτησιν μάλιστα τῶν ἐν Βλαχίᾳ προξενείων τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ὁ ἡγεμὼν Καρατσᾶς συνέστησε δικαστήριον πρὸς ἐκδίκασιν τῶν μεταξὺ τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν ὑπηκόων τῶν ξένων δυνάμεων ἀναφυομένων διαφορῶν. Πρόεδρον τοῦ νεοσυστάτου ἐκείνου δικαστηρίου, ἐπικληθέντος *Λογοθεσία τῶν ξένων ὑποθέσεων*, διώρισε τὸν Χριστόπουλον, καὶ διὰ τὴν ἱκανότητά του, καὶ κατὰ ῥητὴν ζήτησιν τῶν προξένων, ἀφοῦ πρῶτον ἀπὸ Καμινάρην ἐπροβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Λογοθέτου. Τῶν ἀποφάσεων τοῦ δικαστηρίου τούτου μόνον πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐγένετο ἔκκλησις.

Κατὰ προτροπὴν τοῦ Χριστοπούλου συνετάχθη ἡ ἐπὶ Καρατσᾶ ἐκδοθεῖσα νομοθεσία τῆς Μολδαβίας.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Ἀθανάσιος συνέγραψε τὰ *πολιτικὰ σοφίσματα* (¹).

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἦλθεν ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, πλὴν ὀλίγον διαμείνας ἀπῆλθε καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1847.

Συγγράμματα.

—Γραμματικὴ τῆς Αἰολοδωρικῆς ἤτοι τῆς ὁμιλουμένης τορινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσας. Ἐν Βιέννῃ 1805. σελ. 164.

(¹) Βίος Χριστοπούλου ἐν Προλόγῳ Ἀρχαιολογίας.

—Ἀχιλλεύς, δρᾶμα ἡρωϊκὸν εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν διάλεκτον (συνεξεδόθη τῇ γραμματικῇ. σελ. 84).

—Λυρικά. Ἐν Βιέννῃ 1833, ἐν Παρισίοις 1841, καὶ 1864.

—Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία τοῦ ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου Κυρίου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, δαπάνῃ τοῦ φιλοκάλου καὶ φιλομούσου κυρίου Τριανταφύλλου Μεκέρτα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Λαοῦ 1853. 8, σελ. ρλη΄—222 (Ἑλληνικὰ ἀρχαιολογήματα. Γράμματα Ἑλλήνων. Γλῶσσα Ἑλλήνων, θρησκεία καὶ μυστήρια τῶν Ἑλλήνων (ἀτελές). Μετάφρασις τοῦ Α. τῆς Ἰλιάδος. Μετάφρασις ᾠδῶν τῆς Σαπφοῦς. Ἡροδότου ἀποσπάσματα. Στοιχείωσις τῆς σκεπτικῆς φιλοσοφίας).

—Πολιτικὰ Παράλληλα, ἐν Παρισίοις 1833.

—Λεξικὸν ἁπλοελληνικόν.

—Διατριβὴ περὶ κενοῦ.

—Περὶ ποιητικῆς.

—Στιχουργικὴ τῆς ὁμιλουμένης.

—Πολιτικὰ σοφίσματα.

—Περὶ γνησίων καὶ νόθων συγγραμμάτων Ἱπποκράτους.

—Ἐπιγράμματα.

Ὁ Χριστόπουλος ἦν καὶ καλὸς μουσικός, καὶ ἐτόνισεν οὐ μόνον διάφορα ᾄσματά του, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους.

Στέφανος Οἰκονόμος.

Ἐγεννήθη τὴν 27 Ἰανουαρίου 1786 ἐν Τσαριτζάνῃ τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἐπαιδεύθη τὰ ἐγκύκλια ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του, χειραγωγούμενος καὶ κατ' ἰδίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου ὑπὸ τοῦ πατρός του Κυριακοῦ τοῦ πρεσβυτέρου, τρίβωνος τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἔσω παιδείας, καὶ οἰκονόμου τῆς ἐν Τσαριτζάνῃ ἐκκλησίας.

Ὀργῶν πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν ὁ Στέφανος ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς, ἀσχολούμενος κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως καὶ εἰς φιλολογικὰς μελέτας. Ὅθεν συνεπόνησεν Ἀνθίμῳ Γαζῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ, καὶ μετὰ Κούμα εἰς τὴν ἀπάνθισιν τῆς ἐπτατόμου σειρᾶς τῶν μαθηματικῶν, καὶ μετέφρασε τὴν Χημείαν τοῦ Ἀδήτου. Ἔτι δ' ἐν Βιέννῃ ἐξέδωκεν ἀνωνύμως (1807 καὶ 1808) δαπάνῃ τῶν Ζωσιμάδων τοὺς ἀρχαίους Γεωγράφους. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1808 ἀπελθὼν εἰς Ἰένναν ἀνηγορεύθη τὴν 12 Δεκεμβρίου διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς, καὶ πάλιν εἰς Βιέννην κατελθὼν πολλὴν κατεβάλλετο σπουδὴν περί τε τὴν φαρμακευτικὴν καὶ τὰς ἐγχειρίσεις τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1808 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μετά τινα ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβὴν μετέβη εἰς Σμύρνην, ἔνθα ὁ

ἀδελφός του Κωνσταντῖνος προσκληθεὶς ἐδίδασκεν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Γυμνασίῳ· παρακληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἤρχισε καὶ ὁ Στέφανος διδάσκων τὴν Λατινικὴν, τὴν Χημείαν, καὶ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν, μετερχόμενος ἅμα καὶ ἐν τῇ πόλει εὐδοκίμως τὸν ἰατρόν.

Ἐν ἔτει 1814 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἱερομάρτυρος Διονυσίου μητροπολίτου Ἐφέσου προσῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετὰ μικρὰν διατριβὴν ἐπαναστρέψας εἰς Σμύρνην διέτριψεν ἐνταῦθα μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε μόλις σωθεὶς ἀπὸ τοῦ θανάτου ἦλθε μετὰ τῶν οἰκείων εἰς Κύθηρα καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Τεργέστην. Τῷ 1825 ἀναβὰς εἰς Βιέννην ἐπεδόθη συντόνως εἰς μελέτην ὅλων τῶν ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐκδοθέντων ἰατρικῶν συγγραμμάτων ὅπως γράψῃ ἐκτενῆ καὶ πλήρη νοσολογίαν.

Ἐτελεύτησεν ἐν Βιέννῃ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1831 θῦμα γενόμενος τῆς τότε μαινομένης χολέρας.

Συγγράμματα.

—Στοιχεῖα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας. (ἀνέκδοτον).

—Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ τῆς γερμανιστὶ γεγραμμένης τοῦ Βουτμάνου. Ἐν Βιέννῃ 1812.

—Ποτέρου ἀρχαιολογία ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ (ἀπωλέσθη).

—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Φρασικλέους ([1]).

Κωνσταντῖνος Νικολόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ ἐκ γονέων καταγομένων ἐξ Ἀνδριτζαίνης τῆς Ὀλυμπίας, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Σμύρνης ἔρωτι εὐρυτέρας μαθήσεως μετέβη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπορίζετο τὰ πρὸς λιτὸν βίον συντελοῦντα διὰ τῶν κατ' οἶκον παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Γνωρισθεὶς μετὰ διαφόρων σοφῶν Γάλλων καὶ πρεπόντως ἐκτιμηθείσης τῆς παιδείας καὶ φιλοπονίας αὐτοῦ διωρίσθη ὑποβιβλιοθηκάριος τοῦ Ἰνστιτούτου.

Βιβλιόφιλος ἢ μᾶλλον βιβλιομανὴς ἀναδειχθεὶς τοσοῦτον ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς προσκτήσεως παλαιῶν ἐκδόσεων, ὥστε πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν διέθετε πάντα σχεδὸν τὸν μισθόν του καὶ τὰ ἐκ τῆς κατ' οἶκον διδασκαλίας ἀπολαμβανόμενα, καὶ οὕτω κατήρτισε βιβλιοθήκην ἁμιλλωμένην πρὸς τὰς τῶν διασημοτέρων βιβλιοφίλων τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Νικολόπουλος ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἑλληνιστῶν καὶ φιλο-

([1]) Σ. Οἰκονόμου βιογραφικὸν σχεδίασμα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ Μ. Βρετοῦ 1867 καὶ 1868.

νωτέρων συγγραφέων τοῦ καιροῦ του· συνειργάσθη εἰς τὴν Παγκόσμιον Βιογραφίαν τοῦ Michaud, τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ φιλέλληνος Maxine Raybaud, τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, τὴν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Κονδοῦ ἐκδιδομένην Μέλισσαν, κλπ.

Ἐξέδωκε μετὰ μακρῶν προλεγομένων τὰ συγγράμματα τοῦ φίλου του Γρηγορίου Ζαλόκη (Κοινωνικὴν συνθήκην τοῦ Ῥουσσὼ, καὶ Διάλογον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως).

Μετέφρασεν εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους τῆς καθομιλουμένης Εἰδύλλιά τινα τοῦ Θεοκρίτου, ἐξ ὧν ἓν ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, καὶ τὴν Κριτικὴν ἱστορίαν τῆς πτωχείας, ἐκδοθεῖσαν μετ' ἐπισημειώσεων ἐν τῇ Μελίσσῃ (Β' σελ. 166—216).

Συνέγραψεν ἑλληνογαλλιστὶ Ὠδὴν εἰς τὸ Ἔαρ, τυπωθεῖσαν ἐν ἔτει 1817 ἐν Παρισίοις καὶ προσφωνηθεῖσαν τῷ φίλῳ του Ἰωάννῃ Καποδιστρίᾳ, πρὸς τούτοις Πρόσκλησιν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας ἐν Παρισίοις 1822, Ἆσμα Ἑλληνοσωτήριον, κλπ. ([1]).

Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1842 κληροδοτήσας τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του Ἀνδριτζαίνης.

Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἦν τριτότοκος ἐκ τεσσάρων υἱῶν τοῦ Μανουὴλ Ἀργυροπούλου.

Εἰδήμων τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, καὶ καλῶς τήν τε ἄλλην παίδευσιν συγκεκροτημένος ὁ Ἰάκωβος διωρίσθη ἐν ἔτει 1812 μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς διαδοχὴν τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ· ἀλλ' εἰς τὸ ἔξοχον τοῦτο ἀξίωμα ἐπὶ τρία μόνον ἔτη διετηρήθη ὁ Ἀργυρόπουλος, διότι φθονηθεὶς ὑφ' ἑτέρων ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας διαδεχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου.

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξωρίσθη τὴν 21 Ἀπριλίου πρῶτον μὲν εἰς Τσορούμ, καὶ εἶτα εἰς Ἄγκυραν μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1825· ἐκ δὲ Ἀγκύρας ἐστάλη εἰς Προῦσαν, ἔνθα διετέλεσεν ἐξόριστος μέχρι τοῦ 1829. Ἐπανελθόντι εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῷ ἐγένετο παρὰ τῆς Πύλης ἡ πρότασις νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου εἰς Πετρούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας, πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Ἀργυρόπουλος προσεποιήθη ὅτι δέχεται τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐνῷ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, προτιμῶν τὸν λιτὸν καὶ πένητα μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν

([1]) Ἐν τούτοις καὶ ἔν τισιν ἄλλοις φυλλαδίοις πλαστωνύμως ὑπογράφεται Ἀγαθόφρων ὁ Λακεδαιμόνιος.

βίον ἢ τὰ πλούτη καὶ τὰς τιμὰς ἐν μέσῳ τῶν ἀλλοφύλων, δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς Αἴγιναν, κἀκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1850.

Ὁ Ἀργυρόπουλος μετέφρασε τουρκιστὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Καπρέρα ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἡ μετάφρασις ἐξεδόθη τῷ 1792 ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τίτλον Ταρίχη Ῥουσή, διὰ δὲ τὴν γλαφυρότητα καὶ μέχρι σήμερον θεωρεῖται ἐν τῶν μᾶλλον περισπουδάστων βιβλίων τῶν Τούρκων.

Ἐκτὸς τούτου ἔγραψεν Ἀπομνημονεύματα, καὶ μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ τινὰ ἐκ τῶν τοῦ Montesquieu. Τῶν τελευταίων δὲ ἀνεκδότων τὰ μὲν σώζονται παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ, τὰ δ' ἐγένοντο πυρὸς παρανάλωμα (1).

Γεώργιος Γεννάδιος.

Ἐγεννήθη τῷ 1786 ἐν Σηλυβρίᾳ τῆς Θρᾴκης, ὅπου ὁ πατήρ του ἱερεὺς Ἀναστάσιος ἐφημέρευεν. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της παραλαβοῦσα τὰ τέκνα, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος τριέτης τὴν ἡλικίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα της Δολιανά, χωρίον τοῦ Ζαγορίου. Διδαχθεὶς ὁ Γεώργιος αὐτόθι τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα μετέβη ὕστερον εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων.

Κατὰ τὸ 1792 ἐστάλη πρὸς τὸν ἐν Δακίᾳ θεῖόν του, ἡγούμενον ἑνὸς τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ μοναστηρίων, καὶ τυχὼν διδασκάλου Λάμπρου τοῦ πάνυ, τοσοῦτον ἐκθύμως καὶ ἐπιμόνως ἐδόθη εἰς τὴν σπουδήν, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἤρχισε νὰ παραδίδῃ τὰ ἑλληνικὰ εἰς τοὺς δεομένους. Τῷ 1809 ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν ὡς παιδαγωγὸς υἱῶν πλουσίας οἰκογενείας. Ἐνταῦθα ἤρξατο νὰ σπουδάζῃ τὴν ἰατρικήν, πλὴν μετὰ ἑνὸς ἔτους φοίτησιν, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων. Ἐπανελθὼν εἰς Βουκουρέστιον ἤρξατο διδάσκειν, καὶ ἔκτοτε πλέον ὁριστικῶς ἀπεδύσατο εἰς τὸ εὐγενὲς στάδιον τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπλάσεως τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ὃ διήνυσεν ἐπὶ πεντήκοντα σχεδὸν ἔτη, δολιχοδρόμος ἀκάματος. Τῷ 1815 Νεόφυτος ὁ Δούκας ἀναδεχθεὶς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σχολαρχίαν παρέλαβε τὸν Γεννάδιον ὡς συνδιδάσκαλον.

Ἐν ἔτει 1817 προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Ὀδησσῷ ἑλληνικῆς κοινότητος ὡς διδάσκαλος τῆς αὐτόθι σχολῆς, ἀπῆλθεν ἐκεῖ μετὰ συνδιδασκάλου καὶ φίλου του Ἰωάννου Μακρῆ. Μετὰ τριετῆ γόνιμον διδασκαλίαν μετεκλήθη ἐξ Ὀδησσοῦ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου εἰς Βουκουρέστιον (1820), καὶ εὐδοκίμως ἐδίδαξε μετὰ τοῦ Βαρδαλάχου, Κλονάρη, καὶ ἄλλων.

(1) Σταματιάδου, Βιογραφίαι τῶν Μεγάλων διερμηνέων, σελ. 104.

Ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἡ τύχη τὸν περιέφερεν ἡ καρδία του ἐστρέφετο πάντοτε πρὸς τὴν γῆν, ἐν ᾗ εἶδε τὸ πρῶτον τὸν ἥλιον, καὶ μετὰ τοῦ Νεοφύτου Δούκα ἐκίνει πάντα λίθον πρὸς ἵδρυσιν Γυμνασίου ἐν Ἠπείρῳ. Ἀλλ' ἄλλαι μέριμναι ἀπέτρεψαν τοὺς φιλοπάτριδας ἐκείνους Ἠπειρώτας τοῦ σκοποῦ των. Τὸ φίλτατον ὄναρ τοῦ ὅλου βίου, τὴν θελκτικὴν ὀπτασίαν ἣν τῷ παρίστα τὸ πρίσμα τῆς ὑπὸ πυρετώδους πατριωτισμοῦ ἐξημμένης φαντασίας του, τὴν εἶδεν ἄφνης ὁ Γεννάδιος μορφὴν λαμβάνουσαν καὶ σωματοποιουμένην, καὶ τὸ τέρμα, ὃ μετ' ἐλαχίστης ἐλπίδος ἐπεδίωκε δι' ὁδῶν σκολιῶν καὶ μεμακρυσμένων, τὸ εἶδεν ἐγγύτατα κείμενον, καὶ ἔμεινε τότε εἰς τὸν τόπον, ὅστις ἦν τότε κέντρον μυστηριώδους δραστηριότητος, καὶ εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσε πάσας του τὰς δυνάμεις.

Ἐν Δακίᾳ ὁ Γεννάδιος διὰ πυρετώδους διδασκαλίας, ἣν διεφλόγιζε πατριωτισμὸς ἁγνότατος, ἀνεπτέρωσε τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα, καὶ ἄοκνος λειτουργὸς τοῦ ἀπορρήτου σκοποῦ παρεσκεύαζε τὸ ἀναγκαιότατον τῶν ἐφοδίων πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, παρεσκεύαζε τὰς καρδίας.

« Τὸν ἐνθυμοῦμαι, γράφει μαθητής του, ὅταν ἐν τῷ δημοσίῳ σχολείῳ τοῦ Βουκουρεστίου, ἐν πλήθοντι ἀκροατηρίῳ ἐν ᾧ παρεκάθηντο καὶ οἱ τοῦ ἡγεμόνος υἱοί, διδάσκων τὸν Ἰσοκράτην πανηγυρίζοντα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν τὴν λαμπρότητα καὶ εὔκλειαν, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ὅλον ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων εἰκόνων ἐκβακχευόμενον, καὶ διατάξας νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα, ἤρξατο ἐν λέξεσι διαπύροις ἐκθέτων οἵα ἦν ἡ Ἑλλάς, διδάσκαλος καὶ κορωνὶς τῶν ἐθνῶν, ὅταν ἔλαμπεν ἐπ' αὐτῆς ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, καὶ πῶς κατέστη τῶν λαῶν χλεύη καὶ ἐξουθένημα, ἀφ' ὅτου ὑπέκυψεν εἰς δουλείας ζυγόν· καὶ τοσοῦτον συνεκινήθη περιγράφων τὴν ἔνδοξον ἐλπίδα, ἥτις ἦν τότε ἔγκλημα, ὥστε τὴν φωνήν του διέκοψαν δάκρυα, τῶν δὲ νέων ἀκροατῶν του κορυφωθεὶς ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐξεῤῥάγη εἰς κεραυνώδεις χειροκροτήσεις. »

Ὅταν ἦλθεν ἡ πεπρωμένη ἡμέρα καὶ ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἀναστάσεως, τῶν ἐν Δακίᾳ σχολείων ἡ νεολαία εἰς τὰ ὅπλα ὁρμήσασα ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Γεννάδιον, ὅστις ἀφοῦ τῇ ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐλευθερίας, ὤφειλεν ἤδη νὰ τὴν ὁδηγήσῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης θέλων νὰ προφυλάξῃ ζωὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον, ἔπεμψε τὸν Γεννάδιον εἰς Τρανσυλβανίαν πρὸς στρατολογίαν καὶ πρὸς συλλογὴν ἐφοδίων καὶ συνδρομῶν. Περὶ ταύτην δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ὄντος ἔτι αὐτοῦ, ἐπῆλθε τοῦ ἐν Δακίᾳ τραγικοῦ δράματος

ἡ καταστροφή· τότε μετ' ἄλλων πολλῶν προσέφυγεν εἰς Ῥωσσίαν ὁ Γεννάδιος, καὶ μικρὸν ἐκεῖ παραμείνας μετέβη εἰς Γερμανίαν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ σπουδάσῃ Θεολογίαν.

Ἀλλ' ἡ κραυγὴ τῆς ἐν πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ ἀπολλυμένης πατρίδος, καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων καὶ ἡ φήμη τῶν νικῶν ἀπέσπων τῆς ἡσύχου μελέτης του· ὅθεν ἐκ Γερμανίας κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, ἢ συναποθάνῃ μετ' αὐτῶν ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀνακαλέσῃ τὰς Μούσας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑστίαν των, καὶ νὰ ἱδρύσῃ σχολεῖον μεταξὺ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Λυκείου, ἀλλ' ἀκούων τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἀντηχοῦσαν πέριξ ἀπὸ κρότον ὅπλων τυραννοφόνων, δὲν ἀνέσχετο νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ταῖς εἰρηνικαῖς Μούσαις ὑπηρετῶν, ἀλλὰ τοῦ Ἄρεως γενόμενος ὀπαδὸς παρηκολούθησε τὸν Φαβιέρον εἰς τὸ ἀτυχὲς ἐπιχείρημα τῆς Καρύστου.

Κατὰ τὸ 1826 εὑρισκόμενος εἰς Ναύπλιον εἶδεν ἐκεῖ συσσωρευμένους καὶ πειναλέους καὶ δυστυχεῖς τοὺς ἀπὸ τῆς δαφνοστεφοῦς φλογὸς τοῦ Μεσολογγίου περισωθέντας, οἵτινες ἐζήτουν παρὰ τῆς κυβερνήσεως ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφῶσι, καὶ πυρίτιν διὰ νὰ πολεμήσωσιν. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἦν ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ, καὶ δεινὴ τῶν πραγμάτων ἡ θέσις. Γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις ἐπέκειτο, ἂν δὲν ἐξεπέμπετο στρατὸς ἀναχαιτίσων τοὺς πολεμίους, καὶ ἐμψυχώσων τοὺς προμάχους τῆς ἐλευθερίας. Κατηφὴς καὶ περίτρομος συνέρρευσεν ὁ λαὸς τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως, καὶ συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ οἱ πειναλέοι στρατιῶται, ἀπειλητικοὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα, καὶ οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ. Τότε ὁ Γεννάδιος προκύψας τοῦ ὄχλου, ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ῥίζαν τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας ὑψουμένης πλατάνου, καὶ ἐκεῖθεν φλογερὸν τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸ πλῆθος πλανῶν, μετὰ φωνῆς στεντορίου, καὶ μετ' εὐγλωττίας παντοδυνάμου, ἀνέκραξεν. «Ἡ πατρὶς καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια σύντονος· πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἵτινες ἔφαγον πυρίτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας, καὶ ἤδη ἀργοὶ καὶ λιμώττοντες μᾶς περιστοιχίζουσι νὰ σπεύσωσιν ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι, καὶ πόροι ἐλλείπουσιν. Ἀλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν ἤμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἄνδρες ἐλεύθεροι, πόρους εὑρίσκομεν. Ἂς δώσῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται. Ἰδοὺ ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. Ἂς μὲ μιμηθῇ ὅστις θέλει!»

Καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ πλήθους, ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ ἰσχνὸν διδασκαλικόν του βαλάντιον. Ὁ κρότος τῶν πρώτων τούτων εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καταπεσόντων ὀλίγων χρυσῶν, τοῦ μόνου προϊόντος τῶν ἐπιπόνων οἰκονομιῶν του, τοῦ μόνου ἐφοδίου τοῦ ἐναγωνίου του βίου, βεβαίως ὡς μελῳδία εὐπρόσδεκτος ἀντήχησεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ κατελογίσθη βεβαίως ἡ προσφορὰ αὕτη παρὰ τῆς χήρας τὸν ὀβολὸν, ἐν τοῖς ἀϊδίοις δέλτοις, ἐν αἷς ἐγγράφεται πᾶσα εὐγενὴς πρᾶξις εἰς μυριοπλάσιον ἀνταπόδοσιν. « Ἀλλ' ὄχι! ἐπανέλαβε μετ' ὀλίγον » ἡ συνεισφορὰ αὕτη εἶναι οὐτιδανή! Ὀβολὸν ἄλλον δὲν ἔχω νὰ » δώσω, ἀλλ' ἔχω ἐμαυτόν, καὶ ἰδοὺ τὸν πωλῶ! Τίς θέλει διδά» σκαλον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδία του; Ἂς καταβάλλῃ τὸ » τίμημα! » Αἱ γενναῖαι αὗται λέξεις ἐξῆψαν ἀκάθεκτον ἐνθουσιασμόν, καὶ πάντες μετὰ δακρύων ἔσπευδον προσφέροντες οἱ μὲν χρήματα, οἱ δὲ, οὐδ' αὐτῶν ἐξαιρουμένων τῶν ὑπὸ πενίας καὶ πείνης κατατρυχομένων στρατιωτῶν, ὅ,τι ἕκαστος ἢ ὅπλον ἢ κόσμημα εἶχε τίμιον· ὥστε ἐν μικρῷ χρόνῳ συνελέγη ποσότης ἐπαρκὴς πρὸς θεραπείαν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθωσι καὶ τῇ ἐπαύριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου προσερχόμεναι καὶ αἱ κυρίαι νὰ προσφέρωσι τὸ κατὰ προαίρεσιν καὶ αὗται.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου ὁ Γεννάδιος περιέμενεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀλλ' ἡ λειτουργία ἀπέλυσε, καὶ αἱ κυρίαι, ἴσως πτοηθεῖσαι τὴν συῤῥοὴν τῶν ξένων στρατιωτῶν, δὲν ἐφάνησαν, ἢ ὀλίγαι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὴν κλῆσιν. Τότε τὸ αἷμά του αἰσθανθεὶς ὑπὸ γενναίας ἀγανακτήσεως ἀναβράζον, καὶ ἀποβλέψας πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, « Δυστυχῆ παιδία, ἀνέκραξε μὲ φωνὴν κλονίσασαν τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας, δυστυχῆ παιδία, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Ἠξεύρουσιν ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς σφάζει καὶ ἀνδραποδίζει, ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦσι, φειδωλευόμεναι ὀλίγου χρυσίου. Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω ». Καὶ τὰ παιδία, μὴ τολμήσαντα νὰ παρακούσωσι τὴν ἐπιτακτικὴν ἐκείνην φωνήν, ἐγονάτισαν ὅλα. Ἀποκαλύψας δ' ἐκεῖνος τὴν κεφαλήν του, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑψώσας πρὸς οὐρανόν. « Ὕψιστε Θεέ, ἀνεφώνησε. Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθώων καὶ τῶν μὴ ἐχόντων καταφυγήν, μὴ ἐγκαταλείψῃς καὶ Σὺ τὰ παιδία ταῦτα, τὰ προσπίπτοντά Σοι. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τῆς

παρήτησαν, ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτά, καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἧς πάντες ἐξανέστησαν, ἣν παροργῶσιν, ἣν προδίδουσιν αὐτά της τὰ τέκνα. Δός, παρὰ τὰς βουλὰς τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιλάμψῃ ἐπ' αὐτῆς πάσης ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, καὶ νὰ τελειωθῇ ἡ Σὴ δύναμις, τὰ δὲ παιδία ταῦτα, πολῖται ἐλεύθεροι, νὰ τὴν ὑπηρετήσωσι ποτὲ ἐν πίστει καὶ εἰλικρινείᾳ, πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ πρὸς δόξαν σου αἰωνίαν! Ἤ, ἂν ὁ πάνσοφος Σὺ γινώσκῃς ὅτι πέπρωται, εἰς ἀγενῆ τραφέντα αἰσθήματα, εἰς ἰδιοτέλειαν αὐξηθέντα καὶ φιλαρχίαν, νὰ γίνωσι ποτὲ δεινῶν τῇ πατρίδι παραίτια, παράδος τα μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα, καὶ παράδος καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλικὴν ἡμέραν καὶ ταπείνωσιν! »

Καὶ τοιαῦτα εὐξάμενος, ἐῤῥίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφεὶς τὸν λαὸν καταπεπληγμένον καὶ διακρυῤῥοοῦντα, καὶ αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ῥαγδαιότεραι ἢ τὴν χθές, καὶ αἱ κυρίαι ἔπεμπον μετὰ πάσης προθυμίας οὐ μόνον χρημάτων ποσότητας, ἀλλὰ καὶ αὐτούς των τοὺς νυμφικοὺς δακτυλίους, καὶ αὐτοὺς τοὺς κόσμους τῶν κεφαλῶν των.

Τοιαύτη ἡ τοῦ εὐγενοῦς τούτου πατριώτου ἐπιῤῥοὴ εἰς τὸ ἐξάπτειν καὶ ἀναπτύσσειν τὸ αἴσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ εἰς ἔργα ἀφοσιώσεως, ὥστε δι' αὐτῆς οὐ μόνον τὴν τότε ἕδραν τῆς κυβερνήσεως ἔσωσε, καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτὴν ἀμηχανοῦσαν τότε ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ πατὴρ τῆς ὅλης πατρίδος ἀνεδείχθη ὁ Γεννάδιος, διότι διὰ τῶν αὐτῶν πόρων ἐξωπλίσθη καὶ ἐξεπέμφθη ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην στρατὸς ἐπανορθώσας τὸν σχεδὸν ἤδη ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, καὶ ἐπαναγαγὼν τὴν νίκην ὑπὸ τὰς τεταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαίας. Ὅπως ἡ πλήρης ἡ ἐκστρατεία ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ ἀνάγκη μορφώσεως ἱππικοῦ τάγματος, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου δημοτικοῦ θριάμβου τοῦ Γενναδίου.

Ὑπὸ κηρύκων συγκληθεὶς συνῆλθεν αὖθις ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν πλάτανον τοῦ Ναυπλίου, ἀνυπόμονος ν' ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητόν του ῥήτορα γενναῖόν τι καὶ ὠφέλιμον συμβουλεύοντα, οὗτος δέ, ἀφοῦ ἐξέθηκε τῶν κοινῶν πραγμάτων τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὴν ἀνάγκην μορφώσεως ἱππικοῦ, — « Ἀλλὰ ποῦ, εἶπε, θέλομεν εὕρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς καὶ προὔχοντας καὶ ὁπλαρχηγούς, τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους, καὶ κομπάζοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν τοῖς ὁδοῖς· ὅστις ἔχει ἵππον διὰ τρυφὴν καὶ ἐπίδειξιν, καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς πατρίδος του τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγηται αὐτῆς

προὔχων, ἢ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἱππικόν· τοὺς λαμβάνομεν »;—« Τοὺς λαμβάνομεν!» ἀνέκραξε μιᾷ φωνῇ ὁ λαός.—» Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσωσι, τοὺς λαμβάνομεν διὰ βίας »;—« Τοὺς λαμβάνομεν διὰ βίας », ἀπεκρίθησαν χιλιάδες στομάτων. « Ἄγετε λοιπόν », διέταξεν ὁ κινῶν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὡς ἡ λαῖλαψ κινεῖ τὰ κύματα. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δεινὴ ἐντολή, τριακόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον κομισθῇ εἰς τὴν πλατεῖαν διὰ συνεισφορᾶς ἑκουσίου. Τότε καλέσας ἐκ τοῦ πλήθους ὀνομαστὶ τὸν Χατζη-Μιχάλην—« Σύ, τῷ εἶπεν ὁ Γεννάδιος, εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἱππικόν· λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνισον αὐτούς, καὶ ἀναχώρησον ὅσον τάχος ».

Οὕτως ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῶν ἐσχάτων κινδύνων, αἵτινες ἀναδεικνύουσι τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετήν, ὁ Γεννάδιος, Δημοσθένης τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀναδειχθείς, διὰ τῆς ἀτρομήτου παῤῥησίας, ἣν τῷ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, καὶ διὰ τῆς λάβρου του εὐγλωττίας, ἥτις ἐξεχεῖτο ἐκ καθαρᾶς πηγῆς, τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἐναρέτου καρδίας του, κατέστη δύναμις, ἥτις στρατηγοὺς ἐνεκαθίστα, τὸν λαὸν δι' ἑνὸς λόγου ἦγε καὶ ἔφερε, τῷ στρατῷ ἐπεβάλλετο, ἀντετάσσετο κατὰ μέτωπον τοῖς ὁπλαρχηγοῖς καὶ τοῖς προὔχουσι, καὶ ὑψοῦτο ὑπὲρ αὐτὴν τὴν τότε ἀνίσχυρον καὶ κλονιζομένην κυβέρνησιν.

Μόλις περατώσας τὸ ἔργον τῆς κοινῆς σωτηρίας ὁ μέγας πατριώτης, ἀπεσπάσθη τῶν δαψιλευομένων αὐτῷ ἐνδείξεων δημοσίου εὐγνωμοσύνης, καὶ ὑπεκφυγὼν τὸ κῦμα τὸ βιαίως φέρον αὐτὸν πρὸς τὰ ἄνω, ὁ ἐνάρετος διδάσκαλος ἀπῆλθεν εἰς Σύρον, Τῆνον, καὶ Αἴγιναν, ὅπου ἐξηκολούθησε μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τῶν πραγμάτων, ἀφιερούμενος εἰς τῆς νεολαίας τὴν μόρφωσιν. Ἐνταῦθα εὗρεν αὐτόν, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Κυβερνήτης, καὶ μετά τινας ἐμπιστοσύνης ἀποστολάς, τῷ ἀνέθηκε τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Ὀρφανοτροφείου, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν τοῦ Κεντρικοῦ σχολείου, τοῦ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀνωτάτου τῆς Ἑλλάδος ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος.

Ὁ Γεννάδιος ἐξηκολούθησε διευθύνων καὶ προάγων τὸ Κεντρικὸν σχολεῖον, καὶ ἀφοῦ, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος μετατεθὲν αὐτὸ εἰς Ἀθήνας μετωνομάσθη Γυμνάσιον· καὶ ἦν τῆς μαθητιώσης νεολαίας οὐ μόνον διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ σύμβουλος καὶ πατήρ, καὶ ἐκτὸς τῶν δώρων τῆς παιδείας μετέδιδεν

αὐτῇ καὶ τῶν ἀνεκτιμήτων νουθεσιῶν του, τοῖς δὲ πενεστέροις πολλάκις καὶ ὑλικωτέρων βοηθημάτων ἐκ τοῦ ἰδίου στερήματος.

Καταρτισθέντος τοῦ πανεπιστημείου, κατετάχθη ἐν αὐτῷ, ὡς ἦν ἑπόμενον, εἷς τῶν πρώτων, καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀνέλαμψαν αὖθις πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ, ἥ τε μετριοφροσύνη, καὶ ἡ βαθεῖα φρόνησις, καὶ ὁ ἁγνός του πατριωτισμός. « Ἂν, εἶπεν, εἰσπηδήσωμεν ὅλοι εἰς τὸ πανεπιστήμιον, τίς θέλει μείνει εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα, ὧν ὁ καταρτισμὸς εἶνε οὐχ ἧττον σπουδαῖος; Οὐαὶ τῇ οἰκοδομῇ ἥτις στερεῶς μὲν στεγάζεται, σαθρῶς δὲ θεμελιοῦται »! Καὶ ἀπεκλείσθη ἐθελοντὴς τοῦ ἐντιμοτέρου βαθμοῦ, πολὺ ἀνωτέραν τιμὴν διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως κομισάμενος ταύτης· ἐξ ἐναντίας δὲ μετὰ πάσης προθυμίας ἐδέξατο τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ διδάξῃ ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ σχολῇ, ἧς αὐτὸς σχεδὸν προὐκάλεσε καὶ τὴν σύστασιν, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ διευθυντοῦ διεκόσμει και διετήρει διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν νέων παντοδυνάμου ἐπιῤῥοῆς του τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ συμπατριώτου του καθίδρυμα.

Ἐν ἔτει 1852 οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμογενεῖς προσεκάλεσαν τὸν Γεννάδιον, μισθὸν χιλιόδραχμον ὑποσχόμενοι, καὶ πρόθυμοι νʼ αὐξήσωσιν αὐτὸν κατὰ τὸ ἥμισυ μηνιαίως, ἂν ἐπέτεινε τὴν ἀξίωσιν· πλὴν ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος ἀπεκρίθη ὅτι « πτωχὸς μὲν εἶνε, καὶ μεθʼ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἀγῶνας οὐδʼ ἄρτον ἔχει νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὰ τέκνα του, ἀλλʼ ὅτι ὁ πόθος ὅλου τοῦ βίου του ἦν νὰ καταθέσῃ τὰ ὀστᾶ του εἰς γῆν ἐλευθέραν (1) ».

Τοιοῦτος γενόμενος ὁ πυρετώδης ἐκεῖνος πατριώτης καὶ ἀείμνηστος διδάσκαλος ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1854 ἔτους, προσβληθεὶς ὑπὸ τότε τὰς Ἀθήνας μαστισάσης χολέρας.

Συγγράμματα.

—Στοιχειώδης πραγματεία περὶ τῶν χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Φραγκίσκου Σοαβίου, μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν παρὰ τοῦ Γ. Γενναδίου· Ἐν Μόσχᾳ 1819, καὶ ἐν Ἀθήναις 1853.

—Πρώτη τροφὴ τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρωπίνου νοὸς, συγγραφεῖσα Γερμανιστὶ παρὰ Καρόλου Τραΰγότου Θεΐμη, καὶ μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Γενναδίου. Ἐν Μόσχᾳ 1819. (ἀνετυπώθη πολλάκις ἐν Ἀθήναις).

—Λόγοι εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν ἐν Ὀδησσῷ, καὶ Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικῶν σχολείων.

(1) Λόγος εἰς Γεννάδιον καὶ Βενθύλον ὑπὸ Ἀλ. Ῥαγκαβῆ, Πανδώρα τόμ. ΣΤ'. μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Γενναδίου.

—Γραμματικὴ Ἑλληνική· (ἐτυπώθη πλειστάκις καὶ στερεοτύπως μέχρι τοῦ δε ἀνατυποῦται ἐν τοῖς καταστήμασιν Ἀνδρέου Κορομηλᾶ).

—Σύνοψις Ἱερᾶς Ἱστορίας (ἐξεδόθη πολλάκις ἐν τῷ αὐτῷ τυπογραφείῳ).

—Ἑλληνικὴ γραμματολογία (ἐκ τοῦ γερμανικοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1849.

—Σύνοψις Γενικῆς Ἱστορίας, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις 1850.

—Κατήχησις Δαρβάρεως. Ἐν Ἀθήναις 1851 στερεοτύπως, καὶ πολλάκις προηγουμένως ἐν τῷ τυπογραφείῳ Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.

—Ἑλληνικὰ τὰ ἐξαιρετώτερα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ Φ. Κιανήρου. Ἐν Ἀθήναις 1850.

Ἀναστάσιος Χριστόπουλος (¹).

Ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Ἀνδριτζαίνῃ τῆς Ὀλυμπίας ἀπὸ τὸν εὐπατρίδην Χρίστον Ἀναστασίου Χριστόπουλον, καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ τὰ πρῶτα γράμματα μετέβη πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ἄργους, διευθυνόμενον τότε ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἀρσενίου. Ἔρωτι εὐρυτέρας μαθήσεως ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπί τινα χρόνον ἀκροασθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ξηροκρήνης μετέβη εἰς Πίζαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου κατ' ἰδίαν εὐδοκίμως ἐδίδαξε μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ φιλόπατρις Ἀναστάσιος καταταχθεὶς εἰς τὸν ἱερὸν λόχον ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐν Δραγατσανίῳ μάχην, καὶ ὕστερον λυτρωθεὶς ἦλθεν εἰς Ἰάσιον, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν μέχρι τοῦ ἔτους 1828, ὅτε καταβὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδεξιώθη εὐμενῶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διορισθεὶς πρόεδρος τοῦ πρωτοκλήτου δικαστηρίου Ἄνδρου καὶ Κέας, ὕστερον δὲ Αἰγίνης, Σαλαμῖνος καὶ Σπετσῶν.

Ἐλθόντος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ ταχτοποιηθέντων τῶν δικαστηρίων ὁ Χριστόπουλος διωρίσθη πρωτοδίκης, ὕστερον δὲ πρόεδρος Πρωτοδικῶν, καὶ ἐπὶ τέλους Ἐφέτης ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τὴν 22 Μαρτίου 1854.

Συνέγραψε γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ διαφόρους γραμματικὰς σημειώσεις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους.

(¹) Ὁ Ἀναστάσιος ἦτο μεγαλείτερος ἀδελφὸς πέντε ἑτέρων ζώντων πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, Τζανέτου στρατηγοῦ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, Παναγιώτου δικηγόρου καὶ βουλευτοῦ Ὀλυμπίας ἀποθανόντος ἐν Καλάμαις κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1862, Ζαρίφη ὁπλαρχηγοῦ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀποθανόντος ἐν Ἀνδριτζαίνῃ τὸ 1844 ἕνα μῆνα πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀναστασίου, Γεωργίου δημαρχεύοντος νῦν ἐν τῷ δήμῳ αὐτοῦ, καὶ Χαραλάμπους βουλευτοῦ καὶ πολλάκις ὑπουργεύσαντος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ νῦν.

Μάρκος Δραγούμης.

Ἐγεννήθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1770 ἐν Βολεζικῷ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἀπέθανε τὸν αὐτὸν μῆνα τοῦ 1854 ἐν Ἀθήναις. Δωδεκαέτης ἀπορφανισθεὶς πατρὸς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα σπουδάσῃ, ἐπιμελὴς δὲ ὢν εἰς ἄκρον ἅμα δὲ καὶ εὐφυὴς ἠκροάσθη πάντων τῶν τότε διδασκομένων μαθημάτων, οἷον τῆς ἑλληνικῆς, ῥητορικῆς, μαθηματικῶν, φιλοσοφίας κλπ. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις συνήθειαν, καθ' ἣν ἡ διδασκαλία ἐθεωρεῖτο οὐχὶ πόρος ζωῆς, ἀλλὰ καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα, ἐδίδαξε καὶ ὁ Μάρκος ἐν τῷ σχολείῳ ἰδίως τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος ὅπου κατῴκουν οἱ ἐπισημότεροι τῶν ὁμογενῶν, ἀσχολούμενος δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν θεολογίαν ἐξεπόνησεν οὐκ ὀλίγα, ἐξ ὧν τρία μόνον συγγράμματα αὐτοῦ περιεσώθησαν, τῶν ἄλλων δημευθέντων μετὰ τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας ἐν ἔτει 1821.

Ἐν ἔτει 1822 ἐλθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ἀντεπροσώπευσεν ἐπαξίως εἰς τὰς τότε συνελεύσεις τοὺς συμπατριώτας του Μακεδόνας, διορισθεὶς ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων εἰς διαφόρους δικαστικὰς θέσεις. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου μέχρι τοῦ θανάτου του ἀπεποιήθη ν' ἀφθῇ τῶν δημοσίων.

Συγγράμματα.

—Ἐπιτομὴ τῆς Δογματικῆς Θεολογίας.

—Συναγωγὴ λέξεων καὶ φράσεων ἐκ τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων.

—Ἑρμηνεία διαφόρων λέξεων καὶ μάλιστα συνωνύμων (¹).

Νεόφυτος Βάμβας.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ κατὰ τὸ 1770, καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ πατρίδι τὰ ἐγκύκλια, καὶ τὴν ἀγγελικὴν ἀσπασάμενος πολιτείαν μετέβη πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Πάτμου, ὅθεν μετ' οὐ πολὺ ἐπανελθὼν εἰς τὴν γεννήτειραν νῆσον ἠκροάσατο Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, καὶ Δωροθέου Πρωΐου. Τῷ 1803 προσκληθέντος εἰς Βυζάντιον τοῦ Δωροθέου εἰς σχολαρχίαν τῆς ἐν Ξηροκρήνῃ σχολῆς, παρηκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Βάμβας, ὅστις διδάσκων κατ' οἶκον τοὺς δεομένους, καὶ συνεργαζόμενος εἰς τὴν Κιβωτὸν, ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, καὶ ἀπεφάσισεν ἵνα μεταβῇ εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐντελῆ κατάρτισιν. Ἐλθὼν εἰς Παρισίους (1807) καὶ προσοικειωθεὶς τῷ διασήμῳ συμπολίτῃ αὐτ-

(¹) Σώζεται παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κ. Νικολ. Δραγούμη.

τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, κατὰ συμβουλὴν τούτου ἐξελέξατο τὰ μαθήματα περὶ ἃ ἔμελλε ν' ἀσχοληθῇ· ὅθεν ἐδιδάχθη τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀκροαζόμενος ἰδίως τὸν διάσημον χημικὸν Θενάρδον, καὶ τελειοποιῶν ὅσας εἶχεν ἐξ Ἑλλάδος μαθηματικὰς γνώσεις παρῆν τακτικῶς καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν διδασκάλων τῆς φιλοσοφίας.

Ἐγερθέντος τότε τοῦ περὶ γλώσσης ζητήματος ὁ Βάμβας ἀσπασθεὶς τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ συμπολίτου του πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς συζητῶν τοῖς ἀντιδοξοῦσιν ἔγραψεν. Ἐνταῦθα δ' ἐξέδωκε καὶ τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ (1813) εὐμενῶς ὑπὸ πάντων προσδεχθεῖσαν διὰ τὸ εὔληπτον τοῦ ὕφους, καὶ τὸ περιληπτικὸν καὶ εὐμέθοδον τῆς συντάξεως.

Ἱδρυθείσης τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς, οἱ κάτοικοι ἀποταθέντες πρὸς τὸν Κοραῆν ἐζήτησαν κατάλληλον διευθυντὴν αὐτῆς. Κατὰ δὲ θερμὴν τοῦ Κοραῆ σύστασιν ἐλθὼν εἰς Χίον ὁ Βάμβας (1815) ἀνενδότως εἰργάσθη πρὸς τακτοποίησιν τῆς Σχολῆς, ἧς ἐπὶ ἑξαετίαν προέστη.

Κατὰ πρῶτον διῄρεσεν αὐτὴν εἰς πέντε τάξεις, ὑποδιαιρέσας τὰς πολυαριθμοτέρας εἰς τμήματα· καὶ τὴν μὲν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἀνέθηκεν εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Βαρδαλάχον, συνεργοὺς παραλαβόντα τὸν Ἀπόστολον Ψωμᾶν, καὶ ἑτέρους πολλοὺς καὶ καλοὺς διδασκάλους· τὴν δὲ διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν ἀφῆκε καὶ εἰς τὸν πρότερον διδάσκοντα Ἰωάννην Τσελεπῆν, ξένας δὲ γλώσσας, ὡς ἀναγκαίας, ἐνέκρινεν εἰς τὸν κανονισμὸν τὴν γαλλικὴν καὶ τουρκικήν, καὶ τῆς μὲν πρώτης διδάσκαλον διώρισε τὸν Γάλλον Ἰούλιον Δαβίδ, τῆς δὲ δευτέρας ἕτερον· συστήσας δὲ καὶ ἕδραν τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης ἀνέθηκε τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς εἰς τὸν Ἰταλὸν Ἀντώνιον Σκάσην. Φιλοσοφίαν δὲ καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἀνεδέξατο καὶ μετὰ κλέους ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ σχολαρχῶν Βάμβας, πάσας τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἀληθείας διὰ πραγμάτων ἐπιβεβαιῶν, ὡς ἔχων πρόχειρα πάντα τὰ πρὸς τοῦτο ἐργαλεῖα.

Ὁ Βάμβας μεμυημένος τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, παρέλαβε τοὺς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χίου φοιτῶντας Ὑδραίους, καὶ μετ' αὐτῶν μεταβὰς εἰς τὴν νῆσον διὰ πυρετώδους εὐγλωττίας διήγειρε τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τῶν νησιωτῶν, ἐξορμῶν εἰς ἐπανάστασιν. Καταπλεύσαντος εἰς Ὕδραν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὁ Βάμβας παρηκολούθησεν αὐτῷ ὡς γραμματεὺς εἰς Πελοπόννησον, πολλῶν καὶ καλῶν γενόμεμενος πρόξενος τῇ πατρίδι, αὐτοσχεδίως ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀγορεύων, προσκαλῶν ἐπὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ προτρέπων

τοὺς πάντας εἰς αὐταπάρνησιν καὶ ὁμόνοιαν. Εἶτα δυσαρεστηθεὶς ἕνεκα τῶν τότε ἐμφυλίων διενέξεων, ἀπῆλθεν εἰς Ἑπτάνησον, καὶ ἐδίδαξεν ἐν Κεφαλληνίᾳ τὰ ἑλληνικὰ μέχρι τοῦ 1828. Ὕστερον προσκληθεὶς εἰς Κέρκυραν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ· συστηθέντος δὲ τοῦ ἱεροσπουδαστηρίου ἡ Ἀγγλικὴ προστασία διώρισεν αὐτὸν Ἔφορον, καὶ ἐκτιμῶσα τὴν παιδείαν του ἐτίμησε διὰ τοῦ ἀργυροῦ παρασήμου τῶν ἁγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου.

Κατὰ τὸ 1834 ἐγκαταλιπὼν τὴν Ἑπτάνησον ἦλθεν εἰς Σύρον, καὶ διορισθεὶς διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖσε ἑλληνικοῦ σχολείου, ὠργάνισεν αὐτὸ κατὰ τὰς βάσεις τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς, καὶ ἐπὶ τριετίαν ἐδίδαξε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν, πολλοὺς καὶ ἀξίους ἀναδείξας μαθητάς.

Ἐν ἔτει 1837 διορισθεὶς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου μέχρι θανάτου ἐτήρησε τὴν ἕδραν (1).

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 9 Ἰανουαρίου 1855.

Συγγράμματα.

—Ῥητορικὴ ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων τεχνογράφων παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐρανισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα. Ἐν Παρισίοις 1813. (Μετετυπώθη ἐπηυξημένη ἐν Ἀθήναις 1841, 1856).

—Στοιχεῖα τῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς. Ἐνετίῃσι 1818. (Ἀνετυπώθη μεταρρυθμισμένη ἐν Ἀθήναις 1845).

—Τεχνολογικόν, Ἐν Χίῳ 1820. (ἀνετυπώθη ἐν Βενετίᾳ 1825, καὶ ἐν Ἀθήναις 1846).

—Λόγοι ἀπαγγελθέντες εἰς τὰς ἐξετάσεις τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς, ἐν Χίῳ 1820.

—Ἐσωτερικαὶ ἐνάργειαι τῆς ἐμπνεύσεως τῶν θείων Γραφῶν. Ἐν Σύρῳ 1834.

—Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς τὸ ὁποῖον προηγεῖται σύντομος θεωρία τῶν νοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς μορφώσεως τῶν ἰδεῶν, καὶ τῆς Γενικῆς Γραμματικῆς, εἰς δὲ τὸ τέλος ἐπροστέθησαν εἰσαγωγικαί τινες ἰδέαι περὶ ποιητικῆς. Ἐν Κερκύρᾳ 1828, καὶ ἐν Ἀθήναις 1848.

—Στοιχεῖα Φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις 1838, καὶ 1856.

—Σημειώσεις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους. Ἐν Ἀθήναις 1849.

—Ἐγχειρίδιον τῆς τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ῥητορικῆς. Ἐν Ἀθήναις 1851.

—Ἐγχειρίδιον Ἠθικῆς, μετὰ ἐπιμέτρου περὶ ἀναλυτικῆς καὶ συνθετικῆς μεθόδου. Ἐν Ἀθήναις 1853.

—Λόγοι, καὶ διατριβαὶ (ἰδίως κατὰ Κ. Οἰκονόμου), σποραδικῶς δημοσιευθεῖσαι ἐν φυλλαδίοις καὶ ἐφημερίσι.

Πρὸς τούτοις εἰργάσθη ὁ Βάμβας εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας ἐν Ἀθήναις γενομένην μετάφρασιν καὶ τύπωσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν.

(1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἑρμουπόλει ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γεωργίου Σουρία, ἐκδοθεὶς μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Βάμβα ἐν Πανδώρᾳ τόμ. ΣΤ'.—SP. Veludi, Ricordo di Neofitos Yamvas.

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος.

Ἐγεννήθη τῇ 27 Αὐγούστου 1780 ἐν Τσαριτσάνῃ τῆς Θεσσαλίας, ἐκ πατρὸς Κυριακοῦ πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου τῆς ἐπισκοπῆς Ἐλασσῶνος, καὶ μητρὸς Ἀνθῆς. Ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ λογίου πατρὸς αὐτοῦ τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν δὲ γαλλικὴν παρὰ Ζήση Κάβρα ἰατροῦ ἐξ Ἀμπελακίων. Δωδεκαέτης προεχειρίσθη Ἀναγνώστης, καὶ ἐξεφώνησεν ἐπ' ἄμβωνος λόγον ἰδιοπόνητον. Τὸ εἰκοστὸν δὲ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας διατρέχων ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προεχειρίσθη Οἰκονόμος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἐλασσῶνος, καὶ ἱεροκήρυξ, ἄγων τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἔκτοτε περιῆγε πόλεις καὶ κώμας Θεσσαλικὰς, εὐαγγελιζόμενος καὶ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον, καὶ παρὰ πάντων εὐφημούμενος καὶ φιλούμενος ἐπ' εὐγλωττίᾳ καὶ γνώσεσιν. Εἰσέτι ἀναγινώσκονται ἐπιγράμματα, ἔργα τοῦ σοφοῦ τούτου διδασκάλου, εἰς ἐκκλησίας, βρύσεις, γεφύρας, μνήματα, δι' ὧν διέβαινε.

Κατὰ τὸ 1806 Εὐθύμιος ὁ Βλαχάβας, ἁρματωλὸς τῶν Χασίων, ἔκρουσε τὸν κώδωνα τῆς ἐθνεγερσίας, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς λογάδων πολεμιστῶν ἀπηλευθέρωσε πᾶσαν σχεδὸν τὴν Θεσσαλίαν. Κατασταλείσης τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπαναστάσεως, διὰ προδοσίας τοῦ Δεληγιάννη καὶ Βλαχοθοδώρου, στίφη ἀγρίων Ἀλβανῶν διαχυθέντων παρέδιδον τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, ἀνεξετάστως σφάζοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες ἐνόχους καὶ μή. Καταμηνυθεὶς τότε καὶ ὁ Οἰκονόμος ὡς συναγωνιστὴς τοῦ Βλαχάβα, ἀπήχθη εἰς Ἰωάννινα καὶ φυλακισθεὶς μόλις διέφυγε τὸν θάνατον ἁδρῶς πληρώσας τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ εἰς τὸν ἄγριον τῆς Ἠπείρου σατράπην. Ὁ τότε πατριαρχεύων Γρηγόριος Ε' θεωρῶν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ διαμονὴν αὐτοῦ ἐπικίνδυνον, διὰ τὰς τότε ἀνωμάλους περιστάσεις, μετεκαλέσατο αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Σερρῶν σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (1 Αὐγούστου 1808) (1).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Σμυρναῖοι ἐνισχυόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἀπεφάσισαν τὴν σύστασιν καὶ δευτέρου ἐν τῇ πατρίδι σχολείου, καὶ ὡς διδασκάλους προσεκάλεσαν τὸν Οἰκονόμον καὶ Κούμαν, οἵτινες δεξάμενοι τὴν πρόσκλησιν ἦλθον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1808 καὶ

(1) Ἐδημοσιεύθη πανομοιοτύπως ἡ πρὸς τὸν Οἰκονόμον διαταγὴ αὕτη τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ὑπὸ Ἀγγελοπούλου ἐκδιδομένης συλλογῆς τῶν κατὰ τὸν ἀείμνηστον ἐκεῖνον ἐθνομάρτυρα.

συνέστησαν τὴν δευτέραν ταύτην σχολὴν, ἀρξαμένην τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1809. Ἀλλὰ μετὰ ἕνα ἐνιαυτὸν καταργηθεῖσα ὑπὸ τῶν προστατευόντων τὴν παλαιὰν καὶ Εὐαγγελικὴν λεγομένην σχολὴν, μετ᾽ ὀλίγον διὰ συνδρομῆς φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων ἀνδρῶν ἤρξατο αὖθις μὲ τὸ ὄνομα Φιλολογικὸν Γυμνάσιον (1 Σεπτεμβρίου 1810).

Ἐν τῷ γυμνασίῳ τούτῳ ἐδίδασκεν ὁ μὲν Οἰκονόμος τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, τὴν δὲ φιλοσοφίαν μετὰ τῆς σειρᾶς τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν ὁ Κούμας. Μετὰ τούτων ἡνώθη μετ᾽ ὀλίγον ἐλθὼν ὁ αὐτάδελφος τοῦ Κωνσταντίνου Στέφανος Οἰκονόμος, διδάσκων τὴν Φυσικὴν ἱστορίαν καὶ χημείαν, καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Ὁ τρόπος τῆς παραδόσεως τοῦ Οἰκονόμου οὐδόλως ἦν ἐπιδεικτικὸς, ἀλλὰ σαφὴς καὶ συγκερασμένος μὲ ἀφέλειαν καὶ εὐκρίνειαν, μ᾽ ἐνάργειαν συνάμα καὶ ζωηρότητα, πρὸς δὲ ἀναλυτικὸς, πλήρης παρατηρήσεων καὶ παραδειγμάτων διαφόρων. Ἦσαν δὲ τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ παραδιδόμενα μαθήματα ἀκριβῶς ἐφηρμοσμένα εἰς πᾶσαν κλάσιν, κατὰ τὴν δεκτικότητα καὶ ἡλικίαν τῶν σπουδαζόντων, ὅλα ἀνάλογα. Καὶ ἐπεθύμει μὲν οἱ μαθηταὶ νὰ γίνωσι σοφοὶ, ἐπιστήμονες, τεχνικοὶ, εὐγενεῖς περὶ τοὺς τρόπους, ἀκριβοῤῥήμονες περὶ τὴν φράσιν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἠγωνίζετο καὶ ηὔχετο νὰ τοὺς ἴδῃ ἠθικοὺς καὶ ἐναρέτους. Εἶχε δὲ συντελούσας πρὸς εὐκρινῆ μετάδοσιν τῆς πολυμαθοῦς καὶ κριτικωτάτης διδασκαλίας του πᾶσαν σχεδὸν ἐπιστήμην καὶ τέχνην ὁ πολυειδήμων Οἰκονόμος, ἀπὸ μὲν τῆς λογικῆς προμηθευόμενος τὴν μέθοδον, ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς τοὺς ἀρχικοὺς νόμους, ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὰς ὑψηλὰς καὶ μεγάλας ἐννοίας, ἀπὸ τῆς γεωμετρίας τὴν τάξιν καὶ ἀλληλουχίαν, ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς τὴν ἀμίμητον ἐκείνην χάριν, δι᾽ ἧς συνεκίνει ἐξαισίως καὶ διήγειρεν ὄχι μόνον τὸν νοῦν πρὸς θαυμασμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν εἰς κατάνυξιν, καὶ ἀπὸ τῆς θεολογίας τέλος τὰς σωτηριώδεις ἐκείνας ἐμπνεύσεις, ὑφ᾽ ὧν κάτοχος καὶ ἔνθους ἐμυσταγώγει καὶ ἀνεπτέρονεν εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ θείας θεωρίας τοὺς συνόντας.

Ἐξήσκει δὲ πάντοτε τοὺς μαθητὰς ὁ ἀκάματος καὶ μέγας ἐκεῖνος διδάσκαλος εἰς τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν ἀπαγγελίαν, διὰ ν᾽ ἀποκτῶσι καλὴν προφορὰν, νὰ συνειθίζωσι τὴν ἀκοὴν εἰς τὸν λεκτικὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν καὶ νὰ ἐκτυπόνωσι ζωηρότερον εἰς τὸν νοῦν τὰ σπουδαζόμενα. Καθῆκον τῶν μαθητῶν ἐθεώρει ὡσαύτως τὴν ἀποστήθισιν

τῶν ὡραιοτέρων περικοπῶν τοῦ ἀνὰ χεῖρας συγγραφέως, ἢ ποιητοῦ, πρὸς ἄσκησιν τῆς μνήμης, καὶ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ νοὸς μὲ ἰδιωτισμοὺς καὶ φράσεις, μὲ καλλιτεχνίας καὶ ὀρθῆς συντάξεως τρόπους, μὲ διαφόρους ἰδέας καὶ ῥήσεις· ἔδιδε πρὸς τούτοις εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ἀφορμὴν ν' ἀπανθίζωσιν, ὡς μέλισσαι, ἐκ τοῦ λειμῶνος τῶν Μουσῶν τὰ κάλλιστα, ἀπαιτῶν ἀπὸ αὐτοὺς γυμνάσματα ῥητορικὰ καὶ ποιητικὰ εἴς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἦσαν δὲ τὰ ῥητορικὰ γυμνάσματα εἰς μὲν τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, ἐγκώμια ἐνδόξων ἀνδρῶν, πόλεων, ἐθνῶν, ἀρετῶν, ἐπιστήμης τινὸς, ἢ τέχνης. Εἰς δὲ τὸ συμβουλευτικὸν, παραινέσεις περὶ σωφροσύνης, δικαιοσύνης, φιλομαθείας, φιλογενείας, ἐν γένει λόγοι προτρεπτικοὶ ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκαγαθίαν. Εἰς δὲ τὸ δικανικὸν εἶδος, ἐνίοτε γυμνάσματα κατὰ μίμησιν τοῦ ΙΒ' Νεκρικοῦ διαλόγου τοῦ Λουκιανοῦ. Παρὰ ταῦτα περιεῖχον τὰ γυμνάσματα διηγήματα ἱστορικὰ, ἐπιστολῶν καὶ μύθων σχεδιάσματα, εἰς δὲ τὴν ποίησιν, ἐπιγράμματα ἐπιδεικτικὰ, προτρεπτικὰ, ἐπιτύμβια, ἀναθηματικὰ, εἴδη Πινδαρικὰ, εἰδύλλια.

Ἕνεκα τῶν διδασκόντων τὸ ἐν Σμύρνῃ Γυμνάσιον τοιαύτην ἀπέκτησε φήμην, ὥστ' ἐνταῦθα πολλοὶ πολλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος συνέρρεον οἱ μαθητεύοντες. Προχωροῦντος δὲ τοῦ χρόνου τὸ φιλολογικὸν γυμνάσιον ἐκ μερικοῦ κατέστη δημόσιον (1812), μ' ὅλας τὰς θορυβώδεις κραυγὰς καὶ ἀντενεργείας τῶν ἀντιζήλων.

Ἐπὶ τέλους ὅμως τὰ ἐν Σμύρνῃ ἀλληλομαχοῦντα σχολεῖα εἰς δύο διαιρεθέντα στρατόπεδα πόλεμον περὶ ἐξοντώσεως ἀνέλαβον. Εἰς μάτην ὁ τότε (1818) πατριάρχης Κύριλλος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ἱερὰ Σύνοδος, καὶ ἄλλοι τῶν προκριτῶν τοῦ γένους προσεπάθησαν νὰ κατευνάσωσι τὸν θόρυβον, πατρικῶς συμβουλεύοντες τοὺς αἰτίους τῶν σκανδάλων λογιωτάτους τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς. Ἀλλ' οὗτοι ὁλοτελῶς πλέον ἀφηνιάσαντες οὐδένα ἤκουον. Ἀπουσιάζοντος τότε εἰς Βιέννην τοῦ Κούμα, ὁ Οἰκονόμος ἀκλόνητος καὶ στεῤῥὸς τὸ φρόνημα μετ' εὐαγγελικῆς ὄντως μακροψυχίας ὑπέμενε τὰς προσβολὰς τῶν ἀντιπάλων. Ἐπὶ τέλους ὅμως μὴ ὑποφέρων νὰ βλέπῃ τὴν Σμύρνην διασχιζομένην ὑπὸ τῆς θεοστυγοῦς ἔριδος, μετέβη εἰς Μιτυλήνην. Τότε δὲ (1819) Γρηγόριος ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος προσεκάλεσαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἵνα κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τρομεροῦ ἐγερθέντος ὑπὸ τῶν βαρβάρων διωγμοῦ, ὁ Οἰκονόμος κατέφυγε μετ' ἄλλων εἰς

Ὀδησσόν. Ἐκεῖ κομισθέντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ λειψάνου τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ διαπρύσιος τῆς ὀρθοδοξίας κήρυξ ἐξεφώνησε τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἐπικήδειον. Ἐν Ὀδησσῷ δ' ἐξεφώνησε καὶ τοὺς ἄλλους ἐκείνους λόγους, τοὺς ἐν Βερολίνῳ ἐκδοθέντας. Προσκληθεὶς ὕστερον εἰς Πετρούπολιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἄριστα ἐκμαθὼν τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν συνέγραψε τὸ περισπούδαστον περὶ συγγενείας τῆς Σλαβωνοῤῥωσσικῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σύγγραμμα, καὶ μετὰ δύο ἔτη (1830) τὸ περὶ προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πολυμαθὲς αὐτοῦ πόνημα.

Ὁ σύλλογος τῆς ἐν Πετρουπόλει ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τὴν πολυμάθειαν καὶ τοὺς κοινωφελεῖς πόνους τοῦ ἀνδρὸς τιμῶν, ἐνέκρινεν αὐτὸν σύνεδρον, ἡ δὲ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία συνεταῖρον. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὸν ἐβράβευσε μὲ παράσημα καὶ σύνταξιν ἰσόβιον. Ὁ τότε βασιλεύων τῆς Πρωσσίας Φριδερῖκος Γουλιέλμος Γ' τὸν ἠξίωσεν ἐπίσης τοῦ παρασήμου τοῦ ἐρυθροῦ Ἀετοῦ, καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου τὸν ὠνόμασε μέλος αὐτῆς ἀντεπιστέλλον.

Ἀπελθὼν ἐκ Ῥωσσίας κατῆλθεν εἰς Γερμανίαν, καὶ ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰταλίαν, ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον (1834), καὶ ἐκεῖθεν μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἀθήνας, τιμηθεὶς προσηκόντως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Ἐνταῦθα μεμακρυσμένος τῆς τύρβης τῶν πολιτικῶν διετέλεσε μέχρι τελευτῆς μελετῶν, συγγράφων, συμβουλεύων ἐγγράφως καὶ προφορικῶς τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τῇ πατρίδι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄμβωνος (¹), καὶ ἐκφωνῶν τοὺς ἐπικηδείους τῶν κατὰ καιροὺς ἀπερχομένων τοῦ βίου τούτου τελευταίων προμάχων τοῦ μεγάλου τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 9 Μαρτίου 1857, καὶ ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο πομπωδεστάτη, διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἀπονεμηθέντος αὐτῷ τοῦ παρασήμου τῶν μεγάλων Ταξιαρχῶν, συνεπάγοντος τιμὰς Ἀντιστρατήγου (²).

(¹) Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1832 ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐπὶ Κωνσταντίου, διὰ σιγιλλίου, ἀνεκήρυξε τὸν Οἰκονόμον γενικὸν ἱεροκήρυκα πασῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, χαίροντα τὸ προνόμιον τοῦ φέρειν ἐπὶ κεφαλῆς σταυρὸν ἀδαμάντινον, «ὡς γνώρισμα ἰδιαζούσης πρὸς αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς περιποιήσεως, διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀκαμάτους ἀγῶνας αὐτοῦ.»

(²) Ὑπόμνημα αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ὑπὸ Κ. Σιβίνη. Ἐν Τεργέστῃ τύποις τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ. ͵αωνζ', — Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ θ' Μαρτίου ͵αωνζ' κατὰ τὴν τελετὴν

Καὶ οὕτως «ἐξέπνευσεν ὁ Σαμουὴλ τοῦ κηρύγματος, ἐξέλιπεν ὁ τοῦ
» ἱεροῦ νομοφύλαξ, ἀπῆλθεν ὁ θησαυροφύλαξ καὶ ταξίαρχος τοῦ ἑλλη-
» νισμοῦ. Ὁ Ἕλλην ὁ πολύς, ὁ πύρινος ἱερεὺς καὶ κήρυξ τῆς ἐκκλη-
» σίας, ὁ κλεινὸς τῶν Ἑλλήνων διδάσκαλος, Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκο-
» νόμος οὐκέτι ἐν ἡμῖν ζῇ!»

Συγγράμματα.

—Φενελῶνος Τηλέμαχος. Μετάφρασις εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους. (ἀπωλέσθη).

—Τέχνης ῥητορικῆς Βιβλία γ'. συνταχθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, εἰς χρῆσιν τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γυμνασίου. Ἐν Βιέννῃ 1813.

—Γραμματικῶν ἢ Ἐγκυκλίων παιδευμάτων βιβλία δ'. Τόμος Α'. ἐν Βιέννῃ 1817.

—Ἱερὰ Κατήχησις. Βιέννῃ 1814. (πολλάκις μετατυπώθη).

—Λόγοι ἐκφωνηθέντες εἰς τὰς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου. (τῶν τελευταίων τινὲς ἐξεδόθησαν ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ).

—Αὐτοσχέδιος περὶ Σμύρνης διατριβή. Ἐν Μελίτῃ (προετυπώθη ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ).

—Ἐξηνταβελώνης, κωμῳδία. (Ἐν Βιέννῃ, ἀνετυπώθη ἐν Σμύρνῃ, καὶ ἐν Ἀθήναις).

—Λόγοι ἐκκλησιαστικοί.
—Ὁδηγὸς ἱεροκηρύκων.
—Ἑρμηνεία τῆς Νέας Διαθήκης μετὰ σχολίων.
—Ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος, τραγῳδία.

Πάντα ταῦτα μετ' ἄλλων πονημάτων αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν ἐν Κωνς|λει χειρόγραφα κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1821.

—Ποίημα Ἐλεγεῖον εἰς τὸν ἀοίδιμον αὐτοκράτορα τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλέξανδρον πρῶτον· ἑλληνοῤῥωσιστί. Ἐν Πετρουπόλει 1825.

—Δοκίμιον περὶ τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς Σλαβωνο-Ῥωσσικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικήν. Ἐν Πετρουπόλει 1828. τόμ. 3.

—Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Πετρουπόλει 1833.

—Λόγοι Ἐκκλησιαστικοί. Ἐν Βερολίνῳ 1833.

—Περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς ἐκκλησίας βαθμῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1835.

—Ἱστορικὸς κατάλογος τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκλησίας. Ἐν Ναυ-

---

τῆς κηδείας Κ. Οἰκονόμου ὑπὸ Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1857.— Λόγος Ἐπιτάφιος εἰς Κ. Οἰκονόμον ὑπὸ Ἀνδ. Ῥηγοπούλου. — G Mavrocordatos, Notice sur Oeconomos.—Περὶ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Κ. Οἰκονόμου σύντομος πραγματεία ὑπὸ Ε. (Εὐθυβούλη). Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1857—Αἰὼν ἀρ. 1505.—Βιογραφία Οἰκονόμου ὑπὸ Κωνσταντίνου Τισχενδόρφ ἐν τῇ Γενικῇ Ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστης (Ἀπριλ. 1857, ἀρ. 10), μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Μαρίας Μαυροκορδάτου, καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν Αἰῶνι ἀρ. 1519.—Μουλλαχίου, ἐπιστολὴ πρὸς Σοφ. Οἰκονόμον (Γεν. Ἐφημ. Αὐγούστης).—Βίος καὶ πράξεις Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ὑπὸ Γαβριὴλ Λεσταύνη. Ἐν Πετρουπόλει 1860, (Ῥωσσιστί).

πλίῳ 1827. (Ταῦτα εἰ καὶ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Σ. Μαθᾶ, εἶναι σύγγραμμα τοῦ Οἰκονόμου).

—Ἐπιτάφιος λόγος εἰς τοὺς ἀειμνήστους Ζωσιμάδας. Ἐν Ἀθήναις 1842.

—Εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Σελλασίας Ἱεροθέου. Ἐν Ἀθήναις 1843.

—Ἐπιτάφιος εἰς Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ἐν Ἀθήναις.

—Σιωνίτης Προσκυνητής. Ἐν Ἀθήναις 1850.

—Προσκυνητάριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ἐν Ἀθήναις.

—Περὶ τῶν Ο΄ Ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς. Ἐν Ἀθήναις 1849. τόμοι 4.

—Ἐπιγράμματα, ἐπιστολαὶ κλπ. (Ἐξεδόθησαν σποράδην).

Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα συνέγραψεν ὁ φιλόπονος Οἰκονόμος, ἐκδιδόμενα νῦν ἐν συνόλῳ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Σοφοκλέους. (Τὰ σωζόμενα Κ. Οἰκονόμου τόμοι Α΄—Γ΄. ἐν Ἀθήναις 1864—67).

Ἀνδρέας Μουστοξύδης.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῇ 6 Ἰανουαρίου 1785. Μόλις δεκαπενταέτης μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐστέφθη νομοδιδάκτωρ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου τῷ 1805. Ἡ περὶ τὴν φιλολογίαν, ἰδίως δὲ περὶ τὴν ἱστορίαν, σπανία αὐτοῦ ἐπίδοσις ἐφείλκυσεν οὐ μόνον τὴν προσοχὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν διασημοτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἰταλῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ὥστε τῷ 1804 καὶ 1805 ὠνομάσθη μέλος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας καὶ τῆς Φλωρεντινῆς Ἀκαδημίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν ἤρχισε νὰ παραδίδῃ ἀμίσθως ἐν τῷ Λυκείῳ μαθήματα φιλολογίας, καὶ συγχρόνως ἐδημοσίευσεν ἱστορικάς τινας εἰδήσεις περὶ τῆς πατρίδος του (Notizie per servire alla storia Corcirese dai tempi eroici fino al secolo XII). Τὸ πρῶτον τοῦτο δοκίμιον τῆς πατρίου ἱστορίας τοσοῦτον ἤρεσεν, ὥστε ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσίν του ἡ Γερουσία τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας ἀνηγόρευσε τὸν νέον συγγραφέα ἱστοριογράφον τῶν νήσων μὲ μισθὸν τριάκοντα διστήλων, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος Α΄, πρὸς ὃν ὁ Μουστοξύδης προσεφώνησε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πόνημα, ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου. Ἀποδημήσας ἐκ δευτέρου εἰς Ἰταλίαν ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους, καὶ πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς Μεδιόλανα, ἔνθα κατὰ τὸ 1811 καὶ 1814 ἐξέδωκε δύο τόμους τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον Illustrazioni Corciresi· ἀνεκάλυψε δὲ καὶ ἐδημοσίευσεν ἀνέκδοτον ἀπόσπασμα τοῦ περὶ *Ἀντιδόσεως* λόγου τοῦ Ἰσοκράτους (1812). Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν διωρίσθη μέλος ἀντεπιστέλλον τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, ὡς καὶ τῶν βασιλικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βερο-

ξίνου, τοῦ Μονάχου, τοῦ Ταυρίνου, καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς τῆς Βιέννας, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἄδεια παρὰ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως νὰ συμβουλευθῇ τὴν μεταξὺ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν ἀλληλογραφίαν, ἐξ ἧς πολλὰς ἠρύσθη πολυτιμοτάτας σημειώσεις. Ἐπεσκέφθη δὲ τὸ 1814 ἐν Ζυρίχῃ καὶ τὸ 1815 ἐν Παρισίοις τὸν ἀείμνηστον Καποδίστριαν. Περιηγήθη ἀκολούθως τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐν Σαξωνίᾳ φιλοφρόνως τῷ ἐχορηγήθη ἡ ἄδεια νὰ ἐξετάσῃ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς οἰκογενείας τοῦ κόμητος Σουλεμβούργου, τοῦ κατὰ τὸ 1716 ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἐνετικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐγχωρίων ἀνδρείως ὑπερασπίσαντος τὴν Κέρκυραν κατὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν Τούρκων. Μετὰ τὴν περιοδείαν ταύτην ἐξέδωκε τὴν περὶ τῶν τεσσάρων ἵππων τῆς τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν Ἐνετίᾳ μητροπόλεως σοφὴν διατριβήν, καὶ τῷ 1816 ἤρξατο ἐκδίδων ἐν Βενετίᾳ μετὰ Δημητρίου Σχινᾶ τοῦ Βυζαντίου συλλογὴν ἀνεκδότων μὲ φιλολογικὰς σημειώσεις, τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος ἐξέδωκε βίους τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τοῦ Αἰσχύλου.

Τῷ 1820 ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως γαλλιστὶ τὰ κατὰ τὴν ἀπάνθρωπον πώλησιν τῆς Πάργας. Προδοθεὶς εἰς τὸν τότε Ἄγγλον ἁρμοστὴν Θωμᾶν Μαίτλανδ, ἐπαύθη τῆς θέσεως, συνεπαγούσης καὶ τὴν απώλειαν τῆς διδομένης μισθοδοσίας· ἀλλ' ἡ ζημία αὕτη μετ' οὐ πολὺ ἀνεπληρώθη, διότι κατὰ πρότασιν τοῦ ἐν Ταυρίνῳ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας Μοτζενίγου, ὁ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης Καποδίστριας διώρισε τὸν Μουστοξύδην ἀκόλουθον τῆς ἀνωτέρω πρεσβείας, καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν ἀνέσει τὰς προσφιλεῖς του μεσαιωνικὰς ἐρεύνας ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἰταλίας. Τότ' ἐδημοσίευσε καὶ τὴν κλασικὴν εἰς τὸ ἰταλικὸν μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου, πλουτίσας αὐτὴν διὰ σχολίων καὶ σημειώσεων. Συγχρόνως δ' ἐβοήθει τὸν φιλέλληνα Γάλλον Φωριέλ καὶ τὸν Ἰταλὸν Θωμασαῖον εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν γενομένας συλλογὰς καὶ μεταφράσεις τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων.

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Μουστοξύδης ἐξύμνησεν αὐτὴν δι' ὡραίων ἰταλικῶν στίχων, ἀναδεχθεὶς καὶ τὸ ἐπίπονον ἔργον νὰ πληροφορῇ τὴν Εὐρώπην περὶ τῶν θαλασσίων ἀνδραγαθημάτων τῶν ἡμετέρων, ἐκδίδων γαλλιστὶ περιοδικὸν σύγγραμμα ἀπὸ τοῦ 1821—22. Μὴ παραβλέπων ἐνταὐτῷ τὰ φιλολογικά, τὰ ἔχοντα μάλιστα στενὴν σχέσιν μετὰ τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεώς μας, κατεχώρισεν

ὀλίγον βραδύτερον ἐν τῇ *'Ανθολογίᾳ* τῆς Φλωρεντίας τὰς *παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐν αἷς κυρίως ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ δι' ἀκαταμαχήτων λόγων, ὅτι « ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ζῇ » διὰ τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον περιφανῶν αὐτῆς συγγραφέων, καὶ ὅτι » διερχόμενοι τὸ μέγα διάστημα εἴκοσι καὶ ἑπτὰ περίπου αἰώνων, » ἐκ τῶν ἡμερῶν μας μέχρι τῶν ἀπωτάτων τῆς ἀρχαιότητος, ὅτε » ἔζη ὁ Ὅμηρος, οὐδεμίαν ἄλλην γλῶσσαν εὑρίσκομεν τοσοῦτον » ἀρχοειδῶς ἐπεκτεινομένην ὡς ἡ ἑλληνική. » Ἔγραψε διὰ τὴν συλλογὴν τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν τοῦ Σονζονίου (Collana degli antichi Storici Greci volgarizzati) *παράρτημά τι εἰς τὴν ἱστορίαν Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ*, καὶ βραδύτερον διὰ ἡρωϊκοκωμικὸν ποίημα τὸν βίον τοῦ Αἰσώπου.

Τῷ 1829 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐν Αἰγίνῃ δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων, ἅμα δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος ἡ *Αἰγιναία*, καὶ τῆς ἐφημερίδος ὁ *Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος*.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ὁ Μουστοξίδης ἐπανῆλθε, μετὰ πολυχρόνιον ἀπουσίαν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἰδίας πατρίδος.

Ἐλθὼν εἰς Κέρκυραν ἐξελέχθη τῷ 1833 ἀντιπρόσωπος, καὶ ἀμέσως γερουσιαστὴς τοῦ τετάρτου κοινοβουλίου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ Νούγεντ διάλυσιν αὐτοῦ, ὁ Μουστοξύδης διωρίσθη Ἄρχων τῆς παιδείας· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης, ἀνεδείχθη πλέον ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὑποστηρίζων καὶ διευθύνων μὲ σπάνιον θάῤῥος καὶ σύνεσιν, ἐπὶ τῆς δεσποτείας μάλιστα τοῦ Δούγλα, τὴν πάλην μικροῦ καὶ ἀδυνάτου λαοῦ πρὸς ἀγέρωχον ἀντιπρόσωπον μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς δυνάμεως. Ἐπὶ τέλους οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἐπεφόρτισαν τὸν Μουστοξύδην ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν καὶ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν ὑπουργὸν ἀναφορὰν κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ ἁρμοστοῦ. Ἐλθὼν περὶ τὰ τέλη Μαΐου εἰς Λονδῖνον εἶδεν ἀμέσως τὸν μαρκήσιον Νορμανδῦ, πρὸς ὃν ἐπαρουσίασε καὶ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου, ἐν ᾧ κατεδείκνυε τίνι τρόπῳ διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817 παρεβιάσθη ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων, καὶ περαίνων ἐζήτει τὴν μεταῤῥύθμισιν τοῦ συντάγματος τούτου, καὶ τὴν εἰς τὰς νήσους ἀποστολὴν ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως ἐξακριβώσῃ τὰς καταχρήσεις τῆς ἀγγλοϊονικῆς κυβερνήσεως. Πρὶν ἐπανέλθῃ ἐξ Ἀγγλίας ὁ Μουστοξύδης ὁ Δούγλας ἀνέβαλεν ἐκ νέου τὴν βουλὴν

τῆς Ἑπτανήσου, καὶ μετὰ μικρὸν διέλυσεν αὐτήν. Καὶ ἡ αὐθαίρετος αὕτη πρᾶξις δὲν ἀπεδειλίασε τὸν Μουστοξύδην, ὅστις συνέταξε καὶ ἔπεμψεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου, φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον « Osservazioni sulla dissolutione del VI parlamento, da uno dei suoi membri ».

Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐξέδωκεν ἐν Μελίτῃ « Confutazione di A. Mustoxide al Dispaccio κλπ », ὅπερ δικαίως ἐπεκλήθη ἡ *πολιτικὴ κατήχησις τῶν Ἑπτανησίων*.

Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε νὰ ἐνασχολῆται ἰδιωτεύων εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας, ἐκδοὺς σὺν τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸ ἔτος 1843 τὸν πολύτιμον Ἑλληνομνήμονα, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεχώριζε πολλοὺς θησαυροὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1846, ἐπὶ τῆς ἁρμοστείας τοῦ Σείτωνος, διωρίσθη ἐκ δευτέρου ἱστοριογράφος τῶν Ἰονίων νήσων. Ἔκτοτε δὲ κατεγίνετο εἰς συλλογὴν καὶ τακτοποίησιν τῶν τιμαλφῶν καὶ διεσπαρμένων κειμηλίων τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Ἡ ἕνεκα τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ ἔτους 1849 πρώτη ἐλευθέρα τῶν βουλευτῶν ἐκλογὴ ἐψήφισε τὸν Μουστοξύδην ἀντιπρόσωπον, ἡ δὲ ἀξιομνημόνευτος Βουλὴ ἐκείνη ὁμοφώνως ἐκήρυξεν αὐτὸν πρόεδρόν της. Τὴν θέσιν ταύτην ὁ Μουστοξύδης ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ· ὀψιαίτερον δὲ ἀντετάχθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὡς υποψήφιος εἰς τὴν θέσιν ἐπαρχιακοῦ συμβούλου, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Μουστοξύδης διωρίσθη ἐκ νέου Ἄρχων τῆς παιδείας.

Ἀπεβίωσε δὲ ὁ διακεκριμένος οὗτος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους λόγιος ἐν ἔτει 1860, καὶ ἐτάφη πομπωδῶς ἐν Κερκύρᾳ (¹).

Συγγράμματα.

—Notizie per servire alla Storia di Corfù, dai tempi eroici fino al secolo XII.

—Exposé des faits qui ont précédé et suivi la cession de Parga.

—Précis des operations de la flotte grecque durant la révolution de 1821 à 1822.

—Vita di Anacreonte.

—Vita d'Eschilo.

—Intorno ai Feaci. dissert. I.

(¹) Ἀπεσπάσαμεν ταῦτα ἐκ τῆς ἀξιολόγου νεκρολογίας τοῦ πολυμαθοῦς Ν. Β. Μάνεση, νῦν δημάρχου Κερκύρας (Πανδώρα, ΙΑ'. φυλ. 252).

—Della republica corcirece dissertat. II.

—Precetti sulla elezione della sposa epistola.

—Sui quattro cavalli della Basilica di San Marco.

—Epistola che procedeno al discorso d' Isocrate della Permutazzione.

—Lettera et osservazioni sull' Iliade volgarizzata dal cavalier Monti.

—Articoli inseriti in varii giornali litterati.

—A Demetrio Schinas Byzantino lettera.

—Articolo sulla Cassandra di Licofrone.

—Alcuni cenni sopra Polieno.

—Sul giuco de' bussoli.

—Prefazione alle sentenze di Cicerone.

—Prefazione alle nuove Muse, visione di Niccòlò Delvinioti.

—Articolo sulla osservazioni del cav. Lamperti sopra alcune lezioni dell' Iliade.

—Articolo su un' antica paraphrasi dell' Iliade.

—Su un edizione delle vite di Plutarco, volgarizzate dal Pompei.

—Sui principi di giurisprudenza criminale del cavalier Nani.

—Lettere due sulla proposta di alcune correzioni alla Crusca del caval. Monti.

—Articolo sul Dizionario Greco di Antimo Gaza.

—Sull' edizione francese di due opusculi di Senofonte.

—Sulle famiglie illustri del conte Pompeo Litta.

—Versi. Anacreontica. Ode genetliaca. Sciolti.

(Τ' ἀνωτέρω ἰταλιστὶ γεγραμμένα πονημάτια, ἰδίᾳ προεκδοθέντα, ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν ἔτει 1821 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Prose varie. Milano, per Nicolò Bettoni MDCCCXXI 8° σελ. VI—303).

—Illustrazioni Corcirese. Milano 1811 καὶ 1814, 2 τόμ.

—Ἰσοκράτους λόγος περὶ τῆς Ἀντιδόσεως, ἤδη πρῶτον εἰς τὴν ἀρχαίαν γραφὴν διασκευασθεὶς καὶ ὀγδοήκοντα περίπου σελίδας ἐπαυξηνθείς. Ἐν Μεδιολάνοις 1812.

—Συλλογὴ ἀποσπασμάτων Ἀνεκδότων Ἑλληνικῶν μετὰ σημειώσεων, σπουδῇ Ἀνδρέου Μουστοξύδου καὶ Δημητρίου Σχινᾶ Βυζαντίου. Ἐν Βενετίᾳ 1816—1817. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀλοϋσοπόλεως. (ἐξεδόθησαν ὀκτὼ τεύχη μετὰ κριτικῶν καὶ ἄλλων σημειώσεων, ἐν οἷς περιέχονται ἑπτὰ συγγραφέων ἀνέκδοτα, ἰδίαν ἕκαστον φέροντα σελιδαρίθμησιν).

—Herodoto. (ἐδημοσιεύθη ἡ μετάφρασις μόνον τῶν ὀκτὼ βιβλίων, τοῦ δ' ἐννάτου καὶ τελευταίου ὕστερον περαιωθεῖσα δὲν ἐξεδόθη ἔτι).

—Ἑλληνομνήμων ἢ Σύμμικτα Ἑλληνικὰ, σύγγραμμα περιοδικὸν συνταττόμενον μὲν ὑπὸ (Α. Μουστοξύδου), ἐκδιδόμενον δὲ ὑπὸ Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως. Ἀθήνησιν 1843—1853.

(Τοῦ περισπουδάστου τούτου περιοδικοῦ ἐξεδόθησαν καὶ διενεμήθησαν τεύχη δέκα ἀπὸ Ἰανουαρίου 1843 μέχρις Ὀκτωβρίου 1847 (σελ. 1—632). Ἐκτὸς τούτων ἐν;

πώθησαν, πλὴν δὲν διενεμήθησάν, τὸ ἐνδέκατον τεῦχος ἐν ἔτει 1852 (σελ. 633—696), καὶ ἐν ἔτει 1853 δύο τυπογραφικὰ φύλλα τοῦ δωδεκάτου (σελ. 697—728). Περιέχουσι δὲ τὰ τελευταῖα τὴν συνέχειαν τῶν ἀνεκδότων τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου, διακοπεῖσαν ἐν σελ. 632 τοῦ διανεμηθέντος 10 τεύχους).

—Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν. Ἐν Κερκύρᾳ.

—Βίος Νικάνδρου Νουκίου (ἐν Πανδώρᾳ).

—Φιλαλήθης, ἐφημερὶς Κερκύρας. 1851—53.

Καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνέκδοτα, ὧν τὴν δημοσίευσιν ἤρξατο ὁ υἱός του Μιχαήλ.

Κωνστάντιος ὁ Α΄.

Ἐγεννήθη τῷ 1770 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ πατρὸς μὲν Κρητὸς, μητρὸς δὲ Βυζαντίας, ὀνομασθεὶς διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος Κωνσταντῖνος, κατὰ τὴν ἐν Παλατᾷ συνοικίαν τῆς Ξυλοπόρτας, ἧς ἐν τῇ σχολῇ καὶ τὰ Κοινὰ λεγόμενα γράμματα ἐξέμαθεν. Ἀνατραφεὶς ὑπὸ τὴν κηδεμονικὴν προστασίαν τοῦ πρὸς πατρὸς θείου αὐτοῦ Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ἀνδρὸς ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἐπισήμου διά τε τὴν παιδείαν καὶ τὴν τοῦ ἤθους μελιχρότητα καὶ σεμνοπρέπειαν, ἐγκαίρως ἐπεδόθη εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων σπουδήν. Τάχιστα δὲ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ διάκονος, Κωνστάντιος μετονομασθείς. Ἐν ἔτει 1788 ἀπελθὼν μετὰ τοῦ θείου του εἰς Ἰάσιον κατηρτίσθη ἐνταῦθα τελειότερον ἐκμαθὼν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1789 εἰσβολὴν τῶν Ῥώσσων ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Ῥομαντζὼφ εἰς τὴν τοῦ Κιαίβου Ἀκαδημίαν, ὅπου ἐπὶ τετραετίαν διήκουσεν ὅλην τὴν σειρὰν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν μαθημάτων, γενόμενος ἐγκρατὴς τῆς τε λατινικῆς καὶ σλαβωνικῆς διαλέκτου.

Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετέβη ἐν ἔτει 1795 εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα γνωρισθεὶς πρὸς τοὺς ἐν Καΐρῳ Σιναΐτας πατέρας, καὶ μέλος τῆς Σιναϊτικῆς ἀδελφότητος ἐγγραφείς, ἀκολούθως ἀπῆλθε καὶ εἰς προσκύνησιν τοῦ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ. Ἐκεῖ χειροτονηθεὶς ἱερομόναχος τῷ 1797 ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου τὸν ἐν ἔτει 1790 εἰς Ἰάσιον ἀποβιώσαντα θεῖον αὐτοῦ Κύριλλον Δωροθέου, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἀρχιμανδρίτης προχειρισθεὶς ἀπεστάλη τὸ δεύτερον εἰς Κίαιβον, ὡς ἡγούμενος τοῦ ἐκεῖ μοναστηρίου τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὑποκειμένου εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σινᾶ.

Ἀποθανόντος τοῦ Δωροθέου, κοινῇ ἐκλογῇ καὶ ψήφῳ τῶν Σιναϊτῶν πατέρων μετεκλήθη ἐκ Ῥωσσίας ὁ Κωνστάντιος ἵνα διαδεχθῇ τὸν τετελευτηκότα ἀρχιεπίσκοπον. Προτραπεὶς καὶ δι' ἐπιστολῆς τοῦ

φίλου του Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἀπεδέχθη τὴν προσφορὰν καὶ ἀναχωρήσας ἐκ Κιαίβου ἀπῆλθε διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱεροσόλυμα, ὁπόθεν ὤφειλε, κατ' ἔθος ἀρχαῖον, λαμβάνειν τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ὁ ἄλλως αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ὄρους Σινᾶ.

Ὅθεν λαβὼν τὴν κανονικὴν χειροτονίαν τῷ 1805 παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου ὁ ἔκτοτε διάσημος *ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Κωνστάντιος* κατῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν νῆσον Κύπρον, ἔνθα διέτριψεν ὅλην ἑξαετίαν ἐντὸς τοῦ ἐκεῖσε Σιναϊτικοῦ Μετοχίου, ἐντρυφῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τε θείων πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν θύραθεν ἀρχαίων σοφῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἱστορικῶν, πρὸς οὓς ἰδίαν κλίσιν εἶχεν ἀείποτε.

Ἐν ἔτει 1811 ἐπανελθὼν ἐκ Κύπρου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν μὲν χειμῶνα διέμεινεν ἐν τῷ κατὰ τὸν Παλατὰν Σιναϊτικῷ μετοχίῳ τοῦ Προδρόμου, τὰς δὲ ἡμέρας τοῦ θέρους καὶ φθινοπώρου ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἀντιγόνου διέτριβεν ἀσχολούμενος περὶ τὰς φίλας Μούσας καὶ συγγράφων τὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχαιότητας, παρέχων δὲ καὶ τὴν πρόθυμον αὐτοῦ χρηματικήν τε καὶ διανοητικὴν συνδρομὴν εἰς πολλὰς κοινωφελεῖς καὶ φιλολογικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Τὸ μετόχιον αὐτοῦ, λέγει ὁ Κ. Ἀριστοκλῆς, ὑπῆρχεν ἄλλο Μουσεῖον, οὕτως εἰπεῖν, καὶ Ἀκαδημία τῶν λογίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις ἀεννάως συῤῥέοντας καὶ πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ πολιτικοὺς ἄρχοντας παντὸς γένους καὶ κόμματος, τοὺς μὲν ἵν' ἀπολαύσωσι τῆς γλυκείας αὐτοῦ ὁμιλίας, τοὺς δὲ ἵνα ἀκούσωσιν ὠφελίμους συμβουλάς, καὶ ἄλλους νὰ λάβωσι σοφὰς καὶ ἀποχρώσας λύσεις πολλῶν καὶ ποικίλων ἀποριῶν.

Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως φοβηθεὶς ἐκρύβη εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου, μετὰ δὲ τὴν εἰρήνευσιν τῶν διαμαχομένων ἐξωσθέντος ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου, ὁμοθυμαδὸν ἐξελέχθη τοιοῦτος ὁ Κωνστάντιος Α' (6 Ἰουλίου 1830).

Οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ ἀείμνηστος Κωνστάντιος ἀναγορευθεὶς εἰργάσθη μετὰ ζήλου διαπύρου ὑπὲρ παντὸς συντελοῦντος εἴς τε τῆς ὀρθοδοξίας τὴν λαμπρότητα, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀνάδειξιν. Συνέστησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα καὶ ἰδίαις δαπάναις ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων τὴν ἐν Φαναρίῳ ἀλληλοδιδακτικὴν σχολήν, συστήσας καὶ τὸ μέχρι τοῦ νῦν εὐκλεῶς ἀκμάζον ἐν

Χάλκη φιλολογικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων φροντιστήριον. Σκοπιμώτερον δ' ἐπεμελήθη τῆς παναρχαίας Πατριαρχικῆς σχολῆς τοῦ Φαναρίου, τὸν μὲν ἱερομόναχον σχολάρχην αὐτῆς Σαμουὴλ τὸν Κύπριον προβιβάσας εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Προικονήσου, ἀναθέμενος δὲ τὴν σχολαρχίαν εἰς τὸν κλεινὸν Νικόλαον τὸν Λογάδην.

Διαβληθεὶς ὑπό τινων διεφθαρμένων εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὁ ἀείμνηστος Κωνστάντιος Α' καθῃρέθη τῇ 14 Αὐγούστου 1834 καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου ἀνεῦρεν ἐκεῖ τὰς πεφιλημένας αὐτῷ Μούσας καὶ τὴν ποθεινὴν ἡσυχίαν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀπεβίωσε τῇ 5 Ἰανουαρίου 1859.

Ὁ Κ. Ἀριστοκλῆς ἐν ὀλίγοις πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός. « Ψυχὴ ἄκακος καὶ ἄδολος, νοῦς ὀξὺς καὶ διορατικός, » μνήμη εὐρεῖα καὶ στεγανή, πάντοτε παροῦσα καὶ ὑπὸ γήρως » ἀκαταδάμαστος, ἤθους χαρακτὴρ ἐλευθέριος, εἰλικρινὴς καὶ μειλί» χιος, φρόνημα εὐσεβὲς πατριωτικὸν καὶ ἀρχαϊκόν, ζῆλος τοῦ καλοῦ » ἀπερίτρεπτος καὶ ἀκαπήλευτος, ῥοπὴ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν προηγμένη » μέχρι πάθους. Ἰδοὺ ὁποῖος παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὁ Πατριάρχης » Κωνστάντιος (1) ».

Συγγράμματα.

—*Ἀρχαία Ἀλεξάνδρεια*, ἤτοι ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περιγραφὴ τῆς πόλεως ταύτης. Ἐν Μόσχᾳ 1801 (ἑλληνορωσσιστὶ μετὰ πολλῶν εἰκονογραφιῶν).

—*Κωνσταντινιὰς παλαιά τε καὶ νεωτέρα*. Ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἐν Κωνσταντινόλει 1844. (ἐν ἔτει 1846 ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικὴ αὐτῆς μετάφρασις).

—Αἰγυπτιακά, ἤτοι περιγραφὴ ἁπάσης τῆς Αἰγύπτου ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1838.

—Ὑπόμνημα περὶ τῆς τῶν Ἀρμενείων μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀσυμφωνίας (2). Περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχευσάντων μέχρι τῆς σήμερον.—Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐκ τοῦ κλήρου ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ διαπρεψάντων (3).—Ἀπάντησις εἰς τὸ ἐπ' ὀνόματι ψευδωνύμου Γερμανοῦ ἐκδοθὲν πονημάτιον τὸ κατηγοροῦν τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ θεολόγους ὡς δεχομένους διττὰ βαπτίσματα—Περὶ Ἀγγέλων, ὅτι οὐ πάντη ἀσώματοι.—Συνοπτικὴ διατριβὴ περὶ τοῦ πότε, πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἤρξαντο ἀποστέλλειν οἱ Πάπαι τοὺς Μισιοναρίους εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς διάδοσιν τῆς

(1) Βλέπε κατ' ἔκτασιν Θ. Ἀριστοκλέους, Βιογραφίαν Κωνσταντίου Α'. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866.

(2) Ἐτυπώθη τῷ 1850, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ἐξεδόθη ἀρμενικοῖς γράμμασι τῷ 1857 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(3) Προεξεδόθη ὑπὸ Σοφ. Οἰκονόμου ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν.

Παπικῆς λύμης.—Σύντομος ἀπάντησις πρὸς τὰς ἐξ ἁμάξης ἀνερυθριάστους καὶ ἐκτόπους κατά τε τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἡμῶν λοιδορίας τοῦ λεγομένου ἀρχιεπισκόπου Πέτρας Ἰουλιανοῦ Μαρία Ἰλλερώ (¹).—Ἀπάντησις τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρτίως πεμφθεῖσαν πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ Μ. Πάπα Ῥώμης Πίου τοῦ ἐννάτου(²). (Ταῦτα πάντα ἐξεδόθησαν εἰς ἓν τεῦχος ἐν Κωνς/λει τῷ 1866 ὑπὸ τοῦ Κ. Θ. Ἀριστοκλέους ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κωνσταντίου τοῦ Α' Συγγραφαὶ αἱ Ἐλάσσονες»).

—Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς. (Ἐξεδόθη ἐν Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως).

Ἀνέκδοτα.

—Ἱερὰ κατήχησις κατ' ἐρωταπόκρισιν.

—Περὶ τῶν ποντιφήκων τῆς Ῥώμης.

—Περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου.

—Ἐπιστολαί, κλπ. (³).

Θεόκλητος Φαρμακίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας τὴν 25 Ἰανουαρίου 1784, καὶ νεαρὸς τὴν ἡλικίαν κατετάχθη εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον. Τὴν 25 Δεκεμβρίου 1802 ἐχειροτονήθη διάκονος, καὶ μεταβὰς ὕστερον εἰς Βουκουρέστιον ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος τὴν 30 Αὐγούστου 1811. Οἱ ἐν Βιέννῃ παρεπιδημοῦντες ὀρθόδοξοι προσεκάλεσαν αὐτὸν ὡς ἐφημέριον, καὶ ὡς τοιοῦτος διέτριψεν ἐν τῇ αὐστριακῇ μητροπόλει ὀκτὼ περίπου ἔτη. Τῷ 1816 ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Κοκκινάκου τὴν διακοπεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ τῷ 1819 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ διασήμου φιλέλληνος Γύλφορδ ὡς διδάσκαλος τῆς θεολογίας εἰς τὴν ἱδρυθησομένην Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἀπεστάλη, δαπάνῃ αὐτοῦ, εἰς Γατίγγην πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του.

Ἅμα ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὁ Φαρμακίδης ἀφήσας τὴν Γατίγγην κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα (9 Ἰουνίου 1821), καὶ πολὺ συνετέλεσεν εἰς εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Τὴν 5 Ἰουλίου 1823 διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τριπόλει βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἔφορος τῶν σχολείων καὶ τῆς παιδείας. Ἕνεκα δὲ τῆς τότ' ἐπελθούσης διαιρέσεως τῶν κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα δύο σωμάτων ὁ Φαρμακίδης μετέβη εἰς Σαλαμῖνα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ὕδραν. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Γύλφορδ ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἤδη κατασταθεῖσαν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τῆς βουλῆς καὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν (23 Νοεμβρίου 1823).

(¹) Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος τῷ 1844.

(²) Ἐτυπώθη τῷ 1848 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(³) Ἐκδοθήσονται ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀριστοκλέους μετ' ἄλλων ὡς συνέχεια τοῦ προεκδοθέντος ἀτελοῦς τεύχους τῶν Ἐλασσόνων Διατριβῶν.

Τὴν 17 Ἰανουαρίου 1824 τὸ ἐν Κρανιδίῳ ἑδρεῦον Νομοτελεστικὸν σῶμα προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἐπανερχόμενος ἀναδεχθῇ τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας καὶ ἔκδοσιν ἐφημερίδος. Μὴ δυνάμενος νὰ ὑπακούσῃ παρευθὺς εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς κυβερνήσεως ἀπήντησε τὰ δέοντα, ἐξαιτούμενος συγγνώμην διὰ τὴν ἀκούσιον καὶ ἐξ ἀνάγκης ταύτην ἀπείθειαν. Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως κυβέρνησις ἔχουσα ἀνάγκην δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου ἀνενέωσε τὴν ἀπαίτησιν καὶ διὰ τοῦ Βουλευτικοῦ, καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1825 ὁ Φαρμακίδης δώσας τὴν ἐκ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας παραίτησίν του ἀνεχώρησεν ἐκ Κερκύρας. Ἐπανελθὼν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ διατάγματος τῆς προσωρινῆς διοικήσεως (29 Σεπτεμβρίου) *διωρίσθη ἐφημεριδογράφος τῆς διοικήσεως, ἔχων ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του τὴν τυπογραφίαν συγκειμένην ἀπὸ τρία πιεστήρια μ' ὅλα τ' ἀναγκαῖά των.* Ὁ τότε γενικὸς γραμματεὺς Α. Μαυροκορδάτος ἀναγγέλλων αὐτῷ τ' ἀποφασισθέντα προσέθετε, «Δὲν ἠμποροῦσε βέβαια νὰ κάμῃ καλητέραν ἐκλογὴν ἡ διοί- » κησις διὰ τοιοῦτον ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦνται φῶτα, ἐκτε- » ταμέναι γνώσεις τῶν πραγμάτων, καὶ ὑποκείμενον ἀπολαμβάνον » ἐντελῶς τὴν ὑπόληψίν της.»

Μετὰ ζήλου ἐργασθεὶς ὁ Φαρμακίδης εἰς διεύθυνσιν τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας καὶ τὴν σύνταξιν τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος, παρῃτήθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1827. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θεόκλητος, εἰ καὶ ἀποτελῶν μέλος τῆς ἐκλεξάσης αὐτὸν ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Τροιζῆνος, ἀντιπολιτευόμενος αὐτὸν ἔμεινεν ἰδιωτεύων, καὶ συνειργάσθη μετὰ τῆς κατὰ τοῦ Κυβερνήτου μερίδος, ἥτις ἐθριάμβευσεν ἐν τῇ δολοφονίᾳ.

Τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1832 διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἔφορος τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Κεντρικοῦ καὶ τοῦ Προκαταρκτικοῦ σχολείου μὲ μισθὸν διακοσίων φοινίκων κατὰ μῆνα. Ἐλθόντος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἥτις ἐπεφορτίσθη τὴν σύνταξιν σχεδίου ἀφορῶντος τὸν ἐκκλησιαστικὸν διοργανισμὸν (15 Μαρτίου 1833), καὶ εἰργάσθη ἐνζήλως εἰς διακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.

Τὴν 25 Ἰουλίου 1833 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν 17 Ἰανουαρίου 1837 ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς θεολογικῆς σχολῆς ἐν τῷ νεοσυστάτῳ πανεπιστημίῳ, ἐπὶ ἐπιμισθίῳ δραχμῶν ἑκατὸν κατὰ μῆνα.

Τὴν 20 Νοεμβρίου 1839 ἀπολυθεὶς τῆς θέσεως τοῦ παρὰ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ γραμματέως διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ (¹). Τὴν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀπομάκρυνσίν του θεωρήσας ὁ Φαρμακίδης ὡς ὑπενεργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ἐδημοσίευσε τὴν Ἀπολογίαν, ἐν ᾗ λάβρος ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ. Ἀναλαβὼν ὕστερον τὴν παρὰ τῇ Συνόδῳ θέσιν τοῦ γραμματέως διετήρησεν αὐτὴν μέχρι τοῦ κατὰ Μάϊον τοῦ 1862 ἐπελθόντος θανάτου του.

Ὁ Φαρμακίδης ἦν ἐκ τῶν καλῶν ἑλληνιστῶν καὶ θεολόγων τοῦ καιροῦ του, δὲν εἰργάσθη ὅμως ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας, μεθ' ἧς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του ἐπρομάχησεν. Ὁ κατὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀντίτομός του εἶναι σάτυρα ἐλεεινὴ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἀσέμνως μυκτηρίζεται ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος, ἥτις χάριν τοῦ ἑλληνισμοῦ προθύμως ἀναγνωρίσασα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐδικαιοῦτο μάλιστα νὰ προσδοκᾷ δείγματα τῆς ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης.

Συγγράμματα.

—Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Βιέννῃ 1815.—(Ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἐγκυκλοπαιδεία συνετέθη ὑπὸ Φριδερίκου Ἰακωβσίου, καὶ διαῤῥυθμισθεῖσα ὑπὸ Θ. Φαρμακίδου ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ μόνον ἑλληνικὸν κείμενον διὰ τὰ σχολεῖα, ἀντὶ τῆς τέως εἰσηγμένης τοῦ Παπούσα· μετετυπώθη δ' ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐξεδίδοτο Ἀθήναις, μέχρις ὅτου ἔπαυσεν ἡ χρῆσις αὐτῆς διὰ τῆς ὑπὸ Α. Κορομηλᾶ ἐκδοθείσης Χρηστομαθείας τῶν Α. Ῥαγκαβῆ καὶ Σ. Βυζαντίου).

—Γενικὴ Ἐφημερίς. Ἐν Ναυπλίῳ 1825—27.

—Περὶ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου. Ἐν Ἀθήναις 1838.

—Ὁ ψευδώνυμος Γερμανός. Ἐν Ἀθήναις 1838.

—Ἀπολογία. Ἐν Ἀθήναις 1840 (ἐξεδόθη δὶς ἀμετάβλητος ἐκ τῆς τυπογραφίας Ν. Ἀγγελίδου).

—Περὶ ὅρκου. Ἐν Ἀθήναις 1840.

—Ἡ Καινὴ Διαθήκη μετὰ ὑπομνημάτων ἀρχαίων. Ἐν Ἀθήναις 1844 τόμ. 7.

—Ὁ Συνοδικὸς Τόμος ἢ περὶ Ἀληθείας, ἐν Ἀθήναις 1852. (Οὗτός ἐστιν ὁ διαβόητος Ἀντίτομος ἢ ἐπίκρισις τοῦ ἐπὶ πατριάρχου Ἀνθίμου ἐκδοθέντος συνοδικοῦ τόμου πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας).

—Πάμπολλαι διατριβαὶ ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ (1816—1819) καὶ ἐν τῇ Ἀθηνᾷ, πολιτικῇ τῶν Ἀθηνῶν ἐφημερίδι.

(¹) Θ. Φαρμακίδου ἀπολογία.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.

Α.

Ε.

Λ.

Μ.

N.

Ρ.

ΕΙΔΗΣΙΣ.

'Επειδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου 'Ανδρ. Μάμουκα συνταχθεῖσα βιογραφία 'Αθανασίου τοῦ Παρίου ἐτυπώθη (σελ. 630—42) ἐν ἀπουσίᾳ ἡμῶν, καὶ παρεισέφρησαν ἐξ ἀβλεψίας τοῦ διορθωτοῦ σφάλματά τινα, διορθοῦμεν ταῦτα.

'Εν σελίδι	632,	στίχῳ	19,	ἀντὶ	Δαμιανῷ,	γράφε	Δαμασκηνῷ
»	»	»	23	»	γενόμενος	»	γινόμενος
»	»	»	25	»	ἐν τοῖς πόλεσι	»	ἐν ταῖς πόλεσι
»	»	»	26	»	εἰς συμπατριώτας	»	εἰς τοὺς συμπατριώτας
»	»	»	34	»	προηγουμένως	»	προηγμένος
»	633	»	6	»	Μακάριον ἐκ Κ.	»	Μακάριον τὸν ἐκ Κ.
»	634	»	7	»	εἰς γράμματα,	»	εἰς τὰ γράμματα
»	»	»	28	»	1837 »	»	1857
»	»	»	»	»	πρῶτον	»	πρώτην
»	635	»	2—3	Στίξον οὕτω: Μεταφυσικὴν, καὶ Θεολογικὴν βίβλον ἐπιγράψας αὐτὴν ἐπιτομὴν τῶν Θείων δογμάτων ἐφιλοπόνησε			
»	»	»	6	ἀντὶ	'Ραψάνην	γράφε	'Ραψάκην
»	»	»	10	»	ϗ Θεσσαλονίκης,	»	καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης
»	»	»	19	»	τοῦ Σχολάρχου,	»	τὸν τοῦ Σχολάρχου
»	636	»	4	»	ἔμενε	»	ἔμεινε
»	»	»	10	»	ἐτάφη ἐν	»	ἐτάφη δ' ἐν
»	»	»	13	»	ὡς ἐπὶ	»	καὶ ὡς ἐπὶ
»	638	»	3	»	εἶνε	»	εἶναι
»	639	»	4	»	ἀπὸ	»	ὑπὸ
»	639	»	21	»	διδάσκουσι	»	διδάσκουσε
»	640			Κατάταξον 'Επιγράμματα ὡς ιγ', ϗ προαναφώνησιν ιδ'.			
»	»			Μετὰ στίχον 41 πρόσθες—Μαρτύριον τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Μάρκου τοῦ ἐν Χίῳ ἀθλήσαντος ἐν ἔτει 1801 'Ιουνίου 5.			
»	641	»	5	ἀντὶ	γινομένη	γράφε	γενομένη
»	642	»	33	»	εἰ ϗ συνεξεδόθη μετὰ	»	ἡ μετὰ
»	642	»	34	»	μακαριωτάτου	»	μακαρίτου
»	35	»		»	ἐκπονηθείσης ϗ νῦν	»	ἐκπονηθείσης γενομένη ἔκδοσις νῦν
»	35—6	»		»	εἰς 8ον, ἐκδοθείσης οὐδεμίαν ὅμως ἔχει . . .	γράφε	εἰς 8ον ἔκδοσις, οὐδεμίαν ἔχει . . .

'Εκτὸς τούτων ἐν σελίδι 10, στίχ. 19 ἀντὶ ἀπέδωκεν ὅμως, γράφε ἀπέδωκε

»	76	»	29	»	Μοναχοῦ,	»	Μονάχου
»	675	»	25	»	φιλόσοφος	»	φιλόπονος

'Η βιογραφία Μεταξοπούλου ἐτέθη δὶς ἐν σελ. 549 καὶ 609

Τὸ εἰς Στέφανον Κανέλλον ἀποδιδόμενον ᾆσμα «ὦ λιγυρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου,» συνετέθη πραγματικῶς ὑπὸ Κοκκινάκη.

К. N. ΣΑΘΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

« Ἡ συζήτησις περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου μας, καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς τύπου, δὲν εἶναι πλέον συζήτησις ἁπλῶς φιλολογικὴ ἢ γραμματικὴ, ἀλλ' εἶναι συζήτησις ἐθνικὴ, πρόβλημα δημόσιον, καὶ τῶν ἱερωτέρων τοῦ ἔθνους δικαιωμάτων θεώρημα συστατικόν ».

Π. ΚΟΔΡΙΚΑΣ, 1818.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦ. ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΝΔΡ. ΚΟΡΟΜΗΛΑ.
Ὁδῷ Ἑρμοῦ, Ἀριθ. 291.

1870.

[redacted]

Τῷ κυρίῳ Παύλῳ Λάμπρῳ.

Ἐν ἔτει 1862 ἐλθὼν ἐνταῦθα πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, εἰσήχθην ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ σου, τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγον οὐχὶ φίλον ἁπλοῦν, ἀλλὰ μέλος μ' ἐθεώρησεν ἡ πατριωτική σου καρδία. Ὅταν δὲ μετὰ δύο ἔτη ἀνεκάλυψα τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, σὺ πρῶτος ἐνθουσιασθεὶς μὲ παρώτρυνας εἰς δημοσίευσιν αὐτοῦ, καὶ προσθεὶς ἐν τέλει ἰδίαν πραγματείαν περὶ ἀνεκδότων μεσαιωνικῶν νομισμάτων τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Σαλόνων, ἀποτεθησαυρισμένων ἐν τῇ μοναδικῇ συλλογῇ σου, συνώδευσας αὐτὴν μετ' ἐπιστολῆς πλήρους τρυφερᾶς στοργῆς καὶ εὐχῶν ἐνθαῤῥυντικωτάτων.

Τραπέντι ἔκτοτε εἰς ἀποκλειστικὴν μελέτην τῆς κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, δὲν ἔπαυσας χορηγῶν μοι παντοειδῆ βοηθήματα μεγάλως διευκολύνοντα τὰς ἐρεύνας μου· ὅταν δὲ μετ' οὐ πολὺ πατρὸς ἀπωρφανίσθην, εὗρον ἐν σοὶ τὸν ἀναπληρώσαντα ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸν τόπον ἐκείνου.

Οἱ συμπατριῶταί μου συνήθειαν ἔχουσι ν' ἀφιερῶσι τὰ νεοπαγῆ αὐτῶν πλοῖα εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἁγίων, τοῦ ὁποίου τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἕκαστος θεωρεῖ ὡς ἐπαρκοῦσαν κατὰ τῶν τρικυμιῶν σκέπην. Ἀφιερῶν σοι κἀγὼ τὸ παρὸν, δὲν προτίθεμαι οὔτε τὰς πατριωτικὰς ἀρετάς σου νὰ διακηρύξω, οὔτε τὰς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἣν τοσοῦτον ἐνζήλως καλλιεργεῖς, σπουδαίας ἀνακαλύψεις σου νὰ φανερώσω, ἀλλὰ μόνιμον τὴν πρὸς σὲ διάπυρον εὐγνωμοσύνην μου νὰ διατρανώσω.

Ἐν Ἀθήναις, 1 Ἀπριλίου 1870.

Κ. ΣΑΘΑΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου βραβευθείσης ἐν ἔτει 1867 συγγραφῆς μου ἀπετέλει καὶ ἡ δημοσιευομένη περὶ Νεοελληνικῆς Γλώσσης ἱστορικὴ διατριβή, περὶ ἧς οἱ ἑλλανοδίκαι εἶπον· « Καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς πραγματείας, εἰ μὴ ἐξαντλεῖ τὸ ὅλον ζήτημα, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη περὶ τούτου σπουδαία διατριβή, ἣν πιστεύομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς θέλει συμπληρώσῃ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, εὐκαιρίας τυχών. »

Ἐν προλεγομένοις τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας ὑπεσχόμην τὴν προσεχῆ δημοσίευσιν καὶ τοῦ μέρους τούτου, ἐπιδιωρθωμένου, κατὰ τὴν εὐχὴν τῶν ἀγωνοδικῶν· πλὴν μὴ ἔχων οὔτε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον οὔτε τ' ἀναγκαιοῦντα βοηθήματα πρὸς σπουδαιοτέραν ἔρευναν καὶ μελέτην θέματος τοσοῦτον σπουδαίου, διενοούμην καὶ δευτέραν ἀναβολήν, εἰ μὴ πολλοὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φιλελλήνων, παρ' οἷς μεγάλως μέλει τὸ τοιοῦτον ζήτημα, ἐξηνάγκαζόν με εἰς ἔκδοσιν.

Ἀναντιρρήτως ἡ νῦν καθωμιλημένη τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα τεραστίους ἐποίησε προόδους, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ μαντεύσῃ τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν πρόοδόν της ταύτην δὲν ὀφείλει εἰς τυχαῖα περιστατικά· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα τῆς δυσωνύμου δουλείας οἱ ἐξοχώτεροι καὶ πρακτικώτεροι τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νόες ἐνδελεχῶς ἐκαλλιέργησαν αὐτήν, καὶ τὸ περὶ αὐτῆς ζήτημα ἀπὸ καθαρῶς φιλολογικοῦ εἰς πρόβλημα ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἀνήγαγον.

Ἰδοὺ τί πρὸ μικροῦ ἔγραφεν ὁ σοφὸς Γερμανὸς Μένδελσων Βαρθόλδης συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τούτου ἐκτιθέμενος.

» Διὰ τῆς λεπτότητος τῶν φωνητικῶν ὀργάνων του, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐτήρησεν ἀναλλοίωτον τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσης του ἀπέναντι τῶν ξένων· ὑπέστη μὲν πᾶσαν ἄλλην ἐξωτερικὴν βίαν ἀλλ' οὐδέποτε ἔστερξε τὴν καταδούλωσιν τοῦ στόματός του.

» Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ῥωμαίων μέχρι τῆς Ἀβαρικῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως πολλὰ ἀναμφιβόλως καὶ διάφορα στοιχεῖα ἐπενήργησαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν. Ἀλλ' ἡ ξένη αὕτη ἐπίδρασις οὐδέποτε ὑπῆρξε τοσοῦτον τελεσφόρος ἢ ὀλε-

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου βραβευθείσης ἐν ἔτει 1867 συγγραφῆς μου ἀπετέλει καὶ ἡ δημοσιευομένη περὶ Νεοελληνικῆς Γλώσσης ἱστορικὴ διατριβή, περὶ ἧς οἱ ἑλλανοδίκαι εἶπον· « Καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς πραγματείας, εἰ μὴ ἐξαντλεῖ τὸ ὅλον ζήτημα, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη περὶ τούτου σπουδαία διατριβή, ἣν πιστεύομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς θέλει συμπληρώσῃ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, εὐκαιρίας τυχών. »

Ἐν προλεγομένοις τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας ὑπεσχόμην τὴν προσεχῆ δημοσίευσιν καὶ τοῦ μέρους τούτου, ἐπιδιωρθωμένου, κατὰ τὴν εὐχὴν τῶν ἀγωνοδικῶν· πλὴν μὴ ἔχων οὔτε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον οὔτε τ' ἀναγκαιοῦντα βοηθήματα πρὸς σπουδαιοτέραν ἔρευναν καὶ μελέτην θέματος τοσοῦτον σπουδαίου, διενοούμην καὶ δευτέραν ἀναβολήν, εἰ μὴ πολλοὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φιλελλήνων, παρ' οἷς μεγάλως μέλει τὸ τοιοῦτον ζήτημα, ἐξηνάγκαζόν με εἰς ἔκδοσιν.

Ἀναντιῤῥήτως ἡ νῦν καθωμιλημένη τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα τεραστίους ἐποίησε προόδους, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ μαντεύσῃ τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν πρόοδόν της ταύτην δὲν ὀφείλει εἰς τυχαῖα περιστατικά· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα τῆς δυσωνύμου δουλείας οἱ ἐξοχώτεροι καὶ πρακτικώτεροι τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νόες ἐνδελεχῶς ἐκαλλιέργησαν αὐτήν, καὶ τὸ περὶ αὐτῆς ζήτημα ἀπὸ καθαρῶς φιλολογικοῦ εἰς πρόβλημα ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἀνήγαγον.

Ἰδοὺ τί πρὸ μικροῦ ἔγραφεν ὁ σοφὸς Γερμανὸς Μένδελσων Βαρθόλδης συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τούτου ἐκτιθέμενος.

» Διὰ τῆς λεπτότητος τῶν φωνητικῶν ὀργάνων του, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐτήρησεν ἀναλλοίωτον τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσης του ἀπέναντι τῶν ξένων· ὑπέστη μὲν πᾶσαν ἄλλην ἐξωτερικὴν βίαν ἀλλ' οὐδέποτε ἔστερξε τὴν καταδούλωσιν τοῦ στόματός του.

» Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ῥωμαίων μέχρι τῆς Ἀβαρικῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως πολλὰ ἀναμφιβόλως καὶ διάφορα στοιχεῖα ἐπενήργησαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν. Ἀλλ' ἡ ξένη αὕτη ἐπίδρασις οὐδέποτε ὑπῆρξε τοσοῦτον τελεσφόρος ἢ ὀλε-

θρία ὅσον εἰς τὰς ἄλλας νεωτέρας γλώσσας. Ἄλλη ἡ σχέσις τῆς ἰταλικῆς πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ ἄλλη ἡ τῆς καθωμιλημένης πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἡ λατινικὴ δὲν ἐλαλεῖτο πλέον· ὁ γλωσσολόγος δύναται νὰ ὁρίσῃ ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἤρξατο ἐκλείπουσα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἔθνους, διετηρήθη δὲ ἄμορφος, ἀκαλλὴς καὶ πλήρης βαρβαρισμῶν ἐν τῷ στόματι τοῦ ὄχλου. Ἡ ἑλληνικὴ τοὐναντίον οὐδέποτε ὑπῆρξε γλῶσσα νεκρὰ ὡς ἡ λατινική, ἀλλ' ἐλαλεῖτο καὶ ἐπὶ τῶν ζοφερῶν τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ταπεινώσεως αἰώνων. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου (λέγει ὁ Γίββων) ἐν τῇ ἐσχάτῃ δουλείᾳ καὶ ἐξαχρειώσει κατεῖχον τὴν χρυσῆν κλεῖδα δι' ἧς ἤνοιγον τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν ἐναρμονίαν δηλαδὴ καὶ πλουσιωτάτην γλῶσσαν ἥτις ἐμπνέει μὲν ψυχὴν εἰς τὰ ὑλικὰ ἀντικείμενα, χορηγεῖ δὲ σάρκα εἰς τὰς ἀφῃρημένας ἰδέας τῆς φιλοσοφίας. Τῷ ὄντι ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπέθανεν....

« Ἀλλὰ καίπερ παραφθαρέντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος καθόλου, μόλις δὲ καὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας τηρηθέντος ἁγνοτέρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἕπεται ἐντεῦθεν ὅτι ὁ λαὸς ἐπαύσατο λαλῶν ἑλληνιστὶ ἢ ὅτι ἡ γλῶσσα του ἠλλοιώθη οὐσιωδῶς. Μήπως δὲν εἶχε καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πολλοὺς χυδαϊσμοὺς ἢ δημώδεις ἰδιωτισμούς; Οἱ ἐν τῇ Ἀθήνησιν ἀγορᾷ καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς μετήρχοντο ἄλλο ὕφος ἢ οἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους διέσωσαν ἡμῖν τοὺς βαρβαρισμοὺς τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν ἐν ἀγροῖς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Καθὼς σήμερον πολλαχοῦ τῆς νοτιοδυτικῆς Γερμανίας οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐν τῇ Ἀττικῇ ἡ ὀνομαστικὴ ἦτο ἐν χρήσει ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς· ἄλλοθι πάλιν ἐτίθετο γενικὴ ἀντὶ δοτικῆς ἢ δοτικὴ ἀντὶ αἰτιατικῆς. Τὸν Χρυσόστομον κηρύττοντα τὸν θεῖον λόγον ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ διέκοψε γυνή τις παρακαλέσασα αὐτὸν νὰ μετέλθῃ γλῶσσαν μᾶλλον καταληπτήν, ὁ δὲ Δημοσθένης τῆς Ἐκκλησίας ἤλλαξε παραχρῆμα ὕφος καὶ ἐλάλησεν ἐν τῇ δημώδει διαλέκτῳ. Βαθμηδὸν ἐξέλιπεν ἡ δοτικὴ καὶ ὁ δυϊκός, ἡ εὐκτικὴ καὶ τὸ ἀπαρέμφατον, ἀνελύθη ὁ μέλλων καὶ ὁ ὑπερσυντελικός, τὸ δὲ ἄξεστον στόμα τοῦ ἀμαθοῦς ἀπεστρέφετο τὰς λεπτότητας τῆς γραμματικῆς. Παρεισέφρησαν ἡμαρτημένοι τύποι ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων καὶ λέξεις ἀδόκιμοι καὶ ξέναι· ἀπώλετο δὲ καὶ ἡ προσῳδία, ἀνθ' ἧς τελευταῖον ἀντικατέστη ὁ ἐπικρατήσας τόνος.

Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιοτάτῃ ποιήσει ἀναφαίνονται ἐνιαχοῦ οἱ καλούμενοι πολιτικοὶ στίχοι ἔνθα, μηδαμῶς σκοπουμένης τῆς προσῳδίας, μόνος ὁ τόνος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ῥυθμοῦ· μακρὸν χρόνον πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀνευρίσκομεν φιλολογικὰ ἴχνη τῆς νῦν καθωμιλημένης ἑλληνικῆς, ἐν τῷ χρονικῷ Συμεὼν τοῦ Σὴθ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ὀλίγον ὕστερον ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Πτωχοπροδρόμου... Ἡ ποιητικὴ μεμψιμοιρία αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀρχαιότατον φιλολογικὸν μνημεῖον τῆς νῦν καθωμιλημένης γλώσσης... Ἡ κοινὴ ἁπλῆ διάλεκτος ἐν ᾗ ἔγραψαν ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ ὁ Σὴθ πολὺν χρόνον περιωρίσθη εἰς τὰς κατωτέρω τοῦ λαοῦ τάξεις. Πολὺν χρόνον ἡ δημώδης ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκρύπτετο οὕτως εἰπεῖν φοβουμένη τὴν κομψὴν γλῶσσαν τῆς αὐλῆς, καὶ ἔζη ἑπομένως ἐν τῇ σκοτίᾳ ἕως οὗ, ἁλούσης τῆς μεγάλης πόλεως καὶ διασκεδασθέντων τῶν ἐκ Βυζαντίου λογίων, ἐξεφάνη θαῤῥοῦσα καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐπεκράτησεν· οὕτω παρήχθη ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἡ καθωμιλημένη· ἡ γλῶσσα ἀπετέλεσε τὸν διανοητικὸν καὶ ἀδιάρρηκτον δεσμὸν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Μεταξὺ Ὁμήρου καὶ Ξενοφῶντος ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγαλειτέρα τῆς ὑπαρχούσης νῦν μεταξὺ Ξενοφῶντος καί τινων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων. Ἐὰν παρὰ τοῖς Γάλλοις ἢ Γερμανοῖς ἐξανίστατο σύγχρονός τις τοῦ Φροασὰρ ἢ τοῦ Βολφρὰμ Ἐσεμβαχίου, θὰ ἐνόει τὴν λαλιὰν τῶν ὁμοφύλων του ἀσυγκρίτως δυσκολώτερον ἢ ἐὰν ὁ Δημοσθένης ἤκουε συνδιαλεγομένους τοὺς νῦν Ἕλληνας. Ἀφ' ὅτου ὁ λαὸς ἐπέστησε τὴν προσοχήν του εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ἰδίωμα, αἱ ἀρχαῖαι λέξεις καὶ φράσεις ἀναφαίνονται πάλιν ὡσανεὶ ἐπανερχόμεναι εἰς τὴν μνήμην....

« Εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἁπλότητα καὶ ἀφέλειαν προσέθηκεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ σφοδρὸν πάθος τῆς φράσεως τῶν νεωτέρων χρόνων ὅπως ἐκδηλώσῃ τὸ πρὸς τοὺς ξένους δεσπότας ἀδιάλλακτον μῖσος καὶ τὸν διακαῆ πόθον τοῦ ἀποσεῖσαι τὸν τῆς δουλείας ζυγόν. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύει νὰ πιστεύσῃ ὅτι αὐτὰ δὲν προῆλθον ἐκ χειλέων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς χείμαρροι ποταμοὶ κατέῤῥευσαν ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Κατὰ τὸ ἔντονον τῆς φράσεως καὶ τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ λεπτοῦ αἰσθήματος ὑπερέβη ἡ δημοτικὴ ποίησις ἅπαντα τὰ προϊόντα τῆς δημιουργοῦ φαντασίας· αὐτὴ κυρίως διέσωσεν ἐν τοῖς ζοφεροῖς χρόνοις τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ οὐδέποτε ἐπαύσατο διαμαρ-

τυρομένη κατὰ τῆς δεσποτείας. Εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τὸ φιλόπατρι καὶ τὸ γενναῖον τοῦ χαρακτῆρος ἀναφαίνεται βαθμηδὸν καὶ πολλῷ ὀψιαίτερον... Οἱ ἐκ Κωσταντινουπόλεως εἰς Ἰταλίαν φυγόντες λόγιοι ἐκέκτηντο ἀναμφισϐήτως καὶ πολυμάθειαν ἔξοχον καὶ φιλοπατρίαν ἀκραιφνῆ, ἀλλὰ τὰ πονήματά των δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προϊόντα ἐθνικῆς φιλολογίας. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐλθοῦσα εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ξένους, ἀπέϐαλεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πολλὰς τῶν χαρίτων καὶ τῶν καλλονῶν της καὶ ἐφθάρη καθ' ὃν τρόπον φθείρονται τὰ ὡραῖα ἀγάλματα, ψηλαφώμενα ἐν τῇ μετακομίσει των ὑπὸ ἀπείρων καὶ ἀξέστων χειρῶν.....(1)

Ἐν τέλει σημειῶ, ὅτι ἐν τῇ δημοσιευμένῃ διατριϐῇ ἀντὶ νὰ περιορισθῶ εἰς ἀναλυτικὴν ἔκθεσιν τῶν περὶ γλώσσης δοξασιῶν τῶν κατὰ καιροὺς λογίων, προετίμησα νὰ παρενθέσω αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα, ἵνα οὕτω διπλοῦν τῷ ἀναγινώσκοντι προσγένηται ὄφελος, χρησιμεύοντος δηλονότι τοῦ κειμένου καὶ ὡς ἱστορικὴ ἔκθεσις καὶ ὡς ὕφους ὑπόδειγμα.

---

(1) Κλειώ, 452, 453.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

1451—1591

Φραγκῖσκος Φίλελφος.—Πέτρος Βελών.—Νικόλαος Σοφιανός.—Παχώμιος Ῥουσάνος.—Νεοελληνικὰ βιβλία.—Δαμασκηνὸς Στουδίτης—Ἔρασμος καὶ Καπνίων.—Μαρτίνος ὁ Κρούσιος καὶ Στέφανος ὁ Γερλάχιος.—Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς.—Συμεὼν Καβάσιλας.—Μάξιμος Μαργούνιος.

—

Ὁ περιφανὴς Φραγκίσκος Φίλελφος ἐπὶ ἑπτὰ καὶ ἥμισυ περίπου ἔτη (1420—1427) χάριν σπουδῆς διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραφεν ἐν ἔτει 1451 περὶ τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ πόλει τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους λαλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης. « Ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἠλλοιώθη καὶ διεφθάρη ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ξένων, τῶν καθ' ἑκάστην ἐρχομένων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναμιγνυομένων μετὰ τῶν ἐντοπίων. Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς ταύτης παρέλαβον οἱ λατῖνοι τὰς ἀηδεῖς καὶ σκοτεινὰς μεταφράσεις τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρέπει νὰ προσηλωθῶμεν εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀποφυγόντας τὸ μόλυσμα τοῦ χυδαϊσμοῦ. Ἐν ταῖς οἰκιακαῖς αὐτῶν συνομιλίαις ἀνευρίσκεται ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τῶν Ἀττικῶν φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν. Τὸ δ' ὑπ' αὐτῶν γραφόμενον ὕφος εἶναι μᾶλλον ἐπιμεμελημένον καὶ διωρθωμένον. Ὅσοι μάλιστα ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν ὑψηλῶν θέσεων καὶ τῆς εὐγενείας των πλησιάζουσαν εἰς τὴν αὐλὴν διασώζουσιν ὅλην τὴν κομψότητα, τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἁγνότητα τῆς γλώσσης. Ἰδίως δὲ πάσας τὰς φυσικὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης

χάριτας ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ συναναστροφῇ μετὰ τῶν εὐγενῶν κυριῶν τῶν μὴ ἐχουσῶν συγκοινωνίαν πρὸς τοὺς ξένους » ([1]).

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφε ταῦτα ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰωάννου Χρυσολωρᾶ, ἡ Κωνσταντινούπολις ἐθεωρεῖτο τὸ κατ' ἐξοχὴν διδακτήριον τοῦ κόσμου, *οὐδεὶς δὲ τῶν Λατίνων*, κατὰ τὸν Αἰνείαν Σύλβιον, *ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ λόγιος, ἐὰν μὴ ἐπί τινα χρόνον ἐνταῦθα ἐσπούδαζε* ([2]). Ἑπομένως οὐδόλως παράξενον, ὅτι ἡ ἐν Βυζαντίῳ καθωμιλημένη διάλεκτος ἦτο τοσοῦτον καθαρὰ καὶ ξενισμῶν πάντῃ ἀμιγής. Ἀλλὰ τῶν προτερημάτων τούτων ἐστερεῖτο ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπικρατοῦσα κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, ὡς μετὰ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα παρετήρησεν ὁ Γάλλος φυσιογράφος Πέτρος Βελὼν (1546—1549), λέγων οὕτω. « Γνωστὸν ἔστω, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν λαλοῦσι τὴν αὐτὴν κοινὴν διάλεκτον· διότι ἄλλοι μὲν ὁμιλοῦσιν αὐτὴν καλλίτερον, καὶ ἄλλοι χεῖρον. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ προφορὰ παρὰ πᾶσιν, ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἤκουσα συνεχῶς ἐν Πέρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ παιδία σκώπτοντα τοὺς ἐκ θαλάσσης ἐρχομένους διὰ τὸ ἰδιάζον τῆς γλώσσης, καὶ πρὸ πάντων τὰς κυρίας περιπαιζούσας ἀλλήλας, ὡς πράττουσιν οἱ Γάλλοι σκώπτοντες τὸ Πικαρδικὸν ἰδίωμα, ἢ πᾶσαν ἄλλην μὴ Γαλλικὴν γλῶσσαν » ([3]).

Ὡς μνημεῖα δὲ τῆς ἁπλοελληνικῆς διαλέκτου τῶν χρόνων ἐκείνων πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἰδίως ἥ τε παρὰ Φραντζῇ ἐπιστολὴ τοῦ καρδιναλίου Βησσαρίωνος καὶ ἡ *Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων* Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας διετηρήθη ἐν Βυζαντίῳ ἡ αὐτὴ καθαρότης καὶ κομψότης τῆς λαλουμέ-

---

([1]) « Nam viri aulici veterem sermonis dignitatem atque elegantiam retinebant, imprimisque ipsæ nobiles mulieres; quibus cum nullum esset omnino cum viris peregrinis commercium, merus ille ac purus Graecorum sermo servabatur intactus. » Hodii, de Græcis illustribus, σελ. 188.—Gibbon, XII, σελ. 460.

([2]) « Nemo Latinorum satis videri doctus poterat, nisi per tempus Constantinopoli studuisset. Quodque florente Roma doctrinarum nomen habuerunt Athenae, id nostra tempestate videbatur Constantinopolis obtinere. Inde nobis Plato redditus, inde Aristotelis, Demosthenis, Xenophontis, Thucydidis, Basilii, Dionysii, Origenis et aliorum multa Latinis opera diebus nostris manifestata sunt. » Aen. Sylvii Epistolae, Basiliae 1571, σελ. 703.

([3]) Pierre Belon, Les observations de plusieurs singularitez et choses mémorables trouvées en Grèce et, Paris 1554, φύλ. 5.

τους γλῶσσα εἰς τὰς μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἰδίως κρατῶν διπλωματικὰς αὐτῶν σχέσεις (¹).

Πρῶτος ὁ Νικόλαος Σοφιανὸς (1534) ἐσπούδασε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ μέθοδον καὶ κανονίσῃ τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις, ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῇ πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἰωάννην πρίγκηπα τῆς Λοῤῥαίνης λατινικῇ προσφωνήσει τῆς γραμματικῆς του, οὐδόλως κατωτέρα εἶναι τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Δημοσθένους, καὶ τοῦ Ξενοφῶντος· αἱ δὲ συγκροτοῦσαι αὐτὴν λέξεις οὐ μόνον ἀκραιφνεῖς καὶ γνήσιοι, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων κατὰ βαθμὸν διαπεμφθεῖσαι, ἀλλὰ καὶ θαυμασίως ὀλιγοσύλλαβοι, καὶ ἐν τέλει ὅτι δι᾽ ὀλίγων καὶ σταθερῶν κανόνων εὔκολος ἡ ἐκμάθησις αὐτῆς ἀποβαίνει (²).

Ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν τούτων ὑπὲρ τοῦ τουρκοκρατουμένου γένους αἰσθημάτων ἐμπνεόμενος ὁ πολυμαθὴς Κερκυραῖος συνέθετο τὴν γραμματικὴν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, διαιρέσας αὐτὴν εἰς τρία μέρη (Τεχνολογικόν, Ὀρθογραφικόν, καὶ Συντακτικόν), ἐξ ὧν τὸ πρῶτον πρὸ μικροῦ ἐξέδωκεν ὁ ἐν Παρισίοις εὐπαίδευτος ἡμῶν φίλος Αἰμίλιος Λεγράνδιος (³). Καὶ ἐκ μὲν τῆς προτασσομένης πρὸς τὸν εἰρημένον καρδινάλιον προσφωνήσεως δηλοῦται, ὅτι ὁ Σοφιανὸς ἐμελέτα καὶ τὴν σύνταξιν Νεοελληνικοῦ Λεξικοῦ, ἐν ᾧ νὰ περιλάβῃ πολλοὺς εἰς τὰ πολεμικά, τὰ ναυτικά, τὴν γεωργίαν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἀναγομένους ὅρους, καὶ ὀνόματα προσέτι οἰκητηρίων σκευῶν καὶ ἐπίπλων (⁴), ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐσκόπευε νὰ συγγράψῃ

(¹) « Ἐπανελθὼν δὲ (ὁ Μωάμεθ Β′) πάλιν ἐν τῇ πόλει, καὶ ὁρῶν μὴ συναγομένους ἰδίᾳ θελήσει ὅλους χριστιανούς, ἠρώτησε τὸ αἴτιον παρὰ φίλων, καὶ γραμματικῶν χριστιανῶν, οὓς εἶχε πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐδιοίκουν πᾶσαν τὴν βασιλείαν. Οἱ γὰρ Ἀγαρηνοὶ ἦσαν ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς πολλά· ὥστε κόπτοντες καὶ χαράκια ποιοῦντες διὰ ξύλων ἠρίθμουν. » Ἱστορία Πολιτικὴ Κωνσταντινουπόλεως (Crusii Turco-Graecia, σελ. 14). Ὅρα καὶ τὰ Τουρκοελληνικὰ ἔγγραφα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Μίκλοσιτζ καὶ Μύλλερ (Acta et Diplomata Graeca).

(²) « Dum igitur hanc nostram, quam vocant vulgarem, linguam cum illa antiquorum confero Platonis, Demosthenis, Xenophontis et aliorum toto orbe jam olim magno suo merito illustrium, reperi multis in rebus hanc nostram vetere illa minime inferiorem esse. Constat nempe verbis puris per manus ab antiquissimo saeculo traditis et brevitate quadam mirabili, tum regulis certis et paucis, ut non multum sit elaborandum discere cupientibus. »

(³) Collection des monuments pour servir à l'étude de la langue Néo-hellénique. N° 6.

(⁴) « In quo (Lexico) muota legentur ad rem bellicam et navalem, tum

Ῥητορικὴν, Λογικὴν, καὶ Φιλοσοφίαν, ἐν τῇ αὐτῇ κοινῇ διαλέκτῳ.
Τὸν ἐπίλογον τοῦτον παρεντιθέμεθα, ὡς ὑπόδειγμα τῆς τότε καθομιλουμένης νεοελληνικῆς διαλέκτου.

« Ῥητὰ δὲ πάλιν ἂς ἀρχίσωμεν ἀπ' ἀρχῆς νὰ ξετάσωμεν μετ' ἀκριβείας, καὶ καταλεπτῶς, ἂς ξεκαθαρίσωμεν κατὰ τάξιν ἕνα ἕνα μὲ τοὺς κανόνας τοὺς τεχνολογικοὺς καὶ τοὺς σχηματισμοὺς σύντα καὶ μὲ ἄλλα τινὰ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα νὰ τὰ ξεύρουν οἱ νέοι. Καὶ μὴ βαρυγομήσῃ τινὰς ἂν ἐκεῖνα ποῦ εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ καιροὺς μὲ πολὺν κόπον καὶ καλοὺς διδασκάλους μετὰ βίας μαθαίνονται, τώρη νὰ τὰ βλέπουν εἰς τέτοιαν γλῶσσαν κοινὴν ὁποῦ καὶ οἱ γυναῖκες σχεδὸν νὰ τὴν γρυκοῦν, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο οἱ νέοι θέλουν ἀφήσει νὰ μηδὲν σπουδάζουν 'ς τὰ μαθήματα τὰ ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μάλιστα τούτη θέλει εἶσθαι ἀρχὴ καλὴ νὰ παρακινηθοῦν καὶ νὰ πάρουν πόθον νὰ μάθουν ἐκεῖνα ποῦναι βαθύτερα καὶ ποχθίζονται μὲ μεγάλην σπουδὴν, ἐπειδὴ χώρις διδάσκαλον ἀπατός του τινὰς εἰς ὀλίγον θέλει μάθη νὰ κλίνει τὰ μέρη τοῦ λόγου, καὶ θέλει ξεύρη νὰ κανονίζει καὶ νὰ τεχνολογᾷ καὶ τἄλλα ὡσὰν εἶναι γραμμένα. Λέγω νὰ γράφει ὀρθὰ καὶ νὰ συντάσσει τὰ λόγια του μὲ τέχνην γραμματικὴν κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν. Τί τοῦ λείπεται λοιπὸν ἀπ' ἐκεῖ εἰμὴ μόνον ἡ ῥητορικὴ τέχνη καὶ ἡ λογικὴ πραγματεία καὶ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὴ ἡ φιλοσοφία, ὁποῖα ἂν ὁ Θεὸς μᾶς δώσῃ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγιείαν ὅλα τὰ θέλομεν δώσει εἰς τούτην τὴν χυδαίαν καὶ κοινὴν γλῶσσαν· ἐπειδὴ εἰς τέτοιαν κακὴν τύχην κατήντησε τὸ πάλαι μακαριστὸν γένος ἡμῶν τῶν Γραικῶν, ὅτι μόλις εὑρίσκεται τώρη διδάσκαλος ὁποῦ νάναι ἱκανὸς νὰ διδάσκει τοὺς νέους κἂν τὴν γραμματικὴν τέχνην, πόσω μᾶλλον ῥητορικὴν καὶ λογικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν, καὶ τἄλλα τῆς φιλοσοφίας τὰ μέρη.

« Λοιπὸν, σπουδαιότατοι νέοι, ἐκστηθίζετε καὶ στοχάζεσθε καλὰ μετὰ ἐπιμελείας τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς γραμματικῆς τουτηνῆς, καὶ τάσσω σας ὅτι εὐκολώτατα νὰ φθάσετε εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ τἄλλα ὅλα κατὰ τάξιν καὶ μὲ εὐκολίαν μεγάλην μαθαίνονται, μόνον νὰ θέλῃ τινὰς καὶ χώρις διδάσκαλον. Διότι οἱ ἐπιστήμαις μαθαίνονται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀμὴ καὶ μὲ

---

ad agriculturam, caeterasque artes pertinentia et ad domesticam etiam supellectilem, quae nusquam apud autores reperientur. »

πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν ὁποῦ νἆν' ἀνάμεσα 'ς τοὺς ἀνθρώπους, καλὰ καὶ ἦτον ἡ βαρβαρωτέρη τοῦ κόσμου· πόσῳ μᾶλλον ἡ ἐδική μας ὁμιλία, ἡ κοινὴ λέγω, ὁπῶχει τέτοιαν εὐταξίαν καὶ ἁρμονίαν καὶ καλλωπισμόν, ὁποῦ, ὡς ἐγὼ νομίζω, ἄλλη νὰ μηδὲν ἔναι ὁποῦ κἂν νὰ τῆς σιμώνει.

« Ἀλλ' ὅμως πολλὰ ἔθνη ἐμεταγλώττισαν τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἐδικήν τους, κ' ἔχουν ὅλαις ταῖς ἐπιστήμαις μ' αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, καὶ προκόφτουν. Διὰ τοῦτο κ' ἐσεῖς θαῤῥεῖτε καὶ μηδὲν ἀμελεῖτε, ὅτι ὅλα εἶναι δυνατὰ 'ς τὸ γένος τῶν 'Ρωμαίων, μόνον νὰ θέλει, ἐπειδὴ ὁ θεὸς τοὺς ἐχάρισε νἄχουν φύσιν ἐπιτηδειοτέραν ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ἂν θελήσουν νὰ τὴν βάλουν 'ς ταῖς ἐπιστήμαις, μεγάλα προτερήματα κατορθώσουν. Καὶ μηδὲν ξαφορμίζεται τινὰς λέγοντας ὅτι εἶμαι πτωχὸς ἢ δὲν ἔχω καιρὸν νὰ μαθαίνω γράμματα, ἀμὴ σώνει μου νὰ διαβάζω καλά, καὶ νὰ καλαναρχῶ, καὶ νὰ γράφω, καὶ νἄχω πρᾶξιν εἰς τὰ κολοβογράμματα· καὶ λογάριασαι πόσους χρόνους μὲ τοὺς δασκάλους οἱ νέοι κάθονται ἐπὶ τὰ σχολία νὰ παιδεύονται νύκτα κ' ἡμέραν μόνον νὰ γράφουν ἢ νὰ διαβάζουν, καὶ οἱ περισσότεροι γενειάζουν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀκόμη κἂν νὰ καλαναρχοῦν ἢ νὰ διαβάζουν καλά, δὲν προκόφτουν. Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ νὰ γρυκοῦν τ' ὅ,τι διαβάζουν· οὐδὲ καὶ βαλθοῦν ἀφοῦ μάθουν τὸ *Πάτερ ἡμῶν* τὰ παιδιὰ καὶ τὸν χαιρετισμὸν τῆς Παναγίας, καὶ τἄλλα ὁποῦ νἆν' ἀναγκαῖα νὰ ξεύρει κάθε χριστιανός, καὶ πιάσουν νὰ ἐκστηθίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τούτην τὴν γραμματικὴν καὶ κατὰ τάξιν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις καὶ μετὰ ἐπιμελείας καὶ πόθου νὰ βάλουν καλὰ εἰς τὸν νοῦν τους, δὲν θέλω νὰ εἰπῶ πέντε κ' ἕξη καὶ δέκα χρόνους, ἀμὴ μόνον ἕναν ἢ δύο, τάσσω σας ὅτι νὰ ξεύρουν περισσότερα εἰς πᾶσα πρᾶγμα ἀπὸ κείνους ὁποῦ γέρασαν 'ς τὰ κολοβογράμματα. »

Ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ διαδώσῃ ἐπὶ πλέον τὴν παιδείαν ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πρὸς συστηματικωτέραν μόρφωσιν τῆς νεοελληνικῆς διαλέκτου, ἦλθεν ὁ Σοφιανὸς εἰς Βενετίαν, καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐκεῖ καὶ ἐν Ῥώμῃ διαπρεπόντων ὁμοεθνῶν λογίων, ἤρξατο νὰ μεταφράζῃ εἰς τὴν καθωμιλημένην διάφορα τῆς ἀρχαιότητος συγγράμματα, ἐξ ὧν ἐτύπωσε τὸ *περὶ παίδων ἀγωγῆς* τοῦ Πλουτάρχου (1544) προσφωνούμενον εἰς Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον Χεῤῥονήσου καὶ Μυλοποτάμου.

« Βλέποντας, θεοφιλέστατε δέσποτα, ὅτι διὰ τὴν μακρὰν καὶ πικρο-

τάτην δουλοσύνην τὸ ἡμέτερον γένος ἐξέπεσε, καὶ οὐδὲ κἂν ἐνθυμᾶται τὴν προκοπὴν ὁποῦ εἶχαν οἱ πρόγονοί μας μὲ τὴν ὁποίαν ἄφησαν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην λαμπρὰν καὶ ἀθάνατον δόξαν, ἠθέλησα πολλάκις νὰ συμβουλευθῶ καὶ νὰ κοινολογήσω τὸ πρᾶγμα μὲ ὅσους σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους καὶ κατὰ ἀλήθειαν εὐγενεῖς καὶ λείψανα τῆς ἀθλίας καὶ δυστυχοῦς ἀρχαίας Ἑλλάδος, λέγω τὸν ἐνδοξότατον καὶ δοχεῖον τῶν ἀρετῶν Ἀντώνιον τὸν Καλλιέργην, ὅπου εἰς μόνον ἀποκρατεῖ τὸ ἀξίωμα τῶν ἡμιθέων ἐκείνων ἡρώων καὶ ἡ λαμπρότης τῆς ἑλληνικῆς εὐγενείας, καὶ μὲ τὸν ἄριστον καὶ δοκιμώτατον ἰατρὸν καὶ ὄντως ἄλλον Ἱπποκράτην Ἄγγελον τὸν Φορτίαν, καὶ μὲ τὸν περίφημον καὶ λογιώτατον Ἀντώνιον Ἔπαρχον τὸν δημόσιον διδάσκαλον τῆς λαμπροτάτης πόλεως τῶν Βενετιῶν, μὲ τὸν καλὸν καὶ συνετώτατον Κωνσταντῖνον τὸν Ῥάλλην, καὶ τὸ ἄνθος τῆς καλοκἀγαθίας Μαθίαν τὸν Ἄβαριν, μὲ τὸν μέγαν καὶ σεμνὸν Γεώργιον τὸν Κορίνθιον, μὲ τὸν σοφὸν Ἑρμόδωρον τὸν Ζακυνθηνόν, μὲ τὸν σώφρονα καὶ σπουδαιότατον Καντῖνον τὸν Τριβώλιον καὶ τὸν τούτου πατέρα Ἰάκωβον τὸν ἱλαρώτατον καὶ χαριέστατον ποιητήν, μὲ τὸν γλυκὺν καὶ σπουδαῖον Μιχαὴλ τὸν Ῥωσσαῖτον, μὲ τὸν λόγιον καὶ πεπαιδευμένον Νικόλαον τὸν Χῖον, μὲ τὸν μεγαλοπρεπέστατον ῥήτορα Φράγκον τὸν Τελουντάν, καὶ ἔτι μὲ τὸν εὐγενέστατον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἄνδρα ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα, ὅπου ἡ παιδεία καὶ προκοπή τους ᾄδεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ μὴ μακρολογῶ καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους, ὅπου ἔτυχαν ἐδῶ, εἶχα συμβουλευθῆ μὲ ποῖον τρόπον ἤθελε διορθωθῆ τὸ πάθος τοῦτο τῆς ἀπαιδευσίας καὶ νὰ γυρίσουν εἰς τὸ καλόν· καὶ ὅλοι ἀπὸ μίαν γνώμην ἦσαν ὅτι ἂν ἤθελαν διαβάσει καὶ νὰ γρυκήσουν τὰ βιβλία ὁποῦ ἀφῆκαν ἐκεῖνοι οἱ παλαιοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες ἤθελε διορθωθῆ ἡ ἀπαιδευσία ὅπου πλεονάζει εἰς τοὺς πολλούς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὥρμησα καὶ ἐγώ, μὲ γνώμην καὶ παρακίνησιν τῶν εἰρημένων ἐλλογίμων καὶ εὐγενῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ ὅσον δύναμαι, θεοῦ ὁδηγοῦντος, νὰ μεταγλωττίσω καὶ νὰ πεζεύσω ἀπὸ τὰ βιβλία ὅπου νὰ ἔναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸ νὰ ἀνακαινισθῇ καὶ νὰ ἀναπτερυγιάσῃ ἀπὸ τὴν τόσην ἀπαιδευσίαν τὸ ἐλεεινὸν γένος. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἠθέλησα νὰ ποιήσω τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ βιβλιάριον τοῦτο τοῦ Πλουτάρχου, ὁποῖον λέγεται περὶ παίδων ἀγωγῆς καὶ ἡμεῖς τὸ ὠνομάσαμεν παιδαγωγόν, διότι αὐτὸ μᾶς παιδαγωγεῖ καὶ διδάσκει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πῶς νὰ γεννηθῇ καὶ ν' ἀνα-

τραφῇ τὸ παιδίον εὐγενικὰ, καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῶς νὰ παιδευθῇ καὶ νὰ γενῇ ἔνδοξος καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος ὡσὰν ἦσαν οἱ πατέρες μας (¹). »

Δικαίως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ Σοφιανὸς ὡς ὁ πρῶτος διαμορφωτὴς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, μὴ ὢν ἐκ τῶν κοινῶν ἐκείνων, οἵτινες ἢ δι' ἄγνοιαν τῆς ἀρχαίας ἢ ἐκ παραλόγου ἰδιοτροπίας ἔγραφον τὴν καθωμιλημένην ἀνάμικτον μὲ τερατώδεις ξενισμοὺς, διαφθείροντες τό τε εὔῤῥυθμον καὶ τὸ γλαφυρὸν αὐτῆς, διότι καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς ἦν ἐγκρατέστατος ὁ ἀνὴρ, ὡς καταδείκνυται ἔκ τε τῶν ἄλλων συγγραφῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἐγκωμίων, ἅτινα ἐπιδαψιλεύουσιν αὐτῷ ὁ Βολατεράνος, ὁ Γέσνερος, ὁ Ὀλστένιος, ὁ Γερβέλιος, καὶ ἐκ τῆς συντάξεως ἑλληνικοῦ λεξικοῦ δηλοῦται, ὅτι καὶ περὶ τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας διέτριψε, μορφώσας καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἄγνωστον νεωτέραν ἐπιστημονικὴν ὀνοματολογίαν. Εὐχῆς δ' ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν περισυναζόμενα πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ διὰ τοῦ τύπου ἐξεδίδοντο, ὡς πολύτιμα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης μνημεῖα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Ζακύνθιος ἱερομόναχος Παχώμιος Ῥουσάνος (1564) πολλὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπισκεφθεὶς πόλεις καὶ νήσους κατέγινεν εἰς τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν ἰδιωμάτων τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, περισπούδαστον περὶ τούτου γράψας διατριβήν.

« Ἡ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, ἡ αὐτὴ τοῖς πᾶσιν ἦν ἐξ ἀρχῆς, μηδὲν διαφέρουσα· ἤγουν ἡ κοινή· ἐπεὶ δὲ διεσπάρησαν κατὰ φυλὰς, τὸ ἀκοινώνητον καί τινα διένεξιν ἤνεγκε· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ μετανάσται κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐγένοντο· πρῶτον μὲν γὰρ Ἴωνές τε καὶ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς καὶ Ἀττικοί· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ ᾤκουν, οἱ δὲ, ἐκτὸς ταύτης· καὶ Δωριεῖς μὲν τὰ πρὸς ἀνατολὰς Πελοποννήσου· Ἴωνες δὲ τὰ πρὸς δυσμάς· Αἰολεῖς δὲ περὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὃ καὶ Ἀχαΐα λέγεται· μεθ' οὓς Ἀττικοὶ οἱ καὶ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὴν Ἀτθίδα, μέρος τῆς Ἑλλάδος· μετὰ δὲ ταῦτα Ἴωνές τε καὶ Αἰολεῖς μετῴκησαν εἰς Ἀσίαν τὴν κάτω· Δωριεῖς δὲ καὶ εἰς τὰς νήσους. Ταῦτα δὴ καὶ Ἀττικοὶ πεπόνθασιν· ἐξ οὗ συνέβη διὰ τὸ ἀνεπίμικτον τὴν μίαν διάλεκτον διαιρεθῆναι εἰς τέσσαρας· τὴν κοινὴν μὲν καὶ οὕτω κρατοῦντες, ἐν πλείστοις δὲ διαφερόμενοι· καὶ οὕτω πέντε διάλεκτοι παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἐξεδόθη-

(¹) Α. Μουστοξύδου, Ἑλληνομνήμων, Δ'.

σαν· αὐτή τε ἡ καταρχὰς, ἤγουν ἡ κοινὴ, καὶ Ἰὰς, Ἀτθὶς, Δωρὶς, Αἰολὶς, διαφέρουσαι κατά τινα τῆς κοινῆς· ὧν ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπικρατεστέρα ἔοικεν ἡ τῶν Ἰώνων· οὐ μόνον ὅτι παρὰ τῶν παλαιῶν ποιητῶν φέρεται, οἷον Σιβύλλης καὶ Ὀρφέως, Ὁμήρου τε καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὅτι καὶ παρὰ τῶν νέων αὕτη ἐπικρατεῖ ὥσπερ ἡ Ἀτθὶς ἐπὶ τῶν ῥητόρων, οἷον Γοργίου, Αἰσχίνου, Δημοσθένους καὶ τῶν λοιπῶν. Νῦν δὲ αἱ τοιαῦται διάλεκτοι ἠλλοιώθησαν ἐκμιγεῖσαι, καὶ παντελῶς ἐξεβαρβαρώθησαν τῷ ῥέοντι τοῦ χρόνου· ὅθεν καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἀγνοίας τῆς καθ' ἡμᾶς γραφῆς, ἀπολεσάντων ἡμῶν καὶ τὴν κοινὴν διάλεκτον μετὰ τοῦ τεχνικοῦ· ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν ἐν τῇδε μὲν τῇ χώρᾳ κατὰ τὴν πάλαι παράδοσιν τινὰ τῆς γραφῆς ὁμολογοῦντας, ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἕτερα, καὶ ἐν ἄλλῃ ἄλλα· ὅπερ διὰ τὴν ἀγροικίαν τινῶν πειράσομαι ἀποδεῖξαι· *φρέαρ* τινὲς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ λέγουσι τὴν ὠρωρυγμένην πηγὴν, καὶ *λέβητα* καὶ *καккάβην* τὴν χαλκῆν χύτραν· ἃ παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀγνοεῖται· ὥσπερ τινὰ τούτων ἀγνοεῖται παρ' ἐκείνοις, οἷον *στιβὴ*, *κόνυζα*, *μυρσίνη*· οἱ δὲ Κρῆτες ἀγνοοῦσι πολλὰ τοιαῦτα, λατινικῶς λέγοντες διὰ τὴν τούτων ἐπιμιξίαν· ἤτοι τὸν *στενωπὸν*, τὴν *ῥύμην*, καὶ ἐν λαχάνοις *δαῦκον*, *κρόκον*, *βούγλωσσον*, *μακεδονήσιον*, *σάψυχον*· καὶ τὸν λέβητα κατ' ὀλίγον βαρβαρώσαντες *λαβέντζε* λέγουσιν· ὁμοίως καὶ ἐν ἑτέροις. Ἔστι δ' οὖν ὅμως ἃ τῶν ὀνομάτων ἑλληνικώτερον ἐκφέρουσιν ὑπὲρ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις· οἷον *ἔριφον*, *αἶγαν*, *κολοιὸν*, *κορυδαλὸν*, *στρύχνον*, *βρυωνίαν*. Ὁμοίως καί τινα ῥήματα ἅπερ οὐκ οἴδασιν ἐν ἑτέραις χώραις· ἀλλ' ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλον νοῦν πίπτοντα, οἷον *ἀδημονεῖν*, *εἰρωνεύεσθαι*· καὶ οἱ ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραιν οὐκ οἴδασι διαφορὰν πηγῆς καὶ κρουνοῦ, ἀλλ' ἅπαντες *βρύσιν* καλοῦσιν· οἱ δὲ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἔσθ' ὅπου καὶ *πηγὴν*· καὶ οἱ ἐν Σωζοπόλει τῇ κατὰ Πόντον, *κρουνὸν* που· καὶ οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει *ἰκρία* λέγουσί τινα ἐπιμήκη ξύλα· *στάβαρα* δὲ τοὺς *σταυροὺς* ἐν Μακεδονίᾳ, τὰ ἐν τοῖς φραγμοῖς· *διατόνια* δὲ οἱ Ζακύνθιοι τὰ πλαγίως τούτων τιθέμενα ἐπιμήκη. Καὶ οἱ μὲν ἡμέτεροι ἀντὶ τοῦ *ἀνάστα*, *σηκώθητι* λέγουσιν, οἱονεὶ κουφίσθητι· οἱ δὲ Κύπριοι ἐλλειπτικῶς, *ἄνα*· καὶ οἱ Κερκυραῖοι ὁμοίως τὸ ἑξῆς *ἄστα*· ὡσαύτως Κύπριοι καὶ Κρῆτες γραφικῶς λέγουσι τὸ *χαμαὶ* καὶ *ἀριστερά*· ἕτεροι δὲ βαρβαρικώτερον ταῦτα λέγουσι· καὶ ἀντὶ τοῦ *χαμαὶ κάτω* λέγουσι· τὸ δὲ *κάτω* σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἄνω. Καὶ οἱ κατὰ τὴν Ἀπουλίαν καὶ Σικελίαν, τινὰ κατὰ τὸν νόμον τῆς γραφῆς προφέρουσιν· οἷον *ἔκλασε τὸν ἄρτον*, καὶ

ὡς δὲ Ἀρτακήσιοι καὶ Κυζικηνοί, *ἐδάρθηνα* λέγουσιν· ὅπερ οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον *ἐδάρθηκα* λέγουσιν· οἱ δὲ Πόντιοι *ἐδάρθην*· ὁμοίως καὶ *λεπάδας*, ὄστρεά τινα· καὶ *βραγχία* τὰ τοῦ ἰχθύος· ὥσπερ δῆτα καὶ Ἑλλησπόντιοι. Εὕρηται δὲ ταῦτα οὕτω καὶ παρὰ ποιηταῖς τε καὶ φιλοσόφοις. Οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χώρᾳ, *σύρε* λέγουσιν, ἀντὶ τοῦ ὕπαγε· ἔστι δὲ ἐλλειπτικὸν ἀντὶ τοῦ, *σύρε* τοὺς πόδας, ἢ ἕλκε τὴν ὁδόν ([1]). Τινὲς τὸ *ἄνω* καὶ *ἔσω* κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπὶ τῶν ἀροτριώντων βοῶν λέγουσι, μὴ ἐπιστάμενοι τοῦτο ἐξ ἀμαθίας ἐν ἑτέροις χρᾶσθαι, νομίζοντες ὅτι τοῖς βουσὶ τοῦτο ἴδιον, οἱ βοῶν ἀλογώτεροι. Ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναιξὶν ἐστί τινα ἐκφερόμενα σχετλιαστικὰ ἐπιῤῥήματα κατὰ τοὺς παλαιούς, οἷον τὸ *ἰοὺ*, τὸ *αἰβοῖ*· ὁμοίως καὶ παρὰ Λεσβίοις τὸ *ἆ* ἐκπληκτικὸν ὄν, ἢ ποιητικῶς προφέρεται· καὶ τὸ *τέως* χρονικόν· ἐπαρώμενοι δέ ποτε ἀλλήλους, *καρκῖνος* λέγουσι, κατὰ ἐπικράτησιν παλαιάν· οὐκ οἴδασι δὲ διόπερ τοῦτο λέγουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο παρ' ἰατροῖς πάθος συμβαῖνον πολλάκις ἐν τοῖς τῶν γυναικῶν μαζοῖς, καὶ ὁ παρ' ἡμῖν *κάβειρος*· καὶ τὸ μὲν κοινὸν οὐκ οἴδασι, τὸ δὲ πάγκοινον τέως γινώσκουσιν ἀλόγως· καθὰ δὴ καὶ οἱ ἐν Πόντῳ, *ἡλάριον* μὲν ἴσασι τὸ καρφίον, ἧλον δ' οὔ· καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ *ἱππάριν* μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵππον· ὡς δήπου καὶ οἱ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ *δοκάριον* μὲν γινώσκουσι, δοκὸν δ' ἥκιστα· καίτοι ὅμοιον τοῦτο ὡς εἴποι τις ξύλον καὶ ξυλάριον· καὶ *νησσάριον* οἴδασι τὴν λιμναίαν ὄρνιν, νῆσσαν δ' οὐδόλως· καὶ *παρίππιον* συνθέτως καὶ παραγώγως, εἴθουν παρασυνθέτως γινώσκουσιν, οὐ μὴν δὲ ἵππον, ἀλλ' *ἄλογον*· ἄλογον δὲ οὐ μόνον ἵππος, ἀλλὰ καὶ βοῦς καὶ ὄνος, καὶ ὅσα λόγον οὐκ ἔχουσι· καὶ *ψιλοῦν* λέγουσι τὸν ἀγρὸν καὶ *ἐξυλοῦν*, ὅπερ ἀλλαχοῦ *ἑλοκοπεῖν*· ἀλλ' οὔτε οὗτοι, οὔτε ἐκεῖνοι γινώσκουσι τί ἐστι ψιλόν, καὶ τί ὕλη, καὶ τί ἕλος· ἐκ τούτων γὰρ τὰ παρ' αὐτοῖς ῥήματα. Ὁμοίως καὶ Ἀθωνῖται, τὸ *ἅπαξ* ἐπίῤῥημα ποσότητος, καὶ *δὶς* λέγουσι καὶ οὗτοι καὶ οἱ πλεῖστοι· ὡς ὅταν λέγωσι *δὶς τὴν ὥραν*· ἂν δὲ ἀκούσωσι τοῦτο ἐν βιβλίῳ, οὐ συνιοῦσι· καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπὶ εἰκασμοῦ *ἴσως* λέγουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ *τάχα*· καί τινες ἐν ταῖς νήσοις τὸν στοχασμὸν γινώσκουσιν, ἕτεροι δὲ οὐδα-

---

([1]) Σχόλιον ἐν τῷ περιθωρίῳ « τὸ σύρειν ἀντὶ τοῦ ἀπέρχεσθαι καὶ Θεόκριτος κέχρηται. »

ρῶς. Καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ὦ κλητικὸν ἐπίῤῥημα, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τούτου τὸ ἔ· καὶ ἄλλοι ἀντὶ τοῦ βλέπειν *τηρεῖν* λέγουσιν, ἄλλοι *θεωρεῖν*, ἅπερ εἰς ἄλλον νοῦν ἔρχονται, εἰ καί τινα οἰκειότητα ἔχουσιν· ἄλλοι *κυτεάζειν*, ἴσως ἀπὸ τοῦ κυπτάζειν· καὶ οἱ μὲν Κυθήριοι τὰς μετοχὰς ἔχουσιν ἐν συνηθείᾳ, ἄλλοι δὲ σπανίως, καὶ οὐχ ὡς δεῖ. Καὶ ἄλλοι τὸ ἰδίωμα ποτῶς ἀναφέρουσιν, ἄλλοι τὸ ἴδιον καὶ ἄλλοι τὸ ποσὸν, μὴ γινώσκοντες δὲ τὸ ποιόν· καίτοι ὥσπερ τὸ ποῖον ἀφαιρούμενον γίνεται ποιὸν, οὕτω καὶ τὸ πόσον ποσόν· Ζακύνθιοι δὲ φιλοῦσιν ἰδίως καλεῖν *σκοπὸν*, τινὰ παρ' αὐτοῖς σκοπιάν. Καὶ Μηθυμναῖοι *λαιμῶνα*, λειβάδιόν τι. Ἀνέμων δὲ ὀνόματα κρειττόνως οἴδασι Πόντιοι· οὗτοι *οὐκ ἔχω* λέγουσιν, ὅπερ ἕτεροι *δὲν ἔχω*. Καὶ Κρῆτες *ἴντα θὲς*, ἀντὶ τοῦ τί θέλεις, καὶ *τί λὲς* ἕτεροι, ἀντὶ τοῦ τί λέγεις· ἅπερ κατ' ἀφαίρεσιν, ἢ ἀποκοπήν τε καὶ συγκοπὴν τῶν συλλαβῶν οὕτω φέρεται, ἤτοι ἀπὸ τοῦ οὐδὲν ἀττικοῦ, *δὲν*, ἀντὶ τοῦ οὐ· καὶ ἀπὸ τοῦ τί ἔνι τὸ, καὶ τί ἔνι τὰ, *τίντο*, καὶ *τίντα*· ὡς παρὰ Λεσβίοις· ἐξ οὗ παρὰ Κρησὶ καὶ ἄλλοις ῥαθύμοις, τὸ *ἴντα*· καὶ σχεδὸν οὐδὲν τῆς γραφῆς ῥῆμα, ὅπερ μὴ ἐν τῇ οἰκουμένῃ φέρεται· εἰ δὲ καί τινα οὐ φέρεται οὐδὲν θαυμαστόν· πολλὰ γὰρ ἐν λήθῃ καὶ ἀλλοιώσει γεγόνασιν, ἐξ ἀμελείας καὶ τῆς ἐπιμιξίας τῶν βαρβάρων· ὡς ἐν τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι βραχέσι ῥήμασιν ἀποδέδεικται· πόσα γὰρ ὀνόματα πετεινῶν, ἑρπετῶν τετραπόδων, φυτῶν, ἰχθύων, ζωοφίων τε καὶ κνωδάλων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ οἴδαμεν; Πῶς οὖν ἀκούσαντες ἐν τῇ γραφῇ ταῦτα νοήσωμεν; Καὶ γὰρ κατ' ἀρχὰς τὰ ὀνόματα ἐτέθησάν τε καὶ διωρίσθησαν ἑκάστῳ εἴδει τῶν κτισμάτων διὰ τὴν χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τὴν ἐξ αὐτῶν, καὶ τὰς διαφόρους ἐνεργείας· ἐκάλεσε γάρ φησιν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ Σολομὼν οἶδεν ἀστέρων θέσεις, καὶ φυτῶν φύσεις καὶ βοτάνων. Ἔστι δ' ὅτε καὶ οἱ τηλοῦ τῶν ἀγρῶν οἰκοῦντες, ἑλληνικώτερόν τε καὶ τεχνικώτερον λαλοῦντες τῶν ἀστικῶν ἐξ ἁπλότητος· οἱ γὰρ κατὰ τὰς πόλεις ἐκ κενοδοξίας εἰς τὸ εὐσχημότερον βουλόμενοι μεταγαγεῖν τὰς λέξεις μᾶλλον φθείρουσι· καὶ τοὺς κωμήτας καὶ ἀγροίκους ἀλόγως σκώπτουσι καὶ μυκτηρίζουσιν· ὁμοίως καὶ τοῖς ἀλλοδαποῖς ἐπιγελῶσι· καὶ ἔθνος ἔθνει ἑτέρῳ· καὶ πόλις πόλει, ὅτι οὐ ταὐτὰ λαλοῦσι· μὴ εἰδότες ἃ διαβεβαιοῦνται. Ταῦτα δὲ πάσχουσιν ἐξ ἀμαθίας, ὡς εἴρηται· ὁ γὰρ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τελείας καὶ

τεχνικὰς διένειμε τὰς διαλέκτους ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς δέδεικται· μετὰ δὲ ταῦτα οὕτω κατεστάθησαν· οὐ μόνον γὰρ ἡ ἡμετέρα διάλεκτος οὕτως ἠλάττωται καὶ ἠλλοίωται· ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Καὶ τούτων μὲν, μᾶλλον ἠλάττωται· ἠλλοίωται δὲ μᾶλλον ἡ ἡμετέρα, διὰ τὴν διασπορὰν τὴν γενομένην εἰς διαφόρους τόπους· τὰ γὰρ λοιπὰ ἔθνη οὐκ εἰσὶν οὕτως ἐξηπλωμένα εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τε καὶ πατριάς· ὅθεν καὶ ἡ γραφὴ παρ' αὐτοῖς ἁπλουστέρα· ἀλλ' οὐχὶ καὶ ποικίλη καὶ δαψιλὴς ἐν ταῖς λέξεσι, διὰ τὸ στενὸν τῆς γλώσσης, ὅπερ συνέβη αὐτοῖς διὰ τὸ τῶν χωρῶν ἀνεπιτήδειον· οὐδεμία δὲ ἡ ἐντεῦθεν βλάβη· κἂν ἐκ τῆς μερικῆς εἴπῃς ἐναλλαγῆς, κἂν ἐκ τῆς γενομένης καθόλου ἐπὶ τῆς πυργοποιίας· ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ποιημάτων δοξάζεται ὁ Θεὸς, οὕτω δὴ καὶ ἐκ τῶν διαφόρων διαλέκτων· καὶ γὰρ τὸ πολύτροπον, τῶν τρεπτῶν ἴδιον. Εἰ δέ τις ἐρεῖ, ὅτι τὸ διάφορον τῆς γλώσσης αἱ ἀλλεπάλληλοι μάχαι καὶ οἱ πόλεμοι, ψεῦδος ἐρεῖ δήπουθεν, οὐκ εἰδὼς τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ὡσαύτως καὶ τῶν βαρβάρων· μᾶλλον δὲ διὰ τὸ διαφέρειν ἡμᾶς κατὰ τὴν διάλεκτον, ἕκαστος ἐν τοῖς ὅροις μένει τοῖς ἰδίοις, μισῶν τὴν ἀλλοδαπήν. Πᾶν οὖν ἀγαθὸν ἐκ Θεοῦ· ὥσπερ τὸ ἐναντίον ἐκ τοῦ ἀντικειμένου· οὐκοῦν μανθάνειν χρὴ τὴν ἰδίαν διάλεκτον καὶ μὴ ὀλιγωρεῖν, ἢ μέμφεσθαι τῶν συγγραφέων· ἐπείπερ οὐκ ἦν ἄλλως γράφειν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον. Καὶ γὰρ εἴπερ ὡς οἱ ἀμαθεῖς νομίζουσιν ἐξέδωκαν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τἆλλα κατὰ τὴν ἑκάστης χώρας καὶ πόλεως διάλεκτον, ὥστε νοεῖν αὐτὰ ἅπαντας, τὸ ἓν εὐαγγέλιον κατὰ ἐναλλαγὴν τῶν διαλέκτων, γέγονεν ἂν ἑκατόν· εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ, τῶν διαλέκτων μεταβαλλομένων, ἐχρῆν καὶ τὰ εὐαγγέλια μεταβάλλεσθαι, καὶ μὴ δέχεσθαι τόπον ἐκ τόπου εὐαγγέλιον, εἰ μὴ διαγραφείη ἅπερ ἐγγεγραμμένα αὐτῷ καθ' ἑτέραν διάλεκτον· καὶ οὕτως εἰς μυρία εἴδη τμηθῆναι τὴν γραφὴν, μᾶλλον δὲ ἀφανισθῆναι. . . »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ διαλέκτων ὁ 'Ρουσάνος· ἐν τοῖς ἑξῆς δ' ἐλέγχει τοὺς ἀμελοῦντας τὴν ἐκμάθησιν τῆς πατρῴας γλώσσης. «Καὶ πῶς ἔνι φησὶ μαθεῖν με; Δυνατόν· ὡς ἔμαθες παρὰ τοῦ εἰδότος ἀναγινώσκειν, οὕτω δὴ καὶ τὸ γινώσκειν· καὶ γὰρ ἀναγνωρισμός τις ἐστιν ἡ ἀνάγνωσις. Ἀλλὰ χρόνου, φησὶ, δέομαι, ἀλλὰ δαπάνης. Τί οὖν; ἐν παιδιαῖς βέλτιον ἀναλίσκειν τὸν χρόνον; ἐν μέθαις; ἐν αἰσχρολογίαις; ἐν ὕπνοις; ἐν ὀρχήστραις; ἐν θεάτροις; Τί δὲ καὶ τὰ χρήματα; ἐν τῷ κα-

ταχωννύειν καὶ δαπανᾷν ἐν κώμαις; ἐν βρώμασι περιττοῖς; ἐν ἱματίοις; ἐν τοίχοις; ἐν ἵπποις καὶ κυσίν; Ἀπόδος τι μέρος καὶ τῇ ψυχῇ οὐ λέγω σοι, δὸς ἅπαντα τὸν βίον τῷ διδασκάλῳ· δὸς τὸ δέκατον μᾶλλον πολλοστόν τι τούτου. Ὅσον ἂν δαπανήσῃς ἐν ἱματίῳ νυμφικῷ, τοσοῦτον ἐν ψυχικῷ· οὐ γὰρ πένητες ἅπαντες· οὐκ ἔμποροι, οὐ βοηλάται καὶ ὀνηλάται, ἵνα λέγωμεν οὐ δυνάμεθα, πολλῶν ἐμποδῶν ὄντων· μὴ γὰρ νῦν ἐπληθύνθη ἡ πτωχεία; Ἐξαρχῆς οὕτως ἦν· οὐκ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς παρ' αἰχμαλώτῳ διδασκάλῳ ἐφοίτα; οὐ παρὰ μονῇ ᾤκει παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπρησθείσῃ; οὐ βάρβαροι καὶ ἄσπονδοι τὴν χώραν κατεῖχον; Πόθεν εὗρε τοσαῦτα βιβλία τῆς ἔξω καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς σοφίας, ὧν μέμνηται ἐν τοῖς συγγράμμασιν; Ἢ δῆλον ὅτι πολλὴ ἦν ἡ σπουδὴ παρὰ τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐν τοῖς λόγοις, ἀλλ' οὐχὶ νῦν. Κατάμαθε ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου· ὅπως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λευῖται, ὑπηρέται ὄντες τοῦ νόμου, ἤτοι τοῦ λόγου καὶ τοῦ ναοῦ, ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν μετ' εὐπορίας εἶχον ἅπασαν ζωάρκειαν, ἔκ τε τῶν δεκατῶν δηλαδή, ἐκ τῶν πρωτοτόκων, ἐκ τῶν ἀπαρχῶν, ἐκ τῶν θυσιῶν, ἐκ τῶν δώρων· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον ἅπαν γένεται· οἱ μὲν λόγου μετέχοντες ἑστήκασι κάτω, πάντων ἀποροῦντες· ὅσοι δ' ἀγύρται καὶ δουλοπρεπεῖς εἰς θρόνους ἀνάγονται καὶ χρήματα πάντοθεν ἀποθησαυρίζουσιν εἰς δέον οὐδέν· οὐ θέλουσιν ἰδεῖν φιλοσοφοῦντα, ἔλεγχον τοῦτο νομίζοντες τῆς ἑαυτῶν ἀνομίας· λήρους ἀποκαλοῦσι τοὺς τοιούτους, ἀκαταστάτους, ἀνυποτάκτους, ὀλιγοψύχους· ὅτι τούτοις οὐχ ὑποτάσσονται ταῖς μωρίαις αὐτῶν· οὐκ ἀρκεῖ αὐτοῖς περιπατεῖν ἐν σκότῳ, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους βιάζονται. Εἰ δέ πού τις καὶ τῶν ὑγουμένων εὑρεθείη εὐγνώμων, καὶ προθυμεῖται ἀναπαῦσαί τινα τὸν μᾶλλον εἰδότα, πάντες σκανδαλίζονται ἐπὶ τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐπ' ἄλλο τι· κρίνουσι, φθονοῦσι, συγχέονται, ἵνα τί ταῦτο λέγοντες· τίς οὗτος ἡμῶν ὑπερέχει, ὅτι οὕτως ἀξιοῦται; τοιοῦτός ἐστι καὶ τοιοῦτος· τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες ἅπαντα, μόνον τὰ τούτου περιεργάζονται· τὰ αὐτοῦ φαντάζονται ἐλαττώματα, ἐνεδρεύουσιν ὡς δύσχρηστον αὐτοῖς καὶ ἐναντίον· ἔσθ' ὅτε καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ κατηγοροῦσι καὶ πάντα ποιοῦσι μέχρις αὐτὸν ἀνάστατον ποιήσουσιν. Εἶτα ἐπιγελῶσι λέγοντες, ὁρᾷς τὸν ἀκατοίκητον; οὕτω διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τοιοῦτον καὶ τοιοῦτον, ὅπου περ ἂν ἀπέλθῃ, οὐ κατοικῆσαι ἔχει· καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν αὐτῶν τινα, εἴθε ἠδυνάμην αὐτὸν ἀναπαῦσαι, φησὶ μετ' ἐμβριμήματος, εἴθε εἶχον αὐτὸν ἐν σιδήροις, ἐν κάμπῃ, ἐν εἱρκτῇ

εἴπερ ἐξουσίαζον αὐτοῦ, εἶχον ἂν αὐτὸν παιδεῦσαι μὴ μεταβαίνειν, φεῦ τῆς ἀποτομίας καὶ ἀπανθρωπίας! Τίς οὐ μελαγχολήσει ἀκούων ταῦτα; Διὰ ταῦτα ὀλίγοι καὶ κακοί εἰσιν οἱ δοκοῦντες μετέχειν τοῦ λόγου. Ἀλλὰ καί τινα τῶν μοναστηρίων λελωβημένους λαμβάνουσι καὶ νοσοκομοῦσι, καίτοι ἑνὸς ὄντος τοῦ λελωβημένου, εἰς ἕνα διαβαίνει καὶ ἡ ὠφέλεια· τοῦ δὲ διδασκάλου ἑνὸς μὲν ὄντος, εἰς πολλοὺς δὲ διαβαινούσης τῆς ὠφελείας διὰ τῆς διδασκαλίας οὐ κήδονται· καὶ ταῦτα οὐδένα πόνον ἢ ὄχλον παρέχοντος τοῖς συμπαροῦσιν, οὐδεμίαν ζημίαν... » ([1]).

Ὁ αὐτὸς Ῥουσάνος συντάξας ἰδίαν γραμματικὴν διὰ τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ ἀσχολουμένους, προέταξε προθεωρίαν, ἐξ ἧς ἀντιγράφομεν ταῦτα διδόντα ὁπωσοῦν σαφῆ τινα ἰδέαν περὶ τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου γραμματικολογίας.

« Ὄντως φιλοπράγμόν ἐστι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ ἀεὶ καινά τινα διανοεῖται μαθεῖν καὶ προσκτήσασθαι, ἥ φησιν ὁ Ἐκκλησιαστής· ὅπερ μετὰ πάντων συνέβη κἀπὶ τοῖς γραμματικοῖς κατὰ διαφόρους καιρούς, διάφορα ἐκδεδωκόσι συγγράμματα τῆς κατ' αὐτοὺς τέχνης τε καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν δὲ ἢ βραχὺ διενηνοχότα τῇ διανοίᾳ, εἰ μὴ τῇ συνθέσει, συστολῇ τε καὶ παρατάσει. Ἀλλὰ μέχρι μὲν κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Μοσχοπούλου, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν θρησκείαν ὁμοδόξου, τὰ τῶν παλαιῶν ἐπεκράτει· οἷον Διονυσίου τοῦ Θρακὸς *τέχνη*· Θεοδοσίου γραμματικοῦ Ἀλεξανδρέως *περὶ κλίσεως ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, καὶ περὶ πνευμάτων*. Σωφρονίου Πατριάρχου, *περὶ ὀρθογραφίας*· ἔτι Ἰωάννου γραμματικοῦ τοῦ Χάρακος, καὶ Τιμοθέου τοῦ Χάρακος *κανόνες*· Σωφρονίου πατριάρχου, *περὶ προθέσεων*· Σεργίου ἀναγνώστου Ἐμεσινοῦ, *εἰς τὰ Αἰλίου Ἡρωδιανοῦ*· Θεοδωρήτου *περὶ πνευμάτων τῶν ὀκτὼ στοιχείων ἐξ Ἡρωδιανοῦ πρὸς Πατρίκιον*· Ἡρωδιανοῦ, *περὶ χρόνων, περὶ σχημάτων*, καὶ ἄλλων· Ἰωάννου γραμματικοῦ Ἀλεξανδρέως, *Τονικῶν παραγγελμάτων ἐν ἐπιτομῇ*· Μιχαὴλ μοναχοῦ καὶ Συγκέλλου, *περὶ συντάξεως*· καὶ ἑτέρων δή τινων Ἑλλήνων καὶ χριστιανῶν, ὧν τὰ συγγράμματα, τὰ μὲν ὁμοῦ, τὰ δὲ

([1]) Ἐλάχιστον μέρος τῆς διατριβῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ Ἀνδρ. Μουστοξύδου ἐν τῷ δεκάτῳ τεύχει τοῦ Ἑλληνομνήμονος· ἡ δὲ συνέχεια αὐτῆς, μετὰ καὶ ἄλλων πονηματίων τοῦ Ῥουσάνου, ἐν οἷς καὶ ἡ κατωτέρω εἰς τὴν γραμματικὴν προθεωρία, ἐξεδόθη ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ τεύχει τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ, τυπωθέντι μὲν πλὴν μὴ δημοσιευθέντι.

σποράδην καὶ ἀνὰ μέρος εὕρομεν χειρογράφως· τοῖς Ἀπολλωνίου δὲ μόνοις ἐνετύχομεν χαλκογραφεῖσιν, εἴτ' οὖν τυπογραφεῖσιν. Ὁ δὲ ῥηθεὶς κυρὸς Μανουὴλ τὰ πάντα καλῶς σκοπήσας, ἔσθ' ὅτε καὶ παρ' αὐτοῦ τινα ἐξευράμενος δύο τινὰ βιβλία, ὡς ὁρᾶται, ἐξέθετο· τὰ λεγόμενα *Ἐρωτήματα* καὶ τὰ *Σχέδη*, σαφέστατα ὄντα καὶ ποικίλα, καὶ τοῖς εἰσαγωγικοῖς πολλὴν παρέχοντα τὴν ὠφέλειαν· ἃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσι παρὰ τοῖς φιλομαθέσιν· ἀλλ' ἐπείπερ ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία ταῖς συχναῖς τυραννίσι καὶ πολιορκίαις ἑάλω καὶ φροῦδος ἐγένετο, ὅσοι τῶν λογίων ἐσώθησαν, τὴν ἐνεγκαμένην ἀφέντες, τὴν ἀλλοτρίαν ᾑρετήσαντό τε καὶ ᾤκησαν σὺν αὐτοῖς βιβλίοις, οἷος ἦν καὶ κυρὸς Μανουὴλ ὁ Χρυσολουρᾶς, Δημήτριος ὁ Χαλκοκονδύλης, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις, τὴν Ἰταλίαν τῆς Θράκης ἀνταλλαξάμενοι, ἔνθεν τοι καὶ διὰ φιλοτιμίαν, ἢ δυστυχίαν καὶ τοῦ τόπου βαρβαρότητα ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως παρακινηθέντες, ὁ μὲν Χρυσολουρᾶς τοῖς παλαιοτέροις ἐξακολουθῶν σύντομόν τε βιβλίον ἐξέδωκεν, ὀλίγα τινὰ φροντίσας περὶ ὁρισμῶν καὶ κανόνων τῆς γραμματικῆς, μεγάλα δὲ συμβάλλων τοῖς ἔτι γάλακτος δεομένοις. Ὁ δὲ κῦρις Θεόδωρος πλεῖστα φιλοπονησάμενος, καὶ αὐτὸς κατόπιν βαίνων τοῖς πρὸ αὐτοῦ, ἐν τέσσαρσι βιβλίοις τὴν ἅπασαν πραγματείαν ἐξέδωκε· τοῦ πρώτου μὲν περιέχοντος ὅσα κοινὰ τοῖς πᾶσι γραμματικοῖς καὶ εἰς ἀποστηθισμὸν ἀναγκαῖα· τοῦ δευτέρου δὲ, τοὺς κανόνας ὀνόματός τε καὶ ῥήματος· τοῦ δὲ τρίτου, περὶ προσῳδίας καὶ ὀρθογραφίας· τοῦ δὲ τετάρτου, περὶ συντάξεως. Μετὰ τοῦτον δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τρισὶ βιβλίοις, τοῦ πρώτου ὡσαύτως περιέχοντος ὅσα τοῖς εἰσαγωγικοῖς ἀναγκαιότατα· μεθ' ὃ περὶ συντάξεως, εἶτα περὶ κανόνων ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων. Τινὲς δὲ τοὺς τοῦ Μοσχοπούλου κανόνας ἐν βραχύτητι κατέστησαν, ἕτεροι δὲ καὶ τὴν τοῦ Χρυσολουρᾶ συνέτεμον ἐξελόντες τοὺς κανόνας, ἴσως διὰ τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι τοὺς ἀρχαρίους ἐν τῷ μεταγράφειν καὶ ἀποστηθίζειν· μέσον δὲ τούτων καὶ πολλὴ ἡ διαφορά· οἱ μὲν γὰρ τοσοῦτον τῇ συντομίᾳ ἐχρήσαντο, ὡς καὶ πολλὰ τῶν χρησίμων παραλιπεῖν, οἷός ἐστιν ὁ Θεόδωρος, πλεῖστα θελήσας ἐν βραχέσι περιλαβεῖν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ εἰς πλάτος τὰ τῶν κανόνων συνθεὶς, οἱονεὶ περὶ κλίσεως διαφόρου, περὶ ἀρκτικῶν μέντοι στοιχείων ἢ τελικῶν, ὤκνησεν εἰπεῖν, ὥστε δέεσθαι ἑτέραν γραμματικὴν ἑτέρας· διαφέρουσι δὲ καὶ περὶ κλίσεώς τε καὶ συζυγίας καὶ τινῶν ἑτέρων κεφαλαίων· καὶ συνελόντα

σιν, ἄλλων ἄλλα μανθανόντων, ὡς μὴ ἐξαρκοῦντος ἑκάστου τῶν βιβλίων ἐν τῷ μανθάνειν, ἢ τοῦ μανθάνοντος τὰ πάντα βιβλία πορίζεσθαι. Ἔνθεν τοι καὶ παρακινηθεὶς ἐβουλήθην τοὺς ἅπαντας γραμματικοὺς συναγαγὼν ἐν πτυχίον ἐν διαφόροις βιβλίοις ἐξυφᾶναι· παρεμβαλὼν δηλονότι ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον, καὶ οὕτω τὰ πολύπτυχα εἰς ἓν πτυχίον συστεῖλαι μηδενὸς λειπομένου· ἀλλ' ἐπεσχέθην τῆς ὁρμῆς, δεδιὼς πρὸς τῷ πόνῳ, μὴ καὶ γέλωτα ὀφλήσειν, ὡς ὁ μυθευόμενος κολοιός, τὰ ἀλλότρια συναρμόζων καὶ δῆθεν καλλωπιζόμενος. Διὸ τοῦδε μὲν τοῦ ἐγχειρήματος ἐπαυσάμην· ἅπερ δὲ τοῖς νεωτέροις, ὡς ἔφην, ἐκαινοτομήθη κατὰ συντομίαν, ταῦτα κἀγὼ καθεξῆς μετὰ μείζονος ἐπιμελείας ἐνταῦθα συνέταξα, ἰδίως μὲν ὅσα κοινὰ τῇ γραφῇ παρὰ πᾶσι τοῖς γραμματικοῖς, ὡς εἴρηται· ἵν' εὐκόλως ἔχοιεν ἀποστηθίζειν ταῦτα οἱ εἰσαγόμενοι, ἰδίως δέ τινα τεχνολογίαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ λόγου μερῶν, τρόπον σχολίων τε καὶ κανόνων, ἵν' εὔληπτα καὶ χωρητικὰ ὦσι τῷ τούτων νοΐ τὰ λεγόμενα· μεθ' ἃ τὴν τοῦ κυροῦ Ματθαίου Καμαριώτου γραμματικήν, ἐν συντόμῳ τὴν τοῦ Μοσχοπούλου καὶ ἕτερ' ἄττα περιλαμβάνουσαν, ὡς ἀπαρχάς τινας τῆς ὅλης ἐπιστήμης. Εἶτα περὶ τρόπων ποιητικῶν, μέτρων τε καὶ διαλέκτων, ἃ καὶ μέρη τῆς γραμματικῆς εἰσι καὶ ὄργανα δήπουθεν. Ἴσως δὲ καὶ ἕτερα ὧν οὐκ ἐμνήσθησαν οἱ νέοι τῶν γραμματικῶν, ἢ καὶ ἀμυδρῶς διῆλθον καὶ συντετμημένως, καὶ ἐντεῦθεν δυσκολίαν παρέχοντα τοῖς εἰσαγωγικοῖς προσθήσομεν· εἴπερ ἡσυχίαν ἡμῖν χορηγήσει Κύριος καὶ βουλὴν βελτίονα, πρὸς τῇ ζωῇ καὶ ὑγείᾳ· καὶ κρεῖττόν τι καὶ θαυμαστὸν παρέξομεν σύνταγμα. Πρὸς τούτοις παρεγγυῶμαι τοῖς μανθάνουσι, μηδὲ λοιπῶν ἀμελεῖν, οἷον τοῦ τε τρίτου βιβλίου τοῦ Λασκάρεως, καὶ Θεοδώρου αὐτοῦ τε τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου· εἶτα καὶ λεξικόν τε κεκτῆσθαι, καὶ μᾶλλον τὸ τοῦ Βαρίνου, πάνυ συμβάλλον εἴς τε ὀρθογραφίαν, ἐτυμολογίαν τε καὶ ἱστορίαν, καὶ ἄλλα πολλὰ χρηστά τε καὶ θαυμαστά. Ταῦτα γὰρ εἴ τις ἐπιστημόνως τε καὶ ἐπιμελῶς διέλθῃ, πολλὴν ἕξει τὴν ὠφέλειαν, καὶ πρὸς τὰ πρόσω ῥοπήν. »

Ἐν ἴσῃ μετὰ τοῦ Σοφιανοῦ καὶ τοῦ Ῥουσάνου μοίρᾳ δὲν δυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν ἀδιακρίτως καὶ πάντας τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συγγράψαντας νεοελληνικὰ βιβλία· διότι οἱ πλειότεροι τούτων γιγνώσκοντες μόνον τὸ τῆς ἰδίας πατρίδος διαλεκτικὸν ἰδίωμα,

καὶ περιενδύσαντες τὴν γυμνότητα αὐτοῦ δι' ὀθνείων ἐνδυμάτων, κατέλιπον μιξοβάρβαρά τινα ἐκτρώματα. Τοιοῦτοι δέ εἰσιν ὁ Ῥόδιος Γεωργιλᾶς (*Θρῆνος Κωνσταντινουπόλεως—Θανατικὸν τῆς Ῥόδου—Διήγησις εἰς τὰς πράξεις τοῦ περιβοήτου στρατηγοῦ Βελισαρίου*), ὁ Κρὴς Κωνσταντῖνος Τέμενος (*Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ ῥιμάδα*), ὁ Ζακύνθιος Τζάνες Κορωναῖος (*Μερκουρίου Μπούα ἀνδραγαθήματα*), ὁ Κερκυραῖος Τριβώλης (*Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα—Διήγησις τοῦ Ῥὲ τῆς Σκότζιας*), ὁ ἀνώνυμος μεταφραστὴς τοῦ Βοκακίου (*Θησέως καὶ Αἰμιλίας γάμοι*), καὶ ἐν μέρει ὁ Ζακύνθιος Δημήτριος Ζῆνος (*Ἱστορία τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου—Παράφρασις τῆς Βατραχομυομαχίας*), καὶ ὁ Ἑπτανήσιος Νικόλαος Λουκάνης (*Παράφρασις Ἰλιάδος*). Ἀλλὰ σύγχρόνως καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς, ἐμπνευσθέντες ἰδέας τοῦ νὰ καταστήσωσι προσιτὰ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ τῆς Ἀνατολῆς λαῷ ψυχωφελῆ τινα ἀναγνώσματα, συνέγραψαν ἐν κοινῇ διαλέκτῳ ὑφ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐννοουμένῃ, καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπηλλαγμένῃ τῶν τοπικῶν ξενισμῶν. Τοιαῦτα δὲ βιβλία, ὄντως δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διαμορφώσεως τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, εἶναι ὁ *Θησαυρὸς* καὶ ὁ *Φυσιολόγος Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου* (ἐν Βενετίᾳ 1528), τὸ *Ἄνθος Χαρίτων* (1546), αἱ *Διδαχαὶ τοῦ Ἀλεξίου Ῥαρτούρου* (1560), τὸ *Ἄνθος τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης τοῦ Καρτάνου* (1566), καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο.

Χάριν περιεργείας παρατιθέμεθα περικοπάς τινας ἐκ τοῦ *Φυσιολόγου* τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, συγγράμματος ἀντιπροσωπεύοντος τὸ καθαρεῦον ὕφος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης τῶν χρόνων ἐκείνων [1].

« Ἡ Ἀράχνη εἶναι αὐτὸ τὸ ζῶον ὁποῦ κάμνει τὸ ὕφασμα εἰς τοὺς τοίχους. Εἶναι δὲ τεχνικὸν ζῶον· διότι ἐργάζει ἀπὸ τὴν κοιλίαν του λεπτὸν ὕφασμα, καὶ στένει το μὲ τέχνην, εἰς τὸν ἀέρα ὡσὰν κύκλον· καὶ εἰς ταῖς ἄκραις τανίζει ἄλλα νήματα, διὰ νὰ στερεώσει καλὰ τὸ ὕφασμά του. Εἶτα κάθεται εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐκδέχεται πότε νὰ πιασθῇ μυῖα, ἢ ἄλλο μικρὸν ζωΰφιον πετώμενον· καὶ τότε ὑπάγει, καὶ τειλίγει το μὲ τὸ ὕφασμά της, διὰ νὰ μὴν δύναται νὰ φύγῃ, καὶ οὕτως τὸ τρώγει. Πλὴν ὅταν γεννήσῃ ἀποθνήσκει· διότι τὴν τρώγουν

(1) Τὸν Φυσιολόγον συνέταξεν ὁ Στουδίτης, ὢν μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὅτε καὶ τὰ « Προγνωστικὰ σημεῖα περὶ βροχῆς καὶ ἀνέμων ἐκ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς σελήνης » συνέγραψε (1568). Ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ (1693) μετὰ τοῦ Εἱρμολογίου.

εἰς τὴν μέσην τοῦ κύκλου, καὶ κυνηγᾷ ζωῦφια, ὅτι εἶναι μικρὸν, καὶ δὲν φαίνεται· τὸ δὲ ἄλλο τὸ μεγαλείτερον κάθεται εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὑφάσματος, διὰ νὰ μὴν τὸ βλέπουσι τὰ ζωῦφια, καὶ φεύγουν.

« Ὁ Δράκων εἶναι ψάρι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸ λέγουν δράκαιναν, καὶ τὸ φαγί του εἶναι γλυκὸν, καὶ ὠφέλιμον· πλὴν ἔχει εἰς τὰ ποδάριά της φαρμακερὸν κεντρὶ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐὰν κεντρήσῃ ἄνθρωπον ἀποθνήσκει. Εἶναι δὲ ἡ ἰατρεία του νὰ τὸν σχίσῃς ἐκεῖνον τὸν δράκοντα νὰ βάλῃς τὸ συκότι του ἐπάνω εἰς τὴν πληγήν. Διὰ τοῦτο προσέχουν οἱ ψαράδες, καὶ δὲν τὸν πιάνουν μὲ τὸ χέρι τους ἕως νὰ ψοφήσῃ. Εἶναι δὲ πλουμιστὸς ὥσπερ ἔχιδνα, καὶ μακρὺς ὡς ὄφις· πλὴν εἶναι πλατύς.

« Ὁ Δέλφινας εὑρίσκεται εἰς πᾶσαν θάλασσαν, καὶ εἶναι φιλάνθρωπον ζῶον. Καὶ ὅταν ἀκούσῃ εἰς καράβι νὰ τραγουδοῦσιν, ἢ νὰ λαλοῦσιν ὄργανα, ἀκολουθεῖ μετ' ἐκεῖνο εἰς πολὺν τόπον· καὶ ἐὰν καὶ εὕρῃ ἄνθρωπον πνιγμένον εἰς τὴν θάλασσαν, εὐγάνει τον μὲ τὴν μύτην του κυλῶντας ἕως τὴν στερεὰν διὰ νὰ τὸν εὑροῦσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν θάψουσιν. Ὁ δὲ ὕπνος του εἶναι τέτοιος· ἁπλώνεται εἰς τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης, καὶ ἀποκοιμᾶται, καὶ ἔτζη κοιμώμενος, καταβαίνει εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης· καὶ ὅταν ἐγγίσῃ κάτω εἰς τὸν ἄμμον, ἐξυπνᾷ καὶ πάλιν ἀναβαίνει ἐπάνω, καὶ πάλιν ἀποκοιμᾶται, καὶ τέτοιας λογῆς ἀπερνᾷ δύο τρεῖς ὥραις, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ὕπνος του. Ὅταν δὲ ἀσθενήσῃ πρὸς θάνατον, τρώγει ἕνα ψάρι ὁποῦ λέγεται πιθηκὸς, καὶ εἶναι ὅμοιον τῆς μαϊμοῦς, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔτζη ἰατρεύεται. Ὁ δὲ θηλυκὸς δέλφινας γεννᾷ μόνον δύο παιδία, καὶ τὰ βυζάνει, ὡς τὰ τετράποδα ζῶα. Τόσον δὲ εἶναι φιλότεκνος, ὅτι ἐὰν τύχῃ, καὶ κτυπήσουν οἱ ψαράδες κανένὸς ἀπὸ τὰ παιδιά του, ἢ μὲ καμάκι, ἢ μὲ ἄλλο τίποτε κοντάρι, καὶ τύχῃ ἐκεῖ ἡ μάνα του παρὼν, δὲν φεύγει ἀλλὰ πέφτει καὶ ἐκείνη ἐπάνω εἰς τὰ παιδιά της, ἕως ὁποῦ κτυποῦν καὶ ἐκείνην, καὶ σκοτώνουν τήν. Ὅταν δὲ πιασθῇ εἰς τὸ δίκτυον ὁ δελφὶν, ἡσυχάζει ἕως ὁποῦ σύρνουν τὸ δίκτυον οἱ ἄνθρωποι, διότι εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ αὐτὸς τρώγει ὅσα ψάρια εἶναι πιασμένα μέσα εἰς τὸ δίκτυον. Ὅταν δὲ βλέπει πῶς ἔφθασε εἰς ὀλίγα νερὰ, τότε σχίζει μὲ τὴν μύτην του τὸ δίκτυον, καὶ φεύγει, καὶ διατὶ δὲν ἔχει σπάραχνα διὰ τοῦτο ἀπηδᾷ δυνατὰ εἰς τὸ νερὸν, διότι μαζώνει τὸν ἀνασασμόν του καὶ ῥίχνεται

ἀπό [illegible] σαγίτα. Ἔχουσι δὲ συνήθειαν οἱ δέλφινες, καὶ ὅταν πλέουσι πολλοί, βάλλουσιν ἐμπρός τους τὰ παιδιά τους, καὶ κατὰ πόδιν τοὺς θηλυκούς, καὶ ὕστερον ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἀρσενικοί. »

Ἀλλ' ἐν ᾧ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τοιοῦτος ἀνεπτύσσετο ζῆλος περὶ τὴν μελέτην καὶ διαμόρφωσιν τῆς κοινῆς αὐτῶν γλώσσης, ὁ ἐν ἁπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ὑπὸ τῶν ἐκ Βυζαντίου προσφύγων μεταδοθεὶς ἐνθουσιασμὸς ὁσημέραι ἐπιτεινόμενος ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν ἐκμαγεύσει τοὺς λογίους, ὥστε οὗτοι οὐ μόνον δὲν κατεδέχοντο νὰ μελετήσωσι καὶ τὴν καθωμιλημένην τῶν Ἑλλήνων *βάρβαρον διάλεκτον*, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ἔθνους φωνὴν περιεφρόνουν, ἐξελληνιζόμενοι μέχρις αὐτῶν τῶν ὀνομάτων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος, ἡ ἰδιοτροπία ἑνὸς τῶν διασημοτέρων ἑλληνιστῶν ἤγαγεν ἐν μέσῳ ζήτημα, ἀμέσως καταστὰν ἀντικείμενον πεταγώδους καὶ πολυχρονίου διαμάχης. Καὶ τῷ ὄντι παίζων μᾶλλον ἢ σπουδαιολογῶν ὁ σοφὸς Ὁλλανδὸς Ἔρασμος ἐν τῷ πλήρει ἀττικοῦ ἅλατος μεταξὺ Ἄρκτου καὶ Λέοντος διαλόγῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῆς λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης*, παρεκβατικῶς πως λέγει, ὅτι τὸ μὲν Βῆτα πρέπει νὰ προφέρηται ὡς Beta, αἱ δὲ δίφθογγοι *αι*, *οι*, *ει*, ἀναλελυμένως, ὡς αἱ λατινικαὶ aï, oï, eï. Ἡ γνώμη αὕτη μεγάλην παρήγαγεν ἐντύπωσιν παρ' ἅπασι τοῖς ἑλληνίζουσι σοφοῖς, ὁ δὲ περικλεὴς Γερμανὸς Ἰωάννης Ῥευχλῖνος, ὁ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον Καπνίων μετονομασθείς, κατεπολέμησε τὴν Ἐρασμιανὴν δόξαν ἰσχυρισθείς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα πρέπει νὰ προφέρηται, ὡς ὑπὸ τῶν νῦν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν δὲ οἱ σοφοὶ τῆς Δύσεως εἰς δύο διαιρεθέντες σχολάς, καὶ Ἐρασμιανοὶ καὶ Ῥευχλιανοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχηγῶν ἐπικληθέντες, ἐνζήλως συνηγόρησαν ὑπὲρ ἑκατέρας τῶν ἀντιμαχομένων δοξασιῶν των (1).

---

(1) Τὰς διατριβὰς τούτων συλλέξας ἐξέδωκεν ἐν δυσὶ τόμοις ὁ Ὁλλανδὸς Ἀβερκάμπιος (Sylloge scriptorum qui de linguae Graecae vera et recta pronunciatione commentarios reliquerunt. I—II. Lugduni Batavorum 1736—1740.) Πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατέκρινε τὴν Ἐρασμιανὴν προφορὰν ὁ σοφὸς Θεσσαλὸς Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος γράψας Διάλογον περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῆς προφορᾶς (Στοχυολογία Τεχνολογικὴ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, ἤτοι Γραμματικὴ Ἑλληνικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν. Norimbergae 1712), μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Χῖος Βελάστης (1750), ὁ Κοραῆς ἐν προλεγομένοις τοῦ Ἰσοκράτους (1807), ὁ Ἀναστάσιος Λευκίας (1812), ὁ Μηνᾶς Μινωΐδης (1825), καὶ ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος (1830).

τὴν περιέργειαν Γερμανοῦ ἑλληνιστοῦ ἵνα προσβλέψῃ ἐπὶ τὴν ἐκβαρβαρωθεῖσαν Ἑλλάδα, καὶ ἐπισταμένως μελετήσῃ τήν τε θρησκευτικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῆς κατάστασιν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν ἔτει 1559 γενομένης ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μελάγχθονος ἀποπείρας πρὸς συνεννόησιν τῶν Λουθηρανῶν μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, οἱ διαμαρτυρόμενοι μὴ ἀποβαλόντες τὰς περὶ τούτου ἐλπίδας των δὲν ἔπαυσαν θηρεύοντες τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, ἥτις ἐπαρουσιάσθη μετὰ μίαν δεκαπενταετηρίδα. Δαυὶδ ὁ Οὐγνάδιος διορισθεὶς πρεσβευτὴς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Β′ παρὰ τῷ σουλτάνῳ Σελὶμ Β′ ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐν Τυβίγγῃ θεολόγων κατάλληλον καὶ εὐμαθῆ ἐκκλησιαστὴν ὡς ἀκόλουθον τοῦ πρεσβευτικοῦ αὐτοῦ ἐπιτελείου. Ὡς τοιοῦτον δὲ οὗτοι συστήσαντες Στέφανον τὸν Γερλάχιον, ἐθεώρησαν πρόσφορον τὴν περίστασιν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου προναυαγησάσης συνεννοήσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδίδασκεν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τήν τε λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ πολυμαθὴς Μαρτῖνος Κρούσιος. Οὗτος γενόμενος τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ἐπὶ πολὺ ὕστερον παραταθείσης μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β′ δογματικῆς ἀνταποκρίσεως, συνῆψε διὰ τοῦ Γερλαχίου στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει λογίων καὶ ἰδίως τοῦ πρωτονοταρίου Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ, ἀποβλέπων εἰς μόνην τὴν ἐξέτασιν τῆς καθωμιλημένης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, περὶ ἧς καὶ πρότερον εὐμενῶς εἶχεν ἐκφρασθῆ· διότι ἐν ἔτει 1570, πανηγυρικὸν ἐκφωνήσας λόγον θερμότατα συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἡ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐπικρατήσασα *ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ παχυλὴ ἀμάθεια καὶ δεισιδαιμονία προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης, ἄνευ τῆς ὁποίας δύσκολος καθίσταται καὶ ἡ τῆς λατινικῆς ἐκμάθησις* (¹), καὶ καταδείξας, ὅτι αὕτη ἀρχαιοτέρα πασῶν τῶν γλωσσῶν οὖσα πολυάριθμα ἔχει συγγράμματα, οἷον τὰ τῆς ἀρχαιότητος, τὰ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, μέχρι καὶ τῶν τότε ἐκδεδομένων

(¹) «Unde haec tanta mala? Ex ignoratione linguae Graecae, cujus studium plurimos annos ab Italia exulaverat, et ideo, multo minus in Gallia, et in Germania, cultu fuerat.» Oratio de conservanda lingua Graeca. (Germano-Graecia).

νεοελληνικῶν, ἐξ ὧν ἀνέφερε τὸ μόνον περιελθὸν εἰς χεῖρας αὐτοῦ *διδαχαὶ τοῦ Ραρτούρου* (1).

Ὁ Κρούσιος εἶναι ὁ πρῶτος τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπισταμένως μελετήσας τὴν καθωμιλημένην νεοελληνικὴν, καὶ πάσας τὰς καλλονὰς καὶ λεπτότητας αὐτῆς ἐκμαθὼν (2). Πολύτιμα δὲ κατέλιπε τῆς τε πολυμαθείας καὶ τῶν περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐνζήλων αὐτοῦ ἐρευνῶν μνημεῖα, τήν τε *Τουρκογραικίαν* καὶ τὴν *Γερμανογραικίαν*, ἐν αἷς ἀπεθησαύρισε σὺν τῇ γλωσσολογικῇ καὶ ἱστορικῇ ὕλῃ διάφορα ἔγγραφα καὶ πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος. Περισυνάγοντες δὲ τὰς ἐν τοῖς ὀγκωδεστάτοις τούτοις συγγράμμασι, καὶ ἰδίως τῇ Τουρκογραικίᾳ, διεσπαρμένας περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἰδήσεις, τελοῦμεν ὀφειλόμενον εὐγνωμοσύνης φόρον μακαρίζοντες τὴν μνήμην τοῦ φιλέλληνος Γερμανοῦ.

Τῇ 21 Ἰανουαρίου 1575 ἔγραφε τῷ Θεοδοσίῳ Ζυγομαλᾷ.

« Ἕτερον δὲ, εἰ ἄρα τέχνη, περὶ τῆς σήμερον καὶ δημώδους γραικῆς φωνῆς καὶ λεξικόν τι ξυγγέγραπται, ἢ καὶ ἡ καινὴ Διαθήκη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς τήνδε τὴν διάλεκτον μετεβλήθη, καὶ πόθεν ἂν τούτων τυχεῖν δυνηθείην. Βουλοίμην γὰρ ἂν καὶ τῆς καινουργηθείσης ταύτης (ἧς ἤδη μικράν τινα γεῦσιν ἔχω), μέχρι του γνῶσιν (μόνον τοῦ συνιέναι τὰ ἐν αὐτῇ ἐκδοθέντα) τῇ παλαιᾷ καὶ γνησίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ συνάπτειν, ὡς οὐ καλὸν, ἔμοι γε δοκεῖν τὰ ἀρχαῖα εἰδότα πῇ, τῶν παρὰ πόδας πάντῃ σχεδὸν ἀμαθῶς ἔχειν (3). »

Τῇ 25 Νοεμβρίου ἀπαντῶν ὁ Ζυγομαλᾶς ἔγραφε τῷ Κρουσίῳ.

« Περὶ βιβλίων ἁπλῶν τῆς δημώδους φωνῆς, ἢ λεξικοῦ ἴσθι, οὐδὲν τοιοῦτον τινὶ πεπόνηται, οὔτε τὰ τῶν Διαθηκῶν ἐσαφηνίσθη· πόλιν γὰρ (εἰπεῖν) οἰκοῦμεν ἣν Πλάτων ὁ θεῖος ἔκτισε, καὶ ὅτι οὔτε ὁ μισθὸς ἐστιν οὐδεὶς τούτων ἕνεκα, οὔθ' ὁ κοπιάσων· ἂν δέ τις τῶν αὐτόθι πλουσίων, καὶ βοηθεῖν ἡμῖν ἐθελόντων, τοιαῦτα βούλεται, πεμψάτω τὸν μισθὸν καὶ ἔργον ποιήσομεν, καὶ δι' ἔτους ἑνὸς (συνυποτουρ-

(1) Πρώτην ἀφορμὴν ἔδωκε τῷ Κρουσίῳ εἰς μελέτην τῆς καθωμιλημένης Ἑλληνικῆς ὁ Κορωναῖος Νικόλαος Καλῆς, ἐλθὼν τῇ 27 Μαρτίου 1557 πρὸς ζήτησιν λύτρων ἐν Μεμίγγῃ, ἔνθα τότε οὗτος ἐδίδασκε. «Unde prima mihi occasio τῆς κοινῆς τῶν Γραικῶν γλώττης contigit.» Turcog. σελ. 323.

(2) « Ut πρῶτος (adsit gloriatio et invidia) introductor Barbaro Graecae linguae in nostam Germaniam. » Turcograecia, σελ. 185.

(3) Αὐτόθι, σελ. 426.

γούντων μοι καὶ ἄλλων σπουδαίων τῶν ἐνταῦθα μισθῷ) τελειώσω, καὶ ὑμῖν πέμψω (μεθ' ὅσης τῆς προθυμίας) κοινωφελῆ ἐσόμενα· εἰ δὲ καὶ σιτηρέσιον σχῶ παρά τινος περιβλέπτως κρατοῦντος ἐν ὑμῖν, οὐ μόνον ταῦτα ἐκπληρώσω, καὶ πᾶν ὃ προστάσσητε, συμβοηθοῦντός μοι καὶ τοῦ κυρίου μου πατρὸς, Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ τοῦ ῥήτορος, τοῦ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν παιδείαν εἰδότος (ἣν ἡ πενία με διεκώλυσε σπουδάσαι· εἰ δὲ βοηθείας τύχοιμι, νέος ὢν, ἤδη τριακοντούτης, καὶ ταύτην σπουδάσω, Γερμανοῖς τε τὴν χάριν ἀναγράψω, καὶ ἔσται χάρις χαρίτων, ὡς βοηθήσουσιν Ἕλλησιν, ἤδη βαρβαρωθεῖσι ταῖς καιρικαῖς ἀνωμαλιαις), ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἁπλοῦ λεξικοῦ, καὶ τῆς σαφηνείας παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης καὶ ἄλλων, γνωρίσω ὑμῖν πέμψας ἱστορικὸν νέον, ἀκριβῆ τῶν γινομένων, καὶ σαφῆ, καὶ σύντομον, ὡς δυνατὸν, διηγούμενον τὴν διάβασιν, ὃ δὴ συγγράφεται ἡμῖν, οὐδενὶ δὲ ἐκδέδοται, οὔτ' ἐκδοθήσεται, ἐὰν μὴ τῆς ἀξίας τύχοιμεν τῶν κόπων ἡμῶν ἀμοιβῆς· πρὸς δὲ καὶ βιβλία παλαιὰ καὶ ὀρθὰ προξενήσω. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν ἔγραφε τῷ αὐτῷ καὶ ὁ Γερλάχιός, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεροκήρυκες προετίμων ἐν ταῖς διδαχαῖς αὐτῶν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς εὐκολωτέραν τῆς καθωμιλημένης, λέγοντες αὐτῷ, ὅτι ἀνετώτερον ἠδύναντο νὰ γράψωσι πολλοὺς λόγους ἐν τῇ πρώτῃ ἢ ἕνα καὶ μόνον ἐν τῇ κοινῇ (¹).

Τῇ 16 Μαρτίου 1577 ὁ Κρούσιος ἔγραφε τῷ Ζυγομαλᾷ.

« Δέομαί σου ἐμοὶ πέμπειν τι ἐκ τῆς σήμερον τῶν πολλῶν Ἑλληνίδος γλώσσης (μόνον ἀμελουμένας ἐπιστολὰς, ἢ ἀπεῤῥιμμένα γράμματα ὁποιαοῦν) τοῦ ἰδεῖν με ποία ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφ' ἡμῶν φωνή. Καὶ μᾶλλον δὲ ποία ἡ ἐν ταῖς περιωνύμοις Ἀθήναις. Συλλέγομαι ἐγὼ (εἰ καὶ πάνυ ὀλίγα εὑρίσκω), καὶ παλαιοὺς χάρτας, καὶ διφθέρας, καίπερ κατατετμημένα, ἢ καὶ σχεδὸν τὸ παράπαν ἀμαυρωθέντα. Τοσοῦτόν μοι τοῦ τῶν ἑλληνικῶν πόθου περίεστι. »

Μετὰ δύο δὲ μῆνας ἔγραφε καὶ ταῦτα πρὸς τὸν διάκονον τοῦ πατριαρχείου Συμεῶνα Καβάσιλαν, ἐκπαιδευθέντα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διατηροῦντα ἀλληλογραφίαν μετά τινων τῶν ἐν Γερμανίᾳ σοφῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἰατροῦ Ἰωάννου Σβαρτζίου (Μέλανος).

« Ἴσθι δὲ, ὅτι ὁ κύριος Μέλας δύο παρὰ σοῦ ἐπιστολὰς κομισά-

(¹) Turcograecia, σελ. 197—. Παράβαλλε καὶ Davidis Chytraei, Oratio de statu Ecclesiarum Graeciae etc. Viteberge 1582, σελ. 14, 49, 71.

τῆς σοφίας ἧς νῦν ἔχουσιν, ἢ τἀληθὲς εἰπεῖν τῆς ἀμαθίας τὸ *ἔλαιον λαδίφε* λέγουσι, γελοίως προφέροντες. » Ἐν δὲ τῆς προλεγομένοις τῶν ὑπ' αὐτοῦ διασαφηθέντων λεξειδίων γράφει καὶ ταῦτα.

« Μὴ ἔσο πολὺ δίκαιος, φησὶν ἡ Γραφὴ, ἵνα μὴ ἀσεβήσῃς· φημὶ δ' ἔγωγε τοῦτο παρῳδήσας, μὴ ἔσο πολλῶν γλωσσῶν συζητητὴς ἵνα μὴ βαρβαρίσῃς, σοφώτατε κύριε Κρούσιε. Πλὴν, ἐπεὶ τὸ δόξαν σοι, κἀμοὶ προσφιλὲς, ὡς ἤδη ἡνωμένων φιλίᾳ, ἐκτυφλοῦν εἰωθυίᾳ τὸν φιλοῦντα, καὶ ταῦτα τὰ λεξείδια, καὶ ῥησίδια, τὰ κατημαξευμένα, καὶ τὰ πλεῖω, ὡς ἔτυχον, εἰρημένα, οὐκ ὀκνήσας ἐξελληνίσω, ὡς δυνατὸν, καὶ σαφηνίσω σοι. Γινώσκειν δὲ πρὸ πάντων, τούτων ἕνεκα, σοῦ βούλομαι τὴν ἀγχίνοιαν· ὅτι αἱ λέξεις αὗται τινὲς μέν εἰσι τοπικαὶ, καὶ ἐθνικαὶ, ἀπὸ τῶν εἰδῶν ὀνομασθεῖσαι, τῶν ὑφαντῶν τυχὸν, ἢ ποικίλων καὶ δαιδάλων τε ἄλλων, ὡς *βλατία χρυσᾶ*, καὶ *ἐξάμιτα*, ἕτεραι δὲ ὀφφικίων εἰσὶ δηλωτικαὶ, καὶ ταγμάτων στρατιωτικῶν, ὡς *δρουγκάριος τῆς βίγλης*, καὶ ἄλλα πολλά· ἄλλαι δὲ ὠνομάσθησαν ἰδιώματι ἐθνῶν διαφόρων· εἰσὶ δὲ καὶ πεποιημέναι, καὶ πολλάκις καὶ, ὡς ἔτυχε, λεγόμεναι, ἐπικρατῆσαν οὕτω καὶ ἀρχῆθεν, ὡς τὸ *βλίτηρι*. Ἡ γὰρ ἁπλῆ καὶ κοινὴ αὐτὴ γλῶσσα, εἴτε δημοτικὴ, ἢ ἰδιωτικὴ τῶν νῦν δυστυχῶν Γραικῶν, πολύμικτός τις ἐστὶ καὶ διάφορος. Εὑρήσεις γὰρ ἐν ταύτῃ ἑλληνικὰς φωνὰς, ἢ καὶ λόγους ὅλους ἔσθ' ὅτε, καὶ Ῥωμαϊκὰς, ἢ καὶ Ἀγαρηνῶν, ἢ καὶ Ἀλβάνων, ἢ καὶ ἄλλων ἐθνῶν. Καὶ ἄλλως οἱ Γραικοὶ, ὡς δένδρη μεράδια πεφυτευμένα ἐν τόποις πολλοῖς, οὕτως οἰκοῦσιν οὗτοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παροικοῦσιν. Ἐν γῇ γὰρ, φεῦ, ἀλλοτρίων εἰσὶ διεσπαρμένοι, μέτοικοι, ἀναμεμιγμένοι ἔθνεσι. Καὶ, εἰ ἀκούσῃς Βυζαντίους λαλοῦντας, ἐνωτισθείσῃ Ἑλλήνων φωνὰς, ἁπλᾶς ἄλλας, καί τινας Ἀγαρηνῶν, ὧν ἡ πληθὺς ἡ ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ὧν (Ἀγαρηνῶν δηλονότι) ἀκούοντες, πολλὰς φωνὰς παρενσπείρουσι τῇ αὐτῶν, ὡς καὶ ἱματίοις καί τισιν ἔθεσιν αὐτῶν χρῶνται· φιλεῖ γάρ φησι, τὸ ὑπήκοον γνώμῃ τῇ τοῦ ἄρχοντος ἕπεσθαι καὶ βιοῦν. Εἰ δὲ ἀκούσῃς Κρῆτας ἐκ τῆς λαλιᾶς γνωριεῖς, καὶ οἱ λόγοι αὐτῶν ἀναμὶξ τῇ Λατίνων φωνῇ, καὶ ἄλλων. Ἂν δὲ Πελοποννησίους ἄλλως ὅρα μεμιγμένον λατινικοῖς, *ἔπαρ* (ἄρον) *τὴν τοιμάντα σου*, καὶ *ἄμε* (ἄπελθε) *στὸν ἀβουκάτον σου, καὶ εἶτε σὲ κονσεγιάρῃ* σατὸ (σὺ) *κάμε το*. Καὶ τὸ δὴ χείριστον τοὺς ποτὲ σοφωτάτους Ἀθηναίους εἰ ἤκουσας, δακρύων ἂν ἐγένου μεστός· ὅσον γὰρ ὑπερεπερίσσευσέ ποτε ἐν αὐτοῖς ἡ καθαρὰ καὶ ἄδολος τῶν Ἑλλήνων φωνὴ, τόσον ἡ βάρ-

ξαρος ἐπληθύνθη, καὶ ἀκούεται ἔξοχα πάντων. Μέλλουσι γὰρ εἰπεῖν, ὥρα ὦ εὐτυχές, καὶ ἀντὶ τούτου λέγουσι, *γιαπᾶ καλότυχε*. Τὰ σῦκα, *σοῦκα* λέγουσι, τὸν *βάτραχον παχαχᾶν*, καὶ ἄλλα γελοῖα, ὡς καὶ τὴν *στολὴν*, *σολὴν*· τὰ ἔξω τῆς πόλεως προαύλια, ἃ *ἐξωπόλια* ἔδει λέγειν, *σοπόλια* λέγουσι. Εἰ δέ τις αὐτῶν, εἰ καὶ πενταετής ἐστι, καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ παροικήσει, ὅλως τὴν πάτριον οὐ μεταβάλλει, ἀλλὰ καὶ φωνὴν, καὶ ἦθος, καί τινα ἰδιώματα τοπικὰ φυλάττει ἀπαραλλάκτως ἐφ' ὅρῳ ζωῆς. (Ἔρημοι ἔμειναν αἱ Ἀθῆναι χρόνους περίπου 800· οὗτοι δὲ ἐκ διαφόρων εἰσὶ πόλεων συνηγμένοι. Κρεῖττόν σε ἀκούειν Ἀθηναίου, ἢ νῦν ὁρᾷν). Καὶ, ὡς τοὺς Αἰγυπτίους γνωρίζουσιν οἱ Γραικοὶ ἐκ τῆς *καρακάξας*, ἤτοι κορώνης, οἵτινες ἀντὶ *καρακάξα*, *χαραχάξα* λέγουσιν, οὐ γὰρ δύνανται λέγειν τὸ *κα*, (ὡς τινες Λατῖνοι ἀντὶ τοῦ *θ* τὸ *τ*, *τεὸς* ἀντὶ *θεὸς* προφέρουσιν, εἰ καὶ ἐν γραφῇ ἄλλως) ἀντὶ δὲ τούτου ἐν πάσῃ λέξει τὸ *χα* χρῶνται, οὕτω καὶ Ἀθηναῖοι, Δήλιοι, καὶ Κρῆτες, καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Χῖοι, καὶ νησιῶται, καὶ λοιποὶ ἄλλοι· πλὴν εἰ καὶ ἔν τισι λέξεσι καὶ φωναῖς παρηλλαγμένως λαλοῦσιν, ἀλλὰ ἕκαστος τὸν ἕτερον καὶ ἄλλον οἶδε, καὶ ἀκούει αὐτοῦ λαλοῦντος. Τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι εὐθὺς γινώσκει εἰς ἕτερον, ὅτι Βυζάντιος τυχὸν, Κρὴς, Χῖος, Ναύπλιος, Νάξιος, νησιώτης, ἠπειρώτης, ἢ ὅθεν ἂν ᾖ. Ἡ γὰρ λαλιὰ αὐτοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν εἰπεῖν πως, δῆλον αὐτὸν ποιεῖ. Ὅθεν μὴ θαύμαζε, ἄνερ ἐλλογιμώτατε, ἂν τοιαύταις ἐντυγχάνῃς φωναῖς. Ὅπου γὰρ πλείω πτώματα, ἐκεῖ καὶ ἀετοὶ πολλοί· καὶ ὅπου ἔθνη πολλὰ, καὶ γλῶσσαι, ἔν τισι μὲν παρηλλαγμέναι, γινωσκόμεναι δὲ ὑπ' ἀλλήλων, ὡς συγγενῶν ἢ γειτνιαζόντων. Οὕτω δὲ οἶμαι κἂν τῇ Λατίνων ([1]). »

Εἰς δὲ τὴν συλλογὴν τῶν ἐν τῇ καθωμιλημένῃ ἑλληνικῇ γεγραμμένων ἐπιστολῶν, προτάσσει καὶ ταῦτα. « Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ἐσημειωσάμην χάριν σου, σοφώτατε κύριε Μαρτῖνε Κρούσιε, ἵν' ἐνωτισθείης πῶς τὴν ἁπλῆν ταύτην προφέρουσι φωνὴν, εἴτε κοινὴν, τὴν ἔχουσαν καὶ ἑλληνικὰς λέξεις, καὶ ἀπὸ ἄλλων γλωσσῶν. Οἱ γὰρ πλησιάζοντες λατίνοις τινὰς φωνὰς ἀναμιγνύουσιν, οἱ Ἀγαρηνοῖς ὁμοίως, οἱ Βουλγάροις ὡσαύτως· καὶ ἔτι ἔχουσι καὶ ἰδιώματά τινα ἐν τῇ προφορᾷ. Πλὴν ὁ εἰδὼς λαλεῖν ἁπλῶς μίαν τῶν διαλέκτων (εἰπεῖν) ὡσεὶ οἱ Βυζάντιοι τυχὸν ἢ οἱ Ναύπλιοι, οἶδε λαλεῖν (ἵνα

([1]) Turco-graecia, σελ. 99.

εἴπω κρεῖττον) ἵνα καταλαμβάνῃ, καὶ ἀκούῃ, καὶ τὰς λοιπὰς, διαφερούσας καὶ ἐν προφορᾷ, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν λόγοις τισίν. Ἡ πλέον δὲ βάρβαρός ἐστιν ἡ τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἦν, ὅτε ὑπῆρχεν, ἀρίστη· ἦν τις εἰ εἴπῃ κατὰ διάμετρον τῇ πάλαι, τὴν νῦν, οὐκ ἂν ἁμάρτοι· ἀκούοντες γὰρ ἡμεῖς αὐτῶν, ἐννοοῦμεν πως τί λέγουσι (ἐν γάρ τισι παρηλλαγμένως λέγουσι καὶ ὀνομάζουσι), καὶ πλὴν γελᾷν οὐ δυνάμεθα, ἐνωτιζόμενοι αὐτῶν (¹). »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ Συμεὼν ὁ Καβάσιλας ἔγραφε τῷ αὐτῷ Γερμανῷ τὰ ἑξῆς.

« Περὶ δὲ τῶν διαλέκτων τί ἂν καὶ εἴποιμι, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων, ὑπὲρ τῶν ἑβδομήκοντα; Τούτων δ' ἁπασῶν ἡ τῶν Ἀθηναίων χειρίστη· βουλόμενοι γὰρ εἰπεῖν *ἰδοὺ πίστις, ὑπήνη*, καὶ *Ἑλλήνων δικαιοσύνη*, λέγουσιν ἀντὶ τούτων, *ἐπᾶ πίσι, ἐπᾶ σολὴ, ἐκᾶ ῤωμήϊνη κρίσι*· καὶ ἀντὶ τοῦ *σὺ, σοὺ*, καὶ *πόρευον, σοῦζε*· καὶ *λίτραν, λοῦτραν*. Οὓς οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες καλῶς τὰ πολλὰ φθεγγόμενοι, βαρβάρους τὸ παράπαν ἀποκεκλήκασι, τούτους βδελυττόμενοι, ὥστε πεπονθέναι τοῖς πάλαι κατὰ διάμετρον.

« Ἐν δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ Βυζαντίῳ, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐν ἄλλῃ Ἑλλάδι, εὑρήσεις καλῶς τὴν καθ' ἡμᾶς ἰδιωτικὴν φθεγγομένους ἐνίους, ὡς καὶ τοὺς πάλαι. Κακείνους γὰρ (ταύτην τὴν ἰδιωτικὴν φημὶ) καθάπερ ἡμᾶς προφέροντας ἐν πολλοῖς μάλιστα κωμῳδοῖς, εὑρίσκομεν. Τούτου χάριν οὐ μιξοβάρβαρον, ἀλλ' ἰδιωτικὴν τῶν Ἑλλήνων τις ὀνομάτειεν, εἰ καί τινα τῶν βαρβαρικῶν λέξεων (ὡς τὰ τῶν μηνῶν ὀνόματα ἰταλικῶς) προφέρουσαν. Καὶ ταῦθ' οὕτω μὲν ἔχει. Αὐτὸς δὲ, μίαν καὶ μόνην μαθὼν, ἣν καὶ ἡμεῖς, ἁπάσας καλῶς εἴσῃς. Ἔτι τῶν ἡμετέρων ἰδιωτῶν, τοὺς μὲν δωρικῶς, τοὺς δὲ ἀττικῶς, ἄλλους αἰολικῶς, ἑτέρους ἰωνικῶς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ κοινῶς φθεγγομένους εὑρήσει τις .. (²). »

Μετὰ ζήλου ὑπερβάλλοντος ἐξακολουθῶν ὁ Κρούσιος τὰς περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ἐρεύνας αὐτοῦ ἔγραψε (15 Σεπτεμβρίου 1580) καὶ τῷ ἐν Ἑνετίᾳ τότε ἐδρεύοντι ἀρχιεπισκόπῳ Φιλαδελφείας, τῷ πολυμαθεῖ Γαβριὴλ Σεβήρῳ, ἐξαιτούμενος εἰδήσεις καὶ συγγράμματα περὶ τῆς μελετωμένης γλώσσης. « ... Ἀλλὰ φιλανθρωπεύου πρός με, τιμιώτατε· ἀξίωσον

(¹) Αὐτ. σελ. 216.
(²) Αὐτ. σελ. 461—462.

σύν μέ, τὸν οὐκ ἄξιον, ἀποκρίσεως πρόσηνοῦς· εἴτε δύνασαι τῷ τὰ πάντα καλῷ Ἱερωνύμῳ συνεισενεγκεῖν τι πρὸς τὸ, ὅπως ἐγὼ βιβλία τινα ἔτι, τῶν ἐν τῇ κοινῇ καὶ δημώδει γραικῇ γλώττῃ γραφέντων, λάβω, ἐξ ὧν ἂν μᾶλλον αὐτὴν μάθοιμι· δέομαι, κύριε, μὴ βαρυνθῆναί σε, αὐτῷ δεῖξαι, ποῦ ἂν εὑρεθεῖεν, καὶ αὐτὸς ἐμοὶ ἀγοράσει. Ἄχθομαι οὐδὲν τοιοῦτον λεξικὸν εὑρίσκεσθαι· ὥστε ἀναγκάζομαι, ὅθεν ἂν δυνηθῶ, συνερανίζεσθαι τῶν λέξεων ἑρμηνείας, ὧν οὐ νοῶ, ἢ καθαραῖς ἑλληνίσι λέξεσιν, ἢ λατίναις, γινομένας. Σπουδάζω δὲ πάνυ, ἐπειδὴ τὴν παλαιὰν καὶ καθαρὰν γλῶτταν μετρίως πως ἔμαθον, κἀν τῇ ἡμῶν ἀκαδημίᾳ διδάσκω, αὐτῇ συνάπτειν καὶ τῆς σήμερον καὶ κοινῆς, μετρίαν γνῶσιν (¹). »

Ταὐτοχρόνως δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐπέστειλε καὶ τῷ ἐν Βενετίᾳ διατρίβοντι συμπατριώτῃ τοῦ Σεβήρου Ἰωάννῃ τῷ ἰατρῷ. Λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ πρώτου ἀπάντησιν, ἐπανέλαβε τὴν αἴτησιν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος δι' ἐπιστολῆς, ἧς δημοσιεύει τὴν ἑξῆς σύνοψιν.

« Τὴν ἐπιστολήν σου τῇ θ.' ποσειδεῶνος δεξάμενος, μεθ' ὅσης ἡδονῆς δοκεῖς; ἀνέγνων. Τὰς λέξεις ἃς πέμπω δημώδεις οὔσας, ἑρμηνεύοις μοι ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ, ἢ ἰταλικῶς ἢ κελτικῶς. Δώσω μισθὸν ὃν ἀπαιτηθῶ. Ἔχω γὰρ μετὰ χεῖρας ξυγγραφήν τινα πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τῶν Γραικῶν, ἀφ' ὧν καιρῶν ἡ Κωνσταντίνου ὑπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐγένετο, καὶ ποικίλας ἐπιστολὰς, τῇ κοινῇ γλώττῃ γεγραμμένας· ταύτας νυνὶ εἰς τὴν λατινίδα φωνὴν μεταβάλλω, βουλόμενος τό τε γραικὸν κείμενον καὶ τὴν λατινίδα μεταβολὴν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπα ἐκτυπωθῆναι παρασκευάζειν· οὕτω τε τούς τε Γερμανοὺς καὶ τοὺς Γραικοὺς εἰς μείζονα γνῶσιν καὶ φιλίαν ἀλλήλων καθιστάναι. Ἄλλους τῶν Γραικῶν ἀγαθοὺς, ἐμοὶ γνωστοὺς ποιοίης, τὰ αὐτῶν ὀνόματα σημαίνων.. »

Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ καὶ τῷ προειρημένῳ Μονεμβασιώτῃ ἰατρῷ Ἰωάννῃ πάλιν λατινιστὶ ἔγραψεν (²). Τῇ 15 Μαΐου 1583 ὁ Σεβῆρος ἀπέστειλε τῷ Κρουσίῳ διασάφησιν ἁπλοελληνικῶν λέξεων, μετ' ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ καὶ ταῦτα λέγει. « Τὸ μὲν τὰς βαρβαροελληνικὰς περιέχον χαρτίον λέξεις ἤδη σοι πέμπεται, θεῖε Μαρτῖνε, ἐξ ὧν αἱ μὲν ἐσαφηνίσθησαν, αἱ δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ αὐτὰς μεμιγμένας

(¹) Ὀμ. 524.

(²) Turcogr. 527.

εἶναι καὶ συνθέτους, καὶ ἀλλοκότοις φωναῖς, καὶ ἀπᾳδούσαις τῆς ἡμῶν· αἱ δ' ἀποκρίσεις, οὔπω γε Κρήτηθεν καὶ ἀλλαχόθεν, ἡμῖν προσεπέμφθησαν (1). »

Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πρὸς ἄλλους τῶν ἐν Ἑλλάδι λογίων ἐπέστειλεν ὁ ἀκάματος Γερμανὸς, ἐξαιτούμενος τὴν συνεισφοράν αὐτῶν ἐν τῇ ἑτοιμαζομένῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ πνευματικῇ πανδαισίᾳ. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταχωροῦμεν περικοπὴν τῆς πρὸς Ἰωάννην Μορζῆνον τὸν Κρῆτα. « Καταγράφοις δὲ τὴν λαμπράν σου πατρίδα, καὶ ὅλην τὴν Κρήτην, καὶ τὰς αὐτόθι νήσους, κἀμοὶ τὴν περιήγησιν πέμποις, ὅτι αὐτὴν ἐνθήσομαι τῇ σήμερον Ἑλλάδος ἣν ξυγγράφω, ἱστορίᾳ, μετὰ τιμῆς τοῦ ὀνόματός σου, ὥσπερ καὶ παρ' ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τοῦτο βοηθοῦμαι. Ἀλλὰ καὶ βιβλιάριόν τι τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης φωνῆς πέμψαις, ἢ καὶ ποικίλας τῶν σήμερον σοφῶν ἐπιστολὰς, οὐδένα κίνδυνον φερούσας (2). »

Ἀλλὰ καὶ παρ' ἀλλογενῶν δὲν ἔπαυσε ζητῶν καὶ τὴν ἐλαχίστην πληροφορίαν περὶ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ζητήματος. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ εὐμαθὴς νέος Ἰωάννης Κραΐλλιος, Ναγολτεὺς τὴν πατρίδα, ἐπισκεφθεὶς τὴν Καλαβρίαν, Ζάκυνθον, Πελοπόννησον, καὶ Εὔβοιαν, ἐπὶ καταδρομικῶν τῆς Μελίτης πλοίων, διηγήθη αὐτῷ ἐν Τυβίγγῃ, ὅτι ἐν Καλαβρίᾳ κατῴκουν καὶ Ἕλληνες, καὶ μετὰ τῆς Ἰταλικῆς ἐλαλεῖτο καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ δὲ Ἱερώνυμος Φίσκερος ἐπέστειλεν αὐτῷ ἐξ Ἰταλίας, ὅτι ὁ ἐν Ἐνετίᾳ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκδοθεὶς Πορτολάνος ὑπὸ μόνων τῶν ναυτιλλομένων ἐννοεῖτο, καὶ οὔτε ὁ Σεβῆρος, ὡς τὸν διεβεβαίωσεν, ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν μιξοβάρβαρον αὐτοῦ γλῶσσαν (3).

Ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκογραικίας, ἐκ πληροφοριῶν τοῦ Γερλαχίου ὁ Κρούσιος σημειοῖ, ὅτι ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ ἦτο καθαρωτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ πόλις αὕτη, ἦτο καὶ εἶναι ἡ τοῦ κράτους ἕδρα. Οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων λόγιοι εὐχερέστατα χρῶνται τῇ ἀρχαίᾳ διαλέκτῳ (4).

Ἐν δὲ σελίδι 273 ἀναφέρει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τριχῶς διῄρηται, εἰς *κοινὴν*, εἰς *ἀρχαίαν* τὴν καὶ κλασικὴν, καὶ εἰς *ἐκκλησιαστι-*

(1) Αὐτ. 534.
(2) Turcog. 532.
(3) Αὐτ. 525.
(4) Ὁμ. 496.

κὴν, καθαρεύουσαν μὲν πλὴν καὶ μὴ ἄμικτον βαρβαρισμῶν, ᾗ χρῶνται ἐν τῇ γραφῇ οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ λόγιοι. Ταῦτα δὲ γράφων ἐπιπροστίθησιν, ὅτι ἐν ἔτει 1557 διδάσκοντι ἐν Μεμίγγῃ εἶπεν αὐτῷ ὁ Κορωναῖος Νικόλαος Καλῆς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τριπλῆ, ἡ *χυδαία* (grossa), ἡ *γραικολατινικὴ*, καὶ ἡ *κλασικὴ*, ὡς πρώτην ἐννοῶν τὴν κοινὴν, δευτέραν τὴν ἀρχαίαν (;), καὶ τρίτην τὴν ἐκκλησιαστικὴν (;) ἐν ᾗ ἐγράφησαν αἱ διδαχαὶ τοῦ Ῥαρτούρου, τὸ Ἄνθος τοῦ Καρτάνου, καὶ ὁ Θησαυρὸς τοῦ μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ (¹).

Περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, Μάξιμος Μαργούνιος, Κυθήρων ἐπίσκοπος, καὶ Μελέτιος Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἀμφότεροι Κρῆτες καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην πλειάδα, ἥτις καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν κατηγλάϊσε, καὶ τὸ ὑπόδουλον γένος κατελάμπρυνεν, ἐνζήλως προσεπάθησαν νὰ μορφώσωσι τὸ τέως ἀκανόνιστον ὕφος τῆς καθωμιλημένης διαλέκτου, ἀπαλλάξαντες αὐτὴν παντὸς ἰδιωματικῶς περιεσφρήσαντος ξενισμοῦ, καὶ καταδείξαντες, ὅτι καὶ πλούτου λέξεων καὶ γλαφυρότητος περὶ τὴν ἔκφρασιν δὲν ἐστερεῖτο. Αἱ μεταφράσεις τοῦ πρώτου (²), καὶ αἱ διδαχαὶ ἀμφοτέρων δύνανται ὄντως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τῆς τότε γραφομένης καὶ παρ' ἁπάντων ἀνεξαιρέτως ἐννοουμένης ἁπλοελληνικῆς γλώσσης.

Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκφωνηθέντων καὶ ἀνεκδότων λόγων Μελετίου τοῦ Πηγᾶ (1586—1587) παρατίθημι τὴν ἑξῆς περικοπὴν (Ε' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγ. κεφ. ι.).

« . . . Ἴδετε πάθος δαιμονικὸν, καὶ μάθετε ἡ διαφοραῖς, ἡ διχοστασίαις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πόθεν γεννοῦνται. Βλέπεις σήμερον Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν χωρισμέναις ὁποῦ πρῶτα ἦταν ἕνα; κενοδοξία τὰς ἐχώρισε. Βλέπεις τὰς ἐκκλησίας τὴν ἀνατολικὴν, καὶ τὴν δυτικὴν, διαχωρισμέναις μὲ ἔτοιας λογῆς χωρισμὸν, ὁποῦ τοῦτος ὁ χωρισμὸς εἶναι ὁ χαλασμὸς τῆς οἰκουμένης; Ἂν ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι

(¹) Turcogr. σελ. 273.

(²) Ἀδικεῖ τὸν Μαργούνιον ὁ σοφὸς Μένδελσων Βαρθόλδης, ἐξ ἀγνοίας ἴσως λέγων, ὅτι ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ οὔτε σαφήνεια ἰδεῶν παρατηρεῖται, οὔτε δεξιότης φράσεως (Κλειὼ, 453), ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἐν τοῖς ἐν ἑλληνικῷ ἰδιώματι γεγραμμένοις πονήμασιν αὐτοῦ, καὶ ἰδίως ταῖς ἐπιστολαῖς, καταδείκνυται γλαφυρότης κατ' οὐδὲν ὑποδεεστέρα τῆς Ἀττικῆς.

ὁ χαλασμὸς τῆς οἰκουμένης, ἄλλος ἂς ἀνέβῃ ἐδῶ (νὰ εἰπῶ κατὰ Δημοσθένη) καὶ ἂς τὸ ἀποδείξῃ, καὶ νὰ σιωπήσω ἐγώ, εἰδὲ καὶ δὲν τολμᾷ τινας ἄλλος νὰ λαλήσῃ (καθὼς δὲν τολμᾷ) πιστεύσατε τοῦ Μελετίου, πῶς ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι τῆς οἰκουμένης ὁ χαλασμός· ἡμεῖς (ἔλεγεν ἀπατὰ ὁ Δημοσθένης) ἡμεῖς ἐκάμαμεν τηλικοῦτον τὸν Φίλιππον· ἡμεῖς (λέγει ὁ Μελέτιος) ἐκάμαμεν τηλικοῦτον τὸν ἐχθρόν· ὁ θάνατός μας τοῦ ἐγίνηκε ζωή, ἡ σύγχυσίς μας τοῦ ἔγινεν αὔξησις, ὁ χωρισμός μας τοῦ ἔγινεν ὠφέλιμος, ὁ χαλασμός μας ἀνόρθωσις, καὶ ἔγιναν μεγάλα τὰ μικρά, μὲ τὸ νὰ γενοῦσι μικρὰ τὰ μεγάλα· καὶ τούτων ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἄλλον παρὰ τοῦ διαβόλου ἡ κενοδοξία. Δὲν ἔχω δύναμιν νὰ σᾶς εἰπῶ πῶς μετὰ τὸ νὰ θελήσῃ κάποιος πατριάρχης νὰ λέγηται οἰκουμενικός, καὶ κάποιος πάπας νὰ τὸ ἁρπάξῃ καὶ νὰ κρακτῇ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας (τὸ ὁποῖον πρᾶγμα ὁ προτήτερος πάπας ὁ τρισμακάριος Γρηγόριος ἐκεῖνος ὁ μέγας, τοῦ ὁποίου λέγουσι νὰ ἦναι ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων) ἐκεῖνος ἔγραφε προτήτερα, ὅταν τὸν ἔλεγεν ὁ Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς νὰ ἦναι ἐκεῖνος κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικὸς ποιμήν, ἐκεῖνος μηδὲ διὰ τοῦ λόγου του τὸ ἐκαταδέχετο νὰ τὸ πάρῃ, καὶ ἔγραφε καὶ τὸν πατριάρχην, ὅτι, ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, μὴ θελήσῃς μετὰ τὸ νὰ ἁρπάσῃς τόσην ἀξίαν καὶ ἐξουσίαν νὰ ἀδικήσῃς τῆς ἐκκλησίας τὸ κοινόν· τοῦτο τὸ ὄνομα, τούτη ἡ ἔπαρσις (ἔλεγεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος Γρηγόριος), τοῦτο τὸ τίτλο τὸ κεφαλικὸν ἀντιχρίστου εἶναι, ὅτι μόνος ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας· τοῦτο λοιπὸν ὁποῦ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔφευγε καὶ ἐσυμβούλευε καὶ ἄλλους νὰ φύγουσιν, ὁ διάδοχός του ὁ Βονιφάτιος τὸ ἅρπαξε, τόσον ὁποῦ ἡ ἀλληλομαχία τοῦ πάπα καὶ τοῦ πατριάρχου ἐδιαχώρισε τὴν ἐκκλησίαν, ἐσύγχυσε τοὺς χριστιανούς, ἀλλοτρίωσε τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ τὰ ἀδέλφια εἶναι παραλίγον ὡσὰν ἐχθροί, γιὰ τοὺς πατέρας. Ἄλλοι τοῦτοι υἱοὶ Ζεβεδαίου περὶ πρωτείων φιλονεικοῦντες ἐτάραξαν τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὄξω ὁποῦ καὶ τοῦ λόγου τως ἐταράξασι, δὲν γνωρίζοντας τί αἰτοῦσι, τί ζητοῦσι, τί θέλουσι. Ἄνθρωπε, κεφαλὴ μόνη τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός, μὴ τοῦ ἁρπάξῃς τὴν τιμήν, μὴ συγχύσῃς τὸ πᾶν· ὡς εἶναι τέρας τὸ σῶμα ἀκέφαλον, ἔτζι εἶναι τέρας τὸ σῶμα καὶ πολυκέφαλον· καὶ λοιπὸν ἂν τὸ σῶμα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἔχει κεφαλὴν καθολικὴν τὸν Χριστόν, κεφαλὴν καθολικὴν διὰ νὰ μὴν εἶναι τέρας ἀκέφαλον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλην καθολικὴν

κεφαλὴν διὰ νὰ μὴν εἶναι τέρας πολυκέφαλον. Λύπη τῶν ἀδελφῶν μὲ φέρνει νὰ εἰπῶ τόσον, λύπη μὲ ἐμποδίζει νὰ μὴν εἰπῶ περισσότερον· ξεύρεις πῶς; νὰ μὴν μαλάσσω τὰς πληγάς. Τίς νὰ μὴν λυπᾶται χωρισμὸν ἀδελφῶν; τίς νὰ μὴν κλαίῃ χαλασμὸν οἰκουμένης; τίς νὰ μὴν θρηνῇ ἐκκλησίας σπαραγμὸν ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε; Ὡσὰν ἐχθροὶ πολεμούμεθα! τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη! καὶ δὲν ὥρισε πουθενὰ ὁ Χριστὸς πόλεμον παρὰ κατὰ τῶν ἀντιχρίστων, παρὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ. Ποῦ λοιπὸν εὑρίσκετε τὴν μάχην οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ; Δὲν ἀκούετε τί λέγει ἡ θεία φωνή; *δοῦλον Χριστοῦ οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας*· καὶ σὺ μάχεσαι! ἔπειτα θὲς νὰσαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ; τὸ ἐπιτήδευμα τῆς μάχης δὲν εἶναι μαθητεία τοῦ Χριστοῦ· ἡ ἔχθρα δὲν εἶναι Χριστοῦ διδαχή· εἰρηνεύσετε τὰ μέλη τοῦ ἑνὸς σώματος· ὁ Παῦλος βοᾷ· *εἰ ὑπὸ ἀλλήλων δάκνεσθε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε*· ἂν τρώγῃ ἕνας τὸν ἄλλον σας, ἂν κατατρώγεσθε συναλλήλως, φυλάγεσθε μήπως καὶ συναλλήλως χαλασθῆτε. Ἔτζι τὄπαθεν, ἔτζι τὸ παθαίνει, ὢ μακάριε, ἡ οἰκουμένη. Ξεύρεις διατί; διατὶ δὲν ὑπακούομεν τῆς θείας Γραφῆς· ἡ θεία Γραφὴ ὁρίζει ὅτι *τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι*· εἰς ὅσον εἰς τὴν τιμήν, λέγει, κάμνετε νὰ κρατῇ ὁ ἕνας προτήτερόν του τὸν ἄλλον· ὅλον τὸ ἐνάντιον ἀπ' ὅ,τι κάμνομεν ἐμεῖς· ὁ Θεὸς μοῦ ὁρίζει νὰ κρατῶ τὸν ἄλλον προτήτερόν μου εἰς τὴν τιμήν, καὶ ἐγὼ κρατῶ τοῦ λόγου μου προτήτερα εἰς τὴν τιμὴν παρὰ τὸν ἄλλον· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἡ μάχαις, διὰ τοῦτο ἡ ταραχαῖς· διὰ νὰ θέλω ἐγὼ τὴν προτίμησιν, διὰ νὰ θὲς ἐσὺ τὴν προτίμησιν, διὰ τοῦτο γίνεται ἡ σύγχυσις, καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν ἡ διάλυσις, ἡ διαχώρισις, καὶ διὰ τῆς διαχωρίσεως ὁ χαλασμός. Θὲς νὰ λείψῃ ὁ χαλασμός; ἂς λείψῃ ἡ διαχώρισις· θὲς νὰ λείψῃ ἡ διαχώρισις; ἂς λείψῃ ἡ διάλυσις, ἂς λείψῃ ἡ σύγχυσις· θέλεις νὰ λείψῃ ἡ σύγχυσις; ἂς λείψῃ ἡ προτίμησις. Παῦσαι τὴν ἔπαρσιν, ἄνθρωπε, νὰ παύσῃς τὸ πᾶν τῶν κακῶν. Ἂν ἠθέλασιν ἀφήσῃ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου νὰ μὴ ζητήξουσι τὴν πρωτοκαθεδρίαν, μηδὲ τοῦ λόγου τως ἐσυγχύζασι, νὰ καταστάθοῦσι νὰ τῶς εἰπῇ ὁ Χριστὸς μετὰ ὀνειδισμοῦ, *οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε*, μηδὲ τοὺς ἀποστόλους ἐθέλασι συγχύσῃ (καθὼς ἤκουσας τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου) ὅτι *ἤρξαντο οἱ δέκα ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου*. Εἴδετε τὴν ταραχήν; τὸ σκάνδαλον; τὴν ἀγανάκτησιν; ἐγνωρίσετε τὸ αἴτιον; τὸ σαρκικὸν φρόνημα εἶναι· τὸ νὰ εἴμεσταν σαρκικοί, νὰ μὴν ἀγαποῦμεν τὰ τοῦ

πνεύματος, ἀμὴ νὰ θέλωμεν τὰς σαρκικὰς δόξας· τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ σκανδάλου· θὲς τώρα νὰ μάθῃς πῶς θεραπεύεται; γῆ ὀκνεύεις; Μὴν ὀκνεύσῃς, μὴ μείνῃς μέσα εἰς τὸ κακὸν ἀθεράπευτος· ἔδειξέ σου ὁ λόγος τὸ κακόν· ὁ λόγος νὰ σοῦ δείξῃ καὶ τὴν θεραπείαν. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου σὲ ἐφέρασιν εἰς τὸ κακὸν ἐτοῦτο τῆς πρωτοκαθεδρίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεις πῶς γίνεται σκάνδαλον εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, ταραχὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· καρτέρησε νὰ σὲ θεραπεύσουσι πάλιν ἐτοῦτοι οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί, μάλιστα ἐν τοῖς υἱοῖς τοῦ Ζεβεδαίου ὁ Χριστός· ὁ λόγος εἶναι ὁποῦ θεραπεύει τὰ πάθη, καθὼς τὰς ἀσθενείας ὁ ἰατρός· ἄκουσον, ἐκκλησία, τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, νὰ θεραπεύσῃς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην τῆς πρωτοκαθεδρίας.... Ἄκουσε, Δύσις καὶ Ἀνατολή, πῶς θεραπεύει τὴν ταραχήν, τὴν σύγχυσιν, τὴν διαχωρισίαν τῆς πρωτοκαθεδρίας ὁ Σωτήρ.... »

Ἐκ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Μαργουνίου μεταφρασθείσης Κλίμακος Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ (1590) τὰ δύο ταῦτα ἀποσπάσματα.

«Λόγος τέταρτος. Περὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀειμνήστου ὑποταγῆς.

» Μὲ λογαριασμὸν λοιπόν, καὶ πρέπουσαν τάξιν ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐπροείπαμεν, παγένωντας ὀμπρὸς ὁ λόγος μας, ἐκατήντησε καὶ ἔφθασεν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὁποῖοι καρτερῶντας ὡς τὸ τέλος καὶ νικῶντας τὸν ἐχθρόν, στεφανώνουνται, καὶ ἐφυλάξαμεν τούτην τὴν τάξιν εὐλόγως καὶ πρεπόντως, διὰ τὶ καθὼς κάθε ἄνθος εἶναι προτίτερον ἀπὸ τὸν καρπόν, τοιουτοτρόπως προηγεῖται καὶ προτερεύει πᾶσαν λογὶς ὑπακοὴν ἡ ξενιτεία τοῦ κορμίου καὶ τοῦ θελήματος· διὰ τὶ μὲ τούταις ταῖς δύο ἀρεταῖς, ὡσὰν μὲ δύο πτερούγαις χρυσαῖς ἡ ὁσία ψυχὴ δίχως καμίαν ὀκνηρίαν, μὰ μὲ μεγάλην θερμότητα ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἴσως διὰ τούτην ἐμελώδησεν εἰς τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβίδ, δεδεγμένος τὴν χάριν τοῦ παναγίου πνεύματος, ὁπόταν εἶπε· τίς μοῦ θέλει δώσει πτερούγαις ὡσὰν περιστερᾶς, καὶ θέλω πετάξῃ μὲ τὴν πρακτικὴν ζωήν, καὶ μὲ τὴν θεωρητικήν, καὶ μὲ τὴν ταπείνωσιν, νὰ ἀναπαυθῶ. Μηδ' αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ τὴν φορεσίαν τῶν ἀνδρειωμένων τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν καὶ πολεμιστῶν παραβλέψωμεν, ἂν φαίνεται, μὰ ἂς τὸ φανερώσωμεν μὲ τὸν λόγον μας, καὶ μὲ τί τρόπον κρατοῦσι τὸ σκουτάρι τῆς πίστεως ὁποῦ ἔχουσι πρὸς τὸν θεόν, καὶ πρὸς τὸν ποιμένα τως καὶ διδάσκαλον τῆς γυμναστίας τως, διώχνωντας μετ' αὐτὸ πᾶσαν λογὶς λο-

γισμὸν ἀπιστίας, ἢ μεταβάσεως τοῦ τόπου ἢ τοῦ θελήματος τοῦ ἀρχηγοῦ τως καὶ τοῦ ποιμένος τως, καὶ πῶς πάντοτε κρατοῦσι ξαπλωμένην εἰς τὴν χέρα τως τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ἤγουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, θανατόνωντας πᾶσαν λογίς τως θέλημα ὁποῦ νὰ τῶς ἤθελε σιμώσῃ· καὶ πῶς ἐνδυμένοι μὲ σιδερένιους θώρακας ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἀποκρούουσι καὶ διώχνουσι μετ' ἐκείνου εἰρηνικὰ πᾶσαν λογὶς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν, καὶ κέντησιν καὶ κτύπημα λόγου φαρμακεροῦ καὶ ταραχώδους· ἀλλὰ καὶ φοροῦσιν ἀκομὴ εἰς τὴν κεφαλήν τως ὡς περικεφαλαίαν σωτηρίας τὴν βοήθειαν καὶ σκέπην τὴν εὐχὴν τοῦ προεστῶτος καὶ ἡγουμένου τως· ἔξω ἀπὸ τοῦτα, δὲν στέκουνται μὲ τὰ πόδια διπλωμένα καὶ κολλημένα ἄνεργοι καὶ ἀμέριμνοι, μὰ ἔχουσίν τα διαμοιρασμένα καὶ χωρισμένα, τὸ ἕνα ξαπλόνωντας εἰς διακονίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸ ἄλλο κρατῶντας ἀμετακίνητον εἰς ταῖς προσευχαῖς. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία τελεία ἄρνησις τῶν φυσικῶν θελημάτων, καὶ τῆς ψυχῆς ἤγουν τῆς σωματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δείχνεται φανερὰ μὲ τὰ ἔργα τοῦ κορμίου, ἢ τάχα τὸ ἐναντίον· ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία νέκρωσις τῶν μελῶν τοῦ κορμίου εἰς ἕνα νοῦν ζωντανόν· ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία κίνησις ἁπλῆ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ προστάγματος τοῦ καθηγουμένου πατρὸς, δίχως καμίαν ἐξέτασιν τῆς κρίσεως ἐκεινοῦ. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἕνας θάνατος θεληματικός· μία ζωὴ ὁποῦ δὲν περιεργάζεται, οὐδὲ γυρεύει νὰ κατέχῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποταγῆς ὁποῦ ἔχει νὰ κάμνῃ εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ ποιμένος τοῦ πνευματικοῦ. Ἕνας κίνδυνος κορμίου ἀμέριμνος, τὸν ὁποῖον δὲν βάνει εἰς τὸν νοῦν του ὁ ἀληθὴς ὑπήκοος, ἢ πλέωντας θάλασσαν ἢ πέφτωντας εἰς ληστὰς διὰ τὴν ὑπακοὴν, γνωρίζωντας πῶς ἂν τοῦ λάχῃ θάνατος, τοῦ λογαριάζεται εἰς μαρτύριον. Ἀμελέτητος ἀπολογία πρὸς τὸν θεὸν, διὰ τί δὲν ἔχει νὰ μελετᾷ πῶς νὰ ἀπολογηθῇ τοῦ θεοῦ, ὁπόταν ὅ,τι κάμνει τὸ κάμνει διὰ τὴν ὑπακοήν. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία ἀφοβία θανάτου, ἕνα πλεύσιμον χωρὶς κίνδυνον, μία ὁδοιπορία κοιμωμένη καὶ ἀμέριμνος. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἕνα μνῆμα τοῦ θελήματος, καὶ ἕνα παρακίνημα τῆς ταπεινώσεως. Ἐκεῖνος ὁποῦ ἐνέκρωσε τὸ θέλημά του μὲ τὴν ὑπακοὴν, οὔτε ἀντιστένεται, οὔτε ἐναντιολογεῖται, οὔτε ἐξετάζει ποσῶς εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ ὁρίζουνται ἢ καλὰ νὰ εἶναι, ἢ ὅσον εἰς τὸ φαινόμενον πονηρὰ, διὰ τί ἐκεῖνος ὁ ἡγούμενος ὁποῦ τοῦ ἐθανάτωσε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ θέλημά του εὐσεβῶς καὶ διακριτικῶς, θέλει ἔχει νὰ ἀπολογηθῇ

τοῦ Θεοῦ διὰ ὅλα ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ὑποτάσσεται. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι μία ἀπόθεσις καὶ ἕνα ῥίψιμον τῆς διακρίσεως, εἰς τὸν πλοῦτον τῆς διακρίσεως· διὰ τί ὁ ἀληθινὸς ὑποτακτικὸς χρεωστεῖ νὰ δέχεται ὅλα τὰ προστάγματα τοῦ ποιμένος του δίχως καμίαν ἐξέτασιν καὶ διάκρισιν, καὶ νὰ τοῦ ὑπακούει ὡσὰν εἰς καλὰ, εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ φαίνουνται κακά· καὶ νὰ ῥίπτῃ τὴν διάκρισίν του εἰς τὸν πλοῦτον τῆς διακρίσεως τοῦ πνευματικοῦ του πατρός· καθὼς ὁ Ἀβραὰμ ὁπόταν ἐπροστάχθη νὰ σφάξῃ τὸν υἱόν του, ἔρριψε τὴν διάκρισίν του εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πλῆθος τῆς διακρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῆς νεκρώσεως καὶ τῶν μελῶν τοῦ κορμίου, καὶ τῶν θελημάτων τῆς ψυχῆς, εἶναι πόνος καὶ λύπη, καὶ καμίαν φορὰν, ἀλυπία· μὰ τὸ τέλος, εἶναι μία τελεία ἀνάπαυσις τοῦ νοὸς, δίχως κανένα κίνημα παντελοῦς λύπης, καὶ δίχως καμίαν αἴσθησιν καὶ ἐγροίκησιν πόνου. Τότε μόνον φαίνεται καὶ πονεῖ καὶ λυπᾶται ἐτοῦτος ὁ μακαρίτης ὁ ζῶν νεκρὸς, ὁποῦ ζῇ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εἶναι ἀπεθαμένος εἰς τοῦ λόγου του, φοβούμενος τὸ βάρος τοῦ θελήματός του, ἤγουν τοῦ πταίσματος ὁποῦ ἔκαμεν, ἀποφασίζωντας νὰ κάμῃ τὸ θέλημά του εἰς τίποτας ἔργον. Ὅσοι ἠρχήσετε νὰ ἐγδυθῆτε ἀπὸ τὰ ἐμποδίσματα τῆς πνευματικῆς ἐπαγγελίας, ἐπιθυμῶντας νὰ εἶστε πλέα ἐπιτήδειοι καὶ ἐλεύθεροι, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ δράμετε εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου τῆς μοναδικῆς ζωῆς· ὅσοι θέλετε νὰ ἁρματωθῆτε διὰ νὰ ἐμπῆτε εἰς τὸν πόλεμον τοῦ πνευματικοῦ μαρτυρίου τῆς νεκρώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς φύσεως· ὅσοι θέλετε νὰ συκώσετε τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ἀπάνω εἰς τὸν αὐχένα σας, ἤγουν τὴν μέχρι θανάτου ὑπακοὴν, ὅσοι σπουδάζετε καὶ ἐπιμελεῖσθε νὰ βάλετε τὸ φορτίον τῆς διοικήσεώς σας, ἀπάνω εἰς τράχηλον ἀλλονοῦ, διὰ νὰ δίδῃ ἐκεῖνος ἀπολογίαν διὰ λόγου σας, ὅσοι σπουδάζετε θεληματικῶς σας νὰ γραφθοῦσιν αἱ ἀγόρασές σας εἰς τὴν ὁμολογίαν ὁποῦ κάμνετε διὰ νὰ δουλεύσετε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ ἡγουμένου σας, καὶ θέλετε ἀντὶς ἐκείνων νὰ γραφθῆτε εἰς τὴν παντοτινὴν καὶ οὐράνιον ἐλευθερίαν, ὅσοι συκωνόμενοι μὲ τὰ χέρια ἀλλονῶν, τῶν ἡγουμένων σας, καὶ κολυμπῶντας, θέλετε νὰ περάσετε δίχως κίνδυνον τοῦτο τὸ μεγάλον πέλαγος τῆς ταλαιπώρου ζωῆς, γνωρίσετε πῶς ἠρχήσετε νὰ περιπατήσετε μίαν σύντομον, μὰ σκληρὰν στράταν, ἡ ὁποία εὑρίσκεται καὶ ἔχει μίαν καὶ μοναχὴν πλάνην, καὶ ἐτούτη κράζεται ἰδιοῤῥυθμία, ὁποῦ θέλει νὰ σημαδεύσει μίαν ἀγάπην ἄτακτον ὁποῦ ἔχει εἰς τὸν ἑαυτόν του καθ' ἕνας, ἀπὸ τὴν

ὁποίαν γεννᾶται μία αὐτοκινησία τοῦ θελήματος, νὰ ἔχῃ τινὰς [illegible] ἐδικήν του, καὶ νὰ πληρώνῃ τὸ θέλημά του· εἰς τρόπον ὁποῦ τοῦ φαίνεται νὰ δύναται νὰ κυβερνᾷ, καὶ νὰ διατάσσῃ, καὶ νὰ κανονίζῃ ἀτός του τὸν ἑαυτόν του, διὰ τὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει τοῦ θελήματός του... »

« Ἡ προσευχὴ ὅσον εἰς τὴν ποιότητά της, εἶναι μία ἕνωσις καὶ ἔσμιξις ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεὸν, ὁπόταν ὑψώνουσι τὸν νοῦν τους εἰς αὐτὸν, ὅσον εἰς τὴν ἐνέργειάν της, εἶναι μία σύσταψις τοῦ κόσμου κάμνωντας νὰ διαμένῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ μὴν χαλᾶται διὰ ταῖς μεγάλαις ἁμαρτίαις· μία καταλλαγὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους διατὶ τὸν κάμνει καὶ πραΰνεται καὶ διαλλάττεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους· μητέρα τῶν δακρύων, καὶ πάλιν θυγατέρα τως· ἱλασμὸς τῶν ἁμαρτημάτων· εἶναι ἕνα γεωφύρι ἀπάνω εἰς τὸ ὁποῖον περνᾷ χωρὶς κανένα βλάψιμον τινὰς τοὺς πειρασμούς· ἡ προσευχὴ εἶναι ἕνα μεσότειχον ἀνάμεσα τῶν θλίψεων καὶ ἡμῶν μὲ τὸ ὁποῖον βοηθούμεσθαν ἀπὸ ταῖς θλίψαις· εἶναι ἕνας τζακισμὸς, καὶ μία νίκη τῶν πολέμων ὁποῦ μᾶς πολεμᾷ ὁ πονηρὸς δαίμων· ἕνα ἔργον τῶν ἀγγέλων· μία τροφὴ ὅλων τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων· ἡ μέλλουσα εὐφροσύνη, ἔργον ἀπέραντον, ὁποῦ ἔχει νὰ τὸ ἐργάζεται τινὰς πάντοτε χωρὶς νὰ βάνῃ εἰς αὐτὸ τέλος· μία βρύσις τῶν ἀρετῶν· μία δότρια καὶ προξενήτρα τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων· μία προκοπὴ εἰς τὸ καλὸν, ὁποῦ δὲν φαίνεται· μία τροφὴ τῆς ψυχῆς· ἕνας φωτισμὸς τοῦ νοός· μία πέλεκις ὁποῦ κόπτει καὶ ἐξορίζει τὴν ἀπόγνωσιν· μία ἀπόδειξις τῆς ἐλπίδος, ὁποῦ ἔχει τινὰς διὰ νὰ ἐπακουσθῇ· μία λύσις τῆς λύπης· ἕνας πλοῦτος τῶν μοναχῶν· ἕνας θησαυρὸς τῶν ἡσυχαστῶν· ἕνα σμίκρεμα τοῦ θυμοῦ· ἕνας καθρέπτης τῆς προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετήν· μία φανέρωσις τοῦ μέτρου τῆς ἀρετῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἤμεσθαν φθασμένοι· μία ξεκαθαρωσύνη τῆς καταστάσεώς μας· μία ἀποκάλυψις τῶν θείων μυστηρίων καὶ τῶν μελλόντων πραγμάτων· ἕνα σημάδι καὶ γνώρισμα τῆς τιμῆς ὁποῦ ἔχει τινὰς σιμὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἡ προσευχὴ σιμὰ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ προσεύχεται ἀληθινὰ, καὶ ὡς πρέπει, εἶναι ἕνα δικαστήριον καὶ κριτήριον, καὶ ἕνα βῆμα τοῦ κυρίου προτίτερα παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως· εἰς τὸ ὁποῖον κρίνει, καὶ ἐξετάζει κάθ' ἕνας τὸν ἑαυτόν του πῶς εὑρίσκεται πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ διορθώνεται. Ἂς συκωθοῦμεν ὅλοι ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν εἰς τὴν θερμότητα, καὶ ἂς ἀκούσωμεν τῆς ἱερᾶς ἐτουνῆς βασιλίσσης τῶν ἀρετῶν ὁποῦ φωνάζει πρὸς ἡμᾶς μὲ ὑψηλὴν

φωνὴν καὶ λέγει· ἔλᾶσθε πρός ἐμένα ὅλοι ἐσεῖς ὁποῦ κοπιάζετε ἐναντίον τῶν πειρασμῶν τοῦ δαίμονος, τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκὸς, καὶ ὁποῦ εἶστε φορτωμένοι μὲ τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐγὼ σᾶς θέλω ἀναπαύσει μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς χάριτος εἰς τούτην τὴν ζωὴν, καὶ μὲ τὴν εὐφροσύνην τῆς μακαριότητος εἰς τὴν μέλλουσαν δόξαν, σηκώσετε ἀπάνω σας τὸν ζυγόν μου καὶ θέλετε εὕρει ἀνάπαυσιν εἰς ταῖς ψυχαῖς σας, καὶ ἴασιν καὶ θεραπείαν εἰς ταῖς πληγαῖς σας· διὰ τί ὁ ζυγός μου εἶναι καλὸς, καὶ θεραπευτικὸς τῶν μεγάλων σας πταισμάτων. »

Προστιθέμεθα δὲ καὶ τὴν περικοπὴν ταύτην ἐκ τῶν Διδαχῶν τοῦ Μαργουνίου.

« Ὁπόταν ἐκεῖνος ὁ μέγας Μωσῆς, ὁ ἀκριβὴς φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ τόσον καιρὸν ἦτον ἡγεμὼν καὶ ἄρχων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους εἰς τὴν Μωαβίτιδαν γῆν, εἰς τὸν ἐρχομὸν τῆς προωρισμένης ἡμέρας τοῦ θανάτου του, ἔκλεισε τὰ ὀμμάτιά του, ἐκείνη ἡ ταλαίπωρος συναγωγὴ, ἡ ὁποία ὥστε ὁποῦ ἔζης τοῦ ἐγίνετον πάντοτε ἀποστάτης, βλέπουσα ὁποῦ εἶχεν ἀπομείνει ἐστερημένη ἀπὸ τέτοιας λογῆς ἀρχηγὸν, ὁποῦ μὲ τόσην μεγάλην ἀνδρείαν τὴν εἶχε ἐλευθερώσει ἀπ' ἐκείνην τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ δουλείαν τῆς Αἰγύπτου, ἐνθυμουμένη τὴν σπλαγχνικὴν καὶ πολλὴν ἀγάπην ὁποῦ τῆς εἶχε, ταῖς πολλαῖς του εὐεργεσίαις, τὰ τέρατα ὁποῦ τῆς εἶχε δείξει, ἂν καλὰ καὶ νὰ ἦτον σκληροκάρδιος καὶ πετρώδης, στοχαζομένη ὅμως ἐκεῖνο τὸ θέαμα τοῦ θανάτου τοῦ Μωσέως, δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρατηθῇ, νικημένη ἀπὸ τὸν περισσὸν πόνον καὶ ἀπὸ τὴν λύπην, νὰ μὴ δὲν κλαύσῃ, θερμότατα καὶ πικρότατα· ἐπλήρωσε τὰς φάραγγας ἀπὸ δάκρυα, τὸν ἀέρα ἀπὸ στεναγμούς· διέμεινε κλαίουσα τριάντα ἡμέρας ἀπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ λείψανον τὸ Μωσαϊκόν. Ὦ χριστιανοὶ, ἡμεῖς ὁποῦ τούτην τὴν ἡμέραν ἔχομεν ἔμπροσθέν μας τοῦτο τὸ θέαμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δεσπότου μας καὶ τοῦ Μωσέως, ὄχι ἀποθαμένου ἀπὸ θάνατον φυσικὸν, ὄχι εἰς ταῖς ὕστεραις ἡμέραις τοῦ γηρατείου του, ἑκατὸν εἴκοσι χρόνων, ὄχι διὰ ταῖς ἁμαρτίαις του, ὄχι χωρὶς κανένα πόνον, καθὼς ὁ Μωσῆς πλήρης ἡμερῶν, καθὼς λέγει ἡ Γραφὴ, χωρὶς κανένα πόνον παρέδωκε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀμὴ ἀπεθαμένον ἀπὸ πικρόταταις τιμωρίαις, ἀπὸ βιαιότατον θάνατον, εἰς τὴν νεότητά του, μὲ πόνους σφοδροτάτους, μόνον διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἡμεῖς λοιπὸν θέλομεν εἶστε σκληρότεροι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; δὲν θέλομεν κλαύσει; θέλομεν

μείνει τόσον ἀχάριστοι εἰς τόσην ἀγάπην; ὁποῦ ἂν εἰς περασμένον καιρὸν τοῦ ἐγινήκαμεν ἀποστάται, σήμερον ὁποῦ ἔπαυσαν αἱ εὐεργεσίαις του, σήμερον ὁποῦ ἐδόθη εἰς θάνατον ἔτζη ἄσπλαγχνα καὶ ἀπάνθρωπα, δὲν θέλομεν παρακινηθῇ νὰ κλαύσωμεν; νὰ θρηνήσωμεν; »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

1602—1711.

Κύριλλος Λούκαρις.—Ναθαναὴλ Χύχας.—Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος.—Μιξοβάρβαρα γλωσσάρια.—Μητροφάνης Κριτόπουλος.—Κρίσεις Γερμανῶν καὶ Ἄγγλων περὶ τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς.—Γραμματικὴ Ἱερωνύμου Γερμανοῦ.—Σίμων Πόρκιος.—Νεοελληνικὰ βιβλία τῆς Ρωμαϊκῆς προπαγάνδας, καὶ τῶν Λουθηροκαλβίνων.—Σύλλογος ἐν Ἑνετίᾳ πρὸς ῥύθμισιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.—Λεξικὸν Γερασίμου Βλάχου.—Γραμματικὴ Ρωμανοῦ Νικηφόρου.—Γλωσσάριον Ἰακώβου Σπών.—Ἱλάριος καὶ Ἱλδεβράνδος.—Δουκάγγιος.—Συγγράμματα Κονταρῆ καὶ Παρθενίου Πελοποννησίου.—Φραγκίσκος Σκοῦφος.—Ἠλίας Μηνιάτης.—Γιακουμῆς Μαλάκης.—Νεοελληνικὰ βιβλία.—Κρητικὰ ποιήματα.—Μεταφράσεις Καινῆς Διαθήκης.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Μαργουνίου καὶ τοῦ Πηγᾶ σχολὴν ἀνήκει καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτῶν Κύριλλος Λούκαρις, ὁ πολύτλας ἐκεῖνος πατριάρχης· χάριν δὲ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ παρατιθέμεθα τὸ προοίμιον τῆς κατὰ Ἰουδαίων πραγματείας αὐτοῦ (1).

« Ἴσχυσε κατὰ πολλὰ ἡ εὔνοια ὁποῦ ἔχομεν πρὸς τοῦ λόγου σου, τίμιε κὺρ Γεώργιε, νὰ μὴν παραβλέψωμεν τὴν αἴτησιν ὁποῦ μᾶς ἔκαμες· ἡ ὁποία ἄλλη δὲν ἦτον, παρὰ νὰ σημειώσωμεν εἰς ἁπλῆν διάλεκτον μερικά τινα κατὰ Ἰουδαίων, τὰ ὁποῖα νὰ τὰ χρειάζεσαι εἰς ταῖς καθημεριναῖς καὶ συχναῖς διάλεξαις ὁποῦ κάμνεις μὲ κάποιούς σου φίλους Ἰουδαίους· μάλιστα διὰ νὰ τοὺς λύῃς ταῖς ἀπορίαις ἐκείναις, μὲ ταῖς ὁποίαις ἐκεῖνοι θαῤῥοῦσι νὰ νικοῦσι καὶ σὲ, καὶ κάθε ἄλλον χριστιανόν. Καλὰ λοιπὸν καὶ ἡ πρὸς σὲ εὔνοια νὰ μᾶς ἔκαμε νὰ ἀποδεχθοῦμεν τὴν αἴτησίν σου, ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν

(1) Ἐξεδόθη μετὰ ἓξ διδαχῶν τοῦ Μαργουνίου ὑπὸ Νικοδήμου Μεταξᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1627).

ὀρεξίν. ἐκλίναμεν εἰς τοῦτο, γνωρίζοντας ἂν δὲν σφάλλῃ ἡ κρίσις ἡ ἡμετέρα, ὅτι πολλῶν ἀνθρώπων ὁποῦ θέλουν ἀναγνώσει τὰ ὅσα περιέχει ἡ πραγματεία αὕτη, καὶ ἡ καρδία καὶ ὁ λογισμὸς θέλει πληροφορηθῇ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι εὑρίσκονται εἰς πλάνην, καὶ μαζῇ ὅσοι ἐκεῖνοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι διὰ νὰ μὴ τὸν δεχθοῦνε νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ νὰ τὸν πιστεύσουν ἀφῆκαν τὸ μεγάλον καλὸν ὁποῦ ἦτον σιμά τους, καὶ τὸ ἐπῆραν τὰ ἔθνη, ὁποῦ αὐτοὶ ἐκαταφρονοῦσαν ὡς ἄπιστα καὶ ἀκάθαρτα, καὶ τώρα τὰ μὲν ἔθνη εὑρέθησαν ἐκλελεγμένα καὶ ἠγαπημένα ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ταλαίπωροι καὶ τυφλοὶ περινοστοῦσι, καὶ δὲν ἠξεύρουσι πόθεν νὰ πιαστοῦσι, ἀπὸ τὸν Θεὸν ὠργισμένοι καὶ ἀποβεβλημένοι, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διωγμένοι καὶ καταφρονεμένοι, εἰς τὸν κόσμον ὅλον σκορπισμένοι ἀπὸ αχ′ χρόνους καὶ ἐδῶ· καὶ διὰ νὰ λείψῃ ἀπὸ λόγους τους ἡ παλαιὰ κακία τῶν πατέρων τους, τὴν ὁποίαν ὡς τέκνα του ἐκληρονόμησαν, μένουν εἰς τὴν αὐτὴν σκληρότητα καὶ ἀπιστίαν, καὶ θαῤῥῶντας μόνον διὰ τί λέγονται Ἰσραηλῖται νὰ ἦναι καὶ ὀρθόδοξοι, εὑρίσκονται κατὰ ἀλήθειαν πῶς προσκυνοῦσι τὸ Βεελφεγώρ. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἔχει σκοπὸν τὸ παρὸν σύνταγμα νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἀληθινὸν Μεσίαν τίς ἦν, καὶ ὅτι ἦλθε, φέρνοντάς εἰς τὸ μέσον ὅσα θέλομεν γνωρίσει νὰ εἶναι ἀρκετὰ νὰ φράξουν τὰ θεοστυγῆ καὶ ἀπύλωτά τως στόματα· καὶ τοῦτο ὅσον εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ κρίνομεν ἡμεῖς καὶ λογιάζομεν, ἀφίνοντας ἄλλονῶν ὁποῦ ἠμποροῦσι τοῦτο νὰ τὸ κατορθώσουν καλλιώτερα, νὰ τὸ κάμουν σὰν θέλουν καὶ ὅταν θέλουν· φθάνει ἐμᾶς ὅτι κατὰ τὸ δυνατόν μας ἐμπήκαμεν εἰς τὸ στάδιον τοῦτο, σοὶ τῷ φιλτάτῳ Γεωργίῳ χαριζόμενοι· καὶ διὰ τοῦτο πρόσεχε. »

Τῆς αὐτῆς δὲ σχολῆς φαίνεται καὶ ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ *Νέου Θησαυροῦ* (1610), ὡς καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ναθαναὴλ Χύχας, Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, καὶ Γρηγόριος ὁ Χῖος ὁ γράψας τὴν *Σύνοψιν τῶν θείων καὶ ἱερῶν δογμάτων* (1635). Δωρόθεος δὲ ὁ Μονεμβασίας καὶ Ματθαῖος ὁ Κιγάλας ἐν τοῖς *χρονογράφοις* αὐτῶν ἐπροτίμησαν αὐτὸ τὸ ἀγοραῖον ἰδίωμα, ἐν πάσῃ τῇ ἀκανονίστῳ αὐτοῦ ἰδιοτροπίᾳ (1).

Χάριν περιεργείας παρατιθέμεθα καὶ ἐκ τοῦ *περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα* συντάγματος τοῦ Χύχα (1611), τὴν ἑξῆς περικοπήν.

---

(1) Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ χρονογράφου τοῦ Δωροθέου δημοσιεύεται ὑφ' ἡμῶν ἐν βίῳ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β′.

- ε΄ Λέγεις, ὦ Ῥωμάνε, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἐδιαδέχθηκεν ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν Πέτρον τὸν θρόνον του καὶ τὰ πρωτεῖα παρὰ μόνον ὁ Κλήμης καὶ οἱ διάδοχοί του, οἱ ἐπίσκοποι δηλαδὴ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διατὶ ὁ μακάριος Πέτρος εἰς τὴν Ῥώμην ἔχυσε τὸ αἷμά του διὰ τὸν δεσπότην Χριστόν· διὰ τοῦτο ἦτον πρέπον καὶ δίκαιον νὰ τὸν διαδεχθῇ ὁ Ῥώμης, καὶ νὰ εἶναι κεφαλὴ τῶν ἄλλων, καὶ ὄχι ἄλλος ἀπὸ τοὺς χειροτονημένους ἀπ' αὐτόν. Καὶ πρὸς τοῦτο σὲ ἐρωτῶ, ὦ Ῥωμάνε, ποῖος λογιάζεις νὰ εἶναι μεγαλήτερος καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς τῶν ἀρχιερέων ὁ Χριστὸς, ἢ ὁ Πέτρος; Φανερὸν πῶς εἶναι ὁ Χριστὸς, διὰ τὸν ὁποῖον τιμοῦμεν τὸν Πέτρον καὶ τὸν μεγαλύνομεν ὡσὰν Ἀπόστολον ἕνα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους· διατὶ ἂν αὐτὸς δὲν ἦτον τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς, ἡμεῖς τὸν εἴχαμεν διὰ ἕνα ψαρὰν καὶ τὸν χειρότερον ἄνθρωπον, ὁποῦ νὰ ἦτον εἰς τὸν κόσμον. Τίνος χάριν, ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι μεγαλήτερος καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς, ἐκεῖ ὁποῦ ἐμαρτύρησεν ὁ Πέτρος δίδεις τὰ πρωτεῖα, καὶ τὸν κάμνεις πρωτόθρονον καὶ διάδοχον τοῦ Χριστοῦ τὸν ἀρχιερέα τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ οὐχὶ ἐκεῖνον τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὁποῦ ἐμαρτύρησεν ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τῶν ἀρχιερέων καὶ ἀρχιποίμην ὁ Χριστός; Διατί τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης τοῦ δίδεις νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης καὶ κριτὴς, καὶ ἐξουσιαστὴς, καὶ ὑπεράνω ὅλονῶν, καὶ νὰ χειροτονῇ τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ νομοθετῇ, καὶ νὰ κάμῃ εἴ τι τοῦ φαίνεται, ὡσὰν πρῶτος καὶ κεφαλὴ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ ὄχι ἐκείνου τῆς Ἱερουσαλὴμ; ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Θεὸς ἐφάνη, καὶ ἔδωκε τὰς πλάκας τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσῇ· ἐκεῖ ὁποῦ κράζεται γῆ τῆς ἐπαγγελίας· ἐκεῖ ὁποῦ ἐφάνησαν οἱ Προφῆται· ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Ἄγγελος εὐηγγελίσατο τὴν Θεοτόκον· ἐκεῖ ὁποῦ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη· ἐκεῖ ὁποῦ ἐβαπτίσθη· ἐκεῖ ὁποῦ ἐμεταμορφώθη ἔμπροσθεν εἰς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τοὺς προκρίτους μαθητὰς, ὄχι εἰς τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν τάξιν· ἐκεῖ ὁποῦ ἐσταυρώθη καὶ ἔπαθε διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀθανασίαν εἰς τὸν κόσμον· ἐκεῖ ὁποῦ ἔχυσε τὸ ἅγιον καὶ τίμιόν του αἷμα διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας· ἐκεῖ ὁποῦ ἔγινε τὸ πρῶτον ἔργον τῆς ἱερωσύνης, ἡ θυσία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖ ὁποῦ εἶπε, λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ἐκεῖ ὁποῦ ἀνελήφθη καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγα-

λοσύνης τῶν οὐρανῶν, ὡσὰν τὸ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· ἐκεῖ ὁποῦ μέλλει νὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καθὼς τὸ λέγουσιν αἱ Γραφαί; »

Πρὸς τούτοις παρατιθέμεθα καὶ τὸ προοίμιον τοῦ *κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν παπιστῶν ἐγχειριδίου* Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, μαθητοῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ.

« Πρέπον καὶ δίκαιον κατὰ ἀλήθειαν ἦτον, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, νὰ μὴν ἔλθῃ τὸ γένος μας τὸ ἐπαινετόν, εἰς τόσην ἀμάθειαν καὶ στέρησιν τῆς σοφίας, ὅτι νὰ χάσῃ σχεδὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε πάντοτε εἰς ὅλα τὰ γένη σιμὰ μέγα καύχημα, μὲ τὸ νὰ τὴν εἶχεν, ὁμοῦ μὲ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις πολλὰ θαυμαστά· ἀμὴ ἐπειδὴ μέσα εἰς ὅλα ὁποῦ ἔχασε, καὶ ἦλθεν εἰς τόσην πολλὴν δυστυχίαν καὶ ὀνειδισμὸν ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ πρότερον ἐθαυμάζετον, ἔχασε καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι εὔκολα νὰ γράφῃ κάθε εἷς ὁποῦ ἐπιχειρίζεται νὰ συγγράφῃ τὰ μυστικὰ καὶ θεῖα τῆς πίστεώς μας πράγματα, κάμνει χρεία κἂν μὲ τὴν ἁπλὴν ἐτούτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι τὴν γροικοῦν, νὰ βοηθήσωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τοῦ γένους καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει μέσα εἰς ταῖς ἄλλαις της δυστυχίαις, καὶ πόλεμον πολύν, ὄχι τόσον ἀπὸ τοὺς ἀλλοτρίους τῆς πίστεως, ὅσον ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ ἔπρεπε νὰ βοηθᾶται, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν τους· ὁποῦ εἶναι χρεῶσται νὰ ἦναι ἕτοιμοι, νὰ δίδουν ἀπόκρισιν κάθε ἑνὸς διὰ τὰ τῆς πίστεώς μας κεφάλαια, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια· οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἀπόκρισιν εἶναι ἀδύνατοι νὰ δώσουν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐναντίοι ἐκείνων ὁποῦ δύνουνται νὰ ἀποκριθοῦν, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἡ ἐδική τους ἀπαιδευσία· καὶ τέτοιας λογῆς κινδυνεύει τὸ πτωχὸν τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων δυνατά, ἀπὸ τοὺς νεωτεριστὰς καὶ ἑτεροδόξους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἀποστάτας ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, διὰ κάποιαν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν, ὅτι εἶναι σιμὰ εἰς τέλειον ἀφανισμόν, μὲ ὅλον ὁποῦ τινὲς ἐδικοί μας, διὰ τὴν πολλήν τους ἀμάθειαν καὶ ἀπαιδευσίαν, δὲν τὸ γροικοῦν ἐτοῦτο ἀφανισμόν, ἀλλὰ διόρθωσιν καὶ βοήθειαν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος ζῆλος μὲ ἐκίνησε νὰ βοηθήσω τὸ γένος μας κατὰ τὴν μικράν μου δύναμιν, ἀφείνωντας ἐγγράφως εἰς φράσιν ἁπλῆν διὰ τοὺς ἁπλοῦς, τὰ ὅσα ἤθελαν ἠμπορέσει νὰ βοηθήσουν τὸ γένος μας εἰς ταῖς διαφοραῖς ὁποῦ ἔχει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴν δυτικὴν εἰς τὰ δόγματα· καὶ διὰ νὰ γενοῦν τὰ γρα-

φήμενα εἰς κάθε ἕνα εὔκολα εἰς κατανόησιν, θέλω τὰ βάλλη κατὰ τάξιν, ἀρχίζωντας πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἤγουν τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, καὶ καθεξῆς διὰ ταῖς διαφοραῖς ὁποῦ ἔχουν οἱ ὀρθόδοξοι μὲ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ νεωτεριττὰς Λατίνους· καὶ ἂν καλὰ καὶ ἔχουν τοιαῦτα πράγματα καὶ πολλὴν δυσκολίαν καὶ πολλαῖς ἀπόκρισες, τόσον ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ἐδικόν μας, τόσον ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Λατίνων, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θέλω μακρύνει τόσον, μὲ τὸ νὰ ἔγραψαν εἰς αὐτὰ πολλοὶ καὶ σοφοὶ ἄνδρες πλατύτερον· μόνον τὰ πλέον ἁπλούστερα, ἐπειδὴ καὶ ἁπλῶς καὶ εἰς ἁπλοῦς γράφω, καὶ ἀναγκαιότερα, καὶ σύντομα θέλω γράψει, εἰς τὸ νὰ μὴν ἀπατῶνται οἱ ἁπλοῖ καὶ ἀμαθεῖς ἀπὸ τοὺς Λατίνους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ νὰ ἦναι σοφοὶ, ἀποκρίνονται τέτοιας λογῆς, ὁποῦ μὲ πολλὴν εὐκολίαν δύνουνται νὰ ἀπατήσουν ὄχι μόνον τοὺς παντελῶς ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ καλὰ παιδεμένους εἰς ταῖς διαφοραῖς αὐταῖς, καὶ τὰ δόγματα· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, ὄχι μόνον [δὲν] τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βαπθοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀπατῶνται ἀπ' ἐκείνους πολυτρόπως καὶ σοφιστικῶς.»

Ἀλλ' ἤδη ἤρξατο διεγειρομένη ἡ περιέργεια τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνιστῶν εἰς ἐξέτασιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἰδίως δὲ τῆς ἀπαντώσης ἐν τοῖς συγγραφεῦσι τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὅθεν ὁ μὲν Νικόλαος Ῥιγάλτιος συνήγαγε καὶ ἡρμήνευσε τὰς εἰς τὴν τακτικὴν τῶν Βυζαντινῶν ἀναφερομένας λέξεις ([1]), ὁ δὲ περικλεὴς Ἰωάννης Μεούρσιος συνέταξε *Γραικοβάρβαρον Γλωσσάριον* ([2]). Ἐκ τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ συγγράμματι προκειμένων ἐπιγραμμάτων, τὰ ἑξῆς δύο ἐξεικονίζουσι τὴν τότε παρὰ τοῖς σοφοῖς τῆς Δύσεως ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν περὶ παντελοῦς ἐκβαρβαρώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι καθωμιλημένης, ἥτις δὲν ηὐτύχησε νὰ ἐπισύρῃ τὴν ἀπροκατάληπτον προσοχὴν νέου Κρουσίου.

Ἤθεα καὶ λέξεις αἷς χρήσατο πρίν ποτε πᾶσα
Συζῶσα αὐτονόμῳ Ἑλλὰς ἐλευθερίῃ
Ἡσύχιος τάδε πάντα καὶ ἄλλοι λεξικοράπται
Γράψαν ἐνὶ γλαφυραῖς Μνημοσύνης σελίσιν.
Αὐτὰρ ὑπ' ἀλλογενῶν ὁπότε ζυγὸν ἤλυθεν Ἑλλὰς
Ἔγχεσι βαρβαρικοῖς κάρτα δαμαζομένη,
Ἤθεσιν ὀθνείοις, καὶ λέξεσι βαρβαροφώνοις,
Χώρα τε καὶ γλῶσσα φύρετο πασσυδίῃ.
Δριψάμενος δ' ἐκ συγγραφέων πινυτὸς τάδε πολλῶν

([1]) **Nicolai Rigaltii, Glossarium** τακτικὸν μιξοβάρβαρον. **Lutetiae 1601.**

([2]) **Ioannis Meursii Glossarium Graecobarbarum. Lugduni Batavorum, 1610.** (Ἀνετυπώθη τῷ 1614, καὶ ὑπὸ Λαμίου ἐν τοῖς ἅπασι τοῦ Μεουρσίου).

Μευρσιάδης βιβλίῳ ἐγκατέερξεν ἐνί.
Οὗ ἄτερ ἱστορικῶν νεαρῶν νέος οὐ καταληπτός,
Οὐδ' ἄτερ Ἡσυχίου τῶν παλαιῶν πέλεται.

Ἑλλαδικῆς περίπυστον ἐπὶ κλέος ὤλεσεν αἴης
Ἄρης πανδαμάτωρ. τῷ δ' ἅμα Βαρβαρίη,
Οὐκ ἔτι δὴ μένεν Ἑλλὰς ἐν Ἑλλάδι· τίς κε πίθοιτο;
Ἑλλαδικῇ γλώσσῃ μίγνυτο Βαρβαρικὴ
Φωναὶ δ' ἀλλήλῃσι πάλαι μίγεν· οὐδ' ἴα γῆρυς
Ὀψιγόνοισιν ἔην τοῖς ποτὲ γινομένοις.
Καὶ μόλις ἦν ξυνετὴ τοῖς ἀνδράσιν, οὓς ποτε γαῖα
Ἑλλάδος ἀρχαίης τίκτε παλαιγενέας.
Μούνῳ Μευρσιάδῃ καὶ τοῦτ' ἀνέθηκαν ἄέθλον
Ἀενάου Μοῦσαι μητέρες εὐκλείης.
Νῦν γὰρ Βαρβαρίῃ τόσσον χρόνον ἀντιπαλαίσας
Τὸ κλέος ἐξ αὐτῆς εὕρατο Βαρβαρίης. (¹)

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου ὁ περιφανὴς καὶ χαλκέντερος ἐκεῖνος Ὀλλανδὸς συνέταξε καὶ γλωσσάρια εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, μεγάλως διευκολύναντα τὴν μελέτην αὐτῶν (²).

Κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἐκείνους (1624—1627) ὁ πολυμαθὴς Μακεδὼν Μητροφάνης Κριτόπουλος περιηγούμενος, χάριν σπουδῆς, τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν, συνέγραψεν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ διορθώσεις καὶ προσθήκας εἰς τὸ γλωσσάριον τοῦ Μεουρσίου, γραμματικὴν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, καὶ διατριβὴν περὶ τῆς προφορᾶς τῶν γραμμάτων Δ καὶ Θ. (³)

Μετ' ὀλίγον δ' ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἕτερα γλωσσάρια εἰς τοὺς ὑπὸ διαφόρων ἑλληνιστῶν ἐκδοθέντας βυζαντινοὺς συγγραφεῖς· ὡς τὰ τοῦ Φαβρότου εἰς Γεώργιον τὸν Κεδρηνὸν (1647), Νικήταν τὸν Χωνιάδην (1647), Θεοφύλακτον Σιμοκάτην (1648), Κωσταντῖνον Μανασ-

---

(¹) Τὸ μὲν πρῶτον ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Βούργων Βουλκανίου, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ Δανιὴλ Εἰνσιάδου.

(²) « Edidit quoque Constantini Manassis annales cum versione latina et notis doctissimis, aliosque similes auctores, qui ad indolem Graecitatis mediae et infimae intelligendam faciliunt. » Langius.

(³) Τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κριτοπούλου ἡ μὲν περὶ τοῦ Θ διατριβὴ ἐδημοσιεύθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐν Νοριμβέργῃ τῷ 1625, ἡ δὲ γραμματικὴ οὔπω εἶδε τὸ φῶς, καὶ ἐπὶ τέλους αἱ εἰς Μεούρσιον σημειώσεις αὐτοῦ ἐξεδόθησαν μετὰ παρέλευσιν μιᾶς καὶ ἡμισείας περίπου ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Φραγκίου. (Metrophanis Critopuli, patriarchae Alexandrini, Emendationes et animadversiones in Johannis Meursii Glossarium Graecobarbarum, ex autographo nunc primum editit Joh. Georgius Fridericus Francius. Stendaliae 1787).

σῆν (1655), Λαόνικον τὸν Χαλκοκονδύλην, καὶ τὸν Δούκαν (1650)· τὸ τοῦ Πέτρου Ποσσίνου εἰς Ἄννην Κομνηνὴν (1651)· τὸ ὑπὸ Ἰακώβου Γοαρίου γλωσσάριον τοῦ Κωδινοῦ (1648)· καὶ τὸ τοῦ Βερνάρδου Μεδονίου εἰς τὸ περὶ Ὀφφικίων (1655).

Ἐν τούτοις τινὲς τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἑλληνιστῶν διϊσχυρίζοντο, ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι καθομιλουμένη εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκβαρβαρωθῆ, ὥστε ἡ μετὰ τῆς ἀρχαίας σχέσις αὐτῆς ἦτο παραπλησία τῇ τῆς Ἰταλικῆς πρὸς τὴν λατινικήν. Κατὰ τὸν Λάγγιον καθηγητής τις τῆς Βυρτεμβέργης ἐδογμάτιζεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, διὰ τὴν ἐκβαρβάρωσιν τῆς γλώσσης αὐτῶν, ὤφειλον οὐχ ἧττον ἢ οἱ ἄλλοι τῶν Εὐρωπαίων νὰ σπουδάσωσι τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ διδασκάλους, καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν προγόνων αὐτῶν (1). Ἀλλὰ τὴν περὶ ἐκβαρβαρώσεως τῆς ἑλληνικῆς γνώμην ἐπιεικέστερον ἐξήνεγκον ὅ τε Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ μηχανικὸς Ἐδουάρδος Βρερεβόδιος (Brerewood) (2), καὶ ὁ Γερμανὸς Πράϊφερ (3).

---

(1) « Nostra hac aetate, Graeca lingua plane in barbariem prolapsa est, tamque longe distat ab antiqua, quam hodierna Italica a veteri Romana atque Latina. Innumeras admisit voces barbaras, Arabicas, Hungaricas, Hispanicas, Gallicas, Italicas, aliarumque gentium. Ideo hodie Germanam Graecam linguam Graeci illi, non minus ac nos, a praeceptoribus et e libris veterum debent addiscere. » Langius, philol. Graeco-Barbara.

(2) « Vetus lingua Graeca multum a sua puritate barbarie foederata, deflexit, et si non sine reliquiis veteris elegantiae. Non tamen ita a se abivisse videtur, ut Italica a Latina, quod et Bellonius observavit, et per collationem epistolarum modernae linguae quae in Crusii Turco-Graecia exstant, cum vetere, haberi potest.—Maxima tamen corruptio domi nata a propria ipsorum negligentia seu affectatione processit. Mutilarunt quaedam verba, dum δὲν pro μηδὲν, νὰ pro ἵνα pronunciant et scribunt. Compegerunt nonnula in unum, dum κοῦδες pro τοῦ εἶδες, στασθῆ pro εἰς τὰ στήθη, loguuntur. Confudere sonos, dum tres vocales η nempe, ι, υ, et duas diphthongos ει, οι, tamquam ι proferunt· οἶκος, εἴκων, στήθη, λύπη, ipsis est, icos, icon, stiti, lipi. Transtulere denique accentus à syllabis, quibus antiquitus tribuebantur, ab allias. Et quatuor hi corruptionis modi communes ipsorum linguae sunt. —Certum est, tantam esse modernae linguae Graecae a vetere differentiam, ut liturgiae quae adhuc hodie in Graecis ecclesiis leguntur, à vulgo per parum, vel plane nihil intelliguntur; quod testimonio virorum, qui illis in partibus fuere, habeo; nec veteris Graecae linguae periti modernam vulgarem intelligunt. » Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βρερεβοδίου δημοσιευθὲν ἀγγλιστὶ (inquiries touching the diversity of language and religion through the chief parts of the world, London 1614) μετεφράσθη λατινιστὶ (Scrutinium religionum et linguarum, 1650, 1679) καὶ γαλλιστὶ ὑπὸ I. Μονταίγνου (1640, 1662). Τὰς ἄνω περικοπὰς παραλαμβάνω ἐξ Ἱλαρίου καὶ Λαγγίου.

(3) « Graecobarbaram sive recentem ab antiqua fere discrepare, ut Italica moderna ab antiqna latina. » Critica Sacra. (Langius).

.Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ πρὸς διάδοσιν τοῦ λατινισμοῦ ἱδρυμένη ἐν Ῥώμῃ *Προπαγάνδα*, καὶ διὰ νὰ εὐκολύνῃ τοὺς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀποστόλους αὐτῆς, καὶ διὰ νὰ ἀγρεύσῃ εὐκολώτερον σχισματικὰ ἐρίφια, ἀνενδότως ἤρξατο ἐργαζομένη πρὸς σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν τῶν ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις ταύτας χρησίμων αὐτῇ νεοελληνικῶν βιβλίων. Πρῶτος ὁ ἐκ Πανόρμου Ἰησουΐτης Ἱερώνυμος Γερμανὸς συνέγραψεν ἐν τῇ ἰταλικῇ διαλέκτῳ λεξικὸν ἁπλοελληνικόν, ἐν ᾧ περιείχοντο καὶ γενικοί τινες κανόνες ἁπλοελληνικῆς γραμματικῆς (¹). Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ πολυμαθὴς Σίμων Πόρκιος, ἐκ Κρήτης καταγόμενος, συνέταξε, διαταγῇ τοῦ περιπύστου καρδιναλίου Ῥισχελιέ, *Λατινο-Ῥωμαϊκὸν Λεξικόν* (²). Τὸ πόνημα τοῦ Πορκίου, ὂν ἀληθῶς προϊὸν καὶ μελέτης ἐπιμόνου, καὶ πολυμαθείας ἐξόχου, καὶ κρίσεως οὐ τῆς τυχούσης, ἓν μόνον ἐλάττωμα ἔχει· ὅτι δηλαδὴ ὁ συγγραφεὺς μονομερῶς μελετήσας τὸ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις καθωμιλημένον ἰδίωμα, παρεισήγαγεν ἀπειρίαν βαρβάρων καὶ πρωτακούστων λέξεων μὴ ἐννοουμένων ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, μὴ τηρήσας ἅμα καὶ τὴν μέθοδον τῆς *ἀλφαβητικῆς κατατάξεως*. Χάριν δὲ περιεργείας παρατιθέμεθα τὴν πρὸς τὸν Ῥισχελιὲ προσφώνησιν τοῦ Πορκίου.

« Πολὺς καιρὸς εἶναι, ἐξοχώτατε καρδινάλις, ὁποῦ μὲ κάθε δίκαιον ἀπόκτησες τὸ λαμπρότατον ἐκεῖνο ὄνομα τοῦ ξεκδικητοῦ τῆς εἰρήνης καὶ διαφεντευτοῦ τῆς ἐλευθερίας· ἐπειδὴ καὶ ὅλη ἡ γῆ ἀπὸ τοὺς ὁρισμούς σου, σὰν ἀπὸ ἕναν της ὑψηλότατον νοῦν κρέμεται, καὶ κινᾶται· τώρα μὲ τὸ νὰ κραχθῇς κοινὸς πατέρας καὶ ξανακαινουριωτὴς τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας, δὲν σοῦ λείποντας ἄλλο, ὁλοῦθεν ἀστράφτεις. Καὶ ἀπαληθινὰ ποία χώρα διὰ τὸ διάστημα τῆς γῆς ἀπ' ἡμᾶς ἔτζι ξεχωρισμένη, ποῖον νησὶ ἔτζι σφαλισμένον ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ποῖον ἔθνος τόσον βάρβαρον καὶ ἄγριον εὑρίσκεται, ὁποῦ νὰ

(¹) Vocabolario italiano et Greco etc. Roma 1622. (Αἰμ. Λεγρανδίου προλεγόμενα εἰς γραμματικὴν Σοφιανοῦ, σελ. 6). Ὁ Φαβρίκιος (Bibliotheca Graeca, VI, 687) σημειοῖ, ὅτι τὸ μὲν 1622 ἐξεδόθη ἡ μιξοβάρβαρος γραμματικὴ τοῦ Γερμανοῦ, τὸ δὲ 1635 τοῦ αὐτοῦ vocabolarium Italicum et Graecum vulgare.

(²) Λεξικὸν Λατινικὸν Ῥωμαΐκον καὶ Ἑλληνικόν· εἰς τὸ ὁποῖον μὲ τὰ λατινικὰ λόγια συμφωνοῦναι τὰ Ῥωμαΐκα, καὶ τὰ Ἑλληνικά. Ἐσμίχθηκε μὲ τοῦτο στὸ τέλος τοῦ βιβλίου ἄλλον ἕνα λεξικόπουλον, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ Ῥωμαΐκα λόγια κατ' ἀλφάβητον βαλμένα γυρίζονται πρῶτα Ἑλληνικά, καὶ ἀπέκει λατινικά. Συνθεμένον ἀπὸ τὸν Σίμωνα τὸν Πόρκιον, τῆς ἱερᾶς θεολογίας διδάσκαλον. Lut. Parisiorum. 1635. σελ. 512—216.

μὴν ἀπόλαυσε κάποιον τὶ ἀπὸ ταῖς γιεραῖς ἐπιῤῥοαῖς τῆς ἐσπλαγχνίας σου; Διὰ τὶ παρευθὺς ὁποῦ μὲ τὴν ὁδηγίαν τῆς λαμπρᾶς σου, καὶ χριστιανικῆς εὐσεβείας ἡ φουμισμένη ἐκείνη τῶν τυπογράφων τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων συντροφία εἰς τὸν κόσμον ἐφάνη, ὄχι μόνον ἕνας ἄπειρος ἀριθμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἐκατάπιε καὶ ἀνέπνευσε ζωτικὸν ἀέρα· ἀμὴ ἡ αὐτὴ Ἑλλάδα 'ς τὸν παλαιὸν καιρὸν τὸ ἁλάτι, καὶ λαμπρότατον φῶς τῆς οἰκουμένης, τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἡ δασκάλισσα, ἀπὸ τὴν παντοτινὴν βρύσιν τῆς μεγαλοπρέπειάς σου καρπηρετηρὴ γνωρίζεται, καὶ πλουτισμένη καυχᾶται. Ἀκόμη δὲν εἶχες βάλεις ἀμπελουργοὺς εἰς τὸ ἀμπέλι τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ὁποῦ εὑγήκανε ἀπ' αὐτοῦ ἀποστολικοὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἁγιότητα τῆς ζωῆς, καὶ μὲ τὴν καθαρότητα τῶν ἠθῶν, καὶ μὲ τὴν ἀστραπὴν τῶν ἀρετῶν ἐπλάτυναν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὸ βασίλειον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς κάμπους τῆς ἐκκλησίας μὲ καλοροίζικαις βροχαῖς τῶν διδασκαλιῶν ἐκάμασι καρποφόρους, καὶ μὲ καρποὺς τῶν θείων ἐπιστημῶν τοὺς ἐπλούτισαν, καὶ μὲ ζωηφόρα νερὰ τῶν βιβλίων ἐπότισάν τους ἔτζι ἀξάφνου καὶ σὲ τόσον ὀλίγον χρόνον, ὥστε ὁ κόσμος πρὶν νὰ ἰδῇ, ἐθαυμάσθηκε. Δὲν σοῦ ἔσωνε δηλαδὴ νὰ ἔχεις τὸν κόσμον, μὲ τὰ ἄρματά σου καταπονεμένον, σὸν δοῦλον, ἀμὴ τὸν ἠθέλησες μὲ καινούρικαις εὐεργεσίαις τῆς μεγαλοψυχίας σου δυνατώτερα νὰ τὸν δέσεις. Ὅθεν δικαιότερα 'ς τὸν καιρόν μας διὰ τοῦ λόγου σου ἠμπορεῖ νὰ εἰπεῖ ἡ οἰκουμένη ἐκεῖνο, ὁποῦ διὰ τὸν Ἡρακλῆ τὸν ἀνδρειότατον ἡμερωτὴν τῶν παρασήμων πραγμάτων, ὁ ἀπερασμένος καὶ παραμυθιάρης αἰῶνας ἐμυθολόγησεν, ὅτι ἦγουν μὲ χρυσαῖς ἁλυσίδαις ὀπίσω του δεμένον ἐτράβιζε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειδὴ καὶ ὄχι μοναχὰ ἡ γλώσσαις τῶν Γαλλῶν τοὺς ἐπαίνους σου διαλαλοῦνε παντοῦ, ἀμὴ καὶ ἐκείναις τῶν ἐθνῶν ὅλης τῆς γῆς ἐγενήκασιν αἰώνιαις τρουμπέταις τῆς δόξης σου καὶ τῆς φήμης· Μαρτυροῦσιν ἐτοῦτο τόσα καὶ τόσα γραψίματα τῶν πεπαιδευμένων ἀνθρώπων, τόσα καὶ ἀμέτρητα βιβλία τῆς ἀθανασίας ἄξια παιδιὰ τῶν φραγκῶν, Λατίνων, Γραικῶν, Ἀράπων, Ἑβραίων, Αἰθιόπων, καὶ ἄλλων χιλίων συγγραφέων, μὲ τὸ ἐξοχώτατον ὄνομα τοῦ Ῥιχελίου στολισμένα· εἰς τὸν κατάλογον τέτοιων ἀνδρῶν ὄντας καὶ ἐγὼ γραμμένος διὰ κάποιαν καλότυχην καὶ βιαστικὴν μοῖραν, τοῦτο τὸ λατινικό, ῥωμαῖκο καὶ ἑλληνικὸ λεξικόν, τὸ ὁποῖον ἄρχισα μὲ τὸν ὁρισμόν σου, τὸ ἐλάμπρυνα μὲ τὸ ὄνομά σου, καὶ τὸ ἀποτελείωσα μὲ τὴν σκέπην σου, καὶ διὰ τούταις καὶ ἄλλαις

πολλαῖς αἰτίαις ἐδικόν σου, θεληματικὸς ἀναγκάζομαι καὶ κρατειοῦμαι νὰ τὸ βάζω ὀμπροστὰ 'ς τὰ μάτια τοῦ κόσμου δίδοντάς το 'ς τὸν τύπον, καὶ νὰ τὰ ἀφιερώσω τῆς αἰωνίας τοῦ ὀνόματός σου μνήμης· ὡς καθὼς λοιπὸν μὲ κάθε δίκαιον σοῦ παραδίνω τὰ ἐδικά σου, ἔτζι ἀκόμη μὲ ὅλην μου τὴν καρδιὰν παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σοῦ χαρίσει πολλούς, καὶ καλοτυχοτάτους χρόνους διὰ νὰ παρηγορήσῃς τὴν χριστιανοσύνην, διὰ νὰ ξαπλώσῃς τὴν πίστιν, καὶ διὰ νὰ καταπονέσῃς τοὺς ἐχθρούς σου.»

Μετ' ὀλίγον ὁ Πόρκιος συνέγραψεν ἐν γλαφυρῷ λατινικῷ ἰδιώματι καὶ *Γραμματικὴν τῆς Ῥωμαίκης Γλώσσης*, ἐκδοθεῖσαν ὁμοίως ἐν Παρισίοις ἐπινεύσει τοῦ Ῥισχιλιέ, εἰς ὃν καὶ προσφωνεῖται (¹). Ἐν τῇ προτασσομένῃ βραχείᾳ εἰδήσει ὁμολογεῖ, ὅτι ἐνδίδων εἰς ἐπανειλημμένας προτροπὰς καὶ ἀπαιτήσεις δημοσιεύει ταύτην, συντελέσουσαν εἰς διευκόλυνσιν τῆς σπουδῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης (²).

Ὡς μνημεῖα τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐν μέρει καὶ τὰ ὑπὸ τῆς προπαγάνδας ἐκδοθέντα νεοελληνικὰ βιβλία (1628—1671). Οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, Ἀνδρέας Ῥέντιος καὶ Λέων Ἀλλάτιος οἱ Χῖοι, Γεώργιος Βουστρώνιος καὶ Νεόφυτος Ῥοδινὸς οἱ Κύπριοι, Λεονάρδος Φιλαρᾶς ὁ Ἀθηναῖος, Ματθαῖος Καρυόφυλλος ὁ Κρής, καὶ εἴ τις ἄλλος, μετὰ τοῦ συνήθους τοῖς ἐξωμόταις ζήλου ἐργαζόμενοι πρὸς διάδοσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

---

(¹) Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαίκης γλώσσας. Grammatica linguae Græcæ vulgaris, auctore Simone Portio Romano doctore theologo. Parisiis 1638. σελ. 16—160. Ὁ Φαβρίκιος συγχέων ἴσως τὴν Γραμματικὴν μετὰ τοῦ λεξικοῦ ἡμαρτημένως λέγει, ὅτι αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1635 (VI, 687), ἐν ᾧ καὶ ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ τόμου (σελ. 388) σημειοῖ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἐν ἔτει 1638, καὶ ὁ Λάγγιος ἐξ αὐτοψίας ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο. Ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ Δουκαγγίου ὡς προεισαγωγὴ τοῦ Γλωσσαρίου. Ἡ πρὸς τὸν Ῥισχελιὲ προσφώνησις, γεγραμμένη ὁμοίως ἐν ἁπλοελληνικῷ ἰδιώματι, ἀνετυπώθη ὑπὸ Αἰμιλίου Λεγράνδιου ἐν προλεγομένοις τῆς Γραμματικῆς τοῦ Σοφιανοῦ.

(²) « Vernaculae Graecae linguae Grammaticam ab omnibus fere dixerim expectatam simul et expetitam, à quamplurimis frustra promissam, à nonnullis vero quibusdam veluti delineamentis duntaxat adumbratam, nec ab aliquo satis adhuc expressam, non tam explicaturus, quam editurus aggredior. Grande quidem ac perarduum opus nostrisque viribus impar; sed non inacessum, nec enim omnium omnino difficultatum ambages, syrtesque superare contendimus, sed faciliorem ac brevem ad hujusmodi Graecae linguae notitiam methodum instituimus. »

καλῶς μὲν ἐγίνωσκον μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἁπλῆν διάλεκτον, πλὴν γράφοντες αὐτὴν δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἐπηρείας τινὸς τοῦ διαλεκτικοῦ ἰδιώματος τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Περιεργείας χάριν παρατίθημι περικοπάς τινας ἐκ τῶν διὰ τὸ σπάνιον ὀλίγοις προσιτῶν τούτων βιβλίων.

(1) « Ἂς ἐγνώρισα κύριε ἐσέναν ὁποῦ μὲ γνωρίζεις, ἂς σὲ ἐγνώρισα δύναμις τῆς ψυχῆς μου· δεῖξον μοι τοῦ λόγου σου παρηγορία μου· ἂς σὲ ἰδῶ φῶς τῶν ὀμματιῶν μου· ἔλα χαρὰ τοῦ πνεύματός μου· ἂς σὲ ἰδῶ εὐφροσύνη τῆς καρδίας μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγαπήσω, ὦ ζωὴ τῆς ψυχῆς μου· φανερώσου εἰς ἐμένα μεγάλη ἡδονή· ἂς σὲ εὕρω ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου· ἂς σὲ κρατήσω ἀγάπη τῆς ψυχῆς μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω, οὐράνιέ μου νυμφίε ἀγαλλίασις μου ἄκρα, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν· ἂς σὲ κρατήσω εἰς τὴν μέσην τῆς καρδίας μου· ζωὴ μακαρία, ἄκρα γλυκύτης τῆς ψυχῆς μου. Ἂς σὲ ἀγαπήσω θεέ μου, βοήθειά μου· πύργος ἰσχύος μου, καὶ ἐλπίς μου γλυκεῖα εἰς κάθε μου θλίψιν· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω ἐσένα τὸν ἀγαθὸν χωρὶς τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἀγαθόν· ἄμποτες νὰ ἀπολαύσω ἐσέναν τὸν ἄριστον, χωρὶς τοῦ ὁποίου κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι ἄριστον· ἄνοιξε τὰ ἔσω τῶν αὐτιῶν μου μὲ τὸν λόγον σου, ὁ ὁποῖος σεβαίνει ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον διὰ νὰ ἀκούσω τὴν φωνήν σου· βρόντησε κύριε ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μὲ φωνὴν μεγάλην καὶ δυνατήν· ἂς βροντήσῃ ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ἂς σεισθῇ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς ἐκείνην· φώτισον τὰ ὀμμάτιά μου, ὦ ἀκατάληπτον φῶς· ἄστραψον ἀστραπὴν καὶ διασκόρπισέ τα διὰ νὰ μὴν ἰδοῦσι τὴν ματαιότητα· πλήθυνον τοὺς ποταμοὺς καὶ τάραξον αὐτούς, διὰ νὰ φανοῦν ἡ βρύσες τοῦ νεροῦ, καὶ νὰ ξεσκεπασθοῦσι τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης· δόσε ὅρασιν, ὦ ἀθεώρητον φῶς, διὰ νὰ σὲ ἰδῇ· κτίσε νέαν ὄσφρησιν, ὦ εὐωδία τῆς ζωῆς ἡ ὁποία νὰ ἠμπορῇ νὰ δράμῃ ὀπίσω τῶν ἀρωμάτων σου· τὴν γεῦσιν ὑγίανε διὰ νὰ νοστιμήσῃ, νὰ γνωρίσῃ, καὶ νὰ διακρίνῃ πόσον μεγάλον εἶναι τὸ πλῆθος τῆς γλυκύτητός σου κύριε, ἣν ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε, καὶ διατ' ἐκείνους ὁποῦ σὲ ἀγαποῦσι· δὸς καρδίαν ἡ

---

(1) Μονολόγιον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινοῦ· Romæ 1637.—Ἀρκετὰς περικοπὰς ἐξ ἄλλου πονήματος τοῦ Ῥοδινοῦ ἐδημοσίευσα ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σελ. 433-38). Ὅσον οὔπω δὲ ἀνατυποῦται καὶ τὸ περὶ Ἐπισήμων Κυπρίων σύγγραμμα αὐτοῦ..

ὁποία νὰ σὲ λογιάζῃ· ψυχὴν ἡ ὁποία νὰ σὲ ἀγαπᾷ· νοῦν ὁ ὁποῖος νὰ σὲ μελετᾷ· σύνεσιν νὰ σὲ καταλαμβάνῃ· λόγος ὁ ὁποῖος πάντα καὶ δυνατὰ νὰ ἀκουμβίζῃ εἰς ἐσένα τὴν ἄκραν εὐφροσύνην· ἐσένα πάντα ὡς φρονίμην ἀγάπην νὰ ἀγαπᾷ· ὦ ζωὴ εἰς τὴν ὁποίαν ζιοῦσι τὰ πάντα· ζωὴ ἡ ὁποία δίνεις ἐμένα ζωήν· ζωὴ ὁποῦ ἦσαι ἡ ζωή μοὺ διὰ τὴν ὁποίαν ζιῶ, καὶ χωρὶς τῆς ὁποίας ἀποθαίνω· ζωὴ διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἀναστήνομαι, καὶ χωρὶς τὴν ὁποίαν χάνομαι· ζωὴ διὰ τὴν ὁποίαν χαίρομαι, καὶ δίχως αὐτὴν θλίβομαι· ζωὴ ζωτικὴ, γλυκεῖα, πάντα ἠγαπημένη· πάντα ἐνθυμητική· ποῦ ἦσαι παρακαλῶ; ποῦ νὰ σὲ εὕρω διὰ νὰ λείψω εἰς τοῦ λόγου μου, καὶ νὰ στερεωθῶ εἰς τοῦ λόγου σου; ἄς ἦσαι σιμὰ εἰς τὴν ψυχήν μου, σιμὰ εἰς τὴν καρδίαν· σιμὰ εἰς τὸ στόμα, σιμὰ εἰς τὰ φτιὰ, σιμὰ εἰς βοήθειαν, διότι ἀσθενῶ εἰς τὴν ἀγάπην σου, διότι δίχα σου ἀποθνήσκω· διότι λογιάζοντάς σε ἀναστένομαι· ἡ μυρωδία σου μὲ ψυχαγωγεῖ· ἡ μνήμη σου μὲ ὑγιαίνει. »

---

(1) « Τὸ ἄλλο ἰδίωμα τοῦ ἀέρος εἶναι τὸ νὰ εἶναι μέσον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ φθάνουσιν εἰς τὰ ὀμμάτιά μας τὰ εἴδη τῶν χρωμάτων, καὶ εἰς τὰ φτιά μας τὰ εἴδη τῶν ἤχων· δίχως τὰ ὁποῖα δὲν ἠθέλαμεν ἠμπορέσειν μήτε νὰ εἰδοῦμεν, μήτε νὰ ἀκούσωμεν, μήτε νὰ μιλήσωμεν· εἰς τὸ ὁποῖον πρᾶγμα ἐν πρώτοις πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν θεὸν ὁποῦ ἠθέλησε νὰ στολίσῃ τὴν φύσιν μας μὲ τόσο μεγάλην εὐεργεσίαν· ἔπειτα πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τοῦ πλάστου μας τὴν σοφίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε κάμνοντας ἕνα πρᾶγμα τόσης μεγάλης μεγαλοσύνης, καὶ λεπτότητος, διατὶ ἔστοντας καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας ἀληθινὸν σῶμα, καὶ τόσον μεγάλον, ὁποῦ γεμίζει διάστημα ἄμετρον, μ' ὅλα τοῦτα μήτε βλέπεται, μήτε γρυκᾶται, διὰ τὴν ἀπίστευτον λεπτότητα ὁποῦ ἔχει. Ἐθαύμασαν οἱ παλαιοὶ τὴν λεπτότητα μιᾶς γραμμῆς, τὴν ὁποίαν ἔσυρε μὲ τὸ κονδύλι του ὁ ὀνομαστὸς ζωγράφος Ἀπελλῆς, ἀμὴ ἐκείνη ἡ γραμμὴ ἐβλέπετο, καὶ ἐγγίζετο, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ εἰς κανένα τρόπον μὲ τὴν λεπτότητα τούτου τοῦ λεπτοτάτου παραπετάσματος ὁποῦ περιτριγυρίζει ὅλους

---

(1) Περὶ Ἀναβάσεως τοῦ νοῦ εἰς τὸν Θεὸν, βιβλίον συνθεμένον παρὰ Ῥοβέρτου τοῦ Βελλαρμίνου· καὶ μεταγλωττισμένον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πατρὸς Γεωργίου τοῦ Βουστρωνίου. Romæ 1637 (σελ. 115).

καὶ τοὺς ἐγγίζει, καὶ δὲν βλέπεται ἀπὸ κανένα διὰ τὴν μεγάλην τοῦ λεπτότητα. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς περισσότερον, ὅτι ἂν καλὰ καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας σῶμα λεπτότατον, μ' ὅλα τοῦτα ὅταν κόφτεται, εὐκολώτατα πάλιν σμίγεται, καὶ γίνεται ἕνα ὡσὰν νὰ μὴν ἤθελεν εἴσται ποτὲ κομμένον. Ἀληθινὰ κανεὶς τεχνίτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ξαναφτιάσῃ τὸ ὕφασμα τοῦ ἀράχνου, ἢ ἕνα λεπτότατον παραπέτασμα σχισμένον, τόσον καλὰ ὁποῦ νὰ μὴν φαίνεται τὸ πρῶτον σχίσμα καὶ κόψιμον, εἰς ἐκεῖνό τὸ μέρος ὁποῦ ἐσχίσθηκε· καὶ ἐκεῖνό ὁποῦ εἶναι θαύματος ἀξιώτατον, καὶ μόνης τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἴδιον; ὅτι ἀπὸ τὸ ὅμοιον μέρος τοῦ ἀέρος περνοῦσιν ἀντάμα ἀναρίθμητα εἴδη χρωμάτων δίχως νὰ ἀνακατωθοῦσιν, ἢ νὰ συγχυσθοῦσιν ἀνάμεσά των· εἰς τρόπον ὁποῦ ὅποιος τὴν νύκτα ὅταν φέγγῃ τὸ φεγγάρι, στέκοντας εἰς ἕνα τόπον ξέσκεπον καὶ ὑψηλὸν, καὶ βλέποντας τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς κάμπους εἰς τὴν γῆν ἀπὸ ἄνθη γεμάτους, καὶ ἀντάμα τὰ σπίτια, τὰ δένδρα, τὰ ζῶα, καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, δὲν θέλει ἠμπορέσει νὰ εἰπῇ ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέρα ὁποῦ ἔχει σιμά του, δὲν εἶναι ἀντάμα τὰ εἴδη ὁλονῶν τῶν πραγμάτων ἐκείνων ὁποῦ βλέπει, δίχως νὰ εἶναι ἀνακατωμένα ἕνα μὲ τὸ ἄλλο· καὶ ποῖος ποτὲ ἠμπορεῖ νὰ γρυκήσῃ, ποῖος νὰ καταλάβῃ τέτοιον πρᾶγμα, πῶς εἶναι ἐμπορετὸ τόσον λεπτὸν, καὶ ψηλὸν στοιχεῖον νὰ κρατήσῃ ἀντάμα τόσα εἴδη διάφορα; Καὶ τί θέλεις εἰπεῖν ἂν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ τόπον, ἀπὸ ἕνα μέρος ἀκούσῃς τῶν πουλιῶν τὴν μελωδίαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο διάφορα μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἀπὸ ἄλλο τὸν μεγάλον κτύπον τῶν νερῶν ὁποῦ πέφτουσιν ἀπὸ ὑψηλὸν τόπον, εἰμὴ ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ κτύποι, ἢ τὰ εἴδη τῶν κτύπων μὲ τόσα εἴδη τῶν χρωμάτων εἰς τὸν ὅμοιον ἀέρα, καὶ καιρὸν λαμβάνονται; Ποῖος τὰ κάμνει τοῦτα, ψυχή μου, εἰ μὴ μόνος ὁ κτίστης σου ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος; καὶ ἂν εἶναι τόσον θαυμαστὰ τὰ ἔργα του, πόσον θαυμαστότερος θέλει εἴσται ἐκεῖνος; Εἶναι καὶ μία ἄλλη ὠφέλεια τῆς θαυμαστῆς λεπτότητος τοῦ ἀέρος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει, ἀμὴ βοηθᾷ ἀκόμι τὴν κίνησιν ὅλων τῶν πραγμάτων, νὰ περνοῦσιν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον· ἠξεύρομεν ὅλοι μὲ πόσον κόπον φέρνουνται τὰ καράβια μέσα εἰς τὰ νερὰ, ἂν καλὰ καὶ τὰ νερὰ νὰ ἦναι ὑγρὰ, καὶ νὰ κόφτωνται εὔκολα, διατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὰ κάποιαις φοραῖς μήτε οἱ ἀνέμοι, μήτε τὰ κωπία, ἀμὴ ἔχουσι χρείαν ἀκόμη ἀπὸ δύναμιν τῶν ἀλόγων, καὶ τῶν βουβαλιῶν διὰ νὰ συρθοῦσιν· καὶ ἂν κάμνῃ χρείαν

νὰ ἀνοιχθῇ μία στράτα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ βουνὰ μὲ πόσον κόπον καὶ ἵδρωτα, καὶ πόσον καιρὸν ἀνοίγεται ἀκόμι ἂν εἶναι καὶ κοντή; Ἀμὴ διὰ μέσου τοῦ ἀέρος δίχως κανένα κόπον, μὲ μεγάλην εὐκολίαν, καὶ μὲ μεγάλην γληγοράδα, τρέχουσι τὰ ἄλογα, πετοῦσι τὰ πουλιὰ, σύρνονται οἱ σαΐταις, καὶ τὰ παρόμοια· καὶ οἱ ἀνθρώποι εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας, ἀναβαίνουσι καὶ κατεβαίνουσι, περπατοῦσι, περνοῦσι, κινοῦσι τὰ ποδάρια, καὶ τὰ χέρια, ἀπάνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, μήτε ἐμποδίζει ὁ ἀέρας παντοῦ σκορπισμένος, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτον σωματικῆς, ἀμὴ πνευματικῆς φύσεως, ἢ ὡσὰν νὰ μηδὲν ἦτον μηδὲ τίποτες. »

(¹) « Εὐχαριστῶ σε (Ἰησοῦ Χριστέ μου) διὰ τὰ σκληρὰ σκοντάματα καὶ κτυπήματα, ὁποῦ ἐβάσταξες, διὰ ταῖς φοραῖς ὁποῦ ἀνάσπασαν τὰ ἅγιά σου γένεια, καὶ τὰ μαλλία τῆς τιμίας σου κεφαλῆς, διὰ τὰ ὑβριστικὰ, καὶ μιαρὰ λόγια ὁποῦ σοῦ ἔλεγαν, ὅταν σὲ σύρνανε δεμένον ὡσὰν κλέφτην εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἄννα, ἔπειτα εἰς τοῦ Καϊάφα. Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν σκληροτάτην σφοντυλιὰν μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτυπήθηκεν τὸ θεϊκόν σου πρόσωπον ἀπὸ τὸ διαβολικὸν χέρι ἑνὸς ἀναισχύντου δούλου τοῦ ἀρχιερέως, ὄντας ἐσὺ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, καὶ κύριος τῶν κυρίων. Εὐχαριστῶ σε διὰ ἐκείνην τὴν ἀπίστευτον ὑπομονὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐβάσταξες τὴν ἀπόφασιν τοῦ σκληροῦ σου θανάτου, τόσον ἄδικα δοσμένην καὶ καμωμένην· καὶ διὰ τὰ ἄπαστρα φτύματα ὁποῦ ἐφτύσθη τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, καὶ διὰ ὑβριστικὸν πανὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἐσκέπασαν τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, τὸ ὁποῖον οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦνε, καὶ διὰ ἐκεῖνα τὰ σκληρὰ κτυπήματα ὁποῦ σοῦ ἔδιδαν ἀπάνω εἰς τὸν τράχηλόν σου, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον μὲ ἀναρίθμηταις ὑβρισίαις καὶ κακοκαρδίαις, καὶ ἀναγελάσματα ὁποῦ ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἔπαθες. »

Τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργείας τῆς Ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας φοβηθέντες οἱ Λουθηροκαλβῖνοι, αὐτόκλητοι κατῆλθον εἰς τὸ πεδίον, καὶ τὴν ἰσχυρὰν αὐτῶν προστασίαν ὑποσχεθέντες εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἀπηνῶς διωκομένους ὀρθοδόξους, κατώρθωσαν νὰ προσηλυτίσωσιν εὐαρίθμους ἐκ τούτων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ διακαεστέρου αὐτῶν πόθου, δηλαδὴ τῆς εἰς τὴν καθωμιλη-

---

(¹) Ἰωάννου τοῦ Ἀβήλα, Νουθετήματα Πνευματικὰ (Μεταφρασθέντα ὑπὸ Γεωργίου Βουστρωνίου). Romae 1638, καὶ 1671.

μένην ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, καὶ ἄλλων τοῦ δόγματος αὐτῶν βιβλίων, περὶ ὧν κατωτέρω.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ Κρὴς ἱερομόναχος Ἀγάπιος ὁ Λάνδος ἤρξατο νὰ ἐκδίδῃ ἐν Βενετίᾳ διάφορα ψυχωφελῆ πονήματα, γεγραμμένα ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλώσσῃ, ἀμίκτῳ τῶν τετριμμένων ἐκείνων χυδαιολογιῶν καὶ βαρβαρισμῶν, ὧν ἔβριθον σύγχρονά τινα στιχουργήματα, ὡς ὁ *βασιλεὺς Ῥοδολῖνος* τοῦ Τρωΐλου, (1647) ὁ *Παστὸρ Φίδος* τοῦ Σουμάκη, ἡ *Διήγησις Γαδάρου, Λύκου, καὶ Ἀλουποῦς*, καὶ ἐν μέρει ὁ *Ἀπόκοπος* τοῦ Βεργαῆ, ἡ *Σωσάννα* τοῦ Δεφαράνα, καὶ εἴ τι τοιοῦτο.

Ὡς ὑπόδειγμα δὲ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀγαπίου παρατιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπὴν ἐκ τοῦ *Κυριακοδρομίου* (¹).

« Ἰδοὺ τὸ στάδιον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀδελφοί μου, ὑπανοίγεται σήμερον· ἰδοὺ εἰς τὴν θύραν τῆς νηστείας ἐφθάσαμεν, καὶ ὁ πόλεμος συγκροτεῖται τοῦ πνεύματος. Τώρα ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας, καὶ πρέπει νὰ χαιρώμεσθεν ὅλοι, καὶ νὰ εὐφραινώμεσθεν περισσότερον, παρὰ ὁπόταν ἐτρώγαμεν καὶ ἐσπαταλοῦμεν χορταίνοντες. Ἂς εἰσέλθωμεν οὖν μὲ πολλὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐγκρατείας, εὐχαριστοῦντες τὸν Κύριον, πῶς ἐφύγαμεν τὴν δεινὴν καὶ χαλεπὴν ζάλην τῆς φορτούνας τοῦ νοητοῦ κλύδωνος, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν καλὸν λιμένα, τὸν ἥσυχον καὶ ἀκίνδυνον, τὸν παρεύδιον καὶ ἀτάραχον, τὸν γαληνὸν ἀληθῶς καὶ σωτήριον. Ἐφύγαμεν τὰ νέφη τῆς ἀπιστίας, καὶ τὸν χειμῶνα καὶ κλύδωνα τῆς ἀμετρίας· ἐφύγαμεν τὴν κοσμικὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν μεγάλην φουρτούναν τῶν δυνατῶν ἀνέμων τῆς γαστιμαργίας καὶ πολυποσίας· ἐφύγαμεν ἀπὸ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς τῶν γηΐνων φροντίδων, καὶ τοῦ σκότους τῆς ἀγνωσίας ἐλευθερώθημεν, καὶ τὸ πανευφρόσυνον ἔαρ, ἤγουν τὸ καλοκαῖρι τῆς ψυχωφελοῦς ἐγκρατείας ἐφθάσαμεν. (²) »

Συγχρόνως δὲ τότε συνέστη ἐν Βενετίᾳ σύλλογος λογίων (*Ἱερὰ τῶν Φίλων ξυνωρίς*), ὅστις σκοπὸν προτιθέμενος νὰ κανονίσῃ καὶ διευκο-

---

(¹) Ὁ Βούλφερος ἐδημοσίευσεν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίας τοῦ Ἀγαπίου ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Ταλμούθ (σελ. 117). Langius.

(²) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπίου τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀνεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος ἱερομονάχου Ἀκακίου Διακρούση, προσθέντος καὶ ἴδια συνταγμάτια ἐν τῷ αὐτῷ ὕφει γεγραμμένα.

λύνῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας, ἐξέδωκεν ἐκ τῆς τυπογραφίας Σαλικάτη σειρὰν εὐμεθόδως συντεταγμένων βιβλιαρίων (1643—1644)(1).

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ μετὰ τοῦ *Προοιμιακοῦ* συνεκδεδομένου *Λεξικοῦ τοῖς παισὶ χρησίμου* ἀντιγράφω τὰ ἑξῆς.

Αἰγιαλός, περιγιάλι.
Νήκτης, ὁ κολυμβητής.
Ζάλη, φουρτοῦνα.
Τρικυμία, φουρτοῦνα.
Λιμήν, λιμιόνας.
Λιμὴν εὔορμος, λιμιόνας καλόρακτος.
Λιμὴν δύσορμος, λιμένας κακόρακτος.
Πλοῦς, πλεύσιμον, καὶ ταξίδι.
Πλοῖον, καράβι.
Ναῦς, καράβι.
Ἁλιεύς, ὁ ψαρᾶς.
Ἀμφίβλιστρον, δύκτι.
Ἰχθύς, ψάρι.
Τρίγλη, τριγλή.
Λάβραξ, λαβράκι.
Χρύσοφρυς, χρυσόφα.
Μελανούρος, μελανούρι.
Ξιφιάς, ξιφίος.
Ὀρφός, ὀρφέος.
Σάλπη, σάλπη.
Ἔγχελυς, χέλι.
Καρίδες, γαρίδες.
Χρυσός, χρυσάφι.
Ἄργυρος, ἀσίμι.
Χαλκός, χάλκωμα.
Μόλυβδος, μολίβι.
Σίδηρος, σίδερον.
Καττίτερος, στάγκος.
Λίθος, λιθάρι.
„Αγρός, χωράφι.
Ἀμπελών, ἀμπέλι.

Ἐκ δὲ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῶν Ψαλμῶν τὴν περικοπὴν ταύτην.

« Ἀβραάμ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ σημαίνει πατέρα πλήθους· ἐτοῦτος ὁ λαμπρὸς καὶ περίβλεπτος ἄνδρας, ὤντας ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων υἱὸς τοῦ Θάῤῥα τοῦ εἰδωλολάτρου, ἔγινε μεγαλώτατος Προφήτης, καὶ πρῶτος ἀνάμεσα εἰς τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἑβραίων· καὶ τόσος εἰς τὴν ἁγιωσύνην ὁποῦ ἐκαταξιώθη νὰ κληθῇ προπάτωρ κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ σπέρμα του· εἶχεν ἀδελφὴν ὀνομαζομένην Σάῤῥαν εὐμορφωτάτην ἀνάμεσα εἰς ταῖς γυναίκαις τοῦ καιροῦ της, τὴν ὁποίαν τὴν ἐπῆρε διὰ

(1) Λεξικὸν ἱστορικὸν τῶν ψαλμῶν, μετὰ προσθήκης ἑτέρων τινῶν λέξεων, 1643. —Λεξικὸν γραμματικὸν τῶν ψαλμῶν μετὰ τῆς ἐξηγήσεως τῶν νεωτέρων ἐν αὐτοῖς περιεχομένων λέξεων, 1643.—Λεξικὸν γραμματικόν, ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν τῆς Ὀκτωήχου, 1643—Παράφρασις τῶν ἑσπερινῶν στιχηρῶν τοῦ πρώτου ἤχου, 1643—Προοιμιακὸς μετὰ προπαιδείας, γραμμάτων καὶ Συλλαβῶν, ἐπιτόμου τε συμπλοκῆς τῶν αὐτῶν καὶ ἀριθμητικῶν σημειώσεων· καὶ Λεξικοῦ διμεροῦς· ἁπάντων πρὸς μάθησιν τῶν παίδων ἀναγκαίων. 1644.—Αἰσώπου Μῦθοι, 1644.

νόμιμόν του γυναῖκα. Ἀπόθανεν ὁ πατέρας του ὁ Θάῤῥα εἰς γῆν Χαῤῥὰν χρόνων διακοσίων πέντε· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου εὐγῆκεν ὁ αὐτὸς Ἀβραὰμ ἀπὸ τὴν Χαῤῥὰν τὴν πατρίδα του, πέρνωντας σιμά του τὴν γυναῖκά του τὴν Σάῤῥαν, καὶ Λὼτ τὸν ἀνεψιόν του, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Ἀῤῥὰν, καὶ ὅλα του τὰ πράγματα, ἦλθεν εἰς τὴν Χαναάν· καὶ ὁ Θεὸς ἔταξε τὸν τόπον ἐκεῖνον Χαναὰν, δηλονότι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ σπέρματός του. Ἔκαμεν εἰς τοῦτον τὸν τόπον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ ἐθυσίασε θυσίαν εὐπρόσδεκτον. Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔχλεψαν τὴν Σάῤῥαν τὴν γυναῖκά του, καὶ τὴν ἐπῆγαν τοῦ βασιλέως τοῦ Φαραώ. Ἀμὴ ὁ Φαραὼ ἔστωντας καὶ νὰ τιμωρηθῇ μὲ μεγάλαις πληγαῖς ἀπὸ τὸν Θεὸν, τόσον ἐκεῖνος ὡσὰν καὶ ὅλον του τὸ σπήτι, παρευθὺς ἀπὸ τὸν φόβον του ἔστρεψε τοῦ Ἀβραὰμ τὴν γυναῖκά του τὴν Σάῤῥαν, ἀβλαβῆ καὶ ἄγγικτην . . . κτλ. »

Ἐν ἔτει 1659 ἐξεδόθη τὸ Τετράγλωσσον λεξικὸν Γερασίμου Βλάχου, ἐνῷ αἱ ἁπλοελληνικαὶ λέξεις ἐξηγοῦντο εἴς τε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, τὴν λατινικὴν, καὶ τὴν ἰταλικὴν (¹). Τὸ σύγγραμμα τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Κρητὸς, μεθοδικώτερον καὶ ἐντελέστερον τοῦ Πορκίου, δεόντως καὶ τότε καὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἑκατονταετηρίδα ἐκτιμηθὲν τρὶς ἀνετυπώθη. Ἵνα δὲ γνωσθῇ ἡ μέθοδος αὐτοῦ ἀντιγράφομεν τὴν πρώτην λέξιν.

« Ἀβάνης. Calumniator. Calumniatore. Διάβολος, ου. Κατήγορος, ου. Ὁ εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μήδεα πυκνά. Ὁ συκοφαντίαις χαίρων. Ὁ διαβολαῖς χρώμενος. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Γερμανὸς Ἐῤῥίκος Ἰλάριος ἐπεφόρτισε τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβαίνοντα μετὰ τῆς Σουηδικῆς πρεσβείας Ἰλδεβράνδιον, ἵνα πρὸς τοῖς ἄλλοις πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὗτος δ' ἐπέστειλεν αὐτῷ ἐκεῖθεν (24 Μαΐου 1663), ὅτι *ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ μεγάλως διαφέρουσα τῆς ἐκ τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν κλασικῶν συγγραφέων διδασκομένης, περιέχει πολλὰς ἀγνώστους λέξεις* (²).

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ μὲν Θεσσαλονικεὺς Ῥωμανὸς Νικηφόρου συνέγραψεν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ἀξιόλογον γραμματικὴν τῆς καθωμιλη-

---

(¹) Θησαυρὸς Ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσος. Venetiis 1659.

(²) « Utuntur pura, si accipis de pronunciatione. Nihil enim sciunt de ill-

μένης ἑλληνικῆς (¹), ὁ δὲ γάλλος περιηγητὴς Ἰάκωβος Σπὼν (1675—1676) γλωσσάριόν τι χάριν τῶν περιέργων (²).

Ἀλλ' αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης μελέται τῶν ἐν τῇ Δύσει ἀνεπαρκεῖς ἐθεωροῦντο, πάντες δὲ ηὔχοντο τὴν δημοσίευσιν ἔργου ἐπαγγελλομένου τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ, συγγράμματος δηλονότι περιλαμβάνοντος πάσας τὰς ἐν τοῖς βυζαντινοῖς καὶ τοῖς μετέπειτα συγγραφεῦσιν ἀπαντώσας λέξεις, βαρβάρους τε καὶ μὴ, ἵνα οὕτω γνωσθῇ ἡ ἱστορία τῆς πολλοὺς ἀπασχολούσης νεοελληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτοῦν καὶ πολυμάθειαν καὶ κρίσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐπιμονὴν ἀδαμαντίνην, καὶ σύμπραξιν πολλῶν, φιλοτίμως ἀνέλαβε καὶ εἰς πέρας ἤγαγεν ὁ χαλκέντερος Γάλλος Κάρολος Δουκάγγιος (³). Ὅθεν δικαίως τὸ σύγγραμμα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν τῶν τε συγχρόνων καὶ τῶν νεωτέρων, θεωρούμενον ὡς μνημεῖον περιφανὲς καταπληκτικῆς φιλοπονίας (ingens ingentis opus) (⁴).

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὀργασμός τις πρὸς μόρφωσιν τῆς

---

lo: omicron, ota, etc. Si vero de tota lingua intelligis, non eadem est (vulgarem ipsorum intelligo) cum nostra, quam nos ex Grammaticis et bonis scriptoribus allaboramus.» Philippi Chyprii Chronicon, ed. Hilarius, Lipsiae 1687. Appendix.

(¹) Grammatica linguae Graecae vulgaris, communis omnibus Graecis, ex qua alia artificialis deducitur peculiaris eruditis et studiosis tantum; per Patrem Romanum Nicephori Thaessalonicensem, Macedonem.» Τὴν γραμματικὴν ταύτην χειρόγραφον ἀποκειμένην ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων συνιστᾷ ὁ Κ. Λεγράνδιος, ὡς ἐντελεστέραν καὶ μεθοδικωτέραν πασῶν. (Προλεγόμενα εἰς Γραμματικὴν Σοφιανοῦ, σελ. 10).

(²) Petit dictionnaire du Grec vulgaire, comme il se parle et se prononce presentement dans la Grèce, en faveur des curieux, et de ceux qui voudront voyager dans ce pays-là. Voyage, tom. I.

(³) Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis. Lugduni, 1688.

(⁴) Ὁ Μουλλάχιος ἐκφέρει τὴν ἑξῆς περὶ τούτου αὐστηρὰν κρίσιν. «Sed quamvis vir laboriosissimus hoc ingenti opere immortale apud posteros nomen consecutus est, quia parum cognitum habebat vulgarem sermonem Graecum, tam saepe lapsus est, ut qui didicit eam linguam in singulis paginis permulta, quae emendet, reperiat. Neque enim solum plurima verba non intellexit, atque ea, quam adjecit, interpretatione a vero eorum sensu aberravit, sed etiam pleraque quibus litteris scribenda essent, nescivit. At tandem abest, ut contemnam hoc glossarium, ut quae ejus auctor ex ineditis bibliothecae Parisinae glossariis, scholiastis aliisque monumentis hausit, ea

καθωμιλημένης γλώσσης, ἥτις τέως μόλις ἀρκοῦσα εἰς βεβιασμένας μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, πλουσίαν περιβάλλεται ἁλουργίδα, καὶ ἐπιδεικνύει τὸν κεκρυμμένον αὐτῆς πλοῦτον. Ἄνδρες εὐφάνταστοι, ὡς ὁ Σκοῦφος, ὁ Μηνιάτης, καὶ ὁ Μαλάκης, προάγγελοι τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, πλήρη ζωῆς καὶ μέλλοντος κατέστησαν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ τῆς Εὐρώπης σοφοὶ ἐξηκολούθουν ἀποκαλοῦντες γραικοβάρβαρον.

Ἵνα δὲ καταδειχθῇ ἡ μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ ἄλλων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς νεοελληνικῶν βιβλίων διαφορά, ἀρκοῦμαι προτάσσων περικοπάς τινας ἐκ τῶν *Ἱστοριῶν τῆς Ἀθήνης* (1676) τοῦ Κονταρῆ, καὶ τῶν *Μαργαριτῶν* Παρθενίου τοῦ Πελοποννησίου·

« Μὲ πολλὴν φρόνεσιν ὡμοίασαν τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν οἱ παλαιοὶ σοφοί, ὅμοιον μὲ τὸν μύλον ὁποῦ εἶναι καλὰ κατασκευασμένος νὰ ἀλέθῃ· ὅστις ἔχωντας πρὸς τὸ ἀλέθειν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα σύνεργα, καὶ μὴν ἔχωντας τὴν ὕλην νὰ ἀλέσῃ, σίτον δηλαδή, καὶ ἄλλα ὄσπρια παρόμοια, χαλᾶται καὶ καταφθείρεται γυρίζωντας μόνον ἀφ' ἑαυτοῦ του Τὸ ὁποῖον ἐσυνέβη, φαίνεταί μου, ἀψευδέστατα καὶ εἰς ταῖς δύω περίφημαις καὶ πλέον ὀνομασταῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος, τούτέστιν εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ Λακεδαίμονά, τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς τῆς οἰκουμένης· αἱ ὁποίαις ἕως οὗ εἶχαν μὲ τὸν Ξέρξην τοὺς πολέμους, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ νικήσουν τοιοῦτον μονάρχην μὲ τόσον πολυάριθμον στράτευμα, ποτὲς εἰς τοὺς πλησιοχώρους καὶ γείτονάς δὲν ὥρμησαν νὰ τοὺς πολεμήσουν, ἀλλ' οὔτε κακὸν ἀναμεταξύ τως νὰ κάμουν ἤθελαν, ἀλλὰ μάλιστα ἐφύλαγαν μεγάλην ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ἀνάμεσόν τως, μὲ τὴν ὁποίαν ὡς σίτον ἐκατασύντριψαν ἀλέθοντας τοὺς ἐχθροὺς τως, ἔστωντας νὰ βοηθοῦνταν συναλλήλως τως, καθὼς εἰς τὴν ἀπερασμένην ἱστορίαν ἐμφανέστατα φαίνεται, ὁποῦ, ὅθεν ἤθελαν πηγαίνη, ἐνικοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνους, καὶ αὐτοὶ νικηταὶ ἐκηρύττονταν. Ἀμή, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, καὶ ὑπόταξαν ὅλαις ταῖς χώραις τῆς Ἰωνίας, τῆς Ἀσίας καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος,

---

bonae frugis plenissima judicem. Quodsi in iis, quae ab aliis non dilucidat ipse dilucidare tentavit, sic eum plerumque falli videmus, ut in joculares errores labatur, venia danda est viro egregio, qui quod potuit, praestitit peritis lectoribus menda, quae in hoc immensum opus surrepserunt, corrigenda reliquiens. » Dem. Zeni, Paraph. Batrachomyomachiae, ed. Mullachius. Berolini 1837.

καὶ πουθὲς εἰς ἄλλον τόπον δὲν εἶχαν νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ κάμουν πόλεμον, ἐβάλθηκαν εἰς βουλὴν, ποία δηλαδὴ ἀπὸ ταῖς δύο νὰ ἤθελε δυνηθῇ νὰ δουλώσῃ τὴν ἄλλην, καὶ ἐκείνη νὰ μείνῃ ἀπάνω εἰς ὅλαις κυρία καὶ βασίλισσα. »

« Πρέπει τὸ λοιπὸν νὰ σκοπεύουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ὄχι πῶς νὰ κάμουν τὰ παιδία τους μὲ ἄσπρα καὶ φλωρία πλούσια, ἀλλὰ πῶς νὰ ἠμπορέσουν νὰ γένουν πλουσιώτερα εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν μάθησιν, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εἰς τὴν φρόνησιν, περισσότερα ἀπὸ ὅλους· νὰ μὴν ἔχουν χρείαν ἀπὸ πολλὰ, νὰ μὴν εἶναι δοσμένα εἰς ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα τῆς νεότητος, ἀλλὰ νὰ εἶναι εὐλαβῆ, νὰ εἶναι μαθηματικὰ, νὰ εἶναι φρόνιμα. Πρέπει ἐσεῖς οἱ γονεῖς νὰ ἐξετάζετε, ἤγουν νὰ κιτάζετε καὶ τὰ εὐγάλματά τους, καὶ τὰ ἐμπάσματά τους, καὶ τὰ περιπατήματά τους κατὰ ἀκρίβειαν καὶ μεγάλην ἔννοιαν· νὰ βλέπετε τὰ διαβήματά τους, ταῖς σμιξοσύναις τους, μὲ τίνα σμίγονται· διότι, ὅταν τὰ ἀμελεῖτε αὐτὰ ὅλα, δὲν ἔχετε καμίαν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. »

Φραγκίσκος ἱερεὺς ὁ Σκοῦφος, Κρὴς τὴν πατρίδα (¹) καὶ διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, συνέγραψε χάριν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ *Τέχνην Ῥητορικῆς* (1681), ἐν τῇ ἁπλοελληνικῇ γλώσσῃ διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὴ εἶχεν ἀρκετὸν πλοῦτον διὰ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἐπιστημονικὰς ἐννοίας καὶ ῥητορικὰς καλλονάς (²). Τὰ ἐν αὐτῇ *παραδείγματα* (³) δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ τώρα ὡς πρότυπα καλλιεπείας. Ἡμεῖς ὅμως ἀποβλέποντες εἰς μόνον τὸ ἡμέτερον θέμα θέλομεν παραθέσει ἐκ τοῦ σπανιωτάτου τούτου συγγράμματος περικοπάς τινας.

(¹) Κατὰ λάθος λέγουσιν αὐτὸν Κερκυραῖον ὁ Ἑλλάδιος, ὁ Φαβρίκιος καὶ ὁ Μελέτιος.

(²) « Ὅσον πάλιν διὰ τὴν φράσιν, ἀγκαλὰ καὶ ἡ κοινή μας γλῶσσα νὰ εἶναι πτωχὴ ἀπὸ λέξαις, ὅμως ἐπάσχησα νὰ εἶναι εὔμορφη καὶ ῥεῤῥητορευμένη, καὶ πολλαῖς φοραῖς κάλλιον ἠθέλησα νὰ σιωπήσω καὶ ὑψηλὰ νοήματα, παρὰ νὰ διηγηθῶ ἢ μὲ φωνὴν βάρβαρον, ἢ μὲ ὁλότελα ἑλληνικὴν· ὅθεν ἐλπίζω νὰ μὴν εὑρεθῇ τινας, ὁποῦ εἰς τοῦτο νὰ μὲ ἐλέγξῃ, μάλιστα ὁποῦ ἂν ἐσύνθεσεν ἄλλος, ἔγραψε ἢ βίους ἁγίων, ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ κανεὶς ἕως τὴν σήμερον μὲ ῥητορικὸν κάλαμον, ὥστε ὁποῦ δὲν εἶχα ἀπὸ ποῖον λάβῃ οὐδὲ παραμικρὸν τὸ παράδειγμα. »

(³) Ἐπροτίμησε δὲ ἀντὶ τῶν μυθολογικῶν ὑποθέσεων πρὸ πάντων ἐκκλησιαστικὰ παραδείγματα, « διότι ὡσὰν ἱερεὺς δὲν ἦτο πρέπον νὰ ὁμιλήσῃ παρὰ ἱερὰ πράγματα.»

« Ἀκόμη δὲν εἶχε εἰσέβη εἰς τὴν πόλιν.τὸ νικηφόρον καὶ ὑπερήφανον στράτευμα, καὶ ἀλλάχθη εὐθὺς τῶν πραγμάτων ἡ ὄψις, καὶ τῆς χώρας ὅλης τὸ πρόσωπον· διατὶ καὶ πρὶν νὰ φθάσῃ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ρίπτωντας μέσα φωτιὰν νὰ τὴν καύσῃ μὲ ταῖς φλόγαις, ἐκάπνιζε ἡ ταλαίπωρη μὲ τοὺς στεναγμούς· καὶ πρὶν νὰ τῆς θανατώσῃ τὸν λαὸν, καὶ νὰ τὴν πνίξῃ μέσα εἰς τὰ αἵματα, ἦτον εἰς τὰ νερὰ τῶν ἰδίων της δακρύων βαθυὰ βυθισμένη. Ἔκλαιε ἡ κόρη τὴν ἰδίαν της παρθενίαν, διατὶ ἔβλεπε πῶς ἤθελε τῆς τὴν ἁρπάσῃ βάρβαρος στρατιώτης, καὶ πῶς ἤθελε γενῆ τοῦ ἐχθροῦ δὲν λέγω βαρβεῖον, ἀμὴ καὶ παίγνιον· ἀναστέναζε ὁ νέος τὴν ἐδικήν του νεότητα, διατὶ ἐστοχάζετο, πῶς δὲν ἦτον ἀκόμη τέλεια ξεφυτρωμένον τὸ ἄνθος τῆς τρυφερᾶς του ἡλικίας, καὶ ἔμελλε νὰ ἰδῇ τὸ δρέπανον εἰς ταῖς ρίζαις· ἔσφιγγε ἡ μητέρα τὰ ἴδιά της τέκνα, καὶ τὰ ἐβύζανε ὄχι τόσον μὲ γάλα, ὅσον μὲ δάκρυα, διατὶ ἤξευρε πῶς ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος καρπὸς, ἀγκαλὰ καὶ ὄχι ὥριμος, εἶχε νὰ τῆς πέσῃ ὀμπρὸς εἰς τοὺς πόδας ἀπὸ σκληρὸν σίδηρον θερισμένος· ἐκαταδίκαζαν καὶ οἱ γέροντες μὲ συχνοὺς στεναγμοὺς τὴν ἀπάνθρωπον τύχην, ὡσὰν ὁποῦ τῶν ἐμάκρυνε τὴν ἡλικίαν διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἀπέκει νὰ δοκιμάσουν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν παιδίων καὶ τῶν συγγενῶν πολυπλάσιον τὸν θάνατον. Ἀμὴ νὰ, ὁποῦ ἀντιλαλοῦσι τὰ τύμπανα· νὰ, ὁποῦ μὲ χαρμόσυνον κτύπον παίζουν ἡ σάλπιγγες· νὰ, ὁποῦ ἀκούεται ὁ θόρυβος τοῦ φουσάτου, καὶ ὁ χρεμετισμὸς τῶν ἀλόγων, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς ἀφροὺς προμηνοῦσι τοῦ ἰδίου φουσάτου τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύσσαν· νὰ, ὁ ἐχθρὸς εἰς ταῖς θύραις στεφανωμένος μὲ δάφνην, καὶ μὲ τὸν ἐχθρὸν καβαλάρης ὁ Χάρος, χωρὶς σπλάγχνα καὶ χωρὶς καρδίαν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ εἰς κανένα ἀγάπην καὶ σπλάγχνος, καὶ μόνον ἀρματωμένος μὲ ἠκονισμένην ρομφαίαν, διὰ νὰ θερίζῃ μὲ μίαν πληγὴν πολλῶν καὶ πολλῶν ταῖς ζωαῖς· ἐμπαίνει ὑπερήφανος εἰς τὴν χώραν, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν χαρὰν, διὰ τὴν νίκην ὁποῦ ἀπόλαυσε, καὶ διὰ νὰ δώσῃ ἀκόμη τοῦ λαοῦ φόβον καὶ τρόμον, ἀναγκάζει εὐθὺς καὶ τ' ἀνακουφωτὰ σίδηρα νὰ ἀστράψουν μὲ φλόγα, καὶ νὰ βροντήσουν μὲ κτύπον, ὥστε ὁποῦ ἤθελες ἰδῇ μαυρισμένον μὲ τοὺς καπνοὺς τὸν ἀέρα, σκεπασμένον μὲ τὰ νέφη ἐκεῖνα τὸν ἥλιον, καὶ ἀνάμεσα εἰς τόσα σκότη νὰ μὴν φέγγῃ ἀπέκει ἄλλο φῶς παρὰ βαρβαρικῆς μαχαίρας ἡ ἀστραπαῖς καὶ ἡ λάμψες· ἤθελες ἰδῇ τὸν ἕνα (ὢ ἐλεεινὸν θέαμα) νὰ κλαίῃ τὰς χεῖρας ὁποῦ τοῦ ἔκο-

πολλαῖς αἰτίαις ἐδικόν σου, θεληματικὸς ἀναγκάζομαι καὶ κρατειοῦμαι νὰ τὸ βάζω ὀμπροστὰ 'ς τὰ μάτια τοῦ κόσμου δίδοντάς το 'ς τὸν τύπον, καὶ νὰ τὰ ἀφιερώσω τῆς αἰωνίας τοῦ ὀνόματός σου μνήμης· ὡς καθὼς λοιπὸν μὲ κάθε δίκαιον σοῦ παραδίνω τὰ ἐδικά σου, ἔτζι ἀκόμη μὲ ὅλην μου τὴν καρδιὰν παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σοῦ χαρίσει πολλοὺς, καὶ καλοτυχοτάτους χρόνους διὰ νὰ παρηγορήσῃς τὴν χριστιανοσύνην, διὰ νὰ ξαπλώσῃς τὴν πίστιν, καὶ διὰ νὰ καταπονέσῃς τοὺς ἐχθρούς σου.»

Μετ' ὀλίγον ὁ Πόρκιος συνέγραψεν ἐν γλαφυρῷ λατινικῷ ἰδιώματι καὶ *Γραμματικὴν τῆς Ῥωμαίκης Γλώσσης*, ἐκδοθεῖσαν ὁμοίως ἐν Παρισίοις ἐπινεύσει τοῦ Ῥισχιλιέ, εἰς ὃν καὶ προσφωνεῖται ([1]). Ἐν τῇ προτασσομένῃ βραχείᾳ εἰδήσει ὁμολογεῖ, ὅτι ἐνδίδων εἰς ἐπανειλημμένας προτροπὰς καὶ ἀπαιτήσεις δημοσιεύει ταύτην, συντελέσουσαν εἰς διευκόλυνσιν τῆς σπουδῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ([2]).

Ὡς μνημεῖα τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐν μέρει καὶ τὰ ὑπὸ τῆς προπαγάνδας ἐκδοθέντα νεοελληνικὰ βιβλία (1628—1671). Οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, Ἀνδρέας Ῥέντιος καὶ Λέων Ἀλλάτιος οἱ Χῖοι, Γεώργιος Βουστρώνιος καὶ Νεόφυτος Ῥοδινὸς οἱ Κύπριοι, Λεονάρδος Φιλαρᾶς ὁ Ἀθηναῖος, Ματθαῖος Καρυόφυλλος ὁ Κρής, καὶ εἴ τις ἄλλος, μετὰ τοῦ συνήθους τοῖς ἐξωμόταις ζήλου ἐργαζόμενοι πρὸς διάδοσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

---

([1]) Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαίκης γλώσσας. Grammatica linguae Græcæ vulgaris, auctore Simone Portio Romano doctore theologo. Parisiis 1638. σελ. 16—160. Ὁ Φαβρίκιος συγχέων ἴσως τὴν Γραμματικὴν μετὰ τοῦ λεξικοῦ ἡμαρτημένως λέγει, ὅτι αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1635 (VI, 687), ἐν ᾧ καὶ ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ τόμου (σελ. 388) σημειοῖ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἐν ἔτει 1638, καὶ ὁ Λάγγιος ἐξ αὐτοψίας ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο. Ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ Δουκαγγίου ὡς προεισαγωγὴ τοῦ Γλωσσαρίου. Ἡ πρὸς τὸν Ῥισχελιὲ προσφώνησις, γεγραμμένη ὁμοίως ἐν ἁπλοελληνικῷ ἰδιώματι, ἀνετυπώθη ὑπὸ Αἰμιλίου Λεγράνδου ἐν προλεγομένοις τῆς Γραμματικῆς τοῦ Σοφιανοῦ.

([2]) «Vernaculae Graecae linguae Grammaticam ab omnibus fere dixerim expectatam simul et expetitam, à quamplurimis frustra promissam, à nonnullis vero quibusdam veluti delineamentis duntaxat adumbratam, nec ab aliquo satis adhuc expressam, non tam explicaturus, quam editurus aggredior. Grande quidem ac perarduum opus nostrisque viribus impar; sed non inaccessum, nec enim omnium omnino difficultatum ambages, syrtesque superare contendimus, sed faciliorem ac brevem ad hujusmodi Graecae linguae notitiam methodum instituimus.»

καλῶς μὲν ἐγίνωσκον μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἁπλῆν διάλεκτον, πλὴν γράφοντες αὐτὴν δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἐπηρείας τινὸς τοῦ διαλεκτικοῦ ἰδιώματος τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Περιεργείας χάριν παρατίθημι περικοπάς τινας ἐκ τῶν διὰ τὸ σπάνιον ὀλίγοις προσιτῶν τούτων βιβλίων.

(1) « Ἂς ἐγνώρισα κύριε ἐσέναν ὁποῦ μὲ γνωρίζεις, ἂς σὲ ἐγνώρισα δύναμις τῆς ψυχῆς μου· δεῖξόν μοι τοῦ λόγου σου παρηγορία μου· ἂς σὲ ἰδῶ φῶς τῶν ὀμματιῶν μου· ἔλα χαρὰ τοῦ πνεύματός μου· ἂς σὲ ἰδῶ εὐφροσύνη τῆς καρδίας μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγαπήσω, ὦ ζωὴ τῆς ψυχῆς μου· φανερώσου εἰς ἐμένα μεγάλη ἡδονή· ἂς σὲ εὕρω ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου· ἂς σὲ κρατήσω ἀγάπη τῆς ψυχῆς μου· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω, οὐράνιέ μου νυμφίε ἀγαλλίασίς μου ἄκρα, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν· ἂς σὲ κρατήσω εἰς τὴν μέσην τῆς καρδίας μου· ζωὴ μακαρία, ἄκρα γλυκύτης τῆς ψυχῆς μου. Ἂς σὲ ἀγαπήσω θεέ μου, βοήθειά μου· πύργος ἰσχύος μου, καὶ ἐλπίς μου γλυκεῖα εἰς κάθε μου θλίψιν· ἄμποτες νὰ σὲ ἀγκαλιάσω ἐσένα τὸν ἀγαθὸν χωρὶς τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἀγαθόν· ἄμποτες νὰ ἀπολαύσω ἐσέναν τὸν ἄριστον, χωρὶς τοῦ ὁποίου κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι ἄριστον· ἄνοιξε τὰ ἔσω τῶν ἀφτιῶν μου μὲ τὸν λόγον σου, ὁ ὁποῖος σεβαίνει ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον διὰ νὰ ἀκούσω τὴν φωνήν σου· βρόντησε κύριε ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μὲ φωνὴν μεγάλην καὶ δυνατήν· ἂς βροντήσῃ ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ἂς σεισθῇ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς ἐκείνην· φώτισον τὰ ὀμμάτιά μου, ὦ ἀκατάληπτον φῶς· ἄστραψον ἀστραπὴν καὶ διασκόρπισέ τα διὰ νὰ μὴν ἰδοῦσι τὴν ματαιότητα· πλήθυνον τοὺς ποταμοὺς καὶ τάραξον αὐτούς, διὰ νὰ φανοῦν ἡ βρύσες τοῦ νεροῦ, καὶ νὰ ξεσκεπασθοῦσι τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης· δόσε ὅρασιν, ὦ ἀθεώρητον φῶς, διὰ νὰ σὲ ἰδῇ· κτίσε νέαν ὄσφρησιν, ὦ εὐωδία τῆς ζωῆς ἡ ὁποία νὰ ἡμπορῇ νὰ δράμῃ ὀπίσω τῶν ἀρωμάτων σου· τὴν γεῦσιν ὑγίανε διὰ νὰ νοστιμήσῃ, νὰ γνωρίσῃ, καὶ νὰ διακρίνῃ πόσον μεγάλον εἶναι τὸ πλῆθος τῆς γλυκύτητός σου κύριε, ἣν ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε, καὶ διατ' ἐκείνους ὁποῦ σὲ ἀγαποῦσι· δὸς καρδίαν ἡ

---

(1) Μονολόγιον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Νεοφύτου Ῥοδινοῦ· Romæ 1637.—Ἀρκετὰς περικοπὰς ἐξ ἄλλου πονήματος τοῦ Ῥοδινοῦ ἐδημοσίευσα ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σελ. 433-38). Ὅσον οὔπω δὲ ἀνατυποῦται καὶ τὸ περὶ Ἐπισήμων Κυπρίων σύγγραμμα αὐτοῦ..

ὁποία νὰ σὲ λογιάζῃ· ψυχὴν ἡ ὁποία νὰ σὲ ἀγαπᾷ· νοῦν ὁ ὁποῖος νὰ σὲ μελετᾷ· σύνεσιν νὰ σὲ καταλαμβάνῃ· λόγος ὁ ὁποῖος πάντα καὶ δυνατὰ νὰ ἀκουμβίζῃ εἰς ἐσένα τὴν ἄκραν εὐφροσύνην· ἐσένα πάντα ὡς φρονίμην ἀγάπην νὰ ἀγαπᾷ· ὦ ζωὴ εἰς τὴν ὁποίαν ζιοῦσι τὰ πάντα· ζωὴ ἡ ὁποία δίνεις ἐμένα ζωήν· ζωὴ ὁποῦ ἦσαι ἡ ζωή μου διὰ τὴν ὁποίαν ζιῶ, καὶ χωρὶς τῆς ὁποίας ἀποθαίνω· ζωὴ διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἀναστήνομαι, καὶ χωρὶς τὴν ὁποίαν χάνομαι· ζωὴ διὰ τὴν ὁποίαν χαίρομαι, καὶ δίχως αὐτὴν θλίβομαι· ζωὴ ζωτικὴ, γλυκεῖα, πάντα ἠγαπημένη· πάντα ἐνθυμητική· ποῦ ἦσαι παρακαλῶ; ποῦ νὰ σὲ εὕρω διὰ νὰ λείψω εἰς τοῦ λόγου μου, καὶ νὰ στερεωθῶ εἰς τοῦ λόγου σου; ἄς ἦσαι σιμὰ εἰς τὴν ψυχήν μου, σιμὰ εἰς τὴν καρδίαν· σιμὰ εἰς τὸ στόμα, σιμὰ εἰς τὰ φτιά, σιμὰ εἰς βοήθειαν, διότι ἀσθενῶ εἰς τὴν ἀγάπην σου, διότι δίχα σου ἀποθνήσκω· διότι λογιάζοντάς σε ἀναστένομαι· ἡ μυρωδία σου μὲ ψυχαγωγεῖ· ἡ μνήμη σου μὲ ὑγιαίνει. »

(¹) « Τὸ ἄλλο ἰδίωμα τοῦ ἀέρος εἶναι τὸ νὰ εἶναι μέσον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ φθάνουσιν εἰς τὰ ὀμμάτιά μας τὰ εἴδη τῶν χρωμάτων, καὶ εἰς τὰ φτιά μας τὰ εἴδη τῶν ἤχων· δίχως τὰ ὁποῖα δὲν ἠθέλαμεν ἠμπορέσειν μήτε νὰ εἰδοῦμεν, μήτε νὰ ἀκούσωμεν, μήτε νὰ μιλήσωμεν· εἰς τὸ ὁποῖον πρᾶγμα ἐν πρώτοις πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν θεὸν ὁποῦ ἠθέλησε νὰ στολίσῃ τὴν φύσιν μας μὲ τόσο μεγάλην εὐεργεσίαν· ἔπειτα πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τοῦ πλάστου μας τὴν σοφίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε κάμνοντας ἕνα πρᾶγμα τόσης μεγάλης μεγαλοσύνης, καὶ λεπτότητος, διατὶ ἔστοντας καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας ἀληθινὸν σῶμα, καὶ τόσον μεγάλον, ὁποῦ γεμίζει διάστημα ἄμετρον, μ' ὅλα τοῦτα μήτε βλέπεται, μήτε γρυκᾶται, διὰ τὴν ἀπίστευτον λεπτότητα ὁποῦ ἔχει. Ἐθαύμασαν οἱ παλαιοὶ τὴν λεπτότητα μιᾶς γραμμῆς, τὴν ὁποίαν ἔσυρε μὲ τὸ κονδύλι του ὁ ὀνομαστὸς ζωγράφος Ἀπελλῆς, ἀμὴ ἐκείνη ἡ γραμμὴ ἐβλέπετο, καὶ ἐγγίζετο, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ εἰς κανένα τρόπον μὲ τὴν λεπτότητα τούτου τοῦ λεπτοτάτου παραπετάσματος ὁποῦ περιτριγυρίζει ὅλους

(¹) Περὶ Ἀναβάσεως τοῦ νοῦ εἰς τὸν Θεὸν, βιβλίον συνθεμένον παρὰ Ῥοβέρτου τοῦ Βελλαρμίνου· καὶ μεταγλωττισμένον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πατρὸς Γεωργίου τοῦ Βουστρωνίου. Romæ 1637 (σελ. 115).

καὶ τοὺς ἐγγίζει, καὶ δὲν βλέπεται ἀπὸ κανένα διὰ τὴν μεγάλην τοῦ λεπτότητα. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς περισσότερον, ὅτι ἂν καλὰ καὶ νὰ ἦναι ὁ ἀέρας σῶμα λεπτότατον, μ' ὅλα τοῦτα ὅταν κόφτεται, εὐκολώτατα πάλιν σμίγεται, καὶ γίνεται ἕνα ὡσὰν νὰ μὴν ἤθελεν εἶσται ποτὲ κομμένον. Ἀληθινὰ κανεὶς τεχνίτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ξαναφτιάσῃ τὸ ὕφασμα τοῦ ἀράχνου, ἢ ἕνα λεπτότατον παραπέτασμα σχισμένον, τόσον καλὰ ὁποῦ νὰ μὴν φαίνεται τὸ πρῶτον σχίσμα καὶ κόψιμον, εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁποῦ ἐσχίσθηκε· καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι θαύματος ἀξιώτατον, καὶ μόνης τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἴδιον; ὅτι ἀπὸ τὸ ὅμοιον μέρος τοῦ ἀέρος περνοῦσιν ἀντάμα ἀναρίθμητα εἴδη χρωμάτων δίχως νὰ ἀνακατωθοῦσιν, ἢ νὰ συγχυσθοῦσιν ἀνάμεσά των· εἰς τρόπον ὁποῦ ὅποιος τὴν νύκτα ὅταν φέγγῃ τὸ φεγγάρι, στέκοντας εἰς ἕνα τόπον ξέσκεπον καὶ ὑψηλὸν, καὶ βλέποντας τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς κάμπους εἰς τὴν γῆν ἀπὸ ἄνθη γεμάτους, καὶ ἀντάμα τὰ σπίτια, τὰ δένδρα, τὰ ζῶα, καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, δὲν θέλει ἠμπορέσει νὰ εἰπῇ ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέρα ὁποῦ ἔχει σιμά του, δὲν εἶναι ἀντάμα τὰ εἴδη ὁλονῶν τῶν πραγμάτων ἐκείνων ὁποῦ βλέπει, δίχως νὰ εἶναι ἀνακατωμένα ἕνα μὲ τὸ ἄλλο· καὶ ποῖος ποτὲ ἠμπορεῖ νὰ γρυκήσῃ, ποῖος νὰ καταλάβῃ τέτοιον πρᾶγμα, πῶς εἶναι ἐμπορετὸ τόσον λεπτὸν, καὶ ψηλὸν στοιχεῖον νὰ κρατήσῃ ἀντάμα τόσα εἴδη διάφορα; Καὶ τί θέλεις εἰπεῖν ἂν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ τόπον, ἀπὸ ἕνα μέρος ἀκούσῃς τῶν πουλιῶν τὴν μελωδίαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο διάφορα μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἀπὸ ἄλλο τὸν μεγάλον κτύπον τῶν νερῶν ὁποῦ πέφτουσιν ἀπὸ ὑψηλὸν τόπον, εἰμὴ ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ κτύποι, ἢ τὰ εἴδη τῶν κτύπων μὲ τόσα εἴδη τῶν χρωμάτων εἰς τὸν ὅμοιον ἀέρα, καὶ καιρὸν λαμβάνονται; Ποῖος τὰ κάμνει τοῦτα, ψυχή μου, εἰ μὴ μόνος ὁ κτίστης σου ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος; καὶ ἂν εἶναι τόσον θαυμαστὰ τὰ ἔργα του, πόσον θαυμαστότερος θέλει εἶσται ἐκεῖνος; Εἶναι καὶ μία ἄλλη ὠφέλεια τῆς θαυμαστῆς λεπτότητος τοῦ ἀέρος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει, ἀμὴ βοηθᾷ ἀκόμι τὴν κίνησιν ὅλων τῶν πραγμάτων, νὰ περνοῦσιν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον· ἠξεύρομεν ὅλοι μὲ πόσον κόπον φέρνουνται τὰ καράβια μέσα εἰς τὰ νερὰ, ἂν καλὰ καὶ τὰ νερὰ νὰ ἦναι ὑγρὰ, καὶ νὰ κόφτωνται εὔκολα, διατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὰ κάποιαις φοραῖς μήτε οἱ ἀνέμοι, μήτε τὰ κωπία, ἀμὴ ἔχουσι χρείαν ἀκόμη ἀπὸ δύναμιν τῶν ἀλόγων, καὶ τῶν βουβαλιῶν διὰ νὰ συρθοῦσιν· καὶ ἂν κάμνῃ χρείαν

νὰ ἀνοιχθῇ μία στράτα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ βουνὰ μὲ πόσον κόπον καὶ ἵδρωτα, καὶ πόσον καιρὸν ἀνοίγεται ἀκόμι ἂν εἶναι καὶ κοντή; Ἀμὴ διὰ μέσου τοῦ ἀέρος δίχως κανένα κόπον, μὲ μεγάλην εὐκολίαν, καὶ μὲ μεγάλην γληγοράδα, τρέχουσι τὰ ἄλογα, πετοῦσι τὰ πουλιὰ, σύρνονται οἱ σαΐταις, καὶ τὰ παρόμοια· καὶ οἱ ἄνθρωποι εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας, ἀναβαίνουσι καὶ κατεβαίνουσι, περπατοῦσι, περνοῦσι, κινοῦσι τὰ ποδάρια, καὶ τὰ χέρια, ἀπάνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, μήτε ἐμποδίζει ὁ ἀέρας παντοῦ σκορπισμένος, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτον σωματικῆς, ἀμὴ πνευματικῆς φύσεως, ἢ ὡσὰν νὰ μηδὲν ἦτον μηδὲ τίποτες. »

(¹) « Εὐχαριστῶ σε (Ἰησοῦ Χριστέ μου) διὰ τὰ σκληρὰ σκοντάματα καὶ κτυπήματα, ὁποῦ ἐβάσταξες, διὰ ταῖς φοραῖς ὁποῦ ἀνάσπασαν τὰ ἅγιά σου γένεια, καὶ τὰ μαλλία τῆς τιμίας σου κεφαλῆς, διὰ τὰ ὑβριστικὰ, καὶ μιαρὰ λόγια ὁποῦ σοῦ ἔλεγαν, ὅταν σὲ σύρνανε δεμένον ὡσὰν κλέφτην εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἄννα, ἔπειτα εἰς τοῦ Καϊάφα. Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν σκληροτάτην σφοντυλιὰν μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτυπήθηκεν τὸ θεϊκόν σου πρόσωπον ἀπὸ τὸ διαβολικὸν χέρι ἑνὸς ἀναισχύντου δούλου τοῦ ἀρχιερέως, ὄντας ἐσὺ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, καὶ κύριος τῶν κυρίων. Εὐχαριστῶ σε διὰ ἐκείνην τὴν ἀπίστευτον ὑπομονὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐβάσταξες τὴν ἀπόφασιν τοῦ σκληροῦ σου θανάτου, τόσον ἄδικα δοσμένην καὶ καμωμένην· καὶ διὰ τὰ ἄπαστρα φτύματα ὁποῦ ἐφτύσθη τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, καὶ διὰ ὑβριστικὸν πανὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἐσκέπασαν τὸ βασιλικόν σου πρόσωπον, τὸ ὁποῖον οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦνε, καὶ διὰ ἐκεῖνα τὰ σκληρὰ κτυπήματα ὁποῦ σοῦ ἔδιδαν ἀπάνω εἰς τὸν τράχηλόν σου, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον μὲ ἀναρίθμηταις ὑβρισίαις καὶ κακοκάρδιαις, καὶ ἀναγελάσματα ὁποῦ ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἔπαθες. »

Τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργείας τῆς Ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας φοβηθέντες οἱ Λουθηροκαλβῖνοι, αὐτόκλητοι κατῆλθον εἰς τὸ πεδίον, καὶ τὴν ἰσχυρὰν αὐτῶν προστασίαν ὑποσχεθέντες εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἀπηνῶς διωκομένους ὀρθοδόξους, κατώρθωσαν νὰ προσηλυτίσωσιν εὐαρίθμους ἐκ τούτων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ διακαεστέρου αὐτῶν πόθου, δηλαδὴ τῆς εἰς τὴν καθωμιλη-

---

(¹) Ἰωάννου τοῦ Ἀβήλα, Νουθετήματα Πνευματικὰ (Μεταφρασθέντα ὑπὸ Γεωργίου Βουστρωνίου). Romae 1638, καὶ 1671.

μένην ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, καὶ ἄλλων τοῦ δόγματος αὐτῶν βιβλίων, περὶ ὧν κατωτέρω.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ Κρὴς ἱερομόναχος Ἀγάπιος ὁ Λάνδος ἤρξατο νὰ ἐκδίδῃ ἐν Βενετίᾳ διάφορα ψυχωφελῆ πονήματα, γεγραμμένα ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλώσσῃ, ἀμίκτῳ τῶν τετριμμένων ἐκείνων χυδαιολογιῶν καὶ βαρβαρισμῶν, ὧν ἔβριθον σύγχρονά τινα στιχουργήματα, ὡς ὁ *βασιλεὺς Ῥοδολῖνος* τοῦ Τρωΐλου, (1647) ὁ *Παστὸρ Φίδος* τοῦ Σουμάκη, ἡ *Διήγησις Γαδάρου, Λύκου, καὶ Ἀλουποῦς*, καὶ ἐν μέρει ὁ *Ἀπόκοπος* τοῦ Βεργαῆ, ἡ *Σωσάννα* τοῦ Δεφαράνα, καὶ εἴ τι τοιοῦτο.

Ὡς ὑπόδειγμα δὲ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀγαπίου παρατιθέμεθα τὴν ἑξῆς περικοπὴν ἐκ τοῦ *Κυριακοδρομίου* (¹).

« Ἰδοὺ τὸ στάδιον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἀδελφοί μου, ὑπανοίγεται σήμερον· ἰδοὺ εἰς τὴν θύραν τῆς νηστείας ἐφθάσαμεν, καὶ ὁ πόλεμος συγκροτεῖται τοῦ πνεύματος. Τώρα ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας, καὶ πρέπει νὰ χαιρώμεσθεν ὅλοι, καὶ νὰ εὐφραινώμεσθεν περισσότερον, παρὰ ὁπόταν ἐτρώγαμεν καὶ ἐσπαταλοῦμεν χορταίνοντες. Ἂς εἰσέλθωμεν οὖν μὲ πολλὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐγκρατείας, εὐχαριστοῦντες τὸν Κύριον, πῶς ἐφύγαμεν τὴν δεινὴν καὶ χαλεπὴν ζάλην τῆς φορτούνας τοῦ νοητοῦ κλύδωνος, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν καλὸν λιμένα, τὸν ἥσυχον καὶ ἀκίνδυνον, τὸν παρεύδιον καὶ ἀτάραχον, τὸν γαληνὸν ἀληθῶς καὶ σωτήριον. Ἐφύγαμεν τὰ νέφη τῆς ἀπιστίας, καὶ τὸν χειμῶνα καὶ κλύδωνα τῆς ἀμετρίας· ἐφύγαμεν τὴν κοσμικὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν μεγάλην φουρτούναν τῶν δυνατῶν ἀνέμων τῆς γαστριμαργίας καὶ πολυποσίας· ἐφύγαμεν ἀπὸ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς τῶν γηΐνων φροντίδων, καὶ τοῦ σκότους τῆς ἀγνωσίας ἐλευθερώθημεν, καὶ τὸ πανευφρόσυνον ἔαρ, ἤγουν τὸ καλοκαῖρι τῆς ψυχωφελοῦς ἐγκρατείας ἐφθάσαμεν. (²) »

Συγχρόνως δὲ τότε συνέστη ἐν Βενετίᾳ σύλλογος λογίων (*Ἱερὰ τῶν Φίλων ξυνωρίς*), ὅστις σκοπὸν προτιθέμενος νὰ κανονίσῃ καὶ διευκο-

(¹) Ὁ Βούλφερος ἐδημοσίευσεν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίας τοῦ Ἀγαπίου ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Ταλμούθ (σελ. 117). Langius.

(²) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπίου τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀνεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος ἱερομονάχου Ἀκακίου Διακρούση, προσθέντος καὶ ἴδια συνταγμάτια ἐν τῷ αὐτῷ ὕφει γεγραμμένα.

λύνῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας, ἐξέδωκεν ἐκ τῆς τυπογραφίας Σαλικάτη σειρὰν εὐμεθόδως συντεταγμένων βιβλιαρίων (1643—1644) (¹).

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ μετὰ τοῦ *Προοιμιακοῦ* συνεκδεδομένου *Λεξικοῦ τοῖς παισὶ χρησίμου* ἀντιγράφω τὰ ἑξῆς.

Αἰγιαλὸς, περιγιάλι.
Νήκτης, ὁ κολυμβητής.
Ζάλη, φουρτοῦνα.
Τρικυμία, φουρτοῦνα.
Λιμὴν, λιμιόνας.
Λιμὴν εὔορμος, λιμιόνας καλόρακτος.
Λιμὴν δύσορμος, λιμένας κακόρακτος.
Πλοῦς, πλεύσιμον, καὶ ταξίδι.
Πλοῖον, καράβι.
Ναῦς, καράβι.
Ἁλιεὺς, ὁ ψαρᾶς.
Ἀμφίβλιστρον, δύκτι.
Ἰχθὺς, ψάρι.
Τρίγλη, τριγλή.
Λάβραξ, λαβράκι.
Χρύσοφρυς, χρυσόφα.
Μελανούρος, μελανούρι.
Ξιφιὰς, ξιφίος.
Ὀρφὸς, ὀρφέος.
Σάλπη, σάλπη.
Ἔγχελυς, χέλι.
Καρίδες, γαρίδες.
Χρυσὸς, χρυσάφι.
Ἄργυρος, ἀσίμι.
Χαλκὸς, χάλκωμα.
Μόλυβδος, μολίβι.
Σίδηρος, σίδερον.
Καττίτερος, στάγκος.
Λίθος, λιθάρι.
Ἀγρὸς, χωράφι.
Ἀμπελὼν, ἀμπέλι.

Ἐκ δὲ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῶν Ψαλμῶν τὴν περικοπὴν ταύτην.

« Ἀβραάμ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ σημαίνει πατέρα πλήθους· ἐτοῦτος ὁ λαμπρὸς καὶ περίβλεπτος ἄνδρας, ὥντας ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων υἱὸς τοῦ Θάῤῥα τοῦ εἰδωλολάτρου, ἔγινε μεγαλώτατος Προφήτης, καὶ πρῶτος ἀνάμεσα εἰς τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἑβραίων· καὶ τόσος εἰς τὴν ἁγιωσύνην ὁποῦ ἐκαταξιώθη νὰ κληθῇ προπάτωρ κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ σπέρμα του· εἶχεν ἀδελφὴν ὀνομαζομένην Σάῤῥαν εὐμορφωτάτην ἀνάμεσα εἰς ταῖς γυναίκαις τοῦ καιροῦ της, τὴν ὁποίαν τὴν ἐπῆρε διὰ

(¹) Λεξικὸν ἱστορικὸν τῶν ψαλμῶν, μετὰ προσθήκης ἑτέρων τινῶν λέξεων, 1643. —Λεξικὸν γραμματικὸν τῶν ψαλμῶν μετὰ τῆς ἐξηγήσεως τῶν νεωτέρων ἐν αὐτοῖς περιεχομένων λέξεων, 1643.—Λεξικὸν γραμματικὸν, ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν τῆς Ὀκτωήχου, 1643—Παράφρασις τῶν ἑσπερινῶν στιχηρῶν τοῦ πρώτου ἤχου, 1643—Προοιμιακὸς μετὰ προπαιδείας, γραμμάτων καὶ Συλλαβῶν, ἐπιτόμου τε συμπλοκῆς τῶν αὐτῶν καὶ ἀριθμητικῶν σημειώσεων· καὶ Λεξικοῦ διμεροῦς· ἁπάντων πρὸς μάθησιν τῶν παίδων ἀναγκαίων. 1644.—Αἰσώπου Μῦθοι, 1644.

ρὰν χρόνων διακοσίων πέντε· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου εὐγῆκεν ὁ αὐτὸς Ἀβραὰμ ἀπὸ τὴν Χαρρὰν τὴν πατρίδα του, πέρνωντας σιμά του τὴν γυναῖκά του τὴν Σάρραν, καὶ Λὼτ τὸν ἀνεψιόν του, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Ἀρράν, καὶ ὅλα του τὰ πράγματα, ἦλθεν εἰς τὴν Χαναάν· καὶ ὁ Θεὸς ἔταξε τὸν τόπον ἐκεῖνον Χαναάν, δηλονότι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ σπέρματός του. Ἔκαμεν εἰς τοῦτην τὸν τόπον θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ ἐθυσίασε θυσίαν εὐπρόσδεκτον. Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔκλεψαν τὴν Σάρραν τὴν γυναῖκά του, καὶ τὴν ἐπῆγαν τοῦ βασιλέως τοῦ Φαραώ. Ἀμὴ ὁ Φαραὼ ἔστωντας καὶ νὰ τιμωρηθῇ μὲ μεγάλαις πληγαῖς ἀπὸ τὸν Θεόν, τόσον ἐκεῖνος ὡσὰν καὶ ὅλον του τὸ σπήτι, παρευθὺς ἀπὸ τὸν φόβον του ἔστρεψε τοῦ Ἀβραὰμ τὴν γυναῖκά του τὴν Σάρραν, ἀβλαβῆ καὶ ἄγγικτην . . . κτλ. »

Ἐν ἔτει 1659 ἐξεδόθη τὸ Τετράγλωσσον λεξικὸν Γερασίμου Βλάχου, ἐνῷ αἱ ἁπλοελληνικαὶ λέξεις ἐξηγοῦντο εἴς τε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, καὶ τὴν ἰταλικὴν (1). Τὸ σύγγραμμα τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Κρητός, μεθοδικώτερον καὶ ἐντελέστερον τοῦ Πορκίου, δεόντως καὶ τότε καὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἑκατονταετηρίδα ἐκτιμηθὲν τρὶς ἀνετυπώθη. Ἵνα δὲ γνωσθῇ ἡ μέθοδος αὐτοῦ ἀντιγράφομεν τὴν πρώτην λέξιν.

« Ἀβάνης. Calumniator. Calumniatore. Διάβολος, ου. Κατήγορος, ου. Ὁ εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μήδεα πυκνά. Ὁ συκοφαντίαις χαίρων. Ὁ διαβολαῖς χρώμενος. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Γερμανὸς Ἐρρίκος Ἰλάριος ἐπεφόρτισε τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβαίνοντα μετὰ τῆς Σουηδικῆς πρεσβείας Ἰλδεβράνδιον, ἵνα πρὸς τοῖς ἄλλοις πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὗτος δ' ἐπέστειλεν αὐτῷ ἐκεῖθεν (24 Μαΐου 1663), ὅτι *ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ μεγάλως διαφέρουσα τῆς ἐκ τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν κλασικῶν συγγραφέων διδασκομένης, περιέχει πολλὰς ἀγνώστους λέξεις* (2).

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ μὲν Θεσσαλονικεὺς Ῥωμανὸς Νικηφόρου συνέγραψεν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ἀξιόλογον γραμματικὴν τῆς καθωμιλη-

(1) Θησαυρὸς Ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσος. Venetiis 1659.

(2) « Utuntur pura, si accipis de pronunciatione. Nihil enim sciunt de il-

μένης ἑλληνικῆς (1), ὁ δὲ γάλλος περιηγητὴς Ἰάκωβος Σπὼν (1675—1676) γλωσσάριόν τι χάριν τῶν περιέργων (2).

Ἀλλ' αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης μελέται τῶν ἐν τῇ Δύσει ἀνεπαρκεῖς ἐθεωροῦντο, πάντες δὲ ηὔχοντο τὴν δημοσίευσιν ἔργου ἐπαγγελλομένου τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ, συγγράμματος δηλονότι περιλαμβάνοντος πάσας τὰς ἐν τοῖς βυζαντινοῖς καὶ τοῖς μετέπειτα συγγραφεῦσιν ἀπαντώσας λέξεις, βαρβάρους τε καὶ μή, ἵνα οὕτω γνωσθῇ ἡ ἱστορία τῆς πολλοὺς ἀπασχολούσης νεοελληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτοῦν καὶ πολυμάθειαν καὶ κρίσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐπιμονὴν ἀδαμαντίνην, καὶ σύμπραξιν πολλῶν, φιλοτίμως ἀνέλαβε καὶ εἰς πέρας ἤγαγεν ὁ χαλκέντερος Γάλλος Κάρολος Δουκάγγιος (3). Ὅθεν δικαίως τὸ σύγγραμμα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν τῶν τε συγχρόνων καὶ τῶν νεωτέρων, θεωρούμενον ὡς μνημεῖον περιφανὲς καταπληκτικῆς φιλοπονίας (ingens ingentis opus) (4).

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὀργασμός τις πρὸς μόρφωσιν τῆς

---

lo: omicron, ota, etc. Si vero de tota lingua intelligis, non eadem est (vulgarem ipsorum intelligo) cum nostra, quam nos ex Grammaticis et bonis scriptoribus allaboramus.» Philippi Chyprii Chronicon, ed. Hilarius, Lipsiae 1687. Appendix.

(1) Grammatica linguae Graecae vulgaris, communis omnibus Graecis, ex qua alia artificialis deducitur peculiaris eruditis et studiosis tantum; per Patrem Romanum Nicephori Thaessalonicensem, Macedonem.» Τὴν γραμματικὴν ταύτην χειρόγραφον ἀποκειμένην ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων συνιστᾷ ὁ Κ. Λεγράνδιος, ὡς ἐντελεστέραν καὶ μεθοδικωτέραν πασῶν. (Προλεγόμενα εἰς Γραμματικὴν Σοφιανοῦ, σελ. 10).

(2) Petit dictionnaire du Grec vulgaire, comme il se parle et se prononce presentement dans la Grèce, en faveur des curieux, et de ceux qui voudront voyager dans ce pays-là. Voyage, tom. I.

(3) Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis. Lugduni, 1688.

(4) Ὁ Μουλλάχιος ἐκφέρει τὴν ἑξῆς περὶ τούτου αὐστηρὰν κρίσιν. « Sed quamvis vir laboriosissimus hoc ingenti opere immortale apud posteros nomen consecutus est, quia parum cognitum habebat vulgarem sermonem Graecum, tam saepe lapsus est, ut qui didicit eam linguam in singulis paginis permulta, quae emendet, reperiat. Neque enim solum plurima verba non intellexit, atque ea, quam adjecit, interpretatione a vero eorum sensu aberravit, sed etiam pleraque quibus litteris scribenda essent, nescivit. At tandum abest, ut contemnam hoc glossarium, ut quae ejus auctor ex ineditis bibliothecae Parisinae glossariis, scholiastis aliisque monumentis hausit, ea

καθωμιλημένης γλώσσης, ἥτις τέως μόλις ἀρκοῦσα εἰς βεβιασμένας μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, πλουσίαν περιβάλλεται ἁλουργίδα, καὶ ἐπιδεικνύει τὸν κεκρυμμένον αὐτῆς πλοῦτον. Ἄνδρες εὐφάνταστοι, ὡς ὁ Σκοῦφος, ὁ Μηνιάτης, καὶ ὁ Μαλάκης, προάγγελοι τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, πλήρη ζωῆς καὶ μέλλοντος κατέστησαν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ τῆς Εὐρώπης σοφοὶ ἐξηκολούθουν ἀποκαλοῦντες γραικοβάρβαρον.

Ἵνα δὲ καταδειχθῇ ἡ μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ ἄλλων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς νεοελληνικῶν βιβλίων διαφορά, ἀρκοῦμαι προτάσσων περικοπάς τινας ἐκ *τῶν Ἱστοριῶν τῆς Ἀθήνης* (1676) τοῦ Κονταρῆ, καὶ τῶν *Μαργαριτῶν* Παρθενίου τοῦ Πελοποννησίου·

« Μὲ πολλὴν φρόνεσιν ὡμοίασαν τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν οἱ παλαιοὶ σοφοί, ὅμοιον μὲ τὸν μύλον ὁποῦ εἶναι καλὰ κατασκευασμένος νὰ ἀλέθῃ· ὅστις ἔχωντας πρὸς τὸ ἀλέθειν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα σύνεργα, καὶ μὴν ἔχωντας τὴν ὕλην νὰ ἀλέσῃ, σίτον δηλαδή, καὶ ἄλλα ὄσπρια παρόμοια, χαλᾶται καὶ καταφθείρεται γυρίζωντας μόνον ἀφ' ἑαυτοῦ του Τὸ ὁποῖον ἐσυνέβη, φαίνεταί μου, ἀψευδέστατα καὶ εἰς ταῖς δύω περίφημαις καὶ πλέον ὀνομασταῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος, τουτέστιν εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ Λακεδαίμονα, τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς τῆς οἰκουμένης· αἱ ὁποίαις ἕως οὗ εἶχαν μὲ τὸν Ξέρξην τοὺς πολέμους, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ νικήσουν τοιοῦτον μονάρχην μὲ τόσον πολυάριθμον στράτευμα, ποτὲς εἰς τοὺς πλησιοχώρους καὶ γείτονὰς δὲν ὥρμησαν νὰ τοὺς πολεμήσουν, ἀλλ' οὔτε κακὸν ἀναμεταξύ τως νὰ κάμουν ἤθελαν, ἀλλὰ μάλιστα ἐφύλαγαν μεγάλην ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ἀνάμεσόν τως, μὲ τὴν ὁποίαν ὡς σίτον ἐκατασύντριψαν ἀλέθοντας τοὺς ἐχθροὺς τως, ἔστωντας νὰ βοηθοῦνταν συναλλήλως τως, καθὼς εἰς τὴν ἀπερασμένην ἱστορίαν ἐμφανέστατα φαίνεται, ὁποῦ, ὅθεν ἤθελαν πηγαίνῃ, ἐνικοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνους, καὶ αὐτοὶ νικηταὶ ἐκηρύττονταν. Ἀμή, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, καὶ ὑπόταξαν ὅλαις ταῖς χώραις τῆς Ἰωνίας, τῆς Ἀσίας καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος,

---

bonae frugis plenissima judicem. Quodsi in iis, quae ab aliis non dilucidat ipse dilucidare tentavit, sic eum plerumque falli videmus, ut in joculares errores labatur, venia danda est viro egregio, qui quod potuit, praestitit peritis lectoribus menda, quae in hoc immensum opus surrepserunt, corrigenda reliquiens. » Dem. Zeni, Paraph. Batrachomyomachiae, ed. Mullachius. Berolini 1837.

καὶ πουθὲς εἰς ἄλλον τόπον δὲν εἶχαν νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ κάμουν πόλεμον, ἐβάλθηκαν εἰς βουλὴν, ποία δηλαδὴ ἀπὸ ταῖς δύο νὰ ἤθελε δυνηθῇ νὰ δουλώσῃ τὴν ἄλλην, καὶ ἐκείνη νὰ μείνῃ ἀπάνω εἰς ὅλαις κυρία καὶ βασίλισσα. »

« Πρέπει τὸ λοιπὸν νὰ σκοπεύουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ὄχι πῶς νὰ κάμουν τὰ παιδία τους μὲ ἄσπρα καὶ φλωρία πλούσια, ἀλλὰ πῶς νὰ ἠμπορέσουν νὰ γένουν πλουσιώτερα εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν μάθησιν, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εἰς τὴν φρόνησιν, περισσότερα ἀπὸ ὅλους· νὰ μὴν ἔχουν χρείαν ἀπὸ πολλὰ, νὰ μὴν εἶναι δοσμένα εἰς ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα τῆς νεότητος, ἀλλὰ νὰ εἶναι εὐλαβῆ, νὰ εἶναι μαθηματικὰ, νὰ εἶναι φρόνιμα. Πρέπει ἐσεῖς οἱ γονεῖς νὰ ἐξετάζετε, ἤγουν νὰ κιτάζετε καὶ τὰ εὐγάλματά τους, καὶ τὰ ἐμπάσματά τους, καὶ τὰ περιπατήματά τους κατὰ ἀκρίβειαν καὶ μεγάλην ἔννοιαν· νὰ βλέπετε τὰ διαβήματά τους, ταῖς σμιξοσύναις τους, μὲ τίνα σμίγονται· διότι, ὅταν τὰ ἀμελεῖτε αὐτὰ ὅλα, δὲν ἔχετε καμίαν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. »

Φραγκίσκος ἱερεὺς ὁ Σκοῦφος, Κρὴς τὴν πατρίδα (¹) καὶ διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, συνέγραψε χάριν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ *Τέχνην Ῥητορικῆς* (1681), ἐν τῇ ἁπλοελληνικῇ γλώσσῃ διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι καὶ αὕτη εἶχεν ἀρκετὸν πλοῦτον διὰ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἐπιστημονικὰς ἐννοίας καὶ ῥητορικὰς καλλονάς (²). Τὰ ἐν αὐτῇ *παραδείγματα* (³) δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ τώρα ὡς πρότυπα καλλιεπείας. Ἡμεῖς ὅμως ἀποβλέποντες εἰς μόνον τὸ ἡμέτερον θέμα θέλομεν παραθέσει ἐκ τοῦ σπανιωτάτου τούτου συγγράμματος περικοπάς τινας.

(¹) Κατὰ λάθος λέγουσιν αὐτὸν Κερκυραῖον ὁ Ἑλλάδιος, ὁ Φαβρίκιος καὶ ὁ Μελίκης.

(²) « Ὅσον πάλιν διὰ τὴν φράσιν, ἐγκαλὰ καὶ ἡ κοινή μας γλῶσσα νὰ εἶναι πτωχὴ ἀπὸ λέξαις, ὅμως ἐπάσχησα νὰ εἶναι εὔμορφη καὶ ῥεῤῥητορευμένη, καὶ πολλαῖς φοραῖς κάλλιον ἠθέλησα νὰ σιωπήσω καὶ ὑψηλὰ νοήματα, παρὰ νὰ διηγηθῶ ἢ μὲ φωνὴν βάρβαρον, ἢ μὲ ὁλότελα ἑλληνικὴν ὅθεν ἐλπίζω νὰ μὴν εὑρεθῇ τινας, ὁποῦ εἰς τοῦτο νὰ μὲ ἐλέγξῃ, μάλιστα ὁποῦ ἂν ἐσύνθεσεν ἄλλος, ἔγραψε ἢ βίους ἁγίων, ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ κανεὶς ἕως τὴν σήμερον μὲ ῥητορικὸν κάλαμον, ὥστε ὁποῦ δὲν εἶχα ἀπὸ ποῖον λάβῃ οὐδὲ παραμικρὸν τὸ παράδειγμα. »

(³) Ἐπροτίμησε δὲ ἀντὶ τῶν μυθολογικῶν ὑποθέσεων πρὸ πάντων ἐκκλησιαστικὰ παραδείγματα, « διότι ὡσὰν ἱερεὺς δὲν ἦτο πρέπον νὰ ὁμιλήσῃ παρὰ ἱερὰ πράγματα. »

- Καὶ πρῶτον τὴν ζωηροτάτην ταύτην εἰκόνα δορυαλώτου πόλεως.

« Ἀκόμη δὲν εἶχε εἰσέβη εἰς τὴν πόλιν τὸ νικηφόρον καὶ ὑπερήφανον στράτευμα, καὶ ἀλλάχθη εὐθὺς τῶν πραγμάτων ἡ ὄψις, καὶ τῆς χώρας ὅλης τὸ πρόσωπον· διατὶ καὶ πρὶν νὰ φθάσῃ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ρίπτωντας μέσα φωτιὰν νὰ τὴν καύσῃ μὲ ταῖς φλόγαις, ἐκάπνιζε ἡ ταλαίπωρη μὲ τοὺς στεναγμούς· καὶ πρὶν νὰ τῆς θανατώσῃ τὸν λαὸν, καὶ νὰ τὴν πνίξῃ μέσα εἰς τὰ αἵματα, ἦτον εἰς τὰ νερὰ τῶν ἰδίων της δακρύων βαθυὰ βυθισμένη. Ἔκλαιε ἡ κόρη τὴν ἰδίαν της παρθενίαν, διατὶ ἔβλεπε πῶς ἤθελε τῆς τὴν ἁρπάσῃ βάρβαρος στρατιώτης, καὶ πῶς ἤθελε γενῇ τοῦ ἐχθροῦ δὲν λέγω βαρβεῖον, ἀμὴ καὶ παίγνιον· ἀναστέναζε ὁ νέος τὴν ἐδικήν του νεότητα, διατὶ ἐστοχάζετο, πῶς δὲν ἦτον ἀκόμη τέλεια ξεφυτρωμένον τὸ ἄνθος τῆς τρυφερᾶς του ἡλικίας, καὶ ἔμελλε νὰ ἰδῇ τὸ δρέπανον εἰς ταῖς ρίζαις· ἔσφιγγε ἡ μητέρα τὰ ἴδιά της τέκνα, καὶ τὰ ἐβύζανε ὄχι τόσον μὲ γάλα, ὅσον μὲ δάκρυα, διατὶ ἤξευρε πῶς ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος καρπὸς, ἀγκαλὰ καὶ ὄχι ὥριμος, εἶχε νὰ τῆς πέσῃ ὀμπρὸς εἰς τοὺς πόδας ἀπὸ σκληρὸν σίδηρον θερισμένος· ἐκαταδίκαζαν καὶ οἱ γέροντες μὲ συχνοὺς στεναγμοὺς τὴν ἀπάνθρωπον τύχην, ὡσὰν ὁποῦ τῶν ἐμάκρυνε τὴν ἡλικίαν διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἀπέκει νὰ δοκιμάσουν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν παιδίων καὶ τῶν συγγενῶν πολυπλάσιον τὸν θάνατον. Ἀμὴ νὰ, ὁποῦ ἀντιλαλοῦσι τὰ τύμπανα· νὰ, ὁποῦ μὲ χαρμόσυνον κτύπον παίζουν ἡ σάλπιγγες· νὰ, ὁποῦ ἀκούεται ὁ θόρυβος τοῦ φουσάτου, καὶ ὁ χρεμετισμὸς τῶν ἀλόγων, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς ἀφροὺς προμηνοῦσι τοῦ ἰδίου φουσάτου τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύσσαν· νὰ, ὁ ἐχθρὸς εἰς ταῖς θύραις στεφανωμένος μὲ δάφνην, καὶ μὲ τὸν ἐχθρὸν καβαλάρης ὁ Χάρος, χωρὶς σπλάγχνα καὶ χωρὶς καρδίαν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ εἰς κανένα ἀγάπην καὶ σπλάγχνος, καὶ μόνον ἁρματωμένος μὲ ἠκονισμένην ρομφαίαν, διὰ νὰ θερίζῃ μὲ μίαν πληγὴν πολλῶν καὶ πολλῶν ταῖς ζωαῖς· ἐμπαίνει ὑπερήφανος εἰς τὴν χώραν, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν χαρὰν, διὰ τὴν νίκην ὁποῦ ἀπόλαυσε, καὶ διὰ νὰ δώσῃ ἀκόμη τοῦ λαοῦ φόβον καὶ τρόμον, ἀναγκάζει εὐθὺς καὶ τ' ἀνακουφωτὰ σίδηρα νὰ ἀστράψουν μὲ φλόγα, καὶ νὰ βροντήσουν μὲ κτύπον, ὥστε ὁποῦ ἤθελες ἰδῇ μαυρισμένον μὲ τοὺς καπνοὺς τὸν ἀέρα, σκεπασμένον μὲ τὰ νέφη ἐκεῖνα τὸν ἥλιον, καὶ ἀνάμεσα εἰς τόσα σκότη νὰ μὴν φέγγῃ ἀπέκει ἄλλο φῶς παρὰ βαρβαρικῆς μαχαίρας ἡ ἀστραπαῖς καὶ ἡ λάμψες· ἤθελες ἰδῇ τὸν ἕνα (ὢ ἐλεεινὸν θέαμα) νὰ κλαίῃ τὰς χεῖρας ὁποῦ τοῦ ἔκο-

πτε ὁ ἐχθρός· τὸν ἄλλον τοὺς πόδας, ἤγουν τὰ στερεὰ τοῦ κορμιοῦ του θεμέλια· τοῦτον νὰ ἀναζητᾷ τὰ ὄμματα ὁποῦ ἔχανε· ἐκεῖνον νὰ ἀναστενάζῃ εἰς ταῖς πληγαῖς, ὁποῦ ἐλάμβανε κεφαλαῖς κομμέναις εἰς κάθε στράταν, σπλάγχνα χυμένα εἰς κάθε πάτημα, αἵματα νὰ τρέχουν ὡς ποτάμια, καὶ τὴν χώραν ὅλην σπαρμένην ἀπὸ νεκροὺς, καὶ νεκρῶν μέλη· χορτασμένον μὲ τόσους φόνους τὸ σίδηρον, χάσκουν οἱ βάρβαροι νὰ χορτάσουν καὶ τὴν ἀχόρταγόν τως φιλαργυρίαν· ὅθεν γλήγοροι ἀναβαίνουσιν εἰς τὰ σπίτια, πηδοῦσιν εἰς τὰ παλάτια, καὶ γδύνοντας καὶ τὰ τείχη θησαυρίζουσι πλούτη, συμμαζώνουσι θησαυρούς· ἀπὸ τὰ παλάτια πετοῦσι εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐδῶ ὑβρίζοντας ταῖς εἰκόναις, πάσχει καθένας νὰ νικήσῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀσέβειαν· ῥίπτουσι χαμαὶ τὰ θυσιαστήρια, τζακίζουσι τοὺς σταυροὺς, ἁρπάζουσι μὲ ἀνίερον χεῖρα τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ μεταμορφώνουσι εἰς σπήλαια λῃστῶν τοὺς ναοὺς τῶν ἁγίων· εὐγαίνουσι τέλος καὶ εἰς ταῖς στράταις, καὶ πατῶντας ἐπάνω εἰς τὰ νεκρὰ σώματα, εἰς χεῖρας, πόδας, καὶ κεφαλαῖς ἀνακατωμέναις, λυσσιοῦσι καὶ ἐναντίον εἰς τὰ μάρμαρα· ὅθεν ὅπου ἄγαλμα, μνημόσυνον ἀρετῆς καὶ ἀνδρίας, τοῦ χωρίζουν τὰ ἀναίσθητα μέλη, καὶ τὸ ῥίπτουν χαμαὶ, διὰ τὰ μὴν ἀπομείνῃ εἰς τὴν χώραν οὐδὲ ἄψυχος εἰκόνα ἀνθρώπου· ὅπου στύλος, στολὴ τῆς πόλεως, ὅπου πυραμίδα, τῆς Αἰγυπτιακῆς μαθήσεως λείψανον, ὅπου θέατρον ἢ καὶ τρόπαιον, ὅλα δοκιμάζουσι τὸ σίδηρον, καὶ χειρότερην ἀπὸ κάθε σίδηρον ἐχθροῦ τὴν σκληροκαρδίαν καὶ λύσσαν· ὁ ὁποῖος διὰ νὰ τὴν σβύσῃ, καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον ὁλότελα, καὶ διὰ νὰ μὴν φανῇ πλέα οὐδ' ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτον κτισμένη, ἀνάπτει φωτιαῖς εἰς κάθε τόπον, σπέρνει φλόγαις τριγύρου καὶ εἰς κάθε μέρος, καὶ εἰς ὀλίγην ὥραν τὴν μεταλλάσσει εἰς ἄλλην Τροίαν καπνίζουσαν καὶ καιομένην. Ἀφίνω ἐδῶ ταῖς φωναῖς τῶν μισαπεθαμένων ἀνθρώπων, τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν, τὰ δάκρυα τῶν γερόντων, ἀπὸ ταῖς πληγαῖς τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν εἶχει φύγῃ ἀπὸ τὸν τρόμον τὸ πνεῦμα, ἀφίνω ταῖς βοαῖς τῶν βαρβάρων, καὶ τόσης φλογὸς τὴν ἀνεκδιήγητον ταραχὴν, ὁποῦ ῥίπτοντας σπίτια, παλάτια, πύργους, καίοντας ξύλα καὶ ὅ,τι ἄλλο, τόσον ἔτριζε, καὶ μὲ ταῖς σπίθαις τόσον ἐκατακτύπα, ὁποῦ ἤθελες εἰπῇ, νὰ εὑρίσκεσαι κάτω ἐκεῖ εἰς τὰ πολυτάραχα τοῦ Νείλου κατάδουπα. Τοῦτο μόνον σμίγω, πῶς δὲν ἀπέμεινε οὐδὲ μία καὶ μόνη πέτρα, διὰ νὰ γράψῃ τινὰς τὸ *ὧδε κεῖται*, ἀμὴ ἡ χώρα ὅλη ἐτάφη εἰς τὴν ἰδίαν της στάκτην, καὶ ὅπου ἐθρέφοντο λαοὶ τώρα βόσκονται ζῶα. *)

Οὐχ ἧττον δὲ ζωηρὰ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου ἐν ᾧ ὁ ἅγιος Νικόλαος μετέβαινεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

« Ἦτον γαληνόμορφος ὁ οὐρανὸς, ἐγέλα ἀνέφαλος ὁ ἀέρας, ἔπνεε πρᾶος καὶ φιλικὸς ὁ ζέφυρος, κῦμα δὲν ἐφούσκωνε, ἀφρὸς δὲν ἐφαίνετο, καὶ τὸ πέλαγος ὅλον ταπεινὸν ἔδειχνε τὴν εὐλάβειαν ὁποῦ ἔφερνε πρὸς τὸ ἅγιον· καὶ ἂν καμίαν φορὰν ὀλίγον φουσκωμένον ὑπερηφανεύετο, τὸ ἔκανε μόνον διατὶ ἐβάστα εἰς τοὺς ὤμους τέτοιον ἥρωα. Ἀμὴ ἂν ἦτον ἡσυχία εἰς τὴν θάλασσαν, θόρυβος καὶ ταραχὴ ἦτον κάτω εἰς τὸν ἅδην· καὶ ἂν ἔπαιζαν τριγύρου εἰς ἕνα ξύλον τὰ κύματα, ἄφριζαν εἰς τὰ κάτω σπήλαια οἱ δαίμονες, καὶ οἱ σατανικοὶ ὅλοι Κύκλωπες, ὁποῦ εἰς ἐκείνην τὴν ἄβυσσον κατοικοῦσι.....

» ... Ἔτζι ἐμίλησε ὁ Ἑωσφόρος, πνέωντας καπνοὺς καὶ φλόγαις ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ εὐθὺς μαυρίζεται ὁ ἀέρας μὲ τὰ σκότη ὅλα τοῦ ἅδου, τὰ ὁποῖα ἁρπάζοντας τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον σκεπάζουν τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν μὲ ἕνα ὅλο μεσάνυκτον· συμμαζώνουνται μαῦρα καὶ πυκνοσύνθετα νέφη, τῶν ὁποίων τὰ σπλάγχνα ξεσχίζοντας ἡ ἀστραπαῖς καὶ τὰ ἀστροπελέκια, τυφλώνουν τὰ ὄμματα καθενὸς μὲ τὴν λάμψιν, καὶ μὲ τὸν κτύπον φοβερίζουν κάθε ἀνδρειωμένην καρδίαν, ὡσὰν ὁποῦ τοῦτα μαγεμέναις σαΐταις τοῦ θανάτου πληγώνοντας ἀλλάσσουν εἰς στάκτην ὅλον τὸν ἄνθρωπον· πίπτουσι βροχαῖς ἀρκεταῖς νὰ πνίξουν ἕνα κόσμον, ὄχι νὰ βυθίσουν ἕνα καράβιον, ἡ ὁποίαις ἀνάμεσα εἰς τόσην βροντὴν καὶ τόσην λάμψιν παγώνοντας ἀπὸ τὸν φόβον, ἔφθαναν χαμαὶ χιόνι ἢ καὶ χάλαζα· φυσσοῦσι ἀπὸ κάθε τόπον ἄγριοι ἄνεμοι, ὅλοι συναλλήλως ἐχθροὶ καὶ ἐνάντιοι, καὶ εἰς τοῦτο μόνον φίλοι καὶ ἑνωμένοι νὰ καταποντίσουν καὶ νὰ ῥίξουν εἰς τὰ βάθη τὸ ξύλον· φουσκώνει τέλος καὶ ἡ θάλασσα, καὶ φουσκωμένη θυμώνεται, ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμὸν, καὶ ἀφρίζοντας ὑψώνει γιγάντεια κύματα· μὲ τοῦτα ὡς μὲ πολεμικαῖς μηχαναῖς πολεμᾷ τὸ πλεούμενον, τὸ κτυπᾷ, τὸ δέρνει, τὸ ὑψώνει εἰς τοὺς ἀστέρας, τὸ κατεβάζει εἰς τὸν ἅδην, τὸ στριφογυρίζει, χάσκοντας πάντα καὶ ἀνοίγοντας χίλια βάραθρα διὰ νὰ τὸ ῥουφίσῃ· ἤκουες τότε νὰ κτυποῦσι συναλλήλως τὰ κατάρτια· ἔβλεπες νὰ ξεσχίζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὰ ἄρμενα, καὶ βρεμμένα μὲ τοὺς ἀφροὺς τῆς ἀγριωμένης θαλάσσης νὰ κλαίουσι τὴν κοινὴν δυστυχίαν· κομμέναις ταῖς γούμεναις, χαϋμέναις ταῖς ἄγκυραις· τούτους νὰ πίνουσι καὶ νὰ ξερνοῦσι τὰ κύματα, ἐκείνους χαμαὶ ἐῤῥιμμένους, καὶ νὰ μεθυοῦσι ἀπὸ τὴν ζάλην· ἄλλους μὲ στεναγμοὺς

καὶ μὲ δάκρυα νὰ παρακαλοῦσι βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, διατὶ ὁ φόβος τῶν εἶχε δέση τὴν γλῶσσαν, καὶ τῶν εἶχε ἁρπάση ὁλότελα τὴν φωνήν· καὶ τοὺς ναύτας νὰ τρέμουσι τόσον εἰς τὴν καρδίαν, ὅσον εἰς τοὺς πόδας, καὶ νὰ φέρνουν εἰς τὸ πρόσωπον ζωγραφισμένον τὸν θάνατον. Μόνον ὁ Νικόλαος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο τόση ταραχὴ εἰς τὰ στοιχεῖα, ἀνάμεσα εἰς τόσους φόβους καὶ τρόμους ἔστεκε ἄτρομος καὶ χωρὶς φόβον, διατὶ ἁρματωμένος μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν ἐγέλα τὴν δύναμιν ὅλην τοῦ ᾅδου· τὸν ὁποῖον διὰ νὰ συγχύση καὶ περισσότερον ὁ ἅγιος σηκώνει ταπεινῶς τὰς χεῖρας, καὶ κάνει ὀλίγην ἀμὴ ἔνθερμον προσευχὴν, καὶ μὲ τούτην ὡς μὲ οὐράνιον μαγείαν, τοῦ ἀφανίζει τὰ σκότη, τοῦ σκορπίζει τὰ νέφη, τοῦ σβύνει ταῖς ἀστραπαῖς, καὶ μεταμορφώνει εἰς γαλήνην τὴν τρικυμίαν, εἰς ἡσυχίαν τὴν ταραχὴν, εἰς γλυκεῖαν αὔραν τὸν σκληρὸν ἄνεμον· σιωποῦσι τὰ στοιχεῖα, παύουν τὰ κύματα, πνέουσι ζέφυροι, λάμπουσι εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀστέρες, σφογγίζει καθένας τὰ δάκρυα, ξυπνᾷ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ζάλην, καὶ τὸ ἀπηλπισμένον καράβιον φθάνει σῶον καὶ ὑγιὲς εἰς τὸν λιμένα, νικηφόρον δύο μεγάλων θηρίων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἑωσφόρου. »

Ὡραῖαι δὲ εἰσὶ καὶ αἱ ἑξῆς εἰκόνες περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Μαρτύρων.

« Εὔμορφη νίκη, εὔμορφος θρίαμβος· ὅμοιον δὲν εἶδε ποτὲ οὐδὲ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης τὸ Καπιτώλιον. Ἄνθρωποι ἄπρακτοι εἰς τὰ τοῦ Ἄρεως, γυμνοὶ ἀπὸ πλούτη, ἀσθενεῖς διὰ ταῖς νηστείαις, ἥμεροι διὰ τὴν πρᾳότητα, καὶ ὀλίγοι εἰς τὸν ἀριθμὸν, διατὶ δώδεκα, ὑψώνοντας ὄχι φλάμπουρα τοῦ πολέμου, ἀμὴ τὸν Σταυρὸν·σημεῖον τῆς εἰρήνης, κηρύττοντας, ὄχι μὲ ταῖς βρονταῖς τῶν τυμπάνων, ἀμὴ μὲ ἀσθενῆ καὶ ἀγράμματον γλῶσσαν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πίστιν, καὶ ἀστράπτοντας δὲν λέγω μὲ ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἠκονισμένων σιδήρων, ἀμὴ μετ' ἐκείναις μιᾶς ζωῆς ἐναρέτου, χωρὶς νὰ γεμίσουν τὴν γῆν ἀπὸ φουσάτα, χωρὶς νὰ σκεπάσουν τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἄρμενα, χωρὶς πληγαῖς, χωρὶς αἷμα, καταπατοῦσι τὴν ἀσέβειαν, νικοῦσι τὸν ᾅδην, καὶ ῥίπτοντας χαμαὶ τὰ εἴδωλα, σβύνοντας τὴν πλάνην, ξορίζοντας τὸ ψεῦδος, ξαπλώνουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Πίστιν, ὅσον ξαπλώνεται ἡ γῆ καὶ ὁ κόσμος. »

« Ὢ βάρβαρος σκληροκαρδία τῶν μισοχρίστων τυράννων· πόσα βάσανα εὕρηκε διὰ νὰ ξεῤῥιζώση ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πίστιν· τροχοὺς, ὁποῦ ὑψώνοντας τὰ κορμιὰ

εὐθὺς τὰ ἐβύθιζαν καὶ εἰς τὸν τάφον· ταύρους ὁποῦ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους ἔκαναν νὰ μουγγρίζουν ὡς ἄλογα ζῶα· φλόγαις, ὁποῦ ἔσβεναν τὴν ζωήν· λάδια, βολίμια, ὁποῦ βράζοντας ἔφερναν τὸ κρύος τοῦ θανάτου· ὁ ἕνας ἐψήνετο εἰς ταῖς σχάραις, ὁ ἄλλος ἐβυθίζετο εἰς ταῖς πίσσαις· τοῦτος ἐπάγωνε μέσα εἰς τὰ χιόνια, ἐκεῖνος ἐφλέγετο ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα· ἰδὲς, πόσους ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, πόσους κρεμοῦσι εἰς τὸν ἀέρα, πόσους πληγώνουσι μὲ ταῖς μάστιγες, πόσους θερίζουσι μὲ τὴν μάχαιραν· ἐδῶ δένονται εἰς ταῖς ὡραῖς τῶν ἀλόγων, ὁποῦ τρέχοντας τοὺς ξεσχίζουν εἰς τὸ μέσον, ἐκεῖ εἰς τὰ σακκιὰ μὲ τοὺς ὄφεις, ὁποῦ μὲ τὸ φαρμάκι τοὺς κάνουν νὰ δοκιμάσουν καὶ τὴν πικρότητα τοῦ θανάτου· ἀλλοῦ τοὺς γδέρνουσι μὲ τὰ ξυράφια, τῶν ἐβγάνουν τὰ δόντια μὲ τὰ σίδηρα, ζωντανοὺς τοὺς θάπτουν εἰς ταῖς πέτραις, γυμνοὺς τοὺς καίουν μὲ ταῖς λαμπάδαις, τοὺς ῥίπτουν ἀπὸ τὰ ὄρη, τοὺς καρφώνουσιν εἰς τὰ δένδρη· εἰς τὰ θέατρα τροφὴ τῶν λεόντων, εἰς ταῖς στράταις παίγνιον τῶν παίδων...».

Τελευταῖον δὲ παρατιθέμεθα καὶ τὴν συγκινητικωτάτην αὐτοῦ δέησιν πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

«Φθάνει, κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. Ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾴκης; ἕως πότε γένος τόσον ἔνδοξον, καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώραις ἐκείναις, εἰς ταῖς ὁποίαις ἀνατέλλει ὁ ὁρατὸς τοῦτος ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀνέτειλας καὶ σὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἥμισυ φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἆ, ἐνθυμίσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον κριτὴς, ἀμὴ καὶ πατὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀμὴ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα σου· ὅθεν ἀνίσω; καὶ ἡ ἡμαρτίαις τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν σου ὀργὴν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας των ἀνομίας σοῦ ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, ἐσὺ, ὁποῦ εἶσαι ὅλος εὐσπλαγχνία, συγχώρησαι καὶ σβῦσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμίσου, θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον ὁποῦ ἄνοιξε ταῖς ἀγκάλαις, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἔρριξε χαμαὶ τὰ εἴδωλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὁποῦ μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευαν νὰ ξερριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον

τὴν πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν χριστιανῶν τὸ θεῖόν σου ὄνομα! Μὲ τοὺς ἵδρωτας τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὸν κάλαμον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντας μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μάστιγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχούς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίαις, καὶ εἰς ταῖς φλόγαις, καὶ εἰς ταῖς πίσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ, ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα καὶ τὸ μυστήριον. Ὅθεν ὡς εὔσπλαγχνος μὲ τὴν θεϊκήν σου παντοδυναμίαν κάμε νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγωντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται δός του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον. Ναί, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὁποῦ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον· μὰ τὴν θείαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄντας Θεὸς ἐγίνηκες ἄνθρωπος, διὰ νὰ φανῇς μὲ τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρωπος· μὰ τὸ βάπτισμα, ὁποῦ μᾶς ἔπλυνε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· μὰ τὸν σταυρόν, ὁποῦ μᾶς ἄνοιξε τὸν παράδεισον· μὰ τὸν θάνατον ὁποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν ζωήν· καὶ μὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην ἔγερσιν, ὁποῦ μᾶς ἀνέβασε εἰς τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ ἡ φωναῖς μου τούταις δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἄς σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα ὁποῦ μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ ἁ δὲν φθάνουν καὶ τοῦτα, ἡ φωναῖς, ἡ παρακάλεσαις τῶν Ἁγίων σου, ὁποῦ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνιάζουσι. Φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα· φωνιάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὁποῦ μίαν φορὰν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δείχνοντάς σου τὸν τροχὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ ὁ τροχὸς πάλιν νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνιάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ ταῖς Ἀθήναις, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λέοντας ὁποῦ τοὺς ἐξέσχισαν,

ταῖς φλόγαις ὁποῦ τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα ὁποῦ τοὺς ἐσέρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν. »

Οὐχ ἧττον λαμπρὸς εἶναι καὶ ὁ *ἔπαινος τῆς Ἑλλάδος*, τελευτῶν οὕτω·

« Μίλησαι καὶ ἐσύ, ὦ Οὐρανέ· εἰπὲ καὶ ἐσὺ μὲ ἀκτινοβόλον γλῶσσαν τῆς χριστωνύμου Ἑλλάδος ταῖς δόξαις. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζωὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεϊκοὺς ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀκούοντο παρὰ ἡ ἄγριαις φωναῖς τῶν θηρίων; ποῦ εἶδες τὰ ὄρη πετρώδη καὶ ἄκαρπα νὰ βλαστάνουσι ἄνθη τῶν ἀρετῶν, καὶ κάθε πλέα θαυμαστῆς ἁγιότητος; ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα κοινόβια, καὶ τόσους νέους Ἀδὰμ χωρὶς ἁμαρτίαν καὶ πταῖσμα, ὅσους μονάζοντας; πόθεν ἐξερρίζωσας τόσους κρίνους, διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἰδίους σου κήπους; πόθεν ἐτρύγησας τόσα ῥόδα, διὰ νὰ μυρίσῃ μετ᾽ ἐκεῖνα ὁ παράδεισος; πόθεν ἐμάζωξας τόσους φοίνικας, τόσαις δάφναις, διὰ νὰ ῥαντίσῃς μὲ τούταις, καὶ νὰ στεφανώσῃς μετ᾽ ἐκείνους τοῦ μεγάλου βασιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ ἡ Ἑλλάδα σοῦ ἐχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἄστρα, ὁποῦ νὰ σοῦ ἀστράπτουσι εἰς τὸ στερέωμα; ποῖοι παρὰ οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐλεύκαναν τὸν εὔμορφον γαλαξίαν μὲ τὸ γάλα τῆς παρθενίας, ὁποῦ σοῦ ἐζωγράφισαν τὴν θαυμαστὴν Ἶριν μὲ τὸ αἷμα ὁποῦ ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ μὲ ταῖς ἀρεταῖς, ὡς μὲ τίμιαις πέτραις σοῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἂν ὁ Ἑωσφόρος σὲ ἔγδυσε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ ἑλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἁγίους σοῦ ἔδωκε, ὁποῦ δὲν φαίνεσαι πλέα οὐρανός, ἀμὴ χωρὶς καμμίαν ὑπερβολήν, ὅλο; ὅλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα. »

Μαθητὴς καὶ μέχρις ἀντιγραφῆς μιμητὴς τοῦ Σκούφου ἐγένετο καὶ ὁ γνωστὸς ἱεροκήρυξ Ἠλίας Μηνιάτης, *ὁ τὴν ἁπλουστέραν δημοτικὴν εἰς τὴν Δημοσθενικὴν ἀνυψώσας εὐφράδειαν*. Χάριν δὲ τῆς γλώσσης παραλαμβάνω καὶ ἐκ τούτου τὸ προοίμιον τοῦ εἰς τὴν Σταύρωσιν λόγου.

« Πῶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ πῶς ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν! Ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἔπλασε μὲ τὰς χεῖράς του, τὸ ἐμψύχωσε μὲ τὴν πνοήν του, τὸ ἐτίμησε μὲ τὴν εἰκόνα του, καὶ ἐποίησε τὸν ἄν-

θρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατάστησε τὸν Θεὸν χωρὶς μορφήν, χωρὶς πνοήν, ὅλον αἷμα, ὅλον πληγάς, προσηλωμένον εἰς ἕνα ξύλον. Βλέπω ἐκεῖ ἕνα Ἀδάμ, καθὼς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, ἔμψυχον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξούσιον βασιλέα πάντων τῶν ὑπὸ σελήνην κτισμάτων, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὅλης τῆς ἐπιγείου μακαριότητος· Βλέπω ἐδῶ ἕνα Ἰησοῦν Χριστόν, καθὼς τὸν ἐκατάστησεν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος, χωρὶς εἶδος ἀνθρώπου, ἐστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατάδικον, ἄτιμον, ἐν μέσῳ δύο λῃστῶν, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλέον ἐπωδύνου θανάτου. Συγκρίνω τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην εἰκόνα, τοῦ Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον, τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σταυρόν, καὶ στοχάζομαι τί ὡραῖον πλάσμα ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον τὰ πλουσιόδωρα χέρια τοῦ Θεοῦ, καὶ τί ἐλεεινὸν θέαμα ἔκαμαν τὸν Θεὸν τὰ παράνομα χέρια τῶν ἀνθρώπων! Γνωρίζω ἐκεῖ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἕνα ἔργον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐστεφάνωσεν ὅλα του τὰ ἔργα ὁ Θεός· καὶ γνωρίζω ἐδῶ εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ μίαν ἀνομίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσεν ὅλας του τὰς ἀνομίας ὁ ἄνθρωπος. Ξανοίγω ἐκεῖ μίαν ἄπειρον ἀχαριστίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν· καὶ δὲν ἠξεύρω, ἢ τί περισσότερον νὰ θαυμάσω, ἢ τί περισσότερον νὰ ἐλέγξω· τοῦτο ἠξεύρω, πῶς ἐξίσου πρέπει νὰ κλαύσω, καὶ τὸν Θεόν, ὁποῦ τόσα ἔπαθε, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ τόσα ἐτόλμησεν. Ἐγὼ δὲν ξεχωρίζω τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν δακρύων μου. Διατί, ὅταν θρηνῶ τὰ πάθη, ἐγὼ ἀπεικάζω τὴν ἀφορμὴν τῶν παθῶν. Ὅταν μετρῶ τὰς πληγάς, ἐγὼ εὑρίσκω τὰ χέρια ὁποῦ τὰς ἄνοιξαν· ὅταν θεωρῶ ἐκεῖνον ὁποῦ ἐσταυρώθη, θωρῶ καὶ ἐκεῖνον ὁποῦ τὸν ἐσταύρωσε· καὶ εἰς τὸν θάνατον ἑνὸς ἀδικοφονευμένου Θεοῦ, ἐγὼ ξανοίγω ἄνθρωπον τὸν φονέα.

» Τοῦτο εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τὸ μεγαλήτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο εἶναι ὁποῦ τοῦ πλήττει τὴν κεφαλὴν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Τοῦτο ὁποῦ τοῦ κεντᾷ τὴν πλευρὰν περισσότερον ἀπὸ τὴν λόγχην. Τοῦτο ὁποῦ τὸν βασανίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν προσήλωσιν. Τοῦτο ὁποῦ τοῦ πικραίνει τὰ χείλη περισσότερον ἀπὸ τὴν χολήν. Τοῦτο ὁποῦ τοῦ βαρεῖ περισσότερον ἀπὸ τὸν Σταυρόν. Τοῦτο ὁποῦ τὸν νεκρώνει γληγορώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· νὰ βλέπῃ αἰτίαν τοῦ πάθους του καὶ τοῦ θανάτου του ἕνα ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του. Καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλη ἡ ἀφορμὴ τῶν δακρύων μας, πῶς ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἡμεῖς

ἐθανατώσαμεν τὸν Θεόν μας. Ἀνίσως καὶ τοιούτου πάθους ἄλλος ἦθελ' ἦτον ἡ ἀφορμὴ, ἡμεῖς μ' ὅλον τοῦτο ἔπρεπε πολλὰ νὰ πονέσωμεν, διατὶ ἄλλος τόσα δὲν ἔπαθε· ἀλλὰ νὰ εἴμασθεν ἡμεῖς ἡ ἀφορμὴ, πρέπει καὶ νὰ πονέσωμεν, καὶ νὰ ἐντραποῦμεν πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ τὸ πάθος του, καὶ τὴν ἀχαριστίαν μας· πρέπει νὰ χύσωμεν διπλᾶ δάκρυα, διὰ νὰ εἶναι δάκρυα καὶ συμπαθείας, καὶ συντριβῆς, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ θρηνήσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν ἑαυτόν μας. Ὅμως ἐγὼ δὲν ἀνέβηκα σήμερον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἐπάνω εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ἄμβωνα. Ἐγὼ ἠξεύρω, πῶς οἱ χριστιανοὶ ὁποῦ τώρα κλαίουσι τὰ πάθη, ἀναμένουσι μ' ὅλον τοῦτο πότε νὰ ἀναστηθῇ ὁ ἐσταυρωμένος, διὰ νὰ τὸν βάλλωσι πάλιν εἰς τὸν Σταυρόν· καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ δὲν ἦλθα νὰ παρακινήσω εἰς θρῆνον τοὺς χριστιανούς. Ἐγὼ δὲν ψηφῶ δάκρυα προσωρινὰ, ὁποῦ δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὁποῦ δὲν εἶναι τέκνα τῆς κατανύξεως· ἂς κρατοῦσι τὰ δάκρυά τους οἱ χριστιανοὶ διὰ νὰ κλαίωσιν ἢ τὴν ζημίαν τοῦ πράγματος, ἢ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν ἢ τὸ καλὸν τοῦ πλησίον· δὲν χρειάζεται ἀπὸ τέτοια δάκρυα ὁ Ἰησοῦς μου. Εἶναι καὶ ἄλλοι ὁποῦ τὸν λυποῦνται, ἂν δὲν τὸν λυποῦνται οἱ χριστιανοί· τὸν λυπεῖται ὁ οὐρανὸς, καὶ σκεπάζει μὲ βαθύτατον σκότος τὸ γαληνόμορφον πρόσωπον· τὸν λυπεῖται ὁ ἥλιος, καὶ κρύπτει εἰς ἔκλειψιν τὰς ἀκτῖνας· τὸν λυπεῖται ἡ γῆ, καὶ σείεται ἀπὸ τὸν κλόνον, καὶ ἀνοίγει τὰ μνημεῖα, καὶ σχίζει ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω τὸ καταπέτασμα τοῦ Ναοῦ· τὸν λυποῦνται καὶ αὐτοὶ ὁποῦ τὸν ἐσταύρωσαν· ὅθεν στρέφονται τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη. Ἐγὼ ἦλθα, ὄχι διὰ νὰ σᾶς κάμω νὰ κλαύσετε, ἦλθα διὰ νὰ σᾶς κάμω ἁπλῶς νὰ καταλάβετε, τί εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοῦτα τὰ τρία κεφάλαια. Πρῶτον, τίς εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔπαθε· δεύτερον, τί ἔπαθε, καὶ τρίτον, διὰ ποῖον ἔπαθε. Θέλετε ἀκούσει εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ ἔπαθε, μίαν ἄκραν συγκατάβασιν· εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἔπαθε, μίαν ἄκραν ὑπομονήν· καὶ διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ ἔπαθε, μίαν ἄκραν ἀγάπην. Καὶ ἀνίσως εἰς τόσην συγκατάβασιν δὲν θέλετε θαυμάσῃ· εἰς τόσην ὑπομονὴν δὲν θέλετε συμπονέσῃ· εἰς τόσην ἀγάπην δὲν θέλετε εὐχαριστήσῃ· τότε καὶ θέλω εἰπεῖ, πῶς ἡ καρδία σας εἶναι πέτρα σκληροτέρα ἀπὸ ἐκείνας ὁποῦ ἐσχίσθησαν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

« Δεῦτε λοιπὸν ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γολγοθᾶ, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φρικώδους θεάματος· καὶ εἰς τόσον σκότος ὁποῦ σκεπάζει τῆς οἰκουμένης τὸ πρόσωπον, ἂς

προβάλῃ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὁδὸν, τοῦ ζωοδόχου Σταυροῦ τὸ σεβάσμιον ξύλον. Ποῦ εἶσαι; πρόβαλε ξύλον θεομακάριστον, ὁποῦ ποτισμένον μὲ τὸ ζωηρὸν αἷμα ἑνὸς Θεοῦ ἐσταυρωμένου μᾶς ἐβλάστησες τὴν ζωήν. Τράπεζα πολύτιμε, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἐπληρώθη σήμερον ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἀνθρωπίνου σωτηρίας. Θρόνε ὑπέρτιμε, ὁποῦ ἐκάθισε καὶ ἐβασίλευσε κατὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ νέος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Κλίμαξ ἐπουράνιε, ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν, μᾶς ἔδειξε τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν παράδεισον. Στύλε φωτοειδέστατε, ὁποῦ ὁδηγεῖς τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὴν μακαρίαν γῆν τῆς θείας ἐπαγγελίας. Σταυρὲ ἁγιώτατε, τῆς ἐκκλησίας μας τὸ στήριγμα, τῆς πίστεώς μας τὸ καύχημα! μίαν φορὰν ξύλον ἀτιμίας καὶ θανάτου, τώρα ξύλον δόξης καὶ ζωῆς! ὄργανον βασανιστικὸν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὄργανον τρισόλβιον τῆς σωτηρίας μας! Γένοιτο εἰς τὴν σημερινὴν θλιβερὰν διήγησιν ὁποῦ ἔχω νὰ κάμω, καθὼς ὅλος ἐπροσηλώθη εἰς ἐσὲ ὁ Ἰησοῦς μας, ἔτζι ὅλη νὰ προσηλωθῇ εἰς ἐσὲ ἡ καρδία μας. »

Οὐχ ἧττον δὲ τῆς αὐτῆς σχολῆς εἶναι καὶ ὁ Κρὴς Γιακουμῆς Μαλάκης, ὁ γλαφυρὸς μεταφραστὴς τῶν *Παιγνίων τῆς Φαντασίας* (Gli Scherzi geniali) (¹) τοῦ Ἑνετοῦ Φραγκίσκου Λορεδάνου. Ἐκ τούτων ἀποσπῶμεν τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀλέξανδρος Μετανοημένος » ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Κλείτου.

« Τί κάμνετε, ὦ φίλοι, διατί μὲ κρατεῖτε; Διατί δὲν δίδετε τὴν συγκατάθεσιν, εἰς τόσον δικαίαν ἀπόφασιν, ὁποῦ ἐγὼ ὁ ἴδιος κάμνω ἐναντίον μου; Διατί δὲν συγχωρεῖτε νὰ πλυθῇ μὲ τὸ αἷμά μου αὐτὸς ὁ σίδηρος, ὁποῦ ἐμολύνθη εἰς τὰ σπλάγχνα τοσούτου φίλου; Εἰς ποῖον ὄφελος ὑπερασπίζεσθε τὴν ζωὴν ἐκεινοῦ, ὁποῦ δὲν εὐσπλαγχνίζεται μήτε τὴν ζωὴν τῶν φίλων; Ἀφῆτε, ἀφῆτε νὰ ἐξιλεωθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Κλείτου μὲ τὴν θυσίαν τοῦ φονέως.

« Θέλετε τάχα νὰ ὀνομάζουσι κατάδικον τὴν ἀθωότητά σας οἱ λογισμοὶ τοῦ κόσμου, εἰς ταῖς μάνιταις τῆς ἀφροσύνης μου; Θέλετε τάχα νὰ σκοτισθοῦν ἡ δόξαις τῶν ἀνδραγαθημάτων σας, ἀπὸ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀφρόνων μου ἀποφάσεων; Μὴν ἐμποδίσετε τούτων τῶν χειρῶν τὴν θυσίαν, ὁποῦ ἑτοιμάζουσι διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ τόσον

(¹) Ἐν Βενετίᾳ 1711, καὶ 1789. Ἐπειδὴ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐγένετο μικρά τις τοῦ λεκτικοῦ διόρθωσις, σημειῶ τὰς διαφορὰς ταύτας χάριν τῆς γλώσσης.

ἠγαπημένου φίλου. Δότε τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ θριαμβεύσῃ τὸν ἑαυτόν του.

» Ἠξεύρω πῶς τὸ ξῖφος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι μία παίδευσις ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ποθεινὸν τὸν θάνατον. Ὅθεν παρακαλῶ τὴν μεγαλοψυχίαν σας, νὰ μὴν ἐναντιηθῆτε (1) τόσην τιμὴν τῆς μετανοίας μου. Ἀποθνήσκει, δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ἀπὸ χέρια πολλὰ ἄξια ἕνας ἀνθρωποκτόνος τόσον παράνομος. Γράψετέ το εἰς τὴν τύχην μου, ὁποῦ θέλει τὰ πταίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ λάβουν τὴν τιμωρίαν ἀπὸ ἕναν Ἀλέξανδρον.

« Ἐὰν δὲν θέλετε νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν τιμὴν ἡ λύπη τοῦ θανάτου μου παιδεύσετέ με ἐσεῖς μὲ τὸ ξῖφός σας. Τὸ πταῖσμά μου συγχωρεῖ τὴν ὁρμὴν τοῦ θυμοῦ σας. Ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς πρέπει νὰ γίνεται δικαιοσύνη. Οἱ κεραυνοὶ τῆς τιμωρίας τοῦ Θεοῦ δὲν κάμνουν ἀμέτοχα ἀπὸ ταῖς πληγαῖς τὰ πταίσματα τῶν μεγιστάνων. Ἡ τιμωρίαις εἰς ταῖς ἀνομίαις δὲν πρέπει νὰ διακρίνουν ἀξίαν καὶ πρόσωπον. Λύω τὴν συνείδησίν σας ἀπὸ τὸ χρέος τῆς ἐμπιστοσύνης. Εἶσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὑποχρεώσεως, καὶ ἀπὸ τοὺς ὅρκους ὁποῦ ἐκάματε τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡσὰν ὑπόχρεοι εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως σας.

« Ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον βασιλεὺς, διατὶ οἱ βασιλεῖς ἐκλέγονται διὰ πλέον ἄξιοι καὶ εἰς τὴν ἀνδρίαν, καὶ εἰς τὴν καλοσύνην, διὰ νὰ κυβερνοῦν καὶ νὰ καθοδηγοῦν τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶμαι πλέον Ἀλέξανδρος, διατὶ ἡ γενναιότης τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁποῦ δὲν ἐπεριγράφετον (2) ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κόσμου, δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ ξεπέσῃ εἰς τόσην συχαμερὴν ἐκδίκησιν.

« Ποίαις δοκιμαῖς θέλετε λάβει ἀπὸ τὴν ἀνδρίαν μου, ὁποῦ σκληρύνεται καὶ εἰς τοὺς φίλους; Ποῖον νόμον ἀπὸ τὴν φρόνησίν μου, ὁποῦ ἐγκρεμνίζεται ἀπὸ τὸ πάθη μου; Ποίους κανόνας ἀπὸ τὴν ἐγκράτειάν μου, ὁποῦ μοῦ σχίζει τὸν νοῦν εἰς ταῖς ἀκρασίαις τῆς εὐωχίας; Ποῖον παράδειγμα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην μου, ὁποῦ μὲ τυραννικὴν βίαν θανατώνει χωρὶς δίκαιον τοὺς πλέον πιστούς;

« Καρδία τὸ λοιπὸν, ὦ ἀνδρεῖοι, παραδόσετέ με εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θανάτου. Δότε εἰς ἄλλους αὐτὸ τὸ σκῆπτρον. Θέσετε εἰς ἄλλου

---

(1) ἐναντιωθῆτε.
(2) ἐπεριγράφετο.

κεφαλὴν αὐτὸ τὸ στέφος. Αὐτὴ ἡ πορφύρα μοῦ ἐνθυμίζει καὶ μοῦ ὀνειδίζει μὲ πολὺ δίκαιον τὸ αἷμα ἑνὸς ἀθώου. Αὐτὸ τὸ κεφαλομάνδηλον, αὐτὴ ἡ βασιλικὴ ζώνη, δεν ἁρμόζουν πλέα εἰς ἕναν φονέα, εἰς ἕναν προδότην.

» Ἡ συγχώρησις, ὁποῦ εἶναι ἰδίωμα τῆς γενναιότητός σας, ἂς μεταβαλθῇ εἰς ὀργήν. Τὸ ἔλεος, ὁποῦ κατοικᾷ εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σας, ἂς γένῃ θυμὸς διὰ νὰ μὴ τιμωρήσῃ. Αὐτὴ ἡ θλίψις τῆς καρδίας μου, ἂς μὴν (¹) κινήσῃ παντελῶς τὴν εὐσπλαγχνίαν σας. Δὲν εἶναι ἄξιος ἐλέους, ὅποιος δὲν ἔχει ἔλεος εἰς τοὺς φίλους:

» Μὴ διαφεντεύετε εἰς τοὺς βασιλεῖς σας πταίσματα τόσον ἄνομα. Ἰδιοποιεῖται τὸ ἴδιον ἁμάρτημα ὄχι μόνον ὅποιος συντρέχει εἰς τὴν συγκατάθεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅποιος δὲν τὸ παιδεύει. Ἀφανίσθησαν ἡ εὐτυχίαις ἐκεινῶν (²) τῶν ἐθνῶν ὁποῦ ἔχουν ὑπομονὴν διὰ νὰ ὑποφέρουν ταῖς ἀδικίαις τῶν βασιλέων τους. Εἶναι χυδαία καὶ εὐτελὴς ἐκείνη ἡ ὑπομονὴ, ὁποῦ παροργίζει τὴν φύσιν, τὸν οὐρανὸν, καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ὅποιος δὲν τιμωρεῖ τὰ πταίσματα εἶναι βλαβερὸς εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ καὶ γίνεται ἀνάξιος ἐκείνης τῆς ἐλευθερίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀπόκτησιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ χάσῃ, παρὰ ἀπὸ λόγου του. Οἱ θεοὶ σηκώνουν τὴν βοήθειάν των ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν λαὸν, ὁποῦ τιμᾷ εἰς τοὺς βασιλεῖς τὴν ἀδικίαν. Παραπονοῦνται οἱ ἀπόγονοι, πῶς ἐκληρονόμησαν ἕνα παράδειγμα τόσον χυδαῖον, ἀνάξιον τῆς γενεᾶς των καὶ τῆς ψυχῆς των.

» Καὶ ἀνίσως καὶ ὅλοι πρέπει νὰ ἀποστρέφωνται ταῖς ἀδικίαις, πόσον περισσότερον πρέπει εἰς τὰ στρατεύματα; Ἐκεῖνα τὰ ὅπλα, ἐκεῖνα τὰ συστήματα, ἐκεῖνοι οἱ στρατιῶται, γυρεύουσιν, ὑπόσχονται, ἐπαγγέλλονται ἄλλο, παρὰ δικαιοσύνην; Ἕνα στράτευμα ἄδικον γίνεται ἀδύναμον ἀπατόν τον (³) καὶ χάνεται χωρὶς τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ γῆ ἡ θάλασσα συμφωνοῦσιν εἰς ταῖς ζημίαις του. Ὁ οὐρανὸς, ὁποῦ εἶναι φιλάνθρωπος σκέπη εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, πολλάκις τὸ φοβερίζει μὲ τοὺς κεραυνούς.

» Φοβηθῆτε, ὦ στρατιῶται, τὸν θυμὸν τῶν θεῶν, ὁποῦ εἶναι πάντα θανατηφόρος. Καὶ ἀληθινὰ ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τὸν θυμὸν τῶν θεῶν δὲν ἐδύνετο νὰ βιάσῃ αὐτὰς τὰς χεῖρας, διὰ νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὸ

(¹) μή. (²) ἐκείνων.
(³) ἀδύνατον ἀφ' ἑαυτοῦ του.

αἷμα ἑνὸς φίλου τόσον ἀξίου. Ναί, ναί, ἡ ἀγανάκτησις τῶν θεῶν μὲ ἐκίνησεν εἰς τόσην παρανομίαν. Σηκώνουσι τὸ φῶς ἀπὸ τὸν νοῦν μας, διὰ νὰ πέσωμεν ἀπατοί μας (¹) εἰς τοὺς ὀνειδισμοὺς τῆς ἀτιμίας, καὶ πολλάκις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θανάτου. Ἄλλο ἀληθινὰ ἀπὸ τὴν θείαν δύναμιν δὲν ἐδύνετο νὰ σηκώσῃ τὴν φρόνησιν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον.

» Ἀλλοίμονον εἰς ἐμένα. Διὰ νὰ ἀμελήσω τὴν χρεωστικὴν θυσίαν εἰς τὸν θεὸν τὸν Βάκχον, ἀπετέλεσα ἀνάμεσα εἰς τὴν κραιπάλην καὶ εὐωχίαν τὸν φόνον. Εἶναι παντελῶς ἔξω φρενῶν ὅποιος δὲν δίδει τῆς θεϊκῆς δυνάμεως τὴν χρεωστικὴν θυσίαν. Τὸ νὰ ἀρνηθῇ τινας εἰς τὸν διωρισμένον καιρὸν τὴν τιμὴν ὁποῦ πρέπει τῆς θεότητος, εἶναι νὰ παροξύνῃ ἐναντίον του τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμόν της. Ἡ ζωή μας κρέμεται ἀπὸ τὴν θεϊκὴν λατρείαν· μάλιστα ἡ θεϊκὴ λατρεία εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Ὅθεν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν, ἡ εὐτυχία συντροφεύει τὸν δρόμον ὁλονῶν μας (²) τῶν πράξεων. Χωρὶς τὴν προστασίαν ἐκεινῶν (³), ἡ δυστυχία ὑποχρέωσεν ὅλαις ταῖς κακαῖς της ἐπιῤῥοαῖς ἐναντίον μας. Δυστυχέστατε Ἀλέξανδρε, ὁποῦ μὲ τὴν ὀκνηρίαν σου παροξύνωντας τὸν θυμὸν τοῦ οὐρανοῦ, ἐφόνευσες φίλον τόσον ἀνδρεῖον, τόσον ἠγαπημένον τόσον πιστόν.

» Ἡ ἐπίδειξες τῆς ἀνδρίας σου, ὦ Κλεῖτε, θέλουν ὀνειδίσῃ τῆς συνειδήσεώς μου, τὴν παραφροσύνην τοῦ θυμοῦ μου. Ἐσὺ εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ἐγδύνωντας τὴν ἰδίαν σου ζωὴν ἀπὸ τὴν βεβαιότητα τῆς ἀσπίδος, ἐβεβαίωσες μὲ τὰ ἴδια σου ἅρματα τὴν ζωήν μου. Τὸ ξῖφος τοῦ Ῥοξαύρου ἐθριάμβευεν εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἂν δὲν ἐπρολαμβάνετον ἀπὸ τὴν ἀνδραγαθίαν σου καὶ μεγαλοψυχίαν.

» Ἀλλὰ εἰς τί ὄφελος προσθέτω νέαις ἀφορμαῖς εἰς τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας μου; Εἰς τί ὄφελος ἐνθυμοῦμαι ἐκείναις ταῖς εὐεργεσίαις, ὁποῦ τόσον ἀναξίως ἀντιπλέρωσα (⁴); Ἄθλιε Κλεῖτε, δυστυχέστατε μόνον, διατὶ ἀπέκτησες τὴν φιλίαν τοῦ μεγαλείτερου (⁵) μονάρχου τοῦ κόσμου! Τί σὲ ὠφελοῦν τόσα ἀνδραγαθήματα τῆς μεγαλοψυχίας σου, ὁποῦ ἔκαμναν νὰ θαυμάζῃ καὶ ὁ ἴδιος φθόνος; Τί ἀξίζει ἡ πίστις μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυντρόφευες τόσους χρόνους τοὺς θριάμβους τοῦ πατρός μου; Τί σοῦ ὑπόσχονται τόσοι ἱδρῶτες καὶ κόποι, ὁποῦ ἐπέρασες διὰ διὰ νὰ χορτάσῃς ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς φιλοδοξίας μου; Τί σοῦ ἐκέρ-

---

(¹) ἀφ' ἑαυτοῦ μας. (²) ὅλων μας. (³) ἐκείνων.
(⁴) ἀντεπλήρωσα. (⁵) μεγαλειτέρου.

δισαν τόσοι κίνδυνοι, όπου απάντητες διά να μου φυλάξης το στέφος; Ποίον μισθόν σου δίδουν έκείναις ή πληγαΐς, όπου έλαβες διά νά μου έλευθερώσης την ζωήν; Έναν (¹) θάνατον παράνομον, χωρίς την παρηγορίαν των φίλων, και θρήνον των συγγενών. Έναν (¹) θάνατον ανάμεσα είς την χαράν τής ευτυχίας, όπου άνακάτωσε το κρασί μέ το αίμα. Έναν (¹) θάνατον τόσον πλέα γεμάτον από φαντάσματα και φόβητρα, όσον έστάθη συντροφιασμένος από τα σκότη τής νυκτός, και φοβερισμένος από τα άστροπελέκια του θυμού μου. Έναν (¹) θάνατον τέλος πάντων, τόσον οδυνηρόν, όσον πλέα ανάξιον.

» Ώ άχαριστία ανήκουστος· άν μετράται βάρβαρος, άνομος και σκληρά εκείνη ή καρδία, όπου όχι μόνον είναι ανάξια των ευεργεσιών, άλλά στέργει ακόμη να νικάται από ταΐς ευεργεσίαις, ποίαν υπόληψιν θέλει σχηματίση ο λογισμός του κόσμου διά τον Αλέξανδρον, όπου έτζι μεταχειρίζεται τούς φίλους, έτζι βραβεύει τούς στρατιώτας; Ή άχαριστία είναι ένα ελάττωμα, βδελυκτόν ακόμη και είς του λόγου των. Όχι χωρίς δίκαιον παρομοιάζονται οι άχάριστοι μέ ταΐς όχεντραις, όπου καταξεσχίζουσι εκείνην την κοιλίαν, από την οποίαν λαμβάνουσι την ζωήν και το είναι.

» Έγώ άφ' ού έλαβα τόσαις φανέρωσαις αγάπης, τόσα σημεία ευλαβείας, τόσαις επίδειξαις ανδρείας, άφ' ού ή βεβαιότης τής καταστάσεώς μου, φυλαγμένη μέ τούς κινδύνους του δέν έβλεπε δύναμιν, μήτε άνδρίαν όπου νά μου φέρη κανέναν (²) φόβον, μέ μίαν ανάξιον ανταμοιβήν τόσον αξίας αρετής τον εξέσχισα, τον εφόνευσα. Έπρεπε βέβαια να κρατήσω το χέρι μου είς το να πληγώσω εκείνην την καρδίαν, εις την οποίαν χωρίς αμφιβολίαν ήτον τυπωμένη ή είκόνα μου.

» Έγώ να είμαι υιός του Διός, δεν μου πρέπει, μήτε ήμπορώ νά το πιστεύσω. Είναι ψευδείς χρησμοί, και μάταιαις κολακείας έκεινών (³), όπου χαϊδεύουσι την τύχην μου. Οι θεοί δεν κάμνουν παιδία διάφορα από λόγου των. Είναι ασέβεια να δίδωμεν του ουρανού ένα πράγμα τόσον ανάξιον, καθώς είναι μία αχάριστος ψυχή. Ή θεότης δεν ήμπορεί να άλλάξη το γένος της.

» Ή τίγριδες και οι όφεις δεν γεννώνται από τούς λέοντας. Ή μάνιτα (⁴) και ή οργή δεν έχουν τόπον παρά εις τον άδην.

(¹) ένα. (²) κανένα.
(³) εκείνων. (⁴) μανία.

» Βλέπω καὶ καταλαμβάνω πῶς ἐπαρώργισα τὴν ἀγάπην ὅλωνῶν (1) μου τῶν φίλων. Δὲν ἠμποροῦν νὰ μὴν (2) μισήσουν μίαν καρδίαν τόσον παράνομον, ὁποῦ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς ταῖς εὐεργεσίαις παρὰ μὲ τὴν ἀχαριστίαν. Ἀπ' ἐδῶ καὶ ἔμπροσθεν ποῖος θέλει ἀγαπήσῃ τὴν συναναστροφήν μου; Ποῖος θέλει ἐλαφρώσῃ μὲ φιλοφροσύνην τὰς θλίψεις μου; Ποῖος θέλει ἐμπιστευθῇ νὰ μοῦ φανερώσῃ τὴν γνώμην του; Ποῖος θέλει δηλοποιήσῃ τὴν κρυφιότητα τῶν λογισμῶν του; Ποῖος θέλει δείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ νοός του; Ποῖος θέλει μοῦ ἀνοίξῃ τὰ κρύφια τῆς καρδίας του;

» Ὅλαις αἱ συμβουλαῖς θέλουν εἶσθαι μὲ προσποίησιν· ὅλαις ἡ βεβαίωσες ψευδεῖς· ὅλαις ἡ νουθεσίαις πλασταῖς. Ἡ γλῶσσα δὲν θέλει ἑτοιμάσῃ παρὰ κολακίαις. Τὰ λόγια θέλουν εἶσθαι πλέον διὰ νὰ ἀρέσουν τὴν γνώμην μου, παρὰ διὰ νὰ πληροφορήσουν τὴν ἀλήθειαν· πλέον διὰ νὰ συμφωνήσουν μὲ ταῖς ὄρεξαίς μου, παρὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν συνείδησιν ἐκεινοῦ, (3) ὁποῦ θέλει μοῦ μιλήσῃ.

« Τί δὲν δύνεται ὁ φόβος εἰς ταῖς ψυχαῖς ἐκεινῶν, (4) οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσιν ἕναν βασιλέα, ὁποῦ δὲν ἔχει νόμον δικαιοσύνης διὰ νὰ κρατῇ τὴν μανίαν τῶν ὅπλων του· μὲ τὸν ὁποῖον ἡ φρόνησις χάνει πᾶσαν μέθοδον, καὶ ἡ ἀρετὴ ἀπελπίζεται εἰς τὴν δύναμίν της, μὴν εὑρίσκουσα ἰατρείαν.

« Συμπαθησετέ μου, φίλοι, ἀνίσως καὶ ἡ ἀναξιότης μου μὲ κάμνει νὰ φοβοῦμαι ἕνα πρᾶγμα, ὁποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν καλοσύνην τῆς καρδίας σας. Ἠξεύρω πῶς ἡ μεγαλειότης τῆς ψυχῆς σας δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ ἀπὸ λόγου της. Ἀμὴ ὅποιος εἶναι πταίστης φοβᾶται ἀκόμη καὶ τὰ ἀδύνατα. Μία κακὴ συνείδησις θαῤῥεῖ πῶς τὰ ἀστροπελέκια τοῦ οὐρανοῦ πέφτουν (5) μόνον διὰ λόγου της. Αὐτὴ ὁποῦ εἶναι ἡ κόλασις τῶν πλέα κακούργων καὶ παρανόμων θέλει μοῦ κλέψῃ καὶ ἀπὸ τὸν ὕπνον ὅλην τὴν ἀνάπαυσιν.

» Θέλει μοῦ φαίνεται ἀδιαλείπτως εἰς τὸν λογισμὸν τὸ ἐλεεινὸν φάντασμα τοῦ Κλείτου. Θέλει μοῦ συγχίσῃ τὰ ὄμματα μ' ἐκείναις ταῖς ἀναξίαις πληγαῖς. Θέλει μοῦ ταράξῃ τὴν ψυχὴν μὲ ὀνειδισμοὺς δικαιοτάτους. Εἰς βραχυλογίαν θέλω εἶσθαι ὅμοιος μὲ τοὺς πληγωμένους ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν νὰ τοὺς ἐγγίξῃ τινάς.

(1) ὅλων. (2) μή. (3) ἐκείνου.
(4) ἐκείνων. (5) πίπτουν.

θέλει φοβοῦμαι εἰς κάθε τόπον, μήπως καὶ ὁ θυμὸς τοῦ οὐρανοῦ μὲ ἀφανίσῃ μὲ τοὺς κεραυνούς του. Κάθε φίλον, ὁποῦ θέλω ἰδῆ νὰ πλησιάσῃ κοντά μου, θέλω νὰ φοβοῦμαι μήπως ἔρχεται, διὰ νὰ ξεθυμάνῃ ἐναντίον μου τὴν δικαιοσύνην τοῦ θυμοῦ του . . . . »

Κατὰ τὴν δεκάτην ἑβδόμην ταύτην ἑκατονταετηρίδα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα νεοελληνικὰ συγγράμματα, οἷον Ματθαίου Μυρέων *Ἀνδραγαθίαι Μιχαὴλ Βοεβόδα, Θρῆνος Κωσταντινουπόλεως, καὶ Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγκροβλαχίαν συμβάντων* (1683), *Πανουργίαι Μπερτόλδου* (1683), Μάκολα, *μετάφρασις Ἰουστίνου* (1686), ἰδίως δὲ λαμπρά τινα προϊόντα τῆς γονίμου φαντασίας τῶν Κρητῶν ποιητῶν Δριμυτικοῦ, Χορτάκη, Μπουνιαλῆ, καὶ Κορνάρου. Ἀλλ' ἡ μὲν *Βοσκοποῦλα* καὶ ὁ *Ἐρωτόκριτος*, διὰ τὸ εὔληπτον τῆς γλώσσης ἀλλεπαλλήλως μέχρι τοῦδε ἐν Βενετίᾳ ἐκδιδόμενα χρησιμεύουσιν ὡς προσφιλὲς τοῖς πᾶσιν ἀνάγνωσμα· ὁ δὲ *Κρητικὸς πόλεμος* τοῦ Μπουνιαλῆ, καὶ ἰδίως ἡ *Ἐρωφίλη* τοῦ Χορτάκη, εἰ καὶ ἐφάμιλλα τῶν προειρημένων κατά τε τὸ πάθος καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας, διὰ τὸ δυσνόητον τῆς γλώσσης πρὸ πολλοῦ μὲν ἐστερήθησαν τῆς τοιαύτης εὐνοίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς τιμῆς τοῦ νὰ θεωρῶνται ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τοῦ Κρητικοῦ ἰδιώματος. Διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον καὶ ἡμεῖς θέλομεν παραθέσει περικοπάς τινας ἐξ αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ παρὰ Μπουνιαλῇ θρήνου τῆς Κρήτης τὰ ὀλίγα ταῦτα.

Ὄφου, ποιὸς νἆτον ἀφορμή, ποιὰ τύχη ἀσβολωμένη,
γῆ ποιὸ τυφλὸ μελούμενο, ποιὰ τέχνη τυφλωμένη,
καὶ σ' ἔφερε 'ς τὰ μέρη μου γιὰ τὴν κακή μου μοῖρα!
Ποιοὶ ἀνέμοι σοῦ βοηθήσανε, ποιὰ κύματα σὲ σύρα,
ποιὸ ἄστρο στράτα σοῦ 'δειξε, ποιὸς ἄτυχος πλανήτης,
καὶ σ' εὔγαλε γιὰ λόγου μου εἰς τὸ νησὶ τῆς Κρήτης!
Κ' ἦρθες καὶ μὲ πολέμησες καὶ θέλεις τὸ δηγᾶσαι!
μὰ πῶς μ' ἐπῆρες μὲ σπαθὶ ποτέ σου μὴ καυχᾶσαι.
Τὰ κρίματα ἐσυντρέξανε, ἅμ' ὄχ' ἡ δυναμί σου,
μὰ πάλι δὲ μ' ἐνίκησες τώρα μὲ τὸ σπαθί σου.
Ἐπαύσασι ἡ λουμπαρδιαῖς μαζῆ κ' ἡ κακοσύνη,
κ' οἱ φόνοι οἱ ἀμέτρητοι ποῦ δίδασιν ἐκεῖνοι,
γιατ' ὁ Θεὸς ἔτσ' ὥρισε, κ' εἶχεν ἀποφασίσει
πλειὸ αἷμα δῶ νὰ μὴ χυθῇ, καὶ μόνια νὰ μ' ἀφήσῃ
νὰ δώσῃ τέλος ὡς ἐπᾶ μ' ἀγάπη τιμημένη
'ς τὴν χώρα τὴν ἀδυνατὴ κ' εἰς τὴν ἀντριωμένη,

τῆς Κρήτης τ' ὀμορφότατο κάστρο τὸ φημισμένο,
ὁποῦ 'ς τὰ πέρατα τῆς γῆς κράζεται τιμημένο.
Μ' ἀποὺ τὸ σήμερο κι' ὀμπρὸς Τουρκιὰ θενὰ μὲ κράζουν,
κ' ἐκείνους ὁποῦ πλούτιζα θέλουν νὰ μ' ἀτιμάζουν.
Σχίσου καρδιά μου σήμερο, χίλια κομμάτια γίνου,
'ς τοῦτα λοιπὸν τὰ βάσανα τὰ τόσα ὁποῦ μὲ κρίνου.
Ὄσου, ἀλλαξὰ ποῦ θὰ γενῇ! ἄλλους θὰ κάμω τώρα
ἀφένταις, φίλους, καὶ δικούς, καὶ θὰ μοῦ δώσου γνώρα!
Σήμερο τὰ παλάτιά μου Τοῦρκος θὰ τὰ πατήσῃ,
Καὶ τὰ τειχιὰ τῆς χώρας μου ὁποῦ 'ριξε θὰ κτίσῃ.
Μάτιά μου τί κυττάζετε; τώρα σκοτινιασθῆτε,
τοὺς Τούρκους ὁποῦ θενὰ μποῦν ὀγιὰ νὰ μὴ τοὺς δῆτε.
Τ' αὐθιά μου ἄς κουφαθήσινε ὀγιὰ νὰ μὴ γροικίσου
τὸ στόμα τῶν Ἀγαρηνῶν νὰ μὲ σαλαβατίσου (1).

Ἐκ δὲ τῆς Ἐρωφίλης (2) τοὺς τρεῖς τούτους μονολόγους·

Ἐρωφίλη.

Τὰ γέλοια μὲ τὰ κλάύματα, μὲ τὴν χαρὰν ἡ πρίκα,
μιὰν ὥραν ἐσπαρθήκασι, κι' ὁμάδι ἐγεννηθῆκα·
γιαῦτως μαζὶ γυρίζουσι, καὶ τὤνα τ' ἄλλο ἀλλάσσει,
κι' ὅποιος ἐγέλα τὸ ταχύ, κλαίγει πρίχου βραδιάσῃ.
Γιὰ κεῖνο βλέπω τὴ χαρὰ κ' ἐγὼ τὴν ἐδική μου
πῶς θὰ γυρίσῃ 'ς ἄμετρη πρίκα καὶ παιδωμή μου.

---

(1) Μέγα μέρος τοῦ ποιήματος τούτου ἐδημοσίευσα ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σελ. 223—300).

(2) Ἔν τινι τῶν παλαιῶν ἐκδόσεων τῆς τραγῳδίας ταύτης εἶχε μεταβληθῆ τὸ λεκτικόν· ὁ δὲ τυπογράφος Γλυκὺς ἀναδημοσιεύσας αὐτὴν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ (1676) λέγει προοιμιαζόμενος. «Ἡ παροῦσα τραγῳδία, ὅσον εἶναι μελίρρυτος καὶ γλυκοδιήγητος εἰς τὴν φυσικήν της γλῶσσαν, τὴν Κρητικήν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ συχαδερὴ εἰς ἑτέραν ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθη πρόπαλαι εἰς γλῶσσαν κατὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὁποῦ καμμίαν νοστιμάδα δὲν ἐπροξένα, μάλιστα ναυτιασμὸν καὶ ἀναγουλιασμὸν ἐπαρακίνα εἰς ὅλους, ἰδοὺ ὁποῦ τώρα νεωστὶ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἔξοδον ἐδικόν μου τὴν δίδω εἰς τὸν τύπον, πρὸς χάριν τῶν ἀναγινωσκόντων, διωρθωμένην, ὡς ἐγράφη, καὶ ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ. Ὅλοι κοινῶς οἱ φιλομαθεῖς θέλουσι τὴν ἀγοράζει μετὰ χαρᾶς, ἀλλ' ἐξαιρέτως οἱ Κρητικοί, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν θέλουσι χαίρουνται εἰς τὴν εὐρυθμίαν τῶν στίχων. Καὶ ἂν κανεὶς δὲν εὐχαριστεῖται εἰς κάποια λόγια καὶ λέξεις Κρητικαῖς, ὡσὰν ὁποῦ δὲν εἶναι τοῦ κανόνος, ἢ τῆς ἐγχωρίου του ὁμιλίας, ἂς πασχίσῃ νὰ συνθέσῃ καὶ αὐτὸς ποίημα μερικὸν τῆς ὀρέξεώς του, καὶ ὄχι νὰ νοθεύῃ τὸ φυσικὸν καὶ γνήσιον ἰδίωμα τοῦ παρόντος ποιήματος μὲ ἀτιμίαν τοῦ ποιητοῦ, ὁποῦ ἐστάθη εἰς τοῦτο τὸ γένος ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Πᾶσα γλῶσσα χαίρεται εἰς τοὺς ἰδιωτισμοὺς τοὺς ἰδίους, ὅθεν κανεὶς μὴν ἀποκοτᾷ ποτὲ προπετῶς νὰ συγχίζῃ τὰς γλώσσας.»

Καὶ στέκομαι τρεμάμενη, σὰν νάχα νὰ περάσω
μιὰ θυμωμένη θάλασσα, γι' ἄγριο κανένα δάσο.
Μοῖρα κακὴ κι' ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα,
ποιὰ πάθη ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ποιαῖς πρίκαις δὲν ἐπῆρα;
Πότες τζῆ ἀναστεναγμοὺς. γῆ πότες τ' ὤχ οἰμένα
τὰ χείλη μου ἐσχολάσασι τὰ πολυπικραμένα;
Πότες κ' ἐμὲ τὰ μάτιά μου μιὰν ὥρα ἐστεγνῶσα,
πότες γλυκὰ τὰ σφάλισα, κι' ἀνάπαυσι μοῦ δῶσα;
'Σ τὴ δούλεψι κ' εἰς τζῆ καϋμοὺς μικρὴ περίσσια ἐμπῆκα,
τζ' ἀγάπης, κι' ὅλα τὰ κακὰ, κ' ἡ παιδωμαῖς μ' εὑρῆκα.
Μόνια μου μὲ τὸν ἔρωτα πᾶσ' ὥραν ἐπολέμου,
καὶ κανενὸς δὲν ἔδειχνα τὰ πάθημου ποτέ μου.
Χίλιαις φορ'ς μ' ἐδόξεψε, χίλιαις νὰ πιάνῃ τόπο
'ς τὸ νοῦ μου δὲν τὸν ἄφηνα μ' ἕνα γῆ μ' ἄλλον τρόπο.
Χίλιαις τ' ἀφτιὰ ἐμολύδωνα γιὰ νὰ μηδὲ γροικοῦσι
τζῆ συργουλιαῖς του τζῆ γλυκαῖς τὰ μέλη νὰ πονοῦσι.
Χίλιαις μὲ τὴν πορπατησιὰ, χίλιαις μὲ μιὰ καὶ μ' ἄλλη
στράτα τὴν θέρμην του ἔσβυνα 'ς τὸ νοῦ μου τὴ μεγάλη.
Μὰ κεῖνος μάστορας καλὸς γιατ' ἦτον τοῦ πολέμου,
μέρα καὶ νύκτα δυνατὸ πόλεμον ἔδιδέ μου.
Κι' ὥραις μὲ τ' ἄρματα ὡς ἐχθρὸ, κι' ὥραις ξαρματωμένο
τὸν ἔβλεπα σὰ φίλο μου περίσσι' ἀγαπημένο.
Κι' ὥραις γλυκὺς μοῦ φαίνετο, κι' ὥραις πρικὺς περίσσια,
κι' ὥραις στρατιώτης δυνατὸς, κι' ὥραις παιδάκιν ἴσια.
Κι' ὥραις μ' ἐπαίδευγε ἄπονα, κι' ὥραις πολλαῖς μ' ἐκράτει
γλυκόταταις παρηγοριαῖς καὶ συργουλιαῖς γεμάτη.
Χίλι' ἀκριβὰ τασσίματα μὄτασσε πᾶσα μέρα,
καὶ χίλια μὄκτιζε ὄμορφα περβόλια 'ς τὸν ἀέρα.
Χίλιαις ζουγράφιζε χαραῖς μέσα 'ς τὸ λογισμό μου.....
τζῆ δυσκολιαῖς μοῦ σήκωνε κι' ἀπόκοτη ἔκανέ με.
Μιλιαῖς γλυκαῖς μ' ἁρμήνευγε κ' ἐδιδασκάλευγέ με,
τόσον ἀποῦ μ' ἐνίκησε καὶ δούλη ἀπόμεινά του,
καὶ τζῆ καϋμένης μου καρδιᾶς τὴν ἐξουσιὰ 'δωκά του.
Κ' ἐδὰ ποῦ καλορίζικη παρ' ἄλλην ἐκρατοῦμου,
καὶ χίλιαις ἔτασα χαραῖς κι' ἀνάπαψες τοῦ νοῦ μου,
τόνε θεωρῶ τὸν πίβουλο καὶ τὴν ἀγάπη ἀρχίζει
τὴν ψεύτικη ποῦ μοῦ 'δειχνε σὲ μάχη νὰ γυρίζῃ.

. . . .

Πανάρετος.

Τόπο μηδένα σκοτεινὸ 'ς τὸν κόσμο δὲν ἀφίνει
ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, σὰν τὸν ἀπομακρύνῃ,

καθὼς μ' ἀφίνει σκοτεινὴ καὶ μαύρη τὴν καρδιά μου
τούτ' ἡ νεράϊδα ἡ ὄμορφη σὰ λείψῃ ἀπὸ συμά μου.
Μηδ' ὁ χειμῶνας νέφαλα τόσα μπορᾷ σηκώσῃ,
μὲ ταραχὴ κι' ἀνεμικὴ τὸν ἥλιο νὰ θαμπώσῃ,
ὅσοι 'ς τὸ νοῦ μου λογισμοὶ γεννοῦνται καὶ κοπιοῦσι
'ς ἐλπίδα ὁμάδι κ' εἰς πολὺ φόβο νὰ μὲ κρατοῦσι·
καὶ συχναλλάσσουν, κι' οὐδεγεὶς ῥίζα μπορεῖ νὰ κάμῃ,
μὰ σὰν ἀνέμ' ἀλλήλως τως μάχονται πάντ' ἀντάμι.
Τζῆ κόρης μου, μοῦ δείχν' ὁ γεῖς τὸ μπιστεμένο πόθο,
καὶ χίλιους ἀναγαλλιασμοὺς κάνει ζημιὸ καὶ γνώθω.
Ἄλλος τῶ γυναικ' ὁλονῶ τὸ νοῦ μου φανερώνει,
πῶς εἶν' περίσσ' ἀσύστατος, κ' εὐθὺς μὲ θανατώνει.
Θέλει ἄλλος τὸν ἀφέντη μου περίσσια νὰ τρομάσω,
νὰ μὴ τροικήσῃ τὄκαμα καὶ τὴ ζωή μου χάσω.
Ἄλλος ζητᾷ τὸ θάῤῥος μου πάντα 'ς τὴ δούλεψί μου
νὰ βάνω, καὶ τὴν κόρη μου μοῦ τάσσει ἀντίμεψί μου.
Κι' ἄλλος περίσσι' ἀπόκοτος, 'ς τοῦτο τὸ χέρι ἀπάνω
μοῦ λέγει τὴν ἐλπίδα μου πᾶσα καιρὸ νὰ βάνω.
Χίλιοι μοῦ λὲν, φύγ' ἀπ' ἐδῶ, χίλιοι μοῦ λέσι, στάσου,
κι' ἀπόφασες γιαμιὰ γιαμιὰ χίλιαις 'ς τὸ νοῦ μ' ἀλλάσσου.
Γιαὖτως τὸ πρᾶμ' ὁποῦ κανεὶς δὲν ἔπαθε λογιάζω,
μόνος μὲ τόσο μου καϋμό 'ς τὸν κόσμον δοκιμάζω.
Τὸ φῶς σκοτάδι μοῦ γεννᾷ, τὸ πλοῦτος μὲ φτωχαίνει,
πρίκα μοῦ προξενᾷ χαρὰ, τὸ δρόσος μὲ ξεραίνει.
Σὰν πύργος στέκ' ἀδυνατὸς, καὶ τρέμω σὰν καλάμι,
δειλιῶ κι' ἀποκοτῶ γιὰ μιὰ, γελῶ καὶ κλαίγ' ἀντάμι.
'Σ ὥργιο περβόλι βρίσκομαι, κ' εἰς φυλακὴ κρατοῦμαι,
μέσα 'ς λιμνιώναν ἄραξα, κι' ἄγριο καιρὸ φοβοῦμαι.
'Σ τὸ ψῆλος τοῦ τροχοῦ πατῶ τζῆ τύχης καὶ τὰ βάθη,
βλέπω τζῆ κακοριζικιαῖς, κ' ἔχω περίσσια πάθη.
Καὶ κεῖνο κοὖναι πλειότερο, μὲ παιδωμὴ καὶ ζάλη
'ς τοῦ παραδείσου κατοικῶ τὴ δόξα τὴ μεγάλη.
Ὄφου, κακὸ μου ῥιζικὸ, βασανισμένο, γιάντα
σ' ἀρέσει νὰ μὲ τυραννῇς σὲ τέτοιο τρόπο πάντα;
Ἔρωτα, μὲ τὸ ξόπλι μου μηδένας μὴν ἐλπίζῃ,
πολὺ καιρὸ πασίχαρος μὲ σένα νὰ γυρίζῃ·
Γιατὶ δολώνεις τζῆ χαραῖς μὲ δάκρυα καὶ μὲ κρίσες,
κ' εἰς τζῆ δροσιαῖς τζ' ἀρίφνηταις σμίγεις φωτιαῖς περίσσιαις.
Κ' ἐσὺ, 'Αφροδίτη μου θεὰ, ὁποῦ μικρὸ παιδάκι
μ' ἐπότισεν ἡ χάρις σου τοῦ γυιοῦ σου τὸ φαρμάκι,
μὲ τόση γλύκα καὶ δροσιὰ μαζὴ ἀνακατωμένο,
ποῦ λέγω τ' οὐρανοῦ πιοτὸ πίνω χαριτωμένο,

στράφου 'ς ἐμὲ λυπητερά, καὶ σύστεφαι τὸ νοῦ μου,
δὸς τζῇ καρδιᾶς μου δύναμι, γνῶσι τοῦ λογισμοῦ μου,
γιὰ ναὕρω στράταν εὔκολη, καὶ τρόπον νὰ γλυτώσω,
τούταις ἀποῦ μὲ τυραννοῦ τὸ νοῦ μου νὰ σποδώσω,
τζὴ προξενιαῖς, κι' ἀμπόδιστο μὴ λάχῃ πλειὸ κανένα
πρίκα 'ς τὴν 'Ερωφίλη μου νὰ δώσῃ, κ' εἰς ἐμένα.

. . . .

Σκιὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλιοῦ.

'Αποὺ τὸν Ἅδη τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο,
μὲ θέλημα τοῦ Πλούτωνα τούτη τὴν ὥρα βγαίνω
'ς τὸ φῶς τζ' ἡμέρας τὸ λαμπρὸ, καὶ τοῦ καθάριου κόσμου
τὰ κάλλη ἀκόμι δὲ μπορεῖ καλὰ νὰ 'δῇ τὸ φῶς μου·
γιατὶ τὰ μάτια ποῦ 'σανε 'ς τὸ σκότος μαθημένα,
'ς τὴ λάμψι τώρα στέκουσι τοῦ ἥλιου θαμπωμένα.
Μὰ τοῦτ' ἀνὲν καὶ δὲ μποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
τζῆ γῆς τὴ μυρωδιὰ γροικῶ καὶ τὸν γλυκὺν ἀέρα.
Ὦ κόσμε καλορίζικε, τόπε χαριτωμένε,
τῶ ζωντανῶ παράδεισος, δίχως ἀναζητημένε
ἀπ' ὅσους κι' ἂ σ' ἐχάσαμε· κι' ὁ γιάντα δὲ μποροῦμε,
κ' εἰς πᾶσα χρόνο μιὰ φορὰ πάλι νὰ σὲ θωροῦμε;
Κι' ἀνὲν καὶ δὲν κομπόνωμαι, τὰ μάτια μου ἀρχινοῦσι
τοῦ ἥλιου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψι νὰ θωροῦσι.
Βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
τὴ Μέμφη τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα.
Σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κλερονομιὰ δική μου,
καὶ μόνη αἰτιὰ τοῦ σκοτωμοῦ ποῦ λάβε τὸ κορμί μου.
'Σ τοῦτο τὸ σπίτι τὸ ψηλὸ, 'ς τοῦτο τὸ τιμημένο
παλάτιν ἐγεννήθηκα, 'ς τοῦτο ἀναθρεμένο
μικρὸ παιδὶ 'ς ἀνάπαψες κ' εἰσὲ τιμαῖς μεγάλαις,
κ' εἰς πλείσιαις καλοριζικιαῖς πάντα περίσσιαις ἄλλαις.
'Σ τούτη τὴ γῆ ἐπάτησα 'ς τούταις ἐμπαινοβγῆκα
τζῇ πόρταις, 'ς ταῦτα τὰ θρονιὰ τ' ἀφτιά μ' ἐφουκράσθηκα
πολλῶ λογιῶ παινέματα, σὰν εἶν' συνειθισμένοι,
νἆν' ἐκ τὸν κόσμο οἱ βασιλοὶ παντὰ τως τιμημένοι.

'Επειδὴ δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλως ἀπησχόλησε τοὺς ἐν Εὐρώπῃ λουθηροκαλβινίζοντας ἡ εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν ἰδίωμα μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης, παρατιθέμεθα περικοπήν τινα (Ματθ. κεφ. Β'.) ἐκ τριῶν τότε γενομένων παραφράσεων.

Μαξίμου Καλλιπολίτου (ἐν Γενεύῃ 1638)

« Καὶ ὡσὰν ἐγεννήθη ὁ 'Ιησοῦς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς 'Ιουδαίας εἰς

ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, νὰ καὶ ἦλθαν μάγοι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα λέγοντες· Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὁποῦ ἐγεννήθη, διότι ἐμεῖς ἴδαμεν τὸν ἀστέρα του εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἤλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ὡσὰν τὸ ἄκουσεν ἐσυγχίσθη, καὶ ὅλα τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὶ μεταυτόν. Καὶ μαζώνοντας ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ τοὺς ἐρώταν, ποῦ γεννᾶται ὁ Χριστός; Καὶ ἐκεῖνοι τὸν εἶπαν· εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, διατὶ ἔτζι ἐγράφη διὰ τοῦ προφήτου· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, καθόλου δὲν εἶσαι μικροτάτη ἀνάμεσον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ἰούδα· διάτι ἀπὸ σένα θέλει εὔγει ἡγούμενος ὁ ὁποῖος θέλει ποιμάνει τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε ὁ Ἡρώδης κράζοντας κρυφὰ τοὺς μάγους, ἐξέταξε ἀκριβὰ ἀπ' αὐτοὺς τὸν καιρὸν τοῦ ἀστέρος ὁποῦ ἐφάνη. Καὶ πέμποντάς τους εἰς τὴν Βηθλεὲμ εἶπε· σύρτε καὶ ἐξετάξετε καταλεπτῶς διὰ τὸ παιδίον, καὶ ὡσὰν τὸ εὑρεῖτε ἀναφέρετέ με διὰ νὰ πάγω καὶ ἐγὼ νὰ τὸ προσκυνήσω. Καὶ ἐκεῖνοι ὡσὰν ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ βασιλέως ἐδιέβησαν· καὶ νὰ πάλιν ὁ ἀστέρας ὁποῦ ἴδαν εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐπήγενεν ὀμπροστά τους, ἕως ὁποῦ ἦλθε καὶ ἐστάθη ἐκεῖ ὁποῦ ἦτον τὸ παιδίον. Καὶ ὡσὰν ἴδαν οἱ μάγοι τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην κατὰ πολλά. Καὶ ἔστοντας νὰ ἔλθοῦσι εἰς τὸ σπίτι εὑρῆκαν τὸ παιδίον μαζὴ μὲ τὴν Μαρίαν τὴν μάνα του καὶ ἔπεσαν καὶ ἐπροσκύνησάν το· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυρούς των τὸ ἔφεραν χαρίσματα, χρυσάφι καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. Καὶ ἔστοντας νὰ τοὺς ἀποκαλυφθῆ εἰς τὰ ὄνειρόν τους νὰ μὴν μεταγυρίσουν εἰς τὴν Ἡρώδην· ἀπὸ ἄλλην στράταν ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον τους. »

Ἀναστασίου Μακεδόνος (ἔκδοσις Φραγκίου ἐν Ἅλῃ 1710).

« Καὶ ὡσὰν ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας εἰς ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, νά, καὶ ἦλθαν μάγοι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, λέγοντες. Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὁποῦ ἐγεννήθη; διατὶ ἐμεῖς εἴδαμεν τὸν ἀστέρα του εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ ἤλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὡσὰν τὸ ἄκουσεν, ἐσυγχίσθη, καὶ ὅλα τὰ Ἱεροσόλυμα μαζὺ μεταυτόν. Καὶ μαζώνωντας ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, τοὺς ἐρῶτα, ποῦ γεννᾶται ὁ Χριστός. Καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν· εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· διατὶ ἔτζι ἐγράφη διὰ μέσου

τοῦ προφήτου. Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, καθόλου δὲν εἶσαι μικρότερη ἀνάμεσον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Ἰούδα· διατὶ ἀπὸ σένα θέλει εὔγει ἡγούμενος, ὁ ὁποῖος θέλει ποιμάνει τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε ὁ Ἡρώδης κράζωντας κρυφᾶ τοὺς μάγους, ἐξέταξεν ἀκριβᾶ ἀπ' αὐτοὺς τὸν καιρὸν τοῦ ἀστέρος ἐκείνου, ὁποῦ ἐφάνη. Καὶ πέμποντάς τους εἰς τὴν Βεθλεὲμ τοὺς εἶπε· σύρτε καὶ ἐξετάζετε καταλεπτῶς διὰ τὸ παιδίον· καὶ ὅσὰν τὸ εὑρῆτε, δότε μου τὴν εἴδησιν, διὰ νὰ ὑπάγω καὶ ἐγώ, νὰ τὸ προσκυνήσω. Καὶ ἐκεῖνοι ὅσὰν ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ βασιλέως, ἐδιέβησαν· καὶ νά, πάλιν ὁ ἀστέρας, ὁποῦ εἶδαν εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἐπήγενεν ὀμπροστά των, ἕως ὁποῦ ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐκεῖ, ὁποῦ ἦτον τὸ παιδίον. Καὶ ὅσὰν εἶδαν οἱ μάγοι τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην κατὰ πολλά. Καὶ ἔσοντας νὰ ἐλθοῦσιν εἰς τὸ σπῆτι, εὑρῆκαν τὸ παιδίον μαζὺ μὲ τὴν Μαρίαν τὴν μάνα του· καὶ ἔπεσαν καὶ τὸ ἐπροσκύνησαν· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυρούς των, τοῦ ἔφεραν χαρίσματα, χρυσάφι, καὶ λίβανον, καὶ Σμύρναν. Καὶ ἔσοντας νὰ τοὺς ἀπρκαλυφθῇ εἰς τὸ ὄνειρόν τους νὰ μὴν μεταγυρίσουν εἰς τὸν Ἡρώδην, ἀπὸ ἄλλην στράταν ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον τους. »

Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου (1714).

« Καὶ γεννηθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως εὐθὺς ἦλθαν μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα λέγοντες· ποῦ εἶναι ὁ γεννηθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων; ἐπειδὴ ἡμεῖς ἰδόντες τὸ ἄστρον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολήν, ἤλθαμεν νὰ τὸν προσκυνήσωμεν· τοῦτο ἀκούσας ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι μετ' αὐτοῦ. Καὶ καλέσας ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐρωτοῦσεν αὐτοὺς νὰ μάθῃ ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; Ἐκεῖνοι δὲ τοῦ ἀπεκρίθησαν πῶς γεννᾶται ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καθὼς εὑρίσκεται γεγραμμένον ἐν τῷ προφήτῃ οὕτως. Ἄκουεν Βηθλεὲμ γῆ τοῦ Ἰούδα, σὺ δὲν θέλεις φανῇ ὀρφανὴ καὶ ταπεινὴ εἰς τοὺς ἡγουμένους τοῦ Ἰούδα· ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου σου θέλει ἐξέλθῃ ἡγούμενος ὁ ὁποῖος θέλει ἐπιμεληθῇ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε ὁ Ἡρώδης καλέσας τοὺς μάγους κατὰ μέρος, τοὺς ἐξέταζεν ἀκριβῶς νὰ μάθῃ τὸν καιρὸν τοῦ ἄστρου ἐκείνου, ὁποῦ εἴδασιν εἰς τὴν ἀνατολήν· καὶ εὐθὺς πέμποντας αὐτοὺς εἰς τὴν Βηθλεὲμ εἶπεν, ὑπάγετε καὶ ἐρευνήσατε καταλεπτῶς καὶ εὑρόντες τὸ παιδίον

ἀναστρέψαντες δότε μοι εἴδησιν νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ νὰ τῷ προσκυνήσω· οἱ δὲ μάγοι ἀκούσαντες τὰ λόγια τοῦ βασιλέως Ἡρώδου, ἐπορεύθησαν, καὶ εὐθὺς πάλιν τὸ ἄστρον ὁποῦ εἴδασιν εἰς τὴν ἀνατολὴν, προσῆγεν ἔμπροσθέν των ἕως ὁποῦ ἦλθε καὶ ἐστάθη εἰς τὸν τόπον ὁποῦ ἦν τὸ παιδίον. Ἰδόντες δὲ οἱ μάγοι τὸ ἄστρον λίαν πολλὰ μεγάλην χαρὰν ἐχάρηκαν· καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ὀσπίτιον εὑρίσκουσι τὸ παιδίον μὲ τὴν Μαρίαν τὴν μητέρα του, καὶ πίπτοντες ἐπροσκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίγοντες τοὺς θησαυρούς των ἐχάριζαν αὐτῷ χρυσάφιον καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. καὶ ἐπειδὴ ἀποκαλύφθηκεν αὐτοῖς εἰς τὸν ὕπνον τους, πῶς δὲν πρέπει νὰ γυρίσουσι πάλιν εἰς τὸν Ἡρώδην ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πατρίδα τους ἀπὸ ἄλλον δρόμον. »

Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἑλλάδιος διὰ μακρῶν ἐλέγξας τὰς ἥκιστα ὀρθοδόξους προσπαθείας τῶν λουθηροκαλβινιζόντων, ἐπίτηδες παρέφρασε τὸ ἄνω παρατεθὲν χωρίον, διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἡ καθωμιλημένη ὀλίγον ἀπεῖχε τῆς γλώσσης τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἠνόει εὐκολώτερον τὸ πρωτότυπον ἢ τὰς ὑπὸ ἀμαθῶν γενομένας μεταφράσεις ἐν μιξοβαρβάρῳ ἰδιώματι. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸ τοῦ Ἑλλαδίου εἶπεν ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας (1669) γράφων οὕτω τῷ ἐν Λειψίᾳ καθηγητῇ Ἰωάννῃ Ὀλεαρίῳ « Ἐρωτᾷς, πωλεῖται ἡ Καινὴ Διαθήκη παρ' ἡμῖν ἑρμηνευθεῖσα εἰς κοινὴν γλῶτταν; Ἴσθ' ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀνάγινώσκεται γλώττῃ, ᾗ γέγραπται, κἂν ταύτην τινὲς μεθηρμήνευσαν βαρβαροφώνως, ἀλλ' ἄχρηστος ὦπται ἡ μετάφρασις, οὐδεὶς γὰρ ὠνήσατο [1]. » Μὴ ὑποληφθήτω δὲ ὡς προκατειλημμένη ἐξ ὑπερβάλλοντος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἡ κρίσις τῶν δύο τούτων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων περὶ τῶν μεταφράσεων ἐκείνων· διότι ἀληθῶς αὗται τοσοῦτον ἐλεειναὶ καὶ δυσνόητοι ἦσαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκδόται αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προτάξωσιν ἐπεξηγητικὰ γλωσσάρια, οὐχ ἧττον νέας χρῄζοντα ἐπεξηγήσεως, διὰ τὸ δυσνόητον πολλῶν δῆθεν ἑρμηνευομένων βαρβάρων λέξεων.

Ἐνταῦθα ἀναγκαῖον κρίνω νὰ μεταγράψω τινὰ ἐκ τοῦ γλωσσαρίου, ὅπερ ὁ Ἀθηναῖος Λιβέριος Κολέτης προέταξεν εἰς τὴν ὑπὸ Φραγκίου ἐκδοθεῖσαν μετάφρασιν. *Τὸν μετατοπισμὸν* (τὴν αἰχμαλωσίαν) *ὡραμάῃ* (παρευθύς)· *ἀπὸ μέσα ἀπὸ ταῖς σποραῖς* (ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ σπαρμένα χωράφια)· *τῶν σαράφιδων* (ἐκεινῶν ὁποῦ ἐμετάλασσαν τὰ ἄσπρα,

---

(1) Hilarii, Chronicon Philippi Cyprii. Lipsiæ 1687, appendix.

ἤγουν τορνέσια)· *γαζοφυλάκιον* (κουτίον τῆς ἐλεημοσύνης)· *ἐμαρτυροῦσαν εἰς αὐτὸν* (τὸν ἐπαινοῦσαν)· *καθεζόμεναι μὲ σακκιὰ καὶ μὲ στάκταις* (καὶ νὰ καθήσουν ἀνάμεσα εἰς ταῖς στάκταις, καὶ νὰ φορέσουν σάκκους, ἤγουν κιλίκια, ῥάσα ἀπὸ σκληραῖς τρίχαις καμωμένα)· *εἰς τὴν τράπεζαν* (εἰς ἐκείνους ὁποῦ πέρνουν μὲ διάφορον τὰ τορνέσια)· *ἐξουσίαν* (χάριν καὶ ἀξίαν· ἤγουν τοὺς ἀξίωσεν)· *ἀπὸ τὸ πλήρωμά του* (ἀπὸ τὴν δαψίλειαν, ἢ πλημμύραν τοῦ πλούτου τῶν χαρίτων του)· *ἀνασυρτάρι* (κανένα ἀγγεῖον μὲ τὸ ὁποῖον νὰ εὐγάλῃς νερὸν καὶ νὰ πιῇς)· *ἐκατάτρεχαν* (ἐμισοῦσαν)· *εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων* (εἰς ἐκείνους ὁποῦ εἶναι διεσπαρμένοι καὶ σκορπισμένοι ἀνάμεσα εἰς τὴν Ἑλλάδα)· *ἔβαλλαν* (ἐπαράστησαν εἰς τὴν μέσην)· *σκηνὴν* (κατοικίαν ἢ τένταν)· *ζορκάδι* (ἀγριόγιδα)· *ἀνθύπατον* (ἤγουν διάδοχον τοῦ ἐξουσιαστοῦ τοῦ τόπου ἐκείνου)· *ἐτούτην τὴν πολιτείαν* (ἐτοῦτο τὸ ὄνομα, τὸ νὰ ὀνομάζωμαι Ῥωμαῖος)· *τὴν ψῆφόν μου* (τὴν βουλήν μου)· *καὶ εἶχεν τὴν σημαίαν τῶν Διοσκόρων* (καὶ εἶχε διὰ σημάδι τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Διός, τὸν Κάστορα καὶ Πῶλλον· πρῶτοι διαφενδευταὶ τῆς ναυτικῆς τέχνης)· *θημιάζεις εἰς τοῦ λόγου σου ὀργὴν* (συμμαζώνεις εἰς τοῦ λόγου σου ὡσὰν πλοῦτον ὀργὴν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ φανερωθῇ ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ)· *συστήνει* (καταστένει)· *φραγῇ* (ἀποστομωθῇ)· *τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς* (ἐκεῖνο ὁποῦ φαντάζεται τὸ κορμὶ καὶ ἡ σάρκα)· *νὰ μὴν στομώσῃς τὸ βόδι* (νὰ μὴν δέσῃς τὸ στόμα τοῦ βοδίου)· *καλουργίζει* (ζευγαρώνει τὴν γῆ)· *διατί ἔπεσαν εἰς τὴν ἔρημον* (διατὶ ἐπιστομώθησαν εἰς ταῖς κακαῖς των ὄρεξες καὶ ἐπιθυμίαις, ἤγουν ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ὄντες εἰς τὴν ἔρημον)· *ἄνισως καὶ ἐνοχλοῦμεν τὸν Κύριον* (καὶ πῶς θέλετε ἐμεῖς νὰ ξεσυνεριζώμεσθεν μὲ τὸν Κύριον;) *εἰς τὸ μέλος τὸ λειψειμιὸν* (εἰς τὰ μέρος ὁποῦ ἔχει κανένα ἐλάττωμα)· *ἥμερον δότην* (ἐκεῖνον ὁποῦ μὲ ἡμερότητα καὶ προθυμίαν δίδει)· *ἀποκρισιάρης* (μηνυτὴς ἢ κήρυκας)· *ἐκένωσε τοῦ λόγου του* (ἐταπείνωσεν τοῦ λόγου του καὶ ἐκατάστησεν εἰς οὐδετίποτας)· *ἐπισκοπὴν* (τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης)· *ἦταν ὅμοια χαλκολιβάνῳ* (ἤγουν ἦταν ἀπὸ ἐκλεκτότατον χρυσάφι)· *σοῦ ἔρχομαι* (θέλω ἔλθη ἐναντίον σου)· *κόκκινον* (πυῤῥινοειδές, ἤγουν ὅλον ἀπὸ φωτίαν)· *ἕνα ῥοῦπι* (ἕνα δηνάριον· ἤγουν τριάμισυ ἄσπρα τὸ ἕνα)· *τὸ χάραγμά του* (τὴν σφραγῖδά του).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

1709–1772

Φραγκορωμέϊκον ἰδίωμα.—Γλωσσάριον Σομμαβέρα.—Νεοελληνικαὶ γραμματικαὶ Θωμᾶ Παρισινοῦ καὶ Πέτρου Μερκάδου.—Καινίγιος.—Τριββεχόβιος.—Ἀναστάσιος Ναουσαῖος.—Λάγγιος.—Καλλεμβέργιος.—Γερμανογραικικὸν ἰδίωμα.—Ἐπιστολαὶ Λουδόλφου.—Ἁπλοποίησις ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους. —Δοσίθεος καὶ Κυμηνίτης.—Κωνσταντῖνος Βραγκοβάνος.—Μελέτιος Ἀθηνῶν.— Χρύσανθος Νοταρᾶς.—Ἀναστάσιος Γόρδιος.—Μάρκος Κύπριος.—Μπαλάνος Βασιλόπουλος.—Βικέντιος Δαμωδός.—Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος.—Παραφράσεις Βατραχομυομαχίας ὑπὸ Ζήνου, Στρατηγοῦ, Ὀστοβὴκ καὶ Βιλαρᾶ.—Λεξικὸν Γεωργίου Κωνσταντίνου.—Γκύς.—Στανίσλαος Βελάστης.—Γρηγόριος Πιακεντίνης.—Πάσχ Κρίνεν.—Γραμματικαὶ Κρέδω, Ἀνσίου, καὶ Πιανζόλα.—Βολταῖρος.—Βιλλουασών.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ προπαγάνδα καθορῶσα ναυαγοῦντα τὰ περὶ ἐκλατινίσεως τῆς Ἑλλάδος σχέδια αὐτῆς, διέκοψε τὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ παπισμοῦ συντασσομένων νεοελληνικῶν βιβλίων καὶ περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν δημοσίευσιν συγγραμμάτων δυναμένων νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκμάθησιν τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς εἰς τοὺς ἐκεῖσε σταλλομένους μισιοναρίους (1). Οἱ συντάκται τῶν τελευταίων βιβλίων, λατῖνοι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οὐδέποτε καλῶς μαθόντες τὴν γλῶσσαν, ἧς τὴν διδασκαλίαν ἐπηγγέλλοντο, ἐμόρφωσαν ἐκτρωματικόν τι ἰδίωμα, μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς εὐαρίθμοις ἐν τῇ Ἀνατολῇ παπίζουσι

(1) Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Θωμᾶς ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀββᾶν Βινιὼν προσφωνήσει τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Σομμαβέρα. «Σώνει μου ἐμένα νὰ εὐχαριστήσω τὴν Ἀφεντιάν σου μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν, διὰ τ' αὐτὸ τὸ Λέξικον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἦχε βάλη χέρι καὶ προμιθέψῃ ἡ ἀγαθοσύνη καὶ καλοψυχία τῆς Ἀφεντιᾶς σου, χώρις ἄλλον ἤθελε χαθῇ ἂς τὸ πῶ καὶ ὅλας, ἤθελε θαφθῇ καὶ χωθῇ μαζὶ μὲ τ' ἀκεῖνον τὸν εὔσεβον καὶ σωφὸν Μισιονάριον, ὁποῦ ἧχε το συνθήσει, τοῦ ὁποίου εἴμεσθα διὰ τοῦτο πολλὰ κρατημένοι καὶ εὐχαριστιμένοι εἰς ὅλα κεῖνα τὰ μέρι τῆς Ἀνατολῆς, ἐκεῖ ὁποῦ ἐκόπιαζα καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἐπίλοιπους ἀμπελούργους τοῦ ἰδιού μας σχήματος διὰ τὴν ἀνάστρεψην καὶ σωτηρίαν τῶν ἄπιστων, ἀμὴ ὄϊμάς; πολλαῖς φοραῖς εὔκερα καὶ δύχως καμίας λογῆς καρπὸν, ἀφορμὴ εἶναι, τὸ πῶς ὄντας ἐκεῖ ἀνάμεσόν τους πολὺ ἀκριβία ἀπὸ σπούδαις καὶ ἀπὸ ἀμαθείαν τῶν γλωσσῶν, δὲν γρικούμεσθα ἀλλιλός μας.»

Ἕλλησιν, ἢ ἐξελληνισθεῖσι λατίνοις, καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φραγκορωμαίικα*.

Ὁ Κ. Λεγράνδιος ἀναφέρει τὸν λατινικὸν τίτλον γραμματικῆς τινος τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης ἐκδοθείσης ἐν ἔτει 1696 (¹). Μετὰ δεκατριετίαν ὁ καπουτσῖνος Θωμᾶς ὁ Παρισινὸς ἐδημοσίευσε τὴν *νέαν μέθοδον πρὸς διδασκαλίαν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης* (²) τρίγλωσσον, δηλαδὴ λατινικήν, γαλλικήν, καὶ ἰταλικήν. Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ὁ αὐτὸς Θωμᾶς ἐκδοὺς τὸν *Θησαυρὸν* (³) τοῦ Γάλλου καπουτσίνου Ἀλεξίου Σομμαβέρα (Sommevoir), προέταξε γενικούς τινας περὶ τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης κανόνας, συντεταγμένους ἐν τῷ φραγκορωμαίικῳ ἰδιώματι, οὓς καὶ παρατιθέμεθα μετὰ τῆς προτασσομένης εἰς τὸν φιλαναγνώστην εἰδήσεως, *ἀπαραλλάκτως*.

» Ἐτοῦτο εἶναι τὸ πλειὰ ὠφέλιμόν ὁποῦ ποτὲ δὲν ἐφάνηκε τετοίας λογῆς ἔργον· ἐξόδιασε καὶ εὐκαίροσε κόπον καὶ πόθον σαράντα χρονῶν καὶ ἠλύωσε, ἐτζάκησε νοῦν καὶ ψυχὴν ἑνοῦ τοῦ πλειὰ ἐνδόξου καὶ ἐναρετοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ νὰ ἐβρέθηκεν ἀνάμεσα εἰς ὅλους τοὺς πλεὸν ἄξιους ἀποστελλάριδες τῶν Γαλλικῶν Καπουτζίνων.

» Ἄξιος ἦτον νὰ σταθῇ πολοὺς χρόνους στὴν Πόλιν, γιὰ νὰ εἶναι

(¹) Manuductio compendiaria et facilis ad linguam Graecam.

(²) Nouvelle Méthode pour apprendre les principes de la langue Grecque vulgaire divisée en XII heures. Paris 1709. (Ἐν τέλει τῆς γραμματικῆς του ὁ Θωμᾶς προσέθετο προσευχάς τινας ἐν τῷ φραγκορωμαίικῳ ἰδιώματι ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ Ἀλφάδητος καὶ ἡ σπούδασις τῶν χριστιανῶν.») Ἐν ἔτει 1818 μετεφράσθη ἀγγλιστὶ ἡ Μέθοδος αὕτη. « A concise Grammar of the modern Greek language, by Robertson.»

(³) Θησαυρὸς τῆς Ῥωμαίκης καὶ τῆς Φράγκικης γλώσσας, ἤγουν Λέξικον Ῥωμαίικον καὶ Φράγκικον πλουσιώτατον, ὁποῦ περιέχει Πρῶτον, ὅλαις τῆς λέξες φρασμένες τῆς Ῥωμαίκης καὶ τῆς Φράγκικης γλώσσας, καὶ μάλιστα τῆς ἰδιολεξίαις. Δεύτερον, ἄλλαις πολλαῖς ἑλληνικαῖς λέξες, μάλιστα ἐκεῖναις ὁποῦ ἐγγίζουν τῆς Γραμματικῆς, τῆς Φιλοσοφίας, καὶ τῆς Θεολογίας. Τρίτον, κάποια ξεχωριστὰ κατάστιχα, καὶ ἄλλα μικρὰ κεφάλαια ὠφέλιμα καὶ χριαζούμενα. Ἔργον ὀψίγανον ἀπὸ τὸν Πατέρα Ἀλέξιον τὸν Σουμαβεραῖον Καπουτζίνον Φραντζέζον, Μισιονάριον Ἀποστόλικον, καὶ Κουστόδες ὀλονῶν μας τῶν Μισιόνων τῆς Ἑλλάδας. Καὶ στὸ φαινώμενον βαλμένον ἀπὸ τὸν Πατέρα Θωμάζον Παριτζίνον, Μισιονάριον Ἀποστόλικον τοῦ ἰδίου σχήματος. Ἀφιερώνεται τοῦ ἐκλαμπρότατου Ἄρχοντα Ἡγουμένου Μπινοϊώνη. Στὸ Παρίτζι. Ἀπὸ τὴν Τυπογραφίαν τοῦ Μιχαὴλ Γκινιὰρδ, στὴν ῥύμην τοῦ ἁγίου Γιάκουμου, ἀπὸ κάτω στὸ σημάδι τοῦ μέγα Ἰωάννη. Πουλειέται καὶ ὅλας στὴν Μαρσίλιαν εἰς τὸν Πέτρον Καρὶ, κοντὰ στὸν λυμηῶνα. αψθ'. Μὲ προνόμιον καὶ βασιλικὸν θέλημα.»

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θωμᾶ καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Σομμαβέρα : « Tesoro della lingua Italiaua e Greca-volgare. »

ποιητικὸς πνευματικὸς καὶ καθολικὸς θεόλογος σημὰ εἰς τοὺς ὑψηλότατους Ἀποκρισάριδες σὰν καὶ διὰ τὰ ἐπίλοιπα ἔθνη τῶν χριστιανῶν. Ἀμὴ ἐτοῦτα τὰ ἄνωθεν δὲν σᾶς σώνουν διὰ νὰ ἀπεικάσετε σωστὰ τὸν ἀδιήγητον μισθὸν ἐκείνου τοῦ αἰδεσιμώτατου πατέρα. Ἠξεύρετε πάλαι, μ' ὅλα τοῦτα, πῶς ἀξιώθη καὶ ὅλας σὰν ἕνας ἐπιττήδειος δάσκαλος νὰ κυβερνᾷ, καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ εὐγενικὰ σκολιαρόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα τῆς Φράντζας ὁποῦ ζάφουν νὰ μαθένουν τὰ Τούρκικα, εἰς τὰ χέρια τῶν Καπουτζίνων, κατὰ τὴν καλοσύνην καὶ ὁρισμὸν τοῦ χριστιανότατοῦ μας Βασιλέως ὁποῦ ὀρέγεται νὰ τ' ἄχῃ πάντα ἕτοιμα εἰς τὸ χέρι του διὰ νὰ δραγομανίζουν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς δυναστείας τῶν Τουρκῶν.

» Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ὅλη ἡ μεγάλη ἐγνία ὁποῦ ἦχεν ἀτόςου αὐτὸς ὁ δάσκαλος νὰ μάθῃ τὰ Ῥωμαΐκα, ἡ παράξενη λακτάρα νὰ ἀπεικάσῃ τὴν φυσικὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἀξανήξῃ καὶ νὰ ξετραπόσῃ τὴν διαφορὰν τῶν διαλεκτῶν, νὰ γυρεύῃ συχναῖς φοραῖς τὴν εἴδησιν ἀπὸ τοὺς πλειὰ φωτισμένους καὶ τοὺς πλειὰ προκομμένους ἀνθρώπους τῆς Ἀνατολῆς· τέλος ἵντα καὶ τί περισσότερον νὰ σᾶς 'πῶ παρὰ τὴν βαθυάν του γνῶσην καὶ τὴν ὀλάκαιρήν του πρᾶξιν ὁποῦ ἔχει εἰς πᾶσα πρᾶγμα τόσον εἰς τὴν Πόλιν, στὴν Σμύρνην, στὴν Χίον, στὴν Κρήτην, στὴν Ἀθήναν, στὴν Μωρέαν, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα νησιὰ τῆς ἄσπρης θάλασσας παντοῦ ἐκεῖ ὁποῦ ἐστάθηκε πρωτεστός· ὅλα τοῦτα λέγω, τ' ἀξιώματα καμώματα πράξες καὶ πρόκοψες, τὸν ἐκούντισαν καὶ τὸν ἐσάλεψαν, νὰ τὸ συνθήσῃ μὲ τόσον ὑψηλὸν μάθημα, ὁποῦ δὲν βολεῖ παρὰ νὰ ὠφελεθοῦσι πολλὰ Φράγγοι καὶ Ῥωμαῖοι.

» Καὶ ἂν εἶναι ὁποῦ νὰ θαυμάσῃς πάλιν πῶς τὸ ἔργον εἶναι κομμάτι ξαπλωμένον, ἔστοντας καὶ νὰ πέφτῃ ἡ Ῥωμαΐκη γλῶσσα καμπόσον σκάρση ἀπὸ λέξες, ἤξευρε, πῶς ἐγένηκε μεγάλον διὰ πέντε ἀφορμαῖς· ἡ Πρώτη εἶναι, διατὶ ἔβαλε μέσα ὅλαις ταῖς λέξες ὡραμάϊ ῥωμαΐκαις καὶ φράγκικαις ὁλονῶν τῶν λεξικῶν· ἡ Δεύτερη, διατὶ τὸ ἐπλούτησε μὲ πολλαῖς ῥωμαΐκαις φράσες, ἡ ὁποῖαις λείπουν εἰς τὰ ἄλλα λεξικά· ἡ Τρίτη, διατὶ περιέχει ὅλαις ταῖς ῥωμαΐκαις λέξες ὡραμάϊ ὁποῦ σύρνονται στὴν Πόλιν, καὶ ἐκεῖναις ἀκόμι ὁποῦ σύρνονται στὴν Χίον, καὶ Πάρο, Νάξιαν, καὶ Μύλον, καὶ Κρήτην, καὶ εἰς τ' ἄλλα Νησιά, καὶ Σμύρνην, καὶ Ἀθήναν, καὶ Μωρέαν· ἡ Τέταρτη, διατὶ τὸ ἐλάμπρυνε μὲ πολλαῖς ἑλληνικαῖς λέξες, καὶ μάλιστα ἐκεῖναις ὁποῦ ἐγγίζουν τὴν Γραμματικὴν, καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ τὴν

Θεολογίαν· ἡ Πέμπτη καὶ ὕστερη, διατὶ τὸ ἐστόλησε μὲ περισσὰ κατάστιχα, καὶ ἄλλα μικρὰ κεφάλαια, ὡς θέλεις εἴδει ὕστερα ἀπὸ τῆς κάτω ἑρμηνειαῖς.

» *Ἑρμηνειαῖς ἀπάνω στὰ ὀνόματα τὰ οὐσιαστικά.* Ἀπάνω εἰς τὰ ὀνόματα τὰ οὐσιαστικὰ, τέσσερα πράγματα ἔχεις νὰ σημαδεύῃς πρῶτα καὶ ἀρχῆς, διὰ νὰ ἐμπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς τὸ γένος των, ἤξευρε, πῶς ἀφόντης βάνει κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα σμίγει πάντα παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον ὁποῦ τοῦ ἐγγίζει, λόγου χάριν, ἐτοῦτο νὰ τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (Θεός) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικὸν, διὰ νὰ γνωρίσῃς πῶς ἀλήθεια εἶναι ἀσερνικὸν, ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικὸν, ὁποῦ εἶναι (ὁ) οὕτως, Θεός, ὁ, iddio; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Δεύτερον, διατὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα τὰ οὐσιαστικὰ, κάποια εἶναι ἀσερνικὰ, ἢ θηλυκὰ, καὶ κάποια ἄλλα ἀσερνικὰ, καὶ οὐδέτερα, διὰ νὰ ἐμπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς τὰ γένη των, ἤξευρε, πῶς ἀφόντης βάνει κανένα ἀπ' αὐτὰ, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὰ ἄρθρα ὁποῦ τοῦ ἐγγίζουνε, λόγου χάριν, ἐτοῦτο τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (ἄμμος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικὸν ἢ θηλυκὸν, ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικὸν, ὁποῦ εἶναι (ὁ) καὶ τὸ θηλυκὸν, ὁποῦ εἶναι (ἡ) οὕτως, ἄμμος, ὁ vel ἡ arena, τῆς ὁμοίας λογῆς, ἐτοῦτο τὸ ἄλλο οὐσιαστικὸν ὄνομα (πλοῦτος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικὸν καὶ οὐδέτερον: ἀφόντης τὸ βάνει, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικὸν, ὁποῦ εἶναι (ὁ) καὶ τὸ οὐδέτερον ὁποῦ εἶναι (τὸ) οὕτως, πλοῦτος, ὁ καὶ τὸ, richezza καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» Τὸ Τρίτον διατὶ ἀκόμι ἀνάμεσα εἰς τὰ τέτοια ὀνόματα τὰ οὐσιαστικὰ, κάποια εἶναι ἀσερνικὰ εἰς τὸ ἑνικόν τους, καὶ οὐδέτερα εἰς τὸ πληθυντικὸν, διὰ νὰ μπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς ἀφόντης βάνει τὸ ἑνικόν τους μὲ τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικὸν, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ πληθυντικόν του, μὲ τὸ ἄρθρον τὸ οὐδέτερον, λόγου χάριν, ἐτοῦτο τὸ ὄνομα τὸ οὐσιαστικὸν (λόγος) τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσερνικὸν εἰς τὸ ἑνικόν του καὶ οὐδέτερον εἰς τὸ πληθυντικὸν, ἤγουν (λόγια) ἀφόντης βάνει τὸ ἑνικόν του μὲ τὸ ἄρθρον τὸ ἀσερνικὸν, σμίγει παρευθὺς ἀπ' ὀπίσω του τὸ πληθυντικὸν μὲ τὸ ἄρθρον τὸ οὐδέτερον οὕτως, λόγος, ὁ, parola, λόγια, τὰ, parole καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Τέταρτον, καὶ διατὶ πάλιν ἀνάμεσα εἰς τὰ οὐσιαστικὰ ὀνόματα τὰ οὐδέτερα, ὁποῦ εις τὸ ἑνικὸν τελειώνονται εἰς (ος) κάποια εἰς τὸ πληθυντικὸν τελειώνονται εἰς (α) καὶ τ' ἄλλα εἰς (η) διὰ νὰ μπορέσῃς νὰ τὰ γνωρίσῃς, ἤξευρε πῶς σοῦ τὰ σημαδεύει ὅλα : οὕτως, χνότος, τὸ, puzzore, χνότα, τὰ, puzzori : τέλος, τὸ fine, τέλη, τὰ, fini ; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

(¹) » *Ἄλλαις μερικαῖς χρειαζούμεναις ἑρμηνειαῖς.* Ὄξω ἀπὸ ταῖς παραπάνω ἑρμηνειαῖς, εἶναι χρειὰ νὰ σᾶς δώσω καὶ ἄλλαις δέκα, ὁποῦ εἶναι τοῦταις.

» Πρῶτα καὶ ἀρχῆς, ἔστοντας ὁποῦ εἶναι πολλαῖς ῥωμαῖκαις λέξες, ἡ ὁποίαις ὄξω ἀπὸ τὸ φυσικόν τους σημαινόμενον, ἔχουν ἀκόμα ἕνα μεταφορικὸν, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς, ἀφόντης βάνει ἐκεῖνο ὁποῦ σημαίνει φυσικὰ καὶ καθολικὰ, βάνει ἀκόμα ἐκεῖνο ὁποῦ σημαίνει μεταφορικῶς : λόγου χάριν, ἐτούτη ἡ λέξις (κτυπῶ) ἡ ὁποῖα σημαίνει φυσικὰ καὶ καθολικὰ (batto) βάνει ὕστερα καὶ ἀπέκειο πῶς σημαίνει ἀκόμα μεταφορικῶς (bevo) βάνοντας διὰ σημάδι τούτην τὴν μισολεξίαν (μεταφορ.) σμίγοντας καὶ ἕνα ξόμπλι, οὕτως, ἐκτυπήσαμεν τρεῖς, τέσσερες, ὀκάδαις κρασὶ, habbiamo bevuto trè, ò quattro oche di vino ; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Δεύτερον, σὰν σοῦ λάχῃ καὶ εὕρῃς καμιὰν λέξιν, ὁποῦ νὰ μὴν σύρνεται εἰς τὸν τόπον σου, μὴν πᾷς μιὰν κοπανιὰν (νὰ ζῇς) νὰ τὴν καταδικάσῃς : διατὶ, ἀγκαλὰ καὶ τέτοια λέξις νὰ μὴν σύρνεται εἰς τὸν τόπον σου, ὅμως σύρνεται ἀλλοῦ : τουτηνὴ ἡ λέξις, χάριν λόγου (ἀλέκτωρας) ὁποῦ βάνει πῶς θὲ νὰ πῇ (un gallo) βρισκόμενος ἐσὺ στὴν Πόλιν, ὅπου ἡ τέτοια λέξις δὲν σύρνεται μηδὲ καθόλου, μοναχὰ (πετεινὸς) μὴν πᾷς (λέγω) νὰ τὴν καταδικάσῃς, διατὶ εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ εἰς τὴν Μωρέαν ἀλέκτωρας θὲ νὰ πῇ un gallo ; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Τρίτον, λαχαίνοντας πάλιν ὁποῦ νὰ εὕρῃς καμιὰν λέξιν τὴν ὁποίαν βάνει πῶς σημαίνει ἄλλο πρᾶγμα παρὰ ποῦ σημαίνει εἰς τὸν τόπον σου, μὴν τὴν καταδικάσῃς, διατὶ καλὰ καὶ βάνει πῶς ἡ τέτοια λέξις σημαίνει ἄλλο παρὰ ποῦ σημαίνει εἰς τὸν τόπον σου, ὅμως ἀλήθεια εἶναι, πῶς σημαίνει ἀλλοῦ ἐκεῖνο ὁποῦ βάνει αὐτός : βάνει, χάριν λόγου, τὸ πῶς ἐτούτη ἡ λέξις (κουντοῦρα) θὲ νὰ πῇ

(¹) Παραλείπονται αἱ περὶ ἐπιθέτων καὶ ῥημάτων ἑρμηνειαῖς.

(pianelle) καὶ ἀχάμι (graspo di uva) καὶ ἔτζι εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὅσατε στὴν Πόλιν, κουντοῦρα θὲ νὰ πῇ pianella, καὶ εἰς τὴν Χίον ἡ ἴδια λέξις, κουντοῦρα; σταφύλι, θὲ νὰ πῇ graspo di uva; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Τέταρτον, ἔστοντας ὁποῦ λαχαίνει κάποιαις φοραῖς τὸ πῶς ἐτούτη ἡ ῥωμαΐκη γλῶσσα κυριολεξίαν δὲν ἔχει διὰ νὰ σημαίνῃ τίποτε πρᾶγμα, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τότες διὰ νὰ σημαδέψῃ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, δουλεύεται πότε ταῖς φράγκικαις λέξες, πότε ταῖς τουρκικαῖς, μὲ τὸ νὰ τῆς ῥωμαικίσῃ, καὶ πότε τῆς ἑλληνικαῖς: λόγου χάριν, μὴν ἔχοντας πρώτη ἡ γλῶσσα κυριολεξίαν ὁποῦ νὰ σημαίνῃ ἐτοῦτον τὸν φράγκικον λόγον (Conte) τὸν ἴδιον λόγον δουλεύεται ῥωμαιΐζοντάς τονε, καὶ ἔτζι βάνει, κόντες, ὁ, conte; τῆς ὁμοίας λογῆς, μὴν ἔχοντας ἀκόμι κυριολεξίαν διὰ νὰ σημαίνῃ ἐτοῦτον τὸν τούρκικον λόγον (Vesir) τὸν ἴδιον λόγον δουλεύεται ῥωμαιΐζοντάς τονε, καὶ ἔτζι βάνει, βεζίρης, ὁ, Vesire: παρομοίως, μὴν ἔχοντας πάλιν κυριολεξίαν διὰ νὰ σημαίνῃ ἐτοῦτον τὸν ἑλληνικὸν λόγον (τὰ καθόλου) τὸν αὐτὸν λόγον δουλεύεται, καὶ βάνει, τὰ καθόλου, gli universali; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Πέμπτον, διὰ νὰ μπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς ὅλαις ταῖς ἑλληνικαῖς λέξες ὁποῦ βάνει, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς ταῖς σημαδεύει ὅλαις μὲ ἕναν ἀστρόπουλον εἰς τὸ πεταθόρι, εἰς τοῦτον τὸν τρόπον; λόγου χάριν, τὰ καθόλου, gli universali *; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Ἕκτον, ἀπάνω εἰς αὐταῖς ταῖς ἑλληνικαῖς λέξες, νὰ ξέρῃς ἀκόμι πῶς ξεδιαλύνει ὄχι μοναχὰ φράγκικα, μὰ καὶ λατινικά: λόγου χάριν, τὰ πέντε καθόλου, li cinque universali, quinque universalia; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» τὸ Ἕβδομον, ὄνταν δύο λέξες, σημαίνουνε τὸ ὅμοιον πρᾶγμα, καὶ λαχαίνει ὁποῦ ἡ μία εἶναι καλήτερη παρὰ τὴν ἄλλην, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τότες ἀπ' ἐκείνην ὁποῦ δὲν εἶναι τόσον καλή, σὲ πέμπει εἰς τὴν πλέον καλήτερην: λόγου χάριν, ἀναστένω, καὶ ἀνεστένω, ὁποῦ σημαίνουν τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο (risuscito) ἔστοντας ὁποῦ, ἀναστένω εἶναι πλέον καλήτερον παρὰ ἀνεστένω, ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀνεστένω, σὲ πέμπει εἰς τὸ ἀναστένω, μὲ τὸ νὰ σοῦ πῇ ὕστερα, ἀπὸ τὸ ἀνεστένω, βλέπε ἀναστένω; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» Τὸ Ὄγδοον, ὄνταν ὕστερα ἀπὸ καμίαν λέξιν βάνει ἐτοῦτα τὰ ἑλληνικὰ λόγια (καὶ τὰ ἑξῆς) τὰ ὁποῖα θὲ νὰ ποῦνε ῥωμαΐκα (καὶ

τὰ λοιπὰ) καὶ φράγκικα, (et cetera) κάμε νὰ ξέρῃς πῶς μὲ τέτοια λόγια θέλει νὰ πῇ καὶ ὅλαις τῆς λέξες ὁποῦ κατηβαίνουν ἀπὸ τὴν τέτοιαν λέξιν: λόγου χάριν, ὄνταν ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀναστένω, σοῦ λέγει, βλέπε ἀναστένω, καὶ τὰ ἑξῆς, θέλει νὰ σοῦ πῇ νὰ εἰδῇς καὶ ὅλαις τῆς λέξες, ὁποῦ κατηβαίνουνε ἀπὸ τὸ ἀναστένω; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» Τὸ Ἔνατον, ὄνταν ἀπάνω εἰς κάποιαν λέξιν βάνει δύο τόνους, κατὰ πῶς βλέπεις ἐδωνὰ (ἀφεντίὰ) κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τοὺς βάνει, ἐπειδὴ ἡ τέτοια λέξις προσφέρεται πότε μὲ τὸν ἕναν τόνον, πότε μὲ τὸν ἄλλον, εἰς τοῦτον τὸν μόδον, ἀφεντία, ἤ, Signoria, ἀφεντιά, ἤ, Signoria: καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» Τὸ Δέκατον, καὶ τὸ ὕστερον, ὄνταν τὸ ῥωμαῖκον ἔχει πολλαῖς λέξες ὁποῦ σημαίνουνε τὸ ὅμοιον πρᾶγμα, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τότες τῆς βάνει ὅλαις ἀραδ' ἀράδα, καθῶς καὶ ἀπ' ὀπίσω τῆς βάνει ὅλαις τῆς λέξες τῆς φράγκικαις ὁποῦ σημαίνουνε τὸ ὅμοιον πρᾶγμα: λόγου χάριν, ἀγκαλὰ, ἀγκαλὰ καί, καλὰ καί, se bene, benche, ancorche; καὶ ἔτζι διὰ τ' ἄλλα.

» Δέξου τὸ λοιπὸν διὰ τὴν ὥραν (φιλαναγνώστη μου) ἐτοῦτο τὸ τόσον χρειαζούμενον λέξικον τοῦ μακαρίτη μας Πατρ' Ἀλέξιου, καὶ κάμε νὰ τὸ χάρῃς μαζὶ μὲ τὴν γραμματικήν μου. τὸ Πρῶτο του μέρος, ὁποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ῥωμαῖκα, θέλει δουλέψῃ τῶν Ἀνατολητικῶν διὰ νὰ μάθουν τὰ φράγκικα ὁποῦ ζάρουν ν' ἄναι ἐκεῖ τὰ πλειὰ καθολικά: ἡ ἀποπήσω του ἡ μεριὰ ὁποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ φράγκικα, θέλει δουλέψῃ διὰ τοὺς τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ μαθαίνουν αὐτὴν τὴν ῥωμαίκην γλῶσσαν, ὁποῦ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἡ πλειὰ κοινὴ τῆς Ἀνατολῆς (1). »

---

(1) Χάριν περιεργείας παρατίθημι ὡς ὑπόδειγμα τοῦ σημερινοῦ Φραγκορωμεῖκοῦ ἰδιώματος τὰ ὀλίγα προλεγόμενα, ἅπερ προέταξε σοφόν τι μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀσιατικῆς ἑταιρίας, ὁ Κ. Δαὰς Δαγκὲν (Δ' Aguen) εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφὲν γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν τοῦ Κ. Σκαρλάτου Βυζαντίου. « Νὰ τὸ ἀποτέλεσμα μακρινοῦ καὶ πλησεικοῦ πονήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεστήριξέ με ἡ ἐπιθυμία μόνη νὰ ὠφελήσω 'ς κανένα, καὶ καταχειρισθοῦν εἰς τὴν τῶν ἄλλων διδασκαλίαν ἢ ταῖς ὁποῖαις ἐκ τῆς μελέτης καὶ ἐκ τοῦ συχνάσματος Ἑλλήνων ἐπιστημόνων ἀπέκτησα μαθήσεις. Εὐθὺς ὁποῦ τοιαύτην ἐργασίαν ἀπεφάσισα, καὶ τὰ 'μὰ ὑλικὰ πρὸς οἰκοδομὴν ὁποῦ ἦχα κατὰ νοῦν συνήθροισα, τότε τὰ περισσότερον διαφημήσμενα ὡς καὶ βεβαιώτερα ἐζήτησα λεξικά, καὶ τὸ τῶν ΚΚ. Σκαρλάτου καὶ Κορομηλᾶ ἀξιοπαρατήρητον σύγγραμμα, 'σὰν βάσιν τοῦ 'μοῦ διέλεξα πονήματος, ἀπὸ αὐτὸ ἐβγάζων ὅσα τῶν γαλλικῶν ἄχρηστα ἦτον διὰ παλαιότητα, καὶ πολλὰς εἰσάγων ἐλλείποντας λέξεις, μὲ ὁρισμοὺς ἀκριβέστατα προσαρμοσμένους. Ὅταν χρήσιμον ἐνόμισα νὰ ἐπρόσφερνα παράδειγμα ἐκ τοῦ

Τὸ ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ ἐκδοθὲν ἁπλοελληνικὸν καὶ ἰταλικὸν, καὶ τἀνάπαλιν λεξικὸν τοῦ Ἀλεξίου Σομμαβέρα εἶναι ὄντως ἔργον ἐπιμόνου καὶ ἐπιμόχθου ἐρεύνης, οὐ μικρὰν δυνάμενον νὰ παράσχῃ τὴν ὠφέλειαν εἰς τὸν μέλλοντα Δουκάγγιον, εἰ καὶ ὁ Μουλλάχιος τοὐναντίον δϊσχυρίζεται ([1]).

Μετὰ τὸν καπουτσῖνον Θωμᾶν ὁ Ἀῤῥαγώνιος φραγκισκανὸς Πέτρος Μερκάδος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς μισιονάριος τῆς προπαγάνδας διατρίψας ἐν Κύπρῳ, ἐδημοσίευσεν ἐν Ῥώμῃ γραμματικὴν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης (1732) εἰς τρεῖς γλώσσας, λατινικὴν, ἱσπανικὴν, καὶ ἰταλικὴν ([2]).

ὁποίου καθ' ἕνας νὰ ἔβλεπε κάποιων κανόνων ἐφαρμογὴν, χρῆσιν κάποιων συνθέσεων, καὶ σύνταξιν ἰδιαιτέρων τινων φράσεων, ἐπρόσφερά το. Τῶν ξενικῶν λέξεων εἰς τὰ γαλλικὰ παραδεδεγμένων μὲ τὴν μορφὴν καὶ τὴν προφοράν των, τοιαύτην τὴν παρέστηνα προφορὰν, καὶ μετὰ τὴν ἔνδειξιν τῆς πρώτης ἀρχῆς των, τὸ καὶ προσέθεσα ἴδιον ἐν ἀρχῇ νόημα.

» Εἰς καθεμίαν γαλλικὴν λέξιν ὁπωσοῦν πολυάριθμον ἐσυνάθροιζα ἑλληνικὴν συνωνυμίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ πολλὰ εἶνε λόγια ὁποῦ εἴτε τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, εἴτε καὶ μᾶλλον ἡ τῆς Ἑλλάδος χρονικὴ καὶ σὺν Θεῷ τώρα εἰσσεὶ ἀποτρεπομένη δυστυχία εἰς τὴν γλῶσσαν ἤγαγεν. Ὄχι πρὸς χρῆσιν ἀδιάκριτον ἐν τούτῳ τῷ λεξικῷ φαίνονται ταῦτα τὰ λόγια ἀπὸ τὰ Ἰταλικὰ, τὰ Ἰσπανικὰ, τὰ Τουρκικὰ, ἢ ἄλλα ἰδιώματα δανείσμενα· ἡ μὲν γνῶσίς των χρήσιμος βεβαίως εἶνε καὶ ἀναγκαία, μὰ φιλόπατρις Ἕλλην πρέπει νὰ μὴ τὴν χρῆσίν των γενικεύῃ, πρὸς μόνην ἀναγκὴν φιλαχθησομένην, καὶ ᾽τὰν ἄλλη καμμία δὲν ὑπάρχει λέξις.

» Ἔπειτα ἡ διορθώσεις πολλὰ ἀκριβῶς ἐθεωρήθησαν, καὶ ἡ τυπογραφικὴ ἐκτέλεσις ἀνέγκλητος εἶνε.

» Τελειόνω μὲ τὴν ἔφεσιν νὰ τοῦτο τὸ βιβλίον ὀλίγον τι εἰς τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ 'ς τὴν ἡμετέραν Γαλλίαν τιμήν τινα συνεισφέρῃ. » (Νέον Λεξικὸν Γαλλοκοινοελληνικὸν τὸ τῶν 'ως σήμερον ἐκδοθέντων πληρέστατον, περιέχον τὰς λέξεις ἰδιαιτέρας ταῖς ἐπιστημαῖς, ταῖς τεχναῖς, κτλ· ὁποῦ ἐλλείπονται ἐν τῷ τῶν Κ Κ. Σκαρλάτου καὶ Κορομηλᾶ. Συνέταττε Δ. Μ. Π. Λαάςς τοῦ Ἀγυέν, τοῦ Γαλλ. πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἐν Παρισ. ἑταιρίας μέλος. Παρὰ τοῖς Maisonneuve et Cie, βιβλιοπ.—ἐκδόταις τῶν ἀσιατικῶν, ξενικῶν καὶ παραβαλλομένων γλωσσῶν, ὑπὸ τὸ σημεῖον τοῦ Πυργοῦ Βάβελ. Paris. 1838). Ὁ ἀναγινώσκων ταῦτα νομίζει, ὅτι ἀκούει τὸν μακαρίτην ἐκδότην τοῦ Σομμαβέρα.

([1]) « Is licet multa vocabulorum millia in lexicon suum congesserit tamen ut antiquae Graecitatis expers et orthographiae imperitus verba, quae audiverat, neque recte scribere scivit, neque accurate omnia interpretatus est. Quare non magnae utilitatis ejus opus esse patet. » Zeni paraphr. Batrachomyomachiae, XXXVIII.

([2]) Νέα ἐγκυκλοπαιδία τῆς ἀποστολῆς τῆς Κύπρου; Nova Encyclopaedia missionis apostolicae in regno Cypri, seu institutiones linguae Gaecae vulgaris, cum aliquibus additamentis apprime necessariis, ad vernaculam Graecorum facilius addiscendam pro majori apostolicae missionis commodo. Auctore R. P. F. Petro Mercado Reg Observantiae S. P. Francisci, Provin-

Ταύτην ὁ μὲν Μουλλάχιος οὐδεμιᾶς ἀξίας θεωρεῖ, ὁ δὲ Κ. Λεγράνδιος συνιστᾷ ἰδίως διὰ τὸ ἐπισυνημμένον αὐτῇ γλωσσάριον, ἐν ᾧ περιέχονται πλεῖσται λέξεις τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος. Ἐν τέλει τῆς γραμματικῆς αὐτοῦ ὁ Μερκάδος δημοσιεύει θρησκευτικά τινα παραγγέλματα, ἐν τῷ φραγκορωμεϊκῷ γεγραμμένα ἰδιώματι, ἐξ ὧν ὁ Λεγράνδιος ἀναφέρει τὴν ἑξῆς περικοπήν. «Ἐὰν ἐπεθύμησεν νὰ κριματήσῃ μὲ ταῖς γυναίκαις, εἶναι κρατούμενος νὰ εἰπῇ ταῖς βαρεαῖς περίστασες· ἤγουν, πόσαις βολαῖς μὲ ταῖς κουραζιαῖς, πόσαις μὲ ταῖς πανδρεμέναις, πόσαις μὲ καλογριάδες, πόσαις μὲ ταῖς ἀπισταῖς.»

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν τινὲς τῶν Γερμανῶν συστηματικώτερον ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἔρευναν τῆς καθωμιλημένης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Πρῶτος ὁ ἐν Ἀλτδόρφῃ καθηγητὴς Γεώργιος Ματθίας Καινίγιος συνέγραψε γραμματικὴν καὶ μιξοβάρβαρον γλωσσάριον, περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὁποίων ἀδυνατοῦμεν νὰ εἴπωμέν τι, διότι ἁπλῶς, τὴν περὶ τούτου εἴδησιν ἐκ τοῦ Λαγγίου παραλαμβάνοντες ἀγνοοῦμεν ἂν εἶδόν ποτε τὸ φῶς τὰ φιλοπονήματα ταῦτα. Ἐν δ' ἔτει 1705 Ἰωάννης ὁ Τριββεχόβιος ἐκδοὺς ἐν Ἰένῃ *Στοιχεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης* (¹) ἐξήτασε τὴν μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς διαφοράν. Μετὰ τοῦ Γερμανοῦ τούτου συνειργάσθη καὶ ὁ πολυμαθὴς Μακεδὼν Ἀναστάσιος Ναουσαῖος, προσθεὶς ἐν τέλει ἐπιστολὴν μετά τινος συλλογῆς οἰκιακῶν λέξεων. Ὁ Ἕλλην οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλέγχει τὸ Λεξικὸν τοῦ Πορκίου διϊσχυρισθείς, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται λέξεις, τὰς ὁποίας ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἰταλικῆς δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ, καὶ ἀφοῦ μάλιστα ἠδύναντο αὗται ν' ἀντικατασταθῶσι δι' ἑλληνικῶν, ὡς *στανιάρω*, *βιγάρω*, *δγοιος*, *δγοια*, *δγοιον*, τὰ ὁποῖα λέγονται ἐν Μακεδονίᾳ *γανόνω*, *χαρακόνω*, *δποιος*, *δποια*, *δποιον* (²).

Μετὰ τὸν Τριββεχόβιον Μιχαὴλ ὁ Λάγγιος συνέγραψε πολυσέλιδον διατριβὴν περὶ *Γραικοβαρβάρου Φιλολογίας* (³), διαιρέσας αὐτὴν εἰς

cia Aragoniae filio, Custodiae Terrae Sanctae praedicatore apostolico, et Miss. linguae Graecae, ejusdemque lectore. Romae, tydis Salvioni; 1732.

(¹) M. Jo. Tribbechovii, fac. Th. Hall. et phil. Jen. Adi. Brevia linguae Ῥωμαϊκῆς, sive Graecae vulgaris, Elementa, quibus differentia antiquum inter et recentiorem Graecismum praecipue ostenditur. Praemissa est dissertatio de ortu et natura hujus linguae; accessit Concio Christi montana.— Epristola Cl. Anastasii Graeci, et Syllabus vocum usitatiorum. Jenae 1705.

(²) Langius.

(³) Joh. Mich. Langii D. Philologia Barbaro-Graeca. Norimbergae et Altdorfi 1707—1708.

δύο μέρη· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ δημοσιεύει *Μελέτην περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τόσον τῆς ἀρχαίας, ὡς καὶ τῆς σημερινῆς, ἤτοι κοινῆς ῥωμαΐκῆς, Σύνοψιν γραικοβαρβάρου γραμματικῆς*, καὶ *ἐπιτομὴν Γραικοβαρβάρου γλωσσαρίου*· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ *Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γραικοβάρβαρον ποίησιν*, καὶ διατριβὰς *περὶ τῆς γραικοβαρβάρου μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης*, καὶ *περὶ διαφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τῆς νεωτέρας, ἤτοι γραικοβαρβάρου γλώσσης*. Διὰ μακρῶν συζητήσας τὸ περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ζήτημα ὁ πολυμαθὴς οὗτος Γερμανὸς συμπεραίνει, ὅτι ἀπεβαρβαρώθη μὲν ἡ νεωτέρα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, πλὴν δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ καί, ὅτι αὕτη ἀπέχει τῆς ἀρχαίας ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ἡ ἰταλικὴ ἀπὸ τῆς λατινικῆς (¹).

Ἐν ἔτει 1747 ὁ ἐν Ἄλλῃ καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ φιλολογίας Ἰωάννης Καλλεμβέργιος, ἐπὶ τὰ ἴχνη βαίνων τοῦ τε Τριβεγοβίου καὶ τοῦ Λαγγίου, ἐδημοσίευσε γραμματικὴν τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων διαλέκτου, καὶ *παραδείγματα* αὐτῆς (²).

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αἱ τῶν τότε Γερμανῶν δυσμενεῖς περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης κρίσεις δὲν ὡρμῶντο ἐξ ἀφετηρίας καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξυπηρέτουν θρησκευτικὰ συμφέροντα. Ἐπρόκειτο δηλονότι νὰ καταδειχθῇ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρο-

---

(¹) Ἰδοὺ ὁλόκληρον τὸ συμπέρασμα τοῦ Λαγγίου.

«Ut vero tandem concludamus; generaliter de differentia linguae veteris et hodiernae Graecorum sic pronunciamus: Patere nempe ex effatis praecedentibus nostris in plerisque casibus et comparationum momentis, propius linguam Barbaram vulgarem hodiernorum Graecorum a veteri puro sermone abesse, quam Italicam a Latina, ut adeo Brerewodi judicium omnino calculum nostrum mereri videatur; quamvis nulli vereamur etiam cum maxime reverendo Dn. Pfeiffero asserere, Graeco-barbaram sive recentem ab antiqua fere, uti Italicam modernam ab antiqua Latina discrepare: cum, et si Italicae et Graecae vulgaris, rudior comparatio a nobis pro instituti ratione adornata docuerit, discrimen inter Italicam et Latinam saepius equidem fuisse notabiliter majus discrimine isto, quod inter Graecam antiquam et hodiernam Barbaram deprehendebatur; attamen, hoc non obstente, existimemus, non ita incommode differentem utriusque linguae Graecae per illud, quod inter Italicam et Latinam intercedit discrimen, exprimi, modo docens illa limitatio adjiciatur.»

(²) Callenberg, Grammatica linguae Graecae vulgaris, quae hodiernae Ecclesiae Graecae vernacula est.—Paradigmata linguae Graecae vulgaris. Hallae 1747.

μένων, ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς γλώσσης τῶν Γραφῶν καὶ τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς, καὶ ἑπομένως, ὅτι ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος καθίστατο ἡ μετάφρασις αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ, ἥκιστα βεβαίως σοφοῖς ἀνδράσιν ἐμπρέποντι, ὡς μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἐθεωρήθησαν πάντα τὰ μιξοβάρβαρα τῶν Γραικοϊταλῶν στιχουργήματα, ἀγράμματοι δὲ καὶ μίσθαρνοι Ἕλληνες ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῶν μετέφρασαν τὰς Γραφὰς καί τινα βιβλία τοῦ λουθηρανικοῦ καὶ καλβινικοῦ δόγματος· οὕτω δ᾽ ἐν Γερμανίᾳ ἐμορφώθη ἐκτρωματικόν τι ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον δριμέως κατεπολέμησεν ὁ πολὺς τὴν εὐρυμάθειαν Θεσσαλός, Ἀλέξανδρος ὁ Ἑλλάδιος, ὡς μετ᾽ ὀλίγον ῥηθήσεται.

Ἐπισυνάπτομεν δὲ ὑποδείγματά τινα τοῦ ὀθνείου τούτου ἰδιώματος.

« Ἀνάμεσα εἰς ταῖς ἄλλαις ἐξήγησες καὶ πνευματικὰ συγγράμματα, ὁποῦ εὐγαίνουν εἰς φῶς σιμᾶ εἰς τοὺς χριστιανούς, ἐφάνη ἀκόμι ἄξιον νὰ μεταγλωττισθῇ εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν τὸ παρὸν βιβλίον τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, ὁπ᾽ οὖναι στερεωμένη εἰς ὅλους τοὺς τόπους τῆς Βελγικῆς πολιτείας. Εἰς τὴν πίστιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ὁποίας, συμφωνοῦσιν ἀκόμι καὶ ὅλαις αἱ ἐκκλησίαις τῆς Ἰνγλιτέρας καὶ Σκοτζίας, ὡσὰν πολλαῖς εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἀλεμανίαν, καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ ἐτούτη εἶναι ἡ ὀρθόδοξη θρησκεία, ὁποῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶναι θεμελιωμένη εἰς τὸν ἱερόν του λόγον, ὁπ᾽ οὖναι ὁ μονοχὸς τύπος καὶ μόνος νομοκάνονας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ εἶναι διορθωμένη εἰς τὴν ἁπλῆν καθαρότητα τῆς προτερινῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἀπ᾽ ἐκεῖθεν ὁποῦ ἦτον διὰ τὰ συμβεβηκότα τῶν ἀπερασμένων καιρῶν ἀπ᾽ ὀλίγον ὀλίγον παραστρατευμένη Ὁ τύπος τῆς ὁποίας Θρησκείας μ᾽ ὅλα τὰ μέρη καὶ ἀκόλουθά της συναγμένα καὶ μὲ τάξιν ὀρδινιασμένα, δείχνεται ἐδῶ ὡσὰν μέσα εἰς ἕνα καθρέπτην καθάρια. Τὸ πρῶτον μέρος περιέχει τὴν Ὁμολογίαν ὁποῦ κάμνει ἡ Βελγικὴ ἐκκλησία ὀμπροστὰ εἰς τὸν κόσμον, διὰ ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ αὐτὴ πιστεύει καὶ ἐπαγγέλλεται, πρεπούμενα τῆς θεϊκῆς μεγαλειότητος εἰς τὴν λατρείαν καὶ δούλευσίν της, καὶ εἰς αἰώνιον σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ὁ Κατηχησμός, ἤγουν, μία καθαρὴ καὶ κοντόλογη μάθησις τῶν δογμάτων ἐκείνης τῆς ὁμολογίας, ὁπ᾽ οὖναι ἀναγκαιότερα νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ κάμῃ κάθε χριστιανός [1].

[1] Τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Βελγικῆς Χριστιανικὴ καὶ Ὀρθόδοξος Διδασκαλία καὶ τάξις. Ἤγουν, Ἐξομολόγησις, Κατήχησις, Λειτουργία, καὶ Κανόνες Ἐκκλησιαστικοί,

Ἀλλ' ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου τούτου γεγραμμένου ὑπό τινος λογίου Ἕλληνος, καὶ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν δὲν εἶχον ἔτι ἀναφανῆ ἐν Γερμανίᾳ οἱ αὐτοφημιζόμενοι μορφωταὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ὑποφέρεταί πως. Πλὴν τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τῶν ἑξῆς ἐπιστολῶν; (¹)

» Ἐπιστολὴ πρώτη εἰς τὸν Μητροπολίτην τῆς Φιλιππουπόλεως.

» *Πανιερότατε καὶ λογιότατε κύριε Μητροπολῆτε, Κύριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ τιμιότατε.*

» Πολλὰ ἐπιθυμῶ διὰ νὰ γροικήσω μαντάτα καλὰ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος· δὲν ἠξεύρω ἀνίσως καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὁποῦ ἦρθε ἐδῶ φημὴ, πῶς λιστάδες ἐγδύσασι σὰς εἰς τὴν στράταν· ἀμὴ ἀνκαλὰ καὶ τέτοιας λογῆς ἐναντιότης ἤθελα συμβαίνει, ὅμος ἐλπίζω, πῶς ὁ Θεὸς θέλει ἀποδείξει εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν Πανιερότητά σου, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν, διὰ νὰ σὰς ἑτοιμάσῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν τῆς πίστης ψυχῆς, ὁποῦ μὲ τὸν ἅγιον Παῦλον καυχᾶται εἰς ταῖς θλίψες· ἠξεύροντας, πῶς ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομόνη δοκιμὴν, ἡ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ἀμὴ βεβαιώνει, καὶ θεμελιώνει τὸν ἄνθρωπον, ἀφόντις ἐπέρασε ἀπὸ τὰ παθήματα, δίχως ὁποῖα κανένας δὲν γίνεται κοινονὸς τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὁποῖαν Θεὸς μᾶς ἐκάλεσε. Δόκτορ Κοράς· ἐπῆγε εἰς τὴν φράντζαν λίγο ἀπὸ τὸν μισευμὸν τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος ἀπ' ἐδῶ. Πάπας Σεραφεὶμ ἔχει καλὴν ὑγία, καὶ εἶναι κόντα εἰς τὸ τέλος μὲ τὴν κοινὴν διαθήκην εἰς τὴν ἅπλην ῥωμαίκην γλῶσσαν· κάποιοι

Εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων κοινὴν-γλῶτταν μεταφρασμένη. Ἐτυπώθη ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βατάβων, παρὰ Βοναβεντούρα καὶ Ἀβραάμῳ τοῖς Ἐλζεβιρίοις, τῷ αχμη' ἔτει τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. » Εἰς μέγα 8, σελ. XII—500.

(¹) Henrici Guilielmi Ludolfi, aulae Anglicanae secretarii, epistolæ ad quosdam suos in Ecclesia Graeca amicos scriptæ sermone Graeco vulgari. Edidit D. Jo. Henr. Callenbergius, theol. et phil. prof. publ. ord. Halæ, in typographia orientali Instituti Judaici, 1747. (Ἐπιστολαὶ τοῦ μακαρίου Ἐνρίκου Βιλέλμου Λουδόλφ, Νέμτζου, ἀλλὰ σεκρεταρίου ἐν Ἰγγιλτέρρα πρὸς τινὰς τῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἑλληνικῇ φίλων. Ἐν ἔτει αψμζ'. » Ἐν τῷ ἐκ σελίδων 24 βιβλιδαρίῳ τούτῳ, χορηγηθέντι μοι ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ φίλου Κ. Σοφ. Οἰκονόμου, περιέχονται, ἐκτὸς τῶν δημοσιευομένων, καὶ ἕτεραι δύο ἐπιστολαὶ αὐτοῦ Λουδόλφ πρὸς τὸν ἐν Ἀμστελοδάμῳ διατρίβοντα προσήλυτον Ἀνδρέαν Νικόλαν (ἐκ Κοπενάγης 25 Ἀπριλίου 1705). »

θεοσεβεῖς ἄνθρωποι ἐμαζώξασι ἄσπρα, διὰ νὰ τυπωθῇ· ἔχω νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ὁλλάνδιαν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ τέχατες εἰς τὴν γερμάνιαν, διὰ νὰ ἰδῶ μίαν βόλαν τοὺς φίλουσμου εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρια· δὲν ἠξεύροντας πότε θέλω γυρίζει ἐθῶ· ἔτζι μεταδιδόντας τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀπομείνω.

» P. S. Ἀφόντις ἔγραψα τὰ ἀπάνω ἐφέρθηκε εἰς τοῦ λόγου μου τὸ τίμιόν της γράμμα ἀπὸ ταῖς 18 Ἰουλίου. Ὁ ἐπιφέρων ἐκείνην ἄργισε τόσον εἰς τὸν δρόμον, ἐπιδεὶ Μιλορδ Παδσχετ εἶχε δουλίαις διὰ τὴν βασίλισσαν σιμὰ εἰς κάποιους Πρίντζους τῆς Γερμάνιας· καὶ ὕστερα ἐκράθηκε πολλὴν καιρὸν εἰς τὴν Ὁλλάνδιαν διὰ τὸν ἄνεμον ἐναντίον. Κακοφαίνεται, πῶς ἐγὼ μισεύοντας ἀπ' ἐδῶ δὲν θέλω ἔχει ἀφορμὴν, διὰ νὰ βοηθήσω τὸν νεὸν Ἀλέξανδρον, τὸν ὁποῖον μοῦ ἐσυνιστήσατε. Ὅσοι μὲ γνωρίζουσι, ἠξεύρουσι, μὲ ποίαν προθύμιαν καὶ χαρὰν συντρέχω κατὰ τὴν δύναμίν μου εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν ξενῶν, μάλλιστα ὁποῦ ἔρχονται ἀπὸ μακρὰ, καὶ εἶναι συνιστημένοι ἀπὸ φίλους, τοὺς ὁποῖους ἔχω πολλὰ εντίμους. Ταῖς ιδ τοῦ Μαρτίου αψγ.

» Ἐπιστολὴ δευτέρα· εἰς τὸν Μητροπολίτην Κύριλλον.

» *Πανιερότατε καὶ σοφότατε κύριε Μητροπολῆτε, Κύριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ ἐντιμότατε.*

» Δὲν ἠξεύροντας ἀνίσως καὶ ἡ ὑμετέρα Πανιερότης ἔλαβε τὴν ὑστερινὴν γραφήν μου, ἐφανήθηκέ μου καλὸ νὰ σᾶς στείλω τὸ μεταγράμματης· ἐτελειώθηκε ἐδῶ ἡ καινὴ διαθήκη εἰς τὴν ἄπλην Ῥωμαίων γλῶσσαν· ἀνκαλὰ καὶ ἠξεύρω, πῶς ἡ ὑμετέρα Πανιερότης δὲν ἔχει χρείαν ἀπὸ τέτοιας λογῆς μετάφρασιν, ὅμως ἐτόλμησα νὰ τῆς πέμψω ἕνα βιβλίο μὲ τὰ καράβια, εἰς σημάδι τῆς καλῆς ἐνθυμίσεώς μου, ἐλπίζοντας, πῶς θέλετε τὸ δεχθεῖ μὲ τὴν συνηθισμένην σὰς φιλοφροσύνην· ἀμὶ ἀνίσως καὶ ἔχετε κάποιους φίλους, ὅπου δὲν καταλαμβάνουσι τὴν, ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ ὅλον τοῦτο ἔχουσι πείνα πνευματικὴν διὰ νὰ θρέψουσι τὴν ψυχήν τους μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, θέλω στείλει εἰς τὸν συντοπήτην μου (ὅπου σὰς ἐγχειρίζει ἐτοῦτο τὸ γράμμα) κάποια βιβλία, καὶ ἐκεῖνος θέλει τὰ χαρίζει εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποῖους ἡ ὑμετέρα Πανιερότης τοῦ συστίνει.

» Κάθε ἡμέραν βεβαιώνομαι περισσότερο εἰς τὴν γνώμην, πῶς ἐκοντείναμεν εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, διὰ τὸν ὁποῖον μιλεῖ ὁ Σωτὴρ

μας εἰς τὸ κα Κεφ. κατὰ λουκ. Εἰς τὸ τόπον σας δὲν ἠμπορεῖτε νὰ πιστέψετε τὴν ταραχὴν ὅλης τῆς Εὐρώπης, τόσο εἰς τὰ ἐσοτέρικα, σὰν εἰς τὰ ἐξοτέρικα· διὰ τὴν ὁποῖαν ἀφορμὴν συλλογίζομαι, πῶς αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἀρχινίσασι νὰ σαλευθοῦσι· ἐννοῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀόράτους, τουτ' ἔστι, ταῖς δύναμεις πνευμάτικαις τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους· μοῦ γράφουσι ἀπὸ τὴν Ῥώμην, πῶς ὁ σεισμὸς τῆς γῆς ἤτανε ἐκεῖ τόσο φρικτὸς, νὰ νομίζουσι πῶς ὅλη ἡ Ῥώμη ἤθελε καταπιθῆ· ἀκόμι διηγοῦνται, πῶς ὅλαις ταῖς φιλακαῖς τοῦ σαντ' ὀφίκιο (κρίσις διὰ τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τὴν πίστιν τῆς Ῥώμης) εἶναι γεμάταις ἀπὸ ἀνθρώπους, κατακρινόμενους διὰ διάφορα δόγματα· ἂς ἀξιώσει μας ὁ Θεὸς, διὰ νὰ καλὰ διακρίνομεν ἐτοῦτον τὸν καιρὸν, ἀναλαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, περιγραμμένην εἰς τὸ ς' Κεφ. πρὸς Ἐφεσ. διὰ νὰ στήσωμεν ἀκίνητοι εἰς ἐτοῦταις ταῖς ἡμέραις τῆς ἐκδικήσεως, καὶ πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς, νικήσαμεν· καὶ ἔτζι εὑρισκομένοι πίστοι ἄχρι θανάτου, λάβωμεν τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ χαρίζει ἐτοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν Πανιερότητα ἐν καιρῷ καὶ μέτρῳ, ὁποῦ ἡ ἀτέλεια καὶ ἀνεξερεύνητος ἀγάπη καὶ σοφία καὶ δύναμις τοῦ ὑψίστου ὁρίζει· ἀπομείνω μὲ καλὴν καρδίαν (κ. τ. λ.) Ταῖς ιή ἀπρίλου αψγ.

» Ἐπιστολὴ τρίτη. Πρὸς τὸν πάπα Μακάριον, πρωτοσυγγέλλον τοῦ ἁγίου τάφου.

» *Αἰδεσιμώτατε Κύριε, φίλε καὶ ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ ἀγαπητότατε.*

» Κατὰ πολλὰ ἐχάρηκα, οὐ μοναχὰ διὰ τὴν φιλικὴν γραφήνσου, ὁποῦ μοῦ ἦρθε μὲ τὸν κύριον Ἄδελουνγ, ἀμὴ ἀκόμι δία τὴν καλὴν τύχην μου, εἰς τὴν ἀνταμώνοσίν μου μὲ τοὺς φίλους τῆς λογιότητός σου, τὸν Πάπα Νικολάον καὶ τὸν κύριον Ἀναστάσιον· δὲν ἠμπορεῦσα νὰ σοῦ διηγηθῶ τὴν ξεφάντοσιν ἐδικήν μου καὶ τῶν φιλῶν μου εἰς τὴν ἄλλε, ὅταν ἐσμιχθήκασιν ἐκεῖ, καὶ ἐστοχασθήκαμεν τὴν θαύμαστην πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ μου ἔβαλε τὴν γνώμην ταξειδίου ἀνατολικοῦ εἰς τὸν νοῦν, καὶ εὐλόγησε τὴν ἀναστροφήν μου μὲ κάποιους καλοὺς ἀνατολικοὺς τέτοιον τρόπον, διὰ νὰ ἰδοῦμεν ἀκόμη κάποιους ἀπὸ τὸ γένος σας ἀναμεσάσας. Ἐλπίζω πῶς οἱ φίλοι μου εἰς τὴν ἄλλε θέλουσι ἐγνοιασθεῖ, διὰ νὰ μὴν μετανοήσουσι οἱ συντοπῖται σου τὸν

Ἀεὐσιμον τους εἰς ἐτοῦτα τὰ μέρη. Ἐγὼ δὲ παρακαλῶ τὸν Θεόν, διὰ νὰ εὐλογήσει τὸν κόπον τους καὶ τὴν σπουδήν τους εἰς τὴν ὀφέλειαν ἐδικήν τους καὶ ὅλων τῶν ἀδελφῶν τους. Ὁ κύριος Ἄδελουνγ θέλει σοῦ διηγηθεῖ, πῶς προάγει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς ἐτοῦτα τὰ μέρια, καὶ πῶς κάθε ἡμέραν ὁ Θεὸς ἀξιώνει περισσότερους, διὰ νὰ φθάξοσι εἰς γνώσιν ζῶσαν τῆς σωτηρίας, ἡ ὁποῖα εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχήν μας, ἡ ἄνθρωπος καινός, κατὰ Θεὸν κτισθεὶς ἐν δικαιοσύνη καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας· ἀγκαλὰ καὶ Θεὸς ἐγείρει τέτοιας λογῆς χριστιάνους τόσο εἰς τὴν Ἰγγιλτέρρα καὶ ἀλλάνδα, σὰν εἰς τὴν γερμάνιαν, μὲ ὅλον τοῦτο δὲν εὑρίσκω εἰς κανένα τόπον τόσο μεγάλην εὐλόγιαν, ὅσο εἰς τὴν ἄλλε καὶ κάποιους ἄλλους τόπους ἀποκάτο τὸν βάσιλέα τῆς Προύσσιας· φαίνεταί μου πῶς ἀρχηνίζει ὁ Θεὸς νὰ χαρίζει πάλαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν του κάποιους θεοσόφους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦσι νὰ εἰποῦσι μὲ τὸν ἅγιον Παύλον: ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. Κάθε καλὸς χριστιανὸς προσεύχεται, διὰ νὰ αὐξάνει ὁ θεὸς τὸν ἀριθμόν τους, καὶ τὴν δύναμίν τους, διὰ νὰ φανερωθῆ γλήγορα ἡ δόξα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ διὰ νὰ ἐν τάχυ καταργηθῆ ἡ βασιλεία τοῦ σκότους. Ἐγὼ ἦρθα ἐδῶ εἰς δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδες καὶ μετὰ ταύτα ἔχω νὰ ἰδῶ τοὺς φίλους μου εἰς ἄλλους τόπους. Παρακαλῶ τὴν λογιότητά σου, νὰ δεχθῆς ἀγαπητὶ καὶ τοὺς δυὸ φίλους μου, ὁποῦ συντροφιάζουσι τὸν κύριον ἀδελοὺνγ εἰς τὴν Κονσταντίνου πόλιν, καὶ διὰ νὰ εὑρίσκουσι τόπον εἰς τὴν φιλίαν σου, ἐλπίζω πῶς δὲν θέλουν ἐντροπιάσει ἐμένα διὰ τὴν σύστασίν μου. Τὰ προσκυνήματά μου εἰς τὸν μακαριότατον καὶ εἰς τὸν μητροπολίτην τῆς Καισαρείας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁποῦ μὲ θυμοῦνται, καὶ ἐγὼ ἀπομείνω

« ἀπὸ τὴν μπερλὶν σεπτεμβρίου 18 αψγ'.

« Ἐπιστολὴ τετάρτη Εἰς τὸν Μητροπολίτην τῆς Φιλιπποπόλεως.

« *Κύριε καὶ φίλε ἐν Χριστῷ τιμιώτατε.*

« Ἔλαβα ἐγὼ τὸ τίμιον γράμμα τῆς ὑμετέρας πανιερότητος ἀπὸ ταῖς 25 τοῦ Μαΐου, καὶ εὐχαριστῶ σας πολλὰ διὰ τὴν καλὴν ἐνθύμησίν μου. Ἔδωκα τὴν ὑμετέραν γραφὴν εἰς τὸν Πάπα σεραφεὶμ, ὁποῦ

ἄφισε τὴν ἐγγιλτέρρα, καὶ κάθεται τῶρα εἰς τὴν ἄλλε τῆς γερμάνιας, μὲ τοὺς ἄλλους δύο ρωμαίους, ὁποῦ ἦρθασι ἀπὸ τὴν πόλιν, τὸν Παπα Νικολάον καὶ τὸν κύριον ἀναστάσιον. Πιστεύω, πῶς ἐκαταλάβετε ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ Πάπα Σεραφεὶμ, πῶς ἐκεῖνος καὶ χότζα μπάμπα ἐγνοιασθήκασι διὰ τὰ σεπέτιά σας, καὶ τὰ ἐστείλασι μὲ τὰ καράβια, ὁποῦ ἐμισέψασι ἀπὸ τὴν ἰγγιλτέρρα ἐτοῦτο τὸ καλοκαῖρι· ὁποῦ γράφει ἡ πανιερότης σου διὰ τὰ βάσανα καὶ πάθει της, παρακαλῶ τὸν Θεὸν, νὰ τῆς φανερώσει τὸ μυστήριον τῶν θλίψεων, δίχος ταῖς ὁποῖαις δὲν σταυρώνεται ὁ παλαιὸς σαρκικὸς ἄνθρωπος· ἔμαθα ἐγὼ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκείνων τῶν λογιῶν τοῦ ἁγίου Παῦλου· καὐχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομόνην κατεργάζεται ἡ δὲ ὑπομόνη δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Εὕρηκα ἐγὼ μὲ τὴν δοκιμασίαν, πῶς τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργοῦν εἰς ἀγαθόν· καὶ πῶς πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λυπῆς, ὕστερὸν δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτοῖς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Ἐτούτη ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ θελήματός μας μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νόμος καὶ ἡ διόρθωσις ὅλων τῶν λογισμῶν, λογῶν καὶ ἐργῶν μας. Ὅταν ἡ δύναμις τοῦ σωτῆρος μας ἔτζι ἐφανερώθηκε εἰς τὴν ψυχήν μας, καὶ ἐκατάργησε τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ τοῦ διαβόλου, τὴν ἀγάπην κοσμικὴν, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις σαρκικαῖς, τῆς δόξας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναπαύσεως τοῦ κορμίου, τότες εὑρίσκομεν, πῶς Χριστός μας ἐγεννήθηκε ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Παῦλον: τὸν μὴ γνῶντα ἁμαρτίαν ὕπερ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ· ἀφόντις ἐμάθαμεν διὰ μέσου τον θλίψεων ἐτούτων τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐγεννηθήκαμεν μετοχοὶ ἐτούτης τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁμοιότητος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γεύομεν τὸν καρπὸν εἰρηνικὸν τῆς ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν μας, τὴν ὁποίαν ἀνάπαυσιν ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε εἰς ἐκεῖνους, ὁποῦ ταπεινώνουνται ἀποκάτω εἰς τὸ χέρι του· ἔτζι βλέπομεν, πῶς αἱ θλίψες μὰς διδάσκουσι τὴν ὑπομόνην καὶ ὑπακοὴν, ἡ δὲ ὑπακοὴ εἶναι ἡ ῥίζα τῆς δικαιοσύνης, ἡ δικαιοσύνη γίγνει εἰρήνην, καὶ ἡ εἰρήνη τὴν χαρὰν ἐν πνεύματι ἁγίῳ· καὶ ἔτζι πρέπει νὰ περάσομεν ἀπὸ πόλλαις θλίψες, πρὸ τοῦ νὰ ἐμπῶμεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἄς χαρίζει τὴν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ ἄπειρον ἔλεόστου, εἰς τὴν ὑμετέραν πανιερότητα, διὰ νὰ

χάρωμεν εἰς τὴν ζωὴν αἰώνιον διὰ τὴν φιλίαν, ὁποῦ Θεὸς ἔκαμε ἀνάμεσά μας εἰς ἐτοῦτον τὸν κόσμον· τὸ ὁποῖον εὔχομαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπομείνω.

» Ἀπὸ τὴν μπερλὶν Σεντεβρίου 19 αψγ.

» Ἐπιστολὴ πέμπτη· πρὸς τὸν Πάπα.... (1)

» *Φίλε καὶ ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ ἀγαπητέ.*

Ἐρθάξαμεν ἐδῶ μὲ ὑγίαν, δοξά σοι ὁ Θεὸς, καὶ οἱ φιλοί μου ἐδῶ μὲ ἐδεχθήκασι μὲ πολὺν ἀγάπην· γράφω ἐτοῦτο μοναχὰ, διὰ νὰ σε παρακαλέσω, νὰ στοχασθῇς μὲ πόσην φροντίδα ἐγὼ ἐγνοιάσθηκα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς γνωριμίας μας, διὰ νὰ σοῦ δουλέψω κατὰ τὴν δύναμίν μου· καὶ δὲν ζητῶ ἄλλο τίποτες, παρὰ νὰ ἀφήσεις καλίτεραν φήμην ὀπίσω σου εἰς τὴν ἄλλε, παρὰ ὁποῦ ἔκαμες εἰς τὴν ἰγγιλτέρρα· ἐλπίζω, πῶς ὁ Θεὸς θέλει σοῦ ἀνοίξει περισσοτέρω καθ' ἡμέραν τὰ μάτια ἐσοτέρικα, διὰ νὰ ἰδῇς τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ διὰ νὰ γυρέψεις ἐπιμελῶς τὴν βοήθειαν ἀναγκαῖαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, χώρις τὴν ὁποῖαν δὲν θέλεις ποτὲ φθάξει εἰς τὴν νίκην τους· θέλει εἶσαι ὁμορφὴ ἀρχὴ τοῦ δρόμου, ἀνίσως καὶ γνωρίζεις, πῶς δίχος λόγον πάντα εἶχες μεγάλο θάῤῥος εἰς τὴν πανουργίαν σου, καὶ δὲν ἐψίφισες ποτὲ καποιὰν συμβουλὴν, ἡ ὁποῖα δὲν ἤρεσε εἰς τὸν σαρκικὸν νοῦν σου· ἀνίσως καὶ ἤθελες ἔχει τὴν φρονιμάδα, ὁποῦ νομίζεις, δὲν ἤθελες μισέψει ἀπὸ τὴν ἰγγιλτέρρα μὲ τέτοιον τρόπον· ἀνκαλὰ καὶ ἐγὼ δὲν πιστεύω ὅλα, ὁποῦ ἐκεῖ μιλοῦσι ἐναντίο σου, μὲ ὅλον τοῦτο βλέπω, πῶς ἔδωκες ἀφορμὴν εἰς τοὺς λοιδόρους μὲ τὴν ἀστοχασίαν σου εἰς ταῖς συναναστροφαῖς· συνχώρεσέ μου τὴν ἐλευθερίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν γράφω· ἀναγκάζει με ἡ ἐπιθυμία, νὰ ἰδῶ μίαν ἡμέραν κάποιον κάρπον τῆς φιλίασμας, καὶ τέτοιον κάρπον, ὁποῦ ἔχει νὰ ἀπομείνει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀνίσως καὶ ἐλπίζεις κάποιαν προκοπὴν εἰς τὰ πνευμάτικα καὶ εἰς τὴν γνῶσιν εἰς τὴν ἄλλε φρόντιζε νὰ μὴν ἐνοχλήσεις ἐκείνους, ὁποῦ μὲ χριστιανικὴν καρδίαν ἐπιθυμοῦσι νὰ σοῦ ἀποδείξουσι τέτοιας λογῆς ἀγάπην, σὰν δὲν εὑρίσκεις εἰς κανένα ἄλλον τόπον· ἀμὴ ἀνίσως καὶ γνωρίζεις ἄλλον τόπον ὠφελιμότερον, τόσον

---

(1) Ἀναντιῤῥήτως ἀποστέλλεται πρὸς τὸν Μιτυληναῖον ἱερομόναχον Σεραφεὶμ, περὶ τῆς κακοηθείας τοῦ ὁποίου πολλὰ παραδίδει ὁ Ἑλλάδιος.

εἰς τὰ κόσμικα, ὅσον εἰς τὰ πνευμάτικα, μὴν ἀργίζεις νὰ πάγεις ἐκεῖ διὰ νὰ μὴν δώσης αἰτίαν εἰς τοὺς φίλους μου, νὰ στενάξουσι μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ εὔκαιρα ἐξοδιάσουσι εἰς ἐσένα καὶ τὰ ἄσπρα καὶ τὸν κόπον καὶ τὸν καιρόν τους. Προσεύχου νὰ σὲ ἐλευθερώση ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν τοῦ νοὸς καὶ ἀπὸ τὴν προπαίτιαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐγχειρίζεσαι πόλλα, καὶ τελειώνεις λίγα, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εὐαρεστήσεις εἰς τὰ αἰσθιτέριά σου· ἐγὼ δὲν θέλω παύσει, νὰ παρακαλέσω τὸν Θεόν, διὰ νὰ σὲ κυβερνήσει δυνατὰ μὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα του, διὰ νὰ πληρωθῇ εἰς ἐσένα ἡ εὐχὴ τοῦ ἁγίου Παύλου ἀπὸ τὸ 16 κόμμα ἕως τὸ τέλος τοῦ 3 Κεφ. πρὸς Ἐφεσίους· διὰ νὰ μεταλάβη; μίαν ἡμέραν τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως σου, ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινεία Θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ, καὶ ἐγεννήθικες τέτοιο σκεῦος εἰς τιμήν, ἡγιασμένον καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ· διὰ νὰ στηρίξεις τὰ ἀσθενῆ μέλη τῆς Ἐκκλησίας σου, καὶ διὰ νὰ γρικοῦσι, πῶς ἔλαβες πνεῦμα ἀγάπης καὶ δυνάμεως καὶ σοφρονισμοῦ καὶ ἔτζι σὲ ἀφίνω εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, γεννηθήτω τὸ θέλημά του, ἀνίσως καὶ γροικῶ καλὰ μαντάτα διὰ τὴν προκοπήν σου, τόσον εἰς τὴν ἀπάρνησιν τοῦ λόγου σου, ὅσον εἰς μάθησιν, θέλω εὐχαριστήσει τὸν Θεόν· ἀνίσως καὶ συμβαίνει τὸ ἐνατίον, θέλω χάρει μὲ ὅλον τοῦτο, ἐπιδὴ ἔλαβα χάριν, διὰ νά σου ἀνέξω ἕως τὸ τέλος τῆς συντροφίας σου· θαυμάζομαι διὰ τὴν ἔγνοιαν τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λόγου σου, ὁποῦ σοῦ ἔστειλε τέτοιαν αἰσχύνην εἰς τὴν ἰγγιλτέρρα, ὅταν ἀρχίνησες νὰ ὑπεριφανευθῇς . . . βλέπεις ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ δόκτορ Slare, τί λογίζονται εἰς τὴν ἰγγιλτέρρα διὰ τὴν ἀφεντιάσου· Ἀνδρέα Νικολὰ μοῦ ἔγραψε ἀπὸ τὴν Ἀμστερδάμ, πῶς ἦτανε ἄρρωστος· χαιρέτησε τοὺς συντοπίτουσου· καὶ ὁ Θεὸς παντοδύναμος νά σε φυλάττει, καὶ ὁδηγήσει εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς.

« ἀπὸ τὴν μπερλιν. 5 Oct. 1703. Ὁ πιστός φίλος σου καὶ δοῦλος ».

Ἤδη τὸν Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε ν' ἀνακύπτη ἀπὸ τῆς δουλικῆς χάρμης, καὶ ὡσεὶ θέλον ἵνα ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐξεγερθεῖσαν φιλοτιμίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ἀμαθείᾳ, περὶ παιδείας καὶ μόνον περὶ παιδείας ἤρχισε νὰ σκέπτηται. Ἀρχιερεῖς καὶ προὔχοντες μετ' ἀδελφικοῦ ζήλου διαθερμαίνοντες τὴν εὐγενῆ ἐκείνην τάσιν προσεκάλουν πανταχόθεν διδασκάλους, καὶ ἀφειδῶς ἐδαπάνων εἰς ἀνέγερσιν σπουδαστηρίων

τῶν ὁποίων αἱ πύλαι ἀνοικταὶ ἀνεξαιρέτως ἦσαν καὶ εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν πένητα. Ἰδίως ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἀνέθαλλεν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον χώρας, τυχοῦσα τῆς ὑψηλῆς προστασίας σοφῶν καὶ φιλελλήνων ἡγεμόνων. Ἐκ τῶν τότε ἱδρυθεισῶν ἐν Ἰασίῳ καὶ Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῶν τυπογραφείων ἐξεδόθησαν πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα, ἐν οἷς καὶ νεοελληνικὰ οὐκ ὀλίγα.

Τότε καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἰδίωμα, τέως διατηροῦν τὸ Ἑλληνίζον βυζαντινὸν ὕφος, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς σιγιλλίοις, τοῖς αὐθεντικοῖς χρυσοβούλλοις καὶ ταῖς ἀκολουθίαις τῶν ἁγίων, ἡπλοποιήθη ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Σεβαστοῦ Κυμηνίτου καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν διαφόρων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γεγραμμένων βιβλίων, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἑξῆς περικοπῶν.

« Ἰστέον, ὅτι γράφοντες τὸν παρόντα κατάλογον, καὶ μέλλοντες τέλος ἐπιθεῖναι τῷ τόμῳ ἦλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν κάποιον διόλου βλάσφημον καὶ μάλιστα πληρέστατον βωμοχολίας καὶ ἀκαθαρσίας, περὶ ὧν σὺν Θεῷ ἄλλοτε ἐροῦμεν πληρέστατα, νῦν δὲ λέγομεν, ὅτι περὶ τῆς τυραννικῆς τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης ἀρχῆς λέγει, ὅτι οὐδέποτε ἡ ἐκκλησία ἀπέβαλλε ταύτην, καὶ ὅμως δὲν λέγει ἀλήθειαν ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου καὶ ἄθρει ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα, ἐπειδὴ τὰ πλείονα ὡς εἴπομεν καὶ κατὰ πλάτος ἰδίας ἐστὶ πραγματείας ἔργον...

» Ὁ Θεοδώρητος κακῶς ἐναντιούμενος τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ καὶ καταφρονηθεὶς ἔγραψε τῷ αὐτῷ πάπᾳ Λέοντι τῷ μεγάλῳ ὑπέρογκά τινα ὡς λαβόντι τὴν αὐθεντείαν τῆς συνόδου παρὰ τοῦ βασιλέως· τί γὰρ θαυμαστὸν ἦτον νὰ γράψῃ εἰς ἄνθρωπον κολακευτικὰ ἐκεῖνος ὁποῦ ἔγραψε κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ αἱρετικά· καὶ ὁ πάπας ἢ ἡδυνθεὶς ἢ ἀπατηθεὶς ἔγραψε περὶ αὐτοῦ τῇ συνόδῳ· ἀλλ' ἡ σύνοδος οὐχ ἁπλῶς δεχομένη τοῦ Ῥώμης τὰ γράμματα ἐξέταξε τὸν Θεοδώρητον, ὃν μὴ ἀναθεματίσαντα τὸν Νεστόριον ῥητῶς, τὸν ἰδίως, τὸν ἐκατηγόρησε, τὸν ἐκαταφρόνησε, καὶ Μαχχαῖον τὸν εἶπεν, ἕως ὁποῦ μετὰ τὰ πολλὰ ἀναθεμάτισε τὸν Νεστόριον ὁ Θεοδώρητος, καὶ τότε τὸν ἐδέχθη (¹). »

(²) »Ἀλλὰ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας, πότε τὰ ἅγια τελειοῦνται συντόμως ἀπεδείξαμεν, πῶς δὲν τελειοῦνται διαμέσου

(¹) Προλεγόμενα Δοσιθέου εἰς Τόμον Ἀγάπης (1698)

(²) Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου, Δογματικὴ Διδασκαλία (1703) σελ. 28, 60, 80, 100

τῶν κυριακῶν λόγων, λέγω τοῦ, λάβετε φάγετε, καὶ πίετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τὸ αἷμά μου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐντεύξεως καὶ καὶ ἐπικλήσεως τοῦ ἱερέως. Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ διορίσωμεν καὶ περὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος κατὰ τὴν αὐτὴν συντομολογίαν, νὰ δείξωμεν πῶς δὲν ἔχει συνήθειαν ἡ ἁγία μας ἀνατολικὴ ἐκκλησία, νὰ μεταδίδῃ τοῖς προσιοῦσι ποτὲ ἀπὸ τὰς ἐν τῇ προσκομιδῇ προσφερομένας μερίδας, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ κυριακὸν καὶ δεσποτικὸν σῶμα, ὁποῦ εἶναι κυρίως καὶ ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ.

»..Διὰ ταῦτα οὖν πάντα ἡμεῖς ἀδιστάκτως πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν μηδὲν ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ ὄψεως ἐνοχλούμενοι, ὅτι τὰ προκείμενα ταῦτα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, διὰ τῆς ἱερᾶς ἐντεύξεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος μεταβάλλονται ἀληθῶς καὶ κυρίως κατά γε τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τοῖς τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου συμβεβηκόσιν, εἰς αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα καὶ τεθεωμένα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα διὰ τῆς μεταλήψεως τούτων ἐν ἡμῖν ἕξωμεν κατοικοῦντα καὶ μένοντα αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν, ὅπως μετὰ τὴν ἐκ τῶν προσκαίρων μετάστασιν συμβασιλεύσωμεν αὐτῷ καὶ συνδοξασθῶμεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν...

» Πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἢ εἶναι ἀγαθὰ, ἢ εἶναι κακά· ἢ μήτε ἀγαθὰ, μήτε κακά· καὶ ἢ εἶναι ἑκούσια, ἢ εἶναι ἀκούσια· ἢ μήτε ἕνα, μήτε ἄλλο· καὶ τὰ μὲν ἑκούσια εἰ μὲν εἶναι ἀγαθὰ καὶ καλὰ τιμῶνται καὶ στεφανώνουνται, εἰ δὲ εἶναι κακὰ καὶ φαῦλα, ψέγονται, καταδικάζονται καὶ παιδεύονται· τὰ δὲ λοιπὰ μήτε ἕνα μήτε ἄλλο· ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία εἶναι κακὸν, ἀμὴ εἰς τὸν προπάτορα μόνον ἦτον ἑκούσιον, διὰ τοῦτο καὶ κατεδίκασέν τον εἰς θάνατον αὐτὸν καὶ τὸ γένος του ὅλον· ἀμὴ εἰς τοὺς ἀπογόνους τον εἶναι ἀκούσιον, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι κακὸν ἄψογον καὶ ἀκατηγόρητον. Διὰ τοῦτο μήτε ἡ τούτου ἐλευθερία καθ' ἑαυτὴν εἶναι τιμῆς ἢ ἐπαίνων ἀξία, ὡς ἀπροαίρετος καὶ ἀκούσιος...

...» Οὕτως οὖν οἱ νεώτεροι, ὡς καὶ ἐν προοιμίοις ἐλέγετο, παρερμηνεύουσι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τὰ τῆς ἀληθείας ῥητὰ οἱ γενναῖοι, ὅθεν τοιαύτας τόγ' ἐφ' ἡμῖν ἀπολαμβάνουσι καὶ τὰς ἀποκρίσεις· καὶ οὕτω τοῦ φέγγους τῆς ἀληθείας ἀναφανέντος, τὸ σκότος τοῦ ψεύδους ἀφανίζεται.»

Κρίνω δὲ ἀναγκαῖον ἵνα παραθέσω περικοπάς τινας ἐκ βιβλίων γεγραμμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ, ἐκδεδομένων τε καὶ ἀνεκδότων.

(*Κωνσταντίνου Βραγκοβάνου, μετάφρασις ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου*) (¹).

« *Προοίμιον*. Οἱ περισσότεροι ὁποῦ καταγίνονται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱστοριῶν, ὑπολαμβάνουσι ὅτι αἱ ἀνέκαθεν Ἱστορίαι νὰ εἶναι ἀνθρώπων πλάσματα καὶ γελοῖοι μῦθοι, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα ὁποῦ εἰς αὐταῖς ἀναγινώσκονται. Ὅθεν εὑρὼν ὁ Πλούταρχος πολλὰ κατορθώματα καὶ πράξεις ὁποῦ ἐσυνέβησαν εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ῥωμαίων ὁμοίας εἰς τὰς τῆς ἀρχαιότητος, ἔκρινε πρέπον νὰ κάμῃ μίαν ἐκλογήν, βάνωντας κατὰ τάξιν ὑποκάτω εἰς καθ' ἕνα παλαιὸν κατόρθωμα, ἄλλο διήγημα αὐτῷ τῷ κατωρθώματι ὁμοιότατον, προσγράφωντας ὀνομαστὶ καὶ τοὺς Ἱστοριογράφους ἐκείνους, ἐξ ὧν ἑκάστην πρᾶξιν ἀνέσπασε·

» *Παράλληλον ά*. Διὰ τὸν Δάτιν καὶ Κυναίγειρον. Ἐλθὼν Δάτις ὁ Περσῶν ἀρχηγὸς μὲ τριακοσίους χιλιάδας στρατιώτας εἰς Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς πεδιάδα, καὶ ἐκεῖ σκηνώσας ἐμήνυσε πόλεμον τοῖς ἐντοπίοις. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ ὁποῦ ἐκαταφρόνησαν πάντα τὸ ἄμετρον πλῆθος τῶν βαρβάρων, καταστήσαντες ἀρχηγοὺς τὸν Κυναίγειρον, Πολύζηλον, Καλλίμαχον, καὶ Μιλτιάδην, τοὺς ἔπεμψαν κατ' αὐτῶν μὲ ἐννέα χιλιάδας μόνον. Συγκροτηθείσης δὲ τῆς μάχης, ὁ μὲν Πολύζηλος ἰδών τινα ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶδος ἔχοντα, ἔχασεν εὐθὺς τὴν ὄψιν του, καὶ ἔμεινε τυφλός· ὁ δὲ Καλλίμαχος ὅλον του τὸ σῶμα τρωθεὶς ἀπὸ τῶν βαρβάρων τὰ κοντάρια, καὶ θανὼν ὀρθὸς ἐστάθη ἐπὶ ποσί. Κυναίγειρος δὲ κρατῶντας μὲ τὰ χέρια του ἕνα καράβι τῶν Περσῶν, ὁποῦ εἶχε λύσῃ τὰ πρυμνήσια διὰ νὰ γλυτώσῃ πλέοντας, τῶν χειρῶν ἐστερήθη.

« Διὰ τὸν Ἀσδρούβα καὶ Λεύκιον Γλαῦκον. Ἀσδρούβας Καρθαγένων βασιλεὺς ὑποτάξας τὴν Σικελίαν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Κάποιος δὲ Μέτελλος, τ' ὄνομα, ψηφισθεὶς στρατηγὸς ἀπὸ τὴν Σύγκλητον τῆς Ῥώμης, κατὰ κράτος τὸν ἐνίκησε. Λεύκιος δέ τις Γλαύκων ἀνὴρ τῶν ἐπισήμων τῆς Ῥώμης, κρατῶντας τὸ καράβι ὅπου ἦτον τοῦ Ἀσδρούβα, ἔχασε τὰ δύο του χέρια. Καθὼς γραφει Ἀριστείδης ὁ Μιλήσιος, εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Σικελικῶν.

» *Παράλληλον β'*. Διὰ τὸν Ξέρξην καὶ Ἀγησίλαον. Ξέρξης ὁ Περσῶν βασιλεὺς, ἀράξας μὲ πενταχοσίους μυριάδας στρατιώτας εἰς τὸν λιμένα τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμίσιον καλούμενον, ἐφοβέριζε σφοδρὸν πό-

(¹) Τῶν Πλουτάρχου Χαιρωνέως, Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν παραλλήλων μετάφρασις ἀκριβεστάτη εἰς ἁπλῆν διάλεκτον. Ἐν Βουκουρεστίῳ, 1704.

λεμον τῶν Ἑλλήνων. Συγχισμένοι λοιπὸν διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν Ἀγησίλαον τὸν Θεμιστοκλέους ἀδελφὸν νὰ ἐξετάσῃ κρυφέως τῶν ἐχθρῶν τὴν γνώμην, καὶ σκοπόν· μὲ ὅλον ὁποῦ Νεοκλῆς ὁ πατέρας του εἶδε κατ' ὄναρ πῶς ἤθελε χάσει τὰ δύο του χέρια· Φθάσας δὲ ὁ Ἀγησίλαος μὲ περσικὸν σχῆμα ὅπου ἦτον τῶν βαρβάρων τὸ στράτευμα, ἐφόνευσε κάποιον Μαρδόνιον, ὁ ὁποῖος ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας τοῦ βασιλέως, νομίζων πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Ὅθεν πιασθεὶς ἀπὸ τοὺς περιεστῶτας, καὶ δεδεμένος παρασταθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὁποῦ τότε ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τοῦ Ἡλίου, ἔβαλε τὴν δεξιάν του ἐπάνω εἰς τὸν ἀναμμένον βωμόν, ὑπομένων ἀνδρείως πολλὴν ὥραν τὴν μεγάλην ταύτην βάσανον, χωρὶς ἢ νὰ πέμψῃ ἀναστεναγμόν, ἢ νὰ χύσῃ δάκρυον, ἢ κἂν νὰ δείξῃ παραμικρὸν σημεῖον πόνου. Διὸ δὲ ἐλύθη πάραυθα τῶν δεσμῶν, λέγωντας· ὦ βασιλεῦ, ἤξευρε πῶς ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι τοιαύτης σταθερότητος εἶναι ἄνδρες· εἰ δὲ καὶ δὲν τὸ πιστεύεις ἰδοὺ ὁποῦ καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπιθήσω Τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Ἀγησιλάου τόσον φόβον ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ξέρξου, ὁποῦ ἐπρόσταξεν εὐθὺς νὰ βαλθῇ εἰς φύλαξιν. Καθὼς ἱστορεῖ Ἀγαθαρχίδης ὁ Σάμιος εἰς τὸ δεύτερον τῶν Περσικῶν. »

(*Μελετίου, Γεωγραφία*) (1).

« Ἡ Ἑλλάς, τὸ μέγα καὶ πολυθρύλλητον ὄνομα εἰς τοὺς ἀρχαίους καιρούς, τὸ σμικρὸν καὶ δυστυχὲς εἰς τοὺς νῦν, Γραικία καλεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων τῶν μὴ Ἑλλήνων, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλεύσαντος ἐν αὐτῇ Γραικοῦ, ὥσπερ καὶ Ἑλλὰς ἀπὸ Ἕλληνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύῤῥας, κοινῶς δὲ τανῦν λέγεται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων, Ῥούμελη, ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων τῆς νέας Ῥώμης, ἤτοι ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ μεταγαγόντος τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης, εἰς τὴν Νέαν Ῥώμην, ἤτοι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 335· πρῶτον Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο ἡ ἰδίως Ἑλλάς, καὶ ἡ Θεσσαλία μὲ κοινὸν ὄνομα, ὥσπερ μία ἐπαρχία, αἱ ὁποῖαι ὕστερον ἀπ' ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν· ὅθεν καὶ ὁ Ὅμηρος Ἕλληνας καλεῖ μόνον τοὺς Φθιώ-

---

(1) Τὸ περισπούδαστον τοῦτο φιλοπόνημα τοῦ κλεινοῦ τῶν Ἀθηνῶν μητροπολίτου συνταχθὲν κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ 1728.

τας· ὁ δὲ Ἡρόδοτος τούτους καὶ τοὺς Πελασγοὺς, ὁ δὲ Ἀθήναιος τρία γένη τῶν Ἑλλήνων ἀριθμεῖ, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Αἰολεῖς, καὶ τοὺς Ἴωνας· ὕστερον δὲ Ἑλλὰς ἐκλήθη καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὁμοίως καὶ ἡ Ἤπειρος, καὶ ἅπασα ἡ Μακεδονία, τελευταῖον Ἑλλὰς ἐκλήθη καὶ ἡ Κρήτη, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους νῆσοι· διέβη τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μετὰ ταῦτα εἴς τε τὴν Ἰταλίαν, καὶ Σικελίαν, καὶ μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας ὠνομάσθη μεγάλη Ἑλλάς. Ὁμοίως ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἀσιατικὴ Ἑλλὰς, πρὸς διαφορὰν τῶν ἄλλων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἀσίας λέξομεν.

» Ὁλικῶς λοιπὸν λαμβανομένη ἡ Ἑλλὰς, περατοῦται ἀπ' ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀπὸ μεσημβρίας ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ, ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, καὶ ἀπὸ βορέως ὑπὸ τῶν Σαρδικῶν ὀρῶν· δι' ὧν χωρίζεται τοῦ Ἰλλυρίου, καὶ τῆς Μυσίας, καὶ τοῦ Νέσσου ποτ. δι' οὗ διαιρεῖται τῆς Θράκης.

» Πρότερον τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Εὐρώπης, ἐκατοικίσθη ἡ Ἑλλὰς ὑπ' ἀνθρώπων, ὡσὰν ὁποῦ αὕτη εἶναι πλησιεστέρα εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ εἶχε τὸ πάλαι μεγάλην καὶ ἀσύγκριτον δόξαν καὶ λαμπρότητα, εἰς ὅλας τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα της· διότι ἐστάθη αὕτη τὸ κατοικητήριον τῆς σοφίας, καὶ ἀπ' αὐτῆς διεδόθησαν αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ ἄλλων τόπων· ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος ἐπέμφθησαν ἀποικίαι. Ἑλλήνων εἰς διαφόρους τόπους· ἐστολίσθησαν τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῶν νόμων τῶν νομοθετῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἑνὶ λόγῳ εἰπεῖν ἔλαμψεν ἡ Ἑλλὰς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῶν λόγων, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ἐκστρατειῶν . . . »

(*Χρυσάνθου Νοταρᾶ, Γεωγραφία, ἐν Παρισίοις* 1716).

« Ἐπειδὴ καὶ ἡ Γεωγραφία δὲν εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, καὶ ἀρχικῶν μερῶν τῆς Μαθηματικῆς, ὡς εἶναι ἡ Ἀριθμητικὴ, καὶ ἡ Γεωμετρία, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ χρείαν ἀπὸ ἀρχὰς ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλὰ εἶναι ἕνα εἶδος ταύτης μικτὸν, καὶ ὑπάλληλον τῇ Γεωμετρίᾳ, τῇ Ἀστρονομίᾳ, καὶ τῇ Ἀριθμητικῇ, ἀδύνατον σχεδὸν εἶναι νὰ φθάσῃ τινὰς εἰς τελείαν κατάληψιν ταύτης, ἂν δὲν ἔχῃ καὶ κάποιαν γενικὴν εἴδησιν τούτων τῶν ἀνωτέρω της γενῶν, καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων, καὶ ἀρχῶν αὐτῶν· διατὶ ὅμως οἱ περισσότεροι τῶν εὐγενῶν νέων ἔχουσιν ἔφεσιν, καὶ κλίσιν, νὰ φθάσωσιν εἰς εἴδησιν ταύτης, χωρὶς νὰ προ-

γυμνασθῶσιν εἰς ἐκείνας τὰς ἐπιστήμας, μέλλοντες ἡμεῖς νὰ παραδώσωμεν γενικήν τινα ὑποτύπωσιν, καὶ οἷον Εἰσαγωγὴν τῆς ὅλης Γεωγραφίας, ἐφάνη ἀναγκαῖον νὰ προϋποθέσωμεν τὰ ὅσα εἶναι χρειώδη ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας, ἀπὸ τῆς Ἀστρονομίας, τοὺς Οὐρανίους Κύκλους, δηλαδὴ τὴν εἴδησιν τῆς Σφαίρας· ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα δὲν εἶναι Γεωγραφίας οἰκεῖος ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ἠξεύρει τὰ Σφαιρικά.. »

(Ἀναστασίου Γορδίου, Κατὰ Μωάμεθ καὶ Πάπα) (¹).

« Λόγιασαι πῶς εὑρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὀρθόδοξοι, ὡσὰν νὰ ἤμεθα εἰς δύο μεγάλας συννεφίας· καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μεσημβρίας, καὶ τῆς ἀνατολῆς νὰ εἶναι ἕνα μεγάλον σύννεφον, μαῦρον καὶ σκοτεινὸν, ὡσὰν τὸ ψηλαφητὸν σκότος τῆς Αἰγύπτου, ἡ παντελὴς ἀσέβεια τοῦ Μωάμεθ, ὁποῦ περιέλαβε καὶ ἐσκέπασε σχεδὸν τὰ τρία μέρη τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐζόφωσε τελείως μὲ τὴν ἐσχάτην ἀσέβειαν.

» Ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τῆς Δύσεως νὰ εἶναι ἄλλο σύννεφον μεγάλον νὰ φθάνῃ ἕως εἰς αὐτὸν τὸν αἰθέρα εἰς τὸ ὕψος, καὶ εἰς τὸ πλάτος, νὰ σκεπάζῃ ὅλην τὴν Δύσιν, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ βορείου κλίματος, σκοτεινὸν καὶ αὐτὸ καὶ ζοφῶδες, ἔχον μέντοι ὀλίγην διαύγειαν, πάνυ ὁμιχλώδη, πολὺ τὸ πλάνον ἐμφερομένην· αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν λατίνων δοκοῦσα καὶ ὀνομαζομένη χριστιανοσύνη, ἐμπεπλησμένη δὲ οὖσα πάσης αἱρέσεως καὶ καινοτομίας, καὶ σμίγμα πασῶν τῶν πάλαι αἱρέσεων, ἂν καὶ δοκῇ εἶναι ὀλίγον τι, διὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς ἐλέγχοντας, καθὼς εἶχον αἱ πάλαι αἱρέσεις, ἐκείνους τοὺς ἁγίους πατέρας, ὁποῦ ἔστεκαν μέχρις αἵματος, καὶ ἤλεγχαν τὰς αἱρέσεις. μὲ τὰς τοπικὰς καὶ οἰκουμενικὰς ἁγίας συνόδους, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος, μὲ λόγους καὶ ἐπιστολὰς πολλὰς, μὲ τὰ ὁποῖα παντοιοτρόπως ἀνέτρεπον τὰς αἱρέσεις μὲ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· μὰ τώρα μὲ τὸ νὰ ἔλειψαν οἱ ἰατροὶ, ἔμεινε καὶ ἡ νόσος καὶ ἡ πληγὴ ἀνίατος, καὶ ἔκαμε τομὴν θανατηφόρον, ὡσὰν φάγουσα πεπαλαιωμένη· καὶ περιέλαβεν ὅλον τὸ σῶμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔγινε παντελῶς ἀνεπιχείρητον ἕως τοῦ νῦν, ἀπὸ χιλίους χρόνους, ἀφ' οὗ ἐφύτρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, καὶ ἐπρόκοψε νὰ περιλάβῃ ὅλον τὸ μέρος τῆς

(¹) Χειρόγραφον.

δύσεως, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Μωάμεθ παραπληξία καὶ ἐμβροντησία εἰς τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς. Καὶ τέτοιας λογῆς αὗται αἱ δύο θανατηφόροι ἀσθένειαις, μία ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς, καὶ ἡ ἄλλη τῆς δύσεως, ὡσὰν δύο μεγάλα σκοτίδια καὶ συννεφίαι ἐνᾄδιαι, κατεσκέπασαν ὅλην σχεδὸν τὴν οἰκουμένην, καὶ μάλιστα τὸ κυριώτατον· καὶ δὲν ἀπέμεινε σῶμα ὑγιὲς, καὶ μέρος φωτεινὸν, εἰμὴ ὀλίγον τίποτες εἰς τὰς δύο συννεφίας, νὰ εἶναι ὀλίγον ξάστερον καὶ νὰ λάμπῃ ὁ ἥλιος, καὶ αὐτὸς ὄχι καθαρὰ, καὶ νὰ εἶναι ἐξ ἡμισείας λαμπόμενος καὶ θερμόψυχος· διότι φθάνοντες οἱ καπνοὶ καὶ ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τὸ ἕνα σύννεφον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, σκοτίζουν τὸν ὀλίγον ἐκεῖνον ἥλιον, καὶ τὸν ψυχραίνουν ἐξ ἡμισείας, καθὼς βλέπομεν τὴν σήμερον· ἐπειδὴ βλέπομεν εἰς τὴν ἀνατολὴν μίαν ἐκκλησίαν, ἂν καὶ εἰς τὰ δόγματα φρονῇ ὀρθὰ, μὰ εἰς τὴν πολιτείαν κουτζαίνει, καὶ μιμεῖται κατὰ πάντα τὰ ἤθη τῆς ἀποβλήτου καὶ ὅλως διεφθαρμένης πολιτείας τῶν λατίνων.

» Πήγαινε εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ ἰδῇς, ὅτι δὲν θέλεις εὕρει νὰ ὀνομάζεται Χριστὸς, ὁποῦ εἶναι ὁ νοητὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὁποῦ εἶναι υἱὸς τοῦ ἀντιθέου σκότους· ὁ ὁποῖος ἐδίωξεν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν Χριστὸν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ ἔμεινεν ἡ ἀνατολὴ ὅλως διόλου σκότος ζοφερὸν καὶ ἐνᾄδιον. Ὕπαγε εἰς τὰ μέρη τῆς δύσεως, καὶ δὲν θέλεις εὕρει καὶ ἐκεῖ τὸν Χριστὸν, διότι τὸν ἐδίωξεν ὁ Πάπας· καὶ λόγῳ μὲν λέγουν οἱ λατῖνοι πῶς πιστεύουν τὸν Χριστὸν, ἔργῳ δὲ πιστεύουν καὶ τιμοῦν τὸν πάπαν τους ὑπὲρ τὸν Χριστόν· καὶ δὲν κάμνουν κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅλως διόλου ἐκεῖνα ὁποῦ ἐνομοθέτησεν ὁ πάπας, καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τοιούτους προσκυνητὰς δὲν ἀναπαύεται... »

(Μάρκου Κυπρίου, Ἑρμηνεία εἰς τὸν ά ἀφορισμὸν τοῦ Ἱπποκράτους) (¹).

» Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου συγκρινομένη μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἰατρικῆς τέχνης (περὶ τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ὁ παρὼν λόγος) ὑπάρχει ὀλίγη, καὶ δὲν εἶναι ἀρκετὴ εἰς τελείαν κατανόησιν καὶ ἀπόκτησιν τῆς τέχνης. Ὅθεν εἶναι σφόδρα χρήσιμος καὶ ἀναγκαία ἡ ἐπιμελὴς ἀνάγνωσις τῶν βιβλίων τῶν προγενεστέρων, καὶ μάλιστα τῶν συντόμων διδασκαλιῶν, ὅπου ὁριστικῶς καὶ κεφαλαιωδῶς ἑρμηνεύουσι τὰς τεχνικὰς ἐνεργείας. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ἡ τέχνη εἶναι μακρὰ καὶ ἐπί-

(¹) Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σοφ. Οἰκονόμου Ἀθήνησιν 1843.

κεινα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου· τὸν δὲ καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον δοκιμάζονται αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς, τὸν ἔχει πολλὰ στενὸν καὶ ὀλιγοχρόνιον διὰ τὴν ταχεῖαν μεταβολὴν τῆς ὕλης τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων· ἡ πεῖρα πάλιν εἶναι σφαλερὰ διὰ τὸ τίμιον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς αὐτῆς ὕλης τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ὅτι ἐπάνω εἰς αὐτὰ νὰ δοκιμάζῃ βότανα καὶ θεραπεύματα ἀδοκίμαστα. Μετὰ πόνου καὶ ἡ κρίσις, δηλαδὴ νὰ ἀποφασίζῃ ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἰατρὸς εἰς κάθε ἀσθένειαν· πρέπει δὲ ὄχι μόνον ὁ ἰατρὸς νὰ κάμῃ τὰ δέοντα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὰς παραγγελίας τοῦ ἰατροῦ, νὰ μὴ ποιῇ τὸ ἐναντίον· καὶ οἱ ἐπιστάται τοῦ ἀῤῥώστου νὰ ἦναι ἐπιτήδειοι νὰ καταλαμβάνουν καὶ νὰ τελειώνωσι τὰ ὅσα ὁ ἰατρὸς παραγγέλλει, καὶ ἀκόμη τὰ ἔξωθεν περιστατικὰ νὰ ἦναι ἑτοιμασμένα καλῶς, ὡσὰν αἱ κατοικίαι, ἢ ἔργα ἢ λόγια ὁποῦ δίδουσι τοῦ ἀσθενοῦς λύπην ἢ θυμὸν καὶ ἄλλα παρόμοια ὁποῦ ἐμποδίζουσι τὸν ὕπνον, ἢ τὴν πρόγνωσιν, ἢ τὴν θεραπείαν.»

Ἵνα δὲ παραβληθῇ πρὸς τῇ γλώσσῃ καὶ ἡ διαφορὰ τῆς παραφράσεως, ἐπισυνάπτομεν ἑρμηνείαν τοῦ αὐτοῦ ἀφορισμοῦ γενομένην περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ταύτης ἑκατονταετηρίδος.

« *Ἑρμηνεία κατὰ λέξιν* (¹).

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς μεγάλη, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἰατρείας ὀγλήγορος, καὶ ἡ δοκιμὴ τοῦ ἰατροῦ σφαλτὴ, καὶ ἡ κρίσις του καὶ γνῶσις δύσκολη· ἀλλὰ πρέπει ὄχι μοναχὰ ὁ ἰατρὸς νὰ δίδῃ ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπει νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ ἀμὴ νὰ τὰ δέχεται καὶ ὁ ἄῤῥωστος, καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ οἱ παρόντες, καὶ νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἔξωθεν.

Ἑρμηνεία αἰτιώδης.

» Βουλόμενος ὁ Ἱπποκράτης νὰ ἑρμηνεύσῃ κεφαλαιωδῶς καὶ ἐν περιλήψει περὶ παντὸς σχεδὸν εἴδους τῆς ἰατρικῆς τέχνης τρία διδάσκει ὡς χρειωδέστερα διὰ τοῦ πρώτου ἀφορισμοῦ, ὡς διὰ συντομωτάτου προοιμίου· καὶ πρῶτον μὲν φανερώνει περὶ τίνος μέλλει νὰ ἑρμηνεύσῃ· δεύτερον δὲ παρασταίνει τὴν δυσκολίαν τῆς θεωρίας· καὶ τρίτον παραγγέλλει πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται, διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμον τῆς τοιαύτης θεωρίας. Διαιρεῖται δὲ ὁ πρῶτος ἀφορισμὸς

(¹) Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους, καταστρωθεῖσα εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων κατὰ τὸν Γαληνόν. (Χειρόγραφον Σοφ. Οἰκονόμου)

εἰς μέρη δύο, καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου συνάγεται τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ τρίτον· ὅτι λοιπὸν μέλλει νὰ ἑρμηνεύσῃ περὶ τῆς ἰατρικῆς, τὸ φανερώνει λέγων, ἡ δὲ τέχνη μακρή· ἐπειδὴ οὐδὲ μία τέχνη εἶναι μακροτέρα τῆς ἰατρικῆς· ὅτι δὲ ἡ ἰατρικὴ εἶναι δυσκολωτάτη εἰς τὴν θεωρίαν, τὸ παρασταίνει διὰ τριῶν λόγων, ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς· ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχει μεγάλην δυσκολίαν, τὸ φανερώνει καὶ τοῦτο λέγων, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή· πόσα δὲ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἰατρικῆς διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμόν της, παραγγέλλει διὰ τῶν λοιπῶν λέγων, δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωϋτὸν κτλ. ἀλλὰ διὰ νὰ γένῃ ἡ ἑρμηνεία σαφεστέρα, ἄς ἐξετάξωμεν κάθε μέρος τοῦ ἀφορισμοῦ χωρίς.

» 1. Ὁ βίος βραχύς· ἡ ζωὴ δηλονότι τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ ἀρχίζει νὰ παιδευθῇ τὴν ἰατρικὴν εἶναι ὀλίγη συγκρινομένη μὲ τὴν ἰατρικήν· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ ἐντελῶς τὴν ἰατρικὴν τέχνην.»

» 2. Ἡ δὲ τέχνη μακρή· ἡ δὲ ἰατρικὴ δηλ. τέχνη εἶναι μεγάλη, διότι καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς προείπομεν εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ θεωρία τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἶναι δυσκολοκατάληπτος, καὶ ἡ πρᾶξίς της χρειάζεται πολυκαιρίαν εἰς τὸ νὰ γένῃ ὁ ἰατρὸς ἔμπειρος εἰς αὐτήν.»

» 3. Ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς· ὁ καιρὸς δηλ. εἰς τὸν ὁποῖον ἀρχίζει νὰ ἰατρεύσῃ ὁ ἰατρὸς τὸν ἀσθενῆ εἶναι γλήγορος· διότι τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εὐκολομετάβλητον, καὶ πολλάκις στοχαζόμενος ὁ ἰατρὸς πῶς εὑρίσκεται ὁ ἀσθενὴς, δὲν προφθάνει νὰ ἑτοιμάσῃ τὸ βότανον, καὶ ὁ ἀσθενὴς μεταβάλλεται εἰς ἄλλην διάθεσιν, καὶ χρειάζεται ἄλλο βότανον· αὕτη δὲ ἡ εὔκολη μεταβολὴ συμβαίνει ἢ ἀπὸ αἰτίαν τῆς κράσεως τοῦ ἀσθενοῦς, ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὰ συμβάντα, καὶ ἀκυβερνησίαις.

» 4. Ἡ δὲ πεῖρα σφαλερή· ἡ δοκιμὴ δηλ. ὁποῦ ἤθελε κάμῃ ὁ ἰατρὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὅταν δὲν ἔχει προδοκιμασμένον τὸ βότανον, πολλάκις εἶναι σφαλτὴ καὶ ἐπιζήμιος· διότι δὲν δοκιμάζει εἰς ἄλογα ζῶα, ὁποῦ καὶ ἂν τὰ βλάψῃ δὲν φέρει μεγάλην ζημίαν, ἀμὴ δοκιμάζει εἰς τὸ λογικὸν ζῶον τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἂν δὲν εὐτυχήσῃ φέρει φόνον· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἰατρὸς νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἀσθενῆ, ἀνίσως δὲν γνωρίσῃ προτήτερα τὸ πάθος ἀκριβῶς, καὶ τὸ βοτανόν του ἂν εἶναι ἁρμόδιον εἰς τὸ πάθος ὁποῦ τοῦ δίδει.

» 5. Ἡ δὲ κρίσις χαλεπή· κρίσις ἐννοεῖται ἐνταῦθα κατὰ δύο τρό-

πους, δηλ. ἢ ἐννοεῖται ὁ λόγος, μὲ τὸν ὁποῖον δύναται ὁ ἰατρὸς νὰ γνωρίσῃ ποίαν κυβέρνησιν πρέπει νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ διὰ ὠφέλειάν του, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ δυσκολώτατον, ἢ ἐννοεῖται κρίσις ἢ γνῶσις, ὁποῦ ἤθελε γένῃ ἀπὸ ταῖς δοκιμαῖς τοῦ ἰατροῦ, ἡ ὁποία γνῶσις εἶναι καὶ αὐτὴ δυσκολωτάτη· διότι, ἐξ ὑποθέσεως, ἀνίσως ὁ ἰατρὸς δὲν γνωρίσῃ τὸ πάθος καὶ ἤθελε κάμῃ πολλαῖς δοκιμαῖς, βέβαια, ἤθελε ὠφελήσει· πῶς λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τόσαις δοκιμαῖς ἤθελε γνωρίσει ὁ ἰατρὸς ποῖον βότανον ὠφέλησεν, ἢ ποῖον ἔβλαψεν;

« 6. Δεῖ δὲ κτλ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἰατρικὴ εἶναι δύσκολος καὶ καταγίνεται εἰς τὸ ἐξαίρετον ζῶον, τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο συμβουλεύει καὶ ὁ Ἱπποκράτης πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ λέγει, δὲν πρέπει, μόνον ὁ ἰατρὸς νὰ δίδῃ ἐκεῖνα ὁποῦ χρειάζονται εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ εἶναι ὑπήκοος, καὶ οἱ ὑπηρέται τοῦ ἀσθενοῦς ἐπιτήδειοι διὰ νὰ κάνωσιν ὅσα προστάζει ὁ ἰατρὸς, καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἐξωτερικά, δηλαδὴ τὸ σπῆτι καὶ ὁ τόπος ὁποῦ ἀναπαύεται ὁ ἀσθενής, οὔτε νὰ ὀργίζεται, οὔτε νὰ λυπᾶται. »

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ ὁ Κεφαλλὴν Βικέντιος Δαμωδὸς, ἐπὶ τὰ ἴχνη βαίνων τοῦ τε Σχούφου καὶ τοῦ Μηνιάτου, συνέγραψε τὴν σειρὰν τῶν φιλοσοφικῶν του μαθημάτων ἐν τῷ ἁπλῷ ἰδιώματι, ἵνα καταστήσῃ ταῦτα τοῖς πᾶσιν εὐπρόσιτα. « Ἄν τινας, λέγει, θέλει νὰ μάθῃ εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν, τὴν ἀφορμὴν ὁποῦ μὲ παρεκίνησε νὰ συνθέσω τὴν Λογικὴν εἰς τὴν ἁπλῆν διάλεκτον, πρᾶγμα ἕως τώρα ἀσυνήθιστον, ἡ αἰτία εἶναι ἡ μεγάλη ὠφέλεια ὁποῦ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τούτην λαμβάνει ἡ Ῥητορικὴ τέχνη. Ἐγὼ ἐπιθυμῶντας νὰ ὠφελήσω κάθε λογῆς ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ γένος μας, ἐσύνθεσα τὸ βιβλίον τῆς Ῥητορικῆς τέχνης εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ στοχαζόμενος ὕστερα πόσον εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν εὐγλωττίαν ἡ Λογικὴ, ἠθέλησα νὰ συνθέσω καὶ ἐτούτην διὰ νὰ ἀνοίξω πλατυτέραν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς Ῥητορικῆς. »

Ὡς ὑπόδειγμα τοῦ ὕφους τοῦ Δαμωδοῦ ἀναφέρω ἐκ τῆς Ῥητορικῆς τὴν ἑξῆς περικοπήν.

« Εἶναι πολλαῖς καὶ διάφοραις ἡ τέχναις, ἀπὸ ταῖς ὁποίαις γίνονται πολλὰ θαυμαστὰ ἔργα εἰς τὸν κόσμον· ὅμως δὲν εἶναι θαυμαστότερη τέχνη ἀπὸ τὴν Ῥητορικήν. Διατὶ μοναχὴ αὐτὴ ἔχει ἐξουσίαν

ἐπάνω εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Μόνης ἐτούτης ἐδόθη ὅλη ἡ δύναμις, νὰ κρατῇ τὸ βασίλειον εἰς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ τὴν βιάζῃ νὰ δέχεται ἐκείνην τὴν κίνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν εἶχε παρακινήσει. Αὐτὴ εἶναι ὁποῦ εἰς τὰ δικαστήρια μὲ βροντῶσαν φωνὴν ζωγραφίζει εἰς τὸ πρόσωπον τῶν κριτῶν τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας, αὐτὴ, ὁποῦ ἀνάπτει ὅλαις ταῖς φλόγαις τῆς ὀργῆς, διὰ νὰ κατακαύσῃ τῶν παραβατῶν τὴν ἀνομίαν. Αὐτὴ εἶναι ὁποῦ, ἐν ταῖς δημηγορίαις τώρα ὑψόνει ταῖς ἐλπίδαις, τώρα κράζει τοὺς φόβους, τώρα σκεπάζει ἀπὸ ἐντροπὴν τὰ ὄμματα τῶν ἀκροατῶν. Αὐτὴ εἶναι τέως (γρ. τέλος) ὁποῦ εἰς τὰς πανηγύρεις ἐπαινεῖ τῶν ἡρώων τὴν ἀρετὴν καὶ ὑβρίζει τῶν ὀκνηρῶν τὴν κακίαν. Τούτης τῆς τέχνης λοιπὸν ἔρχομαι νὰ ἐξηγήσω τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, διὰ νὰ καταλάβῃς τί εἶναι ([1]). »

Τὸ ὕφος τοῦ Δαμωδοῦ ἐμιμήθησαν οἱ μαθηταὶ καὶ συμπατριῶται αὐτοῦ Νικόλαος ὁ Μαυροειδὴς καὶ Ἀγάπιοςς ὁ Λοβέρδος.

Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπραγματεύθη τὸ περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ζήτημα σπουδαιότερον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου. Ὁ πολυμαθὴς οὗτος Θεσσαλὸς διατρίβων ἐν Γερμανίᾳ, καὶ αὐτήκοος γενόμενος τῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀδίκων μομφῶν, μὴ ἀποῤῥεουσῶν τὸ παράπαν ἐκ πεφωτισμένης εὐθυκρισίας, ἠθέλησε νὰ καταδείξῃ τὴν πλάνην, ἀπαλλάττων οὕτω καὶ τὸ γένος τοῦ προστριβομένου τῆς ἐκβαρβαρώσεως μώμου. Καὶ ἐν πρώτοις δημοσιεύσας, χάριν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπιθυμούντων τὴν μεθοδικωτέραν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, *Σταχυολογίαν τεχνολογικὴν τῆς Ἑλλάδος φωνῆς* ([2]), προέταξε διάλογον μεταξὺ Μελίσσου καὶ Ἀγαπίου, ἐν ᾧ εὐφυῶς σκώπτει καὶ τὴν Ἐρασμιανὴν προφορὰν, καὶ τὰς περὶ ἐκβαρβαρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δόξας ([3]). Φαίνεται δὲ, ὅτι ἐν τῇ γραμματικῇ ἀκατάλληλον θεωρήσας τὴν περίστασιν, ἵνα καταδείξῃ τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν στενὴν συγγένειαν τῆς καθωμιλημένης γλώσσης ἐπεφυλάχθη ὅπως ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ συζητήσῃ τοῦτο ([4]). Καὶ

([1]) Ἀνθ. Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας. Ἐν Βενετίᾳ 1843, σελ. 150.

([2]) Σταχυολογία Τεχνολογικὴ τῆς Ἑλλάδος φωνῆς, ἤτοι γραμματικὴ Ἑλληνικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν. Opera et studio Alex. Helladii, Norimbergae 1712. (ἑλληνολατινιστί). σελ. LXX—511.

([3]) Τὸ περίεργον τοῦτο συνταγμάτιον, ὡς ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς, ἐπισυνάπτω ἐν παραρτήματι.

([4]) Μόνον ἐν σελίδι 36 λαλῶν περὶ τῆς κλίσεως τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου κατὰ τοὺς

τώντι μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν ἐξέδωκεν ἐν Ἀλτδόρφη, ὡς ἀπολογίαν τοῦ διασυρομένου ἐπί τε ἀμαθείᾳ καὶ ἐκβαρβαρώσει ἑλληνικοῦ ἔθνους, περισπούδαστον ἅμα δὲ καὶ πολύκροτον συγγραφήν. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς προεῤῥέθη, ἡ θρησκεία ἦτο τὸ κύριον ἐλατήριον τὸ βιάσαν τοὺς διαμαρτυρομένους ἵνα κηρύξωσι τὸν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἑπομένως δὲ καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀντιπροσωπευομένης ἐθνικότητος πόλεμον, ὁ Ἑλλάδιος ἐπιγράψας τὸ πόνημα αὐτοῦ « Περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας » (1) ἐκαθάρισεν ἀμέσως τὸ ζήτημα, καὶ ἰσχυρῶς προσέβαλεν αὐτὴν τὴν ἀφετηρίαν τοῦ μισελληνισμοῦ, δηλαδὴ τὴν ἐξελλήνισιν τῶν Γραφῶν, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνων, ὅτι ἡ ἀπόῤῥιψις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς προτεινομένης μιξοβαρβάρου ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα ἤθελεν ἔχει τὴν παντελῆ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐκβαρβάρωσιν (2).

Εἰσαγωγικῶς ἐν πέντε κεφαλαίοις λόγον ποιούμενος περὶ τῆς παρ' Ἕλλησι παιδείας ὁ πολυμαθὴς Λαρισσαῖος ἄρχεται τῆς περὶ τῆς καθωμιλημένης γλώσσης συζητήσεως. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ πολλῶν μαρτυριῶν πιστοποιῶν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἠνόει τὰς Γραφὰς, ὅσον εἶναι δυνατὸν οἱῳδήποτε λαῷ νὰ καταλαμβάνῃ τὰ νοήματα αὐτῶν, καὶ ὅτι παρ' ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ἄλλως γράφει ὁ λόγιος καὶ ἄλλως λαλεῖ ὁ ὄχλος, ἐπιλέγει, ὅτι αἱ νῦν παρατηρούμεναι ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἀνωμαλίαι περί τε τὴν χρῆσιν τῶν καταλλήλων πτώσεων καὶ τῶν τόνων, τὴν ἀποκοπὴν καὶ συνένωσιν τῶν λέξεων, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ξενικῶν, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συνέβαινεν. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ λαλῶν ἰδίᾳ περὶ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐπιφέρει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ μιξοβάρβαρα στιχουργήματα τοῦ Κοντιάνου, Πεκκάτορος, Χούμνου καὶ ἄλλων, διότι οἱ στιχουργοὶ οὗτοι ἐξ Ἰταλῶν ναυτῶν καὶ μητέρων Ἑλληνίδων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταγόμενοι, καὶ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐρχόμενοι, διέφθειρον ἐν τοῖς στιχουργήμασιν αὐτῶν καὶ

Δωριεῖς ὑποσημειοῖ. « Σημείωσαι, ὅτι οἱ νῦν Θετταλοὶ καὶ οἱ ἐν Ἠπείρῳ τὸ αι, ἄρθρον, εἰς η, τρέπουσιν ὑπογράφοντες τὸ ι· οἷον ἡ γυναῖκες, ἀντὶ τοῦ αἱ γυναῖκες, λέγουσι. »

(1) Status praesens Ecclesiae Graecae; in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni Novi Testamenti editiones in Graeco-barbara lingua factas acceptare recusent. Ab Alex. Helladio. 1714. σελ. XLIV—400.

(2) « Et denique, quod si textus originalis admiretur Graecis, summum esset periculum, ne plane in barbariem grex Graecorum subito deveniret. » σελ. 134.

τὸ ἐν τῇ γενεθλίῳ νήσῳ λαλούμενον ἰδίωμα, καὶ οὐδόλως ἠνοοῦντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ Ἑλλάδι, οἵτινες στιχουργοῦσιν ἐν τῇ κοινῇ, ἀμιγεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ξενισμῶν, ὡς δείκνυται ἐν τοῖς δύο τούτοις ἀποσπάσμασιν, ἐξ ὧν τοῦ δευτέρου ποιητής ἐστιν ἐμβαλωτής τις Ἀδριανουπολίτης, γράφων κατὰ πλουσίου γέροντος ἀπαγαγόντος τὴν ἐρωμένην του.

Θεέ μου Παντοδύναμε, κριτὰ τῆς οἰκουμένης
τὰ παίσματά μου φαίνονται, ὡς τῆς κοινῆς τῆς πόρνης.
Στοχάζομαι ὁλημερὴς τῆς κρίσεως ἡμέραν,
ὅτι αὐτὸς ὁ θάνατος κεντᾷ με πᾶσαν ὥραν.
Ἡ ὥρα μὲ παρακαλεῖ νὰ στοχασθῶ τὴν κρίσιν,
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φρικτῇ πρέπει νὰ δώσω ῥῆσιν.
Ὁ βίος μου ὁ μάταιος ταλαίπωρος καὶ ξένος,
μὲ τοῦ Χριστοῦ ἂν συγκριθῇ οὐκ᾽ ἔχει οὐδὲ μέρος.
Τὰ ἔργα μου τὰ πονηρὰ, θελήματα κακίας.
Ἔχω καὶ ὁμιλήματα γέμοντα ἁμαρτίας,
καὶ στοχασμοὺς, καὶ λογισμοὺς, πικρίας τῆς καρδίας,
καὶ κρίσεις πρὸς τοὺς γείτονας γλωσσώδεις, καὶ μανίας.
Ἡ δὲ καμπόνηρος ζωὴ, ἣν ἔχω ὁλημέραν,
ἀσεβεράτη φαίνεται εἰς κρίσεως ἡμέραν.
Ποῖον καλὸν νὰ στοχαστῶ εἰς ταύτην καὶ νὰ εὕρω;
ὁποῦ καλὸν δὲν ἔπραξα, πῶς οὖν αὐτὸ νὰ εὕρω;
Εἰ δὲ κ᾽ εἰς ταύτην φαίνεται καὶ τοῦ καλοῦ ὀλίγον,
ἀλλ᾽ ἁμαρτία ἡ προπάτορος τὸ ἔκαψεν ἀχρεῖον.....

Ὃς ἔχει πλοῦτον περισσὸν ἔχει καρδιὰν μεγάλην,
νὰ μάθῃ μόνος δύναται τὴν ἐπιστήμην ὅλην.
Ἀγχίνοιαν ἔχει κἀρετὴν, ἔχει καὶ τὰ πρωτεῖα,
ἔχει τιμὴν εἰς ἅπαντας, κἀξίαν εἰς τὰ θεῖα.
Ὅλοι τὸν προσηκόνονται, δέσποτα τὸν φωνοῦσι,
τὸν προσκυνοῦσιν ὡς θεὸν, τὴν χεῖρά του φιλοῦσι.
Ἂν εἶναι καὶ μελαγχροινὸς, καὶ φαλακρὸς, καὶ γέρων,
ἡ εὔμορφαις τὸν ἀγαποῦν ὡς εὔμορφον καὶ νέον.
Τὰς λύμας παραβλέπουσι, τὴν μύξαν του φιλοῦσι,
καὶ ὡς τὰ βρέφη τὰ μικρὰ εἰς χεῖρας τὸν κρατοῦσι.

Ἐν τοῖς ἑπομένοις κεφαλαίοις καταδεικνύων, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν μετάφρασιν τῶν Γραφῶν ἐκ δεισιδαίμονος πρὸς τὴν ἀρχαιότητα σεβασμοῦ, ὥς τινες ἰσχυρίσθησαν, ἀλλὰ, διότι δὲν ἔβλεπε τὴν ἀνάγκην τῆς διαδόσεως τῶν μιξοβαρβάρων τούτων βιβλίων παρὰ λαῷ καλῶς ἐννοοῦντι αὐτὸ τὸ πρωτότυπον τοῦ Εὐαγ-

γελίου κείμενον, ἐπιφέρει, ὅτι παρὰ τοῖς Μικρασιάταις χριστιανοῖς (Καραμανίταις) τοῖς ἕνεκα τοῦ ζυγοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀποβαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εὐγνωμόνως αὕτη ἐπιτρέπει ὅπως διαδίδηται ἡ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν Καινὴ Διαθήκη, ἐπικαλούμενος καὶ τὴν μαρτυρίαν διαφόρων διαμαρτυρομένων ἰδίοις ὄμμασιν ἰδόντων τοῦτο.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἑλλάδιος, μὴ καταλήψεως τῶν Γραφῶν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μεγάλας δυσκολίας παρίστα ἡ εἰς τὸ χυδαϊκὸν ἰδίωμα μετάφρασις αὐτῶν· διότι ἡ ἁπλῆ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοῦ τῆς Γερμανίας, ἀπετέλει κυκεῶνα διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων· φέρων δὲ εἰς παράδειγμα, ὅτι ἐκ τῶν ἐν τῷ γλωσσαρίῳ τοῦ Λαγγίου περιλαμβανομένων ἐκ τοῦ στοιχείου Α ἑπτακοσίων ἑβδομήκοντα ἐννέα λέξεων, αἱ μὲν ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρες πάντῃ ἀγνοοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς ἠπείρου Ἑλλάδος, αἱ δὲ διακόσιαι ἓξ διάφορον καὶ πολλάκις ἐναντίαν σημασίαν ἔχουσιν ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ, καὶ μόλις αἱ τετρακόσιαι τεσσαράκοντα ἐννέα, ἀρχαῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἐξ ἀρχαίων παραγόμεναι, κοιναί εἰσιν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι, ἐπισυνάπτει καὶ συγκριτικοὺς πίνακας τῶν τοιούτων λέξεων· οὕτως μεταξὺ τῶν ἄλλων αἱ λέξεις *ἀγενικὸς*, *ἀγνωρισία*, *ἀγὸρ*, *ἀγροικῶ*, *ἀπὲ*, *ἄρχοντας*, *βάϊα*, παρὰ μὲν τοῖς νησιώταις σημαίνουσι *ἀγενής*, *ἀχαριστία*, *ἀετὸς*, *ἐννοῶ*, *ἐκ*, *εὐγενὴς*, *τροφὸς*, παρὰ δὲ τοῖς ἠπειρώταις *ἀγένειος*, *ἀγνώριστον*, *ἀρσενικὸς*, *ἀγνοῶ*, *ἀπὸ*, *προεστὼς*, *δάφνη*. Καὶ ἐν γένει κρίνει, ὅτι ἐκ τῶν παρὰ Λαγγίῳ περιεχομένων ἓξ χιλιάδων ἑξακοσίων περίπου λέξεων, μόλις αἱ χίλιαι ἐννοοῦνται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἠπείρῳ Ἑλλάδι, αἱ δὲ λοιπαί, λατινικῆς ἢ ἰταλικῆς καταγωγῆς, πάντῃ ἀγνοοῦνται.

Συμπεραίνων δὲ λέγει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ μιξοβάρβαρα τῶν γραικοϊταλῶν στιχουργήματα, διότι οὗτοι ἐντελῶς ἀγνοοῦντες τὴν νεωτέραν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον, καὶ τὸ τῆς γενεθλίου νήσου ἰδίωμα ἐξεβαρβάρωσαν ἕνεκα τῆς μετ' ἀλλογλώσσων συναναστροφῆς, μὴ ἐξαιρῶν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἐκπαιδευθέντες ἐν Ἰταλίᾳ καὶ μόλις ἀρξάμενοι νὰ ἐννοῶσί τινας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἔσπευσαν νὰ μεταφράσωσι κακῶς εἰς τὴν καθωμιλημένην ἀρχαῖά τινα βιβλία, ὡς Ἀγάπιος ὁ Κρής, Δημήτριος Ζῆνος, Μάξιμος Καλλιπολίτης, Ματθαῖος Τζιγάλας, Μανουὴλ Γλυζώνιος, Σεραφεὶμ

ὁ Μιτυληναῖος, καὶ ἄλλοι, πεποιθότες, ὅτι θέλουσι τιμηθῆ ὠφελοῦντες δῆθεν τὸ γένος, πράγματι ὅμως ἀγνοοῦντες ὁποίου κακοῦ ἐγίνοντο πρόξενοι. Ἐντιμότερον διὰ τοὺς τελευταίους, ἀναφωνεῖ ὁ φιλόπατρις Θεσσαλὸς, ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα· ἐδίδασκον τὴν νεολαίαν καλλίτερα γράμματα, ἢ νὰ καταστρέψωσι τὸν βίον ἐν Βενετίᾳ ἐντρυφῶντες!

Ἐπὶ τέλους ὁ Ἑλλάδιος προτρέπων τοὺς ἐν Γερμανίᾳ νὰ μὴ κατατρίβωσι χρόνον πολύτιμον εἰς σύνταξιν γραικοβαρβάρων γλωσσαρίων, συμβουλεύει ν' ἀποῤῥίψωσι τὰ διαλεκτικὰ ἐκεῖνα ἐκτρώματα, καὶ σπουδάσωσι τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐν τοῖς ὑπὸ λογίων γραφομένοις βιβλίοις, διότι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι ἡ μόνη κοινὴ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τοῖς ἀκολούθοις δὲ κεφαλαίοις διὰ μακρῶν καταδεικνύει, ὅτι οἱ μεταφράσαντες τὴν Καινὴν Διαθήκην Μάξιμος ὁ Καλλιπολίτης καὶ Σεραφεὶμ ὁ Μιτυληναῖος, ὡς καὶ ὁ γράψας τὰ σημειώματα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φραγκίου Λιβέριος Κολέτης, πάντῃ ἀγοοῦντες τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου διέφθειραν, καὶ πλῆθος βαρβαρικῶν λέξεων εἰσήγαγον.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἑλλαδίου μεγάλην παρήγαγεν ἐντύπωσιν.

Ἡ περιώνυμος *Ἐφημερὶς τῶν Σοφῶν* (¹) μετ' ἐπαίνων ἀνέλυσεν αὐτό· ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ὀξύχολος Γερμανὸς Γέσνερος δριμὺς ἐπέπεσε κατὰ τοῦ πολυμαθοῦς Θεσσαλοῦ, τὸν ὁποῖον φιλοτίμως ὑπερησπίσθη Ἀναστάσιος ὁ Ναουσαῖος.

Περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐδημοσιεύθησαν ταὐτοχρόνως σχεδὸν δύο παραφράσεις τῆς βατραχομυομαχίας ἐν τῇ ἁπλοελληνικῇ γλώσσῃ, ἡ μὲν ὑπὸ Ἀντωνίου Στρατηγοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παταβίῳ ἑλληνομουσείου, μετά τινων Κρητικῶν ἰδιωτισμῶν, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ὀστοβὴκ πρωτονοταρίου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης Ἐκκλησίας. Παρατιθέμενος ἐξ ἀμφοτέρων τὸ προοίμιον ἀναγκαῖον θεωρῶ ν' ἀντιπαραβάλλω πρός τε τὴν πρὸ διακοσίων ἐτῶν δημοσιευθεῖσαν παράφρασιν τοῦ Ζακυνθίου Δημητρίου Ζήνου, καὶ τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος γενομένην ὑπὸ Ἰωάννου Βιλαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

(¹) Journal des Savans tom. 49—50. 1716. σελ. 603—613, καὶ 3—12.

Παράφρασις Ζήνου (1540 ;)

Πρὸ τοῦ ν' ἀρχήσω, δέομαι τὸν ὕψιστον τὸν Δία
νὰ μ' ἀποστείλῃ βοηθοὺς 'ς τούτην τὴν ἱστορία
ταῖς Μούσαις ὁποῦ κατοικοῦν 'ς τ' ὄρος τοῦ Ἑλικῶνος,
γιατὶ ἐγὼ δὲν δύνομαι νὰ λογαριάσω μόνος
μάχην τὴν πολυτάραχον τοῦ ἰσχυροῦ τοῦ Ἄρη,
ὁποῖος θεὸς λογίζεται, καὶ θεῖον παλικάρη.
Ὅλους λοιπὸν παρακαλῶ (νἄχετε τὴν ὑγιά σας)
εἰς νοῦν καλὰ νὰ βάλλετε, ν' ἀνοίξετε τ' ἀφτιά σας,
νὰ 'κούσετε, γιατὶ ἀφορμὴ οἱ ποντικοὶ ἐποῖκαν
'ς τοὺς βορθακοὺς μάχην πολλὴν κ' εἰς πόλεμον ἐμπῆκαν.
Κι' ἀνθρώπους ἐμιμήθησαν τοὺς παλαιοὺς τοὺς ἄνδρες
(ὡσὰν τὸ λέγουν κι' ᾄδεται) τοὺς φοβεροὺς γιγάντες.
Ἕναν καιρὸν ὁ ποντικὸς εὑρέθην ἱδρωμένος,
γιατὶ τῆς γάτας ἔφυγε, κ' ἦτονε διψασμένος,
κ' εἰς λίμνην ἐκατήντησε, τὴν δίψαν του νὰ βγάλῃ,
καὶ τὸ πηγούνι τό 'βρεξε μὲ ὄρεξιν μεγάλη.
Ὁ βορθακᾶς τὸν ἐρωτᾷ, ξένε μου, ποῖος εἶσαι;
καὶ πόθεν ἦλθες ἐδαπᾶ; μὲ μέν' φιλία ποῖσε.
Εἰπές μου τὴν ἀλήθειαν· τίς εἶναι ὁ γονῆς σου,
καὶ μὴ μοῦ κρύψῃς τίποτες, τὸ ποῖσαν οἱ δικοί σου.
Κι' ἂ σὲ γνωρίσ' ἀληθινὸν, θὲς ἔχει τὴν φιλιά μου,
καὶ νὰ σὲ μπάσω νὰ ἰδῇς ὅλην τὴν κατοικιά μου.
Καὶ φιλικὰ χαρίσματα ἐγὼ νὰ σοῦ χαρίσω,
καὶ νὰ σὲ στρέψω, τάσσω σου, πάλι ὀμπρὸς ὀπίσω..

Παράφρασις Στρατηγοῦ (1745).

Μέσ' 'ς τὴν ψυχή μου πεθυμῶ τώρα νὰ κατοικήσῃ
ἀπ' τὸν Λικῶνα τῶν Μουσῶν χορὸς, νὰ κοιλαδήσῃ
τὴν ἄπειρο φιλονεικιὰν, ὁποῦ 'ς τὰ πινακίδια
'ς τὰ γόνατά μου ἀπανωθιὸ ἔγραψα σὰν παιγνίδια
τοῦ ταραχώδου Ἄρεως, θέλοντας εἰς τ' ἀφτία
νὰ παραθέσω καθ' ἑνός· πῶς βαθρακοὺς μ' ἀντρία
πολέμησαν οἱ ποντικοὶ, μιμῶντας τῶν γιγάντων
τὰ φοβερὰ καμώματα, καθὼς τὰ λόγια πάντων
ἔφερναν. Ἀμ' ὁ πόλεμος ἔτζ' ἦτον συκωμένος.
Ἀπῆτις φύγε μιὰ φορὰ τοῦ γάτου διψασμένος
ὁ ποντικὸς τὸν κίντυνο, 'ς τὴν λίμνην τὸ γενάκι
τὸ τρυφερόν του ἐσίμωσε, πίνοντας ὀλιγάκι
μὲ νοστιμάδ' ἀπ' τὸ νερὸ, ποῦ φαίνετο σὰν μέλι·
ὁ φωνιαλᾶς Λιμνόχαρις τὸν εἶδε κ' εὐθὺς θέλει

νὰ τοῦ μιλήσῃ φιλικὰ, καὶ τέτοιους λόγους σέρνει·
Ξένε τίς εἶσαι; κι' ἀπὸ [ποῦ] τὸ περιγιάλι δέρνει
τὸ ῥιζοικό σου; καὶ γονειὸ ποιὸν ἔχεις; ὅλα τώρα
καθάργια μοῦ φανέρωσε, μή σε νοήσω δῶρα
τῶν ψευδολόγων νὰ κρατῇς 'ς τὰ χείλια σου, καὶ τάσσω,
ἂν σὲ γνωρίσω μπιστικὸ φίλο, νὰ σ' ἀνεβάσω
'ς τὸ σπῆτί μου, καὶ μὲ πολλὰ κανίσκια καὶ μεγάλα
νὰ σὲ τιμήσω. — — —

'Ελευθέρα παράφρασις 'Οστοβήκ (1746).

Ταῖς Μούσαις νὰ χορεύουσι βλέπω εἰς 'Ελικῶνα,
καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θέλω νὰ λάβω ἀγῶνα,
διὰ νὰ γράψω ἐπιμελῶς τὸν πόλεμον τὸν μέγαν,
ὁποῦ ἐτραγουδούσασιν ἡ Μοῦσαις κ' ἐχορεῦγαν.
Τὸν πόλεμον τὸν φοβερὸν καὶ αἱματώδη μάχη,
ὅπου μαζὺ ἐκάμασιν οἱ ποντικοβατράχοι·
πόλεμον περιβόητον, ὀργίλον κατὰ φύσι,
ὁποῦ ὁ Ἄρης εἰς αὐτοὺς τὸν εἶχε προξενήσει,
καὶ τοὺς βατραχοποντικοὺς ἔκαμε παλληκάρια,
νὰ πολεμοῦν ὡς γίγαντες, ὡς φοβερὰ λειοντάρια.
Καὶ ἐτούτη εἶναι ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ κακὸν π' ἐγίνη,
διὰ νὰ πάγῃ ὁ ποντικὸς νὰ πιῇ νερὸν στὴν λίμνη.
Ποῦ μία μέρα ὁ ἄθλιος τοῦτος διὰ νὰ φύγῃ
ἀπὸ τῆς γάτας τὸ πικρὸν καὶ φοβερὸν κυνῆγι,
εἰς λίμνην ἦλθε τρέχωντας, μισοαποθαμένος,
ἀπὸ τὸν φόβο ἔτρεμε, ἦτον καὶ διψασμένος.
Αὐτοῦ ἐστάθη γύρωθεν νὰ θεωρῇ τὴν λίμνην,
καὶ γάτους πλειὸ μὴν βλέπωντας, σκύπτει νερὸν νὰ πίνῃ.
'Εχόρτασεν αὐτοῦ νερὸν, κ' ὕστερον χωρὶς ἔννοια,
πλύνει ὡς ἀφεντότουπος (¹) καὶ μούτζουνα καὶ γένεια.
Τὴν λίμνη ἔκαμε λουτρὸν, χέρια, ποδάρια νίπτει,
ὡσὰν νὰ ἦτον ἄρχωντας εἰς ἐδικόν του σπήτι.
Κ' ἐκεῖ ὁποῦ ἐπλύνετο, κάτω σ' αὐτὰ τὰ βράχη,
τὸν βλέπει ὁ Φουσκομάγουλος τὸν λέγουσι λιμνάρχη.
Τοῦτος ἦν μέγας βάτραχας, μεγάλο παλληκάρι,
τὸν κράζουν Φουσκομάγουλον, λιμνάρχῃ, λιμνοχάρη.
Τοῦτος θωρεῖ τὸν ποντικὸν αὐτοῦ μ' ὀργὴ μεγάλη,
πῶς φαίνετ' ἐξουσιαστὴς εἰς ξένον περιγιάλι.

(¹) 'Εν τῇ ἀνατυπώσει τοῦ Κ. Πρακτικίδου διορθοῦται ἀφεντόπουλος, ἐγὼ δὲ νομίζω ἀφεντότοπος.

Καὶ λέγει αὐτὸς ποῦ ἔμαθεν ἐδῶ νερὸ νὰ πίνῃ,
ἂν τὸν ἀφήκω ζωντανὸν στερεύει μας τὴν λίμνη·
διατ' ἂν καὶ φύγῃ μοναχὸς ἔρχεται μὲ τὸ πλῆθος
καὶ πίνουν καὶ στερεύουσι τῆς λίμνης μας τὸ βύθος.
Ἂν φαίνετ' ἐξουσιαστὴς ὁ μόνος καὶ ὁ ξένος,
τί θέλει κάμει ἂν φέρῃ ἐδῶ τῶν ποντικῶν τὸ γένος;
Μὰ ἐγὼ τὸν κάμνω νὰ διαβῇ καὶ πλειὸ νὰ μὴν γυρίσῃ
'ς τὴν λίμνην ποῦ ὀρέγεται λουτρὸν νὰ ἀποκτήσῃ.
Τοῦτα λογιάζ' ὁ βάτραχας, ὅμως μὲ τέχνη πρῶτα
τὸν ποντικὸ ἐχαιρέτησε κ' ὕστερον τὸν ἐρῶτα.
Λέγει του: ἔχεις, φίλε μου, ἤθη ἐπαινεμένα,
καὶ φαίνεσαι εὐγενικὸς, ἀμὴ τί θὲς 'ς τὰ ξένα;
Τίς εἶσαι, καὶ πῶς ἔτυχες; εἰπέ μου τὴν αἰτίαν,
καὶ θέλει μ' εὕρεις βοηθὸν ἂν ἔχῃς δυστυχίαν.
Ἐγὼ νὰ σοῦ συμβοηθῶ ἔχω καλὸν τὸν τρόπον,
διατ' εἶμαι μέγας βασιλεὺς εἰς τοῦτόν μας τὸν τόπον.
Ἐγὼ 'μαι ὁ Φουσκομάγουλος, καὶ μ' ἔκαμαν λιμνάρχη
'ς αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν μας οἱ ἄρχοντες βατράχοι.
Καὶ κάμνω σε ὑπέρπλουτον, ἂν καὶ νὰ ἦσαι ξένος,
ἂν μοῦ εἰπῇς καταλεπτῶς τὸ ἐδικόν σου γένος,
διατὶ αὐτὸ τὸ ἦθός σου καταπολλ' ἀποδείχτει
πῶς εἶσαι τέκνον ἄξιον ἀπὸ μεγάλο σπήτι.

(Παράφρασις ἐλευθέρα Ἰωάννου Βιλαρᾶ 1817).

Ὦ Μούσαις, ποῦ κυττάζετε ψηλὰ ὄχ τὸν Ἑλικῶνα,
καὶ βλέπετε τὸν ἵδρωτα καὶ τὸν πολύ μου ἀγῶνα,
μιὰ ἀχτίνα ῥίξτε σπλαχνικὴ νὰ μὲ γιομόσῃ θάῤῥος,
νὰ δυνηθῶ ν' ἀλαφρωθῶ ὄχ τὸ πολὺ τὸ βάρος.
Δὲν ψάλλω ἐδῶ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἔργα καὶ τὴ δόξα,
ἢ τοῦ πανούργου Ἔρωτα τὰ φλογισμένα τόξα.
Μὸν τραγουδῶ τὸν ἄπονο τὸν ταραχώδην Ἄρη,
ποῦ στὰ νεκρὰ κορμιὰ πατάει μὲ πρόθυμο ποδάρι.
Τῆς μάχαις πάντα ὀρέγεται, τὸν κόσμο ἀνακατόνει,
γιὰ νὰ πληθαίνῃ ὁ πόλεμος, γιὰ ν' ἀβγαταῖν οἱ φόνοι.
Καὶ μ' ἀπερίγραφτη ἀσπλαχνιὰ καὶ μ' ἄγρια σκληροσύνη,
τῶν ζωντανῶν τὰ αἵματα ὡσὰν ποτάμι χύνει.
Καλοθελήτραις Μούσαις μου, σ' αὐτὴν τὴν ἱστορία,
ἀναθυμῆστέ μου καλὰ τῆς μάχης τὴν αἰτία.
Καὶ πῶς σ' αὐτὸ τὸ μάλωμα, τῶν ποντικῶν τὸ πλῆθος
γιγάντων δείχνει ἀποκοτιὰ, γιγάντων δείχνει στῆθος.
Ἕνα ποντίκι μιὰ φορὰ σὰν μπόρεσε νὰ φύγῃ,
τὰ νύχια ἑνὸς ἀγριόγατου, ποῦ τὸ 'χε στὸ κυνήγι,

σὲ λίμνης ἄκρα ἐξόγωσε νὰ πιῇ, καὶ νὰ δροσίσῃ
τὸ διψασμένο ἀχείλι του, τὴ φλόγα του νὰ σβύσῃ.
Συχνοβουτάει στὸ νερὸ τὴ μούρη καὶ ῥουφάει,
καὶ τρομασμένο, ἀσίγητο, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τηράει.
Μὸν σὰν ἀπόπις, ἐχόρτασε, καὶ ὁ φόβος λιγοστεύει,
τὸν τόπο νὰ κατατηρᾷ περισσότερο θαῤῥεύει.
Τόσο νερὸ θιαμαίνεται νὰ πρωτοϊδῇ ὀμπροστά του,
τῆς πρασινάδες χαίρεται ὁπώχει ὁλόγυρά του.
Τὸν βλέπει ὁ μεγαλόφωνος, ποῦ στὰ νερὰ φυλάει,
καὶ τοῦ σιμόνει σιγανά, καὶ τὸν γλυκορωτάει.
Ξένε μου ποῦθεν ἔρχεσαι; ποιὸς εἶσαι; καὶ ὄχ τί τόπο;
Μὴ φοβηθῇς νὰ μοῦ τὸ εἰπῇς, μὴν ἔχεις κἄναν κόπο.
Γιατὶ ἂν ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν πᾶσα ἀλήθεια μάθω,
καὶ σὲ γνωρίσω γιὰ σωστὸν καὶ φίλο δίχως λάθο,
σοῦ τάζω μὲς τὸ σπίτι μου νὰ σὲ φιλοξενήσω,
κι' ὡς πρέπει, μὲ χαρίσματα πολλὰ νὰ σὲ τιμήσω.

Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πόλεμος μετὰ μείζονος ἐξηκολούθει σφοδρότητος. Ὅθεν καὶ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων πολυμαθὴς Γεώργιος Κωνσταντίνου δημοσιεύσας τὸ *Τετράγλωσσον Λεξικόν* του (¹) ἠναγκάσθη, ἵνα ἐλέγξῃ πικρῶς τοὺς πείσμονας τούτους κατηγόρους, γράφων ὡς ἑξῆς.

« Ἵνα καταισχυνθῶσιν ὅσοι ἀθυροστομοῦντες φλυαροῦσιν ἀκρατῶς κατὰ τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ τῆς κοινῆς ἤτοι ἁπλῆς ἡμῶν διαλέκτου, ὀνομάζοντες τὴν μὲν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον Γραικοβάρβαρον, ὁμοίως καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ὑπολαμβάνουσι πάντῃ βάρβαρον, ἀμαθὲς, καὶ ἔρημον παντοίας σπουδῆς, σχολείων καὶ ἐπιστημῶν, μὴ εἰδότες οἱ ἀσύνετοι τὰ τοσαῦτα σχολεῖα πανταχοῦ εἰς τὰς ἐπισήμους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ νήσους· καὶ ὅπου ἂν ἡ ἡμετέρα διάλεκτος πολιτεύεται, καὶ ἡ εὐσέβεια τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κηρύττεται, καὶ σχολεῖα σώζονται, καὶ ἄλλα ἐγείρονται, καὶ διδάσκαλοι καὶ σπουδαῖοι κοσμοῦσι τὰς ὁμηγύρεις τῶν τε ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, καὶ ἐπ' ἄμβωνος συνεχῶς κηρύττουσι λόγους συνθεμένους μὲ τὴν πλέον ἀνθηρὰν καὶ γλαφυρὰν φράσιν κατὰ τὴν ἁπλῆν ἡμῶν διάλεκτον εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ τὰς ἐπιστήμας παῤῥησίᾳ διδάσκοντες παντὶ τῷ

(¹) Λεξικὸν Τετράγλωσσον, περιέχον δηλαδὴ τὰς τέσσαρας ταύτας διαλέκτους, ἑλληνικὴν, πεζὴν ἤτοι ἁπλὴν Ῥωμαϊκὴν, λατινικὴν, καὶ ἰταλικήν.

προσερχομένῳ ἀφθόνως καὶ ἀδωροδοκήτως μεταδίδουσιν. Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν λοιπὸν τῶν ἁπλῶν λέξεων τοῦ παρόντος λεξικοῦ, καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἑλληνικῶν εἰς ἄλλας λέξεις πάλιν ἑλληνικάς, ἀλλ' εἰς τὸ ἡμέτερον γένος τόσον κοινάς, ὥστε νὰ τὰς ὁμιλοῦσιν αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιὰ καὶ ὁ πλέον κοινὸς λαός, θέλουσι συμπεράνῃ οἱ ἀναιδῶς συκοφαντοῦντες (ἐὰν μὴ ἰσχυρογνώμονες καὶ ἐθελοκακοῦντες, δὲν ὁμολογοῦσι τὴν ἀλήθειαν) τὴν εὐγλωττίαν καὶ γλαφυρότητα τῆς ἡμετέρας διαλέκτου, Ἑλληνίδος κοινῆς, παραχθείσης παρὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διαλέκτου, θαυμαζομένης ὑπὸ τοσούτων αἰώνων, καὶ μητρὸς τοσούτων ἐπιστημῶν, καὶ ἀδιαλείπτως διδασκομένης τανῦν εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα. »

Πλὴν καὶ ἐν μέσῳ τῆς συστηματικῆς ἐκείνης καταδίκης τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, δὲν ἔλειψαν ν' ἀναφανῶσι καὶ ἄνδρες, οἵτινες ἀπαθέστερον καὶ ἀκριβέστρεον τὸ ζήτημα ἐξετάσαντες, ὕψωσαν ἰσχυρὰν φωνὴν εἰς διατράνωσιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἄλλων διαπρέπει ὁ περιηγητὴς Πέτρος Αὐγουστῖνος Γκύς, ὁ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις προσφιλὴς τοῖς Ἕλλησιν ἐκεῖνος Μασσαλιώτης, γράφων ἐξ Ἑλλάδος (1750) τοῖς οἰκείοις καὶ ταῦτα.

« Λαλῶ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων· γιγνώσκετε δέ, ὅτι ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους εἶναι συνήθως ἡ εἰκὼν τῆς παρακμῆς ἢ τῆς προόδου αὐτοῦ. Τελειοποιεῖται καὶ πλουτίζεται, καθόσον τὸ ἔθνος φωτίζεται, ἐξευγενίζεται, καὶ διδάσκεται· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἐξασθενεῖται, ἀλλοιοῦται καὶ διαφθείρεται, ὅταν δι' ἐπαισθητῆς καταπτώσεως τὸ ἔθνος ἐπανέρχηται εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀμάθειαν. Μόλις εὐάριθμοι προνομιοῦχοι διατηροῦσιν ἔτι τὴν πολύτιμον τῶν πατέρων των παρακαταθήκην ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῆς. Τοιαύτη εἶναι ἡ χυδαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς σήμερον τὴν ἀποκαλοῦσι, μολονότι αὕτη παρέλαβεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἢ λατινικοῦ ἰδιώματος ὀλιγωτέρας λέξεις ἢ ὅσας ἀρχῆθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐδανείσθησαν ἐξ αὐτῆς· γλῶσσα κατ' ἐπιφάνειαν παραμεμορφωμένη, ἕνεκεν ἰδίως τῶν ἐξ ἀνάγκης ἀπαντωσῶν τουρκικῶν φράσεων, πλὴν κατὰ βάθος διατηροῦσα ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ τὴν γλαφυρότητα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς... Ἀδύνατον νὰ μάθῃ τις τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικήν, χωρὶς πρότερον νὰ γνωρίσῃ τὰ παραμύθια καὶ τὰς στιχηρὰς παροιμίας. Οἱ Ἕλληνες λαλοῦσιν ἀείποτε ἀποφθεγματικῶς. Ἀγαπῶσι πολὺ τὰ διηγήματα καὶ τὰς παροιμίας, τὰς ὁποίας ἡ παράδοσις διετήρησε παρ' αὐτοῖς μετὰ τῶν ἐθίμων... Ἀλλὰ

τί νά είπω περί τῆς ἐρωτικῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων; Οὐδαμοῦ ὅσον παρ' αὐτοῖς ἀπαντᾷ ἡ ὑπερβάλλουσα παραφορὰ τῶν ἐρωτικῶν παθῶν. Οὐδεμία γλῶσσα δύναται νὰ παράσχῃ τοσοῦτον πλοῦτον ἐκφραστικῶν ὀνομάτων, ὅσα οἱ Ἕλληνες ἐρασταὶ ἐπιδαψιλεύουσιν εἰς τὰς ἐρωμένας των...

» Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφορὰν, περὶ ἧς τοσοῦτον ἤρισαν ἐν Γαλλίᾳ, νομίζω ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ ἁρμοδιώτατοι κριταὶ τῆς διαιρεσάσης τὰς ἐπιφανεστέρας σχολάς μας διαφορᾶς. Ὁ λαὸς ναὶ μὲν διέφθειρε καὶ ἠλλοίωσε τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης του, διὰ τῆς παραδοχῆς νέων λέξεων, καὶ τοῦ διαφόρου τρόπου τῶν κλίσεων καὶ τῶν συζυγῶν, ἀλλὰ τὰ ἀείποτε λεπτὰ Ἀττικὰ ὦτα κατὰ παράδοσιν διετήρησαν τὴν ἡδύτητα τῆς καλῆς καὶ ἀρχαίας προφορᾶς, ἐκείνην δηλαδὴ τῶν καλῶς λαλούντων Ἑλλήνων, οἵτινες πάντοτε ἀποτροπιάζονται τήν τε ἀθλίαν προφορὰν καὶ τὸν βάναυσον τόνον νησιωτῶν τινων. Ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω, ὅτι ἀκούω φθεγγομένους τοὺς ἀρχαίους, ὅταν ἀκούω τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας προφέροντας τὸ *εἶναι* ὡς ine, καὶ οὐχὶ einai, καθὼς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκόμεθα... Ὅθεν συμπεραίνω, ὅτι ἡ προφορὰ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ἰδίως δὲ τῶν Ἀθηναίων, μᾶλλον πιστῶς παριστᾷ τὴν τῶν ἀρχαίων καὶ πρέπει νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς κανών » (¹).

Τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ὁ Χῖος Ἰησουΐτης Στανίσλαος Βελάστης, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ φροντιστηρίῳ, ἐδημοσίευσε διατριβὴν, δι' ἧς ἐλέγχων τὴν Ἐρασμιανὴν προφορὰν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (²). Ὑπὸ τὸ αὐτὸ δὲ πνεῦμα ἔγραφε καὶ ἕτερος Ἰησουΐτης, Γρηγόριος ὁ Πιακεντίνης. Εἰς ἀντίκρουσιν τούτων ἐξῆλθε τρίτος Ἰησουΐτης, ὅστις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Arcadico di Martisbo Sarpedonio, ὑπερησπίσθη τὴν ἐρασμιανήν.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ εἰρημένος Γκὺς γράφων πρὸς τοὺς υἱούς του συνεβούλευεν αὐτοῖς νὰ διδαχθῶσι τὴν προφορὰν τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ὡς γνησιωτέραν, καὶ ἀποῤῥίψωσι τὴν ἐρασμιανὴν, διὰ μακρῶν προσπαθῶν ν' ἀποδείξῃ τὸ εὔλογον τοῦ ἰσχυρισμοῦ του. Ἐν τέλει δὲ ἐπιφέρει, ὅτι ὑποβαλὼν ἐν Ῥώμῃ τὴν περὶ προφορᾶς ἰδέαν αὐτοῦ εἰς τὸν σύλλογον τῶν καθηγητῶν, ἔλαβε παρὰ τούτων (30 Ἰου-

(¹) Guys, Voyage litteraire dela Grèce, Ep. VIII, XI.

(²) Dissertatio de graecarum litterarum pronuntiatione. Roma 1750.

νίου 1772) ἀπάντησιν καταφατικήν, ἣν ἐπισυνάπτει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ([1]).

Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν καὶ ὁ ἐνεργήσας τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀνασκαφὰς Ὁλλανδὸς Πάσχ Κρίνεν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἔν τινι Ὁμηρικῇ (;) ἐπιγραφῇ ἀπαντῶντος Ι ἀντὶ Η (*τὶν κεφαλὶν*, *κοσμίτορ*, *Ὅμιρος*) καὶ Ο ἀντὶ Ω (*ἀνδρὸν*, *ἱρόον*) ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ προφορὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶναι ἡ αὐτὴ οἵα καὶ ἐπὶ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων ([2]).

Μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν ὁ γάλλος Βενέδικτος Κρέδω, ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐν Σαντορίνῃ, δημοσιεύσας ἐν Βερώνῃ *Γραμματικὴν Ἑλληνορωμαϊκὴν περιέχουσαν τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ὀρθογραφίας τόσον τῆς Ἑλληνικῆς, ὅσον καὶ τῆς ἁπλῆς διαλέκτου* ([3]), ἐπιφυλακτικῶς μὲν ἐσημείωσε τὴν περὶ προφορᾶς γνώμην αὐτοῦ, πλὴν ἀναμίξας τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας μετὰ τῶν τῆς νεωτέρας ἀπετέλεσεν ἀκατονόμαστον τραγέλαφον ([4]). Οὕτω τῆς μὲν πρώτης κλίσεως θέλει μόνον τὰ εἰς *ας* ἢ εἰς *ης* λήγοντα οὐσιαστικά, οἷον *Αἰνείας*, *Χρύσης*, τῆς δευτέρας τὰ εἰς *α* καὶ *η* θηλυκά, οἷον *Μοῦσα*, *τιμή*, ὡς καὶ τὰ εἰς *ιδι* καὶ *ιτι* κύρια, οἷον *Μαρίδι*, *Μαργαρίτι*, καὶ τῆς τρίτης τὰ εἰς *ος* καὶ *ον*, οἷον *λόγος*, *ξύλον*· περὶ δὲ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης σημειοῖ ταῦτα.

» Τὸ ρωμαῖκον δὲν ἔχει σωστὰ μιλῶντας τετάρτην κλίσιν, καὶ τὰ ὀνόματα ἐτούτης τῆς κλίσεως δὲν εἶναι πάρεξ ὀνόματα τῆς πρώτης, τῆς δευτέρας, καὶ τῆς πέμπτης κλίσεως, ὁποῦ κατὰ τὸ συνῆθι κλίνονται οὕτω, ἀπὸ *θώραξ* γίνεται *ὁ θώρακας* τοῦ *θωράκου* τῆς πρώτης κλίσεως, *οἱ θωράκοι τῶν θωράκων*, τῆς δευτέρας κλίσεως.

» Ἡ πέμπτη κλίσις εἰς τὸ ρωμαῖκον περιέχει ὀνόματα εἰς *α* ἢ *ι*,

---

([1]) Lettre XLV.

([2]) « Al tempo d' Omero pare, che non avessero l' uso dell' ita H, nè dell' omega Ω, ma che in vece dell' H, si prevalessero dell' iota I, come appunto sostiene il celebre padre Tommaso Velasti di Scio, e non come dicono gli Erasmiani, che l' epsilon serviva indifferemente per ita. » Pasch di Krienen, Descrizione dell' Arcipelago. Livorno 1773. (Ἔκδοσις Ῥὸς, σελ. 45).

([3]) Οὗτος μετέφρασεν εἰς τὸ φραγκορωμεϊκὸν ἰδίωμα L' Introduction àla vie dévote τοῦ ἱερέως Φραγκίσκου de Sales ἐκδοθεῖσαν ὁμοίως ἐν Βερώνῃ τὸ 1781 ἔτος (Φιλοθέα, ἢ εἰσαγωγὴ πρὸς τὴν εὐλαβῆ ζωήν).

([4]) « Δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου νὰ εἰπῶ τώρα, ποία ἦτον ἄλλοτε ἡ προφορὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν διφθόγγων· ἦτον βέβαια πολλὰ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην, ὁποῦ τώρα συνηθίζεται. »

καὶ ἡ γενικὴ αὐτῶν εἶναι εἰς *ου*, οἷον *πνεῦμα*, *πνευμάτου*, *κλαδί*, *κλαδίου*, καὶ εἶναι πάντα τοῦ οὐδετέρου γένους. »

Εἶτα δὲ ὁ ἀγαθὸς μισιονάριος προστίθησι καὶ πέντε κλίσεις τῶν συνῃρημένων ὀνομάτων.

Καθὰ σημειοῖ ὁ Κ. Λεγράνδιος, τῷ μὲν 1770 ὁ Ἀντικβάριος ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετίᾳ γραμματικὴν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης (1), τῷ δὲ 1789 ὁ Βερναρδῖνος Πιανζόλας ἐν Πατάβίῳ γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς ἰταλικῆς, νεοελληνικῆς, καὶ τουρκικῆς (2).

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὁ Βολταῖρος ἐξήνεγκε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ *καθωμιλημένη τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, καίτοι τοσοῦτον ἠλλοίωται, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὡραιοτέρα τοῦ κόσμου γλῶσσα* (3).

Τὴν 2 Μαΐου 1772 ὁ διάσημος ἑλληνιστὴς Βιλλουασὼν ἀναγνοὺς ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν ὑπομνημάτιον περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης (4), καὶ συστήσας τοῖς λογίοις τὴν σπουδὴν αὐτῆς, ἐνδιαφερούσης ὑπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ἐπανέλαβεν ὅ,τι ὁ Κρούσιος πρὸ διακοσίων ἐτῶν εἶχε γράψει.

« Ἐπὶ τοῦ παρόντος τρεῖς διάλεκτοι συνειθίζονται ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἀρχαία, ἡ ἐκκλησιαστική, καὶ ἡ χυδαία.... Ἡ δευτέρα ὀνομάζεται οὕτως, ὡς συνειθιζομένη ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγράμμασι, ταῖς διδαχαῖς, καὶ τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις. Τὸ γλωσσικὸν τοῦτο ἰδίωμα εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ τῷ ἀρχαίῳ, ἀλλ' οὐχὶ τόσον καθαρόν,

---

(1) Antiquarius, Grammatica Graeca vulgaris. Venetiis 1770.

(2) Grammatica, dizionarii, e colloquii per imparare le lingue Italiana, Greca-volgare, et Turca, e varie scienze. Opera del padre maestro Bernardino Pianzola, che fu prefetto delle missioni orientali de minori conventuali. Padova 1789.

Παρὰ τῷ αὐτῷ Λεγρανδίῳ καταλέγεται καὶ γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς Ἀνανίου τοῦ Ἀντιπαρίου ἐκδοθεῖσα τῷ 1784 ἐν Βενετίᾳ (Anianae (sic) antiparii, Grammatica Graeca vulgaris). Τοῦ Ἀνανίου τούτου γνωρίζω μόνον τὴν περὶ Μορίων πολυσέλιδον διατριβὴν (Σπλάγχνον Γραμματικῆς, ἐν Βενετίᾳ 1764), μὴ δυνηθεὶς νὰ μάθω τι καὶ περὶ τῆς ἁπλοελληνικῆς γραμματικῆς, εἰ καὶ πολλὰς προσπαθείας κατέβαλλον.

(3) « Le Grec il a par dessus toutes les langues vivantes du monde l'expression de la musique, par les syllabes longues et brèves. Ainsi tout défiguré qu'il est aujourd'hui dans la Grèce, il peut être encore regardé comme le plus beau langage de l'univers. » Dictionnaire Philosophique (Langues).

(4) Recherches critiques sur le Grec vulgaire (Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions tom. 38. Paris 1777. σελ. 60—73.

ὡς περιέχον πολλὰς λέξεις τῆς χυδαίας καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν διαλέκτων. Εἶναι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν συνειθίζουσιν οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἄλλοι τῆς ἐκκλησίας ὑπάλληλοι ἐν ταῖς διδαχαῖς. Εὐκολώτερον δὲ εἶναι, λέγουσι, νὰ συνθέσῃ τις πολλοὺς λόγους εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος, ἢ ἕνα καὶ μόνον ἐν τῷ χυδαίῳ ἰδιώματι. Δὲν βλέπω τὸν λόγον τῆς παραξένου ταύτης δικαιολογίας. Λέγουσιν, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐννοῶνται ὑπὸ δύο ἢ τριῶν προσώπων· ἐὰν δὲ ὁ λαὸς ἐπιθυμῇ νὰ ἐννοήσῃ τὰ λεγόμενα, ἂς ζητήσῃ παρὰ τοῦ πατριάρχου τὰς διδαχὰς εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Ἀναμιγνύουσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πολλὰς λέξεις τοῦ βαρβάρου ἰδιώματος. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

1752—1814

Μόρφωσις τοῦ καθαρεύοντος ὕφους. — Νικηφόρος Θεοτόκης. — Εὐγένιος Βούλγαρις. — Χυδαῖον ἰδίωμα. — Ἰώσηπος Μοισιόδαξ. — Δημήτριος Καταρτζῆς. — Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης. — Ἀθανάσιος Χριστόπουλος. — Ἰωάννης Βιλαρᾶς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα φαίνεται, οὕτως εἰπεῖν, βαθμηδὸν μορφουμένη ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς χάριν αὐτοῦ συγγράφοντας λογίους, τῶν ὁποίων δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸ ὕφος βραχύβιον ἦτο. Ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην. Ὁ μέγας οὗτος ἀνήρ, συνενῶν τῇ τε ἄλλῃ πολυμαθείᾳ καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων διαλέκτου, καλῶς δ' ἐννοήσας καὶ τὸν προορισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, προσεπάθησε καὶ θαυμασίως ἐπέτυχεν, ἵνα καθάρῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν βαρβαρισμῶν, καὶ ἀβιάστως προσεγγίσῃ εἰς τὴν διαυγῆ πηγήν. Διὸ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ μόνος μορφωτὴς τῆς σήμερον γραφομένης καὶ ὑπὸ πάντων ἐννοουμένης κοινῆς ἡμῶν διαλέκτου. Καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ὁ νεαρὸς τῆς Κερκύρας ἱεροκήρυξ φαίνεται προτιμῶν τὸ δημῶδες τῆς πατρίδος του ἰδίωμα, γηραιὸς δὲ Ἀστραχανίου ἀρχιεπίσκοπος ὁ Θεοτόκης ἔδωκεν ἐν τοῖς Κυριακοδρομίοις τὸν καθαρώτατον τῆς γλώσσης τύπον, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἑξῆς περικοπῶν.

(*Λόγοι εἰς τὴν Ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν κλπ.* 1766) (¹).

« Ἡ ἔξαφνος συμφορὰ εἶναι μία ἀπαρηγόρητος θλίψις· ὅταν ἡ δυστυχία ἀπὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔρχεται ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἑτοιμάζεται, καὶ εἶναι σχεδὸν συνηθισμένη εἰς τὴν λύπην· ἡ συμφορὰ δὲν τῆς φαίνεται πρᾶγμα τόσον πικρὸν, δὲν δοκιμάζει διὰ αὐτὴν τόσην μεγάλην θλίψιν· μὰ ὅταν ἡ συμφορὰ ὅλη ἀντάμα σωρεύεται ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, τότε εἶναι μία πληγὴ, ὁποῦ βότανα δὲν δέχεται, εἶναι ἕνα πάθος ὁποῦ δὲν ἔχει καμμίαν ἰατρείαν. Μεγάλη συμφορὰ μᾶς εὕρηκεν ὅλους μικροὺς μεγάλους, ἂς μὴν ἦτον καὶ ἔξαφνος, μὲ ὅλον τοῦτο, πολλὴν αἴσθησιν ἤθελε μᾶς κάμῃ· μὰ αὐτὴ ἐστάθη τόσον ἀπροσδόκητος, ὁποῦ καὶ τὴν ἀναπνοὴν μᾶς ἐπῆρε. Θάνατε πικρὲ, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μας νὰ πάρῃς ἀποφάσισες· ἂς εἶναι· ποῖος ἔχει δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ θέλημά σου; μὰ διατὶ μὲ τόσην ταχύτητα, καὶ μὲ τόσην ἔξαφνον βίαν; Ὁ Σπυρίδων νὰ ἀποθάνῃ ἔπρεπεν, ὅλοι τὸ ἠξεύραμεν· διατὶ ποῖος ἔζησε, καὶ δὲν ἀπέθανε; «τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; » μὰ διατὶ μὲ δρέπανον τόσον ἔξαφνον, ἐθέρισας τὴν ζωήν του; διατὶ δὲν μᾶς ἔδωσες καιρὸν νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν εἰς τὴν ἀσθένειάν του, νὰ τὸν παρασταθῶμεν εἰς τὸν ἀγῶνά του, νὰ ἀκούσωμεν ταῖς ὕστεραίς του διδασκαλίαις; πρῶτον νὰ πληροφορηθῇ ἡ καρδία μας, πῶς θέλεις νὰ τὸν σηκώσῃς, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν ὑστερηθῶμεν. Τὴν ψὲς ἦτον ὑγιὴς, ἐδῶ ἦλθεν εἰς τοὺς ἑσπερινοὺς ὕμνους, σήμερον τὸ πρωῒ ὀρθὸς, μὲ εὐλάβειαν καὶ κατάνυξιν ἀνέγνωσε τὴν ἱερατικὴν προσευχήν του· μὲ πόθον ἔπειτα καὶ προθυμίαν ἑτοιμάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν λιτανείαν· ἐσὺ δὲν τὸν ἄφησες νὰ ἔλθῃ, ἐχώρισες τὴν ψυχήν του, ἠθέλησες νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ νεκρὸν καὶ ἀποθαμένον. Ἀδελφοὶ, ὁ νεκρὸς ὁποῦ ἔμπροσθέν μας κείτεται, εἶναι ὑπόθεσις λόγου μεγάλη· αὐτὸς εἶναι ἕνας φιλόσοφος ἀπὸ τὸν κόσμον ἐγνωρισμένος· εἶναι ἕνας ῥήτωρ ἐστεμμένος μὲ τὰ στέμματα, ὁποῦ ἡ ἀκαδημίαις στέφουσι τὴν κεφαλὴν τῶν σοφῶν, καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνθρώπων· εὐγένειαν καὶ λαμπρότητα ἔχει τὸ γένος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατάγεται· ἐπειδὴ εὐγενεῖς καὶ ἔνδοξοι ἦτον οἱ πρῶτοί του πρόγονοι οἱ Βούλγαροί, εὐγενεῖς καὶ ἔντιμοι ἦτον οἱ παλαιοὶ προγεννήτορές του οἱ Κερκυραῖοι· ὁ βίος του εἶναι πολλὰ ἐνάρετος, τὰ κατορθώματα τῆς

(¹) Προοίμιον τοῦ ἐπιταφίου εἰς τὸν πρωτοπαπᾶν Κερκύρας Σπυρίδωνα Βούλγαριν.

ζωῆς του πολλὰ ἀξιέπαινα· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ σοφὸς διδάσκαλος, ὁποῦ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ σεμνοπρεποῦς βίου του, καὶ μὲ τὴν καθημερινὴν διδασκαλίαν τῶν λόγων του ἐφώτιζε κάθε ἡμέραν τοῦ κάθε ἑνὸς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν καρδίαν· τὰ πολλὰ προτερήματα τῆς ψυχῆς του, καὶ τὰ μεγάλα προνόμια τῆς ἐξωτερικῆς του καταστάσεως κάθε ἕναν δυσκολεύουσι λόγους ἐπιταφίους νὰ τοῦ ἐκφωνήσῃ· ἂς ἔπερνε καὶ διορίαν πολλὴν ἐκεῖνος ὁποῦ ἤθελε νὰ τὸν ἐπαινέσῃ· ἀμὴ εἰς ὀλίγαις ὥραις καὶ στιγμαῖς ἠμπορεῖ ἕνας νοῦς ἀδύνατος νὰ νοήσῃ; Ἐπροστέθη εἰς τὴν ἀδυναμίαν μου καὶ ἄλλη μεγαλήτερη δυσκολία· ἡ ἀγάπη, ὁποῦ αὐτὸς μοῦ ἐπρόσφερε, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἐγὼ τὸν ἠγάπουν, τὰ σπλάγχνα μου ἐπλήγωσε, καὶ ἀπαρηγόρητα μὲ ἔκαμε νὰ κλαίω· ἐγὼ ἔπρεπε διὰ νὰ σύνάξω τὸν νοῦν μου, νὰ μὴν ἐνθυμοῦμαι ὁλότελα τὸν ἔξαφνον θάνατόν του· καὶ ἐγῶ θέλωντας μικρὸν ἔπαινον νὰ τοῦ εἰπῶ, νεκρὸν ἔμπροσθέν μου ἔπρεπε νὰ τὸν βλέπω· τὸ χρέος τοῦ λόγου ἀπαραίτητον, τὸ ζητοῦν οἱ νόμοι, τὸ προστάζει ἡ πατρίδα· ἡ ὑπόθεσις τοῦ λόγου μεγάλη· διατὶ πολλὴ εἶναι ἡ ἀρετή του· ὁ καιρὸς πολλὰ σύντομος, δὲν ἦτον παρὰ ὀλίγαις ὥραις· ἡ λύπη τῆς ψυχῆς μου πολλὴ, διατὶ ἡ καρδία μου πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην· εὑρέθηκα εἰς περίστασες στεναῖς, σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· κάθε νόημα ὁποῦ μοῦ ἤρχετο, ἦτον μὲ τοὺς ἀναστεναγμοὺς συντροφιασμένον, κάθε στοχασμόν μου τὸν ἐσυνώδευε ἕνα ποτάμι δάκρυα· μὰ ἡ ἀνάγκη πολλὰ δύναται· ἂν δὲν τελειώσῃ πολλὰ πράγματα, κατορθώνει βέβαια ὀλίγα. Ἐβίασα ὅσον ἠμπόρεσα τὸν ἐαυτόν μου, εἶδα τὸν βίον του, καὶ εὐθὺς μοῦ φαίνεται, πῶς ἐκατάλαβα, ποῖος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἔπαινός του· ὠφέλεια κοινὴ ἦτον ὁ Σπυρίδων ὅλης τῆς πατρίδος του· αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἡ μνήμη νὰ καταλάβωμεν, ποῖος ἦτον εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ πόσον καλὸν μᾶς ὑστέρησεν ὁ θάνατός του..»

(*Χρυσοῦν πόνημα Σαμουὴλ Ῥαββὶ.* 1769)

«Ὁ Θεὸς, ἀδελφὲ, νὰ σὲ διαφυλάξῃ, καὶ νὰ σὲ διατηρήσῃ ἕως ὁποῦ νὰ ἀπαλλαχθῶμεν τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης, καὶ νὰ ἐπισυναχθῶμεν διεσκορπισμένοι ὄντες, καὶ νὰ πλησιάσῃ ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ νὰ σημειώσῃ ὁ Θεὸς τὴν εὐδοκίαν του ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ζωήν. Ἐγνώρισα, καὶ ἐδοκίμασα ὅτι ἐσὺ εἶσαι τῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς καιροῦ ἐπιστήμης τὸ πλήρωμα, καὶ ὅτι εἰς ἐσὲ ἐλπίζομεν νὰ μᾶς δώσῃς βεβαίας λύσεις μὲ τὰς ὑπὸ σοῦ πεποιημένας θαυμασίους ὑποθέσεις, καὶ ἑρμη-

νείας εἰς τὰς ἀπορίας τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Ὅθεν ἐγὼ ἐπιθυμῶντας νὰ μεθέξω τῆς διδασκαλίας σου, σὲ προβάλλω τὰς ἐκβάσεις, καὶ ἐνθυμήσεις τῆς καρδίας μου εἰς τὰ τοῦ νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ φόβου ἀλγῶ, καὶ ὀδυνῶμαι. Διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὸ δαψιλὲς τῆς ἐπιστήμης τε καὶ σοφίας σου, καὶ πέμπω σοι τὸ βιβλιάριον τοῦτο, ἐλπίζων, Θεοῦ θέλοντος, νὰ στερεωθῶ διὰ σοῦ εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ φωτισθῶ εἰς τὰς ἀπορίας.

« Ἐπιθυμῶ, αὐθέντα μοι, νὰ βεβαιωθῶ διὰ σοῦ, καὶ διὰ τῶν μαρτυριῶν τοῦ νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων Γραφῶν, διατὶ ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπλήγημεν ὅλοι κοινῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν.»

(Κυριακοδρόμια. 1796.)

(*Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον τῆς Α' Κυριακῆς*).

« Πολλοί, βλέποντες τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀψάρια φεύγοντα, κἂν μικρότατος συμβῇ κτύπος, πείθονται, ὅτι αὐτὰ ἔχουσιν ὀξυτάτην ἀκοήν· αὐτὰ ὅμως, ἐπειδὴ ἐστερημένα εἰσὶ τῶν ὀργάνων τῆς ἀκουστικῆς δυνάμεως, οὐδεμίαν αἴσθησιν ἀκοῆς ἔχουσιν, ἀλλ' εἰσὶ παντελῶς κωφά. Πόθεν οὖν κινοῦνται καὶ φεύγουσιν, ὅταν ἀκουσθῇ κτύπος; Ὁ ὁποιοσδήποτε κτύπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ κίνησις τοῦ ἀέρος ὑπὸ τοῦ κτυποῦντος σώματος γινομένη· ὁ δὲ ἀήρ, κινούμενος καὶ κυματιζόμενος, συγκινεῖ καὶ συγκυματίζει τὸ ἐφαπτόμενον αὐτοῦ ὕδωρ. Τὰ ὀψάρια ἐστερημένα μὲν εἰσι τῆς ἀκοῆς, ἔχουσιν ὅμως αἰσθητικωτάτην τῆς ἀφῆς τὴν αἴσθησιν· ὅθεν τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος, τὴν ὑπὸ τοῦ κτύπου γινομένην, αἰσθανόμενα μεταβαίνουσιν εὐθὺς εἰς ἄλλον τόπον. Κωφὰ ἦσαν τὰ ὀψάρια τῆς λίμνης Γεννησαρὲτ, καθὼς καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὀψάρια· πλὴν ὅταν, ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν λίμνην ἐκείνην, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ « Χαλάσετε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν »· τότε ἤκουσαν, κἂν κωφὰ ἦσαν, τῆς δεσποτικῆς αὐτοῦ φωνῆς, καὶ ἀκούσαντα ὑπήκουσαν τὸ ἐξουσιαστικὸν αὐτοῦ πρόσταγμα. Ὅθεν οὐκ ἔφυγον, ἀλλ' ἦλθον· οὐ διεσκορπίσθησαν, ἀλλὰ συνήχθησαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ δίκτυον· τοσοῦτον δὲ πλῆθος συνήχθη, ὥστε τὸ μὲν δίκτυον ἐσχίζετο, οἱ δὲ ἁλιεῖς ἐγέμισαν δύο πλοῖα. Ἡμεῖς ἔχομεν τῆς ἀκοῆς τὰ ὄργανα, ἔχομεν τὰ ὠτία, ἀκούομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν δεσποτικὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν· πλὴν μηδόλως ὑπακούοντες

τοῖς θείοις αὐτοῦ προστάγμασι, γινόμεθα τῶν ἀλόγων καὶ κωφῶν ὀψαρίων ἀλογώτεροι καὶ κωφότεροι. Ἐφαπλοῦσι τὴν σήμερον οἱ ἱεροκήρυκες διὰ τῆς ἑρμηνείας τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, καθὼς τότε οἱ ἀπόστολοι τὰ δίκτυα διὰ τῆς ἁλιευτικῆς τέχνης· πλὴν οἱ ἄνθρωποι, ἀκούοντες τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσταγμα, οὐχ ὑπακούουσιν, οὐδὲ συνάγονται ὑποκάτω εἰς τὸν ἐλαφρότατον τοῦ Κυρίου ζυγὸν, καθὼς τότε τὰ ὀψάρια εἰς τὰ δίκτυα, ἀλλὰ παρακούουσι καὶ φεύγουσι. Τί ἄλλο λοιπὸν μένει εἰς τοὺς ἱεροκήρυκας εἰμὴ ἡ σιωπή; Οὐχὶ τοῦτο, διότι περὶ τούτου ἐκήρυξεν ὁ Παῦλος τὸ οὐαί. « Οὐαὶ δέ μοι ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. « Ὁ ἁλιεὺς ἐκπληροῖ ὅλον τὸ χρέος αὐτοῦ, ὅταν καὶ ἁπλώσῃ ἐπιτήδεια, καὶ σύρῃ, ὡς πρέπει, τὰ δίκτυα· ὁμοίως καὶ ὁ ἱεροκήρυξ, ὅταν εὐσεβῶς διδάξῃ τῆς θείας γραφῆς τὸν λόγον, καὶ διερμηνεύσῃ αὐτὸν θεοπρεπῶς, τότε ὅλον τὸ χρέος αὐτοῦ ἐπλήρωσεν.. «

(Εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγ. τῆς Γ΄. Κυρ. τῶν Νηστειῶν).

» Ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ νοὸς αὐτῆς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανὸν, καταβαίνει εἰς τὸν ᾅδην, περιέρχεται τὴν γῆν, ἐμβαίνει εἰς τὰς πόλεις, εἰσέρχεται εἰς πάντα τόπον, νοεῖ εἴ τι θέλει, μνημονεύει τὰ παρελθόντα, συλλογίζεται τὰ ἐνεστῶτα, προνοεῖ τὰ μέλλοντα, ζυγοστατεῖ, ἀνακρίνει, συμβιβάζει, διαχωρίζει καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῆς συλλογισμούς· αὐτὴ μανθάνει διαφόρους γλώσσας, τέχνας παντοίας, ἐπιστήμας ὑψηλάς· ὅσας διαλέκτους ἀκούετε, ὅσα τεχνητὰ πράγματα βλέπετε, τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰσιν ἔργα· αὐτὴ ἐφεῦρε φιλοτεχνήματα, διὰ τῶν ὁποίων διαπερῶμεν τὰ μακρὰ τῆς θαλάσσης διαστήματα, βυθιζόμεθα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, καὶ ἀνάγομεν τοὺς μαργαρίτας, καταβαίνομεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ ἐξάγομεν τὰ μέταλλα· μετροῦμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ λοιπῶν πλανητῶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα· ἀναλογιζόμεθα τὸν καιρὸν τῆς τούτων περιόδου, τῆς ἀνατολῆς, τῆς δύσεως, τῆς συζυγίας, τῆς ἐκλείψεως, τῆς μεταξὺ ἀλλήλων καὶ τῆς γῆς ἀποστάσεως, συνάζομεν καὶ σκορπίζομεν τὸ πῦρ, εἰσάγομεν καὶ ἐξάγομεν τὸν ἀέρα, γνωρίζομεν τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως τοῦ πυρὸς, τοῦ ὕδατος, τῶν ἀνέμων· βλέπομεν καὶ ἐκεῖνα, ὅσα ἢ διὰ τὴν μικρότητα ἢ τὸ διάστημα φεύγουσι τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ὅρασιν· αὐτὴ εὗρε μικροσκόπια, τηλεσκόπια, πυρόμετρα, ὑγρόμετρα, βαρόμετρα, ἀνεμόμετρα· αὐτὴ νοεῖ λύσεις προβλημάτων πάσης ὑποθέσεως, ἀναλογισμοὺς μα-

προσκαλεῖς, καὶ δυσαναλογίστους εὑρέσεις πραγμάτων ἀποκρύφων. Ἡ ψυχὴ ἠθολογεῖ, φυσιολογεῖ, γεωμετρολογεῖ, βατανολογεῖ, μετεωρολογεῖ, ἰατρολογεῖ, ἀστρονομεῖ, ὀντολογεῖ, πνευματολογεῖ, ψυχολογεῖ, θεολογεῖ· διὰ τούτων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς ἄρχει καὶ δεσπόζει πάντων τῶν ἐν γῇ πραγμάτων καὶ αὐτῆς ὅλης τῆς γῆς. Βλέπεις πόση ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀλόγου ζώου; ποῖον τῶν ἀλόγων ζώων ἢ τῶν πετεινῶν, ἢ τῶν νηκτῶν, ἢ τῶν ἑρπετῶν, ἢ τῶν τετραπόδων δύναται νὰ πράξῃ, οὐ λέγω πάντα, ἀλλ' ἓν μόνον μετὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος, μετὰ τῆς ὁποίας πράττει ταῦτα πάντα ὁ ἄνθρωπος; Ὅστις ταῦτα συλλογίζεται, ἐκεῖνος θαυμάζει καὶ ἐξίσταται, βλέπων τὴν τόσην εὐγένειαν καὶ χάριν τῆς ψυχῆς, θαυμάζει δὲ μᾶλλον καὶ ὑπερυψοῖ τὴν παντοδύναμον σοφίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ τῆς ψυχῆς δημιουργοῦ, καὶ βοᾷ μετὰ τοῦ προφητάνακτος· « ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν. » Μωροὶ λοιπὸν καὶ ἀνόητοι καὶ κατῃσχυμένοι εἰσὶν ὅσοι λέγουσιν, ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος οὐδὲν διαφέρει τῶν ἀλόγων ζώων. »

(*Ὁμιλία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Κυρ. τῶν Πατέρων τῆς Α'. Συνόδου*).

» Ὁ ἐπίγειος ἄγγελος καὶ ἐπουράνιος ἄνθρωπος, ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις ἐδίδαξε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφεσίων ἐκκλησίας τὸ χρέος τῶν ποιμένων, αὐτὸς περισσότερον πάντων τῶν Ἀποστόλων κοπιάσας, ἔδειξε διὰ τῶν ἔργων τὸν τύπον καὶ κανόνα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελείου ποιμένος τῶν λογικῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προβάτων· οἱ τούτου κόποι, αἱ ἀγρυπνίαι, οἱ φόβοι, οἱ ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ ψύχει καὶ γυμνότητι κακοπάθειαι, οἱ ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἐπίβουλοι, οἱ διωγμοί, τὰ συνέδρια, αἱ φυλακαί, τὰ δεσμά, τὰ δικαστήρια, οἱ κατήγοροι· οἱ καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν θάνατοι, ἡ σαργάνη, οἱ λιθασμοί, οἱ ῥαβδισμοί, ἡ περίοδος, οἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ βυθὸν καὶ ποταμούς, καὶ οἱ ἐκ λῃστῶν καὶ ὁμογενῶν καὶ ψευδαδέλφων κίνδυνοι καὶ τὰ ναυάγια· ἡ καθ' ἡμέραν ἐπιστασία, ἡ μέριμνα τῶν ἐκκλησιῶν, τὸ ἀδάπανον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύματος· ταῦτα πάντα εἰσὶν ὑψηλαὶ καὶ λαμπρόταται στῆλαι τῆς ἀνδρείας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς μεγαλοψυχίας, τοῦ ζήλου, τῆς ἀγάπης καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν μεγάλων ἀρετῶν, ὅσαι τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος τὴν ψυχὴν χαρακτηρίζουσι.

» Τίς ἠσθένει τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀσθένειαν, καὶ ὁ Παῦλος οὐκ ἠσθένει·

νετο τῆς ἀῤῥωστίας τὴν δριμύτητα; τίς ἐσκανδαλίζετο, καὶ ὁ Παῦλος οὐκ ἐφλέγετο; τίς ἄλλος μετὰ τοσαύτης φρονήσεως καὶ σοφίας ἐνομοθέτησε δεσπότας καὶ δούλους, ἄρχοντας καὶ ὑπηκόους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, γονεῖς καὶ τέκνα, γάμῳ συνεζευγμένους καὶ ἐν παρθενίᾳ ζῶντας, σοφούς, ἀμαθεῖς, πλουσίους, πτωχούς, Ἰουδαίους, Ἕλληνας, τὰ περὶ Χριστοῦ καὶ κόσμου, τὰ περὶ σαρκὸς καὶ πνεύματος; τίς μετὰ τοσαύτης ποιμαντικῆς ἐπιστήμης ἐπότισε τὸ γάλα τῆς ἁπλῆς διδασκαλίας τοὺς νηπίους καὶ ἀτελεῖς, καὶ ἔθρεψε διὰ τῆς στερεᾶς τροφῆς τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων τοὺς ἄνδρας καὶ τελείους; τίς ἢ τοσοῦτον ἐπιτηδείως ἤλεγξε τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ τοσοῦτον καταλλήλως ἐπῄνεσε τοὺς ἐναρέτους, ἢ τοσοῦτον δικαίως παρέδωκε τῷ σατανᾷ τοὺς σκανδαλοποιοὺς καὶ τοὺς ἀποστάτας τῆς πίστεως, ἢ τοσοῦτον ἐπωφελῶς ἐκανόνισε τὰ περὶ τῶν αἱρετικῶν, ἢ τοσοῦτον γενναίως ἀπεσκοράκισε τὰς ἔρεις, τὰς μάχας, τὰς δεισιδαιμονίας, τὰς καινοτομίας, ἢ τοσοῦτον λαμπρῶς ἐστεφάνωσε τοὺς εἰς τὰ μέτρα τῆς ἁγιωσύνης φθάσαντας; ταῦτά εἰσι τὰ ποιμαντικὰ ἔργα· ἔργα πατρικά, ἔργα διδασκαλικά, ἔργα εὐεργετικά.

» ... Ἀλλὰ τί ἐστι προσοχή; προσοχή ἐστιν ἀκριβὴς καὶ ἄοκνος τῶν πραγμάτων παρατήρησις· ἐκεῖνος δὲ προσέχει ἑαυτῷ, ὅστις μετὰ ἀνυστάκτου ἐγρηγόρσεως παρατηρεῖ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὅστις οὖν προσέχει ἑαυτῷ, ἐκεῖνος γνωρίζει τὸν φθόνον καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἀρχεκάκου πολεμήτορος, διακρίνει, πόσον ἀπατηλὴ καὶ ἐπιβλαβής ἐστι τοῦ κόσμου τούτου ἡ ματαιότης, βλέπει, πόσην ζημίαν καὶ ὄλεθρον προξενεῖ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἡ ἀπόλαυσις· διὸ καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀντιστρατεύεται, καὶ ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ματαιότητος τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἀποστρέφει, καὶ ἀνώτερος γίνεται τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιβουλευμάτων. Ὅστις προσέχει ἑαυτῷ, ἐκεῖνος βλέπει, ὅτι « οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν ἐπιζητοῦμεν· » ὅτι τὰ παρόντα εἰσὶ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα, τὰ δὲ μέλλοντα ἄφθαρτα καὶ αἰώνια· ὅτι εἰς τὴν ἐπουράνιον πατρίδα ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον, καὶ ἡ δόξα ἡ ἀμετάβλητος, καὶ ἡ χαρὰ ἡ ἀνεκλάλητος, καὶ τὰ ἀγαθὰ « ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. » Ἐκ τούτων ἀποσπᾶται ὁ νοῦς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν γηΐνων, καὶ ἀναβιβάζεται εἰς τὸν οὐρανόν· διὸ τὰ ἐπουράνια συλλογιζόμενος, εἰς αὐτὰ ἀφιεροῖ καὶ τὸν πόθον τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας, καὶ τοὺς κόπους τοῦ σώματος· ἐκ τούτου τὰ

ἔργα αὐτοῦ θεάρεστα, ὁ λόγος αὐτοῦ θεῖος, τὰ φρονήματα αὐτοῦ ἅγια· ὅλος γίνεται φῶς, ὅλος ἀρετὴ, ὅλος ἁγιωσύνη· τοιοῦτος γίνεται ὁ εὐσεβὴς, τοιοῦτος γίνεται ὁ ποιμὴν, ὅταν προσέχῃ ἑαυτῷ.

» Ἡ προσοχὴ ἀνοίγει τῆς ψυχῆς τοῦ ποιμένος τὰ ὄμματα· ὅθεν διακρίνει, τί ἔλαβε, καὶ ὑπὸ τίνος αὐτὸ ἔλαβε, καὶ διὰ ποῖον τέλος ἔλαβεν αὐτό· βλέπει, ὅτι ἔλαβεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ πρᾶγμα πάσης τῆς κτίσεως τιμιώτερον· πρᾶγμα οὐ διὰ λόγου Θεοῦ δημιουργηθὲν, καθὼς τὰ ἄλλα κτίσματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ συστηθὲν καὶ περιποιηθέν· ἔλαβε τοῦτο οὐχ ὑπ' ἀνθρώπου, οὐδὲ ὑπὸ ἀγγέλου, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ. Ὁ Θεὸς καταστήσας αὐτὸν ποιμένα, ἐνεχείρισεν αὐτῷ τοῦτο τὸ ἐπουράνιον καὶ πανυπερένδοξον κειμήλιον, ἤγουν τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἵνα εἰσάγῃ εἰς αὐτὴν τοὺς ἔξω, καὶ διευθύνῃ τοὺς ἔνδον, καὶ ὁδηγῇ ἀμφοτέρους πρὸς σωτηρίαν. Γνωρίζει ὁ ποιμὴν, ὅταν προσέχῃ, ὅτι, ὅστις ἀγωνισθῇ τὸν ἀγῶνα τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστασίας, καὶ τελέσῃ εὐσεβῶς τῆς προεδρικῆς ἐξουσίας τὸν δρόμον, καὶ φανῇ πιστὸς οἰκονόμος εἰς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, ἐκεῖνος ὡς ἐκπληρώσας τῆς ἀγάπης τὴν ἐντολὴν, λαμβάνει τῆς δικαιοσύνης τὸν ἀμαράντινον στέφανον. Ταῦτα δὲ βλέπων καὶ διακρίνων ἀφιεροῖ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, εἰς ὃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατέστησεν αὐτὸν ἐπίσκοπον. Ἐκ τούτου αὐτὸς ὡς ἄλλος Μωϋσῆς ἐξάγει τὸ ποίμνιον αὐτοῦ οὐχὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Φαραὼ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· ὡς ἄλλος Σαμουὴλ ἀμέμπτως καὶ ἁγίως διευθύνων τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν οὐχὶ ζώων θυσίας, ἀλλὰ τὰς ἀναιμάκτους ἱερουργίας· καὶ ὡς ἄλλος δὲ Παῦλος καὶ τοὺς ἀπίστους ἐπιστρέφει, καὶ τοὺς κλονουμένους εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐπιστηρίζει, καὶ τοὺς πεπτωκότας εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐγείρει, καὶ τοὺς ἑστῶτας εἰς τὴν ἀρετὴν ἐπιστερεοῖ, καὶ γίνεται τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πλείονας, τοὺς ἀξίους δηλονότι σωτηρίας, κερδήσῃ, καὶ τῷ Χριστῷ προσαγάγῃ.

» Προσοχὴ, δῶρον οὐράνιον, θησαυρὲ ἀτίμητε, φυγαδευτήριον τῆς ματαιότητος, μάστιξ τῆς ἐπανισταμένης σαρκὸς, ὅπλον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, φύλαξ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, κλίμαξ ἀναβιβάζουσα ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνθρωπον, πηγὴ ἁγιασμοῦ καὶ φωτὸς καὶ χάριτος καὶ σωτηρίας· σὺ καὶ τὸν

ποιμένα τοῦ λαοῦ τελειοῖς καὶ τὸν λαὸν τὸν ποιμαινόμενον ἁγιάζεις, καὶ σώζεις πάντα ἄνθρωπον. Πάνσοφον ἀληθῶς τοῦ θεηγόρου Παύλου τὸ παράγγελμα. « Προσέχετε ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ. » Ταύτην δὲ τῆς προσοχῆς τὴν διδασκαλίαν οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνόησεν ὁ μακάριος, οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπου παρέλαβεν, ἤκουσε δὲ αὐτὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ νομοθεσίας, ὅστις εἶπε. « Πρόσεχε σεαυτῷ, καὶ φύλαξον τὴν ψυχήν σου σφόδρα ».

« Οὐαὶ λοιπὸν εἰς ἐκείνους τοὺς τρισαθλίους ποιμένας, ὅσοι οὐδεμίαν προσοχὴν ἔχοντες οὐδὲ περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς, οὐδὲ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτοῖς ποιμνίου, πράττουσιν ἔργα ἀνάξια καὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, σκότος ἀντὶ φωτὸς γινόμενοι· ἀμελοῦντες δὲ παντελῶς καὶ τὰ πρόβατα, μηδὲ τὸ ἀπολωλὸς ζητοῦντες, μηδὲ τὸ ἐσκορπισμένον συνάγοντες, μηδὲ τὸ ἀσθενὲς ἐπισκεπτόμενοι, μηδὲ τὸ ὑγιὲς ἐπιστηρίζοντες· τοῦτο δὲ καὶ μόνον προσέχοντες ἵνα πίνωσι τὸ γάλα, καὶ ἐνδύωνται τὰ ἔρια, καὶ τρώγωσι τὸ πάχος τῆς ποίμνης. Οὐαὶ αὐτοῖς· διότι οὐ μόνον περὶ ἑαυτῶν λόγον ἀποδώσουσι τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα τῶν προβάτων ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐκζητηθήσεται. « Καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἀμελῆ ποιμένα, ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητήσω. »

« Ὑμεῖς δὲ, ὦ οἰκονόμοι πιστοὶ καὶ ποιμένες ἀληθινοὶ καὶ φρόνιμοι, ὅσοι κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ θεόφρονος Παύλου ἀφιερώσατε τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, πανσέβαστοί ἐστε, μακάριοί ἐστε, ἅγιοί ἐστε· ὑμεῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅταν ὁ παντοκράτωρ καθήσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς, τότε μεταξὺ τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν ἐκλάμψετε ὡς φωστῆρες· τότε καθεὶς ἐξ ὑμῶν μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης παριστάμενος « Ἰδοὺ, λέγει πρὸς τὸν Θεὸν, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ ἔδωκάς μοι. » Τότε δὲ ἀκούει ἀπὸ στόματος τοῦ Θεοῦ « Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. » Ἐκεῖνα τὰ παιδία μου πεινῶντα, σὺ ἔθρεψας διὰ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας, ταῦτα δὲ διψῶντα ἐπότισας διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν νόμων μου. Ἐκεῖνα ξένα ἦσαν τῆς ἐκκλησίας, σὺ δὲ αὐτὰ συνήγαγες ἔνδον αὐτῆς· ταῦτα γυμνὰ ἦσαν τῶν καλῶν ἔργων, σὺ δὲ ἐνέδυσας αὐτὰ τῶν ἀρετῶν τὸ ἔνδυμα. Ἐκεῖνα ἦσαν ἀσθενῆ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, σὺ δὲ ἐπεσκέφθης καὶ ἰάτρευσας αὐτά· ταῦτα δεδεμένα ἦσαν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, σὺ δὲ ἦλθες εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἠλευθέρωσας αὐτὰ, λύσας τῆς δου-

λείας, τὰ δεσμά· ἀφ' οὗ δὲ ὁ Θεὸς ἐνώπιον πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀνθρώπων τοιουτοτρόπως ἐπαινέσῃ ἕκαστον τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων τῆς χάριτος, καὶ ἀληθινῶν ποιμένων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τότε ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς τὴν εὐλογημένην καὶ μακαρίαν φωνὴν, τὴν ὑπὲρ τῶν ἐλεημόνων διωρισμένην. »

Πρὸ τοῦ Θεοτόκη φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος Βούλγαρις ἐπειράθη νὰ βελτιώσῃ καὶ κανονίσῃ τὸ ὕφος τῆς κοινῆς διαλέκτου· ἀλλὰ παραδόξως, ἐν ᾧ ἐν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ πονήμασι παρατηρεῖται γλαφυρότης καὶ ὁμαλότης περὶ τὴν ἔκφρασιν, καὶ ἐκλογὴ λέξεως, ἐν τοῖς ὑστέροις ἀπ' ἐναντίας ἐπικρατεῖ ἀνωμαλία ὕφους, καὶ λεξιθηρία ἀνεπιτυχὴς, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἑξῆς περικοπῶν.

('Επιστολὴ ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν πατριάρχην Κύριλλον. 1752).

« Ἰδοὺ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα αἴτια τῆς ἀναχωρήσεώς μου· ἔχετε ἐν αὐτοῖς τὸ διατί ἀποχρώντως· ἀλλ' ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης τὰ αἴτια ταῦτα, ὡς τὸ μηδὲν λογιζομένη, τοῦτο μόνον ἐν τοῖς διαφόροις κατ' ἐμοῦ γράμμασιν ἀγωνίζεται νὰ παραστήσῃ, ὅτι τάχα ἡ ἐμὴ ἀναχώρησις ἠκολούθησε, διότι ἠθελήσατε νὰ διορθώσητε τὰ τῆς σχολῆς ἄτοπα, καὶ νὰ ἐξώσετε τοὺς ἀτάκτους, ἐγὼ δὲ ὡς ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος ἐδυσχέραινα καὶ δὲν ὑπέφερον τὴν διόρθωσιν τῆς αἰτίας· ἄπαγε! ἕνα σχολεῖον, τὸ ὁποῖον εὗρον μὲ εἴκοσι μαθητὰς, καὶ τὸ ἐπλήθυνα σχεδὸν εἰς διακοσίους, τὸ ὁποῖον ηὔξησα καὶ τὸ ἐστερέωσα μὲ τόσους ἀγῶνας, ὅσους ἐμάθετε, καὶ μὲ τόσους κόπους, ὅσους εἴδετε, πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν τελειότητα εἰς τὴν ὁποίαν παρ' ἐλπίδα τὸ ηὕρατε, καὶ χωρὶς νὰ παιδεύσω τοὺς ἀτάκτους, καὶ χωρὶς νὰ διορθώσω κατὰ δύναμιν τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφυόμενα ἄτοπα; Ἐγὼ κατὰ τὰς χρείας ἐν αὐτῷ καὶ συνεβούλευσα μὲ ζῆλον, καὶ ἐπέπληξα μὲ σφοδρότητα, καὶ ἐμαστίγωσα μὲ αὐστηρότητα, καὶ ἐδίωξα μὲ ὀργὴν, καὶ πάλιν ὑπεδέχθην μετὰ πραότητος, καὶ περιποιήθην μετὰ φιλοφροσύνης καὶ ἐπιεικείας, συγκεράσας τὸν τόνον τοῦ οἴνου μὲ τοῦ ἐλαίου τὴν λειότητα, καὶ κρατῶντας τοιουτοτρόπως διακοσίους ἀνθρώπους εἰς τόσην εὐταξίαν καὶ τοιαύτην κοσμιότητα, εἰς ὅσην δύναμαι νὰ καυχηθῶ, ὅτι δὲν ἔζησαν ποτὲ οἱ ὀλιγάριθμοι

θεράποντες, οἱ ὁποῖοι τὴν συνοδεύουσι, μ' ὅλον ὁποῦ σεμνότητος μέγα παράδειγμα ἔχουσι τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς ὑμετέρας πανιερότητος.»

(*Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν* 1760).

«Πάσχουσι καὶ οἱ νόμοι, παναγιώτατε δέσποτα, καὶ αἱ καλαὶ συνήθειαι, καὶ αἱ πρέπουσαι τάξεις, ἐκεῖνο ὁποῦ βλέπομεν, καὶ πάσχουσι σχεδὸν ὅλα τοῦ κόσμου τούτου τὰ πράγματα, ὅσα ἢ τοῦ παντοδυνάμου χρόνου ἡ ῥύσις, ἢ τῆς εὐμετατρέπτου θελήσεως ἡ προαίρεσις τὰ πολεμεῖ καὶ τὰ καταβάλλει. Καὶ αὐτοί, ναί· καὶ αὐτοὶ οἱ νόμοι εἰς τὴν ἀρχὴν ὡσὰν ἁπαλὰ βρέφη χρειάζονται γάλα καὶ στερέωσιν· προχωροῦντες ἡλικιοῦνται καὶ αὐξάνουσιν, ἀκολούθως ὡς ἄνδρες τελειοῦνται καὶ ἀκμάζουσι, καὶ τέλος πάντων γηράσκοντες παρακμάζουσιν, ἀσθενοῦσι καὶ καταπίπτουσι, καὶ τότε χρειάζονται.. τί ἄλλο; πάρεξ χέρι καὶ βακτηρίαν· βακτηρίαν διὰ νὰ τοὺς στηρίζῃ, χέρι διὰ νὰ τοὺς ἀναβαστάζῃ, καὶ νὰ τοὺς κρατῇ· ἤ, τὸ ἐπιθυμότερον, τότε χρειάζονται πνοὴν ζωῆς, καὶ δύναμιν ζωογόνον τινὰ καὶ φερέσβιον, ἡ ὁποία πεπτωκότας νὰ τοὺς ἀνορθώσῃ, νενεκρωμένους νὰ τοὺς ζωώσῃ, γηραλέους νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, πεπαλαιωμένους νὰ τοὺς ἀνακαινίσῃ. Ὡμοίασαν τοὺς νόμους μὲ τὰς ἀράχνας, καὶ κατά τι καλὰ τοὺς ὡμοίασαν· διότι μία ἀδύνατος πνοὴ μόνη τοὺς σαλεύει, ἓν σφοδρὸν φύσημα τοὺς διατρυπᾷ καὶ τοὺς διασκεδάζει· τῷ ὄντι ἀράχνια ὑφάσματα! ἂν περιπλεχθοῦν εἰς αὐτὰ μυῖαι καὶ κώνωπες, καὶ τὰ τοιαῦτα μικρὰ καὶ ἀσθενῆ ζωΰφια, πιάνονται καὶ δεσμεύονται· ἂν ὁρμήσουν ζῶα μεγαλήτερα καὶ βιαιότερα, τὰ διασπῶσι καὶ τὰ ξεσχίζουσιν. Εἶναι ὅμως ἀτελὴς (καθὼς ἐγὼ κρίνω) αὐτὴ ἡ ὁμοίωσις κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ ἀράχναι, ἀφ' οὗ διασκεδασθῶσι καὶ διασπασθῶσι, δὲν μένει πλέον οὔτε ἐλπίς, οὔτε τέχνη νὰ συμπιασθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν· ἀλλ' οἱ νόμοι, ναί. Ὅθεν οἱ νόμοι καὶ αἱ διατάξεις ἁρμοδιώτερον ἤθελον ὁμοιωθῇ μὲ τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα πάσχουσι καὶ τὸ τῶν ἀραχνῶν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐμπιπτόντων ζώων, καὶ ἔχουσι καὶ τὸ ἄλλο ἰδίωμα τῶν νομοθεσιῶν, ὁποῦ ἀφ' οὗ ξεσχισθῶσι, συμπιάνονται, καὶ ἀφ' οὗ παλαιωθῶσιν, ἀνακαινίζονται. Ἴδετε ἂν ὁμιλῶ κατὰ λόγον..»

(*Περὶ τῶν ἐν Πολωνίᾳ διχονοιῶν.* 1768).

« Ὅλα μὲ τὸν καιρὸν μεταβάλλονται. Ἕνας βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Σιγισμοῦνδος, ἀπὸ τὴν σειρὰν ἕλκων τὸ γένος Γουστάβου τοῦ Βάζα, ἐβουλεύθη τέως νὰ ἀνατρέψῃ ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ μέγας Σιγισμοῦνδος ὁ τῶν Ἰαγγελονίων ὕστατος εἶχε συστήσῃ. Ἦτον αὐτὸς κατὰ τὸ αὐτὸ βασιλεὺς καὶ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σβεκίας· ἐκαθηρέθη ὅμως καὶ ἀπὸ τὸν τῆς Σβεκίας ἐξέπεσε θρόνον, κοινῇ ψήφῳ τῶν διαφόρων τοῦ Βασιλείου τάξεων τῶν ἐπὶ τούτῳ συναθροισθεισῶν ἐν ἔτει 1592, καὶ ἐξ ἀτυχίας ἡ συμφορὰ εἰς αὐτὸν προῆλθεν ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν Καθολικο-Ῥωμάνων. Οἱ παρασταίνοντες τὸ Κράτος συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἔκλεξαν βασιλέα τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν τὸν Κάρολον, ὅστις εἶχεν ἐκ μέρους του καὶ τὴν καρδίαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀουγσβούργου. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἔκπτωτος ἤδη τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου, ἐξεδίκησεν εἰς τὴν Πολονίαν τὸν Καθολικισμὸν, ὁποῦ τὸν εἶχεν ὑστερήσῃ ἀπὸ τῆς Σβεκίας τὸν στέφανον.

» Οἱ ὁδηγοὶ αὐτοῦ καὶ σύμβουλοι καὶ διοικήτορες Ἰησουῖται ὁποῦ τὸν ἔκαμαν καὶ ἔχασε τὸ ἕνα βασίλειον, τὸν ἔκαμαν καὶ ἐμισήθη εἰς τὸ ἄλλο. Δὲν ἐδυνήθη οὗτος ἀληθινὰ νὰ καταργήσῃ ἕνα νόμον βέσιμον ἤδη καὶ θεμελιώδη, κεκυρωμένον ὑπὸ τοσούτων βασιλέων, καὶ ὑπὸ τόσων Διαιτῶν· μ᾽ ὅλον τοῦτο κατεσοφίσθη τὸν νόμον, καὶ ἂν δὲν τὸν ἀναίρεσε, τὸν ἠχρείωσε, κάνωντάς τον ἀνωφελῆ καὶ ἀνενέργητον. Ὄχι πλέον ὀφφίκια, ὄχι πλέον ἀξιώματα καὶ ἐπιστασίαι εἰς τοὺς ἔξω τῆς Ῥωμανικῆς κοινωνήσεως. Δὲν τοὺς ἥρπαζον τὰ ὑπάρχοντα, διατὶ δὲν ἐδύναντο· ἀλλὰ τοὺς κατεδυνάστευον πολυτρόπως μὲ ἕνα εἶδος διωγμοῦ ἥσυχον καὶ σιγηλὸν καὶ κωφόν· καὶ ἂν τέως τοὺς ὑπέμενον, τοὺς ἔκαμαν καὶ νὰ καταλάβουν ὀγλίγωρα, ὅτι δὲν ἤθελαν τοὺς ὑπομείνουν περισσότερον, ὅταν ἤθελαν λάβουν τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὸν τρόπον ἀποιωεὶ νὰ τοὺς κατακαθίσουν. »

(*Σχεδίασμα περὶ ἀνεξιθρησκείας.*)

« Εἰ δὲ (τὸ δεύτερον) τῆς θεοσεβείας αὐτοὶ πρότερον ἀριθμούμενοι θρέμματα, καὶ τῆς ἐκκλησίας φαινόμενοι τέκνα γνήσια, ἐξέκλιναν ὅμως τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, καὶ τοῦ ὀρθοῦ περὶ τὸ δόγμα φρονήματος, ὑπὸ διαφόρων ἑτεροδιδασκαλίας ἀνέμων παρασυρέντες, ἀπεπλανήθη-

σαν· τότε οἱ τοιοῦτοι, ὡς ὄντες ὑπὸ τὴν τοῦ ποιμένος διοίκησιν, εἶναι πάντως καὶ εἰς τὴν κρίσιν τὴν αὐτοῦ ὑποκείμενοι. Ὅθεν αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία ἐπιμελῶς ἀνακρίνει, ἐξουσιαστικῶς κρίνει, αὐθεντικῶς κατακρίνει· καὶ ἐπιβάλλουσα αὐτοῖς τὰς προσηκούσας ποινὰς, καὶ τὰ δίκαια ἐπιτίμια, εἰ μὲν ἐπιστραφῶσι γνησίως καὶ ἀνανήψωσι, τοὺς λύει τέως, ὅταν συμφέρον τὸ νομίσῃ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτεθέντας δεσμούς· εἰδὲ ἐπιμένουσιν ἕως τέλους εἰς τὴν παρακοὴν, καὶ δὲν θελήσουν νὰ ἀφήσουν τὴν πλάνην καὶ τὴν κακόνοιαν, εἰς ἣν περιέπεσον, τελευταῖον διὰ νὰ μὴ συμπαρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὑγιαίνοντας, καθὼς ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν, τοὺς ἀποκόπτει ὁλοτελῶς ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ τοὺς παραδίδει εἰς τὴν ἀπώλειαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἠσπάσθησαν καὶ ἠγάπησαν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον τῶν ἀνωτέρω προτεθέντων· τουτέστιν αἱ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἀπειθοῦνταις ποιναὶ, καὶ ἡ ἐκείνων ἐσχάτη κατάκρισις.

« Ἐδῶ ὅμως, ὅταν ἀναφέρωμεν ποινὰς καὶ κατάκρισιν, ἄπαγε ἀπὸ τὸ νὰ συλλογισθῇ ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς, δεσμὰ καὶ ἀλύσεις, στρεβλώσεις καὶ δεσμωτήρια, πῦρ καὶ σίδηρον, σωματικοὺς παντοίους βασανισμοὺς, καὶ τέως θάνατον. Αἱ ποιναὶ αἱ παρὰ τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικαὶ, ὄχι πολιτικαὶ, πνευματικαὶ, ὄχι σωματικαί. Πρέπει πάντοτε νὰ διασώζεται ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα εἰς τὸ σκοπούμενον τέλος καὶ εἰς τὰ μέσα δι' ὧν (ὡς ἐῤῥέθη) ἐκεῖνο περαίνεται. Μέσα φυσικὰ δὲν φέρουσι ποτὲ εἰς εὐτυχῆ ἔκβασιν ἕνα τέλος ὑπερφυές· ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ δὲν ἀναβιβάζουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ κόσμος δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὸν Χριστὸν, οὔτε τοῦ κόσμου τὰ ἔργα δὲν οἰκοδομοῦσι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Τίς δὲν ἠξεύρει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα σύστημα θεῖον, καὶ ἔχει ἕνα σκοπὸν ὅλον οὐράνιον; καθὼς ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἐξωτερικὴ δυναστεία, εἶναι ἕνα σύστημα ἀνθρώπινον, καὶ ἔχει ἕνα σκοπὸν, ὅλον κοσμικόν. Αὐταὶ αἱ ἐξουσίαι, ἡ γήϊνος καὶ ἡ οὐράνιος, εἶναι ἀσύμβατοι, καὶ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων *ὅσον οὐρανὸς ἄπεστι γαίας* .... »

(Προσλαλιὰ πρὸς τὸν μητροπολίτην Μόσχας Πλάτωνα. 1775).

« Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐγὼ τὴν περὶ ἐμὲ ταύτην τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν καὶ ἐννοῶ καὶ θαυμάζω, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ λογισμοῦ τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐμὴν διακρίνων ἀνα-

ξιότητα, δὲν δύναμαι νὰ μὴν δειλιῶ, καὶ νὰ μὴν τρέμω εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοιαύτης ἀξίας καὶ χάριτος· φοβοῦμαι μήπως δὲν ἦτον αὕτη τοῦ Θεοῦ εὐδοκία, ἀλλὰ μία παραχώρησις προερχομένη ἐκ τῶν ἐμῶν, ἢ καὶ ἐκ τῶν τοῦ λαοῦ ἁμαρτημάτων, πρὸς δικαίαν ποινὴν καὶ ἐκδίκησιν· φοβοῦμαι μήπως οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ Κὶς τοῦ Ἰεομοναίου ὁποῦ ἤρχησε σήμερον νὰ ὑψοῦται ὑπὲρ τὸν λαόν, ὑπερωμίας, καὶ ἐπάνω ὑψηλὸς φανῇ μετὰ ταῦτα πολλὰ μικρὸς καὶ νανώδης, καὶ ὅλως ἀποστροφῆς καὶ ἐξουδενώσεως ἄξιος... »

(Περὶ Παραδείσου καὶ Κολάσεως).

« Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἡμεῖς τὴν κατάστασιν τῶν ψυχῶν πρέπει νὰ διακρίνωμεν, ὄχι τὴν τοποθεσίαν· κυρίως νὰ εἰπῶμεν, ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἐν τόπῳ, διότι εἶναι ἄϋλος καὶ ἀσώματος φύσις, καὶ ὄχι σῶμα ὁποῦ νὰ χρειάζεται καὶ ποῦ νὰ στηριχθῇ, καὶ ποῦ νὰ καθίσῃ, καθὼς ἔχουσι χρείαν τὰ σώματα· ὁ τόπος τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατον εἶναι ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελεν εὑρεθῇ, ὅταν ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸ γεηρὸν σκήνωμά της· εὑρέθη ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πίστει, ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει, ἐν χάριτι Θεοῦ δεδικαιωμένη; βεβαιοτάτη εἶναι καὶ κατὰ πάντα τρόπον πεπληροφορημένη περὶ τῆς μελλούσης τελείας ζωῆς καὶ δόξης· ἠξεύρει τὴν τάξιν της, αἰσθάνεται τὴν μακαριότητά της, καὶ ἔχει τὸν ἀρραβῶνα τῆς τελείας ἀπολαύσεως, φωτιζομένη παρὰ Θεοῦ, δοξαζομένη, ἀναπαυομένη, χαίρουσα, ἀγαλλιῶσα, μακαρία τῷ ὄντι καὶ πρὸ τῆς τελείας μακαριότητος, ἀξιοῦται θείας ἐμφάσεως, ἀνάπτει μὲ τὰς γλυκείας φλόγας τῶν θείων ἐρώτων, συνόμιλος μὲ τοὺς ἀγγέλους, συνωδευμένη μὲ τοὺς Προφήτας, καὶ Ἀποστόλους, καὶ μάρτυρας, καὶ μὲ ὅλον τὸν χορὸν τῶν δικαίων, φαιδρύνεται, σκιρτᾷ, ἀναπαύεται· ἰδοὺ ὁ οὐρανός, ἰδοὺ ὁ παράδεισος, ἰδοὺ ἡ βασιλεία, ἰδοὺ ἡ δόξα, ἰδοὺ τὸ φῶς, ἡ ἀναψυχή, ἡ χλόη, ἡ ἀνάπαυσις, ἡ εἰρήνη, πᾶν ἀγαθόν.. »

(Περὶ Παλιῤῥοιῶν).

« Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ φιλόσοφοι ζητοῦντες τὴν αἰτίαν τῶν παλλιῤῥοιῶν εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν εὕρωσιν, ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψωσι τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἔξω τῆς γῆς, καὶ ἀναβιβάζοντες

τὸν νοῦν εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν στοιχειώδη χώραν οὐράνια σώματα, νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν ἐκεῖθεν ποθὲν προέρχεται αὕτη ἡ δύναμις, ὁποῦ μὲ τόσην δραστηριότητα ἐνεργεῖ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα, καὶ γεννᾷ τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον.

» Ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις δὲν ἄφηνεν ἀπολυπραγμόνητα, ὅσα πράγματα ὑπέπιπτον εἰς τὴν σκέψιν του, φαίνεται ὁ πρῶτος ὁποῦ ἄνοιξεν εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν δρόμον, δείξας, ὅτι τὴν αἰτίαν τῶν παλιῤῥοιῶν πρέπει νὰ τὴν λάβῃ τινὰς ἀπὸ τὰ ἐν οὐρανοῖς σώματα. Αὐτὸς (ἂν ἦναι γνήσιον Ἀριστοτέλους τὸ σύγγραμμα, τὰ περὶ οὐρανοῦ βιβλία, τὸ ὁποῖον παρά τισιν ἀμφιβάλλεται) τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν σελήνην, διδάσκωντας, ὅτι μὲ τὸ μέσον τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἐπιῤῥοῶν, ὁ ἐλάσσων οὗτος φωστὴρ ἔχει κάποιάν τινα κυριότητα εἰς τὸν περίγειον κόσμον, ὅθεν ἀποτελεῖ καὶ τὰς παλιῤῥοίας, καθὼς καὶ ἄλλα συχνὰ ἀποτελέσματα. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον τοῦτο γίνεται, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἑρμηνεύσῃ· τόσον μόνον εἶπε. Καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατανοήσῃ τὸ περισσότερον, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ ῥίψῃ τὸν ἑαυτόν του ὁ φιλόσοφος εἰς τὰς Εὐρίπους, εἰπὼν τὸ « κατάλαβέ με, ὅτι οὐ κατέλαβόν σε » καθὼς τινὲς περὶ αὐτοῦ μυθεύουσιν, ἄφησε μάλιστα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὑπόθεσιν ἐρεύνης γενναίαν καὶ ἀξιόλογον, ἐλπίζοντας, ὡς συνετός, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ συγκεχυμένως εἶπεν αὐτός, θέλουν εὑρεθοῦν ἄλλοι νόες ἔπειτα νὰ τὸ ἀκριβώσουν· « τῶν γὰρ τοιούτων, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, ὁ χρόνος εὑρετής ἐστι. »

(Περὶ Μουσικῆς).

« Τῆς μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῇ τινὰς νὰ τὰ παραστήσῃ ἰδίως. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἔλεγον, ὅτι ὅστις δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἔπαινον τοῦ Ἡρακλέους εἶναι κωφός. Τοῦτο ὁποῦ ἐλέγετο διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δύναται νὰ ῥηθῇ καὶ διὰ τὰς Μούσας, τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διός, τὰς ὁποίας καὶ ἐκεῖνος ὁ ἥρως τιμῶν ἐξόχως καὶ θεραπεύων εἰς ἐγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ ὀνομάζεται ὡς ὁ Ἀπόλλων καὶ αὐτὸς Μουσηγέτης. Ἂν εἶναί τις ἀκίνητος εἰς τὰ θέλγητρα καὶ εἰς τοὺς γλυκασμοὺς τῆς Εὐτέρπης, τῆς Ἐρατοῦς καὶ τῆς Τερψιχόρης, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κω-

ρός' ἢ ἂν δὲν εἶναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη τὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰ ἀλογώτερα καὶ νωθρότερα κτήνη· ἐπειδὴ καὶ τούτων ἱστοροῦνται πολλά, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφιλοτιμήθη ἡ φύσις νὰ ἐνστάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

« Τί ἄλλο οἱ παμπάλαιοι μῦθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἠθέλησαν παρὰ τὴν δραστηριωτάτην χάριν ἢ τὴν χαριεστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, ὅταν ἐτόλμησαν νὰ πλάσουν τὰς τόσον ἀπίστους, τόσον ἀτόπους περὶ αὐτῆς παραδοξολογίας; Ὁ Θρᾶξ Ὀρφεὺς μὲ τὴν μουσικήν του ἀνεχαίτιζεν ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον τοὺς ποταμούς· ἔσυρεν ὀπίσω του ὄχι μόνον τὰ θηρία τὰ πλέον ἄγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰς πέτρας· καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς μελῳδίας ἔφθασε (λέγουσι) νὰ καταμαλάξῃ καὶ τὸν Ἀϊδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίκτους καὶ ἀδυσωπήτους θεούς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν Εὐρυδίκην τὴν φιλτάτην του σύζυγον. Οἱ Βοιωτοὶ Ζῆθος καὶ Ἀμφίων μὲ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τοῦ ὀργάνου των καὶ κατεκήλουν καὶ κατεκύλιον ἀπὸ τὰ ὄρη τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι' αὐτῶν, εὐρύθμως τε καὶ ἁρμονικῶς συναπτομένων, ἔκτιζον τῶν Θηβῶν τὰ ὑψηλὰ πυργώματα καὶ τὰ τείχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων, πηδῶν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντιστῶν, συνεκάλει διὰ τῶν τῆς λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς βοήθειάν του τοὺς φιλανθρώπους δελφῖνας, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀναβασταζόμενος καὶ διανηχόμενος ἀσφαλῶς τὰ κύματα, εὕρισκεν εἰς Ταίναρον τὴν σωτηρίαν. Ταῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψέ τις νὰ τὸ περάσῃ ὡς πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ἱστορίαν. Ἡμεῖς μὲ τοὺς περισσοτέρους τὸ κρίνομεν μῦθον, καθὼς καὶ ἄλλα· ἀλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι εἰκονίζουσι τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἡ ἀλήθεια ὁποῦ ὑποκρύπτεται ὑπὸ τὰς εἰρημένας μυθολογίας εἶναι, ὅτι ἡ μουσικὴ τόσον ἔχει δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ καὶ τοὺς ἀκινήτους διὰ ῥαθυμίαν τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναισθήτους διὰ νωθρότητα τοὺς παρορμᾷ, καὶ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀτέγκτους μαλάττει, καὶ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώδεις φέρει εἰς ἡμερότητα. »

(*Ἐκκλησιαστικὴ Ἑκατονταετηρίς*. 1805).

« Ἐν τούτῳ τῷ ὑπερῴῳ, τῇ πεντηκοστῇ ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, δεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, περὶ ὥραν τρίτην

τῆς ἡμέρας, ἐν ᾧ οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τῶν Μαθητῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, περιμένοντες τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτοὺς αἰσθητῶς ἡ ἐξ ὕψους δύναμις. Πνεῦμα σφοδρὸν καὶ βίαιον πνεῦσαν ἐξαίφνης ἐπλήρωσε τὸν οἶκον. Μία γλῶσσα πυρίνη ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς ἑκάστου κεφαλῆς. Καὶ πνευματοφόροι γενόμενοι οἱ ἐκεῖ πάντες κατὰ τὴν Ἰωὴλ προφητείαν, ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· τότε τὰ ἀπὸ διαφόρων χωρῶν συῤῥεύσαντα πλήθη, Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται, κτλ. κτλ. πολυαριθμότερα ὑπὲρ ἄλλοτέ ποτε κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον συναθροισθέντα διὰ τὴν διατρέχουσαν φήμην τῆς τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίου ἐλεύσεως, ἣν αἱ τῶν Γραφῶν προῤῥήσεις, καὶ μάλιστα αἱ τοῦ Δανιὴλ ὑπέσχοντο ὡς ἤδη ἐγγίζουσαν, ἐξίσταντο καὶ ὑπερεθαύμαζον, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι ἐλάλουν, καὶ ἤκουεν εἷς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. Τότε ὁ Πέτρος ἐπάρας τὴν φωνὴν ἐνώπιον πάντων κηρύττει τὸν Ναζωραῖον Σωτῆρα, καὶ διὰ πολλῶν ἀποδείχνει, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος ὁ Χριστὸς, ὃν ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἐσταύρωσε, καὶ ὃν ὁ Κύριος ἀνέστησεν. »

Ὁ Εὐγένιος ἐκδοὺς ἐν ἔτει 1769 τὴν Λογικὴν, σαρκαστικῶς ἀπεκήρυξε τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκ πάντων τῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, δογματίζων, ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ γράφωνται ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδιώματι. Τὴν γνώμην ταύτην, ἣν μετὰ δωδεκαετίαν κατεπολέμησεν Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Θεοτόκης παρεδέχθη, συγγράψας τὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας αὐτοῦ ἐν ἀρχαϊζούσῃ διαλέκτῳ, ὁμαλωτέρᾳ ὅλως καὶ ἀπηλλαγμένῃ τῆς ἐπιτετηδευμένης ἐκείνης φρασεολογίας, ἣν ὁ πρῶτος ἐν τῇ Λογικῇ αὐτοῦ ἐθήρευσε.

Ἰδοὺ δὲ τὸ περὶ τούτου τεμάχιον τῆς Λογικῆς τοῦ Βουλγάρεως.

« Πρὸ πάντων τοιγαροῦν μὴ κομιδῇ ξένον ὄντα, καὶ ἀδαῆ τοῦ Ἕλληνος λόγου, ἥκειν ἀξιῶ τὸν φιλοσοφήσοντα. Ἀλλ' ἐκ τῆς Γραμματικῆς, καὶ τῆς ἄλλης Ἐγκυκλίου τῶν μαθημάτων τριβῆς, ἱκανῶς συγκεκροτημένον. Τὸ δὲ ἱκανῶς, τὸ, ἐξ ἑαυτοῦ, τὴν ὡς ἀπὸ τῆς λέξεως δυσχέρειαν, περιελέσθαι ἐστὶ δυνάμενον. Οὔτε γὰρ τοὺς περιττῶς πάνυ τοῖς λεκτικοῖς τῶν τεχνυδρίων ἀσπάζομαι ἐγκαταγηράσκοντας, ὡς ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις οὐδὲ τῆς φιλοσοφίας τέως κομιδῇ ἀγεύστους ἀπαλλαχθήσεσθαι οἰομένους. Οὐδὲ τοὐναντίον πάλιν, τοὺς ἐκ τῆς ἑτέρας μερίδος ὅλως προσίεμαι, οἳ καὶ πρὶν ἐκφῦσαι ὀδόντας, περὶ τὴν στεῤῥοτέραν τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τροφὴν καταλ[illegible]

ἐν αὐτῷ τῷ φιλοσοφεῖν, καὶ τοῦ ἕλληνος οὐχ ἥκιστα λόγου ἐγκρατεῖς ποτε πεποίθασιν ἔσεσθαι. Τούτων γὰρ οἱ μὲν τὸν Πίθον ἐν τῇ Κεραμίᾳ, οἱ δ' ἐν τῷ Πίθῳ τὴν Κεραμίαν μαθήσεσθ' ἐλπίζουσιν. Ἑκάτεροί τε τῆς ἐλπίδος ψεύδονται. Καὶ οἱ μὲν θατέρου στέρονται πάντως, οἱ δὲ καὶ ἑκατέρου. Διὰ καὶ χείρονες εἰσὶν, ὡς δι' ὅλου ἀποτυγχάνοντες, καὶ τὸ δοκεῖν πρὸ τοῦ εἶναι αἱρούμενοι. Τοῖς γὰρ ἐν ὕφει χυδαίῳ παρενυφασμένοις ἐγκομβούμενοι φιλοσοφικοῖς λεξιδίοις, αὐτοῦ μονονουχὶ τοῦ τῆς γνώσεως ὕψους τῇ κεφαλῇ ψαύειν ἐοίκασι, καὶ φιλοσοφοῦντες ἀπαιδεύτως, ἐνοπτραίνουσι νεανικῶς. *Ἐκσυρικτέον ἄρα τὰ χυδαϊστὶ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια, τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ὡς οἷόν τε ἐπιμελουμένους, ἧς ἄνευ, οὐδὲν τῶν πάλαι πεφιλοσοφηκότων ἐστὶν ἀπόνασθαι.* »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον θερμὸς παρίστατο συνήγορος τοῦ ἁπλοελληνικοῦ ἰδιώματος ὁ ἱερομόναχος Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, σχολαρχῶν τῆς ἐν Ἰασίῳ ἀκαδημίας· ὁ πολυμαθὴς οὗτος ἀνὴρ καθορῶν, ὅτι τὸ τέως ἐπικρατοῦν σύστημα τῆς διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν μεγάλως ἐδυσκόλευε τοὺς μαθητευομένους, διά τε τὸ πολύπλοκον καὶ ἀμέθοδον, ἠθέλησε ν' ἁπλοποιήσῃ αὐτὸ, καὶ πρωτίστην προέβαλε δόξαν, ὅτι ἔπρεπεν ἵνα γράφωνται τὰ διδακτικὰ βιβλία ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλώσσῃ. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1779 (¹) δύο συγγραμμάτια· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξέθηκε τὰς περὶ ἁπλοποιήσεως τῆς διδασκαλίας ἰδέας αὐτοῦ, διὰ δὲ δευτέρου ὑπέδειξε τὸν τρόπον τῆς ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον παραφράσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Καλὸν δὲ θεωροῦμεν νὰ παραθέσωμεν ἐκ μὲν τοῦ πρώτου τὸ πέμπτον κεφάλαιον, ἐν ᾧ καταπολεμεῖ τὸ ἐπικρατοῦν τότε σύστημα τῆς *ψυχαγωγίας*, ἢ δι' ἐπισωρεύσεως πασῶν τῶν συνωνύμων λέξεων ἑρμηνείας τῶν διδασκομένων πεζογράφων καὶ ποιητῶν, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ προοίμιον.

(*Πραγματεία περὶ παίδων ἀγωγῆς. Ἐνετίῃσι* 1779).

« Ἕνα ἀπὸ τὰ κεφαλαιώδη μέρη τῆς ἐπηβόλου διδακτικῆς παιδαγωγίας πρέπει νὰ λογίζεται καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐξηγήσεως. Πράγματα

(¹) Ἐν ἔτει 1761 ἐδημοσίευσεν ὁ Μοισιόδαξ Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ μεταφρασθεῖσαν, ἣν οὐδέποτε εἶδον.

νῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, καὶ καταδείξῃ, ὅτι δὲν προετίθετο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν καθωμιλημένην ἀμετάβλητον, ἀλλὰ βαθμηδὸν νὰ βελτιώσῃ τὸ καθαρεῦον αὐτῆς ὕφος. Καὶ πάλιν δὲ θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ παραθέσωμεν σὺν τοῖς προλεγομένοις καὶ περικοπήν τινα ἐκ τῆς Γεωγραφίας, ἵνα παραβληθῇ τὸ βελτιωθὲν ὕφος τοῦ Μοισιόδακος πρὸς τὸ τῶν ἀνωτέρω αὐτοῦ πονημάτων.

« Ἐγὼ διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἐπιφέρω, ἔκρινα νὰ ἐξυφάνω τὴν παροῦσαν συγγραφὴν ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, σώζων ὅμως ἀεὶ τοὺς ὡρισμένους ὅρους τῶν πραγμάτων, οἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ μεθαρμόζων ἀεὶ τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἐπὶ τὸ σεμνότερον, ἢ τὸ ἐλάχιστον ἐπὶ τὸ πρεπωδέστερον τῇ ἀνὰ χεῖρας πραγματευομένῃ ὕλῃ. Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι κυρίως ὑπὸ τῶν ὁποίων προαχθεὶς προέκρινα τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ὁ πρῶτος μὲν εἶναι, διότι ἡ σαφήνεια, ὁσάκις τὰ πράγματα ἐκτίθενται ἁπλοϊκῶς, προσλαμβάνει ἐπίτασιν, ὁ δεύτερος δὲ, διότι τὰ πράγματα ἐκτεθειμένα ἁπλοϊκῶς γίνονται νοητὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἀψαμένοις γραμματικῆς. Ὁ τρίτος δὲ, διότι καλὸν εἶναι τέλος, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ νὰ γράφωσιν εἴτε περὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἴτε καὶ περὶ πραγμάτων ἄλλων ἐν τῇ τετριμμένῃ, ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ αὐτῶν. Ἕκαστος γινώσκει, πῶς πάντα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης γράφουσιν ἐκ τῷ νῦν, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ διαλέκτῳ αὐτοῦ, τόσον περὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὅσον περὶ πάσης ἑτέρας ὕλης τῆς πολυμαθείας ἁπλῶς. Ἡ μάθησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱερὰ θεολογία, πᾶν εἶδος ἄλλο διδασκαλίας φθέγγεται τὴν σήμερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ποῦ μὲν κιμβριστὶ, ποῦ δὲ βελγιστὶ, ποῦ δὲ σκυθιστὶ, ποῦ δὲ ἄλλως, ἢ ἄλλως, καὶ οὐδὲν ἧττον ἡ φιλοσοφία, ἡ μάθησις, πᾶσα ἐπιστήμη ἄλλη νομίζεται ἐπίσης φέρουσα τὸ σεμνὸν αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐν ᾧ ἐφθέγγετο λατινιστί. Ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ὑποκείμενον πάσης ἐπιστήμης ἁπλῶς, ὁπώσποτε τύχοι ἠμφιεσμένη, ὅπερ ἐστὶν, ἐκπεφρασμένη, εἶναι πάντοτε λογιστέα καλὴ, ἂν δὲ ἡ αὐτὴ ἀλήθεια τύχῃ ἠμφιεσμένη ἐν τρόπῳ, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι θεατὴ, ὅπερ ἐστιν ἐκπεφρασμένη ἐν λέξει τετριμμένῃ, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι καταληπτὴ, μήτε εἶναι ἀπᾷδον πάντως, ὅτι νὰ λογισθῇ ἔτι μᾶλλον καλή. Τὶ ὄφελος ἀπὸ ἐκείνων τῶν ἐγγριφωμένων, τῶν παρ' ἡλικίαν ὕφεων, τὰ ὁποῖα ἐπιπροσθοῦσι τὴν καλὴν ὄψιν τῆς ἀληθείας ὡς ἄλλαι καλύπτραι ὁλοπρόσωποι, ἢ ἐν τοῖς ὁποίοις φαίνεται κατωρωρυγμένη ἡ ἀλήθεια, καθὼς εἶναι κατωρωρυγμένος καὶ ὁ χρυσὸς

αὐτὸς ἐν τοῖς μεταλλείοις; Ἂν ὁ συγγραφεὺς εἶναι πεπληροφορημένος περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, καὶ ἂν τὰ πράγματα τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ εἶναι χρήσιμα, μεγάλα, γρῖφοι, λέξεις ἄτρωτοι, παρῳδίαι, ὅσα τοιαῦτα, πάντα εἶναι περιττὰ αὐτῷ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι τέλος, ὅτι νὰ ἐκτεθῇ ἡ ἀλήθεια, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ.

Ἐν ᾧ ἐγὼ γνωμοδοτῶ τοιουτοτρόπως περὶ τοῦ ἁπλοῦ ὕφους, μήτε ὑπολαμβανέτω τις, ἀξιῶ, πῶς ἐγὼ κατακρίνω ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἑλληνισμῷ, γράφουσιν ἁπλῶς ἑλληνικῶς. Γραφέτωσαν οἱ ἄνδρες ἀγαθῇ τῇ τύχῃ εἴτε περὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἴτε περὶ πραγμάτων ἄλλων ἑλληνικῶς, πλὴν, κατὰ τὸ αὐτὸ μὴ κατακρινέτωσαν ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, γράφουσιν ἁπλῶς ἁπλοϊκῶς. Ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἐν τῷ ά παραγράφῳ τῆς προδιατριβῆς αὐτοῦ λέγει, πῶς ἐκσυρικτέον τὰ χυδαϊστὶ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια, διὰ τί; διότι προλέγει μικρὸν ἀνωτέρω, πῶς οἱ ἐν ὕφει χυδαίῳ παρενυφασμένοις ἐγκομβούμενοι φιλοσοφικοῖς λεξιδίοις, φιλοσοφοῦσι μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνουσι δὲ νεανικῶς. Ἰδοὺ πάντως μία ἀπόφανσις προφανῶς ἀντιβαίνουσα τοῖς ὅροις τῆς διαλεκτικῆς. Φιλοσοφοῦντες μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνοντες δὲ νεανικῶς εἶναι λογιστέοι, ὅσοι ἢ δὲν μετέχουσι φιλοσοφίας, πλὴν φιλοσοφοῦσι προπετῶς, ἢ μετέχουσι μὲν ὁπωσοῦν, πλὴν παραμορφοῦσιν αὐτὴν, διὰ τῆς ἐπιδείξεως αὐτῶν, οὐχὶ δὲ ὅσοι, στείχοντες τοῖς ἴχνεσιν αὐτῆς ἀκριβῶς, γράφουσιν ἐν ὕφεσι χυδαίοις περὶ αὐτῆς, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι κοινὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἁπλῶς, ἑπομένως δὲ καὶ πάσαις ταῖς διαλέκτοις ἁπλῶς, μήτε εἶναι προσδεδεμένη πάντως μιᾷ καὶ μόνῃ διαλέκτῳ, τῇ ἑλληνικῇ· ὁ μέγας ἀνὴρ, ἀντὶ νὰ ἐκσυρίξῃ, ὤφειλε νὰ συστήσῃ μᾶλλον τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἡμῶν, προσδιορίζων αὐτῷ τοὺς ὅρους, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶναι ῥυθμιστέον, οὐχὶ δὲ ἵνα ἐκφαυλίσῃ αὐτὸ, ὅσον δὲν εἶναι ἐκφαυλιστέα μήτε ἡ σκυθικὴ αὐτὴ, ἧς τόγε νῦν ἔχον ἐπαίει. Ὅταν τὸ ἁπλοῦν ὕφος εἶναι καθαρὸν ἀπὸ ξένων εἴτε λέξεων, εἴτε φράσεων, εἶναι ἐμφαντικὸν ὁπωσδήποτε, καὶ ἱκανὸν νὰ ἐκθέσῃ πᾶσαν ὕλην ἐπιστημονικὴν, διὰ τί νὰ λογίζηται ἐκσυρικτέον; Ἕκαστος ὁμολογεῖ, πῶς τὸ ἁπλοῦν ὕφος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ μιμηθῇ οὐχὶ τὸν ὄγκον, οὐχὶ τὸ ἐμβριθὲς, οὐχὶ τὸ σύντομον τοῦ ἑλληνικοῦ, πλὴν αὐτὸ ἔχει εἶτα προτέρημα ἰδιάζον τὸ σαφὲς, τὸ ὁποῖον, σκοπούμενον τῷ λόγῳ τοῦ ἐπωφελοῦς, ἄξιον εἶναι νὰ κριθῇ πάντως ἀντισηκοῦν πάντα τὰ προτερήματα τὰ ἰδιάζοντα τῷ ἑλληνικῷ. Ποῖον

ὄφελος ἐπαίνους τοῖς νέοις θιασώταις τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ ἐκείνων τῶν δεινοτάτων συντάξεων, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐγκαλυπτόμενοι οἱ πατέρες αὐτῶν ὡς ἐν λόχμαις βαθείαις, φαίνονται λέγοντες τὰ μεγάλα, ἐν ᾧ πολλάκις δὲν λέγουσι μήτε τὰ μικρά; Πᾶν τὸ ἐναντίον εἶναι νοητέον περὶ τῶν γραφόντων ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, οἵτινες, μὴ ἔχοντες τὸ κρησφύγετον τῶν πρώτων, ἀγωνίζονται νὰ γράφωσιν ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν ἁπλῶς περὶ τῶν γραπτέων, καὶ οἵτινες, ἂν διαμαρτάνωσιν ἐνίοτε ἢ τῆς ἀληθείας ἢ τῆς ἀκριβείας, ἀνθρώπινα πεπονθότες, ὅμως εἶναι συγγνωστέοι παρὰ παντὶ κρίνοντι τὰ πράγματα εὐγνωμόνως.

« Τί τὸ λοιπόν, θέλει μοὶ ἀντικρούσει ἐκεῖνος, σὺ ὑπολαμβάνεις τὸ λοιπόν, ὅτι ἐξηκρίβωσας τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἀποχρώντως; Οὐχὶ ἐγὼ πάντως, διότι τὸ ἔργον οὔτε εἶναι ἑνὸς ἀνθρώπου μόνου, μήτε ἀρκοῦμαι κατὰ τὸ αὐτό, πῶς ἀστατῶ ὁπωσδήποτε ἐν αὐτῷ. Πάντα τὰ πράγματα, ἐν ᾧ εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτῶν, ἀνάγκη, ὅτι νὰ ἀστατῶσιν. Ἐγὼ ὑπολαμβάνω ἁπλῶς, ὅτι μετερρύθμισα αὐτὸ ὁπωσδήποτε, καὶ ὅτι ἔφερα αὐτὸ ἐν ἀκμῇ, ὥστε νὰ εἶναι ἐφικτὸν τοῖς μετερχομένοις ἁπλῶς. Δίδονται ἄνδρες δοκιμώτατοι ἐν τῷ ἑλληνισμῷ, καὶ φύσεως ἀσυγκρίτως μᾶλλον εὐεπηβόλου τῆς ἐμῆς, οἵτινες, ἂν εὐδοκήσωσι, δύνανται νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἐμὸν ἔλλειμμα πάντως ἐν πάσῃ τῇ εὐκολίᾳ αὐτῶν. Πολλοὶ δειλιῶσιν, ὅτι, ἂν ἐπικρατήσῃ τὸ ὕφος τὸ ἁπλοῦν, μέλλει νὰ καταργηθῇ τὸ ἑλληνικόν· πῶς νὰ καταργηθῇ τὸ ἑλληνικόν, ἐν ᾧ ἂν ὑπεξαιρεθῇ ἡ ἰδιοτροπία τῆς ὑφῆς τοῦ ἁπλοῦ, καὶ ἔνιαι λέξεις, ὀλιγάριθμοι πάντῃ, λαμβανόμεναι μὲν παρὰ τὴν λῆψιν τὴν ἑλληνικήν, φυλαττόμεναι δὲ διὰ τὴν σαφήνειαν ἁπλῶς, ἀποβαίνει αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἑλληνικὸν σχεδόν, καὶ ἐν ᾧ οὐδείς, μὴ μετέχων ὁπωσδηποτοῦν τῆς γραμματικῆς, δύναται μήτε νὰ νοήσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, μήτε νὰ γράψῃ αὐτὸ ποσῶς; Ἐγώ, ὅστις ἐδαπάνησα καιρὸν ὄχι ὀλιγιστὸν ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, ἄλλην τεχνολογίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ ἔχῃ τόνον, κομψότητα, ἔμφασιν, σαφήνειαν περιοδικήν, οὔτε εὕρηκα ἐκτὸς τῆς προκειμένης. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἁπλοῦ ὕφους, ὡς ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν διεξοδική, ζητεῖ μίαν πραγματείαν ὅλην ἰδιαιτέραν, ἑπομένως δὲ ἐγώ, ἀποταμιεύων αὐτὴν ἐν ἑτέρᾳ εὐκαιρίᾳ ἁρμοδιωτέρᾳ, τρέπομαι ἐπὶ τὸ καθ' αὐτὸ προκείμενον. »

» Ἡ θεωρία τῆς Γεωγραφίας εἶναι μία ἔκθεσις τῶν τροπολογιῶν διὰ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ μία αἰτιολογία τῶν ἀξιολογωτέρων φαινομένων, τὰ ὁποῖα πηγάζουσι, μέρος μὲν ἀπὸ τῶν διαφόρων θέσεων τῆς γῆς, μέρος δὲ ἀπὸ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῆς αὐτῆς.

» Διδάσκεται ἡ τοιαύτη θεωρία διὰ μιᾶς σφαίρας, ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὁποίας φαίνεται κεχαραγμένη ὑπὸ διαφόρων κύκλων, μεγάλων, μικρῶν, παραλλήλων, καὶ οἵτινες τέμνουσιν ἀλλήλους, ἄλλοι μὲν πρὸς γωνίας ἴσας, ἄλλοι δὲ πρὸς ἀνίσους.

» Οἱ εὐχρηστότεροι ἀπὸ αὐτῶν τῶν κύκλων λογίζονται δέκα, ἐξ μὲν μείζονες, καὶ εἶναι ὁ ὁρίζων, ὁ μεσημβρινὸς, ὁ ἰσημερινὸς, ὁ ζῳδιακὸς, καὶ οἱ λεγόμενοι κόλουροι, τέσσαρες δὲ ἐλάσσονες, καὶ εἶναι οἱ δύω καλούμενοι τροπικοὶ, καὶ οἱ δύω πολικοί.

» Ἐπὶ τούτοις προστιθέασιν οἱ γεωγράφοι ἑτέρους δύω κύκλους, οἵτινες δὲν καταγράφονται ἐπὶ τῆς σφαίρας, ἀλλὰ ὁ εἷς μὲν ἀπὸ αὐτῶν ζωννύει μετὰ ἀποστήματός τινος τὴν σφαῖραν, καλεῖται δὲ κύκλος τῆς θέσεως, ὁ ἄλλος δὲ κεῖται προσκεκολλημένος ἐν τῷ ἄνω ἡμικυκλίῳ τοῦ κύκλου τῆς θέσεως, καλεῖται δὲ ὡρικὸς ἢ ὡριαῖος.

» Πάντες αὐτοὶ οἱ κύκλοι (νοείσθωσαν οἱ μεγάλοι) ὑποτίθενται διαιρούμενοι εἰς μέρη τριακόσια ἑξήκοντα, τὰ ὁποῖα λέγονται κοινῶς μοῖραι, ἑκάστης ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸ μῆκος ὑποτίθεται μιλλίων ἰταλικῶν κοινῶν ἑξήκοντα.

» Παριστᾶται ὁ ὁρίζων ἐπὶ τῆς τεχνητῆς σφαίρας διὰ ἑνὸς κύκλου ξυλίνου ἢ μεταλλικοῦ, ὅστις ζωννύει κατὰ μέσον τὴν σφαῖραν, ἐν τῷ πλάτει τοῦ ὁποίου φαίνονται σεσημειωμένα τὰ ζῴδια, αἱ ὧραι, αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, καὶ πάντες οἱ ἄνεμοι τῆς πυξίδος τῆς μεγάλης θαλάσσης, περὶ πάντων τῶν ὁποίων ἐν οἰκείοις τόποις αὐτῶν κατὰ μέρος.

» Νοεῖται ὁ ὁρίζων εἷς κύκλος κινητὸς, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, καὶ ὅστις τέμνει τὴν αὐτὴν γῆν εἰς δύω ἡμισφαίρια ἴσα, τὸ ἓν μὲν ἄνω, τὸ ἄλλο δὲ κάτω, ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ὁποίου ὑποτίθεται διαπερῶσα πρὸς ὀρθὰς μία γραμμὴ, τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας λέγονται πόλοι, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἓν μὲν ζενὶθ, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ἐν τῷ κυρτῷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατὰ κορυφὴν ἑκάστου ἀνθρώπου, τὸ λοιπὸν δὲ ναδὶρ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑποπόδιον ἑκάστου ἀνθρώπου.

» Λέγεται κύκλος κινητὸς ὁ ὁρίζων, διότι ἕκαστος τόπος (ἐξαιλε-

[illegible]τάτερον ὁ τόπος) ἔχει ἕνα ὁρίζοντα ἰδιαίτερον, ἔτι δὲ, διότι ὁ ὁρίζων, ὡς θέλομεν ἰδῇ ἐν τῷ ΙΑ' κεφαλαίῳ, ποῦ μὲν συμβαίνει λοξὸς, ποῦ δὲ ὀρθὸς, ποῦ δὲ παράλληλος. Ὅπερ ἐστὶν ὁσάκις ὁ ἄνθρωπος παραλλάσσει θέσιν τοπικὴν, δοθέντος δηλονότι, πῶς ἡ τοπικὴ μετάβασις αὐτοῦ εἶναι ἀξιόλογος, συμπαραλλάσσει ὁμοῦ μετὰ αὐτῆς καὶ ὁρίζοντα... »

Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν καινοτομία τοῦ Μαρσάλακη παρὰ πάντων τῶν τότε λογίων κατεδικάσθη, καὶ ὁ δύσμοιρος τῆς σχολαρχίας ἀπολυθεὶς ἐτελεύτησεν ἐκ φθινάδος νόσου, μὴ ἀξιωθεὶς νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τὴν συνέχειαν τῶν μαθηματικῶν πραγματειῶν αὐτοῦ, οἷον *Μαθηματικὴν ὁδὸν* καὶ *Ἀστρονομίαν*.

Μετ' ὀλίγα ὅμως ἔτη σπουδαία ἠγέρθη συζήτησις μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς παριστρίοις ἡγεμονίαις παροικούντων Ἑλλήνων λογίων περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης. Ὁ Δημητράκης Φωτιάδης, ὁ καὶ Καταρτζῆς ἐπιλεγόμενος, ἀνὴρ πολυμαθὴς πλὴν παραδοξολόγος, ἐπιμόνως ἐδόξαζεν, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς συγγράμμασιν, ἐπιστημονικοῖς τε καὶ μὴ, πρέπει νὰ προτιμᾶται αὐτὸ τὸ χυδαῖον ἰδίωμα, ἐν πάσῃ τῇ ἀκανονίστῳ αὐτοῦ ἰδιοτροπίᾳ, καὶ ἐν τούτῳ συνέγραψε καὶ συνεζήτησε πρὸς τὸν κλεινὸν σχολάρχην τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας Λάμπρον Φωτιάδην. Ὁ Δούκας διέσωσεν ἐν τῇ Γραμματικῇ *Τερψιθέᾳ* τὰ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν περὶ τούτου ἀνταλλαγέντα περίεργα ταῦτα γράμματα.

Ἐπιστολαὶ ἀμοιβαῖαι περὶ γλώσσης τοῦ ἄρχοντος Κλοτζιὰρ Δημητρίου Καταρτζῆ, καὶ Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου τοῦ ἐν Βουκορεστίῳ διδασκάλου.

Δημήτριος Λάμπρῳ τῷ ἐλλογιμωτάτῳ εὖ πράττειν.

« Ἐπειδὴ καὶ στὸ (γνῶθι σαυτὸν) πόνημά μου (καθὼς δὲν ἀγνοεῖ καὶ ἡ φιλοπατρία σου) εἶχα συμβουλεύση τὸ ἔθνος μας, ὅτ' εἶναι ἀνάγκη νὰ συγγράψουμε τῆς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις Ῥωμαῖκα, γιὰ νὰ προκόβουν οἱ νέοι μας πιὸ γλήγορα καὶ μὲ πιὸ θεμέλιο εἰς ὅλα ἐπιχειρίσθηκα νὰ κάμω τὸ Ἑλληνικὸ συντακτικὸ μὲ Ῥωμαίικια (καθὼς εἶπα) διδασκαλία, γιὰ νὰ ἀποδείξω κ' ἐμπράκτως τὴ συμβουλή μου καλή. Ὅθεν ἐσυγκάλεσα τριγύρου μου ὅσους γραμματικοὺς μπόρεσα πόγε νῦν ἔχων, δηλαδὴ τὸ Διονύσιο, τὸ Μιχαὴλ, τὸ Θεόδωρο, τὸν

Κωνσταντῖνο, τὸν Ἀλέξανδρο, τὸ Γεράσιμο, τὸν Ἀντώνις, τὸν Ἀπολ-νία, τὸ Νεόφυτο, τὸ Δανιήλ· μὲ τὸ νὰ εἶναι ὅμως διδάσκαλος ὅλωνῶν-τους ὁ Ἀπολλώνιος, κ' ἔχεις ἡ ἐλλογιμότης σου τὸ ἀθάνατο σύγ-γραμμά του, παρακαλῶ νὰ γράψῃς τὸ λογιώτατο κὺρ Ἰωάννη τὸ θεῖο σου νὰ μὲ τὸ δώσῃ, ὅσο νὰ τελειώσω τὸ ἔργο μου, καὶ θέλω τὸ γνωρίσῃ μεγάλη χάρι· ἔτι παρακαλῶ, ἂν ἔχῃς καὶ τὸν Ἡρωδιανὸ τὸν τεχνογράφο, ἢ καὶ τὰ σημειώματα τοῦ Εὐγενείου στοῦ Νεοφύτου τὴ Γραμματική, νὰ μὲ τὰ δώσῃς κ' αὐτά· εἰδὲ κ' ἀξιωθῶ νὰ λάβω ἐν ταυτῷ κ' ἐλλόγιμο γράμμα σου, ποῦ νὰ ἐξαγγέλλῃ σ' ἐμένα τὴν ἐφετή μου ὑγεία σου, τότες πιὰ ἡ εὐχαριστησί μου θὲ νἆνε πληρεστάτη· ἔρρωσο. Αψπθ'. Μπουκουρέστι.

Δημητρίῳ τῷ εὐγενεστάτῳ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης εὖ πράττειν.

Οὐκ ἄρα παράδοξα τὰ τῶν Στωϊκῶν δόγματα, καίτοι τοιαῦτα πολλοῖς οὐ μὴν τῶν συγκλύδων καὶ τοῦ συρφετώδους κόμματος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔσω λόγου δόξαντα· ὁρῶμεν γὰρ ἐφ' ἡμῶν ἄνδρα τὴν κατ' κατ' ἐκείνους ἀπάθειαν ἔργῳ ἐμπεδοῦντα, καὶ ἐν οὕτω πολυσυμφόρῳ δαίμονι ἄγοντι καὶ φέροντι τόγε νῦν εἶναι τὰ ἡμέτερα, ἐπὶ τοῦ ἑδραίου καὶ βεβηκότος ἤθους μένοντα, καὶ ἀντέχοντα ταῖς ἀπὸ τῶν περιστάσεων ἐμβολαῖς ἀστεμφῆ καὶ ἀμετακίνητον, τὴν σὴν φημὶ φιλόσοφον ψυχήν· ἣν οὐδὲν κατέσεισε τῶν ἐπικειμένων δεινῶν, καίτοι μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολιπόντων, οὐδὲ τῆς φίλης σχολῆς ἀπησχόλησεν, ἢ τῆς θεωρίας τοῦ νοὸς καὶ καλλιεργίας τοῦ λόγου ἀπέστησε. Καὶ ἔχε ἄρα βίβλων τῶν ἐμῶν οὐ μόνον ἣν ζητεῖς Ἀπολλωνίου τοῦ δυσκόλου· τὴν γὰρ τοῦ τεχνικοῦ Ἡρωδιανοῦ, καὶ τὰ τοῦ Εὐγενείου ὑποσημειώματα οὐκ ἐκτησάμην. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσας ἂν ᾖ σοι βουλομένῳ, προσῆκον ὂν τοῦτό γε, καὶ τῇ φιλοπόνῳ σου σπουδῇ ὀφειλόμενον. Γνώμην δέ σου τοῖς παιδικοῖς καὶ αὐτὸς εἰσφέρων μὴ καὶ σκληρὸς ἢ ψυχρὸς δόξω; Χαριτόγλωσσοι τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἄνδρες τῶν Ἐνετίησιν ἐνοικούντων ὅ,τιπερ ὄφελος, καίτοι ἐμμελέστατα εἰδότες τοῖς ὠσὶν ἐπηχοῦσαν τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς ἀπὸ στόματος προσλαλιαῖς χρῆσθαι ταύτῃ χαίρουσιν, ἔν γε μὴν τοῖς σφετέροις συγγράμμασι (ὑπεξαιρουμένων τῶν κωμῳδιῶν ἐν αἷς λόγῳ καρυκείας παρεγχωρεῖ) τῆς εὐήχου ἑαυτῶν καὶ ἐμμελοῦς ἐκείνης τὴν Τυῤῥηνικήν, εἴτ' οὖν Τοσκανικὴν ἀνθαιροῦνται· φημὶ τοίνυν τῆς χύδην ἡμῶν διαλέκτου τὰ εὔηχα καὶ εὔρυθμα ταῖς ἡμετέραις

ἀκοαῖς προσπίπτοντα τοῖς ἐῤῥύθμοις καὶ ἐμμέτροις λόγοις προσήκειν, ἅτε δὴ πολυπαθῆ, καὶ συναλοιφῆς, καὶ κράσεως, καὶ συγκοπῆς, καὶ τῶν ἄλλων κατὰ λέξιν παθῶν ἀνάμεστα· τὰ δὲ τῇ Ἑλλάδι μᾶλλον προσεγγίζοντα, τοῖς συγγράμμασιν.

Ἀλλὰ γὰρ περὶ τούτων αὐτὸς ἂν καὶ εἰδείης καὶ κρίνοις τὸ βέλτιστον, ὡς ἂν ἐπ' αὐτοὺς οὐ σμικροὺς οὐδ' εὐκαταφρονήτους κόπους καταβαλών· ἐμὲ δὲ, ὃν ὡς εὐπρόσιτος καὶ τὸ εὐέντευκτον ἰδιάζοντα ἔχον χαρακτῆρα ᾑρετήσω φιλεῖν, φιλοῦντα δὴ καὶ σεβόμενον μὴ παύσῃ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε φιλῶν. Ἔρρωσο.

Δημήτριος ὁ Καταρτζῆς τῷ Φωτιάδῃ εὖ πράττειν.

Μὲ ἀκκισμὸ κᾂν ἤθελα δείξῃ νὰ δέχουμαι, ἂν ἔννοιωθα, πῶς ἔχω τὴν ἀπάθεια τὴ στωϊκὴ, 'ποῦ ἀπονέμεις σ' ἐμένα· ὅμως γνωρίζω καλὰ, πῶς αὖτ' ἡ ἀταραξία μου προέρχεται ἀπ' ἄλλην αἰτία· ὡσὰν ὁποῦ βρίσκω σ' ἐμένα τετελεσμένο τὸ γνωμικὸ τῶν Ἀράβων, πῶς ἡ ἀπελπισία νὰ εἶναι μία ἀπ' τῆς δυὸ ἀνάπαυσες τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ λοιπὸν μὲ κάμνει νὰ σπουδάζω μὲ τὴν ἄνεσί μου σὲ τέτοιον καιρὸ ἀνώμαλο, ὅχ' ὁ στωϊκισμός.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο, 'ποῦ σ' ἐγύρεψα, καὶ μὲ τὸν δίδεις· ὑπερευχαριστῶ ὅμως γιὰ τὸ μεγαλίτερο, 'ποῦ δὲν τὸ γύρεψα, καὶ προλαμβάνωντας μὲ τὸ δίδεις, δηλαδὴ τὴν ἐξουσία σ' ὅλα τὰ βιβλία σου.

Στὴν ἐπιστολή σου ἀποδέχεσαι νὰ λαλοῦμε, καὶ νὰ στιχουργοῦμε τὰ Ῥωμαῖκα, 'ποῦ δὲν ἔχουνε τέτοια πάθη κ' ὁποῦ γιὰ τοῦτο προσεγγίζουνε τάχα στὰ Ἑλληνικά· πλὴν γιὰ ταυτὴν τὴν κατὰ μέρος ἀνθίστασί σου σ' ἐμένα τοῦ κάκου συστέλλεσαι νὰ μὴ φανῇς ὀχληρός· ὡσὰν ὁποῦ δέ με διοχλεῖς παντελῶς εἰσὲ τοῦτο· ἀλλὰ μάλιστα ἐξ ἐναντίας μ' εὐφραίνεις κατὰ πολλά· ἐπειδὴ κ' εἶν' ἕβδομος χρόνος ποῦ συγγράφω ἔτζι, καὶ τώρα μόλις πρώτη φορὰ ἀξιώθηκα νὰ μ' ἐναντιωθῇ ἕνας ἐγγράφως· ὅ ἐστιν ἀπ' ὅσους δὲν ἀρέσουνε τὴ δουλειά μου λίγο πολὺ, ἡ ἐλλογιμότης σου μ' ἐψήφισες, πῶς κάτι λέγω, καὶ γιὰ τοῦτο μ' ἐναντιώθηκες μὲ συλλογισμὸ, μὲ τάξι, μὲ διαίρεσι· ἐκεῖ ὁποῦ οἱ πολλοὶ ἄλλοι τὸ 'καμαν τοῦτο γενικώτερο (ναὶ), ἀφ' οὗ γράφω· ὅμως τὸ 'καμαν μόν' ἐκ στόματος, ἐξ ὑπογείου καὶ παρέργως, ἀπαράλλακτα καθὼς ἐρώτησ' ἐκεῖνος (τί ἐστιν ἀλήθεια); καὶ δὲν ἐκαρτέρεσε τὴν ἀπόκρισι.

Ἀνθυπάγω στὰ γραφόμενα γιὰ τὰ παιδικά μου, πῶς τὸ νὰ μὴν εὐχαριστιοῦντ' οἱ Ἑνετοὶ στὴ διάλεκτο 'ποῦ λαλοῦν, καὶ νὰ δανείζουνται στὸ συγγράφειν τὴν Τυῤῥηνική, 'ποῦ εἶν' ἐπίσης Ἰταλικὴ σὰν τὴ δική τους, ἀνάγεται σὲ θεμέλιο κ' ἀρχή, πῶς σὲ κάθε ἔθνος, πεπαιδευμένο προτιμιέται ἡ καλλίτερη διάλεκτός του· ὅθεν οἱ Ἑνετοὶ δὲ γράφουν (ναὶ) τὸ ἰδίωμα, ποῦ λαλοῦν· μὰ γράφουν τὸ Τυῤῥηνικό 'ποῦν' ἀσυγκρίτως καλλίτερο, κ' ὁποῦ οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ τὸ λαλοῦνε καὶ τὸ γράφουνε· τὸ νὰ μή μας ἀρέσῃ πλὴν ἐμᾶς καμμιὰ μας διάλεκτος, καὶ ν' ἀποφασίσουμε νὰ συγγράφουμε τὰ Ῥωμαῖκα, 'ποῦ δὲ λαλοῦμε, δὲν ἀκουμπᾷ στὸ ἴδιο θεμέλιο· γιατὶ δὲν εἶναι ὅμως οἱ σπουδαῖοι σὰν τοὺς Τυῤῥηνούς, μήτε τὸ ὕφος τοῦ λόγου αὐτὸ διάλεκτος φυσική· ἀλλὰ πρέπει στὸν τέτοιο σκοπόν μας νὰ δώσουμε ἄλλη ἀρχὴ καὶ ἄλλο θεμέλιο, ἤγουν πῶς κάθε ἔθνος πεπαιδευμένο, 'ποῦ δὲν τ' ἀρέσει καμιὰ του διάλεκτος γιὰ συγγραφή, πλαστουργεῖ σὲ τοῦτο μιὰν ἄλλην· τὸ ὁποῖο εἶναι ἀσύστατο· ὡσὰν ὁποῦ δὲν εἶναι κανένα ἔθνος πεπαιδευμένο, 'ποῦ ν' ἀφήσῃ στὸ συγγράφειν κάθε διάλεκτό του, ὁποῦ λαλεῖ· ἀμὲ ὅλα τὰ τοιαῦτα, μιὰν ἀπ' ἐκεῖναις ποῦ λαλοῦνε τὴν ἐκαλλιέργησαν, συγγράφωντας, καθὼς τὴ λαλοῦνε, καὶ μὲ τὴ μία ἐβελτίωσαν μαζὶ καὶ τῆς ἐπίλοιπαις, γιὰ τὰ πολλὰ κοινὰ ὁποῦ ἔχουν ὅλαις· ἑνὶ λόγῳ σ' ὅλον τὸν κόσμο ὀξ' ἀπτὸ Χακκάνη τῆς Κίνας, ποῦ μὲ τὸ διδασκαλικὸ τρίτο τίτλο του ἔχει πληρεξουσιότητα στῆς λέξες τῆς γλώσσας του, κανένας ἄλλος δὲν ἔχ' ἐξουσία νὰ δώσῃ σὲ μιὰ λέξι τὸ πάθος ὁποῦ δὲν ἔχ' αὐτὴ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ· ἢ (ταυτὸ γὰρ εἰπεῖν) κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μεταβάλῃ στοιχεῖο τοῦ συντακτικοῦ λόγου· γιατὶ τότες δὲν ἤθελε λογίζεται πλεὸν τέτοιο, κ' ἄλλος κ' ἄλλος ἐπ' ἄπειρον ἤθελ' ἔχῃ σ' αὐτὸ τὴν ἴδια ἐξουσία· μ' ὅλο τοῦτο μπορεῖ κανένας νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τῆς λέξες ὅποιαν θέλῃ, καθὼς εὑρέθηκαν στὸ κοινό.

Βελτιοῦται πάλε μιὰ γλῶσσα, ἀκολουθῶντας ἕνα ἔθνος νὰ καλλιεργῇ τὴ γλῶσσα 'ποῦ λαλεῖ ἤδη, ὅθεν ἂν εἶναι πρωτότυπ' αὐτή, πέρν' ἀπὸ 'ὑ λόγου της καὶ κάμνει τὰ ὀνόματα ἢ (ὡς εἰπεῖν) τοὺς ὅρους, 'ποῦ ἀνάγουνται στῆς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις· οἱ ὁποῖοι γίνονται μιὰ ἰδιαίτερη σὲ κάθ' ἐπιστήμ' ἢ τέχνη διάλεκτος, καὶ τοὺς ἀγνοοῦν ὅλ' οἱ χυδαῖοι καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι· εἰδὲ καὶ εἶναι παράγωγη, πολλοὺς ἢ ὅλους τέτοιους ὅρους θὰ τοὺς πέρῃ ἀπτὴν πρωτότυπη ἢ ἀπ' ἄλλαις ξέναις, τοὺς πέρνει ὅμως, μεταβάλλωντάς τους

στὸν τύπο, τὸ σχηματισμὸ, καὶ τὴν προσῳδία τῶν μερῶν τοῦ λόγου της· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπο πληθαίνουν ἀνεπαισθήτως ἡ ἰδέαις καὶ λέξες, καὶ βελτιοῦται κατὰ βαθμὸν, καὶ τελεοῦται ἐπ᾽ ἄπειρον ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ἔθνος· ὥστε ὁποῦ μποροῦμε νὰ συνάξουμ᾽ ὀρθόταστα, πῶς ἀπὸ τὸ Σιὰμ ὡς τὸ Μεξικὸ ἀπ᾽ τῆς τωριναῖς γλώσσαις, ᾽ποῦ ἔχουν συμβολικοὺς χαρακτῆρες τῆς ἐναρθρῆς μας φωνῆς, δὲν εἶναι πεπαιδευμένη καμμιὰ, ᾽ποῦ νὰ μὴν τὴ συντυχαίν᾽ ὁ λαός· καὶ πῶς δὲν εἶναι ἐν χρήσει στὰ βιβλία λέξι, ᾽ποῦ νὰ μὴν τὴν ἔχ᾽ αὐτὸς φυσικὰ δική του, ἢ ᾽ποῦ νὰ μὴν ἐμετάφερε ἀπὸ ἄλλην γλῶσσα στὸν τύπο, τὸ σχηματισμὸ, καὶ τὴ προσῳδία τῆς ἀνὰ χεῖρα ὁμιλίας του· ἀναμφιβόλως τὸ ἴδιο ἦταν στῆς ἀρχαιότεραις γλώσσαις πάντοτε.

Ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν ἀμφιβάλλω, πῶς ἡ σύνεσί σου θὰ κρίνει καὶ θὰ συνάξει μαζί μου, ὅτι τὰ Ῥωμαΐκα ὁποῦ λαλοῦμε, ᾽ποῦ θὰ στιχουργοῦμε, ᾽ποῦ θὰ διδάσκουμε τέχναις κ᾽ ἐπιστήμαις, ἢ ποῦ ῥητορεύουμε τῆς πράξες μας, στὰ ἤθη μας, στὰ δίκαιά μας ἔχουν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ θεμέλιο τοῦ λόγου καὶ διάρθρωσι· ἐπειδὴ καὶ σ᾽ ὅλαις τῆς γλώσσαις ᾽ποῦ εἴπαμε, αὐτὰ τὰ τρία ὕφη τοῦ λόγου στὴ γλῶσσα ἢ στὸ κοντύλι ἔχουν τὴν αὐτὴ Γραμματικὴ, ἤτοι τοὺς αὐτοὺς τύπους, σχηματισμὸ καὶ προσῳδία στὸ ἐτυμολογικὸ, καὶ τὸ αὐτὸ ὀρθὸ ἢ κατάλληλο, τὰ αὐτὰ σχεδὸν σχήματα κ᾽ ἰδιωτισμοὺς στὸ συντακτικό· τὸ ῥητορεύειν ὅμως ἔχει πρὸς τούτοις καὶ κάλλος λόγου, καὶ τὸ στιχουργεῖν καλλονὴ καὶ ῥυθμό· αὐταῖς λοιπὸν ἡ χάρες καὶ ἀρεταῖς τοῦ λόγου ὄντας φυσικαῖς, αὔξησαν σταῖς ἄλλαις δουλεμέναις γλώσσαις τῆς οἰκουμένης, καὶ γιὰ τὸ αὐτὸ κ᾽ ὄχι γιὰ ἄλλο θ᾽ αὐξήσουν τὴ γλῶσσά μας ἐπ᾽ ἄπειρον, ἔχωντας αὐτὴ (καθὼς ἀποδείξαμ᾽ ἀλλοῦ) τῆς χάρες αὐταῖς καὶ πολλαῖς ἄλλαις ὑπὲρ κάθε ἄλλη· ἀλλὰ καὶ σ᾽ αὐταῖς τῆς χάρες εἶναι ᾽ποῦ γυμνάζουμαστε νὰ τῆς ἀποχτήσουμ᾽ ἐν ἕξει· ὅθεν ζουγραφίζουμε μὲ συμβολικοὺς χαρακτῆρες ἐκεῖνα ὁποῦ χαλοῦμε, γιὰ νὰ μὴ ξεχάσουμε πῶς τὰ λαλήσαμε, καὶ λαλοῦμ᾽ ἐκεῖνα ᾽ποῦ γιὰ νὰ τὰ θυμούμαστε γνήσια, τὰ ζουγραφίσαμε· λοιπὸν πῶς θὰ διαιρεθῇ ἡ γραφὴ ἀπ᾽ τὴν προφορὰ, ᾽ποῦ ᾽ν᾽ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κ᾽ ἐφευρεμένο γιὰ τὸ αὐτὸ τέλος; ἢ πῶς σ᾽ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα θὰ μερίζεται τὸ ἔργο τοῦ μνημονικοῦ μας εἰς δύο; κ᾽ ἐνταυτῷ πῶς θὰ τὸ ἐνεργοῦμε ἀπαραπαίστως, καὶ νὰ μὴν τραυλίζομε στὴν γλῶσσα καὶ στὴν διάνοια;

Αὐτὸ τὸ ὕρος ὅμως τοῦ λόγου ᾽ποῦ πρεσβεύουν καλὸ πολλοὶ σο-

φοὶ καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι μας, πῶς μποροῦσε νὰ ἔχῃ ἄλλο ἐτυμολογικὸ ἀπὸ τὸ τῆς ὁμιλίας καὶ στιχουργικῆς μας, εἰς καιρὸν ὁποῦ μάλιστα ὄντας τοῦτ' ὁμολογουμένως φυσικὸ, μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ λαλῇ πατένας δῆμος, δὲν ἔχει ὅλως ὕπαρξι μεταφυσική; ἀλλὰ καὶ ὄντας τὰ μέρη του ἀπαθῆ, παραπεπηγμέν' ἀμετακίνητ', ἄψυχα (ὡς εἰπεῖν) καὶ μόνε ζουγραφιστὰ, δὲν μποροῦν νὰ γένουν στοιχεῖα τῆς Ῥωμαίικιας γλώσσας, 'ποῦ σὰν κάθε ζουντανὴ ἄλλη μεταβάλλετ' ἀεὶ ἀνεπαισθήτως κατὰ τὰ μέρη καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ προφανέστατα κατὰ τὸ ὅλον ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὅθεν στὰ τέτοια ῥωμαίικα δὲν ἀκόλουθᾷ σὰ σ' ὅλαις τῆς καλλιεργημέναις γλώσσαις ἡ ζουγραφιά τους ποῦ 'ναι τούτη παντοτινὰ ἡ αὐτή· ἄρα δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν αὐτὰ ἀλλοίωσι ἐπὶ τὸ βέλτιον, κ' ἑπομένως δὲν ἐπιδέχονται καλλιέργια, τὸ σπουδαζόμενον, ὡσὰν ὁποῦ δὲν ἔχουν τῆς ἀρεταῖς τοῦ προφορικοῦ λόγου μας τὴ μακρὰ καὶ βραχεῖα συλλαβὴ, τῆς διφθόγγους, τὰ πάθη τῶν λέξεων, τὰ σχήματα τοῦ συντακτικοῦ, τὸ ῥωμαῖκο τόνο, τὴ σχέσι τόνου μὲ τόνο· κ' ἀκολούθως δὲν μποροῦν νὰ δεχθοῦν τὴν ἐντελέχεια τοῦ ῥωμαίκου λόγου, λέγω τὴν εὐφωνία τοῦ ὅλου, τὸ ἐξαίρετο καὶ ἀμίμητο προτέρημα τῆς γλώσσας μας· ἀλλὰ καὶ μὴ πλουτῶντας τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥωμαῖκα αὐταῖς τοῦ ῥητορικοῦ λόγου, ποῦ 'ν' ὑστερογενέσταιραις ἀπτῆς ἀρεταῖς τοῦ συντακτικοῦ.

Δὲν προσεγγίζουν λοιπὸν τὰ τέτοια ῥωμαῖκα στὰ Ἑλληνικὰ, γιὰ κάποια ὁμοιότητα παραπάνου πῶχουν κατὰ τὴν γραφὴν ἀπὸ τὰ ῥωμαῖκα, 'ποῦ κοινῶς λαλοῦμε· ὅσαν δὲν πλησιάζει στὸν ἄνθρωπ' ὁ πίθηκας γιὰ τὴν πολλή του σωματικὴ ὁμοιότητα μὲ τἀκεῖνον, ἔτζι τὰ ῥωμαῖκα ποῦ κοινῶς λαλοῦμε, μ' ὅλον ὁποῦ εἶν' ἀνομοιότερ' ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ στὸ αὐτό· γιὰ τῆς πολλαῖς ὅμως χάρες τους μοιάζουν πολλαπλασίως μ' ἐκεῖνα, μάλιστα μὲ τὰ ἀκμάζοντα τῆς αὐτονομίας μας Ἑλλάδος· καθὼς ὁ ἀνομοιότατος ἀπτὸν ἄνθρωπο στὸ σῶμα ἐλέφας, προσεγγίζει σ' ἐκεῖνον ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα κατὰ τὸν νοῦν· τοῦτο μόλις τώρα τ' ἀποφάσισαν οἱ ζωολόγοι, ἀφοῦ ἐδόξαζαν ὡς ἐχθὲς καὶ πρώην πλημμελῶς τὸ πρῶτο. Δὲν εἶν' ἀνέλπιστο λοιπὸν κ' οἱ διαληφθέντες σοφοὶ καὶ σπουδαῖοι μας· νὰ μὴν ἀλλάξουν μιὰ φορὰ γνώμη σ' αὐτὸ 'ποῦ λέμε.

Γιὰ νὰ περικλείσω ὅμως μ' ἕναν λόγο τὸ πᾶν σὲ μιὰν ἐπιστολὴ, ἂς πῶ ἀκόμι μόν' τόσο, πῶς ὅσα εἶπα καὶ μποροῦσα νὰ εἰπῶ σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι, τὰ ὑπαγορεύ' ἡ γραμματικὴ ἐπιστήμη· ἡ ὁποία ἔλαβε

αἰτία νὰ γένῃ οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ ἱστορία καὶ γραμματικὴ τέχνη κάθε γλώσσας, καὶ θεωρεῖ τί διαίρεσι καὶ ὑποδιαίρεσι, τί ὅμοιο ἢ ἀνόμοιο, τί πλεονάζον ἢ ἐλλεῖπον, τί ὑπερέχον ἢ χεῖρον καὶ τὰ ἑξῆς ἔχουν ὅλαις· λοιπὸν κατὰ τῆς ἀρχαῖς καὶ τὴν πρόοδο τῆς τέχνιας ἀναγκαιότατης μάθησις βαίνωντας κ' ἐμεῖς τὰ ῥωμαῖκα μας, δὲ θέλομε σφάλει ποτὲς εἰσὲ τίποτες, ἀλλὰ μάλιστα ἐκεῖνο ποῦ θὰ λέμε, θὰ νοοῦμε καὶ θὰ κάμνουμε διὰ ταυτὰ, λέγωντάς το, νοῶντας το, καὶ κάμνωντάς το κατ' ἐπιστήμην, δὲ θέλει ἐνδέχεται νὰ γένετ' ἀλλιῶς.

Κ' ἐπειδὴ μὲ τὸν αὐτὸν σκοπό σου τὸν προσδιορισμὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ κατελλήλου ῥωμαῖκου λόγου σ' ἐναντιώθηκα κ' ἐγὼ, εἶμαι βέβαιος πῶς ἡ ἐναντίωσί μου δὲν ἀπαρέσκει καὶ στὴν ἐλλογιμότητά σου· ὅθεν παρακαλῶ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μ' ἐναντιώνεσαι ἀγαπῶντας με, καὶ θέλω σ' ἐναντιόνουμαι ἀγαπῶντας σε, ὅσο νὰ θηρευθῇ τοῦτο ἀπὸ μᾶς συμφώνως, πρᾶγμ' ἀναντιῤῥήτως λυσιτελέστατο στὴ σπουδὴ τοῦ καθ' ἑνοῦ μας, σὰν στὴν κοινὴ παιδαγωγία τοῦ ἔθνους μας. Ἔῤῥωσο. Ἀψιθ'. Ἰουλίου Β. Μπουκουρέστι.

Νικολάῳ Λάμπρος εὖ πράττειν.

Εἰ μὲν, ἦν μοι καὶ ἐφ' οἷς σοι πρῴην οὔπω πάνυ πρῴην ἐπέστειλα ταύτην καὶ νῦν ἐντυχὼν, οἷς ἐπέθηκα τῷ ἐπὶ φιλοπονίᾳ ἐπισήμῳ Δημητρίῳ τῷ Καταρτζῇ γράμμασι ματαιοπονίαν ἐγκαλέσεις, οὐ φροντὶς φασιν Ἱπποκλείδῃ· οἶδα γὰρ ἐκείνῳ ἑκόντι ἄκων αὐτὸς, ἀλλ' οὖν ἐν τούτῳ τῷ μέρει συνεμματαιώσας. Ἀγαπῶ δ' εἰ καὶ διατριβὴν ἀργοῦντί μοι καὶ λῆρον προσεγκαλέσεις αὐτὸς, μηδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον εὑρὼν ἐν τοῖς γράμμασιν, ἀλλ ἦν μὴ καὶ ὡς σαθροτέροις ἢ τὰ ἐκείνου θεμελίοις τῶν ἐμῶν τούτων λήρων ἐπῳκοδομημένων προσεπικαταγνῷς· εἰδ' οὖν, ἀλλὰ Γραικὸς γοῦν οὐ ῥᾴδιον ἑαυτὸν ἐξαπατᾶσθαι παρεχόμενος, ἴσως σοι δόξω· εἰ δ' ὑπὸ σοὶ κρίνοντι καὶ τούτου ἀποτυγχάνων, καὶ ἐμαυτὸν τοῖς ὅλοις φρεναπατῶν φωραθῶ, ἀλλ' Ἡφαίστῳ παρανάλωμα γενέσθω τὴν ταχίστην, τὰ γράμματα· ὡς ἦν τινος καὶ λόγου σοι δόξῃ ἄξια, τηνικαῦτα δηλαδὴ καὶ ἐπιδώσεις αὐτὰ τῷ ἀνδρὶ, ἀξιώσας αὐτὸν πρότερον οὕτως αὐτὰ ἐπελθεῖν, ὥσπερ ἂν εἴ τις Γάλλος, « Ἡμετέρης αὐδῆς Ἑλληνίδος ἂν ἐπιίστωρ » εἴη ταῦτα γεγραφώς· τῷ ἀξιωματικῷ γὰρ ἐκείνου, ὃ τοῖς πᾶσιν ὁμόλογον, προειλημμένος ἀναγνώσεται μὲν εὐμενῶς κρινεῖ δὲ ἀπαθῶς, καί που τῆς τοσαύτης μα-

φιλοπονίας ἀποστὰς πονήμασι τυχὸν ἄλλοις βελτίοσι καὶ ἀναγκαιοτέροις τὸ ἴδιον γένος ὀνῆσαι φιλοτιμήσεται. Ἀναγνώσεται δὲ καὶ Γεώργιος (ὃν μετὰ τοῦ αὐταδέλφου τὰ εἰκότα προσειπὼν παρ' ἐμοῦ, τὴν συγγνώμην τῆς σιγῆς καὶ αἰτήσῃ καὶ λήψῃ) καίτοι μὴ οὕτω φιλάρχαιος ὤν, ἀλλὰ γὰρ οὐ πάνυ τι οὐδὲ ταῦτα ἀπηρχαίωται· εἴγε οἷς τῶν νεωτέρων καὶ αὐτὸς τούτοις καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο φέρον ἀπένειμε τὸ καλλιστεῖον, τὴν ἐφ' ἡμῶν διαπρέψασάν φημι τῶν ἡρώων χρυσῆν δυάδα Νικόλαον καὶ Εὐγένιον, τὼ καὶ ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν μοῦσαν ἐν ἡμῖν μὲν μόνω, ἐν ἄλλοις δὲ μετ' ὀλίγων ἐξηκριβωκότε.

Δημητρίῳ τῷ Φωτιάδῃ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης εὖ πράττειν.

« Πρῴην μὲ τὰ σὰ κομισάμενος γράμματα, ἐν οἷς διὰ πολλῶν ἐπεχείρησας ἀνασκευάσαι μέν, ἅ σοι φθὰς αὐτὸς περὶ τῶν σῶν παιδικῶν ἐπέστειλα, ἀποδεῖξαι δὲ δεῖν ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῷ κατημαξευμένῳ καὶ δημώδει τῆς πεζαιτέρας ἡμῶν φωνῆς ἰδιώματι χρῆσθαι, τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ ἔκ τε τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας καὶ τῆς γραμματικῆς τέχνης ἁπασῶν τῶν γλωσσῶν εὑρημένης γραμματικῆς ἐπιστήμης τοῖς λόγοις ἐπερείδεσθαι φάμενος, οἷς καὶ ἀντιλέγειν οὐ πρὸς φρονούντων ὡς μὴ ἐνόν, ὃ καὶ αὐτὸς ἔφησθ', ἄλλως ἔχειν τὰ τοιαῦτα, καὶ εἴ τῳ τολμηθείη, τῶν ἀτόπων ὄν, καὶ ἀσύστατον, σιγῆσαι διὰ ταῦτα εἰλόμην. Ἐπεὶ δ' ὁ πάντ' ἄριστος καὶ ἐμοὶ φίλτατος Νικόλεως ἔναγχός μοι ἐπιστείλας ὑπέμνησέ με, παρὰ σοῦ κελευσθὲν αὐτῷ, καὶ ὡς εἴη μου ὀφειλόμενον ἀπαντῆσαί σου τοῖς γράμμασι, καὶ ἤτοι συνθέσθαι τοῖς εἰρημένοις, ἢ γοῦν ἀποφήσαντα εἰπεῖν τὸ παριστάμενον, πάλιν μετὰ χεῖρας λαβὼν τὰ γράμματα ἐπανέγνων, ἐπιστήσας αὐτοῖς τὸν νοῦν συντονώτερον, καὶ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ εὗρόν σε προτρέποντά με μάλα φιλομαθῶς ἀντειπεῖν ἐπὶ θήρᾳ τοῦ ἀληθοῦς· ἐξ ὧν ὑπόνοιά με ὑπεισῄει οὐκ ἄλογος μήτι ἅ σοι εἴρηται, δόξεις μέν, μὴ εἴη δὲ καὶ κατ' ἐπιστήμην εἰρημένα· οὐ γὰρ ἄν, εἴπερ, εἰς τὸ ἀντειπεῖν καὶ αὐτὸς σὺ καὶ διὰ τοῦ Νικόλεω, παρώτρυνες. Διὸ δὴ πειθόμενος τῇ φιλολόγῳ σου προτροπῇ, καὶ φιλομαθέστερον, ὡς ἐνῆν, ἐγκύψας τῷ σκέμματι, καίτοι τῆς φίλης καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀπαιτουμένης σχολῆς ὑπὸ μυρίων ὅσων πρὸς τὸ παρὸν ἀπασχολούμενος καὶ ταῖς συχναῖς καὶ ἀπευκταίαις περιστάσεσι τῶν τοιούτων ἐξαγώνιος ἤδη καταστάς, ὡς ἂν ἀπόβιβλος ἕλκειν κατὰ τὴν ἐπώδυνον ταύτην ὑπερορίαν τὸν βίον, καὶ μόνον τὸν ἐνυάλιον τοῦ παριόντος στρατοῦ φρίττειν ὁσημέραι, καὶ

τά τε ἴδια ἐμαυτοῦ, καὶ οἷς τελῶ ὑπόμισθος, καὶ δὴ καὶ τῶν κοινῶν ὅσα μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς ἐπήρτηται ἀποδύρεσθαι, ὅσα δὲ ἐπαπειλεῖται ὑφορᾶσθαι, καὶ θεῖν, ὃ λέγεται, τὸν περὶ ψυχῆς κατηναγκαζόμενος, ἀλλ' οὖν μίκρ' ἄττα κατά γε τὸ ἐγχωροῦν ἀπαντῆσαι οὐκ ὤκνησα.

. Πρόγε μὴν τούτου ἐπιτρέψεις μοι ὅθεν πρώην τοιαῦτά σοι ἐπιστεῖλαι προήχθην ἐξειπεῖν, μηδὲν μήτε τοὐμὸν διευλαβηθεὶς ὀλιγομαθὲς, μήτε τὴν σὴν τοῦ προσώπου ὑπεροχὴν δυσωπηθείς· ἦν δὲ (εἰ δεῖ μηδὲν ἐπισταλάμενον τἀληθὲς ἀνεπιτεχνήτως ἐκθέσθαι) τὰ προτρέψαντά με τοιαῦτα.

Πολλάκις γὰρ αὐτός τε ἐντυχὼν τοῖς φιλοπονηθεῖσί σου λόγοις ἔπαθόν τι καὶ ἄλλων δ', ὅσοις ποτὲ ἤτοι αὐτοῖς διελθεῖν, ἢ σοῦ διερχομένου αὐτοὺς ἀκροάσασθαι ἐγένετο, ἁπάντων αὐτὸ τοῦτο παθόντων ἤκουσα· τὸ δὲ, πληγή τις ἦν ἀκοῆς τῷ καινῷ καὶ ἀήθει τοῖς ἐν συγγράμμασιν ἑρμηνείας ἐπανδιάζειν ποιοῦσα τοὺς ἀκούοντας· ταῦτά τοι κἀν πολλαῖς συνουσίαις λόγου καὶ περὶ τῆς ἰδέας τῆς σῆς λέξεως ἐμπίπτοντος, ἦν ἀκούειν τοῦ μὲν, καὶ τί δ' ὁ βέλτιστος πάθοι, λέγοντος, καὶ εἴ τιν' ἠκρωτηριασμένον καὶ κατεθλιμμένον, εἴ τι καταπεπτωκὸς τῇ πτώσει, εἴ τι κακόσχημον τῷ σχηματισμῷ, εἴ τι ἔξεδρον ἢ τραχὺ τῇ προσωδίᾳ συναγωγών, φορητοῦ παμμιγοῦς καὶ ἀκόσμου τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἐμπλήσειε, νοῦν μέν τινα γενναῖον, λέξιν δὲ ἀγοραίαν καὶ ἄγροικον, καὶ οὐδὲ τῶν ἐν ἀμφόδοις καὶ τριόδοις τριωβολιμαίων ἀνθρώπων ἀξίαν ἔχοντας; τοῦ δ' ἀντικρούοντος τὴν τραγικὴν ἑαυτῷ κατάραν ἐπισπάσασθαι φιλοτιμουμένῳ ὁ ἀνὴρ ἔοικε τὴν λέγουσαν.

« Ὄλοιο θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφοράς! »

Τοῦ δέ τινος καὶ θαυμάζοντος, ὅπως φρενήρης ἂν ἄλλως ἀνὴρ, κἀν λόγοις καὶ γλώσσαις πλεῖστον ὅσον ἐπιδεδωκὼς, εἶτ' ἐμματαιάζων ἀηδεῖ καὶ τερατώδει ἐγχειρήματι οὐ ξυνίησι, οὐ δὲ μὴν ὅτι ὀπαδὸν, ἢ γοῦν συναινοῦντα τῇ ἑαυτοῦ προαιρέσει συμπαραλαβεῖν ἐς δεῦρο τῶν ὁμογενῶν τινα οὐκ ἔσχε, τοῦ κενοῦ τούτου καὶ ἀνηνύτου ἔργου ἀποστῆναι βούλεται. Τῶν δὲ ταῦτα λεγόντων οἱ μὲν πλείους τῶν ἔσω λόγου ἦσαν, ὧν ἀμέλει καὶ καθικνεῖτο ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ὁ λόγος ὁ σὸς, οἱ δὲ καὶ τῶν μὴ τοιούτων, φρονήσει δὲ ἄλλως διαφερόντων καὶ ἐμπειρίᾳ, κἀν πράγμασι διαπρεψάντων πολιτικοῖς, ὅπου καὶ τὰ τῆς γλώσσης σφίσι διώρθωτο, καὶ κρεῖττον ἢ κατὰ ἀγοραίους τὰ τῆς ἀπαγγελίας ἐρρύθμιστο· ἔνιοι δὲ καὶ τῶν βαναύσων αὐτῶν καὶ ἀγροδιαίτων, ἐπακού-

κατ' αὐτοὺς, οὐ τῶν ἐντὸς λόγου τὸν συγγραψάμενον γενέσθαι διατείνοντο, ἀγνοοῦντες δηλαδὴ τὸν ἄνδρα οὗτοί γε· ξυνελόντι δ' εἰπεῖν οὐδενί πω ἐνέτυχον ἀποδεξαμένῳ σου ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὸ σπούδασμα· καὶ εὔγνωμον ἦν δήπου πάλαι σοι ταῦτ' ἀναθέσθαι, αἰδὼς δέ με τῆς σῆς ὑπεροχῆς, οὐκ οἶδ', ὅπως ἀναχαιτίζουσα ἐξεύκα ἑκάστοτε. νῦν δὲ τοῦ χρήματος τῆς ἐπιστολῆς τὰ τοιαῦτ' ἐξορχεῖσθαι ἐπιτρέποντος, ἐτόλμησα, καὶ γ' ἐπιτυχῶς· ὡς γὰρ τὰ πρότερον εἰρημένα ἐμφιλοσόφως ἀπεδέξω, οὐδὲ τὰ τῆς αἰτιολογίας ταύτης ἐμπαθῶς ἐπαΐειν ἀνέξῃ, μηδόλως, ὃ πεπείραμαι διαῤῥήδην ὁμολογῶ, πεφυκὼς τοὺς περὶ τῶν σῶν παιδικῶν τι λέγοντας ἀποδιοπομπεῖσθαι, κἂν τῶν ὑπεναντίων ᾖ τὰ λεγόμενα, ὡς ἂν κἀκ τούτων ὀνίνασθαι ἐπιστάμενος, μελίσσης δήπου τρόπον κἀπὸ τῶν θύμων αὐτῶν τὸ εἰς ἐργασίαν τὴν σὴν ξυντελοῦν μέλι μηδόμενος.

Εἶχε μὲν οὖν ἅ σοι ἐντεῦθεν αὐτὸς ὁρμηθεὶς ἐπέστειλα οὕτω. Δεῦρ' ἡμᾶς ζήλῳ τῶν Ἐνετίησι λογάδων τὴν Τυῤῥηνικὴν τῆς ἑαυτῶν, καίτοι εὐφώνου σφίσι δοκούσης ἐν τῷ συγγράφειν, ἀνθελομένων, τῆς πεζαιτέρας ἡμῶν διαλέκτου τὰ τῇ πατρῴᾳ Ἑλλάδι φωνῇ μᾶλλον τοῖς τύποις προσεγγίζοντα τῶν ὀνομάτων παραλαμβάνειν συγγράφοντας, ἀφισταμένους ὅλαις δυνάμεσι τῆς τε παραφθορᾶς καὶ τοῦ πεπατημένου καὶ ἰδιωτικοῦ τῆς λέξεως, ἢ ἐν μόνοις γοῦν τοῖς ποιήμασι πρὸς τὸ κινῆσαι γέλωτα, ἢ καὶ κατ' ἀνάγκην μέτρου αὐτοῖς προσχρῆσθαι, ὡς κἀκεῖνοι τὴν αὐτῶν παρεφθαρμένην φωνὴν ἐν ταῖς κωμῳδίαις τὸν στρηνοπώγωνα Παντελῶνα εἰσάγουσιν ὑποκρινόμενον, καὶ τούτων πολὺ πρότερον Ἀριστοφάνης τὸ ἐν πολλοῖς ἄλλοις εἶγε μέμνημαι, καὶ τάδε.

Ὡς γλυκερὸ τὸ γλῶσσα, ὥσπερ ἀττικὸς μέλις περὶ τὴν λέξιν παρανομοῦν πρόσωπον. Αὐτὸς δὲ τὸν μὲν γράψαντα ἐμὲ ἕνεκα τούτου ἀποδεξάμενος πρὸς τὰ γεγραμμένα ἀνθυπάγεις ἐκεῖνα· μηδόλως λέγων ἡμᾶς μιμεῖσθαι τοὺς Ἐνετούς· οὐδὲ γὰρ δήμου, ὡς ἐκεῖνοι τοῦ Τυῤῥηνικοῦ, οὕτω τοι καὶ ἡμᾶς τὴν βελτίω παραλαμβάνειν φωνὴν, ἀλλ' ἀποχρῆσθαι τῇ ἐλλογίμων φωνῇ, ἐλλογίμων καὶ τῶν σχολείων φωνὴν τὴν προσεγγίζουσαν τῇ Ἑλληνίδι μιξοβάρβαρον ἀποκαλῶν, μὴ ὄντων δήμου, μηδὲ τῆς διαλέκτου αὐτῶν φυσικῆς, καὶ μηδενὸς ἄλλου τῶν πεπαιδευμένων ἐθνῶν ἐν συγγράμμασιν, ᾗ μὲν λαλοῦσιν οὔ, ᾗ δ' οὐ λαλοῦσι χρωμένων, πάντων δ' ὡς λαλοῦσι καὶ συγγραφόντων

καὶ βελτιούντων τὴν αὐτῶν διάλεκτον, μὴ ἐξὸν, ὃ ἂν μὴ ἔχῃ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ πάθος, προσάπτειν τῇ λέξει· παρὰ δὲ ταῦτα οἷον ἐπιφιλοτιμούμενος ταῖς δείξεσι, καὶ ὅπως βελτιοῦται πᾶσα διάλεκτος προστίθης· καὶ ἀδιαίρετον ἐπὶ τούτοις τῆς προφορᾶς τὴν γραφὴν εἶναι ἐπάγεις, πάσης λέξεως ὡς λέγεται καὶ γραφομένης· ἐφ' οἷς καὶ τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν μὴ ἔχειν μακρὰν καὶ βραχεῖαν συλλαβὴν, διφθόγγους, λέξεων πάθη, συντακτικοῦ σχήματα, τὸν πεζὸν τόνον, σχέσιν τόνου πρὸς τόνον, ἑπομένως ἀνεπίδεκτον εἶναι τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου ἐνδελεχείας, εἴτ' οὖν τῆς τοῦ ὅλου εὐφωνίας, καὶ δὴ καὶ τῶν τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου ἀρετῶν ὡς μεταγενεστέρων· ἐπὶ δὲ πᾶσι μηδὲ προσεγγίζειν τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν τῇ Ἑλληνίδι, ὡς οὐδ' ὁ πολὺ κατὰ τὸ σῶμα ὅμοιος τ' ἀνθρώπῳ πίθηκος, προσεγγίζειν δὲ μᾶλλον τὴν πεπατημένην καὶ ἰδιωτικὴν κατὰ τὸν σωματικῶς μὲν πολὺ τοῦ ἀνθρώπου ἀνόμοιον ἐλέφαντα, κατὰ δὲ τὸν νοῦν, ὃ καὶ μόγις ἤδη ἐφ' ἡμῶν ἀποδεδεῖχθαι τοῖς ζωολόγοις, ἁπάντων κτηνῶν αὐτῷ πλησιέστατον,

Ταῦτα μὲν τὰ καθ' ὧν ἐπεστάλκειν αὐτὸς ἐν περιλήψει σὰ ἐπιχειρήματα· φέρε δ', εἰ καὶ πρὸς ἣν ἐπαγγέλῃ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν ἀπεξέσταί σοι, σκεψώμεθα. Πρώτιστον μὲν οὖν ἐν αὐτοῖς καὶ Ἀχιλλεὺς οἷον τῶν λόγων σοι προβέβληται μὴ εἶναι δῆμον τοὺς ἐλλογίμους· ἀλλ' ἐν τούτοις τί σοί ποτε βούλεται ὁ παρεισαγόμενος οὑτοσὶ δῆμος ἥκιστα ξυνορῶ· δῆμος γὰρ ἀνθρώπων ἐστὶ σύλλογος παρὰ τὸ οἱονεὶ σύνδεσμός τις εἶναι τῶν καθ' ἕκαστα τῇ τε κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφωνίᾳ ἑνουμένων ὁπουοῦν, οὕτως ἀκούσας· κατὰ γοῦν τοῦτο καὶ οἱ σοφοὶ μέρος τῶν συνειλεγμένων σου ὄντες, οὔτε μόνοι δῆμος ἂν εἶεν, οὔτε μὴν μόνοι τοῦ δήμου ξὺν λόγῳ παραγράφοιντο. Ἀθήνησι δ' ἀντιδιῄρητο μὲν πρὸς τὸν δῆμον ἡ βουλὴ, τὸ ἄγον δηλ. πρὸς τὸ ἀγόμενον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἀγομένοις οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν ἔσω λόγου τακτέον· οὐδὲ γὰρ ἁπαξάπαντες ὅσοις λόγου μέτεστι τῇ βουλῇ ἁπανταχοῦ εἰσὶν ἐναρίθμιοι· οὗτοι δὲ μᾶλλον οὗτοι πλεισταχοῦ λανθάνουσι τῷ ὄχλῳ συμπεφυρμένοι τε καὶ ἠμελημένοι· οὐκοῦν καὶ ταύτῃ γε οἱ ἐλλόγιμοι τοῦ δήμου ἥκιστα ἀποκεκριμένοι φαίνονται· εἰ δ' ἁπλῶς οὕτω τῶν ἀνθρώπων τὸ πλῆθος ἐκάλεσας, πληθὺς ἀνδρῶν θεῷ χάρις! καὶ οἱ ἐλλόγιμοι καὶ πόλεσι, καὶ κώμαις, καὶ ἀγροῖς ἐνοικοῦντες εὑρίσκονται, λείπεταί σοι τοίνυν δῆμον, πρὸς ὃν ἀντιδιῄρηνται οἱ ἐλλόγιμοι, τοὺς πολλοὺς ἀποκαλεῖν, τὴν ἄσημον ἀμέλει

τῶν ἀνθρώπων πληθὺν, τὸ ἰδιωτικὸν αὐτῶν μέρος καὶ εὐτελὲς, τὸν σύγκλυδα συρφετὸν, τοὺς ἀπαιδεύτους λέγω καὶ ἀγραμμάτους. Τί οὖν πρὸς Μουσῶν, τῶν ἀπαιδεύτων τούτων τὸ ἰδίωμα παραληψόμεθα συγγράφοντες; ναὶ φήσεις· διὰ τί δή; πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων· τίνων δὴ τούτων; πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης· ἀλλ᾽ ὦ τὰν, δῆμος ἐπιστήμης, ἔνος, φασὶ, λύρας ἐστ᾽ ἐπαΐων, κινῶν τὰ ὦτα· ὥστε εἰς κενόν σοι τὰ τῆς φωνῆς εἰς τὸ οὕτω ταπεινὸν κατενήνεκται· τίνος δὲ καὶ δήμου φωνὴ, ἡ σὴ αὕτη φωνή; τοῦ τῶν Βυζαντίων ἐρεῖς· ἀλλ᾽, ἵν᾽ ἐπὶ τοῦ παρόντος παρῶ, ἅ ποτε ἤκουσα ἐπὶ Μιχαήλου ἡγεμόνος λεγόντων τινῶν, οἳ τῶν ἔν τε Βυζαντίων τὰ πρῶτα φερόντων καὶ τῶν ἐν τέλει ἐπὶ τῆς ἡγεμονικῆς ἦσαν αὐλῆς ἀναγινωσκομένου τινὸς πιστακίου σου, ὡς εἴης δηλ. τῇ πατρίδι ὡς μητρυιᾷ χρώμενος, συκοφαντῶν αὐτὴν, καὶ τὸν τῶν ἐκεῖσε γραϊδίων βατταρισμὸν φωνὴν Βυζαντίων ἀποκαλῶν, δεδομένου καὶ τῶν Βυζαντίων εἶναι ταύτην φωνὴν, τί διοίσει τοῦ τῶν ἐλλογίμων τὸ τῶν Βυζαντίων τοῦτο ἰδίωμα πρὸς ὦτα ἑτέρου δήμου; ὁμοίως γὰρ ἑκάτερον ἐκείνοις καὶ ἀήθες καὶ καινότερον τριαπεσεῖται· καὶ ταῦτα, εἰ ὑπὲρ ὧν ἀγοραίοις καὶ καπήλοις καὶ τοῖς περὶ ὠνὴν καὶ πρᾶσιν καὶ τὰ συναλλάγματα ἔχουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἰδιώταις ὁ λόγος γίγνοιτο· εἰ δέ τι τῶν ὑψηλοτέρας δεομένων θεωρίας, καὶ ὧν αὐτοὶ οὐκ ἐξικνοῦνται, τῷ λόγῳ ἐμπαρεισάγοιτο, ἔσται τοτηνικαῦτα ὁ λέγων, ὅπως ποτ᾽ ἂν εἴη τὸ λεγόμενον τυπούμενος τῷ ἀκούοντι βάρβαρος. Ἀλλὰ καὶ ἀνέξεταί ποτέ τις δημότης τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ στόματι φωνὴν παρεὶς, τὴν ἑτέρου του μήτι προὔχοντος, ἀλλὰ κατ᾽ αὐτὸν δημότου κἀκείνου προελέσθαι; καὶ φήσει ποθ᾽ ὁ Ἠπειρώτης φέρε, τὸν Κρῆτα κρεῖττον ἢ κατ᾽ αὐτὸν λαλεῖν; μάλιστα μὲν οὖν, ὃ πάλαι πεπείραμαι διαμαρτύρομαι, καὶ χλευάσει οὗτος διασυρίττων τὸν κρητίζοντα τῇ φωνῇ, ἢ ἄλλως πως ἀλλ᾽ οὐχ ὡς αὐτὸν ταύτην σχηματίζοντα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ταύτην ἐκμαθεῖν καταδέξασθαι· τήν γε μὴν τῶν ἐλλογίμων, αἰδοῖ τῆς πρὸς τοὺς ἄνδρας θαυμάσεται μὲν πάντως τυχὸν δὲ καὶ μιμήσεται· ἐξ ὧν γὰρ ἐκείνους ὁρῶσιν ἐπὶ λόγους εὐδοκιμοῦντας, ὑποδύεταί τις ἠρέμα τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἔρως ὑποθήγων πρὸς τὴν μίμησιν· ὥσπερ οὖν καὶ τῶν σφετέρων ἐλλογίμων τοὺς Τυρρηνιστὶ συγγράφοντας ζηλοῦσιν οἱ Ἐνετοὶ, καὶ κατ᾽ ἐκείνους συγγράφουσιν, ἀλογοῦντες τῆς ἑαυτῶν φωνῆς, ἣν ἐπιδιορθώσασθαι, ἢ συστήσασθαι, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἔννοια ποτ᾽ αὐτοῖς ἐγένετο, οὓς ἐχρῆν καὶ ἡμᾶς ζηλοῦν. Ἀλλὰ λοιπὸν ἐκείνοις ἐρεῖς τὸ Τυρρηνικόν·

ἀλλ' αὐτοῦ καὶ τύπου καὶ λέξεις ἔχον, ὡς καὶ τὸ τῶν ἡμετέρων ἐλλογίμων· εἰ οὖν ἐκεῖνο, τί μὴ καὶ τοῦτο τοῖς ὁμογενέσι ληπτόν; τὸ δὲ τοῦ ἰδιώτου τῶν Βυζαντίων δήμου αὐτοῖς μόνοις ὡς σύνηθες καὶ εὔληπτον· τοῖς ἄλλοις δὲ ὡς καινὸν καὶ ἄηθες οὐχ οὕτω πρόχειρον. Ἀλλ' ἐνεθισθήσονται ἐρεῖς τούτῳ, ἣν μόνον, οἷς αὐτὸς αὐτοῖς συγγέγραφας ὑποσχήσωσι. Ἀλλὰ τὸ τῶν ἐλλογίμων, ὦ φιλότης, καὶ ἔφθασαν ἐνεθισθέντες· καὶ ἅπας ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους δῆμος, οὐχ ἥττω δὲ, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, καὶ ὁ τῶν Βυζαντίων αὐτὸς, καὶ ἐπαΐοντες ὁρῶνται τῆς τῶν ἐλλογίμων φωνῆς τῆς τε ἄλλης καὶ τῆς ἀπ' ἀρχῆς βάντος· τί οὖν χρὴ τὰ καθεστῶτα κινεῖν, καὶ μεταπείθειν ἐπ' ἀλλοίοις ταῖς ἐλπίσιν, εἰ κατεργασθείη τὸ σπουδαζόμενον, πειρᾶσθαι τοὺς ἅπαξ πεπεισμένους ὀρθῶς ἔχειν τὰ κείμενα, καὶ οὕτω καὶ τοὺς υἱέας ἄγοντας, καὶ δὴ καὶ βελτιουμένους ὁρῶντας, καὶ ἅλις ἐπιδιδόντας; ἀλλ' οὐ τῷ δήμῳ ἐρεῖς, τοῖς δὲ περὶ λόγους σχολάσουσι, κατὰ τὴν ἡμετέραν τῶν Βυζαντίων φωνὴν τῆς φιλοσοφίας φθεγγομένης ἐπιτηδειοτέρα ἀπαντήσει ἡ αὐτῆς ἀνάληψις· ἀλλὰ πολὺ, οὐχ ὁρᾷς! ὃν χυδαϊστὶ ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Βενέδικτος ὁ Δαμῳδὸς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ συνέθετο φιλοσοφικῶν βιβλιδαρίων οὕτοι ἀπώναντο· οὐδὲν δὲ, ἢ μικρὸν εἰς ταῦτ' ἐγένοντο ἐπιδεδωκότες, οἱ οἷς ὅ,τε Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεὺς, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ Μπαλάνος, καὶ ἐφ' ἡμῶν Εὐγένιός τε ὁ Βούλγαρις, καὶ Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης (παρίημι τέως τὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸν πολυάριθμον χορὸν) Ἑλληνιστὶ συνετάξαντο παρηκολουθηκότες· περιττὸν ἄρα καὶ οἰκαῖον χυδαΐζειν. συγγράφοντας τὰ ἐπιστημονικὰ, τὰ τῷ μὲν δήμῳ καὶ πρὸς τὸ βαρβαρικώτερον ἐξηρασμένως οὐχ ἧττον ἀξύνετα, τοῖς δ' ἐλλογίμοις ἡμῶν μηδὲ προσβλέπεσθαι ὅλως ἐθόμενα ἀνεκτά· καὶ γὰρ καὶ ἀνένδεκτον ἄλλως τὰ φιλοσοφικὰ συντάττεσθαι, ὅτι μὴ κατὰ παραφθορὰν, εἰς οὐδὲν δέον, τῶν φιλοσοφικῶν ὅρων ἁπάντων· ὅτῳ δ' ἂν εἴη βουλομένῳ, ἀρτίους αὐτοὺς ἐκμαθήσονται, ἐν ἴσῳ δηλονότι καὶ χρόνου καὶ πόνου τοῖς κατὰ τὸ διεφθαρμένους αὐτοὺς ἐκμαθησομένοις σοι ἐκείνοις. Ἐφ' οἷς κἀκεῖνο προσθήσειν μοι τέως δοκῶ· ὅτι καὶ οἱ ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος Τυῤῥηνοὶ, οἱ συγγράφοντες αὐτῶν δηλαδὴ οὐκ εἰσὶ δῆμος· ὁ γὰρ δῆμος κἀκεῖσε δήπου γῆς, τοῦ εἶναι δῆμος οὐδόλως ἐκστήσεται, ἀλλὰ καὶ βαρβαρίσει πάντως καὶ σολοικιεῖ Τυῤῥηνιστὶ φθεγγόμενος, καὶ δὴ καὶ τὰ τὴν ἐκείνου κατάληψιν ὑπερβαίνοντα τῶν ὁμογλώσσων συγγραμμάτων βάρβαρα λογιεῖται, ὅπερ ἐκεῖσε γενομένων ἀνδρῶν μηδαμῶς οἵων τε ψεύδεσθαι, καὶ

εἰσηγησάμενος τῶν Ἐνετῶν μίμησιν ἀνθυπάγεις, μὴ εἶναι δηλονότι τοὺς ἐλλογίμους δῆμον κατὰ τοὺς Τυῤῥηνοὺς, καὶ τῶν Τυῤῥηνῶν, ὡς εἴρηται συγγραφέων, μηδόλως τῷ δήμῳ συμπαραλαμβανομένων ταύτῃ γε.

Ἧς ἄρα καὶ τἄλλα ἔθνη, τῆς φιλοσοφίας ὅτι περ τὸ κεφάλαιον ἀπενέγκασθαι βουλόμενα, ὁρᾶται ἐπιδεόμενα φωνῆς, ταύτην καὶ ἡμεῖς ὡς ἡμετέραν δικαιότεροι ἂν εἴημεν ἐν τῷ τὰ φιλοσοφικὰ συγγράφειν παραλαμβάνοντες· τὰ δέ γε ἱστορούμενα, ἢ ἠθικώτερα καὶ πρὸς ἄλλην ψυχαγωγίαν φέροντα συντάττοντες, τοῦτ᾽ ἔστι τὰ μὴ ὑπὲρ τὴν σφαῖραν, ὅ φασι, τῆς τοῦ δήμου πλαζόμενα καταλήψεως, ἀποκλινοῦμεν μὲν διὰ τοῦτο πρὸς τὸ εὐληπτότερον τῆς λέξεως, ὃ δὴ μιξοβάρβαρον ἐστί τε καὶ ἤκουσεν, ἀλλ᾽ οὕτως αὐτὸ ἐξυφανοῦμεν, ὥστε καὶ τοὺς πολλοὺς μὲν ξυνιέναι, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τοὺς σοφοὺς ἐπαινέσαι· ὃ καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἐλλογίμων φαίνονται πεποιηκότες· ὧν προέχοντες καὶ πάντ᾽ ἄριστοι καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐνδοξότεροι ὅ,τε ἀοίδιμος ἐν ἡγεμόσι Νικόλαος ὁ Καρατζᾶς, καὶ ὁ σοφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος πρώην Σθλαβηνίου καὶ Χερσῶνος Εὐγένιος· καθ᾽ οὓς εἰ ξυγγράφοιμεν τὸ πεζαίτερον ἡμῶν ἰδίωμα κεχαρισμένα καὶ χρήσιμα παντὶ τῷ ἡμετέρῳ γένει ἐσόμεθα πράξαντες. Ναὶ, ἀλλ᾽ οὐ φυσικὴ, ὃ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐστὶ τὸ δεύτερον, τῶν ἐλλογίμων φὴς ἡ διάλεκτος. Ἀλλὰ τί σοι ποτ᾽ ἂν εἴη πάλιν ἡ φυσικὴ αὕτη διάλεκτος; ὁρᾷς! ἃ φὴς καὶ τῷ δήμῳ εἶναι σαφῆ καὶ ληπτὰ, τὰ πρὸς τὸ ἰδιωτικόν σοι ἐξυφασμένα ταῦτα, καὶ αὐτοῖς ἔπειτα τοῖς ὁπωσδήποτε περὶ λόγους ἔχουσιν ἀγκύλα ὄντα καὶ δύσληπτα· οὐδεμίαν γὰρ ἴσμεν φυσικὴν διάλεκτον, πᾶσαν δὲ ἐπίκτητον μιμήσει δηλονότι, καὶ ἐθισμῷ καὶ μελέτῃ προσγινομένην· εἰμὴ τὴν τῶν Φρυγῶν, ἣν Ψαμμήτιχος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς πείρᾳ κατέδειξεν αὐτοδίδακτον, ἢ τοιαύτην, καὶ φυσικὴν ἂν εἴποις. Δικαζομένων γάρ ποτε Φρυγῶν καὶ Αἰγυπτίων περὶ ἀρχαιότητος δυστεκμάρτου πράγματος, δύω, ὡς ὁ λόγος, λαβὼν ἐκεῖνος βρεφύλλια, καὶ πιστοῖς παραδοὺς ἀνδράσι ἐκθρέψασθαι, προσέταξεν οἰκήματι ταῦτ᾽ ἐγκλείσαντας, μόνας τὰς μητέρας ὡς αὐτὰ θηλασούσας εἰσάγειν, ἐχεμυθοῦντας γεμὴν καὶ ἀφώνους τὰς ἐντεύξεις καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς μητέρας ποιεῖσθαι· οὗ ἐν πλείστῃ ὅσῃ προσοχῇ καὶ φυλακῇ γενομένου, μετὰ τρίτον ἔτος εἰσελθόντας τοὺς φύλακας, βέκος ᾔτει τὰ νήπια· μαθὼν οὖν ἐξ ἐρεύνης ὁ βασιλεὺς τὸν ἄρτον βέκος κα-

λεῖσθαι παρὰ Φρυξίν, ἀρχαιοτάτους ἁπάντων ἀνθρώπων τοὺς Φρύγας ἔκρινεν, ὡς τὴν φωνὴν ἔχοντας, αὐτοδίδακτον, ταὐτὸν εἰπεῖν φυσικήν· εἰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸ μυθικὸν πέπλασται, ὅπως σοι οὐ παίζοντι, ἀλλὰ σπουδάζοντι φυσικὴ κέκληται διάλεκτος οὐ μανθάνω. Εἰ μὲν γὰρ δι' ὅ,τι ὁ τῆς διαλέκτου ἐπιστήμων τὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως ἐν ἑαυτῷ ἔχων, τῶν τεχνητῶν ἔξωθεν ταύτην ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὴν ἐκ φύσεως ἡμῖν εἰς τὸ λαλοῦν καὶ διαρθροῦν τὴν φωνὴν παρεῖσαν δύναμιν, οὐ μὴν τὸν ἐξ ἔθους καὶ τέχνης καὶ μελέτης πυκνῆς προσγενόμενον τῇ δυνάμει σχηματισμόν, τὸ διαλέγεσθαί φημι, σὺ τὴν διάλεκτον ἐσήμηνας· εἰδὲ δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὴν διάλεκτον αὐτήν, ἐκ τῆς δυνάμεως δηλ. καὶ τὴν ἐνέργειαν, φυσικὴν ἀποκαλεῖν ἠξίωσας, ὥρα σοι κατὰ τοῦτο καὶ πᾶσαν διάλεκτον φυσικὴν λέγειν· καὶ τὴν ἐλλογίμων μᾶλλον, ὡς καὶ κατὰ φύσιν ἢ τὴν τοῦ δήμου ὡς παρὰ φύσιν, καὶ γὰρ καὶ τὰ πηρώματα καὶ τὰ ἀποτεύγματα λέγεται μὲν φυσικὰ διὰ τὸ κατ' ἐνέργειαν γίγνεσθαι φύσεως, παρὰ φύσιν δὲ καὶ οὐ κατὰ φύσιν, ὡς παρὰ τὸ τῆς φύσεως γιγνόμενα βούλημα, ἤτοι διὰ πλεονασμὸν ὕλης ἢ δι' ἔλλειψιν, ἢ διὰ παρεκτροπὴν ἀποτυγχανούσης ἐνίοτε· καὶ τὸ ἰδιωτικὸν ἄρα τῆς ἡμῶν διαλέκτου ἰδίωμα παρεκτροπή τις καὶ παραφθορὰ ὁμολογουμένως οὖσα, πολλῷ ἧττον τοῦ τῶν ἐλλογίμων εἰκότως εἰρήσεται φυσική.

Εἰ δ' αὖ τὴν ἐξ ὅτι φύεταί τις μονονοὺ συμφυομένην αὐτῷ καὶ συναύξουσαν διάλεκτον φυσικὴν εἴρηκας, σκοπεῖν πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ φιλτάτου σου υἱοῦ Στεφάνου (ᾧ κ' εὖ πράττειν παρ' ἐμοῦ κέλευε) τῶν τριῶν διαλέκτων, ἃς αὐτὸν ἐκ βρέφους ἐξεδιδάξω, ἥν τινα καὶ φυσικὴν ἐρεῖς, τὴν τῶν Γάλλων, ἢ τῶν Δακῶν, ἢ τὴν ἡμετέραν τῶν Γραικῶν; τίνος δὲ καὶ δήμου αὐτὴν εἶναι φήσεις; μετὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμογενῶν τὴν τῶν Βυζαντίων, ἢ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἢ Κρητῶν, ἢ Πελοποννησίων, ἢ τῶν ὅπου ποτ' ἂν ὦσι Γραικῶν, ἢ ἣν τῶν ἁπανταχοῦ ἐλλογίμων καὶ εὐγενῶν αὐτῶν οἱ παῖδες ἐξ ἁπαλῆς φησι στοιχειοῦνται τριχός; καὶ οὕτω συνάξεις καὶ τῶν ἐλλογίμων, ὡς καὶ τοῦ δήμου τὴν φωνὴν φυσικήν· ἤ τις γὰρ ἐκείνῳ ἡ ἀπαλλότρωσις! Πρὸς τὸ τρίτον καὶ τέταρτον ὅτι τε οὐδείς, ἢ οὐ λαλεῖ, διαλέκτῳ χρῆται συγγράφων, καὶ ὅτι πάντες, ὡς λαλοῦσιν, οὕτω δὲ καὶ συγγράφουσι· μία μοι γενέσθω, ὡς ἂν εἰς ἓν φερόντων, ἡ ἀπάντησις ἀντιτιθεμένῳ τὸ ὑπεναντίον· ὡς ἅπαντες οἱ συγγράφοντες βέλτιον ἢ ὡς λαλοῦσι συγγράφουσιν· ὃ δὴ καὶ δείκνυμι· ὁ μὲν γὰρ λαλῶν

μιμεῖται. αὐτοσχεδιάζοντα ὅττικεν ἐπί κε ῥῆμα γλῶτταν ἐπέλθοι, εἰ μὴ πολλῇ τριβῇ τὰ τῆς φωνῆς εἴη ῥυθμίσας πρὸς τὸ ὀρθότερον, ἐκ τοῦ προχείρου ἀπερευγόμενος· τῷ δὲ συγγράφοντι τὰ τῆς ἑρμηνείας, ὡς ἂν κατὰ σχολὴν περιεσκεμμένως ἐφιστῶντι τὸν νοῦν, καὶ μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας τὴν πραγματείαν ἐπεξεργαζομένῳ, μᾶλλον ὑποκατεσκευάσθαι, καὶ περιεξεσμένον τι καὶ εὐσταλὲς ἔχειν ὀφείλει· οὗτος γὰρ καὶ σαφηνείᾳ μέν, οὐχ ἧττον δὲ θύει καὶ χάρισιν· ἐφ᾽ ᾧ οὐχ ὑπηρετοῦσαν μόνην, ἀλλὰ καὶ ἐπικοσμοῦσαν λέξιν προσλήψεται, οὐ τὴν ἀγοραίαν καὶ καπηλικήν, τὴν δὲ τῶν ἐπαινουμένων ἐν λόγοις καὶ τοῖς κατὰ λόγους κηρυκεύμασιν ἠρτυμένην, καὶ τὴν ἀκοὴν ἐρεθίζουσαν, καὶ εἰς θαῦμα κινοῦσαν μιμούμενος· ἅτε δὴ καὶ εὔκλειαν ἀΐδιον ἐν τοσούτοις τοῖς ἐντευξομένοις αὐτοῦ τῇ ξυγγραφῇ ἐπί τε ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον μνώμενος· ὅσῳ δ᾽ ἂν ἡ ἡμετέρα φωνὴ ἧς ἔπαθε παραφθορᾶς ἀπαλλάττοιτο, εὔδηλον ὡς τοσούτῳ καὶ ὑγιεινοτέρα ἀποδοθήσεται, καὶ τὸ εὔφραστον καὶ εὐανάγνωστον, ἡ δὴ χάρις Ἑλληνισμοῦ, κατ᾽ ἐπικοινωνίαν ἕξει, ὡς ἔνεστιν αὐτῷ προσπελάζομαι, ᾧ καὶ ἐκπίπτει πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν τοῦτο ἐξολισθήσασα, καὶ μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ αὐτὸς ὑπαναγινώσκων τοῖς ἐλλογίμοις τὰ συντεταγμένα μοι, ὡς μὴ ὄντα δηλαδὴ ἐκείνοις εὐανάγνωστα. Καὶ ἐκ περιουσίας δὲ φάνοι ὁ δῆμος αὐτός, οὗ τῆς λέξεως οὕτως ἑάλως, παρά τε τὴν ἐνοῦσαν ἑκάστῳ τοῦ εἰδέναι ἔμφυτον ἔφεσιν καὶ διὰ τὸ φύσει φιλόκαλον, ὁρᾶται τοῖς καὶ μικρὸν ἐρωτῶσι τῇ ἰδίᾳ λέξει ἐπαισχυνόμενος καὶ ταύτην· μιμηλὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἐκ παντὸς τρόπου ῥυθμίζειν πρὸς τὸ εὐφραδέστερον καὶ καλλωπίζειν πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ ἀγχίνον τῶν τύπων κατὰ μίμησιν τῶν ἐλλογίμων πειρώμενος, πρασυχθίζων ἀμέλει καὶ αὐτὸς τῷ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκρατῷ καὶ ἀτημελήτῳ, καὶ ἤτοι περ᾽ ἔνδειαν, ἢ πλεονασμὸν ἢ μετάθεσιν, ἢ ἐναλλαγὴν ἡμαρτημένῳ τῶν ὀνομάτων· καὶ ἴδοις ἂν ἰδιώτην, εἰ μόνον ἐγχαράττειν εἰδείη τὰ γράμματα, σύμπαν δὲ καὶ ὀρθογραφεῖν αὐτὰ ἐξεπίστατο, βέλτιον ἔχουσαν κλίσεως καὶ σχηματισμοῦ τὴν λέξιν, ἢ ὡς ἀπαγγέλλει γράφοντα.

Εἰ δέ τισιν ἀήθεσι καὶ μὴ τοῦ πολλοῦ πάτου εἶναι ποικίλλεται τῶν ἐλλογίμων ἡ φωνή· ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐκ ὀρθῶς μοι δοκεῖς ἐπιτιμᾶν τῷ τοιούτῳ τῆς διαλέκτου τρόπῳ καὶ ψέγειν τοὺς οὕτω ξυγγράφοντας· τὸ γάρ τοι παρηλλαγμένον τοῦτο πλεῖστον ὅσον αὐτοῖς πρὸς ὕψος λόγου συμβάλλεται, φεύγουσιν ἐκ τῶν ἐνόντων τὸ ταπεινὸν καὶ σμι-

προπρεπές, ὅς ἐστι νόμος τῶν συγγραφόντων· καὶ οὐδὲ τῇ σαφηνείᾳ τὸ τοιοῦτο προσίσταται· οἷς μὲν γὰρ ἄλλως, ἢ ὡς τὸ κύριον καὶ εἰωθὸς ἡρμήνευται, τὸ μὴ ἰδιωτικόν, οἷς δὲ καὶ τοῦ εἰωθότος κοινωνεῖ διὰ τοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ τὸ σαφὲς ἕξει. Σὺ δέ μοι δοκεῖς, ἅ ποθ' ὁ παρὰ τῷ φιλοσόφῳ Ἀρειφράδης ἐκεῖνος τοὺς τραγῳδοὺς, οἷς οὐδεὶς ἂν ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ εἴποι, χρωμένους ἐκωμῴδει, ταῦτα τοῖς ἡμετέροις ἐλλογίμοις ἐπιμέμφεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἣν ὁ φιλόσοφος ἐγκαλεῖ τῷ Ἀρειφράδει ἄγνοιαν, αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι· ἡ γὰρ δὴ χάρις τῆς τῶν ἐλλογίμων φωνῆς νηπιόθεν σὸν ὑπῆρξε μέλημα περισπούδαστον· τὸ δὲ πεπατημένον τοῦτο καὶ καπηλικὸν τῆς λέξεως ταπεινόν τι καὶ νευχμὸν παρασυρφετώδη, καὶ ἔξωρα, ὡς εἰπεῖν παιδικά. Πρὸς δὲ τὸ πέμπτον, ὡς οὐκ ἔξεστι προσάπτειν τῇ λέξει πάθος, ὃ ἂν αὐτὴ μὴ ἔχῃ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, τί ποτ' ἂν εἴποιμι; ἢ πεῦσίν τινα πυθέσθαι σου ὑπὲρ τούτου προῄρημαι. Ἡ γραμματικὴ ἁπάσης γλώττης τέχνη καὶ μέθοδος, πότερον, ἐκ τῆς διὰ τοῦ στόματος τῶν πολλῶν λέξεως, ἣν ἕκαστος ἑκασταχοῦ πρὸς τὴν ἰδίαν βούλησιν παραμορφάζων ἔχει, ἢ ἐκ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐν τῷ γένει ἐλλογίμων εἰς χρῆσιν παραλαμβανομένων συνέστη; εἰ μὲν γὰρ τοῦτο, οὐκ ἔξεστι δήπου τῷ δήμῳ παρατυποῦν καὶ παρασχηματίζειν καὶ παραπλάττειν, ὡς βούλεται, τὰς φωνάς, μήτε μὴν συμφυές τῇ λέξει ἢ καὶ καλόν, ὃ αὐτὸς ταύτῃ προσανῆψεν ἐξ ἀμαθείας αἶσχος, οἴεσθαι· ὅπερ ἐστί σου τῷ προτέρῳ ἀντιφθεγγόμενον· εἰ δὲ θάτερον· ἀλλ' ὥρα σοι μίαν λέξιν διαχῶς, μᾶλλον δὲ πολλαχῶς τυποῦν, εἰ αὐτοκαυδάλως ὡς ἂν εὑρίσκοις αὐτὴν ἐν τῷ τοῦ ὄχλου στόματι ἀναλέγοιο καὶ πολύμορφον οὕτως ἐμπεσοῦσαν, τὴν κατ' ἐκείνην γραμματικὴν συντάξασθαι, τοῖς μὲν βρεφυλλίοις μορμολύκειον, τοῖς δ' ἐλλογίμοις ἐσομένην δεῖγμα.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ πεντάπλοκος τῶν ἐπιχειρημάτων μήρινθος οὐδέν σοι ἤνυσεν· ὅτι δ' ἡ ἐπισυνείρσει τῶν λέξεων πληθυσμῷ βελτιοῦται πᾶσα διάλεκτος, ξύμφημι· ξυμφήσεις δέ μοι καὶ αὐτός, ὡς οὐ μόνῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις, οἷον καὶ τῷ, περὶ οὗ ἡμῖν ὧδε μάλισθ' ὁ λόγος, τῶν λέξεων περί τε ἐτυμολογίαν, καὶ σύνταξιν ἀναμαρτήτῳ· ὃ δὴ διὰ τῶν ἀκριβεστάτων περί τε τὸ ἐτυμολογικὸν καὶ συντακτικὸν αὐτῆς κανόνων φυγῇ τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ σολοικισμοῦ κατορθοῦται· καὶ ὃ δ' ἐπάγεις ἀδιαίρετον εἶναι τῆς προφορᾶς τὴν γραφὴν δώσομέν σοι δόντι καὶ αὐτῷ ἡμῖν τὸ ἀντίστροφον· οὐ γὰρ ἄν, εἴπερ μή· πλὴν ἀλλ' ἐρομένῳ μοι καὶ τοῦτο ἀνάσχου εἰπεῖν· τίνος καὶ προφορᾶς

ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν γραφὴν εἶναι φὴς ἀδιαίρετον; ἢ που τῆς τῶν Βυζαντίων· καὶ διὰ τί μὴ μᾶλλον τῆς ἡμετέρας τῶν Ἠπειρωτῶν, ἢ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν; ἆρ' ὅτι βελτίων ἁπασῶν αὕτη γε; καὶ τίνων δὴ ψήφῳ τουτὶ τὸ καλλιστεῖον ἔχει λαβοῦσα; ὡς ἐγῷδα τοῦτο κἀξεπίσταμαι καλῶς, καὶ πεπείραμαι πάλαι, ὅτι ἡ βελτίων σοι αὕτη προφορὰ τοὺς ἄλλους τῶν ὁμοφύλων καὶ ναυτιᾷν ποιεῖ ἐπί τε τῷ γλίσχρῳ τῶν συναλοιφῶν, καὶ τῷ τῶν ἐκθλίψεων ἀηδεῖ, καὶ τῶν παρενθέσεων καὶ παρεμπτώσεων τῷ τραχεῖ, καὶ τῷ τῶν προσχηματισμῶν περιττῷ, καὶ τῷ παρανόμῳ τῶν ἀποκοπῶν καὶ ἐνδειῶν καὶ συστολῶν, καὶ τῷ τῶν τόνων ὑπερβαθμίῳ ἐκτοπισμῷ, ὡς ἂν ἀποκναίουσα τούτοις τὴν ἀκοήν. Τὸ δὲ τῶν ἐλλογίμων τὴν διάλεκτον μακρᾶς καὶ βραχείας, καὶ διφθόγγων, καὶ ὧν ἑξῆς ἐπισυνάπτεις ἀφαιρεῖν, μὴ καὶ παρέλκον ἢ ἐλέγχειν ἐπιχειρεῖν! ταὐτὸν ὂν ἐκθέσθαι τοῦτο, καὶ ἀπελέγξαι, ὡς αὐτέλεγκτον· νεμέσεως δὲ μὴ βάλῃ βέλος ἄλλο εἴ τι καὶ λείπεται· τὴν κατὰ τὴν ἀκοήν φημι τῶν διφθόγγων διάκρισιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτῶν κυρίων μὲν ἕξ, τεσσάρων δὲ καταχρηστικῶν, τὰς μὲν τρεῖς μὴ ψεύδεσθαι τοὔνομα, οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ τῶν καταχρηστικῶν δὲ τὴν τετάρτην ὑγρότερον μὲν διφθογγοῦσθαι, διακριτικὴν δὲ καὶ αὐτὴν εἶναι τοῖς μὴ παντάπασιν ἀποτραχύνασι τὸ ἀκουστικὸν τῇ τῶν ἑτερογλώσσων τραχυφωνίᾳ ὁμόλογον· τῶν δὲ ἄλλων τὰς μὲν δύο καὶ ἡ Λατινὶς καὶ ἡ τῶν Γάλλων ἐν μὲν τῇ προφορᾷ οὔ, ἐν δὲ τῇ γραφῇ ἔχει· μιᾶς δὲ καὶ τῶν καταχρηστικῶν τῆς μὲν εὐφωνίας ἐξ ἀτυχίας μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων, ὧν ποτε ἔχομεν ἀγαθῶν ἐκπεπτώκαμεν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς ὀρθογραφίας· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπελπιστέον τοῖς φιλοπόνοις τὴν εὕρεσιν φασὶν οἱ ἀκαδημαϊκοί, ὡς τῶν γε κδ' γραμμάτων τῆς προφορᾶς μὴ φθονῆσαι ἡμῖν τὴν δαίμονα, καὶ αὐτός μοι ξυνομολογήσεις, σωζομένην εὖ εἰδὼς αὐτὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ στόματι, ὡς παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασεῖ ἐν ἰδίῳ ἐμφέρεται συγγράμματι. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὰς ὧν ἐπεστάλκειν περὶ Γραικισμοῦ (δεδόσθω δὲ τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν διαστολῆς χάριν Γραικίδα μὲν ἀποκαλεῖν, ἣν μιξοβάρβαρον οἱ πρὸ ἡμῶν ὠνόμασαν πεζαιτέραν ἡμῶν φωνήν, Γραικισμὸν δὲ τό, τε κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ σύνταξιν αὐτῆς ἀναμάρτητον καὶ τὸ εὔφραδὲς καὶ εὔρυθμον) ἀνθυποφορὰς ἐπανθυπενήνεκται· ὁ δὴ λόγος δηλονότι λόγῳ παλαίων, οὐ πρότερον στήσεται, πρὶν ἤ τινος προσδιορισμοῦ τύχῃ ὁ Γραικισμός· ἀρχῶν γὰρ τεθειμένων τοῖς κειμένοις ὅροις ἐπάναγκες λοιπὸν στοιχεῖν τοὺς προσδιαλεγομένους καὶ ἐριν

ἵστασθαι ἅπασαν· ὡς ἔστ' ἂν τούτων ἐνδέῃ τῶν περὶ αὐτοῦ προσδιαλεγομένων ἕκαστος πρὸς τὸ δοκοῦν τὸν κανόνα τεκταινόμενοι, καὶ ἄλλως τὸ ὀρθὸν ὁριζόμενοι, πολλὰ μὲν ἔσονται συνείροντες, καὶ γενναῖ' ἄττα καὶ ἰσχυρὰ ταῦτα εἶναι νομίζοντες, ἀκόλουθα δῆλον ὅτι ᾗ ἔθεντο ἀρχῇ ἐπάγοντες, σαθροῖς δ' ἐποικοδομοῦντες τοῖς θεμελίοις, ὡς ἂν οὐκ ἐκ κειμένων, ἐξ ὧν δ' αὐτοὶ πρὸς τὸ δοκοῦν σφίσιν ὑπεστήσαντο ὅρων ἐπιχειροῦντες· ἐκ δὴ τοιούτων καὶ αὐτὸς ὁρμώμενος, καὶ γραμματικῶν κανόνων ἔοικας ὑποστῆναι τὴν ἔκθεσιν, καὶ κατ' αὐτοὺς καὶ συγγράφειν ἠθέλησας, καὶ τοὺς ἄλλους τοῖς σοῖς ἴχνεσι βαίνειν ἠξίωσας, καὶ μηκέτι προσταλαιπωρεῖν τὴν ἀστιβῆ τῆς Ἑλλάδος γλώσσης ὁδεύοντας, καὶ τοσοῦτον καταναλίσκειν χρόνου ταύτην ἐκμαθησομένους, ἐνὸν δι' ἧς ὑπέδειξας ἰόντας καὶ τἀληθοῦς τὴν γνῶσιν, καὶ τἀγαθοῦ τὴν πρᾶξιν ὅ,τιπερ τῆς φιλοσοφίας τὸ ὄφελος ἐν βραχεῖ προσκτήσασθαι· ἡ μὲν οὖν ὑπόσχεσις οὕτω καλὴ καὶ μεγάλη. Ἀλλ' ἐχρῆν γὰρ καὶ κατὰ συνθήκην τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν εἰς ἓν ἐλθόντων τὸ τοιοῦτό σοι διαιτηθῆναι σπούδασμα, ἵν' εἶχε καὶ τὴν ἰσχὺν τῷ ἀξιωματικῷ καὶ τῇ συμπνοίᾳ αὐτῶν ἐπερειδόμενον· νῦν δὲ εἰκῇ σοι καταναλῶσθαι κινδυνεύει ἡ ἑπταετηρὶς οὕτω συγγράφοντι μὴ συμπαραλαβόντι καὶ ἄλλους συναινοῦντας τῷ δόξαντι· τοῦ γὰρ ἡμετέρου γένους οὐδεὶς, ὅσον γ' ἐμὲ εἰδέναι, προσεπέθη σου τῷ δόγματι· οὐδὲ γὰρ ἐξ ὁμολογουμένων, ἢ γοῦν δεδομένων καὶ τοῖς πᾶσι δεκτῶν τύπων τὴν τῶν φωνῶν ἐπεχείρησας διάπλασιν· καί σοι μοχθῆσαι εἰς κενὸν συνέβη, τοῦ κοινοῦ, ὅ σοι κοινὸν ἔδοξε συμφέρον, κοινῇ ἀποδοκιμάσαντος· τούτου γὰρ οἷς μὲν, τῶν καλῶν τε καὶ μὴ τοιούτων δοκούντων ἰδίᾳ ἑκάστους, καὶ ἄλλου ἄλλως, ὡς οἶσθα, κατὰ πόλεις καὶ δήμους μορφοῦντος καὶ διατυποῦντος τὰς φωνὰς ἐν προσδιαλέξεσιν, ἐν δὲ συγγραφαῖς, ἣν φὴς τῶν πεπαιδευμένων φωνὴν παραλαμβάνοντος, ὁρᾷς! ὡς ἐχρῆν, ὃ εἴρηται, ξύμπαντας συνελθεῖν καὶ παράλληλα τεθέντων τῶν ἰδίᾳ καλῶν τηνικαῦτα τὰ κοινῇ δόξαντα τοιαῦτα πᾶσιν ὁμοθυμαδὸν ἐγκριθῆναι καὶ τὸ κῦρος λαβεῖν· ὡς ἔμοιγε ἐπιτραπὲν τὸ παριστάμενον μετὰ παῤῥησίας περὶ τοῦ Γραικισμοῦ εἰπεῖν, προσελθὼν τοῖς ἐπὶ τὸ συστήσασθαι καὶ κανονίσαι αὐτὸν συνελθοῦσιν ἂν εἴποιμι.

Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, τὸ ἐνσκῆψαν τῇ ὑμετέρᾳ τῶν προγόνων φωνῇ νόσημα ἀνήκεστον ὂν καὶ τομῆς διαγνόντες, εὔτρεπῆ καὶ τεθηγμένον ἐπ' αὐτῷ τὸν σίδηρον μετὰ χεῖρας φέρετε . . . . εἰ δ' ἰάσιμον ὅλως, τί μὴ φαρμάκοις μᾶλλον ἠπίοις αὐτὴν καταγοητεύετε ἐξασθενήσασαν,

καὶ λιπαρᾷ τινι προσεδρίᾳ ἐπισκεπτόμενοι, εἰς τὴν ἐν εὐχῇ μυρίᾳ ἀνακαλεῖσθαι ὑγιᾶ ἀποκατάστασιν; περικαλλέστατον οὐχ ὅπως τοῖς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν, ὡς ὁρᾶτε, τοῖς ἑτερογενέσι φιλοκάλοις περισπούδαστον, ὦ παῖδες Ἑλλήνων, τῆς ἡμετέρας φωνῆς ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα· κἂν ᾖ δὲ καὶ χρόνῳ κεκμηκὸς, ἀλλὰ καὶ οὕτω ῥᾷον, ἐμοὶ δοκεῖν, ἡ ἐξ ὄντων ἀνάπλασις, σωζομένων καὶ τῶν τύπων ἐπ' ἀκριβὲς, καθ' οὓς μορφωθήσεται, ἢ ἡ ἐκ μὴ ὄντων καινοτέρα διάπλασις· πῶς δὲ μὴ οὒ, εἰ τὸ αὐτὸ τισὶ μὲν βοῦς, τισὶ δὲ οὖς, τισὶ δὲ πούς, τισὶ δὲ χοῦς, καὶ ἄλλοις ἄλλως ἀκοῦον; Πλὴν ἀλλ' ἐπείπερ ὑμῖν, ἣν φημι ἀνάπλασιν; τοῖς ἄλλοις ἀπήλπισται, καὶ τῆς καινοτέρας ταύτης διαπλάσεως ἅπαξ εἰλημμένοι, μηδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο ἀποστησομένοις ἐοίκατε, μή μοι, φίλοι, μὴ πρὸς Μουσῶν καὶ Χαρίτων! τραγελάφους καὶ ἱπποκενταύρους, καὶ εἴ τι τούτων τερατωδέστερον ἀναπλάσατε· ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ προσεοικὸς ὅσον σθένος τουτὶ τὸ ἔκτυπον φιλοτεχνῆσαι σπουδάσατε· εἴ γε παράγωγον τῆς Ἑλληνίδος καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν Γραικίδα ταύτην ὁμολογεῖτε, πῶς δ' ἂν εἴη τοιαύτη παραμορφαζομένη πρὸς τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ, καὶ πάντα τρόπον ἐκείνης ἀφίστασθαι καὶ ἀπαλλοτριοῦσθαι βιαζομένη; ὁρᾶτε τὰ ἴχνη κατ' ἐκεῖνα βαίνειν θελήσατε· ἔχετε τοὺς τύπους· μορφοῦτε κατ' αὐτούς· πρὸς τὰς σκιὰς τοῦ παγκάλλου ἐκείνου ἀγάλματος βλέποντες, τὴν ὁλομέλειαν συναπαρτίσατε. Δεῖ γὰρ ὑμᾶς τοιαῦτ' ἐργολαβήσαντας τῶν ὀνομάτων τοῦ μὲν ἀπολωλότος εἰς θήραν ἐξιέναι ῥινηλατοῦντας ἀκριβῶς, εἴ πῃ αὐτῷ ἐντυχεῖν ὑμῖν γένοιτο, εἰ δ' οὖν ἀλλὰ ἐνὶ τῷ πρωτοθέτῳ πολλὰ ὑπαγαγεῖν ἕτερα λαλοῦντας καθ' ὁμωνυμίαν εἰς ἓν, καὶ ἐντομάσαι, καὶ παραγαγεῖν, καὶ συνθεῖναι, καὶ τρέψαι, καὶ μετενεγκεῖν, καὶ περιφράσαι, καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων χρησαμένους ὀνοματοθετῆσαι, καὶ τὸ ταύτῃ ἔλλειμα συμπληρώσασθαι· ἀνάλογον μέντοιγε ὅτι μάλιστα τοῖς ὑποκειμένοις καὶ τοῖς κειμένοις ὅροις συνᾷδον, ὅσον ἐνδέχεται, σκοπεῖν προσαρμόσασθαι τὸ προστεθεισόμενον τοῦτό γε, ἵνα μὴ κατὰ τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἀπᾷδον ἐμπαρασυσθὲν, αἶσχος οὐ τὸ τυχὸν τῷ ὅλῳ προστρίψηται, ἀλλὰ μὴ γλώσσαις, ἔνθ' ἂν μὴ πᾶσα ἀνάγκη, χρωμένους· καὶ γὰρ καὶ ἄλλως ψυχρὸν τὸ γλωττηματικὸν, ὅτ' ἂν εἰκῇ προσπαραλαμβάνηται, μηδὲν πρὸς μέγεθος ἢ καλλονὴν συμβαλλόμενον· τοῦ δὲ διεῤῥωγότος συνάγειν πειρᾶσθαι τὸ ῥῆγμα εἰς τὸ λειότερον, ᾗπερ ἐνδέχεται, ἐπισυνδοῦντας πρὸς ἐπίπεδον τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τοῦ κακῶς δὲ πλεονάσαντος ἀποξέειν τὸ πε-

ριττὸν πρὸς τὸ δυνατὸν κάλλος στρογγυλίζοντας, καὶ συλληβδὴν εἰπεῖν, τοῦ ὅπως ἂν ἄλλως διεστροφέτος ἀπευθύνειν τὸ στρέμμα, πρὸς εὐθυμορίαν διευθετίζοντας. Τὰ δ' εὖ ἔχοντα τύπου καὶ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος μεμορφωμένα ἐκλέγεσθαι, ἐπιγινώσκοντας τὸ ξυγγενές. Ἔστι γάρ, ἔστι τοῖς φιλοκάλοις, ἢν μόνον φιλοπόνως μὴ ὡς μυῖαι τοῖς ἕλκεσιν ἐφιζάνωσι, μελίσσης δὲ τρόπον τὸ κάλλιστον ἅπαν βύσσοντες ἐρευνῶσι, πλεῖστα τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ πολυαρίθμῳ γένει ἡμῶν εὑρεῖν, ὥσπερ ἀγάλματα τὴν καλλίστην ἐργασίαν τῆς ἀρχαίας χειρὸς ἀσινῆ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀποσώζοντα.

Ἀλλ' Αὐγείου ὄντως βουστάσιον σφίσι πρόκειται, καὶ εἰς τὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἐπηλυγαζομένων, κἂν λύδιον ᾖ ταῦτα ψῆγμα, κἂν μαργαρίτας, κἂν τῶν βαρυτίμων τις λιθάκων, ἀνακάθαρσιν δεῖ μὲν βίης Ἡρακλεείης, δεῖ δ' ὀξυδερκέστερον τοῦ Λυγκέως ὁρώντων, καὶ Φειδίου τινὸς πλαστικῆς, καὶ Δαιδαλείων μηχανῶν, εἰ μέλλοι τις ἐρεδοδιφήσας ἐναγνωρίσαι τὰ γνήσια καὶ λαμπρὰ ἀναδεῖξαι καὶ στίλβοντα· καὶ οὖν οἷς μὲν ἂν κακῶς φέρε ἠκρωτηριασμένοις παρὰ Κρησὶ καὶ Κυπρίοις ἐντύχωσι, ταῦτ' εἰ παρὰ Σμυρναίοις τυχὸν ἄρτια ἴδοιεν, ἑλέσθαι τάδ' ἐκεῖν' ἀποῤῥαπίσαντας, ἢ καὶ ἀνάπαλιν· τῶν δὲ φωνηέντων τὰ ἀσυναίρετα, καὶ τῶν συμφώνων τὰ ἀποτραχύναντα τὸ εὔφωνον, καὶ ταύτῃ δυσπρόφορα καὶ κακόφωνα καταστάντα παρὰ τοῖς ἐμοῖς Ἠπειρώταις ἀποσκυβαλίσαντας, ἢν παρὰ Ἀργείοις, ἢ Βυζαντίοις φέρε ὀρθῶς ἔχοντα συναιρέσεώς τε καὶ κράσεως, ναὶ μὴν καὶ προφορᾶς ἀπόκεινται, προθύμως παραλαβεῖν· ὧν δ' αὖ παρὰ Βυζαντίοις ἤτοι ἀτόπως ὁ τόνος ἐκτετόπισται, ἢ τὰ μέλη συγκέκοπται καὶ σκάζει, ἢ ῥόθιῆτες, οἷον καὶ ἀκροχορδόνες καὶ λειχῆνές τινες παρεμπεφυκότες αἶσχος τῷ ἐμφύτῳ κάλλει προσέτριψαν, τούτοις ἀλλαχόθεν πειρᾶσθαι μετατυπώσει καὶ μεταπλασμῷ τὸ εὐειδὲς καὶ ἀκέραιον καὶ ἔντονον περιποιήσασθαι· ἃ δὲ πρὸς βίαν πιεσθέντα κατεθλίβη καὶ συνίζησιν στενωθέντα Ξανθίοις καὶ Νησιώταις τισι καὶ Παγασαίοις καὶ ταύτῃ ὁμόροις, εἴπερ εὐτραφῆ καὶ εὐμεγέθη παρ' ἄλλοις διασώζοιτο τούτων ἔχεσθαι· καὶ συνελόντι, ὅσα γ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκτραπεὶς ὁ Ἑλληνισμὸς τὸ ἴδιον κάλλος παραμορφώσας ἠγρίωσε καὶ τραγικὸν δρᾶμα ὑποστάς,

« Βεβαρβάρωται χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις »,

κατενωτισαμένους ἅπαντα τὰ ἀρτιμελῆ καὶ εὐσχήμονα ἐκ παντὸς τρόπου ἀναλέξασθαι· τὰ γὰρ κακῶς παρά τισι τῶν ὁμογενῶν ἐν τῇ

Γραικισμοῦ ὀνομάτων ἀνθαιρεῖσθαι, οὐ πόῤῥω κακοηθείας ὄν· ὑποδάκνεται γὰρ ὁ ἀκροατὴς ἀνοησίας ὑπὸ τοῦ καπηλικῶς αὐτῷ φθεγγομένου καταγινωσκόμενος, καὶ διεφθορότων ἂν εἴη τό,τε κρίνον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀκοῦον τοῦ σώματος· τοῦτο μὲν, διότι ἢ συνετράφησαν παχυστόμῳ τῶν βαρβάρων τραχυφωνίᾳ ἅπαξ ἐνεθισθέντες, καὶ εὔηχὲς εἶτα διὰ συνήθειαν τὸ ἀπηχὲς, καὶ τὸ ἐκμελὲς ἡδυμελὲς οἴονται· ἐξ αὖ τριφθόγγων οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπαισθάνεσθαι διατείνονται, καὶ καινοτέραις ἄλλαις διφθόγγοις, ἡμιφθόγγοις μᾶλλον παρὰ τὸ μεταχλάζειν καὶ ἀδρανὲς τῆς φωνῆς καλεῖσθαι δικαίας, ἐφάδονται χρώμενοι· καὶ δὴ καὶ τὸ συναλειπτικὸν καὶ ἐπίτροχον τῆς συνεκφωνήσεως, μᾶλλον δὲ συμπνίξεως τῶν φωνηέντων, μάλι ἐν τῷ στόματι αὐτῶν γλυκάζον εὑρίσκεται, φευγόντων οὐκ' οἶδ' ἀνθ' ὅτου τὴν τῶν φωνηέντων παραλληλίαν, καὶ ταῦτ' εὐήχως καὶ οὐδὲ πόῤῥω σεμνότητος ἐκφωνουμένων κατὰ τὸ ἀσυναίρετον· ἐκεῖνο δὲ καθ' ὅ,τι τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, οἷς τὸ περιττὸν οὗ, τούτοις τὸ ἐλλειπὲς ξυνετὸν, καὶ ἀνάπαλιν· τὸ δ' ἄρτιον καὶ ὑγιὲς καὶ τοῦ κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς κανόνας καταλλήλου ἐχόμενον ἑκατέροις ὁμίως ξυνειδότες ληπτὸν, οὐδὲ τοῦτο καταλιπέντες, ἐκεῖνα περιλείχουσι.

Ταῦτα μὲν πρὸς τὸν ὑποτεθέντα, μᾶλλον δ', οὕτως ἐχόντων ἡμῖν τῶν πραγμάτων ὕπαρ ὀνειροπολοηθέντα σύλλογον. Αὐτὸς δ', ὦ βέλτιστε· καί μοι πειρῶ ἐμφιλοσόφως καρτερῆσαι, οἷον καὶ εἴωθας καὶ ἐπαγγέλῃ· θυμοδακὴς γὰρ ὁ μῦθος· ἴθι δή μοι ἀπόκριναι τίσι ποτε πρὸς Θεοῦ λογίου τοσοῦτον μόχθου κατωμαδὸν ἀράμενος ἑπταετηρίδα ὅλην ἀνέτλης συλλέγων συγγράφων τὸ ἰδιωτικὸν τοῦτο καὶ πεπατημένον τῆς διαλέκτου; τοῖς τοῦ ἡμετέρου γένους πολλαχῆ τῆς οἰκουμένοις δήμοις; ἀλλὰ πόθεν γάρ σοι δῆλον, ἤ τις ἐχέγγυος, ὡς μεταπεισθήσονται, καὶ ἣν μὲν αὐτῶν ἕκαστος κατὰ πόλεις καὶ χώρας λαλοῦσιν καλὴν ἡγούμενοι, παύσουσιν, ἣν δ' ἄλλος ἄλλῃ πῃ, ἐν μιᾷ δήπου πόλει διαλέγεται, ταύτην δὲ οὐχ ὅπως ἡγεῖσθαι τῆς ἑαυτῶν βελτίω, ἀλλὰ καὶ χρῆσθαι αὐτῇ ἐπιβαλεῖσθαι ἀξιώσουσιν; ὁπότε τῶν ἐξ ἑνὸς δήμου τις, ἣν τύχῃ ἑτέρωσέ σοι μεταβὰς κατ' ἄλλος ἄλλην χρείαν, μορφοῦν πρὸς τὸ ἐκεῖσε ἐπικρατοῦν ἰδίωμα τὴν ἑαυτοῦ φωνὴν ὁρᾶται καὶ μεταῤῥυθμίζειν ἐπειγόμενος, ἐπεὶ φωνητιῶν, ἢ σφίσι βάρβαρος ἀκούσει, ἢ τὸ ἀνεκτώτερον γέλωτα γοῦν ὀφλήσει μυκτηριζόμενος· τοῦθ' ὃ κἀπὶ

τῆς Ἰταλιώτιδος ὁ Ἰταλιώτης πάσχει, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβειν ἀναγκαζόμενος· ἢ τούτοις μὲν οὔ, ἀμήχανον ὂν ἄγεσθαι τὸν ἀνάγωγον, καὶ χειροήθη καὶ τιθασσὸν τὸν ἀπαιδευσίᾳ ἐξηγριωμένον σύγκλυδα ὄχλον γίγνεσθαι· τοῖς δ' ἐξ αὐτοῦ σοι ἀφορισθησομένοις φιλολόγοις, τῷ τῶν πεπαιδευμένων ἀμέλει χορῷ τῶν ἀπομαθησομένων μὲν τὸν Ἕλληνα λόγον, ἐνασκηθησομένων δὲ τοῖς κατὰ σὲ τοῦ ἰδιωτικοῦ τούτου λόγου ἐργαστηρίοις καὶ χελιδόνων μουσείοις· ἀλλ' οὗτοι εἰσὶ μάλισθ' οἳ θᾶττον ἂν καὶ τὸ ζῆν αὐτὸ πρόοιντο, ἢ τῆς φίλης Ἑλληνίδος τὸ δημῶδες τοῦτο, καὶ ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν, τριβάρβαρον ἰδίωμα πεισθήσονται ἤτοι βέλτιον ἡγήσασθαι, ἢ καὶ ἀνθελέσθαι· τούτοις γὰρ δήπου τούτοις ἐλέφας πρὸς ἄνθρωπον τὸ ἰδιωτικὸν πρὸς τὴν Ἑλληνίδα δόξει· καὶ ἥκιστα πάντων, κἂν μεῖζον ἐμβοῶσι τοῦ στέντορος οὓς φῂς ζωολόγους, ἤδη τοῦτο ἀποδεῖξαι ὅμοιον δηλαδὴ τἀνθρώπῳ τὸν ἐλέφαντα λέγειν πεισθήσονται. Καὶ σκοπεῖν, ὦ ἄριστε, ὅπως μὴ τοιαύτας πόλεις κτίζων, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ παρ' Αἰσώπῳ κορυδαλοῦ, οὐδένας εὑρήσεις τοὺς ἐνοικοῦντας· Ἔρρωσο. »

Ἓν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Καταρτζῆ ἐπιγραφόμενον *Ἐγκώμιο τοῦ Φιλόσοφου, Μακαρισμὸς τοῦ ὀρθόδοξου· Ψόγος τοῦ Ἄθεου· Ταλάνισμα τοῦ Δεισιδαίμων*, χειρόγραφον εὑρὼν (1794) καὶ εἰς ἀρχαΐζον ὕφος μετενεγκὼν ἐξέδωκεν ὁ πολὺς Νικόλαος Λογάδης [1], μετὰ προοιμίου, ἐν ᾧ πικρότατα σατυρίζει τὰς περὶ γλώσσης πεποιθήσεις τοῦ ἀνδρός.

« Ἤδη δέ ποτέ τινι τύχῃ ἀνειληρῶς αὐτό, καὶ μετελθὼν ἐπιστατικῶς, εὗρον θησαυρὸν τῷ ὄντι τιμαλφεστάτων ἐννοιῶν τὸ φυλλάδιον· κρατῆρα, τὰ μὲν ἔξωθεν ἐξηχρειωμένον καὶ ἀκαλλέστατον, τὰ δ' ἔσωθεν αὐτόχρημα νέκταρος θειοτάτων νοημάτων κατάπλεων· χιτῶνα, ἄντικρυς χρυσοειδὲς ἐναστράπτοντα, τὴν δὲ τοῦ λόγου ὑφὴν εἰδεχθέστατον θέαμα· καὶ κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν μῶλυ,

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος·

τὴν μὲν γὰρ φιλοσοφίαν γεραίρει ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς, καὶ τὴν εὐσέβειαν θαυμαστὸν ὅσον ἐξυμνεῖ τε καὶ ἐκθειάζει, οἷα εἰκὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόθεον, καὶ τὰς παροπηδούσας ἑκατέροις ἀρετάς· τὴν

---

(1) Παράλληλον Φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ, Ἀθεϊσμοῦ καὶ Δεισιδαιμονίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1830.

δ' αὖ Ἀσέβειαν εὖ μάλα καταῤῥίπτει, καὶ κατευτελίζει λόγοις γενναιοτάτοις· ὡς δ' αὔτως καὶ τὴν ἀγενῆ Δεισιδαιμονίαν ποιεῖ, στηλιτεῦον καὶ καταμυκτηρίζον, καὶ ἀναπολόγητον αὐτὴν καθιστάν· καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἀντιθέτους κακίας, ὡς ἄριστα καταψέγει, συνῳδὰ τοῖς τε θύραθεν φιλοσόφοις, καὶ τοῖς ἔνδον τῆς ἱερᾶς αὐλῆς τοῦ Χριστοῦ.....

»... Τὴν δὲ φράσιν, τί ἄν τις εἴποι; Ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐκ προνοίας οὕτως ἐξειργασμένον εἰς τὸ ἀκοσμότατον, ὥστ' οὐδ' ἂν τοὺς ἐκ τριόδου ἀνθρώπους ἀνέχεσθαι ἀναγινωσκόμενον· χάσμαι τε γὰρ πολλαὶ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ συμπληγματισμοὶ καὶ συγκρούσεις, ἀμουσότατα ἀπηχήματα, οὐκ ἀνεκτὰ Ἑλληνικῇ ἀκοῇ· ἀποκοπαί τε καὶ συγκοπαὶ καὶ ἀφαιρέσεις παράλογοι, τὴν αἴσθησίν τε ἐνέκοπτον ἀεὶ καὶ ἀεὶ, ὡς εἴπερ ἀγκυλόγλωσσον ἔχοι, μὴ δυναμένου πρόσω ἰέναι τοῦ ἀναγινώσκοντος, καὶ ἐκθλίψεσι δυσπροφόροις πεπύκνωτο· ἀνωμαλίαις δέ τε γλωσσικαῖς δυσοικονομήτοις ἐκέχρητο, καὶ φράσεσιν ἀκατανοήτοις καὶ ζοφεραῖς, πολύ τι τἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον τοῖς νοήμασιν ἐνδιδούσαις, πολὺ δὲ τὸ ἀμφιῤῥεπὲς, Λοξίου δεόμενον πρὸς διορισμὸν, κατὰ τοὺς Σκότους τοῦ Ἡρακλείτου, ἐνιαχοῦ δὲ τοσοῦτον περινενοημένα ἦν τὰ λεγόμενα, ὥστε μοι καὶ ἐπέρχεσθαι λέγειν.

Ταυτί δ' ὅ,τι ἐστὶν, οὐδ' ἂν Ἀπόλλων μάθοι·

καὶ νὴ Δί' ἐπήει μελαγχολᾷν, ἐπιβάλλοντι τὰς ὄψεις τῷ ἄλλως λαμπρῷ τὰς ἐννοίας, καὶ ὅλας χάριτας οὐρανίους ἀποπνέοντι φυλλαδίῳ.

» Ἦν δὲ αὐτῷ καὶ πολὺ τὸ γλωσσηματικόν· (ἄλλο τοῦτο κακὸν ἀποφώλιον, καὶ τερατείας μεστόν)· οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἰδιωτισμῶν ἦν καθαρεῦον τὸ γράμμα, ὀθνείων καὶ τρισβαρβάρων καὶ καταπτύστων ἐκείνων, μεμίαντο δὲ καὶ ὀδώδει κακοσμίας ἀτόπου λεκτικῆς, καὶ ναυτίας τοῖς εὐαισθήτοις ἦν ἀγωγὸν καὶ ἐμέτου αὐτοῦ· καὶ, ἵν' οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, *κάκοσμος ἦν οὐράνη*, κατὰ τὸν Κωμικὸν, μύρον πολυτίμητον ἐμπεπιστευμένη.

» Τοιοῦτον οὖν ὡς ἐπίπαν, τὸ συγγραμμάτιον· ἔστι δὲ εἰπεῖν πιθανῶς, ὅτι ἔστι πόνος τοῦ ἤδη μακαρίτου Δημητρίου τοῦ Καταρτζῆ, ἀνδρὸς τά τε ἄλλα μεγαλοφυοῦς, καὶ τὰ θεῖά τε καὶ θύραθεν μαθήματα ἐκπεπαιδευμένου· οὗτος γὰρ ἐκεχήνει μάλιστα, εἴπερ τις ἄλλος, περὶ τὴν βάρβαρον Χυδαιολογίαν, καὶ ὅλως ἐπτόητο πρὸς τὴν ἀγρονόμον διάλεκτον, κρείττω τῆς ἀστυκῆς ἀποδεῖξαι φιλοτιμούμενος· ἦν δ' ἄρα οἱ σύστημα σφόδρα κατὰ θυμὸν, ἀντεισαγαγεῖν τὸν ἐξώλη βαρβαρισμὸν, ἀντὶ τῆς σπουδαιολογίας, ᾗ δηλονότι χρῶνται οἱ τῶν ὁμογενῶν λο-

γιώτεροι. Ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐκεῖνον, ἔτι περιόντα ἐν Βουκουρεστίοις, ἱκανῶς ἀπήντησε Λάμπρος ὁ Φωτιάδης, ὁ ἐν τοῖς ἀοιδίμοις τελῶν, ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ὁ σοφὸς Νεόφυτος ὁ Δούκας ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς Τερψιθέας ἐξέδοτο.

« Ἐμοὶ δὲ δόξαν βέλτιστον εἶναι τὸ σύγγραμμα, ὥστε καὶ κοινὸν γενέσθαι τοῖς ἡμετέροις διὰ τῶν τύπων, ἐδόκει μοι οὐκ ἂν ἄλλως γενέσθαι τοιοῦτον, ἢ μεταμφιασθὲν εἰς τὸ εὐσχημονέστερον ἢ σεμνότερον τοῦ λόγου, καὶ εἴπερ εὐοσμότερον κατασταίη τῇ ἐκ τῆς καλλιλογίας πνοῇ, καὶ τὰς ἐννοίας οὕτω λαμπροτέρας ἑαυτῶν προφαίνοι, καὶ προσηνεστέρας ταῖς ἐπιβολαῖς τοῦ νοός...

« Μετέβαλλον οὖν ἁπανταχοῦ, ἢ ἐξετόπισα καὶ μετεθέμην γε τὰς λέξεις, τὰς φράσεις· ἀνεσκευασάμην ἄλλας, καὶ ἰδιωτισμοὺς εἰσηγούμην ἐγνωσμένους τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις τῶν ἡμετέρων· προσέθηκα, ὅσου δέοι, ἰδέας τινὰς βελτίους, καὶ λόγους ὁλοκλήρους ἀφειλόμην τὰ μή μοι δοκοῦντα εὖ ἔχειν· καὶ ἑνὶ λόγῳ *μετεσκευασάμην* ὅλως τὸ πόνημα... »

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καταρτζῆ ἀνήκουσι καὶ οἱ δύο ἐκ Δημητριάδος τῆς Θεσσαλίας λόγιοι Γρηγόριος Κωνσταντᾶς ὁ ἱερομόναχος καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης ὁ ἱεροδιάκονος, οἵτινες συγγράψαντες τὴν *Νεωτερικὴν* αὐτῶν *Γεωγραφίαν* (1791) ἐν ὅλως ἀγοραίῳ ἰδιώματι, συνηγοροῦσιν οὕτως ὑπὲρ τῆς καινοτομίας (1).

« Ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ ἄρχησε νὰ καλλιεργῆται πολὺ πρωτήτερα ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, καὶ ὄντας ἡ Ἑλλάδα διῃρημένη εἰς πολλαῖς ἀρχαῖς, ἐπικρατοῦσαν ἀκολούθως καὶ πολλαῖς διάλεκτοι, ἀπὸ ταῖς ὁποίαις 4 ἦταν οἱ ἀξιολογώτεραις, εἰς ταῖς ὁποίαις ἐστάθηκαν προκομμένοι ἄνδρες καὶ ἐσύγγραψαν, καὶ μὲ τὰ συγγράμματά τους ταῖς ἔδωκαν αὐτὴν τὴν ἀξιολογότητα. Αὐταῖς ἦταν ἡ Ἰωνική, ἡ Δωρική, ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Αἰολική. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα (ἔστω καὶ εἰς τὴν αὐτὴ διάλεκτο,) ἐμετάβαλε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὁμήρου ἕως εἰς τὸν καιρὸ τοῦ

---

(1) Ἵνα μὴ ὑποληφθῶσιν ἀγράμματοι, ἐπίτηδες συνέταξαν τὴν πρὸς Ποτεμκῖνον προσφωνητικὴν καὶ τὸν πρόλογον ἐν γλαφυρῷ ἀρχαΐζοντι ὕφει, προτάξαντες καὶ τὴν ἑξῆς τοῦ Πλουτάρχου ῥῆσιν. « Ὁ δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὴ τοῖς πράγμασιν ἐμμελετῶν, ἀλλὰ τὴν λέξιν Ἀττικὴν ἀξιῶν εἶναι καὶ ἰσχνήν, ὅμοιός ἐστι μὴ βουλομένῳ πιεῖν ἀντίδοτον, ἂν μὴ τὸ ἀγγεῖον ἐκ τῆς Ἀττικῆς κωλιάδος ᾖ κεκεραμευμένον, μηδὲ ἱμάτιον περιβαλέσθαι χειμῶνος, εἰ μὴ προβάτων Ἀττικῶν εἴη τὸ ἔριον... τὰ δὲ τοιαῦτα νοσήματα πολλὴν μὲν ἐρημίαν νοῦ καὶ φρενῶν ἀγαθῶν, πολλὴν δὲ τερθρείαν καὶ στωμυλίαν ἐν ταῖς σχολαῖς πεποίηκε. » Περὶ τοῦ ἀκούειν.

Ὅμηρος, καὶ εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Πινδάρου καθὼς γράφει ὁ Πίνδαρος, (δὲν ἐννοῶ ὅμως καὶ ἔμμετρα) καὶ ἂν ἐσώζονταν λογογράφοι σύγχρονοί τους, τέτοια ἤθελαν εἶναι τὰ συγγράμματά τους, ἔξω ἀπὸ κάποιαις ἄδειαις ὁποῦ εἶναι συγχωρημέναις εἰς ἕναν ποιητὴν διὰ τὰ μέτρα· κάποια γλωσσικὰ λέγω, κάποιαις φράσες, καὶ λέξεις κοινότεραις, ὁποῦ ἕνας λογογράφος γράφωντας ἄμετρα, δὲν εἶν' ἀναγκασμένος νὰ ταῖς μεταχειρίζεται· δὲν εἶν' ἀναγκασμένος ὡσὰν νὰ λέγω, νὰ μεταχειρισθῇ μία λέξι ἢ σχηματισμὸ Χιότικο, ἢ Ἰωαννίτικα διὰ τὸ μέτρο ἢ τὴν ὁμοιοκαταληξία τῶν στίχων· κάποια γλωσσικὰ καὶ κοινότερα ἢ μερικώτερα λέγω· ἐπειδὴ ταῖς ἄδειαις ἕνας ποιητὴς πρέπει νὰ ταῖς πέρνῃ ἀπὸ τὴ φύσι, καὶ ὄχι νὰ ταῖς πλάττῃ μὲ τὴ φαντασία του· ἐπειδὴ τότε ἤθελε εἶναι παράξενος, λέγωντας σχηματισμοὺς καὶ λέξες ὁποῦ δὲν ὁμιλοῦνται εἰς κανένα μέρος. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὴ ἡ διαφορὰ ὁποῦ εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὴν γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Δημοσθένους ἢ καὶ τοῦ Ἡροδότου.

» Πολλοὶ μεταγενέστεροι πολλὰ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀπὸ τὸν Δημοσθένη καὶ Πλάτωνα, καὶ Θουκυδίδη καὶ Ξενοφῶντα, πλανεμένοι ἐξ ἴσου ὅλοι, ποιῶντας, ἤθελαν νὰ γράψουν εἰς τὴ διάλεκτο τοῦ Ὁμήρου· λογογραφῶντας, τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν ἄλλων· διὰ τοῦτο μήτε ἐκεῖνοι, μήτε αὐτοὶ ἐπίτυχαν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γράψῃ τινὰς εἰς μιὰ διάλεκτο ὁποῦ ὡμιλοῦνταν χίλια χρόνια προτήτερα, ἢ καὶ πεντακόσια, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ· τὰ μιμήματα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀμυδρῶν εἰκασμάτων εἰκάσματα ἀμυδρότερα. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο ἂν ὁ Πλάτων δὲν ἠμπόρεσε νὰ ποιήσῃ σὰν τὸν Ὅμηρο, καὶ ἐξέσχισε τὰ ποιήματά του· ἂν ἐποιοῦσε εἰς τὴν διάλεκτο τοῦ καιροῦ του ἴσως ἤθελε εὐδοκιμήσῃ. Ὁ Εὐριπίδης καὶ Ἀριστοφάνης ἕνα τέτοιο ἔκαμαν καὶ εὐδοκίμησαν. Δὲν εἶναι ἀκόμι θαυμαστό, ἂν καὶ ἄλλοι ὑστερινοὶ πολλὰ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ Δημοσθένη, γράφωντας κατὰ μίμησι ἐκείνων, ἀποτύχαιναν· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔγραψαν εἰς μιὰ γλῶσσα ὁποῦ δὲν ὡμιλοῦνταν.

» Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνα μέσο καλὸ διὰ ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις, μὰ οἱ ἄνθρωποι πλανεμένοι δὲν ἠξεύρουν τί κάμνουν.

» Ἡ γλῶσσα ὁποῦ ὁμιλοῦμεν τώρα ἔχει μιὰ συγγένεια μὲ τὴν Ἑλληνικὴ μεγάλη, καὶ ἠμπορεῖ δικαίως νὰ ὀνομασθῇ πέμπτη διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς· μιὰ ὅμως διάλεκτος ὁποῦ ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄλ-

λαις διαλέκτους· αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὸν μεγάλο ἐκτοπισμὸ ὁποῦ ἔχουν καὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀναμεταξύ τους. Οἱ Κύπριοι μὲ τοὺς Θρᾶκας, ἢ μὲ τοὺς Ἰωαννίτας νὰ ὁμιλοῦν ἀπαράλλακτα εἶναι ἀδύνατο κτλ. Αὐτὴ τὴ διαφορὰ τὴν αὐξάνει ἡ ἀμέλεια καὶ ἄλογη καταφρόνεσι ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὸ νὰ τὴν καλλιεργήσωμεν, καὶ νὰ τὴν πλουτίσωμε ἀπὸ τὸν Ἑλληνική, καὶ ἀκολούθως ἡ ὑστέρησι ὁποῦ ἔχομεν ἀπὸ βιβλία γραμμένα μὲ νοῦ, μὲ ἀρχαῖς καὶ κανόνας τῆς γλώσσης, καθὼς καὶ οἱ Ἰταλοὶ καὶ Φραντζέζοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

» Ἡ γλῶσσά μας κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα προτερήματα ὁποῦ ἔχει, εἶναι καὶ πολλὰ ἁρμονικὴ καὶ ποιητική, καὶ ὅλα τὰ ξένα ἔθνη τὸ ὁμολογοῦν, ἡμεῖς μόνο δὲν τὸ ἠξεύρομεν, καὶ φαίνεται πῶς εἴμεσθε ἕνα ἔθνος γηραλέο, καὶ πάσχομεν τὸ πάθος μερικῶν γερόντων ὁποῦ διὰ τὴν ἐπιπέδωσι τῶν ματιῶν μας δὲν βλέπομεν ἀπὸ κοντά, νὰ καταλάβωμε τί θησαυρὸ ἔχομεν, ἀμὴ κιτάζομεν μακρυὰ νὰ ἰδοῦμεν τίποτες στίχους Ἑλληνικούς, Ἰταλικούς, Φραντζέζικους, καὶ δὲν στοχαζομάσθε πῶς ἡ στιχουργία ἡ Ἰταλική, μάλιστα ἡ Φραντζέζικη δὲν εἶναι τίποτες συγκρινόμενη μὲ τὴν ἐδικὴ μας.

» Τὸ πλέο κουριόζικο εἶναι ὁποῦ μερικοὶ ἐδικοί μας κάμνουν στίχους θαυμαστούς, ὡς τόσο ἐστερημένοι τρόπον τινὰ ἀπὸ αἰσθητικὴ δύναμι, θαυμάζουν κάποιαις κακορρίζικαις στιχουργίαις ξέναις καὶ μάλιστα Φραντζέζικαις. Δὲν ἠξεύρω πότε θὰ εὔγωμεν ἀπὸ αὐτὴ τὴ γεροντικὴ ἀναισθησία, πότε θὰ ἀποτινάξωμεν τὰ πρεσβυτικὰ πτερὰ καὶ νὰ ξανανεωθῶμεν. Ἡ διοίκησι δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτες εἰς αὐτό, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ἀμάθειάν μας, καὶ μὲ τὴν πατρική μας κληρονομία, τὸ στασιῶδες, εἴμασθε αἴτιοι τῶν κακῶν μας· ἴσως καμμιὰ φορὰ ἡ μάθησι θὰ μᾶς κάμη νὰ τὸ ἀφήσωμεν αὐτὸ τὸ ὀλέθριό μας ἐλάττωμα, δείχνωντας πολλὰ παραδείγματα τῶν προγόνων μας, τῶν ὁποίων τὰ κακὰ τ' ἀποδίδω ὅλα εἰς τὴν διχόνοια· μὰ ὅσο καταφρονοῦμεν τὴ γλῶσσά μας, θέλομεν μένη ἀμαθεῖς καὶ δυστυχεῖς καὶ ἕνα κοινὸ ἔρμαιο, μιὰ κοινὴ βοσκὴ τῶν ἄλλων.

» Διὰ τὴν ἀναθροφὴ ἐλάμβαναν μεγάλη φροντίδα οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἕνα μόνο σφάλμα ἠμπορεῖ νὰ τοὺς εὕρῃ τινάς, αὐτοὺς καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὁποῦ δὲν ἔβαναν τὰ παιδιά τους νὰ μαθαίνουν καὶ ξέναις γλώσσαις, καθὼς τὴν Αἰγυπτιακή, Συριακή, τῶν Φοινίκων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Περσῶν κτλ. μὰ ἐσπούδαζαν κἂν καλὰ τὴ δική τους, ἡμεῖς ὅμως οἱ καλότυχοι ἀπόγονοί τους μήτε τὴ δική μας, καὶ

εἴμασθε αὐτὸ ὁποῦ εἴμασθε, καὶ θὰ εἴμασθε ἐν ὅσῳ τὴν καταφρονοῦμεν· ἐπειδὴ ἕνα ἔθνος ἐν ὅσῳ ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὴ φυσική του γλῶσσα, ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὸν ἀνθρωπισμό του, διὰ νὰ 'πῶ ἔτζι. Μαθαίνουν μερικοὶ Ἕλληνες, μὰ καὶ αὐτὰ μὴν ἔχοντας καλλιεργημένην τὴ γλῶσσά τους, μὲ μεγάλη δυσκολία τὰ μαθαίνουν, καὶ πολλὰ ὀλίγοι, καὶ αὐτοὶ ὄχι καθὼς ἂν ἤθελαν σπουδάξῃ προτήτερα τὴ μητρική τους γλῶσσα· μαθαίνουν μερικοὶ Φραντζέζικα, Ἰταλικά, Λατινικά, Γερμανικά· μὰ αὐταῖς ὅλαις αἱ γλώσσαις δὲν εἶναι γλῶσσαί μας, εἶναι ξέναις, καὶ δὲν ἐξαλείφουν ἀπὸ τὸ βαρβαρικὸ καταστιχο ἐκείνους ὁποῦ ταῖς μαθαίνουν· ἔαρ χελιδὼν οὐ καθίστησι μία λέγει ἕνας λόγος· περντὲξ προκομμένοι δὲν συστήνουν τὸ ἔθνος, ἀπ' αὐτοὺς δὲν μπορῇ νὰ 'πῇ τινὰς τὸ ἔθνος προκομμένο, ἀπὸ τὸ ἔθνος ὅμως ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινὰς καὶ αὐτοὺς βαρβάρους καὶ ἀμαθεῖς· καὶ μάλιστα αὐτοὺς ὁποῦ δὲν θέλουν νὰ γράφουν εἰς τὴν γλῶσσά τους διὰ νὰ μεταδίνουν τὴν προκοπή τους, ὁποῦ δὲν θέλουν νὰ δώσουν ἀρχαῖς εἰς τὴ γλῶσσα τους νὰ εὐκολύνουν τὴ σπουδὴ τῶν νέων διὰ νὰ μὴ χάνουν τόσα χρόνια εἰς τὰ σχολεῖα χωρὶς νὰ μαθαίνουν τίποτες. Ὁ περίφημος Μοντεσκιοῦ λέγει εἰρωνικῶς διὰ τοὺς Σπανιόλους πῶς εὑρῆκαν πολλοὺς τόπους εἰς τὸ ἄλλο ἡμισφαίριο, καὶ εἶναι τόποι εἰς τὴ Σπάνια ὁποῦ δὲν τοὺς ἠξεύρουν ἀκόμι, τί ἤθελε εἰπῇ τάχα διὰ ἕνα σπουδαῖο δικό μας ὁποῦ ἠξεύρει πόσους χρόνους ῥημάτων ἐμεταχειρίζουνταν προτήτερα ἀπὸ δύο χιλιάδες χρόνους εἰς ταῖς Ἀθήναις, καὶ πόσους μεταχειρίζονται τώρα δὲν τοὺς ἠξεύρει. Τὸ πρῶτο καὶ φυσικὸ μάθημα τῶν νέων πρέπει νὰ εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς μητρικῆς τους γλώσσας, ὕστερα ἡ γεωγραφία, καὶ ἡ ἱστορία, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ φυσικὰ ἠμπορεῖ νὰ προχωρῇ μὲ μεγάλη εὐκολία εἰς κάθε ἄλλη γλῶσσα ὁποῦ ἤθελεν ἐπιχειρισθῇ, εἰς κάθε ἐγκύκλιο μάθημα, καὶ εἰς κάθε ἐπιστήμη· κάθε ἄλλη μέθοδος εἶναι ὀλέθρια διὰ τοὺς ἀρχαρίους, μάλιστα τὸ νὰ τοὺς βάνουν εἰς μιὰ παλαιὰ γλῶσσα πρῶτο μάθημα· ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν προέρχεται ὁποῦ διαβάζουν διαβάζουν καὶ δὲν μαθαίνουν τίποτες, καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὁποῦ μὲ αὐτὸν τὸν ὀλέθριο τρόπο τῆς σπουδῆς ἐξαμβλύνεται καὶ ὁ νοῦς τους, καθὼς μὲ μία καλὴ μέθοδο ὀξύνεται καὶ τελειοποιεῖται.

Οἱ πρόγονοί μας λοιπὸν εἶναι πολλὰ ἀξιέπαινοι διὰ τὴ γλῶσσα, μ' ὅλον ὁποῦ δὲν ἐσπούδαζαν ξέναις γλώσσαις· ἐπειδὴ ἐσπούδαζαν καλὰ τὰ δικά τους· οἱ ἀπόγονοί τους ὅμως εἶναι τὸ ἐναντίο καὶ χειρότερα

ἀκόμα· ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ἠξεύρουν ἂν ἔχουν γλῶσσα, καὶ ἰσχυρογνωμοῦν ἔτζι εἰς τὴν ἀμάθειά τους· ἄχ! τί καταισχύνη εἶν' εἰς τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας νὰ ἔχουν τέτοιους ἀπογόνους!

« Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ὑπερτεροῦσε ὅλαις ταῖς ἄλλαις καὶ καλλιεργημέναις καὶ ἀκαλλιέργηταις. Εἰς τὴν Ἀττικὴ τὸ παλαιότερο ὡμιλοῦσαν Ἰωνικά· ἐπειδὴ καὶ παλαιοὶ Ἴωνες οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦταν· ὕστερα ἐμεταβλήθηκαν, καὶ εἶχαν κάποια διαφορά, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, μὴν ἔχοντας τὴ γλωσσολατρεία μερικῶν ὁποῦ ὀνομάζονται τὴ μεταβολὴ τῆς γλώσσης διαφθορὰ τῆς γλώσσας, τὴν ἐσπούδαζαν καθὼς ἦταν, ἐσύγγραφαν εἰς αὐτή, καὶ τὴν ἔδωκαν αὐτὴ τὸ ὄνομα ὁποῦ εἶχε. Τὸ ὑπερτέρημά της ἐστέκουνταν μάλιστα εἰς μεγάλη καθαριότη, καὶ εἰς τὸν χαριέστατο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἐπρόφεραν· καὶ αὐτὸ ἦταν γενικό. Θεόφραστος ὁποῦ διὰ τὴ θεία του φράση εἶχε τὸν μετονομάσῃ ὁ Ἀριστοτέλης ἔτζι, ἀγοράζωντας μιὰ φορὰ κάτι λάχανα ἀπὸ μιὰ γερόντισσα, ἐγνωρίσθηκε ἀπ' αὐτὴ πῶς δὲν ἦτον Ἀθηναῖος, καὶ τὸν ἐμεταχειρίσθηκε ἐκείνη σὰν ξένο, μ' ὅλον ὁποῦ εἶχε καταβάλῃ καὶ μία ἐπιμέλεια ξεχωριστὴ εἰς τὸ νὰ προφέρῃ καλὰ τὴν Ἀττικὴ διάλεκτο.

» Ἀπὸ τοῦτο εὔκολα ἐλέγχονται ἐκεῖνοι ὁποῦ θέλωντας νὰ εὔγουν ἀπὸ μιὰ ἀτοπία τὸ πῶς δὲν πρέπει νὰ ἀφίνωμεν τὴ γλῶσσά μας ἀκαλλιέργητη, πέφτουν εἰς μιὰ ἄλλη πολλὰ χειρότερη, λέγοντας πῶς καλλιέργειά της εἶναι νὰ μακραίνῃ ἀπὸ τὸ καθωμιλημένο ἰδίωμα, καὶ νὰ ἐγγίζῃ εἰς τὸ ἑλληνικό· καὶ κατ' αὐτὴ τὴ στραβὴ καὶ παράλογη ἀρχή τους δίνουν κάτι κανόνας καὶ χαρακτῆρας οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζουν ἕνα ἀφύσικο καὶ ἄμορφο τέρας, μιὰ γλῶσσα μικτὴ ἀπὸ δύο τρία μόρια ῥωμέϊκα καὶ λέξες σχηματισμέναις καὶ συνταγμέναις κατὰ τὸν τύπο τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν ὀνομάζουν μιξοβάρβαρη, καὶ ἔκαμαν καλλίτερα νὰ τὴν ὀνόμαζαν μυξοβάρβαρη· διατὶ ἀληθινὰ ἡ τέτοια γλῶσσα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μύξαις καὶ σάλια βαρβαρικά. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη μου νὰ μὲ συγχωρέσῃ νὰ μιλήσω κομμάτι παρεκβατικώτερα.

» Καλλιέργεια μιᾶς γλώσσας εἶναι νὰ τὴν πλουτίσουν μὲ λέξες, μὲ φράσες, μὲ τρόπους τοῦ λέγειν, μὲ τροπαῖς καὶ μεταφοραῖς, μὲ παροιμίαις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι στερημένη ἡ φτωχὴ ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους ὁποῦ δὲν εἶναι παιδευμένο· ὅθεν διὰ νὰ πλουτισθῇ καὶ νὰ ἠμπορῇ νὰ παραστήσῃ κάθε λογῆς ἰδέα τοῦ ἔθνους ὁποῦ

τὴ μεταχειρίζεται, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κάθε γλώσσας, ἠμπορεῖ νὰ τὰ δανεισθῇ αὐτὰ ὅλα ἀπὸ μία ἄλλη ὁποῦ τἄχει, ἐξαιρῶντας μόνο ταῖς λέξες ταῖς ὁποίαις πρέπει ἄλλαις νὰ ταῖς πάρῃ ἀπ' ἐκείνην ὁποῦ φαίνεται πῶς παράγεται, ἄλλαις νὰ ταῖς φκιάσῃ κατ' ἀναλογίαν ἐκείνων ὁποῦ ἔχει· μὰ ἂν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ κυβερνηθῇ καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο τρόπους, συγχωρεῖται νὰ ταῖς πάρῃ καὶ αὐταῖς ἀπὸ ὅπου ταῖς εὕρῃ· πλὴν ὅ,τι πάρῃ τόσο ἀπὸ τὴ μητέρα της, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλαις ξέναις γλώσσαις, διὰ νὰ τὰ οἰκειοποιηθῇ καὶ νὰ τὰ κάμῃ δικά της, πρέπει νὰ τὰ μεταμορφόνῃ ὅσο τὸ δυνατὸ εἰς τὴν ἐδική της φύσι, ἂν θέλῃ νὰ φανῇ καλλιεργημένη, καὶ ὄχι μπαλωμένη μὲ λογῆς λογιῶν μπαλώματα. Αὐτὸ ἔκαμαν καὶ κάμνουν ὅλο ἕνα οἱ Ἐγγλέζοι, οἱ Φραντζέζοι, οἱ Ἰταλοί, οἱ Σπανιόλοι, καὶ ὅσοι ἔτυχαν νὰ εὕρουν τὴ γλῶσσα τους ἀκαλλιέργητη· αὐτὸ ἔκαμαν μιὰ φορὰ καὶ οἱ Λατῖνοι· αὐτὸ ἔκαμαν (ἀκούσετε) καὶ οἱ προπάτορές μας Ἕλληνες, ὅ,τι ἐπῆραν ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις, τὸ ἐμεταποίησαν εἰς τὴν φύσι τῆς ἐδικῆς των τόσο, ὁποῦ καὶ οἱ ἴδιοι ἴσως μετὰ καιρὸν ἐδυσκολεύουνταν νὰ τὸ γνωρίσουν.

» Αὐτὸ ἂς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόγονοι τῶν περιφήμων ἐκείνων· ἡ γλῶσσα μας ἔχει τύπους σχηματιστικούς, ἔχει κλίσι, ἔχει κανόνας συντακτικούς· λοιπὸν ὅταν θὰ γράψωμεν εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς τύπους της, τὴν κλίσι της, τοὺς κανόνας της ὁποῦ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κάθε γλώσσας, τὰ ὁποῖα τὰ εὑρίσκομεν ὄχι εἰς τὸν ἀέρα θεωρῶντας, μήτε σὲ ἄλλη γραμματικὴ σκαλίζοντας, ἀλλὰ μέσα στὴν ἴδια γλῶσσα, παρατηρῶντας τὴ φύσι της, τουτέστι τὴν κοινὴ χρῆσι ὁποῦ εἶναι δημιουργὸς καὶ γραμματικὴ κάθε γλώσσας· διὰ τί ἡ γραμματικὴ μιᾶς γλώσσας ὁποιασδήποτε δὲν εἶναι ἄλλο τίποτες παρὰ μιὰ περιγραφὴ τῆς γλώσσας, ἡ ὁποία ζωγραφίζει τὴ μορφή, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ ἰδιώματά της, διὰ νὰ ἀκολουθοῦν ὅλοι καὶ νὰ μὴ γράφουν καθένας κατὰ τὴ φαντασία του· (πάθος τοῦτο κοινὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀποτρέπωνται ἀπὸ τὰ τετριμμένα·) αὐτὴ εἶναι καλλιέργεια γλώσσας, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγουν πῶς καλλιέργεια εἶναι νὰ τὴν ἐγγίζωμεν εἰς τὸ ἑλληνικό, εἶναι κακοέργεια, ἂν συγχωρῆται νὰ εἰπῶ ἔτζι, διαφθορά· διὰ τί ὅσο γυρεύομεν νὰ τὴν πλησιάσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικό, τόσο τὴ μακραίνομεν ἀπὸ τὴ φύσι της, τὸ ὁποῖο βέβαια ἕνας φρόνιμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καλλιέργεια

» Εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ προβάλλουν ὅλοι σχεδὸν οἱ σπουδαῖοι μας, πῶς μήτε ὁ Πλάτων μήτε ὁ Ἀριστοτέλης μήτε ἄλλος τινὰς ἔγραφε καθὼς ὡμιλοῦσε τότε ὁ πολὺς ἄνθρωπος, διὰ νὰ στερεώσουν τὴ γνώμη των, πῶς πρέπει καὶ καλὰ νὰ μὴ μιμούμασθε καὶ ἡμεῖς τὴν κοινὴ ὁμιλία ὅταν γράφωμεν, ἀλλὰ νὰ κλίνωμεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ διὰ νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀποκρίνομαι πῶς ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ὁ Δημοσθένης ὅταν γράφουν, διαφέρνουν πολλὰ ἀπὸ τὴν κοινὴ ὁμιλία, πλὴν ὄχι εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ λέγουν οἱ σπουδαῖοί μας νὰ διαφέρνωμεν ἡμεῖς, εἰς τὴν κλίσι δηλαδὴ καὶ τὸ σχηματισμὸ τῶν λέξεων καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν περιπλοκὴν τοῦ λόγου, στὸ μακροσκέλισμα τῶν περιόδων καὶ σὲ κάποια παιγνίδια τῆς συντάξεως, τὰ ὁποῖα τὰ ἐπενόησαν αὐτοὶ ἴσως διὰ στολισμὸ τῆς ὁμιλίας των, καὶ εἰς αὐτὰ ἐδιέφερναν ὅταν ἔγραφαν, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν δημώδη λαὸ, μὰ καὶ ἀπὸ λόγου τους· διὰ τὶ τὸ κατεπεῖγον τοῦ ὁμιλεῖν δὲν συγχωρεῖ τὴ γλῶσσα νὰ περιπλέκῃ μὲ τέχνη, νὰ πρωθυστερίζῃ καὶ νὰ παίζῃ, καθὼς ἡ εὐκαιρία τοῦ γράφειν συγχωρεῖ τὸ κονδύλι, τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ εἰς κάθε γλῶσσα, καὶ πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς· τὰ πάθη ὅμως, τὴν κλίσι καὶ τὴ μορφὴ τῶν λέξεων τὰ ἐμεταχειρίζονταν ὅταν ἔγραφαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Δημοσθένης ἀκριβέστατα, καθὼς τὰ ἐμεταχειρίζουνταν ὅταν ὡμιλοῦσαν ὁ παπουτζῆς καὶ ὁ ράφτης καὶ ὁ μάγειρας τοῦ καιροῦ τους, καὶ δὲν εἶχαν ξεχωριστὰ κλίσι καὶ σχηματισμὸ οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς κοινούς· καὶ ἡ γερόντισσα ὁποῦ ἐγνώρισε τὸν Θεόφραστο πῶς δὲν ἦταν αὐτόχθωνας, δὲν τὸν ἐγνώρισε ἀπὸ σύνταξι ἢ ἀπὸ κανένα σχῆμα· διὰ τὶ αὐτὰ ὁ Θεόφραστος καλλίτερα τὰ ἤξευρε ἀπὸ τὴ γερόντισσα, ἀλλὰ βεβαιώτατα τὸν ἐγνώρισε ἢ ἀπὸ προφορὰ ἢ ἀπὸ πάθος καμμιᾶς λέξεως.

» Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ λέγω καὶ ἐγὼ πῶς πρέπει νὰ κρίνωμεν ὅταν γράφωμεν Ῥωμέϊκα, καὶ μιμούμασθε δηλαδὴ τὰ πάθη καὶ τὸ σχηματισμὸ ὁποῦ ἔδωκε ἡ κοινὴ χρῆσι εἰς τὴν γλῶσσα, ἂν θέλωμεν νὰ γράφωμεν τὴν γλῶσσα ὁποῦ ἐπαγγελλομάσθε, καὶ διὰ νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, εἶναι ἄλλα πράγματα νὰ κάμωμεν· εἰδὲ καὶ σχηματίσωμεν ταῖς λέξες κατὰ τὴν κλίσι τῆς ἑλληνικῆς δὲν γράφομεν Ῥωμέϊκα διὰ τί δὲν ἀκολουθοῦμε τὴ φυσικὴ χρῆσι τῆς γλώσσας· μήτε ἑλληνικὰ, διὰ τί δὲ ἀκολουθοῦμεν τοὺς συντακτικοὺς λόγους τῆς ἑλληνικῆς, ἀμὴ γράφομεν ἕνα μικτὸ τέρας, τὸ ὁποῖο ἂν τὸ διαβάσῃ ἕνας καθαρὸς Ἕλληνας, καὶ ἕνας καθαρὸς Ῥωμαῖος,

μήτε ὁ ἕνας μήτε ὁ ἄλλος θὰ τὸ γνωρίσουν τί γλῶσσα εἶναι; Ἀμὴ δὲν εἶναι μεγάλη ἐντροπὴ νὰ καταφρονοῦμεν τὴ γλῶσσά μας, νὰ τὴ στοχαζώμασθε βάρβαρη, καὶ φοβούμασθε νὰ τὴ γράψωμεν καθαρὰ καθὼς μᾶς τὴν ἔδωκεν ἡ φύσι, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀνακατώνωμεν μὲ τὴν ἑλληνικὴ διὰ νὰ εἴμασθε ἐξ ἡμισείας βάρβαροι, καὶ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ τὴ γράψωμεν καθὼς πρέπει, διὰ νὰ εἴμασθε ἐντελῶς εὐγενεῖς, καθὼς νομίζονται καὶ εἶναι ὅλα τὰ ἔθνη ὁποῦ μιλοῦν καὶ γράφουν τὰ γλῶσσά τους καθαρὰ κατὰ τὴ φύσι καὶ χρῆσί της;

» Πλὴν τοῦτο δὲν εἶναι νόσος μόνο τῶν Ῥωμαίων· τὸ εἶχαν οἱ Φραντζέζοι ἕως εἰς τὸν ἀπερασμένο αἰῶνα· τὸ εἶχαν οἱ Γερμανοὶ ἕως προχθές· ὁ πρῶτος Φραντζέζος ὁποῦ ἔκαμε γραμματικὴ στὴ γλῶσσά του, τόσο ἐμισήθηκε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τοῦ καιροῦ του καὶ ἐπομένως καὶ ἀπὸ τοὺς κοινοὺς διὰ τὴν πρόληψι ὁποῦ εἶχαν εἰς αὐτούς, τόσο λέγω ἐμισήθηκε, ἐπειδὴ ἐσχημάτισε ταῖς λέξες κατὰ τὴν κοινὴ χρῆσιν καὶ ὄχι κατὰ τὴ λατινική, ὡς ὁποῦ ἐφτώχυνε, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐγύριζε κανένας νὰ τὸν ἰδῆ, καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὴν πεῖνα· ὁμοίως καὶ ὁ πρῶτος Γερμανός· ὅμως αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐγνώρισαν τέλος πάντων τὴν πτώχευσί τους, καὶ θαυμάζουν ἐκείνους ὁποῦ ἐκαταφρόνεσαν οἱ προπάτορές τους, καὶ τοὺς ἐκθειάζουν διὰ τὴν ὀξύνοιά τους, καὶ τοὺς ἐμιμήθηκαν καὶ τοὺς στήνουν κολοσσοὺς εἰς τὰ φιλολογικά τους βιβλία· διὰ τὶ τοὺς ἄνοιξαν τὰ μάτια, καὶ τοὺς ἔδειξαν δρόμο ὁμαλὸ καὶ σύντομο διὰ νὰ προκόψουν· ἀμὴ ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἡμιθέων ἐκείνων ἀνδρῶν τῶν ὁποίων καυχούμασθε πῶς ἐκληρονομήσαμεν τὸ πνεῦμα, νὰ εἴμασθε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Κελτοὺς καὶ Τεύτονας, δὲν εἶναι ἐντροπή μας; ἂς τὸ στοχασθῇ καθένας· καὶ ἐγὼ ἐμβαίνω εἰς τὸ προκείμενό μου. »

Σημειωτέον, ὅτι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν οὗτοι προσεπάθουν νὰ ἐπιβάλλωσιν ὡς κοινήν, δὲν ἦτο ἡ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων λαλουμένη, ἀλλ' ἰδίωμα τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Ὅθεν καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπήρεσε, καὶ ὑπὸ τῶν λογίων ἐμυκτηρίσθη ὡς γλῶσσα *πακάλιδων* τῆς *Ζαγορᾶς*. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην καταδίκην, οἱ δύο τοῦ Καταρτζῆ μαθηταὶ μὴ τολμήσαντες νὰ ἐκδώσωσι τὴν συνέχειαν τῆς Γεωγραφίας αὐτῶν, πλὴν οὐχ ἧττον ἐμμένοντες ἐν τῇ ἀρχικῇ δόξῃ, ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ ἡ ἁπλῆ διάλεκτος, συνέγραψαν ἄλλα βιβλία ἐν κανονικωτέρῳ ὕφει. Οὕτως ὁ Κωνσταντᾶς μεταφράσας ἐν πέντε τόμοις τὰ *Στοιχεῖα* τῆς *Φιλοσοφίας* Φραγκίσκου τοῦ Σοα-

θιού (1804) προέτεινε τὴν συγκάλεσιν Συνόδου πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος, καὶ τὴν ἵδρυσιν Ἀκαδημίας πρὸς ῥύθμισιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, γράφων οὕτω (σελ. 17—23).

«... Γλῶσσαν εἰς τὴν μετάφρασίν μου μετεχειρίσθην τὴν κοινήν, τούτ' ἔστιν ἐκείνην, ὁποῦ καταλαμβάνει ὅλον τὸ γένος μου· ἐπειδὴ ὁ σκοπός μου ἀποβλέπει εἰς φωτισμὸν τοῦ ὅλου, καὶ ὄχι ἑνὸς πολλοστημορίου. Εἶναι, ναί, ῥιζωμένη εἰς τὸ γένος μας μία πρόληψις, ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἀνεπιτηδεία εἰς φιλοσοφίαν. Αὐτὴ ἡ δόξα ἐπικρατοῦσεν ἕως προχθὲς καὶ εἰς τὰ εὐνομούμενα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ διετείνοντο ὅλοι, ὅτι ἡ μόνη γλῶσσα τῆς φιλοσοφίας ἦτον ἡ λατινική. Ὁ καιρὸς ὅμως καὶ ἡ πεῖρα ἔδειξαν ὅτι τοῦτο ἦτον ἀπάτη, καὶ ὅλαι αἱ γλῶσσαι χωρὶς ἐξαίρεσιν εἶναι ἐπιτήδειαι καὶ εἰς φιλοσοφίαν, καὶ εἰς γεωμετρίαν, καὶ εἰς φυσιολογίαν, καὶ ἁπλῶς εἰς κάθε μάθησιν (1). Αἱ Μοῦσαι ἠξεύρουν ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, φαίνονται ὅμως ὅτι νοστιμεύονται καλλίτερα νὰ ὁμιλοῦν μὲ κάθε ἔθνος εἰς τὴν γλῶσσαν, ὁποῦ τὸ ἔθνος ἠξεύρει καλλίτερα, τοῦτ' ἔστι τὴν καθωμιλημένην, ὡς ἂν ὁποῦ αὐτὴ μόνη διεγείρει εἰς τὸ ὅλον τὴν τῶν μαθήσεων ὄρεξιν, χωρὶς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀνωφελῆ καὶ μουσεῖα καὶ βιβλία, καὶ ὅλα ὅσα ἐπινοοῦνται εἰς τὴν Μουσῶν οἰκείωσιν. Ἐν ὅσῳ τὰ εὐρωπαῖα ἔθνη κατεφρόνουν τὴν καθωμιλημένην των γλῶσσαν, αἱ Μοῦσαι ἦσαν κλεισμέναι εἰς τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὰ παλάτια τοῦτ' ἔστι τιφαρίκια, εἰς μόνους ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον καιρὸν καὶ μέσα νὰ οἰκειωθοῦν μετ' αὐτῶν διὰ τῆς λατινίδος. Ἀφ' οὗ ὅμως συνιδόντες τὴν συμβαίνουσαν ἐκ τούτου εἰς τὸ κοινὸν ζημίαν, ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν κάθε ἔθνος τὴν καθωμιλημένην των γλῶσσαν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ προσέρχωνται τῇ φιλοσοφίᾳ, ἔγιναν κοιναί, καὶ σο-

---

(1) «Τὰ ποιήματα τοῦ Γιακωμάκη, τοῦ Ῥίζου, τοῦ Κάλφογλου, τοῦ Σούτζου, καὶ ἄλλων Βυζαντίων, καὶ Σμυρναίων, καὶ Χίων, εἶναι δείγματα προδηλότατα ὅτι ἡ γλῶσσα μας ποιητικίζει ἁρμονικώτερα ἀπὸ τὴν Γαλλικήν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἁρμονικωτάτην Ἰταλικήν. Οἱ λόγοι τοῦ Μηνιάτου δείχνουν ὅτι ῥητορεύει ὄχι κατώτερα ἀπὸ τὸν Δημοσθένην· διὰ τί λοιπόν, ἀφ' οὗ εἶναι ἐπιτηδεία εἰς αὐτὰ τὰ πλέον δυσκολώτερα ὡς πρὸς μίαν γλῶσσαν, νὰ μὴν εἶναι καὶ εἰς φιλοσοφίαν, τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀφελέστερον; Ἀλλ' εἶναι πτωχὴ (λέγουν τινές)· ἀλλ' ἡ πτωχία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐδικῆς μας πτωχίας· μὴν ἔχοντας τὰ πράγματα, ἕπεται ἀναγκαίως νὰ μὴν ἔχωμεν μήτε τὰ ὀνόματά των· ἀφ' οὗ πλουτήσωμεν ἡμεῖς ἀπὸ ἰδέας, πλουτίζεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ λέξεις, ἔχουσα μάλιστα μίαν μητέρα, ἡ ὁποία εἶναι πρόθυμος νὰ τῆς χαρίζῃ πάντοτε ὅ,τι τῆς χρειάζεται.

ΔΡΑ

διά

ιαί

αὶ ή

ὅτι

ς.

τεχν

σω τ

ἰλλα

δηλ

νά τ

ρῦ,

κῆς

γγρα

ης εἰ

ιδεῶ

τα φ

Εὐρω

πρ

ιν τ

ᾶθε

της

σπού

καθ

λετ

κλίσ

λήνι

ροξεν

ιος τ

ὶ φ

λα

Αλλά

σε (φ

ιως.

νά ζ

θέλω ἀρέσει εἰς πολλούς, καὶ μάλιστα τοὺς λογίους τοῦ γένους μου· οἱ ὁποῖοι μὴν ἔχοντες μίαν κοινὴν γραμματικὴν νὰ διευθετῇ τὴν γραφίδα των, ἔχουν καθ' ἕνας εἰς τὴν κεφαλήν του μίαν ἰδίαν, σχηματισμένην κατὰ τὴν ἰδέαν του, καὶ κατ' ἐκείνην οὐ μόνον γράφουν, ἀλλὰ καὶ σταθμίζουν καὶ κρίνουν καὶ κατακρίνουν τὰ τῶν ἄλλων· πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν λέγω ἄλλο, εἰμὴ ὅτι καθὼς καθ' ἕνας διατείνεται ὅτι ἡ γραμματική του εἶναι ἡ καλλιτέρα, καὶ ἔχει δὲν ἠξεύρω πόθεν λαβὼν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν προτιμᾷ ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων, οὕτως ἔχω καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέρει μου τὸ δικαίωμα τοὐλάχιστον νὰ μὴ καταφρονῶ τὴν ἰδικήν μου, τὴν ὁποίαν καυχῶμαι μάλιστα ὅτι ἐσπούδασα νὰ τὴν ἐξαντλήσω ἀπὸ τὴν χρῆσιν, ἥτις ἐστὶ φύσις τῆς γλώσσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει ἀναντιῤῥήτως νὰ πηγάζῃ ἡ γραμματικὴ κάθε γλώσσης.

μετὰ τὴν ἐλεεινὴν πτῶσιν, θέλοντες νὰ γράψουν καμμίαν ἐπιστολήν, ἢ ἄλλο τι παρόμοιον, ἐπάθαιναν ἐκεῖνο, ὁποῦ παθαίνει ἕνας ἀετός, ὁποῦ ἔχει τὰ πτερὰ κομμένα· δοκιμάζει ὁ ἄθλιος νὰ ὑψωθῇ ἕως εἰς τὰ νέφη καθὼς πρότερον, ἀλλὰ μὴν ἔχοντας τὰ πτερά, ἐν τῷ ὑψοῦσθαι πίπτει κατὰ γῆς, καὶ ἐν τῷ πίπτειν πασχίζει εἰς μάτην νὰ ὑψωθῇ. Καὶ οἱ ἰδικοί μας θέλοντες ἐν τῷ γράφειν νὰ ὑψωθοῦν ἕως ἐκεῖ, ὁποῦ ὑψόνετο ὁ Θουκυδίδης καὶ Δημοσθένης, χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ πτερὰ καὶ τὰ νεῦρα τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Θουκυδίδου, ἐν τῷ ὑψοῦσθαι ἔπιπτον, καὶ ἐν τῷ πίπτειν, πασχίζοντας νὰ ἀνυψωθοῦν, ἐγέννησαν τὸ ὕφος αὐτό, ὁποῦ ὀνομάζουν τὴν σήμερον μιξοβάρβαρον· τὸ ὁποῖον κρίνοντας τινὰς μὲ ὀρθὸν λόγον, εἶναι μία γλῶσσα ἀνύπαρκτος εἰς τὴν φύσιν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι μήτε ἑλληνική, μήτε κοινή· εἶναι καθαρὸς τραγέλαφος, εἶναι ἕνα τέρας ἄτοπον, εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του κατάπτυστον· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ ὁποῦ εἰς τοῦτο θέλουν νὰ γράφουν οἱ περισσότεροι, καὶ μάλιστα οἱ φρονιμώτεροι τοῦ γένους μας, καὶ ὑπομονή, ἂν περιώριζον τὴν χρῆσίν του εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους μόνον ἐπιστολάς, τὸ ἀπαιτοῦν πικρῶς καὶ εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία· θέλουν νὰ τὸ κάμουν κανόνα γενικὸν τῆς καθωμιλημένης γλώσσης μας. Ἐγὼ ὅμως ποτὲ δὲν θέλω συγκατανεύσει εἰς ταύτην τὴν ἄτοπον γνώμην. Ἠξεύρω ὅτι ἡ γλῶσσα ὁποῦ ὁμιλῶ σήμερον, δὲν εἶναι ἐκείνη, ὁποῦ ὡμιλοῦσε ποτὲ ὁ Δημοσθένης καὶ Θουκυδίδης· ἠξεύρω ὅτι ἡ γλῶσσά μου διαφέρει ἀπὸ τὴν τοῦ Θουκυδίδου, ὅσον ἡ γλῶσσα τοῦ Βοαβίου ἀπὸ τὴν τοῦ 'Αττικοῦ καὶ Κικέρωνος· ἠξεύρω ὅτι ἡ γραμματικὴ κάθε γλώσσης ἀρύεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ γραμματική, ὁποῦ κανονίζει ἐκεῖνα, ὁποῦ δὲν ἔχει ἡ γλῶσσα, δὲν εἶναι γραμματικὴ τῆς γλώσσης, περὶ ἧς ὁ λόγος ἀλλὰ εἶναι μιᾶς γλώσσης ἀνυποστάτου. Ὕφος μὲ περιόδους Θουκυδιδείους καὶ Δημοσθενικάς, διακεκομμένας μὲ ἕνα μόριον ὁποῦ καὶ νά, καὶ τὰ παραπλήσια, εἶναι ὕφος ἄτοπον, εἶναι δεῖγμα ἀμαθείας καὶ ὀκνηρίας. Λέγω ἀναφανδὸν τὴν γνώμην μου, καὶ ἀναδέχομαι νὰ τὴν διαφεντεύσω, ἐπὶ κριτῶν τῶν ἀκαδημαϊκῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης. 'Εδῶ ἴσως φαίνομαι ἄτοπος· ὅταν ὅμως ἐκθέσω τὴν δόξαν μου εἰς τὰ "Δικαστήρια" τῆς δίκης, εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλω λάβῃ τὰ νικητήρια. »

« Εὐχῆς ἔργον ἦτον νὰ ἔχωμεν μίαν γραμματικὴν καὶ ἕνα λεξικὸν τῆς γλώσσης μας, τοῦτ' ἔστιν ἕνα κοινὸν κανόνα, πρὸς τὸν ὁποῖον νὰ κανονιζώμεθα ὅλοι, καὶ νὰ μὴν ἀστατῶμεν καὶ διαφωνῶμεν πρὸς ἀλλήλους, ἀκολουθοῦντες καθένας τὴν φαντασίαν του· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς ἢ δύω. Εἰς τοῦτο χρειάζεται σύνοδος τοὐλάχιστον πέντε καὶ ἓξ ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, διαφόρων τόπων, διαφόρων σχολείων, ἀπηλλαγμένων πάσης ἄλλης φροντίδος καὶ ἀσχολίας, καὶ ἀφιερωμένων ὅλως δι' ὅλου εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ γλῶσσά μας εἶναι τρόπον τινα ἐν τῷ γίνεσθαι· διὰ νὰ κανονισθῇ καθὼς πρέπει χρειάζεται σκέψις πολλή, παρατήρησις ἀκριβής· χρειάζονται συμβούλια, διαλέξεις, συζητήσεις, ἀλληλογραφίαι πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ πεπαιδευμένους Ἕλληνας καὶ ἀλλογενεῖς (εἰ δέοι). Ὅθεν τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ προσμένωμεν ἀπὸ μόνους τοὺς σπουδαίους καὶ λογίους τοῦ γένους μας, οἱ ὁποῖοι ζῶσι διεσπαρμένοι ἕνας ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ, καταγινόμενοι εἰς τὸ νὰ κερδίζουν τὸν ἐπιούσιον. Πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς ἄλλους τινάς, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν καὶ προαίρεσιν καὶ δύναμιν νὰ εὐεργετήσουν αὐτὴν τὴν μεγαλωτάτην εὐεργεσίαν τὸ γένος· πρέπει νὰ τὸ ἐλπίσωμεν ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες χωρίς τινος παραινέσεως, χωρίς τινος ἱκεσίαν, αὐτεπάγγελτοι ἐκχέουσι τὸν πλοῦτον τους εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς μισθοδοσίας διδασκάλων, εἰς ἐκδόσεις βιβλίων, εἰς πάντα ἁπλῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν τοῦ γένους βελτίωσιν. Ὑμέτερον τὸ κατόρθωμα, πανέκλαμπροι Ἡγεμόνες, εὐγενεῖς Ἄρχοντες, λείψανα τῆς παλαιᾶς εὐκλείας τοῦ γένους· ὑμέτερον τὸ ἔργον, θεοφιλεῖς Ἀρχιερεῖς, ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, ἐπιτετραμμένοι τὴν προστασίαν τῶν λογικῶν προβάτων· ὑμέτερον τὸ ἔργον, πλούσιοι ἔμποροι· ὑμέτερον τὸ ἔργον φιλόκοινοι καὶ φιλοπάτριδες Ζωσιμάδαι, καὶ Καπλάναι· ὑμεῖς φαίνεσθαι ὅτι ἀγωνίζεσθε νὰ ἀνακαλέσητε εἰς τὸ γένος τὴν ἀρχαίαν δόξαν κἂν τῶν μαθήσεων, ἁμιλλώμενοι ποῖος ποῖον νὰ ὑπερβῇ εἰς τοῦτο τὸ μέγα κατόρθωμα. Τὰ μέσα τούτου φαίνονται πολλά· τὸ ἀληθινὸν ὅμως εἶναι ἕνα· μεταχειρίσθητε ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ μάλιστα τὰ δαπανηρότερα, καὶ τὸ εὐκολώτερον σᾶς ἐλάνθανε. Τὸ μόνον μέσον, ὁποῦ ἐφώτισεν, ἐσόφισε, καὶ ἐπρόκοψεν ὁλικῶς τὰ πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, εἶναι αἱ ἀκαδημίαι τῶν καθωμιλημένων γλωσσῶν τοῦ κάθε ἔθνους. Ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσης ἑνὸς ἔθνους, καλλιεργεῖ καὶ πλουτίζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους· τὸ λέγει ὁ Δώκιος, ὁ Κονδυλλιάκ· τὰ λέγουν ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· τὸ ἔθνος

ὁποῦ ἀμελεῖ τὴν γλῶσσαν του, δὲν ἔχει γλῶσσαν, εἶναι αὐτόχρημα βουβόν· αἱ ξέναι γλῶσσαι εἶναι ἄπιστοι δραγουμάνοι· τοῦτο τὸ ἐβεβαίωσεν ἡ πεῖρα εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ὁποῦ τὸ ἔπαθον. Τὸ μόνον λοιπὸν μέσον ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ βελτιώσῃ καὶ τὸ ἰδικόν μας γένος, εἶναι μία μικρὰ πρὸς τὸ παρὸν Ἀκαδημία, συστημένη εἰς ἕνα τόπον ἁρμόδιον· τοῦτο δέ ἐστιν ἕνα σύστημα ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, εἰδημόνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἄλλων ξένων γλωσσῶν, ὄχι νὰ παραδίδουν μαθήματα καὶ ἐπιστήμας (δὲν εἶναι οὗτος ὁ τρόπος τῆς βελτιώσεώς μας) ἀλλὰ νὰ καλλιεργήσουν τὴν γλῶσσαν μας (τοῦτο εἶναι ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον), νὰ συγγράψουν δηλαδὴ τὴν γραμματικήν της, νὰ κάμουν τὸ λεξικόν της, νὰ συγγράψουν τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ βιβλία· νὰ μεταφράσουν ἀπὸ τὰς σοφὰς διαλέκτους τὰ μεθοδικὰ βιβλία, ὁποῦ χρειάζονται εἰς τὴν παιδαγωγίαν, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτζι τοῦ γένους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἀλφαβητάριον, καὶ προβαίνοντας βαθμηδὸν ἕως εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μαθήσεις· νὰ κοσκινίσουν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, καὶ ἄλλους μὲν νὰ μεταφράσουν εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἄλλους δὲ νὰ σχολιάσουν καὶ νὰ διαλευκάνουν, διὰ νὰ ἠμπορῇ τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκύπτῃ εἰς αὐτοὺς μὲ καρποφορίαν ὁ βουλόμενος, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ συνάξουν ἕνα πλῆρες καὶ ἀκριβὲς Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁποῦ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖον περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀναπνεῖν, καὶ μᾶς λείπει· νὰ συγγράψουν βιβλίον καθ' αὐτὸ διδακτικὸν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπει νὰ παραδίδωνται μὲ καρποφορίαν τόσον ἡ καθωμιλημένη γλῶσσα, καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα, ὅπου ἀνήκουν εἰς τὰ κοινὰ καὶ κατώτερα σχολεῖα, ὅσον ἡ Ἑλληνική, καὶ τὰ ὑψηλότερα μαθήματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἀνωτέρω σχολεῖα· νὰ δώσουν ἐν ἑνὶ λόγῳ κανόνας εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς σπουδῆς, καθὼς κάμνουν ὅλα τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης γένη. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον, ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς τὸ γένος μας ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐπιθυμεῖτε ὅσοι φιλογενεῖς καὶ διάπυροι ζηλωταὶ τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας· τἆλλα πάντα εἶναι θεραπεῖαι ἐπιπόλαιοι· ἐρωτήσατε ὅλους τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν θέλουν σᾶς δείξει ἄλλο ἀπὸ τοῦτο. Τοῦτο λοιπόν, ὅποιος ἀποφασίσει νὰ τὸ κάμῃ, θέλει στήσει κολοσσὸν αἰώνιον τοῦ ζήλου του, τῆς καλοκἀγαθίας του, τοῦ ἀθανάτου ὀνόματός του. »

Μετὰ δύο ἔτη (1806) ὁ αὐτὸς Κωνσταντᾶς μετὰ τοῦ ἐξ Ἀμπελακίων Ζήσου Κάβρα μετέφρασαν τὰ *Στοιχεῖα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας* τοῦ *Μιλλιὸτ* ἐν ὕφει ὁμαλωτέρῳ, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἑξῆς περικοπῆς·

« Ἡ Εὐρώπη ἐπλούτει ἐκ πολλοῦ χρόνου ἱστοριῶν γενικῶν, μερικῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων· αἱ βιβλιοθῆκαι τόσον αἱ δημόσιαι, ὅσον καὶ αἱ κατὰ μέρος ἦτον πλήρεις πραγματειῶν τοῦ τοιούτου γένους καὶ ἐπιτετμημένων καὶ ἐκτεταμένων· οἱ φιλολόγοι μ' ὅλον τοῦτο ἐπαραπονοῦντο ἕως προχθὲς, ὅτι ἔλειπεν ἀπὸ τὰ τῆς φιλολογίας ἀρχεῖα μία πλήρης καὶ ἀκριβὴς ὁδὸς τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἥτις ἐκκλίνουσα τὰ δύω ἄκρα, τὴν ἄγαν δηλονότι βραχυλογίαν καὶ μακρολογίαν, νὰ περιέχῃ τὰ ἁπλᾶ, ἑδραῖα, ἀκριβῆ καὶ καθαρὰ στοιχεῖα τῆς καθόλου ἱστορίας, καὶ νὰ χρησιμεύῃ οἷον μίτος Ἀριάδνης εἰς τοὺς διερχομένους τὸν δυσδιεξήτητον τοῦτον λαβύρινθον. Ὅλοι ἐσθάνοντο τὴν ἔλλειψιν ταύτην καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλους ἐπὶ τὸν ὠφελιμὸν οὐχ ἧττον ἢ ἐπίδοξον τοῦτον ἀγῶνα, εἴς τε τὰς φιλολογικὰς ἐφημερίδας, καὶ εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς διατριβάς· καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν πολλοὶ, ἔλαβε δὲ κοινῇ ψήφῳ ὅλης σχεδὸν τῆς Εὐρώπης τὸ βραβεῖον Κλαύδιος Φραγκίσκος Σαβέριος ὁ Μιλλιὸτ, ὅστις κατώρθωσε νὰ συνθέσῃ στοιχείωσιν τῆς ἱστορίας πλήρη καὶ ἀκριβῆ, σύγγραμμα κλασικὸν καὶ ἄξιον παρὰ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ τοιούτου εἴδους νὰ εἶναι ἐγχειρίδιον τῶν διδασκάλων, καὶ θεμέλιον τῆς παιδείας τῶν νέων πάσης τάξεως καὶ καταστάσεως.

» Τοῦτο δὴ τὸ σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἔσπευσαν, ὡς ἀνέκυψεν εἰς φῶς, νὰ τὸ μεταφράσουν καὶ οἱ πλουτοῦντες τοιούτων πραγματειῶν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον, πόνων καὶ δαπάνης ἀφειδήσαντες ἐπροθυμοποιήθημεν νὰ τὸ μετοχετεύσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, συνεισάγοντες εἰς τὴν φιλολογίαν τοῦ γένους-μας εἶδος μαθήσεως, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὰ πεφωτισμένα γένη τῆς Εὐρώπης ἐπέχει τὴν πρώτην τάξιν τῶν μαθημάτων, καὶ νομίζεται εἰκότως στοιχεῖον καὶ βάσις τῆς τῶν νέων παιδείας, εἰς ἡμᾶς δὲ παραμελεῖται καὶ ἀγνοεῖται σχεδὸν καὶ μέχρις ὀνόματος. »

Αἱ περὶ γλώσσης δοξασίαι τοῦ ἐθνωφελοῦς ἐκείνου διδασκάλου, ἐκ καθαρᾶς ἀποῤῥέουσαι πεποιθήσεως σεβασταὶ καθίστανται. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἀστάτου Φιλιππίδου, ἄλλοτε μὲν δογματικῶς συνηγοροῦντος ὑπὲρ τῆς ἁπλῆς γλώσσης, ἄλλοτε δὲ ἐπιδεικτικῶς συγγράφοντος ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδιώματι;

Ἐν ἔτει 1801 ὁ τελευταῖος οὗτος μεταφράσας τὴν Λογικὴν τοῦ Κονδιλλιὰκ γράφει καὶ ταῦτα ἐν τῷ προλόγῳ.

« Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐμεταφράσθη εἰς τὴν ὡμιλημένην ἑλληνικὴν διά-

λεῖπον, καὶ ἡ ὡμιλημένη ἑλληνικὴ διάλεκτος, κακῇ μας τύχῃ, ὑστερημένη ἀπὸ γραμματικὴν καὶ ἀπὸ λεξικὸν, εἶναι μία διάλεκτος δύσκολος διὰ τὴν ἀσθένειαν τινῶν ὁποῦ διεγείρονται διαιτηταί της καὶ τὴν καταδικάζουν χωρὶς νὰ ἐπερείδωνται εἰς κανέναν ὀρθὸν λόγον, ἀλλ' εἰς τὰς προλήψεις τους καὶ τὰς κακάς τους ἕξεις. Ὁ γράφων δὲν ἠξεύρει πλέον πῶς νὰ γράψῃ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς ὅλους. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ῥίψῃ μακρὰ τὸν κάλαμον ἢ τὸ πτερόν; Ὄχι. Πρέπει νὰ γράφῃ ἀκολουθῶντας ὄχι τὰ λόγια τῶν συνθετικῶν, ἀλλ' ἀκολουθῶντας τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἂν αἰσθανόμεθε ὀρθὰ, μᾶς προστάζει νὰ γράφωμεν μὲ τὸν τρόπον ὁποῦ νὰ εἴμεσθε καταληπτοὶ εἰς πολλούς. Εἴμασθε ἄρα ἀναγκασμένοι νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, νὰ γράφωμεν δηλαδὴ καθὼς ἐκφραζόμεθε ὁμιλοῦντες, καὶ ὄχι καθὼς δὲν ἐκφράζεται κανένας· ἐπειδὴ οὕτως ἠθέλαμεν γράφῃ εἰς μίαν γλῶσσαν παντάπασι φαντασιώδη καὶ γελοίαν, νὰ παρατηρῶμεν νὰ εἴμασθε κανονικοὶ, κινάζοντες δηλαδὴ τὴν γραφομένην διάλεκτον, ὡς μίαν διάλεκτον ὁποῦ πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς γλῶσσαν μας, καὶ ἀκολούθως νὰ σπουδάζεται. Ἐγὼ τοιαύτης γνώμης εἶμαι, καὶ ἂν φαίνωμαι εἰς τινὰς ὅτι παραλογίζομαι, αὐτοὶ οἱ τινὲς δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι, παρά τινες συνθετικοὶ καὶ δὲν παραξενεύομαι.

» Εδῶ ἠμπορεῖ τινὰς νὰ μὲ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἔνστασιν. « Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁποῦ λέγεις ὅτι εἶναι γραμμένον καθὼς ἐκφραζόμεθε βλέπει τινὰς πολλὰς λέξεις ὁποῦ δὲν εἶναι σχηματισμέναι μήτε τονισμέναι καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὡμιλημένη γλῶσσα. Βλέπει τινὰς λέξεις ὁποῦ δὲν εἶναι συνειθισμέναι παντάπασιν εἰς τὴν ὡμιλημένην γλῶσσαν. Βλέπει τινὰς φράσεις κτλ. » Εἶπα ἀνωτέρω, ὅτι *δὲν ἔχομεν μήτε γραμματικὴν μήτε λεξικὸν εἰς τὴν γλῶσσαν μας*, καὶ εἶπα συνεπτυγμένως τὸ πᾶν. Νὰ ἀναπτύξω τὸν στοχασμόν μου μὲ ὅλας τὰς παραστάσεις καὶ περιστάσεις, μὲ ὅλας τὰς καταφάσεις, καὶ ἀποφάσεις, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Δὲν λέγω λοιπὸν, εἰμὴ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια.

» Τὰ γλωσσηματικὰ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀποῤῥιφθοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία, καὶ ἀπὸ αὐτὰ, αἱ λέξεις ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Θεόφραστος κτλ. προτιμητέαι. Εἰς τὰ ἀμφίβολα ἢ εἰς τὰ νέα πράγματα πρέπει νὰ προκρίνωμεν τὸ κοινότερον γλωσσηματικὸν καὶ ἐδικόν μας, ἢ διὰ τῆς παραγωγῆς, ἢ διὰ τῆς συνθέσεως

νὰ κάμωμεν νέας λέξεις. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γαληνός, ὁ Πολύβιος, ὁ Πλούταρχος κτλ. δὲν πρέπει νὰ λείπουν ἀπὸ τὸ πλάγι ἐκείνων ὁποῦ γράφουν εἴτε εἰς τὴν ὁμιλημένην Ἑλληνικὴν, εἴτε εἰς τὴν μὴ ὁμιλημένην. Ἡ γλῶσσα μας δεύτερον, εἶναι ἀκαλλιέργητος, καὶ ἂν πέρνωμεν μὲ καλὴν ἐκλογὴν φράσεις ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν, τὴν στολίζομεν καὶ τὴν πλουτίζομεν. Εἰς τοὺς σχηματισμοὺς τρίτον, πρέπει νὰ εἴμασθε πολλὰ προσεκτικοὶ διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ἀπεράντους ἀνωμαλίας· ἐπειδὴ ἀνωμαλίαι, εἶναι ἕνα ἐλάττωμα μεγάλον τῶν γλωσσῶν. Δὲν εἶναι ἡ φύσις ὁποῦ τὰς ἔκαμεν, ἀμὴ εἶναι ἡ φαντασία ὁποῦ κακοζήλως τὰς ἔρριψε μέσα εἰς τὰς γλώσσας διὰ νὰ τὰς συγχίσῃ. Ἡ γλῶσσα ἡ καλλιτέρα εἶναι ἐκείνη ὁποῦ ἔχει ὀλιγωτέρας ἀνωμαλίας, καὶ ἡ καλὴ ἐκείνη ὁποῦ δὲν ἔχει τελείως. Τέταρτον, αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἔχουν τὰς γλώσσας τους· κατ' ἄλλον λόγον, ἁπλῶς ὅταν γράφῃ τινὰς τὸν ἔρχονται ἰδέαι καὶ ἔννοιαι ὁποῦ δὲν εἶναι κοιναὶ, εἰς ἡμᾶς μάλιστα διὰ νὰ ἐκφρασθῇ, μεταχειρίζεται καὶ λέξεις μὴ κοινάς. Οἱ φιλαναγνῶσται ὅμως μὴ πλουτιζόμενοι ἀπὸ ἰδέας καὶ ἐννοίας, πλουτίζονται ἐν ταὐτῷ καὶ ἀπὸ λέξεις. *Μοῖρα*, λόγου χάριν, εἰς τὰ ἐπίλοιπα ἔθνη τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ οἱ βάναυσοι ἠξεύρουν τί θὰ νὰ εἰπῇ, εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀγνοοῦν καὶ πολλοὶ ὁποῦ ἐσπούδασαν πολλοὺς ἐνιαυτούς. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἀποῤῥίπτωμεν καὶ τινὰς λέξεις διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς τοὺς παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν παραλογισμούς. Τὸ *τινὲς* λόγου χάριν προτιμητέον ἀπὸ τὸ *μερικοὶ* κτλ. Τοὺς κανόνας ὁποῦ τώρα ἔδωκα βέβαια δὲν τοὺς ἐφύλαξα ἀκριβῶς. Αἱ κακαὶ ἕξεις εἶναι ἡ αἰτία, καὶ πρέπει νὰ τὰς ἀποβάλωμεν. »

Ὅτι δὲ τραγέλαφος ἦτο ἡ γλῶσσα, τῆς ὁποίας τὸν κανονισμὸν ἐπηγγέλλετο ὁ Φιλιππίδης, δείκνυται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι διατριβαί τινες ἀπροσδοκήτως εἶναι γεγραμμέναι ἐν ἀρχαΐζοντι ἰδιώματι, ὡς ἡ πρὸς τὸν Ἀλαμβέρτον ἀπάντησις τοῦ Κονδυλλιὰκ, καὶ τὸ περὶ διδασκαλείων, ἐξ ὧν παρατιθέμεθα τὰ προοίμια.

« Αἱ μὲν γνώσεις ἐκ τῶν αἰσθήσεων, τὰ δ' αἰσθήματα οὐδὲν ἄλλ' ἢ τρόποι τοῦ εἶναι ἡμέτεροι. Τῷ τρόπῳ τοίνυν ἔξω ἑαυτῶν βλέπειν ἔχομεν σώματα; καὶ γὰρ δοκεῖ τῳόντι ὡς οὐδὲν ἕτερον παρὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἰδοποιημένην διαφόρως βλέπειν ὀφείλομεν. »

« Τῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κοινοῦ ἱδρυμάτων οὐδείς ἐστιν ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι τὰ ἀξιολογώτερα, τὰ κοινωφελέστερα πάντων, μᾶλλον

δ' εἰπεῖν τὰ ἀναγκαιότερα καὶ ἑπομένως, οἷς πρώτως προσήκει τὸ φιλάνθρωπα ἡγεμόνων καὶ ἁπλῶς τῶν προυχόντων ὄμματα τρέπεσθαι, τυγχάνουν ἐκεῖνα ἅπερ ἐπὶ τῇ τῶν νέων παιδείᾳ ἀφώρισται. Παιδείαν δὲ λέγοντες, ἑνὶ λόγῳ καὶ συνεπτυγμένως τὸ ἀξιόλογον αὐτῶν ὅλον καὶ τἀναγκαῖον ἐκφράζομεν.. »

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀρχαΐζοντι ἰδιώματι συνέγραψε μετὰ δεκαπενταετίαν ὁ Φιλιππίδης καὶ τὴν τετράτομον Ἱστορίαν καὶ Γεωγραφίαν τῆς Ῥουμουνίας, δι' ἀοριστολογιῶν ἐν ἐπιλεγομένοις ἐπιτεθεὶς κατὰ πάντων τῶν διδασκάλων, καὶ ἰδίως τῶν συντακτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καθαρῶς ὅμως μὴ δικαιολογήσας τὴν νέαν ταύτην περὶ τὴν γλῶσσαν καινοτομίαν αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1817 μεταγλωττίσας τὰ *Φιλιππικὰ* τοῦ *Τρόγου εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον*, ἔγραφεν ἐν ἐπιλεγομένοις καὶ ταῦτα εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοπούλου οὕτως ὀνομασθείσης ἁπλῆς διαλέκτου.

« Τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἐκδίδω εἰς τὴν γλῶσσαν ὁποῦ ὁμιλῶ· μ' ἦταν εὐκολώτερον νὰ τὸ γράψω ἀττικά (1). Πλὴν δὲν θέλησα διὰ λόγους καταληπτοὺς ἀπὸ τοὺς φρονίμους, καὶ βαρετοὺς καὶ εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐσένα, φίλε· εἰς τὴν γλῶσσαν, λέγω ὁποῦ ὁμιλῶ, ὄχι παρδαλὰ καθὼς κάμνουν ἄλλοι, ἀνακατόνοντας τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην, καὶ σκεπάζοντας οὕτω τὴν ἄγνοιάν τους καὶ εἰς ταῖς δύο· ἀλλὰ καθαρὰ αἰολοδωρικά, ὅσον ἠμπορῶ. Αἰολοδωρικὰ λέγω· ἐπειδὴ πρέπει ἄφευκτα καὶ ἀπαραίτητα, σωφρονῶντας, νὰ δόσωμεν μίαν ὀνομασίαν προσδιοριστικὴν τῶν ἑλληνικῶν ὁποῦ ὁμιλοῦμεν, διὰ τί εἶναι καὶ αὐτὰ ἀναμφίβολα καὶ ἀναντίῤῥητα, μία διάλεκτος ἑλληνική, καὶ ἴσως ἡ παλαιότερη· καὶ ἂς λέγουν ὅ,τι θέλουν τινὲς, ὑβρίζοντας τὸν ἑαυτόν τους οἱ ἄθλιοι. Ὁμολογῶ ὅτι χωλαίνω καὶ δυσκολεύομαι εἰς τὸ νὰ γράψω τὴν γλῶσσαν καθὼς πρέπει· βιβλία γραμμένα εἰς αὐτὴν καὶ λεξικὸν δὲν εἶναι, μὲ ταῖς ἀρχαῖς της, μὲ τὸ ἰδίωμά της, κατὰ τὴν φύσιν της· ὅσοι γράφουν, γράφει κάθε ἕνας κατὰ τὴν φαντασίαν του· ταῖς κοιναῖς ἀρχαῖς, ταῖς καταφρονοῦν ὡς βάρβαραις τάχα, ἂν καὶ ὁμιλῶντας, ταῖς μεταχειρίζονται. Ἀπ' ἐδῶ ἕνας κυκεῶνας ξιπαστικὸς καὶ φρικοποιὸς εἰς ἐκείνους ὁποῦ θέλουν νὰ τὴν

(1) Τὸ ἀττικὰ τὸ ἐκλαμβάνω ἐδῶ πλατύτερα, καὶ προλαμβάνω, λέγοντας αὐτό, ταῖς ἀσύσταταις ἐνστάσεις ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ μὲ κάμνουν τινές. Ὕστερα καμμία διάλεκτος ἑλληνικὴ δὲν γράφηκε καθαρὰ εἰς τὰ πεζὰ κἄν.

σπουδάσουν. Τοῦτο κάμνει καὶ τὴν δυσκολίαν ὅταν τινὰς θέλῃ νὰ τὴν γράφῃ· τοῦτο κάμνει κ' ἐμένα νάπαντῶ δυσκολίαις εἰς τὴν γραφήν της· ἠξεύρει τινὰς καλὰ καὶ πληρέστερα τὴν γλῶσσαν του, ὅταν διαβάζῃ γραμμένα βιβλία μὲ ταῖς ἀρχαῖς της. Ἀκροάσου παρακαλῶ, ὅσους ὁμιλοῦν, καὶ θαϊδῆς πόσον διαφορετικῶς τὴν ἀνακατόνουν μὲ ξέναις γλώσσαις· πάρε γράμματα διαφόρων καὶ διάβασέ τα, καὶ θαϊδῆς τὴν αὐτὴν ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν. Αὐτὸ εἰς τὸν θεόν σου, καλὸν εἶναι; Δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἕνα κοινὸν κανόνα εἰς τὸ γράφειν; Αὐτὸς ὁ κανόνας ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, καὶ ὄχι ἐκεῖνος ὁποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς γλώσσας; Ἠξεύρω, τὸ ἄκουσα μάλιστα πολλαῖς φοραῖς, ὅτι τινὲς λέγουν, ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα μας. Καλά· ἀλλὰ διατί τὴν ὁμιλοῦν; Σκέψου, φίλε· τοῦτο δὲν εἶναι μία ἀντίφασις πολλὰ παράξενη; Αὐτὴ ἡ ἔννοια ἡ ἐσφαλμένη καὶ παράξενη βγῆκε ἀπὸ τὰ ῥητορογραμματικὰ σχολεῖα, ὅπου ἔκαμναν μίαν χρῆσιν τῆς σπουδῆς παντάπασι ὀλέθριαν, πάντη ἐσφαλμένην μὲ τελειότητα παράξενην. Ἡ γλῶσσα μας ὁποῦ τὴν βυζάξαμεν ἀπὸ ταῖς μητέραις μας, δὲν εἶναι γλῶσσα μας! Ἢ ἐγὼ παραφρονῶ καὶ δὲν ἠξεύρω τί λαλῶ· ἢ αὐτοὶ..... ἀλλ' ἀστεΐζονται· δὲν πιστεύω δὰ μὲ τὰ σωστά τους νὰ ὁμιλοῦν οὕτω παράλογα.

Πειράχθηκες ἴσως, φίλε, ἀκούοντας αἰολοδωρικά· ἂν ἐννοῇς ὅτι ἀπὸ ἀρχηγομανίαν αἰολοδωρίζω, καὶ φθονῇς ἴσως· διὰ τί καὶ τοῦτο συμβαίνει· μὲ ἀδικεῖς φίλε· ἀπὸ παρόμοιαις χαμέρπειαις εἶμαι ἐλεύθερος· δι' αὐτὸ ἠμπορῶ νὰ καυχηθῶ· ἄλλος ἔδωκε εἰς τὴν γλῶσσαν μας αὐτὸ τὸ ὄνομα· ὄχι ἀπὸ ἀρχηγομανίαν· ὄχι ὡς ἔτυχε· ἀλλ' ἀπὸ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν καὶ τῆς ἀττικῆς καὶ τῶν λοιπῶν διαλέκτων, καὶ τούτης ὁποῦ ὀνομάζει αἰολοδωρικὴν, ἡ ὁποία εἶναι ἀδελφὴ ἐκείνης ὁμοπατρομήτρια. Τοῦτος, ὅταν εἶναι λόγος διὰ παρόμοια, πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα ἀπ' ὅλους μας, καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἑλληνιστὰς τῆς Εὐρώπης· ἐπειδὴ καὶ ἀπ' αὐτοὺς τινὰς εἶδα ὁποῦ ὀνομάζουν τὴν γλῶσσαν μας, βάρβαρην· κρίνουν ὅμως μὲ προπέτειαν καὶ αὐθάδειαν· ἐπειδὴ κρίνουν διὰ πράγματα ὁποῦ δὲν ἠξεύρουν. Εἶπα, πρὸ ὀλίγου, ἀδελφὴ τῆς ἀττικῆς· ἰδοὺ ποῦ ἐπερείδομαι· ἕνας ἀττικιστὴς εὐρωπαῖος, ὁποῦ δὲν τὴν ἄκουσε ποτὲ, τὴν διαβάζει καὶ τὴν καταλαμβάνει, μόνον δὰ νὰ εἶναι καθαρὰ γραμμμένη· ἕνας πάλιν ὁποῦ νὰ μὴ σπούδασε τελείως τὴν ἀττικὴν, ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος, τὴν καταλαμβάνει καὶ αὐτὸς, μόνον νὰ μὴ εἶναι δὰ πάντη ἀμπελοσκάπτης καὶ ξυλοσχίστης. Αὐτὸ,

εἰς τὸν Θεόν σου, φίλε, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὁμοπατρομητρότητα· Σωστὰ αὐτὴ ἡ ὁμοιότης εἶναι ὁποῦ κάμνει τινὰς νὰ λέγουν ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι τὰ ἀττικά· πλὴν ἔπρεπε νὰ στοχάζωνται ὅτι ἡ ὁμοιότης δὲν εἶναι ταυτότης· καθὼς ἡ ἰωνικὴ δὲν εἶναι ἀττική· οὕτω καὶ αὐτὴ, ὁποῦ ὁμιλοῦμεν δὲν εἶναι ἡ ἀττική· εἶναι καὶ ὁμοία της, καὶ ἑλληνικὴ καὶ αὐτή· πλὴν εἰς ἀποφυγὴν συγχύσεως, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἕνα ἴδιόν της ὄνομα, καθὼς ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαις ἑλληνικαῖς διάλεκτοι. Ἂν δέν σε ἀρέσκῃ τὸ αἰολοδωρικὴ, δόσε την κανένα ἄλλο προσφυέστερον ὄνομα, καὶ εἶμαι ἕτοιμος νὰ τὸ δεχθῶ· ἐπειδὴ πρέπει ἀφεύκτως νὰ ἔχῃ ἕνα ὄνομα· καὶ τὸ ῥωμαϊκὴ καὶ τὸ γραικικὴ εἶναι ξένα, καὶ ἐντροπή μας νὰ τὰ μεταχειρίζωμάσθε, καὶ προξενοῦν ἀκόμα καὶ σύγχυσιν. Ἐκεῖνος ὁποῦ τὴν ὠνόμασε αἰολοδωρικὴν εἶχε δυνατοὺς λόγους· ἔπειτα χωρὶς αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἡ παλαιότερη ἑλληνικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ πλέον ἐξαπλωμένη ἦταν ἡ αἰολικὴ, καὶ αἱ λάκωναῖς αἰολικαῖς, ματεβαλμέναις ὀλίγον, ἦταν. Διάβασε τὸν Στράβωνα διὰ ναῖδῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, ὁποῦ καὶ τὰ λατινικὰ πλησιάζουν μάλιστα εἰς τὴν αἰολικήν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον παλαιότερον αἰολικὰ ὡμιλοῦσαν. Τί θέλομεν λοιπὸν νὰ παίρνωμεν ξένα ὀνόματα; δὲν ξεναπαίρνομεν τὰ ἴδιά μας; Τὸ αἰολοδωρικὴ ἄρα, καθὸ δὲν συγχέεται καὶ μὲ καμμίαν ἄλλην, εἶναι τὸ ἁρμοδιώτερον, μὲ φαίνεται, ὁποῦ ἠμποροῦμεν νὰ ἐκλέξωμεν.

» Τούτη ἡ σφικτὴ συγγένεια τῆς αἰολοδωρικῆς γλώσσας τῆς καὶ ἀττικῆς κάμνει ἀπαραίτητην τὴν σπουδὴν τῆς μιᾶς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἄλλης· καὶ ἐκεῖνος μόνον ἠμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἠξεύρει καλὰ τὴν μίαν, ὁποῖος δὲν ἀμέλησε καὶ τὴν ἀδελφήν της· πλὴν ἡ αἰολοδωρικὴ εἶναι διασκορπισμένη παντοῦ ὅπου εἶναι ἕλληνες, καὶ εἶχε τὴν κακὴν τύχην νὰ μὴ συναχθῇ εἰς ἕνα σῶμα διὰ νὰ τὸ βλέπῃ τινὰς ὁλόκληρον μὲ μίαν ὁμματιὰν, διὰ νὰ τὸ γνωρίζῃ καλλίτερα, καὶ παραθέτοντάς το εἰς τὸ ἀδελφὸν, νὰ γνωρίζῃ κ' ἐκεῖνο καλλίτερα· ἐπειδὴ εἶναι τινὲς χαρακτῆρες εἰς τὴν ἀττικὴν σκοτεινοί πως, παραθέτοντας ὅμως τούτην εἰς ἐκείνην, λαμβάνει καὶ τούτη ὅλην τὴν λαμπρότητά της. Τί νὰ εἰπῶ τώρα διὰ ἐκείνους ὁποῦ ἐπιχειροῦν νὰ γράφουν καὶ νὰ μεταφράζουν βιβλία ὁλόκληρα εἰς τὴν ὁμιλημένην γλῶσσαν χωρὶς νὰ ἔχουν σπουδασμένην τὴν ἀττικὴν καλά· καταλαμβάνει κάθε ἕνας τὴν προπέτειάν τους καὶ τὴν αὐθάδειάν τους. Αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι ἐπινόησαν ἕνα τρόπον διὰ νὰ ξιππάζουν τὸν κοινὸν

ἄνθρωπον πλανεμένον εἰς τὰ παρόμοια, τὸ κᾶτα τοῦ Λουκιανοῦ, τὸ μῶν καὶ τ. Ἀντὶ νὰ εἰποῦν Βουργαρία, λέγουν Βουλγαρία· ἀντὶ Μύνχεν, Μόναχον· ἀντὶ Μπερλὶν, Βερολῖνον· ἀντὶ τοῦ ὅταν ἐγγίζῃ, ὅταν ἅπτηται· ἀντὶ τοῦ πολλαῖς φοραῖς, πολλὰς φοράς· ἀντὶ τοῦ ἐβγῆκε ἢ βγῆκε, ἐξῆκε· ἀντὶ τὸν εἶπα, τῷ εἶπον· ἀντὶ τοῦ ἔπαιρνα, ἐπερνον· ἀντὶ τοῦ καταματόνομαι, καθαιματόνομαι, καὶ τόσαις ἄλλαις μωρολογίαις. Τοὺς ἐρωτᾷ τινὰς διὰ τί τοῦτο; Εἶναι τῆς ὁμιλουμένης λέγουν. Τοὺς ἐρωτᾷ, διὰ τί ἐκεῖνο; Εἶναι τῆς ἑλληνικῆς λέγουν· καὶ πολλαῖς φοραῖς μήτε τὸ ἕνα μήτε τὸ ἄλλο εἶναι· πλὴν αὐτοὶ τοὺς πολλοὺς σκοποῦν. Ἀπὸ τέτοιαις μωρολογίαις μὲ φόρτωσε ποτὲ κ' ἐμένα ἕνας, χωρὶς νὰ ἔχω εἴδησιν· ἐπειδὴ ἐμπιστεύοντάς τον τὸ μετάφρασμα τῆς ἀστρονομίας νὰ τὸ ἐκδόσῃ, ὅπου ὁμιλοῦσα καθὼς ἐδῶ τώρα, τὸ ἔφθειρε ὁ κακοηθέστατος, κάμνοντάς το παρδαλὸν ὁ δοξόσοφος καὶ οἰηματίας. Ἀποῤῥίπτουν πάθη, ἀποῤῥίπτουν ἰδιώματα, κλίσεις, παλαιώτερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πατέρα τῶν γραμμάτων, τὸν σεβαστὸν Ὅμηρον, τὰ ὁποῖα δείχνουν καὶ οὕτω τὴν ἀρχαιότητα τῆς αἰολοδωρικῆς γλώσσας. Κακὴν κακῶς ὁποῦ νομίζεις ἴσως χθεσινὸν, εἶναι ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἐνιαυτὸς ὁποῦ τὸ ἔλεγαν. Τίνα γλῶσσαν, φίλε, ἐννοεῖ ὁ Πλούταρχος, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα εἶναι ὅλα γεμάτα ἀπὸ νοῦν, ὅταν παραπονῆται, ὁποῦ δὲν βάνουν τὰ παιδία νὰ ἀρχίζουν νὰ σπουδάζουν μὲ τὴν μητρικήν τους γλῶσσαν, ἀλλὰ τὰ ἀποκάμνουν μὲ μίαν ἀσυνείθιστην γλῶσσαν, καὶ οὕτω τὰ κάμνουν νὰ ἀποστρέφωνται τὸν ἱερὸν ναὸν τῶν Μουσῶν; Ποίαν γλῶσσαν ἐννοεῖ ὁ Φώτιος, ὅταν λέγῃ διὰ τὸν Διόδωρον, μήτε ὑπεραττίκιζε, μήτε ἔνευε πάλιν εἰς τὴν καθομαλισμένην (παρατήρει καλὰ τὴν σημασίαν τοῦ καθομαλίζω, καὶ θὰ δώσῃς κάθε δίκαιον εἰς τὸν Πλούταρχον)· ποία εἶναι αὐτὴ ἡ καθομαλισμένη γλῶσσα ὁποῦ ὁμιλοῦνταν ἐπὶ Διοδώρου; βέβαια τὰ αἰολοδωρικὰ εἶναι· τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦνταν κοινῶς καὶ πολὺ ἀκόμα πρότερον. Πλὴν ἂς εἶναι, διὰ χάριν σου, στέργω, συναινῶ νὰ ἀποῤῥίψωμεν τὰ αἰολοδωρικά· ἀλλὰ, φίλε, σκεπτέον πρῶτον, ἂν τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατόν· πέντε ἢ δέκα ἡμεῖς νὰ σύρωμεν εἰς τὰ θελήματά μας μιλιόνια κόσμου· φοβοῦμαι μήπως φανῶμεν ἰσχυρογνώμονες καὶ παράξενοι, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἄλλο τι χειρότερον. Ἔλα φίλε νὰ συγκαταιβῶμεν εἰς τοὺς πολλοὺς, διὰ νὰ συναναιβοῦν καὶ οἱ πολλοὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀλίγους· ἀλλοιῶς σκιαμαχοῦμεν, ἀερομαχοῦμεν καὶ δὲν κατορθόνομεν ἄλλο, παρὰ νὰ φαίνωμάσθε μάταιοι καὶ ἀλλόκοτοι;

» Στοχάσου, φίλε, τὴν ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν ὁποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοξόσοφην καὶ κατοχικὴν ἰσχυρογνωμοσύνην· ἄλλοι παρεμβάλλουν εἰς τὴν ὁμιλίαν τους τουρκικαῖς λέξεις, ἄλλοι ῥουμανικαῖς, ἄλλοι παρενθέτουν ἰταλικαῖς, ἄλλοι δαῦτζικαῖς καὶ τ. Αὐτὸ καλὸν εἶναι; Αὐτὸ δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ αὐτὸ ὁποῦ ἀμελοῦμεν τὴν σπουδὴν τῆς γλῶσσας μας, καὶ τὴν ἀφίνομεν ἀκαλλιέργητην, καὶ οὕτω κατά τινα τρόπον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἠξεύρωμεν; Ἀλλὰ τίνες πρέπει νὰ τὴν καλλιεργήσουν; Μόνοι ὅσοι ἔχουν σπουδασμένην τὴν ἀττικὴν, ὅσον τὸ δυνατὸν καλὰ, καὶ τὴν γράφουν ἀκόμα· διὰ τί καθ' αὐτὸ αὐτοὶ μόνον τὴν ἠξεύρουν· οἱ ἄλλοι, τοὺς ἰδίους μας ἐννοῶ, εἶναι ψευδοελληνισταί· ἐπειδὴ οἱ ἀλλογενεῖς ἑλληνισταί, ἂν δὲν γράφουν τὴν ἀττικὴν, γράφουν, τὸ συνειθισμένον, τὴν λατινικὴν, γράφουν τὴν ἐπιχώριόν τους κανονισμένην καὶ αὐτήν· αὐτοὶ ὅμως μὴ γράφοντας καμμίαν κανονισμένην γλῶσσαν, ἀκριβῶς ὁμιλῶντας, δὲν πρέπει νὰ νομίζωνται λογιώτατοι· αὐτοὶ ἄρα ὡς μὴ λογιώτατοι δὲν ἔπρεπε ποτὲ ναὐθαδιάζουν νὰ γράφουν καὶ νὰ μεταφράζουν βιβλία εἰς τὴν γλῶσσαν μας· διὰ τοῦτο μὲ φαίνεται, ὅτι εἶναι καλὸν, τώρα μάλιστα, νὰ μὴ ὑπογράφῃ τινὰς εἰς βιβλία εἰς τὴν ὁμιλημένην γλῶσσαν, τῶν ὁποίων ὁ συνθετὴς δὲν ἐξέδωκε πρότερον ἀττικὰ συντάγματα. Ἄτοπον εἶναι νὰ βλέπῃ τινὰς καὶ εἰς κοινότητες ἀρκετὰ μεγάλαις, διδασκάλους χωρὶς νὰ ἦναι δόκιμοι μὲ ἀττικά τους συντάγματα, ἢ κἂν μὲ μεταφράσεις Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Πλουτάρχου καὶ τ. καὶ ἀβελτηρία πολλὴ εἰς ἐκείνους ὁποῦ συντρέχουν εἰς παρόμοια βιβλία, καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ διορίζουν παρομοίους διδασκάλους.

» Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου ὁποῦ ἐκδίδω, εἶναι ἡ γλῶσσα ὁποῦ ὁμιλῶ καὶ ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες· ἂς μὴ φαντασθῇ τινὰς ὅτι τὴν ἐκδίδω ὡς τύπον καὶ κανόνα τῆς αἰολοδωρικῆς· τὴν ἐκδίδω ὡς ἀπόπειραν, ὡς δοκιμὴν μόνον· καὶ γράφω ὅσον ἠμπορῶ μόνον μὲ ταῖς ἀρχαῖς της. Εἶναι ἄλλοι οἱ ἀνώτεροί μου διὰ νὰ τὴν κανονίσουν καλλίτερα. Κάθε τι μὲ τὴν συνδρομὴν πολλῶν γίνεται καὶ καλλίτερον καὶ τελειότερον· καὶ τώρα εἶμαι εὐχαριστημένος, ἂν μὲ καταλαμβάνουν μόνον. Ἠμπορεῖ τινας νὰ μὲ εἰπῇ ἐδῶ, ὅτι βγαίνω ἀπὸ τὰ σύνορά μου, μεταχειριζόμενος λέξεςτ ινες ὁποῦ δὲν εἶναι ἴδιαις της· τοῦτο τὸ κάμνω διὰ δύο αἰτίας· πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γραμμένα βιβλία μὲ ταῖς ἀρχαῖς της, καὶ ἕνας μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἠξεύρῃ μὲ ἀκρίβειάν τινα, λείποντας μάλιστα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τόσους χρόνους

τοὺς δεύτερον, στοχάσθηκα καλλίτερα νὰ ἀφεθοῦν τινὲς λέξες, καθὼς χρόνος ἀντὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τ. ἔπειτα ἐνίοτε εὑρίσκω καὶ ἐγὼ εὔλογον νὰ παρθῇ μία λέξις ἀπὸ τὴν γνησίαν της ἀδελφὴν, ἂν τὴν εἰπῶ καὶ θυγατέρα, δὲν σφάλνω, καθὼς ὅμηρος διʼ ἄνθρωπον μόνον ἀντὶ ἐνεχύρου· ἄλλοτε μʼ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μία ἀττικὴ προσφυέστερη καὶ τὴν αἰολοδωρικὴν δὲν τὴν ἐνθυμοῦμαι ἢ καὶ τὴν ἀγνοῶ, καὶ δὲν ἐντρέπομαι νὰ τόπω. Εἶναι διαφορὰ μεγάλη νὰ γράφῃ τινὰς ἕνα καταιβατὸν μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ γράφῃ ἑκατοντάδες καταιβατά. Ἔπειτα λέξεις τινὲς ἀσυνείθισταις δὲν πειράζουν· πλὴν νὰ γίνεται μὲ συστολὴν καὶ μὲ καλὴν ἐκλογὴν τὸ πρᾶγμα· ὁ ἰδιωτισμὸς τῆς γλώσσας, ἡ κλίσις της, τὰ πάθη της, πρέπει νὰ παρατηροῦνται μὲ προσοχὴν· καὶ ἑκατὸν λέξες λόγου χάριν ἀσυνείθισταις ἂν εἶναι εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον, ταῖς συνειθίζει καὶ μόνος του ὁ ἀναγνώστης βλέποντάς ταις τρεῖς ἢ τέσσεραις φοραῖς καθὼς συνείθισε καὶ τὸ δίδω, παίρνω, τρώγω καὶ τ. χωρὶς νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσῃ κανένας· ἔπειτα κατὰ τὴν ὕλην ὁποῦ πραγματεύει τινὰς, εἶναι καὶ λέξεις ὁποῦ δὲν εἶναι κοιναῖς· μαθαίνοντας τὴν ὕλην τινὰς, μαθαίνει καὶ ταῖς λέξες· ἔπειτα, ἂς ἐρωτᾷ καὶ ἀπὸ κάμμίαν λέξιν διὰ νὰ μαθαίνῃ. Δὲν εἶναι λόγος διὰ τοὺς ξυλοκόπους καὶ μαγείρους ἐδῶ.

» Ἡ αἰολοδωρική μας γλῶσσα, ἡ παλαιότερη ἴσως τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν σλαβικὴν καὶ τὴν κιμμερικὴν, εἶναι ἀδελφὴ τῆς ἀττικῆς, ἡ αὐτὴ, τρόπον τινὰ, μὲ αὐτὴν, μὲ αὐτὴν μόνην τὴν διαφορὰν ὁποῦ αὐτὴ εἶναι εὐκολώτερη, ἢ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ ἐπίθετον ὁποῦ τὴν δίδει ὁ Φώτιος, καθομαλισμένη, καὶ ἂν καλλιεργηθῇ ἀπὸ σοφοὺς ὁποῦ ἔχουν ἔννοιαις καθαραῖς γλώσσας, ὁποῦ στοχάζονται ὅτι ἡ γλῶσσα ὄργανον εἶναι μόνον θαυμασίως εὐκολυντικὸν μαθήσεως, καὶ ὄχι καθʼ αὐτὸ μάθησις· λέγω τοῦτο· ἐπειδὴ ἦταν ὅτε στοχάζονταν τὴν γλῶσσαν μόνην μάθησιν, καὶ εἶναι τινὲς ἀκόμα καὶ τώρα, καθὼς λόγου χάριν οἱ ῥήτορες καὶ οἱ γραμματικοὶ, καὶ πλῆθος μισηταῖς δυσκολίαις καὶ ἀηδεῖς ἀπὸ τοῦτο· ἂν καλλιεργηθῇ, λέγω, ἀπὸ τέτοιους σοφοὺς, ἠμπορεῖ νὰ γένῃ ἀκόμα ἡ εὐκολώτερη ἴσως τῆς Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ καλλίτερη καὶ θὰ τιμᾶται ἀπὸ ὅλα τὰ σοφὰ ἔθνη καὶ ἀκολούθως τὰ δυνατὰ, διὰ τὴν σεβαστὴν ἀδελφήν της εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν οἱ πατέρες τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, οἱ πρωτοδιδάσκαλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ Ὅμηρος, οἱ πυθαγορικοὶ, ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἀρχιμήδης ὁ Νεύ-

των τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πολύβιος, ὁ Εὐκλείδης, ὁ Διόφαντος, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Πλούταρχος καὶ τόσοι ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀθανάτισαν τὸν ἑαυτόν τους μὲ τὰ κοσμωφελῆ των συγγράμματα, ἀπαθανάτισαν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν· ἐπειδὴ ὅσον σώζεται ὁ στιλβωμένος κόσμος, θὰ σπουδάζεται καὶ αὐτὴ μὲ ἅμιλλαν ἀπὸ τοὺς σοφούς, καὶ θὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα ἀπὸ ὅλαις ταῖς ἄλλαις. Πόσαις ἄλλαις ἀπόθαναν, πόσαις ἄλλαις θ᾽ ἀποθάνουν! Αὐτὴ θὰ ζῇ διὰ πάντα ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ὁποῦ ἀνάφερα. Πρόσθες ἀκόμα, τὰ χριστιανικὰ βιβλία εἶναι εἰς αὐτὴν κατὰ πρῶτον λόγον γραμμένα, καὶ ἡ σπουδή της θὰ εἶναι ἡ πρώτη φιλοτιμία, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τὸ πρῶτον χρέος τους, τῶν πρωτευόντων κἂν ἐκκλησιαστικῶν· ἐπειδὴ πάντοτε θὰ αἰσθάνονται καὶ τὴν αἴσθησίν τους, καὶ τὴν τιμήν τους, καὶ τὰ χρέος τους.

» Ὅλαις αἱ γνώσεις ὁποῦ στολίζουν καὶ κοσμοῦν τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ τὸν κάμνουν νὰ ἐξέχῃ, ὁποῦ τὸν κάμνουν μεγαλήτερον καὶ τιμιώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ὁποῦ τὸν ὑψόνουν ἕως εἰς τὸν οὐρανόν, ὁποῦ τὸν κάμνουν εὐγενῆ τῷ ὄντι, ἐπειδὴ εὐγενεῖς τῷ ὄντι εἶναι ὅσοι ἐξέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ ταῖς γνώσεις καὶ ταῖς ἀρεταῖς διὰ τί αὐτοὶ εἶναι καὶ ὠφελιμώτεροι καὶ ἀναγκαῖοι εἰς τὸν κόσμον. Ὅλαις λέγω αὐταῖς πραγματεύθηκαν εἰς τὰ ἑλληνικά· γεωργία, ἰατρικὴ, οἰκοδομικὴ, οἰκονομικὴ, ἠθικὴ, πολιτικὴ, μεταφυσικὴ, φυσικὴ, ἱστορία, ἱστορία τῆς φύσεως, γεωμετρία, ἀριθμητικὴ, ἀστρονομία, καὶ ταῖς ὁποίαις ὁ χρόνος τινὲς τελειοποίησε, καὶ τελειοποιεῖ καὶ θὰ τελειοποιεῖ, καὶ εἰς ἄλλαις δὲν ἠμπόρεσε νὰ προσθέσῃ τίποτε. Πῶς πρέπει νὰ γράφεται ἡ ἱστορία, καὶ πόσον ὠφελεῖ τὸν συντροφικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνθρωπον ἡ ἱερὰ καὶ πάγκοινη διδάσκαλος ἱστορία; Κανένας δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τι παραπάνω, λέγει μόνον μὲ ἄλλαις λέξεις τὰ πάλαι λεγμένα. Εἶμαι φιλαλήθης, φίλε, πολὺ πλέον παρὰ φιλογενὴς, καὶ θαυμάζω τὰ θαυμαστέα, καὶ κακίζω τὰ κακιστέα, καὶ τὸν ἀπαλλοτριωμένον μου ἐγκρίνω, καὶ τὸν οἰκειωμένον μου κατακρίνω· ἀλήθεια εἶναι ὁ θεὸς, καθὼς καὶ δικαιοσύνη καὶ ὀρθὸς λόγος· καὶ τὰ ἐναντία εἶναι ὁ διάβολος· καὶ μὲ τὸν θεὸν πρέπει τινὰς νὰ εἶναι, καὶ ὄχι μὲ τὸν διάβολον. Ἄκουσε φίλε καὶ τί λέγει ἕνας φρανσαῖος ἀπὸ τοὺς πρώτους φιλοσόφους καὶ πρώτους μαθηματικοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνος. En morale et en politique nous ne faisons que traduire les anciens, ἤγουν εἰς τὰ ἠθικὰ καὶ εἰς τὰ πο-

λιτικὰ δὲν κάμνομεν ἄλλο ἢ νὰ μεταγλωττίζωμεν τοὺς παλαιούς.

» Τί νὰ εἰπῶ διὰ τινὰς κούφους πτοημένους καὶ ποιητικοὺς ἀκόμα, ὁποῦ διαβάζοντας τινὰ ἀλλόγλωσσα βιβλία, ἐπιφέρουν ἔπειτα ἠθικά τινα, πολιτικὰ τινὰ ἀπ' αὐτά, καυχώμενοι ἀναίσχυντα, ὡσὰν ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχοντας ἐξαίρετον νερὸν εἰς τὴν αὐλήν του, καὶ εἰς τὴν πρώτην πηγήν, πηγαίνει μακρὰ καὶ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιον ξεθυμασμένον νερόν, καὶ ὕστερα ὁ ἀνόητος καυχᾶται δι' αὐτό, δείχνοντας εἰς ἐπίδειξιν τὸ κάλλιστον νερὸν ἔχει. Τί νὰ εἰπῇ τινὰς διὰ ἐκείνους τοὺς κούφους πατέρας, καὶ διὰ ἐκείνους τοὺς ἀνοήτους, τοὺς φονεῖς καὶ καταποντιστὰς τῆς νεολαίας, ὁποῦ παρακινοῦν καὶ φέρνουν παιδία ἀνήλικα καὶ ἀγράμματα εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔπρεπε πρῶτα νὰ γένουν καλοὶ λογιώτατοι εἰς τὴν γλῶσσαν τους, νὰ μάθουν τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου τους κἄν, ἀριθμητικήν, γεωμετρίαν, γεωγραφίαν, καὶ ἔπειτα ἑτοιμασμένοι καὶ ἡλικιωμένοι ὁπωσοῦν, νὰ ἔλθουν· οὕτω δοκιμασμένοι ἀκόμα, πολλὰ εὔκολα καὶ εἰς ὀλίγον μαθαίνουν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅσα δὲν ἠμποροῦν νὰ μάθουν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ γυρίζουν ὀπίσω· καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην πηγαίνοντας οὕτω, κάμνουν τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα τους, καὶ εἰς τὴν πατρίδα τους γυρίζοντας πλέον προκομμένοι, κάμνουν τιμὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ τοὺς ἔπεμψαν· ὡς καὶ ἀττικὰ ἀκόμα οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀναίσχυντοι παρακινοῦν καὶ ἀπαιτοῦν νέους νὰ ἔλθουν νὰ σπουδάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κηρύττουν μὲ αὐτὸ τρόπον τινὰ οἱ ψεῦσται καὶ ἀπατεῶνες, οἱ φονεῖς καὶ καταποντισταὶ τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, οἱ ἄξιοι τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι μήτε ἀττικὰ ἠξεύρουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ ταῖς ῥυπαραῖς κερδοδοξοσκοπίαις των οἱ μυσαροὶ καὶ ἀσυνείδητοι προδίδουν καὶ τὴν πατρίδα τους. Εἶναι νὰ μὴ ἀγανακτῇ τινὰς φίλε δι' αὐτά;

» Ὅποιος ἠξεύρει τὴν αἰολοδωρικὴν γλῶσσαν, ἠξεύρει τὰ πέντε ἕκτα τῆς ἀττικῆς· ἡ σπουδὴ τούτης, ἡ ὁποία εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ τελειοποίησις ἐκείνης, εἶναι ἐν ταὐτῷ τὸ εὐκολώτερον μάθημα εἰς ἕνα ὁποῦ ἀγαπᾷ καὶ ἠξεύρει νὰ σπουδάζῃ. Ἀπ' ἐκείνην τὴν αἰολοδωρικήν, λέγω, καὶ δι' ἐκείνης πρέπει νὰ ἀρχίζῃ τινὰς τὴν σπουδήν του, δηλαδὴ ἐφαρμόζοντας τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας του, ἐπάνω εἰς πράγματα ὁποῦ θὰ τὸν εἶναι εἰς τὴν ζωὴν ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ἐφαρμόζοντας τὴν σπουδὴν τῶν πραγμάτων, ἐπάνω εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσας. Μῦθοι καὶ ἄσματα καὶ ῥητορείαις ἐδῶ

εἶναι ὀλέθρια. Στοχάσου σὺ ὁποῦ ἀναδέχεσαι τὸ ἱερὸν αὐτὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ὅτι ἀρχίζεις νὰ βάνῃς τὰ θεμέλια ἑνὸς καλοῦ πολίτου, ὅτι εἶσαι ὁ πλάστης καὶ δημιουργὸς τοῦ νέου, καθὼς λέγει ὁ μεγάλος σοφὸς Πλούταρχος· καὶ μὲ παραμύθια, καὶ μὲ ἄσματα καὶ ψευδολογοπλοκαῖς διαφθείρεις τὸ φυσικὸν τοῦ νέου· ἡ μάθησις τῶν ὠφελίμων πραγμάτων δυναμόνει, ξετυλίγει, ἀνοίγει τὸν νοῦν τοῦ νέου. Μία διδασκαλία ἀτομικὴ νὰ εἰπῶ οὕτω εἶναι πρῶτα ἀναγκαία εἰς τὰ παιδία, θεωρῶντάς τα πρῶτα ἀσχέτως, χωρὶς κάμμίαν ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀπολυμένως, χωρὶς δηλαδὴ κανένα δεσμὸν μὲ ἄλλους· καὶ σχετικῶς μόνον πρὸς τὰ πράγματα ὁποῦ τὰ περιτριγυρίζουν, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουν νὰ ζήσουν· ἐπειδὴ οἱ ἀρχάριοι ὄντας ἀνίκανοι ἀκόμα σκέψεων καὶ ἀνασκέψεων, καὶ ἀκολούθως ἠθικότητος, καταλαμβάνουν καὶ μαθαίνουν αὐτὰ, ὁποῦ δὲν ἔχουν νὰ μεταχειρισθοῦν σκέψιν, ἀλλὰ αἴσθησιν καὶ εὐκολώτερα καὶ καλλίτερα· ἐπειδὴ γνωρίζουν εὐθὺς καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν βλάβην ὁποῦ θά-χουν εἰς τὴν ζωὴν ἀπ' αὐτά. Ποτὲ δὲν πρέπει νἀρχίζῃ τινὰς τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὸ ἄλφα, βῆτα· ἐπειδὴ τοῦτο ὑποθέτει εἰς τὰ μικρὰ σκέψιν τινὰ ὁποῦ δὲν τὴν ἔχουν· προσκρούει τινὰς οὕτω εἰς αὐτά· ὅθεν καὶ συχνὰ βλέπει ἀποστροφὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἄλφα, βῆτα, καὶ ἀκούει καὶ τὸ διατὶ γράμματα· καὶ πίστευσέ με, φίλε, αὐτὰ τὰ λόγια τῶν παιδιῶν προέρχονται ἀπὸ μίαν θαυμαστὴν λογικὴν αὐτῶν· ἡμεῖς ὅμως οἱ μωροὶ τῷ ὄντι πέρνομεν αὐτὴν τὴν θαυμασίαν λογικὴν διὰ μωρίαν. Φέραμεν πρῶτα ἡμεῖς οἱ φρόνιμοι δὰ εἰς κατάστασιν τὰ ἀθῶα νὰ καταλάβουν τὴν ὠφέλειαν τῶν γραμμάτων; Μὴ προετοιμάζοντάς τα (θαϊδῆς κατωτέρω πῶς ἑτοιμάζονται) εἰς κάθετι ὁποῦ τὰ λέγομεν, δὲν παραλογοῦμεν; Ἂς μάθουν πρότερον ὅσα βλέπουν μέσα εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὸ μαγερεῖον, εἰς τὴν αὐλὴν, εἰς τὸν κῆπον, εἰς τὸ περιβόλι. Εἶναι ἀσυγκρίτως καλλίτερα νὰ βγάζῃ ὁ διδασκαλος τὸν μαθητὴν εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ νὰ τὸν δείχνῃ, νὰ τὸν ἐξηγῇ τὰ πράγματα τῶν ὁποίων θὰ ἔχῃ χρείαν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, παρὰ νὰ βατταρίζῃ ἀπέραντα μὲ τεχνολογίαις παράξεναις. Ἀκολουθεῖ ὕστερα μία διδασκαλία εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων σχέσεων, θὰ θεωρήσῃ τινὰς τὸν νέον ὡς ἀδελφὸν, ὡς υἱὸν, ὡς μέλλοντα ἄνδρα, ὡς μέλλοντα πατέρα, ὡς γείτονα, ὡς συμπολίτην, ὡς ὑπήκοον, ὡς ἡγεμόνα, ὡς δημιούργημα εὐγενέστατον· κ' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ σπουδὴ τῆς ἠθικῆς καὶ τόσων ἄλλων μαθημάτων.... »

Ἐν τοῖς αὐτοῖς δ' ἐπιλεγομένοις ἐξήνεγκε καὶ παραδόξους τινὰς ἰδέας περὶ ἐκπαιδεύσεως [1], τὰς ὁποίας διὰ μακρῶν ἀνέπτυξεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ταὐτοχρόνως δημοσιευθείσῃ ἐν Βιέννῃ (*περὶ τοῦ Νοουμένου*).

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1818) ὁ Φιλιππίδης μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὴν *ἐπιτομὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν τοῦ Φλόρου εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον*, ἐπισυνάψας ἐπιλεγόμενά τινα περὶ *μαθήσεως καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται*. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕφος αὐτοῦ ἔχει μικράν τινα ἐπὶ τὰ βελτίω διαφορὰν ἀπὸ τοῦ τῶν προηγουμένων συγγραμμάτων αὐτοῦ, παρατιθέμεθα μικράν τινα περικοπήν.

« Ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστατον καὶ φρονιμώτατον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα, ὁποῦ ἔχει βέβαια ἕνα ξεχωριστὸν προσδιορισμὸν παρὰ τὰ ἄλλα, ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τίποτε· ἔχει ὅμως τὴν δύναμιν ἀπὸ τὸν πάνσοφον δημιουργόν του, νὰ μάθῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτὸν νὰ ἠξεύρῃ, τόσον εἰς συντήρησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ἀτόμου του, ὅσον καὶ εἰς συμβίωσιν μὲ τοὺς ὁμοίους του. Ἰδοὺ λοιπὸν δύο στιγμαῖς ὀπτικαῖς, δύο σημάδια, δύο σκοποὶ, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀφορᾷ ἀσκαρδαμυκτὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν μάθησίν του. Ἰδοὺ λοιπὸν δύο εἴδη μαθήσεως· τὸ ἕνα ἀποβλέπει τὸν ἑαυτόν του μόνον, ὡς τρόπον τινα μόνον, τὸ ἄτομόν του, τὸ ἄλλο ἀποβλέπει αὐτὸν ὡς διωρισμένον νὰ ζῇ μὲ ἄλλους, ὡς μέλος τοῦ συντροφικοῦ σώματος.

» Αἱ πρώταις ἄρα γνώσεις ἀπὸ ταῖς ὁποίαις πρέπει νἀρχίσῃ τινὰς τὴν μάθησίν του, εἶναι ἐκείναις ὁποῦ ἀποβλέπουν τὰ ὠφέλιμα εἰς τὸ ἄτομόν του· σωστὰ τούταις εἶναι καὶ αἱ εὐκολώτεραις· ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ, ὁ νέος λέγω ὁποῦ ἀρχίζῃ νὰ μαθαίνῃ, δὲν ἔχει χρείαν νὰ κάμῃ ἄλλο τίποτε, παρὰ νὰ μεταχειρισθῇ ταῖς αἴσθησές του, αἱ ὁποίαις τὸν δόθηκαν δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν δημιουργόν. Ὁ νέος εἰς τὴν ἑξαετῆ ἢ ἑπταετῆ ἡλικίαν του, ὅταν τὸ συνειθισμένον ἀρχίζῃ νὰ μα-

[1] Εὐμενῆ περὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης τοῦ Φιλιππίδου κρίσιν ἐξήνεγκον ἥ τε Ἐφημερὶς τῆς Λειψίας (1817, Σεπτεμβρίου 26) καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς (1818 σελ. 27—30) γράφων καὶ ταῦτα περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐπιλεγομένων τοῦ Φιλιππίδου. « Τῆς μεταφράσεως ἡ γλῶσσα καὶ φράσις δημώδης μὲν ἀλλ' ὄχι εὐκαταφρόνητος, καὶ ἡ ὀνοματοθεσία ὄχι ἀτυχής. .. εἰς δὲ τὰ ἐπιλεγόμενα εὑρίσκει τις πολλὰς γνώμας καὶ ἰδέας ὀρθὰς περὶ γλώσσης καὶ παιδείας, καὶ παρακινοῦμεν καθένα νὰ τ' ἀναγνώσῃ μὲ προσοχὴν καὶ ἀπροσωποληψίαν. »

θαίνῃ ὑπὸ διδάσκαλον, ἠξεύρει πλέον τινὰ πράγματα, καθὼς καὶ τινὰς λέξες διὰ νὰ ἐξηγῆται διὰ τὰ πράγματα ὁποῦ ἠξεύρει. Συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν, ὅταν βάνωμεν τὰ παιδιὰ εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅτι τὰ παιδιὰ τώρα ἀρχίζουν νὰ μάθουν.»

Ἀλλ' ἤδη εἶχεν ἀποδυθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα ἕτερος τοῦ Καταρτζῆ μαθητής, Ἀθανάσιος ὁ Χριστόπουλος, ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος Ἀνακρέων. Οὗτος δοξάζων, ὅτι ἡ ἁπλῆ γλῶσσα εἶναι αἰολοδωρική, καλῶς παραλλήλισεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, συγγράψας γραμματικήν τε καὶ συντακτικὸν αὐτῆς, καὶ μέχρι τέλους ἐνέμεινε διατρανῶν τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1805 δημοσιευθείσης *γραμματικῆς τῆς Αἰολοδωρικῆς ἢ τῆς ὁμιλουμένης τωρινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσας* παρατιθέμεθα ταῦτα.

«Ἀπόδειξις τ' ὅτι ἡ τωρινὴ γλῶσσα εἶναι Αἰολοδωρική.

»*Νόμῳ καλὸν, νόμῳ αἰσχρὸν*, ἔλεγε πάλε ποτὲ ὁ Ἀβδηρίτης Δημόκριτος, ὅτι δηλαδὴ τὸ εὔμορφον, καὶ ἄσχημον, τὸ καλὸν, καὶ κακὸν δὲν εἶναι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ συνήθειαν, τὸ ὁποῖον, ἂν μὲν ἀλλοῦ ἀληθεύῃ δὲν διϊσχυρίζομαι, εἰς τὴν γλῶσσαν ὅμως εἶναι ἀληθέστατον· ὅτι ἀλλέως, ἂν τῶν γλωσσῶν ἡ λέξες ἦταν φύσει ὡραῖες, καὶ καλὲς, ἔπρεπεν ἀναντιῤῥήτως πάντοτε καὶ νὰ εἶναι, καὶ νὰ νομίζωνται τέτοιες· πλὴν ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἀλληλοδιαδόχως ταῖς μὲν δέχονται, ταῖς δὲ ἀποστρέφονται, καὶ ἄλλαις ἀντ' ἄλλων πλάττουν, καὶ σχηματίζουν εἰς τ' ἄπειρον, φανερὸν ὅτι ὅλες, ὅσον μὲν συνηθίζονται, εἶναι καὶ ὡραῖες, καὶ καλὲς, παύοντας δὲ ἡ τῆς χρήσεώς των συνήθεια, χάνουν τὸ λοιπὸν καὶ αὐτὲς τὴν πρότερήν των ἀνθηρὴν καὶ σεμνὴν φαντασίαν, καὶ μένουν τελευταῖον, καὶ ὀνομάζονται ἄχρηστες. Τέτοιον εἶναι ὅλων τῆς γῆς τῶν γλωσσῶν τὸ ἰδίωμα· γλῶσσα δὲ ἀναλλοίωτη, καὶ ἀμετάβλητη οὔτ' ἦταν, οὔτ' εἶναι, οὔτε θὰ εἶναι πώποτε· καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἡ γλῶσσα τῶν προτέρων εἶναι τῆς τῶν ὑστέρων ἀνόμοια. Ὅθεν λοιπὸν καμμία γλῶσσα καθαυτὸ οὔτε καλὴ, οὔτε κακὴ εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φαντασιώδη ἰδέαν· καὶ δικαίως Λυσίας ὁ ῥήτορας ἔλεγεν, ὅτι *ἡ γλῶσσα νοῦν οὔτε πολὺν, οὔτ' ὀλίγον ἔχει*.

»Πλὴν ἂν σταχασθῶμεν τῆς γλώσσης τὸ τέλος ἁπλούστατα, καὶ πιστεύσωμεν, ὅτ' εἰς ἀνάπτυξιν, καὶ ἐξήγησιν τῶν ἰδεῶν μας τὴν πλάττομεν, δὲν εἶναι ἴσως παράλογον νὰ δεχθοῦμεν, τ' ὅτι ὁποία γλῶσσα εἶναι συντομώτερη, ὁμαλώτερη, καὶ πλουσιώτερη κατὰ ταῖς

λέξαις ταῖς ἀναγκαίαις τόσον εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν φυσικῶν, ὅσον καὶ τῶν μεταφυσικῶν ἰδεῶν, ἐκείν' εἶναι καὶ ἡ καλλίτερη τῶν ἄλλων.

» Ὅτι μὲν τὸ σύντομον εἶν' εἰς τὴν γλῶσσαν πάντοτε προκριτώτερον, ἐμπράκτως τὸ ὁμολογοῦμεν, τὴν βραχυλογίαν ἐπαινῶντας, καὶ τὴν πολυλογίαν ἀποστρεφόμενοι· καὶ λοιπὸν καθὼς ὁ λόγος, ὅταν βραχυλέκτως ἐκφράζεται, εἶν' εὐπαραδεκτότερος, οὕτω καὶ ἡ λέξις, ὅταν βραχυσυλλάβως προφέρεται, εἶναι προτιμότερη· ἂν ὅμως ἡ γλῶσσα προστούτοις ἠμπορεῖ καὶ δύω, ἢ πολλαῖς λέξαις νὰ προφέρῃ συνθετικῶς, ἀποκόπτοντας καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν, ὅσαις συλλαβαῖς ἐνδέχεται, τότε ἡ τέτοια εἶν' ἀναντιῤῥήτως καλλίτερη ἀπ' ἐκείνην τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἔχει μὲν λέξεις βραχυσύλλαβαις, πλὴν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ταῖς συνθέσῃ.

» Ὅτι δὲ πάλιν τὸ ὁμαλὸν, καὶ εὔτακτον εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον, ὅσοι γλώσσαις μανθάνουν, ἠμποροῦν νὰ τὸ εἰποῦν· ἐπειδὴ ταῖς ὁμαλώτεραις, εὐκολώτερα μανθάνουν παρὰ ταῖς ἀνωμαλώτεραις.

» Πλούσιαν δὲ τελευταῖον δὲν λέγω ἐκείνην, ἡ ὁποία εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχει πλῆθος ἀπέραντον ὀχληροτάτων συνωνύμων, καὶ μυριάδαις πλεκτάναις φράσεων, καὶ περιφράσεων, ἀλλ' ἐκείνην, ἡ ὁποία εἰς καθέκαστην ἀπολύτως ἰδέαν ἔχει μίαν λέξιν, καὶ φράσιν κύριαν· ἤ, ἂν ἐνεργείᾳ δὲν ἔχῃ, ἔχει φύσιν τέτοιαν, ὥστ' ὅταν θελήσῃ, εὐθὺς ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ, παράγοντας καὶ συνθέτοντας ὅλαις ἀπὸ ταῖς ῥιζικαῖς, καὶ πρωτότυπαις λέξαις της. Τί ὠφελοῦν τὴν γλῶσσαν, παρακαλῶ, οἱ ἄπειροι κυκεῶνες τῶν συνωνύμων καὶ φράσεων; ἂν ἠμποροῦμεν μὲ μιὰν ἁπλῶς μάχαιραν νὰ κόψωμεν τίποτε, δὲν εἶναι περιττὸν νὰ λάβωμεν εἰς τοῦτο πεντακόσιαις; τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅταν μὲ μιὰν μόνην λέξιν δυνηθῶμεν νὰ ἐκφράσωμεν ταῖς ἰδέαις μας, ταῖς πολλαῖς τί ταῖς θέλομεν; τὸ γινόμενον μ' ὀλίγον ματαίως μὲ τὸ πολὺ γίνεται.

» Ἀνίσως συγκρίνομεν ὅλαις τῆς Εὐρώπης ταῖς πρωτότυπαις, καὶ παράγωγαις γλώσσαις, εὑρίσκομεν ὅτι, θεωρῶντας τὸ πρᾶγμα ἀπαθέστερον, ἡ τωρινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν κοινῶς λαλοῦμεν, εἶναι συντομώτερη, καὶ ὁμαλώτερη ὅλων τῶν λοιπῶν· καὶ προστούτοις τόσον πλούσιας φύσεως, ὥστ' ἂν μόνον δοθῇ ἡ ἰδέα τοῦ πράγματος, εὐθὺς καὶ ἡ λέξις της σαφέστατα σχηματίζεται· δὲν εἶν' ὅμως παράξενον, ἂν τὸ πλῆθος ὀλίγαις ἔχῃ λέξεις· αὐτὸ δὲν προέρχεται

ἀπὸ τὴν ἔνδειαν, καὶ στενότητα τῆς γλώσσης του, ἀλλ' ἀπὸ ταῖς ὀλίγαις ἰδέαις του· ὅθεν ὡς πρὸς αὐταῖς ἔχει αὐταρκέσταταις λέξαις· αὐτὸ ποτὲ οὔτε γεωμετρικὰ, οὔτε φυσικὰ, οὔτε μεταφυσικὰ φαντάζεται· ὅθεν οὔτ' ἔχει ταῖς λέξεις των. Ἐγὼ δὲν θεωρῶ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσά μας εἰς τὸ πλῆθος στόμα εὑρίσκεται, ἀλλ' αὐτὴν τὴν δύναμίν της καὶ φύσιν, πόσον εἶναι καὶ πλουσία, καὶ εὔστροφη εἰς τὰ τῶν σπουδαίων στόματα.

» Τέτοια εἶναι, ὦ Ἕλληνες, ἡ γλῶσσα μας, κἂν πολλοὶ δοκησίσοφοι ἀκρίτως τὴν διαβάλλουν ὡς βάρβαρην· καὶ τοῦτο, διατὶ δὲν ὁμοιάζει τὴν γλῶσσαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πλάτωνος. Ἀλλὰ τὸ νὰ νομίζωμεν μόνον τὴν Ἀττικὴν καλὴν, κ' Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ μ' ἐκείνην μόνον νὰ ἐπιθυμοῦμεν καὶ νὰ λαλοῦμεν, καὶ συγγράφωμεν, εἶναι τὸ ἴδιον, καθὼς ἀστειότατατα λέγει ὁ Πλούταρχος, (¹) ὡσὰν μὴ θέλωμεν οὔτε' ἰατρικὸν ἀντίδοτον νὰ δεχθοῦμεν, ὅταν ἀῤῥωστοῦμεν, οὔτε φόρεμα νὰ φορέσωμεν, ὅταν κρυόνωμεν, ἂν τὸ μὲν ἰατρικοφόρον ἀγγεῖον δὲν κατασκευάσθηκεν εἰς τὸ Κεραμικὸν τῆς Ἀττικῆς· τὸ δὲ φόρεμα δὲν ὑφάνθηκεν ἀπὸ ταῖς τρίχαις τῶν Ἀττικῶν τῆς Κολιάδος προβάτων.

» Ἀλλὰ τί τάχα νομίζομεν, ὦ Ἕλληνες, ὅτι οἱ παλαιοί μας προπάτορες Ἀττικὰ ἐλαλοῦσαν; ὄχι βέβαια ἐπειδὴ, ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγωτάτων Ἀττικῶν, οἱ μὲν Λακεδαιμόνοι, καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Ἠπειρῶται, καὶ Μακεδόνες, καὶ Σικελοὶ, καὶ Κρῆτες, καὶ Ῥόδιοι, καὶ οἱ λοιποὶ Δωρικὰ, καὶ Αἰολικά· οἱ δ' Ἕλληνες τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἰωνικά. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ἂν ἡ γλῶσσα μας δὲν ὁμοιάζει τὴν Ἀττικήν· ἡμεῖς Ἀττικοὶ δὲν εἴμασθεν, ἀλλὰ Δωριεῖς καὶ Αἰολεῖς· καὶ ἐπομένως κ' ἡ γλῶσσα μας εἶν' Αἰολοδωρική· καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἴλεος ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Πλάτων, ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καλλίτερη, ὡς συντομώτερη, τακτικώτερη, καὶ ὁμαλώτερη ἀσυγκρίτως, καθὼς ἡ γραμματική της τὴν δείχνει σαφέστατα. Ἠμπορεῖ δὲ ὅμως νὰ μ' εἰπῇ τινας, ἄραγ' ἔχει καμμίαν ὁμοιότητα μὲ τὴν Δωρικὴν, κ' Αἰολικήν; ἄπειρην· καὶ ἂς παρατηρήσομεν, ἀναλύωντας ὅλην διόλου τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, καὶ θεωρῶντας, ὅσον ἐγχωρεῖ σύντομα καὶ τὴν φύσιν της, καὶ τὴν κατὰ διαφόρους τόπους ὁλικὴν, ἢ μερικὴν ἀλλαγὴν τῆς λέξεως, τοῦ τόνου, καὶ τῆς κλίσεως

(¹) Εἰς τὸν περὶ τοῦ ἀκούειν λόγον.

αὐτῆς· ὥστ' ἔπειτα διὰ μέσον τῆς τέτοιας ἀναλύσεως νὰ δυνηθοῦμεν νὰ φθάσωμεν τὸ σκοπούμενον. »

Ἀμέσως δὲ λόγον ποιούμενος *περὶ ὀλικῆς καὶ μερικῆς ἀλλαγῆς, μεταθέσεως, ἀναδιπλώσεως, ἀποκοπῆς, συνιζήσεως, τόνων, κλίσεων, ἀντωνυμιῶν, ῥημάτων*, καὶ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων δεικνύων τὴν συγγένειαν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης πρὸς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, καὶ ἰδίως τὴν Δωρικὴν, καὶ τὴν Αἰολικὴν, τελευτᾷ οὕτω.

« Τέλος πάντων ὦ Ἕλληνες, συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι ὅλη δι' ὅλης Ἑλληνική· καὶ κατὰ μὲν τὸ καθόλου, φύσεως Δωρικῆς, κατὰ δὲ τὸ μερικώτερον, Αἰολικῆς· καὶ διὰ τοῦτο ὀρθότατα τὴν ὀνομάσαμεν Αἰολοδωρικήν. Ὅπου δὲν φαίνεται, ὅτι ὁμοιάζει μὲ τὴν Ἀττικὴν, ἢ κοινὴν, ἐκεῖ Αἰολίζει· ἐπειδὴ κ' ἡ Αἰολικὴ εἰς τὰ αὐτὰ μὲ ἐκείναις ὁμοιάζει· ὅταν δηλαδὴ λέγει, *ἡ τιμὴ, τῆς τιμῆς, τὴν τιμὴν*, καὶ ὄχι *ἁ τιμὰ, τᾶς τιμᾶς, τὰν τιμὰν*, Δωρικ. καὶ *ὁ λόγος*, *τοῦ λόγου*, καὶ ὄχι *τῶ λόγω* Δωρικ. κτ.

» Ἔχει δὲ ὡς Δωρικὴ μὲν ἰδίωμα ν' ἀποκόπτῃ διαφόρως ταῖς λέξεις κατ' ἀρχὴν, μέσην, καὶ τέλος, καὶ νὰ μεταχειρίζεται κατακόρως ταῖς συνίζησαις, *καρδιὰ, ποιὸς, πιὲ, πιῇ, παιδιοῦ*, κτ. λέγοντας.

» Ὡς Αἰολικὴ δὲ τὸ παροξύτονον, *ἡ τράπεζα, τῆς τράπεζας, ἡ σοφώτερη, τῆς σοφώτερης, ταῖς σοφώτεραις, ὁ Γρηγόριος, τοῦ Γρηγόριου, τοὺς Γρηγόριους*· κτ. τὸ ὁποῖον καὶ οἱ Ἀττικοὶ συνήθιζαν.

» Πάλιν ὡς Δωρικὴ ταῖς κοινῶς παροξύτοναις ὀνομαστικαῖς τῆς Γ' κλίσεως παροξυτόνως προφέρει, *οἱ ἀνθρῶποι* λέγοντας, *οἱ φιλοσόφοι, οἱ ἁγίοι*, κτ.

» Δὲν εἶναι θυγατέρα τῆς Ἀττικῆς, καθὼς ἡ Ἰταλικὴ, Γαλλικὴ Ἰσπανικὴ, καὶ Βλαχικὴ τῆς Λατινικῆς, ἀλλ' ἀδελφὴ μὲ τὸ πρωτότυπόν της κάλλος· μὲ τὴν παμπάλαιαν λέξιν, καὶ κλίσιν της δηλαδή· τόσον δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴν παλαιὰν Δωρικὴν, ὅσον οἱ παλαιότατοι ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς νεωτάτους, δηλαδὴ κατὰ τὰ ἐπουσιώδη μόνον συμβεβηκότα, καὶ ὄχι κατὰ τὴν φύσιν· καθὼς καὶ ἡ Ἀττικὴ τῶν καιρῶν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ Πλάτωνος, καὶ ἡ Ἰωνικὴ Ἡροδότου καὶ Ἱπποκράτους, ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην Ἀττικήν.

» Ἂς μὴ γινόμεσθεν, ὦ Ἕλληνες, τὸ λοιπὸν μητραλοῖαι· ἂς μὴ τὴν λακτίζομεν· ἂς τὴν τιμήσωμὲν, καθὼς ὁμιλῶντας οὕτω καὶ συγγράφοντας μ' αὐτήν· ὅτι τιμῶντάς την ἢ ἀτιμάζοντάς την, τὸν ἑαυτόν μας τιμοῦμεν, ἢ ἀτιμάζομεν· ἂς μὴ ζητοῦμεν μὲ τὴν παλαιότα-

την ἢ Δωρικὴν, ἢ Ἰωνικὴν γλῶσσαν, ἱστορίαν, ἢ τέχνην, ἢ φιλοσοφίαν, νὰ συγγράφωμεν, ἀλλὰ μ' αὐτήν. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἔγραψαν μὲ τὴν Ὁμηρικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ μὲ τὴν τοῦ καιροῦ των· πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς μὲ τὴν δικήν των; ὄχι βέβαια. Ὁ σοφὸς Δημώναξ, λέγει ὁ ἀστεῖος Λουκιανὸς, λαλῶντας ποτὲ, κ' ἐρωτῶντας ἕνα του γνώριμον, ἐπειδὴ ὑπεραττίκως ἐκεῖνος τὸν ἀποκρίθηκεν, ἐγὼ, τὸν εἶπε, φίλε, σ' ἐρωτῶ τώρα, κ' ἐσὺ ἀπ' τὸν καιρὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος μ' ἀποκρίνεσαι.

» Ὡς πότε, ὦ Ἕλληνες, μωραίνομεν; δὲν γνωρίζομεν τὸ αἴτιον, καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀμαθείας μας πόθεν προέρχεται; ὄχι βέβαι' ἁπλλοῦ, παρὰ διὰ τί προσμένομεν νὰ μάθωμεν τὴν παλαιότατην Ἀττικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς αὐτὴν ν' ἀκούσωμεν ἰδέαν φιλοσοφίας, καὶ ἱστορίας· κ' ἐνῷ τ' Ἀττικὰ μανθάνομεν, ἀποθνήσκομεν καὶ καίομεν· ἔχ! ὦ Ἕλληνες, ἡ Μοῦσες κατεσιώπησαν· ὁ Ἑλικῶνας ὀδύρεται· ὁ Παρνασὸς στενάζει· ὁ Περμησὸς ἐξηράνθηκεν· ἡ δάφνη κατεμαράνθηκεν.

« Νῦν δάκρυα βρύετε πάντα.
» Νῦν ἄλγεα ἔλθετε πάντα.
» Κεντάτ' ἐμὰ σπλάγχνα καὶ ἦτορ.

Θρηνῶ κ' ἐγὼ μὲ τὸν Ἀλκμᾶνα. »

Ἐκ πνεύματος νεωτερισμοῦ μᾶλλον ἢ πεφωτισμένης πεποιθήσεως ἀπεδέχθησαν τὰς περὶ γλώσσης τοῦ Χριστοπούλου ἰδέας οὐκ ὀλίγοι τῶν λογίων τοῦ τότε καιροῦ. Ἰδίως δὲ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις πολυμαθὴς ἰατρὸς Ἰωάννης Βιλαρᾶς, ἔνθερμον ἔχων συνεργὸν καὶ τὸν διδάσκαλον Ἀθανάσιον Ψαλίδαν, συνέλαβε τὴν παράδοξον ἰδέαν νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς κοινὴν γλῶσσαν τὸ ἰδίωμα τοῦ ὄχλου τῆς πατρίδος του, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέβαλλε καὶ τόνους καὶ τὴν ἄλλην ὀρθογραφίαν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἑξῆς « *Μηκρης Ορμηνιας για τα γραμματα, και ορθογραφηα της Ρομεηκης γλοσας* » ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ (1814).

« Ηκοση τρηα ψηφια πρεπη να εχομε στο Αλφαβητο της γλοσας, οπου κρενομε· γιατι τοσα χρηαζουντε σωστα για να παραστηνομε, ολες τες στηχιακες της φονες, κε ηνε·

α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ, ου.

» Τα πεντε απο ταφτα ονομαζουντε φονηεντα, γιατη προφερονтας τα κε μοναχα κανουν φονη ακερια, δηχος να χρηαζουντε βοηθια απο αλο ψηφη κε ηνε·

α, ε, η, ο, ου,

» Τα δεκαφτα ονομαζουντε σημφονα, γιατη απατα τους ηνε βουβα, κε χρηαζουντε βοηθια απο φονηεντο για να παραστησουν φονη ακερια, κε ηνε·

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

» Το ι, απο λογου του μνησκη αφονο, κα μοναχο ποτε δεν προφερετε, μονε χρησιμεβη για να σχηματηζουντε η δηφθογγες.

» Η δηφθογγο ηνε φονη ακερια σηνθεμενη απο διο φονες, οπου τες προφερομε σ' εναν κερο, σε τροπο οπου ακουγοντε κη' διο, δηχος να καμουν, παρα μια φονη μοναχα. Αφτες ηνε ενια·

αι, ει, οι, ουι, ιαχε, ιη, ιω, ιου.

» Τες δηφθογγες μπορουμε να τες μηρασομε σε διο ταξες ονομαζοντας κηριες τες προτες τεσερες· αι, ει, οι, ιου, γιατη σε ταφτες ακουγοντε παστρικα κη' διο φονες καθος στες λεξες, ΑΙτος, χΑΙδεβο, πετΑΙ, λΕΙμονη, λΕΙ, ελΕΙμοσηνη, ρΟιδο, Οισκε, ακοι, κρουι.

» Κε καταχρηστηκες τες αλες πεντε, ια, ιε, ιο, ιη, ιου, γιατη σε ταφτες το ι, δεν αβγαται φονη, μονε χρησιμεβη μοναχα για να καμη μαλακοτερο το φονηεντο, οπου ακολουθαι, καθος στες λεξες, πεδιΑ, πιΕ, αξΙΗ, σκολΙΟ, ψομιου, κε. τλ.

» Ή γλοσα μας στο ανακατομα της με ξενες γλοσες επηρε κε ξενες φονες, τες οπτες για να τες γραψομε αναγγαζομεστε να ανταμονομε διο ή τρηα ψηφια απο το αλφαβητο μας, κε' τζη εσηνηθησαμεν να τες παραστενομε. Αφτες ηνε πεντε· ντ, γγ, μπ, τζ, ντζ, καθος στες λεξες· μπαλα, μπαρουτη, οντας, τζηταο, γγιονης, ντζηναο.

» Οσες φονες ληπον μπενουν στη γλοσα μας φτανουν να γραφτουν με τα ηκοση τρηα γραματα του αλφαβητου μας. Κε ακολουθως ολες αφτες η φονες εχουν τα παραστατικα τους σημαδια, ή απο ενα ψηφη μονο, ή απο διο, ή κε περσοτερα. Αφτα τα ψηφια, τα παραστατηκα σημαδια καθε φονης σε μια λεξη βαλμενα κι' αραδιασμενα κατα την ταξη, οπου ερχετε το καθενα, γραφουν, κε παραστενουν καθαρα αφτη τη λεξη κατα πος την προφερομε κιολα.

» Ενας παρομιος αραδιασμος αφτον τον ψηφιον, οπου παραστενουν απο μια φονη, μας δηνη κε ταχτηκο γραψημο, ή την ορθογραφια, στη γλοσα μας. Κε ορθογραφομε εκηνο, οπου θελομε, αν τα βαλομε στο γραψημο μας τα παραστατηκα σημαδια τον φονον, οπου εχη καθε λεξη. Καθε περησιο, ή αλο ψηφη απο το καθοληκο, ή οληγοτερο απο τα χρηαζομενα σε καθε λεξη κανουν το γραψημο ανορθογραφο,

αλοφονο, ανεσοστε, κε εξενγγης κακογραμενο, κε βαρβαρο, αφοςμης οπου δεν παραστενη πλιο τη λεξη σοστα, καθος την προφερομε παλί; ή την παραστενη σε τροπο, οπου διαβαζοντας τη την καταλαβενομε αχαμνα, κε μας ξηπναι αχαμνη, κε στραβη ηδεα στο νουμας.

» Αποδηχνετε ληπον φος φανερα απο τα ηπομενα, πος ορθογραφηα ονομαζετε ο τροπος, οπου αναφανερα για να γραφομε· οπιον αλον τροπο μεταχηρηστουμε ηνε ανορθογραφηα. Κε τουτα φτανουν για οσους θελουν να ορθογραφουν κε να ορθοδιαβαζουν στη ρομεηκη γλοσα.»

Ἀλλ' αἱ παραδοξολογίαι αὗται τοῦ καλλικελάδου ἐκείνου ποιητοῦ οὐ μόνον οὐδένα εὗρον θιασώτην, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσαν τὴν φάλαγγα τῶν δοξαζόντων, ὅτι ἡ λαλουμένη ὑπὸ τοῦ ὄχλου διάλεκτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ ὡς ἡ γραφομένη τοῦ ἑλληνισμοῦ γλῶσσα. Τὸ δὲ περίεργον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Βιλαρᾶς ἀμέσως μεταμεληθεὶς παρεδέχθη καὶ τοὺς τόνους καὶ τὴν ἄλλην ὀρθογραφίαν ἐν διαφόροις ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ δημοσιευθεῖσιν ἐμμέτροις καὶ πεζοῖς, ὡς καὶ ἐν τῇ μετὰ τρία ἔτη ἐκδοθείσῃ συλλογῇ καὶ ἄλλων ποιημάτων αὐτοῦ, εἰ καὶ μέχρι θανάτου διετέλεσε θιασώτης τῆς δημώδους γλώσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

1794—1821.

Παναγιώτης Κοδρικᾶς.—Ἀδαμάντιος Κοραῆς.—Νεόφυτος Δούκας.—Στέφανος Κομμητᾶς.—Ἄλλοι θιασῶται τοῦ ἀρχαΐζοντος ἰδιώματος.—Πόλεμος μεταξὺ Κοραϊστῶν, Κοδρικιστῶν, Τρακαριστῶν καὶ Μακαρονιστῶν.—Νεοελληνικαὶ γραμματικαί.—Διατριβὴ Κρομμύδη.—Διάφορα ὑποδείγματα νεοελληνικοῦ ὕφους.

—

Αἱ περὶ ἁπλῆς γλώσσης διάφοροι δοξασίαι τοῦ τε Μοισιόδακος καὶ τοῦ Καταρτσῆ ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη ὑπὸ διαφόρων λογάδων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καλῶς ὑποστηριχθεῖσαι, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον κατώρθωσαν ἵνα ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἐθεωρήθησαν πάντοτε ὡς γνῶμαι ἀτομικαὶ ἰδιοτρόπων λογίων, ἑλκύουσαί ποτε τὴν φιλοπερίεργον προσοχὴν, ἕνεκεν ἰδίως αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν θιασωτῶν αὐτῶν διεγειρομένου θορύβου· καὶ δύνανται μὲν οὗτοι νὰ προ-

σηλυτίσωσί τινας, οὐδέποτε ὅμως θέλουσιν ἑορτάσει μεγαλειτέρους θριάμβους.

Ἡ νῦν καθαρεύουσα νεοελληνικὴ γλῶσσα, εἰ καὶ μὴ ὑπεστηρίχθη μετὰ τοσούτου θορύβου, ἀφ' ἑαυτῆς οὕτως εἰπεῖν ἐποίησε καὶ ἐξακολουθεῖ ποιοῦσα μεγάλας προόδους. Ὁ Θεοτόκης, κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸν προορισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης κατανοήσας, ἐν σιγῇ ἐκαλλιέργησεν αὐτήν. Δὲν κατῆλθεν εἰς τὴν δημοσιότητα μετὰ θορυβώδους ἐπιτελείου προσηλύτων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς καινοτομίας, διότι ἡ Ἑλλὰς πρὸ πολλοῦ προητοιμασμένη δι' αὐτὴν τὴν καινοτομίαν προθύμως υἱοθέτησεν αὐτήν, κωφεύσασα εἰς τ' ἀλλεπάλληλα καὶ παταγώδη κηρύγματα τῶν ἰδιοτρόπων νεωτεριστῶν. Τὸ ἔθνος κάλλιστα συνειδὸς τὴν ἑαυτοῦ καταγωγὴν ἐπεθύμει νὰ καλῆται *Ἑλλὰς* καὶ οὐχὶ *Γραικία* ἢ *Ῥωμιοσύνη*· ἐσεμνύνετο δὲ γράφον καὶ ἀναγινῶσκον *Ἑλληνικὰ* καὶ οὐχὶ *Γραικικὰ* ἢ *Ῥωμαῖκα*.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ταύτης ἑκατονταετηρίδος ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῆς παρέσυρεν ὅλους σχεδὸν τοὺς τότε λογίους εἰς πόλεμον ἀμείλικτον κατὰ τοῦ καθαρεύοντος ἰδιώματος, τοῦ ὁποίου θιασώτης παρίστατο ὁ Ἀθηναῖος Παναγιώτης Κοδρικᾶς, ἀνὴρ πολλῷ μὲν βεβαίως ἐκείνου τὴν παιδείαν κατώτερος, πλὴν ὁμολογουμένως εὐρυτέρων σχεδίων. Ἐν τῇ ἀνίσῳ ταύτῃ πάλῃ ἐφάνη νικηθεὶς ὁ δεύτερος· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐλησμονήθησαν τὰ Γραικικὰ τοῦ Κοραῆ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν τέως ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ συμμάχων.

Ἐν ἔτει 1794 ὁ Κοδρικᾶς μεταφράσας, διὰ προσταγῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Μιχαὴλ Κωνσταντίνου Σούτσου, τὰς *Ὁμιλίας περὶ πληθύος κόσμων* τοῦ Φοντενὲλ ἐν κακοζήλῳ ὕφει, προέταξε τὰς ἑξῆς περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης σκέψεις καὶ γνώμας.

« Δυσκολώτερον, καὶ ἀργότερον πρᾶγμα δὲν μὲ φαίνεται νὰ εἶναι ἄλλο τόσον πολλὰ, ὅσον εἶναι τὸ νὰ ἔμβῃ εἰς τάξιν τὸ ἄτακτον, τὸ νὰ κανονισθῇ τὸ ἀκανόνιστον, καὶ νὰ ἐπιστηριχθῇ εἰς γενικὰς καὶ κοινὰς ἀρχὰς τὸ μηδ' ἀρχὴν, μηδὲ βάσιν ἔχον.

» Ἡ δυστυχὴς Ἑλλὰς, τὸ εὐγενέστατον ἐκεῖνο κλίμα, τὸ τεχνικώτατον οἴκημα, καὶ πολυμαθέστατον ἔδαφος, ἀφ' οὗ ἄρχησε νὰ μεταπίπτῃ ἀπὸ τὴν προτέραν της δόξαν, καὶ λαμπρότητα, προαισθομένη ἀπὸ τὸ πεπρωμένον τῶν ἐθνῶν, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν συναρμογὴν τῶν περιστατικῶν τὸν τελευταῖόν της ὄλεθρον, ἄρχησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ χάνῃ μαζὺ μὲ τὴν ἔνδοξόν της ἐλευθερίαν, καὶ τὰς τέχνας,

καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὰ γράμματα, καὶ σὺν πᾶσι τούτοις τὴν παλαιὰν ἐκείνην τῆς γλώσσης εὐγένειαν· αἱ ἀλλεπάλληλοι ἔφοδοι καὶ δουλεῖαι ὁποῦ κατὰ καιροὺς ἐδοκίμασεν ἀπὸ διάφορα ἔθνη, πότε Μακεδόνων, πότε Ῥωμαίων, καὶ ἐνίοτε Γότθων, εἰς αὐτὴν μὲν μετέδωκαν κατὰ τὸν ἀναπόφευκτον ἠθικὸν νόμον τοῦ νὰ μιμῆται ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην, καὶ τὴν τῶν ἠθῶν τους ἀγριότητα, καὶ τὴν τῶν ἐθῶν τους βαρβαρότητα, καὶ τὴν τῶν διαλέκτων τους ἀχρειότητα. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔθνη, καὶ πρὸ πάντων τὸ Ῥωμαϊκὸν διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον πολιτικῶς μὲ τὴν κυρίευσιν τῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐπιστημῶν ἐδανείσθη ὅσον ἐδυνήθη, καὶ λόγους, καὶ τρόπους, τέχνας, ἔθιμα, μαθήματα, καὶ νόμους ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας αἰχμαλώτους του. Τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἡ αἰχμάλωτος κατὰ τῶν νικητῶν της ἐθριάμβευεν. Εἶδος θριάμβου ἀποτεταμιευμένον μόνον εἰς τὰ πεπολιτευμένα ἔθνη μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐσχάτης των ἐξαχρειώσεως, καὶ θρίαμβος παρηγορητικός, ἂν τέλος πάντων ἐνδέχεται νὰ εὑρεθῇ καμμία παρηγορία διὰ τὴν ἐπικειμένην εἰς ἓν εὐγενὲς ἔθνος σκλαβίαν, ἀφ' οὗ ἐξολοθρευθῇ ἡ ἔνδοξός του ἐλευθερία. Μετενεχθεῖσα λοιπὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ῥώμην ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος, καὶ συζευχθεῖσα τρόπον τινὰ μὲ τὴν δέσποινάν της Λατινικήν, τοῦτο μὲν μετατρεπομένων τῶν φράσεών της κατὰ τὰς διαθέσεις τῶν δεσποτῶν της, πρὸς ἐξήγησιν τῶν ὁπωσδήποτε ἰδεῶν της· τοῦτο δὲ προστιθεμένων ἀπείρων λέξεων, καὶ διαφόρως στρεφομένων τῶν ἐκφράσεων πρὸς δήλωσιν εἴτε συνηθείας τινὸς πολιτικῆς, εἴτε ἐπινοίας νέας Ῥωμαϊκῆς, ἐγέννησε τὸ βάρβαρον ἔκτρωμα τὴν μιξοβάρβαρον λεγομένην διάλεκτον. Ἡ ὁποία ἄλλως ἀλλαχοῦ, καὶ ποικίλως πανταχοῦ λαλουμένη, γραφομένη, καὶ μάλιστα συμμιγνυμένη μὲ τὴν τῶν Βενετῶν διάλεκτον, οἱ ὁποῖοι ἐξαπλωθέντες ἔσχατον εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγου, καὶ ἕως εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς μετενεχθείσης καὶ κακῇ κακῶς διαιρεθείσης βασιλείας τῶν Ῥωμαίων φθάσαντες πρὸς καιρόν, ἀνάγκη πᾶσα ἦτον νὰ μεταδώσουν ὡς κρατοῦντες τοῖς ὑπὸ χεῖρα, καὶ ἤθη, καὶ ἰδέας, καὶ λέξεις, καὶ φράσεις, διηρέθη εἰς τόσας ἐγχωρίους γλώσσας ὅσα καὶ χωρία, καὶ τόποι, καθὼς εὔκολα ἠμπορεῖ νὰ πληροφορηθῇ τὸ τοιοῦτον ὁ κάθε περίεργος ἀπὸ τὰ αὐτολεξεὶ εἰς πολλοὺς ἱστορικοὺς τῆς Βυζαντίδος σωζόμενα πολλῶν πόλεων γράμματα. Εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν οὔσης τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου κατεσπαραγμένης, καὶ μεταμορφωμένης

καθὼς ἦτον ἐλεεινῶς καὶ ἡ δέσποινα αὐτῆς Ῥωμαϊκὴ βασιλεία, ἐπῆλθε φεῦ! ἡ ἐσχάτη αἰχμαλωσία, ἡ πικροτάτη οὐράνιος μάστιξ, καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Ῥωμαίων ἀκαταστασίας δυσαπόφευκτος ἀποκατάστασις. Ἡ ὁποία μὲ ξῖφος δίστομον προχωροῦσα, μὲ δεσμοὺς καὶ ἀλύσους τὴν αὐτῆ; παράτασιν ἐμπεδοῦσα, ἔσφαξεν, ἐδούλωσεν, τὰς βιβλιοθήκας κατέκαυσε, τὴν βασιλείαν ὅλην τέλος πάντων ἐκ βάθρων κατέστρεψε, καὶ τὸ ἐξευγενισθὲν ἐκεῖνο γένος τῶν Ῥωμαίων κατὰ κράτος ἐξηχρείωσεν· ἔχασε τὸ δυστυχὲς μαζὺ μὲ τὴν πολυχρόνιόν του λαμπρότητα, καὶ εὐγένειάν, καὶ τὴν πολύτιμόν του ἐλευθερίαν, καὶ ἐφεξῆς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὰ ἤθη, καὶ γράμματα. Ὅλα ἔλειψαν, ὅλα ἐξηφανίσθησαν, καὶ ὡς ἀχρεῖος δοῦλος ὑπὸ ζυγὸν αὐτονόμου δεσπότου καταδαμαζόμενος μίαν ἔχει φροντίδα, εἰς ἣν καταγίνεται μόνον, ὅλα του διευθετεῖ τὰ κινήματα εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ τοιούτου δεσπότου πρὸς ὁπωσοῦν τῶν δεσμῶν του ἀνακούφισιν. Χαίρειν καταλιπὼν καὶ ὑψηλὰς θεωρίας καὶ εὐγενικὰς ἀσχολίας, καὶ ἐλευθερίους ἀσκήσεις, καὶ γυμνάσματα, μίαν μόνην ἡγεῖται ταύτην εὐτυχίαν τὸ νὰ εἶναι ἕνας μὲν μὲ χρυσάς, ἄλλος δὲ ἀργυρὰς, καὶ ἄλλος μὲ ὁπωσοῦν ἐλαφρὰς ἀλύσους πεπεδημένος, ἀείποτε ἀνελεύθερος ἕως καὶ εἰς αὐτὰ τοῦ νοός του τὰ φρονήματα. Φεῦ τῆς τοιαύτης εἱμαρμένης! ποῦ πλέον σχολεῖα ἑλληνικά! ποῦ Ἀκαδημίαι ἐπιστημονικαί! ἢ Πανδημίαι φιλολογικαί! ποῦ διδάσκαλοι, ἢ ἐν συντόμῳ ποῦ Γλῶσσα ἑλληνική! ὅλα ἔπρεπε νὰ προχωροῦν κατὰ θυμὸν καὶ κατ' ἀρέσκειαν τῶν κρατούντων. Ἄλλα λοιπὸν ἤθη, ἄλλος τρόπος ζωῆς, ἄλλα ἔθιμα, καὶ ἀλλοῖα ἐνδύματα, ἄλλας ἕπεται ἰδέας νὰ γεννήσουν, καὶ ὅλα ἔπρεπε νὰ ἐκφράττωνται, καὶ νὰ ὀνομάζωνται μὲ τὴν τῶν κρατούντων διάλεκτον. Ἐκ τούτου προῆλθε τὸ τερατῶδες ἐκεῖνο κρᾶμα τῆς λεγομένης Ῥωμαίικης γλώσσης, σύμμικτον ὡς κυκεὼν ἀπὸ διαφόρους, καὶ πολυαρίθμους ξένας λέξεις, καὶ φράσεις τῶν ὁποίων ἡ ἑλληνικὴ ἔκφρασις οὔτε ἐξεύρομεν οἱ περισσότεροι ἂν ἦτον εἰς χρῆσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε ἂν τὴν εὕρωμεν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν, διότι οὔτε ἐννοοῦν οἱ πολλοὶ τί λέγομεν, καὶ ἀηδιάζουν ὅλοι διὰ τὸ ἀσυνήθιστον.

» Μὲ μίαν τοιαύτην διεφθαρμένην γλῶσσαν ὁποῦ μόλις εὐπορεῖ τὰς πρὸς δήλωσιν τῶν πλέον τετριμμένων ἰδεῶν λέξεις, καὶ ἐκείνας τὰς πλέον ξένας, καὶ οὔτε κἂν προσοικειωμένας, πῶς ἠμπορεῖ τινὰς νὰ μεταφράσῃ βιβλία ἐπιστημονικά, νὰ ἐκφράσῃ ἰδέας εὐγενικάς, ἢ νὰ

ἐκθέσῃ ἀρχὰς συστηματικὰς, δόξας πολιτικὰς, ἢ θεωρίας ἠθικάς; ἕνα χάος πανταχόθεν τὸν περικαλύπτει· ἕνα κενὸν εἰς κάθε νόημα τὸν ἀπεκδέχεται, καὶ ἡ κάθε περίοδος εἶναι δι' αὐτὸν μία νέα ἀπορία, καὶ τὸ ὅλον ὅλη ἀμηχανία.

» Μὰ ἂς γράψῃ (εὑρέθησαν ἄνθρωποι, καὶ ἄνθρωποι προκομμένοι, εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον μάλιστα αἰῶνα, νὰ τὸ εἰποῦν, νὰ τὸ δεξέσουν, καὶ νὰ νομίσουν ὅτι ἠμποροῦν νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀνασκευὴν κατασκευὴν, καὶ καλλωπισμὸν τὸν παντελῆ τοῦ πράγματος ἀφανισμὸν), ἂς γράψῃ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, καὶ μὲ τὰς αὐτὰς φράσεις ὁποῦ συντυχαίνομεν, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ γλαφυρώτερον, καὶ εὐληπτότερον, ὡς ὠφελιμώτερον. Ἄχ! μὰ τοῦτο εἶναι τόσον εὔκολον νὰ τὸ εἰπῇ τινὰς, ὅσον εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τὰς πόσας περιέχει δυσκολίας, καὶ νὰ συμπεράνῃ τὰς πόσας συμπεριλαμβάνει ἀτοπίας, καὶ τέλος πάντων πόσον εἶναι βλαπτικὸν μᾶλλον ἢ ὠφέλιμον. Ἐγὼ ἀποσιωπῶ τὸ πόσον εἶναι δύσκολον εἰς μίαν αἰσθητικὴν ψυχὴν ἑνὸς φιλογενοῦς σπουδαίου νὰ καταστήσῃ εἰς τὰ νὰ μεταφράσῃ *χορατασίζικα* τὸ serieusement, *μούτλακ* τὸ absolument, *ζαίρ* τὸ el bien κτ. κτ. κτ. Ἐπιφέρω ὅμως ἐρωτῶντας, πρῶτον ποῖον τρόπον ὁμιλίας ἀπ' ὅσους οἱ Ῥωμαῖοι μεταχειρίζονται νὰ μεταχειρισθῇ; τῆς Κωσταντινουπόλεως, ἕπεται νὰ μὲ εἰποῦν, ὡς μητροπόλεως κατὰ μίμησιν καὶ τῶν λοιπῶν πεπολιτευμένων ἐθνῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ τῆς μητροπόλεως τρόπος τῆς διαλέκτου παρὰ πάντας τοὺς κατὰ χώραν ἐγκρίνεται. Ἐγὼ κἀνταῦθα παρατρέχω, τὸ ὅτι τοῦτο ἕπεται νὰ εἰπῇ τινὰς διὰ τὴν διάλεκτον τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων εἶναι μητρόπολις ἡ Κωσταντινούπολις, καὶ ὄχι διὰ τὴν Ῥωμαίικην τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὁποῖοι σκλάβοι ὄντες, οὐδ' ἑστίας ἀπολύτως ἰδίας εὐποροῦσι, πολλοῦγε καὶ δεῖ μητροπόλεως. Καὶ ὅτι κατ' ἀνάγκην πολιτικὴν ἕπεται οἱ τῆς Κωσταντινουπόλεως κάτοικοι νὰ ἔχουν χρείαν περισσοτέρων ξένων λέξεων κατ' ἀναλογίαν τῆς μετὰ τῶν κρατούντων πραγματείας καὶ συναναστροφῆς. Ἀλλ' ἐρωτῶ πάλιν ποῖον τρόπον ἐκ ὅσους οἱ τῆς Κωσταντινουπόλεως κάτοικοι μεταχειρίζονται πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ; ἐπειδὴ καὶ ὄχι μόνον κάθε μέρος καὶ κάθε ἐνορία αὐτῆς τῆς πόλεως ἄλλον ἔχει τὸν τόπον τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ γένους μας ἐπισημότεροι ἐκ διαμέτρου διαφέρουσιν ἕνας τοῦ ἄλλου εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ τρόπους τῆς ὁμιλίας των. Ἄλλος κλίνει εἰς τὸ ἑλληνικώτερον, ἄλλος εἰς τὸ τουρκικώτερον, ἄλλος ἀλ-

δῶς ἐκφράζεται, κατ' ἀναλογίαν τῶν πολλῶν ἢ ὀλίγων ἰδεῶν ὁποῦ ἔχει. Ἔπειτα ἄλλη πάλιν μεγίστη καὶ ἀσυμβίβαστος διαφορὰ μεταξὺ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τῶν γυναικῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον μιᾶς ἑκάστης πρὸς ἄλλην. Ποῖον λοιπὸν τρόπον νὰ ἐκλέξῃ ὁ δυστυχὴς γράφων, εἰς καιρὸν ὁποῦ εἰς τὸν ἕνα θέλει ἔχει τόσους κατηγόρους, ὅσους καὶ εἰς τὸν ἄλλον; ἄλλοι μὲν, ἕπεται εἰς αὐτὸν τὸν ὁποῖον δήποτε τρόπον νὰ ἀρέσκωνται, ἄλλοι δὲ νὰ ἀπαρέσκωνται, οἱ μὲν νὰ εὐχαριστοῦνται, οἱ δὲ νὰ δυσαρεστοῦνται, ὀλίγοι νὰ τὸν ἐγκρίνουν, καὶ οἱ λοιποὶ νὰ τὸν κατακρίνουν, καὶ γενικῶς τὸ γυναικεῖον φῦλον νὰ τὸν ἀηδιάζῃ. Δεύτερον δὲ, ποῖος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους πλουτεῖ ἀποχρώντως τὰς ἀναγκαίας λέξεις καὶ φράσεις, μὲ τὰς ὁποίας νὰ γίνῃ παντοίου νοήματος ἀκολούθωτος ἔκφρασις, χωρὶς νὰ συναπαντήσῃ ὁ γράφων μυρίας ἀνεπιβάτους δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι νὰ παρεγκλίνουν τέλος πάντων εἰς ἀνεπιδιορθώτους ἀτοπίας; ἀλλ' ἂς δανεισθῇ ὅσας λέξεις τὸν χρειάζονται, τὰς μὲν ἁπλούστερον πραγματικωτέρας ἀπὸ τὴν Τούρκικην, τὰς δὲ ἐπιστημονικωτέρας ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, τὰς δὲ πολιτικωτέρας, ἄλλας ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν καὶ ἄλλας ἀπὸ τὴν Γαλλικήν. Ὢ, καὶ τί θαῦμα εἶδος διαλέκτου! ἐγὼ πρὸς ἀποφυγὴν πολυλογίας παρακαλῶ τὸν κάθε ἀπαθῆ διακριτικὸν νὰ ἀποκριθῇ εἰς τοῦτο, καὶ ἂν βαρύνεται διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς ἐννοίας, ἐπειδὴ καὶ κάθε ἄτοπον φέρει σιωπὴν εἰς κάθε φρόνιμον, νὰ ἐπιφέρῃ ἄλλην ἀντίῤῥησιν ἀπ' ὅσας δαψιλέστατα ἔχει, ἂς ἐρωτήσῃ μόνον τὸν οὕτως δογματίζοντα, εἰς ποίαν γλῶσσαν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ ὕστερον ὅτι γράφει ὁ οὕτως γράφων; μὰ τάχα ὕστερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔχει νὰ ὠφελήσῃ; βέβαια ὄχι· διατὶ θέλωντας νὰ δώσῃ εἰς ἓν ἔθνος ὁποῦ προσφάτως ἐκκύπτει ἀπὸ τὴν πολυχρόνιόν του ὑπὸ δουλείας ἀμάθειαν, μίαν ἰδέαν ὁπωσοῦν ὑψηλοτέραν τῶν καθ' ἕξιν οὐσιωθέντων μέχρι τοῦδε φρονημάτων του, καὶ θέλωντας νὰ τὴν ἐκθέσῃ μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ φράσεις, ὁποῦ αὐτὸ ἐσυνήθισε νὰ μεταχειρίζεται, ἐξ ἀνάγκης ἕπεται νὰ τὴν μετατρέψῃ πολυσχιδῶς, νὰ τὴν ἀκρωτηριάσῃ πολυειδῶς, καὶ νὰ τὴν καταβιβάσῃ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς εὐγενείας της, εἰς τὴν χαμερπῆ πενιχρότητα τῆς συνηθισμένης διανοίας, ἀποτέλεσμα ἀναντιῤῥήτως ἄφευκτον τῶν βαρβαρικῶν λέξεων καὶ φράσεων, εἰς τρόπον ὁποῦ χωρὶς νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ τοιαύτη ἰδέα κανένα τύπον παιδείας, ἀφίνει οὐχ ἧττον τὸ δυστυχὲς ἐκεῖνο ἔθνος νὰ κυλίεται εἰς τὸν συνηθισμένον βόρβορον τῶν χαμερπῶν φρονημάτων.

του, καὶ νὰ ἐπιφέρεται εἰς τὸν ζόφον τῶν ἀφεγγῶν ἰδεῶν του, ὥστε βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ μία ἰδέα καλλωπισμένη μὲ ἀνθηροτέρας φράσεις, ὀξύνει τὸν νοῦν, εὐφραίνει τὸ πνεῦμα, εὐχαριστεῖ τὴν διάνοιαν, καὶ διεγείρει τὸ μιμητικὸν τῆς ψυχῆς εἰς ἅμιλλαν ἢ τοῦ νὰ μάθῃ καὶ ἄλλας, ἢ τοῦ νὰ ἐπινοήσῃ ὁμοίας, καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδοξότερον τῶν ἐκφράσεων ὁδηγούμενον τὸ ἔθνος εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν νοημάτων ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα, ὅπερ καὶ δυσχερέστερον εἰς τὴν πρόοδον τῆς μαθήσεως..

« Μὰ τάχα τέλος πάντων πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξαλλοιωθεῖσα γλῶσσα δὲν ἠμπορεῖ νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ καλλωπισθῇ καὶ νὰ εὑρεθῇ ἕνα ὕφος κοινόν, τὸ ὁποῖον ὅλοι ἐπίσης μεταχειριζόμενοι νὰ ἐπιδίδουν μὲ ἐκβάσεις καλάς, καὶ νὰ ὠφελοῦν τὸ γένος, γράφοντες κατὰ κανόνας, καὶ ἀρχὰς γενικάς; ὄχι βέβαια. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ πρῶτον τὸ κοινὸν αὐτὸ ὕφος τὸ ἔχομεν εἰς τὸ χέρι, καὶ καλλωπισμένον ὁπωσοῦν, χάρις τῷ μακαρίτῃ αὐθέντῃ Νικολάῳ βοεβ. Καρατζᾷ (¹), ὅστις μὲ μόνην γυμνὴν τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἀναγομένην ὡς οἷόν τε εἰς τὴν μητέρα της τὴν Ἑλληνικὴν ἔγραφεν ἐλευθέρως, μετέφραζε γνησίως, καὶ ἐξέθετε γλαφυρότατα κάθε νόημα ὁποιασδήποτε ὕλης. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕφος τὸ ἐνασμενίζονται καὶ ὅλοι (ἂν ἐξαιρεθοῦν ἕνας ἢ δύω) οἱ τωρινοὶ αὐθένται τοῦ γένους μας, καὶ κατὰ μίμησιν τούτων καὶ οἱ περισσότεροι ἄρχοντες, καὶ μὲ αὐτὸ γράφουν τὰ περισσότερα τῆς κοινολογίας γράμματα. Ἐλλείπεται δὲ τὸ νὰ καλλιεργηθῇ δηλ. νὰ προστεθοῦν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον αἱ ὅσαι λέξεις μᾶς λείπουν, καὶ νὰ συνηθισθῇ ἡ χρῆσίς των, μάλιστα ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀπὸ ξένας διαλέκτους ἁφαρπάζοντες ἀνοικείως μεταχειριζόμεθα, καὶ ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς ἂν εἶναι τοιαύτης σημασίας λέξις ἑλληνική. Νὰ μετενεχθοῦν εἰς τὸ ἁπλούστερον διὰ τῆς ὁδηγίας τῶν πολυμαθεστέρων τῆς Εὐρώπης διαλέκτων ὅλαι ἐκεῖναι αἱ γλαφυρόταται ἑλληνικαὶ φράσεις, χωρὶς ὅμως διαφθορὰν, καὶ παντελῆ ἐξαλλοίωσιν, ὥστε νὰ χάσουν παντάπασι τὴν προτέραν τους λαμπρότητα, μὲ τὰς ὁποίας νὰ γίνεται ῥᾳδίως καὶ πλουσίως ὁποιουδήποτε νοήματος γλαφυροτάτη καὶ εὐγενὴς ἔκφρασις· καὶ νὰ πλουτισθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποχρώντως ἀποκαθιστάμενον ἕνα ὕφος κοινόν, ὕφος εὐ-

(¹) Τούτου ἐξεδόθη μόνον ἡ Γαλλικὴ γραμματικὴ (1806) ἐν ἐπιτετηδευμένῳ ἀρχαΐζοντι ἰδιώματι, ἑπομένως δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν ἔργων τοῦ φιλομούσου τούτου ἡγεμόνος, τὰ ὁποῖα ὁ Κοδρικᾶς συνιστᾷ ὡς πρότυπα νεοελληνικοῦ ὕφους.

γενέστατον καὶ τερπνόν, ζηλωτὸν ἴσως διὰ τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης εὐφωνίαν εἰς ὅλα τὰ πεπολιτευμένα ἔθνη. Ἅμα δὲ νὰ βαλθῇ εἰς ἀρχὰς, καὶ κανόνας, ὁποῦ ὡς ὑπ' ἀκριβῆ στάθμην τὸ ὕφος αὐτὸ ὁδεύοντας ὁ καθ' ἕνας νὰ μὴν παρεκτρέπεται πλέον τῆς κοινῆς ὁδοῦ τοῦ λέγειν καὶ γράφειν. Τὸ ὁποῖον τοῦτο εἶναι, καὶ τὸ δυσκολώτερον, καὶ κατὰ κακὴν τύχην ἀργότερον, καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐλπίσῃ τινὰς ἀπὸ καμμίαν εὐτυχῆ κατὰ πρόνοιαν περίστασιν.

» Ἐν ᾧ ἐγὼ λέγω νὰ προσδιορισθῇ ὕφος ἓν κοινὸν, ἂς μὴν ὑπολάβῃ κανένας, ὅτι ἀξιῶ ἐπίσης ὅλα τὰ ὁποῖα δήποτε ὕλης βιβλία τοῦ κόσμου νὰ μεταφράζωνται, ἢ νὰ γράφωνται μὲ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὕφος, φυλαττομένης ἐξίσου εἰς ὅλα τῆς αὐτῆς ἐμβριθείας. Μὴ γένοιτο! ἐπειδὴ καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν κυρίως ἀποτροπιάζομαι καὶ ἀντιδιαμάχομαι, ἡ ὁποία, ὄχι μόνον εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀμαθείας, καὶ σημεῖον νεανικῆς μανίας, ἀλλ' ἀντιφάσκει καθόλου εἰς τοὺς ὅρους τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐστὶν ἀπολύτως ἄτοπον, ὅθεν λέγωντας ἕνα κοινὸν ὕφος ὑποτιθέμενον τοῖς πᾶσιν ὡς κανὼν καὶ ὑπογραμμὸς, μήτε ἐννοῶ ἕνα μόνον τρόπον ἐκθέσεως, μήτε στέργω ἑνὸς μόνου εἴδους φράσεις καὶ λέξεις, ὥστε μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, μὲ τὰς ἰδίας στροφὰς καὶ φράσεις, ὁποῦ πρέπει νὰ μεταφρασθῇ ὁ Μολλιὲρ, νὰ μεταφράζεται ὁ Ῥεὰλ, ἢ νὰ μεταφρασθῇ ὁ Φοντενὲλ καθὼς πρέπει νὰ μεταφρασθῇ ὁ Μοντεσκιού. Ἄλλη ὕλη τοῦ ἑνὸς, καὶ ἄλλη τοῦ ἄλλου, πρὸς ἄλλους ὁ ἕνας, καὶ ἄλλους ὁ ἄλλος ἀποτείνεται· καὶ ἐπομένως ἄλλη πρέπει νὰ εἶναι τοῦ ἑνὸς ἡ φράσις, καὶ ἄλλη τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ὅλη αὐτὴ ἡ τροπολογία, καὶ νὰ γίνῃ ὡρισμένως καὶ κανονισμένως, καὶ ὄχι κατὰ γνώμην αὐτονόμως, καὶ κατ' ἀρέσκειαν αὐτοδεσπότως τοῦ καθ' ἑνὸς, χρειάζεται νὰ ὑποτεθῇ πρῶτον ἕνα κοινὸν ὕφος κανονισμένον, τὸ ὁποῖον βάσιν ἀδιάσειστον ἔχωντας ἕκαστος νὰ κλίνῃ ἐπομένως εἴτε πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἢ χαριέστερον, πρὸς τὸ σοβαρώτερον ἢ ἀστειότερον, ἀναλόγως μὲ τὴν ὕλην τοῦ συγγράμματος, καὶ τὸν τρόπον τοῦ συγγραφέως ὁποῦ ἤθελε μιμῆται ἢ μεταφράζῃ. Τὸ ὁποῖον ὅλαι αἱ τῆς Εὐρώπης γλῶσσαι, καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ καλῇ τύχῃ ἐλευθέρως καὶ σπουδαίως μὲ τὴν ἰδίαν διάλεκτον ὁποῦ ὁμιλοῦσι καὶ συγγράφουσιν, οὐδὲν ἧττον ὡς κανόνα ἀπαράτρεπτον φυλάττουσι καὶ οὔτε τὴν κάθε ὕλην ἐκθέτουσι μὲ τὸν τρόπον ὁποῦ ὁμιλοῦσιν, οὔτε ὁμιλοῦσι καθὼς συγγράφουσι· τοῦτο λοιπὸν ὅλον διὰ νὰ τὸ στέρξῃ ὁ κάθε νουνεχὴς, ἀρκεῖ

μόνον νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ συλλογισθῇ, καὶ εὐκόλως θέλει ἀποφασίσει ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι.

« Ἡ δυσκολία ὅμως ὅλη εἶναι τόγε νῦν ἔχον, μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ ὕφος αὐτὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀστήρικτον, ἐκτεθειμένον τρόπον τινὰ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς κατὰ γνώμην καὶ φαντασίαν τοῦ καθ' ἑνὸς πολυειδεῖς τροπὰς καὶ ἐναλλαγάς. Ἐκ τούτου προέρχεται τὸ νὰ μὴν εἶναι κανένα βιβλίον γραμμένον εἰς τὴν ἁπλῆν Ῥωμαΐκην γλῶσσαν ἀρεστὸν κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς Ῥωμαίους. Δὲν συμπεριλαμβάνω καὶ ὅσους ἐσυνήθισαν νὰ μὴ διαβάζουν, διατὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς ἀρκεῖ νὰ εἶναι βιβλίον διὰ νὰ μὴν εἶναι ἀρεστόν· ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς φιλομαθεῖς καὶ σπουδαίους τοῦ γένους μας. Ἐπειδὴ καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν μόνην τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἰξεύροντες καὶ μετερχόμενοι, αὐτὴν μόνην ἐνασμενίζονται, εἰς αὐτὴν μόνην ἀρέσκονται, καὶ ἐκ συνηθείας μόνον φαντασιωδῶς κινούμενοι ἀποτροπιάζονται νὰ πιάσουν, καὶ ἀπαρέσκονται, χωρὶς νὰ διαβάσουν, κάθε βιβλίον ὁποῦ δὲν εἶναι γραμμένον Ἑλληνικὰ, ὡσὰν νὰ μὴ χρήζῃ προσοχῆς μία νέα ἰδέα ἐκπεφρασμένη (φθάνει νὰ μὴν εἶναι κακοζήλως ἐξεστραμμένη) μὲ ἁπλὰς φράσεις· οἱ δὲ πλουτισμένοι ἀπὸ διαφόρους πολυμαθεῖς ζώσας διαλέκτους, συνηθισμένοι ὄντες εἰς τὰς εὐγενικὰς ἐκείνων στροφὰς, καὶ εἰς τὰς γλαφυρὰς μὲ ζωηρότητα ἐκφράσεις των, δυσαρεστοῦνται, καὶ ὄχι χωρὶς λόγον, εἰς κάθε περίοδον ἑνὸς βιβλίου γεγραμμένου κατὰ τὸν ἰδιαίτερον τρόπον τοῦ γράψαντος, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ὕφος ἓν κοινὸν ἐπίσης εἰς ὅλους, ὕφος κανονισμένον καὶ προσδιωρισμένον, ὅλοι προσιδρύονται ὡς κριταὶ πρὸς κατάκρισιν, καὶ κανένας δὲν ἀναζώννυται εἰς διόρθωσιν, διατὶ ἐπίσης ὁ καθ' ἕνας ἔχει νὰ δοκιμάσῃ τὴν κατ' ἀρέσκειαν ἑκάστου τῶν ἄλλων πικροτάτην κρίτικαν. »

Ἐν ἔτει 1802 ὁ Κοδρικᾶς δημοσιεύσας ἐν γαλλικῷ ἰδιώματι φυλλάδιον (¹) ἀνέπτυξε τὰς περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης ἰδέας αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἀπηνῶς πολεμηθείσας ὑπό τε τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ ὀπαδῶν, μετὰ ζήλου ὑπεστήριξε διά τε πολλῶν ἄλλων διατριβῶν καὶ ἰδίως τῆς περὶ γλώσσης πολυσελίδου πραγματείας αὐτοῦ (²), ἐξ ἧς παρατίθημι περικοπάς τινας.

(¹) Observations sur l'opinion de quelques hellénistes touchant le Grec moderne. Paris 1802.

(²) Μελέτη τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου. Τόμος Α'. Ἐν Παρισίοις 1818.

« Ὅτι ἡ ἀρχαία τῶν Ἑλλήνων φωνή, ἅμα τῆς ἐν πολιτεύματι ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἦτον διῃρημένη εἰς δύω πρωτογενεῖς διαλέκτους, Δωρικὴν καὶ Ἀττικήν, ἐξ ὧν ἐφεξῆς δύω ἄλλαι τῷ χρόνῳ μεταγενέστεραι ἀμέσως τότε παρήχθησαν, ἡ Αἰολική, καὶ Ἰωνική· καὶ ὅτι, κατὰ συγγένειαν καὶ ὁμοφωνίαν, αἱ τέσσαρες αὗται ἀρχαϊκαὶ διάλεκτοι πρὸς ἀλλήλας συνείχοντο, τοῦτο πρὸς ὅλους τοὺς εἰδήμονας τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι γνωστόν, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης μελέτῃ ἀπεδείχθη σαφέστατα.

» Ὅτι δὲ ἀπὸ τὴν σύμμιξιν, καὶ σύγκρασιν αὐτῶν τῶν τεσσάρων ἀρχαϊκῶν διαλέκτων, μία κοινή, καὶ ἐν γένει ἐθνικὴ συνεκροτεῖτο διάλεκτος, καθ' ἣν τὸ γένος ὅλον ὁμόγλωσσον καὶ ὁμόφωνον ἐγνωρίζετο, καὶ τοῦτο, ὡς ἐν τοῖς προῤῥηθεῖσι διεδηλώθη, αὐτὰ τὰ ἀθάνατα ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, καὶ τὰ τῶν δραματικῶν καὶ λυρικῶν στιχουργήματα τὸ παραστήνουν πραγματικῶς.

» Τούτων λοιπὸν συμφώνως καθομολογουμένων, ἀναντιῤῥήτως συνάγεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς μία Κοινὴ τῶν Ἑλλήνων Διάλεκτος, ἡ ὁποία ἀπαραιτήτως ἔπρεπεν, ἠθικῷ τῷ λόγῳ, νὰ εἶναι διῃρημένη εἰς ποιητικήν, καὶ δημοτικήν, ἤτοι εἰς ἔντεχνον καὶ ἁπλῆν.

» Αὐτῆς οὖν τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου, τὸ μὲν ἁπλοῦν καὶ δημοτικὸν μέρος, ὑπ' ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ, κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ περιστάσεις μορφῇ, διεδόθη ἕως εἰς ἡμᾶς, κατ' ἀδιάκοπον τοῦ γένους διαδοχήν, καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς σήμερον, παρηλλαγμένον μὲν ἐπουσιωδῶς, οὐσιωδῶς δὲ ἀδιάφθορον, καὶ ἀναλλοίωτον. Αὐτὴν ἡμεῖς ὀνομάζομεν Γλῶσσαν Ἁπλῆν, Γλῶσσαν Κοινήν, καὶ ἑνὶ λόγῳ Γλῶσσαν Ἐθνικήν, καὶ πατροπαράδοτον τοῦ γένους μας·

» Ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ καθ' ἡμᾶς Κοινὴ Γλῶσσα εἶναι οὐσιωδῶς ὁμογενής, ὁμόφωνος, καὶ ὁμότροπος μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς φυσικῆς συνθέσεώς της καὶ συναρμογῆς πραγματικῶς, καὶ ἐξ ἀνεπιλήπτων, ὡς εἰπεῖν, αἰσθημάτων ἀποδεικνύεται. Ἡ αὐτὴ ποσότης, καὶ κατὰ προσῳδίαν ποιότης τῶν γραμμάτων· ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς καὶ τόνος τῆς φωνῆς· τὰ αὐτὰ μέρη τοῦ λόγου· αἱ αὐταὶ κλίσεις, καὶ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων. Ὁ αὐτὸς σχηματισμὸς τῶν ῥημάτων· ἡ αὐτὴ στροφὴ ἀναλυτικῶς τῶν φράσεων. Ὅλα ἑνὶ λόγῳ τὰ συν-

---

σελ. κ'—390.—Ὁ δεύτερος τόμος, περιέχων τὰ τῆς Γραμματικῆς τεχνολογίας, καὶ συνθέσεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν, δὲν ἐξεδόθη.

ιστῶντα οὐσιωδῶς τὴν φυσικὴν τοῦ λόγου συναρμογὴν παριστήνουν πραγματικῶς τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον καὶ χαρακτῆρά της. Μυρίαι λέξεις, καὶ φράσεις διατρέχουν συνήθως εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιοτέρους ποιητὰς διακρίνονται ὡς ἀρχαϊκαί. Ἄν, καὶ κατὰ διαφόρους καιρικὰς περιστάσεις, καὶ ἠθικὰς μεταβολάς, τὸ σχῆμα ἢ ἡ μορφὴ τῆς διαλέκτου παρήλλαξεν· ἂν λέξεις νέαι, ἢ ξέναι εἰς τὴν δημοτικὴν φράσιν εἰσήχθησαν, καὶ πολλαὶ τῶν παλαιῶν κατηργήθησαν· ἂν τέλος πάντων ἡ σημασία, ἢ χρῆσις ἄλλων τινῶν μετεβλήθη· αὐτὴ ἡ μεταβολὴ εἶναι ἐπουσιῶδες συμβεβηκός, ἀχώριστον μὲν εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως γίνεται, καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου διαφθορᾶς. Αὐτὸ τὸ συμβεβηκὸς ἐπῆλθε κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ περιστάσεις εἰς αὐτὰς τὰς πρωτογενεῖς διαλέκτους τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀττικήν, μάρτυς αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, καὶ ὁ εὐρυέστατος Ξενοφῶν. Αἱ λέξεις, ἢ ἡ διαφορετικὴ χρῆσις τῶν λέξεων, μεταβάλλουν μὲν τὸν ἐπουσιώδη τῆς διαλέκτου χρωματισμόν, δὲν ἀνατρέπουν ὅμως τὴν κατ' οὐσίαν τῆς γλώσσης ὑπόστασιν. Ἀνενδοιάστως ἄρα συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Κοινὴ Δημοτικὴ Γλῶσσα διαρκεῖ μέχρι τῆς σήμερον οὐσιωδῶς ἀναλλοίωτος.

» Τὸ δὲ ἔντεχνον καὶ ποιητικὸν μέρος αὐτῆς τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων φωνῆς, ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἔφθασεν εἰς τὸν τελειότερον βαθμὸν τῆς καλλιεπείας, καὶ καθαρότητος, περιωρίσθη διόλου εἰς τὴν ἐξηκριβωμένην φράσιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, ὥστε ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος κατήντησεν ἐν γένει ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν ῥητόρων καὶ λογογράφων.

» Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐξηκριβωμένη, καὶ ἔντεχνος τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων διάλεκτος, μετὰ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν ἐφεξῆς κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, ἐξαπλώθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ συνεφύρθη μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὥστε διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν διαφόρων ἐκείνων ἐθνῶν, καὶ σύμμιξιν τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ἰδιωμάτων, ἔχασε τὴν προτέραν αὐτῆς καθαρότητα, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κοινοτέραν δημοτικὴν ἁπλότητα. Μετήλλαξε λοιπὸν τὸν εἰδικόν της σχηματισμόν, καὶ τὸν ἀπὸ κοινοῦ τύπον καὶ χαρακτῆρα ἐπαναλαβοῦσα τῆς κοινῆς διαλέκτου, ὑπὸ μιᾶς νεωτέρας μορφῆς, ὡς πέμπτη ἀνεφάνη Ἑλληνικὴ διάλεκτος, τὴν ὁποίαν οἱ τὴν γραμματικὴν τέχνην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μεθοδικῶς ῥυθμίσαντες γραμματικοί, κοινὴν

γραμματικὴν θεωρίαν ἀπὸ κοινοῦ τύπου τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἄλλων μετέχει, τὸν δὲ, καθ' ὅτι κατὰ χρῆσιν κοινῶς οἱ Ἕλληνες τότε αὐτὴν ἐμεταχειρίζοντο. Πέμπτην δὲ ὠνόμασαν αὐτὴν ὡς ἐκ τῶν τεσσάρων πρωτογενῶν κατὰ σύγκρασιν παραγομένην.

» Αὐτὴ λοιπὸν ἡ νεωτέρα κοινὴ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, καίτοι κυρίως καὶ οὐσιωδῶς Ἑλληνική, δὲν ἦτον πλέον, κατὰ τὴν νεωτέραν της μορφὴν, ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κοινὴ ἐκείνη γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος. Μήτε ἡ ἐφεξῆς κοινὴ, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Πίνδαρος, καὶ ὁ Εὐριπίδης. Οὔτε τέλος πάντων ἡ κοινὴ Ἀττικὴ, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθη ὁ Λυσίας καὶ ὁ Ἰσοκράτης. Ἀλλ' ἦτον ἡ κοινὴ δημοτικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἐφεξῆς κατήντησε γλῶσσα κοινὴ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ διάλεκτος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν εὐλόγως οἱ νεώτεροι φιλολόγοι, κατὰ μὲν τὴν ἀρχήν της, διάλεκτον Μακεδονικὴν, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν της μορφὴν Ἀλεξανδρινὴν τὴν ἐπωνόμασαν. Συνάγεται ἄρα ἐκ τούτων ἁπάντων, ὅτι καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ἕλληνας ὑπῆρχεν ἀπαρχῆς, καὶ ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον, καὶ κατὰ γραμματικὴν θεωρίαν, καὶ κατὰ δημοτικὴν χρῆσιν, μία διάλεκτος κοινὴ, ἐκ τῶν τεσσάρων πρωτογενῶν διαλέκτων συνισταμένη ([1]).

» Γλῶσσαν Ἁπλῆν κοινῶς λέγομεν τὴν τετριμμένην, καὶ κοινῶς ὁμιλουμένην δημοτικὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν καὶ Ῥωμαΐκην γλῶσσαν ἐθνικῶς ὀνομάζομεν.

» Αὐτὴ ἡ ἐπωνυμία ἔχει γνησίαν τὴν σημασίαν της· οἱ Ἕλληνες κατὰ πολιτικὴν μεταῤῥύθμισιν τῆς Ῥωμαΐκῆς Αὐτοκρατορίας ἐπωνομάσθησαν Ῥωμαῖοι πολιτικῶς, καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐῤῥέθη· ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα συμμιγεῖσα μὲ τὴν Ῥωμαΐκὴν, παρήγαγε τὴν διάλεκτον ἐκείνην τοῦ παλατίου, τὴν ὁποίαν οἱ ὑπὸ τὴν Ῥωμαΐκὴν ἀρχὴν ὑποτελοῦντες Ἕλληνες, κατὰ κοινὴν χρῆσιν ὡμιλοῦσαν καὶ ἔγραφον. Εὔκολον εἶναι νὰ πληροφορηθῇ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ὁποιος θελήσῃ νὰ παρατηρήσῃ τὰ εἰς διαφόρους ἱστορικοὺς τῆς Βυζαντίδος περιεχόμενα, ἀπὸ διαφόρους τόπους καὶ χώρας γράμματα, ἢ γραμμάτων τεμάχια.

» Αὐτὴ ἡ διάλεκτος, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν διαφόρων ἐθνῶν, καὶ

([1]) Σελ. 180—183.

μάλιστα διὰ τὸ ἑτερόγλωσσον τῶν ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ξένων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκπαλαι διαφόρως ἐπρόφερον τὰς διαλέκτους καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος, κατήντησε διόλου χυδαϊκή, ὥστε περὶ τὰ τέλη τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας τελείως ἐκβαρβαρίσθη.

« Μὲ αὐτὴν τὴν ἐκβαρβαρισθεῖσαν χυδαίαν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον ἑνωθεῖσα ἡ ἁπλουστέρα Ἀττικὴ, εἰς τοὺς περὶ τὴν ἅλωσιν δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους, παρήγαγε τὸ μιξοβάρβαρον ἐκεῖνο ὕφος, τοῦ ὁποίου ἰδέαν ἀκριβῆ ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ κάθε περίεργος ἀπὸ τὰ Γραικοβάρβαρα λεξικὰ τοῦ Μεουρσίου, καὶ τοῦ Πορκίου, καὶ ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν διαφόρων γραμμάτων τῆς Τουρκογραικίας τοῦ Κρουσίου, καθὼς καὶ ἐν οἰκείῳ τόπῳ λεπτομερέστερον θέλομεν τὸ παραστήσῃ. Τὸ πολυθρύλλητον ποίημα τοῦ Κορνάρου, τὸ ἐπιγραφόμενον Ἐρωτόκριτος, εἶναι τὸ ἐπισημότερον παράδειγμα αὐτῆς τῆς τερατώδους συγκράσεως. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα προσηκόντως, καὶ κατὰ θεωρίαν, καὶ κατὰ πρᾶξιν, ἐπωνομάσθη *ἁπλῆ Ῥωμαΐκη*. Ἁπλῆ μὲν διὰ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ ἔκλυτον τῆς φράσεως, Ῥωμαΐκη δὲ κατ' ἐθνικὴν ἐπωνυμίαν, καθ' ὅτι καὶ ὁ λαὸς ὁποῦ τὴν ὁμιλοῦσε δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἐθνικῶς διεγνωρίζετο. Καὶ αὐτὴ εἶναι κυρίως ἡ καθ' ἡμᾶς Ῥωμαΐκη γλῶσσα (¹).

» Ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος εἶναι φύσει Ἑλληνικὴ, καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ συνθήκην ἀχώριστος ἀπὸ τὸ ὅλον τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς. Κανένας σχηματισμὸς, ἢ πάθος λέξεως δὲν εὑρίσκεται, εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς τροπολογίας της, κυρίως ξένος, ἢ ἀπηλλοτριωμένος τοῦ γενικοῦ τύπου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Αὐτὴ δὲν εἶναι κλάδος ἢ παραφυὰς τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκείνης μητρὸς Γλώσσης, ἀλλ' εἶναι μέλος συμφυὲς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὅλου, τὴν δημοτικὴν κοινὴν συνιστῶσα διάλεκτον· ὅθεν εἶναι κατὰ τὴν φυσικήν της συναρμογὴν, γλῶσσα ἀρχαιοτάτη, γλῶσσα διηνεκὴς, ἡ ὁποία κατὰ τὴν νεωτέραν της μορφὴν εἶναι ἐν ταὐτῷ γλῶσσα ζῶσα, καὶ διαρκοῦσα, κατ' ἐθνικὴν κοινὴν χρῆσιν καὶ συνήθειαν. Ἡ καθ' αὐτὸ γραμματικὴ αὐτῆς τῆς ἀθανάτου γλώσσης εἶναι ὁ Ὅμηρος· εἰς τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ποιήματα εὑρίσκει ὁ ἐγκρατὴς τῆς γλώσσης σπουδαιολόγος ὅλην τὴν τεχνολογίαν τῶν ἐν χρήσει λέξεων, ὅλην τὴν τροπολογίαν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς συνθέσεως, ὅλην τὴν ἁπλότητα, ἡ

(¹) Σελὶς 225—226.

ποικιλίαν τῆς στροφῆς τῶν φράσεων. Ἐκεῖθεν ἠμπορεῖ νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ διάφορα πάθη τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς, τὰς ἐντόπώσεις καὶ ἐναλλαγὰς τῶν ὀνομάτων, τὰς μεταβάσεις καὶ ἀντιχρονισμοὺς τῶν ῥημάτων, καὶ ἐν γένει ὅλην τὴν ποικιλίαν τῆς ἐκφράσεως, ἡ ὁποία φυσικὴ οὖσα τροπολογία τῆς γλώσσης, φαίνεται μία γενικὴ ἀνωμαλία εἰς τὰ μάτια τῶν ξενολόγων διορθωτῶν, καθ' ὅτι τοῖς φαίνεται ἀσυνήθιστος. Ἡ καθ' ἡμᾶς λοιπὸν κοινὴ διάλεκτος ἀνάγεται ὅλη διόλου εἰς τὴν γραμματικὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καθ' ἣν καὶ ῥυθμίζεται καὶ συντίθεται. Καὶ ἡ παραβολὴ τῆς μιᾶς μὲ τὴν ἄλλην διακρίνει μὲν τὴν στροφὴν τῶν φράσεων, δὲν ξεχωρίζει ὅμως τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης συναρμογὴν εἰς δύω γλώσσας διαφορετικάς (¹).

» Ἀναντίῤῥητον μᾶς φαίνεται εἶναι, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ποιητῶν, καὶ μάλιστα ἡ τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν, ἦτον ἡ κοινὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ὡς κοινὴ κατὰ χρῆσιν, ἀνάγκη ἦτον νὰ εἶναι καὶ κοινὴ κατὰ φράσιν. Ὁ ἐντελέστερος ἐξευγενισμὸς τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος ἐξευγένισεν ἀμοιβαίως καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἐκφράσεις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἁπλούστερον μετεῤῥυθμίσθη ἡ ποίησις ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον. Διεχωρίσθη ἄρα τὸ τεχνικὸν καὶ ἐπεξειργασμένον ὕφος τῆς ποιήσεως ἀπὸ τὸ ἁπλοῦν καὶ δημοτικὸν ὕφος τῆς κοινῆς χρήσεως.

» Ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος, ὡς Δημοτική, δὲν ἐφύλαξεν, εἰμὴ τὸ ἔσχατον αὐτὸ ὕφος, τὸ ὁποῖον σύμμικτον ἀπὸ τὰ κατὰ διαφόρους χωρικὰς διαλέκτους πάθη τῶν λέξεων, ὑπέστη, κατὰ χρονικὴν διέξοδον, διαφόρους μετατροπὰς τῆς φράσεως, ἀναλόγως μὲ τὰς μεταβολὰς τῶν ἠθῶν, καὶ τοῦ πολιτεύματος· διετήρησεν ὅμως ἐν πᾶσι τὸν πρωτογενῆ τύπον καὶ χαρακτῆρα τῆς γλώσσης οὐσιωδῶς ἀναλλοίωτον, καὶ οὕτως ἀλληλοδιαδόχως διεδόθη εἰς ἡμᾶς κατὰ πατροπαράδοτον συνήθειαν. Κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς φράσεως διαφέρει κατὰ σχῆμα ἐπουσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἔντεχνον καὶ ἐξηκριβωμένην γλῶσσαν τῶν συγγραφέων. Κατὰ δὲ τὸν γενικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα τῆς φωνῆς συνέχεται οὐσιωδῶς καὶ ἀχωρίστως μὲ αὐτήν.

» Ἂς ἐξηγήσωμεν αὐτὴν τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀντίφασιν· ἡ παλαιὰ καὶ νέα (ἂς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω διὰ σαφήνειαν) Ἑλληνικὴ

(¹) Σελὶς 234—235.

Γλῶσσα εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, ἀναλλοίωτος καὶ ἀδιάφθορος. Κάθε γλῶσσα ὅμως σύγκειται μὲν οὐσιωδῶς ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις πρωτοτύπους καὶ πρωτογενεῖς, ἔχει δὲ ἐπουσιωδῶς καὶ πολυειδῆ ποικιλίαν λέξεων, καὶ πολύτροπον στροφὴν φράσεων. Τὰ κατὰ μέρος διάφορα πάθη τῶν λέξεων, οἱ μετασχηματισμοὶ τῶν φράσεων, συνθέτουν εἰδικὰς τόσας διαλέκτους, ὅσαι καὶ ἐπικρατέστεραι ἤθελαν φανῇ διαφοραὶ τοῦ τρόπου τῆς ὁμιλίας τοῦ λαοῦ. Ὅθεν κάθε διάλεκτος ἔχει ἕνα ἰδιάζοντα ἐν μέρει σχηματισμὸν τῶν λέξεων, μίαν ἰδιάζουσαν στροφὴν τῶν φράσεων, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ μίαν εἰδικὴν τοῦ λόγου συναρμογήν. Κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἰδιοτροπίαν διαφέρει ἐπουσιωδῶς ἀπὸ τὴν κοινὴν μητέρα γλῶσσαν, ἐν ᾧ οὐσιωδῶς συνέχεται μὲ αὐτήν, ὡς φύσει ἀχώριστος.

» Ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀπέραντος εἰς τὴν τροπολογίαν της, ἦτον, καθὼς εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, διηρημένη μὲν εἰς τέσσαρας κεφαλαιωδεστέρας διαλέκτους, ὑποδιῃρημένη εἰς μυρία ἄλλα τοπικὰ καὶ χωρικὰ ἰδιώματα, τῶν ὁποίων καθ' ἓν ὡς μία εἰδικὴ ἐγνωρίζετο διάλεκτος. Ἐξ αὐτῶν ὅλων ὁμολογουμένως, διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐθνῶν, ἦτον συνθεμένη ἡ κοινὴ δημοτικὴ διάλεκτος, δι' ἧς οἱ ὁμογενεῖς μεταξύ των συνδιελέγοντο, καὶ ἀπὸ τὰ ξένα ἔθνη ὡς ὁμόγλωσσοι διεκρίνοντο. Αὐτὴ ἡ κοινὴ δημοτικὴ διάλεκτος, ἐξ ἀνάγκης, ἦτον ὑποκειμένη εἰς διαφόρους ἐπουσιώδεις μεταβολάς, κατὰ τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ, κατὰ τὰς σχέσεις τοῦ ἔθνους, καὶ κατὰ τὰς μεταῤῥυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος, οὐσιωδῶς ὅμως ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀχώριστος καὶ ἀδιαίρετος ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν μητέρα Γλῶσσαν, καθ' ὅτι ἐξ αὐτῆς σύγκειται, καὶ κατὰ τὸν τύπον αὐτῆς συναρμολογεῖται. Ἡ καθ' ἡμᾶς λοιπὸν νεωτέρα διάλεκτος, συνέχεια οὖσα ὁμογενὴς καὶ ἀχώριστος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, συνέχεται μὲν οὐσιωδῶς μὲ αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα διαφέρει δὲ ἐπουσιωδῶς ὡς διάλεκτος ζῶσα καὶ ὁμιλουμένη δημοτική. Ὅθεν ὡς πρὸς μὲν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου διαφέρει κατὰ τὸν σχηματισμόν, ὡς πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων διαφέρει κατὰ τὸν χρωματισμόν.

» Τοῦτο διὰ νὰ ἐξηγηθῇ καθαρώτερα, ἀνάγκη εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν.

» α΄. Ὅτι ἡ Γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου εἶναι ἔμμετρος, ποιητική, καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τροπολογουμένη, ὥστε ὁ σχηματισμὸς τῆς φράσεώς της εἶναι κατὰ διάλεκτον ἀπολύτως ἐλεύ-

θέρος, καὶ ἀπεριόριστος. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς διάλεκτος εἶναι πεζή, περιωρισμένη, καὶ ἀπέριττος· ὅθεν ὡς πεζή, δὲν ἐπιδέχεται τὸ σχῆμα τῆς ἐμμέτρου ποιήσεως· ὡς περιωρισμένη δὲ εἰς μίαν κατ' εἶδος ἔκφρασιν, δὲν ἐκτείνεται καθ' ὅλας τὰς τροπολογίας τῆς ποιητικῆς φράσεως· ὡς δὲ ἀπέριττος, δὲν περιέχει, εἰμὴ τὸ πολλοστημόριον τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἡ δημοτικὴ χρῆσις διετήρησεν. Εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου, ἡ σύγκρασις καὶ ἐναρμόνιος συναρμογὴ τῶν διαφόρων διαλέκτων ἦτο ἀπεριόριστος. Εἰς δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινὴν διάλεκτον, καίτοι σύμμικτον καὶ ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκείνων διαλέκτων ἐπίσης συγκειμένην, ἡ οὐσιώδης αὐτὴ σύγκρασις καὶ συναρμογὴ εἶναι κατὰ χρῆσιν δημοτικὴν περιωρισμένη. Ἑνὶ λόγῳ, διὰ νὰ ἐξηγηθῶμεν σαφέστερα, ἡ γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου συμπεριλαμβάνει τὸ ὅλον, ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος σύγκειται ἀπὸ τὰ τοῦ ὅλου μέρη. Ὅθεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου εὑρίσκεις ὅλον τὸν σχηματισμὸν τῆς διαλέκτου μας. Εἰς τὴν διάλεκτόν μας ὅμως δὲν εὑρίσκεις ὅλον τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ὁμήρου· καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπουσιώδης διαφορὰ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην.

ϐʹ. » Ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων εἶναι μονοειδής, ἔντεχνος, καὶ εἰς ἄκρον ἐξηκριϐωμένη. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος εἶναι σύμμικτος, ἀκανόνιστος, καὶ ἀνεπιτήδευτος. Ἡ μία εἶναι μία εἰδικὴ διάλεκτος, ἐπεξειργασμένη, καί, ὡς εἰπεῖν, γραφική· ἡ ἄλλη εἶναι διάλεκτος κοινή, ἁπλουστάτη, καὶ λαλητή. Ἡ μία εἶναι σοϐαρά, καὶ συνοπτική· ἡ ἄλλη εἶναι ἀφελής, καὶ ἀναλυτική. Καὶ ἑνὶ λόγῳ ἡ μία εἶναι εὐγενική ἡ ἄλλη εἶναι δημοτική. Διαφέρει ἄρα ἡ μία τῆς ἄλλης κατὰ τὸν ἐπουσιώδη χρωματισμόν, ἐν ᾧ οὐσιωδῶς ἀμφότεραι, ὡς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης διάλεκτοι, κατὰ φύσιν συνέχονται.

» Εἰς αὐτὴν τὴν παρατήρησιν πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλην, κατὰ συμϐεϐηκὸς οὐχ ἧττον ἐπίσημον. Ἡ κοινὴ διάλεκτος, ὡς δημοτική, ἀφεύκτως ἕπεται νὰ ἦτον ἀνέκαθεν ἀπέριττος, ἀφελής, καὶ περιωρισμένη εἰς τὰς ἐκφράσεις της. Τὰ αὐτὰ ὅμως ἐν γένει ἤθη ὅλου τοῦ ἔθνους· τὰ αὐτὰ ἔθιμα· ἡ αὐτὴ θρησκεία· ἡ αὐτὴ περίπου διοίκησις, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς πολιτικοὺς νόμους ὁμότροπος, καὶ ὁμοειδὴς τοῦ ἔθνους διαγωγή, ἐξ ἀνάγκης μετέδιδαν εἰς τὸν λαὸν τὰς αὐτὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων, τὰς αὐτὰς ἐννοίας τῶν αἰσθημάτων, καὶ ἀκολούθως τὰς αὐτὰς ἐκφράσεις τῶν ἰδεῶν, καὶ ἐξη-

γήσεις τῶν διανοημάτων. Αἱ καιρικαὶ ὅμως περιστάσεις, καὶ διάφοροι μεταῤῥυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος, ἐπροξένησαν ἠθικὴν μεταβολὴν εἰς τὰ πράγματα. Ἐσμίκρυναν τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτὸν, ὡς εἰπεῖν, τὸν τρόπον τοῦ ἐννοεῖν, φυσικῷ τῷ λόγῳ μετέβαλαν. Πολλῶν πραγμάτων ἰδέαι διόλου ἐξέλειψαν, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα κατηργήθησαν. Ἀμοιβαίως καὶ πολλῶν λέξεων σημασίαι μετεβλήθησαν, καὶ μυρίαι ἄλλαι διόλου ἀλησμονήθησαν. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἰδεῶν ἐπροξένησεν ἐξ ἀνάγκης τὴν στέρησιν τῶν ἐκφράσεων. Καὶ ἡ στέρησις τῶν ἐκφράσεων ἀφαίρεσεν ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ λόγου τὴν ἔννοιαν· ἡ δημοτικὴ ἄρα διάλεκτος κατήντησεν εἰς ἄκρον στενή. Ἡ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τοῦ ἐννοεῖν ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ τρόπου τοῦ ἐκφράζεσθαι. Καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῆς ἐκφράσεως παρήλλαξεν ἐξ ἀνάγκης ὅλον τῆς διαλέκτου τὸν χρωματισμόν.

» Ἂν λοιπὸν παραβάλλῃ τινὰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἁπλῆν δημοτικὴν φράσιν μὲ τὴν ἔντεχνον Ἀττικὴν φράσιν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Θουκυδίδου, καὶ τοῦ Δημοσθένους τὴν εὑρίσκει ἀναμφιβόλως διαφορετικὴν, καὶ ἐν μέρει ἀπᾴδουσαν, καθ' ὅτι δὲν ἔχει μήτε τὴν αὐτὴν ποσότητα τῶν λέξεων, μήτε τὴν αὐτὴν στροφὴν τῶν φράσεων. Ἂν ὅμως ἤθελεν ἐκλάβῃ τὴν κατ' εἶδος αὐτὴν διαφορὰν ὡς μίαν οὐσιώδη τῆς κοινῆς διαλέκτου διαφθορὰν, ἀπατᾶται διττῶς.

» ά. Καθ' ὅτι συγκρίνει τὸ μέρος μὲ τὸ ὅλον· ὅπερ ἄτοπον.

» Καὶ β'. Καθ' ὅτι παραβάλλει τὸ ἁπλοῦν μὲ τὸ ἔντεχνον, τὸ μικτὸν μὲ τὸ ἰδιαζόντως ἐξηκριβωμένον, καὶ τὸ δημοτικὸν μὲ τὸ εἰς ἄκρον εὐγενικόν· ὅπερ ἐπίσης παράλογον.

» Ἐκ τούτου λοιπὸν προέρχεται ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον δοκοῦσα διαφορὰ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, καὶ ἐκ τούτου παράγεται τὸ κυριώτερον λάθος τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπερισκέπτων διορθωτῶν τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου μας.

» Ἀλλ' ἐπειδὴ σύμμικτον ὀνομάζομεν τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον, ἡ ὁποία παρὰ πᾶσι καὶ λέγεται, καὶ νομίζεται, καθὼς καὶ τῷ ὄντι εἶναι, ἁπλῆ, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς δύο ἀντιφατικοὺς ὅρους διὰ νὰ προλάβωμεν ὁπωσοῦν τὴν ἐνδεχομένην ἐγκάλεσιν τῶν νομοθέτων· ἀμείλικτοι γὰρ οἱ γεννάδες, καὶ πολεμικοί.

» Ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος, ὡς δημοτικὴ, θεωρουμένη κατὰ τὸ ἀφελὲς καὶ ἔκλυτον τῆς συνθέσεως τοῦ λόγου, ἢ κατὰ τὸ ἀναλυτικὸν, καὶ ὁμαλὸν τῆς φράσεως (αὐτὰ γὰρ εἶναι τὰ κατὰ μορφὴν ἐπου-

[illegible] της χαρακτηριστικὰ) λέγεται, καθὼς καὶ πρέπει εἶναι, κυρίως ἁπλῆ, καθ' ὅτι εἰς τὸν ἀνόθευτον φυσικὸν χαρακτῆρα της δὲν ἐπιδέχεται μήτε σχήματα ὑπερβατά, μήτε φράσεις τραχείας καὶ σκολιὰς, μήτε ἐκφράσεις ἀορίστους καὶ ἀφῃρημένας, μήτε τέλος πάντων περιόδους ἐκτεταμένας καὶ μακροσχοινεῖς. Κατὰ τὴν φυσικήν της ἄρα στροφὴν καὶ φράσιν, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἔντεχνον φράσιν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων εἶναι ἁπλῆ, ὕπτιος καὶ ἀφελής. Καὶ τοῦτο ἐννοοῦμεν ὅσοι ὀρθῶς γνωρίζοντες τὸν ὁρισμὸν τοῦ ὀνόματος τὴν ὀνομάζομεν ἁπλῆν.

» Σύμμικτον δὲ τὴν ὀνομάζομεν, ὄχι καθ' ὅτι τὰ διάφορα χυδαϊκὰ ἰδιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖται, εὑρίσκονται, ἐξ αἰτίας τῆς συγκοινωνίας τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν μεμιγμένα μὲ ξένας λέξεις καὶ βαρβαρικὰς φράσεις ἀλλογενεῖς. Ἄπαγε! τὸ μεμιγμένον ἐκεῖνο χυδαϊκὸν ἔκτρωμα, ἡ παρ' ἡμῖν κοινῶς λεγομένη μιξοβάρβαρος γλῶσσα, δὲν εἶναι ἡ κοινὴ γλῶσσα τοῦ γένους μας. Εἶναι γλῶσσα τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ Μπερτόλδου. Ἔκτρωμα δυσειδὲς, δυσειδεστέρων ἐκτρωμάτων ἀπόγονον. Καὶ ἀκολούθως μήτε εἶναι, μήτε θέλει ἦσθαι ποτὲ ὑποκείμενον σπουδαιολογικῆς διατριβῆς, μεταξὺ Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται τὴν φυσικὴν συγγένειαν τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου τοῦ γένους των. Ἀλλὰ σύμμικτον ὀνομάζομεν αὐτὴν τὴν φύσει Ἑλληνικὴν κοινὴν διάλεκτον, διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν σύμμιξιν καὶ σύγκρασιν τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, καθ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς συνετέθη, καὶ καθ' ἣν, ὕστερον ἀπὸ μίαν ἐκτεταμένην τοῦ χρόνου διαδοχὴν, πατροπαραδότως μετεδόθη εἰς ἡμᾶς καὶ διασώζεται. Αὐτὸ τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς κοινῆς διαλέκτου εἶναι ἐν ταυτῷ καὶ μία πραγματικὴ ἀπόδειξις τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀνοθεύτου αὐτῆς γνησιότητος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

» Κατὰ τὸν διττὸν λοιπὸν τοῦτον λόγον, δηλαδὴ καθ' ὅτι ἁπλῆ κατὰ φράσιν, καὶ καθ' ὅτι σύμμικτος κατὰ κρᾶσιν ἡ καθ' ἡμᾶς Κοινὴ Διάλεκτος δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ κατὰ τὸ καθόλου ἰδιαζόντως μὲ τὴν ἐς ἄκρον ἔντεχνον καὶ ἐξηκριβωμένην Ἀττικήν· καὶ λέγομεν κατὰ τὸ καθόλου, ἐπειδὴ ἐν μέρει ἐπιδέχεται αὐτὴν τὴν παραβολὴν, καθ' ὅσον συμπεριλαμβάνει πολλοὺς ἀρχαϊκοὺς Ἀττικισμοὺς εἰς τὴν ἰδίαν της σύνθεσιν. Οὐκ ἐνδέχεται ὅμως νὰ παραβληθῇ κατὰ τὸ καθόλου, καθ' ὅτι ὡς μὲν ἁπλῆ δὲν ἐπιδέχεται τὰς συνοπτικὰς καὶ ἀφῃρημένας ἐκφράσεις, ὡς δὲ σύμμικτος σύγκειται ἀπὸ τόσους ἄλλους

κατὰ διάλεκτον ἰδιωτισμούς, ὅσους ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ τῆς ἀκριβοῦς Ἀττικῆς δὲν ἀνέχεται. Αὐτὴν τὴν ἰδίαν διαφορὰν εὑρίσκεις ἂν παραβάλλῃς τὴν γλῶσσαν τοῦ Δημοσθένους μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου.

»Ἰδοὺ λοιπὸν ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁποία εἶναι ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον διαφορὰ τῆς νεωτέρας Κοινῆς Διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν· διαφορά, ὡς εἴπομεν, ἐπουσιώδης, ἡ κατὰ συμβεβηκός, ἡ ὁποία διαστέλλει μὲν τὴν φράσιν, δὲν ξεχωρίζει ὅμως τὴν οὐσιώδη σύγκρασιν τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ὅθεν πρὸς μὲν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου παραβαλλομένη ἡ ἐπουσιώδης αὐτὴ διαφορά, δὲν πρέπει νὰ μᾶς λυπῇ, οὔτε νὰ μᾶς καταισχύνῃ. Τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου ἦσαν, καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Λυκούργου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, μαθήματα διδακτά, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ τότε νέοι τῶν Ἑλλήνων ἄχρι χρείαν διδασκαλικῆς ἐξηγήσεως διὰ νὰ ἐννοήσουν, καθὼς καὶ τώρα ἡμεῖς. Αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος ἐν τῷ περὶ τῆς Ὁμήρου Βοιωτῆς ἐξιστορεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος Ὅμηρος «διδασκαλεῖον κατασκευασάμενος (εἰς Χίον)» ἐδίδασκε παῖδας τὰ ἔπη. Ἂν λοιπὸν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου ἡ Ὁμηρικὴ ποίησις ἦτον μάθημα διδασκαλικόν, παντελῶς δὲν εἶναι ἐντροπὴ εἰς ἡμᾶς τὸ νὰ μὴν ὁμιλοῦμεν συνήθως καθὼς ποιητικῶς ἐστιχουργοῦσεν ὁ Ὅμηρος. Πρὸς δὲ τὴν ἐπεξειργασμένην καὶ ἔντεχνον φράσιν τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων, τὴν ἁπλῆν Δημοτικὴν παραβάλλοντες Διάλεκτον, τὴν εὑρίσκομεν ὑπ' αὐτὴν τὴν νεωτέραν της μορφήν, κατὰ μὲν τὴν ποικιλίαν τῆς φράσεως τρόπον τινὰ ἀπεξενωμένην ἀπὸ τὴν ὁμογενῆ της Ἀττικήν, κατὰ δὲ τὴν φυσικήν της συναρμογήν, οὐχ ἧττον εὔρυθμον καὶ ἁρμονικήν, ὡς γνησίαν ἑλληνικήν. Ὥστε ἐλπιζόμενον εἶναι αὐτὴ ἡ περιστροφὴ τοῦ χρόνου, ἡ ὁποία ἀφήρεσεν ἀπὸ τὴν κοινὴν χρῆσιν τοῦ λαοῦ τόσας λέξεις καὶ φράσεις διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν τόσων ἰδεῶν· αὐτὴ πάλιν ἡ ἰδία τοῦ χρόνου περιστροφή, διὰ τῆς ἀγχιστρόφου παλιῤῥοίας τῶν περιστάσεων, καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, νὰ μεταφέρῃ, Θεοῦ συναιρουμένου, εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, τὰς αὐτὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων, τὰς αὐτὰς ἐπιδόσεις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ ἀκολούθως τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ φράσεις τῆς συνηθείας τῶν προπατόρων μας.

«Ἡ Γλῶσσα μας λοιπὸν εἶναι φύσει καὶ θέσει ἑλληνική, καὶ χαμμία νόθος γλωσσονομία δὲν δύναται νὰ τῇ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ τὸ γνήσιον ὄνομα. Ὅθεν ἂν ὡς γλῶσσα ζῶσα καὶ λαλουμένη χρειάζεται καθαρισμὸν

ἡ κυρίως κάθαρσις αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἀποβληθῇ μετὰ ζήλου ὅλη ἡ κακόζηλος νεοφανὴς ξενολογία τῶν Γλωσσονόμων, διὰ νὰ διατηρηθῇ ὁ φυσικός της χαρακτὴρ ἀναλλοίωτος. Ἂν χρειάζεται διόρθωσιν, ἡ μόνη προσφυὴς διόρθωσις εἶναι τὸ νὰ ἀποῤῥιφθοῦν ὅλαι αἱ διεστραμμέναι καὶ γλωσσηματικαὶ διορθώσεις, ὅσαι ἐναντίον τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ συνηθείας κακοζήλως ἐπενοήθησαν διὰ νὰ φυλαχθῇ παρ' ἡμῖν ὁ ἀρχαϊκὸς τύπος τῆς Ἐθνικῆς Διαλέκτου ἀνόθευτος. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ ἁρμοδιώτερος δι' οὗ ἡ κοινὴ φράσις δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἣν ἔχασεν ἔκτασιν; τοῦτον, τὸ μὲν ἐπικρατοῦν πνεῦμα τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν ἐκφράσεων πραγματικῶς τὸν ἀπέδειξεν. Ἡμεῖς δὲ, ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἐφεξῆς, τοὺς λόγους καὶ τὰς ἀποδείξεις τῶν πραγμάτων λεπτομερέστερον ἐξετάζοντες, θέλομεν δοκιμάσῃ νὰ τὸν ἐκθέσωμεν παραστατικώτερον. Ἤδη δὲ περιορίζοντες τὴν ἐν τῷ παρόντι μελέτην καὶ θεωρίαν μας εἰς τὸ νὰ παραστήσωμεν τὴν φυσικὴν συναρμογὴν τῆς καθ' ἡμᾶς κοινῆς διαλέκτου, τοιαύτην οἵα πραγματικῶς ὑφίσταται, καὶ ἐθνικῶς διαγνωρίζεται, χρεωστοῦμεν νὰ ἀποῤῥίψωμεν ὅλα τὰ ξενολογικὰ ἐκεῖνα νόθα ὀνόματα, δι' ὧν οἱ ἀπειρόκαλοι λαοπλάνοι τὰ νηπιώδη πνεύματα τῶν πρωτοπείρων ἡμιμαθῶν ἀγυρτικῶς ἐκθροοῦντες, ἐδοκίμασαν νὰ στήσουν ἀνυπέρβατα ὅρια διαχωρισμοῦ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας τὴν οὐσιώδη ἑνότητα μόν' οἱ ἀναισθητοῦντες ἠμποροῦν νὰ ἀπαρνηθοῦν.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ μεταξὺ βαρβάρων, καὶ μεταξὺ τῶν πλέον δεινῶν περιστάσεων, ἐφύλαξε καὶ τὸν φυσικόν της τύπον καὶ χαρακτῆρα, καὶ τὴν ἐθνικήν της ἐπωνυμίαν, καὶ δι' αὐτῆς διεσώθη ἡ ἐθνικὴ ἐπωνυμία τοῦ γένους μας. Ἤδη λοιπὸν, ὅτε κρείττονι εὐδοκίᾳ, ἡ πρὸ διακοσίων χρόνων εὐτυχῶς γενομένη, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐξάπλωσε τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τάξεις τοῦ ἐθνικοῦ πολιτεύματος, καὶ τὴν ὄρεξιν τοῦ καλοῦ κοινὴν εἰς ὅλον τὸ γένος ἀπεκατέστησεν· ἤδη ἐν ᾧ διὰ τῆς φωταγωγοῦς διδασκαλίας τῶν τόσων λαμπρῶν φωστήρων, τοὺς ὁποίους ὁ παρελθὼν αἰὼν, εὐτυχὴς συνέχεια τοῦ προπαρελθόντος, εὐδαιμόνως παρήγαγεν, ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον κοινὴ ἐπίδοσις εὑρίσκεται εὐφυῶς προετοιμασμένη, καὶ καρποὺς ὡρίμους τελειοτέρας μαθήσεως ἐπαγγέλλεται· ἤδη τέλος πάντων, ἐν ᾧ τὸ ἐξευγενισμένον ὕφος τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐξηκριβωμένον ἀπὸ τόσας γνησίας συγγραφὰς ἀνοθεύτων ὁμογενῶν, ἔφθασε νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν γένει

τὴν φυσικήν του καθαρότητα καὶ κομψότητα; ἡμεῖς οἱ Ἑλλήνων ἀπόγονοι τὸ οἰκεῖον ἀπογνωρίζοντες καλὸν, καὶ τὴν εὔκλειαν τοῦ γένους μας ἀγενῶς ὀλιγωροῦντες, νὰ δοκιμάσωμεν ἤδη, δυνάμει μιᾶς κακορέκτου χυδαϊκῆς γλωσσονομίας νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν εὐγενικὴν γλῶσσαν τῶν προπατόρων μας, ἐπὶ λόγῳ τοῦ νὰ τὴν διορθώσωμεν, καὶ καρκινικῶς ὀπισθοδρομοῦντες νὰ κατέβωμεν ἄνω, διὰ νὰ ἀναβῶμεν κάτω, κατὰ τὸν Θεμίστιον· ὥστε τὰς τοῦ ιέ αἰῶνος ἀποβολιμαίας χυδαιολογίας ἐκ νέου ἀνακαινίζοντες, καὶ εἰς τὴν μιξοβάρβαρον χύτραν τοῦ Γραικολατινισμοῦ κακορέκτως ἀνασμίγοντες, νὰ δημιουργήσωμεν μίαν σεσαθρωμένην νέαν γλῶσσαν, ἀνύπαρκτον, Γραικικὴν ξεχωρισμένην καὶ ἀπηλλοτριωμένην ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπερ ὡς πρὸς γλῶσσαν τοῦ γένους μας, εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον! Τοῦτο μᾶς φαίνεται ὄντι μιᾶς συστηματικῆς κακοσοφίας ὀλέθριον μελέτημα, τὸ ὁποῖον εἴθε ἡ συντηρητικὴ δύναμις τῆς ὁλοκληρίας τοῦ γένους μας, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, νὰ διασκεδάσῃ ὡς χιμαίρειον φάντασμα!

» Αὐτὴν δὲ τὴν περὶ προσωνυμίας τῆς ἐθνικῆς μας διαλέκτου διάνεξιν, ἂς μὴν τὴν ἐκλάβῃ κἀνένας μετριόφρων μικρόψυχος ὡς ματαιολογίαν ἀσήμαντον· ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ πρῶτον ἠθικὸν συστατικὸν ἑνὸς ἔθνους· ὅταν τὸ ὄνομα τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου ἀλλάξῃς, ἀφεύκτως μεταβάλλεις καὶ τοῦ ἔθνους τὸ ὄνομα. Μεταβληθέντος δὲ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὅλη ἡ ἐθνικὴ ὕπαρξις τοῦ γένους ἀπορριζεται. Ὅθεν αὐτὴ μόνη ἡ διαίρεσις τῆς *Γραικικῆς* γλώσσης ἀπὸ τὴν *Ἑλληνικὴν* δύναται νὰ προξενήσῃ καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ ἔθνους, ὥστε οἱ μὲν νὰ λέγωνται *Γραικοὶ*, οἱ δὲ νὰ ὀνομάζωνται *Ἕλληνες*. Καὶ ἀκολούθως, ὡς ἐκ συστήματος ἑτερόγλωσσοι, καὶ ἐξ αἱρέσεως ἀλλόθνεις, νὰ ἀντιφέρωνται μεταξύ των καὶ νὰ διαμάχωνται, τὸ ὁποῖον θέλει ἀποβῇ, ὃ μὴ γένοιτο, ἡ τελευταία δυστυχία, καὶ καταστροφὴ τοῦ γένους μας (¹).

» Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀπεδείχθη πραγματικῶς ἡ πανδήμως καθομολογουμένη ὕπαρξις τῆς κοινῆς διαλέκτου, ἂς δοκιμάσωμεν ἤδη νὰ διακρίνωμεν καὶ τὰ κατ' εἶδος κεφαλαιωδέστερα χωρικὰ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰδικὰς διαλέκτους ἂν ὀνομάσωμεν, δὲν σφάλλομεν, καθ' ὅτι ἴδιον ἔχοντα ἐν μέρει χαρακτῆρα, καθ' ἓν ὡς μία εἰδικὴ διάλεκτος διακρίνεται. Ἐννοεῖται δὲ κατὰ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας ἡ διάλεκτος τρόπος

(¹) Σελ. 210-212.

ά. »Ἡ καθ' ὅλου ὀνόματος ἀλλαγὴν, ὅπερ διαφορὰν κατὰ λέξιν ἡμεῖς λέγομεν.

»β'. Ἡ κατὰ μέρος τί· καὶ τοῦτο τριχῶς· ἢ κατὰ πρόσθεσιν, ἢ κατ' ἀφαίρεσιν, ἢ κατὰ μετάθεσιν στοιχείου, ὅπερ διαφορὰν ἁπλῶς κατὰ στοιχεῖον ἂς ὀνομάσωμεν.

»γ'. Ἡ κατὰ συμβεβηκός· καὶ τοῦτο, ἢ κατὰ προσῳδίαν, ἢ κατὰ πνεῦμα· ὅπερ ἡμεῖς διαφορὰν ἁπλῶς κατὰ προφορὰν ἂς ἐκλάβωμεν.

»Εἰς αὐτὰ τὰ τρία τῆς διαλέκτου χαρακτηριστικὰ, ἠμποροῦμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν κατὰ μετασχηματισμὸν τῆς λέξεως διαφοράν· καθ' ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι μία τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἰδιοτήτων.

» Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τετραπλοῦν λόγον ἐξετάζοντες ἐν γένει τὰ κατὰ τόπους καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος ἰδιωτικὰ ἰδιώματα, ἠμποροῦμεν, ἴσως προσφυῶς ἀνακεφαλαιοῦντες τὴν ἐξέτασιν, χωρὶς νὰ ἐκπέσωμεν πολὺ τῆς ἐπ' ἔλαττον ἀκριβολογίας, νὰ τὰ ἀνάξωμεν ἐν γένει, κατὰ τὸν ἐπικρατέστερον χαρακτῆρα ἑκάστου, εἰς δώδεκα κεφαλαιωδεστάτας διαλέκτους· εἶναι δὲ αὗται.

» ά. Ἡ τῶν κατοίκων Ῥωμαίων τῆς Κωσταντινουπόλεως, καὶ τῶν πέριξ χωρίων, ἐγχώριος διάλεκτος, τῆς ὁποίας τὸ μὲν δημοτικὸν καὶ χυδαϊκὸν μέρος ἔχει ἐπικρατέστερον τύπον τὸν Αἰολοδωρικὸν, τὸ δὲ ἐξευγενισμένον, καὶ σπουδαιολογικὸν, πρὸς τὴν νεωτέραν ῥέπει Ἀττικὴν, καθ' ἣν ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ συναρμολογεῖται διάλεκτος.

» β'. Ἡ τῆς Βιθυνίας καὶ τῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας τόπων, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ φαίνεται ὁ σύμμικτος ἀρχαῖος Ἰωνικὸς καὶ Αἰολικός.

» γ'. Ἡ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περὶ Πόντον χωρίων, τῆς ὁποίας ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ διακρίνεται ὁ Ἰωνικός.

» δ'. Ἡ τῆς Μακεδονίας καὶ Θετταλίας, ἡ καὶ ἁπλούστερον λεγομένη *Ρουμελιώτικη*, ἐν ᾗ καὶ ἡ τῆς Ἠπείρου ἀνάγεται, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ γνωρίζεται ὁ Αἰολικός.

» έ. Ἡ τῆς Ἀττικῆς, πρὸς ἣν ἀνάγεται ἡ τῆς Εὐβοίας, καὶ Βοιωτίας, καὶ Πελοποννήσου ἐν γένει διάλεκτος, ἧς ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ ὁ σύμμικτος Ἀττικὸς καὶ Δωρικὸς, ὅς ἐστι κυρίως ὁ ἀρχαῖος Ἀττικός.

» ς'. Ἡ τῆς Μιτυλήνης, ἥτις εἰς διάφορα ἐγχώρια διαιρεῖται ἰδιώματα, χαρακτῆρα ἔχουσα ἐπικρατέστερον τὸν σύμμικτον Αἰολικὸν καὶ Ἰωνικόν.

» ζ΄. Ἡ τῶν Λακώνων, ἣν καὶ ἁπλῶς *Τζακώνικην* ὀνομάζομεν, ἧς ἴδιος χαρακτὴρ ὁ ἀρχαῖος Δωρικός.

» η΄. Ἡ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἣν καὶ ἁπλῶς Νησιώτικην ὀνομάζομεν. Αὐτῆς ὁ χαρακτὴρ, καίτοι ἀπὸ ξένας διαλέκτους μεταπεποιημένος, οὐχ ἧττον φαίνεται νὰ εἶναι σύμμικτος Ἰωνικῆς, Δωρικοῦ καὶ Αἰολικοῦ μετέχων.

» θ΄. Ἡ τῆς Χίου, ἥτις καὶ εἰς πολλὰ ἐγχώρια ὑποδιαιρεῖται ἰδιώματα, πάντη ὅμως διαφορετικὰ τῶν ἄλλων νήσων. Αὐτῆς ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ γνωρίζεται ὁ σύμμικτος Ἰωνικός.

» ι΄. Ἡ τῶν Ἰονίων ἑπτὰ νήσων, πάντη διαφέρουσα τῶν ἄλλων, ὡς ἐν γένει ἐπὶ Ἰταλικοῦ τύπου μορφωμένη, διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῆς διαλέκτου τῶν Βενετῶν.

» ια΄. Ἡ τῆς Κρήτης, ἥτις εἰς πολλὰ ἐγχώρια ὑποδιαιρεῖται ἰδιώματα. Αὐτῆς ἐπικρατέστερος χαρακτὴρ διακρίνεται ὁ σύμμικτος Δωρικός.

» ιβ΄. Ἡ τῆς Κύπρου, καθ᾽ ὅλου διαφέρουσα τῶν ἄλλων εἰδικῶς, ἀποδιῃρημένη δὲ καὶ αὐτὴ χωρικῶς εἰς τόσα ἐγχώρια ἰδιώματα, ὅσα καὶ χωρία καὶ πόλεις εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον εὑρίσκονται. Αὐτῆς ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ, καθ᾽ ὅσον ἠμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, φαίνεται σύμμικτος, καὶ πολὺ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ξένων διαλέκτων μετέχων. Ὁ τύπος ὅμως τῆς φωνῆς ἐν γένει εἶναι Ἑλληνικός (1).

» Ἡ μόνη κατὰ συμβεβηκὸς φθορὰ ὁποῦ ἔπαθεν ἡ καθ᾽ ἡμᾶς κοινὴ διάλεκτος εἶναι, ὡς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐκθέσαμεν, ἡ κατάργησις τῶν κυριωτέρων καὶ τεχνικωτέρων λέξεων, τῶν ὁποίων ἐξέλειψεν ἡ χρῆσις διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν εὐγενικωτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐστερήθη τὸ ἔθνος ἐξ αἰτίας τῶν φρικτῶν περιστάσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσεν· ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν κατὰ συμβεβηκὸς φθορὰν, τὸ εὐγενικὸν ὕφος τῆς διαλέκτου διελύθη καὶ ἐξευτελίσθη. Ἡ δὲ τετριμμένη δημοτικὴ διάλεκτος κατήντησεν ἐς ἄκρον πενιχρὰ καὶ στενή, ἀνάλογος μὲν ὡς πρὸς τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀφελὲς πνεῦμα τοῦ χυδαίου λαοῦ, πτωχὴ ὅμως καὶ ἐξηπορημένη πρὸς λαμπρὰν ἔκθεσιν τῆς πολυειδοῦς ποικιλίας τῶν εὐγενικῶν ἰδεῶν καὶ ὑψηλῶν νοημάτων τῶν σοφῶν. Αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν τὴν αἰσθάνθη τὸ ὑγιὲς μέρος τοῦ γένους μας, ἅμα μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ αὐ-

(1) Σελ. 256-258.

στασιν τῆς ἐν τῷ πολιτεύματι ἐθνικῆς του ὁλοκληρίας· καὶ ἔκτοτε ὅλοι οἱ εὐγενεῖς εὐμοιρήσαντες ἀγωγῆς ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὸ κοινὸν ὕφος τῆς διαλέκτου προσοικειοῦντες εἰς αὐτὸ λέξεις καὶ φράσεις γνησίας Ἑλληνικάς, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ πλήθους, καὶ ἀναβιβάζοντες αὐτὸ ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ ἀνθηρότερον τῆς Ἑλληνικῆς φράσεως· αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ τοῦ κοινοῦ ὕφους τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

» Αὕτη λοιπὸν ἡ μεταβολὴ γίνεται χωρὶς ἀλλοίωσιν ἢ μεταβολὴν τοῦ φυσικοῦ ῥυθμοῦ καὶ κοινοῦ χαρακτῆρος τῆς διαλέκτου. Δὲν συνίσταται εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν χυδαϊκῶν λέξεων, οὐδ' εἰς τὸν μετασχηματισμὸν τῶν δημοτικῶν ἐκφράσεων. Ἡ ξενολογικὴ νεολογία· ἡ ἐτυμολογικὴ χυδαιολογία· ἡ προσῳδικὴ κακοφωνία· καὶ ἡ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς φράσεως μετατροπή, δὲν λογίζεται ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολή, ἀλλ' εἶναι καὶ λογίζεται παρὰ πᾶσι μία γλωσσηματικὴ καταστροφὴ τοῦ ἐξευγενισμένου ὕφους τῆς γλώσσης μας. Αὐτὴ ἄρα δὲν εἶναι ἡ διόρθωσις, τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσα μας ἐπιδέχεται.

» Ἡ μόνη προσφυὴς διόρθωσις τὴν ὁποίαν ἡ καθ' ἡμᾶς κοινὴ Γλῶσσα, καθὼς καὶ κάθε ἄλλη ζῶσα καὶ λαλουμένη ἐθνικὴ διάλεκτος, ἐπιδέχεται, εἶναι ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ κοινὸν ὕφος τῶν γνησίων λέξεων καὶ φράσεων ὅσας ἐκ περιστάσεως, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τὴν χρῆσιν ἔλλειψαν, ἢ ἐξ ἀμαθείας κατηργήθησαν. Αὐτὰς χρεωστοῦν οἱ νέοι τῆς Γλώσσης διορθωταὶ νὰ προσοικειώσουν εἰς τὸ ὕφος των, κατ' ἀναλογίαν τοῦ εἴδους τῆς συγγραφῆς του ἕκαστος, καὶ μὲ μεγάλην προσοχήν, καὶ διάκρισιν. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων θεωρεῖται ἡ εὐφυΐα τοῦ γράφοντος, καὶ εἰς τὴν εὔρυθμον αὐτῶν συναρμογὴν ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ συγγραφέως. Εἰς αὐτὴν συνίσταται ὅλη ἡ προσφυὴς καὶ τεχνικὴ ἐπανόρθωσις τῆς φράσεως. Ἡ διόρθωσις τῆς Γλώσσης τότε λέγεται καὶ εἶναι διόρθωσις, ὅταν γίνεται πρὸς καλλωπισμόν, καὶ ὄχι πρὸς ἀνατροπὴν τῆς διαλέκτου Καλλωπισμὸς δὲ εἶναι ἡ ἀνήκουσα προσθήκη τῶν ἐλλειπόντων, καὶ ὄχι ἡ ἀφαίρεσις, ἢ μεταβολὴ τῶν προσόντων. « Τὸ προστιθέναι τοῖς ὑπάρχουσι, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (ῥητορ. κεφ. ϛ') οὐ καταλύειν ἐστιν, ἀλλ' αὔξειν τὰ καθεστῶτα. »

» Ἐν ᾧ δὲ λέγομεν προσθήκην λέξεων, καὶ προσαρμογὴν φράσεων δὲν ἐννοοῦμεν τὸ νὰ συῤῥάψῃ καθένας εἰς τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς του ἀκρίτως καὶ κακοζήλως ὅσας λέξεις καὶ φράσεις Ἑλληνικὰς ἤθελεν

ἀπαντήσει· εἰς ἕνα Γραικολατινικὸν λεξικὸν ἢ εἰς ἕνα τῶν παλαιῶν συγγραφέων τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ χρονικὴν περίοδον φράσις δὲν ἔχει σχετικὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν νεωτέραν μορφὴν τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου. Δὲν χρησιμεύει τελείως πρὸς καλλωπισμὸν τῆς γλώσσης μία κακόεδρος λέξις ἢ μία φράσις στρυφνή, τῆς ὁποίας ὁ εἰδικὸς σχηματισμὸς δὲν ἁρμόζει προσφυῶς εἰς τὸ εἶδος καὶ σχῆμα τῆς Κοινῆς Διαλέκτου. Ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ μιᾶς διαλέκτου διακρίνεται ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν φράσεων. Τὸ σχῆμα τῶν φράσεων γνωρίζεται ἀπὸ τὴν μορφὴν καὶ θέσιν τῶν λέξεων. Ἡ μορφὴ τῶν λέξεων συνίσταται εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν στοιχείων ἐξ ὧν συντίθεται. Καὶ ἡ ὁλομερὴς τοῦ λόγου κατασκευὴ συναρμολογεῖται διὰ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς φωνῆς κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς διαλέκτου. Τὸ πνεῦμα αὐτό, σύμφωνον ἀείποτε μὲ τὸ ἦθος τοῦ ἔθνους, τὰς μὲν ἀποδέχεται, τὰς δὲ ἀποβάλλει φωνάς. Ἐκ τούτου προέρχονται αἱ κατὰ διάλεκτον ἰδιότητες, τὰς ὁποίας, ὡς πρὸς αὐτὴν μὲν τὴν διάλεκτον εἰδικῶς ἀναγομένας, τὰς ὀνομάζομεν ἰδιωτισμούς, ὡς πρὸς δὲ τοὺς γενικοὺς κανόνας τῆς γλώσσης ἀναφερομένας, τὰς θεωροῦμεν, ὡς ἐξαιρέσεις, ἢ καὶ ἀνωμαλίας, ἐξ ὧν καμμία ζῶσα καὶ ὁμιλουμένη διάλεκτος δὲν εἶναι ἀμέτοχος. Διὸ καὶ κατὰ τὴν Γαλλικὴν παροιμίαν, « οὐδεὶς γενικὸς κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως. » Καὶ ἂς παρατηρηθῇ ἐν παρόδῳ ὅτι, ὅσον τὸ πνεῦμα μιᾶς ἐθνικῆς διαλέκτου εἶναι εὔστροφον καὶ ζωηρόν,, τόσον αἱ ἰδιότητες αὐτῆς εἶναι πολυποίκιλαι καὶ πολυειδεῖς· ὅλαι ὅμως ἀνάλογοι μὲ τὸν ῥυθμόν, καὶ μὲ τὴν ἁρμονίαν τῆς φράσεως· ἂν λοιπὸν μεταχειρισθῇς μίαν λέξιν, ἢ φράσιν Ἑλληνικὴν μέν, ἀλλ' ἀσυνήθιστον ἢ τραχεῖαν, ἡ ὁποία εἴτε κατὰ φωνήν, εἴτε κατὰ μορφήν, δὲν ἁρμόζει εἰς τὸν ῥυθμόν, ἢ εἰς τὸ σχῆμα τῆς κοινῆς φράσεως, ὁμολογουμένως δὲν καλλωπίζεις, ἀλλ' ἀνατρέπεις τὴν γλῶσσαν, καὶ ἀηδίαν προξενεῖς εἰς τοὺς ἀκούοντας, « οὐ γὰρ ἅπαντα πέφυκε τὰ μέρη τῆς λέξεως ὁμοίως διατιθέναι τὴν ἀκοήν, λέγει Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (περὶ συνθ. ὀνομ. τμῆμ. ιϐ). Αἰτία δὲ ἥ τε τῶν γραμμάτων φύσις, ἐξ ὧν ἡ φωνὴ συνέστηκε, πολλὰς καὶ διαφόρους ἔχουσα δυνάμεις, καὶ ἡ τῶν συλλαϐῶν πλοκὴ παντοδαπῶς σχηματιζομένη.

» Ἔτι δὲ μᾶλλον χρειάζεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν κατὰ σημασίαν ἢ κατὰ χρῆσιν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Πολλάκις μία λέξις Ἑλληνικὴ εἶναι κατὰ χρῆσιν πρὸς ἡμᾶς χυδαϊκή. Πολλάκις δὲ ἡ αὐτὴ λέξις, κατ' ἄλλην ἢ ἄλλην σημασίαν ἀσυνήθως ἐκλαμϐανομένη, ἀντὶ

ξυγενικῆς παριστάνει ἰδέαν ἀχρειεστάτην (1). Αὐτὰ ὅλα τὰ καθ' ὁμοφωνίαν, ἢ καθ' ὁμωνυμίαν ἐλαττώματα δὲν εἶναι καλλωπισμὸς, ἀλλὰ μιασμὸς τῆς φράσεως. Δὲν συμπεριλαμβάνομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων τὰς κακοζήλως μεταπλασμένας, καὶ κακορέκτως μεταπεποιημένας γλωσσηματικὰς, τὰς ὁποίας τὸ σχῆμα τῆς διαλέκτου δὲν ἀνέχεται, καὶ τὸ ἀνόθευτον πνεῦμα τοῦ ἔθνους ἀποστρέφεται, καθ' ὅτι τὰ τοιαῦτα νόθα ἐκτρώματα χρεωστεῖ ὁ φιλόκαλος συγγραφεὺς νὰ τὰ ἀποφεύγῃ ὡς τῆς πλέον διεστραμμένης κακοεπείας ἀηδῆ ἀποτελέσματα. Ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία καθ' ἑαυτὴν, δὲν ἔχει χρείαν ξενολογικῶν συνθεμάτων πρὸς παράστασιν τετριμμένων ἰδεῶν. Ἀρκεῖ ὁ γράφων νὰ τὴν ἠξεύρῃ καὶ νὰ μὴν ἀρχίσῃ νὰ τὴν γράφῃ πρὸ τοῦ νὰ τὴν μάθῃ καλά.

» Αἱ οἰκειότεραι λέξεις, καὶ ἁρμοδιώτεραι φράσεις πρὸς τὸ κοινὸν ὕφος τῆς ἐθνικῆς μας διαλέκτου, καθ' ὅσον ἡ κοινὴ χρῆσις πραγματικῶς τὸ ἀπέδειξεν, εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν οἱ τῆς ἐσχάτης περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ πλησιέστεροι πρὸς ἡμᾶς συγγραφεῖς, δῆλα δὴ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἱστοριογράφοι τῆς Βυζαντίδος, οἱ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων διδάσκαλοι τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τέλος πάντων ἀναβαίνοντες ἕως εἰς αὐτὸν τὸν Ἰσοκράτην. Περαιτέρω τούτου, τὸ σχῆμα τῆς διαλέκτου διαφέρει, καὶ ὁ ῥυθμὸς τῆς φράσεως διόλου ἐξαλλοιοῦται. Ἡ γλῶσσα μ' ὅλον τοῦτο ἐπιδέχεται εὐμενῶς τὰς ἁπλουστέρας ποιητικὰς λέξεις, καὶ μάλιστα τὰς εἰς τόπον κοινὸν σχηματισμένας. Φύσει γὰρ εἶναι ἡ γλῶσσα μας ποιητικὴ, καθ' ὅτι κοινή

» Ὅσας δὲ πρὸ αὐτῆς τῆς ἐσχάτης χρονικῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀρχαϊκὰς λέξεις καὶ φράσεις ἐφύλαξεν ἡ κοινὴ συνήθεια (καὶ δὲν εἶναι ὀλίγαι) ἐκείνας ὡς ἱερὰ κειμήλια εὐκλεοῦς προγονικῆς κληρονομίας, χρεωστοῦμεν νὰ τὰς φυλάττωμεν μὲ ἄκρον σέβας ἀπαραλλάκτως, ἐναβρυνόμενοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς πατροπαραδότου ἐθνικῆς διαλέκτου μας. Διὰ τοῦτο ἕνας ἐξεταστὴς τῆς κοινῆς διαλέκτου, ὅσον φιλόσοφος καὶ ἂν ἦναι, πρέπει νὰ προσέχῃ ἀκριβῶς εἰς τὰς παραδεδεγμένας ἐκφράσεις, καὶ νὰ μὴ δογματίζῃ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε

(1) Εὔκολον εἶναι κάθε εἰδήμων τῆς κοινῆς διαλέκτου νὰ εὕρῃ καὶ κατὰ τὰ δύο αὐτὰ τῆς φράσεως ἐλαττώματα μυρία ἀχρειέστατα παραδείγματα διὰ τὴν χυδαιολογικὴν συῤῥαφὴν τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ὀφειλομένην σεμνοπρέπειαν ἀποσιωπῶμεν.

κατὰ πρώτην προσβολὴν, ὅτι εἶναι διεφθαρμέναι, ἢ ὅτι ἡ συνήθης φωνὴ εἶναι βαρβαρισμός.

« Ἐπαναλέγομεν δὲ καὶ αὖθις, ὅτι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς φιλοσοφικῆς γραμματικῆς εἶναι ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ συνήθεια, καθ' ἣν ὁ ἔμπειρος ἐξεταστὴς χρεωστεῖ, ἀπαραιτήτῳ νόμῳ κοινῷ, νὰ φυλάξῃ τὸ ἐν χρήσει σχῆμα τῆς φωνῆς ἀμετάτρεπτον. Καὶ ἀκολούθως νὰ ἐξετάσῃ μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον, πρὸς ὃν ἀνάγεται, καὶ καθ' ὃν ἡ δοκοῦσα διαφθορὰ ἐνδέχεται νὰ μὴν ἦναι, εἰμὴ μία τροπὴ σχηματισμοῦ, φύσει ἢ θέσει γνησία εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης (¹). »

Ἤδη δὲ παρατιθέμενοι τὰ σπουδαιότερα μέρη τῶν περὶ γλώσσης *αὐτοσχεδίων στοχασμῶν* τοῦ Κοραῆ, ἀναγκαῖον κρίνομεν ἵνα προτάξωμεν δοκίμιά τινα τοῦ ὕφους ὅπερ οὗτος ἔγραφε πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος στοχασμῶν.

(*Κατήχησις Πλάτωνος. Ἐν Λειψίᾳ* 1782).

« Δὲν εἶναι κἀνένας, ὅσον χυδαῖος καὶ ἂν ἦναι, ὅστις ἤθελε φαντασθῇ ὅτι δύναται νὰ μάθῃ μίαν ἐπιστήμην ἢ τέχνην, χωρὶς πρῶτον νὰ τὴν διδαχθῇ μεθοδικῶς· εὑρίσκονται ὅμως πολλοί, οἱ ὁποῖοι νομίζουσιν, ὅτι διὰ νὰ ἦναι τις χριστιανὸς, ἤγουν διὰ νὰ μάθῃ τὴν ὑπερτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπιστήμας τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ βαπτισθῇ, καὶ νὰ ὀνομάζεται χριστιανός. Πόσον ἡ τοιαύτη δόξα εἶναι ἐναντία εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ πόσον εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν, ὅστις γεννᾶται ἐξ αὐτῆς, θέλει τὸ καταλάβῃ, ὅστις μὲ προσοχὴν ἐξετάσῃ τὰ ἑπόμενα. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Χριστὸς, ἀποστέλλων τοὺς ἰδίους μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, νὰ μαθητεύσωσι πρῶτον τὰ ἔθνη, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ βαπτίσωσι. Ἡ ἁγία του ὅλη ζωὴ ἐπέρασεν εἰς τὸ νὰ κατηχῇ τοὺς ἀνθρώπους ποτὲ μὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς οἴκους, καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτὴν τὴν νέαν θρησκείαν· τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὸ αὐτὸ

(¹) Σελ. 290—295.

ἔπραττε πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Πρόδρομος τοῦ Χριστοῦ· ἐκατήχει πρῶτον τοὺς ἀνθρώπους περὶ Χριστοῦ, ἔπειτα τοὺς ἐβάπτιζεν. Οὐδαμοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Ἱστορίας φαίνεται νὰ ἐβάπτιζον οἱ Ἀπόστολοι πρὶν νὰ κατηχήσωσι. Αἱ πρῶται τρισχίλιαι ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὸν χριστιανισμὸν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐβαπτίσθησαν ὕστερον ἀπὸ μίαν μακρὰν τοῦ Πέτρου κατήχησιν· καὶ ὁ Φίλιππος πρῶτον κατηχεῖ τὸν εὐνοῦχον, ἔπειτα τὸν καταβιβάζει εἰς τὸ ὕδωρ. Εἰς ὀλίγα λόγια, πανταχοῦ προηγεῖται ἡ κατήχησις τοῦ βαπτίσματος, πανταχοῦ διδάσκεται ὁ χριστιανὸς πρῶτον, ἔπειτα βαπτίζεται.»

(*Ἀδελφικὴ διδασκαλία*. 1798).

»Ἀδελφοί, φίλοι, καὶ συμπατριῶται, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ὑπέρμαχοι, οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον εὑρισκόμενοι Γραικοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ ἀλλαχοῦ διατρίβετε, προσμένοντες τὸν ἁρμόδιον καιρὸν τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ἀξιωματικοί τε καὶ στρατιῶται πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ, χαίρετε, ἐπειδὴ ἡ χαρά σας εἶναι κοινὴ χαρὰ ὅλων τῶν Γραικῶν, ὑγιαίνετε, ἐπειδὴ ἡ ὑγεία σας εἶναι κοινὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

» Διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! ἀδελφοί, μὴ ἀφήσωμεν νὰ μᾶς φύγῃ τὰς χεῖρας ὁ ἁρμόδιος οὗτος καιρός, τὸν ὁποῖον προσφέρει εἰς τῶν Γραικῶν τὸ γένος, ἡ ἅλωσις τῆς Αἰγύπτου. Ὅσοι εὑρίσκεσθε εἰς Αἴγυπτον μιμήθητε τὰς ἀνδραγαθίας τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι μιμηθέντες τοὺς προγόνους ἡμῶν, ἔφθασαν εἰς τῆς δόξης τὸν ἀνώτατον βαθμόν. Ὅσοι εἶσθε τὴν ἡλικίαν νεώτεροι, προθυμήθητε νὰ μάθετε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Γάλλους τὴν τακτικήν, ἤγουν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου, ἐπιστήμην ἡ ὁποία πολλαπλασιάζει τὴν φυσικὴν δύναμιν, αὐξάνει τὸ θάρσος καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἐπιστήμην εἰς ὀλίγα λόγια ἀναγκαιοτάτην εἰς ἐκείνους ὅσοι θέλουσι νὰ ζῶσιν ἐλεύθεροι. Εὐταξία, ὁμόνοια, σύμπνοια μετ' ἀλλήλων, ζῆλος ἐλευθερίας θερμότατος, ὑποταγὴ εἰς τοὺς νόμους, ἀγάπη θερμὴ καὶ φιλία ἄδολος πρὸς τοὺς Γάλλους, εἰρήνη μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Αἰγύπτου, τοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ ὑπετάχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς νόμους, ἐκδυθέντες τὴν τουρκικὴν ἀγριότητα, ὡς τούρκους πλέον νὰ στοχάζεσθε δὲν εἶναι δίκαιον· ταῦτα χρειάζονται, φίλοι καὶ ἀδελφοί, διὰ νὰ αὐξήσῃ ἡ δύναμις καὶ τὸ κράτος σας, διὰ νὰ βρέξῃ ἐπάνω εἰς τὰ ὅπλα σας ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ

ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, καὶ νὰ σᾶς καταστήσῃ ἥρωας ἀνικήτους, καθὼς ἦσαν οἱ πρόγονοί σας, ἐν ὅσῳ ἐκυβερνῶντο ἀπὸ νόμους καλοὺς, ἐν ὅσῳ ἦσαν στολισμένοι μὲ ἤθη χρηστά.

(*Βεκκαρίου, περὶ ἁμαρτημάτων.* 1802).

«Ἔργον τῶν ὀρθῶν νόμων εἶναι τὸ νὰ ὠφελοῦν ὅλους ἐξ ἴσου, ἐμποδίζοντες τὴν ὁρμὴν, τὴν ὁποίαν ἐκ φύσεως ἔχει πᾶς ἕνας εἰς τὸ νὰ συγκεντρώνῃ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ νὰ ἀφίνῃ εἰς τοὺς λοιποὺς ὅλην τὴν ἀδυναμίαν καὶ δυστυχίαν. Ἀλλ' ἀφίνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι τὰς πλέον ἀξιολόγους διαταγὰς εἰς πρόσκαιρόν τινα φρόνησιν, ἢ εἰς τὴν διάκρισιν ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους συμφέρει νὰ μάχωνται τοὺς προνοητικοὺς καὶ σωτηριώδεις νόμους. Ἔπειτα φροντίζουν νὰ διορθώσωσι τὰ ἄτοπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βασανίζονται, πέρας ἀφ' οὗ δοκιμάσουν μυρίους καὶ πολυχρονίους ἀπάτας εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. Τότε μόνον ἀφ' οὗ φθάσουν εἰς ἄκρον τὰ κακὰ, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ τὰ υποφέρωσιν, ἀνοίγουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς ἐναργεστάτας ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι, διὰ τὸ νὰ ἦναι ἁπλαῖ, φεύγουσι τὴν κατάληψιν τῶν χυδαίων ἀνθρώπων, ὅσοι μὴ ὄντες συνειθισμένοι νὰ ἀναλύωσι τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, τὰς δέχονται ὁλομερῶς καὶ συγκεχυμένως πλέον κατὰ παράδοσιν παρὰ μὲ ἐξέτασιν.»

Ἐν ἔτει 1804 ὁ Κοραῆς ἐκδοὺς τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου προέταξε μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φιλόμουσον μεγαλέμπορον Ἀλέξανδρον Βασιλείου, ἐν ᾗ κατὰ παρέκβασιν λαλεῖ περὶ τῆς *κατὰ μικρὸν βαρβαρωθείσης Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς γεννηθείσης τῶν Γραικῶν γλώσσης*, ὡς ἑξῆς·

«Διόρθωσιν ὀνομάζω τῆς γλώσσης, ὄχι μόνον τὸν μετασχηματισμὸν διαφόρων βαρβαρομόρφων λέξεων καὶ συντάξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν φυλακὴν πολλῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας ὡς βαρβάρους σπουδάζουν νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ὅσοι μετὰ προσοχῆς δὲν ἐρεύνησαν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης. Τοιαύτη διόρθωσις εἰς τοὺς Βυζαντίους χρόνους ἦτον ἀδύνατος. Ὁ καιρὸς τῆς πτώσεως δὲν εἶναι καιρὸς ἐπιτήδειος ἀνοικοδομῆς. Κλαίει θεωρῶν μακρόθεν ὁ φρόνιμος οἰκονόμος τὴν ἄφευκτον καταστροφὴν τοῦ οἴκου του, καὶ ἀφοῦ καταπέσωσι τὰ κλονηθέντα, καὶ διασκεδασθῇ ὁ κονιορτὸς, τότε πλησιάζει καὶ συναθροίζει ὅσην ὕλην εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὰ ἐρεί-

πια, διὰ νὰ κτίσῃ νέον ἄλλον οἶκον. Ἔφθασε τέλος πάντων ὁ τόσον ἐπιθυμητὸς καιρὸς οὗτος τῆς ἀνοικοδομῆς· καὶ τὸ γένος καθ' ὅσον πλουτίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἀπὸ Εὐσταθίους, ἐλευθεροῦται ἀπὸ Θεοδώρους καὶ Νικήτας. Οἱ νέοι οὗτοι Εὐστάθιοι, μεταχειριζόμενοι τὸν παραλληλισμὸν, τοῦ ὁποίου δίδω τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν κοινὴν εἰς ὅλους γλῶσσαν θέλουν κανονίσειν, καὶ τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας εὐκολωτέραν καὶ ἐντελεστέραν θέλουν καταστήσειν. Καιρὸς εἶναι ν' ἀφήσωμεν τὰ πολυθρύλλητα διαβατικὰ καὶ τὰ συγκείμενα εἰς τοὺς διαβάντας καὶ κειμένους, καὶ ν' ἀρχίσωμεν νέαν ζωήν. Εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ γένους κατάστασιν δὲν εἶναι πλέον συγχωρημένον νὰ καταδαπανᾶται ἀσυμπαθῶς τῶν ταλαιπώρων νέων ἡ ἡλικία εἰς τὰς μωρολογίας· καιρὸς εἶναι νὰ τοὺς γεύσωσι καὶ στερεωτέραν τροφὴν οἱ διδάσκαλοι, ἂν δὲν θέλωσι νὰ τοὺς ἀφήσωσι μωροὺς καὶ νηπίους ἐπὶ ζωῆς των.

» ...Διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς πολλοὺς ἡ εἴδησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης] πρέπει νὰ συντμηθῇ ὁ καιρὸς τῆς διδασκαλίας· τὸ ὁποῖον ἄλλοι νὰ κατορθώσωσι δὲν ἐμποροῦν, παρὰ οἱ κριτικοὶ διδάσκαλοι, καὶ ἡ κριτικὴ τῆς διδασκαλίας μέθοδος. Ἓν ἀπὸ τὰ μέσα νὰ εὐκολύνῃ τις τὴν μάθησιν αὐτῆς εἶναι καὶ νὰ τὴν παραβάλλῃ, ὅταν τὴν παραδίδῃ, μὲ τὴν κοινὴν ταύτην γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐθηλάσαμεν μὲ τὸ μητρικὸν γάλα. Ὅσον καὶ ἂν ἐβαρβαρώθη, αὐτὴ σώζει πολλὰς λέξεις Ἑλληνικὰς, καὶ πολλὰς σημασίας λέξεων, τὰς ὁποίας ματαίως ἤθελέ τις ζητήσειν εἰς τὰ λεξικὰ, πολλὰ παράγωγα τῶν ὁποίων εἰς τοὺς συγγραφεῖς δὲν εὑρίσκονται παρὰ εἰς τὰ πρωτότυπα, καὶ πρωτότυπα, τῶν ὁποίων εἰς αὐτοὺς δὲν σώζονται παρὰ τὰ παράγωγα· εἰς ὀλίγα λόγια, σώζει πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, λείψανα σεβάσμια, τῶν ὁποίων ἡ καταφρόνησις ἐγέννησε τόσους μωροὺς κανόνας γραμματικοὺς, τόσας γελοιώδεις ἐτυμολογίας τῶν λέξεων, τόσας ἀθλίας παρεξηγήσεις τῶν συγγραφέων, τόσους ἀμαθεῖς διδασκάλους, καὶ, τὸ χειρότερον, κατέστησε τόσον ἀηδῆ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν μάθησιν. Ἤθελαν φρίξειν οἱ διδάσκαλοι, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ καταλάβωσι πόσον κακὸν προξενοῦν εἰς τοὺς νέους, ὅταν τοὺς ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὄχι δι' ἄλλο, παρ' ὅτι κάμνουσι δύσκολον, καὶ ἑπομένως μισητὴν εἰς αὐτοὺς, διὰ τῆς ἀμεθόδου παραδόσεως, τὴν ἀπόκτησιν τῆς εὐφραδεστέρας καὶ σοφωτέρας ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, σιμὰ τῶν πολ-

λῶν ἄλλων αὐτῆς προτερημάτων, ἔχει κἄν ποιαν ἐξαίρετον γοητείαν, διὰ τῆς ὁποίας ὄχι μόνον μαλακύνει τὰ ἤθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶναι πρᾶγμα σπάνιον (τὸ ὁποῖον μ' ἔδειξεν ἡ πεῖρα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς νέους) νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πίῃ τὸ ποτήριον τῆς Μαγίσσης ταύτης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Ὅσους κατὰ δυστυχίαν ἐγνώρισα ὁμογενεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ περιήγησις τῆς Εὐρώπης ἔφθειρεν ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, αὐτοὶ ἢ ἦσαν ἀμαθεῖς παντάπασι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ δὲν ἤξευρον ἀπ' αὐτῆς παρὰ τὰ κοινὰ καὶ δημώδη τῶν Γραμματικῶν μαθήματα....

» . . . . . Ηὔξησε τὴν ἄγνοιαν ταύτην καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης, ἡ ἐπικρατήσασα ἕως τώρα κακὴ καὶ διεστραμμένη συνήθεια νὰ καταφρονῶμεν τὴν νέαν, τὴν ὁποίαν μόνην εἶναι δυνατὸν νὰ φέρωμεν εἰς τελειότητα, γράφοντες εἰς τὴν παλαιάν, τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ μυριάκις περισσότερον ἐννοοῦμεν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ γράφωμεν ἐντελῶς, καθὼς ἐγράφετο εἰς τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Καιρὸς εἶναι νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ ταύτην τὴν πρόληψιν, ἥτις μᾶς κατεδίκαζε νὰ γράφωμεν ἑλληνιστὶ ἐμμέτρους καὶ πεζοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἤθελεν αὐστηρῶς μᾶς κολάσειν, ἐὰν εὑρίσκετο κανὲν Ἀρεοπαγιτικὸν ἑλληνισμοῦ δικαστήριον . . . Ταῦτα λέγων ἄλλον σκοπὸν δὲν στοχάζομαι παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν, καὶ τόσον ἀπέχω τοῦ νὰ λυπήσω κανένα ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ὠφελήσαντας ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ γένος, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς Θεοδώρους καὶ τοὺς Νικήτας ἤθελα μετὰ χαρᾶς παραδράμειν, ἐὰν ἐξ ἀπειρίας δὲν ἐκινδύνευον οἱ νέοι νὰ μιμῶνται εὐκολώτερον αὐτοὺς παρὰ τοὺς Εὐσταθίους.

» . . . . . Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τὶς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, διὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι τότε μόνον ὀνομάζονται τὰ ἔθνη φωτισμένα, ὅταν φέρωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν εἰς τελειότητα. Οἱ Ἰταλοί, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι, τότε ἀληθῶς ἄρχισαν νὰ ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, ὅταν οἱ κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι λόγιοι αὐτῶν ἄνδρες κατεχέρησαν νὰ γράφωσιν εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ ἐργαλεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ πλάττει πρῶτον ἐνδιαθέτως, ἔπειτα προφέρει τοὺς λογισμούς της. Ὅταν τὸ ἐργαλεῖον εἶναι ἀνακόνητον, ἰωμένον, ἢ κακὰ κατασκευασμένον, ἀτελὲς ἐξ ἀνάγκης μένει καὶ τὸ ἔργον τοῦ τεχνίτου.

» Ἀλλ' ὡς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, λέγει ὁ καταφρονητὴς τῆς

κοινῆς γλώσσης, χρεωστοῦμεν νὰ ἀναστήσωμεν τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Καλὸν ἦτο βέβαια νὰ εἴμεθα εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅταν καὶ νεκροὶ ἀνίσταντο, καὶ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἀκόπως διεδίδετο. Θαύματα ὅμως δὲν γίνονται καθ' ἡμέραν. Ὅστις χωρὶς ἀνάγκην γράφει Ἑλληνιστὶ, ὅσον ἄμεμπτα καὶ ἂν ἤθελεν εἰς τὸ φαινόμενον γράψειν, καταφεύγει εἰς γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὴν σήμερον δὲν εἶναι πλέον κριταί· καὶ δεικνύει μὲ τοῦτο, ὅτι φοβεῖται νὰ γράψῃ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, τῆς ὁποίας τὸ δικαστήριον εὑρίσκεται εἰς τὸ ζῶν ἔθνος. Τὸν τοιοῦτον προσφυῶς ἐμπορεῖ τις νὰ παρομοιάσῃ μὲ τοὺς θρασυδείλους, ὅσοι μὴ τολμῶντες νὰ βλέπωσι κατὰ πρόσωπον τοὺς ἀνδρείους, περιέρχονται ζητοῦντες γυναικῶν συνελεύσεις, διὰ νὰ τὰς καταφοβίζωσι μὲ τὸν ἄπρακτον κρότον τῶν ὅπλων. Εἶναι τινὲς ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν τούτων, οἱ ὁποῖοι, ὅταν, εἴτ' ἀναγκαζόμενοι, εἴτε διὰ γυμνασίαν γράφωσιν ἑλληνιστὶ, ἐξεύρουν κἂν τί καὶ πῶς γράφουσι, καὶ γελῶσι κρυφίως τὴν εὐήθειαν ἐκείνων, ὅσοι ἐπαινοῦν τὸν Ἑλληνισμὸν αὐτῶν· ἀλλ' εὑρίσκονται πάλιν ἄλλοι τόσον ἁπλοῖ τὸν νοῦν, ὥστε καὶ τῆς πλανημένης αὐτῶν φιλαυτίας τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐπαίνους, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγκώμια πιστεύουν ἀσκέπτως, μὴ συλλογιζόμενοι, ὅτι, καθὼς εἶπεν ἕνας ἀπὸ τοὺς Γαλλικοὺς ποιητάς,

Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire,
Ἐγκωμιάζει τὸν μωρὸν ἄλλος μωρότερός του.

Μ' ὅλον τοῦτο, αὐτὴ ἡ κοινὴ εἰς ὅλους φιλαυτία ἔπρεπε νὰ μᾶς ἰατρεύσῃ ἀπὸ τὸ πάθος τοῦτο. Ὅστις γράφει Ἑλληνιστὶ, μετ' ὀλίγους χρόνους (καὶ συχνὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας) θέλει λησμονηθῆν καὶ αὐτὸς καὶ τὰ σύγγραμματά του. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν νὰ τὸν ἐνθυμῶνται; διὰ τὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων γράφει; ἀλλ' αὐτὰ μὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον θέλουν ἐξηγηθῆν σαφέστερα καὶ ἐντελέστερα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν· διὰ τὴν φράσιν αὐτῶν τὴν Ἑλληνικήν; καὶ τίς εἶναι τόσον μωρὸς, ἢ εἰς τίνα περισσεύει τόσος καιρὸς, ὥστε ν' ἀφήσῃ τοὺς Ὁμήρους, τοὺς Πλάτωνας, τοὺς Ξενοφῶντας, τοὺς Δημοσθένας, καὶ τοσούτους ἄλλους θαυμαστοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς Ἕλληνας, διὰ νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν νέον τοῦτον Ἑλληνιστήν; Ἐξ ἐναντίας ὅστις γυμνάζεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἐὰν ἡ ἐπιμέλειά του συνοδεύεται μὲ κρίσιν, δυνατὸν εἶναι νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βαθμὸν, δὲν λέγω δοκιμωτάτου συγγραφέως (οἱ τοιοῦτοι ἀκόμη δὲν ἐγεννήθησαν), ἀλλ'

ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἡ ἐρχομένη γενεὰ θέλει ἐξετάζειν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν σημερινὴν τῆς γλώσσης κατάστασιν· καθὼς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου μὲ μεγάλην περιεργίαν ἐξετάζουν τοὺς πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ἀκμάσαντας συγγραφεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν ἑκάστου ἔθνους, πολλάκις δι' ὄχι ἄλλο, πλὴν νὰ μάθωσιν πῶς ἐγράφετο εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνων ἡ γλῶσσα, καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι πολλῶν αὐτῆς λέξεων καὶ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν.

» Πρόσθες εἰς ταῦτα, ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γράψῃ τις ὀρθῶς, ὅταν δουλοπρεπῶς μιμῆται τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα ἂν οὗτοι ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἔπαυσε πλέον νὰ λαλῆται. Καθὼς ἔχει προσώπου χαρακτῆρα διάφορον εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὡσαύτως φυσικὰ καὶ λόγου χαρακτῆρα διάφορον πρέπει νὰ ἔχῃ. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ οὗτος δὲν ἐμπορεῖ νὰ φανῇ τοιοῦτος, ὁποῖος εἶναι, πάρεξ ὅταν γράφῃ τις εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἤγουν εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐθήλασε μὲ τὸ γάλα, καὶ λαλεῖ καθ' ἡμέραν, ἢ τοὐλάχιστον λαλεῖ συνεχέστερον παρὰ τὰς ἐπικτήτους ἄλλας γλώσσας....

» Θέλει τις νὰ καταλάβῃ μὲ πληροφορίαν, πόσον διαφέρει ὅστις γράφει εἰς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ διάλεκτον, ἀπὸ τὸν γράφοντα εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν εἰς τὰ σχολεῖα; Ἂς παραστήσῃ εἰς τὸν νοῦν του δύο σπουδαίους ἄνδρας ἐπίσης πεπαιδευμένους, οἱ ὁποῖοι γράφουν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, εἰς Ἑλληνικὴν ὁ εἷς, ὁ ἄλλος εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ὁ πρῶτος περικυκλωμένος ἀπὸ Λεξικογράφους, ἀπὸ Ἀττικιστὰς, ἀπὸ παντὸς εἴδους Γραμματικοὺς, γράφει, ἐξαλείφει, μεταγράφει, πάλιν ἐξαλείφει, διστάζει εἰς πᾶσαν φράσιν, ἀπορεῖ εἰς ἑκάστην περίοδον· τώρα συμβουλεύεται τὸν ἕνα, τώρα ἐρωτᾷ τὸν ἄλλον· ποτὲ μὲν ἀποβάλλει παντάπασι τὰς εὐτυχεῖς τοῦ νοός του συλλήψεις, διότι δὲν ἔχει πῶς νὰ τὰς γεννήσῃ Ἀττικῶς, ποτὲ δὲ τὰς κολοβόνει, διὰ νὰ τὰς κάμῃ ἰσομέτρους μὲ καμμίαν ῥῆσιν παλαιὰν, τῆς ὁποίας τὴν ἀνάμνησιν στοχάζεται ὡς εὐτυχέστατον εὕρημα, καὶ προβαίνει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σύρεται μὲ κόπον πολὺν καὶ μεγάλην βραδύτητα εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου του, κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν Σίσυφον... Καὶ μ' ὅλους τούτους τοὺς Σισυφείους ἱδρῶτας καὶ μόχθους, μ' ὅλας ταύτας τὰς ἄνω καὶ κάτω μετακινήσεις καὶ μετακυλίσεις τῶν φράσεων καὶ περιόδων, τί γράφει ὁ ταλαίπωρος; Ἆρά γε τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος; ὄχι βέβαια. Τὴν

γλῶσσαν, ἥτις ἐλαλεῖτο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πολυβίου, ἢ τοῦ Διοδώρου; ὄχι βέβαια. Ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν ὁ Πλούταρχος, ὁ Γαληνὸς, καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῶν; ὄχι βέβαια. Τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ τῶν συνακμασάντων μ' αὐτὸν, ἢ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Λιβανίου; οὐδεμίαν ἐξαιρέτως ἀπ' αὐτὰς, ἀλλ' ὅλας αὐτὰς, ἤγουν ἓν ἄμορφον, τερατῶδες, καὶ ἀνύπαρκτον μίγμα ὅλων αὐτῶν, γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος δημιουργεῖ ἀπὸ τὰ λεξικά του ἐρανισμένα ἀπὸ δεκαπέντε τοὐλάχιστον ἑκατονταετηρίδων λέξεις καὶ φράσεις, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ ἀπὸ δεκαπέντε γλώσσας (¹).

» Ἂς στρέψωμεν τώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν δεύτερον, τὸν γράφοντα δηλαδὴ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν· οὗτος ἀφ' ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τὸν πρῶτον δὲν ἔχει σχεδὸν οὐδεμίαν χρείαν· ὁ κάλαμος καὶ τὸ χαρτίον εἶναι τὰ μόνα του ὅπλα. Ἐν ὅσῳ ὁ πρῶτος ἀσχολούμενος εἰς τὸν Φρύνιχον καὶ τὸν Ἀμμώνιον, διὰ νὰ μάθῃ τοὺς Ἀττικισμοὺς καὶ τὰς διαφορὰς τῶν λέξεων, ἀφίνει τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς του, ἢ νὰ διασκεδάζωνται (διότι καὶ αὐτὰ πτερόεντα εἶναι, καθὼς τὰ λόγια), ἢ νὰ ἀμαυροῦνται καὶ νὰ χάνωσι τὸν τόνον τῆς πρώτης αὐτῶν συλλήψεως, ὁ δεύτερος ἐκφράζει τὰ ἰδικά του εἰς γλῶσσαν ζῶσαν, καὶ γραφομένην ἀπὸ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ καλῶς ἀνατεθραμμένους ἄνδρας, τὰ ἐκφράζει ὁλόκληρα, καθὼς τὴν ἀρχὴν παρεστάθησαν εἰς τὸν νοῦν του, χωρὶς νὰ κάμῃ εἰς αὐτὰ ἄλλην διόρθωσιν παρὰ τὴν διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ διδάσκουν οἱ κανόνες τῆς γλώσσης· καὶ οὕτω τρέχει ἐλεύθερος ἀπὸ δεσμοὺς εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του (²)..

» Ἀπὸ ταύτην τῶν Ἑλληνιζόντων τὴν ἀτοπίαν συμπεραίνεται πόσον ἀτοπώτερον εἶναι ἓν ἄλλο εἶδος συγγραφέων, τοὺς ὁποίους,

---

(¹) Τόσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ γλῶσσα ἑκάστης ἑκατονταετηρίδος διαφέρει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἄλλης ἑκατονταετηρίδος, ὥστε ἡ ἐν Παρισίοις ἀκμάσασα πρὸ τῆς πολιτικῆς τῶν Γάλλων μεταβολῆς Ἀκαδημία ὥρισε ν' ἀναθεωρῆται τὸ λεξικόν της καθ' ἑκάστην εἰκοσιπενταετηρίδα..

(²) Δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν ἔχει χρείαν κόπου ὅστις γράφει εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν. Μέγας κόπος χρειάζεται καὶ εἰς αὐτὴν, καὶ τόσον μεγαλήτερος, ὅσον ἡ γλῶσσα εἶναι ἔτι ἀδιόριστος (καθὼς εἶναι τὴν σήμερον ἡ γλῶσσα τῶν Γραικῶν) ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε συγγραφέων συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος ἤθελε δεχθῆν ὡς νόμον· ἀλλ' ὁ κόπος οὗτος, ὅσον μέγας ἤθελεν εἶσθαι, εἶναι ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερος καὶ συνωδευμένος μὲ περισσοτέραν ἐπιτυχίας ἐλπίδα, παρὰ τὸν κόπον τοῦ Ἑλληνίζοντος.

διὰ νὰ διακρίνω ἀπὸ τοὺς ἀκράτως Ἑλληνίζοντας, συγχώρησόν με νὰ ὀνομάσω Μιξελληνίζοντας, ἤ, ἂν ἀγαπᾷς κάλλιον, Μιξοβαρβάρους. Ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων βέβαια εἶναι ἐπαινετός, ἐπειδὴ προθυμοῦνται νὰ πλησιάσωσιν, ὅσον δυνατὸν ἐγγύτερον, τὴν σημερινὴν γλῶσσαν εἰς τὴν μητέρα της τὴν Ἑλληνικήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρώτη τοῦ γράφοντος ἀρετὴ εἶναι ἡ σαφήνεια, ἤγουν νὰ γράφῃ εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς διὰ τοὺς ὁποίους γράφει, καὶ μετ' αὐτὴν δευτέρα, νὰ γράφῃ μὲ εὐφράδειαν, μὲ τοιαύτην δηλονότι σύνταξιν καὶ συμπλοκὴν τῶν λέξεων, ἡ ὁποία νὰ προξενῇ καὶ ἡδονὴν εἰς τὴν ἀκοήν, κρίνω, ὅτι οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἔχουν, ὅσοι ἀκρίτως συμπλέκουσι τὰς Ἑλληνικὰς συντάξεις μὲ τὰς κοινάς, καὶ συνθέτουν ἐκ τῶν δύο σκοτεινόν, τραχύν, ἀηδῆ εἰς τὴν ἀκοήν, τερατώδη καὶ ἀληθῶς Ἑρμαφρόδιτον λόγου χαρακτῆρα. Αὐτοὶ διαιροῦνται εἰς τόσα εἴδη, ὅσοι εἶναι οἱ διάφοροι τρόποι τῆς ἀσυμπλέκτου ταύτης συμπλοκῆς. Ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ σημειώσω ἐκείνους, ὅσοι ποικίλλουσι τὰ συντάγματά των κατὰ μέρος μὲ μίαν φράσιν ἢ περίοδον ἀκράτως Ἑλληνικὴν καὶ μὲ μίαν κοινήν, καί ποτε καὶ παντάπασι χυδαϊκήν. Εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀνάγονται πολλαὶ νέαι μεταφράσεις, καὶ ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἐπιστολαί, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ οὐρὰ πλάττονται Ἑλληνικῶς, τὸ δὲ διὰ μέσου σῶμα στολίζει, ὡς δόξει τὸν συγγραφέα, μέρος μὲ τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, μέρος μὲ τὰ ῥάκη τοῦ Ἴρου. Ὁμοιάζει τρόπον τινὰ ἡ τοιαύτη συμπλοκὴ μὲ τὸ Ὁμηρικὸν ἐκεῖνο τέρας,

Πρόσθε λέων, ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,

ἀποπνέουσα ὄχι καθὼς ἔλεγεν ὁ ποιητής,

Δεινὸν . . . . πυρὸς μένος αἰθομένοιο,

ἀλλὰ δεινὴν καὶ ἀνυπόφορον ἀηδίαν. Αὐτοὶ σπουδάζουν, ὡς εἶπα, νὰ ἐξελληνίσωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἀλλ' ἐπειδὴ καταγίνονται εἰς πρᾶγμα ἀδύνατον, μὴ ἔχοντες τὸ δικαίωμα ν' ἀλλάξωσι τοῦ ἔθνους τὴν γλῶσσαν, ἀναγκάζονται καὶ τὴν Ἑλληνικὴν νὰ διαστρέφωσι, καὶ τὴν κοινήν, τὴν ὁποίαν νὰ ἀποφύγωσι δὲν ἐμποροῦν, βαρβαρωτέραν μὲ τὴν ἄλογον παράθεσιν ταύτην νὰ κάμνωσι. Τίνος ἀκοή, παραδείγματος χάριν, δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν περίοδον ταύτην; « Ἐπειδή, » κατὰ ἀλήθειαν, εἴτ' οὖν ὁ Θεὸς εἶχε τὸν ἐπικαλέσηται, εἴτε οὔ, οἱ » ἄνθρωποι χρεωστοῦσιν, ἂν νοῦν ἔχωσιν, ἀναγκαίως νὰ ἀκολουθῶσι

» τὰς αὐτοῦ εἰσηγήσεις· καὶ οὐδ' ὁ,τιοῦν ἀξίωμα, ὁποσονοῦν ἐκεῖνο » δύναται νὰ ἐπέχῃ καὶ νὰ ἐκφοβῇ, ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ποιῇ νὰ πι» στεύωσιν ἀστινασοῦν ἀρχὰς, ἢ νὰ κρίνωσιν ἀξίας συγκαταθέσεως » ἀστινασοῦν πράξεις οἷα δικαίας καὶ εὐθείας, αἵτινες ἐναργῶς μά» χονται ἐκείνῳ (¹). » Καὶ ὅμως εἰς τοιοῦτον σχεδὸν χαρακτῆρα λόγου μετεφράσθησαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνηλεῶς κατεσπαράχθησαν, πολλὰ ἀξιόλογα συγγράμματα. Ὅντινα ἀρέσκει τοιοῦτον Ἑρμαφρόδιτον ὕφος λόγου, ἐκεῖνος δὲν εἶναι οὔτε τῆς παλαιᾶς οὔτε τῆς νέας Ἑλλάδος γέννημα· ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὴν Λιβύαν, ὅπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεννῶνται τὰ τερατωδέστερα θηρία.

» Πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ παράδοξον· πῶς δὲν ἐσυλλογίσθησαν ποτὲ οἱ μιξελληνίζοντες οὗτοι συγγραφεῖς, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ πλέον ἀναπαλλοτρίωτα τοῦ ἔθνους κτήματα. Ἀπὸ τὸ κτῆμα τοῦτο μετέχουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔθνους μὲ δημοκρατικὴν, νὰ εἴπω οὕτως, ἰσότητα· κἀνεῖς, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι σοφὸς, οὔτ' ἔχει, οὔτε δύναταί ποθεν νὰ λάβῃ τὸ δίκαιον νὰ λέγῃ πρὸς τὸ ἔθνος. « Οὕτω θέλω νὰ » λαλῇς, οὕτω νὰ γράφῃς. » Ὅστις, ἐπαγγελλόμενος νὰ γράφῃ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, μακρύνεται τόσον ἀπὸ τὸν κοινὸν τρόπον τοῦ λέγειν, ἐκεῖνος ζητεῖ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὐδ' ὁ σκληρότατος τύραννος εἶναι καλὸς νὰ κατορθώσῃ. Γυμνόνει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του τὸν πολίτην ὁ τύραννος, δύναται καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα νὰ τοῦ ἐπάρῃ, ἐμπορεῖ νὰ τὸν ἐξορίσῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ· ἀλλὰ δὲν ἐμπορεῖ νὰ τοῦ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν· αὐτὴν λαλεῖ εἰς τὴν πατρίδα του, αὐτὴ τὸν συνοδεύει καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Μόνος ὁ καιρὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλλῃ τῶν ἐθνῶν τὰς διαλέκτους, καθὼς μεταβάλλει καὶ τὰ ἔθνη· καὶ ὅστις πρὶν τοῦ καιροῦ σπουδάζει μὲ τὴν βίαν νὰ ἀλλάξῃ τὴν γλῶσσαν, εἰς αὐτὸν δύναταί τις νὰ προσαρμόσῃ ὅ,τι ἔλεγεν ὁ ταλαίπωρος Αἵμων πρὸς τὸν τύραννον αὐτοῦ πατέρα (²),

Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,
Ἢ ΓΛΩΣΣΑΝ, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

(¹) « Λόγοι δεκαεπτὰ παιδείας φυσικῆς θρησκείας, κ.τ.λ. Ἐνετίῃσιν 1796, σελ. 237. » Ὁ ἀνώνυμος οὗτος μεταφραστὴς (διότι τὸ βιβλίον φαίνεται μεταγλωττισμένον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης) εἶναι παντάπασιν ἄγνωστος εἰς ἐμέ· ὅθεν οὔτε φιλίας, οὔτε μίσους οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχω πρὸς αὐτόν.

(²) Σοφοκλ. Ἀντιγ. 707.

» Ἴσως ἤθελέ τις νομίσειν ὅτι ἀντιφάσκω αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ διορθώσωμεν καὶ νὰ καλλύνωμεν τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τώρα δὲ φαίνομαι τρόπον τινὰ ὅτι θέλω νὰ τὴν γράφωμεν, καθὼς τὴν λαλεῖ ὁ χυδαῖος λαός. Τοιαύτη βέβαια δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου. . . . Ἐὰν νὰ μακρύνεται τὶς ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λέγειν συνήθειαν τόσον, ὥστε νὰ γίνεται ἀσαφὴς εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ παράξενος ὁλότελα εἰς τὴν ἀκοὴν, εἶναι τυραννικὸν, ὁ τόσον πάλιν χυδαϊσμὸς, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδὴς εἰς ἐκείνους ὅσοι ἔλαβον ἀνατροφὴν, μὲ φαίνεται δημαγωγικόν. Ὅταν λέγω, ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν μετέχει τὸ ἔθνος ὅλον μὲ δημοκρατικὴν ἰσότητα, δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὴν μόρφωσιν καὶ δημιουργίαν αὐτῆς εἰς τὴν ὀχλοκρατικὴν φαντασίαν τῶν χυδαίων. Ὁ ὄχλος εἶναι πανταχοῦ ὄχλος· καὶ ἂν εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη καὶ εἰς τοὺς φωτισμένους αἰῶνας ἦτον « ἄγροικον, δύσκολον καὶ ὑπόχωρον γερόντιον, » ὡς ἔλεγεν ἕνας ἀπὸ τοὺς Κωμικοὺς, εἰς τοὺς δυστυχεῖς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος ἐκκωφοῦται καὶ μαραίνεται παντάπασιν. Ὅθεν οὐδὲ δίκαιον εἶναι νὰ κολακεύωμεν τὸν χυδαϊσμὸν τοῦ γεροντίου τούτου, καὶ νὰ τὸν μεταχειριζώμεθα ὡς κανόνα τῆς γλώσσης. Ἐὰν δὲν μᾶς πρέπῃ ἡ τυραννικὴ προσταγὴ « Οὕτω θέλω νὰ λαλῇς, » ἔχομεν ἐξάπαντος τὸ δίκαιον τῆς ἀδελφικῆς συμβουλῆς, « οὕτω πρέπει νὰ λαλῶμεν. » Γράφομεν, ἤθελεν εἰπεῖν τὶς, διὰ τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ πρέπει νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῶν· ἀλλὰ μόνον οἱ σπουδαῖοι χρεωστοῦν νὰ συγκαταβαίνωσιν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς; μὴ δὲν ἔχουν κ' ἐκεῖνοι χρέος νὰ συναναβαίνωσιν ὀλίγον μὲ τοὺς σπουδαίους; Ἔπειτα, διὰ ποίους ἀμαθεῖς γράφομεν; ὄχι βέβαια διὰ τὸν χυδαῖον ὄχλον, οἱ ὁποῖοι οὐδ' ἂν ἤμεθα εἰς τὸν κόσμον ἔχουν εἴδησιν· ἀλλὰ διὰ τοὺς ὅσοι τοὐλάχιστον ἐξεύρουν νὰ ἀναγινώσκουσι, κ' ἔχουν ὁπωσδήποτε ἐπιθυμίαν νὰ φωτισθῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἀναγινώσκουν μὲ προσοχὴν, καὶ ἐὰν τὸ βιβλίον ἦναι γραμμένον εἰς γλῶσσαν μετρίως καλλωπισμένην, μανθάνουν καὶ αὐτοὶ κατὰ μικρὸν νὰ καλλωπίζωσι τὴν ὁμιλίαν των, νὰ προοδοποιοῦν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς τὴν εἰς τὸ ἑξῆς περισσοτέραν τῆς κοινῆς διαλέκτου διόρθωσιν. Μὴν ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τῶν Γραικῶν τὸ γένος ἐξύπνησε τὴν σήμερον ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸν ὕπνον, βλέποντες ὅτι τιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ τοὺς ὁμογενεῖς λογίους ἄνδρας. Ὅντινα τὶς ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ, φυσικὰ καὶ τὸν μιμεῖται. Γράφε μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης· ἐκρίζωσον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὰ ζιζάνια τῆς

χυδαιότητος, όχι όμως όλα πάραυτα μὲ τὴν δίκελλαν, ἀλλὰ μὲ τὴν χεῖρα καὶ κατὰ μικρὸν ἓν ὀπίσω τοῦ ἄλλου· σπεῖρε εἰς αὐτὴν τὰ Ἑλληνικὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ τὴν χεῖρα, καὶ ὄχι μὲ τὸν σάκκον (1). Καὶ θέλεις ἀπορήσειν πῶς εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις σου ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ βιβλίον σου εἰς τοῦ λαοῦ τὰ στόματα. Οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους εἶναι φυσικὰ οἱ νομοθέται τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλεῖ τὸ ἔθνος· ἀλλ' εἶναι (πάλιν τὸ λέγω) νομοθέται δημοκρατικοῦ πράγματος. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ διόρθωσις τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ γλῶσσα εἶναι κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ κτῆμα ἱερόν. Ὅθεν πρέπει νὰ ἀνακαινίζεται μὲ εὐλάβειαν, καθὼς ἀνεκαινίζονται τὰ ἱερὰ τῶν θεῶν, καὶ ὄχι μὲ τὴν θορυβώδη καὶ τυραννικὴν αὐθάδειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὑψώθη τῆς Βαβὲλ ὁ πύργος. »

Ἐν ἔτει 1805 ἐκδοὺς τὴν *Ποικίλην ἱστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ*, ὁ Κοραῆς προέταξεν *Αὐτοσχεδίους Στοχασμοὺς περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐν οἷς διὰ μακρῶν πειρᾶται νὰ καταδείξῃ *τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς γραμματικῆς τεχνογραφίας, καὶ τὴν ἁρμοδιωτέραν μέθοδον τῆς παραδόσεως τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων*, διακηρύξας, ὅτι *γραμματικὴν ὀρθὴν νὰ συντάξῃ τὶς δὲν εἶναι δυνατὸν, ἐὰν δὲν ἐξεύρῃ τὴν φιλοσοφικὴν Γραμματικὴν τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἐὰν δὲν ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ πρῶτον τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, γενικῶς θεωρουμένης, μηδ' ἔχει ἐννοίας ἀκριβεῖς ἑκάστου μέρους τοῦ λόγου, ἐὰν μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νὰ προβάλλῃ ὡς κανόνα τῆς γλώσσης*.

Μετὰ δύο ἔτη δημοσιεύσας ἐν προλεγομένοις τοῦ Ἰσοκράτους ἐξακολούθησιν τῶν περὶ ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, καὶ διὰ μακρῶν ἐν αὐτοῖς λαλήσας καὶ *περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως τῆς Ῥητορικῆς καὶ περὶ τῶν μέσων ν' ἀποκτήσωμεν ῥήτορας ἀξίους τοῦ ὀνόματος*, ἐπέμενε συνιστῶν καὶ ὑπὸ τὴν ῥητορικὴν ἔποψιν τὴν προτίμησιν τῆς κοινῆς γλώσσης, λέγων:

---

(1) Λέξις ἢ φράσις ἀκράτως Ἑλληνικὴ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν τότε μόνον εἶναι ἀναγκαία, ὅταν συνάδῃ καὶ συγχορεύῃ, νὰ εἴπω οὕτως, μὲ τὰς λοιπὰς λέξεις, ὅσαι τὴν γειτονεύουσιν, ὅταν ἦναι εἰς τοιαύτην θέσιν καὶ τόπον τῆς περιόδου τοιοῦτον, ὥστε ἐξηγῆται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰς λοιπὰς καὶ εἰς ἐκείνους ὅσοι δὲν ἔμαθον τὴν Ἑλληνικήν· ἀλλέως γίνεται « Ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίου παλαιοῦ, » καὶ κατασχίζει καθὼς τὴν γλῶσσαν, οὕτω καὶ τῶν ἀκουόντων τὰ αὐτία.

« Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ θέλοντος νὰ πείσῃ εἶναι νὰ λαλῇ σαφῶς, ἤγουν εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν πρὸς τὸν ὁποῖον λαλεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἤθελεν εἶσθαι τῶν ῥητόρων ὅλων ἀπιθανώτατος, ἐὰν ἐδημηγόρει δὲν λέγω (πρᾶγμ' ἀδύνατον) εἰς γλῶσσαν ἀλλόφυλλον, ἀλλ' ἐὰν μόνον τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν φαντασίαν νὰ συγκεράσῃ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον μὲ τὴν Αἰολικήν, ἢ καμμίαν ἄλλην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὰς διαλέκτους. Ὁ ὀρθὸς λόγος ὅστις ἐδίδασκεν ἐκεῖνον νὰ γράφῃ Ἀττικῶς, ἐπειδὴ σκοπός του ἦτο νὰ πείσῃ Ἀθηναίους, διδάσκει καὶ τοὺς Γραικοὺς νὰ γράφωσι τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν, ἐὰν θέλωσι νὰ μιμηθῶσιν εὐτυχῶς τὸν Δημοσθένην. Ἀλλ' ἡ ἀφιλόσοφος Ῥητορικὴ ἔκαμε νὰ γράφωνται καὶ τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα τῶν σχολείων, καθὼς τὰ γραμματικὰ θέματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουσι κἂν εὔλογον πρόφασιν τὴν ἀνάγκην νὰ μάθωσιν οἱ θεματογραφοῦντες τοὺς κανόνας τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως· κ' ἤθελον κατορθώσειν ὅ,τι ἐπαγγέλονται, ἂν ἡ θεματογραφία ἐχειραγωγεῖτο ἀπὸ διδασκάλους εἰδήμονας. Τὰ δὲ ῥητορικὰ προγυμνάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλέον ὁ λόγος νὰ γνωρίσῃ ὁ προγυμναζόμενος τὴν κατάλληλον τοῦ λόγου τῶν μερῶν σύνταξιν, ἀλλὰ τὸν τρόπον πῶς, καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τί, ἡ αὐτὴ γραμματικὴ κατάλληλος σύνταξις θέλγει περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, κατὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν τάσσονται τὰ μέρη της, καὶ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὁποῖον προφέρονται· ταῦτα λέγω τὰ ῥητορικὰ προγυμνάσματα πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατασταθῶσιν ἀληθῶς διδασκαλικά, ἐὰν δὲν γράφωνται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἤγουν τὴν γλῶσσαν τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους; Διὰ τὸ περισσότερον μέρος τοῦτο, μὲ τοὺς ὁποίους μέλλει νὰ ζήσῃ, καὶ τοὺς ὁποίους εἰς ἀνάγκην πολλάκις θέλει ἐλθεῖν νὰ καταπείσῃ, διδάσκεται τὴν Ῥητορικὴν ὁ μαθητής, ὄχι διὰ τοὺς ὀλίγους συμμαθητὰς καὶ συνελληνιστὰς αὐτοῦ, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἐνδεχόμενον, ἀφοῦ παύσωσι νὰ μαθητεύωνται, μηδὲ νὰ ἀπαντήσῃ ποῦ ποτε πλέον ἐπὶ ζωῆς του.

» Ἐὰν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ γράφῃ τὴν γλῶσσάν του ὅστις θέλει νὰ δώσῃ, κατὰ τὰς περιστάσεις, εἰς τοὺς λόγους ὅλην ἐκείνην τὴν πιθανότητα, ὅσης εἶναι δεκτικοὶ οἱ λόγοι, γίνεται φανερωτέρα ἡ τοιαύτη ἀνάγκη, ὅταν ἡ γλῶσσα ἦναι ἔτι ἀτελὴς καὶ βάρβαρος· ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην περίστασιν ἡ ῥητορεία τοῦ λόγου γίνετ' ἐνταυτῷ καὶ ὄργανον τῆς τελειώσεως τῆς γλώσσης. Λανθάνεται ὅστις νομίσῃ

ὅτι διὰ ταύτην μάλιστα τῆς γλώσσης τὴν ἀτέλειαν, συγχωρεῖται εἰς τὸν λέγοντα νὰ συνθέτῃ εἰς τελειοτέραν γλῶσσαν. Ὅσον δύσκολος ὑποτεθῇ ἡ ῥητορεία εἰς τὴν μητρικὴν ἑκάστου διάλεκτον, δυσκολωτέραν ἀσυγκρίτως θέλει τὴν καταστήσειν ὅστις γράφει εἰς ἄλλην παρὰ τὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυνείθισε νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ λαλῇ παιδιόθεν. Μαρτυροῦσί μου τὸν λόγον αἱ σύντομοι τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς δημηγορίαι, συνθεμέναι εἰς γλῶσσαν, ὁποία πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἦναι τοιούτων ἀνθρώπων γλῶσσα, καὶ ὅμως περιέχουσι καμμίαν φορὰν ἐνθυμήματα ῥητορικὰ ἄξια τῆς γλώσσης καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Δημοσθένους· διότι εὑρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὁδηγούμενοι ἀπὸ μόνην τὴν μετὰ προσοχῆς τῶν κινούντων τῆς ψυχῆς τὰ πάθη παρατήρησιν, ἔφθασαν ν' ἀποκτήσωσιν ὑπερθέποτε φιλοσοφικὴν θεωρίαν τῆς Ῥητορικῆς, ὥστε καὶ τῆς γλώσσης νὰ νικῶσι τὴν ἀπείθειαν, καὶ νὰ γίνωνται (τοὐλάχιστον εἰς ὀλίγας τινὰς ἀναγκαίας περιστάσεις) αὐτοδίδακτοι ῥήτορες.

» Καὶ μὴ νομίσῃ τίς, ἐπειδὴ ὁ Ῥητορικὸς λόγος διαιρεῖται (ὡς εἶπα) εἰς τὸν Ἐπιδεικτικὸν, τὸν Δικανικὸν, καὶ τὸν Συμβουλευτικὸν, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἡ Ῥητορικὴ χώραν ἀλλοῦ, πλὴν ὅταν ἢ εἰς τὰ θέατρα ἐγκωμιάζῃ τινὰ ὁ πανηγυριστὴς, ἢ εἰς τὰ δικαστήρια κατηγορῇ ἢ ἀπολογῆται ὁ δικαζόμενος ἢ ὁ συνήγορος αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰς πολιτικὰς ἢ χριστιανικὰς συνελεύσεις συμβουλεύει ὁ δημηγόρος, ἢ ὁ ἱεροκήρυξ. Ἡ Ῥητορικὴ ἐμβαίνει εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὸν διάλογον, εἰς τὸν μῦθον, εἰς τὴν ἐπιστολὴν, εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, εἰς ὀλίγια λόγια, ὅπου εἶναι χρεία νὰ γράψῃ τίς, ἢ νὰ λαλήσῃ μὲ σκοπὸν νὰ πείσῃ, ἐκεῖ πάραυτα αἰσθάνεται καὶ τὴν χρείαν τῆς τέχνης. Καὶ ἡ τέχνη αὕτη δὲν λαμβάνει τὴν οἰκείαν εἰς αὐτὴν ἀκμὴν καὶ τελειότητα πάρεξ εἰς ἔθνη ἐλεύθερα· ὅτι μόνον ὅστις ἔχει φρονήματα ἀδούλωτα εἶναι καλὸς καὶ μὲ παῤῥησίαν νὰ συμβουλεύσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἐγκωμιάσῃ, καὶ, χωρὶς νὰ παραβῇ τῆς δικαιοσύνης τὰ ὅρια, εἰς τὰ δικαστήρια νὰ δικολογήσῃ. Ἀλλ' ὁ ἐλεύθερος οὗτος Ῥήτωρ συμβουλεύει, ἐγκωμιάζει, καὶ δικολογεῖ διὰ συγχρόνους, συμπολίτας καὶ ὁμογλώσσους, ὄχι διὰ τοὺς ζήσαντας πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἀνθρώπους. Τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν αὐτοῦ λοιπὸν τὴν γλῶσσαν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ λαλῇ· ἐὰν ἦναι ἀκανόνιστος, διὰ τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ τὴν λαλῇ καὶ νὰ τὴν γράφῃ, διὰ νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν Ῥητορικὴν τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ

ταύτην πάλιν τὴν Ῥητορικὴν, καὶ ἐντάμα μὲ τὰς δύο τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους του.»

Συνιστῶν δὲ τὴν προτίμησιν τοῦ συμβουλευτικοῦ τῆς ῥητορικῆς γένους, ἐπιφέρει τὰ ἀκόλουθα.

«Εἰς τοῦτο λοιπὸν κυρίως τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος πρέπει νὰ καταγίνωνται οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ γένους μὲ ἀλήθειαν, μὲ ἐλευθερίαν, μὲ παῤῥησίαν, μὲ ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν, καταφρονοῦντες καὶ τοὺς ψόγους τῶν ἀχρειεστάτων συκοφαντῶν, καὶ τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου τῆς παρούσης γενεᾶς, καὶ φανταζόμενοι, ὁσάκις λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, ὅτι ἔχουν ἔμπροσθεν αὐτῶν παροῦσαν, βλέπουσαν, αὐστηρῶς ἐξετάζουσαν τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογισμούς των, τὴν ἐπερχομένην γενεὰν, εἰς τὴν ὁποίαν μόνην ἀνήκει νὰ κρίνῃ ἀδεκάστως τοὺς κόπους των.

»Ὅταν τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς συμβουλῆς ἔχῃ τὸ βάρος τοῦ καλοῦ χρυσίου, ἤγουν εἶναι τόσον ἀξιόλογον, ὥστε ν' ἀποβλέπῃ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν ὅλου τοῦ γένους, ἔμεινε πλέον εἰς τὸν συμβουλεύοντα τὸ ἔργον τοῦ λεκτικοῦ, ἤγουν ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ πρέπουσα συνθήκη τῶν λέξεων· δύσκολα καὶ τὰ δύο (τὸ ὁμολογῶ) εἰς γλῶσσαν, ὁποία τὴν σήμερον εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ γένους, ἀλλ' ὅμως καὶ δυνατὰ, καὶ ἀπαραίτητα τοῦ λόγου καλλωπίσματα, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸν ἐμβάσῃς εἰς τῶν ἀπαιδεύτων τὰς ψυχὰς, εἰς τοὺς ὁποίους μάλιστα εἶναι ἀναγκαία ἡ συμβουλὴ, ἐπειδὴ πολεμοῦνται οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπαιδευσίαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ὅσοι προθυμοῦνται νὰ τοὺς καταπείσωσιν ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πρᾶγμα ὀλέθριον.

»Ἡ ἐκλογὴ τῶν λέξεων εὐκολύνεται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐντελῆ εἴδησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης· εἴδησιν τόσον ἀναγκαίαν τὴν σήμερον, ὅσον ἡ λαλουμένη κοινὴ γλῶσσα ἀναγκάζεται πολλάκις, διὰ τὴν πτωχείαν της, νὰ δανείζεται λέξεις ἀπ' ἐκείνην. Ἀλλ' ἐκείνη εἶναι πλουσιωτάτη ἀπὸ συνώνυμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ ἐφυλάχθησαν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, δὲν εἶναι ὅμως εἰς ὅλους γνωστὰ, διότι κανὲν ἀκόμη λεξικὸν δὲν τὰς ἐσυνάθροισεν ὅλας, καὶ ἄλλα χωρὶς δυσκολίαν ἐμπορεῖ τὶς νὰ ἐμβάσῃ εἰς αὐτὴν, ἂν προσέχῃ, ὡς προεῖπα, νὰ τὰ θέτῃ εἰς τοιοῦτον τόπον, ὥστε νὰ ἐξηγῶνται τρόπον τινὰ ἀπὸ τὰς γειτονευούσας λέξεις, καὶ νὰ μὴν γεννῶσιν ἄκριτον μακαρονισμὸν, ὅστις δὲν εὐχαριστεῖ οὔτε τὸν ἀπαίδευτον, διότι ἀκούει γλῶσσαν ἀκατάληπτον εἰς αὐτὸν, οὔτε τὸν πεπαιδευμένον, διότι ἀποστρέφεται τὴν

ἄνοστον συμπλοκὴν δύο γλωσσῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζει, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσμενε ν' ἀκούσῃ βωμοχολικῶς συγκολλημένας.

» Ἀπὸ πολλὰς συνωνύμους λέξεις νὰ ζητῇ τις ἐπιπόνως τὴν ἀσαφεστέραν εἰς τοὺς περισσοτέρους, σιμὰ τῆς ἀκρασίας εἶναι καὶ μεγάλη ἀδικία· ἐπειδὴ διὰ τῶν περισσοτέρων κυρίως τὴν παίδευσιν γράφονται καὶ εἰς τὸν τύπον δίδονται τὰ βιβλία. Αὐτοὶ πληρόνουσι τὴν δαπάνην τοῦ τύπου ἀγοράζοντες τὰ τυπωμένα· κ' ἔχουν μέγα δικαίωμα ὁσάκις δὲν εὑρίσκουν εἰς τὸ βιβλίον ἀντάξίαν τῆς δαπάνης ὠφέλειαν, νὰ μέμφωνται τὸν συγγραφέα, ὡς προνοητὴν τοῦ ἰδίου κέρδους πλέον παρὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

» Ἀλλὰ πάλιν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τις τοὺς ἀπαιδεύτους, νὰ χυδαΐζῃ τόσον τὸν λόγον του, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδέστατος εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν πεπαιδευμένων, οὐδὲ τοῦτο δίκαιόν εἶναι. Βέβαια εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξαιρέτως σήμερον εἰς τοὺς Γραικούς, τῶν πεπαιδευμένων ὁ ἀριθμὸς εἶναι κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ὀλίγος παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς ἀπαιδεύτους· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καταφρονῶνται παντάπασι διὰ ταύτην τὴν ὀλιγότητα, ἀπὸ τὸν γράφοντα, ὅταν γράφῃ μάλιστα περὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμα καὶ εἰς αὐτούς.

» Ὅτι δὲν εἶναι ὀλιγωτέρα ἡ ἀηδία, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα ἢ ἀκούοντα ἡ ἄνεχνος τῶν λέξεων συνάρμοσις ἐδείχθη καὶ ἀπὸ τὰ προειρημένα ἱκανῶς καὶ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ἄτεχνος σύνθεσις εἶναι καλὴ νὰ ἀμαυρώσῃ καὶ τῶν ἀξιολόγων νοημάτων καὶ τῶν καταλλήλων εἰς αὐτὰ λέξεων τὸ κάλλος, καθὼς ἐξεναντίας, ὅταν ἦναι τεχνικὴ, δύναται νὰ σκεπάσῃ καὶ αὐτῶν τῶν ἐντελῶν νοημάτων καὶ λέξεων τὴν ἀσχημίαν. Ταύτην τὴν διάφορον τῆς συνθήκης δύναμιν εὐφυέστερον νὰ παραστήσω εἶναι ἀδύνατον, ἀφ' ὅτι τὴν ἐπαράστησεν ὁ Διονύσιος.

« Ἡ σύνθεσις (λέγει) ἔχει δύναμιν μεγαλειτέραν παρὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἁμαρτάνει νομίζω ὅστις τὴν παρομοιάσῃ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν τοῦ Ὁμήρου. Καθὼς ἐκείνη τὸν αὐτὸν Ὀδυσσέα ἐγγίζουσα μὲ τὴν αὐτὴν ῥάβδον, ἄλλοτε τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται ζαρωμένος, μικρός, ἄσχημος, ὅμοιος ψωμοζήτου γέρων, ἄλλοτε πάλιν μεγάλος, παχύς, εὔμορφος, παρόμοια καὶ ἡ σύνθεσις, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, ποτὲ μὲν δείχνει ἄμορφα, πτωχά, καὶ ταπεινὰ τὰ νοήματα, ποτὲ δὲ εὔμορφα, πλούσια, καὶ ὑψηλά. Καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα διαφέρει

» ποιητὴς ἀπὸ ποιητὴν, καὶ ῥήτωρ ἀπὸ ῥήτορα, νὰ συμπλέκῃ μίαν » μὲ τὴν ἄλλην ἐπιδέξια τὰς λέξεις ([1]). »

» Δὲν μοῦ ἔλειπαν, ἂν εἶχα καιρὸν, καθὼς ὁ Διονύσιος ἔφερεν ὀλίγα τινὰ παραδείγματα κακῆς συνθέσεως ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς, νὰ φέρω ἄλλα ἀναρίθμητα ἀπὸ τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα βιβλία εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται καὶ τοιαῦτα, ὅπου δὲν ἀριθμοῦνται αἱ κακοσύνθετοι περίοδοι μὲ τὰ δάκτυλα, ἀλλ' εἶναι ἀπαρχῆς μέχρι τέλους ὅλον τὸ σύγγραμμα ἄγριον καὶ τερατῶδες ὕφασμα, ἄξιον νὰ κατασπαράξῃ καὶ τὴν πλέον ἀναίσθητον ἀκοήν. Μηδὲ, ἂν τὰ ἔφερα, εἶχε κανεὶς δίκαιον νὰ μὲ ὑποπτευθῇ ὡς σκοπὸν ἔχοντα νὰ κατηγορήσω κανένα. Τῆς συνθέσεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦ γράφειν ἡ τέχνη εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀκόμη πρᾶγμα νέον· καὶ τόσον ἄδικον ἤθελεν εἶσθαι νὰ ζητῇ τὶς πράγματος νεοφανοῦς τελειότητα, ὅσον καὶ ἂν ἐπρόσμενε καρποὺς ὡρίμους ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τὰς πρώτας ἐξανθήσεις. Μόνος ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος κατηγορίας, ἐὰν τὶς, ἄτυχος καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, τόσον ἦτο μακρὰν νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀτυχίαν του, ὥστε καὶ νὰ φαντάζεται ὅτι ἔχει τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Νέστορος.

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, ἂν κατὰ δυστυχίαν εὑρίσκεται τοιοῦτος σκληροτράχηλος μακαρονιστὴς, καὶ ἄσπλαγχνος ὠτομάστιξ, ἀρκετὸν εἶναι νὰ τοὺς ἐνθυμίσῃ τὶς ὅ,τι ἔλεγεν ὁ σατυρικὸς τῆς Γαλλίας ποιητὴς,

Un sot en écrivant fait tout avec plaisir,
Χαρὰν αἰσθάνετ' ὁ μωρὸς πολλὴν εἰς ὅσα γράφει.

» Τῆς συνθέσεως τὴν δύναμιν τὴν ἐκατάλαβαν μάλιστα οἱ παλαιοὶ, ὡς λέγει ὁ κριτικώτατος Διονύσιος, καὶ καθὼς εὔκολον εἶναι νὰ τὸ πληροφορηθῇ, ὅστις μὲ προσοχὴν ἀναγινώσκει τὰ ποιήματα ἢ συγγράμματα τῶν παλαιῶν. Αὐτοὶ παρετήρησαν, ὅτι πρέπει φυσικὰ νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν, ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας αἰσθήσεις· καὶ καθὼς εἰς τὴν ὅρασιν δὲν εἶναι ἀδιάφορος πᾶσα μίξις χρωμάτων, οὐδ' εἰς τὴν γεῦσιν πᾶσα σύγκρισις χυμῶν, ὁμοίως εἶναι καὶ σύνθεσις λέξεων εὐάρεστος εἰς τὸν ἀκούοντα, καὶ πάλιν ἄλλη τὴν ὁποίαν ἀποστρέφεται μὲ δυσαρέστησιν ἡ ἀκοή.

» Ἀλλ' ἡ σύνθεσις αὕτη, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ῥητορικὴ τέχνη, διὰ νὰ περικλείεται εἰς τὰ ὅρια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος, πρέπει,

---

([1]) Περὶ συνθέσ. ὀνομάτ. § 4.

ὡς τὸ εἶπα κατ' ἀρχὰς, νὰ ὁδηγῆται ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, ἤγουν τό-σην μόνην ἡδονὴν πρέπει νὰ προξενῇ εἰς τὸν ἀκούοντα, ὅσης εἶναι χρεία διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ δεχθῇ τοὺς εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ ἀποβλέποντας λόγους, καὶ, νὰ εἴπω οὕτω, νὰ τὸν κάμῃ μὲ ἀπάτην εὐδαίμονα. Μηδὲ πρέπει ὁ Ῥήτωρ νὰ μιμῆται τὸν κακὸν ζωγράφον, ὅστις διαστρέφει τὴν κρίσιν τῶν θεατῶν, μὲ τὰς αἰσχρὰς ἢ φορτικὰς εἰκόνας, ἢ τὸν περίεργον μάγειρον, ὁ ὁποῖος ἀφανίζει τὴν ὑγείαν μὲ τὴν πολυποίκιλον καὶ δαλερὰν σύγκρασιν τῶν ἀρτυμάτων.

« Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς αὐτοὺς ὅλοι ἐξίσου δὲν εὐδοκίμησαν εἰς τοῦτο τῆς Ῥητορικῆς τὸ μέρος, τὴν σύνθεσιν λέγω τῶν λέξεων· ἀλλ' ἐπλησίασαν εἰς αὐτὸ ἄλλος ὀλιγώτερον, ἄλλος περισσότερον, κατὰ τὸ μέτρον ἕκαστος τῆς ἰδίας του γνώσεως καὶ ἀρετῆς, καὶ τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφε· καὶ ὀλιγώτατοι ἐπέτυχαν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπόν. Τόσον εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίσῃ τις τὰ ὅρια, ἕως ὅπου πρέπει νὰ σταθῇ. »

Εἶτα δὲ λαλῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ Ἰσοκράτους, γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς ἐν τῇ ὑπὸ Βισκόντη δημοσιευθείσῃ προτομῇ τοῦ ῥήτορος ἐπιγραφῆς.

« Δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγωτέρας παρατηρήσεως ἄξιον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὐτῆς *Εἰσοκράτης*, ἡ ὁποία ἀναμφιβόλως μέλλει νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς φιλομούσους, συνειθισμένους νὰ γράφωσι, καὶ νὰ βλέπωσι γραμμένον τὄνομα τοῦ Ῥήτορας, *Ἰσοκράτης*. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θέλουν βέβαια νομίσειν, ἢ ὅτι ὁ ἀνδριαντοποιὸς Ἕλλην τόσον ἦτον ἀγράμματος ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰσοκράτους, ἢ ὅτι ἐξ ἀπροσεξίας, (ἡ ὁποία ὅμως συμβαίνει πλέον εἰς τοῦ καλάμου τὴν γλήγορον κίνησιν παρὰ εἰς τὴν ἀργοπόρον σκέψιν τοῦ γλυφείου) ἔγλυψε τὴν δίφθογγον ΕΙ ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ στοιχείου Ι, καὶ συμπεράνειν ἀπὸ ταύτην τὴν εἴτ' ἀγραμματίαν, εἴτε ἀπροσεξίαν, ὅτι εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἡ δίφθογγος αὕτη ἐπροφέρετο ὡς τὸ Ἰῶτα, καὶ τέλος πάντων ἀπορήσειν, διὰ τί μὲ τόσην τραχύτητα σιμὰ τῶν ἄλλων πολλῶν ὀνειδῶν, μᾶς κατηγοροῦσι τινὲς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων, ὅτι ἐφθείραμεν καὶ αὐτὴν τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης τὴν προφοράν.

» Εὔλογος καὶ ἡ ἀπορία, εὔλογον ὁπωσδήποτε εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα· δὲν εἶναι ὅμως χρεία τὴν ἐκείνου τοῦ καιροῦ προφορὰν νὰ

τὴν συμπεράνωμεν ἀπὸ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, ἥτις ἔχει ἴσως (κα-θὼς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον) ἄλλην αἰτίαν. Σώζονται πολλόταται ἐπιγραφαὶ ἄλλαι παλαιαὶ, τῶν ὁποίων ἡ κακὴ γραφὴ ἀποδείχνει, ὅτι τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ προφορὰ εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἡ προφορὰ, ἥτις ἦτον εἰς χρῆσιν κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς καὶ ἴσως ἀνωτέρω κατ' αὐτοὺς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους, ἤγουν κατ' ἐκείνην ὅλην τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησαν καθεξῆς ὁ Πολύβιος, ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος, ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, ὁ Στράβων, καὶ ἂν ἔλθωμεν κατωτέρω μέχρι τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, Δίων ὁ Χρυσόστομος, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀῤῥιανὸς, ὁ Παυσανίας, ὁ Λουκιανὸς, ὁ Γαληνὸς, Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς. « Ἐὰν ἦναι βάρβαρος » ἡ σημερινὴ ἡμῶν προφορὰ, εἶν' ἐκεῖνοι, ὄχ' ἡμεῖς, οἱ αἴτιοι τῆς » βαρβαρώσεως », ἐμποροῦμεν νὰ ἀποκριθῶμεν πρὸς τοὺς κατηγόρους, καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ ὑποφέρωσι μὲ μακροθυμίαν νὰ προφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐπρόφεραν ἐκεῖνοι.

» Στηρίζεται μάλιστα ἡ κατηγορία εἰς τὸν Ἰωτακισμὸν, ἤγουν τὴν ἐξ ἀνάγκης συμβαίνουσαν τοῦ αὐτοῦ ἤχου τοῦ Ἰῶτα συχνὴν ἐπανάληψιν, ὁπόταν καὶ αἱ δίφθογγοι ΕΙ καὶ ΟΙ προφέρωνται ὡς αὐτό. Ἀμφιβολία δὲν εἶναι ὅτι ἡ συχνὴ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπανάληψις, καθὼς καὶ πρότερον εἶπα, εἶναι φυσικὰ ἀηδής· ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο πρέπει τὶς πάντοτε νὰ τὴν ἀποφεύγῃ μὲ περιεργίαν δεισιδαίμονα, ὅταν μάλιστα δὲν εἶναι Σύμφωνα τὰ ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα. Παραδείγματος χάριν εἰς τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ ἑ, 222)

Οἷοι Τρώϊοι ἵπποι, ἐπιστάμενοι πεδίοιο,

εὑρίσκεται ἑξάκις ἡ δίφθογγος ΟΙ· μ' ὅλον τοῦτο δὲν βλέπω διὰ ποίαν αἰτίαν προφερόμενος κατὰ τὴν προφορὰν τῶν Γραικῶν,

Ἴι Τρώϊι ἵππι ἐπιστάμενι πεδίιο,

ἤθελεν οἶσθαι εἰς τὴν ἀκοὴν ἀηδέστερος παρὰ προφερόμενος, ὡς τὸν προφέρουσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς Εὐρωπαίους,

Ὀ̈οῖ Τρώϊοῖ ἵπποῖ ἐπιστάμενοῖ πεδίοῖο.

» Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς ὀνομάζει καθαρὰ τὰς διφθόγγους ταύτας στοιχεῖα, ἤγουν τὰς στοχάζεται ὡς ἁπλᾶ γράμματα, εἰς τὴν προφορὰν καὶ ἂν τοῦτο δὲν ἀποδείχνῃ ὅτι εἰς τοὺς χρόνους Σέξτου ἡ προ-

φορὰ δὲν ἦτο φθαρμένη, ἱκανὸν εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους του δὲν ὑπωπτεύετο κἀνεῖς, ὅτι οἱ ὀλίγας ἑκατονταετηρίδας προγενέστεροι εἶχαν προφορὰν διάφορον. Οὔτ' ἠξεύρω, οὔτε νὰ μάθω μὲ μέλει, πῶς ἐπρόφερεν ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤκμασαν εἰς αὐτὴν τῆς γλώσσης τὴν ἀκμήν· καὶ, ὅταν ὑπερασπίζω τὴν σημερινὴν προφορὰν, δὲν διϊσχυρίζομαι ὅτι προφέρομεν ἀπαραλλάκτως ὡς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ πιθανὸν εἶναι νὰ ἐσυνέβη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς σημερινὰς γλώσσας, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα καὶ ποιήματα. Τοῦτο μόνον ἀδιστάκτως πιστεύω, ὅτι ἂν ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης ἠλλοιώθη, νὰ τὴν ἀποκαστήσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς φύσιν ἄλλος δὲν εἶναι καλὸς, παρὰ μόνον οἱ ὁποῖοι τὴν ἐλάλουν καὶ τὴν ἔγραφαν ὡς μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἕως νὰ ἀναβιώσωσιν ἐκεῖνοι, καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον εἶναι νὰ τὴν προφέρωμεν, ὡς τὴν ἐπρόφερεν ὁ βάρβαρος Σέξτος, ὁ ἀγράμματος Πλούταρχος, ὁ ἀμαθέστατος Γαληνὸς, καὶ οἱ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταὶ φιλοσοφώτερον ἤθελαν πράξειν, ἂν ἔπεμπαν καὶ τὴν προφορὰν τοῦ Ἐράσμου ὅπου ἔπεμψαν πολλὰς ἄλλας προλήψεις, τώρα μάλιστα εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὁπόταν μὲ τὴν ὁμοφωνίαν τῆς προφορᾶς, καὶ τὴν ἀδιάκοπον παράθεσιν τῆς παλαιᾶς μὲ τὴν νέαν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἀκόμη δειλὰς ἡμῶν παρατηρήσεις, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὰς σοφὰς αὐτῶν σημειώσεις ἠθέλαμεν μεγάλως ὠφεληθῆν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Πολλὰ ἄλλα ἐμπόρουν νὰ προσθέσω περὶ τῆς προφορᾶς, ἂν δὲν ἦτον ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου ἡ παρέκβασις αὕτη. »

Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, προτασσομένῳ τῆς ἐκδόσεως τῶν Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (1809), ὁ Κοραῆς συμπληροῖ τὰς πρὸς μόρφωσιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης σκέψεις αὐτοῦ, λέγων ταῦτα.

« Ἀφ' ὅσ' ἄλλοτ' ἔγραψα εἰς τοὺς Αὐτοσχεδίους τούτους στοχασμοὺς ἐσυμπέρανεν ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅτι εἰς τὴν μάθησιν τῶν ὄντως καλῶν γραμματικῶν χρεία εἶναι πρῶτον καλῆς γραμματικῆς καὶ καλοῦ λεξικοῦ. Ἡ πρώτη μᾶς λείπει ἀκόμη· εἰς τὸ δεύτερον καταγίνεται ὁ φίλος μου, καὶ φίλος τοῦ γένους, ὁ σοφὸς Ἀρχιμανδρίτης Γαζῆς. Ἔδειξα (ἱκανῶς ἂν δὲν λανθάνωμαι) καὶ τὴν χρείαν τῆς παραθέσεως τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς λέγω,

καὶ τὴν ὁποίαν σήμερον λαλοῦμεν. Εἶπα πρὸς τούτοις, ὅτι ἀναγκαῖον εἶναι νὰ συνοδεύεται ἡ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς μὲ τῆς Λατινικῆς γλώσσης τὴν παράδοσιν. Χωρὶς τῶν βοηθημάτων τούτων ὅστις ἐλπίζει νὰ μάθῃ καλὰ γραμματικά, ἂς ἦναι βέβαιος ὅτι βόσκεται ἀπὸ μωρὰν ἐλπίδα. Εἰς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν κατάληψιν δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάλυσις τῶν περιόδων καὶ τῶν φράσεων κατὰ τοὺς παραδιδομένους ἕως τώρα τῶν σχολείων κανόνας, ἀλλὰ χρειάζεται συνδρομὴ πολλῶν ἄλλων γνώσεων, τὰς ὁποίας καὶ νὰ δείξῃ καὶ νὰ τελειώσῃ μόνη ἡ Φιλοσοφία εἶναι ἱκανή.

» Μ' ἀπὸ τὰς γνώσεις ταύτας εἶναι καὶ ἡ ἀκριβεστέρα μελέτη τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ταύτην μελέτην ἀναγκαῖον εἶναι καλὸν Λεξικόν, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ μᾶς λείπει. Γνωστὰ εἶναι τῆς σημερινῆς γλώσσης τὰ λεξικά· ἐλλιπῆ ἀναριθμήτων λέξεων, καὶ σχεδὸν παντάπασι πτωχὰ ἀπὸ φρασεολογίαν, οὔτε τὸν ἀλλογενῆ εἶναι ἱκανὰ νὰ διδάξωσι τὴν γλῶσσαν, οὔτ' εἰς τὸν Γραικὸν νὰ δώσωσι τὰ μέσα νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν ποθουμένην τελειότητα.

» Ὅστις φαντάζεται ὅτι τὸ καλὸν Λεξικὸν τῆς γλώσσης εἶναι ὀλίγου κόπου καὶ καιροῦ, ἢ ἑνὸς ἀνθρώπου μόνον ἔργον, ὁ νοῦς ἐκείνου, τί πρᾶγμα εἶναι ἡ γλῶσσα, ἰδέαν ἀκόμη δὲν ἔλαβε.

» Διὰ νὰ συνταχθῇ τοιοῦτον Λεξικόν, εἶναι χρεία συνδρομῆς πολλῶν ἀνδρῶν σοφῶν ὄχι μόνον τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικήν, καὶ τὴν Γαλλικὴν πρὸς τούτοις γλῶσσαν· τὴν Ἑλληνικήν, ὅτι ἡ λαλουμένη σήμερον γλῶσσα εἶναι γέννημα ἐκείνης· τὴν Λατινικήν, ὅτι εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς ἀναμφιβόλως διάλεκτος· καὶ τὴν Γαλλικήν, ὡς παρὰ τὰς σημερινὰς τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων γλώσσας τὴν πλουσιωτέραν ἀπὸ Ἑλληνικὰς καὶ Λατινικὰς λέξεις, καὶ ὅτι εἰς σχεδὸν μόνην αὐτὴν εὑρίσκεται παράδειγμα καλοῦ Λεξικοῦ τῆς Παρισινῆς Ἀκαδημίας.

» Ἀνάγκη εἶναι, πρὶν ἀρχίσωσι τοῦ Λεξικοῦ τὴν σύνθεσιν, νὰ συνάξωσιν οἱ μέλλοντες Λεξικογράφοι ὕλην ἱκανήν. Τέσσαρες εἶναι οἱ τόποι μάλιστα, ὅθεν πρέπει νὰ συναχθῇ τοῦ νέου Λεξικοῦ ἡ ὕλη.

» Πρῶτος τόπος. Ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων Λεξικῶν ὅλαι αἱ λέξεις. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Λεξικὸν τοῦ Δουκαγγίου, τοῦ Μευρσίου, τοῦ Σίμωνος Πορκίου, τοῦ Βλάχου, τὸ Γραικιταλικὸν τοῦ Σομαβέρα, τὸ Γραικογερμανιταλικὸν τοῦ Βιγέλου, τὸ Γραικογαλλιταλικὸν τοῦ Βεντότη, κ.τ.λ.

» Δεύτερος τόπος. Ἡ Βυζαντινὴ πολύβιβλος ἱστορία. Ἂν ἕως τώρα ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἄλλο δὲν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς νοῦν ἔχοντας Γραικοὺς παρὰ λύπην, διὰ τὰς ἀνοησίας τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρατόρων, ὅσαι ἔφεραν τὸ ταλαίπωρον ἔθνος εἰς ταύτην, τὴν ὁποίαν ὅλοι αἰσθανόμενοι νὰ θεραπεύσωμεν προθυμούμεθα κατάστασιν, ἂς ὠφεληθῶμεν κἂν ἀπὸ τὴν συνάθροισιν πολλοτάτων εἰς αὐτὴν εὑρισκομένων λέξεων, τῶν ὁποίων ἡ ἄγνοια μᾶς ἀναγκάζει πολλάκις νὰ μεταχειριζώμεθα λέξεις ἀνοικείους εἰς τὰ λεγόμενα πράγματα.

» Τρίτος τόπος. Ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ γένους γλῶσσαν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς τούτων ὅμως τὴν ἀνάγνωσιν χρειάζεται κρίσις καὶ διάκρισις. Καὶ λέξεις καὶ φράσεις δυνατὸν εἶναι ν' ἀπανθίσῃ τις πολλάς, ὡς γνησίας τῆς κοινῆς γλώσσης, ἀφ' ὅσα ἐγράφησαν (1) ἕως εἰς τὸ μέσον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἀπὸ τὸ μέσον τοῦτο ἕως τὴν σήμερον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγράψαντας (2) ἠθέλησαν, μὲ καλὸν βέβαια σκοπόν, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ κρίσιν ἱκανήν, νὰ διορθώσωσι τὴν γλῶσσαν· ὅθεν ἐγεννήθη μακαρονισμὸς τῆς γλώσσης, τόσον ἀηδέστερος, ὅσον εἶναι ποικιλώτερος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν γραψάντων. Ἀπὸ τοὺς τοιούτους λοιπὸν μακαρονιστὰς συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς μεταφραστάς, ἡ ἀπάνθισις τῶν λέξεων καὶ φράσεων πρέπει νὰ γίνεται μὲ περισσοτέραν προσοχήν. Βέβαια, ὅταν ὁ συγγράφων εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, δὲν εὑρίσκῃ εἰς αὐτὴν λέξιν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἐκεῖνος ἰδέαν ἀκόμη δὲν ἔλαβε, πόθεν ἄλλοθεν ἔχει νὰ τὴν δανεισθῇ πλὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν; Ἀλλ' ὁ δανεισμὸς οὗτος πρέπει νὰ γίνεται μὲ κρίσιν· καὶ νὰ διαλέγεται μὲ πολλὰς συνωνύμους λέξεις, ὡς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα, ἡ πλέον ἁρμόδιος νὰ πληροφορήσῃ τὸν ἀναγινώσκοντα, ἢ νὰ τὸν κινήσῃ κἂν εἰς ἔρευναν νὰ μαντεύσῃ τὸ λεγόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ.

» Τέταρτος τόπος. Ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη. Τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ ὕφος συγγενεύει μὲ τὸ ὕφος τῶν δύο τούτων βιβλίων· ὄχι μόνον διότι καὶ τὰ δύο ἐγράφησαν, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα

(1) Πλὴν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου, καὶ κανενὸς ἴσως ἄλλου (τὸ ὁποῖον δὲν ἐνθυμοῦμαι) βιβλίου, γραμμένου εἰς τὸ μακαρονικὸν ὕφος τῆς Γεωγραφίας ταύτης.

(2) Τοιοῦτος εἶναι ὁ μεταφραστὴς τῶν Δεκαεπτὰ λόγων, τὸν ὁποῖον ἀλλαχοῦ (ἐπιστ. πρὸς Ἀλέξανδρ. Βασιλ.) ἀνέφερα, ὁ μεταφραστὴς τοῦ περὶ Ἀνθρωπίνου νοὸς συντάγματος τοῦ Λωκίου, καὶ ἄλλοι πολλοί.

ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀνάγνωσις ἔβαψε τρόπον τινὰ τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο χρειάζεται προσοχὴ καὶ κρίσις ὄχι μικροτέρα, διὰ νὰ ἀπανθισθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὅσαι φράσεις σώζουσιν ἀναλογίαν τινὰ μὲ τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης τὰς φράσεις, καὶ νὰ ἀφεθῶσιν οἱ εὑρισκόμενοι κατακόρως εἰς αὐτὰ Ἑβραϊσμοί.

» Εἶπα, ὅτι οἱ συνθέται τοῦ κοινοῦ Λεξικοῦ πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἦναι τῆς Ἑλληνικῆς παλαιᾶς γλώσσης εἰδήμονες· καὶ πρᾶγμα τόσον φανερὸν οὐδὲ χρεία ἦτο νὰ τὸ εἴπω, ἐὰν ἦτον ἐπίσης φανερὸν ὁποίαν εἴδησιν ἐννοῶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

» Ἡ κοινή, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν, ἂν καὶ μακρυσμένη ἀπὸ τὴν μητέρα της τὴν παλαιὰν Ἑλληνικήν, τὸ διάστημα ὅμως τὸ μεταξὺ τῶν δύο εἶναι ὅσον ἤθελε τὸ φαντασθῆ ὅστις ἀναγινώσκει τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς χωρὶς ἄλλην προπαρασκευὴν καὶ βοήθειαν, παρὰ τὰ καλὰ τῶν ἀντιφιλοσόφων γράμματα. Πολλαὶ φράσεις τῆς παλαιᾶς, πολλαὶ λέξεων κύριαι καὶ μεταφορικαὶ σημασίαι ἔμειναν σχεδὸν ἀπαραλλάκτως εἰς τὴν νέαν αἱ αὐταί. Ἀλλά, καθὼς παραδίδεται τὴν σήμερον ἡ παλαιά, εἶναι ἀδύνατον ἀκριβῶς νὰ καταλάβῃ ὁ μαθητευόμενος τὴν στενὴν ταύτην συγγένειαν τῶν δύο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἄγνοιαν, ὁπόταν γράφῃ εἰς τὴν νέαν, ἀναγκάζεται εἰς τόπον τῶν χρηστῶν νὰ βάλλῃ λέξεις καὶ φράσεις ἀχρήστους, ἢ καὶ παντάπασι βαρβάρους.

» Ἂν καὶ ἀφ' ὅσας ἕως τὴν σήμερον ἔγραψα σημειώσεις εἰς τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς εὔκολα δύναται νὰ συμπεράνῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, πόσον εἶναι ἀναγκαία ἡ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν εἰς τὴν ἀκριβῆ τῆς παλαιᾶς κατάληψιν, καὶ εἰς τὴν μετὰ λόγου τῆς νέας διόρθωσιν, δὲν εἶναι ἴσως ἀνωφελὲς νὰ δείξῃ μὲ μικρὸν παράδειγμα, πῶς πρέπει νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν παράθεσιν ταύτην, ὅστις μελετᾷ νὰ συντάξῃ τῆς νέας νέον γλώσσης Λεξικόν [Ἕπονται διάφορα παραδείγματα].

» Διὰ νὰ συναχθῇ τοιαύτη ὕλη, ἀνάγκη εἶναι νὰ περιέλθωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιανὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς νήσους αὐτῶν, δύο νέοι λόγιοι, εἷς τοῦ ἄλλου χωριστά, ἔχοντες δύο Λεξικὰ τῆς κοινῆς γλώσσης, μὲ προσκολλημένον φύλλον ἓν ἄγραφον εἰς ἕκαστον φύλλον τυπογραφημένον· καὶ νὰ συνάξωσι μὲ τὴν ἐσχάτην ἀκρίβειαν ὄχι μόν-

νὸν τὰς λέξεις, ὅσαι λείπουσιν ἀκόμη ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικά, ἀλλὰ καὶ τὰς φράσεις τῆς γλώσσης, καὶ αὐτὰς τὰς παροιμίας, ὅσας ἔχει καθημέραν εἰς τὸ στόμα ὁ κοινὸς λαός.

» Τὰς λέξεις· ὅτι σώζονται πολλαὶ λέξεις Ἑλληνικαί, ἢ τοὐλάχιστον ὄχι βάρβαροι, εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἄγνοια ἀναγκάζει τοὺς εἰς ἄλλα μέρη κατοικοῦντας νὰ μεταχειρίζωνται ἀντ' αὐτῶν Ἰταλικάς, καὶ τὸ πλέον αἰσχρὸν Τουρκικάς. Πρόσθες ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ συλλογὴν τῶν τοιούτων λέξεων εἶναι ἐλπὶς νὰ ἐξευγηθῶσι λέξεις Ἑλληνικαί, τῶν ὁποίων οὔτ' ἡ παραγωγὴ, οὔτ' ἡ ἀκριβὴς σημασία ἐφανερώθη ἀκόμη.

» Τὰς φράσεις· ὅτι Λεξικὸν χωρὶς φρασεολογίαν δὲν εἶναι κἂν ἄξιον νὰ ὀνομάζεται Λεξικόν. Πρὸς τούτοις, ὅτι τῆς κοινῆς γλώσσης αἱ φράσεις, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς φράσεις τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς, καὶ ταύτην πλέον εὐνόητον, κ' ἐκείνην πλέον εὐδιόρθωτον κάμνουσι.

» Τὰς παροιμίας· ὅτι αἱ παροιμίαι εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ἢ τοὐλάχιστον αἱ ἀπὸ τὰς ὁποίας κατευθύνεται καὶ κυβερνᾶται εἰς πολλάς του πράξεις γνῶμαι. Ὁ κοινὸς λαός, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν, καὶ διὰ τὰς βαναύσους τέχνας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ πενία τὸν ἀναγκάζει ν' ἀνασχολῆται, οὔτε δύναμιν οὔτε καιρὸν ἔχει νὰ πλέκῃ μακροὺς συλλογισμούς, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ὀρθότητα τῆς πράξεως. Παραδείγματος χάριν διὰ νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἔργου εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ συλλογισθῇ ὅσα λέγει ὁ Ἡσίοδος (1)

Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον ἔς τ' ἔννηφιν.
Οὐ γὰρ ἐτωσιεργὸς ἀνὴρ πίμπλησι καλιὴν,
Οὐδ' ἀναβαλλόμενος· μελέτη δέ τοι ἔργον ὀφέλλει,
Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

—Ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν νὰ ἔχῃ τυπωμένην εἰς τὸν νοῦν τὴν παροιμίαν « Τὸ σημερινὸν ἔργον αὔριον μὴν ἀφίνῃς », ἥτις εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ πρώτου στίχου τοῦ Ἡσιόδου. Ὅ,τι διακρίνει τὰ φωτισμένα ἀπὸ τὰ βάρβαρα ἔθνη, δὲν εἶναι τόσον τῶν πεπαιδευμένων τὸ πλῆθος εἰς τὰ δεύτερα, ὅσον εἶναι αἱ ὀρθαὶ ἢ κακαὶ δόξαι τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου. Ὅσον καὶ ἂν σοφισθῇ τὸ ἔθνος, οὔτε δυνατὸν εἶναι, οὔτ' εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν συμφέρει, νὰ ἦναι ὅλα του τὰ μέλη σοφά. Ἀρκεῖ

(1) Ἔργα καὶ ἡμέραι 410—413.

εἰς τὸν λαὸν νὰ δοξάζῃ ὀρθά, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ λόγον διὰ τί ἡ δόξα του εἶναι ὀρθή. Ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν νὰ εὑρίσκεται, ὡς ἔλεγεν ἡ σοφὴ Διοτίμα εἰς τὸν φιλόσοφον Σωκράτην, μεταξὺ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀμαθίας.

» Τόσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ παροιμίαι πολλάκις χειραγωγοῦσι τὸν κοινὸν λαὸν εἰς τὰς πράξεις του, καὶ ὅτι γίνονται δεῖγμα καὶ τεκμήριον τῆς ἠθικῆς τοῦ ἔθνους καταστάσεως, ὥστε ὁ πολυμαθέστατος μεταξὺ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλης, ὄχι μόνον τὰς ἐμεταχειρίσθη πολλάκις εἰς τὰ σοφά του συγγράμματα, ἀλλ' οὐδ' ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ἔκρινε νὰ γράψῃ Συλλογὴν παροιμιῶν, τὴν ὁποίαν ὁ χρόνος, ὡς καὶ ἄλλα ἀξιόλογα τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσόφου συγγράμματα, ἐφθόνησε νὰ μᾶς παραδώσῃ. Τὸν Ἀριστοτέλην ἐμιμήθησαν δύο του περίφημοι μαθηταί, ὁ Κλέαρχος καὶ ὁ Θεόφραστος, συλλέξαντες καὶ αὐτοὶ παροιμίας.

» Τῶν παροιμιῶν ἡ συλλογὴ καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν καταχώρισις ἔχει σιμὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ὁ Λεξικογράφος δύναται νὰ βάλῃ μόνας ἐκείνας, ὅσαι διδάσκουσί τι χρήσιμον εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὰς εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη ἐναντίας, ἢ κἂν νὰ τὰς καταγράψῃ συνωδευμένας μὲ τὸν ἔλεγχον τῆς κακίας των. Πρόσθες ἔτι, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ τὴν φράσιν αὐτῶν· διὰ τοῦ ὁποίου νοῶ, ὄχι νὰ τὰς ἐξελληνίσῃ, ἢ γελοίως νὰ τὰς μακαρονίσῃ, ἀλλὰ νὰ τὰς καθαρίσῃ, ὅσον συγχωρεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀπὸ τὴν ἀνώμαλον αὐτῶν χυδαιότητα. Τοιοῦτον Λεξικὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὅσοι παρὰ τοῦ ἀναγινώσκειν τὴν εἴδησιν ἄλλην οὐδεμίαν παιδείαν νὰ λάβωσι δὲν εὐτύχησαν, γίνεται καὶ τῆς γλώσσης, καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διαγωγῆς, ἐνταυτῷ διορθωτήριον. »

Ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ τρίτου τόμου τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (1811) ἐξακολουθῶν τὰς περὶ γλώσσης σκέψεις του ὑποδεικνύει καὶ δι' ἄλλων παραδειγμάτων τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνηται ἡ παράθεσις τῶν δύο γλωσσῶν· κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ ἐκδιδομένης ἐν Βιέννῃ φιλολογικῆς ἐφημερίδος « Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς, » καὶ τῶν περὶ γλώσσης διατριβῶν διαφόρων λογίων, ἐπιφέρει ταῦτα.

» Πρώτην φορὰν σήμερον ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτῆς ἀῤῥωστίαν βλέπει πλῆθος ἰατρῶν φιλογενῶν, ζητούντων μὲ ζῆλον τὰ

ἐπιτήδεια εἰς τὰς πολλὰς καὶ βαθείας πληγάς της ἰατρικά. Πρώτην φορὰν προβάλλονται συμβουλαὶ περὶ γλώσσης ἀπὸ πολλοὺς καὶ καλούς, διαφόρους τὴν γνώμην, ἀλλ' εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀποβλέποντας σκοπόν, τὴν διόρθωσιν αὐτῆς.

» Εἶναι βέβαια ὁ ζῆλος οὗτος καὶ πολλοῦ ἐπαίνου καὶ πολλῆς χαρᾶς ἄξιος· ἄμποτε νὰ ἦτο καὶ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν συνωδευμένος! διὰ νὰ μή, προξενῶν τὸ ἐναντίον, βεβαιώσῃ τὸ παροιμιῶδες,

Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδος μ' ἀπώλεσε.

» Ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ θεραπεύσῃ ἀῤῥωστίαν, πρέπει πρὸ πάντων νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τῆς ἀῤῥωστίας καὶ τὴν κρᾶσιν τοῦ ἀῤῥώστου. Τοῦτο καὶ ἀπὸ ἰατροὺς καὶ ἀπὸ ἰδιώτας ὁμολογεῖται ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ σωματικῶν νοσημάτων. Εἰς γλωσσῶν διόρθωσιν παρὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ ὁ ἰατρὸς καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ κρᾶσιν· ἐπειδὴ ὡς μέλος τοῦ ἀῤῥωστοῦντος σώματος μετέχει καὶ αὐτὸς τῆς ὁποίας σπουδάζει νὰ ἰατρεύσῃ νόσου, εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος, μήπως αἱ περὶ τῆς ἀῤῥωστίας συμβουλαὶ εἶναι κεφαλῆς ἀῤῥώστου προλήψεις, καὶ ἀληθινὰ πυρετοῦ παραλαλήματα.

» Ἔξω τούτων, ἔχει τῆς βαρβαρωθείσης γλώσσης ἡ θεραπεία καὶ ἄλλο τι ἴδιον, τὸ ὁποῖον δὲν θεωρεῖται εἰς τὰ σωματικὰ πάθη. Εἰς ταῦτα ὁ προσκαλούμενος ἰατρός, αὐτὸς ἀρχίζει, αὐτός, ἂν εὐτυχήσῃ, καὶ τελειόνει τὴν ἰατρείαν τοῦ πάθους. Εἰς τῆς γλώσσης τὴν διόρθωσιν οἱ γνήσιοι, ἢ τοὐλάχιστον οἱ τελευταῖοι ἰατροί, εἶναι οἱ ἔνδοξοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν βλαστάνουν παραυτα, ὅταν τὸ βαρβαρωθὲν γένος ἀρχίζῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀῤῥωστίαν του. Εἰς τὴν εὐτυχῆ μέν, ἀλλ' ὄχι λαμπρὰν ἀκόμη ταύτην τοῦ χρόνου περίοδον, ἀρκετὸν εἶναι ἐὰν εὑρεθῶσιν ἄνδρες σπουδαῖοι ἱκανοὶ νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς μέλλοντας ἰατροὺς τὰ βότανα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐὰν ἀληθῶς ἐπιθυμῶμεν τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴν ἀχώριστον διόρθωσιν καὶ δόξαν τοῦ γένους, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ χρυσοῦν Δελφικὸν παράγγελμα ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ· πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀδιστάκτως, ὅτι εἴμεθα ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν, ὅσοι ζῶμεν τὴν ὥραν ταύτην, πρὸς τοὺς ἀκόμη ἀγεννήτους νομοθέτας τῆς γλώσσης, ὅ,τι εἶναι οἱ ῥιζοτόμοι καὶ φαρμακοπῶλαι πρὸς τοὺς ἰατρούς, ὅ,τι πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας οἱ ὑπουργοί.

» Εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν ἀνέγνωσα πολλὰ καλά, γραμμένα ἀπὸ ῥιζοτόμους ἐπιστήμονας· ἀλλ' εὕρηκα ὅμως καὶ τοιαῦτα, ὁποῖα πρέπει νὰ γράφωνται ἀπὸ νέους ἀπείρους. Μ' ἐφάνη παράξενον νὰ λαλῶμεν ὡς νομοθέται τῆς γλώσσης καὶ νὰ γινώμεθα σχεδὸν Θουκυδίδαι, Πλάτωνες, καὶ Δημοσθένεις, ὁπόταν μόλις εἴμεθ' ἀκόμη ἄξιοι νὰ συγκριθῶμεν μὲ τοὺς Φερεκύδας, μὲ τοὺς Κάδμους καὶ μὲ τοὺς Ἑκαταίους.

» Ἔνδοξον ἤθελεν εἶσθαι βέβαια εἰς ἡμᾶς, ἂν ἤμεθα τοῦ χοροῦ τῶν πρώτων· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἡ τύχη μᾶς ἔβαλε χορόν, τόσον ἀπέχει νὰ ἦναι ἄξιος καταφρονήσεως, ὥστε καὶ τιμὴν θέλει μᾶς προξενήσειν, ἐὰν χορεύσωμεν εὐρύθμως καὶ μουσικῶς. Ἀπὸ τῆς χορείας ἡμῶν τὸν τρόπον κρέμεται ἡ κατόρθωσις τῶν μελλόντων δοκίμων συγγραφέων. Ἂν καὶ ἄξιοι νὰ ὀνομασθῶσι τῆς γλώσσης νομοθέται, δὲν θέλουν ὅμως οὐδ' ἐκεῖνοι φερθῆν ὡς νομοθέται. Ὁποίαν ὕλην εὕρωσι συναθροισμένην ἀπὸ μᾶς, τοιαύτην οἰκοδομὴν μέλλουν ἐξανάγκης νὰ κτίσωσι· καὶ ἂν ἀρέσῃ εἰς τὸ ἔθνος ἡ οἰκοδομή, μόνον τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς δεχθῇ τῆς γλώσσης νομοθέτας, μόνον τὸ ἔθνος νὰ τοὺς κηρύξῃ κλασσικούς· χωρὶς ἐκείνων ἡμεῖς δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν μέγαν ἔπαινον, ἐὰν μὲ τὴν προσοχὴν νὰ γράφωμεν, ὡς πρέπει (μὴ νομοθετοῦντες τὸ πῶς πρέπει), δείξωμεν, ὅτι παρὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χρόνου ἄλλο δὲν μᾶς ἐμπόδισε νὰ γράφωμεν ὡς κλασσικοί· ἐκεῖνοι χωρὶς ἡμῶν εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ κατασταθῶσιν ἔνδοξοι.

» Τῆς φιλοσοφίας πρώτιστον ἔργον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τὶς ἑαυτόν, ἤγουν νὰ θεωρήσῃ τίς εἶναι, ποῦ καὶ εἰς ποίαν χρόνου περίοδον ἐγεννήθη, εἰς τίνα βίου κατάστασιν εὑρίσκεται, τί ἔργον νὰ κάμῃ καὶ ποῖον ἔρανον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην συγχωροῦν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις· εἰς ὀλίγα λόγια ὁ φιλόσοφος χρεωστεῖ, ὡς ἔλεγεν ὁ Χῖος Ἀρίστων, νὰ μιμῆται τὸν τεχνικὸν ὑποκριτήν· νὰ παίξῃ καλῶς τὸ ὁποῖον ὑποκρίνεται ταπεινὸν ἢ λαμπρὸν πρόσωπον εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του· νὰ τὸ ἐκλέξῃ, κρέμεται ἀπὸ τὴν διδάσκαλον πρόνοιαν.

» Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἔπαθεν ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς ὅλοι οἱ λαλοῦντες αὐτήν. Ἀφοῦ ἐγυμνώθημεν ἀπὸ ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγμάτων ἰδέας ὀρθάς· καὶ ἐπειδὴ ζώου λογικοῦ κεφαλή, εὔκαιρος νὰ μένῃ δὲν ἐμπορεῖ, ἐμβῆκαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ στρεβλαὶ καὶ φθοροποιοὶ προλήψεις. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαί, εἴτε κακαί, εἶναι ἡ βάσις, ἡ μάλ

ἔχον αὐτὴ ἡ ὕλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Ὁποῖος εἶναι αὐτὸς, τοιαύτη πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικός· καὶ οὗτος πάλιν ἀντενεργεῖ εἰς ἐκεῖνον, τὸν κάμνει εὐμορφότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὰ συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλῶν ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διαστρέφει ὅλονὲν τὴν δύναμιν τοῦ συλλογίζεσθαι, ἢ καὶ παντάπασι τὴν καταργεῖ.

» Ἡ σφιγκτὴ ἕνωσις αὕτη τῆς γλώσσης μὲ τὰς ἐννοίας εἶναι ἀναμφίβολος· Οἱ ἐκ γενετῆς ἄλαλοι καὶ κωφοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἠλίθιοι· ἐξεναντίας οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ δείχνουσι πολλάκις θαυμαστὴν ἀγχίνοιαν· διότι οἱ πρῶτοι στεροῦνται τὸν ὁποῖον ἔχουσιν οἱ δεύτεροι προφορικὸν λόγον. Πόσην δυσκολίαν δὲν δοκιμάζει ὅστις ἐμβαίνει πρώτην φορὰν εἰς πολυάνθρωπον πόλιν, νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ μνήμην αὐτοῦ, τῶν κατοίκων τὰ διάφορα πρόσωπα; Εὔκολα ὅμως καὶ τὰ ἐνθυμᾶται καὶ τὰ διακρίνει εὐθὺς ἀποῦ μάθῃ τὰ ὀνόματά των· καὶ τοῦτο δείχνει πόσην ἐνέργειαν ἔχουσιν αἱ λέξεις εἰς τὰ νοήματα. Μὲ βραδύτητα μανθάνομεν νὰ διακρίνωμεν ὅσα δὲν ἐξεύρομεν νὰ ὀνομάσωμεν· διότι τῶν αἰσθήσεων οἱ τύποι εἶναι ὀλιγοχρόνιοι· τὰ προσκολλώμενα εἰς αὐτοὺς ὀνόματα διεγείρουσι τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις κλίνει φυσικὰ εἰς ταύτην τῶν ἰδεῶν μὲ τὰς φωνὰς τὴν σύζευξιν.

» Διὰ τὴν φυσικὴν ταύτην καὶ ἀναγκαίαν σύζευξιν, καὶ οἱ σοφοὶ ἡμῶν πρόγονοι μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν ἐσήμαιναν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τὴν διὰ τοῦ στόματος φανέρωσιν, ἤγουν καὶ τὸν ἐνδιάθετον καὶ τὸν προφορικὸν λόγον, μεταχειριζόμενοι εἰς τοῦτον τὸ *Φράζω*, εἰς ἐκεῖνον τὸ *Φράζομαι*.

Ἐς χῶρον ἀφικόμεθ', ὃν ΦΡΑΣΕ Κίρκη,

λέγει ὁ Ὅμηρος, ἤγουν, *Ἤλθαμεν εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Κίρκη μᾶς εἶπε τόπον*· καὶ πάλιν ὁ αὐτός·

Τὰ ΦΡΑΖΕΑΙ, ὅσσ' ἐθέλησθα,

ἤγουν, *συλλογίζεσαι ὅσα θέλεις*.

» Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι φανερὰ λογομαχία ἡ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξὺ τῶν ἐρευνώντων τὰς λέξεις, καὶ τῶν καταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἔρευναν μὲ πρόφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶναι

νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δεύτεροι, ἐπαινοῦντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀσχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον νοοῦντες ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτὰς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι᾽ αὐτῶν σημαινόμενα. Τὸ *Φράζω* καὶ τὸ *Φράζομαι* εἶναι τόσον ἀχώριστα, ὥστε κἀνεῖς νὰ διορθώσῃ ἢ νὰ διαστρέψῃ ἓν ἀπὸ τὰ δύο χωρὶς διόρθωσιν ἢ διαστροφὴν τοῦ ἄλλου δὲν δύναται. Καὶ ἐὰν ἔχῃ χώραν καμμία διάκρισις, τῆς τάξεως ἀναμφιβόλως τὰ πρωτεῖα πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς λέξεις, ὄχι μόνον, διότι πρὶν συλλάβῃ τὶς ἰδέας πραγμάτων πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον πῶς ὀνομάζονται τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ λέξεις γινόμεναι κοιναὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν προσεχόντων εἰς τὰ πράγματα.

« Ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ βαρβάρου, ἢ βαρβαρωθέντος ἔθνους, γίνεται ἀκόμη τῶν λέξεων ἡ ἔρευνα πλέον ἀναγκαία· διότι πρὸ τῆς μαθήσεως τῶν ὀρθῶν ἰδεῶν, πρέπει ὁ μαθητευόμενος νὰ ἀπομάθῃ ὅσας εἶχε πρότερον στρεβλάς· διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ εἰς ὑποδοχὴν τῶν καλῶν τὴν κεφαλήν του, πρέπει πρῶτον νὰ σαρώσῃ ὅσα σκύβαλα ἐσώρευσεν ἡ ἀπαιδευσία εἰς αὐτήν. Τοῦτο νὰ κατορθωθῇ χωρὶς ἔρευναν καὶ καθαρμὸν τῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς *φράζει*, οὕτω καὶ *φράζεται*, ὡς λαλεῖ οὕτω καὶ συλλογίζεται. Ὅστις ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, ἂς ἐξετάσῃ ὅλων τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τὰς γλώσσας, νὰ μάθῃ πόσον διαφέρει πολλῶν λέξεων ἡ σημασία εἰς ἐκείνους ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἀνάλογοι λέξεις εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη. Ἀπὸ ταύτας ὅμως τὰς σημασίας κρέμεται πολλάκις ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τῶν ἀνθρώπων· διὰ τὴν διαφορὰν ταύτην ὀνομάζουσι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι τὸ ἄδικον δίκαιον, ἁρπάζουν τὰ ἀλλότρια, διὰ νὰ κάμνωσιν ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνας· διὰ ταύτην, καὶ ὄχι δι᾽ ἄλλην αἰτίαν, πολεμεῖ ἕνας τὸν ἄλλον· διὰ ταύτην, ἔθνη ὁλόκληρα, μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀγνοοῦσι καὶ τὴν χρῆσίν της καὶ καταντῶσιν εἰς τὴν ἐλεεινὴν αὐτῆς στέρησιν, γινόμενοι ἐξ ἀνθρώπων καταγέλαστα ἀνδράποδα. Αὐτὸ τῆς παιδείας τὄνομα, δὲν βλέπεις τί σημαίνει εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, τί εἰς τοῦ σοφοῦ τὸ στόμα; Ἐκεῖνος τὴν περιορίζει εἰς τὰ *Καλὰ γραμματικὰ*, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἄλλο κατ᾽ αὐτὸν σημαίνουσι παρὰ τὰ ἀληθῶς *Καλὰ γραμματικά*. οὗτος λέγει καὶ πιστεύει ἀδιστάκτως ὅτι παιδεία χωρὶς φιλοσοφίας νὰ ἀποκτηθῇ εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ νὰ γένῃ χωρὶς ἥλιον ἡμέρα.

« Δικαίως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκτητος, ὅτι ἡ παιδεία τῶν ἀνθρώπων πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἀπ' αὐτῶν τῶν λέξεων τὴν ἔρευναν, « Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις »· δικαίως καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς ([1]), ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον ἑκάστου ἔθνους εἶναι τῆς γλώσσης του τὸ Λεξικὸν, ἤγουν ἡ συνάθροισις καὶ ἔρευνα τῶν συμβόλων μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζει τὰς ἰδέας του. Ἕως δὲν γένῃ ἡ συνάθροισις αὕτη, τὸ ἔθνος ὄχι μόνον δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ παιδείαν, ἢ ν' αὐξήσῃ τὴν ὁποίαν ἔχει, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ τὴν χάσῃ παντάπασι, διὰ τοῦτο ὅτι περιφέρεται κατὰ πόλεις καὶ χώρας σκορπισμένη καὶ ἀθησαύριστος. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἱστορίαν, θέλομεν εὑρεῖν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων ἄρχισεν ἡ παιδεία καὶ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Ἰταλοὶ, Ἱσπανοὶ, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Ἄγγλοι, πολὺν καιρὸν πρὶν αἱ ἐπιστῆμαι ἀναβῶσιν εἰς τὸν ὁποῖον σήμερον τὰς βλέπομεν βαθμὸν, ἄρχισαν νὰ συναθροίζωσι τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, καὶ κατέβαλαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῶν Λεξικῶν. Καὶ ὄχι μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλ' εἰς πολλὰ ἔθνη καὶ πρὶν ἀκόμη γράψωσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δοξάσαντας τὸ γένος κλασσικοὺς, ἐφάνησαν οἱ ἐρευνηταὶ τῆς γλώσσης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἄρχησαν οἱ Γάλλοι τὰς περὶ τῆς γλώσσης των ἐρεύνας· καὶ εἰς τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἐπεχείρησεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία νὰ συναθροίζῃ τὴν ὕλην τοῦ Λεξικοῦ της, τὸν αὐτὸν χρόνον (1639), ὅτε ἴδε τὸ φῶς ὁ Εὐριπίδης τῆς Γαλλίας, ὁ μέγας Ῥακίνας, καὶ τρεῖς χρόνους μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ περιφήμου σατυρικοῦ Βοϊλλώ. Ὁ Μενάγιος ἐξέδωκε τὸ ἐτυμολογικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης κατὰ τὸ 1650 ἔτος, καὶ αὐτὸς πάλιν τὸ ἐτυμολογικὸν τῆς Ἰταλικῆς κατὰ τὸ 1685. Εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν ὁ δοξάσας τὴν Γερμανίαν μέγας Λεϊβνίτιος δὲν ἔκρινε τῆς φιλοσοφίας του ἀνάξιον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ἐτυμολογικὰς ἐρεύνας.

» Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη ἔγινεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἡ κατὰ μικρὸν πρόοδος τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοιαύτη πρέπει νὰ γίνῃ καὶ εἰς ἡμᾶς· ἢ μᾶλλον γίνεται, ὁδηγουμένη ἀπ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, χωρὶς προαιρέσεως ἐπιῤῥοήν. Καθὼς ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ σκοτεινὴν καὶ μακροχρόνιον φυλακὴν ἐρωτᾷ πρῶτον τὰς ὀνομασίας τῶν ἀμυδρῶς ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ὀφθαλμούς του βλεπομέ-

([1]) Ὁ περιηγητὴς Βολνέϋς (Volney), ἂν δὲν λανθάνωμαι.

νων πραγμάτων, παρόμοια καὶ ἡμεῖς μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸ σκότος, πρέπει νὰ πλησιάσωμεν τὰς ὁποίας ἕως τώρα ἐμεταχειριζόμεθα λέξεις εἰς τὴν λαμπάδα τῆς φιλοσοφίας· πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν τί ἐσήμαινε πᾶσα μία ἀπ' αὐτὰς εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τί ἐκατάντησε νὰ σημαίνῃ εἰς ἡμᾶς, καὶ τίς εἶναι ἡ κυρία της σημασία; παραβαλλομένη μὲ τὰς ἀναλόγους τῶν φωτισμένων ἐθνῶν λέξεις.

» Τὴν τοιαύτην ἔρευναν ὀνομάζει ὁ Ἐπίκτητος *παρακολούθησιν τῶν ὀνομάτων*, καὶ τὴν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἁπλῆν *χρῆσιν*, ἥτις κατ' αὐτὸν ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νὰ λαλῇ τις χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί λέγει, μεταχειριζόμενος τὰς λέξεις καθόσον ἔρχονται μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὴν γλῶσσάν του, γυμνὰς ἰδεῶν, ἢ ἐνδυμένας μὲ ἀλόγους καὶ κτηνώδεις ἰδέας.

» Ὅτι εἰς ὅσα λέγομεν, ἢ γράφομεν, τὴν σήμερον περιέχονται καὶ ἄλογα πολλά, δὲν ἔχει χρείαν ἀποδείξεως. Ἀλλά, ποῖον ἔθνος ἤρχισεν ἀπὸ λογικώτερα; λέγω καὶ ἐγώ, κ' ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ πᾶς ἕνας ἀπολογούμενος.

» Εἶναι ὅμως καὶ εἰς τοῦτο διαφορά. Τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ πάλαι πατέρες ἡμῶν, καταρχὰς τοῦ φωτισμοῦ των, δὲν εἶχαν ὅσα σήμερον ἔχομεν ἡμεῖς βοηθήματα ἀπὸ ἄλλα ἔθνη φωτισμένα, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ὀρθῶς νοούντων, λαλούντων καὶ γραφόντων παραδείγματα πολλά. Ἀπὸ τούτους κἀνεὶς δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ περὶ πράγματος τοῦ ὁποίου δὲν ἐξεύρει ἀκριβῶς τὄνομα, ἤγουν δὲν ἔχει καθαρὰν ἰδέαν καὶ παρακολούθησιν αὐτοῦ· καὶ ὅταν πιάσῃ τὸν κάλαμον, δὲν γράφει οὔτε διὰ τοὺς σοφούς, οὔτε διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ δι' ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔθνος. Διὰ νὰ φύγῃ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα, μηδὲ νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τὰ γραφόμενα μήτε τοὺς πρώτους διὰ τὴν ἀηδίαν, μήτε τοὺς δευτέρους διὰ τὸ δυσνόητον, ἢ καὶ ἀκατανόητον, πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῶν κλασικῶν, ἂν τὸ ἔθνος του ἔχῃ ὁμολογουμένως κλασσικούς, οἱ ὁποῖοι μηδ' αὐτοὶ ἤθελαν ἀξιωθῆ νὰ ὀνομάζωνται τοιοῦτοι, ἐὰν ἔγραφαν διὰ μέρος τι τοῦ ἔθνους.

» Εἰς ἡμᾶς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη κλασσικούς, ἂν θέλωμεν νὰ ταχύνωμεν τὴν γένεσιν αὐτῶν, πάλιν τὴν μέσην ὁδὸν τῆς γλώσσης πρέπει νὰ πατήσωμεν, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἂν ἔχωμέν τι καλόν, καὶ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ μεταδώσωσι καλήτερα. Ἀλλὰ τὴν μέσην ὁδὸν ἐκεῖνος μόνος εἶναι καλὸς

νὰ πατήσῃ, ὅστις ἐξέτασεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης του. Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἔρευναν αὐτῆς· καὶ ἂς τολμήσωμεν, ὡς ἔλεγεν ὁ Κικέρων, νὰ μιμηθῶμεν τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι ἐξέταζαν ἐπιμελῶς τὰς παραγωγὰς τῶν λέξεων.

» Καὶ πρῶτον πρέπει, ὡς τὸ ἐζήτησα καὶ ἄλλοτε, νὰ συναθροισθῶσιν αἱ λέξεις καὶ φράσεις, εἰς ἕνα λόγον, ἡ ὕλη τῆς γλώσσης ὅλη ἀπ' ὅλας τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος. Τῆς συναθροίσεως πρῶτον ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ὁ καθαρμὸς τῆς γλώσσης ἀπὸ ἀλλοφύλους λέξεις. Εἰς τίνα δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς πολλοὺς τόπους ὀνομάζονται τὰ πράγματα μὲ λέξεις Ἰταλικὰς καὶ Τουρκικάς; ὄχι διότι λείπει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἐμφύλιος λέξις, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζεται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου ὀνομάζεται τὸ πρᾶγμα μὲ ἀλλόφυλον. Εἶναι ἐντροπὴ εἰς Γραικὸν, καθ' ὑπόθεσιν Σμυρναῖον, νὰ ὀνομάζῃ Τουρκιστὶ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὁ πλησιόχωρος αὐτοῦ Χῖος ὀνομάζει Γραικιστί, εἰς τὸν Κερκυραῖον, Ἰταλιστί, τοῦ ὁποίου τὸ Γραικὸν ὄνομα σώζεται εἰς τὴν γείτονά του Πελοπόννησον.

» Δεύτερον ἀποτέλεσμα καλὸν τῆς συναθροίσεως εἶναι, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τόπους πολλοὺς πολλὰ πράγματα οὔτ' ἐμφύλιον οὔτ' ἀλλόφυλον ὄνομα ἔχουσι κἀνὲν, οἱ ἐντόπιοι, λαμβάνοντες ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὰς ὀνομασίας, μανθάνουν ἐντάμα καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἔβλεπαν, ὡς βλέπει τὸ κτῆνος τὴν βοσκήν του, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί εἶναι. Ὀλίγην προσοχὴν δίδει φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅσων δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα. Τὰ ὀνόματα ἐντυπόνουσι μονιμώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων. Ὅταν ἡ γλῶσσα εἶναι πλουσία ἀπὸ λέξεις, ἀδύνατον νὰ μὴ διαδοθῇ μέρος τι τῆς ὅλης ἐπιστήμης τοῦ ἔθνους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν λαόν.

» Τρίτον ἀποτέλεσμα καλὸν ἡ συνάθροισις τῆς ὕλης τῆς γλώσσης καὶ εἰς Λεξικὰ καταχώρισις ἔχει τοῦτο, ὅτι μᾶς φυλάσσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ πλάσσωμεν νέας λέξεις, ἀμφιβόλου πολλάκις ἀρχῆς καὶ γενέσεως, διὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ ἔχουν ὄνομα σημαντικὸν εἰς τὴν γλῶσσαν. Αἱ μὴ ἀναγκαῖαι πλάσεις τῶν ὀνομάτων δὲν πλουτίζουσι τὰς γλώσσας. Ἐὰν τὸ παλαιὸν σημαίνῃ ἀρκετὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἔθνος δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὸ νέον· καὶ ἂν ὑπερισχύσῃ τοῦτο νὰ ἐξαλείψῃ τὸ παλαιόν, δὲν βλέπω τί ἐκέρδησεν ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν ταύτην. Τὰ ὀνόματα τῆς γλώσσης πρέπει νὰ φυλάσσωνται, ὅταν ἦναι καλὰ, καὶ μάλιστα ὅσα δὲν περιορίζονται εἰς

πόλιν ἢ χώραν τινὰ, ἀλλ' εἶναι εἰς ὅλον τὸ ἔθνος γνωστὰ, καὶ, ἂν εἴπω οὕτως, οἰκουμενικά.

» Τέταρτον τῆς συναθροίσεως τῶν λέξεων ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ἡ εὐκολωτέρα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μάθησις· ὅτι συμβάλλει πολὺ, ὅσον καὶ ἂν ἐβαρβαρίσθη, ἡ σημερινὴ γλῶσσα εἰς τῆς ἀρχαίας τὴν ἐξήγησιν, τὸ ἔδειξα μὲ πολλὰ πολλάκις παραδείγματα, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ προσθέσω δὲν ἤθελαν μὲ λείψειν πλειότερα, ἐὰν ὁ καιρὸς δὲν μ' ἔλειπε.

» Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι τόσον ἀναγκαιοτέρα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐστάθη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρευσαν ὅλαι τοῦ γένους αἱ δυστυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους δυνατοὶ, ὄντες ἀπαίδευτοι, δὲν φροντίζουν νὰ τὰς παύσωσι . . . .

» Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν θέλει προξενήσειν εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὸ γένος, ὅστις περιέλθει τὴν Ἑλλάδα ὅλην διὰ μόνην τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὄχι τὸ *Λεξιθήρας*, ἀλλὰ τὸ *Γνωσιθήρας* ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει, ὅθεν πρέπει ν' ἀρχίζῃ ὁ ἀπαίδευτος· «ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις.» Πῶς ἔχομεν ν' ἀνορθώσωμεν τὴν πτῶσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκάψωμεν πρῶτον τὰ ἐρείπιά της; πῶς νὰ προσθέσωμεν ὅ,τι λείπει, πρὶν μάθωμεν ὅσα ἔμειναν εἰς αὐτήν; πῶς νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν παροῦσαν τὴν χρειαζομένην ὅλην ὕλην εἰς τὴν οἰκοδομήν της; πῶς νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακόμορφα καὶ ἄσχημά της, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν ἂν ἔχωσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογίαν, πῶς νὰ τὴν θεραπεύσωμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; δὲν εἶναι κίνδυνος, μὴν ἐμπλαστρώσωμεν τὰ ὑγιερὰ, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγωμένα της νὰ σαπίζωνται; Ὁ μακαρονισμὸς τῶν κακοτύχων τούτων Ἀττικιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἔφθασεν ἕως νὰ μεταφράζῃ καὶ τὸ *Ὀργίζομαι* διὰ τοῦ *Χαλεπαίνω*, πόθεν ἄλλοθεν προέρχεται πλὴν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης; Μὴν ἐξεύροντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καταφεύγουσιν εἰς τὴν προγονικὴν, ὄχι διότι γνωρίζουσιν ἐκείνην καλήτερα, ἀλλὰ διότι μὲ τὸ κάλυμμά της κρύπτουν τὴν ἰδίαν ἀμαθίαν εἰς τῶν ἀμαθεστέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσφαλέστε-

ρον. Ὁ ἀπαίδευτος ὄχλος ὅσον ὀλιγώτερον τοὺς καταλαμβάνει, τόσον πλατύτερον χάσκει, καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας εὐκολώτερον, θαυμάζων τὴν σκοτεινὴν αὐτῶν σοφίαν.

Εὖ, νὴ τὸν Ἑρμῆν! ὅ,τι λέγεις οὐ μανθάνω.

Μὰ τὸν Θεόν! λογιώτατε, λαλεῖς ὡς ἄγγελος, ἀλλὰ τί λέγεις δὲν καταλαμβάνω.

» Ἐὰν, ὡς εἶπα ἀνωτέρω, ἡ βαρβάρωσις τῆς γλώσσης, διαστρέφουσα τὰς ἀληθεῖς ἐννοίας τῶν λέξεων, καταντᾷ καὶ εἰς τὴν διαστροφὴν τῶν ἠθῶν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ διόρθωσις αὐτῆς διορθόνει καὶ τὰ ἤθη τοῦ ἔθνους, καὶ τὰ κάμνει ἡμερώτερα. Ἀρετὴ, Δικαιοσύνη, Σωφροσύνη, Ἁγιότης, καὶ ἄλλαι μυρίαι λέξεις, δηλωτικαὶ διαθέσεως ψυχῆς, ἄλλο σημαίνουν εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, ἄλλο εἰς τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου τὸ στόμα. Μεγάλην ἀναμφιβόλως ὠφέλειαν θέλουν προξενήσει εἰς τὸ ἔθνος οἱ λόγιοι ἄνδρες, ἐὰν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐξηγῶσιν εἰς τὸν ὄχλον τὴν ἀληθῆ παραγωγὴν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν αὐτῶν.... »

Συνέχειαν τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν προτάσσων καὶ εἰς τὸν ἐν ἔτει **1814** ἐκδοθέντα ἕκτον τόμον τοῦ Πλουτάρχου, ὁ Κοραῆς καταπολεμεῖ τὴν γνώμην τῶν ἰσχυριζομένων, ὅτι ἀπὸ τῆς ποιήσεως πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ τῆς νεολληνικῆς γλώσσης διαμόρφωσις.

« Ἄκουσα, ἢ ἀνέγνωσα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνα, λέγοντα περὶ τῆς μορφώσεως τῆς γλώσσης ἡμῶν, ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν *ποίησιν*, ὅθεν ἄρχισαν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ προβαίνωσιν εἰς τὸν δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας των. Τί λέγεις *πρέπει!* ἐξ ἀνάγκης ἡ φύσις αὐτὴ ἤθελε μᾶς βιάσειν ν' ἀρχίσωμεν ἐκεῖθεν, ἐὰν εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθησαν κατάστασιν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, κ' εὑρίσκονται σήμερον ἔθνη ἄγρια, καὶ μὲ τοὺς Εὐρωπαίους ἄμικτα, πολλά. Ἀλλὰ βλέπεις! ἐσυνέβη εἰς ἡμᾶς τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ ἔχομεν πλειοτέρους *λογογράφους* παρὰ ποιητάς. Διὰ τί; διότι δὲν μεταβαίνομεν ἀπ' ἀγριότητα εἰς πολιτισμὸν ὡς οἱ παλαιοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν πρόγονοι, οὐδ' εἴμεθα, ὡς ἦσαν ἐκεῖνοι, περικυκλωμένοι ἀπὸ ἄλλα ἔθνη ἐπίσης ἢ καὶ πλέον ἄγρια· ἀλλ' ἀναλαμβάνομεν πολιτισμὸν, τοῦ ὁποίου νὰ χάσωμεν παντάπασιν τὰ ἴχνη μᾶς ἐμπόδισεν ἡ ὁπωσοῦν φυλαχθεῖσα τῶν προγόνων ἡμῶν γλῶσσα, καὶ νὰ ἐξανεύρωμεν χωρὶς πολὺν κόπον μᾶς βοηθεῖ τῶν γειτόνων φωτισμένων ἐθνῶν ὁ πολιτισμός. Οἱ παλαιοὶ τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι αὐτοὶ πρῶτοι

ἔγιναν κτίσται καὶ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ των χωρὶς ἐξωτέραν βοήθειαν σχεδὸν καμμίαν οὔτ' ἀρχαιοτέραν, οὔτε σύγχρονον. Φυσικὰ λοιπὸν ἠναγκάσθησαν ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν *ποίησιν*, ὡς πρῶτον ὄργανον καὶ μέσον τῆς τελειώσεως τοῦ *προφορικοῦ λόγου*. Ἡ παροῦσα κατάστασις ἡμῶν εἶναι ἔργον μιμήσεως καὶ ἀληθινῆς μετακενώσεως· καὶ ἐπειδὴ πηγαὶ ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων, πλουτισμένη ἀπὸ ποιητὰς καὶ λογογράφους, καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν νῦν φωτισμένων ἐθνῶν, ἔχουσαι ὁμοίως ποίησιν καὶ λογογραφίαν, ἀκολούθως μετακενόνομεν ἐν ταυτῷ καὶ τὰς δύο, λογογραφίαν ὅμως, καθὼς εἶπα, καὶ καθὼς ἡ πεῖρα τὸ δείχνει, πλέον παρὰ ποίησιν. Διὰ τί; διότι ἡ ποιητικὴ τοῦ χρόνου περίοδος εἰς τὰ ἔθνη, εἶναι ἡ νηπιώδης τῶν ἐθνῶν ἡλικία, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει πλέον ἡ φαντασία παρὰ ὁ λογισμός· ἡ δὲ λογογραφία, ὡς καὶ τὸ ὄνομά της τὸ λέγει, εἶναι ἀληθῶς τοῦ λογικοῦ ἡ ἡλικία. Καὶ καθὼς ἐκείνη ἔπλασε (τοῦτο σημαίνουσιν ἡ *ποίησις* καὶ ὁ *ποιητής*) τοὺς μύθους, οὕτως ἡ λογογραφία ἐγέννησε τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ μετέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν ποίησιν εἰς τὸ δραματικόν, ἤγουν εἰς τὸ λογικώτερον, ἐπειδὴ ἡ μὲν τραγῳδία, δὲν εἶναι πλέον ποίησις ἁπλῆ, ἀλλὰ λογικὴ στιχηρὰ παράστασις μυθικῆς τινος ἢ ἱστορικῆς πράξεως, ἡ δὲ κωμῳδία καταστaίνει γελοίας τὰς ἀκόμη τρόπον τινὰ νηπιώδεις πράξεις τῶν συγχρόνων. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου οὔτε Θουκιδίδης οὔτε Πλάτων οὐδ' Ἀριστοτέλης ἦτο δυνατὸν νὰ γεννηθῇ· σύγχρονοι τούτων ἦσαν οἱ τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ τῆς Ἑλλάδος ποιηταί. Τοιαύτη σήμερον εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνει τὸ Ἑλληνικὸν γένος τὴν παιδείαν του. »

Τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας τοῦ Κοραῆ πρῶτος ἀποδεχθεὶς ὁ φιλόπονος καὶ ἐθνωφελὴς Μακεδὼν Δημήτριος ὁ Δάρβαρις ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1806 Ἁ*πλοελληνικὴν Γραμματικήν*, ἐν ᾗ καὶ ταῦτα ἐπιλέγει (σελ. 396).

« Ἡ κοινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὴν λέξιν καὶ κατὰ τὴν φράσιν· διότι οὐ μόνον πολλὰς ξένας λέξεις ἔχει, ἀλλὰ καὶ φράσιν ἀλλοτρίαν τῆς Ἑλληνικῆς μεταχειρίζεται· ὅθεν καὶ μιξοβάρβαρος καὶ μιξοσόλοικος ὑπὸ πολλῶν καλεῖται.

» Τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης παραφθορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης πρέπει νὰ τὴν ζητήσῃ τις εἰς τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας

μεταβολάς, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασεν ἡ ἀθλία Ἑλλὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ τῶν ξένων ἐθνῶν, πρῶτον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἔπειτα ὑπὸ τῶν Φράγκων, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Βαρβάρων.

» Ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἐλευθέρα καὶ αὐτόνομος, ἡ ἐδιοικεῖτο ὑπὸ μόνων τῶν Ἑλλήνων, ἐν τοσούτῳ ἤνθει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διέλαμπε πανταχοῦ ὑπερέχουσα πάσας τὰς ἄλλας γλώσσας τῆς οἰκουμένης μὲ τὴν εὔροιαν καὶ χάριν τῶν λόγων. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὑπετάχθη αὐτὴ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἔλειψε μὲν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἡ παλαιὰ χάρις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὄχι ὅμως ὅλον της τὸ κάλλος· διότι οἱ Ῥωμαῖοι τόσον ἐτρώθησαν ἀπὸ τὸν ἔρωτα ταύτης τῆς γλώσσης τῶν Μουσῶν, ὅτι οἱ ἐγκριτώτεροι ἄρχοντες, μᾶλλον δὲ καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, ἐπρόκρινον κάλλιον νὰ ὁμιλῶσιν ἑλληνιστὶ, παρὰ λατινιστὶ, ὥστε εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Αὐγούστου ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἐκεῖνο, ὅ,τι εἶναι τὴν σήμερον ἡ Γαλλική. Διὰ τοῦτο πολλοὶ συγγραφεῖς ζήλῳ κινούμενοι ἄφησαν κάλλιστα ποιήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν εὐφράδειαν καὶ γλαφυρότητα τῆς φράσεως ἐμποροῦν νὰ παραβληθῶσι μ' ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων, ὁποῖοι φέρ' εἰπεῖν ἐχρημάτισαν Ἀριστείδης ὁ Ῥήτωρ, Δίων ὁ Χρυσόστομος, Λουκιανὸς ὁ σοφιστὴς καὶ ἕτεροι.

» Περισσότερον δὲ μετὰ καιρὸν παρέφθειραν τὴν πάτριον γλῶσσαν τῶν Γραικῶν οἱ λεγόμενοι Φράγκοι, οἵτινες ἐξαπλωθέντες πρὸς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς της βασιλείας τῶν Γραικορωμαίων οὐ μόνον εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον μετέδωκαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς Γραικοὺς καὶ λέξεις καὶ φράσεις οἰκείας, καὶ τὸ πάντων χείριστον προφορὰν ξένην καὶ ἀλλόκοτον· διότι παρὰ τούτων ἔλαβον οἱ Γραικοὶ τὴν βάρβαρον προφορὰν τῶν γραμμάτων γκ, μπ, ντ, καὶ τζ. Κυριεύσαντες ἔπειτα καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν μόνην καθέδραν τῶν Μουσῶν, παρεμόρφωσαν καὶ τὴν ἐκεῖ καθαρῶς λαλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ παντελῶς ἐξηχρείωσαν, ἥτις μετὰ ταῦτα διῃρέθη εἰς τόσας διαλέκτους, ὅσαι ἐπαρχίαι καὶ χῶραι εἶναι. Ἀποσιωπῶ τὴν τῶν Γραικῶν ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἡ ὁποία οὐχὶ ὀλίγον καὶ αὐτὴ συνήργησεν εἰς τὴν παραφθορὰν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς οἴδασιν οἱ εἰδήμονες καὶ φιλίστορες.

» Τελευταῖον ἀφ' οὗ ὑπέκλινεν ἡ Ἑλλὰς τὸν αὐχένα εἰς τὸν ζυγὸν

τῶν βαρβάρων, συνέβη ἡ παντελὴς παραφθορὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι νέαι λέξεις, νέοι σχηματισμοὶ τῶν λέξεων, καὶ νέοι τρόποι τοῦ λέγειν εἰσήχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν· ὅθεν προῆλθε τὸ μιξοβάρβαρον καὶ μιξοσόλοικον ἐκεῖνο ὕφος, συγκείμενον ὡς ῥάκος πολυσχιδὲς ἐκ διαφόρων ξένων λέξεων καὶ φράσεων. Πολλοὶ ὅμως πεπαιδευμένοι τοῦ τῶν Γραικῶν γένους ἀγωνίζονται ἤδη σὺν Θεῷ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς μὲ πολὺν ζῆλον νὰ διορθώσωσι τὴν πάτριον γλῶσσαν, καθαρίζοντές την ἀπὸ τὰς ξένας λέξεις καὶ φράσεις, καὶ μεταδίδοντες εἰς αὐτὴν τὸ οἰκεῖον κάλλος, φέροντές την ὁμοῦ ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν μητέραν της τὴν Ἑλληνικήν, τοὺς ὁποίους εἴθε νὰ τοὺς μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι.

» Καθὼς δὲ τὴν σήμερον βλέπομεν εἰς κάθε πεφωτισμένον γένος δύω διαλέκτους, μίαν τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἄλλην τῶν ἀπαιδεύτων· οὕτω βέβαια ἦσαν καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος δύω διάλεκτοι, μία καθαρὰ ἑλληνικὴ, καὶ ἄλλη κοινὴ καὶ δημώδης. Πόσον ἡ κοινὴ τῶν νῦν Γραικῶν διάλεκτος πλησιάζει εἰς τὴν δημώδη τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἠξεύρομεν, τοῦτο ὅμως εἶναι πασίδηλον καὶ ἀναντίῤῥητον, ὅτι αὐτὴ παραβαλλομένη μὲ τὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν εἶναι λίαν παρεφθαρμένη· διότι ἄλλα μὲν γράμματα τρέπει, ἄλλα δὲ προσθέτει, καὶ ἄλλα ἀφαιρεῖ· καὶ ἄλλας μὲν λέξεις συγκόπτει, ἄλλας δὲ αὐξάνει, καὶ ἄλλας ἄλλως μεταβάλλει, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν ῥημάτων εἶναι δῆλον, καὶ ἀπὸ τὰ ἑξῆς ῥηθησόμενα δύναται πᾶς τις νὰ πληροφορηθῇ. »

Ἀμέσως δὲ ἐπισυνάπτει πολλὰ παραδείγματα πρὸς κατάδειξιν τῆς τε μεταλλαγῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἄλλων παθῶν τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης (σελ. 398—420) (1).

Ἐν ἔτει 1808 ὁ ἐν Νίζνῃ τῆς Ῥωσσίας διατρίβων Ἰωαννίτης Γεώργιος Κρομμύδας ἐξέδωκε *Διατριβὴν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς καινῆς ἡμῶν γλώσσης* (2), ἢ μᾶλλον νεοελληνικὸν γλωσσάριον, ἐν ᾧ ἀπαντῶσιν ἐπιτυχεῖς παραγωγαί, προτάξας τὴν ἑξῆς εἴδησιν.

---

(1) Τὴν περὶ γλώσσης ταύτην διατριβὴν μετὰ τῶν ἐπισυνημμένων παραδειγμάτων κατὰ λέξιν ἀντιγράψας ὁ ἐκ Καλλιουπόλεως Κωνσταντῖνος Χρυσοκέφαλος, ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ πόνημα προέταξεν εἰς τὴν ἐν Λειψίᾳ (1811) τυπωθεῖσαν τρίτομον Ἁπλοελληνικὴν Γραμματικὴν (σελ. XIV—XXXV) ἣν Τερψίνοον ἐπωνόμασεν εἰς ἀντίθεσιν τῆς Τερψιθέας τοῦ Νεοφύτου Δούκα.

(2) Ἐτυπώθη ἐν Μόσχᾳ ἐπιστασίᾳ τοῦ ὁμογενοῦς Ἰωάννου Μπάϊλα. Ἐν τῇ ἀσ-

« Ἀναλογιζομένῳ μοι θαμὰ, καὶ ταλανίζοντι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὴν παντελῆ καταστροφὴν, ἣ περιέπεσε τῆς πατρίου ἡμῶν φωνῆς ἡ εὐγένεια, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπῆλθε προθυμηθῆναι, ἑλληνικάς τινας λέξεις, εἰ δυνατὸν ἀποσμῆξαι, ὡς εἰπεῖν, τοῦ ἐπιπολάσαντος αὐταῖς εὐρῶτος, καὶ ἐς τοσοῦτον, ὥστ' ἐνίας διὰ τὸ διεστραμμένως καὶ βαρβαροπαρεσχηματισμένως προφέρεσθαι, καὶ ἤτοι ὡς ξένας, ἢ ὡς ὑπὸ τῆς χυδαιότητος καινουργηθείσας λογίζεσθαί τε ἅμα, καὶ ἐξουθενεῖσθαι.

» Ἀπόπειραν δὲ τούτου μοι ποιησαμένῳ ἔδοξε καί τινας ἄλλας, εἰ καὶ πολλῷ ὕστερον σχηματισμοῦ λαχεῖν ἐοίκασιν, ὡς οὐκ ἀπηλλοτριωμένας δ' ἄλλως ἑλληνικοῦ ἰδιωτισμοῦ, παρασυνάψαι· ἔστι δ' ἃς καὶ ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν ἐξελληνισθείσας· πρὸς δὲ καὶ ἄλλας τὰς, ἃς ὑπὸ τῷδε τῷ † σημείῳ κέκρικα καταχωρῆσαι· αἵπερ εἰ καὶ μὴ ξενίζειν δοκοῦσιν, ἔμοιγε δὲ τὰ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν ἄδηλα.

» Συλλέξας οὖν, ὅσας εἰς μνήμην ἠδυνήθην παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν, κατέστρωσα αὐτὰς αὐτοσχεδὸν, μετά τινων ἀναπτύξεων, ὡς ἐμοὶ ἀνυστὸν, οὐχὶ φιλοτιμούμενος κατ' ἐπίδειξιν, (ὅτι πολλοῦ γε δέω τὰ τοιαῦτα φρονεῖν) ἀλλὰ πρὸς διασκεδασμὸν ἐνίοτε τῶν πολλῶν μου ἀσχολιῶν, εἴτε καὶ ἐπ' ἐλπίδι ὠφελείας τινὸς τῶν μαθητιώντων, εἰ κριθείησαν παρὰ τοῦ κυρίου μου διδασκάλου, καὶ ἄλλων ἐλλογίμων ἀνδρῶν οὐκ ἀσύμφοροι. »

Ἐκ τῶν ἐν τέλει τῆς διατριβῆς ἐπισυνημμένων διαφόρων μεταφράσεων φαίνεται, ὅτι ὁ Κρομμύδης, εἰ καὶ ἀποδέχεται τοὺς περὶ καθαρισμοῦ τῆς γλώσσης στοχασμοὺς τοῦ Κοραῆ, δὲν παρεδέχετο καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὑποδεικνυόμενον ὕφος. Χάριν δὲ περιεργείας παρατίθημι τὸ ἑξῆς διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου πρὸς τὸν Σουβορώφ.

« Πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις, οἷς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐστήσατε τροπαίοις, ἀπέκειτο ὑμῖν καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως ὑπερισχῦσαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ὑπερεσχήκατε. Ἔτι δ' ἅπαξ τροπωσάμενοι αὐτὸν, τὸν καὶ τῆς πίστεως ἐχθρὸν, κατεπατήσατε ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰς παγίδας τῶν κακίᾳ καὶ φθόνῳ ἐξοπλισθέντων καθ' ὑμῶν. Διὸ ἀνταμείβω ὑμᾶς κατὰ τὸ μέτρον ἐπιγνώσεως τῆς ἐμῆς. Τιθεὶς γὰρ ὑμᾶς ἐπὶ τοῦ ὑπερτάτου βαθμοῦ τῆς τιμῆς τῶν ἡρώων, πεπληροφορημένος εἰμὶ, ὅτι ἀναβι-

---

φιβῇ ταύτῃ ἐκτὸς διαφόρων ἄλλων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων τοῦ Κρομμύδα, καί τινες πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Νικηφόρου Θεοτόκη, Κοσμᾶ Μπαλάνου, καὶ Ἰωάννου Πεζάρου.

βάζω ἐν αὐτῷ τὸν περιφανέστατον ἀρχιστράτηγον τοῦ τε παρόντος καὶ τῶν παρελθόντων αἰώνων. (¹) »

Μετ' οὐ πολὺ ἠσπάσθησαν τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας τοῦ Κοραῆ οἱ ἐξοχώτεροι τῶν τότε λογίων, ὡς Ἄνθιμος ὁ Γαζῆς, Κωνσταντῖνος ὁ Κούμας, Στέφανος ὁ Οἰκονόμος, Νεόφυτος ὁ Βάμβας, Θεόκλητος ὁ Φαρμακίδης, Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, Κωνσταντῖνος ὁ Κοκκινάκης, Κωνσταντῖνος ὁ Βαρδαλάχος καὶ μετὰ ζήλου ὑπεστήριξαν αὐτὰς κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῶν συγγράμμασιν, ἰδίως δ' ἐν τῇ προτροπῇ αὐτοῦ τοῦ Κοραῆ ἱδρυθείσῃ ἐν Βιέννῃ φιλολογικῇ ἐφημερίδι ὁ *Λόγιος Ἑρμῆς*.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ τρίτη ἀνεφάνη γλωσσικὴ αἵρεσις, ἡ τῶν θιασωτῶν δηλονότι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἰδιώματος, ἀσθενὴς καὶ ἀσήμαντος, διά τε τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν ἀρχηγῶν, καὶ τὴν ἀναγνωριζομένην ματαιοπονίαν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Πρῶτος ὁ Θεσσαλὸς Στέφανος Κομμητᾶς ἐκδοὺς ἐν Βιέννῃ (1800) *Παιδαγωγὸν ἢ Πρακτικὴν γραμματικήν*, ἐγνωμοδότησεν, ὅτι ἔπρεπεν ἐν ἅπασι τοῖς συγγράμμασι νὰ προτιμᾶται ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὡς μᾶλλον ἁρμόζουσα *γνησίοις Ἑλλήνων παισί*, προλογίζόμενος οὕτω.

« Ἐὰν τὴν αἰσχίστην ἀποδυσάμενοι αἰδῶ, ἐθίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ἐπαΐοντας, καὶ προΐεσθαι αὐτήν· πολλὴ γὰρ καὶ οὐκ ἂν εἴποι τις ὅση, ἐκ τούτου ἕψεται ἡ εὐχέρεια καθάπερ καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ, ἣν προΐενται γλῶσσαν, τοῦτο συμβαῖνον ὁρῶμεν· τοῦτο δὲ γενήσεται, εἴγε ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις τοὺς διδασκάλους ἀπαιτοῖεν, ὥσπερ τὸ διδάσκειν ἐπιμελῶς τοὺς μαθητάς, οὕτω καὶ τὸ προΐεσθαι τὴν Ἑλλάδα φωνήν, οἱ ἐπιστατοῦντες· μᾶλλον δέ, ὅπερ καὶ κάλλιστον· εἴγε αὐτοὶ διδάσκοντες τοῦτο ποιῆσαι φιλοτιμήσαιντο.

» Ἵνα δὲ εὐχερῶς ἔχῃ γίγνεσθαι ἀπὸ τῶν διαλογικῶν συγγραμμάτων Λουκιανοῦ φημι, Ξενοφῶντος, Πλάτωνος, Αἰσχίνου, καὶ Κέβητος, συλλεχθῆναι δεῖ τὰ ἀναγκαιότατα, καὶ εἰς τοὺς ἐν χρήσει μεταποιηθῆναι διαλόγους· οὕτω δὴ οἷον ἀπαρχάς τινας διαλόγων κατὰ τὸ τέλος τῆς παρούσης παρεθέμην πραγματείας ἐκ τῶν εἰρημένων συλλεξάμενος, ἵνα σοφοῖς ἀφορμὴν δῶ· καὶ ἀεὶ δὲ τοῖς ἱκανοῖς τοῦ

(¹) Τῆς Διατριβῆς αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Κρομμύδης δύο ἀκολουθίας ἐν Βιέννῃ 1811 καὶ 1813, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη περιέχει ἕτερον γλωσσάριον, ἡ δὲ δευτέρα παροιμίας.

μαθητῶν τὰ διαλογικὰ ἀναγινώσκειν τοὺς διδάσκοντας ἐπιτρέπειν χρή· ἐξ ὧν καὶ σημειοῦν τὰ ἀναγκαιότατα παραγγέλλειν· οὕτω γὰρ καὶ γράφουσι, καὶ λέγουσι μεγίστη ἔσται ἡ ὄνησις τοῖς, ὅσοι ταύτην τὴν γλῶσσαν μαθεῖν ἐφίενται· καὶ γενήσεται οὕτως, ἡ λεγομένη τεθνηκυῖα γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων, ἡ καὶ φιλοσοφική, τὸ εὐκτανότατον.

« Καὶ μηδείς μοι ἐπιφυέσθω, ἀνατρέψαι τὴν γνώμην ταύτην βουλόμενος, ὡς ἀδύνατον· τεθνηκυῖαν ἀποκαλῶν τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν· ἡμεῖς γὰρ καὶ τὴν Λατινίδα τοιαύτην οὖσαν, ὅμως ὁρῶμεν τοὺς μανθάνοντας, καὶ προϊεμένους αὐτήν· μηδὲ τοὺς σολοικισμοὺς ἐννοῶν, οὓς ἐν τῇ τοῦ λόγου ῥύμῃ συμβαίνειν ἐπάναγκες, τοῦτο κωλύειν ἐπιχειρείτω· καὶ γὰρ καὶ τῷ ἁπλῶς λαλοῦντι, καὶ αὐτὴν τὴν ἐκ γενετῆς γλῶσσαν προϊεμένῳ, τοῦτο συμβαῖνον ὁρᾶται· οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῷ γράφοντι· ὅθεν καὶ Δημοσθένης λέγων οὐ συντέταγμαι τοῦτ᾽ αὐτό, οἶμαι, ὑπηνίττετο· μάλιστα δὲ θαύματος ἄξιον, καὶ πολλοῦ· πῶς τὰς μηδαμῇ μηδαμῶς οὔσας τὴν ἀρχὴν γλώσσας ἐκ θεμελίων ἐγερθῆναι εὐχερὲς ἐφάνη, οὐ μετρίων πόνων πρὸς βελτίωσιν δεομένας· τὴν δ᾽ οὖσαν, καί, εἴπερ τις ἄλλη, εἰς τὴν ἐνδεχομένην βελτίωσιν προενηνεγμένην, πεπτωκυῖαν καὶ μόνης ἀνορθώσεως δεομένην, ἀδύνατον δοκεῖ τοῖς μισέλλησιν;

« Ἀλλ᾽ ἐνταῦθα γενομένῳ ὑποβλέπειν δοκῶ, ὅσοι τοῦ λόγου καταγελάσονται τῶν τὰς μελίττας μὲν οὔ, τὰς δὲ μυίας (αἵγε ὑπεριπτάμεναι τῶν ἀνθέων τὰ κάλλιστα, καὶ ἐξ ὧν χαρίεν τι ἀποδρέψασθαι ἔνι, τοῖς δυσώδεσι καταίρουσαι, ἐφιζάνουσι·) μιμουμένων· ἀλλ᾽ οὐ φροντίς, φασίν, Ἱπποκλείδῃ· οὐδὲ τοὺς φρενῶν εὖ ἥκοντας εἰς τοῦτ᾽ ἀνοίας ἐξοκεῖλαι ἀξιῶ· ἀλλ᾽ ὡς ἔνι, καὶ εἰς ἔργον ἄγειν τὰ δόξαντα.

« Οὕτως ἄρα τὴν μακρὰν μοι δοκῶ ἡμῖν ἐπιτμηθήσεσθαι ὁδόν· καὶ μή, καθάπερ τινές, κακῶς εἰδότες, οἰηθῶμεν τὴν Γραμματικὴν διδασκαλίαν ξυγγράφεσθαι δεῖν τῇ χυδαϊκῇ διαλέκτῳ, οἷον Αἴαντα τοῦ λόγου προτιθέμενοι τοὺς ἐν Εὐρώπῃ τῇ κοινῇ αὐτῶν φωνῇ συγγράφοντας τὰ τῶν ἐπιστημῶν· μηδὲ γὰρ ἐς τοσοῦτο φρενοβλαβίας ἑκόντες ἔλθωμεν, ὥστε τὴν φωνήν, ᾗ καὶ αἱ Μοῦσαι αὐταὶ ἡδέως χρῶνται, ἐάσαντες· τὴν βάρβαρον, καὶ ἀκαλλιέργητον, καὶ ἀκανόνιστον ἀνθελέσθαι· καλύψαι γὰρ τὴν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμαθίας ἐν τῷ καθ᾽ Ἕλληνας λέγειν, καὶ γράφειν αἰσχύνην πειρῶντας, ὅσοι ταῦτ᾽ ἐξερεύγονται· οὐ γὰρ ἐν ἐπαίνῳ τίθεμαι ἔγωγε, οὔθ᾽, ὅσοι τῇ βαρβάρῳ φωνῇ τὰ τῶν ἐπιστημῶν ξυγγράφειν, χήτει τῆς μελιρρύτου αὐδῆς,

ἐθέλουσιν, οὔτε μὴν, ὅσοι μὴ ἀκριβῶς γινώσκοντες τὰ τῆς Ἑλλάδος ἰδιώματα· ὑπεροπτικῶς πως, καὶ οὐ κατὰ λόγον, ὡς δῆθεν μὴ ἀναγκαίαν οὖσαν φιλοσόφοις τῆς ἀκριβείας τῶν ἰδιωμάτων τῆς γλώσσης τὴν ἐξέτασιν, Ἑλληνιστὶ γράφειν οἴονται· οἵ γε ἀγνοοῦντες τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀληθῆ ἐν λόγοις δεινότητα, γρίφοις τισὶ, καὶ αἰνίγμασιν ἀντὶ δεινότητος, ἔξω παντὸς Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος, χρῶνται· τὸ μὲν γὰρ ἀμαθίας ἡγοῦμαι, τὸ δὲ θράσους· οἱ μὲν γὰρ δὴ ἐμφερῶς κατὰ τὴν τοῦ μύθου ἀλώπεκα, καὶ ταῖς ἄλλαις παραινοῦσαν, ὡς περιττὸν βάρος, τὴν οὐρὰν ἀποκόπτειν· ἵν' ἐν τῷ κοινῷ πάθει τὸ ἴδιον συγκαλύψειεν αἶσχος, τὴν ἰδιωτικὴν καὶ βάρβαρον συστῆσαι πειρῶνται, τὰς οὐ φθάνουσι μελιηδεῖς τῆς καθ' Ἕλληνας φωνῆς βότρυς, ὄμφακας ὀνομάζοντες· κλώθειν γὰρ οὗτοί γε ἐπιχειροῦσι τὰ ἀσύγκλωστα, κανονίζειν τὰ ἀκανόνιστα, εἰς τάξιν ἄγειν τὰ ἄτακτα· μηδόλως τὸν νοῦν ἐπιστήσαντες, ὡς εἴ τις εὖ τὴν Ἑλληνίδα ἐξεπίσταιτο, οὗτός γε πάντως καὶ τὴν χυδαϊκὴν καλλωπίζειν ἔχειν· οὐδὲν γὰρ αὕτη ἀλλ' ἢ ἐκείνης ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκτροπή· ἧς ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσις οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ἡ εἰς τὸ πρῶτον κάλλος ἀποκατάστασις· μηδ' ὡς οὐ μικρᾶς ἡμῖν ζημίας αἴτιοι γενήσονται, λεγέτωσαν· οὐδὲ γὰρ πείσουσιν ἂν ἡμᾶς, κἂν διαῤῥαγῶσι βοῶντες· ὡς οὐ τῶν τιμιωτάτων ἡμᾶς ἀποστῆσαι, ὅπερ ἀπείη! πειρῶνται· ὅπου γὰρ τῷ αὐτῷ πόνῳ κἀκείνην καὶ ταύτην δεῖ ἐκμαθεῖν, οἱ χρηστοὶ οὗτοί γε φιλογενεῖς, τοῦ μὲν πόνου οὐκ ἂν ἀπαλλάξειαν ἡμᾶς, τὴν βάρβαρον διδάσκοντες, οὐδ' εἴ τι καὶ πάθωσι· (αἵ τε γὰρ κλίσεις, καὶ ἡ ὀρθογραφία, καὶ αἱ συντάξεις, πλὴν εὐαρίθμων τινῶν λέξεων τὰ αὐτά·) τῆς δὲ γλυκυτάτης Ἑλληνίδος καὶ πονοῦντας στερήσουσι· φεῦ τῆς ζημίας! οἱ δ' αὖ πάλιν διὰ θρασύτητα τοὺς ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἅλλεσθαι ἐπιχειροῦντας μιμούμενοι, πρὶν ἂν τὰ ἰδιώματα τῆς Ἑλλάδος ἀκριβώσωσιν, ὀλιγωροῦσι μὲν, τῆς κατὰ τὴν γλῶσσαν ἀκριβείας· τῆς δὲ γραμματικῆς, ὡς θεραπαινίδος καταφρονοῦσιν· ἥκιστα ἐννοοῦντες, ὡς εἰ μὴ θεράπαινις χαρίεσσα εἴη, ἀλλὰ ῥυπαρίας ἀνάμεστος, οὐδ' ἀξία κρίνεται δεσποίνῃ, καὶ ταῦτα τῇ φιλοσοφίᾳ ὑπηρετεῖν· οὕτω δὲ θρασέως καὶ οὗτοι χρώμενοι τῇ Ἑλλάδι φωνῇ, καὶ ἔξω παντὸς Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος, πάντα μᾶλλον, ἢ Ἑλληνιστὶ γράφειν δόξουσι· καὶ ἀμφότεροι πολὺ τοῦ ὀρθοῦ ἀπολείπονται. »

Τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας αὐτοῦ ἀναπτύσσει ὁ Καμμητᾶς ἐν ταῖς ἑξῆς δύο ἐπιστολαῖς, ἃς ἐνετύχομεν χειρογράφους παρὰ τῷ κυρίῳ Παύλῳ Λάμπρῳ.

« Ὁ συγγραφεὺς τῆς Γραμματικῆς, ἣ ἐπιγέγραπται, Παιδαγωγὸς, ἢ Πρακτικὴ Γραμματικὴ, τῆς δι' Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῷ συγγραφεῖ τοῦ περὶ Συντάξεως Ἑλληνικῆς διὰ χυδαϊκοῦ ἰδιώματος χαίρειν.

» Ἄσμενος ἐδεξάμην ἥν μοι πέπομφας ἐπιστολὴν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ὡς οἷόν τε διεξιὼν ἔγνων σε ἀφιλόσοφόν τι παθόντα, καὶ τῆς σῆς, οἶμαι, ἐπαγγελίας ἀλλότριον, πρὸς ἐκεῖνα, ὅσα μοι πρὸς τοὺς τῇ χυδαϊκῇ φωνῇ τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν συγγράψαι ἑλομένους, καὶ τοὺς μὴ τὸ καθ' Ἕλληνας ἀκριβοῦντας ἰδίωμα, τῇ Ἑλλάδι χρῆσθαι ἐπιχειροῦντας, ἐπῆλθεν εἰπεῖν, τὸ μὲν ἀμαθίας, τὸ δὲ θράσος λέγοντι· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ σφόδρα θαυμάσαι ὁρῶντα ὡς τοσοῦτο καταθροῆσαί σου τὴν ψυχὴν ἠδυνήθησαν ῥήματ' ἄττα, εἰκῇ τὸν ἀέρα πλήττοντα, καὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ πληγὴ ἀέρος ἄλλως τοῖς ὠσὶ προσβάλλουσα ὄντα, οὕτως ἀθρόως ἐμπεσόντα· (οὐδὲν γὰρ εἴ πω παθεῖν εἶχες, εἴπερ μὴ, οὐδὲ γράψῃ τι ἐπεχείρισας)· ὥστε σιγῇ φέροντα παραδοῦναι οὐκ ἠξίωσας, ἀλλὰ δεινὸν ἡγησάμενος τοῦτο, καὶ εἰπεῖν τι λόγου ἄξιον, κατά γε τὸ σοὶ δοκοῦν, ἐφιλοτιμήσω· καὶ οὐδὲ μόνος τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὑποστῆναι εἵλου, ὡς μὴ ἀποχρῶν, ἀλλὰ καὶ Εὐγένιον ἐκεῖνον τὸν πάνυ οἷον συναγωνιστήν τινα τῶν ἐπὶ σοφίᾳ μέγα κλέος ἐχόντων, τῶν ἡμετέρων λέγω καὶ ἐφ' ἡμῶν παρέλαβες, ὡς ἄρα κατὰ δυοῖν ἰσοτίμων μὲν ἐν ἀντικειμένοις δὲ τοῖς χρήμασι τὸν λόγον ποιησαμένου μου· τῷ μὲν τὴν τὸ ἑλληνίζειν εὖ ἀμαθίαν ὀνειδίζοντος· σοὶ δὲ, δι' ὅτι τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν χυδαϊστὶ συνέγραψας· καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἐκείνου ὑπεραπολογεῖσθαι περιττὸν εἶναι ἔκρινας, πᾶσι μονονουχὶ τοῖς ἐπὶ δόξῃ καὶ σοφίᾳ μέγα κλέος ἀραμένοις γνωρίμου ὄντος διά τε τὰς ἑαυτοῦ ἀρετὰς, καὶ σοφίαν, καὶ δι' ὅ,τι οὐκ εὐκαταφρονήτως τὰ τοῦ Μάρωνος ποιήματα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐποποιὸν μετήγαγε φωνήν· οἷα εἰκὸς ἐπαινέσας τὸν ἄνδρα· σὺ δὲ αὐτὸς πρὸς ὃν ὑπέστης ἀγῶνα, πρὸς τοῦτον δὴ καὶ τὴν ἀπάντησιν ποιήσασθαι δεῖν ἔγνως. Ἔγωγε δὲ ἐν τῷ παρόντι ὡς οἷόν τε δεῖξαι πειράσομαι ὡς οὐδὲν τῶν ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένων πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα· ἔπειτα καὶ πρὸς ἐκεῖνα, ἃ ἀπαντῶν μοι ἐπέστειλας ἀπολογήσασθαι· ἵν', εἴ τις ὑπόνοια τῆς ἐμῆς πρὸς ἐκεῖνον θρασύτητος ἐμφιλοχωροίη, ἐκ μέσου ἀρθῇ· καὶ σύ γε γνῷς, ὡς πάντα μοι κατὰ λόγον εἴρηται, πρὸς οὓς εἴρηται, ὅσα δὴ καὶ εἴρηται· ὧδε τὴν ἀρχὴν ποιούμενος.

» Οὓς μὲν οὖν ἐγὼ γρίφους καὶ αἰνίγματα ἀποκαλῶ οὐκ ἐκεῖνά

εἰσιν, ἅ τις πρὸς τὸ δεινότερον τὴν φράσιν ἐπιτηδεύων, ποιεῖ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος μὴ ἐκκλίνων· ἀλλ᾽ ὅσα ἀγνοίᾳ τοῦ καθ᾽ Ἕλληνας ἰδιώματος γίγνεται· ὁρῶντες γάρ τινες πολλὰς τὰς μεταθέσεις ἐν τοῖς τῶν ἀρίστων συγγράμμασι, καὶ ποικίλας τὰς συντάξεις καὶ χρήσεις, καὶ ὡς ἔτυχεν ἕκαστον παραῤῥιφθῆναι οἰόμενοι, συγχέουσι καὶ αὐτοί, τῇ Ἑλλάδι χρώμενοι φωνῇ, τὰς λέξεις, καὶ ἀτάκτως καὶ ἀνωμάλως τιθέασιν αὐτάς· καὶ διαφόροις λέξεσι διάφορα ἐχούσαις σημαινόμενα, πρὸς ἓν ἀμαθῶς χρῶνται· ἵν᾽ ὁ λόγος αὐτοῖς δεινότερος ἀποβῇ, μηδόλως τὸν νοῦν ἐπιστῆσαι θελήσαντες· ὡς οὐκ ἐν τούτῳ ἡ τοῦ ἑλληνίζειν δεινότης· ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταποιεῖν εἰς τὸ δέον τὰς λέξεις καὶ χρῆσθαι τῇ οἰκείᾳ φωνῇ ἐν πᾶσι· τοῦτο δὲ πορίζεσθαι ἔχει ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ πολὺ χρήσεως τῶν ἀρίστων. Ὁ δέ τοι Εὐγένιος ἐκεῖνος, καίτοι πρὸς τὸ δεινότερον ἐπιτηδεῦσαι τὸν λόγον φιλοτιμησάμενος, ὅμως πᾶσι κατ᾽ ἰδίωμα ἑλληνικὸν ἐχρήσατο, ὅσον ἐνῆν ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνοις δηλονότι· καὶ οὐδὲν γριφῶδές ἐστιν εὑρεῖν ἐν τοῖς ἐκείνου συγγράμμασιν, οὐδὲ αἰνιγματῶδες· εἰμή τις ἀγραμματίκευτος πάνυ, τούτοις ἐντυγχάνων, μὴ συνείη τὰ λεγόμενα· καὶ διὰ τοῦτο πάντα γρῖφοι καὶ αἰνίγματα ἀληθῶς ἔδοξαν αὐτῷ· καθάπερ καὶ αὐτόν λέγεταί ποτε πυνθανόμενον περὶ τῆς καθ᾽ ἑαυτὸν Λογικῆς, εἴ που ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῆς χρῆσις εἴη· ἐπειδὴ ὡς δεινόν τι χρῆμα διὰ τὸ γριφῶδες τῆς φράσεως ἤκουσε, εἰπεῖν· γραμματικὸν δεῖν γεγονέναι τὸν ταύτης ἐπαΐειν τῆς ἕξεως βουλόμενον· ἵνα γὰρ οἱ τῆς Ἑλλάδος ἐν ἕξει γεγονότες διδαχθῶσι ταύτην συνέταξε· τίς οὖν τῆς Ἑλλάδος ἐν γνώσει ὤν, ἐς τοσοῦτο τόλμης ἐκὼν εἶναι ἐλθεῖν βουληθείη, ὥστε τοιαῦτά τινα καταψευσθῆναι τοῦ ἀνδρός; οὐδεὶς οἶμαι· δῆλον ἄρα τῷ καὶ μικρὸν τὸν νοῦν ἐπιστήσαντι, καὶ μὴ ἀβασανίστως κρῖναι βουληθέντι, ἐν γνώσει τε τῆς Ἑλλάδος ὄντι φωνῆς, ὡς οὐδὲν πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα τῶν ὅσα ἐν τῇ ἐμῇ εἴρηται γραμματικῇ· ἀλλὰ πρὸς οὓς ἄν τις ἀληθῶς εὕροι τοιούτους· τοῖς αὐτῶν συγγράμμασιν ἐντυγχάνων· τίνες δέ εἰσιν οὗτοι; Τὰ μὲν ὀνόματα αὐτῶν ἐν ἀφανεῖ κείσθω· οὐ γὰρ ἵνα πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοὺς διαβάλω, οὕτως εἴρηκα περὶ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἵν᾽ αὐτούς τε ἐκείνους καὶ τοὺς ἄλλους παύσω, καθ᾽ ὅσον ὁ λόγος δύναται, τοιαύτην γνώμην ἔχοντας· τοῦτο δέ τοι λέγω· ὡς οὐδείς ἐστι τῶν ἁπάντων, ὅστις εὖ παρεσκευασμέναις ἀκοαῖς πρὸς τὸ ὀρθῶς τὰ εὖ ἔχοντα ἑλληνισμοῦ ἀκούειν διεξιὼν τὰ ἐκείνων, οὐχ ὁμολογήσει ὡς ὀρθῶς καὶ δικαίως ἐκεῖνά μοι εἴρηται· οἱ γὰρ συγγραφεῖς πρὸς οὕς μοι

ὁ λόγος ἐγένετο, εἴ τι παρ' ἐλπίδα συνέβη ὀρθῶς ἔχον ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμμασιν, ἵνα δεινοτέρους τὸ ἑλληνίζειν ἑαυτοὺς ἐπιδείξωσι, καὶ τοῦτο παραλλάξαντες, διέφθειραν· οἷς δὴ καὶ αὐτὸς λαθὼν σεαυτὸν συγκατέλεξας, χάριτάς μοι ὁμολογῶν τῷ οὕτω συγγεγραφόσι συγκαταλέξαντι. Ὁρᾷς οὖν ὡς οὐκ ἐν δίκῃ τὴν ψῆφον ἐπήνεγκας; δυοῖν ἄρα θάτερον δοκεῖ, ἢ ἀκοαῖς ἀπαρασκεύοις πρὸς τὸ ὀρθῶς ἀκούειν τὰ εὖ ἔχοντα καὶ μὴ ἑλληνισμοῦ διεξῆλθες τὰ τούτων συγγράμματα· ἢ ἵνα με πρὸς τὸν ἄνδρα διαβάλῃς τοῦτο ἐπετήδευσας· καὶ οὐδ' ἐφ' ἅπασι τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι, τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα τοῦ ἀνδρὸς συγγράψαντος τὰ μὲν τύποις ἐκδεδομένα, τὰ δὲ οὐ μή, ἐπὶ δὲ μόνῃ τῇ Λογικῇ προσθεὶς καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐξεδόθη, ὡς ἂν καὶ κατὰ τούτου τι ἔχοιμι· καὶ περὶ μὲν τούτου ἅλις μοι ἔχειν δοκεῖ τὰ εἰρημένα. Πρὸς δὲ τόν, ὅνπερ μόνος ὑποστῆναι εἵλου ἀγῶνα, καὶ δὴ καὶ ὑποδύσασθαι, πρὸς τοῦτον ἤδη ἀπολογησάμενος ἥκω, ἔνθεν ἑλών· καὶ συγγνώμη μοι, εἰ καὶ τολμηρότερόν τι λέγω· ἁπάντων γὰρ τουτωνὶ αἴτιος σύ, ὁ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνά με προκαλούμενος. Ἄρξομαι δὲ ἀφ' ὧν, καὶ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἐποιήσω τῆς ἀπολογίας ταύτης· διελὼν τουτὶ τὸ μέρος εἰς τρία κεφάλαια, ἀπὸ τῶν ἐμοὶ εἰρημένων τὴν ἀφορμὴν λαβών, εἰς τὸ μὴ δεῖν τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν τῇ χυδαϊκῇ ξυγγράφεσθαι φωνῇ, εἰς τό, δι' ἀμάθειαν τὰ τούτῳ ἐπιχειροῦσί τινες· καὶ εἰς ἃ ὕβρεις καὶ σκώμματά σοι ἔδοξαν· καθ' ἕκαστον κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἀπάντησιν ἐποιήσω· εἶτα δ' οἷον Ὀλυμπιονίκης τις τρόπαιον στήσας, καὶ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης λαβών, ἐπὶ τὸ ὑποτίθεσθαί τε καὶ κατέχεσθαι ἐτράπου, εἰς γῆρας τὴν τιμὴν ταύτην τιθέμενος· πρὸς τούτων δὴ ἕκαστον κἀγώ, ὅσον οἷόν τε, συντόμως ἅμα καὶ σαφῶς ἀπολογήσασθαι πειράσομαι· πρῶτον μὲν καθ' ἕκαστον τῶν κεφαλαίων, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὰ λοιπά.

» Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων ὑπεραπολογούμενόν σε ὁρῶ πάλιν τοὺς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας οἷον Αἴαντας τοῦ λόγου προτεινόμενον, καὶ ὡς πολλοὶ τῆς Ἑλλάδος τρόφιμοι, ἐπὶ παιδείᾳ μέγα κλέος ἀράμενοι τὴν αὐτήν σοι περὶ τούτου γνώμην ἐσχήκασιν, ἐπειδὴ πολλὰ τῇ χυδαϊκῇ συνέγραψαν φωνῇ· ἔγωγε μὲν τοὺς μὲν τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας μίαν ἢ δύο ἑκατονταετηρίδας ἀμφισβητεῖν περὶ χρήματος οὕτως ἀναγκαίου τῆς γλώσσης, ὁμολογῶ μέν, οὐ μέντοι γ' ἵνα τῇ ἰδίᾳ ἕκαστος φωνῇ γραμματικὴν περὶ λατινικοῦ ἰδιώματος συγγράψωσιν, ἀλλ' ἵν', οἶμαι, γνῶσιν πότερον περὶ πᾶσαν ὑπόθεσιν τῇ λατινίδι χρῆσθαι

φωνῇ, ἢ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν ἑκάστου ἔθνος δεῖ· πολλὰς γὰρ περὶ λατινικοῦ ἰδιώματος γραμματικὰς ὁρῶμεν λατινιστὶ ἔτι καὶ νῦν ὁσημέραι ξυγγραφομένας· ὅπερ σαφὴς ἀπόδειξις τοῦ μὴ διὰ τοῦτο τὴν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀμφισβήτησιν γίγνεσθαι· οὐδὲν ἄρα τοῦτό γε πρὸς ἐμὲ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν μὴ δεῖν τῇ χυδαίᾳ γράφεσθαι φωνῇ λέγοντα· εἰ δ' ἐκεῖνα φαίης, ὡς τοὺς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας μὴ μιμεῖσθαι λέγων, εἴργειν πειρῶμαι τὴν βάρβαρον κανονίσαι φωνήν· οὐδ' οὕτω μεμπτέος ἐγώ· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας πολὺ τῆς λατινίδος καὶ ἀλλήλων δὴ ἑκάστην ὁρῶντές διαφεραύσας, ταῦτα ποιῆσαι εἵλοντο· ἡμῖν δὲ, τοσοῦτον ἔγγιστα τῆς Ἑλληνίδος οὔσης, ἣν προϊέμεθα φωνὴν, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἐκείνῃ προσεγγιζούσης, ὅσῳ ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὕτη ἄγεται, ὥστε αὐτὴν τὴν Ἑλληνίδα γενέσθαι (εἰς γὰρ τοὺς τύπους τῆς Ἑλλάδος ἀναχθεῖσα αὐτὴ πάντως ἡ Ἑλληνὶς ἔσται πλὴν εὐαρίθμων τινων λέξεων)· πῶς οὐκ εἰς Ἄρειον Πάγον εὐηθείας οἱ φρενῶν εὖ ἥκοντες ἐγκαλέσουσιν μὴ τῇ κρείττονι χρῆσθαι βουλομένοις φωνῇ; ἐάν τε γὰρ τὴν χυδαίαν ταύτην καταλῦσαι πειραθῶμεν, ἐάν τε καὶ τῇ Ἑλλάδι χρησώμεθα, ὁ χυδαῖος λαὸς αὐτὸ τοῦτο ἔσται· οὐ γὰρ εἴ τι θεωρίας ἔχεται, ἢ ἀκροάσεως δεῖται ἐννοεῖν ἕξει, οὐδ' εἴ τι καὶ γένοιτο· τῶν δ' ἄλλως ἐχόντων, ἂν μή τι πεφυρμένον ᾖ, καὶ γριφῶδες τὰ πλεῖστα, καθάπερ κἂν τῇ χυδαίᾳ φωνῇ ἐννοοῦσιν οἱ πλεῖσται, πλὴν εἴ τινες πάντῃ εὐήθεις εἰσι, καὶ μηδὲ τὰ χυδαϊστὶ συγγεγραμμένα συνιέναι δυνάμενοι. Οὐ τοῦτο λέγω, φαίης ἂν, ἀλλ' ἵνα τὸ μακρὰν ἐπιτάμωμεν τοῦ χρόνου, καὶ χρόνου γὰρ μακροῦ καὶ πόνου πολλοῦ δεῖ ἐφ' ᾧ τὴν Ἑλλάδα ἐκμαθεῖν φωνήν· ἵνα καὶ φιλοσοφήσωμέν τι δι' αὐτῆς, καὶ μὴ μόνοι φιλοσοφίας ἄμοιροι ὦμεν· χρήματος ὄντως θειοτάτου, καὶ μαθήματος ἀνθρώπῳ μάλιστα πρέποντος, δι' οὗ καὶ τῶν ἄλλων διαφέρομεν ζώων· τὸ γὰρ πάντα τὸν χρόνον κατατρίβειν εἰς μιᾶς γλώσσης, καὶ ταῦτα τεθνηκυίας, μάθησιν ματαιοπονία ἄντικρυς, μηδεμίαν ὄνησιν φέρον· πλὴν γὰρ τινων λέξεων οὐδὲν ἄλλο μανθάνομεν, οὐδὲ τῶν ἀγοραίων διαφέρομεν. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ εἰσι καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντερῶν ἔσται· ἀλλ' οὐ φημὶ ἔγωγε οὕτω τὸν βίον ἅπαντα κατατρίβειν εἰς μιᾶς γλώσσης ἀνόνητον κτῆσιν, ἀλλὰ τασαῦτον αὐτὴν διδαχθῆναι, ὅσον ἀπόχρη τά τε πλεῖστα αὐτῆς ἐννοεῖν ἀναγινώσχοντας, καὶ τὴν ἡμετέραν ταύτην τὴν χυδαίαν φημὶ εὖ γινώσκειν· εἶτα ἐπὶ τὴν τῆς φιλοσοφίας διδασκαλίαν μεταβῆναι· τῆς τε γὰρ Ἑλλάδος οὐκ ἄμοιροι ἐσόμεθα τὸν τρό-

τὸν τοῦτον, τῆς πατρίου καὶ μητρικῆς φωνῆς, καὶ τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου ἐπιμηκυνθήσεται· καὶ ἐν βραχεῖ φιλοσοφήσομεν γλώσσῃ τῇ ὄντι φιλοσοφικῇ· μετὰ δὲ τὸ διδαχθῆναι τὰ τῆς φιλοσοφίας ὄργανα ᾧτινι βουλομένῳ ἐστιν ἀκριβοῦν πειράσθω τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἐνόν· οὐδὲν γὰρ, εὖ οἶδ' ὅτ', αὐτοῖς τούτου μεταμελήσει· τὸ δὲ τοιοῦτο καὶ διὰ τῆς δε τῆς γραμματικῆς τῆς δι' Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος συγγεγραμμένης, δυσχερείας ἄνευ, εὖ μάλα περανθήσεται· οὔτε γὰρ πολλῶν λέξεων εὐμοιρεῖ τοιούτων, ἃς δυσχερῶς ἐννοεῖν τις ἕξει, οὔτ' αὖ περιόδων, κομματική τε οὖσα, καὶ ἀπερίπλοκος· κατὰ γὰρ κανόνα ἕκαστον μεμέρισται· ᾧ καὶ αἱ ἐξαιρέσεις ἐν ὑποσημειώσεως εἴδει χωρὶς τετάχαται· λέγω δὲ περὶ τῆς κατ' ἐμὲ γραμματικῆς· ἐν μὲν γὰρ τῷ τεχνολογικῷ ὀλίγαι τινες λέξεις εἰσὶν, αἳ τῶν μαθητιώντων τὴν φρόνησιν διαφεύγειν δόξουσι, καὶ τοιαῦται, αἷς καὶ χυδαϊστὶ τῆς γραμματικῆς ξυγγραφείσης χρήσασθαι ἀνάγκη· ἐν δὲ τῷ συντακτικῷ, ἴσως μὲν καὶ πλείους, εὔληπτοι δὲ τῷ τοῦτο τὸ μέρος διδαχθησομένῳ· ἐγὼ ταῦθα γὰρ προβεβηκότα ἐν λόγοις ὑποτιθέμεθα τὸν μαθητιῶντα, καὶ ἑλληνικῶν λέξεων ἀποχρώντως ἐν γνώσει ὄντα· καὶ οὐδεμία ἄρα τῷ τούτῳ δυσχέρεια ἐπισυμβαίνει, εἴ τις πονεῖν ἐθέλοι. Ἄρα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐννοεῖν ἕχει τις, καὶ τῇ χυδαίᾳ ταύτῃ οὐ χρῆσθαι· καὶ φιλοσοφήσῃ γλώσσῃ τῇ ὄντως φιλοσοφικῇ· δεινὸν γὰρ ἔγωγε ἡγοῦμαι, καὶ λίαν ἀφόρητον τοὺς μὲν τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας πολὺν λόγον ποιεῖσθαι τῆς Ἑλλάδος ἀλλοτρίας φύσεως, ὥστε καὶ προΐεσθαι ταύτην ἐπιχειρεῖν, ἡμᾶς δὲ ἀμελοῦντας ταύτης, πατρίου οὔσης, μὴ ὅπως μὴ αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ λόγους φέρειν ἐναντίους, καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς καθαιρέσεως αὐτῆς. Ἤκουσα δ' ἔγωγε λεγόντων, ὡς οἱ ἐν Ἅλῃ τῆς Σαξωνίας μέγα κλέος ἐπὶ σοφίᾳ ἀράμενοι, πολὺν χρόνον λόγου κατέχοντος ἥτις ποτ' ἂν εἴη, ἡ χρησιμωτάτη φωνῇ, ἑρμηνεῦσαι τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀξίως τοῦ ὀνόματος ἔξεστι, μηδεμίαν εἶναι φάναι ἑτέραν ἢ τὴν Ἑλλάδα τὴν ὄντως οἰκειοτάτην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἔχουσαν· ἀληθῆ λέγοντες· ὁρῶμεν γὰρ ἅπαντας τοσοῦτον ἡδομένους τῷ ἐπὶ τὰ φιλοσοφούμενα ὀνόμασι χρῆσθαι ἑλληνικοῖς· ὥστε καὶ ἥν ποτε ἐν ἀνάγκῃ γένωνται νέοις ὀνόμασι χρῆσθαι, ἐκ ταύτης συντιθέντες ἢ παράγοντες τὴν χρείαν πληροῦν· μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ τὸ ὀξυγόνον καὶ ὑδρογόνον, καὶ ἄλλα χθιζὰ καὶ πρωχθιζὰ ὀνόματα τῇ φιλοσοφίᾳ προστεθειμένα. Ἀλλ' εἶγε, ἵνα καὶ ὁ χύδην λαὸς ἔχῃ τι ἐννοεῖν, εἴποις, γραφέσθωσαν, ἀγαθῇ τύχῃ, ὅπερ

καὶ γίνεται, τῇ χυδαϊκῇ φωνῇ, ὅσα πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ ἀφορᾷ, ἥτις πότ' ἂν εἴη αὕτη· οὐδεὶς γὰρ οὐδὲ πώποτε ἐμέμψατό τινι τῶν μέχρι τοῦδε ταύτῃ ξυγγεγραφότων. Ἀλλὰ διὰ τί οὖν οὐ κανονίζομεν ταύτην, ἐπειδὴ οὐδείς ἐστιν ὁ ταύτῃ ξυγγράφειν κωλύων; ἢ ὅτι ἵνα μὴ καὶ ταύτης θανούσης, ἄλλην κανονίσαι ἐν ἀνάγκῃ γενώμεθα· καὶ ἀποβῇ τὸ πρᾶγμα ἐπ' ἄπειρον· ὅσον γὰρ ἡμεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐχόμεθα, τοσοῦτο καὶ ταύτης οὐδεμία ἐπὶ τὸ χεῖρον ἔκπτωσις γίνεται, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον μᾶλλον ἀνάκλησις. Τίς γὰρ ἔσται ὁ μεμψόμενος ἡμῖν, δι' ὅ,τι εἰς τοὺς τῆς Ἑλλάδος τύπους ἀνάγοντες τὰς τῆς χυδαίας ταύτης φωνὰς χρώμεθα αὐτῇ; οὐδεὶς οἶμαι φρενῶν εὖ ἔχων· μᾶλλον δὲ καὶ ἐπαινέσει, ὡς ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τὸ χεῖρον ταύτην ἀγαγεῖν φιλοτιμουμένους. Καὶ οὕτω μὲν πρὸς τοῦτο. Πρὸς δὲ ἐκεῖνο, ὅτι τοσοῦτοι ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος τρόφιμοι καὶ ἐπὶ παιδείᾳ θαυμαζόμενοι χυδαϊστὶ συνέγραψαν τί ἂν εἴποιμι; ἢ ὅτι συνέγραψαν χυδαϊστί, οὐ συνιστᾶσι δὲ ταύτην· οὐδὲ διὰ ταύτης τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν συγγράφειν ἐστὶν ὅπου αὐτοῖς εἴρηται· οἶμαι δὲ οὐδ' ἔννοιά τις τοιαύτη αὐτῆς ἐγένετο πώποτε. Ὁ δέ τοι Εὐγένιος ἐκεῖνος, ὁ εἰς χορὸν ἐκείνων ἀριθμηθεὶς, φαίνεται καὶ αὐτὸς ταύτην τὴν γνώμην ἀποδοκιμάζων, ἐκσυρικτέον, λέγων, τὰ χυδαϊστὶ συγγεγραμμένα βιβλιδάρια· ἄρα οὐδὲ τοῦτό μου καθάπτεσθαι δοκεῖ τὴν Ἑλλάδα συνιστῶντος φωνήν. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ πρὸς τὸ πρῶτον ἱκανὰ εἰς ἀπολογίαν ἔμοιγε δοκεῖ...... »

(Κομμητᾶς τῷ φιλέλληνι Θειρσίῳ, 1812*)*.

« Ἡ μὲν δὴ Ἑλλάς, σοφώτατε ἄνερ, μεγίστας ὁμολογεῖ χάριτας οὐ μόνον σοὶ τῷ οὕτως εὐπροαιρέτως εὐχομένῳ τὰ βέλτιστα, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἄλλος ὑπὲρ αὐτῆς λέγει τι καὶ φρονεῖ· καὶ τοὺς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων, ὡς εὐεργέτας κηρύττει, ἀνάγραπτον τὴν μνήμην διαφυλάττουσα, μηδὲν μνησικακοῦσα εἴ τις, διὰ τρόπου μοχθηρίαν τι κατὰ τῶν αὐτῆς τέκνων ἀπεφθέγξατο, γινώσκουσα τῶν ἀληθῶν Γερμανῶν τὸ εὐδιάθετον· περὶ δὲ τὸν Ἕλληνα λόγον τοιαύτην γνώμην ἔχομεν. Προπατορικὸν κτῆμα νομίζοντες τοῦτον, καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς σήμερον κατὰ διαδοχὴν παρὰ πατέρων διδασκόμενοι, ἐναβρυνόμεθα ἐπὶ τῷ χρήματι, καὶ γράφειν καυχώμεθα οὐκ εὐκαταφρονήτως πρὸς μίμησιν τῶν προγόνων, καὶ τοὺς ἐπιγινομένους εἰς τοῦτο προτρέπομεν, ἔχεσθαι ἀπρὶξ παρακελεύοντες ἀγαθοῦ κτή-

ματος, ὃ ζηλωτοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσι ποιεῖ ἡμᾶς, καὶ μὴ ἀποδειλιᾷν πρὸς μικροὺς πόνους, μηδὲ προσέχειν εἴ τις ἀφιλόσοφος τῷ τῆς φιλοσοφίας ὀνόματι δι' ἰδίαν ἀμαθίαν ἢ κενοδοξίαν ἐκπλῆξαι πειρᾶται τοὺς ἀπειροτέρους, καὶ ἀποτρέψαι τοῦ ἐνδόξου τουτουὶ χρήματος, ἀλλὰ φεύγειν τοὺς τοιούτους ὡς τοῦ πρώτου τῶν ἀγαθῶν ἀποστερῆσαι ἡμᾶς ἐπιζητοῦντας (¹). Τοιαύτην οὖν γνώμην ἔχοντες ἄνωθεν διεφυλάξαμεν μέχρι τῆς σήμερον τὸ θεσπέσιον τουτὶ χρῆμα, οὔτε παυσάμενοι, οὔτε παυσόμενοι σὺν Θεῷ καὶ διδασκόμενοι καὶ γράφοντες τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον ὡς ἰδίαν φωνήν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως δίκαιοί ἐσμεν προτιμᾶσθαι τῶν τὴν ἀρχαίαν οἰομένων εὑρεῖν προφορὰν, πλάσματι ἐπινοίας· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐν Ἀσίᾳ τυχὸν ἢ Λιβύῃ οἰκῶν περὶ τῆς Γερμανίδος φωνῆς λέγοι καὶ διδάσκοι, οὐχ ὡς ὑμεῖς νῦν προΐεσθε, ἀλλ' ὡς ἂν πρὸ τεσσαράκοντα μυριάδων ἐτῶν προΐεσθαι φαντασθείη ταύτην τοὺς τότε Γερμανοὺς, ὑμῶν τῶν ζώντων καὶ παρὰ πατέρων παραλαβόντων μηδένα λόγον ποιούμενος· οὕτω κἀν τῇ Εὐρώπῃ τινές ποιοῦσι· τὸ ἔθνος, ὃ οὐδέποτε ἐπαύσατο ἀλληλοδιαδόχως παρὰ πατέρων τὴν οἰκείαν φωνὴν διδασκόμενον, καὶ ἀναγινῶσκον, καὶ γράφον, καὶ προϊέμενον, καὶ μηδ' εἰπόν ποτε ὅτι ἔχει ἄλλην φωνὴν ἢ τὴν Ἑλληνίδα, ἀπολιπόντες, ἐπὶ τοὺς πρὸ Ὁμήρου ἀνατρέχουσιν αἰῶνας, καὶ πλάττουσιν ἐκφώνησιν τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς τραχύστομον, καὶ οἵαν Ἑλληνικὸν οὐκ ἀνέχεται οὖς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γνήσια τέκνα τῆς Ἑλλάδος τοιαῦτα περὶ τοῦ χρήματος τούτου φρονοῦσι, διὰ τοῦτο καὶ σὺ πολλὴν σπουδὴν πρὸς τὸν Ἕλληνα λόγον ποιούμενος, καὶ φιλοτιμούμενος οὕτως ἐπὶ τῷ χρήματι, τότε τοῦ ποθουμένου κατ' εὐχὴν τεύξῃ, εἰ ἀνδράσιν Ἕλλησι τοῖς τοιαῦτα φρονοῦσι, καὶ μὴ κατὰ πρόληψίν τινα ἐκ τοῦ σφαλεροῦ τῆς ἀκοῆς πολλάκις ἐγγιγνομένην τοῖς οὖσι ταττομένοις, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀληθείας καὶ πείρας τῶν λόγων διαφημιζομένοις, καὶ εὖ μὲν τὴν προπατορικὴν ἐξηκριβωκόσιν αὐτῶν φωνὴν, εὖ δὲ καὶ καθ' Ἕλληνας γράφειν ἐξ ἰδίων συγγραμμάτων ὁμολογουμένοις δύνασθαι, εἰς φιλίαν συναρμόσειας σεαυτὸν προθυμηθείης, καὶ αὐτοῖς ἀντεπιστέλλειν συνεχῶς. Τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον σύ τε ἀνεπαισθήτως τὸν Ἕλληνα ἔσῃ ἐξηκριβωκὼς λόγον καθ' Ἕλληνας, παρὰ γνησίων Ἑλλήνων μαθὼν, καὶ τὰ κρείττω περὶ φωνῆς Ἑλλάδος γινωσκόντων, ἀφιλοπροσώπως τὸ ἀλη-

(¹) Ἐννοεῖ τὸν Κοραῆν.

θὲς λεγόντων· καὶ ὅψει ἀκριβῶς ὡς τόγε ἡμέτερον Ἑλληνικὸν καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις χρόνοις, ὅμως εὐπορεῖ ἀνδρῶν οὐκ εὐκαταφρονήτως τῷ προπατορικῷ χρῆσθαι ἐπισταμένων χρήματι καθ' Ἕλληνας. Καὶ ἐμοὶ μὲν συγγνώμη εἰ μετ' εἰλικρινείας συνήθους τοῖς γνησίοις Ἕλλησι ταῦτά σοι εἰπεῖν ἐτόλμησα· σὺ δέ μοι τὴν πρώτην ταύτην ἔντευξιν, εἰ καὶ μετὰ παῤῥησίας Ἑλληνικῆς γίγνεται, κατὰ φιλόσοφον ἄνδρα δεξάμενος Ἔῤῥωσο. »

Μετὰ τὸν Κομμητᾶν δεινότερος προέστη τῆς Ἑλληνίδος γλώσσης θιασώτης καὶ συνήγορος Νεόφυτος ὁ Δούκας.

Οὗτος ἐκδοὺς ἐν ἔτει 1804 τὴν *Γραμματικὴν Τεργιθέαν*, συντεταγμένην ἐν ἀρχαΐζοντι ἰδιώματι, καὶ παραφράσας τὸν Θουκυδίδην (1805—1806), ἐκήρυττεν, ὅτι γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ συνειθιζομένη ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου, ἥτις καλλιεργουμένη ἠδύνατο ἵν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν καθαρότητα (¹). Ἀλλὰ τὸν καλὸν τοῦτον διδάσκαλον μετὰ δριμύτητος ἤλεγξεν εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων τοῦ Κοραῆ ὀπαδῶν, ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου, ὡς παράλογα ἀξιοῦντα καὶ ἀδύνατα ὀνειρευόμενον. Ὁ Δούκας ἐκ τούτου ἀπεκάλεσε τὴν γλῶσσαν τῶν Κοραϊστῶν *γλῶσσαν γραικαριστῶν*.

Ἐκ τούτου δὲ δεινὴ συνήφθη ἔρις, καὶ λίβελλοι ἀπρεπεῖς ἑκατέρωθεν ἐδημοσιεύθησαν.

(¹) « Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐφρόντισε καὶ φροντίζει πανταχόθεν νὰ ἀποκαταστήσῃ, ὅσον δυνατὸν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν περιστάσεων ἀπωλέσαμεν, φροντίζει δὲ τοῦτο, ἔξωθεν μὲν, μὲ τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τῶν σχολείων· ἔσωθεν δὲ, μὲ τὸ παράδειγμα τῶν Συνοδικῶς ἐκδιδομένων γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ὁδηγοῦσι τὰ γνήσια τέκνα της πρὸς τῆς γλώσσης τὴν τελειότητα· καὶ κατ' ὀλίγον τῷ ὄντι φιλοσόφως χωροῦσα προβαίνει ἐπὶ τὰ κρείττω, καὶ τὸ γένος ἀκολουθεῖ ἀπλανῶς μὲ τελείαν πεποίθησιν, ὅτι τεύξεται τοῦ σκοποῦ, ἐν ὅσῳ ἡ κοινὴ ἡμῶν αὕτη μήτηρ καὶ τροφὸς ἔχει τὴν αὐτὴν πρόνοιαν περὶ ἡμῶν νὰ ἀποκαθιστᾷ ὁμοίως, ὡς καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γραμματέως ἄξιον ἄνδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος καὶ ὀνόματος, καὶ τῷ ὄντι φιλόσοφον· ὅπερ καὶ ἔσται, οἶδ' ὅλως γενήσεται, ἐὰν καὶ ἡ ἄνωθεν πρόνοια κήδηται. Διαιρέσωμεν ἐξ ὑποθέσεως τὴν τῆς γλώσσης μεταβολὴν εἰς τέσσαρας βαθμοὺς πρὸς τὸ χεῖρον, εἰς τὸν χρυσοῦν, εἰς τὸν ἀργυροῦν, εἰς τὸν χαλκοῦν, καὶ τέλος εἰς τὸν ὀλέθριον σιδηροῦν μετὰ ταῦτα· καὶ ἐντεῦθεν ἴδωμεν αὖθις τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἀναδρομήν· ἐνταῦθα βλέπομεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐσχάτου ἀνέβη ἕνα βαθμὸν ἀνωτέρω εἰς τὸ ὕφος τὸ παρά σοι μακαρωνικὸν μὲν λεγόμενον, παρὰ δὲ τοῖς φρονίμοις ἀνακλητικὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ μιμητικὸν πιστευόμενον· καὶ τοῦτο ὀφείλεται πᾶν εἰς τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐνδόξων, καὶ εἰς τὴν μητρικὴν πρόνοιαν τῆς μητρὸς ἐκκλησίας. « Νεοφύτου Δούκα, Ἀπάντησις Β' πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Ἐν Βιέννῃ 1809. σελ, 50—51.

Δεινῶς καὶ ὑπὸ τῶν Κοραϊστῶν καὶ ὑπὸ τῶν Κοδρικιστῶν προσβληθεὶς ὁ Δοῦκας εὐτόλμως ἀντεπεξῆλθεν, ἔχων ἐπ' ὀλίγον συμπολεμιστὴν καὶ τὸν Κομμητᾶν, καὶ διὰ φυλλαδίων, σατυρῶν, προλεγομένων καὶ ἐπιλεγομένων ἀμφοτέρας τὰς αἱρέσεις προσέβαλε. Ἐν ἔτει 1812 τὸ τρίτον ἐκδοὺς τὴν Γραμματικὴν Τερψιθέαν προέταξε μακρὰ προλεγόμενα, ἐξ ὧν ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς, ἀναπτύσσοντα τὰς περὶ γλώσσης δοξασίας αὐτοῦ.

« Διαιροῦμεν λοιπὸν τὴν γλῶσσαν τῶν νῦν γραφόντων, ὅσον ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτῶν, εἰς Μακαρονικὴν, καὶ Τρακαριστικὴν, καὶ Χυδαίαν· καὶ χυδαίαν μὲν λέγομεν τὴν κατὰ τοὺς χυδαίους καὶ γραφομένην καὶ ὁμιλουμένην· περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι οὐδεὶς λόγος ἔσται· ἐπειδὴ ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς γνώμης αὐτῆς, οἱ πλείους σχεδὸν μεταμεληθέντες ἤδη, ἀπέστησαν παντελῶς, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς πρεσβεύσει τὴν γνώμην αὐτὴν, εἰμή τινι ἡ μελαγχολία εἰς βάθος ἐντέτηκε. Μακαρονικὴν δὲ ὠνόμασαν τὴν μὴ περιωρισμένην εἰς τὴν παροῦσαν λιτότητα, ἀλλὰ τὴν ἀντίζηλον οὖσαν τῆς δόξης τῆς μητρικῆς, καὶ ἐπεκτεινομένην ἀεὶ καὶ ἀπολαμβάνουσάν τι ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς περιουσίας ἐκείνης, καὶ οἰκειοποιουμένην τεθαῤῥηκότως καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ πᾶν κάλλος λόγου ἐκ μητρικοῦ δικαιώματος· καὶ οὕτως εὐδοκιμοῦσαν θαυμασίως καὶ διὰ τὴν τῆς φύσεως δεξιότητα καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν δύναμιν· τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου, ὅτι πάντες οἱ μεταφράζοντες καὶ συγγράφοντές τι εἰς ὑψηλοτέρας ἐννοίας, μακαρονίζουσιν· ὅ ἐστιν ἀνατρέχουσι κατατείνοντες πρὸς τῆς ἀρχαίαις εὐγλωττίας τὰ κάλλη· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ μακαρονική. Τρακαριστικὴν δὲ ὠνομάσαμεν ταύτην αὐτὴν, ἀλλά πως ἀκροβατοῦσαν καὶ τρακαρίζουσαν, καὶ ἀντιδιαπλέκουσαν σοφιστικῶς πανταχοῦ ἐν τῷ λόγῳ· καὶ τοῦ μὲν φυσικοῦ κάλλους ἀπεχομένην, ἀντὶ δὲ τούτου φῦκος, καὶ τοῦτο κίβδηλον ἑλομένην καὶ βορβορῶδες· ἐκ μέρους δὲ αὖθις ὑποστελλομένην καὶ ἀπαῤῥησίαστον, οἷον αἰσχυνομένην μὴ φανῇ τῇ μητρικῷ ἱματίῳ κεκοσμημένη· εἰδέ που ἀναγκασθῇ, εὐθὺς ἀναποδίζει καὶ μεταχρωματίζει αὐτὸ εἰς σχῆμά τι ἀπειρόκαλον καὶ ἀλλόκοτον, οὔτε αὐτῇ σύνηθες ὂν, οὔτε τῇ μητρὶ διαπρέπον· ὥστε ἐπειδὴ μακαρονισμὸς μέν ἐστιν ἡ κατ' ὀλίγον πρόοδος τῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς τελειότητα· τρακαρισμὸς δὲ ἀποπλάνησις ἀπὸ ταύτης, καὶ τῆς νῦν συνηθείας ἦχος ἀλλόκοτος, περὶ τούτων ἡμῖν ὁ λόγος ἑξῆς· καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς μακαρονικῆς.

» Πρῶτος λοιπὸν λόγος καὶ ἀπολογία εὐπρόσωπος τῶν κωλυόντων τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον πρόοδον τῆς γλώσσης κατά τε λέξιν καὶ φράσιν καὶ ἰδίωμά ἐστιν ἡ τῶν χυδαίων ὠφέλεια· καλὸς ὁ λόγος καὶ δίκαιος, ἐὰν ἔχῃ σύμφωνα καὶ τὰ πράγματα· ἐὰν ὅμως ἐξελέγχηται ψευδὴς ὑπὸ τῶν πραγμάτων, καὶ ὑφ' ὧν οὗτοι αὐτοὶ οἱ τῆς αἱρέσεως προϊστάμενοι γράφουσιν, οὐδὲν ἕτερον δύναμαι εἰπεῖν, ἢ θάτερον τῶν δύο ἐκείνων· ἢ ὅτι εἰσὶν ἀνόητοι, ἢ ὅτι πραγματεύονται τοῦ λαοῦ τὴν εὐήθειαν· καὶ ἵνα ᾖ φανερώτερον τὸ λεγόμενον, σκοπῶμεν ὧδε· εἰ μὲν περὶ τῶν πάνυ χυδαίων ἐστὶν ὁ λόγος αὐτοῖς τῆς φιλανθρωπίας, οὐκ ἔχει λόγον ἡ πρόφασις· καθότι οἱ παντελῶς ἀπαίδευτοι καὶ ἀγραμμάτευτοι ἔχουσι μὲν χρείαν τεσσάρων, ἢ πέντε βιβλίων τὸ πλεῖστον συντεθειμένων, ὅσον οἷόν τε, ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν· ἀλλὰ τοιαῦτα βιβλία οὔτε ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε νομίζω, οὔτε ἐκδοθέντα δέχονται τῆς γλώσσης τὴν κρίσιν· καὶ διὰ τοῦτο ἡ περὶ ταῦτα ἀπολογία σοφιστικὴ καὶ ψυχρά. Ἔπειτα, ἐὰν συγκαταβῶμεν κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ χύδην λαοῦ, ἀνάγκη ἔσται μήτε τῶν ἰδεῶν τῶν ὀλίγων ἐκείνων νὰ ἐξέλθωμεν περαιτέρω· (καθότι ἡ ἀκαταληψία τῆς γλώσσης προέρχεται ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων μᾶλλον, ἢ τῶν ὀνομάτων ἐννοίας) καὶ τὴν γλῶσσαν νὰ ἀποβαρβαρώσωμεν εἰς τὸ ἔσχατον· καθότι καὶ αἱ ἰδέαι ἐκείνων εἰσὶν ἀνάλογοι πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἀπὸ ταυτομάτου αἰσθήματα, καὶ ἡ γλῶσσα ἐκτεταμένη οὐχὶ περαιτέρω τῶν ἰδεῶν· εἰς τοιοῦτον λοιπὸν περιορισμὸν ἰδεῶν, καὶ εἰς τοιαύτην ἀκαλλιέργητον λαλιάν, τί ἄλλο δυνάμεθα νὰ συῤῥάψωμεν, πλὴν τῶν οἰκειακῶν τούτων, ἐν οἷς αὐτοὶ διατρίβουσι, καὶ περὶ ἃ καταγίνονται; ὁ δὲ λόγος ὅμως τανῦν ἀπαιτεῖ τὴν κρίσιν τῆς γλώσσης εἰς βιβλία ὑψηλοτέρας ἐννοίας, ἔνθα εὐγλωττία καὶ ὕψος λόγου θαυμάζεται· ὥστε ματαία ἡ πρόφασις αὕτη περὶ τῶν χυδαίων, εἰς τῶν ὁποίων τὰς χεῖρας βίβλος σπουδαία οὐδέποτε εὑρεθήσεται.

» Νῦν δὲ ἔλθωμεν εἰς τὴν τάξιν καὶ τῶν ἐξ ἡμισείας πεπαιδευμένων· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἡ συγκατάβασις ἀνωφελὴς καὶ ψυχρά· καθότι ἂν οὗτοι θέλωσι νὰ ἀναγνώσωσι βίβλους ἀνωτέρας τῶν κατ' αὐτοὺς ἰδεῶν, ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ οὐ μόνον διὰ τὴν λέξιν, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα μάλιστα· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἑκάτερον ἑκατέρου αὐτοῖς ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον γίνεται· ἐπειδὴ δὲν ἔμαθον καλὰ γραμματικά, ἐν οἷς μετὰ τῶν ὀνομάτων διδάσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ

πράγματα· νῦν δὲ οἱ ἀγνοοῦντες καὶ πράγματα καὶ ὀνόματα, πῶς εὐοδωθήσονται ἐν οἷς ἀγνοοῦσι; πῶς δὲ καὶ ὁ συγγράφων συγκαταβαίνεται πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας ἀμφότερα; καὶ μάλιστα ὅταν τὰ πράγματα ἀπαιτῶσι τὸ κύριον ὄνομα; πῶς δὲ καὶ παραστήσει τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἐὰν μὴ δανεισθῇ ἐλευθέρως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας; ἐπειδὴ ἡ δύναμις πολλάκις τῆς λέξεως κυριολεκτουμένης καὶ τὸν λόγον αὐτὸν ποιεῖ ἰσχυρότερον, καὶ τὴν σαφήνειαν μετὰ τοῦ κομψοῦ περιποιεῖ εἰς τὸν λόγον...

» Δύναται μὲν καὶ χύτρα χωρικὴ ἀντὶ πολυτελοῦς κρατῆρος νὰ ὑπηρετήσῃ λαμπροὺς ἑστιάτωρας· δύναται δὲ καὶ τὰ χυδαῖα σκευάρια νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν χρείαν βασιλικῆς τραπέζης· καὶ χωρικὸν ἱμάτιον ἐξαρκεῖ εἰς σκέπην καὶ αὐτῶν τῶν εὐπαθεστάτων σωμάτων, καὶ οἰκία ἁπλῆ ἐκ μόνης ἀξίνης καὶ πρίονος· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἱκανὰ ἔσται τῇ συνηθείᾳ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἁπλότητα· ἀλλ' οὔτε τὴν χύτραν ἑστιάτωρ φιλόκαλος ἑκουσίως ἀνέχεται, οὔτε τῇ βασιλίδι διαπρέπει τὸ πενιχρὸν καὶ ῥακῶδες ἱμάτιον· οὔτε τῶν Ἀττικῶν προπυλαίων τὴν δόξαν φθάνουσι τὰ Λακωνικὰ αὐτοσχέδια τραχαρίσματα· διὸ τὸ περὶ τὰς τέχνας φιλότιμον ἐξῆρεν αὐτὰς τοσοῦτον εἰς τὸ τελειότερον, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν νομίζονται θαύματα· κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λόγον καὶ ἡ τῶν λόγων ἐκλεπτουργία καὶ καλλιέργεια συνεισφέρει πολὺ ἐν τῷ βίῳ καὶ πρὸς τοῦ γένους τὴν δόξαν.

» Τί οὖν συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων; ἢ ὅτι ὁ κάλαμος τῶν πεπαιδευμένων ὀφείλει νὰ εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ἐντελῶς τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα, δανειζόμενος ὅπως ἂν κάλλιστα δυνηθῇ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, μέχρις οὗ νὰ πλουτισθῇ ἐκ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν βιβλίων ἡ γλῶσσα· ὅπερ γενόμενον ἑνώσει ἀκριβῶς τὴν θυγατέρα πρὸς τὴν δεδοξασμένην μητέρα· καί μοι χάρισαι τὸ ἀπαρέμφατον εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ἕξεις πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ πράγματος τὴν βεβαίωσιν· εἰ μή τις εἴποι μικράς τινας διαφοράς, ἐκ φύσεως συμβαινούσας κατὰ καιροὺς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Δεύτερος δὲ ἡ λέξις Μακαρονισμὸς νὰ ἐκλείψῃ παντάπασιν· ἐπειδὴ κατὰ τὸν ὁρισμὸν αὐτοῦ τὸν παρὰ τοῦ κυρίου Κοραῆ ἐκδοθέντα, οὐδείς ποτε ἀμακαρόνιστος εὑρεθήσεται, οὐδ' οὗτος αὐτός· καθότι οὐδεὶς ἔσται τοσοῦτον μελαγχολικός, ὥστε ἐκ τοιαύτης λεξιφοβίας νὰ παραβλέψῃ τὸ ἴδιον φιλοτίμημα· ἐπειδὴ ὅσον ἡ γλῶσσα καλλιεργεῖται καὶ πλουτεῖ βιβλίων παντοδαπῶν, τοσοῦτον ἀνάγκη νὰ προσπορίζηται τὰ ἐλλείποντα παρὰ τῆς ἀρχαίας· (ἐλλεί-

μένοντα. Θὰ ἔσονται σχεδὸν πάντα, ὅσα νῦν ἐλλείπεται ἀπ' ἐκείνης ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτὴ παρ' ἑαυτῆς, ἀναλαμβάνουσα ἐν καιρῷ τὰ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ποτὲ κατὰ δυστυχίαν ἐξέπεσε, μέχρις οὗ νὰ φθάσῃ ὅλον τὸν ἀριθμὸν, πρὸς ὃν κατεπείγει αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἡ χρεία.

Πῶς λοιπὸν χωρίσεις αὐτὴν τῆς ἀρχαίας ἐκ γραμματικῆς καὶ λεξικοῦ; γλώσσης δὲ διαφορὰ εἰς μὲν τὴν γραμματικὴν θεωρεῖται περὶ τὴν κλίσιν καὶ σύνταξιν εἰς δὲ τὸ λεξικὸν περὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἰδιώματα· ὥστε ἢ ἀφαιρετέον τὸ δόγμα τῆς διορθώσεως, ἵνα ἐπιτήδειον ἀντέταξαν, καὶ ἐντεῦθεν εὕρωμεν κατ' ἄμφω διαφορὰν ἢ φυλαττομένων ἐκείνων, οὐχ ἕξομεν διαφορὰν μετ' οὐ πολὺ πρὸς ἀλλήλας· συνῴωμεν δὲ τοῦτο ἐκ παραδείγματος· ἐὰν γράφωμεν *ψωμὶ*, *κρασὶ*, *φαγί*, *τραπέζι*, *ξύλο*, *τρῶμεν*, *λέμεν*, *κάτζε*, *γράψε*, *ἔλα*, καὶ τὰ λοιπὰ οὕτως ἀφιλοτίμως καὶ δυστυχῶς, δῆλον ὅτι εὑρήσομέν τινα διαφορὰν τῆς νεωτέρας γραμματικῆς· καὶ πάλιν ἂν γράψωμεν εἰς τὸ λεξικὸν *μπακάλης*, *γάιδαρος*, *ἄβια*, *γουροῦνι*, *κατζίκι*, *ἀθιβολή*, ἔχομεν πάντοθεν τὰ σημεῖα τῆς βαρβαρότητος· ἐὰν ὅμως τελειοποιῶμεν τὸν λόγον, γράφοντες οὑτωσὶ ἀλωβήτως· *ψωμίον*, *κρασίον*, *φαγίον*, *τράπεζα*, *τρώγομεν*, *λέγομεν*, *κάθησον*, *γράψον*, *ἐλθέ* ποίαν διαφορὰν ἀποδώσεις περὶ τὴν κλίσιν; ἐὰν δὲ πάλιν κατατάξωμεν ἐν τῷ λεξικῷ, *ὀψοκάπηλος* ἢ *μυρωψὸς*, *ἀρτοποιὸς*, *ὄνος*, *στεῖρα*, *χοῖρος*, *ἐρίφιον*, ποίαν διαφορὰν ἕξομεν τῆς γλώσσης περὶ τὴν λέξιν; οὐδεμίαν (¹) εἰς δὲ τὴν σύνταξιν αὖθις εἰσαχθέντος τοῦ ἀπαρεμφάτου, καὶ μέλλοντος, καὶ τινων μορίων μεταλλαγέντων, ἐν τίσιν ἔσται διαφορά; καὶ μή μοι λέγε τὰ ἰδιώματα, ἅπερ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων καὶ συγγραφέων ἔτι μετέπιπτον· καὶ νῦν εἰς πάντα τὰ ἔθνη τρόποι φράσεων μεταβάλλονται, καθὼς καὶ λέξεις πολλαὶ νεώτεραι γίνονται καὶ ἀρχαῖαι πάλιν ἐκβάλλονται, καὶ στάσις βεβαία οὐδεμία οὐδέποτε ἔσται.

(¹) Μάταιος ἄρα ἡ ἀναλογία τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γαλλικῆς πρὸς τὴν Λατινικὴν ἀναφερομένη συνεχῶς παρὰ τῶν τρακαριστῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν. Ἀπὸ χιλίας λέξεις τῆς νῦν συνηθείας κατὰ τὸ δόγμα τῆς διορθώσεως δός μοι μίαν μόνην· μίαν λέγω μόνην διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τὴν κατάληξιν· ἢ καθ' ὅλην τὴν κλίσιν καὶ σιωπῶ· καὶ πάλιν ἀπὸ χιλίας λέξεις τῆς Ἰταλικῆς, ἢ Γαλλικῆς δός μοι μίαν μόνην μίαν λέγω μόνην ὁμοιοκατάληκτον καὶ ὁμοιόκλιτον πρὸς τὴν Λατινικὴν, καὶ πάλιν σιωπῶ· καὶ αὖθις ἀπὸ χιλίας φράσεις Λατινικὰς δός μοι μίαν μόνην, μίαν λέγω μόνην σωζομένην, ὅλην δι' ὅλης καὶ ἐν τῇ Ἰταλικῇ, ἢ Γαλλικῇ καὶ ἐγὼ σιωπῶ· ἀπὸ δὲ τῆς νῦν συνηθείας τῆς ἡμετέρας δώσω σοι ὅσας θέλεις· περισσοτέρας τῆς νῦν πρὸς τὴν τοῦ Δημοσθένους, ἢ τῆς τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὴν τοῦ Σόλωνος γλῶσσαν.

» Ἀλλ' ἡμεῖς, λέγουσιν, οὐ δυνάμεθα νὰ γράψωμεν ὡς ὁ Δημοσθένης· ὢ πόσον ἀνόητος ἡ ἀντίῤῥησις, καὶ μόνοις τοῖς ἀναπολογήτοις ἐπιστροφὴ τοῦ Δημοσθένους ἡ δύναμις· ἐπειδὴ συνηθίζουσιν οἱ ἀπορούμενοι πρὸς τὰς ἀπολογίας νὰ καταφεύγουσιν εἰς τὰς τελείας ὑπερβολὰς καὶ τὰ δοκοῦντα ἀδύνατα· ἵνα ἐντεῦθεν συγκρύψωσι τὴν ἀπάτην, διὰ τὴν τῆς ὁμολογίας αἰσχύνην· καὶ τὸ μοχθηρὸν καὶ ἀλαζονικὸν τοῦτο ἔθος ἐπικρατεῖ μᾶλλον καὶ ἧττον ἁπάντων κατὰ δυςυχίαν.... Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γράψωμεν ὡς ὁ Δημοσθένης· καὶ κἀγὼ ὁμολογῶ τοῦτο, ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀπολέσω καὶ τὴν ἐλπίδα; μήπως ἐντρέπομαι νὰ εἶμαι καὶ κατώτερος τῆς τοῦ Δημοσθένους δυνάμεως; καὶ μὴν οὐδὲ τοῦ Ἀπελλοῦ, ἢ Φειδίου, ἢ Πραξιτέλους τὰ ἔργα δυνάμεθα ἴσως νὰ μιμηθῶμεν, ἀλλ' οὐδέποτε ἔπαυσαν οἱ φιλόκαλοι περὶ ταῦτα ἀντιφιλοτιμούμενοι πρὸς ἐκείνους· καὶ ἐντεῦθεν στέργοντες μὲν τὰ παρόντα, ζητοῦντες δὲ τὰ βελτίω, οὐ μόνον ἔφθασαν τοὺς ἀρχαίους εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ περιφανῶς ὑπερέβαλον. Τί οὖν μοι ἀντιπαρατάττεις τὸν Δημοσθένην, καὶ καταφοβεῖς μου τὸ πρόθυμον, ἄνθρωπε; καὶ μὴν μήτε ὁ Αἰσχίνης ὁ ἐκ πλείστης φιλοτιμίας ἀντιπολιτευόμενος, ἐδυνήθη νὰ φθάσῃ τὸν Δημοσθένην· μήτε οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ μετ' αὐτόν· ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο οὐκ ἦταν Ἕλληνες σοφοὶ καὶ ἀξιομίμητοι, διότι ἔγραψαν ἄλλος ἄλλου κατώτερα, καὶ ὅλως διαφόρως πρὸς ἀλλήλους, ὡς ἕκαστος ἔτυχε φύσεως; τί οὖν μοι προβάλλεις τὸν κορυφαῖον τῇ ἕξει, ἐκ τῆς ἐσχάτης αὐτὸς ἀδυναμίας ὁρμώμενος, καὶ οὐ προβαίνεις βαθμηδὸν τὴν κατὰ φύσιν πορείαν; Ἐπίκτητος μεταξὺ, Δίων, Λιβάνιος, Λουκιανὸς, Πλούταρχος, Μάξιμος, Διόδωρος, Πολύβιος, τοσοῦτοι ἄλλοι οἱ μετὰ Δημοσθένην, τοσοῦτοι πρὸ Δημοσθένους, συγγραφεῖς, φιλόσοφοι, ῥήτορες, τούτους πάντας ὑπερπηδῶν ἀποβλέπεις μετ' ἀπελπισίας εἰς τὸν Δημοσθένην· καὶ εἴ τις μὴ γράψῃ κατὰ Δημοσθένην, λέγεις ὅτι κινεῖ σου εἰς ἀηδίαν τὸν στόμαχον· καὶ πολλὴν ἀκρίβειαν ζητῶν ἐν τῷ πράγματι, οὐδεμίαν συγγνώμην παρέχεις τοῖς ἀηδῶς κατὰ σὲ ἑλληνίζουσι· καίτοι τὰς τοιαύτας ἀηδίας κινεῖ μᾶλλον, νομίζω, οὐχ ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια, ἀλλὰ τὰ πάθη· τὰ πάθη τὰ περιττῶντα οὕτω τὰ πράγματα, ὧν ἴαμα ἀληθὲς, νηπενθὲς, ἄχολον, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων ἀπ' ἐναντίας ἡ εὔνοια· ἧς παρούσης, οὐκέτι σου οὔτε ἀηδῶς ἑλληνίσουσιν, οὔτε ἀκαταλήπτως μακαρονίσουσιν, ἀλλὰ γράψουσιν ἐπαινετῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡμεῖς ζῶμεν.

« Ἄφες τοὺς νέους ἐλευθέρους νὰ ἀναπτερῶνται ὡς νέοι πρὸς τὸ μετεωρότερον, καὶ τοῦτο οὐκ ἔσται σοι πάθος ἰκάριον, οὐδὲ κίνδυνος ὅμοιος, ἀλλ' ἄσκησις πρὸς τοῦ Δημοσθένους τὴν δύναμιν· ἄφες τοὺς νέους ἐλευθέρους εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἀναμόχλευε ταύτην τοῖς ἐπαίνοις πρὸς αὔξησιν· καὶ μετ' οὐ πολὺ οὐκ ἔτι αἰσθανθήσῃ εἰς τὸν στόμαχον ἀηδίαν, ἀλλ' εὐφροσύνην καὶ θυμηδίαν· ἄλλως δὲ, ἐὰν ᾖς οὕτω δύσκολος καὶ δυσάρεστος, καὶ ἀνακρίνῃς οὕτως ἐμπαθῶς καὶ τὰ πάντα, τοιαύτας ἀηδίας, καὶ ἔτι πλείους εὑρήσεις καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα ἂν παραβάλῃς οὕτως ἀκριβῶς τὴν ἀπειροκαλίαν τινῶν πρὸς τὴν κεκοσμημένην μοῦσαν τοῦ Δημοσθένους.

» Ἄλλη ἐστὶν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, τῶν πεπαιδευμένων ἡ γλῶσσα καὶ ἑτέρα ἡ τῶν χυδαίων· ἐκείνη μὲν ἀναλογεῖ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ τῶν τεχνῶν τεχνουργήματα, τὰ ὁποῖα κεῖνται εἰς τῶν πλουσίων τοὺς οἴκους· αὕτη δὲ μὲ τὰ σκευάρια τῶν πενήτων, προκείμενα εἰς τὰς καλύβας αὐτῶν εἰς διακονίαν τῶν καθ' ἡμέραν· ὅθεν ἐκεῖνα μὲν ὡς τιμιώτατα συντηροῦνται ἐπὶ πολὺ, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν κληρονομούμενα διασώζονται· ταῦτα δὲ ὡς εὐτελῆ καὶ εὐκαταφρόνητα καθ' ἡμέραν συντρίβονται· ὅσον λοιπὸν ἀποξέεις τοὺς λόγους σου πρὸς κάλλος Ἑλληνικὸν, τοσοῦτον διαρκέσουσιν εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν αἰώνων, εἰ δὲ χύτρας κατασκευάζεις, καὶ βόρβορον πλάττεις, ἐξουδενωθήσονταί σου τὰ ἔργα, καὶ καταπατηθήσονται μετὰ ταῦτα· καθότι οἱ λόγοι προφερόμενοι μὲν, πτερόεντές εἰσι καὶ ἀνεύθυνοι γίνονται· γραφόμενοι δὲ ὑπόκεινται εἰς τῶν μεταγενεστέρων τὴν κρίσιν, ὅτε ἡ γλῶσσα λάψεται τὸ πρῶτον ἐκεῖνο κάλλος, ἐξ οὗ ἀθλίως ἐξέπεσεν· ὅθεν μακαρονίζων μὲν οὐ συστέλλομαι ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι εὑρήσω ἱλαρωτέρους τοὺς μεταγενεστέρους κριτὰς ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' ἐν οἷς τρακαρίζω, ἐν τούτοις μάλιστα φοβοῦμαι τὴν καταδίκην, μὴ κληθῶ μιξοσόλοικος καὶ βάρβαρος παρ' ἐκείνοις καὶ κωλυτὴς τῶν καλῶν. »

Βλέπων ὁ Δούκας ὁσημέραι ἐνισχυομένην τὴν φάλαγγα τῶν Κοραϊστῶν, δριμύτατα ἐπιτιθεμένων κατὰ παντὸς ἀντιδοξοῦντος, καὶ ἐχόντων ἰδίως πρόχειρον ὅπλον τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1818 τὸν Ἡρωδιανὸν, ἐν ᾧ προέταξε « *Ἀργώ, ἡ ἐπιστασία κριτικὰς εἴς τινα τῶν νεωστὶ ἐκδοθέντων* βιβλίων. »

« Πρὸ δεκαετίας, γράφει, οἱ τοῦ γένους ἐλλόγιμοι ἦσαν ὁπωσοῦν σωφρονέστεροι εἰς τὸ γράφειν, καὶ ἐξετάζοντες ἕκαστος ἑαυτὸν, ἐπλεόναζε πρὸς τῆς γραμματικῆς τὴν ἀκρίβειαν, εἰδότες ὅτι ἄλλο ἐστὶ τό

λέγειν, καὶ ἕτερον τὸ εὖ λέγειν καὶ γράφειν· ἀφ' οὗ δὲ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐπυρπόλησε τὰς ἀχρήστους γραμματικὰς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἄνετον ἄδειαν, καταχέας αὐτῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν γραμματικὴν, ἔκτοτε οὗτοι ῥίψαντες τὸν σώφρονα κάλαμον, καὶ εὔωνον τραχαρισμὸν ὡς ἐκ τῶν καπηλείων εὑράμενοι, ἐχώρησαν εἰς τὸ γράφειν νεωτέρας γραμματικὰς ἐξ ἀντιστρόφου συστήματος, ὥστε ἱκανὸν εἶναι αὐτοῖς ἐνόμισαν, ἂν ἐπεισάγωσι συνεχῶς ἐν τοῖς προοιμίοις τὸ *κατὰ τὸν σοφὸν Κοραῆν*, τὸ πιστὸν ἐν λόγοις ἐκεῖθεν θηρώμενοι, καὶ τὴν εὔνοιαν τῶν ἀναγινωσκόντων τοῖς ἑαυτῶν φιλοπονήμασι περιποιῆσαι σπουδάζοντες. Ἀλλ' οἵα τῶν ἀνθρώπων τούτων ἡ φιλοσοφία; καὶ οἷα τὰ πρωτόδη ταύτης ἀποτελέσματα; πρῶτον μὲν ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν σοφὸν Κοραῆν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς τοιαύτης αἱρέσεως, νὰ συγκαταβῇ μικρὸν ἀπὸ τῆς φιλοσόφου περιωπῆς, καὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προδεδιδαγμένων, νὰ σαλπίσῃ τὸ ἀνακλητικὸν αὐτοῖς οὑτωσί. Οὔτε ἡ ἡ Χημική σου, οὔτε ἡ Φυσική σου μὲ τὰ πειράματα, οὔτε ἡ Ἀλγέβρά σου μὲ τὰ σύμβολα ἀποτελοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὰ τὰ καλὰ γραμματικὰ καὶ ἡ ἐν τούτοις φιλοσοφία, ἐξ ὧν ἡ θεία τέχνη τοῦ καλῶς λαλεῖν καὶ γράφειν γίνεται τοῖς ἀνθρώποις· ὅπερ καὶ ὁ Δούκας ἐπρέσβευεν ἐξ ἀρχῆς· καὶ πρεσβεύων, ἐκήρυττε· ἀλλὰ πρεσβεύων καὶ κηρύττων ἐμυκτηρίζετο, ὡς γυμνὸς γραμματικὸς καὶ ἐν ξηραῖς λέξεσιν ἀσχολούμενος. Καὶ αὕτη ἡ τοῦ σοφοῦ Κοραῆ παλινῳδία παράδοξος μὲν, πλὴν καλὴ καὶ ὠφέλιμος· ἀλλ' ὀψὲ νοῦν ἐσχήκαμεν (ἴδε Πλουτ. τόμ. Δ', σελ. λγ'. λθ'.) »

Εἶτα δὲ δριμέως ἐπικρίνει τὴν κατὰ Βρέδερον Γραμματικὴν τοῦ Βασιλείου Παπᾶ Εὐθυμίου (1811), τὴν ὑπὸ Στεφάνου Οἰκονόμου μετάφρασιν τῆς Γραμματικῆς τοῦ Βουτμάνου (1812), τὴν τοῦ Χρυσοκεφάλου, τὴν Φυσικὴν τοῦ Κούμα καὶ τὴν τοῦ Βαρδαλάχου (1812), λέγων, ὅτι οὗτοι *παρεσύρθησαν εἰς τὴν μόδαν νὰ γράφωσιν ὅ,τι γρύφουσιν ἀσυνάρτητα καὶ ἀσύναπτα, καὶ παντελῶς ἀνακόλουθα.*

« Λόγους γράφετε ἢ νόμους, καὶ ἀποφθέγματα; Ἑλληνικὸν ὕφος ἢ Γαλλικὸν, ἢ οὐκ οἶδα οὗ τινος εἴπω; Τοιοῦτον ὕφος ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Κοραῆς, ὅλον δι' ὅλου ἀσυνάρτητον, καὶ βεβαπτισμένον εἰς τὸν κάδον τῆς ἐθνικῆς συνηθείας, οὔτε σύνδεσμον ἔχον, οὔτε τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἰς τὰς ἰδίας θέσεις μεμερισμένα· ἀλλὰ παραλλαγὰς πανταχοῦ, καὶ ὑπερθέσεις παρὰ φύσιν τῆς γλώσσης, καὶ μεταθέσεις, καὶ τραχαρισμοὺς πολλαχῇ ἀηδῶς ἐκκυμαίνοντας· τὰ μὲν οὐσιαστικὰ ἐν τόπῳ

τῶν ἐπιθέτων, καὶ τὰ ἐπίθετα τὸν τόπον τῶν οὐσιαστικῶν παρὰ φύσιν ἐπέχοντα· ἐπιῤῥήματα παρεμβεβλημένα ἐκτόπως, καὶ ῥήματα πολλάκις ἐν τῷ τόπῳ τῆς ῥήσεως κατ' ἰδίωμα ξένον ἐπιφερόμενα· ὅθεν διαλύουσι καὶ τὸν τόνον τοῦ λόγου, καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀκούοντος. Τοιαῦτα δὲ συντάγματα φαίνονται οἱ τῶν Εὐρωπαίων Ἑλληνισταὶ συντάξαντες πολλαχῆ, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ συνυφάνωσι καλῶς τὸν λόγον ἐκ τῆς ἑαυτῶν συνηθείας παρασυρόμενοι· εἰς τοιοῦτον δὲ πάθος ἐπέσυρεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸν σοφὸν Κοραῆν ἡ πολυχρόνιος ἐκεῖσε διατριβή· καθότι καὶ τὸ ἔθος αὐτὸ ἐν δευτέρῳ λόγῳ τῆς φύσεως τὸν τόπον ἐπέχει· ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον συγγνωστὰ ταῦτα διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἀλλοφύλων· τοῖς δὲ παντοίοις τρόποις μιμεῖσθαι σπουδάζουσι, καὶ πρὸς τὴν Μόδαν συγκινουμένοις ἐν καταφρονήσει τῶν ἰδίων νομίμων καὶ καθεστώτων, τίς ἀπολογία εὐπρόσωπος ἀπολείπεται, τὸ πατρῷον καλὸν οὕτως ἀλόγως παραφθείρουσι κατ' ὀλίγον; ὢ τῆς ἀναλγησίας! »

Τῷ δ' ἐπομένῳ ἔτει ἐκδοὺς Αἰσχίνην τὸν Σωκρατικὸν ἐπισυνῆψε καὶ παιδαριώδεις τινας διαλόγους, ἐν οἷς διασύρονται οἱ περὶ τὸν Κοραῆν (1), καὶ δύο περὶ γλώσσης διατριβάς.

---

(1) Χάριν περιεργείας παρατίθημι τὴν ἑξῆς ε'ρήνης συνθήνην. « Εἰρήνη μὲν ἀνθρώποις χρῆμα καλόν· κακὸν δὲ ὁμολογουμένως ὁ πόλεμος, καὶ κάκιστον μάλιστα ὁ ἐμφύλιος. Διὸ οἵ τε Μακαρονισταὶ καὶ Τρακαρισταὶ δέχ' ὅλα ἔτη στασιάσαντες πρὸς ἀλλήλους, ἔγνωσαν εἰρήνην ποιήσασθαι, ἐπὶ κεφαλαίοις συνθέμενοι τοῖςδε. Εἰρήνην Μακαρονισταῖς καὶ Τρακαρισταῖς καὶ ὁμόνοιαν εἶναι ἀΐδιον, καὶ ἀμνηστίαν πάντων, ὥσπερ τῶν πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος πεπραγμένων· καὶ μήτε τοὺς Μακαρονιστὰς ὀνειδίζειν τι τῶν πεπραγμένων Τρακαρισταῖς, μήτε τοὺς Τρακαριστὰς ἐξελέγχειν τὴν ἀμαθίαν ἐκείνοις τῶν συλλαβῶν. Μήτε Μακαρονιστὰς, μήτε Τρακαριστὰς τοῦ λοιποῦ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' Ἕλληνας ἄμφω, ὥσπερ καὶ εἰσί· μήτε μακαρονισμὸν προφέρεσθαι, μήτε τρακαρισμὸν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐξαλειπτέα τοῦ Γραικικοῦ λεξικοῦ παντελῶς. Τοὺς Μακαρονιστὰς ἀπαρνεῖσθαι τὸ Χαλεταίνειν, τὸ Ἐπιτρέπειν, τὸ Πῶ, τὸ Πῆ, τὸ Οὗν, ἀρχαϊκὰ ὄντα καὶ ὀδωδότα καὶ εὐρῶτος καὶ ἀηδίας ἀνάπλεω. Τοὺς Τρακαριστὰς ἀπεμέσαι τὸ Ἐντάμα, τὸ Ἀπού, τὸ Ἐξεύρειν, τὸ Πρφνὸν, τὸ Ἀπ' ἴσως, τὸ Κἂν μίαν, τὸ Κἂν ποιὸς, τὸ Ἄδια, τὸ Ἀθιβολή, τὸ Βακάλης, τὸ Ὅτινα, τὸ Ῥευστωθῆν, τὸ Ἐκρεύσειν, Γενῆν, Ἀναβῆν, καὶ τὰ τοιαῦτα παράβλωπα· καὶ πρὸ πάντων τὸ, Τὴν περὶ τῆς ὁποίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τρακαρισταὶ πολὺν πεποίηνται περὶ τὰς ἐφευρέσεις ἀγῶνα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ, ἐχέτωσαν ἐκ τῶν ἑαυτῶν εὑρημάτων τὸ Ἀλλ'-οἴ-μόνον καὶ τὸν Γάδαρον, σωτηρίας ἕνεκα καὶ τιμῆς. Κοινῇ ἀμφοτέρους θάψαι τὸν Μακαρίτην Ἑρμῆν δημοσίᾳ ἀπὸ ταλάντων διακοσίων νόμῳ Ἑλληνικῷ, πυρὰν ἀνακαύσαντες πρῶτον καὶ ἀποτεφρώσαντες τὸν νεκρὸν ἐν ἀκροπόλει τῆς Κλαδουπόλεως· τὴν δὲ κόνιν κάλπιδι ἐνθέντες χρυσῇ

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐξάψεως τῶν περὶ γλώσσης ἀντιπαλαιουσῶν φατριῶν, παρατίθημι τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Ῥαψάνης Ἰγνατίου Σκαλιώρα, ἐφημερίου τῆς ἐν Λειψίᾳ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ θιασώτου τῶν περὶ γλώσσης φρονημάτων τοῦ Κομμητᾶ, πρὸς ὃν καὶ γράφει (16 Ἀπριλίου 1815) ([1]).

«... Τῷ ὄντι φίλε! πόσην ἐντροπὴν δὲν θέλει αἰσθανθῇ ὁ ἀναίσθητος καὶ μωρολόγος χρονόληρος ἐκεῖνος γέρων, ὅστις ὑπὸ τῆς Πυθίας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐμαρτυρήθη σοφώτατος καὶ κριτικώτατος ἁπάντων; πόσας εὐχὰς δὲν θέλει κάμῃ ἀφ' οὗ ἀναγνώσῃ τὰς γραμματικάς σου θεωρίας, ἐξαχθείσας καὶ ληφθείσας ἁπάσας οὐχὶ παρὰ τῶν χθὲς καὶ πρώην φιλολόγων, ἀλλὰ παρὰ τῶν πάλαι ποτὲ κατὰ καιροὺς διαλαμψάντων ἐν Ἑλλάδι φιλοσόφων, κριτικῶν καὶ γραμματικῶν παρ' ὧν καὶ οἱ σημερινοὶ οὗτοι ἑλληνισταὶ ἐρανίζονται πάντα εἰς τὴν περὶ Ἑλλάδος φωνῆς θεωρίαν, διὰ νὰ χάνῃ ἡ εὐρεῖα χθὼν, καὶ νὰ τὸν πίῃ; τώρα θέλει καταλάβει ὁ τερατολόγος καὶ χρεωκοπήσας ποτὲ φιλόσοφος Κοραῆς (καὶ λέγω αὐτὸν τερατολόγον καὶ χρεωφειλέτην, τοῦτο μὲν διὰ τὸν ἐμπορικόν του βίον, ὃν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ μετῆλθεν· ἐκεῖνο δὲ διὰ τὰς τερατολογίας καὶ παραδοξολογίας καὶ κομπολογίας του, μὲ τὰς ὁποίας ἐμόλυνε τὰς ἐκδοθείσας ὑπ' αὐτοῦ βίβλους), ὅτι δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ποτὲ γραμματικοὶ φιλόσοφοι, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι τῆς Ἑλλάδος οἱ διδάσκαλοι, καθὼς ὁ διδάσκαλός του, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος ὁ διδάξας αὐτὸν τὴν γραμματικήν· διότι πρὸς τίνα ἄλλον ἀποτείνεται πρὸς τὸν Πρόδρομόν του ἐὰν οὐχὶ εἰς τὸν ἑαυτοῦ; τίνα τῶν λοιπῶν διδασκάλων αὐτὸς ἐγνώρισεν ἢ προσωπικῶς, ἢ διὰ γραμμάτων ὁ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου ἀκλεῶς καὶ ἀδόξως κεκρυμμένος ὢν ἐν τῇ Εὐρώπῃ; ἢ ἂν ἐγνώρισε διὰ ποίαν αἰτίαν κατεσκέδασε τοσαύτην ἄγνοιαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου κατὰ πάντων τῶν ἐλλογίμων τοῦ γένους εἰς τοὺς παρόντας μάλιστα χρόνους, καθ' οὓς εἶδεν ἡ Ἑλλὰς ἄνδρας πεπαιδευμένους, ὁποίους οὐχ ἑώρακεν εἰς πολλῶν ἑκατονταετηρίδων διάστημα; Ἡμεῖς φίλε, σφαδάζομεν καὶ δεινοπαθοῦμεν διότι μᾶς κατηγοροῦσι πικρῶς ἅμα καὶ ἀδίκως οἱ ἀλλοεθνεῖς ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· καὶ δὲν χρεωστοῦμεν περισσότερον νὰ ἀδημονῶμεν διὰ τὰ ἀχάριστα ἅμα

καταπέμψαι τὴν ταχίστην σὺν πομπῇ μεγίστῃ ἐς ᾅδου Ἐριννῦσι καθάρσιον· ὁ δὲ Κέρβερος γεγωνυίᾳ φωνῇ ὑλακτήσει τὸν Ἐπιτάφιον.»

([1]) Χειρόγραφος παρὰ τῷ Κ. Π. Λάμπρῳ.

καὶ ἐσόλα τέκνα τῆς Ἑλλάδος; δὲν πρέπει δικαίως καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν νὰ ἀποκηρύξωμεν, καὶ νὰ πέμψωμεν εἰς κόρακας, ἢ εἰς τὸ βάραθρον, ἢ ἦχι βύθιστόν ἐστι τοὺς ἐπὶ φιλογενείᾳ ὅθεν πικρότατα κατηγοροῦντας, καὶ διαβάλλοντας ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος; ἢ τί βούλεται αὐτῷ, πρὸς Διός, τὸ δηλαδή, καὶ τὸ τουτέστι, καὶ τὰ λοιπὰ γραμματικὰ κοπρίσματα; ἂν εἶναι σκοπὸς αὐτῷ μὲ τὰ τοιαῦτα νὰ συκοφαντήσῃ ὅλον τὸ γένος, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι μόνος αὐτὸς ἀπολέλειπται ἐν τῇ Ἑλλάδι; ὅτι πρῶτος αὐτὸς ᾐσθάνθη τὴν χρείαν τῶν γραμμάτων; ὅτι αὐτός, ὡς ἄλλος Σωκράτης γινώσκει τὰ συμφέροντα τῷ γένει; ναί, ναί· αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπός· τὸν ὁποῖον κατεῖδε καὶ τοῦ Λυγκέως ὀξυδερκέστερον ὁ φίλος μου καὶ φίλος σου κὺρ Νεόφυτος, καὶ ἐθεάτρισε θεατρικώτατα, δείξας καὶ εἰς τοὺς ἁπλουστέρους τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ καὶ γόητος μουφλουζοφιλοσοφογέροντος· ἀλλ' ἥμβροτεν, οὐδ' ἔτυχε τοῦ σκοποῦ του. Καὶ μὴ μεγαλαυχείτω διότι τάχα πρῶτος αὐτὸς κατενόησε τὴν φύσιν τῶν μέσων ῥημάτων, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἐπὶ ἀρραγὲς καὶ ἀκλόνητον θεμέλιον ἐπῳκοδόμησεν ὅλον τὸν πύργον τῆς φιλολογίας του· τοῦτο πρὸ δεκαπέντε χρόνων παρετηρήθη ὑπό τινος μαθητοῦ τοῦ Ψαλίδα ἐν Ἰωαννίνοις ὀνομαζομένου Αἰσώπου, ὅστις πρὸς τὸ παρὸν ἀκούει τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς τὰ μαθήματα ἐν Ἰταλίᾳ· ἀλλὰ δὲν διασαλπίσθη μὲ τῆς κομπολογίας καὶ δοξομανίας τὴν σάλπιγγα, δὲν ἐθεωρήθη ὡς πολύτιμός τις θησαυρὸς ὑπὸ τοῦ εὑρετοῦ, τοῦ μετριόφρονος, ὅστις ἠρκέσθη μόνον νὰ κοινολογήσῃ τὴν γνώμην του ἐν Ἰωαννίνοις, ἀλλ' ἀφέθη καὶ παρωράθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀνάξιον ἐγκαλλώπισμα τῆς περὶ τοὺς λόγους ἐπιδόσεώς του.

» Ἀλλὰ γὰρ ποῦ ποτε στήσω καὶ ἀναπαύσω τὸν κάλαμόν μου; ποῖος ὅρος αὐτῷ ἔσται τῆς δεινολογίας; οὐδείς, οὐδείς· ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα διηγούμενον γραφῇ τὰς μωρολογίας τοῦ μωρολόγου γέροντος ὅθεν αὐτὸν μὲν ἀποῤῥιπτέον εἰς Κυνόσαργες, σὲ δὲ καὶ τοὺς κατὰ σὲ ἐγκωμιαστέον τὰ εἰκότα ὡς φρονοῦντας καὶ λέγοντας καὶ γράφοντας ἑλληνικά, ἐποτρύνοντας καὶ εἰς λοιπὰ τοιαῦτα ἐπωφελῆ καὶ ἔνδοξα τοῦ γένους ἔργα.. [1] »

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ ἄλλοι ἀνεφάνησαν θιασῶται τοῦ ἀρ-

---

(1) Τοῦ αὐτοῦ Σκαλιώρα ἔργον ἐστὶ καὶ τὸ ἐν Λειψίᾳ ἀνωνύμως ἐκδοθὲν (1818) κατὰ τοῦ Κοραῆ φυλλάδιον.

χωλίζοντος ἰδιώματος. Ἐν Κερκύρᾳ προετάθησαν βραβεῖα τοῖς ἐπιτυχέστερον τὸν Ἕλληνα λόγον γράφουσι μαθηταῖς. Ἐν δὲ τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν, προτροπῇ ἴσως τοῦ τότ' ἐπισκεφθέντος τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν Γάλλου φιλέλληνος Διδότου, διὰ ψηφίσματος ἀπεκηρύχθη ἡ χυδαία διάλεκτος, καὶ ποιναὶ ἐπεβλήθησαν τοῖς ἀμελοῦσι τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς.

Παρατίθημι περικοπὴν τοῦ *Αὐτοσχεδίου ποιήματος τῆς* ***Ἑλληνικῆς*** *γλώττης πέρι* (1811) συντεταγμένου ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Ἀνδρέου Θεοτόκη καὶ τοῦ τῆς δευτέρας τάξεως βραβείου ἀξιωθέντος.

» Διὸ οὐ δεῖ ἡμᾶς Ἕλληνας ὄντας Ἰταλοτουρκογραικοὺς γενέσθαι, τὸ ἔθνος γὰρ ἐκ μόνης τῆς γλώττης χαρακτηρίζεται. Ἀλλ' εἴπῃ ἄν τις τυχόν, τίς τῶν καθ' ἡμᾶς ἱκανὸς λαλεῖν ἢ γράφειν κατὰ τὴν φράσιν τῶν σωζομένων ἡμῖν προπατορικῶν βίβλων; Ῥαδία ἡ ἀπόκρισις· ἐὰν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος οὐκ ἂν ἐξαλείψειεν ἅπαντας τοὺς συγγραφεῖς, ἴδοιμεν ἂν πολλοὺς τῶν πάλαι καὶ τῶν νῦν ὑποδεεστέρους εἰς τὸ γράφειν, καὶ οἱ σωθέντες ὡς ἀριστουργήματα πολλῶν αἰώνων ὄντες ἐσώθησαν, καὶ ἂν ἡμεῖς οὐχ οὕτως εὐφραδῶς καὶ τεχνικῶς γράφωμεν (ἂν ὅμως εὐμεθόδως) ἐστι μὲν τῆς ἡλικίας ἡμῶν ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα, οὐχὶ δὲ καὶ σύνδεσμος διαζευκτικὸς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀπὸ τῆς τῶν λαμπρῶν ἡμῶν προγόνων σχέσεως. Καὶ οὐ τοῦτο ἡμᾶς κωλύει τοῦ Ἑλικῶνος καὶ Παρνασσοῦ.

» Ἔστι δὲ τά γέ μοι δοκοῦντα ἐν κεφαλαίῳ, ἀποδοκιμασθῆναι τὴν λεγομένην *μιξοβάρβαρον* ἢ κατ' ἄλλους Γραικικὴν γλῶτταν, ἥτις κέχρηται χρόνοις ἀλλογλώσσοις, ὡς ἐστι τὸ *θέλω γράψει*, τοῖς ἀπαρεμφάτοις ἀντὶ ὁριστικῶν, *εἶναι* ἢ *ἶνε* ἀντὶ *ἐστί*, τὸ *νὰ* ἀντὶ τοῦ *ἵνα*, τὸ *δὲν* ἀντὶ τοῦ *οὐ*, τῇ παρὰ κανόνα συντάξει ῥημάτων, τὰς γελοιώδεις τῶν λέξεων ἐτυμολογίας, αἵτινες ἀντὶ ὠφελείας ναυτίας γίνονται πρόξενοι, καὶ μᾶλλον ταῖς ἀλλογλώσσοις φράσεσιν, ὧν ἔμπλεοί εἰσι πολλαὶ μεταφράσεις, αἵπερ πράγματα παρέχουσι καὶ τοῖς ἰδίοις διδασκάλοις, ὅσοι οὐκ οἴδασι τὰς ἀλλοφώνους γλώσσας· καὶ εἰσαχθῆναι φράσιν Ἑλληνικήν, εὐσύντακτον, λέξεις καὶ ἰδιωτισμοὺς ξένων γλωσσῶν ἀποφεύγουσαν, ἀλλά γε οὐχ ἥκιστα καὶ τὴν ματαίαν ἐπίδειξιν τῶν γριφωδῶν ἐκφράσεων, ἀλλ' ὅσον δ' οἷόν τ' ἐστι ἐπιβαίνειν τοῖς τοῦ Λουκιανοῦ, Ξενοφῶντος, καὶ Ἰσοκράτους ἴχνεσιν καὶ κατὰ σμικρὸν ἐν ταῖς συνδιαλέξεσι τὴν τοῦ ἀπαρεμφάτου χρῆσιν, τοῦ μέλλοντος, τοῦ εὐκτικοῦ καὶ τῆς μετοχῆς, καί τινων μορίων. Τίς γὰρ

ἔστι καὶ τῶν μόνῳ ἄκρῳ δακτύλῳ τῆς γλώττης γευσαμένων, ἢ οὐκ ἐννοεῖ, λόγου χάριν, *τολμῶ εἰπεῖν*, *ἐπαινῶ τὸ λέγειν τοῦ δεῖνος*, *τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα*, *τί μέλλει γενέσθαι*, *τί νέον ἔσται*, *ἴδωμεν*, *ἄγωμεν*, *εἴπωμεν*, *ἔλθωμεν*, *ποιήσω*, *πράξω*, *κτλ.* »

Ἰδοὺ δὲ καὶ τὸ ψήφισμα τῶν ἐν Κυδωνίᾳ διδασκάλων.

« *Θεὸς ἡγείσθω παντὸς ἔργου καὶ λόγου.*

» Ἐπὶ καθηγουμένου Γρηγορίου τε καὶ Εὐστρατίου τῶν ἐν τῷ κατὰ Κυδωνίας Ἑλληνομουσείῳ σχολαρχούντων, ἐλαφηβολιῶνος ἤδη ἀπιόντος, οἱ ὑπογεγραμμένοι εἴπομεν—Ἐπειδὴ τὴν πατρῴαν ἀπολέσθαι φωνήν, τὴν δὲ χύδην καὶ ἀγοραίαν ὡς πάντη ἀνοίκειον ἡμῖν τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἀπογόνοις παντὶ τῷ θυμῷ ἀπώσασθαι ἐφιέμεθα, δεδόχθαι πᾶσιν ἡμῖν νόμον εἰσενεγκεῖν, ὥσθ' ἡνίκ' ἂν συνῶμεν, Ἑλληνιστὶ πάντας ἡμᾶς συνδιαλέγεσθαι καταναγκάζειν.

Νόμος.

» Ἐπιμελεῖσθαι ἕκαστον ἡμῶν Ἑλληνιστὶ ὅσον οἷόν τε συνδιαλέγεσθαι· ὃς δ' ἂν μὴ ἐθέλῃ τοῦτο, σελίδα Ὁμηρικὴν ἐνώπιον ἡμῶν ἱστάμενος ἀπαγγέλλειν ἀποτισάτω τίμημα.

» Οἱ ταῦτα συμψηφισάμενοι, Ἀγγελῆς = Ἀλκιβιάδης. Διδὸτ = Ἀνάχαρσις. Ἰωαννίκιος = Ἀριστείδης. Τζάνος = Ἐπαμεινώνδας. Δημήτριος = Θεμιστοκλῆς. Θεοφάνης = Κλεάνθης. Δημήτριος Κ = Μιλτιάδης. Βασίλειος = Ἀγησίλαος. Σαμουὴλ = Νικίας. Ἱλαρίων = Ξενοφῶν. Παναγιώτης Β. = Πελοπίδας. Ἰωάννης = Περικλῆς. Λεόντιος = Φωκίων. Κωνσταντῖνος = Χαβρίας. Χαράλαμπος = Παυσανίας. Γεώργιος = Πάτροκλος. Μεθόδιος γραφεὺς = Διογένης (1). »

Ἐν τούτοις εἶχεν ἀρχίσει καὶ ὁ μεταξὺ τῶν Κοραϊστῶν καὶ τῶν Κοδρικιστῶν δεινὸς ἐκεῖνος ἀγών, ὁ ὅσῳ ἀνόητος, τοσούτῳ καὶ βλαβερὸς καταστὰς εἰς τὸ Γένος, τὸ ὁποῖον εἰς δύο μεγάλας διαιρεθὲν μερίδας θορυβωδῶς περὶ ὄνου σκιᾶς συνεζήτει. Ἐν τῇ λυσσώδει ἐκείνῃ πάλῃ, τὴν ὁποίαν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ὑπέκαιον οἱ τοῦ ἔθνους λογάδες, κατῆλθον καὶ οἱ τῶν σχολείων παῖδες, καὶ πραγματευταὶ καὶ ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἠγνόουν τὸ προκείμενον, καὶ ὑβρίζοντο ἀναιδῶς, καὶ ἐδέροντο βαναύσως. Ἀρχὴν δ' ἔσχεν ἡ σχολαστικὴ ἐκείνη διαμάχη τὴν ἑξῆς.

Ἐν ἔτει 1816, τῇ προτροπῇ τοῦ Κοραῆ, ἀναλαβόντες οἱ Θεόκλη-

(1) Didot, Voyage dans la Grèce.

τος Φαρμακίδης καὶ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης τὴν διακοπεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, προσεκάλεσαν τοὺς ἁπανταχοῦ λογίους ἵνα προσενέγκωσι τὴν πνευματικὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Τὴν πρόσκλησιν ταύτην λαβὼν καὶ ὁ Κοδρικᾶς ἀπήντησεν αὐτοῖς προτρέπων ἵν' ἀπέχωσι γράφοντες τὴν γλῶσσαν κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὴν τοιαύτην ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν οἱ συντάκται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἀνέτρεψαν. Ἀνταπαντῶν ὁ Κοδρικᾶς ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως *Ἀπολογίαν τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων*. Πλὴν οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες σπουδασταί, Κοραῗσταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τυγχάνοντες, ἔγραψαν διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Κοδρικᾶ καταχρήσεως τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἐν ᾗ διεκήρυττον, ὅτι *ὄχι μόνον δὲν ἐφαντάσθησάν ποτε τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλιαρίῳ φλυαρίας ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ὅτι μάλιστα νομίζουσι τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα ὑπερασπιστὴν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους μας, ἥρωα Ἕλληνα τοῦ αἰῶνός μας, καὶ τὸ ὄνομά του μεγάλως τιμῶσι καὶ σέβονται, καὶ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν συναριθμοῦσι* (¹).

Συγχρόνως δ' ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις (1817) νέον τοῦ Κοδρικᾶ φυλλάδιον *Πρὸς τοὺς Οἰκείους* ἐπιγραφόμενον καὶ ἀρχόμενον ὡς ἑξῆς·

« Ἔμελλεν ἄρα τώρα στὰ γηράματα νὰ μᾶς μάθῃ καὶ ὁ Κοκκινάκης τοῦ σχολειοῦ τὰ γράμματα· μὰ τί πρᾶμα εἶν' αὐτὸς ὁ Κοκκινάκης; πόθεν ἐξεφύτρωσε; ποία εἶναι ἡ ἀρχή του; ποία ἡ ἐπαγγελία του; Νὰ δὰ ἀληθῶς τὸ τῆς παροιμίας· « καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις, καὶ κορυδαλὸς ἐν πετεινοῖς, καὶ Κοκκινάκης ἐν λογογράφοις! Τί κεράτζια παπαδιά! τί κεράτζια ράφτενα! Ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἶναι μόνος! ἔχει καὶ σύντροφον ἕνα ὑπεφημέριον τοῦ παρακλησίου, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι ἐν ταυτῷ καὶ ὑπεφημεριδογράφος τοῦ Πανδοχείου, ὥστε ἕνας μὲ τὸ καλάμι στὸ ζουνάρι, ὁ ἄλλος μὲ τὸν δίσκον στὸ χέρι, *γράψετε*, φωνάζουν ἐπὶ δημοσίας ἀγορᾶς, *γράψετε Γραικοὶ τὰ ὀνόματά σας εἰς τὴν μερίδα τῆς νέας μυσταγωγίας*.

» Ἡμεῖς κατὰ τοῦτο δὲν τοὺς μεμφόμεθα. Κανένας πρέπει νὰ ζήσῃ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του. Καλὸν ὅμως ἦτον ἄν, ἐπιμένων ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἤθελαν εὐχαριστηθῇ καὶ αὐτοί, ὁ μὲν νὰ γράφῃ μερίδας, καὶ ὄχι ἐφημερίδας, ὁ δὲ νὰ ἀνταλλάττῃ νομίσματα, καὶ ὄχι

(¹) Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 654.

νὰ ἀναπλάττη σοφίσματα. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ γίνουν φιλόσοφοι, διὰ νὰ ὠφελήσουν τὸ Ἑλληνικὸν γένος μὲ τὴν διδασκαλίαν των, χωρὶς τῆς ὁποίας αὐτὸ τὸ ἄθλιον γένος δὲν θέλει ἀποβάλη τὸ αἰσχρὸν ὄνομα τοῦ νὰ λέγεται ἀπαίδευτος ὄχλος! πρὸς τοῦτο τί πρακτέον; ὑπομονή! ἂς εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς παραφράζοντες τὸν εὐφάνταστον Κάλφογλου.

> Ὁ Θεὸς ὁπόταν θέλῃ,
> γιὰ τὰ ἄπειρά του τέλη,
> ἔξαφνα στὸν κόσμον στέλλει
> τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ βέλη.

« Μὰ τέλος πάντων τί θέλουν αὐτοὶ οἱ θεόκλητοι φιλόσοφοι; τί ζητοῦν; τί σκοπὸν ἔχουν; τὴν γλῶσσάν μας θέλουν νὰ μᾶς μάθουν; ἢ τὴν ἐδικήν των νὰ μᾶς διδάξουν; αὐτοὶ μήτε τὴν μίαν ἐξεύρουν, μήτε τὴν ἄλλην εἶναι ἄξιοι νὰ συστήσουν; τοῦ κάκου ἄρα μᾶς πονοκεφαλοῦν. Ἀλλ' ὄχι. Τὸ ἐπάγγελμά των δὲν εἶν' αὐτό. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς τὸ ἑρμηνεύουν· Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς μανθάνουν ὅτι ὑπάρχει μία αἵρεσις Κοραϊσμὸς λεγομένη. Αὐτῆς τῆς αἱρέσεως τὸ συνέδριον εἶναι τὸ πανδοχεῖον τοῦ λογίου Ἑρμοῦ. Αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου μισθωτοὶ πράκται εἶναι ἡ σοφολογιότης των, διωρισμένοι, εἰς τὸ νὰ προσκαλοῦν τοὺς χυδαίους εἰς τὴν φατρίαν, καὶ νὰ ὑβρίζουν τοὺς σπουδαίους ὡς ἀθετοῦντας τὴν αἵρεσιν. Ὅθεν ἐξ ἐπαγγέλματος ὑβρίζουν. Καὶ ὑβρίζοντες εἶναι βέβαιοι νὰ θριαμβεύσουν, καθ' ὅτι αὐτοὶ μὲν δὲν ἔχουν τί νὰ χάσουν ἐκπληροῦντες τὸ χρέος των, οἱ δὲ ὑβριζόμενοι συστέλλονται νὰ ἀντιπαλαίσουν βαρβάρους μὲ ἐξ ἴσου ἅρματα.

» Καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσφυέστατος εἶναι ὁ τρόπος τῆς τοιαύτης μηχανουργίας πρὸς σύστασιν τῆς αἱρέσεως. Ἐπειδὴ δυνάμει τούτου, οἱ μὲν Δημόσιοι Ὑβρισταί, ὡς σκώληκες εἰς τὸν βόρβορον τῆς ὀχλαγωγικῆς βωμολοχίας κυλιόμενοι, ζωοτρέφονται. Οἱ δὲ ἀρχηγοί των, ὡς ξόανα ἄφωνα ἐπὶ τοῦ τρίποδος τῆς Πυθείας ἱστάμενοι, λάθρα χρησμοδοτοῦν, καὶ φανερὰ δεικνύουν ἀπάθειαν. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Δημόσιοι Ὑβρισταί, ὡς μισθωτὰ μορμολύκεια, χρησιμεύουν διὰ προσωπεῖον εἰς τοὺς ὄπισθεν τῆς σκηνῆς ὑποκριτάς, οἱ ὁποῖοι ὑπ' ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ προσχήματι συγκινοῦν τὰ ἐλατήρια τῆς μηχανουργίας τοῦ δράματος. Ἀπὸ τὴν τρύπαν ὅμως τῆς φρικώδους ταύτης περιβολῆς φαίνεται ἐνίοτε ἡ ἄκρα τοῦ αὐτιοῦ τοῦ θηρίου. Ὅθεν ἐλπιζόμενον εἶναι ὅταν

ἐκδυθῇ τὴν παρδαλῆν νὰ φανῇ καὶ αὐτὸ τὸ μέγιστον θηρίον, ὅτι κατὰ φιλοσοφικὴν γενεαλογίαν κατάγεται ἀπὸ τὸν Κάνθαρον (1). »

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Κοδρικᾶς ἐδημοσίευσε διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδος « Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος » (2) ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ἐν Πίζῃ, καὶ νέον φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον, *Καὶ αὖθις πρὸς τοὺς οἰκείους*, ὡς καὶ τὸν πρῶτον τόμον *τῆς Μελέτης τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου*.

Εἰς τὰς διατριβὰς ταύτας ἀπήντησαν οἱ Κοραϊσταὶ καὶ διὰ φυλλαδίων καὶ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς ἀνωνύμως ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομά τινος τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

Οὕτως ἐν ἔτει 1819 ἐδημοσιεύθη ἐπ' ὀνόματι Στεφάνου τοῦ Πανταζῆ ἔντε τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ *Διατριβὴ Αὐτοσχέδιος περὶ τοῦ περιβοήτου δόγματος τῶν σκεπτικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν σοφιστῶν, Νόμῳ καλὸν, νόμῳ κακὸν*, ἔργον οὖσα αὐτοῦ τοῦ Κοραῆ, ἀπολογουμένου εἰς τὰς ὕβρεις τοῦ Κοδρικᾶ.

Ἅμα δ' ἐξεδόθη ἡ περὶ Γλώσσης τοῦ τελευταίου πραγματεία, ὁ Κοραῆς ἔγραψε τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Λιβόρνῳ ἐμπορευόμενον Ἀλέξανδρον Πατρινὸν, ὅστις μετὰ τοῦ Δημητρίου Ποστολάκα εἶχε δαπανήσει εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς βίβλου.

« *Τιμιώτατε κύριε Πατρινέ.*

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξέδωκε μὲ ἔξοδά σου ὁ Κοδρικᾶς *Μελέτην περὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης*· εἰς τὴν ὁποίαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος μὲ ὑβρίζει ἀναισχύντως, καὶ τὸ χειρότερον μὲ συκοφαντεῖ, πασχίζων νὰ δείξῃ μὲ ἀνήκουστον ἀναίδειαν, ὅτι ὅσα ἔγραψα καὶ γράφω ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψω ὅλα τὰ ἐκ προγόνων παραδεδομένα ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντα.

Ἐὰν προβλέπων, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξεράσῃ κατ' ἐμοῦ τόσον φρικτὰς συκοφαντίας τὸν ἔδωκες τὰ χρειαζόμενα ὅπλα, διὰ νὰ σφάξῃ ἑβδομηκονταετῆ γέροντα, ἄλλο δὲν μένει εἰς ἐμὲ παρὰ νὰ κλαίω τὴν τύχην μου, ὅτι ἐσήκωσε κατὰ τῆς κεφαλῆς μου καὶ αὐτούς μου τοὺς φίλους, ἐπειδὴ εἰς τὸν κατάλογον τῶν φίλων σὲ εἶχα ἕως τώρα γραμμένον, οὐδ' ὑποφέρει ἡ ψυχή μου νὰ ἐξαλείψω ἀπ' αὐτὸν εἰς τὸ ἑξῆς.

Ἐὰν ἐξ ἐναντίας σὲ ἠπάτησεν ὁ δόλιος συκοφάντης, καὶ σ' ἔκαμε

(1) Ὅρα αὐτοσχ. Στοχ. Ἑλλ. Βιβ. ὅπου ὁ γάϊδαρος παράγεται ἀπὸ τὸν Κάνθαρον.
(2) 1818, ἀριθ. 72.

μὴ θέλοντα συνεργὸν τῆς ἀδικίας του, εἰς τοιαύτην περίστασιν καὶ εἶναι τὸ χρέος σου, δὲν ἔχεις χρείαν νὰ τὸ μάθῃς ἀπ' ἐμέ. Ὁ συντομώτερος ὅμως τρόπος νὰ ἀθωωθῇς ἀπὸ τὴν μετοχὴν τῆς συκοφαντίας, καὶ νὰ παρηγορήσῃς ἐμὲ τὸν συκοφαντούμενον, εἶναι νὰ ἐγγάλῃς εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν (ὡς ἔπραξαν οἱ ὁμογενεῖς σπουδασταὶ τῆς Πίσης) ὅτι μὲ ἀγανάκτησιν μεγάλην εἶδες τὸ ὄνομά σου εἰς κεφαλὴν Λιβέλλου.

Τοῦτο προσμένων ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην σου, σ' εὔχομαι τὸ νέον ἔτος, καὶ ἄλλα πολλὰ εὐτυχέστατα.

1 Ἰανουαρίου 1819. ΚΟΡΑΗΣ.

Τὸ γράμμα τοῦτο ἔσπευσεν ὁ Πατρινὸς νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένης Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος Καλλιόπης (1), ὀργάνου τῆς φατρίας αὐτῶν, μετ' ἐπισυνημμένης πρὸς τὸν Κοραῆν ἀπαντήσεως, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε καὶ τὰ ἑξῆς. « . . . Ἐγώ, σοφολογιώτατε, μήτε φιλόσοφος εἶμαι, μήτε αἱ ἐμπορικαί μου ἀσχολίαι μοῦ συγχωροῦν νὰ ἔμβω εἰς ἐξετάσεις φιλοσοφικάς· μὲ τὸν ὀλίγον ὅμως νοῦν κρίνω ἀπ' αὐτὰ τὰ γραφόμενα, ὅτι δὲν ἀνεγνώσατε τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ, διότι βλέπω, ὅτι μήτε τὴν ἐπιγραφήν, μήτε τὸ μέγεθος τοῦ βιβλίου γνωρίζετε, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὀνομάζετε Λίβελλον· ὡς φαίνεται κανεὶς ὕπουλος φίλος σᾶς διήγειρεν εἰς ἀγανάκτησιν, καὶ διὰ τοῦτο μὲ συμβουλεύετε νὰ κάμω πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ χαρακτῆρός μου καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός μου. Γνωρίζω πολλὰ καλά, ὅτι, ὡς γράφετε, ὁ συντομώτερος καὶ βέβαια ἁρμοδιώτερος τρόπος εἶναι ὁ Λόγιος Ἑρμῆς· ὁ δυσκολώτερος ὅμως τρόπος εἰς ἐμὲ εἶναι νὰ στέρξω νὰ εἰπῶ ψεύματα· καὶ τὸ παράδειγμα τῶν σπουδαστῶν τῆς Πίζης δὲν μὲ ἐμψυχόνει, παρὰ πολύ, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἀγαπῶ παντάπασι νὰ φανῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ εὐπείθειαν παράλογος. Ἡ Σοφολογιότης σας ἠξεύρετε τὰ ὅσα ὑπέγραψαν οἱ σπουδασταὶ τῆς Πίζης κατὰ Κοδρικᾶ, δὲν ἐδιαβάσατε ὅμως ὡς φαίνεται, καὶ ὅσα ἄλλοι εἰς αὐτοὺς ἀπεκρίθηκαν, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ στοχασθῆτε τί ἔπρεπε νὰ εἰπῆτε σεῖς ὁ ἴδιος, ἂν κανεὶς ἄλλος ἤθελε κάμει ἓν τέτοιον πρόβλημα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων σας.

» . . . Ἕως πότε αὐτὰ τὰ ξεράσματα, τὰ σφαξίματα, οἱ δόλιοι συκοφάνται, αἱ φρικταὶ συκοφαντίαι; νομίζετε, ὅτι καθένας νοστι-

(1) Περίοδος Α', σελ. 133.

μεύετε νὰ ἀκούῃ τοιαύτας λέξεις ἀπὸ στόμα ἑνὸς σοφοῦ; Ἐὰν ἔχετε πίστιν, ὅτι ὅσα ἐγράψατε πρὸς φωτισμὸν τοῦ Γένους εἶναι καθαραὶ ἀλήθειαι, ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀκαταμάχητος, ἡ συκοφαντία εἶναι ψεῦδος, τὸ ψεῦδος δὲν δύναται οὔτε νὰ σφάξῃ, οὔτε νὰ σβύσῃ τὴν ἀλήθειαν· διατί λοιπὸν ἀγανακτεῖτε; Ἐγὼ ὀμνύω αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, συνεισφέρωντας εἰς τὸ νὰ ἐκδωθῇ τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ (καὶ δὲν εἶμαι μόνος) οὔτ' εἶχα οὔτε θέλω ἔχει ποτὲ, μὴ γένοιτο, σκοπὸν νὰ σᾶς λυπήσω εἰς τὸ παραμικρότερον· ὁ σκοπός μου καθὼς καὶ τῶν ἄλλων συνδρομητῶν ἦτο, καὶ εἶναι νὰ συντρέξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ κατὰ δύναμιν εἰς ὠφέλειαν τοῦ Γένους· ἐνδέχεται ἡ ἐκλογὴ νὰ μὴ σᾶς εἶναι ἀρεστὴ, ὁ σκοπός μας ὅμως εἶναι ἐπὶ καλοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ κακοῦ. Διὰ τοῦτο ὄχι ἠπατημένος, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μὲ καλὴν πίστιν αὐτοπροαιρέτως ἐπρόσφερα διὰ τὸ κοινὸν καλὸν τὴν συνδρομήν μου διὰ τὴν ἔκδοσιν, ἡ ὁποία ἔχει νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Β' Τόμου.. »

Δεινουμένου τοῦ ἀγῶνος, ὁ Νεόφυτος Δούκας συνεβούλευσε τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὰ λυσσωδῶς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, γράφων.

« ... Ἐὰν οἱ τὰ πρῶτα τῶν καθ' ἡμᾶς τῆς σοφίας ἐπαγγελόμενοι παντὶ σθένει πειρῶνται νὰ ἐξελέγξωσιν ἐκ συκοφαντίας ἀλλήλους εἰς τὸ ἔσχατον ἀμαθεῖς, ἡμεῖς οἱ κατ' ἀξίαν καὶ γνησιότητα προκαθίζοντες αὐτοὺς καὶ σεβόμενοι, τίνες ἐσόμεθα; ἂς παύσωσι λοιπὸν ἀλλήλων περὶ ἀμαθείας καταψευδόμενοι· εἰ δὲ ἡ ἕξις καὶ τὸ φιλόσοφον πάθος, τὸν ὀρθὸν ἀποπνίγοντα λόγον, οὐ συγχωροῦσιν, ἔχουσιν ἄλλα βέλη πρὸς ἐκδίκησιν εὐστοχώτερα· εὐστοχώτερα δὲ λέγω, καθότι καὶ ἀληθέστερα, μωρίαν, ἄνοιαν, ἀνοησίαν, ἀναισθησίαν, ἀφροσύνην, ἀστοχασίαν, καὶ ὅσα ἄλλα φυλλολογοῦντες τὸ λεξικὸν τοῦ σοφοῦ Γαζῆ, δύνανται νὰ εὕρωσιν ἄφθονα· τοιαῦτα λέγω ἂς ἐκσφενδονοῦσιν ὅσα θέλουσιν πρὸς ἀλλήλους, ἀλήθειαν λέγοντες· καθότι ἅπαντες τούτων, ἄλλος ἐν ἄλλοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπίσης μετέχομεν· καὶ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὴ ἡ σοφία, διεφθαρμένης τῆς κρίσεως, πρὸς παντελῆ ἐξάλειψιν τῆς ἐνδομυχούσης τοῖς ἀνθρώποις κακίας· ἀσεβείας ὅμως καὶ ἀμαθείας κατ' ἀλλήλων προφέρειν, πρὸς τῷ ἀσέμνῳ σοφοῖς καὶ ἐνθέοις ὅλως ἀνδράσιν ἐστὶ καὶ ψευδὲς προφανῶς.

» ... Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀθετήσωσι παντελῶς, ἐν οἷς παλαίουσι, τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς, τῆς μόνης ἀξιοχρέου ἡγεμόνος πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἐπειδὴ πρὶν νὰ ὁρίσωσι καλῶς τὸ περὶ οὗ δια-

μάχονται, πρὶν διαιρέσωσιν, εὐθὺς χωροῦσιν ἁπλῶς εἰς τυφλὰς καὶ περιττὰς ἀποδείξεις, διασπαράττοντες τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ὅπως αὐτὴ ἐν ἁπλότητι ἔχει, ἀλλ' ὅπως ἂν ἕκαστος θέλῃ καὶ δύναται· τὸ ἀπόφημι τὴν ἐλάττονα, διαιρῶ δὲ τὴν μείζονα, οὐ δέχομαι τὸ συμπέρασμα, οὗτοι δὴ οἱ λύχνοι τῆς ἀληθείας, ὡς δῆθεν σχολαστικά τινα ῥημάτια ἐξέλιπον παντελῶς. Ἂς πλανῶνται λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας μιᾶς οὔσης ἐν ὅλῳ ἀχανεῖ πελάγει τοῦ ψεύδους, θηρεύοντες τὴν νίκην ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς τερθρείας τὴν δύναμιν... Ἐὰν ἀναλύσῃ τις τὰς διαφορὰς αὐτῶν εἰς τὰ πρῶτα στοιχεῖα, θέλει εὕρει βέβαια, ὅτι οἱ διαπληκτισμοὶ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν διαλεκτικῶν κανόνων· καθότι μεταχειρίζονται συλλογισμοὺς ἢ ἐκ τεσσάρων ὅρων ἢ ἐκ δύο μερικῶν προτάσεων, ἐξ ὧν συνάγεται τὸ δὲν ὑγιές.

» ... Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔχομεν πάλιν νὰ ἐλπίζωμέν τι καὶ ἐκ τῶν τοιούτων διατριβῶν εἰς τὴν τῆς γλώσσης διόρθωσιν· καθότι βλέπομεν αὐτὴν προφανῶς ἐπιῤῥέπουσαν ἠρέμα ἐξ ἀντικειμένων ὁρίων ἐπὶ τὸ κέντρον τῆς ἰδίας βαρύτητος, καὶ περιπαθῶς ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἑνώσῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀκεραιότητι τοὺς γνώμῃ καὶ προαιρέσει διαιρεθέντας, τοὺς ὁποίους ἥνωσε φύσει ἐκ τετρακισχιλίων ἤδη ἐτῶν· ἐπειδὴ ἡ τύχη καὶ αὐτῆς ἐταλαντεύετο μέχρι τοῦδε καθὼς καὶ τὰ πάθη ὡς ἐπὶ τρυτάνης, ἄλλως παρ' ἄλλων μεταφερομένη τριάκοντα ἤδη ἔτη· καὶ μόλις ἐσχάτως ἐδυνήθη νὰ λάβῃ μορφὴν βασιμωτέραν καὶ ἀξίαν ὁπωσοῦν ἑαυτῆς· πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἑλκύσῃ, καὶ πάντας τοὺς αὐτὴν ἀγαπῶντας, καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἑλλήνων ἐπιθυμοῦντας, καὶ νὰ τοὺς συγκεντρώσῃ εἰς τὸ αὐτό.

» Εἰς τὰς προλαβούσας διατριβὰς καὶ φιλονεικίας ἡμῶν περὶ γλώσσης ἐζήτησα παρὰ τῶν ἀντικειμένων μοι διορίαν τῆς βελτιώσεως αὐτῆς δέκα ἔτη, καὶ τότε πάλιν νὰ ἀντιπαλαίσωμεν ἐκ δευτέρου, ἐ[illegible] πραγμάτων μᾶλλον ὁρμώμενοι· ἀλλ' ἠπατήθην ὑπερτείνας τὴν προθεσμίαν, τῶν πραγμάτων ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου καταλαβόντων με· καθότι βλέπομεν ἤδη βιβλία νεοφανῆ, ἔνθα δὲν εὑρίσκεται μήτε ἓν ὄνομα ἄγνωστον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος. Ὀκνηρὸς ἄρα μάντις κἀγὼ τῆς προόδου ταύτης εἰς δέκα ἔτη, ὑποδύσκολον νομίσας τὸ πρᾶγμα. Ἀπεπνίγησαν δὲ ἐν φιλολογίᾳ τῶν νέων Ἑλλήνων καὶ οἱ παράλογοι ὅροι καὶ κανόνες τῶν Κοραϊστῶν περὶ τὴν σμικρολογίαν τῶν λέξεων, κρεῖττον, ἐνδόμυχον, ἀποφράς, συγχωρεῖν, ἐπ-

τρέπειν, χαλεπαίνειν, ὀργίζεσθαι, καὶ τὰ λοιπά· καθότι φυσικὰ ἕκαστος ζητεῖ νὰ εἰσάξῃ τὸ καταλληλότερον πανταχοῦ εἰς τοὺς κόπους του· ὁ δὲ διψῶν τοῦτο, ὀλίγον φροντίζει τῆς πρὸς τὰς λαχανοπώλιδας θρυλλουμένης φιλανθρωπίας τῶν φιλοσόφων· ἐπειδὴ ἐνταῦθα δὲν ἔχει χώραν πλέον τὸ, νόμῳ καλὸν, νόμῳ κακὸν, οὐδεμὲν φατρίας ἀρχὴ, τὸ πᾶν κατὰ βούλησιν ἐπισύῤῥουσα· ἀλλ' ἐπιθυμία κοινὴ καὶ δίψα τῶν πάντων πρὸς τὰ ἀκίβδηλα καὶ ἀρχαῖα (¹). »

Καὶ ἀλλογενεῖς δὲ βλέποντες τὴν ἔξαψιν τῶν παθῶν συνεβούλευσαν εἰς τὰς ἀντιμαχομένας ἐφημερίδας ἵνα παύσωσινο ὕσαι δοχεῖα προσωπικῶν διατριβῶν ἀπομωρανθέντων λογίων. Χάριν περιεργείας καταχωροῦμεν ὁλόκληρον τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας προτρεπτικὴν ἐπιστολὴν τοῦ φιλέλληνος Νεαπολιτανοῦ μαρκησίου Πουότη.

« *Ἄνδρες Ἕλληνες.*

» Δὲν ἀμφιβάλλεται, ὅτι σκοπὸς τῶν ἐφημερίδων ἄλλος δὲν εἶναι, εἰμὴ νὰ φωτίζωσι τὰ ἔθνη διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ κρίσεως τῶν νέων συγγραμμάτων. Διὰ νὰ φθάσωσι λοιπὸν εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν αἱ ἐφημερίδες, πρέπει οἱ γράφοντες νὰ πραγματεύωνται τὸ ἔργον των μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν, διακρίνοντες δηλαδὴ τὰ τῶν ἄλλων συγγράμματα μὲ φιλοσοφικὴν κρίσιν καὶ ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ μόνον τὸ κοινὸν ὄφελος, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἐφημεριδογράφους, νὰ ἐξετάζωσι καὶ νὰ κρίνωσι τοὺς κόπους, καὶ τὰς διατριβὰς τῶν σπουδαίων. Καὶ πῶς ἐμποροῦμεν νὰ μὴν ὑποπτεύωμεν ψευδῆ τὸν ζῆλον τῶν ἐφημεριδογράφων, ὅταν τοὺς βλέπωμεν ἢ κατηγοροῦντας τὰ καλὰ συγγράμματα, ἢ τὰ ἀχρειέστατα ἐπαινοῦντας, καὶ μάλιστα ὅταν μεταχειρίζωνται εἰς αὐτὰ τὰ περιοδικά των συγγράμματα ἰδέας, καὶ φράσεις ἀναξίας τῶν πεπαιδευμένων καὶ φιλοσόφων; Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι τοῦτο εἶναι γνωστὸν εἰς καθ' ἕνα, μὲ μεγάλην δυσαρέσκειαν καὶ λύπην βλέπομεν ὅτι ἀκολουθεῖ τὸ ἐναντίον εἰς τινας τῶν ἐφημερίδων ὑμῶν. Τί τὸ αἴτιον τούτου; ἡ ἀπόκρισις δὲν εἶναι δύσκολος, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω νὰ φανερώσω ὅ,τι εἶναι τοῖς πᾶσι φανερόν. Ἐγὼ δὲν εἶδον ποτὲ μήτε τὸν Τηλέγραφον, μήτε τὴν Ἀθηνᾶν, ἀλλ' οὔτε τὴν Ἶριδα. Ἡ Καλλιόπη ὅμως καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς οὐδὲν ἄλλο παριστάνουν παρὰ μίαν ἀλλε-

(¹) Καλλιόπη, Περ. Α'. τεῦχος Κ'.

πάλληλον, καὶ ἀκατάπαυστον κατηγορίαν. Εἰς τοὺς τελευταίους ἀριθμοὺς ἐξαιρέτως τὸ πρᾶγμα ἀπέρασε τὰ ὅρια, καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος σπουδαῖος καὶ καλὰ ἀναθρεμμένος, ὁ ὁποῖος δὲν λυπεῖται, καὶ δὲν ἐντρέπεται ἀναγινώσκων ἐκείνας τὰς διατριβάς.

» Οἱ σπουδαῖοι ἑνὸς ἔθνους, ὦ Ἕλληνες, τὸ ἐξεύρετε καλά, εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ λαοῦ· χρέος των εἶναι νὰ τὸν φωτίζωσι, νὰ τὸν ἡμερόνωσι, νὰ τὸν ὁδηγῶσι πρὸς τὴν ἀρετήν, νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὴν καρδίαν του τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὸν ἔρωτα τῆς κοινῆς δόξης, τὸ σέβας εἰς τοὺς νόμους, καὶ νὰ τὸν διδάσκωσι τέλος πάντων ὅτι ὅλοι οἱ συμπολῖται μιᾶς πόλεως, ὅλα τὰ μέλη ἑνὸς ἔθνους, ὅλοι οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ κόσμου εἶναι ἀπὸ τὸ ἴδιον γένος, ἔχουν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν προπάτορα, ἔχουν τὰ ἴδια χρέη, τὸν ἴδιον σκοπόν, καὶ πρέπει νὰ σχηματίζωσι μίαν καὶ μόνην οἰκογένειαν. Ἐὰν δὲν καταλάβωμεν ταύτην τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν δὲν φρονήσωμεν οὕτω, φιλόσοφοι δὲν εἴμεθα, εἶναι ματαία ἡ λογιότης ἡμῶν, εἰς μάτην ὑπεμείναμεν τοὺς κόπους καὶ τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ὁποίας ἀνάγκη εἶναι νὰ δοκιμάσῃ καθείς, ὅστις θέλει νὰ προκόψῃ· αὐτὰ εἶναι πράγματα γνωστά, καὶ δὲν ζητοῦν περισσοτέραν ἀπόδειξιν, καὶ ὑμεῖς δὲν χρειάζεσθε ξένα παραδείγματα, ἀλλὰ ἡ ἱστορία τῶν προγόνων ὑμῶν, τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ ἡ ζωὴ τέλος πάντων τοῦ ἀμιμήτου Σωκράτους, ἀρκοῦν ν' ἀποδείξωσι ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ποῖον τὸ χρέος τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἔρως τῆς πατρίδος, ἔκαμαν νὰ καταφρονήσῃ οὗτος ὁ σεβάσμιος ἄνθρωπος ὅλας τὰς ὕβρεις τῶν συκοφαντούντων, καὶ νὰ πίῃ τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου, μὲ ἐκείνην τὴν ἱλαρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὑμεῖς εὐωχούμεθα εἰς τὰ συμπόσια καὶ εἰς τοὺς γάμους. Εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὶν νὰ ναυμαχήσωσι μετὰ τῶν Περσῶν, εἰς ἄλλο μὴ ἀποβλέπων, παρὰ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἀντὶ νὰ ὀργισθῇ κατὰ τοῦ Εὐρυβιάδου, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ τὸν ἐπαπειλήσῃ, ἀνατείνας τὴν βακτηρίαν του, ἡσύχως τῷ εἶπε, « ἄκουσε πρῶτον, ὦ Εὐρυβιάδη, τοὺς λόγους μου, καὶ ἔπειτα κτύπησον. »

« Ποῖος εἶσαι σύ, θέλει ἴσως εἴπῃ τις, καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς διατριβῆς σου, ἐπαγγελλόμενος ἀναφανδὸν τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὴ μιμούμενος τὸν Εὐρωπαῖον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τὸ Ἑλληνικὸν γένος μὲ τὴν συμβουλευτικήν του ἐπιστολὴν ὑβρίζοντα ; Τὸ ὄνομά μου νὰ φα-

νορίσω δὲν φοβοῦμαι, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος ὑπογεγραμμένον τὸ εὑρίσκετε· ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος λόγου μου δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὸ νὰ σᾶς συστήσω μὲ ὅλην τὴν ἀδελφικὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀγάπην, τὸν ἔρωτα, καὶ τὸ ἀληθινὸν ὄφελος τοῦ γένους ὑμῶν. Ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ εἰλικρινῶς, ὅτι μήτε ἡ φιλία μήτε ἡ ἔχθρα ὁδηγοῦν τὸν κάλαμόν μου. Τὸν λόγιον Κοδρικᾶ δὲν γνωρίζω, σχέσιν καὶ φιλίαν δὲν ἔλαβον ποτὲ μὲ τὸν περίφημον Κοραῆ. Τὴν Μελέτην τοῦ πρώτου περὶ τῆς γλώσσης ἀκόμη δὲν ἀνέγνωσα, ἀλλὰ μόνον τὸ σύντομόν της μὲ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο καλὸν μοὶ φαίνεται τὸ βιβλίον, ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος. τοῦ Κοραῆ τὰ συγγράμματα πολλάκις ἀνέγνωσα, καὶ πάντοτε ἀνὰ χεῖρας τὰ ἔχω, καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ κρύψω ὅτι ἡ ἡδονή μου ὁσάκις πάλιν τὰ ἀναγινώσκω ἀνεγείρεται εἰς ἐμὲ αἰσθαντικωτέρα, καὶ ὅτι μοὶ φαίνεται ν᾽ ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ φιλοπάτριδος φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος συμβουλεύει τὴν ἀρετὴν, καὶ δεικνύει τὸν ὀρθὸν λόγον τῶν ἐπιστημῶν. Καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο δὲν ἐξεύρω πῶς οὗτοι οἱ δύο ἄνθρωποι ἀδιαφοροῦν τόσον, διὰ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὲν κινοῦνται μὲ τὴν φρόνησίν των νὰ σβύσουν τὰς πρὸ καιροῦ συστηθείσας εἰς αὐτοὺς δύο φατρίας, καὶ τὰς μᾶλλον λαμπρᾶς προχωρούσας ἐπὶ τὰ πρόσω.

Τίς τ᾽ ἄρα σφῶε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;

» Ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀντὶ νὰ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς καὶ φιλοσοφικῶς τὸ σύγγραμμα τοῦ πεπαιδευμένου Κοδρικᾶ τὸν σκώπτουσι, τὸν θεατρίζουσι, τὸν περιγελοῦσιν ἀπρεπῶς, οἱ δὲ ἀλησμονοῦντες ὅλους τοὺς κόπους τοῦ σεβασμίου Κοραῆ, πᾶσαν τὴν δόξαν, τὸ ὄφελος ὅλον, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς τὸ γένος, καὶ πασχίζοντες νὰ τὸν ἀτιμάσωσι, καταθλίβουσι πικρῶς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ τιμίου γέροντος ἔτη· ἀλλὰ μὴ φοβηθῇς, σεβάσμιε γέρον, semper tua rumane sunt. Τὰ συγγράμματά σου, αἱ φιλοσοφικαὶ παρατηρήσεις σου εἰς τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς, ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη ἐδίδαξεν ὅλους τοὺς ἀληθῶς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς τε καὶ ἀλλογενεῖς, νὰ προφέρωσι τὸ ὄνομά σου μ᾽ εὐλάβειαν καὶ σέβας· καὶ ἂν εἷς τίμιος ἄνθρωπος καὶ φίλος σου, λέγω ὁ Κύριος Πατρινὸς, ἀπατηθεὶς ὑπὸ μιᾶς ἀπερισκέπτου ὁρμῆς οὕτως ἀπρεπῶς καὶ ἀναξίως εἰς ἕνα φίλον, ἐκοινοποίησε διὰ τοῦ τύπου ἓν μικρὸν σφάλμα τῆς ψυχῆς σου, δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως ὅτι μετὰ τὴν πρᾶξιν μετεμελήθη. Ἐπειδὴ οὗτος, ὁ καλὸς καὶ προκομμένος ἄνθρωπος, ὡς ἀκούω, ἠξεύρει καλὰ ὅτι εἶναι

χρέος ἱερὸν νὰ παραινῶμεν τοὺς φίλους ἡμῶν, νὰ τοὺς διορθόνωμεν σφάλλοντας, καὶ νὰ καλύπτωμεν ἐνταυτῷ τὰ σφάλματα αὐτῶν· ὁμολογῶ ὅτι ὁ Κοραῆς κακῶς ἔπραξε γράψας τῷ Πατρινῷ, καθὼς ἔγραψε, πλὴν δὲν ἐμπορῶ νὰ πληροφορηθῶ ὅτι ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ δι' ἐκείνης τῆς ἐπιστολῆς του τὴν δημοσίευσιν τῆς μελέτης τοῦ σπουδαίου Κοδρικᾶ, σύγγραμμα φιλοσοφικὸν καὶ ὠφέλιμον τῷ ἔθνει· ὅμως ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, παύσατε τέλος πάντων ἀπὸ τὰς ἔριδας, καὶ ἀπολιπόντες τὰς αἰσχρὰς κατηγορίας, ἐπιστρέψατε τὸν νοῦν καὶ τοὺς κόπους ὑμῶν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς ὑποθέσεις· ἡ σημερινὴ γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος ζητεῖ τὰς μελέτας τῶν σπουδαίων, καὶ ἡ ὕλη τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐλλογίμου Κοδρικᾶ εἶναι ἀξία τῶν φροντίδων καὶ κόπων τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων.

» Διατί λοιπὸν δὲν προτίθεται τοῦτο τὸ πρόβλημα εἰς τὰς μελέτας ὑμῶν; διατί δὲν ἐξετάζετε ἀκριβῶς καὶ φιλοσοφικῶς τὸ σύγγραμμα τοῦ Κοδρικᾶ, χωρὶς νὰ ἐγκαλέσητε εἰς δίκην τὸν συγγραφέα; διατί δὲν καταγίνεσθε εἰς τὴν σύνθεσιν ἑνὸς ἐντελοῦς λεξικοῦ τῆς ἁπλουστέρας γλώσσης; ; λέγω τὴν ἀλήθειαν, τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, εἶναι τὸ λεξικὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης· ὑμεῖς εὑρίσκετε τὸ πρόβλημα τούτου τοῦ ἀναγκαίου βιβλίου εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἐπρόβαλε ὑμῖν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ συντεθῇ.

» Ἀλλὰ τί κάμνει χρεία νὰ πολυλογῶ; ὑμεῖς δὲν ἀγνοεῖτε τί πρέπει νὰ πράξετε διὰ νὰ τελειοποιήσητε τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος ὑμῶν. Ὅθεν ὢν βέβαιος, ὅτι ἕως τοῦ νῦν « Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή », δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θέλετε παύσῃ ἀπὸ αὐτὰς τὰς λεπτομερεῖς καὶ ψιλὰς παρατηρήσεις ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου, καὶ ἐν ταὐτῷ ἀποβλέποντες εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ζήλου τῆς ψυχῆς μου πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γένος, θέλετε συγχωρήσει τὴν ἀκομψότητα καὶ ἀπειρίαν τοῦ παρόντος λόγου. Ἔρρωσθε.

Ἐν Νεαπόλει 1819 τῇ 14 Σεπτεμβρίου.

Ὁ Μαρκέζος ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΟΥΟΥΤΗΣ (¹). »

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ φιλέλληνος τούτου ἐπετέθη ἀνώνυμός τις Κο-

(¹) Καλλιόπη 1820, σελ. 85—87.

θριαστής, ἐλέγχων αὐτὸν ἐπὶ προσωποληψίᾳ διὰ τὴν εἰς τὸν Κοραῆν ἀποδεδομένην προτίμησιν (1).

Ἀξιοσημείωτος δὲ εἶναι καὶ ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκδοθεὶς πρὸς τοὺς διαπληκτιζομένους λογίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους προτρεπτικὸς Νεοφύτου τοῦ Δούκα (ἐν Βουκουρεστίῳ, 1 Σεπτεμβρίου 1819). Διὰ τῶν πατριωτικῶν χειλέων τοῦ φιλογενοῦς τούτου Ἠπειρώτου ἡ Ἑλλὰς ἀπευθύνει τὴν ἑξῆς φλογερὰν εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην πρόσκλησιν.

« Εἰρήνην τὴν ἐμὴν, ὦ παῖδες ἐμοὶ, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, ὡς οὐκ ἐξὸν πρὸς ἃ σπεύδετε ἀφικέσθαι, μηδὲ τὴν μεγάλην ταύτην μεταβολὴν ἀπεργάσασθαι ἣν σκοπεῖτε, μὴ αὐτοὺς πρότερον πρὸς ἀλλήλους ὁμονοοῦντας. Πρῶτον γὰρ (οὐ πολὺς δὲ διεῤῥυηκώς ἐστι χρόνος) ἦν τὰ μὲν ἐμὰ ἀσθενῆ καὶ διαμόχθηρα, ἦν δὲ πάνυ ὀδυνηρὰ καὶ οἰκτρὰ πολλῷ μὲν τῷ πάθει περιαλγούσης, πλείω δὲ τῷ πόθῳ περιμενούσης τὸν χρόνον τοῦτον, ὅθ' ὑμεῖς ἐν ὀλίγῳ ἀπό τε τῆς ὀδυνηρᾶς κλίνης τοῖς τῶν λόγων φαρμάκοις ἀναῤῥώσαντες, καὶ τῷ ἐκ φιλοσοφίας σμήγματι τὸν ἐνυπάρχοντα ἀποσμήξαντες ῥύπον, εὖ μὲν θεραπεύσαντες ἀνωρθώσατε, εὖ δὲ περιεστείλατε, καὶ ἐπὶ μείζω προϊέναι ταῖς ἐλπίσι παρέσχετε. Τὸ γὰρ σύμπαντας ὑμᾶς οὕτω πολλῷ πάθῳ καὶ ἐξ ὁμονοίας πρὸς τὸ κοινὸν ξυμπροθυμηθῆναι συμφέρον, τί τῶν ἁπάντων ὧν σκοπεῖτε, οὐ παρέσχεν ἐλπίδα τοῦ ἀνασώσασθαι; Καὶ δέχομαί γε, ὦ παῖδες, τὴν περὶ ταῦτα εὐγνωμοσύνην ὑμῶν, δέχομαι τὴν ἀπότισιν τῶν τροφείων, καὶ ἀντοφείλω τὰ σῶστρα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τέως· νῦν δὲ πῶς ἔχει τὰ κατ' ἐμέ; Τοῦτο τῷ ὄντι καὶ ἐννοεῖν μοι λυπηρὸν, καὶ λέγειν ὀδυνηρότερον, καὶ ταῦτά γε πρὸς ὑμᾶς, ἐφ' ᾧ καὶ κατεδύεσθαί μοι δοκῶ. Ὑμεῖς γὰρ, ὦ παῖδες, ἀντὶ τοῦ πρόσω ἔτι συμφώνως ἰέναι, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς ταῖς ἐλπίσιν ἐπὶ τὰ μείζω χωρεῖν, διαιρεθέντες καὶ συστραφέντες ἐκ στάσεως, μάχεσθε, καθάπερ τὰ θηρία, κεραϊζόμενοι ὑπ' ἀλλήλων καὶ διαδακνόμενοι. Τί οὖν ἐκ τούτων ἐλπὶς περιέσεσθαι τῇ μητρί; Τί δὲ καὶ ὑμῖν περιγενήσεσθαι πλέον; Οὐκ ἐκ τῆς αὐτῆς γαστρὸς ἐστὲ προελθόντες; οὐκ ἐμοὶ παῖδες πάντες; οὐχ ὁμοδίαιτοι; οὐχ ὁμόσκηνοι, ὑπὸ τὸν αὐτὸν γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες καὶ αὐξηθέντες ἥλιον, καὶ αἰθέρα, καὶ νόμον, καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν προϊέ-

(1) Καλλιόπη, σελ. 152—156.

μενοι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στοιχειούμενοι μυστηρίοις; Πόθεν οὖν καὶ ἐφ' ὅτῳ τοσούτῳ περιεχύσθε πάθει, ὥστε οὐδ' ἀνεῖναι ἀλλήλοις, εἴ τῳ καὶ ἡμάρτηταί τι, ὡς ἀπό γε τῶν λόγων δοκεῖν; Ἀλλ', ὦ παῖδες, εἴ τις μνήμη ἔτι φιλοστόργου μητρὸς, εἴ τις εὐγνωμοσύνη ὑμῖν πρὸς αὐτὴν ὑπολείπεται, παύσασθε ἐρίζοντες, φθονοῦντες, ὑπ' ἀλλήλων φθειρόμενοι, ἀπολλύμενοι· καί μου τῆς φωνῆς ταύτης, ὡς ἀπὸ καρδίας μητρὸς ἀγαπώσης, προϊούσης ἀκούσατε. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν.»

Μετὰ τοῦτο ὁ Δούκας ἐξακολουθῶν τοὺς πρὸς ὁμόνοιαν ἐξορκισμοὺς καταδεικνύει τὰ ἐκ τῆς λυσσώδους ἐκείνης φιλολογικῆς πάλης προελθόντα κακά. «Τίς οὐχ ὁρᾷ τὰ ἐνδοξότερα τῶν σχολείων τὰ μὲν ἤδη ἀνατραπέντα, τὸ ἐν Βυζαντίῳ, τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ, τὸ ἐν Σμύρνῃ τὰ δὲ ὥσπερ ἀνερμάτιστος ναῦς, σαλευόμενα; Τίς δὲ καὶ τὰς αἰτίας τούτων οὐ σύνοιδεν, ὧν πρώτη ἂν εἴη ἡ πρὸς ἀλλήλους καταφορὰ καὶ τὸ μῖσος;... Εἰρήνη, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, εἰρήνη καὶ φιλία, τὸ περισπούδαστον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα· φιλία τὸ καθ' αὑτὸ μέγα ὂν, καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τιμώμενον.»

Ἀναφέρων δὲ πλεῖστα τῶν προγόνων παραδείγματα συντείνοντα εἰς εἰρηνοποίησιν, τελευτᾷ οὕτω. «Περὶ δὲ τῆς φιλολογίας, ἐγὼ μὲν περὶ γλώσσης, καὶ μάλιστα περὶ λεξειδίων μηκέτ' ἂν μηδένα διαφιλονεικεῖν ἂν βουλοίμην, μηδὲ διακοντίζεσθαι ὑφ' οὕτω πάθους πολλοῦ ὁρμωμένους, τῆς δὲ χρείας ἀναγκαζούσης, λεγέτω ἁπλῶς τὸ παριστάμενον ὁ βουλόμενος. Εἰ δὲ ποτ' εἴη ἀνάγκη ἀποτείνεσθαι πρός τινα, γραφέτω πρὸς τοῦτον φιλικῶς, ἢ γοῦν ἐν μηδενὶ καθαπτόμενος· τὸ γὰρ περὶ γλώσσης διατείνεσθαι οὐκέτ' ἔμοιγε δοκεῖ καλὸν εἶναι· μέχρι μὲν γὰρ ἀταλαίπωρον καὶ ἀκαταζήτητον ὡς ἐν πολλῷ τῷ αὐτῷ τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀναγκαῖον ἐδόκει· νῦν δὲ πλέον ἢ ἔδει διαφιλονεικηθέντος, καὶ τῶν μὲν οὕτω, τῶν δ' ἐκείνως γραφόντων, μεμφομένων, λειπομένων, ὑπερτεινόντων, ὅπως ἂν ἕκαστος βούληται, μάταιον ἔσται πλείω περὶ τούτου διδάσκειν (1)...»

Ἐν ἔτει 1820 ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἀπαντῶν εἰς τὸν Κοδρικᾶν ἀποστείλαντα αὐτῷ ἀντίτυπον τῆς περὶ *Γλώσσης Μελέτης*, ἔγραφεν ἐν τέλει καὶ ταῦτα. «Ὅτι εἰς κενὸν ἀπέβησαν αἱ περὶ γλώσσης διδασκαλίαι τῶν δημοσίᾳ φιλοσοφούντων, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐπεχείρησαν νὰ πλέξωσι τὸ ἐξ ἄμμου σχοινίον, φανερόν, ἐπειδὴ χά-

(1) Καλλιόπη, 1820, 87—91.

ριτι Θεοῦ Ἕλληνες, χριστιανίζοντες, πρόμαχοι καὶ προασπισταὶ τῆς ἀληθείας δὲν ἐξέλιπον ἀπὸ τὸ Γένος, ὧν τὰ πρῶτα φέρουσαν τὴν ἐλλόγιμον αὐτῆς εὐγένειαν βλέποντες χαίρομεν χαρὰν ὑπερβάλλουσαν· ἐπευχόμενοι αὐτῇ θεόθεν μῆκος ζωῆς, ὑγείαν ἄκραν, καὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἵνα καὶ ἄλλας παραπλησίας ὠφελείας τῷ Γένει συνεισφέρουσαν φιλοτίμως ἔχῃ μὲν παρὰ πᾶσι τοῖς τῶν καλῶν ἐρασταῖς ἀθάνατον εὔκλειαν, τύχῃ δὲ καὶ τῶν οὐρανίων ἀντιδόσεων ἐν τῷ καιρῷ τῆς μισθαποδοσίας τῶν ἔργων (¹). »

Ἐν τῇ γλωσσικῇ ἐκείνῃ πάλῃ ἀνεμίχθησαν, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἄλλοι μὴ λόγιοι καὶ πρὸ πάντων ἔμποροι. Ἰδοὺ δὲ παραδείγματος χάριν τί ἔγραφεν εἷς ἐκ τούτων, ὁ Κωνσταντῖνος Ἠλιάδης Μακεδὼν ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ (15 Νοεμβρίου 1819). « Βλέπων τὴν μεγίστην ἀπώλειάν τινων τῆς νεολαίας, ἐνθουσιασμένων ἀπὸ τὸν φατριαστικὸν τύφον, καὶ γαυριώντων καθημερινῶς εἰς τὰ φατριαστικὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ ἐπαιρομένων εἰς μόνον τὸν γέροντα Κοραῆ, χωρὶς νὰ βλέπουν τὸν ὀρθὸν λόγον, ἔκλεψα ὀλίγον τὸν καιρὸν ἀπὸ τὰς ἄλλας τοῦ ἐμπορίου μου ἀσχολίας διὰ νὰ παρακινήσω τοὺς φίλους μου νέους, νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ὄχι εἰς τὸν λέγοντα, ὄχι ποῖος τὰ λέγει, καὶ οὕτω νὰ γίνωνται ἐκλεκτικοὶ ὡς αἱ μέλισσαι, παραβλέποντες καὶ καταφρονοῦντες τοὺς ἡμιμαθεῖς καὶ ἀπατεῶνας, τοὺς δυναμένους νὰ τοὺς διαφθείρωσιν ἀνεπαισθήτως (²). »

Ἕτερος δὲ διατριβογράφος ἀπαντῶν εἰς τὸν Κρῆτα Ἐμμανουὴλ Βερνάρδον ἀποκαλεῖ τὸν Κοραῆν *παγκάκιστον*, *μισέλληνα*, *ἄλογον συκοφάντην*, *καὶ ἄλογον τέρας* (³).

Ἀλλὰ τοὺς διαπληκτισμοὺς αὐτῶν κατέπαυσεν ἡ ἐπελθοῦσα Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καθ' ἣν πάντες λησμονήσαντες τὸ παρελθὸν ἀδελφικῶς συνειργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἀντίπαλοι τοῦ Κοραῆ, ἐκηρύχθησαν ἀρχῆθεν καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ ποιητὴς Ἰακω-

(¹) Καλλιόπη 1820, σελ. 186.—Ἐπειδὴ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξέφρασεν ὑπονοίας πλαστότητος τῶν δημοσιευθεισῶν πρὸς Κοδρικᾶν ἐπιστολῶν τοῦ τε πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ πρώην τοιούτου Κυρίλλου ΣΤ', οἱ ἀδελφοὶ Ποστολάκα, ἔνθερμοι τούτου ὀπαδοί, ἐδημοσίευσαν διὰ τῆς Καλλιόπης (1821, σελ. 11, 23) διαμαρτύρησιν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

(²) Καλλιόπη 1821, σελ. 24—33.

(³) Αὐτ. σελ. 41

Σάκης Νερουλὸς εὐφυῶς ἐσατύρισε τὰς περὶ γλώσσης δοξασίας τοῦ Κοραῆ, γράψας κωμῳδίαν, ἣν ἐπέγραψε *Κορακιστικὰ ἢ Διόρθωσις τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσας* (1). Ἐκ ταύτης δὲ χάριν περιεργείας παρατίθεμι τὴν ἑξῆς σκηνήν, ἐν ᾗ σατυρίζεται ὁ πρὸς προσηλυτισμὸν ζῆλος τῶν Κοραϊστῶν.

(Πρᾶξις Β΄, σκηνὴ Γ΄.)

Μιτυληνηοί.—Ἀφεντέλη, μεῖς εἴμαστε Μιτυληνηοὶ μὲ συμπάθειο· μᾶς εἶπαν κάποιοι δᾶ, πῶς 'ς αὐτὴ τὴ χώρα ὁποιος ἔρθῃ, πλωύνεται χοῖντρὰ γιὰ νὰ μάθῃ κάτι λόγια, τζ ἀποῦ μάθῃ τα, γίνεται τζ' αὐτὸς δάσκλος; τζὲ γιουμίζει τὸ πουτζέλι του, μὲ συμπάθειο στραβὰ νὰ καθίσμε, τζ ἴσια νὰ μιλήζμε· ἡ δάσκλος τζῆ χώρας μας ποῦ διδάχνει τὰ παιδέλιά μας, μᾶς πέρσι τὸ βιό μας· ἐδῶ μᾶς εἶπαν, πῶς δίντε τὸ βιό σας 'ς ἐκνοὺς ποῦ θέλουν νὰ μάθουν ἀποῦ σᾶς τὴ προκοπή σας.

Σωτήριος (2).—Καὶ ποῖοι ἔνε οἱ ὁποῖοι εἰς ὑμᾶς δώσειν εἶχον αὐτὰς τὰς συμβουλὰς ἄνθρωποι;

Μιτυληνηοί.—Αὐτοὶ εἶν' ἀπὲ τζῆ ἐντόπιοι· τζ' ἦταν πρῶτα πραγματευτάδες κορδωμένοι τζὲ πηρίφανοι τζὲ τώρα παράτησαν τὴ πραγμάτειά τους, τζ' ἀναγνώθουν καθημερούσιο κάτι χαρτέλια τυπωμένα ποῦρχονται, λὲν, ἀπ' τὴ Φραγγία.

---

(1) Ἐδημοσιεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1813, καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνετυπώθη ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Θεοδώρου Νέγρη μετὰ τοῦ ἑξῆς προοιμίου· «Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ συγγραφέας μας, βλέποντας, ὅτι ἡ γλωσσικὴ λογομαχία, ὁποῦ κατεδικάσθησαν οἱ προκομμένοι τοῦ Γένους νὰ ἦναι, τώρα τόσα χρόνια, πεσμένοι κατακέφαλα, δὲν κατώρθωσε νὰ μᾶς φέρῃ, ὕστερον ἀπὸ τόσην σύγκρουσιν τῶν ἀπ' ἐναντίας φρονημάτων, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, καὶ ἀνυπόμονος νὰ τοὺς ἰδῇ νὰ στρέψουν τὸν νοῦν εἰς τίποτ' οὐσιωδέστερα, ἀναγκάσθηκε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ τὸ δραστήριον μέσον. ὅθεν συνέγραψε τὴν ἀνὰ χεῖρας Κωμῳδίαν, ὅπου κυρίως τὸν Κοραϊσμόν, ὡς ἐνδημικώτερον εἰς τοὺς προκομμένους μας, καταπολεμᾷ, χωρὶς ὅμως νὰ παραμελήσῃ νὰ εἰπῇ ἐξ ἴσου τὴν γνώμην του, ἤγουν ὅτι δὲν προτιμᾷ κανέν' ἀπὸ τὰ κατὰ τύπους διάφορα τῆς γλώσσης μας ἰδιώματα. Πλὴν δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι μὲ πολλήν του δυσαρέσκειαν τὸ μεταχειρίσθηκεν, ἔχοντας μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὰ κωμῳδούμενα πρόσωπα, καθὼς περὶ τὴν λύσιν τοῦ μύθου τοῦ παρόντος δράματος τὸ κηρύττει μεγαλοφωνότατα.. Ἀλλ' ἂς τὸ ξαναειπῶ, ἀναγκασμένος τὸ ἔκαμεν, ὅθεν εἶν' ἀνεπίληπτος.»

(2) Ὁ Σωτήριος ἦν τῶν σφόδρα Κοραϊστῶν.

Σωτήριος.—Μήπως αὐτὰ τὰ χαρτία ἕνι τὰ ἤτρια Λογίου Ἑρμοῦς

Μιτυληνηοί. — Δὲν εἶναι τρία μὲ συμπάθεο, εἶναι πολλὰ, διακόσα, τρακόσα.

Σωτήριος.—Δὲν εἶπον εἰς ὑσᾶς τρία, ἀμμὴ ἤτρια· ἔχχασα πῶς ὀνομάζονται βαρβαρικῶς...

Γιαννιῶταις.—Μεῖς ἀκούσαμαν 'ς τὸ βιλαέτι μας, πῶς ἐδῶ οἱ ἀθρῶποι καζαντίζουν γρόσα πέρσά γιὰ νὰ μάθουν μιὰ γλῶσσα ἀπού καινουργῆς φκιασμένη· καὶ τόμ' ἀφικρασθοῦν ἕκς μῆνες τὸ δάσκαλο, ποσώνουν ὅλη τὴ σοφία, καὶ γίνονται περίσσα προυκουμένοι· κ' ἐμεῖς ἔτζι τ' ἀπεικάσαμεν σηκωθήκαμεν καὶ εἴπαμαν· μώρ παιδιά, παρὰ νὰ τρέχουμεν σὰ πάνου, σὰ κάτου, γιὰ νὰ μάσουμεν γρόσα, αἴιδιτε νὰ πάγουμεν τζὰκ 'ς τὴ κδήσας τὴ χώρα δῶ, γιὰ νὰ μάσουμεν γρόσα, καὶ νὰ μάθουμεν οὖλου τοῦ ντουνιᾶ τὰ γράμματα, καὶ νὰ κουβενδιάζουμεν κ' ἐμεῖς σὰ γραμματισμένοι.

Χιῶταις.—Εἶνδα νὰ σοῦ πούμενναὶ κ' ἐμεῖς, σελεπῆ· ἔπεσ' ἀκρίδα 'ς τὸν τόππο μας 'ς τὴ Χχιό, ἐφτωχύναμεν, καὶ ἔν εὑρίσκουμένναι νὰ γιουμίσουμαι τὴν παραδαρμένη μας· καὶ ὡδηγήσασί μας μερικοὶ, πῶς ἐδῶ μαθέννουσι μιὰ γλῶσσα χωρὶς νὰ δρώσσουσι, καὶ πῶς τὴ χωριάτικη τὴ γλῶσσα ἐδῶ κάντιν τι βγάζουσίν της ἀπ' ὀμπρὸς, κάντιν τι βάζουσίν της ἀπ' ὀπίσσω, κάντιν τι ξεφλουδιάζουσίν της ἀπ' τὴν μέσην της, καὶ κάμνουσίν την περὶ γραμμάτου· κ' ἐμεῖς ἴντα διάντρο νὰ κάμουμένναι· εἴπαμένναι δᾶ τοῦ τόπου μας τὸ λακιρδί· ὅποιος περπατεῖ κάντ' ηὗρεν, κ' ἦφα· κα' ὅποιος ἐν περπατεῖ, κάντις τὸν ἦφα· κ' ἠρθαμένν' ἐδῶ γιὰ νὰ μάθουμένναι τὰ γράμματα· καὶ γιὰ νὰ μᾶς πληρώνετε γιὰ νὰ τὰ μαθουμένναι· τὴν ἀλήθεια, σελεπῆ, ἐν μᾶς πληρώνετε, ἔ διαβάζουμένναι.

Κυπριῶταις.—Μεῖς εἵμαστε Τζιπριкότaις· εἴχαμ' ἕνα περιβόλιν μὲ τὸ νοίκιν, τρακόσι ἀργιάλια τὸ εἴχαμεν πακτωμένον, τζ' ἤρθασιν οἱ Ἀγαρηνοὶ, τζαὶ σύρασιν τὴν πουμπούρα τους, τζαὶ ῥάστ' ἀπάνου μας, τζαὶ μᾶς διαγουμίσασιν τὸ ἔχειν μας, τὸ ϐιτάριν μας, τὸ παμπάκιν μας, τζαὶ μᾶς ἐξεγυμνώσασιν, τζαὶ μᾶς ἐκάμασιν περιπάτιν· τζ ἐμεῖς οἱ δύστυχοι γενήκαμεν ζήτουλαις, τζ' ἐπηγαίναμεν 'ς τὸ κονάκιν πότε τοῦ Κυττέων, πότες τοῦ Πάφφου, τζαὶ μᾶς ξονειδίζασιν οἱ ἅγιοι, τζαὶ μᾶς ἐσπρώχνασιν, τζαὶ μᾶς ἐλέγασιν σκυλὶν, τζαὶ γαϊδοῦριν· τζ' εὑρεθήκασιν μερικοὶ, τζαὶ μᾶς εἴπασιν νὰ ἔρθουμεν ἐδῶ, ὅπου πλερώνουσιν γιὰ νὰ προκόφτουσιν τοὺς ἀνθρώπους· τζ' ἐμεῖς

ήρθαμεν έδω, αν θέλετε νά μας πληρώνετε, νά μάθουμεν από σας ό,τι θέλ' ή όρεξίς σας.

Σωτήριος πρὸς τὸν ὑπηρέτην. Ἔπαραι τούτους ὅλους νὰ φυλάξωσι Τεσσαρακοστήν.

Γιαννιῶταις.—Μὸρ τὶ μᾶςς κραίνςς;

Χιῶταις.—Ἴνδα διάντρο, στέλλεις μας νὰ κάμουμένναι νήστεια;

Κυπριῶταις.—Τὸ στομάχιν μας γέννα' ἀπὸ τὴν πεῖναν σὰν πέταιρον, τζαὶ τοῦτος στέλνει μας νὰ νηστέψωμεν.

Μιτυληνηοί.—Ἀφεντέλη, ἡ Σαρακοστὴ πέρασε· τὶ τὴν φέρνεις ἐξοπίσου· νὰ μὴν ἔχασας τὰ πασχάλιά σου;

Σωτήριος.—Δὲν εἶπον εἰς σᾶς νὰ νηστεύσητε, ἀμμὴ νὰ σᾶς ἐπέμψωσιν εἰς τὴν, ὁποίαν ὀνομάζουσιν οἱ χυδαῖοι Καραντίναν, Τεσσαρακοστήν. Ἔπαραι τούτους λοιπὸν, καὶ δίδε εἰς αὐτοὺς τεσσαράκοντα ἡμέρας ὡς ἂν καθάρσιον ἢ ὡς ἂν ἐμετικὸν ἀπὸ ἓν φύλλον ἤτρίου Λεγίου Ἑρμοῦ καὶ ἀποῦ καθαρισθῆν θέλωσι, τότε φέρε τούτους ὧδε εἰς ἐμέ.

Χιῶταις.—Ἐμεῖς σκορδοῦλλα ἐν ἔχουμένναι, ποῦ νὰ μᾶς χαρβαλώσῃς 'ς τὴν Καραντίναν.

Κυπριῶταις.—Ἐδῶ μοιάντζει τρώγουσιν τὰ γράμματα, καὶ παραγιομίντζουσιν τὰ φύλλα τῶν βιβλίων μὲ κριάσιν λιανιστόν, καὶ καταπίνουσίν τα.

Γιαννιῶταις.—Μὸρ παιδιὰ, σαράντα μέραις νὰ τρώγουμεν οὖλο φύλλα· πὸ, πὸ, πὸ, μὴ νάμασταν γίδια! τὶ τόπος σχλίτκος εἶναι τοῦτος π' ἀναθεμά τον.

Χιῶταις.—Ἐλάστενναι, πάμενναι· φθάνει σας ἡ μωρολογιά· πάθαμεν την πλιά.

Ἐν τέλει ἐπισυνάπτων καὶ τὴν περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης διατριβὴν τοῦ γεραροῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, τοῦ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς μετὰ ταῦτα βαδίσαντος ἐπὶ τὰ ἴχνη Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ προτάξω, ὡς ὕφους ὑποδείγματα, καὶ περικοπάς τινας ἐκ δύο νεοελληνικῶν συγγραμμάτων τῆς περιόδου ταύτης.

(*Σεργίου Ἰωάννου, Ἀναίρεσις νοσοκομικῆς ἀναφορᾶς*, 1806).

« Τὸ ἐν Γαλατᾷ νοσοκομεῖον, πάλαι ποτὲ Ὀσπιτάλιον τῶν Γεμιτζίδων κοινῶς λεγόμενον, ἐκτίσθη διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδων τοῦ περιβοήτου Σταυράκογλου, διὰ νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἐπισκέπτωνται ἐν

αὐτῷ οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς ναῦται. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κτίτορος ἀνεδέχθη τὴν τούτου ἐπιτροπίαν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Δημήτριος Σκαναβῆς. Τούτου ἐπιτροπεύοντος, ᾠκοδομήθη διὰ συνδρομῆς τοῦ γένους καὶ τὸ ἐν Πεόγλου τῆς Πανώλης νοσοκομεῖον. Ἡ φιλανθρωπία καὶ ὁ διάπυρος ζῆλος ὑπὲρ τοῦ γένους δύο εὐπατριδῶν ὁμογενῶν μας διεφύλαξε καὶ διέσωσεν ἀπὸ τὰ ναυάγια τοῦ καιροῦ τὸ ἐν Γαλατᾷ τῶν πτωχῶν καταφύγιον. Τῳόντι εἰς ὅλην τὴν βασιλεύουσαν δὲν ὑφίστατο ἄλλο νοσοκομεῖον Γραικῶν, εἰμὴ τὸ ἐν Γαλατᾷ, καὶ τοῦτο ᾠκονομεῖτο ἄχρι καιροῦ χωρὶς κανένα εἰσόδημα κύριον, ἀλλὰ μὲ μόνην τὴν ἑκούσιον συνεισφορὰν τῶν ναυτῶν, τὴν βοήθειαν τῶν ὁμογενῶν καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν κλήρου.

» Περὶ τὸ 1792 ἔτος, ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ ἀοιδίμου Νεοφύτου, οἱ ῥηθέντες δύο ὁμογενεῖς, διὰ προστασίας τοῦ ἀειμνήστου πεϊζαδὲ Γεωργίου Μουρούζη, πρώτου διερμηνευτοῦ τῆς Αὐλῆς, ἔλαβον ἄδειαν παρὰ τοῦ πολυχρονίου ἡμῶν Ἄνακτος νὰ οἰκοδομήσωσι καὶ ἕτερον νοσοκομεῖον δηλ. τὸ τῶν Ἑπτὰ Πύργων γενόμενον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὑπὸ τῆς πανώλης μεμολυσμένων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὑπέρογκον τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων πρὸς διατήρησιν τῶν τριῶν τούτων νοσοκομείων ἀπαιτοῦσε καὶ ἄλλους τινας ἀφθονωτέρους πόρους, κοινῇ συνόδῳ ἀπεφασίσθη νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Δέρκων τὸ κοινῶς Παλουκλὶ λεγόμενον, καὶ νὰ τὸ ἑνώσωσιν ὡς κτῆμα ἴδιον εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ὅπως ἡ ἐν αὐτῷ γενομένη χρηματικὴ σύναξις συμβάλλῃ μᾶλλον εἰς βοήθειαν καὶ περίθαλψιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν ἀδελφῶν μας· ἀλλὰ καὶ τούτου μὴ ἐξαρκοῦντος, πάλιν κοινῇ συνόδῳ ἀπεφασίσθη νὰ γίνεται σύναξις εἰς ὅλας τὰς ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν εὐσεβῶν ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰ στίφη (ἐσνάφια) τῶν ὁμογενῶν μας. Προσεκλήθη ἔτι ἕκαστος τῶν ὀρθοδόξων νὰ ἀφίνῃ εἰς τὴν διαθήκην του τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν εἰς βοήθειαν τῶν νοσοκομείων. Καὶ διὰ νὰ στερεώσωσι μὲ ἀλύτους δεσμοὺς τὰ πραχθέντα, διωρίσθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν, μὲ σιγίλλια ἐκκλησιαστικὰ κοινῇ ψήφῳ τοῦ γένους καὶ ἀποφάσει συνοδικῇ, ἐπίτροποι καὶ ἔφοροι τῶν νοσοκομείων τὰ τέσσαρα κυριώτερα στίφη.

» Οὕτω διέμειναν τὰ πράγματα ἕως τῆς 20 τοῦ Ἀπριλίου 1805. Ἐὰν ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ κυβέρνησιν τοῦ ἐν Γαλατᾷ νοσοκομείου ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς οἰκοδομῆς του ἕως εἰς τοῦτο τὸ ἔτος, βλέπομεν μὲ ἄκραν μας λύπην, ὅτι δὲν εἰσήχθη

ποτὲ εἰς αὐτὸ οὔτε ἡ εὐνομία ἐκείνη καὶ τάξις, μὲ τὴν ὁποίαν οἰκονομοῦνται τὰ νοσοκομεῖα τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, οὔτε τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῆς κλινικῆς τὸ τόσον· ἀναγκαῖον, ὄχι μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξέτασιν καὶ γύμνασιν τῶν νέων.»

(*Νικολάου Μαυρομμάτου, μετάφρασις τοῦ περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαιάκων δοκιμίου τοῦ Μελίκη. Ἐν Κερκύρᾳ* 1811.)

«Διὰ τῶν τοιούτων μέσων ἡ Ἑλλάς, καί τοι στενὴ κατὰ τὴν στενὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, νικᾷ ὅμως τὴν μεγάλην κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον καὶ φοβερὰν δύναμιν τῆς Περσίδος, ἀπαλλάττουσα τῆς Ἀσιατικῆς δουλείας τὴν Εὐρώπην, καὶ γενομένη δημιουργὸς παντίας ἐφευρέσεως, ἀνάγει αὐτὴν εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν τελειότητος καὶ ὑπεροχῆς, ὥστε καταδικάζουσα, ὡς εἰπεῖν, τὰς ἐφεξῆς ἡλικίας εἰς τὴν ἀΐδιον ἀνάγκην τῆς μιμήσεως, ἀφαιρεῖ τούτων πᾶσαν ἐλπίδα, νὰ ὑπερβάλωσι ποτὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπιδιδοῦσα ἐνταυτῷ μὲ ταχύτητα εἰς τὰς ἀκριβεῖς λεγομένας ἐπιστήμας, εἴς τε τὰς φυσικάς, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φύσεως, εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς κ.τ.λ. καὶ προάγουσα τοὺς ἐπιφανεστάτους διὰ παντὸς ἄνδρας ἐκείνους, διδάσκει τέλος τὸν πολιτισμὸν τοὺς Ῥωμαίους καὶ σύμπαντα τὰ ἄλλα ἔθνη.

»Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μόνιμον τῶν ἀνθρωπίνων θεμελιώσεων, καὶ τὸ πᾶν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀλλοιοῦται, μόνων ἐξῃρημένων τῶν νόμων τῆς φύσεως, οὕτως εἰσαχθεῖσα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ διαφωνία, κατέστησε ταχέως ἀσθενὲς πᾶν αἴσθημα ἐλευθερίας, ἀρετῆς, ἔρωτος πατρίδος, καὶ ἔφερεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πανουργίαν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν κολακείαν, τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν ταπείνωσιν.

»Φίλιππος ὁ Μακεδὼν βλέπων διῃρημένους τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκπεπτωκότας τῆς προτέρας των καταστάσεως, ἐσχεδίασε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἰδίαν του ἀρχήν, μεταχειριζόμενος ἐπιδεξίως, ὁτὲ μὲν τὸν χρυσόν, ὁτὲ δὲ τὴν πανουργίαν, τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἀπιστίαν, δι' ὧν συνήργησε νὰ αὐξήσῃ παρ' αὐτοῖς τὸ σχίσμα, ἡ κακία, καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἤθους.

»Οἱ Ἕλληνες μὴ σώζοντες πλέον τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδίων προγόνων, εἰς ἣν ἐπεστηρίζοντο, ὡς εἰς βάσιν, οἱ νόμοι των, ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν πολιτικήν των διοίκησιν, ἥτις ἔπεσεν, ὡς τὰ οἰκοδομήματα, κατασκαφέντων τῶν θεμελίων, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν νικη-

τῶν τῆς Περσίας ἔκλιναν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία, τείνουσα πρὸς τὴν νέαν ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς δουλείας των, ἔλαβε διαστροφὴν τοῦ σκοποῦ, διὰ τὴν δυστροπίαν καὶ τὸν φθόνον τῶν λοιπῶν λαῶν, ἐξ ὧν ἐμποδίσθη ἡ ἐλπιζομένη εὐτυχὴς αὐτῆς ἔκβασις, καὶ ἐφεξῆς τετυφλωμένοι ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν, προσκαλοῦσιν εἰς τὴν ἰδίαν των ἐπικράτειαν τὰ ὅπλα τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἀπὸ τὴν τύφλωσιν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὑπέταξαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. »

(*Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, Γραμματικὰ*, 1817).

» Ἀνέφερα πολλάκις διόρθωσιν γλώσσης καὶ πρὸς ταύτην μου τὴν γνώμην αἰσθάνομαι, ὅτι θέλουν δυσαρεστηθῆν καὶ στραβοστομίσειν αἱ δύω ἀντιδιαφερόμεναι τῶν νέων Ἑλλήνων φατρίαι. Ἡ μία θέλει νὰ λαλῶμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ὡς τὴν λαλεῖ ὁ ῥάπτης καὶ ὁ ψωμᾶς, καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ συστήσωμεν τὴν Γραμματικήν μας. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν παρετήρησαν, φαίνεται, ὅτι εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, τῆς Γραμματικῆς οἱ κανόνες συνίστανται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ὄχι τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου ἀλλὰ τῶν πεπαιδευμένων τοῦ ἔθνους μελῶν διότι οὗτοι ἔχουσι πλειοτέρας γνώσεις νὰ διακρίνωσι τὸν ὀρθότερον καὶ κανονικώτερον τρόπον τοῦ λέγειν. Ἡ Γραμματικὴ εἶναι τέχνη τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν ὀρθῶς, ὄχι χυδαϊκῶς. Καὶ οἱ ταύτης νομοθέται διδάσκουσι τὸ ἔθνος ὄχι πῶς λαλεῖ, ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ λαλῇ· χρείαν ἀποδείξεως δὲν ἔχει ὅτι ἡ τάξις ἢ ἡ ἀταξία τῆς γλώσσης προέρχεται ἀπὸ τὴν τάξιν ἢ ἀταξίαν τῶν ἐννοιῶν. Ἂν ἡ Γραμματικὴ πρέπῃ νὰ κανονίζηται ἀπὸ τὸ ἀπαίδευτον μέρος τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ Λογικὴ λοιπὸν ὡσαύτως πρέπει νὰ ἔχῃ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ἤγουν, διὰ νὰ γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν ὡς οἱ χυδαῖοι, πρέπει καὶ νὰ συλλογιζώμεθα ὡς οἱ χυδαῖοι. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο νομίζω δὲν θέλουν συγκατανεύσειν μηδ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ παράδοξοι καὶ περὶ γλώσσης γνωματισταί. Θέλουσι νὰ μὴν ἔχωμεν μήτε παραγωγὰς λέξεων, μήτε ἐτυμολογίαν, μήτε ἄλλας τοιαύτας κατ' αὐτοὺς μικρολογίας. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ὀρθὸς λόγος σπουδάζει νὰ στήσῃ τὴν εἰς τῶν πολλῶν τὰ στόματα πλανωμένην γλῶσσαν, καὶ νὰ τὴν καθαρίσῃ ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος τάς

ἀνωμαλίας. Τὸ παραδοξότερον εἶναι ὅτι θέλουσι νὰ ἐξορίσωσι καὶ τὴν παλαιὰν τῆς γλώσσης ὀρθογραφίαν, διότι ἐχάσαμεν τῆς παλαιᾶς προφορᾶς της τὴν ἀκρίβειαν. Οὕτω, λέγουν, κατήργησαν καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὴν Λατινικὴν ὀρθογραφίαν. Ναί! ἀλλ' οὔτε ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶχε τὴν αὐτὴν μὲ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν ὀρθογραφίαν, οὔτε ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ διαφέρει τῆς παλαιᾶς τόσον, ὅσον ἡ Ἰταλικὴ τῆς Λατινικῆς. Καὶ ἂν ἡ ὀρθογραφία τὴν σήμερον δὲν μᾶς χρησιμεύει διὰ τὴν προφοράν, εἶναι ὅμως μέγιστος σύνδεσμος τῆς λαλουμένης μὲ τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, χωρὶς τὸν ὁποῖον θέλομεν ἀπομακρυνθῆ παρασάγγας ὅλους ἀπὸ τὴν ἀναγκαιοτάτην μάθησιν αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἔπαθε πολλὴν πτωχείαν καὶ διαφθοράν. Ποῖον εἶναι τὸ ἰατρικόν της; Νὰ πλουτισθῇ μὲ λέξεις καὶ νὰ διορθωθῇ καθ' ὅσους ἐνδέχεται κανόνας τῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρεξετράπη παλαιᾶς γλώσσης, ὄχι ν' ἀποξενωθῇ παντάπασιν ἀπ' αὐτήν. Βαρυτέραν παρὰ ταύτην δυστυχίαν δὲν ἐμποροῦσι νὰ μᾶς καταρασθῶσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

* Ἀντίπαλοι πρὸς ταύτην τὴν δόξαν εἶναι οἱ ἄλλοι περὶ γλώσσης δογματισταί, ὅσοι θέλουσι νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν καλὰ Ἑλληνικά. Ὦ μυρίων πρᾶγμ' εὐχῶν! ἀλλ' οἴμοι! ἡ παροῦσα δυστυχία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ κάμνει παντελῶς ἀδύνατον. Τὸ ἔθνος δὲν καταλαμβάνει πλέον τοῦ Πλάτωνος τὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ μηδ' αὐτοὶ καθ' ὅσον πρέπει οἱ φανταζόμενοι διάπυροι αὐτῆς ἐρασταί. Ὁ πολὺς ἐνθουσιασμός των δὲν τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ κρίνωσι πόσον διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα, ὅσα γράφουσιν αὐτοί. Ἄλλη εἶναι ἡ ζῶσα τοῦ ἀνθρώπου λαλιά, καὶ ἄλλα τοῦ ψιττακοῦ τὰ κατηναγκασμένα μιμήματα.

Ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται.

Ἄλλη εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἡ φυσικὴ πορφύρα, καὶ ἄλλοι τῆς βεβιασμένης μιμήσεώς της οἱ κέντρωνες. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν ἐμποροῦσι νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, διότι δὲν ζῶσι μήτε εἰς τὰς περιστάσεις τῶν παλαιῶν. Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους μεταβάλλεται κατὰ τὰ ἤθη, τὰ ἔθη, τοὺς νόμους, τὴν πολιτικήν, τὴν ἀνατροφήν, τὴν παιδείαν, τὰς τέχνας, τὰ ἐπαγγέλματα, τὰ φρονήματα, τὰς περιστάσεις, ὅλας τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ μεταβολάς. Ὅσοι θέλουν νὰ διδάξωσι τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, πρέπει πρῶτον νὰ τοὺς μεταφυτεύ-

φωσιν εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῶν παλαιῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κἀκεῖνο εἶναι παρακλήκτου φαντασίας ἀναπλάσματα. Φοβοῦνται τῆς δόξης ταύτης οἱ πρόμαχοι μήπως, διορθώνοντες τὴν λαλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν, καταργήσωμεν τὴν παλαιάν. Ἀλλ' ὁ φόβος των, ὡς μὲ συγχωρήσωσιν, εἶναι ἄλογος. Ἀδύνατον εἶναι νὰ γράψῃ τις καλῶς εἰς τὴν κοινήν μας γλῶσσαν, ἂν δὲν σπουδάσῃ ἀκριβῶς τὴν παλαιάν της μητέρα, ἥτις εἶναι ὅλων τῶν καλλονῶν αὐτῆς ἡ πηγή. Τοὺς κοινοὺς προλόγους τοῦ Κοραῆ τοὺς ἀναγινώσκομεν μὲ τόσην ἡδονὴν, μὲ ὅσην ἀκρίβειαν καὶ χάριν βλέπομεν συγγεγραμμένας τὰς Ἑλληνικάς του σημειώσεις.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιος ἐστιν ἐκεῖνος,

ὅστις φαντασθῇ τὴν κατάργησιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς μας γλώσσης. Αὕτη, καὶ ὅταν ἡ νεωτέρα τελειοποιηθῇ, μένει πάλιν ἀθάνατος, καθὼς ἔμειναν ἀθάνατοι οἱ λαλήσαντες αὐτὴν ἥρωες. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη τελεία γλῶσσα τῶν Χαρίτων καὶ τῶν Μουσῶν, ἡ μόνη ἀκριβὴς τῆς φύσεως ἑρμηνεία, τὸ μόνον ἀνεκτίμητον λείψανον τῆς ἀρχαίας μας εὐγενείας· ἡ θεία παρακαταθήκη τῆς θείας μας ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεταμίευσε τὴν πρωτότυπον διδασκαλίαν τῆς πίστεως· ἡ δραστικωτάτη μουσικὴ εἰς τὸ νὰ ἡμερόνῃ τὰς Ἑλληνικὰς ψυχὰς, καὶ νὰ τὰς ἐμπνέῃ τὴν θεόσδοτον μανίαν τῆς ἀρετῆς.

Ὦ φθέγμ' Ἀθάνας φιλτάτης ἐμοὶ θεῶν!
Ὦ κάλλος! ὦ φῶς! τίς ἐκὼν σου λείψεται;

Ὄχι! μακρὰν ἀπὸ τοὺς περὶ διορθώσεως τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης γνωμοδότας τοιαύτη συκοφαντία! Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, θέλω, καὶ ἀπαιτῶ τοὺς νέους φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ὄχι μόνον νὰ ἐννοῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράφωσι καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσιν, ὅσον τὸ δυνατὸν, εὐκόλως τὴν παλαιάν μας γλῶσσαν. Τί; Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος καυχῶνται εἰς τὸ μέσον μας, ὡς Ἑλληνισταὶ, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀκούειν Ὁμηρίζοντας καὶ Πλατωνίζοντας, ἄλαλοι καὶ κωφοί; Οἱ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι βραβεύουσι μὲ δωρεὰς καὶ τιμὰς τοὺς ὁμογενεῖς των ἐκείνους, ὅσοι γράψωσι τρεῖς ᾠδὰς κατὰ μίμησιν τοῦ Πινδάρου, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Πινδάρου δὲν θέλουσι γυμνασθῆν εἰς τὴν πατρῴαν των στιχουργίαν; Τὴν ἕξιν λοιπὸν τοῦ γράφειν καὶ λαλεῖν Ἑλληνιστὶ τὴν θεωρῶ ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὅλους μας τοὺς πεπαιδευμένους. Καὶ αὐτοὶ αἰσθάνονται ταύτην τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν ἓν ἐπίγραμμα, ἢ μίαν ἐπιστολὴν, ἥτις θέλει τοὺς

μαρτυρήσωσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔμαθον, καὶ τοὺς ἄλλους μαθητεύουσι ἀξίως τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν συμπεραίνεται ὅτι πρέπει νὰ λαλῶμεν κοινῶς γλῶσσαν διωρθωμένην. Οἱ σοφοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν καὶ γράφουσι καὶ λαλοῦσι τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἔχουσιν ἕκαστος τὴν μητρικήν του κανονισμένην, εἰς τὴν ὁποίαν συγγράφει τὰ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν ἀποβλέποντα συγγράμματα. Τούτων τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Νὰ μανθάνωμεν Ἑλληνικά, καὶ νὰ γράφωμεν, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ· ἀλλὰ τὰ κοινωφελῆ ποιήματα καὶ συγγράμματα νὰ τὰ γράφωμεν εἰς τὴν καθ' ἡμῶν γλῶσσαν, ἥτις εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, καὶ θέλει κανονισθῆν μὲ τοῦ χρόνου τὴν πρόοδον ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους αὐτῆς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς.

» Αὕτη εἶναι ἡ περὶ γλώσσης ὑπόληψίς μου, τὴν ὁποίαν ὁμολογῶ μετὰ παῤῥησίας εἰς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὴν δημοκρατίαν. Δὲν κατηγορῶ κἀνὲν τῶν ἀντιδιαφερομένων δύω ταγμάτων. Ὁποῖαι δήποτε καὶ ἂν ἦναι αἱ γνῶμαί των, σέβομαι καὶ τιμῶ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ της πατρίδος ἀληθινὸν αὐτῶν ζῆλον. Αἱ μετὰ λόγου περὶ γλώσσης ἀντιλογίαι καὶ συζητήσεις εἶναι σημεῖον ἔθνους ζῶντος, αἰσθητικοῦ, κινουμένου πρὸς εὕρεσιν τοῦ συμφέροντος. Ἀλλ' οἴμοι! ὅταν αὗται αἱ συζητήσεις γέμωσιν ἀπὸ ἀγρίας ἔριδας καὶ λογομαχίας· ὅταν οἱ συμβουλεύοντες περὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἐκφέρωσι κατὰ τῶν σοφωτέρων των ἢ βλασφημίας ἀναισχύντους, ἢ συκοφαντίας ὑπούλους καὶ κακοήθεις, τίς ὠφέλεια ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἐρεύνας; τί κέρδος ἀπὸ τὰς συμβουλάς των; Καὶ τοῦ πρώτου, καὶ μάλιστα τοῦ δευτέρου περὶ γλώσσης κόμματος, ἄνθρωποι ἐξήνεγκαν ἐγγράφους λοιδορίας κατὰ τῶν ἐπιθυμούντων τῆς σημερινῆς γλώσσης τὴν διόρθωσιν. Εἶναι ἀληθινὰ τὸ πρᾶγμα πανταχοῦ συνειθισμένον· ἡ μεσότης νὰ πολεμῆται πάντοτε ἀπὸ τὰ δύω ἄκρα. Ἀλλ' ἔπρεπεν, ἄνδρες ἐπιθυμηταὶ τῆς σοφίας τοῦ ἔθνους, νὰ διεγείρωσι πόλεμον βαρβαρικὸν κατὰ τῶν σοφωτέρων αὐτοῦ μελῶν; Τῶν Μουσῶν, ἄνθρωπε, καυχᾶσαι ὅτι εἶσαι ἐραστής, καὶ ἔπειτα τραχύνεσαι, καὶ συκοφαντεῖς, καὶ ξεσχίζεις τοὺς ἱεροφάντας τῶν Μουσῶν; Δὲν σὲ ἀρέσκει ἡ περὶ διορθώσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν συμβουλή; εἰπὲ πράως καὶ χαριέντως τοὺς λόγους τῆς δυσαρεσκείας σου. Σὲ σκανδαλίζει τὸ *ν* τῶν ἀπαρεμφάτων, τὸ *πρωτὸν*, τὸ *ἀπού*, τὸ *ἐξεύρω*, τὸ *ἐμπορῶ;* δίδαξον σὺ ἂν ἔχῃς καλήτερα. Ἂν φρίττῃς ταῦτα ὡς κακόφωνα καὶ ἀηδῆ, γράφε *πρωΐ*, *ἀφοῦ*, *γινώσκω*, *δύ* α-

μαι. Εἰσάγαγε ἂν δύνασαι τὸν ἁπλοῦν μέλλοντα εἰς τὸ στόμα τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ σὲ στήσῃ τὸ ἔθνος ἀργυροῦν. Συμβουλεύεις τοὺς ὁμογενεῖς σου νὰ ἀναλάβωσι τὴν πατρῴαν παιδείαν, μαντεύεις ἐνθουσιῶν, ὅτι θέλει πάλιν ἀναγεννηθῆν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ χορὸς τῶν παλαιῶν αὐτῆς σοφῶν.

Εὐδαιμονίης! μισθὸν ἠδίστων λόγων.

Ἀλλὰ τί συμβάλλουν πρὸς ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος τόσαι ἄγριαι καὶ ἀπάνθρωποι ὕβρεις, μὲ τὰς ὁποίας ἀνταμείβεις τοὺς σοφοὺς παρατηρητὰς τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων; Πρὸς τί τὰ καλὰ ἐκεῖνα ὀνόματα *Τρακατροῦχοι*, *Κουρονόμυαλοι*, *Βρωμολόγοι*, *Νεωτερισταί*, *Ῥωπομαθηταί*, *Χρυσολεξιθῆραι*, *Καταφρονηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἱεραρχίας!!* κτλ! κτλ!; Ταῦτα τὰ ῥήματα ἢ θαύματα εἶναι σοὶ τὰ ἐμπνέουσι; Μοῦσαι; ἢ Ἐριννύες;

« Ὅλοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν οἱ φιλόσοφοι παρατηρηταὶ συμφώνως ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προκόπτει φωτιζόμενον. Καὶ ἂν οἱ σοφοὶ οὗτοι κριτικοὶ δὲν ἐπέβαλλον τὰ φιλάνθρωπα βλέμματά των εἰς τὴν ἀθλίαν Ἑλλάδα, ἤθελον εἶσθαι παντάπασιν ἀναίσθητοι οἱ Ἕλληνες, ἐάν, μετὰ τόσων σχολείων μεταρρύθμησιν καὶ σύστασιν, μετὰ τόσων βιβλίων ἔκδοσιν, μετὰ τόσων πεπαιδευμένων πληθυσμόν, δὲν ᾐσθάνοντο τοῦ φωτισμοῦ των τὴν πρόοδον. Ὁ Πατριωτισμός, ὁ ἀναφαίρετος τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων χαρακτήρ, ἄναψεν εἰς τὰ στήθη των τῆς φιλομαθείας καὶ παιδείας τὸ ἱερὸν πῦρ. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ συνεισφέρουσιν ἑτοίμως πρὸς κοινὸν φωτισμόν. Αἱ πόλεις συνιστῶσι σχολεῖα. Τὰ χωρία ζητοῦσι διδασκάλους. Νέοι χρηστοήθεις ἐπιστρέφουσιν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην φέροντες εἰς τὴν Πατρίδα τῆς φιλοσοφίας τὰ φῶτα. Εἰς τοιούτους ἐνδόξους ἀγῶνας τίς ἀπὸ τοὺς γνησίους Ἕλληνας δὲν χαίρει; Τίς ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας Εὐρωπαίους δὲν ἐπικροτεῖ; »

ΤΕΛΟΣ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΛΛΑΔΙΟΥ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ.

(1712).

ΜΕΛΙΣΣΟΣ, ΑΓΑΠΙΟΣ.

Μέλισσος. Χαῖρε φίλων μοι φίλτατ' Ἀγάπιε, καὶ εὖ πράττοις.

Ἀγάπιος. Πολλά γε καὶ σὺ, ὦ Μέλισσε, νεανίσκων μοι βέλτιστε.

Μέλ. Πολὺν χρόνον οὐχ ἑώρακά σε· ὅπως τὸν μεταξὺ ἐβίως βίον; βαβαὶ, ὅσαις βίβλοις περιτετείχισαι, καὶ ὡς πόλις τις πολιορκουμένη περικεχάραξαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων· ἀλλὰ τίνες αὗται μακραὶ καὶ μεγάλαι περί σε; Γραμματικὴ τοῦτο, τουτὶ δὲ τί; αὖθις Γραμματικὴ, ἀλλὰ καὶ τρίτον, καὶ πᾶσαι ἴσως αὗται.

Ἀγ. Ἔχει γὰρ οὕτω, σὺ δὲ μὴ ἀνάκρινε καθ' ἓν ἕκαστον, λαβὼν δὲ θᾶκον, κάθισον ἐνταυθοῖ, καὶ εἴτι καινὸν τῶν ἔξω, ἢ πολέμων, ἢ μᾶλλον τῶν καινῶν τούτων σοφιστῶν φέρεις, λέγ' ἀνύσας ποτέ. Δοκοῦσί μοι γὰρ οὗτοι, πλείονα ταραχὴν, πάντα ἀρνούμενοι καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἀπορίαν ἄγοντες, ποιεῖν ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὅλας ἑκατὸν μυριάδας στρατοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων κινοῦσαν, καὶ διαζευγνύουσαν Ἑλλήσποντον· αὐτὸς γὰρ οἴκοι τὰ πολλὰ διατρίβων, οἶδα τῶν τοιούτων οὐδὲν, εἰ μή τις τῶν φίλων εἴσω παρ' ἐμοὶ ἐλθὼν διηγήσαιτό τι τοιοῦτον.

Μέλ. Πολλὰ τὰ τοιαῦτα, ὦ φίλε, καὶ σχεδὸν ἄφατα· οὕτω γὰρ τὰ τῶν σοφῶν τήμερον ὑπὲρ τῆς Βαβυλωνικῆς ἐκείνης ἔχει· ἢν δέ μοι πρῶτος εἴπῃς, ὁποῖον τὸ βιβλίον, ὃ μετὰ χεῖρας ἔχων ξυγγράφεις, οὐκ ἂν πρότερον ἀκούσῃς γέ μου περὶ ἐκείνων λέγοντος· Γραμματικὸς γὰρ ἡμῖν, οὐκ ἂν νυνὶ γένοιο, τοσαῦτα περὶ τὴν φιλοσοφίαν πρότερον, καὶ θεολογίαν πεπονηκώς· καὶ νὴ Δία, καὶ περὶ τὴν ἰατρικὴν τρίτον τοῦτον ἐνιαυτὸν διατρίβων ἔχεις, ἢ τοῖς παιδαρίοις τούτοις, ὡς Ὅμηρος τοῖς Χίοις πάλαι βατραχομυομαχίας, καὶ τοιαῦτα ποιημάτια, Ὁμηρικῶν λόγων τε τεμάχη, καὶ ἑστίαν παρατίθῃς· τοῦτο γὰρ τὸ βιβλίον Ἰλιὰς, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ διδάσκει, ἀλλὰ καὶ Αἰσώπου μῦθοι οὗτοι, νὴ Δί', ἥ τε βατραχομυομαχία ἐν τούτῳ· παπαὶ, ἐκ τῆς

εὐτυχοῦς ἀναγνώστου ὅπως τὸ βιβλίον κεκηλίδωται, τὸ δὲ προοίμιον καὶ πάνυ ῥερυπωμένον. Τάχα δὲ καὶ αὐτός που ταὐτῷ τῷ Ὁμήρῳ χρήσῃ προοιμίῳ,

Ἀρχόμενος πρῶτον Μουσῶν χορὸν ἐξ Ἑλικῶνος
ἐλθεῖν εἰς ἐμὸν ἦτορ ἐπεύχομαι εἵνεκ' ἀοιδῆς,
ἣν νέον ἐν δέλτοισιν ἐμοῖς ἐπὶ γούνασι θῆκα.

ὅρα ὅμως, ὦ θαυμάσιε, μή τις Φυσίγναθός τοι φθέγξεται τάδε.

Ξεῖνε, τίς εἶ; πόθεν ἦλθες ἐπ' ἠόνα; τίς δὲ σ' ὁ φύσας;
Πάντα δ' ἀλήθευσον μὴ ψευδόμενόν σε νοήσω.

Ἀγ. Σὺ δὲ καὶ νῦν, ὥσπερ εἴωθας πάλαι σκωπτικὸν ὂν μειράκιον, σκώπτων φανερὸς εἶ, οὐ μὴν ἄπο σκοποῦ σοι τὰ βέλη τετόξευται· οὐ μὴν ξυγγράφω, ἀλλ' ἁπλῶς μεταγράφω ἐκ τῶν πολλῶν τούτων, βιβλίον ἕν, τὰ κάλλιστα ξυλλεξάμενος, καὶ ὠφελιμώτερα τοῖς φιλομαθέσι νέοις.

Μέλ. Εἶτ' οὐ δέδιας, ὦ Ἀγάπιε, μή τινα κυκεῶ, καὶ ἀσύφηλον ἡμῖν ξυγγραμμάτιον συντεθείς, γέλωτα τοῖς πολλοῖς ὀφλισκάνοις;

Ἀγ. Τὸ καδδύναμιν ὅμως οὐ μεμπτόν, παρά γε τοῖς σώφροσι.

Μέλ. Ἀλλὰ τί κοινὸν Αἰσωπικῶν μύθων καὶ Ὁμήρου ποιημάτων, γραμματικῶν τε τοσούτων, ἤγε ὅπως μᾶλλον κατὰ τὴν παροιμίαν εἴπω, τί κοινὸν κυνὸς καὶ βαλανείου; ἢ τούτους, τοὺς Χίους εἶναι νομίζεις; τὰ δέ σοι κολοιοί εἰσιν, οὓς ἀετὸς ὑποτοπάζεις.

Ἀγ. Οἶδα καὶ αὐτός, τὸ δ' ἐμὸν οὐ τοιοῦτόν ἐστι.

Μέλ. Τί δέ σοι βούλεται ταῦτα; Ὅμηρος καὶ Αἴσωπος, Φρύγες ἀμφότεροι· καὶ γὰρ καὶ τὸν Ὅμηρον τὰ πρῶτα Βαβυλώνιον ὑπάρξαι φασί τινες.

Ἀγ. Εἰ μὲν Ὅμηρος Βαβυλώνιος, καὶ Αἴσωπος Φρὺξ ἦν, αὐτὸς ἂν κρεῖττον εἰδοίης, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀνακρίνω τοῦτο, ἀλλ' ὅσα παρ' αὐτοῖς κάλλιστα καὶ ἄλλως λυσιτελῆ, ὡς ἡ σοφὴ μέλισσα, καίπερ σοὶ μᾶλλον προσήκει, φερωνύμῳ ταύτης ὄντι, εἰς οἰκείαν ὠφέλειαν ἀπανθοῦμαι. Τηλικοῦτος γὰρ οἰκονομικός τε καὶ ἠθογράφος Ὅμηρος πέφυκεν, ὥστε μηδενὶ λελεῖφθαι ὑπερβολήν. Ὁρῶμεν γὰρ καὶ τὸν τῆς Μακεδονίας βασιλέα, οὐκ ἄλλως μεγαλιότητος ἐπιτυχεῖν ὀνομασίας, ἢ τοῦ θαυμάσαι καὶ μιμηθῆναι τὰς ὑπ' ἐκείνου τῶν ἡρώων πεποιημένας ἀρετάς. Φέρεται δὲ παλαιὸς λόγος, ὡς καὶ τοὺς Αἰσώπου μύθους βασιλέα τινά, τά τε πολεμικὰ θαυμαστὸν καὶ πολιτικώτατον ὄντα, καὶ διηνεκῶς τῇ τούτων ἀσχολούμενον ἀναγνώσει, καὶ αὐτὸν

πολλὰ πλείω σοφώτερόν γεγονέναι, καὶ τῷ Αἰσώπῳ μέγαν τῆς σοφίας ἐπαμεῖψαι μισθόν. Θεασάμενος γὰρ ἅπαξ ἐν ἀγορᾷ διατρίβων, εἰκόνα πάνυ ῥυπῶσαν, τὸ δὲ ταύτης εἰκόνισμα ὑπὲρ τοῦ ὁμηρικοῦ ἐκείνου Θερσίτου, ἄσχημον ἅμα καὶ παγγέλοιον, καὶ πυσθεὶς ὡς Αἰσώπου ἡ εἰκών, τὸν μὲν γραφέα ἐκόλασεν ὡς εἰκὸς, βαρείας ἐπιθεὶς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰς τιμωρίας, εἴ τις τὸ παράπαν τοιοῦτον τὸν Αἴσωπον γράψειεν, ἐκείνου δὲ καλλίστην ἀνθρώπων εἰκόνα κελεύσας γράψαι, ἀμφότερον τὸν μηρὸν χρυσοῦν ἐποίησε, οὐ τὸν ἕτερον οἷος ὁ Πυθαγόρας ἦν. Καὶ ἀνδριάντα ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου ἀναστήσας, δίστιχον τοῦτο ὑπογράψαι λέγεται.

'Αρχομένοισι κέλω γε πολίταις, τὸν δ' ἀφορᾶσθαι,
Εὖ γὰρ τήδε πόλις ἄγει, Αἰσώποιο ῥὰ μύθοις.

Ὅτι δὲ τὸν Ὅμηρον ἐμοῦντα τὰ ἔπη γράφουσι, τοὺς δ' ἄλλους ποιητὰς ἐκ τοὐμετοῦ τοὐκείνου συλλέγοντας, ἔμαθες πέρυσι δείξαντος ἐμοῦ τὴν εἰκόνα.

Μέλ. Ταῦτα μὲν ὀρθῶς ἔχειν μοι δοκοῦσιν, ὥστ' οὐκ ἀσφαλὲς ἀντιλέγειν, καὶ μάλιστα σοίγε οὕτω φιλομήρῳ καὶ φιλαισώπῳ ὄντι, μὴ καί τις ἡμῖν ὁμηραισωπομαστιγίας γράψαιτο δίκας. Οὐκ ἔτι μὴν ἔφθης τὸ βιβλίον, ὅπερ γράφεις, ὅ,τι καὶ ἐστιν εἰπὼν ἡμῖν· ἱστορίαν ἴσως τινὰ γραμμάτων ἱστορεῖς.

'Αγ. Ἥκιστα μενοῦν· καὶ γὰρ αὐτοὺς ὅσους ὁρᾷς εἰσὶν οὐ γραμματικοί, ἀλλὰ γραμματικῶν στοιχείων ξυγγραφεῖς.

Μέλ. Παρακρούεις με, ὦ βέλτιστε, εἰμὴ ἐγὼ ὅλαις κολοκύνταις λημῶ· ἰδοὺ γὰρ ἄλφα, βῆτα, γάμμα καὶ πάντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα καθεξῆς.

'Αγ. Ὁρᾷς ὅμως πρὸ τοῦ 'Ελληνικοῦ ἀλφαβήτου τί ἐνταυθοῖ γέγραπται;

Μέλ. 'Αναγίνωσκ' αὐτὸς ταῦτα λαβών· ἐγὼ γὰρ Χαλδαίων οὐκ ἔμαθον γράμματα· ᾄδεν γὰρ ταῦτα πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ.

'Αγ. Ἔσφηλας, ὦ Μελίσσιον, εἰσὶ γὰρ οὐ Χαλδαϊκά, ἀλλ' Ἑβραίων καὶ Σαμαρειτῶν σήματα.

Μέλ. 'Αναγινώσκονται δὲ ταῦθ' ὅπως;

'Αγ. Ὧδε εἰδέναι σε δεῖ, τὸ 'Ελληνικὸν α, ἀπὸ τοῦ Σαμαρειτικοῦ, οὕτω γάρ τινες ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ἐξηγοῦνται, ... ἄλφα, ἢ Φοινικῶν.. γίνεται, τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ 'Εβραϊκοῦ.... ἄλεφ, ἢ ... ἀλλούφ· ὅ ἐστιν ἡγεμών· προηγεῖται πάντων γὰρ τῶν γραμμάτων

Μέλ. Ἴσως καὶ ἐν τῇ τῶν φωνηέντων δίκῃ πρῶτον κάθηται πάντων τὸ ἄλφα;

Ἀγ. Τοῦτο μὲν ἄνευ ἀμφιβολίας· ἐπεὶ ὁ ἡγεμὼν πανταχοῦ τῶν πρωτείων ἄξιος· τὸ δὲ βῆτα, Φοινικόν ἐστι καὶ αὐτό.

Μέλ. Μὰ Δί' ἐγὼ γὰρ μέλαν αὐτὸ ἐνόμιζον.

Ἀγ. Οὐ τοῦτο φημί, ἀλλὰ ἐκ τῆς Φοινικῆς γλώττης παράγεσθαί λέγουσιν, ἤγουν τοῦ . . . . βαίθα καδμικοῦ ὄντος, ἢ . . . . βέτα· τοῦτο δὲ παρὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ . . . . βὲτ, καὶ καθεξῆς περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων· ὁρᾷς ὁπόσας παρατηρήσεις ἔχει ἕως εἰς ἄρθρον καὶ ὄνομας ὃ ἔργον ἦν, ἀφικέσθαι; πλείω τὰ πάρεργα τῶν ἔργων· φασὶ δέ τινες, ὡς παραπολὺ ῥᾷον ἄν τις τὰ Ἑλλήνων μάθοι, προμεμαθηκὼς ἐκεῖνα, ὡσεί τις βουλόμενος λατινίδος ἐπιστήμων γενέσθαι, ἄρχοιτο τῆς Ἑλληνικῆς πρότερον· πολὺ γὰρ τοῦτο δικαιότερον· ἡ γὰρ ἄρξῃ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν φωνῶν ἀπογυμνοῦν αὐτήν, οὐκ ἂν φθάνοι που τίσι τὰ ἑαυτῆς καλύψαι αἰδοῖα· οὕτω γὰρ καὶ τὼ χεῖρε ἀφαιρεῖν ὅλως δεήσει.

Μέλ. Καί τοι γραμματικὴν Ἑλληνικὴν ταύτας καλοῦσι.

Ἀγ. Τοῦτο μὲν πάντες ποιοῦσι, καὶ ἐφευρίσκουσι προσέτι μεγάλας καὶ θαυμαστὰς ἐπιγραφάς, ὥστε μόνον ἐκ τῆς ἀκοῆς ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἐωνημένους.

Μέλ. Ποιοῦσι δὲ τίνος χάριν ταῦτα σοφοὶ ὄντες ἄνθρωποι;

Ἀγ. Τἀργυρίου· ὁρᾷς γὰρ καὶ τὰς ἑταιρίδας, ὅπως φύκεσι καὶ φοινίσμασι τὸν τοῦ προσώπου χρῶτα ἐπιπάσσουσαι περιβόητοι ἐπὶ κάλλει Λαΐδες εἰσί· τίς γὰρ ἂν αὐτάς, εἰμὴ λημᾷ, ἀνεκτὰς ὁρῶν ὠνήσεται;

Μέλ. Καλῶς εἰκάζειν μοι δοκεῖς, καί με προκαλεῖς ἐς ἅμιλλαν οὐκ ἀτερπῆ τινα διηγήσασθαι παραβολήν. Ἔτυχε γάρ ποτε μεθύων· ἀλλ', αἰδοῦμαι νὴ Δία οὕτω γυμνήν σοι διηγήσασθαι τὴν ἱστορίαν ἅπασαν· καὶ μάλιστα δέδοικα μή τισι φορτικός τε καὶ ἀναίσχυντος δόξω· διὸ κύψον τὸ οὖς.

Ἀγ. Μέλ. Τί μειδιᾷς; οὐ ταῦτά σοι δοκεῖ καὶ τοὺς νῦν νεανίσκους ἐκείνῳ πάσχειν; τῷ τῆς Ἑλληνικῆς γὰρ γλώττης μεθύοντες ἔρωτι, καὶ γραμματικὰς Ἑλληνικὰς παρὰ τῶν γονέων βοῶντες, εἶτα ἐωνησάμενοι καὶ τοῖς βιβλιοδέτοις παραδόντες, κᾆπειτ' ἀναπτύξαντες τὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνθηνόν, καὶ τἄνδον θεασάμενοι, εὐθὺς τὸν Ἡρακλῆν ἀρηγὸν ἐπικαλοῦνται, καὶ Ἰόλεων κάρηνα Λερναῖα τῆς παλιμφυοῦς Ὕδρας τέμνοντας ἐλευθεροῦν αὐτοὺς τῶν δεινῶν. Τί δὲ τοῦτ' ἐν φροιμίοις αὐ-

τῳ, τὸ ξὺν τῷ Θεῷ, βούλεται; ποῖον αὐτὸς νομίζει Θεόν; κάτειπέ μοι πρὸς τῆς φιλίας· οἶδας γὰρ αὐτὸς οἶμαι.

Ἀγ. Πολλάκις καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦθ' ἑώρακα, ὅ,τι δὲ καὶ βούλονται οἱ τοῦθ' οὕτω γράφοντες αὐτοὶ ἂν κρεῖττον ἴδοιεν.

Μέλ. Ἤδη μανθάνω ὅ,τι ἐστιν· ἀνέγνωκας οἶμαι Ἀριστοφάνους Πλοῦτόν ποτε;

Ἀγ. Τουτονὶ φῄς;

Μέλ. Νὴ τὸν Πλούτων' ἀρέσκει μοι ἡ ἔκδοσις αὕτη μετὰ σχολίων παλαιῶν ἐν Λονδίνῃ· ἀλλὰ πόσου ἐώνησαι;

Ἀγ. Ἤδη μου τὴν μνήμην ἀπέφυγεν, ἀλλὰ τίνος χάριν αὐτὰ ἐζήτεις;

Μέλ. Εὖ με ποιῶν ἀνέμνησας· ἰδοὺ στίχος ριδ'. Οἶμαι γὰρ οἶμαί, φησι, ξὺν Θεῷ δ' εἰρήσεται, ταύτης ἀπαλλάξαι σὲ τῆς ὀφθαλμίας βλέψαι ποιήσας.

Ἀγ. Ἐχρῆν τὸν Ἀριστοφάνην, τοῖς τοιούτοις ταῦτα, ἢ τῷ Πλούτῳ. Τυφλώττουσι γὰρ οὐχ ἧττον ἐκείνου· ὅσον γὰρ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὸ Ἀττικώτατον, τοσοῦτον ὁ παρὼν ἐς τὸ βαρβαρικώτατον ἐκκλίνει. Πολλὰ δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἐν προοιμίῳ καὶ ἄλλοις μεστὰ γέλωτος, ἀλλὰ τούτου γε ἕνεκα ὀλίγου μέλει μοι· ἴσως γὰρ ἐκ παροιμίας τοῦτ' εἴληφεν· ἐκεῖνο δὲ καὶ πάνυ γέλωτος ἄξιόν μοι δοκεῖ.

Μέλ. Τὸ ποῖον; ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἴδομεν ἄμφω.

Ἀγ. Ὅτι καίπερ οὕτω μεγάλα ἐν μικροῖς ἁμαρτάνοντες, οὐκ ἔστιν ὅπως ἀγαπήσαντες τοῖς παροῦσι ἡσυχίαν ἔχωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα ὡς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅπως ἐξ αὐτῶν τούτων τὴν ἰδίαν αὐτῆς μάθῃ γλῶτταν. Οὕτως ἀποβαρβαρωθεῖσαν αὐτὴν νομίζουσι.

Μέλ. Τοῦτο πέρα Ξάνθου τὸ πήδημα, καί περ ἡ Ῥόδος παροῦσα. Ἀλλὰ τίς ὁ τολμητίας οὗτος ὃς ἡλίῳ φῶς, τὸ τοῦ λόγου, δανείζειν πειρᾶται;

Ἀγ. Πολλὰ μὲν κάκ' ἐσθλοῖς, εἰ δέ μου τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖς, τοῦτον ἕνα ἐν τῷ νῦν ἀνάγνωθι, οὐκ ἐς μακρὰν δὲ πλείους σοι παρέξω.

Μέλ. Ποῖον τὸ χωρίον;

Ἀγ. Τοδί.

Μέλ. Namque ea, quæ blandis olim celeberrima Musis
Heu qua barbarie! quibus est oppressa tenebris!
. . . .
Nunc eadem versis infelix Graecia fatis,
Ipsa suo Graece si volet ore loqui,

. . . . necesse est
A nostris linguam discat ut ipsa suam.

Ἰοῦ, ἰοῦ, τοῦτ' ἐκεῖν' ἀληθῶς, ὗς ποτε κωμάζουσα, Ἀθηναίων ἔριν ἦρεν.

Ἀγ. Οὔμενουν, ἀλλὰ θαλάσσῃ στράγγα ἐπιχέει· ἓν δέ ἐστι τὸ τὴν Ἑλλάδ' οὕτως ἀμαυροῦν ἐν σοφίᾳ.

Μέλ. Τὸ ποῖον, κάτειπέ μοι.

Ἀγ. Τὸ τυπογραφίας διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀδικίαν ἔχειν μὴ δύνασθαι.

Μέλ. Καὶ πόσον ἡλίῳ τοῦτο φῶς;

Ἀγ. Καὶ μάλα πολύ. Ἐπειδὴ, εἰ ὁ ἥλιος, ἵνα τῷ σῷ παραδείγματι χρήσωμαι, ὑπὸ τῶν λεγομένων ἀντιπόδων καθειργεῖτο, καὶ αὐτοῦ ἔμενε διαπαντὸς, πῶς ἂν τόδε τὸ ἡμισφαίριον τὴν ἐκείνου ἠγάσαιτο καλλονὴν ἀθέατον οὖσαν; ἡμῖν ἐκεῖσ' ἀφικέσθαι οὐκ ἔξεστιν, ὥστε ψυχροτέρα ἂν αὐτοῦ ἡ δόξα τῶν Χρυσίππου συλλογισμῶν γένοιτο· καὶ θᾶττον ἂν ἰδιώτην Ἀγγλοβρεταννὸν, δώματα καὶ ναοὺς ὑπ' ἀστραπῆς καῆναι δυνατὸν, πιστεύσειν πείσειας, ἢ ἀθεάτου ἡλίου κάλλος, τοὺς μὴ εἰδότας, ἐρᾶν· ὁρᾷς πῶς μεγάλην τῷ ἡλίῳ ῥοπὴν πρὸς τὸν τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἔπαινον ἡ κίνησις ἔχει;

Μέλ. Οὐκοῦν τὴν Ἑλλάδα τοῦ μὴ τυπογραφίαν ἔχειν οὕτως ἀμαυρῆ δοκεῖν νομίζεις;

Ἀγ. Ἔγωγ' ἀλλ' οὐχ ὁρῶ· ἐπειδὴ, ἵνα τοῖς Δημοσθένους χρήσωμαι· ταῦτα δ' ὑμῖν ἐπελήλυθε πράττειν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐχ ὅτι τὰς φύσεις ἐστὲ χείρους τῶν προγόνων, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν, ἦσαν ἀκαδημίαι, στοαὶ, περίπατοι, πλείω δ' ἢ μύρια τάλαντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἶχον, τοῖς δὲ Εὐρωπαίοις, Βασιλεῖς καὶ Ἄρχοντες, τῶν ἀγαθῶν τούτων ὑπασπισταὶ καὶ προστάται, ὑμῶν δὲ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, φεῦ οὐκ οἶδα ποίᾳ βουλῇ τοῦ κρείττονος, περιῄρηται ταῦτα πάντα.

Μέλ. Παῦσον, ὦ θαυμάσιε, ἐγὼ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοῖς Ἀθηναίοις συνεκκλησιάζειν μοι δοκῶ, καίπως καὶ τὸν Δημοσθένην αὐτὸν δημηγοροῦντα καθορᾶν· ἀλλὰ τί δακρύεις;

Ἀγ. Ὅτι ἅπερ ἄνω μικρὸν ἀνέγνως λατινιστὶ, οὐ μετέφρασας, ὥστε κἀμὲ ταῦτα εἰδέναι.

Μέλ. Εἶτα τοῦθ' εἵνεχ' ὡς τὰ νεογνὰ βρέφη κωκύεις;

Ἀγ. Οὐκ ἄλλου φημὶ χάριν.

Μέλ. Οὐκοῦν ὧδ' ἐκεῖν' ἔχει· « φεῦ πῶς βεβαρβάρωται, ὁπόσῳ σκό-

» τῳ καλύπτεται, ἡ κακοδαίμων καὶ ταλαίπωρος Ἑλλάς· εἰ τοίνυν
» τῇ ἰδίᾳ χρησαμένη γλώσσῃ Ἑλληνιστὶ λαλεῖν ἐθέλει, ἀναγκαῖον
» ἐστὶν, ὥστε παρὰ τῶν Γερμανῶν ταύτην μαθεῖν. »

Ἀγ. Πάντες οὖν οἱ Γερμανοὶ τοῦτο λέγουσι;

Μέλ. Μὴ γένοιτο, οὕτω κακόνουν. καὶ ἀχάριστον τοῖς εὐεργέταις εἶναι. Πολλοὶ γάρ εἰσι καλοὶ κἀγαθοὶ ἄνδρες, οἳ καὶ πάνυ ἀπεχθῶς ἔχουσι τοιαῦτα καθ' ἡμῶν ἀκούοντες, ὀνείδη, ἀλλ' εἰσὶ τῶν διερρηγνυμένων τινὲς, οἵγε δύο που μαθόντες γράμματα, τοῖς ἀγαθοῖς κακῶς λέγειν ἐπιχειροῦσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτῶν πολλάκις πατρίδα βλάπτοντες μικρὸν αὐτοῖς ὅμως φροντίζεται.

Ἀγ. Τοιοῦτοι ἄρα εἰσὶν καὶ οἱ περὶ τὴν προφορὰν διερρηγότες καὶ βαρβάρους ἡμᾶς ἀποκαλοῦντες.

Μέλ. Τοῦτ' αὖθις καινὸν τοὐφεύρημα, κἀμοὶ ἄπιστον, εἴγε καὶ περὶ ταύτης διαφέρουσιν.

Ἀγ. Ἐχρῆν μέν σε πρὸς τὸν ἥλιον τετραμμένον μὴ λαλεῖν, ἰδοὺ δέ σοι οὗτος μάρτυς εἷς, εἰδὲ βούλει, καὶ ἄλλους σοι παρέξω.

Μέλ. Ἱκανῶς ἔχω, μηδαμῶς, μή φημι κόπους σεαυτῷ πάρεχε. Ποῦ δ' ἄν τις τὸ χωρίον εὕροι;

Ἀγ. Ἠνὶ τοῦτό ἐστι. Τί μειδιᾷς;

Μέλ. Ὅτι τὸ η ὡς τὸ e, ἀναγινώσκεσθαι ἀνάγκη φησὶ, τεκμαιρόμενος ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ e, ἐς τοῦτο γὰρ τὸ Ἑλληνικὸν η, τρέπεται ἐν λατινίσι φησὶ, καὶ ἐπεὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ e, ὡς τὸ ἡμέτερον ε ἀναγινώσκουσιν, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸ η ὡς ε ἀναγινώσκειν.

Ἀγ. Οὐκοῦν οἱ Δωριεῖς τὸ η, εἰς α, τρέπουσιν, ἀνάγκη οὖν, κατὰ τὸ ἑπόμενον, καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας τὸ η, ὡς τὸ α προφέρειν· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λατίνοις τὸ ἡμέτερον η, εἰς a, τρέπεται, οἷον, μήτηρ, mater, νῆϊς, nais, φήμη, fama, σίνηπι, sinapi. Τί δὲ ἐγὼ ὁ μάταιος εἰς το α, λέγω, ὅπου καὶ εἰς τὴν ae, δίφθογγον τῶν λατίνων τὸ ἡμέτερον η, τρέπεται· ἴσθ' ὅτι δὲ καὶ τὸ α, τὸ ἑλληνικὸν, εἰς τὸ λατινικὸν e, καὶ i, καὶ o, οὐχ ἥττον δε καὶ εἰς το u, ὅπερ ἐστὶν ου ἡμέτερον· ὥστε κατὰ τὸ προειρημένον αὐτοῦ λογύδριον, προστάττειν αὐτὸν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ τὸ α, οὐχ ὡς ἄλφ' ἀλλ' ἄλλως ἀναγινώσκωμεν· ἢ μᾶλλον οἱ Ἴωνες, ὥστε το α, ὡς η, ἀναγινώσκειν· ἐκεῖνοι γὰρ τὸ μούση καὶ κουριδίη, καὶ σοφίη, καὶ ἰητρικὴ, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μοῦσα, καὶ κουριδία, καὶ σοφία καὶ ἰατρικὴ, τρέπουσιν, ὥστε ταῦτα ἡμῖν τοῖς λατίνοις

προστάττειν χρή· πολὺ γὰρ δικαιότερον ἂν εἴη. Ἐπειδὴ οὐδεπώποτε παρ' Ἴωσι τὸ ἡμέτερον α, εις ε, ἢ ι, ἢ ο, ἢ ου τετραμμένον φαίνεται. Τὸ δὲ Κρατίνου ἐκεῖνο τὸ βῆ βῆ βαδίζων, ὅπερ πολλάκις ἐς τὸ μέσον ὡς ἡράκλειον ῥόπαλον ἄγουσι, οὐδὲ λόγου ἄξιόν μοι δοκεῖ· καὶ σκόπει μοι πρὸς τῆς Ἑστίας ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ ὀσφραινόμενον τὸν συκοφάντην εἰσάγει, οὕτως πως· ὖ, ὖ, ὖ, ὁ δὲ Καρίων, κακόδαιμον ὀσφραίνει τί; φησι· οὐκοῦν τὸ υ, οὐ διὰ φωνῆς ζώσης, ἀλλὰ διὰ τοῦ τῶν ῥινῶν πνεύματος προφέρειν χρή· ὀσφραινόμεθα γὰρ οὐ διὰ στόματος, ἀλλὰ διὰ τῶν ῥινῶν, ὥστ' ἐφευρέτωσαν ἑτέραν τοῦ υ, προφορὰν, δηλαδὴ διὰ τῶν ῥινῶν, καὶ μὴ διὰ τοῦ στόματος προφέρεσθαι, καὶ πῶς τοίνυν ἐν τῷ, ὑπερβολὴ ἀκουσθήσεται, τὸ υ; διὰ τῆς ὀσφρήσεως γὰρ τούτου προφερομένου, ἀνάγκη τὸ περβολὴ μόνον ἀκούεσθαι. Ἕτερον δὲ τὸν κύνα ὑλακτοῦντα εἰσάγουσιν οὕτως, αὖ, αὖ, οὐμὴν ἀληθεύουσιν, οὐδὲ οὗτοι ἐν πάσῃ· πολλάκις γὰρ ἀκούομεν, τῶν κυνῶν, τινὲς μὲν γαῦ, γαῦ, τινὲς δὲ γὰβ γὰβ, ἄλλους δὲ γεῦ, γεῦ, ὥου ὥου, ἄλλους δὲ ἑτέρους δὲ γώου, γώου, καὶ οὗτοί μεν γάφτ γάφτ, καὶ ἄλλῃ ἄλλως ἴσως· διὰ τοῦτο τοίνυν ἐχρῆν τοῦτον ὁρῶντα πρὸς τοὺς Ὀλανδῶν κύνας, ὥου ὥου, ἐπεὶ πάνυ μεγάλοι εἰσὶ βαΰζοντας, ἐντεῦθεν τὸν Ἀριστοφάνην ὑποτοπάζειν, το α, ὡς ω, τὸ δὲ υ, ὡς ου, ἀνεγνωκέναι; ἡμᾶς δὲ σκώπτειν, ὡς τοῦ Ἀριστοφάνους αὖ αὖ ὡς τὸ ἄφ ἄφ προφέροντας; ἀλλ' οὐδέποτε, ὦ πόνηρε σύγε, ἡμεῖς τὸ αὖ αὖ, ὡς τὸ, ἄφ ἄφ, ἑπομένου φωνήεντος ἀναγινώσκομεν, ἀλλ' ἑπομένου συμφώνου, οἷον, Ἀφθέντης καὶ Αὐθέντης, τὴν αὐτὴν ἔχει προφοράν· οὕτω καὶ ἀφτὸς καὶ αὐτὸς, πλὴν τοῦ εὗρον καὶ εὐμένεια, εὔνοια, καὶ αὖλαξ, αὔρα, χαῦνος, καὶ ἄλλα, ὡσεὶ ἦν γεγραμμένον, ἔβρον, καὶ ἄβρα, οὐ διὰ τοῦ λατινικοῦ b, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Μέλ. Ἀλλ' ἔγωγε μέντοι, ὀλίγου δεῖν τούτου συγγνώμην αὐτοῖς οἶδα, καίπερ οὕτως ἀσύγγνωστα πταίουσιν, ἐκεῖνο δὲ τούτων καὶ μάλα τεθαύμακα, πῶς δηλαδὴ, τῶν μὲν ἄλλων γλωσσῶν τοσαύτας μεταβολὰς τῆς ἀρχαίας αὐτῶν προφορᾶς λαβόντων, ὅμως ἀεὶ τὰς καινοτέρας αὐτῶν μιμοῦνται, ὥς ἐστιν εἰδεῖν, ἐν Ἰταλικῇ, Γαλλικῇ, Ἱσπανικῇ, Ἀγγλοβρεταννικῇ, καὶ ἄλλαις, ἵνα μὴ ἕκαστα διατρίβων λέγω, τὰς δὲ ἀρχαίας ἐκείνας, ὡς βεκκεσέληνας, ἀποπτύουσι, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ, τοὔμπαλιν αἰεὶ Κρονικήν τινα καὶ ἀρχαίαν ἐπιζητοῦσι· τοῦτο παράδοξόν μοι δοκεῖ κἄτοπον πάνυ. Ἔπειτα τί ἂν αὐτοὺς ἢ

ἀρχαία ἐκείνη καὶ χρονοσόλων, εἴ τις ἦν, ὠφέλησε προφορά; καὶ γὰρ οὐκ οἶμαι μετὰ Παλαμήδου, ἢ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, ἐν ᾅδῃ ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς ξυνομιλῆσαι. Ἀφρόνων γὰρ τοῦτο, τὸ ἐᾶσαι τὸ πρὸς τὸ παρὸν ὠφέλιμον, καὶ ἄλλως ἀναγκαῖον, ἢ τὸ ὀστοῦν ἐκ τοῦ στόματος, ὡς τὸν αἰσωπικὸν ἐκεῖνον κύνα, τὴν σκιὰν ἐν ὕδατι, καὶ τὰ πρὸ Ἰαπετοῦ κυνηγετεῖν· καὶ γάρ τοι τὰς γλώσσας διὰ τοῦτο μανθάνομεν, ἵνα καὶ ἐν καιρῷ χρώμεθα ταύταις· τίς δὲ νῦν τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων οὕτω προφέρειν ὡς τὰ Ἑλληνίδια ταῦτα διδάσκει; ἠβουλόμην δὲ καὶ παγγελιωτέρῳ αὐτοὺς ἀπεικάσαι, σιωπήσομαι μὴν, ἐπεὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἕνα πρὸς πολλοὺς ἀληθεύειν· καὶ γὰρ καὶ

> Αἰνείας οὐ μεῖνε θοός περ ἐὼν πολεμιστὴς,
> Ὡς εἶδεν δύο φῶτε παραλλήλοισι μένοντε.

Ἀγ. Ἀντιβολῶ, τίνι παραβάλλειν ἐθέλεις; εἰδὲ δέδοικας μή κέ τις ἔξω τῆς θυρὸς ἑστὼς ἡμῶν ἀκούοι, κύψας πρὸς τὸ οὖς τονθόρυσον· ἐπιθυμῶ γὰρ τοῦτο λίαν ἀκοῦσαι ὅ,τί ποτέ ἐστιν· οἶμαι γὰρ οἶμαι, ὡς παρὰ τοιούτου μειρακείου, σοφοῦ τε καὶ φιλοκάλου, οὐδὲν ἂν ἄνευ χαρίτων ἐξέλθοι στόματος.

Μέλ. Βιάζεις με, ὦ Ἀγάπιε, ὅρα μήν.

Ἀγ. Μὴ δέδηθι.

Μέλ. Μιμητέον τοίνυν τὸν Φρύγα τοῦτον Αἴσωπον.

Ἀγ. Εὖ ἔχει.

Μέλ. Ἄκουε τοίνυν· ἄνθρωπός τις ἔτρεφε ψιττάκην καὶ κόρακα, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη, ὡς μιμηλότατος οὖσα τῆς ἀνθρώπων φωνῆς, εἰσερχομένου τοῦ δεσπότου, ἀσπάζομαί σε, δέσποτα, καὶ χαῖρε, καὶ δὸς τὴν δεξιὰν καὶ φίλησόν με, λεγούσης κἀκείνου εὐφραινομένου ἐπὶ τῇ τοῦ ζώου αἱμυλίᾳ, ἀφθόνως τὰ πρὸς τὸν βίον εἶχε, τὸ χρηστὸν μελίτωμα, τὸ καὶ μάκαρες ποθέουσιν.

> Ὁ δὲ κόραξ ὡς ἀηδὲς πτηνὸν καὶ ἄλλως ἄχρηστον,
> ὃς τρῶγεν ῥαφάνας καὶ κράμβας καὶ κολοκύντας,
> καὶ τεύτλοις χλωροῖς ἐπιβόσκετο, ἠδὲ σελίνοις.

Μαθὼν οὖν ὁ ταλαίπωρος κόραξ τὸ αἴτιον, ὡς ἡ μὲν εὖ, ὁ δὲ, κακῶς ἔπασχε, μιμεῖσθαι τὴν ψιττάκην διανοεῖται, καὶ δὴ εἰσελθόντος τοῦ δεσπότου, καὶ τῆς ψιττάκης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζομένης αὐτὸν, ἤρξατο καὶ ὁ κόραξ, κρώζειν μάλα τραχέως. Τί σοι δοκεῖ; ὅπως τὸν δεσπότην διατεθῆναι, τῶν φιλτάτων αὐτῷ συγχεομένῳ;

Ἀγ. Παγγελιώτατα οἶμαι ὑπάρξαι, καὶ τὴν κοράκου κεφαλὴν

συντριβῆναι πρὸς τοῦ δεσπότου, οὕτω τὰς ἐκείνου ταράττοντος ἀκοάς. Δυσείκαστον ὅμως τοὐπιμύθιόν μου φαίνεται.

Μέλ. Ἀμέλει καὶ λίαν εὐείκαστον. Τοῦ Ἡσιόδου δέομαι.

Ἀγ. Ἐκεῖνο τὸ βιβλίον Ἡσιόδου ἐστίν.

Μέλ. Εὖ ἔχει· ἰδοὺ πῶς τοὺς παρόντας τούτους τοὺς στίχους ἀναγινώσκεις;

Ἀγ. Ἐγὼ τούτους;

Μέλ. Σὺ αὐτός.

Ἀγ. Ὥσπερ ὁ Ἡσίοδος γέγραφε.

Μέλ. Ἀνάγνωθι οὖν.

Ἀγ. Ὅν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες, ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε,
Ῥητοὶ τ' ἄῤῥητοί τε, Διὸς μεγάλοιο ἕκητι.
Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δε βριάοντα χαλέπτει.
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει,
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

Μέλ. Αὐτοῦ παῦε. Ὡς, ἡδέως τὰς ψιττάκας, καὶ μάλιστα, τὰς σμικρὰς ἐκείνας τὰς ἰνδικὰς, ἃς ἡ Ἑλλὰς τρέφει ἐμιμήσω, λιγυρόν τι ὡς θετταλὸς ἵππος χρεμετίζων.

Ἀγ. Εἶτα τί τοὐπὶ τούτῳ;

Μέλ. Ἔχ' ἀτρέμας, ἀκούσῃ γὰρ οὐκ ἄγαν, ἀηδές τι· σὺ μὲν γάρ τοι τὸ βροτοὶ καὶ καὶ φατοὶ καὶ ῥητοὶ, ὡσεὶ μετὰ ι, ἦν γεγραμμένα ἀνέγνως, οὕτω βροτὶ, τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει.

Ἀγ. Πῶς γοῦν ἐχρῆν ἀναγινώσκειν δίφθογγον οὖσαν;

Μέλ. Ὥσπερ οἱ βρεταννοί. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐπειδὴ τὸ ο, ἐν τῇ ἰδίᾳ φωνῇ ὡς τὸ α, ἡμῶν προφέροντες τὸ ι διῃρημένως ἀναγινώσκοντες, λαϊμὸν λέγουσι τὸν λοιμὸν, καίπερ ὁ Θουκυδίδης παλαιότατος ξυγγραφεὺς τοὺς οὕτω διῃρημένως τὰς διφθόγγους ἀναγινώσκοντας, ὡς φθόρας τῆς ἀτθίδος, πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος ὁρίων μεθίστησι.

Ἀγ. Οὐκοῦν καὶ τοὺς στίχους οὕτως γελοίως ἐχρῆν ἀναγινώσκειν

Ὅν τε διὰ βροτάϊ ἄνδρες, ὁμῶς ἀφατάϊ τε φατάϊ τε,
Ρητάϊ τ' ἀῤῥητάϊ τε Διὸς μεγαλάϊο ἕκητι.

Μέλ. Ὁρᾷς πῶς ἐς τὸ δευσοποιότατον ἀπείκασται κρωγμῷ· ὅμως ἐνδεῖταί τι ἔτι· οὐ γὰρ καλῶς ὀγκήσω. Τὸ γάρ ὅν τε καὶ ὁμῶς καὶ ἕκητι, οὐκ ἐς τὸ μιμηλότατον ἀνέγνωκας, ἀναγινώσκουσι γὰρ χόντε καὶ χομῶς καὶ χίκετι· οὕτω γὰρ τὸ ἡμέτερον ἓ ἀναγινώσκεις

ται, τοῖς δ' ἄλλοι τὸ η, ὡς ἄνω μικρὸν ἐδάεις, ὡς ε. Παῦσον ἄνθρωπε τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος. Πολλὰ γὰρ τούτων ἕτερα θαυμάσιά σε διδάξομαι.

Ἀγ. Ἄπαγ' ἐς κόρακας τῶν σῶν ἐφευρημάτων, οὐ πείθομαι.

Μέλ. Ἐφευρημάτων σὺ φῇς; καὶ μὴν ἐγώ σοι καὶ βίβλους μετέπειτα περὶ τῆς τοιαύτης προφορᾶς ἐνδείξομαι γεγραμμένας, ἃ σὺ μνημονεύεις, τοῦ, τί σοὺ μάϊ λίγεῖς κούριϊ; νῦν δέ σοι ὄμνυμι τάς δε τὰς Μούσας καὶ τὰς Χάριτας, ὡς οὐδὲν ψειδόμενος ἐρῶ, ἀλλ' ὅσα πίτερα ὅλα ἔτη παρ' αὐτοῖς διατρίβων ἔμαθον ἐς μέσον εἰσάξω. Οὗτος μὲν οἶμαι τὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐκεῖ ἐπιστάτην· οὕτω γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκάλει· ἐκεῖνός, φημι, ἐπειδὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀποδημοῦντος ηὔχετο, οὕτως πως ἔκραζε, χούγε, χούγι τοῦ νίουμα μόου μετὰ σίου.

Ἀγ. Λάλει Ἑλληνιστὶ, ὦ οὗτος, οὐ γὰρ σινίημί σου.

Μέλ. Καὶ μὴν Ἑλληνιστί σοι λελάληκα, σὺ δὲ τὴν σὴν γλῶτταν ἀγνοεῖς.

Ἀγ. Καταψεύδῃ μου, ἐπεὶ τίς ἄν ποτε τῶν Ἑλλήνων οἶδε τί σὺ ἐφθέγξω, ἂν μὴ πρότερον ἐμεμαθήκει, ἣν σὺ λελάληκας γλῶσσαν;

Μέλ. Ἠνὶ πῶς τοδὶ ἀναγινώσκεις;

Ἀγ. Οὕτως, υἱὲ, υἱὲ τὸ πνεῦμά μου μετὰ σοῦ.

Μέλ. Ὁρᾷς ὅπως Ἑλληνιστί σοι ἐλάλουν; τοῦτο γὰρ ἐκεῖνο τὸ, χούγι χούγι. Τὸ γὰρ υ ὡς ου ἀναγινώσκειν σε δεῖ, τὸ δὲ ι, ἑπομένου φωνήεντος ὡς γ. Τὸ δὲ π, πρὸ τοῦ ν, ἔστ' ἂν βρεταννοί εἰσιν, ἀδύνατον αὐτοῖς συλλαβίσαι.

Ἀγ. Παράδοξα λέγεις καὶ οὔτε τοῖς ἀκολύμβοις φορητά.

Μέλ. Σὺ δὲ καὶ τὸν ὄγδοον τοῦ Ἡσιόδου στίχον οὐ καλῶς ἀνέγνως. Ἐκεῖνοι γὰρ οὕτως ἀναγινώσκουσι.

Τζίους δὲ χουψιβριμίτης, χὸς χυπέρτατα δώματα νάϊεῖ.

Τὸ γὰρ ζ, ὡς τὸ ἡμέτερον τζ, προφέρουσι. Τὸ δὲ ε, ὡς τὸ ι, τὸ δὲ ι, ὅταν μακρὸν ᾖ, ὡς ἄϊ. Διὸ κἀκεῖνο τὸ Ὁμηρικὸν, τὸ ἶφι ἀνάσσεις, ἄϊφι ἀνάσσεῖς ἀναγινώσκουσι. Παῦσον τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος καὶ ἄκουσον ἑτέρου πολὺ τούτου ἡδύτερον. Αὐτὸς γὰρ τὸ φ ὡς τὸ f, τὸ ῥωμαϊκὸν ἀναγινώσκεις, τὸ δὲ, οὐχ οὕτως ἔχει· οἱ γὰρ περὶ τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ὁλανδίαν καὶ τὰ πέριξ Βρεταννίαν οἰκοῦντες, ὡς τὸ π, τὸ φ, προφέρουσιν, οὕτως, ἀπατοί τε κατοί τε, καὶ ἀγήνορα κάρπει, οὐ κάρφει, καὶ τὸ χαῖρε κύριε, χαῖρε κούρια φασὶ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραπολὺ χασμωδέστερα.

Ἀγ. Περὶ μὲν τούτου πολλὴν αὐτοῖς οἶδα ξυγγνώμην, ἐπεὶ τραχυτέρως τὸ λατινικὸν ph, προφέρεται, ἐς ὅπερ τὸ ἡμέτερον φ, τρέπεται, τὸ δὲ χάϊρε κούριε, καὶ πάνυ μου τὴν ἀκοὴν ταράττει.

Μέλ. Εἰ δὲ βούλει, κἀγώγε μετὰ σοῦ, ἐκεῖνο δὲ, μητ' αὐτὸς, μητ' ἄλλος τις τῶν εὖ καὶ καλῶς φρονούντων.

Ἀγ. Τὸ ποῖον;

Μέλ. Ὅτι οὕτω τραχεῖς τοὺς λάρυγγας καὶ τὴν γλῶτταν ὄντες, καὶ μήτε ὡς τὰς ψιττάκας τοὺς Ἕλληνας μιμεῖσθαι δυνάμενοι, οὐ μὴν ἀγαπήσαντες ἐπὶ τούτοις ἡσυχίαν ἄγουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν προειρημένοι, ἐπεὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ διαλέκτῳ τὸ ἡμέτερον α, ὡς το ε, τοῦτο δὲ ὡς τὸ ι, τὸ δὲ, ὡς άϊ· καὶ τὸ μὲν ο, ὡς τὸ α, τὸ δὲ υ, ὡς τὴν ου; προφέρουσιν, γῆν οὐρανῷ μιγνύντες, ἀποδεῖξαι πειρῶνται, ὡς οὐκ ἄλλως ταῦτα τοὺς πάλαι ἀναγινωσκέναι Ἕλληνας, καὶ τὴν αὐτῶν ἐπωνυμίαν ὡς ἡμᾶς φέροντες βαρβάρους ὀνομάζουσιν· ἀνέγνωκας οἶμαι τὴν νόβαμ βίαμ δοκένδι Γραῖκα.

Ἀγ. Ἱκανῶς, αὐτὸς γὰρ ταύτην κέκτημαι· ἥδέ ἐστιν.

Μέλ. Αὕτη γάρ· ἰδοὺ ὅρα τί φησι· Genuinam et Antiquam.

Ἀγ. Λέγε ἑλληνιστὶ, ὦ Μέλισσε, καὶ γὰρ οὐκ εἰμὶ Λατῖνος.

Μέλ. Προσποιῇ, Ἀγάπιε, ἐπειδὴ ὀρθῶς οἶδά σε πολύγλωττον ὄντα· ὅμως ὧδε Ἑλληνιστὶ ταῦτ' ἔχει. Ταύτην γνησίαν καὶ ἀρχαιοτάτην εἶνε προφοράν.

Ἀγ. Τίνος δ' ἕνεκα ταῦτα ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς τίθησι; σχόλια γὰρ ὥς μοι δοκεῖ πάρεργα, ἢ περίεργα μᾶλλον.

Μέλ. Εἰ μὲν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα πάρεργα ἐκκαθαίρειν ταύτης ἐθελήσειας, οὐδὲν τὸ παράπαν, εὖ οἶδ' ὅτι ἐς τὴν τῶν νέων καταλείψοις ὠφέλειαν· ὅρα γὰρ πῶς τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων παραδείγματα κλίνειν εἴωθεν, ἡ μοῦσ α, ὦ μοῦσ-α, τῇ μούσ-η· οἱ βασιλΕΙ-ς τοὺς βασιλ-ΕΑ-ς. Ὄφ-ΕΑ-ς. Τἄλλα κατὰ τάξιν, ἢ μᾶλλον τὸ μέτωπον ἐν τοῖς ποσὶν, εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἡ κλητική, τῶν δὲ δυϊκῶν ὀλίγον αὐτῷ μέλει.

Ἀγ. Ἰδού σοι καὶ ἕτερος γερμανιστὶ ἐκδεδομένος, ὁ τὰ δυϊκὰ ὁμοίως ἀποσκυβαλίζων.

Μέλ. Συγγνωστὸς οὗτος· ἑπόμενος γὰρ τῇ θείᾳ Γραφῇ ὀλίγον ὅσον τῶν δυϊκῶν χρήζηται· ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ὅπως δεῖ ἀττικίζειν καὶ ἰωνίζειν διδάσκειν ὑποσχόμενος, εἶτα τὰ δυϊκὰ ἐν μέρει τιθεὶς, μεγίστης ἀνοίας καὶ ἀμαθείας ὑπόδικός μοι δοκεῖ.

Ἔχεις δὲ καί τινας κανόνας πάνυ θαυμαστούς, ἐξ ὧν, ἑνὸς μόνου ἄκουσον, ἔχει δὲ ὧδε· « τὰ εἰς Ος, ἄνευ τῆς τῶν γραμμάτων μεταβολῆς, φησι, μετατιθέναι ἐν ἑαυτοῖς ὀνόματα εἰς, αν, καὶ ον, γίνεται Ἄνους καὶ Ονος· » τὸ δὲ τυπ-Ο-ΜΕΝΟΣ καὶ τυπ-Ω ΜΑΙ, λαβὼν αὐτὸς ἀναγίνωσκε. τί γὰρ χρὴ τὰ σὰ σοὶ ἀναγινώσκειν; πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καινὰ ἐν τούτῳ εὑρήσεις.

Ἀγ. Ἴδον καὶ αὐτὸς ἔναγχος τὰ τοιαῦτα, κἀκεῖνο τἀνδρὸς ὡς λίαν ἐθαύμασα, πῶς δηλαδὴ περὶ προσῳδίας τοσαῦτα φλυαρήσας, ἐν τέλει τοῦ βιβλίου ποιημάτιά τινα ἄνευ προσῳδίας τίθησι, τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον ἐκείνου, ὅτι μὴ κενήν, ἀλλὰ καινὴν ὁδὸν πρὸς τὸ τὰ Ἑλληνικὰ διδάσκειν, ταύτην τὴν ματαιοτεχνίαν ἐκάλεσεν;

Μέλ. Ἀλλὰ τὸ καινὸν δύο σημασίας ἔχει.

Ἀγ. Οἶδα καὶ αὐτός· ὅμως τί ἦν, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἰπεῖν ἠβούλου;

Μέλ. Οὐκ ἔτι μέμνημαι, τί τοῦτο ἄρα ἦν; τί δὲ ἠβουλόμην;

Ἀγ. Περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρχαίας ἐκείνης καὶ βεκκεσέλινος προφορᾶς οἶμαι.

Μέλ. Ἔχ' ἡσύχως, ἤδη που ἠρέμα ὑπεισέρχεταί μου τὴν μνήμην, οὐκοῦν ἐξ ἀρχῆς τοῦ βιβλίου ἀναλαβόντες ἀνακρινοῦμεν, τί περὶ ταύτης, φησίν· ἰδοὺ οὗτός σοι εὐθὺς μετὰ τὸ ἀλφάβητον, τάδε φράζει· « ἀρχαίαν καὶ γνησίαν ταύτην εἶναι, τὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων προφοράν, βεβαιοῖ τὸ ψαλτήριον, τῶν ό, ὅπερ εἶδεν ὁ Μεκέρχιος, ὑφ' οὗ εὑρέθη τὸ παρὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, Ἄλφα, Βέτα, Γάμμα, Ντέλτα, (οὕτω γὰρ αὐτὸς ἀναγινώσκει) ε βραχὺ, Τζέτα, Ἔτα, Τέτα, ἀντὶ τοῦ Θῆτα· μοῦ, νοῦ, οὕτω γὰρ ὡς τὰς βοῦς μυκῶνται, ὅταν ἐνταῦθα ἔλθωσιν· νουνεχῶς οὖν ὁ Κλινάρδος μαστιγεῖται παρὰ Βοσίου.

Ἀγ. Ὅρα, ὦ θαυμάσιε, μήπως, ὡς ὁ Προμηθεύς, Ὁμηρομάστιξ τις ὢν ἐν τῷ Καυκάσῳ προσπατταλεύσεται.

Μέλ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖται· ἄκουε μὴν τοῦ λοιποῦ· « ὅς, ὁ Κλινάρδος δηλαδή, μετὰ τῶν νῦν βαρβάρων Ἑλλήνων ἀναγινώσκειν προστάττει, ἀντὶ τοῦ Βέτα, Βῆτα, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἔτα, Ἦτα καὶ ἀντὶ τοῦ Τάου, Τάφ, καὶ τὰ ἑξῆς, καίπερ τὸ ψαλτήριον, περὶ οὗ ἔφην, γέγραπται ἐν ἔτει αρέ· ἑπόμενον οὖν ἐστιν, ὅτι παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν διδασκάλων, μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσιν, καινάς τινας προφορὰς ἐς Ἰταλίαν κομισθῆναι· ἀδύνατον γὰρ ὑπὲρ δισχιλίων ἤδη ἐνιαυτῶν, τὴν αὐτὴν προφορὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι μένειν ἀκίνητον· καὶ γὰρ ταύτην τὴν ἐπίνοιαν, ὁ προειρημένος ἀνὴρ Μεκέρχιος, πρὸ

τριῶν ἐτῶν, σοφωτάταις διαλέξεσιν, ἀποδεῖξαι διϊσχυρίσατο· ἡμεῖς δὲ τὴν μεγίστην ἀνδρῶν φυλάττοντες ἐπίκρισιν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διδάσκομεν προφοράν· ἐπειδὴ καθαρωτέρα τέ ἐστι, καὶ διῃρημένη [ἀνθρωπόϊ δηλαδὴ, καὶ ἄϊνος, ἀντὶ ἄνθρωποι καὶ αἶνος] καὶ ῥάστη πρὸς κατάληψιν· ταύτην ὁ Ἔρασμος, Κεράτινος, Βεργγάρας, Μεκέρχιος, Λίψιος, ἄλλοι τε πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων ἐδίδαξαν διδάσκαλοι. » Ταῦτά ἐστιν ἅ σοι λατινιστὶ πρότερον ἀναγινώσκειν ἤθελον. Σὺ δὲ, ὦ Ἀγάπιε, ἢ μάνθαν' ἐξ αὐτοῦ τὴν τῆς σῆς γλώττης προφορὰν, ἢ χρεὼν ἀπολογίαν τινὰ ποιήσασθαι περὶ τούτων· καὶ δὴ ῥεῖ τὸ κατὰ σὲ ὕδωρ, ὥστε ὅρα ὅπως εὐμαρῶς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀγωνιεῖ· ἀλλὰ τί σιωπᾷς κατηφὴς οὕτω γεγονώς; ἢ ὑποχωρήσεις τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐρήμην ὑπ' αὐτοῦ ἁλῶναι;

Ἀγ. Οὐ μὰ Δία καὶ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο πάνδεινον, ἀλλ' ὅτι, ἀμφότερά μοι παράδοξα δοκεῖ. Ἐὰν γὰρ τὴν αὐτοῦ προφορὰν μάθω, εἶτα δεήσει ἐς Βρεταννίαν ἀφικέσθαι, μεταμανθάνειν ἀνάγκην τὸ, ῞οἶον τῶν Ὁλανδῶν καὶ ῞οἶνον, καὶ λοϊμὸν, καὶ μιμούμενον τοὺς βρεταννοὺς, ἄϊον ἀντὶ οἷον, καὶ ἄϊνον, καὶ λαϊμὸν λέγειν, εἰ δὲ ἐς ἄλλην ἀφίκοιμι, αὖθις ἑτέραν προφορὰν ἀκούειν. Ὅσαι γὰρ πολιτεῖαι καὶ Γυμνάσια νῦν λεγόμενα, καὶ μὴν, ὅσον τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματοδιδάσκαλοι, τοσαῦται νῦν προφοραί· καὶ εἰ ἐν Σαξωνίᾳ μάθω λέγεϊν, ἄλλῃ ἀνάγκῃ μανθάνειν λαλάϊν, ἀντὶ λαλεῖν· καὶ οἱ μὲν Βρεταννοὶ τὸ ο, ὡς α, προφέρουσιν, οὗτοι δὲ τὸ ε· καὶ οἱ μὲν τὸ ἄλφα, ὄλφα λέγουσιν, οὗτοι δὲ, τὸ ε, ὡς α, διὸ καὶ parge, καὶ parfectum ἐν λατινίδι, ἀντὶ πέργε καὶ περφέκτον λέγουσιν. Ἐκεῖνοι δὲ τὸ ε, ὡς ι, τοῦτο δὲ, ὡς ἄϊ· ἕτεροι δὲ τὸ υ, ὡς τὸ y τῶν Γαλλατῶν, ἄλλοι δὲ ὡς ü τῶν Γερμανῶν, οὗτοι δὲ ὡς τὸ ἡμέτερον ου, καὶ ἄλλα ἄλλως. Ἀπολογίαν δέ τινα περὶ τῆς τοσαύτης Βαβυλωνικῆς ποιήσασθαι ταραχῆς, καὶ μάλα ἄφρονόν μοι δοκεῖ· καὶ μάλιστα ἐπειδὴ Γραμματικῆς φροντιζόμεθα, πλεῖον ἂν τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου γένοιτο· διὸ αἰσωπικῶς αὐτοῖς ἐν βραχεῖ ἀποκρινοῦμαι, μᾶλλον δὴ λαβὼν αὐτὸς ἀνάγνωθι τουτονὶ τὸν μῦθον.

Μέλ. Μῦθος ἕβδομος. Ἀλώπηξ ἐν παγίδι ληφθεῖσα, καὶ ἀποκοπείσης τῆς οὐρᾶς διαδρᾶσα, ἀβίωτον ὑπ' αἰσχύνης ἡγεῖτο τὸν βίον, ἔγνω οὖν καὶ τὰς ἄλλας ἀλώπεκας, τοῦτ' αὐτὸ νουθετῆσαι, ὡς ἂν τῷ κοινῷ πάθει τὸ ἴδιον συγκαλύψει αἶσχος.

Ἀγ. Ὅρα πῶς Αἴσωπος τὴν συντομώτατον ἀντ' ἐμοῦ ἐποιήσατο.

πολλὰ πλείω σοφώτερόν γεγονέναι, καὶ τῷ Αἰσώπῳ μέγαν τῆς σοφίας ἐπαμεῖψαι μισθόν. Θεασάμενος γὰρ ἅπαξ ἐν ἀγορᾷ διατρίβων, εἰκόνα πάνυ ῥυπῶσαν, τὸ δὲ ταύτης εἰκόνισμα ὑπὲρ τοῦ ὁμηρικοῦ ἐκείνου Θερσίτου, ἄσχημον ἅμα καὶ παγγέλιον, καὶ πυθεὶς ὡς Αἰσώπου ἡ εἰκών, τὸν μὲν γραφέα ἐκόλασεν ὡς εἰκὸς, βαρείας ἐπιθεὶς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰς τιμωρίας, εἴ τις τὸ παράπαν τοιοῦτον τὸν Αἴσωπον γράψειεν, ἐκείνου δὲ καλλίστην ἀνθρώπων εἰκόνα καλέσας γράψαι, ἀμφότερον τὸν μηρὸν χρυσοῦν ἐποίησε, οὐ τὸν ἕτερον ὡς ὁ Πυθαγόρας ἦν. Καὶ ἀνδριάντα ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου ἀναστήσας, δίστιχον τοῦτο ὑπογράψαι λέγεται.

Ἀρχομένοισι κέλω γε πολίταις, τὸν δ' ἐφορᾶσθαι,
Εὖ γὰρ τήδε πόλις ἄγει, Αἰσώποιο ῥὰ μύθοις.

Ὅτι δὲ τὸν Ὅμηρον ἐμοῦντα τὰ ἔπη γράφουσι, τοὺς δ' ἄλλους ποιητὰς ἐκ τοὐμετοῦ τοὐκείνου συλλέγοντας, ἔμαθες πέρυσι δείξαντος ἐμοῦ τὴν εἰκόνα.

Μέλ. Ταῦτα μὲν ὀρθῶς ἔχειν μοι δοκοῦσιν, ὥστ' οὐκ ἀσφαλὲς ἀντιλέγειν, καὶ μάλιστα σοίγε οὕτω φιλομήρῳ καὶ φιλαισώπῳ ὄντι, μὴ καί τις ἡμῖν ὀμηραισωπομαστιγίας γράψαιτο δίκας. Οὐκ ἔτι μὴν ἔφθης τὸ βιβλίον, ὅπερ γράφεις, ὅ,τι καὶ ἐστιν εἰπὼν ἡμῖν· ἱστορίαν ἴσως τινὰ γραμμάτων ἱστορεῖς.

Ἀγ. Ἥκιστα μενοῦν· καὶ γὰρ αὐτοὺς ὅσους ὁρᾷς εἰσὶν οὐ γραμματικοὶ, ἀλλὰ γραμματικῶν στοιχείων ξυγγραφεῖς.

Μέλ. Παρακρούεις με, ὦ βέλτιστε, εἰμὴ ἐγὼ ὅλως κολακεύοντας λημῶ· ἰδοὺ γὰρ ἄλφα, βῆτα, γάμμα καὶ πάντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα καθεξῆς.

Ἀγ. Ὁρᾷς ὅμως πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τί ἐνταυθοῖ γέγραπται;

Μέλ. Ἀναγίνωσκ' αὐτὸς ταῦτα λαβών· ἐγὼ γὰρ Χαλδαίων οὐκ ἔμαθον γράμματα· οὐδὲν γὰρ ταῦτα πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ.

Ἀγ. Ἔσφηλας, ὦ Μελίσσιον, εἰσὶ γὰρ οὐ Χαλδαϊκὰ, ἀλλ' Ἑβραίων καὶ Σαμαρειτῶν σήματα.

Μέλ. Ἀναγινώσκονται δὲ ταῦθ' ὅπως;

Ἀγ. Ὧδε εἰδέναι σε δεῖ, τὸ Ἑλληνικὸν α, ἀπὸ τοῦ Σαμαρειτικοῦ, οὕτω γάρ τινες ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ἐξηγοῦνται, ... ἄλφα, ἢ Φοινικῶν.. γίνεται, τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ.... ἄλεφ, ἢ ... ἀλλούφ· ὅ ἐστιν ἡγεμών· προηγεῖται πάντων γὰρ τῶν γραμμάτων

Μίλ. Ἴσως καὶ ἐν τῇ τῶν φωνηέντων δίκῃ πρῶτον κάθηται πάντων τὸ ἄλφα;

Ἀγ. Τοῦτο μὲν ἄνευ ἀμφιβολίας· ἐπεὶ ὁ ἡγεμὼν πανταχοῦ τῶν πρωτείων ἄξιος· τὸ δὲ βῆτα, Φοινικόν ἐστι καὶ αὐτό.

Μίλ. Μὰ Δί' ἐγὼ γὰρ μέλαν αὐτὸ ἐνόμιζον.

Ἀγ. Οὐ τοῦτο φημὶ, ἀλλὰ ἐκ τῆς Φοινικῆς γλώττης παράγεσθαί λέγουσιν, ἤγουν τοῦ . . . . βαίθα καδμικοῦ ὄντος, ἢ . . . . βέτα· τοῦτο δὲ παρὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ . . . . βὲτ, καὶ καθεξῆς περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων· ὁρᾷς ὁπόσας παρατηρήσεις ἔχει ἕως εἰς ἄρθρον καὶ ὄνομα; ὃ ἔργον ἦν, ἀφικέσθαι; πλείω τὰ πάρεργα τῶν ἔργων· φασὶ δέ τινες, ὡς παραπολὺ ῥᾷον ἄν τις τὰ Ἑλλήνων μάθοι, προμεμαθηκὼς ἐκεῖνα, ὡσεί τις βουλόμενος λατινίδος ἐπιστήμων γενέσθαι, ἄρχοιτο τῆς Ἑλληνικῆς πρότερον· πολὺ γὰρ τοῦτο δικαιότερον· ἢ γὰρ ἄρξῃ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν φωνῶν ἀπογυμνοῦν αὐτὴν, οὐκ ἂν φθάνοι που τίσι τὰ ἑαυτῆς καλῦψαι αἰδοῖα· οὕτω γὰρ καὶ τὼ χεῖρε ἀφαιρεῖν ὅλως δεήσει.

Μίλ. Καί τοι γραμματικὴν Ἑλληνικὴν ταύτας καλοῦσι.

Ἀγ. Τοῦτο μὲν πάντες ποιοῦσι, καὶ ἐφευρίσκουσι προσέτι μεγάλας καὶ θαυμαστὰς ἐπιγραφὰς, ὥστε μόνον ἐκ τῆς ἀκοῆς ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἐωνημένους.

Μίλ. Ποιοῦσι δὲ τίνος χάριν ταῦτα σοφοὶ ὄντες ἄνθρωποι;

Ἀγ. Τἀργυρίου· ὁρᾷς γὰρ καὶ τὰς ἑταιρίδας, ὅπως φύκεσι καὶ φοινίσμασι τὸν τοῦ προσώπου χρῶτα ἐπιπάσσουσαι περιβόητοι ἐπὶ κάλλει Λαΐδες εἰσί· τίς γὰρ ἂν αὐτὰς, εἰμὴ λημᾷ, ἀνεκτὰς ὁρῶν ὠνήσεται;

Μίλ. Καλῶς εἰκάζειν μοι δοκεῖς, καί με προκαλεῖς ἐς ἅμιλλαν οὐκ ἀτερπῆ τινα διηγήσασθαι παραβολήν. Ἔτυχε γάρ ποτε μεθύων· ἀλλ' αἰδοῦμαι νὴ Δία οὕτω γυμνήν σοι διηγήσασθαι τὴν ἱστορίαν ἅπασαν· καὶ μάλιστα δέδοικα μή τισι φορτικός τε καὶ ἀναίσχυντος δόξω· διὸ κύψον τὸ οὖς.

Ἀγ. *Μίλ.* Τί μειδιᾷς; οὐ ταῦτά σοι δοκεῖ καὶ τοὺς νῦν νεανίσκους ἐκείνῳ πάσχειν; τῷ τῆς Ἑλληνικῆς γὰρ γλώττης μεθύοντες ἔρωτι, καὶ γραμματικὰς Ἑλληνικὰς παρὰ τῶν γονέων βοῶντες, εἶτα ἐωνησάμενοι καὶ τοῖς βιβλιοδέτοις παραδόντες, κᾆπειτ' ἀναπτύξαντες τὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνθηνὸν, καὶ τἄνδον θεασάμενοι, εὐθὺς τὸν Ἡρακλῆν ἀρηγὸν ἐπικαλοῦνται, καὶ Ἰόλεων κάρηνα Λερναῖα τῆς παλιμφυοῦς Ὕδρας τέμνοντας ἐλευθεροῦν αὐτοὺς τῶν δεινῶν. Τί δὲ τοῦτ' ἐν φροιμίοις αὐ-

τῷ, τὸ ξὺν τῷ Θεῷ, βούλεται; ποῖον αὐτὸς νομίζει Θεόν; κάτειπέ μοι πρὸς τῆς φιλίας· οἶδας γὰρ αὐτὸς οἶμαι.

Ἀγ. Πολλάκις καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦθ' ἑώρακα, ὅ,τι δὲ καὶ βούλονται οἱ τοῦθ' οὕτω γράφοντες αὐτοὶ ἂν κρεῖττον ἴδοιεν.

Μέλ. Ἤδη μανθάνω ὅ,τι ἐστιν· ἀνέγνωκας οἶμαι Ἀριστοφάνους Πλοῦτόν ποτε;

Ἀγ. Τουτονὶ φῄς;

Μέλ. Νὴ τὸν Πλούτων' ἀρέσκει μοι ἡ ἔκδοσις αὕτη μετὰ σχολίων παλαιῶν ἐν Λονδίνῃ· ἀλλὰ πόσου ἐώνησαι;

Ἀγ. Ἤδη μου τὴν μνήμην ἀπέφυγεν, ἀλλὰ τίνος χάριν αὐτὰ ἐζήτεις;

Μέλ. Εὖ με ποιῶν ἀνέμνησας· ἰδοὺ στίχος ριδ'. Οἶμαι γὰρ οἶμαι, φησι, ξὺν Θεῷ δ' εἰρήσεται, ταύτης ἀπαλλάξαι σὲ τῆς ὀφθαλμίας βλέψαι ποιήσας.

Ἀγ. Ἐχρῆν τὸν Ἀριστοφάνην, τοῖς τοιούτοις ταῦτα, ἢ τῷ Πλούτῳ. Τυφλώττουσι γὰρ οὐχ ἧττον ἐκείνου· ὅσον γὰρ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὸ Ἀττικώτατον, τοσοῦτον ὁ παρὼν ἐς τὸ βαρβαρικώτατον ἀποκλίνει. Πολλὰ δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἐν προοιμίῳ καὶ ἄλλοις μεστὰ γέλωτος, ἀλλὰ τούτου γε ἕνεκα ὀλίγου μέλει μοι· ἴσως γὰρ ἐκ παροιμίας τοῦτ' εἴληφεν· ἐκεῖνο δὲ καὶ πάνυ γέλωτος ἄξιόν μοι δοκεῖ.

Μέλ. Τὸ ποῖον; ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἴδομεν ἄμφω.

Ἀγ. Ὅτι καίπερ οὕτω μεγάλα ἐν μικροῖς ἁμαρτάνοντες, οὐκ ἔστιν ὅπως ἀγαπήσαντες τοῖς παροῦσι ἡσυχίαν ἔχωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα ὡς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅπως ἐξ αὐτῶν τούτων τὴν ἰδίαν αὐτῆς μάθῃ γλῶτταν. Οὕτως ἀποβαρβαρωθεῖσαν αὐτὴν νομίζουσι.

Μέλ. Τοῦτο πέρα Ξάνθου τὸ πήδημα, καί περ ἡ Ῥόδος παροῦσα. Ἀλλὰ τίς ὁ τολμητίας οὗτος ὃς ἡλίῳ φῶς, τὸ τοῦ λόγου, δανείζειν πειρᾶται;

Ἀγ. Πολλὰ μὲν κάκ' ἐσθλοῖς, εἰ δέ μου τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖς, τοῦτον ἕνα ἐν τῷ νῦν ἀνάγνωθι, οὐκ ἐς μακρὰν δὲ πλείους σοι παρέξω.

Μέλ. Ποῖον τὸ χωρίον;

Ἀγ. Τοδί.

Μέλ. Namque ea, quæ blandis olim celeberrima Musis
Heu qua barbarie! quibus est oppressa tenebris!
. . . .
Nunc eadem versis infelix Graecia fatis,
Ipsa suo Graece si volet ore loqui,

. . . . necesse est
A nostris linguam discat ut ipsa suam.

Ἰοῦ, ἰοῦ, τοῦτ' ἐκεῖν' ἀληθῶς, ὅς ποτε κωμάζουσα, Ἀθηναίων ἔριν ἦρεν.

Ἀγ. Οὔμενουν, ἀλλὰ θαλάσσῃ στράγγα ἐπιχέει· ἓν δέ ἐστι τὸ τὴν Ἑλλάδ' οὕτως ἀμαυροῦν ἐν σοφίᾳ.

Μέλ. Τὸ ποῖον, κάτειπέ μοι.

Ἀγ. Τὸ τυπογραφίας διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀδικίαν ἔχειν μὴ δύνασθαι.

Μέλ. Καὶ πόσον ἡλίῳ τοῦτο φῶς;

Ἀγ. Καὶ μάλα πολύ. Ἐπειδὴ, εἰ ὁ ἥλιος, ἵνα τῷ σῷ παραδείγματι χρήσωμαι, ὑπὸ τῶν λεγομένων ἀντιπόδων καθειργεῖτο, καὶ αὐτοῦ ἔμενε διαπαντὸς, πῶς ἂν τόδε τὸ ἡμισφαίριον τὴν ἐκείνου ἠγάσαιτο καλλονὴν ἀθέατον οὖσαν; ἡμῖν ἐκεῖσ' ἀφικέσθαι οὐκ ἔξεστιν, ὥστε ψυχροτέρα ἂν αὐτοῦ ἡ δόξα τῶν Χρυσίππου συλλογισμῶν γένοιτο· καὶ θᾶττον ἂν ἰδιώτην Ἀγγλοβρεταννὸν, δώματα καὶ ναοὺς ὑπ' ἀστραπῆς καῆναι δυνατὸν, πιστεύσειν πείσειας, ἢ ἀθεάτου ἡλίου κάλλος, τοὺς μὴ εἰδότας, ἐρᾷν· ὁρᾷς πῶς μεγάλην τῷ ἡλίῳ ῥοπὴν πρὸς τὸν τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἔπαινον ἡ κίνησις ἔχει;

Μέλ. Οὐκοῦν τὴν Ἑλλάδα τοῦ μὴ τυπογραφίαν ἔχειν οὕτως ἀμαυρῆ δοκεῖν νομίζεις;

Ἀγ. Ἔγωγ' ἀλλ' οὐχ ὁρῶ· ἐπειδὴ, ἵνα τοῖς Δημοσθένους χρήσωμαι· ταῦτα δ' ὑμῖν ἐπελήλυθε πράττειν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐχ ὅτι τὰς φύσεις ἐστὲ χείρους τῶν προγόνων, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν, ἦσαν ἀκαδημίαι, στοαὶ, περίπατοι, πλείω δ' ἢ μύρια τάλαντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἶχον, τοῖς δὲ Εὐρωπαίοις, Βασιλεῖς καὶ Ἄρχοντες, τῶν ἀγαθῶν τούτων ὑπασπισταὶ καὶ προστάται, ὑμῶν δὲ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, φεῦ οὐκ οἶδα ποίᾳ βουλῇ τοῦ κρείττονος, περιῄρηται ταῦτα πάντα.

Μέλ. Παῦσον, ὦ θαυμάσιε, ἐγὼ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοῖς Ἀθηναίοις συνεκκλησιάζειν μοι δοκῶ, καίπως καὶ τὸν Δημοσθένην αὐτὸν δημηγοροῦντα καθορᾷν· ἀλλὰ τί δακρύεις;

Ἀγ. Ὅτι ἅπερ ἄνω μικρὸν ἀνέγνως λατινιστὶ, οὐ μετέφρασας, ὥστε κἀμὲ ταῦτα εἰδέναι.

Μέλ. Εἶτα τοῦθ' εἵνεχ' ὡς τὰ νεογνὰ βρέφη κωκύεις;

Ἀγ. Οὐκ ἄλλου φημὶ χάριν.

Μέλ. Οὐκοῦν ὧδ' ἐκεῖν' ἔχει· « φεῦ πῶς βεβαρβάρωται, ὁπόσῳ σκό-

» τῳ καλύπτεται, ἡ κακοδαίμων καὶ ταλαίπωρος Ἑλλάς· εἰ τοίνυν
» τῇ ἰδίᾳ χρησαμένη γλώσσῃ Ἑλληνιστὶ λαλεῖν ἐθέλει, ἀναγκαῖον
» ἐστὶν, ὥστε παρὰ τῶν Γερμανῶν ταύτην μαθεῖν. »

Ἀγ. Πάντες οὖν οἱ Γερμανοὶ τοῦτο λέγουσι;

Μέλ. Μὴ γένοιτο, οὕτω κακόνουν. καὶ ἀχάριστον τοῖς εὐεργέταις εἶναι. Πολλοὶ γάρ εἰσι καλοὶ κἀγαθοὶ ἄνδρες, οἳ καὶ πάνυ ἀπεχθῶς ἔχουσι τοιαῦτα καθ' ἡμῶν ἀκούοντες, ὀνείδη, ἀλλ' εἰσὶ τῶν διαρρηγνυμένων τινὲς, οἵγε δύο που μαθόντες γράμματα, τοῖς ἀγαθοῖς κακῶς λέγειν ἐπιχειροῦσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτῶν πολλάκις πατρίδα βλάπτοντες μικρὸν αὐτοῖς ὅμως φροντίζεται.

Ἀγ. Τοιοῦτοι ἄρα εἰσὶν καὶ οἱ περὶ τὴν προφορὰν διαρρηγνύντες καὶ βαρβάρους ἡμᾶς ἀποκαλοῦντες.

Μέλ. Τοῦτ' αὖθις καινὸν τοὔφεύρημα, κἀμοὶ ἄπιστον, εἴγε καὶ περὶ ταύτης διαφέρουσιν.

Ἀγ. Ἐχρῆν μέν σε πρὸς τὸν ἥλιον τετραμμένον μὴ λαλεῖν, ἐπεὶ ὡδέ σοι οὗτος μάρτυς εἷς, εἰδὲ βούλει, καὶ ἄλλους σοι παρέξω.

Μέλ. Ἱκανῶς ἔχω, μηδαμῶς, μή φημι κόπους σεαυτῷ πάρεχε. Ποῦ δ' ἄν τις τὸ χωρίον εὕροι;

Ἀγ. Ἠνὶ τοῦτό ἐστι. Τί μειδιᾷς;

Μέλ. Ὅτι τὸ η ὡς τὸ ε, ἀναγινώσκεσθαι ἀνάγκη φησὶ, τεκμαιρόμενος ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ e, ἐς τοῦτο γὰρ τὸ Ἑλληνικὸν η, τρέπεται ἐν λατινίδι φησὶ, καὶ ἐπεὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ e, ὡς τὸ ἡμέτερον ε ἀναγινώσκουσιν, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸ η ὡς ε ἀναγινώσκειν.

Ἀγ. Οὐκοῦν οἱ Δωριεῖς τὸ η, εἰς α, τρέπουσιν, ἀνάγκη οὖν κατὰ τὸ ἑπόμενον, καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας τὸ η, ὡς τὸ α προφέρειν· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λατίνοις τὸ ἡμέτερον η, εἰς α, τρέπεται, οἷον, μήτηρ, mater, νηῖς, naïs, φήμη, fama, σίναπι, sinapi. Τί δὲ ἐγὼ ὁ μάταιος εἰς το α, λέγω, ὅπου καὶ εἰς τὴν ae, δίφθογγον τῶν λατίνων τὸ ἡμέτερον η, τρέπεται· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὸ α, τὸ ἑλληνικὸν, εἰς τὸ λατινικὸν e, καὶ i, καὶ o, οὐχ ἥττον δὲ καὶ εἰς το u, ὅπερ ἐστὶν ου ἡμέτερον· ὥστε κατὰ τὸ προειρημένον αὐτοῦ λογύδριον, προστάττειν αὐτὸν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ τὸ α, οὐχ ὡς ἄλφ' ἀλλ' ἄλλως ἀναγινώσκωμεν· ἢ μᾶλλον οἱ Ἴωνες, ὥστε το α, ὡς η, ἀναγινώσκειν· ἐκεῖνοι γὰρ τὸ μούση καὶ κουριδίη, καὶ σοφίη, καὶ ἰητρικὴ, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μοῦσα, καὶ κουριδία, καὶ σοφία καὶ ἰατρικὴ, τρέπουσιν, ὥστε ταῦτὰ ἡμῖν τοῖς λατίνοις

προστάττειν χρή· πολὺ γὰρ δικαιότερον ἂν εἴη. Ἐπειδὴ οὐδεπώποτε παρ' Ἴωσι τὸ ἡμέτερον α, εις ε, ἢ ι, ἢ ο, ἢ ου τετραμμένον φαίνεται. Τὸ δὲ Κρατίνου ἐκεῖνο τὸ βῆ βῆ βαδίζων, ὅπερ πολλάκις ἐς τὸ μέσον ὡς ἡράκλειον ῥόπαλον ἄγουσι, οὐδὲ λόγου ἄξιόν μοι δοκεῖ· καὶ σκόπει μοι πρὸς τῆς Ἑστίας ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ ὀσφραινόμενον τὸν συκοφάντην εἰσάγει, οὕτως πως· ὗ ὗ, ὗ ὗ, ὗ ὗ, ὁ δὲ Καρίων, κακόδαιμον ὀσφραίνει τί; φησι· οὐκοῦν τὸ υ, οὐ διὰ φωνῆς ζώσης, ἀλλὰ διὰ τοῦ τῶν ῥινῶν πνεύματος προφέρειν χρή· ὀσφραινόμεθα γὰρ οὐ διὰ στόματος, ἀλλὰ διὰ τῶν ῥινῶν, ὥστ' ἐφευρέτωσαν ἑτέραν τοῦ υ, προφορὰν, δηλαδὴ διὰ τῶν ῥινῶν, καὶ μὴ διὰ τοῦ στόματος προφέρεσθαι, καὶ πῶς τοίνυν ἐν τῷ, ὑπερβολὴ ἀκουσθήσεται, τὸ υ; διὰ τῆς ὀσφρήσεως γὰρ τούτου προφερομένου, ἀνάγκη τὸ περβολὴ μόνον ἀκούεσθαι. Ἕτερον δὲ τὸν κύνα ὑλακτοῦντα εἰσάγουσιν οὕτως, αὖ, αὖ, οὐμὴν ἀληθεύουσιν, οὐδὲ οὗτοι ἐν πάσῃ· πολλάκις γὰρ ἀκούομεν, τῶν κυνῶν, τινὲς μὲν γαῦ, γαῦ, τινὲς δὲ γὰβ γὰβ, ἄλλους δὲ γεῦ, γεῦ, ὤου ὤου, ἄλλους δὲ ἑτέρους δὲ γώου, γώου, καὶ οὗτοί μεν γὰφτ γάφτ, καὶ ἄλλῃ ἄλλως ἴσως· διὰ τοῦτο τοίνυν ἐχρῆν τοῦτον ὁρῶντα πρὸς τοὺς Ὁλανδῶν κύνας, ὤου ὤου, ἐπεὶ πάνυ μεγάλοι εἰσὶ βαΰζοντας, ἐντεῦθεν τὸν Ἀριστοφάνην ὑποτοπάζειν, το α, ὡς ω, τὸ δὲ υ, ὡς ου, ἀνεγνωκέναι; ἡμᾶς δὲ σκώπτειν, ὡς τοῦ Ἀριστοφάνους αὖ αὖ ὡς τὸ ἄφ ἄφ προφέροντας; ἀλλ' οὐδέποτε, ὦ πόνηρε σύγε, ἡμεῖς τὸ αὖ αὖ, ὡς τὸ, ἄφ ἄφ, ἑπομένου φωνήεντος ἀναγινώσκομεν, ἀλλ' ἑπομένου συμφώνου, οἷον, Ἀφθέντης καὶ Αὐθέντης, τὴν αὐτὴν ἔχει προφοράν· οὕτω καὶ ἀφτὸς καὶ αὐτὸς, πλὴν τοῦ εὖρον καὶ εὐμένεια, εὔνοια, καὶ αὖλαξ, αὔρα, χαῦνος, καὶ ἄλλα, ὥστε ἦν γεγραμμένον, ἔβρον, καὶ ἄβρα, οὐ διὰ τοῦ λατινικοῦ b, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Μιλ. Ἀλλ' ἔγωγε μέντοι, ὀλίγου δεῖν τούτου συγγνώμην αὐτοῖς οἶδα, καίπερ οὕτως ἀσύγγνωστα πταίουσιν, ἐκεῖνο δὲ τούτων καὶ μάλα τεθαύμακα, πῶς δηλαδὴ, τῶν μὲν ἄλλων γλωσσῶν τοσαύτας μεταβολὰς τῆς ἀρχαίας αὐτῶν προφορᾶς λαβόντων, ὅμως ἀεὶ τὰς καινοτέρας αὐτῶν μιμοῦνται, ὥς ἐστιν εἰδεῖν, ἐν Ἰταλικῇ, Γαλλικῇ, Ἱσπανικῇ, Ἀγγλοβρεταννικῇ, καὶ ἄλλαις, ἵνα μὴ ἕκαστα διατρίβων λέγω, τὰς δὲ ἀρχαίας ἐκείνας, ὡς βεκκεσέληνας, ἀποπτύουσι, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ, τοὔμπαλιν αἰεὶ Κρονικήν τινα καὶ ἀρχαίαν ἐπιζητοῦσι· τοῦτο παράδοξόν μοι δοκεῖ κἄτοπον πάνυ. Ἔπειτα τί ἂν αὐτοῦ; ἢ

ἀρχαία ἐκείνη καὶ χρονοσόλων, εἴ τις ἦν, ὠφέλησε προφορά; καὶ γὰρ οὐκ οἶμαι μετὰ Παλαμήδου, ἢ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, ἐν ᾅδου ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς ξυνομιλῆσαι. Ἀφρόνων γὰρ τοῦτο, τὸ ἐᾶσαι τὸ πρὸς τὸ παρὸν ὠφέλιμον, καὶ ἄλλως ἀναγκαῖον, ἢ τὸ ὀστοῦν ἐκ τοῦ στόματος, ὡς τὸν αἰσωπικὸν ἐκεῖνον κύνα, τὴν σκιὰν ἐν ὕδατι, καὶ τὰ πρὸ Ἰαπετοῦ κυνηγετεῖν· καὶ γάρ τοι τὰς γλώσσας διὰ τοῦτο μανθάνομεν, ἵνα καὶ ἐν καιρῷ χρώμεθα ταύταις· τίς δὲ νῦν τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων οὕτω προφέρειν ὡς τὰ Ἑλληνίδια ταῦτα διδάσκει; ἠβουλόμην δὲ καὶ παγγελιωτέρῳ αὐτοὺς ἀπεικάσαι, σιωπήσομαι μὲν, ἐπεὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἕνα πρὸς πολλοὺς ἀληθεύειν· καὶ γὰρ καὶ

Αἰνείας οὐ μεῖνε θοός περ ἐὼν πολεμιστής,
Ὡς εἶδεν δύο φῶτε παραλλήλοισι μένοντε.

Ἀγ. Ἀντιβολῶ, τίνι παραβάλλειν ἐθέλεις; εἰδὲ δέδοικας μή κέ τις ἔξω τῆς θυρὸς ἑστὼς ἡμῶν ἀκούοι, κύψας πρὸς τὸ οὖς τονθόρυσον· ἐπιθυμῶ γὰρ τοῦτο λίαν ἀκοῦσαι ὅ,τί ποτέ ἐστιν· οἶμαι γὰρ οἶμαι, ὡς παρὰ τοιούτου μειρακείου, σοφοῦ τε καὶ φιλοκάλου, οὐδὲν ἂν ἄνευ χαρίτων ἐξέλθοι στόματος.

Μέλ. Βιάζεις με, ὦ Ἀγάπιε, ὅρα μήν.

Ἀγ. Μὴ δέδηθι.

Μέλ. Μιμητέον τοίνυν τὸν Φρύγα τοῦτον Αἴσωπον.

Ἀγ. Εὖ ἔχει.

Μέλ. Ἄκουε τοίνυν· ἄνθρωπός τις ἔτρεφε ψιττάκην καὶ κόρακα, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη, ὡς μιμηλότατος οὖσα τῆς ἀνθρώπων φωνῆς, εἰσερχομένου τοῦ δεσπότου, ἀσπάζομαί σε, δέσποτα, καὶ χαῖρε, καὶ δὸς τὴν δεξιὰν καὶ φίλησόν με, λεγούσης κἀκείνου εὐφραινομένου ἐπὶ τῇ τοῦ ζώου αἱμυλίᾳ, ἀφθόνως τὰ πρὸς τὸν βίον εἶχε, τὸ χρηστὸν μελίτωμα, τὸ καὶ μάκαρες ποθέουσιν.

Ὁ δὲ κόραξ ὡς ἀηδὲς πτηνὸν καὶ ἄλλως ἄχρηστον,
ὃς τρῶγεν ῥαφάνας καὶ κράμβας καὶ κολοκύντας,
καὶ τεύτλοις χλωροῖς ἐπιβόσκετο, ἠδὲ σελίνοις.

Μαθὼν οὖν ὁ ταλαίπωρος κόραξ τὸ αἴτιον, ὡς ἡ μὲν εὖ, ὁ δὲ, κακῶς ἔπασχε, μιμεῖσθαι τὴν ψιττάκην διανοεῖται, καὶ δὴ εἰσελθόντος τοῦ δεσπότου, καὶ τῆς ψιττάκης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζομένης αὐτὸν, ἤρξατο καὶ ὁ κόραξ, κρώζειν μάλα τραχέως. Τί σοι δοκεῖ; ὅπως τὸν δεσπότην διατεθῆναι, τῶν φιλτάτων αὐτῷ συγχεομένῳ;

Ἀγ. Παγγελιώτατα οἶμαι ὑπάρξαι, καὶ τὴν κοράκου κεφαλὴν

συντριβῆναι πρὸς τοῦ δεσπότου, οὕτω τὰς ἐκείνου ταράττοντος ἀκοάς. Δυσείκαστον ὅμως τοὐπιμύθιόν μου φαίνεται.

Μέλ. Ἀμέλει καὶ λίαν εὐείκαστον. Τοῦ Ἡσιόδου δέομαι.

Ἀγ. Ἐκεῖνο τὸ βιβλίον Ἡσιόδου ἐστίν.

Μέλ. Εὖ ἔχει· ἰδοὺ πῶς τοὺς παρόντας τούτους τοὺς στίχους ἀναγινώσκεις;

Ἀγ. Ἐγὼ τούτους;

Μέλ. Σὺ αὐτός.

Ἀγ. Ὥσπερ ὁ Ἡσίοδος γέγραφε.

Μέλ. Ἀνάγνωθι οὖν.

Ἀγ. Ὅν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες, ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε,
Ῥητοὶ τ' ἄῤῥητοί τε, Διὸς μεγάλχο ἕκητι.
Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δε βριάοντα χαλέπτει.
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει,
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεῦς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

Μέλ. Αὐτοῦ παῦε. Ὡς, ἡδέως τὰς ψιττάκας, καὶ μάλιστα, τὰς σμικρὰς ἐκείνας τὰς ἰνδικὰς, ἃς ἡ Ἑλλὰς τρέφει ἐμιμήσω, λιγυρόν τι ὡς θετταλὸς ἵππος χρεμετίζων.

Ἀγ. Εἶτα τί τοὐπὶ τούτῳ;

Μέλ. Ἔχ' ἀτρέμας, ἀκούσῃ γὰρ οὐκ ἄγαν, ἀηδές τι· σὺ μὲν γάρ τοι τὸ βροτοὶ καὶ καὶ φατοὶ καὶ ῥητοὶ, ὡτεὶ μετὰ ι, ἣν γεγραμμένα ἀνέγνως, οὕτω βροτὶ, τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει.

Ἀγ. Πῶς γοῦν ἐχρῆν ἀναγινώσκειν δίφθογγον οὖσαν;

Μέλ. Ὥσπερ οἱ βρεταννοί. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐπειδὴ τὸ ο, ἐν τῇ ἰδίᾳ φωνῇ ὡς τὸ α, ἡμῶν προφέροντες τὸ ι διῃρημένως ἀναγινώσκοντες, λαϊμὸν λέγουσι τὸν λοιμὸν, καίπερ ὁ Θουκυδίδης παλαιότατος ξυγγραφεὺς τοὺς οὕτω διῃρημένως τὰς διφθόγγους ἀναγινώσκοντας, ὡς φθόρας τῆς ἀτθίδος, πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος ὁρίων μεθίστησι.

Ἀγ. Οὐκοῦν καὶ τοὺς στίχους οὕτως γελοίως ἐχρῆν ἀναγινώσκειν

Ὅν τε διὰ βροτάϊ ἄνδρες, ὁμῶς ἀφατάϊ τε φατάϊ τε,
Ρητάϊ τ' ἀῤῥητάϊ τε Διὸς μεγαλάϊο ἕκητι.

Μέλ. Ὁρᾷς πῶς ἐς τὸ δευσοποιότατον ἀπείκασται χρωγμῷ· ὅμως ἐνδεῖταί τι ἔτι· οὐ γὰρ καλῶς ὀγκήσω. Τὸ γὰρ ὄν τε καὶ ὁμῶς καὶ ἕκητι, οὐκ ἐς τὸ μιμηλότατον ἀνέγνωκας, ἀναγινώσκουσι γὰρ χόντε καὶ χομῶς καὶ χίκετι· οὕτω γὰρ τὸ ἡμέτερον ε ἀναγινώσκει

ται, τοῖς δ' ἄλλοι τὸ η, ὡς ἄνω μικρὸν ἐδάεις, ὡς ε. Παῦσον ἄνθρωπε τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος. Πολλὰ γὰρ τούτων ἕτερα θαυμάσιά σε διδάξομαι.

Ἀγ. Ἄπαγ' ἐς κόρακας τῶν σῶν ἐφευρημάτων, οὐ πείθομαι.

Μέλ. Ἐφευρημάτων σὺ φής; καὶ μὴν ἐγώ σοι καὶ βίβλους μετέπειτα περὶ τῆς τοιαύτης προφορᾶς ἐνδείξομαι γεγραμμένας, ἃ σὺ μνημονεύεις, τοῦ, τί σοὺ μάϊ λίγεῖς κούριϊ; νῦν δέ σοι ὄμνυμι τάς δε τὰς Μούσας καὶ τὰς Χάριτας, ὡς οὐδὲν ψειδόμενος ἐρῶ, ἀλλ' ὅσα τέττερα ὅλα ἔτη παρ' αὐτοῖς διατρίβων ἔμαθον ἐς μέσον εἰσάξω. Οὗτος μὲν οἶμαι τὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐκεῖ ἐπιστάτην· οὕτω γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκάλει· ἐκεῖνός, φημι, ἐπειδὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀποδημοῦντος ηὔχετο, οὕτως πως ἔκρωζε, χούγε, χούγι τοῦ νίουμα μόου μετὰ σόου.

Ἀγ. Λάλει Ἑλληνιστί, ὦ οὗτος, οὐ γὰρ σινίημί σου.

Μέλ. Καὶ μὴν Ἑλληνιστί σοι λελάληκα, σὺ δὲ τὴν σὴν γλῶτταν ἀγνοεῖς.

Ἀγ. Καταψεύδῃ μου, ἐπεὶ τίς ἄν ποτε τῶν Ἑλλήνων οἶδε τί σὺ ἐφθέγξω, ἂν μὴ πρότερον ἐμεμαθήκει, ἣν σὺ λελάληκας γλῶσσαν;

Μέλ. Ἡνὶ πῶς τοδὶ ἀναγινώσκεις;

Ἀγ. Οὕτως, υἱὲ, υἱὲ τὸ πνεῦμά μου μετὰ σοῦ.

Μέλ. Ὁρᾷς ὅπως Ἑλληνιστί σοι ἐλάλουν; τοῦτο γὰρ ἐκεῖνο τό, χούγι χούγι. Τὸ γὰρ υ ὡς ου ἀναγινώσκειν σε δεῖ, τὸ δὲ ι, ἑπομένου φωνήεντος ὡς γ. Τὸ δὲ π, πρὸ τοῦ ν, ἔστ' ἂν βρεταννοί εἰσιν, ἀδύνατον αὐτοῖς συλλαβίσαι.

Ἀγ. Παράδοξα λέγεις καὶ οὔτε τοῖς ἀκολύμβοις φορητά.

Μέλ. Σὺ δὲ καὶ τὸν ὄγδοον τοῦ Ἡσιόδου στίχον οὐ καλῶς ἀνέγνως. Ἐκεῖνοι γὰρ οὕτως ἀναγινώσκουσι.

Τζίους δὲ χουψιβριμίτης, χὸς χυπέρτατα δώματα νάιεϊ.

Τὸ γὰρ ζ, ὡς τὸ ἡμέτερον τζ, προφέρουσι. Τὸ δὲ ε, ὡς τὸ ι, τὸ δὲ ι, ὅταν μακρὸν ᾖ, ὡς ἄϊ. Διὸ κἀκεῖνο τὸ Ὁμηρικόν, τὸ ἶφι ἀνάσσεις, ἄϊφι ἀνάσσεϊς ἀναγινώσκουσι. Παῦσον τοῦ μακροῦ τούτου γέλωτος καὶ ἄκουσον ἑτέρου πολὺ τούτου ἡδύτερον. Αὐτὸς γὰρ τὸ φ ὡς τὸ f, τὸ ῥωμαϊκὸν ἀναγινώσκεις, τὸ δὲ, οὐχ οὕτως ἔχει· οἱ γὰρ περὶ τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ὁλανδίαν καὶ τὰ πέριξ Βρεταννίαν οἰκοῦντες, ὡς τὸ π, τὸ φ, προφέρουσιν, οὕτως, ἀπατοί τε κατά τε, καὶ ἀγήνορα κάρπει, οὐ κάρφει, καὶ τὸ χαῖρε χύριε, χαῖρε κούριε, φασί, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραπολὺ χασμωδέστερα.

Ἀγ. Περὶ μὲν τούτου πολλὴν αὐτοῖς οἶδα ξυγγνώμην, ἐπεὶ τραχυτέρως τὸ λατινικὸν ph, προφέρεται, ἐς ὅπερ τὸ ἡμέτερον φ, τρέπεται, τὸ δὲ χάϊρε κούριε, καὶ πάνυ μου τὴν ἀκοὴν ταράττει.

Μέλ. Εἰ δὲ βούλει, κἀγώγε μετὰ σοῦ, ἐκεῖνο δὲ, μητ' αὐτὸς, μητ' ἄλλος τις τῶν εὖ καὶ καλῶς φρονούντων.

Ἀγ. Τὸ ποῖον;

Μέλ. Ὅτι οὕτω τραχεῖς τοὺς λάρυγγας καὶ τὴν γλῶτταν ὄντες, καὶ μήτε ὡς τὰς ψιττάκας τοὺς Ἕλληνας μιμεῖσθαι δυνάμενοι, οὐ μὴν ἀγαπήσαντες ἐπὶ τούτοις ἡσυχίαν ἄγουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν προειρημένοι, ἐπεὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ διαλέκτῳ τὸ ἡμέτερον α, ὡς το ε, τοῦτο δὲ ὡς τὸ ι, τὸ δὲ, ὡς ἄϊ· καὶ τὸ μὲν ο, ὡς τὸ α, τὸ δὲ υ, ὡς τὴν ους προφέρουσιν, γῆν οὐρανῷ μιγνύντες, ἀποδεῖξαι πειρῶνται, ὡς οὐκ ἄλλως ταῦτα τοὺς πάλαι ἀναγινωσκέναι Ἕλληνας, καὶ τὴν αὐτῶν ἐπωνυμίαν ὡς ἡμᾶς φέροντες βαρβάρους ὀνομάζουσιν· ἀνέγνωκας οἶμαι τὴν νόβαμ βίαμ δοκένδι Γραῖκα.

Ἀγ. Ἱκανῶς, αὐτὸς γὰρ ταύτην κέκτημαι· ἥδέ ἐστιν.

Μέλ. Αὕτη γάρ· ἰδοὺ ὅρα τί φησι· Genuinam et Antiquam.

Ἀγ. Λέγε ἑλληνιστὶ, ὦ Μέλισσε, καὶ γὰρ οὐκ εἰμι Λατῖνος.

Μέλ. Προσποιῇ, Ἀγάπιε, ἐπειδὴ ὀρθῶς οἶδά σε πολύγλωττον ὄντα· ὅμως ὧδε Ἑλληνιστὶ ταῦτ' ἔχει. Ταύτην γνησίαν καὶ ἀρχαιοτάτην εἶνε προφοράν.

Ἀγ. Τίνος δ' ἕνεκα ταῦτα ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς τίθησι; σχόλια γὰρ ὥς μοι δοκεῖ πάρεργα, ἢ περίεργα μᾶλλον.

Μέλ. Εἰ μὲν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα πάρεργα ἐκκαθαίρειν ταύτης ἐθελήσειας, οὐδὲν τὸ παράπαν, εὖ οἶδ' ὅτι ἐς τὴν τῶν νέων καταλείψοις ὠφέλειαν· ὅρα γὰρ πῶς τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων παραδείγματα κλίνειν εἴωθεν, ἡ μοῦσ α, ὦ μοῦσ-α, τῇ μούσ-ῃ· οἱ βασιλΕΕ-ς τοὺς βασιλ-ΕΑ-ς. Ὀφ-ΕΑ-ς. Τἄλλα κατὰ τάξιν, ἢ μᾶλλον τὸ μέτωπον ἐν τοῖς ποσὶν, εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἡ κλητικὴ, τῶν δὲ δυϊκῶν ὀλίγον αὐτῷ μέλει.

Ἀγ. Ἰδού σοι καὶ ἕτερος γερμανιστὶ ἐκδεδομένος, ὁ τὰ δυϊκὰ ὁμοίως ἀποσκυβαλίζων.

Μέλ. Συγγνωστὸς οὗτος· ἑπόμενος γὰρ τῇ θείᾳ Γραφῇ ὀλίγον ὅσον τῶν δυϊκῶν χρῄζηται· ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ τῆς γραμματικῆς ὅπως δεῖ ἀττικίζειν καὶ ἰωνίζειν διδάσκειν ὑποσχόμενος, εἶτα τὰ δυϊκὰ ἐν μέρει τιθεὶς, μεγίστης ἀνοίας καὶ ἀμαθείας ὑπόδικός μοι δοκεῖ.

Ἔχεις δὲ καί τινας κανόνας πάνυ θαυμαστούς, ἐξ ὧν, ἑνὸς μόνου ἄκουσον, ἔχει δὲ ὧδε· « τὰ εἰς Ος, ἄνευ τῆς τῶν γραμμάτων μεταβολῆς, φησι, μετατιθέναι ἐν ἑαυτοῖς ὀνόματα εἰς, αν, καὶ ον, γίνεται Ἄνους καὶ Ονος· » τὸ δὲ τυπ-Ο-ΜΕΝΟΣ καὶ τυπ-Ω ΜΑΙ, λαβὼν αὐτὸς ἀναγίνωσκε. τί γὰρ χρὴ τὰ σὰ σοὶ ἀναγινώσκειν; πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καινὰ ἐν τούτῳ εὑρήσεις.

Ἀγ. Ἴδον καὶ αὐτὸς ἔναγχος τὰ τοιαῦτα, κἀκεῖνο τἀνδρὸς ὡς λίαν ἐθαύμασα, πῶς δηλαδὴ περὶ προσῳδίας τοσαῦτα φλυαρήσας, ἐν τέλει τοῦ βιβλίου ποιημάτιά τινα ἄνευ προσῳδίας τίθησι, τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον ἐκείνου, ὅτι μὴ κενήν, ἀλλὰ καινὴν ὁδὸν πρὸς τὸ τὰ Ἑλληνικὰ διδάσκειν, ταύτην τὴν ματαιοτεχνίαν ἐκάλεσεν;

Μέλ. Ἀλλὰ τὸ καινὸν δύο σημασίας ἔχει.

Ἀγ. Οἶδα καὶ αὐτός· ὅμως τί ἦν, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἰπεῖν ἠβούλω;

Μέλ. Οὐκ ἔτι μέμνημαι, τί τοῦτο ἄρα ἦν; τί δὲ ἠβουλόμην;

Ἀγ. Περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρχαίας ἐκείνης καὶ βεκκεσέλληνος προφορᾶς οἶμαι.

Μέλ. Ἔχ' ἡσύχως, ἤδη που ἠρέμα ὑπεισέρχεταί μου τὴν μνήμην, οὐκοῦν ἐξ ἀρχῆς τοῦ βιβλίου ἀναλαβόντες ἀνακρινοῦμεν, τί περὶ ταύτης, φησίν· ἰδοὺ οὗτός σοι εὐθὺς μετὰ τὸ ἀλφάβητον, τάδε φράζει· « ἀρχαίαν καὶ γνησίαν ταύτην εἶναι, τὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων προφοράν, βεβαιοῖ τὸ ψαλτήριον, τῶν ό, ὅπερ εἶδεν ὁ Μεκέρχιος, ὑφ' οὗ εὑρέθη τὸ παρὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, Ἄλφα, Βέτα, Γάμμα, Ντέλτα, (οὕτω γὰρ αὐτὸς ἀναγινώσκει) ε βραχύ, Τζέτα, Ἔτα, Τέτα, ἀντὶ τοῦ Θῆτα· μοῦ, νοῦ, οὕτω γὰρ ὡς τὰς βοῦς μυκῶνται, ὅταν ἐνταῦθα ἔλθωσιν· νουνεχῶς οὖν ὁ Κλινάρδος μαστιγεῖται παρὰ Βοσίου.

Ἀγ. Ὅρα, ὦ θαυμάσιε, μήπως, ὡς ὁ Προμηθεύς, Ὁμηρομάστιξ τις ὢν ἐν τῷ Καυκάσῳ προσπατταλεύσεται.

Μέλ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖται· ἄκουε μὴν τοῦ λοιποῦ· « ὅς, ὁ Κλινάρδος δηλαδή, μετὰ τῶν νῦν βαρβάρων Ἑλλήνων ἀναγινώσκειν προστάττει, ἀντὶ τοῦ Βέτα, Βῆτα, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἔτα, Ἦτα καὶ ἀντὶ τοῦ Τάου, Τάφ, καὶ τὰ ἑξῆς, καίπερ τὸ ψαλτήριον, περὶ οὗ ἔφην, γέγραπται ἐν ἔτει αρέ· ἑπόμενον οὖν ἐστιν, ὅτι παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν διδασκάλων, μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσιν, καινάς τινας προφορὰς ἐς Ἰταλίαν κομισθῆναι· ἀδύνατον γὰρ ὑπὲρ δισχιλίων ἤδη ἐνιαυτῶν, τὴν αὐτὴν προφορὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι μένειν ἀκίνητον· καὶ γὰρ ταύτην τὴν ἐπίνοιαν, ὁ προειρημένος ἀνὴρ Μεκέρχιος, πρὸ

τριῶν ἐτῶν, σοφωτάταις διαλέξεσιν, ἀποδεῖξαι διϊσχυρίσατο· ἡμεῖς δὲ τὴν μεγίστην ἀνδρῶν φυλάττοντες ἐπίκρισιν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διδάσκομεν προφοράν· ἐπειδὴ καθαρωτέρα τέ ἐστι, καὶ διῃρημένη [ἀνθρωπόϊ δηλαδὴ, καὶ ἄϊνος, ἀντὶ ἄνθρωποι καὶ αἶνος] καὶ ῥάστη πρὸς κατάληψιν· ταύτην ὁ Ἔρασμος, Κεράτινος, Βεργγάρας, Μεκέρχιος, Λίψιος, ἄλλοι τε πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων ἐδίδαξαν διδάσκαλοι. » Ταῦτά ἐστιν ἅ σοι λατινιστὶ πρότερον ἀναγινώσκειν ἤθελον. Σὺ δὲ, ὦ Ἀγάπιε, ἢ μάνθαν' ἐξ αὐτοῦ τὴν τῆς σῆς γλώττης προφοράν, ἢ χρεὼν ἀπολογίαν τινὰ ποιήσασθαι περὶ τούτων· καὶ δὴ ῥεῖ τὸ κατὰ σὲ ὕδωρ, ὥστε ὅρα ὅπως εὐμαρῶς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀγωνεῖ· ἀλλὰ τί σιωπᾷς κατηφὴς οὕτω γεγονώς; ἢ ὑποχωρήσεις τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐρήμην ὑπ' αὐτοῦ ἁλῶναι;

Ἀγ. Οὐ μὰ Δία καὶ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο πάνδεινον, ἀλλ' ὅτι, ἀμφότερά μοι παράδοξα δοκεῖ. Ἐὰν γὰρ τὴν αὐτοῦ προφορὰν μάθω, εἶτα δεήσει ἐς Βρεταννίαν ἀφικέσθαι, μεταμανθάνειν ἀνάγκην τὸ, οἷον τῶν Ὀλανδῶν καὶ οἶνον, καὶ λοιμὸν, καὶ μιμούμενον τοὺς βρεταννοὺς, ἄϊον ἀντὶ οἷον, καὶ ἄϊνον, καὶ λαϊμὸν λέγειν, εἰ δὲ ἐς ἄλλην ἀφίκοιμι, αὖθις ἑτέραν προφορὰν ἀκούειν. Ὅσαι γὰρ πολιτεῖαι καὶ Γυμνάσια νῦν λεγόμενα, καὶ μὴν, ὅσον τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματοδιδάσκαλοι, τοσαῦται νῦν προφοραί· καὶ εἰ ἐν Σαξωνίᾳ μάθω λέγεϊν, ἄλλῃ ἀνάγκῃ μανθάνειν λαλάϊν, ἀντὶ λαλεῖν· καὶ οἱ μὲν Βρεταννοὶ τὸ ο, ὡς α, προφέρουσιν, οὗτοι δὲ τὸ ε· καὶ οἱ μὲν τὸ ἄλφα, ὄλφα λέγουσιν, οὗτοι δὲ, τὸ ε, ὡς α, διὸ καὶ parge, καὶ parfectum ἐν λατινίδι, ἀντὶ πέργε καὶ περφέκτον λέγουσιν. Ἐκεῖνοι δὲ τὸ ε, ὡς ι, τοῦτο δὲ, ὡς ἄϊ· ἕτεροι δὲ τὸ υ, ὡς τὸ y τῶν Γαλλατῶν, ἄλλοι δὲ ὡς ü τῶν Γερμανῶν, οὗτοι δὲ ὡς τὸ ἡμέτερον ου, καὶ ἄλλα ἄλλως. Ἀπολογίαν δέ τινα περὶ τῆς τοσαύτης Βαβυλωνικῆς ποιήσασθαι ταραχῆς, καὶ μάλα ἄφρονόν μοι δοκεῖ· καὶ μάλιστα ἐπειδὴ Γραμματικῆς φροιμιαζόμεθα, πλεῖον ἂν τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου γένοιτο· διὸ αἰσωπικῶς αὐτοῖς ἐν βραχεῖ ἀποκρινοῦμαι, μᾶλλον δὴ λαβὼν αὐτὸς ἀνάγνωθι τουτονὶ τὸν μῦθον.

Μέλ. Μῦθος ἕβδομος. Ἀλώπηξ ἐν παγίδι ληφθεῖσα, καὶ ἀποκοπείσης τῆς οὐρᾶς διαδρᾶσα, ἀβίωτον ὑπ' αἰσχύνης ἡγεῖτο τὸν βίον, ἔγνω οὖν καὶ τὰς ἄλλας ἀλώπεκας, τοῦτ' αὐτὸ νουθετῆσαι, ὡς ἂν τῷ κοινῷ πάθει τὸ ἴδιον συγκαλύψει αἶσχος.

Ἀγ. Ὅρα πῶς Αἴσωπος τὴν συντομώτατον ἀντ' ἐμοῦ ἐποιήσατο·

Εἰ δὲ βούλει ἐγώ σοι καὶ ἕτερον ἐν τετραστίχῳ, ὃν πάλαι ἀνέγνων ἔτι καὶ νῦν μέμνημαι· ἔχει δὲ τοῦτον τὸν τρόπον.

Κερδὼ βότρυν βλέπουσα μακρᾶς ἀμπέλου,
Πρὸς ὕψος ἧρτο, καὶ καμοῦσα πολλάκις
Ἑλεῖν ἀπεῖπε, πρὸς δ᾽ ἑαυτὴν ταῦτ᾽ ἔφη,
Μὴ κάμνε, ῥάγες, ὀμφακίζουσι μάλα.

Οὕτως οὖν καὶ οὗτοι, ἐπειδή τινα τῶν στοιχείων προφέρειν ἀδυνάτως ἔχουσι, συμβουλεύουσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκκόψαι τὴν χρῆσιν, ὡς βαρύνουσαν, ἢ μᾶλλον τὴν γλῶτταν καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκζέειν, ὡς ὀμφακισθέντας ἐκ τῆς ἡμῶν προφορᾶς. Καὶ πρὸς τῆς φιλίας, τίς τούτων τὸ δ, καὶ τὸ θ, πλὴν τῶν Βρεταννῶν (οὗτοι γὰρ ἔχουσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ) προφέρειν δύναται; τίς δὲ τῶν βρεταννῶν, τὸ κνῆκον, τὸ πνέω, τὸ ψάλλω, τὸ ψύχω, ὥσπερ ἐστὶ γεγραμμένα ἀναγινώσκειν δύναται; καὶ γὰρ τὸν κνῆκον, νῆκον λέγουσι, καὶ τὸ κνάφε ὅπερ ἐστὶ μάχαιρα ἐν τῇ αὐτῶν καὶ Σουεκῶν γλώττῃ νάφη ἀναγινώσκουσι· καὶ ὅπου συντρέχει τὸ κ καὶ π, πρὸ τοῦ ν, ἀεὶ τὰ πρότερα στοιχεῖα ἄφωνα παρ᾽ αὐτοῖς μένει. Τὸ δὲ ψ, ὡς σ, μοναδικὸν ἀναγινώσκεται. Τὴν γὰρ ψυχὴν, σουκὴν λεγουσι καὶ τὸ ψάλλω, σάλλω, καὶ δὴ οὐκ ἄνευ μακροῦ γέλωτος, τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῷ νοΐ, ἀκούειν παρ᾽ αὐτῶν ἀναγινωσκόμενον, ἠδυνάμην· ἀναγινώσκουσι γὰρ οὕτω· σαλῶ τῷ νεύματι, σαλῶ καὶ τῷ νάϊ. Εἰσὶ δέ τινες ἄλλῃ, οἳ τὸ σχῆμα, σῆμα, τὴν σχολὴν, σολὲν λέγουσι. Ὁ δὲ βρεταννὸς σκῆμα καὶ σκολήν. Διὸ καί τινες αὐτῶν τὸ ἄκος καὶ ἄχος πάνυ συγχέουσιν. Ἄλλος δὲ τὸ ἄχθος, ἄκτος, λέγει, ἕτερος δὲ Βεσφαλὸς ἴσως, τὸ σώζω ζώτζω φησὶν, ἕτερος τὸ ψαλῶ, μψαλῶ, τὴν βοὴν, μποὴν λέγει· τὸ δῶμα ντόομα. Ἐῶ δὲ τὴν περὶ τὴν λατινικὴν γλῶτταν τῶν βρεταννῶν προφοράν. Τὸ γὰρ Βεργιλίου, σοῦβ τέγμινε φάγι, φάτζαϊ, λέγουσιν. Εἰσὶ δὲ ἕτεροι, οἱ ὥσπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ τινὰ γράμματα, ταὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς ὄντα, προφέρουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀναγινώσκειν πειρῶνται. Ἔστω τοῦ λόγου παράδειγμα, ὁ Αἴφιος, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ τὴν ei, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἡμέτερος ει, ὡς ἡμεῖς τὴν διῃρημένην προφέρομεν, οἷον, Βασιλέϊ, ἀναγινώσκει· οὕτω καὶ τὴν ἀδιαίρετον, προφέρει ὡς διῃρημένην, καὶ τὸ τεῦτλον, τέϋτλον· καὶ πεϋκέδανον. Ὁ δὲ Φραγγούλης, τῷ Βασιλεῖ, τῷ Βασιλάϊ φησὶ, καὶ τὸ τεῦτλον, τάϋτλον καὶ παϋκέδανον λέγει. Ἐπειδὴ ἡ ei δίφθογ-

γος ἐν τῇ αὐτοῦ διαλέκτῳ ὡς αἵ ἀναγινώσκεται. Διὸ καί τὸ λατινικὸν seu, σέου, ἤτοι, ὡς ἦν γεγραμμένον μετὰ α, sai, σάϊ, ἀναγινώσκει· ἡδέως τοίνυν ἐροίην αὐτοὺς, αὐτοὶ δὲ ὀρθῶς ἀποκριθήτωσαν, μᾶλλον δὲ σὺ, ὦ Μέλισσε, ἀντ' ἐκείνων ἀποκρινοῦ, τίς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πολιὰν ἔχει προφοράν; ὁ Λίψιος, ὁ Βρεττανός· ἢ ὁ Φραγγούλης; πότερός σοι δοκεῖ.

Μέλ. Οὐδέτερος οἶμαι τολμήσει τοῦτ' ἀποκριθῆναι. Οὕτως ἄρα ἰδέας τινὰς Πλατωνικὰς αὐτῶν τὰς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν προφορικὰς ἀπέφηνας εἶναι.

Ἀγ. Ὁ δὲ Γκτακέρος, ἀρνεῖται παρ' Ἕλλησι διφθόγγους ὅλας εἶναί τινας.

Μέλ. Θαυμαστὰ λέγεις, καίτοι αὐτὸς πρότερον σοφωτάτους ἀνδρῶν τοὺς τὰ τοιαῦτα γράφοντας ἐνόμιζον εἶναι, νῦν δὲ οὐκ οἶδ', ὅπως ἐκτετραχηλισμένον ἕκαστον αὐτῶν ὁρῶν, οὐδὲν πλὴν εἰμὴ ὦ οἷα κεφαλὴ καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει, ἐπέρχεταί μοι μετ' Αἰσώπου λέγειν.

Ἀγ. Τοῦτο δὲ, διὰ ταῦτα οὗτοι πάσχουσιν, ἐπειδὴ οὐδέποτε τοιαῦτα γράφοντες, τὸν ἕτερον πόδα τῆς ἑστίας ἐξέβαλον.

Μέλ. Ὅμως κρίνειν σοφοί γε ὄντες ἠδύναντο, ὡς καὶ τοὺς ἐναντίους οὐκ ἀπορεῖν λόγου.

Ἀγ. Ἀλλ' ἡ κρίσις ἄνευ πείρας χαλεπὴ μάλα. Ἄλλως τε καὶ ἡ φιλαυτία πολάκις ἀμαυροῦν εἴωθε τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἔρευναν, καὶ μάλα ἄναντες, ὦ Μέλισσε, τοῦτο πέφυκεν. Εἰσὶ δέ τινες, οἳ λόγῳ μὲν ἀποφάσκουσι μὴ πλείους ἢ τρεῖς μὲν εἶναι κλίσεις, δύο δὲ συζυγίας, ἔργῳ δὲ, πλείους ἢ τριακοντατρεῖς μὲν κλίσεις, καὶ δύο πρὸς ταῖς εἴκοσι συζυγίας τοῖς νέοις προστιθέασι. Πάντων γὰρ τῶν καταλήξεων τῶν ὀνομάτων παραδείγματα εἰσάγειν αὐτοὺς πάντας ὁρῶ, καὶ πλὴν τούτων τοσούτους κανόνας, ἀφαιρέσεις, παρατηρήσεις προστιθέναι ἀνάγκη. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ῥαδίως ὁ νέος εἰδοίεν, ὡς τὸ μὲν τονοδεικτικὸν, (οὕτω γὰρ αὐτοὶ ταῦτα καλοῦσιν), εὔγεως, ἐν γενικῇ διὰ τοῦ ω, ἡ δὲ νῆσος τῆς αὐτῆς ὂν κλίσεως τῷ εὔγεως διὰ τοῦ ου, τὴν γενικὴν ποιεῖ, καὶ τὸ μὲν ἐν τῇ πληθυντικῇ ὀνομαστικῇ αἱ νῆσοι, τὸ δὲ, εὔγεῳ, δι' ὑπογεγραμμένου ι, τὸ δὲ, ξύλα, τῆς αὐτῆς κλίσεως ὄντα. Τῆς δὲ τρίτης κλίσεως καὶ τῶν συζυγιῶν, ἄπαγε, τίς δύναται τοσούτους κανόνας καὶ παρατηρήσεις ἀπομνημονεύειν; καὶ σκόπει μοι, ὦ φίλη κεφαλὴ, ἢ ἐν γειτόνων ταῦτ' ἔχει, οὗτος γὰρ, ὃν βλέπεις ὧδε, ἐν

τεσσαράκοντα κανόσιν ἅπασαν τὴν Ἑλληνικήν, φησιν, ἵστασθαι Γραμματικήν.

Μέλ. Καὶ δῆθεν δοκεῖ μοι, ὡς ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ, ῥητόρων διδάσκαλος, πρὶν τὸν ἥλιον δῦσαι Γραμματικοὺς τούτους τοὺς παῖδας ἀποδείξειεν.

Ἀγ. Ἔχω τινὰς καὶ τοῦτό λέγοντας, ὁδί σοι ὁ δεξιὸς οἰωνὸς ἔπειτα περὶ προσῳδίας ὀκτὼ μόνον δίδωσι κανόνας.

Μέλ. Τούτους οὐ πολλούς γε δίδωσιν. Ἐν ἀκαρεῖ γὰρ τοῦ χρόνου τούτους ἐκμαθήσομαί σοι.

Ἀγ. Ἀμέλει, ἐν ἑκάστῳ δὲ κανόνι ὑπὲρ τὰς πεντηκονταπέντε παρατηρήσεις καὶ ἐξαιρέσεις εὑρήσεις.

Μέλ. Ἡράκλεις, τῆς ἀπληστίας τῶν παρατηρημάτων.

Ἀγ. Ὥστε οὐκ ἂν φθάνοις ἐν τετρακισχιλίαις δύσεσιν ἡλίου ταύτην ἐκμαθεῖν· ἐκεῖνος δὲ, συλλογιζόμενος, ὃν ὁρᾷς ἀπ' ἀντικρὺ καθήμενον, μὴ πλείους ἢ τρεῖς τὰς κλίσεις καὶ δύο τὰς συζυγίας εἶναι, χωρίς, φησιν, ἀνάγκης οὐ χρὴ πολλαπλασιάζειν τὸ ἕν, αὐτὸς ὅμως ἔλαθεν ὑπὲρ τὴν ψάμμον, τὴν περὶ τὸν αἰγιαλὸν, τοῦτο πολλαπλασιάσας, καὶ ἐκ μυίας ἀποδείξας ἐλέφαντα. Τί δὲ δεῖ με λέγειν διατρίβοντα ὁπόσαι μάχαι περὶ τόνων; καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀποφάσκοντες τοῖς ἀρχαίοις τόνους ὑπάρξαι, ἐξ ἄλλου καταφάσκουσι παλαιοτάτην εἶναι τὴν μουσικὴν παρ' Ἕλλησι.

Μέλ. Ἀλλ' ἤδη ἄπειμι αὐτοῦ σε καταλιπών. Ὁρῶ γάρ σε οὔπω παυσόμενον τοῦ λόγου, ἀμφοτέραις ἀντλοῦντα· ὑποθέσεις γὰρ τῶν ἀνθρώπων κινεῖς, ἃς οὐκ ἀραιντ' ἂν, τὸ τοῦ λόγου, οὐδ' ἑκατὸν Αἰγύπτιοι, σοὶ δὲ μελήσει ὅπως καλλίστην, καὶ τῆς σῆς Ἀττικῆς αἱμυλίας ἐπάξιον Γραμματικὴν ἡμῖν γραψάμενος, ἢ μᾶλλον μεταγραψάμενος, ὡς αὐτὸς ἔφης ἄνω, παραδῷς. Ἔστι γὰρ ἔστι κατὰ τὸν σοφώτατον Ἰσοκράτην « περὶ τῶν αὐτῶν πολλαχῶς ἐξηγήσασθαι καὶ τὰ μεγάλα ταπεινὰ ποιῆσαι, καὶ τοῖς μικροῖς μέγεθος προσθεῖναι, καὶ τὰ παλαιὰ καινῶς διεξελθεῖν, καὶ περὶ τῶν νεωστὶ γεγενημένων ἀρχαίως εἰπεῖν. » Ἔρρωσο ἐν Χριστῷ, ὃν εὔχομαι ἀνώτερον παντὸς ἀνιαροῦ φυλάττειν σε.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 3, στίχ. 24 γράφε μόνον—σελ. 6, στ. 11 γρ. κατεῖχον—σελ. 7, στ. 12 γρ. ἑπομένως—σελ. 8, στ. 15—16 γρ. ἱστορικῆς ἐκθέσεως καὶ ὑποδείγματος—σελ. 9, στ. 15 γρ. πλησιάζουσιν—σελ. 11, σημ. 4 γρ. multa—σελ. 20, στ. 25 γρ. ἡγουμένων—σελ. 22, στ. 18 γρ. πλεῖστα—σελ. 23, στ 2 γρ. ἑκάστου—σελ. 27, στ. 10 γρ. σουλτάνῳ—σελ. 28, σημ. 2 γρ, nostram—σελ. 47, στ. 28 γρ. ὑπὸ—αὐτόθι στ. 29 γρ. εἰς—σελ. 100, στ. 34 γρ. τοῦ αὐτοῦ—σελ. 109, στ. 10 γρ. κατορθώματι—σελ. 127, στ. 10 γρ. συζυγιῶν—σελ. 132, στ. 3 γρ. διδασκαλίαν—αὐτόθι στ. 12 γρ. μου—σελ. 147, στ. 1 γρ. ἐγκρατεῖς—σελ. 150, στ. 34 γρ. ὁποῖα—σελ. 152 στ. 5 γρ. ἁπλῷ—σελ 162, στ. 14 γρ. ἀκούοντας—αὐτόθι, στ. 19 γρ. συναγαγὼν—σελ. 170. στ. 18 γρ. γὰρ—σελ. 172, στ. 1 γρ. ἄπασαν—σελ. 181, στ. 30 γρ. μαθαίνουν—σελ. 187, στ. 15 γρ. τῶν—σελ. 194, στ. 27 γρ. Ὁμολογῶ—σελ. 210, στ. 6 γρ. ἀνάφερα—σελ. 238, στ. 13 γρ. μυρίας—σελ. 256, στ. 32 γρ. τῶν—σελ. 290, στ. 2 γρ. ἰκάριον—σελ. 301, στ. 1 γρ. νοστιμεύεται—σελ. 310, στ. 3 γρ. Ῥωμαίκης,—σελ. 315, στ. 29 ἐξαλειφθήτω ὁ καί.
